

THE

THE PENNSYLVANIA
STATE UNIVERSITY
LIBRARIES

PATROLOGIÆ CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 865) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA ;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA ;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA ;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA ;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

DOCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA ; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE
PATRUM, ANSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR ;
ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET
IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS,
A PRIMO GENESES USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANter
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES,
LOCOS, LINGVAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA.

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD PHOTIUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNÈ,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORÆ.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA.
LATINA, JAM PENITUS EXARATA, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, AC QUINQUE-
VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM
TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI AMPLECTITUR, ET FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEEDIT NU-
MERUM. POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLU-
MINA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERÆ LATINUM QUINQUE
FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUEVERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM
INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSÆ ERIT ; SECUS ERIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITU-
DINES NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS LXXVII.

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS, THEODOTUS ANCYRANUS, PAULUS EMESENUS, JOANNES
ANTIOCHENUS, ACACIUS BERRHOËNSIS, MEMNO EPHESINUS, ACACIUS MELITENENSIS
RABBULAS EDESSENSIS, AMPHILOCHIUS SIDENUS.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNÈ EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATA
SEU PETIT-MONTROUGE.

1859

~~282~~
~~M 582 p~~
~~t. 77~~

SÆCULUM V.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

S. P. N. CYRILLI

ALEXANDRIÆ ARCHIEPISCOPI

OPERA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA;

CURA ET STUDIO

JOANNIS AUBERTI

LAUDUNENSIS ECCLESIE PREBITERI CANONICI ET IN SCHOLA PARISIENSI LAUDUNENSIS COLLEGII MAGISTRI.

EDITIO PARISIENSIS ALTERA DUOBUS TOMIS AUCTION ET EMENDATIOR.

TOMUM BURCCE CLAUDOFF

THEODOTI ANCYRANI, PAULI EMESENI, JOANNIS ANTIOCHENI, ACACII BERRHOENSIS, MEMNONIS
EPHESINI, ACACII MELITINENSIS, BARBULÆ EDESSENI, AMPHILOCHII SIDENI, EPISCOPORUM,

HOMILIÆ ET EPISTOLÆ.

ACCURANTE ET RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS DECIMUS.

VENIUNT 10 VOLUMINA 125 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J. P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'ANBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUË.

1859

458967

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUÆ IN HOCCE TOMO LXXVII CONTINENTUR.

De iis quæ inter Opera S. Cyrilli in hoc tomo nunc primum comparent, vide ordinis veteris cum novo collationem, infra, col. 1551.

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS ARCHIEPISCOPUS.

Epistolæ LXXXVIII.	col.	9
Homiliæ paschales.		391
Homiliæ diversæ.		982
LIBRIA ET ALIENA.		
De Trinitate.		1119
Collectio dictorum Veteris Testamenti.		1175
* Liturgia S. Cyrilli.		1291
THEODOTUS ANCYRANUS EPISCOPUS		
Expositio Symboli Nicæni.		1314
Homiliæ.		1330
PAULUS EMESENUM EPISCOPUS.		
Confessio fidei.		1433
Homiliæ		<i>ibid.</i>
ACACIUS BERRHŒGENSIS EPISCOPUS.		
Epistolæ		1445
Confessio fidei.		1447
JOANNES ANTIOCHENUS EPISCOPUS.		
Epistolæ.		1450
MEMNO EPHESINUS EPISCOPUS.		
Epistola ad clerum CP.		1463
ACACIUS MELITENES EPISCOPUS.		
Homilia Ephesi habita.		1467
Epistolæ.		1471
RABBULAS EDESSENUM EPISCOPUS.		
Epistola ad Cyrillum.		1474
Canones.		<i>ibid</i>
FIRMUS CÆSARÆE CAPPADOCIE EPISCOPUS.		
Epistolæ		1482
AMPHILOCHIUS SIDENUS EPISCOPUS.		
Fragmentum.		1515
<i>Operum S. Cyrilli ordo novus cum veteri collatus et vice versa.</i>		1531

Ex Typis MICNE au Petit-Montrouge.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΙΙΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
 ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
 —
 S. P. N. CYRILLI
 ALEXANDRIÆ ARCHIEPISCOPI
 EPISTOLÆ
 ET VARIORUM AD IPSUM.

—
 EPISTOLA I.

CYRILLI AD MONACHOS ÆGYPTI.

Primum ex auctoritate S. Athanasii aliisque rationibus ostendit B. Virginem dici debere Deiparam, siquidem Christum Dominum genuerit; Christum vero Deum esse probat partim ex Symbolo Nicæno, partim ex Scripturæ testimoniis et illo potissimum: « Verbum caro factum est; » denique modum unionis Verbum inter ac humanam naturam exponit, et monachos adversus varias Nestorii ejusque sociorum argutias munit.

Κύριλλος πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, Πατράσι μοναχοῖς, καὶ τοῖς σὺν ὑμῖν τὸν μονῆρην βίον ἀσχοῦσι, καὶ ἐν πίστει Θεοῦ ἰδρυμένοις, ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἀφίκοντο μὲν τινες, κατὰ τὸ εἰωθὸς, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῶν σὺν ὑμῖν. Ἐρομένῳ δέ μοι καὶ φιλοπευστοῦντι λίαν, εἰ τῆς τῶν πατέρων ἐπισκευᾶ; ἰόντες κατ' ἴχθος καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ πίστει μὲν ὀρθῇ καὶ ἀμωμῆτι διακρέπειν ἐπέειχθε, πολιτεία δὲ τῇ καλλίστῃ ἢ κατασεμνύεσθε, καὶ τοῖς τῆς ἀσκήσεως ἐναβρύνεσθε πόνοις, τρυφὴν ἀληθῶς ἠγούμενοι τὸ ὑπὲρ γε τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τληπαθεῖν ἐλέσθαι γεννηκῶς ἢ ἀπήγγελλὸν μὲν ἐκείνοι, ταῦτά γε ὑμῖν οὕτως ἔχειν, προσέθεσαν δὲ ὅτι τοῖς τῶν προλαβόντων ἀνδραγαθήμασιν ἀμιλλᾶσθε φιλοτιμότερον. Ἐχαιρον οὖν ἀναγκαίως ἐγὼ, καὶ μοι διεχέιτο πρὸς εὐθυμίαν ὄνοῦς, τῆς τῶν ἐμῶν τέκνων εὐδοκίμησις οἰκισομένου, καὶ σφόδρα εὐκρίτως. Καὶ γὰρ ἔστι τῶν ἀτόπων παιδοτροφίας μὲν ταῖς τῶν νέων ἐπιγάνυσθαι βῶμαις, καὶ

1 Cyrillus presbyteris, diaconis, Patribus monachis cæterisque solitariam vitam vobiscum excolentibus, et in fide Dei constanter perseverantibus, dilectis et desideratissimis in Domino salutem.

Ex iis qui una vobiscum ætatem degunt, quidam de more Alexandriam venerunt. Cum autem rogarem ac studiose admodum percontarer, equid honestis Patrum vestigiis insistentes recta inculpatæque fide excellere eniteremini, spectatæque vitæ studiis gnaviter incumberetis, necnon monasticæ exercitationis labores in præcipuis voluptatibus haberetis, eas demum veras rati delicias, si virtutis ergo forti et libenti animo toleretis labores: responderunt illi, ita vos comparatos esse; addideruntque cum præclaris majorum virtutibus impigre vos decertare. Itaque non potui non gaudere, et apud animam meam lætitia exsultare, ut qui filiorum meorum gloriam, meam esse existimarem, idque **2** optimo jure. Absurdum enim foret pædotribas ex ado-

Varie lectiones codicis Seguieriani.

• παγκλίη, παγκλίη. ἢ ἀληθοῦς. ἢ γενναίως.

lescentum, quos in palæstra exercendos susceperunt, A alacritate et robore voluptatem capere, ac si quid forte commendatione dignum artis industria præxiterint, hoc ipsum veluti coronam quamdam capitibus suis adjungere, atque adeo quæ illis propter fortitudinem laus tribuitur, eam suum decus arbitrari: nos autem patres spirituales, qui doctrinis quæ ad animi cultus viresque comparandas haud parum faciunt, vos imbuimus, quo nimirum carnis tumultibus sedatis, vitatisque peccatis, quantumcunque laboret Satanas ut suis vos molitionibus prosternat, gloriosum triumphum reportetis, non perfundi.

Igitur, ut Christi Salvatoris nostri discipulus monet ¹, « curam omnem subinferentes, ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Hæc autem vobis cum adsint et superent, non vacuos neque sine fructu constituent vos in Domini nostri Jesu Christi cognitione. » Nam eos qui internam spiritalemque in Christo vitam laude æmulationeque dignam serio inire volunt, fide in primis sincera atque integra ornatos esse decet; fidei porro integritati, virtutis quoque studium adjungant oportet; hoc autem jacto fundamento, cognitione mysterii Christi se locupletent, et ad absolutam ejusdem intelligentiam contendant, necessum est. Quam vitæ rationem tenere, est, ut puto, « In virum perfectum occurrere, et ad mensuram ætatis plenitudinis Christi pervenire ². » Sobrietate proinde et castimonia, qua solitariam vitam agentes excultos esse convenit, lum-
bos vestros pulchre præcincti ³, virile contra animorum corporumque perturbationes certamen suscipite. Sic enim clari et **3** in bono spei quæ sanctis parata est, illustres evadetis. Ante omnia, recta in vobis et sincera, nullique prorsus reprehensioni obnoxia fides existat. Ita namque, ita, inquam, et vos quoque sanctorum Patrum pietatem iisdem vestigiis prosequentes, in supernas illas beatorum sedes olim immigrabitis, cœlestiaque tabernacula una cum illis incoletis. Qua de re divinus propheta Isaias ita scribit: « Oculi tui videbunt Jerusalem, habitationem opulentam, tabernacula quæ non concutientur ⁴. »

Esse igitur vitam vestram plane conspicuam et admiratione dignam, fidemque modis omnibus integram et incorruptam vobis suppetere non ignoro; conturbor tamen non parum vehementer: audio enim exitialia quosdam rumores inter vos proseminalos; et nonnullos oberrare, qui sinceram vestram fidem demoliri studeant, et inaniam vocularum turbas cructantes, utrum Deiparam appellare liceat sacram Virginem, in controversum vocare audeant. Præstaret

εἰ τι γίνηται παρ' αὐτῶν τῶν εἰς ἐπαίνους συντελούντων τῆ τέχνῃ, τοῦτο ταῖς σφῶν αὐτῶν οἰά τινα στέφανον ἀνάπτειν κεφαλαῖς, καὶ τῆς ἐκείνων ἀνδρείας μερίζεσθαι τὰ αὐχμήματα ἡμᾶς δὲ πατέρας πνευματικούς ὄντας, καὶ λόγους ὑμᾶς ἐπαλείφοντας τοῖς εἰς ἀγαθὴν εὐτολμίαν, ἵνα καταθλήσαντες μὲν τῶν τῆς σαρκὸς κινήματων, παραιτούμενοι δὲ τὸ πίπτειν εἰς ἁμαρτίαν ^δ, καὶ μὴν καὶ ἠττάσθαι πειράζοντι τῷ Σατανᾷ, κομισήσθε τὸ βραβεῖον, καὶ ὁὐχὶ δὴ μᾶλλον ἢ ἐκείνους θεοφιλοῦς ἀναπέμπασθαι θυμηδίας.

magis quam illos pia quadam mentis jucunditate

Οὐκοῦν, καθὰ φησι τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητῆς, « σπουδῆν πᾶσαν παρενεργήσαντες ^ε, ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν, ἐν δὲ τῇ γνῶσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατεῖᾳ τὴν ὑπομονὴν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέθειαν, ἐν δὲ τῇ εὐσέθειᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀνάπην. Ταῦτα γὰρ ὑμῖν παρόντα καὶ πλεονάζοντα, οὐκ ἀργούς οὐδὲ ἀκάρπους καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπίγνωσιν. » Χρῆναι γὰρ ἐγὼ γένημι τοὺς οἵπερ ἂν ἔλοιτο τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης ζωῆς τὴν εὐκλειᾶ τε καὶ ἀξίεραστον διάγειν ^ε ὁδὸν, πρῶτον μὲν ἀπλῆ τε καὶ ἀλωδῆτω κατασεμνύνεσθαι πίστει, προσεπάγειν δὲ οὕτως αὐτῇ τὴν ἀρετὴν ὅ ἢ δὴ γεγονότος, πειράσθαι καταπλουτεῖν τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν γνῶσιν, καὶ ἀναφοιτᾶν εὐμᾶλα πρὸς τελευτάτην σύνεσιν. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἔστι τὸ, « Εἰς ἄνδρα τέλειον κατανήσθαι, καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας ἔλθειν τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. » Νήψει δὴ οὖν τῇ προέπουσῃ μονασταῖς τὰς ἐαυτῶν ὁσφύας εὐμᾶλα διεζωσμένοι κατανδριζέσθε τῶν παθῶν ψυχικῶν τε ἅμα καὶ σωματικῶν. "Ἐσεσθε γὰρ οὕτω λαμπροὶ καὶ εὐδόκιμοι, καὶ ἐν καλῷ τῆς ἐλπίδος τῆς τοῖς ἁγίοις ἡὔρεπισμένης. "Ἐστω δὲ ὑμῖν καὶ πρὸς γὰρ τῶν ἄλλων ἢ πίστις ὁρθὴ καὶ ἀκατήλετος, καὶ τὸ ἀνεπίπληκτον ^ε ἔχουσα παντελῶς. Οὕτω γὰρ, οὕτω καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων ἰχνηλατοῦντες εὐσέθειαν, ἐναυλισθήσεσθε σὺν αὐτοῖς ταῖς ἄνω μοναῖς, καὶ σκηναὶς οἰκήσετε τὰς ἐν οὐρανοῖς. "Ὡν ^ε καὶ ὁ θεοπέσιος Ἡσαίας διαμέμνηται λέγων ἰ « Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὄψονται, Ἱερουσαλὴμ πόλις πλουσία ^ε, σκηναὶς αἰ οὐ μὴ σεισθῶσι. »

Λαμπρὸς μὲν οὖν ὅτι καὶ ἀξιάγατος ὑμῖν ὁ βίος, ὁρθὴ τε καὶ ἀκατήλετος ἐνιδρύεται πίστις, οὐκ ἡγνότηκά ποθεν τετάρταγμα δὲ οὐ μετρίως, ἀκηχοῦς ὅτι ὀρθῶς τινὲς εἰς ὑμᾶς ἀφίχοντο χαλεποὶ, καὶ περινοστοῦσι τινες, τὴν ἀπλήν ὑμῶν παραλύοντες πίστιν, καὶ βήματιων εἰκάλων ὑποπτύοντες ^ε ὄχλον, ἀναπυθανόμενοι τε καὶ λέγοντες, τὴν ἁγίαν Παρθέρον Μαρίαν πότερον ποτε θεοτόκον, ἢ μὴ κατονμαζέσθαι ἰχρῆ. Καὶ ἦν μὲν ἄμεινον τῶν τοιοῦτων ὑμᾶς

¹ II Petr. i, 5-8. ² Ephes. iv, 15. ³ Luc. xii, 55. ⁴ Isa. xxxiii, 20.

Variae lectiones codicis Segueriani.

^δ ἁμαρτίας. ^ε μή. ^ε συνεισενέγκαντες. ^ε διάπτειν. ^ε ἀνεπίληκτον. ^ε ὡς. ^ε πόλις πλουσίας. ^ε παραπτύοντες.

ζητημάτων εἰς ἅπαν ἀποφοιτῶν, καὶ ἃ μόλις ἐστὶν ὡς ἐν ἐσόπτρῳ καὶ αἰνίγματι θεωρούμενα τοῖς ἀρτίκοις τὴν φρένα καὶ βεθηκόσι τὸν νοῦν, μηδὲ ἀνορίσκειν ὄλωσιν. Τὰ γὰρ ἰσχυρότερα τῶν θεωρημάτων ἢ τῶν ἀκεραιότερων ὑπερνήχεται νοῦν. Ἐπειδὴ δὲ ἅπασι οὐκ ἀνήκει τῶν τοιούτων μεμενήκατε λόγων, καὶ φιλονεικεῖν ἐλάσθαι τινὰς εἰκός, καὶ τοῖς πρὸς νοῦν οὐκ ἐρηραιομένοις, οἳ τινὰ σκόλοπα, τὸ ἐπ' αὐτοῖς δὴ τοῦτο ἐμπερονήσαι βλάβος, δεῖν ὡς ἦθην ἀναγκαίως ὀλίγα τινὰ ἢ πρὸς ὁμᾶς περὶ τούτων εἰπὴν· οὐχ ἵνα λογομαχῆτε μᾶλλον, ἀλλ' ἵνα εἰ τινας ὑμῖν ἐπιφύονται, ταῖς ἐκείνων εἰκαιολογίαις τὸ ἀληθὲς ἀντεξάγοντες ἢ, αὐτοὶ τε διαδιδράτκητε τὴν ἐκ τοῦ πλανῆσθαι ζημίαν, προσωφελῆτε δὲ καὶ ἐτέρουσ, τοῖς καθέκαστοι λογισμοῖς, ὡς ἀδελφοῦς, ἀναπειθόντες τὴν ἄνωθεν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων παραδοθεῖσαν πίστιν, καθάπερ τινὰ πολυτίμητον μαργαρίτην ἐν ἰδίαις ἔχειν ψυχαῖς.

εθαύμακα τοίνυν, εἴπερ ὄλωσιν ἐνδοιάζουσι τινες πότερον Θεοτόκος, ἢ μή, λέγοιτ' ἂν ἡ ἁγία Παρθένος. Εἰ γὰρ ἐστὶ Θεὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, πῶς οὐ Θεοτόκος ἡ τεκοῦσα ἡ ἁγία Παρθένος; Ταύτην ἡμῖν τὴν πίστιν παρέδοσαν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, καὶ εἰ μὴ τῆς λέξεως πεποιήθηται μνήμην. Οὕτω φρονεῖν δεδιδάγμεθα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων. Καὶ τοῦν ὁ τῆς ἀοιδίμου μνήμης Πατὴρ ἡμῶν Ἀθανάσιος, οἷς Ἀλεξανδρίων Ἐκκλησίας κατακοσμήσας τὸν θρόνον ἐφ' ὅλωσιν ἔτασι τεσσαράκοντα καὶ ἕξ τὸν ἀριθμὸν, καὶ ταῖς τῶν ἀνοσιῶν αἰρετικῶν εὐρεσιλογίαις ἀμαχόν τινα καὶ ἀποστολικὴν ἀντιτάτων σύνοισιν, καὶ ὅσον εὐομοστάτῳ τινὶ μύρῳ τοῖς ἰδίαις συγγράμμασι κατευφραίνων τὴν ὑπ' οὐρανὸν, καὶ ἐπ' ὀρθότητι καὶ εὐσεβείᾳ ὁ δογματῶν παρὰ πάντων μαρτυρούμενος, εἰ περὶ τῆς ἁγίας ἡμῖν καὶ ὁμοουσίου Τριάδος συντιθεὶς βιβλίον, ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ, ἔνω τε καὶ κάτω Θεοτόκον ἀποκαλεῖ τὴν ἁγίαν Παρθένον. Κεχρήσομαι δὲ ταῖς αὐτοῦ φωναῖς ἀναγκαίως, αὐταῖς ἰδέσθαι ἐχούσας ὧδε· Ἐσκοπὴς τοίνυν οὗτος καὶ χαρακτηρ τῆς θείας Γραφῆς, ὡς πολλὰκις εἴπομεν, διπλῆν εἶναι τὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν ἐν αὐτῇ· ὅτι ἀεὶ τε Θεὸς ἦν, καὶ ἐστὶν ὁ ὕψος, Λόγος ὢν καὶ ἀπαύγασμα καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς· καὶ ὅτι ὑστερον δι' ἡμᾶς σάρκα λαβὼν ἐκ Παρθένου τῆς Θεοτόκου Μαρίας, ἄνθρωπος γέγονε. Ἐκαὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· Ἐπολλοὶ γοῦν ἄγιοι γέγονασιν, καὶ καθαροὶ πάσης ἀμαρτίας. Ἰερεμίας δὲ καὶ ἐκ κοιλίας ἡγιασθῆναι, καὶ Ἰωάννης ἐπὶ κυοφορούμενος ἐσκήρτισεν ἐν ἀγαλλιάσει ἐπὶ τῇ φωνῇ τῆς Θεοτόκου Μαρίας. Ἀξιοχρῶς μὲν οὐδ' ἄνθρωπος, καὶ παρθεῖσθαι πρότερον, ὡς οὐκ ἂν ἐφη τι τῶν ὄσων μὴ ἐστὶ τοῖς ἱεροῖς συμβαίνοντα Λόγοις. Πῶς γὰρ ἂν ἀμάρτοιο τ' ἀληθοῦς ὁ λαμπρὸς οὕτω καὶ διαδόητος, καὶ ἐν αὐτῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, τῇ ἐν Νικαίᾳ φημί, κατὰ καιροῦς

A sane ejusmodi quæstionibus omnino abstinere, et in ea quæ abstrusioris considerationis sunt, nec aliter fere nisi veluti in speculo et ænigmate etiam ab iis qui soliditate iudicii mentisque firmitate pollent, perspicere possunt, nequaquam inquirere. Nam simpliciorum capium subtiliora theoremata excedunt. At quia horum sermonum expertes non permansistis, sique probabile contentiosos quosdam non defuturos, qui venenum quod semel hauserunt, veluti spicula quædam, in imbecilliorum animos defigere conabuntur, operæ me pretium facturum putavi, si pauca quædam iis de rebus ad vos dissererem; non eo id quidem consilio, ut vos ad lites verborum digladiationes inflammem, verum ut si qui de cætero vos adorti fuerint, illorum futilitati veritatem opposcentes, et ipsi erroris perniciem effugiatis, et alios opportunis rationibus perinde, ut fratres, inducatis quo fidem jam olim Ecclesiis per sanctos apostolos traditam, non secus ac margaritam animis suis insertam constanter retineant.

Miror itaque majorem in modum esse aliquos omnino qui utrum sacra Virgo Deipara appellanda sit, plane addubitent. Etenim, si Dominus noster Jesus Christus Deus est, quo tandem modo sacra Virgo, quæ illum edidit, Deipara non dicatur? Hanc fidem divini discipulū nobis tradiderunt, quamvis istius dictionis non meminerint. Ad hunc modum a sanctis Patribus instituti sumus. Enimvero percelebris memoriæ Pater noster Athanasius, qui totos quadraginta sex annos Alexandrinæ Ecclesiæ pontificatum egregia cum laude gessit, loquacibusque impurorum nefariorumque hæreticorum commentis invicta, planeque apostolica sapientia restitit, quique scriptis suis veluti fragrantissimo quodam unguento totum orbem mirifice recreavit, et cui de dogmatum absoluta integritate fideique rectitudine omnes testimonium dant, libro quem de sancta et consubstantiali Trinitate conscripsit, oratione tertia, sacram Virginem passim Deiparam nominat. Cogor autem ipsis illius verbis hoc loco uti, quæ hunc in modum habent: « Itaque divinæ Scripturæ scopus ex character, ut sepe monuimus, ejusmodi est ut utrumque de Christo Salvatore nostro pronuntiet; puta Deum illum esse, et nunquam non hoc ipsum existisse, ut qui Patris sit Verbum, ejusdemque splendor et sapientia: tum eundem rursus novissimis hisce temporibus corpore ex Deipara virgine Maria sumpto, nostri causa hominem factum esse. » Et nonnullis interjectis iterum: « Multi existere sancti, et ab omni peccato immunes. Nam et Jeremias de materno utero sanctificatus est: et Joannes in lucem nondum editus, voce Deiparæ Mariæ percepta, lætabundus exsiliit. » Sane idoneus est hic vir, ap-primeque dignus cui intrepide fidem adjungere, quemque tuto sequi liceat, ut qui nihil protulisset

¹ Hebr. 1, 3; ² I Cor. 1, 31. ³ Jerem. 1, 5. ⁴ Luc. 1, 41.

Varie lectiones codicis Segneriani.

¹ νοημάτων. ἢ ἀτα. ἢ ἀνταξια, τε. ἢ ἀκριβεῖς.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUÆ IN HOCCE TOMO LXXVII CONTINENTUR.

De iis quæ inter Opera S. Cyrilli in hoc tomo nunc primum comparant, vide ordinis veteris cum novo collationem, infra, col. 1551.

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS ARCHIEPISCOPUS.	
Epistolæ LXXXVIII.	col. 9
Homiliæ paschales.	391
Homiliæ diversæ.	982
LUBIA ET ALIENA.	
De Trinitate.	1119
Collectio dictorum Veteris Testamenti.	1175
* Liturgia S. Cyrilli.	1291
THEODOTUS ANCYRANUS EPISCOPUS	
Expositio Symboli Nicæni.	1314
Homiliæ.	1330
PAULUS EMESENUM EPISCOPUS.	
Confessio fidei.	1433
Homiliæ	ibid.
ACACIUS BERRHŒENSIS EPISCOPUS.	
Epistolæ	1445
Confessio fidei.	1447
JOANNES ANTIOCHENUS EPISCOPUS.	
Epistolæ.	1450
MEMNO EPHESINUS EPISCOPUS.	
Epistola ad clerum CP.	1463
ACACIUS MELITENES EPISCOPUS.	
Homilia Ephesi habita.	1467
Epistolæ.	1471
RABBULAS EDESSENUM EPISCOPUS.	
Epistola ad Cyrillum.	1474
Canones.	ibid
FIRMUS CÆSAREÆ CAPPADOCIE EPISCOPUS.	
Epistolæ	1482
AMPHILOCHIUS SIDENUS EPISCOPUS.	
Fragmentum.	1515
<i>Operum S. Cyrilli ordo novus cum veteri collatus et vice versa.</i>	1531

Ex Typis NICNE au Petit-Montrouge.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΙΙΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

S. P. N. CYRILLI

ALEXANDRIÆ ARCHIEPISCOPI

EPISTOLÆ

ET VARIORUM AD IPSUM.

EPISTOLA I.

CYRILLI AD MONACHOS ÆGYPTI.

Primum ex auctoritate S. Athanasii aliisque rationibus ostendit B. Virginem dici debere Deiparam, siquidem Christum Dominum genuerit; Christum vero Deum esse probat partim ex Symbolo Nicæno, partim ex Scripturæ testimoniis et illo potissimum: ' Verbum caro factum est; ' denique modum unionis Verbum inter ac humanam naturam exponit, et monachos adversus varias Nestorii ejusque sociorum argutias munit.

Κυρίλλος πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, Πατέρας μοναχοῖς, καὶ τοῖς σὺν ὑμῖν τὸν μονῆρην βίον ἀσχοῦσι, καὶ ἐν πίστει Θεοῦ ἰδρυμένοις, ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἄφικοντο μὲν τινες, κατὰ τὸ εἰωθὸς, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῶν σὺν ὑμῖν. Ἐρομένων δέ μοι καὶ φιλοπεσοῦντι λίαν, εἰ τῆς τῶν πατέρων ἐπεικείας ἰόντες πατ' ἴχνος καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ πίστει μὲν ὀρθῇ καὶ ἀμωμήτῳ διατρέπειν ἐπιείξεσθε, πολιτεία δὲ τῇ καλλίστῃ ἠ κατατεμνύεσθε, καὶ τοῖς τῆς ἀσκήσεως ἐναβρύκεσθε πόνους, τροφήν ἀληθῶς ἠγούμενοι τὸ ὑπὲρ γε τοῦ ἀγαθοῦ ἔληπαθεῖν ἐλέσθαι γεννικῶς ἠ ἀπήγγελλόν μὲν ἐκείνοι, ταῦτά γε ὑμῖν οὕτως ἔχειν, προσέθεσαν δὲ ὅτι τοῖς τῶν προλαβόντων ἀνδραγαθίμασι ἀμιλλᾶσθε φιλοτιμότερον. Ἐχαιρον οὖν ἀναγκαιῶς ἐγὼ, καὶ μοι διεγίγτο πρὸς εὐθυμίαν ὄνοῦς, τῆς τῶν ἐμῶν τέκνων εὐδοκιμήσεως οἰκειουμένων, καὶ σφόδρα εὐκρίτως. Καὶ γάρ ἐστι τῶν ἀτόπων παιδοτρίας μὲν ταῖς τῶν νέων ἐπιγάνυσθαι ῥώμας, καὶ

¶ Cyrillus presbyteris, diaconis, Patribus monachis cæterisque solitariam vitam vobiscum excolentibus, et in fide Dei constanter perseverantibus, dilectis et desideratissimis in Domino salutem.

Ex iis qui una vobiscum ætatem degunt, quidam de more Alexandriam venerunt. Cum autem rogarem ac studiose admodum percontarer, equidem honestis Patrum vestigiis insistentes recta inculpatæque fide excellere eniteremini, spectatæque vitæ studiis gnæviter incumberetis, necnon monasticæ exercitationis labores in præcipuis voluptatibus haberetis, eas demum veras ratas delicias, si virtutis ergo forti et libenti animo toleretis labores: responderunt illi, ita vos comparatos esse; addideruntque cum præclaris majorum virtutibus impigre vos decertare. Itaque non potui non gaudere, et apud animum meum lætitia exsultare, ut qui filiorum meorum gloriam, meam esse existimarem, idque optimo jure. Absurdum enim foret pædotribas ex ado-

Variæ lectiones codicis Segueriani.

ἠ παγκάλως, παγκάλλῃ. ἠ ἀληθοῦς. ἠ γενναίως.

PATR. GR. LXXVII.

1

lescentum, quos in palæstra exercendos susceperunt, alacritate et robore voluptatem capere, ac si quid forte commendatione dignum artis industria præsterint, hoc ipsum veluti coronam quamdam capitibus suis adjungere, atque adeo quæ illis propter fortitudinem laus tribuitur, eam suum decus arbitrari: nos autem patres spirituales, qui doctrinis quæ ad animi cultus viresque comparandas hand parum faciunt, vos imbuimus, quo nimirum carnis tumultibus sedatis, vitatisque peccatis, quantumcunque laboret Satanus ut suis vos molitionibus prosternat, gloriosum triumphum reportetis, non perfundi.

Igitur, ut Christi Salvatoris nostri discipulus monet¹, « curam omnem subinferentes, ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem pietatem, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Hæc autem vobis cum adsint et superent, non vacuos neque sine fructu constituent vos in Domini nostri Jesu Christi cognitione. » Nam eos qui internam spiritalemque in Christo vitam laude æmulationeque dignam serio inire volunt, fide in primis sincera atque integra ornatos esse decet; fidei porro integritati, virtutis quoque studium adjungant oportet; hoc autem jacto fundamento, cognitione mysterii Christi se locupletent, et ad absolutam ejusdem intelligentiam contendant, necessum est. Quam vitæ rationem tenere, est, ut puto, « In virum perfectum occurrere, et ad mensuram ætatis plenitudinis Christi pervenire². » Sobrietate proinde et castimonia, qua solitariam vitam agentes excultos esse convenit, lumbos vestros pulchre præcincti³, virile contra animorum corporumque perturbationes certamen suscipite. Sic enim clari et **3** in bono spei quæ sanctis parata est, illustres evadetis. Ante omnia, recta in vobis et sincera, nullique prorsus reprehensioni obnoxia fides existat. Ita namque, ita, inquam, et vos quoque sanctorum Patrum pietatem iisdem vestigiis prosequentes, in supernas illas beatorum sedes olim immigrabitis, cœlestiaque tabernacula una cum illis incoletis. Qua de re divinus propheta Isaias ita scribit: « Oculi tui videbunt Jerusalem, habitationem opulentam, tabernacula quæ non concutientur⁴. »

Esse igitur vitam vestram plane conspicuam et admiratione dignam, fidemque modis omnibus integram et incorruptam vobis suppetere non ignoro; conturbor tamen non parum vehementer: audio enim exitialia quosdam rumores inter vos proserminatōs; et nonnullos oberrare, qui sinceram vestram fidem commoliri studeant, et inaniam vocularum turbas eructantes, utrum Deiparam appellare liceat sacram Virginem, in controversum vocare audeant. Præstaret

Α εἰ τι γίνηται παρ' αὐτῶν τῶν εἰς ἐπαίνους συντελούντων τῇ τέχνῃ, τοῦτο ταῖς σφῶν αὐτῶν οἶα τινα στέφανον ἀνάπτειν κεφαλαίς, καὶ τῆς ἐκείνων ἀνδρείας μερίζεσθαι τὰ ἀρχήματα· ἡμᾶς δὲ πατέρας πνευματικούς ὄντας, καὶ λόγοις ὑμᾶς ἐπαλείφοντας τοῖς εἰς ἀγαθὴν εὐτολμίαν, ἵνα καταθλήσαντες μὲν τῶν τῆς σαρκὸς κινήματων, παραιτούμενοι δὲ τὸ πίπτειν εἰς ἀμαρτίαν^δ, καὶ μὴν καὶ ἠττάσθαι πειραζόμενοι τῷ Σατανᾷ, κομισήσθε τὸ βραβεῖον, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἢ ἐκείνους θεοφιλοῦς ἀναπίμπλασθαι θυμηδίας.

magis quam illos pia quadam mentis jucunditate

Οὐκοῦν, καθὰ φησι τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητῆς, « σπουδῆν πᾶσαν παρεινεργήσαντες^ε, ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν, ἐν δὲ τῇ γνῶσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατείᾳ τὴν ὑπομονὴν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσεβείαν, ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην. Ταῦτα γὰρ ὑμῖν παρόντα καὶ πλεονάζοντα, οὐκ ἀργούς οὐδὲ ἀκάρπους καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπίγνωσιν. » Χρῆναι γὰρ ἐγωγὴ φημι τοὺς οἵπερ ἂν ἔλοιτο τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης ζωῆς τὴν εὐκλειᾶ τε καὶ ἀξίεραστον διάγειν^ς ὁδόν, πρῶτον μὲν ἀπλῆ τε καὶ ἀλωδῆτῳ κατασεμνύνεσθαι πίστει, προσεπάγειν δὲ οὕτως αὐτῇ τὴν ἀρετὴν· οὗ δὲ γεγονότος, πειραῖσθαι καταπλουτεῖν τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν γνῶσιν, καὶ ἀναφοιτῆν εὐμᾶλα πρὸς τελειωτάτην σύνεσιν. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἔστι τὸ, « Εἰς ἄνδρα τέλειον κατανῆσαι, καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας ἔλθειν τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. » Νήφει δὲ οὖν τῇ προεπόσῃ μονασταῖς τὰς ἐαυτῶν ὀσφύας εὐ μᾶλα διεζωσμένοι κατανδρίζεσθε τῶν παθῶν ψυχικῶν τε ἄμα καὶ σωματικῶν. Ἔσεσθε γὰρ οὕτω λαμπροὶ καὶ εὐδόκιμοι, καὶ ἐν καλῷ τῆς ἐλπίδος τῆς τοῖς ἁγίοις ἠὔρεταιμένης. Ἔστω δὲ ὑμῖν καὶ πρόγε τῶν ἄλλων ἡ πίστις ὀρθὴ καὶ ἀκαπήλευτος, καὶ τὸ ἀνεπίπληκτον^β ἔχουσα παντελῶς. Οὕτω γάρ, οὕτω καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων ἰγνηλατοῦντες εὐσεβείαν, ἐναυλισθήσεσθε ἐν αὐτοῖς ταῖς ἄνω μοναῖς, καὶ σκηνὰς οἰκήσετε τὰς ἐν οὐρανοῖς. Ἦν^ι καὶ ὁ θεοσπέσιος Ἡσαίας διαμémνηται λέγων· « Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ἔψονται, Ἱερουσαλὴμ πόλις πλουσία^ι, σκηνὰς αὐτῶν οὐ μὴ σεισθῶσι. »

Λαμπρὸς μὲν οὖν ὅτι καὶ ἀξιάγατος ὑμῖν ὁ βίος, ὀρθὴ τε καὶ ἀκαπήλευτος ἐνιδρυται πίστις, οὐκ ἔγγυθὰ ποθεν τετάρταγμα δὲ οὐ μετρίως, ἀκηχοῦς ὅτι ὀρύλλοι τινὲς εἰς ὑμᾶς ἀφίχοντο χαλεποὶ, καὶ περινοστοῦσι τινες, τὴν ἀπλὴν ὑμῶν παραλύοντες πίστιν, καὶ ῥηματικῶν εἰκαίων ὑποπτύοντες^κ ὄχλον ἀναπυθνομένους τε καὶ λέγοντες, τὴν ἀγίαν Παρθέλον Μαρίαν πότερον ποτε θεοτόκον, ἢ μὴ κατονομαζέσθαι ἰσχυρή. Καὶ ἦν μὲν ἄμεινον τῶν τοιούτων ὑμᾶς

¹ II Petr. i, 5-8. ² Ephes. iv, 15. ³ Luc. xii, 35. ⁴ Isa. xxxiii, 20.

Variae lectiones codicis Segueriani.

^δ ἀμαρτίας. ^ε μῆ. ^ς συνεισενέγκαντες. ^ε διάπτειν. ^β ἀνεπίπληκτον. ^ι ὡς. ^ι πόλις πλουσίας. ^κ παρπύοντες.

ζητημάτων εἰς ἅπαν ἀποφοιτῶν, καὶ ἃ μάλιστα εἰσὶν ἄνθρωποις ἐν ἐσόπτρῳ καὶ αἰνίγματι θεωρούμενα τοῖς ἀρτίαις τὴν φρένα καὶ βεβηκόσι πᾶν νοῦν, μηδὲ ἀνορίττειν ὄλωσιν. Τὰ γὰρ ἰσχυρότερα τῶν θεωρημάτων ἢ τῶν ἀκεραιότερων ὑπερνέχεται νοῦν. Ἐπειδὴ δὲ ἀπαξ οὐκ ἀνήκει τῶν τοιούτων μεμενῆκατε λόγων, καὶ φιλονεικεῖν ἐλέσθαι τινὰς εἰκός, καὶ τοῖς τῶν νοῦν οὐκ ἐρηρσιμένοις, οἷά τινα σκόλοπα, τὸ ἐπ' αὐτοῖς δὴ τοῦτο ἐμπεροῆσαι βλάβος, δεῖν φήθη ἀναγκαίως ἄλλα τινὰ ἢ πρὸς ὑμᾶς περὶ τούτων εἰπεῖν· οὐχ ἵνα λογομαχῆτε μάλλον, ἀλλ' ἵνα εἰ τινας ὑμῖν ἐπιφύοιτο, ταῖς ἐκεῖνων εἰκαιολογίαις τὸ ἀληθὲς ἀντεξάγοντες ἢ, αὐτοὶ τε διαδιδράσκῃτε τὴν ἐκ τοῦ πλανᾶσθαι ζημίαν, προσωφελῆτε δὲ καὶ ἐτέρους, τοῖς καθήκουσι λογισμοῖς, ὡς ἀδελφοῦς, ἀναπειθόντες τὴν ἀνοθεὶν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων παραδοθεῖσαν πίστιν, καθάπερ τινὰ πολυτίμητον μαργαρίτην ἐν ἰδίαις ἔχειν ψυχαῖς.

εθαύμακα τοίνυν, εἰπερ ὄλωσιν ἐνδοιάζουσι τινες πότερον Θεοτόκος, ἢ μὴ, λέγοιτ' ἀν' ἡ ἁγία Παρθένος. Εἰ γὰρ ἐστὶ Θεὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, πῶς οὐ Θεοτόκος ἢ τεκοῦσα ἢ ἁγία Παρθένος; Ταύτην ἡμῖν τὴν πίστιν παρέδωσαν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, καὶ εἰ μὴ τῆς λέξεως πεποιήνται μνήμην. Οὕτω φρονεῖν δεδιδάγμεθα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων. Καί τοῦν ὁ τῆς ἀοιδίμου μνήμης Πατῆρ ἡμῶν Ἀθανάσιος, εἰς ἡμεῖς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας κατακοσμήσας τὸν θρόνον ἐφ' ὁλοῖς ἔτεσι τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἑξ τὸν ἀριθμὸν, καὶ ταῖς τῶν ἀνοσιῶν αἰρετικῶν εὐρεσιλογίαις ἄμαχόν τινα καὶ ἀποστολικὴν ἀντιτάττων σύνασιν, καὶ ὄσον εὐσομοτάτην τινὲ μύρω τοῖς ἰδίαις συγγράμμασι κατευφραίνων τὴν ὑπ' οὐρανὸν, καὶ ἐπ' ὀρθότητι καὶ εὐσεβείᾳ ὁ δογμάτων παρὰ πάντων μαρτυρούμενος, εἰ περὶ τῆς ἁγίας ἡμῖν καλόμοουσίου Τριάδος συντιθεὶς βιβλίον, ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ, ἦνω τε καὶ κάτω Θεοτόκον ἀποκαλεῖ τὴν ἁγίαν Παρθένον. Κεχρήσμαι δὲ ταῖς αὐτοῦ φωναῖς ἀναγκαίως, αὐταῖς λέξεσιν ἐχούσαις ὡδε· Ἐσκοπὸς τοίνυν οὗτος καὶ χαρακτηρ τῆς θείας Γραφῆς, ὡς πολλάκις εἴπομεν, διπλῆν εἶναι τὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν ἐν αὐτῇ· ὅτι ἀεὶ τε Θεὸς ἦν, καὶ ἔστιν ὁ Υἱὸς, Λόγος ὢν καὶ ἀπαύγασμα καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς· καὶ ὅτι ὑστερον δὲ ἡμᾶς σάρκα λαβὼν ἐκ Παρθένου τῆς Θεοτόκου Μαρίας, ἄνθρωπος γέγονε. Ἔτι καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· Ἐπολλοὶ γοῦν ἅγιοι γεγονάσι, καὶ καθαροὶ πάσης ἁμαρτίας. Ἰερεμίας δὲ καὶ ἐκ κοιλίας ἠγιάσθη, καὶ Ἰωάννης ἔτι κωφορούμενος ἐσκήρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει ἐπὶ τῇ φωνῇ τῆς Θεοτόκου Μαρίας. Ἀξιόχρως μὲν οὖν ὁ ἀνὴρ, καὶ θαρσεῖσθαι πρόβπων, ὡς οὐκ ἂν ἐφη τι τῶν ὅσα μὴ ἔστι τοῖς ἱεροῖς συμβαίνοντα Λόγοις. Πῶς γὰρ ἂν ἁμάρτοι τ' ἀληθοῦς ὁ λαμπρὸς οὗτος καὶ διαβόητος, καὶ ἐν αὐτῇ ἁγία καὶ μεγάλη συνόδῳ, τῇ ἐν Νικαίᾳ φημί, κατὰ καιροῦς

A sane ejusmodi quæstionibus omnino abstinere, et in ea quæ abstrusioris considerationis sunt, nec aliter fere nisi veluti in speculo et ænigmate etiam ab iis qui soliditate iudicii mentisque firmitate pollent, perspicere possunt, nequaquam inquirere. Nam simpliciorum captum subtiliora theoremata excedunt. At quia horum sermonum expertes non permansistis, sitque probabile contentiosos quosdam non defuturos, qui venenum quod semel hauserunt, veluti spicula quædam, in imbecilliorum animos defigere conabuntur, operæ me pretium facturum putavi, si pauca quædam iis de rebus ad vos dissecerem; non eo id quidem consilio, ut vos ad lites verborumque digladiationes inflammem, verum ut si qui de cætero vos adorti fuerint, illorum futilitati veritatem opponentes, et ipsi erroris perniciem effugiatis, et alios opportunis rationibus perinde, ut fratres, inducatis quo fidem jam olim Ecclesiis per sanctos apostolos

Miror itaque majorem in modum esse aliquos omnino qui utrum sacra Virgo Deipara appellanda sit, plane addubitent. Etenim, si Dominus noster Jesus Christus Deus est, quo tandem modo sacra Virgo, quæ illum edidit, Deipara non dicatur? Hanc fidem divini discipuli nobis tradiderunt, quamvis istius dictionis non memnerint. Ad hunc modum a sanctis Patribus instituti sumus. Enimvero percelebris memorie Pater noster Athanasius, qui totos quadraginta sex annos Alexandrinæ Ecclesiæ pontificatum egregia cum laude gessit, loquacibusque impurorum nefariorumque hæreticorum commentis invicta, planeque apostolica sapientia restitit, quique scriptis suis veluti fragrantissimo quodam unguento totum orbem mirifice recreavit, et cui de dogmatum absoluta integritate fideique rectitudine omnes testimonium dant, libro quem de sancta et consubstantiali Trinitate conscripsit, oratione tertia, sacram Virginem passim Deiparam nominat. Cogor autem ipsis illius verbis hoc loco uti, quæ hunc in modum habent: Ἐταυε διναῖς ἁγίας Σκριπτῦρας σκοπὸς ἀκ χαρακτὴρ, ut sæpe monuimus, ejusmodi est ut utrumque de Christo Salvatore nostro pronuntiet; puta Deum illum esse, et nunquam non hoc ipsum existisse, ut qui Patris sit Verbum, ejusdemque splendor et sapientia: tum eundem rursus novissimis hisce temporibus corpore ex Deipara virgine Maria sumpto, nostri causa hominem factum esse. Et nonnullis interjectis iterum: Ἐπολλοὶ ἐξιστῆραι ἁγίοι, et ab omni peccato immunes. Nam et Jeremias de materno utero sanctificatus est: et Joannes in lucem nondum editus, voce Deiparæ Mariæ percepta, lætabundus exsiliit. Sane idoneus est hic vir, apprimeque dignus cui intrepide fidem adjungere, quemque tuto sequi liceat, ut qui nihil protulisset

ἢ Hebr. 1, 3; I Cor. 1, 31. ἢ Jerem. 1, 5. ἢ Luc. 1, 41.

Variae lectiones codicis Segueriani.

ἢ γνημάτων. ἢ ἀ-τα. ἢ ἀντεξέτα, τε. ἢ ἀκριθεία.

quod a divinis Litteris alienum esset. Quo enim pacto illustris ille celebratusque Pater, qui in sacra illa magnaque synodo Nicæna in tanta omnium admiratione habitus est, a veritatis tramite aberraret? Nam etsi per id tempus episcopi munus nondum sustineret, sed inter clericos etiamnum degeret, attamen propter præclaram indolem, insignemque vitæ probitatem, et subtilem ac incomparabilem mentis perspicaciam, a beatæ memoriæ episcopo Alexandro ad synodum comes ascitus est. Versabatur autem liter conficiendum sese ducem præbens, necnon intendens.

Verum quia verisimile est non defuturos hic quosdam qui ex sacra quoque divinaque Scriptura ea quæ hoc loco asserta sunt corroboranda esse existimabunt; dicturos præterea sanctam illam magnamque synodum neque Domini matrem Deiparam usquam appellasse, neque quidquam omnino super ea re decrevisse: age quonam pacto arcanum illud œconomix Christi mysterium per divinas quoque Litteras prædicatum sit, pro virili parte planum faciamus: tum quid ipsi quoque Patres, qui Spiritu sancto, ne a vero discederent afflati, non enim ipsi loquebantur, sed Christo Salvatore nostro testante, Spiritus Dei et Patris erat qui in ipsis loquebatur^a, sinceræ inculpataque fidei canonem ediderunt, ea de re pronuntiaverint, exprænamus. Istud autem percommode fiet, si illum ipsum, qui ex sacra Virgine progenitus est, natura Deum esse demonstretur: hoc namque demonstrato, neminem prorsus dubitaturum existimo de Virgine, quin habenda illa sit, et appellanda quoque symbolum hunc in modum habet.

Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, visibilium omnium et invisibilium factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, ex Patre, hoc est, ex Patris essentiali natura; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri; per quem omnia facta sunt, et quæ in cælo, et quæ in terra sunt. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, et homo factus est, passus est, et tertia die resurrexit. Et ascendit in cælos; qui venturus est ad iudicandum vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum.

Porro hæreseon inventores, cum sibiipsis, tum cæteris quoque exitii barathrum aperientes, in eam amentiam opinionumque vanitatem præcipites abierunt, ut Filium Dei recentem, perindeque a Deo Patre ac cætera omnia procreatum existiment publiceque asserant. Nec erubescunt miseri eum qui ante omne tempus et ævum existit, imo vero qui omne ævum tempusque condidit, temporum initio circumscribere. Cumque gloria et æqualitate quam

^a Matth. x, 20.

^b ἐπὶ Χριστῷ.

Α συναγερμένῃ, πρὸς ἀπάντων τεθαυμασμένος; Οὕτω μὲν γὰρ τὸν τῆς ἐπισκοπῆς διεῖπε θρόνον, ἐτέλει δὲ μᾶλλον ἐν κληρικοῖς, πλὴν ἀγγινοίας ἔνεκα, καὶ τῆς ἄλλης ἐπιεικείας, καὶ ἰσχνῆς ἔγαν καὶ ἀσυγκρίτου φρενῶς, παρελήφθη μὲν τῆνικαδὲ παρὰ τοῦ τῆς μακαρίας μνήμης Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου. Συνὴν δὲ τῷ πρεσβυτέρῳ οὐκ ἀπερὶ υἱὸς πατρὶ, ποθητῶν εἰς ἕκαστα τῶν χρησίμων, καὶ τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πρακτικῶν ὁδῶν· εὐ μάλιστ' ἀπαρθεῖν.

cum sene tanquam filius cum patre, ad quidvis uti- omnibus quæ obeunda forent, commodum iter os-

Ἐπειδὴ δὲ τινες εἰκὸς δεῖν μὲν οἴεσθαι τὸν ἐπὶ τούτοις ἡμῖν ἐμπεδοῦσθαι λόγον ἀπ' αὐτῆς τῆς ἱερῆς καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς, φάναι τε πρὸς τούτω, τὴν ἀγίαν ἐκείνην καὶ μεγάλην σύνοδον μήτε Θεοτόκον εἰπεῖν τὴν τοῦ Κυρίου μητέρα, μήτε μὴν ὄλως ὀρίσασαι τι τοιοῦτον· φέρε δὲ, φέρε καὶ νῦν, ὡς ἐνι, καταδεικνύομεν τῆς ἐν Χριστῷ βουουμένης οἰκονομίας τὸ μυστήριον τίνα μὲν τρόπον παρὰ τῆς θέλας ἡμῖν κεραιρκεται Γραφῆς, τί δὲ καὶ αὐτοὶ λελαλήκασιν οἱ Πατέρες, τὸν τῆς ἀμυμῆτου πίστεως ὅρον ἐκφέροντες, ἐνηχοῦντος αὐτοῖς τάλθηδς τοῦ ἀγίου Πνεύματος· οὐ γὰρ ἦσαν οἱ λαλοῦντες αὐτοὶ, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ λαλοῦν ἐν αὐτοῖς. Ἀποδειγμένον γὰρ οὕτως ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου γεγεννημένος, κατοκνήσειν οἶμαι παντελῶς οὐδένα πρὸς γε τὸ χρῆναι νοεῖν καὶ μὴν καὶ φράσαι, ἐτι Θεοτόκος ἀν λέγοιτο καὶ μάλιστ' εἰκότως. Ἐχει δὲ οὕτως ἡμῖν τὸ τῆς πίστεως σύμβολον.

Deipara; et jure quidem optimo. Igitur fidei nostræ

C Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν, καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, τούτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ· Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Οἱ μὲν γὰρ τῶν αἱρέσεων εὐρεταί, τοὺς τῆς ἀπωλείας σφίσι τε αὐτοῖς, καὶ μὴν καὶ ἑτέροις ὀρτυττοντες βέβηρους μεταίσθητος, εἰς τοῦτο κατώλισθον ἐνοιῶντες, ὡς οἴεσθαι τε καὶ λέγειν, πρόσφατον εἶναι τὸν Υἱὸν, ἐν ἴσῳ τε τοῖς κτίσμασι παρῆχθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Καὶ τὸν πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου, μᾶλλον δὲ τῶν αἰώνων ποιητὴν, τῆ κατὰ χρόνον ἰρχῆ περιγράφοντες οὐκ ἐρυθριῶσιν οἱ δεῖλαιοι. Ὑποβάζοντες δὲ, κατὰ γε τὸ ἑαυτοῖς δοκοῦν, τῆς πρὸς

τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν ἰσότητός τε καὶ δόξης, τὸ προ-
 ὑπάρχειν ἢ αὐτῶ τῶν ἄλλων παραχωροῦσι μολίς, με-
 ἴτην δὲ εἶναι φασὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· οὔτε τῆς
 εἰς λῆξιν ὑπεροχῆς λαχόντα τὴν δόξαν, οὔτε μὴν τοῖς
 τῆς κτίσεως ἐνιζήσαντα μέτροις. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν
 ὁ τῆς θείας ὑπεροχῆς ἠττώμενος, καὶ τῶν τῆς κτί-
 σεως μέτρων ἀνωκισμένος; Ἐπιφανήσας πανταλῶς τὸ
 χρῆμά ἐστι, καὶ τόπος ἢ λόγος οὐδεὶς ὁρᾶται μεταξὺ
 ποιητοῦ καὶ κτίματος. Κατασύροντες τοίνυν αὐτὸν,
 τὸ γε ἔχον ἐπ' αὐτοῖς, τῶν τῆς θεότητος ὁρίων, Ἰῶν
 καὶ Θεὸν ὀνομάζουσι, καὶ προσκυνεῖσθαι δεῖν οἴονται,
 καί τοι τοῦ νόμου βωόντος ἀναφανθόν· «Κύριον
 τὸν Θεὸν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῶ μόνῃ λατρεύ-
 σεις.» Καὶ μὴν καὶ διὰ φωνῆς τοῦ Δαυὶδ, Θεοῦ λέ-
 γοντος τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ· «Οὐκ ἔσται ἐν σοὶ Θεὸς
 πρόσφατος, οὐδὲ προσκυνήσεις Θεῷ ἄλλοτριῳ.»

Ἄλλ' ἔκείνοι μὲν, οἳ περ ἁμαξίτων ἀφέντες εὐ-
 τρεπῆ τὴν ἀλήθειαν, ἐπὶ βόθρους ἵενται καὶ πέ-
 τρας, καὶ ἢ φησὶν ὁ Σολομών· «Τοὺς ἀξονας τοῦ
 ἰδίου γεωργίου πεπλάνηται, καὶ συνάγουσι χερσὶν
 ἀκαρπίαν.» Ἡμεῖς δὲ, οἳ τὸ θεῖον εἰς νοῦν ἐν-
 ἠστραψε φῶς, τῆς ἐκείνων ἀβελτηρίας τὰ ἀσυγκρίτως
 ἀμείνως φρονεῖν ἤρημένοι, καὶ τῆ τῶν ἁγίων Πατέ-
 ρων ἐπόμενοι πίστει, γεγεννησθῆαι φαμεν ἀληθῶς ἐκ
 τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας τὸν Ἰῶν θεοπρεπῶς
 τε καὶ ἀπορήτως, καὶ ἐν ἰδίῳ μὲν ὑποστάσει νοεῖ-
 σθαι, τῆ δὲ ταυτότητι τῆς οὐσίας ἐνοῦσθαι τῷ γε-
 γεννησῆαι, καὶ ἐν αὐτῶ μὲν εἶναι, ἔχειν δὲ πάλιν ἐν
 ἑαυτῶ τὸν Πατέρα. Ὁμολογοῦμεν δὲ εἶναι φῶς ἐκ
 φωτός, Θεὸν ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν, ἰσοκλέα τε καὶ
 ἰσοεργόν, χαρακτῆρά τε καὶ ἀπαύγασμα, καὶ κατὰ
 πᾶν ὅποιον ἰσομέτρως ἔχοντα, κατ' οὐδένα τρόπον
 μισοεικετούμενον. Ἐπαριθμουμένου μὲν γὰρ οὕτω
 τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ἁγία τε καὶ ὁμοούσιος Τριάς
 εἰς μίαν θεότητα ἐνοῦται φύσιν.

Ἄλλ' ἡ μὲν θεόπνευστος Γραφή σάρκα φησὶ γεγε-
 νῆσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, τουτέστιν ἐνωθῆναι σαρκὶ
 ψυχῆν ἐχούσῃ τὴν λογικὴν. Ἐπομένῃ δὲ τοῖς εὐαγ-
 γελικοῖς κηρύγμασιν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος,
 αὐτὸν ἔφη τὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς
 γεγεννημένον Μονογενῆ, τὸν «δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ
 ἐν ᾧ τὰ πάντα,» δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ
 τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν καταφοιτήσας μὲν ἐξ οὐρα-
 νῶν, σαρκωθῆναι δὲ καὶ ἐνανθρωπήσας, παθεῖν τε
 καὶ ἀναστῆναι· καὶ ὅτι κατὰ καιροὺς ἀφίξεται κριτικῆς
 ἡννοίας· «ὅτι τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, ἔνα Κύριον Ἰησοῦν
 Χριστόν.» Ἄθρει δὲ οὖν ὅπως ἔνα λέγοντες Ἰῶν,
 Κύριον δὲ αὐτὸν καὶ Χριστὸν Ἰησοῦν ὀνομάζοντες,
 ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γεγεννησθῆαι φασὶν, εἶναι τε
 Μονογενῆ, καὶ Θεὸν ἐκ Θεοῦ, καὶ φῶς ἐκ φωτός,
 γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί.

⁹ Deut. vi, 13; Matth. iv, 10. ¹⁰ Psal. lxxx, 40. ¹¹ Prov. ix, 12, sec. LXX. ¹² Joan. x, 30. ¹³ Joan. xiv, 10. ¹⁴ Hebr. i, 3. ¹⁵ Joan. i, 14. ¹⁶ Coloss. i, 17.

Variae lectiones codicis Segueriani.

ἢ πρὸς τὸν. ἢ ἰσ. ὀνομάστε, ὀνομάζον.

A cum Deo et Patre obtinet, suo illo commento ipsum
 spollent, cæteris illum præstare ægre admittunt, et
 mediæ cujusdam inter Deum et homines naturæ esse
 statuunt; ut qui neque divinæ excellentiæ gloriam
 plene assequatur, neque communibus tamen rerum
 procreatarum terminis contineatur. Ecquis, obsecro,
 est qui divinam præstantiam non attingat, creaturæ
 tamen conditionem exsuperat? Res enim hæc cogi-
 tatione comprehendi non potest; nec locus ulli rei est
 inter creaturam et Creatorem. Rursum cum divini-
 tatis sedibus, quod ad se quidem attinet, illum de-
 turbent, Dei tamen Filium et Deum nominant, et
 adorari oportere prædicant; cum tamen lex, «Do-
 minum Deum tuum adorabis, et illi soli servies»,
 aperte clamet. Quin et Deus quoque Davidis ore
 B ejusmodi oratione Israelitas compellat: «Non erit
 in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum»¹⁰.

Verum isti regia tritaque veritatis via relicta, in
 foveas et scopulos præcipites feruntur, atque ut Sa-
 piens ait: «Semitis agelli sui errant, manibusque
 sterilitatem colligunt»¹¹. Nos autem, quorum mem-
 tibus divinum illud lumen illuxit, qui saniora sine
 comparatione ulla sentire malumus, vesanam illam
 stultitiam aversamus, sanctorumque Patrum fidem
 sectati, Dei Filium vere, modo divino plane et inex-
 plicabili, ex Dei et Patris essentia natum profiteremur;
 et per se quidem in propria hypostasi subsistere, na-
 turæ tamen identitate cum generante unum esse¹²;
 et hunc in Patre, et Patrem vicissim in ipso inesse¹³;
 C Confitemur item eundem illum lumen esse de lu-
 mine, Deum de Deo naturalem, ejusdem cum Patre
 potentia et gloria, figuram ac splendorem¹⁴; per
 omnia et in omnibus Patri æqualem, nulla autem
 ex parte inferiorem aut imparem. His enim Spiritu
 sancto annumerato, sacra illa et consubstantialis
 Trinitas in una eademque divinitatis natura con-
 sociatur.

Et a Deo quidem inspirata Scriptura Dei Verbum
 carnem factum¹⁵, hoc est, carni animam rationis
 compotem habenti unitum affirmat. Sacra vero illa
 et magna synodus evangelicæ doctrinæ inhærens, il-
 lum ipsum Unigenitum, qui ex Dei et Patris essentia
 natus est, «et per quem et in quo constant omnia»¹⁶,
 D propter nos et propter nostram salutem de cælo de-
 scendisse, assumptaque carne hominem factum, et
 passum esse, necnon ex mortuis ad vitam rediisse,
 ac judicem olim venturum esse commemorat: et il-
 lud ipsum Verbum, quod et ex Deo prodiit, et unum
 affirmat, et Dominum nostrum Jesum Christum nomi-
 nat. Hic tu mihi nunc observa quomodo Patres
 illi, unum dicentes Filium, hunc Jesum Christum
 Dominum appellant, et ex Deo Patre natum et Uni-
 genitum, et Deum de Deo, et lumen de lumine; ge-
 nitum, non factum, ac Patri consubstantialem.

Sed dicet forte hic quispiam : Nomen hoc *christus*, A non in ipsum solum Emmanuelem convenit, sed aliis quoque tributum comperitur. Deus namque de electis et per Spiritum sanctificatis alicubi ita cavet : « Nolite tangere christos meos, et in prophetas meos nolite malignari ¹⁷. » Quin et divinus quoque **7** David a Deo per Samuelem in regem inunctus ¹⁸, *Isaulem* « christum Domini » vocat ¹⁹. Verum ad quid ego hæc recenseo, cum nullo negotio oculos non omnino otiosos habentibus patere queat, omnes qui fide in Christum justificati, et per Spiritum sanctum sanctificati sunt, ejusmodi appellatione cohonestatos? Etenim Habacuc mysterium Christi et salutem quæ per ipsum futura erat prænuntians, in hæc verba prorumpit : « Egressus es in salutem populi tui, ad salvandum christos tuos ²⁰. » Nomen itaque hoc, *christus*, neque soli neque propria Emmanueli convenit, sed cæteris omnibus, qui Spiritus sancti gratia uncti sunt. Derivata namque est vox hæc ab ipsa re : ab eo siquidem, quod inuncti sumus, christi appellamur. Quod autem nos quoque hoc tam illustri tamque amplectendæ gratiæ dono vere locupletemur, id sapiens ille Joannes ejusmodi oratione confirmat : « Et vos, inquit, unctionem habetis a Sancto ²¹ » ; et infra : « Neque opus habetis ut quis vos doceat ; unctio docet vos ²². » De ipso porro Emmanuele ita scriptum exstat : « Jesum a Nazareth, quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto et virtute ²³. » Sed et divinus quoque vates David eundem ita affatur : « Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem : C propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis ²⁴. » Ecquid ergo eximium præ cæteris mulieribus in sacra Virgine elucet, etsi ea Emmanuelem in lucem edidisse perhibeatur? Profecto nihil, faceret absurdum, qui promiscue cujuslibet uncti matrem Christiparam appellare in animum induceret.

[Nihilne ergo inter Christum Emmanuelem, et cæteros christos interest?] Imo vero ingenti intervallo et discrimine pene immenso nos a Christi gloria et excellentia sejungimur. Etenim nos famuli sumus ; ille vero etsi dispensatione nobiscum in humanis versatus sit et nostra assumpsit, secundum naturam tamen Deus et Dominus est. Quare beatus Paulus et « Christum et Deum » illum appellat ; ait enim : « Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, qui est idololatra, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei ²⁵. » Cæteri itaque omnes propter unctionis beneficium sint christi, et jure isthuc appellantur : solus autem Emmanuel ita est Christus, ut verus quoque **8** sit Deus. Quapropter a vero non aberraverit qui aliorum matres christiparas appellare velit : deiparas tamen nullo modo. Sola namque inter cæteras

Καὶ τοὶ τὸ *χριστός* ὄνομα, φαίη τις ἂν, οὐχ ὡς ἡρμωμένον μόνῃ τῷ Ἐμμανουὴλ, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐφ' ἐτέρων αὐτὸ θεοῦ ἐπιειλεγμένων εὐρήσασμεν. Ἐφη γὰρ ποῦ ὁ Θεὸς περὶ τῶν ἐπιειλεγμένων καὶ ἡγιασμένων ἐν Πνεύματι : Μὴ ἀπειθεὶς τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε. » Καὶ μὴν ὁ θεοπέσιος Δαυὶδ κεχρισμένος εἰς βασιλεῖα παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ χειρὸς Σαμουὴλ, « χριστὸν Κυρίου » τὴν Σαοὺλ ἐπέκαλει ². Καὶ τί τοῦτο λέγω; καίτοι μετὶν εὐκόλως τοῖς ἐθέλουσιν ἰδεῖν τοὺς ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένους, καὶ ἡγιασμένους ἐν Πνεύματι, τῇ τοιαύτῃ κλήσει τετιμημένους; Καὶ γοῦν ὁ προφήτης Ἀμβακούμ τὸ ἐπὶ Χριστῷ μυστήριον κατὰ τὴν δι' αὐτοῦ σωτηρίαν προανακέκραγε λέγων - « Ἐξῆλθες εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου, τοῦ σῶσαι τοὺς χριστούς σου. » Οὐκοῦν τὸ *χριστός* ὄνομα πρόποι ἂν οὐχὶ μόνῃ τε καὶ ἰδικῶς, ὡς ἔφη, τῷ Ἐμμανουὴλ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἁπασιν, οἵπερ ἂν εἴεν τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτι κεχρισμένοι. Πεποιήται γὰρ ἀπὸ τοῦ πράγματος ἢ φωνῆ, καὶ ἀπὸ τοῦ κεχρίσθαι, χριστοί. Ὅτι δὲ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τὴν οὕτως εὐκλεῖ τε καὶ ἀξιώληπτον ἀληθῶς καταπλουτοῦμεν χάριν, ἐμπεδοὶ λέγων ὁ σοφὸς Ἰωάννης : Καὶ ὑμῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου, καὶ πάλιν : Οὐ χρεῖαν ἔχετε ἵνα τις διδάσκη ὑμᾶς, ἀλλὰ τὸ αὐτοῦ χρίσμα διδάσκει ὑμᾶς. » Γέγραπται δὲ καὶ περὶ τοῦ Ἐμμανουὴλ - « Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει. » Καὶ μὴν. ὁ θεοπέσιος Δαυὶδ πρὸς αὐτὸν φησιν : Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν ¹ : διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιᾶσως παρὰ τοῖς μετόχοις σου. » Τί οὖν ἂν τις ἴδοι τὸ περιττὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ παρὰ τὰς ἄλλας, κἂν εἰ λέγοιτο τεκεῖν αὐτὴν τὸν Ἐμμανουὴλ; ἄποπον γὰρ οὐδὲν, κἂν εἰ ἔλοιτό τις καὶ τὴν ἐκάστου τῶν κεχρισμένων μητέρα Χριστοτόκον ἀποκαλεῖν.

Ἄλλ' ἔστι πολὺ τὸ μεσολαβοῦν, καὶ ἀσυγκρίτους διαφοραῖς τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εὐκλείας καὶ ὑπεροχῆς; ἀποτείχιζον τὰ καθ' ἡμᾶς. Οἰκείται γὰρ ἡμεῖς, ὁ δὲ κατὰ φύσιν Κύριος καὶ Θεός, κἂν εἰ γέγονε μεθ' ἡμῶν καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς οἰκονομικῶς. Ταύτη τοι καὶ ὁ μακάριος Παῦλος Χριστὸν αὐτὸν ὠνόμαζε καὶ Θεόν, οὕτω λέγων : Τοῦτο γὰρ ἴστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ πλεονέκτης, ὅστις ἐστὶν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ. » Οὐκοῦν οἱ μὲν ἄλλοι πάντες, ὡς ἔφη, εἴεν ἂν καὶ μάλα εἰκότως διὰ τὸ κεχρίσθαι χριστοί, μόνος δὲ Χριστὸς Θεὸς ἀληθινός ὁ Ἐμμανουὴλ. Καὶ οὐκ ἂν ἀμάρτοι τάληθοῦς, εἰ τις ἂν ἔλοιτο λέγειν ὡς αἱ τῶν ἄλλων μητέρες χριστοτόκοι μὲν, οὐ μὴν ἔτι καὶ θεοτόκοι. Μόνῃ δὲ παρ' ἐκείνας ἢ ἁγία Παρθένος χριστοτόκος τε ὀμοῦ καὶ θεοτόκος νοεῖται τε καὶ λέγεται : γεγέννηκε γὰρ οὐ

¹⁷ Psal. civ, 15. ¹⁸ I Reg. xvi, 13. ¹⁹ I Reg. xxiv, 7. ²⁰ Habac. iii, 13. ²¹ I Joan. ii, 20 ²² Ibid. 27. ²³ Act. i, 38. ²⁴ Psal. xlv, 8. ²⁵ Ephes. v, 5.

Varie lectiones codicis Segueriani.

- ἀποκαλεῖ, ἀπεκάλε. ¹ ἀδικίαν.

φιλον ἄνθρωπον, καθ' ἡμᾶς, σαρκωθέντα δὲ μᾶλλον Ἀ omnes sacra Virgo Christipara simul ac Delpara καὶ ἑνανθρωπήσαντα τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον. Ὀνομάσμεθα μὲν γὰρ καὶ ἡμεῖς κατὰ χάριν θεοί· πλὴν οὐχ οὕτως Θεὸς ὁ Υἱὸς, φύσει δὲ μᾶλλον καὶ ἀληθεῖς, κἂν εἰ γέγονε σὰρξ.

Ἄλλ' ἴσως ἐκείνο ἐρεῖς· Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, θεότητος μήτηρ, γέγονεν ἡ Παρθένος; Καὶ πρὸς γε τοῦτά φαμεν ὅτι γεγέννηται μὲν ὁμολογουμένως ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ ζῶν τε καὶ ἐνυπόστατος Λόγος αὐτοῦ, καὶ ἀναρχὸν ἐν χρόνῳ τὴν ὑπαρξίν ἔχει, δὲ συνυφιστηκῶς τῷ γεγεννηκότῃ, ἐν αὐτῷ τε καὶ σὺν αὐτῷ συνυπάρχων καὶ συννοούμενος· ἐν ἐσχάτοις δὲ τοῦ αἰῶνος καιροῖς, ἐπειδὴ γέγονε σὰρξ, τουτέστιν ἡνώθη σαρκὶ ψυχῇν ἐχούσῃ τὴν λογικὴν, γεγεννησθαι λέγεται καὶ σαρκικῶς διὰ γυναικῶς. Ἔοικε δὲ πᾶς τῷ καθ' ἡμᾶς τόκῳ τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον. Αἱ μὲν γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς μητέρες ὑπεραυτοῦσαι τῇ φύσει πρὸς γέννησιν, ἔχουσι μὲν ἐν μήτρᾳ πηγνυμένην κατὰ βραχὺ τὴν σάρκα, καὶ ἀφράστοις ἢ τισὶν ἐνεργείαις Θεοῦ προοῦσαν καὶ τελειομένην εἰς εἶδος, τὸ ἀνθρώπινον· ἐνίησι δὲ τῷ ζῶν τὸ πνεῦμα ὁ Θεός, καθ' ὅν οἶδε τρόπον· ἢ Πλάττει γὰρ τὸ πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ, ἢ κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Ἐτερος δὲ σαρκῶς, καὶ ὁμοίως ἕτερος ὁ ψυχῆς ἐστὶ λόγος. Ἄλλ' εἰ καὶ γέγονασι μόνον αὐταὶ τῶν ἀπὸ γῆς σωμάτων μητέρες, ἄλλ' οὖν ὧν ἀποτεκοῦσαι τὸ ζῶον, τὸ ἐκ ψυχῆς δὴ λέγω καὶ σώματος, οὐχὶ μέρος λέγονται τεκεῖν. Οὐδ' ἂν εἴποι τις, φέρε εἰπεῖν, τὴν Ἐλισάβετ σαρκοτόκον μὲν, οὐ μὴν ἔτι καὶ ψυχοτόκον· ἐκτέτοκε γὰρ ψυχωθέντα τὸν Βαπτιστὴν, καὶ ὡς ἐν ἐξ ἀμφοῖν, τὸν ἄνθρωπον, ψυχῆς δὴ λέγω καὶ σώματος· τοιοῦτόν τι πεπραχῆσθαι παραδεξόμεθα καὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Ἐμμανουὴλ. Γεγέννηται μὲν γὰρ, ὡς ἔφη, ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Λόγος· ἐπειδὴ δὲ σάρκα λαβὼν καὶ ἴδιαν αὐτὴν ποιησάμενος, κερημάτικα καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου, καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς, οὐδὲν, οἶμαι, τί ἄτοπον εἰπεῖν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀναγκαῖον ὁμολογεῖν ὅτι καὶ γεγέννηται κατὰ σάρκα διὰ γυναικῶς, καθάπερ ἀμελίαι καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ τῷ ἴδιῳ συναπογεννᾶται σώματι, καὶ ὡς ἐν λελόγισται· πρὸς αὐτὸ, καίτοι τὴν φύσιν ἕτερα παρ' αὐτὸ νοσημένη τε καὶ ὑπάρχουσα, κατὰ τὸν ἴδιον λόγον. Καὶ εἰ βούλοιτό τις τὴν τοῦ δαίμονος μητέρα λέγειν, ὡς ἐστὶ μὲν σαρκοτόκος, οὐ μὴν ἔτι καὶ ψυχοτόκος, περιτοκῆς ὑπάρχει· λίαν ὤ. Τέτοκε γὰρ, ὡς ἔφη, συνθεθεῖ μόνον εὐτέχνως ἢ ἐξ ἀνομοίων τὸ ζῶον, καὶ ἐκ θεοῖν μὲν, πλὴν ἀνθρώπων ἕνα, μένοντος μὲν ἑκατέρου τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ, συνδεδραμηκότων δὲ ὡσπερ εἰς ἐνότητα φυσικὴν, καὶ οἷον ἀνακιρνάντων ἀλλήλοις, ὅπερ ἂν ὡς ἴδιον ἑκατέρῳ προσῆ.

unumque hominem parit, utraque parte suam retinente naturam, et veluti in naturalem coeunte uni-

appellatur et esse dignoscitur : quandoquidem una hæc non merum hominem, ut sumus nos, sed Dei Patris Verbum incarnatum et hominem factum peperit. Etenim nos quoque propter Dei gratiam dii nominamur²⁶; at Filius non hoc modo est Deus : hic enim, quanquam corpus induit, natura et reipsa

Sed percunctabere hic forsitan : Numquid, dic age, divinitatis mater Virgo exstitit? Ad hoc dicimus vivum illud et subsistens Dei Verbum vere citra ullam controversiam ex ipsa Dei et Patris essentia genitum esse, substantiamque temporis initio carentem sortitum ad hoc dicimus, ut in ipso et cum ipso nunquam non sit, esseque intelligatur; verum novissimis ævi hujus temporibus incarnatum, hoc est, corpori anima intelligenti informato unitum, secundum carnem quoque ex muliere natum esse. Habet autem hoc incarnati Verbi mysterium quoddam cum humano partu cognationem. Quandoquidem terrenorum hominum matres naturæ ad generandum subservientes, in utero quidem carnem gestant, quæ sensim per temporum intervalla crescens, arcanisque quibusdam Conditoris operationibus incrementa paulatim sumens, ad perfectionem adducta formam tandem attingit humanam : Deus vero corpusculo, modo quem ipse novit, spiritum infundit : « Format enim ille spiritum hominis in illo, » ut propheta ait²⁷. Jam alia carnis, alia vero animæ est ratio. Atqui, licet illæ terrestrium duntaxat corporum matres fiant, non alteram tamen partem, sed totum quod ex anima et corpore conflatur, parere dicuntur. Nemo enim, ut exemplo res illustretur, Elisabeth carnem tantummodo, non etiam animam peperisse dixerit²⁸ : siquidem peperit Baptistam animatum, et hominem, ut unum ex duobus, carne, inquam, et anima : ita et in Emmanuelis quoque ortu accidisse cogitemus. Nam ex Dei Patris substantia natum est, ut dixi, unigenitum illius Verbum : hoc autem posteaquam carne, quam propriam sibi fecit, assumpta, nostram naturam induit, et Filius hominis factum est, citra omnem absurditatem, imo vero necessaria convenientique ratione secundum carnem ex muliere natum creditur et prædicatur; quemadmodum et ipsa quoque hominis anima, licet natura a corpore quod informat, diversa intelligatur et sit sua propria ratione, una tamen cum suo corpore oritur, et velut unum quiddam cum ipso censetur. Quod si quispiam matrem alicujus non animiparam appellandam esse contenderit, sed tantum carniparam, næ ineptum plane blateronem ille se declarabit. Nam etsi id quod mulier parit, ex duobus disparibus concinno inter se aptis componatur, unum tamen animal,

²⁶ Psal. lxxxv, 6; Joan. x, 34. ²⁷ Zachar. xii, 1. ²⁸ Luc. i, 41.

Varie lectiones codicis Segueriani.

¹ ἀφράστως. ὦ περισορήσει· λίαν. ὦ ἀτεχνῶς.

tatem, ita ut duo hæc inter se commista sint, et alterum alteri communia faciat quæ sibi propria sunt.

Quod autem ejusmodi naturarum unio in Christo A necessario constitui debeat, id cum ex aliis multis, tum ex ipso quoque Apostolo, absque ullo labore molestiaque ostendi potest. Age ergo, si placet, nonnullas beati Pauli voces attentius aliquanto expendamus, judiciumque animi quam poterimus accuratissimum ad eas afferamus. Hic igitur de unigenito Dei Filio hunc in modum scribit: « Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, humiliavit semetipsum ²⁹, » etc. Quis, obsecro, ille est « qui, cum in forma Dei esset, Deo se æqualem esse non rapinam arbitratus est? » Aut quomodo exinanitus est? Aut qua demum ratione ad humilitatem servilemque formam abjectus est? Sanè qui unum Dominum nostrum Jesum Christum in duos, in hominem videlicet, et Verbum quod ex Deo natum est, divellunt, cum qui ex sacra Virgine ortum ducit, exinanitionem sustinuisse autumant; Verbum autem, quod ex Patre natum est, nequaquam, ut quod ab eo omnino secerant. Verum si ita res habet, exponant illi nobis quonam modo hic in forma et æqualitate Patris intelligeretur et esset, aut qua ratione exinanitionis modum experiri posset, in id quod non erat sese demittens. Nulla enim creata res, si secundum naturam suam **10** consideretur, habet patris æqualitatem. Qui ergo is exinanitus est, qui suapte natura merus homo existens, hominum more ex muliere prognatus est? Ex qua, quæso, eminentia, quæ communem hominis naturam excelleret, ut homo fieret, sese demisit? Aut quo tandem sensu formam servi, quam initio non habebat, assumpsisse perhibetur, qui secundum naturam inter

famulos habetur, et servitutis jugo premitur? Respondent illum qui natura ac vere Filius et C liber, et Patris Verbum erat, et in genitoris forma exsistebat, ac ei æqualis erat, in homine, quem mulier in lucem edidit, inhabitasse; atque huc tendere quidquid de exinanitione, vel humiliatione, vel servilis formæ assumptione usquam traditur. Sed heus tu, quisquis es, eamne tute solam divini Verbi in homine inhabitationem, ad statuendam illam exinanitionem sat esse existimas? Nihilquam inesse periculi arbitraris, si una hac ratione Verbum servilem formam suscepisse, talemque humiliationis modum pertulisse statuatur? Atqui Dominum sanctos apostolos hac oratione compellantem audio: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit; et Pater meus diliget eum; et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus ³⁰. » Audis, quo pacto et ipsum D quoque Patrem una cum ipso illis inhabitaturum spondeat, qui ipsum diligit? Numquid ergo et illum ipsum quoque, propterea quod pias amicorum suorum animas sedes sibi constituat, exinanitum, simi-

²⁹ Philipp. II, 6-8 ³⁰ Joan. XIV, 23.

Variae lectiones codicis Seguerian'.

γ εἰ μὲν. δ εἶτα. ε ὑπὸ ζυγῶν δούλου. β καθιγμένος. ε ταπεινώσιν.

Ἄ "Ὅτι δὲ ἐστὶν ἀναγκαιοτάτη λίαν ἡ ἔνωσις ἐπὶ Χριστοῦ, καταθροῦσαι βῆον καὶ ἀταλαίπωρον παντελῶς, καὶ διὰ πολλῶν ἑτέρων. Φέρε γάρ, εἰ δοκεῖ, τὰς τοῦ μακαρίου Παύλου πολυπραγμονώμεν φωνὰς, ἀκριθῆ τὴν νοῦν, καὶ ὡς ἐνι, λεπτομερῶς ἐπεριέδοντες. Ἐφη τοίνυν περὶ τοῦ Μονογενοῦς: « Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγάσαστο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφήν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι ἐυθευθεῖς ὡς ἀνθρώπος, ἐταπεινώσεν ἑαυτόν. » Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ ὑπάρχων ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγάσαστο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ; » Ἡ τίνα κεκένωται τρόπον; Κατήλθε δὲ ὅπως εἰς ταπεινώσιν καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ; Οἱ μὲν γ οὖν εἰς δύο τέμνοντες τὸν ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, εἰς τὰ ἀνθρώπων, φημι, καὶ τὴν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, τὴν ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου φασὶν ὑπομεῖναι τὴν κένωσιν, ἀποδοῦσάντων αὐτοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, προσηγορευομένων ὅτι καὶ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι νοσῶνται τε καὶ τῆν τοῦ Πατρὸς, ἵνα καὶ τὸν τῆς κένωσεως ὑπομεῖναι τρόπον, εἰς ὅπερ οὐκ τῆν καθιγμένος. Ἀλλ' οὐδὲν ἐστὶ τῶν πεποιτημένων, εἰ κατ' ἴδιαν νοοῖτο φύσιν, τὸ ἐν ἰσότητι τοῦ πατρὸς. Πῶς οὖν ἄρα ἔκεκένωσθαι λέγεται; εἰ τὴν φύσιν ἀνθρώπου ὦν, γεγέννηται καθ' ἡμᾶς ἐκ γυναικὸς; Καὶ ἐκ ποίας, εἰπέ μοι, πρεσβυτέρως ὑπεροχῆς τῆς τοῦ ἀνθρώπου μέζονος εἰς τὸ ἀνθρώπος εἶναι κατέθη; Ἡ πῶς ἀν νοοῖτο λαβεῖν, ὡς οὐκ ἔχων ἐν ἀρχῇ, τὴν τοῦ δούλου μορφήν, ὁ φύσει τάλων ἐν οἰκέταις, καὶ ὑπὸ ζυγῶν δουλείας ἐκείμενος;

eminentia, quæ communem hominis naturam ex-

Ἄλλὰ ναί φασιν, ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς καὶ ἐλευθερος Υἱὸς, ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος ἐν μορφῇ τοῦ γεγεννηκότος ὑπάρχων, καὶ ἴσος ὦν αὐτῷ, κατώκηκεν ἐν ἀνθρώπῳ γεννηθέντι διὰ γυναικὸς· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ κένωσις, καὶ τὸ τῆς ταπεινώσεως χρῆμα, καὶ τὸ ἐν τῇ τοῦ δούλου καθικνεῖσθαι ἢ μορφῇ. Εἶτα, ὡ βέλτιστοι, τὴ κατοικῆσαι μόνον ἐν ἀνθρώπῳ τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον ἀρκέσειεν ἂν εἰς κένωσιν αὐτῷ; καὶ ἀσφαλὲς εἰπεῖν ὅτι τε οὕτως ὑπέδου τὴν τοῦ δούλου μορφήν, καὶ οὕτως αὐτῷ γένοιτο ἂν ὁ τῆς ταπεινώσεως τρόπος, καίτοι λέγοντος, ὡς ἀκούω, τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις; « Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατὴρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα. » Ἀκούεις, ὅπως ἐν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν συγκατοικῶσιν αὐτῷ καὶ αὐτὸν ἐφη τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα; Ἀρ' οὖν καὶ αὐτὸν κεκένωσθαι δύοσμεν, καὶ τῆν ὁμοίαν ἀνατλήναι κένωσιν ὁ τῷ Υἱῷ, καὶ τὴν τοῦ δούλου μορφήν ἀναλαβεῖν, ὅτι τὰς τῶν ἀγαπῶντων αὐτὸν ψυχὰς ἀγαθὰ ποιῆται μόνος ἰδίας: τί δὲ τὸ ἕγον

Πνεῦμα τὸ κατοικοῦν ἐν ἡμῖν; Ἄρα καὶ αὐτὸ τῆς Ἀ
 ἰανθρωπιῆσως ἀπεπλήρου τὴν οἰκονομίαν, ἣν διὰ
 μόνου τοῦ Υἱοῦ πεπράχθη φαμεν τῆς πάντων ἕνεκα
 σωτηρίας καὶ ζωῆς; Ἄπαγε τῆς οὕτω περιττῆς καὶ
 ἀνοήτου παντελῶς εἰκαιοβολίας.

Τεταταίναντα τοίνυν ἐαυτὸν ὁ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι
 τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπάρχων Λόγος, ὅτε γενόμενος
 σὰρξ, καθά φησιν Ἰωάννης, γεγέννηται διὰ γυναικὸς,
 καὶ γέννησιν ἔχων τὴν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ τὴν καὶ
 ἡμᾶς ὑπέμεινε παθεῖν δι' ἡμᾶς. Ἐπει δὲ διδασκόντων
 αὐτοί, κατὰ τίνα τρόπον ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος
 Χριστὸς ἂν νοῦτο καὶ λέγοιτο πρὸς ἡμῶν. Εἰ ἀπὸ γε
 τοῦ κεχρίσθαι Χριστὸς ὀνομάζεται, τίνα κέχρικεν ὁ
 Πατήρ τῷ ἐλαίῳ τῆς ἀγαλλιάσεως, ἦτοι τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι; Εἰ μὲν οὖν ἰδιωκῶς τὸν μόνον ἐξ αὐτοῦ
 γεννηθέντα Θεὸν Λόγον, καὶ τοῦτο εἶναι φασιν ἀλη-
 θῆς, ἀγνωοῦσιν ὅπως καὶ τὴν τοῦ Μονογενοῦς ἀκοῦσι
 φύσιν, καὶ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας παραστημά-
 νουσι τὸ μυστήριον. Εἰ γὰρ κέχρισται τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, ἐπιπέδ' πάντως ἁγιασμοῦ
 καὶ οὐχ ἐκόντες ὁμοιωθήσονται κατὰ τοὺς ἄνωθεν
 εἶ χρόνους ὑπάρχειν αὐτὸν, καθ' οὗ, οὕτω κεχρι-
 σμένος, ἀμέτοχος ἦν εἰ τῆς εἰς ὕστερον αὐτῷ δο-
 θεύσεως ὕψεως. Τὸ δὲ ἁγιασμοῦ τριζόμενον σα-
 λίσεται κατὰ φύσιν, καὶ οὐκ ἂν νοῦτο παντελῶς
 ἡμοιωθῆς ἀμαρτίας, ἦτοι τοῦ δύνασθαι πλημμελεῖν.
 Ἰσομεμνήχην οὖν ἄρα ἡ καὶ τροπὴν τὴν εἰς τὰ
 ἀμείνω τυχόν ὁ Λόγος. Πῶς οὖν ὁ αὐτὸς ἐστὶ, καὶ
 οὐκ ἠλλοίωται; Καὶ εἰ Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, καὶ ἐν μορφῇ
 καὶ ἰσότητι τοῦ Πατρὸς, ἐχρίσθη τε καὶ ἡγιαζέτο,
 φαθι τις ἂν ἴσως ὡς ἀπὸ γε τοῦ πράγματος εἰς ἐξ-
 ἑτήλους ἰννοίας ἀπεινεγμένους, ἕτι τάχα που καὶ
 αὐτὸς ὁ Πατήρ δέοι' ἂν ἁγιασμοῦ· μᾶλλον δὲ ἦδη καὶ
 μείζον αὐτοῦ ἀναπέφηνεν ὁ Υἱὸς, εἴπερ ἡγιασται μὲν
 αὐτὸς, ἴσως ὢν αὐτῷ καὶ ἐν μορφῇ πρὸ τοῦ ἁγιασμοῦ·
 ὁ δὲ ἐναπομνήχην οἷς ἦν αὐτῷ, καὶ ἐστὶ καὶ ἐσται,
 οὕτω τὴν εἰς τὰ ἀμείνω λαθὼν ἐπίδοσιν διὰ γε τοῦ
 ἡγιασθαι, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Υἱοῦ. Μείζον δὲ ἦδη
 καὶ ἀμφοῖν ὁρᾶται τὸ Πνεῦμα τὸ ἁγιάζον αὐτούς,
 εἴπερ ἔστιν οὐκ ἑνδοιαστὸν, ὡς ἀπάσης ἀντιλογίας
 ἔχα, τὸ ἐλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. ἢ
 Ἄλλ' ἐστὶ ταῦτα λῆρος, καὶ τεθρῆλα, καὶ ἀποπληξίας
 ἐγκλήματα. Ἄγια γὰρ κατὰ φύσιν ἡ ὁμοούσιος Τριάς.
 Ἄγιος ὁ Πατήρ, ἅγιος καὶ ὁ Υἱὸς οὐσιωδῶς κατὰ
 τὴν ἴσιν τρόπον ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα. Οὐκ οὖν
 ἕσον ἦκεν εἰς ἰδίαν φύσιν, οὐχ ἡγιασται καταμόνας ὁ
 ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος.

literque cum Filio dejectum, ac servili forma indu-
 tum concedemus? De Spiritu sancto autem, qui in
 nobis inhabitat ²¹, quid statuemus? Numquid et ip-
 sum quoque incarnationis œconomiam, quam per
 solum Filium salutis vitæque omnium causa factam
 agnoscimus, explevisse dicemus? Apage cum istis
 adeo inanibus, stolidis et anilibus deliramentis.

Verbum igitur Dei, quod in forma et æqualitate
 Dei et Patris erat, semetipsum humiliavit, quando,
 ut Joannes loquitur, caro factum ex muliere natum
 est ²², æternamque ex Patre originem obtinens, nos-
 tram quoque propter nos generationem experiri
 non recusavit. Quod si secus res habet, doceant nos
 ipsi, ecquonam modo Dei Patris Verbum a nobis
 Christus appelletur, et Christus esse intelligatur.

Nam si Christus ab unctione nominatus est, quem,
 quæso, Pater oleo lætitiæ ²³, hoc est Spiritu sancto,
 inunxit? ¶ Si enim Dei Verbum, quod Deus est,
 et solum specialiter ex Patre natum est, inunctum
 dicant, atque hoc vere quidquid de unctione dici-
 tur, pertinere contendant, nimirum inscitia sua,
 insigni injuria Unigeniti naturam afficiunt, et ipsum
 divinæ dispensationis mysterium plane everjunt. Si
 enim Verbum, quod Deus est, Spiritu sancto inun-
 ctum est, ergo superioribus temporibus, quibus
 inunctionis hujus beneficio quod postea illi obtigit,
 adhuc destituebatur, sanctificationis omnino indige-
 bat; quod infitiri non possunt. Atqui omne quod
 sanctificatione destituitur, illud suapte natura anta-
 bile est; atque idcirco aut peccati, aut certe pec-
 candi facultatis haudquaquam expers est. Ergo de-
 mutatum est, quia forte ad meliora progressum est.
 Quomodo ergo idem esse, et nunquam mutari præ-
 dicatur? Porro autem si Deus Verbum, quod in
 forma et æqualitate Patris subsistens est, inunctum
 et sanctificatum est, non deerunt fortassis qui in
 frivolas ineptasque cogitationes præcipites ex hac re
 acti, ipsum quoque Patrem sanctificatione egere, et
 Filium Patre majorem esse nugabuntur, siquidem
 hic ante unctionem Patri æqualis erat, nunc autem
 Spiritu sancto inunctus est; Pater vero in quibus
 constitutus erat bonis manet, manebitque semper,
 nec, ut Filius, inunctus aut sanctificatus est, ut pro-
 pterea progressus ad meliora fecerit. Imo vero hac
 admissa opinione, Spiritus sanctus qui inungit et
 sanctificat, utroque major deprehendetur : nam
 extra ullam controversiam ac dubitationem, quod
 minus est, a meliore benedicitur ²⁴. Verum isthæc
 meræ sunt nugæ, meraque insanorum hominum deli-
 ria, verborumque portenta. Etenim consubstantialis Trias suapte natura sancta est. Sanctus est
 Pater, sanctus pari modo per essentiam est Filius, sanctus eodem denique modo Spiritus sanctus. Ad
 propriam proinde naturam quod attinet, Dei Patris Verbum seorsum per se non est sanctificatum.

Quod si quis eum, quem sacra Virgo peperit, solum,
 hoc est, in propria subsistentem hypostasi,
 unctum et sanctificatum arbitretur, atque ob id

²¹ II Tim. i, 14. ²² Joan. i, 14. ²³ Psal. xlii, 8. ²⁴ Hebr. vii, 7.

Varie lectiones codicis Segueriani.

4 ἐτι.

Christum appellatum contendat, ejusmodi in medium prodeat, nobisque exponat, solane unctio satis, ut unctus cum Deo, qui est super omnia, æqualis gloriæ, parisque potentix et majestatis esse censatur. **12** Quod si id satis esse concedat, et verum hoc esse dicent; nos quoque uncti sumus. Est enim in sacris Litteris: « Vos unctionem habetis ex uncto ²⁵. » Erimus igitur fortasse et nos ipsi quoque Deo pares; atque ita nihil, opinor, prohibebit quominus nos quoque perinde atque Emmanuel a dextra illi assideamus. Dictum est enim ad illum: « Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum ²⁶. » Adoret proinde et nos sacra illa mentium beatarum multitudo. Nam ut Apostolus commemorat, « Cum Primogenitum suum in orbem terrarum inducit, ita ait: Adorent illum omnes angeli Dei ²⁷. » At vero nos, quanquam Spiritu sancto inungamur, necnon per gratiam in Dei filios cooptemur, et dii interdum quoque nominemur, nostræ tamen naturæ mediocritatem non ignoramus. Sumus enim de terra, et inter servos numeramur; ille vero naturæ nostræ legibus non continetur, sed natura et veritate Filius, totiusque universitatis Dominus est, atque e cælis ad nos delapsus est.

Nec vero dicimus, qui recte sentire decrevimus, Deum factum carnis patrem, nec rursum divinitatis naturam a muliere editam, antequam humana natura se induisset; sed Verbum, quod ex Deo natura est, et hominem qui ex sacra Virgine perfecte in hanc lucem ortus est, ad unitatem conferentes, unum Dominum et Christum Jesum adorabimus: ita ut unum hunc propter assumptam carnem extra divinitatis terminos non ejiciamus, neque propter eam rursus quam communem nobiscum habet similitudinem, intra solius humanæ naturæ cancellos includamus. Hoc constituto, facile assequere qua ratione Verbum ex Deo genitum voluntariam examinationem sustinuerit, quove pacto is qui sumpte natura liber erat, servi forma suscepta, semetipsum humiliaverit ²⁸; quo denique modo « semen Abraham apprehenderit ²⁹, » carnisque et sanguinis Deus Verbum particeps effectus sit. Nam si ut merus homo nostri similis mente concipitur, quomodo semen Abraham, tanquam naturaliter quiddam extraneum et ab se alienum apprehendit? Quomodo propriæ nicasse dicitur ³⁰? Nam quod alteri assimilatur, ex

Apprehendit ergo Dei Verbum semen Abraham, corpusque ex muliere sibi construens, carnis et sanguinis particeps factus est ³¹, ita ut jam non solum Deus sit, sed **13** propter conjunctionem homo quoque nostri similis factus intelligatur. Ex duabus igitur rebus, divinitate nimirum et humanitate, certo constat Emmanuel. Unus tamen Dominus Jesus Christus, unus verus naturalisque Filius, qui Deus simul et homo est; non homo deificatus, par illis qui

²⁵ I Joan. II, 20. ²⁶ Psal. cix, 4. ²⁷ Hebr. III, 6. ²⁸ Ibid. 14.

ἄποχρη τὸ χρίσμα πρὸς τὸ ἀποφθῆναι τὸν ἀλειψόμενον • ἰσοκλιᾶ καὶ ὁμόθρονον τῶ πάντων ἐπέκεινα Θεῷ. Καὶ εἰ μὲν ἀπόχρη τὸ χρίσμα, καὶ τοῦτο ἐροῦσιν ὡς ἔστιν ἀληθὴς • κεχρίσμεθα καὶ ἡμεῖς. Καὶ μαρτυρῆσαι λέγων ὁ θεοπίσιος Ἰωάννης • « Καὶ ὅμοιως χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου. » Ἐσόμεθα δὴ οὖν ἐν ἴσῳ τάχα που καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τῷ Θεῷ, εἶργες δὲ, οἶμαι, παντελῶς οὐδὲν καὶ συνεδρεύειν αὐτῷ, καθάπερ ἀμέλει καὶ αὐτὸς ὁ Ἐμμανουήλ. Εἰρηται γὰρ πρὸς αὐτόν • « Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. » Προσκυνεῖτω καὶ ἡμεῖς ἢ τῶν ἄνω πνευμάτων ἅγια πληθὺς. « Ὅταν γὰρ, φησὶν, εἰσαγάγη τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει • Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ. » Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν, εἰ καὶ τῷ ἁγίῳ κεχρίσμεθα Πνεύματι, τὸν μὲν τῆς υἰοθεσίας καταπλουτοῦμεν χάριν, κεκλήμεθα δὲ καὶ θεοί, τὸ γε μὴν τῆς ἑαυτῶν φύσεως μέτρον οὐκ ἀγνοήσωμεν. Ἐσμεν γὰρ ἐκ γῆς, καὶ ταλοῦμεν ἐν οἰκείαις • ὁ δὲ ἔστιν οὐκ ἐν οἷς ἡμεῖς, ἀλλὰ φύσει τε καὶ ἀληθῶς Υἱὸς, καὶ τῶν ὧλων Κύριος, καὶ ἐξ οὐρανοῦ.

Καὶ οὐ δὴ τοῦ φαμεν, ὀρθά φρονεῖν ἡρημένοι, σαρκὸς γενέσθαι πατέρα τὸν Θεόν, οὐδ' αὖ τὴν τῆς θεότητος φύσιν γεγενῆσθαι διὰ γυναικὸς, οὕτω προσλαβοῦσαν τὸ ἀνθρώπινον • συνενεγκόντες δὲ μᾶλλον εἰς ἔνωσιν τὸν τε ἐκ Θεοῦ φύντα Λόγον, καὶ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου τελειῶς ἄνθρωπον, ἓνα Χριστὸν Ἰησοῦν καὶ Κύριον προσκυνήσωμεν, οὔτε τῶν τῆς θεότητος ὄρων ἐξω τιθέντες διὰ τὴν σάρκα, οὔτε μὴν εἰς ἀνθρωπότητα φιλήν καταβιβάζοντες διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν. Οὕτω νοήσεις τὸν ἐκ Θεοῦ φύντα Λόγον τὴν ἐκούσιον ὑπομείναι κένωσιν • οὕτω τεταπείνωκεν ἑαυτὸν, μορφὴν δούλου λαθὼν, ὁ κατὰ φύσιν ἴδιον ἐλεύθερος • οὕτω ἐσπέρματος Ἀβραάμ ἐπέλαβετο, » καὶ κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος νοεῖται ψιλὸς, καθ' ἡμᾶς, πῶς ἑτέρου παρ' αὐτὸν φυσικῶς ἐπέλαβετο σπέρματος Ἀβραάμ; Πῶς δὲ τῆς ἰδίας σαρκὸς κεκοινωνῆναι λέγεται, ἵνα κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆ; Τὸ γὰρ τισιν ὁμοιοῦσθαι λεγόμενον, ἐξ ἀνομοίου τινὸς ἐπὶ τὸ δεῖν ὁμοιοῦσθαι τρέγει.

carni, quo per omnia fratribus assimiletur, commundissimili ad similem formam transferatur oportet.

Ἐπέλαβετο τοίνυν σπέρματος Ἀβραάμ, καὶ κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἴδιον ποιησάμενος σῶμα τὸ ἐκ γυναικὸς, ἵνα μὴ μόνον ὑπάρχων Θεός, ἀλλ' ἦδη καὶ ἄνθρωπος γεγονώς, καθ' ἡμᾶς νοεῖτο διὰ τὴν ἔνωσιν. Οὐκοῦν ἐκ δυοῖν μὲν πραγμάτων ὁμολογουμένως, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητός, ὁ Ἐμμανουήλ. Πλὴν εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς τε καὶ ἀληθῶς Υἱὸς, Θεός τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος • οὐ θεοποιηθεὶς ἢ ἐν ἴσῳ τοῖς κατὰ χάριν,

²⁹ Philipp. II, 6-8. ³⁰ Hebr. II, 16. ³¹ Ibid. 17.

Varie lectiones codicis Seguerianii.

* τὸν χριστόμενον. † καὶ οὐκ ἄνθρωπος θεοποιηθείς.

Θεός δὲ μᾶλλον ἀληθινὸς ἐν ἀνθρωπιᾷ μορφῇ πεφω-
 νῶς δι' ἡμᾶς. Πιστώσεται δὲ τοῦτο ἡμᾶς καὶ ὁ θεοπέ-
 σιος Παῦλος λέγων· « Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ
 χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, γενόμε-
 νον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ
 νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υιοθεσίαν ἀπολάβωμεν
 ἡμεῖς. » Εἶτα τίς ὁ ἀποσταλλόμενος ὑπὸ νόμον τε
 καὶ ἐκ γυναικὸς, ὡς ἔφη, γεγεννημένος, πλὴν ὅτι πάλιν
 αὐτὸς, ὁ πέρα μὲν νόμων, ὡς Θεός, ἐπειδὴ δὲ
 κεχρημάτικεν ἀνθρώπου γεγονώς, καὶ ὑπὸ νόμον,
 ἵνα κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῇ; Καὶ γοῦν
 συντελεῖ μὲν ὁμοῦ τῷ Πέτρῳ τὸ δίδραχμον κατὰ τὸν
 Μωσαϊκὸν νόμον. Ὅτι δὲ ἐστὶν ἐλεύθερος ὡς Υἱὸς,
 καὶ νόμου κρείττων ὡς Θεός, καὶ εἰ γέγονεν ὑπὸ
 νόμον ὡς ἄνθρωπος, εἰδίδασκε λέγων· « Οἱ βασιλεῖς
 τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι κῆσον ἢ τέλη; Ἀπὸ
 τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; Πέτρου δὲ
 φάσκοντος· « Ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων, » ἐπήνεγκεν ὁ
 αὐτός· « Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί. » Ὅντος δὲ
 οὖν ἐναργεῖς, ὡς οὐκ ἂν λέγοιτο Χριστὸς, ἔξω τε
 σαρκὸς ὑπάρχων, καὶ οἷον καταμύνας ὁ ἐκ Θεοῦ
 Λόγος, πρεπούσης δὲ μᾶλλον αὐτῷ τῆς τοιάδε κλή-
 σεως, ὅτε γέγονεν ἀνθρώπου, φέρε δὲ, φέρε δει-
 κνύμεν ἐξ αὐτῶν ἐλόντες τὰς πίστει τῶν ἱερῶν
 Γραμμάτων, ὅτι καὶ Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶ, καὶ εἰς
 ἐνότητά συνηγεγμένος, τὴν πρὸς γέ φημι τὴν ἰδίαν
 σάρκα. Οὐ δὲ πεφηνότος ἀληθοῦς, Θεοτόκος ἂν λέ-
 γοιτο πρὸς ἡμῶν, καὶ σφόδρα εἰκότως, ἢ ἅγια Παρ-
 θένος.

Οὐκοῦν ὁ προφήτης Ἡσαίας μονοουχί ἐνανθρωπή-
 σαντα τὸν Υἱὸν, καὶ ὅσον οὕτω παρεσόμενον, προκα-
 εδείκνυε λέγων· « Ἰσχύσατε, χεῖρες ἀνεμῆναι καὶ
 γόνατα παραλελυμένα· παρακαλέσατε ἡ, οἱ ὀλιγόψυ-
 χοι τῆ διανοίᾳ· ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε. Ἰδοὺ ὁ Θεὸς
 ἡμῶν κρίσιν ἀναποδίδωσι, καὶ ἀναποδώσει· αὐτὸς
 ἤξει καὶ σώσει ἡμᾶς. Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ
 τυφλῶν, καὶ ὅσα κωφῶν ἀκούσονται. Τότε ἀλείψαι
 ὡς ἑλαφὸς ὁ χυλὸς, καὶ τρανὴ ἔσται μογιλάων
 γλῶσσα. » Ἄθροι δὲ οὖν ὅπως καὶ Κύριον ἀποκαλεῖ,
 καὶ Θεὸν ὀνομάζει, ὅτε λαλῶν ἐν Πνεύματι· ὅτι μὴ
 ἀνθρώπου ἀπλῶς θεοφόρον ἠπίστατο τὸν Ἐμμανουήλ,
 οὕτε μὴ ὡς ἐν ὄργανῳ τάξει παρελημμένον, ἀλλὰ
 Θεὸν ἀληθῶς καὶ ἐνηθρωπηκότα. Τότε γὰρ δὲ, τότε
 καὶ ἀνεψήθησαν μὲν ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, ἤκουσαν δὲ
 καὶ ὅσα κωφῶν, καὶ ἐλάφου δίκην ὁ χυλὸς ἀνεψήδα,
 γέγονε δὲ καὶ τρανὴ γλῶσσα μογιλάων. Οὕτως αὐτὸν
 τοὺς ἅγιοις εὐαγγελισταῖς ἐκέλευε ἰ διακηρύττειν τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον, λέγον· « Ἐπ' ὄρος ὕψηλόν ἀνάβηθι,
 ὁ εὐαγγελιζόμενος τὴν Σιών, ὑψώσον ἐν ἰσχύει τὴν
 φωνὴν σου, ὁ εὐαγγελιζόμενος τὴν Ἱερουσαλήμ·
 ἐψήσατε, μὴ φοβεῖσθε. Εἶπον ταῖς πόλεσιν Ἰουδα·
 Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ὑμῶν, Ἰδοὺ Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται,
 καὶ ὁ βραχίον αὐτοῦ μετὰ κυριαίας· Ἰδοὺ ὁ μισθὸς
 αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔργον ἐνώπιον αὐτοῦ. Ὡς

A per gratiam divinæ naturæ participes efficiuntur⁴²,
 sed Deus verus, qui salutis nostræ causa in humana
 forma apparuit, prout Paulus quoque hisce verbis
 testatur : « Quando, ait, venit plenitudo temporis,
 misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum
 sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut nos
 filiorum adoptionem reciperemus⁴³. » Equis ille,
 obsecro, est, qui sub legem missus est, quique, ut
 hic asseritur, ex muliere factus est, nisi ut unus
 ille, qui quidem ut Deus supra legem est, ut verò
 homo, sub lege factus fratribusque per omnia assi-
 milatus est⁴⁴? Igitur juxta Mosaicæ legis præscri-
 ptum, una cum Petro didrachma dependit⁴⁵: ut au-
 tem liber tanquam Filius, et lege major ut Deus, etsi
 ut homo sub lege factus est, ejusmodi vocem pro-
 mit: « Reges terræ a quibus census aut tributum
 accipiunt? A filiis suis, an ab alienis? » Petro vero
 respondente: « Ab alienis; » mox infert: « Ergo
 liberi sunt filii⁴⁶. » Cum planum ergo sit, Dei Ver-
 bum a carne sejunctum et quasi per se separatim
 subsistens, Christum recte dici non posse, sed id no-
 minis eatenus in illud convenire, quatenus homo
 factum est, agendum argumentis a sacrarum Littera-
 rum monumentis ductis, ostendamus secundum
 naturam Deum esse, etiam si unitatis vinculo pro-
 priæ carni cohæreat. Hoc etenim patefacto, simul
 clarebit sacram Virginem optimo jure Deiparam a
 nobis appellari.

C Igitur propheta Isaias tantum non hominem jam
 factum, moxque æd futurum Filium demonstrans, ita
 inquit: « Confortamini, manus remissæ et genua
 dissoluta: consolamini vos, pusillanimes mente, con-
 fortamini, et nolite timere. Ecce Deus noster judi-
 cium retribuet retributionis: Deus ipse veniet et
 salvabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, et
 aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut cervus
 claudus, et aperta erit **14** lingua mutorum⁴⁷. » En
 quomodo veluti in Spiritu loquens, Emmanuelem
 et Dominum appellet, et Deum nominet; quod non
 hominem simpliciter deiferum aut instrumenti loco
 assumptum illum sciret, sed Deum vere incarnatum.
 Tunc enim, tunc cæcorum oculi patefacti sunt, tunc
 surdorum aures audierunt, tunc claudi cervorum
 instar exsilierunt, tunc balbutientium lingua facta
 est diserta. Ejusmodi præconiis illum ut exorna-
 rent, sanctis evangelistis per Spiritum sanctum in-
 junctum est. Ait enim: « Supra montem excelsum
 ascende, tu qui evangelizas Sion: exalta in fortitu-
 dine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem: exal-
 tate, nolite timere. Dic civitatibus Judæ: Ecce
 Deus vester, ecce Dominus Deus in fortitudine ve-
 nit, et brachium ejus cum dominatione: ecce mer-
 ces ejus cum eo, et opus illius coram illo. Sic

⁴² II Petr. 1, 4. ⁴³ Galat. iv, 4, 5. ⁴⁴ Hebr. 11, 17. ⁴⁵ Matth. xvii, 25. ⁴⁶ Ibid. 24, 25. ⁴⁷ Isa. xxxv, 3-6.

Variz lectiones codicis Seguieriani.

⁴ ἀπεισταλέμενος. ⁵ παρακαλεῖσθε. ⁶ ἐκέλευτε.

pastor gregem suum pascet, et in brachio suo colliget agnos, et in sinu suo levabit; fetus ipse portabit⁴⁰. Apparuit enim nobis Dominus noster Jesus Christus divina fortitudine, dominationisque brachio, hoc est, potestate et auctoritate instructus. Hinc leprosum ita affatur: « Volo, mundare⁴¹. » Hinc rursum loculum tetigit, et exstinctum viduæ filium in vitam revocavit⁴².

Quin et agnos quoque dispersos in unum coegit: est enim Pastor ille bonus, qui animam suam pro ovibus suis posuit. Unde et ait: « Sicut novit me Pater, et ego cognosco Patrem; et animam meam pono pro ovibus meis⁴³. Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, et vocem meam audient: et fiet unum ovile, et unus pastor⁴⁴. » Adde his magnum illum Baptistam Joannem, cum de Christo concionandi exordium faceret, non divinitatis organum aut hominem simpliciter deiferum, ut nonnullis garrere lubet, ipsum appellasse, iisve qui per universam Judæam passim habitabant, annuntiassent, sed Deum incarnatum, id est, hominem factum; clamat namque: « Præparate viam Domini, rectas facite semitas ejus⁴⁵. » Et cujus, quæso, vias præparare jussit? An non Christi, hoc est, Verbi in humana forma manifestati? Quid? an non vel unius Pauli testimonium ad fidem huic rei faciendam sat esse poterat? Scribit is autem in hunc modum: « Quid igitur dicemus? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donabit⁴⁶? » Hic te nunc interrogo, quomodo is qui ex sacra Virgine ortus est, proprius Dei Filius appellatur? Sane ut hominis cujuscunque alterius animantis proprium id esse recte dicitur, quod naturaliter ex illo nascitur; ita merito quoque id proprium Dei censetur et appellatur, quod ex illius substantia progignitur. Qua igitur ratione Christus proprius Dei Filius nominatur, qui et a Deo quoque et Patre omnium salutis et vitæ causa oblatæ prædicatur? « Traditus est enim propter delicta nostra⁴⁷: et ipse, secundum prophetæ vocem, multorum iniquitates in corpore suo pertulit super lignum⁴⁸. » Planum est quod ad naturarum unionem respiciens, Emmanuelem qui ex sacra Virgine exortus est, Dei Filium definat: quandoquidem corpus quod ex ea natum est, non alterius cujuspiam hominis nostri-

met similis, sed ipsius Verbi, quod ex Patre natum est, proprium erat.

Quod si quis illum aliud nihil quam nudum Dei organum existitisse contenderit, is vel invito veram Filii rationem illi auferet. Proponatur verbi causa homo quispiam, cui sit filius lyre tractandæ gnarus, pallendique oppido peritus; numquid hic lyram et reliqua musicæ instrumenta eodem cum filio loco et ordine habebit? Nihil enim hac re dici queat ab-

A ποιμὴν ποιμαίνει τὸ ποιμνιον αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ βραχίονι αὐτοῦ συνάξει ἀρνάς. » Ἐπέφανε ἰ γὰρ ἡμῖν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἰσχυρὸν ἔχων τὴν θεοκρατῆν, καὶ μετὰ κυρείας βραχίονα, τουτέστιν ἐν ἐξουσίᾳ τε καὶ κυριότητι. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε τῷ μὲν λεπρῷ· « Θέλω, καθαρῶσθαι. » Ἦπτετο ἐκ τῆς σοροῦ, καὶ ἀνίστη τεθνεῶτα τὸν τῆς χήρας υἷον.

Συνήγαγε δὲ καὶ ἀρνάς· Ποιμὴν γὰρ ἔστιν ἀγαθός, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεὸς ὑπὲρ τῶν προβάτων. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε· « Καθὼς γινώσκαι με ὁ Πατήρ, καγὼ γινώσκω τὸν Πατέρα, καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθειμι ὑπὲρ τῶν προβάτων. Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κακείνὰ με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι· καὶ γενήσεται μία ποιμνὴ, εἰς ποιμνὴν. » Ἀρχόμενος δὲ τῶν ἐπ' αὐτῷ κηρυγμάτων καὶ ὁ θεοπέσιος Βαπτιστῆς Ἰωάννης, οὔτε θεότητος ὄργανον, οὔτε μὴν ἀνθρώπων ἀπλῶς θεοφοροῦντα κατὰ τινὰς, θεὸν δὲ μᾶλλον μετὰ σαρκός, ἤγουν ἐνηθροπωκέτα, τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν εὐηγγελίζετο λέγων· « Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. » Τίνος οὖν προετίταχεν ἐτοιμάζεσθαι τὰς ὁδοὺς, πλὴν ὅτι Χριστοῦ, τουτέστιν ἐν ἀνθρώπου μορφῇ παφηνότος τοῦ Λόγου; Ἀπόχη δὲ, οἶμαι, πρὸς πίστιν καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος ἐπιμαρτυρῶν τε καὶ λέγων· « Τί οὖν ἐροῦμεν; Εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; Ὅς γε τοῦ Ἰσίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν, πῶς οὐκ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται; » Εἶτα, εἰπέ μοι, πῶς ἂν νοῦτο θεοῦ Ἰσίου Υἱὸς ὁ ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου; Ὅσπερ γὰρ ἴδιον ἀνθρώπου, καὶ μὴν ἐκάστου τῶν ἐτέρων ζῶων, τὸ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεγεννημένον· οὕτως ἴδιον θεοῦ, ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ νοῦτ' ἂν εἶναι καὶ λέγοιτο. Πῶς οὖν ἴδιος θεοῦ Υἱὸς ὠνόμασται ὁ Χριστός, ὃς καὶ δίδεται παρὰ θεοῦ καὶ Πατρὸς τῆς ἀπάντων ἕνεκα σωτηρίας καὶ ζωῆς; « Παρεδόθη γὰρ διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ αὐτὸς ἀνομίας πολλῶν ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, » κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Πρόδηλον οὖν, ὅτι τὸ τῆς ἐνώσεως χρῆμα παραληφθὲν ἀναγκαίως, ἴδιον Υἷον ἀποφαίνει τοῦ θεοῦ τὸν Ἐμμανουήλ, τὸν ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου· σῶμα γὰρ ἦν οὐχ ἐτέρου τινὸς τῶν καθ' ἡμᾶς, ἴδιον δὲ μᾶλλον αὐτοῦ τοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὄντος Λόγου, τὸ γεννηθὲν ἐξ αὐτῆς.

D Eὶ δὲ ἢ ψιλὴν καὶ μόνην ἀπονέμει τις αὐτῷ τὴν ὀργανικὴν ὑπουργίαν, ἀποπέμψαι καὶ οὐκ ἐκὼν καὶ τοῦ εἶναι κατὰ ἀλήθειαν Υἷον. Ὑποκείσθω γὰρ τις τῷ λόγῳ, φέρε εἰπεῖν, ἀνθρώπος· ἔστω δὲ αὐτῷ καὶ παῖς τὰ εἰς λύραν τεχνίτης, καὶ ψάλλειν τὰ ἄριστα μεμελετηκώς. Ἄρα οὖν ὁ τοιοῦτος καταλογίζεται τὴν λύραν καὶ τὸ τῆς ψῆθς ὄργανον ἐν υἱοῦ τάξει σὺν τῷ

⁴⁰ Isa. xl, 9-11. ⁴¹ Matth. viii, 5. ⁴² Luc. vii, 14. ⁴³ Joan. x, 11. ⁴⁴ Ibid. 16. ⁴⁵ Matth. iii, 5. ⁴⁶ Rom. viii, 31, 32. ⁴⁷ Rom. iv, 25. ⁴⁸ I Petr. ii, 24; Isa. liii, 9.

υιός· Καὶ τοι πῶς οὐκ εὐθεὸς λίαν τὸ χρῆμά ἐστιν· Ἡ μὲν γὰρ λύρα εἰς εὐδειξιν παρελήφθη τῆς τέχνης, ὁ δὲ ἐστὶ καὶ ὄργανον βίχα, τοῦ τεκόντος υἱός. Εἰ δὲ δὴ φαίεν οὗτοι παρελήφθη πρὸς ὕπουργίαν ὁ ἐκ γυναικός, ἵνα δι' αὐτοῦ τελεῖται τὰ θαύματα, καὶ τῶν εὐαγγελικῶν θεοπισμῶν ἀναλάμψη τὸ κήρυγμα, λεγέσθω καὶ ἕκαστος τῶν ἁγίων προφητῶν θεότητος ὄργανον, καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων ἀπάντων ὁ ἱεροφάντης Μωϋσῆς· ὃς ἀνασχὼν τὴν βάρβον μετετίθη μὲν εἰς αἷμα τοὺς ποταμούς· διαχωρίζων δὲ καὶ αὐτὴν θάλατταν, διὰ μέσων ἰναι κυμάτων ἐκέλευε τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ· ἐπιφέρειν δὲ αὐτὴν καὶ πέτραις, ὑδάτων αὐτὰς ἐποίει μητέρας, καὶ πηγὴν εἰδείξε τὴν ἀκρότομον· καὶ μεσότης γέγονε Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ νόμου διάκονος ἦν, καὶ καθηγείτο λαῶν. Οὐδὲν οὖν ἔρα τὸ περιττὸν ἐν Χριστῷ, καὶ πεπλεονέκτηκε μὲν οὐδαμῶς τοὺς πρὸ αὐτοῦ γεγονότας, εἰ ὡς ἐν ὄργανων τάξει τε καὶ χρεῖα κατὰ τὸν ἴσον τρόπον καὶ οὗτος παραλαμβάνεται. Περιψύραρχε δὲ, κατὰ τὸ εἶδος, καὶ ὁ θεοπέσιος Δαυὶδ κάκεινο εἰπὼν οὗτι· « Τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ; Καὶ τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ; »

Ἄλλ' ὁ γε σοφώτατος Παῦλος τελούντα μὲν ἐν οἰκταίαι ἀποφαίνει Μωϋσέα, Θεὸν δὲ καὶ Κόριον ἀποκαλεῖ τὸν ἐκ γυναικὸς οἰκονομικῶς γεγονότα, τούτῳστι Χριστόν. Γέγραφε γὰρ ὧδε· « Ὄσα, ἀδελφοί ἅγιοι, κλήσεως ἑπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν, ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Πλείονος γὰρ δόξης οὗτος παρὰ Μωϋσῆν ἤξιλται, καθ' ὅσον πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας αὐτόν. Πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπὸ τινος· ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας, Θεός. Καὶ Μωϋσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ὡς θεράπων, εἰς μαρτυρίαν τῶν λαληθησομένων· Χριστὸς δὲ ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκος ἐσμεν ἡμεῖς. » Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως καὶ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ τετήρηκε μέτρον, καὶ τῆς ἀνωτάτω δόξης καὶ θεοπροποῦς ἀξίας ἀνομέμει τὴν ὑπεροχὴν. Ἀρχιερέα γὰρ καὶ ἀπόστολον εἰπὼν, καὶ μὴν καὶ γένεσθαι πιστὸν τῷ ποιήσαντι αὐτόν εὐ μάλα διαδοχαιόμενος, τετιμηθεὶς μείζονος ἢ κατὰ Μωσέα φησὶ, καθ' ὅσον πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας αὐτόν. Εἶτα προάγει· « Πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπὸ τινος· ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας, Θεός. » Οὐκοῦν τέτακται μὲν ἐν ποιήμασι καὶ ἐν τοῖς κατασκευασμοῖς ἡ ὁ θεοπέσιος Μωϋσῆς· κατασκευαστὴς δὲ τούτων ὁ τῶν ὄλων Θεός· καίτοι ἡ Θεοῦ λεγομένου κατασκευάσαι τὰ πάντα. Θεὸς οὖν ἔρα καὶ ἀληθινὸς ἀνεκδοκίματος ἐστὶ. ἡ Καὶ Μωϋσῆς μὲν ὡς θεράπων ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ πιστὸς, Χριστὸς δὲ ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ· οὗ οἶκος ἐσμεν ἡμεῖς· καίτοι Θεοῦ λέγοντος διὰ φωνῆς προφητῶν· « Ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ

A surdina. Siquidem lyra ad solum artis usum assumitur; musicus autem etsi omnino organo careat, parentis sui filius esse non desinit. Quod si illum qui ex muliere ortus est, ad ministerium assumptum dixerint, ut miracula per illum ederentur, evangelicorumque oraculorum prædicatione invulgaretur, eadem licentia quemlibet sanctorum prophetarum, et præcipue sacratissimum illum Moysen, divinitatis instrumentum exstitisse asseverent: hic enim sublata virga Ægyptiorum flumina in sanguinem vertit⁵⁷; marique in partes dissecto, Israeliticum populum per medium traduxit⁵⁸: et virga saxum percutiens, ubertim scaturientes undas produxit, et duras cautes in aquarum fontes commutavit⁵⁹: mediator præterea Dei et hominum⁶⁰ et legis minister⁶¹, et populi denique dux et doctor exstitit. Nihil proinde eximium in Christo fuisset, nec ullam in partem cæteros qui illum antecesserant, excelluisset, si et ipse quoque æque ac illi instrumenti vicem expleverit. **16** Consequens fit ergo divinum Davidem nugari, planeque ineptire, dum ait: « Quis in nubibus æquabitur Domino? Et quis similis erit Domino in filiis ejus? »

At sapientissimus Paulus Moysen, ad Hebræos scribens, domesticis annumerat; eum vero, qui divina dispensatione ex muliere natus est, hoc est Christum, Deum ac Dominum vocat. Scribit enim hunc in modum: « Unde, fratres sancti, vocationis cœlestis participes, considerate apostolum et pontificem confessionis nostræ, Jesum, qui fidelis est ei qui fecit illum, sicut et Moyses in omni domo ejus. Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quanto ampliolem honorem habet domus, qui fabricavit illam. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creavit, Deus est. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tanquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant: Christus autem tanquam filius in domo sua, et ejus domus nos sumus⁶². » Iterum atque iterum hic mihi expende quomodo et humanæ naturæ proprietates integras illi conservet, et summæ nihilominus solique Deo convenientis gloriæ ac dignitatis excellentiam eidem tribuat. Primo namque apostolum ac pontificem illum vocat; mox ei qui fecit illum, fidelem exstitisse pronuntiat: postremo dignitate et honore tantum Moysen excelsius assseverat, quantum architectus domo quam fabricavit, gloria præstat. Subjungit deinde: « Omnis enim domus fabricatur ab aliquo: is vero qui omnia creavit, Deus est. » Divinus itaque Moyses inter res effectas et structuræ censetur: at vero Christus omnium opifex declaratur. Et quia omnia condita dicit a Deo, Christum verum Deum esse omnino necessarium est. Addit rursum: « Et Moyses quidem tanquam famulus in tota ejus domo

⁵⁷ Exod. vii, 19. ⁵⁸ Exod. xiv, 21, 22. ⁵⁹ Exod. xvii, 6, 7; Psal. cxiii, 8. ⁶⁰ I Tim. ii, 5. ⁶¹ Galat. iii, 24. ⁶² Psal. lxxviii, 7. ⁶³ Hebr. iii, 1-6.

Varia lectiones codicis Segueriani.

ἡ κατασκευαζόμενος. ἡ δὲ ὄλων δέδεικται Χριστός. Καὶ τοι.

filii erat, Christus autem tanquam filius supra domum illius est, cujus domus nos sumus, » juxta illud prophetae: « Quoniam habitabo in illis, et ambulabo cum illis, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus 64. »

Dixerit forte quispiam: Ecquis hoc inter Christum et Moysen discrimen agnoscere queat? Et enim si uterque ex muliere progenitus est, quomodo alter est in domo tanquam fidus famulus, alter vero tanquam natura filius et dominus supra domum illius, quæ domus nos sumus? Res hæc, ut ego quidem sentio, iis qui ingenio 17 valent, sensumque et mentem Christi, ut Apostolus loquitur 65, obtinent, ne utriusque obscura est. Moyses namque erat homo servitutis jugo pressus; Christus vero, ut Deus et universorum architectus, suapte natura liber erat. Nam etsi nostri causa in exinanitionem voluntariam sese demisit 66, ea tamen abjectio divinam gloriam illi nequaquam adimet, nec a suprema illa excellentia quam super omnes habet, ulla ex parte ipsum excludet. Quandoquidem ut nos spiritui ipsius locupletati (in nostris enim cordibus hic inhabitat 67), inter filios Dei censemur, neque per hoc tamen id quod naturaliter sumus, esse desinimus; sumus namque homines secundum naturam, etiamsi Deo: « Abba, Pater, » dicamus 68; ita Deus Verbum, quod inexplicabili quodam modo ex Dei et Patris substantia gignitur, naturam humanam quam assumpsit, honore quidem affecti, non ob id tamen propria dignitate aut excellentia excidit; mansit enim Deus etiam humanitate jam indutum. Neutiquam ergo templum illud, quod ex sacra Virgine assumptum est, organi loco acceptum dicimus; verum sacrarum Scripturarum sensum sanctorumque Patrum sententias secuti, Verbum modo non semel jam exposito carnem factum et suam pro nobis animam posuisse asserimus. Nam cum mortem suam salutem mundo allaturam esse non ignoraret, crucem sustinuit, confusione contempta 69, tametsi modo igitur vita mortem appetivisse dicitur? Non aliter sane quam mortem in propriam carnem excipiens: quandoquidem dum hanc denuo vivam reddidit, veram se vitam esse aperte ostendit.

Verum quo planius fiat quod dicitur, age, et in nostram quoque mortem inquiramus, ejusdem rationem accurate consideremus. Numquid, ergo mortalium quispiam sana mente utens, dum corpus hoc terrenum exstinguitur, una cum illo ipsum quoque animam exstingui credit? Non existimo vel uni ex omnibus hoc esse persuasum; et tamen quod communiter accidere solet, non corporis, sed hominis mors appellatur. Ad eum itaque modum et de ipso quoque Emmanuele statuas licet. Erat enim Verbum in eo quod ex muliere susceptum erat 70, tanquam in proprio corpore; hoc ipsum autem corpus præfinito tempore in mortem contraxit, nihil interim incommodi propria natura sus-

ισομαι αὐτῶν Θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοὶ λαός. » illud prophetae: « Quoniam habitabo in illis, et ambulabo cum illis, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus 64. »

Α Ἀλλὰ τίς ἂν νοοίτο, φαίη τις ἂν ἴσως, ἡ διαφορὰ Χριστοῦ καὶ Μωϋσέως, εἴπερ ἄμφω γεγονάσι διὰ γυναικός; πῶς ὁ μὲν οἰκέτης καὶ ὡς ἐν οἴκῳ πιστός, ὁ δὲ καὶ φύσει κύριος ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, τουτέστιν ἡμᾶς; οἶμαι δὲ ἐγωγε παντὶ τὸ χρῆμα ὑπάρχειν ἑναργές, εἴπερ ἐστὶν ἐν καλῷ φρονέει καὶ νόῳ ἔχει Χριστοῦ, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. Ὁ μὲν γὰρ ἦν ἄνθρωπος, καὶ ὑπὸ ζυγῶν δουλείας· ὁ δὲ κατὰ φύσιν ἐλεύθερος ὡς Θεός, καὶ δημιουργὸς τῶν ὄλων, καὶ κένωσιν ἀνατλάς τὴν ἐθελοούσιον δι' ἡμᾶς· ἀλλ' οὐχὶ τοῦτο αὐτὸν τῆς θεοπροποῦς δόξης ἐξοικίσσει, οὕτε μὴν τῆς ὑπερτάτης καὶ κατὰ πάντων ὑπεροχῆς ἀποσοθήσει ποθέν. Ὅτι γὰρ ἡμεῖς τὸ αὐτοῦ πνεῦμα πλουτήσαντες (κατέχησε γὰρ ἐν ταῖς καρδαίαις ἡμῶν), τετάγμεθα μὲν ἐν τέχνῳ Θεοῦ, τὸ γε μὴν εἶναι ταῦθ' ὅπερ ἐσμὲν οὐκ ἀποβεδλίχκαμεν· ἐσμὲν γὰρ ἄνθρωποι κατὰ φύσιν, καίτοι Θεῶ λέγοντες· « Ἀββὰ, ὁ Πατήρ, » οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας ἀποβῆτως ἐκπεφηνῶς Θεός Λόγος, προσλαβὼν τὸ ἀνθρώπινον, τετίμηκε μὲν τὴν φύσιν, οὐ μὴν ἐξω γέγονε τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς, μεμνήθηκε δὲ καὶ ἐν ἀνθρωπότητι Θεός. Οὐκοῦν οὐκ ἐν ὀργάνῳ τάξει παρελήφθη φαμεν τὸν ἐκ τῆς Παρθένου γόνον· ἐπόμενοι δὲ μᾶλλον τῆ πίστει τῶν ἱερῶν Γραμμάτων καὶ ταῖς τῶν ἁγίων φωναῖς, σάρκα γενέσθαι τὸν Λόγον διακεισόμεθα, κατὰ γε τοὺς ἡδη πλειστάκις ἡμῖν προαποδοθέντας τρόπους· οὗτος καὶ Ρ τέθεικεν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν. Ἐπειδὴ γὰρ ἦν ὁ θάνατος αὐτοῦ τοῦ κόσμου ὁ σωτήριος, ὑπέμεινε σταυρὸν, ἀσχύνης καταφρονήσας, καίτοι ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, ὡς Θεός. Πῶς οὖν ἡ ζωὴ τεθνᾶναι λέγεται; Τῆ ἰδίᾳ σαρκὶ παθοῦσα τὸν θάνατον, ἵνα φαίνεται ζωὴ, ζωοποιούσα πάλιν αὐτήν.

secundum naturam vita esset, utpote Deus. Quomodo igitur vita mortem appetivisse dicitur? Non aliter sane quam mortem in propriam carnem excipiens: quandoquidem dum hanc denuo vivam reddidit, veram se vitam esse aperte ostendit.

Φέρε γὰρ καὶ ἡμῶν αὐτῶν ὁ τοῦ θανάτου πολυπραγμονεῖσθαι τρόπος. Οὐχ ἀπαστισοῦν τῶν εὐ φρονούντων ἐρεῖ τοῖς ἀπὸ γῆς σώμασιν συγκαταφθεῖρεσθαι τὰς ψυχάς. Ἀλλ', οἶμαι, τοῦτο ἐστὶν ἐν οὐδενὶ τῶν ὄντων ἐνδοιαστόν· πλὴν ἀνθρώπου θάνατος, τὸ συμβεβηκόσ ἐνομάζεται. Οὕτω νοήσεις καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἑμμανουήλ. Ἦν μὲν γὰρ ὁ Λόγος ὡς ἐν ἰδίῳ σώματι τῷ ἐκ γυναικός, εἰδίδου δὲ αὐτὸ τῷ θανάτῳ κατὰ καιρὸν, πάσχω μὲν οὐδὲν εἰς ἰδίαν φύσιν αὐτός· ζωὴ γὰρ ἐστὶ καὶ ζωοποιός· οἰκειούμενος δὲ τὰ σαρκικὰ, ἵνα καὶ αὐτοῦ λέγηται τὸ παθεῖν, καὶ εἰς ὁ πάντων, ἀναστάς, θευνῶς ὑπὲρ πάντων, ἀγοράσῃ τῷ ἰδίῳ αἵματι τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ κατακτήσῃται τῷ Θεῶ καὶ Πατρὶ τοὺς ἀνά πάσαν τὴν γῆν.

64 II Cor. vi, 16; Levit. xxvi, 12. 65 I Cor. vii, 40. 66 Philipp. ii, 7. 67 Rom. viii, 11. 68 Ibid. 15. 69 Hebr. xii, 2. 70 Galat. iv, 4.

Variae lectiones codicis Segueriani.

ἰσουλῶν. ἰσ ἀποσοθήσει. Πόθεν. Ὁ γόνον. Νόνον habetur quoque in ms. Segueriano. Ρ οὕτω γὰρ. ρ οὐ συγκαταφθεῖρεσθαι. ἰσ σαρκός.

καὶ τοῦτο ὡς ἀληθὲς ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαίας **A** διακηρύττει λέγων ἐν Πνεύματι: « Διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολλοὺς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκύλα, ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη, καὶ αὐτὸς ἀμαρτίας πολλῶν ἀνήγαγεν, καὶ διὰ τὰς ἀνομίας αὐτῶν παρεδόθη. » visse dicitur. Unde sacer vates Isaias, divino Spiritu **18** afflatus, hæc de illo pronuntiat: « Ideo disper-

Uam ei plurimos, et fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis deputatus est, et ipse peccata multorum tulit¹¹. »

Εἷς οὖν ὁ πάντων ἀξιώτερος τὴν ἰδίαν ὑπὲρ πάντων τέθεικε ψυχὴν, καὶ συνεχώρει μὲν οἰκονομικῶς καταβιάζεσθαι βραχὺ τῷ θανάτῳ τὴν σάρκα. Κατήργηκε ὁ δὲ πάλιν αὐτὸν ὡς ζωὴν, παθεῖν οὐκ ἀνεχομένη τὸ παρὰ φύσιν ἰδίαν ἵνα καὶ ἐν τοῖς ἀπάντων ἀτονήσῃ σώμασιν ἢ φθορᾷ, καὶ τὸ θανάτου παραλύοιτο κράτος. Ὡς περ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκου-
μεν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιήσόμεθα¹². Εἰ γὰρ μὴ τίποθεν ἀνωτερικῶς ὑπὲρ ἡμῶν, οὐδὲ ἐνήργησε θεϊκῶς τὰ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν. Λέγεται γὰρ πρότερον ἀποθανεῖν μὲν, ὡς ἄνθρωπος, ἀναβιώσασθαι δὲ μετὰ τοῦτο, διὰ τὸ εἶναι κατὰ φύσιν Θεός. Εἰ τοίνυν οὐ πέπονθε τῷ τεθνάναι σαρκί, κατὰ τὰς Γραφάς, οὐδὲ ἐζωοποιήθη πνεύματι, τότε τίστιν, οὐκ ἀνεβίω. Καὶ εἰ τοῦτο ἐστὶν ἀληθὲς, ματαία ἢ πίστις ἡμῶν ἔτι ἐσμὲν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν. Βεβαπτί-
σμεθα γὰρ εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ, κατὰ τὰς τοῦ μακαρίου Παύλου φωνάς, καὶ τὴν ἀφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν ἐσχήκαμεν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ.

Ἄλλ' εἴπερ ἐστὶν ὁ Χριστὸς οὕτε Ἰδὸς ἀληθῶς, **C** οὕτε μὴ φύσει Θεός, ἄνθρωπος δὲ ψιλὸς καθ' ἡμᾶς, καὶ θεότητος ὄργανον, σεσώμεθα μὲν οὐκ ἐν Θεῷ ποθεν, ἐνὸς δὲ μᾶλλον τῶν καθ' ἡμᾶς τεθνεώτος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ δυνάμεισιν ἄλλοτριαις ἐγγεγεμμένον. Πῶς οὖν ἔτι κατηργήθη ὁ θάνατος διὰ Χριστοῦ; Καίτοι λέγοντος ἀκούω σαφῶς περὶ τῆς ἰδίας ψυχῆς: « Οὐδεὶς αἶρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ. Ἐξουσίαν γὰρ ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. » Κατέβη γὰρ μεθ' ἡμῶν εἰς θάνατον διὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς ὁ θάνατος οὐκ εἰδώς, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀναβιώμεν¹³ ὡς οὖν αὐτῷ πρὸς ζωὴν. Ἀνεβίω γὰρ σκυλεύσας τὸν βδελγν, οὐκ ὡς ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὡς Θεὸς ἐν σαρκὶ μεθ' ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς¹⁴. Κατεπλούτει δὲ ἡ φύσις ὡς ἐν αὐτῷ δὴ καὶ πρῶτον τὴν ἀφθαρσίαν, καὶ συνετρέθη ὁ **D** θάνατος, τῷ τῆς ζωῆς σώματι πολεμίου δίκην ἐισβαλῶν. Ὡς περ γὰρ νενίκηκεν ἐν τῷ Ἀδὰμ, οὕτω πέπτωκεν ἐν τῷ Χριστῷ. Καὶ γοῦν ἀναβαίνοντι δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, ἵνα τοῖς ἐπὶ γῆς βράσιμον ἀποφῆνῃ τὸν οὐρανὸν, τὰς ἐπικυκλίους ὡδὰς ἀνετίθῃ λέγων ὁ θεοσπέσιος Μελιχδός: « Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος. Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν, ψάλατε¹⁵ τῷ

tinens. Ipsum namque et vita est, et cætera omnia vivificans est. Verumtamen quæ carnis sunt velut propria in se transferens, et mortem perpassum, ac resurgens quod erat pro omnibus mortuum, proprio sanguine humanum genus expiasset, et quotquo pro terrarum orbem degunt, Deo et Patri acquisi-

Unus ergo omnes dignitate præstans pro omnibus animam suam posuit, et œconomica quadam ratione carnem per mortem nonnihil humiliari sinebat. Verum secundum propriam naturam, in quam nullus dolor, nulla cadit perpassio, eandem mortem vicissim destruxit, quo hac nimirum ratione corruptio in omnium corporibus enervaretur, mortisque imperium dissolveretur. Etenim ut in **B** Adam omnes morimur, sic e contrario in Christo omnes vivificamur¹². Neque enim ea quæ ad salutem nostram faciunt secundum naturam divinam perfecisset, si secundum naturam humanam mortem nostri causa non sustinisset. Traditur namque mortem primo quidem oppetiisse ut homo; mox vero per id quod sua natura est Deus, in vitam denuo rediisse. Si igitur mortem, secundum Scripturas, corpore non pertulit, neque spiritu vivificatus revixit quoque. Quod si vero in vitam non resurrexit, fides nostra vana est, et in peccatis etiamnum remissionem per sanguinem illius obtinimus¹³. »

Porro autem si neque verus Dei Filius est Christus, neque natura Deus, sed æque ac nos, nihil aliud quam homo aut divinitatis instrumentum; nequaquam per Deum salutem consecuti sumus, sed per eum qui nostri similis nostri causa mortuus, alteriusque virtute et potestate resuscitatus est. Quomodo ergo mors per Christum devicta dicitur¹⁴? Atqui Christum de sua anima ita pronuntiantem audio: « Nemo tollit illam a me, sed ego pono eam a me: potestatem enim habeo ponendi eam, et potestatem habeo rursus sumendi eam¹⁵. » Qui enim mortem nesciebat, ille secundam propriam carnem in mortem omnibus communem se abjecit, quo et nos quoque una cum illo ad vitam resurgeremus. Revixit enim despoliatis inferis, non ut nostræ conditionis homo, sed ut Deus in carne nobiscum et supra nos. Obtinuit autem natura in ipso tanquam in capite incorruptionem. Contrita est mors quoque, dum corpori quod ipsius vitæ erat, hostiliter insultat. Quemadmodum **19** enim illa per Adam vicit, ita per Christum debellata corruit. Quamobrem divinus ille psaltes David ad Deum cœlestem Patrem pro nobis et propter nos ascendenti, nempe quo nobis terræ hujus inquilinis viam

¹¹ Isa. LIII, 41. ¹² I Cor. xv, 22. ¹³ Ibid. 47. ¹⁴ Rom. vi, 3. ¹⁵ I Cor. xv, 54. ¹⁶ Joan. x, 48.

Varia lectioes codicis Segueriani.

^{*} κατηργεῖτο. [†] ζωοποιήσόμεθα. [‡] ἀναβιώμεν. [§] ἀναβαίνωμεν. [¶] ἡμῶν.

ad cœlum muniret, ejusmodi triumphali carmen accinuit: « Ascendit Deus in júbilo, Dominus in voce tubæ. Psallite Deo nostro, psallite; psallite regi nostro, psallite, psallite sapienter. Deus regnavit super omnes gentes⁷⁷. » Sed et beatus Paulus quoque de illo his consentanea scribit: « Qui, inquit, descendit, ipse est qui et ascendit super omnes cœlos, ut adimpleret omnia⁷⁸. »

Cum igitur secundum naturam verus sit rex, et Deus item verus gloriæ Dominus crucifixus prædicetur⁷⁹, cui dubium esse potest quin sacra Virgo Deipara sit nominanda? Tu igitur Emmanuelem ut unum adora, neque post factam unionem in duos illum dissecas. Tunc enim insanus Judæus incassum ridebit, tunc procul dubio occisi Domini reus agetur, tunc illum non in vulgarem quempiam hominem nobis similem impie ac scelerate sæviisse apparebit, sed in universorum Salvatorem et Deum. Audietque vel invitus: « Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis, semini nequam, et filiis scelestis; dereliquistis Dominum, et exacerbastis Sanctum Israel. » Tunc gentium populus nullo prorsus jure Christianorum fidem subsannare poterit. Agnoscat enim nos non nudo alicui homini divinum cultum deferre, absit, sed illi cui natura Deus est; neque enim gloriæ majestatisque illius ignari sumus; nam etsi perinde ac nos factus est, id tamen quod erat, nimirum Deus semper mansit. Per ipsum et cum ipso, Deo et Patri sit gloria cum Amen.

Ἀ βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλατε· ψάλατε συνετώς. Ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη. » Ἐφη δὲ ποῦ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος περὶ αὐτοῦ, λέγων· « Ὁ καταβάς, αὐτὸς ἔσται καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα. »

Ἵτι τε τοίνυν καὶ Θεὸς ἔστιν ἀληθὺς, καὶ βασιλεὺς κατὰ φύσιν, εἰρηται δὲ καὶ τῆς δόξης Κύριος ὁ ἑσταυρωμένος, πῶς ἂν ἐνδοιάσειε τις Θεοτόκον εἰπεῖν τὴν ἁγίαν Παρθένον; Προσκύνησον ὡς ἕνα, μὴ διελιῶν εἰς δύο μετὰ τὴν ἔνωσιν. Τότε γελάσει μάτην ὁ παράφρων Ἰουδαῖος, τότε κυριοκτόνος ἔσται κατὰ ἀλήθειαν· ἀλώσεται δὲ πεπλημμεληκῶς οὐκ εἰς ἕνα τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστόν. Καὶ δὴ καὶ ἀκούσεται· « Οὐαὶ ἔθνος ἀμαρτωλῶν, λαὸς πλήρης ἀμαρτιῶν, σπέρμα πονηρῶν, καὶ υἱοὶ ἄνομοι· ἐγκατελίπετε τὸν Κύριον, καὶ παρωργίσατε τὸν Ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ. » Ἑλλήνων δὲ παῖδες κατ' οὐδένα τρόπον τὴν τῶν Χριστιανῶν διαμωμήσονται πίστιν. Λελατρεύκαμεν γὰρ οὐκ ἀνθρώπων ψιλῶ· μὴ γένοιτο· Θεῶ δὲ μᾶλλον τῷ κατὰ φύσιν, οὐκ ἀγνοοῦντες αὐτοῦ τὴν δόξαν, κἂν εἰ γέγνε καθ' ἡμᾶς, μεμενηκῶς ἔπερ ἦν, τουτέστι Θεός. Δι' αὐτοῦ τε καὶ σὺν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ εἴη δόξα σὺν ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

sancto et vivifico Spiritu in sæcula sæculorum

EPISTOLA II.

CYRILLI AD NESTORIUM.

Hæresis Nestorianæ rumore in Occidentem et ad aures Cælestini I pontificis maximi pervagato, is Cyrillo mandaverat ut rei veritatem inquireret. Pontificis mandatis morem gerens Cyrillus, ea Nestorio significat, eumque valde iratum ob epistolam ad monachos Ægypti datam (epist. I) blandis et amicis verbis placare studet, simul tamen pro officio admonens ut propter pacem Ecclesiæ beatam Virginem Deiparam confiteretur, neque tam grave scandalum daret.

Religiosissimo Deique amantissimo episcopo et C
comministro Nestorio, Cyrillus episcopus in Domino salutem.

Advenerunt Alexandriam viri aliquot veneratione ac fide digni, qui pietatem tuam graviter stomachari, nullumque mei lædendi causa lapidem non movere, mihi renuntiarunt. Cupienti autem mihi
20 cognoscere undenam pietas tua in hanc ægritudinem incidisset, Alexandrinos quosdam epistolam illam quam ad sanctos monachos miseram circumferre, eamque rem odii et offensionis causam esse responderunt. Ego vero miratus sum majorem in modum, pietatem tuam illud potius non perpendisse, secumque reputasse, eas in fide turbas non propter hanc quam scripsi epistolam, sed potius ex quibusdam pietatis tuæ, sive alterius sermonibus
D excitatas fuisse. Quinimo cum chartæ quædam, vel

Τῷ εὐλαβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ συλλειτουργῷ Νεστορίῳ, Κύριλλος ἐπίσκοπος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἄνδρες αἰδέσιμοι, καὶ πίστει δέξιοι παραγεγῶνασιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ· εἶτα μετέδοσαν ὡσανεὶ καὶ τῆς σῆς θεοσεβείας ἀγανακτοῦσης σφόδρα, καὶ πάντα κάλων κινούσης εἰς τὸ λυπεῖν ἐμέ. Βουλομένῳ δέ μοι τῆς σῆς θεοσεβείας τὴν λύπην ἀναμαθεῖν, ἔφασαν ὅτι τὴν πρὸς μοναστὰς ἁγίους γενομένην ἐπιστολὴν περιφέρουσιν τινες τῶν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἡ τοῦ μίσους ἀφορμὴ καὶ τῆς ἀηδίας· αὕτη γέγονε. Θεθαύμαστα τοίνυν, εἰ μὴ ἐκεῖνο μᾶλλον ἢ σὴ θεοσεβεία καθ' ἑαυτὴν ἐλογίσαστο· οὐ γὰρ πρότερον ἐμῆς γραφείσης ἐπιστολῆς, ὅ ἐπι τῇ πίστει γέγονε θόρυβος, ἀλλ' ἡ εἰρημένων τινῶν παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας, ἢ
D καὶ μὴ. Πλὴν χαρτίων, ἤγουν ἐξηγήσεων περιφερομένων, κάμνομεν ἡμεῖς, ἐπανορθοῦν θέλοντες τοὺς

⁷⁷ Psal. xlvi, 6, 7. ⁷⁸ Ephes. iv, 10. ⁷⁹ I Cor. ii, 8. ⁸⁰ Isa. i, 4.

Varie lectiones codicis Segueriani.

• τὸν Σωτῆρα Θεόν. • ἀδ:α:ς.

διεστραμμένους. Ἐγγύς γὰρ γέγονασί τινες τοῦ μὴ ἀνέχεσθαι λοιπὸν ὁμολογεῖν, ὅτι Θεός ἐστιν ὁ Χριστός· ὄργανον δὲ μᾶλλον καὶ ἐργαλεῖον θεότητος, καὶ ἀνθρώπος θεοφόρος. Καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων ἐπέκεινα; Ἦν οὖν ἄρα τὸ χαλεπαίνειν ἡμῶν, ἐφ' ὅς εἰρηκεν ἢ οὐκ εἰρηκεν ἡ σὴ θεοσέβεια· τοῖς γὰρ περιφερομένοις χαρτίους οὐ σφόδρα πιστεύω. Πῶς εἶν ἐνὶ σιωπῆσαι, πίστεως ἀδίκουμένης, καὶ τοσούτων διεστραμμένων; Ἡ οὐ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ; οὐκ ἀπολογησόμεθα δὲ τῆς ἀκαιρου σιωπῆς ἕνεκα, καίτοι γε τεταγμένοι παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸ λέγειν ἃ δεῖ; Τί δὲ ποιήσω νῦν; Δεῖ γὰρ με βουλευσασθαι μετὰ τῆς σῆς θεοσεβείας, μηνύοντος τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ θεοφιλεστάτου τῆς Ῥώμης ἐπισκόπου ἁ Κελεστίνου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, περὶ τῶν ἀπενεχθέντων, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐκαὶ χαρτίων, πότερον ποτε τῆς σῆς θεοσεβείας, ἢ μὴ. Γράφουσι γὰρ ὡς πάνυ σκανδαλισθέντες. Πῶς δὲ τοὺς ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἐκ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐρχομένους θεραπεύσομεν, καὶ τῶν χαρτίων καταγογγύζοντας; Ἡ τάχα που νομίζει ἡ σὴ θεοσέβεια ὅτι μικρὸς ταῖς Ἐκκλησίαις ἀνεφύη ὄρυθος ἐκ τῶν τοιούτων ὀμιλιῶν; Πάντες ἐσμέν ἐν ἀγῶσι καὶ πάνοις, τοὺς ἕτερα φρονεῖν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἀναπεισμένους μεθιστάντες εἰς τὸ ἀληθές. Ὅτε τοίνυν τὴν ἀνάγκην ἄρασι τοῦ γογγύζειν ὑπενεγκοῦσα ἡ σὴ θεοσέβεια ἐστὶ, πῶς αἰτιάζεται δικαίως; Τί δὲ μοι καὶ μάτην καταβοᾷ; Καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπανορθοῖ τὸν λαοῦ λόγον, ἵνα παύσῃ σκάνδαλον οἰκουμηνικόν; Εἰ γὰρ καὶ παρεβρύη λόγος, ὡς ἐπὶ λαοῦ τρέχων, ἀλλ' ἐπανορθοῦσθω ταῖς ἐπισκίψεσι, καὶ λείψιν χαρισάσθαι τοῖς σκανδαλιζομένοις καταξίωσον, Θεοτόκον ὀνομάζων τὴν ἁγίαν Παρθένον ἵνα θεραπεύσαντες τοὺς λελυπημένους, καὶ ὀρθῆν παρὰ πᾶσι δόξαν ἔχοντες, ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμοψυχίᾳ τῶν λαῶν τὰς συνάξεις ἐπιτελώμεν. Ὅτι δὲ ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὴν πίστεως πάντα ἔτοιμοι παθεῖν ἐσμεν, καὶ δεσμοτηρίων εἰς περισσὴν ἔλθειν, καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου, μὴ ἀμφιβαλλέτω ἡ σὴ θεοσέβεια. Ἐπ' ἀληθείας δὲ λέγω ὅτι, καὶ περιόντος ἐτι τοῦ τῆς μακαρίας μνήμης Ἀτικῆ, συντίθεται μοι βιβλίον περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ἐν ᾧ καὶ λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, ὅς νῦν γέγραφα συκυδός^c, καὶ ὑπανεγγωμεν αὐτῷ^d καὶ ἐπισκόποις, καὶ κληρικῶσι, καὶ τοῖς φιλακροάμοσι τῶν λαῶν· ἐκδέδωκα δὲ τίως οὐδενί. Εἰκὸς οὖν, ἐκδοθέντος τοῦ λόγου, πάλιν ἐγκαλεῖσθαι με, ὅτι καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας τῆς σῆς θεοσεβείας συντίθεται^e τὸ λογίδιον.

A commentarii circumferantur, insignem molestiam perferimus, quorumdam hac de causa perversorum emendationi studentes. Eo namque malum hoc paulatim serpendo pervenit, ut Christi nonnulli Deum appellari ægre patientur, sed potius divinitatis organum et instrumentum, hominemque deiferum, et alia his ineptiora. Nostrum proinde est ea moleste ferre quæ pietas tua dixit, aut etiam non dixit, aliquid schedis quæ ea de re feruntur, parum fidei habeo. Cum igitur fides tam insigniter lædatur, totque passim sint infecti, qui tandem tacere hic licuit? Annon ante tribunal Christi sistemur^a? An intempestivi silentii rationem reddituri non sumus, quos ille ad hoc constituit ut quæ oportet prædicemus? Ecquid nunc, obsecro, consilii capiam? Namque a tua pietate consilium petere compellor, Cælestino religiosissimo Romanæ Ecclesiæ episcopo, cæterisque piissimis episcopis qui ipsi adfuerunt, inquirentibus, chartulæne illæ et exegeses, quæ illuc ad se nescio quomodo perlatæ sunt, a tua pietate an vero ab alio quopiam profectæ sint. Scribunt enim, ut qui gravissime sint offensi. Quomodo vero eos qui ab omnibus totius Orientis Ecclesiæ subinde huc ventitant, et contra hæc schedia gravissime murmurant, sedabimus? An exiguas forte turbas ex ejusmodi hominibus in ecclesiis excitatas tua pietas existimat? Omnes enixe sudamus, atque ut eos qui nescio quo pacto perverse sapere persuasi sunt, ad rectum veritatis trinitem reducamus, impendio elaboramus. Cum ergo pietas tua hanc murmurandi necessitatem attulerit, quo, quæso, jure me incusat? Cur odiis in me flagrat? Cur temere me allatrat? Cur potius emendata oratione sua orbis offensionem non sanat? Nam etsi præterfluxit sermo, utpote in populo currens, tamen seria retractatione emendetur. Ne graveris, obsecro, iis qui non leviter offensi sunt, unam hanc Theotocos vocem largiri, sacramque Virginem Deiparam appellare; quo illis qui non levem hinc mœstitiam ceperunt, medentes, et nostræ quoque famæ et existimationi consulentes, in populorum pace animorumque consensione ecclesiasticos conventus celebremus. Certo autem pietas tua persuasum habeat, nos et vincula et carceres et cætera omnia ejusmodi incommoda, quin et ipsum quoque vitæ discrimen propter Christi fidem adire paratos esse. Credas velim, beatæ memoriæ Attico etiamnum superstite, quemdam me de sacra et consubstantiali Trinitate libellum composuisse, in quo et de Unigeniti quoque incarnatione nonnulla iis quæ nunc conscripsi, concinentia auerui; quem et episcopis, et clericis, et studiosioribus quoque popularibus legi; nulli tamen adhuc illius copiam feci. Probabile sit ergo, edito jam hoc commentariolo, non defuturos qui me accusent, cum tamen ejusmodi orationem concinnaverim priusquam Constantinopolitanæ Ecclesiæ pontificatus pietati tuæ mandaretur.

^a II Cor. v. 10.

Varie lectiones codicis Segueriani.

^c γ.ν. ἁ Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπισκόπου. ἂ πῶς δὲ μισεῖ, καὶ τί. ἃ συκυδός. ἔ αὐτά. ἑ συντίθεται. (εἰκ.)

EPISTOLA III.

NESTORII AD CYRILLUM.

Queritur de superiori Cyrilli epistola quasi immodeste scripta, cuique nihil idcirco respondendum putaret; fecit presbyteri Lamponis instantia ut animi sententiam mutaret.

Religiosissimo et sanctissimo comministro Cy- A
rillo, Nestorius in Domino salutem.

Nihil sane Christiana probitate potentius. Ea ut in præsentiā per Lamponem presbyterum religiosissimum scriberemus, nos compulit; cum enim ille de tua pietate multa referret, multaque vicissim audiret, postremo urgendi finem nullum fecit, donec hasce a nobis litteras impetravit: quapropter hominis importunitati manus dedimus. Nam, ut quod res est ingenue fatear, non mediocrem cunjunctumque Christiani viri probitas (utpote in cuius pectore Deus inhabitet) timorem mihi afferre assolet. Proinde quod ad nos ipsos attinet, etsi non pauca a pietate tua designata sint fraternæ charitati parum congruentia (oportet enim modeste loqui), scribimus æquitatem animi conservantes et salutationis officium per litteras cum charitate implentes. Quantum vero Lamponis religiosissimi presbyteri vehemens impulsus ille fructum nobis allaturus sit, experientia ipsa demonstrabit. Universam, quæ tecum est, fraternitatem ego, quique mecum sunt, salutatam cupimus.

Τῷ θεοφιλεστάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ μου συλλειτουργῷ Κυρίλλῳ, Νεστόριος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Οὐδὲν ἐπιεικειᾶς Χριστιανικῆς βιαίτερον. Ὑπὸ ταύτης οὖν νῦν διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου Λάμπωνος, πρὸς τὸ παρὸν βεβιάσμεθα γράμμα, πολλὰ μὲν εἰπόντος ἡμῖν περὶ τῆς σῆς εὐλαβείας, πολλὰ δὲ καὶ ἀκούσαντος· τὸ τελευταῖον οὐκ ἐνδόντος ἡμῖν, ἕως τὸ παρ' ἡμῶν εἰσπράξατο γράμμα, καὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς νενικήμεθα βίᾳ. Φόβον γὰρ ὁμολογῶ κεκτῆσθαι πολὺν, περὶ πάσαν παντὸς ἀνδρὸς Χριστιανικὴν ἐπιεικειαν, ὡς ἐγκαθήμενον αὐτῇ τὸν Θεὸν κεκτημένην. Τὰ μὲν οὖν παρ' ἡμῶν, καίτοι πολλῶν παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας οὐ κατὰ ἀδελφικὴν ἀγάπην (δεῖ γὰρ εἰπεῖν εὐφημότερον) γεγονότων, ἐν μακροθυμίᾳ τε καὶ ἀγάπῃ γραμμάτων προσρητικῇ. Δείξει δὲ ἡ πείρα ποταπὸς ἡμῖν ὁ τῆς παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου Λάμπωνος βίας καρπός. Πᾶσαν τὴν οὖν σοὶ ἀδελφότητα ἐγὼ τε καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύομεν.

Β Δὲ ἡ πείρα ποταπὸς ἡμῖν ὁ τῆς παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου Λάμπωνος βίας καρπός. Πᾶσαν τὴν οὖν σοὶ ἀδελφότητα ἐγὼ τε καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύομεν. fraternitatem ego, quique mecum sunt, salutatam cupimus.

22 EPISTOLA IV.

CYRILLI AD NESTORIUM.

Injurias sibi illatas repellit, simulque explicat quo sensu iuxta synodum Nicænam sanctosque Patres Verbum caro factum, Deus natus, passus, mortuus, et B. Virgo Maria Deipara dicatur.

Religiosissimo Deique amantissimo comministro C
Nestorio, Cyrillus in Domino salutem.

Intelligo quosdam meæ apud tuam pietatem estimationi falso detrudere, multaque temere effutire; idque crebro, ac tum maxime quando magistratus coguntur; fortasse etiam nonnullam hac ratione oblectationem auribus tuis afferre se opinantes, homines nulla unquam injuria a me affecti, sed salubriter tantum convicti: hic quidem quod cæcos egenosque per injuriam oppresserit; alius quod ferrum in matrem strinxerit; alius quod ancillæ præsidio aurum alienum abstulerit, et ejusmodi improbitatis suspicione semper laboraverit, cuiusmodi ne infensissimos quidem hostes laborare optaverit quispiam. Verum istos, et si qui ejus farinae sunt alii, non multum moror, ne supra magistrum et Dominum, vel etiam supra majores nostros tenuitatis meæ mensuram extendere videar. Fieri enim vix potest, quamcumque demum vitæ rationem inieris, ut pravorum maledicorumque hominum dentes evadas. Sed illi quidem maledicentiæ et acerbitalis os plenum habentes¹⁾, coram omnium ju-

Τῷ εὐλαβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῷ Νεστορίῳ, Κύριλλος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Καταφλουαρῶσι μὲν, ὡς ἀκούω¹⁾, τινὲς τῆς ἐμῆς ὑπολήψεως ἐπὶ τῆς σῆς θεοσεβείας· καὶ τοῦτο συχνῶς τὰς τῶν ἐν τέλει συνόδου καιροφυλακοῦντες μάλιστα· καὶ τάχα που καὶ τέρπειν οἰόμενοι τὴν σὴν ἀκοήν, καὶ ἀθουλήτους πέμπουσι φωνάς, ἠδικημένοι μὲν οὐδὲν, ἐλεγχθέντες δὲ καὶ τοῦτο χρησίμως²⁾· ὁ μὲν, ὅτι τυφλοὺς ἤδικοι³⁾ καὶ πένητας· ὁ δὲ, ὡς μητρὶ ξίφος ἐπανατείνας· ὁ δὲ, θεραπεύειν συγκεκοφῶς χρυσὸν ἀλλότριον· καὶ τοιαύτην ἐσχηκῶς ἀεὶ τὴν ὑπόληψιν, ἣν οὐκ ἂν εὐξαίτῳ τις συμβῆναί τισι καὶ τῶν λαν ἐχθρῶν. Πλὴν οὐ πολὺς τῶν τοιοῦτων ὁ λόγος ἐμοὶ, ἵνα μήτε ὑπὲρ τὸν Δεσπότην καὶ διδάσκαλον, μήτε μὴν ὑπὲρ τοὺς πατέρας τὸ τῆς ἐνοῦσης μοι βραχύτητος ἐκτείνωμι⁴⁾ μέτρον. Οὐ γὰρ ἐνδέχεται τὰς τῶν φαύλων διάδραναί σκαιότητος, ὡς ἂν ἐλοιτὶ τις διαδοῦν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἄρᾳ καὶ πικρίας ἕστων ἔχοντες τὸ στόμα, τῷ πάντων ἀπολογησονται κριτῇ. Τετράφομαι δὲ πάλιν ἐγὼ πρὸς τὸ ὅτι μάλιστα πρέπειν ἐμαυτῷ· καὶ ὑπομνήσω καὶ νῦν, ὡς ἀδελφὸν ἐν Κυρίῳ⁵⁾, τῆς διδασκαλίας τὸν λόγον, καὶ τὸ ἐπὶ

¹⁾ Psal. xiii, 5.

Variae lectiones codicis Segueriani.

¹⁾ μαυθάνω. ²⁾ χρηστῶς. ³⁾ ἠδικημένοι. ⁴⁾ ἐκτείνωμι. ⁵⁾ θεῷ.

τῆ πίστει πρόβλημα μετὰ πάσης ἀσφαλείας ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς λαοὺς· ἐννοεῖν τε, ὅτι τὸ σκανδαλίσαι καὶ μόνον ἓνα τῶν μικρῶν τῶν πιστευόντων εἰς Χριστὸν, φέρητον ἔχει τὴν ἀγανάκτησιν· εἰ δὲ δὴ πληθὺς εἴη τοσαύτη τῶν λαλυπημένων, πῶς οὐχ ἀπάσης εὐτεχνίας ἐν χρεῖα καθεστήκαμεν, πρὸς τε τὸ δεῖν ἐμφρόνως περιελθεῖν τὰ σκάνδαλα, καὶ τὸν ὑγίαν τῆς πίστεως καταυρῦνα· λόγον τοῖς ζητοῦσι τὸ ἀληθές; Ἔσται δὲ τοῦτο καὶ μᾶλα ὀρθῶς, εἰ τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων περιτυγχάνοντες λόγοις, περὶ πολλοῦ τε αὐτοὺς ποιεῖσθαι σπουδάζομεν, καὶ δοκιμάζοντες ἑαυτοὺς, εἰ ἔσμεν ἐν τῇ πίστει, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ταῖς ἐκείνων ὀρθαῖς καὶ ἀνεπιλήτοις ἰδοῦσαι τὰς ἐν ἡμῖν ἐννοίας εὐ μᾶλα συμπλάττομεν.

probantes, num simus in fide, ut scriptum est ⁶¹, ad rectas cogitationes apte conformemus.

Ἐση τοίνυν ἡ ἀγία καὶ μεγάλη σύνοδος, αὐτὸν τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς κατὰ φύσιν γεννηθέντα Υἱὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινὸν Θεὸν ἀληθινόν, τὸ φῶς ἐκ τοῦ φωτός, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα πεποίηκεν ὁ Πατήρ, καταθεῖν, σαρκωθῆναι τε καὶ ἐνανθρωπήσαι, παθεῖν, ἀναστῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀναλθεῖν εἰς οὐρανοὺς. Τοῦτοις δὲ καὶ ἡμεῖς ἔπεσθαι δεῖ καὶ τοῖς λόγοις καὶ τοῖς δόγμασιν, ἐννοοῦντας, τί τὸ σαρκωθῆναι, καὶ ἐνανθρωπήσαι δηλοῖ τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον. Οὐ γὰρ φαμεν ὅτι ἡ τοῦ Λόγου φύσις μεταποιηθεῖσα γέγονε σὰρξ· ἀλλ' οὐδὲ ὅτι εἰς ὄλον ἀνθρωπον μεταβλήθη, τὸν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· ἐκείνο δὲ μᾶλλον, ὅτι σάρκα ἐμψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ ἐνώσας ὁ Λόγος ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν, ἀφράστως τε καὶ ἀπερινοήτως γέγονεν ἀνθρώπος, καὶ κεχρημάτικεν Υἱὸς ἀνθρώπου, οὐ κατὰ θέλησιν μόνην, ἢ εὐδοκίαν· ἀλλ' οὐδὲ ὡς ἐν προσλήψει προσώπου μόνου· καὶ ὅτι διάφοροι μὲν αἱ πρὸς ἐνότητα τὴν ἀληθινὴν συναχθεῖσαι φύσεις· εἰς δὲ ἐξ ἀμφοτέρων Χριστὸς καὶ Υἱός· οὐχ ὡς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἑνωσιν· ἀποτελεσασῶν δὲ μᾶλλον ἡμῖν τὸν ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Υἱὸν, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, διὰ τῆς ἀφράστου καὶ ἀπρόβητου πρὸς ἐνότητα συνδρομῆς. Οὕτω τε λέγεται, καίτοι πρὸ αἰώνων ἔχων τὴν ὑπαρξίν, καὶ γεννηθεὶς ἐκ Πατρὸς, γεννηθῆναι καὶ κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς, οὐχ ὡς τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβούσης ἢ ἐν τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ· οὕτω μὴ δεηθείσης ἀναγκαίως δι' ἑαυτὴν δευτέρας γεννήσεως, μετὰ τὴν ἐκ Πατρὸς. Ἔστι γὰρ εἰκαστόν τε ὁμοῦ καὶ ἀμαθέος τὸν ὑπάρχοντα πρὸ παντὸς αἰῶνος, καὶ συναῖδιον τῷ Πατρὶ, δεῖσθαι λέγειν ἀρχῆς τῆς εἰς τὸ εἶναι δευτέρας. Ἐπειδὴ δὲ δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐνώσας ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν τὸ ἀνθρώπινον, προῦλθεν ἐκ γυναικὸς, ταύτῃ τοι λέγεται γεννηθῆναι σαρκικῶς. Οὐ γὰρ πρῶτον ἀνθρώπος ἐγεννήθη κοινὸς ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου· εἶθ' οὕτω καταπεφοίτηκεν ἐπ' αὐτὸν ὁ Λόγος· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς μήτρας ἐνωθεὶς, ὑπομεῖναι λέγεται γέννησιν σαρκικὴν, ὡς τῆς ἰδίας σαρκὸς τὴν γέννη-

A dice causam dicturi sunt. Ego vero ad id denuo reversus, quod me potissimum decere existimo, te veluti fratrem in Domino etiamnum admonere non gravabor, ut doctrinæ sermonem fideique doctrinam cum omni cautione populo proponas, cogitesque serio, si vehementer illi Deum irritant qui e pusillorum numero vel unum tantum in Christum credentem scandalizaverint ⁶², quanta diligentia quantaque dexteritate opus sit, si tota quæpiam multitudo gravius offensa sit, ut, scandalis prudenter præcisiss afferamus. Ad hoc autem præstandum plurimum contulerit, si sanctorum Patrum scripta evolventes, quam maximi illa facere studeamus; nosque ipsos

B Sacra itaque et magna illa synodus tradit ipsum unigenitum Dei Filium naturaliter **23** ex Deo Patre natum, Deum verum de Deo vero, lumen de lumine, per quem Pater omnia condidit, descendisse, incarnatum, et hominem factum, passum esse, tertia quoque die resurrexisse, et ad cælos ascendisse. His verbis hisque dogmatibus nos quoque insistere oportet, sedulo animo pertractantes, ecquidnam sit, Dei Verbum incarnatum ac hominem factum esse. Neque enim dicimus Verbi naturam per sui mutationem carnem esse factam; sed neque in totum hominem transformatam ex anima et corpore constitutum; asserimus autem Verbum, unita sibi secundum hypostasim carne animata rationali anima, inexplicabili incomprehensibilique modo hominem factum, et hominis Filium exstitisse, non per solam voluntatem aut beneplacitum, sive per solam personæ assumptionem. Et quamvis naturæ sint diversæ, vera tamen unione coeuntes, unum nobis Christum et Filium effecerunt; non quod naturarum differentia propter unionem sublata sit, verum quod divinitas et humanitas secreta quadam ineffabilique conjunctione in una persona unum nobis Jesum Christum et Filium constituerint. Ad hunc modum, qui ante omne sæculum existit, et ex Patre genitus fuit, secundum carnem ex muliere natus dicitur: non quod divina illius natura existentiae suæ initium in sacra Virgine sumpserit, aut quod post primam ex Patre, altera propter seipsam generatione necessario indiguerit: stultum est enim planeque ineptum asserere eum qui ante omnia sæcula Patri coæternus existit, altera denuo, quo existere queat, generatione indiguise: sed quod propter nos, et propter nostram salutem humana natura secundum hypostasim sibi unita, ex muliere natus est: hinc est quod secundum carnem natus prædicatur. Non enim primo vulgaris quispiam homo ex Virgine ortus est, in quem Dei Verbum deinde sese demiserit; sed in ipso utero carni un-

⁶¹ Matth. xviii, 6. ⁶² II Cor. xiii, 5.

Variae lectiones codicis Segueriani.

⁶³ ἀνεπιλήτοις. ¹ λαβούσης.

tum secundum carnem progenitum dicitur, utpote
sæ carnis generationem sibi ut propriam vindican-
tans. Ad eundem modum illud passum et resuscita-
tum dicimus, non quod Dei Verbum aut plagas,
aut clavorum perforationes, aut alia id genus vul-
nera in propriam naturam acceperit : nam ut divi-
num numen corporis expers est, ita perpeti quoque
nihil potest ; **24** sed quia corpus quod sibi asciverat,
hæc fuit expertum, eam ob rem ipsum nostri
causa illa perpassum asseritur. Impatibile enim
Verbum in corpore patibili existebat. Idem et de
ejusdem quoque morte sentimus, siquidem Dei
Verbum, suapte natura immortale et a corruptione
alienum, et vita rursus et vivificans est. Verum quia
suum ipsius corpus gratuito Dei munere mortem,
attestante Paulo ⁶⁶, omnium causa degustavit, fit ut
ipsum mortem propter nos perpassum dicatur : non
quod ipsum, quod quidem ad propriam naturam stin-
tinet, mortem exceperit (insania namque mera es-
set, istud vel dicere, vel cogitare), sed quia caro
illius mortem, ut modo aiebam, degustavit. Pari
modo, quia caro illius resurrexit, et ipsi resurrectio
tribuitur : non quod ipsum ceciderit in corruptio-
nem, absit ! sed quia rursus corpus illius exsuscita-
tum est. Ita unum Christum et Dominum confitemur ;
non quod hominem una cum Verbo adoremus, ne
illud *cum Verbo*, aliquam divisionis imaginationem
menti obijciat ; sed unum eundemque adoramus,
quandoquidem corpus suum non est alienum a Verbo,
cum quo Patri assidet : non quod duo filii Patri as-
sideant : assidet enim unus tantum, per unionem
eum propria carne. Quod si unionem secundum hy-
postasim tanquam incomprehensibilem indecentem-
que repudiaverimus, eo prolabimur ut duos filios
esse dicamus. Necesse est enim distinguere et vo-
care, alterum quidem per se hominem Filii appella-
tione cohonestatum ; alterum vero per se ac seorsum
Dei Verbum, quod et nomen et rem quoque
filiationis naturaliter obtineat. Nulla itaque ratione
unum Dominum nostrum Jesum Christum in duos
filios divellere fas est. Porro autem ut integra sit
hæc recta fidei ratio, nihil erit usui personarum unio
quam quidam ponunt. Non enim Scriptura dicit
Verbum hominis personam sibi associasse, sed car-
nem factum esse. Quod autem Verbum caro factum
perhibetur ⁶⁷, id aliud nihil est quam quod perinde
ac nos carni et sanguini communicavit ⁶⁸. Suum ergo
fecit nostrum corpus, proditque homo ex muliere,
deitate interim, aut ex Patre nativitate non abjecta ;
mansit enim in ipsa quoque carnis assumptione quod
erat. Hoc **25** exactioris fidei doctrina ubique præ-
dicat : hoc sanctos Patres sensisse reperimus : ita
non dubitarunt sacram Virginem Deiparam appella-
re ; non quod Verbi natura, ipsiusve divinitas ortus
sui principium ex sancta Virgine sumpsisset, sed

σιν οικειούμενος. Οὕτω φαιμέν αὐτὸν καὶ παθεῖν, καὶ
ἀναστῆναι, οὐχ ὡς τοῦ Θεοῦ Λόγου παθόντος εἰς ἰδίαν
φύσιν, ἢ πληγὰς, ἢ διατρήσεις ἦλων, ἦγον τὰ ἔτερα
τῶν τραυμάτων· ἀπαθὲς γὰρ τὸ Θεῖον, ὅτι καὶ ἀσώ-
ματον· ἐπειδὴ δὲ τὸ γεγονός αὐτοῦ ἴδιον σῶμα πέ-
πονθε ταῦτα, πάλιν αὐτὸς λέγεται παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν.
Ἦν γὰρ ὁ ἀπαθὲς ἐν τῷ πάσχειν οὐμάτι. Κατὰ τὸν
ἔσον δὲ τρόπον, καὶ ἐπὶ τοῦ τεθνάναι νοοῦμεν· ἀθά-
νατος γὰρ κατὰ φύσιν, καὶ ἀφθαρτος, καὶ ζωὴ καὶ
ζωοποιός ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ = Λόγος. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν
τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα χάριτι Θεοῦ, καθὰ φησὶν ὁ Παῦ-
λος, ὑπὲρ πάντος ἐγένετο θανάτου, λέγεται παθεῖν
αὐτὸς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον· οὐχ ὡς εἰς πείραν
ἐλθὼν τοῦ θανάτου, τὸ γε ἦγον εἰς τὴν αὐτοῦ φύσιν
(ἀποπληξία γὰρ τοῦτο λέγειν ἢ φρονεῖν), ἀλλ' ὅτι,
καθάπερ ἔφη ἄριστος, ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἐγένετο θαν-
νάτου. Οὕτω καὶ ἐγγηγεμένης αὐτοῦ τῆς σαρκὸς, πάλιν
ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ λέγεται· οὐχ ὡς παύσας εἰς
φθορὰν μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὅτι τὸ αὐτοῦ πάλιν ἐγγηγε-
ται σῶμα. Οὕτω Χριστὸν ἓνα καὶ Κύριον ὁμολογή-
σομεν· οὐχ ὡς ἄνθρωπον συμπροσκυνόντες τῷ Λόγῳ.
ἓνα μὴ τομῆς φαντασίας παρεισκρίνηται, διὰ τοῦ
λέγειν τὸ, *σὺν*· ἀλλ' ὡς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν προσκυν-
νοῦντες, ὅτι μὴ ἄλλοτριον τοῦ Λόγου τὸ σῶμα αὐτοῦ,
μεθ' οὗ καὶ αὐτῷ συνεδρεῖται τῷ Πατρὶ· οὐχ ὡς δύο
πάλιν συνεδρουμένων υἱῶν, ἀλλ' ὡς ἑνὸς καθ' ἑνωσιν
μετὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς. Ἐὰν δὲ τὴν καθ' ὑπόστασιν
ἑνωσιν ἢ ὡς ἀνέφικτον ἢ εἰς ἀκαλλῆ παραιτούμεθα,
ἐμπέττομεν εἰς τὸ δύο λέγειν υἱούς. Ἀνάγκη γὰρ
πᾶσα διορίσαι, καὶ εἰπεῖν τὸν μὲν, ἄνθρωπον ἰδικῶς,
τῇ τοῦ Υἱοῦ κλήσει τετιμημένον· ἰδικῶς δὲ πάλιν, τὸν
ἐκ Θεοῦ Λόγον, υἰότητος ἑνομά τε καὶ χρῆμα ἔχοντα
φυσικῶς. Οὐ δαιρετέον τοιγαροῦν εἰς υἱούς δύο, τὸν
ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. Ὁφείλησε κατ' οὐδένα
τρόπον τὸν ὁρθὸν τῆς πίστεως λόγον εἰς τὸ οὕτως
ἔχειν, κἂν εἰ προσώπων ἑνωσιν ἐπιφημιζοῦσι τινες.
Οὐ γὰρ εἰρηκεν ἡ Γραφή· ὅτι ὁ Λόγος ἀνθρώπου πρόσω-
πον ἦνωσεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι γέγονε σὰρξ. Τὸ δὲ
σάρκα γενέσθαι τὸν Λόγον, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ
ὅτι παραπλησίως ἡμῖν μετέσχευ αἵματος καὶ σαρκὸς.
Ἰδίον δὲ σῶμα τὸ ἡμῶν ἐποιήσατο, καὶ προήλθεν
ἄνθρωπος ἐκ γυναικὸς, οὐκ ἀποθεβληκῶς τὸ εἶναι
Θεός, καὶ τὸ ἐκ Θεοῦ γεγενῆσθαι Πατρός· ἀλλὰ καὶ
ἐν προσλήψει σαρκὸς μεμενηκῶς ὅπερ ἦν. Τοῦτο
προσθεύει πανταχοῦ τῆς ἀκριβοῦς πίστεως ὁ λόγος·
οὕτως εὐρήσομεν τοὺς ἁγίους πεφρονηκότας Πατέρας·
οὕτω τεθαροσῆχασι Θεοτόχον εἰπεῖν τὴν ἁγίαν Παρθένον·
οὐχ ὡς τῆς τοῦ Λόγου φύσεως, ἦτοι τῆς θεότητος
αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβούσης ἐκ τῆς ἁγίας
Παρθένου· ἀλλ' ὡς γεννηθέντος ἐξ αὐτῆς τοῦ ἁγίου
σώματος, ψυχωθέντος τε λογικῶς, ᾧ καὶ καθ' ὑπό-
στασιν ἑνωθεὶς ὁ Λόγος, γεγενῆσθαι λέγεται κατὰ
σάρκα. Ταῦτα καὶ νῦν ὡς ἐξ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ
γράφω, παρακαλῶν ὡς ἀδελφόν, καὶ διαμαρτυρόμενος
ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων αὐ-

⁶⁶ Hebr. II, 9. ⁶⁷ Joan. I, 14. ⁶⁸ Hebr. II, 14.

Variae lectiones codicis Segueriani

⁶⁶ ἐκ Θεοῦ. ⁶⁷ ἐνέσει δὲ κατ' οὐδένα.

σοῦ, ταῦτα μεθ' ἡμῶν καὶ φρονεῖν καὶ διδάσκειν· ἵνα ἁ
 σωζῆται τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ εἰρήνη, καὶ τῆς ὁμονοίας
 καὶ ἀγάπης ὁ σύνδεσμος ἀβραμῆς διαμένῃ τοῖς Ιε-
 ρεῦσι τοῦ Θεοῦ. Πρόσπειρε τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα.
 Ἐκ ἡ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει.

te ut fratrem, et coram Christo sanctisque angelis ejus obtestans, ut hæc nobiscum et sentias et doceas : quo Ecclesiarum pax conservetur, dilectionisque et concordie vinculum inter Dei sacerdotes indissolubile permaneat. Saluta, quæ apud te est, fraternitatem. Te, quæ nobiscum est, salutatur in Domino.

EPISTOLA V.

NESTORII AD CYRILLUM.

Cyrilli consilia respuit, et apertus etiam suam impietatem prodit.

Τῷ εὐλαβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῷ Β
 Κυρίλλῳ, Νεστόριος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Τὰς μὲν καθ' ἡμῶν ὕβρεις τῶν θαυμαστῶν σου
 γραμμάτων ἀφίημι, ὡς μακροθυμίας ἀξίας Ιατρικῆς,
 καὶ τῆς διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν κατὰ καιρὸν πρὸς
 αὐτὰς ἀποκρίσεως. Ὁ δὲ γε σιωπῆς οὐκ ἀνέχεται,
 ὡς μέγαν φέρον, εἰ σιγηθεῖ, τὸν κίνδυνον, τούτου,
 καθὼς ἂν οἶός τε ᾧ, οὐ πρὸς μακρολογίαν ἀποτεινόμε-
 νος, ποιήσασθαι πειράσσομαι τὴν διήγησιν σύντο-
 μον, τὸν τῆς σκοτεινῆς καὶ δυσπέπτου μακρηγορίας
 ναυταισιμὸν φυλαττόμενος. Ἀρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν παν-
 σόφων τῆς σῆς ἀγάπης φωνῶν, αὐτὰς αὐτολεξεῖ πα-
 ραθεῖς. Τίνες τοίνυν αἱ τῆς θαυμαστῆς σου τῶν γραμ-
 μάτων διδασκαλίας φωναί; Ἡ ἀγία φησὶ καὶ μεγάλη
 σύνοδος αὐτὸν τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρός κατὰ φύσιν γεν-
 νηθέντα Ἰῶν μονογενῆ, τὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ
 ἀληθινόν, τὸ φῶς τὸ ἐκ τοῦ φωτός, τὸν δι οὗ τὰ πάντα
 κειτοίηκεν ὁ Πατὴρ, καταλθεῖν, σαρκωθῆναι, ἐναν-
 θρωπῆσαι, παθεῖν, ἀναστῆναι. Ταῦτα τῆς σῆς θεο-
 σιθείας τὰ ῥήματα· καὶ γνωρίζεις Ἰσως τὰ σά. Ἀκουε
 δὲ καὶ τὰ ὀπαρ' ἡμῶν, ἀδελφικῆν ὑπὲρ εὐσεβείας
 παραινέσιν, καὶ ἦν ὁ μέγας ἐκείνος Παῦλος τῷ φι-
 λουμένῳ παρ' αὐτοῦ Τιμοθέῳ διαμαρτύρατο· Ἐπρό-
 σχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδαχῇ· τοῦτο
 γὰρ ποιῶν, καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ τοὺς ἀκούοντάς
 σου. Ἐτι δὲ μοι τὸ Ἐπρόσχε· βούλεται; Ὅτι τὴν
 τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐξ ἐπιπολῆς ἀναγνώσκων παρά-
 δοξιν, συγγνώμης ἀξίαν ἠγνόησας ἀγνοῖαν· παθητὸν
 αὐτοὺς εἰρηκέναι· νομίσας τὸν τῷ Πατρὶ συναἰδιον Λό-
 γον. Ἐγκυφον δὲ, εἰ δοκεῖ, τοῖς ῥητοῖς ἀκριβέστερον·
 καὶ τὸν θεῖον ἐκείνων τῶν Πατέρων εὐρήσεις χορδόν,
 οὗ τὴν ὁμοούσιον θεότητα παθητὴν εἰρηκότα· οὐδέ

Religiosissimo Deique amabilissimo coministro
 Cyrillo, Nestorius in Domino salutem.

Admirabilium litterarum tuarum contumelias,
 quas in nos jadis, tanquam medica quadam mansue-
 tudine dignas, quibusque reipsa suo tempore re-
 sponderi queat, missas facio : quæ autem sine magno
 periculo silentio præteriri non possunt, ea, ne ob-
 scura indigestaque prolixitate decertans fastidium
 generem (1), quanta fieri poterit orationis brevitate
 edisseram. A sapientissimis autem dilectionis tuæ
 vocibus principium sumam, quas ad verbum quoque
 in medium afferam. Ecquænam sunt igitur præclaræ
 illæ eruditæ litterarum tuarum voces? Sacra,
 inquis, et magna illa synodus tradidit unigenitum
 Dei Filium ex Deo et Patre naturaliter genitum,
 Deum verum de Deo vero, lumen de lumine, per
 quem omnia Pater condidit, descendisse, et incar-
 natum, et hominem factum, passum esse, et resur-
 rexisse. Hæc tuæ pietatis sunt verba; neque tua esse
 fortassis ignoras. Proinde et tu quoque a nobis
 fraternam pro pietate admonitionem audias (2); et
 eam quidem qua eximius ille Paulus ad dilectum
 suum Timotheum non absque obtestatione utitur:
 « Attende, inquit, lectioni, et exhortationi, et do-
 ctrinæ. Hoc enim faciens, et teipsum salvum facies,
 26 et eos qui te audiunt ». Quid, obsecro, illud,
 « Attende, » sibi vult? Hoc nimirum, quod sanctorum
 illorum traditionem obiter legens, inscitiam
 veniam dignam hauseris : arbitratus es enim Verbum
 Patri coæternum patibile ab illis traditum esse. Pe-
 nitius, si ita videtur, illorum dicta introspecte, et
 divinum illum Patrum chorum nusquam docuisse

¹ 1 Tim. iv, 16.

Variae lectiones codicis Segueriani.

* τῆν.

(1) Arguit Cyrilli epistolam quasi quater in illa peccatum esset, obscuritate nimirum, perturbatione, prolixitate et horriditate sermonis; simulque sibi adulatur per oppositionem, quippe ejus oratio perspicua sit, concinna, brevis et nimium forte ex-culta. Quod autem objicit, Asiatici Alexandrinis improbare soliti erant. GARNIERUS.

(2) Crimen a Cyrillo sibi obiectum ficta exl. sta-

tione regerere conatur in Cyrillum sed non pari jure; nam Nestorium omnes accusant negligentiae in versandis Patrum libris, imo et eorumdem despicientiae, quod tradit Socrates. Cyrillus vero laudatur velut πολυμαθέστατος et Patrum curiosissimus sectator; et vero Nestorius ita criminatur ut dicat superficie tenuis legi ab ipso dicta Patrum, non item intelligi. lb.

cooperies, consubstantialiam divinitatem patibilem esse : aut quæ Patri cœva est, recens natam esse : aut quæ templum solum exsuscitavit, exsuscitatum esse. Quod si ad fraternam medicinam aures attuleris, sanctorum Patrum verbis in medium allatis, ea calumnia, quæ et Patribus et divinis quoque Scripturis evidenter adversatur, te liberabo. Aiunt ergo : Credimus in Dominum nostrum Jesum Christum Filium ejus unigenitum. Observa hic quomodo Dominum, Jesum, Christum, Unigenitum, et Filium, nomina utique quæ humanæ diviniæque naturæ ex æquo conveniunt, perinde ac fundamenta quædam substerntes, incarnationis, mortis et resurrectionis traditionem illico subjungant superstruantque, nempe quo communibus quibusdam nominibus utramque naturam significantibus propositis, neque ea quæ filiationis et dominationis sunt, scindantur, neque ea rursus quæ naturarum sunt, propter filiationis singularitatem in confusionis periculum adducantur. Qua quidem in re Pauli auctoritatem secuti sunt : hic enim divinæ incarnationis facta mentione, eaque mox subjuncturus quæ passionis erant, primum illud nomen, Christus, ut paulo ante dicebam, utrique naturæ commune ponit ; ac mox ita sermonem profert, ut naturæ utrique sit congruens. Ecquid ergo dicit ? « Hoc, inquit, sentite in vobis, quod et in Christo Jesu : qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo ; sed (singula enim persequi non attinet) factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis⁴⁹. » Quia enim mortis facturus erat mentionem, ne quis hinc Deum Verbum patibile esse colligeret, subjungit nomen hoc, Christus, quod utramque naturam, patibilem, inquam, et impatibilem, in unica persona denotat : quo idem nimirum Christus patibilis simul et impatibilis citra fidei discrimen concipi queat, illud quidem secundum humanam naturam, hoc vero secundum divinam. Porro autem cum multa hac de re disserere valeam, et maxime quod sancti illi Patres de Christi œconomia verba facientes, non ipsam orationis brevitate, quam statim in exordio promiseram, sermonis cursum cohibere, et ad alterum dilectionis tuæ caput festinare sentio.

In eo autem te laudo, quod distinctionem naturarum, secundum divinitatis et humanitatis rationem, harumque in una duntaxat persona conjunctionem prædicas : quodque Deum Verbum altero ex muliere ortu minime indignisse affirmas ; et quod divinitatem pati non potuisse, diserte pronuntias : hæc enim omnia revera et orthodoxa, et vanis omnium hæreticorum circa Domini naturas opinionationibus quam maxime adversa sunt. At vero utrum reliqua occultam aliquam et incomprehensibilem sapientiam legentium auribus inferant, id tuæ solertie fuerit dijudicare. Mihi sane cum antecedentibus adeo non cohærere videntur, ut ea omnino quoque evadere

⁴⁹. Philipp. II, 5-8.

Varie lectiones codicis Segueriani.

† Παύλου ἡ τῆς φύσεως ἑκατέρωθεν ἰσοπέδου.

προσφατον γεννητην την τῷ Πατρὶ συναΐδιον· οὐδέ ἀναστῆσαν την τὸν λελυμνον ναδν ἀναστήσασαν. Κἀν μοι τὰς ἀκοὰς εἰς ἀδελφικὴν ἰατρειάν παρασχῆς, αὐτάς σοι τὰς τῶν ἁγίων ἐκείνων ἢ φωνὰς παραθέμενος, τῆς κατ' ἐκείνων ἀπαλλάξω συκοφαντίας, καὶ τῆς κατὰ τῶν θεῶν Γραφῶν, δι' ἐκείνων. Πιστεύομεν τοίνυν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ. Σκόπτσον ὅπως, τὸ, Κύριος, Ἰησοῦς, Χριστός, καὶ Μονογενῆς, καὶ Υἱός πρότερον θέντες, τὰ κοινὰ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς θεμελίους, ὀνόματα, τότε τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐποικοδομοῦσι παράδοσιν, ἵνα τῶν ὀνομάτων τῶν φύσεων ἑκατέρωθεν ἢ κοινῶν τινων σημαντικῶν προκειμένων, μήτε τὰ τῆς υἰότητος καὶ κυριότητος τέμνηται, μήτε τὰ τῶν φύσεων ἐν τῷ τῆς υἰότητος μοναδικῷ συγγύσει ἀφανισμῷ κινδυνεύῃ. Τούτου γὰρ αὐτὸς ἢ παιδευτὴς ὁ Παῦλος γεγένηται, ὃς τῆς ἐνανθρωπήσεως τῆς θείας τὴν μνήμην ποιούμενος, καὶ μίλλων τὰ τοῦ πάθους ἐπάγειν, πρότερον θεὸς τὸ, Χριστός, τὸ κοινὸν τῶν δύο, ὡς μικρῷ πρότερον ἔφη, τῶν φύσεων ὄνομα, προσάγει τὸν λόγον ἀμφοτέραις προπεπῶδη ταῖς φύσει. Τί γὰρ φησι ; « Τοῦτο φρονέισθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' (ἵνα μὴ τὰ καθ' ἑαστὸν λέγω) ὑπήκουσεν ἑγένετο μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε τοῦ θανάτου μεμνησθαι, ἵνα μὴ τὸν Θεὸν Λόγον ἐντεῦθεν τις παθητὸν ὑπολάβῃ, τίθησι τὸ, Χριστός, ὡς τῆς ἀπαθούς καὶ παθητῆς οὐσίας ἐν μοναδικῷ προσώπῳ προσηγορίαν σημαντικὴν· ὅπως καὶ ἀπαθῆς ὁ Χριστός, καὶ παθητὸς ἀκινδύνως καλοῖτο, ἀπαθῆς μὲν θεότητι, παθητὸς δὲ τῇ τοῦ σώματος φύσει. Πολλὰ λέγειν περὶ τούτου δυνάμενος, καὶ πρότερόν γε τὸ, μὴδὲ γεννήσεως ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, ἀλλ' ἐνανθρωπήσεως τοὺς ἁγίους ἐκείνους μνημονεύσαι Πατέρας, τὴν τῆς βραχυλογίας ἐν προομιλίᾳ ἐπόσχασιν χαλινοῦσαν τὸν λόγον αἰσθάνομαι, καὶ πρὸς τὸ δευτέρον τῆς σῆς ἀγάπης κινούσαν κεφάλαιον. generationis, **27** sed incarnationis meminerint, sermonis cursum cohibere, et ad

Ἐν ᾧ καὶ τὴν τῶν φύσεων ἐπήρουν διαίρειν κατὰ τὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ θεότητος λόγον, καὶ τὴν τούτων εἰς ἐνὸς προσώπου συνάφειαν· καὶ τὸ, τὸν Θεὸν Λόγον δευτέρας ἐκ γυναικὸς μὴ φάσκειν δεδῆσθαι γεννήσεως· καὶ τὸ πάθους ἀνεπίδεκτον ὁμολογεῖν τὴν θεότητα· ὀρθόδοξα γὰρ, ὡς ἀληθῶς, τὰ τοιαῦτα, καὶ ταῖς τῶν αἰρέσεων πασῶν περὶ τὰς Δεσποτικὰς φύσεις ἐναντία κακοδοξίαις. Τὰ δὲ λοιπὰ εἰ μὲν τινα σοφίαν κεκρυμμένην ἐπήγετο ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων ἀκοαῖς ἀκατάληπτον, τῆς σῆς ἔστιν ἀκριβείας εἰδέναι. Ἐμοὶ γοῦν τὰ πρῶτα καταστρέφειν ἔδοκεν. Τὸν γὰρ ἐν τοῖς πρώτοις ἀπαθῆ κτηρῶν ἐγένετο, καὶ δευτέρας γεννήσεως ἀδεκτον, πάλιν πα-

θεῶν καὶ νεόκτιστον, οὐκ οὐδ' ὄπως, εἰσῆγεν, ὡς τῶν κατὰ φύσιν τῷ Θεῷ Λόγῳ προσόντων, τῇ τοῦ κατὸ συναφείᾳ διεφθαρμένων, ἢ μικροῦ τινος τοῖς ἀνθρώποις νομιζομένου τὸ τὴν ἀναμάρτητον ναὸν, καὶ τῆς θείας ἀχώριστον φύσεως, τὴν ὑπὲρ ἀμαρτωλῶν γέννησιν τε καὶ τελευταίην ὑπομένειν, ἢ πιστεῦσθαι τῆς Δεσποτικῆς οὐκ ὀφειλομένης ἰφωνῆς, πρὸς Ἰουδαίους βώσεως· « Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. » Οὐ, Λύσατέ μου τὴν θεότητα, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερθήσεται. Πάλιν πλατύνει κίνησιν βουλόμενος, τῇ τῆς ἐπαγγελίας ἀναστρέλλομαι μνήμῃ. ῥητέον οὖν ὁμῶς, βραχυλογίᾳ χρῶσάμενον.

diebus excitabitur; sed, « Solvite templum hoc. » nec memoria impediatur. Dicendum est nihilominus recedam.

Πανταχοῦ τῆς θείας Γραφῆς, ἡνίκα ἀν μνήμην τῆς Δεσποτικῆς οἰκονομίας ποιῆται, γέννησις ἡμῶν καὶ πάθος οὐ τῆς θεότητος, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ παραδίδοται· ὡς καλεῖσθαι κατὰ ἀκριβεστέρην προσηγορίαν τὴν ἀγίαν Παρθένον Χριστοτόκον, οὐ Θεοτόκον. Ἄκουε ταῦτά γε τῶν Εὐαγγελίων βωόντων· « Βίβλος, φησὶ, γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. » Δῆλον δὲ, ὅτι τοῦ Δαβὶδ υἱὸς ὁ Θεὸς Λόγος οὐκ ἦν. Λόγος καὶ ἄλλην, εἰ δοκεῖ, μαρτυρίαν· « Ἰακώβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ, τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος Χριστός. » Σκόπει πάλιν ἐξέραν ἡμῶν διαμαρτυρομένην φωνήν· « Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν. Μνηστευθεὶς γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου. » Κτίσμα δὲ τοῦ Πνεύματος, τίς ἂν ὑπολάβει τὴν τοῦ Μονογενοῦς θεότητα; Τί δεῖ λέγειν τὸ, « Ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ; » Καὶ πάλιν τὸ, « Ἐν Μαρίας τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ. » Καὶ τό· « Τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματος ἐστὶν ἁγίου. » Καὶ τό· « Λαβὴ τὸ παιδίον, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεύγε εἰς Αἴγυπτον. » Καὶ τό· « Περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα. » Καὶ τὸ περὶ τοῦ πάθους αὐθις, ὅτι· « Ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἀπέστειλεν ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας, καὶ περὶ ἀμαρτίας κατέκρινε τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί. » Καὶ πάλιν· « Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν » καὶ, « Χριστοῦ παθόντος σαρκί· » καὶ, « Τοῦτ' ἐστὶν (οὐχ ἡ θεότης μου, ἀλλὰ) τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὁμῶν κλώμενον εἰς ἀφῆσιν ἁμαρτιῶν. » Καὶ μυρίων ἄλλων φωνῶν διαμαρτυρομένων τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος, μὴ τὴν τοῦ Υἱοῦ νομίζειν θεότητα πρόσφατον, ἢ πάθους σωματικοῦ δεστικῆν, ἀλλὰ τὴν συνημμένην τῇ φύσει τῆς θεότητος σάρκα. Ὅθεν καὶ Κύριον τοῦ Δαβὶδ ἐαυτὸν ὁ Χριστὸς καὶ υἱὸν ὀνομάζει· « Τί γὰρ ὁμῶν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ, φησὶν; Τίνος ἐστὶν υἱός; Λέγουσιν αὐτῷ· Τοῦ Δαβὶδ. Ἀπεκριθὴ ὁ Ἰησοῦς, καὶ

A existimem. Etenim quem antea neque patibilem, neque secundæ generationis capacem prædicaveras, hunc ipsum rursum patibilem, nuperque nescio quo modo productum asseveras : quasi vero quæ in Verbum naturaliter conveniunt, ea templi conjunctione abolita sint : aut parvi apud homines fieri debeat templum illud nullo unquam peccato contaminatum, et a divina natura inseparabile, peccatorum nostrorum causa et natum et mortuum esse : aut denique Domino Judæos ejusmodi oratione compellanti : « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud »; fidem habere non oporteat. Ecce non dicit, Solvite divinitatem meam, et in tribus Rursum excurrere non nihil hic cupiens, sponsionis aliquid, ut tamen a constituta mihi brevitate non

Ubicunque igitur divinæ Scripturæ dispensationis Dominicæ mentionem faciunt, ortus ipse et mora non divinæ, sed humanæ Christi naturæ semper tribuitur; quapropter, si rem diligentius consideremus, sacra Virgo non Deipara, sed Christipara appellanda erit. Audi quomodo Evangelia istud proclamant : « Liber, inquit, generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham ». Atqui perspicuum est Deum Verbum non exstitisse Davidis filium. Accipe, si placet, aliud hoc testimonium : « Jacob, ait, genuit Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus ». Perpende rursum aliam Evangelii vocem, veritatem hanc diserte confirmantem : « Christi, inquit, generatio sic erat. Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, inventa est habens in utero de Spiritu sancto ». Quis autem Unigeniti divinitatem Spiritus sancti creaturam esse credat? Adde his illud quoque : « Erat mater Jesu ibi »; et rursum : « Cum Maria matre Jesu », etc.; et illud : « Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est »; et illud : « Accipe puerum, et matrem ejus, et fuge in Ægyptum »; et illud : « De Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem »; et illud rursum de ejusdem passione : « Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato condemnavit peccatum in carne »; et illud iterum : « Christus mortuus est pro peccatis nostris »; et rursum : « Christo in carne passo »; denique : « Hoc est (non mea divinitas, sed) corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum ». Sunt aliæ innumeræ sententiæ, quæ divinitatem neque nuper natam, neque corporeæ perpersionis capacem esse, mortalium generi testantur faciunt sed ipsam carnem, quæ divinæ conjuncta est naturæ. Quare et ipse quoque Christus Davidis dominum et filium se nominat : « Quid, inquit, vobis videtur de Christo? Cujus filius est?

⁹⁰ Joan. II, 19. ⁹¹ Matth. I, 1. ⁹² ibid. 16. ⁹³ ibid. 18. ⁹⁴ Joan. II, 1. ⁹⁵ Act. I, 14. ⁹⁶ Matth. I, 20. ⁹⁷ Matth. II, 13. ⁹⁸ Rom. I, 3. ⁹⁹ Rom. VIII, 3. ¹ I Cor. XV, 5. ² I Petr. IV, 1. ³ Luc. XXI, 19.

Drunt ei, David. Respondit Jesus, et ait illis : Quo- A modo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens : « Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis » ? Est itaque filius David secundum carnem ; secundum divinitatem vero, ejusdem Dominus est. Rectum proinde evangelicæque traditioni consentaneum est, ut Christi corpus divinitatis templum esse consteatur, illudque nexu usque adeo sublimi, divinoque et admirabili ipsi conjunctam esse statuamus, ut dicamus divinam naturam ea sibi vindicare quæ corporis alioqui sunt propria. Verum propter hanc appropriationem divino Verbo ascribere nativitatem, passionem, mortem, cæterasque carnis proprietates, id demum, mi frater, mentis est aut ethnicorum more vere errantis, aut certe insani Apollinarii, et Arii, aliorumque hæreticorum morbo, B aut alio etiam graviore laborantis. Necesse est enim istos per appropriationis vocabulum eo trahi ut Deum Verbum lactationis participem, et succedanei incrementi capacem, et ob formidinem passionis 29 tempore declaratam, angelici præsidii indigum faciant. Missa hic facio circumcisionem, sacrificium, sudorem, sanguinem, sitim, quæ carni acciderunt, nostrique causa eandem affecerunt. Quod si hæc eadem divinitati ascribere libeat, et falsa erunt, et nobis, veluti calumniatoribus, justæ damnationis causam afferent. Hujusmodi sunt sanctorum Patrum traditiones ; tales sunt sanctarum Scripturarum denuntiationes. Ad hunc modum de divina clementia et de Dei majestate theologus disceptet : « Hæc meditare, in his esca, ut profectus tuus manifestus C sit omnibus et ad omnes, » ut inquit Paulus 3.

Quod vero eorum qui offensi sunt curam amplecteris, recte facis, et gratias habeo animæ tuæ, sedulo quæ Dei sunt meditati, anxiamque rerum postarum curam gerenti (1). Inverim a clericis fortasse tuæ pietatis (2) qui quod Manichæorum hæresi infecti essent, a sacra synodo (3) exauctorati

¹ Matth. xxii, 42. ² 1 Tim. iv, 15.

Varia lectiones codicis Segueriani.

† Χριστοῦ... οὐκ οἰκοῦσθαι δέ. † ἐνδεῆ. † πρόσκειται προσαπτόμενα.

(1) Hinc tamen criminatus est Cyrillum apud imperatorem, quasi curiosius alicuius rebus stude- ret. Unde Theodosius subracunde ad Cyrillum : *Omnino vituperationem effugere non potest, eum qui tanto locorum intervallo a nobis disjungitur, curiosus in res nostras inquirere, etc.* (1 p. c. *Ep̄.* cap. 31). GARN.

(2) Id est a Philippo presbytero Ecclesiæ Constantinopolitanæ quem depositum esse a Nestorio propter accusationem Manichæismi docet commonitorium sancti Cyrilli datum Posidonio eunti Romam ad Cœlestinum papam, editum (infra, ep. 41) in nova collectione Conciliorum p. 379. BALZ.

(3) Qua tandem a synodo ? Miror a nemine in hunc usque diem inquisitum fuisse in hæc verba, cum tamen omnium eruditorum manibus trita sit, oculisque lecta sæpius Nestorii epistola. Conandum aliquid in re tam obscura, sin minus indubitatum, saltem non improbable ex singulis adjunctis eruere. Hinc enim refellitur popularis opinio, quæ vultorum mentibus insedit, de Pelagianis episco-

εἶπεν αὐτοῖς· Πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου ; ὡς Υἱὸς ὢν τοῦ Δαβὶδ πάντως κατὰ σάρκα, κατὰ δὲ τὴν θεότητα Κύριος. εἶναι μὲν ὢν τῆς Γιοῦ θεότητος τὸ σῶμα ναὸν, καὶ ναὸν κατ' ἄκραν τινὰ καὶ θείαν ἠνωμένον συνάρειαν· ὡς οἰκοῦσθαι· τὸ τοῦτου τὴν τῆς θεότητος φύσιν ὁμολογεῖσθαι, καλὸν καὶ τῶν εὐαγγελικῶν παραδόσεων ἄξιον. Τὸ δὲ δὴ τῷ τῆς οικειότητος προστίβειν ὀνόματι, καὶ τὰς τῆς συνημμένης σαρκὸς ιδιότητας, γέννησιν λέγω, καὶ πάθος, καὶ νέκρωσιν, ἢ πλανωμένης ἐστὶν ἀληθῶς κατ' Ἑλληνας, ἀδελφὲ, διανοίας, ἢ τὰ τοῦ φρενοδραβοῦς Ἀπολιναρίου. καὶ Ἀρείου, καὶ τῶν ἄλλων νοσοῦσης αἰρέσεων· μᾶλλον δὲ, ὅτι κάκεινον βαρύτερον. Ἀνάγκη γάρ τῷ τῆς οικειότητος τοῦς τοιοῦτους παρασυρομένους ὀνόματι, καὶ γαλακτοτροφίας κοινωνῶν διὰ τὴν οικειότητα τὸν θεὸν λόγον ποιεῖν, καὶ τῆς κατὰ μικρὸν αὐξήσεως μέτρον, καὶ τῆς ἐν τῷ τοῦ πάθους καρπῷ δειλίας τε καὶ βοηθείας ἀγγελικῆς ἐπιδεῖν. Καὶ σωπῶ περιτομῆν, καὶ θυσίαν, καὶ ἰδρωτάς, καὶ πείναν, καὶ δίψαν, ἃ τῆ σαρκὶ μὲν ὡς εἰ' ἡμᾶς συμβάντα, προσκυνητῶς συναπτόμενα. Ἐπὶ δὲ τῆς θεότητος, ταῦτα καὶ ψευδῆ λαμβανόμενα, καὶ ἡμῖν, ὡς συκοφανταίς, δικαίας κατακρίσεως ἀξία. Αὐτὰ τῶν ἁγίων Πατέρων αἱ παραδόσεις· ταῦτα τῶν θείων Γραφῶν τὰ παραγγέλματα Οὕτω τις καὶ τὰ τῆς φιλανθρωπίας τῆς θείας, καὶ τὰ τῆς ἀθθεντίας θεολογεῖ· Ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ἦ πᾶσι, καὶ πρὸς πάντας, » καθὰ ὁ Παῦλος φησι.

Τῆς δὲ γε τῶν σκανδαλιζομένων φροντίδος, καλῶς μὲν ποιεῖς ἀντεχόμενος, καὶ χάρις εἴη τῶν θείων μεριμνητικῆ σου ψυχῆ, καὶ τῶν παρ' ἡμῖν φροντισούσῃ. Γνωσθε δὲ πεπλανημένον σαυτὸν ὑπὸ τῶν τῆς σῆς ἰσως διαθέσεως κληρικῶν, ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς ἀγίας συνόδου καθηρημένων, ὡς τὰ Μανιχαίων

pis ab Orientalium conciliabulo Ephesino receptis. Illud certe concilium de quo agitur, qualecunque tandem sit, habitum est Constantinopoli, unde scribebat Nestorius quod significat vox Græca ἐνταῦθα, hoc in loco. Habitum etiam procul dubio de more, id est, secundum canonem quintum Nicænum, vel ante Quadragesimam Paschæ, vel circa tempus autumnii. Si enim convenisset præter morem, meminissent illius utique scriptores, qui tam curiose versati sunt in scribendis Nestorianæ historiæ singulis minutissimis adjunctis. Solent vero silentio prætermitti ordinariæ synodi, nisi forte in iis gestum fuerit aliquid memoratu dignum.

Præsedit Nestorius, quis enim alius in urbe regia, cujus sedem tenebat, eamque αὐτοκέφαλον? Convenerunt episcopi provinciæ, sic enim jubebat Nicænus canon. Convenisse vel ann. 429, autumnii tempore, vel, quod longe credibilis, imo certum mihi videtur, ann. 430, ante Quadragesimam Paschæ, sive initio Februarii mensis, firmissima ratio demonstrat. Neque enim haberi potuit, aut priore anno,

φωρονόντων. Τὰ γὰρ τῆς Ἐκκλησίας καθ' ἐκάστην **A** προσιέπεται, καὶ τὰ τῶν λαῶν ἐν ἐπιδόσει τσαυτῆ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ὡς τὰ τοῦ προφήτου, βλέποντας τὴ πλῆθη, βρῆν· « Πλησθήσεται ἡ γῆ τοῦ γυναικῶν Κύριον^b, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσης. » Τὰ τε τῶν βασιλέων ἐν ὑπερβαλλούσῃ χαρᾷ, πεφωτισμένων^c τοῦ δόγματος. Καὶ ἵνα συνελθὼν ἐπιστεῖλω, ἐκείνην ἐπὶ ταῖς θεομάχοις ἀπάσαις αἰρέσει, καὶ τῇ τῆς Ἐκκλησίας ὀρθοδοξίᾳ, καθ' ἐκάστην εὐροι τις ἂν παρ' ἡμῖν τὴν φωνὴν πληρουμένην· « Ὁ οἶκος Σαούλ ἐπορεύετο, καὶ ἠσθάνει. Καὶ ὁ οἶκος Δαβὶδ ἐπορεύετο, καὶ ἐκραταιοῦτο. » Ταῦτα παρ' ἡμῶν ὡς ἀδελφῶν πρὸς ἡμετέρας^d συμβουλευματα. Εἰ δὲ τις δοκεῖ φιλονεικεῖν, κερράζεται καὶ δι' ἡμῶν πρὸς τὸν τοιοῦτον ὁ Παῦλος· « Ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ. » **B** Πᾶσαν τὴν σὺν σοὶ ἀδελφότητα, ἐγὼ τε καὶ οἱ σὺν ἐμοί, πλείστα προσαγορεύομεν. Ἐβρωμένοι, καὶ ὑπερευχόμενοι ἡμῶν διατελοῦντες, πάντα μοι τιμῶνται καὶ θεοφιλέστατα.

^a Isa. xi, 9. ^b II Reg. iii, 1. ^c I Cor. xi, 16.

Variae lectiones codicis Seguerian.

^a Χριστοῦ. ^b Θεόν. ^c πεφωτισμένου. ^d ἀδελφούς.

MONITUM.

Eusebius Renaudot, qui sequentes Cyrilli ad Nestorium epistolas edidit in *Historia patriarcharum Alexandrinorum* (Paris. 1713, 4°), monet epistolam utramque exstare in codicibus Arabicis earum loco quæ Græce et Latine leguntur in antiquis codicibus Actorum synodi Ephesinæ.

EPISTOLÆ VI-VII.

CYRILLI AD NESTORIUM.

Monet ut quæ impiè protulerat retractare non differat.

Fratri et comministro. Non credidi verum esse **C** quod de te dictum est antea; neque epistolam esse ad me tuo nomine perlata est, a te scriptam esse existimavi, cum in ea sententias falsissimas et blasphemiarum plenas sanctis attributas repererim. Moneo igitur ut a similibus blasphemis contentionibusque desistas; neque enim vires tibi tales sunt ut possis pugnare adversus Deum qui vere crucifixus est pro nobis et mortuus est in corpore, vivitque per potentiam divinitatis suæ: ipse est qui sedet ad dexteram Patris⁹, et eum adorant angeli, principatus et potestates¹⁰; ipseque est Rex æternus, cui omnia dedit Pater¹¹ in manus: ipse est creator omnium,

non vales. Neque opus est ut tibi in memoriam revocem quæ Judæis ejus hostibus acciderunt, cum ea tibi satis perspecta sint, aut quæ hæreticis, Simoni Mago, Juliano imperatori et Ario. Ecce Job justus dicit: « Videte plagam meam; timete et laudate Deum¹². » Ego autem denuntio tibi quod Ecclesia passura non sit tuam adversus Deum suam impudentiam; atque illa ipsa Ecclesia est adversus quam portæ inferi prævalere non poterunt¹³. Ipse quoque scis quantas illa tentationes perpessa sit, ita tamen ut nullus prevaluerit adversus eam, quia fundata est supra petram fidei. Vide ergo quæ facturus sis, et vale.

Ad hanc epistolam Nestorius respondit arroganter, et similes prioribus blasphemias litteris suis complexus est. Illas cum Cyrillus accepisset, rescripsit acriter in hæc verba:

Nisi esses episcopus, nemo præter familiares et **D** per thronum Filii Dei, unusquisque te novit ob Ecclesiam cui præes dignitatem. Nunc vero Dominum ag-

⁹ Psal. cix, 1; Hebr. i, 13. ¹⁰ Psal. xcvi, 8; Hebr. i, 6. ¹¹ I Cor. xv, 26. ¹² Job vi, 21. ¹³ Matth. xvi, 18.

qui 428, cum necdum serverent autumnī tempore dissidia Nestorium inter et Cyrillum; aut anno posteriore, cum mentio fiat concilii in litteris Nestorii, ipseque litteræ a Cyrillo Romam misse

sint, una cum suis ad Nestorium scriptis, Cyrilloque pontifex responderit die undecimo Augusti ann. 430. GARN.

grederis per verba blasphemiae quae neque explicare neque comprobare poteris. Cum autem Scripturas utriusque Testamenti, Veteris et Novi, scrutatus fueris, non invenies in illis Christum purum hominem appellari, sicut existimas. Tu porro videris existimare posse te resistere Deo Creatori tuo, qui redemit te sanguine suo, qui est Deus Filius De

A Patris, ut appellatur in Veteri Novoque Testamento. et qui in Joannis Evangelio unigenitus Filius vocatur, qui est in sinu Patris ¹⁴. Matthaeus quoque evangelista dicit eum esse Emmanuelem, cujus interpretatio est, « Nobiscum Deus, » sicut in prophetia sua Isaias dixerat ¹⁵.

Subjunguntur diversa alia Scripturae testimonia ad probandam Christi divinitatem. Has litteras cum legisset Nestorius, neque eos qui eas detulerant admisit ad se, quamvis secundum Cyrilli mandata per mensam integrum expectaverint donec admitterentur; sed neque ad eas respondit.

30 EPISTOLA VIII (ol. VI).

Cyrilli ad eos, quorum litteris notatus fuerat, quod solo vulgi rumore persuasus, impiam Nestorii doctrinam in pejus serpere, non siluisset.

B Κυρίλλου πρὸς τοὺς αὐτὸν αἰτιασαμένους, ἐπιπερὸν οὐ σεσιώπηκεν, ἐξ ἀκοῆς μαθὼν ἔρπειν ἐπὶ τὸ χεῖρον τὴν δυσσεβῆ του Νεστορίου διδασκαλίαν.

Quandoquidem pietas vestra ad me scribit, religiosissimum Nestorium magnam ex iis litteris cepisse molestiam, quas ad monasticam vitam agentes scripseram, illos revocare studens qui ex disseminatis rumoribus offensi erant; fateri cogor, hoc quidquid est ægritudinis, non tam ex me quam ex ejus religiositate ortum esse. Nam ego hominibus propter illius exegesem majorem in modum offensis recte fidei doctrinam exposui; ille vero in catholica orthodoxorumque Ecclesia bonum episcopum Dorotheum aperte dicentem tulit: Si quis Mariam Deiparam esse dixerit, anathema sit. Neque solum conticuit, cum hæc illum loquentem audiret, verum eundem quoque ipsum ad mysticam communionem mox admisit, mysteriorumque participem effecit. En igitur ipso presidente, ne dicam interea ab ipso sententiam proferente, anathemate ferimur: neque enim Dorotheus præter sententiam Nestorii hæc in ecclesia dixisset. Itaque nos ipsi, qui etiamnum in vita manemus, cæterique terrarum orbis episcopi, tum Patres quoque nostri, qui hinc jam olim ad Deum perfecti sunt, anathemate percussi sumus. Quid vetabat et nos quoque vocibus illius contraria scribere, ac dicere: Anathema si quis Mariam Deiparam esse negaverit? Verum id hactenus propter illum facere nolui, ne sint qui episcopum Alexandrinum Ægyptiæve synodum anathematis sententiam in Nestorium tulisse dicant. Quod si piissimi Occidentis et Orientis episcopi intellexerint, se omnes ab illo anathemate plexos esse (omnes namque sanctam Mariam Deiparam esse profitentur), quo id tandem animo accepturi sunt? Annon omnes ægerrime istud patientur, non tam propter seipsos quam propter sanctos Patres, in quorum monumentis sacram Virginem Mariam semper Deiparam appellatam comperimus? Sane nisi onerosum fore visum esset, non

C Ἐπειδὴ μοι γέγραφεν ἡ εὐλάβεια ὑμῶν, ὡς λυπούμενου τοῦ θεοσεβεστάτου Νεστορίου, ὅτι τὴν πρὸς μονάζοντας ἐποίησα ἐπιστολὴν ἀνασειράζειν βουλόμενος τοὺς ἐπὶ τῷ θρόνῳ σκανδαλισθέντας· ἀναγκαίως τοῦτο φημι, ὅτι περὶ οὐ τοσοῦτον γέγονε παρ' ἡμῶν, ὅσον παρὰ τῆς αὐτοῦ θεοσεβείας. Ἐγὼ μὲν σκανδαλισθεῖσιν ἀνθρώποις ἀπὸ τῶν ἐξηγήσεων αὐτοῦ τὸν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐξεθέμενον λόγον· αὐτὸς δὲ ἠνέσχετο ἐν Ἐκκλησίᾳ τῇ καθολικῇ καὶ τῇ τῶν ὀρθοδόξων τοῦ καλοῦ Δωροθέου τοῦ ἐπισκόπου φανερώως λέγοντος· ἀνάθεμα εἰ τις εἶναι λέγει τὴν ἁγίαν Μαρίαν Θεοτόκον. Καὶ οὐ μόνον ταῦτα ἀκούσας σεσίγηκεν, ἐκείνου λέγοντος, ἀλλὰ καὶ εἰς κοινωνίαν αὐτὸν εὐθύς τὴν μυστικὴν ἐδέξατο, καὶ κοινωνῶν ἐποίησεν. Ἴδου τοίνυν ἀνεθεματίσθημεν ἐπ' αὐτοῦ, ἵνα τῶς μὴ λέγοιμι, παρ' αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ἐπ' Ἐκκλησίας ἐπθίξατο τοιαῦτα παρὰ γνώμην αὐτοῦ. Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς οἱ ζῶντες, καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐπίσκοποι, καὶ οἱ πρὸς Θεὸν ἀποδημήσαντες πατέρες ἡμῶν, ἀνεθεματίσθημεν. Τί οὖν ἐκώλυε καὶ ἡμᾶς ταῖς ἐκείνου φωναῖς γράφειν τάναντία, καὶ εἰπεῖν· Εἰ τις οὐ λέγει Θεοτόκον εἶναι τὴν Μαρίαν, ἀνάθεμα; Ἀλλὰ οὐ πεποίηκα τοῦτο, δι' αὐτὸν τῶς, ἵνα μὴ λέγωσι τινες, ὅτι ἀνεθεμάτισεν αὐτὸν ὁ Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, ἦτοι ἡ σύνοδος ἡ Αἰγυπτιακῆ. Ἐάν δὲ μάθωσιν οἱ τε κατὰ δύσιν καὶ ἀνατολὴν θεοσεβεστάτοι ἐπίσκοποι, ὅτι ἀνεθεματίσθησαν πάντες (πάντες γὰρ λέγουσι καὶ ὁμολογοῦσιν, ὅτι Θεοτόκος ἐστὶν ἡ ἁγία Μαρία)· πῶς ἄρα διατεθήσονται; Ἡ πῶς οὐχ ἅπαντες λυπηθήσονται, καὶ εἰ μὴ δι' ἑαυτοὺς, ἀλλ' οὖν διὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας, ὧν ἐν τοῖς συγγράμμασιν εὕρισκομεν αἰεὶ Θεοτόκον ὀνομαζομένην τὴν ἁγίαν Παρθένον Μαρίαν; Εἰ δὲ μὴ ἐδόκει φορτικὸν εἶναι τὸ ἐσόμενον, πολλὰς ἂν ἐπεμψα βίβλους πολλῶν ἁγίων Πατέρων· ἐν αἷς ἐστὶν εὐρεῖν, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πλειστάκις καιμένην τὴν φωνήν.

¹⁴ Joan. i, 18. ¹⁵ Isa. vii, 14.

Variae lectiones codicis Segueriani.

• παρ' ἐμοῦ. ἰ χίν.

ἐν ἧ ὁμολογοῦσιν εἶναι Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον. A pauca diversorum **31** Patrum volumina misissent, in quibus non semel, sed frequentissime vocem hanc positam invenias, qua sacram Virginem Deiparam esse contententur.

EPISTOLA IX (ol. VII).

CYRILLI AD QUEMDAM NESTORII STUDIOSUM.

Nullam aliam causam nisi ardens rectæ fidei studium gravissimam sibi necessitatem imponere Nestorium aggrediendi.

Οἶδα μὲν τῆς σῆς ἀγάπης τὸ εὐκρινές, καὶ οὐκ ἠγγνόηκα τὴν σπουδὴν. Καὶ εἰ μὲν ἔγραφον πρὸς τινὰ τὸν ἐμὸν οὐκ εἰδὸτα τρόπον, πολλοῖς ἂν ἐχρησάμην λόγους, ἀναπαίθων ὅτι σφόδρα εἰμὶ τις εἰρηνικός, καὶ οὐ θύσaris, οὔτε φιλόμαχος· ἀλλ' εὐχόμενος καὶ φιλεῖν ἕπαντας, καὶ φιλεῖσθαι παρὰ πάντων. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς εἰδὸτα γράφω, βραχυλογήσας, ἐκεῖνο διδάσκω· ὅτι εἰ πραγμάτων ἦν, ἢ χρημάτων ἀφαρσιν ὑπομαίνει, καὶ παῦσαι λύπην ἀδελφῶν, ἐποιησάμην ἂν ἡδέως, ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν τι τῆς ἀγάπης ἠγεῖσθαι προτιμότερον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τῆς πίστεως λόγος ἐστὶ, καὶ ἐσκανδαλίσθησαν καὶ αἱ κατὰ πάσαν, ὡς ἔπος εἶπεν, τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν Ἐκκλησίαι (οὐ γὰρ ἐστὶ τις τῶν ἐξ οἰασθηποτοῦν πόλεως ἢ χώρας ἐρχομένων, καὶ μὴ λέγων, ὅτι ταῦτά ἐστι τὰ θυλλούμενα; καὶ πόλα καινὴ μάθησις ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπιφύεται), πρὸς ταῦτα εἰ δράσομεν οἱ πεπιστευμένοι παρὰ Θεοῦ τὸν τοῦ μυστηρίου λόγον, πρὸς οὓς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως δικάσονται οἱ μυσταγωγούμενοι πάντως; ἔροῦσι γὰρ οὕτω τηρήσαι τὴν πίστιν, ὡς μεμυσταγώγηται παρ' ἡμῶν. Καὶ εἰ μὲν ὀρθῶς τοῦτο πεπράχαμεν, ἀποληψόμεθα καὶ μισθὸν, τρυξόμεθα δὲ καὶ ἐπαίνων· εἰ δὲ ἑτέρως καὶ διεστραμμένως, ποῖαι φλόγες ἡμῖν ἀρκέσουσιν; Ἀκουσόμεθα γὰρ, ὅτι ἡ γῆν μου ἀπώλεσας, καὶ τὸν λαόν μου ἀπέκτεινας, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Καὶ ἕκαστος μὲν τῶν ἐν τάξει λαϊκῶν τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς ὑπεραπολογῆσεται· ἡμεῖς δὲ οἱ ταῖς τῆς ἱερωσύνης λειτουργίας πεφορτισμένοι, οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἀλλ' ὑπὲρ πάντων τῶν πιστευόντων εἰς Χριστὸν ἀπολογησόμεθα. Ἐμοὶ τοίνυν οὐδαίς ἐστὶ λόγος, οὐ λύπη, οὐχ ὕβρις, οὐ λοιδορίας τῆς οὕτω πολλῆς, ἧς πεποιήνται κατ' ἐμοῦ τῶν ἀνυπολήπτων τινέ. Ἀλλ' οἴεσθω ταῦτα πάντα πρὸς λήθη. Δικάσει δὲ καὶ τοῖς πεφλυαρηκόσι Θεός. Μόνον σωζέσθω τὰ τῆς πίστεως, καὶ φίλος εἰμὶ, καὶ ἀγαπητός, καὶ οὐδὲν παραχωρῶν πρὸς τὸ χρῆναι μειζρόνας φιλεῖν τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Νεστόριον, ὃν, ὡς ἐπὶ τοῦ Θεοῦ φημι, καὶ εὐδοκίμειν ἐν Χριστῷ βούλομαι, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς ἤδη παρελθούσιν ἀφανίσαι μῶμον· καὶ δεῖξαι συκοφαντίαν, καὶ οὐ πάντως ἀλήθειαν, τὰ παρὰ τινῶν ἐπὶ τῇ πίστει θυλλούμενα. Εἰ δὲ προστετάχμεθα παρὰ Χριστοῦ καὶ τῶν μισούντων ἀγαπᾶν, πῶς οὐ μᾶλλον ἀκόλουθον ἀδελφοίς τε καὶ συνιεροῦσι τοῦτο ποιεῖν; Ὅτι γὰρ εἰ παραλύοιτο παρὰ τινῶν ἡ πίστις, τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς οὐ προδώσομεν, κἂν εἰ προκείτο παθεῖν καί:

Novi dilectionis tuæ sinceritatem, neque studium ignoro. Et si quidem ad aliquem morum meorum ignarum scriberem, pluribus sane verbis persuadere conarer, me pacis quidem perstudiosum. a litibus vero ac rixis alienum esse prorsus; denique talem qui omnes amare, et ab omnibus vicissim amari peroptem. Sed quia ad eum scribo, cui studiis mea comperta sunt, breviter unum monebo, nempe, si rerum aut pecuniarum jactura fratris ægritudinem sanare liceret, me eam jacturam subitum esse promptissime, ne quid charitate prius habere viderer. At quia fidei negotium agitur, et offensionem passæ sunt, ut semel dicam, omnes quotquot per Romanum imperium sunt Ecclesiæ, (nemo enim est, ex quacunque demum civitate aut regione advenerit, qui non quærat: Ecquidam sunt hi rumores? eoque nova hæc doctrina Ecclesiis ingeritur?) quod nos remedium hisce malis adhibebimus, quibus divinorum mysteriorum doctrina a Deo concredita est? quos ii qui a nobis initiantur et erudiuntur, jure accusare poterunt, ac dicere, eam se fidem tenuisse quam a nobis edocti fuerant. Quare si bona fide munus id obiverimus, dignam mercedem laudati assequemur: sin autem aliter, hoc est perverse, quæ nobis flammæ ad supplicium sat esse poterunt? Audiemus enim illud: « Terram meam perdidisti, et populum meum occidisti, » sicut scriptum est ¹⁶. Sane e laicis quilibet de sua duntaxat vita rationem redditurus est; nos vero, quorum humeris sacerdotii onus incumbit, non pro nobis tantum rationem reddituri sumus, sed pro omnibus Christi fidelibus. Me igitur nulla neque injuria, neque contumelia, neque convicia movent; etiamsi quamplurima per quosdam petulantiores illata mihi sint. Sed hæc omnia oblivione conterantur. Deus enim istiusmodi nugatores judicaturus est. Tantum flûcs integra **32** et salva sit, ego vero et amo et diligo; neque ulli concedam ut religiosissimum episcopum Nestorium ardentius amet, quam ego: quem etiam, Deum testor! in Christo peropto apud omnes bene audire, notamque ob ea quæ pridem admisit, contractam eluere; ac palam facere calumniam esse meram, non veritatem, quæ de sua fide a nonnullis invulgata sunt. Nam si Christi mandato ad inimicorum dilectionem urgemur ¹⁷, quomodo consentaneum non est ut amicos et cou-

¹⁶ Psal. xlv, 9. ¹⁷ Matth. v, 44.

sacerdotes omni benevolentiae studio complectamur? Quod si exoriantur qui fidem demoliri satagant, nostras ipsorum animas non prodituros, licet ipsa quoque mors capiti nostro impendeat, nulli debet esse dubium. Nam si pro gloria Dei veritatem praedicare formidaverimus, ne videlicet in aliquam molestiam incidamus, qua, quaeso, fronte sanctorum martyrum certamina et triumphos apud

αὐτὸν τὸν θάνατον, οὐκ ἔστιν ἀμφίβολον. Εἰ γὰρ δε-
διαμεν ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ τὴν ἀλήθειαν εἰπεῖν,
ἵνα μὴ περιπέσωμεν ἀηθραῖς, ποῶν λοιπὸν προσώπων
τὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων ἐγκώμια ποιησόμεθα πρὸς
τοὺς λαοὺς, οὐκ ἐπινοοῦμεν, ὅτι περ τετηρήκασιν τὸ
εἰρημένον· « Ἔως θανάτου ἀγωνίῃσαι ὑπὲρ τῆς ἀλη-
θείας; »
populum laudibus evehemus? quippe quos uno hoc
hoc quod dictum est: « Usque ad mortem certa

pro veritate ¹⁸. »

EPISTOLA X (ol. VIII).

CYRILLI AD CLERICOS SUOS CONSTANTINOPOLI CONSTITUTOS (4)

Testatur se pacis amantem, salva tamen fide catholica, calumnias in se jactatas facile diluere posse, eosque instruit qua ratione Nestorii sequaces, pacis studium tunc simulantes, tractarent.

Commentario, quem misistis, perlecto, comperi Anastasium presbyterum, sermone vobiscum habito, pacis et amicitiae studium simulasse, ac inter caetera dixisse: Hoc ipsum quod is (nempe Cyrillus) ad solitariam vitam agentes scripsit, et nos quoque sentimus. Mox tamen ad proprium suum scopum respectantem, haec de me subdidisse: Nam ille quae sacram synodum vocis hujus, Deiparae, nullam usquam mentionem fecisse agnoscit. Ego vero ad hunc modum scripsi: Quamvis synodus voculae hujus, Deiparae, non meminerit; non ideo tamen officio recte functa non fuit; per id enim tempus nihil ejusmodi in controversiam adducebatur. Quare quae tum ambigua non habebantur, ea in medium proferre nullum operae pretium erat. Quamquam si sententiarum vim expendere libeat, sacram Virginem Deiparam esse nequaquam dissimulavit: quando quidem illum ipsum, qui ex Deo Patre natus est, per quem facta sunt omnia, incarnatum et hominem factum, mortem item perpassum, et ex mortuis resuscitatum ad caelos ascendisse, vivorum denique ac mortuorum judicem olim venturum esse asserit. Non quod naturale Dei Verbum secundum se aut mortuum aut lancea in latere omnino percussum sit. Nam quale, dic mihi, latus habere id potest, ipsa mortua est? At quia Verbum carni se univit, factum est ut, carne patiente, tanquam proprio corpore cruciatum subeunte, ipsum Verbum corporis

Ἀνέγνων τὸ ὑπομνηστικὸν τὸ ἀποσταλὲν παρ' ὑμῶν, δι' οὗ ἐμάθηθον, ὅτι Ἀναστάσιος ὁ πρεσβύτερος συντυχῶν ὑμῖν προσεποιεῖτο ζητεῖν καὶ φιλιαν, καὶ εἰρήνην, καὶ ἔλεγεν, ὅτι Ὡς ἔγραψε τοῖς μονάζουσιν, οὕτω φρονοῦμεν. Ἔτα πρὸς ἴδιον σκοπὸν βλέπων, ἔλεγε περὶ ἐμοῦ, ὅτι Καὶ αὐτὸς εἰρηκε τὴν ἁγίαν σύνοδον μὴ μεμνησθαι τῆς λέξεως, τῆς Θεοτόκου φημί. Ἐγὼ δὲ γέγραφα, ὅτι Εἰ καὶ μὴ ἐμνήσθη ἡ σύνοδος τῆς λέξεως, καλῶς ἐποίησεν· οὕτε γὰρ ἐκινήθη τοιοῦτόν τι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ. Διδὸν οὕτε ἦν ἀνάγκη τὰ μὴ ζητούμενα φέρειν εἰς μέσον. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα τῇ δυνάμει τῶν ἐννοιῶν, οἶδε Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Μαρίαν· αὐτὸν γὰρ λέγει τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο σαρκωθῆναι, ἐνανθρωπήσαι, παθεῖν, ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, ἀνελθεῖν εἰς οὐρανοὺς, ἤξειν δὲ καὶ χριτὴν ζώντων καὶ νεκρῶν. Καὶ οὐκ ἔτι πάντως αὐτὸς ὁ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν γεννηθεὶς Λόγος, ἀπέθανεν, ἢ ἐνύχθη τῇ λόγχῃ εἰς τὴν πλευράν. Ποῖαν γὰρ ἔχει, εἰπέ μοι, πλευράν τὸ ἀσώματος; Ἡ πῶς ἂν ἀπέθανεν ἢ ζῶη; Ἄλλ' ὅτι ἐνωθεὶς τῇ σαρκί, εἴτα πασχούσης αὐτῆς, ὡς τοῦ ἰδίου πάσχοντος σώματος, αὐτὸς πρὸς αὐτὸν οἰκειοῦται τὸ πάθος. Σοφίζόμενοι τοίνυν, καὶ ἀπατῶντες ἑαυτοὺς, ταῦτα λέγουσιν.

quod corporis expers est? aut **33** quomodo viti factum est ut, carne patiente, tanquam proprio corpore percussione uti propriam in se transferret. Fa-

Porro autem quod imposturam faciant, virus- que in pectore suo reconditum gerant, vel hinc colligere licet, quod ad Bupham Martyrium diaconum, qui ecclesiasticorum negotiorum administrationi praefectus est, duas chartulas miserunt, alteram a Photio, aut alio ejus farinae homine, contra

Ὅτι δὲ ψεύδονται, καὶ τὸν ἴδιον ἔχουσιν ἰδὼν εἰς τὴν καρδίαν^h, ἔστι δὴ καὶ διὰ τούτου ἰδεῖν· ἀπεστάλησαν γὰρ τῷ Βουφᾷ Μαρτυρίῳ τῷ διακόνῳ, τῷ φροντίζοντι τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, δύο χαρτῖα· ἐν μὲν συνταχθὲν παρὰ Φωτίου, ἢ παρ' ἑτέρου τινὸς, κατὰ τοῦ τόμου τοῦ πρὸς τοὺς μονά-

¹⁸ Eccli. iv, 35.

Variae lectiones codicis Segueriani.

^h Παρθένον. ^h ἐν τῇ καρδίᾳ.

(4) Perperam in edito legebatur, *Ad clericos Constantinopolitanos, mutuis dissidiis inter se con-*

στασιζόντας. Vide notas Garnerii ad hujus epistolae interpretationem veterem quam subjungimus. EDIT. PATR.

ζοντας· ἐν δὲ ὡς ἐν σχήματι τετράδος, ἀλλόκοτον ἔχον τὴν ἐπιγραφὴν. Ἐχει δὲ οὕτως· Πρὸς τοὺς, διὰ τὴν συνάφειαν, ἢ τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς σμικροῦντας¹, ἢ ἀποθεοῦντας τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ δὲ προοίμιον εἰς τὰς παρὰ τῶν αἰρετικῶν λοιδορίας, ὡς ἐπὶ σκληρῶν γενομένης ἐπαποτείνεται. Καὶ δῆθεν πειρᾶται δεικνύειν ὅτι τὸ σῶμά ἐστι τὸ πεπονηθός, καὶ οὐχ ὁ Θεὸς Λόγος· ὡς τινων λεγόντων ὅτι ὁ ἀπαθής τοῦ Θεοῦ Λόγος παθητός ἐστιν. Ἄλλ' οὐδεὶς οὕτω μαίνεται. Ὡς δὲ πολλάκις εἴπομεν, ἢ ἀγία σύνοδος αὐτὸν ἔφη καθεῖν τὸν Λόγον, τὸν δι' οὐ τὰ πάντα ἐγένετο· καθεῖν δὲ σαρκί, κατὰ τὰς Γραφάς. Παθόντος γὰρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, αὐτὸς λέγεται παθεῖν· ὅτι καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, καίτοι πάσχουσα μὴ ἐν εἰς ἴδιαν φύσιν, πάσχειν λέγεται, τοῦ αὐτῆς παθόντος σώματος. Ἄλλ' ἐπειδὴ σκοπὸς ἐκείνους δύο λέγειν Χριστοῦς, καὶ δύο υἱούς, καὶ τὸν μὲν, ἀνθρωπὸν ἰδικῶς, τὸν δὲ, Θεὸν ἰδικῶς· εἶτα μόνων τῶν προσώπων ποιῶσιν τὴν ἕνωσιν, διὰ τοῦτο πικρῶνται, καὶ προφάσαι· πλάττονται ἐν ἀμαρτίαις, καθὰ γέγραπται. Συντυχόντες τοίνυν αὐτοῖς, ἐκεῖνα λέγετε, ὅτι Ποιεῖτε μὲν κακῶς, εἰσβάλλοντές τινὰς καταφλυαρεῖν τοῦ ἐπισκόπου ὑμῶν², καὶ τοὺτους θάλποντες καὶ συγχροτοῦντες, καὶ ὄργανα τῆς αὐτῶν μοχθηρίας ποιούμενοι. Πλὴν οὐχ αὕτη τῆς λύτης ἐστὶν ἡ πρόφασις· ἀλλ' οὐδὲ ὅλως ἐχθρός ἐστὶν ὁ ἐπίσκοπος ὑμῶν³ τοῦ ἐνταῦθα. Αὐταῖς δὲ πάντας τοὺς κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ δυσὶν ἐπισκόπους, τὸ μὴ γίνεσθαι ἄρθῶς τὸν περὶ Χριστοῦ λόγον, ἀλλὰ διεστραμμένους. Ἄρκει δὲ πρὸς ἀπόδειξιν καὶ ἔλαχρον αὐτῶν, τὸ μὴδὲ πώποτε ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ταῦτα παρὰ τινος εἰρησθαι, οἷον δὴ τὸ κείμενον ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐξηγήσεις. Ἐχει δὲ οὕτως Νεστόριος· « Οὐ ταῖς κραυγαῖς πρὶν τὴν εἰς ἐμὲ φιλοστοργίαν, ἀλλὰ τῷ περὶ τὰ δόγματα πῶθω, καὶ τῷ μνησθαι τῆς τοῦ Δεσπότου καὶ θεότητος ἅμα καὶ ἀνθρωπότητος. » Καὶ μετ' ἄλλα· « Καὶ προσέχω τοῖς ἡμετέροις⁴ ἡμῶν εὐλόγησιαν μὲν πολλὴν κεκτημένοις, καὶ θερμωτάτην εὐσέβειαν, ἐπὶ δὲ τῆς περὶ τὸ δόγμα θεογνωσίας, ἀγνοίας πεπληρωμένοις. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔγκλημα τῶν λαῶν· ἀλλὰ πῶς ἂν εὐπρεπῶς εἴποιμι τὸ μὴ ἔχειν τοὺς διδασκάλους καιρῶν, καί τι τῶν ἀκριβεστέρων ὁμῶν = παραθέσθαι δογμάτων; » Πῶς γάρ; οὐκ ἐσχόλασαν οἱ πρὸ αὐτοῦ; Ἄρα γὰρ εὐστομωτέρός ἐστιν Ἰωάννου; Ἰσὸς δὲ τοῦ μακαρίου Ἀττικοῦ, καὶ συ-

A commentarium quem ad monachos scripseram, compositam; alteram forma quaternionis cum nova plane et absurda inscriptione ad hunc modum: Adversus eos qui, propter unionem, aut Unigeniti deitatem imminuunt, aut humanitatem deficiant. At vero proccemium hæreticorum convicia tanquam petulantius facta insectatur. Deinde conatur ostendere corpus hoc ipsum esse quod passum est, non autem Dei Verbum: quasi vero sint qui impatibile Dei Verbum pati posse unquam dixerint. Verum nemo eo insanie prolapsus est. Verum, ut sæpe jam monuimus, sacra synodus ipsum Dei Verbum, per quod omnia condita sunt, passum affirmat; passum autem carne. secundum Scripturas. Corpore namque illius patiente, ipsum pati dicitur: quemadmodum et hominis cujusvis anima, etsi nulla, quod quidem ad propriam naturam attinet, passione affecta, tamen corpore quod informat, patiente, pati asseritur. Sed quia scopus illis præfixus est, duos christos, totidemque filios constituere; alterum quidem per se hominem, alterum vero per se Deum, solamque personarum inter se conjunctionem admittere; hinc est quod versutiis agant, et excusationes in peccatis, ut scriptum est¹⁹, fingant. Proinde si quando in illos incideritis, ita dicite: Perperam agitis, dum nonnullos, ut episcopo vestro obloquentur, subornatis, illosque fovetis, et patrociniis illorum suscipitis, ac vestræ improbitatis instrumenta illos facitis. Verum non est hæc ægritudinis causa: imo episcopus vester nihil quidquam offensus est illi qui istic agit. Sed turbat universos cum Orientis, tum Occidentis quoque episcopos, quod doctrina de Christo nequaquam sincera, **34** sed perversa tradatur. Ad cujus demonstrationem publicamque redargutionem unum hoc sat est, quod ejusmodi in illis exegesibus legantur, cujusmodi a nemine unquam in Ecclesiis dicta comperiantur. Sic autem habent. Nestorius. « Populi erga me studium non vulgi acclamationibus, sed dogmatum desiderio metior, ac etiam ai deitatis simul atque humanitatis Domini sint memores. » Et paucis interjectis: « Animadverto plebem nostram præclaro religionis et pietatis studio fervere; sed magna interim divinæ notitiæ ignoratione teneri video. Neque tamen id ipsi populo vitio vertendum existimo, sed, ut modeste loquar, quia doctoribus non tantum suppetit otii ut quidpiam accuratius de dogmatibus vobis proponant. » Quod hoc supercilium? Numquid qui illum antecesserunt, doctrinæ fidei operam non dederunt? Numquid eloquentior est Joanne? Numquid æqualis vel sapientior est beato Attico? Imo vero cur ingenue non agnoscit doctrinam se invexisse peregrinam, planeque inusitatam, talem denique quæ sua absurditate majoribus nostris in nullis unquam Ecclesiis aut fidelium cœtibus co-

¹⁹ Psal. cxl, 4.

Variae lectiones codicis Segueriani.

¹ νικροῦντας. ² ἡμῶν. ³ ἡμῶν. ⁴ ἡμετέροις. ⁵ ἡμῶν.

gnita fuit? Mibi itaque cum eo nihili negotii est. Id potius eveniat, ut ad sanam mentem redeat, reclamque fidem agnoscat; de his vero quæ in me commisit, irritando, et hostes adversum me instigando, apud Deum causam dicet. Nihil autem mirum est, si civitatis fæces, Chæremon, Victor, Sophronas, et facinorosi Flaviani puerulus suis nos maledictis insectentur: semper enim cum in seipsos, tum in cæteros quoque omnes improbi exstiterunt. Norit autem qui hosce adversum nos armavit, nos neque longam peregrinationem formidare, neque publicum iudicium, si qua opportunitas tulerit, detrectare. Usu namque interdum venire solet, ut vel exiguarum planeque levium rerum occasione Salvatoris nostri providentia concilium cogat, quo nimirum Ecclesiam suam, quæ illibatam semper inconfusamque ac illustrem fidem colit, a sordibus repurget.

35 Neque tamen miser ille, licet complures et graves viri ejus opera nos accusaturi essent, rerum nostrarum iudicem fore se speret, quamvis jure Amphictyonum hoc sibi demandari faciat: nos enim istuc venientes, ab ejus iudicio provocabimus; et, si Deo placuerit, ipse de suis blasphemias in iudicio respondere cogetur. Non igitur pacem detrectamus, sed potius eam captamus, modo tamen rectæ fidei edatur confessio, desinatque talia in medium proferre, quæ veluti peregrina letiferum hoc malum nobis asciscunt. Nam blasphemus ac maledicus illius quaternio, qui missus est, tantum in se continet perversitatis, ut ipsum quoque lectorem lue inficiat.

Quoniam vero cavillatur sacram synodum vocem inusitatam deprompsisse, dum sacram Virginem Theotocon nominavit; interrogetur et ipse vicissim cum suis, ubinam Christotocon, aut Theodochoon usquam scriptum compererint. Inter alia namque et hoc quoque ad verbum insererit: « De Virgine Theodocha non disputemus, » quasi ipsi aliquid cum Deo commune fuerit, prorsus quid dicat aut quod affirmet non intelligens. Si enim Deum non peperit, neque Christum Deum in utero habuit, quo pacto Theodochos est? Quin et ipsum quoque Patrem alicubi Theotocon appellat. Ubi autem omnes hasce voces legerit, ignoro. Reliquæ porro maculæ, quæ non paucæ numero ex illius enarrationibus colliguntur, nisi resipiscentia aliqua consecuta fuerit, in suum tempus asservabuntur. Libellum supplicem a vobis ad me missum, qui imperatori porrigendus est, non tamen sine nostra sententia, accepi et legi. Verum quod prolixè in eum invehat qui istic agit, sive fratris, sive alio quocunque nomine censeatur, hactenus suppressi, ne adversum nos insurgens, se per nos hæreseos apud imperatorem delatum cavilletur. Itaque aliis verbis illum dictavimus, eum quoque nobis iudicem detrectantes, expresso inimicitiarum modo; et præsentem controversiam, si omnino importuni esse perrexerint, ad aliud forum transferri rogantes. Cum itaque libellum perlegeritis, si qua necessitas poposcerit, tradite; et si eum in hisce insidiis perseverantem, et nihili non adversum nos molien-

A λέγουσιν αὶ κοπρία τῆς πόλεως Χαϊρήμων, Οὐίτωρ, Σωφρονᾶς, καὶ τὸ τοῦ φυρατοῦ Φλαβιανοῦ παιδαρῦλιον· αἱ γὰρ γεγόνασι καὶ περὶ αὐτούς, καὶ περὶ πάντας κακοί. Ἰστω δὲ ὁ εἰσβαλὼν αὐτούς, ὅτι οὕτε ἀποδημίαν φοβούμεθα, οὕτε ἀπολογία τὴν πρὸς ἐκείνους, καὶ εἰ γένοιτο τούτου καιρὸς. Συμβαίνει γὰρ ὅτι ἡ τοῦ Σωτήρος οἰκονομία, διὰ μικρῶν καὶ εὐτελεστάτων πραγμάτων, συνάγει σύνδοον, ἵνα καθάρσῃ τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, ἄσπιλον καὶ ἀσύγχυτον ἔχουσαν τὴν εὐγενῆ πίστιν. Μὴ προσδοκᾶτω δὲ ὁ δειλαίος, ὅτι εἰ καὶ πλείους καὶ ἀξιώλογοι εἰσὶν οἱ διὰ τῆς αὐτοῦ σπουδῆς κατηγορεῖν ἡμῶν μέλλοντες, δικαστὴς ἔσται τῶν καθ' ἡμᾶς, κὰν τοῦτο προσαχθῆ ἔξ Ἀμφικτύωνος. Παραιτησόμεθα γὰρ ἐκεῖσε ἑλθόντες· καὶ, σὺν Θεῷ φάναί, ταῖς αὐτοῦ δυσφημίαις ἀπολογησεται. Ὅθεν φεύγομεν τὴν εἰρήνην οὐδαμῶς, ἀλλὰ μάλλον ἀρπάζομεν, ἐὰν ὁμολογηθῆ ἡ πίστις ὀρθή, καὶ παύσονται τοῦ λέγειν τοιαῦτα, ἄπειροσποῦντες, ἐπικαλοῦνται θάνατον. Τοσαύτην γὰρ διαστροφὴν ἔχει τὸ ἀποσταλὲν τετράδιον τῶν αὐτοῦ δυσφημιῶν, ὡς μολύνεσθαι καὶ τὸν ἀναγινώσκοντα.

B si Deo placuerit, ipse de suis blasphemias in iudicio respondere cogetur. Non igitur pacem detrectamus, sed potius eam captamus, modo tamen rectæ fidei edatur confessio, desinatque talia in medium proferre, quæ veluti peregrina letiferum hoc malum nobis asciscunt. Nam blasphemus ac maledicus illius quaternio, qui missus est, tantum in se continet perversitatis, ut ipsum quoque lectorem lue inficiat.

C Ἐπειδὴ δὲ αἰτιᾶται ὡς λέξιν ἀσυνήθη εἶρηκεν ἡ Γραφή P, ἡ γρουν ἡ ἅγια σύνδοος, Θεοτόκον ὀνομάσασα τὴν ἅγιαν Παρθένον, ἐρωτήσθωσαν αὐτοί, ποῦ Χριστοτόκον, ἢ Θεοδόχον εὕρον γεγραμμένον; Πρὸς τούτω κακείνῳ ἐνέβηκεν αὐταῖς λέξεσιν οὕτω: « Τὴν Θεοδόχον τῷ Θεῷ μὴ συνθεολογῶμεν Παρθένον » οὐκ εἰδὼς ὁ λέγει. Εἰ γὰρ μὴ τέτοκε Θεόν, μὴδὲ ἔσχεν ἐν τῇ κοιλίᾳ Θεόν ὄντα Χριστόν· πῶς ἔτι Θεοδόχος ἔστί; Καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Πατέρα εἶπε Θεοτόκον. Ποῦ τοίνυν ἀνέγνω τὰς λέξεις ταύτας, ἀγνοῶ. Πλὴν ἐπειδὴ καὶ ἄλλα πολλὰ ἐπιτύρονται ἐγκλήματα ἐκ τῶν ἐξηγήσεων αὐτοῦ, φυλαχθήσονται ἕως καιροῦ, εἰ μὴ τις γένηται μετὰ γνώσεως. Τὸ δὲ γε σχεδάριον τῆς δεήσεως τὸ παρ' ὑμῶν ἀποσταλὲν, ὡς ὀφείλον ἐπιδοθῆναι μὲν βασιλεῖ, οὐκ ἄνευ δὲ γνώμης ὑμῶν, λαβὼν ἀνέγνω. Ἐπειδὴ δὲ πολλὴν εἶχε καταδρομὴν κατὰ τοῦ ἐκείσε, ἢ ἀδελφοῦ, ἢ πῶς ἂν εἴποιμι, τῶς ἐπέσχεον, ἵνα μὴ ἐπέρχοιτο ἡμῖν λέγων· Κατηγορησατέ μου ἐπὶ τοῦ βασιλεῦς, ὡς αἰρετικῶ. Ἰπηγορεύσαμεν δὲ ἐτέρως, μετὰ τοῦ καὶ παραιτεῖσθαι τὴν αὐτοῦ κρίσιν, εἰπόντες καὶ τῆς ἔχθρας τὸν τρόπον, καὶ τὴν δίκην μετασπάσαι, εἰ ἐνίστανται ὄλωσ ἐκεῖνοι, εἰς ἐτέρους ἄρχοντας. Ἀναγνόντες τοίνυν τὸ σχεδάριον, ἐπίδοτε, εἰ καλέσειε χρεῖα· κὰν ἴσονται, ὅτι ἐπιβουλεύων ἐμμένει, καὶ ἀληθῶς πάντα κινεῖ τὸν τρόπον, τὸν καθ' ἡμῶν ὀρώντα, σπουδαίως γράψατε. Καὶ ἐπιλεξάμενος ἄνδρας εὐλαβεῖς καὶ φρονίμους, ἐπισκόπους τε καὶ μονάζοντας, ἐξαποστελῶ πρώτῳ καιρῷ. Οὐ γὰρ μὴ ὄσω ὑπνον, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τοῖς ὀφθαλμοῖς μου καὶ τοῖς βλεφάροις μου

Varizæ lectiones codicis Segueriani.

καὶ. ὡ. Ἀμφικτύωνος. P εἶρχε τῆ γραφῆ. γ ἡμῶν.

ὑποταγῶν, καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου, ἕως οὗ θγωνίσωμαι τὸν ὑπερ τῆς ἀπάντων σωτηρίας ἄγων. Τοιγάρτοι ἔμεμαθηκότας τὴν ἡμῶν γνώμην, ἀνδρίσασθε· ἥδη γὰρ καὶ γνήσονται παρ' ἡμῶν γράμματα, ἃ δεῖ, καὶ πρὸς οὓς δεῖ. Σκοπὸς γάρ μοι διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, καὶ καμῖν, καὶ ὑποστῆναι πᾶν ὀτιοῦν τῶν νομιζομένων εἶναι δεινῶν ἐν βασάνοις, ἕως οὗ καὶ τὸν ἥδυν μοι διὰ τοῦτο ὑπαμείνω θάνατον.

parabuntur a me litteræ, et quales oportet, et ad quos oportet. Statui enim propter Christi fidem quævis laborem subire, quævis quoque perferre tormenta, etiam ea quæ inter supplicia censentur gravissima, donec tandem mortem, hac de causa susceptam, mihi jucundam pertulero

²⁰ Psal. cxxxii, 4, 5. ²¹ I Cor. xvi, 13.

Varia lectiones codicis Segueriani.

² τοιγαροῦν.

EADEM EPISTOLA INTERPRETE MARIO MERCATORE *.

(1) EPISTOLA S. CYRILLI Alexandrini episcopi
ad clericos suos constitutos Constantino-

poli; ex Græco sermone versa a Mario Mercatore.
1. Legi litteras missas a vobis, quibus didici

(1) Inter epistolas sancti Cyrilli quæ pertinent ad concilium Ephesinum, aliæ sunt historicæ, aliæ dogmaticæ, aliæ mixtæ: historicas dico, quæ lucem afferunt rebus gestis; dogmaticas, quæ fidem exponunt; mixtas, quæ utriusque modi. Hæc tota fere historica est. Neque id mirum: habet enim formam commonitorii fidei hominibus dati, ad negotia in urbe regia pro tempore et loco tractanda.

Porro autem mirum quantum discrepat, prout hic a Mercatore interpretata legitur, ab ea quæ reperitur in utraque versione concilii Ephesini, Peltana scilicet ac Romana, quæque in editione Operum Cyrilli, tum Latina vetere, tum recentiore Græco-Latina; ut idcirco diversam posset opinari quispiam, nisi pars prior, majorque, paucis admodum immutatis, eadem foret. Unde vix non adducor ut credam Græcam, ut nunc quidem habetur, corruptam esse, et ex Marii Mercatoris versione corrigendam. Mariana certe longe plus luminis affert historiæ quam vulgata, minusque habet perturbationis, ut ex sequentibus observationibus liquerebit. GARN.

(2) In editione vulgata concilii Ephesini inscribitur: *Ad clericos Constantinopolitanos mutuis dissidiis conflictantes*. Hic an ille titulus falsus sit, dubium faciunt conjecturæ in utramque partem non leves.

Pro vulgari facit, primum quod repertus sit in omnibus Græcis codicibus, sive quos Peltanus consuluit, sive quibus est usus Aubertus in accuranda Operum Cyrilli Græco-Latina editione. Deinde quod ex ipso initio epistolæ conjici possit Constantinopolitanos clericos ad Cyrillum scripto questos esse de Nestorio, nec alia præter hanc responsio appareat. Tum, quod ubi de Nestorio sermo est, bis appellatur eorum ad quos scribitur episcopus. Denique, quod mentio fiat libelli cujusdam contra Nestorium ab iis quibus scribitur compositi, et imperatoribus offerendi. Hunc autem prederit aliquis eumdem esse ac qui a Constantinopolitanis oblatus fertur (1 part. conc. Ephes. c. 3).

Sunt vero longe plura gravioraque rationum momenta, pro restituendo in locum alterius, qui subrepsit, Mariano titulo: 1° Cyrillus suos, sive apo-

crisarios, sive agentes in rebus Ægyptiæ diocesis, habebat semper in urbe regia, et iis potissimum turbulentis temporibus indigebat fidei atque industriis qui prudenter explorarent et rerum inclinationes, et qua ratione declinarentur artes Nestorii, non tantum Cyrillo, sed etiam fidei perniciem molientis. 2° Epistola formam habet commonitorii, eique plane respondet quod Cyrillus dedit Eulogio presbytero suo in urbe post peractum concilium versanti (in part. conc. Ephes. c. 37). Superat vero omnem fidem ab alieno præsele commonitorium, imo et procurationem, dari clericis alterius Ecclesiæ, et illius præsertim quæ invidia laboraret erga Alexandrinam, in qua certe multi adhuc existent addicti Chrysostomo, cujus nomen vixdum Cyrillus receperat. 3° De suis calumniatoribus Alexandrinis Cyrillus perinde loquitur ac de hominibus valde notis apud eos quibus scribit. Uaque adeone vero Alexandrini innotescerent hominibus longe positis, ut verbo indicari possent? 4° Etsi plures exstant Cyrilli ad Constantinopolitanos clericos epistolæ, alia tamen nulla responsionis formam habet, quam quæ scripta est ann. 430, circa autumnum, ex concilio Alexandrino (1 part. conc. Ephes. c. 27), imo nec alia potuit esse hujusmodi, cum hæc ipsa, cujus modo meminimus, videatur dicere eatenus a Cyrillo responsum non fuisse clericorum urbis regię querelis. Hæc autem quam habemus præ manibus, anno toto prius missa est. 5° In hac ipsa epistola, prout a Mercatore versa legitur, tantum abest ut dicatur Nestorius eorum esse episcopus, quibus scribebatur, ut potius uno in loco de se Cyrillus disertè loquatur, seque eorum ad quos scribit, episcopum vocet. 6° Nullus precum libellus imperatori a clericis urbis regię oblatus legitur; sed potius a monachis, quorum dux Basilius archimandrita. Quare si qua foret necessitas fatendi epistolam a Cyrillo scriptam ad eos qui libellum obtuluri essent, scriptam utique fatendum esset, non ad clericos Constantinopolitanos, qua generalitate vocis, aut totus clerus, aut certe pars melior intelligitur, sed ad monachos, e quibus inter diaconos, quemadmodum et inter lectores, quidam erant. Denique, minorem fidem merentur Græci codices longo post tempore exscripti, quam Marius Merca-

* Ooo. Marti Mercat. ed. Garnerii in *Patrologiæ Latinæ* t. XLVIII, col. 809.

quia (1) invidi nostri, conveniendo vos, fingeant A
se pacem atque amicitiam querere, et dicere [Baluz.
add. quia,] sicut (2) scripsi ad monachos, sic se
fidem tenere: deinde ad proprium sensum respi-
cientes, dicere eosdem quia et ipse dixerim san-
ctum concilium non meminisse illius locutionis (3)
quæ est Θεοτόχο;

2. Ego autem scripsi, quod etiamsi non posuit
concilium voculam hanc, convenienter tamen fecit
[Baluz. om. convenienter tamen fecit]: nihil enim
eorum tunc fuerat motum, nec in medium fuit opus
afferri quod illo in tempore minime quærebatur.
Verumtamen, potentia et vi intellectus, arbitror
Genitricem Dei, id est, Θεοτόχον ab illo [Balluz.
illic] sanctam Virginem dictam; ipsum enim dicit:
« Qui natus est de Deo Patre, per quem omnia
facta sunt, incarnatum, hominem factum, passum,
surrexisse a mortuis, in cælum ascendisse, judi-
cem quoque esse venturum. »

tor epistolam tunc pene cum scriberetur interpre-
tatus.

Tempus scriptionis ex eo facile intelligitur. Fit in
ipsa mentio, et sparsæ in urbe Cyrilli epistolæ ad
monachos Ægypti, indeque exacerbatæ Nestorii; et
responsionis a Photio ad epistolam editæ; et libel-
lorum ab Alexandrinis calumniatoribus in Cyrillum
Nestorio porrectorum; et habitæ a Nestorio sermo-
nis, cuius initium est: *Contumelias*, etc. Eam igitur
oportet post ista scriptam fuisse, atque adeo non
ante mensem Februarium ann. 430, cum ipsa eo
usque perducta sint; imo cum idem argumentum
contineat atque secunda Cyrilli ad Nestorium epi-
stola, nec ipsius tamen faciat mentionem, cum faci-
endi necessitas foret, si modo veritas pateretur,
oportuit profecto, vel ante ipsam scribi, vel cum
ipsa secunda. Atqui epistola Nestorium monuit Cy-
rillus sub initium anni 430, mense Mechir, seu Fe-
bruario; ad hoc igitur tempus quod ante diximus
pertinet. GARN.

1) In Græco textu pro invidis nominatur Anasta-
sius, impurus ille presbyter, Nestorii syncellus, et
consiliorum particeps, hæresisque spargendæ admi-
nister, qui cum Antiochia venientem Nestorium com-
mitatus esset, primus, si qua fides historicis Græcis,
ausus est publice in ecclesia negare beatam Virgi-
nem esse Deiparam, sive id in collatione effuderit,
æstu disputationis abreptus, ut innuit Socrates (lib.
vii, c. 37), sive scriptam a Nestorio homiliam legerit,
quod tradit Theophaues (in *Chronolog.* ad ann. 428)

Dixi vero, si qua fides historicis Græcis: nam Cy-
rillus vult a Dorotheo Martianopolis episcopo hanc
blasphemiam pronuntiatam, Nestorio præsentem, nec
improbante. Lis utcumque componi potest, si Ana-
stasius dicatur negasse primus Virginem esse Dei-
param; primus anathema Dorotheus pronuntiaverit
in eos qui id assererent.

Anastasius porro ille est quem Clarisus retulit
dedisse una cum Photio iudem Nestorii administro,
litteras commendatorias Jacobo et Antonio ad Phil-
adelphenses, ut eos ab hæresi Quartadecimanorum
revocarent (ii part. *conc. Eph.*, act. 6); non tamen
ad fidem catholicam, sed ad Nestorii partes, incau-
ta subscriptione symboli a Theodoro Mopene-
steno conficti, de quo postea nobis erit sermo. Id.

(2) Epistola Cyrilli ad monachos Ægypti (epist. 1),
quæ tota fere in dogmate explicando versatur, pri-
mus fuit sancti præsulis adversus Nestorium labor:
quem qua occasione susceperit, tradit ipse cum in
parte secunda hujus epistolæ, aliisque passim in
locis, tum maxime in prioribus monitoriis ad Ne-

3. Non quod omnimodo Verbum, quod secun-
dum naturam de Deo genitum est, mortuum esse
credendum sit, aut lancea in latere vulneratum
(quod enim habet latus natura incorporea? aut
quo pacto mortua est vita vitarum?) (4) sed quo-
niam unitum carni hoc Verbum est, ideo ea carne
patientem, tanquam [Baluz. patientiam quam] pro-
prio ejus videlicet corpore, in se hanc revocat
[Balluz. add. inire] passionem.

4. Arguantur igitur, et seipsos seducunt, cum
dicunt pacem se velle, et sensibus mentiuntur:
habere enim eos proprium virus in corde, ex eo
facile est intelligere. Miserunt huic diacono, qui
rerum ecclesiasticarum curam gerit, duas chartulas:
unam quidem compositam a (5) Photio [Baluz.
Photino], aut ab alio quolibet, adversus librum
meum quem ad monachos edidi; (6) et aliam vel-
uti in speciem quaternionis, inconvenientem hab-
entem etiam titulum, hoc modo: *Adversus eos qui*

istorum litteris. Cum enim exegeses Nestorii, et
præsertim sermo primus de virgineo partu venisset
in manus monachorum Ægypti, mentesque nonnul-
lorum ita pervertisset, ut audacter affirmarent nec
Virginem esse Deiparam, nec Christum Deum, sed
Dei tantum instrumentum, aut hominem Θεοτόπον;
huic malo Cyrillus ut occurreret, sermonem de vir-
gineo partu ita refellit, ut ostenderet, primum au-
toritate Athanasii rationeque, Virginem dici de-
bere Deiparam, siquidem Christum Deum genuerit;
deinde Christum esse Deum conficeret, partim ex
symbolo Nicæno, partim Scripturæ testimoniis, et
illo potissimum: *Verbum caro factum est* (Joan. 1,
14); tum cavillationibus hæreticorum responderet,
modumque exponeret unionis Verbum in ter ac hu-
manam naturam; tandem multis quæstionibus ita
satisfaceret, ut peritiores quidem monachorum ad-
versus hæreticorum argutias instrueret, simplici-
ores juberet ab inquisitione subtiliore abstinere. Id.

(3) Post verbum locutionis Baluzius addit: *Dico
autem puerperæ Dei, id est, etc.* EDIT.

(4) Baluzius ediderat, sed quoniam unitum carni
hoc Verbum est, ideo ea carne patientiam quam pro-
prio ejus videlicet corpore in se hanc revocat inire pas-
sionem. Hanc lectionem repetit Gallandius in textu;
in notis vero ita correxit: « *Locus mendosus Gr.,
ἀλλ' ὅτι ἐνωθεῖς ἐν τῇ σαρκί, εἰτα παρούσης αὐτῆς,
ὡς τοῦ ἰδίου πάροντος σώματος, αὐτὸς πρὸς αὐτὸν
οὐκ εὐνοῦται τὸ πάρο.* At quia Verbum carni se unitum,
factum est ut ipsa carne patiente tanquam proprio
corpore cruciatum subeunte, ipsam quoque corporis
perpassionem veluti propriam in se transferret. » EDIT.

(5) Socius fuit ille, ut diximus, Anastasii presby-
teri, quicum Philadelphensium corruptoribus lit-
teras dedit, quarum mentio fit in causa Charisii
(ii part. *conc. Eph.*, act. 6). Quam vero scripsit re-
sponsonem ad librum Cyrilli ad monachos, ea, nisi
fallor, periit absumpta flammis quibus Nestorianos
libros comburi jussit Theodosius edicto (iii part.
conc. Ephes., c. 48), quod lectum dicitur monachis
die xxii Pharmuthi, indictione 1, anno Diocletiani
164, id est anno Theodosii 41, Valentiniани 24,
Christi 448, Zenone et Posthumiano coss., die xviii
Aprilis: quanquam antecessit alterum edictum ead-
em de re, quod in Codice Theodosiano datum scribitur
Constantinopoli iii Nonas Augusti, Theodosio
xv, et qui fuerit nuntiatus, coss., id est, anno Chri-
sti 435. GARN.

(6) Charta illa in speciem quaternionis cui titulus
inscriptus erat: *Adversus eos qui propter conjunctionem,
vel divinitatem Filii mortificant, vel humanita-*

propter conjunctionem, vel divinitatem [Baluz. *divinitatem vel societatem*] Filii mortificant [Baluz. *mortificati*], vel humanitatem in Deum transferunt. Præfatio autem sic habet: *Contumelias quidem in me hæreticorum, etc.*

5. Deinde conantur ostendere, quod corpus passum sit, et non Deus Verbum, quasi, vel nobis, vel quibuslibet dicentibus, Verbum illud, quod est impassibile, passibilitatis capax esse potuisset. Nemo est prorsus qui sic insanit; sed, sicut sæpe diximus, sanctum concilium dixit, ipsum Verbum, per quod facta sunt omnia, carne sua esse passum, secundum Scripturas: corpore enim ejus patiente, ipsum dicitur passum, quia et animus hominis, cum nihil in sua substantia et natura patiatur, pati tamen ipse dicitur, suo corpore patiente.

6. Sed quoniam propositum ipsis est duos filios et duos christos introducere: unum quidem specialiter hominem, alteram vero proprie Deum; in personis tantum faciunt [Baluz. *add. vel sentiunt*] unitatem, Deum [Baluz. *add. Dei*] Verbum nolentes proprie et substantialiter unitum homini hominem factum hominemque suscepisse: propterea et tergiversantur, et excusationes, sicut scriptum est, «*flagunt in peccatis*».

7. Vos igitur convenientes cum eis, hæc dicite: Facere eos male, (1) quod introducant quosdam loquaces et garrulos adversum nos, et nos fovendo ac defendendo, causam faciunt [Baluz. *causa sunt*] malignitatis suæ.

8. Sed non hæc propriæ nostræ læsionis est causa. Dicite me nec huic, qui ibi (2) degens præest, esse inimicam; lædi autem propter hoc tam orien-

tales quam occidentales venerandos episcopos, quod rectus de Christo doctrinæ sermo non fiat, sed omnino perversus.

9. Sufficit autem hoc documentum ad confutandos eos, quod nunquam a quoquam tale quid in Ecclesiis dictum sit, quale in ejus expositionibus continetur, quod sic se habet: (3) «*Non clamoribus approbo erga me studium vestrum, sed laudo circa dogmata desiderium, in quo deitatis et humanitatis Domini meministis.*» Et post pauca: «*Et aspicio populos multam quidem reverentiam et pietatem prudentissimam possidere, ignorantia vero dogmatis cæcutire; hoc autem non crimen est plebium, sed, ut verecunde aut decenter dicam, (4) propterea quod doctores elimatius et liquidius vobis aliquid etiam de dogmatibus tempus non habuerint apponendi.*»

36¹⁰. Rogo, dicatur quomodo non habuerint tempus docendi prædecessores ejus? Eloquentiorne est Joanne, aut beato Attico comparandus? Aut æqualis eis, aut prudentior invenitur? (5) Quid hoc est superbius? [Baluz. *quod est hoc supercilium?*] Aut quomodo non evidenter confitetur, hæc dicens, novam se et inconsuetam afferre doctrinam, et prorsus ignotam prædecessoribus suis, et hoc ipsum nefandum, hanc velle in Ecclesiam introducere?

11. Mihi autem nullus adversus eum sermo de aliis causis est: sed contingat eum pœnitere, et rectam aliquando confiteri fidem; de iis autem quæ (6) adversum me molitur, irritans inimicos et provocans, satisfaciet Deo.

12. Nihil autem mirum, (7) si male de nobis lo-

¹⁰ Psal. CXLIV, 4

tem in Deum transferunt, nullatenus differt a sermone quarto adversus Proclum, cujus initium est: *Contumelias quidem, etc.* GARN.

(1) Id ipsum queritur Cyrillus apud Nestorium: *Garrulant, sicut audio, quidam de existimatione mea apud religionem tuam, et hoc frequenter, processionum vel conventuum opportuna tempora aucupantes, et eo magis forsitan arbitrantes delectare se aures tuas, adversum nos inconditas voces emittunt. Qui læsi quidem in nullo sunt, objurgati autem a nobis sæpe, sed hoc leniter; unus eorum, quod cæcos et pauperes vexabat injuria; alter, quod contra matrem evaginarat gladium; tertius, quia cum ancilla aurum furatus est alienum, et quia talem semper habuerit existimationem, qualem nullus provenire vel gravissimis inimicis optaverit* (Supra col. 43 C.) lb.

(2) Nemo est qui non videat hic designari Nestorium. BALUZ.

(3) Hæc ipsa verba leguntur in excerpto 20 Ephesino: continent vero initium sermonis, ut ego quidem opinor, secundi. GARN.

(4) Hunc locum urget Cassianus (lib. VII, c. 30): *Et tu, o impiissime atque impudentissime præclaræ urbis contaminator, catholica ac sanctæ plebis gravis et exitiosa contagio, stare in Ecclesia Dei ac loqui audes, et blasphemis ac furiosis vocibus tuis sacerdotes temper illam fidei et catholicæ confessionis infamas, magistrorum priorum vitia plebem Constantinopolitanæ urbis errare? Tu ergo emendator priorum antistitum? tu condemnator veterum sacerdotum?* in Gregorio et-

cellentior? tu Nectario probatior? tu Joanne præstantior omnibusque Orientalium urbium sacerdotibus?

Oportet Cassianum vidisse hanc epistolam, quippe a Cyrillo ad Cœlestinum missam per Posidonium cum aliis ejusdem negotii chartis; vel Nestorium, quod magis reor, suum secundum sermonem per Antiochum Cœlestino direxisse. lb.

(5) Nestorium Socrates accusat superbiæ, sed et simul ignorantie. Sic enim scribit (lib. VII, c. 32): *Ego dum libros a Nestorio editos lego, hominem reperio imperitum et doctrinæ penitus expertem. Et post pauca: Vocem hanc, θεοπίχος, tanquam larvam reformidans declinat, hocque illi præ insigni incitiam et ignoratione contigit. Nam tametsi natura linguæ erat disertæ, et propterea doctus putabatur, tamen revera imperitus fuit: quin etiam veterum interpretum scripta perdiscere dedignatus est. Linguæ enim volubilitate et elegantia insolenter se efferens, cum veteres prope neglexit, tum se ipsum omnibus antecellere existimavit.* lb.

(6) Consonant quæ habentur in tertia epistola Nestorii ad Cœlestinum de libellis adversus Cyrillum datis. Didici, inquit, honestissimum Cyrillum Alexandrinæ urbis episcopum, propter libellos contra eum nobis oblato, exterritum ac sibi venantem latebras, ad evitandam sacram synodum propter hos ipsos libellos futuram, quasdam alias interea cogitationes excogitare verborum, etc. lb.

(7) Horum accusationes Nestorius ad imperatorem

quantur (1) sterquilina civitatis Chæremon, et Victor, A et Sophronas, et decoctoris [Baluz. add. et] Flaviani mancipium; semper enim et circa se fuerunt et erga alios nequam. Noverit autem qui eos irritat, quod nos nunquam formidavimus peregrinationem suscipere [Baluz. om. suscipere], sed nec illorum accusationibus respondere, si tempus hoc exigat. Potest enim evenire, Salvatoris nostri dispensatione faciente, ob leves forte etiam et vilissimas causas, ad purgandam Ecclesiam juberi concilium convocari.

13. Non igitur speret miser ille [Baluz. om. miser ille], etiamsi adhuc nos plures et fide digniores accusent, se nostrum judicem fore; quia, etiamsi jubeatur ad illum nos venire debere, refutabimus (2) audientiam [Baluz. add. vel iudicium] ejus, et Dei favore dilucidabimus res magis, quatenus de suis blasphemis debeat satisfacere.

14. Neque igitur pacem refugimus, sed et cupimus, si fides recta fuerit annuntiata atque professæ, vel si talia cesset tandem aliquando prædicare. Tantam enim perversitatem ille ejus quaternio (3) habet, ut merito de his qui scripserunt dicatur quia principatum in blasphemis tenent.

detulit: unde fuit necessitas imposita sancto præsulī scribendæ ad Theodosium defensionis. Nestorii dogmatum propugnatores, inquit (in part. Conc. Ephes. c. 13), invidiæ odique arcum in me tendentes, impotentisque insanix suæ ausus variis modis adversum me concinnantes, viros quosdam, quorum deus venter est, et gloria in confusione eorum, sicut beatus Paulus dicit (Philipp. iii, 19), mercede pararunt, et accusatores adornarunt, ac ut vestro imperio molestiæ sint, et quidem frequenter, curaverunt, etc. GARR.

(1) Eorum nefanda crimina paulo ante ex epistola Cyrilli ad Nestorium relata sunt. Fuit tamen a calumniatorum numero eximendus vir sanctissimus Victor, cujus apologiam postmodum scripsit Cyrillus ipse ad imperatorem (in part. Conc. Eph., c. 13). Expertus est mecum, inquit, infrenatæ linguæ jacula etiam dilectus solitarius Victor. Sparserrant enim de illo quidam, qui mentiri consueverunt, quod is quoque contra me absurda quædam nugatus esset, ut etiam cum Ephesum ad me venisset, nonnulli ex sancto synodo plurimum ipsum accusarent: imo vero universi, reluti unum ex impiorum numero perosi, illum aversati sunt, perstiteruntque parricidam et fratricidam aliisque ejusmodi nominibus appellare. Cum autem ille senex hoc intellexisset, multis admodum sanctis episcopis ipsum circumstantibus, sublatis in cælum manibus, præter morem suum per sacrosanctum baptismum, et veneranda Christi mysteria, nullius horum scelerum sibi conscium esse juravit; ac denique offensorem animos ægre ego et ipse simul hac ratione placare potuimus.

Circa hos homines non satis sibi constat Christianus Lupus; eos enim facit modo Constantinopolitanos presbyteros, cum Photio adjungit adversus Cyrillum; modo Alexandrinos, cum objecta ipsis vere a Cyrillo crimina credidit ipsos potius Cyrillo objecisse. Quæ porro fuerit causa credulitatis tam alienæ a vero, etsi communis Lupo cum aliis quibusdam, non potui, etsi diu cogitaverim, divinare: sunt enim aperta in contrarium Cyrilli verba (Epist. 2 ad Nestor.). Id.

(2) Refutabimus, id est recusabimus. Sic in concilio Chalcedoniensi, pro eo quod vetus interpres loquens de causa Flaviani episcopi Constantinopolitani posuit Appello a te, Rusticus diaconus vertit Refuto te, uti annotatum est in nova collectione Con-

15. Quia vero causatur locutionem inconsuetam flagitari, Dei genitricem [Baluz. puerperam], id est Θεοτόκον, Virginem sanctam, quam nec Scriptura neque sancta synodus protulit; (4) dicat nobis interrogatus, ubi genitricem Christi, id est, Χριστόκον Scriptura loquatur? An ullum episcopale concilium est, quod Θεοδόχον, id est, susceptricem capacem deitatis formam, nominaverit Christum

16. (5) In illo enim quaternione, quem huc mi nosque vehementer offendit, ita est, τὴν Θεοδόχῃ Θεῷ Λόγῳ συνθεολογῶμεν μορφῇ, id est, susceptricem Dei formam una ac pari, qua Deum Verbum, deitatis ratione, veneremur. Similiter, de quoque venerabili semper Virgine ita posuit: Θεοδόχον Παρθένον τῷ Θεῷ μὴ συνθεολογῶμεν, est, susceptricem deitatis Virginem cum Deo ad vana non attollamus.

17. Nescit vero quid loquatur. Si enim Virgo vult, non peperit Deum, nec est Θεοτόκος, nec suscipere potuit Deum in utero, qui est Christus quomodo saltem Θεοδόχος est, (6) ut ipsi iterum cet?

18. (7) Quid in dictis suis Patrem Θεοτόκον dici

ciliorum, pag. 1154. Alexander episcopus Hieropolitanus in Synodico adversus tragœdiam Irenæi 6, pag. 694. Exstant porro alia excerpta Nestor concilio Lateranensi Martini papæ et in Actis concilii sexti. BALUZ.

(3) Ipse est quartus sermo adversum Procul quem specie quaternionis oblatum diacono suo bit Cyrillus (num. 3 hujus epist.), quique in Greve dicitur quaternio blasphemiarum Nestorii. C

(4) Mirum quantum hæc et alia quæ sequuntur Græcis discrepant; sed procul dubio Græca verbum, saltem initio, faciunt probabilem sensum. Interpres Romanus, etsi valde conatur, non potest satis huic vitio mederi. Longe clariora sunt et quis consonantiora quæ Mercator habet. Id.

(5) Intelligit Nestorii sermonem primum de carnatione, seu de virgineo partu, in quo contur hæc ipsa verba (num. 12): Τὴν Θεοδόχῃ τῷ Λόγῳ συνθεολογῶμεν μορφῇ, id est, susceptricem Dei formam una ac pari, qua Deum Verbum, tatis ratione veneremur.

Non mediocriter ista juvant sententiam, licet solentem, auctoris Prædestinati, hunc in manarrantis exordium nati Cyrillum inter et Irium dissidii (hæresi 89): Octogesimam et hæresim Nestorius Constantinopolites episcopus tur incurrisse. Consuetudo est namque ut unum clatum suum episcopus Alexandrinus mittat ad stantinopolim, qui recitetur in Pascha, et tractum suum Constantinopolites, qui Alexandriæ rec In tractatu suo Constantinopolites Nestorius sc Mariam non esse Θεοτόκον, sed Χριστοτόκον, non Deum peperisse, sed hominem. Si enim dixi quia Deum genuit, facimus matrem deorum, gentiles.

Observe hanc vocem, in Pascha, non ita accedam ut tractatus intelligatur lectus die Pasche sed in Pascha, id est, ad Pascha indicendū natali Christi. Id.

(6) In alio nimirum sermone quam cujus ferebat mentio. Is autem est quartus adversus clum, in quo sunt hæc verba: Unus est enim, secundum ipsos dicam, Pater Deus Θεοτόκος, genitor Dei, qui hoc nomen impositum habet (47). Id.

(7) Hæc iterum a Græcis longe differunt, s

valt, quam illam Virginem sanctam, quem rectius A et competentius Θεογεννήτορα (Latini Dei genitorem dicebant) enuntiare debuerit? Dicat ergo nobis ubi legerit hæc verba, vel a quibus audierit. Multa sunt crimina expositionum ejus, sed servabuntur, et proferentur in tempore opportuno, nisi forte poenitudo aliqua subsequatur.

19. (1) Oportet autem me meum vobis propositum facere manifestum, et ideo iterum scribo, quod etsi ego sim natura pacificus, et litum satis ignarus, opto tamen Ecclesias quietem habere, et sacerdotes Dei in pace degentes nostri memores esse, dicente omnium Salvatore Domino Jesu Christo : « Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis ».

20. (2) In colloquiis ergo hoc dicite, quia multa quidem ab eis quæ nos læderent processerunt; verum tamen erit pax, cum ille docere destiterit talia, vel sentire : fides enim cum læditur, inimicitias excitat, imo et exaggerat.

21. Si rectam profiteatur fidem, fiet plena et firmissima pax, quam si in voto gerit, scribat catholicam fidem, et mittat Alexandriam : si hæc ex affectu cordis intimi scribantur, paratus sum et ego pro viribus meis, similia scribere, et edere librum, ac di-

²² Joan. xiv, 27.

opinor, tanto meliora, quanto aptiora orationis seriel, et explicantiora dictorum. Cur autem Cyrillus Deum Patrem malit dici Θεογεννήτορα quam Θεοτόκον, in promptu causa est; τίκτειν enim, quod parere est, de matre frequentius dicitur quam de patre, C cujus proprium est γεννᾶν, seu generare. Jubet autem excellens ratio principii, quæ primæ personæ convenit, ut appellationem a Patre potius quam a matre ad divinam personam transferamus; quamquam nec ipsa Scriptura semper ita scrupulose loquitur ea de re; Patrem enim æternum Filio dicentem inducit : *In splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te* (Psal. cix, 5). GARN

(1) Hæc et alia ad usque finem desiderantur in Græco, pro quibus leguntur nonnulla de libello precum, qui offerendus esset Theodosio imperatori, qui que a Cyrillo lectus emendatusque, et cum mandatis remissus dicitur, ut, sin minus necessitas urgeret, premeretur; si Nestorinus insanire pergeret, offerretur. Porro autem Cyrilli nomine offerendum fuisse ex eo credo aliquos dixisse, quod in illo videretur Cyrillus petere ab imperatore ne judicem haberet Nestorium de libellis quos accusatores dedissent. Id.

Verum ut hac de re tota aperiatur quid sentiam, assero primum falli opinione sua, sive qui hunc librum putant eundem esse cum obstatione proposita Constantinopoli, de consensione Nestorii cum Samosateno; sive qui obstationis auctorem faciunt Cyrillum; nam publicata est illa et uno fere anno antequam scriberetur epistola de qua agimus, et ab Eusebio Dorylæi postmodum episcopo, et ad Nestorium publice hæresis postulandum. Cum tamen Cyrillus in Græco textu dicat se libellum suppressisse, quomodo ab aliis compositus fuerat, aliisque verbis emendatum dictasse, ne quereretur Nestorius se apud imperatorem hæresis postulari; quid quod obstatio nec ullam habet speciem libelli precum ad principem, nec imperatori oblata est, sed proposita palam omnibus in urbe regia versantibus?

Assero deinde totam hanc libelli historiam videri posse non nemini suspectam, nec sine ratione, cum nullo alio in loco fiat ejus mentio : nam quod ve-

niat forte in mentem alicui, id totum intelligi debere de supplicatione Basilii aliorumque monachorum Theodosio data, nullam habet similitudinem veri; siquidem in libello cavetur ne accusari apud imperatorem hæresis Nestorius videatur, accusatur aperte in supplicatione. In libello Cyrillus detrectat judicium Nestorii expresso inimicitiarum modo; nihil horum in supplicatione legitur. In libello Cyrillus suo nomine locuturus erat, in supplicatione pro se agunt monachi.

Commonitorium epistolæ subjunctum.

Libellum supplicem a vobis ad me missum, qui imperatori porrigendus est, non tamen sine nostra sententia, accepi et legi : verum quod proluxe in eum invehatur, qui istic agit, sive fratris, sive alio quocunque nomine censeatur, hactenus suppressi, ne adversum nos insurgens, se per nos hæreseos apud imperatorem delatum cavilletur. Itaque aliis verbis illum dictavimus, eum quoque nobis judicem detrectantes, expresso inimicitiarum modo, et præsentem controversiam, si omnino importuni esse perrexerint, ad aliud forum transferri rogantes. Cum itaque libellum perlegeritis, si qua necessitas poscerit, tradite; et si eum in hisce insidiis perseverantem, et nihil non adversum nos molientem

Si quis tamen putet totum id quod de libello scribitur ad supplicationem monachorum pertinere, dicat visam fuisse Constantinopolitanis omittendam emendationem Cyrilli, propter insanam Nestorii, tum in spargendo errore, tum in vexandis adversariis pertinaciam, ob quam aperte in crimen hæresis vocandus esset.

Dicat et postulationem œcumenici concilii idoneam esse declinationem causæ apud Nestorium dicendæ, fuisseque prudentiæ singularis, non tantum postulare judicium monachorum nomine, non item Cyrilli; sed etiam Cyrillum inter Patres fidei testes numerare, quo Nestorii adversarius declararetur, atque adeo alterius judicio obnoxius. Quod autem sine magnificis, ut tamen mos erat, titulis appelletur, indicium non dubium forte videbitur, visam a Cyrillo supplicationem fuisse, sed præ modestia suis laudibus quasi repurgatam.

Existimo denique, nec sine ratione, epistolam a Cyrillo perinde scriptam reipsa, atque a Mercatore in Latinum versa est; assumptum vero Græcum nihil aliud esse quam commonitorium seu schedulam quam eidem libello, ut sit, Cyrillus, cum remitteret, adjunxerit, quamque aliquis non intelligentissimus partem esse epistolæ crediderit, cui, ne duas haberet clausulas, propriam sustulerit, ut insereret alienam. Id.

(2) Baluz. : *Si quid ergo est quo stabilitas roboretur (vere enim dico quia sic adopto mihi sanitatem, et me probum inveniri apud Deum, sicut etiam omnes episcopos), in colloquiis, etc.*

animadverteritis, diligenter perscribite. Eligam enim viros pios ac prudentes, cum episcopos, tum monachos quoque, quos etiam primo quoque tempore ad vos mittam. Neque enim oculis meis, ut scriptum est, somnum dabo, neque palpebris meis dormitationem, neque requiem temporibus meis, donec certamine pro omnium salute perfunctus fuero. Quare cum meam nunc sententiam didiceritis, viri-

liter agite. Quamprimum enim parabantur a me litteræ, et quales oportet, et ad quos oportet. Stat enim propter Christi fidem quemvis laborem subiret quis quoque perferre tormenta, etiam ea quæ inter supplicia censetur gravissima, donec tandem mortem, hac de causa susceptam, mihi jucundior pertulero.

(1) EPISTOLA XI (ol. IX) *.

CYRILLI AD CŒLESTINUM I PAPAM.

Quam pestilens Nestorii sit doctrina, quidve hactenus egerit quo cum ad rectam fidem revocaret, Cyrillus exponit; ab illius communione se nondum aperte discessisse, donec a Cælestino quid sibi facto opus sit didicerit, ut Cælestinus, missis quam primum ad Orientis ac Macedoniae episcopos litteris, suum ea de re sententiam notam faciat. Subjectis ad calcem capitulis quibusdam tota Nestorii doctrina explicatur.

Sanctissimo Deique amantissimo Patri Cœlestino B
Cyrillus in Domino salutem.

1. Si silere, et non pietatem tuam de omnibus quæ moventur litteris certiore facere citra culpam ac sinistrae suspicionis metum liceret, præsertim in rebus adeo necessariis, ubi etiam recta fides a nonnullis depravata periclitatur, in memet ipso dicerem: Bonum et periculi expers est silentium, præstatque quietam vitam agere quam turbatam. Sed quoniam Deus hisce in rebus vigilantiam a nobis exigit, et longa (2) Ecclesiarum consuetudo suadet ut hujusmodi res cum sanctitate tua communicentur, scribo plane necessitate adactus, ac significo Satanam in præsentia omnia miscere, et contra Ecclesias Dei furere, nec non omnium ubique populorum qui in recta fide ambulant subversionem moliri. Non enim ab impietatis studio unquam desistit pessima illa et effrenis bestia. Sane hactenus altum tacui, ac nihil omnino de eo (Nestorio) qui Constantinopolitanam Ecclesiam nunc administrat vel ad pietatem tuam vel ad ullum consacerdotum nostrorum scripsi, persuasum habens præcipitem in hujusmodi rebus celeritatem a vitio non esse immunem. At, quia ad extremum propemodum malorum devenimus, omnia quæ acciderunt, rupto silentio, necessario enarranda esse duxi.

2. Nempe memoratus simul ut ordinatus est, cum exhortationibus 37 populos, tum proprios, tum peregrinos, quorum magna multitudo ex omni, utilitatem dicam, civitate ac regione illuc confluere solet, ad bonum excitare debuisset, prædicare affectavit absurda quædam et a ratione aliena, quæ longè absunt ab apostolica et evangelica fide, quam Patres magna semper constantia servaverunt et nobis velut pretiosam margaritam tradiderunt. Illius autem homilias, (3) quas in ecclesia et frequenter habuit, et

* Psal. cxxxi, 4.

(1) Circa med. annum 450.

(2) Lab. prætulit *vetus*. Præstat Græcæ hæreræ litteræ, qua non tantum antiqua, sed et longa temporum serie usitata consuetudo commendatur.(3) Nestorius ipse *exegeseon suarum quaterniones* jam ad Cœlestinum miserat, ut Cyrillus ad Joannem Antiochenum epist. 15 (olim 11) scribit. Quam ob

Τῷ ὁσιωτάτῳ καὶ θεοφιλοτάτῳ Πατρὶ Κελεστίνῳ Κύριλλος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Εἰ μὲν ἦν σιωπῆσαι, καὶ μὴ πάντα τῇ σῆ θεοσεβείᾳ γράφοντα τὰ κινούμενα, καὶ μέμφεως ἐξωγενέσθαι, καὶ διαφυγεῖν δύνασθαι τὸ δοκοῦν λυπηρὸν, καὶ μάλιστα ἐν ἀναγκαίοις οὕτω πράγμασιν, ὅπου καὶ ἡ τῆς πίστεως ὀρθότης παρασχεύεται παρὰ τινῶν, ἔφη ἂν ἐν ἐμαυτῷ· Καλὴ καὶ ἀκίνδυνος ἡ σιωπὴ, καὶ τὸ ἡρεμεῖν τοῦ ταράττεσθαι κρείττον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ Θεὸς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τὸ νηφάλιον ἐν τοῦτοις, καὶ τὰ μακρὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἰσηθουπιν ἀνακοινοῦσθαι τῇ σῆ ἐσιότητι, γράψω πάλιν ἀναγκαίως, ἐκεῖνο δηλῶν ὅτι διακυκλῶ τὰ πάντα καὶ νῦν ὁ Σατανᾶς, καὶ μετὰ [f. leg. κατὰ] τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ μαίνεται, καὶ ὀρθοδοξοῦντας ἐν πίστει τοὺς ἀπανταχῶς λαοὺς πειράται διαστρέφειν. Οὐ γὰρ ἡρεμεῖ τὸ παμπόνηρον ἐκεῖνο θηρίον καὶ εὐφρόρητον (4) εἰς ἀσέβειαν. Ἐσίγων μὲν οὖν παροργιστικὰ καιρὸν· καὶ οὐδὲν ὄλιγς οὔτε πρὸς τὴν σὴν θεοσεβείαν γέγραφα περὶ τοῦ νῦν ὄντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν διέποντος, οὔτε μὴ πρὸς ἕτερον τῶν συλλειτουργῶν, τὸ ἐν τοῦτοις προπετὴς οὐκ ἐξω μῶμος κείσθαι πιστεύων. Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἀκμὴν ὡς περ ἤκομεν τοῦ κακοῦ, δεῖν ψήθην ἀναγκαίως ἀνεῖναι λοιπὸν τὴν γλῶτταν καὶ πάντα εἰπεῖν τὰ κεινημένα.

Ὁ γὰρ μνημονευθεὶς ἅμα χειροτόνηται, καὶ δέον ταῖς παραινέσεσι, ταῖς εἰς τὸ ἀγαθὸν, ὠφελεῖν τοὺς τε ἐκείσε λαοὺς καὶ τοὺς παρεπιδημοῦντας ἐξένους· πάμπολλοι δὲ οὗτοι, καὶ ἀπὸ πάσης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, πόλεως τε καὶ χώρας· σπουδῆν ἔθετο λαλεῖν ἔκτοπὰ τινα, καὶ ἐξω λόγου, καὶ ὅσα μακρὰν ἐστὶ τῆς ἀποστολικῆς καὶ εὐαγγελικῆς πίστεως, ἦν μέχρι παντὸς τετηρήκασιν οἱ Πατέρες, παρέδοσαν τε ἡμῖν ὡς πολυτίμον μαργαρίτην. Καὶ τὰς μὲν ὁμίλιας, ἃς ἐπ' ἐκκλησίας εἴρηκα, καὶ τοῦτο πλειστάκις, καὶ ἄ-

causam, inquit ibidem Cyrillus, *compulsus sum et ego quoque ea omnia quæ inter me et illum intercesserunt (eidem papæ) aperire*. Hos autem Nestorii quaterniones sibi per Antiochum virum illustrem redditos fuisse Cælestinus infra in epistola 12 testatur.

(4) Forte, ἀφρόρητον.

* Ex editione P. Coustantii *Epist. Rom. pontij*

νων οὐ παύεται, πεποῖρα τῇ σῆ θεοσεβείᾳ, ὡς ἐ-
 λησιν ἀκριβῆ. Ἐγὼ δὲ ὁμολογῶ, καίτοι βουλευθεὶς
 συνοδικῶ γράμματι φανερὸν αὐτῷ καταστήσαι, ὅτι
 ταῦτα λέγονται καὶ φρονοῦντι κοινωνεῖν οὐ δυνάμεθα·
 τοῦτο μὲν οὐ πεποίηκα. Λογισάμενος δὲ, ὅτι χρὴ τοῖς
 ἐπισθῆσαι χεῖρα διδόναι, καὶ ὡς ἀδελφοὺς πεσόντας
 ἔγειραι, παρήνεσα διὰ γραμμάτων ἀποσχέσθαι τῆς
 τοιαύτης κακοδοξίας. Ἄλλ' ὠνήσαμεν οὐδέν. Ἐπειδὴ
 δὲ μεμάθηκεν ὅτι τοσοῦτον ἀφυστήκαμεν τοῦ τὰ αὐ-
 τὰ φρονεῖν, ὡς καὶ ἐπιπλήττειν αὐτὸν μεταστῆναι
 τῶν οικειῶν εὐρημάτων, οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι δογμα-
 τῶν, πάντα τρόπον ἐπιβουλῆς κεκίνηκε, καὶ αἷς ἐτι
 σπλεῦδων οὐ παύεται. Ὅτε δὲ προσεδοκῶμεν αὐτὸν
 θεραπεύεσθαι, καὶ ἀποσχέσθαι τῶν κατὰ Χριστοῦ
 δογμάτων, ἔγνωμεν ὅτι διημαρτήκαμεν τῆς ἐλπίδος,
 τοιοῦτου τινὸς γεγονότας.

Ἦν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπίσκοπος ὀνόματι Δω-
 ρόθεος, τὰ αὐτὰ φρονῶν αὐτῷ, ἀνήρ χριστοκόλαξ καὶ
 προσηπὴς χεῖλεσι, καθὼς γέγραπται, ὃς ἐν συνάξει
 καθεζομένου ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Κων-
 σταντινουπόλεως εὐλαβεστάτου Νεστορίου, ἀναστάς,
 μεγάλην τῆ φωνῆ τετόλημην εἰπεῖν· Εἰ τις Θεοτόκον
 εἶναι λέγει τὴν Μαρίαν, οὗτος ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ
 γίνου μὲν κραυγὴ μεγάλη παρὰ παντὸς τοῦ λαοῦ
 καὶ ἐκδρομῆ. Οὐ γὰρ ἤθελον ἐτι κοινοῦν αὐτοῖς
 τοιαῦτα φρονοῦσιν· ὥστε καὶ νῦν ἀποσυνάκτους εἶ-
 ναι τοὺς λαοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλὴν ὀλίγων
 λαφροτέρων καὶ τῶν κολακευόντων αὐτόν. Τὰ δὲ
 μοναστήρια σχεδὸν ἅπαντα καὶ οἱ τούτων ἀρχιμαν-
 θρίται, καὶ τῆς συγκλήτου πολλοὶ οὐ συνάγονται, δε-
 διώτες μὴ ἀδικηθῶσιν εἰς πίστιν, αὐτοῦ καὶ τῶν σὺν
 αὐτῷ, οὓς ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας ἀναβαίνων ἤγαγε,
 πάντων λαλούντων τὰ διεστραμμένα.

Ἐπειδὴ δὲ τῶν ὁμιλιῶν αὐτοῦ ἀνεγχεισῶν εἰς τὴν
 Αἴγυπτον, ἔμαθον ὅτι ἐλαφρότεροί τινες συνηρπά-
 σθησαν, καὶ λοιπὸν ἐνδοιάζοντες πρὸς ἀλλήλους
 ἔρασκον· Ἄρα ὀρθῶς λέγει· Ἄρα ἐπλανήθη· δεδοί-
 κως μὴ βίωσθῆ τὰ τῆς νόσου ἐν ταῖς τῶν ἀπλουστέ-
 ρων ψυχαῖς, ἔγραψα τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον μονα-
 στηρίοις καθολικὴν ἐπιστολὴν, βεβαιῶν αὐτοὺς εἰς
 πίστιν ὀρθήν. Εἰτά τινες ἀπήγαγον ἐν τῇ Κωνσταν-
 τινουπόλει τὰ ἴσα, καὶ ὠφέληται μὲν ἀναγνόντες
 πένυ πολλὰ, ὥστε καὶ γεγράφασιν εὐχαριστοῦντες
 κλειστοὶ τῶν ἐν τέλει. Γίνου δὲ αὐτῷ καὶ τοῦτο
 εὐροφή τῆς κατ' ἐμοῦ λύπης, καὶ ὡς ἐχθρῶ μάχεται,
 οὐδὲν ἕτερον ἔχων ἐγκρατεῖν, ἢ ὅτι μόνον οὐκ ἀνεχο-

A habere non cessat, tanquam evidens doctrinae illius
 argumentum, ad pietatem tuam misi. Mihi quidem,
 fateor, in animo fuisset synodicis illum litteris com-
 monefacere, nos cum eo qui talia dicat ac sentiat
 communicare non posse : sed hoc non feci. Ratus
 tamen lapsis manum porrigendam, prostratosque
 ut fratres erigendos esse, illum per litteras (1) ex-
 hortatus sum ut a prava hujusmodi doctrina abscer-
 deret. Sed nihil promovimus. Imo ubi didicit tantum
 abesse ut eadem sentiamus, ut cum etiam objur-
 gemus et a suis commentis (non enim dogmata dix-
 erim) discedat admoneamus, nullam struendam
 insidiarum viam non tentavit, et huc usque tentare
 non cessat. Dum autem expectabamus donec resi-
 pisceret, et ab iis quæ contra Christum docuerat
 B abstineret, hac nos spe falsos esse comperimus, cum
 tale quid contigisset.

3. Erat Constantinopoli episcopus (2) nomine Do-
 rotheus, eadem quæ ille sentiens, vir quæstus causa
 adulationi deditus, linguaque ad temeritatem usque,
 sicut scriptum est, promptus. Is in publico conventu,
 reverendissimo Nestorio in cathedra Constantino-
 politanæ ecclesiæ sedente, surgens, magna voce in-
 clamare ausus est : Si quis Mariam Deiparam dixerit,
 anathema sit. Tum ingens universi populi clamor
 et discessio consecuta est. Nolebant enim cum iis
 amplius communionem habere qui talia sentirent ;
 adeo ut etiamnum plebs Constantinopolitana, paucis
 levioribus et qui illi adulantur exceptis, synaxi absti-
 neant. Sed neque eo conveniunt monasteria pena-
 omnia eorumque archimandritæ et senatorum multi,
 verentes ne aliquid in fide detrimentum accipiant,
 cum et ille et ii omnes (3) quos secum Antiochia
 discedens adduxit, perversa prædicent.

384. Cum autem, homilliis ejus in Ægyptum per-
 latis, leviores quosdam in errorem abductos, cun-
 ctantesque recte loqueretur an erraret invicem
 quæritare didicissem, veritus ne morbi contagium
 altiores radices in simpliciorum mentibus ageret,
 ad Ægypti monasteria generalem epistolam (4) scri-
 psi, ut eorum monachos in recta fide confirmarem.
 Cujus quidem epistolæ exempla Constantinopolium
 portata, ibique lecta, tanto adjumento fuerunt, ut
 plurimi e magistratu mihi ejus causa gratias per lit-
 teras egerint. Verum hoc ipsi (5) iræ contra me sus-
 ceptæ fomentum subministravit ; me itaque ut ho-
 stem impagnat, aliud plane nihil de quo me incuset

(1) Litterarum illarum exempla una cum hac epi-
 stola ad Cælestinum misisse se Cyrillus in modo
 hædata epistola ad Joannem commemorat.

(2) Scilicet, Marcianopolis in Mœsia, qui et in
 Ephesino latrocinio Cyrilli ac Memnonis depositioni
 subcepit. Rursus eandem episcopum hujus impie-
 tatem Cyrillus 1 part. concil. Ephes. c. 10 exponit,
 statimque subdit : *Quid vetabat et nos quoque vocibus
 illius contrariis scribere ac dicere : Anathema sit qui
 Mariam Deiparam esse negavit ? Verum id hæcenus
 propter Nestorium facere nolui, ne sint qui Alexan-
 drinum episcopum Ægyptiamve synodum anathema-
 is sententiam in Nestorium tulisse dicant.* Et hac
 quidem usis est moderatioue, tum ut caveret schi-

ma, tum etiam ne Theophili avunculi sui erga Joan-
 nem Chrysostomum iniquitatem imitari putaretur.

(3) Inter perversos illos præcones quos Nestorius
 Antiochia secum adduxerat, a Liberato c. 4, post
 Socratem lib. vii, c. 32, notatur Anastasius pres-
 byter, qui in ecclesia docens, teste Socrate, erupit
 in hæc verba : *Nemo Mariam vocat Deiparam. Ma-
 ria enim homo fuit : ex homine autem Deus nasci non
 potest.*

(4) Epist. 1, supra.

(5) Scilicet Nestorio, cujus nomen in vulgata in-
 terpretatione hic et infra exprimitur quidem ; sed
 cum hoc Cyrillus non sine causa constanter Græco
 sileat, etiam Latine duximus tacendum.

habens, nisi quod ab iis quæ sentit abhorreo, eam-
que quam a Patribus accepimus, et ex divinis Scri-
pturis didicimus, fidem amplectendam esse serio per-
suadens, multos ad sanam mentem reduxerim. Verum
flocci faciens quæ adversum me machinatus est,
Deoque qui omnia novit et valet committens omnia,
alteram rursus (1) epistolam, quæ rectæ fidei expo-
sitionem brevi compendio complecteretur, ad me-
moratum misi, hortans simul et obtestans ne aliud
sentiret ac loqueretur. Sed nec rursus quidquam
profeci. Iis enim quæ ab initio commentus fuerat
huc usque pertinaciter adhæret, nec finem perversa
docendi facit.

5. Sciat et hoc pietas tua (2), in omnes Orientis
episcopos convenire quæ dicuntur, scilicet offendi
omnes et dolere, maxime vero reverendissimos Ma-
cedoniæ episcopos. Et cum hoc compertum habeat,
se omnibus sapienterem esse (3), se solum Scripturæ
divinitus inspiratæ scopum attingisse, et Christi
mysterium cognovisse arbitratur. Atqui quomodo
non oportuit eum illud potius pro certo habere, cum
omnes per totum orbem constituti orthodoxi episcopi
ac laici Christum Deum, ac Virginem quæ illum
genuit Deiparam confiteantur, se solum qui hoc in-
ficiatur, errare? Verum fastu tumens ac sedis poten-
tia, ut omnibus insidias struat, abutens, effecturum
se arbitratur ut et nos et reliqui omnes suæ ipsius
sententiæ subscribamus.

39 6. Equid igitur faciemus, cum neque illum
ut resipiscat, neque ut ejusmodi concionibus absistat
inducere queamus; populusque Constantinopolitanus
magis ac magis in dies corrumpatur, tametsi hæc
indigne ferat, et ab orthodoxis doctoribus præsidium
exspectet? Nobis sane de rebus vulgaribus sermo
non est, sed neque periculi expers foret nostrum
silentium. Si enim Christus conviciis appetitur, quo-
modo nos silebimus, maxime cum Paulus scribat :
« Si enim volens hoc ago, mercedem habeo; si autem
invitus, dispensatio mihi credita est »? Nos igitur,
quibus verbi dispensatio fideique custodia credita
est, quid in die iudicii dicturi sumus, si contra
isthæc obtinuerimus?

7. Ab illius tamen communione palam et aperte
nosmetipsos non prius divellimus, quam hæc pietati
tuæ indicaverimus. Digneris igitur nobis declarare
quid tibi videatur, et utrum aliquando cum illo com-
municare oporteat, an libere denunciare, neminem
cum eo qui talia sentit ac docet communicare.

¹ I Cor. ix, 17.

(1) Epistola nempe 4. Antiquam illius interpretationem Steph. Baluzius nov. coll. conc. pag. 404 exhibet, sed aliam ab ea quam Liberatus c. 4 primis illius verbis indicat.

(2) A Græca littera recedit vulgata interpretatio in hunc modum: Sciat nihilominus et hoc quoque sanctitas (apud Cyril. pietas) tua, nempe commenta illius Orientales non probare, sed offendi eos ac dolere.

(3) Idem in eo vitium Socrates lib. vii, c. 32, reprehendit his verbis: Arrogantia enim elatus ob dicendi facultatem, libros etiam veterum interpretum haudquaquam legere dignabatur, sed se ipsum reli-

μαί τὰ ἴσα φρονεῖν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ἐπιγνώρωσιν πολλοὺς, ἣν παρελάβομεν ἐκ Πατέρων πίστιν, καὶ ἃ ἐμάθομεν ἐκ τῆς θείας Γραφῆς, ἐκεῖνα δὴ καταπαίθων αὐτοὺς ὀφείσαι δεχτά. Ὅμως καὶ οὐ φρονεῖσας τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων κατ' ἐμοῦ, ἀλλὰ Θεοῦ δούς τῷ πάλιν εἰδῶσι καὶ ἰσχύουσι, πάλιν ἐτέρῃ ἐπιστολὴν γέγραφα τῷ μνημονευθέντι, τὴν ἐκθεσιν ὡς ἐν συντόμῳ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἔχουσαν, παρακαλῶν τε ἅμα καὶ διαμαρτυρούμενος οὕτω καὶ φρονεῖν καὶ λαλεῖν. Ἄλλ' ὤνησα πάλιν οὐδέν. Ἐγεται δὲ καὶ εἰς δεῦρο τῶν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ οὐ παύεται λαλῶν τὰ διεστραμμένα.

Γινώσκω δὲ καὶ τοῦτο ἡ σὴ θεοσέβεια, ὅτι καὶ ἄπαισι τοῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐπισκόποις συνῆδει τὰ λεγόμενα καὶ δυσχεραίνουσι πάντες καὶ λυποῦνται, καὶ μάλιστα οἱ κατὰ τὴν Μακεδονίαν εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι. Καὶ τοῦτο εἰδὼς, οἴεται ὅτι πάντων ἐστὶ σοφώτερος, καὶ μόνος οἶδε τὸν σκοπὸν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον. Καίτοι πῶς οὐκ ἔδει πληροφορηθεῖσθαι μᾶλλον αὐτὸν, ὅτι πάντων τῶν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὀρθοδόξων ἐπισκόπων καὶ λαϊκῶν ὁμολογούντων ἔτι καὶ Θεὸς ἦν ὁ Χριστὸς, καὶ Θεοτόκος ἡ τεκοῦσα αὐτὸν Παρθένος, πλανᾶται μόνος αὐτὸς τοῦτο ἀρνούμενος; Ἄλλ' ὀφρῦεται, καὶ οἴεται ὅτι, τῇ δυναστείᾳ τοῦ θρόνου πᾶσιν ἐπιβουλεύων, καὶ ἡμᾶς ἡ καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀναπέσει τὰ αὐτὰ φρονεῖν αὐτῷ.

Τὶ τοίνυν ὁράσομεν, οὕτε ἀναπειθόντες αὐτὸν, οὕτε παῦσαι δυνάμενοι τῶν τοιούτων ὁμιλιῶν, καὶ ὀσμῆραι κατεφθαρμένοι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ δυσχεραίνόντων μὲν, ἐκδεχομένων δὲ τὴν πρὸς τῶν ὀρθοδόξων διδασκάλων ἐπικουρίαν; Καὶ οὐ περὶ τῶν τυχόντων ὁ λόγος ἡμῖν, ἀλλ' οὐδὲ ἀκινδύνης ἡ σωπῆ. Εἰ γὰρ δυσφημεῖται Χριστὸς, πῶς ἡμεῖς σωπήσωμεν, καίτοι τοῦ Παύλου γράφοντος: « Εἰ γὰρ ἐκὼν τοῦτο πράσω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι; » Οἱ τοίνυν ἐμπειστημένοι τοῦ λόγου τὴν οἰκονομίαν, καὶ τῆς πίστεως τὴν ἀσφάλειαν, τί ἐροῦμεν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ὅταν ἐπὶ τούτοις σιγήσωμεν;

Οὐ πρότερον δὲ τῆς πρὸς αὐτὸν κοινωνίας ἐκβάλλομεν ἑαυτοὺς μετὰ παρρησίας, πρὶν ἂν ταῦτα τῇ σὴ θεοσεβείᾳ ἀνακοινωσώμεθα. Διὸ δὴ καταξίωσον τυπῶσαι τὸ δοκοῦν, καὶ πότερον ποτε χρὴ κοινωνεῖν αὐτῷ, ἢ λοιπὸν ἀπειπεῖν μετὰ παρρησίας, ὅτι τοιαῦτα φρονοῦντι καὶ διδάσκοντι οὐδαὶς κοινωνεῖ. Τὸν δὲ ἐπι-

quis omnibus præstare existimabat. Hunc arrogantie morbum redolent verba illius in superiore admonitione relata, quibus Cælestinum simpliciorum atque hebetiorum prædicat, quam ut ad dogmatum vim ac scusum penetrare valeat. Ipsius vero Nestorii ignorantiam Socrates ibid. ex eo probat, quod Mariam Dei genitricem nuncupare renueret, quam veteres Scripturis nisi, nominatimque Origenes t. I in Epistolam Pauli ad Romanos, et Eusebius lib. III De vita Constantini, hoc nomine appellare non dubitabant.

τοῖς οὐκ ὀρθοῦς τῆς εὐσεβείας ἡμῶν γὰρ γενέσθαι· διὰ τῶν γραμμάτων καταφανῆ καὶ τοῖς εὐσεβεστάτοις καὶ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τοῖς κατὰ Μακεδονίαν, καὶ ἅπασιν τοῖς κατὰ τὴν Ἀνατολήν. Ἐπιθυμοῦσι γὰρ αὐτοῖς δώσωμεν ἀφορμὰς τοῦ πάντας μίψ ψυχῆ καὶ μίψ γκῶμη στήναι, καὶ ἐπαγωνισασθαι τῇ ὁρθῇ πίστει πολεμουμένη.

Ὅσον γὰρ τὸ κατ' αὐτὸν, καὶ οἱ Πατέρες ἡμῶν οἱ μεγάλοι καὶ θαυμαστοὶ καὶ εὐδόκιμοι Θεοτόκον εἶναι τὴν ἁγίαν εἰπόντες Παρθένον ἀνεθεματίστησαν, καὶ ἡμεῖς δὲ σὺν αὐτοῖς οἱ ζῶντες ἐτι. Καὶ ἐπειδὴ ἰδίᾳ φωνῇ τοῦτο ποιῆσαι οὐκ ἠθέλησεν, ἄλλον ἔστησε τὸν μνημονευθέντα Δωρόθεον, καὶ τοῦτο εἰπεῖν παρεσκευάσεν, αὐτοῦ καθεζομένου καὶ ἀκούοντος· ὃ καὶ καταβῶν ἀπὸ τοῦ θρόνου εὐθύς κακοινώνηκεν, ἐπιτάσσας τὰ θεῖα μυστήρια.

Ἐπεὶ δὲ τοῦ εἰδέναι σαφῶς τὴν σὴν οὐσίτητα, τίνα ἔστιν ἢ αὐτὸς μὴ λέγει καὶ φρονεῖ, τίνα δὲ οἱ μακάριοι καὶ μεγάλοι Πατέρες ἡμῶν, ἀπέστειλα τόμους, κεφαλαίων περιχοπὰς ἔχοντας. Ἐρμηνευθῆναι δὲ παρεσκευάσα, ὡς ἐνεδέχτο τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ τὰς παρ' ἐμοῦ γραφείας ἐπιστολάς δέδωκα τῷ ἀγαπητῷ Ποσειδωνίῳ, ἐντεταλμένος καὶ αὐτὰς προσεγγεῖν τῇ σῇ δαιότητι.

Ἐπισημαστικὸν τοῦ ἀγιωτάτου ἐπισκόπου Κυρίλλου γενόμενον πρὸς Ποσειδωνίον ἀποσταλέντα παρ' αὐτοῦ ἐν τῇ Ῥώμῃ τῶν κατὰ Νεστόριον ἔτεκεν.

Ἡ Νεστορίου πίστις, μᾶλλον δὲ κακοδοξία, ταύτην ἔχει τὴν δύναμιν. Φησὶν δὲ ὁ Θεὸς Λόγος προσεγνώκως δὲ ὅτι ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου γενόμενος, ἅγιος ἔσται καὶ μέγας, εἰς τοῦτ' ἐξελέξατο αὐτὸν, καὶ παρεσκευάσα μὴ γεννηθῆναι δίχα ἀνδρός ἐκ τῆς Παρθένου, ἔχαριστο δὲ αὐτῷ τὸ καλεῖσθαι τοῖς αὐτοῦ ὀνόμασιν, καὶ (1) ἤγειρεν αὐτόν. Ὡστε κλῆν ἐνανθρωπήσας λέγεται ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, δὲ συνῆν ἀεὶ, ὡς ἀνθρώπων ἁγίῳ τῷ ἐκ τῆς Παρθένου, διὰ τοῦτο λέγεται ἐνανθρωπήσαι· ὡς περ δὲ συνῆν τοῖς προφήταις, οὕτως, φησὶ, καὶ τούτῳ κατὰ μέγιστον συνάφειαν. Διὰ τοῦτο φεύγει πανταχοῦ τὸ λέγειν τὴν ἔνωσιν, ἀλλ' ὀνομάζει συνάφειαν, ὡς περ ἔστιν ὃς ἐξῶθεν, καὶ ὡς ἀν λέγει πρὸς Τησοῦν, δὲ ἐκαθ' ὡς ἦν μετὰ Μωϋσῆ,

(1) Deest conjunctio apud Constantium, ubi et paulo ante προσεγνώκως, mendose. Porro hujusmodi commonitorium contulimus cum edito in Auctario Theodoretii Garneriano, pag. 51 seqq. Edit.

(2) Nestorius, Dorotheo assentiens, iis qui Mariam Deiparam vocarint anathema dicenti, eique statim communionem suam impertiens, et Patres vita functos et superstites catholicos anathemate percellere eo modo censetur, quo Hilarius in libro *De synodis*, n. 94, ex decreto Ancyrae edito, in quo hominibus praedicantibus anathema dicebatur, probat sequi ut in anathemate sint Patres Niceni alique sacerdotes sancti qui in Christo quiescebant.

(3) Tres videlicet, ni fallor, superius, num. 3 et 4, memoratas, quarum una ad monachos Aegypti, aliae duae ad ipsum Nestorium scriptae.

(4) Interpres, qui operam suam Baluzio commoda- vit, de suo hic addidit, atque ita diceretur *Filius, Dominus et Christus. Fecit etiam ut pro nobis moreretur,*

Opus est autem ut tuae pietatis super hac re sententia tum piissimis Deique amantissimis Macedoniae episcopis, tum omnibus Orientis antistibus, per litteras manifesta fiat. Illis enim cupientibus ansam dabimus ut uno animo in una sententia persistant, et rectae fidei quae impugnatur opem ferant.

8. Quantum enim in illo fuit, et Patres nostri illi admirabilesque et probatissimi viri, qui sanctam Virginem Deiparam esse dixerunt, et nos qui adhuc superstites sumus, cum illis anathemate percussi sumus (2). Et cum id ipse ore proprio facere nollet, alium substituit, nempe memoratum Dorotheum, quem ut hoc se praesente et audiente diceret induxit; cum quo etiam, confestim e cathedra descendens, divinis mysteriis celebratis, communicavit.

9. Ut autem sanctitas tua quid ille dicat ac sentiat, quidve beati et magni Patres nostri, exploratum habeat, misi tomos, quibus capitula quaedam excerpta continentur. Quos quidem, quantum licuit, per eos qui Alexandriae vitam degunt, Latine reddi curavi. Epistolas quoque a me scriptas (3) tradidi dilecto Posidonio, injungens illi ut eas sanctitati tuae offerat.

Commensorium sanctissimi episcopi Cyrilli, quod Posidonio dedit, cum eum Romam mitteret propter Nestorii negotium.

1. Nestorii fides seu potius perversa sententia sic se habet. Ait Deum Verbum, cum cum qui ex sancta Virgine natus est, sanctum et magnum futurum praescisset, ipsum idcirco elegisse, ac fecisse ut sine viro nasceretur ex virgine, hancque ei contulisse gratiam, ut suis ipsius nominibus appellaretur, (4) eum denique a mortuis suscitasse. Quocirca eum unigenitum Dei Verbum incarnatum (5) dicitur, ideo dicitur incarnatum, quia cum homine illo sancto qui de Virgine natus est semper fuit; quemadmodum autem cum prophetis, sic, inquit, fuit cum isto secundum majorem conjunctionem (6). Quare ubique fugit dicere unionem, sed conjunctionem vocat (7), qualis est ea qua connectitur qui extrin-

nisi forte id quod his verbis responderet in Graeco librarii oscitantia fuerit praetermissum.

(5) Graecae litterae haerentes antiqui, *humanatum* seu *inhumanatum* praerere solent.

(6) Ideoque Christus *solus habens praecipuam conjunctionem ad Deum Verbum*, in symbolo Nestoriano apud Mar. Mercat. editi. Baluz. p. 191 praedicatur.

(7) Imo huic vocabulo quasdam adjungebat particulas, quibus ab arctissimae conjunctionis cogitatione mens avocabatur. Certe Mar. Mercator, p. 206 ex ejus quaternione 15 illud profert: *Colamus quaedam divina conjunctione cum Deo omnipotente coadorandum hominem*. Cui cognatum est et istud symboli Nestoriani apud eundem M. Mercatorem p. 191: *Inducentes etiam assumptum Filium de Nazareth, quem unxit Deus Spiritu et virtute quasi conjunctione ad Deum Verbum*. Quapropter et Cyrillus *conjunctionis* seu *συναφείας* vocabulum quo Nestorius utebatur, repudiabat, μάλλον δὲ τὴν συναφείας ὄνομα παραιτούμεθα, ὡς οὐκ ἔχον ἰκανῶς σημεῖναι τὴν

secus est, et de qua Deus dicit ad Josue : « Sicut fui cum Moyse, ita ero tecum »²⁶. » Ut autem tegat impietatem, Verbum cum ipso ex utero (1) dicit fuisse.

2. Idcirco neque ipsum esse dicit verum Deum, sed velut ex beneficentia Dei (2) eo nomine donatum; et quamvis Dominus sit appellatus, eadem rursus ratione vult esse Dominum, quia hoc ei Deus Verbum dedit ut sic appellaretur

3. Nec ait quod dicimus, Filium Dei (3) pro nobis mortuum esse, et resurrexisse : sed homo [inquit] mortuus est, et homo resurrexit, nihilque ejusmodi ad Verbum Dei pertinet.

4. Nos quidem Verbum Deum immortalem ac vitam esse confitemur; sed et credimus carnem factum, hoc est, cum univisset sibi carnem cum anima rationali, passum esse in carne, secundum Scripturas; et quoniam corpus ejus passionem sustinuit, ipsummet dici passum esse, quamvis natura sit expers patiendi; rursusque, quoniam resurrexit corpus ejus, non enim vidit corruptionem caro ejus²⁷, ipsummet dici surrexisse pro mortuis. Ille autem non ita sentit, sed passionem hominis esse, et resurrectionem hominis esse, et quod in mysteriis proponitur (4), hominis corpus esse prædicat. Nos autem credimus Verbi carnem idcirco (5) vivificandi virtutem obtinere, quia Verbi omnia vivificantis facta sit caro et sanguis.

5. Hæc ille dicere cum non sustineret, effecit ut Cœlestius libellos traderet adversus Philippam (6) presbyterum, qui eum arguebat, et cum ipso pro-

²⁶ Josue 1, 5. ²⁷ Psal. xv, 10.

ἔνωσιν, inquit ipse ad Nestorium epist. 17, hoc est : *Imo conjunctionis respiciunt nomen, ut minus idoneum quo unitio significetur*; seu, ut Mar. Mercator edit. Baluz. pag. 362 Latine convertit : *Imo potius conjunctionis evitamus nomen, tanquam non existens idoneum quod significet unitatis arcannum*.

(1) Ne istud quidem symbolum Nestorianum apud Mar. Mercat. pag. 190 citra ambiguitatem effert. Nam in his. *hominem nostræ naturæ consimilem Spiritus sancti virtute in vulva Virginis fictum* (Deus Verbum) *inæstimabiliter sibi conjunxit*, utrum in vulva Virginis ad fictum, an ad sibi conjunxit, referatur, non manifeste apparet.

(2) Appellationis hujus rationem Nestorius quatern. 47 apud Mercat. p. 207 hanc reddit : *Quia in assumpto homine Deus est, ex eo qui assumptus, is qui assumptus est, quasi Deo conjunctus, Deus esse cognoscitur*. Item in symbolo Nestoriano, p. 191 legere est : *Dominus per substantiam est Deus Verbum, cui iste conjunctus honori communicat*. Querebatur tamen Nestorius, ut videre est apud Christianum Lupum, tom. I, c. 6, se a Cyrillo calumniose, quasi Christum purum hominem prædicaret, infamatum

(3) *Sitotum*, inquit apud Mercat. quatern. 16 p. 210, *Novum scrutatus fueris Testamentum, nusquam in eo invenimus mortem Deo assignatam, sed aut Christo, aut Filio, aut Domino*. Sed si Christus non alia ratione *Dominus et Filius* quam qua *Deus* appellatur, ut modo vidimus, ac symbolum Nestorianum p. 191 explicat; ex quo mortem ipsi *Domino* ac *Filio* *Novi Testamenti* attribuit, eam etiam *Deo* assignari permittit. Quia Deus est qui est mortuus, etsi non secundum naturam divinam, vere tamen Deus mortuus dicitur.

(4) Id quod Nestorius simpliciter *προκαίμενον*, et

αὐτως ἔσομαι μετὰ σοῦ. » Κρύπτων δὲ τὴν ἀσέθειαν λέγει· ὅτι ἐκ μήτρας συνῆν αὐτῷ.

Διὰ τοῦτο οὔτε Θεὸν ἀληθινὸν αὐτὸν εἶναι λέγει ἀλλ' ὡς εὐδοκίᾳ τοῦ Θεοῦ κεκλημένον οὕτως· καὶ Κύριος ὀνομάσθη, οὕτως πάλιν αὐτὸν βούλεται Κύριον, ὡς τοῦ Θεοῦ Λόγου χαρισσαμένου αὐτῷ τὸ καλεῖσθαι καὶ οὕτω.

Μὴ φησιν ὅτι ὑπερ λέγομεν, ἀποθανεῖν ὑπὲρ ἡμῶν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀναστῆναι, ὁ ἄνθρωπος ἀπέθανε, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀνέστη· καὶ οὐδὲν τοῦτο (7) πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον.

Καὶ ἡμεῖς μὲν γὰρ ὁμολογοῦμεν ἔτι καὶ ἀθάνατός ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ ζωὴ ἐστίν· ἀλλὰ πιστεύομεν ὅτι γέγονε σὰρξ, τουτέστιν, ἐνώσας ἑαυτῷ τὴν σάρκα μετὰ ψυχῆς λογικῆς, ἔπαθε σαρκί, κατὰ τὰς Γραφάς· καὶ ἐπειδὴ τὸ σῶμα αὐτοῦ πέπονθεν, αὐτὸς λέγεται παθεῖν, καίτοι τὴν φύσιν ἀπαθῆς ὢν· καὶ ἐπειδὴ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀνέστη, οὐ γὰρ εἶδε διαφθορὰν ἢ σὰρξ αὐτοῦ, λέγεται ὅτι αὐτὸς ἀνέστη ὑπὲρ νεκρῶν. Ἐξεῖνω δὲ οὐ ταῦτα δοκεῖ, ἀλλὰ φησιν ὅτι ἀνθρώπου γέγονε τὸ πάθος, καὶ ἀνθρώπου ἡ ἀνάστασις, καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις σῶμα ἐστίν ἀνθρώπου τὸ προκαίμενον. Ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν ὅτι τοῦ Λόγου ἐστὶ σὰρξ ζωοποιεῖν ἰσχύουσα διὰ τοῦτο, ἔτι τοῦ τὰ πάντα ζωοποιούντος Λόγου γέγονε σὰρξ καὶ αἷμα.

Ταῦτα οὐκ ἀνέχων λέγειν ἐκεῖνος, Κελέστιον παρεσκεύασεν ἐπιδοῦναι λιβέλλους κατὰ Φιλίππου τοῦ πρεσβυτέρου, ἐλέγχοντα (8) αὐτὸν καὶ μηκέτι θελή-

C Marius Mercator *proximum* Latine vocat, idem Nestorius apud eundem Mercatorem p. 209, et apud Cyrillum tom. VI (nov. ed. IX), p. 108, nequaquam deitatem, sed humanitatem exhibere affirmat. Nec vidit hæreticus in his Christi, *Sicut misit me vivens Pater, et, Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet, et ego in eo*, verbis *me* et *ego* non humanitatem, sed personam quæ divina est significari. Pravam illius intelligentiam refellit Cyrillus tum loco citato tom. VI, tum anathematismo 11. Sed in hac controversia, de hoc Cyrillum interet Nestorium convenit, verum Christi corpus in Eucharistia sacramento a nobis manducari.

(5) Apud Baluz. *idcirco vivificatam esse*, occitantia, ut puto, librarii, qui *vivificatam*, loco verbi *vivificantem* aut *vivificam*, supposuit.

(6) Is Philippus, ut ex Socrate lib. vii, c. 26, 27 et 29, dicimus, cum adhuc diaconus esset, una cum Joan. Chrysostomo versari ut plurimum est solitus. Deinde in suburbano Constantinopolitæ cui nomen *Ælea*, presbyterii gradum sortitus, post Atlici ejusque successoris Sisinnii mortem, a multis in eorum locum cooptatus, Sisinnio tamen ac postmodum Nestorio postpositus fuit. Cœlestius autem Philippi accusator is putatur Pelagii discipulus, qui Atlico pontifice, ut Mar. Mercator, p. 113 tradit, Constantinopoli pulsus fuerat. Ad hunc Cœlestium existit apud Mar. Mercat. p. 131 Nestorii epistola, qua eum velut indigna patientem et injuste damnatum solatur, ac bono animo esse jubet. Id vero Pelagianis sollemne erat, catholicos quasi liberi arbitrii evertores Manichæos appellare.

(7) Forte, τοιοῦτο.

(8) *Loge ἐλέγχοντος*, et infra θελήσαντος.

εσται συναφθῆναι μετ' αὐτοῦ διὰ τὴν αἵρσιον. Ἐν ἄ
 δε τοῖς λιθέλλοις αἰτία τις ἦν ὅτι Μανιχαῖός ἐστιν.
 Ἔτα κέκληκε τὸν ἄνθρωπον εἰς συνέδριον. Κάκεινος
 ἦλθεν, πρᾶγμα ποιῶν κανονικόν, ἐτοιμῶς ἔχων ἀπο-
 λογῆσασθαι. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν εἶχε δεῖξαι ὁ Κελέστιος,
 ἀφανῆ ἑαυτὸν κατέστησε, καὶ οὐκ ἀπῆλθεν εἰς τὸ
 συνέδριον.

Οὐχ αὐρῶν αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν, ἐφ' ἑτέραν ἐχώρη-
 σεν. Ἐφ' ἡ γάρ, ὅτι Τίνος ἔνεκεν παρασύναξιν ἐποίη-
 σας, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ προσφορὰν ἐτέλεσας; Παντὸς
 σχεδὸν τοῦ κλήρου λέγοντος, ὅτι Καὶ ἡμῶν ἕκαστος
 ἐν καιρῷ καὶ χρεῖαις τοῦτο ποιεῖ, ἐξένεγκεν ἀπόφα-
 σιν καθαιρέσεως κατὰ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἰδοὺ ἔχεις τόμους ἔχοντας κεφάλαια τῶν βλασφη-
 μῶν Νεστορίου.

pter hæresim nolebat amplius convenire. In his au-
 tem libellis accusatio quædam erat, quod Manichæus
 esset. Deinde hominem citavit ad concilium. Venit
 ille, secundum canones sese gerens, quo causam
 diceret. Cœlestius autem, cum probare nihil valeret,
 clanculo se subduxit, nec ad concilium accessit.

6. Hac occasione cum decidisset, aliam excogita-
 vit. Dicebat enim : Cur privatos conventus egisti (5),
 et in domo oblationem celebrasti? Atque omni prope
 clero dicente : Id facit unusquisque nostrum cum
 tempus et necessitas flagitat, depositionis senten-
 tiam adversus hominem tulit.

En habes tomos (6) quibus capita blasphemiarum
 Nestorii continentur.

EPISTOLA XII. (ol. X).

CŒLESTINI I PAPÆ AD CYRILLUM ALEXANDRINUM EPISCOPUM .

*Cyrilli in propaganda fide studium laudat Cælestinus, et hæresim Nestorii damnat, ac, nisi corrigatur, Cy-
 rillo, demandata vice sua, præcipit ut eum amoveat ab Ecclesiæ communionem, et Ecclesiæ ipsius alium
 pastorem provideat.*

Τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ Κυρίλλῳ Κελεστίνος.

Τῇ ἡμετέρῃ συγγνώμῃ τὰ διὰ τοῦ υἱοῦ ἡμῶν Ποσει-
 δωνίου τοῦ διακόνου ἀποσταλέντα παρὰ τῆς σῆς ἀγιότη-
 τος γράμματα ἀπέδωκεν εὐθυμίαν, καὶ ἀντικατηγ-
 λαξάμεθα τὸ ἦθος πρὸς τὸ λυποῦν. Ἀποβλέποντες
 γὰρ καὶ ἔννοοῦντες ἅπερ εἶπεν ὁ τὴν ἐν Κωνσταντι-
 νουπόλει Ἐκκλησίαν διεστραμμέναις προσομιλίαις
 τερπάζειν ἐπιχειρῶν, οὐ μικρῶ κατ' αὐτὴν ψυχὴν
 πεκληγμένοι πόνῳ, διάφοροι σκέψεων κέντροις βα-
 στανίζόμεθα, ἔννοοῦντες ὅπως βοηθεῖν (1) εἰς τὸ ἐμ-
 μέναιν τῇ πίστει. Ὡς δὲ τὴν ἡμετέραν διάνοιαν εἰς
 τὰ παρὰ τῆς σῆς ἀδελφότητος γραφέντα μετεστήσα-
 μεν, ὡφθη ἡμῖν εὐθὺς ἐτοιμοτάτη θεραπεία, δι' ἧς
 ἡ λοιμώδης νόσος ὑγιεινῶν φαρμάκῳ ἀπελαθεῖ· φημι
 δὲ τὴν τῆς καθαρῆς πηγῆς ἕκροισιν, τὴν ἀπὸ τοῦ
 λόγου τῆς σῆς ἀγάπης ἕκροισιν, δι' οὗ πάντα καθα-
 ραῖται (2) ἡ ἡλὺς τοῦ κακῶς διαχειρομένου βίθρου,
 καὶ πᾶσιν ἀνοίγεται ὁ τρόπος τῆς θεώσεως περὶ τὴν
 ἡμετέραν πίστιν ἔννοιας. Ὡςπερ οὖν ἐκεῖνον καὶ
 σιζόμεν καὶ μεμφόμεθα, οὕτω τὴν σὴν ἀγιότητα,
 ὡςπερ παρούσαν ἐν τοῖς ἰδίαις γράμμασι, τῇ τοῦ
 Κυρίου ἀγάπῃ περιπλεκόμεθα, ὁρῶντες (3) ὅτι ἐν
 καὶ τὸ αὐτὸ περὶ τοῦ Δεσπότης φρονοῦμεν. Καὶ θαυ-
 μαστὸν οὐδὲν τὸν προνοητικώτατον τοῦ Κυρίου ἱερεῖα
 ὑπὲρ τοῦ τῆς πίστεως ἔρωτος τοιαύτη διαμάχεσθαι
 ἀρετῇ, ὥστε τῇ ἀτόκῳ τῶν ἐναντίων τόλμῃ ἀντίστα-
 σθαι (4), καὶ τοὺς ἑαυτῶ ἐμπειστωμένους τοιαύ-

B Charissimo fratri Cyrillo Cælestinus.

1. Tristitiæ nostræ sanctitatis tuæ litteræ missæ
 per filium nostrum Posidonium diaconum lætitiæ
 reddiderunt, et gaudium alternavimus cum mœrore.
 Cum enim respicimus et recensemus quæ dixerat is
 qui Constantinopolitanam perversis prædicationibus
 turbare conatur Ecclesiam, non parvo animus nos-
 ter dolore concussus, diversis cogitationum stimu-
 lis vexabatur, qualiter populis possit, ut in fide
 persistenter, subveniri. Dum vero mentem nostram
 ad tuæ fraternitatis scripta (7) convertimus, para-
 tum jam remedium quo pestifer morbus salubri re-
 medio vitaretur, invenimus; scilicet puri fontis li-
 quorem de tuæ charitatis sermone manantem, qui
 cœnum omne male fluentis rivi detergeret, et om-
 nibus quid de fide nostra sentire debeant aperiret.
 Ut illum ergo reprehendimus et notamus, ita san-
 ctitatem tuam velut præsentem in litteris suis Do-
 minica sumus charitate complexi, cum unum idem-
 que nos sentire de Domino videremus. Nec mirum
 est providentissimum Domini sacerdotem, pro fidei
 amore hac virtute (8) pugnare, ut adversorum im-
 probæ resistat audaciæ, et sibi creditos hac admo-
 nitione confirmet. Quam ergo nobis illa fuerunt
 amara, tam ista sunt dulcia; quam illa cœnulentia,
 tam ista sunt pura. Gratulamur tantam inesse san-
 ctitati tuæ vigilantiam, ut decessorum tuorum qui

D (7) Hoc est, quæ Cyrillus proxime cum superiori
 epistola miserat, scilicet duas ad Nestorium episto-
 las, unam ad monachos, cum tomis quibus quæ Nes-
 torii et quæ Patrum esset sententia patefaciebat.
 Nec ad plura Cyrilli scripta pertinet insignis illa
 Cælestini approbatio, qua quæ sibi a Posidonio tra-
 dita sunt cum fide sua prorsus consentire testatur.
 Neque igitur hæc ad Cyrilli anathematismos attinet.
 (8) Apud Baluz., amore ac virtute. Græca littera
 postulat amore, hac (seu hujusmodi) virtute.

(1) Reg. mss. βοηθηθῆς. Forte βοηθη τις.

(2) Unus ms. καθαρεύεται. Forte καθαρεύεται.

(3) Ita ms. At edit. εἰδότες.

(4) Editi hic addunt δυνάσθαι, non mss.

(5) Hos conventus hæud dubie Philippus agere
 tum copit, cum Constantinopolitani audita irripia
 Bertholæi concione, convenisse cum Nestorio desie-
 runt, ut in epistola superiori, n. 4, narratur.

(6) Hoc est, sententias summam ex Nestorii li-
 bris excerptas.

* Ex eadem editione P. Couslantii.

et ipsi semper defensores orthodoxi dogmatis extiterunt, exempla jam viceris. Vere tibi evangelicum potest testimonium convenire, quo dicitur: « Pastor bonus ponit animam suam pro ovibus suis²¹. » Sed ut tu bonus pastor, ita ille nec tanquam malus potest mercenarius accusari, qui non ideo quod oves relinquit arguitur, sed quod eas ipse laniare invenitur (1).

ψυχὴν αὐτοῦ τίθεισιν ὑπὲρ τῶν ἰδίων προβάτων. ὡς κακὸς μισθωτὸς κατηγορεῖσθαι ἀξίος· ὅς οὐ διὰ ἀλλ' ὅτι ἠρέθη αὐτὸς διασπαράττων αὐτά.

2. Adderemus aliquid, frater charissime, si non te eadem sentire quæ sentimus omnia videremus, et in ipsa assertione fidei defensorem fortissimum probassemus. Ingesta vero nobis sunt cuncta per ordinem a filio nostro Posidonio diacono, quæcunque de hac re tua sanctitas scripsit. Omnes tendiculas prædicationis callidæ detexisti, et fidem taliter, ne Christo Deo nostro credentium cor in alteram partem trahi valeat, communiisti. Magnus fidei nostræ triumphus est, et asseruisse nostra tam fortiter, et adversa sanctarum Scripturarum testimonio sic devicisse. Quid agat jam? Quo se ille circumferat, qui amator impiæ novitatis, dum suo voluit potius ingenio servire quam Christo, sibi creditam plebem veneno voluit suæ prædicationis inficere; cum et legere debuerit et tenere, pravos quæstiones, et quæ non proficiant ad salutem, sed ad perditionem animarum nitantur, vitandas potius quam sequendas²²? τῷ τῆς ἰδίας προσομιλίας δηλητηρίῳ, δέον καὶ ἀναγνῶναι τοῦτο καὶ κατέχειν, ὅτι τὰ μάταια ζητήματα, καὶ μὴ προκόπτοντα εἰς ὑγίειαν, ἀλλὰ χωροῦντα εἰς

41 3. Sed ad præcipitia festinantem, imo jam in præcipiti, unde corruat, constitutum, si possimus, revocare debemus, ne ruinam ejus, si non succurrimus, urgeamus. Christus Deus noster, cui suæ quæstio natiuitatis infertur, pro una ove laborare nos docuit²³, volens eam suis quoque humeris revocari, ne rapaci lupo pateret in prædam. Et qui pro unius ovis currere salute nos docuit, qualiter nos vult pro ipsarum ovium labore pastore, qui officii et nominis ejus oblitus in rapacitatem lupi se ipse convertit, gregem cupiens perdere 42 quem debuerat custodire? Quem nos a septis agnorum removere debemus, si non ita ut volumus corrigamus. Sit spes veniæ corrigenti; malumus enim ut revertatur et vivat, si vitam sibi commissorum ipse non perdat. Sit aperta sententia (2) perduranti; ab-

²¹ Joan. x, 11. ²² Tit. iii, 9. ²³ Luc. xv, 5.

(1) Baluz., *laniet, invenitur*. Græcus textus exigit: *Ita ille dignus est qui accusetur, non ut malus mercenarius, quippe qui non ideo quod oves reliquerit, arguatur, sed quod eas ipse laniare inventus sit.*

(2) In vulgatis, *sit certa sententia*. Græcus textus postulat *sit aperta sententia*, hoc est, palam et aperte dicta sententia damnetur, si in errore persistat. Hic respondet Cælestinus ac plane satisfacit Cyrilli petitioni. Is enim epistola superiori, n. 7, nondum quidem se a Nestorii comunione aperte discessisse significarat, sed quid deinceps sibi agendum foret, Cælestinum ut docere dignaretur enixe rogabatur.

(3) In mss. deest ἀσθεδύς.

ταῖς ὑπομνήσεσι βεβαιούν. Ὡσπερ ἐκεῖνα ἡμῖν περὶ οὗτα ταῦτα καθάρᾳ. Καὶ χαίρομεν τοσαύτην ἐνεῖναι ἐρῶντες τῇ σῇ εὐλαβείᾳ ἐγρήγοροι, ὡς ἦδη σε νενικημένοι τὰ ὑποδείγματα τῶν σου προηγησαμένων, γενομένων ἀεὶ καὶ σὺτῶν ἐκδίκων τοῦ ἐρθοδόξου δόγματος. Ἀληθῶς τε ἐπὶ σοῦ ἀρμόσει ἡ εὐαγγελικὴ μαρτυρία ἡ λέγουσα: « Ὁ ποιμὴν ὁ ἀγαθὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθεισιν ὑπὲρ τῶν ἰδίων προβάτων, ὡς κακὸς μισθωτὸς κατηγορεῖσθαι ἀξίος· ὅς οὐ διὰ τοῦτο διαβάλλεται, ὡς τὰ ἑαυτοῦ καταλιπὼν πρόβατα,

Προσθεῖναι δέ τινα καὶ ἡμεῖς ἐμέλλομεν, ἀγαπητὰ ἀδελφε, εἰ μὴ ἐρωτῶμεν σε τὰ αὐτὰ φρονούντα πάντα, ἀπερ φρονοῦμεν, καὶ ἐν τῇ βεβαιώσει τῆς πίστεως ἐδοκιμάζομεν σε ἐκδικὸν ἰσχυρότατον. Ἀπεδόθη γὰρ ἡμῖν πάντα κατὰ τάξιν διὰ τοῦ υἱοῦ ἡμῶν Ποσειδωνίου τοῦ διακόνου, ὅσα περὶ τοῦτου τοῦ πράγματος ἡ σὴ ἀγιότης γεγράφηκε. Πάντα τὰ δίκτυα τῆς δολίας προσομιλίας ἐγύμνωσας, καὶ οὕτω τὴν πίστιν ὠχύρωσας, ὡς μὴ δύνασθαι τὴν καρδίαν τῶν τῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν πιστευόντων εἰς ἕτερον ἐλκυσθῆναι μέρος. Μέγας οὗτός ἐστι τῆς ἡμετέρας πίστεως ὁ θρίαμβος, τὸ ἀποδείξει τὰ ἡμέτερα οὕτως ἰσχυρῶς, καὶ οὕτω νενικημένοι τὰ ἐναντία διὰ τῆς τῶν θείων Γραφῶν μαρτυρίας. Τί λοιπὸν διαπράξετα; Ἦ ποῦ ἑαυτὸν ἐκεῖνος περιστρέψει; ὅς γενομένος ἐραστής ἀσθεδύς (3) νεωτερισμοῦ, ὡς ἐβούλετο μᾶλλον ταῖς ἑαυτοῦ ἐννοίας δουλεύειν ἑαυτῷ, ἢ τῷ Χριστῷ, τὸν (4) ἐμπιστευθέντα ἑαυτῷ δῆμον βλάψαι ἠθέλησε ψυχῶν ἀπώλειαν, φεύγειν μᾶλλον, ἢ ἐπιζητεῖν δεῖ.

5 Ἀλλ' ὅμως εἰς κρημνοὺς αὐτοὺς ἐπιγόμενον, μᾶλλον δὲ ἦδη ἐν αὐτῷ τῷ κρημνῷ, ὅθεν πεσεῖται, διάγοντα, εἰ γε δυνάμεθα, ἀνακαλεῖσθαι ὀφειλομεν, μὴ τὴν πῶσιν αὐτοῦ τῷ βοηθεῖν (5) προσωθήσωμεν. Ὁ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ᾧ ἐπάγεται ζήτησις περὶ τῆς ἰδίας γεννήσεως, εἰδὼς ἡμᾶς κάμνειν ὑπὲρ προβάτου ἐνός, θέλων καὶ διὰ τῶν ἰδίων ὤμων ἀνακαλεῖσθαι, ὡς μὴ ἐκκῆται τῷ λύκῳ εἰς ἀρπαγὴν. Εἶτα ὁ διδάξας ἡμᾶς οὕτω δραμεῖν ὑπὲρ σωτηρίας προβάτου ἐνός, πῶς ἄρα ἡμᾶς κάμνειν βούλεται ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ τῶν προβάτων ποιμένος; ὅς τῆς προσηγορίας ταύτης καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος ἐπιλησμένος, αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς ἀρπαγὴν λύκου (6) μετέλλαξεν, ἐπιθυμῶν ἀπολέσαι τὴν ἀγέλην, ἣν αὐτὸς ὤφειλε συντηρῆσαι. Τοῦτον οὖν ἡμεῖς ἀπὸ τῆς περικλειστικῆς τῶν δ' ἀμῶν ἀποκινήσει ὀφειλομεν, ἐὰν μὴ αὐτὸν, ὡς θέ-

(4) Edit. δουλεύων ὤφθη ἑαυτῷ ἢ τῷ Χριστῷ ἐξακολουθῶν, καὶ τόν. Castigantur ex mss.

(5) In regibus exemplaribus Græcis post verbum βοηθεῖν additur ἢ μὴ, haud dubie ex nota marginali, qua quis antiquarius particulam μὴ ante verbum prædicatum desiderari monuerat. Nam istud ἢ, hoc est *vel*, respondet nostro *forte*, eaque particula notare solent antiqui lectiones, quas vulgatis præferendas censent ac meliores. Censuit igitur antiquarius noster Græce legendum τῷ μὴ βοηθεῖν, ejusque censuram lectio Latina, si non succurrimus, confirmat.

(6) Ita mss. At edit., εἰς ἀρπαγα λύκων.

λομεν, διορθωσώμεθα. Εἴη ἔτι συγγνώμης ἕλπις διορθωμένων· θέλομεν (1) ἵνα ὑποστρέψῃ καὶ ζήσῃ, εἰ μὴ αὐτὸς τὴν ζωὴν τῶν ἐμπειστουμένων ἑαυτῷ ἀπολέσειεν. Εἴη δὲ τις φανερά ἀπόφασις κατ' αὐτοῦ ἐμμένοντος· ἐκκοπτεῖον γὰρ τὸ τοιοῦτον τραῦμα δι' οὐ οὐχ ἔν μῆλος βλάπτεται, ἀλλὰ πᾶν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας διατιτρώσκειται. Τί γὰρ ποιεῖ μετὰ τῶν ἀλλήλοις ὁμοουόντων, ὃς μόνος ἑαυτῷ φρονεῖν δοκᾶν (2) ἀπὸ τῆς ἡμετέρας διγυνοεῖ πίστεως; Ὅθεν μενέτωσαν ἐν τῇ κοινωσίᾳ, οὗς αὐτὸς ἀντιλέγοντας αὐτῷ ἀπακίνησε τῆς κοινωσίας· καὶ γινωσκέτω ἔτι αὐτὸς τὴν ἡμετέραν κοινωσίαν ἔχειν οὐ δυνήσεται, ἐὰν ἐν ταύτῃ τῇ τῆς διαστροφῆς ὁδῷ παραμείνῃ, ἐκπνιούμενος τῇ ἀποστολικῇ διδαχῇ.

Συναφθεῖς σοι τοίνυν τῆς αὐθεντίας τοῦ ἡμετέρου θρόνου, τῇ ἡμετέρᾳ διαδοχῇ χρησάμενος (3), ταύτην ἐκδιδάσεις ἀκριβῆ στερέωσῃ τὴν ἀπόφασιν, ἵνα ἡ ἐν τῷ δέκα ἡμερῶν ἀριθμουμένων ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὑπομνήσεως ταύτης, τὰ κατὰ κηρύγματα ἑαυτοῦ ἐγγράφῳ ὁμολογίᾳ ἀθετήσῃ, καὶ ἑαυτὸν διαβεβαιώσῃται ταύτην κατέχειν τὴν πίστιν περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἣν καὶ ἡ Ῥωμαίων καὶ ἡ τῆς σῆς ἀγιότητος Ἐκκλησία, καὶ ἡ καθόλου καθοσίωσις κατέχει· ἡ ἐὰν μὴ τοῦτο ποιήσῃ, εὐθύς ἡ σὴ ἀγιότης ἐκείνης τῆς Ἐκκλησίας προνοησαμένη, ράθῃ αὐτὸν παντὶ τρόπῳ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου σωματίου ἀποκοινητέον, ὃς οὕτε τὴν τῶν θεραπευόντων ἱασίν ἠθέλησε καταδέξασθαι, καὶ εἰς ἀπώλειαν αὐτοῦ τε ὅς ἡπεύχθη.

Τὰ δὲ αὐτὰ ἐγράψαμεν πρὸς τοὺς ἀγίους ἀδελφοὺς καὶ συνεπισκόπους ἡμῶν Ἰωάννην, Ῥοῦφον, Ἰουδαίον καὶ Φλαδιανόν· ἵνα φανερά ἢ ἡ περὶ αὐτοῦ ἡμῶν, μέλλον δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἡμῶν θεῖα ἀπόφασις.

A scidendum est enim tale vulnus, quo non unum membrum læditur, sed totum corpus Ecclesiæ sauciatur. Quid enim cum consentientibus faciat (4), qui solus sibi sapiens a nostra credulitate dissentit? Sint in communionem, quos ipse resistentes sibi a communionem submovit (5); nostramque communionem habere se non posse noverit, si in hoc perversitatis suæ tramite apostolicæ doctrinæ contrarius perdurarit.

4. Auctoritate igitur tecum nostræ sedis ascita, nostra vice usus, hanc exsequeris districto vigore sententiam, ut aut intra (6) decem dies ab hujus conventionis die numerandos pravæ prædicationis suas scripta professione condemnet, et hanc se de nativitate Christi Dei nostri fidem tenere confirmet quam et Romana et tuæ sanctitatis Ecclesia, et universalis devotio tenet; aut nisi hoc fecerit, mox sanctitas tua illi Ecclesiæ provisura, a nostro eum corpore modis omnibus sciat esse removendum, qui nec in se medentium curam voluit admittere, et in perditionem tam suam quam omnium sibi creditorum male (7) pestifer festinavit.

5. Eadem autem scripsimus et ad sanctos fratres et coepiscopos nostros, Joannem, (8) Rufum, Juvenalem et Flavianum: ut nota sit de eo nostra, imo Christi nostri divina sententia. Data III Idus Augusti (9), Theodosio XIII et Valentiniano III consulis (10).

EPISTOLA XIII (ol. XI).

CYRILLI AD JOANNEM ANTIOCHENUM EPISCOPUM.

Quid contra Nestorium in synodo Romana actum sit significat.

Ἐγὼ σου πάντως καὶ διὰ πολλῶν ἡ σὴ θεοσέβεια τῆς ἀγίας Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας τὴν

Perturbatissimum sanctæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ statum, quaque ratione non pauci, magna

(1) Editi Græce, εἰ ἔτι συγγνώμης ἕλπις διορθωσώμενων, δυνήσεται περιλείπεισθαι· θέλομεν. Castigantur ex mss. quibus Latina lectio et orationis series suffragantur.

(2) In vulg. additur ἄριστα.

(3) Et hic cum Latino sermone consentit Græcus regionum exemplarium textus. In vulgatis autem habetur, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ τοῦ τόπου διαδοχῇ ἐπ' ἐξουσίας χρησάμενος, nostraque vice ac loco cum potestate usus. In mss. δοχῇ.

(4) Hoc est, cum iis qui in una fide concordant. Alludit Cœlestinus ad verba Cyrilli in epistola præcedente, n. 5, unde Nestorium a communi omnium orthodoxorum sententia discedere, seque unum omnibus sapientiore arbitrari dixerat.

(5) His et Cyrillum obsequens, proxime postquam has accepit Cœlestini litteras, ad clerum populum que CP. pariter scripsit: Cum iis clericis et populis quoque, qui propter rectam fidem ab illo excommunicati vel gradu moti sunt, nos libere communicamus, injustam illius sententiam minime appro-

bantes, sed eos potius qui ista perpessi sunt commendantes. Inter eos autem quos Nestorius submoverat, præcipuus censendus est Philippus presbyter, de quo in Commonitorio ad Posidonium, n. 5, est dictum.

(6) Ita ms. Navar., suffragante Græco. At Baluz., infra.

(7) Hinc perspicuum est Græce ζαχῶς, non, ut in mss. Regiis fertur, καθὼς legendum esse. Ex hoc mendo locus datus videtur glossæ quod in vulgatis exemplaribus Græcis obtinet, ὅτι λοιμώδης νόσος ἡπεύχθη δρᾶμειν διὰ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος ἐλαυνόμενος. Tanquam pestifer morbus in totum Ecclesiæ corpus invadens festinavit serpere.

(8) Rufum et Flavianum ideo nominat Cœlestinus, quia hic archiepiscopus, et ille primas erat Macedonum, quos novis Nestorii commentis graviter offensus esse Cyrillus epistola superiori, n. 5, præmonuerat.

(9) Augusti 11, anno 430.

(10) In mss., Valentiniano vi.

alioqui honestate et probitate conspicui, gravem A
admodum, propter nonnulla quæ reverendissimus
episcopus Nestorius publice pro concione proposuit,
in ipsa fide perturbationem perpessi sint, atque
adeo a consuetis conventibus prorsus se abstineant,
ex multis haud dubie pietas tua cognovit. Consuluc-
ram 43 illi per litteras, ut, pravis illis perversisque
quæstionibus dimissis, sanctorum Patrum fidem
sectaretur. Verum ratus hæc me ex odio scripsisse,
tantum abfuit ut ullam omnino illius rationem ha-
buerit qui hæc ex charitate ad ejus pietatem per-
scripserat, ut ita sentiens et ita dicens, in Romano-
rum quoque aures insinuare se posse, eademque
præoccupare sperarit. Etenim proluxa epistola,
absurda quædam dogmata complexus, eaque ad
dominum meum Cælestinum, piissimum Ecclesiæ B
Romanæ episcopum, missa, inter cætera adversus
illos quæ ab ipso dissentiunt, hæc quoque adjecit :
Citra horrorem sacram Virginem Dei Genitricem
appellant. Misit præter hæc et quosdam quoque
suarum exegeseon quaterniones : quos cum piissimi
episcopi, qui in magna Romanorum urbe comperti
sunt, legissent, multisque consensibus consultatio-
nibusque habitis examinassent, illorum auctorem
non absque indignatione exhiberunt; palam asserentes novam illum eamque perniciosissimam et
a nullo veterum hæreticorum antea unquam excogitatam hæresim molitum.

Quia ergo Nestorius hæc illuc perscripserat, com-
pulsus sum et ego quoque ea omnia quæ inter me
et illum intercesserant, aperire, earumque littera-
rum, quas ad illum dederam, exempla per Posido-
nium dilectum Ecclesiæ Alexandrinæ diaconum
mittere. Porro autem lectis in concilio expositioni-
bus illius epistolisque, et iis præcipue in quibus,
quod apertam ipsius subscriptionem præ se ferrent,
nullus tergiversandi locus reliquus erat, sancta Ro-
mana synodus disertam statim in illum sententiam
tulit; qua de re et ad tuam quoque pietatem per-
scripsit. Horum proinde decreto modis omnibus
parendum est illis qui a totius Occidentis commu-
nionem excidere noluissent. Scripserunt namque ex-
positæ sententiæ exempla cum ad Rufum piissimum
Thessaloniciæ episcopum, tum ad alios quoque non-
nullos religiosissimos Macedoniæ episcopos, qui ab
illius sententia nunquam discedere solent. Scripse-
runt nihilominus et ad Juvenalem quoque piissi-
mum Hierosolymorum episcopum. Jam tuæ pietatis
fuerit quid in rem futurum sit diligenter expendere (1). Nos enim quæ illi judicaverunt, sequi om-
nino constitimus. Veremur namque ne a tantorum
virorum communionem excidamus, qui non ob aliud
indignantur, neque ob parvi momenti res commoti
sunt, eamque sententiam tulerunt; 44 sed propter
ipsam fidem, universasque orbis terrarum turbatas

νῦν οὖσαν κατάστασιν, ὅτι θεθορύθηται λίαν, καὶ
ἀποσύνακτοι μεμενῆκασι πολλοὶ, καὶ τῶν ἁγίων σπου-
δαίων καὶ ἐπεικῶν, οὐ τὸν τυχόντα θόρυβον εἰς αὐ-
τὴν ὑπομένοντες τὴν πίστιν, ἐκ τῶν λεγομένων ἐπὶ
ἐκκλησίας αὐτῆς παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου ἐπισκόπου
Νεστορίου, ᾧ καὶ συνεβούλευσα διὰ γραμμάτων
ἀποσχέσθαι τῶν οὕτω σκαιῶν καὶ ἐξεστραμμένων
ζητημάτων, καὶ τῆ τῶν Πατέρων ἀκολουθήσει πιστεῖ.
Ἄλλ' ἐμὲ μὲν ᾤθη ταῦτα γράφοντα δυσμενῆ, καὶ
τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ προσέχειν τῷ ἐξ ἀγάπης ἐκείνα
γεγραφοῖσι πρὸς τὴν αὐτοῦ εὐλάβειαν, ὥστε ᾤθη τὰ
τοιαῦτα φρονῶν καὶ λέγων, καὶ τὰς Ῥωμαίων ἀκοὰς
 συναρπάσαι δύνασθαι. Γέγραφε γὰρ ἔκτοπὰ τινα,
συνθεῖς ἐν ἐπιστολῇ μακρᾷ τῷ κυρίῳ μου καὶ θεοσε-
βεστάτῳ ἐπισκόπῳ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας Κε-
λεστίνῳ, καὶ δὴ καὶ τοῖς ἰδίῳ ἐνήθηκας γράμμασι
κατὰ τῶν ἐναντία δοξαζόντων αὐτῷ, ὅτι τὴν ἁγίαν
Παρθένον θεοτόκον λέγοντες οὐ φρίττουσιν. Εἶτα καὶ
τετράδας ἰδίῳν ἐξηγήσεων ἀπέστειλεν, ἃς καὶ ἀνα-
γινόντες οἱ κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν Ῥώμην εὐρε-
θέντες θεοσεβέστατοι ἐπίσκοποι, καὶ συνεδρίων πολ-
λῶν γενομένων, κατεβόησαν αὐτοῦ, φάσκοντες ἕναρ-
γῶς, αἴρουν αὐτὸν καινοτομησά παγγάλεπον, τὴν
οὐδὲν τῶν πάλαι γεγονότων ἐξευρημένην.

Ἐπειδὴ δὲ ἀνάγκη με, γραφάσης τῆς αὐτοῦ εὐ-
λαβείας ἐκείσε, ταῦτα τὰ γεγονότα εἰπεῖν ἅπαντα,
πέμψαι δὲ καὶ τὰ ἰσα τῶν παρ' ἐμοῦ γραφέντων.
C πρὸς αὐτὸν γραμμάτων· ἐκδεδημηκεν ἀναγκαιῶς
κληρικὸς τῆς Ἀλεξανδρέων ὁ ἀγαπητὸς διάκονος
Ποσειδώνιος. Ἀναγνωσθειῶν τοίνυν ἐν συνεδρίῳ
τῶν ἐξηγήσεων αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐπιστολῶν μάλιστα,
ἐνοῖς οὐκ ἔστι συκοφαντίας τόπος (ἔχουσι γὰρ αὐτοῦ
τὴν ὑπογραφὴν), ἡ ἁγία Ῥωμαίων σύνοδος φανερά
τετύπωκε, καὶ δὴ καὶ γεγράφηκε πρὸς τὴν σὴν θεο-
σέβειαν, οἷς καὶ ἀνάγκη παθεῖσθαι τοὺς ἀντεχομένους
τῆς πρὸς ἅπασαν τὴν Δύσιν κοινωνίας. Γεγράφασι
γὰρ καὶ τὰ ἰσα καὶ πρὸς τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκο-
πον Θεσσαλονίκης Ῥούφον, καὶ πρὸς ἑτέρους τινὰς
τῶν κατὰ τὴν Μακεδονίαν θεοσεβεῖς ἐπισκόπους, οἱ
καὶ ἀεὶ συντρέχουσι ταῖς παρ' αὐτοῦ ψήφοις. Γεγρά-
φαι δὲ οὐδὲν ἦττον καὶ πρὸς τῆς Αἰλιῶν θεοσε-
δέστατον ἐπίσκοπον Ἰουθενάλιον. Τῆς σῆς τοίνυν
θεοσεβείας ἐστὶ σκοπῆσαι τὸ συμφέρον. Ἡμεῖς γὰρ
D τοῖς παρ' αὐτοῦ ἀκολουθήσομεν κρίμασι, διότι
ἀπολιθαίνουσι τῆς τοσοῦτων κοινωνίας, οὐχ ὅψ' ἑτέ-
ροις· τίσιν ἡγανακτικῶν πράγμασιν, οὐδὲ ἐπὶ
μικροῖς πεποιημένων τὴν κρίσιν καὶ κίνησιν· ἀλλ'
ὕπερ αὐτῆς τῆς πίστεως, καὶ τῶν πανταχοῦ κεινη-
μένων Ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν λαῶν.
Πρόσετε τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα· σὲ ἡ σὺν ἐμοῖ
ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει.

Variae lectiones codicis Segueriani.

• ἐφ' ἑτέροις.

(1) Joannes quidem tentavit Nestorii animum
flectere, cumque permovere ut, priori sententia re-
tractata, B. V. Deiparam confiteretur cum tota
Ecclesia; verum surdis cecinit auribus, quamvis

Nestorius in speciem aliquantum cedens, vocem
Deiparæ non absolute rejiceret. Vide Joannis An-
tioch. epist. ad Nestorium in Actis conc. Ephes.
p. 1, c. 25.

Ecclesias, et communem populi ædificationem. Saluta quæ apud te est fraternitatem; quæ necun est, in Domino te salutat.

EPISTOLA XIV (ol. XII).

CYRILLI AD ACACIUM BEROENSEM.

Rogat ut animum suum ob periculum fidei mœrore depressum erigat, sibi que indicet consilium remedia fortiora adhibendi, cum haud profecissent mitiora.

Οἱ σφόδρα λυπούμενοι, καὶ φροντίδι τετραωμένην ἄχοντες τὴν καρδίαν, οὐ μικρῶς ἔχουσι παραψυχὴν, ὅταν τισὶ τῶν ὁμογνωμόνων τὰ ἐφ' οἷς λελύπηται, λέγωσι. Τοιοῦτός τις γέγονα καὶ γὰρ διὰ τοῦτο τῆ σῆ τελειότητι γράψαι δεῖν ψήθην τὰς αἰτίας, ἐφ' αἷς εἰκότως, ὡς γε οἶμαι, λελύπημαι, μᾶλλον δὲ καὶ ἔτι λυπούμαι. Οὐ γὰρ ἤρκεσε τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐπισκόπῳ Νεστορίῳ τὸ ἐπ' ἐκκλησίας εἰπεῖν, ἀ ἐπ' ἐκκλησίας ἐσκανδάλισε, καὶ παρέλυσε πίστιν, τὴν ἐπὶ πῶ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἤνεσχετο Δωροθέου τινὸς ἐπισκόπου τολμήσαντος ἐπ' ἐκκλησίας καὶ συνάξεως εἰπεῖν ἀναφανδόν· Εἰ τις λέγει Θεοτόκον τὴν Μαρίαν, ἀνάθεμα ἔστω. Τί τοίνυν δρᾶσομεν ἐν ἐκκλησίᾳ ὀρθοδόξῃ ἢ ἀναθεματισθέντες μετὰ τῶν ἁγίων Πατέρων; Εὐρίσκω γὰρ ἐν συγγραφαῖς καὶ τὸν τῆς ἀοιδίμου μνήμης· ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον, πλειστάκις αὐτὴν ὀνομάσαντα Θεοτόκον· καὶ τὸν μακάριον δὲ Πατέρα ἡμῶν Θεόφιλον, καὶ ἑτέρους πολλοὺς τῶν ἁγίων καὶ κατὰ καιροῦς ἐπισκόπων· τοῦτο μὲν Βασίλειον, τοῦτο δὲ Γρηγόριον, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν μακάριον Ἀτικόν. Οὐδεὶς δὲ, οἶμαι, τῶν ὀρθοδόξων Θεοτόκον αὐτὴν δέδιεν εἰπεῖν· εἴπαρ ἔστιν ἀληθὲς ὅτι Θεός ἐστιν ὁ Ἐμμανουήλ. Γεγόναισι τοίνυν ἀνάθεμα πρὸς Θεὸν ὄντες ἅγιοι Πατέρες, καὶ πάντες ὅσοι τοῖς ὀρθοῖς τῆς ἀληθείας ἐπόμεινοι δόγμασι Θεὸν ὁμολογοῦσι τὸν Χριστόν. Καὶ οὐ μέχρι τούτων ἡ ἐκ τοῦ πράγματος ζημία· ἀλλὰ γὰρ καὶ διεστράφησαν αἱ τῶν λαῶν γνώμαι. Τεθρήνιας γὰρ ἀκούω· τοὺς μὲν εἰς τοῦτο πεισόντας ἀπιστίας ἦδη καὶ ἀμαθίας, ὡς μὴδὲ Θεὸν ὁμολογεῖν τὸν Χριστόν· τοὺς δὲ, κἂν εἰ ἴλοιτο ὁμολογεῖν ὅπως αὐτὸν Θεὸν, μὴδὲν ὑγίης ἐπ' αὐτῷ δοξάζειν, ἀλλ' εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι μεθ' ἡμῶν κελήσθαι πρὸς τοῦτο λέγοντας. Ταῦτα θρήνου καὶ οἰμωγῆς ἄξια. Ποῖα γὰρ ὅπως ἡ χρεῖα καὶ εἰς μέσον εἶγεσθαι τὰ οὕτω λεπτά καὶ κεκρυμμένα; Διὰ τί δὲ μὴ μᾶλλον ἠθικαῖς ἐξηγήσεσιν ὠφελούμεν τοὺς λαοὺς, εἰ μὴ σφόδρα ἔχομεν ἰκανῶς εἰς ἀκρίθειαν τὴν δογματικὴν; Ἐπειδὴ δὲ μονάζουσι τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ Ἀλεξάνδρειαν τεθορυθημένοις ἐκ τοιούτων ἀναγνωσμάτων ἤγουν ἐξηγήσεων, τὸν ὄρθον τῆς πίστεως ἐξηγητάμεθα λόγον, ἐκπεπολέμωται, καὶ γέγονεν ἐχθρός· καὶ συλλέγει τινὰς ἀγύρτας καὶ καταγνωσμένους, καὶ παρασκευάζει ψεύδισθαι κατ' ἐμοῦ τινα ἐπὶ πολλῶν. Καὶ τάχα δικαίως. Εἰ γὰρ ἔχομεν ζῆλον Θεοῦ, καὶ τῆς τῶν Πατέρων φιλοθείας ἐγινόμεθα μιμηταί, πάλαι ἂν ἤμεν κατὰ τῶν ἐποληκῶν φλυαρῆσαι κατὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναθεματισάντων ἡμᾶς τοὺς ζῶντας, καὶ τοὺς πρὸς

Qui gravi cum tristitia conflictantur, curisque consociatum pectus habent, ii non parvæ consolationis loco ducere solent, si quibusdam pari animi sensu præditis ea exponere queant, propter quæ animo discruciantur. Quia ergo et mihi quoque hoc tempore tale quiddam usuvenit, arbitratus sum causas ob quas non injusto, ut equidem existimo, dolore affocius sum, imo vero afficior, integritati tuæ patefaciendas esse. Non enim sat fuit reverendissimo Nestorio ea publice pro concione proponere quæ Ecclesiam gravissime offenderent, fidemque in Christum omnium nostrum Salvatorem everterent; sed ulterius progressus, episcopum quemdam Dorotheum palam in ecclesia, dum sacra peragerentur, temerario ausu effutire pessus est: Si quis Mariam Deiparam esse dixerit, anathema sit. Ecquid ergo in orthodoxorum Ecclesia cum sanctis Patribus anathema facti adoriemur? Comperio namque æternæ memoriæ episcopum Athanasium sæpius illam Deiparam appellare; atque etiam beatos Patres nostros Theophilum, Basilium, Gregorium, Atticum, et alios præterea non paucos, qui per tempora vixerunt, sanctos episcopos. Denique nemo, opinor, ex orthodoxorum numero illam Deiparam nominare dubitavit; quandoquidem verum est Emmanuelem Deum esse. Erunt itaque anathemate constricti sancti Patres, qui jamdudum ante ad Deum evolarunt, cæterique omnes, quotquot Christum Deum esse confessi, recta veritatis dogmata consecantur. Neque vero his sinibus malum constitit, sed populorum mentes jam pervertit. Intellego enim, et quidem non sine lacrymis, alios quidem eo perfidiæ et inscitiz prolapsos jam esse, ut Christum Deum esse diserte inficiantur; alios vero ita Dei appellationem illi largiri, ut nihil tamen recte de illo sentiant: opinantur enim illum benigna Dei voluntate et gratia, perinde ac unum ex nobis, ad id dignitatis evectum esse. An non **45** hæc lacrymis et gemitu jure sunt prosequenda? Quorsum, quæso, attinebat subilia illa et arcana in medium adducere? Cur potius moralibus expositionibus populos non erudimus, si ad exactam dogmatum tractationem non sumus valde idonei? Cæterum quod iis qui solitariam vitam per Ægyptum et Alexandriam agunt, et hujusmodi expositionum lectione conturbati fuerant, rectæ fidei sententiam exposuissem, in hostem infensum versus, quosdam præstigiatores desperatæque sortis homines in unum

Varie lectiones codicis Segueriani

¹ τὰς. • ὀρθοδόξων.

colligere, eosque ut mendacia in vulgus de me A spargant, subornare non desinit. Et forte non injuria id nobis incommodi accidit. Nam si zelum Dei habuissemus, sedulique Patrum pietatis imitatores fuisset, justam jamdudum sanctamque condemnationis sententiam in eos tulissemus, qui contra Christum obloqui, et tam nos ipsos qui in vivis adhuc degimus, quam sanctos Patres qui jam olim ad Deum commigrarunt, anathemate feriri ausi sunt. Qua quidem sententia et iis quoque, ut probabile fit, poteramus mederi, qui ex plebe fide scandalum passi fuerant. Saluta quæ tecum est fraternitatem : te, quæ mecum est, in Domino salutat.

EPISTOLA XV (ol. XIII).

ACACII BERGÆ EPISCOPI AD CYRILLUM.

Benignius de Nestorii ejusque sociorum errore judicandum, nec severius cum eis agendum; eundem quoque esse sensum Joannis Antiocheni significat.

Domino meo per omnia sanctissimo, Deoque dilectissimo episcopo Cyrillo, Acacius in Domino salutem.

Pietatis tuæ litteras nuper ad nos perlatas, propter rumores et turbas in urbe Constantinopolitana excitatas, infaustis lacrymis lamentisque plenas legi, in quibus elucet Christianæ fidei profunditas, dum hoc etiam inter alia continent, principio quoque hæc in medium afferre supervacaneum fuisse. Quam enim utilitatem insignis ille disputator Apollinaris Laodicensis in Ecclesiam attulit, dum veluti unus e principibus de recta fide adversus fidei hostes depugnat? An non, dum sæ sapientiæ nimium fidit, dumque ex inviis planeque impermeabilibus, quosdam meatus et quasi vias in incontaminatam simplicemque Christi fidem introducere nititur, id conatu suo consecutus est, ut ab universa catholica Ecclesia inter schismaticos haberetur? An non a quodam 46-64 (sic) veterum episcoporum integro sensu et perfecta mentis intelligentia dictum est, dum bene affectos, non e curiosius quæ humanum captum excedunt pervestigarent, reprimere vellet: Quomodo, inquit, Pater Unigenitum genuerit, silentio honoretur (1)? Et in sermonis progressu addit: Hujusce rei investigatio omnes propemodum cælestes virtutes, nedum homines hominumve cogitationes excedit. Quomodo ergo necessaria conveniensque non est illa sacrarum Scripturarum admonitio: « Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne perscrutatus fueris. Quæ tibi præcepta sunt, ea cogita. Non enim tibi necessarium ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis? » Illos autem qui inquirunt, qua ratione eos excusent qui hæc cognoscere effarive laborant, ejusmodi quid passos aiunt, quæ beato Paulino episcopo accidisse traditur (2). Hic enim etsi tres hypostases palam dicere recusaret, re tamen et virtute ab illorum sententia et fide qui hoc profitebantur, non recedebat. Sectabatur

Β Τῷ δεσπότῃ μου τῷ πάντα ἀγνωστῷ καὶ θεωρη-
λεστάτῳ ἐπισκόπῳ Κυρίλλῳ Ἀκάκιος ἐν Κυρίῳ
χαίρειν.

Ἐντύχον γράμμασι τῆς σῆς θεοσεβείας, ἐκ τοῦ
σύνεγγυς ἡμῖν ἀποδοθεῖσιν ἀπεικτοῖς, δακρύων καὶ
θρήνων μεστοῖς, τῶν κατὰ Κωνσταντινούπολιν θρυλ-
λουμένων ἕνεκεν· ἐν οἷς καὶ κρατεῖ τὸ βάθος ὅτι τῆς
κατὰ Χριστὸν πίστεως, καθὼς δεῖ μετέχουσιν, ὡς
περιττὸν ἦν τοῦτο, καὶ τὴν ἀρχὴν εἰς μέσον ἀχθῆναι.
Τί γὰρ ὤνησεν Ἀπολιναρίου ὁ Λαοδικεύς, εἰς ὧν ἐν
τοῖς ἐμπροσθεν ὁ μέγας ἀγωνιστής, ὁ ὑπὲρ τῆς ὀρθ-
θῆς πίστεως κραταιῶς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μαχεσά-
μενος; Θαρσῆσας ἑαυτοῦ τῇ σοφίᾳ, καὶ ἐθελήσας
παρειαγαγεῖν ἐξ ἀπόρων πόρους τινὰς τῇ καθαρᾷ
καὶ ἀδόλῳ τοῦ Χριστοῦ πίστει, οὐ παρεσκευάσεν ἐν
τοῖς σχισματικοῖς ἑαυτὸν παρὰ τῇ καθόλου Ἐκκλη-
σίᾳ λογισθῆναι; Οὐκ εἰρήται τινι τῶν πρὸ ἡμῶν ἐπι-
σκόπων, ἀναστελεῖται ἢ βουλομένῳ, τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων
μὴ περιεργάζεσθαι τοὺς εὐ διακειμένους, ἐρῶμένην
τῇ διανοίᾳ καὶ ἐντελεῖ συνέσει ταύτην ῥήξαντι τὴν
φωνὴν· Πῶς ὁ Πατὴρ τὸν Μονογενῆ ἐγέννησε, σιωπῇ
τιμάσθω; Καὶ προϊόντος τοῦ λόγου, ἀπηριθμήσατο
ὡς Διαλανθάνει ἦδε ἡ ἔρευνα κατὰ μικρὸν πάσας
ὁμοῦ τὰς κατ' οὐρανὸν δυνάμεις, μήτοιγε ἀνθρώ-
πους, καὶ ἔννοιαν ἀνθρώπων. Πῶς δὲ οὐκ ἀναγκαῖα
καὶ πρόπουσα ἡ παραίνεσις τῶν θείων Γραφῶν, ἐκ-
διδάσκουσα· « Βαθύτερά σου μὴ ζήτηι, καὶ ἰσχυρό-
τερά σου μὴ ἐξέταζε. » Ἄ προσετάγη σοι, ταῦτα
διανοῦ. Οὐ γὰρ χρεῖα σοι τῶν κρυπτῶν; Οἱ δὲ
ὑπεραπολογεῖσθαι ζητοῦντες τῶν ταῦτα ἐνοῆσαι καὶ
φράσαι ἐπιχειρησάντων, παρόμοιον τι λέγουσι πε-
πονθέναι, ὧν ὑπέμεινεν ὁ μακάριος Παῦλλος ὁ ἐπι-
σκοπος, ὅς κερητεῖτο τρεῖς ὑποστάσεις λέγειν ῥη-
τῶς, δυνάμει καὶ ἀληθῶς ταῦτα ἢ φρονῶν, ταῦτα ἢ
μετιῶν. Ἠκολούθησε ἔδ τοῖς δυτικοῖς θεοφιλεῖσιν
ἐπισκόποις, τῷ ἐστενωῖσθαι τὴν Ῥωμαϊκὴν φωνήν,
καὶ μὴ δύνασθαι πρὸς τὴν ἡμετέραν τῶν Γραικῶν
φράσιν, τρεῖς ὑποστάσεις λέγειν.

¹ Eccli. iii, 22.

Variae lectiones codicis Segueriani.

† πάθος. * ἀναγγεῖλαι. † περιεργάζου. ‡ τὰ αὐτὰ. § τὰ αὐτὰ.

(1) Basil. in orat. De nativitate Christi.

(2) Vide Hieron. epist. 57 et 58 ad Damasum.

hic autem piissimos Occidentis episcopos, propterea quod Romanæ linguæ angustia, sicuti nostra Græca phrasis, tres hypostases dicere commode non ferat.

Ἠλὴν ὅτι χρὴ πάντας ἡμᾶς τοὺς δυναμένους συναλγεῖν καὶ συμπάσχειν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, περὶ πολλοῦ ποιῆσαι, καταστῆλαι τὴν ἐξαγγελθεῖσαν φωνήν· ὅπως μὴ πρόφρασις δοθῇ τοῖς διασχίζουσιν καὶ διατέμνουσιν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐτοίμως ἔχουσι. Διὸ χρὴ τὴν σὴν ἐντελή καὶ ἀπηρτισμένην σύνεσιν, εἰ καὶ τοι τοιοῦτον τὴν ἀρχὴν ἐλέγχθη, τὸ λυπεῖν^α καὶ διαταράττειν πολλοὺς τῶν εὐλαβῶν καὶ φιλογρίστων δυνάμενον, καταστῆλαι τὸ κινεῖσθαι· εἰ καὶ τὰ μάλιστα, ὡς φθάσας ἔφη, πολλοὶ τῶν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἀφικνουμένων εἰς Ἀντιόχειαν καὶ πρὸς ἡμᾶς, τοῦτο μὲν κληρικῶν, τοῦτο δὲ λαϊκῶν, συνηγορεῖν δοκοῦσι τῷ ῥηθέντι ῥητῷ, οὐκ ἐναντιῶς ἔχοντι κατὰ διάνοιαν τῇ ἀποστολικῇ πίστει, προσέτι δὲ καὶ τῇ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων περὶ τοῦ ὁμοουσίου, θεοπισθεῖσης καὶ διαδοθείσης εἰς πᾶσαν τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν. Τὸ τοίνυν συνετὸν καὶ συμπαθητικὸν καὶ ἐντελὲς τῆς σὴς ἰερωσύνης, καιροῦ καλοῦντος, ἐπιδείξασθαι καταξίωσον· μεσιτεύουσης σου τῆς ἁγιοσύνης, τῷ ῥηθέντι ῥητῷ πρὸς τοὺς ἀκούσαντας καὶ διαβράχυντας· ὥστε σου τὴν ἁγιοσύνην ἔκεινα φρονῆσαι τε καὶ ἐπιτελέσαι, ἃ δυνήσεται, χρεῖμαζομένης ἐπὶ τοῦ παρόντος τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἐτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς ὕψος ἀναπεμφθῆναι, Δεσποτικῇ τινι φωνῇ χρώμενον, καὶ ἐπιτιμῶντα τῇ νοητῇ θαλάττῃ, ἐπὶ τοῦ παρόντος δοκούση διαταράττεσθαι, καὶ ἐπάγοντα τὸ, « Σιώπα, περὶ μωσο. »

proinde Dominica utens, spiritalique mare, quod modo turbatum cernitur, increpans, illud depro-

mas: « Tace, obmutesce²². »
Ἐποίησα δὲ ἀναγνωσῆναι τὴν ἐπιστολὴν τῆς σὴς θεοσεβείας, τῷ ἁγιοτάτῳ ἐπισκόπῳ Ἰωάννῃ τῷ τῆς Ἀντιοχείας, καὶ κατακούσας μετὰ πολλῆς τῆς συναίσθησεως καὶ συμπαιθείας, τὰ αὐτὰ ἡμῖν βούλεται πρᾶσσειτικὴν ἀγουσίην ἡλικίαν, νεωστὲ εἰς ἐπισκοπὴν ἐληλυθῶς· ὅς τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἀκμάζει ἐν τοῖς τῇ ἐπισκοπῇ προσεῖναι ὀφειλοῦσιν ἐπάθλοισι, ὡς μέγα ἐπ' αὐτῷ φρονεῖν, καὶ σεμνύνεσθαι πάντας τοὺς τῆς Ανατολῆς ἐπισκόπους, παρακαλῶν σου τὴν θεοσεβείαν, ὡς παραλαμβάνεται, ὥστε σου τὴν ἁγιοσύνην τῇ πρεπούσῃ^β αὐτῇ συνέσει χρησαμένην, μεταχειρίσασθαι τὸ ἐπισυμβᾶν οὐκ ἀνεκτὸν ῥῆμα, ὡς δι' ὧν λαλεῖς, δι' ὧν πράττεις, τὸ ἀποστολικόν, καιροῦ καλοῦντος, ἐπιδείξῃ τὸ φάσκον· « Ἐὰν θέλω χρήσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ, ἣ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς εἰς οἰκοδομήν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν, οὐκ αἰσχυνθήσομαι. »
Τὸν δὲ ποθεινότατον τὸν τὰ γράμματα ἡμῶν ἐπαγόμενον, πιστὸν ὄντα καὶ Χριστιανὸν ἐκ προγόνων, καταξίωσον τῇ ἐνούσῃ καὶ ἐνυπαρχούσῃ σοι φιλαγαθίᾳ, προστήσεσθαι· καὶ ἐν οἷς ἂν δεηθῆι, προνοίας αὐτὸν ἀξιώσαι τῆς σοι πρεπούσης. Πᾶσαν τὴν σὴν σοι ἀδελφότητα, ἐγὼ τε καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ προσγορούμεν.

²² Marc. iv, 39. ²³ II Cor. x, 8.

Variae lectiones codicis Segueriani.

^α λυπεῖν. ^β πρεπούση. ^γ Ἰσ. προσέειπαι.

A Verumenimvero oportet nos omnes, qui Ecclesiae Dei vicem dolere, eidemque compati possimus, nullum non conatum ac studium adhibere quo vocem male elapsam reprimamus, ne quam hinc occasionem aucupentur illi qui Dei Ecclesiam divellere discindereque parati sunt. Quamobrem si quid tale initio effluxit, quod multos merito religiosos piosque homines affligat et conturbet, tuam integritatem omnibusque numeris absolutam prudentiam summopere niti decet, ut motum hunc continuo sedet, quamquam, ut jam dixi, plurimum clero ascripti, tum plebei quoque, ex urbe Constantinopolitana Antiochiam et ad nos usque venientes, defendere videntur quod dictum est. Aiunt enim in sensu nihil continere quod vel apostolicæ doctrinae adversetur, vel fidei a sanctis Patribus in Nicæa, ad homousion constituendum congregatis, definitæ et aniversæ Ecclesiae traditæ repugnet. Cum præsens itaque tempus ad hoc provocet, elabores, quæso, quantum prudentia et compassione valeas, ostendere: neque grave-rit elapsum verbum in eorum gratiam qui hauserunt, et ob id divulsi sunt, per tuam⁶⁵ sanctitatem, tuique sacerdotii auctoritatem, ad eum modum comprimere, ut ea nunc præcipue meditari molirique videaris quæ poteris, Ecclesia catholica graviter hoc tempore agitata et fluctibus pene mersa magis magisque intumescens; voce modo turbatum cernitur, increpans, illud depro-

C Pietatis tuæ epistolam sanctissimo Joanni Ecclesiae Antiochenæ episcopo legi curavi; quam ille quoque summa attentione, nec parvo doloris sensu audivit. Nam licet recens admodum ad episcopatum venerit, eadem tamen vult et sentit quæ nos senes; qui etiam Dei gratia munitus, in muneribus certaminibusque episcopo dignis adeo se gerit egregie, ut sese de illo jactent magnificeque loquantur Orientis episcopi omnes. Hic tuam quoque, ut fertur, pietatem obnixè rogat ut sanctitas tua, ea qua pollet prudentia usa, verbum illud quod excidit et tolerari non debet, ad eum modum tractet, ut tam per ea quæ dictura est, quam per ea rursus quæ factura est, occasione ad hoc nunc provocante, illud apostolicum eluceat: « Si ea, inquit, potestate voluero uti quam dedit nobis Deus in ædificationem, et non in destructionem, non erubescam²². » Cæterum desideratissimum hunc nostrum tabellarium, qui jam inde a majoribus suis fidelis et Christianus est, pro ea quæ plane tibi insita est benignitate, suscipere digneris; et si qua in re operam tuam desiderabit, tua, quæso, providentia illi non desit. Totam quæ tecum est fraternitatem, et ego, et qui mecum sunt, plurimum salutamus.

EPISTOLA XVI (ol. XIV).

CYRILLI AD JUVENALEM HIEROSOLYMORUM EPISCOPUM.

Nuntiat Nestorium in synodo Romana damnatum; Cœlestini papæ litteras mittit.

Desideratissimo, fratri ac coministro domino meo A
Juvenali, Cyrillus episcopus in Domino salutem.

Optassem sane, reverendissimum episcopum Nestorium, proborum virorum vestigiis innixum, rectæ fidei doctrinam consecrari. Nam quis sanæ mentis illos qui Salvatoris gregi præfecti sunt, probatissimos **66** esse non exoptet? Quoniam vero præter omnem spem rerum natura interversa est: siquidem quem sincerum pastorem fore sperabamus, hunc rectæ fidei persecutorem evasisse comperimus; reliquum est ut illud Christi omnium nostrum Salvatoris in mentem revocemus: «Non veni, ait, pacem mittere in terram, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum²¹.» Quod si absque omni crimine et noxa, imo vero summa cum laude bellum in parentes suscipitur, quando id ad Christi gloriam facere dignoscitur, quo pacto modis omnibus necessarium non est, ut, licet ob fratris jacturam lacrymis perfundamur, divino zelo accingamur, illudque tantum non omnibus qui terram incolunt, occinamus: «Si quis est Domini, jungatur mihi²²?» Equidem amice unis jam aut alteris illum admonui litteris, ne proprii judicii sensum sequi malit, quam rectam, apostolicamque et Ecclesiis jam olim traditam fidem; ratus fore ut hac ratione ab expositionum suarum pravitate recederet. Verum pharmacum benevolentiae nihil hactenus profuit, suggestumque consilium vi caruit. Imo vero tantum abfuit ut veritatis dogmata complecti instituerit, ut litteras quoque sua ipsius subscriptione munitas ad me dederit; in quibus, haud secus ac gravi injuria a me affectus, stomachachur aperteque sacram Virginem Dei Genitricem esse inficiatur: quod, quæso, quid aliud est quam manifeste dicere Emmanuelem, ex quo tota salutis nostræ fiducia pendet, non esse verum Deum?

Cæterum, Romanam Ecclesiam in suam sententiam pertrahere se posse arbitratus, scripsit ad eundem Ecclesie episcopum Cœlestinum, dominum, fratrem et coministrum meum longe piissimum, Deoque dilectissimum; iisque litteris dogmatum suorum perversitatem inseruit. Misit eidem et multas quoque exegeses, ex quibus perversa sentire aperte deprehensus, jure merito ab illo hæreseos est condemnatus. Cum igitur reverendissimus piissimusque Romanæ Ecclesie episcopus Cœlestinus comperta de illo scripserit, ipsasque litteras ad me dederit, equidem illas vicissim ad te mittendas

²¹ Matth. x, 34. ²² Exod. xxxii, 26.

Variae lectiones codicis Segueriani.

^d τῆς σωτηρίας.

Τῷ κυρίῳ μου ποθεινότητῳ καὶ συλλειτουργῷ Ἰουθενάλῳ, Κύριλλος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἡ ὑπόμην μὲν τοῖς τῶν εὐδοκίμησάντων ἔχνασι κατῆ ὀρθῇ πίστει κατακολουθεῖν τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Νεστόριον. Τίς γὰρ τῶν εὐ φρονούντων οὐκ ἂν εἴξαιτο, δοκιματώτατος εἶναι τοὺς καθηγεῖσθαι λαχόντας τῶν τοῦ Σωτῆρος ποιμνίων; Ἐπειδὴ δὲ παρ' ἐλπίδας ἢ τῶν πραγμάτων ἡμῖν ἐκδέσθηκε φύσις· ὅν γὰρ ἐσεσθαι προσεδοκῶμεν ποιμένα γνήσιον τοῦτον τῆς ὀρθῆς πίστεως διώκτην εὐρήκαμεν· δελοῖτον μνημονεῦσαι τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρο Χριστοῦ, λέγοντος· «Οὐκ ἔλθω βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν. Ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.» Εἰ δὲ ἤ καὶ πρὸς γονέας ἡμῖν ὁ πόλεμος ἀνεγκλητός τε καὶ ἀνεπληπτος μάλλον δὲ καὶ παντὸς ἐπαίνου μεστός, ὅτε τῇ τοῦ Χριστοῦ δόξῃ συναθροῦν ἐγνώκαμεν· πῶς οὐκ ἀνάγκη πᾶσα, καίτοι δακρύοντας ὡς ἀδελφὸν ἀπολέσαντα, τὴν θεοφιλῆ περιζώσασθαι ζῆλον, καὶ μονουοχι τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν ἐκείνου εἰπεῖν· «Εἰ τις πρὸς Κύριον, ἔτω πρὸς με;» Ἐγὼ μὲν γὰρ δι' ἐνὸς καὶ δευτέρου γράμματος ὡς ἀδελφὸν παρεκάλεσα, μὴ ταῖς ἰδίαις ἀκολουθεῖν ἰννοίαις, ἀλλὰ τῇ ὀρθῇ καὶ ἀποστολικῇ πίστει τῇ παραδοθείσῃ ταῖς ἀγίαις Ἐκκλησίαις, οἰηθεὶς ἀπαλλάξαι αὐτὸν τῆς τῶν αὐτοῦ γραμμάτων σκαλιότητος. Ἄλλ' οὐδὲν ὄνησε τὸ τῆς διαθέσεως φάρμακον. Ἄπρακτος γέγονεν ἡ συμβουλή. Καὶ τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ θέλειν τοῖς τῆς ἀληθείας ἐπεσθαι δόγμασιν, ὥστε καὶ ἐπιστολὴν ἀποστεῖλαι πρὸς με μεθ' ὑπογραφῆς ἰδίας, ἐν ἣ καὶ ἐπιπλήττει μὲν, ὡς λυπούμενος, διωμολόγηκε δὲ σαφῶς, Θεοτόκον εἰπεῖν μὴ εἶναι τὴν ἁγίαν Παρθένον· ὅπερ ἐστὶν ἐναργῶς εἰπεῖν, μὴ εἶναι Θεὸν ἀληθῶς τὸν Ἐμμανουὴλ, ἐφ' ᾧ τὰς σωτηρίους^d ἔχομεν ἐλπίδας.

Οἰηθεὶς δὲ ὅτι καὶ τὴν Ῥωμαίων Ἐκκλησίαν συναρπάσαι δυνήσεται, ἔγραψε πρὸς τὸν κύριόν μου, τὸν εὐλαβέστατον καὶ θεοσεβέστατον ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν Κελεστίνον, τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπίσκοπον, ἐνθεὶς ταῖς ἐπιστολαῖς τῶν αὐτοῦ δογμάτων τὴν διαστροφήν. Πέπομφε δὲ καὶ ἐξηγήσεις πολλὰς, ἐξ ὧν ἐληλεγκται φρονῶν τὰ διαστραμμένα καὶ κατεγνώσθη λοιπὸν ἀραρώτως ὡς αἰρετικός. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ μνημονευθεὶς εὐλαβέστατος καὶ θεοσεβέστατος τῆς Ῥωμαίας Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος Κελεστίνος φανερὰ γέγραφε περὶ αὐτοῦ, καὶ πέπομφε πρὸς με τὰς ἐπιστολάς, δεῖν ὡθήθην ἀποστεῖλαι ταύ-

τας, καὶ ἀκονθηθεῖσαν ὀκλοδεν εἰς εὐσεβῆ ζῆλον τὴν
 οὖν θεοσέβειαν διαναστήσαι διὰ τοῦ γράμματος·
 ἔγω; ἂν ἐκ μιᾶς ψυχῆς, καὶ συντόνου προθυμίας, τὴν
 εἰς Χριστὸν ἀγάπην ζωώμεθα, καὶ σώσωμεν λαοὺς
 κινδυνεύοντας, καὶ στήσωμεν Ἐκκλησίαν τὴν οὕτω
 διαφανῆ, σύμφρονες γεγονότες δὲ; λονότι ἑκάστοις
 ἅπαντες, καὶ κατὰ τὸν ὀρισθέντα τύπον ἐπιστέλλον-
 τε; αὐτῶ καὶ τοῖς λαοῖς. Ἄν μὲν ὠφελήσωμεν, καὶ
 μεταστήσωμεν κατὰ τὸ ἀληθὲς αὐτόν, ὧν πεφρόνηκε,
 κακερδήκαμεν τὸν ἀδελφόν, καὶ σώσωκαμεν ποιμένα·
 ἴαν δὲ ἀπρακτος ἢ συμβουλή ἡμῶν γένηται, αὐτὸς
 ἐαυτῷ ἐπιγράψας τὸ συμβάν, αὐτὸς τῶν οικαιῶν πό-
 νων ἴδεται τοὺς καρπούς. Δεῖ δὲ ἡμᾶς ἀναγκάσω;
 καὶ τῷ φιλοχριστῷ καὶ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ, καὶ
 ἐπιστοῖς ἐξ τοῖς ἐν τέλει γράφαι καὶ συμβουλεύσαι μὴ
 προτιμῆται τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας, ἀνθρώπων·
 ἀλλὰ χαρίσασθαι τῇ οἰκουμένῃ τὸ βέβαιον εἰς πίστιν
 ἔρθην, καὶ ποιμένος ἀπαλλάξαι πονηροῦ τὰ θρέμ-
 ματα, εἰ μὴ ταῖς ἀπάντων εἰκαι συμβουλαῖς. Πρόσ-
 ειπε τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα· σὲ ἢ σὺν ἡμῖν ἐν
 Κυρίῳ προσαγορεύει.
 vero, ut terrarum orbi rectæ fidei stabilitatem concilient, ovesque a malo pastore liberent, nisi is ta-
 men ita comparatus sit, ut omnium consiliis obsequi velit. Saluta quæ apud te est fraternitatem;
 quæ apud nos est, te in Domino salutat.

existimavi, quo nimirum pium quemdam zelum, ad
 quem alioqui pietas tua suapte natura incensa est.
 litteris illis exsuscitem, quatenus unanimi consensu
 alacritus contentione charitatem quæ est in Chri-
 sto accingamur, **67** populoque non parvis periculis
 objecto salutem procuremus, ac Ecclesiam denique adeo
 conspicuam illustremque stabiliamus: hoc autem consequemur,
 si singuli cum singulis congruentes, secundum præfinitam
 formulam, cum ad ipsum, tum ad populum quoque scribamus.
 Nam si in rem id fecerimus, hoc est si illum ab iis
 quæ hactenus sentit, ad veritatem transtulerimus,
 lucrifaciamus fratrem, servabimus et Ecclesiæ quoque
 pastorem: sin vero consilium hoc nostrum frustra
 susceptum fuerit, sibi ipsi quodcumque tandem
 evenerit, ascribens, laborum suorum fructum ipse
 manducabit. Oportebit autem, litteris ad Christi-
 anissimum piissimumque imperatorem cæterosque
 in magistratu constitutos missis, iisdem persuadere,
 hinc quidem, ne pietati, quæ est in Christum, ulla
 ratione hominem anteferant; inde

EPISTOLA XVII (ol. XV).

CYRILLI AD NESTORIUM DE EXCOMMUNICATIONE.

Cyrilli et synodi Alexandrinæ Patrum Expositio fidei catholicæ de Incarnationis mysterio, cujus hæc summa: « Unitum carni Verbum secundum personam (καθ' ὑπόστασιν) consistemur. » Subjunguntur duodecim anathematis in quibus præcipui errores veræ Incarnationis doctrinæ oppositi condemnantur; ac tandem ipsam Nestorium a sua communione segregandum denuntiant, nisi intra tempus juxta Cælestini litteras simul transmissas præfinitum veram fidem hic propositam confiteatur, errores autem indicatos anathematizet.

Τῷ εὐλαβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῷ C
 Νεστορίῳ, Κύριλλο; καὶ ἡ συναθεοῦσα σύνοδος ἐν
 Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς διοικήσεως ἐν Κυ-
 ρίῳ χαίρειν.

Τοῦ Σωτήρος ἡμῶν λέγοντος ἐναργῶς: « Ὁ φιλῶν
 πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος; καὶ
 ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου
 ἄξιος· » τί πάθωμεν ἡμεῖς, οἱ παρὰ τῆς σῆς εὐλα-
 βείας ἀπαιτούμενοι, τὸ ὑπεραγαπᾶν σε τοῦ πάντων
 ἡμῶν Σωτήρος Χριστοῦ; Τίς ἡμᾶς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως
 ὀνήσασαι δύνησεται, ἢ ποίαν εὐρήσομεν ἀπολογίαν,
 σωτικὴν οὕτω τιμήσαντες τὴν μακρὰν, ἐπὶ ταῖς παρὰ
 σοῦ γενομένας κατ' αὐτοῦ δυσφημίαις; Καὶ εἰ μὲν
 σαυτὸν ἠδέικαι μόνον, τὰ τοιαῦτα φρονῶν καὶ διδά-
 σκων, ἤττων ἂν ἦν ἢ φρονεῖς; ἐπειδὴ δὲ πᾶσαν ἰσκαν-
 δάλισας Ἐκκλησίαν, καὶ ζύμην ἀρέτῃς, ἀήθους καὶ D
 ἐξίτης ἐμβέβηκας τοῖς λαοῖς; καὶ οὐχὶ τοῖς ἐκείσε
 μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἀπανταχοῦ (περιηγήθη
 τῶν σῶν ἐξηγήσεων τὰ βιβλία)· ποίος ἔστι τῶν παρ'
 ἡμῖν σιωπῆς ἰ ἀρκέσει λόγος, ἢ πῶς οὐκ ἀνάγκη
 κενῆσθαι τοῦ Χριστοῦ λέγοντος: « Μὴ νομίστε,

Cyrillus et synodus ex Ægypti provincia Alexan-
 driæ congregata Nestorio religiosissimo piissimoque
 sacrorum comministro in Domino salutem.

Cum Salvator noster diserte pronuntiet ²⁶: « Qui
 amat patrem aut matrem plus quam me, non est me
 dignus, et qui amat filium aut filiam plus quam me,
 non est me dignus; » quid nobis fiet, a quibus tua
 pietas supra Christum omnium Salvatorem diligi
 postulat? Quis in die judicii nobis patrocinabitur, aut
 qualem tunc excusationem inveniemus, qui tanto tem-
 pore silentio utentes, tua illa maledicta, quibus in eum
 invasisti, dissimulavimus? Quod si, dum hæc sentis
 et doces, teipsum tantammodo læderes, fortassis
 minor nos sollicitudo teneret; at quia totam Eccle-
 siam graviter offendisti, ac non iis modo qui Con-
 stantinopoli versantur, novæ insolitæque hæreseos
 fermentum, sed omnibus ubivis locorum degentibus
 objectisti (circumferunt enim passim tuarum
 exegeseon libelli), quæ, obsecro, oratio silentio no-
 stro defendendo satis idonea reperietur, **68** aut

²⁶ Matth. x, 37.

Varie lectiones codicis Segueriani.

* μόνους. ἰ ταῖς παρ' ἡμῶν σιωπαῖς.

PATROL. GR. LXXVII.

quomodo sermonis Christi memores esse non poterimus? « Non putetis, inquit, quod pacem venerim mittere super terram, sed gladium. Veni enim dividere hominem contra patrem suum, et filiam contra matrem suam »²⁷. » Certe si fides violatur, omnis omnino erga parentes reverentia tanquam inanis et periculosa valeat; facessat lex illa amoris erga liberos et fratres: quia mori utique satius est piis quam vivere, « ut meliorem, » sicut scriptum est, « inveniant resurrectionem »²⁸. »

Ecce igitur una cum sancta synodo, quæ in magna Romanorum civitate, sanctissimo et reverendissimo episcopo fratre ac comministro nostro Cœlestino præserte, convenit, jam tertio his te litteris contestamur et obtestamur, ut consilium nostrum secutus, a stolidis illis absurdisque dogmatibus, quæ foveas publiceque doces, abstineas, fidemque rectam, et jam inde ab initio per sanctos apostolos et evangelistas, qui verbi spectatores et ministri fuerunt²⁹, Ecclesiis traditam reverenter suscipias. Quod sane nisi juxta tempus in litteris Cœlestini sacratissimi reverendissimique fratris et comministri nostri Romanorum episcopi expressum prænitumque præstiteris, certo scias nullam tibi deinceps cum episcopis et sacerdotibus Dei sortem, nullam tui rationem, nullum denique inter eos locum futurum esse. Nec enim fieri potest, ut nos Ecclesias turbatas, populos offensos, fidem rectam labefactatam, gregem Christi negligamus misere abs te dissipatum, qui illum, si quidem perinde ac nos rectæ fidei doctrinam consecrari sanctorumque Patrum pietatem æmulari libuisset, alioqui debueras conservare. Itaque quæ omnibus, tum clericis, tum laicis quoque, quos tu propter fidem excommunicasti vel ordine movisti, communicavimus. Haud enim par erat eos, qui rectam fidem tenere maluerunt, ob iniquam tuam sententiam detrimentum aliquod pati, ob id nimirum quod recte sentientes tuæ doctrinæ assentiri noluerunt. Nam et hujus quoque exactionis in epistola quam ad magnæ Romæ sanctissimum et coepiscopum nostrum Cœlestinum scripsisti, sit mentio. Cæterum minime sat erit si reverentia tua solum fidei symbolum, quod a magna illa synodo quæ in Spiritu sancto⁶⁹ in urbe Nicæa quondam convenit, expositum est, nobiscum confiteatur. Nam etsi voce tenuis illud profitearis, attamen neque recte intelligis, neque sincere quoque, sed perverse plane præpostereque interpretaris. Verum præter hoc addendum illud est, ut scripto ac jurejurando affirmes te præterea anathematizare quæ scelestæ et profanæ hactenus sensisti, et ea rursus posthac te sensurum et docturum polliceare, quæ et nos et cæteri omnes quotquot vel in Occidente vel in Oriente vivunt episcopi, doctores ac populorum duces. Ad epistolas porro quod attinet, quas Alexandrina Ecclesia ad

A ὅτι ἤλθον βαλεῖν ἐπὶ τῆν γῆν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχα ραν· Ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρ αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς; » Π στειωσ γὰρ ἀδικουμένους, ἐββέτω μὲν, ὡς ἔωλος κ ἐπισφαλῆς, ἢ πρὸς γονέας αἰδώς· ἠρεμεῖτω δὲ καὶ τῆς εἰς τέκνα καὶ ἀδελφοὺς φιλοστοργίας νόμος, κ τοῦ ζῆν ἀμείνων ἔστω ἵ λοιπὸν τοῖς εὐταθέσειν ὁ θε νατος, ἐν τῷ κρείττονος ἀναστάσεως τύχῳσι, » κατ τὸ γεγραμμένον.

Ἰδοὺ τοίνυν ἅμα τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ, τῇ κατὰ τὴ μεγάλην Ῥώμην συνελεγεμένη, προεδρεύοντος το ὁσιωτάτου καὶ θεοσεβεστάτου ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργ οῦ ἡμῶν Κελεστίνου τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τρίτῳ σι τούτῳ διαμαρτυρούμεθα γράμματι, συμβουλευόντε Β ἀποσχέσθαι μὲν τῶν οὕτω σκαιῶν καὶ διεστραμμένω δογματῶν, ἃ καὶ φρονεῖς καὶ διδάσκεις, ἀνθελέσθαι δὲ τὴν ὀρθὴν πίστιν, τὴν ταῖς Ἐκκλησίαις παραδο θεῖσαν ἐξ ἀρχῆς διὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ εὐαγ γελιστῶν, οἳ καὶ αὐτόπται καὶ ὑπῆρέται τοῦ λόγο γεγόνασι. Καὶ εἰ μὴ τοῦτο δράσειεν ἡ σὴ εὐλάβεια κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν προθεσίαν ἐν τοῖς γράμμασ τοῦ μνημονευθέντος ὁσιωτάτου καὶ θεοσεβεστάτου ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν τοῦ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπισκόπου Κελεστίνου, γίνωσκε σαυτὸ οὐδένα κληρὸν ἔχοντα μεθ' ἡμῶν, οὐδὲ τόπον ἢ λόγον ἐν τοῖς ἱερεῦσι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπισκόποις Οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται περιδεῖν ἡμᾶς Ἐκκλησίας οὕτω θεορυθημένας, καὶ σκανδαλισθέντας λαοὺς, καὶ πίστιν ὀρθὴν ἀθετουμένην, καὶ διασπώμενα παρὰ οὗ τὰ ποιμνία, τοῦ σώζειν ὀφειλοντος, εἴπερ ἦσθα καθ' ἡμᾶς ὀρθῆς δόξης ἑραστής, τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων ἰχνηλατῶν εὐσέβειαν. Ἄπασι δὲ τοῖς παρὰ σῆς εὐλαθείας κεχωρισμένοις διὰ τὴν πίστιν, ἢ καθαίρεθεῖσι λαϊκοῖς τε καὶ κληρικοῖς, κοινωνικοὶ πάντες ἐσμέν. Οὐ γὰρ ἐστὶ δίκαιον τοὺς ὀρθὰ φρονεῖν ἐγνωκότας σαῖς ἀδικεῖσθαι ψήφοις, ὅτι οἱ ἢ καλῶς ποιούντες ἀντειρήκασιν. Τοῦτο γὰρ αὐτὸ καταμεμήνηκας ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ γραφείῃ παρὰ σοῦ πρὸς τὸν τῆς μεγάλης Ῥώμης ἀγιώτατον καὶ συνεπίσκοπον ἡμῶν Κελεστίνον. Οὐκ ἀρκέσει δὲ τῇ σῇ εὐλαθείᾳ τὸ συνομολογῆσαι μόνον τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, τὸ ἐκτεθὲν κατὰ καιροὺς ἐν ἁγίῳ Πνεύματι παρὰ τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης συνόδου, τῆς κατὰ καιροὺς συναχθείσης D ἐν τῇ Νικαίῳ. Νενόηκας γὰρ καὶ ἡρμήνευσας οὐκ ὀρθῶς αὐτὸ, διεστραμμένως δὲ μᾶλλον, κἂν ὁμολογῆς τῇ φωνῇ τὴν λέξιν. Ἄλλὰ γὰρ ἀκόλουθον ἐγγράφως καὶ ἐνωμῶτως ὁμολογῆσαι, ὅτι καὶ ἀναθεματίζεις μὲν τὰ μιστὰ σαυτοῦ καὶ βέβηλα δόγματα· φρονήσεις δὲ καὶ διδάξεις, ἃ καὶ ἡμεῖς πάντες, οἳ τε κατὰ τὴν Ἑσπέραν καὶ τὴν Ἐφῶν ἐπίσκοποι, καὶ διδάσκαλοι, καὶ λαῶν ἡγούμενοι. Συνέθετο δὲ καὶ ἡ κατὰ τὴν Ῥώμην ἀγία σύνοδος, καὶ ἡμεῖς ἅπαντες, ὡς ὀρθῶς ἐχούσαις καὶ ἀνεπιλήπτως, ταῖς γραφείσαις ἐπιστολαῖς πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν παρὰ τῆς Ἀλεξανδρίαν

²⁷ Matth. x, 34, 35. ²⁸ Hebr. xi, 35. ²⁹ Luc. i, 2.

Variae lectiones codicis Seguieriani.

ε ἴσται. ἦ σολ.

Ἐκκλησίας. Ὑπετάξαμεν δὲ τούτοις ἡμῶν τοῖς γράμμασιν, ἃ τε δεῖ φρονεῖν καὶ διδάσκειν, καὶ ὧν ἀπέχεσθαι προσήκει. Αὕτη γὰρ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἡ πίστις, ἣ συναινοῦσιν ἅπαντες, οἷτε κατὰ τὴν Ἑσπέραν, καὶ τὴν Ἑὼαν ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι. venit abstinere. Catholice enim apostolicæque Ecclesiæ fides, in qua universi Occidentis et Orientis orthodoxi episcopi consentiunt, hujusmodi est.

« Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν ποιητὴν· καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· τὸν μονογενῆ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς, τοῦτ' ἔστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς· Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ· δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ· τὸν δι' ἡμᾶς τοῦς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα· παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ἀναστάντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τοὺς δὲ λέγοντας· Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἐτέρας τινὸς ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, καὶ τρεπτόν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τούτους ἀναθεματίζεις· ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. » Ἐπόμενοι δὲ πανταχοῦ ταῖς τῶν ἁγίων Πατέρων ὁμολογίαις, αἱ πεποιήνται, λαλοῦντος ἐν αὐτοῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὸν τῶν ἐν αὐτοῖς ἐννοιῶν ἰχνηλατοῦντες σκοποῦν, καὶ βασιλικῶν ὡς περ ἐρχόμενοι τριβόν, φάμεν ὅτι αὐτὸς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἀληθινός, τὸ φῶς τὸ ἐκ φωτός, ὁ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ, τῆς ἡμετέρας ἕνεκα σωτηρίας κατελθὼν, καὶ καθελὼν ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, ἐσαρκώθη τε καὶ ἐνανθρωπήσας, τοῦτ' ἔστι, σάρκα λαβὼν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, καὶ ἰδίαν αὐτὴν ποιησάμενος ἐκ μητέρας, τὴν καθ' ἡμᾶς ὑπέμεινε γέννησιν, καὶ προῆλθεν ἀνθρώπος ἐκ γυναικὸς, οὐχ ὅπερ ἦν ἀποθεβληκῶς, ἀλλ' εἰ καὶ γέγονεν ἐν προσλήψει σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ οὕτω μεμενηκῶς ὅπερ ἦν, Θεὸς δηλονότι φύσει καὶ ἀληθείᾳ. Οὕτε δὲ τὴν σάρκα φάμεν εἰς θεότητος τραπεῖναι φύσιν, οὔτε μὴν σαρκὸς εἰς φύσιν τὴν ἀπόρρητον Θεοῦ Λόγου παραχθῆναι ἢ φύσιν· ἄρρετος γὰρ ἔστι καὶ ἀναλλοίωτος παντελῶς μὲν ὁ αὐτὸς αἰὶ ὧν, κατὰ τὰς Γραφάς. Ὁρώμενος δὲ καὶ βρέφος ἐν σπαργάνοις μένων ἔτι, καὶ ἐν κόλποις τῆς τεκούσης Παρθένου, πάλιν ἐπλήρου τῆς κτίσεως, ὡς Θεός, καὶ σύνεδρος ἦν τῷ γεγεννηκότῃ. Τὸ γὰρ θεῖον, ἀποσόν τε ἔτι καὶ ἀμέγεθες, καὶ περιορισμὸν οὐκ ἀνέχεται.

A te misit, eas cum a sacra Romana synodo, tum a nobis omnibus quoque, ab omni errore et vitio immunes judicatas esse scias. Hisce autem litteris nostris utraque subjunximus, et ea quæ te oportet sapere et docere, et ea rursum a quibus te convenit abstinere. « Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium creatorem : et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, natum ex Patre, hoc est, ex Patris substantia, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero ; genitum, non factum, consubstantiallem Patri ; per quem omnia facta sunt, et quæ in cælo, et quæ in terra ; qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, et homo factus est, et passus est, et tertia die resurrexit : ascendit ad cælos, venturus judicare vivos et mortuos : et in Spiritum sanctum. Qui autem dicunt : Erat aliquando cum non esset, et priusquam nasceretur, non erat ; vel quod ex non existentibus, aut ex alia substantia vel essentia sit ; aut qui Filium Dei mutationi aut alterationi obnoxium assuerunt ; hos catholica et apostolica anathematizat Ecclesia. » Sanctorum autem Patrum confessiones, quas sancto in ipsis loquente Spiritu ediderunt, sectantes, scopumque ac sensum quem illi tenuerunt, studiose ubique observantes, et regia quasi via incedentes, ipsum unigenitum Dei Verbum, ex Patris substantia natum. Deum verum de Deo vero, lumen de lumine, per quem omnia et quæ in cælo et quæ in terris facta consistunt, salutis nostræ causa descendisse, **70** sequere ad exinanitionem demisso⁶⁶ incarnatum et hominem factum, hoc est, carne ex sacra Virgine sumpta, eademque sibi appropriata, in utero more nostro genitum, hominemque ex muliere in lucem editum dicimus : id interim quod suapte natura erat, non abiciens, sed hoc ipsum quod erat, hoc est, verus naturalisque Deus, licet carnem et sanguinem assumpsisset, constanter manens. Neque carnem in divinitatis naturam versam, nec contra rursum ineffabilem illam naturam in carnis substantiam transmutatam asserimus ; est enim immutabilis, nullique alterationi obnoxius, semper idem, suique similis, ut scriptum est, manens. Etenim cum jam visibilis factus esset, infantumque more fasciis adhuc involveretur, ac in Virginis matris gremio etiamnum foveretur, omnem implebat creaturam, ut Deus, parique cum Patre potestate regnabat. Siquidem divinitas quantitatis et molis experta est, nec ullis limitibus circumscibitur

Quamvis autem Verbum carni secundum hypostasim unitum fateamur, unum tamen Filium ac Dominum Jesum Christum adoramus ; neque Deum et hominem secamus, aut in partes divellimus, quasi

⁶⁶ Philipp. II, 7.

Varize lectiones codicis Seguioriani.

δὲ οὐ ἐποίησε τοὺς αἰῶνας. ἰ μετενεχθεῖναι. ἡ μένων. ἰ μὲν ὧν. ἢ ὡς.

dignitatis tantum et auctoritatis communicatione inter se consocientur (hoc enim dicere, nihil aliud est quam inanem quamdam vocum novitatem inepte profundere); neque duos constituimus Christos: alterum per se ac seorsum Dei Patris Verbum, alterum illum rursus seorsum, qui ex muliere natus est; sed unum duntaxat Christum agnoscimus, Dei videlicet Patris Verbum cum carne, quam propriam sibi ascivit. Tunc ut homo, nobiscum unctus est, cum tamen ipse sit qui Spiritum dat non indignis, idque non ad mensuram, ut beatus evangelista Joannes testatur ⁴¹. Sed neque Dei Verbum in sacrae Virginis filio, veluti in communi quodam homine inhabitasse dicimus, ne Christus Deifer homo esse intelligatur. Nam licet Verbum in nobis habitavit ⁴², omnemque divinitatis plenitudinem corporaliter in Christo inhabitare Litteris proditum sit ⁴³, attamen non ita in illo habitavit, ut in sanctis inhabitare dicitur. Habitavit enim secundum naturam unitum, non in carnem mutatum, tali inhabitatione, qualem dici potest hominis anima erga sibi proprium corpus habere.

71 Unus itaque est Christus et Filius et Dominus ⁴⁴, non ita quasi homo eam tantum cum Deo conjunctionem sortitus sit, quæ in sola dignitatis vel auctoritatis unitate posita sit. Non enim honoris æqualitas naturas unit: alioqui Petrus et Joannes, qui paræ dignitatis exstiterunt quatenus scilicet apostoli ac sancti discipuli, non unus essent, sed duo: nec rursus appositione factum intelligimus conjunctionis modum; ea enim ad naturalem unionem constituendam sat esse nequit; neque secundum affectualem communicationem, quomodo nos Domino cohereremus, unusque, ut scriptum est ⁴⁵, cum eo spiritus efficimur; imo vero conjunctionis vocabulum, tanquam ad unionem hanc exprimendam minus idoneum, repudiamus. Sed neque Dei Patris Verbum, Christi Deum aut Dominum nominamus; ne unum rursus Christum et Filium et Dominum in duos aperte divellentes, in blasphemiae crimen (utpote Deum ipsum sui ipsius dominum constituentem) incidamus. Verbum enim Dei, ut sæpe jam admonuimus, carni secundum hypostasim unitam, et Deus est, et creaturarum omnium Dominus; sui autem ipsius neque dominus, neque servus est. Ita enim sapere aut dicere, nihil aliud esset quam imple desipere. Appellat quidem Patrem Deum suum ⁴⁶, licet Deus natura sit, et ex paterna substantia genitum. Non ignoramus tamen, cum hoc ipso quod Deus est, hominem quoque factum esse, proindeque secundum legem humanæ naturæ congruentem, Deo subjectum esse. Interim ut sui ipsius vel Deus, vel dominus sit, id fieri nulla ratione potest. Ut homo igitur, et ad exinanitionis conditionem quod spectat, æque ac nos Deo se subditum fatetur. Ad hunc quoque modum sub lege factus est ⁴⁷, etiamsi, ut Deus, legem ipse tulerit ac promulgavit.

ἄλλων ἀλλήλοις τῆ τῆς ἀξίας καὶ αὐθεντίας ἐνώτητι (καινοφανία γὰρ τοῦτο, καὶ ἕτερον οὐδὲν), οὕτι μὴν Χριστὸν ἰδικῶς ὀνομάζοντες τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, καὶ ὁμοίως ἰδικῶς Χριστὸν ἕτερον, τὸν ἐκ γυναικὸς ἄλλ' ἓνα μόνον εἶδότες Χριστὸν, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός. Τότε γὰρ ἀνθρωπίνως κέχρισται μεθ' ἡμῶν, καίτοι τοῖς ἀξίους τοῦ λαβεῖν τὸ Πνεῦμα διδοῦς αὐτὸς, καὶ οὐκ ἐκ μέτρου, καθὼς φησὶν ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης. Ἄλλ' οὐδ' ἐκατέν φαμεν, ὅτι κατοικήσεν ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, ὡς ἐν ἀνθρώπῳ κοινῶ, τῷ ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου γεγεννημένῳ· ἵνα μὴ θεοφόρος ἀνθρώπος νοιῶτο Χριστός. Εἰ γὰρ καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν ὁ Λόγος, εἰρηται δὲ καὶ ἐν Χριστῷ κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς ἄλλ' οὐκ ἐννοοῦμεν, ὅτι γενόμενος σὰρξ, οὐχ ὡς περ ἐν τοῖς ἀγίοις κατοικῆσαι λέγεται, κατὰ τὸν Ἰσον καὶ ἐν αὐτῷ τρόπον γενέσθαι διοριζόμεθα τὴν κατοίκησιν. Ἄλλ' ἐνωθεὶς κατὰ φύσιν, καὶ οὐκ εἰς σὰρκα τραπεῖς, τοιαύτην ἐποίησατο τὴν κατοίκησιν, ἣν ἂν ἔχειν λέγοιτο καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῆς σῶμα.

Εἰς οὖν ἄρα Χριστός καὶ Υἱὸς καὶ Κύριος, οὐχ ὡς συναφείαν ἀπλῶς τὴν ὡς Θεὸν, ἐνώτητι τῆς ἀξίας, ἔχουν αὐθεντίας, ἔχοντος ἀνθρώπου πρὸς Θεόν. Οὐ γὰρ ἐνοὶ τὰς φύσεις ἡ ἰσοτιμία· καὶ γοῦν Πέτρος τε καὶ Ἰωάννης, ἰσοτίμοι μὲν ἀλλήλοις, καθὼς καὶ ἀποστόλοι καὶ ἅγιοι μαθηταί· πλην οὐχ εἰς οἱ δύο. Οὕτι μὴν κατὰ παράθεσιν τὸν τῆς συναφείας νοοῦμεν τρόπον· οὐκ ἀπόχρη γὰρ τοῦτο πρὸς ἔνωσιν φυσικῆν· οὕτι μὴν ὡς κατὰ μεθεξὶν σχετικῆν, ὡς καὶ ἡμεῖς κολλώμενοι τῷ Κυρίῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐν πνεύμα ἔσμεν πρὸς αὐτόν· μᾶλλον δὲ τὸ τῆς συναφείας ὄνομα παραιτούμεθα, ὡς οὐκ ἔχον ἱκανῶς σημήνασθαι τὴν ἔνωσιν. Ἄλλ' οὐδὲ Θεὸν ἢ Δεσπότην τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον ὀνομάζομεν· ἵνα μὴ πάλιν ἀναφανδὸν τίμνωμεν εἰς δύο τὸν ἓνα Χριστόν, τὸν Υἱὸν καὶ Κύριον, καὶ δυσφημίας ἐγκλήματι περιπέσωμεν, Θεὸν ἑαυτοῦ καὶ Δεσπότην ποιούντας αὐτόν. Ἐνωθεὶς γὰρ, ὡς ἦδη προείπομεν, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν, Θεὸς μὲν ἐστὶ τῶν ἑλῶν, Δεσπόζει δὲ τοῦ παντός· οὕτι δὲ αὐτὸς ἑαυτοῦ δουλὸς ἐστὶν, οὕτι Δεσπότης. Εὐηθεὶς γὰρ, μᾶλλον δὲ ἦδη καὶ δυσσεβὲς, τὸ οὕτω φρονεῖν καὶ λέγειν. Ἐφη μὲν γὰρ Θεὸν ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα καίτοι Θεὸς ὢν φύσει, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Ἄλλ' οὐκ ἠγνοήκαμεν ὅτι μετὰ τοῦ μένειν Θεός, καὶ ἀνθρώπος γέγονεν ὑπὸ Θεῷ, κατὰ γὰρ τὸν πρόποντα νόμον τῆ τῆς ἀνθρωπότητος φύσει. Αὐτὸς δὲ ἑαυτοῦ πῶς ἂν γένοιτο Θεός ἢ Δεσπότης; Οὐκοῦν, ὡς ἀνθρώπος, καὶ ὅσον ἦκεν εἰς γὰρ τὸ πρόπον τοῖς τῆς κενώσεως μέτροις, ὑπὸ Θεῷ μεθ' ἡμῶν ἑαυτὸν εἶναι φησιν. Οὕτω γέγονε καὶ ὑπὸ νόμον, καίτοι λαλήσας αὐτὸς τὸν νόμον, καὶ νομοθέτης ὑπάρχων, ὡς Θεός.

⁴¹ Joan. iii, 34. ⁴² Joan. i, 14. ⁴³ Coloss. ii, 9. ⁴⁴ I Cor. viii, 6. ⁴⁵ I Cor. vi, 17. ⁴⁶ Joan. xi, 17.

⁴⁷ Galat. iv, 4

Πραριτούμεθα δὲ λέγειν ἐπὶ Χριστοῦ· διὰ τὸν φοροῦντα, τὸν φορούμενον σέσω· διὰ τὸν ἀόρατον προσκυνῶ τὸν ὀρώμενον. Φρικτὸν δὲ πρὸς τοῦτο κάκιστον εἶπει· Ὁ ληφθεὶς τῷ λαβόντι συγχρηματίζει Θεός. Ὁ γὰρ ταῦτα λέγων διατέμνει πάλιν εἰς δύο Χριστούς, καὶ ἄνθρωπον ἰστησιν ἀνὰ μέρος ἰδικῶς, καὶ Θεὸν ὁμοίως. Ἀρνεῖται γὰρ ὁμολογουμένως τὴν ἑνωσιν, καθ' ἣν οὐχ ὡς ἕτερος ἐν ἑτέρῳ συμπροσκυναῖται τις, οὔτε μὴν συγχρηματίζει Θεός· ἀλλ' εἰς νοεῖται Χριστὸς Ἰησοῦς, Υἱὸς μονογενῆς, μὴ προσκυνῆσαι τιμώμενος μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός. Ὁμολογοῦμεν δὲ ὅτι αὐτὸς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς Υἱὸς, καὶ Θεὸς μονογενῆς, καίτοι κατὰ φύσιν ἰδίαν ὑπάρχων ἀπαθής, σαρκὶ πέπονθεν ὑπὲρ ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ἦν τῷ σταυρωθέντι σώματι τὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς ἀπαθῶς οὐκ ἐκείνου πάθη· χάριτι δὲ Θεοῦ καὶ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου, διδοὺς αὐτῷ τὸ ἴδιον σῶμα, καίτοι κατὰ φύσιν ὑπάρχων ζωῆ, καὶ αὐτὸς ὧν ἡ ἀνάστασις. Ἴνα γὰρ ἀβήτην δυνάμει πατήσας τὸν θάνατον, ὡς ἐν γε δὴ πρώτῃ τῇ ἰδίᾳ σαρκί, γίνηται πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀπαρχὴ τῶν κοιμημένων· ἑδοποίησεν τε τῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσει τὴν εἰς ἀφθαρσίαν ἀναδρομὴν χάριτι Θεοῦ, καθάπερ ἐρημεν ἀρτίως, ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θάνατον· τρεῖς ἡμέρας δὲ ἀνέβη σκυλευσας τὸν ἄδην. Ὡστε καὶ λέγεται δι' ἀνθρώπου γενέσθαι ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ νοούμεν ἄνθρωπον τὸν ἐκ Θεοῦ γεγνηκέναι λόγον· καὶ λελύσθαι δι' αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὸ κράτος· ἦξει δὲ κατὰ καιροῦς, ὡς εἰς Υἱὸς καὶ Κύριος, ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς, ἵνα κρίνη τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καθὰ γέγραπται.

minem facta dicatur⁸¹, hominem tamen illum simul Dei Verbum exstitisse intelligamus, qui, mortis imperio destructo, tanquam unus Dominus et Filius in Patris gloria suo tempore venturus est. orbem terrarum in justitia, ut scriptum est⁸², iudicaturus.

Ἀναγκαιῶς δὲ κάκιστον προσθήσομεν· καταγγέλλοντες γὰρ τὸν κατὰ σάρκα θάνατον τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦτ' ἔστιν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν τε ἐκ νεκρῶν ἀνάβησιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν ὁμολογοῦντες, τὴν ἀναίμακτον ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τελοῦμεν θυσίαν⁸³. πρόσκειμεν τε οὕτω ταῖς μυστικαῖς εὐλογίαις καὶ ἁγιαζόμεθα, μέτοχοι γενόμενοι τῆς τε ἁγίας σαρκὸς, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ. Καὶ οὐχ ὡς σάρκα κοινὴν ἐσόμενοι, μὴ γένοιτο· οὔτε μὴν ὡς ἀνδρὸς ἁγιασμένου, καὶ συναφθέντος τῷ λόγῳ κατὰ τὴν ἐνότητά τῆς ἁγίας, ἦγουν ὡς θεῖαν ἐνοίκησιν ἐσχηκότος· ἀλλ' ὡς ζωοποιὸν ἀληθῶς, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ Λόγου. Ζωὴ γὰρ ὧν κατὰ φύσιν ὡς Θεός, ἐπειδὴ γέγονεν ἐν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σάρκα, ζωοποιὸν ἀπέφηγεν αὐτήν. Ὡστε καὶ λέγει πρὸς ἡμᾶς· « Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα· » οὐχ ὡς ἀνθρώπου.

A Cavemus etiam hoc modo loqui de Christo : Propter eum qui induit, indutum veneror; et propter invisibilem visibilem adoro. Præterea et hoc quod non absque horrore dicitur : Assumptus una cum assumente coexistit Deus. Qui enim hoc modo loquuntur, unum rursus Christum in duos dividunt, et hominem per se seorsum, et Deum similiter per se seorsum collocant, veramque unionem hac ratione apertissime inficiantur. Secundum hanc enim alter veluti in altero non simul adoratur, neque simul cum altero Deus existit; sed unus idemque

72 Christus Jesus, unigenitusque Dei Filius animo concipitur, qui una adoratione simul cum sua carne colitur. Confitemur etiam ipsum unigenitum Dei Filium ex Patre natum, etiamsi secundum propriam naturam impassibilis sit, nostri tamen causa mortem in carne, secundum Scripturas, passum esse, propriæque carnis afflictiones, quas nimirum in crucifixo corpore pertulit, citra ullam sui passionem sibi ascivisse : gratia enim Dei mortem pro omnibus gustavit⁸⁴; nam etsi secundum naturam et vita et mortuorum resurrectio existeret, proprium tamen corpus ultro in mortem obtulit⁸⁵. Etenim quo, vi quadam arcana et admirabili, in propria veluti in prima sua carne morte proculcata, primogenitus ex mortuis⁸⁶, dormientiumque primitiæ fieret⁸⁷, iterque humanæ naturæ ac reditum ad incorruptionem muniret⁸⁸, Dei gratia mortem pro omnibus, ut modo aiebam, degustavit; et post triduum vitæ restitutus, infernum despoliavit.

Quamobrem licet mortuorum resurrectio per hominem facta dicatur⁸¹, hominem tamen illum simul Dei Verbum exstitisse intelligamus, qui, mortis imperio destructo, tanquam unus Dominus et Filius in Patris gloria suo tempore venturus est. orbem terrarum in justitia, ut scriptum est⁸², iudicaturus. Quin illud quoque non possum hoc loco non ad-jicere, nempe unigeniti Filii Dei, hoc est Jesu Christi, mortem, et ex mortuis resurrectionem annuntiantes⁸³, ejusdemque in cælum assumptionem confitentem, incruentum in Ecclesia sacrificium nos celebrare, atque ad mysticas benedictiones accedere, et sanctificari, utpote participes sacræ carnis et pretiosi sanguinis Christi omnium nostrum Salvatoris. Neque enim illam ut carnem communem suscipimus : absit hoc ! neque rursus tanquam viri conjungam sanctificati, aut dignitatis æqualitate Verbo consociati, aut divinam inhabitationem sortiti, sed tanquam vere vivificam ipsiusque Verbi propriam. Nam cum vita sit ut Deus secundum naturam, postquam unum quiddam cum ipsa sua carne effectum est, vivificandi virtutem illi contulit. Quamvis ergo ad nos dicat : « Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus

⁸¹ Hebr. 2, 9. ⁸² Galat. II, 20. ⁸³ Coloss. I, 18. ⁸⁴ I Cor. XI, 20. ⁸⁵ Ibid. 55. ⁸⁶ Ibid. 21. ⁸⁷ Psal. cxvii, 9. ⁸⁸ I Cor. xi, 26.

Varia lectiones codicis Segueriani.

83 λατρεύειν.

sanguinem⁶⁰, etc., ne utique tamen illam communem, hoc est, hominis cuiuspiam nostrae conditionis carnem esse existimare debemus: quomodo enim hominis caro secundum suam ipsius naturam vivifica esse queat? sed vere illius propriam, qui nostri causa Filii quoque hominis et factus et appellatus est.

Porro autem voces quibus Salvator noster de se loquens passim in Evangeliiis utitur, illas duabus subsistentiis aut personis nequaquam tribuimus: nam etsi ex duabus, iisque diversis, in unitatem quamdam inseparabilem coalescerit, unus tamen et solus est Christus, non etiam geminus; quemadmodum etiam homo, licet ex anima et corpore constituitur, non duo tamen, sed unus tantum ex utroque concretus est. Unde recto animi sensu utentes, utrasque, hoc est divinas et humanas, ad unam tantum personam transferimus. Cum ergo ut Deus de se ipso ait: « Qui videt me, videt et Patrem⁶¹; » et: « Ego et Pater unum sumus⁶²; » divinam ineffabilemque illius naturam concipimus, secundum quam unum est cum suo Patre, propter eandem quam cum ipso sortitur essentiam: est enim imago et character et splendor gloriae illius⁶³. Quando vero humanae naturae infirmitatem non aspernatus Judaeus hac oratione alloquitur: « Nunc quaeritis me interficere hominem, qui veritatem dixi vobis⁶⁴; » aequale iterum ac ante, ipsum Dei Verbum, quod in aequalitate et similitudine Patris consistit, per humanae etiam suae naturae conditiones agnoscamus. Etenim si credere nos oportet, cum suapte natura Deus esset, carnem, hoc est, hominem animam rationalem animatum effectum esse; quam, obsecro, excusationem afferre potest is quem pudet earum vocum, quas ille in humanam naturam convenientes deprompsit? Nam si rejiciat voces quae in hominem congruunt, quis eum ut homo nostri similis fieret coegit? Cum ergo nostri causa semetipsum in voluntariam exinanitionem demiserit⁶⁵, nulla apparet causa cur sermones huic exinanitioni consentaneos repudiare debnerit. Omnes proinde sonae, unice Dei Verbi incarnati hypostasi tribuamus necesse est. Unus enim est Dominus Jesus Christus, secundum Scripturas⁶⁶.

Rursum licet apostolus nostraeque confessionis pontifex appelletur⁶⁷, tanquam qui fidei confessionem, quam ipsi et per ipsum Deo Patri et sancto quoque Spiritui litamus, 74 Deo Patri offerat, hoc tamen non obstat quominus ipsum naturalem et unigenitam Dei Patris Filium esse praedicemus. Neque enim sacerdotii nomen aut rem homini ab ipso diverso ascribimus: quandoquidem unus hic, dum Deo et Patri in odorem suavitatis se ipsum offert⁶⁸, Dei et hominum mediator et pacificator effectus est⁶⁹. Atque huc tendit dum ait: « Hostiam et oblationem

των καθ' ἑμᾶς ἑνός, καὶ αὐτὴν εἶναι λογιούμεθα (πῶς γὰρ ἡ ἀνθρώπου σὰρξ ζωοποιὸς ἐσται, κατὰ φύσιν τὴν αὐτῆς), ἀλλ' ὡς ἰδίαν ἀληθῶς γενομένην τοῦ δι' ἑμᾶς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀνθρώπου γεγονότος τε καὶ χρηματίσαντος.

Τὰς δὲ γε ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν φωνὰς οὕτε ὑποστάσει δυοῖν, οὕτε μὴν προσώποις καταμερίζομεν· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ διπλοῦς ὁ εἰς καὶ μόνος Χριστός, κἂν ἐκ δύο νοῆται, καὶ διαφόρων πραγμάτων, εἰς ἐνότητά τὴν ἀμέριστον συνεννευγμένον, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἀνθρώπος ἐκ ψυχῆς νοεῖται καὶ σώματος, καὶ οὐ διπλοῦς μᾶλλον, ἀλλ' εἰς ἐξ ἀμφοῖν. Ἀλλὰ τὰς γε ἀνθρωπίνας, καὶ πρὸς γε τοῦτω τὰς θεϊκὰς, παρ' ἑνός εἰρησθαι, διακείσομεθα φρονούντες ὁρθῶς. Ὅταν μὲν γὰρ θεοπερεπῶς λέγη περὶ ἐαυτοῦ· « Ὁ ἰσραηλῶν ἐμὲ, ἰσραὴλ τὸν Πατέρα· » καὶ, « Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν· » τὴν θεῖαν αὐτοῦ καὶ ἀπόρρητον ἰννοοῦμεν φύσιν, καθ' ἣν καὶ ἐν ἐστὶ πρὸς τὸν αὐτοῦ Πατέρα διὰ τὴν ταυτάτητα τῆς οὐσίας, εἰκὼν τε καὶ χαρακτηρ, καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ. Ὅταν δὲ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον οὐκ ἀτιμάζων, τοῖς Ἰουδαίοις προσλαβῆ· « Νῦν δὲ με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἀνθρώπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα· » πάλιν οὐδὲν ἤττον, αὐτὸν τὸν ἐν ἰσότητι τε καὶ ὁμοιότητι τοῦ Πατρὸς Θεοῦ Λόγον, καὶ ἐκ τῶν τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ μέτρων, ἐπιγιγνώσκωμεν. Εἰ γὰρ ἐστὶν ἀναγκαῖον τὸ πιστεῦναι, ὅτι κατὰ φύσιν Θεὸς ὢν γέγονε σὰρξ, ἤγουν ἀνθρώπος ἐμφυχωμένος ψυχῇ λογικῇ· ποῖον ἂν ἔχοι λόγον τὸ ἐπαισχύνεσθαι τινα ταῖς παρ' αὐτοῦ φωναῖς, εἰ γεγόνασιν ἀνθρωποπερεπῶς; Εἰ γὰρ παραιτοῖτο τοὺς ἀνθρώπου πρέποντας λόγους, τίς ὁ ἀναγκάσας γενέσθαι καθ' ἑμᾶς ἀνθρώπον; Ὁ δὲ καθεὶς ἐαυτὸν δι' ἑμᾶς εἰς ἑκούσιον κένωσιν, διὰ ποῖαν αἰτίαν παραιτοῖτ' ἂν τοὺς τῆ κενώσει πρέποντας λόγους; Ἐνὶ τοιγαροῦν προσώπῳ τὰς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις πάσας ἀναθεῖον φωνὰς· ὑποστάσει μιᾷ, τῆ τοῦ Λόγου σεσαρκωμένη. Κύριος γὰρ Ἰησοῦς Χριστός εἰς, κατὰ τὰς Γραφάς· voces quae in Evangeliiis leguntur, uni tantum personae

Εἰ δὲ δὴ καλοῖτο καὶ ἀπόστολος καὶ ἀρχιερεὺς τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, ὡς ἱερουργῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὴν πρὸς ἡμῶν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ προσχομιζομένην τῆς πίστεως ὁμολογίαν, καὶ μὴν καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· πάλιν αὐτὸν εἶναι φάμεν τὸν ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν Υἱὸν μονογενῆ. Καὶ οὐκ ἀνθρώπου προσενομομεν παρ' αὐτὸν ἐτέρῳ τό τε τῆς ἱερωσύνης ἔνομα, καὶ αὐτὸ δὲ χρῆμα· γέγονε γὰρ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ διαλλακτικὸς εἰς εἰρήνην, ἐαυτὸν ἀναθεὶς εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Τοιγαροῦν καὶ ἔφασκε· « Θεσίαν καὶ

⁶⁰ Joan. vi, 54. ⁶¹ Joan. xiv, 9. ⁶² Joan. x, 38.

⁶³ I Cor. viii, 6. ⁶⁴ Hebr. iii, 1. ⁶⁵ Ephes. v, 2. ⁶⁶ I Tim. ii, 5.

⁶⁷ Hebr. 1, 5. ⁶⁸ Joan. viii, 40. ⁶⁹ Philipp. ii, 7.

Varia: lectiones codicis Segueriani.

ἡ τοῦ. ἡ καὶ τὸ χρισμα.

προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας· σῶμα δὲ κατηρίσω μοι. Ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας. Τίτε εἶπον· Ἰδοὺ ἦκα. Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου, ὁ Θεός. Προσεκύομαι γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν εἰς ὁσμήν εὐωδίας τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ οὐκ ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Πόλις γὰρ ἰδεῖσθαι προσφορὰς ἢ θυσίας ὑπὲρ ἑαυτοῦ, κρείττων ἀπάσης· ὑπάρχων ἁμαρτίας ὡς Θεός; Εἰ γὰρ πάντες ἡμαρτων, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καθὼ γέγραπται ἡμεῖς ἔτοιμοι πρὸς παραφορὰν, καὶ κατηρέστησεν ἡ ἀνθρώπου φύσις τὴν ἁμαρτίαν· αὐτὸς δὲ οὐκ οὕτω, καὶ ἠρώμεθα διὰ τοῦτο τῆς δόξης αὐτοῦ· πῶς ἂν εἴη λοιπὸν ἀμφίβολον, ὅτι τίθεται δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Ἄμνός ὁ ἀληθινός; Καὶ τὸ λέγειν ἃ, ὅτι προσεκύομαι ἑαυτὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ἡμῶν, ἀμοιρήσειεν ἂν οὐδαμῶς τῶν εἰς δυστέθειαν ἐγλημάτων. Πεπλημμέληκε γὰρ κατ' οὐδένα τρόπον, ὅτε μὴν ἐποίησεν ἁμαρτίαν. Ποίσις ἰσὺν ἰδεῖσθαι προσφορὰς, ἁμαρτίας οὐκ οὐσης, ἐφ' ἧπερ ἂν γένητο καὶ μάλα εἰκότως;

A noluiisti, corpus autem aptasti mihi. Holocaustomata et pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam, Deus. Nostri enim, non sui causa corpus proprium in odorem suavitatis obtulit. Qua enim ille oblatione aut sacrificio pro se ipso indigeret, qui omni peccato, ut Deus, superior exsistebat? Si enim omnes peccaverunt, et egent gloria Dei, quandoquidem facti sumus omnes ad lapsum propensi peccandique morbo naturam subjectam circumferimus, ipse vero nequaquam (quare gloriam quoque illius non assequimur); cui dubium esse potest, quin propter nos et pro nobis verus ille Agnus immolatus sit? Quamobrem si quis dixerit, non pro nobis solum se ipsum obtulisse, sed simul etiam pro se ipso, ille impietatis crimen vitare nulla ratione potest. Constat enim nihil unquam eum deliquisse, nec ullum unquam peccatum designasse. Qua igitur indigebat oblatione, cum peccatum, ejus causa hostia jure merito offerretur, nullum admisisset?

Ὅταν δὲ λέγη περὶ τοῦ Πνεύματος· Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει· νοουῦντες ὀρθῶς, οὐκ ὡς δόξης ἐπιδιὰ τῆς παρ' ἐτέρου φαμέν τὸν ἕνα Χριστὸν καὶ Ὑἱὸν τὴν παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δόξαν εἶναι· ὅτι μὴδὲ κρείττον αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ αὐτὸν τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἐνδείξιν τῆς ἑαυτοῦ θεότητος ἐκέρχρητο τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, πρὸς μεγαλοουργίαν, δεδοξάσθαι παρ' αὐτοῦ φησιν, ὡσπερ ἂν εἰ καὶ τις λέγοι τὸν κατ' ἡμᾶς, περὶ τῆς ἐνοούσης ἰσχύος αὐτῷ τυχόν ἦσαν ἐπιστήμης τῆς ἐφ' ὅπου, ὅτι Δοξάσουσί με. Εἰ γὰρ καὶ ἔστιν ἐν ὑποστάσει τὸ Πνεῦμα ἰδικῆ, καὶ ὅθι καὶ νοεῖται κατ' ἑαυτὸ, καθὼ Πνεῦμά ἐστι, καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ· ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὐκ ἄλλοτριον αὐτοῦ· Πνεῦμα γὰρ ἀληθείας ὠνόμασται, καὶ ἔστι Χριστὸς ἡ ἀλήθεια· καὶ προχέεται παρ' αὐτοῦ, καθάπερ ἀμῆλαι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· Ἐνεργήσαν τοιγαροῦν τὸ Πνεῦμα καὶ διὰ χειρὸς τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὰ παράδοξα μετὰ τὸ ἀνελεῖν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς τὴν οὐρανὸν, ἐδόξασεν αὐτόν. Ἐπιστεύθη γὰρ, ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶ, πάλιν αὐτὸς ἐνεργῶν διὰ τοῦ ἰδίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο καὶ ἔφασκεν· Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Καὶ οὐ τί πού φαμεν, ὡς ἐκ μετοχῆς τὸ Πνεῦμά ἐστι σοφόν τε καὶ δυνατόν· παντέλειον γὰρ καὶ ἀπροσβάδ· ἐστὶ παντὸς ἀγαθοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τῆς τοῦ Πατρὸς δυνάμει καὶ σοφίαι, τοῦτ' ἐστὶ τοῦ Ὑιοῦ, Πνεῦμά ἐστιν, αὐτόχημά ἐστι· σοφία καὶ δύναμις. **Rum quia potentiae et sapientiae Patris, hoc est Filii, Spiritus est, hinc et ipse quoque reipsa potentia et sapientia est.**

Cæterum cum de Spiritu sancto ait: Ille me clarificabit, nisi errare velimus, Christum Dei Filium, veluti gloriae quæ aliunde proficiscitur indigum, a Spiritu sancto glorificatum nequaquam dicemus: siquidem Spiritus illius neque illo melior, neque illo rursus sublimior est. Verum quod ad divinitatis suæ significationem suo subinde Spiritu in insignium operum perpetratione uteretur, ob id se ab illo glorificari profitebatur, perinde ac si quis nostrum de sua fortitudine, aut cujusvis rei scientia dicat: Mea me virtus aut scientia glorificabit. Nam etsi Spiritus in propria persona subsistat, eatenusque in seipso consideretur, quatenus Spiritus et non Filius; non est tamen ab eo alienus; quandoquidem Spiritus veritatis nominatur; Christus autem veritas est; et proinde quoque ab illo, atque a Deo Patre procedit. **75** Cum igitur, Domino nostro ad cælum assumpto, Spiritus sanctus stupenda prodigia per sanctorum apostolorum manus ederet, illum glorificavit. Creditum est enim, quod Deus secundum naturam esset, per Spiritum suum denuo illum operari. Propterea quoque aiebat: Quoniam de meo accipiet, et annuntiabit vobis. Hoc tamen non ita accipiendum est, quasi Spiritus sanctus per quamdam participationem sapiens aut potens sit: est enim ille numeris omnibus perfectus, nulliusque penitus indigus. **Ve Spiritus est, hinc et ipse quoque reipsa potentia et**

Καὶ ἐπειδὴ Θεὸν ἐνωθέντα σαρκὶ κατ' ὑπόστασιν ἡ ἁγία Παρθένος ἐκτέτοκε σαρκικῶς, ταύτη τοι καὶ Θεοτόκον εἶναι φαμεν αὐτήν, οὐκ ὡς τῆς τοῦ Λόγου φύσεως τῆς ὑπάρξεως ἀρχὴν ἐχούσης· ἀπὸ σαρκός· Ἦν γὰρ ἐν ἀρχῇ, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ

Quia vero sacra Virgo Deum carni secundum hypostasim unitum corporaliter genuit, ob id illam quoque Deiparam esse dicimus; non quod Dei Verbi natura existendi initium ex carne traxerit: Erat enim Verbum in principio, et Deus erat Verbum, et

66 Hebr. x, 5-7; Psal. xxxiv, 7-9. 67 Rom. iii, 25. 68 Joan. xvi, 14. 69 Ibid.

Varie lectiones codicis Segueriani.

ἰ πῶς. ἰ ἐχρησθη τῷ ἰδίῳ πνεύματι.

Verbum erat apud Deum ⁷⁰ : » et ipsum sæcula condidit, Patrique coævum res omnes procreavit ; sed quia humana natura secundum hypostasim sibi unita, corpoream, ut modo dicebamus, ex utero nativitatem expertum est : non quod propter naturam propriam temporali, ea videlicet quæ in novissimis sæculi temporibus accidit, nativitate necessario indigeret : sed quo nostræ quoque substantiæ ortum sua benedictione cumularet, maledictioque, quæ mortalia corpora nostra in mortem præcipitabat, hoc ipso in posterum contra universum genus nostrum sævire desisteret, quo illud carni unitum ex muliere in lucem prodiiisset ; et illo tandem : « In dolore paries filios ⁷¹, » per ipsum labefactato ; verum esse ostenderet quod prophetæ voce dictum fuerat : « Absorpsit mors prævalens ⁷² ; et rursus : « Abstulit Deus omnem lacrymam ab omni facie ⁷³. » Hac ipsa quoque de causa simul cum sanctis apostolis ad nuptias in Cana Galilææ vocatum, huc se contulisse, suaque benedictione eandem dispensatorie coonestasse dicimus ⁷⁴. Hæc tenere, hæc sapere cum a sanctis apostolis et evangelistis, tum ab universa quoque sacra et divina Scriptura, tum ex veraci denique sanctorum Patrum confessione edocti sumus. His omnibus et te quoque subscribere, et citra omnem fucum ac dolum una nobiscum assentiri oportet. Quæ vero a tua reverentia anathematis execratione condemnari necesse est, ea nustræ huic epistolæ in hunc modum subjiciuntur.

76 I. Si quis non constitetur Emmanuelem verum Deum esse, et ob id sanctam Virginem Deiparam (genuit enim illa incarnatum Dei Verbum secundum carnem), anathema sit.

II. Si quis non constitetur, Dei Patris Verbum carni secundum hypostasim unitum, et unum una cum sua carne esse Christum, eundem nimirum Deum simul et hominem, anathema sit.

III. Si quis in uno Christo post unionem dividit hypostases, eaque duntaxat conjunctione easdem inter se nectit, quæ est secundum dignitatem, hoc est auctoritatem, vel potestatem, et non ea potius quæ est secundum naturalem unionem, anathema sit.

IV. Si quis duabus personis vel hypostasibus eas voces attribuit, quæ in evangelicis et apostolicis Scripturis passim occurrunt ; quæve a sanctis de Christo, aut ab ipso quoque Christo de se ipso dicte sunt ; et alias quidem homini seorsum a Dei Verbo considerato ascribit, alias vero tanquam in divinam majestatem convenientes, soli Verbo quod ex Deo Patre est, accommodat, anathema sit.

V. Si quis dicere audet, Christum esse hominem deiferum et non potius Deum verum, utpote unum naturalemque Filium, quatenus nimirum Verbum caro factum, carni et sanguini perinde ac nos communicavit ⁷⁵, anathema sit.

⁷⁰ Joan. 1, 1, 2. ⁷¹ Gen. III, 16. ⁷² Osee XIII, 14.

Α Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν · » καὶ αὐτὸς ἐστὶ τῶν ἀκώ-
νων ὁ ποιητὴς · συναριθμὸς τῷ Πατρὶ, καὶ τῶν ὄλων
δημιουργός · ἀλλ', ὡς ἤδη προσείπομεν, ἐπειδὴ καθ'
ὑπόστασιν ἐνώσας ἑαυτῷ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἐκ μη-
τρας αὐτῆς γέννησιν ὑπέμεινε σαρκικὴν · οὐχ ὡς
δεηθεὶς ἀναγκαίως, ἤτοι διὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, τῆς ἐν
χρόνῳ καὶ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς γαυνήσεως ·
ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτὴν τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν εὐλογησῆται
τὴν ἀρχὴν · καὶ τεκούσης γυναικὸς αὐτὴν ἐνωθέντα
σαρκί, παύσεται λοιπὸν ἢ κατὰ παντὸς τοῦ γένους
ἀρὰ πέμπουσα πρὸς θάνατον τὰ ἐκ γῆς ἡμῶν σώ-
ματα, καὶ τὸ, « Ἐν λύπαις τέξη τέκνα, » δι' αὐτοῦ
καταργούμενον, ἀληθὲς ἀποφήνη τὸ διὰ τῆς τοῦ πρῶ-
φῆτου φωνῆς · « Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας · » καὶ
πάλιν · « Ἀφείλεν ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς
προσώπου. » Ταύτης γὰρ ἕνεκα τῆς αἰτίας, φαι-
νὸν αὐτὸν οἰκονομικῶς, καὶ αὐτὸν εὐλογῆσαι τὸν γάμον,
καὶ ἀπελευθεῖν κεκλημένον ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας
ὁμοῦ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις. Ταῦτα φρονεῖν δεδιδάχ-
μεθα παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν,
καὶ πάσης δὲ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, καὶ ἐκ τῆς
τῶν μακαρίων Πατέρων ἀληθοῦς ὁμολογίας. Τούτοις
ἅπασι καὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν συναινέσαι χρεὴ, καὶ
συνθέσθαι διχα δόλου ἰ παντός. Ἄ δέ ἐστιν ἀναγκαῖον
ἀναθεματίσαι τὴν σὴν εὐλάβειαν, ὑποτέτακται τῆδε
ἡμῶν τῇ ἐπιστολῇ.

Α'. Εἰ τις οὐχ ὁμολογεῖ Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουὴλ, καὶ διὰ τοῦτο Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον (γεγέννηκε γὰρ σαρκικῶς σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον), ἀνάθεμα ἔστω.

Β'. Εἰ τις οὐχ ὁμολογεῖ, σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἠνωσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, ἵνα τε εἶναι Χριστὸν μετὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς, τὸν αὐτὸν δηλονότι Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, ἀνάθεμα ἔστω.

Γ'. Εἰ τις ἐπὶ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις μετὰ τὴν ἐνωσιν, μόνῃ συνάπτων αὐτὰς συναφείῃ τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἡγουν αὐθεντία ἢ δυναστεία, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον συνόδιον τῇ καθ' ἐνωσιν φυσικὴν, ἀνάθεμα ἔστω.

Δ'. Εἰ τις προσώποις δυσὶν, ἡγουν ὑποστάσεσι, τὰς τε ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ ἀποστολικῶς Συγγράμμασι διανέμει φωνὰς, ἢ ἐπὶ Χριστῷ παρὰ τῶν ἁγίων λεγομένας, ἢ παρ' αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ · καὶ τὰς μὲν ὡς ἀνθρώπῳ παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον ἰδικῶς νοουμένῳ προσάπτει, τὰς δὲ ὡς θεοπρατεῖς μόνῳ τῷ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγῳ, ἀνάθεμα ἔστω.

Ε'. Εἰ τις τομῆ λέγειν, θεοφόρον ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν, ὡς Ἰῶν ἕνα καὶ φύσει, καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος, καὶ κεκοινώνηκε παραπλησίως ἡμῖν αἷματος καὶ σαρκὸς, ἀνάθεμα ἔστω.

⁷² Isa. xxv, 8. ⁷³ Joan. II, 1 seqq. ⁷⁴ Hebr. II, 14

Γ'. Εἴ τις τοιαυτὰ λέγειν, Θεὸν ἢ Δεσπότην εἶναι τὸν Χριστοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ Θεὸν ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπον, ὡς γεγονότος σαρκὸς τοῦ Λόγου, κατὰ τὰς Γραφάς, ἀνάθεμα ἔστω.

Ζ'. Εἴ τις φησιν, ὡς ἄνθρωπον ἐνηργῆσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὴν Ἰησοῦν, καὶ τὴν τοῦ Μονογενοῦς εὐδοξίαν ἢ περιηφθῆναι, ὡς ἕτερον ἢ παρ' αὐτὸν ὑπάρχοντα ἢ, ἀνάθεμα ἔστω.

Η'. Εἴ τις τοιμήσει ἢ λέγειν τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον συμπροσκυνεῖσθαι δεῖν τῷ Θεῷ Λόγῳ, καὶ συνδοξάζεσθαι, καὶ συγχρηματίζειν Θεὸν ἢ, ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ (τὸ γὰρ, σὺν, ἀεὶ προστιθέμενον, τοῦτο νοεῖν ἀναγκάζει), καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον μᾶλλον προσκυνήσει τιμᾶ τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ μίαν αὐτῷ τὴν δοξολογίαν ἀναπέμψει, καθὼς γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος, ἀνάθεμα ἔστω.

Θ'. Εἴ τις φησὶ τὸν ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν δεδοξασθαι παρὰ τοῦ Πνεύματος ὡς ἄλλοτριὰ δυνάμει τῇ δι' αὐτοῦ χρώμενον, καὶ παρ' αὐτοῦ λαβόντα τὴ ἐνεργεῖν δύνασθαι κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων, καὶ τὸ πληροῦν εἰς ἀνθρώπους τὰς θεοσημείας, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἴδιον αὐτοῦ τὸ Πνεῦμά φησι, δι' οὗ καὶ ἐνήργησε τὰς θεοσημείας, ἀνάθεμα ἔστω.

Ι'. Ἀρχιερεῖα καὶ ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν γεγενῆσθαι Χριστὸν ἢ θεῖα λέγει Γραφή, προσκεκομμένα: ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὴν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Εἴ τις τοίνυν ἀρχιερεῖα καὶ ἀπόστολον ἡμῶν γεγενῆσθαι φησιν, οὐκ αὐτὸν τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, ὅτε γέγονε σὰρξ καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ἰδικῶς ἄνθρωπον ἐκ γυναικὸς ἢ εἴ τις λέγει, καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσεγγεῖν αὐτὸν τὴν προσφορὰν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἡμῶν (οὗ γὰρ ἂν ἐδῆθη προσφορὰς ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν), ἀνάθεμα ἔστω.

ΙΑ'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὴν τοῦ Κυρίου σὰρκα ζωοποιὸν εἶναι, καὶ ἴδιαν αὐτοῦ τοῦ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγου, ἀλλ' ὡς ἑτέρου τινὸς παρ' αὐτὸν, συνημμένου μὲν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν, ὡς μόνην θεῖαν ἐνοικῆσθαι ἢ ἐσχηκότες, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ζωοποιὸν, ὡς ἐφήμεν, ὅτι γέγονεν ἴδια τοῦ Λόγου τοῦ τὰ πάντα ζωογονεῖν ἰσχύοντος, ἀνάθεμα ἔστω.

ΙΒ'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον παθεῖντα σαρκί, καὶ ἐσταυρωμένον σαρκί, καὶ θανάτου γευσάμενον σαρκί, γεγονότα τε πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν, καθὼς ζωὴ τέ ἐστι καὶ ζωοποιὸς ὡς Θεὸς ἀνάθεμα ἔστω.

VI. Si quis Dei Patris Verbum. Christi Deum vel Dominum esse dixerit; neque post Verbum secundum Scripturas incarnatum, unum eundemque Deum simul et hominem esse confessus fuerit, anathema sit.

VII. Si quis Jesum Christum ut hominem a Deo Verbo operante motum fuisse dixerit, et Unigeniti gloria fuisse circumdatum quasi alterum ab ipso, anathema sit.

VIII. Si quis hominem assumptum, una cum ipso Dei Verbo adorandum, una cum illo tanquam alterum in altero existentem, Deum appellandum esse dicere ausus fuerit (hunc enim intellectum particula, cum, adjecta perpetuo et necessario afferre consuevit), et non una potius adoratione Emmanuelem **77** honorat, unamque illi glorificationem attribuit, quatenus Verbum factum est caro, anathema sit.

IX. Si quis unum Dominum nostrum Jesum Christum a Spiritu sancto glorificatum asserit, tanquam aliena virtute usum ea quæ per ipsum est; efficaciamque, qua contra immundos spiritus uteretur, et divina inter homines miracula operaretur, ab ipso eodem accepisse prædicat et non proprium illius ait esse Spiritum, per quem divina signa edidit, anathema sit.

X. Christum Jesum nostræ confessionis pontificem et apostolum existisse ⁷⁶, eundemque semetipsum pro nobis in odorem suavitatis Deo et Patri obtulisse ⁷⁷, divina Scriptura commemorat. Si quis ergo dixerit, pontificem et apostolum nostrum non esse constitutum ipsum Dei Verbum, posteaquam caro et homo nobis similitis factum est; sed hominem illum, qui ex muliere natus est, quasi alterum quempiam ab ipso diversum: aut si quis Christum pro seipso quoque, et non potius pro nobis solis sacrificium obtulisse affirmaverit (neque enim in oblatione opus habebat, qui nullum peccatum commiserat), anathema sit.

XI. Si quis ipsam Domini carnem vivificam, ipsiusque Verbi quod ex Patre est, propriam esse negaverit, sed alterius cuiuspiam ipsi Verbo secundum dignitatem tantum conjuncti, hoc est divinam tantum inhabitationem sortiti, esse dixerit; neque vero potius vivificam confessus fuerit, ut modo meminimus, eo quod Verbi, quod omnia vivificare potest, facta sit propria, anathema sit.

XII. Si quis non confitetur, Dei Verbum secundum carnem passum, secundum carnem crucifixum, mortemque secundum carnem gustasse, et primogenitum tandem ex mortuis factum esse ⁷⁸, quatenus videlicet vita est et vivificum ut Deus, anathema sit.

⁷⁶ Hebr. iii, 1. ⁷⁷ 1. phes. v, 2. ⁷⁸ Coloss. i, 18.

Varie lectiones codicis Segueriani.

ἢ ἰηουσιάν. ἢ ἐτέρω. ἢ ὑπάρχοντα. ἢ τοιμή. ἢ Θεῷ. ἢ οικισίωσιν.

EPISTOLA XVIII (of. XVI)

CYRILLI AD CLERUM POPULUMQUE CONSTANTINOPOLITANUM.

78 Ejusdem Cyrilli epistola ad clerum populumque Constantinopolitanum : in qua scribit, ne attendant impiam doctrinam Nestorii hæretici, neve ipsi communicent, si pro pastore manet lupus : sed magis viriliter agant in Domino, et suam fidem constantem servant. Præterea scribit, se communicare cum his qui a Nestorio ejecti sunt, quod ejus doctrinæ contradixerint.

Dilectissimis ac desideratissimis fratribus, presbyteris, diaconis, populoque Constantinopolitano, Cyrillus episcopus, et synodus quæ ex Ægyptiaca diocesi Alexandriam convenit, in Domino salutem.

Serius et vix tandem eo devenimus, quo initio venire oportebat, nempe ut communis omnium vestrum salutis curam susciperemus, nec vos circa fidem tumultu quassari permitteremus. Cæterum vestris hisce querelis respondemus, nos præteritum tempus non absque luctu et lacrymis exegisse, expectantes ut venerabilis episcopus Nestorius, cum consiliis et admonitionibus ecclesiasticis, tum vestrum quoque omnium increpationibus permotus, a perversis illis absurdisque suis dogmatibus recederet, fidemque a sanctis apostolis et evangelicis scriptoribus, nec non ab universo sacerdotum ordine Ecclesiis traditam, sanctorumque prophetarum vocibus et oraculis, ne quid detrimenti capiat, obsignatam una nobiscum veneratus complecteretur. Quia vero partim ex his quæ publice apud vos pro concione proponere non cessat, partim rursus ex editis ab illo exegibus, graviter eum seductum, nec vulgari quoque perfidia et impietate irretitum comperimus, ad eam necessitatem adacti sumus, ut synodicalis litteris testaturæ illi faceremus, quod nisi quam celerrime, hoc est, intra prædinitum a Cælestino sanctissimo Romanæ Ecclesiæ episcopo dierum spatium, a doctrinæ suæ novitatibus abstinerit, eaque quæ 79 apud vos docuit, suisque libris qui apud nos etiam reperiuntur, inseruit, vel inseri sane curavit, suo chirographo anathematizet, nullum consortium, neque ullum in posterum inter sacerdotes Dei locum habiturum esse, sed ab omnium societate prorsus alienum fore.

Nemo autem hanc qualemcunque cunctionem vitio nobis vertat. Neque enim grege tam numeroso, imo vero omnibus, quotquot ubivis gentium versantur, populis et Ecclesiis perturbatis dormitavimus, sed peritorum medicorum industriam hac in parte imitati sumus : hi enim morbos et vulnera in humano corpore nascentia non statim igne aut ferro

Α Τοῦ αὐτοῦ ὁ Κυρίλλου ἐπιστολὴ γραφεῖσα πρὸς τὸν κλήρον καὶ τὸν λαὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐν ἡ γράφει, ὥστε μὴ προσέγειν αὐτοὺς τῇ δυσσεβεῖ διδασκαλίᾳ τοῦ αἰρετικοῦ Νεστορίου, μήτε μὴ κοινοῦσθαι αὐτῷ, εἰ μένει λύκος ἀπὲρ ποιμένος· ἀλλὰ μᾶλλον ἀνδρῖσθαι ἐν Κυρίῳ, καὶ τὴν αὐτῶν πίστιν τηρεῖν ἀπαρκαδόμιστος. Ἐτι τε γράφει καὶ κοινοῦς εἶναι τοὺς ἐκβληθέντας πρὸς Νεστορίου, ἀπεικόντας αὐτοῦ τῇ διδασκαλίᾳ.

Τοῖς ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς πρεσβυτέροις, διακόνοις, καὶ λαῷ Κωνσταντινουπόλεως, Κύριλλος ἐπίσκοπος, καὶ ἡ συναβουσα σύνοδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς διοικήσεως, ἐν Κύριῳ χαίρειν.

Ὅψε μὲν, καὶ μόλις ἤλθομεν ἐφ' ὅπερ ἦν ἀμεινον ἐν ἀρχαῖς ἔλθειν, τὸ φρονεῖν θεοῦ φαμὲν τῆς ἀπάντων ὑμῶν σωτηρίας, καὶ τοῦ μὴ χρῆναι παθεῖν τὸν ἐπὶ τῇ πίστει θόρυβον. Ἀπολογούμεθα δὲ ταῖς ἀπάντων ὑμῶν διὰ τοῦτο λύταις διετελέσαμεν γὰρ οὐκ ἀδακρυτὸν τὸν παρῶχηκότα καιρὸν· προσεδουκώμεν δὲ, ὅτι συμβουλαῖς καὶ παραινήσεσιν ἐκκλησιαστικαῖς, καὶ τοῖς παρὰ πάντων ὑμῶν ἐλέγχοις μεταστήσεται μὲν τῶν ἀπηχιστάτων αὐτοῦ δογματῶν ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Νεστόριος, τιμῆσει δὲ μεθ' ἡμῶν τὴν πίστιν, τὴν παραδοθεῖσαν ταῖς Ἐκκλησίαις παρὰ τε τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν, καὶ παρὰ παντὸς ἱερατικοῦ τάγματος, καὶ ταῖς διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν φωναῖς εἰς τὸ ἔχειν ὀρθῶς κατασπραγισμένην. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐξ ὧν παρ' ὑμῶν ἐπ' ἐκκλησίας λαλῶν οὐ παύεται, καὶ ἐκ τῶν ἐγγράφων ἐξηγήσεων αὐτοῦ πεπλανημένον εὐρίσκομεν, καὶ οὐ μετρίως δυσσεβοῦντα περὶ τὴν πίστιν λοιπὸν ἀναγκαίως ἤλθομεν ἐπὶ τὸ χρῆναι διὰ συνοδικοῦ γράμματος αὐτῷ διαμαρτύρασθαι, ὡς εἰ μὴ ἀπόσχοιτο τὴν ταχίστην τῶν αὐτοῦ καινοτομιῶν, καὶ κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν προθεσίαν παρὰ τοῦ ὀσιωτάτου καὶ θεοσεβεστάτου τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπισκόπου Κελεστίνου, ἀναθεματίσει μὲν ἐγγράφως ἐκεῖνα, ἀπερ εἰρηχέ τε παρ' ὑμῶν, καὶ βίβλοις ἐνέθηκεν, ἢ γούν ἐντεθῆναι παρεσκευάσασιν, αἷ καὶ παρ' ἡμῶν εἰσιν, οὐδένα κοινοῦν εἶναι τὸπον πρὸς τοὺς Ἰσραῆλ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἔσται πάντων ἀλλότριος

Δ Αἰτιάζω δὲ μηδεὶς τὴν μέλλουσιν. Οὐ γὰρ ἐνυστάξαμεν θορυβουμένης οὕτω μεγάλης ἀγάλης, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν ἀπανταχόσε λαῶν καὶ Ἐκκλησιῶν ἐμιμνήσμεθα δὲ τοὺς ἱατρικὴν ἔχοντας ἐμπειρίαν, οἳ τὰ ἐν τοῖς σώμασι γινόμενα τῶν παθῶν οὐκ εὐθὺς ταῖς διὰ σιδήρου καὶ πυρὸς ὑποφέρουσιν ἀνάγκαις, ἀλλ' ἡμῖνοις ἐν ἀρχαῖς φαρμάκοις καταμαλάσσοι, περὶ

Variæ lectiones codicis Segueriani.

ἃ Abest a cod. Seg. hoc proximum.

μίνοντας τὸν ταῖς τοιαύτας πρέποντα καιρὸν. Ἄνδρι-
 σθε τοῖνον ἐν Κυρίῳ, καὶ τὴν ἑαυτῶν πίστιν τη-
 ροῦντες ἀπαρακόμιστον, εὐαρεστεῖν σπουδάζετε τῷ
 Χριστῷ, τῷ ἐνὶ καὶ μόνῳ καὶ ἀληθῶς Υἱῷ τοῦ Θεοῦ
 μενημένῳ καὶ τῶν ἀγίων ἡμῶν Πατέρων, τῶν ἱε-
 ραυευσάντων ὀρθῶς καὶ ἀγίως παρ' ὑμῖν, οἱ καὶ ἐτι-
 περιόντες Θεοτόκον ὀνόμαζον τὴν ἁγίαν Παρθένον.
 Τέτοια γὰρ τὴν Ἐμμανουήλ, ὅς ἐστι Θεὸς ἀληθῶς.
 Γέγονε δὲ σὰρξ ὁ Λόγος, καὶ γεγέννηται σαρκικῶς ἐκ
 γυναικὸς, ἐν ἡμῖς εὐρεθῶμεν ἀδελφοὶ τοῦ ὑπὲρ πᾶ-
 σαν τὴν κτίσιν. Ἐκήρυσσον δὲ οὐ δύο παρ' ὑμῖν
 Χριστοὺς, ἀλλ' ἓνα, τὸν αὐτὸν Θεὸν Λόγον καὶ ἄν-
 θρωπον κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός· οὐ συναφεῖα ψιλλῆ,
 καὶ ὡς ἐν ἰσοτήτῃ μόνῃ τῶν ἀξιωμάτων συνημέμων
 ἀνθρώπων Θεῷ· ταῦτα γὰρ ἐκείνου τὰ ψυχρὰ καὶ
 ἀνωφελῆ καὶ γραῶδη δόγματα. Τὸν αὐτὸν δὲ καὶ πα-
 θεῖν ἔφασκον σαρκικῶς ὑπὲρ ἡμῶν τὸν θάνατον, καὶ
 ἀναστῆναι θετικῶς πατήσαντα τὸ τοῦ θανάτου κράτος·
 ἤξειν τε ἔφασκον τῶν ὄλων κριτὴν. Ταύτην ἐν ἑαυτοῖς
 ἀναζωπυροῦντες ἀεὶ τὴν πίστιν, ἀσπίλους καὶ ἀμώ-
 μους ἑαυτοὺς τηρήσατε, μήτε κοινωνοῦντες τῷ μη-
 μνηθεύοντι, μήτε μὴν ὡς διδασκάλῳ προσέχοντες, εἰ
 μένει λύκος ἀντὶ ποιμένος, καὶ μετὰ ταύτην ἡμῶν
 τὴν ὑπόμνησιν τὴν πρὸς αὐτὸν γενομένην, φρονεῖν
 ἔλοιτο τὰ διεστραμμένα. Τοῖς δὲ γε τῶν κληρικῶν,
 ἧτοι λαϊκῶν διὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν κευχωρισμένοις, ἢ
 καθαιρεθεῖσι παρ' αὐτοῦ, κοινωνοῦμεν ἡμεῖς, οὐ τὴν
 ἐκείνου κυροῦντες ἄδικον ψῆφον, ἐπαινοῦντες δὲ μάλ-
 λον τοὺς πεπονητάς, κάκεινο λέγοντες αὐτοῖς· « Εἰ
 σπυιδίξασθε ἐν Κυρίῳ, μακάριοι· ὅτι τὸ τῆς δυνάμεως
 καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα εἰς ὑμᾶς ἀναπέπταται. »
 C popularibus quoque, qui propter rectam fidem ab
 illo excommunicati, vel gradu moti sunt, nos libere
 approbantes, sed eos potius qui ista perpessi sunt
 commendantes, illudque eis dicentes: « Beati estis,
 si propter Dominum exprobramini; quoniam virtutis et Dei Spiritus super vos requiescit ⁶¹ »

atrociter curant, sed vulnere levioribus primo me-
 dicamentis delinito, tempus præstolantur ustioni et
 sectioni opportunum. Quamobrem viri estote in
 Christo, fideque quam semel accepistis constanter
 servata, Christo uni et soli et vero Dei Filio placere
 satagite; memores sanctorum Patrum nostrorum,
 qui sancte inculpateque sacerdotio apud vos functi
 sunt, quique, dum viverent, sacram Virginem Dei-
 param nominabant. Peperit enim illa Emmanuelem,
 qui verus est Deus. Verbum namque caro factum
 est ⁶⁰; et quo ejus nos fratres evaderemus, qui est
 super omnem creaturam, ex muliere secundum car-
 nem natus est ⁶⁰. Prædicabant autem illi apud vos
 non duos Christos, sed unum tantum; eundem ni-
 mirum Deum verum, et hominem rursus secundum
 carnem ex muliere ortum: non hominem nudum,
 illa tantum copula Deo conjunctum quæ in sola di-
 gnitatis, vel auctoritatis æqualitate cernitur: hæc
 enim frigida, et inutilia, et anilia Nestorii sunt dog-
 mata. Addebant his: illum ipsum mortem nostri
 causa secundum carnem perpessum, mortisque im-
 perio divina virtute proculcato, ex mortuis denuo
 resurrexisse, universorum tandem judicem olim
 venturum esse. Hanc in vobis fidem identidem
 exsuscitantes, immaculatos et inculpatos vos conser-
 vate, nullum prorsus commercium cum memorato
 Nestorio habentes, nec aures illi accommo-dantes, si
 pro pastore lupus esse perrexerit, et post hanc no-
 stram admonitionem ad illum destinatam perversa
 sapere non desiterit. Denique cum iis clericis et
 popularibus quoque, qui propter rectam fidem ab
 illo excommunicati, vel gradu moti sunt, nos libere
 communicamus, injustam illius sententiam minime
 commendantes, illudque eis dicentes: « Beati estis,
 si propter Dominum exprobramini; quoniam virtutis
 et Dei Spiritus super vos requiescit ⁶¹ »

80 EPISTOLA XIX (ol. XVII).

CYRILLI SYNODIQUE CUM EO COLLECTÆ AD MONACHOS CONSTANTINOPOLITANOS.

Τοῖς εὐλαβεστάτοις καὶ θεοφιλεστάτοις Πατράσι
 μοναστηρίων, τοῖς κατὰ τὴν Κωνσταντινουπόλιν, Κύ-
 ριλλος καὶ ἡ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν συναχθεῖσα
 ἄγία σύνοδος, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Τῆς θεοσεβείας ὑμῶν τὸν ζῆλον, ὃν ἐν Χριστῷ
 πεποιθῆτε βλασφημουμένῳ, καὶ τοῦτο ἐν ἐκκλησίᾳ τῇ
 τῶν ὀρθοδόξων, μεμαθήκαμεν ἀκριβῶς, καὶ σφόδρα
 μὲν ἐπηνέοσαμεν τῆς εὐνοίας ὑμᾶς τῆς εἰς Χριστὸν,
 καὶ ἀγάπης τῆς εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Κλαίοντες δὲ
 διατελούμεν, καὶ παρακαλοῦντες τὸν τῶν ὄλων Σω-
 τῆρα Χριστὸν, νῦν θραύσαι τὴν τοῦ διαβόλου παγίδα,
 καὶ περιελεῖν τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ σκάνδαλον, καὶ
 πύσαι τὰς κατὰ τῆς δόξης αὐτοῦ δυσφημίας. Ἐπεὶ
 δὲ ἐστὶ μακρόθυμος, καὶ καιρὸν μεταγνώσεως ἐπεδαψι-
 λέυσεν τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐπισκόπῳ Νεστορίῳ, σιω-
 πῶντων πάντων τέως ἐπ' αὐτῷ καὶ περιμενόντων,
 ἕπερ ἦν ἅπασι δι' εὐχῆς, τὸ μεταστῆναι μὲν αὐτὸν
 τῆς βεβήλου καινοφωνίας, φρονῆσαι δὲ μεθ' ἡμῶν τὰ

Religiosissimis piissimisque monasteriorum Pa-
 tribus, qui sunt Constantinopoli, Cyrillus et sancta
 synodus Alexandriæ congregata, in Domino salu-
 tem.

Pietatis vestræ zelum, quem pro Christo publice
 in orthodoxorum ecclesia blasphemis appetito de-
 clarastis, plene didicimus, summisque laudibus, ut
 æquum erat, dilectionem vestram in Christum et
 ejus nomen extulimus. At nos interim in lacryuis
 luctuque jacentes, Christum universorum Salvato-
 rem obstamur, ut vel nunc tandem dissipatis dia-
 boli laqueis, Ecclesiarum scandala præscindat, ma-
 ledictisque gloriam illius insectantes compescat.
 Quia vero longanimis est, pœnitentiæ tempus
 abunde satis Nestorio hucusque concessit, omnibus
 interea conticentibus, magnoque desiderio exspe-
 ctantibus, ut, profana illa vocum novitate relicta ⁶²,
 quæ recta ac decencia, divinisque Scripturis con-

⁶⁰ Joan. 1, 14. ⁶¹ Galat. iv, 4. ⁶² I Petr. iv, 14.

⁶¹ Ibid. 20

sentanea sunt, nobiscum saperet; fidemque per sanctos apostolos et evangelistas, qui germani mysteriorum Christi dispensatores exstiterunt, mandatumque ut Evangelium illius universo terrarum orbi annuntiarent, habuerunt, jam inde ab initio traditam susciperet. At quia in iisdem erroribus perseverat, blasphemiasque blasphemias cumulat, ad deteriora subinde gradum facit, et peregrina alienaque dogmata, quæ sancta Dei Ecclesia nunquam agnovit, proponere non desinit; æquum esse existimavimus vel ternis litteris illum commonefacere: quibus illæ quoque accedunt, quæ jam una cum nostris postremis a sanctissimo piissimoque fratre et comministro nostro Cœlestino magnæ urbis Romæ episcopo missæ sunt.

Summa autem admonitionis hæc est: siquidem resipiscere, et ea quæ dixit, lacrymis diluere, ac dogmata quæ falsa proposuit, scripto anathemate condemnare, et rectam tandem inculpatamque catholicæ Ecclesiæ fidem voluerit agnoscere; fore ut veniam, si tamen eam petat, et quæ oportet doceri se sinat, promereatur. **81** Sin vero ea facere recusarit, ab episcoporum cœtu, necnon a magisterii dignitate se prorsus alienum extorremque esse intelligat. Neque enim tutum est, lupum Christi gregibus infestum sub pastoris specie admittere. Viri itaque estote, et, ut servos Dei decet, animarum vestrarum curam suscipite, tum pro Christi gloria, et ut fides quæ in ipsum est, recta et sincera ubique locorum annuntietur, nihil non tentate. Hoc enim vos et a futuris periculis liberabit, et coram divino tribunali corona dignos efficiet, Christo omnium nostrum Salvatore propter vestram erga illum dilectionem laudante omnes et remunerante. «Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos fratres qui mecum sunt⁸¹.» Opto vos in Christo valere, dilecti et desideratissimi fratres.

ἄρθα καὶ εἰκότα, καὶ ταῖς θεοπνεύστοις συμβαίνοντα Γραφαῖς, ἐλέσθαι τε τὴν πίστιν τὴν παραδοθεῖσαν ἄνωθεν ταῖς Ἐκκλησίαις παρὰ τε τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν, οἳ καὶ γεγονόσιν οἰκονόμοι γνήσιοι τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, καὶ ἱερουργεῖν ἐτάχθησαν τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανόν. Ἐπειδὴ δὲ μεμένηκεν ἐν τοῖς αὐτοῖς, τάχα δῆπου καὶ ἐν χεῖροσι γέγονε, προστιθεὶς ἀεὶ δυσφημίας ἐπὶ δυσφημίαις, καὶ ἕνα καὶ ἄλλοτρια παντελῶς ἐξηγοῦμενος δόγματα, ἃ μὴ οἶδεν ὧς ἢ ἅγια καθολικὴ Ἐκκλησία ἐδικαιώσαμεν ὑπομνησθέντα^ο τρίτῳ γράμματι, τοῦτῳ δὲ τῷ πεμφθέντι παρὰ τε ἡμῶν, καὶ τοῦ δισωτάτου καὶ θεοσεβεστάτου ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ Κελεστίνου, τοῦ τῆς μεγάλης Ῥώμης ἐπισκόπου.

Ἐὶ μὲν ἔλοιτο μετανοῆσαι, καὶ ἐφ' οἷς εἴρηκε διακρύσας, ἀναθεματίζει μὲν ἐγγράφως τὰ διεστραμμένα ἑαυτοῦ δόγματα, ὁμολογῆσαι δὲ ὀρθῶς καὶ ἀνεπιλήπτως τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τὴν πίστιν, μένειν αὐτὸν, συγγνώμῃ αἰτοῦντα, καὶ ἃ δεῖ μανθάνοντα. Εἰ δὲ μὴ ἔλοιτο ταῦτα πράξει, ἄλλοτριον αὐτὸν εἶναι καὶ ἕνον τοῦ χοροῦ τῶν ἐπισκόπων, καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀκίνδυνον ἐν εἶδει ποιμένος λύκον ἐπαρτεῖναι δεῖνόν τοῖς τοῦ Σωτῆρος ποιμνίοις. Ἀνδρίζεσθε τοίνυν ὡς δοῦλοι Χριστοῦ^δ, καὶ φρονεῖσατε τῶν ἰδίων ψυχῶν, πάντα πράττοντες ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅπως ἀν' ἡ εἰς αὐτὸν πίστις ὀρθὴ καὶ ἀκαταίτητος κηρύττεται πανταχοῦ. Τοῦτο γὰρ ὑμᾶς καὶ τῶν μετὰ αὐτὰ κινδύνων ἀπαλλάξει, καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ βήματος στεφάνων ἀξιοθῆναι παρασκευάσει, τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἐνεκα σύμπαντας ἀποδεχομένου τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ. Ἐἰσπάσαθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοί. Ἐὐχρησθῆναι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι, ἀγαπητοὶ καὶ ποθεινότατοι.

EPISTOLA XX (ol. XVIII).

CYRILLI AD CLERUM POPULUMQUE ALEXANDRINUM. E RHODO ANTE SYNODUM SCRIPTA.

Ut continuis precibus suos pro recta fide periclitante conatus adjuvent..

Preshyteris, diaconis, populoque Alexandriensi dilectis desideratissimisque Cyrillus in Domino salutem.

Gratia et benignitate Christi Salvatoris nostri magnum latumque pelagus emensi, incolumes Rhodum pervenimus, ea ventorum lenitate prosperitateque usi, ut totam illam navigationem citra omnem timorem omnemque vitæ discrimen peregerimus. Quare Deum glorificantes, debitasque gratiarum actiones eidem persolventes, cum Propheta in hasce voces prorupimus: «Tu dominaris potestati maris; motum autem fluctuum ejus tu mitigas⁸².» Quia

Κύριλλος πρεσβυτέροις, καὶ διακόνοις, καὶ λαῶ Ἀλεξανδρείας, ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Χάριτι καὶ φιλοφροσύνῃ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, τὸ πλατὺ καὶ μέγα διεννηξάμεθα πέλαγος, ἀπαλοῖς τε καὶ ἡμερωτάτοις πνεύμασιν ὥστε δίχα φόβου καὶ κινδύνου παντὸς τὸν πλοῦν ἐξενύσαντας ἀρξίσθαι εἰς τὴν Ῥοδίον, δοξολογούντας Θεόν, καὶ λέγοντας μετὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος φωνῆς: Ἐὶ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης, καὶ τὸν σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραΰνεις. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀναγκαῖον ἀπόντας τῷ σώματι, παρόντας

⁸² Rom. xvi, 16. ⁸¹ Psal lxxxviii, 10.

Variæ lectiones codicis Segueriani.

^ο ὑπομνησθέντας. ^δ Θεοῦ.

ἐν τῷ πνεύματι, περιπέψασθαι διὰ τοῦ γράμματος, ὡς τέκνα, δεῖν φήθην ἐπιστεῖλαι· τῶς ταῦτα ὑμῖν, καὶ ἐναργῆ καταστήσαι. Πιστεύω γάρ, ὅτι προσθή-
σαι ὁ Θεὸς τὰ λοιπὰ, καὶ διὰ τῆς ἀπάντων ὑμῶν
προσευχῆς παρακαλημένος. Δεῖξαι τοίνυν εἰς τὸν
παρόντα μάλιστα καιρὸν, ὡς καρπὸν ἀγάπης, τὰς
ὑπὲρ ἡμῶν προσευχὰς (καὶ γὰρ τοῦτο ποιῶν οὐ
διαλιμπάνω), ἵνα πάλιν ὁ πάντας συντρέθων πολέ-
μου Θεὸς, ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος, καταστήσας τὰ
μεταξὺ, καὶ πάντα βάλτας πόλεμον*, χαίροντας
ἡμᾶς χεῖρουσιν ὡς τέκνοι ἀποδοῦ. Πάντα γὰρ δύνα-
ται, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἀδυνατεῖ δὲ αὐτῷ παν-
ταλῶς οὐδέν. Τῆς δὲ ὑμῖν συντρόφου καὶ προεπούσης
ἐπιεικείας ἀντέχεσθε. Τοῦτο γὰρ ἀποφανεῖ ὑμᾶς
μάλιστα δοκιματώτους, οἱ καὶ ἀπόντος καὶ παρόντος
τοῦ κατὰ πνεῦμα πατρὸς, τὸν εὐγενῆ καὶ ἀξιόληπτον
τιμᾶτε βίον. « Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι
ἀγάπῃ. » Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί. Ἐρ-
θῶσθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι, ἀγαπητοὶ καὶ πο-
θεινότες.

vita rationem sectemini. « Salutate vos invicem in osculo sancto²⁷. » Qui mecum sunt fratres, vos sa-
lutant. Valere vos cupio in Domino, dilectissimi et desideratissimi.

EPISTOLA XXI (ol. XIX).

AD EOSDEM.

Ejusdem cum precedente argumenti.

Κύριλλος πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ λαῶν C
Ἀλεξανδρείας, ἀγαπητοὺς καὶ ποθεινοτάτους, ἐν
Κυρίῳ χαίρειν.

Δεῖν ἔμελλε μοι πάλιν τῆς ὑμῶν ἐπιεικείας τὴν πρόσ-
ρῃσιν, δέδοται τοῦ γράφειν καιρὸς καὶ τόπος. Ἐσμέν
τογαροῦν ἐν τῇ Ἐφεσίῳ, διὰ τὰς πάντων ὑμῶν εὐ-
χὰς ἐν εὐρωστίᾳ διατελοῦντες, καὶ λοιπὸν ἐγγὺς ἔχον-
τες τὸν ἐκείνου συνόδου καιρὸν. Πιστεύομεν δὲ ὅτι Χριστὸς ὁ
πάντων Σωτὴρ, καθαρὰς ἀποφανεῖ διεισοτραμμένων
ἐνοσιῶν τὰς αὐτοῦ Ἐκκλησίας, καὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν
ἀποκαταστήσει ἢ φανωτάτην· ὥστε πάντας πανταχῇ
καθαροὺς καὶ ἀμώμους, ἀκατήλευτον ἔχοντας αὐτὴν
ἔσας αἶρειν χεῖρας εἰς προσευχὰς, ἐκείνο λέγοντας
ἐδὲ φωνῆς τοῦ μακαρίου Δαβὶδ· « Κατευθυνθήτω
ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου· Ἐπαροι-
ῶν χειρῶν μου, θυμίαμα ἱσπερινή. » Περιέρχεται γὰρ
ὁ πονηρὸς τὸ ἀκοίμητον θηρίον, ἐπιβουλεύων τῇ δόξῃ
τοῦ Χριστοῦ· ἰσχύει δὲ ἕλωσ οὐδέν, ἀργούσης αὐτοῦ
τῆς σκαλιότητος, καὶ ἀπρακτοῦσης τῆς πονηρίας.
Ἐπιβουλεύει γὰρ οὐκ ἀνθρώπων κινήσῃ οὐδὲ ἐν τῶν
καθ' ἡμᾶς ἀπλῶς, κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς νέοις δογμα-
τισταῖς, ἀλλὰ Θεῷ τῷ πάντα ἰσχύοντι. Οὐκοῦν
ἀκούετω παρὰ παντὸς ἀγαπῶντος Χριστόν· « Σκλη-
ρὸν σοι τὸ πρὸς κέντρα λακτίσειν. » Πλήττει γὰρ
αὐτὸν ὁ δεσπότης, καὶ ὁμοῦ τοῖς ἰβίοις τέκνοις πε-

A vero par erat, ut corpore absens, spiritu autem
præsens, litteris vos tanquam filios complecterer,
non potui intermittere, quin hæc interea ad vos
perscriberem, præsentemque rerum mearum sta-
tum vobis patefacerein. Fore enim confido, ut Deus
vestrum omnium precibus provocatus, cætera quo-
que, quæ etiamnum reliqua sunt, adjiciat. Exhibete
proinde hoc præsertim tempore veluti certum quem-
dam dilectionis fructum, vestras pro nobis preces
(nam et ego quoque id facere non desino). quo vir-
tutum Dominus, qui omne bellum potenter conte-
rit²⁸, omnia quæ huic causæ intervenerint suavi-
ter componens, omnemque tempestatem et turbam
mitigans, **S**2 nos gaudentes vobis gaudentibus, tan-
quam filiis, denuo restituat. Omnia enim, ut scriptum
est²⁹, potest, et nihil est illi impossibi^{le}. Honestati
vobis iugenitæ, vestræque professioni consentaneæ
sedulo incumbite. Hoc enim apud omnes apprime
commendatos vos reddet, nempe si Patre vestro
spirituali tum absente, tum præsentem, laudabilem

in osculo sancto²⁷. » Qui mecum sunt fratres, vos sa-
lutant. Valere vos cupio in Domino, dilectissimi et desideratissimi.

Cyrillus presbyteris, diaconis, populoque Alexan-
drino dilectis desideratissimisque in Domino sa-
lutem.

Desideranti mihi vestram moderationem denuo
consalutare, tempus et locus commodam scribendi
occasionem attulerunt. Per omnium itaque vestrum
preces in Ephesiorum metropoli agimus, commoda
valentes valetudine, inchoandaque synodi tempus
in horas exspectantes. Confidimus autem, omnium
Salvatorem Christum Ecclesias suas ab omnibus
perversis doctrinis repurgaturum, rectamque fidem
omnibus palam facturum; quo omnes ubique loco-
rum agentes, mundi, inculpati sinceræque fide or-
nati, puras manus ad preces levare³⁰, illudque beati
Davidis dicere valeant: « Dirigatur oratio mea sicut
D incensum in conspectu tuo: elevatio manuum mearum,
sacrificium vespertinum³¹. » Circumcursat
enim perversa illa pervigilque bestia, Christi gloriæ
insidians: at nihil omnino potest, inani prorsus
cassaque illius feritate et malitia permanente. Insi-
diatur quippe non homini cuiquam vulgari, nobisve
simili, sicut isti novorum dogmatum inventores
arbitrantur, sed Deo omnipotenti. Audiatur igitur a
quovis Christum amante: « Durum est tibi contra
stimulum calcitrare³². » Ferit enim miser seipsum

²⁷ Judith xvi, 3. ²⁸ Luc. i, 37. ²⁹ Rom. xvi, 16. ³⁰ I Tim. ii, 8. ³¹ Psal. cxi, 2. ³² Act. ix, 5.

Varia lectiones codicis Segueriani.

* θέρων. ἢ ἀπαισι καταστήσαι.

unaque cum filiis suis ad interitum ruet. Nam qui recta Ecclesiarum dogmata pervertunt, de sorte illius sunt, neque Dei iudicium evadere possunt. Orate igitur pro nobis, ut Dei omnium Salvatoris munere gaudentes, gaudentibus iterum restituamur. Omnia enim **83** potest, et nihil omnino est quod ipse non queat. « Salutate vos invicem in osculo sancto ¹¹. » Salutant vos, qui mecum sunt fratres. Valere vos in Domino exopto, dilecti et desideratissimi fratres.

Α σιταί πρὸς ἄλλοθρον. Οἱ γὰρ τὰ ὀρθὰ τῶν ἀγίων Ἐκκλησιῶν διαστρέφοντες δόγματα, τῆς ἐκείνου μερίδος εἶσιν· οὐ φεύζονται δὲ τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ. Προσεύχεσθε τοίνυν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ὁ Θεὸς ὁ πάντων Σωτὴρ, δοῇ πάλιν χαίρουσι χαίροντας ἀποδοθῆναι Πάντα γὰρ δύναται, καὶ ἀδυνατεῖ παντελῶς οὐδὲ αὐτῷ. « Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ. » Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί. Ἐβρώσθα ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι, ἀγαπητοὶ καὶ ἀδελφοὶ ποθεινότεστοι.

EPISTOLA XXII (ol. XX).

JOANNIS ANTIOCHENI EPISCOPI AD CYRILLUM.

Quod nondum synodo adfuerit itineris longitudinem et difficultatem causatur.

Domino meo religiosissimo, sanctissimoque com- ministro Cyrillo, Joannes in Domino salutem.

Non mediocriter me crucial, posteaquam sanctitas tua Ephesi præsto esse cœpit, paucos hosce dies me abfuisse. Etenim sanctitatis usque desiderium, magis quam res ipsa. ut iter hoc quam citissime absolvere cupiam, me stimulat. Tandem ergo post multas exantlatas itineris molestias, sanctitatis tuæ precibus adjutus, pro foribus sum. Nam triginta totos dies (tot enim spatii intercapedo postulat) iter usque facio, nihil quidquam quietis prorsus mihi indulgens, multis interim religiosissimis episcopis ob itineris difficultatem graviter afflictis, neque paucis quoque jumentis ob continuum perfectionis laborem extinctis. Tu igitur, domine, Deum preceris, obsecro, ut hosce quinque aut sex itimeris dies sine molestia percurrere, sacramque ac sanctum tuum caput cum gaudio nobis complecti et exosculari liceat. Dominus meus Joannes, Paulus, Macarius, cæterique qui apud me sunt, Deo charissimi episcopi sanctitatem tuam salutant. Ego quoque cum meis domesticis universam quæ tecum est fraternitatem plurimum saluto. Incolumis vale, et pro nobis orare perge, domine piissime ac sanctissime.

Β Τῷ δεσπότη μου τῷ θεοφιλεστάτῳ, καὶ ἀγιωτάτῳ συλλειτουργῷ Κυρίλλῳ, Ἰωάννης ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Οὐδὲ ἐμὲ μετρίως δάκνει, τὸ ἅλωσ τῆς ὑμετέρας δσιότητος εἰς Ἐρεσον παραγενομένης, τὰς μικρὰς ταύτας ὑστερῆσαι ἡμέρας. Τῆς γὰρ χρεῖας ὁ περὶ τῆν σὴν ἀγιστὴν πόνθος πλέον μοι ἐγκρατεῖται συντόνωσ τὴν ὁδὸν ἐξανῦσαι. Εἶμι γοῦν ἐπὶ θύραις λοιπὸν, τῆς σῆς ἀγιότητος εὐχαῖς, πολὺν ὑποστάς τὸν τῆς ὁδοιορίας πόνον. Ἡμέρας γὰρ ἔχω τριάκοντα (ποσοῦτος γὰρ ὁ κύκλος τῆς ἐδοῦ ἔχει) ὀδεύων, οὐδαμῶς οὐδ' ἅλωσ ἐνδιδοῦς ἐαυτῷ, ἐνίλων τῶν κυρίων τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, ἀνωμαλίᾳ κατὰ τὴν ὁδὸν χρῆσαμένων, ζῶων δὲ πολλῶν πεπτωκότων ἀπὸ τῆς συντόνου ὁδοιορίας. Εὐχου οὖν, δέσποτα, καὶ ταύτας τὰς πέντε, ἧ ἔξ μονὰς ἡ, ἀλύπως ἡμᾶς ὀδεύσαι, καὶ ἀλύπως περιπτύξασθαι τὴν ἱερὰν ἡμῖν καὶ ὀσάν κεφαλὴν. Οἱ περὶ τὸν κύριόν μου τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Ἰωάννην, Παῦλον, Μακάριον, προσφθέγγονται σου τὴν δσιότητα, καὶ πᾶσαν τὴν σὺν σοὶ ἀδελφότητα, ἐγὼ τε καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ, πλείστα προσαγορεύομεν. Ἐβρώμένως, ὑπερευχόμενος ἡμῶν, διατελοῆς, δέσποτα θεοφιλέστατε καὶ δσιώτατε.

et pro nobis orare perge, domine piissime ac sanctissime.

84 EPISTOLA XXIII (ol. XXI).

CYRILLI AD QUOSDAM DE CLERO CONSTANTINOPOLITANO.

Ut Candidiani et Nestorii molimina irritentur, quid Ephesi gestum sit narrat.

Cyrillus archiepiscopus Alexandrinus, Comario et Potamoni episcopis, et domino Dalmatio monasteriorum archimandrita, et Timotheo et Eulogio presbyteris, dilectis ac desideratissimis, et in Christo sanctificatis, plurimam salutem.

Exspectabamus honorabilem Nestorium accessurum, ac pœnitentia ductum ob ea quæ post ordi-

Κυρίλλος ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, Κομαρίῳ καὶ Ποτάμῳ [Ποταμίῳ], ἐπισκόποις, καὶ τῷ ἀρχιμανδριτῇ τῶν μοναστηρίων, τῷ κυρίῳ Δαματίῳ, καὶ Τιμοθέῳ, καὶ Εὐλόγιῳ πρεσβυτέροις, ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινότεστοις, καὶ ἐν Χριστῷ ἡγιασμένοις, πλείστα χαίρειν.

Προσδοκῶμεν ἐλθόντα τὸν τίμιον Νεστόριον, μεταγνώνα ἐφ' οἷς δευσοφῆμηκεν, ἀφ' οὗ χειροτό-

¹¹ Rom. xvi, 16.

Varie lectiones codicis Segueriani.

ἡμέρας.

νηται, και συγγνώμην αἰτῆσαι παρὰ τῆς ἀγίας συν-
 ὄδου· εἰ και ὅτι μάλιστα οὕτως ἐπικινδύνουν τὸ χαρί-
 σασθαι συγγνώμην αὐτῷ· οὐ γὰρ ἐνεδέχετο ἀνδρὶ
 τοιαῦτα κηρύξαντι (πᾶσαν γὰρ διέστραψε τὴν οἰκου-
 μνην, και τὴν θρησκευομένην τῶν Ἐκκλησιῶν
 παρέλυσε πιστίν) χαρίσασθαι συγγνώμην. Εἰ γὰρ
 και ὁ μίαν ἀφίειναι δύσφημον φωνὴν τολμήσας κατὰ
 τῶν εὐσεβεστάτων και φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλείων,
 δικαίως ὑπομένει τὰς ἐκ τῶν νόμων ἀγανακτήσεις,
 οὐ μᾶλλον ὁ ἀσεβῆς τὸ σύμπαν, ὁ τὸ εὐαγὲς ἡμῶν
 ἀνατρέπων μυστήριον, και ἀναιρῶν τὴν οἰκονομίαν,
 ἣν ὁ ἅγιος και φιλόανθρωπος τοῦ Θεοῦ Πατρὸς Υἱὸς
 μονογενῆς δι' ἡμᾶς ἐπέληρωσε, καταξιώσας ἀνθρω-
 πος γενέσθαι, ἵνα πάντας ἡμᾶς σώσῃ, και ἀπαλλάξῃ
 τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἀμαρτίας και θανάτου; Πλὴν ἐθαυ-
 μάσαμεν τὴν σκληροκαρδίαν τοῦ ἀνδρός. Οὐ γὰρ
 μετενόησεν, οὐδὲ ἔκλαυσεν, ἐφ' οἷς εἰπέιν ἐτόλμησε
 κατὰ τῆς δόξης τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ.
 Ἀλλὰ γὰρ και ἐν Ἐφέσῳ παραγεγῶνός, τοῖς αὐτοῖς
 ἐπέχρητο λόγοις, και πάλιν ἐδείξεν αὐτὸν φρονούντα
 τὰ διεστραμμένα· ὡς και τῶν ἐπισήμων μητροπολι-
 τῶν και θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων, λόγους δικαίως
 πρὸς αὐτὸν κινούτων, εἶτα συγκλειόντων αὐτὸν διὰ
 τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, και διδάξαντων ὅτι Θεὸς
 ἔστιν ὁ ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου κατὰ σάρκα γεννη-
 θεὶς, ἀθεμίτῳ φωνῇ χρησάμενος, ἔφη· Ἐγὼ διμη-
 ναῖον και τριμηναῖον Θεὸν οὐ λέγω· και ἄλλα δὲ πρὸς
 τούτοις ἕτερα, ἀναιρῶν τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Μο-
 νογενοῦς.

Ego bimestrem et trimestrem Deum non dico : quibus alia addidit non pauca, Unigeniti incarna-
 tionem e medio plane tollens.

Δίδονται μὲν οὖν τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ προθεσμία ἡ ἀγία
 Πεντηκοστὴ παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων ἡμῶν βασιλείων.
 Τὸ γὰρ πρῶτον γράμμα, δι' οὐ κεκλήμεθα, τοῦτον ἔχει
 τὸν τύπον. Κατηντήσαμεν δὲ ἐπὶ τὴν Ἐφεσίων πό-
 λιν πρὸ τῆς ὀρθοίτης ἡμέρας· οὐ γὰρ ἦν καταφρο-
 νῆσαι δεσποτικῶν θεσπισμάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἀκηκόα-
 μεν ἔρχεσθαι τὸν εὐλαβεστάτον και θεοφιλεστάτον τῆς
 Ἀντιοχείων ἐπίσκοπον Ἰωάννην, περιεμείναμεν ἡμέ-
 ρας ἑκαταίδεκα, καίτοι πάσης τῆς συνόδου βούουσης και
 λεγούσης, ὅτι ἐκεῖνος οὐ βούλεται συνεδρεῦσαι· δέ-
 δοικε γὰρ μὴ ἄρα καθαίρειν ὑπομείνην ὁ τιμιώτατος
 Νεστόριος, ληφθεὶς ἐκ τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησίας,
 και ἴσως τὸ πρᾶγμα αἰσχύνεται. Ὁ και εἰδείξε και ἡ
 πείρα τὸ λοιπὸν ἀληθινῶς· ὑπερέθετο γὰρ τοῦ ἐλ-
 θεῖν. Προλαβόντες γὰρ τινες τῶν σὺν αὐτῷ εὐλαβε-
 στάτων ἐπισκόπων ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἔφησαν· Ἐν-
 σταλατο ἡμῖν ὁ κύριος Ἰωάννης ὁ ἐπίσκοπος εἰπεῖν
 τῇ θεοσεβείᾳ ὑμῶν, ὅτι Ἐὰν βραδύνα, πράττετε ὁ
 πράττετε. Συναχθεῖσα τοίνυν ἡ ἀγία σύνοδος τῇ κατὰ
 Ἀλεξανδρείας ὁδοῦ και εἰκάδι ἡ τοῦ Παυλὶ μηνὸς ἐν
 τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τῇ καλουμένῃ ἀγίᾳ Μαρτίᾳ,
 ἐκάλεσαν αὐτὸν, πέμψασα εὐλαβεστάτους ἐπισκόπους,
 ὥστε ἰλθεῖν αὐτὸν, και συστήσαι αὐτῷ¹, και ἀπο-
 λογῆσασθαι, περὶ ὧν εἰδίβαξ και ἔγραψεν. Ὁ δὲ τὴν
 μὲν πρῶτην ἀπόκρισιν ἐποίησατο, λέγων, ἔτι Ἐπί-

A nationem suam blasphemo ore protulit, a sancta
 synodo veniam petiturum : quanquam etiam sic
 maxime periculosum erat veniam ipsi dare; neque
 enim expediebat, homini, qui talibus concionibus
 omnem terrarum orbem pervertit, fidem reli-
 giosæ ab Ecclesiis servatam et cultam labefactavit,
 veniam concedere. Etenim si ille, qui vel unicam
 infamem vocem contra piissimos Christianissimos-
 que imperatores depromere ausus fuerit, merito
 legum indignationem non evadit, quanto justius
 eam experiri par est illum penitus impium, qui sa-
 crosanctum incarnationis mysterium evertere, ac
 dispensationem abolere conatus est, quam sanctus
 et benignus Dei Patris Filius unigenitus propter
 nos implevit, homo fieri non dedignatus, ut omnes
 nos salvos faceret, mundumque universum a morte
 et peccato liberaret? Verum stupenda est viri hujus
 duritia, mentisque obstinatio. Neque enim pœnituit,
 neque ea fletu diluit, quæ contra gloriam om-
 nium nostrum Salvatoris Christi dicere ausus fuerat.
 Quin etiam cum venisset Ephesum, iisdem rursus
 usus est sermonibus, quibus ante; ac denuo cer-
 tum omnibus indicium fecit, se a perversa sententia
 minime alienum esse. Itaque cum quidam cele-
 briores metropolitani, piissimique episcopi, ad-
 versus eum quæstionem merito moverent, clareque
 ex divina Scriptura convincerent et ostenderent
 Deum esse illum, quem sancta Virgo secundum car-
 nem genuerat, in hanc sceleratam vocem proripit :
 quibus alia addidit non pauca, Unigeniti incarna-

C Ac terminus quidem 85 sanctæ synodo a piissi-
 mis imperatoribus præstitutus erat sacra Pente-
 costes dies. Primæ enim illorum litteræ quibus ad
 synodum evocabamur, ita jubebant. Hanc autem
 præstitutam diem nos nostro adventu in civitatem
 Ephesiorum antevertimus; neque enim decebat ut
 dominorum nostrorum edicta negligeremus. Verum
 posteaquam piissimum religiosissimumque Joannem
 episcopum Antiochenum adventare accepissemus,
 adhuc sexdecim dies expectavimus, cum tamen tota
 synodus reclamaret, asserens illum consensui inter-
 esse non velle, quod metueret, ne forte reveren-
 dissimus Nestorius, qui ex illius Ecclesia assumptus
 fuerat, loco suo moveretur : quæ res ipsi fortasse
 justum pudorem incuteret. Quam suspicionem ve-
 ram exstitisse, ipsa postea experientia liquido ostendit;
 nam distulit adventum suum. Etenim nonnulli
 ex orientalibus ejus episcopis, ab illo præmissi,
 hæc denuntiarunt : Præcepit nobis dominus Joannes
 episcopus, ut vestræ pietati dicamus : Si tardavero,
 quod facturi estis, id faciatis. Sancta itaque syno-
 dus octavo et vicesimo die mensis Pauni, ut Alexan-
 drini vocant, in ecclesia magna, quæ appellatur
 Sancta Maria, congregata, missis quibusdam reli-
 giosissimis episcopis, Nestorio denuntiat, ut veniat

Varie lectiones codicis Segueriani.

¹ Ἐκείτῃ. ἰ. αὐτόν

sibique non desit, ac de iis quæ scripserat et docuerat, coram rationem reddat. Ille autem primo respondit: Considerabo, et videbo. Accersitus est ergo altera citatione per sanctissimos quosdam episcopos, iterum a sancta synodo ad eum missos. Ille vero rem tum commisit plane indignam. Nam milites a Candidiano magnificentissimo comite acceptos ante ædes in quibus versabatur collocavit cum fustibus ut arcerent, si qui forte ad illum ingredi vellept. Cum autem sanctissimi episcopi, qui missi fuerant, perseverarent, unum hoc asserentes, se non adesse ut asperum quidpiam dicerent, vel audirent, sed ut juxta sanctæ synodi mandatum ipsum vocarent, variis usus est excusationibus, ut qui conscientia sua redargutus venire nollet. Usi sumus tertia deinde citatione, ac diversarum provinciarum episcopis denuo ad illum destinatis, ille rursus militum violentiam adhibuit, neque accedere voluit. Cum ergo sancta synodus consedisset, nec non ecclesiasticis sanctionibus insistens, illius epistolæ et expositiones legisset, lectasque blasphemias plenas comperisset; **88** et quidam præterea insignes piissimique episcopi metropolitani testati essent, quod in ipsa quoque Ephesiorum civitate cum ipsis discipulans, Jesum Deum esse aperte sententiam in illum protulit.

Quia vero necessarium est ut pietas vestra, hæc ipsa comperta habens, illos quoque de his commonefaciat quos ea maxime scire oportet, ne vel ipse vel alii illius fautores honestis verbis quemquam exsperiant, operæ præteritum censui ut hæc indicarem. Habemus quoque Joannis piissimi religiosissimique episcopi epistolam ad eum perscriptam, qua sane acriter illum increpat, tanquam qui nova et impia dogmata in Ecclesias invexerit, sanctorumque evangelistarum et apostolorum doctrinam Ecclesiis traditam evertat. At quia nihil ad blasphemiarum suarum defensionem afferre potest, noxæ suæ velamen querens, ait: Quatuor dierum dilationem petii, donec veniret episcopus Antiochenus, et noluerunt concedere, cum tamen memoratus sanctissimus episcopus Joannes venire recusasset. Nam si adesse voluisset, quorsum pertinuit ut per suos episcopos significaret: Si tardavero, quæ facturi estis, facite? Noluit enim, ut dixi, interesse, sciens fore ut sancta synodus depositionis sententiam in Nestorium, qui adversus omnium nostrum Salvatorem Christum impia blasphemique verba protulerat, omnino ferret. Quoniam vero, ut intellexi, relationes a magnificentissimo comite Candidiano delatæ sunt, cauti ac vigilantes estote, ac docete, commentarios rerum in Nestorii depositione gestarum nondum perfecte conscriptos esse: unde ne ad religiosos quidem victoresque imperatores nostros relationem, quæ mitti debet, adhuc mittere potuimus: at, Deo bene favente, una cum commen-

Α πτομαι και ὀρώ. Κέκληται δευτέρω παραναγνωστικῶν παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου, πάλιν πεμφθέντων πρὸς αὐτὸν θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων. Ὁ δὲ πρῶτα ποιῶν ἀτοκον, στρατιώτας λαβὼν παρὰ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κόμητος Κανδιδιανοῦ, ἔστησε πρὸς τῆς οἰκίας αὐτοῦ, μετὰ βοσκίων κωλύων ἰεῖσθαι τινὰ πρὸς αὐτόν. Ὡς δὲ ἐπέμνον οἱ πεμφθέντες ἀγιώτατοι ἐπίσκοποι, λέγοντες, ὅτι οὐδὲν χαλεπὸν ἤλθομεν εἰπεῖν, ἢ ἀκοῦσαι, ἀλλ' ἡ ἁγία σύνοδος αὐτὸν καλεῖ, ἀφορμαῖς ἐπέχρητο διαφοροῖς, ὡς μὴ θέλων ἀνελεῖν· ἐπέπληττε γὰρ αὐτῷ ἡ τὸ συναδέσ. Ἔτα κεχρημέθα και τρίτῳ παραναγνωστικῶν· και πάλιν πεμφθέντων ἐπισκόπων πρὸς αὐτόν ἐκ διαφορῶν ἱπαρχῶν, πάλιν τῇ τῶν στρατιωτῶν ἐχρήσατο βίβη, και οὐκ ἠθέλησεν ἰλεῖν. Καθεσθῆσα τὸινυν ἡ ἁγία σύνοδος, και ἀκολουθήσασα τοῖς τῆς Ἐκκλησίας θεσμοῖς, και ἀναγνούσα τὰς ἐπιστολάς αὐτοῦ, και τὰς ἐξηγήσεις, και εὐρούσα δυσφημιῶν αὐτῆς μεστὰς, μαρτυρησάντων δὲ και ἐπισήμων και εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων μητροπολιτῶν, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ Ἐφεσίῳν, και πρὸς ἡμᾶς διαλεγόμενος, σαφῶς εἶρηκεν ὅτι οὐκ ἔστι Θεὸς ὁ Ἰησοῦς, καθέλεν αὐτόν, και δικαίαν και ἔνομον τὴν ψῆφον ἐξήνεγκε κατ' αὐτοῦ.

negasset, ipsum deposuit ac justam legitimamque

Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀναγκαῖον, ταῦτα αὐτὰ μαθεῖσθαι τὴν ὑμετέραν θεοσεβῆσαν, διδάξαι οὐς χρὴ μάλιστα αὐτὰ μαθεῖν, ἵνα μὴ συναρπάξῃ ἡ αὐτῶς, ἢ οἱ συσπουδάζοντες αὐτῷ, ταῦτα ἀναγκαίως μεμνησκα. Ἐχομεν δὲ και τοῦ θεοσεβεστάτου και θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἰωάννου ἐπιστολὴν γραφείσαν πρὸς αὐτόν, δι' ἧς σφόδρα αὐτῷ ἐπιτιμᾶ, ὡς καινὰ, και ἀσεβῆ δόγματα εἰσενεγκόντι εἰς τὰς Ἐκκλησίας, και παραλύοντι τὸ κήρυγμα τὸ ἐκ τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν ἰ και ἀποστόλων παραδοθὲν ταῖς Ἐκκλησίαις. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν δύναται πρὸς τὰς ἑαυτοῦ δυσφημίας εἰπεῖν, προφασίζετα ὅτι Παρακάλεσα ἡμέρας τέσσαρας ὑπερεθῆναι ἕως ἀν παραγίνηται ὁ τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος, και οὐκ ἐνδεδύκαται, και τοῦ μνημονευθέντος Ἰωάννου ἀγιωτάτου ἐπισκόπου παραιτησαμένου τὴν ἀφίξιν. Εἰ γὰρ ἤθελε παρῆναι, διὰ τί ἐμῆυσε διὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα αὐτοῦ ἐπισκόπων, ὅτι Ἐὰν βραδύω, πράττετε ὁ πράττετε; Ὡς γὰρ εἶπην, οὐκ ἠθέλητε παρῆναι, εἰδῶς ὅτι πάντως ἡ ἁγία σύνοδος καταψηφιεῖται Νεστορίου τὴν καθαίρεισιν, ὡς ἀσεβῆ και δύσφημα λαλήσαντος κατὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ. Ἐπει οὖν, ὡς ἔμαθον, ἀνηνέχθησαν ἀναφοραὶ παρὰ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κόμητος Κανδιδιανοῦ, νήψατε διδάσκοντες, ὅτι οὐπω τὰ ὑπομνήματα, τὰ πεπραγμένα ἐπὶ τῇ καθαίρεισιν αὐτοῦ, ἐτελειώθησαν ἐν χάρτις· διὸ οὐκ ἔδυνήθημεν, οὔτε τὴν ἀναφορὰν πέμψαι, τὴν ὀφείλουσαν πεμφθῆναι πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς και νικητὰς ἡμῶν βασιλεῖς· σὺν Θεῷ δὲ εἰπεῖν, καταλήφεται ἡ ἀναφορὰ μετὰ τῶν ὑπομνημάτων, ἀν τῆς ἡμῶν

Variæ lectiones codicis Seguieriani.

ἰ κωλύονται. ἡ αὐτόν. ἰ Πατέρων.

συχωρηθῆ περιφαι τὸν διακομισαί δυνάμενον. Ἄν τῶν βραδύτη ἢ τῶν ὑπομημάτων, καὶ τῆς ἀναφορᾶς ἀφίξις, γινώσκετε, ὅτι οὐ συγχωρούμεθα περιφαι. Ἐβρώθε.

tariis mittetur, si modo nobis mittere licent qui perferre queat. Quod si commentariorum et relationis series tardaverit; sciatis nos quominus mitamus impediri. Valet.

87 EPISTOLA XXIV (ol. XXII).

CYRILLI AD CLERUM POPULUMQUE ALEXANDRINUM.

De Nestorii depositione.

Κύριλλος πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ λαὸν Ἀλεξανδρείας, ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Εἰ καὶ κλειότερον εἶαι τὰ γεγνημένα τῇ ὑμετέρῃ θεοσεβείᾳ γνωρίσαι, ἀλλὰ διὰ τὸ καταπειθεσθαι τοὺς τοῦ γράμματος ἀποκομιστάς, συντόμως ἐπέσειλα. Ἵσα τοίνυν εἰ κατὰ τὴν ἐγδοῆν καὶ εἰκόδα τοῦ Πανὸς μῆκος, ἢ ἀγία σύνοδος γέγονεν ἐν τῇ Ἐφέσῳ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως, ἣτις καλεῖται Μαρία Θεοτόκος. Διατελείσαντες δὲ πᾶσαν τὴν ἡμέραν, τελευταίον καταγνωσθέντα, καὶ οὐδὲ ταλμήσαντα παραβαλεῖν ἐν τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ, τὸν ὑσσημον Νεστόριον καθαιρέσαι ὑποβεβλήκαμεν, καὶ ἐξεβάλομεν τῆς ἐπισκοπῆς. Ἦμεν δὲ οἱ συνελθόντες ἐπίσκοποι, ὡσαὶ διακόσιοι, ἦττους ἢ κλειούς. Ἐπέμεινε ἢ δὲ πᾶς ἰσὺς τῆς πόλεως ἀπὸ πρωῆ ἕως ἑσπέρας, περιμένων τὸ κρῖμα τῆς ἀγίας συνόδου. Ὡς δὲ ἤκουσαν, ὅτι καθρέθη ὁ ὑσσημος, πάντες φωνῇ μιᾷ ἤρξαντο εὐφημαῖν τὴν ἀγίαν σύνοδον καὶ δοξάζειν τὸν Θεόν, ὅτι κίπτικαν ὁ τῆς κίστεως ἐχθρός. Ἐξελθόντας δὲ ἡμεῖς ἐκ τῆς ἐκκλησίας προέταμψαν μετὰ λαμπρότων ἕως τοῦ καταγωγίου· λοιπὸν γὰρ ἦν ἑσπέρα· καὶ γέγονε πολλὴ θυμῆλια, καὶ λυχναρία ἐν τῇ πόλει· ὥστε καὶ γυναῖκας, θυματήρια κατεχούσας, προηγείσθαι ἡμῶν. Καὶ εἰδείεν ὁ Σωτήρ τοὺς ὑσσημοῦσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, ὅτι πάντα δύναται. Μίλλομεν οὖν τοὺς χάρτας τελειώσαντες, τοὺς γενομένους ἐν τῇ καθαιρέσει αὐτοῦ, λοιπὸν ἐπιταχύνειν πρὸς ὑμᾶς. Ζῶν Θεῷ πάντες ἐσμεν ἐν εὐθυμίᾳ, καὶ ὀυμῆ, διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος χάριν. Ἐβρώθεαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχόμεαι, ἀγαπητοὶ καὶ ποθεινοτάτοι.

Cyrillus presbyteris, et diaconis, populoque Alexandris, dilectis desideratissimisque, in Domino salutem.

Etsi quae acta sunt vestrae pietati fatius explicari debebant, attamen quod tabellarii festinarent, brevitate in scribendo usus sum. Scitote itaque sanctam synodum in magna civitatis Ephesi ecclesia, quae appellatur Deipara Maria, vicesima octava mensis Pauni fuisse factam. Cum autem totus dies insumptus ibidem esset, tandem damnatum blasphemum Nestorium, nec audentem ad sanctam synodum accedere, depositionis sententiam subicimus, et ab episcopatus gradu amovimus. Episcopi autem qui convenimus, ducenti circiter eramus, plus, minus. Universus vero civitatis populus, a primo diei ortu usque ad vesperam, sanctae synodi iudicium praestolabatur. Ut autem auditum est illam blasphemiarum auctorem sua dignitate privatum esse, omnes una voce sanctam synodum laudare, Deumque glorificare coeperunt, quoniam fidei hostis concidisset. Nos quoque, ubi primum ex ecclesia egressi fuimus, cum facious et tædis usque ad diversorium deduxerunt: erat enim vespera: multaque passim letitia, multa etiam luminaria accensa, ita ut nonnullae quoque mulieres, thuribula gestantes, antecederent nos. Atque ita Salvator his qui gloriam illius infamare studebant, omnia se posse ostendit. Nos igitur, cum primum commentarios rerum gestarum in depositione ipsius absolverimus, ad vos, Deo dante, festinabimus. Omnes per Salvatoris nostri gratiam leti degimus, bonaque valetudine utimur. Vos in Domino, dilecti et desideratissimi, valere opto.

88 EPISTOLA XXV (ol. XXIII).

AD EODEM.

Ejusdem cum superiore argumenti.

Κύριλλος πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ λαὸν Ἀλεξανδρείας, ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Τὰ λαμπρὰ καὶ μεγάλα τῶν κατορθωμάτων οὐ ἔχε πόνων εἰς πέρας ἀγεται. Δεῖ δὲ δὴ πάντως ἀγαθῶ παντὸς ἰδρῶτα προανατελλῆαι. Καὶ οὐ θαυμαστὸν, εἰ ἐν τοῖς μεγάλαις ἀκολουθοῦν ὀρώμεν τὸ τοιοῦτον,

Cyrillus presbyteris, diaconis, populoque Alexandris, dilectis ac desideratissimis, in Domino salutem.

Praeclara et magna virtutis opera non abeque labore confici solent. Etenim omnino res ita comparata est, ut unicuique commodo suus necessario antecedit sudor. Nec mirum est sane, si in rebus magnis

Variae lectiones codicis Segueriani.

ἢ ὑπὲρ τοὺς διακοσίους. Ἐπέμεινε. ἢ ὁ ὑσσημος.

PATROL. GR. LXXVII.

id usu venire videamus, cum etiam vulgaria et inferiora non sine labore cuipiam, nec citra molestias et curas obtingere deprehendantur. Verum inter hos labores dicere didicimus: « Viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum²¹. » Certo namque persuasum habemus conatus ad virtutem spectantes gloriosum fructum sortituros, nosque spiritualis fortitudinis munus, mercedem quæ a Deo redditur, reperturos. Proinde impurissimam illam hæresim, quæ contra totum terrarum orbem sese jam extollere tentaverat, cornuque in altum erecto iniquitatem contra Deum loquebatur²², ipse Deus demolitus est, et velut flammam quampiam recta Ecclesiæ dogmata depascere volentem, unigenitum Dei Verbum exstinxit; ipsum illius inventorem et auctorem prostratum enervatunque, per sanctæ synodi sententiam a sacerdotio semovens: itaque læti jam dicere possumus: « Magnificavit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes²³. » Gaudeant enim merito doctores ac populi duces, fidem rectam esse confirmatam, et ubique celebrari omnium Salvatorem et Deum, Satana jam compresso, ac scandalis quæ concitaverat sublatis, veritatisque dogmatibus adversus mendacium victoria potitis, ita ut jam omnes uno ore et una voce dicamus: « Unus Dominus, una fides, unum baptisma²⁴. » Hæc quidem etiam nunc tanquam filiis perscribo, admirabilia Salvatoris nostri opera recensens, ut prolixiores ad Deum preces fundatis, quo illo tandem aspirante, incolumes gaudentesque vobis gaudentibus restitui

A ὅτε καὶ τὰ κοινὰ, καὶ τὰ κάτωθεν, καὶ μερίμνης γέμει, καὶ διὰ πόνων ἐργεταί. Ἄλλὰ καὶ ἐν τῷ πονεῖν δεδιδάγματα λέγειν· « Ἀνδρίζου, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία σου, καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον. » Τεθαρσηκαίμεν γάρ, ὅτι καρπὸς εὐκλεῆς τοῖς εἰς ἀρετὴν σπουδάζουσιν ἔσται, καὶ πνευματικῆς ἀνδρείας ξένιον εὐρήσομεν τὸν παρὰ Θεοῦ μισθόν. Ἀίρεσιν τοίνυν μιαιωτάτην, ἐπιχειρήσασαν ἤδη κατὰ πάσης αἰρέσθαι τῆς ὑπ' οὐρανὸν καὶ ἀνυψώσασαν ὁ εἰς ὕψος τὸ κέρας, καὶ λαλοῦσαν ἀδικίαν κατὰ τοῦ Θεοῦ, καθείλεν αὐτὸς, καὶ οὐάπερ φλόγα, κατεμπρήσσει θέλουσαν τὰ ὀρθὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα, κατέσβεσεν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, τὸν ταύτης εὐρετὴν, καὶ πατέρα καταργήσας τὸ ὄμοῦ, καὶ καύσας τῆς ἱερωσύνης, ψήφῳ τῆς ἀγίας συνόδου· ὥστε καὶ χαίροντας ἡμᾶς λέγειν· « Ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι μεθ' ἡμῶν, ἐγενήθημεν εὐφραϊνόμενοι. » Εὐθυμία γάρ καὶ διδασκαλίαι, καὶ τοῖς λαῶν ἡγουμένοις, τὴν ὀρθὴν κρατύνεσθαι πίστιν, καὶ δοξάζεσθαι πανταχοῦ τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Θεὸν, καταργουμένου τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἀνηρημένων τῶν παρ' αὐτοῦ σκανδάλων, καὶ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων κατισχυόντων τοῦ ψεύδους· ἵνα πάντες ἐξ ἑνὸς στόματος ὁμοφώνως λέγωμεν· « Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα. » Ταῦτα καὶ νῦν ὡς τέχνους γράφω, τὰ παράδοξα τοῦ Σωτῆρος διηγούμενος· ἵνα ἐκτενεστέρας ποιῆτε τὰς προσευχὰς· ὥστε ἰσχύσαι μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βουλῆς, χαίροντας χαίρουσιν ἀποδοθῆναι μετ' εὐρωστίας ἡ. Ἐβρῶσθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι.

possimus. Valere vos in Domino exopto.

89 EPISTOLA XXVI (ol. XXIV).

AB EPHESO AD PATRES MONACHORUM SCRIPT.

Ejusdem argumenti.

A Religiosissimis piissimisque monachorum Patri- C bus, cæterisque qui monasticam vitam una vobiscum exercent et in fide Dei constanter perseverant, dilectis ac desideratissimis, Cyrillus, in Domino salutem.

Dominus noster Jesus Christus, a scelestis Judæis contumeliis affectus, illusus, colaphis ac flagellis cæsus, ac postremo propter nos et pro nobis cruci affixus, cum omnes in ipsum delinquentes et impia adversum se capita moventes cerneret, aiebat: « Et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit; et consolantes, et non inveni²⁵. » Ejusmodi quidpiam nunc quoque accidisse videmus. Imo vero, ne sincere fidelium zelum injuria afficiam, plurimos habuit, qui propter Nestorii blasphemias simul contristati fuerunt, quanquam non omnium hic sensus fuit. Nam, inter eos quoque qui sacerdotio funguntur, comperti sunt nonnulli, qui causam ipsius desererent, utpote cum homine hæretico

C Κύριλλος, τοῖς εὐλαβεστάτοις καὶ θεοσεβεστάτοις Πατράσι μοναχοῖς[τῶν μοναχῶν], καὶ τοῖς σὺν ὑμῖν τὸν μονήρῃ βίον ἀσκούσι, καὶ ἐν πίστει Θεοῦ ἰδρυμένοις, ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅτε τὰς παρὰ τῶν ἀνοσίων Ἰουδαίων ὑπέμεινε παροινίας, λοιδορούμενος καὶ βραπιζόμενος, καὶ μαστιζόμενος, καὶ τὸ τελευταῖον, τῷ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρῷ προσηλούμενος, ὁρῶν ἅπαντας τοὺς πλημμελοῦντας εἰς αὐτὸν, καὶ τὰς ἀνοσίους ἐπ' αὐτῷ σείοντας· κεφαλάς, ἔφασκε· « Καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρξε, καὶ παρακαλοῦντας, καὶ οὐχ εὔρον. » Τοιοῦτόν τι καὶ νῦν γεγεννημένον ὁρῶμεν. Μᾶλλον δέ, ἵνα μὴ τὸν τῶν πιστῶν καὶ γνησίων ὑβρίζω ζῆλον, ἐπὶ ταῖς δυσφημίαις Νεστορίου πολλοὺς ἔσχε συλλυπούμενους, εἰ καὶ ἠθέτησάν τινες αὐτὴν τῶν συντεταγμένων εἰς ἱερωσύνην, συμπράττοντες τῷ αἰρετικῷ, καὶ τοῖς αὐτῷ πολεμοῦσιν ἀντιταττόμενοι· ἀλλὰ κατ-

²¹ Psal. xxvi, 14. ²² Psal. lxxiv, 6. ²³ Psal. cxxv, 5. ²⁴ Ephes. iv, 5. ²⁵ Psal. lxxviii, 21.

Varia lectiones codicis Segueriani.

ὁ ἀνυψώσων. ἢ ὡς ἐξ. ἢ μετ' εὐχαριστίας. ἢ κινουντας.

αργίσει Χριστός τὰς τοῦτων ἀπαιδευσίας, μᾶλλον ἢ ἤδη καὶ καθήρηκε. Πένανται γὰρ τὸ δύσφημον στόμα, καὶ σείγηκεν ἡ μιαιρωτάτη γλῶττα, οὐκέτι τὰς κατὰ Χριστοῦ προφύρουσα βλασφημίας ἐν ἐξουσίᾳ διδασκαλικῆ τε καὶ ἀρχιερατικῆ. Καὶ οἱ τὴν φιλιαν αὐτοῦ δυσωπηθέντες μᾶλλον, καὶ οὐχὶ τῆς πρὸς Χριστὸν ἀγάπης πεφροντισότες, ἀτιμίας ἔχουσι τὰ πρόσωπα μετὰ· τούτο γὰρ αὐτοῖς ὠφέλιετο. Ἄλλ' εἰ καὶ νενίκηται λοιπὸν ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἐσμὲν ἐν λειψάνοις τῆς φροντίδος, χρῆζομεν καὶ οὕτω τῶν ὑμετέρων ἰκετεῶν πρὸς τὸν Θεόν· καὶ ἔστιν ἀναγκαῖον ὑμᾶς, ὡς ἀναθέντας τῷ Θεῷ τὴν ἐαυτῶν ζωὴν, ὁσίας ἐπαίρειν χεῖρας, καὶ συγχῶς τούτο πράττειν ὑπὲρ ἡμῶν. Ἐννοήσατε γάρ ὅτι Ἰησοῦς, ὁ τοῦ Ναυῆ, μετὰ τῶν ἐπιλέκτων τοῦ Ἰσραὴλ ἀντεπράττετο * τῷ Ἄμαλκῃ, ὁ δὲ γε μακάριος Μωσῆς, τὰς χεῖρας ἐπαίρων, ἐζήτει παρὰ Θεοῦ τὸ νικᾶν δύνασθαι τοὺς ἐν πολέμῳ καὶ μάχῃ. Ἀνδριζέσθω τοίνυν ἡ θεοσέβεια ὑμῶν ἐν προσευχαῖς †, καὶ ὡς τέκνα γνήσια Πατρᾶσι συμπράττετε, νόσον ὡς περ τινα λοιμικὴν, τὴν Νεστορίου κακοδοξίαν ἐκκόψαντες ‡, ἵνα καὶ ἄσπιλον, καὶ ἀμώμητον, καὶ οὐδαμῶθεν διαβεβλημένην ἔχοντες πίστιν, εὐαρεστεῖν ἰσχύσωμεν τῷ τὰ πάντα δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομεμενηκότι Χριστῷ. Εὐφράνατε δὲ καὶ διὰ γραμμᾶτων ἡμᾶς· δεξιόμαθα γὰρ ὡς ἰκανοτάτην τὸ πρᾶγμα παρακλήσιν. Ἐρβώσθαι ὑμᾶς εὐχομαι, ἀγαπητοὶ καὶ ποθεινότετοι ἀδελφοί.

conspirantes, iisque qui illum impugnant sese objectantes; sed horum inscitiam Christus destruet, aut, ut verius dicam, jam destruxit. Compressum est enim os blasphemum, et conticuit lingua impurissima, nec amplius blasphemias contra Christum voces in pontificali et doctorali auctoritate in posterum depromet. Et qui ipsius amicitiam charitate quæ est in Christum potiore ducebant, ii vultus jam nunc gerunt dedecore plenos; hoc enim debatur ipsis. Sed licet inimicus jam debellatus sit, attamen nonnullis curarum reliquiis adhuc distenti, vestris ad Deum precibus egemus. Et necessarium est ut vos, qui vestram vitam Deo consecratis, puras ad illum manus levetis", atque hoc ipsum pro nobis sæpe faciatis. Considerate, Jesu Nave cum selectis Israelitis contra Amalec dimicante, beatum Mosen, sublatis in cælum manibus, victoriam his a Deo postulasse adversus eos quibuscum pugnabant". Virilliter itaque agat vestra pietas in precando, vestrisque, ut germani filii, adeste Patribus, qui falsam Nestorii doctrinam veluti morbum quempiam pestiferum exciderunt, ut fidem immaculatam inculpatamque, ac nulli prorsus reprehensionis obnoxiam tenentes, 90 Christo omnia propter nos nostrique causa perpeso, placere possimus. Exhilarate vero etiam nos per litteras: illæ enim nobis maxime erunt consolationi. Bene valere vos opto, dilecti et desideratissimi fratres.

EPISTOLA XXVII (ol. XXV).

AD CLERUM POPULUMQUE CONSTANTINOPOLITANUM.

Narrat quæ post adventum Joannis comitis imperatoris mandato Ephesi acta sint, quid modo paretur.

Ἐταράχθη λίαν ἡ ἀγία σύνοδος, ἀκούσασα ὅτι οὐκ ἔπειτα ὀρθῶς ἀνήνεγκεν ὁ μεγαλοπρεπέστατος καὶ ἐνδοξότατος κόμης Ἰωάννης, ὥστε βουλεύεσθαι τοὺς ἐκείσε καὶ περὶ ἐξορίας καθ' ἡμῶν· ὡς τῆς ἀγίας συνόδου καταδειξαμένης τὴν ἀκανόνιστον καὶ ἄθεσμον γενομένην καθάρσειν παρὰ τε Ἰωάννου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ αἰρετικῶν. Ἰδοὺ τοίνυν καὶ ἑτέρα γέγονεν ἀναφορὰ παρὰ τῆς ἀγίας συνόδου, διδάσκουσα, ὅτι καὶ λυπεῖται ἐπὶ τῷ δεσποτικῷ γράμματι, καὶ ὅτι οὐ καταδειχάμεθα τῶν τριῶν τὰς καθαιρέσεις· καὶ ἐξαιρέτως μὲν, ἀκυροῦσθαι τὰ παρ' ἐκείνων δυσσεβῶς καὶ ἀθέσμως γενόμενα, κρατύνεσθαι δὲ μᾶλλον τὰ παρ' ἡμῶν. Ἐδίδαξαν γὰρ καὶ διὰ πρώτης ἀναφορᾶς, ὅτι ἄκυρα μὲν τὰ παρ' ἐκείνων ἀκανονιστῶς γενόμενα πεποιήκασι, κοινωνικοὺς δὲ ἡμᾶς καὶ συνεισεκόπους ἔχουσι, καὶ ὅτι τῆς τοιαύτης οὐκ ἐξίστανται γνώμης. Μυρία δὲ πεποιηκότος τοῦ μνημονεύθέντος μεγαλοπρεπέστατου ἀνδρὸς, ὥστε ἐλθεῖν εἰς κοινωνίαν Ἰωάννην, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ μέχρι τῆς σήμερον, οὐδὲ ἀκοῦσαι ἠνέσχοντο τοιαύτης φωνῆς· ἀλλ' ἐνίστανται μὲν πάντες †, λέ-

Turbata est admodum sancta synodus, ubi accepit magnificentissimum præclarissimumque comitem Joannem non omnia recte retulisse, adeo ut de nostro quoque exsilio qui isthic sunt consilium inirent: quasi sancta synodus injustam nefariamque exaurationem, quam Joannes et qui cum eo agunt hæretici moliti sunt, acceptaverit. En altera igitur facta est a sancta synodo relatio, qua se principis litteris contristatam docet, et quod trium depositiones non acceptavimus; sed præsertim irrita se habere declarat, quæ impie et illegitime ab illis, firma vero et rata potius, quæ a nobis gesta sunt. Docuerant enim [Patres], et prima quoque relatione, ea se rescidisse quæ præter canonum præscriptum ab aliis facta fuerant: quodque pro communionis sociis et coepiscopis nos habeant, et quod hujusmodi sententiam non mutant. Cum autem prædictus magnificentissimus vir nihil non tentaverit, quo Joannes, et qui cum eo sunt, in sanctæ synodi communionem recipiantur, in hodiernum usque diem ne audire quidem hujusmodi vocem sustinuerunt,

* I Tim. II, 8. † Exod. XVII, 10, 11.

Varie lectiones codicis Segueriani.

† πανταλῶς. † ἀντεπράττετο. † εἰς προσευχάς. † ἐκκόψαντες

sed obsistunt quidem omnino, et dicunt : Fieri non potest ut ad hoc veniamus, nisi quod contra legem ab illis factum est dissolvatur, ac synodo, tanquam qui deliquerint, supplices accidant, et Nestorium illiusque dogmata scripto anathematizent et in his universa synodi consistit instantia. Cum vero hac spe magnificentissimus ille vir, cuius meminimus, frustratus esset, aliud rursus excogitavit, et a sancta synodo petit, ut fidei expositionem scripto sibi exhiberet, ut cum illi quoque ipsius impulsu assensissent ac subscripsissent, reversus diceret : Redegi illos in amicitiam qui humanis offensis inter se dissidebant. Hoc intelligens sancta synodus iterum surrexit, diserte dicens : Nolumus nobis ipsas eam contumeliam irrogare. **¶** Non enim tanquam hæretici [huc] vocati sumus : sed venimus ut fidem labantem et exagitata[m] stabiliamus, quam et stabilivimus; nec opus est imperatori ut fidem nunciasset, cum hanc sciat et in ea baptizatus sit. Quare nec id quidem Orientalibus successit. Sed et illud quoque sciatis, nempe, cum fidei expositionem componerent, inter se contendisse, et in ea altercatione etiam nunc versari. Nam alii ex illis sanctæ Virgini Deiparæ appellationem concedant, ita tamen, ut simul quoque hominis genitrix dicatur : alii vero prorsus negant, adduntque paratiores se esse ut manus suas amputandas præbeant, quam ut huiusmodi voci subscribant. Ubique autem turpiter se gerunt, hæreticos se declarantes. Hæc a vestra pietate discant omnes, præsertim vero piissimi et sanctissimi archimandritæ; ne forte prædictus [vir] reversus, quorundam aures mulcens, alia pro aliis dicat aut doceat. Ne vero pigrescat pietas vestra, neque nostri causa labori insistens defatigetur, sciens quod hac ratione Deo hominibusque seipsam commendat. Nam hic etiam piissimi episcopi, qui nos nunquam noverant, per Salvatoris gratiam parati sunt animas pro nobis ponere, et cum lacrymis [nos] adjuvantes, aliam et exsilium et mortem quoque simul subire se in votis habere. Versamur autem omnes in multa conflictatione, tam quod custodiamur a militibus, tam etiam quod ante nostra cubicula dormiant; maxime vero nos. Reliqua autem synodus universa defatigata est, et laborat. Et complures mortui sunt : jam res suas divendunt.

Α γοντες δετι 'Αδύνατον ημᾶς εἰς τοῦτο ἀλλοθεῖν καὶ τὸ παρ' αὐτῶν ἀκανονίστως γενόμεν καὶ προσέσωσι τῇ συνόδῳ, ὡς πλητουμελί ἀναθεματισῶσι δὲ καὶ τὰ λόγια αὐτοῦ ἐγ καὶ ἐν τοῦτοις ἡ πᾶσα ἐκστασις τῆς συνόδου τυγῶν δὲ τοῦτου ὁ μνημονευθεὶς μεγαλοπρεπὴς ἀνὴρ, ἐπενόησε καὶ τοῦτο καὶ ἀπέηται τὴν ἐκθεσὶν πίστεως ἐγγράφως ἐπιδοῦναι αὐτῷ, καίτους ποιήσωσι ἔ συνθέσθαι καὶ ὑπογράψαι ἀνέληθ, λέγων δετι Σινηῖσα αὐτοὺς εἰς φιλικὴ θρωπικῆς λύπας ἔχοντας μεταξὺ ἀλλήλων. νοήσασα ἡ ἁγία σύνοδος, πάλιν ἀνέστη ἄχρη τὴς λέγουσα δετι Ὅχι ὑβρίζομεν ἑαυτοῦς. Οὐ γὰρ αἰρετικοὶ κεκλημέθα· ἀλλὰ ἤλομεν πῶσιν ἀμὲν ἐστῆσαι, ἣν καὶ ἐστήσαμεν· καὶ οὐ χρὴ βασιλεὺς νῦν τοῦ μαθεῖν τὴν πίστιν, εἰδὲν τὴν, καὶ ἐν αὐτῇ βαπτισθεῖς. Οὐ προέθη τοῖνυ τοῦτο τοῖς ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς. Κάκεινο δὲ γινώσκου δετι συνθένας ἐκθεσὶν πίστεως, ἐφιλονεικήσαν ἀλλήλους· καὶ εἰσὶν ἐν τῷ φιλονεικεῖν ἐτι. Οὐ γὰρ αὐτῶν καταδέχονται θεοτέκιον εἶπαι τὴν Παρθένον, μετὰ καὶ τοῦ ἀνθρωποτόκον, οἱ δὲ πᾶσι ἀρνοῦνται, καὶ φασὶν ἐτοίμως ἔχειν ἀπομνημόνων χειρῶν, ἢ ὑπογράψαι τοιαύτη φωνῇ. Ἄσχη νοῦσι δὲ πανταχοῦ, αἰρετικοὶ δεικνύμενοι. Τὶ πάντες παρὰ τῆς θεοσεβείας ὑμῶν διδασκείσθω καὶ μάλιστα οἱ θεοσεβέστατοι καὶ ἀγιώτατοι ἀμάνδριται· μήποτε ὑποστρέψας ὁ προβήθεὶς, ἐτι ἀνθ' ἐτέρων εἴκη, ἢ διδάξη, τέρπων τὰς τιμῶν ἀκρίβη ἀποκνήση δὲ ὑμῶν ἡ θεοσεβεία, μηδὲ ἀπομνήστω πρὸς τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν ἰδρωτας, εἰδὲν δετι ἐτι τὴν παρατίθεται καὶ θεῷ καὶ ἀνθρώποις. Καὶ ἐνθε γὰρ διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος χάριν, οἱ μηδέποτε ἡμᾶς εἰδότες τῶν θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων, ἐτοίμως ἔχουσι τὴν ψυχὴν θείναι ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ μετὰ θέρμην προτρέχονται, λέγοντες, καὶ ὕ συνεφορεσθῆναι καὶ συναποθανεῖν, δε' εὐχῆς ἔχουσιν. Ἐν ἑκ πολλῆς ἔλκει πάντες ἐσμέν, καὶ διὰ τοῦ φρουρεῖσθαι παρὰ στρατιωτῶν, καὶ πρὸ τῶν ἰδίων κοιτῶνων ἔχειν αὐτοὺς καθέδοντας, μάλιστα ἡμεῖς. Ἡ δὲ ἄλλη πᾶσα οὐκ ὁδοσ ἀπέκταμε καὶ κάμει. Καὶ οἱ πλείους ἀπέθανον λοιπὸν δὲ καὶ οἱ λοιποὶ τὰ ἑαυτῶν κτεράσκειουσιν οὐκ ἔχοντας ἀναλώματα.

EPISTOLA XXVIII (ol. XXVI).

CYRILLI AD THEOPHEMPTUM, POTAMONEM ET DANIELEM EPISCOPOS.

Excerptum epistolæ a Cyrillo archiepiscopo scriptæ ad Theopemptum, Potamonem et Daniælem reverendissimos episcopos Constantinopoli agentes, qua ea qua ob sententiam in Nestorium et Joannem latam persequus fuerat, exponit

Ἰσον ἐπιστολῆς γραμμένης παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκλεθεστάτοις ἐπισκόποις Θεοπέμπτῳ, καὶ Ποτάμῳ καὶ Δανιήλῳ, ὑπὲρ ἧς ἐκθεσὶν συστασίων, τῶν κατὰ Νεστορίου καὶ Ἰωάννου γραπτῶν.

Cyrillus Theopempto, Danieli et Potamoni, dilectis ministris, in Domino salutem.

Κύριλλος Θεοπέμπτῳ, καὶ Δανιήλ καὶ Ποτάμῳ, ἀγαπητοῖς καὶ συλλειτουργοῖς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Multæ istic contra nos excitatæ sunt calumniæ,

Πολλὰ καθ' ἡμῶν γέγονασιν ἰσχυρὰ διαβολαί·

Varie lectiones codicis Segueriani.

ἢ ποιήση. Ὡς δετι καὶ. ἢ ἐτοίμως ἔχουσι μεθ' ἡμῶν. Ἐν.

ἦντο μὲν, ὡς ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείων ἀκολουθησάντων ἡμῖν ἐκ τοῦ βαλκανίου πολλῶν, τοῦτο δὲ ὡς κενουκῶν ἐξελθευσῶν ὡς δὲ φασιν, ὅτι εἴρηται παρὰ τῶν διαβεβληκότων, ὅτι κατὰ συσκευὴν ἐμὴν, καὶ οὐ κατὰ σκοπὸν τῆς ἀγίας συνόδου, τὴν καθαιρέσιν ὑπέμεινε Νεστόριος. Ἄλλ' εὐλόγητος ὁ Σωτήρ, ὁ τοῦς τὰ τοιαῦτα λέγοντας ἐλέγξας. Ἐλθὼν γὰρ εἰς τὴν Ἐφεσίων κύριός μου, ὁ μεγαλοκρεπέστατος καὶ ἐνδοξότατος κόμης τῶν θείων λαργιτικῶν Ἰωάννης, κατέγνω τῶν τὰ τοιαῦτα πεφλυαρησάντων, οὐδὲν εὐρὼν ἀληθείας. Εἶδε δὲ ὅτι ἰδίαν ἐνστάσιν ἢ ἀγία σύνοδος τῆς πίστεως ἔχει, καὶ οὐτε ἐμὰ χαρίζομένη, οὐτε ἑτέρω τινι, ἀλλὰ θεῖω ζήλω κινουμένη, καὶ οὐκ ἐνεγκούσα τὰς ἐκείνου βλασφημίας, κατέψηφισατο αὐτοῦ. Ἀναγνωσθέντος δὲ καὶ τοῦ γράμματος τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων βασιλέων, δὲ ὅς αἱ τῶν τριῶν καθαιρέσεις ἐλέγοντο εἶναι δικταίαι, ἐφρουρούμεθα τίως, οὐδὲ εἰδότες τὸ ἐπισησόμενον. Πλὴν εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, ὅταν καταξιώσωμεν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, οὐ δεσμῶται γενέσθαι μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ ἑτερα πάντα ὑπομῆναι· οὐ γὰρ ἄμισθον τὸ πρῆγμά ἐστιν. Οὐκ ἠγέγετο δὲ ἡ σύνοδος κοινωῆσαι Ἰωάννη, ἀλλ' ἐνίσταται λέγουσα· Ἰδοὺ τὰ σώματα, ἰδοὺ αἱ ἐκκλησίαι, ἰδοὺ αἱ πόλεις, ἐξουσίαν ἔχετε· ἡμεῖς κοινωῆσαι ἄξιόντων τοῖς ἀνατολικοῖς, ἂν μὴ λυθῇ τὰ κατασκευασθέντα ἐκ τῆς αὐτῶν συνοφανείας κατὰ τῶν συλλειτουργῶν ἡμῶν, ὁμολογήσῃσι δὲ καὶ τὴν πίστιν ὀρθήν. Καταγινώσκονται γὰρ τὰ Νεστορίου, καὶ λαλοῦντες, καὶ φρονούντες, καὶ ὁμολογούντες. Ἡ πᾶσα εὐν ἐνστάσις ἐν τούτοις. Εὐχίσθησαν ὑπὲρ ἡμῶν πάντες οἱ ὀρθόδοξοι. Ὡς γὰρ φησιν ὁ μακάριος Δαβὶδ· Ἐγὼ δὲ εἰς μέστιγας ἔτοιμος.

partim quidem quasi multi ex Alexandriae balneis nos consecuti, 92 partim vero quasi canonicam nobiscam egressae sint : ut autem fertur, dictum est a calumniosioribus Nestorium, non sanctae synodi voluntate, sed meis actibus exauctoratum esse. Sed benedictus Salvator, qui talia dicentes redarguit. Etenim posteaquam dominus meus magnificentissimus et gloriosissimus comes sacrarum largitionum Joannes Ephesum venisset, nihilque eorum veritate niti comperisset, condemnavit eos qui talia nugati fuerant. Agnovit autem sanctam synodum fidei causa contendisse studio proprio, neque mihi, neque ulli alteri gratificantem, sed divino zelo motam, quod blasphemias illius ferre non posset, Nestorium condemnasse. Posteaquam vero religiosissimorum Christianique amantium imperatorum litterae, quibus trium depositiones dicebantur suscipiendae, lectae fuerunt, custodiae traditi sumus, et adhuc custodimur. Verumtamen gratias agimus Deo, quod pro nomine illius digni habeamur, non solum vinculis constringi, sed caetera quoque omnia perpeti ; neque enim ista praemiis suis carebant. Non potuit autem sancta synodus induci, ut cum Joanne communicaret ; sed resistit, dicens : Ecce corpora, ecce ecclesias, ecce civitates ; potestatem habetis : nos autem ut prius cum Orientalibus communicemus, quam ea dissolvantur, quae per illorum calumniam contra ministros nostros comparata sunt, ac rectam fidem confiteantur, id fieri nullo modo potest. Dignoscuntur enim Nestorii dogmata loqui, sentire et confiteri. Tota itaque contentio in his posita est. Precentur pro nobis orthodoxi omnes. Ut enim beatus David ait : Ego vero in flagella paratus sum 99.

EPISTOLA XXIX (ol. XXVII).

ALYPII APOSTOLORUM PRESBYTERI AD CYRILLUM.

Summis laudibus constantiam ejus offert.

Τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ καὶ ἀρχιεπισκοπῷ Κυρίλλῳ ὁ Ἀλύπιος πρεσβύτερος τῶν Ἀποστόλων, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Μακάριος ἄνθρωπος, ὃν καταξιώσαι ὁ Θεὸς πρῶτον τοῖς τῆς ἀγάπης ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν τὴν θεοφιλή καὶ ἁγίαν σου κεφαλὴν, τῆς ὁμολογίας τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον φέρουσαν. Σὺ γὰρ, ἀγιώτατε Πάτερ, τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων ὁδὸν ἐγγηγόρησ' ἐν ὀφθαλμοῖς περιεπάτησας, καὶ τοὺς χυλαίνοντας ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ὀρθοδοπεῖν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐδέξαξας· σὺ τὴν παρρησίαν τοῦ Ἥλια ἐνεδύσω, καὶ τὸν ζῆλον τοῦ θινεῖς μόνος ἀνεληφας· σὺ τὸ δυσσεβὲς στόμα τοῦ ἰσοδίου δράκοντος ἐνεφράξας· καὶ τὸν πολυθάρον Βῆλ κατέστρεψας· καὶ τὴν μάταιον

Sanctissimo, Deoque dilectissimo archiepiscopo Cyrillo, Alypius Apostolorum presbyter, in Domino salutem.

Beatus homo, quem primum Deus dignum censuerit sanctum Deoque dilectum caput tuum martyrii confessionis sertis redimitum dilectionis oculis contueri. Tu enim, sanctissime Pater, vigilantium lumine sanctorum Patrum viam trivisti ; tu utroque poplite claudicantes recta ad veritatem 93 incedere docuisti ; tu fiduciam indutus es Eliae ; tu solus Phinees zelum assumpsisti ; tu impium venenosi draconis os obturasti ; tu voracem Bel evertisti ; tu inanem illius spem, hoc est, dominatum et praesidentiam aere coemptam, labefecisti et compres-

99 Paul. xxviii, 18. 1 III Reg. xviii, 21. 2 III Reg. xix, 1 seqq. 3 Num. xxv, 7 seqq.

Variae lectiones codicis Segueriani.

ὁ ἀρχιεπισκοπῷ Κυρίλλῳ. ὁ ἐν καταξιώσῃ. ὁ φορούσων. ὁ ἐγγηγόρησ' ἐν ὀφθαλμοῖς. ὁ χυλαίνοντας.

alati, aureæque statuae apparatus perdidisti⁴. Et qualem os spiritalibus unguentis refertum zeli tui encomia exprimere valeat, ut qui beati Theophili avunculi tui perfectus imitator evaseris, imo et beati illius Athanasii martyrio coronatus sis? Etenim ut ille precibus propulsatas iniquorum hæreticorum machinationes perinde ac scopulos evitavit, sic tua quoque sanctitas iniqui illius conatus vitæ integritate conscientiaque puritate, veluti infirmas quasdam procellas sedavit. Sic enim et beatus Athanasius post multas falsas criminationes, quas hæretici ei impingebant, refutatas, exsiliumque eorum decreto qui tunc rerum potiebantur, et hoc ipsum fieri curabant, patienter toleratum, id consecutus est, ut eo semper purior illustriorque evaderet longanimitate, his prærogativis magis resplendens, quo magis impura illa ora falsas criminationes ipsi intentabant. Atque his certaminibus martyrii coronam ille sibi nectens, consubstantialitatem stabilivit, perversamque Arii doctrinam calcavit, et orthodoxiam denuo erexit, ac sancti Marci evangelistæ sedem in sublime extulit: quibus tu etiam usus, sancti illius vestigiis impigre institisti. Precor itaque, sanctissime Pater, ut dignus aliquando habear, qui te virum sanctum coram cernam, tuaque genua complectar, et tempore pacis coronati martyris conspectu fruar. Universum rerum nostrarum statum, quomodo cum fiducia egerimus, tuis sanctorumque Patrum precibus freti, et quæcunque fecimus, Candidianus dilectus diaconus, qui parvitas meæ litteras sanctitati tuæ desert, coram exponet. Saluto universam sanctam synodum una cum tua sanctitate martyrii corona ornatam. Deus te nobis largiatur valentem ac lætum, in Domino honoratum, pro veritate certantem.

Προσαγορεύω πᾶσαν τὴν ἁγίαν σὺνδον τῶν ἀναδησαμένων τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου μετὰ τῆς ὁσιότητος. Ἐρρωμένος, εὐθυμος, ἐν Κυρίῳ διαπρέπων, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας χαρισθείης ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ.

94 EPISTOLA XXX (ol. XXVIII).

MAXIMIANI GREATI EPISCOPI CONSTANTINOPOITANI (1) AD CYRILLUM.

Sanctum Christi confessorem pro meritis laudat, petitque tanti præsulis sive precibus juvari, sive consiliis informari, sive perpetuo charitatis vinculo devinciri.

Religiosissimo et reverendissimo comministro Cyrillo, Maximianus episcopus, in Domino salutem.

Expletum est desiderium tuum, Deo devotissime, perfectum est quod religionis causa susceperas; ad finem perductum est pietatis tuæ votum. Specta-

Τῷ θεοφιλεστάτῳ καὶ εὐλαβεστάτῳ συλλειτουργῷ Κυρίλλῳ, Μαξιμιανὸς ἐπίσκοπος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Πεπλήρωται σοὶ τὰ τῆς ἐπιθυμίας, θεοφιλέστατε· ἤνυσται σοὶ ὁ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας σκοπὸς· εἰς πέρας ἐλήλυθεν ὁ ὑπὲρ εὐσεβείας πόθος. Θέατρον γέγονο

⁴ Dan. xiv, f seqq.

Variae lectiones codicis Segueriani.

¹ τὴν διὰ. ² καὶ ἀρχὴν, ἀνίσχυρον. ³ ἀνδρῶν· καὶ καθάπερ ἐκεῖνος. ⁴ κατεκόμισα. ⁵ μακαριώτατος. ⁶ ἰσ. πολλὰ.

(1) Maximianus Constantinopoli electus est episcopus atque in locum Nestorii ordinatus ab episcopis catholicis, quos miserat Ephesina synodus, adhuc in urbe regia commorantibus. Ordinatione

peracta, episcopi congregati litteras ex more dederunt ad primas sedes; litteris Alexandriam ad Cyrillum directis suas singulares adjunxit novus episcopus.

καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις, καὶ πᾶσι τοῖς τοῦ Χριστοῦ ἱερεῦσιν. Οὐ μόνον ἐπίστευσας εἰς Χριστὸν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπαθες. Μόνος ἄξιός ἐκρίθης τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, καταξιώθεις τὰ στίγματα αὐτοῦ ἐν τῷ ἰδίῳ σώματι βαστάσαι. Ὁμολόγησας αὐτὸν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὠμολογήθης παρ' αὐτοῦ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς ἐπὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ¹. Ἀνεδήσω τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας στεφάνους· πάντα ἔσχυσας ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί σε Χριστῷ· ἐταπαίνωσας τὸν Σατανᾶν διὰ τῆς ὑπομονῆς, κατεγέλασας κολαστηρίων· ἐπάτησας θυμὸν ἀρχόντων· λιμὸν κατεφρόνησας. Ἔσχες γὰρ τὸν ἄρτον, τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατελθόντα, καὶ ζωὴν δεδωκότα τοῖς ἀνθρώποις, τὴν ἄνωθεν. Ἐπεί τοίνυν οὐδὲ ἡμεῖς ἀπείλεφθμεν τούτων, τὰ μὲν αἰσθητῶς παιδευόμενοι ἐταῦθα, τὰ δὲ ἐν τῇ ἀκοῇ τῆς θλίψεως τῆς ^m περὶ ὑμῶν, πρὸς τὰς ἀρχὰς ἀντικαταστάσεων, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, παρήχθημεν δὲ εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην τῆς μεγαλοπώλειας, καταξίωσον, θεοφιλέστατε, εὐχαίς τε ἡμᾶς ὑποστηρίξεν, καὶ συμβουλαῖς στοιχειοῦν, καὶ πάσῃ περὶ ἡμᾶς κεχρησθῆναι ἐνόησας, ὥστε πληρωθῆναι καὶ ἐφ' ἡμῖν τὸ γραφικὸν ῥητόν· « Ἀδελφός ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὄχυρά. » Ἀληθῶς γὰρ ἡ πνευματικὴ ἀγάπη πόλις ἐστὶν ὄχυρά, οὐ δυναμένη καταγωνισθῆναι, οὔτε πολιορκηθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου, οὔτε ὑπωρυγαῖς, οὔτε ὑπερβάσειν. Οὐτε γὰρ εἶκει ταῖς ἐλεπίσαι τοῦ Σατανᾶ, διὰ τὸ παρὰ τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ φυλάσσεσθαι, Χριστοῦ, τοῦ τὸν κόσμον νικήσαντος, καὶ τὰ αἰώνια σοὶ ἀγαθὰ ἐτοιμάσαντος, τοῦ εἰρηκότος· « Ὅστις οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιός. » Ἄξιός οὖν ὑπὸ τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ φυλάσσεσθαι, Χριστοῦ τοῦ τὸν κόσμον νικήσαντος, διὰ τὸ ⁿ λαβεῖν τὸν σταυρὸν καὶ ^o ἀκολουθῆσαι αὐτῷ γενόμενος, μὴ ἀμέλει τῆς περὶ ἡμῶν πρὸς τὸν Δεσπότην Χριστὸν προσβείας, τὰ δὲ ἀδελφικὰ κατορθώματα, οἰκετὰ προτερήματα λογιζόμενος. Ἐβρωμένος ἐν Κυρίῳ, ὑπαεύχου μου, θεοφιλέστατε καὶ ἀγαπᾶτε ἀδελφεὶ καὶ συλλειτουργεῖ.

A culum factus es et angelis et hominibus ², universisque Christi sacerdotibus. Neque enim solum in Christum credidisti, sed etiam pro ipso passus es ³. Solus dignus habitus es qui ferres Christi passiones, qui stigmata illius in corpore tuo portares ⁴. Confessus illum coram hominibus, promeritus es ut ipse te confiteretur coram Patre in conspectu sanctorum angelorum ⁵. Redimitus es coronis, quæ pro pietate certantibus debentur; potuisti omnia in Christo, qui te confortavit ⁶; humiliasti Satanam per patientiam; contempsisti tormenta, conculcasti furorem principum, famem pro nihilo duxisti. Panem enim habebas, qui de caelo descendens coelestem vitam hominibus dedit ⁷. Quia vero nos quoque ab his non abfuimus, dum et hic sensibiliter erudimur, et vestras afflictiones, quas dum principatibus et potestatibus, dum mundi dominis et tenebrarum sæculi huius rectoribus, dum nequitiae spiritibus restitistis ⁸, tolerastis, auditione accepimus; et quia ad magnæ huius civitatis archiepiscopatum promoti sumus, dignare, Deo dilectissime, et precibus nos fulcire, et consiliis informare, et omni denique benevolentia studio prosequi, ut hac ratione illud Scripturæ dictum in nobis adimpleatur: « Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma ⁹. » Vere enim spiritualis dilectio munita civitas est, quæ neque cuniculis a diabolo suffodi, neque scalis ab eodem potest superari. Neque enim illa bellicis Satanæ machinis cedere novit, ut quæ a Christo Domino custodiatur: Christo utique illo, qui et mundum hunc devicit, et sempiterna bona tibi præparavit, qui dixit: « Qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus ¹⁰. » Cum itaque Christo Domino dignus evaseris, propterea quod crucem tuam sustulisti ¹¹ et illum secutus es, Christum pro nobis deprecari ne omittas, fraternæ virtutis ornamenta proprias prærogativas esse ratus. Vale in Domino, et pro me, Deo dilectissime et sanctissime frater ac comminister, ora.

EPISTOLA XXXI (ol. XXIX).

CYRILLI AD MAXIMIANUM CONSTANTINOPOLITANUM EPISCOPUM.

Veram de Incarnatione fidem sollicitè custodiendam proponit, simulque ad novi muneris officia sedulo implendas hortatur.

Τῷ εὐλαβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῷ **D** Μαξιμιανῷ, Κύριλλος, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.
Πρόπον, οἶμαι, καὶ νῦν εἰπεῖν, τῆς σης τελειότητος τὴν πολυευκτοῦ ἡμῖν λαχούσης ἱερωσύνην· « Εὐφρανθήτω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν· χαίρετω δὲ ἡ σύμπασα

Reverendissimo Deoque dilectissimo comministro Maximiano, Cyrillus, in Domino salutem.
Opportune, ut arbitror, convenienterque hoc tempore, quo tua integritas exoptatum illud sacerdotium sortita est, cum Propheta nobis dicere liceat

¹ I Cor. iv, 9. ² Philipp. i, 29. ³ Galat. vi, 17. ⁴ Matth. x, 32. ⁵ Philipp. iv, 13. ⁶ Joan. vi, 59. ⁷ Ephes. vi, 12. ⁸ Prov. xviii, 19. ⁹ Matth. x, 38.

Variae lectiones codicis Segueriani.

¹ παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν ἀγγέλων. ^m ὑμετέρας πρὸς. ⁿ τοῦ. ^o σταυρὸν αὐτοῦ, κατ'.

« Latentur desuper caeli, et exsultet universa terra. A et clamet cum letitia ¹³. » Non enim os illud, quod magna loquebatur, contra Salvatoris nostri gloriam ultra se extollit, neque cornu amplius in altum subrigit qui hoc facere solebat, neque iniquitatem, Domino qui nos redemit negato, contra Deum amplius loquitur. « Redemit enim nos Jesus Christus, unus et solus et verus Dei et Patris Filius, non corruptibilibus argento vel auro ¹⁴, sed magis ponens animam suam pro nobis ¹⁵, et semetipsum offerens immaculatum sacrificium Deo et Patri in odorem suavitatis ¹⁶, et suum ipsius sanguinem dans redemptionem pro vita omnium ¹⁷. » Cunctis enim pretiosior erat; imo vero supra universam creaturam, quamvis homo perfectus nobisque similis factus sit, illud, inquam, unigenitum Dei Verbum: non ob id tamen versionem, aut alterationem, aut illam plurimorum sermone jactatam confusionem aut mistionem perpassum, nec in id, quod ante non erat, demutatam: mansit autem potius et in nostra natura quod prius erat. Creditur namque, vereque est, vivens subsistensque Dei Patri⁹ Verbum. Sed agendum, tanquam ab una lingua unoque Dei amante animo recte fidei confessionem illi offeramus, dicentes cum beato Baruch: « Hic est Deus noster, et non assimilabitur alius ad eum. Hic adinvenit omnem viam disciplinae, et tradidit illam Jacob puero suo, et Israeli dilecto suo. » **¶** Post haec visus est in terra, et cum hominibus conversatus est ¹⁸. » Neque enim alius quidem grat Dei et Patris Filius, qui ante omne aevum et tempus fuit, per quem omnia quoque ad ortum perducta sunt; et alius rursus, qui novissimis saeculi temporibus ex sancta Virgine secundum carnem natus est: sed unus idemque potius, qui semen Abraham, juxta bestii Pauli vocem ¹⁹, apprehendit, et carnis ac sanguinis, perinde ac unus ex nobis, particeps factus, fratribusque, hoc est nobis, per omnia, solo peccato excepto, assimilatus est ²⁰. Sed corpus ipsi vere unitum anima intelligente animatum constemur. Neque enim vesani Apollinarii commentis adhaeremus, sed rectam sententiam tenentes, Apollinariam, et Ariam, et Eunomium, et cum illis Nestorium quoque anathematizamus. Fidem namque, initio nobis traditam, sicut anchoram habemus animae tutam ac firmam, sicut scriptum est ²¹. Constemur itaque Dominum nostrum Jesum Christum unum et solum et verum, ut modo dicebamus, Dei et Patris Filium; scientes eundem ex Patre quidem et Deum et Verbum esse, hominem vero ex muliere ²²: eundem supra legem tanquam Deum, sub lege autem propter humanae naturae conditionem: eundem in Domini dignitate existentem secundum propriam naturam, in forma autem servi ²³ propter incarnationis dispensationem. Hanc

A γῆ, καὶ βοᾶτω μετ' εὐφροσύνης, ἠ κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Οὐ γὰρ ἐτι στόμα λαλοῦν μέγαρα, τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καταπαίρεται δόξης· οὐτε μὴν ὁ τοῦτο ἔργον εὐθὺς, τὸ κίρας εἰς ὕψος ἔκαρπει. καὶ ἰδοὺ κίριον λαλεῖ κατὰ τοῦ Θεοῦ, τὸν ἀγοράσκοντα ἡμᾶς ἀσποτικῶν ἀρνούμενος. « Ἐξεπρίετο γὰρ ἡμᾶς Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ εἰς τε καὶ μόνος, καὶ ἀληθῶς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ, ἢ χρυσίῳ, θεσιτικῶς δὲ μᾶλλον ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ὡς ἀμωμον ἰσραὴλον ἑαυτὸν προσκομιῶν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ, καὶ Πατρί· κατὰ δούς ἀντάλλαγμα τῆς πάντων ᾠ ζωῆς τὸ ἴδιον αἶμα. » Καὶ γὰρ ἦν ἀπάντων ἀξιώτερος, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ πάντων τὴν κτίσιν, εἰ καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς ἐκείνος ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐ τροπὴν, οὐκ ἀλλοίωσιν, οὐ τὴν θρυλλουμένην ἀνάχυσιν ὑπεμαίνας, οὐ φυρμόν, οὐ μεταστάσιν τὴν εἰς ὑπερ οὐκ ἦν μεμνηκῶς δὲ μᾶλλον καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητι τοῦ ἑαυτοῦ. Πισίστευται δὲ, καὶ ἔστιν ἀληθῶς ζῶν τε καὶ ἐνυπόστατος Λόγος τοῦ Πατρὸς. Φέρε τοίνυν, ὡς ἀπὸ γλώττης μῆς καὶ θεοφιλοῦς διανοίας, τῆς ὁρθῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν αὐτῷ προσφέρωμεν, λέγοντες μετὰ τοῦ μακαρίου Βαρούχ· « Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν· οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. Ἐξῆυρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης· καὶ ἔδεικκεν αὐτὴν Ἰακώβ, τῷ παιδί αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ, τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη. » Οὐ γὰρ ἕτερος μὲν ἦν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὁ πρὸ πάντων αἰῶνων· καὶ χρόνων, ὁ δὲ· οὐ τὰ πάντα παρήχθη πρὸς γένεσιν, ἕτερος δὲ πάλιν ὁ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς διὰ τῆς ἀγίας Παρθένου κατὰ σάρκα γεγεννημένος· ὁ αὐτὸς δὲ μᾶλλον σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαβόμενος, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, καὶ παρακλητικῶς ἡμῖν μετασηκῶς αἶματος καὶ σαρκὸς, ὁμοιωθεὶς δὲ κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς, τοῦτ' ἔστιν ἡμῖν, δίχα μόνης ἁμαρτίας. Ἐφυκῶσθαί γε μὴν ψυχῇ νοερῇ προσομολογοῦμεν τὸ ἐνωθὲν αὐτῷ κατὰ ἀλήθειαν σῶμα. Οὐ γὰρ ταῖς τοῦ φρενοδλαβοῦς Ἀπολιναρίου προσκαίμεθα δόξαις. Ἀναθεματίζομεν δὲ, φρονούντες ὁρθῶς, Ἀπολιναρίον τε καὶ Ἀρειον, καὶ Εὐνόμιον, καὶ σὺν αὐτοῖς Νεστόριον. Τὴν γὰρ ἐνωθεν ἡμῖν παραδοθεῖσαν πίστιν, ὡς ἀγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ὁμολογοῦμεν τοίνυν, ὡς ἔφην, ἕνα, καὶ μόνον, καὶ ἀληθῶς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· τὸν αὐτὸν εἰδότες καὶ Θεὸν καὶ Λόγον ἐκ Πατρὸς, καὶ ἄνθρωπον ἐκ γυναικός· καὶ ὑπὲρ νόμον ὡς Θεὸν, καὶ ὑπὸ νόμον διὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐν ἀξιώματι τῷ ἀσποτικῷ κατὰ φύσιν, καὶ ἐν δούλου μορφῇ διὰ τὴν οἰκονομίαν. Ταύτην ἡμῖν παρέθεντο τὴν παράδοσιν καὶ λόγοι Μωσαϊκοί, καὶ προαγορεύσεις προφητικαί, καὶ αὐτοὶ δὲ πρὸς τούτους οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ

¹³ Psal. xcvi. 11. ¹⁴ I Petr. i, 18, 19. ¹⁵ Joan. x, 15. ¹⁶ Ephes. v, 2. ¹⁷ I Tim. ii, 6. ¹⁸ Baruch iii, 36-38. ¹⁹ Hebr. ii, 16. ²⁰ Hebr. ii, 16, 17. ²¹ Hebr. vi, 19. ²² Galat. iv, 4. ²³ Philipp. ii, 7.

Variae lectiones codicis Segneriani.

ἠ ἡμετίρας.

διακρίσει γινόμενοι τοῦ Λόγου, καὶ μὴν καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν γινόμενοι ἔργοι Πατέρων· οἱ καὶ γὰρ ἔργα φασίεντες ἐν λόγῳ, λόγον ζωῆς ἐπιχοῦντες· ὡς ἀναθεωροῦντες τὴν ἐκθεσιν τῆς ἀναστροφῆς, τὴν πίστιν ἀπομιμούμεθα, τοῦτ' ἐστὶν, τὰ αὐτὰ καὶ φρονεῖν αὐτοῖς, καὶ λαλεῖν σπουδάζομεν, κατ' οὐδένα τρόπον ἔξω φέρασθαι τῆς εὐσεβείας ἀνεχόμενοι τρέβου. Μνημόνευθε γὰρ τῆς θεοκένυτου Γραφῆς βούλησιν· Ὁρθῶς τροχιάς ποιεῖ σοὶ ποσὶ· καὶ τὰς ὁδοὺς σου κατεῖθνε. Ὁ μὲν γὰρ τὰς ὀρθὰς τιμῶντες τροχιάς, κατὰ σκοπὸν τρέχουσιν, εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κληρονομίας ἐν Χριστῷ· οἱ δὲ τῆς ἀποστολικῆς καὶ εὐαγγελικῆς παραδόσεως ἀλογήσαντες, καὶ τὴν νεωτέραν, καὶ ἀνωφελεῖ, καὶ καταγλιστρον ὡς ἀληθῶς τῆς ἐκκενῶν διανοίας τιμῶντες εὐρεσιν, ἀκουέτωσαν παρὰ πάντων· « Μὴ μεταίρει ἡ θρία αἰῶνια, ἀ ἐθεντο οἱ πατέρες σου ». Ὁ δὲ γὰρ ἀστέια τῶν τοσούτων ἡ ὁδὸς· καμπύλαι δὲ μᾶλλον αἱ τροχιαί, καὶ εἰς πέταυρον βίου, καὶ παγῖα θανάτου κατακομίζουσαι. Καὶ μοι θαυμάσιον ὡς ἔγαν ὁ Σολομῶν, ἀσέμνῳ γυναικὶ τὸ ἐκείσσης τῶν αἰρέσεων περιθεῖναι πρόσωπον, εἰτα περὶ αὐτῆς εἰπεῖν, ὡς χρὴ παρατελεῖσθαι, καὶ φεύγειν τὴν τοσαύτην γυναικα, ἥτις ἐστὶν θήρευμα, καὶ σαγήνη ἢ καρδία αὐτῆς, δεσμὸς εἰς χεῖρας αὐτῆς. Ὁ ἀγαθὸς πρὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ἐξαιρεθῆσεται· ἀπ' αὐτῆς· καὶ ὁ ἀμαρτάνων, συλληφθήσεται ἐν αὐτῇ. Ἄλλ' ἐξηρήμεθα μὲν ἡμεῖς τῆς τοῦ θηρεύοντος ἀκλήστου παγίδος· σεσώσμεθα δὲ διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτήρος· Χριστοῦ· ὃν καὶ Θεὸν εἶναι πιστεύοντες, ὁμολογούμεντες δὲ Θεοτόκον καὶ τὴν κατὰ σάρκα τοκοῦσαν αὐτὸν, αὐτῷ προσέμεν, λέγοντες· « Ζωήσαις ἡμεῖς, καὶ οὐ μὴ ἀποστῶμεν ἀπὸ σοῦ· καὶ τῷ ὀνόματι σου ἐξομολογησόμεθα εἰς τοὺς αἰῶνας. » Ἄπάντων δὲ τούτων ἡμῶν τῶν τριποθέτων αγαθῶν γέγονε πρόξενος ἡ θεία τε καὶ ἀπρόβητος, καὶ ἀνωθεν φήφος, καὶ ἡ τοῦ ἀνωθεν νεύμασι συντρέχουσα γνώμη τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχρίστου βασιλέως. Ἐκρετα γὰρ τῇ γαληνότητι αὐτῶν, μὴ μόνον ὄρατους κατακαλαίειν ἐχθροὺς, ἀλλὰ γὰρ πρὸς τούτω καὶ ἀοράτους, καὶ βαρβαρικὰς μὲν συνθραύειν φάλαγγας, ἀπράκτους δὲ καὶ τὰς τοῦ διαβόλου δυστροπίας ἀποκαλεῖν, καὶ τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύουσιν διὰ τῆς σῆς εὐσεβείας κρυτανεῖν τὴν ἀσφάλειαν. Ὁ μὲν γὰρ εἰκὴ βαταρίζων ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ ταῖς κατὰ Χριστοῦ δυσφημίαις ἀκρατὲς ἀνοίγων τὸ στόμα, τῆς ἰσθαῖ τε καὶ θείας ὑπεχώρησεν αὐλῆς, ἀντανέφω δὲ, καὶ ἀνεδιδόστησεν ἡ σὴ τελειότης, ὡς φυτὴν εἰρήνης, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Πένον δὲ καὶ τοῦτο βασιλέως εὐσεβοῦς λαμπρῶν, προηγουμένης, ὡς ἔφη, τῆς ἐκκενῶν φήφου. Συνηδόμεθα τοίνυν καὶ ὑμῖν, τοὺς τὴν ὀρθὴν καὶ ἀμώμητον ἔχουσι πίστιν. Ἐγγύρται γὰρ ἰερουργὸς ἀνὴρ, ὃν ἴστε, καὶ χρόνος ὑμῖν παρόντος μακρῶς· καὶ αὐτῇ δὲ τῶν πραγμάτων ἐσπεφάωσεν ἡ παῖρα· ἀνὴρ ταῖς εἰς ὑμᾶς ἀγαθαῖς φρονέσει

A nobis traditionem commendarunt Moysis sermones, ac propheticae predicationes, et illi ipsi praeterea, qui Verbi hujus ab initio ministri et spectatores existenterunt; tum sancti quoque Patres, qui nos antecesserunt, vitaeque sermonem habentes, luminaria mundi facti sunt; quorum proinde conversationis exitum spectantes fidem imitatur, hoc est, eadem cum ipsis sentire et loqui satagimus, nullo pacto sustinentes, ut a recto pietatis tramite declinemus. Meminimus enim divinae Scripturae ita clamantis: « Rectas semitas fac pedibus tuis, et vias tuas dirige ». Nam qui rectas semitas magnificiunt, hi ad destinatum currunt, ad bravium supernae vocationis in Christo; qui vero, apostolica et evangelica traditione contempta, novitiam, inutilemque ac sane ridiculam mentis suae adinventionem in pretio habent, hi ab omnibus audiant: « Non transferas terminos sempiternos, quos posuerunt patres tui ». Non est enim recta ejusmodi hominum via, sed perversae eorum semitae, atque in profundum inferni, et mortis laqueum praecipitem agunt. Ac mihi videtur sapientissime Salomon impudenti mulieri personam cujuscunque haeresis imponere: quam proinde mulierem vitandam ac fugiendam esse admonet, quae laeuens est; et sagena cor ejus; vincula sunt in manibus ejus. Qui bonus ante faciem Dei, eruetur de illa; qui autem peccator est, capietur in illa. At e venatoris hujus inexplicibili laqueo erepti, et per Christum omnium nostrum Salvatorem salvati sumus: quem et Deum esse credentes, et genitricem illius secundum carnem Deiparam esse profitentes, accedimus ad eum dicentes: « Vivificabis nos, neque recedemus a te, et nomini tuo confitebimur in saecula ». Horum autem omnium exoptatissimorum bonorum causa et conciliatrix nobis exstitit divina illa arcanaque ac superna sententia, et illi caelesti nutui consentiens religiosissimi Christiue amantis regis voluntas. Decebat namque illius serenitatem, ut non modo visibles, verum etiam invisibiles hostes expugnaret; tum rursum, ut non tantum barbaricas phalanges contereret, sed diaboli quoque improbitatem enervaret: tum denique, ut per tuam pietatem, eorum qui in Christum credunt, securitati consuleret. Qui enim temere in Ecclesia nugabatur, blasphemiasque effrenato ore Christum insectabatur, a sacris divinisque atris amotus est; in cujus locum integritas tua veluti pacis planta, ut scriptum est, successit. Et hoc rursum illustre pii regis munus est, praevio, ut modo aiebam, caelesti suffragio. Proinde congratulamur etiam vobis rectam inculpatamque fidem habentibus. Surrexit enim sacrorum minister, quem scitis, et diuturnum tempus vobis commendavit, et ipsa rerum experientia decoravit: quique in sollicitu-

Luc. 1, 2. Philipp. 11, 15. Hebr. xiii, 7. Prov. 14, 26. Philipp. 111, 14. Prov. xxi, 28. Prov. 11, 15. Eccle. vii, 27. Psal. lxxix, 19.

Variae lectiones codicis Segueriani.

ἡ μεταίρειτε. ἡ ὑμῶν. ἡ σαγήνη. ἡ Κυρίου ἐξαιρεθῆσεται. ἡ προσέμεν. ἡ αὐτοῦ. ἡ ἐκκλησίας

dine pro vobis gerenda multum temporis insumpsit, venerandamque adeo canitiem emisit. Oportebat enim, oportebat selectis Salvatoris nostri gregibus sapientem peritumque praesidem dari, cui animus esset pastoralis industria refertus, quique pabulo bono et loco pascuo pascere sciret; qui denique rebus ipsis probatu foret, tanquam fidelis sincerusque œconomus. Qui enim ita vivere instituerunt, eos Christus recipit, et quovis honore dignos censet; secus vero affectos, a ministerio quod ipsis crediderat, explodit. **99** Quod dicimus, verum esse ex sacris Litteris perfacile cognoscas. Loquitur enim alicubi Deus ad beatum prophetam Isaiam: « Vade in pastophorium ad Sobnam quæstorem, et dic ei: Quid tu hic, et quid tibi hic est? Ecce Dominus Sabaoth ejiciet et conteret virum, et auferet stolam tuam, et coronam tuam gloriosam; et abjiciet te in regionem latam et immensam, ibique morieris, et tolleris a dispensatione tua et de gradu tuo. Et erit in die illa, vocabo puerum meum Eliacim filium Helciae, et induam illum stola tua, et coronam tuam dabo ei, et dispensationem tuam dabo in manus ejus et erit tanquam pater omnibus habitantibus in Jerusalem, et qui habitant in Juda: et dabo ei gloriam David; et principatum geret, et non erit qui contradicat: et ponam eum principem in loco tuo; et erit in thronum gloriae domui patris ipsius: et fiduciam in eum habebit quisquis gloriosus est in domo patris ejus, a modico usque ad magnum; et pendebunt ab eo die illa. Hæc vero dicit Dominus exercituum: Amovebitur homo, qui jam in loco tuto confirmatus est, et cadet; et auferetur ab eo gloria quæ est super eum, quia Dominus locutus est ⁹⁹. Diligit itaque omnium Deus vere fidelem sincerumque œconomum; eum vero qui talis non est, tanquam profanum aversatur. Hic, ut speramus, sanctitati tuæ opem feret, eandemque opulenta manu cœlestibus donis exhilarabit, quo verbum veritatis recte tractando, et sanctorum Patrum fidei veluti vestigiis quibusdam insistendo, laudabilis perseveret per misericordiam et benevolentiam Christi Salvatoris nostri omnium: per quem et cum quo, Deo et Patri cum sancto Spiritu gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen. Saluta fraternitatem quæ tecum est; salutem te, quæ tecum est, in Domino. Valere te, nostri memorem, precor a Domino, reverendissime Deoque dilectissime frater.

A μακροῦς δαπανήσας χρόνους, καὶ τὴν οὕτω πάντα πολὺν ἐξηγητικῶς. Ἔδει γὰρ, εἶδει, ταῖς ἐξαιρέμαλιστα τοῦ σωτῆρος ἀγέλαις σοφὸν τε καὶ ἐπιμονα δοθῆναι τὸν ἐπιστάτην, ποιμενικῆς εὐτε; ἐπίμεστον ἔχοντα τὸν νοῦν, ἐν νομῇ ἀγαθῇ, καὶ τόπω πλοῖν κατανέμειν εἰδὸτα, δεδοκιμασμένον δπραγμάτων, ὡς πιστὸν, καὶ γνήσιον οἰκονόμον. μὲν γὰρ οὕτω ζῆν εὐθότατος καὶ προσέεται Χριστοῦ καὶ λόγου παντὸς ἀξιοί, τοὺς δὲ μὴ τοιοῦτους ἐξιστῆς ἐγγχειρισθείσης αὐτοῖς οἰκονομίας. Καὶ τὴ ἐστιν ἀληθὲς ἰδεῖν ἐξ ἧ αὐτῶν τῶν ἱερῶν Γραμμῶν Ἔφη γὰρ ποῦ θεὸς πρὸς τὸν μακάριον προφῆτην Ἠσαΐαν· « Πορεύθητι: εἰς τὸ παστοφῶριον πρὸς Ἰμαν » τὸν ταμίαν, καὶ εἶπον αὐτῷ. Τί σὺ ὦδε, καὶ τί ἐστιν ὦδε; Ἰδοὺ Κύριος Σαββαὼθ ἐκβαλεῖ ^b, καὶ ἐκπυσει ἄνδρα, καὶ ἀφελεῖ τὴν στολήν σου, καὶ τὸν στέφανόν σου τὸν ἐνδοξόν, καὶ ῥίψει σε εἰς χώραν μεγάλην καὶ ἀμέτρητον ^c, καὶ ἐκεῖ ἀποθανῆ, καὶ ἀφαιρεθῆ ἀπὸ ^d τῆς οἰκονομίας σου, καὶ ἐκ τῆς συστάσεώς σου. Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καλέσω τὸν παῖδά μου Ἐλιακίμ, τὸν τοῦ Κελκίου, καὶ ἐνδύσω αὐτὸν τὴν στολήν σου, καὶ τὸν στέφανόν σου δώσω αὐτῷ, καὶ τὴν οἰκονομίαν σου δώσω εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ· καὶ ἔσται ὡς πατήρ τοῖς ἐνοικοῦσιν ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ τοῖς ἐνοικοῦσιν ἐν Ἰούδα· καὶ δώσω τὴν δόξαν Δαβὶ αὐτῷ, καὶ ἄρξει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀντιλέγων· καὶ στήσω αὐτὸν ἄρχοντα ἐν τόπῳ πιστῷ· καὶ ἔσται ἐπὶ θρόνον δόξης τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ ἔσται πεποιθὸς ἐπ' αὐτὸν πᾶς ἐνδοξὸς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου· καὶ ἔσονται ἐπικρεμάμενοι αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Τὰδε λέγει Κύριος Σαββαὼθ· Κινηθήσεται ὁ ἄνθρωπος ^e ὁ ἐστηρικμένος ἐν τόπῳ πιστῷ, καὶ πεισέεται, καὶ ἀφαιρεθήσεται ἡ δόξα ἣ ἐπ' αὐτὸν, ὅτι ὁ Κύριος ἐλάλησεν. ^e Ἀγαπᾷ τὸν οἶκόν σου τὸν ὅλων θεὸς τὸν πιστὸν ἀληθῶς, καὶ γνήσιον οἰκονόμον· τὸν δὲ μὴ τοιοῦτον, ὡς βέβηλλον, ἀποστρέφεται. Συγκροτῆσαι δὲ ὅτι τὴν σὴν σοφότητα, καὶ τοῖς ἀνωθεν εὐφρανεῖ χαρίσματα πλουσία χειρὶ, θεταροσῆκαμεν· ἵνα τὸν τῆς ἀληθείας ὀρθοτομούσα λόγον, καὶ τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων ἰχνηλατοῦσα πίστιν, εὐδόκιμος διαμείνη διὰ φειδοῦς τε καὶ εὐμεινείας τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ· δι' οὗ, καὶ μεθ' οὗ, τῷ θεῷ καὶ Πατρὶ σὺν ἁγίῳ Πνεύματι· ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν. Πρόσειπε τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα· ὅτι σε ἡ ^f σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύεται. Ἐβρώσθαι σε, καὶ μνημονεύειν ἡμῶν, τῷ Κυρίῳ εὐχόμεναι, εὐλαβέστατε καὶ θεοφιλέστατε ἀδελφοί.

99 EPISTOLA XXXII (ol. XXX).

CYRILLI AD JUVENALEM EPISCOPUM ET CETEROS CONCILII LEGATOS CONSTANTINOPOLIM MISSOS.

Gratulatur de triumpho veritatis, snumque factæ electioni et ordinationi assensum præbet.

Dominis desiderabilibus et Dei cultoribus et comministris Juvenali, Flaviano, Arcadio, Projecto, Firmo, Theodoreto, Acacio, et Philippo presbytero, Cyrillus in Domino salutem.

⁹⁹ Isa. xxii, 15-25.

Varia lectiones codicis Seguieriani.

^γ ἰδεῖν ἀληθέστατον ἐξ. ^δ πορεύου ^α Σομάν ἢ Σοβνάν. ^β δὴ Κύριος ἐκβαλεῖ. ^γ ἀμετρητὸν. ^δ ix. ἐπέσειός σου. ^ε ἄνθρωπος. ^ς τὸ ἡ.

Satisfactum nobis est iterum et ipso experimento sancti vocem; resistit autem ei omnino nihil: est autem sic validissima, ut insurgat adversus omnes inimicos, et resistentium sibi virtutem solvat. Ecce enim, ecce false quidem loquentium ora obstruxit, et illicitarum blasphemiarum caligo cessavit; respicendū autem veritatis dogmatum pulchritudo, ordinato episcopo secundum decretum Dei atque concilium per sanctitatem vestram reverendissimo et Dei cultore Maximiano, quem etiam et longa setas ornavit non in desideriis et deliciis constitutum, sed in laboribus et virtute; et qui multa rerum decoratus est cura pro veritate et dogmatibus pietatis. Congaudens igitur universis Ecclesiis et po-

A cognovimus, quia veritas vivit et vincit, secundum pulis ibidem constitutis, merito proclamabo: « Benedictus Dominus, quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suae ²¹. » Non enim poterat dormire sic bonus pastor, ut etiam suam animam poneret pro ovibus ²²; et semper salvificare sciens, malignam quidem bestiam a sacra et divina aula [f. caula] repulit, sapientissimum autem et totius virtutis insignem præceptorem elegit, quem etiam credimus decorari in omni bono, et venerabili atque præcipua virtute pollentem, gubernare sub sua manu populum constitutum. Incolumes vos esse in Domino, et nostri memores, oramus, charissimi et desideratissimi.

EPISTOLA XXXIII.

AD ACACIUM BERGENSEM EPISCOPUM (†).

Theodosius imp., jam a Cosentino papa monitus, ad procurandam Ecclesie pacem Aristolam tribunum miserat, qui Ephesinæ synodi decretis insistens Antiochiæ et Alexandria unionis opus perurgeret. Joannes, acceptis mandatis, synodum cogit primū Antiochiæ, tum Beræ, apud Acacium episcopum, qui totius synodi nomine a Cyrillo postulaverat ut, solo symbolo Nicæno tanquam regula fidei agnito, sua scripta contra Nestorium edita retractaret. His autem Cyrillus acquiescere noluit et Acacio respondens, de tota agendi ratione Orientalium conquestus, fidem suam plene purgat ac tanquam pacis ineundæ conditionem exigit ut Nestorii depositionem ratam habeant ejusque dogmata damnent.

Domino meo dilectissimo fratri et comministratori Acacio, Cyrillus, in Domino salutem.

Decentem se etiam nunc curam suscepit sanctitas tua. Intentio est enim illi secundum bonam voluntatem Salvatoris omnium nostrum Dei ut conjungantur Ecclesiis, et ut de medio quædam fiat pusillimitas, persuadeantur vero hi qui debent unanimes esse, atque omne quod contristat auferatur, et ea quæ disrupta sunt, charitatis vinculis restringantur. Sed, sicut videtur, nonnulli eorum qui illic sunt videntur quidem putari ad superficiem clare injungere ad usque tuæ perfectionis intentionem, aut ipsam vero latent, aut quasi celare se studentes efficiunt. Ea namque agere expetunt quæ fieri non queunt. Quid aliud est nisi rebus ipsis reclamare quod pacis faciendæ non habeant voluntatem? Et hæc dico epistolam relegens a tua perfectione transmissam, per quam didici expetere illos ut omne conscriptum et omnis epistola quæ ante synodum peracta est adjudicari aut abjurari a nobis debeant, consentiri autem rectæ fidei symbolo quod definitum est secundum tempus a sanctis Patribus in magna Nicæna synodo. Ego vero, quoniam sanctum quidem illud symbolum sufficit ad omnem scientiam bonam, et de illo nihil omnino est, dicam utique atque consentiam, etiamsi aliquibus aliis hoc sapere minime videar aut dicere. Admiratus vero sum illud. Nestorio enim retortas illas et abominandissimas eructante voces contra omnium nostrum Salvatorem Christum, et hoc coram Ecclesia, scripsimus quæ scripsimus, contradicentes scilicet, et pollutis

B vocum novitatibus ejus producentes contrariam veritatem. Et per gratiam Dei omnes ipsis intendentes, plures quidem mirati sunt, et recto intellectu honoraverunt quæ a nobis dicta sunt contra eum. Sed nescio quid hi qui nunc debent anathematizare polluta illius dogmata et ab illius impietate semetipsos alienos efficere, ad omne contrarium studium convertentes, exterminari quærent quæ adversus eum scripta sunt. Quam rationem, quæso, id habet? Intelligit enim sanctitas tua quantam res habeat incongruitatem, si nos quæ pro recta fide scripsimus, quoniam nostra sunt, abnegemus, imo potius accusemus piam fidem. Ergo si se illa contra Nestorium recte non habent, sive quæ contra perversa ejus dogmata scripta sunt, sine causa depositus est; imo magis et ille quidem forsitan recte sapit. Erravimus autem nos, non ei consentientes, imo qui jam scripsimus his quæ dixit adversa. Et certe Nestorii multi feruntur codices omnia confundentes et perturbantes Ecclesias. Deinde quomodo nos ea quæ contra ipsum sunt scripta delebimus, quæ forsitan aliquibus juvenem vel breve contigit efficere? Pervidet igitur tua, quæ omni sapientia est plena, perfectio quia rem impossibilem quærent et tantum longe sunt a voluntate mitigandi interjacentem discordiam ut eam reducant ad principium contentionis illius quæ narrari non potest. Cur enim non potius ad Ephesinam metropolim venientes cum synodo unum protulere decretum contra eum qui talia et tanta impie prædicavit? Nam si vel modicum tardaverant, quid prohibebat ut

²¹ Luc. i, 68. ²² Joan. x, 15.

(†) Ex Synodico adv. trag. Irenæi, c. 56. Vide etiam c. 53, 54, 58, 60, 61, 62, 108. Apud Mansi tom. V.

commentaria inspicientes gestorum satisfacerent eis quas legitime fuerant facta, et consentirent, sicut dixi, recto et quod increpari non debet decreto canctorum? Sed e contra, nec Dominum cogitantes, neque causam pro qua congregati sunt (non enim de communi quacunq̄ue causa sermo erat, sed de fide, per quam mundum salvavit Deus et Pater), omnem crudelitatem et omne fraternum odium in nobis ostenderunt, tam sanctam et universalem synodum excommunicatione injuriantes, et hoc absque iudicio, quam etiam velat immitti dextera gladium aevitatis intingentes in me ac reverentissimo episcopo Memnone. Ponamus enim quia secundum veritatem et transit nos aliquid quod ad rectitudinem dogmatum pertinet, aut circa alios modos subjecti aliquibus culpis eramus sive peccatis, non oporteret dignos fieri prius sermone colloqui? Atqui dum certe omnes sustinuerimus Nestorium, dum tricinale tempus blasphemando consumeret, et nobiscum vero sanctitas tua et omne concilium, fecimus abducere quidem illum ab eis, transformare autem potius ad illa dogmata quae ad rectitudinem veritatemque respiciunt. Dum vero persisteret, et multo deteriora verbo haberetur adversus gloriam Christi et in ipsa Ephesiorum metropoli, de reliquo tanquam incurabili languore detentum sancta synodus removit a sacerdotio. Volo autem tuam sanctitatem utile (1) aliquid commemorare, quod ad praesens pertinet tempus. Quando enim in magna Constantinopoli sancta vestra synodus congregata est, tunc quando Joannes (2) est accusatus, deinde gesta sunt super eo a multis in scripto commentaria, cum futurum esset ut contra eum definitio proferretur, et essem ego unus astantium (3), scio me audisse sanctitatem tuam sanctae synodo sic dicentem: *Quia si scirem quod nunc, si Joanni veniam largiremur, melior foret semetipso, sed recederet a duritia et asperitate quae in eo est, omnes vos rogassem pro eo.* Admirabilis ergo etiam circa hoc iterum iudicata est sanctitas tua, quippe ut quae dixerit veritatem. Quid igitur oportebat sanctam synodum facere, quae impenitentem et sic pertinacem reperit illum qui rectae fidei repugnavit? Quoniam vere dicit quia oporteat soli symbolo consentire, vel certe expositioni fidei trecentorum decem et octo, et ego ad haec dico quia intentio fuit una sanctae et universali synodo quae congregata est in Ephesina metropoli ut symbolum confirmaret, quatenus et omnes ita confiterentur et crederent ac docerent, neque adjecto quolibet, neque detracto. Non enim est adjicere super illud, nec est auferre ab eo. Propter hoc enim et contra Nestorium decrevit sicut qui non suaserit illud, quin potius removerit atque

A obliteraverit, et secundum nullum quidem modum secutus sit illud, altera vero quaedam et dogmatibus Ecclesiae peregrina insane auribus insonuerit populorum. Actum est igitur in Epheso super hoc proprium commentum gestorum, confirmante synodo expositam fidem a trecentis decem et octo Patribus nostris qui circa suum tempus (4) in Nicæa congregati sunt. Et direxi hoc, ut tua sanctitas bene cognoscat. Quia enim recte se atque irreprehensibiliter habet, clare ipsa lectio docet. Adjecimus vero et sanctorum beatorumque Patrum testimonia, ut sciant adeuntes quomodo intellexerint illi fidei symbolum qui et nos ipsos mysteriis imbuerunt. Igitur olim tam hoc ab omnibus factum, quare non magis et ipsi consentiunt? Si enim quod omnibus placuit ab omnibus confirmetur, obtinebit omnino pax, dum omnino a nullo ei fuerit contradictum. Igitur et si nimis plura et valde pessima contra nos ab eis facta sunt, et omnis species adversa humanitati tentata est, sed considerantes quia Deus ac plissimo amicoque Christi imperatori (pactum), et ipsum vero quod Ecclesiae utile est, et tuae sanctitatis admonitiones omni reverentia dignas habentes, consequenter ut fratribus dimitimus quae in nos commiserunt. Illud autem potius quaerimus quod omnibus videtur bene recteque se habere. Complacet vero etiam Deo amicissimo imperatori ut consentiant depositioni Nestorii, anathematizantes ejus blasphemias et polluta dogmata. Et nihil ultra residuum est ut contentio de medio auferatur. Recipient enim semetipsas Ecclesiae invicem, Christo eis donante praemium pacis. Nec vero simpliciter quidem alienantium et inconsideratorum contra nos evomant verba, ea quae sunt Apollinarii vel Arii sive Eunomii me sapere diffamantes, sicut in Epheso conscripserunt. Ego per gratiam Salvatoris semper fui et orthodoxus, nutritus vero sum et inter manus orthodoxorum patris. Et neque illa quae sunt Apollinarii sapui unquam: ab ait! nec ea quae alterius cujuslibet haeretici. Imo vero anathematizo illos. Neque enim inanimatum dico Christi corpus. Confiteor vero quod animatum sit anima rationali. Et neque confusionem vel confertationem vel refusionem factam confirmo, sicut aliqui dicunt; inconvertibilem vero et immutabilem subsistere secundum naturam Dei sermonem novi, et omnis passionis insusceptibilem secundum propriam naturam. Impassibile enim est quod divinum est, et conversionis obumbrationem minime suffert. Quin potius requiescit in propriis bonis. Haec habet vero inconvertibile, in quibus est (ejus) existentia. Unum vero eundem Christum et Dominum unigenitum Dei Filium, ipsum dico passum pro nobis

stantinopoli.

(3) *Ego unus astantium.* Hinc discimus Cyrillum interfuisse synodo in qua sanctus Joannes Chrysostomus excepit sententiam depositionis.

(4) *Circa suum tempus.* Id est, per tempora, ut alii interpretes vulgo verterunt.

(1) *Utile.* Sic nos emendavimus. Lupus enim ediderat, ut ille, nullo sensu.

(2) *Joannes.* Cognomento Chrysostomus, archiepiscopus Constantinopolitanus, defectus iudicio synodi habitus in suburbio Chalcedonis quod Quercus vocabatur. Cyrillus hanc synodum vocat Constantinopolitanam, quia Chalcedo est vicina Con-

carne secundum Scripturas, sive secundum beati Petri vocem²². Capitulorum vero virtus contra sola Nestorii dogmata scripta est. Quae enim ille non recte dixit ac scripsit, ipsa eiciant. Qui vero anathematizant atque negant ejus vesaniam, committunt haec quae a nobis scripta sunt increpare. Videbant enim capitulorum sensa solis illius contraire blasphemis. Reddita vero communionis factaque inter Ecclesias pace, quando rescribere absque suspitione licuerit, vel eis qui illuc sunt ad nos, vel nobis rursus ad eos, tunc et satisfaciemus facillime. Quaecumque omnino eorum quae a nobis scripta sunt recte non intelliguntur a quibusdam, et haec excandidabuntur. Satisfaciemus enim, Deo favente, non jam sicut repugnantibus, sed sicut fratribus, quia omnia recte habeant. Et eorum quae scripsimus nos, Nestorii dogmata impugnantem, nihil est omnino quod dissonet vel sanctis Scripturis vel certe fidei definitioni quae exposita est a sanctis Patribus: dico autem illis qui in Nicæa suo tempore congregati sunt. Nostra igitur intentio ad pacem se habet non impetere quae sunt definita, ita videlicet si Nestorii depositioni consentire voluerint et anathematizare contaminata dogmata ejus et communicare eum ad concordiam venire, Christo juvante ad idem, qui est pax nostra secundum Scripturas. Eis vero qui dicant quia oportet eici ea quae contra polluta Nestorii dogmata scripsimus nullus acquiescet. Apertissime enim elingues nos esse volunt illius blasphemis, cunctorum nundinantes taciturnitatem. Aut forsitan magis et nos persuadendos reputant ut ea quae sunt illius sapientum, si quae nostra sunt abnegemus recte ac aique immaculate habentia et contra illius vocum novitates stantia²³. Si vero illorum qui illic sunt quidam, secundum quod eis videtur, detrahunt aliquibus, ad ea quae nec convenit transvergentes sensus eorum, sciant quia praeter omnes qui in toto orbe sunt soli hi perpetrantes sapiunt. Consecraverunt enim his quae a nobis facta sunt, atque consentiunt universi, et recte se habentibus, et

A dictis, qui certe subtiliter perscrutatores sunt dogmatum divinorum. Et illud autem super haec tua religiositas cogitet, quia oportet ita componi pacem Deo amicissimorum episcoporum, ut non ulli displiceat eorum qui per omnem Romanorum sunt principatum, et universaliter fiat, ne minima scissura ingentes plures alias faciat. Omnino enim non consentient si tale aliquid fuerit factum quod non sequens videatur. Et maxime hoc cogitari oportet. Cunctis namque instantibus in Epheso, et non acquiescentibus communicare his qui ex Oriente sunt, proponentibus vero quia non erit prius hoc nisi susceperint depositionem Nestorii et anathematizaverint nobiscum dogmata ejus, quomodo, nisi hoc fuerit factum, ea quae ad communionem pertinent stabunt?

B Quis autem non clamabit contra nos, dum perdidimus animas nostras, et negaverimus rectam fidem, et quae recte dicta omnibus placuerunt nos ejecerimus, tanquam non recte sint dicta? Annon oportet, facta pace, nos epistolas mittere his qui ubique super alios religiosissimos episcopos eminent, ut et ipsi concordem effectum reddant eis communionem? Deinde quis sit qui eis suadeat aliquid factum fuerit praeter quod omnibus placet, et in quo omnes institerant, ut oportere depositum haberi Nestorium et anathematizare insanissimam ejus doctrinam, quin potius verborum contra omnium nostrum Salvatorem Jesum Christum? Contristatos vero nimis et intolerabiliter dolentes propter illa quae contra me gesta sunt ab Orientalibus tam ex clero Alexandriae quam cunctos Aegyptiacae dioecesis episcopos religiosissimos sic mitigavit dominus meus admirandissimus tribunus Aristolaus, ut mihi etiam levissimam pacis faciendae redderet viam et omnes venirent in hujusmodi voluntatem. Et plurimum quidem me fateor ejus admirabilitati esse debitorem, quia modo mihi sit cooperans ad omnia et competentibus rationibus quae contristabant abolverit. Saluta fraternitatem quae apud te est. Te quae nobiscum est fraternitas in Domino saluta.

99 EPISTOLA XXXIV.

AD RABULAM EDESSENUM EPISCOPUM (1).

Nuntiat quod omnino non recipit propositiones quae a Joanne Antiocheno sunt destinatae.

Piissimo et amatore Christi imperatore dirigente dominum meum mirandissimum tribunum notariumque Aristolaum, Christianum virum, et pro recta fide valde certantem, ut ad pacem copularet Ecclesias, et scribente clare quod Antiochenus deberet prius subscribere quidem Nestorii damnationem, anathematizare vero scelestam ejus dogmata et tunc communionem nostram quaerere, scripsit ad

D me dominus meus religiosissimus et optimus episcopus Acacius incongruam quamdam propositionem, quasi ab Orientis episcopis, magis autem, si oportet dicere veritatem, ab eis qui ea quae sunt Nestorii saperent: nam dum eos oportere sequi quod congruit, et (juxta) intentionem piissimi principis omniumque orthodoxorum anathematizare scelestam Nestorii dogmata, e contrario petunt vacare

²² I Petr. iv, 1. ²³ I Tim. vi, 20.

(1) Ex Synodico adv. trag. Irenaei, c. 108. Mansi V, 387.

universa quæ a nobis scripta sunt sive in tomis sive in conscriptionibus; et sic, inquit, Ecclesiæ communicabunt ad invicem. Hoc autem clare dicere est quod oporteat nos rectam fidem denegare et Nestorii consentire blasphemis. Si enim nostra exterminamus, quæ se bene habent et inexprobabiliter asserunt veritatem et rectæ fidei militant, approba-

A bimus ea quæ sunt Nestorii, et erimus admirantes ejus insaniam. Sed illorum quidem propositionem intelleximus. Contristati enim sunt quod blasphemante Nestorio, ab orthodoxis contra eum sermones scripti sunt et epistolæ. Qualia vero et nos scripserimus sciet tua perfectio, dum legeris paria eorum. Oh hoc enim tua illa religioſitati direxi.

99° EPISTOLA XXXV (ol. XXXI). (1)

* JOANNIS ANTIOCHENI EPISCOPI CÆTERORUMQUE QUI CUM ILLO ERANT AD XYSTUM EPISCOPUM ROMANUM, CYRILLUM ALEXANDRINUM ET MAXIMIANUM CONSTANTINOPOLITANUM.

Probare se declarant depositionis sententiam a sancta synodo adversus Nestorium prolatam, necnon blasphemias ejus doctrinas anathematizare, et assentiri Maximiani ordinationi.

Sanctissimis Deoque dilectissimis fratribus et B consecratoribus Xysto, Cyrillo et Maximiano, Joannes et reliqui omnes qui mecum sunt, in Domino salutem.

1. Omnibus qui sacerdotium sortiti sunt et quibus divinum episcopatum ministerium a Salvatore omnium nostrum Christo creditum est, studium et scopus is esse debet, ut in recta fide excellent, eamque populos sibi subditos doceant. Cum itaque res ita habeat, anno (2) elapso, ex religiosissimorum Christianique amantium imperatorum decreto, doctrinæ Nestorii gratia, in Ephesiorum metropoli convenit sancta synodus Deo dilectissimorum episcoporum: qui cum legatis (3) a beatæ memoriæ Cœlestino, 100° Romanæ urbis quondam episcopo, missis facto consensu, dicta depositionis sententia, ejecerunt memoratum Nestorium, ut qui profana uteretur doctrina, et multis scandalo esset, ac non recte circa fidem ambularet. Cum vero et nos eo properassemus, rem invenientes confectam, ægretulimus. Hac de causa cum inter nos et sanctam synodum controversia intercessisset, ac multa ultro citroque dicta et facta essent, ad nostras Ecclesias ac civitates reversi sumus, neque per id tempus eatenus consensimus sanctæ synodo, ut prolatæ adversus Nestorium depositionis sententiæ subscriberemus.

2. Cum Ecclesiæ in graves discordias incidissent, quando omnes id maxime curare oportebat, quomodo, omni animorum dissensione sublata, ad concordiam adducerentur, atque ut hoc fieret religiosissimi ac Deo amantissimi reges (4) præcepissent, ejusque rei gratia spectabilem tribunalum et notarium Aristo-

Τοις ὁσιωτάτοις καὶ θεοφιλεστάτοις ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς Ξύστῳ, Κυρίλλῳ καὶ Μαξιμιανῶ, Ἰωάννῃ καὶ οἱ λοιποὶ πάντες οἱ σὺν ἡμῶι, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Καὶ σπουδῆ καὶ σκοπῆς πᾶσι τοῖς ἱερέσθαι λαγοῦσι, καὶ τὴν θεῖαν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν πεπιστευμένοι παρά τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ τὸ ἐν ὀρθῇ πίστει διατρέπειν, οὕτω τε διδάσκειν τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαοὺς. Οὕτω τοίνυν ἔχοντος τοῦ πράγματος κατὰ τὸ παρῳχηκὸς ἔτος ἐκ θεοπιστάματος τῶν εὐσεβειστάτων καὶ φιλοχρίστων βασιλέων, ἁγία σύνοδος θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων συνήχθη κατὰ τὴν Ἐφεσίῳν μητρόπολιν, τῆς κατὰ Νεστορίου ὑποθέσεως χάριν· οἱ καὶ συνεδρεύσαντες ἅμα τοῖς ἀποσταλεῖσιν ἐκδικαῖος παρά τοῦ τῆς μακαρίας μνήμης Κουλεστίνου, τοῦ γενομένου ἐπισκόπου τῆς ἁγίας Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, ψήφῳ καθαιρέσεως ὑποβέβηκασιν τὸν μονευθέντα Νεστόριον, ὡς βεβήλω διδασκαλίᾳ χρωμένον, καὶ σκανδαλίσαντα πολλοὺς, καὶ οὐκ ὀρθοποδίσαντα περὶ τὴν πίστιν. Συνθεραμειχότες δὲ καὶ ἡμεῖς, εἶτα τοῦτο γεγονός ἐυρόντες, λελυπημεθα. Ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας, διαφορᾶς μεταξύ γενομένης ἡμῶν τε καὶ τῆς ἁγίας συνόδου, καὶ πολλῶν μεταξύ πεπραγμένων τε καὶ εἰρημένων, εἰς τὰς αὐτῶν Ἐκκλησίας τε καὶ πόλεις ὑπεστρέψαμεν, οὐ συνερχθέντες τὸ τῆνικαῦτα τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ δι' ὑπογραφῆς εἰς τὴν ἐξενεχθεῖσαν κατὰ Νεστορίου καθαιρέσεως ψήφον.

Διηρημένον πρὸς διχόνοιαν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπειδὴ τοῦτο μάλιστα πάντας φροντίζει ἔχρη, ὅπως συναφθεῖεν, ἐκ μέσου γενομένης διχονοίας ἀπάσης, καὶ τῶν θεοσεβειστάτων καὶ φιλοχρίστων βασιλέων αὐτὸ δὴ τοῦτο γενέσθαι θεοπισάντων, καὶ εἰς τοῦτο πεπομπῶτων τὸν θαυμάσιον τριβοῦνον καὶ νοτάριο

(1) Scripta circa initium anni 433.

(2) Anno 431, Junii 22 die, primum convenit Ephesina synodus. Ex quo sequitur ut, si elapsus annus hic memoratus intelligendus sit proximus, hæc epistola ad annum 432 pertineat.

(3) Seu ad litteram Græcam, *defensoribus*. Qui a Cœlestino ad Ephesinam synodum missi sunt, in Græcis ipsius concilii actis nusquam ἐκδικαῖοι, sed voce Latina-Græcis accommodata λεγᾶται appellan-

tur. Quanquam cum missi sint ut sententiam a Cœlestino adversus Nestorium prolatam defendere ac vindicarent, ἐκδικαῖοι non male vocantur.

(4) Ea scilicet sacra, quæ in part. concil. Ephes. cap. 24 habetur, quamque excipiunt aliæ duæ (una nimirum ad Simeonem, et ad Acacium Berœensem altera), quibus Theodosius eorum preces et operam rogat ut Joannes ac socii ad concordiam revocentur.

(*) Ex editione P. Constantii *Epist. Rom. post.*

Ἀριστολάου, συνήρουν εἰς ἀναίρεσιν πάσης φιλονεικίας, καὶ ὑπὲρ τοῦ τὴν εἰρήνην βραβευθῆναι ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς συνθέσθαι τῆδε ψήφῳ τῆς ἁγίας συνόδου, τῇ ἐξενεχθείσῃ κατὰ Νεστορίου, ἔχειν τε αὐτὸν καθηρημένον, καὶ ἀναθεματίσαι τὰς δυσφήμους αὐτοῦ διδασκαλίας, διὰ τὸ τὰς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησίας τὴν ὀρθὴν ἀεὶ καὶ ἀδέσγηλον ἐσχηκέναι πίστιν, καθὰ καὶ ἡ ὑμετέρα ὁσιότης, καὶ ταύτην ἀεὶ φυλάττειν καὶ παραδίδοιαι τοῖς λαοῖς. Συναινῶμεν δὲ καὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ ὁσιώτατου καὶ θεοσεβεστάτου τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν ἁγίας Ἐκκλησίας ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ, καὶ κοινωνικοὶ πᾶσιν ἔσμεν τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην θεοσεβεστάτοις ἔχουσι τε καὶ τηροῦσι πίστιν.

Alaum misissent; nos ipsi quoque, ut omnis e medio tolleretur contentio atque Ecclesiis Dei pax redderetur, decrevimus sanctæ synodi sententiæ adversus Nestorium prolatae assentire, ipsumque habere pro deposito, et blasphemias ejus doctrinæ anathematizare: eo quod nostræ Ecclesiæ, perinde ac vestra sanctitas, rectam semper et sinceram (1) habuerint fidem, eamque semper servaverint ac populis tradiderint. Assentimur etiam ordinationi Maximiani sanctissimi et religiosissimi sanctæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ episcopi, et cum omnibus totius orbis religiosissimis episcopis, quicunque fidem orthodoxam et immaculatam habent ac servant, communicamus.

100 EPISTOLA XXXVI (ol. XXXII).

Αἰβελλος ἐπιδοθεὶς τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κυρίλλῳ παρὰ Παύλου ἐπισκόπου Ἐφέσης, τοῦ ἀποσταλέντος παρὰ Ἰωάννου Ἀντιοχείας ἐπισκόπου.

Libellus quem Paulus episcopus Emisenus Cyrillo archiepiscopo Alexandrino obtulit, a Joanne Antiocheno episcopo missus.

Τῷ δεσπότη μου τῷ πάντων ἕνεκα ἀγιώτατῳ, καὶ ὁσιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κυρίλλῳ, Παῦλος ἐπίσκοπος, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Domino meo per omnia sanctissimo et sacratissimo archiepiscopo Cyrillo, Paulus episcopus, in Domino salutem.

Οἱ εὐλαθέστατοι καὶ καλλίνικοι ἡμῶν βασιλεῖς, ἦν ἄνωθεν ἔχειν ἀξιοῦσι σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν περὶ τοῦ ὀπήκοον, καὶ μάλιστα περὶ τὰς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, καὶ τὴν εὐσεβίαν, καὶ εὐκρινίαν, καὶ ὀρθὴν πίστιν, ἦν ἐκ πατέρων διεδέξαντο, ἐνδεικνύμενοι, γράμμα ἐξέπεμψαν διὰ τοῦ περιδιδέκτου τριβούνου, καὶ νοταρίου Ἀριστολάου, πρὸς τε τὴν σὴν ὁσιότητα, καὶ πρὸς τὸν ὁσιώτατον καὶ ἀγιώτατον Ἰωάννην ἐπίσκοπον, καὶ πρὸς τὸν ὁσιώτατον καὶ ἀγιώτατον πατέρα ἡμῶν Ἀκάκιον, τὸν ἐπίσκοπον τῆς Βερροῖων, τὸ καλεῖον, ὥστε συνελθόντας ἢ κατὰ πρόσωπον, ἢ κατὰ γνώμην, λύσιν ἰδοῦναι ταῖς ἀνακοφάσαις διαφοραῖς μεταξὺ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν εἰς τὴν Ἐφεσον συνεληλυθότων, καὶ ἡμῶν αὐτῶν, καὶ ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις τὴν τῷ Θεῷ φιλίαν εἰρήνην πρυτανεύσαι, παῦσαι τε τὰς ὀσημέραι ἐγγινομένας παραχρᾶς ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις, συνθέσθαι ἰτε τῇ Νεστορίου καθαιρέσει, καὶ ἀναθεματίσαι τὴν φαύλην αὐτοῦ διδασκαλίαν. Δεξάμενοι οὖν τὸ εὐσεβὲς τοῦτο καὶ φιλόχριστον γράμμα ὃ τε προσηρημένος ἅγιος Ἰωάννης, καὶ ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος Ἀκάκιος, καὶ λογισάμενοι, ὡς ἔστι πολλὰ δέοντα τῆς κατὰ πρόσωπον ὑμῶν συντυχίας, εἰς τὸ μὴ μακρὸν ἐντριβῆναι ἢ τῇ ὑποθέσει, ἀπέστειλάν με πρὸς τὴν σὴν ὁσιότητα, ὥστε συσκοπήσαι σου τῇ ἀγιότητι, τίνα δὴ τρόπον τὰ τῆς εἰρήνης ὀφείλει ἀσφαλῶς διατεθῆναι, καὶ τῇ ἀρίστῃ ταύτῃ πράξει τέλος τὸ θεόν, καὶ λυσιτελεῖς ἐπιτεθῆναι¹. Ἐλθὼν οὖν, καὶ

Religiosissimi invictissimique imperatores nostri curam ac sollicitudinem, quam jam inde ab initio circa subditos, maxime vero circa sanctas Dei Ecclesias habuerunt, declarantes, fidemque quam a majoribus susceperunt, piam, rectam minimeque adulteratam sese obtinere demonstrantes, per virum spectabilem Aristolaum tribunal ac notarium et ad tuam sanctitatem, et ad sanctissimum quoque et religiosissimum Joannem episcopum, et ad sanctissimum ac religiosissimum Patrem nostrum Acacium Berrhœensium antistitem litteras miserunt, quibus præcipiunt, ut, vel corpore vel saltem animi sententia inter nos coeuntes, controversias illas inter sapientissimos episcopos, qui in Ephesina civitate convenerunt, et nos exortas, diluamus acceptamque Deo pacem sanctis ejus Ecclesiis conciliemus, turbas quotidie in sanctas Dei Ecclesias desevientes consopiamus, ac Nestorii depositioni consentiamus, et perversam illius doctrinam anathematizemus. Cum itaque Joannes et Acacius sanctissimi episcopi has pias vereque Christianas litteras accepissent, pendentes multa esse que personalem congressum vestrum desiderant, ne in hac re multum temporis consumatur, me ad tuam sanctitatem miserunt, ut simul dispiciamus ac pertractemus quam ratione et via pax firma constitui, præsentique optimo negotio conveniens utilisque finis possit imponi. Proinde cum huc venissem, ab-

Variae lectiones codicis Segueriani.

¹ ἀποσταλέντες παρὰ. ἰ γούν. ἰ συντεθείσθα:

¹ μακρὸν χρόνον ἐντριβῆναι. ἰ ἐπιβῆναι.

(1) Quam vere hoc asserat Joannes, dubitare nos non sinunt ipsius ad Nestorium litteræ ante concilium Ephesinum scriptæ, quibus eum vehementer exhortatur ut emendare non pudeat quod inconsulto

protulisset, nec sacram Virginem appellare detrectet *Deiparam*, cum hoc nomen nullus unquam ecclesiasticorum doctorum repudiavit. Extant hæc litteræ i part. concil. Ephes., cap. 25

que congressus essem, sermonemque ultro citroque contulisssem, comperi tuam etiam sanctitatem benevole affectam, et ut pontificem decebat, præsens negotium pacifice tractare. Quare tua sanctitas scriptum quod immaculatam et rectam fidem complectitur, qualem a majoribus nostris prædicatam accepimus, nobis obtulit: quod imprimis labore ac studio dignum erat. At vero quia ea quoque quæ ad Nestorium pertinent, juxta constitutionem a vobis editam firmanda sunt, præsens præsentì sanctitati tuæ has litteras offero, quibus constiteor, nos Maximiani sanctissimi episcopi ordinationem suscipere; Nestoriumque qui ante illum maximæ urbis Constantinopolitanæ episcopus exstitit, pro deposito habere: ad hæc, omnia illa quæ in illius doctrina impie prædicata exstant, anathematizamus: puram denique et sinceram vobiscum communionem complectimur, juxta expositionem de Verbi Dei incarnatione breviter a nobis editam, tuæque sanctitati traditam, quam tu ipse quoque collaudasti, perindeque ac propriam fidem suscepisti: cujus quoque exemplum his insertum est litteris. Atque ita tandem sincera hac communione iis omnibus, quæ interim utrinque non absque aliqua tumultuatione hactenus acciderunt, finem imponimus, et per Dei gratiam, ad pristinam Ecclesiarum pacem et tranquillitatem revertimur.

EPISTOLA XXXVII (ol. XL).

CYRILLI AD THEOGNOSTUM ET CHARMOSYNUM PRESBYTEROS, ET LEONTIUM DIACONUM, CONSTANTINOPOLI DECENTES EJUSQUE APOCRISIARIOS.

Paulo Emeseno, Nestorii dogmata peculiari libello anathematizanti, communionem se reddidisse; Joannem vero Antiochenum procrastinantem recipere distulisse; nuntiat, Aristolaum tribunum, nisi Joannes subscriperit, Constantinopolim perreclurum: ut imperatorem doceat: per Alexandrinam Ecclesiam non stare, sed Antiochenæ episcopum pacem non amare.

Cyrillus Theognosto et Charmosyno presbyteris, C et Leontio diacono, in Domino salutem.

De omnibus rebus vobis scribimus: at vos quasi omnium incerti scribitis, ac tumultu nos impletis. Ego certe scio me scripsisse Acacium Berrhœensem episcopum veneranda canitie ac singulari pietate virum impulsu quorumdam religiosissimorum episcoporum orientalium ad me litteras misisse per dominum meum magnificentissimum Aristolaum, quibus significabat obliteranda esse omnia quæcumque libris et epistolis nostris continentur, et insistendum uni symbolo quod in sancta synodo Nicæna est editum. Ego vero ad hæc longissimam ei scripsi epistolam, quam et ipsi utique accepistis. Hoc enim docuit charus presbyter Eulogius. Nunc autem adventu religiosissimi Pauli Emiseni in hanc urbem, omnia recte, tranquille, et secure, atque ut par erat, conformata sunt. Neque enim eos qui a piissimo Maximiano episcopo abdicati fuerunt, suscepimus, aut passi sumus iis dari de communione litteras,

Α συντυχών, και διαλεχθεῖς, εὖρον και την σὴν ὁσιότητα παρεσκευασμένην ἡμέρωσ, και εἰρηνικῶσ, και ὡσ ἀρχιερεῦσι πρέπει, διαθεῖναι τὰ ἐν χερσὶ. Καὶ θῆ γράμμα ἡμῖν ἐνεχείρισεν ἡ σὴ ὁσιότησ περιέχον, ἣν τινα κηρυττομένην ἐκ πατέρων = διαδεξάμεθα ὀρθὴν και ἀκηλίδωτον πίστιν· ὃ πρῶτον ἦν ἄξιον πόνου, και σπουδῆσ. Ἐπειθὶ δὲ ἔδει και τὰ κατὰ Νεστόριον τύπον λαβεῖν τὸν ἀνωθεν ὑμῖν δοθέντα, και ποιεῖσθαι παρῶν πρὸσ παροῦσάν σου τὴν ὁσιότητα τότε τὸ γράμμα· δι' οὗ ὁμολογῶ καταδέχεσθαι = ἡμῶσ τὴν κατὰστασιν τοῦ ἀγιωτάτου και ὁσιωτάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ, ἔχειν δὲ Νεστόριον, τὸν πρὸ τούτου γεγονότα τῆσ μεγάλης Κωνσταντινουπόλεωσ, καθῆρημένον· και ἀναθεματίζομεν τὰ ἐν διδασκαλίᾳ· μέραι ὁσεῶσ αὐτῶ εἰρημένῶ και ἀσπαζόμεθα τὴν καθαρὰν, και εἰλικρινῆ πρὸσ ὑμῶσ κοινωνίαν, κατὰ τὴν ἐπιδοθείσαν· τῇ σῇ θεοσεβείᾳ παρ' ἡμῶν διὰ βραχίων παρὶ τῆσ τοῦ Θεοῦ λόγου ἐνανθρωπήσεωσ ἔχθεσιν. Ἦν και ἐπήνεσασ, και ὡσ ἴδιαν ἰδέξῃ πίστιν· ἥσ και τὸ ἴσον ἐντέταχται τῶδε τῶ γράμματι. Καὶ ταύτη τῇ καθαρᾷ κοινωνίᾳ λύσιν διδάραμεν πᾶσι τοῖσ ἐν μέσῳ παρ' ἀμφοτέρων· τῶν μερῶν, ὡσ ἐν ταραχαῖσ γεγεννημένοισ· και ἐπανερχόμεθα εἰσ τὴν προτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι γαλήνην.

Κύριλλοσ Θεογνώστῳ και Χαρμοσύνῳ πρεσβυτέροισ, και Λεοντίῳ διακόνῳ, ἐν Κυρίῳ χαίρειν (1). Παρὶ πάντων γράφομεν τῶν πραγμάτων ὑμῖν· εἶτα ὡσ οὐδὲν μαθόντεσ γράφετε, θορύβων πληθεύντεσ ἡμῶσ. Οἶδα τοίνυν ἐπιστελλασ, ὅτι ὁ εὐηγήροτατοσ και θεοσεβέστατοσ Ἀκάκιωσ ὁ τῆσ Βεβρόλασ, προτραπείσ παρὰ τινων τῶν ἐκ τῆσ Ἀνατολῆσ εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων, ἔγραψε πρὸσ με διὰ τοῦ κυρίου μου τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου Ἀριστολάου, ὅτι χρῆ πάντα ἀφανίσει τὰ ἐν βίβλοισ και ἐπιστολαῖσ γεγραμμένα, και μόνῳ στοιχῆσαι τῶ συμβῶν τῶ ἐκτεθέντι ἐν τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ τῇ ἐν Νικαίᾳ. Ἐγὼ δὲ πρὸσ ταῦτα πολῦστιχον ἐπιστολὴν ἔγραψε πρὸσ αὐτόν, ἣν και ἰδέξασθε πάντωσ. Τούτο γὰρ ἰδέξαθιν ὁ ἀγαπητόσ πρεσβύτεροσ Εὐλόγιωσ. Καὶ νῦν ἰδόντοσ τοῦ εὐλαβεστάτου Παυλοῦ τοῦ τῆσ Ἐμέσεσ εἰσ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πάντα ἐτυπώθη χρηστῶσ μὲν, και εἰρηνικῶσ, ἀσφαλῶσ δὲ, και ὡσ ἔδει. Οὐδὲ γὰρ τοῦσ καθρημένοισ παρὰ τοῦ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ καταδεξάμεθα, ἢ κοινωνικῶσ ἔχειν, ἢ

Variae lectiones codicis Segueriani.

= κηρυττον ἦν ἐκ πατέρων. = καταδέχθαι. ° ἐκατέρων. P γενομένοισ.

(1) Ex regis Christianiss. bibliotheca Graece nunc primum et Latine edita. AURELIUS.

ἀπλῶσαι τῆς ἐπιειθείας αὐτοῖς φήσου. Ὅτε ἄ
 ἀπλῶς τῷ μνημονεύοντι Παύλῳ τὴν κοινωνίαν δε-
 δόκαμεν τὴν εἰς πρόσωπον αὐτοῦ μόνου, εἰ μὴ
 προσήνεγκε πρότερον χάρτην, ὁμολογῶν ὅτι καὶ
 Θεοτόκος ἐστὶν ἡ ἅγια Παρθένος, καὶ ὅτι ἀναθεματί-
 ζει τὰ Nestorioῦ δόγματα, λαθὼν δὲ καὶ εἰπεῖν ἐν
 τῇ ἐκκλησίᾳ φωνῇ τῇ μεγάλῃ εἶρηκεν ὅτι Ὁμολο-
 γούμεν Θεοτόκον τὴν ἅγιαν Παρθένον, καὶ ἀναθεμα-
 τίζομεν τοὺς μὴ λέγοντας τοῦτο· καὶ ὅτι εἰς Υἱὸς καὶ
 Χριστὸς καὶ Κύριος, οὐ δύο. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἔλαβε
 χάρτην ἔχων ὡς ἀναθεματίζοντος Ἰωάννου τὰ τοῦ
 Nestorioῦ δόγματα, καὶ ὁμολογούντος ὅτι καθηρημέ-
 νων ἔχουσιν αὐτὸν, ἀλλ' ἦσαν ἀπλῶς αἱ παρ' αὐτοῦ
 πρῆβηται ἐπιστολαὶ οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων ἔχουσαι,
 ἔγραψον ὅτι οὐ δύναμαι τὴν κοινωνίαν ἀποδοῦναι
 αὐτῷ, πρὶν ταῦτα ποιῆσαι. Ὡς δὲ ἀκηδιῶντας εἶδον
 πρὸς τοῦτο, καὶ αὐτὸν τὸν εὐλαβεστάτον ἐπίσκοπον
 Παύλον διεγυρῆσαντα σφῆδρα, καὶ τὸν κύριον καὶ
 μεγαλοπρεπέστατον τρυβῆτον καὶ νοτάριον Ἀριστό-
 λων, λύσιν διδοῦς τῷ πράγματι, καὶ ἔνα μὴ νομισθῶ-
 μεν περναλισθαι τὴν εἰρήνην, εἰς ὑπερθέσεις ἐπι-
 μακρὰς πεμπομένου τοῦ πράγματος, ἐγράψαμεν τὰ
 κοινωνικά. Ὑπεργραυῆθαι δὲ καὶ χάρτης κατὰ γνώμην
 τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Παύλου, ἐν ᾧ ὀφείλει
 ἐπιγράφαι καὶ ὁ τῆς Ἀντιοχείων, καὶ συνεξέταρτα
 τῷ θαυμασιωτάτῳ Ἀριστολῶν δύο κληρικῶς, ὅστε
 ἐὰν ἐπιγράψῃ ὁ Ἰωάννης τῇ καθαιρίσει Nestorioῦ
 καὶ ἀναθεματίσει αὐτοῦ δόγματα, δοῦναι τὰ κοινο-
 νικά· εἰ δὲ μὴ, παρακατασχεῖν αὐτὰ, ἀναθεμαμένου
 ἑωσπέρας τοῦ θαυμασιωτάτου Ἀριστολῶν ὅτι οὐ μὴ
 προδοθῆ τὸ χαρτίον. Ἐφη δὲ ὅτι ἐὰν μὴ θελήσῃ
 ἐπιγράψαι, εὐθετοροῦ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει,
 ἀναθετάτων τὸν εὐσεβέστατον ἡμῶν βασιλέα ὅτι παρὰ
 τὴν Ἀλεξανδρείαν Ἐκκλησίαν οὐδὲν· ἀλλ' ὁ τῆς
 Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας ἐστὶν ὁ μὴ ἀγαπήσας τὴν
 εἰρήνην. Μηδένα τούτων ἀδυναμῆν συγχωρήσῃτε. Οὐ
 γὰρ οὕτως λαλήρηκαμεν ὅστε ἀναθεματίσαι τὰ ἰου-
 αῖν· ἀλλ' ἐμμένομεν οἷς γεγράφαμεν καὶ φρονούμεν. Ὅρθά γάρ ἐστι καὶ ἀδιάληκτα, καὶ ταῖς θέλαις
 συμβαίνοντα Γραφαῖς, καὶ τῇ πίστει τῇ ἐκτεθείᾳ παρὰ τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων.

aut a sententia in se lata absolvi. Neque plane me-
 morato Paulo singularem et peculiarem communio-
 nem dedissemus, nisi prius chartam obtulisset, qua
 profitebatur cum sanctam Virginem esse Deiparam,
 tum se Nestorii dogmata anathematizare, ex eaque
 in ecclesia magna voce dixisset, Nos confitemur Dei-
 param sanctam Virginem, et eos qui hoc non dicunt,
 anathematizamus; praeterea, unum Filium, et Chri-
 stum, et Dominum esse, non duos. Quoniam vero
 chartam non attulit qua Joannes anathematizaret
 Nestorii dogmata, eumque depositum fateretur, sed
 omnino nihil ad rem ejus litterae continebant, dixi
 me communionem ei reddere non posse, prius quam
 haec fecisset. Ut autem in hoc occitanter illos agere
 vidi, cum ipsum religiosissimum episcopum Paulum,
 tum dominum ac magnificentissimum tribunum et
 notarium Aristolaum, soluto negotio, ac ne dilato-
 riis exceptionibus pacem recusare putaremur, de
 communionem litteras scripsimus. Dictatus est autem
 etiam libellus, prout visum est, religiosissimo episcopo
 Paulo, cui debet Antiochenus episcopus quoque sub-
 scribere, et una cum clarissimo Aristolao nisi duos
 clericos, qui, si Joannes Nestorii abdicacioni subscri-
 perit, et ejus dogmata anathematizaverit, dent ei
 de communionem litteras; sin autem, eas inhi-beant,
 postquam Aristolaus charissimas juramento confir-
 mavit non prius datum iri chartulam quam id praes-
 titum sit. Confirmavit vero se, nisi Joannes subscri-
 bere voluerit, continuo Constantinopolim perrectu-
 rum, ut piissimum imperatorem nostrum doceat per
 Alexandrinam Ecclesiam non stare, sed Antiochenae
 episcopum pacem non amare. Quapropter neminem
 despondere animum sinatis. Non enim sic desipui-
 mus ut nostra abrogaverimus: quinimo manemus
 in iis quae scripsimus et sentimus. Recta enim et in-
 culcata sunt, et Scripturis sacris, ac fidei quae a
 sanctis Patribus nostris edita est, consentiunt.

EPISTOLA XXXVIII (ol. XXXIII).

JOANNIS ANTIQCHENI AD CYRILLUM.

Pacis in formula ab Cyrillo missa mutatis, quorum veniam per litteras privatas ad Cyrillum datas (infra epist. 47) petit, tribus pacis conditionibus subscribit.

Τῷ θεοπότη μου τῷ θαυμασιωτάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ
 κυλλεῖ· κυρρῷ Κυρίλλῳ, Ἰωάννης, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Πρώτῳ ἐκ θασιόματος τῶν εὐσεβεστάτων ἡμῶν
 βασιλέων ἐκαλεῖσθη σύνοδος θασιόστατων ἐπισκό-
 πων κατὰ τὴν Ἐφεσίαν μητροπόλιν συναθροισθῆναι,
 ἐκκλησιαστικῶν ἑνεκα πραγμάτων, καὶ τῆς ὀρθῆς
 πίστεως. Καταλαθόντων δὲ καὶ ἡμῶν τὴν μνημονο-
 υθειαν πόλει, καὶ ὑπεστραφέντων ἐκτὸς τῆς πρὸς
 ἀλλήλους συντυχίας (περιττὸν δὲ τὰς αἰτίας τῆς δι-
 γωνίας ἐν καιρῷ εἰρήνης νῦν εἰπεῖν), διετημένων δὲ
 πρὸς ἀγνώσειαν τῶν Ἐκκλησιῶν τούτῳ τῷ τρόπῳ,
 ἐπειδὴ τούτου μέγιστα θασιόσαι πάντας ἐχρῆν,

ΠΑΤΡΩ. GR. LXXVII.

102 Domino meo religiosissimo et sanctissimo
 comministro Cyrillo, Joannes, in Domino salutem.

Piissimorum imperatorum nostrorum edicto, re-
 ligiosissimorum episcoporum synodus ad Ephesio-
 rum metropolim, tum ecclesiasticarum rerum et
 controversiarum, tum rectae quoque fidei causa, du-
 dum convenire jussa est. Cum autem ad praedictam
 civitatem et nos pervenissemus, ac citra mutuum
 colloquium inde rursus abissemus (superfluum est
 autem dissonationis causas nunc pacis tempore com-
 memorare); cumque Ecclesiae hoc modo in graves
 discordias incidissent; quandoquidem omnes id

maxime curare oportebat, ut, omni animorum dis-
 consociarentur; ipsique religiosissimi ac Christi
 amantissimi reges hoc ipsum, ut fieret, mandassent,
 ejusque rei gratia dominum meum præclarissimum
 et spectabilem tribunum et notarium Aristolaum mi-
 sissent, pias ipsorum litteras afferentem, quæ dein-
 cept nos convenire juberent, atque scandala e me-
 dio tollere omnemque perturbationem et offensio-
 nem consopire: nos prius litteris morem gerere vo-
 lentes, recta mox dominum meum Deo per omnia
 dilectissimum ac sanctissimum episcopum Paulum
 mittendum duximus. Quod consilium sanctissimo
 piissimumque Patri nostro Acacio, cæterisque qui no-
 biscum erant, Deo dilectissimis episcopis probat-
 um fuit. Fecimus autem hoc majoris compendii
 causa, eo quod quæ a religiosissimis imperatoribus
 nostris sancita sunt, perficere nobis ipsis in unum
 103 convenientibus non liceat. Mandavimus autem
 illi, ut vice nostra et pro nobis et nomine nostro
 constituat quæ ad pacem faciunt; id quod hujus le-
 gationis præcipuum caput est; simulque pietati tuæ
 exhibeat expositionem de Domini nostri Jesu Christi
 incarnatione concorditer a nobis editam. Quam
 proinde pietati tuæ per prædictum piissimum virum
 misimus quæ est hæc:

De Virgine autem Dei Genitrice Maria quomodo
 sentiamus et loquamur, deque unigeniti Filii Dei
 incarnationis modo, necessario, non additamenti
 loco, sed plena satisfactionis forma dicemus breviter,
 sicuti ab initio ex divinis Litteris sanctorumque
 Patrum traditione hausimus, fidei in Nicæa a sanctis
 Patribus expositæ nihil prorsus adjicientes. Illa
 enim, ut antea diximus, ad omnem pietatis cogni-
 tionem omnique hæreticæ pravæ doctrinæ depul-
 sionem abunde sat est. Nec illa etiam quæ consequi
 non possumus, audacter aggredimur; sed propriæ
 infirmitatis confessione excludemus eos qui adoriri
 nos volunt in his in quibus consideramus quæ suora
 humanum captum sunt.

Constitemur igitur Dominum nostrum Jesum Chri-
 stum, unigenitum Dei Filium, esse Deum perfectum,
 et hominem perfectum ex anima rationali et corpore:
 ante sæcula quidem ex Patre secundum divinitatem
 genitum, postremis vero temporibus eumdem
 ipsum propter nos et propter nostram salutem
 ex Maria Virgine secundum humanitatem natum:
 eumdem consubstantialem Patri secundum divinitatem,
 et consubstantialem nobis secundum humanitatem.
 Siquidem duarum naturarum facta est unio:
 propter quod unum Christum, unum Filium,
 unum Dominum constitemur. Secundum hunc incon-
 fusæ unitatis intellectum constitemur sanctam Vir-
 gineam Dei Genitricem esse, propterea quod Deus
 Verbum incarnatum est, et homo factum, et ex ipsa

A ὅπως συναφθεῖν, ἐκ μέσου γενομένης διχονομίας ἀπά-
 σης, καὶ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχριστῶν βασι-
 λέων, αὐτὸ δὴ τοῦτο γενέσθαι θεοπιστάτων, τὸ ἐνώσαι
 τὰς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ εἰς αὐτὸ δὴ τοῦτο
 ἀποστειλάντων τὸν κύριόν μου, καὶ θαυμασιώτατον,
 καὶ περίδλεπτον τριβούνον καὶ νοτάριον Ἀριστολάων,
 ἐπιπερόμενον τὸ εὐσεβὲς αὐτῶν γράμμα τὸ παρακα-
 λεῦον ἐντεῦθεν ἡδὴ συμβῆναι ἡμᾶς, καὶ περιελεῖν τὰ
 σκάνδαλα ἐκ τοῦ μέσου, καὶ κατευνάσαι πᾶσαν τα-
 ραχὴν καὶ πᾶσαν λύπην· ὧς εἰκοντες εὐσεβεῖ γράμ-
 ματι, εὐθύς καὶ παραχρῆμα ἀπεστείλαμεν τὸν κύ-
 ριόν μου, καὶ κατὰ πάντα θεοφιλέστατον, καὶ ἀγνώ-
 τατον ἐπίσκοπον Παῦλον· τοῦτο συναρέσαν καὶ τῷ
 ἀγιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ πατρὶ ἡμῶν
 Ἀκακίῳ, καὶ τοῖς κατ' ἡμῖν θεοφιλεστάτοις ἐπισκό-
 ποις. Ὑπὲρ δὲ πλείονος συντομίας ἢ τοῦτο παποῖη-
 καμεν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἡμᾶς συνελθόντας, τὰ
 θεοπισθέντα ὑπὸ τῶν εὐσεβεστάτων ἡμῶν βασιλέων,
 κατὰ πρόσωπον εἰς πέρας ἀγαγεῖν. Ἐντειλάμενοι
 αὐτῷ, ὥστε καὶ ἀνθ' ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ εἰς
 πρόσωπον ἡμέτερον ἔ, τυπῶσαι μὲν τὰ περὶ τῆς
 εἰρήνης, ὅπερ ἐστὶ προηγούμενον, ἐγχειρῆσαι δὲ τῇ
 σῇ θεοσεβείᾳ τὴν ἐκθεσιν τὴν κατ' ἡμῶν συμφώνως
 γενομένην περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν ἀπεστείλαμεν τῇ σῇ θεοσεβείᾳ
 διὰ τοῦ προλεχθέντος θεοφιλεστάτου ἀνδρός, ἧτις
 ἐστὶν αὕτη·

Περὶ δὲ τῆς Θεοτόκου Μαρίας Παρθένου, ὅπως καὶ
 φρονούμεν, καὶ λέγομεν, τοῦ τε τρόπου τῆς ἐνανθρω-
 πήσεως τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀναγκαίως,
 οὐκ ἐν προσθήκῃς μέρει, ἀλλ' ἐν πληροφορίας εἶδει,
 ὡς ἀνωθεν ἐκ τε τῶν θείων Γραφῶν, ἐκ τε τῆς παρα-
 δόσεως τῶν ἁγίων Πατέρων παρεληφότες ἐσχῆκαμεν,
 διὰ βραχείων ἐρουμεν, οὐδὲν τὸ σύνολον προστιθέντες
 τῇ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθείσῃ
 πίστει. Ὡς γὰρ ἐβήθημεν εἰρηκότες, πρὸς πᾶσαν
 ἐξαρκεῖ καὶ εὐσεβείας γνώσιν, καὶ πάσης αἰρετικῆς
 κακοδοξίας ἀποκήρυξιν. Ἐρούμεν δὲ οὐ κατατομίων-
 τες τῶν ἀνεφίκτων, ἀλλὰ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς οικείας
 ἀσθeneίας ἀποκλείοντες τοῖς ἐπιφύεσθαι βουλομένοις,
 ἐν οἷς τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον διασκεπτόμεθα.

Ὁμολογοῦμεν τοιγαροῦν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
 Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, Θεὸν τέ-
 λειον, καὶ ἄνθρωπον τέλειον ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ
 σώματος, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα
 κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν
 αὐτὸν δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ
 Μαρίας τῆς Παρθένου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ὁμο-
 ούσιον τῷ Πατρὶ τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν θεότητα. Αὐὸ γὰρ
 ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Αὐὸ καὶ
 φύσεων ἐνώσει γέγονε· διὸ καὶ ἓνα Χριστὸν, ἓνα Υἱὸν,
 ἓνα Κύριον ὁμολογοῦμεν. Κατὰ ταύτην τῆς ἀσυγχύ-
 του ἐνώσεως ἔννοιαν, ὁμολογοῦμεν τὴν ἁγίαν Παρθέ-
 νον Θεοτόκον, διὰ τὸ τὸν Θεὸν Λόγον σαρκωθῆναι, καὶ
 ἐνανθρωπήσαι, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἐνώσει
 ταυτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα ναόν. Τὰς δὲ εὐαγγε-

Variae lectiones codicis Seguieriani.

α ἀσφαλείας. ἔ ἡμέτερον.

λικάς, καὶ ἀποστολικὰς περὶ τοῦ Κυρίου φωνάς, ἅ
 ἴσμεν τοὺς θεολόγους ἢ ἀνδρας τὰς μὲν κοινοποιούν-
 τας, ὡς ἐφ' ἑνὸς προσώπου, τὰς δὲ διαιρούοντας, ὡς
 ἐπὶ δύο φύσεων· καὶ τὰς μὲν θεοπραταίς κατὰ τὴν
 θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τὰς δὲ ταπεινάς κατὰ τὴν
 ἀνθρωπότητα αὐτοῦ παραδιδόντας.
 quæ Deo conveniant, ad Christi divinitatem; humiles vero, ad ejusdem humanitatem referre
 solere.

Ἡς δεχθείσης, συνήρουν, εἰς ἀναίρεσιν ἀπάσης
 φιλονεικίας, καὶ ὑπὲρ τοῦ τὴν οἰκουμένην εἰρήνην
 βραβευθῆναι ἰ ταῖς τοῦ Θεοῦ ἁγίαις Ἐκκλησίαις, καὶ
 ἐκποδῶν τὰ ἀναφυέντα γενέσθαι σκάνδαλα, ἔχειν
 ἡμᾶς Νεστόριον καθρημένον, τὸν πάλαι γενόμενον
 ἐπίσκοπον τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ ἀναθεμα-
 τίζομεν τὰς φαύλας αὐτοῦ καὶ βεβήλους κενοφωνίας,
 διὰ τὸ τὰς παρ' ἡμῖν ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας τὴν
 ὀρθὴν καὶ ὑγιῆ ἐσχηκέναι πίστιν, καὶ φυλάττειν, καὶ
 παραδίδόναι τοῖς λαοῖς, καθὰ καὶ ἡ ὑμετέρα δόσις.
 Συναινοῦμεν δὲ καὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ ὁσιωτάτου καὶ
 θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ τῆς Κωνσταν-
 τίνου πόλεως ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· καὶ κοινω-
 νικῶν ἢ πᾶσιν ἔσμεν τοῖς κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
 θεοσεβαστάτοις ἐπισκόποις, ὅσοι τὴν ὀρθὴν καὶ ἀμώ-
 μητον ἢ πίστιν ἔχουσιν τε καὶ ἢ κηρύττουσιν. Ἐβρω-
 μένος, ὑπερευχόμενος ἡμῶν διατελοῦντος, δέσποτα
 θεοφιλέστατε καὶ δσιώτατε, καὶ πάντων ἔμοι γνη-
 σιώτατε ἀδελφέ.

conceptione univit sibi templum, quod ex illa as-
 sumpsit. Evangelicas autem et apostolicas de Do-
 mino voces, scimus graves theologos alias quidem
 communes facere, tanquam ad unam personam per-
 tinentes; alias vero, propter duarum naturarum
 diversitatem, divisim nuncupare: et illas quidem
 quæ Deo conveniant, ad Christi divinitatem; humiles vero, ad ejusdem humanitatem referre
 solere.

104 Hac fide suscepta, placuit nobis ut omnis
 tollatur contentio, universalisque sanctis Dei Ecclesiis
 per orbem sparsis pax reddatur, necnon scandala
 omnia quæ exorta sunt, e medio auferantur, Nesto-
 rium quondam Constantinopolitanum episcopum
 pro deposito habere; tum pravas illius profanasque
 vocum novitates ἢ anathematizare, propterea quod
 Ecclesiæ Dei, quæ apud nos sunt, rectam sanamque
 fidem teneant, illamque custodiant, ac populis,
 quemadmodum et vestra quoque sanctitas facit,
 tradant, Consentimus autem et in ordinationem quo-
 que sanctissimi piissimique Maximiani sanctæ Dei
 Ecclesiæ Constantinopolitanæ episcopi: et commu-
 nicamus universis orbis terræ religiosissimis epi-
 scopis, rectam inculpatamque fidem habentibus et
 prædicantibus. Vale, domine piissime et sanctis-
 sime, fraterque mihi sincerissime, ac pro nobis
 orare perge.

EPISTOLA XXXIX (ol. XXXIV).

CYRILLI AD JOANNEM ANTIOCHENUM EPISCOPUM, MISSA PER PAULUM EPISCOPUM EMESÆ.

Nonnullas refellit adversariorum calumnias qui objiciebant ei assertiones: « Christi corpus non ex B. Vir-
 gine Maria sumptum, sed e caelo allatum esse; item concretionem, vel confusionem, vel commistionem
 Verbi Dei cum carne factam esse, denique passibilem esse divinitatem; » suamque circa hæc dogmata men-
 tem aperit, affirmans se concilio Nicæno et SS. Patribus, nominatim S. Athanasio, firmiter adherere.

Τῷ κυρίῳ μου, ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, καὶ συλλει-
 τουργῷ Ἰωάννῃ, Κύριλλος, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἐύφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιᾶσθω ἡ
 γῆ. Ἐλύται γὰρ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ
 πέπτωται τὸ λυκοῦν, καὶ διχονοίας ἀπάσης ἀνήρηται
 τρόπος, τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτήρος Χριστοῦ ταῖς
 ἐαυτοῦ Ἐκκλησίαις τὴν εἰρήνην βραβεύσαντος· κε-
 κληκότων δὲ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς καὶ τῶν εὐσεβεστάτων
 καὶ θεοφιλεστάτων βασιλέων, οἱ προγονικῆς εὐσεβείας
 ἄριστοι ζηλωταὶ γεγονότες, ἀσφαλῆ μὲν καὶ ἀκατά-
 σιστον τὴν ὀρθὴν ἐν ἰδίαις ψυχαῖς φυλάττουσι πίστιν,
 ἐξαιρετον δὲ ποιοῦνται φροντίδα τὴν ὑπὲρ τῶν ἁγίων
 Ἐκκλησιῶν, ἵνα διαβόητον ἔχουσιν εἰς αἰῶνα τὴν δό-
 ξην καὶ εὐκλεσεστάτην ἀποφήνωσι τὴν ἐαυτῶν βασι-
 λεύαν· οἷς καὶ αὐτὸς ὁ τῶν θυνάμεων Χριστὸς Κύριος
 πλουσία χειρὶ διανέμει τὰ ἀγαθὰ, καὶ δίδωσι μὲν
 κατακρατεῖν τῶν ἀνθεστηκότων, χαρίζεται δὲ τὸ νι-

Domino meo, dilecto fratri et cōministrō Joanni,
 Cyrillus, in Domino salutem.

« Lætentur cœli, et exsulet terra ἢ. » Solutus
 est enim medius paries maceriæ ἢ, et quod mæro-
 rem afferebat, conqueivit, et omne dissidiorum ge-
 nus sublatum est, omnium nostrum Salvatore
 Christo pacem Ecclesiis suis tribuente, religiosissi-
 mis autem Deoque dilectissimis imperatoribus no-
 stris ad id nos vocantibus: qui cum avitæ religionis
 optimi æmulatores existant, fidem rectam animis
 suis firmam immotamque custodiunt: quin et sin-
 gularem quoque sanctis Ecclesiis curam impendunt,
 ut celeberrimam gloriam obtineant perpetuam, et
 regnum suum florentissimum constituent: quibus
 et ipse supernarum virtutum Dominus Christus
 larga manu impertit bona, datque potiri hostibus,
 ac victoriam donat. Non enim mentitur, dicens:

ἢ I Tim. vi, 20. ἢ Psal. xcvi, 11. ἢ Ephes. ii, 14.

Varie lectiones codicis Segueriani.

ἢ θεηγόρους. ἢ βεβαιωθῆναι. ἢ κοινωσι. ἢ ἔχουσι τε. ἢ τηροῦσι πίστιν.

« Vivo ego, dicit Dominus, quia glorificantes 105 A me glorificabo ». » Cum itaque Dominus meus religiosissimus Paulus comminister et frater Alexandriam venisset, magna animi voluptate affectus sumus, nec immerito, utpote cum talis vir mediator esset interpositus, et majores, quam pro viribus, labores adire ausus esset, ut diaboli invidiam superaret, ac disjuncta conjungeret, nostrasque et vestras Ecclesias, quas intervenerant offensionibus sublatis, concordia et pace coronaret. Quibus autem de causis illis dissidere coperint, commemorare supervacaneum est. Opportunius autem censeo, si ea sentiamus, de iis loquamur quæ pacis temporis conveniunt. Oblectati sumus itaque memorati piissimi viri congressu: qui fortasse non parva certamina se obitaram suspicabatur, ut nobis persuaderet, opus esse ut in concordiam et pacem conducerentur Ecclesie, tollereturque hominum aliter sentientium irrisio, ac diabolicæ improbitatis acies retunderetur. Verum ita nos ad eam rem paratos comperit, ut nullum penitus laborem sustinuerit. Memores enim sumus Salvatoris nostri dicentis: « Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis ». » Quia edocti quoque sumus, ut in quotidianis precationibus dicamus: « Domine Deus noster, pacem da nobis; omnia enim reddidisti nobis ». » Quisquis igitur pacis quæ a Deo tribuitur particeps est, nullius boni indigebit. Quod vero Ecclesiarum dissensio superflua prorsus et citra ullam justam causam acciderit, id ex charta, quam dominus meus religiosissimus episcopus Paulus nunc attulit, evidenter cognovimus, quæ irreprehensibilem continet fidei confessionem; eamque cum a tua sanctitate, tum a cæteris quoque religiosissimis episcopis qui illic degunt, compositam asserbat: quam etiam ad verbum huic nostræ epistolæ inserere placuit. Habet autem hunc in modum:

De Virgine autem Dei Genitrice quomodo sentiamus et loquamur, deque unigeniti Filii Dei incarnationis modo, necessario, non quasi aliquid adjungamus, sed in satisfactionis forma, ut jam inde ab initio ex divinis Litteris sanctorumque Patrum traditione accepimus, breviter dicemus, nihil omnino addentes fidei in Nicæa a sanctis Patribus expositæ. Illa namque, ut prius dictum est a nobis, ad omnem pietatis cognitionem omniaque hæreticæ pravitatis 106 refutationem sufficit. Dicemus autem non quasi ea aggrediamur quæ captum nostrum excedunt, sed ut propriæ infirmitatis confessione excludamus eos qui nos adoriri velint, ubi ea consideramus quæ humanam intelligentiam superant.

Constatemur itaque Dominam nostrum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, Deum esse perfectum, et hominem perfectum ex anima rationali

κέν. Οὐ γὰρ ἂν διαφεύσεται λέγων ἔτι: « Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος » ἔτι τοὺς δοξάζοντάς με δοξάζω. » Ἀφικωμένοι τοίνυν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τοῦ κυρίου μου τοῦ θεοφιλεστάτου συλλειτουργοῦ καὶ ἀδελφοῦ Παύλου, θυμηθίας ἐμπλησμεθα καὶ σφόδρα εὐχόμενοι, ὡς ἀνδρὸς τοιοῦτου μεστειύοντος. καὶ τοὺς ὑπὲρ δυνάμιν πόνοις ἐλομένου προσομιλεῖν, ἵνα τὸν τοῦ διαβόλου νικῆση φθόνον, καὶ συνάξῃ τὰ διηρημένα, καὶ τὰ μεταξὺ διεβριμμένα ὁσάνθαλα περιελών, ὁμοιοῖα καὶ εἰρήνῃ στεφανώσῃ τὰς τε παρ' ἡμῶν, καὶ τὰς παρ' ὑμῶν Ἐκκλησίας. Τίνα μὲν γὰρ διηρηνται τρόπον, περιττὸν εἶπαι. Χρῆναι δὲ ὑπολαμβάνω τὰ τῶ τῆς εἰρήνης πρέποντα καιρῶ, καὶ φρονεῖν καὶ λαλεῖν. Ἐβήθημεν τοίνυν τῇ συντυχίᾳ τοῦ μνημονουθέντος θεοσεβεστάτου ἀνδρός: ὃς τάχα πευ καὶ ἀγῶνας ἔξεν οὐ μικροῦς ὑπενήσειν, ἀναπαίδων ἡμᾶς, ὅτι χρὴ συνάξαι πρὸς εἰρήνην τὰς Ἐκκλησίας, καὶ τὸν τῶν ἑτεροδόξων ἀφανίσαι γέλωτα, ἀπαμύλιναί τε πρὸς τούτῳ τῆς τοῦ διαβόλου δυστροπίας τὸ κέντρον. Ἐτοίμως δὲ οὕτως ἔχοντας ἐπὶ τούτῳ κατέλαβεν, ὡς μηδένα πόνον ὑποστῆναι παντελῶς. Μνημῆμα γὰρ τοῦ Σωτήρος λέγοντος: « Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήνιμι ὑμῖν. » Δεδιδάχμεθα δὲ καὶ λέγειν ἐν προσευχαίς: « Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰρήνην ἕδος ἡμῖν· πάντα γὰρ ἀπέδωκας ἡμῖν. » Ὅστε εἰ τις ἐν μεθέξει γένοιτο τῆς παρὰ Θεοῦ χρηροῦμένης εἰρήνης, ἀνεύθεης ἔσται παντὸς ἀγαθοῦ. Ὅτι δὲ περιττὴ παντελῶς καὶ οὐκ εὐάφορος ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν διχοστασία γέγονε, νυνὶ μάλιστα πληροφόρημα, τοῦ κυρίου μου τοῦ εὐσεβεστάτου Παύλου ἐπισκόπου χάριτην προκομισαντος, ἀδιάδλητον ἔχοντα τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν, καὶ ταύτην συντετάχθαι διαβεβαιουμένου παρὰ τε τῆς σῆς ὁσιότητος, καὶ τῶν αὐτῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων. Ἐχει δὲ οὕτω: ἡ συγγραφή, καὶ αὐταῖς λέξεσιν ἐντέθειται τῆδε ἡμῶν τῇ ἐπιστολῇ·

Περὶ δὲ τῆς Θεοτόκου Παρθένου ὅπως καὶ φρονοῦμεν, καὶ λέγομεν, τοῦ τε τρόπου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀναγκαίως, οὐκ ἐν προσθήκῃς μέρει, ἀλλ' ἐν πληροφορίας εἶδει, ὡς ἀνωθεν ἔκ τε τῶν θείων Γραφῶν, ἔκ τε τῆς παραδόσεως τῶν ἁγίων Πατέρων παρεληφότες ἐσχηκαμεν, διὰ βραχέων ἱεροῦμεν, οὐδὲν ἐδύνατον προστιθέντες: τῇ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθεισῇ πίστει. Ὡς γὰρ ἐβήθημεν εἰρηκότες, πρὸς πᾶσαν ἔξαρται καὶ εὐσεβείας γῶσιν, πάσης καὶ αἰρετικῆς κακοδοξίας ἀποκήρυξιν. Ἐβροῦμεν δὲ οὐ κατεταλμῶντες τῶν ἀνεπίστων, ἀλλὰ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς οικείας ἀσθενείας, ἀποκαίοντες τοῖς ἐπιφύεσθαι βουλομένοις, ἐν οἷς τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων διασκευτόμεθα.

Ὁμολογοῦμεν τοιγαροῦν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, Θεὸν τέλειον, καὶ ἀνθρώπον τέλειον ἐκ φύκῃς λογικῆς

105 1 Reg. ii, 30. 106 Joan. xiv, 27. 107 Isa. xxvi, 12.

Variæ lectiones codicis Sequieriani.

ἡ γεγονότα. ἡ προκομισαντες.

καὶ σώματος· προ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννη-
θέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐκ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν
τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν,
ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα·
ἐκρούσιον τῷ Πατρὶ τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν θεότητα,
καὶ ἑμοῦσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Δύο γὰρ
φύσεων ἑνωσις γέγονε· διὸ ἕνα Χριστὸν, ἕνα Υἱὸν,
ἕνα Κύριον ὁμολογοῦμεν. Κατὰ ταύτην τὴν τῆς
ἀσυχνότητος ἐνώσεως ἑνωσιαν ὁμολογοῦμεν τὴν ἀγίαν
Παρθένον Θεοτόκων, διὰ τὸ τὸν Θεὸν Λόγον σαρκω-
θῆναι, καὶ ἐνανθρωπήσαι, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συλλή-
φθους ἐνωσαι αὐτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα νάον.
Τὰς δὲ εὐαγγελικὰς καὶ ἀποστολικὰς περὶ τοῦ Κυ-
ρίου φωνὰς, ἴσμεν τοὺς θεολόγους· ἀνδρας, τὰς μὲν
κοινοποιούντας, ὡς ἐφ' ἑνὸς προσώπου, τὰς δὲ διαι-
ροῦντας, ὡς ἐπὶ δύο φύσεων· καὶ τὰς μὲν θεοπρα-
παίς κατὰ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τὰς δὲ ταπει-
νὰς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ παραδιόντας.

Ταῦταις ὑμῶν ἐντυχόντες ταῖς ἱεραῖς φωναῖς,
εὐτὼ τε καὶ αὐτοῦς φρονούντας εὐρίσκοντες (εἰς
γὰρ Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα), ἰδοῦσαμεν
τὸν τῶν ἁγίων Σωτῆρα Θεόν, ἀλλήλοις συγχαίρον-
τας, ὅτι ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς, καὶ τῇ παραδό-
σει τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων, συμβαίνουσιν ἔχουσι
πίστιν αἱ τε παρ' ἡμῖν καὶ αἱ παρ' ὑμῖν Ἐκκλησίαι.
Ἐπαίδῃ δὲ ἐπιθύμην τῶν φιλοσοφῶν εὐθέτων τινὰς
σημῶν ἀγρίων δίκην περιδομαίν, καὶ μοχθηροῦς
ἐρεύγασθαι κατ' ἐμοῦ λόγους, ὡς ἐξ οὐρανοῦ κατακο-
μισθῆναι, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου λέγοντος τὸ
ἅγιον σῶμα Χριστοῦ, δεῖν φῆθην ὀλίγα περὶ τούτου
πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν. Ὁ ἀνόητος, καὶ μόνον εἰδότες τὸ
συκοφαντεῖν, πῶς εἰς τοῦτο παρηγέθητε γνώμης,
καὶ τοσαύτην νενοσηκατε τὴν μωρίαν; Ἐδεῖ γὰρ,
ἴδει σαφῶς ἔνοεον, ὅτι σχεδὸν ἅπας ἡμῖν ὁ περὶ τῆς
πίστεως ἁγίων συγκεκρότηται, διαβαδαιούμενοι ὅτι
θεοτόκος ἐστὶν ἡ ἀγία Παρθένος. Ἄλλ' εἴπερ ἐξ οὐ-
ρανοῦ, καὶ οὐκ ἐξ αὐτῆς τὸ ἅγιον σῶμα γεγενῆσθαι
φαμεν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, πῶς ἂν
εἴη νοοῖτο θεοτόκος; Τίνα γὰρ ἄλλως τέτοικεν, εἰ μὴ
ἐστὶν ἀληθὲς, ὅτι γεγέννηκε κατὰ σάρκα τὸν Ἐμ-
μανουήλ; Γελάσθησαν τοίνυν οἱ ταῦτα περὶ ἐμοῦ
πεφλυαρηκότας. Οὐ γὰρ ψεύδεται λέγων ὁ μακάριος
προφήτης Ἡσαίας· « Ἴδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ
ἔξει, καὶ τέξεται Υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα
αὐτοῦ Ἐμμανουήλ· ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον, *Μεθ'*
ἡμῶν ὁ Θεός. » Ἀληθεύει δὲ πάντως καὶ ὁ ἅγιος
Γαβριήλ, πρὸς τὴν μακαρίαν Παρθένον εἰπών· « Μὴ
φοβοῦ, *Μαριάμ*· εὐρας γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ· καὶ
ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ Υἱὸν, καὶ καλέ-
σεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς σῴσει τὸν λαόν
αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. » Ὅταν δὲ λέγω-
μεν, ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἀνωθεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰη-
σοῦν Χριστὸν, οὐχ ὡς ἀνωθεν, καὶ ἐξ οὐρανοῦ κατ-

et corpore constitutum; ante saecula quidem ex
Patre natum secundum divinitatem, postremis vero
temporibus eundem ipsum propter nostram salutem
ex Maria Virgine secundum humanitatem : eundem
Patri consubstantialem secundum divinitatem, no-
bis item coessentialem secundum humanitatem.
Siquidem duarum naturarum facta est unio : et
propterea unum Christum, unum Filium, unum
Dominum confitemur. Secundum hunc inconfusum
unitatis intellectum, sanctam Virginem Deiparam
esse confitemur, propterea quod Deus Verbum in-
carnatum sit et homo factum, et ex ipso conceptu
templum ex illa sumptum sibi univertit. Evangelicas
autem et apostolicas de Domino voces, scimus theo-
logos alias quidem tanquam ad unam personam
pertinentes, communes facere; alias vero tanquam
in duabus naturis divisim usurpare : et illas quidem
Deo dignas secundum Christi divinitatem; alias
vero humiles secundum illius humanitatem tra-
dere.

Cum has ergo sacras vestras voces legissemus, et
nos ipsos quoque non aliter sentire animadvertis-
semus (« unus est enim Dominus, una fides et
unum baptisma »); glorificavimus omnium Salva-
torem Deum, nobis invicem congratulantes, quod
nostrae vestraeque Ecclesiae fidem divinis Scriptu-
ris sanctorumque Patrum traditionibus congruen-
tem habeant. Quoniam vero comperi quosdam
ex iis, quibus cavillari mos est, instar agrestium
vesparum circumstrepere, improbosque sermones
contra me eruciare, quasi dicerem sanctum Christi
corpus non ex sancta Virgine sumptum, sed e caelo
allatum, esse operae pretium ratus sum pauca hac
de re contra illos disserere. O stolidi, et tantum
calumniandi periti, quomodo in hanc abducti estis
sententiam? quomodo in tantae insipientiae morbum
incidistis? Intelligere namque plane oportuit uni-
versum fere certamen pro fide a nobis esse susce-
ptum, quod sanctam Virginem Dei Genitricem esse
constanter affirmamus. At si sanctum corpus nostri
omnium Salvatoris Christi non ex Virgine natum,
107 sed e caelo allatum asserimus, quomodo illam
Dei Genitricem esse intelligemus? Quem enim tandem
illa peperit, si Emmanuelem secundum carnem vere
non peperit? Risu proinde explodendi sunt, qui
ejusmodi nugae contra me garrunt. Neque enim
mentitur beatus propheta Isaias dum ait : « Ecce
virgo in utero habebit, et pariet filium; et vocabunt
nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum
Nobiscum Deus ». Vera quoque prorsus praedicat
et sanctus Gabriel, dum beatam Virginem ita affatur :
« Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud
Deum. Ecce concipies in utero, et paries filium, et
vocabis nomen ejus Jesum. Ipse enim salvum faciet
populum suum a peccatis eorum ». Cum autem

¹⁰ Ephes. iv, 5, 6. ¹¹ Isa. vii, 14; Matth. i, 23.

¹² Luc. i, 31.

Variae lectiones codicis Segueriani.

¹³ Θεηγόρους.

Dominum nostrum Jesum Christum e caelo et e supernis descendisse dicimus, non ita hoc dicimus quasi sanctam illius carnem superne et e caelo allatam significare velimus, sed potius beatum Paulum sequimur diserte praedicantem : « Primus homo de terra, terrenus; secundus homo de caelo ⁴³. » Meminimus etiam ipsius Salvatoris dicentis : « Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, Filius hominis ⁴⁴. » Quamvis enim ex sancta Virgine, ut modo dixi, secundum carnem natus sit, attamen quia Deus Verbum e supernis deorsum descendit, servilique forma assumpta, semetipsum exinanivit ⁴⁵, ac Filius hominis appellatus fuit, manens quod erat, hoc est Deus (immutabilis enim et finaliterabilis est secundum propriam naturam); tanquam unus jam cum propria carne consideratus, e caelo descendisse dicitur. Nominatur autem et homo quoque de caelo, quippe cum perfectus in divinitate sit, idemque in humanitate perfectus, et tanquam in una persona intelligatur. Unus est enim Dominus Jesus Christus, quamvis naturarum differentia non ignoretur, e quibus inexplicabilem illam unionem factam fuisse dicimus. Tua vero sanctitas illorum ora comprimere dignetur, qui concretionem, vel confusionem, vel commistionem Verbi Dei cum carne factam esse dicunt. Verisimile namque est nonnullos esse, qui ista quoque de me in vulgus jactent, quasi talia senserim aut dixerim. Atqui tantum abest ut ejusmodi quidpiam sentiam, ut eos etiam insanire existimem, qui vel aliquam conversionis adumbrationem in divinam Verbi naturam cadere posse suspicantur. Manet enim illa quod est semper; neque alterata est, **106** sed neque unquam alterabitur, neque ullius erit mutationis capax. Impatibile praeterea ipsam Dei Verbum confitemur omnes, etiam si admirabili quadam sapientia mysterium hoc ipse dispensans, eas sibi ascribere cernatur passiones, quae propriae carni acciderunt. Hinc quoque sapientissimus Petrus : Christo, inquit, pro nobis passio in carne, non autem in illa ineffabili divinitatis natura ⁴⁶. Ut enim ipse omnium Salvator esse credatur, dispensatoria quadam appropriatione, propriae carnis passiones, quasi proprias in seipsum, ut jam dixi, refert. Cujusmodi est illud, quod velut ex illius persona per prophetas **D** vobem alicubi praedicitur : « Dorsum meum dedi ad flagella, et maxillas meas ad alapas, faciem autem meam non averti a confusione sputorum ⁴⁷. » Quod vero sanctorum Patrum, maxime autem beati celeberrimi Patris nostri Athanasii, sententias ubique sequamur, et caveamus ne vel minima in re declinemus, id tua quidem sanctitas certo sibi persuadeat, neque alius quisquam ambigat. Multa his adjunxissem illorum testimonia, fidem huic orationi meae concilians, nisi metuissem ne litterarum

ανεχθείσης τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκός, τοιαῦτά φαμεν, ἐπόμεινοι δὲ μᾶλλον τῷ θεσπισίῳ Παύλου, διακεκραγῶτι σαφῶς· « Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοιρικός· ὁ δευτέρος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ. » Μνημόνεα δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος λέγοντος· « Καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. » Καίτοι γεγέννηται κατὰ σάρκα, καθάπερ ἔφην ἄρτιως, ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου· ἐπιβῆ δὲ ἀνωθεν, καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταφοιτήσας ὁ Θεὸς Ἀδύτος κεκένωκεν ἑαυτὸν, μορφῆν δούλου λαβὼν, καὶ κεχρημάτιαν Υἱὸς ἀνθρώπου, μετὰ τοῦ μείνει ὁ ἦν, τοῦτ' ἐστὶ Θεὸς (ἄτρεπτος γάρ καὶ ἀναλλοίωτος κατὰ φύσιν ἐστίν), ὡς εἰς ἡθῆ νοούμενος μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός, ἐξ οὐρανοῦ λέγεται καταβῆναι. Ἐνομάσται δὲ καὶ ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ, τέλειος ὢν ἐν θεότητι, καὶ τέλειος ὁ αὐτὸς ἐν ἀνθρωπότητι, καὶ ὡς ἐν ἐνὶ προσώπῳ νοούμενος. Εἰς γὰρ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, κἀν ἡ τῶν φύσεων μὴ ἀγνωστὴ διαφορά, ἐξ ὧν τὴν ἀπόβητον ἔκωσιν πεπεράχθαι φαμέν. Τοὺς δὲ λέγοντας ὅτι κρῆσις, ἢ σύγχυσις, ἢ φυρμὸς ἐγένετο τοῦ Θεοῦ Ἀδίου πρὸς τὴν σάρκα, καταξωσάτω ἡ σὴ δοῖσθης ἐπιστομίζεν. Εἰκὸς γάρ τινας καὶ ταῦτα περὶ ἑμοῦ θρυλλεῖν, ὡς ἡ πεφρονηκότος, ἢ εἰρηκότος. Ἐγὼ δὲ τοσοῦτον ἀφέστηκα τοῦ φρονῆσαι τι τοιοῦτον, ὥστε καὶ μάλιστα νομίζω τοὺς οἰθηθέντας ἔλας, ὅτι τροπῆς ἀποσκίασμα περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Ἀδίου φύσιν συμπίπτει δύναιται. Μένει γὰρ ὁ ἐστὶν ἀεὶ, καὶ οὐκ ἠλλοίωται· ἀλλ' οὐδ' ἐν ἀλλοιωθείᾳ κώποτα, καὶ μεταβολῆς ἐστὶ δεκτικῆ. Ἀπαθὴ δὲ πρὸς τοῦτ' ἔν τοῦ Θεοῦ Ἀδίου ὑπάρχειν ὁμολογοῦμεν ἅπαντες, κἀν εἰ πανσόφως αὐτὸς οἰκονομῶν τὸ μυστήριον, ἑαυτῷ προσέμενον ὄρωτο τὰ ἰδίᾳ σαρκὶ συμβεβηκότα πάθη. Ταῦτ' οὖν καὶ ὁ πάνσοφος Πέτρος, Χριστοῦ, φησὶ, παθόντος σαρκὶ, καὶ οὐχὶ τῇ φύσει τῆς ἀβήρητου θεότητος. Ἵνα γὰρ αὐτὸς τῶν ἑλῶν Σωτῆρ εἶναι πιστεύεται, κατ' οἰκειώσιν οἰκονομικῆν εἰς ἑαυτὸν, ὡς ἔφην, τὰ τῆς ἰδίας σαρκός ἀναφέρει πάθη. Ὅμοίον ἐστὶ τὸ διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς προαναφανοῦμενον, ὡς ἐξ αὐτοῦ· « Τὸν νῦτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ραπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεφα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυσματων. » Ὅτι δὲ ταῖς τῶν ἁγίων Πατέρων δόξαις ἐπόμειθα πανταχοῦ, μάλιστα δὲ τοῦ μακαρίου καὶ πανευφήμου Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, τὸ κατὰ τι τοῦν ἑλῶν ἐξωφέρεσθαι παρατιτούμενοι, πεπισθῶ μὲν ἡ σὴ δοῖσθης, ἐνδομαζέτω δὲ τῶν ἄλλων μηδεὶς. Παρέθηκα δ' ἐν καὶ χρήσεις αὐτῶν πολλὰς, τοὺς ἑμαυτοῦ λόγους ἐξ αὐτῶν πιστούμενος, εἰ μὴ τὸ μήκος ἐδεδίεν τοῦ γράμματος, μὴ ἄρα πως γένηται διὰ τοῦτο προσκορές. Καὶ κατ' οὐδένα δὲ τρόπον σαλεύσθαι πρὸς τινῶν ἀνεχόμεθα τὴν ὀρισθείσαν πίστιν, ἥτοι τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, παρὰ τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων, τῶν ἐν Νικαίᾳ συναβθόντων κατὰ καιροῦς. Οὐτε μὴν ἐπιτρέπομεν ἑαυτοῖς, ἢ ἑτέροις, ἢ λέξιν

⁴³ I Cor. xv 47. ⁴⁴ Joan. iii 13. ⁴⁵ Philipp. ii, 6. ⁴⁶ I Petr. iv, 1. ⁴⁷ Isa. l. 6.

Variae lectiones codicis Segneriani.

ἢ ὁ κύριος, ἐξ. ἢ ἐν ἐν.

ἐμῆσαι τῶν ἐγκειμένων ἐκείσε, ἢ μίαν γοῦν παρα-
 ῥησαισυλλαβὴν, μεμνημένοι τοῦ λέγοντος· « Μὴ μέ-
 ταιρε θρια αἰῶνια, ἀ ἔθεντο οἱ πατέρες σου. » Οὐ
 γὰρ ἦσαν αὐτοὶ οἱ λαλοῦντες, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα
 τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· ὃ ἐκπορεύεται μὲν ἐξ αὐτοῦ,
 ἔστι δὲ οὐκ ἀλλότριον τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας
 λόγον· καὶ πρὸς γε τοῦτο ἡμεῖς οἱ τῶν ἁγίων μυσ-
 τγωγῶν πιστοῦνται λόγοι. Ἐν μὲν γὰρ ταῖς Πράξεσι
 τῶν ἀποστόλων γέγραπται· « Ἐλθόντες δὲ κατὰ τὴν
 Μυσίαν, ἐπαίραζον εἰς τὴν Βιθυνίαν πορευθῆναι·
 καὶ οὐκ εἴασεν αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα Ἰησοῦ. » Ἐπιστῆ-
 λαι δὲ καὶ ὁ θεοπίσιος Παῦλος· « Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ δύ-
 ντες, Θεῶ ἀρέσαι οὐ δύναται. Ἰμαῖς δὲ οὐκ ἔστι ἐν
 σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ
 ἐν ὑμῖν. Εἰ δὲ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος
 οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. » Ὅταν δὲ τινες τῶν τὰ ὀρθὰ δια-
 στρέφειν εἰωθότων τὰς ἐμὰς παρατρέπωσι φωνὰς
 εἰς τὸ αὐτοῖς δοκοῦν, μὴ θαυμάζετε τοῦτο ἢ σὴ
 εὐαγγελιστῆς, εἴδουσα ὅτι καὶ οἱ ἀπὸ πάσης αἰρέσεως ἐκ
 τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τὰς τῆς ἐαυτῶν κλήσης
 συλλέγουσιν ἀφορμὰς, τὰ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 ὀρθῶς εἰρημένα, ταῖς ἐαυτῶν κακονομίαις παραφθει-
 ροντες, καὶ ταῖς ἰδίαις ἐαυτῶν κεφαλαῖς τὴν ἀσβε-
 στον ἐπανελούντες φλόγα. Ἐπειδὴ δὲ μεμαθήκαμεν,
 ὅτι καὶ τὴν πρὸς τὸν μακάριον Ἐπίκτητον ἐπιστο-
 λὴν τοῦ πανευφήμου Πατρός ἡμῶν Ἀθανασίου, ὀρ-
 θοδόξως ἔχουσιν, παραφθειραντές τινες ἐκδιδώκα-
 σιν, ὡς ἐντεῦθεν ἀδικεῖσθαι πολλοὺς, διὰ τοῦτο χρή-
 σιμόν τι καὶ ἀναγκαῖον ἐπινοοῦντες τοῖς ἀδελφοῖς,
 ἐξ ἀντιγράφων ἀρχαίων, τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ ἀπλῶς
 ἔχουσιν, ἀποσταλαμένον τὰ ἴσα τῆ σὴ ὁσιότητι. Ἐρ-
 βουο.

A longitudo fastidium afferret. Nullo autem modo pa-
 timur, ut ab aliquo fides illa, sive fidei symbolum
 concutiat, quod a sanctis quondam Patribus Ni-
 cænis editum est. Neque enim aut nobis, aut ulli
 omnino alteri, vel unam voculam ibi positam im-
 mutare, aut unam etiam syllabam prætereire permi-
 timus, memores ejus qui dixit : « Ne transferas
 terminos antiquos, quos posuerunt patres tui⁴². »
 Non enim ipsi locuti sunt, sed ipse Spiritus Dei ac
 Patris, qui procedit quidem ex ipso⁴³; est autem
 non alienus a Filio, exigente hoc essentis ratione;
 idque nobis sanctorum, qui mysteria tradiderunt,
 verba confirmant. Etenim in apostolorum Actis ita
 scriptum est : « Venientes autem circa Mysiam,
 tentabant ire in Bithyniam, et non permisit eos
 Spiritus Jesu⁴⁴. » Scribit et divinus Paulus : « Qui
 autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos
 autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen
 Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spi-
 ritum Christi non habet, hic non est ejus⁴⁵. » Quod
 autem nonnulli ex eis qui recta pervertere solent⁴⁶,
 voces meas deterquent ad id quod eis videtur,
 istud sanctitas tua non miretur, cum sciat cujusvis
 hæreseos **109** sectatores ex divina Scriptura sui
 erroris occasiones colligere, ea quæ per Spiritum
 sanctum recta dicta sunt, perversa intelligentia
 corrumpendo; atque ita inexstinguibilem flammam
 super capita sua congerunt. Quia vero didicimus
 quosdam orthodoxam præclarissimi Patris nostri
 Athanasii epistolam, quam ad beatum Epictetum
 scripsit, adulteratam depravatamque edidisse, mul-
 tosque graviter hinc lædi; rati hoc utile et salutare
 fratribus fore, ex vetustis exemplaribus, quæ sincera
 incorruptaque apud nos exstant, exempla ad sanc-
 titatem tuam transmisimus. Vale.

EPISTOLA XL (ol. XXXV).

CYRILLI AD ACACIUM MELITINÆ EPISCOPUM.

Cum ex Catholicis nonnulli, inter quos Acacius Melitensis, Cyrillum reprehenderent quasi Orientalibus in negotio reconciliationis nimium indulisisset, Acacio quidquid cum Joanne Antiocheno et aliis episcopis Orientalibus juxta imperatoris mandata gestum sit rescribit; cur præterea Paulum Emesenum ab Joanne missum, post anathematizationem ab eo Nestorium, ad communionem receperit. Eorumdem Orientalium professionem fidei catholicam demonstrat et omnino alienam ab hæresi Nestorii, cujus impia verba refert.

Τῷ κυρίῳ μου, ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, καὶ συλλειτουργῷ D
 γῷ Ἀκακίῳ, Κύριλλος, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Χρῆμα μὲν ἀδελφοῖς ἢ πρόσρησις γλυκὺ τε καὶ
 ἀξίωμα, καὶ τοῦ παντός ἔξιον λόγου, παρὰ γε τοῖς
 ἀρτίφροσιν ἀληθῶς· χρῆται δὲ φημι, τοὺς ὁμοπίστους
 τε καὶ ὁμοψύχους, ἀδιαλείπτως ἐπαίγεσθαι τοῦτο δρῶν,
 οἰεῖν δὲ ὅτις ἐμποδῶν, οὐτε μὴ ἀνακόπτοντος τὴν εἰς
 γὰρ τοῦτο θερμὴν ἰφροσίν τε καὶ προθυμίαν. Ἄλλ'
 ἔσθ' ὅτι βαρκαίνοι καὶ οὐχ ἔκουσιν ἡμῖν ἢ τῶν τοῦ
 μεταξὺ διαστημάτων⁴ τὸ μήκος, ἢ τῶν τοῦ γράμ-

Domino meo dilecto fratri et comministro Acacio,
 Cyrillus, in Domino salutem.

Res sane dulcis et commendabilis est fratribus
 amica salutatio, et maximi æstimanda apud vero
 prudentes : iisque qui ejusdem sunt animi et fidei,
 eum nihil alioqui occurrit quod impediatur, fervens-
 que hoc desiderium impetumve sistat, enitendum
 esse censeo, ut id assidue præsent. At serpenumero
 usu venit, ut vel invitibus nobis, aut longa loci distan-
 tia, aut tabelliariorum infrequentia, bonum istud invi-

⁴² Prov. xiii, 23. ⁴³ Matth. x, 20. ⁴⁴ Act. xvi, 7. ⁴⁵ Rom. viii, 8, 9. ⁴⁶ Mich. iii, 9.

Varie lectiones codicis Sequieriani.

⁴ τῶν διαστημάτων.

deat. Cum vero tempus salutandi facultatem offert, A
tam ea res pro inspirato jucundoque lucro habenda
est, et ad vota adeo exoptata libenter est accurren-
dum. Majorem itaque in modum sanctitatis tue lit-
teris letitia affectus sum, et admiratus affectionem
animi tui, arbitratus sum pacatarum Ecclesiarum rati-
onem et modam integritati tue ordine panden-
dam, singulaque, ut gesta sunt, indicanda esse.

Religiosissimus et Christ' amantissimus imperator
quod plurimam et necessariam sanctarum Ecclesia-
rum curam gereret, illarum dissensionem intolera-
bilem judicabat. Ad se ergo accersens reverentissi-
mum pietissimumque Ecclesie 110 Constantino-
politanae episcopum Maximianum, ac alios non
paucos, qui pro tempore ibidem comperiebantur,
serio cum illis consultabat, quonam pacto Ecclesia-
rum dissidium e medio tolli, divinarumque myste-
riorum ministri ad concordiam et pacem possent
redigi. Illi vero non aliter unquam id fieri posse,
neque prius illos de quibus agebatur, in concor-
diam venturos aiebant, quam unanimi et con-
sonae fidei vinculum iis praefulgeret, et quasi praer-
ferretur: et oportere aiebant ut pientissimus Joanes
Antiochenus anathematizaret Nestorii dogmata,
ac scripto illius depositionem approbaret. Hoc autem
ab illo impetrato, episcopum Alexandrinum
privatas offensiones oblivioni traditurum, et contumelias,
licet eas gravissimae et maximae extitissent,
quas Epheasi perpressus fuerat, propter charitatem
nihil facturum. Cum itaque religiosissimus
imperator iis assentiret, magnamque ex eo consilio
voluptatem caperet, missus est, qui hoc ipsum per-
ficeret, dominus meus praclarissimus tribunus et
notarius Aristolaus. Posteaquam vero Orientalibus
regum decretum expositum est, et tanquam factum
ex eorum episcoporum sententia qui Constantino-
poli aderant¹; consilio nescio quo apud sanctissimi-
mum piissimumque Berrhoeensem episcopum Aca-
cium congressi, scribi ad me curarunt, conventio-
nis modam, id est sanctarum Ecclesiarum pacis,
nisi eo modo quem ipsi praescriberent, fieri non
debere. Erat autem ea petitio gravis ac molesta.
Volebant enim ea omnia aboleri, quae vel epistolis,
vel tomis, vel libris evulgaveram, et soli fidei, quae
a sanctis Patribus nostris Nicæae edita fuerat, con-
sentire. Ego vero ad ista ita rescripsi: Expositioni
fidei, quam Nicæni Patres ediderunt, adhæremus
omnes, nihil prorsus eorum quae in ipsa continentur,
labefactantes: sunt enim ea omnia recte inculpa-
toque tradita, neque intamata est, post illam fidei
editionem, quidquam adhuc curiosius tractare. Quae
vero recte contra Nestorii blasphemias scripsimus,
ea ejusmodi esse, ut nulla nobis ratione persuaderi
possit, ut recte scripta esse negemus. Opus proinde
magis esse, ut ipsi juxta pientissimi Christique aman-
tis imperatoris decretum, sanctaeque synodi Ephesinae

ματος διακομιστών η σπάνης. Καιρού δὲ τὸ δύνασθαι
προσῆκει εἰσφέρειντος, εὖρεμα προσήκει ποιῆσθαι
προσῆκει τὸ πρῶγμα, καὶ οὗτοι οὕτω τριποθήτοις ἰ-
δομένως ἐπιτηδῆν. Ἦσθεὶς δὴ οὖν ἄγαν ἐπὶ τοῖς
παρὰ τῆς οἰκῆς τελειότητος ἀπεσταλμένοις, καὶ τε-
θαυμασιῶς τὴν δέδοισιν, δεῖν φήθησαν τῆς τῶν Ἐκ-
κλησιῶν εἰρήνης καταμηνύσαι τὸν τρόπον· ἑαστά-
τε, ὅπως γέγονε, διεῖκαιν.

Ὁ εὐσεβεστάτος καὶ φιλόχριστος βασιλεὺς, τὴν ὑπὲρ
τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν φροντίδα κλειστήν ὄσιν καὶ
ἀναγκαίαν ποιούμενος, οὐ φορητὴν ἤγγετο τὴν τούτων
διχόνοιαν. Μεταπεμφόμενος τοίνυν τὸν εὐλαβεστάτον
καὶ θεοσεβέστατον ἐπίσκοπον τῆς ἁγίας Κωνσταν-
τινουπολιτῶν Ἐκκλησίας Μαξιμιανόν, καὶ ἑτέρους δὲ
κλειστός τῶν αἰσῶν καταλειμμένων, τίνα δὴ τρῶ-
πον ἐκ μέσου μὲν γένοιτο² ἀνὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ δια-
φορὰ, κεκλήσονται δὲ πρὸς εἰρήνην οἱ τῶν θείων
ἰεραρχοὶ μυστηρίων, διασκεπτετο. Οἱ δὲ ἑφασκον
ὡς οὐκ ἂν ἑτέρως γένοιτο τοῦτο ποτε, οὐδ' ἂν εἰς
ὁμοψυχίαν εἴδοιεν τὴν πρὸς ἀλλήλους οἱ περὶ ὧν ὁ
λόγος, μὴ προανατελειαντος αὐτοῖς, καὶ οἰσιν προ-
αισκακομισμένου τοῦ συνδέσμου τῆς ὁμοψυχίας καὶ
ὁμοπιστίας· ἑφασκόν τε ὅτι τὸν τῆς θεοσεβείας ἑμ-
πλεον ἐπίσκοπον Ἰωάννην, τὸν Ἀντιοχείας, ἀναθε-
ματίσαι δεῖ τὰ Νεστορίου δόγματα, καὶ ἑγγράφως
ὁμολογήσαι τὴν καθάρεισιν αὐτοῦ. Καὶ, τὸ γε ἤκου-
εἰς λύκας ἴδεις, ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος ἀνη-
μονῆσαι τε διὰ τὴν ἀγάπην, καὶ παρ' οὐδὲν ἠγγίσει-
ται τὸ ὑβρίσθαι κατὰ τὴν Ἐφεσίων· καίτοι παγγά-
λεπὸν τε καὶ δύσοιστον ἔν. Συναινέσαντος τοίνυν καὶ
ἡσθέντος ἄγαν ἐπὶ τούτοις τοῦ εὐσεβεστάτου βασι-
λέως, ἀπεστάλη αὐτῷ τούτο κατορθώσαν ὁ κύριός
μου, ὁ θαυμασιώτατος, τριβούνος καὶ νοτάριος Ἀρι-
στόλαος. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς κατὰ τὴν ἑφάν τὸ βασιλικὸν
ἐφανίσθη θέμισμα, καὶ ὡς μετὰ γνώμης γεγονὸς
τῶν εὐθεθέντων ἐπισκόπων κατὰ τὴν μεγάλην Κων-
σταντινουπόλιν, οὐκ οὐδ' ὅτι σκοπήσαντες, συνήχθη-
σαν μὲν πρὸς τὸν ὁσιώτατον καὶ θεοσεβέστατον τῆς
Βερβοιῶν ἐπίσκοπον Ἀκάκιον, γράψαι τε πρὸς με
παρεσκευάσαν ὅτι τὸν τῆς συμβάσεως τρόπον, ἦτοι
τὸν τῆς εἰρήνης τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν, οὐχ ἑτέρως
γενέσθαι προσῆκει, εἰ μὴ κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν. Ἦν
δὲ δὴ ἄρα τοῦτο φορτικόν, καὶ βαρὺ τὸ αἴτημα.
Ἦθελον γάρ, ἀρτῆσαι μὲν σύμπαντα τὰ παρ' ἡμῶν
D γραφέντα ἔν τε ἐπιστολαῖς, καὶ τόμοις, καὶ βιβλίοις,
μόνη δὲ ἐκείνη συνθεσθαι τῇ ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν
ἁγίων ἡμῶν Πατέρων ὀρισθείσῃ πίστει. Ἐγὼ δὲ
πρὸς ταῦτα γέγραφα ὅτι τῇ μὲν ἐκθίσει τῆς πί-
στεως, τῇ ὀρισθείσῃ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων κατὰ
τὴν Νικαίαν πόλιν, ἐπιόμεθα πάντες, οὐδὲν ἐν
παράπαν τῶν ἐν αὐτῇ καίμωνον παρασκαλεῦντες· ὁ-
εχει γὰρ πάντα ὀρθῶς, καὶ ἀλήπτως· καὶ τὸ περιε-
ρον ἔτι μετ' ἐκείνην, οὐκ ἀσφαλές. Ἄ δὲ γεγράφαμεν
ὀρθῶς κατὰ τῶν τοῦ Νεστορίου δυστημιῶν, οὐδαὶς
ἡμᾶς ἀναπέσει λόγος³, ὡς οὐκ εὖ γεγονάσιν, εἰπαίν-
χρηναὶ δὲ μᾶλλον αὐτοῦς, κατὰ γε τὸ δόξαν καὶ τῷ

Variae lectiones codicis Segueriani.

¹ προσῆκει ποιῆσθαι τὸ γράμμα, καί. ² τοῖς τριποθήτοις. ³ παρατηριζόντες; ἢ ὄλε.

θεοσεβεστάτην καὶ φιλοχρίστην βασιλεῖ, καὶ αὐτῇ δὲ τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ, τῇ κατὰ τὴν Ἐφεσίων πόλιν συναγγεγερμένῃ, ποιῆσαι : μὴ ἀποκήρυκτον τὸν τῇ τοῦ Σωτῆρος ὁδῷ μεμαχημένον, ἀναθεματίσαι δὲ καὶ τὰς ἀνοστούς αὐτοῦ δυσφημίας, ὁμολογῆσαι τε τὴν καθάραισιν αὐτοῦ, καὶ συναινέξαι τῇ χειροτονίᾳ τοῦ ὁσιωτάτου καὶ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ. Τούτων τοίνυν αὐτοῖς τῶν γραμμάτων ἀποδοθέντων, πεπόμφασιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸν εὐλαβεστάτον καὶ θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Παῦλον τῆς Ἐρησιτῶν πρὸς ὃν πλείστοι μὲν ἦσαν, καὶ μακροὶ γεγόνασι λόγοι περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἐφεσίων ἀνόμιμας ἰ καὶ οὐ καθηκόντως εἰρημύων τε καὶ πεπραγμένων. Ἐπειδὴ δὲ τούτων ἀμνημονήσαντας, τῶν ἀναγκαιωτέρων ἔχειν μᾶλλον ἐχρῆν σπουδασμάτων, ἡρώτων, εἰ ἐπιχομιζέται γράμματα τοῦ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Ἰωάννου· εἶτα ἐμοὶ προσκόμισαν ἐπιστολὴν, ἣ μὲν ἐχρῆν ἔχειν, ὃ μὲν ἔχουσαν, ἐπιχορευθεῖσαν δὲ μᾶλλον, ὃ καθ' ὃν ἔδει τρόπον· παροξυσμοῦ γὰρ, οὐ παρακλήσεως, εἶχε δύναμιν. Καὶ ταύτην οὐ προσηγάμην· καίτοι γε δέον, ταῖς ἀπολογίαις τὴν ἐμὴν καταγοητεῦσαι λύπην, τὴν ἐπὶ γε τοῖς φθάσει, καὶ παρ' αὐτῶν γενοῦσι κατὰ τὴν Ἐφεσίων καὶ εὐαφρόμους ἔρασιν παροξυνθῆναι κατ' ἐμοῦ, διὰ τοὺς τὸν ζῆλον τὸν ὑπὲρ τῶν ἱερῶν δογμάτων. Ἄλλ' ἤκουον, ὅτι οὐτε ὁ ζῆλος αὐτοῦς κακίηνεν ὁ θεός, οὐτε τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων ὑπερμαχόμενοι, συνετάττοντο κατ' ἐμοῦ, ἀλλὰ ταῖς ἀνθρώπων εἰξάντες κολακείαις, καὶ τὰς τῶν ἰσχυόντων τὸ τῆνικαθεὶς φιλίας ἐφ' ἑαυτοὺς ἀρπάζοντες. Ὅμως τοῦ θεοσεβεστάτου Παύλου ἐπισκόπου φάσκοντος, ἐτοίμως ἔχειν, ἀναθεματίζειν τὰς Νεστορίου δυσφημίας, καὶ ὁμολογῆναι αὐτοῦ τὴν καθάραισιν ἐγγράφως, καὶ τοῦτο δρᾶν ὑπὲρ πάντων, καὶ ὡς ἐκ προσώπου πάντων τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων, ἀντεσπίνεγμα ἢ, λέγων τὸν παρ' αὐτοῦ προκομιζόμενον χάριτην περὶ τούτου, ἀρκέσειν αὐτῷ μόνῳ πρὸς τὸ χρῆμα τυχεῖν τῆς παρὰ πάντων ἡμῶν κοινωνίας. Διεβεβαίουμην δὲ, ὅτι πάντως τε καὶ πάντῃ ἐγγράφως ὁμολογίαν περὶ τούτων ἐκθέσθαι προσήκει τὸν εὐλαβεστάτον καὶ θεοσεβεστάτον τῆς Ἀντιοχείων ἐπίσκοπον Ἰωάννην. Ὁ δὲ καὶ γέγονε· καὶ πέπαιται τὸ μεσολαβοῦν, καὶ ἀναφοιτῆν ἀλλήλων ἀναπειθὸν τὰς Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἦν οὐδαμῶθεν ἀμφίβολον, ὅτι τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν τοὺς ὑπεσπιστάς κατατῆξεν ἐμελλε τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν ἢ εἰρήνην. Καὶ μοι δοκοῦσι τοιοῦτόν τι παθεῖν, ὅποσον τι συμβαίνειν ἔθος τοῖς νήχεσθαι μὲν οὐκ εἰδῶσι, νεῖς ἰ γε μὴν ἀδοκίμως ἀπολισθῆσασιν. Οἱ ἐπειδὴν πεταπίνωνται, πόδας τε καὶ χεῖρας ὧδε κάκεισε διαβρίσκουντες ἀτάκτως, τοῦ παρατυχόντος ἀπλῶς ἐπιδράττονται, φιλοφυχούντες οἱ δελταίοι. Ἡ οὐκ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς τεθορύβηται λίαν, ἐκπεσόντες, καὶ μεμονωμένοι, καὶ ἕξω γεγονότες τῶν Ἐκκλησιῶν, ἃς ἐνόμιζον ἔσεσθαι πρὸς ἐπικουρίαν αὐτοῖς; Ἡ οὐκ ἀρχάλλουσι, καὶ τοῦτο οὐ φορητῶς, ἀποπη-

A sanctionem, **111** illum qui contra Salvatoris Christi gloriam pugnavit, eijcerent, impiasque illius blasphemias anathemate insectarentur, ejusque depositioni consentirent, ac sanctissimi piissimique episcopi Maximiani ordinationem approbarent. His itaque litteris sibi redditis, miserunt Alexandriam religiosissimum et piissimum episcopum Paulum Emisenum, cum quo diu multumque de iis rebus disserui, quæ Ephesi præter jus et officium dictæ factæque fuerant. Quia vero istis oblivioni contraditis, iis potius curis insistendum videbatur, quæ majoris momenti ac ponderis erant, interrogavi, numquid litterarum a piissimo Joanne episcopo attulisset : mox ille epistolam reddidit, non ea quæ debebat habentem, sed potius non quo conveniebat modo dictatam : complectebatur enim irritationis vim potius quam exhortationis. Hanc itaque non acceptavi : nam cum meam animi ægritudinem, qua fueram affectus ex iis quæ præcesserant, et ab ipsis Ephesi facta fuerant, excusatione aliqua demulcere debuissent, tantum abest ut id fecerint, ut se quoque propter sacrorum dogmatum zelum jure optimo mihi succensusse dicerent. At ex me audiebant, nec divinum zelum ipsos movisse, nec quod pro veritatis dogmatibus pugnarent, aciem adversum me componere : sed quod hominum assentionibus locum darent, ac eorum qui tunc potentes videbantur, amicitias sibi conciliarent. Verumtamen cum religiosissimus episcopus Paulus paratum diceret Nestorii blasphemias anathematizare, scriptoque in illius depositionem consentire, atque id pro omnibus, et tanquam ex communi omnium Orientalium religiosissimorum episcoporum persona sese facere affirmaret; inferebam rursus chartam ab ipso prolata ipsi soli ad unum hoc sufficere, ut in omnium nostrum communionem reciperetur. Modis autem omnibus opus esse affirmabam, ut religiosissimus reverendissimusque Joannes Antiochenus episcopus scriptam his de rebus confessionem ederet. Id quod jam factum est; cessavitque quod Ecclesias disjungebat, et a se invicem divellebat. Verum nullatenus dubium erat fore ut Nestorii blasphemiarum propugnatores invidia extabescerent, ubi primum sanctarum Ecclesiarum pax **D** reintegraretur. Quibus sane ejusmodi quidpiam accidisse videtur mihi, cujusmodi illis usuvenire solet **112**, qui cum natate nesciant, e navi tamen subito prolapsi sunt. Hi enim posteaquam mergi incipiunt, pedes manusque hac illac in composita jactant, retinendæque vitæ cupidî, quidquid in manus forte venerit, id temere arripiunt miseri. Annon vere dici potest eos vehementer perturbatos consternatosque esse, quod se desolatos et extra eas ecclesias ejectos pulsosque animadvertunt, quas sibi adjumento futuras sperabant? Quid? annon indignissime ferunt, cum vident quos seduxerant,

Variæ lectiones codicis Segueriani.

ἰ ποιῆσθαι. ἰ ὡμῶς. ἰ ἀντεσπίνεγμα. ἰ ὄμως.

profanisque suis vocum novitatibus ⁸⁸ quodammodo temulentos reddiderant, a se resiliere, et jam ad veritatis sobrietatem redire? Atqui peropportune illis objici potest, quod prophetica voce proditum exstat: « Congregamini, inquit, et colligamini, gens inerudita, antequam efficiamini veluti flos transiens ⁸⁹. » Utquid enim alienorum vomituum facti sunt parasiti, nec pudefunt alieno cœno sua ipsorum corda defœdantes? « Sardi, audite, et, cæci, ut videatis suspicite ⁹⁰. Sentite de Domino quæ vera sunt, et in simplicitate cordis quærite illum ⁹¹. » Quæ enim vobis est multiplicium adinventio et perversarum opinionum utilitas? ut quid rectam vituperantes semitam, incurvas facitis vestras orbitas ⁹²? « Novate vobis ipsis novalia, et nolite seminare inter spinas ⁹³. » Quandoquidem vehementer propter sanctarum Ecclesiarum pacem, ut dixi, consternati, eos qui eadem cum ipsis sentire nolunt, realitiosissime lacerant, sanctorumque episcoporum, Orientalium, inquam, apologiam non absque amarulentia proscindunt; eandemque ad id quod sibi gratum amicumque est detorquebant, praveque interpretantes, a Nestorii vocum novitatibus non abhorreere contendunt. Quin et nos quoque una vituperant, quasi iis quæ jam scripsimus, contraria senserimus. Intelligo vero et hoc quoque illos nobis objicere, nempe quod fidei expositionem, sive novum symbolum receperimus, quasi vetus illud venerandumque aspernati. At « stultus quidem stulta loquetur, et cor illius vana meditabitur ⁹⁴. » Illud tantummodo dicimus nos, neque novam fidei expositionem ab ullo exegisse, neque ab aliis innovatam admisisse. Sufficit enim nobis divina Scriptura, sanctorumque Patrum prudentia, et symbolum fidei ad omnia recta dogmata apte ritæque concinnatum. Quia vero sanctissimi orientales episcopi, cum Ephesi essent, a nobis **III** dissentiebant, eaque de causa, quasi blasphemiarum Nestorii laqueis irretiti tenerentur, suspecti erant; ut eo crimine se liberarent, inculpateque fidei amatoribus per omnia satisfacerent, ac Nestorianæ impietatis se expertes esse ostenderent, apologiam composuerunt, et id quidem admodum prudenter, tantum abest ut hoc istorum factum aliqua omnino nota aut reprehensione dignum videatur. Quid enim, si ipse Nestorius eo tempore, quo a nobis omnibus illi proponebatur, oportere ut sua ipse dogmata condemnaret, veritatemque amplecteretur, scriptam iis de rebus confessionem exhibuisset, quispiam dicturus erat, illum novum fidei symbolum nobis conscripsisse? Quid igitur temere conviciis insectantur sanctissimos Phœnicie episcopos, eorum consensum novum symbolum appellantes, quem illi utiliter et necessario ediderunt, ut nimirum se purgarent, eosque

δῶντας αὐτῶν τοὺς ἠπατημένους ὀρώντες, καὶ λοιπὸν ἀνανήφοντας εἰς ἀλήθειαν τοὺς ταῖς παρ' αὐτῶν βεβήλοις καινοφωνίας οἰοεὶ πως ἐκμεμεθυμένους; Καίτοι φαίη τις ἂν αὐτοῖς, καὶ λίαν ἐπὶ καιροῦ, τὸ διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς: « Συνάχθητε, καὶ συνδέθητε, τὸ ἔθνος τὸ ἀπαιδεύτον, πρὸ τοῦ γενέσθαι ὁμᾶς ὡσεὶ ἄνθος παραπορευόμενον. » Διὰ τί γὰρ γεγόνασιν ἀλλοτριῶν ἐμέτων παράσται, οὐκ αἰσχύνονται δὲ τοῖς ἐτέρου βορβόροις τὰς ἐαυτῶν καρδίας καταμαίνοντες; « Οἱ κωφοὶ, ἀκούσατε, καὶ οἱ τυφλοὶ, ἀναβλέψατε ἰδεῖν. Φρονήσατε περὶ τοῦ Κυρίου ἀληθῆ· καὶ ἐν ἀπλότητι καρδίας ζητήσατε αὐτόν. » Ποία γὰρ χρεῖα πολυπλόκων ὁμῶν εὐρεμάτων καὶ λόγων διστραμμένων; τί τὴν ἐπ' εὐδοῦ περιυβρίζοντες τρίβον, καμπύλας ποιεῖτε τὰς ἐαυτῶν τροχιάς; « Νεώσατε ταυτοὺς νεώματα, καὶ μὴ σκεῖρατε ἐπ' ἀκάνθαις. » Ἀλύοντες γὰρ, ὡς ἴσθη, ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν, τοὺς μὴ ἀνασοχομένους τὰ ἴσα φρονεῖν αὐτοῖς, κακουργότατα διασύρουσι· καὶ καταγορεύουσι πικρῶς τῆς ἀπολογίας τῶν ἁγίων ἐπισκόπων, τῶν ἀπὸ τῆς ἐφάσ φημί: εἶτα περιελκόντες αὐτὴν πρὸς τὸ ἐαυτοῖς ἡδοῦ τε καὶ φθῶν, καὶ νοοῦντας οὐκ ὀρθῶς, οὐκ ἀπαρόντως γενέσθαι φασὶ ταῖς Νεστορίου καινοφωνίας ⁹⁵. Συγκαταπέγουσι δὲ καὶ ἡμεῖς ὡς οἷς ἦδη γεγράφαμεν, κερφρονήκους τὰ ἐναντία. Μανθάνω δὲ, ὅτι κακείνῳ φασιν ἐπιπίστεως ἔχθεσιν, ἦτοι σύμβολον καινὸν, ἀρτίως καταδεξάμεθα, τάχα που τὸ ἀρχαῖον καίνο, καὶ σκεπτόν ἀτιμάσαντες. Καὶ ὁ μὲν μωρὰ μωρὰ λαλήσει· καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει. Ἰπλὴν καίνο φασιν οὐ πίστεως ἔχθεσιν ἐξήγγηται παρ' ἡμῶν τινες, ἦγουν ⁹⁶ καινοτομηθεῖσαν παρ' ἐτέρων καταδεξάμεθα. Ἀπόχρη γὰρ ἡμῖν ἡ θεόπνευστος Γραφή, καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡ νῆψις, καὶ τὸ πρὸς πανοσιῶν τῶν ἐχόντων ὀρθῶς ἐκτετορευμένον τῆς πίστεως σύμβολον. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν οἱ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι διχονοήσαντες πρὸς ἡμᾶς κατὰ τὴν τῶν Ἐφesiῶν, καὶ γεγόνασι πως ἐν ὑποψίᾳ τοῦ καὶ ἐναλῶναι βρόχοις τῶν Νεστορίου δυσσημιῶν, ταύτη τοι, καὶ μάλα ἐμφρόνως, ὡς ἀπαλλάττοντες ἐαυτοὺς τῆς ἐπὶ τούτοις αἰτίας, καὶ τοὺς τῆς ἀμωμῆτου πίστεως ἐραστάς πληροπορεῖν σκουδάζοντας, ὅτι τῆς ἐκείνου βδελυρίας ἀμοκρεῖν ἐγνώκασι, κεποιήνται τὴν ἀπολογίαν· καὶ τὸ χρῆμά ἐστι λόγου τε παντός καὶ μῶμου μακρᾶν. Ἄρα γὰρ εἰ καὶ ⁹⁷ αὐτὸς Νεστόριος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καθ' ὃν αὐτῷ προεταίνατο παρὰ πάντων ἡμῶν τὸ χρῆμα καταψηφισαοῦ τῶν ἐαυτοῦ δογμάτων, καὶ ἀνθελέσθαι τὴν ἀλήθειαν, ἐγγραφὸν ἐποίησατο τὴν ἐπὶ τούτοις θμολογίαν, καὶ αὐτὸν ἂν τις ἐφη πίστεως ἡμῖν καινοτομησῆαι σύμβολον; Τοῖνον διαλοισοροῦνται μάτην ἔχθεσιν συμβόλου, καινὴν ὀνομάζοντας τὴν συναίνεσιν τῶν κατὰ τὴν Φοινίκην θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων, ἣν κεποιήνται χρησῖμος τε καὶ ἀναγκαῖως, ἀπολογούμενοι τε καὶ θε-

⁸⁸ I Tim. vi. 20. ⁸⁹ Sophon. ii, 1, 2. ⁹⁰ Isa. xlii, 18. ⁹¹ Sap. i, 1. ⁹² Prov. iv, 25. ⁹³ Jerem. iv, 5. ⁹⁴ Isa. xxxii, 6.

Variae lectiones codicis Segueriani.

⁹⁵ τὰς Νεστορίου καινοφωνίας. ⁹⁶ ἡ γοῦν. ⁹⁷ κἀν.

καταδόντες τοὺς εὐθεύοντας, ὅτι ταῖς Νεστορίου ἀκολουθοῦσι καινοφωνίαις F; Ἡ μὲν γὰρ ἅγια καὶ οἰκουμένη συνόδος, ἡ κατὰ τὴν Ἐφεσίαν πόλιν συνελθὴν, προενόησε ἀναγκαίως τοῦ μὴ δεῖν, ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ πιστεῖας ἔχουσαι ἑτέραν εἰσπράσθαι παρὰ γε τὴν οὖσαν ἢν οἱ τρισμακάριοι Πατέρες, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι λαλοῦντες, ὥρισαντο. Οἱ γε μὴν ἀπαξ, οὐκ οἷδ' ὅπως, πρὸς αὐτὴν διχωρήσαντες, γεγονότες δὲ καὶ ἐν ὑποψίαις τοῦ μὴ ὀρθῶς ἐλθεῖν φρονεῖν, μήτε μὴν τοῖς ἀποστολικαῖς τε καὶ εὐαγγελικαῖς ἐπιστολαῖς δόγμασιν, ἄρα σιωπῶντες, ἀπηλλάγησαν ἀν τῆς ἐπὶ τούτων δυσκολίας, ἢ μᾶλλον ἀπολογούμενοι, καὶ τῆς ἐνοούσης αὐτοῖς δόξης τὴν δύναμιν ἐμφανίζοντες; Καίτοι γέγραπεν ὁ θεοσεβείας μαθητῆς: « Ἐτοιμοὶ ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰσούντι ὁμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος. » B Ὅ δὲ « τοῦτο ὁρῶν ἡρημένος, καινουργεῖ μὲν οὐδὲν, ἀλλ' οὐδὲ πίστῶς ἔχειν ὁρᾶται καινοτομῶν ἑναργῆ ἢ μᾶλλον καθίστησι τοὺς ἐρομένους αὐτὸν, ἢν ἀν ἔχει πίστιν περὶ Χριστοῦ.

Ἐπυθόμην δὲ πρὸς τοῦτοις, ὅτι ταῖς τῶν θεοσεβείων ἐπισκοπῶν ἐμολυχαῖς οὐ μετρίως ἐπιστηγνάζοντες οἱ τῆς ἀληθείας ἔχθροί, ἀνω τε καὶ κάτω διακυβῶσι τὰ πάντα, καὶ τοῖς ἀνοστοῖς ἐαυτῶν ἐδρημασι F συμβῆναι φασὶ τῆς παρ' αὐτῶν γεγενημένης ὁμολογίας τὴν δύναμιν ἢν ἐπὶ τῇ ὀρθῇ πεποιήται πίστει, καινοτομοῦντες μὲν, ὡς ἔφη, ἦγον προσηκόντες τοῖς πάλαι διωρισμένοις, τὸ σύμπαν οὐδὲν, ἐπόμην δὲ μᾶλλον τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων ἀνεπιλήτοις δόγμασιν. Ἴνα δὲ ψευδοποιήσας ἐλέγχωμεν, φέρε, παραγάγωμεν εἰς μέσον τὰς Νεστορίου φλυαρίας, καὶ τὰς τούτων φωνάς. Ἐκδέξεται γὰρ C ὅδε, καὶ οὐκ ἑτέρως, τὸ ἀληθὲς ἢ βλάσφημος.

Ὁμοῦν Νεστόριος μὲν ἀναιροῦν εἰς ἅπαν εὐρίσκειται τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν· οὐ γὰρ τοι τετέχθαι φησὶν αὐτὸν ἐκ γυναικός, κατὰ τὰς Γραφάς. Ἐφη γὰρ ὁ αὐτός· Τὸ προελθεῖν τὸν Θεὸν ἐκ τῆς Χριστοτόκου Παρθένου, παρὰ τῆς θέας ἐδιδάχθη Γραφῆς· τὸ δὲ γεννηθῆναι Θεὸν ἐξ αὐτῆς, οὐδαμοῦ ἰδιδάχθη. Ἐν ἑτέρῳ δὲ πάλιν ἐξηγήσει· Οὐδαμοῦ τοίνυν ἡ θεία Γραφή Θεὸν ἐκ τῆς Χριστοτόκου Παρθένου λέγει γεγενῆσθαι, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, Υἱὸν, καὶ Κύριον. Ὅτι δὲ ταῦτα λέγων, εἰς υἱοὺς δύο μερίζει τὸν ἕνα, καὶ ἕτερον μὲν ἰδικῶς εἶναι φησὶν Υἱὸν, καὶ Χριστὸν, καὶ Κύριον, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς γεννηθέντα Λόγον, ἕτερον δὲ πάλιν ἀνὰ μέρος τε καὶ ἰδικῶς Υἱὸν, καὶ Χριστὸν, καὶ Κύριον, τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, πῶς ἂν ἐνομομασίει τις, αὐτὸ δὴ τοῦτο σαφῶς μονοουχὶ βούνοτος ἐκείνου; Οἱ δὲ Θεοτόκων διωμάζουσι τὴν ἁγίαν Παρθένον, ἕνα τε εἶναι φασὶν Υἱὸν, καὶ Χριστὸν, καὶ Κύριον, τέλειον ἐν θεότητι, τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι, ἅτε δὴ καὶ ἐψυχωμένης αὐτοῦ τῆς σαρκὸς ψυχῆ νοεῖται. Ὅτι γὰρ οὐκ ἕτερον φασὶν εἶναι Υἱὸν τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, ἕτερον δὲ πάλιν τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, καθά

A demulcerent, qui ipsos vanas voces a Nestorio inductas approbare existimaverant? Sancta quippe et œcumenica synodus quæ Ephesi convenerat, necessario providit, non oportere aliam fidei expositionem in Ecclesiis Dei inferre, præter eam quæ jam exstabat; quam beatissimi Patres nostri in sancto Spiritu locuti definiverant. Illi tamen ab hac semel, nescio quo modo, dissentientes, et quod neque recte sentirent, neque apostolicis et evangelicis dogmatibus adhererent, in suspicionem adducti, nunquid taciturnitate ab hac ignominiosa nota se liberassent, an plena potius satisfactione sumque sententiæ declaratione? Atqui divinus Christi discipulus scriptum reliquit: « Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe^o. » B Qui ergo hoc vult facere, nihil utique novi molitur, nec fidei expositionem inanovare deprehenditur: sed potius eam, quam de Christo habet fidem, interrogantibus perspicuam reddit.

Audivi præterea veritatis hostes piissimorum episcoporum concordiam ægerrime ferre, et sursum ac deorsum miscere omnia, atque jactare, confessionis, quam illi de recta fide, nihil, ut dixi, innovantes, hoc est, nihil ad ea quæ olim constituta sunt, adjicientes, sed potius inculpatis I I sanctorum Patrum dogmatibus adherentes, ediderunt, sensum et vim cum impiis suis commentis congruere. Verum ut mendacia illorum aperte ostendamus, Nestorii nugæ illorumque sententias in medium afferamus. Hac una enim ratione, non aliter, veritas examinata patet

Nestorius itaque unigeniti Filii Dei nativitatem secundum carnem prorsus e medio tollere comperitur: negat enim illum ex muliere secundum Scripturas natum. Verba illius sic habent: Deum ex Christipara Virgine processisse, ex divina Scriptura edoctus sum: at vero Deum ex ipsa genitum esse, id nusquam edoctus sum. Et in alia quadam expositione rursus: Nusquam igitur divina Scriptura Deum ex Christipara Virgine genitum esse dicit, sed Jesum Christum, Filium, Dominum. Quod autem dum ita dicit, illum qui unus est, in duos filios divellat; et alium quidem Verbum, quod ex Patre genitum est, seorsum per se sumptum, Filium et Christum et Dominum dicat; alium rursus seorsum per se Filium et Christum et Dominum, qui e sancta Virgine natus est, cui dubium esse potest, cum hoc ipsum ille tantum non elata voce clamat! Illi autem sanctam Virginem Deiparam nominant, unumque Filium et Christum et Dominum esse prædicant; perfectum in divinitate, perfectum in humanitate, eo quod caro illius intelligente anima fuerit animata. Quod enim non alium esse dicant Filium,

^o I Petr. in, 15.

Varie lecti nos codicis Segueriani.

F κατακολουθοῦσι καινοφωνίαις. † αὐτὸ δὴ. ‡ εὐρέμασι. § ἀνδεῖξιν ἂν γὰρ. ¶ οὐδαμῶς.

illud ex Deo Patre Verbum, et alium rursus illud ex sancta Virgine natum, sicuti Nestorio videtur, sed potius unum eundemque, id per facile ex iis quæ consequuntur, cognoscere licet. Explanantes enim quismam sit, adjiciunt, quod perfectus ut Deus, et perfectus etiam ut homo : qui ante sæcula secundum divinitatem natus est ex Patre, novissimis autem diebus propter nos et propter nostram salutem ex sancta Virgine secundum humanitatem : idem Patri consubstantialis secundum divinitatem, et nobis coessentialis secundum humanitatem. Minime itaque unum Filium et Christum et Dominum Jesum in duos dividunt : sed eundem esse dicunt illum qui ante sæcula et qui postremis temporibus, nimirum ex Deo Patre ut Deum, et ex muliere secundum carnem ut hominem. Quomodo enim nobis secundum humanitatem coessentialis intelligatur, qui, secundum divinitatem, inquam, ex Patre genitus est, nisi idem Deus simul et homo esse intelligatur ac dicatur? Hæc vero longe aliter se habere Nestorio videntur, 115 imo vero ejus sententia his omnino adversatur. Itaque in ecclesia edisserens, ita dicere ausus est : Propterea etiam Deus Verbum nominatur Christus, quia perpetuam cum Christo conjunctionem habet. Rursum : Inconfusam itaque naturarum copulam retineamus. Confiteamur in homine Deum : veneremur hominem illum, qui propter divinam cum omnipotente Deo conjunctionem simul adoratur. Audis igitur quam absurde loquatur? Equidem plena impietatis est ejus oratio. Docet namque Dei Verbum seorsum per se Deum nominari; habere autem cum Christo perpetuam copulationem. Num igitur non duos christos apertissime dicit? Nonne hominem una cum Deo adorandum, nescio quomodo se colere profitetur? Numquid ista iis cognata videntur, quæ ab Orientalibus sunt posita? Nonne sententiis pugnant? Ille namque duos christos diserte ponit; illi vero unum tantum Christum, et Filium, et Deum, et Dominum se adorare constantur : eundem ex Patre secundum divinitatem, et ex sancta Virgine secundum humanitatem. Nam etsi duarum naturarum unionem factam prædicemus, unum tamen Christum, et unum Filium, et unum Dominum perspicue profiteamur. Verbum enim factum est caro, secundum Scripturas ⁶¹, coitionemque dispensatoriam, et revera ineffabilem, factam esse dissimilium rerum ad indivisam unionem fatemur. Neque enim cum priscis quibusdam hæreticis Dei Verbum ex propria, hoc est, ex divina natura, corpus sibi construxisse putabimus : sed divinis Scripturis ubique adhærentes, ex sancta Virgine carnem accepisse constanter affirmamus. Quapropter ea, ex quibus est unus et solus Filius ac Dominus Jesus Christus, dum cogitationibus apprehendimus, duas quidem naturas unitas esse dicimus, verum post hanc

A Nestορίῳ δοκεῖ, ἕνα δὲ μᾶλλον, καὶ τὸν αὐτὸν, σαφῆς ἂν γένοιτο, καὶ μάλα βραδύως, διὰ γε τῶν ἐφεξῆς. Προσεπάγουσι γάρ, τίς ἂν εἴη, σημαίνοντες· ὅτι τέλειος, ὡς Θεὸς, τέλειος δὲ καὶ ὡς ἄνθρωπος· τὸν πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, κατὰ τὴν θεότητα, ἐκ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας τῆς ἁγίας Παρθένου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Οὐκοῦν ἥμιστα μὲν εἰ, δύο διαιροῦσι τὸν ἕνα Υἱὸν, καὶ Χριστὸν, καὶ Κύριον Ἰησοῦν· τὸν αὐτὸν δὲ εἶναι φασὶ τὸν πρὸ αἰώνων, καὶ ἐν ἐσχάτοις, δῆλον δὲ, ὅτι τὸν ἕκ Θεοῦ Πατρὸς, ὡς Θεὸν, καὶ ἐκ γυναικὸς κατὰ σάρκα, ὡς ἄνθρωπον. Πῶς γὰρ ἂν βούλοιο πρὸς ἡμᾶς ὁμοούσιος εἶναι κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καίτοι γεννηθεὶς ἐκ Πατρὸς κατὰ γε, φημί, τὴν θεότητα, εἰ μὴ βούλοιο καὶ λέγοιτο Θεός; τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός; Ἄλλ' οὐχ ὧδα ταῦτ' ἔχειν Nestορίῳ δοκεῖ· τέτραπται δὲ μᾶλλον ὁ σκοπὸς αὐτῷ πρὸς πᾶν τούτωναντιον. Ἐφη γοῦν, ἐκ' ἐκκλησίας ἐξηγουμένους· Διὰ τοῦτο καὶ Χριστὸς ὁ Θεὸς Λόγος ὀνομάζεται, ἐπειδήπερ ἔχει τὴν συνάφειαν τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν διηγεκῆ. Καὶ πάλιν· Ἀσύγγυτον τοίνυν τὴν τῶν φύσεων τηρῶμεν συνάφειαν· ὁμολογῶμεν τὸν ἐν ἀνθρώπῳ Θεόν· σέβωμεν τὸν τῆ θείᾳ συναφείᾳ τῷ παντοκράτορι Θεῷ συμπροσκυνούμενον ἄνθρωπον. Ὁρᾶς ὅσον ἔχει τὸ ἀπηχῆς ὁ λόγος αὐτῷ; Δυσσεβείας γὰρ τῆς ἀνωτάτω μεμέστωται. Θεὸν μὲν ἰδικῶς ἔνομαζέσθαι φησι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἔχειν δὲ τὴν συνάφειαν τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν διηγεκῆ. Ἄρ' οὖν οὐ δύο Χριστοὺς ἐναργέστατα λέγει; Οὐκ ἄνθρωπον Θεῷ συμπροσκυνούμενον σέβειν, οὐκ οἷδ' ὅπως, ὁμολογεῖ; Ταῦτ' οὐκ ἀδελφὰ τοῖς παρ' ἐκείνων ὁρᾶται; Οὐκ ἀντεξάγουσαν ἔχει πρὸς ἄλληλα τῶν ἐνωίων τὴν δύναμιν; Ὁ μὲν γὰρ δύο φησὶν ἐναργῶς, οἱ δὲ Χριστὸν ἕνα, καὶ Υἱὸν, καὶ Θεὸν, καὶ Κύριον ὁμολογοῦσι προσκυνεῖν, τὸν αὐτὸν ἐκ Πατρὸς κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Δύο μὲν γὰρ φύσεων ἕκωσιν γενέσθαι φαμὲν· πλὴν ἕνα Χριστὸν, καὶ ἕνα Υἱὸν, καὶ ἕνα Κύριον ὁμολογοῦμεν σαφῶς. Γέγονε γὰρ σὰρξ ὁ Λόγος, κατὰ τὰς Γραφὰς καὶ σύμβασιν οἰκονομικῆν, καὶ ἀπόρρητον, ἀληθῶς πεπράχθαι φαμὲν ἀνομοίων πραγμάτων εἰς ἕνωσιν ἀδιάσπαστον. Οὐ γὰρ τοι, κατὰ τινὰς τῶν ἀρχαιοτέρων αἰρετικῶν, ἐξ ἰδίας λαβόντα φύσεως, τοῦτ' ἔστι, τῆς θείκης, ἐαυτῷ κατασκευάσαι τὸ σῶμα τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ὑπομοίωσεν· ἐπόμενοι δὲ πανταχῆ ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς, ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου λαβεῖν αὐτὸν τὴν σάρκα, διαβεδαιούμεθα. Ταύτη τοι τὰ, ἐξ ὧν ἔστιν ὁ εἰς καὶ μόνος Υἱός, καὶ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὡς ἐν ἐνωίαις δεχόμενοι, δύο μὲν φύσεις ἠνώσθαι φαμεν, μετὰ δὲ γε τὴν ἕνωσιν, ὡς ἀνηρημένης ἦδη τῆς εἰς δύο διατομῆς, μίαν εἶναι πιστεύομεν τὴν τοῦ Υἱοῦ

⁶¹ Joan. 1, 14.

Variae lectiones codicis Segueriani.

μ δηλονότι τόν. ▽ ὅστιν ἔχει. ✕ Χριστὸς μὲν γὰρ ἰδικῶς.

φύσιν, ὡς ἰσως, πλὴν ἐνανθρωπήσαντος, καὶ σεσαρ-
 κωμένου. Εἰ δὲ δὴ λέγοιτο σαρκωθῆναι, καὶ ἐνανθρω-
 πῆσαι Θεὸς ὃν ὁ Λόγος, διεβρίθω που μακρὰν
 τροπῆς ὑπόψια (μεμνήθη γὰρ ὑπερ ἤν). ὁμολογεῖσθω
 δὲ πρὸς ἡμῶν καὶ ἀσύγχυτος παντελῶς ἡ ἔνωσις.
 Ἄλλὰ γὰρ ἰσως φαλεῖν ἂν οἱ δι' ἐναντίας· Ἰδοὺ δὲ
 σαφῶς οἱ τῆς ὀρθῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν ποιούμε-
 ναι, δύο μὲν ὀνομάζουσι φύσεις, διηρησθαι δὲ τὰς
 τῶν θεητόρων φωνὰς διατείνονται, κατὰ γε τὴν δια-
 φερὰν αὐτῶν. Εἶτα πῶς οὐκ ἐναντία ταῦτα τοῖς σοῖς;
 Οὐδὲ γὰρ ἀνέγγη προσώποις θεοῖν, ἔγουν ὑποστάσεις,
 τὰς φωνὰς διανέμειν. Ἄλλ', ὡ βέλτιστοι, φαίην ἂν,
 γεγράφαμεν ἐν τοῖς κεφαλαίοις· Εἰ τις προσώποις
 θεοῖν, ἔγουν ὑποστάσεις, διανέμει τὰς φωνὰς, καὶ
 τὰς μὲν, ὡς ἀνθρώπων, παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον
 ἰλικῶς νοουμένην, προσάπτει, τὰς δὲ, ὡς θεοπρεταίς,
 μόνῃ τῇ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγῳ, οὕτως ἔστω κατὰ-
 κρητος. Φωνῶν δὲ διαφεράς κατ' οὐδένα τρόπον ἄν-
 ηγήραμεν· εἰ καὶ ἀπόδηλον κακοῖημεθα τὸ μερίζειν
 αὐτάς, ὡς Υἱῶν καταμόνας, τῇ ἐκ Πατρὸς Λόγῳ, καὶ,
 ὡς ἀνθρώπων καταμόνας πάλιν Υἱῶν νοουμένην, τῇ ἐκ
 γυναικός. Μία γὰρ ὁμολογουμένως ἡ τοῦ Λόγου φύ-
 σις· Ἰσμεν δὲ, ὅτι σεσαρκωταί τε καὶ ἐνηθρώπησε,
 καθάπερ ἔφη προεῖπον. Τὸν δὲ τρόπον, ὃν ἐσαρκώθη
 τε καὶ ἐνηθρώπησεν, εἰ περιεργάζοιτό τις, καταθρή-
 σειν ἂν τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν Λόγον δούλου τε λαβόντα
 μορφήν, καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενον,
 καθὰ γέγραπται. Καὶ κατ' αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ μόνον
 νοηθεῖν ἂν ἡ τῶν φύσεων, ἔγουν ὑποστάσεων, δια-
 φερὰ· οὐ γὰρ που ταυτὸν ἐν ποιότητι φυσικῇ θεότης
 καὶ ἀνθρωπότης. Ἐπει πῶς κεκένωται Θεὸς ὃν ὁ
 Λόγος, καθὲς αὐτὸν ἐν μειώσει, τοῦτ' ἔστιν, ἐν
 ταῖς καθ' ἡμᾶς; Ὅταν τοίνυν ὁ τῆς σαρκώσεως πο-
 λυπραγμονῆται τρόπος, δύο τὰ ἀλλήλοις ἀπορρήτως
 τε καὶ ἀσυγχύτως συνηνεγμένα καθ' ἑνωσιν, ὄρα δὲ
 πάντως ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ἐνωθέντα γε μὴν, διίστη-
 σιν οὐδαμῶς· ἀλλ' ἕνα τὸν ἐξ ἀμφοῖν, καὶ Θεὸν, καὶ
 Υἱὸν, καὶ Χριστὸν, καὶ Κύριον εἶναι τε καὶ ἰπι-
 σταίει, καὶ ἀραρότως εἰσδέχεται.

Atque secundum hoc unum intelligi licet naturarum
 sive substantiarum discrimen: non enim idem sunt
 secundum naturalem qualitatem divinitas et huma-
 nitas. Alioqui quomodo Verbum, quod Deus erat,
 exinanitum est, seipsum ad minorationem demittens,
 hoc est, ad naturæ nostræ conditiones. Cum itaque
 incarnationis modus studiosè inquiritur, duo prorsus
 ineffabiliter et citra confusionem inter se unita,
 mens humana considerat, attamen unita neuntquam
 disjungit, sed unum ex utroque et Deum et Filium
 et Dominum existere credit, et convenienter ad-
 mittit.

Ἐτέρω δὲ παντελῶς παρὰ ταύτην ἡ Νεστορίου
 κακοδοξία. Ὑποκρίνεται μὲν γὰρ ὁμολογεῖν, ὅτι καὶ
 ἐσαρκώθη, καὶ ἐνηθρώπησε Θεὸς ὃν ὁ Λόγος, τὴν
 δὲ γε τοῦ σεσαρκωθῆναι δύναμιν οὐκ εἰδὼς, δύο μὲν
 ὀνομάζει φύσεις, ἀποδιαρεῖ δὲ ἀλλήλων αὐτάς,
 Θεὸν ἰδίᾳ τιθεὶς, καὶ ὁμοίως ἀνθρώπον ἀνὰ μέρος,
 συναρθέτως Θεῷ σχετικῶς, κατὰ μόνην τὴν ἰσοτι-
 μίαν, ἔγουν, αὐθεντίαν. Ἐφη γὰρ οὕτως· Ἀχώριστος
 τοῦ φαινόμενου Θεός· διὰ τοῦτο τοῦ μὴ χωριζομένου
 τὴν τιμὴν οὐ χωρίζω· χωρίζω τὰς φύσεις· ἀλλ' ἐνώ-
 τῃν προσκύνησιν. Οἱ δὲ γε κατὰ τὴν Ἀντιόχεια
 ἀδελφοί, τὰ μὲν ἐξ ὧν νοεῖται Χριστός, ὡς ἐν ψιλῆς
 καὶ μόναις ἑνωταῖς δεχόμενοι, φύσεων μὲν εἰρήκασιν
 διαφεράν (ὅτι μὴ ταυτὸν, ὡς ἔφη, ἐν ποιότητι φυ-

adunationem, tanquam sublata jam in duas sec-
 tione, unam esse credimus Filii naturam, tanquam
 unius, verum inhumanati et incarnati. Cupo ergo
 Deus Verbum inhumanatum et incarnatum dicitur,
 procul facessat omnīs conversionis suspicio (mansit
 enim quod erat), et unio confusionis omnīs plane ex-
 pers a nobis agnoscat. Verum dicent forte adver-
 sarii: En manifeste qui recte fidei confessionem
 edunt, duas naturas nominant, ac pro illarum dis-
 crimine, theologorum voces distingui asserunt.

¶ Quomodo autem hæc tuæ assertioni non ad-
 versantur? Neque enim pateris ut duabus personis,
 seu subsistentiis, illorum voces ascribantur. Sed
 bona vestra venia dicam, in duodecim capitibus
 hunc in modum scripsimus (math. 4): Si quis dua-
 bus personis, id est subsistentiis, voces distribui;
 et alias quidem tanquam homini seorsum a Verbo;
 quod ex Deo Patre est, intellecto accomodat; alias
 vero, ut quæ Deum deceant, soli Dei Patris Verbo
 adaptat, damnationi sit ille obnoxius. Quamvis ergo
 eos damnemus, qui voces ita secernunt, ut alias
 seorsim Dei Verbo ex Patre nato, alias rursum seor-
 sim homini ex muliere orto ascribant, vocum tamen
 differentias nullatenus sustulimus. Unam enim Verbi
 naturam esse certissimum est; sed eam incarnatam
 et humanatam novimus, ut jam dixi. Quo autem
 modo incarnata sit et humanata, si quis curiosius
 inquirat, ei considerandum erit, Verbum quod ex
 Deo est, formam servilem accepisse, et in similitu-
 dinem hominum factum fuisse, sicut scriptum est.
 Atque secundum hoc unum intelligi licet naturarum
 sive substantiarum discrimen: non enim idem sunt
 secundum naturalem qualitatem divinitas et huma-
 nitas. Alioqui quomodo Verbum, quod Deus erat,
 exinanitum est, seipsum ad minorationem demittens,
 hoc est, ad naturæ nostræ conditiones. Cum itaque
 incarnationis modus studiosè inquiritur, duo prorsus
 ineffabiliter et citra confusionem inter se unita,
 mens humana considerat, attamen unita neuntquam
 disjungit, sed unum ex utroque et Deum et Filium
 et Dominum existere credit, et convenienter ad-
 mittit.

At vero Nestorii prava sententia ab hac doctrina
 est plane diversa. Nam etsi Deum Verbum incarna-
 tum hominemque factum confiteri simulet, attamen
 incarnationis virtutem ignorans, duas naturas nomi-
 nat, easque a se invicem divellit, Deum seorsum pon-
 ens, et itidem seorsum hominem habitudine quadam
 Deo conjunctam, per solam honoris æqualitatem seu
 auctoritatem. Hæc enim sunt verba illius: Insepara-
 bilis est Deus a visibili; unde honorem ejus qui non
 separatur, non separo; separo naturas, sed con-
 jungo adorationem. At vero Antiocheni fratres, ea ex
 quibus Christus constitutus intelligitur, simplici so-
 laque cogitatione complectentes, naturarum quidem
 differentiam dixerunt (neque enim, ut supra dice-

²² Philipp. II, 6-9.

Varie lectiones codicis Segueriani.

γ δὲ θεοπρεταίς. ε εἶναι, καί. α ἐνδέχεται. β ἀποδίστησι.

ham, idem 117 naturali qualitate sunt divinitas et humanitas), attamen unum Filium, et Christum, et Dominum agnoscunt; et tanquam unus vere sit, unam quoque esse ejusdem personam dicunt; quæ vero inter se unita sunt, ea nullo pacto distrahunt. Sed neque ullam naturalem divisionem recipiant, ut infelicium inventionum auctori sentire placuit: solas autem voces, quæ de Christo dicuntur, secernendas contendunt: competere autem eas asserunt, non alias quidem Dei Patris Verbo tanquam Filio seorsim per se posito; alias vero illi ex muliere genito, tanquam alteri rursus distincto filio: sed alias quidem divinitati illius, alias rursus humanitati. Unus enim idemque simul Deus et homo existit. Addunt nihilominus quasdam esse quodammodo communes, et velut ad utramque naturam spectantes, divinitatem, inquam, et humanitatem. Quod dico, ejusmodi est: Voces quædam divinitati potissimum convenient, aliæ autem magis ad humanitatem pertinent; aliæ denique, quasi mediæ, Filium Deum et hominem simul et in eodem esse declarant. Etenim cum Philippo dicit: « Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovisti me, Philippe? Non credis quia ego in Patre, et Pater in me est? Qui videt me, videt et Patrem ». Ego et Pater unum sumus; » vocem divinitati maxime convenientem proferre affirmamus. Cum vero Judæorum populum increpans, ait: « Si filii Abrahæ essetis, opera Abrahæ faceretis. Nunc autem queritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum: hoc Abraham non fecit; » ejusmodi exponi dicimus quæ homini proprie competunt. Verumtamen et illæ quæ divinitati convenient, et illæ rursus voces quæ ad humanitatem pertinent, uni tantum Filio ascribuntur. Cum enim Deus esset, homo factus est, divinitate non amissa, sed carne et sanguine assumptis. Quoniam vero unus est Filius, et Deus, et Dominus, unam quoque tantum personam, tam nos quam ipsi agnoscamus. Medias autem voces illas esse asseveramus, ut cum beatus Paulus scribit: « Jesus Christus heri et hodie, idem et in sæcula; » et rursus: « Siquidem sunt dii multi et domini multi in caelo et in terra; nobis tamen unus est Deus Pater, ex quo omnia, et nos ex ipso: et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum; » et alibi iterum: « Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui 118 sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ, quorum est adoptio filiorum, et legislatio, et testamentum, et gloria; quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen ». » En Christum Jesum nominans, heri et hodie, et in sæcula eundem esse asserit; et per ipsum omnia facta esse ait,

σιχη θεότης και ἀνθρωπότης), ἕνα γε μὴν Υἱὸν, και Χριστὸν, και Κύριον, και ὡς ἐνὸς ὄντος ἀληθῶς, ἐν αὐτοῦ και τὸ πρόσωπον εἶναι φασιν· μερίζουσι δὲ κατ' οὐδένα τρόπον τὰ ἡνωμένα. Οὐτε μὴν φυσικῆ παραβέχονται τὴν διαίρεσιν, καθὰ φρονεῖν ἔδοξε τῶ τῶν ἀθλίων εὐραμάτων εἰσηγητῆ· διαίρεσθαι δὲ μόνως διατείνονται τὰς ἐπὶ τῷ Κυρίῳ φωνὰς πρέπειν τε φασιν αὐτὰς, οὐ τὰς μὲν, ὡς Υἱῷ καταμόνας τῷ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγῳ, τὰς δὲ, και ὡς ἐτέρῳ πάλιν υἱῷ, τῷ ἐκ γυναικὸς· ἀλλὰ τὰς μὲν τῇ θεότητι αὐτοῦ, τὰς δὲ πάλιν τῇ ἀνθρωπότητι αὐτοῦ. Θεὸς γὰρ ἔστιν ὁ αὐτὸς και ἀνθρωπος. Εἶναι δὲ φασὶ και ἐτέρας κοινοποιηθεῖσας τρόπον εἶναι, και ὅσον ἐπ' ἄμφω βλεπούσας, θεότητα και ἀνθρωπότητα λέγω. Ὅσον δὴ τί φημι. Αἱ μὲν γὰρ εἰσι τῶν φωνῶν ὅτι μάλιστα θεοπροπτεῖς· αἱ δὲ ὅτω πάλιν ἀνθρωποπροπτεῖς· αἱ δὲ ὅτι μάλιστα μέσσην εἶναι τάξιν ἐπέχουσιν, ἐμφανίζουσαι τὸν Υἱὸν Θεὸν ὄντα και ἀνθρωπον, ὁμοῦ τε και ἐν ταυτῷ. Ὅταν μὲν γὰρ τῷ Φιλίππῳ λέγῃ· « Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὁμῶν εἰμι, και οὐκ ἔγνωκάς με, Φιλίππε; Οὐ εἰ πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, και ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἔστιν; Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα. Ἐγὼ και ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμέν· » θεοπροπτεστάτην εἶναι διαβεβαιούμεθα τὴν φωνήν. Ὅταν δὲ τοῖς Ἰουδαίων ἐπιπλήτητῃ δήμοις, ἐκεῖνο λέγων· « Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν· νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτείνειν, ἀνθρωπον δὲ τὴν ἀλήθειαν ὁμῶν λελάληκα· τοῦτο Ἀβραάμ οὐκ ἐποίησεν· » ἀνθρωποπροπτεῖς εἰρησθαι τοιαυτὰ φασιν. Πλὴν τοῦ ἐνὸς Υἱοῦ τὰς θεοπροπτεῖς, και μὲν τοι τὰς ἀνθρωπίνας. Θεὸς γὰρ ὢν γέγονεν ἀνθρωπος, οὐ τὸ εἶναι Θεὸς ἀφῆλ· ἐν προσλήψει δὲ μᾶλλον σαρκὸς και αἱματος γεγωνός. Ἐπειδὴ δὲ εἷς ἔστιν Υἱὸς, και Θεὸς, και Κύριος, ἐν αὐτοῦ και πρόσωπον εἶναι φασιν, ἡμεῖς τε καὶ αὐτοῦ. Μέσας δὲ εἶναι φωνὰς ἐκαίνας διαβεβαιούμεθα· ὅσον ὅταν ὁ μακάριος Παῦλος γράφῃ· « Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς, και σήμερον, ὁ αὐτὸς και εἷς τοὺς αἰῶνας· » και πάλιν· « Ἐπερ εἰσι θεοὶ και κύριοι πολλοὶ ἐν τε τῷ οὐρανῷ και ἐν τῇ γῆ· ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεὸς· ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, και ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ· και εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα, και ἡμεῖς δι' αὐτοῦ· » και πάλιν· « Ἡγχομένη γὰρ αὐτὸς ἐγὼ, ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, των συγγενῶν μου κατὰ σάρκα· οἵτινες εἰσιν Ἰσραηλίται, ὢν ἔστιν ἡ υιοθεσία, και ἡ νομοθεσία, και ἡ διαθήκη, και δόξα· ὢν οἱ πατέρες, και ἐξ ὧν τὸ κατὰ σάρκα Χριστὸς, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. » Ἰδοὺ γὰρ, ἰδοὺ, Χριστὸν Ἰησοῦν ὀνομάσας, χθὲς, και σήμερον τὸν αὐτὸν εἶναι φησι, και εἷς τοὺς αἰῶνας, και δι' αὐτοῦ γενέσθαι τὰ πάντα· και τὸν κατὰ σάρκα ἐξ Ἰουδαίων, ἐπὶ πάντων ὀνομάζει Θεόν· και μὴν και εὐλογητὸν εἶναι φησιν εἷς τοὺς αἰῶνας.

117 Joan. xiv, 8, 9. 118 Joan. x 30. 119 Joan. viii, 39, 40. 120 Hebr. xiii, 8. 121 I Cor. viii, 5, 6. 122 Rom. ix, 3-5.

Varia lectiones codicis Segueriani.

• με, Φιλίππε. Οὐ. ἃ ἐπὶ τῆς γῆς • Πατὴρ.

et illum, qui secundum carnem ex Judæis est, Deum super omnia appellat, et in sæcula esse benedictum affirmat.

Μὴ τοίνυν διελθῆς ἐν τοῦτοις ἰ τὰς ἐπὶ τῷ Κυρίῳ Α φωνάς· ἔχουσι γὰρ ἐν ταυτῷ τὸ θεοπρεπὲς καὶ τὸ ἀνθρώπινον· ἐφάρμοσον δὲ μᾶλλον αὐτάς, ὡς ἐντ, τῷ Υἱῷ, τοῦτ' ἐστίν, τῷ Θεῷ Λόγῳ σεσαρκωμένῳ. Ἐτερον τοίνυν ἐστὶ τὸ διαιρεῖν τὰς φύσεις, καὶ τοῦτο μετὰ τὴν ἔνωσιν, καὶ κατὰ μόνην ἰσοτιμίαν συνήφθαι λέγειν ἀνθρώπων Θεῷ, καὶ ὁμοίως ἕτερον τὸ φωνῶν εἰδέναι διαφορὰν. Ποῦ τοιγαροῦν ταῖς Νεστορίου κεινοφωνίας Β τὰ ἐκείνων συντρέχει; Εἰ γὰρ καὶ τισὶ δοκεῖ τῶν λέξεων ἢ συνθήκη, καὶ τῶν νοημάτων ἢ προφορὰ ἢ, τῆς ἰσχνῆς ἄγαν ἀκριβείας ἀπολιμπάνεσθαι, θαυμαστὸν οὐδέν· δυσσεκφώνητα γὰρ τὰ τοιαῦτα ἴσταν. Ταῦτη τοι καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος ἐζητεῖ παρὰ Θεοῦ λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος αὐτοῦ. Ὅτι γὰρ οὐ μερίζουσιν εἰς δύο τὸν ἕνα Ἰησοῦν Χριστόν, χρῆναι λέγοντες ἐφαρμύζεσθαι τὰς φωνάς, τῆ μὲν θεότητι αὐτοῦ τὰς θεοπρεπτεῖς, τῆ δὲ ἀνθρωπότητι πάλιν αὐτοῦ τὰς ἀνθρωπίνας, πῶς οὐχ ἄκασιν ἐναργεῖς; Διαβεδαιοῦνται γὰρ, ὡς ἔφην, ὅτι αὐτὸς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγος, γεννηθεὶς πρὸ αἰώνων, καὶ ἐν ἰσχύτοις καιροῖς ἐγγενήθη κατὰ σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου. Προσεπάγουσι δὲ ὅτι, διὰ τὴν ἀφραστον καὶ ἀσύγχυτον ἔνωσιν, καὶ θεοτόκον εἶναι πιστεύουσι τὴν ἁγίαν Παρθένον· καὶ ἕνα Υἱὸν καὶ Χριστόν καὶ Κύριον ὁμολογοῦσι σαφῶς. Ἀπίθανον δὲ κεντελῶς τὸ, καὶ ἕνα λέγειν, καὶ διατέμνειν εἰς δύο τὸν ἕνα, νομίζειν αὐτούς. Οὐ γὰρ ἰ ἀν εἰς τοῦτο προήλθον ἀποπληξίας, ὡς παραβάτας ἑαυτοῦς συνιστάνειν, ἢ κατελύσαν ὁρθῶς, οἰκοδομοῦντας ἀδοῦλως. Εἰ γὰρ ταῖς Νεστορίου συμφέρονται δόξαις, πῶς αὐτὰς ἀναθεματίζουσιν, ὡς βεβήλους καὶ μισαρὰς; C quæ recte everterant. Si enim Nestorii opinionibus iostandas anathematizant?

Οἶμαι δὲ δεῖν καὶ τὰς αἰτίας εἰπεῖν, δι' ἃς εἰς τοῦτο προήλθον ἰσχοφωνίας ἰ. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ τῆς Ἀρείου δυσσεβείας ὑπασπισταί, τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν ἀνοσίως ἐκκαπηλεύοντες, τὸν ἐκ Θεοῦ φασὶ Λόγον γενέσθαι μὲν ἀνθρώπων, πλὴν ἀψύχῳ προσχρησασθαι σώματι (πράττουσι δὲ τοῦτο φιλοκακούργως, ἵνα τὰς ἀνθρωπίνας φωνὰς αὐτῷ προσνέμοντες, ὡς ἐν μείσιν ὄντα τῆς τοῦ Πατρὸς ὑπεροχῆς τοῖς παρ' αὐτῶν πλακωμένοις ἐπιδεικνύωσιν, ἑτεροφυά τε αὐτὸν εἶναι λέγωσι), ταῦτη τοι δεδιότας οἱ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, μὴ D ἄρα πῶς ἢ τοῦ Θεοῦ Λόγου κατασμικρύνοντο ἢ δόξα τε καὶ φύσις, ἀπὸ γε τῶν ἀνθρωπίνως εἰρημέκων διὰ τὴν μετὰ σαρκὸς οἰκονομίαν; διορίζουσι τὰς φωνὰς, οὐχ εἰς δύο τέμνοντες, ὡς ἔφην, τὸν ἕνα Υἱὸν καὶ Κύριον, ἀλλὰ τὰς μὲν τῆ θεότητι αὐτοῦ προσνέμοντες, τὰς δὲ τῆ ἀνθρωπότητι πάλιν τῆ αὐτοῦ· πλὴν τὰς ἀκάσας ἐντ. Ἐπιθόμην δὲ, ὅτι γέγραφέ τισι τῶν ἐπιτηδείων ὁ εὐλαδέστατος καὶ θεοσεδέστατος Ἰωάννης ἐπίσκοπος, ὡσανεὶ ἐμοῦ σαφῶς διδά-

In his igitur ejusmodi voces, quæ de Domino prædicantur, ne dividas; simul enim in eodem complectuntur et quod Deo et quod homini convenit; sed adapta illas uni Filio, hoc est, incarnato Dei Verbo. Aliud est ergo naturas ipsas dirimere, idque post adunationem, hominemque secundum solam honoris æqualitatem Deo conjunctum esse asserere; aliud rursus vocum differentiam agnoscere. Quomodo igitur illorum dicta cum Nestorianis vocum novitatibus congruunt? Nam etiamsi dictionum structura, sententiarumque enuntiatio ejusmodi sit ut a subtiliore illa diligentia nonnihil recedere quibusdam videri queat, non est valde mirum: etenim non parum difficile est hæc apte explicare. Nam et divinus Paulus sermonem a Deo in oris sui apertione quærit **. Quod enim unum Dominum nostrum Jesum Christum in duos non dividant, si voces illas quæ Deo conveniunt, divinitati ejus, alias rursus quæ homini competunt, humanitati illius aptandas esse dicant, quis dubitat? Affirmant enim, ut ante dixi, ipsum illud Dei Patris Verbum, quod ante sæcula genitum est ex Patre, postremis temporibus ex sancta Virgine secundum carnem natum esse. Addunt autem, propter inenarrabilem illam inconfusamque unionem etiam sanctam Virginem Deiparam esse se credere; necnon unum Filium et Christum et Dominum aperte profitentur. Est autem omnino improbable putare, eos, cum unum dicant, in duos nihilominus illum unum dividere. Nec enim ita insaniunt, ut transgressores seipsos constituent, inconsulte ea reædificantes, consentiunt, quomodo illas tanquam profanas et de-

Arbitror autem causas quoque assignandas esse, propter quas Orientales ad eam dicendi subtilitatem devenerint. Quia enim Arianae impietatis propugnatores, vim veritatis impie adulterantes, Dei Verbum 119 hominem quidem factum fatentur; attamen inanime corpus sibi adjunxisse nungantur (faciunt hoc autem malitiose, ut, dum voces humanæ naturæ convenientes illi tribuunt, iis quos in fraudem adduxerunt, infra Patris excellentiam constitutum, et non ejusdem cum Patre substantiæ esse ostendant ac persuadeant), eam ob causam veriti Orientales, ne qua ratione Verbi Dei gloria et natura propter ea quæ ob susceptam cum carne dispensationem humano more de illo prædicantur, detrimentum acciperet, voces discernunt: non quidem unum Filium ac Dominum in duos scindentes, ut dixi, sed alias quidem illius divinitati, alias vero ejusdem humanitati, omnes tamen uni eidemque personæ assignantes. Audivi autem reverendissimum piassi-

** Ephes. vi, 19.

Varie lectiones codicis Segueriani.

ἰ τοῦτῳ. Β κεινοφωνίας. ἢ ῥημάτων ἢ διαφορὰ, οὐ, προφορὰ. ἰ εἰς. ἰ ἰσχυρομυθίας. ἢ κατασμικρύνηται.

mumque Joannem Antiochenum episcopum familiaribus quibusdam scripsisse, me diserte docere, claraque voce proferri quidem naturarum differentiam, sed voces pro naturarum convenientia dividere : et ob eam causam nonnulli graviter offenduntur. Est itaque necessarium ut de hac quoque re nonnulla exponam. Novit integritas tua eos omnes, qui Apollinari dogmatis notam epistolis meis inusserunt, opinatos esse me sanctum Christi corpus inanime esse dicere, et misionem, vel confusionem, vel concretionem, vel mutationem Dei Verbi in carnem fuisse factam; aut certe in divinitatis naturam transiisse carnem, ita ut nihil jam permanserit purum et impermixtum, neque id ipsum sit quod est. Opinati sunt et Arii quoque blasphemias me assentiri, propterea quod vocum differentiam nolim agnoscere, et alias divinitati, alias vero humanitati convenire, ut quae dispensationi cum carne magis competant nolim affirmare. Ego vero quod ab hujusmodi erroribus immunis sim, id tua integritas aliis facile testatum facere potest. Verumtamen opus erat ut illis quoque satisfaceret, qui offensi fuerant. Scripsi itaque ad illius pietatem, me neque cum Ario, neque cum Apollinario sensitisse unquam; neque Verbum Dei in carnem mutatum, aut e contra, carnem in divinam naturam formatam dixisse aliquando, propterea quod Dei Verbum immutabile et inalterabile sit; alterum vero impossibile, neque vocum differentias usquam negavisse, ut qui scirem Dominum, modo ut Deum, modo ut hominem disserere : quandoquidem simul et Deus et homo est. Hoc ipsum itaque significare volens, scripsit quod **120** docuerit constiteri naturarum differentiam, vocesque pro naturarum inter se conditione distinguere. Hujusmodi autem sermones non mei sunt, sed ab ipso prolati.

Arbitror et illud quoque jam dictis addendum esse necessario. Venit ad me Paulus religiosissimus episcopus Emisenus : qui, postquam de recta et inculpata fide aliquandiu sermonem contulisset, rogavit ex me, et quidem instanter, liase assentire, quae celebris memoriae beatissimus Pater noster Athanasius ad Epictetum Corinthiorum episcopum quondam scripserat. Ego vero respondi prorsus et per omnia iis me assentiri, modo tamen scriptum illud apud vos exstet incorruptum; multa tamen ab inimicis veritatis in eo depravata esse. Tum ille se quoque epistolam illam apud se habere aiebat : velle autem ex iis quae apud nos erant exemplaribus cognoscere, ipsorum libri corruptine sint, an secus. Porro autem cum vetusta exemplaria accepisset, eaque cum illis quae secum attulerat, contulisset, invenit illa esse adulterata; petiitque ex libris qui apud nos erant, exempla describere, ut ad Antiochenam Ecclesiam transmitteret; quod et factum est. Et hoc est quod reverendissimus ac piensissimus episcopus Joannes Careno de me scripsit;

ξαντος, και λαμπρῆ τῆ φωνῇ, ὁμολογεῖν μὲν τῶν φύσεων τὸ διάφορον, διακρίνει δὲ τὰς φωνὰς καταλλήλως ταῖς φύσεσι· καὶ ἐκ' αὐτῶν δὴ τοῦτω σκευδαλλίζονται τινες. Ἦν οὖν ἀναγκαῖον, καὶ πρὸς γε τοῦτο ἡμᾶς εἶπαι. Οὐκ ἠγγόηκεν ἡ σὴ τελειότης, ὅτι τῆς Ἀπολιναρίου δόξης τὸν μῶμον τῶν ἐμῶν καταχόντες ἐπιστολῶν, ἐφῆθησαν ὅτι καὶ ἀψυχον εἶναι φημι τὸ ἄγιον σῶμα Χριστοῦ· καὶ ὅτι κρῆσις ἢ σύγχυσις, ἢ συρμὸς, ἢ μεταβολὴ τοῦ Θεοῦ Λόγου γέγονεν εἰς τὴν σάρκα, ἦγον ἡ τῆς σαρκὸς μεταποίησις εἰς φύσιν θεότητος, ὡς μηδὲν ἔτι σώζεσθαι καθαρῶς, μήτε μὴν εἶναι ὁ ἴστιν. ἤφθησαν δὲ πρὸς τοῦτω καὶ ταῖς Ἀρείου με συμφέρεσθαι δυσφημίαις, διὰ τοι τὸ μὴ ἐθέλειν διαφορὰν εἶδέναι φωνῶν, καὶ τὰς μὲν εἶναι λέγειν θεοπροκρίεις, τὰς δὲ ἀνθρωπίνους, καὶ προκρούσας μᾶλλον τῇ οικονομίᾳ τῇ μετὰ σαρκός. Ἐγὼ δὲ, ὅτι τῶν τοιούτων ἀπήλλαγμα, μαρτυρήσειαν ἂν ἑτέροις ἡ σὴ τελειότης. Πλὴν ἔδει σκευδαλλισθεῖσιν ἀπολογησασθαι. Ταῦτη τοι γέγραφα πρὸς τὴν θεοσεβείαν αὐτοῦ, ὡς οὔτε παρρόνηκά ποτε τὰ Ἀρείου, καὶ Ἀπολιναρίου, οὔτε μὴν μεταποιήσθαι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον εἰς σάρκα φημί, ἀλλ' οὐδὲ εἰς φύσιν θεότητος μεταφύνασθαι τὴν σάρκα, διὰ τὸ ἕτερον εἶναι καὶ ἀναλλοκῆτον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον· ἀνέμικτον δὲ καὶ τὸ ἕτερον· οὔτε μὴν ἀνήρηκά ποτε φωνῶν διαφορὰς· ἀλλ' οἷα τὸν Κύριον θεοπροκρίως τε καὶ ἀνθρωπίνως ἅμα διαλεγόμενον· ἐπιπέρι ἴστιν ἐν ταυτῷ Θεῷ καὶ ἄνθρωπος. Οὐκοῦν αὐτὸ δὴ τοῦτο κατασημῆσαι θέλων, γέγραφα ὅτι ἐδίδαξιν ὁμολογεῖν τῶν φύσεων τὸ διάφορον, καὶ διακρίνει τὰς φωνὰς καταλλήλως ταῖς φύσεσιν. Αἱ δὲ τοιαῦται διαλέξεις ἐταὶ μὲν οὐκ εἰσιν, ἐξεφανθήσαν δὲ παρ' αὐτοῦ.

Κάκεινο δὲ οἶμαι τοῖς εἰρημένους προσεπνευγμένους ἀναγκαῖον. Ἀφίκετο γὰρ πρὸς με ὁ θεοσεβέστατος ἐπίσκοπος Παῦλος τῆς Ἐμισσηνῶν· εἶτα λόγου κεκνημένου περὶ τῆς ὁρθῆς καὶ ἀμωμῆτου πίστεως, διεκυνδάνετό μου, καὶ μάλα ἐσπουδασμένως, εἰ συναινώ τοῖς ἔγραφεσι παρὰ τοῦ τῆς δουλείμου μνήμης, καὶ τρισμακαρίου Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου πρὸς Ἐπίκτετον ἐπίσκοπον τῆς Κορινθίων. Ἐγὼ δὲ ἔφη ὅτι, εἰ σώζεται παρ' ὑμῖν οὐ νεοθευμένον τὸ γράμμα, παρασκευάζεται γὰρ τῶν ἐν αὐτῷ καλλὰ παρὰ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν, συναινεσάμι ἐν πάντῃ τε καὶ πάντως. Ὁ δὲ πρὸς τοῦτο ἔρασκον ἔχειν μὲν καὶ αὐτὸς τὴν ἐπιστολήν, βούλεσθαι δὲ καὶ ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀντιγράφων πληροφορηθῆναι, καὶ μαθεῖν, πότερον ποτε τὰ αὐτῶν βιβλία παρεποίηθῃ, ἢ μὴ. Καὶ δὴ καὶ λαβὼν ἀντίγραφα παλαιὰ, καὶ οἷς ἐπαφῆρετο συμβαλόν, ἠύρισκε ταῦτα νεοθευμένα· καὶ πρόστρεψεν ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν βιβλίων ἴσα ποιῆσαι, πείψαι τε τῇ Ἀντιοχείων Ἐκκλησίᾳ· ὁ δὲ καὶ γέγονε. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ γέγραφα ὁ εὐλαβέστατος καὶ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἰωάννης τῷ Καρῆμῳ

Variae lectiones codicis Segueriani.

1 ἡ γούν. = μεταφῆται. = ἔδει νῦν συνιδεῖν τῶν. * προσεπνευγμένους ἀξίον. † ἅρα συμφωνῶ τοῖς. ‡ Μαρίνῳ.

περὶ ἐμοῦ· ὅτι ἐξέθετο τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἅ
 συναρμόνως ἡμῖν καὶ τὴν πατρῴαν παράδοσιν, μικροῦ
 καὶ ἐξ ἀνθρώπων, ἴν' οὕτως εἴπω, γενέσθαι κινδύ-
 κίουσιν. Ἐάν δὲ περικομίζωσι τινες ἐπιστολὴν,
 ὡς γραφείσαν παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου
 τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας Φιλίππου, ὡσανεὶ τοῦ
 ἐσωτάτου ἐπισκόπου Σύστου χαλεπήναντος ἐπὶ τῇ
 Νεστορίου καθαιρίσει, καὶ ἀρῆξαντος ἑαυτῷ, μὴ
 πιστεύτω τοῦτο ἢ σὴ δσιότης. Σύμφωνα γὰρ τῇ
 ἐγὶφ συνόδῳ γέγραφε, καὶ πάντα ἐβεβαίωσε τὰ παρ'
 αὐτῆς· πρᾶχθέντα, καὶ ἔστιν ὁμόφων ἡμῖν. Εἰ δὲ
 τίη καὶ ὡς παρ' ἐμοῦ γραφείσα, παρακομίζοιτο πρὸς
 τινον ἐπιστολῆ, ὡς μετανοοῦντος ἐφ' οἷς πεπράχμεν
 κατὰ τὴν Ἐφεσίων πάλιν, γαλάσθω καὶ τοῦτο. Ἐσμέν
 γὰρ διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος χάριν ἐν καλῷ φρονέει, καὶ
 τοῦ εὐκότου οὐκ ἐκπεφορημέθα λογισμοῦ. Πρόσειπε
 τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα· σὲ ἢ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ
 προσεγορεύει.

A nempe quod quæ de incarnatione Christi sunt,
 exposuerit, Patrumque una nobiscum contexerit
 traditionem, quam propemodum, ut ita dicam, ex
 hominum animis expungi periculum erat. Quod si
 qui epistolam tanquam a Philippo reverendissimo
 Romanæ Ecclesiæ presbytero scriptam attulerint
 perinde sonantem ac si sanctissimus episcopus
 Xystus depositionem Nestorii moleste acceperit,
 eique opem tulerit, ne credat hoc sanctitas tua.
 Scripsit enim consona sanctæ synodo, omniaque il-
 lius gesta confirmavit, ac nobiscum sentit. Si qua
 vero epistola a quibusdam circumferatur, tanquam
 a me de iis quæ Ephesi acta sunt jam dolente, et
 pœnitentiam agente, perscripta, et id quoque
 contemnatur. Nam per gratiam Salvatoris nostri
 sana mente sumus, neque rationis usu excidimus.
 Fratritatem quæ tecum est, saluta, quæ nobis-
 cum agit, in Domino te salutatur.

121 EPISTOLA XLI (ol. XXXVI).

AD LUNDEN.

Ἰσον ἐπιστολῆς γραφείσης παρὰ τοῦ αὐτοῦ
 πρὸς τὸν Ἀνάκτιον ἐπίσκοπον, περὶ τοῦ ἀπο-
 κομψαίου.

Exemplum epistolæ scriptæ ab eodem Cyrillo ad Aca-
 cium episcopum de capro emissario.

Τὸς παρὰ τῆς σῆς δσιότητος ἀριτίως ἀπισταλμέ-
 νως ὅ ἐντυχόν, ἦσθην ἀγαν· μονονουχὶ καὶ περι-
 φρεσί ἢ ἠσπαζόμεν. Γνώμης γὰρ εἰς τοῦτο προήλ-
 θω, ὡς τάχα που μὴδὲ ἀπείναι δοκεῖν· αἱ γὰρ τῶν
 γησιῶν προσρήσεις ἱκαναὶ τοιαύτην ἐμποιῆσαι διδ-
 θεσιν. Τὰ ἐμὰ μὲν ἐν τούτοις· πέπεισμα δὲ ὅτι καὶ
 τὰ τῆς σῆς θεοσεβείας οὐκ ἑτεροτρόπως ἔχει. Ἐπειδὴ
 δὲ μηνύσαι κατηξίωσας, ὡς χρὴ παρ' ἐμοῦ γενέσθαι
 τινὰς λόγους περὶ τοῦ ἀποκομψαίου, ὅ· ὡν ἔσται
 καταφανὲς τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον, ἀναγκαιῶς ἐκείνῳ
 φημι, τῆς σῆς ἀγχινοίας ἀποχρώντως ἐχούσης τὸ
 εὐμαθὲς, καὶ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων εὐφροδ, καὶ οὐκ
 ἀθαύμαστον ἐπιστήμην, περιττὸν μὲν ἴσως τὸ λέγε-
 σθαι τι παρ' ἐτέρου περὶ τῶν ζητουμένων. Ἐπειδὴ
 δὲ τὸ λυκοῦν οὐδὲν καὶ τὰ εἰς νοῦν ἴοντα καὶ τὸν
 ἐμὸν ὅ εἰπαίν, γεγράφμεν· οὐ γὰρ ἦν ἀνήνασθαι τὸ
 ἐπιταχθέν· εἰ δὲ δὴ τῆς εἰς λῆξιν ἀκριθείας βραχύ
 πως ἀπαμαρτεῖν ἡμᾶς συμβαίνει, συγγνώμων ἔσο.
 Τὰ γὰρ τοὶ δυσπρόσιτα τῶν θεωρημάτων δυσχερῆ
 πρὸς διασάφην, καὶ οὐ βραδία ἐλεῖν τὴν κατάληψιν
 ἔχει. Πλὴν ἐλπίδος ἐσμέν οὐ μακρὰν, ὡς διὰ τῶν τῆς
 σῆς θεοσεβείας εὐχῶν, καὶ πρὸς γε τοῦτο ἡμᾶς κα-
 τεθυνηὶ Χριστὸς, ὁ ἀποκαλύπτων βαθεῖα ἐκ σκοτούς,
 καὶ σοφῶν τυφλοῦς, καὶ βῆμα διδοῦς, ὡς λόγος.

Perlectis litteris quas sanctitas tua paulo ante
 ad me dederat, majorem in modum exhilaratus
 sum, ac propemodum complexus eas exosculatus
 sum. Eo namque mentis cogitatione ferebar ut
 quodammodo coram adesse viderer: siquidem sin-
 cerorum amicorum salutationes ejus sunt efficacis,
 ut ejusmodi affectum facile pariant. Hic erat animi
 mei habitus: persuasum autem habeo tuam quoque
 pietatem non secus affectam esse. Quia vero indi-
 candum putasti ut nonnulla de capro emissario
 edisseram, per quæ mysterium, quod in eo abdi-
 tum latet, perspicuum evadat: illud præfari necesse
 est, cum prudentia tua satis polleat ingenio, et in-
 signem admirandamque sacrarum Litterarum noti-
 tiam habeat, supervacaneum forsitan esse, quemvis
 alium de hac questione verba facere. Attamen quia
 nihil prohibet ea dicere quæ mihi quoque in men-
 tem veniunt, scripsimus quidem: neque enim re-
 cusare licebat quod abs te esset injunctum; verum-
 tamen si ab exacta illa indagine nonnihil aberrav-
 ero, veniam dabis. Nam quæ difficilia sunt ad
 D contemplandum, difficulter explanantur, nec facile
 comprehenduntur. Bona nihilominus spe tenemur
 fore ut per sanctitatis tuæ preces Christus hac

etiam in re nos dirigat, qui profunda ex tenebris
 revelat¹⁰, cæcosque illuminat [sapientes facit], et
 verbum dat, sicut scriptum est¹¹.

Scribitur itaque in Levitico de capro emissario
 hunc in modum: Ἐτ' sumet duos hircos, et statuet

¹⁰ Job III, 22. ¹¹ Psal. CXLV, 8; LXVII, 12.

Varia lectioes codicis Segueriani.

¹ κινδύκίουσιν. ² παρακομίζωσι. ³ ἐνρῆξαντος. ⁴ ὁμοφρονῶν. ⁵ ἐπισταλμένους. ⁶ μόνον δὲ οὐχὶ κατὰ
 ἠμφός. ⁷ ἴσ. ἴοντα τὸν ἐμὸν.

ros coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii: et imponet Aaron super duos hircos sortes, sortem unam Domino, et sortem unam emissario, et adducet Aaron hircum quem supervenit sors super eum Domino, et offeret pro peccato; et hircum super quem superveniet super eum sors emissarii, statuet eum viventem coram Domino, ad propitiandum super eum, ut emittat eum in emissionem: dimittet eum in desertum ⁷². » Et post alia: « Et jugulabit hircum qui pro peccato, eum qui pro populo, ante Dominum, et inferet de sanguine ejus intra velum, et faciet sanguinem ejus quemadmodum fecit sanguinem vituli, **122** et asperget sanguinem ejus super propitiatorium contra faciem propitiatorii, et expiabit sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel, et ab injustitiis eorum pro omnibus peccatis. Et sic faciet tabernaculo testimonium, quod extructum est intra eos in medio immunditiarum eorum ⁷³. » Et hæc quidem de mactato capro sanguineque suo sanctum tabernaculum sanctificante. De vivente vero ac emissario rursum sic ait: « Et adducet caprum viventem; et imponet Aaron manus suas super caput hirci viventis, et confitebitur super ipso omnes iniquitates filiorum Israel, et omnes injustitias eorum, et omnia peccata eorum; et imponet ea super caput hirci viventis, et emittet illum in manu hominis parati in desertum: et tollet hircus super seipsum iniquitates eorum in terram inviam: et emittet hircum in desertum ⁷⁴. » Omnis igitur Scriptura divinitus inspirata utilis est ⁷⁵. Nam quodcumque Deus locutus fuerit, hoc totum non potest non utile ac salutare esse. Equidem his qui veritatis vim contemplari possunt, venustas ejus velut coruscum quoddam lumen sese offert, mentemque ad cognitionem mysterii Christi illustrat: quorum vero mens non firmiter incedit, sed quodammodo claudicat adhuc, et puerili est sensu, talibus etiam præcipuæ scripturarum speculationes reprehensibiles nonnunquam et culpandas videntur. Atque hæc dico, iis quæ pietas tua scripserat, non sine attentione lectis. Nam aliqui ex illis qui istic degunt, fortasse putarunt alterum quidem caprum vel hircum Dec, qui est super omnia, ad sacrificium hostiamque deputari; alterum vero exsecrando cuiquam et malo immundoque dæmoni in desertum fuisse amandatum; atque hoc ipsum per sacram manum legisque decretum. Id autem ex se omnino stultum est et ridiculum, meritoque dixerit aliquis iis qui hujusmodi opinione tenentur: Cur non illud potius cogitatis? Nam quomodo universorum opifex, qui omnem mentem ac sermonem excedit, solusque est secundum naturam Deus et Dominus, Satanam apostatam, regni sui ac gloriæ veluti socium consortemque admisisset? cum per quemdam sanctorum prophetarum illum clare pronuntiare audia-

στησει αὐτοὺς ἐναντι Κυρίου παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου· καὶ ἐπιθήσει Ἄραρὼν ἐπὶ τοὺς δύο χιμάρους κλήρους, κλήρον ἕνα τῷ Κυρίῳ, καὶ κλήρον ἕνα τῷ ἀποπομπαίῳ· καὶ προσάξει Ἄραρὼν τὸν χιμάρων, ἐφ' ὃν ἐπῆλθεν ὁ κλήρος ἐπ' αὐτὸν τῷ Κυρίῳ, καὶ προσοίσει περὶ ἁμαρτίας· καὶ τὸν χιμάρων, ἐφ' ὃν ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὸν ὁ κλήρος τοῦ ἀποπομπαίου, στησει αὐτὸν ζῶντα ἐναντι Κυρίου τοῦ ἐξιλάσκεισθαι· ἐπ' αὐτοῦ ὥστε ἀποσταίλαι αὐτὸν εἰς τὴν ἀποπομπήν. Ἀφήσει αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον. » Καὶ μετ' ἕτερα· « Καὶ σφάζει τὸν χιμάρων τὸν περὶ τῆς ἁμαρτίας, τὸν παρὰ τοῦ λαοῦ, ἐναντι Κυρίου· καὶ εἰσοίσει τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐσωτερὸν τοῦ καταπετάσματος· καὶ ποιήσει τὸ αἷμα αὐτοῦ, ὃν τρόπον ἐποίησε τὸ αἷμα τοῦ μόσχου· καὶ βανει τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἱεσθήριον κατὰ πρόσωπον τοῦ ἱεσθηρίου, καὶ ἐξιλάσεται τὸ ὄγιον ἀπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀπὸ τῶν ἀδικημάτων αὐτῶν ἐπὶ πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ οὕτω ποιήσει τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, τῇ ἐκτισμένῃ ἐν αὐτοῖς ἐν μέσῳ τῆς ἀκαθαρσίας αὐτῶν. » Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ σφαζομένου χιμάρου, καὶ ἀγιάζοντος τῷ αἵματι τὴν ἁγίαν σκηνήν. Περὶ δὲ γε τοῦ ζῶντος καὶ ἀφιεμένου πάλιν ὡδὲ φησι· « Καὶ προσάξει τὸν χιμάρων τὸν ζῶντα, καὶ ἐπιθήσει Ἄραρὼν τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ χιμάρου τοῦ ζῶντος, καὶ ἐξαγορεύσει ἐπ' αὐτοῦ πάσας τὰς ἀνομίας τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ πάσας τὰς ἀδικίας αὐτῶν, καὶ πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· καὶ ἐπιθήσει αὐτὰς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ χιμάρου τοῦ ζῶντος, καὶ ἐξαποστελεῖ ἐν χειρὶ ἀνθρώπου ἐτοίμου εἰς τὴν ἔρημον· καὶ λήψεται ὁ χιμάρων ἐφ' αὐτῷ τὰς ἀδικίας αὐτῶν εἰς τὴν ἄβυσσον· καὶ ἐξαποστελεῖ τὸν χιμάρων εἰς τὴν ἔρημον. » Πᾶσα μὲν οὖν Γραφή θεόπνευστος, καὶ ὠφέλιμος. Ὁ γὰρ ἂν φθέγγεται Θεὸς, τοῦτο δὴ πάντως ἐστὶ καὶ σωτήριον. Καὶ τοῖς μὲν οὖσιν οἰοῖς τε συνιδεῖν τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν, τὸ ταύτης κάλλος ὑπαντῆ, φωτὸς δίκην ἐναστράπτων τῷ νῷ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν γνῶσιν· τοῖς γε μὴν οὐκ ἔχουσιν εὖ βεβηκότα τὸν νοῦν, ἀλλ' ὅλον ἐτι σκάζοντά τε καὶ νηπιάζοντα, τοῦτοις εἶεν ἂν καὶ τὰ ἐξαιρετά τῶν θεωρημάτων ὑπὸ μῶμων ἐσθ' ὅτε καὶ γραφήν. Καὶ ταῦτά φημι, τοῖς παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας γραφεῖσιν οὐκ ἀδασανίστως ἐντυχῶν. Ὡθήθησαν γὰρ ἰσως τῶν αὐτῶν τι- νές, τὸν μὲν ἕνα τῶν χιμάρων, ἦτοι τῶν τράγων, τῷ ἐπὶ πάντων ἐκνεμηθῆναι Θεῷ πρὸς καθίερωσιν καὶ θυσίαν· τὸν γε μὴν ἕτερον ἀποπομπαίῳ τινὶ καὶ πονηρῷ καὶ ἀκαθάρτῳ δαίμονι πεμφοθῆναι κατὰ τὴν ἔρημον· καὶ τοῦτο διὰ χειρὸς ἱερᾶς, καὶ ἐκ νομικοῦ θεοπίσματος. Αὐτόθεν μὲν οὖν τὸ χρημᾶ ἐστὶν εὐηθές τε καὶ καταγέλαστον. Φαίη δ' ἂν τις τοῖς οὕτω ταῦτα ἔχειν ὑπελήφους· Καὶ τοι πῶς οὐκ εἶσι μᾶλλον ἐκεῖνο περινοεῖν; Ὁ γὰρ τοι τῶν ὄλων δημιουργὸς, ὁ καὶ παντὸς ἐπέκεινα, καὶ νοῦ, καὶ λόγου, καὶ μένους ὡς φύσει Θεὸς καὶ Κύριος, πῶς ἂν ἠνέσχετο κοινω-

⁷² Levit. xvi, 5-10. ⁷³ ibid. 15, 16. ⁷⁴ ibid. 20-22. ⁷⁵ II Timoth. iii, 16.

Variae lectiones codicis Seguieriani.

⁷ ἐξιλάσκεισθαι. * περὶ

ὡν ὤκερ τινὰ τῆς αὐτοῦ ὁ βασιλείας καὶ δόξης ἄμους : « Gloriam meam alteri non **123** dabo ⁷⁶. » τὸν ἀποστάτην εἰσδέξασθαι Σατανᾶν; καὶ τοὶ λέγοντος ἀποκρίσασθαι ἐναργῶς δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν : « Τὴν δόξαν μου ἐτέρῳ οὐ δώσω. » Εἰ δὲ αὐτῷ καὶ μίσην τὸ χρῆναι καθιεροῦν, ἃ ἂν βούλοιστο τις, ὁ δὲ διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως προστάταξεν νόμος, εἴτα αὐτὸς ὁ λαλήσας τὸν νόμον κατεχρησμάθησε δεῖν καὶ πνεύμασι πονηροῖς τὴν αὐτῷ, καὶ μόνῳ, πρεπωδιστάτην ἀπονέμεσθαι δόξαν, πῶς οὐκ τοῖς ἰδίοις ἀντιτάσσεται λόγοις; « Ὁ γὰρ ἀπέψησε δρᾶν, τοῦτο γενέσθαι προστάταξεν. Ἄλλ' ἔστι τῶν ἁγίων ἐκπομπῶν τῶν ἐν οὐρανοῖς μὲν ἀλογοῦν τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ τιμῆς τε καὶ δόξης τῶν τῶν ὄλων κατεξουσιάζοντα θεῶν, ἀνάγει δὲ καὶ ἐτέροις ἐδίδαι αὐτῇ, καὶ τοὶ σαφῶς λέγοντα διὰ Μωυσέως : « Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. » καὶ, « Οὐκ ἔσονται σοὶ θεοὶ ἕτεροὶ πλὴν ἐμοῦ. » Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεοσέπσιος Μωυσῆς ταῖς ἀνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ ψήφοις εὐ μάλα συμπράττεται, καὶ δὴ καὶ φησι τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ : « Καὶ ταῦτα τὰ προστάγματα, καὶ τὰ κρίματα, ἃ φυλάξεσθε ποιεῖν ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν δίδωσιν ὑμῖν ἐν κλήρῳ πάσας τὰς ἡμέρας, ἃς ὑμεῖς ζῆτε ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀπαλείψαι ἀπολεῖτε πάντα τοὺς τόπους, ἐν οἷς ἐλάτρευσαν ἐκεῖ τὰ ἔθνη τοὺς θεοὺς αὐτῶν, οὓς ὑμεῖς κληρονομεῖτε αὐτοῦς, ἐπὶ τῶν ὄρων τῶν ὕψηλῶν, καὶ ἐπὶ τῶν θινῶν, καὶ ὑποκάτω δένδρου βασύος. Κατασκάψετε τοὺς βωμοὺς αὐτῶν, καὶ συντρίψετε τὰς στήλας αὐτῶν. Καὶ ἄλση αὐτῶν ἐκκόψετε, καὶ τὰ γλυπτὰ τῶν θεῶν αὐτῶν κατακαύσετε πυρὶ, καὶ ἀπολεῖτε τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐκ τοῦ τόπου ἐκεῖνου. » Εἴτα πῶς ἦν εἰκός, τὸν ἐξ ἀπάτης Ἑλληνικῆς πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας μεθορμίζεσθαι φῶς διὰ Μωυσέως προστάττοντα, καὶ εἰδῶλοις ὁμοῦ τὰ τεμένη καταπρᾶξιν, καὶ ἀναδοθεῖν βωμοὺς, ἄλση τε ἐκκόπτειν, ὡς μηδὲν τῆς ἐκεῖνων βεβελυρίας ἀπομειναι λείψανον, μερίζεσθαι πρὸς αὐτὰ τὴν δόξαν· καθάπερ ἦδη προεῖπον, καὶ εἰς τοῦτο γνώμη ἐλθεῖν, ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐκνεμηθέντας αὐτῷ πρὸς ἱερουργίαν, θῆειν αὐτοὺς ἐπιτάξαι, ἀφιέτας εἰς τὴν ἔρημον τὴν ἕτερον τῶν χιμάρων; Καὶ τοὶ μοσχοποιήσαντος μὲν ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἰσραὴλ κατηρεῖτο σφόδρα, τῷ θεοσεπτικῷ λέγων Μωυσῆ· « Βάδιζε, κατὰ δὴ τὸ τάχος ἐντεύθειν· ἠνόμησε γὰρ ὁ λαός σου, οὓς ἐξήγαγες ἐκ τῆς Αἰγύπτου· ἐποίησαν ἑαυτοὺς εἰδωλον. » Καὶ μὴ καὶ τοὺς τελεσεθεῖσιν τῷ Βεελφεγῶρ, ὅτι δ.ο. ταῖς Μωυσεῶν συνεπλέκοντο γυναῖκι, ταῖς τῶν σωματῶν ὄραις σεσαγνημένοι ἰ πρὸς ἀπόστασιν, πικρὰν ἐπαρτήσας ὄραται δικην· ἀπολώλασι γὰρ οὐκ ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας. Γένοιτο δ' ἂν ὡς μικρὰ κατὰ τῆς θέας τε καὶ ἀκαταφύκτου βουλῆς κατὰ δὴ τῆς, εἰ πεπώκασιν μὲν, καὶ ἀπώλοντο τινες θεοὺς ἐτέροις προσκυνήσαντες, αὐτὸς γὰρ μὴν ὁ τοὺς ἀποστάταις ἐπιμηθίους θεοὺς γερῶν ἀξιοῦσθαι, καὶ

⁷⁶ Isa. xlii, 8. ⁷⁷ Deut. vi, 13; Matth. iv, 10. ⁷⁸ Exod. xx, 3. ⁷⁹ Deut. xii, 1-3. ⁸⁰ Exod. xxxii, 7, 8. ⁸¹ Num. xxv, 1-9.

Variae lectiones codicis Segueriani.

^δ ἑαυτοῦ. ^ε συμπλάττεται; verte: *superiis divinisque decretis favens*. ^{δ.ο.} ὅτι ἄτε. ^ι σεσαγνημένοι.

Quod si lex per sapientissimum Moysen præcipit ut quæcunque offerre quis voluerit, ea soli Deo offerat, postea idem ipse qui legem hanc tulit, manifesto oraculo sanxerit ut gloria quæ ipsi soli maxime convenit, immundis spiritibus deferatur: qui fieri potest ut non suis ipse verbis contrarius manifeste deprehendatur, cum hoc ipsum quod inhiuerat, fieri jubeat? Verum longe absurdissimum fuerit, si existimes, Deum, qui universorum dominium obtinet, debiti sibi honoris et gloriæ nullam curam ducere, et aliis quoque eam velle impertiri, cum per Moysen manifeste denuatiet: « Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies ⁷⁷: » rursusque: « Non erunt tibi dii alii præter me ⁷⁸. » Quapropter divinus quoque Moyses supernæ diviniæque sententiæ sese conformans, his qui ex Israelitico sanguine sunt, sic dixit: « Et hæc sunt præcepta et judicia quæ custodire debetis ut faciatis ea in terra, quam Dominus Deus patrum nostrorum sorte daturus est vobis in possessionem cunctis diebus quibus vivetis super terram. Perditione perditis omnia loca quæ sorte possidebitis, in quibus coluerunt gentes deos suos, super montes excelsos, et colles, et subter omne signum frondosum. Et destruetis aras eorum, et confringetis statuas eorum; et lucos eorum excidetis, et sculptilia deorum ipsorum igne comburentis, et disperdetis nomina eorum de loco illo ⁷⁹. » Jam quomodo probabile sit ut qui suos ex gentilitatis errore ad veritatis lumen per Moysen traduci, atque ut idola una cum illorum templis comburerentur, nec non aræ quoque eorum subverterentur, lucique excinderentur, ne ullæ abominationum istarum reliquiæ superessent præceperat; is gloriam suam illis, ut modo aiebam, voluerit impertiri, in eamque sententiam venerit, ut ipsa quoque animalia sibi in sacrificium destinata illis sacrificare juberet, et alterum hircum in desertum emittere? Enimvero Israelem, quod vitulum in deserto erexisset, gravissime accusavit, admirandoque Moysi dicebat: « Vade, descende cito: peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti; feceruntque sibi idolum ⁸⁰. » Quin et illis quoque qui Beelphegor initiati fuerant, quando cum Moabitum mulieribus miscabantur, formæ illarum venustate ad defectionem irretiti, **124** non mediocrem intulit punitionem; nam ea de causa non pauci ex illis interierunt ⁸¹. Esset porro divina illa inculpatæ voluntas haud mediocriter culpabilis, si posteaquam illos e medio sustulerat, qui deos alienos adoraverant, Deus ipse rursus, qui suis desertoribus succensuerat, pravam illam adversariamque potestatem donis sacrificiisque honorari jussisset: quam quidem adversariam potestatem non:

naml fortasse divinarum Scripturarum vim interno occultoque mentis oculo minime penetrantes, emissarium (1) nominatam esse dicent. Nos vero divinis oraculis animum aequo negligentem, neque seorum adhibentes, sed diligentem, et quoad ejus feri potuit vigilantem, admirandam veritatis pulchritudinem assequi enitemur.

Dicimus igitur universorum Deum, cum ad ever-tendum gentiliura errores, qui multos deos colebant, eorumque illuminationem qui in tenebris sedebant, priscis illis legem suam per Moysen tulisset, nunquam passurum fuisse ut ipsemet, via et ostium, imo vero etiam doctor ac magister ad hoc ut impuri daemones honorarentur, existeret. Proinde si accuratius ea quae in divinis Litteris abdita sunt, exquisierimus, latentem veritatem reperiemus. Ceterum, inspectis legalibus umbris, id dicamus par est, quod per quemdam prophetarum recte dictam est : « Quis sapiens, et intelliget haec? quis intelligens, et cognoscet ista? » — « Umbram enim habet lex futurorum bonorum, et non ipsam imaginem rerum, » ut scriptum est : « atiamen umbrae veritatem pariunt, etiam ipse omnino veritas ipsa non sint. Quare divinus ille Moyses velamento super faciem suam posito filios Israel alloquebatur, tantum non ipso hoc facto clamans, decretorum legalium venustatem non in exterioribus figuris, sed in interioribus occultisque speculationibus cerni posse. Agedum igitur, velamine legis ablato, depositoque operimento quod Moysi faciem exterius edumbrat, ipsam nudam veritatem contemplemur. **225** Duos hircos offerri, et duas sortes illis inscribi praecipit : voluit autem ut alter ex illis nominaretur dominus, alter vero emissarius. Nomina itaque capris imposita, dominus, et emissarius. Designatur autem per utrosque unus et solus Filius et Dominus Jesus Christus. Quo autem modo id ita sit, speculationis subtilitati, quantum fieri poterit, animam adjicientes, indicabimus. Caper itaque, vel hircus, vel haedus, erat pro peccato sacrificium, si legis statutum species; siquidem sacra Scriptura justum ovi, capro vero peccatorem passim comparat. Cur ita? Quia cum justus virtutum gloria abundet, merito frugifer censetur : oves autem lanigerae sunt : recte proinde illis comparantur justi. At vero scelerati animam nudam, sterilem omnique bonorum operum ornamento destitutam videas. Figura itaque ejus est caper : est enim animal infructuosum ac sterile, ovisque pretio inferius. Et hanc ob causam Dominus quoque noster Jesus Christus dicebat : « Quando sedebit Filius hominis super sedem

Α θυσιών προστέταχε τονηράν, και αντικειμένην δύναμιν, ην αποπομπαιον ονομάσθαι, φαλεν αν Ισω; τινος, την των Ιερών Γραμμάτων δύναμιν τοις εις νουν Ισω κεκρυμμένους οχ δρώντες εμμασιν. Ημεις δε τοις θελοις θεοπισμασιν επαφίντας τον νουν, οχ ατημελη και βήθμον, ακριβεη δε μελλον, και καθ' εσον οιδν τε φιλογρηγορον, της αληθειας το αξιόγαστον κάλλος φιλοθηρειν εϋ μάλα σκουδάσομεν.

Και δη και ζαμεν, ως ο των δλων θεος επ' ανατροπη της πολυθεου κλάνης, και επι φωτισμῷ των εν σκοτω, καταχρησμηθεης τον νόμον τοις πάλαι δια Μωσείως, ηνέχετο αν οδαμῶς, εδδς γενέσθαι, και θύρα, μελλον δε και διδάσκαλος του χρηναι τιμην τοις ακαθάρτους δαιμονας. Πολυκραγμονούντες δε τα εν ταις θεοκνεύστοις Γραφαις, κεκρυμμένην ε εδρησομεν την αληθειαν. Πρέπει δ' αν ταις του νόμου οικιαις ενορούντας ειπαίν τῷ δε' ενδς των άγιων προφητων ορθῶς ειρημένον : « Τις σοφδς, και συνησαι ταϋτα; η συνετδς, και επιγνώσεται αϋτά; » — « Σιυάν γάρ ο νόμος Ιχει των μελλόντων αγαθών, και οχ αϋτην την εικόνα των πράγματων, » ως γέγραπται : « πλην ώδίνουσιν αι οικιαι την αληθειαν, ει και αϋτο ού πάντως ε εισι το αληθδς. Διά τουτο και ο θεοπιστος Μωυσειος κάλυμμα έπιθη επι το πρόσωπον αϋτου ε, προελάλε; τε οϋτω τοις υιοις Ισραήλ, μονονοχι δε' αϋτου κεκραγῶς του πράγματος : « οτι των δε' αϋτου θεοπισμων το κάλλος κατιδοι τι; αν, οχ εν γε τοις εξω φαναισι τύποις, άλλ' εν τοις Ισω κεκρυμμένοις θεωρημασι. Εφερε δη οδν περιελόντες του νόμου το κατασκίασμα, και των εξωθεν επιβλημάτων το Μωυσειως πρόσωπον απαλλάττοντες, γυμνήν θεωμεν την αληθειαν. Δύο μὲν γάρ χιμάρους προσκομισθηνα προστέταχε, και δύο γράφεσθαι κλήρους επ' αϋτοις : « ως τον μὲν ενα των χιμάρων ονομασθηναι κύριον, τον γε μὲν ετερον ε αποπομπαιον. Οδοκουν ονόματα τοις χιμάροις, κύριός τε και αποπομπαιος. Σημαίνε ται δε δε' άμφοιν ο εις και μόνος Υιδς, και Κύριος Ίησοϋς Χριστδς. Και τινα τρόπον, ερούμεν ως ενι, τη των θεωρημάτων ακριβεία προσβάλλοντες ε. Διξ τείνυν, η τράγος, ηγονν εριφος, ην οπαρ άμαρτιας, το θυμα κατά γε τῷ νόμῳ δοκοϋν : προβάτω μὲν γάρ άφομοιο τον δικαιον κλεισταχοϋ η θεοκνευστος Γραφη, αιγι δε τον φιλαμαρτήμονα. Και δια ποίαν αιτιαν; Πληρης μὲν γάρ ο δικαιος αχημάτων των εις άρετην· εγχαρπος δε δια τουτο νοοτε' αν εικότως· εριφοραί δε το πρόβατον· ταϋτη τοι και μάλ' εικότως προβάτω παρεικάζεται. Γυμνήν δε, και άκαρπον, και αγαθοεργιας άπάτης ερήμην την του πλημμυλούντος ψυχην κατιδοι τις αν. Διξ ούν άρα τύπος αϋτης· άπρακτον δε το ζῶον και της του προβάτου τιμης κατόπιν ερχεται. Διά τουτο και ο Κύριος ημών Ίησοϋς Χριστδς : « Όταν καθ-

225 Osee xiv, 10. 226 Hebr. x, 1 227 Exod. xxxiv, 35, 35; II Cor. iii, 15-15. 228 Levit. xvi, 5 seqq.

Variae lectiones codicis Segueriani.

ε κεκρυμμένα. ε και οχ αϋτο πάντως. ε αυτου. ε Ισ προελάλε; : atque ita in MS. Segueriano. δ τον δε ετερον. ε προσβαλότες.

NOTÆ

(1) Id est : depulsorem madorum.

ισθ, φησιν, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνον δόξης
 αὐτοῦ, καὶ στήσῃ τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ,
 τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ ἐναντίων. » Καὶ τοῖς μὲν ἐκ δεξιῶν,
 ἕτε δὴ τοὺς τῆς δικαιοσύνης ἔχουσι καρποὺς τὴν
 ἡτοιμασμένην αὐτοῖς ἀποκαθίστησι βασιλείαν, τοῖς
 δὲ ἐξ ἐναντίων πῦρ, καὶ κόλασιν, καὶ τὰς τῷ δια-
 βόλῳ κρεπούσας ἐποίσει ποινάς. Ἐσφάζετο τοίνυν
 ὑπὲρ ἁμαρτίας ἑριφός· καὶ τοῦτο μαθήσῃ, τοῦ νόμου
 λέγοντος ἑναργῶς· « Ἐάν τις ὁ ἀρχὸν ἁμάρτη, καὶ
 ποιήσῃ μίαν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν Κυρίου τοῦ
 Θεοῦ αὐτοῦ, ἢ οὐ ποιηθήσεται ἀκουσίως, καὶ ἁμάρτη,
 καὶ κλημμελήσῃ, καὶ γνωσθῇ αὐτῷ ἡ ἁμαρτία, ἢ
 ἤμαρτεν ἐν αὐτῇ, καὶ προσοίσει τὸ ὄψρον αὐτοῦ χί-
 μαρον ἐξ αἰγῶν, ἄρβεν, ἀμωμον. » Ἐφη δὲ πού καὶ
 αὐτὸς ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς περὶ τῶν ἑρθεσθαι λαχόν-
 των κατὰ τὸν νόμον· « Ἁμαρτίας λαοῦ μου φάγον-
 ται· » τοῦτέστι τὰ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν θύματα. Μερὶς γὰρ
 καὶ κληρὸς τοῖς ἱερεῦσι κάρπωμα Κυρίου ἂ, κατὰ τὸ
 γεγραμμένον. Γέγονε τοίνυν σφάγιον ὁ Χριστὸς ὑπὲρ
 τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς· ταύτης τε
 ἕνεκα τῆς αἰτίας ἁμαρτιῶν αὐτὸν ὀνομάσθαι φαμέν.
 Γράφει γοῦν ὁ πάνσοφος Παῦλος ὅτι, « Τὸν μὴ γνόντα
 ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ὁ Θεὸς
 καὶ Πατὴρ θελοῦντι. Οὐ γὰρ τοῖ φαμεν ἁμαρτωλοὺς
 γενέσθαι Χριστόν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὄντα δίκαιον,
 μᾶλλον δὲ ἀτόχημα δικαιοσύνης, οὐ γὰρ οἶδε κλημ-
 μελεῖν, σφάγιον ἐποίησεν ὁ Πατὴρ ὑπὲρ τῶν τοῦ
 κόσμου κλημμελημάτων. » Καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογί-
 σθη, ὡς φήσιν ὑπομείνας τὴν τοῖς ἀνόμοις κρεπωδε-
 κτην. Καὶ πιστώσεται λέγων ὁ θεοπέσιος προφήτης
 Ἡσαίας ὅτι, « Πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν,
 ἕκαστος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη· καὶ Κύριος πα-
 ρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἀνομίαις ἡμῶν· καὶ αὐτὸς ὑπὲρ
 ἡμῶν ὀδυνάται· καὶ τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθη-
 μεν. » Γράφει δὲ καὶ ὁ πάνσοφος Πέτρος· « Ὅτι τὰς
 ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ
 τῷ ξύλον. » Οὐκοῦν ἐπεκρέματο μὲν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς
 ὁ κληρὸς, τὸ ὁ χρῆναι παθεῖν τὸν θάνατον, διὰ τε
 τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, καὶ τὴν ἐξ ἐκείνου μέχρις
 ἡμῶν τυραννήσαν ἁμαρτίαν. Ἀλλ' ὁ ἐκ Θεοῦ Πα-
 τρός Λόγος, ὁ πολλὸς εἰς ἡμερότητα, καὶ φιλανθρω-
 πίας, γέγονε εἰρῆ, τοῦτέστιν ἄνθρωπος, σύμμορφός
 τε ἡμῖν τοῖς ὑφ' ἁμαρτίαν, καὶ τὸν ἡμῶν ὑπέστη
 κληρὸν. Ὡς γὰρ ὁ πανάριστος γράφει Παῦλος· « Χά-
 ρει Θεοῦ ὑπὲρ πάντες ἐγαύσατο θανάτου, ὡς καὶ τῆς
 ἐπάντων ζωῆς ἀντάλλαγμα τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἐποιή-
 σατο· ἕως ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ πάντες Θεῷ
 ζήσωμεν ἢ, ἀγιαζόμενοι τε καὶ ζωοποιούμενοι διὰ
 τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ὡς δικαιοῦμενοι τε δωρεάν τῇ παρ'
 αὐτοῦ χάριτι. » Ὡς γὰρ φησιν ὁ μακάριος εὐαγγε-
 λιστὴς Ἰωάννης· « Τὸ αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ καθαρί-
 ζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας. » Ὄνομα δὲ οὖν τῷ
 σφαζομένῳ γράφω κύριος· καὶ κληρωτὴν ἐδέχετο τὴν

A majestatis suae, statuet oves quidem a dextera, ha-
 dos autem a sinistris⁶⁶. » Et his quidem qui a dex-
 teris illius erunt, tanquam qui justitiae fructus possi-
 deant, assignaturus est paratum regnum; iis vero
 qui a sinistris erunt, ignem et supplicium, poenam-
 que diabolo dignam inferet. Immolabatur itaque
 haedus pro peccatis: quod aperte cognosces ex ipsa
 lege dicente: « Si peccaverit princeps, et fecerit
 involuntarie unum ex omnibus mandatis Domini
 Dei sui quod fieri prohibetur, et peccaverit et deli-
 querit, et postea intellexerit peccatum suum; offe-
 ret hostiam coram Domino hircum ex capris mascu-
 lum, immaculatum⁶⁷. » Dixit ipse quoque univer-
 sorum Deus alicubi de his qui legale sacerdotium
 fuerant sortiti: « Peccata populi mei comedent⁶⁸, »
 B hoc est, sacrificia pro peccatis oblata. Pars enim
 et sors sacerdotum, ut ait lex⁶⁹, id erat quod Do-
 mino offerebatur. Christus itaque secundum Scri-
 pturas factus est hostia pro peccatis nostris⁷⁰: et
 hac etiam de causa peccatum ipse nominatur. Quare
 scribit sapientissimus Paulus: « Eum qui peccatum
 non noverat, pro nobis peccatum fecit⁷¹: » nimi-
 rum Deus et Pater. Neque enim dicimus Christum
 fuisse peccatorem: absit hoc! sed hunc justum,
 imo illam ipsam justitiam, peccare enim non novit,
 victimam fecit Pater pro mundi peccatis. « Et cum
 iniquis reputatus est⁷², » cum sententiam susti-
 nuit iniquis convenientissimam. Cui quidem rei fi-
 dem facit Isaias divinus propheta: « Omnes, inquit
 ille, quasi oves erravimus: unusquisque **126** in
 via sua erravit: et Dominus tradidit eum iniquita-
 tibus nostris; et ipse pro nobis dolet, et livore ejus
 sanati sumus⁷³. » Scribit et sapientissimus Petrus,
 dicens: « Quod peccata nostra ipse pertulit in cor-
 pore suo super lignum⁷⁴. » Iis ergo qui in terris
 erant, sors illa impendebat, ut mori necesse esset;
 idque tum propter transgressionem in Adam, tum
 propter peccatum quod ab eo ad nos usque tyran-
 nidem suam extendebat⁷⁵. Verum Dei Patris Ver-
 bum, largum ad benignitatem atque clementiam,
 factum est caro, hoc est, homo nobis peccato ob-
 noxiis conformis; et sortem nostram subiit. Nam,
 ut optimus Paulus scribit: « Gratia Dei pro omni-
 bus gustavit mortem⁷⁶, » suamque animam pro
 omnium vita redemptionem dedit. Sed et unus quo-
 que pro omnibus mortuus est, ut omnes Deo viva-
 mus, sanctificati et vivificati per sanguinem ejus⁷⁷;
 « justificati etiam gratis per gratiam ipsius⁷⁸. » Nam
 et beatus evangelista Joannes scribit: « Jesu Chri-
 sti sanguis ab omnibus peccatis nos emundat⁷⁹. »
 Nomen itaque capro immolato erat, dominus; sorte-
 que mactabatur, et sancta erat sacraque victima in
 typum Christi, qui non pro seipso, sed, ut dixi, pro

⁶⁶ Matth. xvi, 31-33. ⁶⁷ Levit. iv, 22, 23. ⁶⁸ Osee iv, 8. ⁶⁹ Deut. xviii, 1 seqq. ⁷⁰ I Cor. xv, 3.
⁷¹ II Cor. v, 21. ⁷² Isa. lvi, 12. ⁷³ ibid. 5, 6. ⁷⁴ I Petr. ii, 24. ⁷⁵ Rom. v, 10 seqq. ⁷⁶ Hebr. ii, 9.
⁷⁷ Rom. v, 9, 17-21. ⁷⁸ Rom. iii, 24. ⁷⁹ I Joan. i, 7.

Variae lectiones codicis Segueriani.

« ἐπί. » Κυρίῳ. « τοῦ. » ζήσωσιν.

nobis mortuus est, sanguineque suo Ecclesiam sanctificavit. « Mactabit, inquit, hircum pro peccato, eam qui pro populo, ante Dominum : et inferet de sanguine ejus intra velum, et asperget sanguinem ejus super propitiatorium, contra faciem propitiatorii, et expiabit sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel, et ab injustitiis eorum. Et sic faciet tabernaculo testimonii, quod exstructum est inter eos, in medio immunditiæ eorum ¹. » Ingressus est enim Christus in Sancta sanctorum non per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, æterna redemptione inventa ², et sanctificans, ut dixi, veteris illud tabernaculum, hoc est Ecclesiam, et omnes quotquot sunt in ipsa. Scribit igitur beatus Paulus alicubi : « Propter quod et Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est ³; » et alibi rursum : « Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi : et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam in odorem **127** suavitatis ⁴. » Considerandum est igitur in capro immolato Emmanuelem subisse mortem secundum carnem, et quidem ad mortis peccatique destructionem. Erat enim inter mortuos liber ⁵, hoc est neque a peccato victus, neque mortis sententiæ, sicut nos, obnoxius. In altero quoque, hoc est, in vivo ac dimisso hircu eundem spectemus, dum in eo quod secundum humanam naturam patitur, non patitur secundum divinam; et dum carne moritur, mortis victor evadit: neque secundum Judæorum amentiam, nobiscum in monumento remansit, neque una cum aliis intra inferni portas detentus fuit. Nam, ut discipulus illius asserit : « Non derelicta est in inferno anima ejus, neque caro ejus vidit corruptionem ⁶. » Revixit enim spoliatis inferis; et iis qui vincti detinebantur dixit : Exite; et iis qui in tenebris erant : Revelamini ⁷: et ad supernum cœlestemque Patrem, locum utique hominibus inaccessum, ascendit, peccatis nostris in se susceptis, et propitiatio pro illis existens. Scribit enim beatus Joannes his qui in illum credebant : « Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris : non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi ⁸. » Arbitror autem non abs re fore, si de legalibus quoque scripturis, commonefaciendi auditoris gratia, nonnulla hic repetam. Habent autem ad hunc modum : « Et adducet hircum viventem; et imponet Aaron manus suas super caput hirci viventis, et confitebitur super ipso omnes iniquitates filiorum Israel, et omnes injustitias eorum, et omnia peccata eorum : et imponet ea super caput hirci viventis, et emittet eum in manu hominis ad

σφαγήν· ἁγίον τε θῦμα, καὶ ἱερὸν ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ, οὐ δι' αὐτὸν ἀποθνήσκοντος, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς ἔφην, καὶ ἀγιάζοντος τὴν Ἐκκλησίαν τῷ ἰδίῳ αἵματι. « Σφάζει γὰρ τὸν χίρκαρον, φησὶν, τὸν περὶ τῆς ἀμαρτίας, τὸν περὶ τοῦ λαοῦ, ἔναντι Κυρίου· καὶ εἰσώσει τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἑσώτερον τοῦ καταπετάσματος, καὶ βάνει τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἱασηριον, κατὰ πρόσωπον τοῦ ἱασηριου, καὶ ἐξιλιάσεται τὸ ἅγιον ἀπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν τῶν υἰῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀπὸ τῶν ἀδικημάτων αὐτῶν περὶ πασιῶν τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν. Καὶ οὕτω ποιήσει τῇ σκηνῇ· τοῦ μαρτυριου, τῇ ἐκτισμένη ἐν αὐτοῖς, ἐν μέσῳ τῆς ἀκαθαρσίας αὐτῶν. » Εἰσῆλθε γὰρ ὁ Χριστὸς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, οὐ δι' αἵματος· τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος, καὶ ἀγιάζων, ὡς ἔφην, τὴν ἀλληθεστέραν σκηνὴν, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἅπαντας δὲ τοὺς ἐν αὐτῇ. Γράφει οὖν ὁ θεοσέσιος Παῦλος ποτὲ μὲν ὅτι, « Αἰὶ καὶ Τησοῦς, ἵνα ἀγιάσῃ τῷ ἰδίῳ αἵματι τὸν λαόν, ἔξω τῆς πόλης ἔπαθε, » ποτὲ δὲ πάλιν· « Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ αὐτὸν παρέβωκεν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν, εἰς ὁσμὴν εὐωδίας. » Ἀθρητέον δὴ οὖν ἐν τῷ σφαγέντι χιμάρω γενόμενον μὲν ἐν θανάτῳ σαρκὸς τὸν Ἐμμανουὴλ, πλὴν ἐπὶ λύσει θανάτου, καὶ ἀμαρτίας. Ἦν γὰρ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος, τουτέστιν, ἀνάλωτος ἀμαρτίας, καὶ οὐκ ἔνοχος μεθ' ἡμῶν, τῇ τοῦ θανάτου δίκῃ. Ἴδωμεν αὐτὸν ἐν τῷ ἑτέρῳ χιμάρῳ τῷ ζῶντι καὶ ἀφιμένῳ, καὶ ἐν τῷ παθεῖν ἀνθρωπίνως, μὴ πᾶσχοινα θεϊκῶς· καὶ ἐν τῷ τεθνᾶναι σαρκὶ, θανάτου κρείττονα, καὶ οὐ, κατὰ τὴν Ἰουδαίων ἀπόνοιαν, ἀπομείναντα μεθ' ἡμῶν ἐν μνήματι, καὶ κάτοχον γεγονότα ταῖς ἄδου πύλαις τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ. Ὡς γὰρ ὁ αὐτοῦ φησι μαθητῆς· « Οὔτε ἐγκατελείφθη εἰς ἄδην ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, οὔτε ἡ σὰρξ αὐτοῦ οἶδε διαφθορὰν. » Ἀνεβίω γὰρ σκυλεύσας τὸν ἄδην, καὶ τοὺς ἐν δεσμῶσι εἰπόν· Ἐξέλθετε, καὶ τοὺς ἐν τῷ σκότει· Ἀνακαλύφθητε· καὶ πρὸς τὸν ἔνω καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα, καὶ εἰς τὸν ἀνθρώποις ἄβυσσον ἀνεπήδησε ἡ χῶρον, αὐτὸς ἐφ' αὐτῷ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀναλαβὼν, καὶ ἱασμὸς ὑπάρχων περὶ αὐτῶν. Γράφει γαῦν ὁ θεοσέσιος Ἰωάννης τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύσασιν· « Τεκνία, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἀμαρτάνητε. Καὶ ἐάν τις δὲ ἀμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἱασμὸς ἐστὶ περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ὅλου κόσμου. » Οἶμαι δὲ δεῖν, καὶ αὐτὴν ποιήσασθαι τὴν παράθεσιν τῶν νομικῶν γραμμάτων εἰς ἀνάμνησιν τοῖς ἀκρωμένοις. Ἔχει δὲ οὕτω· « Καὶ προσάξει τὸν χίρκαρον τὸν ζῶντα, καὶ ἐπιθήσει Ἄραρὸν τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ χιμάρου τοῦ ζῶντος. Καὶ ἐξαγορεύσει ἐπ' αὐτοῦ πάσας τὰς ἀνομίας τῶν υἰῶν Ἰσραὴλ,

¹ Levit. xvi, 15, 16. ² Hebr. ix, 12. ³ Hebr. xiii, 12. ⁴ Ephes. v, 1, 2. ⁵ Psal. lxxviii, 5. ⁶ Psal. xv, 40. ⁷ Isa. xlix, 9. ⁸ I Joan. ii, 1, 2.

καὶ πάσας τὰς ἀδικίας αὐτῶν· καὶ πάσας τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν· καὶ ἐπιθήσει· αὐτὰς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ χιμάρου τοῦ ζώντος· καὶ ἐξαποστελεῖ ἐν χειρὶ ἀνθρώπου ἑτοίμου εἰς τὴν ἔρημον. » Ἄθρει δὲ οὖν, ὅπως καὶ τοῦ πρώτου σφαγέντος χιμάρου, ζῶντα πλεισταχοῦ τὸν ἕτερον ὀνομάζει· ἦν γὰρ, ὡς ἔφη, ἐν ἀμφοῖν γραφόμενος εἰς καὶ μόνος Υἱός, καὶ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὡς ἐν πάθει σαρκὸς ἰδίας, καὶ ἔξω πάθους, ὡς ἐν θανάτῳ, καὶ ὑπὲρ θάνατον. Ἐξῆ γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ γενομένης θανάτου τῆς ἀγίας σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ μεμνημένον ἀπαθῆς, καὶ εἰς τοῦ ἰδίου σώματος τὸ πάθος οἰκτιοῦμενος, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀναφέρων αὐτό. Ἴδιον δ' ἐν τῷ τούτῳ τὸ βαθύ καὶ μέγα μυστήριον καὶ ἑτεροτρόπως ἡμῖν γραφόμενον ἐν τῷ Λευιτικῷ. Μεμολυσμένον γὰρ ἀποφαίνει τὸν λεπρὸν ὁ διὰ Μωυσέως νόμος· ἐκπέμπεσθαι δὲ προστέταχεν τῆς παρεμβολῆς ὡς ἀκάθαρτον. Εἰ δὲ συμβαίη καταλελεῖσθαι τὸ πάθος, τότε δὲ, τότε παράδεικτον γενέσθαι κελεύει. Καὶ δὴ καὶ φησιν· Ὁ ὕτος ὁ νόμος τοῦ λεπροῦ· Ἢ ἂν ἡμέρα καθαρισθῆ, καὶ προσαχθήσεται πρὸς τὸν ἱερέα· καὶ ἐξελεύσεται ὁ ἱερεὺς ἔξω τῆς παρεμβολῆς, καὶ βίβεται ὁ ἱερεὺς, καὶ ἰδοὺ ἰάται ἢ ἀπὸ τῆς λέπρας ἀπὸ τοῦ λεπροῦ· καὶ προστάζει ὁ ἱερεὺς, καὶ λήφονται τῷ κεκαθαμένῳ ὁ ὄρνιθια ζῶντα καθάρᾳ· καὶ προστάζει ὁ ἱερεὺς, καὶ σφάζουσι τὸ ὄρνιθιον τὸ ἐν εἰς ἀγγελον ὄστράκινον ἐφ' ὕδατι ζῶντι· καὶ τὸ ὄρνιθιον τὸ ζῶν λήφεται αὐτό, καὶ βάθει εἰς τὸ αἷμα τοῦ ὄρνιθίου τοῦ σφαγέντος ἐφ' ὕδατι ζῶντι· καὶ περιβρανεῖ ἐπὶ τὸν καθαρισθέντα ἀπὸ τῆς λέπρας ἐπτάκις, καὶ καθαρὸς ἔσται. Καὶ ἐξαποστελεῖ τὸ ὄρνιθιον τὸ ζῶν εἰς τὸ πεδίον. » Δύο μὲν οὖν τὰ πτηνὰ, καὶ ἀκίβδηλα, τούτεστι καθάρᾳ, καὶ μηδεμίαν ἔχοντα διαβολήν, τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου φημί· καὶ τὸ μὲν ἐν ἐσφάζετο ἐφ' ὕδατι ζῶντι, τότε μὴν ἕτερον ἔξω μένον σφαγῆς, εἶτα βαπτισθὲν ἐν τῷ αἵματι τοῦ τετελευτηκότος, καὶ ἐφ' ὕδατι ζῶντι, κατὰ τὸν ἴσον τῷ χιμάρῳ τρόπον εἰς τὴν ἔρημον ἐξεπέμπετο. Ὑπεμφήγειεν δ' ἂν ὁ τύπος ἡμῖν κἀν τούτῳ δὴ πάλιν τὸ μέγα μυστήριον, καὶ σεπτὸν τοῦ Σωτήρος ἡμῶν. Ἦν μὲν γὰρ ἄνωθεν, τούτεστιν ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐξ οὐρανῶν ὁ Λόγος· ταύτη τοι καὶ μάλα εἰκότως πτηνῷ παρεικάζεται. Καταπεφοίτηκε δὲ οἰκονομικῶς εἰς ὁμοίωσιν τὴν πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἑαθε δούλου μορφήν· πλὴν καὶ ἄνωθεν οὗτος ἦν. Καὶ γοῦν ἐφασκεν ἑταργῶς, Ἰουδαίους προσλαλῶν· « Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ἐγὼ οὐκ εἰμί ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. » Καὶ πάλιν· « Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. » Ὡς γὰρ ἔφη, ἀρτίως, καὶ σὰρξ γεγονώς, ἤγουν τέλειος ἄνθρωπος, οὐ γήινος ἦν ἢ χοϊκός, καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' οὐράνιος τε καὶ ὑπερκόσμιος, καθὼ νοεῖται Θεός. Πλὴν ἔστιν ἰδεῖν ἐν τοῖς ὄρνιθίοις καθὰ καὶ ἐν τοῖς χιμάρου, σαρκὶ μὲν παθόντα, κατὰ τὰς Γραφάς, μείναντα δὲ καὶ ἐπέκεινα τοῦ παθεῖν· καὶ ἀποδησκόντα μὲν

A hoc parati in solitudinem³. » Vide igitur quo pacto etiam priore hircio mactato, alterum subinde vivum appellet. Erat enim, ut jam dixi, in utroque unus et solus Filius et Dominus Jesus Christus adumbratus; ut qui, licet secundum propriam carnem patretur, tamen extra omnem passionem ageret, ut morti subjectus, et supra mortem. Vivebat enim Dei Verbum etiam interea dum sancta illius caro mortem gustabat: manebatque impatibile, quamvis proprii corporis passionem propriam in se transferret. Videre est autem magnum hoc profundumque mysterium, 128. et alia quoque figura in Levitico nobis delineatum. Lex enim per Moysen data leprosum esse immundum pronuntiat, et tanquam pollutum a castris excludit. Quod si morbum cessare contigerit, tunc demum admitti jubet. Et quidem ait: « Lex leprosi sic habet: Quacunquē die mundatus fuerit, adducetur ad sacerdotem, et egredietur sacerdos extra castra, et inspiciet eum, et ecce sanatur tactus lepræ a leproso, et præcipiet sacerdos, et sument ei qui purificator duos passerēs vivos mundos; et præcipiet sacerdos, et unum ex passeribus immolabit in vase ficilli super aquam viventem; alterum autem vivum sumet, ac tinget in sanguine passeris immolati super aquam vivam; et asperget illum qui mundatus est a lepra, septies, et mundus erit. Et dimittet passerem vivum in agrum¹⁰. » Duæ itaque sunt aviculæ inculpatæ, hoc est mundæ, nullumque habentes reprehendendum vitium juxta, inquam, legis statuta; et altera quidem mactabatur super aquam vivam, altera vero a cæde libera, deinde tincta sanguine super aquam vivam occisæ, ad exemplum hirci in solitudinem dimittentur. Et hic rursum typus magnum illud venerandumque Salvatoris nostri mysterium nobis indicat. Venerat enim Verbum e supernis, hoc est, ex Patre et e cælo: quare recte admodum volucris comparatur. Descendit autem per carnis dispensationem ad nostram similitudinem, et forinam servi accepit¹¹: verumtamen et hoc quoque pacto e supernis est. Diserte namque ad Judæos dixit: « Vos de cælorum estis, ego de supernis sum; vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo¹². » Et iterum: « Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo, Filius hominis¹³. » Sicut enim paulo ante dixi, etiam posteaquam caro, hoc est, perfectus homo factus est, non terrenus erat, aut e pulvere sicut nos, sed cælestis ac supermundanus, quatenus animo concipitur ut Deus. Cæterum quod ante visum est in hircis, hoc ipsum et in passeribus ipsa observare licet, Verbum carne quidem passum esse secundum Scripturas, sed tamen quavis perpensione majus exstitisse: et humanitus quidem mortuum, divinitus vero vivum permansisse: Verbum namque vita erat¹⁴. Quare et sapientissimus discipulus

³ Levit. xvi, 20, 21. ¹⁰ Levit. xiv, 2-7. ¹¹ Philipp. ii, 6, 7. ¹² Joan. viii, 23. ¹³ Joan. iii, 13. ¹⁴ Joan. i, 4.

Varie lectiones codicis Segueriani.

κακαθαρισμένῳ. ἢ ἐν. ἢ οὕτως. ἢ τελείως.

ille carne quidem mortificatum dicit, vivificatum autem spiritu ¹⁵. **129** Verum enim vero licet Verbum secundum propriam naturam mortis expers permanserit, at suæ tamen carnis, ut jam dixi, passionibus veluti proprias in se transtulit. Tingebatur enim passer vivus in sanguine occisi: et sanguine quidem illius cruentatus, passionisque propemodum particeps, in solitudinem dimittebatur. Ad cœlum enim unigenitum Dei Verbum una cum carne alibi unita abiit; eratque novum hoc in cœlis spectaculum. Obstupuit enim sanctorum angelorum multitudo, cum Regem gloriæ exercituumque Dominum in forma humana cernerent. Aiebant enim: « Quis iste est qui venit ex Edom (hoc est ex terra), et robur vestimentorum ejus ex Bosor ¹⁶? » Bosor autem interpretatum significat carnem, vel angustiam et tribulationem. Deinde illud etiam percontabantur: « Quæ sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum ¹⁷? » Ille vero vicissim ad illos: « His percussus sum, inquit, in domo dilecti mei ¹⁸. » Quemadmodum enim Thomæ non absque singulari Dei dispensatione hæsitanti, post suam ex mortuis resurrectionem, manus et in manibus clavorum figuras ostendit, jussitque etiam lateris vulnus palpare ¹⁹; ita et in cœlis constitutus, sanctis angelis planum fecit, jure merito ex ipsorum amicitia prolapsam ejectionem esse dilectum Israelem. Unde et vestimentum sanguine rubricatum, et plagas in manibus ostendit: non quod illas abjicere non queat (ex mortuis enim excitatus, corruptionem et cætera omnia quæ ex illa erant, penitus exiit), sed ut, quemadmodum dixi, multiformis sapientia Dei, quam in Christo secundum æternum propositum exhibuit, per Ecclesiam principatibus et potestatibus in supercœlestibus dispensatorie nunc patefieret. Ita enim sacratissimus Paulus quibusdam scribit ²⁰. Sicut ergo in duobus hircis manifeste delineatum est Christi mysterium, ita in duobus quoque passeribus. Dicit autem fortasse aliquis: Quomodo unum et eundem dicis esse Filium et Dominum Jesum Christum, cum duo hirci et duo passeribus in medium adducti sint? Nunquid lex per hoc clare ostendit duos omnino Filios et Christos esse? Et in hanc quoque impietatem aliqui jam prolapsi sunt, ut alium seorsim et per se Christum esse dicant et sentiant Verbum, quod ex Patre est; et alium rursus eum, qui ex semine David ortus est. Nos vero his qui ex inscitia id ita habere suspicantur, dicimus, apud divinum Paulum scriptum existere, unum esse Dominum, unam fidem, unum baptismum ²¹. Quapropter, si duos Filios esse dixerint, duo etiam prorsus erunt domini, et duæ fides, et totidem baptismata. **130** Mentietur is igitur qui, ut ipsemet ait, Christum in se loquentem habebat ²². Sed abiat ut horum ali-

ανθρωπίνως, ζῶντα δὲ θεϊκῶς· ζωὴ γὰρ ὁ Λόγος ἦν. Καὶ γοῦν ὁ πάνσοφος μαθητῆς θανατωθῆναι μὲν αὐτὸν ἐφ' ἑσθ' σαρκί, ζωοποιηθῆναι δὲ πνεύματι. Πλὴν οὐ κἄν εἰ τοῦ παθεῖν τὸν θάνατον εἰς ἰδίαν φύσιν ἄμοιρος ἦν ὁ Λόγος, ἀλλ' οὖν οικειοῦται τὸ πάθος τῆς ἑαυτοῦ σαρκός, ὡς ἤδη προεῖπον. Ἐδαπιζέσθω γὰρ τὸ ὀρνίθιον τὸ ζῶν ἐν τῷ αἵματι τοῦ τετελευτηκότος, πεφυραμένον δὲ τῷ αἵματι, μονοουχὶ δὲ καὶ κοινωῆσαν τοῦ πάθους, εἰς τὴν ἔρημον ἐξεπέμπετο· ἀναπεφοίτηκε γὰρ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος ὡς μετὰ τῆς ἐνωθείσης αὐτῷ σαρκός· καὶ ξένον ἦν ἐν οὐρανοῖς τὸ θέαμα. Κατεπλήττετο γὰρ ἡ τῶν ἀγίων ἀγγέλων πληθὺς, ἐν εἰδει βλέπουσα τῷ καθ' ἡμᾶς τὸν βασιλέα τῆς δόξης, καὶ τὸν τῶν θανάτων Κύριον. Καὶ δὴ ἐφασκον· Ἐ τίς οὗτος ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἐδὼμ (τοῦτέστιν ἐκ τῆς γῆς), ἐρῶθημα ἱματιῶν ἐκ Βοσόρ; Ἐρμηνεύεται δὲ τὸ Βοσόρ σάρξ, ἦτοι συνοχὴ καὶ θλίψις. Εἶτα τοῦτο προσεκυπόθοντο· Ἐ τί αὐταὶ αἱ πληγαὶ ἀνά μέσον τῶν χειρῶν σου; Ἐ Ὁ δὲ πρὸς αὐτούς· Ἐ Ἄς ἐπλήγην ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀγαπητοῦ μου. Ὅσπερ γὰρ ἀπιστήσαντι τῷ Θεῷ οἰκονομικῶτα λάσαν καὶ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἐδείκνυ τὰς χεῖρας, καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς τῶν ἡλίων τύπους, ἐκέλευσε δὲ ψηλαφᾶν καὶ τὰς ἐν τῇ πλευρᾷ διατρήσεις, οὕτω καὶ ἐν οὐρανῷ γεγονώς πεπληροφόρηκε τοὺς ἀγίους ἀγγέλους, οὗτοι δικαίως τῆς πρὸς αὐτούς οικειότητος ἐκδέδληται καὶ ἀκύλισθεν ὁ ἡραπημένος Ἰσραὴλ. Διὰ τοῦτο πεφυρμένον αἵματι τὸ ἄμφιον, καὶ τὰς ἐν χερσὶν ἐπέδεικνυ πληγὰς, οὐκ ἀναποδλήτους ἔχων αὐτάς (ἐγγεγεμμένος γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀπαδύσατο τὴν φθορὰν, καὶ σὺν αὐτῇ πάντα τὰ ἐξ αὐτῆς), ἀλλ' ἴνα, ὡς ἔφην, οἰκονομικῶς γνωροσθῆ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσιαῖς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πολυποικίλος σοφία τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐποίησεν ἐν τῷ Χριστῷ κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων. Γράφει γὰρ οὕτω τισὶν ὁ ἱερώτατος Παῦλος. Ὅσπερ οὖν ἐν τοῖς χιμάρους ἐγράφετο σαφῶς τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον, οὕτω καὶ ἐν τοῖς δυσὶν ὀρνίθιοις. Ἄλλ' ἴσως τις ἐρεῖ· Πῶς οὖν ἴνα, καὶ τὸν αὐτὸν φῆς εἶναι Ἰῶν καὶ Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καίτοι δύο χιμάρων παρενηγεμένων, ὀρνίθιον τε δύο; Ἡ τάχα που καταδείξειεν ἂν οὐκ ἀσυμφανῶς ὁ νόμος, ὡς δύο που πάντως εἰσὶν Ἰῶι καὶ Χριστοὶ; Καὶ δυσσεβείας μὲν εἰς τοῦτο καταβιάσθησαν ἤδη τινές, ὡς οὐλοῦναι καὶ λέγειν, ἕτερον μὲν εἶναι Χριστὸν ἰδιῶς τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, ἕτερον δ' αὐτὸν ἐκ σπέρματος Δαυὶδ. Ἡμεῖς δὲ φάμεν τοῖς ὡδε ταῦτ' ἔχειν ἐξ ἀμαθίας ὀπιληφόσιν, ὡς ὁ θεοσπίσιος γράφει Παῦλος, οὗτις εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα. Οὐκοῦν εἰ δύο φασὶν Ἰησοῦς, δύο που πάντως εἰσὶν αἱ βεβαιότητες. Ἐδοκίμοι δύο δὲ καὶ πιστεῖς, ποσαῦτα δὲ καὶ βαπτίσματα. Ψευδομυθῆσαι δὲ οὖν ὁ Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, καθά φησιν αὐτός. Ἄλλ' οὐκ ἐστὶ ταῦτα· μὴ γίνοντο. Οὐκοῦν εἰς

¹⁵ I Petr. iii, 18. ¹⁶ Isa. lxxiii, 1. ¹⁷ Zachar. xiii, 6. ¹⁸ Ibid. ¹⁹ Joan. xx, 27-29. ²⁰ Ephes. iii, 10. ²¹ Ephes. iv, 5. ²² II Cor. xiii, 5.

Variae lectiones codicis Seguerianii.

* κα?;

Κύριος, καὶ μὴ πίστις, ἐν βάπτισμα. Πιστεύομεν ἅ
 γὰρ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τούτεστι τὸν
 μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐνανθρωπήσαντα, καὶ σε-
 σαρωμένον. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ
 βαπτίζομεθα, καὶ μόνον ἴσμεν αὐτὸν Κύριον ὡς
 Θεὸν, οὐκ ἀνὰ μέρος τίθεντες ἄνθρωπον, καὶ Θεὸν,
 ἀλλ' αὐτόν, ὡς ἔφη, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον
 ἄνθρωπον γενέσθαι διαβεβαίουμενοι μετὰ τοῦ μείναι
 Θεὸν· ἄτρακτος γάρ, καὶ ἀναλλοίωτος κατὰ φύσιν
 ἐστίν. Ἐπεὶ φραζέτωσαν οἱ δι' ἐναντίας, εἰ δύο φα-
 σὶν Υἱούς, ἓνα μὲν ἰδικῶς τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ
 Δαυὶδ, ἕτερον δ' αὖ, καὶ ἀνὰ μέρος τὸν ἐκ Θεοῦ Πα-
 τρὸς Λόγον. Ἄρ' οὐκ ἀμείνων κατὰ φύσιν ὁ ἐκ Θεοῦ
 Πατρὸς Λόγος, τοῦ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαυὶδ, καὶ
 ἀσυγκρίτους διαφορὰς; Τί γὰρ ἀνθρώπου φύσις, ὡς
 κρῶς γε τὴν θέλει καὶ ὑπερτάτην; Ἄλλ' οἶμαι, καὶ
 οὐχ ἐκόντες ἐρούσιν, ὡς ἀμείνων ἐστὶ κατὰ φύσιν ὁ
 ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος. Εἶτα τί δράσομεν, τοὺς χιμά-
 ρους ὁρῶντες οὐχ ἑτεροφυεῖς ὄντας ἀλλήλοις, ὁμοιο-
 εῖς δὲ μῦλλον, καὶ κατ' οὐδὲν ἀλλήλων διαφέροντας,
 κατὰ γε τὸ εἶναι τοῦθ' ἕπερ εἰσὶν; Ὁ αὐτὸς δ' ἂν γέ-
 νετο λόγος, καὶ ἐπὶ τοῖς δυοῖν ὀρνιθίοις. Οὐκοῦν
 συγχωρεῖτωσαν διὰ τὸ τῶν χιμάρων, ἢ γούν ὀρνιθίων
 ὁμοειδῆς, μηδὲν ἀνθρώπου διαφέρειν τὸν τοῦ Θεοῦ
 Λόγον. Ἄλλ' οὐκ ἀνέξονται, καθάπερ ἐγώ μαι, τοῦ
 τοιοῦδε λόγου· κλειστον γὰρ ὅσον τὸ μεταξὺ θεότητος
 τε καὶ ἀνθρωπότητος. Ἐφώμεν δὴ οὖν τοὺς παρα-
 δείγμασι κατὰ τὸν αὐτοῖς πρόποντα νοεῖσθαι λόγον.
 Ἦσσεται γὰρ λίαν τῶν ἀληθῶν, καὶ μερικὴν ἐσθ' ὅτε
 ποιεῖται τῶν σημαυνομένων τὴν ἐνδειξιν. Φαμὲν δὲ
 εἶπε σικὰ καὶ τύπος ὁ νόμος ἦν, καὶ οἷον τις γραφὴ
 παρατεθείσα πρὸς θίαν τοῖς ὀρῶσι τὰ πράγματα. Αἱ
 δὲ σικαὶ τῆς τῶν γραφόντων ἐν πίναξιν τέχνης τὰ
 πρῶτα τῶν χαραγμάτων εἰσὶν· αἷς εἴπερ ἐπανεχθεῖεν
 τῶν χρωμάτων τὰ ἀνθη, τότε δὴ, τότε τῆς γραφῆς
 ἀποστρέφεται τὸ κάλλος. Ἔδει δὴ οὖν, τὸν διὰ Μω-
 σέως νόμον καταγράψαι σαφῶς ἐθλοντα τὸ τοῦ Χρι-
 στοῦ μυστήριον, οὐχ ἐνὶ τῶν χιμάρων, ἦτοι τῶν ἰ-
 ρυθίων, ἀποθήσκοντά τε ὁμοῦ καὶ ζῶντα καταδει-
 κνύειν αὐτόν, ἓνα μὴ τερατοποιεῖ σκηνικὴ δόξη πως
 εἶναι τὸ δρώμενον· ἀλλ' ἰδέχετο μὲν ὡς ἐν ἐνὶ πα-
 θόντα τὴν σφαγὴν, καταδείκνυ δὲ τὸν αὐτόν ἐν ἑτέρῳ
 ζῶντά τε καὶ ἀφίμενον. Ἀποφῆναι δὲ τὸν ἐπὶ τῷδε
 λόγον οὐκ ἔξω βαίνοντα τοῦ εἰκότος οἰήσομαι δεῖν,
 καὶ ἕτερον οἷς ἔφη ἐπεισοφρήσας ἰκόντα. Γέγρα-
 πται τοίνυν ἐν τῷ τῆς κοσμοποιίας βιβλίῳ· «Καὶ
 ἐγένετο μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, ὁ Θεὸς ἐπέκραξε
 τὸν Ἀβραάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀβραάμ, Ἀβραάμ.
 Ὁ δὲ εἶπεν· Ἰδοὺ ἐγώ. Καὶ εἶπεν· Ἀσπὲ τὸν υἱόν
 σου τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ· καὶ
 πορεύσῃ εἰς τὴν γῆν τὴν ὕψηλην, καὶ ἀνένεγκε
 αὐτόν ἐκεῖ εἰς ὀλεάρκωσιν, ἐφ' ἐν τῶν ὀρέων, ὧν ἂν
 σοὶ δεῖξω. Ἀναστὰς δὲ πρωτῶ, ἐπέσχεε τὴν ἐνον αὐ-

A quid sit! Unus itaque est Dominus, una fides, unum-
 que baptisma. Credimus enim in unum Dominum
 Jesum Christum, hoc est, unigenitum Dei Verbum,
 hominem factum et incarnatum. Unde et in ejus
 quoque mortem baptizamus²², et ipsum solum Do-
 minum, utpote Deum, agnoscimus: non separantes
 a se invicem hominem et Deum; sed ipsum, ut dixi,
 Dei Patris Verbum, salva deitate (est enim secun-
 dum naturam suam inmutabile) hominem fac-
 tum consistentes. Etenim dicant nobis adversarii,
 si duos Filios asserunt, unum quidem seorsum, qui
 sit ex semine David ortus, alterum rursus et se-
 paratim ipsum Verbum ex Deo Patre genitum; an
 non Dei Patris Verbum suapte natura incomparabi-
 libus excellentiis (1) præstantius sit illo qui ex se-
 mine David natus est? Quid enim est hominis na-
 tura, si cum divina et suprema illa natura compa-
 ratur? Arbitror autem quod inviti etiam dicturi
 sint, Verbum quod ex Deo Patre est secundum na-
 turam præstantius esse. Hoc autem posito, quid
 faciemus quod hircos videmus non diveram inter se
 naturæ esse, sed unius ejusdemque speciei potius,
 nec ulla re inter se differre, in eo quod hirci sunt?
 Eadem utique ratio est duorum passerum. Concedant
 ergo propter eandem hircorum vel passerum
 speciem, Deum Verbum nihil differre ab homine.
 Sed non concedent, ut ego puto, hanc doctrinam:
 est enim plurimum omnino discriminis inter divi-
 nitatem et humanitatem. Sunt igitur exempla se-
 cundum rationem quæ ipsis conveniat, accipienda.
 Multum enim veris rebus inferiora sunt, et ali-
 quam tantum partem eorum designant, quorum ty-
 pi sunt. Legem autem umbram ac typum exstitisse
 asserimus²³, et veluti quamdam picturam ad spe-
 ctandum propositam aspicientibus res ipsas. Umbræ
 autem sunt prima in pictorum tabulis delineata:
 quibus si colorum flosculi accesserint, illustris
 picturæ venustas mox exoritur. Oportebat itaque
 ut lex per Moysen data cum Christi mysterium
 perpicue delineare vellet, non in uno hirco
 vel passere simul illum vivum et mortuum specta-
 dum proponeret, ne scenica quædam portenta pro-
 poni viderentur: sed illum cædem perpassum in
 uno admisit, eundemque viventem ac demissum ce-
 tendit in altero. Ut vero hujus rei declarationem
 non excedere consentaneam rationem demonstrarem,
 arbitror aliam quoque imaginem iis de quibus locutus
 sum hactenus, adjiciendum esse. Scriptum est igitur
 in libro de origine mundi: «Et factum est post hæc
 verba, tentavit Deus Abraham, et dixit ad eum:
 Abraham, Abraham. At ille respondit: Ecce ego.
 Et dixit: Tolle filium tuum dilectum quem dile-
 xisti Isaac, et vade in terram sublimem, atque ibi

²² Rom. vi, 3. ²³ Hebr. x, 1.

Varie lectiones codicis Segueriani.

ε ἢ τὸν. ὧ ἐπεισοφρήσας.

NOTE.

(1) Differentiis.

offeret eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi. Surgens itaque mane, stravit asinam suam; sumpsitque secum duos famulos, et Isaac filium suum. Cumque concidisset ligna in holocaustum, surgens abiit ad locum quem dixerat ei Deus, die tertia. Et respiciens Abraham oculis suis, vidit locum a longe: dixitque Abraham ad pueros suos: Sedete hic cum asina: ego autem et puer transibimus usque illuc, et cum adoraverimus, revertemur ad vos. Tulit autem ligna holocausti, et imposuit super Isaac filium suum. Sumpsit vero in manibus et ignem et gladium; et perrexerunt ambo simul¹⁸. Et post alia: « Et edificavit Abraham in eo loco altare, et imposuit ligna. Cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altari super struem lignorum. Et extendit Abraham manum suam ut arriperet gladium, ut immolaret filium suum¹⁹. » Jam si quispiam ex nobis hanc Abrahamæ historiam in tabella quadam depictam cernere velit, quo, quæso, modo pictor depingeret illum? Nunquid simul delineabit facientem ea omnia quæ jam dicta sunt; an vero per partes aliter et aliter, hoc est, alia et alia forma eundem sæpenu-
mero depinget? Exempli causa: modo quidem asinæ, puero assumpto, famulisque sequentibus, insidentem; modo rursus, asina cum famulis infra in campestribus relictis, ligna Isaac imponentem, manibusque gladium et ignem gestantem: modo tandem eundem illum Abraham alia rursus figura adolescentulum supra lignorum struem ligantem, gladioque dexteram ad mactandum armantem? **132** Atqui non erat alius atque alius Abraham, licet alia et alia effigie et schemate subinde spectetur; sed ubique idem, pictoris arte rerum usibus ubique se accommodante. Neque enim par erat, aut fieri poterat, ut omnia hæc quæ dicta sunt, simul obire ostenderetur. Erat itaque lex pictura quædam, ac rerum typis veritatem utero gestans. Quamvis ergo usus postulabat ut duo hirci ac duo itidem passeret ad exprimendum Christi mysterium inducerentur, unus tamen in utrisque Christus continebatur, hinc quidem ut passioni obstrictus, inde vero ut extra passionem constitutus: hinc rursus morti subjectus, inde vero morte superior cælosque conscendens, veluti secundæ quædam humanitatis primitiæ ad incorruptionem instauratæ. Nam ipse nobis viam ad cælestia innovavit, et cum tempus erit, illum sequemur: « Vado, inquit, parare vobis locum: et iterum veniam, et accipiam vos ad me ipsum; ut ubi sum ego, et vos mecum sitis²⁰. » Et hanc veram spem habemus. Hactenus quidem quæ sciebam scripsi: pietatis vero tuæ fuerit exactius scripta ista examinare, ut si quid melius invenire contigerit, id et nobis, et cæteris quoque qui istic

Α τοῦ· παρέλαβε δὲ μεθ' αὐτοῦ δύο παῖδας, καὶ Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Καὶ σχίσας ξύλα εἰς ὀλοκαρπωσιν, ἀναστὰς ἐπορεύθη· καὶ ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεὸς, τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ. Καὶ ἀναβλέψας Ἀβραὰμ τοῖς ὀφθαλμοῖς, εἶδε τὸν τόπον μακρόθεν, καὶ εἶπεν Ἀβραὰμ τοῖς παισὶν αὐτοῦ· Καθίστατε αὐτοῦ μετὰ τῆς ὄνου, ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον ἐλευσόμεθα ἕως ὧδε, καὶ προσκυνήσαντες ἀναστρέψομεν πρὸς ὑμᾶς. Ἔλαβε δὲ τὰ ξύλα τῆς ὀλοκαρπώσεως, καὶ ἐπέθηκεν Ἰσαὰκ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Ἔλαβε δὲ μετὰ χειρας τὸ πῦρ, καὶ τὴν μάχαιραν· καὶ ἐπορεύθησαν οἱ δύο ἅμα. » Καὶ μεθ' ἕτερα· « Καὶ ψυχοδόμησεν Ἀβραὰμ ἐκείσε θυσιαστήριον, καὶ ἐπέθηκε τὰ ξύλα. Καὶ συμποδίσας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἐπέθηκεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐπάνω τῶν ξύλων. Β Καὶ ἐξέτεινεν Ἀβραὰμ τὴν χεῖρα αὐτοῦ λαβεῖν τὴν μάχαιραν τοῦ σφάζει τὸν υἱὸν αὐτοῦ. » Ἄρ' οὖν, εἴπερ τις τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπεθύμησεν ἰδεῖν καταγεγραμμένην ἐν πίνακι τὴν ἐπὶ τῷ Ἀβραὰμ ἱστορίαν, πῶς ἂν αὐτὸν ἐχάραξεν ὁ ζωγράφος; Ἄρα ἐν ἐνὶ πάντα δρῶντα τὰ εἰρημένα, ἢ ἀνὰ μέρος, καὶ ἐτεροίως, ἤγουν ἐτεροειδῶς, πλεισταχοῦ τὸν αὐτὸν; Οἶόν τί φημι, ποτὲ μὲν ἐφιζήσαντα τῇ ὄνῃ, συμπαραληφθέντος τοῦ παιδαρίου, καὶ ἐπομένων τῶν οἰκείων· ποτὲ δ' αὖ πάλιν ἀπομεινάσης τῆς ὄνου κάτω τοῖς οἰκέταις ὁμοῦ, καταφορτίσαντα μὲν τοῖς ξύλοις τὸν Ἰσαὰκ, ἔχοντα δὲ μετὰ χειρας τὴν μάχαιραν καὶ τὸ πῦρ· καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθι τὸν αὐτὸν ἐν εἰδει πάλιν ἐτέρῃ συμποδίσαντα μὲν τὸ μαιράκιον ἐπὶ τὰ ξύλα, ὀπίσταντα δὲ τῇ μάχαιρᾳ τὴν δεξιάν, ἵνα ἐπαγγῆ τὴν σφαγὴν; Ἄλλ' ἦν οὐχ ἕτερος, καὶ ἕτερος Ἀβραὰμ, πλεισταχοῦ τῆς γραφῆς ὁρῶμενος ἐτεροίως· ἀλλ' ὁ αὐτὸς πανταχοῦ, ταῖς τῶν πραγμάτων χρεῖαις συγκατασταμένης αἰετῆς τοῦ γράφοντος τέχνης. Οὐ γὰρ ἦν εἰκὸς, ἤγουν ἑτῶν ἐνδεχομένων, ἐν ἐνὶ κατεῖναι αὐτὸν πάντα δρῶντα τὰ εἰρημένα. Γραφῆ τοιγαροῦν ὁ νόμος ἦν, καὶ τύποι πραγμάτων, ὠδίνοντες τὴν ἀλήθειαν. Ὅστε κἂν εἰ δύο ἢ χιμάρους παρεκόμισεν ἢ χρεῖα πρὸς παράδειξιν τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου, κἂν εἰ διὰς ὀρνιθίων ἦν, ἀλλ' εἰς ἦν ὁ ἐν ἀμφοῖν, καὶ ὡς ἐν πάθει, καὶ ἐξω πάθους, καὶ ἐν θανάτῳ, καὶ ὑπὲρ θάνατον, καὶ ἀναβαίνων εἰς οὐρανοῦς, ἀπαρχὴ τις ὡσπερ δευτέρα τῆς ἀνθρωπότητος ἀνανεωθείσης εἰς ἀφθαρσίαν. Αὐτὸς γὰρ ἡμῖν ἀνεκαίνισεν τὴν εἰς τὰ ἄνω τρίβον, καὶ ἐψόμεθα κατὰ καιροῦς αὐτῷ· « Πορεύσομαι ὁ γὰρ. φησὶν, ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν, καὶ πάλιν ἐρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς μετ' ἐμαυτοῦ, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς μετ' ἐμοῦ ἦτε. » Ταύτας ἔχομεν τὰς ἀληθεῖς ἐλπίδας. Ἐγὼ μὲν οὖν ἄπειρ ἦδειν γέγραφα, τῆς δὲ σῆς θεοσεβείας ἐστὶν ἀκριβεστέραν τοῖς γεγραμμένοις ἐπενεγκεῖν τὴν βάσανον, ἵνα εἴπερ τι τῶν ἀμεινόνων εὑρεθῆναι συμβῆ, ἡμᾶς τε καὶ τοὺς αὐτόθι λαοὺς ὠφέλη. Χριστὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἀποκαλύπτων βαθέα καὶ ἀπό-

¹⁸ Gen. xxii, 1-6. ¹⁹ ibid. 9, 10. ²⁰ Joan. xiv, 2, 5.

Varia: lectiones codicis Segueriani.

α ἡ γούνη β γραμματῶν γ ὄνου δ πορεύσομαι

κρυφα, καὶ σὺν εἰς καρδίαις ἄνευ. Ἐν αὐτῷ γὰρ, **A** καὶ παρ' αὐτοῦ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι. Δι' αὐτοῦ τε καὶ σὺν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δόξα, καὶ κράτος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

sunt, prosit. Christus enim est qui et profunda et abscondita revelat, et intelligentiam cordi inserit²⁰. In ipso namque et ab ipso omnes sunt thesauri sapientiae et scientiae absconditi²⁰. Per ipsum et cum ipso sit Deo ac Patri et sancto Spiritui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

(1) EPISTOLA XLII.

AD RUFUM (2) THESSALONICENSEM EPISCOPUM.

Illum de pace cum Orientalibus inita certiolem facit.

Ἀπολοῦθον ἅπαντα τὰ ταῖς Ἐκκλησίαις χρέσιμα, **B** καὶ τὰ ἀνακύπτοντα καθ' ἡμέραν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀνακοινοῦσθαι τῇ σῇ δούλει, ἵνα μὴ θρύλοι ὁ τινες ἕτερα ἀπὸ ἑτέρων λέγοντες ἐκταράσσουσι τοὺς αὐτοὺς θεοσεβέστατους ἐπισκόπους. Γεγράφασι τοίνυν οἱ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς τὴν κοινωνίαν ἀπαιτοῦντες [καὶ πίστιν ἑαυτῶν ἀναργῆ καθιστῶντες¹], καὶ λέγοντες ἐναργῶς καὶ θεοδόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον, καὶ ὅτι εἰς ἑστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνος ἐκ Πατρὸς ἀποβήσας γεγεννημένος, καὶ ἐν τελευταίοις ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἐκ γυναικός· καὶ ὅτι ἐν αὐτοῦ πρόσωπον, καὶ οὐ δύο. Εἶτα ὑποκατιόντες, ἕτερον προστιθέασιν ὁ τινες ἐτάραξε τῶν οὐ σφόδρα συνίνασι δυναμένων, καὶ ἐνομισθήσαν οὐ πάντῃ² τῶν Νεστορίου καθαρῶν φλυαριῶν. Ταῦτά μοι γέγραπεν ὁ κύριός μου **C** ὁ θεοσεβέστατος ἐπίσκοπος Ἀκάκιος τῆς Μελιτηνῆς. Καὶ ἦν ἀναγκαῖον ἐπιστολὴν συνθεῖν ἡ μακροτέραν, καὶ διερμηνεύσαι τὰς φωνὰς τῶν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ἐπ' αἷς ἐσκανδαλισθησάν τινες. Πέπομα τοίνυν τὸ ἴσον τῆς ἐπιστολῆς, ἵνα κἀν εἰ τινες τῶν αὐτοῦ τὰ ἴσα καθόντας εὐρεθῶν, ἔχουσι ἐγκύπτοντες εἰδέναι τὸ ἀληθές. Οἶδα δὲ καὶ τοῦτο ποιήσας περιττῶς, ἀρκούσης ἡμᾶς τῆς σῆς τελειότητος πρὸς τὸ πάντα δύνασθαι διατρανοῦν, καὶ τοῖς ἀμαθεῖσι κεκρατημένοις τὸ τῆς ἐνούσης αὐτῇ¹ συνέσεως ὄρελος ἐνεργάσασθαι.

Consentaneum est ut, quidquid Ecclesiarum interest, et in diem emergit, ut dici solet, notum fiat sanctitati tuae, ne susurrone quidam aliud pro alio loquentes, religiosissimos istic episcopos conturbent. Scripserunt itaque Orientales communionem petentes, et fidem suam perspicuam exponentes, dicentesque aperte et deiparam esse sanctam Virginem, et unum Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum, qui et ante omne aevum de Patre ineffabiliter fuerit genitus, et postremis temporibus idem homo ex muliere extiterit; unamque esse personam ejus, non duas. Deinde pergunt aliquid dicere, quod nonnullos turbavit eorum qui acutius intelligere nequeunt, ita ut existimaverint haud plane illos Nestorii nugis esse immunes. Haec ad me scripsit religiosissimus episcopus Melitenes Acacius. Profecto opus fuisset epistolam a me componi longiorem, et Orientalium vocabula enucleari, ex quibus nonnulli scandalum passi sunt. Misi igitur ipsius epistolae exemplar, ut si qui forte istic hanc opinionem susceperint, ea inspecta, veritatem agnoscant. Quanquam id quoque me supervacue facere sentio, cum tua sanctitas ad omnia declaranda prorsus sufficiat, et ad sapientiae suae utilitatem ignorantibus impertiendam.

EPISTOLA XLIII.

AD EUMDEM (3).

Cum haereticis poenitentibus mitius agendum. Libros suos De incarnatione et contra Nestorii blasphemias transmittit.

Διὰ τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν εἰρήνην, καὶ τὸ μὴ ἀλλήλων αὐτὰς ἀπονοσφίζεσθαι πρὸς διχονοίας, αἱ ἰ συγ-

D Propter Ecclesiarum pacem, et ne haec invicem ob opinionum dissensum separentur, non sunt inutiles

²⁰ Matth. xi, 25-27. ²⁰ Coloss. ii, 3.

Variae lectiones.

¹ καρδίαις. ² Ottob. θρύλλοι. ¹ haec desunt in O. ² O. πάντα. ³ O. συνθεῖναι. ¹ Vat. αὐτῆς. ¹ O. καὶ pro ai.

NOTÆ.

(1) Hanc epistolam cum sequenti edidit card. Ang. Mai in *Bibliotheca nova Patrum*, t. II, p. 105, 106, ex codd. Vat. 1431 et Ottob. Vat. 269. Romæ 1844, in-4. Err.

(2) Rufi Thessalonicensis, et ad eum Romanæ Ecclesiae litterarum quarumdam de causa Nestoriana,

meminit Cyrillus in epistola ad Joannem Antiochenum (ep. 11). Mai.

(3) In cod. Ottob. additur epistolæ quasi summarium sic: Ὅτι εἰς τὸ μὴ σιζέσθαι τὰς ἐκκλησίας, ἀναγκαῖον τι πρᾶγμα ἢ συγκατάθεσις. Ib.

condescensiones (1). Verisimile quippe est quosdam ad communionem non receptos, cum se negligi videant, inconsulte ad aliud quid se convertere. Nam vel hæreses pariuntur, atque hinc schismata, vel perpetui tumultus, cum se diutius increpari perferre non soleant. Hoc ego considerans, magnopere lætatus sum accurrentibus Orientalibus, et communionem exquirentibus; præsertim quia id opportunissime accidit, quoniam piētissimus et Deo charissimus imperator hac super re litteras misit. Est enim serenitati ejus necessaria cura, ecclesiarum concordia. Id spectans tua quoque sanctitas, quod ipsam decuerit faciendum curabit, quidquid videlicet ad istarum Dei Ecclesiarum utilitatem conferet. De hoc igitur negotio litteras dedi, utilitatem cogitans consecuturam: tuæ vero sanctitatis officium erit, rem conficere. Præstat enim poenitentes recipere, quam ut impudentia obfirmata ad Nestorii partes accedant. Et quia quantumvis sapientissimus ac perfectissimus, jussisti a me tibi mitti aliquid lucubratiuncularum mearum, et linguam meam habuitentem pateris, ausus sum mittere libros quatuor, quibus multa dicuntur de Servatoris nostri incarnatione ex Vetere Testamento desumpta. Adjunxi etiam quod contra Nestorii blasphemias scripsi; egregie vero potest tua sanctitas tum nos tum alios istic degentes juvare, quandoquidem charitate tantummodo impulsus ita me gessi. Hæc lecta, et sicubi opus fuerit emendata, aliis quoque fratribus communicare dignaberis. Sunt autem libri hi: In Genesin liber unus, De adoratione in spiritu et veritate, libri duo Contra Theodorum et Andream capitula, De Incarnatione liber unus contra Nestorii blasphemias.

καταβάσεις οὐκ ἀνεργεῖς. Εἰκὸς γὰρ τινὰς οὐ δεχθέντας εἰς κοινῶν, ἐξ ἀκηθίας ἐφ' ἑτερόν τι καὶ ἀβουλήτως ἰλθεῖν. Ἡ γὰρ αἰρέσεις τίκονται καὶ ἀκολουθοῦσι σχίσματα, ἢ καὶ ἠέθρυβοι διηγεκαίς, οὐκ ἀνεχομένων τοῦ ἐπιτιμᾶσθαι μακρὰ ἰ τῶν εἰωθότων. Τοῦτο συνωρακῶς ἡσμένιστα σφόδρα ἐπιδραμόντων τῶν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ζητησάντων τὴν κοινῶν, καὶ μέγιστα ὅτι καὶ γέγονεν εὐαφόρμως, τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ θεοφιλεστάτου βασιλέως γράψαντος περὶ τούτου (2). Γέγονε γὰρ ἀναγκαῖα φρονεῖς τῇ γαληνότητι αὐτοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ ὁμοψυχία. Τοῦτο σκοπήσασα καὶ ἡ σὴ τελειότης, τὰ ἐαυτῇ πρόβει πρέποντα βουλήθητι, καὶ ὅσα πρὸς λυσιτέλειαν ὄρξ τῶν αὐτόθι τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν. Γέγραφα τοῦνυ περὶ τοῦ πράγματος, ἐνοήσας τὸ συμφέρον· καὶ τῆς σῆς ἐστὶ τελειότητος τὸ ἐπιθεῖναι πέρας. Ἀμεινον γὰρ μετανοοῦντας δέχεσθαι, ἢ γοῦν ἀπαναισχυντήσαντας προστεθῆναι = τῷ μέρει τῶν τὰ Nestορίου φρονεῖν ἐλομένων. Ἐπειδὴ δὲ πάνσοφός τε καὶ παντέλειος ὢν, ἐκείλευσας πεμψῆθαι τινὰ τῶν ἐμῶν πονημάτων, καὶ φαλλίζούσης ἀνέγγη γλώττης, ἐθάρσησαι πέμψαι τῶς βιβλία τέσσαρα, πολλὴν ἔχοντα λόγον περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οικονομίας ἐκ τῶν Παλαιῶν Γραμμάτων. Προστέθηκα ὃ δὲ καὶ ὁ γέγραφα κατὰ τῶν Nestορίου δυσφημιῶν ἀποχρώντως δὲ τῆς σῆς τελειότητος ἐχούσης πρὸς τὸ καὶ ἡμῖς δύνασθαι, καὶ τοὺς αὐτόθι ἔπαντας ὠφελεῖν, ὡς ἐξ ἀγάπης εἰς τοῦτο παρήχθην. Ἀναγνοὺς δὲ καὶ ἐπανορθώσας εἰ τι παρῶνται, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ἀδελφῶν ἐμφανίσαι ἢ καταξίωσον. Ἔχει δὲ τὰ βιβλία οὕτως. Περὶ τῶν εἰς τὴν Γένεσιν βιβλίον ἐν, περὶ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως βιβλία δύο, πρὸς τὰ Θεοδορήτου καὶ Ἀνδρέου (3) εἰς τὰ κεφάλαια, περὶ τῆς Σαρκώσεως βιβλίον ἐν κατὰ τῶν Nestορίου δυσφημιῶν.

EPISTOLA XLIV (ol. XXXVII.)

AD EULOGIUM PRESBYTERUM CONSTANTINOPOLITANUM.

Confessionem fidei exponit eamque plurimum ab Apollinari et Nestorii impietate abhorrere demonstrat.

Commonitorium ab archiepiscopo Cyrillo ad Eulogium presbyterum Constantinopoli agentem missum.

Υπομνηστικὸν Ἐὐλογίῳ πρεσβυτέρῳ παραπέμποντι ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου.

Cyrillus episcopus Alexandrinus Eulogio salutem.

Κύριλλος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Εὐλογίῳ χαίρειν.

Expositionem, quam Orientales fecerunt, repre-

Ἐπιλαμβάνονται τινὰς τῆς ἐκθίσεως, ἧς παροήν-

Varie lectiones.

1 Octob. addit ἰσως. 1 O. παρὰ. = O. προστεθῆναι. = O. potius πονημάτων. * O. προστέθηκα. P Vat. παρήλθον. 9 O. ἐνφανίσαι.

NOTÆ.

(1) Hoc vocabulum de Græco ἐτυμολογικῶς manans, et ecclesiasticis auctoribus frequentatum, hoc loco non invitius adhibeo. Videsis meum Latinitatis novum Glossarium Spicil. Rom. t. IX. Mai.
(2) Notæ sunt curæ Theodoii Junioris imp. de pace inter episcopos concilianda. Et quidem ipse Augustus paulo commotiohem hac super re scripsit

epistolam ad nostrum Cyrillum, quæ existat inter acta concilii Ephesini ed. Labbei et Cossartii, t. III, p. 979. lb.
(3) Confer Anastasii presbyteri Eclogas a me editas Script. vet., t. VII, p. 8; namque Orientalium capitula scripsit hic Andreas. lb.

ται οὐ ἀνατολικοί, καὶ φασί· Διὰ τί δύο φύσεις ἠνομαζόντων αὐτῶν ἠνάσχετο, ἢ καὶ ἐπήνεσε ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας; Οἱ δὲ τὰ Νεστορίου φρονούντες, λέγουσι κάκεινον οὕτω φρονεῖν, συναρπάζοντας τοὺς οὐκ εἰδότες τὸ ἀκριβές. Χρὴ δὲ τοῖς μεμφομένοις ἑαυτὸν λέγειν ὅτι οὐ πάντα, ὅσα λέγουσιν οἱ αἱρετικοί, φεύγειν καὶ παραιτεῖσθαι χρὴ· πολλὰ γὰρ ὁμολογοῦσιν ὧν καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν. Οἶον, οἱ Ἀρειανοὶ ὅταν λέγωσι τὸν Πατέρα, ὅτι δημιουργός ἐστι τῶν ὄλων καὶ Κύριος, μὴ διὰ τοῦτο φεύγειν ἡμᾶς ἀκόλουθον ταύτας τὰς ὁμολογίας; Οὕτω καὶ ἐπὶ Νεστορίου· κἀν λέγῃ δύο φύσεις, τὴν διαφοράν σηραφείων τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου· ἑτέρα γὰρ ἡ τοῦ Λόγου φύσις, καὶ ἑτέρα ἡ τῆς σαρκὸς, οὐκ ἐστὶ τὴν ἑνωσιν ὁμολογεῖ μεθ' ἡμῶν. Ἡμεῖς γὰρ ἐνώσαντες ταῦτα, ἓνα Χριστόν, ἓνα Υἱόν, τὸν αὐτόν, ἓνα Κύριον ὁμολογοῦμεν καὶ λοιπὸν μίαν τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν σεσαρκωμένην. Ὅποιον ἐστὶ καὶ ἐπὶ τοῦ κοινῶς εἰπεῖν ἀνθρώπου· ἐστὶ μὲν γὰρ ἐκ διαφόρων φύσεων, ἀπὸ τοῦ σώματος, ψυχῆς, καὶ ψυχῆς. Καὶ ὁ μὲν λόγος, καὶ ἡ θεωρία οἶδε τὴν διαφοράν· ἐνώσαντες δὲ, τότε ποιοῦμεν μίαν ἀνθρώπου φύσιν. Οὐκοῦν οὐ τὸ εἰδέναι τῶν φύσεων τὴν διαφοράν, διατέμνει ἐστὶν εἰς δύο τὸν ἓνα Χριστόν. Ἐπειδὴ δὲ πάντες ἐκ τῆς Ἀνατολῆς νομιζοῦσιν ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους πᾶσι Ἀπολλιναρίου δόξαις ἀκολουθεῖν, καὶ φρονεῖν, ὅτι σύγκρασις ἐγένετο ἢ σύγχυσις (τοιαύταις γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ κτήρηται φωναίς), ὡς τοῦ Θεοῦ Λόγου μεταθεβηκτός ἰ εἰς φύσιν σαρκὸς, καὶ τῆς σαρκὸς τραπέλισις εἰς φύσιν θεότητος, συνεχωρήσαμεν αὐτοῖς ἰ, ὃ διελθὲν εἰς δύο τὸν ἓνα Χριστόν μὴ γίνετο· ἀλλ' ὁμολογήσαι μόνον, ὅτι οὕτως σύγχυσις ἐγένετο, οὕτως σύγκρασις, ἀλλ' ἡ μὲν σὰρξ, σὰρξ ἦν, ὡς ἐκ ἑνωτικῆς ληφθεῖσα, ὁ δὲ Λόγος, ὡς ἐκ Πατρὸς γεννηθεῖς, Λόγος ἦν· κλῆν εἰς ὁ Χριστός, καὶ Υἱός, καὶ Κύριος, κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν, ὡς γεγονότος σαρκὸς τοῦ Λόγου παρεσκευάσθαι δὲ αὐτοῦς, προσέθηκεν τῇ ἀναγνώσει τῆς ἐπιστολῆς τοῦ μακαρίου πατρὸς Ἀθανασίου. Ὅτι ἐκεῖ φιλονεικούντων τινῶν καὶ λεγόντων, ὅτι ἐκ τῆς ἰδίας φύσεως ὁ Θεὸς Λόγος μεταποίησεν ἑαυτῷ σῶμα, ἄνω καὶ κάτω ἰσχυρίζεται ὅτι οὐχ ὁμοούσιον ἦν τῷ Λόγῳ τὸ σῶμα· εἰ δὲ οὐχ ὁμοούσιον, ἑτέρα πάντως καὶ ἑτέρα φύσις, ἐξ ὧν ὁ εἶ; καὶ μόνος νοεῖται Χριστός. Κάκεινον δὲ μὴ ἀγνοήσωσαν ὡς ἔπειτα γὰρ ἑνωσις ὀνομάζεται, οὐχ ἐνός πράγματος σημαίνεται σύνοδος, ἀλλ' ἡ δύο, ἢ πλείονων, καὶ διαφόρων ἀλλήλοις κατὰ τὴν φύσιν. Εἰ τοίνυν λέγομεν ἑνωσιν, ὁμολογοῦμεν, ὅτι σαρκὸς ἐψυχωμένης νοερώς καὶ Λόγου· καὶ οἱ δύο λέγοντες φύσεις, οὕτω νοοῦσι. Πλὴν τῆς ἐνώσεως ὁμολογουμένης, οὐκ ἐστὶν διίστανται ἀλλήλων τὰ ἐνωθέντα, ἀλλ' εἰς λοιπὸν Υἱός, μία φύσις αὐτοῦ, ὡς σαρκωθέντος τοῦ Λόγου. Ταῦτα ὁμολόγησαν οἱ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς· εἰ καὶ περὶ τὴν λέξιν ὀλίγον ἐσκοτίσθησαν. Οἱ γὰρ ὁμολογούντες ὅτι ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς γεννηθεῖς

A hendunt nonnulli, ac dicunt: Quam ob rem episcopus Alexandrinus illos toleravit, ac laudavit etiam, cum duas naturas nominarent? Qui autem Nestorium desecantur, eadem et ipsum sentire contendunt; eaque ratione illos qui minus accurate rem percipiunt, in suam sententiam abripiunt. Verum iis qui hoc nomine nos accusant, respondendum est, non omnia quae **133** haeretici dicunt, statim fugienda ac repudianda esse: multa enim consentientur ex iis, quae nos quoque asserimus. Exempli causa, cum Ariani Deum Patrem omnium conditorem ac Dominum esse dicant, num ideo consequens est ut eiusmodi confessiones aversemur? Sic et de Nestorio quoque, licet duas naturas esse dicat, carnis et Verbi Dei differentiam significans: est enim alia Verbi, alia carnis natura: at tamen unionem una nobiscum non confitetur. Nos enim illas adunantes, unum eundem Filium, unum Dominum confitemur, unam postremo Filii naturam incarnatam dicimus. Simile quid et de quovis homine dici potest. Nam et ille ex diversis naturis constat, ex corpore nimirum et anima. Quamvis enim ratio et contemplatio horum discrimen non ignorent; tamen posteaquam illas unierimus, unam hominis naturam facimus. Quamobrem naturarum differentiam agnoscere, non est unum Christum in duo dividere. Quia vero omnes Orientales putant, nos orthodoxos Apollinarii opinioniones sequi, sentireque naturarum commistionem vel confusionem factam esse (eiusmodi enim vocabula ipsi utuntur), quasi Deus Verbum in carnis naturam transferit, et caro in divinitatis naturam conversa sit: concessimus ipsis, non ut unum Christum in duos dividant, abest! sed ut tantum fateantur neque confusionem factam esse neque commistionem, sed carnem fuisse carnem, ut ex muliere sumptam, ac Verbum, ut ex Patre genitum, fuisse Verbum: verumtamen unum esse Christum, unum Filium, ac Dominum unum; Verbum enim, juxta Joannis vocem ²⁰, factum est caro: sic autem paratos esse, ut lectioni epistolae beati patris Athanasii attendant. Cum enim suo tempore nonnulli contenderent ac dicerent Deum Verbum ex propria natura corpus sibi transformasse, omni ratione confirmare conatus est, Christi corpus non esse Verbo consubstantiale; quod si Verbo consubstantiale non est, alia omnino atque alia natura sit oportet, ex quibus unus ac solus Christus constitutus intelligitur. Nec illud ignorent: ubicunque unio nominatur, ibi non unius tantum rei conjunctionem significari, sed vel duarum, vel plurium earumque secundum naturam inter se differentium. Si igitur unionem dicimus, carnis procul dubio intelligente anima praeditae ac Verbi eam esse unionem fatemur; atque ita intelligunt qui duas naturas dicunt. **134** At tamen unione semel jam asserita, non amplius a se separantur quae sunt unita: sed

²⁰ Joan. 1, 14.

Variae lectiones codicis Segueriani

ἰ Υἱῷ. ἰ μεταθεβηκτός. ἰ αὐτοῦς. ἰ Υἱός. ὡς μαθανήτων. ἰ ἀλλῶ.

unus jam existit Christus, unaque ipsius natura, ut Verbi nimirum incarnati. Hæc confessi sunt Orientales, quamvis verbis aliquanto obscurioribus usi. Qui enim confitentur, illud ex Deo Patre natum unigenitum Verbum, idem etiam secundum carnem ex muliere natum esse; et sanctam Virginem Dei genitricem, et unam esse Christi personam, et non duos Filios, nec duos Christos, sed unum tantum: quomodo Nestorii opinionibus consentiant? Nestorius enim in suis expositionibus simulat se dicere unum tantum Filium; et unum solum Dominum esse: sed filiationem ac dominationem ad solum Dei Verbum refert. At ubi ad dispensationis mysterium ventum est, rursus ut alium Dominum seorsim hominem dicit ex muliere natum, qui sola æqualis honoris dignitate conjunctus sit Verbo. Quandoquidem officere Dei Verbum ob id Christum nominari quod cum Christo conjunctionem habeat, quid aliud est quam clare asserere duos esse Christos, si Christus cum Christo conjunctionem habet, ut alius nimirum cum alio? At vero Orientales nihil ejusmodi dicunt, solum autem voces discernunt. Discernunt autem ad eum modum, ut alias quidem divinitati, alias vero humanitati, alias autem utrique communiter convenire dicant, quod simul habeant quod Deo et homini conveniat, ita tamen, ut omnes de una eademque persona dicantur. At non ita Nestorius, qui alias Verbo Dei seorsim, alias vero illi ascribit ex muliere nato, tanquam alteri Filio. Aliud autem est vocum agnoscere differentiam; aliud rursus duabus personis, tanquam alteri et alteri, differentes accommodare voces. Epistola vero ad Acacium præcipue, cujus initium est: « Res sane dulcis et commendabilis est fratribus amica salutatio, » plene de his omnibus satisfacit. Habes et plurimas quoque epistolas in capsula, quas studiosè tradere debes: offer etiam magnificentissimo præposito duos libellos quos ad illum misi: alterum contra Nestorii blasphemias scriptum, alterum acta synodi contra Nestorium, ejusdemque assecclas, complectentem, et refutationes, quas contra Andream et Theodoretum episcopos, qui adversus capita scripserunt, edidi. Complectitur autem idem libellus sub finem breves quasdam 135 de Christi dispensatione expositiones, easque bonas admodum et utiles. Offer ei similiter ex illis quæ D

μονογενῆς Λόγος, ἐγενήθη ὁ αὐτός καὶ κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός, καὶ ὅτι Θεοτόκος ἐστὶν ἡ ἀγία Παρθένος, καὶ ὅτι ἐν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, καὶ ὅτι οὐ δύο Υἱοί, οὐ δύο Χριστοί, ἀλλ' εἷς, πῶς γὰρ ἐν ταῖς Νεστορίου συμφέρονται δόξαι; Νεστόριος μὲν γὰρ ἐν ταῖς ἐαυτοῦ ἐξηγήσει προσποιεῖται λέγειν ὅτι Υἱὸς εἷς, καὶ εἷς Κύριος· ἀλλὰ ἀναφέρει τὴν υἰότητα καὶ τὴν κυριότητα ἐπὶ μόνον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον. Ὅταν δὲ ἔλθῃ εἰς τὴν οἰκονομίαν, πάλιν, ὡς ἕτερον Κύριον, τὸν ἐκ γυναικός ἰδίᾳ ἀνθρωπὸν φησι, συναφθέντα τῇ ἀξίᾳ τῆς ἰσοτιμίας. Τὸ γὰρ λέγειν ὅτι διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς Λόγος Χριστὸς ὀνομάζεται, ὅτι ἔχει τὴν συνάφειαν τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν, πῶς οὐκ ἀναργὲς ἐστὶ δύο λέγειν Χριστοὺς, εἰ Χριστὸς πρὸς Χριστὸν ἔχει συνάφειαν, ὡς ἄλλος πρὸς ἄλλον; Οἱ δὲ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς οὐδὲν εἰρήκασι τοιούτων, τὰς δὲ φωνὰς διακρούσι μόνως Ἰ. Διακρούσι δὲ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, ὡς τὰς μὲν θεοπρεπεῖς εἶναι λέγειν, τὰς δὲ ἀνθρωπίνως, τὰς δὲ κοινωποποιηθείσας, ὡς ἔχουσας ὁμοῦ καὶ τὸ θεοπρεπεῖς, καὶ τὸ ἀνθρώπινον, πλὴν εἰρημένως περὶ ἐνός, καὶ τοῦ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὡς Νεστόριος τὰς μὲν τῷ Θεῷ Λόγῳ ἰδικῶς ἀπονέμει, τὰς δὲ τῷ ἐκ γυναικός, ὡς ἐτέρῳ Υἱῷ. Ἐτερον δὲ ἐστὶ τὸ φωνῶν εἶδέναι διαφοράν, καὶ ἕτερον τὸ μερίζειν δύο προσώποις, ὡς ἐτέρῳ, καὶ ἐτέρῳ. Ἡ δὲ ἐπιστολὴ ἡ πρὸς Ἀκάκιον μάλιστα, ἥς ἡ ἀρχὴ: « Χρῆμα μὲν ἀδελφοῖς ἡ πρόσθεσις γλυκὺ τε καὶ ἀξιάγαστον, » καλὴν ἀπολογίαν ἔχει περὶ πάντων. Ἐχει δὲ πλείστας ἐπιστολάς ἐν τῷ γλωσσοκόμῳ: ὡς ὀφείλεις σπουδαίως ἐπιδοῦναι: προσάγαγε δὲ τῷ μεγαπρεπεστάτῳ πραιποσίτῳ, καὶ τὰ ἀποσταλέντα παρ' ἐμοῦ δύο βιβλία, ἐν μὲν, κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν, ἕτερον δὲ ἔχον τὰ ἐν τῇ συνόδῳ πεπραγμένα κατὰ Νεστορίου καὶ τῶν τὰ αὐτοῦ φρονούντων, καὶ ἀντιβῆσαι παρ' ἐμοῦ γεγραμμένας πρὸς τοὺς γράψαντας κατὰ τῶν κεφαλαίων δύο δὲ εἰσὶν ἐπίσκοποι, Ἀνδρέας καὶ Θεοδώρητος. Ἐχει δὲ ἐπὶ τέλει τὸ αὐτὸ βιβλίον καὶ συντόμους ἐκθέσεις περὶ τῆς κατὰ Χριστὸν οἰκονομίας, σφόδρα καλὰς, καὶ ὠφελῆσαι δυναμένας. Προσάγαγε δὲ ὁμοίως αὐτῷ ἐκ τῶν ἔχουσῶν ἕρμα ἐπιστολάς πέντε, μίαν μὲν τοῦ μακαρίου πάπα Ἀθανασίου πρὸς Ἐπίκτητον, καὶ ἄλλην πρὸς Ἰωάννην παρ' ἡμῶν, καὶ πρὸς Νεστόριον δύο, μίαν τῆς μικρᾶν, καὶ μίαν τὴν μεγάλην, καὶ τὴν πρὸς Ἀκάκιον. Αὐτὰς ὁ γὰρ ἐζήτησε παρ' ἡμῶν. παρὰ Ἀθανασίου ad Epictetum; alteram meam, illam videlicet quam ad Joannem perscripsi; rursus duas meas, quas ad Nestorium misi; exiguam unam, prolixam alteram; denique illam quæ est ad Acacium. Nam istas omnes a nobis petit.

EPISTOLA XLV (ol. XXXVIII).

AD SUCCENSUM EPISCOPUM.

Ejusdem Cyrilli ad Succensum episcopum Diocæsareæ Isauriensis provincie epistola 1. De fide.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν μακαριώτατον Ἐπίσκοπον τῆς Διοκαισαρείων τῆς κατὰ τὴν Ἰσαύρων ἐπαρχίαν, Περὶ πίστεως α'.

Perlegi commonitorium quod a tua sanctitate directum est, et valde gavisus sum quod, cum ipse

Ἐνέτυχον μὲν τῷ ὑπομνηστικῷ τῷ παρὰ τῆς σῆς δόξῆτος ἀποσταλέντι, ἥσθη δὲ ἄγαν ὅτι κατὰ

Varie lectiones codicis Segueriani.

γ μόνον. δ τοιαύτας ἐν γλωσσοκομίῳ. ε τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ. ζ γινόμενας. η ταῦτα.

ἑνόμενος ἡμᾶς τε καὶ ἑτέρους ὠφελεῖν ἐκ πολλῆς Ἀ
 θγαν φιλομαθίας, προτρέπειν ἀξιολῶς ἃ εἰς νοῦν ἔχο-
 μεν, καὶ σε φρονεῖν ὑπειλήφαμεν, ταῦτα καὶ γράψαι.
 φρονούμεν τοίνυν περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οἰκο-
 νομίας, ἃ καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἅγιοι Πατέρες. Ἀναγνόν-
 τες γὰρ τοὺς ἐλαίων νόμους, τὸν ἑαυτῶν νοῦν κα-
 ταρρυθμιζόμεν, ὥστε κατόπιν αὐτῶν λέναι, καὶ μηδὲν
 τῆ τῶν δογμάτων ὀρθότητι καινὸν ἐπισφῆσαι.
 Ἐπειδὴ δὲ ἡ σὴ τελειότης διακυνθάνεται πότερον
 χρῆ λέγειν ἐπὶ Χριστοῦ δύο φύσεις, ἢ μὴ, δεῖν ψήθη-
 ῖεν κατὰ καιροῦς, ὡς φασί, κακοκινήθη τῆ τῶν ὀρ-
 θεόξων Ἐκκλησίᾳ. Οὗτος ἀποθέμενος, ὥσπερ οὖν
 ἐνόμισε, τὸν τῆς Μακεδονικῆς αἰρέσεως σπῆλον, εἰς
 ἑτέραν ἐκπέπτωκεν ἀρρώστιαν. Περφρόνηκε γὰρ καὶ
 γέγραφε, ὅτι ἑτερος μὲν Υἱὸς κατ' ἰδίαν ἐστὶν ὁ ἐκ
 σπέρματος Δαβὶδ γεννηθεὶς ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου
 καὶ θεομήτορος· ἑτερος δὲ πάλιν ἰδικῶς Υἱὸς ὁ ἐκ
 Θεοῦ Πατρὸς Λόγος. Κωδῶ ὥσπερ προβάτου κατα-
 σκιάζων τὸν λύκον, προσποιεῖται μὲν ἕνα Χριστὸν
 λέγειν· ἀναφέρων μὲν τὸ ἕνομα ἐπὶ μόνον τὸν ἐκ
 Θεοῦ Πατρὸς Λόγον γεννηθέντα Υἱὸν μονογενῆ· ὡς
 ἐν χάριτος δὲ τάξει προσνέμων αὐτῷ, καθά φησιν
 αὐτός· καὶ τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ υἱὸν ἀποκαλεῖ,
 ὡς ἐνωθέντα, φησὶ, τῷ κατὰ ἀλήθειαν Υἱῷ· ἐνωθέντα
 δὲ, οὐχ ὥσπερ ἡμεῖς δοξάζομεν, ἀλλὰ κατὰ μόνην
 τὴν ἀξίαν, καὶ κατὰ αὐθεντίαν, καὶ κατὰ ἰσοτιμίαν.
 Τοῦτου γέγονε μαθητῆς Νεστόριος· καὶ ἐκ τῶν ἐκει-
 νου βιβλίων ἐσκατισμένος, προσποιεῖται μὲν Χριστὸν
 ἕνα, καὶ Υἱὸν, καὶ Κύριον ὁμολογεῖν, μερίζει δὲ καὶ
 αὐτὸς εἰς δύο τὸν ἕνα, καὶ ἀνὰ μέρος· ἀνθρώπον συν-
 ῆφθαι λέγων τῷ Θεῷ Λόγῳ, τῇ ὁμωνυμίᾳ, τῇ ἰσο-
 τιμίᾳ [τῇ τάξει], τῇ ἀξίᾳ. Καὶ τοῦν τὰς φωνὰς τὰς
 ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς κηρύγμασι
 περὶ Χριστοῦ κειμένας διορίζει, καὶ φησὶ τὰς μὲν
 ἐφαρμόζεσθαι δεῖν τῷ ἀνθρώπῳ, δηλονότι τὰς ἀνθρω-
 πίνους· τὰς δὲ πρέπειν κατὰ μόνον τῷ Θεῷ Λόγῳ,
 δηλονότι τὰς θεοπρεπτεῖς. Καὶ ἐπειδὴ διέστησι πολ-
 λαχῶς, καὶ ἀνὰ μέρος εἶθησιν ὡς ἀνθρώπον ἰδικῶς
 τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου γεγεννημένον, καὶ ὁμοίως
 ἰδικῶς, καὶ ἀνὰ μέρος, Υἱὸν τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λό-
 γον, διὰ τοῦτο τὴν ἁγίαν Παρθένον οὐ Θεοτόκον εἶναι
 φησιν, ἀνθρωποτόκον δὲ μᾶλλον. Ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτω
 ταῦτα ἔχειν διακειμεθα, ἀλλ' ἐδιδάχθημεν παρὰ τῆς
 Θεῆς Γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἕνα Υἱὸν καὶ
 Χριστὸν καὶ Κύριον ὁμολογεῖν, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν ἐκ
 Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, γεννηθέντα μὲν ἐξ αὐτοῦ πρὸ
 αἰώνων, θεοπρεπῶς καὶ ἀρρήτως· ἐν ἑσάτοις δὲ τοῦ
 αἰῶνος καιροῖς τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς γεννηθέντα κατὰ
 σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου· καὶ ἐπειδὴ Θεὸν ἐναν-
 θρωπήσαντα καὶ σαρκωθέντα γεγέννηκε, διὰ τοῦτο
 καὶ ὀνομάζομεν Θεοτόκον αὐτήν. Εἰς οὖν ἐστὶν Υἱὸς,
 εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ πρὸ τῆς σαρκώσεως,
 καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν. Οὐ γὰρ ἑτερος ἦν Υἱὸς ὁ ἐκ
 Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, ἑτερος δὲ πάλιν ὁ ἐκ τῆς ἁγίας
 Παρθένου· ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ προαιώνιος καὶ κατὰ
 σάρκα ἐκ ὕναικός γεγεννηθεὶς πιστεύεται· οὐχ ὡς

tua insigni doctrina possis et nobis et cæteris pro-
 desse, tamen hortari digneris ut quæ mente retine-
 mus teque sentire existimamus, eadem quoque scri-
 bamus. Igitur de Salvatoris nostri dispensatione
 eadem sentimus quæ ante nos beati Patres nostri
 senserunt. Dum enim illorum opera legimus, ita
 moderamus animum ut illos duces a tergo sequatur,
 et nihil novum rectis dogmatibus invehat. Sed quia
 sciscitatur tua sanctitas utrum in Christo duas na-
 turas dicere oporteat, an secus, ad hoc respondendum
 putavimus. Diodorus quidam, sancti Spiritus
 olim impugnator, ut alunt, cum orthodoxorum Ec-
 clesia communicavit. Hic deposita, ut putavit, Ma-
 cedonianæ hæresis labe, in alterius morbi vim de-
 cidit. Sensit enim ac scripsit alterum seorsim esse
 filium eum qui ex semine David ex sancta Virgine
 Deique matre natus est, alterum rursus privatim
 filium illud ex Deo Patre Verbum. Qui sub ovina
 pelle quodammodo lupum contegens²¹, unum se
 Christum dicere simulat, sed cum referat quidem
 hoc nomen ad solum illud ex Deo Patre genitum
 Verbum Filium unigenitum, ipsum quoque ex se-
 mine David filium appellat; sed tanquam gratiæ loco
 nomen hoc ei tribuit, ntpote qui illi secundum ver-
 ritatem Filio sit unitus. Unitus autem non ut nos
 asserimus, sed secundum solam dignitatem, et se-
 cundum auctoritatem, et secundum honoris æquali-
 tatem. Hujus discipulus exstitit Nestorius: itaque ex
 ixijs libris obtenebratus, simulat quidem se Chri-
 stum unum, et Filium, et Dominum **136** confiteri,
 sed dividit etiam ipse unum in duos, ac seorsim
 ponit, cum hominem conjunctum esse Deo Verbo
 dicat communionem nominis, honoris æqualitate, digni-
 tate. Itaque voces in evangelicis apostolicisque
 præconijs de Christo positas distinguit, et alias qui-
 dem homini tribuendas esse asserit, nimirum huma-
 nas, alias vero singulariter Deo Verbo convenire,
 scilicet divinas. Et quia multipliciter dividit, ac
 seorsim ponit tanquam hominem proprie, illum
 ex sancta Virgine natum, et similiter proprie ac
 seorsim Filium illud ex Deo Patre Verbum, propter-
 ea sanctam illam Virginem non Dei genitricem, sed
 potius hominis matrem esse asserit. Nos vero non
 ita se hæc habere sentimus, sed a divinis Litteris et
 a sanctis Patribus edocti didicimus unum Filium et
 Christum et Dominum confiteri, hoc est, illud ex
 Deo Patre Verbum, ex ipso quidem ante sæcula di-
 vino et ineffabili modo genitum, idemque in extre-
 mis sæculi temporibus propter nos secundum car-
 nem ex sancta Virgine natum: quam, quia Deum
 hominem factum et incarnatum genuit, ea de causa
 etiam Dei matrem appellamus. Unus ergo est Filius,
 unus Dominus Jesus Christus²², et ante incarnatio-
 nem, et post incarnationem. Non enim alter Filius
 erat illud ex Deo Patre Verbum, alter præterea ille
 ex sancta Virgine natus: sed ille idem qui erat ante
 sæcula, etiam secundum carnem ex muliere natus

²¹ Matth. vii, 15. ²² I-Cor. viii, 6.

creditur; non quod ejus divinitas initium acceperit ut sit, aut ad initium existentiae per sanctam Virginem vocata sit: sed quod, ut dixi, cum ante saecula Verbum esset, ex illa secundum carnem natum esse dicitur. Nam propria ipsius erat illa caro, ut cujusque nostrum proprium singulorum corpus. Quia vero nonnulli nobis Apollinarii errores objiciunt, ac dicunt: Si unum dicitis Filium secundum perfectam atque commistam unitatem, illud ex Deo Patre Verbum hominem factum et incarnatum, utique illud etiam opinari et sentire decrevistis, commisionem, vel confusionem, aut compactionem factam esse Verbi cum corpore, aut certe corporis immutationem in divinitatis naturam. Ea de causa nos admodum sapienter, ut calumniam repellamus, dicimus illud Dei Patris Verbum, modo qui neque intelligi neque exprimi verbis possit, unisse sibi corpus animatum anima intellectuali, et prodiisse hominem ex muliere, **137** non immutatione naturae, sed potius dispensatoria voluntate nostri similem factum. Voluit enim homo fieri, non eo amisso quod secundum naturam Deus erat. Sed quamvis in nostras mensuras descenderit, et servi formam induerit²⁰, tamen sic quoque in suae divinitatis excellentia, et in suo naturali dominatu permansit. Nos igitur dum illi sanctae carni animam intelligentem habenti, ineffabiliter et supra quam intelligi possit, illud ex Deo Patre Verbum unimus, citra confusionem ullam, citra conversionem atque immutationem, unum Christum et Filium et Dominum confitemur, Deum eundem et hominem, non alterum atque alterum, sed qui, cum unus idemque sit, et hoc et illud existat et intelligatur. Itaque nonnunquam ut homo ratione dispensatoria et humanitatis modo loquitur, nonnunquam vero tanquam Deus cum potestate quae Deum deceat, verba facit. Illud etiam asserimus, diligenter exquirentes illius cum carne dispensationis modum, et subtiliter circumspicientes hoc mysterium, intelligimus Dei Patris Verbum hominem factum et incarnatum fuisse, non quod ex natura sua divina formaverit: sacrum illud corpus, sed ex virgine Maria sumpserit. Alioqui quomodo factus est homo, si nostrum corpus minime gestavit? Considerantes igitur, ut dixi, modum humanationis, intelligimus duas inter se indissolubili unione convenisse naturas, citra confusionem atque immutationem ullam: caro enim caro est, et non divinitas, etiamsi Dei caro facta est: itemque Verbum Deus est, et non caro, quamvis dispensatoria ratione propriam sibi fecerit carnem. Igitur cum id consideramus, nihil illum in unitate concursum violamus, dum ex duabus naturis factum esse dicimus: sed post unionem, naturas alteram ab altera non dividimus, neque in duos Filios illum unum impartibilemque secamus, sed unum asserimus Fi-

Α τῆς θεότητος αὐτοῦ ἀρχὴν λαβούσης εἰς τὸ εἶναι, ἤγουν εἰς ἀρχὴν ὑπάρξεως κεκλημένης διὰ τῆς ἀγίας Παρθένου· ἀλλ' ὅτι μᾶλλον, ὡς ἔφη, προαιώνιος ὢν Λόγος, ἐξ αὐτῆς γεγενῆσθαι λέγεται κατὰ σάρκα. Ἰδία γὰρ ἦν αὐτοῦ ἡ σὰρξ. καθάπαρ ἀμέλει καὶ ἡμῶν ἐκάστου, τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα. Ἐπειδὴ δὲ τινες ἐπιπλέκουσιν ἡμῖν τὰς Ἀπολιναρίου δόξας, καὶ φασιν ὅτι, εἰ ἓνα λέγετε καθ' ἑνωσιν ἀκριθῆ καὶ συγκεραμμένην Ἰδὴν, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον ἐνανθρωπήσαντα καὶ σσαρκωμένον, τάχα που κάκεινο φαντάζεσθαι καὶ φρονεῖν ἐγνώκατε, ὅτι σύγκρασις, ἢ σὺγχυσις, ἢ φουρμὸς γέγονε τοῦ Λόγου πρὸς τὸ σῶμα, ἤγουν τοῦ σώματος εἰς φύσιν θεότητος μεταβολή. Ταύτη τοι, καὶ μάλα ἐμπρόσως ἡμεῖς ἀποκρουόμενοι τὴν συκοφαντίαν, φαμὲν, ὅτι ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, ἀπειρινοήτως τε καὶ ὡς οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ἦν ὡς ἐν αὐτῷ σῶμα ἐμφυχωμένον, ψυχῇ νοεῖν, καὶ προῆλθεν ἀνθρώπος ἐκ γυναικὸς, οὐ μεταβολῆ φύσεως καθ' ἡμᾶς γεγωνῶς, ἀλλ' εὐδοκίᾳ μᾶλλον οἰκονομικῆ. Ἡθέλησε γὰρ ἀνθρώπος γενέσθαι, τὸ εἶναι Θεὸς κατὰ φύσιν οὐκ ἀποβαλὼν. Ἀλλ' εἰ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καθίκετο⁴ μέτροις, καὶ παφόρηκε τὴν τοῦ δούλου μορφήν, καὶ οὕτω μεμνήσκην ἐν ταῖς τῆς θεότητος ὑπεροχαῖς, καὶ ἐν τῇ φυσικῇ κυριότητι. Ἐνοῦντες τοίνυν ἡμεῖς τῇ ἀγίᾳ σαρκί, ψυχὴν ἐχούση τὴν νοερὰν, ἀποβήτως τε καὶ ὑπὲρ νοῦν, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀμεταβλήτως, ἓνα Χριστὸν καὶ Ἰδὴν, καὶ Κύριον ὁμολογοῦμεν, τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ ἀνθρώπον, οὐχ ἕτερον καὶ ἕτερον, ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν, τοῦτο κάκεινο ὑπάρχοντα καὶ νοούμενον. Ταίγαρτοι ποτὲ μὲν, ὡς ἀνθρώπος οἰκονομικῶς καὶ ἀνθρωπίνως διαλέγεται, ποτὲ δὲ, ὡς Θεὸς μετ' ἐξουσίας τῆς θεοπραποῦς ποιεῖται τοὺς λόγους. Φαμὲν δὲ κάκεινο, βασανίζοντας εὐτέχνως τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸν τρόπον, καὶ περιθροῦντες ἰσχυρῶς τὸ μυστήριον, ὁρῶμεν ὅτι ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος; ἐνηθρώπησέ τε καὶ ἐσαρκώθη, καὶ οὐκ ἐκ τῆς αὐτοῦ θείας φύσεως τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο πεπλαστούργηκε σῶμα, ἀλλ' ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας μᾶλλον ἔλαθεν αὐτό. Ἐπεὶ πῶς γέγονεν ἀνθρώπος, εἰ μὴ σῶμα παφόρηκε τὸ ἡμέτερον; Ἐνοοῦντες τοίνυν, ὡς ἔφη, τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸν τρόπον, ὁρῶμεν ὅτι δύο φύσεις συνῆλθον ἀλλήλαις καθ' ἑνωσιν ἀδιάσπαστον ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως· ἡ γὰρ σὰρξ σὰρξ ἐστὶ, καὶ οὐ θεότης, εἰ καὶ γέγονε Θεοῦ σὰρξ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Λόγος Θεός ἐστι, καὶ οὐ σὰρξ, εἰ καὶ ἴδιαν ἐποίησατο τὴν σάρκα οἰκονομικῶς. Ὅταν οὖν ἐνοῶμεν τοῦτο, οὐδὲν ἀδικούμεν τὴν εἰς ἐνότητα συνδρομήν, ἐκ δύο φύσεων γεγενῆσθαι λέγοντες μετὰ μέντοι τὴν ἑνωσιν οὐ διαιρούμεν τὰς φύσεις ἀπ' ἀλλήλων, οὐδὲ εἰς δύο τέμνομεν Ἰ τοὺς τὸν ἓνα καὶ ἀμέριστον, ἀλλ' ἓνα φαμὲν Ἰδὴν, καὶ ὡς οἱ Πατέρες εἰρήκασι, μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σσαρκωμένην. Οὐκοῦν ὅσον μὲν ἦσαν εἰς ἔννοιαν, καὶ εἰς γε μόνον τὸ ὄρεῖν ταῖς τῆς ψυχῆς ὁμμασι, τίνα τρόπον ἐνη-

²⁰ Philipp. II, 6.

Variae lectiones codicis Segueriani.

⁴ Ἰσ. καθίκετο.

θρόπῃσιν ὁ Μονογενῆς, δύο τὰς φύσεις εἶναι φάμεν ὡς ἐνωθείσας, ἵνα δὲ Χριστὸν καὶ Υἱὸν καὶ Κύριον, τὸν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, ἐνανθρωπήσαντα καὶ σαρκωμένον. Καὶ, εἰ δοκεῖ, δεξώμεθα πρὸς παράδειγμα τὴν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς σύνθεσιν, καθ' ἣν ἔσμεν ἄνθρωποι. Συνθεθείμεθα γὰρ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ ὄρωμεν δύο φύσεις, ἑτέραν μὲν, τὴν τοῦ σώματος, ἑτέραν δὲ, τὴν τῆς ψυχῆς· ἀλλ' εἰς εἰς ἀμφοῖν καθ' ἑνωσιν ἄνθρωπος. Καὶ οὐχ ὅτι ἐκ δύο συντίθεται φύσεων ὁ ἄνθρωπος, δύο ἀνθρώπους τὸν ἕνα νομιστόν, ἀλλ' ἕνα τὸν αὐτὸν κατὰ σύνθεσιν, ὡς ἔφη, τὸν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. Ἐάν γὰρ ἀνέλωμεν τὸ, ὅτι ἐκ δύο καὶ διαφόρων φύσεων ὁ εἰς καὶ μόνος ἐστὶ Χριστὸς, ἀδιάσπαστος ὢν καὶ μετὰ τὴν ἑνωσιν, ἐροῦσιν αἱ τῆ ὀρθῇ δόξῃ μαχόμενοι· Εἰ μία φύσις τὸ Διόν, πῶς ἐνηθρώπησεν, ἢ ποῖαν ἰδίαν ἐποίησατο σάρκα; Ἐπειδὴ δὲ εὔρον ἐν τῷ ὀπομησιακῷ ἔμφασιν τινα λόγου τοιαύτην, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὸ ἔργον σώμα τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, εἰς θεότητα, φησὶ ἰ, μετακινήσθη, ὡς εἶναι τὸ Διόν θεότητα μόνην, δεῖν φήθησαν καὶ πρὸς γε τοῦτο εἰπεῖν. Παῦλος ὁ μακάριος γράφει τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὰς αἰτίας ἐξηγούμενος, ποτὲ μὲν, ὅτι· Ἐ τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ Θεὸς τὸν αὐτοῦ Υἱὸν κέμενος ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῆ ἐν ἡμῖν τοῖς μη κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ Πνεῦμα· ποτὲ δὲ κάλιν· Ἐπειδὴ γὰρ τὰ παιδία σκωικύνθησαν αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς παρακλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τοὺτους, ὅσοι φόβου θανάτου διακινῶντες τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας. Οὐ γὰρ δὴ που ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται· ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι. Ὁ μὲν οὖν ὅτι ἐκ τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως παθοῦσης τὴν φθορὰν, καὶ τυραννομένης τῆς ἐν ἡμῖν διαβολας ἐκ τῶν τῆς σαρκὸς ἠδονῶν, ἦτοι κινήματων ἐμφύτων, ἀναγκαῖον γέγονεν ἡμῖν εἰς σωτηρίαν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τὸ, ἐνανθρωπήσαι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἵνα τὴν σάρκα τὴν ἀνθρωπίνην ὑπενηνεγμένην τῇ φθορᾷ, καὶ νοσήσασαν τὸ φιλήδονον, ἰδίαν ποιήσῃται· καὶ ἐπειδήπερ ἐστὶ ζωὴ καὶ ζωοποιός, καταργήσῃ μὲν τὴν ἐν αὐτῇ φθορὰν, ἐπιτιμήσῃ δὲ καὶ τοῖς ἐμφύτοις κινήμασι, τοῖς εἰς φιλήδονίαν δηλαδὴ. Ἐν γὰρ οὕτω νεκρωθῆναι τὴν ἁμαρτίαν τὴν ἐν αὐτῇ. Μαρτυρήματα δὲ καὶ τοῦ μακαρίου Παύλου νόμον ἁμαρτίας κατέσταντος τὸ ἐν ἡμῖν ἐμφυτον κίνημα. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἡ ἀνθρωπίνη σὰρξ γέγονεν ἰδία τοῦ Λόγου, νεκρῶνται μὲν τὸ ὑποφέρεσθαι τῇ φθορᾷ· καὶ ἐπειδὴ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν ὡς Θεός, οἰκειωσάμενος αὐ-

lium, et, ut sancti Patres dixerunt, unam naturam Dei Verbi incarnatam. Itaque quantum ad considerandum attinet, atque animi oculis tantummodo contemplandum quomodo homo factus sit ille Unigenitus, duas naturas unitas esse dicimus, unam vero Christum et Filium et Dominum illud Dei Patris Verbum hominem factum et incarnatum asserimus. At, si placet, hanc ipsam nostram compositionem qua sumus homines, in exemplum accipiamus. Ex anima namque et corpore sumus compositi, duasque naturas intuemur, alteram corporis, alteram animæ : sed unus ex utriusque unione constat homo. Neque vero quia ex duabus naturis homo compositus est, duos putare debemus homines qui unus est, sed unum eundem per compositionem, ut dixi, qui ex anima constat et corpore. Nam si negaverimus ex duabus diversisque naturis unum ac solum esse Christum qui post unionem dividi non possit, dicturi sumus quò cum recta fide bellum gerunt : Si totum una est natura, quomodo factus est homo, quamve carnem propriam fecit? Quoniam vero in ipso commonitorio formam quamdam sermonis hujuscemodi reperi, quod post resurrectionem sanctum illud corpus nostri omnium Salvatoris Christi in divinitatis naturam transierit, ut totum sit sola divinitas; ad hoc quoque respondendum censui. Beatus Paulus, causas incarnationis unigeniti Filii Dei exponens, nunc quidem scribit : « Quod enim impossibile erat legis, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium suum mittens in similitudine carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum Spiritum ». Nunc rursus : « Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem, ut per mortem destrueret enim qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, et libera. et eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti. Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit : unde debuit per omnia fratribus similari ». Asserimus igitur ex Adam prævaricatione humanam naturam in corruptionem incidisse, cumque animus noster voluptatum carnis, ac motuum insitorum tyrannico dominatu premeretur, necessarium ad salutem fuisse nobis qui in terris degimus, Dei Verbum hominem fieri, ut humanam carnem corruptioni subjectam et voluptatum cupiditate laborantem propriam faceret; et cum vita sit ac vivificator, destrueret corruptionem quæ illam invaserat, et insitos motus ad concupiscentiam ac voluptatem pertrahentes compeceret. Hac namque ratione mortificari poterat in nostra carne peccatum. Meminimus etiam beatum Paulum legem peccati appellasse insitos in

Ἀ Rom. viii, 3, 4. Ἰσ. Hebr. ii, 14-17. Ἰσ. Rom. vii, 25.

Varie lectiones codicis Seguleriani.

• Ἰσ. ἀρθεοξία. Ἰσ. θεότητος φύσιν.
ΠΑΤΡΟΙ. GR. LXXVII.

nobis voluptuarios motus. Quapropter quia humana caro facta est Verbi propria, desiit jam corruptioni succumbere : et quia tanquam Deus peccatum non fecit²⁷, cum eam sibi unisset, ut dixi, propriamque fecisset, desiit etiam illa voluptatibus cupiditatisque subjacere. Neque hoc sibi acquisivit unigenitum illud Dei Verbum (est enim semper id ipsum quod est), sed procul dubio nobis. Nam si ex Adæ prævaricatione facti sumus malis obnoxii, evenient utique nobis etiam bona quæ in Christo sunt, incorruptio scilicet peccatorumque mortificatio. Factus est igitur homo, non hominem assumpsit, ut Nestorio placet. Atque ut homo factus esse credatur, licet id quod erat permanserit, nimirum Deus secundum naturam, idcirco et esurire dicitur, et ex itinere fatigari, perferre etiam somnum et turbationem atque tristitiam, cæterasque humanas atque irreprehensibiles passiones. Contraque ut certos faceret videntes se, cum sit homo, etiam verum Deum esse, efficiebat divina miracula, cum increparet mare, mortuos excitaret, aliaque admirabilia ederet opera. Crucem quoque sustinuit, ut mortem carne, non deitatis natura, perpressus, fieret primogenitus ex mortuis²⁸, et ipsi humanæ naturæ immortalitatis aditum aperiret; inferis quoque spoliatis, animas liberaret quæ ibi conclusæ tenebantur. Post resurrectionem vero erat quidem illud ipsum corpus quod passum fuerat, non tamen adhuc in se humanas infirmitates habens. Non enim ultra illud corpus famis, aut fatigationis, aut alicujus alterius ejusmodi esse susceptivum asserimus, sed jam incorruptibile : neque id solum, verum etiam vivificum, vitæ namque corpus est, id est unigeniti Filii; glorificatum etiam claritate quæ maxime Deum decet, et intelligitur Dei corpus. Itaque si quis illud corpus etiam divinum dicat, ut nimirum corpus hominis humanum, a decenti ratione non deviat. Unde opinor etiam sapientissime beatum apostolum Paulum dixisse : « Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus²⁹. » Cum sit enim proprium Dei corpus, omnia humana transcendit. Conversionem porro in deitatis naturam subire non contingit corpus e terra; id enim fieri non potest : alioqui deitati derogabimus tanquam sit facta, et tanquam illi aliquid accesserit, **140** quod illius naturæ proprium non sit. Par enim est ad absurditatis rationem dicere mutatum esse corpus in deitatis naturam, et dicere divinitatem in carnis naturam transiisse. Sicut autem hoc est impossibile, quia immutabilis est et invariabilis natura deitatis, ita illud quoque alterum fieri non potest. Neque enim contingit in deitatis essentiam vel naturam, aliquam creaturam posse converti : inter creaturas autem ipsa etiam caro numeratur. Ergo Christi corpus esse quidem divinum asserimus, cum sit Dei corpus et ineffabili gloria decoratum, incorruptibile, sanctum, vivificum : esse autem in deitatis

τὴν καὶ ἰδίαν ἀποφύνας, ὡς ἔφη, πεκαυται καὶ τοῦ νοσεῖν τὸ φιλήθονον. Καὶ οὐχ ἑαυτῷ τούτο κατώρθωκεν ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος (ἔστι γὰρ, ὃ ἐστὶν αὐτὸς), ἀλλ' ἡμῖν δολονόη. Εἰ γὰρ ὑπενηνέμεθα τοῖς ἐκ παραβάσεως τῆς ἐν Ἀδὰμ κακοῖς, ἤξει πάντως ἐφ' ἡμᾶς καὶ τὰ ἐν Χριστῷ, τοῦτ' ἐστὶν, ἡ ἀφθαρσία, καὶ τῆς ἀμαρτίας ἡ νέκρωσις. Οὐκοῦν γέγονεν ἀνθρώπος, οὐκ ἀνθρώπον ἀνέλαθεν, ὡς Νεστορίῳ δοκεῖ. Καὶ ἵνα πιστευθῆ ἀνθρώπος γεγῶσεν, καίτοι μεμνηκῶς ὑπερ ἦν, δὴλον δὲ ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν, ταύτη τοι καὶ πεινῆσαι λέγεται, καὶ καμῖν ἐξ ἐθιοποιρίας, ἀνασχέσθαι δὲ καὶ ὕπνου καὶ ταραχῆς καὶ λύπης, καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων καὶ ἀδιαβλήτων παθῶν. Ἴνα δὲ πάλιν πληροφῶρη τὸς ὄρωντας αὐτὸν, ὅτι μετὰ τοῦ εἶναι ἀνθρώπος, καὶ Θεὸς ἐστὶν ἀληθινός, ἡργάζετο τὰς θεοσημείας, θαλάσσαις ἐπιτιμῶν, νεκρῶν ἐγείρων, καὶ τὰ ἔτερα παράδοξα κατορθῶν. Ἐπέμεινε δὲ καὶ σταυρῶν, ἵνα σαρκὶ παθῶν τὸν θάνατον καὶ οὐ φύσει θεότητος, γένηται πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ὁδοποιήσῃ τῇ ἀνθρώπου φύσει τὴν εἰς ἀφθαρσίαν ὁδόν, καὶ σκυλεύσας τὸν ἔθνη τὰς αὐτοῦ καθαιργημένας ἐλευθερώσῃ ψυχάς. Μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν ἦν μὲν αὐτὸ τὸ σῶμα τὸ πεπονηδός, πλην οὐκέτι τὰς ἀνθρωπίνων ἀσθενείας ἔχον ἐν ἑαυτῷ. Οὐ γὰρ ἐτι παύσης, ἢ κόπου, ἢ ἐτέρου τῶν τοιοῦτων τινός ἐκτικτὸν εἶναι φαινομεν αὐτὸ, ἀλλὰ λοιπὸν ἀφθαρτόν· καὶ οὐχὶ τούτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ζωοποιόν· ζωῆς γὰρ ἐστὶ σῶμα, οὗτ' ἐστὶ, τοῦ Μονογενοῦς· καταλαμβάνουσα δὲ καὶ δόξῃ τῇ θεοπροπεσάτη, καὶ νοεῖται Θεοῦ σῶμα. Τοιγάρτοι, κἂν εἴ τις αὐτὸ λέγοι θεῖον ὡς περ ἀμέλει τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἀνθρώπινον, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρέποντος λογισμοῦ. Ὅθεν οἶμαι καὶ τὸν σοφώτατον Παῦλον εἰπεῖν· « Εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σὰρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν. » Θεοῦ γὰρ, ὡς ἔφη, ἔκον σῶμα ὑπάρχον, ὑπάρθευ πάντα τὰ ἀνθρώπινα. Μεταβολὴν δὲ τὴν εἰς τὴν τῆς θεότητος φύσιν, οὐκ ἐνδέχεται παθεῖν σῶμα τὸ ἀπὸ γῆς· ἀμήχανον γὰρ· ἐπεὶ καταγορευόμεν τῆς θεότητος ὡς γεννητῆς, καὶ ὡς προσλαβοῦσης τι ἐν ἑαυτῇ, ὃ μὴ ἐστὶ κατὰ φύσιν ἴδιον αὐτῆς. Ἴσον γὰρ ἐστὶν εἰς ἀτοπίας λόγον τὸ εἰπεῖν ὅτι μετεβλήθη τὸ σῶμα εἰς θεότητος φύσιν, καὶ μὴ κἀκεῖνο, ὅτι μετεβλήθη ὁ Λόγος εἰς φύσιν σαρκός, τῷ λέγειν μεταχειρωμέναι τὴν θεότητα εἰς φύσιν σαρκός. Ὅσπερ δὲ τούτο ἀμήχανον, ἀτραπὸς γὰρ καὶ ἀναλλοίωτος ἐστὶν, οὕτω καὶ τὸ ἕτερον. Οὐ γὰρ ἐστὶ τῶν ἐφικτῶν εἰς θεότητος οὐσίαν ἦτοι φύσιν, μεταχωρῆσαι τι δύνασθαι τῶν κτισμάτων· κτίσμα δὲ καὶ ἡ σὰρξ. Οὐκοῦν θεῖον μὲν εἶναι φαινομεν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ καὶ Θεοῦ σῶμά ἐστι, καὶ ἀβρότην δόξῃ κατηγλατισμένον, ἀφθαρτόν, ἄγιον, ζωοποιόν· ὅτι δὲ εἰς θεότητος φύσιν μετεβλήθη, οὕτε τις τῶν ἁγίων Πατέρων ἢ παφρόνηκεν, ἢ εἰρηκεν, οὕτε ἡμεῖς οὕτω διακαίμεθα. Μὴ ἀγνοεῖτω κἀκεῖνο ἢ σὴ ὁσιότης, ὅτι ὁ τῆς μακαρίας μνήμης Πατῆρ ἡμῶν Ἀθανάσιος, ὁ γενόμενος κατὰ καιροῦς τῆς Ἀλεξανδρῶν ἐπίσκοπος, κεκινημένων τινῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Ἐπίκτιτον ἐπίσκοπον τῆς Κορίνθου,

²⁷ I Petr. II, 22. ²⁸ Coloss. I, 18. ²⁹ II Cor. V, 16.

πάσης ὀρθοδοξίας μεστήν. Ἐπει δὲ ἠλέγχτεο καὶ ἐξ αὐτῆς Νεστορίου, καὶ οἱ τῆ ὀρθῆ πίστει συναγορεύοντες, ταύτην ἀναγινώσκοντες, ἐξεδυσώπουσιν τοὺς τὰ αὐτὰ αὐτῷ φρονεῖν ἐθέλοντας, ἀπειρηκότες πρὸς τοὺς ἐντεῦθεν ἠλέγχους, ἐμηχανήσαντό τι πονηρὸν, καὶ τῆς αἰρετικῆς δυσσεβείας ἄξιον. Παραφθείραντες γὰρ τὴν ἐπιστολὴν, καὶ τὰ μὲν ὑφελόντες, τὰ δὲ προσθένας, ἐκδεδώκασιν· ὡς δοκεῖν καὶ τὸν ἀοίδιμον ἐκείνον συνωδᾶ τῷ Νεστορίῳ φρονεῖν, καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτόν. Ἦν οὖν ἀναγκαῖον ὑπὲρ τοῦ μὴ κάκεισέ τινας παρεφθαρμένην αὐτὴν ἐπιδεικνύναι, ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀντιγράφων τὸ ἴσον λαβόντας, ἀποστελεῖται τῆ σὴ θεοσεβείᾳ. Καὶ γὰρ ὁ εὐλαβέστατος καὶ θεοσεβέστατος τῆς Ἑμεσηγῶν ἐπίσκοπος Παῦλος, ἑλθὼν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, κελίηκε περὶ τούτου λόγον, καὶ εὐρέθη μὲν ἔχων τὸ ἴσον τῆς ἐπιστολῆς, παρεφθαρμένον δὲ καὶ παραποιηθὲν παρὰ τῶν αἰρετικῶν ὥστε καὶ ἤξιωσεν ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀντιγράφων τὸ ἴσον τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν ἐκπεμφθῆναι, καὶ θῆ καὶ πετόμψαμεν. Ἀκολουθοῦντες δὲ πανταχῆ ταῖς τῶν ἁγίων Πατέρων ὀρθοδοξίαις, κατὰ τῶν Νεστορίου δογμάτων συγγεγράψαμεν βιβλίον· καὶ ἕτερον δὲ, διαβεβληκότων τινῶν τῶν κεφαλαίων τὴν δύναμιν· καὶ ταῦτα ἀπέστειλα τῆ σὴ θεοσεβείᾳ, ἵνα εἴ τις εἴεν ἕτεροι τῶν ὁμοπίστων τε καὶ ὁμοψύχων ἡμῖν ἀδελφῶν, ταῖς τινῶν φλυαρίαις συνηρησμένοι, καὶ νομίζοντες ὅτι μετέγνωμεν ἐπὶ τοῖς Νεστορίῳ λεχθείσιν, ἐλεγχθεῖεν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως, καὶ μάθωσιν ὅτι καλῶς καὶ ὀρθῶς ἐπετιμήσαμεν ὡς πεπλανημένων· καὶ νῦν οὐδὲν ἦττον ἐγκείμεθα πανταχοῦ μαχόμενοι ταῖς αὐτοῦ δυσφημίαις. Ἡ δὲ σὴ φαισιότης, τὰ εἰ μεῖζω νοεῖν δυναμένη, καὶ ἡμᾶς ἐφελήσει, καὶ γράφουσα καὶ προσευχομένη.

sunt, mutasse sententiam, hæc legendo coarguantur, et discant eum rite ac recte tanquam errantem a nobis fuisse reprehensum, et nunc nihilominus ubique ad ejus blasphemias oppugnandas incumbere. Tua vero sanctitas cum his majora valeat intelligere, tum scribendo, tum orando nos quoque juvabit.

EPISTOLA XLVI (of. XXXIX).

AD SUCCENSUM EPISTOLA II.

Ἐτερον ὀπορηστικὸν ἀντιγραφὴν πρὸς τὰς πρῶσις ἡμῶν παρ' αὐτοῦ.

Ἐμφανῆ μὲν καθίστησιν αὐτὴν ἡ ἀλήθεια τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὴν, κρύπτεται δὲ, οἶμαι, καὶ πειρᾶται λανθάνειν τὰς τῶν πολυπλόκων ἐνοίας. Οὐ γὰρ ἄξιους αὐτοῦ ἀποφαίνουσι τοῖς λαμπροῖς ὄμμασι κατιδεῖν αὐτὴν. Καὶ οἱ μὲν τῆς ἀμωμῆτου πίστεως ἔρασταί, αἰτοῦσι τὸν Κύριον ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ καθὼς γέγραπται· οἱ δὲ καμπύλας τροχιάς ἐρχόμενοι, καὶ καρδίαν ἔχοντες σκαμθὴν, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς εἰρημένον, διαστραμμένων ἐνοιῶν πολυπλόκους ἑαυτοῖς συναγείρουσιν ἀφορμὰς, ἵνα διαστρέψωσι τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας, καὶ τὰς τῶν ἀπλου-

Alterum commonitorium rescriptum ad interrogationes nobis ab eo propositas

D Spectandam se præbet veritas iis qui illam diligunt, occultatur autem, ut arbitror, et abdere se student a callidorum hominum cogitationibus. Non enim se tales præbent, ut eam claris oculis intueri mereantur. Et amatores quidem immaculatæ fidei in simplicitate cordis, ut scriptum est⁴⁰, Dominum deprecantur. Qui vero per distortos calles ambulant, et cor habent pravum, ut dictum est in Psalmis⁴¹, perversorum sensuum sibi multiplices occasiones accumulunt, ut pervertant vias Domini rectas, et simpliciorum animas seducant, ut ea sentiant qua-

⁴⁰ Sap. i, 4. ⁴¹ Psal. c, 4.

nefas est. Hæc ideo dico quia, cum legissem a tua sanctitate missa commonitoria, deprehendi quædam in illia periculose proposita ab iis qui nescio quomodo perversam falsi nominis scientiam diligunt. Ea erant ejusmodi.

I. Si ex duabus naturis, inquit, compositus est Emmanuel, ac post unionem una intelligitur natura Verbi incarnata, consequetur omnino ut ipsum in sua natura passum esse dicamus.

Beati Patres nostri qui venerandum fidei Symbolum definierunt, ipsum dixerunt ex Deo Patre Verbum, ipsum ex ejus essentia, ipsum unigenitum, ipsum per quem omnia, incarnatum esse et hominem factum : neque ullo modo putandum est sanctos illos viros ignorasse unitum illud Verbo corpus anima intelligente animatum fuisse. Quisquis igitur Verbum dicit fuisse incarnatum, carnem illi unitam non sine anima intelligente fuisse constitur. Sic enim, ut puto, imo vero ut revera est, confidenter affirmo, etiam beatissimus evangelista Joannes 142 Verbum dixit carnem factum⁴², non quasi inanimatæ carni fuerit unitum, absit : neque vero quasi mutationem variationemque pertulerit; mansit namque quod erat, hoc est natura Deus : sed ubi assumpsit etiam ut esset homo, hoc est, ut fieret sicut nos ex muliere secundum carnem, rursus unus permansit Filius, non tamen carnis expertus, ut antea fuerat, hoc est antequam homo fieret, sed etiam nostræ quodammodo naturæ veste indutus. Quamvis autem Verbo ex Deo Patre genito consubstantiale non sit illi unitum corpus, anima licet intelligente præditum, at certe unitarum naturarum differentiam cum intellectus noster aspiciat, unum tamen Filium et Christum et Dominum consistemur, utpote cum Verbum sit caro factum. Cum vero, caro, dicimus, tantundem est ac si hominem diceremus. Quænam igitur necessitas cogit ut post unionem dicatur una natura Filii incarnata ipsum in sua natura passum esse consequatur? Nam si in illius dispensationis ratione nihil esset quod passionem posset excipere, recte forsitan ab illis dictum esset : patiendi enim ablato subjecto, necessarium omnino esset in Verbi naturam cadere passionem. Si autem addito verbo, incarnatam, omnis ratio illius cum carne dispensationis infertur (neque enim aliter incarnatus est nisi apprehendendo semen Abraham⁴³, et similis factus est per omnia fratribus⁴⁴, dum formam servi suscepit⁴⁵); frustra nugantur qui dicunt, consequens omnino esse ut ipse in sua natura passionem sustinuerit, cum caro subjecti vicem teneat, circa quam contigisse passionem merito possit intelligi, Verbo impassibili manente. Non tamen propterea illud eximimus, quominus dicatur passum. Ut enim proprium ipsius Verbi factum est

A στέρων παρακομίωσι ψυχᾶς, εἰς τὸ χρῆναι φρονεῖν ἢ μὴ θέμεις. Καὶ ταῦτά φημι, τοῖς παρὰ τῆς σῆς ὁσιότητος ἐντυχῶν ὑπομνηστικοῖς· εἰτά τινα εὐρῶν ἐν αὐτοῖς οὐκ ἀσφαλῶς προτεινόμενα, παρὰ τῶν οὐκ οἶδ' ὅπως ἠγαπηκῶτων τῆς ψευδωνύμου γνώσεως τὴν διαστροφὴν. Ἦσαν δὲ ταῦτα.

Α'. Εἰ ἐκ δύο φύσεων συνητέθη, φησὶν, ὁ Ἐμμανουήλ, μετὰ δὲ τὴν ἔνωσιν μία φύσις νοεῖται τοῦ Λόγου σεσαρκωμένη, ἐγεται πάντως τὸ χρῆναι παθεῖν αὐτὸν λέγειν εἰς ἰδίαν φύσιν.

Θι μακάριοι Πατέρες, οἱ τὸ σεπτὸν τῆς πίστεως ὀριστάμενοι Σύμβολον, αὐτὸν ἔρασκον τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν δι' οὐδὲ τὰ πάντα, σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπήσαι· καὶ οὐδὲ πού φαμεν ἀγνοῆσαι τοὺς ἁγίους ἐκείνους· ὅτι τὸ ἐνωθῆν τῷ Λόγῳ σῶμα ἐψύχωτο ψυχῇ νοεῖσθ. Ὡστε εἰ τις σαρκωθῆναι λέγει τὸν Λόγον, οὐδεὶς ψυχῆς νοεῖσθ ὁμολογεῖ τὴν σάρκα τὴν ἐνωθεῖσαν αὐτῷ. Οὕτω γὰρ, ὡς γε οἶμαι, μᾶλλον δὲ ὡς ἐστὶ τεθαβήκτως εἰπεῖν, καὶ ὁ πάνσοφος εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης τὸν Λόγον ἐφη γενέσθαι σάρκα, οὐχ ὡς ἀψύχῳ σαρκὶ ἐνωθέντα, μὴ γένοιτο· ἀλλ' οὐδ' ὡς τροπὴν ἢ ἀλλοιωσιν ὑπομαίναντα· μεμένηκε γὰρ ὁ παρ' ἡν, τοῦτ' ἐστὶ φύσει Θεός· προσλαβὼν δὲ καὶ τὸ εἶναι ἀνθρώπος, ἦτοι γενέσθαι καθ' ἡμᾶς ἐκ γυναικὸς κατὰ σάρκα, πάλιν εἰς μεμένηκεν Ἰδὸς· πλὴν οὐκ ἀσαρκῶς, καθὰ καὶ πάσαι, ἦτοι πρὸ τῶν τῆς ἐνανθρωπήσεως καιρῶν, ἀμφιστάμενος δὲ ὥστερ καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν. Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ ἐστὶν ὁμοούσιον τῷ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς φύντι Λόγῳ τὸ ἐνωθῆν αὐτῷ σῶμα, καὶ ψυχῆς ἐνοῦσης αὐτῷ νοεῖσθ, ἀλλ' ὅν ὁ μὲν νοῦς φαντάζεται τὸ ἑτεροφυῆς τῶν ἐνωθέντων· ἔνα γε μὴν ὁμολογοῦμεν Ἰδὸν καὶ Χριστὸν καὶ Κύριον, ὡς γεγονότος σαρκὸς τοῦ Λόγου. Τὸ δὲ σαρκὸς ὅταν εἰπωμεν, ἀνθρώπου φαμέν. Ποῖα τοίνυν παθεῖν αὐτὸν ἀνάγκη εἰς ἰδίαν φύσιν, εἰ λέγοιτο μετὰ τὴν ἔνωσιν μία φύσις Ἰδοῦ σεσαρκωμένη; Εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἦν ἐν τοῖς λόγοις τῆς οἰκονομίας τὸ πεφυκὸς ὑπομένειν τὸ πάθος, ὁρθῶς ἂν ἐφησαν· ὅτι μὴ ὅντος τοῦ πεφυκὸτος πάσχειν, πᾶσα πως ἀνάγκη τῆ τοῦ Λόγου φύσει συμβαίνειν τὸ πάθος. Εἰ δὲ ἐν τῷ σεσαρκωμένην εἰπεῖν, σύμπαρ ὁ λόγος τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας εἰσφέρεται (ἐσαρκώθη γὰρ οὐχ ἑτέρως, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαβόμενος, καὶ ὁμοιωθῆ κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ μορφῆν θούλου λαβὼν), εἰκῆ [καὶ] πεφλυαρῆκασιν οἱ λέγοντες ἀκολουθεῖν τὸ χρῆναι πάντως αὐτὸν εἰς ἰδίαν φύσιν ὑπομαίναται, ὑποκαίμενης γὰρ ἢ τῆς σαρκὸς, περὶ ἣν εἰκότως ἂν συμβῆναι τὸ παθεῖν νοῖται, ἀπαθοῦς ὄντος τοῦ Λόγου. Ἄλλ' οὐκ ἔξω διὰ τοῦτο λέγομεν αὐτὸν λέγεσθαι ἢ παθεῖν. Ὡστερ γὰρ ἴδων αὐτοῦ γέγονε τὸ σῶμα, οὕτω καὶ πάντα τὰ τοῦ σώματος ἔλα μόνως ἀμαρτίας λέγοιτ' ἂν οὐδὲν ἦν αὐτοῦ, κατ' οἰκείωσιν οἰκονομικήν. Ἄλλ' ἐρούσιν οἱ δι' ἐναντίας·

corpus, sic omnia quæ sunt corporis, excepto solo

⁴² Joan. 1, 14. ⁴³ Hebr. 11, 16. ⁴⁴ Ibid. 17. ⁴⁵ Philipp. 2, 7.

peccato, dispensatoria quadam conjunctione ipsius dici nihilominus possunt. Sed dicent adversarii :

Β. *Εἰ μία φύσις ἦν, φησί, τοῦ Λόγου σσαρκωμένη, κἄσά πως ἀνάγκη λέγειν φυρμὸν γενέσθαι καὶ σύγκρασιν, μειουμένης ὡσπερ καὶ ὑποκλεπτομένης τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως ἐν αὐτῷ.*

Ἦγνόησαν κάλιον οἱ τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες, ὅτι κατὰ ἀλήθειάν ἐστι μία φύσις τοῦ Λόγου σσαρκωμένη. Εἰ γὰρ εἰς ἐστὶν Υἱὸς ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, ὁ ἀποβήτης γεννηθεὶς, εἶτα κατὰ πρόσληψιν σαρκὸς, οὐκ ἀψύχου, ἀλλ' ἐψυχωμένης νεαρῆς προῆλθεν ἀνθρώπος ἐκ γυναικὸς, οὐκ εἰς δύο μερισθῆσεται διὰ τοῦτο πρόσωπα καὶ υἱοὺς, ἀλλὰ μεμένηκεν εἰς, πλὴν οὐκ ἄσαρκος, οὐδ' ἔξω σώματος, ἀλλ' ἴδιον ἔχων αὐτὸ καθ' ἑνωσιν ἀδιάσπαστον. Ὁ δὲ τοῦτο λέγων, οὐ φυρμὸν, οὐ σύγκρασιν, οὐδ' ἑτερόν τι τῶν τοιούτων πάντη τε καὶ πάντως δηλοῖ· οὔτε μὴν ὡς ἐξ ἀναγκαίου τοῦ λόγου τοῦτο ἀκολουθήσει ποθὲν. Εἰ γὰρ καὶ εἰς λέγοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σσαρκωμένος καὶ ἐνανθρωπήσας, οὐ πέφυρται διὰ τοῦτο, κατὰ τὸ ἐκείνοις δοκοῦν, οὔτε μὴν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν μεταπεφοίτηκεν ἢ τοῦ Λόγου φύσις, ἀλλ' οὐδὲ ἢ τῆς σαρκὸς εἰς τὴν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν ἰδιότητι τῇ κατὰ φύσιν ἐκατέρου μένοντός τε καὶ νοουμένου, κατὰ γὰρ τὸν ἀρίτως ἡμῖν ἀποδοθέντα λόγον, ἀρρήτως καὶ ἀφράστως ἐνωθεὶς, μίαν ἡμῖν εἰδείξειν Υἱοῦ φύσιν· πλὴν, ὡς ἔφη, σσαρκωμένην. Οὐ γὰρ ἐπὶ μόνων τῶν ἀπλῶν κατὰ φύσιν, τὸ ἐν ἀληθῶς λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ σύνθεσιν συνηγμένων· ὁποῖόν τι χρῆμά ἐστιν ὁ ἀνθρώπος, ὁ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. Ἐτεροειδῆ μὲν γὰρ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἀλλήλοις οὐχ ὁμοούσια, ἐνωθέντα γὰρ μίαν ἀνθρώπου φύσιν ἀπετέλεσαν· κἂν τοῖς τῆς συνθέσεως λόγους ἐνυπάρχη τὸ διάφορον κατὰ τὴν φύσιν τῶν εἰς ἐνότητα συγκεκομισμένων. Περιττολογοῦσι τοίνυν οἱ λέγοντες, ὡς ἔσπερ μία φύσις τοῦ Λόγου σσαρκωμένη εἴη, πάντη τε καὶ πάντως ἔποιτο ἂν τὸ φυρμὸν γενέσθαι καὶ σύγκρασιν, ὡς μειουμένης καὶ ὑποκλεπτομένης τῆς ἀνθρώπου φύσεως. Οὔτε γὰρ μεμειώται, οὔτε καθά φησιν, ὑποκλέπεται· ἀρκεῖ γὰρ πρὸς δῆλωσιν τὴν τελειωτάτην τοῦ ὅτι γέγονεν ἀνθρώπος, τὸ λέγειν, ὅτι σσαρκώται. Εἰ μὲν γὰρ τοῦτο σεσίγητο παρ' ἡμῶν, ἔσχεν ἂν τινα χώραν αὐτοῖς ἢ συκοφαντία. Ἐπειδὴ δὲ ἀναγκαίως προσεπανήκεται, τὸ ὅτι σσαρκώται, ποῦ τῆς μειώσεως ἦτοι κλοπῆς ὁ τρόπος;

Γ. *Εἰ τέλειος, φησί, θεὸς ὁ Χριστὸς, καὶ τέλειος ἀνθρώπος ὁ αὐτὸς νοούμενος, καὶ ὁμοούσιος μὲν τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα ὁμοούσιος ἡμῖν, ποῦ τὸ τέλειον, εἰ μηκέτι ὀφέσκηκεν ἢ ἀνθρώπου φύσις; Ποῦ δὲ καὶ τὸ ὁμοούσιον ἡμῖν, εἰ μηκέτι ὀφέσκηκεν ἢ οὐσία, ὅσπερ ἐστὶν ἡ φύσις ἡμῶν;*

Ἄρκει καὶ τοῦτοις εἰς διασάφησιν ἢ ἐπὶ τῷ προτε-

II. *Si una est natura Verbi incarnata, omnino necesse est dicere permisionem confusionemque factam fuisse, imminuta quodammodo in ipso atque subtracta hominis natura.*

Rursus ignorant qui recta pervertunt ⁴⁴, unam revera esse naturam Verbi incarnatam. Si enim unus est Filius, ille natura ac vere, illud ex Deo Patre Verbum ineffabiliter genitum, qui deinde secundum assumptionem carnis non inanimatæ, sed intelligente anima præditæ prodiit homo **143** ex muliere, non propterea in duas personas duasque filios dividetur, cum permanserit unus, non tamen sine carne aut extra corpus, sed ipsum proprium habens, per unitatem quæ distrahi nullo modo possit. Qui autem hoc dicit, is nullo prorsus modo permisionem, aut confusionem, aut ejusmodi aliud significat : neque id rursus tanquam ex necessariis ratione ullo modo consequetur. Nam, etiamsi unudicatur a nobis unigenitus Filius Dei incarnatus et homo factus, non propterea permistus est, ut illi putant, neque in carnis naturam transit Verbi natura, neque rursus natura carnis in Verbi naturam : sed, cum utrumque in sua proprietate naturalis permaneat et consideretur, juxta rationem a nobis paulo ante redditam, ineffabiliter et inexplicabiliter unitum, unam nobis Filii naturam ostendit, sed, ut diximus, incarnatam. Non enim ipsum, unum, in his solis quæ secundum naturam simplicia sunt, vere dicitur, sed in his, etiam quæ sunt per compositionem conjuncta ; cujusmodi est homo ex anima constans et corpore. Nam ejusmodi res eum alterius sint speciei, et minime ejusdem inter se essentialis, tamen cum unitæ sunt, unam hominis naturam absolunt ; quamvis adsit in compositionis ratione differentia, secundum naturam rerum ad unitatem concurrentium. Supervacue igitur ratiocinantur qui asserunt, si una sit natura Verbi incarnata, prorsus consequi permisionem atque confusionem factam fuisse, imminuta nimirum atque subtracta hominis natura. Neque enim imminuta neque subtracta est, ut aiunt : nam ad plenissime declarandum quod sit factus homo, satis est fateri illud fuisse incarnatum. Hoc enim si **D** a nobis taceretur, haberent locum aliquem eorum incarnatam esse, ubinam ullas imminutionis sub-

III. *Si Christus, inquit, perfectus Deus, idemque perfectus homo intelligitur, et consubstantialis Patri secundum divinitatem, secundum humanitatem vero consubstantialis nobis, ubinam est perfectio, si hominis natura non substituit? Ubi etiam eadem nobiscum substantia, si ipsi non jam substituit essentialis, hoc est nostra natura?*

Ad horum quoque declarationem satia est eo

⁴⁴ Mich. III, 9

quæ ad superius caput allata est solutio, seu responsio. Nam si dicentes unam Verbi naturam, tacuisssemus ac minime adjunxissemus, 144 incarnatam, excluso propemodum dispensationis mysterio, esset illorum fortasse oratio non inepta, dum interrogare se simulant : Ubinam est in humanitate perfectio, aut quomodo substitit illa nostra essentia? Sed quia et illa in humanitate perfectio, et essentia nostræ declaratio, illata est dum dicimus incarnatam, desinant baculo inniti arundineo. Is enim qui excluderet dispensationis mysterium, incarnationemque negaret, jure coargui posset tanquam a Filio perfectam humanitatem auferret. Sed si, ut jam dixi, in eo quod illum incarnatam esse dicimus, perspicua et certa confessio continetur, qua etiam hominem esse factum profiteamur, nihil jam intelligere prohibet, Christum, cum sit unus ac solus filius, eundem Deum esse et hominem, ut in deitate, ita etiam in humanitate perfectum. Rectissime autem ac sapientissime tua prudentia rationem salutiferæ passionis exposuit, unigenitum Dei Filium non ex eo quod intelligitur et est Deus, in sua natura sustinuisse corporis passiones affirmans, sed passum potius terrestri natura ; nam uni et secundum veritatem Filio utrumque necessario servandum fuit, ut et minime pateretur divinitus, et passus diceretur humanitus : ipsius enim caro passa est. Sed illi rursum arbitrantur, per hoc a nobis illam quæ apud eos Theopathia, hoc est, Dei passio, dicitur, induci : neque intelligunt mysterium dispensationis, sed malitiose admodum adnituntur in hominem proprie transferre passionem, damnosam pietatem imprudenter affectantes, ut non ipsum Dei Verbum confiteamur Salvatorem, utpote quod pro nobis proprium sanguinem dederit, sed homo qui proprie ac seorsim consideretur Filius, id perfectissime dicatur. Verum qui ita sentiunt, omnem illius cum carne dispensationis rationem concutiunt, nostramque mysterium divinum ad hominis adorandi cultum haud obscure transferunt : neque illud considerant quod ipsum ex Judæis secundum carnem, id est, ipsum ex Abraham et Jesse et David semine Christum, et Dominum gloriæ 46, et Deum benedictum in sæcula, et super omnia, beatus Paulus asseruit 47, proprium esse pronuntians Verbi corpus attribuens.

IV. Comperi etiam aliud quiddam esse præterea quod quærat. Nam qui dicit Dominum nostrum nuda solaque carne passum, irrationabilem et non spontaneam ejus asserit passionem. 145 Si quis autem dixerit, eum cum anima intelligente passum, ut passio sit spontanea, tantumdem est ac si dicat in natura humanitatis fuisse passum. Quod si verum est, quomodo negari potest duas naturas post unionem indivisibilem subsistere? Itaque si quis dicit, Christo igitur passo in carne 48, nihil aliud dicit nisi, Christo igitur passo pro nobis in nostra natura.

46 I Cor. II, 8. 47 Rom. IX, 5. 48 I Pet. IV, 1.

ταγμένων κεφαλαίων λύσις, ἤθουν ἀπολογία. Ἐφ' μὲν γὰρ μίαν εἰπόντες τὴν φύσιν τοῦ Λόγου σεσιγηκαμέν, οὐκ ἐπανεγρόντες τὸ, σεσαρκωμένην, ἀλλ' ὅσον ἐξῶ ἔντες τὴν οἰκονομίαν, ἦν αὐτοῖς τάχα πού καὶ οὐκ ἀπίθανος ὁ λόγος, προσποιουμένοις ἐρωτᾶν· Πού τὸ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι, ἢ πῶς ὑπέστηκεν ἡ καθ' ἡμᾶς οὐσία ; Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἐν ἀνθρωπότητι τελειότης καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας ἡ δὴλωσις, εἰσκακόμιστα διὰ τοῦ λέγειν σεσαρκωμένην, παυσάσθωσαν καλαμίνην ῥάβδον ἑαυτοῖς ὑποστήσαντες. Τοῦ γὰρ ἐκβάλλοντος τὴν οἰκονομίαν, καὶ ἀρνούμενου τὴν σάρκασιν, ἦν τὸ ἐγκαλεῖσθαι δικαίως ἀφαιρουμένου τὸν Υἱὸν τῆς τελείας ἀνθρωπότητος. Εἰ δὲ, ὡς ἔφη, ἐν τῷ σεσαρκῶσθαι λέγειν αὐτὸν, σαφῆς τε καὶ ἀναρτίβητος ἡ ὁμολογία τοῦ, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος, οὐδὲν ἐτι κωλύει νοεῖν, ὡς εἰς ὑπάρχον καὶ μόνος Υἱὸς ὁ Χριστὸς, αὐτὸς Θεὸς ἐστι καὶ ἄνθρωπος, ὥσπερ ἐν θεότητι τελειός, οὕτω καὶ ἐν ἀνθρωπότητι. Ὁρθότατα δὲ καὶ πᾶνυ συνετῶς ἡ τῆ τελειότητος τὴν περὶ τοῦ σωτηρίου πάθος ἐκτίθεται λόγον· οὐκ αὐτὸν τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν καθὼ νοεῖται καὶ ἐστὶ Θεὸς, παθεῖν εἰς ἴδιαν φύσιν τὰ σώματος ἰσχυριζομένη, παθεῖν δὲ μᾶλλον τῇ χοικῇ φύσει· ἔδει γὰρ ἀναγκαίως ἀμφοτέρω σώζεσθαι τῷ ἐνὶ καὶ κατὰ ἀλήθειαν Υἱῷ, καὶ τὸ μὴ πάσχειν θεϊκῶς, καὶ τὸ λέγεσθαι παθεῖν ἀνθρωπίνως· ἡ αὐτοῦ γὰρ πέποιθε σὰρξ. Ἄλλ' ὁλονται πάλιν ἐκείνῃ τῆ καλουμένην παρ' αὐτοῖς Θεοπάθειαν, ἡμᾶς εἰσφέρειν διὰ τούτου· καὶ οὐκ ἀνοοῦσι τὴν οἰκονομίαν, κακοεργότατα δὲ πειρώντας μεριστῆν εἰς ἀνθρωπον ἰδικῶς τὸ πάθος· εὐσέθειαν ἐπιζημίον ἀσυνέτως ἐπιτηδεύοντες, ἵνα μὴ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ὁμολογητῆι σωτῆρ, ὡς τὸ ἴδιον ὑπὲρ ἡμῶν αἴμα ἔρυσ· ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ἄνθρωπος ἰδικῶς, καὶ καθ' ἑαυτὸν νοούμενος Υἱὸς, τοῦτο λέγηται κατορθώσαι. Κατασεῖ δὲ τὸ οὕτω φρονεῖν ἅπαντα τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸν λόγον, καὶ τὸ θεῖον ἡμῶν μυστήριον εἰς δύναμιν ἀνθρωπολατρίας παραστήσουσιν οὐκ ἀσυμφωνῶς· καὶ οὐκ ἐνοοῦσιν ὅτι, τὸν ἐξ Τουδαίων κατὰ σάρκα, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ καὶ Ἰεσσαὶ καὶ Δαβὶδ Χριστὸν, καὶ Κύριον τῆς δόξης, καὶ Θεὸν εὐλογητὸν εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ ἐπὶ πάντα, ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος, ἴδιον ἀποφθνας τοῦ Λόγου τὸ σῶμα, τὸ τῷ ξύλῳ προσηλωθὲν, καὶ αὐτῷ τὸν σταυρὸν διὰ τοῦτο προσέμωον.

corpore ligno suffixum, ac per hoc ipsi Verbo crucis. Δ'. Μαρθάνω δὲ, ὅτι καὶ ἕτερόν τι πρὸς τοῦτοις ἐστὶ τὸ ζητούμενον. Ὁ γὰρ τοι λέγων σαρκα παθεῖν γυμνῇ τὸν Κύριον, ἄλογον καὶ ἀκούσιον ποιεῖται τὸ πάθος. Ἐὰν δὲ τις εἴπῃ μετὰ ψυχῆς νοερᾶς παθεῖν αὐτὸν, ἵνα ἦ τὸ πάθος ἐκούσιον, οὐδὲν κωλύει λέγειν τῇ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος αὐτὸν παθεῖν. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἀληθές, πῶς οὐ τὰς δύο φύσεις ὑφιστάται δάσσομεν μετὰ τῆν ἔρωσιν ἀδιαυρῶτως ; Ὅστε, εἰ τις λέγει, Χριστοῦ οὐδὲν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, οὐδὲν ἕτερον λέγει πλὴν, ὅτι Χριστοῦ εἶν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν τῇ ἡμετέρῃ εὔσει.

Μάχεται πάλιν τὸ πρόβλημα οὐδὲν ἤττον τοῖς μίαν Α εἶναι λέγουσι τοῦ Υἱοῦ φύσιν σεσαρκωμένην, καὶ οἷον εἰκαῖον ἀποφαίνειν ἐθέλοντες αὐτὸ, φιλονεικοῦσι πανταχοῦ δύο φύσεις ὑφεστῶσας ἀποφαίνειν. Ἄλλ' ἠγῶσαν εἶτε ὅσα μὴ κατὰ μόνην τὴν θεωρίαν διαιρηθεῖσαι φιλῶ, ταῦτα πάντως καὶ εἰς ἑτερότητα τὴν ἀνὰ μέρος ἐλοτρώπως καὶ ἰδικῶς ἀποφοιτήσκειν ἀν ἀλλήλων. Ἔστω δὲ ἡμῖν εἰς παράδειγμα πάλιν ὁ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος. Δύο μὲν γὰρ ἐπ' αὐτοῦ νοοῦμεν τὰς φύσεις, μίαν μὲν, τῆς ψυχῆς, ἑτέραν δὲ, τοῦ σώματος. Ἄλλ' ἐν ψιλάει διελδόντες ἐννοίας, καὶ ὡς ἐν ἰσχυαῖς θεωρίαις, ἦτοι νοῦ φαντασίαις τὴν διαφορὴν δεξάμενοι, οὐκ ἀνὰ μέρος τίθεμεν τὰς φύσεις· οὕτω μὴ διαμπαξὲς διὰ τῆς τομῆς ἐπιμεν τὴν δύναμιν αὐταῖς, ἀλλ' ἐνὸς εἶναι νοοῦμεν· ὥστε τὰς δύο, μηκέτι μὲν εἶναι δύο, εἶ' ἀμφοῖν δὲ τὸ ἐν ἀποτελεῖσθαι ζῶον. Οὐκοῦν, κἂν εἰ λέγοιεν ἄνθρωποτήτος φύσιν καὶ θεότητος ἐπὶ τοῦ Ἐμμανουήλ, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης γέγονεν ἰδίᾳ τοῦ Λόγου, καὶ εἰς Υἱὸς νοεῖται σὺν αὐτῇ. Τῆς γε μὴν θεοπνεύστου Γραφῆς σαρκὶ παθεῖν αὐτὸν λεγούσης, ἀμεινον καὶ ἡμᾶς οὕτω λέγειν, ἦγουν τῇ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος· εἰ καὶ εἰ μάλιστα, εἰ μὴ δυστρόπως λέγοιτο τοῦτο πρὸς τινων, ἀδικήσαιεν ἀν οὐδὲν τὸν τοῦ μυστηρίου λόγον. Τί γὰρ ἔστιν ἀνθρωπότητος φύσιν ἕτερον, κλῆν εἰ σὰρξ ἐψυχωμένη νοερώς, ἢ καὶ πεπονθέναι φάμεν σαρκὶ τὸν Κύριον; Περιεργότατα τοῖνον φασι, τὸ τῇ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος αὐτὸν παθεῖν· οἷον, ἀποδίσταίντας αὐτὴν τοῦ Λόγου, καὶ ἔξω τιθέντες ἱερώς, ἵνα δύο νοῶνται, καὶ οὐκ εἰς εἶτε σεσαρκωμένος καὶ ἐνανθρωπίσας ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος. Τὸ δὲ, ἀδιαίρετως, προστεθὲν παρ' αὐτοῖς, δοκαὶ μὲν πως παρ' ἡμῖν ὀρθῆς εἶναι δόξης σημαντικόν. Αὐτοὶ δὲ, οὐκ οὕτω νοοῦσι· τὸ γὰρ ἀδιαίρετον παρ' αὐτοῖς, κατὰ τὰς κενωφονίας Νεστορίου, καθ' ἕτερον λαμβάνεται τρόπον. Φασὶ γὰρ εἶτε ἰσοτιμίᾳ, τῇ ταυτοβουλίᾳ, τῇ αὐθεντίᾳ, ἀδιαίρετός ἐστι τοῦ Θεοῦ Λόγου ὁ ἐν ᾧ κατήκησεν ἄνθρωπος. Ὅστε οὐκ ἀπλῶς τὰς λέξεις προσφέρουσιν, ἀλλὰ μετὰ τινος ὀδίου καὶ κακουργίας. Χριστὸν μὲν γὰρ ἰδικῶς ὀνομάζεσθαι φησι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἔχειν δὲ τὴν συνάφειαν τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν διηγεκῆ. Ἄρ' οὖν οὐ δύο Χριστοὺς ἐναργέστατα λέγει; Οὐκ ἄνθρωπον Θεῷ συμπροσκυνοῦμενον σέθειν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ὁμολογεῖ; Ταῦτ' οὖν ἀδελφὰ τοῖς παρ' ἐκείνων ὀρᾶται; Οὐκ ἄντεξάγουσαν ἔχει πρὸς ἄλληλα τῶν ἐννοιῶν τὴν δύναμιν; Ὁ μὲν γὰρ δύο φησὶν ἐναργῶς, οἱ δὲ Χριστὸν ἓνα, καὶ Υἱὸν, καὶ Θεόν, καὶ τὰ ἐξῆς.

Adversatur rursus hæc eorum propositio nihilominus iis qui dicunt unam esse Filii naturam incarnatam; idque velut ineptum volentes ostendere, ubique duas naturas subsistentes conantur astruere. Sed ignorant quæcunque non sola mentis consideratione distingui solent, ea prorsus etiam in diversitatem distinctam omnifariam ac privatim a se mutuo segregari. Sit rursus nobis in exemplum homo nostri similis. Duas namque in eo naturas intelligimus, unam animæ, alteram corporis. Sed cum sola discreverimus intelligentiam, et differentiam subtili contemplatione, seu mentis imaginatione conceperimus; non tamen seorsim ponimus naturas, neque illis in totum per divisionem virtutem immittimus, sed unius hominis esse intelligimus, ita ut illæ duæ non jam sint duæ, sed utraq; animal unum absolvatur. Quamvis igitur in Emmanuel humanitatis naturam ac divinitatis dicant, ipsæ tamen humanitas propria facta est Verbi, unusque cum ipsa Filius intelligitur. Cum vero divina Scriptura dicat, ipsum carne passum, satius est nos quoque sic dicere, quam in natura humanitatis; quamvis ex locutio, nisi malitiose ab aliquibus ita dicatur, nihil violet mysterii rationem. Quid enim aliud est humanitatis natura, nisi caro animata per animam intelligentem, in qua passum fuisse carne Dominum fatemur? Nimum igitur accurate loquuntur cum dicunt, passum illum fuisse in natura humanitatis, quasi illam a Verbo sejungant, ac proprie distinguant, ut duo intelligantur, et non jam unum incarnatum et homo factum illud ex Deo Patre Verbum. Quod autem adjecerunt, indivise, videtur quodammodo apud nos recti dogmatis habere significationem. Ipsi vero non sic intelligunt: nam hæc vox, indivisum, apud eos, juxta Nestorii vocum novitates, alio modo accipitur. Aiunt enim secundum honoris æqualitatem, secundum eandem voluntatem, secundum auctoritatem, a 146 Deo Verbo indivisum esse illum hominem in quo Verbum habitavit. Itaque haud simpliciter verba proferunt, sed cum dolo ac fraude (1). Christum denique proprie Dei Verbum appellatum dicunt, sed habere conjunctionem cum Christo perpetuam asserunt. Nonne igitur duos christos, qui hoc dicit, apertissime pronuntiat? Nonne hominem simul cum Deo adorandum, nescio quomodo se colere confitetur? Num istæ iis cognata videntur, quæ Orientalibus dicuntur? Nonne inter se sententiis pugnant? Nestorius enim diserte duos asserit, Antiocheni vero unum Christum et Filium et Deum, etc.

(1) Pars posterior hujus epistolæ iisdem plane verbis legitur in epistola ad Acacium (epist. 35, supra); ex rationibus satis probabilibus non nisi assumentum, nescio quo casu huc translatum, esse judicatur, maxime cum Synodicon Cassin. adv. traugodiam Irenæi, c. 215, banc epistolam absque assu-

mento isto exhibeat, et episcopi catholici in collatione Constantinopolitana anni 532 aut 533 eam veluti adulteratam notaverint (Mansi, t. VIII, col. 828). Partem igitur hanc ut ascititiam ressecamus. F. M. T.

EPISTOLA XLVII (ol. XLI).

IOANNIS EPISCOPI ANTIOCHIE AD CYRILLUM.

Paucorum in formula pacis ab Cyrillo missa mutatorum veniam petit. Sibi de pace inter ipsos reconciliata gratulatur. Petit ut missos suos benigne suscipiat.

Domino meo piissimo et sanctissimo comministro A
Cyrillo, Joannes in Domino salutem.

Alter alteri redditi sumus, domine, Dei quidem nutu, sive domini Pauli episcopi per omnia religiosissimi interventu, cui nihil prius aut antiquius fuit quam ut in Ecclesiis Dei turbæ sedarentur, et Deo grata concordia rediret. Cum pace itaque revertitur, et privata amicitiae jura nobis erga tuam pietatem servata sunt omnia, paucis præter ea quæ a tua sanctitate dictata sunt invicem repositis, quæ vi et sensu non discrepant, sed rei moderationem continent. Maxime enim volo et opto, non solum 147-154 meipsum, sed omnes quoque dominos religiosissimos Orientis episcopos charo et venerando capiti tuæ sinceritatis conjungere, quam magno loco semper habui. Sed breve tempus nos diremit, tum rursus ita Deo volente in amicitiam rediimus, cunctis simultatibus extinctis, nullaque plane contentionis aut discordiæ materia apud nos relicta. Quod non sine numine factum est, sed Deo auctore et piissimorum imperatorum potestate. Suscipiat ergo tua pietas religiosissimos Cassium et Ammonium, qui nobis obsecuti sunt, non ut tibi refragentur, sed ut quæ abs te sunt ædificata ad firmitatem et optimum exitum perduerentur. Gratias autem ea de re agimus etiam domino meo venerabilissimo et illustri Aristolao tribuno et notario, qui ex rerum nostrarum motu didicit, demptis exiguis syllabis, satius esse nos firmiter et constanter invicem conjungi. Nostra igitur, quæso, etiam suscipe, recte atque ordine, et quoa tibi certo persuadeas, ad rei æquitatem et moderationem composita, litterisque mandata; nec in animum inducas, nos aliquid in rebus propositis vafre egisse. Conscii enim sumus, et testem Deum appellamus, nos tua conculcere noluisse, sed res nostras ad Ecclesiarum utilitatem moderari. Moderationis autem modum iidem religiosissimi diaconi aperient. Omnia enim abunde præstitimus, ut nemo concordiam quæ facta fuerit repudiare possit. Suscipe itaque, obsecro, libenti animo fratres qui pacis bona tibi afferunt, oretque tua sanetitas ut Christi Ecclesiis res prospere cedat. Ut enim affectus lege nos tibi tradidimus, ut nemo prorsus eorum qui apud nos sunt non eadem nobiscum decernat, eum nobis illud in primis curæ sit ut æquitate et moderatione singuli pertrahantur, quibus exigua adhortatione, imo ductu

(1) Τῷ δεσπότῃ μου τῷ θεοφιλεστάτῳ καὶ ἀγνωστάτῳ συλλειτουργῷ Κυρίλλῳ, Ἰωάννης ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἀπειλήφαμεν ἀλλήλους, δεσποτα, εὐδοκίᾳ μὲν Θεοῦ, εἴτ' οὖν μεσιτεία τοῦ τὰ πάντα θεοσεβέστατου ἀμφοτέροις ἡμῖν, τοῦ Κυρίου Παύλου τοῦ ἐπισκόπου, ἀνδρὸς πάντων τῶν καθ' αὐτὸν ἀμελήσαντος, ὅπως ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ κατευσθεῖη τὰ τῶν ταραχῶν, καὶ ἡ Θεῷ ἀρεστὴ γένοιτο συνάφεια. Ἐπανήκει οὖν μετὰ εἰρήνης, καὶ τὰ ἰδιόζοντα τῆς φιλίας δίκαια γεγένηται παρ' ἡμῶν ἀπαρλείπτως ἅπαντα πρὸς τὴν θεοσεβείαν, μικρὰ ἐν ἀλλήλοις χρησαμένων ἡμῶν παρὰ τὸ ὑπὸ τῆς σῆς δαιότητος ὑπαγορευόμενα, οὐ διαφορὰν ἔχοντα δυνάμεως, ἀλλ' οἰκονομίας μεταχειρίσιν. Βούλομαι γὰρ μᾶλλον καὶ εὐχομαι, οὐ μόνον ἑμαυτὸν, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς κυρίους θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς συνάψαι τῇ φιλίᾳ ἐμοὶ καὶ τιμῇ κεφαλῆ τῆς σῆς φημι γνησιότητος, ἣν περὶ πλείστου μὲν ἐποιούμην. Διέκοψε δὲ τις βραχὺς χρόνος· εἴτ' αὖθις πάλιν Θεοῦ βουληθέντος πρὸς ἑαυτοὺς ἐπανήλθομεν, ἅπαντα σθέντες τὰ λυπηρὰ, καὶ μηδὲν τὸ σύνολον καταλείποντες παρ' αὐτοῖς ἔριδος ἢ φιλονεικίας ἄξιον. Οὐκ ἄθει δὲ τοῦτο γεγένηται, ἀλλὰ Θεοῦ πρυτανεύσαντος, καὶ τῶν φιλοχρίστων καὶ θεοσεβέστατων βασιλέων τῇ αὐτοῖς προποσίῃ χρησαμένων. Ἀποδεξάσθω οὖν ἡ σὴ θεοσεβεία τοὺς εὐλαβεστάτους Κάσσιον καὶ Ἀμμώνιον ἐξάντας ἡμῖν, οὐχ ἵνα σοὶ ἀπειθήσωσιν, ἀλλ' ὅπως τὰ σοὶ οἰκοδομηθέντα εἰς βεβαίωσιν καὶ πέρασ κάλλιστον ἀχθείη. Χάριν δὲ ἴσμεν ἐπὶ τούτῳ, καὶ τῷ Κυρίῳ μου τῷ θαυμασιωτάτῳ καὶ περιδλέπτῳ Ἀριστολάῳ τῷ τριβούνῳ καὶ νοταρίῳ, ὃς συνείδεν ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν κινουμένων πραγμάτων κρείττον εἶναι τὸ παρὰ βραχείας συλλαβὰς ἰσχυρῶς καὶ βεβαίως ἀλλήλοις ἡμᾶς συμβῆναι. Δέχου οὖν, παρακαλῶ, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν εὖ καὶ καλῶς καὶ πᾶσαν ἰσχὺν ἔχοντα εἰς πληροφορίαν τὴν σὴν, οἰκονομηθέντα μὲν καὶ ἐπεσταλμένα, καὶ μηδεὶς σε εἰσέληθ λογισμὸς, ὡς ἡμῶν τι ἐν τοῖς προκειμένοις πανούργως πεπραχότων. Ἐπίσταται γὰρ ἡμῶν τὸ συνείδος, καὶ τὸν ἐκωθεν ἔλκει μάρτυρα, ὡς οὐ τὰ σὰ σαθρῶς ἐβουλήθημεν, ἀλλὰ τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς οἰκονομήσαι πρὸς τὸ συνοίσον ταῖς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαις. Ἐρούσι δὲ οἱ αὐτοὶ εὐλαβέστατοι διάκονοι τὸν τρόπον τῆς οἰκονομίας. Πέπρακται γὰρ ἡμῖν ἀπαρλείπτως ἅπαντα, ὡς ἂν μηδεὶς ἔχοι ἀφοσιῶσαι κατὰ τῆς γενομένης συμβάσεως. Δέχου οὖν, παρακαλῶ, ἡδέως τοὺς ἀδελφοὺς εἰρήνης σοὶ ἀγαθὰ προσκομίζοντας, καὶ εὐχέσθω σοὶ

Variae lectiones codicis Segueriani.

1 ἴσ. σαθρῶν.

NOTE.

(1) Ex Regis Christianiss. bibliotheca Græce nunc primum et Latine edita. AUBRETES.

ἡ ἐσώτης αἰσ-ως ταῖς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαις τὰ A
 πρῆγματα προβαίνειν. Ὡσπερ γὰρ ἐαυτοὺς φέρον-
 τες τῷ τῆς διαθέσεως νόμῳ ἐπιδοκῶκα μὲν σοι, οὕτως
 καὶ σπουδάζομεν καὶ βουλόμεθα, μᾶλλον δὲ καὶ εὐ-
 χόμεθα μηδένα τῶν παρ' ἡμῖν παραλιπεῖν, ἕς οὐ
 τὰ αὐτὰ ἡμῖν σκῆψῆται, ἡμῶν σπουδῆν ἐχόντων
 ἀνεξικτάως καὶ οἰκονομικῶς κατὰ μέρος ἐκφέρε-
 σθαι ἑ τοὺς ἀλιγίστης παραμυθίας, μᾶλλον δὲ καὶ ὁδηγίας παρ' ἡμῶν ἐπι δεομένους ἐπὶ συμφέροντι
 τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πραγμάτων. Εὐ ἰσθι τοιγαροῦν τοὺς αὐτοὺς εἶναι ἡμᾶς,
 οὐσπερ ἤτης καὶ πρότερον, μετὰ τῆς αὐτῆς διαθέσεως, καὶ πέμπων καὶ δεχόμενος τὰ παρ' ἡμῶν
 γράμματα. Τοῦτο γὰρ καὶ ἡμᾶς κοσμήσει, καὶ τὴν σὴν ὁσιότητα στεφανώσει. Πᾶσαν τὴν σὺν σοὶ ἀδελ-
 φότητα κλειστοτα προσαγορεύομεν.

EPISTOLA XLVIII (ol. XLII.)

CYRILLI AD DONATUM NICOPOLIS VETERIS EPIRI EPISCOPUM.

Unitatem Ecclesiam restitutam nuntiat, rem gestam accurate exponens.

Κυρίω μου ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ B
 Δονάτῳ, Κύριλλος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Δεῖν φήθη ἐν τῇ σῇ θεοσεβείᾳ τὰ παρακολουθήσαντα
 ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ τῶν Ἐκκλησιῶν καταστῆσαι γνῶριμα.
 Ἀφίκετο τοίνυν ὁ κύριός μου ὁ θαυμασιώτατος τρι-
 βούνος καὶ νοτάριος Ἀριστόλαος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν,
 ἐπιφερόμενος καὶ βασιλικὰς συλλαβάς, αἱ παρεκε-
 λούοντο τὸν εὐλαβέστατον τῆς Ἀντιοχείων Ἐκκλη-
 σίας ἐπίσκοπον Ἰωάννην, ἀναθεματίζουσι μὲν τὰ
 μαρὰ τοῦ Νεστορίου δόγματα, καταψηφισσάσθαι δὲ
 καὶ τὴν καθαίρειν αὐτοῦ, καθ' ὁμοιότητα τῆς ἀγίας
 συνόδου, ζητήσαι τε οὕτω τὴν παρ' ἡμῶν κοινωνίαν.
 Καὶ ἡ μὲν δύναμις τῶν γεγραμμένων αὐτῇ. Τινὲς
 δὲ τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐπισκόπων, οὐπω τάχα
 Νεστορίου καταγινώσκοντες, ἢ καὶ προστάσιαν αὐτῷ
 εἰμοντες, τὴν ὀρθὴν ἡμῶν λυποῦσι πίστιν· καὶ τῇ C
 ὁδῷ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ προσκρούου-
 σιν οὐ μετρίως, παρεσκευάσαν τε γράψαι πρὸς με
 τὸν θεοσεβέστατον καὶ ὁσιώτατον τῆς Βεβροίεων
 ἐπίσκοπον Ἀκάκιον εἰκαλᾶ τινα, ὡς αὐτῶν αἰτούν-
 των, χρῆναι μὲν ἅπαντα τὰ παρ' ἡμῶν γραφέντα
 κατὰ Νεστορίου παραλύεσθαι, καὶ ὡς ἄκυρα ῥίπτε-
 σθαι· συνδέσθαι δὲ μόνῳ τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως
 τῆς ὀρισθείσης παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐν τῇ Νι-
 καίων πόλει. Οἶδε δὲ ἡ σὴ ὁσιότης ὅτι τοιαῦται πά-
 λαι αὐτῶν αἱ προτάσεις ἦσαν κατὰ τὴν τῶν Ἐφε-
 σίων πόλιν. Ἐγὼ δὲ πρὸς ταῦτα γέγραφα, ὅτι
 πρῆγμα αἰτούσιν οὐκ ἐνδεχόμενον· γεγράφαμεν γὰρ
 ὀρθῶς, ἃ γεγράφαμεν, τῇ ὀρθῇ καὶ ἀμωμήτῳ συν-
 αγορεύοντες πίστει· καὶ οὐδὲν τὸ παράπαν τῶν ἰδίων D
 ἐνούμεθα. Οὐ γὰρ εἰρηται ἰ¹, καθάπερ αὐτοὶ φα-
 σιν, ἀτημελῶς, ἀλλὰ τῆς ὀρθότητος ἐχόμενα παντε-
 λῶς καὶ πανταχοῦ καὶ τῇ τῆς ἀληθείας δυνάμει συν-
 τρέχοντα· χρῆναι δὲ μᾶλλον αὐτοὺς μὴ περιδρομαίς
 εἶσι καὶ ἀναβολαῖς κεχρησθαι τοιαύταις, μήτε μὴν
 ἔξω φέρεσθαι τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὁξαν

Domino meo dilecto fratri et comministro Donato,
 Cyrillus in Domino salutem.

Operæ pretium duxi pietatem tuam de iis rebus
 certiozem facere, quæ super Ecclesiarum pace con-
 stituenda evenerunt. Venit itaque dominus meus
 præclarissimus tribunus et notarius Aristolaus An-
 tiochiam, littêras regias secum deferens, quibus
 Joanni piissimo Ecclesiæ Antiochenæ episcopo man-
 dabatur, ut scelerata Nestorii dogmata anathema-
 tizaret, necnon una cum sancta synodo depositionis
 sententiam contra illum ferret, atque ita nostram
 communionem peteret. Et hæc quidem continebant
 illæ littêræ. Quidam autem ex Orientalibus episco-
 pis qui Nestorium forte necdum condemnarunt, aut
 etiam illi favent, rectam nostram fidem offendunt,
 et Christi omnium nostrum Salvatoris gloriam haud
 mediocriter oppugnant, atque ita sanctissimum
 piissimumque Acacium Berrhœensem episcopum,
 ut ad me absurda quædam scriberet, induxerunt,
 tanquam ipsi postularent oportere ut omnia quæ
 adversus Nestorium scripsimus, abolerentur, et velut
 irrita rejicerentur, solumque Symbolum a sanctis
 Patribus in civitate Nicæa congregatis expositum
 admitteremus. Meminit sanctitas tua nuper Ephesi
 quoque ejusmodi ab illis propositas fuisse condi-
 tiones. Ego vero ad hæc rescripsi, rem illos postu-
 lare quæ fieri plane non potest, eo quod quæcunque
 scripsimus, recte scripserimus, utpote rectæ inte-
 græque fidei patrocinantibus; nihilque prorsus ex iis
 quæ a nobis scripta essent, negare nos posse. Neque
 enim quidquam omnino temere a me dictum est,
 ut ipsi dicunt: sed ea tantum quæ cum fidei recti-
 tudine ubique cohærent, veritatique per omnia
 consentiunt: æquiusque multo esse ut ipsi, am-
 gibus illis ac dilationibus quibus utebantur missis,
 156 neque ultra quam necessitas postulat, pro-

Variæ lectiones codicis Segueriani.

¹ αἱ ἐφέλικεσθαι. ἰ εἴρηται.

graderentur, sed piissimi Deoque dilectissimi imperatoris sacræque synodi placitis acquiescentes, Nestorii negas et blasphemias contra Christum dictas anathematizarent; necnon et depositioni illius consentirent, atque ordinationem sanctissimi piētissimique episcopi Maximiani comprobarent. Cum itaque has ad illos litteras misissem, animadvertentes se communionem recipere non posse, nisi ea quæ facere debebant, prius perfecissent, miserunt Alexandriam Paulum reverendissimum religiosissimumque Emisenum episcopum, qui ad me litteras afferret, communionis quidem instaurationem concernentes, parum tamen recte dictatas. Præ se ferebant enim quasdam querelas adversus nos habere, quas quædam in sacro concilio neque recte dicta, neque recte facta essent. Verum hujusmodi quidem epistolas non admisi, sed respondi. Cum de prioribus veniam suppliciter petere deberent, quomodo novas iterum contumelias inferre audent? Cum autem memoratus piissimus episcopus factum excusaret, juramentoque affirmaret, non esse hoc illorum propositum, sed ex mera animi simplicitate ad id scribendum progressus esse, charitatis causa purgationem admisi. Cæterum non prius illum ad synaxim recepi quam, dato libello, Nestorii dogmata suo scripto anathematizasset, seque illum pro deposito habere confessus esset, et ordinationi religiosissimi episcopi Maximiani assensisset. Petiit autem, ut istis a se omnium religiosissimorum Orientalium episcoporum loco oblati libellis, nihil amplius exigere; quod nulla ratione fieri sum passus: sed una cum domino meo præclarissimo tribuno ac notario Aristolao duos e nostris clericis misi Antiochiam, chartamque tradidi, mandans ut, si Joannes reverendissimus Ecclesiæ Antiochenæ episcopus subscripserit, et illam acceperit, tunc demum litteras de communionem redderent. Ægre enim moram ferebat memoratus clarissimus tribunus Aristolaus. Cum igitur piissimus Joannes subscripisset, cæterique qui cum ipso illustriores erant, cumque Nestorii doctrinam anathematizassent, et quod ipsum pro deposito haberent, professi essent, **157** ac Maximiani religiosissimi piētissimique episcopi ordinationem approbassent, communionem illis restitimus. Hæc enim sola etiam Ephesi sancta synodus ab ipsis exigebat. Sciat et hoc quoque tua sanctitas, religiosissimum piētissimumque episcopum Paulum initio plurimum institisse Helladii, Eutherii, Himerii, et Dorothei depositorum causa, obnixque rogasse, ut quæ contra ipsos decreta erant, abrogarentur. Affirmabat enim, pacem Ecclesiarum aliter perfici non posse, nisi id quoque fuisset adjectum. Ego vero respondebam, rem ipsum modis omnibus impossibile conari, eo quod nos istud nunquam essemus permissuri. Manserunt itaque in eodem schismate, in quo etiam nunc per-

A εὐ ἔχειν καὶ αὐτῷ τῷ θεοσεβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ βασιλεῖ, καὶ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, τὰς Νεστορίου φλυαρίας, καὶ τὰς κατὰ Χριστοῦ γενομένας δυσφημίας, ἀναθεματίσαι, ὁμολογῆσαι τε τὴν καθάραισιν αὐτοῦ, καὶ συνθέσθαι τῇ χειροτονίᾳ τοῦ δοσιτάτου, καὶ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ. Τούτων τοίνυν παρ' ἐμοῦ διαπαμφθέντων αὐτοῖς τῶν γραμμάτων, συνεωρακότες, ὅτι οὐκ ἂν λάβοιεν τὴν κοινωνίαν, μὴ εἰς πέρας ἐνηνεγμένων ὠνίδει ποιεῖν αὐτοὺς, ἀποστέλλουσιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸν εὐλαβεστάτον καὶ θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον τῆς Ἐμισσηνῶν Παῦλον, ἐπιχομιζόμενον πρὸς με γράμματα, κοινωνικὰ μὲν, ὑπαγορευθέντα δὲ οὐκ ἰσχυρὰ καθηκόντως. Προσεκοιῶντο γὰρ καὶ μέμφει προάγειν, ὡς οὐκ ὀρθῶς τινοὺς εἰρημένον, καὶ πεπραγμένων ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ.

B Καὶ τὰς μὲν τοιαύτας ἐπιστολάς οὐκ ἠθέλησάν, ἀλλ' ἔφην, ὅτι οἱ καὶ συγγνώμην αἰτεῖν ὀφείλοντες ἐπὶ τοῖς φθάσασιν, πῶς καὶ δευτέρας ἐπάγουσιν ὕβρεις; Ἀπολογουμένοι δὲ τοῦ μνημονευθέντος θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου, ἐνωμότως τε διαβεβαιουμένου, μὴ τοιοῦτον ἐσχηκέναι σκοπὸν αὐτοῦ, ἐξ ἀπλότητος δὲ μᾶλλον ἐπὶ τὸ γράμμα ἰλεῖν, παρηκάλειν καὶ τοῦτο διὰ τὴν ἀγάπην. Οὐ πρότερον δὲ συναχθῆναι αὐτῷ συγγεχώρηκα, εἰ μὴ βιβλίον δοῦς ἐγγράφως, ἀνεθεμάτισε τὰ Νεστορίου δόγματα, καὶ ὠμολόγησεν ἔχειν αὐτὸν καθηρημένον, καὶ συντεῖν θεοσβίᾳ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ. Καὶ ἤξιον μὲν, ὡς ὑπὲρ πάντων τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολήν ὄντων θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων τὰ τοιαῦτα βιβλία δοῦς, μηδὲν ἕτερον ἡμᾶς προσαπαιτῆσαι. Ἦνεσχόμην δὲ οὐδαμῶς· ἀλλὰ γὰρ συνεξέπεμψα τῷ κυρίῳ μου τῷ θαυμασιωτάτῳ τριβούνῳ καὶ νοταρίῳ Ἀριστολάῳ, δύο τῶν ἡμετέρων κληρικῶν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἐγχειρίσας χάρτην, καὶ εἰπὼν, ὅτι Ἐὰν ὑπογράψῃ ὁ θεοσεβεστάτος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Ἰωάννης, καὶ δέξηται τοῦτον, τότε ἀπόδοτε τὰ κοινωνικὰ. Ἐδυσχέρανα γὰρ ἐπὶ τῷ βράδει ὁ μνημονευθεὶς θαυμασιώτατος τριβούνος Ἀριστολάος. Ὑπογράψαντος τοίνυν τοῦ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Ἰωάννου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπιφανεστέρων, ἀνεθεματίσαντων δὲ αὐτῶν τὰ Νεστορίου δόγματα, καὶ ὁμολογησάντων ἔχειν αὐτὸν καθηρημένον, συνθεμῆναι τε τῇ χειροτονίᾳ τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ, ἀποδεδώκαμεν τὴν κοινωνίαν. Ταῦτα γὰρ αὐτοῖς καὶ κατὰ τὴν Ἐφεσίων μητρόπολιν προαίετο παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου. Ἴστω δὲ κάκεινο ἢ σὴ δούτης ἐνέστη μὲν γὰρ ἐν ἀρχαῖς πλείστα παρακαλῶν ὁ εὐλαβεστάτος καὶ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Παῦλος τῶν καθηρημένων ἕνεκα, Παλλαδίου τε, καὶ Ἐυθέρου, Ἰμερίου, καὶ Δωροθέου, καὶ ἤξιον τὰ ἐπ' αὐτοῖς ἀργῆσαι, διατεινόμενος μὴ ἕτέρως δύνασθαι τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνεχθῆναι πρὸς πέρας, εἰ μὴ προστεθεῖη καὶ τοῦτο. Ἐγὼ δὲ ἔφην, ἀδυνατῶ πράγματι ἐπιχειρεῖν αὐτόν· καὶ τοῦτο οὐκ ἔσσεσθαι ποτε παρ' ἡμῶν. Μεμενῆχασιν τοίνυν ἐν ᾧ καὶ νῦν εἰσι

Varie lectiones codicis Segueriani.

ἢ δὲ που οὐ. ἢ προσκάλειν. ἢ ἐπιθύς. ἢ δέ. ἢ τε τὰ. ἢ Ἐλλαδίῳ τὸ φημι καὶ.

σχίσματι ·· καὶ οὐδεμία γέγονεν αὐτῶν μνήμη ἐν Α
ταῖς συνθήκαις ταῖς περὶ τῆς εἰρήνης τῶν ἁγίων
Ἐκκλησιῶν. Γεγράφασι δὲ τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν, ἣν
ἔστειλαν πρὸς με, καὶ πρὸς τοὺς θεοσεβεστάτους καὶ
δοσιωτάτους ἐπισκόπους, τὸν τε τῆς μεγάλης Ῥώμης
Ἐπίστον, καὶ τὸν τῆς ἁγίας τῶν Κωνσταντινουπολι-
τῶν Ἐκκλησίας Μαξιμιανόν. Καὶ ἦν ἀναγκαῖον
ἀκριβῶς δεδασθῆναι ταῦτα τὴν σὴν τελειότητα· ὡς
ἐν μὴ τινες ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων φλυαρεῖν εἰλωθότες,
παράξουσιν τινὰς τῶν ἀδελφῶν, ὡς ἡμῶν ἀρησαμέ-
νων & γεγράφαμεν κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.
'Ἀποστείλα δὲ κατὰ τὰ ἴσα τῶν ἐπιστολῶν, τῆς παρ'
ἐμοῦ γραφείσης πρὸς τὸν εὐλαδέστατον τῆς Ἀντιο-
χείας ἐπίσκοπον Ἰωάννην, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ
γραφείσης πρὸς με ἐπὶ τῷ ἀναθεματισμῷ τῶν Νε-
στορίου δυσφημιῶν, καὶ τῇ καθαιρέσει αὐτοῦ, πρὸς
ἐμάθειαν ἀκριβῆ τῆς σῆς τελειότητος. Καὶ ἑτέρας
ἐπιστολάς παρὰ ταύτας προσκομιζέτω μηδεὶς. Πρά-
ξεις τὴν σὴν ἀδελφότητα. Σὲ ἡ σὴν ἡμῶν ἐν
Χριστῷ ἰ προσαγοραῖς.

A severant; neque ulla eorum in conditionibus de
pace sanctarum Ecclesiarum propositis facta est
mentio. Miserunt autem eandem illam epistolam.
quam ad me scripserunt, ad piissimos sanctissimos-
que Xystum magnæ Romæ, et Maximianum sanctæ
Ecclesiæ Constantinopolitanæ episcopos. Id quod
integritatem tuam perspicue nosse necessarium
fuit, ne forte aliqui, qui sibi pro aliis sæpe nugari
solent, nonnullos ex fratribus conturbent, periade
ac si nos quæ contra Nestorii blasphemias scripsi-
mus, iterum retractaverimus. Misi autem exempla
epistolarum, tum ejus, quam ad Joannem religio-
sissimum Antiochiæ episcopum scripsi, tum illius
rursus, quæ de anathematismo blasphemiarum
Nestorii deque ejusdem depositione ipse ad me
misit : ut integritas tua hæc omnia quam exactis-
sime pernoscat. Nec ullas alias litteras præter has
quispiam proferat. Saluta quæ tecum est fraterni-
tatem. Te nostra in Domino salutatur.

EPISTOLA XLIX (ol. XLIII).

AD MAXIMIANUM CONSTANTINOPOLITANUM EPISCOPUM

Ejusdem cum superiore argumenti.

Τῷ δοσιωτάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ δεσπότη ἐμῷ, ἀρχι-
επισκόπῳ Πατρὶ Μαξιμιανῷ, Κύριλλος ἐν Κυρίῳ
χαίρειν.

Ὁὐκ ἦν ἀμφίβολον, ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως αἱ
τῆς σῆς δοσιότητος ἰσχύουσιν προσευχαί· κατανεύει
γὰρ ἐτοίμως τοὺς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ὁ πάντων ἡμῶν
Σωτὴρ· ὥστε ἕκαστον καὶ ἐπὶ τούτῳ χαίροντά τε
καὶ ἀνασκιρτῶντα, λέγειν· « Ἦκουσεν ἐκ αὐοῦ ἁγίου
ἐμοῦ φωνῆς μου, καὶ ἡ κραυγὴ μου ἐνώπιον αὐτοῦ
εἰσακουσέται εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ. » Ἰδοὺ γὰρ, ἰδοὺ τὰ
δαισπασμένα μέλη τοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος,
συνήφθη πάλιν ἀλλήλοις· καὶ διατέμνεται μὲν οὐδὲν εἰς
διχνοίαν τοὺς ἱερουργοῦντας τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χρι-
στοῦ. Μὴ δὲ οἱ πάντας στεφανοῦμεθα πίστει, τὸν
τῶν ἀνοσιῶν εὐρετὴν Νεστόριον ἔξω τῶν ἱερῶν ἐλά-
σαντες περιβόλων, καὶ ἀγέλης εὐγενοῦς ἀποστήσαν-
τες τὸν ψευδοποιμένα. Γέγονε δὲ καὶ τοῦτο ἐν τῶν
σῶν κατόρθωμα προσευχῶν. Ἐπει τοίνυν φροντίς
ἀνεγκατα γέγονε καὶ τοὺς εὐσεβεστάτους βασιλεῦσιν
ἡ περὶ τῶν Ἐκκλησιῶν εἰρήνη, εὐχόμεθα δὲ καὶ
ἡμεῖς αὐτοὶ, γενέσθαι μὲν ἐκ μέσου τὸ διατειχίζον,
καὶ διατέμονον ἡμᾶς εἰς διαφορὰν, ἀναλάμψαι δὲ φω-
τὸς δίκην Θεῷ φιλάτην εἰρήνην, ὁμολογησάντων
ἡγγράφως, τοῦ θεοφιλεστάτου, καὶ θεοσεβεστάτου
Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας Ἰωάννου, καὶ τῶν σὴν αὐτῷ
εὐλαδεστάτων ἐπισκόπων, ὅτι καθηρημένον ἔχουσι
Νεστόριον, καὶ ἀναθεματίζουσι τὰς ἀνοσίους αὐτοῦ

Religiosissimo sanctissimoque domino meo Maxi-
miano archiepiscopo et Patri, Cvrillus in Domino
salutem.

Dubium plase nullum erat, quin sanctitatis tue
preces omnino et semper efficaces essent, quando-
quidem Salvator omnium prompte alacriterque eo-
rum votis annuere solet, qui ipsum diligunt, ita ut
eam ob rem quilibet cum lætitia et exultatione
dicere queat : « Exaudivit de templo sancto suo
vocem meam, et clamor meus in conspectu ejus
158 introivit in aures ejus. » Ecce enim, ecce
divulsa eclesiastici corporis membra rursus inter
se coadunata sunt, et jam nihil reliquum est quod
ministros Evangelii Christi per discordiam sejun-
gat. Omnes autem una fide ornatur, cum Nesto-
rium impietatum inventorem e sacris septis expul-
imus, et falsum pastorem a nobili grege seclusimus.
Et hoc quoque præclarum opus tuis precibus per-
fectum est. Cum ergo piissimi imperatores de pace
Ecclesiarum curam pernecessariam susceperint,
nosque ipsi ut id e medio faceretur quod nos di-
videbat, ac in discordia detinebat, et pax Deo gra-
tissima lucis instar effulgeret, summis votis expo-
teremus; cumque sanctissimus Deoque dilectissimus
Joannes Antiochiæ episcopus et cæteri qui cum
ipso erant reverendissimi episcopi scripto confessi
essen; se Nestorii depositionem ratam habere, im-

¹⁵⁸ Psal. xlvii, 7.

Variae lectiones codicis Seguieriani.

¹ σχίσματι. ἰ Κυρίῳ.

piasque illius blasphemias anathematizare; litteras communionis tum ad ipsius pietatem, tum ad cæteros quoque episcopos misi: atque ita sanctitate tua, reliquisque omnibus, ex quibus perfectum sanctæ synodi corpus constitutum est, ad hoc annuentibus et concurrentibus, ad pristinam denuo reducti sumus concordiam. Non enim apud nos contentio aut concertatio regnat, sed unum omnes scopum ad pacem spectantem propositum habemus. Et si quidem voluissent illi, qui initio per discordiam a nobis desciverunt, seque a nobis separarunt, nulla unquam contentio ac discordia Ecclesiarum exstitisset. Verumtamen benedictus Salvator noster, qui hanc tempestatem sedavit, concordiaque tranquillitatem restituit, idque per preces et intercessionem sanctitatis tuæ et aliorum omnium, qui rectam sinceramque fidem habentes, in spiritu

A δυσφημίας, τέπομφα γράμματα πρὸς τε τὴν θεοσεβειαν αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους κοινωνικά· καὶ συνήφθημεν εἰς ὁμόνοιαν, συνερχομένης πρὸς τοῦτο καὶ τῆς σῆς ἁγιότητος, καὶ ἀπάντων τῶν ἄλλων, ἐξ ὧν τὸ τῆς ἁγίας συνόδου γέγονε πλήρωμα. Οὐ γὰρ ἕρις καὶ φιλονεικία κρατεῖ παρ' ἡμῖν· ἀλλ' ἕνα σκοπὸν ἀπαντες ἐσχίκαμεν πρὸς εἰρήνην βλέποντα. Καὶ εἴπερ ἠθέλησαν οἱ ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν διχονοήσαντες, καὶ αὐτοὺς ἡμῶν ἀποτεμόντας, οὐδ' ἂν ὧν γέγονέ τις ἕρις καὶ διαφορὰ τῶν Ἐκκλησιῶν. Πλὴν εὐλογητὸς ὁ Σωτὴρ, ὁ τὸν χειμῶνα καταπαύσας, καὶ τὴν τῆς ὁμοθυμίας ἡμῖν ἀπελώσας γαλήνην εὐχαίης καὶ προσβείαις τῆς σῆς ἁγιότητος, καὶ τῶν ἄλλων δὲ πάντων, ὅσοι πίστεϊν ἔχοντες ὀρθὴν καὶ εὐκρινῆ, τὴν ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν, καὶ λατρεῖαν τελοῦσιν αὐτῷ.

B et veritate adorationem ac servitatem ipsi deo

EPISTOLA L (ol. XLIV).

AD VALERIANUM ICONIENSEM EPISCOPUM.

De Verbi incarnatione exegesis.

Ejusdem ad Valerianum episcopum religiosissimum, adversus eos qui juxta Nestorii dogmata sentiunt.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Οὐαλεριανὸν ἐπίσκοπον, κατὰ τῶν τὰ Νεστορίου φρονούντων.

Satis quidem habet virium, ut puto, imo vero ut natura etiam veritatis habet, vel ipsa tuæ sanctitatis vigilantia atque prudentia in hoc, ut viriliter admodum vanis quorundam nugamentis certam veritatem objicere queat. Nugantur enim aniliter nonnulli, **159** omniaque sursum ac deorsum permiscentes, incarnati Unigeniti mysterium acute subtiliterque exquirere se simulant: non tamen illud intelligunt, sed in id facile deflectunt quod non licet, ac perversa sentiunt. Cæterum quod hac in re periculosissimum est, dum se recte sentire velle fingunt, dumque opinionem, quasi in eam rem sint propensi, velut personam quamdam sibi circumponendo conciliant, Nestorianæ impietatis venenum simplicium animis infundunt. Sunt autem homines istiusmodi humanorum corporum medicis non absimiles. Hi enim pharmacis insuavis mel immiscere solent, ut dulcedinis qualitate eorum fallant perceptionem, quæ suapte natura tristitiam nauseamque inducunt. At nos Christi sensum, juxta sapientis Pauli sapientissimam sententiam⁶⁶, habentes, eorum cogitationes non ignoramus. Si quispiam enim unigenitum Dei Verbum, quod arcano inexplicabilique modo ex Deo et Patre genitum est⁶⁷, ipsorumque sæculorum conditor, ex sacra Virgine subsistentiæ initium habuisse diceret, videretur non extra scopum tendere quod asserunt. Si Dei Verbum suapte natura spiritus est, quomodo ex carne natum est, quod Dominus dicat: « Quod

Ἀπόρη μὲν, ὡς διάκειμαι, μᾶλλον δὲ καὶ ὡς ἔχει φύσιν τὸ ἀληθές, καὶ ἡ νῆψις τῆς σῆς ἁγιότητος, εἰς γε τὸ δύνασθαι καὶ μάλα νεανικῶς, ἀνασταῆσαι τὸ ἀκριβὲς ταῖς τιμῶν εἰκαιομυθίαις. Ψυχολογοῦσι γὰρ γρασπεπῶς, ἄνω τε καὶ κάτω πάντα κυκῶντες, καὶ προσποιούμενοι μὲν περιεργάζεσθαι λεπτῶς τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Μονογενοῦς, καὶ Κυρίου, τὸ μυστήριον, οὐ μὴν ἐπι καὶ συνιέντες αὐτὸ, παρατρεπόμενοι δὲ, καὶ τοῦτο εὐκόλως, πρὸς ἄ μὴ θέμις, καὶ φρονούντες τὰ διεστραμμένα. Τὸ δὲ γε παγγχάλεπον ἔχειν ἐν τούτοις· ὑποκρίνονται μὲν γὰρ τὰ ὀρθὰ βούλεσθαι φρονεῖν, καὶ δόκησιν αὐτοῖς τῆς εἰς τοῦτο ῥοπῆς, καθάπερ τι προσωπεῖον ἐναρμόσαντες, τὸν τῆς Νεστορίου δυσσεβείας ἰδὼν ἐκχέουσι ταῖς τῶν ἀπλουστέρων ψυχαῖς. Ἐοῖκασιν δὲ πῶς τοῖς τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἀκεσταῖς, ἤγουν ἰατροῖς, οἱ τοῖς τῶν φαρμάκων οὐκ ἠδέει τὸ γλυκὺ προσπλέκουσι μέλι, τῇ τοῦ χρηστοῦ ποιότητι, τοῦ πεφυκότος λυπεῖν τὴν αἰσθησὶν ὑποκρίπτοντες. Ἄλλ' οὐ γὰρ αὐτῶν τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν, νοῦν ἔχοντες Χριστοῦ, κατὰ τὸν σοφώτατα εἰπόντα πάνσοφον Παῦλον. Εἰ μὲν γὰρ ἦν τις ὁ λέγων, ὡς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀποβήτως γεννηθεὶς μονογενὴς Θεὸς Λόγος, ὁ καὶ αὐτῶν τῶν αἰώνων ποιητὴς, ἀρχὴν ὑπάρχειας ἔσχεν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, ἔδοξεν ἂν αὐτοῖς οὐκ ἔξω φέρεσθαι σκοποῦ τὸ χρῆναι λέγειν· Εἰ πνεῦμα κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, πῶς ἂν ἀπὸ σαρκὸς ἐγενήθη, τοῦ Κυρίου λέγοντος· Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς,

⁶⁶ I Cor. II, 16. ⁶⁷ Ibid. 7.

σάρξ ἐστιν, Ἐπειδὴ δὲ ὁ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου λόγος ἑτέραν οἶμον, ἦτοι ὀδὸν, ἔρχεται τὴν εἰς εὐθὺ τε καὶ ἀπλανῆ, καὶ οὐδὲν ἔχουσαν τὸ διάστροφον, ἀνθ' ὅτου βαττολογουσιν εἰκῆ, « Μὴ νοῦντας μῆτε ἀ λέγουσι, μῆτε περὶ τίνων διαβεβαιούνται; » Φαμὲν γάρ ὅτι ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, πνεῦμα ὢν ὡς Θεός, κατὰ τὰς Γραφάς, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἰσαρκώθη τε καὶ ἐνηθρώπησεν, οὐκ ἐκ τῆς ἰδίας φύσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἰδίας μεταβαλὼν, ἀλλ' οὐδὲ ἰσοτάς τοῦ εἶναι ὃ ἦν, ἢ τροπῆν, ἢ ἀλλοίωσιν ὑπομείνας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου τὸ ἀχραντὸν σῶμα λαβὼν ἐψυχωμένον νεορῶς, ὡς ἀσύγγυτον, καὶ ἀπραστον παντελῶς, ὡς μὴ ἑτέρου τινός, ἀλλ' ὡς αὐτοῦ τοῦτο νοεῖσθαι. Οὕτως εἰσηλθὼν εἰς τὸν κόσμον ὁ Μονογενὴς, ὡς πρωτότοκος· καὶ ἐν πολλοῖς γέγονεν ἀδελφοίς, ὁ ἀσύντακτος τῇ κτίσει, καθὼς νοεῖται Θεός. Ὅταν τοίνυν γεγενῆσθαι λέγεται, καὶ ἐκ γυναικός, ἀναγκαίως τὸ κατὰ σάρκα προσεπιφέρεται· ἵνα μὴ ὑπάρξῃς ἀρχὴν νοεῖτο λαβὼν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου. Καίτοι πρὸ παντὸς ὑπάρχων αἰῶνος ἀσυναΐδιος καὶ ἀεισυνυφαστοῦ τῷ ἰδίῳ Πατρὶ Θεῷ Λόγος· ἀλλ' ὅτε κατ' εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς τὴν τοῦ δούλου μορφήν ἤβλησεν λαβεῖν, τότε καὶ ἀπόταξιν τὴν ἐκ γυναικός κατὰ σάρκα μεθ' ἡμῶν ὑπομείνας λέγεται. Οὐκοῦν ὁμολογουμένως μὲν τὸ ἀπὸ σαρκὸς σάρξ ἐστὶ, τὸ δὲ ἐκ Θεοῦ Θεός. Ἔστι δὲ κατὰ ταυτὸν ἀμφοτέρω Χριστός, εἰς ὃν Υἱός, καὶ Κύριος μετὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς αὐτοῦ, οὐκ ἀψύχου μᾶλλον, ὡς ἔφην, ἀλλ' ἐψυχωμένης νεορῶς. Μὴ τοίνυν διαταμνέτωσαν ἡμῖν τὸν ἕνα Υἱὸν, ἀνὰ μέρος ἰστώντας τὸν ὃ Λόγον, καὶ Υἱὸν ἕτερον ἰδικῶτας, καὶ ἀνὰ μέρος ἀνθρώπων τὸν ἐκ γυναικός, καθά φασιν αὐτοί· ἀλλ' ἐνωεῖσθωσαν, ὅτι οὐκ ἀνθρώπων συνήθη μᾶλλον ὁ Θεός Λόγος, ἀλλ' αὐτὸς ἀνθρώπος γενέσθαι λέγεται, σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαβόμενος, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ὁμοιωθεὶς κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς, διχα μόνως ἀμαρτίας. Ἡ δὲ εἰσάπαν ὁμοίως ἔχει ἢ ἐκ εἰκότως, καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων, τὴν ἐκ γυναικός ἀπόταξιν· ἢ νοεῖται μὲν ἐφ' ἡμῶν ἀνθρωπίνως, καὶ καθ' ἡμᾶς, ἐκ δὲ γε τοῦ Μονογενοῦς ὑπὲρ τοῦτο· Θεὸς γὰρ ἦν σαρκούμενος. Τοιγάρτοι καὶ Θεοτόκος καλεῖται ἡ ἁγία Παρθένος. Ἐάν δὲ λέγῃσιν, ὅτι Θεός καὶ ἀνθρώπος συνελθόντες κατὰ ταυτὸν, ἀπατέλεσαν ἕνα Χριστὸν, φυλαττομένης δηλονότι τῆς ὑποστάσεως ἑκατέρου ἀσύγγυτος, τῷ δὲ λόγῳ διαιρουμένης, οὐδὲν ἀκριβὲς ἐπὶ τούτῳ φρονούντας ἢ λέγοντας ἐνεστὶν ἰδεῖν. Οὐ γάρ, καθά φασι, Θεός καὶ ἀνθρώπος συνελθόντες ἀπατέλεσαν ἕνα Χριστὸν, ἀλλ', ὡς ἔφην, ἦδη Θεός ὢν ὁ Λόγος, παρακλησίως ἡμῖν μετέσχεν αἵματος καὶ σαρκός, ἵνα Θεὸς ἐνανθρωπήσας νοῖται, καὶ τὴν ἡμετέραν σάρκα λαβὼν, καὶ ἰδίαν αὐτὴν ποιησάμενος· ἵνα, καθάπερ ὁ καθ' ἡμᾶς νοούμενος ἀνθρώπος ἐκ

A natum est ex carne, caro est ²² ? » At quia doctrina de Christi mysterio alia incedit via, nimirum recta et erroris experte, et nihil perversitatis habente; cur illi temere frustra nugantur, « Non intelligentes neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant ²³ ? » Nos igitur illud ipsum unigenitum Dei Verbum, quod spiritus est, utpote Deus, secundum Scripturas ²⁴, hominum salutis causa incarnatum et hominem factum asserimus: non quod ex propria natura corpus sibi transmutaverit, aut ab eo quod erat, abceaserit, aut conversionem alterationemve sustinuerit: sed quod ex sancta Virgine corpus immaculatum assumpserit intelligenti anima præditum, et illud incomprehensibilem et inconfusam ac ineffabili prorsus unione suam effecerit, ut non B alterius cujuscumque, sed suum ipsius proprium esse intelligatur. Ad hunc itaque modum unigenitus Dei Filius in orbem terrarum ingressus, tanquam primogenitus et in multis fratribus fuit ²⁵; qui tamen qua Deus intelligitur inter creaturas minime censetur. Quare cum dicitur natus et ex muliere ²⁶, necessario secundum carnem I ²⁷ simul infertur, ne a sancta Virgine subsistendi initium accepisse quispiam putet. Quamvis enim ante omne sæculum existat ille Deus Verbum Patri suo coæternus, semper cum illo simul subsistens, attamen quando ejusdem Dei Patris beneplacito servilem formam assumere voluit ²⁷, tunc nativitatem quoque secundum carnem ex muliere nobiscum subisse dicitur. Quamobrem quod ex carne prodiit, id citra omnem controversiam caro est; et quod ex Deo Deus. Est autem simul ambo Christus, cum unus sit Filius et Dominus una cum sua carne, non inanimi, ut dixi, sed anima intelligente prædita. Ne ergo nobis unum Filium dividant, seorsum Verbum statuantes, et alterum rursus filium seorsim, hominem illum qui ex muliere natus est, ut ipsi aiunt: sed cogitent Deum Verbum non homini conjunctum esse, sed ipsum dici hominem esse factum, semine Abrahæ, juxta Scripturas ²⁸, apprehenso, fratribusque, solo peccato excepto, per omnia assimilatum. Hæc autem per omnia assimilatio consequens est ut habeat, et quidem præ cæteris, partum ex muliere: qui parvus in nobis quidem humano more cogitatur, et secundum nos; at in Unigenito, supra nostrum modum: Deus namque est incarnatus. Quare etiam Dei Genitrix vocatur sancta Virgo. Quod si dixerint, Deum et hominem simul coeuntes unum constituisse Christum, utriusque hypostasi inconfuse servata, quæ tamen secundum rationem dividatur: facile videas nihil illos hac in re quod verum certumque sit sentire aut loqui. Neque enim, ut ipsi aiunt, Deus et homo simul concurrentes unum Christum constituerunt; sed, ut modo dixi, Deus Ver-

²² Joan. iii, 26. ²³ I Tim. i, 7. ²⁴ Joan. iv, 24. ²⁵ Rom. viii, 29. ²⁶ Galat. iv, 4. ²⁷ Philipp. ii, 6, 7
²⁸ Hebr. ii, 16.

Varie lectiones codicis Segueriani.

• ἕνα. ὃ μεταλαβὼν. x ἐστὶ, κατὰ. ὃ εἰς δύο τὸν ἕνα, υἱὸν ἡμῖν ἀνὰ μέρος ἰστώντας τὸν.

lum perinde atque nos carnis et sanguinis particeps effectum est, ita ut Deus homo factus esse, et carnem nostram sumpsisse, eamque sibi propriam fecisse intelligatur: ut quemadmodum quivis nostræ conditionis homo ex anima et corpore conflatus unus est, ita et ipsum quoque unum esse et Filium et Dominum fateamur. Una namque hominis est natura, et una hypostasis, etiamsi ex rebus diversis specieque differentiis constituitur. Palam est enim corpus esse quiddam ab anima diversum, sed tamen proprium ipsius, et una cum ipsa unius hominis hypostasin plene constituere. Et quamvis secundum mentem et cogitationem, prædictorum discrimen non sit obscurum, attamen coitio, seu concursio, cum sit indivisa, **161** unum animal hominem ipsum efficiunt. Itaque unigenitum Dei Verbum non homine assumpto prodiit homo; sed quamvis ineffabilem ex Deo Patre generationem haberet, templo per Spiritum sanctum sibi consubstantialem constructo, homo factum est. Unus ipsa rationis contemplatione diversæ sit ab ipso sed anima intelligente præditum.

Audio nihilominus quosdam in eam vesaniam prolapsos esse, ut dicere non vereantur Deum Verbum in illo homine ex Virgine nato perinde ac in quodam filio inhabitasse, eundemque deificasse. Sed, o boni viri, non hoc est, inquam, Dei Verbum incarnatum vel hominem factum esse; sed potius in homine non secus ac in aliquo sanctorum prophetarum habitasse. Enimvero admirabilis secundum nos mysterii ratio, ut paulo superius monuimus, illud ipsum Dei Patris Verbum carnem, secundum Scripturas¹⁹, factum docet: non quod naturalem aliquam mutationem aut alterationem sustinuerit, ut in carnem versum sit: sed quod carnem animam rationali vegetatam sibi asciverit, homoque processerit, non quod homini sit conjunctum, aut in homine inhabitaverit, ut ipsi dicant. Porro illum, in quo habitavit dicere deificatum fuisse, ut ipsi asserunt (id enim nos prorsus respuendum censemus), quomodo non summæ stultitiæ significationem habet? Pugnat enim cum sacrarum Scripturarum scopo. Quandoquidem divinus Paulus Deum Verbum in forma et illa per omnia Dei Patris æqualitate constitutum, non rapinam arbitratum dicit æqualem se esse Deo, verum semetipsum exinanivisse, servique forma accepta, in similitudinem hominum factum esse, utpote hominem, ac semetipsum humiliasse²⁰. Illi vero rerum naturam ad quidvis contrarium detorquent, vimque veritatis impie adulterantes, hominem deificatum asserunt. Verum si res ita habet, quisnam, quæso, semetipsum exinanivit? quomodo præterea seipsum humiliavit? qualem dicite mihi, servi formam accepit? Etenim hæc illorum doctrina hominem videlicet

Α ψυχῆς καὶ σώματος συνεστῶς εἰς ἔστιν, οὕτω καὶ αὐτὸς εἰς ὁμολογῆται ὑπάρχειν, καὶ Υἱὸς, καὶ Κύριος. Μία γὰρ ὁμολογῆται φύσις ἀνθρώπου, καὶ ὑπόστασις^α, καὶ ἐκ διαφόρων νοῆται, καὶ ἐξ ἑτεροειδῶν πραγμάτων. Ἐτεροφυεῖς μὲν γὰρ ὁμολογουμένως ὡς πρὸς γε ψυχὴν τὸ τῶμά ἐστιν, ἀλλ' ἴδιον αὐτῆς, καὶ συναποτελεστικὸν τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου. Καὶ νῦν μὲν, καὶ θεωρίᾳ, τὸ διάφορον τῶν ὀνομασμένων οὐκ ἀσυμφανές· ἡ δὲ γε σύνοδος, ἦτοι συνδρομή, τὸ ἀδιάτμητον ἔχουσα ἐν ἀποτελεῖ ζῶον τὸν ἄνθρωπον. Ὁ τοίνυν μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐκ ἄνθρωπον προσλαβὼν προῆλθεν ἄνθρωπος, ἀλλὰ καίτοι τὴν καὶ Θεοῦ Πατρὸς ἀπόβλητον ἔχων γέννησιν, διὰ τοῦ ἁγίου καὶ ὁμοουσίου Πνεύματος ἑαυτῷ δημιουργήσας ναὸν, γέγονεν ἄνθρωπος. Τοιγάρτοι καὶ εἰς νοεῖται, καὶ τῇ θεωρίᾳ τῇ κατὰ τὸν λόγον, ἑτεροφυεῖς ἦν παρ' αὐτὸν τὸ σῶμα αὐτοῦ. Ὁμολογεῖσθω δὲ πανταχοῦ, ὅτι μὴ ἀψυχον ἦν, ἀλλ' ἐψύχωτο ψυχῇ νοεῖσθω.

Β proinde intelligitur, etiamsi corpus quod assumptum, naturæ. Ubique vero fateamur non inanime fuisse,

Ἦκειν γε μὴν εἰς τοῦτο ἀποπληξίας ἐπιθυμῶντινός, ὡς μὴ καταδεισῆσαι^β λέγειν, ὡς ἐν τινι υἱῷ τῷ ἐκ Παρθένου τεχθέντι ἐνοικήσαντα τὸν Θεὸν Λόγον, τοῦτον ἀποθεῶσαι. Ἄλλ' οὐ τοῦτό ἐστιν, ὃ βέλτιστοι, φαίην ἂν αὐτοῖς, τὸ σαρκωθῆναι τε καὶ ἐνανθρωπήσαι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἐγκατοικῆσαι^γ δὲ μᾶλλον ἀνθρώπῳ, καθάπερ ἀμέλει, καὶ ἐνὶ τῶν ἁγίων προφητῶν. Ὁ δὲ γε τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου λόγος, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέροις^δ βραχὺ προεδηλωται, αὐτὸν βούλεται τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς γεννηθέντα Λόγον, σάρκα γενέσθαι κατὰ τὰς Γραφάς, οὐκ ὡς μεταστάσιν φυσικὴν, ἡγουν τροπὴν, ἢ ἀλλοιωσιν ὑπομείναντα, τὴν εἰς σάρκα φημί, ἀλλ' ὅτι σάρκα ἐψυχωμένην νοεῖσθω, ἴδιαν ἐποίησατο, καὶ αὐτὸς προῆλθεν ἄνθρωπος, οὐκ ἄνθρωπῳ συνήφθη, οὐδὲ ἐνψύκηκε, καθά φασι. Τὸ δὲ καὶ ἀποθεῶσαι λέγειν τὸν ἐσχηκότα τὴν ἐνοικήσιν, ὡς αὐτοὶ διατείνονται (τοῦτο γὰρ παρ' ἡμῖν ἀπόβλητον παντελῶς), πῶς οὐκ ἀπάσης ἐμβρονησίας ἀπόδειξιν ἔχει; Μάχεται γὰρ τῷ σκοπῷ τῆς θείας^ε Γραφῆς. Ὁ μὲν γὰρ θεσπίσιος Παῦλος τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τῇ κατὰ πᾶν ὄντιον τοῦ Πατρὸς ὄντα, φησὶν οὐκ ἀρπαγμὸν ἠγάσασθαι τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἑαυτὸν δὲ μᾶλλον κενῶσαι, καὶ μορφὴν δούλου λαβεῖν, καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενέσθαι ὡς ἄνθρωπον, ταπεινώσαι τε ἑαυτόν. Οἱ δὲ πρὸς πᾶν τοῦναντίον μεθιστάντες τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, καὶ τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν ἀνοσίως ἐκκατηλύοντες, θεοποιῆσθαι φασιν ἄνθρωπον. Εἶτα τίς ὁ κενώσας ἑαυτόν, ὃ βέλτιστοι, καὶ πῶς τεταπεινώται; ποῖαν, εἰπέ μοι, λαβὼν τοῦ δούλου μορφὴν; Εἰσκομίζει γὰρ ἡμῖν, ὡς εἰκεν, ὁ παρ' αὐτῶν λόγος ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς ταπεινότητος ὑψούμενον ἄνθρωπον, καὶ ἐκ τῆς

¹⁹ Joan. 1, 14. ²⁰ Philipp. 11, 6-8.

Variae lectiones codicis Segueriani.

^α ὑπόστασις. ^β ἢ παρ'. ^γ καταδείσθαι. ^δ ἐγκατοικεῖν. ^ε ἀνωτέρω. ^ε θεοπνεύστου.

καθ' ἡμᾶς κεκένωσας εἰς τὸ πλήρες τῆς θεότητος ἀναβαίνοντα, καὶ ἐκ τῆς τοῦ δούλου μορφῆς μεθιστάμενον εἰς δεσποτικὴν. Πῶς οὖν ἄρα κεκένωσθαι φασὶ τὸν Μονογενῆ, ἢ πῶς τὴν ἡμῶν ὑπέμεινε ταπεινώσαν, οὐκ ἔχω νοεῖν· εἰ μὴ ἄρα κεκένωσθαι φασὶν αὐτὸν, ὅτι τῇ ἰδίᾳ δόξῃ ταπεινήκε τὸν ἄνθρωπον. Καὶ εἰ τιμῶν ἀδικεῖται, καὶ κενούται δοξάζων, πῶς οὐκ ἄμεινον ἔρει τις εἶναι τὸ μῆδὲ τιμῆν αὐτὸν, μῆτε μὴ δόξαν τινὲ νέμειν; Ἔμεινε γὰρ ἂν ἐν ἰδίᾳ ὑπερηχάζει, μὴτε τιμῆσας, μῆτε δοξάσας τὸν, ὡς αὐτοὶ φασὶν, οἰκισυθέντα αὐτῷ ἄνθρωπον. Ἄρ' οὐ γέλωτος ἄξια παντὶ που φανεῖται, καὶ ἀβελτηρίας ἐμπλῆς τῆς ἐσχάτης, ἃ φρονεῖν ἐγνώκασι, καὶ θαρσοῦσι λαλεῖν; Ἄλλ' ὁ γε τῆς ἀληθείας λόγος οὐκ ἂν ὑποπτεύσειε τι κεκένωσθαι πώποτε, μὴ οὐχὶ πλήρες ὂν κατ' ἰδίαν φύσιν· οὐδ' ἂν νοοῖτο ταπεινοῦσθαι¹ τι, μὴ οὐχὶ δὴ πάντως ὑψοῦ τε καὶ ἀνωτάτω καίμενον, εἶτα καταφοιτήσαν εἰς ὅπερ οὐκ ἦν· τὸν δὲ γε δούλου λαθόντα μορφῆν, εἰσεταιί που πάντως πρὸ αὐτῆς ἔχοντα τὸ κατὰ φύσιν ἐλεύθερον· καὶ τὸν γεγόνῃτα ἄνθρωπον οὐκ οἶδεν ὂντα τοῦτο πρὶν γεγένηται. Τῆς τοίνυν ἀγίας καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς κένωσαι ὀνομαζούσης, καὶ δούλου μορφῆν, καὶ μὲν τοι καὶ ἀνθρωπότησα, καὶ τὸν ταῦτα ἐθελοσυλως ὑπομείναντα λεγούσης τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον εἶναι, εἰ παρατρέπωσιν αὐτοὶ πρὸς τὸ ἐναντίον τῆς οὕτω τεθαυμασμένης οἰκονομίας τὸ εὐτεχνές, ἄνθρωπον θεοποιήσθαι λέγοντες, ἵνα μῆδὲν ἔτι διαφέρωσι Χριστιανοὶ τῶν τῇ κτίσει λελατρευκότων παρὰ τὸν κτίσαντα; Ἡ τάχα που πεπλανησθαι δώσουσι μεθ' ἡμῶν, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀγίους ἀγγέλους. Οὐδὲ δὴ προστετάχθαι φησὶ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν προσκυνησαὶ τὸν πρῶτον τοκον εἰσαχθέντα εἰς τὴν οἰκουμένην. Τὸ δὲ γε πρῶτόκοκος ὄνομα πῶς ἂν ἀρμόσαιμεν² μὴ ἐνανθρωπήσαντι τῷ Μονογενεῖ; Εἰ γὰρ ἔστιν ἀληθὲς τὸ, ὡς ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, ἢ ἄρα εἰκότως νοεῖται πρῶτόκοκος, ὅτε κατέθη πρὸς ἀδελφότητα, δηλονότι τὴν πρὸς ἡμᾶς, ὅτε καθ' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος, ὁμοιωθεὶς κατὰ πάντα, διχα μόνης ἁμαρτίας. Ἀπόρη δὲ πρὸς εὐσέβειαν ἡμῖν τὸ λογίζεσθαι καὶ νοεῖν, ὅτι Θεοῦ γενομένη σὰρξ τοῦ ζωογονοῦντος τὰ πάντα, τὴν ζωοποιὸν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ ἐνέργειαν ἔχει· κατακλυτεῖ δὲ καὶ δόξαν ἀρρήτον, καὶ ἀπρόσβλητον. Ἄπεικός δὲ οὐδὲν τοῖς οἱ γε ταῦτα φρονεῖν ἐγνώκασι³, καὶ ἐτέρας τοῖς ἱεροῖς δόγμασι ἐπάγειν συκοφαντίας, ἀποφένοντας μὲν τοῦ προσώπου τοῦ Μονογενοῦς, ἃς ὑπομείνηκεν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων παροινίας, καὶ αὐτὸν ἐπὶ ταύταις τὸν κατὰ σάρκα θάνατον, ἀπονήμοντας δὲ ὡσπερ υἱῷ κατ' ἰδίαν ἐτέρῳ τῷ ἐκ γυναικός. Δοκεῖ γὰρ αὐτοῖς, οὐκ οἶδ' ὅπως, διὰ τῆς εἰς εὐσέβειαν οὐκ εὐθείας ὁδοῦ πρὸς πέταυρον ἕδου καταπηδῆν, καὶ εἰς ἕδου πυθμένα, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἔστι μὲν γὰρ ὁμολογουμένως ἀπαθὲς τὸ Θεῖον, καὶ ἀνέκαφον παντελῶς. Ὅτι μὴ κατὰ σῶμά ἐστιν, ἀλλ' ἐπέκεινα πάσης κτίσεως ὁρατῆς τε καὶ νοη-

A inducit, qui ex nostra humilitate in sublime evectus ait, quique ex nostra exinanitione in deitatis plenitudinem evaserit; nec non ex forma servili in Dominicam formam transierit. Equidem quomodo unigenitum Dei Filium exinanitum, quomodo item humanæ naturæ humiliationem sustinuisse dicant, omnino intelligere non valeo: nisi forte **162** per hoc exinanitum asseverent, quod hominem gloriæ suæ participem fecerit. Verum si alterum honorans, ipse honoris sui detrimentum facit; si alterum glorificans, ipse exinanitur, cui dubium esse potest quin præstabilius illi fuerit, neque honorem cuiquam, neque vero gloriam illum tribuere? Nisi enim hominem, quem sibi, ut ipsi loquuntur, proprium fecit, honorasset, eundemque gloria sua cumulas-
B set, in propria excellentia constans perstitisset. An non ea cuique risu digna, et extremæ stultitiæ plena videantur, quæ illi et sentire statuerunt, et eloqui audent? At vero ratio veritatis nullo modo quidquam aliquando exinanitum censebit, si id ipsum antea secundum naturam suam plenum non erat: neque rursus humiliatum, nisi illud in sublimi et summo positum, in id postea descenderit quod prius non erat: illum præterea qui servi formam acceperit, prorsus intelliget antequam illam acceperit, naturalem libertatem habuisse: et eum qui homo sit factus, fuisse hominem priusquam factus sit, non agnoscit. Quamobrem cum sacra et divina Scriptura exinanitionem, servilemque formam, nec non et humanitatem nominet, eumque qui hæc voluntario suscepit. Dei Patris Verbum appellet: quomodo isti eximiam illam admirandæ hujus dispensationis sapientiam in contrarium sensum detorquentes, hominem quemdam deificatum esse contendunt, ita ut jam Christiani nulla re ab iis differant, qui prætermissis Creatore adorant creaturam⁴¹? Nunquid sanctos angelos quoque qui, ut divinæ Litteræ testatum faciunt⁴², primogenitum in terrarum orbem inductum adorare jussi fuerunt, una etiam nobiscum errasse concedent? At quomodo, obsecro, primogeniti nomen Unigenito attribuire licebit, si vere incarnatus non fuit? Nam si verum est illud, « ut in multis fratribus⁴³, » tum certe convenienter primogenitus intelligitur, cum ad fraternitatem procul dubio nostram descendit, cum homo nostri similis factus est, per omnia, solo peccato excepto, fratribus assimilatus⁴⁴. Nobis autem ad pietatem satis est ut cogitemus et intelligamus, carnem, quæ Dei facta est omnia vivificantis, vivificam ipsius Verbi virtutem et operationem obtinere, gloriamque ineffabilem et inaccessibleem consecutam esse. Cæterum qui hoc modo sentire propositum habent, eos et alias quoque calumnias in sacras Litteras afferre mirum non est, dum personæ Unigeniti, quas a Judæis sustinuit injurias, et ipsam præterea carnis mortem quam

⁴¹ Rom. 1, 25. ⁴² Hebr. 1, 6. ⁴³ Rom. viii, 29. ⁴⁴ Hebr. ii, 17.

Varie lectiones codicis Segueriani.

¹ ταπεινωσθαι. ² ἀρμόσαιμι. ³ τοῖς γε ταύτη φρονεῖν ἐγνώκασι

pertulit, adimunt; easque illi qui ex muliere, veluti alteri seorsum filio ascribunt. **163** Ipsi namque propositum est, nescio quo modo, per viam gradientibus quæ ad pietatem recta non est, præcipitari in abruptum inferni, et in inferni profundum, sicut scriptum est⁶⁶. Sane quidem impatibilis et penitus impalpabilis est divinitas. Neque enim est corporea, sed ultra omnem creaturam visibilem atque intelligibilem, et in incorporea, et immaculata, et intractabili, et incomprehensibili natura. Sed quia, cum unigenitum Dei Verbum corpus ex sancta et Dei genitrice Virgine suscepisset, susceptumque, ut sæpenumero jam monui, proprium sibi fecisset, semetipsum pro nobis Deo et Patri immaculatam hostiam in odorem suavitatis obtulit⁶⁷: sit ea de causa, ut ea quæ in ejus carnem facta sunt, ipsam sustinuisse dicamus. Nam cujus est corpus proprium, jure illi etiam omnia quæ sunt corporis, solo excepto peccato, tribuuntur. Igitur quoniam Deus Verbum homo factus est⁶⁸, mansit quidem secundum naturam divinam impatibilis, ea tamen quæ suæ carnis erant, necessario propria sibi faciens, ideo quæ carnis erant pertulisse dicitur, etiamsi secundum divinam naturam nulli penitus passioni esset obnoxius. Unde falsa pietatis persuasio a veritate eos abducit: non enim animadvertunt, impatibilitatem quidem illi mansisse quatenus erat ab initio et est Deus; sed tamen quod secundum carnem pro nobis pertulit, illi ascribitur, quatenus Deus natura existens, factus est caro, hoc est perfectus homo. Nam quis, quæso, erat, qui ad Patrem qui est in cælis, ac Deum loquebatur, dicens: « Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi, holocausta et pro peccato noluisti, tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam⁶⁹? » Qui enim corporis expers erat ut Deus, corpus sibi aptatum fatetur, ut eo pro nobis oblato, suo nos omnes livore, juxta prophetæ vocem, sanaret⁷⁰. Quo pacto etiam unus pro omnibus mortuus est⁷¹, qui justum pro omnibus pretium exsolveret, si illa passio puri cuspis hominis fuisse putatur? Quod si secundum humanam naturam est passus, ut qui suæ carnis passiones sibi proprias fecit; tunc demum unius mortem secundum carnem, justum pro omnium hominum vita pretium fuisse rectissime asserimus: non quod unius vulgaris hominis nostri similis fuerit, etiamsi nostri similis factus sit; sed quod cum per naturam Deus esset, incarnatus homoque factus sit, secundum sanctorum Patrum confessionem. **164** Quod si sunt qui ob id passionem secundum carnem Unigenito adimunt, quod turpis, incongrua, indecensque videatur; adimant ipsi pari ratione et ipsam quoque secundum carnem ex Virgine nativitatem. Nam si illi turpe est quod carne passus esse dicitur; quomodo non ante hoc turpis erit illa secundum carnem nativitas, quæ passionem antecedit; aut, ut semel dicam, ipsius humanitatis modus? Perit itaque hac ratione universum Christianorum mysterium, et salutis nostræ spes jam inanis redditur.

Sed dixeris: Quomodo pati potest, qui nulli passioni est obnoxius? Illud igitur ex Deo Verbum procul dubio, ut jam dictum est, secundum propriam naturam nullatenus est patibile: dicitur ta-

της, και εν σωμάτω, και άχράντω, και άφάυτω, και άπερινοήτῳ φύσει. Ἐπειδή δὲ ὁ μονογενης τοῦ Θεοῦ Λόγος σῶμα λαβὼν ἐκ τῆς ἁγίας και Θεοτόκου Παρθένου, και, ὡς ἔφην ἡδη πλειστάκις, ἴδιον αὐτῆ ποιησάμενος, ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσκαχόμενεν εἰς ὁμοίην εὐωδίας τῷ Θεῷ και Πατρὶ, ὡς ἄμωμον ἰσραηλιν, ταύτη τοι, και ὑπομείναι λέγεται πρὸς ἡμῶν τὰ εἰς τὴν σάρκα αὐτοῦ γεγονότα. Οὐ γὰρ ἴδιον ἐστὶ τὸ σῶμα, τοῦτω ἂν εἰκότω; προσγράφοιτο, και τὰ αὐτοῦ πάντα, διχα μόνης ἁμαρτίας. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐνανθρωπήσας ἦν ὁ Θεὸς Λόγος, μεμένηκε μὲν ἀπαθῆς θεϊκῶς, οικειούμενος δὲ ἀναγκαιῶς τὰ τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς, παθεῖν λέγεται τὰ κατὰ σάρκα, και τοι τοῦ παθεῖν ἀπειρατος ὢν, καθὸ νοεῖται Θεός. Εὐσεβείας οὖν δόκησις ἀποφέρει τῆς ἀληθείας αὐτοῦς, οὐκ ἐννοοῦντας, ὅτι τετήρηται μὲν τὸ ἀπαθῆς αὐτῶν, καθὰ ὑπάρχει: και ἐστὶ Θεός, προσγράφεται δὲ και τὸ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ σάρκα, καθὸ Θεός ὢν φύσει, γέγονε σὰρξ, ἦτοι τέλειος ἄνθρωπος. Τίς γὰρ ἦν ὁ λέγων πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα και Θεόν· « Θυσίαν και προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι, ὀλοκαυτώματα και περι ἁμαρτίας οὐκ ἠδύκησας· τότε εἶπον· Ἰδοὺ ἤκω τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου; » Ὁ γὰρ ἔξω σώματος, ὡς Θεός, ἑαυτῷ τὸ σῶμα κατηρτίσθαι φησιν, ἵνα τῷτῳ ὑπὲρ ἡμῶν προσενέγκας, τῷ ἴδιῳ μῶλωπι πάντας ἡμᾶς θεραπεύσῃ, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Πῶς δὲ, και εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ὁ πάντων ἀντάξιός, εἰ ἀπλῶς τινος ἀνθρώπου νοεῖται τὸ πάθος; Εἰ δὲ πέπονθεν ἀνθρωπίνως, ὡς τὰ τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς οικειούμενος πάθη, τότε δὴ, τότε φαμέν, και μάλα εἰκότως, ὡς τῆς ἀπάντων ζωῆς ἀντάξιός ὁ ἐνός νοεῖται κατὰ σάρκα θάνατος· οὐχ ὡς ἐνός ὄντος τῶν καθ' ἡμᾶς, εἰ και γέγονε καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὅτι Θεός ὢν φύσει, σεσάρκωται τε και ἐνηθρώπησε κατὰ τὴν τῶν Πατέρων ὁμολογίαν. Εἰ δὲ ἀποφέρουσι τινες τοῦ Μονογενοῦς, ὡς ἀκαλλῆς, και ἀνάρμοστος, και ἀπεικὸς αὐτῷ τὸ κατὰ σάρκα πάθος, ἀναίρατῶσαν ὁμοίως αὐτοῦ, και τὴν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου κατὰ σάρκα γέννησιν. Εἰ γὰρ ἐστὶ τῶν ἀπεικιδῶτων αὐτῷ τὸ σαρκὶ λέγεσθαι παθεῖν, πῶς οὐ πρὸ γε τούτου τὸ πρῶτον, τουτέστιν ἡ κατὰ σάρκα γέννησις, ἢ και ἀπαξασπλῶς εἰπαῖν, ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπος; οὐχεται δὴ οὖν τὸ Χριστιανῶν μυστήριον·

D και μεταλαμβάνεται λοιπὸν ἡ τῆς σωτηρίας ἄλις.

Ἄλλὰ γὰρ, Πῶς, φησὶ, πάθος ἂν ὁ παθεῖν οὐκ εἰδώς; Ἀπαθῆς μὲν οὖν, ὡς ἔφην, ὁμολογουμένως κατ' ἴδιαν φύσιν ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος· λέγεται δ' οὖν σαρκὶ τῇ ἴδιᾳ παθεῖν, κατὰ τὰς Γραφὰς· ἦν γὰρ αὐτός ἐν

⁶⁶ Prov. ix, 18. ⁶⁷ Ephes. v, 2. ⁶⁸ Joan. i, 14.

⁶⁹ II Cor. v, 14.

⁷⁰ Psal. xxxix, 7, 8; Hebr. x, 5, 7. ⁷¹ Isa. lxx, 2.

τῷ πάσχοντι σώματι. Καὶ πιστώσεται σε γράφων ὁ Α Πέτρος περὶ αὐτοῦ· « Ὅς τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον. » Οὐκοῦν ἀπαθὴς μὲν ὁ Λόγος, καθὼς φύσει νοεῖται Θεός· αὐτοῦ γε μὴν νοεῖται κατ' οἰκειώσιν οἰκονομικὴν τὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ πάθη. Ἐπεὶ τίνα τρόπον ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ὁ δι' οὗ γεγόνασιν Ἀρχαὶ τε καὶ Ἐξουσίαι, Θρόνοι τε καὶ Κυριότητες, ἐν ᾧ ἰ τὰ πάντα συνίστηκε, πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀπαρχὴ γέγονε τῶν κεκοιμημένων, εἰ μὴ τὸ παθεῖν πεφυκός ἴδιον ἐποίησεν τὸ σῶμα Θεὸς ὢν ὁ Λόγος; Ὡσπερ δὲ γέγονε κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς, τὴν καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπίνως ἀπότεξιν οἰκειούμενος, καίτοι γέννησιν ἰδιάν ἔχων τὴν ἐκ Πατρὸς, οὕτω καὶ σαρκὶ λέγεται παθεῖν καθ' ἡμᾶς τε καὶ ἀνθρωπίνως, καίτοι φύσει προσὲν αὐτῷ τὸ ἀπαθῶς ἔχειν ἰ, καθὼς νοεῖται Θεός. Οὕτω γὰρ νοεῖται Χριστός· οὕτως ἐστὶ καὶ σύνεδρος τῷ Πατρὶ, οὐχ ὡς ἀνθρώπος τῇ ἐνοικίῃσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου τετιμημένος, ἀλλ' ὡς Ἰὼς ἀληθῶς καὶ ὅτε γέγονεν ἀνθρώπος. Τετήρηται γὰρ αὐτῷ τῆς εὐσιωδῶς ἐνυπαρχούσης ὑπεροχῆς τὸ ἀξίωμα, καὶ εἰ πέφυγεν οἰκονομικῶς ἐν δούλου μορφῇ. Οὐκοῦν, καθὰ φησιν ἰ, εἰ καὶ κοινωνὸς τῆς ἡμετέρας φύσεως ἦν καθὼς ἀνθρώπος, ἀλλ' ἦν μετὰ τούτου καὶ ὑπὲρ πάντων τὴν κτίσιν ὡς Θεός.

essentialiter illi inest, integra ei permansit, etiamsi dixi, licet nostræ naturæ particeps fuerit ut homo, ut Deus.

Ἐπιθόμην δὲ τινος ἰ τῆς εἰς οὐρανοῦς ἀνάβου τὴν αἰτίαν ἐξηγουμένου ἰ. εἰς χωρίον αὐτὸν ἀναφοιτῆσαι λέγειν, ἀσφαλές τε καὶ ἀσυλόν, ἠξιῶσθαι δὲ καὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα συνεδρίας· ἔνθα, φησιν, ὁ ἐχθρὸς τῆς ἡμετέρας φύσεως οὐ δύναται πλησιάσας αὐτοῦ πάλιν ἐπιβουλεύσαι. Φρούριον οὖν, εἰπέ μοι, γέγονεν ὁ οὐρανὸς αὐτῷ, καὶ φυγὴ μᾶλλον, οὐκ ἀνάληψις ἢ ἀποδημία ἢ ἀφ' ἡμῶν γέγονεν, ἐφ' ἣ καυχώμεθα; Ἐδειξίει δὲ, κατὰ τὸ εἶδος, μὴ ἄρα πως δευτέραν αὐτῷ συμπήξῃ πάγην ὁ πονηρός· καὶ εἰ μὴ γέγονεν ἐκλεθεῖν, ἐπεβουλεύθη ἂν, ὡς εἶπε, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Τίς τῶν τοιούτων ἐμέτων οὐκ ἀποφοιτῆσει μακρὰν; Ἡ εἰς τῆς οὕτως ἀσχυρᾶς τερατολογίας ὡς ἀπαναστήσεται, πολλὰ χαίρειν εἰπὼν τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσι φρονεῖν, ἢ λέγειν; Ἀπαγε τῆς οὕτω μισαρωπότητος καὶ χαμαιπετοῦς ἐννοίας. Οὐδὲν, οἶμαι, τούτων γρασοπρεπέστερον ἢ ἀμαθέστερον. Ἦκει γὰρ εἰς τοῦτο χυδαίωτος ἐννοῶν τὸ χρῆμα αὐτοῖς, ὡς οὐδὲν εἶναι τὸ ἀσχυρον. Ἀποπεράνας γὰρ ὁ Χριστὸς τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκονομίαν, καὶ πατήσας τὸν Σατανᾶν, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν κατασεισας, καταλύσας δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἀνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν, ἢ ἀναφοιτῆσας εἰς τὴν οὐρανόν, καὶ ἐμφανισθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἢ καθὰ γέγραπται. Συν-

men secundum Scripturas propria carne passum, quoniam ipse erat in patiente corpore. Quod beatus Petrus confirmat, hunc in modum de illo scribens : « Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum ¹. » Quocirca licet Verbum, cum ut Deus secundum naturam consideratur, sit impatientibile; secundum dispensatoriam tamen appropriationem, passiones carni competentes ipsius propriæ censentur. Alioqui quomodo ille primogenitus omnis creaturæ ², ille per quem facti sunt Principatus et Potestates, Throni et Dominationes, et in quo consistunt omnia ³, factus est primogenitus ex mortuis ⁴, et primitivæ dormientium ⁵, si Deus Verbum corpus quod pati natum erat sibi proprium non fecit? Quemadmodum autem Deus ex muliere secundum carnem ortus ⁶, nostram sibi humanitas nativitatem appropriavit, quamvis propriam ex Patre nativitatem haberet : ita idem etiam carne dicitur pati secundum nos, et humanitas, etiamsi, ut Deus intelligatur, nulla patibilitas in illum ex natura conveniat. Ad hunc namque modum Christus agnoscitur : ad hunc modum etiam cum Patre consistit ; non ut homo per Dei Verbi inhabitationem honoratus, sed ut vere Filius, etiam tum cum homo est factus. Siquidem præeminentiæ dignitas, quæ dispensatorie in servi forma apparuerit. Quare, ut cum hoc ipso tamen supra omnem creaturam erat

Cæterum audiavi quemdam, qui cum reditus illius in cælum causam exponeret, dicebat abiisse illum in locum tutum, nullique violentiæ expositum ; tum ea quoque **165** dignitate et prærogativa potitum ut cum Patre consideret, ubi, ait, naturæ nostræ adversarius propius ad ipsum accedere, invidiosque eundem rursus impetere non potest. Ergo cælum factum est illi pro munimine; et recessus ille a nobis, de quo gloriamur, non assumptio fuit, sed potius fuga? Timebat scilicet fortassis, ne malignus ille alterum ei laqueum injiceret; ac nisi ascendisset, etiam post resurrectionem ejusdem insidiis pateret. Quis, obsecro, ab hujusmodi sordibus quam longissime non abscedat? Quis adeo turpia verborum portenta non aversetur; et lis qui hujusmodi nugæ tenere aut docere audent, non multam salutem dicat? Apage cum sceleratissima ista sordidissimaque sententia, qua nihil anilius, nihil stultius excogitari poterat. Rem enim ad eam sensus ineptiam redigunt, ut nihil esse turpius possit. Etenim cum Christus nostræ conditionis dispensationem consummasset, Satanamque protrivisset, et omnem ejus vim fregisset, ac mortis imperium destruxisset ⁷, novam viventemque nobis viam instauravit, ἢ in cælo ascendens, ut vultui Dei et Patris, sicut

¹ I Petr. ii, 24. ² Coloss. i, 15. ³ I Cor. xv, 25. ⁴ Coloss. i, 18. ⁵ I Cor. xv, 20. ⁶ Galat. iv, 4. ⁷ Hebr. ii, 14.

Variz lectiones codicis Segueriani.

ἰ ὁ ἐν φ. ἱ μὴ προσὲν αὐτῷ τὸ πάθος ἔχειν. ἰσ. καθὰ φημι, φύσιν. ἰ τινος. ἰ ἐξηγουμένου.

scriptum est, pro nobis appareat ⁷⁴. » Consideretque cum ipso etiam cum carne, non ut homo seorsum consideratus, neque ut alius Filius ab ipsius Verbo diversus, neque ut qui ipsum Verbum inhabitatorem habeat; sed ut vere Filius unus et solus etiam cum factus est homo. Consideret itaque tanquam Deus cum Deo, et Dominus cum Domino, et Filius cum Patre vero, hoc ipsum obtinens ex natura, licet cum carne consideretur. Ac fuerat fortasse non magnæ difficultatis fusius adhuc istorum stultitiæ barathrum demonstrare: verum nugis usque adeo frivolis ineptisque, pluribus velle repugnare, haud aliud fere esset, quam cum eas ineptias fundentibus simul insanire. Illa nihilominus cæteris quæ dicta sunt necessario fere adjecero, per quæ illi populum Domini, sicut scriptum est ⁷⁵, perterrefacere, rectosque corde, hoc est, eos qui in simplicitate animi vitam traducunt, et fidei traditionem veluti quoddam depositum in mente conditum retinent, sanctamque ac incorruptam eandem conservant, in obscuro sagittare se posse existimant ⁷⁶. Itaque acres isti impostores, et qui sententiarum commentis multipliciter contextis, rudiores a veritate investiganda abducunt, aliorumque hæreticorum malitiam æmulati, **166** stulte proponunt quæ illi solent, parum id quod scriptum est reputantes: « Væ illis qui proximo suo turbidam subversionem propinant ⁷⁷. » Enimvero Arianæ impietatis propugnatores unigenitum Dei Verbum alterius essentia esse dicunt, et post ipsum generantem secundo loco constituunt, necnon creatum et conditum esse contendunt, et illum, per quem omnia et in quo omnia ⁷⁸, in creaturarum ordinem redigunt. Deinde dum Unigeniti in carne dispensationis mysterium curiose inquirunt, per summam fraudem vim veritatis corrumpunt: cumque præterea Apollinarii opinionis crimine laborent, Dei Verbum carnem quidem sumpsisse asserunt, sed intelligente anima minime præditam fuisse: ipsum enim Verbum mentis et animæ vices in assumpto corpore explere. Idque, ut dixi, per summam fraudem facere deprehenduntur. Quandoquidem ne voces illas Domini nostri, quæ in humanam naturam conveniunt, dispensatoria ratione dictas arbitremur, ex mensura quæ humanitati convenit posteaquam factus est homo, furtim adimunt carni animam intelligentem et in carne habitantem. Qua fraude illum dejiciunt, Patreque secundum essentiam inferiorem esse aiunt: et suæ hujus adversus eum calumniæ ansas ex varicris Litteris impie colligunt. Sed ecce nunc quoque illorum stultitiæ æmulatores acerbi nos adoriuntur, qui Nestorii profanas vocum novitates ⁷⁹ non admittimus, et rectam inculpatamque fidem aggerestructo obsident, ac inanium sententiarum quis-

εδρεύει δὲ αὐτῷ καὶ μετὰ σαρκὸς, οὐχ ὡς ἄνθρωπος ἰδικῶς νοούμενος, καὶ ἕτερος Υἱὸς παρὰ τὸν αὐτοῦ Λόγον, οὐδὲ ὡς ἔνοιον ἔχων αὐτὸν, ἀλλ' ὡς Υἱὸς ἀληθῶς εἰς τε καὶ μόνος ὑπάρχων, καὶ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος. Συνεδρεύει τοίνυν ὡς Θεὸς Θεῷ, καὶ Κύριος Κυρίῳ, καὶ Υἱὸς Πατρὶ τῷ κατὰ ἀλήθειαν, φύσει τοῦτο ὑπάρχων, κἂν νοῖτο μετὰ σαρκὸς. Καὶ ἦν μὲν ἴσως οὐ χαλεπὸν, διὰ μακρῶν ἐπιλόγων τῆς ἐκείνου ἁμαθίας καταδείξαι τὸ βάρβαρον· τὸ δὲ τοῖς οὕτω ψυχροῖς ἀντιλέγειν διὰ πλείονων ἐπι, τάχα που συναμαθαίνειν ἐστὶ τοῖς ἐκεῖνα παφλουρηκόσι. Προσεπνεγκεῖν δὲ τοῖς εἰρημένοισι ἀναγκαῖον οἶμαι που, τὰ δι' ὧν οἴονται καταπτοεῖν δύνασθαι τὴν συναγωγὴν Κυρίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ κατατοξεύειν ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῆ καρδίᾳ, τοὔτεστοι τοὺς ἐν ἀπλότῃ γνῶμῃ διαδοῦν ἡρημένους, καὶ τῆς πίστεως τὴν παράδοσιν, καθάπερ τινὰ παρακαταθήκην λαβόντας εἰς νοῦν, ἀγίαν καὶ ἀπαράφθορον τηροῦντας αὐτήν. Οἱ γὰρ τοὶ δεινοὶ πρὸς ἀπάτην, καὶ ἐνοίων εὐρήμασι πολυπλόκως ἐξυφασμένοι τῆς τῶν ἀληθῶν ἀποκομίζοντες θήρας τοὺς ἀμαθεστέρους, οἱ τὰς τῶν ἐτέρων αἰρετικῶν κακίας ἀπομιμούμενοι, προτείνουσιν ἀμαθῶς, ἃ δὴ κακείνοις ἔθος, οὐκ ἐνοοῦντες τὸ γεγραμμένον· « Οὐαὶ οἱ ποτιζόντες τὸν πλησίον αὐτῶν ἠνατροπὴν θολεράν. » Οἱ μὲν γὰρ τῆς Ἀρεῖου δυσσεβείας ὑπασπισταὶ τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον ἑτεροδοσίον εἶναι φασί, καὶ ἐν δευτέρῳ τίθενται ἧ τοῦ γεννήσαντος, κτιστὸν τε καὶ γεννητὸν εἶναι διατείνονται, καὶ τῆ κτίσει συντάττουσι τὸν, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα. Ἐἶτα τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς πολυπραγμονοῦντες τὸ μυστήριον, κακοουργότατα παραφθεῖρουσι τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν, καὶ τῆς Ἀπολιναρίου δόξης τὰ ἐγκλήματα προσάβρωστούντες αὐτοὶ, σάρκα μὲν λαβεῖν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον διίσχυρίζονται, ἐμφυχωμένην γε μὴν νοεῶς ἤκιστα γε, εἶναι δὲ μᾶλλον αὐτὸν ἀντινοῦ καὶ ψυχῆς ἐν τῷ σώματι. Πανοργότατα δὲ, ὡς ἔφην, τοῦτο δρῶντες ἀλλίσκονται. Ἴνα γὰρ τὰς ἀνθρωπίνας τοῦ Κυρίου φωνὰς μὴ οἰκονομικῶς εἰρησθαι νομίζομεν, καὶ κατὰ γε τὸ πρόπον τῆ ἀνθρωπότητι μέτρον, ἐπειδὴ γέγονεν ἄνθρωπος, ὑποκλέπτουσι τῆς σαρκὸς τὴν νοεράν τε καὶ ἔνοιον αὐτῆ ψυχὴν. Οἴωται αὐτὸν καὶ ὑποδιδάξουσι, καὶ ἐν μείωσιν εἶναι φασιν οὐσιωδῶς τοῦ Πατρὸς, τῆς κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἀνοσίως ἐρανίζομενοι. Ἄλλ' ἰδοὺ δὴ καὶ νῦν τῆς ἐκείνων ἀμαθίας οἱ ζηλωταὶ κατεπιφύονται πικροὶ τῶν τὰς Νεστορίου κενοφωνίας ἢ οὐ προσιεμένων, καὶ τὴν ὀρθὴν καὶ ἀμώμητον ἐκπολιορχοῦσι πίστιν, σурφετοῦς εἰκαίων συναγείροντες ἐνοίων. Φασὶ μὲν γὰρ, τὸν θεσπέσιον Παῦλον εἰπεῖν περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ ὅτι, « Κεκένωκεν ἑαυτὸν, μορφῆν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρεθείς ὡς ἄνθρωπος· ἐταπείνωσεν

⁷⁴ Hebr. ix, 24. ⁷⁵ Num. xxii, 1 seqq. ⁷⁶ Psal. x, 5. ⁷⁷ Habac. ii, 12. ⁷⁸ Rom. xi, 36; Coloss. i, 16. ⁷⁹ I Tim vi, 20.

Variae lectiones codicis Segueriani.

^α ἴσ. ἐκείνων. • ὁ ποτιζὼν τὸν. ἢ αὐτοῦ. ἢ δευτέροις τίθενται. ἢ καινοφωνίας.

ἐκείν, γενόμενος ὑπὸ θανάτου, θανάτου
 ἔσταυρου. Αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ
 ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὀνομα. » Καὶ
 μὴν καὶ ἐτέρωθί ποῦ φησιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ,
 κόσμιον αὐτῷ καταλλάσων, » καὶ πάλιν « Ἐν ᾧ
 κατοίκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματι-
 κῶς. » Ἐφαρμύζονται δὲ καὶ ταῖς τοῦ Πέτρου φων-
 αῖς, ποτὲ μὲν λέγοντος· « Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ,
 ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει·
 ὃς διήλθεν εὐεργετῶν, καὶ ἰώμενος πάντας· τοὺς κα-
 ταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου· ὅτι Θεὸς ἦν
 μετ' αὐτοῦ. » καὶ πάλιν « Τοὺς μὲν οὖν χρόνους
 τῆς ἀγαθῆς ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς, τανῦν παραγγέλλει
 ταῖς ἀνθρώποις, πάντας πανταχοῦ μετανοεῖν, καθότι
 ὤρισεν ἡμέραν κρίσεως, ἐν ἣ μὲλλει κρίνειν τὴν
 εἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισεν, πίστιν
 παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. »
 Ταῦτα παραθέτοντες, καὶ τὰ καθ' ἕτερον τρόπον ἀν-
 θρωποπρεπῶς εἰρημμένα, προσερωτῶσιν * εὐθύς, ἐκ
 μοχθηρῶν ἐννοῶν πικρῶς ἀνάπτοντες † λόγους·
 Τίτι δέδωκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων
 ὀνομα; Ἄρα τῷ ἰδίῳ Λόγῳ; Καὶ πῶς οὐκ ἀπέθανον
 κομιθεῖ τὸ χρῆμα; φασίν. Ἦν γὰρ αἰεὶ Θεὸς, ἐξ
 αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεγεννημένος. Ὅνομα δὲ τοῦτο
 τὸ ὑπὲρ πάντων ὀνομα νοοῖ· ἂν εἰκότως. Τί γὰρ ἐπέκεινα
 τοῦ κατὰ φύσιν Θεοῦ; Τίνα δὲ καὶ ἐχρῆκεν ἁγίῳ
 Πνεύματι, ἢ μετὰ τίνος ἦν ὁ Θεός; Προσεπάγοντες
 δὲ τοῦτοις τὰ ἕτερα, διακυκῶσι λίαν, καὶ θορύβου
 πιμπλᾶσι † τῶν ἀκραισιτέρων τὸν νοῦν. Διορίζοντες
 δὲ πανταχῆ (ψυχικοὶ εἰσι γὰρ, πνεῦμα μὴ ἔχοντες),
 καὶ ἀποδιστάντες † εἰς υἱοὺς δύο τὸν ἕνα Χριστὸν,
 καὶ Υἱὸν, καὶ Κύριον, ἐξ αὐτῶν ἀλώσονται τῶν ἰδίων
 ἐγχειρημάτων. Ἐνα μὲν γὰρ Χριστὸν καὶ Υἱὸν ὁμο-
 λογεῖν ὑποπλάττονται, καὶ ἐν αὐτοῦ πρόσωπον εἶναι
 φασί· διαιροῦντες δὲ πάλιν εἰς ὑποστάσεις δύο κε-
 χωρισμένας τε καὶ ἀποφοιτώσας ἀλλήλων, εἰς ἅπαν
 τὸν τοῦ μυστηρίου παρασύρουσι † λόγον. Φασὶ μὲν
 γὰρ ὅτι τὸν ἐκ γυναικὸς, ἦτοι τὴν τοῦ δούλου μορφήν,
 ἔβη τε καὶ καταμόνας τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα λαβεῖν,
 ὅμοιαι δὲ καὶ τὴν χρίσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
 καὶ τὸ ἔχειν αἰεὶ συνόντα τὸν Θεόν, τουτέστι τὸν ἐκ
 Θεοῦ Πατρὸς Λόγον· ἀβελτηρίας δὲ τῆς ἀπιστῶν
 ἐσχάτης ἐξίζοντες ἐναργῶς ἐρεῦγονται λόγοις. Πο-
 νηροὶ γὰρ οὖντες ἀγαθὰ λαλεῖν οὐκ ἂν δύναιντο, κατὰ
 τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, Ἦν μὲν γὰρ ὁμολογουμένως,
 καὶ ἔστιν αἰεὶ Θεὸς καὶ Κύριος ὁ τὴν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς
 γέννησιν ἀποπτόν τε καὶ ἀπόρρητον ἔχων· ἐπαυθὲ δὲ
 γέγονεν ἐκ γυναικὸς κατὰ σάρκα, παραδόξως δὲ, καὶ
 ὑπὲρ ἡμᾶς, ἐν ἐπιφοιτήσει Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐπι-
 σκιασμῷ δυνάμεως Θεοῦ, τὴν γοῦν καθ' ἡμᾶς ἀπό-
 τεξιν ὑπομένειν (οὕτω γὰρ αὐτὸν κεκωνῶσθαι λέγε-
 ται, ταπεινώσασθαι τε καὶ ἐν ὑπακοῇ γενέσθαι τῇ μέ-

A quillas in unum conglomerant. Aiunt enim beatum
 Paulum de Christo omnium Salvatore dixisse :
 « Exinanivit semetipsum, formam servi accipiens,
 in similitudinem hominum factus, et habitu inven-
 tus ut homo : humiliavit semetipsum, factus obe-
 diens usque ad mortem, mortem autem crucis.
 Propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi
 nomen quod est super omne nomen⁶⁶; » et alio
 rursum loco : « Deus erat in Christo, mundum re-
 concilians sibi⁶⁷; » et iterum : « Quia in ipso inha-
 bitat plenitudo divinitatis corporaliter⁶⁸. » Suam
 quoque sententiam Petri vocibus accommodant, qui
 nunc quidem dicit : « Jesum a Nazareth, quomodo
 eum unxit Deus Spiritu sancto et virtute, qui per-
 transiit benefaciendo, et sanando omnes oppres-
 sos a diabolo, quoniam Deus erat cum eo⁶⁷; » et
 rursum : « Et tempora quidem hujus ignorantia
 despiciens Deus, nunc annuntiat **167** hominibus
 ut omnes ubique penitentiam agant, eo quod sta-
 tuit diem in quo judicaturus est orbem in æquitate,
 in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus,
 suscitans eum a mortuis⁶⁸. » Hæc proponentes,
 et quæ alio modo secundum humanitatem dicta
 sunt, ex pravis sentiis acerbo (1) sermone con-
 texto statim interrogant : Cuinam Deus et Pater
 nomen dedit quod est super omne nomen? Num-
 quid proprio Verbo? At quo pacto non admodum
 absurda res est? inquirunt. Erat enim illud semper
 Deus, ex ipso secundum naturam genitum. Id ipsum
 autem esse nomen illud quod est super omne no-
 men, recte accipitur. Deo namque secundum natu-
 ram, quid sublimius cogitari potest? Rursum, quem
 unxit Spiritu sancto, aut cum quonam erat Deus?
 Multa præterea alia hujuscemodi cocervantes, con-
 fundunt admodum simpliciorum animos, multum-
 que conturbant. Sed ubique dividere (sunt enim
 animales, spiritum non habentes⁶⁹), et unum Chri-
 stum et Filium et Dominum in duos filios distin-
 guere, ex suis ipsorum argumentis deprehenduntur.
 Simulant enim unum se Christum et Filium con-
 fiteri, unamque ipsius personam esse dicunt : sed
 rursus cum in duas hypostases distinguant invicem
 disjunctas atque diversas, mysterii doctrinam
 prorsus pervertunt. Aiunt enim illum ex muliere,
 seu illam formam servi, seorsum et per se nomen
 illud quod est super omne nomen accepisse, sanctique
 Spiritus unctionem suscepisse, et Deum, hoc
 est, Dei Patris Verbum, semper apud se manentem
 habere : ac sermones summam dementia redolentes
 palam eructant. Cum enim, juxta Salvatoris vo-
 cem⁶⁹, mali sint, bona loqui non possunt. Nam is
 qui in visibilem ineffabilemque ex Deo Patre nati-

⁶⁶ Philipp. II, 6-9. ⁶⁷ II Cor. V, 19. ⁶⁸ Coloss. II, 9. ⁶⁹ Act. X, 38. ⁷⁰ Act. XVII 30 31. ⁷¹ Jud. 10. ⁷² Matth. XI, 34.

Varia lectiones codicis Seguieriani.

* προσερωτῶσιν. † ἀναπτύσσονται. ‡ ἐμπικλώσιν. † ἀποδιστάντες. † παρευθύνουσι, ἢ, διασύρουσι.

NOTÆ.

(1) Acriter.

vitatem obtinet, erat procul dubio et est semper Deus et Dominus : posteaquam vero secundum carnem ex muliere natus est, sed admirabili modo, et supra nos, nimirum sancti Spiritus illapsus, divinæque virtutis obumbratione ⁹¹, ortum quidem sicuti nos sortitus (sic namque semetipsum exinanivisse et humiliasse, necnon factus obediens usque ad mortem et crucem dicit), ea ratione, et quidem merito, nomen quod est super omne nomen, accepisse perhibetur, omneque genu, caelestium, terrestrium et infernorum ipsi incurvatur; et omnis lingua confitebitur quod Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris ⁹². Neque enim ratione **168** prædita creatura Deum esse illum qui homo factus erat, nesciebat. Nam quamvis nostra susceperit, perindeque ac nos carni et sanguini communicaverit ⁹³, erat abjecit : mansit enim adorandus in gloriam cum ipso una regnantem atque adorandum; factus sit homo.

Quando ergo cum a sanctis angelis, tum a nobis quoque qui in terra versamur, carnem etiam indutus natura et veritate Deus esse creditus est, tunc illud nomen quod est super omne nomen accepisse intelligitur : non quasi id velut auctarii loco consecutus fuerit (quomodo enim id quod erat, et est et semper erit, tanquam non habens accipiat?), sed quod Deus et Pater mentes omnium illustrarit, et incarnatum Verbum esse secundum naturam Deum ignorari non permiserit : « Nemo, inquit, venire potest ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit illum ⁹⁴. » Simili modo et ipsa quoque ejus unctio circa humanam naturam fuit. Nam cum Unigenitus, qui ex Patre gignitur, secundum naturam sanctus esset non secus ac Pater, secundum nos unctus, hoc est, a Patre sanctificatus dicitur, quatenus nimirum homo apparuit. Qua de re sapientissimus Paulus de illo ac de nobis ita scribit : « Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes ⁹⁵. » Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens : « Annuntiabo nomen tuum fratribus meis ⁹⁶. » Ergo cum Unigenitus secundum naturam suam sanctus sit, ipsamque creaturam sanctificet; attamen cum frater noster est factus, tunc secundum humanam naturam nobiscum quoque unctus dicitur, utpote mensuram humanæ naturæ convenientem et consentaneam propter dispensationem nequaquam aspernatus. Ita enim beatum Joannem Baptistam profecto alloquitur : « Quoniam decet nos implere omnem justitiam ⁹⁷. » Quod si Deus cum ipso quoque esse dicatur, quomodo acuti illi sophistæ non intelligunt Patrem naturaliter semper esse cum Filio, cum et ipse in illo sit, et illum in seipso habeat? An non meminerunt quid Christus dicat : « Tanto tempore vobiscum sum, et

αχρι θανάτου και σταυρου), ταύτη τοι, και μάλα εικότως, λέγεται λαβειν τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα, και αὐτῷ κάμπτεται πᾶν γόνυ, ἐπουρανίων, και ἐπιγείων, και καταχθονίων και πᾶσα γλώσσα ἐξομολογῆσται, ὅτι: Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Οὐ γὰρ ἠγνόησεν ἡ λογικὴ φύσις, ὅτι Θεὸς ἦν ὁ ἐνανθρωπήσας. Εἰ γὰρ και γέγονεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, και παραπλησίως ἡμῖν μετέσχηκεν αἵματος και σαρκός, ἀλλ' οὖν οὐκ ἀποπεφοίτηκε τοῦ εἶναι Θεός, οὐδὲ ἀπέδλητον ἐποίησατο τὸ εἶναι ὁ ἡμεμῆνηκε γὰρ προσκυνητὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Δόξα γὰρ αὐτῷ, συμβασιλεύοντα και συμπροσκυνούμενον ἑαυτῷ τὸν ἴδιον ἔχειν Υἱόν· εἰ και γέγονεν οἰκονομικῶς ἄνθρωπος, ἵνα σώσῃ τὴν ὑπ' οὐρανόν.

Deus tamen esse non desiit, neque hoc ipsum quod Dei Patris. Nam ei gloria est, proprium habere Filium, etiamsi is propter mundi salutem dispensatorie

Οὐκοῦν ὅτε παρά τε τῶν ἁγίων ἀγγέλων, και ἡμῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιστεύθη, και μετὰ σαρκός, ὡς εἴη Θεὸς φύσις τε και ἀληθῶς, τότε τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα νοεῖται λαβῶν, οὐκ ἐν προσθήκῃ μοίρᾳ τὸ χρῆμα κερδαίνων αὐτὸς, (ὁ γὰρ ἦν τε και ἔστι, και ἔσται ἀεὶ, πῶς ἂν ὡς οὐκ ἔχων λάβοι;) ἐλλάμψαντος δὲ μᾶλλον ταῖς ἀπάντων διανοίαις τοῦ Θεοῦ και Πατρὸς, και τὸν σαρκωθέντα Λόγον, ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶν ἀγνοῆσαι μὴ συγχωρήσαντος. « Οὐδεὶς γὰρ, φησὶ, δύναται ἔλθειν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με ἔλκυσῃ αὐτόν. » Γέγονε δὲ και ἡ χρῆσις αὐτῷ περὶ τὸ ἀνθρώπινον. « Ἄγιος γὰρ ὢν κατὰ φύσιν, καθάπερ ἀμφεῖται, και ὁ Πατὴρ και ὁ ἐξ αὐτοῦ γεννηθεὶς ὁ Υἱὸς μονογενῆς, κειχρίσθαι λέγεται καθ' ἡμᾶς, ἡγουν ἡγιασθαι παρά τοῦ Πατρὸς, καθὼς πέφηνεν ἄνθρωπος. Γράφει γοῦν ὁ πάνσοφος Παῦλος περὶ τε αὐτοῦ και ἡμῶν : « Ὁ τε γὰρ ἁγιάζων και οἱ ἁγιαζόμενοι ἐξ ἐνός πάντες » δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν, λέγων· Ἄπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου. » Οὐκοῦν κατὰ φύσιν ἅγιος ὢν ὁ Μονογενῆς, και ἁγιάζων τὴν κτίσιν, ὅτε κειχρημάτιεν ἡμῶν ἀδελφός, τότε και μετ' ἡμῶν ἀνθρωπίνως κειχρίσθαι λέγεται, τὸ τῇ ἀνθρωπότητι πρέπον τε και εἰκόδς οὐκ ἀτιμάσας μέτρον, διὰ τὴν οἰκονομίαν. Οὕτω γὰρ ποῦ φησι και πρὸς τὸν θεσπέσιον Βαπτιστήν· « Ὅτι πρέπον ἡμῖν ἐστὶ πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. » Εἰ δὲ δὴ λέγοιτο και ὁ Θεὸς εἶναι μετ' αὐτοῦ, πῶς ἠγνόησαν οἱ δεινοὶ σοφισταί, ὅτι σύνεστιν ἀεὶ φυσικῶς ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ, αὐτὸς τε ὢν ἐν αὐτῷ, και ἔχων αὐτόν ἐν αὐτῷ; Ἡ οὐ διαμῆμνηται λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· Ἐοσούτων χρόνον μετ' ὑμῶν εἰμι, και οὐκ ἔγνωκάς με, φησὶ περὶ· Ὁ ἑωρακῶς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα. Ἐγὼ και ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν. Οὐ πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, και ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστίν; » Ἐφη δὲ και ἐτί-

⁹¹ Luc. i, 35. ⁹² Philipp. ii, 6-11. ⁹³ Hebr. ii, 14. ⁹⁴ Joan. vi, 44. ⁹⁵ Hebr. ii, 11. ⁹⁶ Psal. cxvii, 25. ⁹⁷ Matth. iii, 15.

Variae lectiones codicis Segueriani.

ἰ κτίσις. ἰ τοῦ. ἰ πεφηνῶς.

ρωθι, τοις ἀγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς προσλαλῶν· «*Ερ- A*
χεται ὥρα, καὶ ἀλήλυθεν, ἵνα σκορπισθῆτε ἕκαστος
εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ μόνον ἀφήτε· καὶ οὐκ εἰμι μόν-
ος, ὅτι ὁ Πατὴρ μου μετ' ἐμοῦ ἐστίν. » Οὐ γάρ
τοι, καθὰ νομίζουσιν οἱ τῶν ἄλλοτριῶν ἐμῶν ἀσυνέ-
τως ἀναπιμπλάμενοι, Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, ὡς ἕτερος
ὢν Υἱὸς, μεθ' ἑτέρου γέγονεν Υἱοῦ, τοῦ ἀναληφθέν-
τος ἀνθρώπου (τομὴ γὰρ τοῦτο, καὶ διαίρεσις, υἱῶν
διόδα παρακομίζουσα), ἀλλ' ἦν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ
μετὰ τοῦ Υἱοῦ, τουτέστι μετὰ τοῦ σαρκωθέντος τε
καὶ ἐνανθρωπήσαντος τοῦ Θεοῦ Λόγου· ἀχώριστος
γὰρ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ.
et Pater cum Filio, hoc est, cum incarnato inhumanatoque Deo Verbo : Pater namque a Filio separari
nequaquam potest.

Εἰ δὲ δὴ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ὁ ὁ Θεὸς B
ἐν ἀνδρὶ, ἢ ὤρισην, οὐκ ἔστιν ἂν οἰοίτο τις εὐφρονῶν
ὅτι τὸν Μονογενῆ φησι τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν, ὡς ἐν
ἐνδρὶ νοουμένῳ καταμόνας Υἱῷ τῷ ἐκ γυναικὸς, δι-
κάσειν τὴν ὑπ' οὐρανόν. Ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον εὐσεβὲς
ὑπάρχειν διαθεσασθῆναι, τὸ χρῆναι νοεῖν, ὅπερ
ἐστὶν Χριστός· «*Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα,*
ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ, ἵνα πάντες
τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα. » Ὁ
γὰρ τοῦ Θεοῦ Λόγος γεγωνὸς ἀνθρώπος, καὶ τελέσας
ἐν ἀνδράτι, ἦγον τοῦτο μεθ' ἡμῶν ὀνομασθεὶς, οὐ-
δὲν ἤττον ἐστὶν κριτὴς, ὡς Θεὸς καὶ Κύριος,
καὶ εἰς ὢν Υἱὸς, ἐνόητος αὐτῷ καὶ τότε τοῦ Θεοῦ καὶ
Πατρὸς. Ἐχει γὰρ, ὡς ἐφη, ἐν ἑαυτῷ τὸν γεννή-
σαντα· καὶ αὐτὸς δὲ ἐστὶν ἐν αὐτῷ. Ὅσπερ δὲ ἐστὶν
εἰς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, οὕτω εἰς C
Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα. Παρευθύ-
νους δὲ οὐδὲν ἤττον ἐπὶ τὸ ἀκαλλῆς, καὶ τὸ ὀρθῶς
εἰρημένον διὰ τῆς τοῦ μακαρίου Παύλου φωνῆς. Ὁ
μὲν γὰρ ἐφη, καὶ μάλα ὀρθῶς, ὅτι· «*Θεὸς ἦν ἐν Χρι-
στῷ, κόσμον καταλλάσσω ἐαυτῷ. »* Οἱ δὲ πάλιν πα-
χέλαν τινα τῷ ἐν Χριστῷ καὶ Υἱῷ τὴν τομὴν ἐπι-
φέροντες, ἀποδιῆρσιον εἰς ἅπαν τὸν Θεὸν Λόγον,
καὶ ὡς ἐν ἑτέρῳ τινὲ νοουμένῳ Χριστῷ καταμόνας
εἶναι φασιν αὐτὸν, ἵνα μὴ μᾶλλον σεσαρκωμένος,
ἀλλ' ἐνοικήσας ἀνθρώπῳ νοῆται. Ἄλλ' ὁ γε τῶν
ἱερῶν Γραμμάτων σκοπὸς οὐχ ὧδε ταῦτα ἔχειν
ἐφήσειν, ὡ σοφοί. Συγγεῖτε γὰρ τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν
τῶν ἐνοειῶν δύναμιν ἐφ' ἧ μὴ προσῆκεν ἀποκομίζον-
τες· καίτοι δέον ἡμᾶς αἰχμαλωτίζειν πᾶν νόημα εἰς D
τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, καθὰ γέγραπται. Ἦν γὰρ
ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ, τὸν κόσμον καταλλάσσω ἐν Χριστῷ.
Καταλλατόμενοι γὰρ τῷ Χριστῷ, τὰς πρὸς Θεὸν καὶ
Πατέρα ποιούμεθα καταλλαγὰς, ὅτι μὴ ἕτερος παρ'
αὐτὸν κατὰ γε τὸ ἐν οὐσίᾳ ταυτῶν, ὁ ἐξ αὐτοῦ Θεὸς
Λόγος, ἀδικούμενος οὐδὲν, εἰς γε τὸ εἶναι κατὰ φύσιν
Υἱὸς, καὶ εἰ γέγονεν ἀνθρώπος· ἦν γὰρ τοῦτο καὶ μετὰ
σαρκός. Ὅτι δὲ τὴν καταλλαγὴν ἐσχάκαμεν ἐν Χριστῷ,
καὶ αὐτὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, τίς ὁ μὴ φάναι τολ-

A non cognovisti me, Philippe? Qui vidit me, vidit et
Patrem". Ego et Pater unum sumus". Non credis
quia ego in Patre, et Pater in me est"?) Et alibi
rursum discipulos alloquens ait : « Venit hora, et
jam venit, 169 ut dispergamini unusquisque in
propria, et me solum relinquatis : et non sum solus,
quoniam Pater meus mecum est '. » Non enim, ut
ii persuasum habent qui alieno vomitu insipienter
replentur, Verbum quod Deus erat, tanquam alter
Filius cum altero Filio, nempe cum assumpto ho-
mine fuit (id enim versæ sectio est atque di-
visio, filiorum dualitatem inducens); sed erat Deus

Jam etsi Deus judicaturus sit orbem terrarum in
viro quem statuit', nemo tamen prudens sacram
Scripturam affirmare existimet Unigenitum Dei
tanquam in viro seorsim considerato Filio, illo, in-
quam, ex muliere, terrarum orbem judicaturum esse.
Quinimo id plum esse asserimus, si illud intellex-
erimus quod Christus dixit : « Pater, inquit, non ju-
dicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio, ut
omnes honorificent Filium, sicut honorificant Pa-
trem'. » Etenim Deus Verbum homo factus', et
inter homines numeratus, hoc est, ita nobiscum
appellatus, nihilominus judex erit tanquam Deus
et Dominus, et tanquam unus Filius, quippe cum sic
quoque Deus et Pater in ipso sit'. Habet namque,
ut modo aiebam, Patrem in se manentem, et ipse
vicissim in Patre inest. Quemadmodum autem unus
est Deus et Pater, ex quo omnia; ita quoque unus
est Dominus Jesus Christus, per quem omnia'.
Quin et illud etiam quod recte beati Pauli voce pro-
nuntiatum est, in deteriorem sensum detorquent.
Ite enim dicit, et quidem recte : « Deus erat in
Christo, mundum sibi reconcilians'. » Isti vero uni
Christo et Filio crassam quamdam sectionem in-
ferentes, Deum Verbum prorsus divellunt, et tan-
quam in alio quodam Christo seorsim considerato
ipsum esse asserunt, ita ut jam in homine habitasse
verius, quam carnem sumpsisse intelligatur. Sed
vos alloquor, viri sapientes, ipse divinarum Litter-
arum scopus hæc ita se habere non permittit. Con-
funditis enim lectionem, sententiarumque vim ad
ea distorquetis quæ non decet; cum tamen omnem
intellectum in obsequium Christi nos captivare
oporteat, sicuti scriptum est'. Erat enim Deus in
ipso, mundum sibi in Christo reconcilians. Christo
namque reconciliati, Deo quoque et Patri reconcilia-
mur : 170 quandoquidem Deus Verbum, quod
ex Patre ortum est, quantum ad essentialitatem
spectat, non est ab eo diversum, cum, etiam si
factum sit homo, nulla tamen ex parte hædatur,

" Joan. xiv, 9. " Joan. x, 30. " Joan. xiv, 10. ' Joan. xvi, 32. ° Act. xvii, 31. ° Joan. v, 22, 23.
Joan. i, 14. ° Joan. xiv, 14; I Cor. viii, 6. ° I Cor. viii, 6. ° II Cor. v, 19. ° II Cor. x, 5.

Varie lectiones codicis Segueriani.

ἢ ὡς. ° πίστιν παρασχων, ουκ.

quominus sit secundum naturam Filius : id enim etiam carne assumpta permansit. Quod autem reconciliationem in Christo habuerimus, quodque ipse sit pax nostra⁹, quis audeat negare? Ipse est enim ostium¹⁰, et via¹¹ : et in ipso omnis divinitatis plenitudo habitavit corporaliter¹².

Sed rursus ille acer ad contemplandum, et vehemens ad calumniandum, aures arrigit, ac dicit : Si alius est qui inhabitat, et alius similiter ille in quo inhabitare perhibetur; qua igitur ratione fieri potest ut hypostases non dividamus, seorsumque et per se utramque subsistere non dicamus? Deinde ubi jam tandem, dic mihi, una persona erit? Nam unam duntaxat personam se statuere fingunt; sed duabus hypostasibus per se et seorsum positis, omnino duæ quoque personæ erunt. Verum ingrediuntur ut legislatores, quod ipsis videtur, quasi etiam rectum sit, omnino ratum habentes. Nam secernendo hypostases, inquirunt, unum personam. Atqui quomodo id non est incredibile, et stultum, et impossibile? Nam quod ad contemplationem ac rationem attinet, ut dixi, quivis facile intelligit carnem alterius esse substantiæ a Verbo quod ipsi conjunctum est. Sed quia divinæ Scripturæ unum Filium, unum Dominum et unum Christum nobis tradiderunt, et ita quoque, et non aliter habet fidei traditio, ideo nos Dei Patris Verbum indissociabili unione cum sua carne anima intelligente prædita conjungentes, unum Christum et Filium esse confitemur. Et quemadmodum unus est Filius, ita unam quoque tantum personam ipsius asserimus; sacram sanctamque fidei prædicationem, eosque qui ab initio viderunt, ipsiusque Verbi ministri exstiterunt, ubique secuti. Qui autem quiddam ab hoc diversum sapere consueverunt, ineptorumque syllogismorum commentis ad ea deflectunt, ad quæ non oportet, eos a nostra communione rejiciemus, dicentes : « Ambulate in lumine ignis vestri, et in flamma quam succendistis¹³. » Verumenimvero quoniam audio stolidos quosdam circumcursare, ac dictitare, perversam Nestorii doctrinam apud omnes piissimos Orientis episcopos obtinuisse, et apud eos rectam existimari, eamque potius sequendam putari, illud quoque indicandum esse arbitratus sum : **171** quandoquidem religiosissimi totius Orientis episcopi una cum domino meo Joanne religiosissimo Ecclesiæ Antiochenæ episcopo scripta dilucidaque confessione omnibus palam fecerunt, se profanas Nestorii vocum novitates¹⁴ æque ac nos condemnasse et anathematizasse, sequæ nullo unquam loco eas habuisse; verum evangelica et apostolica dogmata sectatos esse, sanctorumque Patrum confessioni nullo modo adversari. Professus enim sunt perinde ac nos, sanctam Virginem Dei genitricem esse, nec adjecerunt quod Christi genitrix sit, aut hominis genitrix, quemadmodum dicunt qui infelices exse-

⁹ Ephes. II 14. ¹⁰ Joan. x, 7. ¹¹ Joan. xiv, 6. ¹² Coloss. II, 9. ¹³ Isa. L, 11. ¹⁴ I Tim. vi, 20.

Varia lectio codicis Seguerianii.

¹ ἐκάτερον. ² θεωρίαν. ³ ἀποπεμφόμεθα. ⁴ αὐτῆ. ⁵ κενοφωνίας.

τῆς πρὸ παντὸς αἰῶνος ἀπορρήτως γεννηθέντα θεὸν λόγον, ἐν ὑστέροις ἔτι καιροῖς τὸν αὐτὸν, καὶ ἐκ γυναικὸς κατὰ σάρκα· ὥστε τὸν αὐτὸν εἶναι θεὸν τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπων, τέλειον ἐν θεότητι, καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι τὸν αὐτόν. Καὶ ἐν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον εἶναι πιστεύουσι, κατ' οὐδένα διαρούντες τρέψαι εἰς δύο υἱούς, ἢ Χριστοῦς, ἢ κυρίου. Ἐάν ποῖνον καταψευδόμενοι τινες λέγωσιν ἕτερα ἢ ταῦτα φρονεῖν αὐτοὺς, μὴ πιστευέσθωσαν· ἀλλ' ὡς ἀπατεῶνες καὶ ψεῦσαι κατὰ τὸν αὐτῶν πατέρα τὸν διάβολον ἀποκεμπέσθωσαν, ἵνα μὴ ταράττωσι τοὺς ἰθιζόντας ὀρθοποδεῖν. Ἐάν δὲ καὶ ἐπιστολάς ἑαυτοῖς συντιθέντες τινὲς περιφύρωσιν ἢ ὡς ἐκ προσώπου γραφείας ἀνδρῶν ἐπιφανεστέρων, οὐκ ὀφείλουσι θαρσεῖσθαι. Οἱ γὰρ ἅπας ἐγγράφως ὁμολογήσαντες τὴν πίστιν, πῶς ἕτερα γράφειν δύνανται, καθάπερ ἐκ μετανοίας εἰς τὸ μηκέτι βούλεσθαι φρονεῖν ὀρθῶς παρενηνεγμένοι; Πρόσειπε τὴν σὺν σοὶ ἀελαφύττα· σὲ ἢ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει. Ἐρῶσθαί σε ἐν Κυρίῳ εὐχομαι.

ducti eo jam prolapsi sint, ut recta sapere diutius secum est te salutatur. Opto te in Domino valere.

crandasque Nestorii opiniones tuentur. Asseruerunt quippe disertis verbis, unum esse Filium, unum Dominum, unum Christum; Deum nimirum Verbum, ante omnem sæculum ineffabili modo ex Deo Patre genitum, idemque novissimis temporibus secundum carnem ex muliere natum: ita ut idem Deus sit et homo, idem perfectus in deitate, perfectus rursus in humanitate. Credunt denique unam illius esse personam: nec ulla ratione in duos filios, aut duos christos, aut duos dominos dispartuntur. Si qui igitur sunt, qui illos diversa ab his sentire falso affirmaverint, nulla eorum dictis fides habeatur; verum tanquam impostores et mendaces secundum patrem suum diabolum amendantur, ne illos qui recte incedere cupiunt conturbent. Quod si qui epistolas a se concinnatas circumferunt, tanquam quæ a viris spectatis editæ sint, eorum audacia nullo modo est admittenda. Qui enim semel fidem suam per scriptum professi sunt, qui fieri potest ut jam contraria scribant, quasi poenitentia nolint? Saluta quæ tecum est, fraternitatem: quæ

172 (1) EPISTOLA LI (ol. XLV)*.

S. XYSTI PAPÆ AD CYRILLUM ALEXANDRINUM, POST PACEM FACTAM INTER IPSUM CYRILLUM ET JOANNEM.

Rei hujus relationem in conventu episcoporum se notam fecisse. Quanta hinc Ecclesiæ lætitia. Felicem fuisse laborum Cyrilli exitum, eosque sibi et concilio suo in omnibus probatos esse.

Xystus episcopus, Cyrillo episcopo Alexandrino. C
1. Magna sumus lætitia alacritatis impleti, postquam, sicut legimus, ex alto nos Oriens (2) visitavit¹². Ecce enim sollicitis nobis, quia neminem perire volumus, sanctitas tua redintegratum corpus Ecclesiæ suis epistolis indicavit. Redeuntibus ejus in sua membra compagibus, neminem foris jam videmus errare, quia intus omnes positos fides una testatur. Lætatur e medio nostrum qui hoc opus fecit ablatum (3): soli sibi nunc non credenti quod

¹² Luc. 1, 78.

sensit intelligit obfuisse, qui contra hunc (4) nixus est, quem prostemur omnibus profuisse.

2. Sed convenit a tristibus nos ad læta transire, quia ipse cui quæstio mota fuerat, de Ecclesia universali mœrore sublato, tempus nobis præstitit gaudiorum. Christus denique Deus noster, quam (5) vere sit sua causa, monstravit, quando ita res dignatus est gubernare, ut tantæ rei et talis (6) indicium servaret suorum conventui sacerdotum. In unum congregati apostoli de fide sæpe tractarunt: in unum

Variæ lectiones codicis Seguerianæ

παρὰ τῆς ἑξῆς.

NOTÆ.

(1) Cyrillus, ut Rusticus Vigilii papæ diaconus aliquanto post initium Dialogi contra Acephalos observat, epistolas suas et Orientalium de pace transmissas Romanæ Ecclesiæ sedî a sanctissimo Xysto confirmari satelit. Xystus epistolis illis in synodo sacerdotum, qui ad ordinationis ipsius diem celebrandum convenerant, perlectis, ex eadem synodo, uti infra n. 7 testatur, rescripsit Cyrilli labores cum a se tum ab omni fraternitate probari in omnibus et confirmari. Hoc rescriptum etiam Rusticus in citato dialogo laudavit, et ex eo non, ut existimavit Bibliothecæ Patrum editor, ipsa verba, sed sententias quasdam summam delibatas excerpit. Tam pretiosum monumentum ab Antonio de Aquino e Vaticano codice descriptum Baronius in Annalibus ad ann. 433 cudentum curavit. Illud deinde Labbeus paulo emendatus actis Ephesinæ synodi part. III, cap. 41, pag. 1173 subiecit.

(2) Ad Joannem alludit qui Orienti præerat, cu-

D jus jam acceperat litteras cum cæteris pacis connectæ gestis quæ Cyrillus miserat.

(3) Nestorium videlicet, cujus opera ab Ecclesiæ compage multa membra discesserant.

(4) Hic Nestorio opponi videtur Cyrillus, qui huic resistens, omnibus profuit; sed hunc tamen potius intelligere est Christum, cujus dignitatem Nestorius impugnavit. Totus iste locus apud Baron. valde est depravatus.

(5) Ita Baron. At Lab., quam vera sit.

(6) Et hic indicium, et infra, gaudii cælestis indicium præferimus; quamvis utrobique in vulgatis obtineat *judicium*. Quippe de re non agitur judicanda, sed de indicanda et percipienda, quæ cognoscitur non ad excutiendam causam, sed ad lætitiâ cum eis ex causa feliciter finita communicandam postulet. In veteribus autem libris *judicium* et *indicium* non aliter pinguntur.

* Ex edit. P. Constantii, *Epist. Rom. Pont.*, ap. Galland. *Bibl. Vct. Patr.*, t. IX.

nunc convenientes apostolici de ejus victoria gratulantur. O relatio digna mittente, digna conventu! Gaudii celestis indicium tales habere debuit cognitores. Et quia res et causa deprecit, locum quoque convenit non taceri (1).

5. Ad beatum apostolum Petrum fraternitas universa convenit: ecce auditorium congruens auditoribus, conveniens audiendis. Habuerunt coepiscopi nostri illum congratulationis testem, quem habemus honoris exordium (2); sanctæ namque et venerabili synodo, quam natalis (3) mihi dies, favente Domino, congregarat, quia sic credendum est, ipse præsedet, quandoquidem probatur nec spiritu nec corpore defuisse. Adfuit palmæ, qui contentioni non defuit; juvit animorum vota nostrorum, qui videt (4) symbolo primum inter apostolos tradito derogari: non passus est nefandum caput (5) gaudere solatiis, nec turbari diu sivit lutulento gurgite fontis illius perspicui puritatem. Ad nos reversi sunt fratres, ad nos, inquam, qui morbum communi studio persequentes, animarum curavimus sanitatem.

4. Non se exsuli (6) vestro sanctus frater noster Joannes addiderat; non ejus est blasphema prædicatione deceptus; nam, quantum rerum exitus docet, suspendit snam sententiam, non negavit. Nam quid in inventorem malorum posset aliud judicare, nisi (7) quod probatur ipse per sacerdotes suos cu-

¹⁶ Luc. xv, 6. ¹⁷ Psal. cxx, 4. ¹⁸ Joan. xv, 6. ¹⁹ Matth. xv, 15.

(1) Apud Baron., *convenit intueri.*

(2) Affinis est hic locus illi Siricii in exordio epist. 4: *Cum in unam plurimi convenissemus ad sancti apostoli Petri reliquias, per quem et apostolatus et episcopatus in Christo cepit exordium.*

(3) Non is quo in terris ortus, sed quo Ecclesiæ Romanæ ordinatus est episcopus. Hunc diem pariter ab Anastasio I *natalem suum* vocatum esse, ad eumque, veluti more jam recepto, multos episcopos invitari consuevisse, Xysti successor Leo plures in eadem celebritate sermones habuit. Et in primo quidem, cap. 3, plurimos episcopos ad illam convenire solitos notat his verbis: *Cumque hanc venerabilium consacerdotum splendidissimam frequentiam video, anglicum nobis in tot sanctis sentio interesse conventum.* Exinde celebritatem illam, Xysti inat, ad beati Petri gloriam referens, adjecit: *Nec abest, ut beati Petri gloriam referens, adjecit: Nec abest, ut confido, ab hoc cœtu beatissimi apostoli Petri pia dignatio et fida devotio, nec vestram devotionem ille deserit, cujus nos reverentia congregavit.* Quocirca sermonem 5 sic claudit: *Illi ergo hunc servitutis nostræ NATALITIUM DIEM, illi ascribamus hoc festum, cujus patrocinio sedis ipsius meruimus esse consortes.* Eadem quoque ratione de hoc festo Hilarius papa epist. 8 loquitur.

(4) Apud Baron., *qui videret.*

(5) Cum Xystus Nestorium nunc *nefandum caput, mox exulem vestrum*, subinde *inventorem malorum, postea desertorem castrorum* vocet, aliæque ratione supra indiget, nomini illius videtur parcere voluisse, quod ne semel quidem appellat.

(6) Rusticus diaconus paulo post initium Dial. eontra Aceph. proprio stylo ista sic reddit: *Quoniam nunquam similia Nestorio sapuit, sed a principio fuerit orthodoxus Joannes sanctissimus frater noster, licet olim sententiam suam suspendit, ut nobiscum Nestorium minime condemnaret.* Cum orthodoxus ab initio fuerit Joannes, atque egregia epistola Nestorium, antequam damnaretur, arguere non du-

jus agebatur causa, sentire? Statuerat hoc nimirum de nostrorum desertore castrorum, quod a ducibus fidei suaderet (8) perfidia judicari. Nunquam se a nostro numero separasset, in quem potuit et reverti.

5. Exsulta, frater charissime, et ad nos recollecta fratribus victor exsulta. Quærebat Ecclesia quos recepit. Nam si neminem perire volumus de pusillis, quanto magis gaudendum nobis est sanitate rectorum? Legimus una ovis quantum gaudii reportata præstiterit¹⁶; et idcirco intelligendum est quid laudis habeat tantos revocasse pastores. Greges aspiciuntur in singulis; nec unius hic causa tractatur, quoties agitur de sanitate multorum (9). Lætatur (10) hic nihil egisse nos præcoquum, quando fructu nostræ sententiæ gratulamur. Sustinuimus fratres, certi eos non spinas, sed uvas esse facturos (11). In evidenti est nostrorum vindemia gaudiorum, quæ sanctam synodum largitate gratulationis implevit. Vineam suam castos ille curavit, quem ad custodiendam domum Israel nec dormire nec obdormire David propheta testatur¹⁷. Infecundum illud Christo nostro, nec affertens fructum, suscepit flamma sarmentum¹⁸. Sed ut hoc videmus convenire damnato, ita de reversis ad nos fratribus convenit dicere, quia non potuit a diabolo eradicari plantatio quam plantaverat Pater¹⁹. Illum ergo sibi

C bitaverit, cur postmodum ab hoc hæretico condemnando sese sustinuit? Hoc nimirum in causa fuit, quod Nestorius accepta ipsius epistola rescripsit, ideo tantum a se nomen Deiparæ vitari, ne inde nos sequaces hæretici Apollinarii reprehenderent. Unde et Joannes ad Firmum Synodici cap. 4 de Nestorio scribit: *Quia vero et ante sapuerit (de Dei Genitrice sicut nos), inde convincitur quia et cito constitit admomentibus nobis, sicut a propriis fit, et ipsum nomen accepit, et in duobus sermonibus sanam fidei expositionem et irreprehensibilem nobis direxit.* Verum hæreticus ille etiamsi quandoque linguam, nunquam tamen animum, virorum prudentum judicio mutavit.

(7) Id est, nisi id, quod Christus, *cujus causa agebatur, probatur per sacerdotes suos* in synodo Ephesina congregatos sentire.

(8) Labbeus mallet, *sua deberet.* Retinendum suaderet hoc intellecto, Joannem id de Nestorio statuisset, quod perfidia ejus nota suaderet de illo a ducibus fidei judicari.

(9) Non displicet Labbei conjectura, qua *rectorum* forte legendum esse admonet. Quoniam cum plebis multitudo censeatur in rectoribus, rectoris jusque sanitas, sanitas est multorum.

(10) Hanc sententiam Rusticus loco citato sic retinet, ut verba prorsus mutet in hunc modum: *quia bene fecimus, qui nihil contra eum definitivimus immaturum; clarent enim nostrorum vindemiæ gaudiorum.*

(11) Apud Baron., *lecturas.* Lab. ad marg., *laturos*; rectius tamen in textu, *facturos.* Alludit quidem Xystus ad illud Matth. vii, 17: *Numquid colligunt de spinis uvas? sed hinc probat spinas non esse, quia certus erat fore ut facturi essent uvas; cum Christus dicat: Non potest arbor mala fructus bonos facere.* Quo in loco vers. 17, 18 et 19, verbi *facere*, non *ferre*, constans usus est.

ignis æternus, hos possessoris æterni vinea vindicavit in tantum ut Antiochenæ Ecclesiæ sacerdotem vocari a sanctitate tua jam nunc venerabilem virum et dominum (1) gaudeamus. Et merito vocatur dominus, qui communem Dominum recognovit, qui incarnationis ejus mysterium voce catholica nobiscum confitetur.

6. Bene nobis breviter tua fraternitas quæ sunt super eodem negotio gesta narravit; sed mirati non sumus, quod a dissentientibus in te compositam legimus dejectionis (2) injuriam⁹⁹. Novimus frequenter patere calumniis veritatem, nec tamen unquam posse falsitate superari. Votivæ sunt semper molestiæ fidem prædicanti. His namque cum beatitudine copiosa merces paratur in cælo¹⁰⁰, quibus propter justitiam maledictiones, persecutiones et omne malum præcipitur sustinere. Passus es falsitatem, ut victri-

⁹⁹ Matth. v, 41. ¹⁰⁰ ibid. 12. ¹⁰¹ Joan. xvii, 12.

(1) Cyrillus in inscriptione epistolæ quam Joanni post compositam pacem misit (epist. 38), illum appellat dominum, sed non addit venerabilem virum. Quapropter epistolam a Cyrillo ad ipsum Xystum scriptam, quæ desideratur, hic indicari existimamus. Si nullum est hic in archetypo mendum, fallitur Quænellus not. 45 in Leonis epistolam 34, ubi vocis dominus usum ante Leonis tempora receptum negat. Ipsius opinioni item adversatur quod apud Augustinum ad calcem sermonis 111 nov. edit. legimus: *Quod novit charitas vestra suggerimus: dies anniversarius ordinationis domni senis Aurelii crastinus illuceat*. Ad hæc in concilio Chalcedonensi act. x, pag. 657, d, idem usus firmatur his verbis: *Domnus autem Samuel male habebat*. Porro nomen dominus et dominus discrimen et usum exponit antiquus iste versus a Pagio ad an. 435, num. 4, laudatus

Cælestem Dominum, terrestrem dicite dominum.

Eodem usu et Græci cælestem Dominum Κύριον, et terrestrem κύριον appellant. Quocirca in loco concilii Chalcedonensis proxime laudato, dominus Samuel κύριος, non κύριος vocatur. In hunc autem Xysti locum Pagius istud notat: *Porro depositi non amplius vocabantur domni, nec ullo honoris titulo exornabantur*. Ac deinde infert: *Xystus gaudet Joannem a Cyrillo jam nominari venerabilem dominum; exindeque colligit læsum Joannis honorem plane resarcitum fuisse*. Verum ex verbis Xysti hoc tantum sequitur, ut Cyrillus, honorificis litteris Joannem exornans, palam eum communionis ejusdem consortem agnoscere se testatus sit. At non inde pariter sequitur, ut Cyrillus antea Joannis honorem læserit, aut eum ut depositione multatum habuerit. Certe auctor ei fuit Cælestinus ut summa cum illo prudentia et moderatione ageret.

(2) Baron. et Lab. ad marginem, *ditionis*; sed recte præferunt *dejectionis*. Non enim hic aliqua adversus Cyrillum dictio aut contumeliosus sermo, sed ea notatur depositionis sententia, quæ Ephesi adversus illum ab iis qui Joannem Antiochenum sequebantur, lata et parietibus affixa fuerat, de qua nimirum synodus Ephesina epist. 20 ad Cælestinum n. 5 conqueritur.

(3) In vulgatis, *non est*, quod de Joanni dictum esse oportet; sed ad illam referri nequit, cum ante

cem faceres veritatem; et ideo nunc insultandum est falsitati, quia nullus perire potuit veritati.

7. Expectamus igitur memorati fratris nostri Joannis clericos, et optamus venire: scimus et pro honore et labore tuo dare responsum. Non es (3), sicuti fratri et coepiscopo nostro Maximiano sæpe jam scripsimus, etiam ipse redeuntibus difficilis aperire januam: ut vere nisi perditionis filius nemo sit perditus¹⁰¹; sitque ei major causa lugendi, quod meruit solus excludi. Hæc ad venerationem tuam fraternitas mecum sancta scribit, probans tuos in omnibus et confirmans labores: qui tamen graves aut amari esse non potuerunt, quia huic impensæ sunt, cujus onus levè et jugum suave portamus¹⁰². Datum xv Kal. Octobris, Theodosio xiii et Maximiano consulibus (4).

initam pacem nihil esset cur de illius adaperiendam redeuntibus januam facilitate Xystus ad Maximianum scriberet. Idcirco restituendum duximus non est, ut id de Cyrillo ipso dicatur, cujus pro pace studium Xystus in epistola 1, quæ et ad Maximianum missa est, eo commendat, quod *proprias contemnens contumelias, magis Ecclesias ordinari quam se vindicari desiderat; confestim autem in naufragio laborantibus petit aperiri portum, etc.*

(4) Septemb. die 15 ann. 435. Chronicam hanc notam Pagius suspectam habet, quia cum e concilio episcoporum, quos anniversarius ordinationis Xysti dies congregarat, scripta sit hæc epistola, cum eo tamen die quo Xystum consecratum esse pro certo ponit, nota illa compeni non potuit. Observat quoque Tillemontius, Joannis clericos, qui litteras ejus Xysto reddidit expectabantur, necdum in urbem pervenisse, cum hæc epistola scripta est; adeoque hujus et sequentis epistolæ, quæ post adventum Joannis clericorum data est, epocham non unam esse debuisse. Non inficiatur tamen fieri potuisse ut, licet una prius, altera posterius scripta sit, ambæ tamen simul datæ eodemque die consignatæ fuerint. Sed, hocposito, mutandum fuisse censet eum num. 7 locum, in quo Xystus Joannis clericos expectare se dicit. Verum ex meris hujusmodi conjecturis certas notas, quas vetus exemplar alias in iis exhibendis fidele asservat, rejicere vel mutare prudentis non est, et ipse quidem Xystus, qui Cyrilli litteras in concilio episcoporum ad ordinationis suæ diem congregatorum lectas et ab universis probatas fuisse superius num. 2 docet, eosdem episcopos pariter litterarum Joannis lectionem audivisse in epistola sequenti num. 3 indicat. Unde sequitur ut Xystus episcopus qui ad natalis sui celebritatem convenerant ad clericorum Joannis adventum detinendos judicaret; quo ii qui Cyrilli de pace Orientis litteris recreati jam fuerant, de eadem re auditis Joannis scriptis certiores facti, perfecto gaudio cumularentur. Nec ambigendum quin simul retenti sint et qui a Cyrillo venerant, nec nisi cum Joannis clericis fuerint dimissi. Tum utrisque eodem die datæ sunt epistolæ, et licet una paulo ante adventum clericorum Joannis scripta eos expectari indicet, istud non debuit mutari, cum ii per quos mittebatur ad rerum gestarum ordinem enarrandum idonei essent.

173 EPISTOLA LII (ol. XLVI) *.

S. XYSTI PAPÆ III AD JOANNEM ANTIOCHENUM (1).

Ecclesiæ de Joannis reditu lætitiæ. Æquitas latæ adversus Nestorium sententiæ. Romanæ Ecclesiæ in servandâ fide constantiâ, et in ejusdem fidei causa imperatorum studiû. Quam idoneus sit Maximianus, qui malis a Nestorio illatis medeatur.

Xystus episcopus, Joanni episcopo Antiocheno.

1. Si ecclesiastici corporis gloriam, si ejus integritatem dilectio tua considerare dignetur, profecto lætitiæ nostræ non quæreret interpretem. Ipsæ namque res evidentiissime loquuntur mœrorem nostrum repentino sancti fratris Cyrilli sermone in gaudium esse conversum. Tantam hanc ergo sollicitudinem nostram nos evasisse delectat, postquam reo fidei nostræ tua fuit sanitas (2) pœnitudo.

2. Nunc vere (3) se exsulem (4), nunc se sentit ejectum. Abundant ei in deserto spinæ²¹ : quia deest uva quam colligat. Hos habet fructus, qui erga vineam Domini nostri noluit exercere culturam. Credo ad dilectionem tuam rerum cursus et ordo pervenerit, qualiter ei volumus nostra admonitione (5) succurrere. Retinuimus in præceps euntem; qui erat blasphemiarum pondere in profundum mergendus. Si negotii qualitatem justâ lance pensemus, nulli non videbitur Nestorius sero damnatus. Hic

²¹ Matth. vii, 16. ²² Isa. xiv, 12.

(1) Una cum superiore ab Antonio de Aquino e codice Vatic. eruta, Baronii studio in lucem prodit. Laudatur a Vincentio Lirinensi *Commonit.* cap. 4. Non superiori Joannis epistolæ (ep. 35), sed alteri quæ non exstat, quamque Joannes a Xysti laudibus exordiebatur, respondet.

(2) Apud Lab. *fuit sanctitas plenitudo*; lectio non spernenda foret, si antea *rebus fidei nostræ* legi subnexa snerent. Quare quod Baronius ex Vatic. ms. fide expressit, revocamus, atque ita intelligimus, ut Nestorio fidei nostræ subversæ reo gravis ac molesta fuerit Joannis sanitas. Certe de Nestorio sermonem Xystus prosequitur.

(3) Supple, *Nestorius*.

(4) Opera scilicet ipsius Joannis, qui, ut Evagrius lib. i, cap. 7, tradit, cum cerneret Nestorium in suburbano Antiochiæ degentem, blasphemia sua nequaquam desistere, istud ad imperatorem referens, effecit ut perpetuo exsilio condemnaretur. Hoc autem perpetui exsilio ejus decretum legere est in part. Ephes. concil. cap. 14 et 15. Quocirca, cum Nestorius apud eundem Evagrium ibid. quadriennio se in monasterio ad quod ab Epheso dimissus fuerat, commemoratum esse affirmat, aut mentitur, aut quadriennium illud aliter ac verba illius apud Evagrium sonant, est intelligendum. Nestorius enim anno 451 octo dies ante *Gorpiæi mensis undecimum*, hoc est, vel Augusto mense exeunte vel ineunte Septembrem, ab Epheso dimissus ac relegatus in monasterium suum abiit. Jam vero ex hac epistola liquet eum ante mensem Septembrem anni 435 e frequenti urbe in desertum locum, ubi nullus erat quem pervertere valeret, fuisse amandatum. A primo igitur exsilio ad hoc alterum ne biennium quidem totum in monasterio suo exegit.

(5) Favere videtur is locus verbis Gennadii lib. *De script. eccl.* dicentis, Xystum ad ipsum Nestorium et ad Orientis episcopos adversus errorem ejus suc-

A fuerit (6) debitus sermo præteritis. Fruamur nunc præsentibus bonis, nec diu hæreamus in tristibus, quibus Dominus gaudere concessit.

3. Audivit universa fraternitas, quæ ad natalis mei convenerat diem, qualiter bono humani generis, apostolicæ sedis me præside (7) ... Excedant licet meritum meum et extra me hæc esse cognoscam, exordium tamen tui sermonis gratus accipio, quia non est tibi controversia perferenda, qui Christum Dominum nostrum bono humani generis ita ut natus est confiteris. Subsequenter Ecclesiæ addis luciferum et ubique lucentem, Sed et nunc vos, imo omnes qui lucis illius signum fronte gestans (8), luciferos confitemur. Siat ergo omnes fidem prædicantes Domini sacerdotes luciferi et ubique lucentes.

4. Sit et Nestorius ille lucifer de quo scriptum est : « Cecidit lucifer, qui mane oriebatur²³. » Cecidit, sed superbiens cecidit, sed elisus cum ascendere

cidendum sententias direxisset. Sed, ani a prima epistola, quam Xystus iniens episcopatum scripsit, de Nestorio ut prorsus desperato loquitur, probatque Cyrilli sententiam, qua *ejus unius contentus est morte*, ipseque de hoc hæresiarcha statim edicit : *Solus igitur ille sit naufragus, quem in tanta caligine propriarum doctrinarum nihil cernentem impietatis fluctus allisit scopulo depositionis.* Recolendum est Xystum de iis quæ decessor illius Cœlestinus in hac causa gessit, tanquam de rebus a se gestis loqui solere. Cœlestinus autem Nestorium, datis induciis, ad saniorum fidem suscipiendam eum cohortatus. Ac postea, consultus a Cyrillo an emenso induciarum tempore sententia in illum lata perdurare non deberet, epist. 16, num. 3, paterne respondit : *Studeo pereuntis saluti, si tamen voluerit ægritudinem confiteri.*

(6) Baron., *cui non profuerit* : qua lectione ad marginem rejecta Lab. restituit, *hic fuerit*. Deinde pro *debitus* malleus *deletus*, quasi diceret Xystus : Sermo ille, quo Joannes ac socii Nestorium præcipiti iudicio damnatum conquerebantur, oblivione jam deleatur nec memoretur amplius; hæc tristia jam prorsus abierint.

(7) Hic aliquid deesse Labbeus admonet : quod quidem Baronius addito verbo *gratulentur* supplere conatus est. Tamen ad Xysti mentem aptius ita resarciretur : *apostolicæ sedi me præsidere gratuleris.* Apparet quippe Joannem in exordio epistolæ suæ Xystum ita laudasse ut eum bono generis humani apostolicæ sedi præesse prædicarit. Quam laudem modesta quadam industria Xystus a se ad gloriam Christi, qui revera bono humani generis natus est, convertit. Subinde, ubi eum Joannes *luciferum et ubique lucentem prædicabat*, eadem solertia et hanc laudem cum omnibus fidei ejusdem consortibus et prædicatoribus communicat.

(8) Baron., *gestatis*.

* Ex eadem P. Constantii editione.

disponit in . . . lum, et ponere super cæli sidera A sedem suam, et promittit Altissimo similem se futurum. Ille ad similitudinem se aptabat Altissimi; iste in suam similitudinem vocabat Altissimum. Honorum namque natum eum tantummodo prædicabat, auferens incarnationis mysterium, et illud evacuans, imo illud impugnans, quo secundum symbolum et fides et salus nostra subsistit. Non est certandi jam tempus, hoste prostrato: transeundum nobis ab his est quæ bella moverunt, importunum victoriae tempore adhuc de præliis disputare.

5. Quæ hic evidentior rerum fides, quæ ratio major potest esse, quam palma (1)? Fruamur, auctore Domino, bono atque jucundo, quia in unum fratres rursus coepimus habitare ²⁶. Hæc sanctitatem tuam volumus prædicare quæ scribis. Expertus es. negotii præsentis eventa, quid sit sentire (2) nobiscum. Beatus Petrus apostolus in successoribus, quod accepit, hoc tradidit. Quis ab ejus se velit separare doctrina, quem ipse inter apostolos primum Magister edocuit? Non hunc auditus per alterum, non sermo lectus instruxit: doctus est cum aliis ore Doctoris. Non scripturæ, non scriptorum passus est quæstionem; absolutam et simplicem fidem, et quæ controversiam non haberet, accepit, quam utique meditari semper et in ea manere debemus, ut, sensu puro sequentes apostolos, inter apostolicos esse mereamur. Non parum nobis oneris, non parum laboris incumbit, ut Ecclesiæ Domini macula desit et ruga ²⁷.

6. Quam semper super hoc esse solliciti nos de-

beamus, clementissimorum et Christianissimorum regum cura testatur. Aspice, frater charissime, cælesti negotio quam se vigilanter impenderint. Cogitationum (3) ferias nesciverunt; nec dignati sunt terrena curare, nisi cælestibus paruisent. Quoties apostolicam sedem, quoties diversos fratres eorum sermo commovit? Impenderunt se ejus negotio qui se eorum nunquam negavit imperio. Sciunt se illi fenerare sollicitudinem suam qui eam cum grandi reddat usura. De qua re nos convenit gloriari, quia cælestem Regem videmus fœderatos reges habere terrarum. Intelligunt, sicut ait David, et eruditi sunt qui judicant terram ²⁸, quando, sicut dicit alibi, ipsi et omnes populi laudant nomen Domini ²⁹.

7. Ergo quia, sicut ait Apostolus, fides una est ³⁰, quæ et (4) vincenter obtinuit, dicenda credamus, et tenenda dicamus. Nihil ultra liceat novitati, quia nihil adjici convenit vetustati. Dilucida et (5) perspicua ³¹ majorum credulitas nulla cœni permistione turbetur. Habet probatum nobis virum fratrem et coepiscopum nostrum Maximianum Constantinopolitanæ Ecclesiæ sacerdotem, divino illic judicio consecratum, ut ægritudinis morbum quem astutiæ venena (6) solius infuderant, superet simplicitatis dulcedo succedens; qui non illic aliud quam credimus poterit prædicare, nisi quod a decessoribus meis, nobiscum positus frequenter audivit. Data xv Kalendas Octobris, Theodosio xiv et Maximo consulibus (7).

EPISTOLA LIII.

CYRILLI AD SANCTUM XYSTUM PAPAM

(Fragmentum.)

Κυρίλλου ἐκ τῆς πρὸς Ἰούστον [corr. Ξύστον] ἐπίσκοπον Ῥώμης ἐπιτολῆς (8).

Ἐγὼ γὰρ οὐτε ἐλέγξομαι πεφρονηκῶς ἑτερόν τι πώποτε παρὰ τὸ δοκοῦν τῇ ἀληθείᾳ, οὐτε παθητὴν εἰρηχά ποτε τὴν θεῖαν τοῦ Λόγου φύσιν. Καὶ μετὰ βραχύ· Οἶδα δὲ καὶ ἀπαθῆ τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν καὶ

Cyrilli ex epistola ad Justum (corr. Xystum) Romæ episcopum.

Ego nunquam coarguar alienum aliquid a veritate sensisse, neque passibilem unquam dixi divinam naturam. Et paulo post: Scio autem impassibilem esse Dei naturam, inconvertibilem, immutabilem,

²⁶ Psal. cxxxv, 1. ²⁷ Ephes. v, 27. ²⁸ Psal. II, 10. ²⁹ Psal. cxlviii, 12. ³⁰ Ephes. iv, 6.

(1) Subauditur, de fidei adversariis relata. Xysti argumentum verbis nititur I Joan. v, 4: Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides vestra; quasi diceret: Si fidei proprium est vincere, quod majus iudicium esse possit penes nos esse veram fidem, quam quod penes nos palma est atque victoria? Quapropter non placet istud Baronii, quam ut palma fruamur auctore Domino et bono.

(2) Hoc est, cum apostolica sede, cui in primis fidei depositum a Christo in Petro creditum, et a Petro successoribus suis traditum atque transmissum fuit.

(3) Eadem loquendi ratione utitur Simplicius papa, qui epistolam 19 sic orditur: Cogitationum ferias non habemus; nec enim quiescere nos causa permittit.

(4) Apud Baron. et Lab., una est et vincentes

obtinuit. In vulgato Vincentii Lirin. Commonitorio, cap. 43, ubi hæc sententia refertur, Una est quæ evidenter obtinuit. Pro evidenter, in perantiquo ejusdem Commonitorii exemplari Corb. exstat vincenter, quod perinde est atque cum victoriae palma. Rursum hic ad verba Joan. v, 4, Xystus sua exigit.

(5) Apud Vincentium Lirin., fides et credulitas.

(6) Baron., sopitis. Vanæ Nestorii eloquentiæ, qua solo astu fulta hæreseos venenum infundebat, simplicitas opponitur prædicationis Maximiani, qui fidem certam et ab apostolica sede acceptam, non sine ea dulcedine quam veritas parit tradebat.

(7) Septemb. 15 ann. 433.

(8) Hoc fragmentum edidit card. Ang. Mai in Nova bibliotheca Patrum, t. II, p. 487, ex Leontio Vat. p. 152.

etiamsi in humanitatis natura coexistat, unusque A
 sit in ambabus et ex ambabus Christus. B

ἀτρειπτον καὶ ἀναλλοιωτον, κἀν τῇ τῆς ἀνθρωπότητος
 φύσει, καὶ ἓνα ἐν ἀμφοῖν καὶ ἐξ ἀμφοῖν τὸν Χριστόν,

EPISTOLA LIV.

CYRILLI AD EUSEBIUM PRESBYTERUM (1).

Eusebium, qui ægro animo ferebat initam Ecclesie pacem quasi quæ aliter atque ratio postulabat inita fuisset, de omnibus certiore facit : qua nempe conditione Joanni Antiocheno communionem reddiderit ; quod contumelias adversum se usurpatas ob pacis bonum remiserit ; quod adversarii sanctam Virginem Deiparam scripto confessi sint, et duas esse in Christo naturas cum singularitate personæ.

Legi litteras reverentiæ tuæ : quam cum dolere intellexissem, ut si pax Ecclesiarum aliter atque ratio postulat composita fuerit, reputavi ex charitate quidem mansuetudinem tuam fuisse commotam, nec tamen videbatur probe agnovisse quæ fuerant constituta. Circumferunt enim, ut didici, nonnulli epistolas, tanquam ad me datas a reverentissimo piissimoque episcopo Joanne : vrosimile tamen est eas vel fictitias esse, vel assumpta quædam habere cum Nestorio sententibus admodum grata. Ego enim secundum quod visum est sanctæ synodo in Ephesiorum metropoli, non prius illi communionem reddidi, quam de scripto anathematizaverit Nestorii dogmata, et confessus fuerit quod illum pro deposito habeat, consenseritque ordinationi reverentissimi piissimique episcopi Maximiani. Cum vero infinita passus fuisset piissimus Emesenorum episcopus Paulus ab iis qui depositi fuerant, Helladio, inquam, et Eutherio et Dorotheo et Himerio, rogaretque ut una cum pace Ecclesiarum hypothesis secundum illos exemplar haberet : respondendo dixi me nullam rationem eorum habere qui depositi fuerant : sed in eo habitu oportere illos manere, in quo etiam omnes sunt. Indulsi nihilominus contumelias quibus in me usi sunt. Nec enim consequens erat, hæc duntaxat de causa in contrarias sententias sciendi Ecclesias, dum quod maxime necessarium erat, ad finem jam fuerat perductum ; videlicet ut anathematizarentur Nestorii placita, et agnoscerent approbarentque depositionem illius ii qui jamdudum hoc facere detrectabant.

Scripto autem confessi sunt quia Deipara est sancta Virgo, et quia ille ipse qui ante omne sæculum natus est ex Patre Filius unigenitus, extremis sæculi temporibus natus est secundum carnem ex muliere ²¹ ; item quia una est Filii persona, et quia apostolicas evangelicasque voces apposite adhibent qui divina pertractant, alias quidem de divinitate ejus usurpantes, alias vero rursus de ejus humanitate. Nestorius quidem sane in duos dispeccens unum Filium et Christum et Dominam, hominem seorsim ponebat, et separatim Filium ; ac ex Deo Verbum seorsim, et separatim alium Filium. Dicebat etiam quod ex vocibus aliæ hominis sunt,

Τὴν μὲν παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας ἐπιστολὴν ἀν-
 ἔγκων· εὐρῶν δὲ λεληπημένην, ὡς ἂν τῆς εἰρήνης
 τῶν Ἐκκλησιῶν συντεθείσης οὐ κατὰ λόγον, ἐτεκμη-
 ράμην μὲν, ὅτι ἐξ ἀγάπης κελίηται τὸ σὸν ἐπεικὴς,
 οὐ μὴν ἔοικεν ἀκριθῶς εἰδέναί τὰ δόξαντα. Περιφέ-
 ρουσι μὲν γὰρ, ὡς μανθάνω, τινὲς ἐπιστολάς ὡς
 πρὸς μὲ γραφείσας παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ θεο-
 σεβεστάτου ἐπισκόπου Ἰωάννου· εἰκὸς δὲ αὐτὰς ἢ
 πεπλασμένας εἶναι, ἢ καὶ προσθήκα· ἔχειν, τὰς τοῖς
 φρονῶσι τὰ Νεστορίου καθ' ἡδονήν. Ἐγὼ γάρ, κατὰ
 τὸ δόξαν τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ ἐν τῇ Ἐφεσίῳ μητροπόλει,
 οὐ πρότερον αὐτῷ τὴν κοινωνίαν ἀποδέδωκα, εἰ μὴ
 ἀνεθεμάτισεν ἐγγράφως τὰ Νεστορίου δόγματα, καὶ
 ὠμολόγησεν ἔχειν αὐτὸν καθηρημένον, καὶ συνέθετο
 τῇ χειροτονίᾳ τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ θεοσεβεστάτου
 ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ. Κεκμηκὸς δὲ μυρία τοῦ
 θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου τῆς Ἐμεσηνῶν Παύλου
 παρὰ τῶν καθηρημένων. Ἐλλαδίῳ τέ φημι καὶ Εὐθη-
 ρίου καὶ Δωροθέου καὶ Ἰμερίου, καὶ παρακαλοῦντος
 μετὰ τῆς εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τὴν κατ' αὐ-
 τοὺς ὑπόθεσιν τύπον σχεῖν, ἔφην ἀποκρίτως, ὅτι οὐ-
 δένα τῶν καθηρημένων ἐγὼ ποιῶμαι λόγον, ἀλλ' ἐν
 τῷ τῷ δεῖ μένειν αὐτοὺς τῷ σχήματι, ἐν ᾧ καὶ σύν-
 εἰσι. Συγκεχώρηκα δὲ τὴν εἰς ἐμὲ γενομένην παρ'
 αὐτῶν ὕβριν. Οὐ γὰρ ἦν ἀκλόουθον, ταύτης ἕνεκα
 καὶ μόνης τῆς αἰτίας εἰς διχόνοιαν τέμνεσθαι τὰς
 Ἐκκλησίας, τοῦ ἀναγκαιότερου πρὸς πέρας ἀγομέ-
 νου· φημι δὲ, τοῦ ἀναθεματισθῆναι τὰ Νεστορίου,
 καὶ ὁμολογηθῆναι τὴν καθάρσιν αὐτοῦ τοὺς οὐκ
 ἀνασχομένους πάλαι τοῦτο ποιῆσαι.

Ὁμολόγησαν δὲ ἐγγράφως, ὅτι Θεοτόκος ἐστὶν ἡ
 ἀγία Παρθένος, καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ πρὸ παντὸς αἰῶνος
 γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Πατρὸς Υἱὸς μονογενής, ἐν ἐσχάτοις
 τοῦ αἰῶνος καιροῖς ἐγενήθη κατὰ σάρκα ἐκ γυναι-
 κός· καὶ ὅτι ἐν τοῦ Υἱοῦ τὸ πρόσωπον, καὶ ὅτι τὰς
 ἀποστολικὰς καὶ εὐαγγελικὰς φωνὰς ἐφαρμόζου-
 σιν οἱ θεολόγοι τῆς μὲν τῇ θεότητι αὐτοῦ, τὰς δὲ
 τῇ ἀνθρωπότητι πάλιν αὐτοῦ. Νεστόριος μὲν γὰρ
 διαίρων εἰς δύο τὸν ἓνα Υἱὸν καὶ Χριστὸν καὶ Κύριον,
 ἀνθρώπων ἰδικῶς ἐτίθη καὶ καταμόνας Υἱὸν, καὶ τὸν
 ἐκ Θεοῦ Λόγον, ἰδικῶς, καὶ καταμόνας ἕτερον υἱόν.
 Καὶ ἐφασκεν, ὅτι αἱ μὲν τῶν φωνῶν τοῦ ἀνθρώπου
 εἰσὶν· αἱ δὲ, τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἡ δὲ ὀρθῶς περὶ Χρι-

²¹ Galat. iv, 4.

(1) Edita in Gallandii Bibliotheca, t. XIV, Append., p 150, ex ms. Venet. 504, p. 281.

στῶ γνῶσις, οὐχ οὕτως ἔχει. Ἐνα γὰρ ἴσμεν Ἰῶν A καὶ Χριστὸν καὶ Κύριον, τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον· καὶ αὐτοῦ φαρμὸν εἶναι καὶ τὴν θεότητα, αὐτοῦ δὲ ὁμοίως καὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Λαλεῖ γὰρ ποτὲ μὲν ὡς Θεὸς θεοπραπῶς, ποτὲ δὲ ὁ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος ἀνθρωποπραπῶς. Ὁμολογησάντων τοίνυν ταῦτα ἐκείνων, πῶς οὐ περιττὸν ἦν εἶτι φιλονεικεῖν, τοὺς μὴ θέλοντας κρατῆσαι σχίσμα καὶ εἰς αἵρεσιν ἀποκλίνειν τὰς κατὰ τὴν ἀνατολὴν Ἐκκλησίας; Γένοιτο δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας οὕτω διατεθῆναι.

Ἐλλάδιος γὰρ ὁ ἐν τῇ Ταρσῶ καὶ ἕτεροὶ τινες εἰ καὶ μὴ φρονοῦσιν ὁρθῶς, εὐδὲν τοῦτο πρὸς τοὺς ὁρθὰ φρονεῖν ἠρομένους ἰ. Οἰχίσθησαν γὰρ εἰ βούλονται, ἴσο καὶ τρεῖς, τῶν ἅπανταχοῦ Ἐκκλησιῶν μίαν καὶ B τὴν αὐτὴν ἔχουσῶν πίστιν. Μὴ ἀγνοεῖτω δὲ μηδὲ τοῦτο ἢ σὴ θεοσέβεια. Ἐλθὼν γὰρ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ μνημονευθεὶς ἐπίσκοπος Παῦλος τῆς Ἐμεσηνῶν, ἔφασκεν ὅτι κατεψύσαντό τινες τῆς σῆς εὐλαθείας, ὡς καθήτην λεγούσης τὴν τῆς θεότητος φύσιν, καὶ ὅτι ἐξ οὐρανοῦ κατήνεγκε τὴν αὐτοῦ σάρκα ὁ Ἄγιος, καὶ ὅτι μετ' αὐτὸ ὑπέμεινεν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν. Ἔδει τοίνυν τὰς τῶν ψευδηγῶρων ἀπάτας γενέσθαι φανεράς τοῖς ἐπισκοπαστέροις, ἵνα μὴ ταῦτα θρυσσούντων ἐκείνων σκανδαλίζωνται. Διὰ τοῦτο γράφων πρὸς τὸν θεοσεβέστατον τῆς Ἀντιοχείων ἐπίσκοπον Ἰωάννην, ἐγέλασα τὰς ἐκείνων διαβολάς. Οὕτω γὰρ ἐκ μεταβολῆς πρὸς τὸ οὕτω φρονεῖν ἀφῆμαι, οὕτω δὲ ἐν τόμῳ ἢ ἐπιστολῇ, οὕτω ἐν βιβλίῳ εὐρίσκομαι τι τοιοῦτο πῶποτε εἰρηκῶς. Τὸ δὲ τῆς C συσκευασίας ὄνομα, οὐδὲ ὁ τί ποτὲ ἔστιν ἴσμεν ἴσως. Εἰκὸς δὲ τοὺς τοιαῦτα γράφοντας ἐκεῖ, ἀπολογουμένους περὶ τῆς προπεταίας τῆς ἐν τῇ Ἐφέσῳ καθ' ἡμῶν γενομένης, εὐρασιλογεῖν τοιαῦτά τινα, ἵνα μὴ δοκοῦν κακινῆσθαι μάτην. Ἐλέγχει γὰρ αὐτοὺς τὸ συνειδός. Ἀπολογεῖσθω τοίνυν ἢ σὴ εὐλάβεια τοῖς ἕτερο ἀνθ' ἑτέρων ἐκείσε λαλοῦσι· πάντα γὰρ γέγονεν ἀσφαλῶς. Ὁ δὲ ἀγαπητὸς Κάσιος ὁ διάκονος εἰς ἔστι τῶν ἀπαλθόντων ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ εἰπεῖν θύναται ὅσας ἡμέρας ἐκεῖ πεποίηκεν, οὐκ ἀποδοῦς αὐτῷ τὰ τῆς κοινωνίας γράμματα, εἰ μὴ πρότερον χειρογράψῃσι περὶ πάντων τούτων.

Aliae vero Verbi Dei. At orthodoxa de Christo sententia non ita habet. Unum enim agnoscimus Filium et Christum et Dominum, qui idemmet Deus sit et homo : cujus etiam esse dicimus divinitatem, similiter vero et humanitatem. Loquitur enim aliquando quidem ut Deus quomodo Deum decet, aliquando vero idem ipse ut homo, quomodo homini congruit. Cum igitur illi hæc confessi fuissent, quomodo non erat superfluum ut vitiligarent adhuc ii qui volebant ut prævaleret schisma, et in hæresin propenderent orientales Ecclesiæ? Utinam et alii omnes eodem modo affecti sint!

Helladius enim Tarsensis, et alii nonnulli, etsi recte non sentiunt, nihil hoc contra eos qui recte sentire malunt. Facessant enim, si volunt, duo vel tres, dum omnes ubique Ecclesiæ unam eandemque fidem retinent. Istud quoque non ignoret sanctitas tua. Cum enim venisset Alexandriam jam memoratus episcopus Paulus Emesenus, dicebat mentitos fuisse quosdam de reverentia tua, quod passibilem diceres divinitatis naturam, ac de cœlis detulisse carnem suam Verbum, posteaque passum fuisse in natura carnis. Oportebat igitur falsiloquorum errores fieri manifestos simplicioribus, ut ne scandalizarentur, illis isthæc crepantibus. Propterea scribens ad religiosissimum Antiochensem episcopum Joannem, derisi eorum calumnias. Neque enim ex inconstantia deveni ut sic sentirem : neque in tomo, aut epistola, aut libro invenior quidpiam tale unquam dixisse. Nomen vero *coessentialionis*, ne quid quidem omnino sit novimus. Verosimile est eos qui ibi hæc scribunt, dum nituntur purgare se ab ausu temerario, quo adversus nos usi sunt Ephesi, effutire quædam talia, ut non videantur incassum fuisse permotos. Arguit enim illos conscientia. Respondeat igitur reverentia tua his qui alia pro aliis loquuntur : omnia enim sine discrimine taliaque facta sunt. Dilectus vero Casius diaconus, unus eorum qui Antiochiam abierunt, potest etiam dicere quot dies ibi egerit, non reddens ei communionis litteras, nisi prius de his omnibus chirographum fecerit.

EPISTOLA LV (ol. XLVII).

Cum ex fide amicis comperisset Cyrillus Orientalium quosdam ad perversum sensum legendum occulteque disseminandum ipso etiam Symbolo Nicæno abuti, ad excludendas subdolas interpretationes, vero illud atque catholico sensu interpretari aggressus est.

Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας εἰς τὸ D Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in sanctum Symbolon.

Τοῖς ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις Ἀναστασίῳ, Ἀλεξάνδρῳ, Μαρτινιανῷ, Ἰωάννῃ, Παρηγορίῳ πρεσβυτέρῳ, καὶ Μαξίμῳ διακόνῳ, καὶ λοιποῖς ὁρθόδοξοις Πατέρεσι μοναχῶν, καὶ τοῖς σὺν ὑμῖν τὸν

Dilectis et amantissimis Anastasio, Alexandro, Martiniano, Joanni, Paregorio presbytero, et Maximo diacono, cæterisque orthodoxæ fidei Patribus monachorum, et vobiscum monasticam vitam agen-

i Forte ἠρημένους, vel ἠρωμένους. Edit.

tibus, ac in fide Dei solidatis, Cyrillus, in Domino salutem.

Studium ac diligentiam vestræ charitatis nunc quoque haud mediocriter commendare possum, et maximè faciendam esse dico. Etenim divinas doctrinas desiderare, et sacrorum dogmatum rectitudinem studiose persequi, quis non valde admiretur? Hæc enim res vitam sine termino ac beatam conciliat, neque irremuneratum erit iis in rebus impensum studium. Dicit enim ad cœlestem Patrem et Deum Dominus noster Jesus Christus: « Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum²³. » Recta sane et irreprensibilis fides, quam fulgor ex bonis operibus comitatur, omni bono nos implet, et præclaram nactus gloriam ostendit. At operum fulgor, si expers videatur esse rectorum dogmatum, inculpatæque fidei, humanæ animæ nullo modo, ut arbitror, utilis fuerit. Nam sicut fides absque operibus mortua est²⁴; ita quod e contrario convertitur, verum est. Igitur simul fulgeat cum honestæ vitæ gloria etiam integritas fidei. Ita enim erimus perfecti, juxta sapientissimi Moysis legem: « Perfectus enim, inquit, eris coram Domino Deo tuo²⁵. » Qui vero ex stultitia contempserunt rectam habere fidem, quamvis honesta vita se ornent, comparantur quodammodo viris ingenua quidem faciei forma, oculis vero errantibus ac distortis: **175** atque adeo competit in eos quod a Domino per Jeremiæ vocem ad Jerusalem Judæorum matrem dictum est: « Ecce non sunt oculi tui recti, neque cor tuum bonum²⁶. » Oportet igitur, ut ante alia sanam in vobis mentem possideatis et sanctæ Scripturæ memores sitis alloquentis et dicentis: « Oculi tui recta videant²⁷. » Visus autem rectus oculorum intus absconditorum est, posse sermones, qualescunque de Deo fiant, pro eo atque concessum est, videre subtiliter et exacte. Videmus enim in speculo et ænigmate, et cognoscimus ex parte²⁸: sed qui ex tenebris profunda revelat²⁹, lumen veritatis infundit his qui ipsius cognitionem rectam capere volunt. Oportet igitur ut coram Deo procumbentes dicamus: « Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte³⁰ »: quandoquidem a rectitudine sacrorum dogmatum excidere nihil aliud est, quam manifeste in morte obdormire: a qua rectitudine excidimus quando Scripturas divinitus inspiratas non sequimur, sed vel præsumptis minime laudatis opinionibus, vel studio et propensione in eos qui circa fidem non recte incedunt, mentis nostræ momenta inclinare, et nostras in primis animas lædere convincimur. Assentiendum igitur iis est qui rectam fidem ad sacrarum prædicationum sententiam diligenter examinant, quas et per Spiritum sanctum tradide-

Α μνηρη βιον ἀσχοῦσι, καὶ ἐν πίστει Θεοῦ ἰδρυμένοι, Κύριλλος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Τὸ φιλομαθὲς καὶ φιλόπνον τῆς ὑμετέρας ἀγάπης καὶ νῦν οὐ μετρίως ἐπαινέσαι ἔχω, καὶ ἄξιον εἶναι φημι τοῦ παντός λόγου. Τὸ γὰρ τοι θεῶν ἐπιεσθαι μαθημάτων, καὶ τῆς τῶν ἱερῶν δογμάτων ὀρθότητος μεταποιεῖσθαι φιλεῖν, πῶς οὐκ ἂν ὑπεραγάσαιτό τις; Καὶ γὰρ ἐστὶ ζωῆς τῆς ἀπεράντου καὶ μακαρίας τὸ χρῆμα πρόξενον, καὶ οὐκ ἀμισθος ἢ ἐν γε τούτοις σπουδῇ. Φησὶ γὰρ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεὸν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός: « Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπίστευλας Ἰησοῦν Χριστόν. » Ὁρθὴ γὰρ πίστις, καὶ ἀκατάσκαυτος, οὐδόρομον ἔχουσα τὴν ἐξ ἔργων ἀγαθῶν φαυρότητα, παντός ἡμᾶς ἐμπέλῃσιν ἀγαθοῦ, καὶ διαπρεπῆ λαχόντας τὴν δόξαν ἀποφαίνει. Πράξεων δὲ λαμπρότης, εἰ ἀμοιροῦσα φαίνοιτο δογμάτων ὀρθῶν καὶ ἀδιαβλήτου πίστεως, ὀνήσειεν ἂν, ὡς γε οἶμαι, κατ' οὐδένα τρόπον τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν. Ὅσπερ γὰρ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστὶν, οὕτως εἶναι φαμεν ἀληθές, καὶ τὸ ἐμπάλιν. Οὐκοῦν συναναλαμπέτω τοῖς τῆς εὐζωίας ἀύχημαί, καὶ τὸ ἀμώμητον ἐν πίστει. Ἄρτιοι γὰρ οὕτως ἐσόμεθα, κατὰ τὸν τοῦ πανσόφου Μωυσέως νόμον: « Τέλειος γὰρ ἔσῃ, φησὶν, ἔναντι Κυρίου ἔ. » Οἱ δὲ τοῦ πίστειν ἔχειν ὀρθὴν ἐξ ἀμαθίας ὀλιγωρήσαντες, εἴτε ταῖς ἐπιτελείαις τὸν ἑαυτῶν ἐπισεμνύοντες βίον, εἰκόασι πως ἀνδράσιν εὐφραδῆ μὲν λαχοῦσι τοῦ προσώπου τὸν χαρακτήρα, πεπλανημένην δὲ καὶ διάστροφον τῶν ὀμμάτων τὴν βολήν ὥστε καὶ πρέπειν αὐτοῖς τὸ διὰ φωνῆς Ἱερουσαλὴμ, εἰρημένον παρὰ τοῦ Θεοῦ: Ἰδοὺ οὐκ εἰσὶν οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὀρθοί, καὶ ἡ καρδία σου καλὴ. Ἐχρή τοῖνον ὑμᾶς γινῶ καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὸν νοῦν, καὶ διαμνησθαι Γράμματος ἱεροῦ προσφωνοῦτος καὶ λέγοντος: « Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὀρθὰ βλέπέτωσαν. » Ὁρθὴ δὲ βλέψις ὀμμάτων τῶν ἔσω κεκρυμμένων τὸ ἰσχνῶς, καὶ ἀπεξεσμένως περιθερεῖν δύνασθαι, κατὰ γε τὸ ἐγγωροῦν, τοὺς εἴπερ ἂν γένοιτο, περὶ Θεοῦ λόγους. Βλέπομεν γὰρ ἐν ἐσπέρῳ καὶ αἰνίγματι, καὶ γινώσκομεν ἐκ μέρους: ὃ γε μὴν ἐκ σκότους ἀποκαλύπτων βαθεῖα. τὸ τῆς ἀληθείας ἐνίησι φῶς τοῖς ἐθέλουσιν ὀρθῶς τὴν περὶ αὐτοῦ γινῶσιν εἶναι. Χρὴ τοιγαροῦν ἡμᾶς Θεῷ προσπίπτειν, λέγοντας: « Φώτισον τοὺς ὀφθαλμοῦς μου, μὴ ποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον. » τὸ γὰρ τῆς ὀρθότητος τῶν ἱερῶν δογμάτων ἀπολιθεῖν εἶη ἂν ἕτερον οὐδὲν, πλὴν ὅτι σαφῶς τὸ ὑπνοῦν εἰς θάνατον ἐκπίπτομεν δὲ τῆς ὀρθότητος, ὅτι μὴ ταῖς θεοπνεύστοις ἐπόμεθα Γραφαῖς, ἀλλ' ἢ προλήψαισιν οὐκ ἐπαινουμένας, ἢ κατὰ πρόσκλισιν τὴν πρὸς γέ τινας οὐκ ὀρθοδοῦντας περὶ τὴν πίστιν, τὰς τῆς ἑαυτῶν διανοίας ἀπονέμοντες ῥοπάς, καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων

²³ Joan. xvii, 3. ²⁴ Jac. ii, 20. ²⁵ Deut. xviii, 13. ²⁶ Jerem. xxii, 17. ²⁷ Prov. iv, 25. ²⁸ I Cor. xiii, 12. ²⁹ Job xii, 22. ³⁰ Psal. xii, 4.

Varia lectiones codicis Segueriani.

ἔ τοῦ Θεοῦ σου. ἰ Ἰσ. οἴπερ.

τὰς ἐαυτῶν ψυχὰς ἀδικούντες ἀπιστοῦμεθα. Πεισθέντες ἄν ὦν τοῖς τῆς ὀρθότητος ἐπιμεληταῖς πρὸς τὸ τοῖς ἱεροῖς κηρύγμασι δοκοῦν· ἃ καὶ διὰ Πνεύματος ἁγίου παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται, καὶ ὑπῆρέται γενόμενοι τοῦ λόγου· ὧν τοῖς ἔχουσιν ἀκολουθεῖν ἐσπουδάσαν καὶ οἱ πανευφύμοι Πατέρες ἡμῶν, οἱ τὸ σκεπτόν τε καὶ οἰκουμενικῶν τῆς πίστεως ὀριστάμενοι Σύμβολον, ἐν τῇ Νικαίᾳ συναγερμένοι κατὰ καιρούς. Οἷς δὴ καὶ αὐτὸς σύνεδρος ἦν ὁ Χριστός· ἔφη γάρ, ὅτι « Ὅπου ἐάν ὦσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ὄνομα ἐμὸν, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. » Ὅτι γὰρ πρόεδρος ἦν ἀοράτως τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης ἐκείνης συνόδου ὁ Χριστός, πῶς ἐστιν ἀμφιβάλλειν; Κρητὶς οὐδ' αὖτις καὶ θεμέλιος ἀβραάχης, καὶ ἀβραάμτος; τοῖς ἀνά πλῆσαν τὴν γῆν ἀνεβάλλετο, μᾶλλον δὲ κατεβάλλετο, τῆς ἀκραφνοῦς καὶ ἀμωμήτου πίστεως ἡ ὁμολογία. Εἶτα πῶς ἀπῆν ὁ Χριστός, εἴπερ ἦν αὐτὸς ὁ θεμέλιος, κατὰ τὴν τοῦ σωρωτάτου Παύλου φωνήν; « Θεμέλιον γὰρ ἄλλον, φησὶν, οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. » Τὴν τοίνυν ἐκτεθείσαν παρ' ἐκείνων καὶ ὀρισθείσαν πίστιν τετηρήμασιν ἀδιαδήλως καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς γεγονότες ἄγιοι Πατέρες, καὶ ποιμένες λαῶν, καὶ φωστῆρες Ἐκκλησιῶν, καὶ εὐτεχνέστατοι μυσταγωγοί. Ἐλλειπίδης δὲ ὄλωσ οὐδὲν, ἤγουν παρεωραμένον τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν κατέδοι τις ἂν ἐν ταῖς τῶν Πατέρων ὁμολογίαις, ἤγουν ἐκθέσειν, ὃς πεποληται περὶ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀκατηλεύτου πίστεως, εἰς ἔλεγχον μὲν καὶ ἀνατροπὴν αἰρέσεως ἀπάσης, καὶ δυσσεβοῦς ἀθυροστομίας, εἰς βεβαίωσιν δὲ, καὶ ἀσφάλειαν τοῖς ὀρθοποδοῦσι περὶ τὴν πίστιν· οἷς ὁ λαμπρὸς ἀνέτειλεν ἑωσφῆρος, καὶ διηγήσατο ἡ ἡμέρα ἡ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάρις.

Ἐπειδὴ δὲ γέγραπεν ὑμῶν ἡ εὐλάβεια, ὡς παρεστῆσιν οἱ τινες ἐφ' ἃ μὴ προσῆκε τὰ ἐν τῷ Συμβόλῳ, τῶν ἐν αὐτῷ ῥημάτων τὴν δύναμιν ἢ οὐ συνιέντας ὀρθῶς, ἢ καὶ ἐκ τοῦ προσκεκλισθαι ταῖς τιμῶν συγγραφαῖς εἰς ἀδόκιμον ἀποφερόμενοι νοῦν, εἶτα χρῆναι καμὲ τοὺς περὶ τούτων αὐτῶν πρὸς ὑμᾶς ποιήσασθαι λόγους καὶ διερμηνεῦσαι σαφῶς τὴν τῆς ἐκθέσεως δύναμιν, δεῖν ὡς ἔβη, ἅπερ εἰς νοῦν ἔκειτόν ἐμὸν, ἐπιθρομάδην εἰπεῖν. Ἐφόμεθα δὲ πανταχοῦ ταῖς τῶν ἁγίων Πατέρων ὁμολογίαις τε καὶ δόξαις, ὀρθῶς καὶ ἀπροσκληνῶς βασανίζοντες τὰ παρ' αὐτῶν εἰρημένα. Ἡδὴ μὲν γὰρ καὶ ἡ ἁγία σύνοδος, ἡ κατὰ γε, φημί, τῶν Ἐφεσίων συνελεγεμένη κατὰ βούλησιν Θεοῦ, τῆς Νεστορίου κακοδοξίας ὄσαν καὶ ἀκριβῆ κατενεγκούσα τὴν ψήφον, καὶ τὰς τῶν ἐτέρων καινοφωνίας^μ, οἵπερ ἂν ἢ γένοιτο μετ' αὐτὸν, ἢ καὶ πρὸ αὐτοῦ γεγόνασι, τὰ ἴσα φρονούντες αὐτῷ, καὶ εἰπεῖν ἢ γραφαὶ τολμήσαντες, συγκατέκρινεν ἐκεῖν, τὴν ἴσῃν αὐτοῖς ἐπιθεῖσα δίχην. Καὶ γὰρ ἦν ἀποδουθον, ἐνὸς ἀπαξ ἐπὶ ταῖς οὕτω βεβήλοις καινοφωνίαις κατεγνωσμένου, μὴ καθ' ἐνὸς μᾶλλον ἐλθεῖν, ἀλλ', ἐν οὕτως εἶπω, κατὰ πάσης αὐτῶν τῆς αἰρέ-

runt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis⁴⁰: quorum vestigia sequi studuerunt etiam celeberrimi Patres nostri, qui venerabile et universale fidei definierunt Symbolum in Nicæa olim congregati. Cum quibus sane et ipse Christus consedit, qui dixit: « Ubi fuerint duo vel tres in nomine meo congregati, illic sum in medio eorum⁴¹. » Nam quod Christus præ sederit invisibiliter sanctæ et magnæ illi synodo, quomodo licet ambigere? Basis etenim quædam et fundamentum firmum et inconcussum per universum orbem imponebatur, imo vero jaciebatur, illa nimirum sinceræ ac irreprehensibilis fidei confessio. **176** Quod si ita est, quo pacto aberat Christus, cum ipse sit, juxta sapientissimi Pauli vocem, fundamentum? « Fundamentum enim aliud, inquit, nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus⁴². » Quapropter expositam ab illis et determinatam fidem probe servarunt etiam hi, qui secuti sunt eos, sancti Patres, populorumque pastores, et Ecclesiarum luminaria, ac solertissimi mysteriorum doctores. Nihil autem omnino prætermissum vel contemptum ex his quæ sint ad utilitatem afferendam necessaria, viderit qui in Patrum confessionibus, hoc est, expositionibus, quas de recta et minime adulterata fide ediderunt ad coarguendas et subvertendas universas hæreses, impiasque blasphemias, et ad eos solidandos atque confirmandos, qui in fide recte incedunt, et quibus fulgidus ortus est lucifer, diesque, ut Scripturæ dicunt⁴³, illuxit, sanctique baptismatis gratia veritatis lumen immittit.

κατὰ τὰς Γραφὰς, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας ἐνίρει φῶς

Quoniam autem vestra pietas scripsit, quod nonnulli quæ in Symbolo continentur eo detorquent quo non oportet, verborum symboli vim vel non intelligentes recte, vel etiam ex eo quod quorundam scriptis dediti sunt, in sensum reprobum delati, itaque opus esse ut ego quoque de his ipsis rebus vobis disseram, et expositionis vim perspicue interpreter; censui, ea quæ nunc animo occurrunt, cursim dicenda. Sequentes autem in omnibus sanctorum Patrum confessionem et sententiam, recte et animo nusquam inclinato quæ ab illis dicta sunt examinabimus. Jam enim et sancta synodus, illa, inquam, in Epheso juxta voluntatem Dei congregata, cum adversus Nestorii perversam opinionem sententiam tulit et sanctam et accuratam, simul quoque pari sententia et pœna condemnavit vocum novitates aliorum⁴⁴, quotquot vel post illum forent, vel ante illum fuerunt, qui eadem cum illo saperent, dicereque vel scribere audent. Etenim consentaneum erat, condemnato semel ob tam profanas vocum novitates viro, ut non unus duntaxat feriretur, sed, ut sic dicam, universa illorum hæresis atque

⁴⁰ Luc. 1, 2. ⁴¹ Matth. xviii, 30. ⁴² I Cor. iii, 11. ⁴³ II Petr. 1, 19. ⁴⁴ I Tim. vi, 20.

calumniæ, quam contra pia Ecclesiæ dogmata fingunt, dum prædicant duos filios, et impartibilem dividunt, cælumque ac terram quod hominem latria colant, criminæ denotant. Unum enim Dominum Jesum Christum et superiorum spirituum sancta multitudo nobiscum adorat. Ne autem a quibusdam ignoretur vis Symboli, quod in omnibus Ecclesiis Dei auctoritatem obtinet et prædicatum est, sanctorum 177 Patrum sententias, hoc est, expositiones in commentarios illic factos retuli; ut scirent hi qui eas legunt, quomodo sanctorum Patrum expositionem, hoc est, sincerum rectæ fidei Symbolum intelligi conveniat. Opinor autem et vestram charitatem in eum libellum incidisse, quem de his rebus conscripsimus. Ipso nunc quoque, ut dixi, ad verbum proposito Symbolo, illico Dei ope ad singula quæ in eo tradantur, perspicue interpretanda convertar. Scio enim beatissimum Petrum scripsisse: « Parati semper ad satisfactionem omnipotentis vos rationem de ea quæ in vobis est spe⁴⁵. »

Symbolum Nicænum.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium factorem: et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre, unigenitum, hoc est, ex ejus substantia; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; genitum, non factum, consubstantialem Patri; per quem omnia facta sunt et quæ in cælo et quæ in terra: qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, et homo factus, passus est, et resurrexit tertia die, et ascendit in cælos; et venturus est judicare vivos et mortuos: et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Erat aliquando, quando non erat; et antequam nasceretur non erat; et quod factus est ex non existentibus, aut ex alia substantia vel essentia; aut qui Filium Dei mutabilem vel convertibilem esse dicunt: hos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

Credere se dixerunt in unum Deum, ut funditus quodammodo ipsorum gentilium opiniones everterent: « Qui cum se dicerent esse sapientes, stulti facti sunt, et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volatilium, et quadrupedum, et reptilium⁴⁶. » Coluerunt autem et creaturam potius quam Creatorem, elementisque mundi hujus servierunt, multos et innumerabiles esse deos existimantes⁴⁷. Igitur ad subvertendum errorem, qui multos deos tradit, unum Deum nominant, ut sacris Litteris omnino consentiant, et veritatis speciem universis qui in toto mundo sunt, indicent. Hoc ipsum et sapientis-

σεως, ἤτοι τῆς συκοφαντίας, ἥς παρτίθηται κατὰ τῶν εὐσεβῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων, δύο πρεσβεύοντες υἱούς, καὶ διατέμνοντες τὸν ἀμέριστον, καὶ ἀνθρωπολατρίας ἐγκλημα καταγράφοντες οὐρανοῦ τε καὶ γῆς. Προσκυεῖ γὰρ μεθ' ἡμῶν ἡ τῶν ἀνω πνευματῶν ἀγία πληθὺς τῶν ἑνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. Ὑπερ δὲ τοῦ μὴ ἀγνοεῖσθαι παρὰ τισι τοῦ Συμβόλου τὴν δύναμιν, ἡ καὶ ἐν ἀπάσαις ταῖς ἀγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις καὶ κρατεῖ, καὶ κεκήρυκται, Πατέρων ἀγίων δόξας, ἤγουν ἐκθέσεις, ἐνέταξα οἱ ἐντυγχάνοντες αὐταῖς, τὴν προσήκει νοεῖσθαι τρόπον τῶν ἀγίων Πατέρων τὴν ἐκθεσιν, ἤτοι τὸ ἀκραιφνὲς τῆς ὀρθῆς πίστεως Σύμβολον. Οἶμαι δὲ τὴν ἀγάπην ὡμῶν καὶ ἐντυχεῖν τῷ βιβλίῳ, ἡ περὶ τούτων αὐτῶν συγγεγράφαμεν. Αὐτὸ δὲ καὶ νῦν, ὡς ἐφην, ἐπεὶ λέξω αὐτῆς παραθεῖς τὸ Σύμβολον, τετραπέσομαι σὺν Θεῷ πρὸς γὰρ τὸ δεῖν ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῷ κεκλιμένων διερμηνεύσαι σαφῶς. Γεγραφέτα γὰρ οἶδα τὸν παναοίδιμον Πέτρον: « Ἐτοιμοὶ εἰμι πρὸς ἀπολογίαὶν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ὁδοῦς ἐπιπέδος. »

Τὸ Σύμβολον τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν ποιητὴν· καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς· τὸν μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ· Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ· δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τῷ αὐρανῷ, καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ἀνελθόντα εἰς οὐρανοὺς· ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τοὺς δὲ λέγοντας, ὅτι Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν· καὶ πρὶν γεννηθῆναι, οὐκ ἦν· καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τούτους ἀναθεματίζει ἡ ἀποστολικὴ καὶ καθολικὴ Ἐκκλησία.

Πιστεύειν ἔφασαν εἰς ἕνα Θεόν, ἐκ βάθρων ὡσπερ αὐτῶν καταστίνοντες τὰς Ἑλλήνων δόξας· « Οἱ φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν, καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν τοῦ ἀφάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἐρπετῶν. » Προσεκύνησαν δὲ καὶ τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις δεδουλεύκασι, πολλοὺς καὶ ἀναριθμήτους ὑποποθήσαντες⁴⁸ εἶναι τοὺς θεούς. Οὐκοῦν εἰς ἀναίρεσιν τῆς πολυθεοῦ πλάνης ἕνα Θεόν ὀνομάζουσιν, ἐπόμενοι πανταχοῦ τοῖς ἱεροῖς Γράμμασι, καὶ τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος τοῖς ἀνά πάσαν τὴν ὑπ' ἡλίον κατασημαίνοντες. Τοῦτο καὶ ὁ πάνσοφος ἔδρα Μωϋσῆς, σαφέστατα λέγων·

⁴⁵ 1 Petr. iii, 15. ⁴⁶ Rom. i, 22, 23. ⁴⁷ Ibid. 25.

Variae lectiones codicis Segueriani.

⁴⁸ ὑποτυπώσαντες.

« Ἄκουε Ἰσραὴλ· Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἶς ἐστι. » Καὶ αὐτὸς δὲ πού φησιν ὁ τῶν ὄλων γενεαι-
 σουργός καὶ Δεσπότης· « Οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι
 πλὴν ἐμοῦ. » Καὶ μὴν καὶ διὰ φωνῆς τῶν ἁγίων
 προφητῶν· « Ἐγὼ Κύριος πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ
 ταῦτα, καὶ οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ. » Ἄριστα δὴ οὖν
 οἱ πανεύφημοι Πατέρες κρηπίδα τῆ πίστει καταβα-
 λόμενοι τὸ χοῦναι φρονεῖν καὶ λέγειν, ὡς εἷς καὶ
 μόνος ἐστὶ φύσει, καὶ ἀληθεῖς Θεός, πιστεύειν ἔφα-
 σαν εἰς ἓνα Θεόν. Προσωνομάζουσι δὲ αὐτὸν καὶ Πα-
 τέρα παντοκράτορα, ἵνα συνεισφέρηται τῷ Πατρὶ
 δόξασις Υἱοῦ, δι' ὃν ἐστὶ Πατήρ, συνυφεστῶτός τε
 καὶ συνυπάρχοντος ἀεί. Οὐδὲ γὰρ γέγονεν ἐν χρόνῳ
 Πατήρ, ἀλλ' ἦν ὁ ἐστὶν ἀεὶ, τουτέστι Πατήρ, πην-
 τὸς ὑπάρχων ἐπέκεινα γεννητοῦ, καὶ ἐν ὑπερτάτοις
 ὑψώμασι. Τῷ γὰρ τοι κρατεῖν καὶ κυριεύειν τῶν
 ὄλων, λαμπρὰν οὕτω, καὶ ἀπράβλητον αὐτῷ προσ-
 νέμει τὴν δόξαν. Παρ' αὐτοῦ δὲ φασὶ θεοδημιουργη-
 θῆναι τὰ πάντα, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ
 τῆς γῆς· ἵνα κἀναυθα τὸ ἀσυμφυῆς αὐτοῦ πρὸς
 πᾶσαν κτίσιν νοοῖτο. Ἀσύγκριτος γὰρ ἡ διαφορὰ
 ποιητοῦ καὶ ποιήματος, ἀγενήτου καὶ γεννητοῦ, φύ-
 σιώς τε τῆς ὑπὸ ζυγὰ καὶ δουλείας, καὶ τῆς τοῖς
 δεσποτικοῖς ἀξιώμασιν ἐξωραϊσμένης, θεοποσιπῆ τε
 καὶ ὑπερκόσμιον λαχούσης τὴν δόξαν.

Υἱοῦ γε μὴν διαμνημονεύσαντες, ἵνα μὴ δοκοῖεν
 ὄνομα κοινὸν προσνέμειν αὐτῷ, ὅπερ ἂν ἴσως τά-
 τοιτο καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν (κεκλήμεθα γὰρ καὶ ἡμεῖς
 υἱοί), νουνεχέστατα προσεπάγουσι τὰ δι' ὧν ἐστὶν
 ἰδεῖν τῆς ἐνοῦσης αὐτῷ φαιδρότητος φυσικῆς τὸ ὑπὲρ
 κτίσιν ἀξίωμα. Γεγενῆσθαι γὰρ, καὶ οὐ πεποιθῆσθαι
 φασιν, ἀσύντακτον μὲν οὐσιωδῶς τῆ κτίσει διὰ τὸ
 μὴ πεποιθῆσθαι νοῦντες αὐτὸν, ἐκφυῖναι δὲ μάλλον
 διασχυριζόμενοι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς
 ἀχρόνως τε καὶ ἀπερινοήτως· « Ἦν γὰρ ὁ Λόγος ἐν
 ἀρχῇ. » Εἶτα τῆς ὠδίνος τὸ γνήσιον (ἀνθρωπίνως δὲ
 καὶ τοῦτο εἰρήσθω, διὰ τὸ χρησίμον) εὖ μάλα κατα-
 σημαίνοντες, Θεὸν ἔφασαν ἐκ Θεοῦ γεγενῆσθαι τὸν
 Υἱόν. Ἐνθα γὰρ ὄλως γέννησις ἀληθής, ἐκεῖ που
 πάντως ἔποιτο ἂν τὸ χρῆναι νοεῖν καὶ λέγειν οὐκ
 ἀλλότριον τῆς οὐσίας τοῦ τεκθόντος τὸ τεχθῆν, ἀλλ'
 ἴδιον αὐτῆς, ὅτι καὶ ἐξ αὐτῆς κατὰ τὸν αὐτῆ πρό-
 ποντὰ τε καὶ εἰκότα λόγον. Οὐ γὰρ κατὰ σῶμα τέ-
 ξεται τὸ ἀσώματον, οὕτω δὲ μάλλον, ὡς φῶς ἐκ φω-
 τὸς, ἵνα ἐν τῷ ἀπαστρέψαντι φωτὶ τὸ ἀπαυγασθῆν
 εἴθην νοοῖτο φῶς, καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ πρόθεον ἀπόρ-
 ρητόν τε καὶ ἀφραστον, καὶ ἐν αὐτῷ καθ' ἑνωσιν,
 καὶ ταυτότητα φυσικῆν. Οὕτω γὰρ εἶναι φαμεν ἐν
 μὲν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν, ἐν δὲ τῷ Υἱῷ τὸν Πατέρα.
 Ὑπογράφει γὰρ ὁ Υἱὸς ἐν ἰδίᾳ φύσει τε καὶ δόξῃ
 τὸν ἑαυτοῦ Γεννητόρα. Καὶ γοῦν ἐφη σαφῶς πρὸς ἓνα
 τῶν ἁγίων μαθητῶν (Φίλιππος δὲ οὗτος ἦν)· « Οὐ
 πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν
 ἐμοὶ ἐστίν; Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα.
 Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν. » Οὐκοῦν ὁμοούσιος ὁ
 Υἱὸς τῷ Πατρὶ. Ταύτη τοι, καὶ Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ

simus Moyses fecit, cum apertissime dixit : « Audi,
 Israel : Dominus Deus tuus, Dominus unus est ». »
 Et idem ipse profecto omnium natiuitatis auctor ac
 Dominus inquit : **178** « Non erunt tibi dii alii præ-
 ter me ». » Præterea et per vocem sanctorum prophe-
 tarum : « Ego Dominus primus, et ego posthac; et
 non est extra me ». » Optime igitur celeberrimi
 Patres, cum fidei fundamentum hoc ipsum jacerent,
 nempe sentiendum et asserendum esse quod unus et
 solus sit natura vereque Deus, dixerunt credere se
 in unum Deum. Eundem et agnominaverunt Pa-
 trem omnipotentem, ut cum Patre simul etiam Filii
 significatio inferretur, ob quem est Pater, simul
 subsistentis et semper coexistentis. Neque enim in
 tempore factus est Pater, sed quod est semper fuit,
 hoc est Pater, ultra omne existens quod factum est,
 et summa celsitudine sublimis. Nam esse omnium
 potentem ac Dominum, illustrem adeo et incompara-
 bilem ei dat gloriam. Ab ipso autem condita esse
 dicunt omnia quæ in cælis, et quæ in terris, ut hinc
 quoque nullam ei cum aliqua creatura naturæ cogna-
 tionem esse cognoscatur. Incomparabile enim dis-
 crimen est factoris et facturæ, ingeniti et geniti,
 naturæque sub jugo ac servitute positæ, et illius
 quæ domini dignitate decoratur, et divinam omni-
 que mundo excelsiorem gloriam sortita est.

Porro cum Filii mentionem fecissent, ne videren-
 tur nomen commune ipsi attribuere, quod forte et
 nobis quoque accommodari posset (vocati enim su-
 mus et nos filii), prouidentissime adjiciunt ea per
 quæ videre licet dignitate naturalis gloriæ quæ
 in ipso est, supra omnem creaturam. Genitum enim,
 et non factum esse dicunt : in eo quod non est fa-
 ctus, intelligentes, eum secundum essentiam in
 creaturarum ordine minime censi, sed exstitisse
 illum affirmantes ex ipsa Dei et Patris essentia, sine
 tempore, et incomprehensibiliter : « Erat enim Ver-
 bum in principio ». » Postea vero, ut naturalem
 esse partum significanter exprimerent (dicatur
 enim id quoque, quia sic oportet, humano more),
 ipsum Filium, Deum dixerunt de Deo natum. Ubi
 enim omnino vera natiuitas, illic omnino sequitur
 ut intelligendum et dicendum sit, id ipsum quod
 genitum est, ab ejus qui genuit substantia non
 esse alienum, sed ejus proprium, quia et ex ipsa
 est juxta rationem ipsi convenientem atque con-
 gruentem. Incorporeum enim non gignit ut corpus.
 sed magis sicut lumen ex lumine; ut in coruscante
 lumine inde resplendens lumen intelligatur, et ex
 illo esse secundum ineffabilem et indicibilem pro-
 cessionem, et in ipso secundum unionem et identita-
 tem naturalem. **179** Sic enim esse dicimus in Patre
 quidem Filium, in Filio autem Patrem. Nam Filius
 in propria natura et gloria Patrem suum describit.
 Proinde aperte dicit ad unum sanctorum discipulo-
 rum (Philippus in erat) : « Non credis quod ego in
 Patre, et Pater in me est? Qui vidit me, vidit et Pa-

¹⁷⁸ Deut. vi, 4. ¹⁷⁹ Exod. xx, 3. ¹⁸⁰ Isa. xlii, 6. ¹⁸¹ Galat. iv, 6. ¹⁸² Joan. i, 1.

trem ⁵⁴. Ego et Pater unum sumus ⁵⁵. » Igitur consubstantialis est Filius Patri. Proinde hac ratione Deus verus ex Deo vero natus esse creditur. Et generationis quidem nomen etiam in creaturis positum invenimus, juxta id quod de his qui erant ex sanguine Israel a Deo dictum est : « Filios genui et exaltavi ⁵⁶. » Sed appellationem hanc gratiæ loco creaturae lucratum est, sed omnia vera, et propter hoc solus ex omnibus dicit : « Ego sum veritas ⁵⁷. » Quapropter sive generationem, sive filiationem de ipso quis dicat, nequaquam mentietur : ipse enim est veritas. Itaque muniunt animas nostras celeberrimi illi sacri doctores, Patrem et Filium ubique ac generationem nominantes, et Deum verum ex Deo vero, lumenque ex lumine effulsisse dicentes, ut illa generatio et incorporea sit et simplex, et notionem ex ipso procedentis et in ipso manentis habeat, et uterque existere in propria persona intelligatur. Pater enim est Pater, et non Filius; et Filius est ille natus, et non Pater; et in identitate naturæ proprium est utriusque id esse quod est

Cæterum cum omnium tam visibilium quam invisibilium Patrem esse factorem pronuntiassent, per Filium omnia facta esse dicunt, non ut minorem gloriam, quasi sortem quamdam ipsi convenientem tribuerent; minime quidem: ubi enim omnino minus, vel etiam majus in identitate substantiæ vidcri potest? sed quod Deo et Patri natura sit insumit, non alio modo aliquid operari et vocare ut sit, quam per Filium in Spiritu, tanquam per virtutem ac sapientiam suam. Scriptum est enim: « Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum ⁵⁸. » Ad hæc sapientissimus Joannes cum dixisset: « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum ⁵⁹; » adjecit necessario: « Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil ⁶⁰. »

180 Igitur postquam demonstrarunt consubstantialitatem, ejusdemque gloriæ, et ejusdem in operando efficaciam cum Patre Filium; opportune commemorant ipsum hominem factum, et illius cum carne dispensationis sacramentum declarant, rectissime animadvertentes hanc fore absolutissimam fidei traditionem. Non enim in ipsum credentibus satis est solum id persuasum habere ac sentire, quod Deus de Deo Patre sit natus, et illi consubstantialis, et character substantiæ ejus sit ⁶¹: sed etiam necessarium est ad hæc scire quod propter salutem ac vitam omnium demiserit se ad exinanitionem, sumpta servi forma ⁶², et processerit homo natus secundum carnem ex muliere ⁶³. Propter hoc dicunt: Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit, incarnatus, et homo factus est. Vide quam debita dispositione et quam convenienti or-

A Θεοῦ ἀληθινοῦ γεγενῆσθαι πιστεύεται. Καὶ τὸ μὲν τῆς γεννήσεως ὄνομα τεθὲν εὐρήσομεν, καὶ ἐπὶ τῶν κτισμάτων, κατὰ γε, φησὶ, τὸ: « Υἱοὺς ἐγέννησα, καὶ ὤψωσα, » περὶ τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ εἰρημίων παρὰ Θεοῦ. Ἄλλ' ἐν χάριτος τάξει τὴν τοιάνδε κλήσιν ἀποκερδαίνει τὸ ποιηθέν. Ἐπὶ δὲ γε τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ καταχρηστικῶς μὲν τῶν τοιούτων οὐδὲν, ἀληθῆ δὲ πάντα· καὶ διὰ τοῦτο μόνος ἐκ πάντων, « Ἐγὼ εἰμι, φησὶν, ἡ ἀλθθεια. » Ὡστε καὶ γεννησιν, καὶ υἰότητά τις ἐπ' αὐτῷ λέγῃ. ψεῦδος ποιήσειεν ἂν οὐδαμῶς· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ἀλθθεια. Ἀσφαλίζονται τοίνυν τὰς ἡμετέρας ψυχὰς οἱ πανεύφημοι μυσταγωγοὶ, Πατέρα καὶ Υἱὸν πανταχοῦ, καὶ γεννησιν ὀνομάζοντες, καὶ Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, καὶ φῶς ἐκ φωτὸς ἀπαστράφασι λέγοντες· Ἴνα καὶ τὸ ἀσωμάτων καὶ τὸ ἀπλοῦν ἢ γέννησις ἔχη, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ γε· καὶ ἐν αὐτῷ, καὶ ἐκάτερος ὑπάρχων ἰδιοπροσώπως νοῦται. Πατὴρ γὰρ ἐστὶν ὁ Πατήρ, καὶ οὐχ Υἱός· καὶ Υἱὸς δὲ τέχνης, καὶ οὐ Πατήρ· καὶ ἐν ταυτῷ φύσεως ἴδιον ἐκατέρου τὸ εἶναι, ὃ ἐστὶν.

Ἀπάντων δὲ ποιητῆν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἀποφῆναντες τὸν Πατέρα, δι' Υἱοῦ τὰ πάντα δεδημιουργησθαι φασιν, οὐ τὸ μεῖον ἐν δόξῃ, καθάπερ τινὰ κληρὸν αὐτῷ πρέποντα προσονεμηκότες, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ποῦ γὰρ ὅλως ἐστὶ τὸ ἔλαττον, ἢ γοῦν ὃ τὸ μείζον ὄρῃν ἐν ταυτῷ τῆς οὐσίας; ἀλλ' ὡς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐ πεφυκότες ἐτέρως ἐργάζεσθαι τι καὶ εἰς τὸ εἶναι καλεῖν, πλην ὅτι δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι, ὡς διὰ δυνάμεως καὶ σοφίας τῆς αὐτοῦ. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. » Ναὶ μὴν, καὶ ὁ πάνσοφος Ἰωάννης· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, εἰπὼν, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, » προσεπήνεγκεν ἀναγκαίως· « Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν. »

Ὁμοούσιον τοίνυν, ἰσοκλεῆ τε καὶ ἰσοουργὸν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ἀποδεδειχότες, διαμέμνηται χρησίμως τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ, καὶ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας διατρανοῦσι τὸ μυστήριον, τελειωτῆν ἔσεσθαι καὶ ἀπροσέῃ διὰ τοῦτου τῆς πίστεως τὴν παράδοσιν εὖ μάλα διεγνωκότες. Οὐ γὰρ τοι μόνον ἀπόρηται τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν τὸ διακεῖσθαι, καὶ φρονεῖν, ὡς Θεὸς ἐκ Θεοῦ γεγενῆσθαι τοῦ Πατρὸς, ὁμοούσιός τε αὐτῷ, καὶ χαρακτήρ ὑπάρχων τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ· ἀλλ' ἦν ἀναγκαῖον εἰδέναι πρὸς τοῦτους, ὡς τῆς ἀπάντων ἕνεκα σωτηρίας, καὶ ὕψους καθελὲς αὐτὸν εἰς κένωσιν, ἔλαβε δούλου μορφῆν, καὶ προήλθεν ἄνθρωπος, γεννηθεὶς κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός. Διὰ τοῦτο φασὶ· Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα. Ἄθρει δὲ, ὅπως ἐν κόσμῳ τῷ δέοντι, καὶ ἐν τάξει τῇ πρεπω-

⁵⁴ Joan. iv 8, 9. ⁵⁵ Joan. x, 30. ⁵⁶ Isa. i, 2. ⁵⁷ Joan. xiv, 16. ⁵⁸ Psal. xxxii, 6. ⁵⁹ Joan. i, 1, --
⁶⁰ Ibid. 5. ⁶¹ Hebr. i, 5. ⁶² Philipp. ii, 6, 7. ⁶³ Galat. iv, 4.

εσαράτη πρόεισιν ὁ λόγος αὐτοῖς. Καταλθεῖν γὰρ ἄ
 ερασαν, ἵνα διὰ τούτου τὸν ἐπάνω πάντων Κύριον
 ἐνωθῶμεν φύσει τε καὶ δόξῃ, καὶ πάλιν τοῦτον κατα-
 ροτήσαντα δι' ἡμᾶς, εἰς τὸ θελεῖσαι, φημί, τὴν
 πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἐπελθεῖν P, καὶ ἐπιλάμψαι τῷ
 κόσμῳ μετὰ σαρκός. Γέγραπται γὰρ ἐν βιβλίῳ Ψαλ-
 μῶν· « Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ᾔξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ
 παρασωπῆσται. » Νοηθεῖθ' ὃ ἄν, εἴπερ ἔλοτό τις,
 καὶ καθ' ἕτερον τρόπον ἢ κάθοδος· οἶον, ἐξ οὐρανοῦ,
 καὶ ἄνωθεν, ἢ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς. Φωναίς
 γὰρ ταῖς καθ' ἡμᾶς καὶ τὰ ὑπὲρ νοῦν καταδηλοῦν,
 ἔθος τοῖς ἱεροῖς Γράμμασι. Καὶ γοῦν ἔφη, τοῖς ἀγίοις
 προσδιαλεγόμενος μαθηταῖς· « Ἐξῆλθον ἀπὸ τοῦ
 Πατρὸς, καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον· πάλιν ἀφήμι
 τὸν κόσμον, καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα· » καὶ
 πάλιν· « Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω B
 εἰμί· » ἔτι τε πρὸς τούτοις· « Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς
 ἐξῆλθον, καὶ ἦκω. » Γράφει δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰω-
 ἀννης· « Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν. »
 Καίτοι γὰρ ὑπάρχων ἐν ὑπερτάταις ὑπεροχαῖς, καὶ
 ἐπάνω πάντων οὐσιωδῶς μετὰ τοῦ ἰσίου Πατρὸς, ἅτε
 θεὸς καὶ ἐν ταυτότητι φύσεως τῆς πρὸς αὐτὸν στεφα-
 νούμενος, « οὐκ ἀρπαγμὸν ἠγάτατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ,
 ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοίω-
 ματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς
 ἐνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτόν. » Ἐπειδὴ γὰρ Θεὸς
 ὢν ὁ Λόγος τὴν ἡμῶν ἡμπέστερον σάρκα, μεμένηκε
 δὲ καὶ οὕτω Θεός, ταύτη τοι Θεὸν ὁ ἱερώτατος Παῦ-
 λος ἐν ὁμοίωματι ἀνθρώπων γενέσθαι φησίν, εὐρε-
 θῆναι τε ὡς ἀνθρώπον σχήματι. Θεὸς γὰρ ἦν, ὡς C
 ἔφη, ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἄψυχόν γε τὴν
 σάρκα λαβὼν, καθὰ φρονεῖν ἔδοξέ τιςι τῶν αἰρετι-
 κῶν, ἀψυχωμένῃν δὲ μᾶλλον ψυχῇ νοεῖν. Αὐτὸν οὖν
 ἄρα τὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς προελθόντα Λόγον,
 καὶ Υἱὸν μονογενῆ, τὸν Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀλη-
 θινοῦ, τὸ φῶς τὸ ἐκ τοῦ φωτός, τὸν δι' οὐ τὰ πάντα
 ἐγένετο, καταλθεῖν ἔφασαν οἱ Πατέρες, σαρκωθῆναι
 τε καὶ ἐνανθρωπήσαι, τοῦτέστιν ὑπομεῖναι γέννησιν
 τὴν κατὰ σάρκα ἐκ γυναίκος, καὶ προσελθεῖν ἐν εἶδει
 τῷ καθ' ἡμᾶς· τοῦτο γὰρ τὸ ἐνανθρωπήσαι ἐστίν.

Ἐξ οὖν ἄρα Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, αὐτὸς ὁ μο-
 νογενῆς τοῦ Πατρὸς Λόγος γενόμενος ἀνθρωπος, οὐκ
 ἀποβεβληκῶς τὸ εἶναι ὃ ἦν· ἀπομεμένηκε γὰρ καὶ
 ἐν ἀνθρωπότητι Θεός, καὶ ἐν μορφῇ δούλου Δεσπό-
 τῆς, καὶ ἐν κενώσει τῇ καθ' ἡμᾶς τὸ πλήρες ἔχων D
 θεϊκῶς, καὶ ἐν ἀσθενείᾳ σαρκὸς τῶν δυνάμεων Κύριος,
 καὶ ἐν τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις ἴδιον ἔχων τὸ
 ὑπὲρ πάντων τὴν κρίσιν. Ἄ μὲν γὰρ ἦν πρὸ σαρκός,
 ἀναποκλήτως ἔχει· Θεὸς γὰρ ἦν, καὶ Υἱὸς ἀληθινός,
 μονογενῆς τε καὶ φῶς, ζωὴ, καὶ δύναμις. Ἄ δὲ οὐκ
 ἦν, ταῦτα προσειληφώς ὀράται διὰ τὴν οἰκονομίαν·
 ἴδια γὰρ ἐποιήσατο τὰ τῆς σαρκός. Οὐ γὰρ ἦν ἑτέρου
 τινός, αὐτοῦ δὲ μᾶλλον ἢ ἀφράστως αὐτῷ, καὶ ἀποβ-
 ῆτως ἐνωθεῖσα σάρξ. Οὕτω καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης

dine sermo illorum progreditur. Descendisse enim
 dixerunt, ut per hoc super omnia Dominum intelli-
 gamus esse et natura et gloria; eundemque rursus
 propter nos homines descendisse, ut volens, inquam,
 nostram similitudinem subiret, et cum carne mundo
 affulgeret. Scriptum est enim in libro Psalmorum :
 « Deus manifeste veniet, Deus noster, et non sile-
 bit⁶². » Intelligi autem poterit descensus, si quis
 voluerit, etiam alio modo, nempe ex caelo superne,
 vel etiam ab ipso Patre. Solet enim sancta Scriptura
 etiam illa quæ intelligentiam superant verbis quæ
 nobis congruunt, significare : unde cum sanctos dis-
 cipulos suos alloqueretur, dixit : « Exivi a Patre,
 et veni in mundum : iterum relinquo mundum, et
 vado ad Patrem⁶³. » et iterum : « Vos de deorsum
 estis, ego de supernis sum⁶⁴. » ad hæc præterea :
 « Ego a Patre exivi, et veni⁶⁵. » Scribit etiam sanctus
 Joannes : « Qui de sursum venit, supra omnes
 est⁶⁶. » Nam cum in summa celsitudine esset, et
 cum Patre suo secundum substantiam super omnia,
 utpote identitate unius cum ipso naturæ clarus,
 « non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo,
 sed seipsum exinanivit, formam servi accipiens, in
 similitudinem hominum factus, et habitu inventus
 ut homo, humiliavit seipsum⁶⁷. » Enimvero quom-
 niam Verbum, quod Deus erat, quamvis nostram
 carnem induisset, mansit tamen sic quoque Deus :
 propterea sacratissimus Paulus 181 Deum in simi-
 litudinem hominum factum esse dicit, et habitu
 inventum ut hominem. Erat enim, ut dixi, Deus in
 nostra specie : non sumens, sicut hæreticis quibus-
 dam sentire placuit, inanimatam carnem, sed ani-
 ma intelligente præditam. Ipsum igitur ex substan-
 tia Patris progressum Verbum et Filium unigeni-
 tum, illum Deum verum de Deo vero, lumen de
 lumine, ipsum per quem omnia facta sunt, descen-
 disse dixerunt Patres, incarnatumque esse et homi-
 nem factum, hoc est, sibiisse generationem secun-
 dum carnem ex muliere, et processisse in specie
 simili nobis : hoc enim est hominem esse factum.

Unus est igitur Dominus Jesus Christus, ipsum
 unigenitum Dei Patris Verbum, homo factum;
 non relinquens esse quod erat : mansit enim
 etiam in humanitate Deus, et in servi forma Do-
 minus, et in exinanitione nostra plenitudinem ha-
 bens divinitatis, et in infirmitate carnis virtutum
 Dominus, et in mensuris humanitatis proprium
 habens, quod super omnem est creaturam. Etenim
 quæ is ante carnem erat, inamissibiliter habet, ut
 quod Deus erat, et Filius verus et unigenitus, et lux,
 et vita, et virtus. Quæ vero non erat, ea propter dis-
 pensionationem assumpsisse cernitur : nam quæ car-
 nis erant, sibi propria fecit. Non enim caro ipsi in-
 effabiliter et inenarrabiliter unita, alterius cujuscumque

⁶² Psal. XLIX, 5. ⁶³ Joan. XVI, 28. ⁶⁴ Joan. VIII, 23. ⁶⁵ Joan. XVI, 28. ⁶⁶ Joan. III, 31. ⁶⁷ Philipp. II, 6 7.

erat, sed ipsius ejusdem. Ita et sapiens Joannes : « Verbum, inquit, caro factum est ⁶⁹. » Factum autem est caro, non quod secundum transitionem, vel conversionem, vel commutationem, in carnis naturam transmutatum sit; neque quod commisionem, aut concretionem, aut illam quorumdam sermone decantatam consubstantiationem subierit (id enim est impossibile, quoniam secundum naturam incommutabiliter et inconvertibiliter se habet), sed quod ex virgineo et illibato corpore carnem anima intelligente animatam assumpserit, et suam fecerit. Cæterum mos est Scripturæ divinitus inspiratæ a sola carne aliquando totum hominem significare : « Effundam enim, inquit, de Spiritu meo super omnem carnem ⁷⁰. » Neque enim promisit Deus carnibus anima intelligente non animatis se immisurum, sed hominibus ex corpore et anima constitutis. Itaque Verbum non refugit esse quod erat cum factum est homo, sed in specie simili nobis apprensus **182** mansit Verbum. Neque prius homo intelligitur Christus, deinde sic progressus, ita ut esset Deus : sed Deus existens Verbum factum est homo, ut in eodem Deus simul et homo intelligatur idem. Qui autem ipsum in duos dividunt filios, et audent dicere quod ex semine Abrahæ hominem sibi ipsi conjunxerit Deus, et communicarit illi dignitatem et honorem, ac filiationis excellentiam, et præpararit illi ut ferret crucem, moreretur et revivisceret, ac in cœlum ascenderet, et ad dexteram sederet Patris, ut ab omni creatura adoretur, et honorem relatione ad Deum habita sortiatur : primum quidem duos filios prædicant, deinde sacramenti vim imperite retorquent. Non enim ex homine Deus factus est Christus, ut dixi ; sed Deus existens Verbum factum est caro, hoc est homo. Exinanitus vero esse dicitur, eo quod ante exinanitionem plenitudinem habuit in propria natura, quatenus intelligitur Deus. Non enim ex eo quod inanis esset, ad plenitudinem pervenit ; sed magis ex divina celsitudine et ineffabili gloria humiliavit semetipsum ; non, humilis homo existens, gloria accepta exaltatus est. Servi præterea formam sumpsit, ut liber ; non cum servus esset ad libertatis gloriam ascendit. In similitudinem hominum factus est, qui in forma et æqualitate Patris erat ; non homo existens, secundum participationem consecutus est ut fieret in similitudinem Dei.

Quid igitur retorquent dispensationis sermones, et veritatem adulterant, contra omnes divinitus inspiratas Scripturas insurgentes, quæ Deum esse sciunt etiam hominem factum Filium, unumque ipsum ubique nominant ? Unde et in libro creationis mundi scripsit Moyses, quod trajecit quidem divinus Jacob trans torrentem Jacob pueros suos, et mansit solus, luctatusque est homo cum eo usque mane : et vocavit Jacob nomen loci ejus, Species Dei : « Vidi enim, inquit, Deum facie ad faciem, et salvata est anima mea. Ortus est autem ei sol quando transiit species Dei : Jacob vero claudicabat seniore

σάρκα φησὶ γενέσθαι τὸν Λόγον. Γέγονε δὲ σὰρξ οὐ κατὰ μετὰστασιν, ἢ τροπῆν, ἢ ἀλλοίωσιν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν μεταβαλὼν· οὔτε μὴν φυρμὸν, ἢ σύγκρισιν, ἢ τὴν θρυλλουμένην παρὰ τισι συνουσίωσιν ὑπομείνας (ἀμήχανον γὰρ, ἐπεὶ περ ἐστὶ κατὰ φύσιν ἀτρέπτως· τε καὶ ἀναλλοιώτως ἔχων), σάρκα δὲ μᾶλλον ἐψυχωμένην ψυχῇ νοεῖα παρθενικοῦ καὶ ἀχράντου σώματος λαβὼν, καὶ ἰδίαν αὐτὴν ποιησάμενος. Ἔθος δὲ τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, καὶ ἀπὸ μόνης ἔσθ' ὅτε τῆς σαρκὸς ὅλον ἄνθρωπον ὑποδηλοῦν· « Ἐκχεῶ γὰρ, φησὶν, ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. » Οὐ γὰρ τοὶ σαρξὶν οὐκ ἐψυχωμέναις ψυχῇ νοεῖα ἐνήσειεν Θεός· ἐπηγγέλλετο, ἀνθρώποις δὲ μᾶλλον τοῖς συνεστώσιν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. Οὐκ οὖν οὐκ ἀποδραμὼν ὁ Λόγος τοῦ εἶναι ὁ ἦν, γέγονεν ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς πεφηνώς, ἀπομεινένης Λόγος· καὶ οὐ πρότερον ἄνθρωπος νοεῖται Χριστός, εἰθ' οὕτω προελθὼν εἰς τὸ εἶναι Θεός· ἀλλὰ Θεός ὢν ὁ Λόγος γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα ἐν ταυτῷ νοῆται Θεός ὑπάρχων ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός. Οἱ γὰρ μὴ αὐτὸν εἰς υἱὸς μερίζοντες δύο, καὶ τοιμῶντες λέγειν ὅτι τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαυὶδ ἄνθρωπον ἑαυτῷ συνῆψεν ὁ Θεός Λόγος, καὶ μετέδωκεν αὐτῷ τῆς ἀξίας, καὶ τῆς τιμῆς, καὶ τοῦ τῆς υἰότητος ἀξιώματος, καὶ παρεσκεύασεν αὐτὸν ὑπομείναι σταυρὸν, ἀποθανεῖν, καὶ ἀναβῆναι, καὶ ἀελθεῖν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ καθῆσαι ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ἵνα προσκυνῆται παρὰ πάσης τῆς κτίσεως, ἀναπορᾷ Θεοῦ δεχόμενος τὰς τιμὰς, πρῶτον μὲν υἱὸς προσθεύουσι δύο, εἶτα τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν ἀντιστρέφουσιν ἀμαθῶς. Οὐ γὰρ ἐξ ἀνθρώπου Θεός γέγονεν ὁ Χριστός, ὡς ἔφην, ἀλλὰ Θεός ὢν ὁ Λόγος γέγονε σὰρξ, τουτέστιν ἄνθρωπος. Κενώσθαι δὲ λέγεται, ὡς πρὸ τῆς κενώσεως τὸ πλήρες ἔχων ἐν ἰδίᾳ φύσει, καθὼ νοεῖται Θεός. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ κενός εἶναι τις εἰς τὸ πλήρες ἀνέβη, ἐταπεινώσε δὲ μᾶλλον ἑαυτὸν ἐξ ὑψωμάτων θεϊκῶν, καὶ ἀρρήτου δόξης, οὐ ταπεινός ὢν ἄνθρωπος, ὑψώθη δεδοξασμένος. Ἐλθεῖν δὲ δούλου μορφήν ὡς ἐλεύθερος, οὐχὶ δούλος ὢν εἰς τὴν τῆς ἐλευθερίας ἀνεπήδησε δόξαν. Ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γέγονεν ὁ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἄνθρωπος ὢν, τὸ ἐν ὁμοιώματι Θεοῦ γενέσθαι πεπλοῦτηκε μεθεκτῶς.

Τί τοίνυν ἀντιστρέφουσι τῆς οἰκονομίας τοὺς λόγους, καὶ παρασημαίνουσι τὴν ἀλήθειαν, ἀπάσαις ἀντανιστάμενοι ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς, αἱ Θεὸν ὄντα γινώσκουσι, καὶ ἐνανθρωπήσαντα τὸν Υἱὸν, ἐσωτε ὀνομάζουσι πανταχοῦ ; Καὶ γοῦν ἐν τῷ τῆς Κοσμοποιίας βιβλίῳ γέγραφεν ὁ Μωϋσῆς, ὡς διεβίβασε μὲν ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ τὸν χειμάρρουν Ἰαβὼκ τὰ παιδία αὐτοῦ, καὶ ἀπέμεινε μόνος· ἐπάλαυε δὲ μετ' αὐτοῦ ἄνθρωπος ἕως πρωῆ· καὶ ἐκάλεσεν Ἰακώβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκεῖνου, Εἶδος Θεοῦ· « Εἶδον γὰρ, φησὶ, Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχῇ. Ἀνέτειλε δὲ αὐτῷ ἥλιος, ἤνιχα παρῆλθε τὸ

⁶⁹ Joan. i. 14. ⁷⁰ Joel ii, 28.

εἶδος τοῦ Θεοῦ. Ἰακώβ δὲ ἐπέσκαζε τῷ μητρῷ αὐτοῦ. ὁ Προανεδείκνυ γὰρ τῷ πατριάρχη Θεῷ, ὅτι καὶ ἐνανθρωπήσει κατὰ καιροὺς ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Λόγος, καὶ ἀντίπαλον ἔξει τὸν Ἰσραήλ· καὶ ὅτι περὶ αὐτὸν οὐκ ὀρθοποδήσουσι, χωλιανοὺσι δὲ ὡσπερ, καθά φησιν αὐτὸς διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας· «Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐξέυσαντό μοι, υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν, καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν.» Τοῦτ' ἄρα οἶμαι καταδηλοῦν τὸ ἐπισκάσαι τὸν Ἰακώβ τῷ μητρῷ αὐτοῦ. Πλὴν ἐκεῖνο ἄθρει· ἀνθρώπου παλαιόντος πρὸς αὐτὸν, ἔωρακίναί φησὶ Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· καὶ εἶδος αὐτὸν ὀνομάζει Θεοῦ. Ἀπομεινένηκε γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ ἀνθρωπος γεγενῶς, ἐν μορφῇ τοῦ Πατρὸς, κατὰ γε, φημί, τὴν νοητὴν εἰκόνα, καὶ τὸ κατὰ πανοτιοῦν ἀπαρλλάκτως ἔχον. Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς Φιλιππον, χαρακτηῖρα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς ἐαυτὸν ἀποφαίνων, καὶ μετὰ σαρκός· «Ὁ ἔωρακίως ἐμὲ, ἔωρακε τὸν Πατέρα.» Ἐπειδὴ δὲ τίνα τῶν ἐκ γενετῆς τεθεράπευκε τυφλῶν, εὐρών αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ· «Σὺ πιστεύεις, ἔφασκεν, εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;» Ἐκαίνο γε μὴν πρὸς τοῦτο λέγοντος· «Τίς ἐστι, Κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;» καὶ ἀπεκρίνατο λέγων· «Καὶ ἔωρακα αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκαίνος ἐστι.» Τεθέταται δὲ ὁ τυφλὸς οὐ γυμνῶν, ἢ ἕσαρκον αὐτόν, ἀλλ' ἐν εἰδει μᾶλλον τῷ καθ' ἡμᾶς· καὶ πεπίστευκεν εἰς τὸν ἔωραμένον, οὐκ ὡς Υἱὸν υἱῶ συνημμένον ἑτέρῳ, ἀλλ' ὡς εἰς ἕνα τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ἐὼ δίχα σαρκὸς ἐπιλάμψαντα τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς. Μωϋσῆς γε μὴν ὁ θεσπέσιος ἐν εὐλογίαις φησὶ· «Δότε Λευὶ τὴν δῆλωσιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ τῷ ἀνδρὶ τῷ ὁσίῳ· ὃν ἐξεπειράσαν ἐν περὶ· ἐλοιθόρησαν αὐτὸν ἐφ' ὕδατος ἀντιλογίας. Ὁ λέγων τῷ Πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ· Οὐκ ἔωρακά σε· καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οὐκ ἐπέγνω.» Προστέταχε μὲν γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τὸν ποιῆρη γενέσθαι τῷ Ἁαρών ποιηρίῳ ἐξυφασμένον· φόρημα δὲ τοῦτο μόνῃ τῇ ἀρχιερωσύνῃ πρέπον, καὶ ἐκνεμηθὲν αὐτῇ. Πρὸς δὲ γε τῷ στήθει τοῦ ἀρχιερέως λίθοι τινὲς ἦσαν ἀπρηρημένοι, τῶν ἀριθμῶν ὀδώδεκα, ὧν ἐν μέσῳ τετάχατο δῆλωσις τε καὶ ἀλήθεια, δύο πάλιν ἕτεροι λίθοι. Αἰνιγματωδῶς δὲ διὰ τούτων ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων διεδείκνυτο χορδὸς, ὅσον ἐν κύκλῳ περιέχων τὸν Ἐμμανουήλ, ὃς ἐστὶ δῆλωσις καὶ ἀλήθεια· δεδήλωκε γὰρ ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἐν σκιαῖς, καὶ τύποις ἀποστήσας λητρεῖαν. Ὅτι δὲ γέγονεν ἡμῶν ἀρχιερεὺς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὅτι καὶ ἀνθρωπος γέγονε, πῶς ἐστὶν ἀμφιβάλλειν, γεγραφέτος ὡδὶ τοῦ θεσπεσίου Παύλου· «Κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ἐμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν, πιστὸν θῆτα τῷ ποιήσαντι αὐτόν;» Τὸ γὰρ τοῖς ἱερωσύνῃς ἀξίωμα τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις οὐκ ἀπεικὸς νοοῖ· ἂν εἰκότως, καὶ μείον μὲν, ἢ κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν τε καὶ δόξαν, οὐκ ἀνάρμοστον δὲ τῇ μετὰ σαρκὸς οἰκονομίᾳ· γεγένεαι· γὰρ αὐτοῦ τὰ ἀνθρώπινα.

A suo ⁷¹. » Nam patriarchæ Deus portendebat, quod homo futurus esset aliquando unigenitum ejus Verbum, et obluctantem habiturus esset Israel, et quod circa illum non essent recte incessuri, sed claudicaturi **183** quodammodo, sicut ipse inquit per Psallentis lyram: «Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis ⁷².» Hoc enim opinor significare, quod Jacob femore suo claudicaret. Verumtamea illud considera, quod cum homo luctatus sit cum eo, vidisse se dicit Deum facie ad faciem, ipsumque speciem Dei vocal. Mansit enim Verbum Dei, etiam homo factum, in forma Patris, secundum spiritalem, inquam, imaginem, et secundum naturam omni ex parte incommutabilem. Proinde dicebat ad Philippum, characterem substantiæ Patris ⁷³ seipsum ostendens etiam cum carne: «Qui vidit me, vidit et Patrem ⁷⁴.» Cum autem quemdam cæcum a natiuitate, quem curaverat, invenisset in templo: «Tu credis, inquit, in Filium Dei?» Illo autem ad hoc dicente: «Quis est, Domine, ut credam in eum?» respondit dicens: «Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ille est ⁷⁵.» Vidit autem ipsum cæcus non nudum, vel sine carne, sed in specie similli nobis; et credidit in eum quem vidit, non tanquam in eum quem vidit, non tanquam in Filium cum altero filio conjunctum, sed tanquam in unum, qui natura et vere non absque carne iis qui erant in terra affulsisset. Porro beatus Moyses in benedictionibus inquit: «Date Levi manifestationem ejus, et veritatem ejus viro sancto, quem tentaverunt tentatione, et ei convitiati sunt apud aquam contradictionis. Qui dicit patri et matri: Non vidi te; et fratres suos non agnovit ⁷⁶.» Ordinaverat quidem universorum Deus ipsi Aaron, ut poderem faceret varie contextum: habitus is erat soli summo sacerdoti conveniens, ipsique attributus. In pectore autem summi sacerdotis fuerat lapides quidam pendentes numero duodecim, in quorum medio disposita erat manifestatio et veritas, duo item alii lapides ⁷⁷. Cæterum per hos duodecim apostolorum ⁷⁸ chorus ænigmatice demonstrabatur quasi in orbem cingens Emmanuelem, qui est manifestatio et veritas: manifestavit enim nobis veritatem, cultui illi qui in umbris et figuris erat finem imponens. Quod autem pontifex factum sit nobis unigenitum Dei Verbum, quando et homo factum est, quomodo dubitari potest, cum divinus Paulus in hunc modum scribat: «Considerate apostolum et pontificem confessionis nostre Jesum, qui fidelis est ei **184** qui fecit ipsum ⁷⁹?» Nam sacerdotii dignitas humanitatis mensuris convenire recte intelligitur; et minor quidem quam ut Dei Verbi nature ac gloriæ competat, non tamen ipsi cum carne dispensationi indecens: humana enim

⁷¹ Gen. xxxiii, 50, 51. ⁷² Ps. li, xvii, 16. ⁷³ Hebr. i, 5. ⁷⁴ Joan. xiv, 9. ⁷⁵ Joan. ix, 56, 57. ⁷⁶ Deut. xxxiii, 8, 9. ⁷⁷ Exod. xxxviii, 1 seqq. ⁷⁸ Zach. ix, 16. ⁷⁹ Hebr. iii, 1.

ejus fuerunt. Igitur, « Date, » inquit, « Levi, » hoc est sacerdoti, « manifestationem et veritatem. » Quali autem dicit Levi, seu sacerdoti, declaravit dicens: « Viro sancto: » non enim fecit peccatum Dominus noster Jesus Christus⁸⁰. Unde Paulus de eo scribit: « Talis enim decebat ut esset nobis pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior cœlis factus⁸¹. » — « Illum tentaverunt in tentatione: jurgati sunt contra eum apud aquas contradictionis. » O rem admirabilem! Virum dicens eum, statim Deum declaravit, quem exacerbavit et tentavit Israel et in eremo, et ad aquam contradictionis. Ejusque rei fidem faciet Psaltes dicens: « Dirupit petram in eremo, et potavit eos velut in abisso multa. et eduxit aquam de petra, et deduxit quasi flumina aquas⁸². » Et quid post hoc? « Et tentaverunt, inquit; eum in corde suo, et male locuti sunt de Deo, et dixerunt: Numquid poterit Deus præparare mensam in deserto, quoniam percussit petram, et fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt? Numquid et panem poterit dare, aut parare mensam populo suo⁸³? » Intelligis igitur quomodo jurgati fuerint adversus Deum miracula facientem, quem sane appellat virum Moyses. Nam et divinus Paulus sic intelligens scribit: « Bibebant enim ex spiritali sequente petra: petra autem erat Christus⁸⁴. » Vir igitur contra quem jurgabatur, ipse erat ille qui nondum incarnatus tentabatur ab Israelitis. Non enim alium fuisse Filium ante carnem, alium vero ab ipso diversum ex semine David, sicut audent quidam dicere; sed unum et eundem, ante incarnationem quidem nudum adhuc Verbum, post partum autem ex sancta Virgine incarnatum et hominem factum, sicut scripserunt sancti illi ac divini Patres, alio quoque signo comprobavit Moyses. Nam quasi interrogaret quispiam, et discere cuperet, de quonam viro mentionem fecisset, quem sane et tentatum fuisse et objurgatum ab Israelitis diceret, **185** tantum non intento digito Jesum demonstrat, et inquit: « Qui dicit patri et matri: Non vidi te: et fratres suos non agnovit⁸⁵. » Meminimus autem unum sanctorum evangelistarum scripsisse quod, docente aliquando et quosdam crudiente Christo, astiterunt mater ejus et fratres; deinde accurrente quodam ex discipulis, et dicente: « Ecce mater tua et fratres tui stant foris, volentes te videre; » extensa manu sua in discipulos suos dixit: « Mater mea et fratres mei hi sunt qui verbum Dei audiunt et faciunt⁸⁶. Qui enim fecerit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, hic frater meus, et soror, et mater est⁸⁷. » Hoc, opinor, est id quod Moyses dixit: « Qui dicit patri et matri: Non vidi te; et fratres suos non agnovit. » Præterea sapientissimus quoque Daniel in specie nostræ similis se

« Δότε » τοίνυν, φησί, « τῷ Λευί, » τούτεστι τῷ ἱερεὶ, τὴν δὴλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν. » Ποίῳ δὲ ἔρα φησὶ Λευί, ἡγουν ἱερεὶ, διασαφηνεῖ εἰπὼν· « Τῷ ἀνδρὶ τῷ ὀσίῳ. » Οὐ γὰρ ἐποίησεν ἁμαρτίαν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Γράφει οὖν ὁ Παῦλος περὶ αὐτοῦ· « Τοιοῦτος ἡμῖν ἐπερπεπ ἀρχιερεὺς, ὁσιος, ἀκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος. » — « Τοῦτον ἐξεπείρασαν ἐν πείρᾳ· ἐλοιδορήσαν αὐτὸν ἐφ' ὕδατος ἀντιλογίας. » Ὡ παραδόξου πράγματος. Ἄνδρα λέγων αὐτὸν, θεὸν ἀπέφηνεν εὐθύς· ὃν δὴ παρῶσυνέ τε καὶ ἐξεπείρασαν ὁ Ἰσραὴλ ἐν τε τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας. Καὶ πιστώσεται λέγων ὁ Παλμῆδος· « Διεβήρξεν ἐν ἐρήμῳ πέτραν, καὶ ἐπότισεν αὐτούς ὡς ἐν ἀβύσσῳ πολλῇ· καὶ ἐξήγαγεν ὕδωρ ἐκ πέτρας, καὶ καθήγαγεν ὡς ποταμούς ὕδατα. » Καὶ τί μετὰ τούτου; « Καὶ ἐξεπείρασαν, φησὶν, αὐτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν· καὶ κατελάλησαν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπον· Μὴ δυνήσεται ὁ Θεὸς ἐτοιμάσαι τράπεζαν ἐν ἐρήμῳ, οὐκ ἐπάταξε πέτραν, καὶ ἐβρύθησαν ὕδατα, καὶ χεῖμαρροι κατεκλύσθησαν; Μὴ καὶ ἄρτον δυνήσεται ἰδοῦναι, ἢ ἐτοιμάσαι τράπεζαν τῷ λαῷ αὐτοῦ; » Σύνες οὖν, ὅπως διαλειδορῆνται θαυματοουργοῦντι τῷ Θεῷ, ὃν δὴ ἄνδρα φησὶν ὁ Μωϋσῆς. Σύνες γὰρ οὕτω καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, γράφει· Ἐπίστον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἢ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. Ὁ οὐκ οὖν ὁ λοιδορηθεὶς ἀνὴρ, αὐτὸς ἦν ἐκεῖνος, ὃς οὐκ ἔσσεαρχωμένος ἐπειράζετο παρὰ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ. Ὅτι γὰρ οὐκ ἕτερος ἦν Υἱὸς ὁ πρὸ σαρκὸς, ἕτερος δὲ παρ' αὐτὸν ὁ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαυὶδ, καθὰ φάνασι τολμῶσι τινες, ἀλλ' εἰς τε καὶ ὁ αὐτὸς, πρὸ μὲν τῆς σαρκώσεως γυμνὸς ἐπι λόγος, μετὰ δὲ γε τὴν ἀπότειξιν τὴν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου σεσαρχωμένος, καὶ ἐνανθρωπήσας, καθὰ γεγράφασιν οἱ ἄγιοι καὶ θεσπέσιοι Πατέρες, σημείψω πάλιν ἐτέρῳ πεπληροφόρηκεν ὁ Μωϋσῆς. Ὡσπερ γὰρ ἐρομένου τινὸς, καὶ ἀναμαθεῖν ἐθέλοντος, περὶ τοίου γέγονεν ἀνδρὸς ὁ λόγος αὐτοῦ. Ὡς δὴ καὶ ἐκπεπειρασθαι, καὶ λελοιδορηθῆσθαι φησι· παρὰ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, μονονοῦχι καὶ χεῖρα προτεινὼν καταδείκνυσαι τὸν Ἰησοῦν, καὶ φησιν· « Ὁ λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ! Οὐκ ἐώρακά σε, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οὐκ ἐπέγνω. » Μνησθήμεθα γὰρ γεγραφότος ἐνὸς τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν, ὡς διδάσκοντός ποτε τοῦ Χριστοῦ καὶ μυσταγωγούντός τινος, ἐπέστησαν ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοί, εἶτα προσδραμόντος τινὸς τῶν μαθητῶν, καὶ λέγοντος· « Ἴδοὺ ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω, ἰδεῖν σε θέλοντες, » ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς, εἶπε· « Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν, οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ ποιῶντες. Ὁς γὰρ ἂν ποιῆσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὗτος ἀδελφός μου, καὶ ἀδελφὴ, καὶ μήτηρ ἐστί. » Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν ὅπερ ἐφη Μωϋσῆς· « Ὁ λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ:

⁸⁰ I Petr. II, 22. ⁸¹ Hebr. VII, 26. ⁸² Psal. LXXVII, 15. 16. ⁸³ Psal. XVIII, 20. ⁸⁴ I Cor. X, 4. ⁸⁵ Deut. XXXIII, 9. ⁸⁶ Luc. VIII, 19-21. ⁸⁷ Matth. XII, 50.

Varia lectiones codicis Seguerianii.

ἢ δύναται.

Οὐχι εὐρακά σε· καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οὐκ ἐπ-
 ἔγω. » Καὶ ὁ μὴν, καὶ ὁ πάνσοφος Δανιὴλ ἐν εἶδει τῷ
 καθ' ἡμᾶς τεθεσθαι φησι τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ
 Λόγον. Ἰδεῖν μὲν γὰρ ἔφη Παλαῖον ἡμερῶν, καθ-
 ἡμενον ἐπὶ θρόνου, μυρίας τε μυριάδας τῶν παρα-
 στάτων, καὶ χιλίας χιλιάδας τῶν λειτουργῶν· καὶ
 διὰ μέσου τινὰ παρεμβείς, ἕτερα τοῦτοις ἐπάγει·
 « Ἐθεώρου γὰρ ἐν ὄραματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ
 μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου
 ἐρχόμενος, καὶ ἕως τοῦ Παλαίου τῶν ἡμερῶν ἔφθασε,
 καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηγγέθη, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ
 τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία· καὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ καὶ γλῶσ-
 σαι αὐτῷ δουλεύουσιν. » Ἰδοὺ δὴ πάλιν σαφῶς τε
 καὶ ἐναργῶς ἀναβαίνοντα πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πα-
 τέρα καὶ Θεὸν θεάεται τὸν Ἐμμανουήλ. Νεφέλη γὰρ
 ὑπέλαβεν αὐτόν· ὅν δὴ, καὶ οὐκ ἄνθρωπον ἀπλῶς,
 ἀλλ' ὡς Υἱὸν ἀνθρώπου φησι. Θεὸς γὰρ ἦν ἐν ὁμοίω-
 σι τῇ πρὸς ἡμᾶς γεγονώς ὁ Λόγος. Οὕτω συνεί-
 καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γε-
 νέσθαι φησὶν αὐτόν, εὐρεθῆναι δὲ ὡς ἀνθρώπον ἐν
 σχήματι, καὶ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας ὡφθαι
 τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰ δὲ ἄνθρωπος ἦν, συναφεία τῇ
 πρὸς τὸν Θεόν, ὡς Θεός, τιμώμενος, ἔφη δ' ἂν ὁ προ-
 φῆτης, ὡς Θεόν, ἢ ὡς Υἱὸν Θεοῦ τεθεσθαι τὸν μετὰ
 τῶν νεφελῶν ἐρχόμενον· ἀλλ' οὐ τοῦτό φησιν, ἐκαίνο
 δὲ μᾶλλον τὸ, ὡς Υἱὸν ἀνθρώπου. » Οἶδεν ἄρα Θεὸν
 ὄντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα τὸν Υἱὸν, ἡγῶν ἐν ὁμοίω-
 ματι ἀνθρώπου γενόμενον, κατὰ τὴν τοῦ Πιύλου
 φωνήν. Πλὴν καὶ ἐν σαρκὶ πεφηνώς, ὡς ἕως τοῦ Πα-
 λαίου τῶν ἡμερῶν ἔφθασε. » Τουτέστιν, εἰς τὸν τοῦ
 αἰθέριου Πατρὸς ἀναπεφοίτηκα θρόνον· καὶ αὐτῷ ἐδό-
 θη ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία· καὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ καὶ
 γλῶσσαι αὐτῷ δουλεύουσιν. » Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ
 εἰρημένον παρ' αὐτοῦ· « Πάτερ, ὄξασόν με τῇ δόξῃ,
 ἢ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κέσμον εἶναι, παρὰ σοί. » Ὅτι
 δὲ σαρκωθεὶς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος σύνοδός ἐστι, καὶ
 ἰσκλητὸς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ μετὰ σαρκὸς, ὡς εἰς
 ὑπάρχων Υἱὸς, καὶ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, σαφηνεῖ
 γράφων ὁ πάνσοφος Παῦλος· « Τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχι-
 ερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλω-
 σύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς. » Ναὶ μὴν, καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος
 ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐρομένον αὐτόν τῶν Ἰου-
 δαίων, εἶπερ ἐστὶν αὐτὸς ἀληθῶς ὁ Χριστὸς, « Ἐάν
 εἶπω, φησὶν, ὑμῖν, οὐ μὴ πιστεύσητε· καὶ ἐάν ἐπ-
 ερωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτε. Ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ ἔσται ὁ
 Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνά-
 μεως τοῦ Θεοῦ. » Οἰκοῦν ἐν τοῖς τῆς θεότητος θρό-
 νοῦ καὶ ἐνανθρωπήσαντα τὸν Υἱὸν ὁ τῶν ἁγίων προ-
 φητῶν θεῖοτο χορός. Ἰδόμεν δὲ καὶ τοὺς τῆς νέας
 Διαθήκης κήρυκας, τοὺς τῆς ὑφ' ἡλίον μυσταγωγούς,
 οἷς αὐτὸς ἔφη ὁ Χριστὸς· « Οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦν-
 τες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν
 ὑμῖν. » Εὐδόξωμεν τοίνυν λέγοντα τὸν θεοπέσιον Βα-
 πτιστήν· « Ὀπίσω μου ἔρχεται ἄνθρωπος, ὃς ἐμπροσθέν

A vidisse dicit unigenitum Dei Verbum. Vidisse enim
 se dixit Antiquum dierum sedentem super thronum,
 et decies milies centena millia assistentium : et
 millia millium ministrantium : et quibusdam inter-
 positis hæc addit : « Videbam ego in visione noctis,
 et ecce cum nubibus cœli quasi Filius hominis ve-
 niens, et usque ad Antiquum dierum pervenit : et
 coram ipso adductus est, et ei datus honor et reg-
 num : et omnes tribus et linguæ servient ei ⁶⁶. »
 Ecce jam iterum manifeste et evidenter vidit Em-
 manuelem ascendentem ad eum, qui in cœlis est,
 Patrem et Deum. Nubes enim suscepit eum ⁶⁷,
 quem præterea non hominem simpliciter, sed tan-
 quam Filium hominis dicit. Deus enim erat Verbum
 in nostra similitudine factum. In hunc modum
 etiam sapientissimus Paulus intelligens, in similitu-
 dine hominum ipsum factum esse dicit ; inventum
 autem ut hominem habitu ⁶⁸, et in similitudine
 carnis peccati visum his qui erant super terram ⁶⁹.
 Si autem homo fuisset, ob copulationem cum
 Deo tanquam Deus honoratus, dixisset propheta,
 quasi Deum, vel quasi Filium Dei, eum qui cum
 nubibus venit, se vidisse : sed hoc non dicit, illud
 vero potius dicit, « sicut Filium hominis. » Novit
 ergo ipsum Filium Deum esse, et hominem factum,
 hoc est, in similitudine hominum factum, juxta
 Pauli vocem. Verumtamen, quamvis in carne ap-
 paruerit, « usque ad Antiquum dierum pervenit, »
 hoc est, ad æterni Patris ascendit thronum :
 C ¹⁰⁶ [« et ei datus honor et regnum : et omnes
 tribus et linguæ servient ei. »] Id nimirum
 erat illud ab ipso dictum : « Pater, clarifica me
 claritate, quam habui, antequam mundus esset,
 apud te ⁷⁰. » Quod autem incarnatum Dei Verbum
 coeedit, et æqualis gloriæ sit cum Deo
 et Patre etiam cum carne, tanquam unus existens
 Filius etiam quando factum est homo, manifestat
 sapientissimus Paulus, scribens : « Talem habemus
 pontificem, qui sedet in dextera throni magnitudi-
 nis in excelsis ⁷¹. » Præterea et ipse Dominus nos-
 ter Jesus Christus, interrogantibus ipsum Judæis
 num ipse esset vere Christus : « Si dixerō vobis, in-
 quit, non creditis : et si interrogavero, non respon-
 debitis. Amodo erit filius hominis sedens a dexte-
 ris virtutis Dei ⁷². » Igitur etiam incarnatum Filium
 in divinitatis solio sanctorum prophetarum chorus
 contemplatus est. Videamus autem et Novi Testa-
 menti præcones, totius orbis doctores, quibus ipse
 Christus dicebat : « Non vos estis qui loquimini,
 sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis ⁷³. »
 Inveniemus igitur dicentem divinum Baptistam :
 « Post me venit vir, qui ante me factus est, quia
 prior me erat ⁷⁴. » At qui quomodo qui post ipsum ibat
 prior ipso fuit? nam Christum certe secundum tem-

⁶⁶ Dan. vii, 9-11. ⁶⁷ Act. i, 9. ⁶⁸ Philipp. ii, 6, 7. ⁶⁹ Rom. viii, 5. ⁷⁰ Joan. xvii, 1. ⁷¹ Hebr. viii, 1;
 Luc. xii, 67-71. ⁷² Matth. x, 20. ⁷³ Joan. i, 27.

pus carnis Joanne posteriorem fuisse, quomodo non sit omnibus manifestum? Quid igitur ad hæc dicere quisquam poterit? Solvit nobis ipse Salvator quod quaritur. Dicebat enim, Judæos alloquens: « Amen, amen, dico vobis, priusquam Abraham fieret, ego sum¹⁷. » Nam erat quidem et ante Abraham secundum divinitatem: intelligitur post ipsum secundum quod homo apparuit. Deinde Deo et Patre clamante manifeste: « Gloriam meam alteri non dabo¹⁸: » (Deus enim alius præter ipsum nullus est¹⁹): dixit nobis Christus: « Cum venerit Filius hominis in gloria Patris sui cum angelis sanctis²⁰. » Præterea cum expectemus Filium hominis de cælis descensurum, scribit iterum sapientissimus Paulus: « Apparuit enim gratia Dei salutaris omnibus hominibus, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie et juste et pie vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi²¹. » Dixit etiam alibi, loquens de iis qui e sanguine sunt Israel, quod « Ipsorum sunt promissiones, et legislatio, et testamentum, **187** et ex ipsis secundum carnem Christus, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen²². »

Igitur confessionis Patrum vestigia sequentes, et non deflectentes, ipsum dicimus Verbum ex Deo Patre natum unigenitum Filium Dei incarnatum esse et hominem factum, passum, mortuum, tertia die resurrexisse ex mortuis. Nam citra controversiam impassibile est, quantum ad suam naturam attinet, Verbum Dei; et nullus tam attonitus est, qui putare possit, naturam quæ est super omnia, passionis esse capacem. Sed quia factus est homo, et carnem ex sancta Virgine sumptam, propriam fecit: propterea, ut dispensationis rationem sequamur, in carne propria passum esse ex humanitate asserimus eum, qui extra omnem passionem est, utpote Deus. Nam si Deus existens factus est homo, et minime destitit esse Deus: si factus est creature portio, et mansit tamen supra creaturam; si legislator existens, utpote Deus, factus est sub lege²³, et erat adhuc legislator: si item cum Dominus esset ex divinitate, servi formam induit, et inseparabilem obtinet domini dignitatem: si unigenitus existens, factus est primogenitus in multis fratribus²⁴, et est etiam unigenitus: cur miramur, si carne passus ex humanitate impassibilis etiam sic intelligitur ex divinitate? Itaque sapientissimus Paulus Verbum quod in forma et æqualitate Dei et Patris erat, idem ipsum subditum factum esse dicit et usque ad mortem, mortem autem crucis²⁵. In alia autem epistola sua de eodem dicit: « Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creature: quia in ipso condita sunt omnia quæ in cælo et quæ in

μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. » Εἶτα πῶς ὁ μετ' αὐτὸν ἰὼν, πρῶτος αὐτοῦ ἦν; ὅτι γὰρ ὑπερβίβει κατὰ τὸν τῆς σαρκὸς χρόνον Ἰωάννου ὁ Χριστός, πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργές; Τί οὖν πρὸς ταῦτα φαίη τις ἄν; Ἐλυσεν ἡμῖν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τὸ ζητούμενον. Ἐφη γὰρ Ἰουδαίοις προσλαλῶν· « [Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν,] πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμι. » Ἦν μὲν γὰρ καὶ πρὸ Ἀβραάμ θεϊκῶς, νοεῖται δὲ μετ' αὐτὸν, καθὼς πέφηνεν ἄνθρωπος. Εἶτα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς βουόντος ἀναφανδόν· « Τὴν δόξαν μου ἐτέρωθεν δώσω » (θεὸς γὰρ ἕτερος παρ' αὐτὸν οὐδεὶς). Ἐφη πρὸς ἡμᾶς ὁ Χριστός· « Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων. » Υἱοῦ δὲ ἀνθρώπου προσδοκώμενου καταβαίνειν ἐξ οὐρανῶν, γράφει πάλιν ὁ πάνσοφος Παῦλος· « Ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις· ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμητικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχόμενοι τὴν μακρὰν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Ἐφη δὲ καὶ ἐτέρωθεν περὶ τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τοὺς λόγους ποιούμενος, ὅτι « Αὐτῶν αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ ἡ νομοθεσία, καὶ ἡ διαθήκη, καὶ ἐξ αὐτῶν τὸ κατὰ σάρκα Χριστός, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητός εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. »

Οὐκοῦν κατ' ἔχθος ἰόντας ἀπροσκλινῶς τῆς τῶν Πατέρων ὁμολογίας, αὐτὸν φάμεν τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον γεννηθέντα Υἱὸν μονογενῆ, σαρκωθῆναι τε καὶ ἐνανθρωπήσαι. παθεῖν, ἀποθανεῖν, ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. Ἀπαθῆς μὲν γὰρ ὁμολογουμένως τό γε ἔχον εἰς ἰδίαν φύσιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος· καὶ οὐδεὶς οὕτως ἐμβρόντητος, ὡς νομίσαι δύνασθαι πάλους εἶναι δεκτικὴν τὴν ὑπὲρ πάντα φύσιν. Ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, ἰδίαν ποιησάμενος σάρκα τὴν ἐκ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, ταύτη τοιοῦτος τῆς οἰκονομίας ἐπιβόμενος λόγοις, σαρκὶ τῇ ἰδίᾳ παθεῖν ἀνθρωπίνως διαθεβαίουμεθα τὸν ἐπέκεινα τοῦ παθεῖν ὡς θεῶν. Εἰ γὰρ θεὸς ὑπάρχων γέγονεν ἄνθρωπος, ἀποπεφοίτηκε δὲ οὐδαμῶς τοῦ εἶναι θεός, εἰ γέγονε τῆς κτίσεως μέρος, καὶ μεμένηκεν ὑπὲρ τὴν κτίσιν· εἰ νομοθέτης ὢν ὡς θεός, γέγονεν ὑπὸ νόμον, καὶ νομοθέτης ἦν ἐπι· καὶ δεσπότης ὢν θεϊκῶς, δούλου μορφήν ὑπέδου, καὶ ἀναπόδητον ἔχει τὸ τῆς δεσποτείας ἀξίωμα· εἰ μονογενῆς ὑπάρχων γέγονε πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, καὶ ἐστὶ μονογενῆς, τί τὸ παράδοξον, εἰ σαρκὶ παθῶν ἀνθρωπίνως, ἀπαθῆς καὶ οὕτως νοεῖται θεϊκῶς; Καὶ γοῦν ὁ πάνσοφος Παῦλος τὸν ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπάρχοντα Λόγον, τὸν αὐτὸν ὑπήκουον γενέσθαι· φησὶ, καὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Ἐν ἑτέρᾳ δὲ τῶν ἰδίων Ἐπιστολῶν περὶ αὐτοῦ φησιν· « Ὅστις ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως· ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων· καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε· »

¹⁷ Joan. viii, 58. ¹⁸ Isa. xlii, 8. ¹⁹ Isa. xlv, 5. ²⁰ Galat. iv, 4. ²¹ Rom. viii, 26. ²² Philipp. ii, 6-8.

²³ Marc. viii, 58. ²⁴ Tit. ii, 11-15. ²⁵ Rom. ix, 4, 5.

καὶ αὐτὸν δοῦσθαι φησὶ κεφαλὴν τῆ Ἐκκλησίᾳ, γινώσθαι δὲ καὶ ἀπαρχὴν τῶν κεκοιμημένων, καὶ πρωτότοκον τῶν νεκρῶν. Καίτοι ζωὴ, καὶ ζωοποιὸς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρός ἐστι Λόγος, ὅτε δὴ καὶ ἐκ ζωῆς ἀναφύς, τοῦ τεκόντος αὐτόν. Εἶτα πῶς γέγονεν πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων; Ἐπειδὴ γὰρ τὴν τοῦ θανάτου δεκτικὴν ἴδιν ἐποίησετο σὰρκα, ἢ χάριτι Θεοῦ, καθὰ φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὑπὲρ παντὸς ἐγύσατο θανάτου ὃ τῆ παθεῖν αὐτὸν δυναμένη σαρκί, οὐκ ἀποβαλὼν αὐτὸς τὸ εἶναι ζωὴ. Οὐκοῦν κἀν εἰ λέγοιτο σαρκὶ παθεῖν, οὐ φύσει θεότητος εἰσδέχεται τὸ παθεῖν, ἀλλ' ὡς ἔφην ἀρτίως, ἴδία σαρκὶ τῆ τοῦ πάθους δεκτικῆ. Καὶ γοῦν ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαίας ἐνανθρωπήσαντα Θεὸν τὴν σαρκὶ παθόντα γινώσκων, ἔφη που περὶ αὐτοῦ· Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἀκακος ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτόν, ἀφῶνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. Ἐν τῆ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· τὴν δὲ γενεάν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; Ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ. Καίτοι εἴπερ τις ἦν ἄνθρωπος, καὶ ἰδικῶς νοούμενος υἱὸς, συνημμένος δὲ Θεῷ, καθὰ φασιν οἱ τῶν ἀνθρώπων δογματῶν εἰσηγηταί, πῶς ἔτι δυσεύρετος ὁ τὴν γενεάν αὐτοῦ διηγῆσασθαι δυνατόν; Γέγονε γὰρ ἐκ σπέρματος Ἰεσσαὶ καὶ Δαυὶδ. Τὴν δὲ γε τοῦ Θεοῦ Λόγου γέννησιν, ἦτοι τὸν τῆς γεννήσεως τρόπον, τίς ὁ φάναι δυνάμενος; Αἴρεται γὰρ ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ, τούτεστιν ἡ ὑπαρξίς· τέθεικε γὰρ ἀντὶ τῆς ὑπάρξεως τὴν ζωὴν. Ὑψοῦ δὲ διάττει, καὶ ὑπερνήχεται τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀπερινόητος γὰρ, καὶ ἀπρόσβλητος παντελῶς ταῖς ἀνθρώπων διανοίαις ὁ περὶ τῆς ἀβρότητος φύσεως Λόγος. Προσεποίω τοῖς εἰρημένοις, καὶ τότε· Ἐἰς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα, καθὰ φησιν ὁ ἱερώτατος Παῦλος. Ἐνδὸς ὧν ὄντος Κυρίου, πιστεύω τε μίαν, καὶ ἓν βάπτισμα, τίς ὁ Κύριος, καὶ εἰς τίνα πεπιστεύκαμέν τε καὶ βαπτίσμεθα; Ἄλλ' ἰσως πρόπειν ὅτι μάλιστα φαίη τις ἄν, τῷ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ὄντι Λόγῳ τὴν τε κληρονομήσει, καὶ τὴν πίστιν τὴν πρὸς ἡμῶν, ἐπ' αὐτῷ δὲ τελεῖσθαι, καὶ τὸ σωτήριον βάπτισμα. Οὕτω γὰρ που τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ἐνετέλειτο λέγων· Ἐπορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅ γε μὴν θεσπέσιος Παῦλος τὴν τῆς κυριότητος δόξαν, καὶ τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου βαπτισματος δύναμιν ἐμφανῆ καθίστησι, λέγων· Μὴ ἐπῆρξεν ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τίς ἀναθήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τούτεστι· Χριστὸν καταγαγεῖν ἢ, τίς καταθήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τούτεστι· Χριστὸν ἀναγαγεῖν ἐκ νεκρῶν. Ἄλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου. Ὅτι ἐξ ἐπῆρξεν· Κύριος Ἰησοῦς, καὶ πιστεύσης ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ Θεὸς ἠγείρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, σωθῆσθαι· Γράφει δὲ πάλιν· Ὁὐκ οἴδατε, ὅτι ὁμοῦ ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ

A terra; et ipse est ante omnia, et omnia in ipso constant: et ipsum datum esse ait caput Ecclesiae, factumque esse primitias dormientium, et primogenitum ex mortuis. Atqui vita et vivificans est illud ex Deo Patre Verbum, utpote ex vita natum, ex eo nempe qui genuit eum. Quod si ita est, quomodo factum est primogenitus ex mortuis, et primitiæ dormientium? Nimirum quia posteaquam mortis susceptivam carnem propriam fecit, Gratia Dei, sicut dicit sapientissimus Paulus, pro omnibus gustavit mortem, per carnem, quæ mortem pati potuit, non ipsum amittens quominus esset vita. Itaque etiamsi dicatur carne passum esse, non natura deitatis suscipiet passionem, sed, ut jam dixi, propria carne, quæ passiones capit. Unde et beatus Isaias, illum carne passum agnoscens Deum esse humanatum, de illo dixit: Sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus innocens coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum. In humilitate ipsius iudicium ejus sublatum est: et generationem ejus quis enarrabit? Quia tollitur de terra vita ejus. Atqui si aliquis fuisset homo, et seorsim intelligeretur Filius, sed conjunctus Deo, sicut dicunt impiorum dogmatum auctores, quomodo jam difficile invenietur, qui generationem ejus enarrare possit? Factus enim est ex semine Jessæ et David. Dei autem Verbi generationem, sive generationis modum, quis dicere poterit? Tollitur enim a terra vita ejus, hoc est existentia: posuit enim pro existentia vitam. In sublime autem tollitur et superfertur, eminentque omnibus qui sunt in terra. Nam humanæ menti neque comprehensibilis est, neque prorsus accessibilis, illa ineffabilis naturæ ratio. Quinetiam illud jam dictis adjiciam: Unus Dominus, una fides, unum baptisma, sicut dicit sacratissimus Paulus. Itaque cum unus sit Dominus, et unum baptisma, quis ille est Dominus, et in quem credidimus, et baptizati sumus? Atqui maxime convenire dixerit quispiam illi ex Deo Patre Verbo tum dominationem, tum fidem a nobis præstitam, in ipso etiam peragi salutare baptisma. Sic enim sanctis apostolis præcepit dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Cæterum divinus Paulus dominationis gloriam, et fidei confessionem, et sancti baptismi virtutem perspicuam facit, dicens: Ne dixeris in corde: Quis ascendet in cælum? hoc est Christum deducere; aut: Quis descendet in abyssum? hoc est Christum ex mortuis reducere. Sed quid dicit Scriptura? Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo. Quod si dixeris: Dominus Jesus; et credideris in corde tuo quod Deus ipsum excitavit ex mortuis, salvus eris. Scribit etiam iterum: Nescitis quod quicumque baptizati sumus in Christum Jesum, in mortem ejus baptizati sumus? Ecco

Coloss. 1, 15-17. ⁸ Ibid. 18. ⁹ I Cor. 15, 20. ¹⁰ Coloss. 1, 18. ¹¹ Hebr. 11, 9. ¹² Isa. 111, 7, 8. ¹³ Isa. 11, 1. ¹⁴ Ephes. 4, 8-10. ¹⁵ Ibid. 5. ¹⁶ Matth. 23, 18, 19. ¹⁷ Rom. 6, 6-9. ¹⁸ Rom. 6, 5.

jam manifeste tum dominationis, tum fidei confessionem, **189** ipsamque sancti baptismatis gratiam in eum sapientissime restringit, qui passus est mortem, et resurrexit a mortuis. Num igitur in duos credimus filios? Num Verbo, quod ex Deo Patre effulsit, prætermisso, ei qui passus est, tanquam alteri filio ab eo diverso, dominationis gloriam, et ipsius quoque fidei confessionem, et cœleste baptismum attribuemus? Atqui quomodo non sit stolidum, imo vero etiam indubitanter impium, sic sapere vel dicere? Quid igitur dicemus? « Unus Dominus vere, unaque fides, et unum baptismum ¹⁹. » Etenim est unus Filius et Dominus, non quod hominem secundum copulationem suscepit Verbum, et participem illum suarum dignitatum effecerit, et filiationem ac dominationem illi communicaverit, sicut dicunt et scripserunt quidam delirantes; sed ipsum ex Deo Verbum, illud lumen de lumine, incarnatum et homo factum. In hujus mortem baptizati sumus, qui passus quidem ipse est secundum humanitatem in propria carne; mansit autem impassibilis secundum deitatem, et vivit semper. Vita enim est ex vita, ex Deo nempe et Patre. Sic victa est mors, quæ in vitæ corpus insilire ausa est: sic etiam in nobis corruptio destruitur, et infirmatur mortis ipsius imperium. Proinde dicebat Christus: « Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis ipsis ²⁰. » Vivifica igitur sunt sanctum corpus et sanguis Christi. Corpus enim, sicut dixi, est non hominis cujusdam qui vitæ sit participes; imo vero proprium illius est secundum naturam vitæ, ipsius nimirum Unigeniti. Hæc sentit nobiscum amantissimus Christi sanctorum Patrum chorus, et ipse, qui nunc sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ thronum exornat, religiosissimus et pietissimus frater et coepiscopus Proclus. Scripsit enim et ipse ad orientales piissimos episcopos in hæc verba: Et incarnatur absque conversione is qui speciei est expers; nascitur autem secundum carnem qui principio caret; proficit vero per illam secundum corpus ætatem, qui natura perfectissimus est; et passiones sustinet, qui passionibus est superior; non eo quod erat, sustinens contumelias, sed in eo quod factus est, suscipiens corporis passiones. Coarguitur igitur perfidia hominum, qui ab his diversa vel sapiunt, vel scripserunt, quod ubique profana impuritate laboret, et a veritatis dogmatibus dissonet.

190 Postquam autem beatissimi Patres sermonem de Christo absolverunt, Spiritus sancti mentionem faciunt. Credere namque se in illum dixerunt, simili modo videlicet ut in Patrem et Filium. Est enim ipsis consubstantialis; et profunditur quidem, hoc est procedit sicut a fonte Deo et Patre; tribuitur autem creaturæ per Filium. Unde insufflavit in sanctos apostolos, dicens: « Accipite Spi-

Α δὲ βαπτίσθημεν; » Ἰδοὺ δὲ σαφῶς περιστήσιν εὐτέχως τῆς τε κυριότητος, καὶ τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάριν, εἰς τὸν παθόντα τὸν θάνατον καὶ ἐγγεγραμμένον ἐκ νεκρῶν. Ἄρα οὖν εἰς υἱοὺς πιστεύομεν δύο; Ἄρα τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀπαστραφάντα παραδραμόντες Λόγον, ὡς υἱὸν παρ' αὐτὸν ἐτέρω, τῷ παθόντι προσάφομεν τὴν τῆς κυριότητος δόξαν, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν, καὶ τὸ οὐράνιον βάπτισμα; Εἶτα πῶς οὐκ εὐήθεις, μᾶλλον δὲ, καὶ ἀναμφιλόγως δυσσεθεῖς, τὸ οὕτω φρονεῖν ἢ λέγειν; Τί οὖν ἐροῦμεν; « Εἰς Κύριος ἀληθῶς, μία τε πίστις, καὶ ἐν βάπτισμα. » Καὶ γὰρ ἐστὶν εἰς Υἱὸς, καὶ Κύριος, οὐκ ἄνθρωπον κατὰ συνάφειαν λαβὼν ὁ Λόγος, καὶ μέτοχον αὐτὸν ἀποφῆας καὶ ἰδίων ἀξιωμάτων, καὶ μεταδοὺς υἰότητος τε καὶ κυριότητος αὐτῷ, καθά φασι καὶ γεγράφασι ληροῦντές τινες· ἀλλ' αὐτὸς ἐνανθρωπήσας καὶ σαρκωθεὶς ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, τὸ φῶς τὸ ἐκ φωτός. Εἰς τὸν τούτου θάνατον βαπτίσμεθα, παθόντος μὲν ἀνθρωπίνως αὐτοῦ ἰδίᾳ σαρκί, μεμνηκότος δὲ ἀπαθούς θεϊκῶς, καὶ ζώντος ἀεὶ. Ζωὴ γὰρ ἐστὶν ἐκ ζωῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Οὕτω νενίκηται θάνατος, ἐπιτηδῆσαι τολμήσας τῷ σώματι τῆς ζωῆς· καταργεῖται δὲ οὕτω, καὶ ἐν ἡμῖν ἡ τρυφὴ, καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὸ κράτος ἀσθενεῖ. Καὶ μὴν ἔφη Χριστός· « Ἄμην, ἀμην, λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. » Ζωοποιῶν οὖν ἄρα τὸ ἅγιον σῶμα, καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Σῶμα γὰρ, ὡς ἔφη, ἐστὶν οὐκ ἀνθρώπου τινὸς μετόχου ζωῆς, ἴδιον δὲ μᾶλλον τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, δῆλον δὲ ἐστὶ τοῦ Μονογενοῦς. Ταῦτα φρονεῖ μεθ' ἡμῶν ὁ φιλόχριστος τῶν ἁγίων Πατέρων χορδὴ, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ νοῦν τὸν τῆς ἁγίας Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας κατακοσμήσας θρόνον, ὁσιώτατος καὶ θεοσεβέστατος ἀδελφός, καὶ συνεπίσκοπος Πρόκλος. Ἐγγράφει γὰρ, καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺς τῆς ἐφῆς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους αὐταῖς λέξουσιν ὕδα· Καὶ σαρκουῖται μὲν ἀτρέπτως ὁ ἀνείδεος· τίκεται δὲ καὶ κατὰ σάρκα ὁ ἀναργος· προκόπτει δὲ τῇ κατὰ τὸ σῶμα ἡλικίᾳ ὁ φύσει παντέλειος· καὶ παθῶν ἀνέχεται ὁ παθῶν ἀνώτερος, οὐχ ὅτι ἦν ὑπομείνας τὰς ὕβρεις, ἀλλ' ὅτι γέγονε καταδεξάμενος τὰ τοῦ σώματος πάθη. Ἐλέγχεται τοίνυν τῶν ἕτερα παρὰ ταῦτα φρονούντων ἡ γεγραφότων ἡ κακοπιστία, πανταχοῦ νοσοῦσα τὸ βέβηλον, καὶ τὸ τοῖς τῆς ἀληθείας ἀπέδον ἕλεμασι.

Διαπεράναντες δὲ τὸν περὶ Χριστοῦ λόγον οἱ τρισμακάριοι Πατέρες, τοῦ ἁγίου Πνεύματος διαμνημονεύουσι. Πιστεύειν γὰρ ἔρασαν εἰς αὐτὸ, καθάπερ ἀμέλει εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Ὁμοούσιον γὰρ ἐστὶν αὐτοῖς· καὶ προχέεται μὲν, ἦγουν ἐκπορεύεται· καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, χορηγεῖται δὲ τῇ κτίσει διὰ τοῦ Υἱοῦ. Ἐνεφύσησε γοῦν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις λέγων· « Λάβετε Πνεῦμα

¹⁹ Ephes. iv. 5 ²⁰ Joan. vi, 51.

ἄγον. Ὁ οὐκὸν ἐκ Θεοῦ καὶ Θεὸς τὸ Ἡκεῖνός ἐστι, καὶ οὐκ ἄλλότριον τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τε καὶ ἐν αὐτῇ καὶ ἴδιον αὐτῆς.

Αὕτη μὲν οὖν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡ εὐθυτενὴς καὶ ἀπλανεστάτη πίστις, ἦτοι τῆς πίστεως ἡ ὁμολογία. Ἄλλ' ὡς ὁ Παῦλος φησιν, « Ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς δόξης Χριστοῦ. » Ἀφέντες γοῦν τὸ εὐθύ τῆς ἀληθείας ἰεναί τινές, ἄττουσι κατὰ πετρῶν, « μὴ νοοῦντες μῆτε ἀ λέγουσι, μῆτε περὶ τίνων διαθεβαίουνται. » Περισταντες γάρ τὴν τῆς υἰότητος δόξαν εἰς μόνον τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς φῶντα Λόγον, ὡς Ἰῆν ἕτερον τὸν ἐκ σπέρματος Δαυὶδ, καὶ Ἰασσαὶ συνήφθαί φασιν αὐτῷ, καὶ μετὰ τὴν υἰότητος, καὶ τιμῆς θεοπρατοῦς, καὶ τῆς ἐνοικήσεως αὐτοῦ τοῦ Λόγου, καὶ πάντα μᾶλλον ἰσχημέναι παρ' αὐτοῦ, ἴδιον δὲ παντελῶς οὐδέν. Περὶ τῶν τοιούτων, ὡς γε οἶμαι, γεγράφασι τοῦ Σαπφῆρος οἱ μαθηταί. « Περιετέδυσαν γάρ τινες ἄνθρωποι, οἱ καὶ πάλαι προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρίμα, ἀσεβεῖς, τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν μετατιθέντες εἰς ἀσελγείαν, καὶ τὸν μόνον Δεσπότην καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνούμενοι. » Ἰησοῦς δὲ Χριστὸς ὀνομάζεται ἂν εἰκότως ἐν ἀνθρώπου μορφῇ περηνῶς ὁ Λόγος. Ἐπεὶ φραζέμεσαν ἐρομένοις οἱ δι' ἐναντίας, οἱ τὰ Νεστορίου τε καὶ Θεοδώρου φρονεῖν καὶ λαλεῖν ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀσυνεσίας οὐ παραιτούμενοι. Ἐκβάλλετε τοῦ εἶναι Θεὸν, καὶ Ἰῆν ἀληθινὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, τὸ παθεῖν αὐτῷ προσνέμοντες μόνῳ ἰ, καὶ ἀποσοθοῦντες αὐτὸν τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἰνα μὴ Θεὸς λέγοιτο παθητός. Ταῦτα γὰρ τῆς ἐκείνων ἐθελακρίβειας τὲ εὐρήματα, καὶ ἡ τῶν ἐνοειῶν χυδαίότης. Οὐκοῦν μὴ ὀνομαζέσθω Χριστὸς, ἰδικῶς, καὶ κατὰ μόνας ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος. Ὅσπερ γάρ ἐστιν ἀπεικὸς αὐτῷ τὸ παθεῖν, ὅταν ἐξω νοοῖτο σαρκὸς, οὕτω καὶ ἡ χρίσις ἀνάρμοστον τι χρῆμα καὶ ἄλλοτριον αὐτοῦ. » Ἰησοῦν γὰρ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ ἔχρισεν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ. αὐτοτελής δὲ πάντως ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, καὶ οὐκ ἂν ἐδεήθη χρίσεως τῆς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οὐκοῦν ἀρνήσασθε τὴν οἰκονομίαν ἀποστήσατε τὴν Μονογενῆ τῆς εἰς τὸν κόσμον ἀγάπης. μὴ ὀνομαζέσθω Χριστὸς παρ' ὑμῶν. Ἡ οὐ σμικρὸν αὐτῷ τὲ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς γενέσθαι μέτροις; Οὐκοῦν ἐπειδὴ περ. καὶ τοῦτό ἐστιν ἀπεικὸς αὐτῷ, ὁμολογεῖτω μηδέλις ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος. Ἰνα καὶ αὐτοῖς εἶπη Χριστός. « Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς Γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. » Οὐκοῦν, ὡς τῆς ἀληθείας ἐχθροὺς, τοὺς ὡδε φρονεῖν ἡρημένους ἡγοῦμενοι, φεύγωμεν αὐτῶν τὰς ὀλεθρίους καινοφωσίας ἡ καὶ ἐπώμεθα μᾶλλον ταῖς δόξαις τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ τῇ παραδόσει τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ εὐαγγε-

A tum sanctum¹¹. » Igitur ex Deo et Deus Spiritus est¹², et non alienus ab omnium suprema substantia, sed ex ipsa, et in ipsa, et proprius ejus.

Hæc est igitur sanctorum Patrum rectissima et ab omni errore aliena fides, sive fidei confessio. Verum, ut Paulus dicit : « Deus sæculi hujus excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat eis illuminatio Evangelii gloriæ Christi¹³. » Itaque nonnulli relicta veritatis via ruunt in saxa, « non intelligentes neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant¹⁴. » Redigentes enim filiationis gloriam in solum Verbum ex Deo Patre natum, quasi filium alium, illum qui exstitit ex semine Jessæ et David, copulatum ei dicunt, participemque esse filiationis ac divinæ gloriæ, et inhabitationis Verbi ipsius, et ab ipso habuisse omnia, proprium vero omnino nihil. De istiusmodi, ut opinor, scripserunt Salvatoris discipuli : « Subintroierunt enim quidam homines, qui olim præscripti sunt in hoc judicium, impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, et solum dominatorem et Dominum nostrum Jesum Christum negantes¹⁵. » Jesus autem Christus merito nominatur ipsum Verbum in humana forma apparens. Nam interrogantibus adversarii respondeant, qui præ multa insipientia juxta Nestorii et Theodori commenta et sapere et eloqui non verentur : Eum qui natus est ex sancta Virgine non admittitis esse Deum, et Filium verum Dei et Patris; illique soli (1) tribuitis passiones, et submovetis ipsum a Deo Verbo, ne Deus dicatur esse passibilis. Hæ enim sunt supervacaneæ illorum diligentia, adinventiones, et fuitiles cogitationes. Igitur nec appelletur Christus, sive unctus, specialiter et seorsim illud ex Deo Patre Verbum. Quemadmodum enim alienum ab eo est pati quando extra carnem intelligitur, sic et unctio incongrua quædam res 191 et aliena ab eo est : « Jesus enim a Nazareth unxit Deus Spiritu sancto¹⁶; » ex se autem perfectum est omnibus modis Verbum Dei, et opus non habuit unctione quæ per Spiritum sanctum datur. Igitur negate dispensationem, avertite Unigenitum a sua erga mundum charitate, ne nominetur Christus a vobis. Annon indignum ipsi, quod in nostris mensuris factus est? Igitur quia et hoc indignum est eo, nemo confiteatur quod factus sit homo; ut ipsis quoque dicat Christus. « Erratis, neque scientes Scripturas, neque virtutem Dei¹⁷. » Igitur eos qui sic sentire statuerunt, tanquam hostes veritatis habentes, fugiamus ipsorum perniciosam vocum novitatem (2); sequamur autem sanctorum Patrum sententiam, et sanctorum apostolorum evangelistarumque traditionem. Verbum enim homo factum,

¹¹ Joan. xi, 22. ¹² Joan. iv, 24. ¹³ II Cor. iv, 4. ¹⁴ I Timoth. i, 7. ¹⁵ Jude 4. ¹⁶ Act. x, 38. ¹⁷ Matth. xxi, 29.

Variae lectiones codicis Segueriani.

¹ μόνον. ² καινοφωσίας.

NOTÆ.

- (1) Solum.
- (2) Vaniloquentiam.

ipsum erat quod in illis loquebatur²²; per quod et cum quo, Deo et Patri honor, gloria, imperium cum sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

λιστών. Αὐτὸς γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς ὁ λαλῶν ὁ ἐνανθρώπησας Λόγος· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τιμὴ, δόξα, κράτος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

EPISTOLA LVI (ol. XLVIII).

CYRILLI AD GENNADIUM PRESBYTERUM ET ARCHIMANDRITAM.

Quod connivendum sit in aliquo a juris rigore, majoris emolumentii causa.

Intentionem quidem reverentiæ tuæ, quam circa divinum possides cultum, non tantum nunc agnovi, sed ab olim sciebam; et laudo vehementer eam, cum tanta volentem districtiōnis diligentia vivere. Sed dispensationes rerum nonnunquam cogunt parum quid a debito quosdam fore exire, ut majus aliquid lucrifaciant. Sicut enim hi qui mare navigant, tempestate urgente navique periclitante, anxii quædam exonerant ut cætera salva permaneant: ita et nos, cum non habeamus salvandorum omnium negotiorum penitus certitudinem, despiciamus ex his quædam, ne cunctorum patiamur dispendia. Et hæc scribo cognoscens quod pietas tua tristetur in sanctissimum et Dei cultorem fratrem et comministrum nostrum Proclum episcopum, eo quod admiserit in communionem Æliensium episcopum, quem quidem Ecclesiæ leges Palæstinæ præpositum non noverunt. Suscitatur autem ad effrene negotii desiderium amor gloriæ, amarum terminum inaniter habens. **192** Igitur ne refugiat pietas tua sanctissimi et Deo amatissimi Procli episcopi communio: una enim fuit cura mihi et sanctitati ejus, et dispensationis modus nulli sapientium displicuit.

Περὶ τοῦ δεῖν παρορᾶν τι τῆς ἀκριβείας μείζονος ἔνεκα κατορθώματος.

Τὸ μὲν εὐτόνον εἰς εὐλάβειαν τῆς σῆς θεοσεβείας οὐ νῦν ἔγνω, ἀλλ' ἦδειν ἐκ πάλαι, καὶ ἐπαινώ γε σφόδρα, μετὰ τοιαύτης ἀκριβείας θέλουσαν ζῆν. Ἀλλ' αἱ οἰκονομίαι τῶν πραγμάτων ἔσθ' ὅτε παραβιάζονται βραχὺ τοῦ δέοντος ἔξω φέρεσθαι τινας· ἵνα τι μείζον κερδάνωσιν. Ὅσπερ γὰρ οἱ τὴν θάλασσαν ναυτιλλόμενοι, χειμῶνος ἐπικειμένου καὶ κινδυνευούσης τῆς νεῆς, ἀλύοντες ἀποφορτίζονται τινα ὑπὲρ τοῦ σῶσαι τὰ λοιπά· οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς πράγμασιν, ὅταν μὴ ἐξῆ τὸ λίαν ἀκριβὲς ἀποσώζειν, παρορῶμεν τινα, ἵνα μὴ τοῦ παντὸς πάθωμεν ζημίαν. Καὶ ταῦτα γράφω μαθῶν, ὅτι ἡ σὴ θεοσεβεία λελύπηται εἰς ὀσιώτατον καὶ θεοσεβέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν ἐπίσκοπον Πρόκλον· ὡς λαβόντα πρὸς κοινωνίαν τὸν τῆς Ἀλιείων ἐπίσκοπον· ὃν οἱ μὲν τῆς Ἐκκλησίας θεσμοὶ τῆς Παλαιστίνης ἡγούμενον οὐκ ἴσασιν. Ἐγείρει δὲ πρὸς ἀχάλινον τοῦ πράγματος ἐπιθυμίαν φιλοδοξία διάκονος πικρὸν ἔχουσα τὸ τέλος. Μὴ ἀποφευγέτω τοῖνον ἡ σὴ θεοσεβεία τὴν πρὸς τὸν ὀσιώτατον, καὶ θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Πρόκλον κοινωνίαν· μία γὰρ γέγονεν ἡ φροντίς ἐμοὶ τε καὶ τῇ ὀσιότητι αὐτοῦ· καὶ ὁ τῆς οἰκονομίας τρόπος, ὅς οὐδενὶ τῶν συνετῶν ἀπήρασεν.

EPISTOLA LVII (ol. XLIX).

CYRILLI AD MAXIMUM DIACONUM ANTIOCHENUM.

Propter Joannis Antiocheni episcopi cum Nestorianis conniventiam occultam, catholici ferventiores, in his Maximus, Antiochenæ Ecclesiæ diaconus et archimandrita, sese ab ejus communione segregaverant, novi schismatis periculum inducentes. Quod quidem Cyrillus minime probat, monens diaconum ut ad sui patriarchæ communionem redeat, quandoquidem « res magna egeat moderatione. »

Cognovi ex dilecto monacho Paulo pietatem tuam usque ad hunc diem recusare communionem religiosissimi episcopi Joannis, eo quod aliqui sunt in Ecclesia Antiochena qui vel adhuc cum Nestorio sentiunt, vel senserunt quidem, nunc autem ab eo fortasse abstinere. Perpendat igitur æquitas tua utrum tandem qui dicuntur convenire, palam, atque impudenter Nestoriana et sentiant, et cum aliis etiam loquantur: an aliquando quidem cauteriatam habuerint conscientiam, nunc autem ideo conveniant, quod ipsos permitterit errorum quibus simul abrepti fuerant, pudeat autem fortasse lapsum suum fateri. Solet enim fere tale quiddam iis, qui decepti sunt, nascenti. Quod tibi nunc ad rectam

Ἐμαθον παρὰ τοῦ ἀγαπητοῦ μονάζοντος Παύλου, ὅτι παραιτεῖται ἡ σὴ θεοσεβεία μέχρι σήμερον τὴν πρὸς τὸν εὐσεβέστατον Ἰωάννην κοινωνίαν, διὰ τὸ τινας ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίᾳ ἢ φρονούντας εἶναι τὰ τοῦ Nestorioῦ, ἢ πεφρονηκότας μὲν, ἀπαυχομένους δὲ ἴσως εἶναι. Δοκιμασάτω τοῖνον τὸ σὸν ἐπιεικὲς, πότερόν ποτε οἱ λεγόμενοι συναγέσθαι, γυμνῶς καὶ ἀναισχύοντως τὰ τοῦ Nestorioῦ καὶ φρονεῖν καὶ λαλοῦσιν ἑτέροις, ἢ κεκαυτηριασμένην μὲν ἐσχίκασι ποσε τὴν συνειδησιν, συνάγονται δὲ νῦν μεταμεληθέντες ἐφ' οἷς συνηπάγησαν, αἰσχυρόμενοι δὲ ἴσως ἄμολογεῖν τὸ πταίσμα. Συμβαίνει γάρ τινα τοιαῦτα περὶ τοὺς ἀπατηθέντας γίνεσθαι. Κἂν εἰδῆς συντρέχοντας νῦν τῇ ὀρθῇ πίστει, ἀμνησικακίᾳ περὶ τῶν

παρελθόντων Βουλόμεθα γὰρ μᾶλλον ἀνοούμενους A αὐτοὺς ὁρᾶν, ἢ ἀναισχύντω γνώμῃ συνηγοροῦντας ταῖς Νεστορίου κακίαις; ἵνα δὲ μὴ δοκῶμεν τιμᾶν τὸ φιλόδοξον, ἀσπασώμεθα τὴν πρὸς τὸν εὐλαβεστάτον ἐπίσκοπον Ἰωάννην κοινωνίαν, συγχωροῦντες αὐτῷ, καὶ οἰκονομίας ἕνεκα μὴ ἀκριβολογούμενοι σφόδρα περὶ τοὺς μεταγινώσκοντας. Οἰκονομίας γὰρ, ὡς ἔφην, δεῖται τὸ πρᾶγμα πολλῆς.

fidem conversos videas, malorum prætorum memoriam deponere. Malum enim nos videre negantes quam defendentes Nestorii vitia. Cæterum, ne videamur contentioni cupidī, religiosissimi Joannis communionem amplectamur, indulgentia ei, atque ut convenienter in his rebus moderatio teneatur, non nimium diligenter in eos qui resipiscunt, inquirentes. Res enim, ut dixi, magnæ eget moderationis.

EPISTOLA LVIII.

AD EUNDEM.

Ejusdem cum superiore argumenti.

(1) Κεκόμεσται πάλιν τὰ παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας B γράμματα διὰ τοῦ ἀγαπητοῦ μονάζοντος Παύλου, καὶ ἦσθην ἄγαν ἐντυχὼν αὐτοῖς, τὸν τε ζῆλον ἐπέγων ἀκμάζοντα καὶ νῦν, ὃν ὑπὲρ τῆς ὁρθῆς πίστεως ἐπιήσσω μὲν αἰεὶ, ἔχεις δὲ καὶ νῦν, καὶ ἔξεις εἰς τὸ μᾶλλον. Γέγραπται γάρ· «Ὅτι ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθὸν, ἐπιτελεσάτω.» Καταλαβόντος δὲ τοῦ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου Πρεσεντίνου, καὶ διδάξαντός τινα, γέγραφα ἄπερ ἦν εἰκὸς πρὸς τὸν εὐλαβεστάτον καὶ θεοσεβέστατον ἐπίσκοπον Ἰωάννην, καὶ πρὸς οὗς ἠθέλησεν ἀρχιμανδρίτας· καὶ τὴν τῶν γραφέντων δύναμιν ἢ σὴ εὐλάβεια γνώσεται, αὐταῖς ἐντυχούσα ταῖς ἐπιστολαῖς. Πλὴν ἐκεῖνὸ φημι· τῆς μὲν γὰρ σῆς εὐλαβείας ἔργον ἦν τὸ μηδένα τῶν ἐχόντων ὑποσχίζουσαν τὴν διάνοιαν, ἢ εἰς κοινωνίαν δέχεσθαι, ἢ εἰς ἀγάπην τὴν ἐν Χριστῷ. Ἡ δὲ τῶν C ἐνεστηκότων πραγμάτων φύσις, καὶ οὐχ ἐκόντας ἡμᾶς εἶσθ' ὅτε παραβιάζεται καὶ τῶν παρὰ σκοπῶν καὶ γνώμην ἀνέχεσθαι. Συνορῶ γὰρ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ εὐλαβεστάτος ἐπίσκοπος Ἰωάννης οἰκονομίας δεῖται πολλῆς, ἵνα τοὺς ἀφηνειῶντας κερδάνῃ. Αἱ γὰρ σκληραὶ πολλάκις ἀντιτυπίαὶ πολλοὺς ἐκθάλλουσιν ἀπ' ἀναισχυντήσαντας· καὶ ἀμεινον κολασίας μᾶλλον ὑποφέρειν τοὺς ἀνεστηκότας, ἢ γούν τῆ τῆς ἀκριθείας ἰσχνότητι λυπεῖν. Ὅσπερ γὰρ εἰ τὸ σῶμα αὐτοῖς ἀβρώστησιεν, χεῖρά που πάντως ὀρέξει χρῆ, οὕτω πεπονθυίας τῆς ψυχῆς δεῖ τινος οἰκονομίας, οἷα φάρμακον προσφερομένης αὐτοῖς. Κατὰ βραχὺ γὰρ ἤξουσιν καὶ αὐτοὶ πρὸς εὐκρινῆ διάθεσιν· καὶ αὐταῖς εἰσιν αἱ ἀντιλήψεις καὶ κυβερνήσεις, ἃς ὁ μακάριος D ὠνόμασε Παῦλος. Μὴ παρατρέσθω τοῖνον ἢ σὴ θεοσεβεία, κἂν μὴ λίαν ἀκριθῶς διοικούμενα τὰ πρᾶγματα βλέπῃ, κατὰ τὸν ἐνεστηκότα μάλιστα καιρόν. Οὐ γὰρ θέλομεν τεμῖν, ἀλλὰ συνάψαι, τοῖς τοῦ Σωτήρος ἐπόμενοι λόγοις· «Ὁὐ γὰρ χρεῖαν ἔχουσιν, φησὶν, οἱ ὀφθαλμοὶ λατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.» Εἰ καὶ ὅτι, καθ' ὃ πάλιν αὐτάς φησιν· «Ὁὐκ ἔλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.»

Allatæ iterum sunt pietatis tuæ litteræ a dilecto monacho Paulo; et gavisus sum dum eas legerem, de tuo nunc adhuc fervente zelo, quem pro recta fide et habuisti semper, et nunc etiam retines, et omni futuro tempore conservabis. Scriptum est enim: «Qui cœpit in vobis opus bonum, idem perficiet.» Jam cum huc advenerit piissimus presbyter Præsentinus, et quædam narraverit, scripsi quod æquum erat ad pientissimum et religiosissimum episcopum Joannem, et ad quos ille voluit archimandritas: cujus scripti mei continentiam pietas tua cognoscat, cum ipsas litteras leget. Hoc unum aio: oportuisse quidem ut tua pietas neminem illorum, qui claudicante mente erant, vel in communionem reciperet, vel ad Christi charitatem. Veruntamen negotiorum præsentium natura vel inviti pertrahimur ad agenda quædam præter intentionem nostram ac voluntatem. Simul etiam video ipsum quoque pientissimum episcopum Joannem multa uti debere prudentia, ut contumaces lucretur. Nam duræ sæpe collisiones multos ad impudentiam impellunt: meliusque est blande potius sustinere resistentes, quam juris acumine molestiam ipsis creare. Nam, sicut si corpus illis ægrotaverit, manu prorsus tractandi forent: ita laboranti animæ prudentia quadam succurrendum est, medelæ instar adhibita. Pedetentiam enim ipsi quoque ad sincerum animi statum devenient: atque hæ sunt opitulationes et gubernationes quas beatus nominat Paulus. Ne itaque perturbetur tua religiositas, etiamsi non admodum severe negotia administrari videat, hoc præsertim tempore. Nam haud amputare volumus, sed colligare, Servatoris verbis obtemperantes: «Non enim indigent, inquit, medico sani, sed male habentes.» Siquidem, sicuti idem rursus ait: «Non veni vocare justos, sed peccatores ad penitentiam.»

¹⁰ Pl. Hipp. 1, 6. ¹¹ I Cor. xii, 28. ¹² Luc. v, 31. ¹³ Ibid. 52.

(1) Ex edit. Ang. Mai. *Bibliotheca nova Patrum*, t. II, Romæ 1844, p. 108.

EPISTOLA LIX.

(1) CYRILLI AD ARISTOLAUM TRIBUNUM ET NOTARIUM; SCRIPTA ROGANTE BERONICIANO (2).

Monente Cyrillo, imperator Theodosius Aristolaum miserat, qui, Ecclesias orientales peragrans, ipsumque Joannem conveniens, cunctos ad statutas olim pacis condiciones adigeret. Hunc Cyrillus monet qua ratione episcopi dogmata Nestorii singillatim damnare, synodumque Ephesinam legitimam agnoscere debeant, ut omnis removeatur suspicio

Dominus meus religiosissimus episcopus Beronicianus scripsit ad me quod pium decretum Deo amicorum principum tuæ admirabilitati sit traditum, per quod præcipitur ut universi religiosissimi episcopi Orientis anathematizarent impium Nestorium, et omnes ejus contra Christum blasphemias dicere Simonianam seu Nestorianam hæresim. Hoc est, ut arbitror, et aliud nihil. Significavit autem quia parati sint universi æstimationes vel opiniones suas a tali suspicione liberare, eo quod sint omnibus modis liberi ab illius blasphemias. Ego, pacem quæ per Christum præstita est Ecclesiis firmare volens, oro quidem ut cuncti hanc habeant intentionem, et a Nestorii vocum novitatibus sint mundi. Quia vero dicunt quod nihil amplius expetere debeamus super ea quæ imperiales et piæ litteræ continent, et hoc

A inhumanatum et incarnatum, non in duos filios incidendum, sed eundem ex Deo ineffabiliter genitum ante omne tempus, et in ultimis sæculi temporibus eundem secundum carnem ex muliere, ita ut et una ejus persona sit. Sic enim Dei genitricem intelligimus sanctam Virginem, eo quod sit idem Deus simul atque homo, quippe qui inconvertibiliter et inconfuse incarnatus et inhumanatus est unigenitus, esse vero eum passibilem quidem humanitatis natura, pati vero eum impossibile natura divinitatis, pati eum propria carne secundum Scripturas. His namque conjunctis anathemati adversus Nestorium omnis de cætero, ut tamen arbitror, vacabit incusatio, et munda erit conscientia hominum, ut nec hi qui per civitates sunt populi confligant ulterius contra se, vel omnino scandalizans aliquid in magistris, confluentes quod cuncti teneamus in nobis rectam et inaccusabilem fidem. Hæc enim scripsi domino meo episcopo Beroniciano. Arbitror vero quod ad idem respiciat virtus imperialium decretorum, et nihil his quæ præcepta sunt adjecerimus.

192' EPISTOLA LX.

AD EUNDEM (3).

Queritur, inter Orientales nonnullos nonnisi verbo tenus tantum Nestorium anathematizare, « Audent vero rursus ea et sapere et loqui quæ ejus sunt. » Nestorii doctrinam compendiose exponit.

Pisum sanctionum quæ nuper ad admirabilitatem tuam sunt transmissæ virtutem addiderunt omnes tam qui sunt in magna Alexandria zelotæ quam qui per universam quoque Ægyptum episcoporum religiosissimi, et rursus orationes pro donis obtulimus intentissimas Deo de victoria et permansione amicorum Christi et religiosissimorum principum nostro-

C rum, quos et contingat magnificari contra hostes et corroborari adversus omnem resistentium manum, ut simus omnes in pace atque lætitia. Est vero id et tuæ admirabilitatis studio dignum. Oportuit enim ut tibi, qui talis es, et qui multum intendis quod pium est, et habes fervidum zelum, dico autem pro pietate et immaculata fide, committeretur et hoc.

(1) Ex Synodico advers. tragœdiam Irenæi, cap. 194. Mansi, V, 969.

(2) Beroniciano ep. Tyri, in provincia Phœnicix. Difficile est definire tempus quo ille ad episcopatum vocatus est istius civitatis. Lupus arbitratur successisse Irenæo, hunc vero Cyro, quem miratur nullibi nominari in gestis synodi Ephesinæ. Et tamen in mandato quod Orientales Ephesi constituti dederunt legatis suis Constantinopolim proficiscentibus, Macarius episcopus Laodicensis dicitur facere sermonem pro Cyro episcopo Tyriorum metropolis. Et Synodici cap. 13 et 27 inter reliquos episcopos orientales subscribit Cyrus episcopus Tyri. Huic igitur defuncto ait Lupus successisse Irenæum, et quidem anno 432, post terminatam synodum Ephesinam; quod recte colligere se putat ex epistola 42 Synodici, quam credit ab Irenæo scriptam ad Candidianum; cum contra scripta sit a Theodo-

reto, missa ab Irenæo. Verum cum exilium Irenæi, quo una cum Photio relegatus est in Petras, videatur contigisse anno 436, quia sanctio imperialis missa est ad Isidorum, non absurda conjectura erit si quis Beronicianum Cyro successisse suspicetur, Beroniciano Irenæum. Nam Beronicianum Irenæo non potuisse succedere hinc manifeste colligitur, quod Irenæus episcopatu Tyrio pulsus est anno 448 rescripto Theodosii imperat., quod editum est in tomo Conciliorum (Mansi V) et dejectus in prædatoria synodo Ephesina, ut Evagrius scholasticus tradit lib. 1, cap. 10. Ei successisse Photium docent Acta synodi Berytensis habitæ Kalendis Septembris P. C. Zenonis et Posthumiani, relecta in actione decima concilii Chalcedonensis. BALUZ.

(3) Ex eodem Synodico, cap. 209. Mansi, V, 996.

Et orabam quidem ut omnes per Orientem religiosissimi episcopi nec suspecti a principio ullatenus fierent de malo sensu Nestorii, sed sinceram et omni inquinamento liberam opinionem et ipsum cor habuissent. Sic enim verbum veritatis recte tractantes ²¹, curam decentem probatissimi induissent. Sed, ut addisco, linguam quidem nonnulli, et quod attinet usque ad sermonem, anathematizant vesaniam Nestorii, audent vero rursus ea et sapere et loqui quæ ejus sunt. Et incredibile quidem est si sint quidam tales ullatenus eorum qui sortiti sunt sacerdotium. Quia vero multa est consusurratio, et non despiciendæ, imò et omni reverentia dignæ sunt personæ hæc testantium, dignetur tua virtus semetipsam Deo commendandam cura attentiori intendere, ut præcipue qui in susceptione sunt hujusmodi mali, anathematizent contaminatum Nestorium propter multas blasphemias ejus. Non enim id tantum dixit quia sancta Virgo non esset Dei genitrix, sed et alia super hæc adjiciebat mendacii patrocina contra rectam et apostolicam traditionem. Duos enim nominabat Christos filios, unum quidem semotim ex Deo Patre Verbum, alterum vero præter eum semotim; illum ex semine David, et quem divinitatis organum nominabat, et dividens ubique, et quasi oblitus beati Pauli dicentis: « Unus Dominus, una fides, unum baptisma ²². » Non enim in Deum et hominem baptizati sumus, ut in duos per diffe-

rentiam filios, sed in unum Christum, id est, unigenitum Dei Verbum inhumanatum et incarnatum; ut sit idem ipse Deus simul et homo: ut ex Deo quidem Patre genito Deo unico, ex sancta vero Virgine eodem secundum carnem. Non igitur patitur admirabilitas tua eos qui alia sapiunt et nequidquam garriunt illic. Unus est enim, sicut dixi, Jesus Christus Dominus, et ejus una persona inhumanati, ejus qui natura et vere est filius. Eundem vero dicimus impassibilem quidem esse secundum divinitatem, pati vero propria carne secundum Scripturas. Cujus enim proprium est corpus, illius esse dicuntur et quæ carni ejus contigerunt passionibus. Impassibilis ergo secundum divinitatem subsistens, in propria carne pertulit propter nos et pro nobis. Sic et universa dicuntur, ut vivificante Deo unitam sibi carnem et propriam ejus, et nos in ipso et morte et corruptione potiores efficiamur. Si vero et anathematizant quidem voce et lingua, et sapiunt altera, videant impendens sibi a Deo periculum, et prolatum terminum ab universali concilio quod in Epheso congregatum est. Desluit enim ut qui ea quæ sunt Nestorii loquuntur aut sapiunt, sive episcopi fuerint, sive clerici, a sacerdotio repellantur; ne dicant quod eam quæ in Epheso congregata est synodus nesciant; ut non eos ahnegeamus et nos, tanquam nescientes episcopos esse.

192^a EPISTOLA LXI.

CYRILLI AD JOANNEM ANTIOCHENUM (1).

Epistola Cyrilli ad Joannem Antiochenum, per quam causatur quod Orientales anathematizassent quidem Nestorium, sed eadem quæ et ille illi prædicarent. Format autem et quomodo de cætero anathematismus expeti debeat.

Pacem quidem desiderare summum bonum est atque præcipuum. Et oportere dico ut qui sapere Christo placita volunt, contineant circa hoc studium suum, non remisse, sed fortiter. Verumtamen non ob hanc causam despici oportet pietatis in Christo virtutem. Possimus quidem et aliter diligere pacem, et bona quæ ex ipsa sunt obstupescere nimis, deducere vero ad medium non ea quibuscunque roboratur et inconcussibilis sit, sed potius illa quæcunque eam revolvunt et evertunt, et circa eam quæ composita est permanere non sinant. Hæc scribo contristatus valde. Dicuntur enim quidam illic religiosissimorum episcoporum impium quidem Nestorium anathematizare et deicentissima dogmata ejus, tentare vero rursus quasi ex permutatione ea quæ ejus sunt sapere et loqui, et dissolvere conscientiam fratrum pro quibus Christus est mortuus. Miror autem quomodo, dum sint sapientes, lateat eos quia, si quæ ejiciunt dogmata sapiunt, semetipsos ana-

thematizant. Dicitur namque, et hoc pro veritate, etsi esse videtur onerosum, et hos qui nescio quomodo ea quæ Nestorii loqui audent clare dicere: *Non præsumpsi*. Volo namque in talibus ad credendum tardus existere pro magnitudine mali. Tua autem sanctitas, si tamen omnino sunt aliqui tales, dignetur eos monere atque confundere, et sistat sapientes vocum novitates Nestorii et loquentes. Nam quomodo anathematizant eas, vel quomodo pacem permanere desiderant, repugnantes ei, eamque evertentes ut iniquam? Sufficiebat quidem in suspectis anathematizare tantum impium Nestorium et dogmata ejus, seu contra Christum blasphemias. Quoniam vero (veri) simile est quod deludant quidam hanc rem, dicantque: *Ob hoc ejectus est solum quod Dei genitricem minime fateretur, et aliud nihil*, ideo arbitror esse dicendum quoniam non hæc sola dejectionis fuit causa dictio, sed etiam plurimæ contra dogmata veritatis elevantes aculeum. Oportet igitur

²¹ II' Timoth. II, 15. ²² Ephes. IV, 4.

(1) Ex Synodico Cassin., cap. 195. Munsii V, 070.

profiteri quia et anathematizant Nestorium et pol- A habent, credentes unum esse Dominum nostrum
luta ejus atque insana dogmata, et eum deositum Jesum Christum Filium Dei utique uni-
genitum.

EPISTOLA LXII.

AD EUNDEM.

Ejusdem fere cum superiore argumenti.

Litteras a tua perfectione transmissas, plenas festi-
vitate multa, etiam suavissime nunc suscepi. Quod enim bonum, aut quid jucundum, nisi habi-
tare fratres in unum ²⁵, per unanimitatem et eam-
dem circa Christum voluntatem in charitate con-
junctos ad invicem, diruptis e medio scandalis quæ
nescio qualiter subintroducta sunt: quæ gratia
Salvatoris per tuam sanctitatem perempta quidem
sunt olim, perimentur vero et in reliquis. Et hoc B
est, arbitror, quod a Deo dictum est voce prophete-
tica: « Ambulate per portas meas, et lapides ex
hac via projicite ²⁶. » Contingat igitur ut cuncti
quæ meliora sunt honorantes, vel nunc tandem

contra veritatem contendere desinant, et addictæ
verbo Nestorii, rectum et immaculatum resu-
nant fidei verbum. Et hi quidem qui ad hoc olim
vocati sunt, plurima valde nos, ut dixi, festivitate
repleverunt. Deo vero omnium Deus tuæ perfectionis
orationibus et educationem, adductos ad mansue-
tudinem capere nosse quod utile est. Si vero qui-
dam sæve contendunt, Ecclesiæ mansuetudinem non
culpabunt; sed sibimetipsis quod passuri sunt hau-
rientes, a vobis audient: « Abite in lumine ignis
vestri et flamma quam arcessistis ²⁷. » Oportet enim
distortis jam non mansuete concurrere.

EPISTOLA LXIII.

(1) AD EUNDEM.

*Ex Danielis presbyteri relatu queritur de Theodoretii calumniis et infructu in eum animo, suadetque com-
pescendos hominis impotentissimi motus temerarios.*

Ego quidem abstersisse maculam inanium nova-
rumque Nestorii vocum una cum reliquis religio-
sissimis episcopis existimabam reverentissimum
Theodoretum. Ablandiebar enim mihi quod, cum C
semel scripsisset, amplexatus etiam esset pacem,
receptisque vicissim meis cautelis, quod videbatur
impedimento esse effectui, ipse quoque tolleret e
medio. Sed ut certiore me fecit reverentissimus
presbyter Daniel, pergit hactenus, priora illa non
relinquens; inhaeret blasphemii illius: quod ex eo
liq; et, siquidem nec anathema pronuntiavit, nec
tulit subscribere depositioni illius. Deo mihi lo-
quendi veniam sanctitas tua, ex charitate dicenti:
Qua de causa usque adeo obstipi sunt quidam, ut
non obsecundent admirabili scopo tuæ pietatis, ne
in œcumenicis quidem sed quasi morosi ac fasti-
diosi quidam, quod ipsis solis videtur, sectentur?
Et si quæ didici vera sunt, debet stimulorum san-
ctitatis tuæ experimentum accipere memoratus reli-
giosissimus vir.

Ἐγὼ μὲν ἀπομάσθασθαι τὴν κηλίδι τῶν Νεστορίου
καινοφρονῶν ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις θεοσεβέστατοις ἐπι-
σκόποις ὑπεβούου τὸν εὐλαβέστατον Θεοδώρητον.
Διεκείμην γὰρ ὅτι γεγραφῶς ἅπασι, καὶ τὴν εἰρήνην
κατασπαζόμενος, ἀντικομισάμενος δὲ καὶ τὰς παρ'
ἐμοῦ προσρήσεις, τὸ δοκοῦν ἐμποδῶν ἐστάναι τῇ συμ-
θάσει πεποιήται καὶ αὐτὸς ἐκ μέσου. Ἄλλ' ὡς μετα-
δέδωκέ μοι ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος Δανιὴλ, εἰς
δύο συντείνεται, μὴ ἐξιστάμενος τῶν ἐν ἀρχαῖς,
ἔχεται δὲ τῶν ἐκείνου δυσφημιῶν, καὶ δηλὸς ἐστίν,
εἰ μήτε ἀνεθεμάτισε, μήτε μὴν ἠνέσχετο ὑπογράψαι
τῇ καθαιρέσει αὐτοῦ. Καὶ μοι ὅτω παρρησίαν ἢ σὴ
δοσιότης ἐξ ἀγάπης λέγοντι· Διὰ ποίαν αἰτίαν οὕτω
τραχηλιώσι τινες, ὡς μὴ ἐπεσθαι τῷ ἀξιαγάρτῳ
σκοπῷ τῆς σῆς θεοσεβείας, μηδὲ ἐν τοῖς οἰκουμενι-
κοῖς ἄλλ' οἷον ἀτιμαγέλαι τινές, τὸ αὐτοῖς καὶ μό-
νοις δοκοῦν κρατύουσι; καὶ εἴπερ ἐστίν, ἅπερ ἔμα-
θον, ἀληθῆ, ὀφείλει τῶν τῆς σῆς θεοσεβείας κέντρων
D πείραν λαβεῖν ὁ μνημονευθεὶς θεοσεβέστατος ἀνὴρ.

EPISTOLA LXIV

(2) AD MAXIMUM, JOANNEM, THALASSIUM, PRESBYTEROS ET ARCHIMANDRITAS

Contra Nestorii fautores occultos. Librum De incarnatione Unigeniti transmittit ab orthodoxis legendum

Egregius quidem zelus religiositatis est vestrae, et
omni laude studium plenum. Zelantes enim Deo

zelatis, ut scriptum est ²⁸, ut non et nunc ab his
qui ea quæ sunt Nestorii sapiunt exhonoratus iu-

²⁵ Psal. cxxxii, 1. ²⁶ Isa. lxii, 10. ²⁷ Isa. l, 11.

²⁸ I Mach. ii, 54.

(1) Edita in Gallandii *Bibliotheca*, t. XIV, append.
p. 152, ex mss. Naniano XCVI, cum titulo: Κατὰ
τῆς Θεοδώρητου συκοφαντίας ταύτης, *De superiori
Theodoriti calumnia*, post epistolam Theodoriti,

πάντα σαφῶς πρωτανευὼν Θεός, κ. τ. λ., qua Cyril-
lum calumniatur. Exstat Latine tantum in Synodico
adv. tragœdiam Irenæi, cap. 210.

(2) Cap. 208 Synodici jam citati. Mansi V, 395.

quiat : Sustinuimus qui simul contristaretur, et non A fuit ; et consolantem, et non inveni²⁰. » Et hi quidem qui dogmatibus religionis sive Dei culturæ obstant, contra stimulos calcitrant, et suis ipsorum nocent animabus, offendentes in Christum, et contra eum calumniis se oblectantes. Alienum vero est ab anima sacerdotis, et quæ populis præsidere sortita est, lingua quidem anathematizare polluta et contaminantia Nestorii dogmata, refertam vero eis habere mentem et evertere animas fratrum pro quibus Christus est mortuus. Scripsi ergo et domino meo admirandissimo tribuno et notario Aristolao, quæ utique scriptura est religiositas vestra. Scripsi vero et aliis quibusdam. Cognoscens vero et hoc a reverentissimo presbytero et archimandrita Adamantio, cujus et mores et conversationem B et disciplinam cum intellectu et rectitudine circa fidem miratus sum et quasi omnes in uno præsen-

tes aspexi. Quoniam vero mihi multi orthodoxorum et religiosissimorum episcoporum scripserunt opposita sibi seu populis qui sub eorum manu sunt ab insensatis Nestorianis, colligens ea, librum brevem scripsi de incarnatione Unigeniti, ut in tribus capitulis redigens omnem de fide sermonem. Et primum quidem est, quod sancta Virgo sit Dei genitrix. Secundum, quia unus est Christus, et non duo. Tertium vero, quia manens impassibilis Dei Sermo, pertulit propria carne pro nobis. Igitur religiositas vestra præparet eum ab orthodoxis legi. Placebit enim, sicut arbitrator, omnem fere illorum solutam habens excusationem. Pro me vero facere orationes ne pigeat vos. Multa enim undique se effundens negotiorum coarctatio instar fluctuum conflictum habet intolerabilem. Credo autem et per orationes religiositatis vestræ erit iterum tranquillitas et pax.

EPISTOLA LXV.

✠ ΜΟΣΧΕΥΜ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΑΡΑΔΙ.

Ejusdem argumenti.

Ego quidem semper tuæ religiositati scribere non omisi, et litteras ab ea directas accipere. Quæ vero mota sunt inter hæc, taciturnitatis causa sunt facta mihi et tibi ; quæ et det Deus radicitus cadere atque e medio fieri. Volunt quidam spinas, quæ inter erigunt sepe et disruptionem, qua nostri affectas ad invicem convenire non valeant. Perturbaverunt enim me omnino qui circa reverentissimum archimandritam Maximum, scribentes quædam quæ ad summam blasphemiam pertinent, et dicentes quod illa ad eos a tua religiositate sint

dicta. Oportet vero nos ut sicut ad corda scientem super omnia Deum sic pure accedamus, et non ut lingua quidem confiteamur contradictionem pollutorum dogmatum Nestorii, in anima vero aliud habeamus. Et hæc scribo, his quidem quæ dicta sunt non valde credens, sed opinionem tuæ religiositatis præmuniri volens. Valde vero sum delectatus inspiciens ea quæ a tua religiositate sunt scripta et per dominum meum desideratissimum filium vestrum Thomam.

EPISTOLA LXVI (ol. L).

JOANNIS ANTIOCHENI ET SYNODI AD CYRILLUM.

De non damnando Theodoro Mopsuesteno.

Deo amabilissimo et sanctissimo episcopo Cyrillo Joannes Antiochiæ, et cum eo Deo amabiles episcopi convenientes ex unaquaque provincia quæ in Oriente est Dei gratia, in civitatem amabilem Christo Antiochiam propter litteras sanctissimi episcopi Procli.

Deest initium.

Nunc autem iidem ipsi velut ex somno exsurgentes, perrexerunt ad regiam civitatem, et eam perturbantes, ecclesiasticam pacem, quantum in ipsis est, turbaverunt. Sanctissimo enim episcopo Pro-

clo tomum recte revera, et pie habentem, quem ad Armenios scripsit, nobis destinante, et nostrum quærente consensum, omnia facta sunt a nobis, et in nullo minus fecimus. Erat autem et hoc in præsentî tempore supervacuum, propterea quod jam Dei gratia omnes ubique unum et eundem custodiunt pium intellectum. Solent enim aliquoties res quæ quasi necessariæ videntur, nisi opportune fiant, augmentum perturbationis 193 accipere. Aliud etiam malum in ista festinatione manibus extensis (1).... et alter tomus excerpta quædam habens Theodori, qui fuit Mopsuestiæ episcopus, et in ea quæ ille in di-

²⁰ Psal. LXXXIII, 21.

(1) Idem hiatus occurrit apud Facundum Hermianensem, qui hanc epistolam inseruit lib. VII, cap. 4, *Pro defensione trium capitul.*

versis libris dixisse videtur volentes anathema inferre. Propter hoc petimus, ut mentem tuam nobis applices studiosius quam in aliis rebus, et dignare considerare malum opus hoc esse, nisi ex communi sententia illud extinguere labores. Dedit enim tibi Deus super velle etiam posse, ut in commune omnes juves (1). Sunt in illo tomo quædam incerta, et aliter quam dicta sunt intelligi valentia. Constemur hoc etiam nos: plurima vero eorum aperta videmus, et sine aliqua ambiguitate recta. Sed illis (2), quæ putantur obscura, similia multa, et a plurimis anterioribus ejus et gloriosis Patribus dicta invenimus. Et periculum hinc pendet non leve, ne in istis etiam illorum solvamus, ejus viri reprobantes dicta, qui in episcopatu quidem defunctus, agonibus autem adversus Arianos et alios hæreticos decem millibus, per omnem suam vitam ubique decoratus est. Quod si fiat, multa etiam ab aliis sanctis Patribus aperte dicta retractaturi sumus et reprobaturi. Excerptis enim istis similia quædam invenimus apud beatum et nobilem Athanasium, quædam etiam apud beatum Basilium, quædam apud Gregorium utrumque, multa vero et apud Amphilochem sæpius dicta; non parva vero et apud communem Patrem beatum Theophilum. Sunt enim quæ tua sanctitas ita confitetur, et eundem de illis habet intellectum. Quædam etiam ab ipso (3) amabili Deo Proclo, in eodem ipso tomo quem ad Armenios misit, quo multis sensibus istis decerptis concurrunt. Et dies nos deficiet, percurrentes beatum Eustathium Antiochenæ civitatis episcopum, qui fuit pro recta fide in Nicæno concilio, et magnæ famæ Alexandrum vestrum. Sed etiam post illos sanctissimos episcopos Meletium, Flavianum, a quibus plura istis concordantia dicta sunt. Quid jam dicam de his qui in Occidente secundum eandem doctrinam et eandem confessionem decorati sunt, quos etiam tua sanctitas melius novit? Intende itaque, rogo, ad quod præcipitium nos impellant, qui ad nullam utilitatem verbis contendunt. Quid non hinc læsionis, vel corruptionis, et confusionis plenum generetur,

A si aperiatur janua his qui dicta transeuntium Patrum volunt evertere? Quale damnum non apertum erit, dicta non solum refutare, sed etiam anathematizare? Ut enim aliud alicui placeat, aliud non, in aliquorum dictis sive antiquorum, sive posteriorum, sive non nostrorum, alia ratio est. Ut autem et anathema eis imponatur, arbitramur audax et asperum apparere, etsi personæ cum dictis non anathematizarentur. Quis enim nostrum speret non defungi, aut a quo non dictum est aliquid quod alium possit movere (4)? aut quid horum non præbeat occasionem semper ut populi perturbentur? Et hoc quidem et viventibus et transeuntibus contingere solet: quod non scienti tantum hæc dicimus, sed etiam plus omnibus nobis considerare valenti magnitudinem hujus absurditatis. Quid autem non præbeamus ex hoc desiderabile Nestorii defensoribus? Quis enim eum non honorabit, si cum isto et aliis qui in episcopatu vitam deposuerunt, simul anathematizaretur? aut ubi ejus opinio per hoc non accipiat incrementum? Quis autem deceptorum hominum, de istis occasionem assumens, non confessorem vocaverit, veluti propter illos passum quæ passus est, quæ etiam illi qui in Ecclesia fulserunt, passi sunt? Quis autem mentem habentium nescit quia ea quæ dure a Theodoro dicta sunt, necessitate compulsus dixit? Proponebat enim eum totus in communi Oriens inter eos qui ante nos fuerunt, sicut virtutem multam doctrinæ habentem adversus hæreses, contra quas pugnans et dimicans multa quadam divisione usus est, non ex pravo intellectu veniens, sed (5) efficacius adversus hæreticos illo modo uti judicans, neque veritatem summam ignorans vel negans; absit (6): pleni enim hujusmodi sunt omnes ejus libri, sed naturarum proprietates amplius dividens, sicut ei pugna quam adversus hæreticos habuit, faciendarum dictabat. Hoc et tua religiositas dispensavit aperte in anterioribus litteris vestris ad satisfactionem quorundam venerabilium coepiscoporum nostrorum. Quod et ipsum tuæ virtutis tuæque sapientie proprium est.

194 EPISTOLA LXVII (ol. LI).

CYRILLI AD JOANNEM ANTIOCHENUM ET SYNODUM ANTIOCHIE CONGREGATAM.

Theodori Mopsuesteni scripta rejicit, valde increpans eos qui dicere haud vererentur ea consonare scriptis SS. Patrum, simulque adhortans ut Orientales saltem Theodori blasphemias damnarent ac liberos semet ipsos tali suspitione demonstrarent; tum ad genuinam pacem firmandam admonet Joannem, minime quidem difficile agendum cum iis qui, relictis Nestorii partibus, ad Ecclesiam revertantur, attamen sollicito invigilandum ut reversi non nisi veram fidem teneant.

Non conquiescit draco ille desertor, vere infesta D Deoque adversa bestia, nec unquam a sua improbitate desistit; sed incessabilem illam invidentiam

Οὐκ ἠρέμησεν ὁ δράκων, ὁ ἀποστάτης, τὸ παγ-
χάλεπον ἀληθῶς, καὶ θεομάχον θηρίον· οὕτε μὴν
κατέληξε πῶποτε τῆς ἐνοῦσης αὐτῷ δυστροπίας,

(1) Ed. Auberti, *ut in communionem omnium visas*. Correximus ex Facundo. Edit.

(2) Ed. Aub., *illa*.

(3) Ed. Aub., *quædam etiam de amabili, etc.*

(4) Ed. Aub., *quis enim nostrum sperat quod alius*

possit movere, etc.

(5) Ed., *vi, et mox, illo modo secum judicans, omisso uti.*

(6) Ed., *ipsis.*

ἀκαταπαυστον ἔδει τὸν φθόνον τὸν κατὰ τῶν ἁγίων Α
 Ἐκκλησιῶν ὀδίνων ἐν ἑαυτῷ, γλώσσα· ἀκρατεὶς
 ἀνοσίῳν καὶ βεβήλων ἀνθρώπων κακαυτηριασμένην
 ἐχόντων τὴν συνείδησιν ἀναταστήσαι τετόλμηκε τοῖς
 τῆς ἀληθείας δόγμασιν. Ἄλλ' ἦλω πανταχοῦ καὶ
 νεύονται, ἀπρακτον αὐτοῦ τὴν σκαιότητα καὶ τῶν
 ἐγχειρημάτων τὴν δύναμιν ἀποφαίνοντος ἰ τοῦ πάν-
 των ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ. Πλεστοὶ μὲν οὖν οἱ
 πρὸς ἡμῶν, τοῖς ἁγίοις ἡμῶν Πατέρας μεμαχημένοι,
 καὶ κατὰ τῆς ἀρρήτου δόξης τὰ τῆς ἑαυτῶν ἀθυρο-
 στομίας ὄπλα κινήσαντες, ἀλλ' ἠλέγχοντο θρασεῖς
 ὄντες, καὶ ἀμαθεῖς, καὶ κενολογούντες μᾶλλον, ἤγουν
 ἡνωκότες τι κατὰ ἀλήθειαν τῶν ὅσα ἐστὶν ἐξ αὐτῆς
 τῆς ἀληθείας μαρτυρούμενα, ὡς εἶεν ὀρθὰ καὶ ἀμώ-
 μετα καὶ διαβολῆς ἀπάσης ὑπέρτερα γ. Ἐπειδὴ δὲ
 πρὸς ἐκείνους ὁ δυσσεβείας ἀπάσης εὐρετῆς καὶ δι-
 δάσκαλος ἤγειρεν ἡμῖν τὰς Νεστορίου καινοφωνίας ἰ,
 ἰδοὺ δὴ σύμπαντες διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, καὶ τὴν
 δοθείσαν ἡμῖν παρ' αὐτοῦ σύνεσιν, μιᾶ γλώττῃ τὸν
 ἀποστάτην ἀναθεματίζομεν, τὸν εὐκλεᾶ τῶν Πατέ-
 ρων ἰχνηλατοῦντες ζῆλον, καὶ κατανδριζόμενοι τῶν
 ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀληθῆ
 πρεσβευόντας πίστιν, καὶ διδάσκοντες ἐν Ἐκκλη-
 σιαῖς, μὴ ταῖς ἐκείνων δυσσεβείαις προστίθεσθαι
 μᾶλλον, δύο λέγοντο· Χριστοὺς καὶ υἱοὺς, ἕνα μὲν
 φῦσει καὶ ἀληθῆ ἰ, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, ἕτε-
 ρον δὲ θέσει καὶ χάριτι, τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δα-
 βίδ· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνωθεν καταβαίνουσαν εἰς ἡμᾶς,
 ἀκραιφνῆ καὶ ἀνεπιληπτον πίστιν, ἕνα Υἱὸν καὶ
 Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λό-
 γον, ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον, κατὰ τὴν
 τῶν ἁγίων Πατέρων ὁμολογίαν· ὥστε τὸν αὐτὸν
 εἶναι τε καὶ λέγεσθαι ἐκ Θεοῦ Πατρὸς θεϊκῶς, ὡς
 Λόγον αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προελθόντα
 φυσικῶς, καὶ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα,
 ἔγγον ἐκ τῆς ἁγίας καὶ Θεοτοκοῦ Μαρίας. Οὐ γὰρ
 ἦσαν καὶ ἕτερον, ὡς ἔφη, παρέδοσαν οἱ ἀπ' ἀρχῆς
 αὐτόπται, καὶ ὑπὴρτάται γενόμενοι τοῦ λόγου· ἀλλὰ
 ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν, Θεὸν τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον,
 μονογενῆ, πρωτότοκον· ἕνα τὸ μὲν ἔχει θεϊκῶς, τὸ
 δὲ ἀνθρωπίνως· ὅτι γέγονεν ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς,
 τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑπελθὼν, καὶ οὐκ ἄνθρωπον
 ἄλλον συνάψας ἑαυτῷ, καθὰ φρονεῖν ἔδοξέ τισιν,
 ἀλλ' αὐτόχρομος γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἀπο-
 στάς τοῦ εἶναι ὁ ἦν. Θεὸς γὰρ ὢν φύσει καὶ ἀπαθῆς, Δ
 διὰ τοῦτο σαρκὶ τῇ ἰδίᾳ πέπονθεν ἐκίν. Οὐ γὰρ τὸ
 ἕτερου τινὸς σῶμα δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν· ἀλλ' αὐτὸς
 ἑαυτὸν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, γενόμενος ἄν-
 θρωπος, ὡς ἄμωμον ἱερεῖον προσεκόμισε τῷ Θεῷ
 καὶ Πατρί. Ἦν οὖν ἀναγκαῖον, λαμπρᾶν ἡμᾶς ἐπὶ
 τούτοις ἀγειν ἐορτήν, συνεκδεθλημένης δηλονότι ταῖς
 Νεστορίου κακοδοξίαις καὶ φωνῆς ἀπάσης παρ'
 ὁτιούν ἰ, εἰ ταῖς ἐκείνου συμβαλὴν ψευδογροῖαις.
 Κεχώρηκε γὰρ κατὰ πάντων τῶν τὰ ἴσα φρονούντων
 ἐκείνων, ἤγουν ἰ καὶ πεφρονηκῶτων πᾶποτε, τὸ ἀπο-

contra sanctas Ecclesias in seipso conceptam par-
 turlens, effrenatas impiorum profanorumque homi-
 num cauteriatam conscientiam ἰ habentium lin-
 guas contra veritatis dogma ausus est excitare. Ve-
 rum Christo omnium nostrum Salvatore improbita-
 tem illius violentumque conatum irritum reddente,
 deprehensus ubique ac victus est. Plurimi itaque
 ante nos exstiterunt qui sanctos Patres nostros im-
 pugnarunt, bellumque contra ineffabilem Christi
 gloriam effrenato ore moverunt, sed deprehensi
 sunt temerarii et indocti, et vaniloqui magis quam
 aliquid eorum revera nosse, quibus ab ipsa veritate
 testimonium perhibetur quod recta sint et integri,
 et ab omni calumnia longissime remota. Postea vero
 quam præter eos ille omnis impietatis inventor ac
 doctor, Nestorii vocum novitates ἰ nobis excitavit;
 ecce jam per Dei gratiam, datamque nobis ab illo
 intelligentiam, omnes uno ore illum apostatam ana-
 thematizamus, gloriosum Patrum nostrorum zelum
 imitati, viriliterque contra inimicos crucis Christi
 nos gerentes, ac veram fidem colentes, atque in ec-
 clesiis docentes, non assentiendum esse illius blas-
 phemiis, duos dicentis christos, et filios: unum
 quidem naturalem et verum, nempe illud ex Deo
 Patre Verbum, alterum vero adoptione et gratia,
 illum videlicet ex semine David: sed secundum sin-
 ceram irreprehensibilemque fidem, quæ jam inde
 ab initio ad nos descendit, unum duntaxat Filium
 et Dominum Jesum Christum, ipsum nimirum in-
 carnatum et hominem factum Dei Patris Verbum,
 juxta sanctorum Patrum confessionem: ita ut unus
 idemque sit et dicatur qui divinitus ex Deo Patre,
 utpote Verbum illius et ex ejus substantia natura-
 liter procedit, et qui ex semine David secundum
 carnem, hoc est, ex sancta et Dei genitrice Virgine
 Maria ortus est. Non enim alium atque 195 alium,
 ut dixi, tradiderunt nobis qui ab initio ipsi vide-
 runt, ac ministri fuerunt sermonis ἰ, sed unum et
 eundem Deum simul et hominem, unigenitum ac
 primogenitum; ut illud quidem habeat ut Deus,
 istud vero ut homo. Factus est enim inter multos
 fratres ἰ, ad nostram similitudinem sese demittens,
 non alium hominem, ut quibusdam visum est, sibi
 adjungens, sed idem ipse revera factus homo, et id
 quod erat esse non desinens. Nam cum ex natura
 Deus et impatibilis esset, ideo in propria carne vo-
 luntarie passus est. Neque enim alterius cujuspiam
 corpus pro nobis dedit, sed ipsum unigenitum: Dei
 Verbum homo factum, ut immaculatam victimam se
 Deo et Patri obtulit. Proinde æquum fuit hilariter
 his de causis festum diem agere, ejecta jam simul
 cum perversa Nestorii opinione, omni alia a quo-
 cunque emissa voce, quæ cum illius mendaciis con-
 veniret. Procedit enim adversus omnes, qui pariter
 cum illo sentiunt, vel etiam aliquando senserunt,

ἰ I Tim. iv, 2. ἰ I Tim. vi, 20. ἰ II Tim. iv, 2. ἰ Rom. viii, 29.

Varie lectiones codicis Seguciani.

ἰ ἀκαταγώνιστον. ἰ ἀποφάντων. ἰ ὡς ἀποστάτω. ἰ καινοφωνίας. ἰ ἀληθῶς. ἰ παρ' ὁτιούων. ἰ ἡ τοῦ.

quod et nos et sanctitas vestra absolute diximus, anathematizare nos eos qui duos filios vel duos christos dicunt. Unus enim, sicut dixi, cum a nobis, tum etiam a vobis prædicatur Christus et Filius et Dominus, illud unigenitum Dei Verbum, « in similitudine hominum factum, et habitu, secundum sapientissimi Pauli vocem, ut homo inventum ».⁴⁰ Quod autem Christi carnem anima intelligente animatam esse dicamus, id sæpenumero jam ante demonstratum est. Et in epistola ad Armenios (1), cum sermonem veritatis recte tractaret, discrete prædicavit sanctissimus et religiosissimus frater noster et coepiscopus Proclus, vir pius, et ad certamen adversus eos qui quæ recta sunt pervertunt⁴¹, exercitatus, et ex veritatis assertionem victoriam reportare assuetus. Infames autem opiniones, Diodori, inquam, ac Theodori; et aliorum quorundam quos non laudare satius erat, ne quid gravius dicam, propterea quod plenis quodammodo velis adversus Christi gloriam ferantur, nemo, obsecro, sanctis orthodoxisque Patribus nostris, Athanasio, inquam, Basilio, Gregorio, Theophilo, et reliquis tribuat, ne quo pacto res hæc nonnullis scandali fiat occasio, existimantibus revera ita sensisse ac docuisse viros totius rectæ fidei custodes, quique contra perversas opiniones non modo Nestorii, sed etiam aliorum, **136** qui idem quod Nestorius ante ipsum senserant et litteris mandarant, oppositos libros reliquerunt. Optamus autem ut omnes res suas agant, neque turbas Ecclesiis excitent, jam per Christi gratiam, et doctorum ubique terrarum vigilantiam sedatas, neque vel sibi ipsis, vel aliis negotia denuo facessant. Cæterum qui cum Nestorio aliquando senserunt, nunc vero ex animo resipiscentes, a nugis illius discedunt, mutataque voluntate rectam integramque fidem complecti proponunt, eos placide suscipere oportet, nec cuiquam illorum, præteritorum causa convicium facere; ne qua ratione ex ea re occasio nonnullis præbeatur, ut cunctantius ad meliora festinent⁴². Si enim eos qui corporalibus morbis tementur, ab illis liberari cupimus, iisque congratulamur ubi id contigerit, quomodo non magis gaudebimus, si is qui seductus fuerat, convertatur, et cum conscientia bona ad veræ cognitionis lucem accurrat? Nam quod ipsi quoque angeli festa super hujusmodi rebus celebrare soleant⁴³, nihil ambigit sanctitas vestra, ut quæ ista docere et in omnibus ecclesiis exponere soleat, et Salvatoris nostri verba non ignoret. Illud tamen vos tanquam fratres et magisterii socios obsecramus, ut clericis vestris præcipiatis ne alia loquantur, præsertim in ecclesiis, præter ea quæ vera ac probata, et bene habere judicata sunt: sed potius ut rectæ fidei confessionem

λύτως ἡμᾶς τε καὶ τὴν ὁσιότητα ὑμῶν εἰπεῖν· ὅτι ἀναθεματίζομεν τοὺς υἱοὺς λέγοντας δύο, καὶ δύο Χριστοὺς. Εἷς γὰρ, ὡς ἔφη, κηρύττεται πρὸς τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ ὑμῶν, Χριστός, καὶ Υἱός, καὶ Κύριος, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, « ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὐραβεί, ὡς ἀνθρώπος, » κατὰ τὴν τοῦ σοφωτάτου Παύλου φωνήν. Ὅτι δὲ τὴν τοῦ Κυρίου σάρκα ἐψηχῶσθαι φάμεν ψυχῇ νοεῖ, δέδεικται πλείσταχού ταῦτα· καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἀρμενίους ἐπιστολῇ, τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὀρθοτομῶν, διεκήρυξε σαφῶς ὁ ὁσιώτατος καὶ θεοσεβέστατος ἀδελφός ἡμῶν, καὶ συνεπίσκοπος Πρόκλος, ἀνὴρ εὐσεβής, καὶ τοῖς τὰ ὀρθὰ διαστρέφουσιν ἀνταποδύσθαι μεμαλετηκῶς· ὅτι καὶ νικῶν ἔθος αὐτῷ πρεσβεύοντι τὴν ἀλήθειαν. Διαβεδλημένας δὲ δόξας, Διοδώρου τε, φημί, καὶ Θεοδώρου, ἣ καὶ ἐτέρων τινῶν, οὓς ἦν ἄμεινον οὐκ ἐκαινεῖν, ἵνα μὴ τι λέγοιμι φορτικόν, καὶ τὸ ἴδιον ὡσπερ ἰστίοις κατανεχθῆναι τῆς δόξης Χριστοῦ, μηδεὶς ἐπιφημιζέτω, παρακαλοῦμεν, τοῖς ἀγίοις καὶ ὀρθοδόξοις ἡμῶν Πατράσιν, Ἀθανασίῳ τε, φημί, καὶ Βασιλείῳ, Γρηγορίῳ τε καὶ Θεοφίλῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς· μὴ ἄρα πως σκανδάλου πρόφασιν τὸ χρεῖμα γίνηται τισιν, οἰηθεὶς κατ' ἀλήθειαν οὕτω φρονῆσαι καὶ διδάξαι τοὺς ἀπάσης ὀρθότητος ἐπιμελητάς· καὶ οὐ ταῖς Νεστορίου μόναις κακοδοξίαις ἀντειρημέναις ἀφέντας βίβλους, ἀλλὰ καὶ ταῖς τῶν ἐτέρων, οἱ τὰ Νεστορίου πρὸ αὐτοῦ παφρονήκαί τε καὶ γεγράφασιν. Εὐχόμεθα δὲ, πάντα ἰδιοπραγεῖν, καὶ μήτε θορύβους ταῖς Ἐκκλησίαις ἐγείρειν, τοὺς ἦδη κατηραμύθησαντας χάριτι τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τῆς νήψεως τῶν ἀπανταχοῦ μυστησγῶν, μήτε μὴν ἀνασκαλεῖν ἑαυτοὺς ἢ ἐτέροις πράγματα. Χρῆ δὲ, καὶ τοὺς τὰ Νεστορίου παφρονήκοντας πώποτε, μεταγινώσκοντας κατ' ἀλήθειαν, καὶ ἀποφοιτῶντας μὲν τῶν ἐκείνου φλυαριῶν, μεθορμιζομένους δὲ πρὸς τε τὸ ἐθέλειν τὴν ἀμώμητον ἐλθεῖν πίστιν, δεκτοὺς εἶναι, καὶ μὴ ἐνειδίξασθαι τῶν παρῳχηκῶτων ἕνεκα· μὴ ἄρα πως ἕκνου πρόφασιν τισι τῆς εἰς τὰ ἀμείνω μεταδρομῆς ἐπεργάσθηται τοῦτο. Εἰ γὰρ τοὺς ὄντας ἐν ἀβρωστίαις σωματικαῖς ἀπαλλάττεσθαι τούτων εὐχόμεθα, καὶ συνηδόμεθα τούτου συμβάντος αὐτοῖς, πῶς οὐ πολὺ ὁ μᾶλλον ἡσθεῖη τις ἀν, ἐπιστρέφοντας τοῦ πεπλανημένου, καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως μετὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἄττοντος φῶς; Ὅτι γὰρ τὴν ἐπὶ τοῦτοῖς ἑορτῆν ἐπιτελεῖν ἔθος καὶ τοῖς ἀγγέλοις, οἶδεν ὑμῶν ἡ ὁσιότης, τοῦτο διδάσκουσα, καὶ ἐν ἀπάσας ταῖς Ἐκκλησίαις ἐξηγουμένη, καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οὐκ ἀγνοοῦσα φωνάς. Ἐκείνῳ μένει παρακαλοῦμεν, ὡς ἀδελφούς καὶ συνδιδασκάλους παρηγοῦσθαι τοῖς κληρικῶσι, μὴ ἕτερα λαλεῖν, ἐν ἐκκλησίαις μάλιστα, παρὰ τὰ ὀρθὰ, καὶ δεδοκιμασμένα, καὶ εὖ εἶναι δέξαντα· ἵπασθαι δὲ μᾶλλον τῇ τῆς

⁴⁰ Philipp. II, 7, 8. ⁴¹ Mich. III, 9. ⁴² I Cor. XII, 31. ⁴³ Luc. XV, 10.

Varie lectiones codicis Segueriani.

ἄ σοτῶς. ὁ πολλῶ. ἰ κληροῖς.

NOTÆ.

(4) Exstat inter epistolas Procli CP. hujusce *Patrologiæ Græcæ* tom. LXV, col. 835. Εστ.

ῥηθῆς πίστεως ὁμολογίᾳ· καὶ μακίστα μὲν μὴ ἐπι- A
τρέχειν τοῖς περὶ τούτων λόγοις. Εἰ δὲ δὴ τοῦ τις
ἀνάγκη γένοιτο, διὰ τοι τὸ χρῆναι μυσταγωγείσθαι
τινας, μηδαμῶς παροχτεύεσθαι τῆς ὀρθότητος ἐξ
τῶν ἐπὶ τῇ πίστει λόγων. Ἐπειδὴ δὲ τὰς τῶν θαρρύθων
ἀφορμὰς ἀποκαίρεσθαι χρὴ διὰ τῆς νήψεως τῆς ὁμῶν
θεσιότητος, ὅπερ ἐνομίσαμεν εἶναι καλὸν, τοῦτο καὶ
γεγράφαμεν. Ἄν τοίνυν τινὲς ἢ κληρικῶν, ἢ μονα-
στῶν, ἐγκαλῶνται παρὰ τινῶν, ὡς κοινωνήσαντες
μὲν τῇ Ἐκκλησίᾳ, φρονούντες δὲ καὶ εἰς δεῦρο τὴν
τοῦ θυσσαθεοῦ Νεστορίου, προκαίσθω τούτοις ἀρρά-
σις ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις μᾶλλον, καὶ παρ' ὁμῶν τοῖς
ἰθύνουσιν αὐτῆς, καὶ ζήτησις ἀκριβοῦς τῶν λεγομέ-
νων. Εἰκὸς γάρ, τοὺς ἐγκαλεῖν ἐθέλοντας, ὡς οὐδενὸς
ἀνεχομένου τοὺς παρ' αὐτῶν προσέσθαι λόγους, B
τοὺς ἐξ ὁμοδοξοῦ παρενοχλεῖν. Πολλῶν δὲ ἄμει-
νον καὶ δικαιότερον, τὰς ἐκκλησιαστικὰς ζήτησεις
ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις κινεῖσθαι, καὶ τυποῦσθαι, καὶ
μὴ παρ' ἑτέροις τισίν· οἷς ἂν εἴη καὶ ἀνάρμοστος
παντελῶς ἢ ἐπὶ τούτοις διαίτα^h. Πρόσπειτε· τὴν
παρὰ σοὶ ἀδελφότητα. Ὑμᾶς ἢ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ
προσαγορεύει.

sequantur, maxime vero ne facile ad sermones de
ejusmodi rebus prosiliant. Quod si qua necessitas
coegerit, eo quod aliqui in mysteriis fidei instruendi
sint, nullo modo de fide sermonem a recitudine
fidei deflectere sinant. Quia vero turbarum occasio-
nes per sanctitatis vestrae vigilantiam praecidendae
sunt, propterea quae in rem fore censebamus, haec
perscripsimus. Si quibus ergo clericis vel mona-
chis a nonnullis objiciatur quod, cum Ecclesiae com-
municaverint, cum impio Nestorio hucusque sen-
tiant, his in Ecclesiis potius audientia proponatur,
et apud vos, qui illas regitis; eorumque dicta accu-
rate examinentur. Nam verisimile est eos qui tales
accusare volunt, quasi nemo sermones illorum ad-
mittere sustineat, apud non ecclesiastica tribuna-
lia tumultuari. Est autem multo melius multoque
justius, ecclesiasticas quaestiones in Ecclesiis agi-
tari ac definiri, quam apud alios quibus etiam hu-
jusmodi causarum iudicium 197 prorsus non con-
venit. Solutate fraternitatem quae apud vos est. Quae
nobiscum est, in Domino vos salutat.

EPISTOLA LXVIII

CYRILLI AD ACACIUM MELITENNENSEM EPISCOPUM.

Certiorum cum facit de his quae in superiori epistola ad Joannem Antiochenum in causa Theodori Mopsuesteni scripserat.

Latere (1) tuam non oportuit sanctitatem quae forsitan C
et didicit, quod venerint omnes religiosi Orientis
episcopi in Antiochiam, dirigente eis tomum (do-
mino) meo sanctissimo episcopo Proclo bonis sen-
sibus et rectis dogmatibus plenum. Erat namque
aerum multus et longus de dispensatione Domini
nostri Jesu Christi. Subdidit (2) vero et nonnulla ca-
pitula ex codicibus excerpta Theodori, et Nestorii
malis sensibus convenientem habentia intellectum;
et hortatus est ut anathematizarentur ab eis. Ipsi
vero non passi sunt. Deinde scripserunt ad me (3)

quia, si anathematizari contigerit scripta Theodori,
omnino percurrere hanc maculam et ad sanctos
Patres nostros, Athanasium vero dico, et Basilium, et
Gregorium, et Theophilum, et caeteros. « Scripse-
runt enim, inquit, et ipsi quaedam Theodoro
consona. » Erat necessarium scribere, et non qua-
liacunque, ad eos: quae et nota tuae faciet sanctitati
reverentissimus presbyter Daniel qui Alexandria
navigat adventire, et per singula integre novit ea
quae mota sunt.

EPISTOLA LXIX (ol. LIJ).

AD EUNDEM.

Adversariorum fidei malas artes Acacio iterum magno cum animi dolore significat, addens quid ipse pro defensione veritatis egerit.

Ὁ εὐλαβέστατος καὶ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ D
ἀρχιμανδρίτης Μάξιμος ἀφίκετο πρὸς με· καὶ ἔτα

Reverendissimus et religiosissimus diaconus et
archimandrita Maximus ad me pervenit, et talen

Variae lectiones codicis Segueriani.

ε̄ προσέσθαι. ἢ περὶ τούτων διαίτα. ἰ προσέπειτε. ἰ ὁμῶν.

NOTÆ.

(1) *Latere.* Hæc epistola habetur in collatione
quinta concilii quinti et in epistola tertia Pelagii II,
ad episcopos Istriæ, sed ex alia interpretatione. In
concilio autem illo adnotatum est eandem scriptam
esse ad Theodotum Ancyrae et ad Firmum Cæsareæ
Cappadociae.

(2) *Subdidit.* Hæc non exstabant in epistola Procli
ad Armenios, sed in altero tomo, ut docet Joannes
et synodus Antiochena in epistola ad Cyrillum apud
Facundum lib. viii, cap. 4: *Alter tomus excervota*

quædam habens beati Theodori, qui fuit Mopsuestiae
episcopus, et ea quae ille diversis libris scripsisse vi-
detur, volentes eis anathema inferre. Excerpta autem
illa non fuerant facta a Proclo, sed ab Armeniis,
eaque simul cum tomo suo miserat Proclus, ut ait
Liberatus.

(3) *Scripserunt ad me.* Concilium Antiochenum
ibidem: *Excerptis enim istis similia quaedam inveni-
mus apud ter beatum et nobilem Athanasium, etc.,* ut
in concilio apud Antiochiam celebrato anno 445.

virum aspexi, sicut oportebat in longo tempore desiderantem videre. Vidi vero zelum ejus et rectitudinem, et stimulum pietatis quam habebat in Christo. Contristatur vero ita, et plenum sollicitudinis animum habet, ut et omnem laborem subire velit, quatenus Nestorii perfidiam a Patribus Orientis radicitus perderet. Perlegi vero epistolam tuæ sanctitatis, scriptam ad religiosissimum et reverendissimum episcopum Antiochiæ Joannem, plurimæ plenam confidentiæ simul et amoris Dei. Scripsi autem et ego tales epistolas ad ipsum, sed, ut videtur, pejora vincunt. Confluentes enim quæ Nestorii sunt odisse, alio iterum ea introducunt modo, quæ Theodori sunt admirantes, et certe æqualem, magis vero multo pejorem morbum impietatis habentia. Nec enim Theodorus Nestorii fuit discipulus, sed iste illius : et velut ex uno loquuntur ore, et unum malæ doctrinæ ex suo corde evomunt venenum. Scripserunt ergo ad me Orientales, quod non oportet quæ Theodori sunt accusari, ne, sicut dicunt, et beati Athanasii, et Theophili, et Basilii, et Gregorii dicta accusentur : quæ enim locutus est Theodorus, eadem et illi. Ego vero scribentes ista non sustinui, sed fiducialiter dixi, quod Theodorus quidem blasphemam habuit linguam, et calamum ministrantem ei : illi autem fuerunt totius orthodoxiæ doctores, et splenderunt in ea. Persuaserunt vero ita Orientalibus, ut exclamationes fierent in ecclesiis a populis : Crescat fides Theodori ; sic credimus, sicut Theodorus : cum eum aliquando lapidassent in sua ecclesia ausum aliquid subloqui breve. Sed sicut doctor vult, sic sapit grex. Ego quidem nec cessavi increpans ea quæ scripserunt, nec cessabo. Quoniam vero oportebat et **198** contradictiones scriptas esse apud eos, inspectis Theodori et Diodori libris, quos scripserunt non de incarnatione Unigeniti, sed magis contra incarnationem, posui aliqua capitulorum, et quo potui modo contradixi eis, declarans ubique abominationis plenam esse sectam eorum. Cum autem me adhortatus esset memoratus religiosissimus diaconus et archimandrita Maximus ut interpretarer fidei Symbolum a sanctis Patribus Nicææ congregatis expositum, ad hoc me contuli. Affirmat enim versute quosdam simulare hoc et dicere, et ipsum sequi, non tamen adhuc cogitationes rectas habere, imo potius ea quæ sunt recte et constanter dicta ad id quod sibi videtur detorquere. Ne vero hæc ignoret tua sanctitas, librum misimus et tomum. Cum autem hæc legerit, solitas pro me preces fundere dignetur.

πρὸς τὸ αὐτοῖς δοκοῦν. Ἴνα δὲ μὴ ταῦτα λανθάνῃ τὴν σὴν ὁσιότητα, πεπομφαμεν τὸ βιβλίον εἰς αὐτὸν τῶν κ. Καὶ δὴ ἐντυχούσα καταξωσάτω τὰς συνήθεις ὑπὲρ ἐμοῦ ποιέσθαι προσευχάς.

Α τοιοῦτον τὸν ἄνδρα θεάμαται, ὡσπερ ἦν εἰκὸς τὸν πολλῶν χρόνῳ ποθοῦντα ἰδεῖν. Θεάμαται δὲ τὸν τε ζῆλον αὐτοῦ καὶ τὴν ὀρθότητα, καὶ τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας τὸ κέντρον. Ἄλλυι γὰρ οὕτω, καὶ μεστὸν ἔχει φροντίδων τὸν νοῦν, ὥστε καὶ πάντα πόνον ὑπαλθεῖν ἀνέχεσθαι ὑπὲρ τοῦ τὴν Νεστορίου κακοδοξίαν πρόρριζον ἐκ τῶν τῆς ἐώας ἀπολέσθαι μερῶν. Ὑπανεγνώ δέ μοι καὶ τῆς σῆς ὁσιότητος ἐπιστολήν γραφεῖσαν πρὸς τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιοχείων Ἰωάννην, πολλῆς γέμουσαν παρρησίας ὁμοῦ καὶ φιλοθετίας. Γέγραφα δὲ καὶ ἐγὼ τοιαύτας ἐπιστολάς πρὸς αὐτόν· ἀλλ', ὡς εἶπικε, τὰ χεῖρω νική. Ὑποπλαττόμενοι γὰρ τὰ Νεστορίου μισεῖν, ἐτέρῳ πάλιν αὐτὰ συγκροτοῦσι τρόπον, τὰ Θεοδώρου θαυμάζοντες, καίτοι τὴν ἴσην, μᾶλλον δὲ πολλῶν χειρῶν νοσοῦντα δυσσέβειαν. Οὐ γὰρ Θεόδωρος Νεστορίου γέγονε μαθητῆς, ἀλλ' οὕτως ἐκείνου, καὶ ἐξ ἐνός ὡσπερ λαλοῦσι στόματος, ἕνα τε τὸν τῆς κακοδοξίας ἐκ τῆς αὐτῶν καρδίας ἀναπτύουσιν ἰόν. Γεγράφασι γοῦν πρὸς με οἱ ἐκ τῆς ἀνατολῆς, ὅτι οὐ χρεὶ τὰ Θεοδώρου διαβάλλεσθαι· ἵνα μὴ, φασί, καὶ τὰ τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου, καὶ Θεοφίλου, καὶ Βασιλείου, καὶ Γρηγορίου διαβληθῇ· ἃ γὰρ ἐλάλησε Θεόδωρος, ταῦτα ἀκαίνοι. Ἐγὼ δὲ ταῦτα γραφόντων οὐκ ἠνεσχόμην, ἀλλ' ἔφην ἐν παρρησίᾳ, ὅτι Θεόδωρος μὲν δύσφημον ἔσχε καὶ γλώσσαν, καὶ κάλαμος ὑπηρετοῦντα ταύτῃ, οἱ δὲ γεγόνασιν ὀρθοδοξίας πάσης διδάσκαλοι καὶ διέπρεψαν ἐν τούτοις. Διέθηκαν δὲ οὕτως τοὺς ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς, ὥστε καὶ ἐκδοήσεις γενέσθαι ἐν ἐκκλησίαις παρὰ τῶν δῆμων· Αὐξείτω ἡ πίστις Θεοδώρου· οὕτω πιστεύομεν ὡς Θεόδωρος· λίθοις αὐτὸν βάλοντες ποτὲ ἐν τῇ παρ' αὐτοῖς ἐκκλησίᾳ, τολμήσαντά τι παρασθῆξασθαι βραχύ. Ἄλλ' ὡς ὁ διδάσκαλος βούλεται, οὕτω φρονεῖ τὸ ποίμνιον. Ἐγὼ μὲν οὖν οὕτε ἐπαυσάμην ἐπιτιμῶν οἷς γεγράφασιν, οὕτε παύσομαι. Ἐπειδὴ δὲ ἐχρῆν καὶ ἀντιλογίας ἐγγράφους εἶναι πρὸς αὐτοῖς, ἐγκύψας τοῖς Θεοδώρου καὶ Διοδώρου βιβλίοις, οἷς γεγράφασιν οὐ περὶ τῆς σαρκώσεως μᾶλλον τοῦ Μονογενοῦς, ἀλλὰ κατὰ τῆς σαρκώσεως, ἐπελεξάμην τινὰ τῶν κεφαλαίων· καὶ τὸν ἐνδεχόμενον τρόπον ἀνηνέχθη ἑαυτοῖς, ἀποφαίνων πανταχοῦ βδελυρίας οὖσαν μεστὴν τὴν δόξαν αὐτῶν. Προτρέψαντος δὲ με τοῦ μνημονευθέντος εὐλαβεστάτου διακόνου καὶ ἀρχιμανδρίτου Μαξίμου διερμηνεύσαι τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, τὸ ἐκτεθὲν παρὰ τῶν ἁγίων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων, καὶ πρὸς τοῦτο καθῆκα ἑμαυτόν. Διαβεβαιούται γὰρ πανούργως τινὰς προσποιέσθαι τε καὶ λέγειν αὐτὸ, καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, μὴ μὴν εἶτι καὶ ἐνοίας ἔχειν ὀρθάς, ἀποφέρειν δὲ μᾶλλον τὰ ὀρθῶς τε καὶ ἀπροσκρινῶς εἰρημμένα πρὸς τὸ αὐτοῖς δοκοῦν. Ἴνα δὲ μὴ ταῦτα λανθάνῃ τὴν σὴν ὁσιότητα, πεπομφαμεν τὸ βιβλίον εἰς αὐτὸν τῶν κ. Καὶ δὴ ἐντυχούσα καταξωσάτω τὰς συνήθεις ὑπὲρ ἐμοῦ ποιέσθαι προσευχάς.

Varia lectiones codicis Segueriani.

καὶ τὸν τόμον.

EPISTOLA LXX (ol. LIII).

CYRILLI AD CLERICOS ET LAMPONEM PRESBYTERUM.

Symboli Nicæni interpretationem imperatori ejusque sororibus per Maximum diaconum transmisisse se significat.

Ὡς διέτριβον ἐν τῇ Αἰλιέων, ἀνὴρ τις τῶν ἐπισκο- **A**
μων στρατευομένων ἐν τῷ παλατίῳ ἐπιστολὴν μοι
πολύστιχον καὶ μεγάλην προσήνεγκεν ἐσφραγισμένην,
ὡς λαβὼν αὐτὴν παρὰ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀρθοδόξων.
Ἐπογραφαὶ δὲ ἦσαν ἐν αὐτῇ πολλῶν πάντων καὶ κλη-
ρικῶν, καὶ μοναστῶν, καὶ λαϊκῶν. Ἡτιῶντων δὲ τοὺς
ἐπισκόπους τῆς ἀνατολῆς ὡς ἀποσιωπήσαντας μὲν
ᾔθην τὸ Nestorίου νομα, καὶ προσποιούμενους αὐ-
τῶν ἀποστρέφασθαι, μεταπηδήσαντας δὲ ἐπὶ τὰ Θεο-
δώρου βιβλία τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἐν οἷς
πολλῶν χαλεπώταται τῶν Nestorίου δυσφημιῶν εἰσι
καίμεναι. Πατὴρ γὰρ γέγονε τῆς Nestorίου κακοδο-
ξίας, καὶ τὰ αὐτοῦ λαλήσας ὁ δυσσεβῆς ἐν τούτοις
γέγονεν, ἐν οἷς νῦν ἐστί. Καὶ ἔγραψα μὲν τῷ εὐσε-
βεστάτῳ ἐπισκόπῳ τῆς Ἀντιοχείων, ὅτι τὰ Θεοδώρου
δυσσεβῆ δόγματα μηδεὶς ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖτω. Ἀφ- **B**
εκόμηνος δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ εὐλαβέστατος διάκονος,
καὶ ἀρχιμανδρίτης Μάξιμος, πολλὰ κατεβόησε φά-
σκων, τοὺς ὀρθοδόξους μηδένα τόπον ἔχειν αὐτόθι,
μηδὲ παρῶσιαν ταῦ λαλεῖν τὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως
Ἐφη δὲ, ὅτι προσποιούνται μὲν ὁμολογεῖν τὸ Σύμβο-
λον τὸ ἐκτεθὲν ἐν τῇ Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων,
παρρημενεύουσι δὲ αὐτό. Καὶ πρότερόν μὲ τὴν
ἐκθεσιν πᾶσαν τῶν ἐν Νικαίᾳ ἐρμηνεύσαι σαφῶς, ἵνα
μὴ συναρπάξωσι τινὰς ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων ἐξηγούμε-
νοι· ὁ δὲ καὶ πέπραχα. Ἐπιφέρεται τοίνυν τοὺς
τόμους, ὥστε προσενεχθῆναι καὶ ταῖς εὐλαβεστάταις
θεσπύλαις, καὶ τῷ φιλοχριστῷ καὶ εὐσεβεστάτῳ δε-
σπότῃ. Πεποίηκα γὰρ ἐν δέρμασι γενέσθαι τόμον.
Μετὰ σκέψεως τοίνυν αὐτοῦ, ὡς ἂν ἔχειν συνίδοιτε, **C**
εὐκαίρως ἰ προσάγοιτε. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς πανταχόθεν
ἐπιγωνίζεσθαι τῇ ὀρθῇ πίστει, καὶ τὴν ἐγγεγραμμένην
κατὰ Χριστοῦ δυσσεβείαν, εἰς ὅσον οἶδόν τε, πειρᾶσθαι
πικρῶν ἐκ μέσου.

Cum apud Æliam commorarer, vir aliquis ex his
qui iobiler militat in palatio, epistolam multo-
rum versuum et grandem obtulit mihi signatam,
quam se dicebat accepisse ab Antiochenis orthodo-
xis. Subscriptiones autem erant in ea plurimorum
clericorum, et monachorum, et laicorum. Accusa-
bant autem Orientales episcopos, quasi tacentes
quidem Nestorii nomen, et simulantes eum aver-
sari, transilientes autem ad Theodori codices de
incarnatione factos, in quibus multo peiores Nesto-
rii blasphemias positæ sunt. Pater enim fuit Nesto-
rii perfidiæ, et illius mala locutus, impius in his
factus est, in quibus modo est. Et scripsi quidem
reverendissimo episcopo Antiocheno, ut Theodori
impia dogmata in ecclesia nemo loquatur: accedens
autem ad Alexandriam reverendissimus diaconus
et archimandrita Maximus, plurima in clamavit in
Orientales, dicens orthodoxos nullum ibi locum
habere, nec fiduciam loquendi de recta fide. Dixit
vero, quod confingunt quidem confiteri Symbolum
expositum Nicææ a 199 sanctis Patribus, male
autem illud interpretantur: et me adhortatus est
omnem expositionem Nicæænæ synodi interpretari
plane, ut non subripiant quosdam alia pro aliis
exponentes; quod et feci. Habet igitur tomos, ut
offerantur et piissimis reginis, et Christianissimo et
piissimo domino. Feci enim in membranarum scribi
tomum. Cum consilio igitur ejus, sicut bene habere
perspiciatis, opportune offerte. Oportet enim nos
ubique pro recta fide certare, et exortam adversus
Christum impietatem, quantum possibile est, e me-
dio expellere festinare.

EPISTOLA LXXI.

AD THEODOSIUM IMPERATOREM.

*Contra eos qui Nestorio anathema dicentes, ea ipsa sentiunt quæ et ille, eo quod Theodori et Diodori scri-
pta mirentur (1). Symboli Nicæni interpretationem suam transmittit.*

Æternam vitam providere a terra est inculpabile te solum et verum Deum, et quem misisti Jesum
ad Deum Patremque qui in caelis est inquis: Christum ⁴⁴. Sed nescio quomodo quidam fingunt
« Hæc est autem sola et æterna vita, ut cognoscant **D** quidem rectis circa hoc pedibus ambulare dum clau-

⁴⁴ Joan. xvii, 3.

Varia lectiones codicis Segueriani

¹ Ἰσ. ὡς ἂν ἔχοι συνιδόντες, εὐχ.

NOTÆ.

(1) Ex Synodico adversus tragediam Irenæi, cap. 198. Mansi, t. V. col. 974.

dicent, et veritatis viam deserentes vertantur ad alteram, quæ ad exterminium perditionemque perducit. Adhærent enim quorundam conscriptionibus interdictis. Et ut clare dicam rei naturam (siquidem scriptum est, « Et loquebar de testimoniis tuis coram regibus, et non confundebar »), Theodorus quidam fuit, et ante hunc Diodorus episcopus, hic quidem Tharsi, ille vero Mopsuestiæ. Hi patres fuerunt Nestorii blasphemæ. In libris enim quos composuerunt, agresti insania usi sunt contra omnium nostrum Salvatorem Christum, ignorantes ejus mysterium. Voluit igitur impius Nestorius ea quæ illorum sunt ad medium deducere, et a Deo sacra privatus est aula. Dum vero anathematizasset quæ ejus sunt nonnulli Orientis episcopi, altero modo hæc ipsa rursus inducunt, dum ea quæ sunt Theodori admirantur, et eum recte sapere dicunt et consone Patribus nostris, Athanasio dico et Gregorio atque Basilio. Sed mentiuntur contra sanctos

A viros. Scripserunt enim quantacunque Theodori et Nestorii malis sunt adversa sentientes. Quia igitur didici quod de his et vestris piis auribus ingerant quædam, rogo ut animas vestras intactas omnino impollutasque servetis a Theodori et Diodori impietatibus. Sicut enim supra jam dixi, Nestorius ea quæ ipsorum sunt est locutus, et ob hoc ut impius condemnatus est ab universali synodo apud Ephesum congregata juxta Dei voluntatem. Quoniam vero simulant quidem se symbolum confiteri quod expositum est in magna et antiqua synodo Nicæna, declinant vero ejus falsa interpretatione virtutem, rogaverunt archimandritæ Orientis orthodoxi interpretari a me idem symbolum; quod et interpretatum est. Et necessarium fuit ut in vestras piæ et Christi amicas aures perveniret hoc opus. Vestras siquidem tranquillitati inest inter alia bona et hoc, ut in sermonibus de recta fide sine cessatione delectari vellitis.

EPISTOLA LXXII (of. LIV).

AD PROCLUM CP.

Cyrilli ad Proclum episcopum Constantinopolitanum de Theodoro Mopsuesteno, petente (1) ab ipso, ne permitteret ipsum anathematizari quod hoc tumultus causa sit.

Vix aliquando multisque sudoribus sanctitatis tuæ, sanctique concilii apud Ephesum congregati, Nestorii vaniloquia rejecerunt ubique Dei Ecclesiæ: ninium vero contristantur propter hoc quidam Orientalium, non solum laicorum, sed etiam sacerdotum. Sicut enim diuturnæ passiones difficiliore ad medicandum existunt, vel forsitan etiam hoc omnino abnegant, sic et anima ægrotans perversorum intellectuum et dogmatum putredine, insanabilem habet passionem. Verumtamen Dei gratia, sive occasione, sive veritate unum Christum et loquuntur et prædicant, et impias Nestorii verbositates anathematizaverunt. Et interim multa tranquillitas ibi est, et in fide quotidie confirmantur etiam illi qui aliquando dubitabant. Nunc vero, sicut scripsit ad me dominus meus sanctissimus episcopus Antiochiæ Joannes, initium apud ipsos alterius tempestatis surrexit, et plurimus est timor, ne forsitan quidam instabiles ad priora revertantur. Dicunt enim quosdam ad magnam illam civitatem pervenisse, deinde interpellasse piissimos et Christianissimos imperatores, et postulasse per divinam eorum sanctionem anathematizari libros Theodori Mopsuesteni, ipsumque memoratum virum. Magnum vero ejus **200** nomen esse per Orientem, et mirificari nimium conscripta ejus. Et sicut dicunt, contristantur omnes, quod vir nobilis et defunctus

Κυρίλλου Πρόκλου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως περὶ Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας, αἰτιῶντος αὐτόν, ὥστε μὴ συγχωρῆσαι ἀναθεματισθῆναι αὐτόν, ὡς αἰτιῶν τούτο ταραχῆς γινόμενον.

Mόλις ποτὲ καὶ πολλοῖς ἰδρώσι τῆς τε σῆς ὁσιότητος καὶ τῆς ἁγίας συνόδου τῆς συναχθείσης κατὰ τὴν Ἐφεσίων, τὰς Νεστορίου κενοφωνίας ἀποβεβήκασι αἱ πανταχόσε τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαι· δυσφοροῦσι δὲ λίαν ἐπὶ τούτῳ τινὲς τῶν κατὰ τὴν ἔψαν, οὐ λαϊκῶν μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν τεταγμένων εἰς Ἱερουργίαν. Ὅσπερ γὰρ τὰ χρονιώτερα τῶν παθῶν δυσχερέστερά πῶς ἐστὶ πρὸς τὸ θεραπεῦσαι, ἡ τάχα που καὶ εἰς ἅπαν ἀρνεῖται τοῦτο, οὕτω καὶ ψυχὴ διεστραμμένων ἔννοιῶν καὶ δογμάτων σηπιδόνι ἀβρυστήσασα, δυσἀπόδητον ἔχει τὸ πάθος. Πλὴν τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι, εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ τὸν ἕνα Χριστὸν καὶ λαλοῦσι καὶ κηρύττουσι, καὶ τὰς Νεστορίου δυσσεβεῖς περιτολογίας ἀνεθεμάτισαν. Καὶ τῶς ἐν εὐδία πολλῇ τὰ αὐτόθι, καὶ τρέχουσι εἰς τὸ ἀπαρθεῖν ἐν πίστει καθ' ἡμέραν καὶ οἱ σαλευόμενοι ποτε. Νυνὶ δὲ, ὡς γέγραφε πρὸς με ὁ κύριός μου ὁ θεότατος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείων Ἰωάννης, ἀρχὴ παρ' αὐτοῖς ἑτέρου κλύδωνος ἐγγίγεται, καὶ τάχα που πολὺ τὸ δέος, μὴ ἄρα πού τινες τῶν εὐπαραφόρων ὑπονοστήσειαν εἰς τὸ ἐν ἀρχαίς. Φασὶ γὰρ τινας τὴν μεγάλην ἐκείνην πόλιν καταλαβεῖν, εἶτα προσελθεῖν τοῖς εὐσεβεστάτοις καὶ φιλοχριστοῖς βασιλεῦσιν; ἔξαιτῆσαι τε διὰ θεσπισματοῦ αὐτῶν ἱεροῦ τὰ Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας ἀναθεματισθῆναι βιβλία, αὐτὸν τε τὸν μνημονευθέντα ἄνδρα. Πολὺ δὲ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἔψαν ὄνομα, καὶ θαυμάζονται λίαν αἱ συντάξεις

¹ Psal. cxviii, 16.

(1) Lege *petentis*, ut referatur ad Cyrillum. Jam enim defunctus erat Theodorus. Edit

αὐτοῦ. Καὶ ὡς γέ φασι, δυσφοροῦσιν ἅπαντες, ὡς ἀνδρὸς ἐπισήμου καὶ τελευταίαντος ἐν κοινωσίᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀναθεματιζομένου νυνί. Ὅτι μὲν γὰρ ἐν τοῖς συντάγμασιν αὐτοῦ εὐρίσκομέν τινα ἐκτόπως εἰρημένα, καὶ ἀκράτου γέμοντα δυσφημίας, οὐδὲν τῶν ὀρθῶ φρονεῖν εἰσθότων ἀμφίβολον. Ἴστω δὲ ἡ σὴ ὁσίτης, ὅτι παρενεχθείσης τῆ ἀγία συνόδου ἐκθέσεως παρ' αὐτοῦ συνταχθείσης, ὡς οἱ προαλόντες ἔφασκον, οὐδὲν ἐχούσης ὑγιᾶς, κατεκιδόηλευσε μὲν αὐτὴν ἡ ἀγία σύνοδος, ὡς διεστραμμένων γέμουσαν ἐνοπιῶν, καὶ τὴν Νεστορίου δυσσέβειαν οἰοεὶ πως πηγάζουσαν. Κατακρίνασα δὲ τοὺς οὕτω φρονούντας, οἰκονομικῶς οὐκ ἐμνημόνευσε τοῦ ἀνδρὸς, οὐδὲ αὐτὸν θιπέθηκεν ὀνομασίᾳ τῷ ἀναθεματισμῷ δι' οἰκονομίαν, ἵνα μὴ τινες τῆ ὑπαλήψαι τοῦ ἀνδρὸς προσεαχέως ἀποβάλλωσιν ἑαυτοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ δὲ ἐν τοῦτοις οἰκονομία ἀριστὸν τι χρῆμα καὶ σοφόν. Εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐν τοῖς ζώσιν ἐτι, καὶ σύνοπλος ἦν ταῖς Νεστορίου δυσφημίαις, ἡ συναγορεύειν ἤθελεν οἷς ἔγραφον αὐτὸς, τίποθεν ἂν καὶ τὸν εἰς ἕβιον πρόσωπον ἀναθεματισμῷ. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεδήμησε πρὸς Θεόν, ἀρχῆ, καθάπερ ἐγώ μαι, τὰ ἐκτόπως αὐτῷ γεγραμμένα ἐκβάλλεσθαι παρὰ τῶν ὀρθῶς ἐχόντων τὰς δόξας, ὅτε ταῖς αὐτοῦ περιτυγχάνουσι βίβλοις, καὶ τὸ πραιτέρω χωρεῖν θορύβων ἐσθ' ὅτε τίκεται προφάσεις. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἀναθεματισθεῖσιν καὶ ἐκθεδημένων τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν, συνεχέδληται καὶ τὰ ἐκείνου κλειστήν ἔχοντα πρὸς ταῦτα τὴν συγγένειαν. Εἰ μὲν οὖν ἔδρων τοῦτο ἀμελλητι τῶν κατὰ τὴν ἐψάν τινῶς, καὶ οὐδένα θορύβον ἦν ἐντεῦθεν προσδοκᾶν, ἔφη ἂν, ὅτι τὸ λυποῦν οὐδὲν ἀπαιτεῖσθαι νῦν τοῦτο καὶ ἔγγραφος αὐτοῦς. Εἰ δὲ, ὡς γράφει ὁ κύριός μου ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείων Ἰωάννης, ἔλοιτο ἂν μᾶλλον γενέσθαι πυρκαυστοί, ἢ πρῆξαι τι τοιοῦτον ἵνα τί φλόγα κατευνασθεῖσαν ἀναρρίπιζόμεν, καὶ παυσαμένους θορύβους ἀνασκαλεύομεν οὐκ εὐκαίρως, μὴ ποτέ πως τὰ ἔσχατα χεῖρονα τῶν πρώτων εὐρεθῆ; Καὶ ταῦτά φημι σφόδρα μὲν ἐπιτιμῶν οἷς γέγραπεν ὁ μνημονυθεὶς θεόδωρος, ὑφορώμενος δὲ τοὺς παρὰ τινων ἔσομένους ἐπὶ τῷ πράγματι θορύβους· μὴ ἄρα πως τὰ Νεστορίου θρηνεῖν ἄρξωνται τινες κατεσκευασμένως, κατ' ἐκείνο που τὸ εἰρημένον τῷ παρ' Ἑλλήσι ποιητῆ, Πάτροκλον πρόφασιν, σφῶν δ' αὐτῶν κήδε' ἐκάστη. Ἄν τοίνυν συναρέσκη ταῦτα τῆ σὴ ὁσίτητι, μνηῦσαι καταξίωσον, ἵνα καὶ κοινῷ γράμματι κατασταλῆ. Δυνατὸν γὰρ καὶ τοῖς ταῦτα αἰτήσασι τὴν οἰκονομίαν ἀφηγήσασθαι τοῦ πράγματος, πείσαι τε αὐτοὺς ἡρεμεῖν ἐλθεῖν μᾶλλον, καὶ μὴ σκανδάλου πρόφασιν ταῖς Ἐκκλησίαις γενέσθαι. Πέπομφα δὲ καὶ εἰς ἴσον τῶν γραφέντων πρὸς ἐμὲ παρὰ τοῦ κυρίου μου τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου Ἰωάννου. Ἡ καὶ ἐντυχοῦσα ἡ σὴ ὁσίτης δέξεται πάντως ὀφθαλμῶν ἢ εἰς τὴν ὑπόθεσιν.

A in communionē Ecclesiarum, anathematizatur. Nunc vero quod in conscriptis ejus invenimus quaedam nefarie dicta, et nimis plena blasphemiae, nulli dubium est recte sapientium. Sciat vero tua sanctitas quod, prolata apud sanctam synodum expositione ab eo composita, sicut dicebant qui protulerunt, nihil sanum habente, reprobavit quidem eam sancta synodus, utpote perversis plenam intellectibus, et Nestorianam impietatem quasi effluentem. His vero condemnatis qui sic sapiunt, nullam viri memoriam fecerat dispensative, nec ipsum nominatim anathemati subiecit propter dispensationem, ne quidam ad existimationem viri respicientes, sese ipsos ab Ecclesiis separent. Dispensatio vero in his optima res est et sapiens. Si enim adhuc in vivis esset, et Nestorii blasphemiarum fautor, aut suffragari vellet iis quae scripsit ipse, anathema etiam in propria persona subisset. Quoniam vero ad Deum abiit, sufficit, ut ego puto, ea quae absurde ab ipso scripta sunt rejici ab iis qui recte sentiunt, cum iis, qui in ipsius libros incidunt, etiam ulterius progredi tumultuum occasiones nonnunquam pariat. Et per alium vero modum anathematizatis et ejectis Nestorii blasphemias, una cum eis ejecta sunt et quae illius sunt, plurimam habentia ad ista consonantiam. Et si quidam hoc agerent indubitanter per Orientem, nullumque esset tumultum inde sperare, dicerem utique nullum esse impedimentum, nunc exigi eos etiam in scriptis hoc facere. Si vero, sicut scribit dominus meus sanctissimus episcopus Antiochiae Joannes, eligant utique magis comburi, quam aliquid ejusmodi peragere; quare flammam sopitam resuscitamus, sedatosque tumultus non opportune commovemus, ne forsitan unquam ultima primis pejora inveniantur? Et haec dico, vehementer quidem increpans quae scripsit memoratus Theodorus, timens vero futuros a quibusdam propter eam rem tumultus, ne forsitan aliquo modo ea quae Nestorii sunt, lugere quidam coloratim incipiant, secundum illud quod alicubi a poeta dictum est apud 201 Græcos, quod occasione Patrocli suas calamitates unaquaeque lugebat. Si igitur haec tuae sanctitati placeant, indicare digneris, ut communibus litteris mandentur. Potest enim etiam iis qui haec petierunt, dispensatio rei enarrari, ipsisque persuaderi ut quiescere malint, quam Ecclesiis scandali occasionem praebere. Misi autem etiam exemplar eorum quae a domino meo sanctissimo episcopo Joanne ad me scripta sunt. Quod cum legerit sanctitas tua, accipiet omnino occasionem ad ipsum argumentum.

Variae lectiones codicis Segueriani.

ἢ προνεγχόντες. ἢ ἴσ. ἀφορμήν.

EPISTOLA LXXIII.

RABBULÆ EPISCOPI EDESSENI AD CYRILLUM (1).

Rabbulas, qui jam ante aliquot annos errores Theodori anathematizaverat, hanc damnationem iterat Deest initium.

Jam vero quidam unitatem secundum subsistentiam omnibus modis abdicant. Morbus enim aliquis sublatens inveteravit Orienti, immedicabilis modo vulneris depascens Ecclesiæ corpus, et plurimos quidem latens, apud autem quasi studiosos, et supercilia extollentes eruditione, latenter honoratus. Episcopus enim quidam provinciæ Cilicum Theodorus, vir verisimilis dicendi, et potens persuadere, alia quidem super tribunali ecclesiæ statim dicebat ad populi placentiam, alios autem laqueos perditionis in scriptis ponebat, qui in principiis quorundam ejus codicum anathemate circumcludebat inspicientem non manifestare aliis scripta ista. Primum exposuit, non esse vere Dei Genitricem sanctam Virginem, tanquam Deo Verbo non suscipiente secundum nos nativatem. Hoc usque adhuc latens, ne tempore ampliore confirmatum fortius putaretur, secundum judicium Dei oblitus Nestorius novæ incisionis auctor publicavit. Sequitur autem hoc et quod

A est de humanatione: nec enim dicunt secundum substantiam, vel secundum subsistentiam (2) unitum esse Deo Verbo hominem; sed bona voluntate quadam, tanquam divina natura non suscipiente alterum modum unitatis propter non circumscriptibile. Iste et Dominum nostrum Jesum Christum dixit non oportere adorari sicut Dominum, sed relatione Dei, honorari sicut imaginem quamdam; magis autem manifestius secundum eos dicere, sicut instar aliquid relatione assidentis dæmonis. Iste et carnem Domini pronuntiavit nihil omnino prodesse, dissipans Domini vocem, quæ est: « Caro nihil prodest »⁴⁶. Iste et apostolum dicit non cognovisse Christum quod Deus erat, sed supra fidem quæ est in homine, ædificatam esse Ecclesiam⁴⁷. De gehenna hic ratiocinationes eorum non est tutum per litteras significare. Isti sunt thesauri impietatis eorum quibus jamdudum latenter fruebantur, et volunt, si possibile est, usque ad finem obumbrare timentes pias aures populi.

EPISTOLA LXXIV (ol. LV).

CYRILLI AD RABBULAM EPISCOPUM EDESSE.

Ejus fervorem in causa fidei multis laudibus extollit.

Ad incomparabilem quamdam alacritatem, et ad inexpugnabilem confidentiam nostras excitat animas sapientissimus Paulus, sic scribens: « Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius »⁴⁸. Nihil enim intolerabile est eis qui firmiter apud se statuunt certamen fidei certare, cursum perficere, fidem servare, ut et incorruptionis mereantur coronam⁴⁹. Sicut vero sollicitos optime gubernare, non in serenitate navigare, sed in tempestate posse navem servare, probatissimos declarat: sic etiam sortitos Ecclesiis præsidere, non omnimodo rerum serenitas claros demonstrat; magis vero solertia in tribulationibus, et fortitudo, et patientia, et fortiter resistere instabilibus hæreticorum sermonibus. Semper quidem

tua splenduit sanctitas, præcipue autem modo, facta omnibus Orientalibus columna et fundamentum veritatis⁵⁰, et sicut quemdam pestiferum expellens morbum, novæ et abominandæ hæreseos Nestorii blasphemiam. Nam procedit quidem ex altera radice (illius dico qui de Cilicia erat) ista impietas: arbitratus vero est, quod tenebit orbem terrarum propter potentiam nescio quomodo illi datam. Rapuit enim sedem fortissimam, et factus est cibus draconum multa capita habenti: speravit vero etiam ipse sanctas Dei Ecclesias devorare, et omnes apprehendere⁵¹: et nisi nos salvasset Deus omnipotens, prævaluisset utique, quantum ad potentiam conatum pertinet ejus, sceleratasque concursiones illorum qui eum continent.

EPISTOLA LXXV (ol. LVI).

ATTICI CONSTANTINOPOLITANI EPISCOPI AD CYRILLUM.

Joannis Chryostomi nomen, cognita ejus innocentia, diptychis inseri jussisse se significat.

Atticus Cyrillo felicitatem.

Incidimus eo quo non putaveramus: et ac-

D Ἀττικὸς Κυρίλλῳ εὖ πράττειν.

Περιπεπτώκαμεν οἷς μὴ προηρήμεθα· καὶ στέρ-

⁴⁶ Joan. vi, 4. ⁴⁷ Matth. xvi, 16 seqq. ⁴⁸ Rom. viii, 35. ⁴⁹ II Tim. iv, 7, 8. ⁵⁰ I Tim. iii, 15. ⁵¹ Apoc. xi, 1 seqq.

(1) Mansi, Concil. IX, 247.

(2) Vel secundum subsistentiam. Hæc desunt in codice Bellovacensi. Recte, ut opinor. Videntur

enim esse admonitio librarii dubitantis nra lectio esset melior, et lectori judicium integrum relinquens. BAZZ.

γαιν ἀναγκαζόμεθα τὰ μὴ κατὰ γνώμην ἡμῶν ἀπνη-
 τηρέτα, τοῦ δικαίου τὸ λυσιστελεῖς προτιμήσαντες,
 καὶ πρὸς τὴν τῶν λαῶν ὁμόνοιαν ἐπικληθέντες τοῖς
 λογισμοῖς, κανόνι μὲν τοῖς τῶν Πατέρων μὴ λυπη-
 νάμενοι, τῆς δὲ ἀκριβοῦς λεπτολογίας τὴν τῆς οἰκου-
 μένης εἰρήνην προτεθεικότες. Οἶδα μὲν οὖν καὶ τὸν
 μακάριον Παῦλον ἐν τῷ θεσμοθετεῖν ταῖς Ἐκκλη-
 σιαῖς, σαφῶς τὰς ὑποθέσεις οἰκονομήσαντα. Οἶδα δὲ
 καὶ τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα τὸν σὸν, τὸν Ἰσαπόστολον
 Θεόφιλον, ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς συγχύσεως τὴν εἰρή-
 νην τῆς παρὰ βραχὺ ἀκριβείας προτετιμηκότα. Αἱ
 γὰρ δὴ μέγιστα τῶν πόλεων κυμαινομένης θαλάσσης
 κύμασιν τοικυαί, κατὰ τὰς γνώμας τῶν οἰκητόρων,
 οὐ τοσοῦτον νόμοις καὶ διατάξεσιν ἀκριβέσι πεφύκασι
 πεῖθεσθαι, ὅσον διακρίσεσιν εὐμεταχειρίστοις βλε-
 πούσαις πρὸς εἰρήνην καὶ σύμπνοιαν. Ὅτου δὲ χάριν
 ἐκτετίμη ταῦτα τὰ γράμματα, μάνθανε. Ἐγὼ που
 πάντως ἢ σὴ ὁσιότης, μᾶλλον δὲ τεθέαται τοῖς ὀφ-
 θαλμοῖς ἐκείνοις ὅσπερ οἶδεν ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ
 ἡμῶν ὁ Θεόφιλος, οἷα καὶ ὅση ταραχὴ κατέλαβε τὴν
 μεγαλόπολιν· καὶ ὅπως ἐκ τῶν βάθρων αὐτῶν ἐκιν-
 δύνουσεν ἢ εὐσεθῆς πίστις κατασεισθῆναι· ὥστε καὶ
 αὐτὸν τὸν λαῶν τμηθῆντα τῷ πλεονί μέρει, τῶν
 ταυχῶν ἐκτὸς συναθροῦν, καὶ τοὺς ἱερέας τε καὶ
 συνεπισκόπους ἀποβραχῆναι τῆς πρὸς ἀλλήλους κοι-
 νωνίας, τὴν ἀγαθὴν φυταίαν τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ,
 τὸ τῆς εἰρήνης λέγω καλὸν, μικροῦ διασπάσαντας.
 Διόπερ πολλῶ μὲν πόνῳ, πολλῶ δὲ ἰδρώτι καὶ κινδύ-
 νοις γέμουσιν ἀπογνώσεως τὰ κλεῖα καὶ προτιμώ-
 τερα, προσευχαίς τε καὶ συμπνοαῖς τῶν κοινῶν
 Πατέρων ἡμῶν, ἐτι γε μὴν καὶ τῆς (σῆς) θεοσεβείας,
 ἐκαίῃ μὲν κατηνάσθη. Ὁμόνοια δὲ καὶ γαλήνη κατ-
 εχει τὰς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ
 δὲ τινες τὴν προσηγορίαν μόνον τοῦ μακαρίου Ἰωάν-
 νου ταῖς μυστικαῖς δέλτοις γραφῆναι ἠθέλησαν·
 ὥστε καὶ τὸν μακάριον ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον, τὸν
 τῆς Ἀντιχείας φημι, ἐπιστάντα τῇ Μεγαλοπόλει,
 πολλὰ θρασυστομῆσαι, πολλὰ δὲ καὶ τοὺς λαοὺς
 ἐπαιγεῖναι θελήσαι, ὥστε καὶ μὴ βουλομένων ἡμῶν,
 ἀναγῆσαι γραφῆναι τὸ τοῦ μνημονευθέντος ὄνομα.
 Ἄπαρ μετ' ἀκριβείας ἀπάσης ἐξηγησάσθαι τοῦ πάν-
 τως τῆ σῆ θεοσεβείας, οἱ τοῦ Θεοῦ δοῦλοι εὐλαβέστα-
 τοι διάκονοι Πέτρος καὶ Αἰδέσιος. Χρόνου δὲ πολλοῦ
 παρεληλυθότος, καὶ ἡμῶν βιασαμένων τὴν ἐκ τῆς
 δημοκρατίας ἀνάγκην, καὶ κατὰ μῆδὲν ἐπιστρεφο-
 μένων πρὸς τὸ τοῦ ἀγίσματος λείψανον, γέγραφεν
 ἡμῖν ἐκ τῆς ἑβρας ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἀκά-
 κιος, τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιοχείας
 Θεόδωτον συναναγκασθῆναι παρὰ τῶν δῆμων τὴν
 προσηγορίαν Ἰωάννου γράψαι, καὶ ἡτεῖτο συγγνώμην
 ἡμᾶς παρασχεῖν τῷ ὑπὸ ἀνάγκης τοῦτο πεποιημέναι.
 Ὅτι γενναῖος ἐκείνος τῶν γραμμάτων διακομιστῆς
 προσβύτερος ἔφη κατασπειραὶ τὸν λόγον τῷ πλήθει
 τῆς Μεγαλοπόλεως, τῆς ὑποθέσεως χάριν ἣς ἀφίκετο,
 τὸν τε νοῦν τῶν πρὸς ἡμᾶς γραμμάτων διεπόρθησε
 τοῖς λαοῖς, ὥστε συγχύσεως μικροῦ δεῖν τὸν ὄχλον
 πάντα ἀναπλησθῆναι. Τότε δὲ, τότε θορυθηθεὶς ἐγὼ,
 καὶ τὸν ὑπὲρ τῶν μεγίστων κίνδυνον ὑποπεύσας,
 καὶ περὶ τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα γενόμενος, περὶ

quiescimus necessitate in eo quod minus ex senten-
 tia nostra processit, utilitatem justitiæ præponentes;
 et cogitationibus nostris ad populi concordiam in-
 clinati, canonibus quidem Patrum detrimentum
 nullum afferimus. exactæ autem verborum obser-
 vationi universi orbis pacem præferimus. Non
 ignoro equidem et beatum Paulum, cum ecclesia-
 sticas ederet constitutiones, sapienter occasionibus
 provida dispensatione usum esse. Scio etiam, qui in
 202 sanctorum numero censetur patrem tuum apo-
 stolicum Theophilum, in confusione et turba a Græcæ
 superstitionis studiosis excitata, exactam ad breve
 tempus observationem paci posthabuisse. Maximæ
 enim quæque urbes pelago fluctibus exagitato per-
 similes, ex sententia civium non tam summa legum
 B et constitutionum observatione, quam expeditissimis
 consiliis atque judiciis, ad pacem et concordiam
 facientibus, regi atque administrari solent. Qua vero
 de causa litteras hæc scribam accipe. Novit sanctitas
 tua, ac potius illis ipsis oculis intuetur, quibus qui
 in sanctis est, Pater noster Theophilus, conspexit,
 qualis et quam ingens turba magnam hanc invase-
 rit urbem, atque ut in ea sanctior fides et pietas,
 ne funditus erueretur, periclitata sit; adeo etiam,
 ut populus majore ex parte per factionem scissus,
 extra muros conventus egerit: et plerique sacerdotes
 et collegæ nostri episcopi, a mutua communione de-
 sciscentes, bonam plantationem Domini Jesu Christi,
 parum abest quin evulserint, pacis commoditate
 scilicet aliquantulum distracta. Sed enim multo sane
 labore, multo sudore, et periculis multis despera-
 tionis plenis, plurima et maxima quæque commu-
 nium Patrum nostrorum atque etiam pietatis tuæ
 precibus et conspiratione sopita sunt mala. Et turba
 quidem illa conquievit, concordia verò et serena
 tranquillitas in orbis universi Ecclesiis obtinet. Cum
 vero nonnulli nomen tantum beati Joannis mysticis
 tabulis inscribi vellent, beatus episcopus Alexander,
 Antiochenum istum dico, Constantinopolim venit,
 et multa ore confidenti verba fecit, vehementerque
 excitare populum voluit, ut vel nobis invitibus, neces-
 sario ejus quem diximus, nomen ita inscriberetur.
 Quam rem accurate prorsus pietati tuæ ministri
 Dei religiosissimi diaconi, Petrus et Ædesius expo-
 D suerunt. Præterit tempus longum, et nos necessi-
 tate ea quæ a populari rerum administratione pro-
 venit, premi incipiebamus, neque tamen quidquam
 schismatis et dissidii reliquias curabamus: cum
 ad nos ex Oriente Dei amantissimus episcopus Aca-
 cius litteras dedit, religiosissimum antistitem An-
 tiochiæ Theodotum a populo, ut nomen Joannis in
 sacras tabulas referret, coactum esse, ut veniam
 rei ei quam necessitate ille adductus fecisset, da-
 remus, petens. Et tum bonus ille qui litteras ad nos
 pertulit presbyter, 203 causam adventus sui indi-
 cans, rem hanc in vulgus magnæ urbis propalavit, et
 sententiam datæ ad nos epistolæ populo vulgavit,
 adeo ut parum abfuerit quin tumultu plebis uni-
 versæ urbis repleta sit. Ibi vero ego, ibi demum

perturoatus, et ue rebus maximis discrimen summum veritus, piissimum imperatorem adii, et cum eo de pace et tranquillo rerum statu egi. Atque ille nihil esse periculi aut incommodi respondit, si defuncti viri nomen, tranquillitatis, pacis et populi concordiae gratia inscriberetur. Itaque ego ea re persuasus, (quomodo enim necessitate praeventus id non facerem?) ne religionis nostrae res ex multitudinis arbitrio, exemplo uno permissa, penderent, neve urbem ipsam populari administrationi assuefaceremus, nomen id in album referri jussi; quare, ut equidem puto, neque in sacros canones commisi, neque iudicio Patrum fraudem feci. Mentio namque ejus fit cum defunctis non solum episcopis, sed et presbyteris, diaconis et laicis ipsis, mulieribusque, cum quibus omnibus nobis sacerdotii communicatio, aut earum rerum quae in sacra mensa mystice percipiuntur, participatio non est. Magna enim est inter defunctos et superstites differentia, ita ut etiam libri, propter differentem eorum quorum memoria conservatur statum, discreti sint. Nihil enim Davidi obfuit honorifica Saulis sepultura, neque apostolis Ariti impietatis sectator Eudoxius, sub eadem sanctiore sacrificii ara positus; neque Paulinus et Evagrius Ecclesiae, qui schismatis et dissidii duces in Ecclesia Antiochena fuere, quod post obitum, non paucis hinc ab annis, propter populi pacem et concordiam mysticis tabulis sunt inscripti. Quam ob causam ipse quoque Aegypti Ecclesiis, Ecclesiarum orbis totius pacificandarum gratia, ut mortui illius nomen inscribant, praecipere: ita enim cum Patrum canones non transgrediendi, tum Ecclesiarum simul omnium concordiam plurimi facies. Te vero ea nobis, quae convenit, rescripturum esse, ad communem consensum et fraternitatem respicientem, persuasum habeo. Fraternitatem, quae tecum est, omnem, ego quique mecum sunt, salvare jubemus.

εἰρήνης, καὶ τῆς εὐσταθείας ἱποιοῦμην τὸν λόγον. Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο μηδὲν εἶναι βλάβος γράφειν ἀπεληλυθότος ἀνδρὸς ἄνομα, ὑπὲρ τῆς εὐσταθείας καὶ τῆς τῶν λαῶν ὁμονοίας τε καὶ εἰρήνης. Καὶ τοίνυν ἐγὼ τοῦτοις πεισθεὶς, (καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἐμελλον προφθάσας τὴν ἀνάγκην;) ὥστε μὴ γενέσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς ἀκολουθίαν τοῦ πλήθους, μήτε μὴν ἐθ.σθῆναι εἰς δημοκρατίαν τὴν πόλιν, γραφῆναι παρασκευάσα τὴν προσηγορίαν· οὐδὲν, ὡς οἶμαι, οὔτε εἰς αὐτοὺς τοὺς κανόνας ἡμαρτηκῶς, οὔτε μὴν τῇ κρίσει τῶν Πατέρων διαλυμνηνάμενος. Μνημονεύεται γὰρ μετὰ τῶν ἀπεληλυθόντων οὐ μόνον ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, καὶ λαϊκῶν, καὶ γυναικῶν, πρὸς οὓς ἅπαντας οὐκ ἔστιν ἡμῖν κοινωμία ἱερωσύνης, οὐδὲ μετάδοσις τῶν ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης μυστικῶς τελουμένων. Πολὺ γὰρ τὸ μέσον τῶν ὑπελθόντων τὸ πέρας, καὶ τῶν ἐπι ὑπὲρ γῆς τυγχανόντων ὥστε καὶ συνδιακριτέσαι τὰς βίβλους πρὸς τὴν τῶν μνημονευμένων κατάστασιν. Οὔτε γὰρ τι τὸν Δαβὶδ ἐβλαψεν ἡ ἐπιτομή τοῦ Σαουλ κηδεῖα· οὔτε τοὺς ἀποστόλους ὁ τῆς τοῦ Ἀρείου ἀσεθείας ὀπαδὸς Εὐδόξιος, ὑπὸ τὸ αὐτὸ θυσιαστήριον κείμενος· οὔτε Παυλῖνός τε καὶ Εὐάγριος, οἱ γενόμενοι ἀρχηγέται τοῦ ὀχίσματος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας, ὅτι μετὰ θάνατον, πολλὸς ἐξότου χρόνος, τοῖς μυστικῶς διπτύχοις διὰ τὴν τῶν λαῶν εἰρήνην τε καὶ ὁμόνοιαν ἐνεγράφησαν. Διόπερ καὶ αὐτοὺς κέλευσόν ἐγγραφῆναι τὴν προσηγορίαν τοῦ ἀπεληλυθότος, ταῖς κατ' Αἰγυπτῶν Ἐκκλησίας, τῆς οἰκουμένης χάριν εἰρήνης· μήτε Πατέρων λῶν κανόνας, καὶ τὴν ὁμόνοιαν πασῶν ὁμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν περὶ πλείστου ποιούμενος. Ὅτι δὲ καὶ ἡμῖν γράψαις τὰ πρόπαντα, πληροφόρημαι, πρὸς τε τὴν ὁμοψυχίαν καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος ἀποδιέπων. Πᾶσαν τὴν σὺν σοὶ ἀδελφότητα ἐγὼ τε καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύομεν.

204 EPISTOLA LXXVI (ol. LVII).

CYRILLI AD ATTICUM.

Atticum ob Joannis Chrysostomi nomen diptychis insertum reprehendit (1).

Lectis quae a pietate tua ad me missae sunt, litteris, Joannis nomen sacris inscriptum esse tabulis intellexi. Ubi vero eos qui inde ad nos venere, interrogavi, non in laicorum, sed episcoporum catalogo ascriptum esse audivi. Porro dispicienti mihi atque in animo reputanti an qui hoc fecere Nicænorum Patrum decreta sequantur, et aliquantum mentis luminibus in magnam illam synodum intentis, universum sanctorum illorum Patrum collegium, quibusdam veluti oculis renuere, et viribus

(2) Τοῖς παρὰ τῆς σῆς θεοφιλείας ἐπισταλμένοις ἐν τυχῶν, ἐγγεγράφηαι μὲν τὴν Ἰωάννου προσηγορίαν, ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐμάνθανον δέλτοις. Ἐρωτήσας δὲ τοὺς ἐκεῖθεν ἦγοντας, ἐπιθυμῶν οὐκ ἐν τοῖς τῶν λαϊκῶν καταλόγοις, ἐν δὲ τοῖς τῶν ἐπισκόπων ἐντετάχθαι αὐτήν. Διασκοπούμενος δὲ καὶ κατ' ἐμαυτὸν ἐνοῶν, εἰ ταῖς τῶν Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ἀκολουθοῦσι ὁδοῖς οἱ τοῦτο πεπραχότες, καὶ βραχὺ τι τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν πρὸς τὴν μεγάλην ἐκείνην ἀνατείνας σύνδοτον, ὅλην ὁρῶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐκείνων τὴν ὁμή-

(1) Postea tamen, a S. Isidoro Pelusiota ad mitiora consilia inductus (an. 417.—Isid. epist. 1, 370), cum episcopis Aegypti consensus ut memoria S. Joannis Chrysostomi in integrum restitueretur, eumque dehinc summa veneratione prosecutus est.

(2) Haec epistola cum superiori ad annum 415 spectat, et juxta temporum rationem Cyrilli epistolis praemittenda foret. Sed vide Bolland. in *Vita Cyrilli*, hujusce editionis tom. I, col. 22. Edit.

γυριν ὡσπερ τιον ὀφθαλμοῖς ἀνανεύουσιν, καὶ παντὶ ὀφθαλμῷ διακωλύουσιν ἡμᾶς εὐεργετῆρας εἰς τὴν ἐπὶ τοῦτο συναίνεσιν. Πῶς γὰρ τοῖς ἱερεῦσι Θεοῦ συντατάσσεται, καὶ τὸν ἐκείνων φορέσει κληρὸν, ὁ τῆς ἱερατείας ἐκβεβλημένος; Πῶς δὲ ἐν καταλόγοις ἔσται λειτουργῶν, ὁ τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιβόλων ἕξω θεαίς; Ἄν-ἀξιον γὰρ ἡμᾶς ἢ μηδὲν εἶναι λέγειν τὸ τῆς ἱερατείας ὄνομα, καὶ πρᾶγμα κοινὸν εἶναι· πᾶσι, τὸ μόνους τετηρημένον τοῖς εἰς τοῦτο καλούμενοις· ἢ εἰ πολὺ τι τὸ διατειχίζον ἔστιν ἱερωσύνην καὶ λαὸν, μὴ μιγνύειν τὰ ἅμικτα, τηρεῖν δὲ ἐν τῇ οἰκείᾳ τάξει τῶν εἰρημένων ἕκαστον, καὶ τῆς αὐτῷ πρεπούσης τιμῆς ἀξιοῦν. Πῶς ὄν ἐν ἐπισκόποις ὁ λαϊκός, ἢ πῶς ἐν τοῖς γνησίοις ὁ μὴ τοιοῦτος ἀναφανείς; Τιμησον, παρακαλῶ, τοὺς ἐπὶ λαμπροῖς καὶ μεγάλοις τοῖς κατορθώμασι μαρτυρηθέντας, μὴ ὕβρισης τὸν ἄγιον τῶν Πατέρων χορὸν. Ἐννοεῖ παρόντας ἔτι καὶ συνδιαιωμένους, πῶς ἂν ἐπὶ τῷ γεγονότι διατέθησαν. Ἄρ' οὐχὶ πάσης ἀναπεκλήσθαι λύπης εἶπον ἂν εἰκότως, εἰς τὴν ἴσην αὐτοῖς τάξιν εἰσφερομένου τοῦ καθηρημένου; Ἄλλ' οἶμαι καὶ αὐτὴν τοῦτο πεπεισθαι τὴν σὴν θεοσεβείαν. Διὸ δὴ σέβειν αὐτοῖς τε καὶ ἡμῖν τῆς ἀηθίας τὴν πρόφασιν. Αὐσον τῆς ἀπάντων κατηφείας τὴν ὑπόθεσιν. Τὸ μὲν γὰρ εὐμεταχειρίστως τὰ παρεμπύπτοντα διοικεῖν, καλὸν ἂν εἴποιμι καὶ σοφόν· τότε δ' ἔσται σοφόν. ἂν μὴ τι βλάβος εἰσφέρῃ. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ περ μαίριονα τὴν Χριστοῦ ποιμνὴν ἀποτελοῦμεν, τοὺς ἐν ταῖς αἰρέσεσι προσλαβόντες ἑσμούς, καὶ εἰ τῆς οἰκείας μὴ μεταθεῖν πλάνης, διὰ τοῦτο χρῆ πάντως, οἰκονομικῶν τινα καὶ ἀπεριέργαστον εἰρήνην ἀσπάζεσθαι, πρὸς οὓς ἔστι κρείττων ἢ μάχη. Ἔργον δὲ ὄντως οἰκονομίας ἔστι, τὸ δοκεῖν ἕσθ' ὅτι βραχὺ τι τοῦ πρόποντος ἐξίστασθαι λόγου, μετὰ τοῦ τὴν ἐν τοῖς χρησίμοις παρατεῖσθαι ζημίαν. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τοῖς πᾶσιν ἐγένετο πάντα· οὐχ ἵνα κερδάνῃ μὲν τι βραχὺ, ζημιωθῇ δὲ μέρος, ἀλλ' ἵνα πάντας κερδήσῃ. Ἰδόμεν τοίνυν διὰ ταύτης τῆς ἐρεύνης τῆς ἐν τοῖς πράγμασι βαδίζοντες, εἰ μὴ πλείον ἔχει τὸ βλάβος ἢ ὑπόθεσις τῶν δοξάντων εἶναι χρησίων. Τοσοῦτος ἤδη διηκπεύει χρόνος τῆς σῆς θεοσεβείας διεπούσης τὸν θρόνον· καὶ οὐδαίς ἔστιν ὁ συνάγεσθαι παραιτούμενος. Ἄλλ' εἰ καὶ ποὺ τινες περὶ τὴν ἀρχὴν φιλονεικότερον πράττοντες ἑαυτοὺς ἀπεμέριζον, καὶ οὗτοι κέκληνται διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἰσχύν τε καὶ χάριν. Τῶν δὲ ἐν τέλει, τίς ὁ μὴ τῆς σῆς εὐλαθείας ἀκρωόμενος; Τίς δὲ ὁ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ἕξω μεμενηκώς; Οὐκ ἔστιν οὐδαίς. Μὴ γὰρ δολὴ ὁ Θεός. Τίνα τοιγαροῦν ἀνασώζων, ἢ εἰς τὸ συνάγεσθαι καλὸν, ἔλην ἕξω θεός τῶν τῆς Ἐκκλησίας περιβόλων, τὴν τε Ἀγγυκτον, Αὐγουσταλιτικὴν, καὶ Ἀρχαδίαν, καὶ Θεβαίδα, καὶ Λιβύην, καὶ Πεντάπολιν, καὶ τοσαύτας Ἐκκλησίας λυπεῖς; ἵνα μηδένα κερδάνῃς· πάντας γὰρ προεκέρδανε τοῦ Σωτῆρος ἢ χάρις. Καὶ ἀνατίθειμι τὸν ἐπὶ τοῦτο πόνον τοῖς τῆς σῆς θεοσεβείας διδάγμασι. Μὴ τοίνυν κατηγόρει σαυτοῦ τοὺς ἀπὸ φιλονεικίου γνώμης μεμαρισμένους, καὶ μὴ καταδοχομένους πρὸς τὸ ἐπ' ἐκείνῳ δίκαιον κρῖμα. Ἢ γὰρ

A omnibus, quominus ad rem eam comprobendam accurram, obsistere videtur. Quomodo namque inter sacerdotes Dei censebitur, illorumve feret sortem, cui sacerdotalis dignitas abrogata est? Quomodo vero in catalogo sacrorum ministrorum erit, qui ecclesiasticis mœnibus ejectus est? Aut enim professione nostra indignum est, ut sacerdotii nomen nihil esse, et rem ipsam communem omnibus esse, quæ tamen eis solis qui ad eam vocati sunt, asservata est, dicamus: aut si magnum quiddam est, quod sacerdotalem functionem a populi multitudine dirimit, non miscenda quæ misceri non possunt, sed eorum quæ diximus quodvis in ordine suo conservandum, et honore debito cohonestandum nobis erit. Quomodo igitur aut inter episcopos B laicus, aut inter germanos et legitimos, qui talis non sit, consistet? Honora, te hortor, eos qui magnarum et splendorum recteque actarum rerum tulere testimonium, ne contumelia sanctum Patrum chorum afficias. Considera eos qui superstites adhuc in vita manent, quomodo rem hanc acceperint. An non illi dolore se omni repletos esse recte dicant, si in eundem cum eis ordinem, is cui dignitas adempta est referatur? Verum id pietati quoque tuæ persuasum esse puto. Quamobrem et illis et nobis mœroris abole causam. Tolle omnium tristitiæ occasionem. Nam facile et expedite ea quæ præter opinionem accidunt, disponere et administrare, boni et sapientis esse dixerim: sed tum demum, cum nihil detrimenti afferat. Non enim, quamvis gregem Christi propagare, frequentioreque efficere studeamus, examina hæresium, 205 si errorem suum non repudient, recipimus. Et proinde non omnino prompta quadam dispensatione facilem cum eis complecti pacem debemus, adversus quos pugnare præstat. Dispensationis sane laudatæ opus fuerit, si quandoque ita a debita ratione deflectere videamur, ut in rebus utilibus et commodis detrimentum evitemus. Sic et beatus Paulus omnibus factus est omnia²², non ut exiguum quiddam lucrifaceret, partem autem quampiam damno afficeret, sed ut omnes lucraretur. Videamus ergo, ejusmodi rerum investigationi insistentes, an non plus huic causæ insit mali, quam illa videatur habere boni. Tot jam præteriere anni, ex quo pietas tua thronum D suum tenuit: neque quisquam est qui conventus in Ecclesia tuos vitet. Quin etiamsi ab initio nonnulli dissidendi amore seipsos ab illis segregarunt, tamen et illi per vim et gratiam Christi revocati sunt. Ex magistratibus vero quis non pietatis tuæ dictis audiens est? Quis ob hanc ipsam causam est qui extra Ecclesiam maneat? Nemo profecto est. Non enim hoc det Deus. Itaque quemnam ad salutem revocans, aut ad legitimos in Ecclesia conventus reducens, quin omnem potius Ecclesiæ mœnibus ejiciens Ægyptum, regionem etiam Augustalem, et Arcadium, et Thebaiden, et Libyam, et Pentapolim,

²² I Cor. ix, 22.

et tot Ecclesias dolore afficis? non ut quemquam lucrifacias: omnes namque lucrifecit gratia Servatoris. Remitto te hac in re ad ipsam pietatis tue doctrinam. Ne igitur contra te ipsum celebres atque illustres eos qui adversandi studio in partes discessere, neque unquam justum de seipsis iudicium accipiunt. An ita connivere et cessare nos pietas tua suspicatur, ut non diligenter de præclara fama tua, et quomodo Servatoris greges regantur atque manuducantur, inquiramus? Una namque hæc, etiamsi locorum intercapedine disjuncti sint, episcoporum est cura. Sed enim ne in hoc prolixior esse, et pietati tuæ contraria sentire videar: esto ut pauci admodum sint adhuc seditiosi, qui se pro illius malignitate periculo exponunt: apud nos autem tot sunt Ecclesiæ quæ de Joanne decreta obtinere debere contendunt. Quibus igitur suffragari æquum est? Quinam ut lætentur, Deo placitum est? Illine qui Joanni patrocinantur, cum tanta designaverit: au qui pœnam homini irrogarunt ei qui, cum alios dolore afficeret, pro nihilo **206** duxit? Quod si concordiam Ecclesiarum conservare minime contemnendum videtur: solve id, rogo, quod eam scindit. Mitte gladium in vaginam suam. Jube ex episcoporum nomenclatura Joannis nomen eximi. Nam si parvi id facimus, et dicimus non afferat dolorem apostolorum choro Judas proditor, in eodem cum illis ordine census: Judæ autem nomine in eorum numerum relato, quo deinde loco Matthias nobis ponetur? Cum igitur nemo Matthia ejecto apostolorum choro Judam ascripserit, maneat et servetur, hortor, post celebris memoriæ Nectarium, secundus laudatissimi Arsacii gradus, ne quid per vim perperam et illegitime inductum memoriam beati viri explodat. Sed pauci fortasse hoc ægre ferunt; permitte autem mihi ut libere quæ volo dicam. Omnes equidem salvos fieri optem. Si quis vero imperitia sua ab Ecclesia secedit, et illius constitutionibus refragatur, quæ ejusmodi hominis est jactura? An non ipse quoque Servator, nos id ipsum docens, et formam in omnibus proponens, conducibilia quidem ad eos qui eum accesserunt locutus est, inobedientes autem et renuentes discedere permisit? Atque tantum abest ut aliquam talium hominum rationem habuerit, ut etiam ad ipsos dixerit discipulos: « An et vos abire vultis? » Obsequentibus sane multam nos impendere curam æquum est. Adversarium autem et inobediens malevolentiam ipse suam accuset, medicinam odio habens. Audiet ille vero justum iudicem, dicentem: « Quandoquidem locutus sum, et non obedivistis; et extendi sermones, et animum non advertistis, » et quæ sequuntur. Nos quidem, qui docemus quibusnam rebus aliquis laudem sibi apud Deum paret, studiose admodum id facere atque instituere decet, atque cum Paulo resistentibus dicere: « Obsecramus per Christum, reconciliamini Deo, » inobe-

εις τοσούτων νουτάζειν ἡμᾶς ὑπέληφεν ἡ σὴ θεοσεβεία, ὥστε μὴ πειραῖσθαι μανθάνειν ἐσπουδασμένως, τὰς τε σὰς εὐδοκίμησεις, καὶ ὅπως τὰ τοῦ Σωτῆρος χειραγωγεῖται ποίμνια; μία γὰρ ἡ τῶν ἱερέων φροντίς, καὶ εἰ τοπικῶς διηρήμεθα. Ἄλλ' ἵνα μὴ δοκοῖην ἐπὶ τούτῳ διατείνεσθαι λίαν, καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς σῆς εὐλαβείας φρονεῖν ἐναντία· Ἐστωσάντινες ὀλίγοι κομιδῇ διαστασιάζοντες, ἔτι καὶ τῆς ἐκείνου κακίας προκινδυνεύοντες, τοσαῦτα δὲ παρ' ἡμῖν Ἐκκλησίαι, ὅτι χρὴ τὰ ἐπ' ἐκείνῳ δεδογμένα κρατεῖν διύχουριζόμεναι. τίσιν οὖν τὴν ψῆφον ἀπονέμεσθαι δίκαιον; τίνας δὲ εὐφραίνεσθαι μᾶλλον ἀρέσκει Θεῷ; τοὺς ἐκείνῳ συνηγοροῦντας τοιαῦτα πεπραχότι, ἢ τοὺς ἐπὶ τιμῆς ἐγνωνκότας, ᾧ τὸ λυπεῖν λελόγισται παρ' οὐδέν; Εἰ τοίνυν τὸ σώζεσθαι τὴν ὁμόνοιαν τῶν Ἐκκλησιῶν οὐκ εὐκαταφρόνητον φαίνεται, λύσον τὸ τέμνον ταύτην, παρακαλῶ. Βάλλε τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην αὐτῆς. Κέλευσον τοῦ καταλόγου τῶν ἐπισκόπων ἐξαιρεθῆναι τὴν Ἰωάννου προσηγορίαν. Εἰ γὰρ οὐδὲν εἶναι τοῦτο λογιούμεθα, μὴ λυπεῖτω τὸν τῶν ἀποστόλων χορὸν ὁ προδότης αὐτοῖς συγκατατατόμενος· εἰσπρηρομένης δὲ τῆς Ἰουδα προσηγορίας, τοῦ λοιποῦν ἡμῖν ὁ Μαθθίας γε κείσεται; Εἰ τοίνυν οὐδεὶς τὸν Μαθθίαν ἐκβαλὼν ἐγγράφοι τὸν Ἰούδαν τῶν ἀποστόλων χορῷ, μενέτω καὶ σωζέσθω, παρακαλῶ, μετὰ τῆς αἰδέμιου μνήμης Νεκταρίου, δευτέρου ὁ τοῦ πανευφήμου Ἀρσακίου βαθμὸς· ἵνα μὴ τι βίᾳ παρεισαχθῆν ἐξώση τοῦ μακαρίου τὴν μνήμην. Ἄλλ' ὀλίγοι τυχὸν ἐπὶ τούτῳ δυσχεραίνουσι· δίδου μοι μετὰ παρρησίας εἰπεῖν. Πάντας μὲν εὐχόμεθα σώζεσθαι. Εἰ δὲ τις ἐξ οικείας ἀμαθίας χωρίζεται, καὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἀντιτείνει θεσμοῖς, τίς ἡ τούτου ζημία; Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ διδάσκων ἡμᾶς τὸ τοιοῦτον καὶ τύπον ἐν πᾶσι τιθεῖς, ἐλάλει μὲν τοῖς προσιούσι τὰ συμφέροντα, ἀπειθοῦντας δὲ καὶ ἀνανεύοντας ἠφείλει χωρίζεσθαι; Καὶ τοσούτον ἀφεισθήκει τοῦ ποιεῖσθαι τίνα τῶν τοιούτων λόγον, ὡς καὶ πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν τοὺς μαθητάς· « Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; » τοῖς μὲν εὐπειθέσι πολλὴν τίνα δίκαιον ἀπονέμεσθαι παρ' ἡμῶν τὴν φροντίδα. Ὁ δὲ δυσμενῆς καὶ ἀνήκοος τὴν αὐτοῦ κακόνοιαν αἰτιάσαιτο, μισήσας τὸ θεραπεύεσθαι. Ἀκούσεται δὲ παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ· « Ἐπειδὴ ἐλάλουν, καὶ οὐχ ὑπήκουσατε· καὶ ἐξέτεινα λόγους, καὶ οὐ προσείχετε, » καὶ τὰ τούτοις ἐξῆς. Ἡμῖν μὲν γὰρ τοῖς διδάσκουσι τὰ ἐφ' οἷς ἂν τις εὐδοκίμοιῃ παρὰ Θεῷ, καὶ λίαν ἐσπουδασμένως εἰσηγεῖσθαι πρέπει· καὶ τοῖς ἀντιτείνουσι λέγειν μετὰ τοῦ Παύλου· « Δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ Θεῷ, » τοὺς δὲ ἀπειθοῦντας λοιπὸν ἀνατιθέμεν τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει λέγοντες· « Ἰατρεῦσαμεν τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἐλάθη· ἐγκατελίπομεν αὐτὴν ὅτι ἤγγικεν εἰς οὐρανὸν τὸ κρῖμα αὐτῆς. » Οὐκ ἀκόλουθον τοιγαροῦν διὰ τῶν τινων ἀντιλογίας, εἴπερ τινὲς ὅλιγοι εἰσὶν, ἐκ βάρων ὡσπερ κατασεῖσθαι τοὺς τῆς Ἐκκλησίας θεσμούς, λαϊκοῦ συστατομένου τοῖς ἐν ἱερατείῳ διαπρέψασιν, καὶ ἐν ἑαυτῷ μέτρῳ τιμῆς εἰσβαίνοντος. Μὴ γὰρ δὴ

²² Joan. vi. 67. ²³ Joan. vi. 68. ²⁴ II Cor. v. 20.

τοῦτο καλεῖσθαι οἰκουμένην τινὰς εἰρήνην, ἀλλὰ ἄλλον κατατομήν. Ἐγὼ γὰρ τότε φημι κρατύνεσθαι τὸ τῆς εἰρήνης ὄνομα καὶ πρᾶγμα, ὅταν μὴ ταῖς τῶν ἁγίων γνώμαις ἀντιτατῶμεθα, μήτε τοῖς ἐκείνων ἀντιπράττωμεν ὅροις. Οὐ γὰρ, εἰ τινὰς τῶν κατὰ τὴν ἐφάν εὐλαβεστάτων ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων ὁ μακάριος Ἀλέξανδρος, θρασύστομος ὢν ὄντως, κατὰ τῆς σῆς θεοσεβείας φωνήν, παφανάκιζε καὶ συναρπάσας εἶλεν εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ συναίνεσιν, διὰ τοῦτο πάντως καὶ κρατεῖν ὀφείλει τὸ νόσημα, καὶ ταῖς ἀπάντων καταδόσκεισθαι ψυχαῖς· ἀλλὰ μᾶλλον οἶά τις λήμη τὸν τῆς Ἐκκλησίας ὀφθαλμὸν παραλύουσα, παρ' ὁμῶν ἐκκαθαίρεσθαι· ἵνα δὴ πάλιν ὀρθῶς πρὸς τοὺς τῶν Πατέρων ὅρους ἀποδίδεπουσα, δικαίως ἀκούῃ περὶ Χριστοῦ· «Οἱ ὀφθαλμοὶ σου περισσότεραί.» Δέδεγμαί· ὃν γράμμα κάγω παρὰ τοῦ εὐήροτατου καὶ θεοφιλεστάτου Ἀκακίου· ἔνθα τὸν εὐλαθέστατον τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον ἠναγκάσθαι παρὰ τινῶν δι-ισχυρίζεται, τὴν Ἰωάννου μὴμην ἐπιτελέσαι· καὶ δάκνεσθαι μὲν ἐπὶ τούτῳ σφόδρα, λύσιν δὲ τίνα τῶν ἐκ προπετείας εὐρασθαι ζητούντα, καὶ γράμματα περὶ τούτου κομίσασθαι βουλόμενον παρὰ τε ἡμῶν καὶ τῆς σῆς θεοσεβείας, σαφῶς διαγορεύοντα, μὴ συναπάγεσθαι τισι, μὴδὲ εἰκειν τοῖς τοιαῦτα συμβουλεύουσιν. Ἄλλ' οἱ πρὸς θεραπείαν κεκλημένοι (δίδου γὰρ μοι λέγειν μετὰ παρρησίας πονέσαντι τὴν ψυχὴν) τραυμάτων προσθήκη μὴ γενώμεθα· ἵνα καὶ τὸ εἶναι παρακολούθημα τῆς ἐτέρων προπετείας ἀποφύγωμεν. Θαυμάζω δὲ κάκεινο, εἰ τοσοῦτος ὢν εἰς πολυλογίαν ὁ μνημονευθεὶς Ἀλέξανδρος, καὶ χρόνον οὐ μικρὸν διατρέψας ἐκεῖσε, οὐχ ὅπως ἰσχύσας ἀναπεῖσαι τινὰς πρὸς τοῦτο φαίνεται· εἰς δὲ γραμμάτων διακομιστῆς τοσοῦτον ἰσχυσεν, ὡς τεθρύλληται, ὥστε δῆμον ἀνάψαι τοσοῦτον, καὶ κατηνασμένην ὑπόθεσιν χρόνῳ μακρῷ διεγείρει πάλιν· ὅπερ ἐστὶ παντελῶς ἀπίθανον. Ἄλλ' ἔστω καὶ τοῦτο καὶ πιστευέσθω γενόμενον· ἀλλ' οἶδα τὴν σὴν θεοσεβείαν ἀριστεύουσαν ἐν λόγοις. Διδάξεις πάντως τὰ θέοντα τοὺς τεθορυθημένους. Ἐχεις ἀρκούσαν τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων τὴν χάριν. Πίσεις, οἶδα, καὶ τοὺς εὐσεβεστάτους βασιλεῖς, ἀγαπᾶν συνήθως τὸ τοῖς κανόσι δοκῶν. Εὐσεβεὶς γὰρ ὄντες καὶ φιλόχριστοι, θεσμοῖς ἰδίοις ἐπιτρέψουσι διοικεῖσθαι τὰς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς πατρῴας ἀρετῆς ὑπάρχοντες ζηλωταί, τὰ ἐκείνων μιμήσονται. Μὴ ταττέσθω τοιγαροῦν ὁ ἐκβεβημένος Ἰεχονίας μετὰ Δαβὶδ τε καὶ Σαμουὴλ τῶν προφητῶν· μὴδὲ εἰ τισιν ἀδίκως ἔδοξε τὸ Εὐδοξίου λείψανον ἐν αὐτοῖς ἀποταθεῖσθαι τόποις· διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τὸν ἀνίερρον ὡς ἱερὸν εἰσφέρομεν. Ἐχρήν γὰρ δήπου μᾶλλον κάκεινο διόρθωσιν ἐπιζητεῖσθαι παρ' ἡμῶν, οὐκ αὐτὸν μορφοῦσθαι τὰ δεύτερα. Καὶ ταῦτά φαμεν οὐχ ὡς ἐπεμβαίνοντες τῷ κειμένῳ· μὴ γὰρ δοτὴ θεός· οὐδὲ ἐπιχαίροντες, ὡς γέγραπται, τοῖς ἀλλοτρίοις κακοῖς· οὐ γὰρ οὗτος Χριστιανῶν σκοπός· ἀλλὰ τῆς πρὸς ἄνθρωπον συμπαιθείας, τὸ τῇ Ἐκκλησίᾳ συμφέρον πράττοντες, καὶ τῶν ταύτης κανόνων οὐδὲν ἠγούμενοι προτιμότερον. Εἰ μὲν ἐξῆν οὐδὲν μὲν τούτοις λυμῆνασθαι, κατατάττειν δὲ ἐν

A dientes vero potestati Dei commendare, illud usurpantes : « Curavimus Babylonem, sed sanata non est : relinquamus eam, quoniam pervenit in caelum iudicium ejus ».⁵⁶ Consequens igitur non est, propter adversos quorundam sermones, siquidem prorsus aliqui sunt, funditus sanctiones ecclesiasticas convelli, ut laicus sacerdotali dignitate enitentibus accenseatur, et honorem eundem consequatur. Neque enim hoc communem orbis universi pacem, sed concisionem potius quidam vocent. Ego quidem tum demum obtinere **207** debere et nomen et rem ipsam pacis censo, cum sanctorum sententia non adversemur, neque illorum decretis repugnemus. Quod si enim beatus Alexander, confidentis prorsus oris vir, juxta pietatis tuae verba, aliquos ex religiosissimis fratribus et collegis nostris Orientalibus episcopis inani dictorum fuco decepit, et ad hujus rei comprobationem raptos pertraxit, non propterea morbus hic prorsus obtinere, et animas omnium depascere, sed potius veluti quaedam lippitudo, Ecclesiae oculum infestans, a vobis repurgari debet; ut illa rursus directe ad Patrum decreta respiciens, merito a Christo audiat : « Oculi tui columbae ».⁵⁷ Accepi et ego a Dei amantissimo, qui ad extremam feliciter pervenit senectutem, Acacio litteras, in quibus religiosissimum Antiochiae antistitem vi coactum a quibusdam esse, ut Joannis memoriam celebraret, asseverat : atque illud praeterea aperte commemorat, valde eum virum ea in re dolore affectum fuisse, viamque qua a tam praefracta audacia liberaretur quaesivisse : et litteras hac de causa a nobis et pietate tua, ne simul cum quibusdam in eundem errorem duceretur, neve ejusmodi consilia agitantibus cederet, impetrare voluisse. At nos, qui ad curam et medicinam faciendam vocati sumus (da enim hoc mihi, ut pro animi mei dolore libere dicere possim), ne accessio vulnerum flammis, sed potius opinionem eam, qua temeritatem aliorum secuti esse videri possimus, fugiamus. Demiror vero hoc quoque, si Alexander, quem diximus, tam ad dicendum promptus et copiosus, et qui non parvo tempore vobiscum isthic versatus sit, aliquos ad hanc rem suasionem sua adducere non potuisse visus est, quam tabellarius unus efficere tantum, sicuti rumoribus fertur, potuit, ut populum commoverit, causamque tempore longiore sopitam denuo excitavit : quod omnino est incredibile. Verum sit hoc quoque, et ita factum esse credatur : sed novi pietatem tuam praeclearam in eloquentia esse. Docebit ea prorsus quae opus est, homines ad tumultum excitatos. Uberem habes sacrarum doctrinarum gratiam. Per suadebis, scio, piissimis etiam principibus, ut more suo in canonum decretis acquiescant. Quod enim verae pietatis studiosi et Christi amantes sunt, constitutionibus suis Ecclesias administrari permittent, paternaeque virtutis aemulatores majorum exempli

⁵⁶ Jerem. II, 9. ⁵⁷ Cant. I, 14.

imitabuntur. Ne igitur **208** Jechonias rejectus cum Davide et Samuele prophetis censeatur : neque, si quibusdam inique placitum est, ut Eudoxii reliquias eo quo scripsistis reponerent loco, propterea nos quoque profanum ut sacrum in album referamus. Oportuit namque a nobis res illius corrigi, non illum nobis præscribere, et quæ post eum acta sunt constituere. Atque hæc dicimus, non quod jacenti et mortuo illi insultemus : non enim hoc det Deus ! neque quod alienis, sicuti scriptum est ⁸⁵, lætemur malis : non enim hoc Christianorum est consilium et institutum : sed id quod homini condolemus, ad utilitatem Ecclesiæ conferimus, canonibus illius nihil præstabilius esse ducentes. Si namque illos sartos tectos conservare, atque exauctoratum inter episcopos censere liceret, recte profecto, qui id quominus fieret impedirent, feri atque immites dicerentur. Quandoquidem vero altero obtinente, alterum consistere non posse necesse sit, sanctiones Ecclesiæ vincant : et ex sacro catalogo, qui sacrorum minister non est, moveatur. Hoc enim Ecclesias ad pacem servandam conjungit : hoc animorum consensum omnem perficit. Itaque illud nobis dato, ut pure nos conventus agere, et communicare cum pietate tua possimus : atque tu unius ejusque defuncti amorem, post eorum qui adhuc vivunt dilectionem, ac potius post Ecclesiæ sanctiones, habeas.

Ἐπισκόποις τὸν καθηρημένον, ἦν ἂν εἰκότως εἰπεῖν ἀγρίους τινὰς καὶ ἀνημέρους τοὺς τοῦτο γενέσθαι διακυλλύοντας. Ἐπειδὴ δὲ ἀνάγκη κρατοῦντος ἐνδὲ τὴν τοῦ ἑτέρου παραλύεσθαι δύναμιν, νικᾶτωσαν οἱ τῆς Ἐκκλησίας θεσμοὶ, καὶ ἀποχωρεῖτω τῶν ἱερατικῶν καταλόγων ὁ μὴ λειτουργός. Τοῦτο γὰρ συνάπτει πρὸς εἰρήνην τὰς Ἐκκλησίας· τοῦτο πᾶσαν ἡμῖν δημοφυλίαν ἀνεργάσατο. Δίδου τοιγαροῦν ἡμῖν, τὸ συνάγεσθαι καθαρῶς μετὰ τῆς σῆς ἰεσοσεβείας, ἐνὸς καὶ τούτου τελευτήσαντος ἀμείνω ποιούμενος τὴν πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας ἀγάπησιν, μᾶλλον δὲ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας θεσμοὺς.

EPISTOLA LXXVII (of. I.VIII).

AD DOMNUM.

Ut clericis Athanasii episcopi dyscolis per proprias litteras audientiam deleget, et si rei inventi fuerint, a sacris interdicit.

Domino meo dilectissimo fratri et consacerdoti **B** Domno, Cyrillus in Domino salutem.

Condolere nos fratribus necessarium est, quando quidam consacerdotum aliqua se passos affirmant, et hoc a propriis clericis, quos erat necessarium cubdere tanquam patribus cervicem, et esse subjectos secundum placitum Dei, et Ecclesiæ regulas talia decernentes. Hoc ergo præsumi, quovis modo turpissimum est. Tanta namque passum se dicit reverendissimus episcopus Athanasius, ut etiam congregata in regia civitate synodus lacrymas daret. Ait enim, quosdam clericos qui sub eo constituti sunt, in tantam audaciam prosiliisse, ut quod attinet ad præsumptionis vim, et expellerent eum a sacerdotio, et super eum **209** damnationis sententiam ferrent. Volunt enim œconomos Ecclesiæ, aut certe ecclesiasticarum rerum dispensatores ejicere, et quosdam alios sibi propria auctoritate constituere : super hæc autem etiam de sacris diptychis nomen ejus auferre, et alia quædam absurda, et sceleribus plena perpetrare, quæ subjectorum libellorum virtus noscitur continere. Quia vero nimis incongruum est, præsumi talia a clericis adversus episcopos proprios, et hæc despiciere nos impossibile est : dignetur tua sanctitas (si ab Antiochia longe est civitas, cujus gubernationem sortitus est memoratus religiosissimus episcopus Athanasius)

Κυρίῳ μου ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ Δόμνῳ, Κύριλλος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Συναγαγεῖν ἡμᾶς ἀδελφοῖς ἀναγκαῖον καὶ οἵτινες τῶν συλλειτουργῶν πεπονθέναι τι δισχυρίζονται, καὶ τοῦτο παρὰ κληρικῶν ἰδίων, οὓς ἦν ἀναγκαῖον ὑπέχειν, ἅτε πατρὶ, τὸν αὐθέν, καὶ ὑποτάττεσθαι κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ, καὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας κανόσι διηγορευμένοι. Τοῦτο πῶς οὐ τῶν αἰσχίστων ἐστὶ τολμώμενον; Τοιαῦτὰ φησι πεπονθέναι ἑαυτὸν ὁ εὐλαβίστατος ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος· ἔδωκε καὶ τὸ τῆς συναγωγῆς κατὰ τὴν βασιλεύουσαν Κωνσταντινουπόλιν συνόδου κατενεχθῆναι δάκρυον. Φησὶ γὰρ τινὰς τῶν ἀπ' αὐτῶν ῥητων κληρικῶν καταθρονηθῆσαι τοσοῦτον, ὡς, τὸ γε ἦγον εἰς ἐγχειρημάτων δύναμιν, καὶ ἐξῶσαι τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν, καὶ καθαιρέσεως ψήφον ἐπ' αὐτὸν ἐξενεργεῖν. Βούλονται γὰρ τοὺς μὲν οἰκονόμους τῆς Ἐκκλησίας, ἦτοι τοὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων χειριστὰς ἐκβαλεῖν, στήσαι δὲ αὐτοὶ τοὺς κατὰ γνώμην ἰδίαν· καὶ πρὸς τοῦτους ἐτι καὶ ἐκ τῶν ἱερῶν διπτυχῶν περιελθεῖν αὐτοῦ τὸ ὄνομα. Ἐτέρα δὲ τίνα ἀπηχῆ καὶ ἀνοσιότητος γέμοντα δράσαι· ἃ καὶ ἡ τῶν συνεζευγμένων λιβελλῶν περιέχει δύναμις. Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶ τῶν ἀτόπων, τοιαῦτα τολμᾶσθαι παρὰ κληρικῶν κατὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, καὶ περιθεῖν ἀμήχανον αὐτὰ, καταξωσάτω ἡ σὴ δσιότης (εἰ τῆς Ἀντιοχείων ἐστὶ μακρὰν ἡ πόλις, ἦν διοικεῖν ἔλαχεν ὁ μνημονευθεὶς θεοσεβίστατος ἐπί-

⁸⁵ II Cor. x, 15.

Variae lectiones codicis Segueriani.

⁸⁶ ἀπὸ τῆς. ῥ ὑπ' αὐτόν.

σκοπος Ἀθανάσιος) τίσι δι' οικείων γραμμάτων ἐπι-
τρέψαι τὴν ἀκράσιν, ὥστε κληθέντας τοὺς τὴν αἰτία-
σιν ἢ ὑπομένοντας, ἀπολογησασθαι, καὶ εἰ εὐρεθεὶν
ἔνοχοι τοῖς αἰτιάμασιν, ἀπολισθῆσαι τῆς ἱερᾶς λει-
τουργίας. Ὁ γὰρ αὐτοὶ τετολήκασι κατὰ τοῦ ἰδίου
πατρὸς, τοῦτο πάθειεν ἂν δικαίως, πάσης ἀλογήσαν-
τες ἀκολουθίας, καὶ πάντα θεσμὸν ὑπερβάντες, καὶ
παρ' οὐδὲν ποιησάμενοι τὸ ἀτιμάσαι πατέρα. Λέγον-
ται δὲ καὶ οὐ νῦν πρότερον ἢ ἀρξασθαι εἶναι τοιού-
τοι, ἀλλ' ἤδη κατεγνωσθαι καὶ ἐπὶ πολλοῖς ἐπι χει-
ροσι καὶ θρασίσιν ἐγγχειρήμασι. Φάσκει δὲ ὑποπτον
ἔχειν ὁ τὸν λαχόντα νῦν εἰς τὸ μητροπολιτικὸν δίκαιον
τῆς ἑνορίας, ἐξ ἧς ἐστὶ· καὶ, ὡς ἔφην ἡδῆ, τὸ λυποῦν
οὐδὲν, ἐξείναι τοὺς ἐν ὑποψίᾳ μὴ δικάζειν αὐτῶν.
Πρόσπειτε τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα· εἰ ἢ σὺν ἐμοὶ
ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει.

A quibusdam per proprias litteras audientiam dele-
gare; quatenus evocati hi qui accusati sunt, respon-
deant; et si inventi fuerint accusationibus rei, a
sacro ministerio decendant. Quod enim ipsi adversus
patrem proprium præsumpserunt, hoc juste susti-
neant, quando omnem consequentiam prætermise-
runt, et omnem legem transcendere præsumpserunt,
et pro nihilo esse judicaverunt senectutem exho-
norare patris. Dicuntur autem non modo primum
tales esse cœpisse, sed jam in multis culpatis sunt
adhuc valde pejoribus asperioribusque. Assertit au-
tem eum se suspectum habere, qui nunc jus me-
tropolitico provincie obtinet, ex qua est; et, sicut
jam dixi, nihil molesti est, si iis qui ei suspecti sunt,
judicare non liceat. Dic fraternitati, quæ apud te est,
B salutem; salutatur te in Domino, quæ habitum est.

EPISTOLA LXXVIII (of. LIX).

AD ****

Τοῦ αὐτοῦ Κυρίλλου Ἐπιστολὴ κανονικὴ.

Ἐκαστα τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ὅταν εὐθὺ
φέρηται κανονικῆς εὐταξίας, οὐδένα μὲν ἡμῖν ἐντί-
κτει θόρυβον, ἀπαλλάττει δὲ καὶ τῆς παρὰ τινῶν δυσ-
φημίας, μᾶλλον δὲ καὶ τὰς παρὰ τῶν εὐφρονούντων
εὐφημίας ἡμῖν προξενεῖ. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀποδέξαιτο
φήρον ἀπροσκλητῆ, εἴπερ ἂν γίνοιτο παρὰ τινῶν; Ἡ
πῶς τὸ κρίνειν ὀρθῶς καὶ ἐννομῶς οὐκ ἀνεπίληκτον
ἔσται, μᾶλλον δὲ παντὸς ἐπαίνου μετόν;

Καὶ ταῦτα γράφω νυνὶ τῇ σῇ θεοσεβείᾳ. ἐν τοῖς
λαυτῆς γράμμασι τοῖς σταλείσι πρὸς ἐμὲ τε καὶ τὸν
ἀσιώτατον καὶ θεοσεβίστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συν-
επίσκοπον Πρόκλον, ἐπίσκοπον μὲν ὀνομαζούσης
τὸν εὐλαβίστατον καὶ θεοφιλέστατον Πέτρον· αὐτοῦ δὲ
κλαίοντος, καὶ τῆς ἐκνεμηθείσης αὐτῶ Ἐκκλησίας
παρὰ λόγως κεινησθαι λέγοντος. Ἦν δ' ἀκόλουθον ἢ
τὸ τῆς ἱερωσύνης ὄνομα μετὰ τοῦ πράγματος ἔχειν
αὐτὸν, ἦγουν εἴπερ μὴ ἦν ἄξιος τοῦ προεστάναι θείου
θυσιαστηρίου, μηδ' αὐτῇ τιμᾶσθαι τῇ κλήσει τῆς
ἐπισκοπῆς. Ἄλλ' ἴσως δόξειεν ἂν τῇ σῇ θεοφιλείᾳ
σκληρὸς εἶναι τις καὶ ἀφιλόκληρος ὁ παρ' ἐμοῦ λό-
γος. Ἐχει δὲ οὐχ οὕτως κατὰ τὸ ἀληθές. Ἐλεῖσθαι
γὰρ τάχα που νομίζομεν τὴν πρεσβύτην μόνην αὐτῶ
τὴν κλήσιν ἀφέντας· μακρῶ δὲ ἦν ἀμεινον ἐνοῆσαι
καὶ τὸ ἕτερον. Φάσκει γὰρ οὐ δύνασθαι μὲν συστῆναι
τῇ οικείᾳ ὑπολήψει· οὐ λαβεῖν δὲ καιρὸν ἀπολογίας,
ὅστε μὴν ἀκράσιν αὐτῶ προτεθῆναι κανονικῆν. Εἰ
δ' ἐγενῆται τι τοιοῦτον, αὐτῇ τῶν ὑπομνημάτων ἢ
σώστασις διήλεγξεν ἂν αὐτὸν ἢ ἀλόγιστα τοῖς αἰτιάμασιν,
ἢ ἔνοχον ἀποπεφασμένον καὶ οὐδὲν ἔχοντα λοιπὸν εἰ-
πεῖν ὡς ἡδικημένον, ἦγουν ἐλευθερον ἀποφήνασα,
πάλιν ἐδίδου τὸ πρεσβεῖναι τῆς Ἐκκλησίας, ἢ καὶ
ὁπὸ χειρὸς γέγονε τὴν αὐτοῦ. Οὐδενὶς δὲ πεπραγμέ-

Ejusdem Cyrilli epistola canonica.

Unaquæque res nostra, quando ordinè canonico
recta procedit, nullum quidem in nobis tumultum
ingenerat, et a nonnullorum maledicentia liberat,
vel potius eorum qui sapiunt laudem nobis concil-
liat. Quis enim non obviis, ut aiunt, ulnis excipiat
de aliquibus prolata sententiam, quæ nec huc
nec illuc inclinatur? Vel quomodo non sit ab omni
reprehensione alienum, vel potius magnopere lau-
dandum, si recte et juste judicetur?

Et hæc quidem nunc scribo ad pietatem tuam, quæ
210 in litteris ad me et religiosissimum fratrem
nostrum et coepiscopum Proclum missis, episcopum
quidem nominet, imprimis pium ac religiosum
Petrum: cum ipse lamentetur, seque ab Ecclesia
sibi attributa præter rationem ejectionem esse dicat.
Erat autem consentaneum ut vel sacerdotii nomen
cum re haberet, vel, si non erat dignus ut altari præ-
esset, nec ipsa quidem episcopatus vocatione dignus
haberetur. Sed id fortasse quod dico, durum esse et
charitatis expers videbitur. Res autem revera non
ita se habet. Nos enim senis utique misereri puta-
mus, si solum ei nomen reliquerimus; sed multo
melius erat aliud quoque considerare. Dicit enim se
suam quidem posse causam probare, at defensionis
tempus sibi non esse datum, nec auditionem cano-
nicam sibi fuisse concessam. Sin autem tale quid
factum esset, ipsa actorum productio eum convic-
cisset reum impositorum ipsi criminum, nec esset
quod se injuria affectum quereretur; vel certe
absolutum eum declarans, rursus concederet ut præ-
esset Ecclesie quæ illi subjecta fuit. Cum autem
nihil factum sit ejusmodi, de re quidem alta voce
queritur, et intolerabilem injuriam se dicit accepisse,

Varie lectiones codicis Segueriani.

ε αἰτίαν. ἢ πρῶτον. ο εἶναι.

PATROL. GR. LXXVII.

12

et inique reiectum esse, adjiciens rem omnem familiarum suam ademptam sibi fuisse.

Tua itaque sanctitas, considerans et quod divinis canonibus sancitum est, et quod Ecclesiae convenit, iisque qui sunt in sacro ministerio initiati, et nostrarum praeterea litterarum rationem ducens, sistat scnis lacrymas; et si velit quidem cum iis iudicio contendere qui crimina in eum intendunt, apud sanctitatem tuam pro more litiget, una scilicet assistentibus qui tibi subsunt episcopis, nisi forte aliquos recusat ut suspectos. Nullum enim religiosissimorum episcoporum in fratrem inimico esse animo credimus. Ne autem hic praetextus futurum de eo iudicium dissolvat, ut non jure factum esse videatur, non grave est a consensu abesse eorum qui suspecti sunt aliquos.

Pecuniam autem quae per injuriam ipsi erepta est, duplici nomine ei reddi aequum est. Primum quidem quod nec tale quid omnino fieri oportebat: **211** et quod valde malo habet magnaue tristitia afflicti sanctissimos episcopos qui sunt ubique terrarum, quod sumptuum qui illis eveniunt dispensationis ratio ab eis exigatur, sive ex ecclesiasticis redditibus, sive ex fructu aliunde percepto. Unusquisque enim nostrum dabit suorum malorum rationem omnium iudici. Vas enim pretiosa et possessiones immobiles oportet servari Ecclesiis; episcopis autem qui tunc temporis divinum sacerdotium administrant, incidentium sumptuum dispensationem secure credi.

Renuntiationis autem libellos non sua voluntate, sed veluti vi ac metu, et aliquorum minis tradidisse dicit. Jam vero alia quoque res est, quae ecclesiasticae consuetudini non placet, offerre sacerdotibus aliquos renuntiationis libellos. Nam si sunt digni qui sacra mysteria obeant, in iis mancant; sin autem indigni, nec per renuntiationem quidem exeant, sed potius propter gesta condemnati, de quibus quisquam conquestus fuerit uti a recto ordine aberrantibus. Saluta fraternitatem quae apud te est; quae est apud nos, te in Domino salutatur.

EPISTOLA LXXIX (ol. LX).

CYRILLI AD EPISCOPOS QUI SUNT IN LIBYA ET PENTAPOLI.

De machis in Thebaide degentibus.

Cujuslibet rei, quae ad populorum aedificationem utilis est, et necessaria, et ad sanctorum etiam Ecclesiarum existimationem confert, cura gerenda est. Scriptum est enim: « Sanctos facite filios Israel. » Patres itaque monasteriorum quae sunt in

1 Josue vii, 15.

Λ νου τοιούτου, καταβοῶ του πραγματος, και ἀδικίαν ἀφῆρητον ὑποστῆναι φησι, και ἀθέσμως ἐκλεβλήσθαι, προσεπάγων ὅτι και ἡρπάγη πάντα τὰ προσόντα αὐτῶ χρήματα.

Ἡ σὴ τοιγαροῦν ὁσίτης, ἐννοοῦσα και τὸ τοῖς θεοῖς κανόσι δοκοῦν, και τὸ πρέπον τῇ Ἐκκλησίᾳ και τοῖς τεταγμένοις εἰς ἱερὰν λειτουργίαν· ἔτι τε πρὸς τοῖς, και τὰ παρ' ἡμῶν δυσωπηθείσα γράμματα, στησάτω τοῦ πρεσβύτου τὸ δάκρυον. Καὶ εἰ μὲν ἔλοιτο δικάσασθαι πρὸς τοὺς ἐπάγοντας αὐτῷ τὰς αἰτίας, δικαζέσθω κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπὶ τῆς θεοσεθείας· συμπάροντων δηλονότι τῶν ὑπὸ τὴν αὐτῆς χεῖρὰ θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων· ἐκτὸς εἰ μὴ παραιτούμενος ὡς ὑπόπτους. Οὐδένα μὲν γὰρ τῶν θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων ἐχθρὰ φρονεῖν ἀδελφῶ πιστεύομεν. Ἴνα δὲ μὴ πρόφασις αὕτη γένηται, τὴν ἐσομένην ἐπ' αὐτῷ κρίσιν παραλύουσα, πρὸς τὸ μὴ ἐν δίκῃ πεποιθῆσθαι δοκεῖν, οὐδέν ἐστι τὸ λυποῦν ἀπειναί τοῦ συνεδρίου τῶν ἐν ὑποψίᾳ τινάς.

Τὰ δὲ ἀδικως ληφθέντα παρ' αὐτοῦ χρήματα, ἀναδοθῆναι δίκαιον κατὰ δύο τρόπους. Πρῶτον μὲν ὅτι οὐδὲ ἐχρῆν ὄλως γενέσθαι τι τοιοῦτον· και ὅτι λυπεῖ σφόδρα και εἰς ἐσχάτην ἀκρίβειαν καταφέρει τοὺς ἀπανταχόσε γῆς ὄντας θεοσεβεστάτους τὸ ἀπατεῖσθαι λόγους τῆς οἰκονομίας τῶν παραπιπτόντων αὐτοῖς ἀναλωμάτων, εἴτε ἐκ προσόδων ἐκκλησιαστικῶν, εἴτε οὖν και ἀπὸ τῆς τινων καρποφορίας. Ἐκαστος γὰρ ἡμῶν τῶν ἰδίων κακῶν δώσει λόγον τῷ πάντων κριτῇ. **C** Κε:μήλια μὲν γὰρ και κτήσεις ἀκινήτους ταῖς Ἐκκλησίαις· σώζεσθαι χρὴ· θαρσεῖσθαι δὲ τοῖς κατὰ καιρὸν τὴν θείαν διέπουσιν ἱερωσύνην τῶν παραπιπτόντων ἀναλωμάτων τὴν οἰκονομίαν.

Τοὺς δὲ τῆς παραιτήσεως λιθέλλους οὐ κατὰ προαίρεσιν οικεῖαν, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνάγκης και φόβου και τῆς τινων ἀπειλῆς ἐπιδοῦναι φησι. Καὶ ἕτερον δὲ πρᾶγμα ἐστὶν οὔτε τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἀρσικον θεσμοῖς, τὸ λιθέλλους παραιτήσεων προσάγειν τινὰς τῶν ἱερουργῶν. Εἰ γὰρ εἰσιν ἀξιοὶ τοῦ λειτουργεῖν. ἔτρωσαν ἐν τούτῳ· εἰ δ' ἀνάξιοι· μὴ ἀπὸ παραιτήσεως ἐξίτωσαν, κατεγνωσμένοι δὲ μᾶλλον ἐπὶ πράγμασιν, ὧν ἂν τις πολλὴν ποιήσασθαι τὴν καταβολήν, ὡς ἔξω τρεχόντων πάσης ἀκολουθίας. **D** Πρόσειπε τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα· σὲ ἡ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει.

ἐπαρχίαν, ἄνδρες; εὐλαβεῖς; καὶ οὐκ ἀθαύμαστον ἔχοντες; πολιτείαν, ἐλθόντες; ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐρωτώμενοι παρ' ἐμοῦ τὴν κατάστασιν τῶν αὐτοῦ μοναστηρίων, ἐδίδασκον, ὅτι σκανδαλλίζονται πολλοὶ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν.

Νεωστὶ γεγαρηκότες τινὲς καὶ ὅσον ἐξ αὐτῶν καταβάντες τῶν νυμφῶνων, συναρπάζουσι τινὰς τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, καὶ οὐδενὸς τάχα που τὰ κατ' αὐτοὺς καταγγέλλοντος, χειροτονούνται κληρικοί, ἤγουν πρεσβύτεροι. Ἄλλοι δὲ τινες; ἐξ αὐτῶν τῶν μοναστηρίων ὡς ἀτακτοὶ ἐκβαλλόμενοι, πάλιν ὑποτρέχουσι τὰς χειροτονίας, καὶ γενόμενοι κληρικοί, εἰσέρχονται καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς μοναστηρίοις ὅθεν ἐκδέδληνται, καὶ βούλονται προσφέρειν, καὶ ὅσα κληρικοίς ἔθος πληροῦν, καὶ ταῦτα ὄρν, ὡς καὶ τινὰς τῶν εἰδότεων αὐτοῦ παρατιθεῖσθαι καὶ τὰς συνάξεις, καὶ μὴ ἀνέχεσθαι κοινωεῖν λειτουργούντων ἐκεῖνων.

Ἐπειδὴ τοίνυν πρὸς οἰκοδομήν, ὡς ἔφην, τῶν λαῶν πάντα χρὴ πράττεσθαι παρ' ἡμῶν, ἐπιτηρεῖτω ταῦτα ἡ θεοσεβεία ὑμῶν· καὶ εἰ μέλλει τις χειροτονεῖσθαι κληρικὸς, περιεργασέσθω τὸν βίον αὐτοῦ, καὶ πότερὸν ποτε γαμετὴν ἔχει ἢ οὐ, καὶ πῶς καὶ πότε ἠγάγετο, καὶ εἰ μὴ τίς ἐστὶ τῶν ἐκβαλλομένων, ἢ παρ' ἑτέρου θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου, ἢ ἐκ μοναστηρίου, καὶ τότε χειροτονεῖτω, ἀδιάβλητον εὐρεθέντα. Τηρήσομεν γὰρ οὕτω καὶ τὸ ἐαυτῶν συνεῖδὸς καθαρὸν, καὶ ἀδιάβλητον τὴν ἱεράν καὶ σεπτὴν λειτουργίαν. Ἐὰν δὲ χωρισμὸν ὑπομείνωσι τινες ἐπιτιμηθέντες πταισμάτων ἕνεκα, εἴτα μέλλωσι τελευτᾶν κατηχούμενοι ὄντες, βαπτισθέντες, καὶ μὴ ἀποδημείωσαν τῶν ἀνθρωπίνων ἀμέτοχοι τῆς χάριτος, ἤγουν ἀκοινωνῆται. Δοκεῖ γὰρ προσέχειν καὶ τοῦτο τοῖς τῆς Ἐκκλησίας; θεσμοῖς. Προσείπατε τὴν παρ' ὑμῖν ἀδελφότητά· ὑμᾶς ἢ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσεγορεύει.

A Thebanorum provincia, viri pii ac sancti, ac satis admirabilem vitæ formam et institutionem habentes, cum Alexandriam venissent, a me interrogati de monasteriorum quæ illic sunt constitutione, docuerunt multos offendi propter hanc causam.

Quidam qui uxores recenter duxerunt, et ex ipsis veluti thalamis egressi, aliquos ex sanctissimis episcopis arripiunt, et nullo de eis utique renuntiante, ordinantur clerici seu presbyteri. Aliqui autem alii ex ipsis monasteriis, ut immodesti insolentesque ejecti, rursus ordinationes captant; et facti clerici, in ea ipsa monasteria ingrediuntur ex quibus ejecti sunt, et volunt oblationem agere et ea **212** omnia facere quæ mos est clericis, ut etiam aliqui eorum qui ipsos norunt, synaxes devitent, et communicare B in animam non inducant illis ministrantibus.

Quoniam ergo ad ædificationem, ut dixi, populo- rum, omnia a nobis facienda sunt, hæc vestra observet pietas; et si est quidem ordinandus clericus, de vita ejus inquirat, et an uxorem habeat, an non, et quonam modo duxit, et abstinuit, et si non est aliquis ex iis qui ejecti sunt a sanctissimo episcopo vel ex monasterio: tunc si inculpatus inventus fuerit, ordinet. Ita enim et nostram conscientiam puram conservabimus, et inculpatum sacrum ac venerabile mysterium. Sin autem segregationem aliqui sustinuerint propter lapsus puniti, deinde sint morituri existentes catechumeni, baptizentur, et ne ab humanis excedant gratiæ non participes, scilicet communione carentes. Videtur enim hoc quoque Ecclesie consuetudini adhærere. Salute eam quæ est apud vos fraternitatem; quæ nobiscum est vos in Domino salutat.

EPISTOLA LXXX.

AD OPTIMUM EPISCOPUM.

In illa verba: « Omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur (1). »

Καὶ ἄλλως ἤδεω; ὄρων τοὺς ἀγαθοὺς παῖδας, διὰ τε τὸ ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν τῶν ἡθῶν εὐσταθὲς, καὶ διὰ τὸ πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν οἰκτεῖον, ἀφ' οὗ τι καὶ μέγα προσδοκᾶν ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς. Ἐπειδὴ μετὰ γραμμάτων σὺν εἶδον αὐτοὺς προσιόντας μοι, ἐδιπλασίασα τὸ ἐπ' αὐτοῖς φιλτρον. Ὅτε δὲ ἀνέγνων τὴν ἐπιστολήν, καὶ ἴδον ἐν αὐτῇ ὁμοῦ μὲν τὸ περὶ τὰς Ἐκκλησίας προνοητικὴν τῆς διαθέσεως, ὁμοῦ δὲ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν ἐπιμελὲς, ἡὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπηυξάμην τὰ ἀγαθὰ τοῖς τὰ τοιαῦτα ἡμῖν διακομίσασιν γράμματα, καὶ πρὸ γε αὐτῶν τῷ γράψαντι ἡμῖν. Ἐπεζητήσας τὸ πολυθρόνυλλον ἐκεῖνον, καὶ παρὰ πᾶσιν ὄνω καὶ κάτω περιφερόμενον ῥητόν, τίνα τὴν λύσιν ἔχει τὸ, « Ὁ πᾶς ἀποκτείνας Κάιν, ἔπειτ' ἐκδοκούμενα παραλύσει; » Διὰ δὲ τούτου τέως

Et præsertim gratus mihi fuit aspectus liberorum bonorum, cum propter morum supra ætatem elegantiam, tum propter necessitudinem quam habent cum tua pietate, ex qua non nisi eximium quid ab illis sperandum est. Postquam cum litteris tuis illos ad me adeuntes vidi, geminavi erga illos amoris affectum. Porro, cum litteras tuas perlegissem, deprehendissemque in illis et tuam erga Ecclesiam providentiam ac curam, et studium sacrarum Litterarum; meritas Deo persolvi gratias, vovique bona sempiterna iis qui mihi tales litteras porrexerunt, atque imprimis ipsi litterarum auctori. Quæristi quid ad illud omnium ore jactatum dictum esset respondendum, quomodo intelligendum, « Omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur? » Atque

¹ Gen. iv, 15.

(1) Ex Chronico Paschali seu Alexandrino, ed. Lud. Dindorfi, Bonnæ 1832, in-8. Tom. I, p. 450.

per hoc quidem teipsum impræmis commendasti, dum accurate observasti illud quod Timotheo Paulus custodiendum tradiderat¹; patet enim te lectioni operam dare. Deinde nos natu grandes et senio invaletudineque fractos, et ærumnis innumeris afflictos (malorum enim copia in nos excitata, vitam nostram propemodum oppressit), ardore spiritus tui afflato ac permulso, veluti ferarum cubili et sepulcro conditum ad vigilandum, vitæque vigorem recipiendum excitasti. Potest ergo sententia illa, ut verba sonant, simplici intellectu exponi, et potest varium admittere significatum. Quæ ergo cuivis in promptu esse possit explicatio hæc est, Caino septies geminandam esse pœnam ob scelera quæ patravit. Neque enim æqui esse iudicis pares pro paribus peccatis pœnas irrogare, sed par est ut auctorem delicti gravioribus affligat supplicis, ut et ipse corrigatur, et reliquos exemplo suo balteriores ad culpam reddat. Ergo quia decretum erat ut Cain septemplex lucret pœnam scelerum suorum, solvet, inquit, hanc ipsam illi pœnam a divina sententia decretam qui occiderit Cainum. Hic primus hoc loco occurrit lectionis intellectus. Quia vero studiosorum animus solet altius rerum causas pervestigare, quærit de justitia, quomodo per septemplex pœnam illi satisfaciat? utrum septemplex sit delictum, an vero, culpa simplex aut una, et septemplex pœna pro uno delicto? Divinæ Scripturæ lex numerum remissionis peccatorum semper septenario definit. « Quoties, inquit, peccabit in me frater meus, et remittam illi (verba Petri sunt ad Dominum)? usque septies? Deinde respondet Dominus: « Non dico tibi septies, sed usque septuagies septies²; » nec enim Dominus ad numerum alium transiit, sed, septenario multiplicato, in eodem constitit, et quasi terminum fixit remissionis. Et septimo anno Hebræus libertate donabatur. Septem annorum hebdomades illud celebratissimum antiquis jubileum exacte faciebant, quo requiescebat terra, debitorum nomina rescindebantur, servitus tollebatur, et quasi novum vitæ genus in septimo annorum quinquaginta numero, priore et veteri quasi ad finem perducto, instaurabatur³. Quæ omnia adumbrabant hoc nostrum ævum, quod septem dierum orbita revoluta nos transit, quo culparum humanarum pro clementia et cura boni Dei nostri erga nos, pœnæ repossuntur, culpæ remittuntur, ne supplicis sempiternis in omnem æternitatem addicamur. Illud igitur, septies, propter propinquitatem seu hominum affectionem erga mundum hunc, dicitur, ut qui cum mundum plus æquo diligant, ab ipsis debitoribus, quorum causa statuerunt peccare, maxima detrimenta accipiant. Delicta porro Caini si cui exponas, septem reperias; si iudicis

ἄ μὲν αὐτὸς ἑαυτὸν συνεισητάς, τὸ Τιμόθεον, ὡς παρὰ ἔδωκεν Παῦλος αὐτῷ, ἀκριβῶς φυλάσσοντα· ἄλλος γὰρ εἰ προσέχων τῇ ἀναγνώσει. Ἐπειτα καὶ ἡμᾶς τοὺς γέροντας νεναρκηκότας ἤδη καὶ τῷ χρόνῳ, καὶ τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ σώματος, καὶ τῷ πλήθει τῶν θλίψεων (αἱ πολλὰί τόνον περὶ ἡμᾶς κινηθεῖσαι ἐβάρισαν ἡμᾶς τὴν ζωὴν), ὁμῶς διανέστησας, καὶ ζέων τῷ πνεύματι κατεψυγμένους ἡμᾶς, ὡς τὰ φοιλούντα τῶν ζώων εἰς ἐγρήγορσιν μετρίαν καὶ ζωτικὴν ἐνεργεσίαν ἐπανάγεις. Ἔστιν οὖν τὸ ῥητὸν, καὶ ἀπλῶς οὕτω νοηθῆναι δυνάμενον, καὶ ἀποκικίλον ἐπιδέξασθαι λόγον. Ἡ μὲν οὖν ἀπλουστέρα, καὶ παντὶ δυναμένη ἐκ τοῦ προχείρου παραστήσει διάνοιαν, αὕτη ἐστὶν ὅτι· διὰ τὸν Καὶν ἑπταπλασίονα δοῦναι τὴν τιμωρίαν ὑπὲρ ὧν ἡμαρτεν. Οὐ γὰρ ἐστὶ δικαιοκρίτους ἴσας πρὸς ἴσας ὀρίζειν ἀναποδόσεις· ἀλλ' ἀνάγκη τὸν κατάρξαντα κακοῦ μετὰ προσθήκης ἀποτίσαι τὰ ἐπιείκελα, ἢ μέλλει αὐτὸς βελτίων ταῖς τιμωρίαις γενέσθαι, καὶ τοὺς λοιποὺς σωφρονεστέρους ποιῆσαι τῷ ὑποδείγματι. Οὐκοῦν ἐπειδὴ τέτακται ἐπιτάξις ἀποπληρῶσαι τὴν δίκην τῶν ἡμαρτημένων τὸν Καὶν, παραλύσει, φησὶν, τοῦτω τῷ ὑπὸ τῆς θείας κρίσεως ἐπ' αὐτῷ δεδογμένον, ὁ ἀποκτείνας αὐτόν. Οὗτός ἐστιν ὁ νοῦς ὁ ἐνεστῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀναγνώσεως ὑποπίπτων. Ἐπειδὴ δὲ ἐρευνᾶν πέφυκε τὰ βάθη τῶν φιλοπνευτέρων ἢ διάνοια, ἐπιζητεῖ τὸ δίκαιον, πῶς ἐν τῷ ἐπιτάξει πληροῦται καὶ τὰ ἐκδικούμενα; πότερον τὰ ἡμαρτηθέντα ἑπτὰ ἐστίν, ἐν μὲν τὸ ἡμαρτήμα, ἑπτὰ δὲ ἐπὶ τῷ ἐνὶ αἰ κολάσει; Ἄει μὲν οὖν ἡ Γραφὴ τὸν τῆς ἀφέσεως τῶν ἡμαρτιῶν ἀριθμὸν ἐν τοῖς ἑπτὰ περιορίζει. « Ποσάκις, φησὶ, ἡμαρτήσῃς εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀρήσω αὐτῷ (ὁ Πέτρος ἐστὶ λέγων τῷ Κυρίῳ); ἕως ἑπτάκις; » Εἶτα ἀπόκρισις τοῦ Κυρίου· « Οὐ λέγω σοι ἕως ἑπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ· » οὐ γὰρ ἐπ' ἄλλον ἀριθμὸν μετέθετ' ὁ Κύριος, ἀλλὰ τὸν ἑπτὰ πολυπλασιάσας, ἐν αὐτῷ τὸν ὅρον ἔθετο. Καὶ δι' ἑπτὰ ἐτῶν ὁ Ἑβραῖος ἀπελύετο τῆς δουλείας. Ἐπτὰ δὲ ἑβδομάδες ἐτῶν τὸ ὀνομασθὲν Ἰωβίλαιον ἐποιοῦν τοῖς πάλαι, ἐν ᾧ ἐσαθβάτιζεν ἡ γῆ, χριῶν δὲ ἦσαν ἀποκοπαί, καὶ δουλείας ἀπαλλαγῆ, καὶ οἶοναι νέος ἄνωθεν καθίστατο ῥίος ἐν τῷ ἑβδοματικῷ ἀριθμῷ, τοῦ παλαιοῦ τρόπον τινὰ τὴν συντέλειαν διχομόνον. Ταῦτα δὲ τύποι τοῦ αἰῶνος τοῦτου, ὃς διὰ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν ἀνακυκλούμενος ἡμᾶς παρατρέχει· ἐν ᾧ γίνονται αἱ τῶν μετριοτέρων ἡμαρτημάτων ἐκτίσεις, κατὰ τὴν φιλόανθρωπον ἐπιμέλειαν τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου, ὡς μὴ τῷ ἀπεράντῳ αἰῶνι παραδοθῆναι ἡμᾶς εἰς κόλασιν. Τὸ μὲν οὖν ἐπιτάξις, διὰ τὴν πρὸς τὸν κόσμον τοῦτον συγγένειαν ὡς τῶν φιλοκόσμων ἀνθρώπων ἀπ' αὐτῶν ἐφειλότων μάλαστα ζημιουθῆναι, ὧν ἕνεκα εἴλοντο πονηρεῦσθαι. Ἐκδικούμενα δὲ εἰ τῷ παρὰ τῷ Καὶν λόγῳ, εὐρήσεις ἑπτὰ· εἰ τὰ παρὰ τοῦ κριτοῦ ἐπ' αὐτῷ ἐρισθέντα, καὶ οὕτως οὐκ ἀποστεύξῃ τῆς ἐνοείας.

¹ 1 Tim. iv, 15. ² Math. xviii, 21, 22. ³ Levit. xxv, 54 seqq.

⁴ τούτω τῷ.

Ἐμμένον τὸ παρ' αὐτοῦ Καὶν τετολημμένοις, πρῶτον ἀμέρτημα, φθόνος, ἐπὶ τῇ προτιμῆσει τοῦ Ἄβελ. Δεύτερον, ὄλος μεθ' οὗ διελέχθη τῷ ἀδελφῷ, εἰπών· Διέλωμεν εἰς τὸ πῶλον. Τρίτον, φόνος. Τέταρτον προσθήκη τοῦ κακοῦ, ὅτι καὶ ἀδελφοῦ φόνος μεζῶν ἢ ἐπίτασις. Πέμπτον, ὅτι πρῶτος φονεὺς Καὶν πονηρὸν ὑπόδειγμα τῷ βίῳ καταλιπών. Ἐκτον ἀδικημα, ὅτι γονεῦσιν πένθος ἐνεποίησεν. Ἑβδομον, ὅτι Θεὸν ἐφέυσαστο. Ἐρωτηθεὶς γάρ, ὅτι· «Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» εἶπεν, «Οὐκ οἶδα.» Ἐπτά οὖν ἐδικουμένα παραδύσαν ἐν τῷ ἀναιρεθῆναι τὸν Καὶν. ἰπὶ Deo sit mentitus. Interrogatus enim ubi esset in emde Caini punita sunt septem poenis.

Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι· Ἐπικατάρατος ἢ γῆ, ἢ ἔχανεν δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ στένων, καὶ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ Καὶν φησὶ· «Εἰ ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθήσομαι, καὶ ἔσομαι στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς ὁ εὐρίσκων ἀποκτενεῖ με.» Πρὸς δὲ τοῦτο ὁ Κύριος φησιν· «Οὐχ οὕτως· πᾶς ὁ ἀποκτείνων Καὶν ἑπτὰ ἐδικουμένα παραλύσει.» Ἐπειδὴ γὰρ ἐνόμισεν εὐάλωτος εἶναι παντὶ Καὶν, διὰ τὸ ἐκ τῆς γῆς τὴν ἀσφάλειαν μὴ ἔχειν· επικατάρατος γὰρ ἡ γῆ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀπὸ Θεοῦ βοηθείας ἡρημασθαι, ὀργισθέντος αὐτοῦ ἐπὶ τῷ φόνῳ, ὡς οὕτε ἀπὸ γῆς, οὕτε ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἀντιλήψεται αὐτῷ λειπομένης, «Ἔσται, φησὶ, πᾶς ὁ εὐρίσκων με ἀποκτενεῖ με· ἐλέγχει αὐτοῦ τὸ σφάλμα ὁ Λόγος, λέγων· «Οὐχ οὕτως,» τούτῳ ἐστιν, οὐκ ἀναιρεθῆσθαι. Ὁ δὲ οὐ μόνον κρύπτει τὸ ἔλαττον, ἀλλὰ καὶ ἔταρον προσεργάζεται τῷ φόνῳ τὸ φεῦδος, ἐπισυνάπτων· «Οὐκ οἶδα· μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ εἰμι· ἐγώ;» Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀπαριθμεῖται τὰς τιμωρίας. Ἐπικατάρατος ἢ γῆ ἀπὸ σοῦ. Μία κόλασις. Ἔργα τὴν γῆν. Δευτέρα αὐτῆ· ἀνάγκη γὰρ τις ἀρρήτος αὐτῷ συνέξευται πρὸς τὸ ἔργον τῆς γῆς αὐτὸν κατεπεύγουσα, ὥστε μὴδὲ βουλομένη αὐτῷ ἐξεῖναι ἀναπαύεσθαι, ἀλλ' ἀεὶ αὐτὸν πρὸς τὸ ταλαιπωρεῖσθαι τῇ ἐχθρᾷ αὐτοῦ γῆ, ἣν ἐπικατάρατον αὐτὴν ἐποίησεν, μίανας ἀδελφότητος αἵματι. Δεινὴ γὰρ τιμωρία ἢ μετὰ τῶν μισούντων διαγωγῆ, σύνοικον ἔχειν πολέμιον, ἀπαυστον ἔχειν τὸ μέσος. Ἔργα τὴν γῆν, τούτῳ ἐστιν, κατατείνωμενος τοῖς ἔργοις τοῖς γεωπονικοῖς, οὐδένα χρόνον ἀνήσεις, οὕτε νυκτὸς, οὕτε ἡμέρας ἐκλυόμενος ἐκ τῶν πόνων, Δεσπότης τινὸς χαλεπωτέραν ἔχων τὴν ἀνάγκην ἐπὶ τὰ ἔργα σε διεγείρουσαν, καὶ οὐ προσθήσει δοῦναι ἰσχύον αὐτῆς. Καίτοι εἰ καὶ τὸ τῆς ἐργασίας ἀπαυστον εἶχεν τινα καρπὸν, αὐτὸς ὁ πόνος οὐ μετρία βάσανος τῷ ἀεὶ κατατεινομένῳ καὶ κοπιῶντι· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἐργασία ἀπαυστος, καὶ ἀκαρπὸς ἢ περὶ γῆν ταλαιπωρία, ἢ ἀκαρπία τῶν πόνων. Ἐστένων καὶ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς. Δύο προσέθηκεν ἄλλας ταῖς τρεῖς, στεναγμὸν διηνεκῆ, καὶ τρόμον τοῦ αὐ-

poenas illi irrogatas, septem itidem cogitatione tua deprehendes. Primum ergo quod Cainus ipse patravit, est invidia, quod sibi a Deo Abelem prelatum senserit. Alterum crimen est fraus seu dolus, quo circumvenit fratrem, cum dixit: «Exeamus in agrum.» Tertium, caedes. Quartum aucliarium sceleris scru complementum, quod et fratrem mactarit, quod parricidium auget facinus. Quintum cum et primus-sicarius Cainus exstiterit, et pessimum exemplum in posteritatem propagarit. Sextum delictum, quod parentibus gravem luctum attulerit. Septimum quod fratrem, dixit, «Nescio.» Septem ergo crimina

Etenim Dominus dixit: «Maledictus eris in terra quæ haurit ut hauriret sanguinem fratris tui, et eris gemens et tremens super terram.» Et dixit Cain: «Si ejicis me hodie a terra, et a facie tua abscondar, et ero gemens et tremens super terram, et omnis qui me invenerit, occidet me.» Ad hoc respondet Dominus: «Nequaquam ita fiet, sed omnia qui occiderit Cain, septuplum punietur.» Quia ergo Cain existimavit se a quovis facile captum iri, quod nec in terris ullum sciret praesidium, cum terra esset ab illo maledicta, nec a Deo auxilium expectaret, qui iratus illi erat propter caedem, ita ut caeli terraeque spe opeque illum deserente exclusus dixerit: «Omnia qui me invenerit, occidet me;» corrigit illius errorem Verbum, cum dicit: «Nequaquam ita fiet:» hoc est, non occideris. Sed ille non solum ulcus tegit, sed alterum quoque ad caedem addit, dum mendacium concinnat, et dicit: «Nescio; nunquid custos fratris mei sum ego?» Hinc jam poenas numerare Deus incipit. «Maledicta erit terra abs te.» Prima animadversio. «Operari terram.» Haec altera poena est: inexplicabilis enim quaedam ipsi necessitas affixa erat, quæ illum ad opus ita urgebat, uti neque volenti quidem liceret ullam quietis partem capere, sed assiduissime premebat, terra illi infesta et inimica, quam sibi execrabilem fecerat, cum eam fraterno sanguine polluisset. Acerbum enim genus supplicii est vivere cum iis qui te oderint, et hostem domesticum retinere, et odium æternum alere. «Operare terram,» hoc est, nullo unquam tempore a terra colendæ et fodiendæ sudore remitte, uti neque de nocte. neque de die respices a labore, sed ut ultima necessitate, quæ omnem servilem servitutem superet, cogente, semper ad opus urgearis, nec assiduo tamen cultu illam meliorem reddas. Nam quamvis continuum opus habeat subinde operæ fructum, tamen ipse labor ingentem affert molestiam et tormentum semper distento, semper occupato et nunquam ab opere cessanti. Sed tu cum ingenti labore nihil proficies, nec operæ pretium facies, nec fru-

Gen. iv, 8. ' ibid. 9. * ibid. 10. 11. * ibid. 14. ' ibid. 15.

etiam istum reportabis. Insuper « gemens et tremens oris super terram. » Duas adjunxit alias pœnas tribus, assidua saspiria, et corporis tremorem, amissa membrorum, quam ex fortitudine sea robore accipiebant, firmitudine. Cum enim corporis viribus abusus esset, nervus ab illo cessit, ut paveret, et assidua quadam trepidatione concuteretur. uti nec cibum tuto ori admovere, nec gestare poculum sine tremore posset, manu impia, post impium et parricidale factum, usum necessariz corporis functioni subducente. Alia pœna est, quam prodidit Cainus, cum dixit : « Si ejcicias me hodie a facie terræ, et a facie tua abscondar. » Gravissimum hoc supplicium prudentibus, repulsa a facie et conspectu Dei. « Et erit, inquit, omnis qui me invenerit, occidet me. » Conjectat ex prioribus pœnis, consecuturas. Si ejcicias me a facie terræ, si a facie tua me repellis, quid superest nisi ut proscripius a quovis possim tolli? Quid ergo Dominus : « Non ita : » sed posuit signum in illo : septima hæc est pœna. Quod autem animadversio non occulta, sed aperto signo prænuntiata sit, hunc esse nempe illum consccleratorum factorum architectum, sapientum judicio, pœnarum omnium gravissima est ob ignominiam quam ex ultimo quoque judicio existimare possumus, quando hi resurgunt in vitam æternam, et illi in ignominiam sempiternam. Sequitur huic annexa quæstio, quid sit, quod Lamech uxoribus suis dixit : « Quoniam virum interfeci, et juvenem in livorem¹¹⁻¹². » Aliud ergo vulnus, et aliud livor, et aliud vir, et aliud adolescens. Quod si ob Cainum septemplex pœna decreta est, ex Lamechi cæde septuagies septena decernetur. Si impius fuit Cainus, si pius et æquum judicium Dei de Caino, ut septemgemina pœna plecteretur, is enim nullo exemplo cædem designavit, iste vero vidit etiam parricidam pœnam subilisse. Ego vero vidit etiam parricidam pœnam subilisse. Ego vero vidit etiam parricidam pœnam subilisse. Ego vero vidit etiam parricidam pœnam subilisse. Ego vero vidit etiam parricidam pœnam subilisse.

ματος, τὸν ἐκ τῆς ἰσχύος σπιτριγγὴν τῶν μελῶν οὖν ἔχόντων. Ἐπειδὴ γὰρ κακῶς ἐχρήσατο τῇ δυνάμει τοῦ σώματος, ἀρρήθη αὐτοῦ ὁ τόμος, ὥστε κλονεῖσθαι αὐτὸν καὶ καταστῆσθαι, ὅτε ἄρτον δυνάμενον προσφέρειν ἀδείως τῷ στόματι, ὅτε ποτὴν προσκομίζῃν τῆς ποτηρῆς χειρὸς μετὰ τὴν ἀνοσίαν κρῆξιν, ὅτε ταῖς ἰδίαις καὶ ἀναγκαίαις τοῦ σώματος χρεῖαις λοιπὸν ἐξυπηρετεῖσθαι συγχωρουμένης. Ἄλλη τιμωρία, ἣν ἀπεκάλυψεν ὁ Κατὶν εἰπῶν· « Εἰ ἐκβάλλεις με νῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθῆσομαι. » Ἡ βαρυτάτη κόλασις τοῖς αἰφρονούσιν ὁ ἀπὸ Θεοῦ χωρισμός. « Καὶ ἴστασι, φησὶν, πᾶς ὁ εὐρίσκων με ἀποκτενεῖ με. » Εἰκάζει ἐκ τοῦ ἀπολοῦθου τῶν προαγόντων. Εἰ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκβίβλητός με, εἰ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθῆσομαι, λείπεται ἀπὸ παντός ἀναιρεῖσθαι. Τί οὖν ὁ Κύριος; « Οὐχ οὕτως. » Ἄλλ' ἔθετο σημεῖον ἐπ' αὐτόν· ἑβδόμη αὕτη τιμωρία. Τὸ δὲ μὴ κρύπτεσθαι τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ σημεῖον προδήλων προκεκηρύχθαι, ὅτι οὕτος ἐστὶν ὁ τῶν ἀνοσίων ἔργων δημιουργὸς (καὶ γὰρ τὸ ὁρθῶς λογιζομένων), βαρυτάτη κόλασεων αἰσχύνη, ἣν καὶ περὶ τῆς κρίσεως μεμαθήκαμεν, ὅτι οὗτοι ἀναστήσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὗτοι εἰς αἰσχύνην καὶ θνεῖδισμόν αἰώνιον. Ἀκολουθεῖ τοῦτω ζήτημα συγγενὲς τὸ παρὰ τοῦ Λάμεχ ταῖς γυναῖξιν εἰρημένον· « Ὅτι ἀνδρὰ ἀπέκτεινα, καὶ νεανίσκων εἰς μύωλωπα » Ἄλλο οὖν τραῦμα, καὶ ἄλλο μῶλωψ, καὶ ἄλλο ἀνήρ, καὶ ἄλλο νεανίσκος. Ὅτι εἰ ἐκ Κατὶν ἐκβεδίκεται ἐπιτόσις, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἐπὶ τετρακοσίας καὶ ἐννεήκοντα τιμωρίας ὑποσχεῖν. Εἰ μὴ δίκαιος, εἴπερ δίκαια τοῦ Θεοῦ ἡ κρίσις ἐπὶ τοῦ Κατὶν, ὥστε ἐπὶ αὐτὸν παρέχειν τὰς κόλασεις· ὁ μὲν γὰρ οὐκ ἔμαθεν παρ' ἄλλου τὸ φονεῦσιν, οὕτος δὲ εἶδεν τιμωρίαν ὑπέχοντα φονευτῆν. Ἐγὼ δὲ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχων τὸν στένοντα καὶ τρέμοντα, καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἔσθωρονίσθη τῷ ὑποδείγματι, ὅθεν ἀξίος εἰμι τετρακοσίας καὶ ἐννεήκοντα δοῦναι κόλασις. Ἐνιοὶ δὲ πρὸς τοιοῦτον ὤρμησαν λόγον οὐκ ἀπρόβοντα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος, ὅτι ἀπὸ τοῦ Κατὶν ἕως τοῦ κατακλισμοῦ ἐπὶ παρελθῦσασιν γενεαί. Καὶ εὐθὺς ἐπηρέχηθη τῇ γῇ ἡ τιμωρία, διὰ τὸ πολλὴν γενέσθαι χύσιν τῆς ἀμαρτίας. Τὸ δὲ ἀμάρτημα τοῦ Λάμεχ οὐ κατακλισμοῦ δεῖται πρὸς θεραπείαν, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ αἵροντος τὴν ἀμαρτίαν τοῦ

EPISTOLA LXXXI.
(Fragmenta.)

Ad monachos in Phua constitutos.
Contra eos qui affirmant corporum resurrectionem non esse.
Aiunt igitur esse apud vos qui negent humanorum corporum resurrectionem, quæ pars confes-

Πρὸς τοὺς ἐν Φουῆ μοναχοὺς (1).
Κατὰ τῶν λεγόντων μὴ εἶναι ἀνάστασιν τῶν σωμάτων.
Φασὶ τοίνυν τῶν ἐν ὑμῖν τινὰς ἀρνεῖσθαι τῶν ἀσθωπέων σωμάτων τὴν ἀνάστασιν, ὅπερ ἐστὶ μέρος

¹¹⁻¹² Gen. iv, 25. ¹³ Joan. i, 29.
(1) Labbe, Concil. tom. V, p. 658, ex Justiniani imp. tractatu contra errores Origenis.

τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, ἧς ποιούμεθα προσύοντες τῷ Ἀ σωτηρίου βαπτίσματι. Ὁμολογούντες γὰρ τὴν πίστιν, προσεπάγομεν, ὅτι πιστεύομεν καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν. Εἰ δ' ἀναιρούμεν τοῦτο, καὶ οὐ πιστεύομεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, ἵνα ἡμᾶς ἐαυτῷ συναναστήσῃ, χωλεύουσιν ἔχομεν τὴν πίστιν, καὶ τὴν βασιλικὴν ἀφέντες ὁδὸν, βαδίζομεν τὴν διεστραμμένην. Ἔστι δὲ ἡ τοιαύτη κακοδοξία τῆς Ὀριγένους φρενοβλαβείας· ὃν καὶ οἱ Πατέρες ἡμῶν ὡς διαστρέφοντα τὴν ἀλήθειαν ἀπεκλήρουσαν καὶ ἀνεθεμάτισαν. Οὐ γὰρ ἐφρόνησεν ὡς Χριστιανὸς, ἀλλὰ ταῖς Ἑλλήνων ἀκολουθήσας φλυαρίαις πεπλάνηται. Ἡ δὲ ἀρχὴ τοῦ νοσήματος ἐντεῦθεν αὐτῷ συμβέβηκε. Φησὶ γὰρ ὅτι προὑπάρχουσιν αἱ ψυχαὶ τῶν σωμάτων, καὶ ἀπὸ ἀγριασμοῦ παρηγνέθησαν εἰς ἐπιθυμίας πονηρὰς, καὶ ἀπέστησαν Θεοῦ· καὶ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας κατεδίκασεν αὐτὰς, καὶ ἐσωμάτωσεν, καὶ εἰσὶν ὡς ἐν ἑσμητωρίῳ ἐν σαρκί.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς τοὺς ἐν Φουᾷ μοναχοῦς. Ἡ δὲ Ἐκκλησία, ταῖς θεοπνεύστοις ἐπιμένη Γραφαῖς, οὐκ οἶδε τῶν σωμάτων προὑπάρχουσιν τὴν ψυχὴν, ἀλλ' οὐδὲ προαμαρτήσασαν πρὸ αὐτῶν. Πῶς γὰρ ἡ μὴ ὑφ' ἑστῶσα καὶ ἀμαρτεῖν ἡδύνατο; Φαμὲν δὲ ἃ ὅτι ἐπλάσσε μὲν ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς τὸ σῶμα ἐκ γῆς, ἐψύχωσε δὲ αὐτὸ ψυχῇ νοεῖ. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευή. Καὶ μεθ' ἕτερα· Ὅτι οὐκ ἐκ προγενεστέρων, ὡς φασι, ἀμαρτημάτων καταδεδίκαται ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, καὶ εἰς τοῦτον κατεπέμφθη τὸν κόσμον, πιστώσεται: γράφων καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος· Ἐμοί C γὰρ πάντας ἡμᾶς δεῖ φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίστηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς δὲ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε φαῦλον. Ἐπεὶ δὲ τί γὰρ μόνον τὰ διὰ τοῦ σώματος φανερωθῆσθαί φησι, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον καὶ τὰ πρὸ τοῦ σώματος, εἴπερ ἦδει προὑσαν καὶ προαμαρτήσασαν τὴν ψυχὴν; Εἰ δὲ ἐπὶ μόνοις κρινόμεθα τοῖς διὰ τοῦ σώματος, οὐκ ἔχομεν δηλονότι προγενεστέρων τοῦ σώματος ἀμαρτίαν: οὐ γὰρ ὑφέστηκεν ὅλως ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ πρὸ αὐτοῦ. Πληροφορεῖ δὲ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς καὶ ἡ τοῦ νομικοῦ γράμματος δύναμις. Εἰ γὰρ, ὡς φησιν ὁ πεπλανημένος Ὀριγένης, ἐκ τῶν προγενεστέρων ἀμαρτημάτων λόγῳ κολάσεως ἦτοι τιμωρίας ἐδέξατο τὸ σῶμα ἢ ψυχὴ, διὰ ποίαν αἰτίαν ἔπεβλήθη θάνατον τοῖς ἀμαρτάνουσιν; Ἔδει γὰρ D μᾶλλον τοὺς δικαίους ἀποβήσκειν, ἵνα ἀπαλλάττωνται τῶν ἑσμῶν καὶ τῆς τιμωρίας, ζῆν δὲ τοὺς ἀλιτηρίους, ἵνα κολάζωνται μὴ ἀπαλαττόμενοι τῶν ἑσμῶν.

¹¹ II Cor. v, 10.

¹² Ἰσ. δὴ.

sionis nostræ est, quam fecimus salutare adcentes baptismum. Fidem enim profitentes, adjungimus credere nos et carnis resurrectionem. Si hoc tollimus, nec credimus Christum resurrexisse a mortuis, ut nos sibi conresuscilaret; claudicantem habemus fidem, ac a via regia deficiente, pravum iter sequimur. Hujusmodi autem improba opinio ab Origenis dementia est: quem et Patres nostri, ut veri depravatorem, abdicaverunt et anathematizaverunt. Non enim sensit ut Christianus, sed, paganorum secutus ineptias et nugas, in errorem incidit. Hinc autem ei contigit morbi principium. Asseverat animas ante corpora esse, et a sanctimonia abductas fuisse in cupiditates ac nequitiam, descivisseque a Deo, a quo hanc ob causam damnatæ sunt, et corpori obstrictæ, suntque in carne tanquam in carcere.

Ejusdem ex epistola scripta ad eos qui in Phœnæ erant, monachos. Ecclesia vero, Scripturis obsequens a Deo inspiratis, nec animam novit ante corpora fuisse, nec ante ea peccasse. Quomodo enim quæ non subsistebat, peccare potuit? At nos affirmamus, universitatis opificem corpus e terra finxisse, idque animasse intelligente anima. Et hæc est hominis structura. Et post alia: Animam hominis nec ob præterita, ut aiunt, flagitia atque scelera esse damnatam, nec in hunc demissam mundum, sapientissimus Paulus fidem facit, ita scribens: « Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum ¹¹. » Cur ergo propter sola propria corporis manifestari nos oportere ait, nec potius propter ea etiam quæ ante corpus, si animam ante fuisse norat, et ante peccasse? Si vero ob ea sola quæ in corpore gessimus adducimur in iudicium, non utique habemus antiquius corpore peccatum: nam omnino ante id non constitit hominis anima. Hoc porro planum facit et legalis litteræ vis. Si enim, ut dicit errabundus Origenes, ob superiora commissa in supplicii ac pœnæ loco anima corpus accepit, quam ob rem flagitiosis ac sceleratis mortem comminata est? Magis enim oportuerat bonos ac justos viros mortem oppetere, ut vinculis et supplicio liberarentur: vivere contra scelestos ac nefarios, ut pœna afficerentur, nec ulla vinculorum esset liberatio.

(1) EPISTOLA LXXXII.

AD AMPHILOCHIUM EPISCOPUM SIDÆ (2).

De Messalianis hæreticis. Cum iis moderate et prudenter agendum.

Equidem scio prudentissimam pietatem tuam A nihil esse melius putaturam, quam charitatem fraternamque amorem. Verumtamen prudentiæ suæ esse existimabit in omnibus rebus gerendis optimam methodum. Ideo amanter scribo pietati tuæ, et quæ valet efficere postulo; quamobrem constat haud summo jure agendum esse cum iis qui pœnitere volunt, et Messalitarum sive Euchitarum scelestissimam hæresim deserere, ac recta Ecclesiæ dogmata amplecti. Sufficit enim ut qui hoc propositum susceperunt, profiteantur sic: anathema dico Messalitarum seu Euchitarum hæresi. Nam si quis minutius cum illis agit, et quandoque professiones etiam de libris recitandas offert, turbat illum qui acuminæ mentis non pollet: idiotiæ enim multi sunt, neque ita intelligere valent, ut omnia B diserte damnent quæ damnanda sunt. Sufficit ergo ut ipsi hæresim anathematizent, neque vocabula nominatim oggerantur, ne quorundam litigiosus ex inscitia animus recte credendi voluntate depellatur. Atque hæc scribo, haud cuiquam gratificans, sed probe sciens optimam esse in his rebus prudentiam: nam summum jus multos etiam plerumque turbat ex iis qui sapientissimi videntur.

Οἶδα μὲν ὅτι πανσύντοξ οὕσα ἡ σὴ θεοσεβεία, οὐκ ἔν ἀμεινον ἠγῆσται φιλίας καὶ ἀγάπης τῆς πρὸς ἀδελφοῦς. Εὐτεχνὲς δὲ πρᾶγμα ἠγῆσται τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς θρωμένοις ἀρίστην οἰκονομίαν (3). Διὸ δὲ γράφω τὰ φιλία τῇ σὴ θεοσεβείᾳ, καὶ ὅσα δρᾶν οἶδεν ἁπαιτῶν ὥστε δῆλον εἶναι μὴ μεγάλας ἄγαν ἀκριβολογίαις καυχῆσθαι κατὰ τῶν ἐπιπόντων μεταγινώσκειν, καὶ καταλιπεῖν τὴν τῶν Μεσσαλιτῶν, ἦτοι Εὐχητῶν (4), ἀνοσιοτάτην αἵρεσιν, προστρέχειν δὲ τοῖς ἔρθεσι τῆς Ἐκκλησίας δόγμασιν. Ἀρκεῖ γὰρ τοῖς εἰς τοῦτο βαδίζουσιν, ὁμολογεῖν εἶναι ἀναθεματίζω τὴν τῶν Μεσσαλιτῶν, ἦγουν Εὐχητῶν, αἵρεσιν. Ὁ δὲ σφόδρα λεπτῶς καὶ μετὰ τοῦτο προτείνων αὐτοῖς ἐστ' ὅτι καὶ ἐκ βιβλίων ἀναγνώσματα, θορυβεῖ τὸν οὐκ ἔχοντα πολλὴν ἀκριβείαν εἰς νοῦν ἰδιῶται γὰρ εἰσιν οἱ πολλοὶ, καὶ οὐχ οὕτω νοεῖν δύνανται, ὥστε πάντως καταγινώσκειν τῶν καταγνώσεως ἀξίων. Ἀρκεῖ τοίνυν ἀναθεματίζειν αὐτοὺς τὴν αἵρεσιν, καὶ μὴ προτείνεσθωσαν πάντως ὀνόματα, ἵνα μὴ τό τιμωρ ἐξ ἰδιωτίας φιλονεικῶν ἀποστήσῃ πολλάκις αὐτοὺς καὶ τοῦ βούλεσθαι δοξάζειν ὀρθῶς. Καὶ ταῦτα γράφω, οὐ τισὶ χαριζόμενος, ἀλλ' εἰδὼς ὅτι καλὴ μάλλον ἐν τούτοις ἡ οἰκονομία· τὸ γὰρ ἀκριβὲς ὡς ἐπίπαν θορυβεῖ πολλοὺς καὶ τῶν βουνεχαστάτων.

EPISTOLA LXXXIII.

CYRILLI AD CALOSYRIUM.

Monachorum quorundam Ægypti, Deo humanum corpus tribuentium, cum scilicet homo ad imaginem Dei sit conditus, erroneam opinionem necnon eorum desidiam perstringit; realem Christi præsentiam in S. Eucharistia perpetuo manere astruit, et quamvis cum hæreticis communionem severe prohibet.

Præmittitur libro *Contra Anthropomorphitas*, quanquam cum eo minime coheret. Vide hujusce editionis tom. IX.

EPISTOLA LXXXIV.

CYRILLI AD EUOPTIUM.

Præfationis instar præmittitur libello S. Cyrilli pro XII capitulis contra Theodoretum.

EPISTOLA LXXXV (ol. LXI).

CYRILLI AD AURELIUM, VALENTINUM ET RELIQUOS QUI IN AFRICANA SYNODO CONVENERANT.

Exemplaria authentica synodi Nicænæ transmittit; nuntiat Pascha XVII Kal. Maii Alexandriæ hoc anno celebrandum.

Cyrillus dominis venerabilissimis et sanctissimis C fratribus et coepiscopis, Aurelio, Valentino, et

(1) Mai, *Bibliotheca nova Patrum*, tom. II. Romæ 1844, p. 107, ex codd. Vat.

(2) Amphilochoi Sidensis fragmentum recitatur a Leontio Hierosolymitano, quem ego item auctorem edidi tom. cit., p. 136.

(3) Valde est notabilis hæc epistola ob ecclesiasticam quam suadet prudentiam ac moderationem.

(4) De Messalitis, sive Messalianis aut Massalianis, Baronius, t. V, ad ann. 361, n. 36, ex Epiphanio. Vocantur Euchita ab ἑχέται, quia dicebant semper

Κυριοῖς τιμωτάτοις καὶ ἁγιωτάτοις ἀδελφοῖς καὶ συνεπισκόποις, Αὐρηλίῳ, Βαλεντίνῳ, καὶ πάσῃ τῇ

orandum, cætera omnia negligenda. Idem Baronius, t. VI, ad an. 427, n. 23, recitat ex Photii Bibliotheca canonem synodi incognitæ orientalis, quo vetatur ne amplius Massaliani in Ecclesiam, pœnitentiam licet præ se ferentes, recipiantur. Ergo hæc Cyrilli nostri epistola, quæ de receptione adhuc loquitur, credenda est antiquior prædicto anno 427; quo tempore vivebat etiamnum Cyrillus, qui nonnisi anno 440 mortem cum vita commutavit.

ἐν Καρχηδόνι συναηροισθῆσθαι ἀγιοπάτη συνόδω, Κύριλλος ἀσπαζόμενος ἐν Κυρίῳ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην.

Τὰ γραφόμενα παρὰ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος πολλὴν ἔχοντα θρησκείαν, μετὰ πάσης χαρᾶς διὰ τοῦ τέκνου ἡμῶν Ἰννοκεντίου τοῦ πρεσβυτέρου ἐδεξάμεθα. Τοῦτον δὲ παρ' ἡμῶν ἐπισθενόντων, ὥστε ἐκ τοῦ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας σκρινίου τὰ ἀληθέστατα ἴσα τῆς ἐν τῇ Νικαίων μητροπόλει τῆς Βιθυνίας αὐθεντικῆς συνόδου, τὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐρισθέντα καὶ βεβαιωθέντα ὑποκάτω τῆς ὁμολογίας τῆς ἡμετέρας πίστεως, τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ ἡμᾶς ἀποστείλαι: ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα, κύριοι τιμιώτατοι ἀδελφοί, ἀσπασμοῦ προηγουμένου, διὰ τοῦ αὐτοῦ τέκνου ἡμῶν Ἰννοκεντίου τοῦ πρεσβυτέρου, τὰ πιστότατα ἴσα τὰ τῆς αὐθεντικῆς συνόδου τῆς ἐν τῇ Νικαίων πόλει τῆς Βιθυνίας ἐχόμενα, τῇ ὑμετέρᾳ ἀποστείλαι ἀγάπῃ. ὅπως ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ ζητοῦντες εὐρήσασθε. Περὶ δὲ τοῦ Πάσχα, ὡς ἐγράψατε, ἀγγέλλομεν ὑμῖν, τῇ πρὸ δεκαεπτὰ Καλανῶν Μαίων ἡμῶν ὑπεπιτέλλοντες τῇ ὑπεισερχομένῃ ἰνδικτιῶνι. Ἡ ὑπογραφή. Ὁ Θεὸς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν, τὴν ἁγίαν ὑμῶν σύνοδον φυλάξῃ, ὅπως εὐχόμεθα, τιμιώτατοι ἀδελφοί.

Ἔσ. ἡμᾶς.

(*) Bucherius ix Kal. Vide notas ad fragmentum infra positum.

MONITUM IN FRAGMENTUM SEQUENS.

Synopsis Admonitionis præmissæ a Ballerinis fragmento epistolæ S. Cyrilli de Paschate anni 444.

(Mansi, Concil., tom. V, p. 1217, ex Leonis Magui Opp., ed. Ballerin. tom. I, 606.)

Num. 1. Epistolas saltem duas dedisse sanctum Leonem in controversia de Paschate anni 444, quamvis ambæ perierint, certum est. Paschasini Lilybetani responsio ad alteram ex illis superest. Cyrilli Alexandrini, cui alia directa fuit, responsivæ epistolæ fragmentum superesse demonstrandum aggrediuntur (num. 2), illudque portionem esse epistolæ Cyrilli de Paschate, quam Petavius aliique dedere. Ea quidem unica est, sed ex duarum epistolarum de Paschate fragmentis ab imperito quodam conflata, paucisque immutatis (ut ex collatione prioris fragmenti a Dionysio Exiguo servati liquet), uni eidemque Paschæ designando accommodata est (num. 3). Verum res aliter sese habet: nam fragmentum prius optime inscribitur apud Dionysium datum ad Aurelium, etc., in synodo congregata anno 419, designatque Pascha anni 420. Nec nisi mendose (num. 4) apud Dionysium legitur Pascha celebrandum fore die xvii Kal. Maias. Hoc enim mendum reformandum est ita, ut ponatur xiv Kal. Maias; epistola enim Cyrilli, ubi de hoc Pascha futura indictionis, id est anni sequentis, transmissa legitur apud eundem Dionysium ad Bonifacium post consultatum Honorii xii et Theodosii viii, id est anno 419.

Alterum fragmentum (num. 5) exprimit Pascha ann. 444, apud Alexandrinos celebrandum ix Kal. Maias, propter rationem embolismi anni, cum apud Latinos celebrandum destinaretur vii Kal. Aprilis, luna xxii, ita ut communem annum facerent de embolismo: quæ omnia indicia annum 444 designant.

Hoc fragmentum (num. 6) Joannes Vander Haagen libro inscripto: *Observationes in veterum Patrum et pontificum prologos et epistolas paschales*, edito Amstelodami anno 1734, tuetur esse ex epistola Cyrilli ad sanctum Leonem, idque eruit ex Beda in libro *De argumentis lunæ*, ubi hæc leguntur: *Sic legitur in epistola quam beatus Cyrillus ad Leonem papam scripsit; indicabo enim vobis quid Bacchomius (Pachomius) monachus, quæ quidem omnia in eo de quo agitur fragmento leguntur. Aliud est etiam ejusdem Bedæ hac de re testimonium in opus. De temporum ratione, cap. xli, et aliud pariter in epist. ad Wichredam. Desunt vero in fragmentis bisce a Beda allatis phrases illæ quæ expriment hanc epistolam ad plures directam fuisse, quæ proinde phrases in interpolatorem referendæ non immerito creduntur. Nunc ergo fragmentum subjiciendum est oculis.*

EPISTOLA LXXXVI.

AD SANCTUM LEONEM PAPAM.

(Fragmentum.)

..... Simul Pascha celebremus (1) Kal. ix Maii propter rationem embolismi anni. Quod si facia-

(1) Loquitur de Paschate an. 444, juxta cyclum decemnovennalem Alexandrinorum, in quo hic annus octoadis octavus erat embolismalis. Et propter hanc quidem rationem embolismi anni, Alexandrini contendebant, Pascha hoc anno celebrandum ix

universæ sanctissimæ synodo Carthagine congregatæ. Salutamus in Domino vestram dilectionem.

Quæ a vestra reverentia scripta sunt, multam pietatem continentia, cum omni lætitia per filium nostrum Innocentium presbyterum suscepi. Cum hæc autem a nobis sperata fuerint, nos ex nostræ Ecclesiæ scrinio verissima descripta exempla authenticæ synodi, quæ habita fuit Nicææ, quæ est urbs Bithyniæ, ea quæ a sanctis Patribus definita et confirmata sunt super confessione nostræ fidei; vestræ charitati missuros, necessarium duxi, domini fratres, in primis venerabiles, salutatione præcedente, per eundem filium nostrum Innocentium presbyterum fidelissima exemplaria authenticæ synodi, quæ Nicææ, quæ est urbs Bithyniæ, habita est, vestræ charitati mittere: quod etiam in ecclesiastica historia quærentes invenietis. De Pascha autem, ut scripsistis, renuntiamus vobis, xvii (*) Kalend. Maias nos peracturos, ingredientis indictionis. *Subscriptio.* Deus et Dominus noster sanctam vestram synodum custodiat; quod oramus, venerabilissimi fratres.

tis (1) vii Kal. Aprilis, luna xxii, ut jam præparatis, a communem annum facitis de embolismo, dum observatis (2) lunam incensam in iii Nonas Martias juxta regulam Latinorum Kal. Januarii Dominica (3), luna xxvii, et non observandum est in hoc anno, pro causis quas supra diximus (4). Sicut enim vitandum est

dum est lunares annos alios esse communes, alios embolismales. Communes dicuntur, qui constant ex mensibus lunaribus 12 et diebus 354. Lunares enim menses nunc diebus 29, nunc diebus 30, alternatim computantur. Embolismales vero anni appellantur ii quibus post duodecim menses lunares additur alius mensis item lunaris dierum 29 (sive is mensis decimus tertius vocetur, sive alter duodecimus), ita ut annus embolismalis constet ex diebus 365. Hic embolismus anno lunari identidem inseritur, ut aliorum annorum lunarium defectus ad solaris anni rationem hoc additamento suppleatur, et ita lunares anni cum solaribus aliqua ratione cœquantur: quod ad inventiendam paschalem lunam primi mensis, quæ ab æquinoctio solis plurimum pendet, necessarium est. Hac autem de causa tam apud Alexandrinos quam apud Romanos embolismales anni recepti fuerunt, sed methodo diversa, ut diversus ipsorum cyclus ferebat. In cyclo decemnovennali Alexandrinorum anni tertius, sextus, octavus, undecimus, decimus quartus, et decimus nonus erant embolismales; cæteri autem erant communes. Ita post duos annos communes apud ipsos sequebatur unus embolismalis, exceptis octavo et decimo nono, qui post unicum annum communem subjiciebantur. In cyclo autem Romanorum annorum lxxxiv, anni embolismales post duos communes nulla exceptione collocabantur. Cum porro in hoc Romanorum cyclo annus sexagesimus tertius, in quem cadebat annus vulgaris æræ 444, esset annus communis, in cyclo autem Alexandrinorum annus octavus eidem anno 444 respondens esset embolismalis, palam fit primum paschalem mensem apud Romanos, Alexandrinis ob rationem embolismi fuisse decimum tertium, seu alterum duodecimum mensem anni lunaris præcedentis, qui Paschati non poterat convenire: et hæc potissimum de causa in statuendo Paschatis die ejus anni ab alteris mense integro dissidebant. Diximus vero totam vel potiorem discriminis rationem in hoc sitam esse. Alia enim Latinis accessit difficultas, ne in Alexandrinorum sententiam transirent, nimirum ob limites paschales diversos.

(1) Sermo est de Paschate juxta Latinorum cyclum, in quo, ut diximus, hic annus erat communis; ac propterea cum neomenia paschalis ipsis esset dies 5 Martii, Pascha cadebat in diem Dominicam vii Kal. Aprilis, luna xxii, ut sequenti adnotatione explicabitur.

(2) Latini in suo cyclo notabant Kal. Januarii feriam septimanam, et ætatem lunæ, ut palam fit ex Victorii cyclo, nec non ex cyclo Anonymi Fastis annexo, quem noster cardinalis Norisius edidit, sicuti etiam ex cyclo qui in *Anecdotis Latinis Muratorii* tom. III legitur. Ex ætate lunæ determinabatur neomenia Januarii, et consequenter etiam Martii: erat enim constans Latinorum regula: *Qualis luna est in Januario, talis quoque est in Martio*. Ex feria autem facile erat colligere Dominicam Paschatis. Hoc porro anno 444 in cyclo Latinorum Kal. Januarii feria notabatur *Sabbatum*, ætas vero lunæ xxvii, ut sequenti adnotatione ostendemus. Erat ergo neomenia Januarii et Martii die 5 ac propterea dies Dominica Paschatis 26 Martii, luna xxii. Nam cum ille annus esset bissextilis, Dominica quidem incidebat in diem 19 Martii, luna xv. At cum Pascha celebrandum non esset ante æquinoctium, Latinorum vero regula vetaret celebrari ante lu-

Pascha, quod diximus in hoc anno, ita cavendum est ne faciamus Pascha anni embolismi in anno communi, et communis in embolismo. Debemus enim investigare epactas (5) lunares in mensibus totius anni, ut celebremus Pascha (6) in luna primi mensis, in principio anni post veris exordium

nam xvi, differendum fuit in Dominicam sequentem 26 Martii, luna xxii.

(3) Legendum est *Sabbato*, non *Dominica*, ut ex omnibus cyclis Latinorum liquet. Hunc lapsum sive librario, sive, ut alii suspicantur, Cyrillo tribuas, nihil refert. Porro in cyclo Anonymi apud Norisium ad ann. cycli 63, in quem incidit annus Christi 444, nec non in vetusto cyclo apud Muratorium, tom. III *Anecdotorum Latinorum*, pag. 201 et seqq., ad an. 62, qui per auctoris lapsum correspondet anno 63, ut videre est apud Joannem Vander Haagen auctorem *Observationum in Anonymi cyclum a Muratorio editum*, pag. 278. In his, inquam, cyclis notatur Januarii Kal. Sat. id est Saturni dies seu Sabbatum, vel feria vii, luna autem xxviii, non vero xxvii. Sed hi Latinorum cycli annorum lxxxiv constructi fuerunt eo tempore quo saltus lunæ duodecimo quoque anno admissus, ab initio cycli ad annum 65 quinque saltus lunæ afferebat. Leonis autem tempore emendante Prospero inductum fuerat, ut lunæ saltus quarto decimo quoque anno admitteretur, ut probavit laudatus Vander Haagen pag. 217 et seqq. *Observationum in Chronicon Prosperi*: unde quatuor tantum lunæ saltus ab initio cycli ad annum 65 inciderunt. Quilibet autem saltus ætati lunæ unam diem addit. Itaque in illis cyclis qui astruebant quinque saltus, una dies ætati lunæ accedebat usque ad annum 65, supra enim cyclum qui ex correctione Prosperi quatuor tantum saltus recipiebat: ac propterea in illis cyclis in Kal. Januarii anni 65 lunæ ætas erat xxviii; in cyclo autem recepto Leonis tempore, xxvii. Ipsa quidem luna incensa, seu neomenia paschalis, quam auctor hoc anno ponit in Nonas Martias, sicut in Martii, ita et in Januarii Kalendis exigit ætatem lunæ xxvii. Hic vero notandum est cardin. Norisium in *Diagrammate cycli anni lxxxiv*, in quo ad an. 65 Kal. Januarii nota vit ex Fastis ætatem lunæ xxviii perperam signasse neomeniam paschalem ejusdem anni die 5 Martii seu in Nonas, cum in hypothesi ætatis lunæ xxvii veteri stylo Fastis apposite neomenia incidit in diem 4 Martii seu iv Non. Martii. Id quidem ille induxit cogentibus hinc certis testibus de die Paschatis an. 444, hinc vero cyclo suis Fastis appposito, quem eodem anno obtinuisse præsumpsit: hæcque ut conciliaret, arbitrarium systema lunarium plenarium invexit, quod ipse pariter repudiasset, si de inducta ante eum annum cycli emendatione ita suspicatus fuisset, uti postea dubitavit ob Pascha anni 444.

(4) Hæc verba initio non pauca deesse indicant.

(5) Quæ ab Alexandrinis vocabantur *epactæ*, Latinis *ætates lunæ* dicebantur. Nominantur autem *epactæ lunares in mensibus totius anni*, id est non annuæ, sed menstruæ, eo quod harum investigatio necessaria sit ut legitimum Paschatis tempus inveniantur.

(6) Hanc regulam ob Pascha determinandum maxime observandam Joannes Vander Haagen, pag. 405 *Observat. in Cyrilli epistolam*, accuratissime explanat. Intelligitur autem *primus mensis* anni lunaris sacri Judaici, in principio anni solaris tropici naturalis ab æquinoctio verno incipientis post veris exordium, quod mox igitur dicitur *diei vii Kal. Aprilis*. Id cum Cyrilli prologo concinit, ubi æquinoctium vernum, et veris exordium similiter statuitur *xv Kal. Aprilis*, hoc est Martii 21, seu mensis Pharamuti 25. Hæc dies maxime observanda in Paschatis

Sol enim ipse quotidie terra marique pariter clauditur in fine diei, et in diei initio aperitur. Et finit sol cursum totius anni in XII Kal. Aprilis, et lunaris globi plenitudo, vel diminutio, digitorum motu, rationis magisterio, et calculi supputatione aliqua prævidetur: ut numeremus XII tantum lunas juxta supputationem legalem (1) Hebræorum in anno communi, et XIII in embolismo secundam computationem dierum.

Indicabo vero vobis, quod (2) Pachomius insignis factis apostolicæ gratiæ, egregiusque fundator Ægypti cœnobiorum, edidit ad monasterium, quod lingua Ægyptiorum vocatur Panum (3), litteras, quas angelo dictante perceperat, ut non errorem incurrerent in solemnitate paschalis ratione, scirentque lunam primi mensis in anno communi, et embolismo. (4) Charissimi domini mei, in mente habetote

¹⁰ Matth. xvi, 26-28. ¹¹ Luc. xiii, 19.

computo: et cum dicitur Pascha celebrandum post veris exordium, indicatur ex Alexandrinorum regulis celebrari non potuisse in ipso verni æquinoclii die. Cum enim Pascha celebrari non possit luna XIV primi mensis, sed die Dominica, quæ eam lunam XIV proxime subsequitur, celebrandum sit. Pascha celebrandum post veris exordium, seu post æquinoclium vernum, citius apud Alexandrinos cadere poterat in lunam XV, si hæc luna esset Dominica, et luna XIV cum æquinoclii die concurrisset.

(1) Hebræorum scilicet, qui anno lunari, et mensibus lunariis utuntur, ut primum mensem paschalem definiant juxta præceptum legis: *Custodi primum mensem*. Additur secundam supputationem dierum, ita scilicet ut cum ante mensem paschalem inserendus est embolismalis, quemadmodum hoc anno 444 Alexandrini contendebant, in anno embolismali mensium lunarium XII, supputentur dies 384, ubi in anno communi mensium lunarium XII dies 354 computabantur.

(2) Gennadius *De vir. illustr.* cap. 47, Pachomii litteras memorat ad omnium monasteriorum præpositos, quibus præcipitur ut in unum antiquius monasterium, quod lingua Ægyptiaca Baum vocatur, Pascha diem velut æterna lege celebrent. Integre hæc litteræ ex interpretatione Hieronymi ab Holstenio editæ sunt post Pachomii Regulam. Sed cum nihil ejusmodi quod in fragmento legitur contineant, aliæ Pachomii litteræ, quæ perierint, a Cyrillo indicatæ videntur. Beda *De temporum ratione*, c. 41, tom. II edit. Colon. an. 1682, pag. 83 secundo loco, et *De argumentis lunæ*, tom. I, pag. 151, ipsam Cyrilli testimonium de Pachomio recitat, et Joannes Noviomagus in notatione ad memoratum cap. 41 affirmat, apud se fuisse Pachomii opusculum *De Paschate*, quod se editurum spondet. Num vero uspiam ediderit, ignoramus. Idem vero Beda *De argumentis lunæ*, pag. 151, addit: *Legimus in epistolis Græcorum, quod post passionem apostolorum S. Pachomius abbas in Ægypto cum monachis suis in oratione a Domina rogavit ut ostenderet ei quomodo Pascha deberet celebrare. Et misit Dominus per angelum suum ad præfatum S. Pachomium cyclum decemnovalem hoc modo: Nonæ Aprilis norunt quinos, octonæ Kalendæ assim deprementis.* etc. Num hæc per tinentia, qua cyclus decemnovennalis ad inveniendum Pascha angelo suggerente approbatus fuit, desumpta sit ex epistola Pachomii, quam Cyrillus allegat, aliorum judicium esto.

(3) Apud Bucherium hoc monasterium vocatur *Bonum*. Quidam legendum malunt *Baum*, alias *Ban*.

A quod constitutum est Pascha primum in Ægypto ad admonitionem, ut manducarent filii Israel agnum in typo veri Agni in luna primi mensis. Posterius autem Pascha factum est ad recordationem, in quo manna descendit, quod ostendit quod recederet agnus umbratilis, quando descendisset verum manna. Dominus autem noster Jesus Christus conjunxit in una die agnum Judæorum et verum manna, quando benedixit panem et vinum, dicens: «Hoc est corpus meum, et sanguis meus», in luna primi mensis, in anni principio. Ideo recordemur, et memores simus offerre quæ obtulit Jesus pro nobis in primo mense. Dixit enim Dominus Jesus: «Hæc quotiescunque feceritis, in mei recordationem et memoriam facietis». Scruteminique diligentissime quæ ordinavit synodus (5) Nicæna, lunas XIV omnium annorum per decemnovennalem cy-

vel *Pabus*, quod præcipitur erat inter Pachomii monasteria. Prætulimus lectionem Bedæ, qui ipsam Cyrilli ad Leonem epistolam in suis codicibus reperit. Unum Pachomii monasterium nomine *Pachnum* memoratur.

(4) Hoc loco librarii interpolatio deprehenditur; cum hoc fragmentum epistolæ ad synodum Carthaginensem subjecit. Vide admonitionem præmissam num. 7.

(5) Paulo post dicitur *scriptisse synodus Nicæna cyclum lunarem primi mensis*. Nisi librarii arbitrio, vel interpretis minus accurati negligentia mendum irrepit in vocem *scriptisset*; Cyrillus quoque sensit cyclum decemnovennalem ab eadem synodo fuisse præscriptum, ut tradiderunt Ambrosius in epistola ad episcopos Æviilicæ scribens de Paschate an. 387, et Proterius, Cyrilli successor, in epistola ad S. Leonem de Paschate an. 455. Sunt qui eundem cyclum a Nicæna synodo institutum velint. Sed illum ab antiquiori Anatolio editum, multo ante in Alexandrina Ecclesia obtinuisse liquet ex Eusebio l. vii, c. 32. Itaque Nicæni Patres illum probare solum et præscribere potuerunt. Id autem etsi nulli veteres historici memorent, hæc tamen ratione commode intelligi potest. Cum nimirum iidem Patres sanxerint ut Pascha ab omnibus ubique eadem Dominica celebraretur, id profecto obtineri non poterat, nisi uno eodemque cyclo omnes uterentur. Cum porro in eum finem illi decreverint, ut Alexandrina Ecclesia, quæ memoratum cyclum adhibebat, et calculandi arte erat celebris, diem Paschatis in ejusdem utique cycli normam Romano episcopo significaret; unde apostolica auctoritate universalis Ecclesia Pascha diem per totum orbem definitum sine ulla disceptatione cognosceret, ut idem Cyrillus in Prologo paschali tradit: hoc sane decreto eum cyclum satis approbasse, et quodammodo præscriptisse dici queunt. Notandum vero est hoc decretum Nicænum, non Romano, sed Alexandrino episcopo præcepisse ut ad Romanum antistitem in memoratam rationem scribens, ejus assensum auctoritatemque excitaret, qua Pascha eodem die a toto Christiano orbe sine disceptatione celebraretur. Cum vero hæc Nicæna decemnovennalis cycli approbatio valde implicita et obscura fuerit, nulloque canone expressa, nihil mirum si Romani pontifices qui cæteroquin Nicænum concilium maxime venerabantur, non deseruerunt suum cyclum annorum LXXXIV, qui primis temporibus in determinando Paschate a decemnovennali non discrepabat, etsi, cum posterioribus quæstiones paschales cœperunt commoveri, non nisi serius Alexandrinum cyclum receperit.

clum, ut non fallamur in luna xiv. cum Judæis, et A hæreticis qui dicuntur Tessarakædecatis. Et constitutum est in omnibus synodis, præter synodum Gangreensem et Cæsariensem, ut non faceret ulla Ecclesia, vel civitas, et omnis regio, contraria his, quæ statuta sunt de Pascha in Nicæno concilio.

Credite mihi quod si non scripsisset synodus Nicæna cyclum lunarem primi mensis, sufficeret cyclus lapidis Selenitis in Perside ad exemplum rationis paschalis, cujus candor interior cum luna primi mensis crescit et decrescit. Ideo nuntiavi vobis hæc omnia eo quod dubitastis de luna primi mensis in hoc anno. Ideo (1) præcipio vobis, ne faciatis Pascha in mense Martii in anno embolismi, sed in ix Kal. Maii in unitate Ecclesiæ catholicæ. Verum agnum veri Israelitæ immaculatum immaculati comedamus, quia in una domo præceptum est Israeli

carnali agnum anniculum comedere¹⁷. De quo agno immaculato veracissime præceptum est: « Non occides agnum in lacte matris suæ¹⁸, » hoc est in proximo Pascha conceptionis suæ in utero matris suæ. Ideo prægnantem Mariam, ne sicut stuprata et adultera lapidibus interficeretur, clam voluit Joseph dimittere¹⁹. Ut vero non occideretur agnus in lacte matris suæ, in Pascha nativitatis suæ proximo fugit Joseph in Ægyptum, angelo præcipientē²⁰, in mense Martio, anno revertente, in quo mense eduxit Cain Abel justum in campum²¹, ut occideret eum in typo Christi educti ad prætorium Pilati in sexta feria: quia eodem die conceptus in utero est, et mortuus in cruce: dum in sexta feria mortuus est Adam in anima pro peccato in paradiso, et in eodem obiit in corpore. Responsum est, ut opinor, omnibus quibus interrogastis me (2).

¹⁷ Exod. xii, 5. ¹⁸ Exod. xxiii, 19. ¹⁹ Matth. i, 19. ²⁰ Matth. ii, 13-15.

(1) In hunc pariter locum irrepsisse aliquod mendum, in Monito supra observavimus, num. 6.

(2) Adduntur in fine exemplaris Sirmondiani: *Et omnia scripta authentica synodi Nicæne protuli*. Hæc autem glossema sunt ab eo additum, qui postquam

hanc epistolam subjectis litteris Cyrilli ad Africanos, eo quod ejus partem, vel appendicem crederet, hanc clausulam, quæ ad eandem litteras refertur, perperam posuit.

MONITUM IN PROLOGUM S. CYRILLI

DE FESTI PASCHALIS RATIONE.

« Hic prologus luculentus est, sed mendis non caret, et unum duntaxat ms. habuimus, » inquit Bucherius *De doctrina temporum*, p. 484. Nos restitutum exhibemus opæ codicis antiqui, n. 609 notati, membræci, in-8, qui fuit olim bibliothecæ S. Martialis Lemovicensis et nunc in bibliotheca Imperiali Parisiensi asservatur. Abbas Labbeus, ut videtur, folium initio assuit, in quo codicis ætatem statuit, et scripta quæ complectitur sic recenset:

« Codex iste videtur scriptus ix sæculo. In eo continentur: fol. 1. Expositio variorum nominum Scripturæ sacræ; fol. 11. De diversis interpretationibus; fol. 13. Præfatio cycli decemnovennalis conc. Nic. editi a cccxv Patribus; fol. 44. Præfatio Cyrilli; fol. 51. Præfatio Martini Dumlevisis, Quo tempore initium mundi fuerit; fol. 59. Ordo computi paschalis; fol. 66. Expositio bissextillium anni communis Siricii, etc.; fol. 97. Tabula initii quadragesimalis ab anno 812; fol. 28 v°. Fragm. de generationibus gentilium et Barlaami, quod videtur scriptum x vel xi sæculo. Hic liber ms. mihi videtur ille esse *Liber pretiosus de computo* quem dedisse scribitur Carolus filius Roberti regis S. Martialis Lemovicensi. Vide Labbe, *Bibl. mus.*, t. II, p. 164. — L. BUCHER, 1738.

EPISTOLA LXXXVII

SIVE PROLOGUS

Scriptus pro cyclo XCV annorum, quem cum anno Christi vulgari 437, Diocletiani 153, Cyrillus inchoavit.

1. Sanctum Paschæ mysterium ejusque sacra C solemnitas, si, sicut est a Salvatore nostro apostolis tradita observaretur, illibata mansisset; si eam quorundam perversitas, in (1) cætera fidei sacramenta, minime temerasset; illi etiam qui eorum (2) pravitati respondere conati sunt, et octoginta quatuor annorum paschalem cyclum instituerunt, perfectæ rationis circulum tenuissent, si in supputatione mensium vel annorum non humanam, sed divinam traditionem sequi potuissent. Unde tantæ sunt ignorantæ tenebris involuti, ut in utrumque

paschalis observantiæ (3) periculum deciderint. Ita ut et ante quartam decimam lunam, quam vulgus putat sextam decimam, cum adhuc orbis sui circulum non impleverit ad vesperam sabbati, et ante mensem novorum Pascha celebrando, contra præceptum Domini frequenter deceantur errasse. Quod alii providentes ac reprehendentes, et quasi emendare cupientes, quia non divina revelatione illuminati, sed humanæ scientiæ præsumptione elati sunt, pejus aliquid addiderunt. Et sicut illi per sex quatuordecennitates (a), ita et isti per septem sedecenni-

(1) Edit. Bucherii *inter*.

(2) *Judæorum* ed.

(3) Edit. *ignorantiæ*

BUCHERII NOTÆ

(a) Quatuordecennitas est Græcæ tessarakædecæ, quæ, sexies multiplicata, dat cyclum LXXXVII annorum.

tates (a), et quasdam dimensionum regulas (1), duplicatos vel multiplicatos numeros, ac monogrammos adnotantes, diversos et inextricabiles circulos (2) scribere enisi sunt. Per quorum difficultates angustas et infinitas controversias, quibus se invicem impugnant, ita sunt offensi nonnulli (b), ut, relictis observationibus omnibus, octavo tantummodo Kalendarum Aprilium die, quotacunque luna vel feria incidisset, jam non Pascha Domini (quod est in die (c) solemnitas Resurrectionis, et in luna plenitudo luminis, ac societas sempiterni Solis), sed natale mundi tantummodo irrationabiliter celebrarent. Superflue autem quis extendet humanum ingenium, et linguam habebit expolitam; nisi ab eo qui stultam fecit sapientiam hujus mundi, sensus ejus ad veram sapientiam dirigatur.

2. Cum his igitur atque hujusmodi dissensionibus per universum mundum paschalis regula turbaretur, sanctorum totius orbis synodi consensione decretum est ut, quoniam apud Alexandriam talis esset reperia Ecclesia, quæ hujus scientiæ perfectione (3) clareret, quota Kalendarum vel Iduum, et quota luna Pascha rite (4) debeat celebrari, per singulos annos Romanæ Ecclesiæ litteris intinaret: unde apostolica auctoritate universalis Ecclesia per totum orbem diffinitum Paschæ diem sine ulla disceptatione cognosceret. Quod cum per multa sæcula pariter custodissent, nunquam inde scripturarum quispiam crederet, ubi illa (5) quæstio solveretur, et nonnunquam occurreret ut in sabbato Paschæ (6) luna XXI, quæ illis XIII (d), a quintodecimo Kalendarum Maiarum (7) usque in octavum, quasi in secundo mense Pascha celebrare metuerent (8), essetque magna confusio in omni Ecclesia, prætorio, vel palatio; Theodosius imperator religiosissimus, qui non solum in humanis, verum etiam in divinis legibus placere Deo semper studuit, sanctum Theophilum (9) Alexandriæ urbis episcopum suis litteris conrogavit ut de sacramento Paschæ evidentissima ratione dissereret (10), sibi que dirigere dignaretur. Cujus sanctissimis præceptis

A obtemperans, quadringentorum octodecim annorum circulum paschalem instituit, ejusque clementiæ, a primo anno consulatus ejus usque ad centum calculans, quoto Kalendarum vel Iduum, et quota luna Pascha debeat celebrari, subjectis suis litteris destinavit, manifestamque veritatem suo (11) libello fideliter breviterque (12) perstrinxit. In quo, revelante sibi Domino, perfectæ rationis ordinem pandit, omnesque errores ac superfluas quæstiones luce clarius expugnavit atque dissolvit.

3. Sed quoniam jam illi diversi circuli, per totum orbem disseminati, etiam nostrorum animos inconcusse possederant, iste (e), qui nuper est editus, vix ad paucos potuit pervenire. Cujus cum nimiam profunditatem pene omnes sensus excedere pervidissem, revelationem Domini postulavi: et hoc, quod de ipso fonte haurire promerui, in isto libello præsumenter (13) exposui; quod nec illos, apud quos ipsum circulum vidi, intellexisse cognovi. Et ne forte quadringentorum octodecim annorum infinita congeries aut fastidium cognoscendi, aut pigritiam describendi quibusdam afferret, in nonaginta quinque annos eundem circulum breviavi, quem (14) per illos annos volvere sine ulla differentia cognovi. Unum tantum assem in quibusdam annis propter rationes bissexti, qui occurrere non potuit usque ad illum summum circuli ultimum annum, qui redibit ad caput, adjiciendum, vel potius dimittendum admonui.

4. Ab undecimo (15) autem Kalendarum Aprilium die usque in septimum (16) Kalendas Maii, per dies triginta quinque, qui faciunt septimanas quinque, sanctum Pascha celebrari (17) confirmans, ad mensem novorum qui jam biduum de ipsa septimana habere manifestum est, reliquos ejus quinque (f) dies adjecit (18), ut propter Dominicam diem a decima quarta luna usque ad vicesimam primam, sicut præceptum est, distendisset. Quæ quidem luna efficitur decima quarta a duodecimo Kalendarum Aprilium die, usque in decimum quartum Kalendarum Maiarum: et propterea hos quinque dies protendere

(1) Edit. pergulas?

(2) Verba div. et inextricab. circulos desunt in editione Bucherii.

(3) Edit., quæ in hujus scientia clareret.

(4) Verbum rite additur ex ms.

(5) Edit. nullus.

(6) Paschæ add. ex ms.

(7) Ms., et post XII Kal. Maiarum.

(8) Metueretur ed.

(9) Ms. add. totius.

(10) Edit., a! sacramentum Paschæ... disserere, sibique, etc.

(11) Edit. sub.

(12) Edit. breviter perstr.

(13) Præsumens ed.

(14) Edit. quos.

(15) Duodecimo edit.; sed undecimo legendum monet Bucherius ad marginem.

(16) Ms. octavum.

(17) Celebrare ed.

(18) Locum hunc ex ms. restituimus. Bucherius legit, sanctum Pascha celebrare confirmans. De ipsa septimana habere manifestum est, reliquos ejus quinque dies adjecit, etc., corrupte, ut ipse in margine notat.

BUCHERII NOTÆ.

(a) Hippolyti hecædecaeteridem intelligit.

(b) Hi Galli et Cappadoces.

(c) Videtur hic deesse Solis, vel Dominica, aut quid simile. — Deest etiam in ms. Reg. 609.

(d) Casus hic contingit cyclo lunæ Alexandrino XIX, littera Dominicali B; nec dissimilis accidit cyclo Alexandrino VIII, littera Dominicali C. Tunc

enim Latinorum neomeniæ biduo toto Alexandrinas anteverunt, ut hic innuitur. Inest tamen huic loco aliqua labes.

(e) Nempe Theophili: editus nuper, scilicet annis ante scriptum hunc prologum 57

(f) Forte quatuor.

minime dubitavi, quod ipsa luna in septimum Kalendas Maii protenditur infra primi mensis terminum, et nascitur, et impletur secundum supputationem Hebræorum, quibus Pascha in præfiguratione Christi præceptum est. Post, annus embolismicus occurrit; quem tredecim menses lunares, id est trecentos octoginta quatuor dies, habere, sancto Moysi divinitus revelatum est. Unde constat hos quinque dies mensi novorum additos non secundi mensis esse, sed primi; qui etiamsi secundi essent, propter Domini Resurrectionem et (1) Ecclesiæ plenitudinem, non immerito viderentur adjici. Illi etiam, qui longius habitabant, vel immundi in anima fuerant, in secundo mense jussi sunt Pascha celebrare: quod in typo intelligitur sanctæ Ecclesiæ: quæ, cum omnibus dæmonibus fornicata, immunda videbatur in anima; salubri vero confessione mundata, ad secundam nativitatem, quasi ad secundum mensem, transire præcipitur. Ante mensem autem novorum, mensis est ultimus (2), in quo verum Pascha fieri penitus abnegatur.

5. Sed ut breviter dicam quæ sint in eorum disputatione diversa (a), lunam, quam illi tertiam, vel decimam sextam (3), vel vicesimam tertiam improprie nuncupant, hanc sanctus Theophilus primam, vel decimam quartam, vel vicesimam primam, cælo demonstrante, confirmat. Pascha autem, quod ultra duodecimum (b) Kalendas Maii celebrare formidant, sanctus Theophilus usque ad septimum Kalendas Maii differre non dubitat. In ordine autem annorum illorum quidam in decimo quarto anno, quidam decimo sexto, unam diem de incrementis lunaribus addiderunt: hanc sanctus Theophilus in decimo nono adjicit. Unde illorum supputatio, quia inconveniens ac diversa est, properat; hujus autem, quia veritate subnixæ est, superat, et in perpetuum perseverat. Ita enim decimam quartam lunam vult videri in cælo Theophilus, ut pleno orbis sui (4) circulo eodem momento oriatur, quo occidit sol; eademque nocte transacta, luna occidente sol oriatur. Unde evidenter apparet quod luna quam vicesima tertia in sabbato Paschæ vigilare formidant (5), ipse vicesimam primam affirmans (6), sine

ulla trepidatione sanctum Pascha censeat celebrare; et quam (7) illi præterito sabbato decimam quintam metientes anticipant, ipse decimam tertiam ostendens, non eos juste celebrare contendens (8), ad vicesimam primam differre non dubitat.

6. Vigiinti autem novem et semis dies lunam habere manifestum est, quæ duplicata efficiunt quinquaginta novem: quibus unus dies præter illos duos semisses adjicitur, ut sexaginta videantur impleri, et efficitur lunaris legitimus saltus, ut si verbotenus fuerit luna quinta, alia die non dicatur sexta, sed septima; tricesimam autem lunam medietatem habere minuens et medietatem crescentis exinde, quæ dicitur tricesima, quæ et prima, calculatorum nullus ignorat (9). Talis ergo debet videri diluculo (10) vicesima nona, qualis postridie ad vesperam prima. Tricesima autem luna videri omnino non potest, quia (11) ad ultimum finem medio ipso tricesimo die consumitur, solique conjungitur; eodemque momento renascitur, paulatimque ab eo recedens, et per reliquam ipsius diei tricesimæ partem, usque ad aliam diem, quæ prima dicitur, crescens, post solis occubitum sic videtur, quemadmodum (quod dixi ante) pridie vicesima nona diluculo cernebatur. Qualis ergo est cæcitas mentis, vel dementia, ut cum videri non possit tricesima, videatur adhuc deficiens, sed (12) dicatur prima, nonnunquam etiam et secunda? ac sic per omnem ordinem mentiuntur (13). Sicut enim pro tricesima secundam, et pro prima tertiam vocant, sic pro decima quarta decimam sextam, et pro vicesima prima dicere compelluntur vicesimam tertiam; sicut illius parvitatem, qui dictus est bissexti dies invenisse et lunæ cursum ab asse (14), ut per hanc fallaciam diabolus inter ipsa fidei sacramenta aucupetur animas Christianas.

7. Hoc evidenter quidem (15) in summo et insuperabili (16) ponit exemplo, quod Salvator noster luna decima quarta, quinta feria, Pascha cum suis discipulis fecit (17); et ut semper ita fieret, imperavit. Quod hodieque sicut est traditum celebratur, sanctumque chrisma conficitur, et cæna Dominica anniversaria solemnitate completur, quod (18) est

(1) Erga ed.

(2) Bucherius addit et.

(3) Ms. Decimam septimam.

(4) Edit. omittit sui.

(5) Ed., quod luna illi vicesima tertia vigilare in S. P. formidant.

(6) Assignans ed.

(7) Ed. quod.

(8) Condemnans ms.

(9) Locus in edit. manens et corruptus, ubi sic se habet: Tricesima autem luna medietatem crescentis exinde quæ dicitur tricesima, quæ et prima, calculemus nullus ignorat.

D (10) Ed. omittit diluculo

(11) Ed. quæ.

(12) Ed. et.

(13) Sic ms.; Bucherius in margine, forte mentiuntur.

(14) Locus ex ms. restitutus. Ed., sicut illius parvitate qui dictus bissexti dies. Bucherius ad marginem: Locus mendosus. Nos ms. fideliter exprimimus.

(15) Hoc itidem ed.

(16) Insuperabili ed.

(17) Celebrasset ed.

(18) Ms., quod est Paschæ perfectum, etc.

BUCHERII NOTÆ.

(a) Latinorum methodum paschalem hic suggillat Cyrillus.

(b) Undecimum ponunt Casarienses, Ambrosius et

Leo; et puto hic ita legendum. — Ms. Reg., duodecimum, ut in edito.

perfectum ac maximum sacramentum : sicut sanctus A Apostolus sibi traditum, et ita tradidisse Corinthiis gloriatur ¹¹. Decima quarta traditus, decima quinta passus, et inter decimam sextam et decimam septimam (1) resurrexit : ea videlicet luna quæ, nullis interjectis tenebris, etiam secundum suppurationem vulgi, solis lumini (2) diluculo sociatur. Hoc enim veræ salutis indicium, ut post tergum reinquentes tenebras totius malitiæ, aeterno illo solis lumine fruamur.

¹¹ I Cor. v, 7.

(1) *Et decima septima resurr.* ed.

(2) *Solis lumina* ed.

(5) *Sequentia* addit ms. Reg. 609 : « Anno autem CCCmo et Xmo consulatus Asterii et Protogenis, circulus ipse ad caput redibit, id est ad Pascha

8. Hoc ergo biduum lunæ superfluum si dimiseris, illos quinque dies mensis novorum juxta rationem additos intellexeris ; sed si et illum diem de incrementis lunaribus in novemdecim annos, non quatuordecim vel sedecim, adjeceris, omnem vim et rationem veritatis hujus mysterii recognosces. Luna autem, quæ ab his dicitur tertia, hodieque a Judæis et Græcis dicitur prima ; et merito videtur ad vesperam, quia jam et scuis habet de'tricesima, quæque est prima (5).

B quod Salvator noster cum suis discipulis celebravit. Quoniam ergo, ut arbitror, competens est reddita ratio, jam LXXVI annorum Paschæ dies quibus Kalendis vel Idibus et quota luna occurrat, ex ordine aperiemus. »

EPISTOLA LXXXVIII.

HYPATIE AD CYRILLUM.

Exemplar ab Hypatia (1), quæ philosophiam docebat in Alexandria, ad beatum Cyrillum archiepiscopum in diptychis (2).

Legens historias temporum, reperi factam Christi præsentiam ante annos centum quadraginta (3). Fuerunt vero discipuli ejus qui postea apostoli nominati sunt, qui et post assumptionem ejus in cælos Christianam prædicavere doctrinam, qui simplicius quidem et absque omni curiositate superflua docuerunt, ita ut invenirent locum plerique gentilium, male intelligentes atque sapientes, hanc accusandi doctrinam et instabilem nominandi: Quod enim dixit evangelista, « Deum nemo vidit unquam ²², » quomodo ergo inquirunt (dicitis) Deum fuisse crucifixum ? Et aiunt : « Qui visus non est, quomodo affixus est cruci ? Quomodo mortuus atque sepultus est ? » Nestorius igitur, qui modo in

²² Joan. 1, 18.

(1) *Hypatia*. Certum est eam floruisse eo tempore quo sanctus Cyrillus tenebat cathedram Alexandrinam. Sed cum ex Socrate lib. vii, cap. 15, constet eam testis interemptam ac incendio consumptam fuisse anno quarto episcopatus Cyrilli, Honorio x et Theodosio vi consulibus, hoc est, anno Christi quadringentesimo decimo quinto, exilium autem Nestorii, cujus in his litteris mentionem facit Hypatia, ante annum ccccxxxvi non contigisse, valde credo hanc ejus epistolam ad Cyrillum esse notham ac supposititiam. Si ista argumenta spectasset Lupus, hac epistola usus non esset ut exemplum poneret eorum qui, crucis ignominiam Deo indignam esse putantes, propterea animum habuerunt aver-

C exilio constitutus est, apostolorum prædicationes exposuit. Nam discens ego ante longa pridem tempora quod ille ipse duas naturas in Christo sit confessus existere, ad eum qui hæc dixerat inquam : « Solutæ sunt gentilium quæstiones. » Dico igitur sanctitatem tuam male fecisse illi contraria sapiendo, synodum congregare et absque conflictu dejectionem fieri præparasse. Ego vero adhuc paucis diebus ejusdem viri expositiones inspiciens, et apostolorum prædicationes conferens, atque intra memetipsum cogitans quod bonum mihi sit fieri Christianam, digna effici spero Dominici generatione baptismatis.

D sum a professione religionis Christianæ. De Hypatia porro vide Synesii epistolas et Suidam, tum etiam Henrici Valesii annotationes ad Socratem, pag. 86.

(2) *In diptychis*. Difficile est explicare quid significent hæc verba. Neque enim probabile est epistolas ad episcopos scriptas, præsertim ab iis qui religioni Christi contrarii erant, in diptycha fuisse relatas.

(5) *Ante ann. cent. quad.* Lupus animadvertens sensum hujus loci esse imperfectum, sic interpolavit, *ante annos quater centum quadraginta*. Quod verum videri posset, si constaret hanc epistolam esse legitimam.

* Ex Synodico adversus tragediam Irenæi, cap. 216, ap. Mansi, *Concil. V*, 1007.

SANCTI CYRILLI

ALEXANDRINI ARCHIEPISCOPI

HOMILIÆ PASCHALES

PROLEGOMENA

Præfata editioni Græco-Latinæ quæ prodiit Antwerpia anno 1618, fol., ex codice Vaticano, curante Antonio Salmatia, theologiæ in Ambrosiano Mediolanensi collegio doctore.

Tria in antecessum præmittere, ut rei de qua agitur maxime necessaria, placuit. Linguis favete et animis. Primo de descriptionis hoc genere, deinde de auctore legitimo, deque *τοπραξι- xatc*, sive *Epistolas*, sive *Hômiliæ paschales* libeat appellare, Alexandrinorum episcoporum Dionysii ac Theophili, post nostri etiam Cyrilli, denique de earum homiliarum numero atque ordine breviter disseram. Principio, unde hoc in Ecclesia catholica scripti genus initium sumserit, et causam paucis sic accipe.

I. Quod de Paschatis festi, festorum omnium principis, tempore celebrandi, ne cum Judæis in quarta decima luna convenirent (a quibus Christiani mire hac in re dissidebant, ritusque ac cæremonias fugiebant), multæ semper ac variantes sententiæ in Ecclesia exstiterunt. In synodo Nicæna prima et antiquissima super hac re epistola est sanctorum Patrum cccxviii quotquot adfuerunt, ad Christi nati annum 325, ad Alexandrinos : itemque Constantini vere Magni imp. ad omnes Ecclesias : et Athanasii ad Africanos episcopos : secretumque ad negotium datum episcopis et metropolitanis, et in his maxime Alexandrino præsuli (quod in Ægypto Nili incrementis mathematicæ potissimum disciplinæ vigerent), ut in Christi Domini festo natali proximi Paschatis diem suis denuntiarent Ecclesiis. At cum adesse concionanti præsuli pauci possent qui *Paschales* audirent *Sermones*, litteris veluti circulatoriis seu encyclicis passim ad Ecclesias eæ habitæ mittebantur orationes ; qua hinc etiam *Epistolæ heortasticae* seu Paschales appellari cœperunt, ut ex Eusebio discimus lib. vii *Ecclesiasticæ Historiæ*, cap. 15. Qui vero deferret has epistolas a Synesio Cyrenensium episc. epist. 8 et 13, dictus *διακομιστής τῶν πανηγυρικῶν γραμματῶν*, quasi *solemnium lator litterarum*. Hæc itaque cum Alexandrino fuit episcopo potissimum delegata, sed qui de more ad summum referebat pontificem, ut Leo Magnus epistola 72, ad Marcianum Augustum, et Beda Venerabilis cap. 42, *De ratione temporum* luculenter exponunt. Item B. Ambrosii est Epistola de Paschate evulgata. Tres quoque exstant Theophili Alexandrini antistitis, patrum nostri Cyrilli *Paschales Epistolæ*. a B. Hieronymo Latinæ de Græcis factæ, hoc fere temporum ordine dirigendæ : ut prima sit hoc principio : *Christum Jesum*, pertinens ad annum Christi 401 ; altera vero incipit *Primam solemnitatis*, ad sequentem spectans annum, superstitæ etiam num Anastasio papa in vulgus editæ, ut ex ejusdem Hieronymi epistolis ad Pammachium et Marcellam, et *Apologia contra Rufinum* colligas. Hinc tertia Theophili Paschalis, hoc initio : *Nunc quoque Dei*, quæ ad annum Christi 404 referenda, mortuo jam Anastasio Pont. Max. et Theophilo superstitæ. Hisce patrum insistentem vestigiis nostrum adeo Cyrillum Alexandrinum proxime post Theophilum vicesimum octavum episcopum (ut numerat in Chronologia Nicephorus CP. episco-

pus) eadem ratione *Paschales* hasce *Homilias* habuisse colligo, ut e Sigeberto Gemblacensi in *Scriptorum Ecclesiæ Catalogo* clarum; et *Cyclos Paschales* edidisse Cyrillum affirmet. Addit Gennadius Massiliensis presbyter, cap. 67 *Catalogi* (en elogium sanctissimi viri singulare) *Homilias plurimas composuisse Cyrillum quæ ad concionandum a Græciæ totius episcopis memoriæ mandarentur*. Quin et Alexandriæ solum episcopum initio apud suos concionari, verbaque ad populum facere solitum, refert in variis Ecclesiæ ritibus Nicephorus Callistus lib. XII *Hist. ecclesiast.* cap. 35, extremo. De Dionysii vero utroque antiquioris ἑορταστικῶς mox videro. Carthaginensis ad hæc episcopus cæteris Africæ episcopis solennem indicabat Paschatis diem, quem tamen Pont. Max. præscripserat, ut ex epist. 10 Innocentii I, ad Aurelium episc. Carthaginensem, aperte convincitur. Toletanum præterea concilium quartum canone 5, et Bracarense in Lusitania act. II, cap. 9, mandant, ut quotannis Paschæ tempus a metropolitano cæteris denuntietur episcopis et diaconis: illi vicissim populis, singuli in suis Ecclesiis, die Natalis Domini post evangelicam lectionem denuntient. Ex his efficitur Cyrilli hos etiam esse, quos nunc primum damus, *Sermones*, ut Alexandrini præsulis. quod exemplum et aliæ Ecclesiæ cum Asiæ Africæque, tum Europæ, ex decreto Nicænæ synodi sunt secutæ. Dehinc cur aut *Homilia* aut *Epistola* a variis nominentur dubitari video. Certe libri Græci cajamo exarati, quibus in interpretando sumus usi, λόγους nominant; et declamatorio dicendi genere conscriptos Dionysii tales sermones fuisse Hieronymus fatetur in *Catalogo eccles. script.*, et res ipsa inspicienti clamat. Semel duntaxat, quod dissimulandum non duxi, Cyrillus noster in προθεωρητῶν sermonis 22 *epistolam* nominat, ut *orationem* tamen esse magis pronuntiet, ut de Dionysianis ἑορταστικῶς pronuntiat et Eusebius lib. VII, cap. 15. Sed *Homilias* primo, post *Epistolas* varie missas dici easdem potuisse, quid vetat? Hæreses autem ob Paschæ festum ortas in Asia, observo, Quatuordecimanorum, ut et Novatianorum, exorta quæstione de celebrandi Paschatis tempore, et Sabbationorum, ut refert Nicephorus idem lib. XI *Eccles. Historiæ*, cap. 14, et lib. XII, cap. 22 et 23, B. Augustinus lib. *De hæresibus Tessarescæ-decatitas* nominatos ait, et Tertullianus Blastum quemdam ejus facit auctorem. *Paschatitas* quoque commemorat Philastrius Brixienis episcopus. Legendi Epiphanius hæresi XX et LI et Eusebius ac Socrates *Ecclesiasticæ Historiæ* lib. V uterque, et ille lib. III *De vita Constantini Magni*.

II. Quod vero utile hoc beati Cyrilli opus tandiu in tenebris latuisse animadvertissem, evulgatis Latine reliquis sanctissimi viri monumentis, dubitare aliquando cœpi an ad alterum essent parentem hæc *Homiliæ* referendæ. Accedebat beati Hieronymi, summi sanctique viri auctoritas, qui in *Catalogo ecclesiasticorum scriptorum* Dionysium, et Alexandrinum quoque, ante Theophilum et Cyrillum antistites Alexandrinos ἑορταστικῶς *de Paschate plurimas declamatorio sermone conscripsisse*, non Cyrillum, quem non attigit, affirmet; et quidem, ut alia pleraque, per epist. Quod ex Eusebio, ut solet, Hieronymus Latine descripsit, ut ex hoc vicissim Græce Sophonius. Eusebius autem lib. VII *Ecclesiast. Hist.*, cap. 15, et ex eodem Nicephorus lib. VI, cap. 20, ἑορταστικῆν ad Flavium a Dionysio datam ait: qua tempestate sub Decio imp. a Valeriano adversa perpressus est. Alteram item ad Domitium et Didymum dedit, qua et octennii canonem tradidit, et Pascha nonnisi post æquinoctium vernali celebrandum esse docuit. Tertia Dionysii Paschalis epist. ad presbyteros Alexandrinos missa, ut et quarta post reditum ejus ab exilio, cum seditio orta esset Alexandriæ, scripta ex urbe epistola. Quinta ad Hieracum episc. Ægyptium, quem fortasse *Heraclam in Ægypto episcopum* Hieronymus nominet: qua epistola seditionis Alexandrinæ rursus meminit. Sexta ad Alexandrinos, rursus grassante post seditionem pestilenti lue. Septima denique ad Ægyptios iterum missa est, reddita jam pace civitati: et alias aliis missas auctor est Eusebius lib. VII, cap. 16, 17 et 18. *Episcopatus* itaque nomen, et argumenta ἑορταστικῶν cum istis Cyrilli, sive *Epistolas*, sive *Homilias* libeat nominare, magnam partem habent communia, cum etiam de Alexandrinis motibus, tum de Ægyptiacis agant grassatoribus. Verumenimvero dum codices antiquos membraneos denuo in Vaticana Pontificis Max. bibliotheca, unde descriptum nostrum est exemplar, attentius inspecio, legitur litteris integris; Τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν ΚΥΡΙΑΑΟΥ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἑορταστικὸν λόγος. Heortastica itaque sive *Homilia* sive *Epistola* præter Cyrillum ac Dionysium Alexandrinos præsules, de quibus adhuc egimus, usitata etiam

Athanasio, et ex Theophili Græcis B. Hieronymo. Leonis quoque Augusti ἑορταστικὸι λόγοι exstant a P. Gretsero Latina etiam civitate donati; et plures fortasse Patrum reliquerunt, sed quæ temporum injuria majorumque incuria interciderint. Ductum autem nomen a festorum dierum principe Paschate, κατ' ἐξοχήν.

III. Venio ad ultimum caput, de Homiliarum Cyrilli numero, cum undetriginta tantum sint præsideritque Alexandriæ B. Cyrillus annis duobus et triginta, ut singulas singulis annis orationes ad populum de Paschate habuerit, vel ad exteros epistolæ forma miserit, ab anno Christi 414 usque ad 444. Hæc mihi animo reputanti in mentem venit logisticen adhibendam, hoc est rationem ad calculum revocandam, cum ecce venit in manus Paulus Guldinus, societatis Jesu sacerdos, Gregorianum defendens Kalendarium, Sethum etiam Calvisium refellens: qui vidit acute tertiam sive epistolam, sive homiliam, in Cyrillo temporum ratione non desiderari, quod tamen librarius notarat. Id tabula subjectæ ejusdem P. Guldini clare docebit, ut Phamenoth mensis Ægyptius Martio, Pharmuthi vero Aprili fere respondeat: quorum mensium est in omnibus hisce Cyrilli, ut et in illis Theophili Homiliis mentio.

Ordo Homilia- rum.	Anni Christi ex quo creatus episc. Cyrill.	PASCHATIS DIES		Littera Domi- nica.
		in mensibus Alexandrinis.	in mensibus Julianis.	
1	414	Phamenoth 26	Martii die 23	D
2	415	Pharmuthi 16	Aprilis 11	C
3	416	Pharmuthi 7	Aprilis 2	A B
4	417	Pharmuthi 27	Aprilis 22	G
5	418	Pharmuthi 12	Aprilis 7	F
6	419	Pharmuthi 4	Aprilis 30	E
7	420	Pharmuthi 23	Aprilis 18	C D
8	421	Pharmuthi 8	Aprilis 5	B
9	422	Phamenoth 30	Martii 16	A
10	425	Pharmuthi 20	Aprilis 13	G
11	424	Pharmuthi 11	Aprilis 6	K F
12	423	Pharmuthi 24	Aprilis 19	D
13	426	Pharmuthi 16	Aprilis 11	C
14	427	Pharmuthi 8	Aprilis 3	B
15	428	Pharmuthi 27	Aprilis 22	G A
16	429	Pharmuthi 12	Aprilis 7	F
17	430	Pharmuthi 4	Martii 30	E
18	431	Pharmuthi 24	Aprilis 19	D
19	432	Pharmuthi 8	Aprilis 5	B C
20	433	Phamenoth 30	Martii 26	A
21	434	Pharmuthi 20	Aprilis 15	G
22	435	Pharmuthi 5	Martii 31	F
23	436	Pharmuthi 24	Aprilis 19	D E
24	437	Pharmuthi 16	Aprilis 11	C
25	438	Pharmuthi 1	Martii 27	B
26	439	Pharmuthi 21	Aprilis 16	A
27	440	Pharmuthi 12	Aprilis 7	F G
28	441	Phamenoth 27	Martii 23	E
29	442	Pharmuthi 17	Aprilis 13	D

* Lege Martii. Edit

ARGUMENTA

HOMILIARUM PASCHALIUM S. CYRILLI.

HOMILIA I.

Tria pertractat. 1. Festum Paschæ diem, festorum omnium principem, rite celebrandum. 2-5. Quis denuntiare debeat, et hinc de episcopi officio. Figuram de duobus tubis argenteis Num. x ad veritatem transferi evangelicam. Mox de jejuniis potissimum agit, cum spiritali, tum corporali. 6. In Judæos perfidos ac perversos invehitur.

HOMILIA II.

1-7. Laborandum pro pietate. Quidam timentes ne oneri sustinendo sint impares, verendum ne peccent gravius, talentum humi defodiendo, ut servus ille nequam. 8. Hinc sex Veteris Testamenti figuras ad evangelicam traducit veritatem. 9. Hortatur denique ad anniversariam festi diei Paschatis celebritatem.

HOMILIA IV.

1-3. Ut se quisque laboribus tolerans ac jejuniis ad festi celebritatem serio comparet: ducta ab athletis similitudine, qui in stadio gloriæ potissimum studio currunt. 4-8. In Judaicam nationem invehitur.

HOMILIA V.

1-2. Paschæ festum non paganorum ritu celebrandum, sed pie ac Christiane. Quid hic inter pios profanosque intersit. 3-8. De duobus Veteris Testamenti typis incarnationis Christi, quorum alter illustrior est.

HOMILIA VI.

1-5. Deum esse propitiandum domita carne, ut spiritus imperet. Jejuniis ad hanc pacem conciliandam aptissimum. 4-5. Gentiles ac paganos, relicta idololatria, Deum pacaturos: in illam itaque invehitur, ut et in fatum ac genethliacos, qui natales cujusque e stellis per fraudem aucupantur. Idque ut recens Christo aggregatos ab idolorum cultu deterreat. 6-12. Judæos adhuc Deum placare ut studeant hortatur, figura duplici: puta circumcisionis et Sabbati; hos ad veram Messiam agnitionem invitare conatur, typis illis ad veritatem traductis.

HOMILIA VII.

Jejuniis ut virtutum omnium parentem cum Basilio Magno laudat, quod purus efficiat. Animi robore ad jejuniis opus esse: quamobrem de fortitudine diserit ac de charitate, quæ sortes reddat. In hanc graviter peccare Ægyptios, ea tempestate prædones agro vastantes. Terræ autem sterilitatem iræ divinæ ob hominum illorum flagitia acceptam esse referendam.

HOMILIA VIII.

1. In festi diei Paschatis celebritate ignaviam esse pellendam. 2-3. De charitatis officiis, et contra prædones, sicarios ac piratas. De Dei vindicta ac grandinis plaga, peccatis calamitates accersi. 4. In perfidam Judæorum nationem invehitur. 5. Contra Nestorium, qui duos christos Dei filios constituerit. 6. Contra hæresim mox exortam Eutychis archimandritæ, qui duas in Christo naturas post incarnationem

nem negavit. Unigenitus et primogenitus quid differant.

HOMILIA IX.

1. Pastoris munus esse festum Paschæ diem annuntiare, etsi eloquentia careat. 2. Cur festum hoc ut plurimum in vernum tempus incidat, ut hom. xvi. Animalis homo et spiritalis quid distent. 3. Ecclesiasten patienter esse audiendum, qui se ad rudium captum dimittat. 4. In cultum idolorum iterum incurrit. 5. Περὶ διψυχίας, de duplicibus ac bilinguibus, in quos etiam hom. xii et xiv. Utroque pede claudicantium figuram ad veritatem derivat evangelicam. 6. Qui sint alienigenæ, advenæ, mercenarii hypocritæ, et servi.

HOMILIA X.

1. In illud psalmi ix, v. 9, « Christus venit judicare orbem terræ in æquitate. » In Satanam, qui orbem fere suo subjecit imperio. 2-4. De animi fortitudine copiosius, quam hom. vii et xix. Exornat enim variis Veteris Testamenti figuris. 5. Contra Judæos perversos disputat.

HOMILIA XI.

1. Pugnandum strenue, potissimum abstinencia et temperantia, cum hostibus, carne ac dæmone. 2. De lege carnis et spiritus. Magna hic opus esse animi fortitudine et constantia. 3. Expugnandam iracundiam et avaritiam. 4. Misericordiæ septem opera exercenda. Fidem sine operibus ad salutem non sufficere. 5. Id Lazari ac divitis epulonis exemplis fusius docet. 6. De pauperis ac divitis officio Rerum æqualitatem adamandam ex umbra Veteris Testamenti. 7-8. Religionis plures in rep. perniciosas esse, domi rixas et odia gignere, publice factiones, seditiones ac defectiones.

HOMILIA XII.

1. Α διψυχίας crimine rursus deterret, ut hom. ix. 2. In eos qui angelos, principatus, potestates, etc., pro diis colerent. 3-5. De vera fide Trinitatis. Patrem e sua substantia vere Filium genuisse. Non esse Christum filium adoptionis latius disputat. 6. Argumentum de ingenito objicit ac diluit.

HOMILIA XIII.

1. Quo miseriarum diaboli tyrannide decidit genus humanum, ut creaturæ potius quam Creatori serviat. 2-3. De Christi divinitate, qui ab illa nos dæmonis servitute vindicavit. 4. Jejuniis externum non sufficere nisi accedat et spiritale, quo a vitiiis abstinemus; ut hom. i.

HOMILIA XIV.

1. Jejunii necessitas ac fructus. De veste nuptiali. 2. De triplici concupiscentia apud Joannem, I epist. c. ii, v. 16, « Omne quod est in mundo, » etc., fusius explicatum. Rursus de animo duplicibus, ut hom. ix et xii. 3. In eos qui hartiolas consulunt, latius. De adventu Christi Salvatoris causa longe necessaria, ut hom. xvi, xvii et xviii.

HOMILIA XV.

1. Miles Christianus quibus tubis potissimum ad dimicandum fortiter sit excitandus. Quibus armis instructus esse debeat. Duplici id figura Veteris Testamenti expositum. 2. Tertia quoque figura docet quinam exactorandi hac militia, leprosi nimirum et immundi. Bellicos labores Christi exemplo fortiter tolerandos. 3. Generatio Christi divina et humana quid differant. 4. De causa assumptæ a Deo humanitatis.

HOMILIA XVI.

1. Pro cælesti præmio sudandum esse, exemplo mercatorum, qui ob lucellum pericula terra marique adeunt: et de præmiis sanctorum. 2-3. Cur Pascha in vere celebretur, ut et hom. ix quæsitum. 4. Cur lex præcedere Evangelium debuit, duplici similitudine docet. 5. Pascha qua præparatione celebrandum, ut in esu agni paschalis accincti lumbos. 6. De necessitate adventus Christi, ut hom. xiv, xvii et xviii.

HOMILIA XVII.

1. Deum rudiorum opera sæpe docere peritiores et Veteri Testamento probat. 2. Ut Paschæ festum celebrandum sit e dictis Christi. Alius Pater, alius Filius, sed una essentia. Modus unionis incarnationis ineffabilis. 3. Maria Dei Mater Θεοτόκος, contra Nestorium, tacito nomine. Qui fructus adventus Christi, ut hom. xiv et xviii. 4. Quomodo ad diem festum præparare se quisque debeat. 5. Christum vere esse Deum: omnia figuris Veteris Testamenti ostensa.

HOMILIA XVIII.

1. Laborandum pro cælesti præmio, similitudine persuadet. Armatura contra hostes, simili et figura. 2. Abstinencia et temperanti perfugium ad Deum patet. Armamur et jejuni in oratione. 3. Orationis ris exemplo Moysis et Samuelis. 4. Fructus adventus Christi, ut hom. xiv et xvii, similitudine Samuelis. 5. Spiritum sanctum a Patre per Filium procedere.

HOMILIA XIX.

1. Quæ gratiarum actio Christo pro redemptionis beneficio debeatur. 2. Ad progressum in virtute opus fortitudine animi, similitudine persuadet, ut hom. vii et x. 3. Per eleemosynam comparanda quæ ad salutem æternam necessaria, pulchro simili docet. 4. De officio legis antiquæ, ut infra hom. xxix et xxx.

HOMILIA XX.

1. Festus Paschatis dies celebrandus omni diligentia ob redemptionis beneficium. 2. Pugnante Amalec hostis Satan deletus est. 3. Membra domanda jejunio, ne arma hosti tradamus. 4. Iterum contra Judæos disputat.

HOMILIA XXI.

1-2. De beneficio per incarnationis mysterium accepto. Nostri esse muneris jejunio nos præparare ad festum Paschatis agendum, ut hom. i; neque externo

tantum, sed et spiritali. 3. Contra Judæos invehitur. 4. Jejuniorum tempora statuit.

HOMILIA XXII.

1-3. Ut se quisque Deo offerre debeat Bâblicis signis docet. 4. Christum verum esse Messiam, contra Judæos

HOMILIA XXIII.

1-4. Qui longe a Deo disiti per Christum ad fidem vocantur. De gentium vocatione, figuræ Veteris Testamenti.

HOMILIA XXIV.

1-2. Per Christi adventum qua simus miseria liberati. Liberatus vestem sibi comparet nuptialem. 3. Opera præter fidem esse necessaria contra hæreticos. 4, 5. Christum verum esse Dei Filium, contra Judæos. Incorruptos manere qui Deo adherent, nec ab eo recedunt: cujus in veteri lege typus est.

HOMILIA XXV.

1-2. Mundi delicias longe esse a Christi deliciis diversas. Quæ hujus sæculi sunt prudentes sedulo fugiunt. 3. Ut Judæorum periculo edocti cautiore redamur, quos Deus deseruit, nos hortatur, exquirendo et fugiendo desertæ fidei causas.

HOMILIA XXVI.

1. Insistendum labori assiduo ob imminentes otiosos ac securis hostes. 2. Typo vetere quanta nos cura præparare deceat, ut in Sancta sanctorum intremus. 3. Nihil æque Deum offendit atque mala de Deo fides. 4. Exhortatio ad virtutem.

HOMILIA XXVII.

1-2. Docet temporis rationem habendam, quia ad promerendam vitam æternam aliud tempus non dabitur. 3. De eleemosyna in pauperes eroganda. 4. Denique de recta in Deum fide; de qua et sancti Cyrilli liber contra Nestorium.

HOMILIA XXVIII.

1-2. Figuris Veteris Testamenti docet quomodo in conspectu Dei apparere oporteat. Ter apparere coram Deo. 3. Viriles homines Deo gratos, displicere effeminatos: contra diabolo placere, qui molles amat; odit viriles. 4. Clarum id variis figuris typicis.

HOMILIA XXIX.

1. Christi athletam labores subire debere fuisse docet. 2. Legis antiquæ officium, ut hom. xix. 3. Contra Judæos, qui Christum contumelia affecerunt, tandemque cruci affixerunt.

HOMILIA XXX.

1-2. De præparatione ad celebrandum diem festum Paschæ necessaria, deducta ex Veteri Testamento ad veritatem figura. 3. De veteris legis officio, ut hom. xix et xxix.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
 ΚΥΡΙΛΛΟΥ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
 ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΑΙ.
 —
 SANCTI CYRILLI
 ALEXANDRIÆ ARCHIEPISCOPI
 HOMILIÆ PASCHALES.

ΛΟΓΟΣ Α΄.

Α

HOMILIA I.

α' Τῆς μὲν εὐθύμου α καὶ θείας ἡμῶν ἑορτῆς ἀνά
 πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὰ παιδρὰ προλάμπει καὶ
 φαίνεται φῶτα· οὐδὲν σκοτεινὸν καὶ ζοφῶδες τοῖς
 κατ' ἀρετὴν ἑορτάζειν ἐθέλουσιν ὑπαντᾶν β ἐπιτρέ-
 πουσα. Διὸ καὶ τοῖς τοιοῦτοις ὁ μακάριος Ἀπόστολος
 τὴν συμφέρουσαν ἐμφανίζων ὁδὸν, φησὶν· Ἡ νύξ
 προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν· ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐ-
 σχημόνως περιπατήσωμεν, γ ἵνα καὶ ταῖς ἀσβέστοις
 τοῦ Σωτῆρος φωταγωγούμενοι λαμπάσιν εἰς τὴν ἀνω
 καταντήσωμεν Ἱερουσαλήμ, τοῖς εὐαγέσι τῶν ἀγγέ-
 λων χοροῖς ἐν οὐρανῷ συνδιατῶμενοι. Ὁ μὲν οὖν
 μακάριος Δαβὶδ εἰς καλὴν ἡμᾶς συνάγων ὁμήγυριν,
 τὴν ἐκινίκιον ᾠδὴν τῷ δι' ἡμᾶς ἐπιδημήσαντι Χρι-
 στῷ, καὶ διὰ τοῦ σταυροῦ· τὸ τοῦ θανάτου καταργή-
 σαντι κέντρον ε παρακαλεῖται, λέγων· Δεῦτε,
 ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ
 Σωτῆρι ἡμῶν. δ Τοῖς γὰρ τοῖς θεοῖς ἐπ' ἀνέχοντας
 νόμοις ἐπὶ τὸν σωτήριον καλεῖ χορὸν, καὶ εἰς μίαν
 καὶ σύμφωνον διδάσκει συνάγεσθαι γνώμην, οὐ με-
 μερισμέναις διανοίαις, οὐδὲ νῦν διηρημένῳ, τὴν εἰς
 Χριστὸν ὁμολογοῦντας πίστιν· ἀλλ' ἵνα σύμφωνοι,
 καὶ τὸ αὐτὸ, κατὰ Παῦλον, φρονούντες, ε ἀκλινῆ καὶ
 βεβαίαν τὴν εἰς αὐτὸν φυλάττωμεν ὁμολογίαν. Οὕτω
 γὰρ ἂν τῆς θείας ἡμᾶς καὶ ἀκηράτου πανηγύρεως
 ἀναβαίνειν λοιπὸν εἰς τὴν δ πνευματικὴν κελύουσιν

¶ 1. Toto quidem orbe terrarum jucundæ ac divi-
 næ nostræ solemnitatis se clarus splendor exserit (1
 coruscat, nec obscurum quidquam et caliginosum
 iis qui dies festos ex præscripto virtutis agunt, ob-
 jici patitur. Proindeque viam utilitem ejusmodi ho-
 minibus beatus Apostolus commonstrans, ait: « Nox
 præcessit, dies autem appropinquavit: tanquam in
 die honeste ambulemus »; γ) ut immortalī Salvatoris
 luce præeunte, ad supernam Jerusalem perveniamus,
 atque una cum sanctis angelorum choris vitam in
 cælo transigamus. Beatus itaque David nos ad præ-
 claram hanc societatem convocans, Christo, qui nos-
 tra causa peregrinatus est, ac per crucem mortis
 aculeum retudit, victorale carmen occini jubet: B
 « Venite, inquit, exsultemus Domino, jubilemus Deo
 salutari nostro ». δ) Homines nimirum divinæ legi
 servandæ 2 addictos ad salutarem invitat chorum,
 atque in unam prorsus sententiam concordēs ire ju-
 bet, ita ut non opinionum varietate distracti, non
 divisi animis, Christi profiteamur fidem, « sed idem
 sentientes, idemque, ut ait Paulus 3, sapientes, »
 confessionem in ipsum stabilem firmamque teneam-
 us. Ita namque divino et immaculato cœtui, nos
 ut deinceps ad spiritalem Jerusalem ascendamus
 hortanti, atque ut festino cursu ad pietatem con-

1 Rom. xiii, 12, 13. 2 Psal. xciv, 1. 3 Rom. xii, 5.

Varie lectiones.

α δ.δ. εὐθύμου. β ὑπαντῶν. γ κράτος. δ δ.δ. ἐπὶ τὴν.

tendamus per prophetam excitanti auscultemus : A *Ἰερουσαλήμ· καὶ δρομαίους ἀφικέσθαι πρὸς εὐσέθειαν διεγερούσης, ἀκούσωμεν διὰ τοῦ προφήτου·* « Serrati e terra ambulate, et non stetis; memento, qui procul estis, Domini, et Jerusalem ascendat in cor vestrum ⁴. » Clamante itaque Paulo : « Sic currite ut comprehendatis ⁵, » ac sacra celebritate nobis instar solis illucescente, languentis inertie torporem procul abjiciamus, atque obscuram societatis caliginem superantes, magno et alacri animo ad omnem virtutem progrediamur, illud usurpantes vicissim, quod scriptum est : « Venite et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus ⁶. » Ac Judæi quidem se ab umbratico et comparato cultu sejungere nescientes audiunt : « Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? dicit Dominus. Plenus sum holocaustomatibus arietum, et adipem agnorum, et sanguinem taurorum atque hircorum nolo, neque veniatis ut coram me appareatis ⁷. » Ad eos vero qui procul ab ejusmodi recedentes, germanam cordis circumcisionem, spiritalem cultum Deo offerre studuerunt, propheta clamat : « Querite Dominum, et cum invenietis, invocate eum. Cum autem appropinquaverit vobis, relinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, et convertatur ad Dominum, et misericordiam consequetur, quia multum dimittit peccata vestra ⁸. » Cum igitur nobis ob susceptam nostri similitudinem Salvator noster Christus appropinquaverit, exuamus veterem hominem, quemadmodum scriptum est ⁹, et induamus novum, qui ad imaginem Conditoris ipsius instauratur. Atque ea quæ retro sunt obliviscentes ad ea quæ ante sunt posita contendamus, purique ad divinæ celebritatis consortium ascendamus ¹⁰, Jeremiamque prophetam audiamus ita clamantem : « Hæc dicit **3** Dominus viris Juda, et habitatoribus Jerusalem : Novate ipsi vobis novalia, neque super spinas serite. Circumcidamini Deo vestro, et circumcidite duritiam cordis vestri, viri Judæi, habitatores Jerusalem ¹¹. » Silvescentem animum, atque omni pietatis cultura destitutum divino timore tanquam igne expurgantes, bonum semen Salvatoris excipiamus : qui non inani nos aut umbratico cultui addictos esse docuit, sed novis ad salutem institutionibus præclare erudit. Igitur eum qui in occulto est Judæum, et eam quæ in occulto est circumcisionem exhibeamus Deo, circumcidentes omnem ex nostris cordibus pravitatem ¹², quo etiam merito audiamus : « Celebra, Juda, dies festos tuos ; redde Domino Deo vota tua ¹³. »

2. Quibus ergo prædicandi munus impositum est, iis non levis ex hac re metus : ac jure quidem. Non exigua namque hujus negligentie ac societatis poena. « Maledictus, inquit, qui facit opera Dei negligens-

θειαν διεγερούσης, ἀκούσωμεν διὰ τοῦ προφήτου·

« Ἀνασωζόμενοι ἐκ τῆς πορεύσεως, καὶ οὐ μὴ στήτε, μνήσθητε, οἱ μακρὰν, τοῦ Κυρίου, καὶ Ἰερουσαλήμ ἀναθήτω ἐπὶ καρδίαν ὑμῶν. » Παύλου τοίνυν βοῶντος·

« Οὕτως τρέχετε ἵνα καταλάβητε, » καὶ τῆς εὐαγγελίας· ἡμῖν ἡλίου δίκην ἀναταλλούσης ἑορτῆς, μακρὰν που τὸν ἀδρανῆ τῆς ἀργίας βέβωμεν διον· καὶ τὸν ἀμυδρὸν τῆς ἀργίας σκότον νικήσαντες, ἀνδρείω καὶ λαμπρῷ φρονήματι πρὸς πᾶσαν ἰωμεν ἀρετὴν, ἐκαίνο λέγοντες ἀλλήλους τὸ γεγραμμένον·

« Δεῦτε, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Τακῶδ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ. » Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ, τῆς κατὰ τύπον καὶ σωματικῆς λατρείας ἐκβαίνειν οὐκ εἰδότες, ἀκούουσι· « Τί μοι τὸ κληθεὶς τῶν θυσιῶν ὑμῶν; λέγει Κύριος. Πλήρης εἰμι ὀλοκαυτωμάτων κριῶν· καὶ στέαρ ἀρνῶν, καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι· οὐδ' ἂν ἐρχῆσθε ὀφθῆναι μοι. » Τοῖς δὲ μακρὰν τῶν τοιοῦτων ἀποθημῆσαι, καὶ τῆς καρδίας τὴν ἀληθῆ περιτομὴν διὰ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας ἐπιδεικνύειν Θεῷ μελετήσασιν, ὁ προφήτης βοᾷ· « Ζητήσατε τὸν Θεόν, καὶ ἐν τῷ εὐρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσασθε. Ἦνίκα δ' ἂν ἐγγίῃ ὑμῖν, ἀπολιπέτω ὁ ἀσεβὴς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ ἀνὴρ ἀνομος τὴν βουλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπιστραφήτω ἐπὶ Κύριον, καὶ ἐλεηθήσεται, ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀφήσει τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν. » Ἐγγίσαντος τοιγαροῦν ἡμῖν διὰ τῆς πρὸς ἡμᾶς ὁμοιώσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ἐκδυσώμεθα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδυσώμεθα τὸ· νέον τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν· καὶ τῶν ὁπισθεν ἐπιλανθανόμενοι, τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεκτεινώμεθα, καθαρὸν πρὸς τὴν θείαν ἀναβαίνοντες πανήγυριν. Τοῦ δὲ προφήτου βοῶντος Ἰερεμίου ¹· « Τάδε λέγει τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἰερουσαλήμ· Νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ στείρετε ἐν ἀκάνθαις. Περιτμήθητε τῷ Θεῷ, καὶ περιτεμείσθε τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, ἄνδρες Ἰουδαῖοι κατοικοῦντες Ἰερουσαλήμ, » ὀλομανούσαν καὶ κεχερωμένην ἀπὸ εὐσεβείας τὴν διάνοιαν, καθάπερ πυρὶ τῷ θεῷ φέβω καθήραντες, τὸν ἀγαθὸν τοῦ Σωτῆρος δεξιώμεθα σπόρον, οὐ ψιλὰς ἀκολουθεῖν, οὐδὲ ταῖς ἐν τύπῳ λατρείαις διδάσκοντος, ἀλλὰ **D** καλοῖς ἡμᾶς πρὸς σωτηρίαν ἀνανεοῦντος μαθήμασιν. Οὐκοῦν τὸν ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖον, καὶ τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ περιτομῇ ἐπιδεικνύωμεν Θεῷ, πᾶσαν κακίαν ἐκ τῆς ἑαυτῶν καρδίας περιτέμοντες, ἵνα καὶ δικαίως ἀκούωμεν· « Ἐόρταζε, Ἰούδα, τὰς ἑορτάς σου· ἀπόδος Κυρίῳ τῷ Θεῷ τὰς εὐχάς σου. »

β'. Τοῖς μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κηρύττειν ἀπεσταλμένοις, οὐκ ὀλίγος ὁ περὶ τούτου φόβος· καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ γὰρ μικρὰ τῆς ἐν τούτοις ἀμελείας τὰ ἐπιγίγρια. « Ἐπικατάρατος γὰρ, φησὶν, ὁ ποιῶν τὰ ἔργα τοῦ

¹ Jerem. II, 30. ² I Cor. II, 24. ³ Isa. II, 5. ⁴ Isa. I, 11. ⁵ Isa. I, 17, 6. ⁶ Coloss. III, 9, 10; Ephes. IV, 22. ⁷ Philipp. III, 13, 14. ⁸ Jerem. IV, 3, 4. ⁹ Rom. II, 29. ¹⁰ Nahum. I, 15.

Variae lectiones.

• ἁ.λ.λ. εὐσεβοῦς. ἁ.λ.λ. Ἰερεμία. • ἁ.λ.λ. εὐθείας, ἢ ἀποδοῦναι.

Θεοῦ ἀμελῶς. » Καὶ τοῦτο μαθεῖν ἔξεσι σαφῶς τὸν Α
μακάριον ἐνοουσῖν Ἰωνᾶν, καὶ τὴν ἐπὶ αὐτῷ μαι-
νομένην θάλατταν· καὶ τὸ δεινὸν ἔχεινο καὶ φρικω-
δέστατον κατ' αὐτοῦ κινούμενον κῆτος. Εὐρίσκω δὲ
καὶ τῶν ἁγίων ἕκαστον τῆς θείας λειτουργίας δεδιότα
τὸ μέγεθος. Ὁ μὲν γὰρ ἱεροφάντης Μωσῆς, Θεοῦ
τὸν λαὸν ἐξαποστέλλειν ἐπιτάξαντος αὐτῷ, τῆς ἀν-
θρωπείας φύσεως τὴν δύναμιν ἀναμετρήσάμενος, καὶ
μείζονα ταύτης ὄρων τοῦ κηρύγματος τὴν διακονίαν,
ἔλεγεν· « Ἰσχυρόφωνός εἰμι καὶ βραδύγλωσσος. »
Συνορᾷ δὲ τούτοις καὶ ὁ μακάριος Ἰερεμίας ἐπὶ τὸ
προφητεῦν πεμπόμενος, βῶβ· « Ὁ ὢν, Δέσποτα
Κύριε, Ἰσθὺ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερός
εἰμι ἐγώ. » Εἰ γὰρ καὶ κάλλιστος ἡμῖν εὐλαθείας
ὀπογραμμῶς οἱ ἅγιοι, τὰ τοιαῦτα φθεγγόμενοι φαί-
νονται, ἀλλὰ γε τοῖς περὶ τοῦτο δειλίας ὁ τρόπος, οὐ
μικρὸν, οὐδὲ ἀκίνδυνον τοῖς ἀσθενέσιν ἀποτίκται τὸν
ἔκνον. Δυσωπεῖ μὲν γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεός, καὶ τὸν φόβον
ἀποπέμπειν παρακαλεῖται, πρὸς μὲν Μωσῆα λέγων·
« Τίς ἔδωκε στόμα ἀνθρώπου, καὶ τίς ἐποίησε δύσ-
κωπον καὶ κωφὸν, βλέποντα καὶ τυφλόν; Οὐκ ἐγὼ
Κόριος ὁ Θεός; Καὶ νῦν πορεύου, καὶ ἐγὼ ἀνοίξω
τὸ στόμα σου. » Πρὸς δὲ τὸν μακάριον Ἰερεμίαν·
« Μὴ λέγε· ὅτι νεώτερός εἰμι ἐγώ· ὅτι πρὸς πάν-
τας οὓς ἐκ ἐξαποστελῶ σε, πορεύσῃ, καὶ κατὰ πάντα
ὅσα ἀνέντελιώμαι σοι λαλήσεις. » Οὐκοῦν ἐπὶ τὸ κη-
ρύττειν καμὲ τὸν ταπεινὸν τοῦ τῆς ἱερωσύνης καλοῦν-
τος σχήματος, δεδιώς τὸ γεγραμμένον, « Δάλει καὶ
μὴ σῶπα, » ἀναγκάτως ἐπὶ τὸ τὰ τοιαῦτα γράφειν
ἔρχομαι. Κρίσει γὰρ Θεοῦ καλῶς τὸν καθ' ἡμᾶς
ἀπαλλάξαντος βίον, καὶ πρὸς τὰς οὐρανίους ἀναπτάν-
τος μονᾶς, τοῦ τῆς αἰδιότητος καὶ πανευφήμου μνή-
μης Πατρὸς ἡμῶν Θεοφίλου τοῦ γενομένου ἐπισκό-
που (καθ' ὃν οἶδεν ὁ πάντων ταμίας λόγον, αἰδοῦμαι
γράφων), εἰς ἐμὲ τὸν ἐλάχιστον ἢ τῆς ἐπισκοπῆς
κατήχητος διαδοχῆ. Ἀκούων δὲ τοῦ Παύλου γράφον-
τος· « Οὐαὶ γὰρ μοί ἐστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι, »
φόβω λοιπὸν καὶ παρὰ δύναμιν ἐπὶ τὸ κηρύττειν ἐλή-
λυθα. Τοιγάρτοι τῆς ἁγίας ἡμῶν προλαμπούσης παν-
ηγύρεως, καὶ πρὸς καθάρτην καὶ νόμιμον ἡμᾶς κα-
λώσεως ἀγγελίαν· τοῖς μὲν εἰ τι κακία προστετηκό-
σιν ἀναγκαῖον εἰπεῖν· « Καθαρίσατε χεῖρας, ἁμαρ-
τωλοὶ, καὶ ἀγνίσατε καρδίας, δίψυχοι. » Τοῖς δὲ τὸ
βέβηλον τῆς ἁμαρτίας ἀσχος ἀποφυγοῦσι, καὶ σε-
κνήν ἐπασχοῦσι πολιτείας ἀγάπην^h, εὐαγγελίζεσθω ὁ
τροφῆτης, λέγων· « Φωτίζου, φωτίζου, Ἰερουσαλήμ·
ἦκει γὰρ σου τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀν-
έτειλενⁱ. » Ἐπειδὴ γὰρ οἱ τὴν ὕψ' ἡλίω πᾶσαν οἰκοῦν-
τες ἄνθρωποι, « μερίδες ἀλωπέκων » γινόμενοι, κατὰ
τὸ γεγραμμένον, εἰς πολυειδίη καὶ πολύτροπον ἐμ-
ρίζοντο κακίαν, καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας σκότῳ νικώμε-
νοι, καθάπερ εἰς βόθρον εἰς βαθεῖαν ἐπιπτον ἁμαρ-
τείαν· ἀναγκάτως τὸν ἐξ οὐρανοῦ καλῶν ὡς ἡμᾶς Θεὸν
Λόγον ἰ ὁ Ψαλμῶδός ἔλεγεν· « Ὁ ποιμαίνων τὸν

ter¹⁴. » Idque vel apertissime cuivis intelligere fa-
cile erit, de beato Jona cogitanti, ac pelagi in ipsum
sævientis furorem, immanequē et horrificum cete
adversus eundem concitatum, animo reputanti¹⁵.
Omnes præterea sanctos reperio divini ministerii
ingentem veluti molem formidantes. Moses siqui-
dem sacrorum antistes, cum illi Deus de populo ser-
vilituti eximendo præcepisset, humanæ naturæ vires
facultatēque dimetiens, eamque nequaquam pa-
rem ministerio prædicationis esse animadvertens :
« Tardæ, inquit, et impeditæ linguæ sum¹⁶. » Atque
his congruentia beatus quoque Jeremias, dum ad
prophetandum mittitur, clamat : « Qui es, Domina-
tor Domine, ecce nescio loqui, quia junior ego
sum¹⁷. » Nam etsi speciosissimum modestiæ ac re-
verentiæ nobis exemplar exhibent sancti viri dum
hæc loquuntur, ipse tamen ille in hac re timendi
modus, non exiguum, neque periculo vacuum infir-
mioribus injicit cunctationem. Verumtamen addit
animos Deus, omnemque procul ejicere timorem ju-
bet, Mozen quidem sic allocutus : « Quis dedit os
homini, et quis fecit surdum et surdastrum, videntem
et cæcum? Nonne ego Dominus Deus? Et nunc vade,
et ego aperiam os tuum¹⁸. » Ad beatum vero Jere-
miam : « Noli, inquit, dicere : Quia junior sum, ad
omnes enim ad quos mittam te, ibis, & et juxta omnia
quæ præcepero tibi, loqueris¹⁹. » Cum igitur me
quoque humilem atque abjectum ad prædicandam
sacerdotale munus vocet, timentem quod scriptum
est, « Loquere, et ne silcas²⁰, » necessitate compul-
sus ad hæc scribenda me contuli. Etenim cum Dei
voluntate gloriose vita functus, atque ad celeste
domicilium celebris ac laudatissimæ memoriæ pater
noster Theophilus episcopus evolaverit (quanam ra-
tione, id quidem novit rerum omnium arbiter ac
moderator, me quidem pudor scribentem occupat),
ad me omnium minimum episcopatus successio per-
venit. Paulum porro audiens scribentem : « Væ mihi
est, si non evangelizavero²¹, » ut hoc concionandi
munus etiam supra vires aggrededer, metu adductus
sum. Proinde divina nobis celebritate illucescente,
nosque ad puram et legitimam sanctitatem vocante,
ad eos quidem qui gravitati adhuc addicti sunt, ne-
cesse habeo dicere : « Emundate manus, peccato-
res, et purificate corda, duplices animo²². » Qui
vero impuram peccati turpitudinem effugerant, vi-
tæque honestæ rationem cum charitate instituerunt.
Iis evangelizet propheta, dicens : « Illuminare, il-
luminare, Jerusalem, quia venit lumen tuum, et
gloria Domini super te orta est²³. » Postquam enim
universi terrarum incolæ, « partes vulpium²⁴ » fa-
cti, ut scriptum est, in variam multiplicemque pra-
vitatē dilapsi fuerant, victique ignorationis tene-
bris in profundam veluti peccati voraginem præci-

¹⁴ Jerem. xi, 10. ¹⁵ Jon. i, 1 seqq. ¹⁶ Exod. iv, 10. ¹⁷ Jerem. i, 6. ¹⁸ Exod. iv, 11, 12.
¹⁹ Jerem. i, 7. ²⁰ Ezech. xxvii, 29. ²¹ I Cor. ix, 16. ²² Jac. iv, 8. ²³ Isa. lx, 1. ²⁴ Psal. lxxii, 11.

Varia lectiones.

^h ἁ.τ.τ. ἀγνωστῶν. ⁱ ἁ.τ.τ. ἀνιτέταλιν. ^j Ἰσως, ὡς ἐξ οὐρανοῦ καλῶν ἡμᾶς Θεὸς Λόγος.

pitaverant, necessario Dei Verbum e caelo vocans A Psaltes dicebat : « Qui regis Israel, intende, qui deducis velut ovem Joseph, qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin et Manasse : excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos ²⁵. » Cum quidem lapsis nobis ac jacentibus, opportunum illius adventum fore sentiens, rursus clamabat : « Ut quid, Domine, recessisti longe? Despicis in opportunitatibus, in tribulatione ²⁶? » Cum enim nostri similitudinem nondum Salvator induisset, longe, quod ad incarnationis rationem attinet, a nobis aberat. Multis namque spatiis ab humana natura Verbum Dei divisum fuerat. De nobis namque sanctorum quispiam : « Ego sum terra et cinis ²⁷. » de Unigeniti vero substantia Isaias propheta : « Generationem, inquit, ejus quis enarrabit ²⁸? » Opportune igitur nobis, dum multis undique calamitatibus premeremur, Salvator affulsit, factus ex muliere secundum carnem ²⁹, ut homini ex muliere nato salutem afferret, eumque mortis vinculis liberatum doceret gaudentem dicere : « Ubi, mors, victoria tua? Ubi stimulus tuus, inferne ³⁰? » Non enim solum nobis resurrectionis donum largitur, sed confracto inferni quoque stimulo, peccato nempe, animum vulnerante, ait : « Ecce dedi vobis potestatem calcandi serpentes et scorpiones, et omnem virtutem inimici, et nihil vobis nocebit ³¹. » Hoc, præter cætera, Salvatoris nostri adventus gloriose perfecit. Igitur omnis quidem in terra vitæ sanctitas retinetur, longeque ignorationis tenebræ sunt depulsæ. Quod quidem divini Spiritus vi multo ante prospiciens Psaltes, dicebat : « Orietur in diebus ejus justitia, et abundantia pacis, donec auferatur luna ³². » — Si enim, cum inimici essemus, ut Paulus ait, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus ³³, abundantia nobis oriatur pacis. Quo facto lunam quoque prorsus auferri necesse est, hoc est, noctis ac tenebrarum principem diabolus, qui hic figurate lunæ nomine designatur. Tantorum igitur nobis ac talium luminum radii se exserunt, ac divinæ nostræ solemnitatis fulgor exoritur, nosque rursus præclara ad se celebritas vocat. Ac altera quidem ex parte longe ab omni turpitudine recedendum esse contenta voce suadet, dicens : « Lavamini et mundi estote; auferte nequicias ab animabus vestris coram oculis meis ³⁴. » Si namque sapiens est Paræmiographus cum ait : « Omnia tempus habent ³⁵, » et suum cuique negotio tempus tribuitur, cur non merito hoc tempus totius quidem pravitatis inimicum esse fateamur? Ad illa vero tantummodo nos vocare, per quæ divinæ legi honor defertur, quibusque qui utuntur præclarum se divinæ benevolentiae calculum laturos hæc immerito confidunt. Ergo qui apud nos

Ἰσραὴλ, πρόσχες· ὁ δὴ δὴ γῶν ὡσεὶ πρόβατον τὸν Ἰωσήφ· ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, ἐμφάνθη ἐναντίον Ἐφραὶμ, καὶ Βενιαμὴν, καὶ Μανασσῆ· ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἔλθε εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς. » Ὅταν κειμένοις ἡμῖν καὶ πεπτωκόσιν εὐκαιρῶς^κ αὐτὸν ἐπιφοιτήσῃ αἰσθανόμενος πάλιν ἔδοξα· « Ἴνα τί, Κύριε, ἀπέστηκας μακρόθεν; Ὑπερ-ορᾶς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσιν; » Ὅπως γὰρ τὴν ἡμετέραν ὁμοίωσιν ὁ Σωτὴρ ἀναλαβὼν, μακρὰν ἡμῶν, κατὰ τὸν τῆς ἀνθρωπότησεως λόγον, ἀφείσθηκει. Ἐπειδὴ καὶ πολλὰ τῆς ἀνθρώπων φύσεως, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου τὰ μεταξὺ διαστήματα. Ἡμῶν μὲν γὰρ, περὶ τῶν ἁγίων φησὶν· « Ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός· » περὶ δὲ τῆς τοῦ Μονογενοῦς ὑπάρξεως ὁ προφήτης Ἡσαίας λέγει· « Τὴν γενεάν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; » Εὐκαιρῶς τοιγαροῦν ἡμῖν, καὶ πολλὴν ὑπομένουσι θλίβῃν, ἐπέλαμψεν ὁ Σωτὴρ γενόμενος ἐκ γυναικὸς, τὸ κατὰ σάρκα, ἵνα τὸν ἐκ γυναικὸς ἀνθρώπον διασῶσῃ, καὶ τῶν τοῦ θανάτου τοῦτου ἀπολύσας δεσμῶν, διδάξῃ χαίροντα λέγειν· « Ποῦ σου τὸ νίκος, θάνατε; Ποῦ τὸ κέντρον σου, φθῆ; » Οὐ γὰρ μόνον τὸ τῆς ἀναστάσεως ἡμῖν δῶρον χαρίζεται, ἀλλὰ καὶ τὸ κέντρον τοῦ ἔδου, τουτέστι, τὴν πληττουσαν ἀμαρτίαν ἀμβλύνας, φησὶν· « Ἴδοὺ δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ. » Τοῦτο πρὸς τοὺς ἄλλοις τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημία; κατὸρθωμα. Τοιγαροῦν πᾶσα μὲν ἐν γῆ σεμνότης πολιτεύεται· ὁ δὲ τῆς ἀμαθίας ἐλθλαται σκότος. Καὶ τοῦτο τῆ τοῦ θεοῦ Πνεύματος δυνάμει προαναδεδέπων ἔλεγεν ὁ Ἐλαμφοδός· « Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλήθος εἰρήνης, ἕως ὅ ἀνταναίρεθῇ ἡ σελήνη. — Εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες, καθὰ Παῦλος φησι, κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, » πλήθος ἡμῖν ἀνατελεῖ εἰρήνης. Οὐ γεγενημένου, καὶ τὴν σελήνην πάντως ἀναίρεῖσθαι ἀναγκαῖον· τουτέστι, τὸν τῆς νυκτὸς καὶ τοῦ σκότους ἄρχοντα διάβολον, σελήνην ἐγαῦθα^μ τροπικῶς ὀνομαζόμενον. Οὐκοῦν τοσοῦτων ἡμῖν καὶ τηλικούτων ὑπερλάμπουσιν αὐγαί, καὶ τῆς θείας ἡμῶν ἐορτῆς ἀνίσχει τὸ φῶς, καὶ πάλιν ἡμᾶς ἡ λαμπρὰ πρὸς αὐτὴν ἔλκει πανήγυρις. Τὸ μὲν, ὅτι προσήκει τῶν αἰσχίστων ἀναχωρεῖν, γεγωνότερον συμβουλεύουσα, καὶ λέγουσα· « Λούσασθε, καὶ καθαροὶ γένησθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. » Εἰ γὰρ σοφός ἐστιν ὁ Παροιμιστής, λέγων· « Τοῖς πᾶσιν ὁ χρόνος, » καὶ καιρὸς παντὶ πράγματι, πῶς οὐκ εὐλόγως πάσης μὲν εἶναι πονηρίας ἐχθρὸν τουτοῦ τὸν καιρὸν ὁμολογήσαιμεν; ἐπ' ἕκείνα δὲ μόνον καλεῖν ὅσα καὶ τὴν θεῖον νόμον οἶδα τιμᾶν, καὶ τοῖς κεχρημένοις, ὅτι καλεῖν τῆς εὐνοίας μιμουμένη^ν τὴν ψῆφον διδῶσι θαρβέειν. Οἱ μὲν οὖν κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀγωνο-

²⁵ Psal. lxxiv, 2, 3. ²⁶ Psal. ix, 22. ²⁷ Gen. xviii, 28. ²⁸ Isa. liii, 8. ²⁹ Galat. iv, 4. ³⁰ Osee xiii, 14; I Cor. xv, 54, 55. ³¹ Luc. x, 19. ³² Psal. lxxi, 7. ³³ Rom. 5, 10. ³⁴ Isa. i, 16. ³⁵ Eccle. iii, 1.

Variae lectiones.

^κ ἄλλ. ἀκαίρως. ἰ Ἰσως, εἰς τῶν. ^μ γρ. ἐνθῆδε. ^ν ἄλλ. κομιζόμενα.

θετὴν προελόμενοι, καὶ πολλῇ χρημάτων ζημίᾳ τὴν ἐπὶ τούτῳ προσηγορίαν ἀνούμενοι, ἰδῶντα προθέ-
 τας τοῖς νόοις ἀμιλλήθριον, πλουτοῖσι μὲν ἄλλοις
 ἄλλοις τὸν νικῆσαντα ὁ γεραίρουσι, μικρὰ δὲ ὅμως
 τῶν δοθέντων ἡ χάρις, καὶ μέχρι τῶν τῆδε φέρουσα
 τὴν ἀπολαυσιν. Ὁ δὲ τῶν δικαίων ἀγωνοθέτης Θεός,
 ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ
 καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, τοῖς εὐσεβέσι χαρίζε-
 ται. Ἦν γὰρ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἡ γνώμη, διὰ τῶν
 ἔργων εὐρίσκειται, τούτων ὁ τρόπος τῆς θεωρίας τὴν
 ἀνθρώπου διάνοιαν ὑπερβαλεῖται δικαίως. Ζήτην γὰρ
 ἐπιδειξάμενοι τοῦ βίου τὴν ἀγωγήν, καὶ τοῖς πολλοῖς
 ἀγνοουμένην διὰ δυσχέρειαν, ἐφάμιλλον μὲν τοῖς
 πεπραγμένοις εὐρήσουσι τὴν τιμὴν, ἀμεινον δὲ τοῦ
 Δεσπότης τὴν φιλανθρωπίαν σκασάμενοι, τοῖς ὑπὲρ
 τὴν φύσιν ἀγαθοῖς ἐντυφῆσουσι. Φέρε τοιγαροῦν καὶ
 ἡμεῖς τοῦς εὐσεβείας ἐραστὰς ἐπὶ τὸν ἐτήσιον
 ἀγῶνα τῶν πόνων καλέσωμεν, καὶ τοῦ προφήτου
 λέγοντος· Ἐσάλπισατε σάλπιγγι ἐν Σιών, ἀγιάσατε
 νηστειαν, κηρύξατε θεραπείαν, ὁ μέγα τι κεκραγό-
 τας καὶ διακρύσιον, τὴν ἱερὰν τῆς Ἐκκλησίας κι-
 νήσωμεν σάλπιγγα, εὐσήμῳ δὲ καὶ περιφανεστάτῳ
 κηρύγματι τῆς ἁγίας ἡμῶν ἑορτῆς τὴν παρουσίαν
 καταμηνύσωμεν· καὶ τοῦ πανσόφου Θεοῦ λέγοντος
 πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσῆ· Ἐποίησον σεαυτῷ δύο
 σάλπιγγας, ἀργυρᾶς ποιήσεις αὐτάς· καὶ ἔσονται
 σοὶ ἀνακαλεῖν καὶ ὑπαγεῖν τὴν συναγωγὴν, ὁ πρὸς
 τὴν τῶν εἰρημίων δύναμιν, καλῶς ἀρμοσόμεθα. Δύο
 γὰρ εἶναι καλεῖται τὰς σάλπιγγας, ὅτι διπλοῦς τὶ
 ἔστι· τῆς Ἐκκλησίας ὁ λόγος, εἰς μὲν, ἐπὶ τὴν ὀρθὴν
 τῶν θεῶν δογμάτων κατέληξιν τοῦς ἀγνοοῦντας· ἐπὶ
 καλῶν· ἕτερος δὲ, τὸ μὴ δεῖν τοῖς ἀτόποις τῶν ἔρ-
 γων ἐμφύρεσθαι συμβουλεύων. Ἀργυρᾶς δὲ τὰς
 σάλπιγγας εἶναι προστάττει· λαμπρὸς γὰρ καὶ ἀκ-
 λίδωτος ἐπὶ ἀμφοτέρων ὁ λόγος· καὶ τῆς ἐν τοῖς
 δόγμασι πλάνης ἀποφοιτῶν, καὶ τῶν πρακτέων τὴν
 αἵρεσιν εἰσηγούμενος. Τρεχέτω τοίνυν ἐνταῦθεν ἡμῖν
 ὡσεὶ ἀπὸ βαλβίδος ὁ λόγος, καθάπερ ἐπὶ αὐτὴν
 καλεῖται τὴν σπηρὴν τὸν τοῦ νόμου μακρὰν, ἐλκίτω
 πρὸς τὴν τοῦ νομοθέτου βούλησιν, τὸν διὰ τῆς ἀμαρ-
 τίας ἐπι κεχωρισμένον, ἀγιαζέτω νηστειαν, κηρυ-
 τέτω θεραπείαν, καθάπερ ὁ προφήτης φησὶ. Πῶς δ'
 ἂν ἑτέρως γενώμεθα τῶν τοιούτων ἐργάται· πῶς
 δὲ τὴν θεῶν ἀποκληρώσαιμεν ἐντολὴν, ἡ πάντως,
 τὸ μὲν εἶναι κακὸν διαφεύγοντες, καὶ τοῖς αἰσχί-
 στοις προσομιλεῖν φυλαττόμενοι, ὅσα δὲ τοῦς νη-
 στεύοντας ἀγιάζειν ἐπίσταται, ταῦτα περὶ πολλοῦ
 ποιέσθαι σπουδάζοντες; Οὕτω γὰρ οἱ καλῶς ἑορτά-
 ζειν θέλοντες, τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν θεραπεύσουσι Θεόν.

γ Ἦκέτω τοιγαροῦν εἰς μέσον ἡμῶν ὁ Χριστοῦ
 μαθητῆς, διδάσκειτω τῆς νηστείας τὸν τρόπον, αὐτοῦ
 λέγοντος ἀκουσώμεθα· Ἐνηστεια καθαρὰ καὶ ἀμίαντος
 παρὰ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὕτη ἔστιν· ἐπισκέπτεσθαι ὀρ-
 φανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν· ἀσπίλον ἑαυ-

instituant ludos, et magna suarum rerum jactura
 sibi hanc gloriam quaerunt, atque ad hunc certam-
 minum laborem adolescentes invitant, multis illi
 quidem praemiis honestant victorem, sed quorum
 tamen haud magna gratia, neque ultra hujus vitae
 spatia fructus protenditur. Qui vero justorum ago-
 notheta est Deus, quae nec oculus vidit, nec auris
 audivit, nec in cor hominis ascenderunt, piis ho-
 minibus dilargitur. Quorum namque sensus, et con-
 silia supra naturam efferrī ex ipsorum actionibus
 facile dignoscitur, quae illos manent praemia, sensum
 hominis atque intelligentiam jure optimo supera-
 bunt. Cum enim inusitatam ac peregrinam vitae
 rationem, multisque ob difficultatem ignotam, insti-
 tuerint, aequalem rebus per eos gestis honorem
 consequentur, ac Domini benignitatem amplexantes,
 bonis supra naturam positis magna laetitiae voluptate
 perfruentur. Age igitur nos quoque ad anniversarium
 certamen laborum, pietatis amatores vocemus, ac
 propheta dicente : « Canite tuba in Sion, sanctifi-
 cate jejunium, praedicate medelam », magna et
 contenta voce clamantes, sacram Ecclesiae ciamus
 tubam, insignique ac celeberrimo praeconio sanctae
 nostrae solemnitatis adventum significemus, cum
 Deus quoque sapientissimus Mosi sacrorum inter-
 preti praecipiat : « Fac tibi duas tubas, argenteas
 facies illas, et erunt tibi ad vocandum dimitten-
 dumve synagogam ». Quae quidem ad eorum quae
 diximus vim indicandam egregie accommodabimus.
 Duae siquidem jubet tubas esse, quod sit duplex
 Ecclesiae oratio : altera quidem ad divinorum dog-
 matum cognitionem ignaros erudiens; altera vero,
 ne se quispiam vitiosis operibus contaminet praeci-
 piens. Argenteas porro eas esse mandat, splendida
 enim et ab omni labe pura utraque oratio est, tum
 quae ab erroribus dogmatum se abducit et avocet,
 tum quae in actionibus, quoniam eligendae sint, do-
 cet. Prodeat hinc igitur nobis, tanquam e carceribus,
 sermo, vocet in ipsum veluti tabernaculum eos qui
 procul a lege disjuncti sunt, quique ob peccatum
 adhuc est divisus, ad legislatoris pertrahat volunta-
 tem, sanctificet jejunium, praedicet curationem.
 Nam quo alio modo haec praestare, ac divina man-
 data implere liceat, quam si pravitate omnino re-
 fugiamus, ac turpissimorum commercium penitus
 deviteamus, cum quaecunque sanctitatem in jejunan-
 tibus efficiunt, in iis studium omne curamque po-
 namus? Ita namque qui laudabiliter dies festos
 agere cupiunt, benignum Deum nostrum grato obse-
 quo demerebuntur.

7 3. Prodeat igitur nobis in medium Christi di-
 scipulus, doceat nos jejunii modum, ipsum audia-
 mus dicentem : « Jejunium mundum et immacula-
 tum apud Deum et Patrem, hoc est, visitare orpha-
 nos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum

²⁶ I Cor. II, 9. ²⁷ Joel II, 15. ²⁸ Num. X, 1.

Variae lectiones.

• ἄλλ. γενικηχότα. ρ ἄλλ. σεαυτῶν. ρ ἄλλ. τίς. ἰσως, διπλοῦν τὶ ἔστι.

custodire se ab hoc sæculo ³⁹. » Quonam vero pacto ea quæ diximus a nobis obtineri possint, facile est invenire. Nam sufficere ego quidem arbitror apud eos qui recte sentiunt vel ipsam naturæ legem, quæ cum omnia divinis præceptis adversantia odisse docet, tum ut præpollere in nobis legislatoris imperium velimus, hortatur. Quod si adhuc apertius hæc præcipienda esse quispiam existimet, Paulum audiat dicentem : « Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam ⁴⁰. » Nec enim in sola inedia ciborumque delectu veram invenimus jejunii gratiam, nec ab his tantummodo abstinentes, mundi et sancti omnino erimus, sed illa ex animo ejicientes, ob quæ ipsa jejunii instituta est medicina. Sancto itaque viro auscultemus, dum ait : « Mundate manus, peccatores, et purificate corda, duplices animo ⁴¹. » Hic est vere jejunii modus : hinc optimarum actionum specimen et documentum promas. Ne flagitiosis voluptatibus ale mentem : nulli sint apud te libidinum stimuli, animam ab omni perturbatione liberum geras : sceleratorum hominum societatem fac averseris. Per hæc teipsum probabis Deo, per hæc tibi justitiæ coronam acquires. Est namque sane honestum, cum tempus postulat, tum a supervacaneis abstinere cibis, tum a mensis lautioribus refugere, ne indulgentes supra modum epulis, quod in nobis sopitum quiescit peccatum, excitemus. His enim caro saginata et lasciviens, difficilem se ac morosam præbet, et desiderii spiritus refractaria oblectatur; imbecilla vero, nec nimia copia rerum adjuta, victoriam illi necessario concedit. Quod quidem nos beatus quoque Paulus docens sic ait : « Sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem. ⁴² » Quæ enim, propter opinionum contrarietatem ac dissitos omnino inter se mores, jungi amicitia non possunt, horum in altero copia major victoriam adversus alterum facile dilargitur. **S** Victoriam porro melioribus deberi, nemo, ut ego quidem arbitror, inficiabitur. Ex hoc namque tantum nobis accedit lucri, quantum ex illo vicissim detrimenti, si meliores deterioribus superari contingat.

4. Omnis igitur in nobis pravitas cesset, valeant omnes epularum deliciae, proque illis jejunium sobrietate ornatum, ac totius peccati inimicum, admittamus; cujus pulchritudinem vobis, etsi non ignotam, antiquis exemplis a me demonstrari oportere arbitratus sum, o dilecti. Unde enim, obsecro, beatus Baptista vir talis ac tantus exstitit? Undenam factum, ut illo tam insigni nostri Salvatoris præconio cohonestaretur, de ipso pronuntiantis : « Inter natos mulierum, non surrexit major Joanne Baptista ⁴³. » Quid vero Mosis sacrorum interpreti, aditum ad caliginem atque ad ipsum Dei conspectum munivit? Nonne jejunium, a quo nobis om-

Α τὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου. » Ὅπως δὲ, καὶ τίνα τρόπον τῶν εἰρημῶν περιεσόμεθα, ῥῆθιον ἐξευρεῖν. Ἀρκέσειν μὲν γὰρ ἔγωγε τοῖς εὐφρονουσί καὶ αὐτὸν οἶμαι τὸν τῆς φύσεως νόμον, διδάσκοντα μισεῖν μὲν ὅσα ταῖς θείαις ἐντολαῖς ὑπεναντιῶς ἔχειν δοκεῖ, τὴν δὲ τοῦ νομοθέτου βούλησιν κρατεῖν ἐν ἡμῖν ἀναπειθόντα. Εἰ δὲ τίη δοκεῖ καὶ σαφεστέρων ἡμῶς ἐπὶ τοῦτο δεῖσθαι παραγγελημάτων, ἀκούσω Παύλου λέγοντος· « Νεκρώσατε τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακῆν. » Οὐ γὰρ δὴ πού ψυλαῖς αἰσιταῖς, καὶ μόνων βρωμάτων ἀποβολαῖς τὴν ἀληθεστέραν τῆς νηστείας εὐρήσομεν χάριν, οὐδὲ μόνων τούτων ἀπασχημένοι, καθαρὸι καὶ ἄγιοι πάντως ἐσόμεθα, ἀλλ' ἐκεῖνα τῆς ἐαυτῶν διανοίας ἀποπεμπόμενοι, δι' ἃ καὶ τὸ τῆς νηστείας βεβήρηται φάρμακον. Οὐκοῦν ὑπακούσωμεν τῷ ἁγίῳ λέγοντι· « Καθαρίσατε χεῖρας, ἀμαρτωλοὶ, καὶ ἀγνίστατε καρδίας, διψυχοὶ. » Οὗτος ἀληθῶς τῆς νηστείας ὁ τρόπος· ἐν τούτοις ἢ τῶν ἀρίστων ἔργων ἐπίδειξις. Μὴ τράφε τὸν νοῦν ἀκολάστοις ἡδοναῖς ἀργεῖω παρὰ σοὶ τῆς πορνείας τὸ κέντρον· πάθους ἐλευθέραν ἔχε τὴν γνώμην· φεῦγε τῶν ἀκαθάρτων τὴν κοινωνίαν. Διὰ τούτων σαυτὸν ἐπιδείξεις θεῷ ταῦτά σοι τῆς δικαιοσύνης πρόξενήσει τὸν στέφανον. Καλὸν μὲν οὖν καιρῷ καὶ βρωμάτων ἀπέχεσθαι περιττῶν, καὶ περιέργου τραπέζης ἀναχωρεῖν, ἵνα μὴ, τοῖς ὑπὲρ τὴν χρεῖαν ἰδέσασιν ἐντροφήσαντες, κοιμωμένην ἐφ' ἑαυτοῖς τὴν ἀμαρτίαν ἐγείρωμεν. Παινομένη γὰρ καὶ σπαταλῶσα διὰ τούτων ἡ σὰρξ, χαλεπὴ τέ ἐστι, καὶ ταῖς τοῦ πνεύματος ἐπιθυμίαις δυσανταγώνιστος· ἀσθενοῦσα δὲ, καὶ τῷ περιττῷ μὴ βοηθουμένη, ἐξ ἀνάγκης ἐκείνῳ δίδωσι τὸ νικῆν. Τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος διδάσκων ἡμᾶς, οὕτως φησὶ· « Κἂν γὰρ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθειρῆται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέραν καθ' ἡμέραν. » Οἷς γὰρ γνώμης ἐναντιότης, καὶ τρόπος ἀσύμβατος τὴν φιλίαν ἀναίρει, τούτοις τὸ δύνασθαι τοῦ ἐτέρου κρατεῖν τὸ πλέον ἔχειν χαρίζεται. Τὸ δὲ νικῆν οὐ προσήκει τοῖς κρείττοσι, πάντας ἂν, οἶμαι, συμφήσιαν. Τοσοῦτον γὰρ ἡμῖν ἐκ τούτου προσέσται τὸ κέρδος, ὅσον εἰκὸς ἐξ ἐκείνου προσέσται τὸ βλάβος, εἰ λάθοι τὸ τῶν ἀμεινόνων ὑπερτερεῖν.

Β δ'. Ἀργεῖτω τοίνυν ἐν ἡμῖν τὸ κακὸν, καὶ πᾶσα μὲν βρωμάτων οὐχέσθω τρυφή, ἢ δὲ σώφρων ἡμῖν εἰσίστω νηστεία, ἢ πάσης ἀμαρτίας ἐχθρά· ἥς τὸ κάλλος ἐξ ἀρχαίων ὑποδειγμάτων, καί περ εἰδόσιν ὑμῖν, ἐπιδείξαι δεῖν ᾤθηθην, ἀγαπητοί. Τί γὰρ, εἰπέ μοι, τὸν μακάριον Βαπτιστὴν, ἄνδρα τοσοῦτον καὶ τηλικούτον ἀπέφηνε; Πόθεν δὲ τὴν ἀρίστην ἐκείνην ψήφον ἐκέρδανε, λέγοντος περὶ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ· « Οὐκ ἐγγήγεται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μεζῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ; » Τι δὲ τὸν ἐροφάντην Μωσῆα εἰς τὸν γνόφον εἰσελθεῖν, καὶ παραστῆναι θεῷ παρεσκευάσεν; Οὐχὶ νηστεία, πάσης· ἡμῖν ἀρετῆς ἰδίαν ἀποσείκουσα; Νηστεία, τῆς

³⁹ Jac. i. 27.⁴⁰ Coloss. iii. 5.⁴¹ Jac. iv. 8.⁴² II Cor. iv. 16.⁴³ Matth. xi. 11; Luc. vii. 28.

ισαγγέλου πολιτείας τὸ μίμημα, σωφροσύνης πηγῆ, ἔγκρατειας ἀρχή, λαγνείας ἀναίρεσις. Διὰ ταύτης καὶ οἱ τρεῖς νεανία φοβεροὶ καὶ ἀκαταμάχητοι τοῖς Βαβυλωνίοις εὐρίσκοντο, οἱ, μετέχιν ἐξὸν τραπέζης βασιλικῆς καὶ λαμπρῶν ἐστιάσεων, ἀπὸ τῶν σπερμάτων τῆς γῆς οὐ τρέφεσθαι παρεκάλουν· πολυσαρκίαν μὲν, καὶ σαρκὸς ἐπιθυμίαν Βαβυλωνίοις ἔχιν παραχωρήσαντες, καὶ τὸ κρατεῖν αὐτοῖς ἐπιτρέψαντες, ἐν ᾧ τὸ νικᾶσθαι καλὸν, ψιλὴν καὶ ἀπέριττον ἀγαπήσαντες τροφήν. Ἄλλ' ὄρα μοι τὸν ἐκ τούτου καρπὸν. Θείων ὄψεσιν ἠζιώθησαν, καὶ πυρὸς ἐφαίνοντο κρείττους, καὶ βασιλείως ἠλεγχον ἀπειλήν· καὶ λέοντων ἐκράτουν, εἰς τὴν παρὰ φύσιν αὐτοῦς ἡμερότητα μεταβάλλοντες. Τί δὲ τοὺς Νινευίτας τῆς μεγάλης ἐκείνης δίδωσεν ἀπειλῆς; Ὁ μὲν γὰρ προφήτης ἐκήρυττεν· Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινεὺς καταστραφήσεται. Ὁι δὲ, καθάπερ τι φρούριον ἀβράγης καταλαβόντες τὴν νηστείαν, τὴν θείαν ἔδωσαν ὄργην, καὶ τῶν προσδοκῆθέντων κακῶν ἀπηλλάττοντο. Καὶ πολλὰ μὲν ἂν τις ἔχοι λέγειν τῆς νηστείας τὰ χρήσιμα. Τὸ δὲ πᾶσι καταφανὲς καὶ γνωστὸν ὅτι χρηστὸν εἶναι, πειρασθαι δεικνύειν καὶ τοῦτο διὰ πολλῶν, περιττὸν οἶμαι καὶ μάταιον. Ἐχει γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ τῆς ἀληθείας τὰ γνωρίσματα. Ἐπειδὴ δὲ τῆ τῶν ἐναντίων ἀντιπαράθεσι, φαιδρότερον αὐτῆς τὸ κάλλος εὐρίσκειται, φέρε δὴ καὶ τὰ ἐκ τρυφῆς βρωμάτων ἐπιδείξωμεν πταίσματα· καὶ τὰ ἐκ ταύτης τισὶ συμβεβηκότα ἀναπτύξαντες, μάρτυρας ὡσπερ τῶν εἰρημένων τοὺς πεπονηθότας καλέσωμεν.

Ἡὐλίκετό ποτε κατὰ τὴν ἔρημον ὁ τῶν Ἑβραίων λαός· καὶ Μωσῆς μὲν ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνεκάλητο τὸ Σινᾶ, ἐκεῖ παρὰ Θεοῦ τὸν νόμον ὑποδεξόμενος. Οἱ δὲ, τοῦ παιδαγωγούτος τὴν ἀπουσίαν ἀφορμῆν ἀβουλίας ποιησάμενοι, καὶ τῆς προλαβούσης εὐταξίας ὀλιγορήσαντες, πρὸς ἄλλοκότους ἐπιθυμίας ἐστρέφοντο. Ἐκάθισε γὰρ, φησὶν, ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πινεῖν, καὶ ἀνέστησάν παίζειν. Τὸ δὲ παίζειν ἐνθάδε, πορνεύειν ἐστίν, εὐφύμως παρὰ τῆ θείᾳ Γραφῇ παιδιᾶς ὀνόματι καλυπτόμενον. Καὶ τί τοῖς παπορευοῦσι τὸ ἐκ τούτου κακόν, ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· Ἐμὴ δὲ πορνεύωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὄρειων ἀπώλοντο. Τί δὲ πάλιν αὐτοῖς λυπηρὸν συνέβη παθεῖν, ὅτε τὴν οὐράνιον τοῦ μάννα τροφήν παρ' οὐδὲν ἠγγασάμενοι, τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τροφῆς ἐμέμνητο λέγοντες· Ὁφελον ἀπεθάναμεν πληγέντες ὑπὸ Κυρίου ἐν γῆ Αἰγύπτῳ, ὅταν ἐκαθίσταμεν ἐπὶ τῶν λεθῆτων τῶν κρεῶν, καὶ ἠσθίομεν εἰς πλησμονήν. Ὁκούον καὶ διὰ τούτων ὄμνιν, ὡς γε νομίζω, σαφῶς ἀποδέδεικται τῆς νηστείας τὸ κέρδος. Ἐπεὶ δὲ τις τυχόν· Οἶδα μὲν ὅτι τὸ νηστεύειν οὐκ ἀκέρως, ἀλλὰ τὸ πονεῖν οὐκ ἀζήμιον, μάλλον τῆ εἴσει πολεμιώτατον. Εἶτα πῶς οὐκ αἰσχρὸν καὶ πάσης ἀτοπίας ἀνάμεστον, τῶν μὲν ἀμεινῶνων ἐρᾶν, καὶ τὴν τοῦ συμφέροντος κτήσιν ποιεῖσθαι περὶ πολλοῦ, τὸ δ' ὅπως· προσήκει τῆς ἀπ' αὐτῶν ὠφε-

niūm virtutum genera procreantur? Jejunium, inquam, simulacrum angelicæ vitæ, temperantiæ fons, continentiae principium, lasciviae ac libidinis abolitio. Hujus boni gratia tres quoque pueri formidabiles et invicti apud Babylonios inventi sunt, quibus cum mensa regia lautique ciborum apparatus suppetere, terræ seminibus ali ut liceret rogare. Ad obesa corpora, carnisque cupiditatem Babylonis concedentes, et in eo in quo vinci præclarum est, victoriam ipsis permittebant, simplicem ac sobriam cibi victusque rationem adamarunt. Sed tu mihi, quem inde fructum illi ceperint animadvertite. Habiti sunt digni visis caelestibus, et ignem sine noxa evaserunt, tum regias represserunt minas, et leones devicerunt, ad mansuetudinem, præter ipsorum naturam, facilitatemque traductos. Quid vero Ninivitas ab illa ingenti irarum denuntiatione liberavit? Inclamabat nimirum propheta: « Adhuc tres dies, et Ninive subvertetur ⁴⁴. » Illi vero jejunium velut inexpugnabile propugnaculum arripientes, divinam declinaverunt iracundiam, seque a malis imminentibus liberarunt. Ac multos quidem jejunii fructus cuivis dicendo explicare facile sit. Sed in ejus utilitate multis verbis demonstranda laborare, cum ea nota omnibus ac perspecta sit, supervacaneum omnino ineptumque arbitror. Est id namque ipsa veritate per se testatum. Quoniam vero contrarium comparatione se adhuc clarius ejus pulchritudo indicat, age ⁴⁵ jam ferculorum luxuries quantum damni afferant demonstremus, quæque mala quibusdam ab illa contigerint explicantes, eorum quæ diximus veluti testes, qui illa passi sunt, advocemus. Degebat olim in deserto Hebræorum multitudo, ac Moses quidem in Sina montem fuerat evocatus, ut illic a Deo acciperet legem. Illi vero magistri absentiam, suæ temeritatis occasionem nacti, prioris disciplinae negligentem, animum insanis cupiditatibus adverterunt. « Sedit namque, ait, populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere ⁴⁶. » Ludere porro hoc loco est fornicari, divina Scriptura id vitium, dum honestati servit, ludi nomine obtegente. Quidnam vero iis qui fornicati fuerant acciderit mali, cognoscas licet ex Pauli verbis: « Neque fornicemur, inquit, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, et a serpentibus perierunt ⁴⁷. » Quid vero iterum acerbitalis postea subierint, cum caelesti manna contempto, memoriam adhuc ad Ægypti cibos et alimenta referebant, dicentes: « Utinam mortui essemus percussi a Domino in terra Ægypti, quando sedebamus super ollas carniū, et comedebamus panes ad satietatem ⁴⁸. » Igitur ex his quoque vobis ego quidem jejunii utilitatem perspicue demonstratam fuisse arbitror. Sed dicat forte aliquis: Novi equidem non inutile esse jejunium; verum labor quoque adjunctus molestia non vacat,

⁴⁴ Jon. iii, 4. ⁴⁵ Exod. xxxii, 6. ⁴⁶ I Cor. x, 8

⁴⁷ Exod. xvi, 5.

Variae lectiones.

• ἁ.λ.λ. δ' ἢ πωρ.

quin est naturæ omnino inimicissimus. Itane vero? A λείας γενέσθαι κυρίους, ἢ μηδὲως προσέσθαι τὴν ἀρχὴν, ἢ περὶ αὐτὸ βραθυμότερόν πως ἔχοντας φαίνεσθαι, καὶ τὸ μὲν νηστεύειν, ὡς οὐκ ἀκερδὲς εἶναι λέγειν, φεύγειν δὲ τοὺς πόνους, δι' ὧν τὸ κέρδος εὐρήσομεν; Ὅνπερ γὰρ τρόπον τὰ ἐκ τῆς ἀνατρέχειν παφυκότα βλαστήματα βρίζαν ἔχει, τῆς γενέσεως τὴν ἀρχὴν ἐτέρως οὐκ εἶναι δυνάμενα· οὕτως ἡ τῆς εὐθυμίας ἀρχὴ, διὰ πόνων εὐρίσκεται, καὶ δι' αὐτῶν ἀνατέλλει καὶ φαίνεται. Δεῖ τοίνυν ἡμᾶς δεῖν ἐλεῖσθαι θάτερον· ἢ γὰρ τὸ μηδὲως ἐβελῆσαι ποτεῖν βουλευσάμενοι, εὐχλείας μὲν πάσης καὶ τιμῆς ἀμοιρήσομεν, ἐσόμεθα δὲ νεκροὺς παραπλήσιοι, μηδεμίαν τῆς ἐαυτῶν σωτηρίας ποιούμενοι πρόνοιαν· ἢ τὸν ἐκ τοῦ νηστεύειν ἀγαπήσαντες πόνον, κερδανούμεν ἐκεῖνα δικαίως, ὅσα μὴ τοῦτο ποιοῦντες ζημίας ὀφείλομεν συμβῆσθαι. Ὅτε δὲ τὴν ἀρίστην ἐφ' ἑαυτοῖς κυρώσαντες ψῆφον, τὸ κρεῖττον τῶν ὠφαιεῖν οὐ παφυκότων προτιμήσομεν, εἰ τὸ εὖ φρονεῖν αἰρησόμεθα, παντὶ τῷ σαφές. Εἰ μὲν οὖν τὸ φεύγειν τὰ κάλλιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις πραγμάτων, διὰ πόνους μικροῦς, βλάβος οὐδὲν προσοίσει τοῖς καθημένοις, ἔξω δὲ πάσης ζημίας καὶ κινδύνου καθίστησι τοὺς μὴ τοῦτο ποιεῖν ἐλομένους, πάντων ἂν ἔγωγε θεῖην ἀλογωτέροισιν. Εἰ δὲ τὰ μικρὰ παθεῖν παρατούμενοι, μείζονσι καὶ χαλεπωτέροις περιπεσόμεθα, πῶς οὐκ ἀκόλουθον, μᾶλλον ἐκεῖνο ἐλεῖσθαι παθεῖν, ἢ καὶ τῶν πόνων τὸ ἕλαττον, καὶ τὸ κρεῖττον ἀκολουθεῖ; Πυθοίμην ἂν ἠδέως τῶν οὕτω διακειμένων, πότερόν ποτε τὸ νηστεύειν ἐροῦσιν ὀχληρόν, ἢ τὸ δι' αἰῶνος κολάζεσθαι; Ἄλλ' ὄμαι καὶ ἀκοντας ἃ ἐμολογήσειν, ὅτι τὸ χειρόν εἰς τιμωρίαν ἀποδητέον. Ἀνάγκης τοίνυν ἡμῖν προσαγοῦσης ἀμφοτέρα, τί μὴ ὃ, τὸ κρεῖττον ἀρπάσαντες, ἀρίστα περὶ ἑαυτῶν βουλευσόμεθα; Δεῖ γὰρ ἢ πονούντας ἡμᾶς, τῶν κακῶν ἀπαλλάττεσθαι· ἢ τοῦτο πράττειν ὀκνήσαντας, πυρὶ ἀσβέστω κατακρίνεσθαι. Κάκεῖνο δὲ τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι καλόν· ὅτι τῶν ἠδέων ἢ χηρῆσι τότε μᾶλλον ἐστὶ τοῖς ἔχουσι χαριστέρα, ὅταν τι τῶν μὴ τοιούτων γενέσθαι συμβῆ. Τοῖς μὲν γὰρ διὰ νόσον κειμένοις, τὸ τῆς ὑγείας ἀγαθόν ἐστὶ καταφανέστερον. Οἱ δὲ πένιαι καὶ τῆ τῶν ἀναγκαίων ἀπορία τριβόμενοι ὃ, περὶ τὸ κερδαίνειν εἰσι διὰ τοῦτο προθυμότεροι. Ὅν γὰρ οὐκ ἔχουσι, ζητεῖν ἀναγκάζονται τὴν ἀπόλαυσιν καὶ συλλήβδην εἰπεῖν τῆ τῶν ἠδέων ἀπολείψει, μείζων δὲ περὶ ταῦτα πόθος γίνεται. Οὕτω καὶ ὁ τῶν πάντων ἀριστοτέχνης Θεὸς τὸδε τὸ πᾶν διεκόσμησεν· ἥλιψ μετὰ νύκτα τὸ φαίνεσθαι δοῦς, καὶ μετ' ἐκεῖνον αὐτῆ. Ἰνα δὲ ἀλλήλων ἀμειβόμενοι, χαριστέραν τῆς ἐαυτῶν παρουσίας ἐπιτελώσι τὴν χρείαν. Τοῦ μὲν παρόντος ὀλιγωρεῖν τῆς ἀνθρώπου διανοίας εἰθισμένης αἰ· τῷ δὲ κόρῳ τοῦ φθάσαντος, ἀνηρώσης ἐπὶ τὸ μᾶλλον καὶ προσδοκώμενον. Κρατῆσει δὲ τῶν εἰρημένων ἡ δυνάμις ἐπὶ τὴ νηστείας καὶ τρυφῆς. Οὐκοῦν τὸ νηστεύειν οὐκ ἀκερδὲς, ἵνα καιροῦ καλοῦντος ἀπολαύσης ἡδύστερον ὃ.

Variae lectiones.

• ἴσως, ζημιωθησόμεθα. ἃ δ.λ.λ. ἀκοντες. ὃ δ.λ.λ. καὶ τί μὴ. ὄ ἴσως, τρυχόμενοι. ἃ δ.λ.λ. ἡδύστερον.

et mensarum luxu. Quare jejunio illa adjuncta utilitas est ut voluptatis, cum tempus inciderit, jucundior sit oblectatio.

ε. Ἀγαπήσωμεν τοίνυν τὴν νηστείαν, ὡς παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πάσης εὐθυμίας μητέρα. Ταύτην μὲν Ἑλλήνων ἀτιμάζουσι παῖδες, οἱ δοχῆσαι σοφοί. Ἰουδαῖοι δὲ πάντας ἀνθρώπους ὑπερβαλλόμενοι τῇ τῶν ἀσεβημάτων καινότητι, εἰδέναι μὲν οὐκ ἀρνοῦνται, πράττουσι δὲ οὕτως αἰσχρῶς, ὥς εἶναι τάχα που κρείττους, ὅτε μὴ τοῦτο ποιούντες εὐρίσκονται. Πάσης γάρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, πονηρίας πεπληρωμένοι, καὶ πᾶσαν ἐν ἑαυτοῖς ἀκαθαρσίαν ὠδίνοντες, μόνῃ γ' δὲ τῷ τῆς νηστείας ὀνόματι σεμνυόμενοι, πρόφασιν ἀλαζονείας πολλακίς ποιοῦνται τὴν ἀρετὴν. Τί γάρ ἂν εἰποι τὸν ἀμαθέστατον ἐκείνον καὶ ἀπαίδευτον Φαρισαῖον ἐνωῶν, ὃν ὁ Κύριος ἡμῶν Χριστὸς ἐν Ἐδ-αγγελίοις διαγράφει προσευχόμενον ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ βοῶντα: « Ὁ Θεὸς, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἶμι ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης νηστεύω δις τοῦ Σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα ἂν κτώμαι; » Τί φης, ἐμδρόν-τητε, ἐπὶ νηστεία ἢ μεγαλαυχούμενος; Οὕτω τσα-αύτην ὑπεροχίαν αἰσθάνη νοσῶν, ἐπὶ τοῖς οὕτω μικροῖς ἀκριβολογούμενος; Ὁβπω τῆς ἀλαζονείας τὸν ὄγκον ὄρξ; Ὁ παύση διυλίζων τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνω, καθά φησιν ὁ Σωτὴρ; Καὶ νομομαθῆ σαυτὸν εἶναι λέγων ὅτι « τὸ γεγραμμένον ἄγνοεῖς; « Ἐγκωμιαζέτω σε ὁ κέλας, καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα, ἄλλότριος, καὶ μὴ τὰ σὰ χεῖλη — Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ἔτι παρομοιά-ζετε τάφοις κεκοιναμένοις, οἵτινες μὲν φαίνονται τοῖς ἀνθρώποις ὠραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. » Πάσης γάρ ὄντως ἀκαθαρσίας ἢ τῶν Ἰουδαίων γνώμη πεπλήρωται καὶ τῶν φαύλων οὐκ ἔστιν οὐδὲν ὃ μὴ παρ' ἐκείνοις τετίμηται· οὐ γάρ εἰδέναι τὸν θεῖον ἐβελήσαντες νό-μον, ἀλλὰ καὶ τὴν δοθείσαν αὐτοῖς διαπίψαντες ἐν-τολήν, ἀνήκοοι μὲν ὄντες καὶ ἀπειθεῖς διετέλουν. Ἐπὶ δὲ τούτοις αὐτοὺς κατατιθέται Θεὸς, διὰ τοῦ προφήτου βοῶν: « Πρὸς τίνα λαλήσω, καὶ διαμαρτύ-ρωμαι, καὶ ἀκούσεται; Ἰδοὺ ἀπερίτμητα τὰ ὠτα αὐτῶν, καὶ οὐ δύνανται ἀκοῦειν· Ἰδοὺ τὸ ῥῆμα αὐτοῖς Κυρίου ἐγενήθη εἰς ὄνειδισμόν, οὐ μὴ βουληθῶσιν αὐτὸ ἀκοῦσαι. » Φορτικὴ γάρ τοῖς ἐκτικῶς ἀμαρτά-νουσιν ἢ τῶν συμφερόντων παραίνεσις· καὶ τοῖς ἀκολασταίνεσιν ἐθέλουσι, τὸ σωφρονεῖν οὐχ ἡδύ. Ὁν-περ γάρ τρόπον τοῖς ἐξ οἴνου μεμεθυμένοις, βεβά-πτισται μὲν εἰς ἀβουλίαν ὁ νοῦς, τὸ φρονεῖν δὲ ὀρθά D δὲ τούτο παρηρημένος, ὅτι τοῖς χειρίστοις προσομι-λεῖν ἐπιζήμιον οὐκ αἰσθάνεται· οὕτως οἱ τῇ φιληδο-νίᾳ νενικημένοι, καὶ καθάπερ εἰς τέλμα βαθύ πε-σόντες τὴν ἀμαρτίαν, καὶ τὸν σώφρονα νοῦν τοῖς ἀκαθάρτοις ἐγκαταπέσαντες ἢ πάθεσιν, ἀσάλευτον ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς τὸ κακόν, ὅλοι πρὸς τοῦτο κεκλι-μένοι καὶ βλέποντες, ταύτη πεπεδημένοι τῇ νόσῳ.

5. Igitur jejunium, velut omnis boni ac lætitiæ parentem amplectamur. Hoc Græci, ut sibi quidem videntur, sapientes contemnunt, Judæi vero, qui omnes homines impietatum novitate superant, illud quidem se nosse haud negant, verum tam indecore exercent, ut forte meliores illos cum id non attingunt reperias. Pleni siquidem, ut uno verbo dicam, omni improbitate, **II** omnemque intra se impuritatem foventes, solo jejunii nomine sibi plaudunt, atque ex virtute superbix occasionem petunt. Quid enim dixerit quispiam de imperito illo ac inscientissimo Phariseo cogitans, quem Christus Dominus nobis in Evangelio describit orantem in templo, et clamantem: « Domine, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Jejunio his in Sabbato, decimas de omnium quæ possideo ⁴⁴? » Quid loqueris, fanatice? Quid ob suscepta jejunia te jactas? Quam gravi arrogantix morbo tenere non sentis, ac res adeo parvas tam accurate prosequeris? Quanta inflatione superbix tumeas nondum animadvertis? Non cessabis excolare culicem, camelum autem deglutire, ut Salvator ait ⁴⁵? Teque legis peritum venditabis, qui quod in lege scriptum est, non intelligis? « Laudet te vicinns, et non os tuum, extraneus, et non labia tua ⁴⁶. » — « Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ foris apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum, et omni immunditiæ ⁴⁷. » Est enim revera lætius immunditiæ plena Judæorum mens, nec quidquam est mali, quod non apud illos in pretio fuerit. Quippe divinam legem ignorantes, mandataque adeo ipsis proposita continentes, sese contumaces ac rebelles præbuerunt. Proinde ipsos objugat Deus clamans per prophetam: « Cui loquar, et quem con- tester, et audiet? Ecce incircumcisæ aures eorum, et audire non possunt; ecce verbum Domini factum est illi: ludibrium, et nolunt illud audire ⁴⁸. » Grave est siquidem iis qui peccandi consuetudine tenentur, de rebus utilibus admoneri; nec, quibus vitam libidinosæ agere decretum est, temperantia jucunda. Nam quemadmodum illorum mens, qui ex vino ebrii sunt, mergitur in amentiam, proindeque ad ea quæ recta sunt aspirare haud potest, nec turpissima quæque amplecti perniciosum existimat: ita qui voluptati serviunt, atque alto peccati veluti cæno obruti sunt, sedatumque animum fœdis cupiditatibus implicuerunt, immotum apud se malum retinent, toti in id inclinantes, atque illud intuentes unum, hoc sane morbo premuntur

⁴⁴ Luc. xviii, 11, 12. ⁴⁵ Matth. xxiii, 24. ⁴⁶ Prov. xxvii, 2. ⁴⁷ Matth. xxiii, 27. ⁴⁸ Jerem. vi, 10.

Varia lectiones.

γ ἄλλ. μόνον. δ ἄλλ. τῇ νηστείᾳ. ε ἰσως, ὄστις. β γρ. ἐγκαταπέσαντες.

6. Ac dementissimi quidem omnium Judæi, **12** A scelerum magnitudine cum patrum impietate certantes, turpiter se irridendos ducebant, si improbitate vinci se ab illis paterentur. Nec enim aliter animum se majoribus suis dignum gerere arbitrabantur, nisi eisdem se ac turpioribus etiam facinoribus maculassent. Quas quidem ob res graviter et acerbè commotus, ejusmodi verbis ad eos omnium Dominus usus est : « A die qua egressi sunt patres eorum de terra Ægypti, usque ad diem hanc, nisi ad vos omnes servos meos prophetas, per diem consurgens diluculo, et nisi, et non audierunt me, et non intendit auris eorum, et induraverunt cervicem suam, super patres suos ²². » O qui parentes soli germana impietatis similitudine retulistis, quique a quibus prognati sitis, eadem cum iis sentientes judicatis! O qui majores impietate superastis, ac novis contra legem inventis, nimis illos infirmitatis damnastis : vobis tantummodo vincere concessum est in iis in quibus superari omnino utilis fuerat. O qui victoriam incommodiorem quacunquè ignominia tulistis! O quibus eam victoriam sortiri contigit, qua qui caruerunt tanquam leviora mala ausos vestrum omnium judex condemnat Deus : « Induraverunt, inquam, cervicem suam! » Ob hæc autem lamentari ac lugere prophetam jubet : « Tonde capillum tuum, et projice, et sume planctum in labiis, quia reprobovit Dominus, et repulit sobolem quæ fecit hæc. Quoniam fecerunt filii Juda malum in oculis meis, dicit Dominus ²³. » Mox impietatis modum explicans ait : « Constituerunt abominaciones suas in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut, polluerent illud, et ædificaverunt altare Tapheth ²⁴. » Eo namque demum dementiæ sunt deducti, ut ipsum etiam benefactorem suum non agnoscerent, cultumque idolis impendere utilius existimarent. Igitur sibiipsis deorum nomina confingentes, sacrificia iisdem offerebant. Aliis suis affectibus obsecuti, mentem prodigiosis cupiditatibus addixere : sibi que lætissima quæque in montibus nemora diligentes, in iis hostias dæmonibus immolabant, nymphas, ut ego arbitror, ex Græcorum poetarum inventis, Hamadryadas Oreadasque invocantes. Tum in omnem turpem cupiditatem effusi, quæque occultanda maxime fuerant, in iis se impensius jactantes, **13** non mediocrem legis auctori molestiam afferebant. Proinde is ad Jeremiam prophetam : « Vides, inquit, quæ fecit mihi domus Israel? Abiit in omnem montem excelsum, et sub omni ligno frondoso, et fornicata est ibi. Et dixi, postquam fornicata est omnia hæc : Revertere ad me, et non est reversa ²⁵. » Oderunt enim suæ utilitatis vias, quibus ipsemet invisus est salus; nec voluptatis occasiones aversatur, qui voluptati servire jucundum

ζ. Καὶ οἱ πάντων ἀνθρώπων παραφρονέστατοι Ἰουδαῖοι, καὶ ταῖς τῶν κλημημαλιμάτων ὑπεροχαῖς, τῇ τῶν πατέρων ἀσεβείᾳ φιλονεικῆσαντες, ἀισχύνης καὶ γέλωτος ἄξια πράττειν ἐνόμιζον, εἰ τὸ νικᾶν αὐτοῖς ἐν ἁμαρτίαις παραχωρήσειεν. Μὴ γὰρ ἐτέρως ἄξια τῶν γεγεννηκότων φρονούντας εὐρίσκεσθαι σφᾶς αὐτοὺς ὑπελάμβανον, εἰ μὴ τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ χεῖροσι περιπίπτουσιν ἀποτήμασιν. Ἐπὶ τούτοις δυσχεραίνων καὶ δικαίως ἀγανακτῶν, ὁ πάντων Δεσπότης ἔφασκε Θεός· « Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐξῆλθοσαν ὁ πατέρες ὑμῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ἐξαπέστειλα πρὸς ὑμᾶς, πάντας τοὺς δούλους σου τοὺς προφήτας ἡμέρας ἡ ἡμέρας καὶ ἀπέστειλα, καὶ οὐκ ἤκουσάν μου, καὶ οὐ προσέλαχε τὸ οὖς αὐτῶν· καὶ ἐσκήληρναν τὸν τράχηλον αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς πατέρας αὐτῶν. Ἐμοὶ ὁ μόνος τοὺς φύσαντας τῇ συγγενείᾳ τῶν ἀσεβημάτων ἐπιδειξάμενοι, καὶ τῇ ταυτοτήτῃ τῆς γνώμης, τὸ τίνων γεγόνατε παῖδες γυρωρίσαντες. Ὁ ὁ τοὺς γεγεννηκότας ἐν ἀσεβείᾳ νικήσαντες, καὶ τοὺς κατὰ τοῦ νόμου νεανισύμασι τῆς ἐκείνων ἀσθενείας κατηγορήσαντες· μόνους ὑμῖν παρέστη κρατεῖν, ἐν οἷς ἦν ἠττάσθαι ἰλυσιταλίστατον. Ὁ ὁ νίκην ἀράμενοι πάσης ἀδοξίας χαλεπωτέραν. Ὁ ὁ ψῆφον λαχόντες, εἰλεῖν ἢ νίκος, ἦν οὐκ ἔχοντας, ἐπ' ἐλάττωσι κακοῖς τάχα σου τολμᾶν καὶ σεμνύνεσθαι ὑμῶν ὁ πάντων κριτῆς καταδικάζει Θεός· « Ἐσκήληρναν, φάσκων, τὸν τράχηλον αὐτῶν. » Ἐπὶ τούτοις αὐτοὺς θρηνηθῆσαι καλεῖται τῷ προφήτῃ, καὶ φησι, « Κεῖρα τὴν κεφαλὴν σου, καὶ ἀπόρριπτε, καὶ ἀνάλαβε ἐπὶ χειλέων θρήνον, ὅτι ἀπεδοκίμασε, καὶ ἀπόσωσε Κύριος τὴν γενεάν τὴν ποιήσασαν ταῦτα. Ὅτι ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰουδα τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν μου, λέγει Κύριος. » Εἶτα καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἐξηγουμένως φησιν· « Ἐπάταξαν τὰ βδελύγματα αὐτῶν ἐν τῷ οἴκῳ ᾧ ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτὸν, καὶ ψυχοδόμησαν τὸν βωμὸν τοῦ Ταφῆθ. » Εἰς γὰρ τοσαύτης μανίας ἐξῆλθον ὑπερβολὴν ἢ, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν εὐεργέτην ἀρνήσασθαι, καὶ τὸ λατρεύειν εἰδώλοις ἡγεῖσθαι χρησιμότερον. Καὶ γοῦν ὀνόματα θεῶν ἐν ἔαυτοῖς ἰ ἀναπλάττοντες, θυσίας αὐτοῖς ἐπέτελλουν. Ἐτεροι δὲ τοῖς οἰκειοῖς περιελχόμενοι πάθεσιν, εἰς ἀλλοκότους ἐπιθυμίας τὸν νοῦν ἐμερίζοντο, καὶ καταλαβόντες τῶν ἐν ὄρεσιν ἀλσῶν τὰ εὐανθέστερα, θυσίας ἐκεῖ τοῖς δαίμοσιν ἐπήγον ἰ, νύμφας, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, κατὰ τοὺς Ἑλλήνων ποιητὰς, Ἀμαδρυάδας καὶ Ὀρειάδας ἐπικαλούμενοι. Καὶ πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀναιδῆ διαχεόμενοι, ἐφ' οἷς καταδύεσθαι μᾶλλον ἐχρῆν ἐπὶ τούτοις μεγαλαυχούμενοι, οὐ μικρὰ τὸν νομοθέτην λυποῦντες ἐφαίνοντο. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰερεμὴς τῷ προφήτῃ φησιν· « Εἶδες ἃ ἐποίησέ μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ; Ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλόν, καὶ ὑπωκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους, καὶ ἐπόρνευσεν ἐκεῖ. Καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσα ἐαυτὴν ταῦτα πάντα·

²² Jerem. vii, 25, 26. ²³ Ibid. 29, 50. ²⁴ Ibid. 51. ²⁵ Jerem. iii, 6, 7.

Variae lectiones.

α ἄλλως, ἐξῆλθον. δ ἄλλ. καί. ε ἄλλ. ὡ. ε' ἄλλ. ὅ. δ ἄλλ. ὡχ ἠττάσθαι. ε-ε' ἄλλ. ὅ. β ἄλλ. ταυτοῦν ἔγνωσαν. γ ἄλλ. παρ' ἑαυτοῖς. δ ἄλλ. προσῆνον.

Πράξ με ἀνάστρεψον, καὶ οὐκ ἀνάστρεψε. ὁ Μισοῦσι Ἀ γὰρ τῆς ὠφέλειας τοὺς τρόπους, οἷς οὐκ ἀρέσκει τὸ σωζέσθαι, καὶ οὐ φεύγει μὲν τῆς φιληθονίας τὸν καιρὸν ὁ τοιοῦτος εἶναι μὴ παραιτούμενος· ἀεὶ δὲ πρὸς τὸ χεῖρον ἐκτείνεται, τὸ σωφρονεῖν οὐκ εἰδώς. Μαρτυροῦσι τοὺς εἰρημένους ἢ σκληρὰ καὶ ἀμελικτοὺς τῶν Ἰουδαίων προαίρεσις, μήτε τὸ περιπεσεῖν τοῖς τοιοῦτοις φυλαξαμένη τὴν ἀρχὴν, καὶ τῆς τοῦ Δεσπότου φιλοτιμίας ὑπερφρονήσασα. Εἰ γὰρ ἐξὸν αὐτοῦ μεταγινώσκοντας σώζεσθαι, καὶ τῶν συμφερόντων ὀλιγορήσαντες, καὶ τοσαύτην φιλανθρωπίαν παρ' οὐδὲν λογισάμενος, πῶς οὐκ εὐλόγως καθ' ἑαυτῶν τὸ μὴ δεῖν ἐλθεῖναι κυρώσουσι; Πῶς γὰρ οὐ πάσης ἐπέκεινα δραμόντες ἀλαζονείας εὐρίσκοντο, οἱ παρὸν αὐτοῖς εὐρίσθαι τῆς τιμωρίας ἀπαλλαγὴν, τῆς ἀμαρτίας ἀποδημήσασι, βαρυτέραν ἑαυτοῖς καλοῦσι τὴν κόλασιν, ἀεὶ τοὺς φθάσαι μείζονα προστιθέντες τὰ πλημμελήματα; Τοῖς δὲ τούτων διακειμένοις τὸν τρόπον τὸ καλᾶζεσθαι πλεον, ἢ τὸ μὴ κακῶς παθεῖν περιωδέστερον. Οὐκ ἂν γὰρ τις ἀμάρτοι τὸν ἐπὶ τούτοις ἔλαιον ἢ ἀναίρεισθαι συμβουλεύων. Οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος. Ὁ πάντων Δεσπότης τὰ τοιαῦτά φησιν, ὅτε τὸν προφήτην ὑπὲρ αὐτῶν προσευχόμενον ἀπέτρεπε· « Καὶ σὺ μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ ἀξίω τὸ ἐλεηθῆναι αὐτοῦς, καὶ μὴ εὐχου, καὶ μὴ προσέλθης μοι περὶ αὐτῶν, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαι. Ἦ οὐχ ὄρα; τί οὗτοι ποιοῦσιν ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα, καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἰερουσαλήμ; Οἱ υἱοὶ αὐτῶν συλλέγουσι ξύλα, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν καίουσι πῦρ, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν τρίβουσι σταλὶς τοῦ ποιῆσαι χανῶνας τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔσπεισαν σπονδάς θεοῖς ἀλλοτρίοις, ἵνα παροργίσωσί με. Ὅτι υἱοὶ τὰ ξύλα συλλέγουσιν, οἱ πατέρες τὸ πῦρ ἀνακαίουσι, τὰ γυναῖκα τρίβουσι ἐν σταλὶς, ἵνα μὴδὲν ἐξῶ τῆς ἀμαρτίας εὐρίσκηται· πάντῃ δὲ τὴν ἀμαρτίαν ἐργαζόμενοι, διακίως ἀκούσουσιν¹. « Ὅτι σὺ ἐπίγνωνσιν ἀπώσω, κἀγὼ ἀπώσωμαι σε τοῦ ἱερατεύειν μοι. Καὶ ἐπελάθου νόμου Θεοῦ σου, κἀγὼ ἐπιλήσομαι πικρῶν σου. » Φιλονεικεῖ γὰρ ἀεὶ τῷ μεγέθει τῶν ἀμαρτημάτων ὁ τῆς κολάσεως τρόπος, καὶ τοῖς ἐπταισμένοις ἀκολουθεῖν ἀνάγκη τὴν ἀμαρτίαν² ἰσόρροπον. Τί ὃ ἂν γένοιτο μείζον εἰς τὸ παθεῖν ἢ προσῆκεν ἢ χαλεπώτερον τοῖς ἐπὶ τοσοῦτῳ ἐαλωκόσιν, ἢ τῆς μὲν θείας ἱερουργίας ἀπειργεσθαι, ζημιουῖσθαι δὲ τὴν αὐτοῖς ὑπάρχουσαν παρὰ Θεῷ μνήμην, δι' ἣν τοῦ εὖ εἶναι λαχόντες πάσης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, εὐθυμίας διετέλουσιν ὄντες ἀπροσδεεῖς; Ἀλλὰ γὰρ ἡ εὐπραγία δεινόν τι χρῆμα, καὶ τοῖς ἀνοήτοις ἀφόρητον. Ὅταν δὲ δὴ καὶ οὗς ἔχειν αὐτὴν ἤκιστα χρῆ, φαίνονται πορισάμενοι, τότε καὶ πρόφασις ἀπονείας τοῖς κεκτημένοις εὐρίσκειται. Τοῦτο παθόντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τῆς τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίας ὑπερφρονήσαντες, τὸν μὲν θεῖον ὅτι προσήκει φυλάττειν νόμον οὐκ εἰδέναι θελήσαντες, βραθυμίας δὲ πάσης

A existimat: verum assidue ad deteriora prolabitur, nec sanæ mentis ullam retinet partem. Confirmantur porro ea quæ diximus, si quis pervicacem atque indomabilem Judæorum animum videat; qui nec initio ne in ejusmodi mala inciderent providerunt, et Domini sui gloriam ac dignitatem penitus contempserunt. Si enim cum ipsis liceret pœnitentiam agentibus servari, illi et sibi utilia neglexerunt, et tantam benignitatem nihili omnino fecerunt: certe suo ipsi calculo se misericordia prorsus indignos esse judicaverunt. Nam quis eos ultra omnem vanitatis modum progressos fuisse neget, quibus cum liceret, si a peccato abscederent, supplicio eximi graviorem sibi in dies pœnam accersunt, admissa scelera majoribus assidue sceleribus cumulantes? B Qui vero hoc modo sunt affecti, eos potius multari graviter quam immunes a noxa haberi consentaneum est. Nec enim quispiam erraverit, qui misericordiam erga illos tollendam esse suadeat. Neque hæc a me inventa oratio est. Ita omnium Dominus loquitur, cum pro ipsis orantem prophetam aversatur: « Tu ergo noli orare pro populo hoc, et ne roges ut misericordiam consequantur, et ne ores, nec accedas mihi pro eis, quia non exaudiam te. Annon vides quid isti faciant in civitatibus Judæ, et in viis Jerusalem? Filii eorum colligunt ligna et patres ipsorum incendunt ignem, et uxores ipsorum miscent similaginem, ut faciant placentas militiæ cœli, et libaverunt libamina diis alienis, ut me ad iracundiam provocarent³⁷. » Filii, ait, ligna colligunt patres ignem incendunt, uxores miscent similaginem, ita ut nemo a noxa immunis sit. Cum igitur peccatis supra modum sint addicti, merito audient: « Quia tu scientiam repulisti, repellam te et ego, ne sacerdotio fungaris mihi. Oblita es legem Dei tui, et ego obliviscar florum tuorum³⁸. » Certat enim 14 semper cum magnitudine scelerum supplicii modus, ac æqualem peccatis pœnam succedere necesse est. Quænam vero pœna major aut gravior iis qui tam nocentes reperti fuerant, infligi merito potuit, quam ut a sacerdotio arcerentur, cum illos ex animo suo et memoria deleret Deus, per quam ut feliciter agerent consecuti, omni, ut uno verbo dicam, jucunditate abundarent? Enimvero res quædam gravis felicitas est, insipientibusque intolerabilis. Cum vero etiam ad eos quos minime oportuerat recidit, sit iis ipsis ad quos pervenit, occasio dementia. Id nimirum Israelitis contigit; qui contempta Domini benignitate, nec divinæ legis servandæ curam quidquam ad se pertinere arbitrati sunt, sequæ socordix penitus addicentes ad perversas quasque cupiditates festine contendere non destiterunt: nec ea quæ legis auctori placuerant effecerunt, sed pro lege suam sibi constituere libidinem, solisque, quæ sibi

³⁷ Jerem. vii, 16-18. ³⁸ Osce iv 6.

Varix lectiones.

¹ Ἰσως, ἔλεον. ² ἀλλ. ἀκούσωσιν. ³ Ἰσως, τὴν τιμωρίαν

quisque pro arbitrio ferret, præceptis paruerunt. Hominum itaque, qui sic affecti, atque ejusmodi sensu præditi sunt, miseriam sancti viri non immerito deplorantes dicunt : « Audite verbum Domini, quia ego assumo super vos plancium. Dñus Israel occidit, neque amplius adjiciet ut resurgat. » Et rursus : « Vocate nœnias, et præficas, et veniant, et ad sapientes feminas mittite, et loquantur, et assumant super vos lamentum, quia grex Domini contritus est. » Jeremias autem propheta, veluti jam pressos malis spectaret, atque a supplicio haud longe abesse animadverteret, ipsos suammet ipsorum vicem lamentantes inducit his verbis : « Appropinquavit tempus nostrum, impleti sunt dies nostri, quia venit finis noster. Leves fuerunt persequentes nos super aquilas cœli. » Cum igitur ignorantio atque error omnia pervasisset, sibi que universam orbem terrarum diabolus subjecisset : « Dilatavit, ut ait propheta, infernus animam suam, et aperuit os suum, ut non cesset. » Græci siquidem, ob insignem amentiam ad inaniam deorum cultum dilapsi, et mutantes gloriam incorruptibilis, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, volucrum, quadrupedum et serpentium, tanquam secundo vento accelerarent navigium, in mortis bathrum contento cursu deferebantur. Judæi autem præscripta sibi mandata spernentes, imo vero eo deducti amentia, ut etiam ignominia labem aspergi sibi existimarent, si ea præstitissent, per quæ optime instituta vitæ laudem necessario adipiscerentur, iisdem illos vestigiis propere sequebantur. Sed cum nox veluti quædam et caligo terras mariaque involvisset, universorum Dominus ac Deus, omnium in terris pulcherrimum opificium suum, hominem, inquam, pereuntem a se negligi non est passus, sed tanquam insanabili morbo correptam humanam naturam animadvertens, suum ad nos mittit Verbum, quod solum et diaboli tyrannidem evertere, et ab iis quibus premebamur malis liberare posset. Hic Dei Filius nostri similitudinem assumens, et homo factus, atque ex sancta virgine Maria genitus, non id quod erat dimittens, sed quod non erat sibi asciscens, nostram salutem operatur : « Manet autem, ut Paulus ait, heri et hodie, idemque in sæcula ; » nec variationem aliquam divinitatis ex eo quod homo factus est, mutationemve sustinuit, sed idemmet est, qui ante fuit, eritque perpetuo. Hic cum in mundum venisset, diabolum olim clamantem : « Orbem comprehendam, ut nidum, manu, et sicut derelicta ova tollam, neque erit qui aufugiat, vel contradicat mihi, » ad risum ac ludibrium iis qui in se crediderant propinavit. Hic peccato, cujus tyrannide premebamur,

Α προθυμότερον ἀντεχόμενοι πρὸς ἀλλοκότους ἢ ἐπιθυμίας ἐκβαίνειν ἐπειγόντα ὁ οὐχ ὅσα τῶ νομοθέτῃ δοκεῖ χρῆσθαι ποιεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ ἄλλοι ἑαυτοῦ τὴν οἰκίαν ὀρίζόμενοι βούλησιν, καὶ μόνους τοῖς ἑαυτῶν παιδαγωγούμενοι διατάγμασιν. Οὕτως ἔχοντας γνώμης, καὶ τοῦτον διακειμένους τὸν τρόπον, εὐλόγως θρηνοῦντες, οἱ ἄγιοι λέγουσιν ἑ Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, ὅτι ἐγὼ λαμβάνω ἐφ' ὑμᾶς θρήνον. Οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκ ἔτι μὴ προσθῆ τοῦ ἀναστῆναι. Καὶ πάλιν ἑ Καλέσατε τὰς θρηνοῦσας, καὶ ἐλθέτωσαν καὶ πρὸς τὰς σοφὰς ἐξαποστείλατε, καὶ φθεγγάσθωσαν, καὶ λαβέτωσαν ἐφ' ὑμᾶς θρήνον, ὅτι συνετρίβη τὸ ποίμνιον Κυρίου. Ὁ δὲ γε προφήτης Ἰερμίας, ὡσπερ ἦδη κακωθέντας ὄρων, καὶ τῆς τιμωρίας ὄντας ὀν μακρὰν, αὐτοὺς ἐφ' ἑαυτοὺς θρηνοῦντας εἰσάγει, καὶ λέγοντας ἑ Ἠγγικεν ὁ καιρὸς ἡμῶν, ἐπληρώθησαν αἱ ἡμέραι ἡμῶν, πάρεστι τὸ πέρας ἡμῶν. Κούφος ἑ ἐγένοντο οἱ διώκοντες ἡμᾶς ὑπὲρ ἀστέους οὐρανοῦ. Πλάνης τοιγαροῦν τοσαύτης καταλαβούσης τὰ σύμπαντα, καὶ πάσης ὑπὸ τοῦ διαβόλου τῆς ὑφ' ἡλίῳ κερρατημένης, ἑ Ἐπλάτυνεν ὁ ἕξος, καθά φησιν ὁ προφήτης, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ἦνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ, τοῦ μὴ διαλιπεῖν. ἑ Ἕλληνας μὲν γὰρ εἰς πολυθεῖαν ἐξ ἀβουλίας πολλῆς ὀλισθήσαντες, καὶ ἀλλάξαντες τὴν δόξαν τοῦ μεγάλου ἑ Θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν ὡσπερ ἐξ οὐρίας ἑ ἐπὶ τὸ κλεῖν ἐπειγόμενοι, τρέχοντες ἦσαν ἐπὶ τὸν τοῦ θανάτου μυχόν. Ἰουδαῖοι δὲ τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς ὀλιγωρήσαντες, μᾶλλον δὲ εἰς τοσαύτην ἐκδοθηκότας ἀμαθίαν, ὡς νομίζειν εἶναι που καὶ δυσκαλεῖς ἐκείνα πράττοντας φαίνεσθαι, δι' ὧν ἦν αὐτοῖς τῆς ἀρίστης πολιτείας τὴν ψῆφον κερδαίνειν ἐπάναγκες, τὴν αὐτὴν ἐκείνοις βαδίζειν ἠπειγόντα. ἑ Ἄλλ' ὡσπερ νυκτὶ καὶ ὄσῳ γῆς τε καὶ θαλάττης κατελιημμένων, ὁ πάντων Δεσπότης καὶ Θεὸς, τῶν ἐπὶ γῆς ἑαυτοῦ ποιημάτων τὸ κάλλιστον, τὸν ἀνθρώπου λέγω, περιρθεῖν οὐκ ἑκατέρησεν ἀπολλύμενον, ἀλλὰ, καθάπερ ἀνιάτιν περιπεσοῦσαν νοσήματι τὴν ἀνθρώπου φύσιν ὄρων, πέμπει πρὸς ἡμᾶς τὸν ἑαυτοῦ Λόγον, τὸν μόνον τοῦ διαβόλου καθελόντα τὴν τυραννίδα δυνάμενον, καὶ τῶν συνεχόντων ἡμᾶς ἀκαλλάξαι κακῶν. Ὁς τὴν ἡμετέραν ὁμοίωσιν ἀναλαβὼν, καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ διὰ τῆς ἀγίας Παρθένου Μαρίας ταχθεὶς, οὐχ ὅπερ ἦν ἀναλαβὼν, ἀλλ' ὅπερ οὐκ ἦν προσλαβὼν, τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐργάζεσθαι. ἑ Μένει δὲ, καθάπερ ὁ Παῦλος φησὶ, χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἑ οὐ τροπήν τινα τῆς θεότητος ἢ παραλλαγὴν τινα ὑπομείνας διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἑ ἀλλ' ὧν ὅπερ ἦν, καὶ ἔσται διαπαντός. Οὗτος ἐπιδημήσας τῷ κόσμῳ, τὸν πάλαι βῶντα διάβολον, ἑ Τὴν οἰκουμένην καταλήψομαι ὡς νοσιστὴν τῇ χειρὶ

ἑ Amos v, 4, 2. ἑ Jerem. ix, 17, 18. ἑ Thren. iv, 18, 19. ἑ Isa. v, 14. ἑ Rom. i, 23. ἑ Phil. n, 7. ἑ Hebr. xiii, 8. ἑ Isa. x, 14.

Varie lectiones.

ἑ ἄ.λ.λ. ἀλλοκότως. ὁ ἄ.λ.λ. ἠπειγόντα. ρ ἄ.λ.λ. ἐφ' ἑαυτοῖς. ἑ ἄ.λ.λ. κούφοι. ἑ γρ. ἀφάρτου. ὁ ἄ.λ.λ. ἐξουρίας. ἑ ἄ.λ.λ. ὅ.

μου, καὶ ὡς καταλειμμένα ὡς ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστιν ἄς διαφεύξεται ἢ ἀντίτη μοι, ὁ γέλωτα καὶ παίγιον τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευμένοι χαρίζεται. Οὗτος τὴν τυραννίσασαν ἐφ' ἡμᾶς ἁμαρτίαν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας καθελὼν, καθαρὰν ἀνέδειξε τὴν οἰκουμένην. Οὗτος ἡμᾶς ἐδίδαξε τῆς σωτηρίας τὴν ἰδὸν καὶ καθάπερ ἀγλὴν ἢ νέφος ἀποσκεδάσας τὴν ἄνοιαν, λαμπρὰν ἡμῖν τῶν θείων δογμάτων τὴν γνῶσιν ἀπέφηνεν. Αὐτὸς ἡμᾶς ἰσοπολίτας τοῖς ἐν οὐρανῷ καθίστησιν ἀγγέλοις. Αὐτὸς τοῖς ἐπουρανίοις συνῆψε τὰ ἐπίγεια, καὶ ὁμοδαίτων τοῖς ἐκεῖσε τυγχάνουσι πνεύμασι τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀπέδειξε, κεχωρισμένην μὲν πάλα διὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ δραπετεύσασαν, συναφθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς πίστεως, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας. Τοῦτον οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι Σωτῆρα καὶ Κύριον ὁμολογεῖν οὐκ ἠθέλησαν, ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ κλείστοις ἠδικημένοι, ἔτι δὴ τὸ γένος εὐεργετήσων παρῆν, καὶ σώσων ἡμᾶς ἐκ τοσαύτης ἀπωλείας ἐλήλυθε, δὸν ἐφ' οἷς εὖ πεπόνθασι ὁμολογούντας τὴν χάριν, εὐγνώμονας φαίνεσθαι, θανάτῳ καὶ σταυρῷ παραδεδώκασι. Ἐπὶ δὲ τοῦ ξύλου κρεμᾶμενον βλέποντες, πάλιν ἰδυσφῆμον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ὀνειδίζοντες ἔλεγον· « Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, καταθέσει νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομέν σοι. » Ὑπομείνας τοῖνυν τὸν ὑπὲρ πάντων ἡμῶν θάνατον ὁ Σωτῆρ, καὶ καταβάς εἰς τὸν ἕδην, σκυλεύει μὲν τοῦ διαβόλου τὸν κλοῦτον, λέγων· « τοῖς ἐν δεσμοῖς Ἔξίλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει· Ἀνακαλύφθητε, » καθάπερ ὁ προφήτης φησὶ. Τριήμερον δὲ τὸν ἑαυτοῦ ναβὴν ἀναστήσας, τῶν κεκοιμημένων ἀπαρχὴν, τὴν μὲν φύσιν τοῦ θανάτου δεσμῶν ἐλευθερὰν ἀπέδειξε, λέγων· « Ποῦ τὴ νίκῃς σου, θάνατε; Ποῦ τὸ κέντρον σου, ἕδῃ; » βατὸν δὲ αὐτῇ κατασκευάζων τὸν οὐρανὸν μετὰ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν ἀναλαμβάνεται. Ἀπαρχὴν τινα τῆς ἀνθρώπων φύσεως προσάγων ἑαυτὸν τῷ Πατρὶ, ἀρραβῶνα δὲ ὥσπερ ἡμῖν τῆς μελλούσης ἐλπίδος τὸ Πνεῦμα χαρίζεται, λέγων· « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. » Ταῦτα τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν σωτηρίας τὰ γνωρίσματα· ἐπὶ τοῦτοις αὐτὸν εὐεργέτην καὶ Σωτῆρα κηρύττομεν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν προσήκει γνησίους εὐρίσκεισθαι, καὶ καλὴν διὰ τούτων ἀντιιδῶναι τῷ δεσπότη τὴν ἀμοιβὴν, ὑπακούσωμεν Παύλῳ λέγοντι· « Καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγασύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ. » Οὕτω γάρ, οὕτω καθαρὰν τῷ δεσπότη τὴν νηστείαν ἐπιτελέσωμεν, ἀρχόμενοι μὲν τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ πεντηκονταεκάτης τοῦ Μεγέθρ μηνός· τῆς ἑβδομάδος δὲ τοῦ σωτηριώδους Πάθους ἢ ἀπὸ εἰκάδος τοῦ Φαρμενώθ ἢ μηνός· περιλύοντες δὲ ὃ τὰς νηστείας τῆ πεμπτῆ καὶ εἰκάδι τοῦ αἰστού μηνός, κατὰ τὸ εἶδος, ἐορτάζοντες δὲ τῆ ἐπιφωσκούση Κυριακῆ τῆ ἕκτη καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μηνός Φαρμενώθ· συνάπτοντες ἐξῆς καὶ τὰς ἐπὶ τὰς ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Οὕτω γάρ μετὰ τῶν ἁγίων τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσομεν ἐν Χριστῷ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

A per lavacrum regenerationis abolito, suæ mundum reddidit puritati. Hic nos viam salutis docuit, et ignoratione instar caliginis aut nebulæ discussa, claram nobis divinatorum dogmatum intelligentiam exhibuit. Ipse nos cæli cives, æquali cum angelis jure, constituit. Ipse cælestibus terrena copulavit, sociamque supernis spiritibus humanam naturam addidit, segregatam quidem olim ob peccatum, ac fugitivam, nunc vero per fidem quæ in ipsum est pietatemque novo amicitie vinculo colligatam. Hunc infelices Judæi Salvatorem ac Dominum noluerunt confiteri, sed tanquam plurimis ab eo injuriis læsi, qui generi benigne facturus, ac nos ab ejusmodi internecone liberaturus venisset, cum beneficia in ipsos collata agnoscere, gratosque se præbere debuissent, illi morti crucique tradiderunt. Inde suspensum ligno intuentes, iterum blasphemabant, increpabantque dicentes : **16** « Si Filius Dei es, descende de cruce, et credemus tibi ». Postquam igitur mortem pro nobis omnibus Salvator sustinuit, descenditque ad inferos, omnes quidem diaboli opes vastavit ac diripuit, dicens « iis qui vincti erant, Exite, et qui in tenebris erant, Revelamini, » ut propheta ait **66**. Triduo vero suum excitans templum, dormientium primitias **69**, naturam vinculis mortis exemit, dicens : « Ubi est, mors, victoria tua? Ubi stimulus tuus, inferne? » patefactaque ipsi in cælum via, perfecto incarnationis opere, perditam recreavit. Tum primitias veluti quasdam ejusdem naturæ, seipsum Deo Patri offerens, nobis tanquam arrhabonem futuræ spei Spiritum sanctum largitur, dicens : « Accipite Spiritum sanctum ». Hæc habemus advenientis nostri Salvatoris indicia : ob hæc benefactorem Salvatoremque prædicamus. Quoniam vero officii nostri ratio exigit, ut nos legitimos filios ipsi actionibus probemus, atque egre-giam pro iis Domino rependamus vicem, Paulo auscultemus dum ait : « Mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei ». Ita namque prorsus purum Domino jejunium celebrabimus, inchoantes sanctam quidem Quadragesimam decima quinta Februarii mensis; hebdomadam vero salutaris Paschæ, vicesima mensis Martii; solventes jejunia de more, vicesima quinta ejusdem mensis; festum porro dieni Paschæ celebrantes, illucescente deinceps Domini die, vicesima sexta ejusdem mensis Martii; adjicientes proinde septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas. Ita namque cum sanctis regni cœlorum hæreditatem habebimus in Christo in sæcula sæculorum. Amen.

⁶⁶ Matth. xxvii, 40. ⁶⁷ Isa. lxxxix, 25. ⁶⁸ I Cor. xv, 20. ⁶⁹ Osee xiii, 14; I Cor. xv, 55. ⁷⁰ Joan. xi, 22. ⁷¹ II Cor. vii, 1.

Variae lectiones.

« ἁ.λ.ι. παρουσίας. ν γγ. Πίστη. ἔ Ρυτο Φαρμενώθ. ὃ ἁ.λ.ι. μὲν.

HOMILIA II.

A

ΛΟΓΟΣ Β'.

1. « Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete ¹². » Et vero nobis quoque eodem principio uti in hac quam proclamamus celebritate valde consentaneum videtur. Nam cui scilicet propositum est, ut nos ad memoriam rerum a Salvatore præclare gestarum jucunde ac suaviter usurpandam invitet, quodnam ille sane accommodatius eo quod a nobis excogitatum est, exordium reperiat? **17** Igitur eo nos quidem congrue utemur; cæterum ne a proposito aberremus scopo, ubique cavebimus; ac prolixas dissertationes longe amoventes, quæ recte dici, atque auditoribus profutura esse arbitrabimur, ea opportuno tempore proferre in medium nitemur. Nam tempus quidem uniuscujusque rei suum ac proprium esse divino admonemur oraculo. Tempus vero si quod aliud, hoc certe nobis ad prædicationis usum est accommodatissimum. Jam nostra siquidem felicissimi auspicii celebritas, annuo vertente circulo foribus astitit, ac propemodum superato limine, domicilium sibi in animis omnium constituit. Esset ergo, ut mihi quidem videtur, maxime absurdum, si Judæi quidem, qui in lege et umbra figuraque gloriantur, festos dies suos tubarum clangore prænantiant; nos autem, qui meliora præ iis quæ apud illos sunt eligimus, ac veritatem imaginibus anteponendam esse recte justeque judicavimus, longe minus studii ad hanc rem afferre videamur, qui silentio nobis invicem indicto, feriati otiemur, atque insignem adeo celebritatem silentio transigamus, et quidem Deo dicente: « Buccinate in neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ ¹³. » Procedat igitur in medium nobis oratio, insignem celebritatis diem, insigni prædicatione denuntians. Etenim quæcumque ob Salvatoris benignitatem humanæ naturæ beneficia contigerunt, etiamsi nos sileamus, « lapides clamabunt ¹⁴, » quemadmodum ejusdem Salvatoris voce testatum est.

2. Mihi vero singula eorum quæ contigerunt attentius consideranti, ingens quædam rerum series se ostendit, ut propterea merito qui tacere decreverit, non mediocriter reprehendendus esse videatur. Si namque, rectis quidem sensibus euntes ob collata in nos beneficia, Deo gratias agendas esse jure merito arbitremur, deinde vero nullam habeamus hujusce rei rationem, annon ipsimet prorsus contra nostra ipsorum consilia exercemus bellum, dum ea præstare nolumus, in quibus alios quæque negligentiores jure accusamus? Gratiarum igitur munus Salvatori debitum persolvamus. Sed eam forte socordiae ac timori nostro prætexemus excusationem, quod res egregie gestas pro meritis celebrare haudquaquam possimus; **18** et tamen omnes, ut puto, fatebuntur victoriam melioribus

α. « Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. » Τρέχει δὲ καὶ ἡμῖν ἐπὶ ταύτην ὁ λόγος τὴν ἀρχὴν, καὶ μάλα εἰκότως ἐορτὴ γὰρ τὸ κηρυττόμενον. Ἦ δὲ τὸ δεῖν ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡδῆσθαι κατορθώμασιν ἀγγέλλειν σκοπὸς, τοῦτω πῶς ἂν εὐλόγως καὶ ἑτέρα γένοιτο τῆς εὐρημένης [Ἰσ. εἰρ.] πρεπωδестέρα; Οὐκοῦν βαδίζεται μὲν ἐπὶ ταύτην ὁρθῶς τὸ δὲ δοκεῖν ἔξω φέρεσθαι τοῦ πρέποντος ἡμῖν σκοποῦ πανταχοῦ παραιτήσεται, διηγημάτων μὲν εἰκαίων ἀποφοιτῶν, ἃ δὲ καλῶς ἔχειν εἰπεῖν, καὶ λυσitelήσῃν τοῖς ἀκρωμένοις ὑπαίλιψε, ταῦτα καιρῷ τῷ δέοντι φέρειν εἰς μέσον προθυμοῦμενος. Καιρὸς μὲν οὖν, τὸ θεῖον, παντὶ πράγματι, διηγόρευσε λόγιον. Καιρὸς δὲ, εἰ καὶ τις ἕτερος ἡμῖν, ὁ παρῶν πρὸς τὴν τοῦ κηρύγματος χρεῖαν ἀρμοδιώτατος. Ἦδη μὲν οὖν ἡ πανεύφημος ἡμῶν ἐορτὴ, τὸν ἐτήσιον ἐξελέσσυσα κύκλον, γέγονεν ἡμῖν ἐπὶ θύραις, καὶ μονονουχί τὸν οὐδὸν ὑπερτείνασα, ταῖς ἀπάντων ψυχαῖς εἰσοικίζεται. Εἴη δ' ἂν, ὡς τέ μοι φαίνεται, τῶν ἀτοπωτάτων, Ἰουδαίους μὲν ἐπὶ νόμῳ, καὶ σκιᾷ, καὶ τύπῳ σεμνουμένου, τοῖς δὲ σαλπίγγων ἀπηχήμασι προκηρῦττειν τὰς ταυτῶν ἐορτάς· ἡμᾶς δὲ, τοὺς τῶν παρ' ἐκείνοις τὰ ἀμείνω προτιμήσαντας, καὶ τῶν ἐσχηματισμένων δι' ἐδοὶ προκρίνειν τὴν ἀλήθειαν ὁρθῆ καὶ δικαίᾳ ψήφῳ κυρώσαντας, πολὺ περὶ τοῦτο τῆς ἐκείνων σπουδῆς ἑλαττον ἔχοντας φαίνεσθαι, εἰ σιγῆν ἔχῃν ἀλλήλοις εἰπόντες ἡσυχῇ καθιδούμεθα ¹, καὶ σιωπῇ παραδώσωμεν τὴν οὕτως εὐσημον ἐορτὴν, καίτοι τοῦ Θεοῦ λέγοντος· « Σαλπίζατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι, ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἐορτῆς ὑμῶν. » Ἠκέτω τοιγαροῦν εἰς μέσον ἡμῶν ὁ λόγος, τὴν εὐσημον τῆς ἐορτῆς ἡμέραν εὐσήμῳ διαγγέλλων κηρύγματι. Ὅσα μὲν γὰρ διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος φιλανθρωπίας ὑπήρχθη ² τῇ φύσει πλεονεκτήματα, καὶ ἡμεῖς σιωπήσωμεν, « οἱ λίθοι κεκράζονται, » κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν.

β. Ἐμοὶ δὲ τῶν γεγονότων ἕκαστα διασκευτομένω σαφῶς, πολὺς τις πραγμάτων ὄχλος ἀναφαίνεται, ἐφ' ᾧπερ ἂν τις εἰκότως, οὐ μετρίαν ἔχοι τὴν μέμψιν τὸ σιωπῆν ἡρημένος. Εἰ γὰρ ὁρθὰ καὶ δίκαια φρονεῖν μελετήσαντας, τῶν ἀρίστων εἶναι λογιώμεθα, τὴν ἐφ' οἷς εὐπεπόνθαμεν εὐχαριστίαν ἀναπέμπειν ³ Θεῷ, εἴτα τοῦτο παρ' ἡμῖν ἐν οὐδενὸς μέρει τετάξεται, πῶς οὐ πάντως αὐτοὶ κατὰ τῶν οἰκείων στρατευόμεθα βουλευμάτων, εἰ μὴ ταῦτα πράττειν ἐθέλομεν, ἐφ' οἷς ἂν εὐλόγως καὶ ἑτέρους αἰτιασαίμεθα βραθυμήσαντας; Οὐκοῦν ἀναφέρωμεν τῷ Σωτῆρι τὰ χαριστήρια. Ἄλλ' ἴσως ἔκνου πρόφασιν καὶ δειλίαν ποιησόμεθα τὸ μὴ δύνασθαι λέγειν ἐπαξίως τῶν κατορθωμένων ⁴, καίτοι πάντες ἂν, οἶμαι, συμφησῃαν, ὅτι τοῖς ἀμείνοσι τὸ νικῆν ἐπιτρέπειν, ⁵ ἀσθενεῖας ἐγκλημα φέρεῖ, ἀλλ' εὐβουλίας ὑπόληψιν ἐκπορίζε-

¹² Philipp. iv, 4. ¹³ Psal. lxxx, 3. ¹⁴ Luc. xl, 40

Variae lectiones.

¹ ἀλλ. καθιδούμεθα. ² ἀλλ. ἰκίτω. ³ ἀλλ. ὑπήρχον. ⁴ γρ. ἀναφέρειν. ⁵ Ἰσ. οὐκ

ται. Τι δ' ἂν γένοιτο τῶν τοῦ Σωτῆρος κατορθωμάτων μεγαλοφύετορον; Πῶς οὐ πάντα νικήσει τὰ θεϊότερα λόγον; « ἄδῃ μὲν γὰρ κρύπτει λόγον, » φησὶν ἡ θεία Γραφή. Ὁ δὲ γε μακάριος Μωσῆς, καίτοι τοσοῦτος ὑπάρχων ἐν ἀρετῇ, ὡς ἀκούσαι λόγοντος πρὸς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ. Ὅλβδ' αὖτ' ἀπὸ πάντας, καὶ χάριν εὖρες παρ' ἑμοί, » ἰσχυρόφωνον καὶ βραδύγλωσσον ἑαυτὸν εἶναι λέγων οὐκ ἠσχύνετο, καὶ πρὸς τὴν τοῦ κηρύγματος διακονίαν οὐκ ἐπιτήθειον. Εἰ δὲ φόβου καὶ πάσης αἰτίας αἰσχυρῶς τὰ τοιαῦτα λέγων ἀπήλλακται, μᾶλλον δὲ παντὸς ἐκάλινου δολή τις ἂν τὸν προφήτην ἔβιον, πῶς οὐκ εὐλόγως τοῖς ὑπὲρ νόμον τοῦ Σωτῆρος κατορθώμασι τὸ δύνασθαι τὸν πάντα καταγωνίζεσθαι λόγον παραχωρήσομεν; « Ἐτι τε πρὸς τούτοις ἀκίλουθεν εἰπεῖν, ὡς ἡμεῖς μὲν οὐ περὶ τούτων λόγων ἀγῶνας ἠσχίμεθα, εὐδὲ γλώττης Ἀττικῆς ἐπιδαίξιν ὑπισχοόμεθα. Ἄλλ' ἑτέροις μὲν αἱ περὶ ταῦτα μελόντων σπουδαὶ καὶ διαπρεπῆς * ἐν λόγοις τὸ ἐπιτήθειμα: ἡμῖν δὲ, ἀγαπητοί, βραχύς τε ὁ λόγος ἐστὶ, καὶ τὸ γράφειν ἀνάγκης ἐπιταγία. « Οὐαὶ γὰρ μοὶ ἐστὶ, ἐάν μὴ † εὐαγγελίζωμαι. » Εἰ γὰρ ἐκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω ‡ εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν κενώσομαι. Ἐντεῦθεν οἶμαι μηδένα τοῖς ἑμοῖς ῥηματιοῖς ἐπισκῆψαι δικαίως. Ἐὰ γὰρ ἂν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ὑπαγορεύῃ κατὰ δίκαιον, ταῦτα καὶ εἰς ὑμᾶς φανερά καταστήσομεν τὴν ἀκαιρον αἰδῶ σώφρονι λογισμῷ περιστελλαντες.

orationis tenuitatem merito accuset. Etenim quæ loquemur, intempestivo pudori velum modestæ

γ'. Μωσῆς τοίνυν λέγοντος: « Φυλάξαι τὸν μήνα τὸν νέον ε, καὶ ποιήσεις τὸ Πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου » πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ἡμᾶς ἤδη παρόντας μηνύειν τῆς ἑορτῆς τὸν καιρὸν; Οἴχεται μὲν γὰρ ἡ συγγῆ τοῦ χειμῶνος ἀπειλή, ἀπλήλῃται δυσαιετία καὶ σκότος, ὑετοὶ καὶ πνευμάτων ἀγρίων ὄρμαι λοιπὸν ἡμῖν ἐκποδῶν. Ὅραι δὲ πάλιν ἀνατέλλουσιν ἡριναί: βασιμὸν μὲν καὶ ἀργίας τὸν φυτούργον ἀπαλλάττουσαι μονονοχί φωνῆν ἀφιεῖσαι γηπόνους, δεῖ προσήκει πρὸς ἔργα χωρεῖν. Λειμῶνες μὲν γὰρ κοικίλην ἀνθέων ἀναδύουσιν ἰδέαν. Φυτὰ δὲ τὰ ἐν ἔροισι † καὶ κήποις τὴν ὠδινομένην αὐτοῖς ἀποτίκται βλάστην, ὡσπερ ἐκ λαγόνων τῆς οἰκίας φύσεως ἐρυγόμενα τὴν ἐνέργειαν. Παιδιά ‡ δὲ ἤδη χλοφορεῖ, ὑπόμνημα τῆς τοῦ Θεοῦ φιλάνθρωπιᾶς καὶ τοῦτο δεκνύοντα. « Ἐξαντέλλων γὰρ, φησὶ, χόρτον τοῖς κτήνεσι. » Ταῦτα δὲ ἡμῖν οὐκ ἀπλῶς εἰς μέσον ἤχθη τὲ ῥήματα: μὴ γὰρ τις οἰσθῶ τὴν ἄλως ἰ ἡμᾶς περὶ τούτων διαλαμβάνειν, ἀλλ' ἵνα τὸ ἐκ τῆς ἐνολής ἀναφαίνηται χρήσιμον. Οὐ γὰρ μάτην ἡμῖν τὸν μήνα τῶν νέων ἐπιτηρεῖν ὁ νόμος προσέταξεν. Ἐδει καὶ τὴν ἀνθρώπου φύσιν χλοφορούσαις ταῖς ἀρούραις φλονεύειν, καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας, ἴν' οὕτως εἶπω, βλαστήμασι περιανθίζομένην ὄρεσθαι. Φέρε γὰρ εἰς

A cedere, non habere imbecillitatis culpam, sed prudentiæ potius opinionem afferre. Quid autem fieri possit præclaris Salvatoris actionibus magnificentius? Annon quæcumque dicendi facultatem divinæ res vincunt? « Glòria enim Dei sermonem celat, » ait divina Scriptura †. Beatus vero Moyses, quamvis tantum virtute profecisset ut Deum sibi audiverit dicentem: « Novi te præ cæteris omnibus, invenisti enim gratiam apud me ‡, » ipse se balbutientem ac tardiloquum, atque ad prædicationis ministerium minime aptum dicere haud erubuit. Quod si hæc ille citra omnem reprehensionem et culpam loqui potuit, ac in eo potius maxime laudandum esse prophetam aliquis arbitretur, annon Salvatoris præclare factis, quæ supra B legem excellunt, omnem orationis vim superari jure optimo fateamur? Ad hæc vero præterea consentaneum est dicere, non esse nos quidem eos qui ad orationum certamina exercitati simus, aut qui Atticæ linguæ ostentationem polliceamur. Sed altis scilicet ejusmodi studia sint curæ, et præclara in excolenda oratione diligentia; nobis vero, dilecti, et sermo brevis, et scriptio necessitatis præceptum est. « Væ namque mihi est si non evangelizavero †. » Si enim volens hoc ago, mercedem habeo; si autem invitus, dispensatio mihi credita est. Proinde neminem arbitror fore qui nostræ Dei gratia cogitanti subjecerit, hæc apud vos pro-

rationis obducentes.

3. Cum nempe dicat Moyses: « Observa mensem novarum, et facies Pascha Domino Deo tuo †: » annon et nobis instantis jam celebritatis diem indicare necesse fuerit? Cessare scilicet hiemis importuni terrores, jam aeris intemperies et caligo disjecta, jam imbres ac ventorum efferi impetus procedunt, quæ agricolam a torpore atque inertia vindicantes, ad opera properandum esse aratoribus propemodum emissa voce denuntiant. Prata nimirum variis undequaque floribus ornantur. Arbore porro in montibus et hortis conceptum sibi proferunt germen, ac veluti parturientes ex utero naturæ suæ opes effundunt. Campi jam herbis convestuntur, et hoc quoque divinæ benignitatis monumentam I 9 proponunt: « Qui producit, inquit, fenum jumentis †. » Neque vero nos hæc temere in medium protulisse, aut inanem de hisce rebus orationem instituisse quispiam existimet, verum ut quid in hoc præcepto sit utilitatis appareat. Neque enim frustra lex nobis mensem novarum servandum esse præcepit. Fuit illud namque, fuit omnino rationi consentaneum, ut hominis quoque natura cum herbescensibus arvis fecunditate certaret, ac pietatis, ut sic

* Prov. xxv, 2. † Exod. xxxiii, 17. ‡ I Cor. ix, 16. † Deut. xvi, 1. † Psal. ciii, 4.

Variae lectiones.

* ἄλλ. διπρεπῆς. † ἄλλ. μοι. ‡ γρ. τῶν νέων. † Puto ἔροις vel ἔρεσι, ἄλλ. ὄρει. † ἄλλ. παιδία, ἰ ἄλλ. τὴν ἄλως. Puto τὴν ἄλως.

dicam, germinibus undique effloresceret. Age vero rerum naturam ad nosipsos traducentes, et cogitationis scopum ad utilitatem accommodantes, diligenter videamus num a vero et commodo sensu oratio aberret, si mensem novarum tempus peregrinationis Jesu Christi nostri Salvatoris interpretemur, quo nos omnes festam celebritatem exultabundos agere deceat. Nempe jam exilio datus est ille inventor mali dæmon, qui more hibernæ tempestatis universorum occupasset animos, nosque novarum cupiditatum velut assiduo imbre perfunderet. Ventorum porro impura vis disjecta, tristisque peccati nimbus gratiæ bono discussus. Tum vernum se in nos veluti lumen effudit, datæque præterea spiritus primitiæ, instar zephyri cujusdam, aut auræ lenis omnium animos perfiant; quorumque insedere mentibus, eos a novis floribus odoris jucunditate vini minime patiuntur. « Christi namque bonus odor sumus Deo, » ut Paulus ait⁴¹. Atque anteactæ quidem vitæ vetustatem foliorum instar exuimus, et in alterum denuo vitæ modum florentem recentemque renovamur. Ita namque beatus quoque Paulus: « Si qua, inquit, in Christo nova creatura, vetera transierunt, ecce nova facta sunt omnia⁴². » Quod si cui placet ex divina quoque Scriptura non longe a veritate aberrantem orationem cernere, sponsum loquentem audiat, ac germanum mensem novarum sponsæ indicantem: « Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni; jam enim hiems transit, imber abiit et recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit⁴³. » Quo enim modo qui agriculturæ artem egregie docti sunt, ramos quidem in vite inutilis circumcidunt, quicumque vero fructui ferendo idonei videntur, manere in ea patiuntur, eo quo noverunt artificio ad id quod prodest pariter⁴⁴ deducunt: sic et sapientissimus Deus noster uniuscujusque mentem investigans, quæ quidem ad pietatem inutiliora sunt, et quæ velut arentia et exsiccata quispiam dixerit, consilia præscindit; emergere vero, servarique, et manere prudentem rationem sinit. Hinc jam ad salutem eruditi, carnis quidem affectiones rejiciamus, puram vero Spiritus gratiam in nobis ipsis recipientes, meliorem vivendi rationem ineamus, memores verborum Pauli dicentis: « Vetus homo noster crucifixus est, ut destruat corpus peccati, nec ultra serviamus peccato. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum illo⁴⁵. » Vivemus namque revera cum ipso, unaque regnabimus, si quidem inquinamenta corporis aversemur, atque oderimus, quemadmodum sanctus quidam ait, carne contaminatam vestem, temperantiam vero Deo dile-

ἡμᾶς ἡ αὐτοὺς τὴν τῶν πραγμάτων μετασκευάζοντες δύναμιν, καὶ μετατιθέντες εἰς τὸ χρῆσιμον τοῦ νοήματος τὸν σκοπὸν, ἴθωμεν ἀκριβῶς εἰ τοῦ πρόποντος ἡμῖν ὁ λόγος διαμαρτήσεται, μὴνα τῶν νέων ἀποκαλῶν τὸν καιρὸν τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐφ' ᾧ δὴ σύμπαντας ἐορτάζειν ἀκόλουθον. Οἰχεται μὲν γὰρ ἡδὴ πρὸς ἀπώλειαν ὁ δαίμων ἐκαίνοσ ὁ ἀρχέκακος, χειμῶνος δίκην ταῖς ἀπάντων ἐπισκήπτων ψυχαῖς, καὶ ὡσπερ τι πληθὸς ὑετοῦ τὰς ἀτόπους ἡμῖν καταστάζων ἐπιθυμίας. Ἡ δὲ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ἰσχύς ἀπαλλήλαται, τὸ στυγνὸν τῆς ἀμαρτίας νέφος ἀπεινάθη διὰ τῆς χάριτος. Ἐρινὸν δὲ ὡσπερ εἰς ἡμᾶς τέταται: ἡ φῶς· εἶτα πρὸς τούτοις ἡ δοθεῖσα τοῦ Πνεύματος ἀπαρχή, καθάπερ εἰς ζέφυρος ἡ αὔρα λεπτή τὰς ἀπάντων ψυχὰς περιπνεῖ, καλύκων εἰς εὐωδίαν οὐχ ἡττωμένους τοὺς ἐν οἷς κατοικεῖν διαφόρως κατασκευάζουσα. Ἐ Χριστοῦ γὰρ εὐωδία ἐσμέν τῷ Θεῷ, καθάπερ Παῦλὸς φησι. Καὶ τὴν μὲν παλαιότητα τοῦ παρωχηκότος βίου, οἷά τι φύλλον ἀποβεβλήκαμεν, εἰς ἑτέραν δὲ αὐθις ἀνανεούμεθα πολιτείαν ἀρτιθαλή καὶ νεόφυτον. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν: « Ὅστε εἰ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ. » Εἰ δὲ τῷ δοκεῖ καὶ διὰ τῆς θείας Γραφῆς, οὐ μακρὰν τῆς ἀληθείας ἀποδημήσαντα τὸν λόγον ὀρᾶν, ἀκούετω λέγοντος τοῦ νομφίου, καὶ τὸν ἀληθέστερον μῆνα τῶν νέων τῆ νύμφῃ σημαίνοντος: « Ἄναστα, ἔλθε, ἡ πλησίον μου, καλὴ μου περιστερὰ, ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρῆλθεν: ὁ ὑετός ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἐαυτῷ, τὰ ἄνθη ὥφθη ἐν τῇ γῆ, καιρός τῆς τομῆς ἐφθάσεν. » Ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ τὴν τοῦ γηπονεῖν ἐπιστήμην ἐξησκημένοι καλῶς, τὰ μὲν ἀχρηστα τῆς ἀμπέλου περικείρουσι κλήματα: τὰ δ' ἔσα πρὸς καρποφορίαν ἐπιτηδείως ἔχειν δοκεῖ, μένειν ἐν αὐτῇ συγχωροῦσιν, ὁμοῦ τῆς οἰκείας τέχνης πρὸς τὸ συμφέρον χειραγωγούμενοι, οὕτω καὶ ὁ πάνσοφος ἡμῶν Θεός, τὴν ἐκάστου διάνοιαν διερευνῶμενος, τὰ μὲν ἀργότερα πρὸς εὐσέδειαν, καὶ ὡς ἢν τις εἴποι, λοιπὸν ἀπεσκληρότα βουλευματα περιτέμνει: ἀνίστασθαι δὲ καὶ σώζεσθαι, καὶ μένειν ἐξ τὸν σώφρονα λογισμόν. Ἐντεῦθεν ἡδὴ πρὸς σωτηρίαν παιδαγωγούμενοι, τὰ μὲν τῆς σαρκὸς ἀποπεμπόμεθα πάθη, τὴν δὲ καθαρὰν τοῦ Πνεύματος χάριν ἐν αὐτοῖς εἰσοικίζοντες, εἰς ἀμείνονα πολιτείαν ἀναμορφούμεθα, καὶ τῶν τοῦ Παύλου βημάτων μεμνήμεθα, λέγοντος: « Ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος ἐσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ ἐν σώμα τῆς ἀμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἀμαρτίᾳ. Ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαιώται ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας. Εἰ δὲ ἀποθάνομεν ἐν Χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν ἅ αὐτῷ. » Συζήσομεθα γὰρ ἀληθῶς, καὶ συμβασιλευσομεν αὐτῷ, τὸν μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐκτρεπόμενοι μολυσμῶν, καὶ μισοῦντες, καθάπερ τις τῶν ἁγίων φησὶ, τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐπιλωμένον χιτῶνα· τιμῶντες δὲ τὴν Θεῷ φιλὴν ἐγκράτειαν, καθάπερ τι δῶρον τῷ ὑπερ

⁴¹ II Cor. II, 15. ⁴² II Cor. V, 17. ⁴³ Cant. II, 10-12. ⁴⁴ Rom. VI, 6-8.

Variae lectiones.

¹ ἡμᾶς. ἐφ' ἡμᾶς. ² ἡμᾶς. τέταται. = ἡμᾶς. κατοικεῖ. = ἡμᾶς. μέν. * ἡμᾶς. μένει μεν αὐτῇ. † ἡμᾶς. συζήσομεν.

ἡμῶν ἀποθανόντι· Χριστῷ τὸν ἐν ἀρετῇ βίον ἀποκοιμίζοντες 1. Οὕτω καὶ ὁ Ψαλμωδὸς ἔλεγε· « Πάντες οἱ κύκλι οὗτου ἄσπυροι δῶρα. » Ποῖον οὖν ἔσται παρ' ἡμῶν τῷ Κυρίῳ τὸ δῶρον, ἢ τίς τις τρόπος προσαχθήσεται, πῶς δὲ πάλιν ἔσται δεκτὸν, ἄξιον ἱερυνῆσαι, καὶ παρὰ τῆς θείας τοῦτο μανθάνειν Γραφῆς.

δ. Τί τοῖνον φησί; « Ἐὰν δὲ ψυχὴ προσφέρῃ δῶρον θυσίαν τῷ Κυρίῳ, σμιδαλις ἔσται τὸ δῶρον αὐτοῦ, καὶ ἐπιχεῖ ἐπ' αὐτὸ ἔλαιον, καὶ ἐπιθήσει ἐπ' αὐτῷ λίβανον. Θυσία ἔστι. » Τὰ μὲν οὖν τῆς σμιδαλέως φήγματα εἰς ἄρτον ἕνα πηγνύμενα, τὸ πολύχουν τῶν ἀρετῶν σημαίνει πληθος, μίαν ἀποτελούντων εὐσέθειαν, ἥτις ἐν τάξει θυσία; καὶ δύρου παρ' ἡμῶν προσάγεται τῷ Θεῷ· ἐπιχεῖσθαι δὲ αὐτῇ καλεῖται τὸ ἔλαιον, ὅπερ ἐστὶν ἠλαρότητα; σύμβολον. Οὐ γὰρ ἐπιστυγνάζειν τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεθείας ἰδῶσι προσήκει τὸν δίκαιον· ἀλλὰ τῇ ἐλπίδι χαίροντα τὴν ἁμαρτίαν καταγωνίζεσθαι. Ὁ δὲ λίβανος ἐπιπαττόμενος τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων εὐωδίαν παραδίδωκε. Δεῖ γὰρ ἔξω πάσης ἀκαθαρσίας ὑπάρχειν, καὶ πᾶσαν ἡδονὴν ἀποτρέπεσθαι ποτηρᾶν, τὸν τῆς ἀγνείας ἔχειν ἐπιθυμοῦντα τὸ καύχημα. Οὕτω γὰρ αὐτὸς μὲν εἰη παντὸς ἐκπαίνου μεστὸς, δεκτὸν δὲ αὐτοῦ τὸ θυμίαμα γενήσεται. Ἴδωμεν δὲ τῶν λεγομένων τὴν φύσιν, ἐκ τῶν καθ' ἑαυτοῦ τὰ θεϊότερα δοκιμάζοντας. Ἄρα γὰρ, εἰ τίς τινι τῶν κατὰ τὸν βίον λαμπρῶν δῶρον ἐθέλησεν προσφέρειν, ἐτόλμησεν ἂν προσελθεῖν βορβόρω τὸ σῶμα κατακεκριμένος; οὐ βδελυρὸς τις ἂν εἴη καὶ ἰδριστης; οὐ πάσης ἀηδίας ὁ τοιοῦτος ἄξιος; Εἰ δὲ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν, τὸν ἀριστα τοῖς πράγμασι χρώμενον, οὐκ ἔξω τοῦ πρέποντος εἶναι δώσομεν λογισμοῦ, πῶς ἂν τις εἰκότως οὐκ ἐπι τοῖς τυχοῦσι ἀτοπήμασι κατατιπτό τινα, εἰ Θεῷ μὲν πλησιάζειν ἐθέλοι, οὕτω μὲν τῆς ἁμαρτίας τὸ ρύπον ἀπονεκνύμενος φαίνοιο, καίτοι τοῦ Θεοῦ νόμου διαβρῆδην λέγοντος· « Πᾶσα θυσία ἣν ἂν προσφέρητε τῷ Θεῷ, οὐ ποιήσετε ζυμωτῶν. Πᾶσαν γὰρ ζύμην, καὶ πᾶν μέλι, οὐ προσοίσετε ἀπ' αὐτοῦ καρπύσαι τῷ Κυρίῳ δῶρον. Ἀπαρχὰς προσοίσετε αὐτά. Ἐπὶ δὲ τὸ θυσιαστήριον οὐκ ἀναθήσετε » εἰς ὄσμην εὐωδίας Κυρίῳ. Καὶ πᾶν δῶρον θυσιασμάτων ὑμῶν ἀλλ' ἀλισθήσεται. Οὐ διαπαύσεται ἄλλας διαθέκης Κυρίου ἀπὸ θυσιασμάτων ὑμῶν, καὶ ἐπὶ παντὸς δύρου ὑμῶν προσοίσετε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὁμῶν ἕλας. » Τί μὲν οὖν ἡ ζύμη παραδίδωκε, νοήσεις τοῦ Παύλου λέγοντος· « Ἐκκαθάρατε τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθὼς ἔστε ἄζυμοι. » Πῶς γὰρ εἰς ὄσμην εὐωδίας Κυρίῳ τῆς κακίας ἢ παλαιότητος παραδεχθήσεται, νέαν καὶ ἄβολον παρ' ἡμῶν ἐπιζητοῦντι ζωὴν; ἀποφάσκει μὲν καὶ τὴν τοῦ μέλιτος προσαγωγὴν ἡδονὴν γὰρ καὶ τοῦτο σημαίνει. Γλυκεῖα μὲν γὰρ εἶναι δοκεῖ ἢ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἁμαρτημάτων ἡδονὴ, καὶ χολῆς πικρότερον ἔχει τὸ τέλος. Δεῖ δὲ ἡμᾶς, εἰ τὸ ἀρέσκειν Θεῷ τετιμῆκαμεν, οὐ τὸν ἐν αἰσχρότητι καὶ ἡδονᾷ;

A clam veneremur, ac veluti munus Christo pro nobis mortuo vitam ex præscripto virtutis offeramus. Ita et Psaltes aiebat : « Omnes in circuitu ejus offerent ei munera ». Quale igitur a nobis Domino munus exhibendum sit, aut quomodo offerendum, quæve ut sit gratum ratio ineunda, merito quærendum, atque ex sacra Scriptura perdiscendum est

4. Quid igitur illa inquit? « Anima cum obtulerit oblationem sacrificii Domino, similia erit ejus oblatio, fundetque super eam oleum, et imponet thus ». Sacrificium est. Similæ igitur pulvisculus, in unum panem compactus, multiplicem copiam virtutum indicat, ex quibus pietas una conficitur, quæ sacrificii instar et muneris Deo a nobis offertur : infundi vero ipsi oleum jubet, quod hilaritatis est symbolum. Nec enim tristari sudoribus ob pietatem susceptis justum oportet, sed spe gaudentem peccatum debellare. Thus vero illud inspersum, eam quæ ex actionibus existit, odoris suavitatem designat. Ab omni siquidem inquinamento liberum esse, omnemque malam voluptatem aversari qui puritatis gloriam concupierit, oportet. Ex hoc namque cum ipsi laus non mediocris, tum sacrificio gratia illustris accedet. Jam vero eorum quæ hactenus dicta sunt contemplerur naturam, divinam ex iis quæ apud nos contingunt examinantes. Age namque si quis illustri viro deferens munus, corpus cæno infectum gerens prodire audeat, **¶** annon is odio dignus atque injurius fuerit? Non omni prorsus ille acerbitate excipiendus? Quod si apud nos ipsos qui scienter rebus uti velit, a recta ratione deflectere haudquaquam patiemur, annon ille merito sceleris gravissimi accusetur, qui peccati illuviæ nondum abstersa, proxime ad Deum accedere haud formidet? præsertim cum perspicue divina lex clamet : « Omne sacrificium quod offeretis Deo, non facietis fermentatum. Omne enim fermentum et omne mel, non adjicietis ex eo sacrificare Domino oblationem. Primicias offeretis ipsa Domino. Super altare autem non imponetur in odorem suavitatis Domino. Et omnis oblatio sacrificii vestri sale salietur. Non cessabit sal foederis a sacrificiis vestris, et in omni dono vestro offeretis Domino Deo vestro sal ». Quid ergo fermentum significet, intelliges Paulo dicente : « Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi ». Quo pacto namque in odorem suavitatis a Domino pravitatis vetustas excipietur, qui novam et dolo carentem a nobis vitam requirit? Mellis quoque præterea oblationem abnuat, voluptatis enim hoc quoque symbolum est. Dulcis siquidem videtur esse adjuncta unicuique peccato voluptas, sed exitum bile amariorem sortitur. Nos igitur oportet, si Deo placendi cura nos tangit, non eam quæ in turpitudine et voluptatibus posita est, vivendi rationem sectari,

¹ Psal. lxxv, 12. ² Levit. ii, 15. ³ Ibid. ii, 11-15. ⁴ I Cor. v, 7.

Varie lectiones.

1 ἁ.λ.λ. ἀντικαθίζοντες. 2 ἁ.λ.λ. ὄ. 3 leg. cum LXX. ἀναβιβασθήσεται. 4 ἁ.λ.λ. ἀποφάσκειν δὲ.

6. Ac dementissimi quidem omnium Judæi, **12** A scelerum magnitudine cum patrum impietate certantes, turpiter se irridendos ducebant, si improbitate vinci se ab illis paterentur. Nec enim aliter animum se majoribus suis dignum gerere arbitrabantur, nisi eisdem se ac turpioribus etiam facinoribus maculassent. Quas quidem ob res graviter et acerbè commotus, ejusmodi verbis ad eos omnium Dominus usus est : « A die qua egressi sunt patres eorum de terra Ægypti, usque ad diem hanc, nisi ad vos omnes servos meos prophetas, per diem consurgens diluculo, et nisi, et non audierunt me, et non intendit auris eorum, et induraverunt cervicem suam, super patres suos ²². » O qui parentes soli germana impietatis similitudine retulistis, quique a quibus prognati sitis, eadem cum iis sentientes judicatis! O qui majores impietate superastis, ac novis contra legem inventis, nimis illos infirmitatis damnastis : vobis tantummodo vincere concessum est in iis in quibus superari omnino utilius fuerat. O qui victoriam incommodiorem quacunque ignominia tulistis! O quibus eam victoriam sortiri contigit, qua qui caruerunt tanquam leviora mala ausos vestrum omnium judex condemnat Deus : « Induraverunt, inquam, cervicem suam! » Ob hæc autem lamentari ac lugere prophetam jubet : « Tonde capillum tuum, et projice, et sume planctum in labiis, quia reprobovit Dominus, et repulit sobolem quæ fecit hæc. Quoniam fecerunt filii Juda malum in oculis meis, dicit Dominus ²³. » Mox impietatis modum explicans ait : « Constituerunt abominaciones suas in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent illud, et ædificaverunt altare Tapheth ²⁴. » Eo namque demum dementiæ sunt deducti, ut ipsum etiam benefactorem suum non agnoscerent, cultumque idolis impendere utilius existimarent. Igitur sibiipsis deorum nomina conflingentes, sacrificia iisdem offerebant. Aliis suis affectibus obsecuti, mentem prodigiosis cupiditatibus addixere : sibi que lætissima quæque in montibus nemora diligentes, in iis hostias dæmonibus immolabant, nymphas, ut ego arbitror, ex Græcorum poetarum inventis, Hamadryadas Oreadasque invocantes. Tum in omnem turpem cupiditatem effusi, quæque occultanda maxime fuerant, in iis se impensius jactantes, **13** non mediocrem legis auctori molestiam afferebant. Proinde is ad Jeremiam prophetam : « Vides, inquit, quæ fecit mihi domus Israel? Abiit in omnem montem excelsum, et sub omni ligno frondoso, et fornicata est ibi. Et dixi, postquam fornicata est omnia hæc : Revertere ad me, et non est reversa ²⁵. » Oderunt enim suæ utilitatis vias, quibus ipsemet invisus est salus; nec voluptatis occasiones aversatur, qui voluptati servire jucundum

ς. Καὶ οἱ πάντων ἀνθρώπων παραφρονέστατοι Ἰουδαῖοι, καὶ τὰς τῶν πλημμελημάτων ὑπεροχαῖς, τῇ τῶν πατέρων ἀσεβείᾳ φιλονεικήσαντες, αἰσχύνης καὶ γέλωτος ἄξια πράττειν ἐνόμιζον, εἰ τὸ νικᾶν αὐτοῖς ἐν ἁμαρτίαις παραχωρήσαιεν. Μὴ γὰρ ἐτέρως ἄξια τῶν γεγεννηκότων φρονούντας εὐρίσκεισθαι σφᾶς αὐτοὺς ὑπελάμβανον, εἰ μὴ τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ χεῖροσι περιπίπτουσι ἀποπήμασιν. Ἐπὶ τούτοις δυσχεραίνων καὶ δικαίως ἀγανακτῶν, ὁ πάντων ἀεσπότης ἔφασκε Θεός· « Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐξήλθοσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ἐξαπέστειλα πρὸς ὑμᾶς, πάντας τοὺς δούλους σου τοὺς προφήτας ἡμέρας δ ὀρθροῦ καὶ ἀπέστειλα, καὶ οὐκ ἤκουσάν μου, καὶ οὐ προσέβλεπε τὸ οὖς αὐτῶν· καὶ ἐσκήρυναν τὸν τράχηλον αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς πατέρας αὐτῶν. Ἐμοὶ μόνοι τοὺς φύσαντας τῇ συγγενείᾳ τῶν ἀσεβημάτων ἐπιδειξάμενοι, καὶ τῇ ταυτότητι τῆς γνώμης, τὸ τίτων γεγονάτε παῖδες γνωρίσαντες. Ὡς τοὺς γεγεννηκότας ἐν ἀσεβείᾳ νικήσαντες, καὶ τοὺς κατὰ τοῦ νόμου νεανιεύμασι τῆς ἑκείνων ἀσθενείας κατηγορήσαντες· μόνοις ὑμῖν παρέστη κρατεῖν, ἐν οἷς ἦν ἠτιεῖσθαι ἰλυσιαλέατερον. Ὡς νίκην ἀράμενοι πάσης ἀδοξίας χαλεπωτέραν. Ὡς ψήφον λαχόντες, εἰλεῖν ἢ νίκος, ἦν οὐκ ἔχοντες, ἐπ' ἐλάττωσι κακοῖς τάχα σου τολμᾶν καὶ σεμνύνεσθαι ὑμῶν ὁ πάντων κριτὴς καταδικάζει Θεός· « Ἐσκήρυναν, φάσκων, τὸν τράχηλον αὐτῶν. » Ἐπὶ τούτοις αὐτοὺς θρηνηῖσθαι καλεῖται τῷ προφήτῃ, καὶ φησι, « Κεῖρα τὴν κεφαλὴν σου, καὶ ἀπόρριπτε, καὶ ἀνάλαβε ἐπὶ χειλέων θρήνον, ὅτι ἀπεδοκίμασε, καὶ ἀπόωσατο Κύριος τὴν γενεάν τὴν ποιήσαντα ταῦτα. Ὅτι ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰούδα τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν μου, λέγει Κύριος. » Εἶτα καὶ τὸν τρέπον τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἐξηγουμένους φησιν· « Ἐπάταξαν τὰ βδελύγματα αὐτῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπικέκληται τὸ βρομᾶ μου ἐπ' αὐτὸν, καὶ ψυχοδύμησαν τὸν βωμὸν τοῦ Ταφῆθ. » Εἰς γὰρ τοσαύτης μανίας ἐξῆλθον ὑπερβολὴν ἢ, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν εὐεργέτην ἀρνήσασθαι, καὶ τὸ λατρεύειν αἰδούλους ἡγεῖσθαι χρησιμότερον. Καὶ γοῦν ὀνόματα θεῶν ἐν ἄετοις ἀναπλάττοντες, θυσίας αὐτοῖς ἐπέτελουν. Ἐτεροι δὲ τοῖς οἰκειοῖς περιελχόμενοι πάθεισιν, εἰς ἀλλοκότους ἐπιθυμίας τὸν νοῦν ἐμερίζοντο, καὶ καταλαβόντες τῶν ἐν ὄρεσιν ἁλῶν τὰ εὐανθέστερα, θυσίας ἐκεῖ τοῖς δαίμοσιν ἐπήγον ἰ, νόμφας, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, κατὰ τοὺς Ἑλλήνων ποιητὰς, Ἀμαδρυάδας καὶ Ὀρειάδας ἐπικαλούμενοι. Καὶ πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀνατιθεῖ διαχοόμενοι, ἐφ' οἷς καταδύεσθαι μᾶλλον ἐχρῆν ἐπὶ τούτοις μεγαλαυχόμενοι, οὐ μικρὰ τὸν νομοθέτην λυποῦντες ἐφαίνοντο. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰερεμὴ τῷ προφήτῃ φησιν· « Εἶδες δὲ ἐποίησέ μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ; Ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος ὕψηλον, καὶ ὑπωκάτω παντὸς ξύλου ἀλαΐδους, καὶ ἐπόρνευσεν ἐκεῖ. Καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσα αὐτὴν ταῦτα πάντα·

²² Jerem. vii, 25, 26. ²³ Ibid. 29, 50. ²⁴ ibid. 51. ²⁵ Jerem. iii, 6, 7.

Variae lectiones.

ε ἄλλως, ἐξήλθον. δ ἄλλ. καί. ε ἄλλ. ὦ. ε' ἄλλ. ὦ. ἄλλ. οὐκ ἠτιεῖσθαι. ζ-ε' ἄλλ. ὦ. ἂ ἄλλ. πορνεῖν ἄγνοοῖς. ι ἄλλ. πρὸ ἑαυτοῦ. ι ἄλλ. προσῆνον.

Πρός με ἀνάστρεψον, καὶ οὐκ ἀνάστρεψε. ὁ Μισοῦσι A γὰρ τῆς ὠφέλειας τοὺς τρόπους, οἷς οὐκ ἀρέσκει τὸ οὐκ εἶσθαι, καὶ οὐ φεύγει μὲν τῆς φιληδονίας τὸν καιρὸν ὁ τοιοῦτος εἶναι μὴ παραιτούμενος· ἀεὶ δὲ πρὸς τὸ χεῖρον ἐκτείνεται, τὸ σωφρονεῖν οὐκ εἰδώς. Μαρτυρήσει τοῖς εἰρημίοις ἡ σκληρὰ καὶ ἀμελιχτος τῶν Ἰουδαίων προαίρεσις, μήτε τὸ περιπεσεῖν τοῖς τοιοῦτοις φυλαξαμένη τὴν ἀρχὴν, καὶ τῆς τοῦ Δεσπότου φιλοτιμίας ὑπερφρονήσασα. Εἰ γὰρ ἐξὸν αὐτοῖς μεταγινώσκοντας οὐκ εἶσθαι, καὶ τῶν συμφερόντων ὀλιγορήσαντες, καὶ τοσαύτην φιλανθρωπίαν παρ' οὐδὲν λογισάμενοι, πῶς οὐκ εὐλόγως καθ' ἑαυτῶν τὸ μὴ δεῖν ἐλαίσθαι κυρώσουσι; Πῶς γὰρ οὐ πάσης ἐπέκεινα δραμόντες ἀλαζονείας εὐρίσκοντο, οἱ παρὸν αὐτοῖς εὐρίσθαι τῆς τιμωρίας ἀπαλλαγῆναι, τῆς ἀμαρτίας ἀποδημήσασιν, βαρυτέραν ἑαυτοῖς καλοῦσι τὴν κώλασιν, ἀεὶ τοῖς φθάσαι μείζονα προστιθέντες τὰ πλημμελήματα; Τοῖς δὲ τοῦτον διακειμένοις τὸν τρόπον τὸ καλᾶζεσθαι πλεον, ἢ τὸ μὴ κακῶς παθεῖν πρεπωδέστερον. Οὐκ ἂν γὰρ τις ἀμάρτοι τὸν ἐπὶ τούτοις βλαπτικὸν ἀναίρεσθαι συμβουλευῶν. Οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος. Ὁ πάντων Δεσπότης τὰ τοιαῦτά φησιν, ὅτε τὸν προφήτην ὑπὲρ αὐτῶν προσευχόμενον ἀπέτρεπε· « Καὶ σὺ μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ ἀξίον τὸ ἐλεηθῆναι αὐτοῦς, καὶ μὴ εὐχου, καὶ μὴ προσέληθαι μοι περὶ αὐτῶν, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαι. Ἡ οὐχ ὀρθῶς τί οὗτοι ποιοῦσιν ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα, καὶ ἐν ταῖς ὄδοις Ἰερουσαλήμ; Οἱ υἱοὶ αὐτῶν συλλέγουσι ξύλα, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν καιοῦσι πῦρ, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν τρίβουσι σταλὶς τοῦ ποιῆσαι χανῶνας τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐσπεῖσαν σπονδάς θεοῖς ἄλλοτριῶν, ἵνα παροργίσωσι με. Ὁ υἱοὶ τὰ ξύλα συλλέγουσιν, οἱ πατέρες τὸ πῦρ ἀνακαιοῦσι, τὰ γυναῖκα τρίβουσι τὸ σταλὶς, ἵνα μὴδὲν ἔξω τῆς ἀμαρτίας εὐρίσκηται· πάντων δὲ τὴν ἀμαρτίαν ἐργαζόμενοι, δικαίως ἀκούσουσιν ¹. « Ὅτι σὺ ἐπίγνωσιν ἀπώσω, καὶ γὰρ ἀπώσομαι σε τοῦ ἱερατεύειν μοι. Καὶ ἐπαλάθου νόμου Θεοῦ σου, καὶ γὰρ ἐπιλήσομαι πικρῶν σου. » Φιλονεικεῖ γὰρ ἀεὶ τῷ μεγέθει τῶν ἀμαρτημάτων ὁ τῆς κολάσεως τρόπος, καὶ τοῖς ἐπτασμένοις ἀκολουθεῖν ἀνάγκη τὴν ἀμαρτίαν ^m ἰσορροποῦν. Τί ὅ ἂν γένοιτο μείζον εἰς τὸ παθεῖν ἢ προσῆκεν ἢ χαλεπώτερον τοῖς ἐπὶ τοσοῦτον ἐαλωκόσιν, ἢ τῆς μὲν θείας ἱερουργίας ἀπειργεσθαι, ζημιουῖσθαι δὲ τὴν αὐτοῖς ὑπάρχουσαν παρὰ Θεῷ μνήμην, δι' ἣν τοῦ εὖ εἶναι λαχόντες πάσης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, εὐθυμίας διατέλουν ὄντες ἀπροσδεῖς; Ἀλλὰ γὰρ ἡ εὐπραγία δεινὸν εἰ χρεῖμα, καὶ τοῖς ἀνοήτοις ἀφόρητον. Ὅταν δὲ δὴ καὶ οὐδ' ἔχειν αὐτὴν ἡκιστα χρεῖμα φαίνονται πορισάμενοι, τότε καὶ πρόφασις ἀπονίας τοῖς κεκτημένοις εὐρίσκειται. Τοῦτο παθόντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τῆς τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίας ὑπερφρονήσαντες, τὸν μὲν θεῖον ἐπὶ προσῆκει φυλάττειν νόμον οὐκ εἰδέναι θελήσαντες, βραθυμίας δὲ πάσης

A existimat: verum assidue ad deteriora prolabitur, nec sanæ mentis ullam retinet partem. Confirmatur porro ea quæ diximus, si quis pervicacem atque indomabilem Judæorum animum videat; qui nec initio ne in ejusmodi mala incidere providerunt, et Domini sui gloriam ac dignitatem penitus contempserunt. Si enim cum ipsis liceret pœnitentiam agentibus servari, illi et sibi utilia neglexerunt, et tantam benignitatem nibili omnino fecerunt: certe suo ipsi calculo se misericordia prorsus indigno esse judicavere. Nam quis eos ultra omnem vanitatis modum progressos fuisse neget, quibus cum liceret, si a peccato abscederent, supplicio eximi graviorem sibi in dies pœnam accersunt, admissa scelera majoribus assidue sceleribus cumulantes? B Qui vero hoc modo sunt affecti, eos potius multari graviter quam immunes a noxa haberi consentaneum est. Nec enim quispiam erraverit, qui misericordiam erga illos tollendam esse suadeat. Neque hæc a me inventa oratio est. Ita omnium Dominus loquitur, cum pro ipsis orantem prophetam aversatur: « Tu ergo noli orare pro populo hoc, et ne roges ut misericordiam consequantur, et ne ores, nec accedas mihi pro eis, quia non exaudiam te. Annon vides quid isti faciant in civitatibus Juda, et in viis Jerusalem? Filii eorum colligunt ligna et patres ipsorum incendunt ignem, et uxores ipsorum miscent similaginem, ut faciant placentas militiæ cœli, et libaverunt libamina diis alienis, ut me ad iracundiam provocarent ⁷⁷. » Filii, ait, ligna colligunt patres ignem incendunt, uxores miscent similaginem, ita ut nemo a noxa immunis sit. Cum igitur peccatis supra modum sint addicti, merito audient: « Quia tu scientiam repulisti, repellam te et ego, ne sacerdotio fungaris mihi. Oblita es legem Dei tui, et ego obliviscar filiorum tuorum ⁷⁸. » Certat enim **14** semper cum magnitudine scelerum supplicii modus, ac æqualem peccatis pœnam succedere necesse est. Quænam vero pœna major aut gravior iis qui tam nocentes reperti fuerant, infligi merito potuit, quam ut a sacerdotio arcerentur, cum illos ex animo suo et memoria deleret Deus, per quam ut feliciter agerent consecuti, omni, ut uno verbo dicam, jucunditate abundarent? Enimvero res quædam gravis felicitas est, insipientibusque intolerabilis. Cum vero etiam ad eos quos minime oportuerat recidit, sit iis ipsis ad quos pervenit, occasio dementiæ. Id nimirum Israelitis contigit; qui contempta Domini benignitate, nec divinæ legis servandæ curam quidquam ad se pertinere arbitrati sunt, seque socordix penitus addicentes ad perversas quasque cupiditates festine contendere non destiterunt: nec ea quæ legis auctori placuerant effecerunt, sed pro lege suam sibi constituere libidinem, solisque, quæ sibi

⁷⁷ Jerem. vii, 16-18. ⁷⁸ Osce iv 6.

Varix lectiones.

^k Ἰσως, ἔλεον. ^l ἀλλ. ἀκρόσωσιν. ^m Ἰσως, τὴν τιμωρίαν

quisque pro arbitrio ferret, præceptis paruerunt. Minimum itaque, qui sic affecti, atque ejusmodi sensu præditi sunt, miseriam sancti viri non immerito deplorantes dicunt : « Audite verbum Domini, quia ego assumo super vos planctum. Dómus Israel cecidit, neque amplius adjiciet ut resurgat. » Et rursus : « Vocate nœnias, et præficas, et veniant, et ad sapientes feminas mittite, et loquantur, et assumant super vos lamentum, quia grex Domini contritus est. » Jeremias autem propheta, veluti jam pressos malis spectaret, atque a supplicio baud longe abesse animadverteret, ipsos suammet ipsorum vicem lamentantes inducit his verbis : « Appropinquavit tempus nostrum, impleti sunt dies nostri, quia venit finis noster. Leves fuerunt persequentes nos super aquilas cæli. » Cum igitur ignoratio atque error omnia pervasisset, sibi que universum orbem terrarum diabolus subjecisset : « Dilatavit, ut ait propheta, infernus animam suam, et aperuit os suum, ut non cesset. » Græci siquidem, ob insignem amentiam ad inanium deorum cultum dilapsi, et mutantes gloriam incorruptibilis, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, volucrum, quadrupedum et serpentium, tanquam secundo vento accelerarent navigium, in mortis barathrum contento cursu deferebantur. Judæi autem præscripta sibi mandata spernentes, 15 imo vero eo deducti amentia, ut etiam ignominia labem aspergi sibi existimarent, si ea præstitissent, per quæ optime instituta vitæ laudem necessario adipiscerentur, iisdem illos vestigiis prope sequerentur. Sed cum nox veluti quædam et caligo terras mariaque involvisset, universorum Dominus ac Deus, omnium in terris pulcherrimum opificium suum, hominem, inquam, pereuntem a se negligi non est passus, sed tanquam insanabili morbo correptam humanam naturam animadvertens, suum ad nos mittit Verbum, quod solum et diaboli tyrannidem evertere, et ab iis quibus premebamur malis liberare posset. Hic Dei Filius nostri similitudinem assumens, et homo factus, atque ex sancta virgine Maria genitus, non id quod erat dimittens, sed quod non erat sibi asciscens, nostram salutem operatur : « Manet autem, ut Paulus ait, heri et hodie, idemque in sæcula. » nec variationem aliquam divinitatis ex eo quod homo factus est, mutationemve sustinuit, sed idemmet est, qui ante fuit, eritque perpetuo. Hic cum in mundum venisset, diabolum olim clamantem : « Orbem comprehendam, ut nidum, manu, et sicut derelicta ova tollam, neque erit qui aufugiat, vel contradicat mihi, » ad risum ac ludibrium iis qui in se crediderant propinavit. Hic peccato, cujus tyrannide premebamur,

Α προθυμότερον ἀντιγόμενοι πρὸς ἀλλοκότους ἢ ἐπιθυμίας ἐκβαίνειν ἐπιείγοντα ὡς οὐχ ὅσα τῷ νομοθέτῃ δοκεῖ χρῆναι ποιεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ νόμον ἑαυτοῖς τὴν οἰκίαν ὀρίζομενοι βούλησιν, καὶ μόνοις τοῖς ἑαυτῶν παιδαγωγούμενοι διατάγμασιν. Οὕτως ἔχοντας γνώμης, καὶ τοῦτον διακαιμένους τὸν τρόπον, εὐλόγως θρηνοῦντες, οἱ ἄγιοι λέγουσιν : Ἐκκούσατε λόγον Κυρίου, ὅτι ἐγὼ λαμβάνω ἐφ' ὑμᾶς θρῆνον. Οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκ ἔτι μὴ προσθή τοῦ ἀναστήναι. Ἔτι πάλιν : Καλέσατε τὰς θρηνοῦσας, καὶ ἐλθέτωσαν καὶ πρὸς τὰς σοφὰς ἐξαποστείλατε, καὶ φθεγξάσθησαν, καὶ λαβέτωσαν ἐφ' ὑμᾶς θρῆνον, ὅτι συνετριβή τὸ πλῆθρον Κυρίου. Ὁ δὲ γε προφήτης Ἰερემίας, ὡς περ ἦδη κακωθέντας ὄρων, καὶ τῆς τιμωρίας ὄντας οὐ μακρὰν, αὐτοῖς ἐφ' ἑαυτοὺς θρηνοῦντας εἰσάγει, καὶ λέγοντας : Ἦγγικεν ὁ καιρὸς ἡμῶν, ἐπληρώθησαν αἱ ἡμέραι ἡμῶν, πάρασι τὸ πέρασ ἡμῶν. Κούφος ἦ ἐγένοντο οἱ δῶκοντες ἡμᾶς ὑπὲρ ἀετοῦς οὐρανοῦ. Πλάνης τοιγαροῦν τοσαύτης καταλαθοῦσης τὰ σύμπαντα, καὶ πάσης ὑπὸ τοῦ διαβόλου τῆς ὑφ' ἡλίψι κερκατημένης, ἔπλατυνεν ὁ ἄδης, καθὰ φησιν ὁ προφήτης, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ἦνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ, τοῦ μὴ διαλιπεῖν. Ἐλλήνης μὲν γὰρ εἰς πολυθεταν ἐξ ἀβουλίας πολλῆς ὀλισθήσαντες, καὶ ἀλλάξαντες τὴν δόξαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι εἰκότος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἄρπετων ὡς περ ἐξ οὐρίας ἔπι τὸ πλεῖν ἐπιειγόμενοι, τρέχοντες ἦσαν ἐπὶ τὸν τοῦ θανάτου μυχόν. Ἰουδαῖοι δὲ τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς ὀλιγορήσαντες, μᾶλλον δὲ εἰς τοσαύτην ἐκθεθήκωτος ἀμαθίαν, ὡς νομίζειν εἶναι που καὶ δυσκλεῆς ἐκείνα κρᾶττοντας φαίνεσθαι, οἱ ὧν ἦν αὐτοῖς τῆς ἀρίστης πολιτείας τὴν ψῆφον κερδαίνειν ἐπάναγκες, τὴν αὐτὴν ἐκείνοις βαδίζειν ἠπειρόντα. Ἄλλ' ὡς περ νυκτὶ καὶ σκότῳ γῆς τε καὶ θαλάττης κατελιγμένον, ὁ πάντων Δεσπότης καὶ Θεὸς, τῶν ἐπὶ γῆς ἑαυτοῦ ποιημάτων τὸ κάλλιστον, τὸν ἀνθρώπον λέγω, περιτρεῖν οὐκ ἐκατέρησεν ἀπολλύμενον, ἀλλὰ, καθάπερ ἀνιάτω περιπεσοῦσαν νοσήματι τὴν ἀνθρώπου φύσιν ὄρων, πέμπει πρὸς ἡμᾶς τὸν ἑαυτοῦ Λόγον, τὸν μόνον τοῦ διαβόλου καθελόντα τὴν τυραννίδα δυνάμενον, καὶ τῶν συνεχόντων ἡμᾶς ἀπαλλάξει κακῶν. Ὅς τὴν ἡμετέραν ὁμοίωσιν ἀναλαβὼν, καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας τεχθεὶς, οὐκ ὅπερ ἦν ἀναλαβὼν, ἀλλ' ὅπερ οὐκ ἦν προσλαβὼν, τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐργάζεται. Μένει δὲ, καθάπερ ὁ Παῦλός φησι, χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας : οὐ τροπὴν τινὰ τῆς θεότητος ἢ παραλλαγὴν τινὰ ὑπομείνας διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως : ἀλλ' ὧν ὅπερ ἦν, καὶ ἔσται διαπαντός. Οὗτος ἐπιδημήσας τῷ κόσμῳ, τὸν πάλαι βοῶντα διάβολον, Ἐτὴν οἰκουμένην καταλήψομαι ὡς νοσσίαν τῇ χειρὶ

15 Ἄμος v, 4, 2. 16 Jerem. ix, 17, 18. 17 Thren. iv, 18, 19. 18 Isa. v, 14. 19 Rom. i, 23. 20 Phil. ii, 7. 21 Hebr. xiii, 8. 22 Isa. x, 14.

Varie lectiones.

ἢ ἁ.λ.λ. ἀλλοκότους. ὁ ἁ.λ.λ. ἠπειρόντα. ἢ ἁ.λ.λ. ἐφ' ἑαυτοῖς. ἢ ἁ.λ.λ. κούφοι. ἢ γρ. ἀφθάρτου. ὁ ἁ.λ.λ. ἐξουρίας. ἢ ἁ.λ.λ. ὁ.

μου, καὶ ὡς καταλειμμένα ὡς ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστιν ἄς διαφεύξῃται ἢ ἀντέπη μοι, ὁ γέλωτα καὶ παίγιον τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευμένοι χαρίζεται. Οὗτος τὴν τυραννίσασαν ἐφ' ἡμᾶς ἁμαρτίαν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς καλιγγενείας καθελὼν, καθαρὰν ἀνέδειξε τὴν οἰκουμένην. Οὗτος ἡμᾶς ἐδίδαξε τῆς σωτηρίας τὴν ἑδὸν καὶ καθάπερ ἐχλὺν ἢ νέφος ἀποσκεδάσας τὴν ἄνοιαν, λαμπρὰν ἡμῖν τῶν θείων δογμάτων τὴν γνῶσιν ἀπέφηνεν. Αὐτὸς ἡμᾶς ἰσοπολίτας τοῖς ἐν οὐρανῷ καθίστησιν ἀγγέλοις. Αὐτὸς τοῖς ἐπουρανίοις συνῆψε τὰ ἐπιγεία, καὶ ὁμοδίαιτον τοῖς ἐκείσε τυγχάνουσι πνεύμασι τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀπέδειξε, κευχωρισμένην μὲν πάλαι διὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ θραπετεύσασαν, συναφθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς πίστεως, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας. Τοῦτον οἱ πάλανες Ἰουδαῖοι Σωτῆρα καὶ Κύριον ὁμολογεῖν οὐκ ἠθέλησαν, ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ κλείστοις ἡδικοημένοι, ὅτι δὴ τὸ γένος εὐεργετήσων παρῆν, καὶ σώσων ἡμᾶς ἐκ τοσαύτης ἀπωλείας ἐλήλυθε, δέον ἐφ' οἷς εὐ παρόνθασιν ὁμολογοῦντας τὴν χάριν, εὐγνώμονας φαίνεσθαι, θανάτῳ καὶ σταυρῷ παραδεδώκασιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ ξύλου κρεμάμενοι βλέποντες, πάλιν ἐδυσφήμουν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ὀνειδίζοντες ἔλεγον· « Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάρθῃ νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομέν σοι. » Ὑπομείνας τοίνυν τὸν ὑπὲρ πάντων ἡμῶν θάνατον ὁ Σωτῆρ, καὶ καταβάς εἰς τὸν ἕδην, σκυλευεὶ μὲν τοῦ διαβόλου τὸν πλοῦτον, λέγων « τοῖς ἐν δεσμοῖς Ἔξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει· Ἀνακαλύφθητε, » καθάπερ ὁ προφήτης φησὶ. Τριήμερον δὲ τὸν ἑαυτοῦ ναὸν ἀναστήσας, τῶν κεκοιμημένων ἀπαρχὴν, τὴν μὲν φύσιν τοῦ θανάτου δεσμῶν ἐλευθέραν ἀπέδειξε, λέγων· « Ποῦ τὸ νίκός σου, θάνατε; Ποῦ τὸ κέντρον σου, ἕδῃ; » βρατὸν δὲ αὐτῇ κατασκευάζων τὸν οὐρανὸν μετὰ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν ἀναλαμβάνεται. Ἀπαρχὴν τινα τῆς ἀνθρώπων φύσεως προσάγων ἑαυτὸν τῷ Πατρὶ, ἀρραβῶνα δὲ ὥσπερ ἡμῖν τῆς μαλλούσης ἐλπίδος τὸ Πνεῦμα χαρίζεται, λέγων· « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. » Ταῦτα τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν σωτηρίας τὰ γνωρίσματα· ἐπὶ τούτοις αὐτὸν εὐεργέτην καὶ Σωτῆρα κηρύττομεν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν προσήκει γνησίους εὐρίσκεισθαι, καὶ καλὴν διὰ τούτων ἀντιτιδόναι τῷ Δεσπότη τὴν ἀμοιβὴν, ὑπακούσωμεν Παύλῳ λέγοντι· « Καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγαστήν ἐν φόβῳ Θεοῦ. » Ὅτω γάρ, ὅτω καθαρὰν τῷ Δεσπότη τὴν νηστείαν ἐπιτελλόμενοι, ἀρχόμενοι μὲν τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ πεντηκαίδεκάτης τοῦ Μεγίστου μηνός· τῆς ἑβδομάδος δὲ τοῦ σωτηριώδους Πάθους ἄπὸ εἰκάδος τοῦ Φαρμακῶθ ἡμερῶν· περιλύοντες δὲ τὰς νηστείας τῇ πεμπτῇ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μηνός, κατὰ τὸ ἔθος, ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ τῇ ἑκτῇ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μηνός· Φαρμακῶθ· συνάπτοντες ἐξῆς καὶ τὰς ἐπὶ τὰς ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Ὅτω γάρ μετὰ τῶν ἁγίων τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσομεν ἐν Χριστῷ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

per lavacrum regenerationis abolito, suæ mundum reddidit puritati. Hic nos viam salutis docuit, et ignoratione instar caliginis aut nebulae discussa, claram nobis divinorum dogmatum intelligentiam exhibuit. Ipse nos caeli cives, æquali cum angelis jure, constituit. Ipse caelestibus terrena copulavit, sociamque supernis spiritibus humanam naturam addidit, segregatam quidem olim ob peccatum, ac fugitivam, nunc vero per fidem quæ in ipsum est pietatemque novo amicitiae vinculo colligatam. Hunc infelices Judæi Salvatorem ac Dominum noluerunt confiteri, sed tanquam plurimis ab eo injuriis læsi, qui generi benigne facturus, ac nos ab ejusmodi internectione liberaturus venisset, cum beneficia in ipsos collata agnoscere, gratosque se præbere debuissent, illi morti crucique tradiderunt. Inde suspensum ligno intuentes, iterum blasphemabant, increpabantque dicentes : **16** « Si Filius Dei es, descende de cruce, et credemus tibi ». Postquam igitur mortem pro nobis omnibus Salvator sustinuit, descenditque ad inferos, omnes quidem diaboli opes vastavit ac diripuit, dicens « iis qui vincti erant, Exite, et qui in tenebris erant, Revelamini, » ut propheta ait **68**. Triduo vero suum excitans templum, dormientium primitias **69**, naturam vinculis mortis exemit, dicens : « Ubi est, mors, victoria tua ? Ubi stimulus tuus, inferne ? » patefactaque ipsi in caelum via, perfecto incarnationis opere, perditam recreavit. Tum primitias veluti quasdam ejusdem naturæ, seipsum Deo Patri offerens, nobis tanquam arrhabonem futuræ spei Spiritum sanctum largitur, dicens : « Accipite Spiritum sanctum **71**. » Hæc habemus adventantis nostri Salvatoris indicia : ob hæc benefactorem Salvatoremque prædicamus. Quoniam vero officii nostri ratio exigit, ut nos legitimos filios ipsis actionibus probemus, atque egregium pro iis Domino rependamus vicem, Paulo augustum dum ait : « Mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei **72**. » Ita namque prorsus purum Domino jejunium celebrabimus, inchoantes sanctam quidem Quadragesimam decima quinta Februarii mensis; hebdomadam vero salutaris Paschæ, vicesima mensis Martii; solventes jejunia de more, vicesima quinta ejusdem mensis; festum porro dieni Paschæ celebrantes, illucescente deinceps Dominica die, vicesima sexta ejusdem mensis Martii; adjicientes proinde septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas. Ita namque cum sanctis regni caelorum hæreditatem habebimus in Christo in sæcula sæculorum. Amen.

⁶⁷ Matth. xxvii, 40. ⁶⁸ Isa. lxiix, 25. ⁶⁹ I Cor. xv, 20. ⁷⁰ Osee xiii, 14; I Cor. xv, 55. ⁷¹ Joan. xi, 22. ⁷² II Cor. vii, 1.

Variae lectiones.

α. λ. λ. παρουσίας. ν γγ. Πάσχα. ς Ρυτο Φαρμακῶθ. ζ α. λ. λ. μὲν.

HOMILIA II.

A

ΛΟΓΟΣ Β'.

1. « Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete ». Et vero nobis quoque eodem principio uti in hac quam proclamamus celebritate valde consentaneum videtur. Nam cui scilicet propositum est, ut nos ad memoriam rerum a Salvatore præclare gestarum jucunde ac suaviter usurpandam invitet, quodnam ille sane accommodatius eo quod a nobis excogitatum est, exordium reperiat? **17** Igitur eo nos quidem congrue utemur; cæterum ne a proposito aberremus scopo, ubique cavēbimus; ac prolixas dissertationes longe amoventes, quæ recte dici, atque auditoribus profutura esse arbitramur, ea oportuno tempore proferre in medium nitemur. Nam tempus quidem uniuscujusque rei suum ac proprium esse divino admonemur oraculo. Tempus vero si quod aliud, hoc certe nobis ad prædicationis usum est accommodatissimum. Jam nostra siquidem felicissimi auspicii celebritas, annuo vertente circulo foribus astitit, ac propemodum superato limine, domicilium sibi in animis omnium constituit. Esset ergo, ut mihi quidem videtur, maxime absurdum, si Judæi quidem, qui in lege et umbra figuraque gloriantur, festos dies suos tubarum clangore prænuntiant; nos autem, qui meliora præ iis quæ apud illos sunt eligimus, ac veritatem imaginibus anteposendam esse recte justeque judicavimus, longe minus studii ad hanc rem afferre videamur, qui silentio nobis invicem indicto, feriati otiemur, atque insignem adeo celebritatem silentio transigamus, et quidem Deo dicente: « Buccinate in neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ ». Procedat igitur in medium nobis oratio, insignem celebritatis diem, insigni prædicatione denuntians. Etenim quæcumque ob Salvatoris benignitatem humanæ naturæ beneficia contigerunt, etiamsi nos sileamus, lapides clamabunt, quemadmodum ejusdem Salvatoris voce testatum est.

2. Mihi vero singula eorum quæ contigerunt attentius consideranti, ingens quædam rerum series se ostendit, ut propterea merito qui tacere decreverit, non mediocriter reprehendendus esse videatur. Si namque, rectis quidem sensibus euntes ob collata in nos beneficia, Deo gratias agendas esse jure merito arbitremur, deinde vero nullam habeamus hujusce rei rationem, annon ipsimet prorsus contra nostra ipsorum consilia exercemus bellum, dum ea præstare nolumus, in quibus alios quæque negligentiores jure accusamus? Gratiarum igitur munus Salvatori debitum persolvamus. Sed eam forte socordie ac timori nostro prætexemus excusationem, quod res egregie gestas pro meritis celebrare haudquaquam possimus; **18** et tamen omnes, ut puto, fatebuntur victoriam melioribus

α'. « Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. » Τρέχει δὲ καὶ ἡμῖν ἐπὶ ταύτην ὁ λόγος τὴν ἀρχὴν, καὶ μάλα εὐκότως ἐορτὴ γὰρ τὸ κηρυττόμενον. Ὅτι δὲ τὸ δεῖν ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἡδέσθαι κατορθώμασιν ἀγγέλλειν σκοπὸς, τοῦτο πῶς ἂν εὐλόγως καὶ ἑτέρα γένοιτο τῆς εὐρημένης [Ἰσ. εἰρ.] περπωδιστέρα; Οὐκοῦν βαδίζειται μὲν ἐπὶ ταύτην ὀρθῶς τὸ δὲ δοκεῖν ἔξω φέρεσθαι τοῦ πρέποντος ἡμῖν σκοποῦ πανταχοῦ παραιτῆσται, διηγημάτων μὲν εἰκαιῶν ἀποφοιτῶν, ἃ δὲ καλῶς ἔχειν εἰπεῖν, καὶ λυσिताλῆσειν τοῖς ἀκρωμένοις ὑπέληψε, ταῦτα καιρῷ τῷ δέοντι φέρειν εἰς μέσον προθυμούμενος. Καιρὸς μὲν οὖν, τὸ θεῖον, παντὶ πράγματι, διηγόρευσε λόγιον. Καιρὸς δὲ, εἰ καὶ τις ἕτερος ἡμῖν, ὁ παρῶν πρὸς τὴν τοῦ κηρύγματος χρεῖαν ἀρμοδιώτατος. Ἦδη μὲν οὖν ἡ πανεύφημος ἡμῶν ἐορτὴ, τὸν ἐτήσιον ἐξελεύσασα κύκλον, γέγονεν ἡμῖν ἐπὶ θύραις, καὶ μονονουχί τὸν οὐδὸν ὑπερταίνας, ταῖς ἀπάντων ψυχαῖς εἰσοικίζεται. Εἴη δ' ἂν, ὡς τέ μοι φαίνεται, τῶν ἀτοπωτάτων, Ίουδαίους μὲν ἐπὶ νόμῳ, καὶ σκιᾷ, καὶ τύπῳ σεμνυνομένους, τοῖς δὲ σαλπείγων ἀπήχημασι προκηρῦττειν τὰς ἑαυτῶν ἐορτάς· ἡμᾶς δὲ, τοὺς τῶν παρ' ἑκαίνοιο τὰ ἀμείνω προτιμήσαντας, καὶ τῶν ἐσχηματισμένων ὅτι δόμοι προκρίνειν τὴν ἀλήθειαν ὀρθῇ καὶ δικαίᾳ ψήφῳ κυρώσαντας, πολὺ περὶ τοῦτο τῆς ἐκαίνοιο ἐπουδῆς ἔλαττον ἔχοντας φαίνεσθαι, εἰ σιγῆν ἔχειν ἀλλήλοισι εἰπόντες ἡσυχῇ καθεδούμεθα, καὶ σιωπῇ παραδώσομεν τὴν οὕτως εὐσημον ἐορτὴν, καίτοι τοῦ Θεοῦ λέγοντος· « Σαλπείσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι, ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἐορτῆς ὑμῶν. » Ἠκέτω τοιγαροῦν εἰς μέσον ἡμῶν ὁ λόγος, τὴν εὐσημον τῆς ἐορτῆς ἡμέραν εὐσήμῳ διαγγέλλων κηρύγματι. Ὅσα μὲν γὰρ διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος φιλανθρωπίας ὑπήρχθη τῆ φύσει πλεονεκτήματα, κἀν ἡμεῖς σιωπήσωμεν, εἰ οἱ λίθοι κεκράζονται, κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν.

β'. Ἐμοὶ δὲ τῶν γεγονότων ἕκαστα διασκεπτομένῳ σαφῶς, πολὺς τις πραγμάτων ὄχλος ἀναφαίνεται, ἐφ' ᾧπερ ἂν τις εὐκότως, οὐ μετρίαν ἔχοι τὴν μέμνην τὸ σιωπῆν ἡρημένος. Εἰ γὰρ ὀρθὰ καὶ δίκαια φρονεῖν μελετήσαντες, τῶν ἀρίστων εἶναι λογιούμεθα, τὴν ἐφ' οἷς εὐ πεπνυμένῳ εὐχαριστίαν ἀναπέμψαι Θεῷ, εἴτα τοῦτο παρ' ἡμῖν ἐν οὐδενὸς μέρει τετάξεται, πῶς οὐ πάντως αὐτοὶ κατὰ τῶν οικείων στρατευόμεθα βουλευμάτων, εἰ μὴ ταῦτα πράττειν ἰδέλομεν, ἐφ' οἷς ἂν εὐλόγως καὶ ἑτέροιοι αἰτιασάμεθα βιβυμήσαντας; Οὐκοῦν ἀναφέρωμεν τῷ Σωτῆρι τὰ χαριστήρια. Ἄλλ' ἴσως ἔκνου πρόφασιν καὶ δειλιάς ποιησάμεθα τὸ μὴ δύνασθαι λέγειν ἐπαξίως τῶν κατορθωμένων, καίτοι πάντες ἂν, οἶμαι, συμφήσειαν, ὅτι τοῖς ἀμείνοισι τὸ νικῆν ἐπιτρέπειν, ἀσθενείας ἔγκλημα φέρεται, ἀλλ' εὐβουλίας ὑπέληψιν ἐκπορίζ-

¹⁷ Philipp. iv, 4. ¹⁸ Psal. lxxx, 3. ¹⁹ Luc. xl, 40

Variæ lectiones.

^α ἄλλ. καθαιδούμεθα. ^β ἄλλ. ἰκέτω. ^γ ἄλλ. ὑπήρχον. ^δ γρ. ἀναφέρωμεν. ^ε Ἰσ. οὐκ

ται. Τι δ' ἂν γίνοντο τῶν τοῦ Σωτῆρος κατορθωμάτων μεγαλοφύετορον; Πῶς οὐ πάντα νικήσει τὰ θεϊότερα λόγον; « Ἄδῃα μὲν γὰρ κρύπτει λόγον, » φησὶν ἡ θεία Γραφή. Ὁ δὲ γε μακάριος Μωσῆς, καίτοι τοσοῦτος ὑπάρχων ἐν ἀρετῇ, ὡς ἀκούσαι λόγοντος πρὸς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ. Ὀιδά σὲ παρὰ πάντας, καὶ χάριν εὔρες παρ' ἔμοι, » ἰσχνόφρονον καὶ βραδύγλωσσον ἑαυτὸν εἶναι λόγων οὐκ ἠσχύνετο, καὶ πρὸς τὴν τοῦ κηρύγματος διακονίαν οὐκ ἐπιτήδειον. Εἰ δὲ ψόγου καὶ πάσης αἰτίας ἀισχρὸς τὰ τοιαῦτα λόγων ἀπήλλακται, μᾶλλον δὲ παντὸς ἐπαινοῦ δοῖη τις ἂν τὸν προφήτην ἄξιον, πῶς οὐκ εὐλόγως τοῖς ὑπὲρ νόμον τοῦ Σωτῆρος κατορθώμασι τὸ δύνασθαι τὸν πάντα καταγωνίζεσθαι λόγον παραχωρήσομεν; Ἐτι τε πρὸς τοῦτοις ἀκλίνοθεν εἰπεῖν, ὡς ἡμεῖς μὲν οὐ περὶ τοὺς λόγων ἀγῶνας ἠσκήμεθα, εὐδὲ γλώττης Ἀττικῆς ἐπιδαίξιν ὑπισχνούμεθα. Ἄλλ' ἑτέροις μὲν αἰ περὶ ταῦτα μελότων σπουδαὶ καὶ διαπρεπὲς ἐν λόγοις τὸ ἐπιτήδευμα ἡμῖν δὲ, ἀγαπητοί, βραχύς τε ὁ λόγος ἐστὶ, καὶ τὸ γράφειν ἀνάγκης ἐπιταγμα. « Οὐαί γὰρ μοί ἐστι, ἐάν μὴ ἔ εὐαγγελίζωμαι. » Εἰ γὰρ ἐκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπόμευμαι. Ἐνταῦθεν οἶμαι μὴδένα τοῖς ἔμοις ῥηματίως ἐπισκῆψαι δικαίως. Ἄ γὰρ ἂν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ὑπαγορευῆ κατὰ δianoian, ταῦτα καὶ εἰς ὑμᾶς φανερά καταστήσομεν· τὴν ἀκαιρον αἰδῶ σώφρονι λογισμῷ περιστειλαντες.

orationis tenuitatem merito accuset. Etenim quæ loquemur, intempestivo pudori velum modestæ

γ'. Μωσῆος τοίνυν λέγοντος· « Φυλάξαι τὸν μήνα τὸν νέον ε, καὶ ποιήσεις τὸ Πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου· » πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ἡμᾶς ἤδη παρόντας μηνύειν τῆς ἑορτῆς τὸν καιρὸν; Οἴχεται μὲν γὰρ ἡ συγγῆ τοῦ χειμῶνος ἀπειλή, ἀπειλήλαται δυσαιετία καὶ σκότος, ὕετοι καὶ πνευμάτων ἀγρίων ὄρμαι λοιπὸν ἡμῖν ἐκποδῶν. Ὅρα δὲ πάλιν ἀνατέλλουσιν ἡριναί· βανω μὲν καὶ ἀργίας τὸν φυτουργὸν ἀπαλλήττουσαι μονοουχὶ φωνῆν ἀφίεσαι γηπόνους, ὅτι προσήκει πρὸς ἔργα χωρεῖν. Λειμῶνες μὲν γὰρ ποικίλην ἀνθέων ἀναβρύουσιν ἰδέαν. Φυτὰ δὲ τὰ ἐν ἔροις ἡ καὶ κήποις τὴν ὕδινόμενῃ αὐτοῖς ἀποτίκται βλάστην, ὡσπερ ἐκ λαγόνων τῆς οἰκίας φύσεως ἐρευγόμενα τὴν ἐνέργειαν. Παιδία ἡ δὲ ἤδη χλοηφορεῖ, ὑπόμνημα τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ τοῦτο δεικνύοντα· Ἐξανατέλλων γὰρ, φησὶ, χόρτον τοῖς κτήνεσι. Ταῦτα δὲ ἡμῖν οὐκ ἀπλῶς εἰς μέσον ἤχθη τὰ ῥήματα· μὴ γὰρ τις οἰσθῶ τὴν ἄλως ἡμᾶς περὶ τούτων διαλαμβάνειν, ἀλλ' ἵνα τὸ ἐκ τῆς ἐντολῆς ἀναφαίνηται χρήσιμον. Οὐ γὰρ μάτην ἡμῖν τὸν μήνα τῶν νέων ἐπιτηρεῖν ὁ νόμος προσέταξεν. Ἐδει καὶ τὴν ἀνθρώπου φύσιν χλοηφορούσας ταῖς ἀρούραις φλονεικεῖν, καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας, ἴν' οὕτως εἴπω, βλαστήμασι περιανθίζομένην ὀρᾶσθαι. Φέρε γὰρ εἰς

A cedere, non habere imbecillitatis culpam, sed prudentiæ potius opinionem afferre. Quid autem fieri possit præclaris Salvatoris actionibus magnificentius? Annon quæcumque dicendi facultatem divinæ res vincunt? Gloria enim Dei sermonem celat, » ait divina Scriptura. Beatus vero Moyses, quamvis tantum virtute profecisset ut Deum sibi audiverit dicentem : « Novi te præ cæteris omnibus, invenisti enim gratiam apud me », ipse se balbutientem ac tardiloquum, atque ad prædicationis ministerium minime aptum dicere haud erubuit. Quod si hæc ille citra omnem reprehensionem et culpam loqui potuit, ac in eo potius maxime laudandum esse prophetam aliquis arbitretur, annon Salvatoris præclare factis, quæ supra

Dei gratia cogitanti subjecerit, hæc apud vos pro-

3. Cum nempe dicat Moyses : « Observa mensem novarum, et facies Pascha Domino Deo tuo » : annon et nobis instantis jam celebritatis diem indicare necesse fuerit? Cessere scilicet hiemis importuni terrores, jam aeris intemperies et caligo disjecta, jam imbres ac ventorum efferi impetus pacati ac nulli. Tum vernæ rursum tempestates procedunt, quæ agricolam a torpore atque inertia vindicantes, ad opera properandum esse aratoribus propemodum emissa voce denuntiant. Prata nimirum variis undequaque floribus ornantur. Arbores porro in montibus et hortis conceptum sibi proferunt germen, ac veluti parturientes ex utero naturæ suæ opes effundunt. Campi jam herbis convestiuntur, et hoc quoque divinæ benignitatis monumentum

19 proponunt : « Qui producit, inquit, senum jumentis. » Neque vero nos hæc temere in medium protulisse, aut inanem de hisce rebus orationem instituisse quispiam existimet, verum ut quid in hoc præcepto sit utilitatis appareat. Neque enim frustra lex nobis mensem novarum servandum esse præcepit. Fuit illud namque, fuit omnino rationi consentaneum, ut hominis quoque natura cum herbescensibus arvis fecunditate certaret, ac pietatis, ut sic

γ' Prov. xxv, 2. ἡ Exod. cxxvii, 17. ἡ I Cor. ix, 16. ἡ Deut. xvi, 1. ἡ Psal. ciii, 4.

Variae lectiones.

• d.l.l. διπρεπὲς. ἡ d.l.l. μοι. ε γρ. τῶν νέων. ἡ Puto ἔροις vel ἔρσει, d.l.l. ὄρει. ἡ d.l.l. παιδία, ἡ d.l.l. τὴν ἄλως. Puto τὴν ἄλως.

dicam, germinibus undique effloresceret. Age vero, rerum naturam ad nos ipsos traducentes, et cogitationis scopum ad utilitatem accommodantes, diligenter videamus num a vero et commodo sensu oratio aberret, si mensem novarum tempus peregrinationis Jesu Christi nostri Salvatoris interpretemur, quo nos omnes festam celebritatem exultabundos agere deceat. Nempe jam exitio datus est ille inventor mali dæmon, qui more hibernæ tempestatis universorum occupasset animos, nosque novarum cupiditatum velut assiduo imbre perfunderet. Ventorum porro impura vis disjecta, tristisque peccati nimbus gratiæ homo discussus. Tum vernum se in nos veluti lumen effudit, datæque præterea spiritus primitiæ, instar zephyri cujusdam, aut auræ lenis omnium animos perfiant; quorumque insedere mentibus, eos a novis floribus odoris jucunditate vinci minime patiuntur. « Christi namque bonus odor sumus Deo, » ut Paulus ait¹¹. Atque antea vitæ vetustatem foliorum instar exuimus, et in alterum denuo vitæ modum florentem recentemque renovamur. Ita namque beatus quoque Paulus : « Si qua, inquit, in Christo nova creatura, vetera transierunt, ecce nova facta sunt omnia¹². » Quod si cui placet ex divina quoque Scriptura non longe a veritate aberrantem orationem cernere, sponsum loquentem audiat, ac germanum mensem novarum sponsæ indicantem : « Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni; jam enim hiems transit, imber abiit et recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit¹³. » Quo enim modo qui agriculturæ artem egregie docti sunt, ramos quidem in vite inutiles circumcidunt, quicumque vero fructui ferendo idonei videntur, manere in ea patiuntur, eo quo noverunt artificio ad id quod prodest pariter¹⁴ deducentes : sic et sapientissimus Deus noster uniuscujusque mentem investigans, quæ quidem ad pietatem inutiliora sunt, et quæ velut arentia et exsiccata quispiam dixerit, consilia præscindit; emergere vero, servarique, et manere prudentem rationem sinit. Hinc jam ad salutem eruditi, carnis quidem affectiones rejiciamus, puram vero Spiritus gratiam in nobis ipsis recipientes, meliorem vivendi rationem ineamus, memores verborum Pauli dicentis : « Vetus homo noster crucifixus est, ut destruat corpus peccati, nec ultra serviamus peccato. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum illo¹⁵. » Vivemus namque revera cum ipso, unaque regnabimus, si quidem inquinamenta corporis aversemur, atque oderimus, quemadmodum sanctus quidam ait, carne contaminatam vestem, temperantiam vero Deo dile-

A ἡμᾶς ἔ αὐτοὺς τὴν τῶν πραγμάτων μετασκευάζοντες δύναμιν, καὶ μετατιθέντες εἰς τὸ χρήσιμον τοῦ νοήματος τὸν σκοπὸν, βῶμεν ἀκριβῶς εἰ τοῦ πρόποντος ἡμῖν ὁ λόγος διαμαρτῆσται, μῆνα τῶν νέων ἀποκαλῶν τὸν καιρὸν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐφ' ᾧ ἤδη σύμπαντας ἐορτάζειν ἀκόλουθον. Οφθαίται μὲν γὰρ ἤδη πρὸς ἀπώλειαν ὁ δαίμων ἐκεῖνος ὁ ἀρχέκακος, χειμῶνος δίκην ταῖς ἀπάντων ἐπιπικηπτῶν ψυχαῖς, καὶ ὡσπερ τι πλῆθος ὑετοῦ τὰς ἀτόπους ἡμῖν καταστάζων ἐπιθυμίας. Ἡ δὲ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ἰσχὺς ἀπελήλαται, τὸ στυγνὸν τῆς ἀμαρτίας νέφος ἀπετινάχθη διὰ τῆς χάριτος. Ἡρινὸν δὲ ὡσπερ εἰς ἡμᾶς τέταται ἡ φῶς· εἶτα πρὸς τοῦτοις ἡ δοθεῖσα τοῦ Πνεύματος ἀπαρχή, καθάπερ τις ζέφυρος ἡ αὔρα λεπτή τὰς ἀπάντων ψυχὰς περιπνεῖ, καλύκων εἰς εὐωδίαν οὐχ ἤττωμένους τοὺς ἐν οἷς κατοικεῖν διαφόρως κατασκευάζουσα. « Χριστοῦ γὰρ εὐωδία ἴσμεν τῷ θεῷ, » καθάπερ Παῦλος φησι. Καὶ τὴν μὲν παλαιότητα τοῦ παρωχηκότος βίου, οἳά τι φύλλον ἀποθεδλήκαμεν, εἰς ἑτέραν δὲ αὐθις ἀνανεούμεθα πολιτείαν ἀριθιθλή καὶ νεόφυτον. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· « Ὅσπερ εἰ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ. » Εἰ δὲ τῷ δοκεῖ καὶ διὰ τῆς θείας Γραφῆς, οὐ μακρὰν τῆς ἀληθείας ἀποδημήσαντα τὸν λόγον ὄρᾶν, ἀκούετω λέγοντος τοῦ νομφίου, καὶ τὸν ἀληθέστερον μῆνα τῶν νέων τῆ νόμφη σημαίνοντος· « Ἀνάστα, ἔλθε, ἡ πλησίον μου, καλὴ μου περσιτέρα, ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρῆλθεν· ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἐαυτῷ, τὰ ἀνθη ὠφθη ἐν τῇ γῆ, καιρὸς τῆς τομῆς ἐφθάσεν. » Ὅσπερ γὰρ τρόπον οἱ τὴν τοῦ γηπονεῖν ἐπιστήμην ἐξησημένοι καλῶς, τὰ μὲν ἀχρηστοῦ τῆς ἀμπέλου περικείρουσι κλήματα· τὰ δ' ὅσα πρὸς καρποφορίαν ἐπιτηδείως ἔχειν δοκεῖ, μένειν ἐν αὐτῇ· συγχωροῦσιν, ὁμοῦ τῆς οἰκείας τέχνης πρὸς τὸ συμφέρον χειραγωγούμενοι, οὕτω καὶ ὁ πάνσοφος ἡμῶν Θεὸς, τὴν ἐκάστου διάνοιαν διερευνῶμενος, τὰ μὲν ἀργότερα πρὸς εὐσέβειαν, καὶ ὡς ἔν τις εἴποι, λοιπὸν ἀπεσκληρότα βουλευματα περὶτέμνει· ἀνίσθαι δὲ καὶ σώζεσθαι, καὶ μένειν ἐφ τὸν σώφρονα λογισμὸν. Ἐντεῦθεν ἤδη πρὸς σωτηρίαν παιδαγωγούμενοι, τὰ μὲν τῆς σαρκὸς ἀποκεμύμεθα πάθη, τὴν δὲ καθαρὰν τοῦ Πνεύματος χάριν ἐν εαυτοῖς εἰσοικίζοντες, εἰς ἀμείνονα πολιτείαν ἀναμορφούμεθα, καὶ τῶν τοῦ Παύλου βημάτων μεμνημέθα, λέγοντος· « Ὁ καλαῖος ἡμῶν ἄνθρωπος ἐσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἀμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἀμαρτίᾳ. Ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας. Εἰ δὲ ἀπεθάνομεν ἐν Χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν ἢ αὐτῷ. » Συζήσομεθα γὰρ ἀληθῶς, καὶ συμβασιλεύσομεν αὐτῷ, τὸν μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐκτερεπόμενοι μολυσμῶν, καὶ μισοῦντες, καθάπερ τις τῶν ἁγίων φησὶ, τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα· τιμῶντες δὲ τὴν Θεῷ φιλίην ἐγκράτειαν, καθάπερ τι δῶρον τῷ ὑπερ

¹¹ II Cor. II, 15. ¹² II Cor. V, 17. ¹³ Cant. II, 10-12. ¹⁴ Rom. VI, 6-8.

Variae lectiones.

¹ ἡμᾶς. ² ἡμῶν. ³ ἡμῶν. ⁴ ἡμῶν. ⁵ ἡμῶν. ⁶ ἡμῶν. ⁷ ἡμῶν. ⁸ ἡμῶν. ⁹ ἡμῶν. ¹⁰ ἡμῶν. ¹¹ ἡμῶν. ¹² ἡμῶν. ¹³ ἡμῶν. ¹⁴ ἡμῶν. ¹⁵ ἡμῶν.

ἡμῶν ἀποθανόντι· Χριστῷ τὸν ἐν ἀρετῇ βίον ἀποκομίζοντας * . Οὕτω καὶ ὁ Ψαλμῶδης ἔλεγε· « Πάντες οἱ κύκλι αὐτοῦ ἄσσοι· δῶρα. » Ποῖον οὖν ἔσται παρ' ἡμῶν τῷ Κυρίῳ τὸ δῶρον, ἢ τίνη τρόπων προσαχθήσεται, πῶς δὲ πάλιν ἔσται δεκτὸν, ἄξιον ἱερυνῆσαι, καὶ παρὰ τῆς θείας τοῦτο μανθάνειν Γραφῆς.

δ'. Τί τοῖνον φησί; « Ἐάν δὲ ψυχὴ προσφέρῃ δῶρον θυσίαν τῷ Κυρίῳ, σμιδαλις ἔσται τὸ δῶρον αὐτοῦ, καὶ ἐπιχεῖ ἐπ' αὐτὸ ἔλαιον, καὶ ἐπιθήσει ἐπ' αὐτῷ λίθον. Θυσία ἔστί. » Τὰ μὲν οὖν τῆς σμιδαλέως ψήγματα εἰς ἄρτον ἕνα πηγνύμενα, τὸ πολύχουν τῶν ἀρετῶν σημαίνει κληῆθος, μίαν ἀποτελούντων εὐσέβειαν, ἥτις ἐν τάξει θυσία; καὶ δύρου παρ' ἡμῶν προσάγεται τῷ Θεῷ· ἐπιχεῖσθαι δὲ αὐτῇ καλεῖται τὸ ἔλαιον, ὅπερ ἐστὶν ἡλαρότης· σύμβολον. Οὐ γὰρ ἐπιστυγνάζειν τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἰδῶσι προσήκει τὸν δίκαιον· ἀλλὰ τῇ ἁλιπίδι χαίροντα τὴν ἁμαρτίαν καταγωνίζεσθαι. Ὁ δὲ λίθον ἐπιπαττόμενος τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων εὐωδίαν παραδηλοῖ. Δεῖ γὰρ ἔξω πάσης ἀκαθαρθείας ὑπάρχειν, καὶ πᾶσαν ἡθονὴν ἀποτρέψασθαι πονηράν, τὴν τῆς ἀγνείας ἔχειν ἐπιθυμοῦντα τὸ καύχημα. Οὕτω γὰρ αὐτὸς μὲν εἰη παντὸς ἐπαίνου μεστὸς, δεκτὸν δὲ αὐτοῦ τὸ θυμίαμα γενήσεται. Ἴδωμεν δὲ τῶν λεγομένων τὴν φύσιν, ἐκ τῶν καθ' ἑαυτοὺς τὰ θεϊότερα δοκιμάζοντες. Ἄρα γὰρ, εἰ τίς τινι τῶν κατὰ τὸν βίον λαμπρῶν δῶρον ἐθέλησεν προσφέρειν, ἐτάλησεν ἂν προσελθεῖν βορβόρω τὸ σῶμα κατακεχρισμένον; οὐ βδελυρὸς τις ἂν εἴη καὶ Ἰηριστής; οὐ πάσης ἀηδίας ὁ τοιοῦτος ἄξιος; Εἰ δὲ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν, τὸν ἀριστα τοῖς πράγμασι χρώμενον, οὐκ ἔξω τοῦ πρέποντος εἶναι δῶσομεν λογισμοῦ, πῶς ἂν τις εἰκότως οὐκ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσι ἀτοπήμασι κατατιπτό τινα, εἰ Θεῷ μὲν πλησιάζειν ἐθέλοι, οὐκω μὲν τῆς ἁμαρτίας τὸ ρύπον ἀπονεψάμενος φαίνοιτο, καίτοι τοῦ θείου νόμου διαρρήδην λέγοντος· « Πᾶσα θυσία ἦν ἂν προσφέρητε τῷ Θεῷ, οὐ ποιήσετε ζυμωτῶν. Πᾶσαν γὰρ ζύμην, καὶ πᾶν μέλι, οὐ προσοίσετε ἀπ' αὐτοῦ κερπῶσαι τῷ Κυρίῳ δῶρον. Ἀπαρχὰς προσοίσετε αὐτά. Ἐπὶ δὲ τὸ θυσιαστήριον οὐκ ἀναθήσετε » εἰς ὄσμην εὐωδίας· Κυρίῳ. Καὶ πᾶν δῶρον θυσιασμάτων ὁμῶν ἀλλ' ἁλιθῆζεται. Οὐ διαπαύσεται ἄλας διαθήκης Κυρίου ἀπὸ θυσιασμάτων ὁμῶν, καὶ ἐπὶ παντὸς δύρου ὁμῶν προσοίσετε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὁμῶν ἄλας. » Τί μὲν οὖν ἡ ζύμη παραδηλοῖ, νοήσεις; τοῦ Παύλου λέγοντος· « Ἐκκαθάρατε τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθὼς ἔστε ἄζυμοι. » Πῶς γὰρ εἰς ὄσμην εὐωδίας Κυρίῳ τῆς κακίας ἢ παλαιότης παραδεχθήσεται, νέαν καὶ ἄβολον παρ' ἡμῶν ἐπιζητοῦντι ζωὴν; ἀποφάσκει μὲν * καὶ τὴν τοῦ μέλιτος προσαγωγὴν ἡθονὴν γὰρ καὶ τοῦτο σημαίνει. Γλυκεῖα μὲν γὰρ εἶναι δοκεῖ ἢ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἁμαρτημάτων ἡθονῆ, καὶ χολῆς πικρότερον ἔχει τὸ τέλος. Δεῖ δὲ ἡμᾶς, εἰ τὸ ἀρέσκειν Θεῷ τετιμῆκαμεν, οὐ τὸν ἐν αἰσχρότητι καὶ ἡδοναί;

A ctam veneremur, ac veluti munus Christo pro nobis mortuo vitam ex præscripto virtutis offeramus. Ita et Psaltes aiebat : « Omnes in circuitu ejus offerent ei munera ** . » Quale igitur a nobis Domino munus exhibendum sit, aut quomodo offerendum, quæve ut sit gratum ratio ineunda, merito quærendum, atque ex sacra Scriptura perdiscendum est

4. Quid igitur illa inquit? « Anima cum obtulerit oblationem sacrificii Domino, simila erit ejus oblatio, fundetque super eam oleum, et imponet thus ** . Sacrificium est. » Similæ igitur pulvisculus, in unum panem compactus, multiplicem copiam virtutum indicat, ex quibus pietas una conficitur, quæ sacrificii instar et muneris Deo a nobis offertur : infundi vero ipsi oleum jubet, quod hilaritatis est symbolum. Nec enim tristari sudoribus ob pietatem susceptis justum oportet, sed spe gaudentem peccatum debellare. Thus vero illud inspersum, eam quæ ex actionibus existit, odoris suavitatem designat. Ab omni siquidem inquinamento liberum esse, omnemque malam voluptatem aversari qui puritatis gloriam concupierit, oportet. Ex hoc namque cum ipsi laus non mediocris, tum sacrificio gratia illustris accedet. Jam vero eorum quæ hactenus dicta sunt contemplemur naturam, divina ex iis quæ apud nos contingunt examinantes. Age namque si quis illustri viro deferens munus, corpus cæno infectum gerens prodire audeat, **¶** annon is odio dignus atque injuriosus fuerit? Non omni prorsus ille acerbitate excipiendus? Quod si apud nos ipsos qui scienter rebus uti velit, a recta ratione deflectere haudquaquam patiemur, annon ille merito sceleris gravissimi accusetur, qui peccati illuviè nondum abstersa, proxime ad Deum accedere haud formidet? præsertim cum perspicue divina lex clamet : « Omne sacrificium quod offeretis Deo, non facietis fermentatum. Omne enim fermentum et omne mel, non adjicietis ex eo sacrificare Domino oblationem. Priunitias offeretis ipsa Domino. Super altare autem non imponetur in odorem suavitatis Domino. Et omnis oblatio sacrificii vestri sale salietur. Non cessabit sal fœderis a sacrificiis vestris, et in omni dono vestro offeretis Domino Deo vestro sal ** . » Quid ergo fermentum significet, intelliges D Paulo dicente : « Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi ** . » Quo pacto namque in odorem suavitatis a Domino pravitatis vetustas excipietur, qui novam et dolo carentem a nobis vitam requirit? Mellis quoque præterea oblationem abnuit, voluptatis enim hoc quoque symbolum est. Dulcis siquidem videtur esse adjuncta unicuique peccato voluptas, sed exitum bile amariorem sortitur. Nos igitur oportet, si Deo placendi cura nos tangit, non eam quæ in turpitudine et voluptatibus posita est, vivendi rationem sectari,

** Psal. lxxv, 12. ** Levit. ii, 1, 15. **Ibid. ii, 11-15. ** I Cor. v, 7.

Varie lectiones.

* ἁ.λ.λ. ἀντικαμίζοντες. * ἁ.λ.λ. ὁ. * leg. cum LXX, ἀναβύσθησεται. * ἁ.λ.λ. ἀποφάσκειν δε.

nec quibus rebus minime par est per inertiam oblectari, verum quod legis auctori placitum est, in eo omni studio contentioneque laborare. Cæterum sale sacrificia conspergi jubet, hoc quoque sanæ mentis et prudentiæ symbolum inferens. Oportet enim, ut ego sentio, divino timore, veluti sale, illorum qui Deo sacra faciunt mentem aspergi, ne ad fluxas cupiditates diffusa ac diffuens, facile spretis melioribus, ad id quod deterius est deferatur. Quidni igitur omni laude prosequemur id quod Paulus exclamat: « Sermo vester in gratia sale sit conditus⁹⁷ » Sed, opinor, haud talem sese prodet sermo, nisi prius nobis mens rite composita et constituta fuerit. « Ex abundantia enim cordis os loquitur⁹⁸. » Sale igitur mens piorum condiatur, peccatum excrementi instar abijciat, nec supine ad indecoras voluptates delata mollescat. Proinde hoc idemmet Paulus monet: « Stabiles estote et immobiles, abundantes in opere Domini semper⁹⁹. » **22** Dum enim stabiles esse nos jubet, eos qui nondum compositam firmatamque mentem habent, laudis omnino expertes esse demonstrat. Quos et ipse omnium Dominus accusat per prophetam his verbis: « Dilexerunt movere pedes suos, et non cessaverunt, et Deo ipsi non placuerunt¹⁰⁰. » Pedes autem, hoc loco, transeuntem quamdam significant motionem, et mentis impetum in utramque partem, tum ad ea, inquam, quæ mala sunt; tum ad ea quæ admirabilia omnium opinione judicantur: ut omnino veluti constrictos ac defixos humi esse oporteat pedes qui constantiam tenaci habitu servant, viaque improbitatis ac vitiorum ingredi vereantur. Talem se beatus Psaltes monstrabat dicens: « Statuit supra petram pedes meos¹⁰¹, » solidam penitusque immotam habitus firmitatem hac loquendi ratione designans. Præcepit vero nobis apostolus Paulus ut in opere Domini abundemus, quantum quidem humanæ naturæ fas est, nosque Deo inseparabili charitate junctos bonis ac honestis actionibus declaremus¹⁰². Nec enim, ut arbitror, cordati hominis fuerit, nunc quidem a divina lege desciscere, nunc vero rursus velut e somno excitatum, eandem omni virium contentione retinere. Hi namque mihi similes esse videntur ils qui ex oneraria navi in profundum æquor fluctusque deciderunt, quibus cum licuisset socordiam vitantibus nihil timere, postquam in ipso jam malo versantur, tum demum vix quod utile est animadvertunt; rursusque onerariam natando repentes, amissam exquirunt securitatem. Et tamen satius fuerat non ipsummet periculi exspectare discrimen, sed vitare adveniens: ita namque sibi sapientius consulissent. Quod si qui prorsus ejusmodi homines imitetur, atque ea quæ merito reprehenduntur admirabundus excipiat, stultissimus

Α μεταδύκοντας βίον ὀφείσθαι, οὐ δ' οἷς ἥκιστα χρῆ βαθυμοῦντας ἐφῆδεσθαι, ἀλλ' ἕπερ ἂν εἴη τῶ νομοθέτῃ δοκοῦν, τοῦτο περὶ πολλοῦ ποιῆσθαι σπουδάζοντας. Ἄλλ' δὲ ὁμως ἀλίξεσθαι τὰς θυσίας καλεῖται, λογισμοῦ καὶ φρονήσεως εἰσφέρων σύμβολον. Δεῖ γὰρ, οἶμαι, τῶ θεῷ φόβῳ, καθάπερ ἄλλ' καταπάττεσθαι τὴν δίκαιαν τῶν ἱερουργούντων θεῷ, ἵνα μὴ καχρήμνη καὶ διαβήτουσα πρὸς ὕδαρστέρας ἐπιθυμίας, βραδίως ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκφέρηται, τῶν ἀμεινόνων ὑπερφρονήσασα. Πῶς δὲ οὐκ ἐπαίουν παντὸς ἀξιώσομεν τὸ διὰ τοῦ Παύλου βοῶμενον: « Ὁ λόγος ὁμῶν ἐν χάριτι ἄλλ' ἠρτυμένος; » Ἄλλ' οἶμαι μὴ πρότερον δύνασθαι τοιοῦτον ὀφείσθαι τὸν λόγον, πρὶν ἂν ἡμῖν τὰ κατὰ γνώμην ἔχοι καλῶς. « Ἀπὸ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ. » Ἀλίξεσθω τοίνυν τῶν εὐσεβούντων ὁ νοῦς: ἀποβραίτω καθάπερ τε περίπτωμα τὴν ἁμαρτιαν· μὴ μαλακίζέσθω, πρὸς ἐκτόπους βεβηδόμενος ἡδονῆς. Διάτοι τοῦτο καὶ Παῦλος φησιν: « Ἑβραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κυρίου πάντοτε. » Ἑβραῖοι μὲν γὰρ γίνεσθε, λέγων, παντὸς ἐπαίουν τίθεισιν μακρὰν τοὺς ὅπως συμπεπηγῶτα καὶ ἠσφαλισμένον ἔχοντας τὸν νοῦν. Οὐδὲ καὶ αὐτὸς ἡμῶν ὁ πάντων Δεσπότης κατατιθέσθαι, διὰ τοῦ προφήτου λέγων ὡδὶ: « Ἠγάπησαν κινεῖν πόδας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐβραίσαντο, καὶ ὁ Θεὸς οὐκ εὐδόκησεν αὐτοῖς¹. » Οἱ δὲ πόδας ἐνθάδε, μεταβατικὴν τινα σημαίνουσι κίνησιν, καὶ τὴν ἐφ' ἐκότερα τῆς διανοίας ῥοπήν, τὴν ἐπὶ ταῖς τὰ φαυλὰ φημι, καὶ ὅσα τὴν τοῦ θαυμάζεσθαι ψῆφον ἐφ' ἑαυτοῖς ἀπαιτεῖ, ὡς πάντως ὡς πεπηγότες εἶεν οἱ πόδες. ἔχοντες ἤδη τὸ ἑβραῖον ἐκτικῶς, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ φαῦλον ὀκνοῦντας ὀδόν. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ μακάριος Ψαλμῶδης, λέγων: « Ἔστησεν ἐπὶ πέτρῳ τοὺς πόδας μου, » τὸ στεβρὸν καὶ ἀμετάθετον τῆς ἔξωθεν διὰ τοῦτου μηνύων· παραινῶν δὲ ἡμῖν ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὸ δεῖν ἐν ἔργῳ Κυρίου περισσεύειν, κατὰ τὸ ἐγγχωροῦν τῇ φύσει τὸν ἄνθρωπον, ἀμέριστον δὲ τῆς πρὸς τὸ θεῖον φιλίας δι' ἔργων ἀγαθῶν ἀναφαίνεσθαι. Οὐ γὰρ σῶφρονος, οἶμαι, διανοίας ἔργον ἐστὶ, ποτὲ μὲν τῶν θεῶν νόμων ἀποστατεῖν, ποτὲ δὲ πάλιν, ὡς περ ἐξ ὕπνου διαναστάς, ἀντέχεσθαι τῶν αὐτῶν. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ταυτὸν μοι δοκοῦσι παθεῖν τοῖς ἀποπίπτουσι τῶν ὀκλάδιων ἐν θαλάσῃ μέσῃ καὶ κύμασιν, οἷς ἐνθὸν ἀπαλλάττεσθαι τοῦ φόβου, παραιτουμένους τὴν βραθυμίαν, ἐπειδὴν ἐν αὐτῷ γίνονται τῶ κακῷ, τότε μόλις ὀρῶσι τὸ χρῆσιμον, καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν ὀκλάδα νηχόμενοι, τὴν ὄθεν ἀποπεπτῶκασιν ζητοῦσιν ἀσφάλειαν. Καίτοι μᾶλλον ἐχρήν οὐ τοῦ κινδύνου περιμεῖναι τὸ τέλος, ἀλλ' οὕτω παρόντα μισεῖν οὕτω γὰρ ἂν ἐβουλεύσαντο σωφρονέστερον. Εἰ δὲ παντὶ τῶ φανεῖται μωρίας ἀνάπλωσις ὁ τὴν τῶν τοιοῦτων ἀποδεχόμενος μίμησιν, καὶ θαυμάζων τὰ δικαίως κατηγορούμενα, πῶς οὐ πῶσαν προσήκει προθυμίαν εἰσφέροντας ἀπρὶξ τῶν θεῶν ἔχεισθαι νόμων, καὶ ἀδιὰ-

⁹⁷ Coloss. iv, 6. ⁹⁸ Luc. vi, 45. ⁹⁹ I Cor. xv, 58.

¹⁰⁰ Jerem. xiv, 10. ¹⁰¹ Psal. cxix, 5. ¹⁰² I Cor. xi, 2-12.

Variae lectiones.

¹ ἄλλ. ἐν αὐτοῖς.

λειπτον ὡσπερ θῦμα τὴν ἀπληθύνον ἀναφέρειν πολι-
ταίαν; Ἐκκοι δὲ πάλιν, εἰ περὶ τούτων ἡμῖν ὁ θεὸς
διαγορεύει νόμος· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος, λέγων·
Ἐντείλει Ἄαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ· Οὗτος ὁ νόμος
τῆς ὀλοκαυτώσεως. Ἀυτὴ ἡ ὀλοκαύτωσις ἐπὶ τοῦ θυ-
σιαστηρίου, ἔλην τὴν νύκτα ἕως πρωῆ, καὶ τὸ πῦρ
τοῦ θυσιαστηρίου καυθήσεται ἐπ' αὐτοῦ, οὐ σβεσθή-
σεται. » Ἀλλὰ πῶς ἂν, ἀγαπητοί, μικρὸς ὑπάρχων
καὶ ἀσθενὴς, διασαφῆσαι κατὰ λόγον δυναίμην τὰ
διὰ τῆσδε τῆς ἐντολῆς σημαινόμενα; Ποῖος ἡμῖν πα-
ραστήσῃ λόγος τὴν ἀκριβῆ τὸ νοήματος δύναμις;
Ἐπειδὴ δὲ γέγραπται· « Ἄνοιξον τὸ στόμα σου, καὶ
πληρώσω αὐτό· » φέρε δὴ πάλιν τῆ τοῦ Σωτῆρος
ἡμῶν καταθαρήσαντες χάριτι, καὶ τῆς ἐν τούτοις
σαφηνείας ἐχώμεθα.

ε'. Ἐλκει πάντας ἐπὶ τὴν εὐσέθειαν ὁ φιλόανθρω-
πος τοῦ θεοῦ λόγος, καὶ διεγείρει πρὸς ἀρετὴν τοὺς
δοκοῦν τὴν ἀκοὴν τοῖς αὐτοῦ νόμοις εὐπειθεστέρων ἔχειν
οἰοῦνται δεῖν. Ἄλλ' οὐ πάντων ἴση περὶ τοῦτο σπουδῆ,
οὐδὲ διὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας ἕκαστος ἀγεται. Οἱ
μὲν γὰρ ἐκτενέστερον προσίσαι τῷ θεῷ, καὶ τῆς εἰς
αὐτὸν εὐσεβείας ἠγούμενοι οὐδὲν προτιμότερον^α,
διόκληρον ὡσπερ ἱερεῖον καὶ ἀμέριστον θῦμα προσ-
άγουσιν ἑαυτοὺς εἰς ὁσμὴν εὐωδίας Κυρίῳ. Τούτοις
τὸ τῆς ὀλοκαυτώσεως ὄνομα πρεπωδέστατον· αὐτὴ
γὰρ ὄντως ἐστὶν ἡ ὀλοκαύτωσις, ὅταν τις ὅλος ἐξ ὄλου
προσφέρηται τῷ θεῷ, ἐν ὁδῶν καὶ πονηρῶν
ἐργαζόμενος. Ἄλλ' ὅρα τί περὶ τοῦ τοιοῦτου φησὶν ὁ
θεὸς τῆς ὀλοκαυτώσεως νόμος. « Ἀυτὴ ἡ ὀλοκαύτωσις,
ἔλην τὴν νύκτα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἕως πρωῆ. Καὶ
τὸ πῦρ τοῦ θυσιαστηρίου καυθήσεται ἐπ' αὐτοῦ, οὐ
σβεσθήσεται. » Ποῖον δ' ἂν εἴη τοῦ θυσιαστηρίου τὸ
πῦρ, ἢ πάντως ἡ ἐν ἡμῖν τοῦ ἁγίου Πνεύματος σχέ-
σις; Ὅπερ ἡμῖν καὶ ὁ Σωτὴρ ἐσημαίνει, λέγων·
« Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. » Ὁ μὲν οὖν ὀλο-
καυτούμενος, καὶ ὅλος ἐξ ὄλου θεῷ προσφερόμενος,
ἀσβεστον ἐφ' ἑαυτῷ τηρεῖται τὸ πῦρ, καὶ τῆς ἁγίας
ἐκείνης φλογὸς ἀκμαζέτω διαπαντός ἡ δύναμις ἐν
αὐτῷ· Ὅλην γὰρ τὴν νύκτα, φησὶν, ἥτις εἰς τὸν παρ-
όντα βίον ἐκλήθησεται. Οὐ γὰρ προσήκει, ποτὲ
μὲν ἀποψύχασθαι παρακλίνοντα πρὸς τὸ φαῦλον·
ποτὲ δὲ πάλιν ἀναζωπυρεῖσθαι τὸν νοῦν, ἀλλὰ μονό-
τροπον εἶναι τινα, καὶ αἰετῶ πνεύματι ζέοντα, κα-
θάπερ φησὶν ὁ Παῦλος. Εἴη δ' ἂν ἡμῖν καὶ δι' ἐτέρων
ὑποδειγμάτων τοῦτο καταφανέστερον, εἰ τὴν ἀκριβῆ
τοῦ νόμου περιεργαζοίμεθα βούλησιν. Λέγει γὰρ πάλ-
ιν ὁ αὐτὸς ἐφεξῆς πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσῆα θεός·
« Καὶ ταῦτά ἐστιν ἃ ποιήσεις, ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου.
Ἄμνους ἑνιαυσίους δύο τὴν ἡμέραν ἐπὶ τὸ θυσιαστή-
ριον ἐνδελχῶς, κάρπωμα ἐνδελχισμού. Τὸν ἄμνον
τὸν ἕνα ποιήσεις τὸ πρωῆ, καὶ τὸν ἄμνον τὸν δεύτε-
ρον ποιήσεις τὸ δειλινόν, καὶ δέκατον σιμιδάλεως
κεφυραμένης ἐν ἑλαίῳ κεκομμένῳ τῷ τετάρτῳ

A omnium existimatione judicabitur; quidni deceat
omnem animi alacritatem retinentes; divinas præ-
ceptiones retinere mordicus, ac perenne veluti
sacrificium Deo vitam omni labe carentem offerre?
Audi vero rursus quid his de rebus nobis lex divina
præcipiat: « Et locutus est Dominus Mosi dicens:
Præcipe Aaron et filiis ejus: Hæc est lex holocausti.
Hoc holocaustum in altari totam noctem usque
mane: et ignis altaris cremabitur in ipso, non ex-
stinguetur⁹⁸. » Sed quomam modo, dilecti, cum par-
vus sim et infirmus, quæ hac præceptione signifi-
cantur explicare pro dignitate possim? Quæve nobis
oratio probe atque explore vim sententiarum ape-
riat? Quoniam vero scriptum est: **23** « Aperi os
tuum, et implebo illud⁹⁹, » age rursus gratiæ nos-
tri Salvatoris fidentes, horum quoque interpre-
tationem investigemus.

5. Trahit omnes ad pietatem salutare hominibus
Dei Verbum, atque ad virtutem excitat quicunque
aures divinis ipsius legibus obsequentes afferunt.
Sed non omnibus in hac re eadem ex æquo cura,
nec eodem omnes studio atque alacritate aguntur.
Nam alii quidem vehementiore conatu feruntur ad
Deum, nec quidquam pietate erga ipsum potius
ducentes, integram velut hostiam suisque absolu-
tam partibus, seipsos Domino in odorem suavitatis
offerunt. His hominibus jure merito holocausti nomen
attribuas, siquidem holocausti vera hæc ratio est,
cum quis se totum penitus offert Deo, se quovis
tempore ab omni prorsus scelere atque improbitate
sejungens. Sed vide quid hac in re lex quæ de holo-
causto est, jubeat: « Hoc holocaustum totam noc-
tem in altari usque ad mane. Et ignis altaris arde-
bit, non exstinguetur⁹⁷. » Quid aliud porro hic ignis
altari impositus omnino demonstrat, quam sanctum
Spiritum in nobis perpetuo habendum? Quod nobis
Salvator quoque indicavit, dum ait: « Ignem veni
mittere in terram⁹⁸. » Quicunque igitur ex holo-
causti lege totum sese penitus devovet Deo, ignem
in seipso perennem conservet, sanctæque illius flam-
mæ vis in eo perpetuo vigeat, tota nocte nimirum,
ait Scriptura, quod de ea quam hic traducimus vita
intelligendum est. Neque enim decet nunc quidem
frigescere animum ad flagitia declinantem, mox
D novas rursus flammæ concipere, sed eundem semper
tenorem servare, et quemadmodum Paulus ait,
spiritu assidue fervere oportet⁹⁹. Fiet autem hoc
nobis aliis exemplis adhuc apertius, si reconditam
legis sententiam diligentius investigemus. Ita nam-
que deinceps rursus interpretem sacrorum Mosen
Deus alloquitur: « Et hæc erunt quæ facies super
altare. Agnos anniculos immaculatos duos quotidie,
oblationem assiduitatis. Agnum unum facies mane,
et agnum secundum vespere facies, et decimam par-
tem similæ conspersæ oleo tuso mensuram habente

⁹⁸ Levit. vi, 8-10. ⁹⁹ Psal. lxxx, 11. ⁹⁷ Levit. vi, 9. ⁹⁸ Luc. xii, 49. ⁹⁹ Rom. xii, 11.

Variae lectiones.

^a ἄλλως, οὐδὲν τῆς εὐσεβείας ἠγούμενοι προτιμότερον.

quartam partem hin, et libationem quartam partem hin vini agno uni ¹.) Quippe ex his quoque nobis certo licet cognoscere, nullum esse tempus prætermittendum quo non meritis honoribus veneremur Deum, **24** eique honorum operum fragrantiam veluti iuge quoddam sacrificium deferamus. Cum enim alterum prima luce, alterum vespere agnum immolari jubeat, tempus universum videtur notare, ac sub extremis media complecti. Vino vero et oleo similam conspergi, nec plenam ipsi mensuram, sed quartam heminæ partem infundi jubet, ihud ænigmatica innuens, futurum ut qui jugi veneratione Deum colunt, vel potius seipsos instar victimæ legislatori longe jucundissimæ offerunt, misericordia lætitiæque perfundantur; sed in hac quidem certe vita modicum quid muneris reportaturos (quarta nempe heminæ pars jubetur inspergi), verum futuro in sæculo gratiæ bonis uberrimè cumulandos; quo quidem tempore, ut ait propheta, lætitia sempiterna saper capita ipsorum, et fugit dolor, tristitia et gemitus ².) Cum igitur perspicue lex omnino vetet ne ad deteriora declinare animum, atque ad flagitia delabi sinamus, quod nobis supplicii genus merito recusare liceat, si tam honestam præclaramque adeo disciplinam neglexérimus? Quod si tibi naturæ humanæ imbecillitatem cogitanti difficilis esse aliquo modo ejusmodi perpetua vitæ contentio videatur (dices enim fortasse minime posse te, incudis instar, duris ac non intermissis laboribus perpetuo sufficere), tum usque adeo perfectæ vivendi rationis fastigium inaccessum esse contendas, excusationem hanc refellit ipsamet lex, remissiolem vitæ modum indicans, imperfectiorem quidem eo quem memoravimus, cæterum qui inter alios longe superet et excellat. Qualis porro ille sit, age rursus adducta ex divinis Litteris similitudine ut explorete intelligas operam dabo. Nam quo tempore filiis Israel in igne, et caligine, ac procella apparuit Deus, atque illis rerum agendarum modum lege lata descripsit, cum necessarium putaret sapientissimus Moses, etiam per aliquam rei gestæ evidentiam vitæ formam legislatori placitam indicare, pro habitu illorum et captu, nondum perfectioribus admittendis idoneo, tale quidpiam exsequitur: « Surgens, inquit, Moses mane, ædificavit altare sub monte, et duodecim lapides, in duodecim tribus Israel; et misit juvenes filiorum Israel, **25** et obtulerunt holocausta, et sacrificaverunt victimam salutarem Deo vitulos. Accipiens autem Moses dimidium sanguinis, effudit in craterem, dimidium autem super altari ³.) Sed videamus iterum eorum quæ scripta sunt singula diligenter explicantes, quidnam hinc nos utilitatis capere possimus.

Α τοῦ ἴν, καὶ σπονδὴν τὸ τέταρτον τοῦ ἴν ὄνου τῶ ἀμῶν τῶ ἐνί. ὁ ἄλλ' ἐστὶ καὶ διὰ τούτων ἡμᾶς εἰδέναι σαφῶς, ὅτι καιρὸν οὐδένα προσέχει παρατρέχειν ἔξω, ὅτε μὴ καθηκόντως ἐν αὐτῷ τιμᾶται θεός, τὴν ἐξ ἔργων ἀγαθῶν εὐδοκίαν, ὡσπερ τινὰ θυσίαν διηνεκῆ παρ' ἡμῶν προσδεχόμενος. Τὸ γὰρ ἀρχομένης μὲν τῆς ἡμέρας τὸν ἕνα σφάζεσθαι κελεύειν ἀμῶν, ἐπὶ τέλει δὲ ταύτης τὸν δεύτερον, τὸν πάντα σημαίνειν εἶκοι χρόνον, διὰ τῶν ἄκρων τὰ μέσα περιλαμβάνων. Ὄνῳ δὲ καὶ ἐλαίῳ τὴν σεμίδαλιν ἀναφύρεσθαι βούλεται, οὐχ ὀλόκληρον αὐτῇ τὸ μέτρον ἐπιχεισθαι κελεύων, ἀλλὰ τὸ τέταρτον τοῦ ἴν δι' αἰνίγματος ἐκεῖνο διδάσκων, ὅτι περὶ τῆς διηνεκῆ τῷ θεῷ προσάγοντες τὴν τιμὴν, μᾶλλον δὲ καθάπερ τι θύμα τῷ νομοθέτῃ προσάγομενοι θυμηρέστερον, ἐληθέντες εὐφρανθήσονται, ἐν μὲν τῷ παρόντι βίῳ μικρὸν τι τοῦ δώρου κομισάμενοι μέρος (τὸ γὰρ τέταρτον τοῦ ἴν ἐπιχεισθαι κελεύει), ἐπὶ δὲ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, πληρεστάτης αὐτοῖς ἀποδοθησομένης τῆς χάριτος. ὅτε, καθά φησιν ὁ προφήτης, « Εὐφροσύνη αἰῶνος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν καὶ ἀπείδρα ἡ δούνη, καὶ ἡ στεναγμός. » Διαβρήθην τοῖνυν τοῦ νόμου κελεύοντος ἡ, μηδαμῶ ταῖς ἐπὶ τὸ χεῖρον παρατροπαῖς ἀποκλίνεσθαι συγχωρεῖν εἰς ἀμαρτίαν τὸν νοῦν, πῶς οὐ πάσης ἐσόμεθα τιμωρίας ὑπεύθυνοι, τῶν οὕτω καλῶς δεδωγμένων ὀλιγωρήσαντες; Εἰ δὲ σοὶ τῆς ἀνθρώπου φύσεως περισκεπτομένην τὴν ἀσθένειαν, δυσχερῆς εἶναι πως καταφαίνεται τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς ὁ τόνος (μὴ γὰρ δύνασθαι διαπαντός, ἴσως ἔρεις, ἀκμονος δίκην σκληρῶς καὶ ἀμειλίχως διαχεισθαι περὶ τοὺς πόνοους), καὶ τῆς οὕτως ἀκριβοῦς πολιτείας δυσέφικτον εἶναι λέγεις τὸ τέλος, λύσει σοὶ τὴν ἀφορμὴν ὁ νόμος ὑποβεβηκότα βίου τρόπον ἀναδεικνύς, τοῦ μὲν εἰρημένου καταδεέστερον, πολὺ δὲ τοὺς ἄλλους ἀναβεβηκότα, καὶ ἐξαλλόμενον. Ποῖον δὲ τούτων φημι, πάλιν ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς παραλαβὼν, τὴν εἰκόνα σαφῆ σοὶ ποιῆσαι πειράσομαι. Ὅτε γὰρ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ἐν πυρὶ τε καὶ γνόφῳ, καὶ θυέλλῃ θεὸς ἐπεφαίνετο, καὶ τοὺς περὶ τῶν πρακτέων ὤριζε νόμους ⁴, ἀναγκαῖον εἶναι νομίσας ὁ πάνσοφος Μωσῆς, καὶ διὰ πράγματος ἐναργοῦς ἐπιδειξάς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τῆς ἀρεσκούσης τῷ νομοθέτῃ πολιτείας τὸν τύπον, ὅσον πρὸς τὴν ἐκείνων ἔξιν καὶ διάνοιαν, οὕτω δυναμένην παραδέχεσθαι τὰ τελειότερα, τοιοῦτόν τι διαπράττεται: « Ὁρθρίσας γὰρ, φησὶ, τὸ πρωτὶ, ὠκοδόμησε θυσιαστήριον ὑπὸ τὸ βρος, καὶ δώδεκα λίθους εἰς τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἐξαπέστειλε τοὺς νεανίσκους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀνήνεγκαν ὀλοκαυτώματα, καὶ ἔθυσαν θυσίαν σωτηρίου τῷ θεῷ μοσχάρια. Λαβὼν δὲ Μωσῆς τὸ ἡμῖσι τοῦ αἵματος, ἐνέχεεν εἰς τὸν κρατῆρα, τὸ δὲ ἡμῖσι τοῦ αἵματος προσέχεε πρὸς τὸ θυσιαστήριον. » Ἄλλ' εἰδῶμεν πάλιν ἕκαστα τῶν γεγραμμένων διαπτύσσοντες ἀκριδῶς, ὅπως ἡμῖν ὠφελείας ἐκ τούτου ἀναφαίνεται τρόπος.

¹ Exod. xxix, 38-40. ² Isa. xxxv, 10. ³ Exod. xxiv, 4-6.

Variae lectiones.

⁴ ἄλλ. ἡ. * ἄλλ. ἀπείδρα. † Πυλὸν ὄβου καὶ δούνη, καὶ στεν. † ἄλλ. λέγοντος. * ἄλλ. νόμος.

ζ'. Ὁρθρίζει μὲν οὖν ὁ Μωσῆς, καὶ ἀνάστησι τὸ θυσιαστήριον, διὰ τοῦτου διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι προσήκει πρότερον ὡσπερ ἐξ ὕπνου διεγερθῆναι, καὶ πρὸς νῆψιν ἀναστῆναι τὸν ἄνθρωπον, τὴν μὲν ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἀχλὺν, ὡσπερ τινα νύκτα σκοτεινὴν παρελάσαντα, τρέχοντα δὲ ἤδη πρὸς τὸ τῆς γνώσεως φῶς· ἴν' οὕτως πρὸς τὸ δύνασθαι λοιπὸν ἱεουργεῖν τῷ Θεῷ καλὸν αὐτῷ ἢ θυσιαστήριον τὴν οἰκίαν ἀναστήσῃ διάνοιαν. Τοῦτο γὰρ οἶμαι καὶ τὸν προφήτην Ἡσαίαν εἰπεῖν· « Ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμά μου πρὸς σέ, ὁ Θεός, δίδοι φῶς τὰ προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς. » Τὸ μὲν οὖν ὀρθρῆσαι Μωσέα τοιοῦτόν τι σημαίνει. Ἄλλ' ἵνα τῆς τοῦ νοήματος ἀκολουθίας ἐχώμεθα, ἐπ' οὗ αὐτὴν ἤδη βαδιούμεθα τοῦ ζητουμένου τὴν τάξιν. Ἰσῆσι τὸ θυσιαστήριον οὐκ ἐπὶ τὸ βρος, ἀλλ' ὑπὸ τὸ βρος, ὅπερ δεικνύει τὴν ἐπιταπεινὴν τῆς τελειότητος ἀπολειπομένην διάνοιαν, οὕτω δυναμένην ὡσπερ εἰς βρος ἀναβαίνειν εἰς τὴν ἀκρότητα τῶν τελείων παραγγελμάτων, ἀλλ' ἔγγυς μὲν εἶναι τούτων, ὑποβεβηκέναι δὲ ὅμως, οὐκ ἐπὶ τὸ βρος, ἀλλ' ὑπὸ τὸ βρος προσιόντας Θεῷ. Εἶτα περὶ τὸ θυσιαστήριον δώδεκα λίθους κεῖσθαι δεῖν ὑπελάμβανεν, εἰς τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ· ἵνα καὶ διὰ τοῦτου μάθωμεν ὅτι περ ἅει τῷ Θεῷ προσεδρεύειν ὀφειλομένον, οὐδαμοῦ πρὸς τὴν ἄσπυτον ἀμαρτίαν ἐκπίπτοντες. Ὅπερ ἡμῖν σαφέστερον διαγγέλλων ὁ Ψαλμῶδης, ἔλεγε· « Καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου, Κύριε. » Μετὰ δὲ τοῦτο πάλιν· « Ἐξαπέστειλε, φησί, τοὺς νεανίσκους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀνήνεγκαν ὀλοκαυτώματα, καὶ ἔθυσαν σωτηρίου θυσίαν τῷ Θεῷ μοσχάρια. Ἀργότερας μὲν οὖν, ἢ καὶ ἄλλως ἀσθενοῦς διανοίας οὐκ ἔργον εἶναι φησομεν τὸ δύνασθαι θυσίας ἀναφέρειν Θεῷ, ἀλλὰ νεανικοῦ καὶ γενναίου φρονήματος. Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν νεανίσκους εἶναι τοὺς ἀπεσταλμένους φησί, ἀναφέρουσι δὲ ὅμως θυσίαν σωτηρίου μοσχάρια. Ἄλλ' ἔστι καὶ διὰ τοῦτου πάλιν ἰδεῖν, ὡσπερ ἐκ τύπου καὶ σχήματος εἰς τρόπων διαφορὰς μετασκευαζομένου τοῦ πράγματος, ἐπαινετὴν μὲν τῶν προσαγόντων τὴν προαίρεσιν, ἀσθενεστέραν δὲ ὅμως, καὶ τοῦ μελζονος καὶ τελειότερον καταβεεστέραν. Οὐ γὰρ μόσχος, ἀλλὰ μοσχάριόν ἐστι τὸ προσαγόμενον, καὶ μεγέθει καὶ ἰσχύϊ τοῦ τελείου μόσχου λειπόμενον. Λαβὼν δὲ τὸ αἷμα, τὸ μὲν ἡμισυ προσέχεεν εἰς κρατῆρα· τὸ δὲ ἡμισυ, εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ὁρᾶν δὲ λοιπὸν ἐνθάδε μεριζομένην δι' αἰνίγματος τὴν ζωὴν τοῦ λατρεύοντος. Εἰς ψυχῆς μὲν γὰρ τύπον τὸ αἷμα λαμβάνεται, ἧς τὴν ζωὴν ἐν Ἰσῆ μοίρα διαιρεῖται μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, ἵνα μὴ μόνον ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ θυσιαστηρίου μερίδα φυλάττωμεν. Τοιοῦτός τις ἐστὶν ὁ μέσος οὗτος καὶ ἐπιεικέστερος βίος, οὔτε τῷ λαν ἀύστηρῷ δριμετῶν ἔχων τὴν μέθεξιν, οὔτε τῷ πολὺ κεκλεισθαι ἢ πρὸς ἄδειαν ἐκπίπτων εἰς ἀμαρτίαν· ἀλλὰ τῷ μὲν ὑδαρστέρω ἄνω βεβηκῶς ὁ δὲ ἐλλάθειαν, συγκρίνεσθαι δὲ τοῖς τελειότεροις οὐκ ἔχων δὲ τὸ τῆς προθυμίας ἐνδεές. Κρεμαμένης δὲ ὡσπερ

6. Mane igitur consurgit Moses. altareque exiecit; nos proinde docens primum tanquam e somno exsurgere, atque ad vigilantiam excitari hominem oportere; tum peccati caligine instar obscuræ noctis depulsa, festinare illico ad cognitionis lucem, ut hoc pacto egregium altare, in quo Deo deinceps sacrificet, suam ipsemet excitet mentem. Idem namque hoc arbitratur Isaiam quoque prophetam dicere: « De nocte vigilat spiritus meus ad te, Deus, quia lux præcepta tua super terram ». Matutina ergo hæc Mosis consurrectio tale quiddam indicat. Verum ut seriem totius sententiæ teneamus, ad reliqua jam investiganda ordine progrediamur. Constituit altare, non supra montem, sed sub monte: quo designat eorum qui a perfecto absunt humilem adhuc sensum, qui ad perfectorum mandatorum sublimitatem, tanquam ad montem ascendere haud queant; cæterum, cum absint propius, depressi tamen ferantur, non supra montem, sed sub monte Deo appropinquantes. Tum in altaris ambitu duodecim statui lapides jussit, pro numero duodecim tribuum Israel: ut hinc quoque intelligamus, debere nos Deo semper affixos esse, nullatenus ad peccati turpitudinem delabentes. Quod nobis apertius indicans Psaltes dicebat: « Et circumdabo altare tuum, Domine ». Addit porro deinceps: « Misit, inquit, adolescentes filiorum Israel, et attulerunt holocausta, sacrificaveruntque sacrificium salutare Deo vitulos. » Non igitur segnibus aut imbecillæ mentis, sed robustis ac generosis pectoris esse dicemus, sacrificare Deo. Hanc enim ob causam missos adolescentes ait. Vitulos illi nihilominus, sacrificium salutare offerunt. Ex quo illud licet animadvertas, tanquam ex forma et exemplari, quod in moribus est discriminis conjectans, laudabilem hanc esse offerentium voluntatem, imbecilliorum tamen, et quæ a summo perfectoque deficiat. Nec enim juvenis offertur, sed vitulus, qui nec mole nec viribus plenam juveni mensuram æquet. **26** Accipiens autem sanguinem, ejus dimidium fudit in craterem, alterum autem dimidium in altare. Inspicere hic postremo licet, tanquam in ænigmati, partitam ejus qui divino cultui addictus est vitam. Gerit hic nempe sanguis animæ typum, cujus vitam nobiscum ex æquo partitur Deus, ut non nobis tantum vivamus, sed et destinatam altari partem servemus. Talis quædam est media hæc et moderata vivendi ratio, quæ neque austeritate nimia sit acerbata, neque blandimentis delinita voluptatum licentiam nanciscatur peccandi: sed dissolutiore quidem præstantior sit ob religionem et metum, necque rursus vigore quodam et strenuitate destituta conferri cum perfectioribus queat; permisto autem quodammodo ex utrisque habitu, earumque in unum coalescente natura, honestum quoddam et placidum

¹ Isa. xxvi, 9. ² Psal. xxv, 6.

Varia lectiones.

¹ ἄλλ. αὐτόν. ² ἄλλ. ἠχώμεθα. ³ ἄλλ. κεκλεισθαι, ἢ κεκλισθαι. ⁴ ἄλλ. τὸν μὲν ὑδαρστέρον ἀναβεβ.

vite genus emergit. Nempe propter mutuam utriusque inter se habitudinem, quod in singulis molestum est tollitur : ac severioris quidem disciplinæ contentio in securitatis æquabilitatem delata fit lenior ; quod vero securitatis exuberat, animi vi et acrimonia, quasi falce amputatum, rectam, nec ulli obnoxiã reprehensioni vivendi formam constituit.

7. Præclarum igitur est, o dilecti, æmulari meliora, et quo quidque ad virtutem utilius fuerit, eo plus in eo delectationis reponere. Verum, ut Paulus ait : « Unusquisque vestrum proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius autem sic ». Pro ea namque qua præditus est bonitate nostrum omnium procreator, imbecillioribus quoque salutis occasiones largitur, majorem quidem illi laudem impartiens, qui in perfectioribus excellere studuerit, sed eum quoque tamen, cui non tantum inest virtutis, expertem esse benignitatis haud sinit. Nam quemadmodum similis non est faciei facies, ut ait Salomon¹, ita neque humanæ mentes. Una siquidem cum sit natura corporis, atque ex iisdem perfecta membris, peculiaris tamen in unoquoque figuræ diversitas discrimen constituit. Idem in animis quoque fieri videas, ut cum eadem agendi facultates in omnibus sint æquales, habituum proprietatibus diversos inter se ac dissimiles animadvertas. Sententiam hujusmodi quampiam ex evangelica quoque parabola effici arbitror : « Exiit, inquit, **27** qui seminat, seminare semen suum, et dum seminaret, quædam quidem in vias atque petrosa, quædam in spinas, alia autem in terram bonam ceciderunt : feceruntque fructum, hoc quidem centesimum, illud vero sexagesimum, aliud denique tricesimum². » Vides quomodo terram universam bonam esse asserit, verum ex fructuum diversitate discrimen apparet. Nam centesimus quidem numerus, eos qui in virtute perfecti sunt, quique ad summum pietatis fastigium pervenerunt, designat. Sexagesimus vero, eos qui modico quidem post hos subsistere intervallo, cæterum et ipsi progressionibus in virtute non exiguis proficere. Trigesimus demum, inferiores adhuc, non tamen extra optinam positos terram, nec qui omnino destituantur fructibus ; quamvis et perfecto, et ab eo qui perfecto proximus est, inferiores sint, sintque proinde veluti in tertio ordine eorum qui virtuti militant, constituti. « Multæ enim mansiones apud Patrem³, » quemadmodum Salvator ait, quæ meritum honoris modum unicuique definiunt. Hoc idem illa quoque inter servos talentorum partitio indicat. « Nam uni quidem, inquit, quinque dedit, alii duo, alii vero unum⁴. » Et quidem posita in omnibus ejusdem æqualitate naturæ, quæque, quod ad ipsius rationem

Α εἰς ἄμφοιν τῆς ἕξεως καὶ τῆς ἐν τοῖς εἰρημένοις ποσότητος συνούσης ἰ εἰς ἓν, αἰμνός τις καὶ προσηγῆς ἀναθεῖκνται· τρόπος ὅτι τῇ πρὸς ἄλληλα σχέσει, τὸ ἐν ἑκάστῳ λυποῦν ἀφανίζεται⁵, καὶ τῆς μὲν ἀκριβείας ὁ τόνος ἐν τῷ τῆς ἀδείας λείψῃ ἢ παρεκλυθησεται· τὸ δὲ τῆς ἀδείας περιτετὸν, οἷά τινι θρεπάνη ταῖς ἀπὸ τοῦ νοῦ δεινότησι περιτεμνόμενον, ὀρθὴν καὶ ἀκατηγόρητον ἐπιβελεῖ τὴν ἀγωγὴν.

Ζ. Καλὸν μὲν οὖν, ἀγαπητοί, ζηλοῦν τὰ βελτίονα, καὶ ὅπερ ἂν ἔχοι τὸ πλεόν εἰς ἀρετὴν, τοῦτω μᾶλλον φαίβεσθαι ἰ. Ἄλλ' ὥσπερ ὁ Παῦλος φησι· ἑ Ἐκαστος ὑμῶν ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ· ὁ μὲν, οὕτως ὁ δὲ, οὕτως. ἰ Ἀγαθὸς γὰρ ὑπάρχων ὁ πάντων ἡμῶν δημιουργός, καὶ τοῖς ἀσθενεστέροις τοῦ σώζεσθαι διδωσιν ἀφορμάς· ἐπαίνοιο μὲν μαιζονος ἀξιών τὸν ἐν τοῖς B τελειτέροις διαπρέπειν σπουδάζοντα· φιλανθρωπίας δὲ ὁμως οὐκ ἀμυρεῖν ἐπιτρέφας καὶ τὸν ἕ τοσοῦτον οὐ μέτεστιν ἀρετῆς. Ὡσπερ γὰρ οὐχ ὁμοια πρόσωπα προσώποις, καθά φησιν ὁ Σολομών, οὕτως οὐδὲ αἱ δάνοιοι τῶν ἀνθρώπων. Μία μὲν γὰρ ἡ τοῦ σώματος φύσις, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἀπηρησιμένη μορίων τὸ δὲ τῶν ἐν ἑκάστῳ χαρακτῆρων διάφορον τὴν ἀλλαγὴν ἰ ἐργάζεται. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας εὐρήσομεν· διὰ μὲν τῶν αὐτῶν ἐνεργειῶν, ἴσην ἐν ἅπασι συγκαίμενην, ταῖς δὲ τῶν ἕξεων ποιότησι μεριζομένην εἰς ἀνομοιότητα. Τοιοῦτόν τινα νοῦν καὶ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς ἀποτίκτεσθαι νομίζω. ἰ Ἐξῆλθε γὰρ, φησιν, ὁ σπείρων τοῦ σπείραι τὸν σπόρον αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ σπείρειν αὐτόν, ἂ μὲν εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ πετρώδη, ἂ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας, ἂ δὲ εἰς τὴν γῆν πῆπτωκα τὴν καλὴν, καὶ ἐποίησε καρπὸν, ὁ μὲν ἐξήκοι² τα ἰ, ὁ δὲ τριάκοντα. ἰ Ὅρῳ τῶς τὴν μὲν γῆν ἔφησε πᾶσαν εἶναι καλὴν, περὶ δὲ τὴν τῶν καρπῶν διαφορὰν τὸ ἀνώμαλον φαίνεται. Ὁ μὲν οὖν ἑκατὸν ἀριθμὸς, τοὺς ἐν ἀρετῇ τελείους παραδηλοῖ, καὶ τοὺς εἰς ἀροτάτην ἀναθεσθκότας εὐσέθειαν· ὁ δὲ ἐξήκοντα, τοὺς ὄλιγον μὲν τι τῶν εἰρημέμων ὑποθεσθκότας, εἰσω δὲ που καὶ αὐτοὺς ἀρετῆς ὑπάρχοντας οὐ μικρῶς ὁ δὲ τριάκοντα, τοὺς ἔτι μὲν καταδεεστέρους, οὐ μὲν ἕξω τῆς καλλίστης ὑπάρχοντας γῆς, οὐδὲ τοῦ διδόναι καρπὸν ἐστερημένους, κὰν τοῦ τελείου καὶ τοῦ μικρὸν ὑποθεσθκότος ἰ ἀπολιμπάνωνται, ὥσπερ δὲ ἐν τριτῇ τάξει τῶν ἐν ἀρετῇ κείμενοι. ἰ Πολλοὶ γὰρ μοναὶ παρὰ τῷ Πατρὶ, ἰ καθά φησιν ὁ Σωτῆρ, τὸ ἑκάστω χρεωστούμενον τῆς τιμῆς μέτρον ὀρίζουσαι. D Οὕτω καὶ ἡ τῶν τάλάντων διανομὴ τοῖς οἰκέταις ἐγένετο. ἰ Ἡ μὲν γὰρ, φησιν, ἔδωκε πέντε· ἕ δὲ, δύο· ἕ δὲ ἓν. ἰ Καίτοι τῆς φύσεως ἐν ἴσῳ πᾶσι κειμένης, καὶ ὅσον εἰς τὸν οἰκεῖον λόγον ἐπιτηδελως ἔχουσης, καὶ πρὸς τὸ τέλειον, οὐδεμίαν εἶδει διαφορὰν ἐν τοῦτοις ὀρίζεσθαι, ἀλλὰ πᾶσιν ἐξ Ἰσου τὰ πέντε τάλαντα διανεμέσθαι. Νυνὶ δὲ τῆς ὁμοσεως τὸ ἀνώμαλον ἀνομοιότητά τινα τῶν ἕξεων εἰσφέρει, οὐκ ἐν ἴσῳ μέτρῳ παραδεχομένων τὴν εὐσέθειαν. Ἄλλ' ὁ γε τὰ πέντε τάλ-

¹ I Cor. vii, 7. ² Sap. xv, 16. ³ Matth. xiii, 3-8. ⁴ Joan. xiv, 2. ⁵ Matth. xxv, 15.

Variae lectiones.

¹ ἁ.λ.λ. συνούσης καὶ προσηγός. ² ἐμφανίζεται. ³ ἁ.λ.λ. λέγων. ⁴ ἐφῆδ:σθαι. ⁵ ἁ.λ.λ. ἐξαλλαγῆν. ⁶ ἑκατὸν, ὁ δὲ. ⁷ ὑποθεσθκότος.

λαντα λαθῶν, ἤκουσε μὲν· Ἐὺ, δοῦλε αγαθὲ καὶ πιστῆ, ἐπὶ ἄλλα τῆς πιστέως, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω, εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. » Ὁ δὲ τῶν δυοῖν ταλάντων τὴν ἑπακαρτίαν εἰσποιήσάμενος, τῶν ἰσῶν ἑκαίνων μεταλαγχάνει, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς τετιμηται ψήφου. Ἄλλ' οὐκ ἄδικος ἐν τούτοις ὁρᾶται Θεὸς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀγαθὸς καὶ φιλότιμος. Οὐ γὰρ ἐλαττώσει τοὺς ἀμεινοῦσι τὰς τιμὰς ἢ περὶ τὸν ὑποβεβηκότα χρηστότης, εἰδὲ τι τῶν ἑκαίνους χρεωστουμένων ὑπερλαθῶν [Ἰσ. ὑπερλαθῶν] προστιθῆσι τοὺς ἐλάττωσιν· ἀλλ' ὁ μὲν τῷ οὐκαὶ πᾶν τὸ χρέος ἀναλογουῦν ἀπολήφεται χαίρων, τοῦ δὲ μισθοῦ τὸ λειπόμενον ἢ χάρις ἀναπληροῖ. Εἰ δὲ τις ἔχη τὴν γνώμην τοῦ διαφρονεῖσθαι ταῖς ἐτέρων εὐπραγίαις οὐκ ἐλευθέραν, τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας κατηγορῶν οὐκ αἰσθάνεται. Οὐ γὰρ δὴ που, φησὶ, τοὺς ἀμεινοῦσιν ἐν ἰσῶ μέτρῳ τετάξεται τῆς ἑκαίνων ἀρετῆς ὁ λειπόμενος, εἰ δίκαιον ἐπ' αὐτοὺς ἐνεχθεῖν τὸ κρίμα, καὶ τῶν ἑκάστῳ βεβωμμένων ἰσορρόπως, ὥσπερ ὀλκας, τὸ τῆς χάριτος μέτρον ἀντισταθμίζεται. Ἄλλ' ἀκούετω λέγοντος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ· Ἐταίρε, οὐκ ἄδικῶ σε. Οὐχὶ θηναρίου συντροφιστά σοι; Ἄρον τὸ σὸν, καὶ ὕπαγε. Θέλω δὲ τούτῳ τῶν ἑκάστῳ δοῦναι ὥσπερ καὶ σοι. » Ἐγείρετω τὸν νῦν τὴν ἑκάστῳ προαίρεσιν ὁ Παῦλος εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, καὶ τὸν ἀδρανῆ τῆς διανοίας ἔκνον ἀποτεμνέτω βοῶν· Ἐγείρε, ὁ καθυπόδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοὶ ὁ Χριστός. » Εἰ γὰρ καὶ κατεκοιμήθης ὡς ἄνθρωπος, καθάπερ ἀκρατόν τινα τὴν ἀμαρτίαν ἐμφορησάμενος, καὶ πρὸς μέθην ἐνεχθεὶς σκοτεινῶν ἐκθυμημάτων, ἀλλ' ἦδη σοι καιρὸς ἀναστῆναι πρὸς σωτηρίαν, καὶ πρὸς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἀνατείνειν τὸν ὀφθαλμόν. Ὑποδέξεται σε φιλόανθρωπος ὢν ὁ Δεσπότης· ἐλεήσει καὶ δραπετεύσονται, οὐκ ἀποστρέφεται δακρύοντα, καθαρὸν ἀποδείξει μεταγινώσκοντα, καὶ μεταστήσει πάλιν εἰς εὐσέβειαν. Ἔσται δὲ ἡμῖν καὶ νῦν ἐξ ὑποδειγμάτων ὁ περὶ τούτου λόγος. Τὸ γὰρ ἐν τοῖς τοιοῦτοις νοήμασιν ἀδολοχεῖν, καλὸν τι τὸ χρήσιμον ἀπεργάζεται.

ἀτque oculum ad justitiæ solém intendas. Excipiet te quip e qui benignus est Dominus, misera hitur licet fugitivum, non aversabitur lugentem, emaculatum reddet si errasse pœniteat, teque in pietatis possessione denuo collocabit. Qua de re rursus nobis ab exemplis oratio ducetur : verbosior siquidem in hanc sententiam disputatio, haud mediocrem utilitatem affert.

ἦ. Ὅτε τοίνυν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας ἀπαλλάξαι τὸ γένος τὸ ἐξ Ἰσραὴλ ὁ Θεὸς ἐβούλετο, τότε τὸν ἱεροφάντην Μωσῆα τρέχειν ἐκέλευσε πρὸς αὐτοὺς, τὴν φιλόανθρωπον τοῦ Δεσπότητος διερμηνεύοντα βούλησιν. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν τῶν ἀκρωμένων εὐπειθειαν ἐχρῆν ἀκολουθῆσαι καὶ τὴν διὰ τῶν σημείων ἐπίδειξιν, λέγει πρὸς αὐτόν· Ἐ τί τὸ ἐν τῇ χειρὶ σου; Ὁ δὲ εἶπε· Ῥάβδος. Καὶ εἶπε· Πίψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ ἐγένετο ὄφις· καὶ ἔφυγε Μωσῆς ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς κέρκου. Καὶ ἐγένετο ῥάβδος ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Ἄλλ', ὡς οἶμαι, διὰ τούτων ὁ μακάριος Μωσῆς ἐπαιδεύετο, ὅτι περὶ οἱ τὴν Αἰγυπτίαν νοήσαντες πλάνην, οἱ πολὺ πρὸς ἀμαρτίαν ἐκβεβηκότες, διὰ τῆς περὶ τὸ θεῖον τιμῆς,

A attinet, suis partibus perfecta est, nullum in his discrimen ad perfectum constitui, sed quinque talenta singulis ex æquo distribui oportuerat. Nunc vero concessi muneris inæqualitas, habituum qui non eandem pietatis mensuram admittant, dissimilitudinem quamdam significat. At qui talenta quinque acceperat, audivit ille quidem : « Euge, servus bone et fidelis, super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui ¹¹. » Verum et qui duo talenta lucratus fuerat, iisdem laudibus ornatus eodemque suffragio cohonestatus est. Nec se tamen hic injustum Deus, sed benignum potius liberalemque demonstrat. Neque enim sua præmia melioribus minuet, quæ in inferiorem liberalitas confertur, nec eorum quidpiam quæ illis debentur subducens, tenuioribus attribuit; verum hic quidem quod debetur pro ratione suscepti ab ipso laboris gaudens accipiet, quod vero mercedis deest gratia compensat. Quod si quis animo haud ingenuo prosperis aliorum successibus invidcat, **28** Dei a se benignitatem accusari non animadvertit. At enim non est, dicit aliquis, ullo modo æquali cum melioribus loco habendus qui virtute illis inferior est, si quidem juste de utroque iudicetur, ac uniuscujusque actionibus, sua proportione, tanquam ponderibus, gratiæ modus respondeat. Sed audiat is Christum Salvatorem nostrum dicentem : « Amice, non facio tibi injuriam. Nonne ex denario convenisti mecum? Tolle quod tuum est, et vade. Volo autem huic ultimo dare sicut et tibi ¹². » Erigat igitur uniuscujusque mentem Paulus ad omne opus bonum, languentemque animi cunctationem discutiat clamans : « Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus ¹³. » Nam etsi humano more in somnum delapsus, qui te peccatis, veluti hausto mero large ingurgitaveris, et cogitationum obscura nocte velut ebrietate correptus es, tempus tamen jam adest quo expurgare ad salutem, atque oculum ad justitiæ solém intendas. Excipiet te quip e qui benignus est Dominus, misera hitur licet fugitivum, non aversabitur lugentem, emaculatum reddet si errasse pœniteat, teque in pietatis possessione denuo collocabit. Qua de re rursus nobis ab exemplis oratio ducetur : verbosior siquidem in hanc sententiam disputatio, haud mediocrem utilitatem affert.

8. Quo igitur tempore Deus ex Ægyptiaca servitute vindicare Israeliticum genus decreverat, tunc vatem sacrum Mosen, qui benignam Domini voluntatem indicaret, ad eos prope destinavit. Cæterum cum orationi fidem miraculorum exhibitione conciliari oporteret, his illum affatus est verbis : « Quid est in manu tua? Ille vero respondit : Virga. Et dixit : Projice ipsam in terram. Et conversa est in serpentem, et fugit Moses a facie ipsius. Et dixit Dominus ad Mosen : Extende manum tuam, et sume caudam. Et facta est virga in manu ipsius ¹⁴. » Verum, ut arbitror, per hæc beatus Moses edocebatur futurum ut qui Ægypti erroribus abducti sunt, longæque ac multum in peccata digressi, per eam quæ Numini debetur venerationem ad pie-

¹¹ Matth. xxv, 21. ¹² Matth. xx, 13, 14. ¹³ Ephes. v, 14. ¹⁴ Exod. iv, 2-4.

tatem denno traducantur. Ille siquidem, instar virgæ cujusdam, e tellure pullulavit, sed ubi ad corporeas affectiones declinans, e manu quodammodo legum conditoris exciderit, tunc morum facilitate et mansuetudine abjecta, **29** serpens venenatus existit, ad peccatum acerbus, vehemens ad iracundiam. Rursam vero ab auctore legum assumptus, iterum pulcher erit, ejus forma et figura ad optimi habitus archetypam commutata. Mosi siquidem legum auctoris personam accommodabimus. Cæterum quicumque ob segnitiam ad ea quæ minime decet delapsus est, excitari et immutari rursam a Deo, unicuique, ex iis quæ diximus, ut pato, perspicuum fuerit. Neque vero minus prophetarum quoque voces id testabuntur, quæ passim ut ad Deum convertantur, peccantes admonent. Nullum etenim tempus, pro ea qua homines prosequitur benevolentia Dominus noster prætermisit, quo non omnes ad salutem vocaret. Audire licet igitur increpantem duritiam intractabilitatemque peccantium, obfirmatamque (in malo) consuetudinem accusantem. Dicebat enim aliquando: « Non me ergo timebitis, ait Dominus, aut a facie mea non cavebitis? qui posui terminum mari, mandatam æternam, et non superabit illum? Populo vero huic, factum est cor inobediens et exasperans. Declinaverunt, et abierunt, et non dixerunt cordi ipsorum: Timebimus Dominum Deum nostrum ¹⁶. » Aliquando vero eos qui impudentius fugiebant, asperius objurgans, dicebat: « Numquid potest Æthiops mutare pellem suam, et pardus varietatem suam? et vos poteritis bene facere, qui didicistis mala ¹⁷? » Eousque siquidem generi humano dominabatur omnis peccati parens, ut essent plane pauci Dei cultores, quique legum conditoris memoriam retinendam esse persuasum haberent. Verum hæc ut demonstramus, non erit nobis vehementiori contentione opus, cum aperte Psaltes vociferetur: « Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum ¹⁸. » Ita namque peccato in omnes tyrannidem exercente, ac instar caliginis cujusdam per omnem terram diffuso, Dei Verbum ut ad nos descenderet, ac salutari lumine omnium mentibus illucesceret, sancti precabantur. Clamant itaque illi dicentes: « Emitte lucem tuam, et veritatem tuam ¹⁹. » Emissa est igitur ad nos vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum ²⁰, hoc est, Dei Verbum, Deus ipse, nostrique in se suscepta similitudine, sanctæ Virginis partu editus, generi humano salutem **30** attulit, antiqua naturæ incorruptibilitate revocata, quemadmodum Paulus asserit: « Novam nobis renovans viam, conjunxit cum cælestibus terrena, medium parietem maceræ dissolvens, et inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis evacuans ²¹. » Ex

εις εὐσέβειαν μεταποιηθήσονται. Ἐδλάσθησεν μὲν γὰρ οὐκ ἄνευ βλάβης ἀπὸ γῆς· ἀλλ' ὅτε πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς ἀποκλίνας πάθη τρέπον τινὰ τῆς τοῦ νομοθέτου χειρὸς ἀποκίπτει, τότε τὸν πρῶτον καὶ ἡμέρον τρέπον ἀποβαλὼν, ἄνωθεν ἰσθμὸς εὐρίσκειται, κίχρη εἰς ἀμαρτίαν, δεινὸς εἰς ὀργήν. Ἐκναλαβόντος δὲ αὐτοῦ τοῦ νομοθέτου κάλιν, ἔσται καλὸς εἰς τὸ ἀρχέτυπον τῆς ἀρίστης ἕξεως σχῆμα μεταμορφούμενος. Τὸ γὰρ τοῦ νομοθέτου πρόσωπον Μωσῆ περιθήσομεν. Ὅτι τοίνυν τὸν ἐκ βεβηλίας ἐφ' ἧ μὴ προσήκειν ὀλισθήσαντα διανίστησι κάλιν καὶ μεταβάλλει θεός, εἴη μὲν ἂν ἐκ τῶν εἰρημέτων, ὥστε πιστεύω, παντὶ τῷ καταφανέ. Οὐδὲν δὲ ἦν καὶ τῶν προφητῶν ἐπιμαρτυρήσουσιν αἱ φωναί, ἅνω καὶ κάτω τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐπιστρέφειν πρὸς Θεὸν συμβουλευούσαι. Οὐδένα γὰρ ὁ φιλόθεος ἡμῶν Δεσπότης παραλείπει καιρὸν, ὅτε ἢ μὴ πάντας ἐκάλει πρὸς σωτηρίαν. Ἔστι γοῦν ἀκοῦσαι καταπληττομένου τὸ σκληρὸν καὶ δυσήνιον, καὶ τὴν ἀμετάθετον τῶν ἀμαρτανόντων ἕξιν αἰτιωμένου. Ποτὲ μὲν γὰρ εἶπε· « Μὴ ἐμὲ οὐ φοβήθησθε, λέγει Κύριος, ἢ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου οὐκ εὐλαβηθήσθε; τὸν τάζοντα ὄριον τῆ θαλάσσης, πρῶταγμα αἰώνιον, καὶ οὐκ ὑπερβήσεται αὐτό; Τῷ δὲ λαῷ τούτῳ ἐγενήθη καρδία ἀνήκοος, καὶ ἀπειθήσ. Ἐξέκλιναν καὶ ἀπήλθοσαν, καὶ οὐκ εἶπαν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν· Φοβηθῶμεν δὴ Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν. » Ποτὲ δὲ δριμύτερον ἐπισκήπτων τοὺς ἀναιδέστερον δραπέτεύουσιν, εἶπε· « Εἰ ἀλλάξεται Αἰθιοπῶν τὸ ἔθνος αὐτοῦ; καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλιμα αὐτῆς; καὶ ὄμιλις δυνήσθε εὐ ποιεῖν, μεμαθηκότες τὰ κακά; » Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἐκράτη· τοῦ γένους ὁ πάσης ἀμαρτίας πατήρ, ὡς ὀλίγους εἶναι παντελῶς τοὺς τιμῶντας Θεὸν, καὶ τοῦ νομοθέτου μεμνησθαι δεῖν ἐγνωκότας. Ἄλλ' οὐκ ἀγῶνος ἡμῖν δεήσει νυνὶ περὶ τὴν τούτων ἀπόδειξιν, διαβρήθην βοῶντος τοῦ Ψαλμοῦ· « Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός. » Οὕτω γὰρ κατὰ πάντων τυραννοῦσης τῆς ἀμαρτίας, καὶ καθάπερ τινὸς ὀμίχλης ἐπὶ πᾶσαν χειμυμένης τὴν γῆν, τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον εἰς ἡμᾶς ἀφικέσθαι παρεκάλουν ἅγιοι, ταῖς ἀπάντων διανοίαις τὸ σωτήριον φῶς ἐπιλάμψοντα. Καὶ γοῦν ἀναβοῶσι λέγοντες· « Ἐξαπέστειλον τὸ φῶς σου, καὶ τὴν ἀληθειάν σου. » Ἐξαπεστάλη τογαροῦν πρὸς ἡμᾶς τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· τοὔτεστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Θεός Λόγος, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἀναλαβὼν· τίχεται μὲν διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου· διασώζει δὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν ἀρχαιότητα τῆς ἀφθαρσίας τὴν φύσιν ἀναγαγὼν, καθάπερ ὁ Παῦλος φησὶ· « Ἐάνην ἡμῖν ἐγκαινίσσας ὁδὸν, συνήψεν τοῖς ἐπουρανίοις τὰ ἐπίγεια, τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, καὶ τὴν ἔχθραν τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας· » ὡς ἐπὶ τούτῳ καταπληττομένους καὶ τοὺς μακαρίους ἀγγέλους εἶπειν· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνην, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. »

¹⁶ Jerem. v, 22-26.

¹⁷ Jerem. xiii, 25.

¹⁸ Psal. xiii, 5.

¹⁹ Psal. cxvii, 3.

²⁰ Joan. i, 9.

²¹ Ephes. ii, 14, 15.

Varie lectiones.

ἢ ἕως. ἢ ἀ.τ. ὅτι. ἢ ἀ.τ. ἐκράτη.

Εὐλοκήσαντος γὰρ εἰς ἡμᾶς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν σταυρὸν ὑπομείναντος, λέλυται Ἡ μὲν τὰ πολὺπλοκα τοῦ θανάτου δεσμά· ἀφῆρηθη δὲ πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου, καθάπερ ὁ προφήτης φησὶ· « Καὶ τὸ πένθος εἰς χαρὰν μεταβέβηται, » ὡς δύνασθαι καὶ ἡμᾶς εὐκαίρως εἰπεῖν· « Ἐστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἔμοι· διεβήξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην. » Ἐπὶ τίσι γὰρ εἶσι συγγνάσωμεν ἄν; ποία πάλιν ἡμῖν ἔσται τοῦ δακρύειν ἢ πρόφασις; μᾶλλον δὲ, πῶς οὐ πᾶσαν ἡμῖν ἀνατελεῖ θυμηδίαν τὰ διὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῖν γενόμενα; « Ὅς οὐ μόνοις ἡμῖν τῆς σωτηρίας ἀνέδειξε τὴν ὁδόν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἐν ἔθου πνεύμασι πορευθεὶς ἐκέρυξεν ἀπειθήσασί ποτε, » καθάπερ ὁ Πέτρος φησὶ. Οὐ γὰρ ἔδει μερικτὴν γενέσθαι τὴν φιλανθρωπίαν, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσαν ἐκτείνεσθαι τὴν φύσιν τῆς δωρεᾶς τὴν ἀπόδειξιν. Διὰ μὲν γὰρ τῶν προφητῶν εὐκαίρως ἐλέγετο· « Μερὶς μία βραχίστα· καὶ μερὶς μία ἐφ' ἣν οὐ βρέξω, ξηρανθήσεται. » Πρέπουσα δὲ τῷ Σωτῆρι ἡ φωνή· « Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. » Κηρύξας τοίνυν καὶ τοῖς ἐν ἔθου πνεύμασι, « καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς· Εἰρηνακῶς ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει· Ἀνακαλύψθητε, » τριήμερον μὲν ἀνίστησι τὸν ἑαυτοῦ ναὸν, καινοτομεῖ δὲ τῇ φύσει καὶ τὴν εἰς οὐρανοῦς ἀνάβασιν, ἀπαρχὴν ὡσπερ τῆς ἀνθρωπότητος ἑαυτοῦ προσάγων τῷ Πατρὶ, τὸν ἀβραβῶνα τῆς χάριτος τοῖς ἐπὶ γῆς δωρησάμενος τὴν τοῦ Πνεύματος μετουσίαν.

quidem ipse templum tribus diebus perfectum excitat, naturæ vero novum in coelos quoque ascensum parat, seipsum, veluti primitias humani generis Patri offerens, et sancti Spiritus communicationem, pignus gratiæ, iis qui in terris degebant, largitus.

θ'. Ἐπὶ τοῖς οὕτω μεγάλοις, ἀγαπητοὶ, ἐορτάζωμεν· μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐλακρινείας καὶ ἀληθείας, μετὰ πάσης εὐχαριστίας τὸν ἑαυτῶν βασιλεῖα γεραίροντες· καὶ τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν μητέρα νηστείαν μετὰ τῆς ἡμῖν πρεπούσης εὐχαριστίας ἡ εὐδοχόμενοι. Καὶ τῆς μὲν εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐχώμεθα, συντονώτερον τὴν φιλοξενίαν διώκοντες, τῷ περὶ πένθητος ἔλεψ διαλάμποντες· μνημονεύοντες τῶν δεσμιῶν, ὡς συνδεδεμένοι· τῶν κακουχουμένων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι, καὶ πᾶσαν ἀπαξιαπῶς τιμῶντες ἀρετήν. Οὕτω γὰρ καὶ τὴν ἀληθεστέραν ἐπιτελέσομεν, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ πέμπτῃς τοῦ Φαμενώθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ δεκάτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ πεντεκαδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἐσπέρα Σαββάτῳ, κατὰ τὸ ἔθος· ἐορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ τῇ ἐκκαδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, κατὰ τὴν τοῦ νόμου διαγόρευσιν, τὰς ἐπὶ τὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ἐπισυνάπτοντες. Οὕτω γὰρ μετὰ τῶν ἁγίων τὴν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσο-

A quo sanctorum e. ceatorum angelorum hanc ob rem stupentium illa vox : « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, in hominibus voluntas bona ²¹. » Cum enim se erga nos benigne affectum Servator noster Christus ostendit, crucemque nostra causa sustinuit, multis implicita nexibus mortis vincula dissoluta sunt, omnesque ab omnium ore sublata lacrymæ, ut Propheta ait : « Luctusque in gaudium commutatus est ²²; » ut illud nos quoque opportune usurpare possimus : « Convertisti laborem meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, et præcinxisti me lætitia ²³. » Nam quæ nobis amplius mœrendi causa superest, aut quæ tandem adhuc nobis lacrymarum occasio relinquetur? Quin potius, an non omni nos, quæ a Servatore consecuti sumus, voluptate perfundent? « Qui non nobis tantum salutis viam monstravit, sed et iis qui apud inferos erant spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, » ut Petrus ait ²⁴. Neque enim uni tantum parti benignitas tribuenda, sed universam naturam in exhibendo munere complecti oportuit. A prophetis siquidem congrue dicebatur : « Pars una compluetur, et pars una super quam non pluam, arescet ²⁵. » Servatori vero accommodata illa vox est : « Accedite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos ²⁶. » Cum igitur prædicasset, et iis qui apud inferos erant spiritibus, « et iis qui in vinculis : Pacificè egredimini, et iis qui in tenebris : Revelamini ²⁷, » suum

C 9. Ob hæc igitur tam ingentia, dilecti, festos dies celebremus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitæ, sed in azymis sinceritatis et veritatis ²⁸, Regem nostrum cum omni gratiarum actione venerantes, et jejunium, ex quo bona omnia proficiunt, ea quæ nos decet alicritate excipientes. Et charitatem quidem inter nos mutuam retineamus, **31** hospitalitatem vehementiore studio sectantes, misericordia pauperibus impertita fulgentes, victorum memores, tanquam simul vincti, et laborantium, tanquam et ipsi in corpore morantes, et in omni, ut uno verbo dicam, cultum virtutis intenti ²⁹. Ita namque perfectiorem jejunii quoque celebrandi viam inibimus, sanctæ quidem Quadragesimæ initium a quinta Martii mensis die ducentes, salutaris vero Paschæ hebdomadam decima Aprilis inchoantes, ejusdem mensis decima quinta, vespere Sabbati, recepta consuetudine jejunia solventes, festum vero diem « Paschæ » agentes, illucescente deinceps Dominica die, ejusdem mensis Aprilis vicesima sexta, ex legis præscripto, septem sanctæ Pentecostes hebdomadas

¹ Luc. II, 14. ²² Jerem. XXXI, 13. ²³ Psal. XXX, 12. ²⁴ I Petr. III, 18, 19. ²⁵ Amos IV, 7. ²⁶ Matth. XI, 28. ²⁷ Isa. LIX, 9. ²⁸ I Cor. V, 8. ²⁹ Hebr. XIII, 1-5.

Varizæ lectiones.

Γ Δ Δ. ἀλήπται. ς Δ Δ. προθυμίας.

adjungentes. Ita namque cum sanctis regni celo-
rum hereditate potiemur, in Christo Jesu Domino
nostro, per quem, et cum quo Patri gloria et im-
perium cum sancto Spiritu in secula seculorum.
Amen.

Δ μὲν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ
μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἁγίῳ
Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Homilia tertia desideratur (1).

HOMILIA IV.

1. Rursum nobis sanctæ celebritatis tempus
effulget, quam tolerantie labor brevior intervallo
præcedit, ac veluti annum pensum, omnium re-
rum moderatori Deo, vitæ gravitatem, aliarumque
virtutum omnium documenta persolvi jubet. Nulla
vero oratio quæ ad parendum hortetur, apud sap-
ientes, qui rei de qua agitur utilitatem perspiciunt,
absurda est. Laborum siquidem, qui in bene agen-
do suscipiuntur, fructus est gloriosus; socordia
vero et ignavia nihil ex omnibus difficilius, quique
nihil ejus causa quod profuturum est ferre velit,
acerbe multatur; neque verò de levis momenti
rebus, scilicet, quispiam verba fieri dixerit, sed ad
ipsam animi perniciem pertinere. Cum igitur res
ita constituta sit, ac natura ita se habeat, mihi ipse
ex omnibus maxime nunc quoque convenire arbi-
tratus de rebus utilibus apud vos sermonem habere,
ac tantum non propheticum illud acclamare: « Pa-
rate viam Domini ²⁹, » rursus in medium prodeò,
gravem me quidem fore nequaquam ratus apud
prudentes, si ea in quibus sunt, majores scilicet
honore prosequendos, hoc præsertim ³² tempore
me suadere profitear. Quod si me quisquam non
optima in medium afferre existimet, quamvis id ut
efficiam non mediocriter elaborem, videat ne, dum
malignam in nos sententiam pronuntiat, ipse se il-
lorum ordini, apud quos malum in pretio est, ad-
jungat, atque e sapientum virorum albo inaciuis
explodatur. Siquidem iis rebus quas jure quispiam
reprehendat, lætari, quod vero locum inter meliora
obtinere judicatum est, malo proximum arbitrari,
aut etiam alios iis qui ipsorum captum superant,
sermonibus offendi, annon id summæ prorsus ne-
quitie argumentum est? Ego vero cum eos qui
meliorum sectatores esse concupiverunt hominum
qui dicendi facultate præstant, allevatione et solatio
fovendos esse arbitror, ut in iisdem persequendis
vehementiore conatu et alacritate contendant; ^D
tum vero qui obliquis, adhuc sensibus aguntur, re-
medium iis, quo ad frugem bonam perducantur,
præberi oportere, et ut meliores in posterum fiant, laborare. Erit igitur nobis ejus quam institui-

ΛΟΓΟΣ Α'.

α'. Πάλιν ἡμῖν ὁ τῆς ἀγίας ἐορτῆς ἀναλαμβάνει και-
ρὸς, τοῦ τῆς καρτερίας ἀγῶνος βραχὺ τι προανατελι-
λοντος, καὶ καθάπερ ἐτήσιον ὄφλημα καταθέσθαι κα-
λεύοντος, τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ, τὴν τε βίαν
σεμνότητα, καὶ τῆς ἀλλης ἀπάσης ἐπιδείξειν ἀρετῆς.
Λόγος δὲ οὐδεὶς τοῖς εὖ φρονοῦσιν εἰς ἀπειθειαν
ἀπρεπῆς Ἦ, τὸ ἐκ τοῦ πράγματος περιαθροῦσι χρή-
σιμον. Ἀγαθῶν μὲν γὰρ πόνων, καρπὸς εὐκλεῆς·
B δυνου δὲ καὶ ἀργίας, οὐδὲν ἂν γένοιτο χαλεπώτερον,
καὶ τὸ μῆσοιτοῦν ὑπὲρ τοῦ λυσιτελήσειν μέλλοντος
ἀξιώσαι παθεῖν, πικρὰν ἔχει τὴν ζημίαν, καὶ οὐ περὶ
τῶν τυχόντων ὡσανεὶ τις εἴποι τοὺς λόγους, ἀλλ' εἰς
αὐτὸν ἤδη βλέποντα ὁ τῆς ψυχῆς τὸν εὐθερον. Κει-
μένου δὲ οὕτω, καὶ ὄντος φύσει τοῦ πράγματος,
πρέπειν ἑμαυτῷ μέλιστα πάντων καὶ νῦν ἡγοῦ-
μενος ὑπὲρ τῶν συμφερόντων πρὸς ὑμᾶς ποιή-
σασθαι λόγους, μονοουχὶ δὲ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο
βοᾶν· « Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου· » ἤκω πάλιν
εἰς μέσον, ἔσεσθαι μὲν οὐ φορτικὸς ὑπολαμβάνων
παρὰ γε τοῖς σύμφροσιν, εἰ τὰ ἐν οἷς εἰσιν, ὅτι προσ-
ήκιο τιμᾶσθαι μαζόνως, κατὰ τὸν παρόντα μέλιστα
καίρῳ συνουβουλεύων φαινομένην. Εἰ δὲ τῷ θεῷ μὴ τὰ
C κρτίστα λέγειν, καίτοι πολλὴν εἰς τοῦτο ποιούμενος
τὴν σπουδὴν, ὁράτω μὴ πονηρὰν καθ' ἡμῶν τὴν
ψῆφον ἐκφέρων, ἐν τοῖς τιμῶσι τὸ φαῦλον ἑαυτὸν
κατατάττει, καὶ λάθῃ τοῦ καταλόγου τῶν σοφῶν ἐξω-
τιθεῖς. Τὸ γὰρ ἐφῆδσθαι μὲν οἷς ἂν τις εὐλόγως
ἐπιτιμῆσαι, ἡγεῖσθαι δὲ παρὰ φαῦλον τὴν ἐν τοῖς
ἀμείνοσι δόξαν, ἢ καὶ ἄλλως τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν λόγοις
ἀλύνεσθαι, πῶς οὐ τῆς ἐσχάτης γνώρισμα κακίας
ἐστίν; Ἐγὼ δὲ προσδεῖν μὲν ἡγοῦμαι τοὺς τὰ βελ-
τίω ζηλοῦν ἡρθμένους ἰ τοῖς ἀπὸ τῶν ἀριστα λεγόν-
των παραψυχῆς τε καὶ παραμυθίας, ὡς ἂν τὴν περὶ
αὐτὰ συνωνωτέρα ποιῶντο προθυμίαν· τοῖς δὲ
ὄντω ὁ γνώμης κεκρατηκόσιν ἀγαθῆς, τὸ ἐπανορθοῦν
πεφυκὸς ἐκπορτίζειν χρῆσαι φάρμακον, καὶ ὅπως ἐν
τοῖς ἐφεξῆς ἀμείνους φανοῦνται ζητεῖν. Ἔσται τοι-
γαροῦν τῆς ὀφηγήσεως ἡμῖν ὁ λόγος κατ' ἄμφω λυ-
σιτελέστατος, ἐκατέρω μέρει διδοὺς τὸ αὐτῷ χρεω-
στούμενον.

²⁹ Isa. xl, 3; Luc. iii, 4.

Variae lectiones.

Ἦ leg. εὐπειθειαν εὐπρεπῆ. Ἦ leg. βλέποντας. Ἦ leg. τοῖς ἡρθμένοις. Ἦ leg. οὐκω.

NOTÆ.

(1) Numerantur in editis 30 homiliae, licet revera nonnisi 29 adsint, quæ etiam prodierunt seorsim Antwerpiae 1618. Quod si in utraque editione nota- tur homilia tertia desiderari, ac proinde quarta numeratur quæ reapse tertia est, et sic deinceps, nihilo tamen accius ex calculo temporum constat

orationes istas, quas Cyrillus singulis annis ad populum suum de Paschate habuit, ad exteros etiam in forma epistolæ misit, continua serie semet excipere, nec ullam intermedium desiderari, ad calcem potius aliquot homiliae deesse, cum Cyrillus per 32 annos Ecclesiæ Alexandrinæ præfuit.

mus orationis series ad utrumque accommodatissima, quæque utriusque hominum generi, quod ipsi debentur exhibeat.

β. Ἐλκεῖ μὲν οὖν ἡμᾶς ἐπὶ τούτῳ τὸ κήρυγμα, Α καὶ τὴν λαμπρὰν οὖν χρῆσιν προμηθύειν πανήγυριν, προφητῶν ἀναπειθεὶς χορὸς, γεγηθῶτων μὲν ἐπὶ τοῦ Σωτήρος κατορθώμασι, ῥίπτειν δὲ ὡς πορρωτάτω τὴν ἐπὶ τούτοις σωτὴν παρακαλεουμένων. Καὶ δὴ καὶ κεκράσασιν, ὁ μὲν, « Ἀναβῆσον ἐν ἰσχυτί, καὶ μὴ φοβῆσθαι, » λέγων· « ὡς σάλπιγγα ὑψώσον τὴν φωνὴν σου, » ἕτερος δὲ τις, ἐκείνῳ διδάσκων καὶ φρονῶν συγγενῆ· « Ἐπ' ὄρος, φησὶν, ὑψηλὸν ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών· ὑψώσον τὴν ἰσχυτὴν φωνὴν σου, ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ· ὑψώσατε, μὴ φοβείσθε. » Παντὸς τοιγαροῦν ἀνηρημένου πράγματος τοῦ παραποδίζεῖν ἡμῶν τὴν ἐπὶ τούτοις προθυμίαν ἰσχύοντος, ἐπὶ τὴν τῷ δόγματι πρέπουσαν παρρησίαν ἀναβῆσομαι, καὶ καθάπερ ἐξ ὄρους πόρρωθεν ὡς ἡμᾶς τρέχοντα βλέπων τὸν τῆς ἐγκρατείας καιρὸν, μονονουχί τε τὴν χεῖρα τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀθληταῖς καθασείσας, ἐρῶ· Ἀποδύσαθε, νέοι, ἀποθέσατε τὸν παλαιὸν ἀνθρώπον. Ἦκεῖ πάλιν ἡμῖν ὁ τῆς νηστείας καιρὸς, ἀρετῆς ἀπάσης ἐπίδειξιν ἀπαιτῶν. Κρίνεται δὲ οὐ ταῖς τῶν σωμάτων ῥώμαις ἐδ' ἀτάδιον· οὐδὲ τοῖς ἐν παλαίστραις σκιρτήμασιν· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ὁ τὸ πλέον ἔχειν ἐν τούτοις πεπιστευμένος, οὗτος καὶ τοῦ δύνασθαι νικῆν τὴν ψῆφον ἀποίσταται. « Οὐ γὰρ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς εἶμα καὶ σαρκᾶς· ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας σκότους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἰπουρανοῖς. » Δεῖν δὲ οἶμαι τοὺς, ὅσοι ταῖς τούτων ἐπιβουλαῖς ἀνταξάγειν κακρίκασιν, τούτους εἶναι πρὸς μάχην, ὡς δύνασθαι τὴν ἀμείνω ψῆφον ἐπ' ἀνδρείῳ κομίζεσθαι· ἢ πάντως ἔσται περιφανῆς τοῖς μὴ τοιούτοις ὁ κίνδυνος, καὶ μέχρι μόνης ἀλαζονείας τὸ καύχημα. Τὸ γὰρ τετάχθαι μὲν ἐν τοῖς ἡττοσί, φρονεῖν δὲ μείζον, ἢ ἔπειρ ἔσμεν, πρὸς τῷ γελάσθαι δικαίως, καὶ κινδύνων οὐκ ἀμοιρεῖ. Εἰ δὲ φεύγειν ἄξιον τὰ τοιαῦτα (ἄξιον δὲ δὴ που πάντες ἔρουσιν, οἷς οὐδὲν εἰς εὐλάβειαν ἔνδει), καὶ τὸ ἐπὶ ταῖς φαυλότησιν αἰσχος ἀποκρούεσθαι παντὶ σθένει χρωμένους οὐκ ἀκαρδῆς, πῶς οὐκ ἀνάγκη τὰ βελτίω ζητεῖν, καὶ ὅπως τῶν ἀντικειμένων περιεσώμεθα, πολλῇ συγκαταπράττειν σπουδῇ; Καὶ εἰ πνευμάτων πονηρῶν εἰσελαύνει καθ' ἡμῶν ὁ πόλεμος, ἀνάγκη τῷ πνεύματι ζέοντος εἶναι τε καὶ φαίνεσθαι τοῖς ἀνταίρειν· ἡμεῖνοις τε ὅπλα θαρσήσαντας· καὶ εἰ σωμάτων οὐδὲν εἰς τοῦτο ἡμᾶς τέχνη καὶ δύναμις ὠφελεῖ, ἀκλόουθον κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· « Ἐνδύσαθε τὴν στρατιωτικὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν παντευχέα ἧς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας καλῶς ἐκάρμοσασθε. » Οὕτω γὰρ ἂν ἀποθεσθεῖν μὲν τοῦ πονηροῦ τὰ πεπρωμένα βέλῃ· τὸ δὲ παντὸς ἔξω γενέσθαι τραύματος, περιέσται τοῖς ἀνδρίζοις. Ἄλλ' ἵνα πάλιν ἐπὶ τοῦ ἐν ταῖς σκηναῖς ἀγῶνας μετοίσω τὸν λόγον, ἐκείνῳ φημι. Χρῆναι γὰρ δεῖ πανταχόθεν τὸ ὠφελοῦν ἐκινεῖσθαι τοὺς, οἷς τοῦτο πράττειν ἔσπουδασται

2. Ad hanc igitur nos prædicationem trahit, atque ad insignem celebritatem denuntiandam impellit prophetarum chorus : qui partim ob res egregie a Servatore patratas gaudio offeruntur, partim ut silentium de his rebus quam longissime facessere jubeamus, hortantur. Illi vero etiam vociferantur, alius quidem : « Clama in fortitudine, ne cesses dicens, quasi tuba exalta vocem tuam ²¹. » Alius vero qui non dissimilia ab eo docet et sentit : « In montem, inquit, excelsum ascende, qui evangelizas Sion; extolle in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem; extollite, ne timeatis ²². » Omni re igitur sublata, quæ nostram in his alacritatem impedire posset, ad congruentem dogmati sermonis libertatem ascendam, et continentia tempus ad vos B festinans, velut e montis specula procul aspiciens, ac tantum non pietatis athletic manu silentio indico, dicam : Exuite, juvenes, deponite veterem hominem. Advenit iterum nobis jejunii tempus, quod omnium virtutum experimenta edi postulat. Dijudicatur autem non corporum viribus, neque palæstricis saltationibus hoc stadium, neque vero ut quisque his rebus maxime abundaverit, ita illi victoriam cessuram esse existimandum fuerit : « Non est enim nobis colluctatio adversus sanguinem C et carnes, sed adversus principatus et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, adversus spiritualia nequitia in caelestibus ²³. » Oportere vero arbitror eos, quicumque horum insidiis obsistere decreverint, sic ad pugnam instructos esse, ut fortitudine cæteris præstare merito judicari possint : aut plane, nisi tales fuerint, sese in discrimen apertum conjicient, erique totum superbæ ostentationis, quodcumque de se ipsi gloriabundi prædicaverint. Humilioris namque sortis homo, si plus sibi quam quod est tribuat, cum risu dignus, tum vero periculis quoque fuerit obnoxius. Quod si ejusmodi merito fugienda sunt (fugienda porro, quibus nihil ad cavendi prudentiam defuerit, omnes fatebuntur), omnemque nequitia turpitudinem omni conatu repellere non inutile est, annon meliora quærere, atque ut adversariis superiores simus, multo studio sinul omnes laborare necesse est? cumque malorum spirituum contra nos bellum ingruat, necesse esse, et spiritu ferventes esse, nobisque tantum animi esse, ut contra illos arma ferre audeamus ostendere, cumque nos in hac re nihil corporum ars et vis adjuvet, consequens est id quod Pauli voce admonemur : « Induite vos militarem armaturam Dei, et lorica pietatis in ipsum bene accommodate ²⁴. » Ita namque ignita adversarii sagittæ exstinguentur; utque a quocumque vulnere immunes sint qui se viros præbuerint, præterea consequentur. Sed ut iterum ad ea que

²¹ Isa. LVIII, 1. ²² Isa. XL 9. ²³ Ephes. VI, 12. ²⁴ Ibid. 11, 14.

Variaë lectiones.

· leg. καὶ ἀνταίρειν. ὕ leg. παντευχίαν. ἔ forte δῆ.

in theatris exhibentur certamina orationem transferam, illud assero. Oportere enim arbitror undique id quod utile est colligere eos qui in hoc præstando operam studiumque collocaverunt, vosque ipsos in eandem sententiam pedibus ituros esse facile mihi persuadeo. Audio igitur eos qui in palæstricis certaminibus præsent, qui et pecunias pro ea quæ in his reposita est gloria, profundere sibi forte haud grave ducunt, ubi rei ipsius initium facturi sunt, tuba quidem denuntiare certamen: ac sub ipsum, omnes quicunque futuro certamini habiles inventi sunt, advocantes, quorumque in his opera probari consuevit, illos vicissim ablegare a congressibus, in quibus nonnisi tardior ostentatio artis esse queat. Neque enim oportere, et vero egregie admodum, judicaverunt, eos qui fortitudinis gloria commendati, quive alterius cuiuspiam studii experientia ornatiores esse possunt, turpioribus permisceri, **34** neque illorum odiosis scœditatibus inquinari, quos honestiori existimatione haberi facile apparet. Quod si in mercede parva et exili, usque adeo generosa illis mens et propositum fuit, omnemque in ipsis alacritatem intueri licet, pudore ecilicet, ne ab aliis robore superari viderentur, nonne ut illis meliores simus nobis merito laborandum est, atque eo quidem amplius, quo majus præmiorum quoque inter se discrimen existit. Si quis enim laborem levibus omnino pretiis constitutis refugiat, segnemque impendat operam, erit fortasse aliquis iis qui id fecerint excusationi locus. Neque enim æquum esse dicent, exigua præmia diuturnis adeo laboribus promereri. Quod si nobis ejusmodi oratione uti non licet, quibus corona longe quam pro laborum ratione præstantior proposita sit, quid aliud quominus strenue certamen subeamus, impediatur? Nihil prorsus. Totum igitur, quod reliquum est, ignavix ac socordix crimen, et ejus inclinationis quæ cum ad deteriora propensa feratur, studium omne prorsum ad res laudabiles tollit. Ego vero eorum quos diximus unumquemque, non tam pecuniæ quam gloriæ et honorum cupiditate victum, ad certaminum labores suscipiendos impulsurum fuisse mihi persuadeo. Habent siquidem hæc quoque nescio quid apud illos jucunditatis; atque ea non assequi quæ quisque vellet, gloriæ jactura existimatur: ejus vero, inquam, gloriæ quæ apud ipsos in honore pretioque habetur. Cum itaque sic animo constituti sint, perspicuum esse arbitror eos in hanc sententiam generosi spiritus adductos fuisse, ut si quis singulos ex ipsis accedens roget: Cum multa alia sint in vita genera studiorum, quid ita, quæso, habitum hunc mentemque suscepisti? quid ita relictis aliis, quæ in palæstris exercentur, ludicra elegisti? Quid tandem ex his lucrite facturum existimas? Honorumne, an nummorum? Utrum horum tandem per eos labores, quibus tan-

A καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς συγκατανεύειν ἐτοίμως ὑπολαμβάνω. Ἀκούω τοίνυν δι τῶν ἐπὶ ταῖς γυμνοπαιδαίαις ἀγῶνων οἱ προεδρεύοντες, οἷς καὶ τὰ χρήματα προσαναλίσκειν ὑπὲρ τῆς ἐν τούτοις δόξης οὐ χαλεπὸν ἔως καταφαίνεται, ὅτι, ἐπειδὴν μέλλωσι ποιῆσθαι τοῦ πράγματος τὴν ἀρχὴν, ἀλλήλοι μὲν τὸν ἀγῶνα περιαιγγέλλουσιν· εἰσκαλοῦντες δὲ ὑπ' αὐτὸν πᾶν ὅσον πέφυκεν ὁρᾶσθαι χρῆσιμον, καὶ τοὺς ἐν τούτοις εὐδοκίμειν ἐιωθότας, ἀποπέμπουσι δὲ τῶν πολλῶν, ἧς ἢ μαλακωτέραν ἢ τέχνην τὴν ἐπιδείξειν ἔχει. Μὴ γάρ τι χρῆται, σφόδρα ποιούντες καλῶς, ἔδοκίμασαν τοὺς ἐπ' ἀνδρείᾳ κεκλημένους, ἢ ἐτέρου τινὸς ἐπιτηδεύματος σεμνοτέραν ἔχειν δυναμένους τὴν ἐμπειρίαν, τοῖς αἰσχίσιον ἀναμίγνυσθαι, μηδὲ ταῖς ἐκείνων καταμαίνεσθαι βδελυρίαις, οἷς ἢ κρείττων ὑπόληψις ἀκολουθοῦσα φαίνεται. Εἰ δὲ ἐπὶ μικροῖς καὶ εὐτελεσί μισθώμασιν οὕτω γενναῖος ἐκείνοις ὁ σκοπὸς, καὶ πᾶσαν ἐν αὐτοῖς κειμένην ὄρᾴν ἔξεστι προθυμίαν, αἰδοῖ τοῦ μὴ δοκεῖν τῆς ἐτέρων βώμης ἀπολιμπάνεσθαι, πῶς οὐ φροντίζειν ἄξιον, ὅπως ἀμείνους ἐκείνων γενώμεθα, καὶ τοσοῦτον πλεόν, ὅσῳ καὶ τῶν στεφάνων ἢ διαφορά; Τὸ μὲν γὰρ ἐπὶ μικροῖς τισὶ τοῖς προκειμένοις ἀλῶναι φυγάδα, καὶ κατοικηῖ πονεῖν, οἷσαι τινὰ τυχόν τοῖς τοῦτο πεπονημένοι παραίτησιν. Οὐ γὰρ ἦν ἄξιον, ἐροῦσι, κινδύνους οὕτω μακροῦς μικρῶν ἀλλάξασθαι γερῶν. Εἰ δὲ τοιούτοις ἡμᾶς χρῆσθαι λόγοις οὐκ ἔνεστι, πολλὸ τοῦ στεφάνου τοὺς πόρους ὑπερναλίσχοντος, τί ἂν εἴη ἕτερον τὸ προθύμως ἀγωνίζεσθαι κωλύον; Οὐδέν. Ὅντιν οὐκ ἀπολιπὸν καὶ βραθυμίας, τὸ ἐγκλημα, καὶ τῆς ἐπὶ τῇ χεῖρὶ ῥοπῆς τὴν ἐπὶ τοῖς ἐπαινουμένοις ἀναίρουστος σπουδῆν. Οἷμαι δὲ ἔγωγε τῶν εἰρημένων ἕκαστον πρὸς τοὺς ἐπὶ ταῖς ἀγῶσι κεκλησθαι πόρους, οὐ χρημάτων ἡττωμένους ἐπιθυμίας τοσοῦτον, ὅσον εὐκλείας καὶ τιμῶν. Ἐχει γὰρ τινα παρ' ἐκείνοις καὶ τὰ τοιαῦτα χάριν· καὶ τὸ μὴ τυχεῖν ὧν ἂν ἕκαστος βούλοιο, δόξης ζημία λελόγηται· δόξης δὲ πάλιν φημι τῆς παρ' αὐτοῖς τετιμημένης. Οὕτω δὲ ἔχοντα γνώμησιν οἷμαι φαίνεσθαι, καὶ εἰς τοῦτο φρονήματος ἀφίχθαι νεανικοῦ, ὥστε εἰ τις ἕκαστον αὐτῶν ἐροῖτο προσῶν· Πολλῶν ὄντων ἐτέρων ἐπιτηδευμάτων κατὰ τὸν βίον, τί δήποτε, ὦ τάν, ἐπὶ τούτῳ τὸ σχῆμα καὶ γνώμην ἀπήνητας; ὅπου δὲ χάριν τὰ ἄλλα ἀφείλ, τὰ ἐν ταῖς παλαίστραις τετίμηκας παίγνια; Τί ποτε ἄρα τούτεῦθ' ἀν οἷς κερδάνειν; πότερον τιμᾶς ἢ χρήματα; Τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀγῶσιν οὕτω πονεῖν, τίνας ἂν σοι μάλλον ἔλοιο γενέσθαι πρόξενον; εὐθύς ἂν ἕκαστον ἀποκρίνεσθαι πιστεύω· Οἰχέσθω χρήματα· πριαίμην ἂν μάλλον ἡδέως τῆς τούτων εὐπρίας τὴν νίκην, καὶ αὐτὴν, εἰ πρὸς τοῦτο καλοῖται καιρὸς, τὴν ψυχὴν τοῦ μὴ γελᾶσθαι προήσομαι. Οὕτω τοίνυν ἐκείνων διακειμένων, πῶς οὐ σφόδρα γε ἀποπον ἡμᾶς τοὺς ἑ, οἷς τὰ μείζω πρόκειται γέρα, μηδὲ ταῖς ἐκείνων προθυμίαις ἀμιλλωμένους ὁρᾶσθαι, ἀλλὰ θνήσκον δεδέσθαι, καὶ τῇ τῶν ἀγαθῶν πενίᾳ κατατρίβεσθαι, μηδ' ὅπως τὴν ἀμείνω ψῆφον κερδανούμεν ἐπιτρέ-

Variae lectiones

γ δ.λ. καταφαίνεσθαι. δ δ.λ. οἷς. ε πιστεύω. β del. τοῦς

θαί, τοσαύτην ἔχοντα; ἀφθονίαν βοηθημάτων παρὰ
 Θεοῦ. δι' ὧν ἡμῖν περιέσται τὸ νικᾶν; Οἱ μὲν γὰρ ἐν
 ταῖς σφίον αὐτῶν ἐμπειρίαις, καὶ ταῖς τῶν σωματίων
 βώμαις, ἔχουσι τὸ θύνασθαι τῶν ἐναντιῶν κρατεῖν,
 ὥστε εἰ τις αὐτῶν ὑπάρχοι τῶν εἰρημένων ἀμέτ-
 οχος, ἔξω κείσεται πάντως τῆς ἀπὸ νικᾶν εὐθυμίας.
 Ἡμῖν δὲ οὐχ οὕτω τὰ τοῦ ἀγῶνος κρίνεται, ἀλλ' εἰς
 πᾶν τοῦναντίον τὸ πρῶγμα καθίσταται. Κἂν ἰσχύος
 ἀμοιρῆς, αἵτις τὸν ἀθλοθέτην, καὶ λήψῃ προχείρωσ.
 Κἂν ἡ τέχνη σοι λίπη τι τῶν παλαισμάτων, ἔγγυς ὁ
 παιδοτρίβης, εἰδὺς ἄπασαν τοῦ σταδίου τὴν μέθοδον.
 Χορηγήσει μὲν γὰρ τὸ θύνασθαι Θεός. Τὸ δὲ ὅπως
 προσήκει πάλιν τοῖς ἀντιπάλοις ἀνταγωνίζεσθαι,
 μαθήσῃ τὰς θέλας ἐξετάζων Γραφάς. Ἐκεῖ τὸν Παῦ-
 λον εὐρήσῃς λέγοντα· Ἐ Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδύ-
 ναμοῦντί με Χριστῷ. Ἐκεῖ θαυμάσιος τὸν Παλμ-
 φῶν μαλιθῶντα καὶ βῶντα πρὸς τὸν Θεόν· Ἐ
 σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν, καὶ ἐν τῷ ὀνό-
 ματί σου ἐξουθενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν.
 Χρῆναι δὲ ἡγοῦμαι πρὸς τοὺς εἰρημένους καὶ ἐτέ-
 ρους σοι τρέπουσ εἰπεῖν, ἀκοηῆσαι δυναμένους εἰς
 αὐτολμίαν. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς κατὰ τὸν παρόντα βίον
 ἀγῶσιν ὅσῳπερ ἀν γίνονται τὸ πάντων κρατεῖν, ἢ
 ταῖς περὶ τὴν τέχνην ἐμπειρίαις πλεονεκτοῦντι τοὺς
 ἄλλους, ἢ καὶ τῇ τοῦ σώματος εὐρωστίᾳ τὴν ἐπι-
 ούσῃ φιλοτιμίαν χορηγοῦμένῳ^d, τούτῳ πάντως
 ἔσται παλεμιώτατος τῶν στεφάνων ὁ χορηγός. Ὅσῳ
 γὰρ ἀν εἰς ὑψὸς ἀίρηται τῶν νικῶντων ὁ ἔπαινος,
 τοσοῦτῳ πλέον αὐξήσει τοῖς ἀγωνοθετοῦσιν ἢ ἐπι-
 χρήμασι ζημία· καὶ ὅσῳ μαιζῶνας εὐδοκίμοισιν ἐκεῖ-
 νοι, τούτῳ ὁ πλέον αὐτοῖς εἰς αὐξίαν ἐπιδώσει τὰ
 τῆς φιλοτιμίας, ἀκολουθούσης δηλονότι τῆς τῶν μι-
 σῶν ἀναλογίας τῷ μεγέθει τῶν κατορθωμάτων.
 Ἄλλ' οὐ τοιοῦτοις διοικεῖται θεσμοῖς τῆς εὐσεβείας
 τὸ στάδιον. Πλούσιος ὁ χορηγός· χαίρων ἐπὶ τοῖς ἀν-
 δριζομένοις τοσοῦτον, ὅσον, εἰ τι παθεῖν ἐχώρει καὶ
 ἀνδρῶπινον, ἐπὶ τοῖς ἡττωμένοις λυπούμενος. Λέγει
 γὰρ ποῦ διὰ τίνος τῶν προφητῶν· Ὁμοί ἐγώ, ὅτι
 ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τοῖς ἀνηρημένοις. Διὰ τοι
 τοῦτο καὶ τοὺς πεσόντας ἀνίστησι· καὶ τοῖ τῶν
 παρ' ἐκεῖνοις νόμων τοὺς ἀπαξ ἐπὶ τούτῳ κτεγγω-
 σμένους, ἔξω τῶν ἐν εὐκλείᾳ τιθέντων, καὶ τῆς τοῦ
 νικᾶν ἀποικιζόντων τιμῆς· καὶ γοῦν αἰτιδαί Θεός
 τοὺς, ὅσοι πεσόντες, μακράς ἐν τούτῳ ποιοῦνται τὰς
 διατριβάς· καὶ διὰ τοῦ προφήτου φησί· Ἐγὼ ὁ πῖ-
 πτων οὐκ ἀνίσταται;

tis in certaminibus exercebis, adeptum te malis,
 relaturum unumquemque confestim arbitrer? Va-
 leant pecunie: longe harum facultati et copiae vi-
 ctoriam prætulerim, ipsumque, si ita res tulerit, ne
 ridiculo sim, spiritum effundam. Cum sint illi igitur
 sic affecti, an non vehementer absurdum fuerit, nos
 quibus ampliora præmia proposita sunt, neque cum
 illorum strenuitate certantes conspici, neque, ut
 meliora suffragia feramus, studiose contendere, sed
 torpere ignavia, ac rerum bonarum inopia confici,
 cum tam multa quibus ad victoriam pervenire li-
 ceat, a Deo nobis auxilia suppeditentur? **35** Nam
 illi quidem ut adversarios superare possint, in ipso-
 rummet peritia et corporis viribus positum est, ut
 si cui facultas horum nulla suppetat, ejus quæ ex
 victoria efficitur jucunditatis expertem esse necesse
 sit. Nobis vero non eadem est certaminis ratio, sed
 contrario prorsus modo sese res habet. Quamvis
 nulla in te virium pars sit, posce athlothem, et con-
 festim accipies. Quamvis te luctandi ars aliquatenus
 deficiat, magister prope est, qui stadii methodum
 usquehæcque comprehenderit. Suppeditabit scilicet
 vires ad certamen Deus. Rursum, quænam cum
 adversariis certandi ratio esse debeat, si divinas
 Litteras perscrutare, facile intelliges. Ibi Paulum
 invenies dicentem: « Omnia possum in eo qui me
 confortat Christo ». Ibi Psaltem admirabile suæ
 viter canentem et clamantem ad Deum: « In te
 inimicos nostros ventilabimus, et in nomine tuo
 spernemus omnes insurgentes in nos ». Oportere
 autem arbitror præter ea quæ diximus, alias quoque
 tibi rationes, quæ ad fortitudinem acere possunt,
 explicare. Siquidem in iis certaminibus quæ hoc
 tempore apud homines exhibentur, si quem aliis
 omnibus superiore esse contigerit, vel quod artis
 peritia cæteros vincat, vel etiam quia corporis fir-
 mitas in eo diligendo causam ambitionis efficit, is
 prætorum largitorem sibi vel inimicissimum experi-
 etur. Quanto namque victorum laus præstantior
 fuerit, tanto majorem editores ludi pecuniarum
 jacturam facere oportebit, et quanto illi amplius
 celebrabuntur, tanto magis quæ ad largitionem
 pertinent, augebuntur, cum mercedem videlicet
 recte factorum magnitudini respondere par sit. Ve-
 rum non ejusmodi legibus administratur pietatis
 stadium. Dives est ædilis, tantumque ex iis qui
 strenue rem gerunt haurit lætitiæ, quantum ob eos

qui vincantur, si quid etiam humanum eos pati acciderit, mœroris. Sic enim alicubi apud propheta-
 tam loquitur: « Eheu me, quoniam deficit anima mea ob eos qui interfecti sunt ». Proinde et eos
 excitat qui lapsi sunt, et quamvis illorum legibus, qui semel ob eam rem sunt improbatum inter inglo-
 rios postea numerentur, eos nihilominus objurgat Deus, quicumque ubi lapsi sunt, diuturniorem in eo
 casu moram trahunt, ac per Prophetam: « Nunquid, ait, qui cadit, non exurgit? »

γ'. Προσῆκει μὲν γὰρ, ὡς ἐνὶ μάλιστα τοῦτο παρ-
 α:τίσθαι πῶθειν· καὶ οὐδεὶς ἔστι τῶν ὄντων, ὃς οὐ

3. Decet igitur, quam maxime fieri potest, id ne
 contingat vitare, nec quisquam est hominum, qui

³³ Philipp. iv, 15. ³⁴ Psal. xlii, 6. ³⁵ Jerem. iv, 31. ³⁶ Psal. xi, 3, 9.

Variæ lectiones.

^c Hæc ordine alii cod. μὴ ὅπως τὴν ἀμείνω ψῆφον κερδανοῦμεν ἐπειγῆσθαι, ἀλλὰ ὀκνηθῆσθαι, καὶ τῇ
 τῶν ἀγαθῶν πενίᾳ κατατρίβεσθαι, τοσαύτην. ^d leg. χορηγοῦμένη. ^e leg. τοσοῦτῳ et αὐξήσιν. ^f del. τοι.

36 socordiam in bonis rebus adhibitam non sit improbaturus. Cum vero in peccatum vehementer propensa sit hominis natura, si cui quidpiam hominum more contingat peccare, alterum veluti modum claritatis adipiscendæ esse arbitror, si quis annumerari melioribus studiose contendat, ac magno animo vitæ ratione commutata illam induat mentem, quam ab initio eos qui salutem omnino consequi vellent, præ se ferre oportuerat. Neque vero quisquam ex his quæ diximus arbitretur difficile admodum atque arduum esse victoriam obtinere. Inungat vero potius ejusmodi hominem Paulus clamans : « Fidei autem Deus, qui non permittit vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis supportare ²⁰. » Concessurum namque id, quemadmodum Paulus asserit, producto Christi ipsius testimonio confirmare licet, cujus illa sunt : « Ecce dedi vobis calcææ super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici, et mihi vos quidquam offendet ²¹. » Ut enim omnia plane quæ ad virtutem spectant rite possimus præstare, impense tribuit Christus, ope sancti Spiritus et salutaris crucis, quam quidem irrident Græci lingua tenus sapientes et in mediis sibi tantummodo verbis placentes, in investiganda porro veritate adeo tardi, ut nihil aliud esse videantur, quam ipsum illud, quod vulgo dicitur, asini, qui citharædis quam suavissime canentibus aures præbentes, verumtamen nullo sensu musicæ artis omnino ducuntur. Cum igitur ipsos, ob inconsultam temeritatem pudore suffundi par esset, et his a quibus vera edoceri possent assidentes juvari, eos irrident quos oportuerat æmulari, atque illos carpunt, quos quidem, si sapientes fuissent, imitari omnino debuerant. Eos vero in hominum vitam, præter illum qui natura est, deos javehant, quos unicuique libitum fuerit; cumque a nostris abhorreant, merito audiant illud quod poetarum quemdam apud ipsos dixisse autumant :

Non multos regnare bonum est; dux unicus esto, Rex unus.....

in omnibus, et per omnia et super omnes Deus. Et illorum quidem culpas nunc prætermittam; quæ vero magis ad rem nostram facere, atque huic tempori aptiora videntur esse, hæc, ut videtur, in medium proferre debemus.

4. Scandalizantur ergo ob crucem **37** Christi Servatoris nostri, qui omnino summum impietatis apicem attigerunt Judæi; atque eousque, ni fallor, Græcorum insanias superant, ut, si quis iudex inter utrosque constituatur, confestim hos damnaturum, et illos minoribus malis urgeri pronuntiatum, mihi persuadeam. Qui enim, dicet is forte, nondum divinas Scripturas legerunt, mirandam non est si in cognoscendis veritatis decretis hallucinati sunt.

²⁰ I Cor. x, 13. ²¹ Luc. x, 19.

Α φαῦλον ἐρεῖ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς βραβεῖον. Πολὺ δὲ λίαν τῆς φύσεως, τῆς ἀνθρώπου φημί, βλεπούσης εἰς ἁμαρτίαν, ἂν πού τι τῶν ἀγῶν ^β ὑπομείναι συμβαίη, δεύτερον ὡσπερ ἔσθαι τρόπον εὐδοκιμήσεως ὑπολαμβάνων, τὸ σκουδαίως ἐν τοῖς ἀμείνοσι γενέσθαι ποθεῖν ^γ, καὶ καλινδρομηθεῖαι γοργῶς ἐπ' ἐκεῖνο τὸ φρόνημα, ὅπερ ἔχοντας εἶδει φαίνεσθαι τὴν ἀρχὴν καὶ μέχρι παντὸς διασωσασθαι. Καὶ μὴ τις ἐκ τῶν εἰρημένων οἰδέσθω χαλεπὴν τινα σφόδρα, καὶ δυσκατόρθωτον εἶναι τὴν νίκην· ἀλειφάτω δὲ μᾶλλον τὸν τοιοῦτον ὁ Παῦλος βοῶν· « Πιστὸς δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἔασει ὑμᾶς πειραθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀλλὰ ποιήσει· σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκαίει. » Ὅτι γὰρ δώσει τοῦτο κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν, αὐτὸν σοὶ παροῖσω τὸν Χριστὸν λέγοντα· « Ἰοῦ δέλωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσει. » Πάντα γὰρ ὄντως ἡμῖν δύνασθαι κατορθοῦν, ὅσα βλέπει πρὸς ἀρετὴν, προθύμως ὀρέγεται Χριστὸς διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ· ἐφ' ᾧ γελοῖων Ἑλλήνων παῖδες, οἱ μέχρι μὲν γλώττης σοφοί, καὶ ἐπὶ ψαλοῖς ὠραϊζόμενοι ῥήματι, παρὶ δὲ τὴν τῆς ἀληθείας εὐρεσιν οὕτως ὄντες βραδαῖς, ὡς μηδὲν ἕτερον εἶναι δοκεῖν, ἢ ἀπὸ δὴ τοῦτο, κωθῆλοι, οἱ τοῖς ἥθεστα μελωδεῖν εἰωθόσι τὰ ὡσα κατασεύοντες, κατ' οὐδένα τρόπον τῆς τοῦ λυροκτύπου τέχνης αἰσθάνονται. Δέον οὖν αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς οικείαις ἀβουλαῖς αἰσχύνεσθαι, καὶ τοῖς τάληθῃ διδάσκων δυναμένους προσεδρεύοντας ὠφελίσθαι, γελοῖον οὐκ εἶδει ζηλοῦν· καὶ ψέγουσιν ἰ οὐς, εἴπερ ἦσαν σοφοί, μιμῆσθαι πάντως ἐχρῆν. Τοσοῦτους δὲ τῷ βίῳ, παρὰ τὸν ὄντα φύσει, θεοὺς ἐπεισφέροντες, οὐσπερ ἂν ἐκάστῳ δοκῆ, καὶ τὰ ἐξ ἡμῶν παραιτούμενοι ῥήματα, εὐλόγως ἀκούσειεν ὃ δὴ καὶ φασιν ἕνα τῶν παρ' αὐτοῖς ποιητῶν εἰπεῖν·

Οὐκ ἀγαθὸν πολυμοιραῖη· εἰς κόλραν· ὀδῶ, εἰς βουσιλεύς ἰ. . .

ὃ ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐπὶ πάντας Θεός. Καὶ τὰ μὲν ἐκείνων ἐγκλήματα παρήσω νυνί· ἃ δὲ γε εἰπεῖν οικειότερον, καὶ τῷ παρόντι καιρῷ δοκεῖ πως ἔχειν ἐγγύς, ταῦθ', ὡς εἴκεν, εἰς μέσον ἀγειν ἀπόλουθον.

δ'. Σκανδαλίζονται τοίνυν ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ οἱ ἅ πάντες ἀσεθείας εἰς ἄκρον ἐλάσαντες Ἰουδαῖοι, καὶ Ἰουδαῖον, οἶμαι, τὰς Ἑλλήνων μανίας ὑπερβαλλόμενοι, ὥστε εἴ τις ἐπ' ἀμφοῖν γένοιτο κριτής, εὐδὲς ἂν, οἶμαι, τούτων καταδικάσειεν, ἐν ἐλάττωσι κακοῖς τὰ ἐκείνων εἰπών. Οὕτως γὰρ, ἴσως ἐρεῖ, τὰς θείας ἀνεγνωκότας Γραφάς, θαυμαστὸν οὐδὲν εἰ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων διημαρτήκασιν. Οἱ δὲ γε διὰ νόμου καὶ προφητῶν τὰ

Variae lectiones.

^β leg. ἀνθρώπων. ^γ leg. ποτεῖν, ἄλλ. παθεῖν. ^δ ἄλλ. ψέγουσιν. ^ε Rom. II. β' v. 204. ^ζ ἄλλ.

πρὸς εὐσέβειαν παιδαγωγούμενοι, τοσοῦτον Ἑλλήνων εἰς ἀβουλίαν διήνεγκαν, ὅσον τῆς μὲν ἀγνοίας ἐκείνοις εὐλογος ἢ παραίτησις· τοῖς δὲ τρόπος οὐδεις εἰς ἀπολογίαν περισσῆν, ἀναγκαίας·¹ εἰσφέρων τῆς ἀμαθίας τὴν νόσον. Ὅφει δὲ, εἰ βούλει, καὶ αὐτὸν τοῖς ἡμοῖς λόγους συναγορευόντα τὸν Χριστόν. Δέγει γάρ που περὶ αὐτῶν· « Εἰ μὴ ἤλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον· νυνὶ δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν. » Εἰς τοῦτο δὲ ἤδη καταστάσεως τὰ ἐκείνων ἐλαύνει πράγματα, ὡς δοκεῖν ὄντως λοιδορίας οὐκ εἶναι τρόπον, εἰ τις αὐτοὺς ἐν Ἑλλήνων τάξει, καὶ ἐν τοῖς οὐδ' ἔλας εἰδῶσι Θεὸν καταριθμησαί ἢ χρῆναι δι᾽ ἐπυρρίζοιτο. Κωλύειν δ' ἴσως οὐδὲν, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον φησὶ φαίνεται, καὶ ἐξ αὐτῶν ἡμᾶς τῶν πραγμάτων ποιεῖσθαι τὴν ἀπόδειξιν· οὕτω γὰρ ἂν ἐπὶ ταῖς λοιδορίας Ἑγκλημα βλάβως ἀποδουσαίμεθα· καὶ τοῖς ἀκρωμένοις, ὅτι λέγειν ἡμῖν τάληθῆ διὰ πολλῆς τέθειται σπουδῆς, φανερόν καταστήσομεν. Ἐπ' αὐτὴν δὲ εἶμι τοῦ γένους τὴν ἀρχὴν, γένους δὲ τοῦ Ἑβραίων φημί. Ἐντεῦθεν γάρ ἔσται καταφανὲς τὸ δηλούμενον. Καλδαῖος τοιγαροῦν κατὰ γένος ὑπάρχων ὁ μακάριος Ἀβραάμ, καὶ ὑπὸ πατρὶ τεθραμμένος οὐκ εἰδῶσι τὸν κατ' ἀλήθειαν ὄντα Θεόν, μέχρι μὲν τινος χρόνου τοῖς τοῦ φύσαντος νόμοις διοικούμενος, ἐν τοῖς ἀγνοοῦσιν ἀτέλει, καὶ συνηρίθμητό ποτε τοῖς τῶν εἰδῶλων προσκυνηταῖς. Φιλεῖ γὰρ ἡ νεότης ταῖς ἑτέρων χειραγωγείσθαι βουλαῖς, καὶ τὸ μὴ σφόδρα δέχεσθαι τοῦ λυσιτελοῦντος τὴν ἀσθησι, τοῦ χρόνου θεῖον ἂν ἢ κατ' ἐκείνης γραφῆν. Ἐπειδὴ δὲ Θεὸς τὸ τῶν Ἑβραίων γένος² φυτεύειν ἐβούλετο, καλεῖ μὲν αὐτὸν εἰς ἐπίγνωσιν τὴν ἑαυτοῦ, ἔλκει δὲ ὡσπερ ἐξ ἀκανθῶν ρίζαν εὐγενῆ καὶ μετατιθῆσιν εἰς εὐλάβειαν, καὶ γέγονεν ὅπερ νῦν ἔστιν, τῆ προσθήκῃ τῆς εἰς Θεὸν³ ἐπίγνωσεως καθάπερ εἰς ἕτερόν τινα μεταβεβλημένος, καὶ διὰ μόνον τὸ λατρεύειν ἐθελῆσαι Θεῷ, τῶν ὅσοι δήποτε πρὸ αὐτοῦ γεγονῆσαι διενεγκῶν. Οὐκοῦν εἰ τῆς εὐσεβείας ὁ τρόπος, καὶ τῆς εἰς Θεὸν λατρείας ἡ δύναμις μεταποιηθέντα δεικνύει τὸν ἀνθρώπον, ἢ τῶν εἰρημένων ἀποβολὴ πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον κατέσει τὸν ᾧ συνέθη τούτο παθεῖν. Καλὸν γὰρ ἀποσυλῆσαι τὸν λόγον τῆς τοῦ δικαίου κεφαλῆς, καὶ εἰς τὸν ἀπὸ τῆς ρίζης καρπὸν ἐνεγκεῖν· οὕτω γὰρ φανείσθαι καὶ ἀληθὲς ὅτι, διὰ τῆς εἰς Χριστὸν ἀπειθείας, ἀπάσης εὐσεβείας ἀπηυτομολήκασι. Ἄκουε τί φησι διὰ τινος τῶν προφητῶν ὁ Σωτῆρ· « Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι ἀπεπήδησαν ἀπ' ἐμοῦ· δειλοὶ εἰσιν, ὅτι ἠσέθησαν εἰς ἐμέ. » Πρῶτον μὲν γὰρ ἐκεῖνο καὶ κυριώτατον Ἑγκλημα ταῖς τῶν Ἑβραίων ἐπιγράφεται κεφαλαῖς. Εἰ δὲ τις αὐτῶν καὶ ἕτερα πρὸς τοῦτω βούλοιο καταριθμηθεῖσθαι Ἑγκλήματα⁴, τοσοῦτον εὐρήσει τὸν δόλον, ὡς μὴ δύνασθαι τοῖς περὶ αὐτῶν ἀρκεῖσθαι διηγήμασι, μηδὲ τὸν ἀριστα μὲν ταῖς περὶ τοὺς λόγους ἐμπει-

Judæi vero qui per legem, qui a prophetis pietatem edocti sunt, tanto Græcis insipientiores fuerunt, quod illi quidem ignorationis suæ excusationem probabilem possunt afferre, his vero nihil superest quo se tueantur, et imperitiæ morbum nullo modo a se vitari potuisse defendant. Ipsum vero Christum, si libeat, videre est meis verbis suffragantem. Ita namque alicubi de ipsis loquitur : « Nisi venissem, et ad ipsos locutus essem, peccatum non haberent; nunc vero excusationem non habent peccati ipsorum⁴⁰. » Itaque eo jam illi adducti sunt, ut si quis eos gentilium ordini ascribat, et cum iis qui Deum prorsus ignorant numerari oportere contendat, nihil prorsus in illos contumeliosum locutus fuisse existimari possit. Nihil vero fortasse obstat, quin potius necessarium existimo, jam ex rebus ipsis id quod propoſuimus demonstrare : ita namque cum maledictiæ crimen facile effugiemus, tum vero nos ut vera afferremus vehementer laborasse auditoribus aperte probabimus. Ad ipsam vero generis originem me converto, generis, inquam, Hebræorum : hinc etenim id de quo nunc agimus perspicuum fiet. Genere igitur Chaldæus fuit beatus Abraham, ac sub parente educatus qui verum Deum ignorabat, ad certum tempus, dum præscriptis a genitore legibus vitam instituit, in eadem et ipse ignoratione versatus est. Fuit is aliquando ex eorum numero qui venerabantur idola. Duci namque manu solet aliorum consiliis adolescentia, et quod ea quæ sibi prosint minus exacte perspiciat, hoc tempore magis quam ipsi in crimen vertendum esse existimo. Postquam vero gentem Hebræorum condere decrevit Deus, traducit illum ad agnitionem sui, et, veluti surculum generosæ indolis detractum e dumetis, transfert ad religionem, qui, in id quod nunc est commutatus, **38** sola divinæ agnitionis accessione auctus, alterum quodammodo hominem induit, unaque Numinis sancte colendi voluntate ab omnibus quicunque ante ipsum nati fuerant, diversus est. Ergo si mores, ad pietatem Deique venerationem compositi, hominem in aliam quamdam naturam commutare potuerunt, si quem iis bonis destitutum esse contingat, rursum in antiquam remeabit naturam. Operæ pretium est enim abducere sermonem e justi persona, et ad eos qui ex illa stirpe deducti sunt transferre; ita namque illud quoque perspicuum erit, Judæos, quod in Christum contumaces fuerint, ab omni itidem pietate quam longissime defecisse. Audiamus quidnam apud unum aliquem ex prophetis Salvator loquatur : « Væ ipsis, quoniam dereliquerunt me; infelices sunt, quoniam impii fuerunt in me⁴¹. » Hoc quidem primo et maxime proprio crimine Hebræi accusantur. Cæterum, si quis alia quoque præterea ipsorum peccata

⁴⁰ Joan. xv, 22. ⁴¹ Osee vii, 15.

Variae lectiones.

¹ ἄλλ. ἀναγκαῖαν. ² ἄλλ. καταριθμεῖσθαι. ³ γρ. ἔθνος. ⁴ ἄλλ. καταριθμεῖσθαι πλημμελήματα.

tatem denuo traducantur. Ille siquidem, instar virgæ A
 cujusdam, e tellure pullulavit, sed ubi ad corporeas
 affectiones declinans, e manu quodammodo legum
 conditoris exciderit, tunc morum facilitate et man-
 suetudine abjecta, 29 serpens venenatus existit,
 ad peccatum acerbus, vehemens ad iracundiam.
 Rursum vero ab auctore legum assumptus, iterum
 pulcher erit, ejus forma et figura ad optimi habitus archetypum commutata. Mosi siquidem legum auctoris
 personam accommodabimus. Cæterum quicumque ob
 segnitiam ad ea quæ minime decet delapsus est, ex-
 citari et immutari rursum a Deo, unicuique, ex iis
 quæ diximus, ut puto, perspicuum fuerit. Neque
 vero minus prophetarum quoque voces id testabun-
 tur, quæ passim ut ad Deum convertantur, peccan-
 tes admonent. Nullum etenim tempus, pro ea qua
 homines prosequitur benevolentia Dominus noster
 prætermisit, quo non omnes ad salutem vocaret.
 Audire licet igitur increpantem duritiem intracta-
 bilitatemque peccantium, obfirmatamque (in malo)
 consuetudinem accusantem. Dicebat enim ali-
 quando: « Non me ergo timebitis, ait Dominus,
 aut a facie mea non cavebitis? qui posui terminum
 inari, mandatum æternum, et non superabit illum?
 Populo vero huic, factum est cor inobediens et
 exasperans. Declinaverunt, et abierunt, et non dixerunt
 cordi ipsorum: Timebimus Dominum Deum
 nostrum 16. » Aliquando vero eos qui impudentius
 fugiebant, asperius objurgans, dicebat: « Numquid
 potest Æthiops mutare pellem suam, et pardus varietatem
 suam? et vos poteritis bene facere, qui didicistis mala 17? » Eousque siquidem generi hu-
 mano dominabatur omnis peccati parens, ut essent
 plane pauci Dei cultores, quique legum conditoris
 memoriam retinendam esse persuasum haberent.
 Verum hæc ut demonstremus, non erit nobis vehe-
 mentiori contentione opus, cum aperte Psaltes vo-
 ciferetur: « Omnes declinaverunt, simul inutiles
 facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque
 ad unum 17. » Ita namque peccato in omnes tyrannidem
 exercente, ac instar caliginis cujusdam per
 omnem terram diffuso, Dei Verbum ut ad nos de-
 scenderet, sancti precabantur. Clamant itaque illi
 dicentes: « Emitte lucem tuam, et veritatem
 tuam 18. » Emissa est igitur ad nos vera lux, quæ
 illuminat omnem hominem venientem in hunc
 mundum 19, hoc est, Dei Verbum, Deus ipse, no-
 strique in se suscepta similitudine, sanctæ Virginis
 partu editus, generi humano salutem 30 attulit,
 antiqua naturæ incorruptibilitate revocata, quem-
 admodum Paulus asserit: « Novam nobis renovans
 viam, conjunxit cum cælestibus terrena, medium
 parietem maceriæ dissolvens, et inimicitias in carne
 sua, legem mandatorum decretis evacuans 20. » Ex

εις εὐσέβειαν μεταποιηθήσονται. Ἐδλάσθησε μὲν γὰρ
 οἱά τις βάρβδος ἀπὸ γῆς· ἀλλ' ὅτε πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς
 ἀποκλίνας πάθη τρέπον τινὰ τῆς τοῦ νομοθέτου χει-
 ρὸς ἀποπίπτει, τότε τὸν πρῶτον καὶ ἡμερον τρόπον
 ἀποβαλὼν, ὄφις ἰσοδόλος εὐρίσκεται, πικρὸς εἰς
 ἀμαρτίαν, δεινὸς εἰς ὀργήν. Ἐπαναλαβόντος δὲ αὐτοῦ
 τοῦ νομοθέτου πάλιν, ἔσται καλὸς εἰς τὸ ἀρχέτυπον
 τῆς ἀρίστης ἔξεως σχῆμα μεταμορφούμενος. Τὸ γὰρ
 τοῦ νομοθέτου πρόσωπον Μωσῆ περιθήσομεν. Ὅτι
 τοῖνον τὸν ἐκ βεθυμίας ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν ὀλισθή-
 σαντα διανίστησι πάλιν καὶ μεταβάλλει θεὸς, εἴη μὲν
 ἂν ἐκ τῶν εἰρημέτων, ὥστε πιστεύω, παντὶ τῷ κα-
 ταφανές. Οὐδὲν δὲ ἤτεον καὶ τῶν προφητῶν ἐπιμαρ-
 τυρήσουσιν αἱ φωναί, ἄνω καὶ κάτω τοὺς ἀμαρτάνον-
 τας ἐπιστρέφειν πρὸς θεὸν συμβουλευούσας. Οὐδένα
 γὰρ ὁ φιλόνητος ἡμῶν δεσπότης παραλλοίπει
 καιρὸν, ὅτε ἢ μὴ πάντας ἐκάλει πρὸς σωτηρίαν. Ἔστι
 γοῦν ἀκοῦσαι καταπληττομένου τὸ σκληρὸν καὶ δυσ-
 ἤνιον, καὶ τὴν ἀμετάθετον τῶν ἀμαρτανόντων ἐξιν
 αἰτιωμένον. Ποτὲ μὲν γὰρ ἔλεγε· « Μὴ ἐμὲ οὐ φοβή-
 θήσεσθε, λέγει Κύριος, ἢ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου οὐκ
 εὐλαβηθήσεσθε; τὸν τάξαντα ὄριον τῆ θαλάσσης, πρῶ-
 ταγμα αἰώνιον, καὶ οὐκ ὑπερβήσεται αὐτό; Τῷ δὲ
 λαῷ τούτῳ ἐγενήθη καρδία ἀνήκοος, καὶ ἀπειθήσ.
 Ἐξέκλιναν καὶ ἀπήλθοσαν, καὶ οὐκ εἶπαν τῆ καρδίᾳ
 αὐτῶν· Φοβηθῶμεν δὴ Κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν. » Ποτὲ
 δὲ δριμύτερον ἐπισκήπτων τοῖς ἀναϊδέστερον δραπε-
 τεύουσιν, ἔλεγε· « Εἰ ἀλλάξεται Αἰθιοπὴ τὸ δέρμα
 αὐτοῦ; καὶ πάρβαλις τὰ ποικίλαμα αὐτῆς; καὶ ὄφις
 δυνήσεσθε εὖ ποιεῖν, μαμαθηκότες τὰ κακά; » Ἐπὶ
 τοσοῦτον γὰρ ἐκράτη· τοῦ γένους ὁ πάσης ἀμαρτίας
 πατρ, ὡς ὄλιγους εἶναι παντελῶς τοὺς τιμῶντας
 θεὸν, καὶ τοῦ νομοθέτου μεμνησθαι δεῖν ἐγνωκότας.
 Ἄλλ' οὐκ ἀγῶνος ἡμῖν δεήσει νυνὶ περὶ τὴν τοῦτῶν
 ἀπόδειξιν, διαβρόθηον βωόντος τοῦ Ψαλμῶδου· « Πάν-
 τες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρεώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν
 χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός. » Οὕτω γὰρ κατὰ
 πάντων τυραννύσης τῆς ἀμαρτίας, καὶ καθάπερ
 τινὸς ὀμίχλης ἐπὶ πᾶσαν κεχυμένης τὴν γῆν, τὸν τοῦ
 Θεοῦ λόγον εἰς ἡμᾶς ἀφικέσθαι παρεκάλουν ἄγιοι,
 ταῖς ἀπάντων διανοίαις τὸ σωτήριον φῶς ἐπιλάμψοντα.
 Καὶ γοῦν ἀναβοῶσι λέγοντες· « Ἐξαπίστελλον τὸ
 φῶς σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου. » Ἐξαπεστάλη τοι-
 γαροῦν πρὸς ἡμᾶς τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει
 πάντα ἀνθρώπων ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· τοῦτέστιν
 ὁ τοῦ Θεοῦ θεὸς λόγος, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοιω-
 σιν ἀναλαβὼν· τίκτεται μὲν διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου·
 διασῶζει δὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν ἀρχαί-
 τητα τῆς ἀφθαρσίας τὴν φύσιν ἀναγαγὼν, καθάπερ ὁ
 Παῦλος φησι· « Ἐγένη ἡμῖν· ἐγκαινίσας ὁδὸν, συνῆψεν
 τοῖς ἐπουρανίοις τὰ ἐπίγεια, τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγ-
 μῶς λύσας, καὶ τὴν ἐχθραν τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι
 καταργήσας· » ὡς ἐπὶ τούτῳ καταπληττομένου καὶ
 τοὺς μακαρίους ἀγγέλους εἰπεῖν· « Δόξα ἐν ὑψίστοις
 θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. »

16 Jerem. v, 22-23.

17 Jerem. xiii, 25.

18 Psal.

xiii, 5.

19 Psal. xxiv, 3.

20 Joan. i, 9.

21 Ephes. ii,

11, 15.

Vasie lectiones.

ἰ ὄφης. ἰ ἀ.λ.λ. ὅτι. ἰ ἀ.λ.λ. ἐκράτης.

Εὐδοκῆσαντος γὰρ εἰς ἡμᾶς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
 Χριστοῦ, καὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν σταυρὸν ὑπομείναντος,
 λέγεται Ἡ μὲν τὰ πολὺπλοκα τοῦ θανάτου δεσμά·
 ἀφῆρθη δὲ πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου,
 καθάπερ ὁ προφήτης φησὶ· « Καὶ τὸ πένθος εἰς
 χαρὰν μεταβέβηται, » ὡς δύνασθαι καὶ ἡμᾶς εὐκαί-
 ρως εἰπεῖν· « Ἐστρεφάς τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν
 ἔμοι· διέβρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με
 εὐφροσύνην. » Ἐπὶ τίσι γὰρ ἔτι στυγνάσωμεν ἄν·
 ποῖα πάλιν ἡμῖν ἔσται τοῦ δακρῦειν ἢ πρόφασις·
 μᾶλλον δὲ, πῶς οὐ πᾶσαν ἡμῖν ἀνατελεῖ θυμηδίαν
 τὰ διὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῖν γενόμενα· « Ὅς οὐ μόνοις
 ἡμῖν τῆς σωτηρίας ἀνέδειξε τὴν ὁδόν, ἀλλὰ γὰρ καὶ
 τοῖς ἐν ἔδου πνεύμασι πορευθεὶς ἐκῆρυξεν ἀπειθή-
 σασί ποτε, » καθάπερ ὁ Πέτρος φησὶ. Οὐ γὰρ ἔδει
 μερικῶν γενέσθαι τὴν φιλανθρωπίαν, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσαν
 ἐκτείνεσθαι τὴν φύσιν τῆς δωρεᾶς τὴν ἀπόδειξιν. Διὰ
 μὲν γὰρ τῶν προφητῶν εὐκαίρως ἐλέγετο· « Μερὶς
 μία βραχίσειται· καὶ μερὶς μία ἐφ' ἣν οὐ βρέξω,
 ξηρανθήσεται. » Πρέπουσα δὲ τῷ Σωτῆρι ἡ φωνή·
 « Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισ-
 μένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς. » Κηρύξας τοίνυν καὶ
 τοῖς ἐν ἔδου πνεύμασι, « καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς· Εἰρη-
 νικῶς ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει· Ἀνακαλύψ-
 θητε, » τριήμερον μὲν ἀνίστησι τὸν ἑαυτοῦ ναβν,
 καινοτομεῖ δὲ τῇ φύσει καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάβα-
 σιν, ἀπαρχὴν ὡσπερ τῆς ἀνθρωπότητος ἑαυτὸν προσ-
 ἄγων τῷ Πατρὶ, τὸν ἀρραβῶνα τῆς χάριτος τοῖς ἐπὶ
 γῆς δωρησάμενος τὴν τοῦ Πνεύματος μετουσίαν.

quidem ipse templum tribus diebus perfectum excitat,
 parat, seipsum, veluti primitias humani generis Patri offerens,
 et sancti Spiritus communicationem, pignus gratiæ, iis qui in terris degebant, largitus.

θ'. Ἐπὶ τοῖς οὕτω μεγάλοις, ἀγαπητοί, ἑορτάζω-
 μεν· μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ
 πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐκρινείας καὶ ἀληθείας,
 μετὰ πάσης εὐχαριστίας τὸν ἑαυτῶν βασιλεῖα γεναι-
 ροντες· καὶ τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν μητέρα νηστειαν
 μετὰ τῆς ἡμῖν προπέουσας εὐχαριστίας ἡ εἰσοδεχόμε-
 νοι. Καὶ τῆς μὲν εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐχώμεθα,
 συντονώτερον τὴν φιλοξενίαν διώκοντες, τῷ περὶ
 πένθητος ἐλέψ διαλάμποντες· μνημονεύοντες τῶν
 δεσμιῶν, ὡς συνδεδεμένοι· τῶν κακοχουμένων, ὡς
 καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι, καὶ πᾶσαν ἀπαξιαπλῶς
 τιμῶντες ἀρετήν. Οὕτω γὰρ καὶ τὴν ἀληθεστέραν
 ἐπιτελέσομεν, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακο-
 στῆς ἀπὸ πέμπτης τοῦ Φαμενώθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδο-
 μάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ δεκάτης τοῦ
 Φαρμουθὶ μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστειὰς τῇ
 πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἑσπέρα Σαββάτω,
 κατὰ τὸ ἔθος· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ
 Κυριακῇ τῇ ἑκκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός,
 κατὰ τὴν τοῦ νόμου διαγόρευσιν, τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας
 τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ἐπισυνάπτοντες. Οὕτω γὰρ
 μετὰ τῶν ἁγίων τὴν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσο-

A quo sanctorum e. ceatorum angelorum hanc ob rem
 stupentium illa vox : « Gloria in excelsis Deo, et in
 terra pax, in hominibus voluntas bona ²¹. » Cum
 enim se erga nos benigne affectum Servator noster
 Christus ostendit, crucemque nostra causa sustinuit,
 multis implicata nexibus mortis vincula dissoluta
 sunt, omnesque ab omnium ore sublatae lacrymæ,
 ut Propheta ait : « Luctusque in gaudium commu-
 tatus est ²²; » ut illud nos quoque opportune usur-
 pare possimus : « Convertisti laborem meum in gau-
 dium mihi, conscidisti saccum meum, et præcinc-
 xisti me lætitia ²³. » Nam quæ nobis amplius
 mœrendi causa superest, aut quæ tandem adhuc
 nobis lacrymarum occasio relinquetur? Quin potius,
 an non omni nos, quæ a Servatore consecuti sumus,
 voluptate perfundent? « Qui non nobis tantum sal-
 utis viam monstravit, sed et iis qui apud inferos
 erant spiritibus veniens prædicavit, qui increduli
 fuerant aliquando, » ut Petrus ait ²⁴. Neque enim
 uni tantum parti benignitas tribuenda, sed univer-
 sam naturam in exhibendo munere complecti oportuit.
 A prophetis siquidem congrue dicebatur :
 « Pars una compluetur, et pars una super quam
 non pluam, arescet ²⁵. » Servatori vero accommo-
 data illa vox est : « Accedite ad me, omnes qui la-
 boratis, et onerati estis, et ego reficiam vos ²⁶. »
 Cum igitur prædicasset, et iis qui apud inferos erant
 spiritibus, « et iis qui in vinculis : Pacifice egredi-
 mini, et iis qui in tenebris : Revelamini ²⁷, » suum

C 9. Ob hæc igitur tam ingentia, dilecti, festos dies
 celebremus, non in fermento veteri, neque in fer-
 mento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sincerita-
 tatis et veritatis ²⁸, Regem nostrum cum omni
 gratiarum actione venerantes, et jejunium, ex quo
 bona omnia proficiuntur, ea quæ nos decet ala-
 critate excipientes. Et charitatem quidem inter nos
 mutuam retineamus, **31** hospitalitatem vehemen-
 tiore studio sectantes, misericordia pauperibus
 impertita fulgentes, vincitorum memores, tanquam
 simul vincti, et laborantium, tanquam et ipsi in
 corpore morantes, et in omnis, ut uno verbo dicam,
 cultum virtutis intenti ²⁹. Ita namque perfectiorem
 jejunii quoque celebrandi viam inibimus, sanctæ
 quidem Quadragesimæ initium a quinta Martii mens-
 sis die ducentes, salutaris vero Paschæ hebdoma-
 dam decima Aprilis inchoantes, ejusdem mensis
 decima quinta, vespere Sabbati, recepta consuetu-
 dine jejunia solventes, festum vero diem « Paschæ »
 agentes, illucescente dinceps Dominica die, ejus-
 dem mensis Aprilis vicesima sexta, ex legis præ-
 scripto, septem sanctæ Pentecostes hebdomadas

¹ Luc. II, 14. ²² Jerem. xxxi, 13. ²³ Psal. xxx, 12. ²⁴ I Petr. III, 18, 19. ²⁵ Amos IV, 7. ²⁶ Matth. XI, 28. ²⁷ Isa. LIII, 9. ²⁸ I Cor. V, 8. ²⁹ Hebr. XIII, 1-5.

Variaæ lectiones.

Γ Δ Δ Δ. ἀληπται. ς Δ Δ Δ. προθυμίας.

vite genus emergit. Nempe propter mutuam utriusque inter se habitudinem, quod in singulis molestum est tollitur : ac severioris quidem disciplinæ contentio in securitatis æquabilitatem delata fit lenior ; quod vero securitatis exuberat, animi vi et acrimonia, quasi falce amputatum, rectam, nec ulli obnoxiam reprehensioni vivendi formam constituit.

7. Præclarum igitur est, o dilecti, æmulari meliora, et quo quidque ad virtutem utilius fuerit, eo plus in eo delectationis reponere. Verum, ut Paulus ait : « Unusquisque vestrum proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius autem sic¹. » Pro ea namque qua præditus est bonitate nostrum omnium procreator, imbecillioribus quoque salutis occasiones largitur, majorem quidem illi laudem impartiens, qui in perfectioribus excellere studuerit, sed eum quoque iamen, cui non tantum inest virtutis, expertem esse benignitatis haud sinit. Nam quemadmodum similis non est faciei facies, ut ait Salomon², ita neque humanæ mentes. Una siquidem eum sit natura corporis, atque ex iisdem perfecta membris, peculiaris tamen in unoquoque figuræ diversitas discrimen constituit. Idem in animis quoque fieri videas, ut cum eadem agendi facultates in omnibus sint æquales, habituum proprietatibus diversos inter se ac dissimiles animadvertas. Sententiam huiusmodi quamquam ex evangelica quoque parabola effici arbitror : « Exiit, inquit, **27** qui seminat, seminare semen suum, et dum seminaret, quædam quidem in vias atque petrosa, quædam in spinas, alia autem in terram bonam ceciderunt : feceruntque fructum, hoc quidem centesimum, illud vero sexagesimum, aliud denique tricesimum³. » Vides quomodo terram universam bonam esse asserit, verum ex fructuum diversitate discrimen apparet. Nam centesimus quidem numerus, eos qui in virtute perfecti sunt, quique ad summum pietatis fastigium pervenerunt, designat. Sexagesimus vero, eos qui modico quidem post hos subsistere intervallo, cæterum et ipsi progressio-nibus in virtute non exiguis profecere. Trigesimus demum, inferiores adhuc, non tamen extra optimam positos terram, nec qui omnino destituantur fructibus ; quamvis et perfecto, et ab eo qui perfecto proximus est, inferiores sint, sintque proinde veluti in tertio ordine eorum qui virtuti militant, constituti. « Multæ enim mansiones apud Patrem⁴, » quemadmodum Salvator ait, quæ meritum honoris modum unicuique definiunt. Hoc idem illa quoque inter servos talentorum partitio indicat. « Nam uni quidem, inquit, quinque dedit, alii duo, alii vero unum⁵. » Et quidem posita in omnibus ejusdem æqualitate naturæ, quæque, quod ad ipsius rationem

Α ἐξ ἀφοῦν τῆς ἕξεως καὶ τῆς ἐν τοῖς εἰρημένους ποιότητος συνούσης ἰ εἰς ἕν, σμυνός τις καὶ προσήνης ἀναδείκνυται τρόπος· ὅτι τῇ πρὸς ἄλληλα σχέσει, τὸ ἐν ἑκάστῳ λυποῦν ἀφανίζεται ἕ, καὶ τῆς μὲν ἀκριβείας ὁ τόνος ἐν τῷ τῆς ἀδείας λέλει ἢ παρεκλυθησάται· τὸ δὲ τῆς ἀδείας περιττὸν, οἷά τινα ὑπεράνη ταῖς ἀπὸ τοῦ νοῦ δεινότησι περιτεμενόμενον, ὀρθὴν καὶ ἀκατηγόρητον ἐπιδείξει τὴν ἀγωγὴν.

Ζ. Καλὸν μὲν οὖν, ἀγαπητοὶ, ζηλοῦν τὰ βελτίονα, καὶ ὑπερ ἂν ἔχοι τὸ πλεόν εἰς ἀρετὴν, τούτῳ μᾶλλον φείδεσθαι ἰ. Ἄλλ' ὡσπερ ὁ Παῦλος φησι· ἰ Ἐκαστος ὑμῶν ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ· ὁ μὲν, οὕτως· ὁ δὲ, οὕτως. ἰ Ἀγαθὸς γὰρ ὑπάρχων ὁ πάντων ἡμῶν δημιουργός, καὶ τοῖς ἀσθενεστέροις τοῦ σώζεσθαι δίδωσιν ἀφορμὰς· ἐπαίνου μὲν μείζονος ἀξιών τὸν ἐν τοῖς τελειότεροις διαπρέπειν σπουδάζοντα· φιλανθρωπίας δὲ ὁμοῦ οὐκ ἀμυριεῖν ἐπιτρέφας καὶ τὸν ᾧ προσῶτον οὐ μέτεστιν ἀρετῆς. ἰ Ὅσπερ γὰρ οὐχ ὁμοία πρόσωπα προσώποις, καθὰ φησὶν ὁ Σολομῶν, οὕτως οὐδὲ αἱ δίδονται τῶν ἀνθρώπων. Μία μὲν γὰρ ἡ τοῦ σώματος φύσις, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἀπηρτισμένη μορίων· τὸ δὲ τῶν ἐν ἑκάστῳ χαρακτήρων διάφορον τὴν ἀλλαγὴν ἰ ἐργάζεται. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας εὐρήσομεν· διὰ μὲν τῶν αὐτῶν ἐνεργειῶν, ἴσην ἐν ἅπασιν συγκαίμενην, ταῖς δὲ τῶν ἕξεων ποιότησι μεριζομένην εἰς ἀνομοιώτητα. Τοιοῦτόν τινα νοῦν καὶ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς ἀποτίκτεσθαι νομίζω. ἰ Ἐξήλθε γὰρ, φησὶν, ὁ σπείρων τοῦ σπείραι τὸν σπῆρον αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ σπείρειν αὐτόν, ἂ μὲν εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ πετρώδη, ἂ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας, ἂ δὲ εἰς τὴν γῆν πέπτωκε τὴν καλὴν, καὶ ἐποίησα καρπὸν, ὁ μὲν ἐξήκοι¹ τα ἕ, ὁ δὲ τριάκοντα. ἰ Ὅρθῶς τῶν τὴν μὲν γῆν ἐψησε πᾶσαν εἶναι καλὴν, περὶ δὲ τὴν τῶν καρπῶν διαφορὰν τὸ ἀνώμαλον φαίνεται. ἰ Ὁ μὲν οὖν ἑκατὸν ἀριθμὸς, τοὺς ἐν ἀρετῇ τελείους παραδηλοῖ, καὶ τοὺς εἰς ἀκροτάτην ἀναβεβηκότας εὐσέβειαν· ὁ δὲ ἐξήκοις, τοὺς ὀλίγον μὲν τι τῶν εἰρημένων ὑποβεβηκότας, εἴσω δὲ που καὶ αὐτοὺς ἀρετῆς ὑπάρχοντας οὐ μικρὰς· ὁ δὲ τριάκοντα, τοὺς ἔτι μὲν καταβεεστέρους, οὐ μὲν ἕξω τῆς καλλίστης ὑπάρχοντας γῆς, οὐδὲ τοῦ δίδοναι καρπὸν ἐστερημένους, κἂν τὸν τελείου καὶ τοῦ μικροῦ ὑποβεβηκότος ἰ ἀπολιμπάνονται, ὡσπερ δὲ ἐν τρίτῃ τάξει τῶν ἐν ἀρετῇ κείμενοι. ἰ Πολλοὶ γὰρ μοναὶ παρὰ τῷ Πατρὶ, ἰ καθὰ φησὶν ὁ Σωτὴρ, τὸ ἑκάστῳ χρεωστούμενον τῆς τιμῆς μέτρον ὀρίζουσαι. Οὕτω καὶ ἡ τῶν τάλάντων διανομὴ τοῖς οἰκέταις ἐγένετο. ἰ Ἡ μὲν γὰρ, φησὶν, ἔδωκε πέντε· ᾧ δὲ, δύο· ᾧ δὲ ἕν. ἰ Κατὰ τῆς φύσεως ἐν ἴσῳ πᾶσι κειμένης, καὶ ὅσον εἰς τὸν οἰκεῖον λόγον ἐπιτηδείως ἔχουσας, καὶ πρὸς τὸ τέλειον, οὐδεμίαν ἔδει διαφορὰν ἐν τούτοις ὀρίζεσθαι, ἀλλὰ πᾶσιν ἐξ Ἰσοῦ τὰ πέντε τάλαντα διανεμέσθαι. Νυνὶ δὲ τῆς ὁσέως τὸ ἀνώμαλον ἀνομοιώτητα τινα τῶν ἕξεων εἰσφέρει, οὐκ ἐν ἴσῳ μέτρῳ παραδεχομένων τὴν εὐσέβειαν. Ἄλλ' ὁ γε τὰ πέντε τὰ-

¹ I Cor. vii, 7. ² Sap. xv, 16. ³ Matth. xiii, 3-8. ⁴ Joan. xiv, 2. ⁵ Matth. xxv, 15.

Variae lectiones.

¹ ἁ.λ.λ. συνούσης καὶ προσήνης. ἰ ἐμφανίζεται. ἢ ἁ.λ.λ. λέγων. ἰ ἐφήδουσαι. ἰ ἁ.λ.λ. ἐξαλλαγὴν. ἢ ἑκατὸν, ὁ δὲ. ἰ ὑποβεβηκότος.

λαντα λαβών, ηκουσε μεν· «Εϋ, δοϋλα αγαθη και πιστη, Α
 επι ολιγα ης πιστης, επι πολλων σε καταστησω, εισελθε
 εις την χαρην του κυριου σου. » 'Ο δε των δυοιν ταλαν-
 των την επικαρπιαν εισποιησαμενος, των Ισων επαλων
 μεταλαγχανει, και δια της αουτης τετιμηται ψηφου.
 'Αλλ' ουκ εδικος εν τουτοις οραται Θεος, αλλα μλλον
 αγαθος και φιλοτιμος. Ου γαρ ελαττωσει τοις αμει-
 νοσι τας τιμας η περι των υποβεβηκοτα χρηστοτης.
 ουδε τι των εκαινοις χρεωστωμενων υπαβαλων [Ισ.
 υπαβαλων] προσπιθησι τοις ελαττωσιν· αλλ' ο μεν τω ολι-
 κειψι πονη το χρεος αναλογουν αποληφεται χαλκων, του
 δε μισθου το λειπομενον η χαρις αναπληροι. Ει δε τις
 εχη την γνωμην του διαφθορευομενου ταρις ετερων ευ-
 πραγιαρις ουκ ελευθεραν, της του Θεου φιλανθρωπιας
 κατηγορων ουκ αισθάνεται. Ου γαρ δη που, φησι,
 τοις αμεινοσιν εν Ισω μετρω τεταξεται της εκαινων Β
 κρετης ο λειπομενος, ει δικαιον επ' αυτοις ανεχθειη
 το κριμα, και των εκαστω βεβαιωμενων Ισορροπως,
 ωσπερ ολκαρις, το της χαριτοις μετρον αντισταθμίζε-
 ται. 'Αλλ' ακουετω λεγοντος του Σωτηρος ημων Χρι-
 στου· «'Εταρει, ουκ αδικω σε. Ουχι δηναριου συν-
 αφωνησα σοι; 'Αρον δε σον, και οπαγε. Θελω δε τουτρω
 τω εσχάτω δοϋναι ωσπερ και σοι. » 'Εγαιρετω τοινυν
 την εκαστου προαιρεσιν ο Παϋλοσ εις παν εργον
 αγαθον, και τον αδρανη της διανοιας εκνον αποτε-
 μνετω βουων· «'Εγειρε, ο καθευδων, και αναστα εκ
 των νεκρων, και επιφαισει σοι ο Χριστοσ. » Ει γαρ
 και κατακοιμηθησ ωσ ανθρωποσ, καθάπερ ακρατον
 τινα την αμαρτιαν εμφορησαμενος, και προς μεθην
 ανεχθεισ σκοτεινων εκθυμηματων, αλλ' ηδη σοι καιροσ
 ανανηψαι προς σωτηριαν, και προς τον της δικαιο- C
 συνης ηλιον ανατειναι τον οφθαλμον. Υποδέξεται σε
 φιλανθρωποσ ων ο Δεσποτησ· ελεησει και δραπετευ-
 σιντα, ουκ αποστρεφεται δακρυοντα, καθαρον απο-
 διεισει μεταγινωσκοντα, και μεταστησει πλιν εις
 εισαθειαν. 'Εσται δε ημιν και νυν εξ υποβεργματων
 ο περι τουτου λογοσ. Το γαρ εν τοις τοιοϋτοις νοημα-
 σιν εδολεσχειν, πολυ τι το χρησιμον απεργαζεται.

α, και οculus ad justitiae solem intendas. Excipiet te quip e qui benignus est Dominus, misera-
 bitur licet fugitivum, non aversabitur lugentem, emaculatum reddet si errasse poeniteat, teque in
 pietatis possessione denuo collocabit. Qua de re rursus nobis ab exemplis oratio ducetur : verbo-
 sior siquidem in hanc sententiam disputatio, haud mediocrem utilitatem offert.

η. 'Οτε τοινυν της εν Αιγυπτω δουλειασ απαλλα-
 ξαι το γενοσ το εξ Ισραηλ ο Θεοσ εβουλετο, τότε τον
 ιεροφαντην Μωσεια τρεχειν εκελευσε προς αυτουσ, την
 φιλανθρωπον του Δεσποτου διερμηνευοντα βουλησιν. D
 'Επειδη δε προς την των ακρωμενων υπειθειαν
 εχρησιν ακολουθησαι και την δια των σημειων επιδει-
 ξιν, λεγει προς αυτον· «Τι το εν τη χειρι σου; 'Ο
 δε ειπε· 'Ραβδοσ. Και ειπεσ· 'Ριψον αυτην επι την
 γην. Και εγενετο οφισ· και εφυγε Μωσησ απο προ-
 σωπου αυτου. Και ειπε Κυριοσ προς Μωσην· 'Εκτει-
 νον την χειρα σου, και επιλαδου της κερκου. Και
 εγενετο ραβδοσ εν τη χειρι αυτου. » 'Αλλ', ωσ οϊμαι,
 δια τουτων ο μακαριοσ Μωσησ επαυδατο, οτιπερ οι
 την Αιγυπτιαν νοσησαντεσ πλάνην, οι πολυ προς
 αμαρτιαν εκβεβηκοτεσ, δια της περι το Θειον τιμησ,

attinet, suis partibus perfecta est, nullum in his
 discrimen ad perfectum constitui, sed quinque ta-
 lenta singulis ex aequo distribui oportuerat. Nunc
 vero concessi muneris inaequalitas, habitum qui
 non eandem pietatis mensuram admittant, dissimi-
 litudinem quamdam significat. At qui talenta quin-
 que acceperat, audivit ille quidem : « Euge, servus
 bone et fidelis, super pauca fuisti fidelis, supra mul-
 ta te constituam, intra in gaudium domini tui ¹¹. »
 Verum et qui duo talenta lucratus fuerat, iisdem
 laudibus ornatus eodemque suffragio cohonestatus
 est. Nec se tamen hic injustum Deus, sed benignum
 potius liberalemque demonstrat. Neque enim sua
 praemia melioribus minuet, quae in inferiorem li-
 beralitas confertur, nec eorum quidpiam quae illis
 debentur subducens, tenuioribus attribuit; verum
 hic quidem quod debetur pro ratione suscepti ab
 ipso laboris gaudens accipiet, quod vero mercedis
 deest gratia compensat. Quod si quis animo haud
 ingenuo prosperis aliorum successibus invidet,
 28 Dei a se benignitatem accusari non animad-
 vertit. At enim non est, dicit aliquis, ullo modo
 aequali cum melioribus loco habendus qui virtute
 illis inferior est, si quidem juste de utroque judice-
 tur, ac uniuscujusque actionibus, sua proportione,
 tanquam ponderibus, gratiae modus respondeat. Sed
 audiat is Christum Salvatorem nostrum dicentem :
 « Amice, non facio tibi injuriam. Nonne ex dena-
 rio convenisti mecum? Tolle quod tuum est, et vade.
 Volo autem huic ultimo dare sicut et tibi ¹². » Eri-
 gat igitur uniuscujusque mentem Paulus ad omne
 opus bonum, languentemque animi cunctationem
 discutiat clamans : « Surge, qui dormis, et exsurge
 a mortuis, et illuminabit te Christus ¹³. » Nam etsi
 humano more in sominum delapsus, qui te peccatis.
 veluti hausto mero large ingurgitaveris, et cogita-
 tionum obscura nocte velut ebrietate correptus es,
 tempus tamen jam adest quo expergiscare ad salu-
 tem, ac uniuscujusque actionibus, sua proportione,
 tanquam ponderibus, gratiae modus respondeat. Sed
 audiat is Christum Salvatorem nostrum dicentem :
 « Amice, non facio tibi injuriam. Nonne ex dena-
 rio convenisti mecum? Tolle quod tuum est, et vade.
 Volo autem huic ultimo dare sicut et tibi ¹². » Eri-
 gat igitur uniuscujusque mentem Paulus ad omne
 opus bonum, languentemque animi cunctationem
 discutiat clamans : « Surge, qui dormis, et exsurge
 a mortuis, et illuminabit te Christus ¹³. » Nam etsi
 humano more in sominum delapsus, qui te peccatis.
 veluti hausto mero large ingurgitaveris, et cogita-
 tionum obscura nocte velut ebrietate correptus es,
 tempus tamen jam adest quo expergiscare ad salu-
 tem, ac uniuscujusque actionibus, sua proportione,

8. Quo igitur tempore Deus ex Aegyptiaca servi-
 tute vindicare Israeliticum genus decreverat, tunc
 vatem sacrum Mosen, qui benignam Domini volun-
 tatem indicaret, ad eos prope destinavit. Cae-
 terum cum orationi fidem miraculorum exhibitione
 conciliari oporteret, illi illum affatus est verbis :
 « Quid est in manu tua? Ille vero respondit : Virga.
 Et dixit : Projice ipsam in terram. Et conversa est
 in serpentem, et fugit Moses a facie ipsius. Et
 dixit Dominus ad Mosen : Extende manum tuam,
 et sume caudam. Et facta est virga in manu
 ipsius ¹⁴. » Verum, ut arbitror, per haec beatus Mo-
 ses edocebatur futurum ut qui Aegypti erroribus ab-
 ducti sunt, longaeque ac multum in peccata digressi,
 per eam quae Numini debetur venerationem ad pic-

¹¹ Matth. xxv, 21. ¹² Matth. xx, 13, 14. ¹³ Ephes. v, 14. ¹⁴ Exod. iv, 2-4.

tatem denuo traducantur. Ille siquidem, instar virgæ A
 cujusdam, e tellure pullulavit, sed ubi ad corporeas
 affectiones declinans, e manu quodammodo legum
 conditoris exciderit, tunc morum facilitate et man-
 suetudine abjecta, 29 serpens venenatus existit,
 ad peccatum acerbus, vehemens ad iracundiam.
 Rursum vero ab auctore legum assumptus, iterum
 pulcher erit, ejus forma et figura ad optimi habitus ar-
 chetypum commutata. Mosi siquidem legum auctoris
 personam accommodabimus. Cæterum quicumque ob
 segnitiam ad ea quæ minime decet delapsus est, ex-
 citari et immutari rursum a Deo, unicuique, ex iis
 quæ diximus, ut puto, perspicuum fuerit. Neque
 vero minus prophetarum quoque voces id testabun-
 tur, quæ passim ut ad Deum convertantur, peccan-
 tes admonent. Nullum etenim tempus, pro ea qua
 homines prosequitur benevolentia Dominus noster
 prætermisit, quo non omnes ad salutem vocaret.
 Audire licet igitur increpantem duritiem intracta-
 bilitatemque peccantium, obfirmatamque (in malo)
 consuetudinem accusantem. Dicebat enim ali-
 quando : « Non me ergo timebitis, ait Dominus,
 aut a facie mea non cavebitis ? qui posui terminum
 mari, mandatum æternum, et non superabit illum ?
 Populo vero huic, factum est cor inobediens et
 exasperans. Declinaverunt, et abierunt, et non dix-
 erunt cordi ipsorum : Timebimus Dominum Deum
 nostrum ¹⁵. » Aliquando vero eos qui impudentius
 fugiebant, asperius objurgans, dicebat : « Numquid
 potest Æthiops mutare pellem suam, et pardus va-
 rietatem suam ? et vos poteritis bene facere, qui
 didicistis mala ¹⁶ ? » Eousque siquidem generi hu-
 mano dominabatur omnis peccati parens, ut essent
 plane pauci Dei cultores, quique legum conditoris
 memoriam retinendam esse persuasum haberent.
 Verum hæc ut demonstreremus, non erit nobis vehe-
 mentiori contentione opus, cum aperte Psaltes vo-
 ciferetur : « Omnes declinaverunt, simul inutiles
 facti sunt ; non est qui faciat bonum, non est usque
 ad unum ¹⁷. » Ita namque peccato in omnes tyran-
 nidem exercente, ac instar caliginis cujusdam per
 omnem terram diffuso, Dei Verbum ut ad nos de-
 scenderet, ac salutari lumine omnium mentibus il-
 luscere, sancti precabantur. Clamant itaque illi
 dicentes : « Emitte lucem tuam, et veritatem
 tuam ¹⁸. » Emissa est igitur ad nos vera lux, quæ
 illuminat omnem hominem venientem in hunc
 mundum ¹⁹, hoc est, Dei Verbum, Deus ipse, no-
 strique in se suscepta similitudine, sanctæ Virginis
 partu editus, generi humano salutem 30 attulit,
 antiqua naturæ incorruptibilitate revocata, quem-
 admodum Paulus asserit : « Novam nobis renovans
 viam, conjunxit cum cælestibus terrena, medium
 parietem maceræ dissolvens, et inimicitias in carne
 sua, legem mandatorum decretis evacuans ²⁰. » Ex

¹⁵ Jerem. v, 22-28.¹⁶ Jerem. xiii, 25.¹⁷ Psal.

xiii, 5.

¹⁸ Psal. xxiv, 5.¹⁹ Joan. i, 9.²⁰ Ephes. ii,

11, 15.

εις εὐσέβειαν μεταποιηθήσονται. Ἐβλάστησε μὲν γὰρ
 οἷά τις ῥάβδος ἀπὸ γῆς· ἀλλ' ὅτε πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς
 ἀποκλίνας πάθη τρόπον τινὰ τῆς τοῦ νομοθέτου χει-
 ρὸς ἀποπίπτει, τότε τὸν πρῶτον καὶ ἡμέρον τρόπον
 ἀποβαλὼν, ὄφις ἰσοδύλος εὐρίσκεται, πικρὸς εἰς
 ἀμαρτίαν, δεινὸς εἰς ὀργήν. Ἐπαναλαβόντος δὲ αὐτοῦ
 τοῦ νομοθέτου πάλιν, ἔσται καλὸς εἰς τὸ ἀρχέτυπον
 τῆς ἀρίστης ἕξεως σχῆμα μεταμορφούμενος. Τὸ γὰρ
 τοῦ νομοθέτου πρόσωπον Μωσῆ περιθήσομαι. Ὅτι
 τοῖνον τὸν ἐκ βῆθουμίας ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν ὀλισθή-
 σαντα διανίστησι πάλιν καὶ μεταβάλλει θεός, εἴη μὲν
 ἂν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὡσεὶ πιστεύω, παντὶ τῷ κα-
 ταφανέ. Οὐδὲν δὲ ἦτονον καὶ τῶν προφητῶν ἐπιμαρ-
 τυρήσουσιν αἱ φωναί, ἄνω καὶ κάτω τοὺς ἀμαρτάνον-
 τας ἐπιστρέφειν πρὸς θεὸν συμβουλευούσαι. Οὐδένα
 γὰρ ὁ φιλόδημος ἡμῶν δεσπότης παραλλοίπει
 καιρὸν, ὅτε ἢ μὴ πάντας ἐκάλει πρὸς σωτηρίαν. Ἔστι
 γοῦν ἀκούσαι καταπληττομένου τὸ σκληρὸν καὶ δυσ-
 ἦνιον, καὶ τὴν ἀμετάθετον τῶν ἀμαρτανόντων ἕξιν
 αἰτιωμένου. Ποτὲ μὲν γὰρ ἔλεγε· « Μὴ ἐμὲ οὐ φοβή-
 θησασθε, λέγει Κύριος, ἢ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου εὐχ
 εὐλασθήσασθε ; τὸν τάξαντα ὄριον τῆ θαλάσσης, πρὸς-
 ταγμα αἰώνιον, καὶ οὐχ ὑπερβήσεται αὐτό ; Τῷ δὲ
 λαῷ τούτῳ ἐγενήθη καρδία ἀνήκοος, καὶ ἀπειθής.
 Ἐξέκλινα καὶ ἀπήλθοσαν, καὶ οὐκ εἶπαν τῆ καρδίᾳ
 αὐτῶν· Φοβηθῶμεν δὴ Κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν. » Ποτὲ
 δὲ δριμύτερον ἐπισκήπτων τοῖς ἀναίδεστερον δραπε-
 τεύουσιν, ἔλεγε· « Εἰ ἀλλάξεται Αἰθιοπῶ τὸ δέρμα
 αὐτοῦ ; καὶ πάρβαλις τὰ ποικιλίματα αὐτῆς ; καὶ ὑμεῖς
 δυνήσασθε εὖ ποιεῖν, μαμαθηκότες τὰ κακά ; » Ἐπὶ
 τοσοῦτον γὰρ ἐκράτη ὁ τοῦ γένους ὁ πάσης ἀμαρτίας
 πατήρ, ὡς ὄλιγος εἶναι παντελῶς τοὺς τιμῶνας
 θεὸν, καὶ τοῦ νομοθέτου μεμνησθαι δεῖν ἐγνωκότας.
 Ἄλλ' οὐκ ἀγῶνος ἡμῖν δεήσει νυνὶ περὶ τὴν τούτων
 ἀπόδειξιν, διαβρήθη βωόντος τοῦ Ψαλμῶδου· Πάν-
 τες ἐξέκλινα, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν
 χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός. » Οὕτω γὰρ κατὰ
 πάντων τυραννοῦσης τῆς ἀμαρτίας, καὶ καθάπερ
 τινὸς ὀμίχλης ἐπὶ πᾶσαν κεχυμένης τὴν γῆν, τὸν τοῦ
 θεοῦ λόγον εἰς ἡμᾶς ἀφικέσθαι παρεκάλουν ἄγιοι,
 ταῖς ἀπάντων διανοαῖς τὸ σωτήριον φῶς ἐπιλάμψοντα.
 Καὶ γοῦν ἀναβοῶσι λέγοντες· « Ἐξαπίστελλον τὸ
 φῶς σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου. » Ἐξαπεστάλη τοι-
 γαροῦν πρὸς ἡμᾶς τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει
 πάντα ἀνθρώπων ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· τοῦτέστιν
 ὁ τοῦ θεοῦ θεὸς λόγος, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίω-
 σιν ἀναλαβὼν· τίκεται μὲν διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου·
 διασώζει δὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν ἀρχαιό-
 τητα τῆς ἀφθαρσίας τὴν φύσιν ἀναγαγὼν, καθάπερ ὁ
 Παῦλος φησὶ· « Ἐγένη ἡμῖν· ἐγκαινίας ὁδὸν, συνῆψεν
 τοῖς ἐπουρανίοις τὰ ἐπίγεια, τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγ-
 μοῦ λύσας, καὶ τὴν ἔχθραν τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι
 καταργήσας· » ὡς ἐπὶ τούτῳ καταπληττομένους καὶ
 τοὺς μακαρίους ἀγγέλους εἰπεῖν· « Δόξα ἐν ὑψίστοις
 θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. »

Vasie lectiones.

ἢ ὄφις. ἢ ἄ.λ. ὅτι. ἢ ἄ.λ. ἐκράτ. ἢ.

Εὐλοκήσαντος γὰρ εἰς ἡμᾶς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν σταυρὸν ὑπομείναντος, λέγεται Ἡ μὲν τὰ πολὺπλοκα τοῦ θανάτου δεσμός· ἀφῆρθη δὲ πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου, καθάπερ ὁ προφήτης φησὶ· « Καὶ τὸ πένθος εἰς χαρὰν μεταβέβηται, » ὡς δύνασθαι καὶ ἡμᾶς εὐκαιρῶς εἰπεῖν· « Ἐστρεφας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί· διέβρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην. » Ἐπὶ τίσιν γὰρ ἔτι στυγνάσωμεν ἄν; ποία πάλιν ἡμῖν ἔσται τοῦ δακρύειν ἢ πρόφασις; μᾶλλον δὲ, πῶς οὐ πᾶσαν ἡμῖν ἀναταλεῖ θυμηδίαν τὰ διὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῖν γενόμενα; « Ὅς οὐ μόνοις ἡμῖν τῆς σωτηρίας ἀνέδειξε τὴν ὁδόν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἐν ἔδου πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν ἀπειθήσασί ποτε, » καθάπερ ὁ Πέτρος φησὶ. Οὐ γὰρ ἔδει μερικτῶν γενέσθαι τὴν φιλανθρωπίαν, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσαν

A quo sanctorum e. ceatorum angelorum hanc ob rem stupentium illa vox : « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, in hominibus voluntas bona ¹¹. » Cum enim se erga nos benigne affectum Servator noster Christus ostendit, crucemque nostra causa sustinuit, multis implicita nexibus mortis vincula dissoluta sunt, omnesque ab omnium ore sublatae lacrymæ, ut Propheta ait : « Luctusque in gaudium commutatus est ²²; » ut illud nos quoque opportune usurpare possimus : « Convertisti laborem meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, et præcinxisti me lætitia ²³. » Nam quæ nobis amplius moerendi causa superest, aut quæ tandem adhuc nobis lacrymarum occasio relinquetur? Quin potius, an non omni nos, quæ a Servatore consecuti sumus, voluptate perfundent? « Qui non nobis tantum salutis viam monstravit, sed et iis qui apud inferos erant spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, » ut Petrus ait ²⁴. Neque enim uni tantum parti benignitas tribuenda, sed universam naturam in exhibendo munere complecti oportuit. A prophetis siquidem congrue dicebatur : « Pars una compluetur, et pars una super quam non pluam, arescet ²⁵. » Servatori vero accommodata illa vox est : « Accedite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos ²⁶. » Cum igitur prædicasset, et iis qui apud inferos erant spiritibus, « et iis qui in vinculis : Pacifice egredimini, et iis qui in tenebris : Revelamini ²⁷, » suum

quidem ipse templum tribus diebus perfectum excitat, naturæ vero novum in cœlos quoque ascensum parat, seipsum, veluti primitias humani generis Patri offerens, et sancti Spiritus communicationem, pignus gratiæ, iis qui in terris degebant, largitus.

θ'. Ἐπὶ τοῖς οὕτω μεγάλοις, ἀγαπητοί, ἐορτάζωμεν· μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐλακρυνίας καὶ ἀληθείας, μετὰ πάσης εὐχαριστίας τὸν ἑαυτῶν βασιλεῖα γεναιρόντας· καὶ τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν μητέρα νηστείαν μετὰ τῆς ἡμῖν προεπούσης εὐχαριστίας ἡ εἰσδεχόμενοι. Καὶ τῆς μὲν εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐχώμεθα, συντονώτερον τὴν φιλοξενίαν διώκοντες, τῷ περὶ πένθητος ἐλέω διαλάμποντες· μνημονεύοντες τῶν δεσμιῶν, ὡς συνδεδεμένοι· τῶν κακοχουμένων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι, καὶ πᾶσαν ἀπαξάπλως τιμῶντες ἀρετήν. Οὕτω γὰρ καὶ τὴν ἀληθεστέραν ἐπιτελέσωμεν, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ πέμπτης τοῦ Φαμενώθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ δεκάτης τοῦ Φαρμουθι μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῆς πεντεκαίδεκάτης τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἐσπέρα Σαββάτω, κατὰ τὸ ἔθος· ἐορτάζοντες δὲ τῆς ἑξῆς ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς τῆς ἑκκαίδεκάτης τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, κατὰ τὴν τοῦ νόμου διαγορεύσειν, τὰς ἐπὶ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ἐπισυνάπτοντες. Οὕτω γὰρ μετὰ τῶν ἁγίων τὴν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσο-

C 9. Ob hæc igitur tam ingentia, dilecti, festos dies celebremus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis ²⁸, Regem nostrum cum omni gratiarum actione venerantes, et jejunium, ex quo bona omnia proficiscuntur, ea quæ nos decet alacritate excipientes. Et charitatem quidem inter nos mutuam retineamus, **31** hospitalitatem vehementiore studio sectantes, misericordia pauperibus impertita fulgentes, victorum memores, tanquam simul vincti, et laborantium, tanquam et ipsi in corpore morantes, et in omnis, ut uno verbo dicam, cultum virtutis intenti ²⁹. Ita namque perfectiorem jejunii quoque celebrandi viam inibimus, sanctæ quidem Quadragesimæ initium a quinta Martii mensis die ducentes, salutaris vero Paschæ hebdomadam decima Aprilis inchoantes, ejusdem mensis decima quinta, vespere Sabbati, recepta consuetudine jejunia solventes, festum vero diem « Paschæ » agentes, illucescente deinceps Dominica die, ejusdem mensis Aprilis vicesima sexta, ex legis præscripto, septem sanctæ Pentecostes hebdomadas

¹ Luc. II, 14. ²² Jerem. xxxi, 13. ²³ Psal. xxx, 12. ²⁴ I Petr. III, 18, 19. ²⁵ Amos IV, 7. ²⁶ Matth. XI, 28. ²⁷ Isa. LIII, 9. ²⁸ I Cor. V, 8. ²⁹ Hebr. XIII, 1-5.

Variae lectiones.

Γ Δ Δ. λίληπται. ς Δ Δ. προθυμίας.

adjungentes. Ita namque cum sanctis regni caelorum hereditate potiemur, in Christo Jesu Domino nostro, per quem, et cum quo Patri gloria et imperium cum sancto Spiritu in secula seculorum. Amen.

Homilia tertia desideratur (†).

HOMILIA IV.

1. Rursum nobis sanctae celebritatis tempus effulget, quam tolerantiae labor brevior intervallo praecedat, ac veluti annuum pensum, omnium rerum moderatori Deo, vitae gravitatem, aliarumque virtutum omnium documenta persolveri jubet. Nulla vero oratio quae ad parendum hortetur, apud sapientes, qui rei de qua agitur utilitatem perspiciunt, absurda est. Laborum siquidem, qui in bene agendo suscipiuntur, fructus est gloriosus; socordia vero et ignavia nihil ex omnibus difficilius, quique nihil ejus causa quod profuturum est ferre velit, acerbè multatur; neque vero de levis momenti rebus, scilicet, quispiam verba fieri dixerit, sed ad ipsam animi perniciem pertinere. Cum igitur res ita constituta sit, ac natura ita se habeat, mihi ipse ex omnibus maxime nunc quoque convenire arbitratus de rebus utilibus apud vos sermonem habere, ac tantum non propheticum illud acclamare: « Parate viam Domini », rursus in medium prodeò, gravem me quidem fore nequaquam ratus apud prudentes, si ea in quibus sunt, majores scilicet honore prosequendos, hoc praesertim 32 tempore me suadere profitear. Quod si me quisquam non optima in medium afferre existimet, quamvis id ut efficiam non mediocriter elaborem, videat ne, dum malignam in nos sententiam pronuntiat, ipse se illorum ordini, apud quos malum in pretio est, adjungat, atque e sapientum virorum albo incensus explodatur. Siquidem iis rebus quas jure quispiam reprehendat, lætari, quod vero locum inter meliora obtinere judicatum est, malo proximum arbitrari, aut etiam alios iis qui ipsorum captum superant, sermonibus offendi, annon id summæ prorsus nequitiæ argumentum est? Ego vero cum eos qui meliorum sectatores esse concupiverunt hominum qui dicendi facultate præstant, allevatione et solatio fovendos esse arbitror, ut in iisdem prosequendis vehementiore conatu et alacritate contendant; tum vero qui obliquè, adhuc sensibus aguntur, remedium iis, quo ad frugem bonam perducantur, præberi oportere, et ut meliores in posterum fiant, laborare. Erit igitur nobis ejus quam institui-

²⁰ Isa. xl, 3; Luc. iii, 4.

Variae lectiones.

¹ leg. εὐπαιθίαν εὐπρεπή;. ² leg. βλεποντας. ³ leg. τοῖς ἡρημένοις. ⁴ leg. οὐπω.

NOTÆ.

(1) Numerantur in editis 30 homiliae, licet revera nonnisi 29 adsint, quæ etiam prodierunt seorsim Antwerpiae 1618. Quod si in utraque editione notatur homiliam tertiam desiderari, ac proinde quarta numeratur quæ reapse tertia est, et sic deinceps, nihilo tamen secius ex calculo temporum constat

Α μὲν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Α'.

α'. Πάλιν ἡμῖν ὁ τῆς ἁγίας ἐορτῆς ἀναλαμβάνει καιρὸς, τοῦ τῆς καρτερίας ἀγῶνος βραχὺ τι προανατελλόντος, καὶ καθάπερ ἐτήσιον θελημα καταθέσθαι καλεούτος, τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ, τὴν τε βίον σεμνότητα, καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἐπιδείξειν ἀρετῆς. Λόγος δὲ οὐδεὶς τοῖς εὖ φρονούσιν εἰς ἀπαιθείαν ἀπρεπῆς ¹, τὸ ἐκ τοῦ πράγματος περιαθροῦσι χρήσιμον. Ἀγαθῶν μὲν γὰρ πόρων, καρπὸς εὐκλεῆς· δίκου δὲ καὶ ἁγίας, οὐδὲν ἂν γένοιτο χαλεπώτερον, καὶ τὸ μηδοτιοῦν ὑπὲρ τοῦ λυσिताλῆσειν μέλλοντος ἀξιώσαι παθεῖν, πικρὰν ἔχει τὴν ζημίαν, καὶ οὐ περὶ τῶν τυχόντων ὡσανεὶ τις εἴποι τοὺς λόγους, ἀλλ' εἰς αὐτὸν ἤδη βλέποντα ² τῆς ψυχῆς τὸν εὐθερον. Κεῖμενος δὲ οὕτω, καὶ ὄντος φύσει τοῦ πράγματος, πρέπειν ἑμαυτῷ μέλιστα πάντων καὶ νῦν ἡγούμενος ὑπὲρ τῶν συμφερόντων πρὸς ὑμᾶς ποιήσασθαι λόγους, μονοουχὶ δὲ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο βοᾶν· « Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου »· ἦ καὶ πάλιν εἰς μέσον, ἴστασθαι μὲν οὐ φορτικὸς ὑπολαμβάνων παρὰ γε τοῖς σύμφρονι, εἰ τὰ ἐν οἷς εἰσιν, ὅτι προσήκοι τιμᾶσθαι μετίζονας, κατὰ τὸν παρόντα μέλιστα καιρὸν συμβουλευέων φαινόμεν. Εἰ δὲ τῷ δοκῶ μὴ τὰ κράτιστα λέγειν, καίτοι πολλὴν εἰς τοῦτο ποιούμενος τὴν σπουδὴν, ὁράτω μὴ πονηρὰν καθ' ἡμῶν τὴν ψῆφον ἐκφέρων, ἐν τοῖς τιμῶσι τὸ φαῦλον ἑαυτὸν κατατάττει, καὶ λάθῃ τοῦ καταλόγου τῶν σοφῶν ἔσῃ τιθείς. Τὸ γὰρ ἐφῆδασθαι μὲν οἷς ἂν τις εὐλόγως ἐπιτιμήσειεν, ἡγεῖσθαι δὲ παρὰ φαῦλον τὴν ἐν τοῖς ἀμείνοισι δόξαν, ἢ καὶ ἄλλως τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν λόγοις ἀλγύνεσθαι, πῶς οὐ τῆς ἐσχάτης γνώρισμα κακίας ἐστίν; Ἐγὼ δὲ προσθεῖν μὲν ἡγοῦμαι τοὺς τὰ βελτίω ζηλοῦν ἡρημένους ³ τοῖς ἀπὸ τῶν ἀριστα λεγόντων παραψυχῆς τε καὶ παραμυθίας, ὡς ἂν τὴν παρ' αὐτὰ συντηνωτέραν ποιοῖντο προθυμίαν· τοῖς δὲ οὕτω ⁴ γνώμης κεκρατηκόσιν ἀγαθῆς, τὸ ἐπανορθοῦν πεφυκὸς ἐκπορίζειν χρήσιμα φάρμακον, καὶ ὅπως ἐν τοῖς ἀρετῆς ἀμείνοισι φανοῦνται ζητεῖν. Ἔσται τοιγαροῦν τῆς ὑψηλῆς ἡμῖν ὁ λόγος κατ' ἄμφω λυσिताλέστατος, ἐκατέρῳ μᾶρτι διδοὺς τὸ αὐτῷ χρεωστούμενον.

Erit igitur nobis ejus quam institui-

opus orationis series ad utrumque accommodatissima, quæque utriusque hominum generi, quod ipsi debetis exhibeat.

β. Ἐλαίει μὲν οὖν ἡμᾶς ἐπὶ τούτῳ τὸ κήρυγμα, Α καὶ τὴν λαμπρὰν οὐκ ἔστι προμηθύειν πανήγυριν, προφητῶν ἀναπαύει χορὸς, γεγηθῶτων μὲν ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος κατορθώμασι, βίπτειν δὲ ὡς πορρωτάτω τὴν ἐπὶ τούτοις σιωπῆν παρακαλουμένων. Καὶ δὴ καὶ κεκράγασιν, ὁ μὲν, εἰ Ἄναβόησον ἐν ἰσχυρί, καὶ μὴ φέισῃ, ἢ λέγων· ὡς σάλπιγγα ὑψώσον τὴν φωνὴν σου· ἕτερος δὲ τις, ἐκείνῳ διδάσκων καὶ φρονῶν συγγενῇ· εἰ Ἐπὶ ὄρος, φησὶν, ὑψώσον ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών· ὑψώσον τῇ ἰσχυρί τὴν φωνὴν σου, ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ· ὑψώσατε, μὴ φοβεῖσθε. Παντὸς τοιγαροῦν ἀνηρημένου πράγματος τοῦ παραποδίζεω ἡμῶν τὴν ἐπὶ τούτοις προθυμίαν ἰσχύοντος, ἐπὶ τὴν τῷ δόγματι πρέπουσαν παρρησίαν ἀναβήσομαι, καὶ καθάπερ ἐξ ὄρους πόρρωθεν ὡς ἡμᾶς τρέχοντα βλέπων τὸν τῆς ἐγκρατείας καιρὸν, μονονουχί τε τὴν χεῖρα τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀθληταῖς καθασεισας, ἐρῶ· Ἀποδύσασθε, νέοι, ἀποθέσθε τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Ἦκει πάλιν ἡμῖν ὁ τῆς νηστείας καιρὸς, ἀρετῆς ἀπάσης ἐπιδειξίν ἀπαίτων. Κρίνεται δὲ οὐ ταῖς τῶν σωμάτων βρώμασι τὸ σάδιον· οὐδὲ τοῖς ἐν παλαίστραις σκιρτήμασιν· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ὁ τὸ πλέον ἔχειν ἐν τούτοις πεπιστευμένος, οὗτος καὶ τοῦ δύνασθαι κινῆν τὴν ψῆφον ἀποίσεται. Ἐὐ γὰρ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς εἶμα καὶ σαρκὰς· ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας οὐσίους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Δεῖν δὲ οἶμαι τοὺς, ὅσοι ταῖς τούτων ἐπιθυμαῖς ἀντετάγειν κεκρίκασι, τούτους εἶναι πρὸς μάχην, ὡς δύνασθαι τὴν ἀμείνω ψῆφον ἐπὶ ἀνδρείῳ κομίζεσθαι· ἢ πάντως ἔσται περιφανὴς τοῖς μὴ τοιούτοις ὁ κίνδυνος, καὶ μέχρι μόνης ἀλαζονείας τὸ καύχημα. Τὸ γὰρ τετάχθαι μὲν ἐν τοῖς ἡττοσι, φρονεῖν δὲ μείζον, ἢ ὅπερ ἐσμέν, πρὸς τῷ γελᾶσθαι δικαίως, καὶ κινδύνων οὐκ ἀμοιρεῖ. Εἰ δὲ φεύγειν ἀξιὸν τὰ τοιαῦτα (ἀξιὸν δὲ δὴ που πάντες ἐροῦσιν, οἷς οὐδὲν εἰς εὐλάβειαν ἔνδει), καὶ τὸ ἐπὶ ταῖς φαυλότησιν αἰσχος ἀποκρούεσθαι παντὶ σθένει χρωμένοις οὐκ ἀκαρδῆς, πῶς οὐκ ἀνάγκη τὸ βελτίω ζητεῖν, καὶ ὅπως τῶν ἀντικειμένων περιεσώμεθα, πολλῇ συγκαταπράττειν σπουδῇ; Καὶ εἰ πνευμάτων πονηρῶν εἰσελαύνει καθ' ἡμῶν ὁ πόλεμος, ἀνάγκη τῷ πνεύματι ζέοντος εἶναι τε καὶ φαίνεσθαι τοῖς ἀνταίρειν ἢ ἐκείνοις τὰ ὅπλα θαρσήσαντας· καὶ εἰ σωμάτων οὐδὲν εἰς τοῦτο ἡμᾶς τέχνη καὶ δύναμις ὠφελεῖ, ἀκλόουθον κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· εἰ Ἐνδύσασθε τὴν στρατιωτικὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν παντευχέα ἢ τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας καλῶς ἐκάρμοσασθε. Ὁὕτω γὰρ ἀνἀποθεσθεῖ μὲν τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα βελέη· τὸ δὲ παντὸς ἐξω γενέσθαι τραύματος, περιέσται τοῖς ἀνδριζόμενοις. Ἄλλ' ἵνα πάλιν ἐπὶ τοῦ ἐν ταῖς σκηναῖς ἀγῶνας μετοίσω τὸν λόγον, ἐκείνῳ φημι. Χρῆναι γὰρ δεῖ πανταχόθεν τὸ ὠφελοῦν ἐκινεῖσθαι τοὺς, οἷς τοῦτο πράττειν ἐσπουδασται

2. Ad hanc igitur nos prædicationem trahit, atque ad insignem celebritatem denuntiandam impellit prophetarum chorus : qui partim ob egregie a Servatore patratas gaudio efferuntur, partim ut silentium de his rebus quam longissime facessere jubeamus, hortantur. Illi vero etiam vociferantur, alius quidem : « Clama in fortitudine, ne cesses dicens, quasi tuba exalta vocem tuam ²¹. » Alius vero qui non dissimilia ab eo docet et sentit : « In montem, inquit, excelsum ascende, qui evangelizas Sion; extolle in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem; extollite, ne timeatis ²². » Omni re igitur sublata, quæ nostram in his alacritatem impedire posset, ad congruentem dogmati sermonis libertatem ascendam, et continentia tempus ad vos B festinans, velut e montis specula procul aspiciens, ac tantum non pietatis athletic manu silentio indicto, dicam : Exuite, juvenes, deponite veterem hominem. Advenit iterum nobis jejunii tempus, quod omnium virtutum experimenta edi postulat. Dijudicatur aulem non corporum viribus, neque palæstricis saltationibus hoc stadium, neque vero ut quisque his rebus maxime abundaverit, ita illi victoriam cessuram esse existimandum fuerit : « Non est enim nobis colluctatio adversus sanguinem ²³ et carnes, sed adversus principatus et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitia in cœlestibus ²⁴. » Oportere vero arbitror eos, quicumque horum insidiis obsistere decreverunt, sic ad pugnam instructos esse, ut fortitudine cæteris præstare merito judicari possint : aut plane, nisi tales fuerint, sese in discrimen apertum conjicient, erique totum superbæ ostentationis, quodcumque de se ipsi gloriabundi prædicaverint. Humilioris namque sortis homo, si plus sibi quam quod est tribuat, cum risu dignus, tum vero periculis quoque fuerit obnoxius. Quod si ejusmodi merito fugienda sunt (fugienda porro, quibus nihil ad cavendi prudentiam defuerit, omnes fatebuntur), omnemque nequitia turpitudinem omni conatu repellere non inutile est, annon meliora querere, atque ut adversariis superiores simus, multo studio si; nul omnes laborare necesse est? cumque malorum spirituum contra nos bellum ingruat, necesse esse, et spiritu ferventes esse, nobisque tantum animi esse, ut contra illos arma ferre audeamus ostendere, cumque nos in hac re nihil corporum ars et vis adjuvet, consequens est id quod Pauli voce admonemur : « Induite vos militarem armaturam Dei, et lorica pietatis in ipsum bene accommodate ²⁵. » Ita namque ignita adversarii sagittæ extinguuntur; utque a quocumque vulnere immunes sint qui se viros præbuerint, præterea consequuntur. Sed ut iterum ad ea que

²¹ Isa. LVIII, 1. ²² Isa. XL 9. ²³ Ephes. VI, 12. ²⁴ Ibid. 11, 14.

Variaæ lectiones.

ἢ leg. καὶ ἀνταίρειν. ἢ leg. παντευχίαν. ἢ forte δέ.

in theatris exhibentur certamina orationem transferam, illud assero. Oportere enim arbitror undique id quod utile est colligere eos qui in hoc præstant operam studiumque collocaverunt, vosque ipsos in eandem sententiam pedibus ituros esse facile mihi persuadeo. Audio igitur eos qui in palæstricis certaminibus præsent, qui et pecunias pro ea quæ in his reposita est gloria, profundere sibi forte haud grave ducunt, ubi rei ipsius initium facturi sunt, tuba quidem denuntiare certamen: ac sub ipsum, omnes quicumque futuro certamini habiles inventi sunt, advocantes, quorumque in his opera probari consuevit, illos vicissim ablegare a congressibus, in quibus nonnisi tardior ostentatio artis esse queat. Neque enim oportere, et vero egregie admodum, judicaverunt, eos qui fortitudinis gloria commendati, quive alterius cuiuspiam studii experientia ornatiores esse possunt, turpioribus permisceri, **34** neque illorum odiosis sceditatibus inquinari, quos honestiori existimatione haberi facile appareret. Quod si in mercede parva et exili, usque adeo generosa illis mens et propositum fuit, omnemque in ipsis alacritatem intueri licet, pudore scilicet, ne ab aliis robore superari viderentur, nonne ut illis mellores simus nobis merito laborandum est, atque eo quidem amplius, quo majus præmiorum quoque inter se discrimen existit. Si quis enim laborem levibus omnino pretiis constitutis refugiat, segnemque impendat operam, erit fortasse aliquis iis qui id fecerint excusationi locus. Neque enim æquum esse dicent, exigua præmia diuturnis adeo laboribus promereri. Quod si nobis ejusmodi oratione uti non licet, quibus corona longe quam pro laborum ratione præstantior proposita sit, quid aliud quominus strenue certamen subeamus, impediatur? Nihil prorsus. Totum igitur, quod reliquum est, ignaviæ ac socordiae crimen, et ejus inclinationis quæ cum ad deteriora propensa feratur, studium omne prorsus ad res laudabiles tollit. Ego vero eorum quos diximus unumquemque, non tam pecuniæ quam gloriæ et honorum cupiditate victum, ad certaminum labores suscipiendos impulsus fuisse mihi persuadeo. Habent siquidem hæc quoque nescio quid apud illos jucunditatis; atque ea non assequi quæ quisque vellet, gloriæ jactura existimatur: ejus vero, inquam, gloriæ quæ apud ipsos in honore pretioque habetur. Cum itaque sic animo constituti sint, perspicuum esse arbitror eos in hanc sententiam generosi spiritus adductos fuisse, ut si quis singulos ex ipsis accedens roget: Cum multa alia sint in vita genera studiorum, quid ita, quæso, habitum hunc mentemque suscepisti? quid ita relictis aliis, quæ in palæstris exercentur, ludicra elegisti? Quid tandem ex his lucrite facturam existimas? Honorumne, an nummorum? Utrum horum tandem per eos labores, quibus tan-

A καὶ ὁμᾶς αὐτοὺς συγκατανεύειν ἐτοιμῶς ὑπολαμβάνω. Ἀκούω τοίνυν ἐπι τῶν ἐπὶ ταῖς γυμνοπαιδαίαις ἀγῶνων οἱ προσδρευόντες, οἷς καὶ τὸ χρήματα προσαναλίσκειν ὑπὲρ τῆς ἐν τούτοις δόξης οὐ χαλεπὸν ἴσως καταφαίνεται γ, ἐπειδὴν μέλλωσι ποιεῖσθαι τοῦ πράγματος τὴν ἀρχὴν, σάλπιγγι μὲν τὸν ἀγῶνα περιαγγέλλουσιν· εἰσκαλοῦντες δὲ ὑπ' αὐτῶν πᾶν ὅσον πέφυκεν ὀρθοῦναι χρῆσιμον, καὶ τοὺς ἐν τούτοις εὐδοκίμειν ἐκωθότας, ἀποπέμπουσιν δὲ τῶν πολέμων, ἧς ἢ μαλακώτερον ἢ τέχνη τὴν ἐπιδείξειν ἔχει. Μὴ γάρ τι χρῆναι, σφόδρα ποιοῦντες καλῶς, εὐδοκίμασαν τοὺς ἐπ' ἀνδρείᾳ κεκλημένους, ἢ ἐτέρου τινὸς ἐπιτηδεύματος σεμνοτέραν ἔχειν δυναμένους τῆς ἐμπειρίαν, τοὺς αἰσχλοσιν ἀναμίγνυσθαι, μηδὲ ταῖς ἐκείνων καταμαίνεσθαι βδελυρίαις, οἷς ἢ κρείττους ὑπόλοιφίς ἀκολουθοῦσα φαίνεται. Εἰ δὲ ἐπὶ μικροῖς καὶ εὐτελεσί μισθώμασι οὕτω γενναίως ἐκείνοις ὁ σκοπὸς, καὶ πᾶσαν ἐν αὐτοῖς κειμένην ὀρᾶν ἐξεσι προθυμίαν, αἰδοί τοῦ μὴ δοκεῖν τῆς ἐτέρων βώμης ἀπολιμπάνεσθαι, πῶς οὐ φροντίζειν ἄξιον, ὅπως ἀμείνους ἐκείνων γενώμεθα, καὶ τοσοῦτον πᾶλον, ὅσην καὶ τῶν στεφάνων ἡ διαφορά; Τὸ μὲν γὰρ ἐπὶ μικροῖς τισι τοῖς προκειμένοις ἀλῶναι φυγάδα, καὶ κατοκτῆ ὀνοεῖν, οἷσαι τινὰ τυχόν τοῦ τοῦτο πεπονθόσι παραίτησιν. Οὐ γὰρ ἦν ἄξιον, ἔροῦσι, κινδύνους οὕτω μακροῦς μικρῶν ἀλλάξασθαι γερῶν. Εἰ δὲ τοιούτοις ἡμᾶς χρῆσθαι λόγους οὐκ ἐνεσι, πολὺ τοῦ στεφάνου τοὺς πόνους ὑπερανίσχοντος, τί ἂν εἴη ἕτερον τὸ προθύμως ἀγωνίζεσθαι κωλύον; Οὐδέν. Ὀκνου δὴ λοιπὸν καὶ βραθυμίας, τὸ ἔγκλημα, καὶ τῆς ἐπὶ τῇ χεῖρῳ βοπῆς τὴν ἐπὶ τοῖς ἐπαινουμένοις ἀναιρούσης σπουδῆν. Οἶμαι δὲ ἔγωγε τῶν εἰρημένων ἕκαστον πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀγῶσι κεκληθῆναι πόνους, οὐ χρημάτων ἡττωμένους ἐπιθυμίας τοσοῦτον, ὅσον εὐκλείας καὶ τιμῶν. Ἐχει γὰρ τινα παρ' ἐκείνους καὶ τὰ τοιαῦτα χάριν· καὶ τὸ μὴ τυχεῖν ὡς ἂν ἕκαστος βούλοιο, δόξης ζημία λελογίσται· δόξης δὲ πάλιν φημι τῆς παρ' αὐτοῖς τετιμημένης. Οὕτω δὲ ἔχοντες γνώμης οἶμαι φαίνεσθαι, καὶ εἰς τοῦτο φρονήματος ἀφίχθαι νεανικοῦ, ὥστε εἴ τις ἕκαστον αὐτῶν ἔροιτο προσίων· Πολλῶν ὄντων ἐτέρων ἐπιτηδευμάτων κατὰ τὸν βίον, τί δήποτε, ὦ τάν, ἐπὶ τούτῳ τὸ σχῆμα καὶ γνώμην ἀπήνησθαι; ὅτου δὲ χάριν τὰ ἄλλα ἀφεις, τὰ ἐν ταῖς παλαιότεραις τετιμηχας παίγνια; Τί ποτε ἄρα τούντεῦθεν οἷσι κερδαίνειν; ὅτερον τιμᾶς ἢ χρήματα; Τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀγῶσιν οὕτω πονεῖν, εἴνος ἂν σοι μάλλον εἰλοιο γενέσθαι πρόβενον; εὐθὺς ἂν ἕκαστον ἀποκρίνεσθαι πιστεύω· Οἰχέσθω χρήματα· πριαίμην ἂν μάλλον ἡδέως τῆς τούτων εὐπορίας τὴν νίκην, καὶ αὐτὴν, εἰ πρὸς τοῦτο καλοῖη καιρὸς, τὴν ψυχὴν τοῦ μὴ γελᾶσθαι προήσομαι. Οὕτω τοίνυν ἐκείνων διακειμένων, πῶς οὐ σφόδρα γε ἀποπον ἡμᾶς τοὺς ἢ, οἷς τὰ μείζω πρόκειται γέρα, μηδὲ ταῖς ἐκείνων προθυμαῖς ἀμιλλωμένους ὀρθοῦναι, ἀλλὰ ἄνωγο δεδέσθαι, καὶ τῆ τῶν ἀγαθῶν πενία κατατρέχεσθαι, μηδ' ὅπως τὴν ἀμείνω ψῆφον κερδανούμεν ἐπιτε-

Variae lectiones

γ ἀλλ. καταφαίνεσθαι. * ἀλλ. οἷς. * πιστιν. ἢ del. τοῦς

σθα·, τοσαύτην ἔχοντα· ἀφθονίαν βοηθημάτων παρὰ
 Θεοῦ, δι' ὧν ἡμῖν περιστάται τὸ νικᾶν· Οἱ μὲν γὰρ ἐν
 ταῖς σφῶν αὐτῶν ἐμπειρίαις, καὶ ταῖς τῶν σωμάτων
 βώμαις, ἔχουσι τὸ θύνασθαι τῶν ἐναντιῶν κρατεῖν,
 ὥστε εἰ τις αὐτῶν ὑπάρχει τῶν εἰρημένων ἀμέτ-
 οχος, ἔξω κείσεται πάντως τῆς ἀπὸ νικᾶν εὐθυμίας.
 Ἡμῖν δὲ οὐχ οὕτω τὰ τοῦ ἀγῶνος κρίνεται, ἀλλ' εἰς
 πᾶν τοῖναντίον τὸ πρᾶγμα καθίσταται. Κἂν ἰσχύς
 ἀμοιρῆς, αἰτεῖ τὸν ἀθλοθέτην, καὶ λήψῃ προχειρώς.
 Κἂν ἡ τέχνη σοὶ λίπη τι τῶν παλαισμάτων, ἐγγὺς ὁ
 παιδοτρίτης, εἰδὺς ἔκασαν τοῦ σταδίου τὴν μέθοδον.
 Χορηγήσει μὲν γὰρ τὸ θύνασθαι Θεός. Τὸ δὲ ὅπως
 προσήκει πάλιν τοῖς ἀντιπάλοις ἀνταγωνίζεσθαι,
 μαθήσει τὰς θέλας ἐξετάζων Γραφάς. Ἐκεῖ τὸν Παῦ-
 λον εὐρήσεις λέγοντα· « Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδύ-
 ναμοῦντι με Χριστῷ. » Ἐκεῖ θαυμάσιος τὸν Ψαλμ-
 οῦδον μελιβδούοντα καὶ βοῶντα πρὸς τὸν Θεόν· « Ἐν
 σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν, καὶ ἐν τῷ ὄνο-
 ματί σου ἐξουθενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν. »
 Χρῆναι δὲ ἡγοῦμαι πρὸς τοὺς εἰρημένους καὶ ἐτέ-
 ρους σοὶ τρόπους εἰπεῖν, ἀκονῆσαι δυναμένους εἰς
 ἀντολίαν. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς κατὰ τὸν παρόντα βίον
 ἀγῶσιν ὅσῳ περ ἂν γένοιτο τὸ πάντων κρατεῖν, ἢ
 ταῖς περὶ τὴν τέχνην ἐμπειρίαις πλεονεκτοῦντι τοὺς
 ἄλλους, ἢ καὶ τῇ τοῦ σώματος εὐρωστίᾳ τὴν ἐπὶ
 τούτῳ φιλοτιμίαν χορηγοῦμεν^d, τούτῳ πάντως
 ἔσται πολεμώτατος τῶν στεφάνων ὁ χορηγός. Ὅσῳ
 γὰρ ἂν εἰς ὑψος ἀρῆται τῶν νικῶντων ὁ ἔπαινος,
 τοσοῦτῳ πλέον αὐξήσει τοῖς ἀγνωθετοῦσιν ἡ ἐπὶ
 χρήμασι ζημία· καὶ ὅσῳ μαιζῶνος εὐδοκίμοῦσιν ἐκεί-
 νοι, τούτῳ ὁ πλέον αὐτοῖς εἰς ἀβείν ἐπιδώσει τὰ
 τῆς φιλοτιμίας, ἀκολουθούσης δηλονότι τῆς τῶν μι-
 σθῶν ἀναλογίας τῷ μεγέθει τῶν κατορθωμάτων.
 Ἄλλ' οὐ τοιούτοις διοικεῖται θεσμοῖς τῆς εὐσεβείας
 τὸ στάδιον. Πλούσιος ὁ χορηγός· χαίρων ἐπὶ τοῖς ἀν-
 θρωπώμενοις τοσοῦτον, ὅσον, εἰ τι παθεῖν ἐχώρει καὶ
 ἀνθρώπων, ἐπὶ τοῖς ἡττωμένοις λυπούμενος. Λέγει
 γὰρ περὶ διὰ τίνος τῶν προφητῶν· « Οἶμοι ἐγώ, ὅτι
 ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τοῖς ἀνηρημένοις. » Διὰ τοι
 οὕτω καὶ τοὺς πεσόντας ἀνίστησι· καὶ τοῖς τῶν
 παρ' ἐκείνοις νόμων τοὺς ἀπαξ ἐπὶ τούτῳ κατεγνω-
 σμένους, ἔξω τῶν ἐν εὐκλείᾳ τιθέντων, καὶ τῆς τοῦ
 νικᾶν ἀποικιζόντων τιμῆς· καὶ γούν αἰτιᾶται Θεὸς
 τοὺς, ὅσοι πεσόντες, μακρὰς ἐν τούτῳ ποιοῦνται τὰς
 διατριβὰς· καὶ διὰ τοῦ προφήτου φησὶ· « Μὴ ὁ πί-
 πτων οὐχ ἀνίσταται; »

tis in certaminibus exercearis, adeptum te malis,
 relaturum unumquemque confestim arbitrer? Va-
 leant pecuniæ: longe harum facultati et copię vi-
 ctoriam prætulerim, ipsumque, si ita res tulerit, ne
 ridiculo sim, spiritum effundam. Cum sint illi igitur
 sic affecti, an non vehementer absurdum fuerit, nos
 quibus ampliora præmia proposita sunt, neque cura
 illorum strenuitate certantes conspici, neque, ut,
 meliora suffragia feramus, studiose contendere, sed
 torpere ignavia, ac rerum bonarum inopia confici,
 cum tam multa quibus ad victoriam pervenire li-
 ceat, a Deo nobis auxilia suppeditentur? **35** Nam
 illi quidem ut adversarios superare possint, in ipso-
 rummet peritiis et corporis viribus positum est, ut
 si cui facultas horum nulla suppetat, ejus quæ ex
 victoria efficitur jucunditatis expertem esse necesse
 sit. Nobis vero non eadem est certaminis ratio, sed
 contrario prorsus modo sese res habet. Quamvis
 nulla in te virium pars sit, posce athlothem, et con-
 festim accipies. Quamvis te luctandi ars aliquatenus
 deficiat, magister prope est, qui stadii methodum
 usquehæcque comprehenderit. Suppeditabit scilicet
 vires ad certamen Deus. Rursum, quænam cum
 adversariis certandi ratio esse debeat, si divinas
 Littoras perscrutere, facile intelliges. Ibi Paulum
 invenies dicentem: « Omnia possum in eo qui me
 confortat Christo²². » Ibi Psaltem admirabere sua-
 viter canentem et clamantem ad Deum: « In te
 inimicos nostros ventilabimus, et in nomine tuo
 spernemus omnes insurgentes in nos²³. » Oportere
 autem arbitror præter ea quæ diximus, alias quoque
 tibi rationes, quæ ad fortitudinem acuere possunt,
 explicare. Siquidem in iis certaminibus quæ hoc
 tempore apud homines exhibentur, si quem aliis
 omnibus superiorem esse contigerit, vel quod artis
 peritiis cæteros vincat, vel etiam quia corporis fir-
 mitas in eo diligendo causam ambitionis efficiat, is
 præmiorum largitorem sibi vel inimicissimum experi-
 etur. Quanto namque victorum laus præstantior
 fuerit, tanto majorem editores ludi pecuniarum
 jacturam facere oportebit, et quanto illi amplius
 celebrabuntur, tanto magis quæ ad largitionem
 pertinent, augebuntur, cum mercedem videlicet
 recte factorum magnitudini respondere par sit. Ve-
 rum non ejusmodi legibus administratur pietatis
 stadium. Dives est ædilis, tantumque ex iis qui
 strenue rem gerunt haurit lætitiæ, quantum ob eos

qui vincuntur, si quid etiam humanum eos pati acciderit, mœroris. Sic enim alicubi apud prophe-
 tam loquitur: « Eheu me, quoniam deficit anima mea ob eos qui interfecti sunt²⁴. » Proinde et eos
 excitat qui lapsi sunt, et quamvis illorum legibus, qui semel ob eam rem sunt improbi inter inglo-
 rios postea numerentur, eos nihilominus objurgat Deus, quicumque ubi lapsi sunt, diuturniorem in eo
 casu moram trahunt, ac per Prophetam: « Nunquid, ait, qui cadit, non exurgit²⁵? »

γ'. Προσῆκει μὲν γὰρ, ὡς ἐνὶ μάλιστα τοῦτο παρ-
 α:τεῖσθαι πθεῖν· καὶ οὐδαὶς ἔστι τῶν ὄντων, ὃς οὐ

3. Decet igitur, quam maxime fieri potest, id ne
 contingat vitare, nec quisquam est hominum, qui

²² Philipp. iv, 13. ²³ Psal. xlii, 6. ²⁴ Jerem. iv, 31. ²⁵ Psal. xi, 3, 9.

Varie lectiones.

ε Ἡσ' ordine alii cod. μὲδ' ὅπως τὴν ἀμείνω φῆφον κερδανούμεν ἐπείγασθαι, ἀλλὰ δκνω δεδέσθαι, καὶ τῇ
 τῶν ἀγαθῶν πενία κατατριβεσθαι, τοσαύτην. ^d leg. χορηγοῦμένη. • leg. τοσοῦτῳ et αὐξήσιν. ^f del. τοι.

36 socordiam in bonis rebus adhibitam non sit improbaturus. Cum vero in peccatum vehementer propensa sit hominis natura, si cui quidpiam hominum more contingat peccare, alterum veluti modum claritatis adipiscendæ esse arbitror, si quis annumerari melioribus studiose contendat, ac magno animo vite ratione commutata illam induat mentem, quam ab initio eos qui salutem omnino consequi velent, præ se ferre oportuerat. Neque vero quisquam ex his quæ diximus arbitretur difficile admodum atque arduum esse victoriam obtinere. Inungat vero positus ejusmodi hominem Paulus clamans: « Fidei autem Deus, qui non permittet vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis supportare ²⁰. » Concessurum namque id, quemadmodum Paulus asserit, producto Christi ipsius testimonio confirmare licet, cujus illa sunt: « Ecce dedi vobis calcare super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici, et nihil vos quidquam offendet ²¹. » Ut enim omnia plane quæ ad virtutem spectant rite possimus præstare, impense tribuit Christus, ope sancti Spiritus et salutaris crucis, quam quidem irrident Græci lingua tenus sapientes et in nedis sibi tantummodo verbis placentes, in investiganda porro veritate adeo tardi, ut nihil aliud esse videantur, quam ipsum illud, quod vulgo dicitur, asini, qui citharædis quam suavissime canentibus aures præbentes, verumtamen nullo sensu musicæ artis omnino ducuntur. Cum igitur ipsos, ob inconsultam temeritatem pudore suffundi par esset, et his a quibus vera edoceri possent assidentes juvari, eos irrident quos oportuerat æmulari, atque illos carpunt, quos quidem, si sapientes fuissent, imitari omnino debuerant. Eos vero in hominum vitam, præter illum qui natura est, deos javehant, quos unicuique libitum fuerit; cumque a nostris abhorreant, merito audiant illud quod poetarum quemdam apud ipsos dixisse autumant:

Non multos regnare bonum est; dux unicus esto, Rex unus.....

in omnibus, et per omnia et super omnes Deus. Et illorum quidem culpas nunc prætermittam; quæ vero magis ad rem nostram facere, atque huic tempori aptiora videntur esse, hæc, ut videtur, in medium proferre debemus.

4. Scandalizantur ergo ob crucem **37** Christi Servatoris nostri, qui omnino summum impietatis apicem attigerunt Judæi; atque eousque, ni fallor, Græcorum insanias superant, ut, si quis iudex inter utroque constituitur, confestim hos damnaturum, et illos minoribus malis urgeri pronuntiatum, mihi persuadeam. Qui enim, dicet is forte, nondum divinas Scripturas legerunt, mirandam non est si in cognoscendis veritatis decretis hallucinati sunt.

²⁰ I Cor. x, 13. ²¹ Luc. x, 19.

Α φαῦλον ἐρεῖ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς βραβύων. Πολὺ δὲ λίαν τῆς φύσεως, τῆς ἀνθρώπου φύσεως, βλεπούσης εἰς ἀμαρτίαν, ἀν ποὺ τι τῶν ἀγῶν ὕπομείναι συμβαίη, δεύτερον ὡσπερ ἐσεσθαι τρόπον εὐδοκίμησης ὑπολαμβάνω, τὸ σπουδαίως ἐν τοῖς ἀμείνοσι γενέσθαι ποθεῖν ἢ, καὶ καλινδρομησαὶ γοργῶς ἐπ' ἐκεῖνο τὸ φρόνημα, ὅπερ ἔχοντας ἔδει φαῖνεσθαι τὴν ἀρχὴν καὶ μέχρι παντὸς διασωσασθαι. Καὶ μὴ τις ἐκ τῶν εἰρημένων οἰσθῶ χαλεπὴν τινα σφόδρα, καὶ δυσκατάρθωτον εἶναι τὴν νίκην· ἀλειφάτω δὲ μᾶλλον τὸν τοιοῦτον ὁ Παῦλος βοῶν· « Πιστὸς δὲ ὁ θεός, ὃς οὐκ ἔσσει ὑμᾶς πειραθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀλλὰ ποιήσει· σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκλίην. » Ὅτι γὰρ δώσει τοῦτο κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν, αὐτὸν σοὶ παροῖσω τὸν Χριστὸν λέγοντα· « Ἰδοὺ δέλωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὕψων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσει. » Πάντα γὰρ ὄντως ἡμῖν δύνασθαι κατορθοῦν, ὅσα βλέπει πρὸς ἀρετὴν, προθύμως ὀρέγεται Χριστὸς διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ· ἐφ' ᾧ γελῶσιν Ἕλληνων παῖδες, οἱ μέχρι μὲν γλώττης σοφοί, καὶ ἐπὶ ψυχῶς ὑπαρξίζομενοι ῥήματι, ἐπὶ δὲ τὴν τῆς ἀληθείας εὐρεσιν οὕτως ὄντως βραδείας, ὡς μηδὲν ἕτερον εἶναι δοκεῖν, ἢ αὐτὸ δὴ τοῦτο, κωνθήλιοι, οἱ τοῖς ἥδιστα μελωδεῖν εἰωθῶσι τὰ ὅσα κατασειόντες, κατ' οὐδένα τρόπον τῆς τοῦ λυροκτύπου τέχνης αἰσθάνονται. Δέον οὖν αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς οἰσθαῖς ἀβουλαῖς αἰσχνύεσθαι, καὶ τοῖς τάληθῃ διδάσκων δυναμένους προσεδρεύοντας ὠφελείσθαι, γελῶσιν ὡς ἔδει ζηλοῦν· καὶ ψέγουσιν ἰ οὐς, εἴπερ ἦσαν σοφοί, μίμεισθαι πάντως ἐχρῆν. Τοσοῦτους δὲ τῷ βίῳ, παρὰ τὸν ὄντα φύσει, θεοὺς ἐκείσπεροντες, οὕσπερ ἀν ἐκάστῳ δοκῆ, καὶ τὰ ἐξ ἡμῶν παραιτούμενοι ῥήματα, εὐλόγως ἀκούσειεν ὃ δὴ καὶ φασιν ἕνα τῶν παρ' αὐτοῖς ποιητῶν εἰπεῖν·

Ὅσα ἀγαθὴν πολυνομιαντῆ· εἰς κοίραν· ὄψω, εἰς βουσιλεύς. . . .

ὃ ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐπὶ πάντας θεός. Καὶ τὰ μὲν ἐκείνων ἐγκλήματα παρήσω νυνί· ἃ δὲ γε εἰπεῖν οἰκειότερον, καὶ τῷ παρόντι καιρῷ δοκεῖ πως ἔχειν ἐγγύς, ταῦθ', ὡς εἰκεν, εἰς μέσον ἀγειν ἀπολουθόν.

δ. Σκανδαλίζονται τοίνυν ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ οἱ ἅ πάντες ἀσεβείας εἰς ἄκρον ἐλάσαντες Ἰουδαῖοι, καὶ Ἰσσοῦτον, οἶμαι, τὰς Ἕλληνων μανίας ὑπερβαλλόμενοι, ὥστε εἰ τις ἐπ' ἀμφοῖν γένοιτο κριτής, εὐθὺς ἀν, οἶμαι, τούτων καταδικάσειεν, ἐν ἐλάττωσι κακοῖς τὰ ἐκείνων εἰπόν. Ὅπως γὰρ, ἴσως ἐρεῖ, τὰς θείας ἀνεγνωκότες Γραφὰς, θαυμαστὸν οὐδὲν εἰ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων διημαρτήκασιν. Οἱ δὲ γε διὰ νόμου καὶ προφητῶν τὰ

Varia: lectiones.

¹ leg. ἀνθρώπων. ² leg. ποτεῖν, ἀ.λ.λ. παθεῖν. ³ ἀ.λ.λ. ψέγουσιν. ⁴ Rom. II. β' v. 204. ⁵ ἀ.λ.λ. πάσης. leg. πάντως.

πρὸς εὐσέβειαν παιδαγωγούμενοι, τοσοῦτον Ἑλλήνων εἰς ἀβουλίαν διήνεγκαν, ὅσον τῆς μὲν ἀγνοίας ἐκείνοις εὐλογος ἢ παραίτησις· τοῖς δὲ τρόπος οὐδεις εἰς ἀπολογίαν περιεστίν, ἀναγκαίαις¹ εἰσφέρων τῆς ἀμαθίας τὴν νόσον. Ὁφεῖ δὲ, εἰ βούλει, καὶ αὐτὸν τοῖς ἡμοῖς λόγοις συναγορεύοντα τὸν Χριστόν. Ἀγεί γάρ που περὶ αὐτῶν· «Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον· νυνὶ δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν.» Εἰς τοῦτο δὲ ἤδη καταστάσεως τὰ ἐκείνων ἐλαύνει πράγματα, ὡς δοκεῖν ὄντως λοιδορίας οὐκ εἶναι τρόπον, εἰ τις αὐτοὺς ἐν Ἑλλήνων τάξει, καὶ ἐν τοῖς οὐδ' ἄλλως εἰδῶσι Θεὸν καταριθμησάιν ἢ χρῆναι διεχυρίζοιτο. Κωλύειν δ' ἴσως οὐδὲν, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον ἤδη φαίνεται, καὶ ἐξ αὐτῶν ἡμᾶς τῶν πραγμάτων ποιεῖσθαι τὴν ἀπόδειξιν· οὕτω γὰρ ἂν ἐπὶ ταῖς λοιδορίας Ἐγκλημα βλάβως ἀποδυσάμεθα· καὶ τοῖς ἀκρωμένοις, ὅτι λέγειν ἡμῖν ἀληθῆ διὰ πολλῆς τέθειται σπουδῆς, φανερόν καταστήσομεν. Ἐπ' αὐτὴν δὲ εἶμι τοῦ γένους τὴν ἀρχὴν, γένους δὲ τοῦ Ἑβραίων φημί. Ἐντεῦθεν γάρ ἔσται καταφανὲς τὸ δηλούμενον. Χαλδαῖος τοιγαροῦν κατὰ γένος ὑπάρχων ὁ μακάριος Ἀβραάμ, καὶ ὑπὸ πατρὶ τεθραμμένος οὐκ εἰδῶσι τὸν κατ' ἀλήθειαν ὄντα Θεόν, μέχρι μὲν τινος χρόνου τοῖς τοῦ φύσαντος νόμοις διοικούμενος, ἐν τοῖς ἀγνοοῦσιν ἐτίλει, καὶ συνηριθμητό ποτε τοῖς τῶν εἰδῶλων προσκυνηταῖς. Φιλεῖ γὰρ ἡ νεότης ταῖς ἑτέρων χειραγωγείσθαι βουλαῖς, καὶ τὸ μὴ σφόδρα δέχασθαι τοῦ λυσιτελοῦντος τὴν ἀσθησίν. τοῦ χρόνου θεῖν ἂν ἢ κατ' ἐκείνης γραφῆν. Ἐπειδὴ δὲ Θεὸς τὸ τῶν Ἑβραίων γένος² φυτεύειν ἐβούλετο, καλεῖ μὲν αὐτὸν εἰς ἐπίγνωσιν τὴν ἑαυτοῦ, ἔλκει δὲ ὡσπερ ἐξ ἀκανθῶν ρίζαν εὐγενῆ καὶ μετατεθῆσιν εἰς εὐλάβειαν, καὶ γέγονεν ὅπερ νῦν ἐστίν, τῇ προσθήκῃ τῆς εἰς Θεὸν³ ἐπιγνώσεως καθάπερ εἰς ἕτερόν τινα μεταβεβλημένος, καὶ, διὰ μόνον τὸ λατρεύειν ἐθειῆσαι Θεῷ, τῶν ὅσοι δήποτε πρὸ αὐτοῦ γεγῶνασι διενεγκῶν. Οὐκοῦν εἰ τῆς εὐσεβείας ὁ τρόπος, καὶ τῆς εἰς Θεὸν λατρείας ἡ δύναμις μεταποιηθέντα δεῖκνυει τὸν ἀνθρώπον, ἢ τῶν εἰρημένων ἀποβολῇ πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον κατέσει τὸν ᾧ συνέδῃ τῷτο παθεῖν. Καλὸν γὰρ ἀποσυλῆσαι τὸν λόγον τῆς τοῦ δικαίου κεφαλῆς, καὶ εἰς τὸν ἀπὸ τῆς ρίζης καρπὸν ἐνεγκεῖν· οὕτω γὰρ φανέται καὶ ἀληθὲς ὅτι, διὰ τῆς εἰς Χριστὸν ἀπειθείας, ἀπάσης εὐσεβείας ἀπηυτομολῆκασιν. Ἄκουε τί φησι διὰ τινος τῶν προφητῶν ὁ Σωτῆρ· «Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι ἀπεπήδησαν ἀπ' ἡμοῦ· δειλοὶ εἰσιν, ὅτι ἠσέθησαν εἰς ἡμέ.» Πρῶτον μὲν γὰρ ἐκεῖνο καὶ κυριώτατον ἔγκλημα ταῖς τῶν Ἑβραίων ἐπιγράφεται κεφαλαῖς. Εἰ δὲ τις αὐτῶν καὶ ἕτερα πρὸς τοῦτο βούλοιο καταριθμησάιν ἐγκλήματα⁴, τοσοῦτον εὐρήσει τὸν ὄχλον, ὡς μὴ δύνασθαι τοῖς περὶ αὐτῶν ἀρκεῖσθαι διηγῆμασι, μηδὲ τὸν ἀρίστα μὲν ταῖς περὶ τοὺς λόγους ἔμπει-

A Judæi vero qui per legem, qui a prophetis pietatem edocti sunt, tanto Græcis insipientiores fuerunt, quod illi quidem ignorationis suæ excusationem probabilem possunt afferre, his vero nihil superest quo se tueantur, et imperitiæ morbum nullo modo a se vitari potuisse defendant. Ipsum vero Christum, si libeat, videre est meis verbis suffragantem. Ita namque alicubi de ipsis loquitur : « Nisi venissem, et ad ipsos locutus essem, peccatum non haberent; nunc vero excusationem non habent peccati ipsorum⁴⁰. » Itaque eo jam illi adducti sunt, ut si quis eos gentilium ordini ascribat, et cum iis qui Deum prorsus ignorant numerari oportere contendat, nihil prorsus in illos contumeliosum locutus fuisse existimari possit. Nihil vero fortasse obstat, quin potius necessarium existimo, jam ex rebus ipsis id quod proposuimus demonstrare : ita namque cum maledicentiam crimen facile effugiemus, tum vero nos ut vera afferremus vehementer laborasse auditoribus aperte probabimus. Ad ipsam vero generis originem me converto, generis, inquam, Hebræorum : hinc etenim id de quo nunc agimus perspicuum fiet. Genere igitur Chaldæus fuit beatus Abraham, ac sub parente educatus qui verum Deum ignorabat, ad certum tempus, dum præscriptis a genitore legibus vitam instituit, in eadem et ipso ignoratione versatus est. Fuit is aliquando ex eorum numero qui venerabantur idola. Duci namque manu solet aliorum consiliis adolescentia, et quod ea quæ sibi prosint minus exacte perspiciat, hoc tempore magis quam ipsi in crimen vertendum esse existimo. Postquam vero gentem Hebræorum condere decrevit Deus, traducit illum ad agnitionem sui, et, veluti surculum generosæ indolis detractum e dumetis, transfert ad religionem, qui, in id quod nunc est commutatus, **38** sola divinæ agnitionis accessione auctus, alterum quodammodo hominem induit, unaque Numinis sancte colendi voluntate ab omnibus quicumque ante ipsum nati fuerant, diversus est. Ergo si mores, ad pietatem Dei que venerationem compositi, hominem in aliam quamdam naturam commutare potuerunt, si quem iis bonis destitutum esse contingat, rursum in antiquam remeabit naturam. Operæ pretium est enim abducere sermonem e justi persona, et ad eos qui ex illa stirpe deducti sunt transferre; ita namque illud quoque perspicuum erit, Judæos, quod in Christum contumaces fuerint, ab omni itidem pietate quam longissime defecisse. Audiamus quidnam apud unum aliquem ex prophetis Salvator loquatur : « Væ ipsis, quoniam dereliquerunt me; infelices sunt, quoniam impii fuerunt in me⁴¹. » Hoc quidem primo et maxime proprio crimine Hebræi accusantur. Cæterum, si quis alia quoque præterea ipsorum peccata

⁴⁰ Joan. xv, 22. ⁴¹ Osee vii, 15.

Variae lectiones.

¹ ἄλλ. ἀναγκαῖαν. ² ἄλλ. καταριθμῆσθαι. ³ γρ. ἔθνος. ⁴ ἄλλ. καταριθμῆσθαι πλημμελήματα.

percensere velit, tam multa reperiet, ut iis commemorandis neminem sufficere posse mihi persuadeam: neminem, inquam, licet in eloquentiæ studio optime versatum, et in dicendi facultate eousque exercitatum, ut nulli alii concedat eorum, qui hujus studii gloriam reliquæ omni felicitati anteponendam esse duxerunt. Verum, ne penitus sileamus, multitudine criminum velut obstupefacti, pauca admodum, ex quibus quomodo Deum dereliquerint intelligemus, afferre contendam.

5. Igitur Deus omnium communis Dominus, iisdem ob scelera infensus, ita loquitur: « Principes ipsorum omnes increduli: fecit Ephraim radices suas et exsiccatus est, fructum amplius non afferet. Quod si et genuerint, interficiam amantissima uteri eorum. Abjiciet eos Deus, quia non audierunt eum, et erunt vagi in nationibus⁴¹. » Annon id distinctius ipsa experientia, quam nostra clamor oratio? Annon ipsemet rerum exitus vera esse, quæ diximus, testatur? Postquam enim a religione in Deum desciverunt, contumaces pariter et refractarii, proinde sterilitate damnati, ac propemodum jam arescentes, tanquam arbores procul a fluentis consitæ, tunc quidem primo radicibus male affectis, cum ad illos prophetarum oratio intendebatur; demum repudiata in Christum fide, vitali humore penitus destituti sunt. Proinde exclusi quoque ipsius amicitia merito audiunt: « Odio habui, ac projecti festiuitates vestras, et non capiam odorem cœtuum vestrorum. **39** Quod si obtuleritis mihi holocaustomata et munera vestra, non suscipiam, et vota pinguium vestrorum non respiciam. Aufer a me tumultum carminum tuorum, et cantica lyræ tuæ non audiam⁴². » Quippe cum veritatem adamarit Deus, nullo modo sibi adumbratis honoribus lætandum existimavit, sed ejus quæ in spiritu est adorationis tempus jam jam adfore significavit, quo quidem, antiquis ritibus sublatis, meliores a se substituendos esse demonstrat. Et quidem apertissime id prophetæ alicujus voce denuntiat: « Et erit in diebus illis, ait Dominus, non dicent ultra: Arca testamenti Domini, neque ascendet super cor, nec recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet ultra⁴³. » Si quis autem tempus illud cognoscere aveat, quo nec cogitandum amplius de arca, nec illius nomen usurpandum propheta confirmat, videat is quæ nunc rerum geruntur, atque in Christianorum mysteria intendat oculos. Nec enim amplius ritibus Hebræorum Deus a nobis coli voluit, neque arca apud nos est, extrinsecus quidem auro præfulgens, interne vero Mosis libros continens⁴⁴; verum unusquisque qui Christi fidem amplectitur, templum efficitur Spiritus sancti, totumque in se fontem, ut sic dicam, sanctitatis capit. Neque vero auditorum quispiam

Α ριαις ἐξηρτυμένον¹, ἴσκημένον δὲ οὕτως εἰς εὐγλωττίαν, ὡς μηδενὶ τῶν ἄλλων παραχωρεῖν, οἷς τό γε ἐν τούτῳ φαίνεσθαι λαμπροῦς, τῆς ἄλλης ἀπάσης εὐημερίας ἀμεινον ἔχειν δοκεῖ. Ὑπερ δὲ τοῦ μὴ ὀλοσχερῶς σιωπῆσαι, πρὸς τὸ κλήθος ὡσπερ τῶν ἐγκλημάτων ἀποναρχήσαντας², ὀλίγα κομιδῆ, καὶ δι' ὧν ὁπωὸς ἀπεπλήθησαν εἰσόμεθα, παραθεῖναι σπουδάσω.

ε'. Λέγει τοίνυν ὁ πάντων ἡμῶν Δεσπότης Θεός, ἐπὶ ταῖς ἐκείνων δυσσεβείαις ἀγανακτῶν: « Πάντες οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἀπειθοῦντες: ἐποίησεν Ἐφραὶμ τὰς ρίζας αὐτοῦ, ἐξηράνθη³ καρπὸν οὐκ ἔτι μὴ ἐνέγκη. Δίδοι καὶ ἐὰν γεννήσωσιν, ἀποκτενῶ τὰ ἐπιθυμήματα τῆς κοιλίας αὐτῶν. Ἀπίστωται αὐτοῦς ὁ Θεός, ὅτι οὐκ εἰσῆκουσαν αὐτοῦ, καὶ ἔσονται κλιανῆται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. » Ἄρ' οὐχὶ τῶν ἐμῶν λόγων ἡ καίρα, τοῦτο βοᾷ γεγωνότερον; Καὶ τῶν πραγμάτων ἡ ἐκβασις οὐχὶ τὴν ἀλήθειαν τοῖς εἰρημένοις ἐπιμαρτυρεῖ; Ἐπειδὴ γὰρ τὴν εἰς αὐτὸν εὐλάβειαν ἀπίσεισαντο, ἀπειθοῦντες ἅμα καὶ ἀντιλέγοντες, διὰ τοῦτο πρὸς ἀκαρτίαν ἔλαυνόμενοι, καὶ ὅσον οὐδέπω ξηρανθήσονται μέλλοντες, ὡσπερ τὰ τῶν ὕδατων ἀπωκισμένα φυτὰ, τὰς ρίζας τὸ τηλικαδε περιαλγήσαντες, ὅτε πρὸς αὐτοῦς ὁ τῶν προφητῶν ἐγένετο λόγος, τελευτῶντες, διὰ τῆς εἰς Χριστὸν ἀπειθείας, ἀπεξηράνθησαν. Τοιγάρτοι καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας ἀποκισμένοι δικαίως ἀκούουσι: « Μεμίσηκα, ἀπώσμαι ἑορτὰς ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ὑμῶν. Δίδοι καὶ ἐὰν ἐνέγκητέ μοι ὀλοκαυτώματα, καὶ θυσίας, οὐ προσδέξομαι αὐτὰ, καὶ σωτηρίους ἐπιφανείας ὑμῶν οὐκ ἐπιθιέψομαι. Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἴχον ὑδάτων σου, καὶ ψαλμῶν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι. » Οὐ γὰρ ἐπὶ ταῖς κατὰ τύπον τιμαῖς ἐφήδεσθαι δεῖν ἰδοκίμαζεν ὁ τὴν ἀλήθειαν ἀγαπήσας Θεός: ἀλλ' ὅσον οὐδέπω τὸν τῆς ἐν πνεύματι λατρείας καιρὸν ἀναδειχθήσεσθαι κατεμήνυεν, ἀνατροπὴν μὲν εἶσθαι τῶν ἀρχαίων ἔθων εἰσηγούμενος: ἀντὶ δὲ τούτων, χαρισθεῖσθαι τὰ βελτίονα. Καὶ γοῦν σαφέστατα διὰ τινος τῶν προφητῶν τοῦτο βοᾷ: « Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, οὐκ ἔροῦσιν ἔτι, Κιβωτὸς διαθήκης Ἁγίου Ἰσραὴλ: οὐκ ἀναθήσεται ἐπὶ καρδίαν, οὐδὲ ὀνομασθήσεται: οὐδὲ ἐπισκεφθήσεται, καὶ οὐ ποιηθήσεται ἔτι. » Εἰ δὲ τις βούλοιστο μαθεῖν, ὅν ὁ προφήτης ἐδήλου καιρὸν, καθ' ὃν οὐκ ἀναθήσεται ἓ μὲν ἐπὶ καρδίαν, οὐκ ὀνομασθήσεται δὲ ἔτι τὴν κιβωτὸν δισχυρίζεται, ὁράτω τὰ νῦν πράγματα, ἐν οἷς τὲ ἔστι, σκοπεῖτω τὰ Χριστιανῶν μυστήρια. Οὐ γὰρ δὴ ποὺ τοῖς Ἑβραίων ἔθνεσιν εἰς λατρείαν κεχρησθαι [καὶ] ἡμᾶς ἡθουλήθη Θεός: οὐδὲ κιβωτός ἐστι παρ' ἡμῶν, χρυσίω μὲν ἐξωθεν ἠγλασμένη, ἔσωθεν δὲ τὰς Μωσείως βίβλους ὠδίνουσα: ἀλλ' ἕκαστος τῶν πιστευόντων εἰς Χριστὸν, ναὸς τοῦ

⁴¹ Osee ix, 16, 17. ⁴² Amos v, 21-25. ⁴³ Jerem. iii, 16. ⁴⁴ Exod. xl, 18. Hebr. ix, 4.

Variae lectiones.

¹ ἄλλ. ἐξηρτημένον. ² ἢ ἰσκημένον. ³ ἢ ἰσκημένον. ⁴ Legendum ἀνασκησεσθαι, et mox, ὀνομασθήσεσθαι.

Ἡνεύματος ἀποτελείται, ἄλην, ἔν' οὕτως εἶπω, τοῦ ἁγιασμοῦ τὴν πηγὴν εἰσδεχόμενος. Καὶ μὴ τις οἰδέσθω τῶν ἀκρωμένων, ἢ κατὰ Μωσείως ἡμᾶς ποιῆσθαι τοὺς λόγους, ἢ τοῖς δι' ἐκείνου νομοθετούμενοις ἑπιτιμᾶν. Μὴ γὰρ οὕτω φρονῶν ἐξω γενοίμην, ὡς τοῦτον ἔχειν ἐλέσθαι τὸν σκοπὸν, ἕτερα λεγούσης τῆς Θείας Γραφῆς. « Ὁ μὲν γὰρ νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἅγια, καὶ δίκαια καὶ ἀγαθὴ, » καθάπερ ὁ Παῦλος φησιν· ἔκειτο δὲ μέχρι καιροῦ διορθώσεως, οὕτω τὴν ἀληθῆ λατρείαν εἰσφέρων. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς μεταποιήσῃ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἀμεινον διὰ τινος τῶν προφητῶν ὑπισχνεῖτο, λέγων· « Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ διαθήσεται τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινὴν. » Ὅπερ ἄριστα νοήσας ὁ Παῦλος φησιν· « Ἐν τῷ λέγειν καινὴν, πεπαλαίωσε τὴν πρώτην· τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. » Καὶ πάλιν· « Εἰ γὰρ ἐκείνη ἦν ἀμειπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος. » Ἐπειδὴ τῶν μωμοφῶν μὲν οὐκ ἐλευθέραν ἐφησεν εἶναι τὴν πρώτην· « Οὐδὲν γὰρ ἐτελαίωσεν ὁ νόμος· » ἀναγκαίως τὴν δευτέραν ἀντιστάσθαι πρὸς τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν διὰσχυρίζεται.

ζ'. Μέχρι τίνος οὖν ἀπειθήσεις, Ἰουδαῖς; πότε δὲ συνθήσῃ ταῖς τῶν ἁγίων φωναῖς; Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖς, Σὺ δὲ Παῦλος, οὐκ ἐμὸς, ὡς οὗτος. Εἴην δ' ἂν μυριάς ἀνάκλητος, εἰ τὸν ἐμὸν κατὰ μηδένα προσηκόντων δεξαμένη τοὺς λόγους· ὁμοίον γὰρ ὡς εἰ τις ἐν πολλῆμυ καὶ μάχαις, ἀσμένως προσέδοχοιτο τὰς τῶν ἐναντίων πληγὰς. Καλῶς εἰκότα μοι φαίνεται καὶ δίκαια λέγων· ἀρνήσῃ μὲν γὰρ οὐκ ὀρθῶς, καὶ τῆς ἰσῆς ὁμογενεῖας ἐξοικειῖς, Ἑβραῖον ὄντα τὸν Παῦλον· ἀκούω γὰρ λέγοντος αὐτοῦ· « Καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμι, Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον Φαρισαῖος. » Ἐπειδὴ δὲ σοὶ χαλεπὸν εἶναι πως δοκεῖ, τὸ μωμῆσθαι ἡμᾶς λόγων ἀποστολικῶν, καὶ τὴν σὴν ἐλέγχειν κειρᾶσθαι κακόνοιαν, καὶ τοῦτο παρήσω νυνί· μυρία δὲ ὅσα τῶν διὰ Μωσείως καὶ προφητῶν εἰρημῶν παραθεῖναι δυνάμενος, βραχὺ τι προσερωτήσας, ἀπελεύσομαι. Ἰδοὶ τοίνυν, ὡς βέλτεστε σὺ, λέγε δὴ μοι τρανότερον, τὰς βαθυτέρας τῶν ζητημάτων σκέψεις παραδραμῶν· εἰ μὴ τὸν νόμον μεταποιηθήσεσθαι κατὰ τὴν ἀλήθειαν προσδοκᾷς, οἷη δὲ ὡσαύτως εἶχειν ἀεὶ, μηδὲ μίαις ἐπακολουθούσης μεταβολῆς, τί τὸ κωλύον ἐστὶ, τῶν αὐτῶν ἔχεισθαι σε πραγμάτων; ὅτου δὲ χάριν τῆς εἰς Θεὸν λατρείας οὕτως ὀλιγωρεῖς, ὡς ἐθῶν μὲν ἀποστήναι πατρῶων, λόγου δὲ μηδενὸς ἀξιοῦν τὰ ἐκείνοις τιμιώτατα; Ποῦ γὰρ ἔχεται· « μὲν ὁμῶν ὁ νέως; Ποῦ δὲ τὰ ἐν αὐτῷ θυσιαστήρια, καὶ αἱ τῶν θυμάτων προσαγωγαί; Ζητήσαι δὲ ὅποι προσήκει τῶν ἱερῶν τοὺς μωμοσκοπούς, ἱεραικῶν φημι καταλόγων ἐσμούς, καὶ λευτικὰ συστήματα; Τὰ δὲ γε τοῦ ἀργυρέως ἐσθήματα, καὶ τὸ πικροκόκκινον σχῆμα, ποῖ ποτε πάλιν ὁμῶν μετακα-

A existimet, nos aut contra Mosen verba facere, aut leges per illum conditas criminari velle. Nunquam ego tam vehementer insaniam, ut ad illum scopum meam intendam orationem, cum longe aliter divinae Litteræ loquantur. « Nam lex quidem sancta est, et mandatum sanctum et justum et bonum », quemadmodum Paulus ait. Jacebat tamen ad tempus, donec emendata veram colendi Numinis rationem indicaret. Propterea Deus se illam in melius commutaturum prophetae cujusdam voce testatus est, his verbis: « Ecce dies veniunt, ait Dominus, et disponam domui Israel et domui Juda testamentum novum ». Quod quidem optime Paulus intelligens, ait: « Dum novum dicit, primum antiquavit. quod vero antiquatum est et consenuit, prope est ut deleatur ». Et rursus: « Si enim illa reprehensibilis fuisset, nequaquam alterius locus quaereretur ». Quoniam igitur priorem reprehensionem haud carentem dixerat, « nihil enim ad perfectum adduxit lex », alteram necessario pro mundi incolumitate substituendam fuisse confirmat.

40 6: Quousque tandem igitur, o Judæ, pertinax eris? quandonam sanctorum vocibus auscultabis? Sed dices forte: Tuus, o amice, Paulus est, non meus. Stultissimus ego quidem fuerim, si illorum paream sermonibus, qui me nullo genere conjunctionis attingunt, eadem prorsus ratione ac si quis in præliorum contentionibus suum ipsemet corpus hostium vulneribus lacerandum sponte subjiciat. Æqua scilicet, meo quidem judicio, atque honesta oratio. Paulum tamen, Hebræus cum sit, qui repudias, atque a tua cognatione excludis, haud æquum facis. Audio namque ipsum dicentem: « Nam et ego Israelita sum, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Phariseus ». Quoniam vero tibi quodammodo molestum videtur, meminisse nos sermonem apostolicorum, tuamque ex his ignorationem conarguere, istud quoque hunc quidem tempore prætermittam, cumque innumerabilia proferre possim, quæcunque scilicet a Mose, et prophetis explicata sunt, brevi tantum interrogatiuncula usus, perorabo. Age ergo, mihi planius, o vir optime, edisere, omissis obscuriorum quæstionum ambagibus, si legem revera nunquam immutandam existimas, sed eandem semper fore, nulla mutatione intercedente tibi persuades, quid obstat quominus consuetudine tibi instituta retineas? Quid ita vero divini cultus observantiam tam valde negligis, ut consuetudinibus majorum abrogatis, quæ summo in pretio apud illos fuerunt nihili æstimes? Quo etenim vobis templum illud abiit? Quo vobis altaria in ipso excitata, hostiarumque oblationes cessere? Ubinam

⁶⁶ Rom. vii, 12. ⁶⁷ Jerem. xxxi, 31. ⁶⁸ Hebr. viii, 13. ⁶⁹ ibid. 7. ⁷⁰ Hebr. vii, 19. ⁷¹ Act. xxiii, 6; Philipp. iii, 5.

Varie lectiones.

¹ γο. νομοθετημένοις. ² malim εὐχεται.

quærerere oportet victimarum inspectores atque exploratores, sacerdotalium, inquam, catalogorum examina levitarumque collegia? Illa vero summi sacerdotis indumenta, habitusque omni varietate distinctus, quonam gentium, quæso, asportata sunt? Quid ita vero illa e fimbriis pendentia tintinnabula conticuere, rationale vero jam nullum est⁵¹? Nomen porro id est lapillo ex re ipsa inditum, siquidem varia colorum mutatione quæ post eventura erant, Deo nimirum ita volente, monstrabat. Quam vero ob causam, dic mihi, a sacrificiis offerendis quæ lege præcipiuntur destitisti? nam si quidem illa a te sponte neglecta asseris, violatæ legis crimine manifesto teneris, ac proinde tua ipsius confessione, nullo alio teste adhibito, te divinarum Litterarum testimonio damnatum esse convincam. Sin autem invitum te cessare, **41** ac necessitatis vinculo implicitum studia hæc omisisse ipsemet confiteris, vide ne temeritatis et amentis culpam effugere non queas, qui tam longo temporis intervallo, tamen adhuc a pertinacia non discedas. Cujus enim tanta potestas fuit, ut eum necessitatis legibus obnoxium potuerit efficere, qui præsentis divinae ope sublevaretur? Id namque te gloriosius de teipso jactare solitum, nemo est qui nesciat. Numinis igitur iracundia (hoc namque solum relinquatur) infensi Israelitis, omnem generi universo hilaritatem ademit, ut neque iis ob acceptam legem gloriari hæc licet, et vero pœnas temulentæ in Christum impietatis expendere sint coacti. Hinc Deus simul cum gratia divini quoque cultus ritum alio traductum præstantiore cultu commutavit. Jam vero tempus hoc quoque cessationis tuæ prophetarum voce antea indicatum fuisse demonstrabo. Nam te quidem arbitror pudere tuarum calamitatum, atque eniti ut ea nos celes, quæ minime quidem tibi scilicet sunt ignota, sed infamiae metu, quod te a Deo longe pulsum atque exclusum esse intelligi nolis, nequaquam tibi innotuisse simulata ignorantia profiteris. De his igitur ita loquitur beatus propheta Osea: « Dies multos sedebunt filii Israel, sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari, et sine cithara, et sine teraphim⁵². » Hæc in vestris Libris ita se habere quisnam inficiabitur, ac tam erit impudens ut quæ omnium oculis cernuntur, ea nunquam facta fuisse audeat affirmare? Hoc omnino fieri non poterit: siquidem omnia ita ut diximus evenisse, cuicumque prorsus facile est animadvertere. At tu iterum forte abnuis, ac nativam tibi incredulitatem retinens, nihil te a saxi spiritu carentibus differre sentis. Vera siquidem illa prophetæ vox: « Omnis quippe domus Israel attrita fronte est et duro corde⁵³. » Verum est id quoque quod ait Dominus, dum apud quemdam e sanctis hominibus de tua

A χώρηκαν; Οἱ δὲ τῶν κρασιῶν ἐξηρητημένοι κώδωνες, οὗτοι δὲ ἄρα τὴν χάριν σεσωπῆκασιν, δηλὸς δὲ οὐδεὶς; Τοῦτο δὲ ὄνομα τῆ λίθου, πεποιημένον ἀπὸ τοῦ πράγματος, ταῖς τῶν χρωμάτων ἐξαλλαγαῖς, τὴν ἐπὶ ταῖς μέλλουσι προμθεῖαν εἰσφέρει κατὰ βούλησιν Θεοῦ. Τὰς δὲ κατὰ νόμον, εἰπέ μοι, θυσίας, αὐτὸς οὐ προάγει; διὰ ποῖαν αἰτίαν; εἶναι μὲν σοι κατὰ γνώμην τὴν ἐν τούτοις ὀλιγωρίαν εἰπόν, ἐλέγη παράνομος, καὶ οὕτω σοι κεχρήσασθαι μάρτυρι πρὸς τὴν κατὰ σου γραφὴν, οὐχ ἐτέρων εἰς τοῦτο δεήσομαι· εἰ δὲ ἀβούλητον ἔχεις τὴν ἐπὶ τούτοις ἀργίαν, εἰργεσθαι δὲ τινος ἀνάγκης δεσμῶ, καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖς, ἄθρει δὴ λοιπὸν μὴ τῷ τῆς ἀβουλίας περιπίπτῃς ἐγκλήματι. μακρὰν οὕτω τὴν ἀπειθειαν ποιούμενος. Τίς γὰρ ὁ τοσοῦτον ἰσχύσας, ὡς ἀνάγκης ὑποθεῖναι θεσμῶ τὸν βοηθούμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, λίαν γὰρ σε μανθάνω * καὶ ἐπὶ τούτῳ σεμνύνεσθαι οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. Θεία τοίνυν ὄργη, τοῦτο γὰρ τὸ λεκόμενον, τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἐπισκήψασα, πάσης μὲν εὐθυμίας ἐρημον ἀπέδειξε τὸ γένος, ἐπὶ νόμῳ μεγαλαυχεῖν οὐκ ἔτι συγχωρήσασα, δίκας δὲ τῆς εἰς Χριστὸν ἀσεβείας εἰσπραττέμενη τοὺς εἰς αὐτὸν παραινέσαντας **. Καὶ μετέβηκε Θεὸς ἰσχυρῶς τῆ χάριτι τῆς λατρείας τὸν τρόπον ἐπὶ τὸ ἄμεινον. "Ἦδη δὲ σοι καὶ τοῦτον ἐπίδειξω τῆς σῆς ἀργίας τὸν καιρὸν, διὰ τῶν προφητῶν ἀναβουόμενον. Καὶ γὰρ σε ταῖς σαῖς ἐπαισχύνεσθαι συμφοραῖς ὑπολαμβάνω, καὶ περιβῆσθαι κρύπτειν, ἄπερ οἴσθαι μὲν, ὡς εἰκὸς, αἰδοῖ δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν ἀποβεβλήσθαι παρὰ Θεοῦ μακρὰν, ὑποκρίνη τὴν ἄνοιαν * λέγει τοίνυν περὶ τῶν τοιούτων ὁ μακάριος προφήτης Ὡση'·

C « Ἡμέρας πολλὰς καθίσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βασιλέως οὐδὲ ἀρχόντος, οὐκ οὖσης θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὐτε ἱερατείας, οὐτε δήλων. » Ταῦτα τίς ταῖς παρ' ἡμῶν ἀρνήσεται βίβλοις οὐχ οὕτως ἔχειν, καὶ πρὸς τοσαύτην ἀναισχυντίαν ἐλάσει, ὡς τὰ πᾶσιν ὀρώμενα τολμήσῃ λέγειν *; Οὐκ ἔστι γένοιτό ποτε. "Ἔστι μὲν γὰρ καὶ τῷ προστυχόντι καταφανῆς τῶν εἰρημένων ἢ ἐκβασίς. Ἀνανεύσεις δὲ ἴσως αὐτὸς πάλιν, καὶ τὴν σύντροπον ἀπειθειαν τιμήσας, λίθων ἀψύχων οὐδὲν αἰσθάνη διενεγκῶν. Ἀληθεύει γὰρ λέγων ὁ προφήτης ὅτι, « Πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ φιλόνηκοί εἰσι καὶ σκληροκάρδιοι. » Ἀληθεύει δὲ πάντως Θεὸς, διὰ τινος τῶν ἁγίων τὴν σὴν ἀναίδειαν ἐξηγούμενος· « Γίνωσκω γὰρ ἐγὼ, φησὶν, ὅτι σκληρὸς εἶ, καὶ νεῦρον σιδηροῦν ὁ τράχηλός σου, καὶ τὸ μέτωπόν σου χαλκοῦν. » Τῆς δὲ σῆς ἀπειθείας τὸ μέγεθος, καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ κατατιτῆται. λέγων· « Ὁλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα, καὶ ἀντιλέγοντα. » Καὶ τίς, εἰπέ μοι, τῆς οὕτω μακρᾶς ἀπειθείας ὁ λόγος; Οὐκ ἔδεις, ἀπὸ τῆς θείας δεδιδασμένους; Γραφῆς, τὸν ἐξ ἐπαγγελίας σοι χρεωστούμενον; Ἠγνώεις ἐπιδημήσειν * μέλλοντα τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον; Οὐκ ἔχουες λέγοντος οὐδὲ προφήτου Ζαχαρίου· « Τέρπου καὶ εὐφραίνου,

⁵¹ Exod. xxviii, 1 seqq. ⁵² Osee iii, 4. ⁵³ Ezech. iii, 7.

Variae lectiones.

* Del. μανθάνω et add. ἀγνωῶν. ** leg. παραινέσαντας. * ἄλλ. ἄνοιαν. x' leg. ἀντιλέγειν. † ἄλλ. ἐπιδημήσειν.

Θεώτατε Σιών, ὅτι ἰδοὺ ἔρχομαι, καὶ κατασηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος; ἢ Πῶς οὐκ ἔδει χαίρων ὄψας, καὶ πάσης εἰσω γίνεσθαι θυμηθίας, τῆς οὕτω λαμπρᾶς ἀφίξεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ διὰ τῶν ἀγίων κηρυττομένων; Ἐπειδὴ γὰρ ἄπασαν, ἢ οὐσίας εἴπω, τὴν ἀνθρώπου φύσιν, κρησπῆρος δίκην ἐπισκήπτων ὁ διάβολος, καταδουλώσατο, καὶ λοιπὸν ἦν οὐδαί; τῆς ἐκείνου κλεονεξίας ἀπείραστος ἄ, πάντες δὲ ἦσαν ἐν ἀμαρτίαις, αἰσχύνης μὲν οὐδένα ποιούμενοι λόγον, ἐφ' ἅπασιν δὲ τοῖς δεινοῖς, ὡς ἐπὶ μεγάλας εὐκλείαις φιλοτιμούμενοι (ἐκίστω γὰρ ἦν ὁ σκοπὸς πλεονεκτεῖν ἐν φαυλότητι, καὶ τὸν ἥδη προγεγονότα, καὶ τὸν ἔσεσθαι προσδοκώμενον, καὶ ἦν ἡμῖν ἐν αἰσχύναις ἡ δόξα, καθάπερ ὁ Παῦλος φησι), ἀναγκαιῶς ὁ πάντων δημιουργός, πολλοὺς θεραπείαις πρόπονος διαρρυνόμενος, πανταχόθεν ἐζήτει διασώζειν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἂ. Καὶ προφήται μὲν κατὰ καιρὸν ἀπαδεικνύοντο, τὰ εἰς σωτηρίαν πᾶσιν εἰσηγούμενοι. Ἐπειδὴ δὲ οὐδαίς ἦν ὁ τούτοις κειθόμενος, αὐτὸν ἐκάλουν ἐξ οὐρανοῦ τὸν πάντων βασιλέα τοῦ Θεοῦ Λόγον, πῆ μὲν λέγοντες: Ἐ Κύριε, κλῖνον τὸ ὄψ σου, καὶ καταβῆθι: ἢ πῆ δὲ βωῶντες: Ἐξ-απόστειλον τὸ φῶς σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου. Ἐπεδήμησε τοίνυν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἀκριθέστατος χαρακτήρ, τὴν αἰφῶς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑποδύς, καὶ γενόμενος ἀνθρώπος, ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφῃ, καθάπερ ἔλεγέ τις τῶν σοφῶν. Ὁρῶν δὲ τὴν ἀνθρώπου φύσιν εἰς ὀλασλήθρα μουσαν ἀπόλειαν, καὶ τῶν ἀγαθῶν οὐδὲν ἐργάζεσθαι δυναμένῃ, οὐ τοῖς ἔργοις ἐίδου τῆς δικαιοσύνης τὴν χάριν, ἀλλὰ τῷ πιστεύοντι τοῦτο ἄ δωρούμενος, πάντας ἐκάλει πρὸς σωτηρίαν: εἴτα δέον, ἀπὸ τε τῆς τοσαύτης φιλάνθρωπίας καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἐπιγινώσκειν αὐτὸν, καὶ προσκυνεῖν τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἐκ τῶν ἐναντίων σταυρῷ προσηλώχασιν οἱ πάντολμοι τῶν Ἰουδαίων λαοί, καὶ πᾶν εἶδος ἐπινεγκόντες κακίας τε ὁμοῦ, καὶ ἀτιμίας, θανάτῳ παραδεδώχασιν. Ἐπειδὴ δὲ, καθά φησιν ἡ θεία Γραφή, οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου, πάλιν ἀνέστη τριήμερος, εἰρηκῶς καὶ τοῖς ἐν ἕθεσ πνεύμασιν: Ἐξέλθετε: ἢ καὶ πάντα τοῦ διαβόλου σκυλεύσας τὸν πλοῦτον. Ἔλυσε καὶ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἀρράδωντα μὲν τῆς μελλούσης ἐλπίδος θεῖς ἐν ἡμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐνέχυρόν τε τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν, αὐτὸς δὲ ὡς περ ἐκ παραδείσου καρπῶν ἀπαρχὴν προσάγων ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Πατρὶ, ἐν ἀνθρώπου φαινόμενος σχήματι. Ἐπεδήμητε γάρ, ἵνα καὶ τὸν ἀνθρώπων οὐρανοῦ πολίτην ἐργάσθαι, καὶ τοῖς ἐκείσε συνάψῃ χοροῖς. Ἐφ' ἅπασιν τοῖτοις, ἀγαπητοῖ, κἂν Ἰουδαῖοι μὴ βούλωνται, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ἡμᾶς μεγάλα μὲν ποιῆσθαι: τὰ εὐχάριστήρια, προσάγειν δὲ τῷ τετιμηκότι Θεῷ, καὶ

A impudentia ita commemorat; « Novi enim ego, sis, quod durus sis et nervus ferreus cervix tua, et frons tua ærea ⁵¹. » Incusat porro tuæ incredulitatis magnitudinem ipse quoque Salvator dicens: « Tota die expandi manus meas ad populum incredulum et contradicentem ⁵². » At vero, quænam, die mihi, tam diuturnæ incredulitatis ratio? An ignorabas illum qui tibi ex promissione debebatur, quemadmodum ex sacris Litteris discere potuisti, nesciebas, inquam, futurum ut ad nos aliquando Dei Verbum e suis sedibus commigraret? ⁵³ Nec illa quidem Zachariæ prophætæ verba audieras: « Gaude et lætare, filia Sion, quoniam ecce venio, et habitabo in medio tui, » dicit Dominus ⁵⁴? Annon ergo, dum illustis adeo Christi nostri Servatoris adventus sanctorum prædicatione celebratur, gaudere vos atque omni lætitiæ voluptate perfundi æquum fuit? Cum enim totam, ut sic dicam, hominis naturam, instar turbinis irruens, in servitutem diabolus redigisset, atque illius immodicam tyrannidis amplificandæ cupiditatem nemo quisquam effugisset, omnemque pariter sceleribus addicti forent, verecundiam quidem prorsus obliti, id vero sibi maximæ laudis futuram existimantes, si flagitiis omnibus cooperti fuissent (erat illud namque unicuique propositum, ut omnes homines, quique antea fuerant, quique mox futuri essent, improbitate superaret, eratque nobis in confusione gloria, ut Paulus asserit ⁵⁵), necessario rerum omnium opifex multis modis generi humano facere medicinam atque undique salutis viam aperire conabatur. Ac prophætæ quidem identidem mittebantur, qui viam omnibus ad salutem præirent. Cum vero ipsis nemo obtemperaret, ipsummet e cælo vocabant regem omnium Dei Verbum, nunc quidem dicentes: « Domine, inclina aurem tuam, et descende ⁵⁶; » clamantes vero alibi: « Emitte lucem tuam, et veritatem tuam ⁵⁷. » Mitgravit itaque ad nos Unigenitus, Dei Verbum, substantiæ Patris perfectissimum exemplar: nostri similitudinem induens, et factus homo in terra conspectus est, et cum hominibus conversatus est, ut vir quidam sapiens affirmavit ⁵⁸. Cum vero naturam hominis, certum ad exitium plane deductam omnique recte aliquid agendi facultate privatam, adverteret, non dedit operibus justitiæ gratiam, sed iis qui credidissent eam largitus, omnes ad salutem vocavit. Hinc cum Dei Verbum et propter tam eximiam in nos benignitatem, et ob alia omnia, agnoscere, et qui nostra causa hominem induisset venerari par esset, contra prorsus Judæorum scelestissima gens cruci affixit, omnique genere cruciatuum simul et ignominie affectum morte multavit. Sed cum illum a morte vinci, quemadmodum sacræ Lit-

⁵¹ Isa. XLVIII, 4. ⁵² Isa. LXXV, 2; Rom. X, 21. ⁵³ Zachar. II, 10. ⁵⁴ Philipp. III, 19. ⁵⁵ Psal. CLXXI, 6. ⁵⁶ Psal. XXIV, 3. ⁵⁷ Baruch III, 38.

Varie lectiones.

¹ ἄλλ. χαίρειν. ² ἄλλ. ἀπείρατος. ³ γγ. τὸ ἀνθρώπινον. ⁴ Λογο οὐρανοῦς ἐκ οὐς ἐκ in vulg. casus. ⁵ Puto τοῦτο.

teræ testantur, fas non esset ⁶¹, trium dierum intervallo rursus exstitit redivivus, dicens et iis qui apud inferos detinebantur spiritibus : « Exite ⁶², » et opima dæmonum spolia universa diripiens. **43** Tum mortis quoque imperium evertit, ac futuræ spei arrhabonem et pignus honorum quæ exspectamus, sanctum in nobis Spiritum, collocavit. Ipse vero sese hominis specie, velut ex horto fructuum primitias, pro nobis Patri obtulit. Ideo namque ad nos venit, ut hominem quoque cælesti patriæ ascriberet, et ejusdem supernæ civitatis ordinibus socium aggregaret. Ob hæc omnia, dilecti, quantumvis Judæi reclamant, necesse est nos omnino cum ingentes Deo gratias agere, tum vero, quod nos tantis honoribus cumulaverit ac tanto amore sit complexus, justam veluti vicem rependere, morum scilicet gravitatem, benevolentiam mutuam, hospitalitatem, charitatem, fraternum amorem, et, quod maximum præ cæteris adversus peccata remedium est, misericordiam in vincetos. Debemus enim memores esse vincitorum tanquam simul vinciti, et laborantium tanquam et ipsi in corpore morantes. Hoc namque pacto cum festos dies sancte peragemus, tum vero jejunium, ex quo bona omnia profisciscuntur, qua decet ratione celebrabimus; inchoantes quidem sanctam Quadragesimam sexta et vicesima mensis Februarii; hebdomadam vero salutaris Paschæ Kalendis Aprilis; solventes quidemæ jejunia, ut evangelicis constitutionibus sancita est, vespera Sabbati, sexta ejusdem mensis Aprilis; festum vero diem Paschæ agentes, illucescente deinceps Dominica die, ejusdem mensis Aprilis septima, addentes deinde septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas, et cum sanctis promissa nobis divinitus cælestia bona credentes accipiemus in Christo Jesu Domino nostro, in æternum. Amen.

HOMILIA V.

1. Proprium ac suum cujusque rei tempus esse sacræ Litteræ testantur ⁶³: quam quidem ego sententiam ad rerum naturam maxime appositam atque accommodatam esse mihi persuadeo. Nihil enim tam incommodum in negotiis accidere solet, quam si quid non observata temporis opportunitate peractum est. Quoniam igitur hoc quidem malum esse nemo inficiabitur, quin id potius omnes sanamente præditi fatebuntur, quod huic contrarium est, rectum ac laudabile judicare necesse fuerit, **44** uti nimirum in omnibus rebus quid tempus postulet, quidque unicuique negotio accommodatum sit observemus. Igitur hoc tempus est festivæ celebritatis, ac rursus quid nobis divina Scriptura præcipiat, audiendum. « Canite, inquit, initio mensis tuba, in die insignis solemnitatis vestræ ⁶⁴. » Quod porro tempus eo in quo nunc agimus nobilius elucescat? Quid tam insigne, quam nostræ hæc nunquam satis laudata celebritas, quæ revera novum mensis initium, hoc est, novam ætatem, qua Salvator ad nos migravit, ostendit : « In quo omnia facta sunt nova, et vetera transierunt, » ut Paulus asserit ⁶⁵? Clamet igitur Ecclesiæ tuba, atque exultabunda nobis denuo prædicationis annuæ sonum profundat. Nunquid vero illas quæ in exercitiis

Α οὕτως ἡμᾶς ἀγαπήσαντι, καθάπερ τινὰ δικαίαν ἀμοιβήν, τὴν ἐν ἔργοις σεμνότητα, τὴν φιλαλληλίαν, τὴν φιλοξενίαν, τὴν ἀγάπην, τὴν φιλαδελφίαν, καὶ τὸ μέγιστον ἐν τούτοις τῶν ἀμαρτημάτων φάρμακον, τὸν εἰς τοὺς δεσμίους ἔλεον; Χρὴ γὰρ μεμνηθῆαι τῶν δεδεμένων, ὡς συνδεδεμένους τῶν κακοχουμένων, ὡς καὶ αὐτοὺς ὄντας ἐν σώματι. Τότε δὴ, τότε καθαρῶς ἑορτάσομεν ¹, καὶ τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν μητέρα νηστειαν καθ' ὃν δεῖ τρόπον ἐπιτελέσομεν ², ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ ἐκτῆς καὶ εἰκάδος τοῦ Μεχρῆ μηνός τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ νεομηνιας τοῦ Φαρμουθι μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστειάς, κατὰ τὰς εὐαγγελικὰς διατάξεις, ἑσπέρα Σαββάτω, τῇ ἑκτη τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς Β ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ, τῇ ἑβδόμῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, καὶ μετὰ τῶν ἁγίων τὰς ἐν οὐρανοῖς ἐπαγγελίας πιστεύοντες λήψασθαι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Ε΄.

α'. Καίρῳ παντὶ πράγματι, φησὶν ἡ θεία Γραφή· καὶ μοι δοκεῖ κάλλιστα διεσκέσθαι τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν. Οὐδὲν γὰρ αὐτὴν οὕτως οἶδε λυπεῖν, ὡς τὸ καιροῦ διαμαρτάνειν τοῦ δόντος. Οὐκοῦν ἐπειδή περ ὅτι δὴ φαῦλον τοῦτ' ἐστίν, ἀντερεῖ μὲν οὐδεὶς, συνθήσεται δὲ πάντως ὁ γε νοῦν ἔχων, ἀνάγκη τὰ ἐναντίον τῆς ἀμείνονος δόξης ἀξιοῦν, καιρὸν δὲ φημι τὸν ἐφ' ἅκασιν ἐπιτίθειον, καὶ τὸν ἐκάστῳ πράγματι πρέποντα. Ἐορτῆς τοιγαροῦν καιρὸς ὁ παρὼν, καὶ τὸ πισθεσθαι πάλιν ἐπάναγκας τῇ θείῃ Γραφῇ· « Σαλπίζατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι· ἐν εὐσήμῳ ἡμέρα ἑορτῆς ὑμῶν. » Εἶτα ποῖος καιρὸς ἀναλάμψει ἡμῖν τοῦ παρόντος ἐπισημότερος; Τί δὲ οὕτω περιφανὲς, ὡς ἡ πανεύφημος ἡμῶν ἑορτὴ, Νεομηνιαῖαν ὄντως ἀληθῆ, τὸν νέον ἡμῖν αἰῶνα τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας ἀναδεικνύουσα· « Ἐν ᾧ πάντα γέγονα καινὰ, καὶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, » ὡς ὁ Παῦλος φησὶ; Β Βοάτω τοιγαροῦν τῆς Ἐκκλησίας ἡ σάλπιγξ, καὶ χαίρουσα πάλιν τὸ ἐτήσιον ἡμῖν ἀναπνεῖταις κήρυγμα. Ἄρ' οὐν ἐκαίνας τὰς ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἀπομιμήσεται; Σημαίνει δὲ ἡμῖν, ὡς ἦδη μὲν πάρεστι τῶν πολέμιων τὰ σίφη, ἀπειλὴ δὲ μάχης, καὶ θανάτου φόδος περιαιγέλλεται; χρὴ δὲ ὡς τάχιστα τοῦ πολέμου τὰ σκεῦη τοῖς ἐπιστοῖσιν ἀνταίρειν; Οὐδέ μῶς. Ἐτέραν οἶδα τῆς ἐμῆς σάλπιγγος τὴν φωνήν.

⁶¹ Act. II, 24. ⁶² Isa. XLIX, 9. ⁶³ Eccle. III, 1 seqq. ⁶⁴ Psal. LXXX, 4. ⁶⁵ I Cor. V, 17.

Variæ lectiones

¹ ἁ.λ.λ. σώματι. ² ἁ.λ.λ. ἑορτάσωμεν. ³ ἁ.λ.λ. ἐπιτελέσωμεν.

Βοήσαι δὲ τῶν τοιούτων οὐδὲν· ἀλλ' ἐπινίκιον μέλος, Α και τοῖς ἀκούουσι θυμηρέστατον. « Δεῦτε γάρ, εἰρεῖ, κατὰ τὸν μακάριον Ψαλμῶδον, ἀγαλλισώμεθα τῷ Κυρίῳ, ἀλαλέξωμεν τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν. » Τί δὴ οὖν ἔστιν, ἐφ' ὅτω περ ἄν τις εὐκαιρον ἴδοι τὸν ἀλαλαγμὸν; τὸ δὲ ἀγαλλισθῆναι χρῆναι και σεμνὸν ἀναστήσαι τῷ Σωτῆρι τὸν θάνατον, ψηφιεῖται Β', και αὐτὸς καιπερ εἰδόσιν ὑμῖν ἐξηγήσομαι. Νενίκηται θάνατος· ὁ τὸ νικᾶσθαι παραιτούμενος· κεκαινοτόμηται φθορά· λέλυται θάνατος, πάθος ἀήτητον. Ἄδης δὲ ὁ πᾶσαν ἀπλησταν νουῶν, και κόρον ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν οὐδένα δεξάμενος, ἐδιδάχθη και ἄκων, ὁ μὴ μαθεῖν κῶ [Ισ. τῷ. ἦ. τὸ] πρότερον ἠλέσχετο. Οὐ γάρ ὅπως τῶν ἐπιπιπτόντων ἔσται κάτοχος φιλονεκίαι, ἀλλ' ἦδη και τοὺς ἀλόντας ἀπήμεσε, τῆ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἰσχυί καλῆν ὑπομείνας τὴν ἐρημίαν. Β Ἐπειδήμησε γάρ λέγων· « τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε· και τοῖς ἐν τῷ σκότει· Ἀνακαλύφθητε· και κηρύξας τοῖς ἐν ἄδη πνεύμασιν, ἀπειθήσασί ποτε, ἀναθέθηκε νικηφόρος· ἀπαρχὴν ὡσπερ τινὰ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν τὸν οἰκεῖον ἀναστήσας ναδν, και ὁδοποιήσας μὲν τῆ φῶσει τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, ἕτερα δὲ πρὸς τοῦτοις ἡμᾶς ἐργασάμενος ἀγαθὰ.

solitudinem nostri Salvatoris virtute redactus est. Advenit enim dicens « iis qui in vinculis erant : Exite ; et qui in tenebris : Revelamini ». Cumque iis qui apud inferos erant spiritibus, qui aliquando increduli fuerant, prædicasset ⁶⁵, victor ascendit, ac veluti primitias nostræ spei proprium excitans templum, cum nostræ naturæ a mortuis reviviscendi viam aperuit, tum aliis nos præterea muneribus cumulavit.

β. Ἐν τούτοις ἡμῖν, ἀγαπητοί, τὰ λαμπρὰ τῆς ἑορτῆς συνθήματα· ἐπὶ τούτοις οἶμαι δεῖν ἀνασκινωμένους εἰπεῖν· « Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν, δεξιὰ Κυρίου ἐψώπτε με. » Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἅπασι, C παρ' οἰσθηποτοῦν, ὁ τῶν πανηγύρεων τιμᾶται νόμος, εὐειμονεῖν μὲν ὡς ἐνι, και λίαν ἐσπούδασται, τὸ δὲ μὴ πᾶν, ὅπερ ἂν ὑπάρχη παρ' ἐκάστῳ τίμιον, τοῦτο δὴ και ἡμφιεσμένον ὀρᾶσθαι, βραθυμίας ἦτοι φαυλότητος τῆς ἐσχάτης εἶναι δοκαί. Τοιγάρτοι και πανθήμους, ὅτε δὴ πόλις ἀγουσιν ἑορτάς, λαμπροῖς μὲν ἂν τις ἴδοι τοὺς ἐν αὐταῖς κατηγλαϊσμένους ἀνθεσι, ἐπὶ λαμπροτέραν δὲ προθύμως λόντας τράπεζαν, και ταῖς περι γαστέρα ζημίαις ἐνερυφῶντας μᾶλλον ἢπερ ἀλγυνομένους. Ἡμῖν δὲ, οὐ διὰ τούτων τὰ τῆς πανηγύρεως ἔρχεται, οὐδὲ τοῖς δημοτελείσιν ἀποκεχρηῆσθαι νόμοις, φιλίῳ τε και περισπούδαστον. Ἄλλ' ἄμφιον μὲν τὸ πάντων καθαρώτατον, ὁ Χριστός· Ἐνδύσαθε γάρ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ Παῦλος φησι. Και τράπεζα δὲ οὐ πολυτελείαις ἔφων καταβαρουμένη, και ἄσωτον ὠδίνουσα τὴν φιλοτιμίαν, ἀλλ' ἐκαίτη μᾶλλον προσφιλις, πρὸς ἣν ἡμᾶς ἡ σοφία βοῶσα καλεῖ· « Ἐλθετε, φάγετε τὸν ἔμῳν ἄρτον, και πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν. » Τὸ μὲν γάρ τοῖς κατὰ γῆν αἰδέσμασι τὴν γαστέρα πληροῦν, και τοῦτο μὴ ταῖς τῆς φύσεως ἀνάγκαις εἰκοντας, μηδὲ ταῖς ἀπαρατήτοις τοῦ σώματος χρεῖαις ἤττωμένους, τοσοῦτον ἔσον ἔχει καλῶς, εἰς ἔξονην δὲ μᾶλλον ἐκκεχυμένους και βλέποντας, οὐδὲν ἕτερόν ἐστι ζηλοῦν, ἢ τῶν ἀλόγων θηρίων τὴν

adhiberi solent, nostra hæc imitabitur? Nunquid nobis jam hostium phalanges adesse, jam instare pugnae tempus, mortisque periculum imminere, jam in ingruentem adversarium arma inferenda esse significabit? Nihil minus. Alium ego novi tubæ nostræ clangorem. Nihil illa sonabit hujusmodi, sed triumphale carmen et audientibus jucundissimum inflabit. « Venite, » siquidem canet cum beato Psalte, « exsuletis Domino, jubilemus Deo Salvatori nostro ». Quidnam igitur illud fuerit, in quo merito exsultandum esse quispiam arbitretur? scilicet ob Salvatoris mortem gaudio exsiliendum, illamque magnificis prædicationibus extollendam cum omnes fatebuntur, tum ego vobis, licet rei totius non ignavis edissereram. Superata mors est, quæ ne vinceretur omnibus modis pugnabat, sublata corruptio, ac humanus genus ab insuperabili malo liberatum. Infernus vero, qui aviditate insaturabili, pereuntium multitudine infinita tamen non expleretur, id vel invitus didicit, quod antea nunquam in animum inducere sustinuisset. Nec enim nunc est illi de iis qui in præsentia labuntur intercipiendis certamen, sed eos quoque quos jam captos tenebat evomit, atque in pulchram

tum aliis nos præterea muneribus cumulavit.

45 2. Hæc sunt nobis, dilecti, insignes admodum agenda; celebritatis veluti tessera; ob hæc gaudio exsiliendum, illa merito usurpare liceat : « Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me ». Ergo alii omnes, quicunque panegyricis conventibus recepta consuetudine interesse consueverunt, quantum licet, elegantem corporis cultum summo studio consecantur : quod si quis non omnibus ornamentis quæ alicujus pretii sunt conspicuus prodeat, ignavia, vel etiam nequitia summæ ea res esse judicatur. Quo tempore itaque totius populi conventu festi dies in urbibus aguntur, undequaque cives nitidissimis floribus ornatos intueare. Hinc ad mensas lautiores læti se conferunt, ac damna ventris ita non formidant, ut iis etiam ad delicias voluptatesque suas abutantur. Nobis vero alia quædam in agendis celebritatibus proposita sunt, neque in ea re vulgari hominum consuetudine uti placet. Sed est indumentum quidem omnium nitidissimum, Christus : Induimini, scilicet, Dominum Jesum Christum, ait Paulus ⁷⁰. Mensa vero non quæ obsoniorum varietate multiplici onerata sit, et cum ambitione luxum præ se ferat; sed illa potius longe amabilior, ad quam nos sapientia invitat, clamans : « Venite, comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis ». Nam terrenis quidem epulis sarcire ventrem, idque non ut a natura impositæ necessitati pareamus, neque ut in usus corporis necessarios,

⁶⁵ Psal. xciv, 1. ⁶⁷ Isa. xlix, 9. ⁶⁸ I Petr. iii, 19.

⁶⁹ Deesse videtur πᾶς τις, vel aliquid simile.

⁶⁶ Psal. cxvii, 16. ⁷⁰ Rom. xiii, 14. ⁷¹ I Cor. ix, 5.

quantum satis fuerit, impendamus, sed in voluptatem potius effusos, eique tantummodo servientes : nihil est aliud quam belluarum naturam imitari, quæ et sola pabuli copia exsultant, ac tum maxime gestiunt, cum ob inexplebilem cupiditatem longe modum supergressa satiety, mœrendi potius causam afferre debuerat. Contra vero studio divinarum disciplinarum teneri, et sapientiæ verbis, tanquam apparatissimi convivii epulis pasci et oblectari, rem esse præclarissimam prorsus et admirandam, quæque hominem ratione præditum atque ad imaginem Creatoris efformatum maxime deceat, sapientissimus quisque affirmabit. Sed enim, quod festos dies agentibus maxime usitatum est, id me imprudentem silentio præterisse animadverto. Quidnam vero illud sit, dicam. Faces noctis caligini discutiendæ adhibent, neque adveniente vespera domum tenebris obduci patiuntur, verum lychnis ex omni ædium parte suspensis, **46** illorum fulgore squa-lore a tenebris inductum effugare nituntur. Apud nos autem vicissim, non lumen, ut sic dicam, manufactum, nec lucernæ modico splendore fulgentes, tenebras dispellunt; sed Christus ipse, qui ait : « Ego sum lux mundi ⁷³. » Quam ad nos perventuram beatus quoque Isaias profitebatur clamans : « Illuminare, illuminare, Jerusalem, venit enim lumen tuum ⁷⁴. » Delata siquidem ad nos est Salvatoris gratia, et instar lucis undequaque coruscans, dissipavit obscuram ignorantie nubem; quam cum supra nos tecti laqueati modo diabolus explicasset, omnem terram, quæ sub sole est, ut sic dicam, suæ subjecerat ditioni, ut neque purgatam animi aciem ad supera intendere, nec ex ea quæ in rebus creatis elucet bonitate, conditoris potestatem, ex quo scilicet errantibus non parum adjumenti accedere potuisset, metiri cuiquam liceret. Tum ne quid eorum quæ ad salutem opportuna videntur adepti, libertatem naturæ divitiarum recuperarent, excæcavit ipsorum mentes, ut Paulus ait ⁷⁵, ut non fulgeat illuminatio Evangelii gloriæ Christi. Verum infelicem sua spes sefellit. Erat in nempe major, qui ad salutem vocabat. Magna itaque gentium multitudo ab interitu vindicata, sero quidem ille, sed tamen agnovit conditorem suum. Judæi vero, quos ad agnitionem Jesu Christi nostri Salvatoris lex erudiebat, ac Mosis decreta veluti manu prehensos ducebant, « Dereliquerunt, quemadmodum scriptum est, vias vineæ ipsorum, et in sulcis segetis suæ aberraverunt. » Ignoraverunt siquidem Dei Verbum, qui nostra causa humanam naturam assumpsit; « Qui propter nos egenus factus est, » quemadmodum Paulus ait, « ut illius inopia nos divites essemus ⁷⁶. » Quapropter eos Jeremias propheta haud mediocriter increpat, clamans : « Quomodo

A φύσιν, ἃ καὶ μόνῳ τῷ πληθεῖ τῆς τροφῆς ἐπαγγέλλονται^h, χαιρεῖνⁱ δὲ τότε μειζόνως, ὅταν λυπησῆ καὶ κόρον, ἀπλήστοις ἐπιθυμίαις, πολὺ τὸ ἀρκοῦν ἀναβαίνοντα. Τὸ δὲ, θεῖον μὲν μαθημάτων ἐρᾶν, πανδαισίαν δὲ ἡγεῖσθαι λαμπρὰν τῆς σοφίας τοὺς λόγους, ἀξιολογώτατόν τι χρῆμα, καὶ ἀξιάγαστονⁱ, παστισοῦν τῶν εὐ φρονούντων ἐρεῖ, πρέπον δὲ ἐντως ἀνθρώπῳ λογικῶ, καὶ κατ' εἰκόνα πεποιημένῳ τοῦ κτίσαντος. Ἀλλὰ γὰρ αἰσθάνομαι τῆ σιωπῆ παραδούς, ὃ καὶ μάλιστα ἐστὶ τοῖς ἐορτάζουσι φιλον-Ποῖον δὲ τοῦτο φημι. Ἀῤῥδας ἐκεῖνοι τῷ τῆς νυκτὸς ἀνοπλιζοῦσι σκότῳ, καὶ μελαινώσῃ τῆς ἐσπέρας αὐτοῖς τὴν ἐστίαν οὐκ ἀνέχονται· ὄλον δὲ λύχνοις τὸ δωμάτιον καταστῆσαντες, ταῖς ἐντεῦθεν μαρμαρυγαῖς τὴν ἀπὸ τοῦ σκότου κατῆφειαν ἐξελαύνουσιν. B Ἡμῖν δὲ πάλιν οὐ χαιροποιήτον, ἔν' οὕτως εἰπωμεν, φῶς, οὐδὲ λύχνα μετρίῳ γελῶντα πυρὶ διώκει τὸν σκότον, ἀλλ' αὐτὸς ὁ λέγων Χριστὸς· « Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. » Ὅπερ ἤξεῖν ὡς ἡμᾶς καὶ ὁ μακάριος Ἡσαίας κατεπηγγέλλετο, βοῶν· « Φωτίζου, φωτίζου, Ἰερουσαλήμ, ἔχει γὰρ σου τὸ φῶς. » Ἐπεφοίτησε γὰρ ἡμῖν τοῦ Σωτῆρος ἡ χάρις, φωτὸς μὲν νόμῳ τὸ σύμπαν περιαστράπτουσα· τὸ δὲ στυγνὸν τῆς ἀμαθίας λύουσα νέφος· ὅπερ ἡμῖν ὀρόφου δικῆν ὑπερτανύσας ὁ διάβολος, πᾶσαν, ἔν' οὕτως εἰπω, τὴν ὑφ' ἡλίῳ κειρίρωτο· ἐπιτρέπων μὲν οὐδενὶ καθαρὸν τῆς καρδίας ἀνατείνει τὸ ἄμακ, ἀπὸ δὲ τῆς ἐν τοῖς ποιήμασι καθολοῆς, ἀναλόγως τοῦ δημιουργήσαντος ἐκμετρεῖσθαι τὴν δύναμιν· ἦν γὰρ ἐντεῦθεν ἤνθισιν εὐρέσθαι τοὺς πλανωμένους οὐ μικράν. C Ἰνα δὲ μὴ τι κερδάναντες τῶν, ὅσα πρὸς σωτηρίαν συντελοῦντα φαίνεται, εἰς τὴν τῆ φύσει χρωστούμενην ἐλευθερίαν ἀνανήψωσιν, ἐτύφλωσεν αὐτῶν τὰ νοήματα, καθάπερ ὁ Παῦλος φησιν, εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι τῆς δόξης τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ἐσφάλη τῆς ἐλπίδος ὁ δεῖλαιος. Μειζῶν γὰρ ἦν ὁ πρὸς σωτηρίαν καλῶν. Ἡ μὲν οὖν πολλῇ τῶν ἐθνῶν ἀνεσώθη πληθὺς, καὶ ὅφει μὲν, ὁμῶς δ' οὖν ἐπέγνω τὸν κτίσαντα. Οἱ δὲ νόμῳ παιδαγωγούμενοι πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῖς διὰ Μωσέως χειραγωγούμενοι δόγμασιν Ἰουδαῖοι, « Ἀπέλειπον, καθάπερ γέγραπται, τὰς ὁδοὺς τοῦ ἑαυτῶν ἀμπελώνος, τοὺς δὲ ἄξονας τοῦ ἰδίου γεωργοῦ πεπλάνησαν. » Οὐ γὰρ ἐπέγνωσαν τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα τοῦ Θεοῦ Λόγον, « Τὸν δι' ἡμᾶς πτωχῶσαντα, » καθάπερ ὁ Παῦλος φησιν, « ἔν' ἡμεῖς πλουτήσωμεν ἐν αὐτῷ. » Διὸ δὴ καὶ λιαν αὐτοῖς ὁ προφήτης Ἰερμίας ἐπισκώπτει βοῶν· « Πῶς ἐρεῖτε, ὅτι σοφοὶ ἐσμεν ἡμεῖς, καὶ νόμος Κυρίου μεθ' ἡμῶν ἐστιν; Εἰς μάτην ἐγενήθη σχολὸς ψευδῆς γραμματεῦσιν, ἠσχύνθησαν πτωχοί^m, ἐποθήθησαν καὶ ἐάλωσαν. Σοφία τίς ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, ὅτι τὸν Λόγον Κυρίου ἀπεδοκίμασαν. » Ἀπεδοκίμασαν γὰρ ὄντως τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἀλλὰ γέγονεν εἰς κεφαλὴν γωνίας.

⁷³ Joan. viii, 12. ⁷⁴ Isa. lx, 1. ⁷⁵ II Cor. iv, 4. ⁷⁶ II Cor. viii, 9.

Variae lectiones.

^h leg. ἐπαγγέλλονται, vel ἐπαγγαζόνται. ⁱ ἄλλ. χαιρεῖ. ^j ἄλλ. ἀξιοθαύμαστον. ^k ἄλλ. τὸν ἄφθαιμόν. ^l γρ. τὸν φωτισμόν. ^m LXX. σοφοί.

κᾶν ἐκεῖνοι μὴ βούλοιντο. Διὸ δὴ καὶ δικαίως φησί
 που περὶ αὐτῶν ὁ προφήτης· «Οἱ υἱοὶ ἄφρονες εἰσι,
 καὶ οὐ συνένοι.» Εἶτα πῶς οὐκ ἀληθὲς παντὶ τῷ
 φανείται τὸ ὑπὲρ αὐτῶν εἰρημένον; Πῶς δὲ οὐκ
 ἀσύνετοι καὶ παράφρονες, οἱ, παρὸν μὲν αὐτοῖς ἐκ προ-
 φητικῶν ἀναγνωσμάτων τὸ τῆς εὐσεβείας ἐκπαιδευ-
 θῆναι μυστήριον, ἐξὸν δὲ ὁμοίως διὰ τῶν Μωσαϊκῶν
 συγγραμμάτων περὶ αὐτοῦ σοφίζεσθαι διαρκῶς,
 τοσοῦτον τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας κατεβήχθη κατὰ
 ἀλίσκονται, ὡς μηδὲ ταῖς τῶν ἐθνῶν τοῦτο παρῖσ-
 σθαι σπουδαίς; Καὶ γοῦν φησί που τοιοῦτόν τι πρὸς
 αὐτοῦ; ὁ Θεός· «Καθέστηκα ἐπ' ὑμᾶς σκοπούς, καὶ
 εἶπα· Ἀκούσατε τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος, καὶ
 εἶπον· Οὐκ ἀκουσόμεθα. Διὰ τοῦτο ἤκουσαν τὰ ἔθνη,
 καὶ οἱ ποιμαίνοντες τὰ ποίμνια ἐν αὐτοῖς. Ἄκουε,
 γῆ, ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον κακὰ, τὸν
 καρπὸν ἀπὸ τροφῆς αὐτῶν, ὅτι τὸν νόμον μου οὐ
 οὐ προσέσχον, καὶ τὸν λόγον μου ἀπώσαντο.» Ἀπ-
 ώσαντο γὰρ ὅπως τὴν τοῦ Θεοῦ λόγον, οὕτε ὅτι προσ-
 ἤκει τοῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων κηρύγμασι κατ-
 ακολουθεῖν ἔχνοκατες, οὕτε μὴν τοῖς παλαιότεροις
 βιβλίοις προσέχειν τὸν νοῦν οἰόμενοι δεῖν. Χρῆν γὰρ
 εὐθύθυον, εἴπερ ἦν ὅπως αὐτοῖς τὸ ὠφελεῖσθαι
 περὶ σπουδάσαντο, μὴ τῷ τῆς νομομαθείας ὄνοματι
 πρὸς ἀλαζονείαν ἀναφυσώμενον, ἐπιτρέπειν ἐξαπα-
 τᾶσθαι τὸν νοῦν· αἰδοῖ τε τοῦ μὴ δοκεῖν τῆς ἀκρι-
 βείας ἀπολιμπάνεσθαι, τὴν ἐπ' αὐτῇ καρποῦσθαι
 ζημίαν, ἐξετάζειν δὲ μᾶλλον τὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος
 διὰ τῶν ἁγίων λαλούμενα, ἢ καὶ ἄλλων ὡς ἐν σχή-
 ματι καὶ τύποι ἀναπατερόμενα. Πολλὰς γὰρ ἂν τις
 ἴδοι πραγμάτων εἰκόνας, ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Πνεύ-
 ματος, ἐναργεστάτην ἔχουσας τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
 ἐπιδημίας τὴν γραφὴν. Ἄλλ' ἤδη μοι κατὰ νοῦν ποι-
 κίλοι μὲν θεωρημάτων ἀνίσχουσι τρόποι, ἀνακινου-
 μένῳ δὲ εἰς μνήμην τῆς ἁγίας Γραφῆς μυρίος μὲν
 νοσημάτων ἔσμός· εἰσοικίζεται. Χρῆναι δὲ ὅμως ἡγοῦ-
 μαι τοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν παλαιότερων
 ποιεῖσθαι πραγμάτων. Καὶ δι' ὧν ἡμῖν ἔσονται πρὸς
 τὸ πιστεῦναι ἐτοιμότεροι, διὰ τούτων ἤδη χωρεῖν.
 Οὐκοῦν ἐξετάζωμεν, εἰ δοκεῖ, τὴν τε διαίταν αὐτῆν,
 ὅπως τε καὶ ἐν τίσιν ὑπήρχεν ὁ μακάριος Ἀβραάμ·
 ἐρευνάσθω δὲ μοι πρὸς τούτοις καὶ τριπόθητος
 τοῦ Ἰσαὰκ γένεσις τε καὶ σπορά. Ὅψει γὰρ ἐν τού-
 τοις, Ἰουδαῖε, καὶ εἰς αὐτὴν, ἔν' οὕτως εἶπω, τοῦ
 γένους τὴν ρίζαν, τὸ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καθά-
 περ διὰ χαλκοῦ καλῶς τε καὶ ἐντέχνως ἀναπειλασμέ-
 νου μυστήριον. Ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν παρακρούε-
 σθαι πιθανῶς, λέγειν ἔχοντα τῶν ἐξ ἀληθείας οὐδὲν,
 αὐτῆν σοι παραθήσω τὴν διὰ Μωσέως ἐξήγησιν, καὶ
 τὴν ἱστορίαν ἀναπτύξω σαφῶς· νοήσεις γὰρ οὕτω
 παρ' ἡμῶν ἡ προχειρότερον.

A dicitis : Sapientes nos sumus, et lex Domini nobis-
 cum est? Vere mendacium operatus est stylus men-
 dax Scribarum, confusi sunt sapientes, perterriti
 et capti sunt. Verbum enim Domini projecerunt, et
 sapientia nulla est in eis ⁷⁴. » Projecerunt illi siqui-
 dem revera unigenitum Dei Verbum, sed, quantum-
 vis reclamantibus Judæis, in caput anguli factum
 est. De iis itaque merito sic alicubi propheta pro-
 nuntiat : « Filii stulti sunt, et imprudentes ⁷⁵. »
 Cujus quidem assertionis veritatem quis, obsecro,
 audeat in dubium vocare? Quis neget stultos esse
 et amentes. **47** quibus cum ex prophetarum le-
 ctione pietatis mysterium ediscere, atque ex Mosai-
 cis pariter commentariis satis superque de eo eru-
 diri liceret, usque adeo in salute sua dissoluti ac
 B negligentes fuerunt, ut ad eam rem longe plus studii
 gentes attulerint. Propterea tale quidpiam Deus, nes-
 cio quo loco, ad eos loquitur : « Constitui super vos
 speculatores, et dixi : Audite vocem tubæ; et dixe-
 runt : Non audiemus. Ideo audierunt gentes, et
 pascentes in ipsis greges. Audi, terra, ecce ego ad-
 duco mala super populum istum, fructum aver-
 sionis ipsorum, quia legem meam non receperunt,
 et verbum meum projecerunt ⁷⁶. » Projecerunt
 namque re vera Dei verbum, qui nec sanctorum
 apostolorum prædicationi auscultare, neque vero
 ad ea quæ veteribus libris continebantur animum
 adicere oportere existimaverint. Debuerant scilicet
 illi cavere, siquidem utilitatis aliquid percipere ex
 animo cupiebant, ne legalis disciplinæ nomine,
 C fastu arroganti elata mens adduceretur in frau-
 dem : deinde ne, dum eos pudet antiqui moris pa-
 rum retinentes videri, ejusmodi verecundiæ pœnas
 cogerentur subire : sed erat potius cur ea quæ de
 Salvatore a sanctis viris explicata sunt, diligenter
 investigarent, affluat sub involucris imaginum at-
 que exemplorum abditæ scrutarentur. Multa nam-
 que in sacris Libris videre est ita descripta, ut in iis
 rerum a Salvatore gestarum imaginem, velut in
 tabella efformatam, planissime liceat intueri. Sed
 mihi jam animo variæ hoc tempore commenta-
 tiones occurrunt, atque ad memoriam eorum qua:
 in sacris Litteris continentur excitato sese innume-
 rabilis sententiarum series ostendit. Verumtamen
 D ab antiquioribus gestis repetendum esse arbitror
 nostræ orationis initium, quæque facilius fidem
 apud ejusmodi homines invenire queant, ea potissi-
 mum proferri hoc tempore oportere. Videamus
 igitur, si placet, ipsammet vivendi rationem, qualis
 ea demum foret, quam beatus Abraham retinebat :
 tum optatissimum Isaaci conceptum et satum præ-
 terea indagemus. Nempe hic, o Judæe, in ipsamet, ut sic dicam, gentis radice, Salvatoris mysterium,
 velut in æneo prototypo scite atque ex arte fabrefactum animadvertes. Sed ne me putes, cum veri
 nihil suppetat ad dicendum, verisimilia tantum fallendi causa proferre, **48** ipsam tibi ex Historia

⁷⁴ Jerem. viii, 8-10. ⁷⁵ Jerem. iv, 12. ⁷⁶ Jerem, vi, 17, 19.

Variæ lectiones.

^a ἄλλ. ἀποτροφῆς. ^c ἄλλ. τῷ νόμῳ μου. ^p ἄλλ. οὕτως. ^q ἄλλ. ποικίλω. ^r τὰ παρ ἡμῶν, vel τὰ παρ' ἡμῶν λεχθησόμενα?

Mosaica depromptam narrationem quam apertissime explicabo; ita namque majori compendio quæ a nobis dicentur, intelliges.

3. Fuerat igitur Sarra primo generis auctori in A matrinonium legis instituto copulata. Erat eidem et ancilla, Ægyptiam illam dico, cui nomen Agar. Sed ea quæ libera ex liberis erat nata, partus ac puerperii inexperta, nec ullum ex utero suo fructum aspiciens, cum ex altera parte a natura inditum prolis desiderium vehementissime urgeret, ingenti admodum mœrore misera tabescebat. Illud autem vel maxime alios quoque ad ejus miserationem impellere poterat, quod in decurso vitæ spatio, octoginta jam annos Abraham numeraret, ut proinde omnem in ipso naturæ calorem procreandique libidinem penitus refrixisse credibile foret. Ipsa vero, quæ domesticam solitudinem uterique sterilitatem vehementissime lamentabatur, jam ad extremam usque ætatis exactæ metam pervenerat. Igitur prolis desiderio sapienter usa, spretoque ad eam rem ipsius naturæ incitamento, maritum ad nuptias cum ancilla contrahendas hortatur, ut, quoniam ingenui non suppetent, eorum certe liberorum, quos de supposita matre procreasset, parens diceretur. Porro hæc in sacris Libris ita se habent: « Sarra vero uxor Abraham non genuerat sibi liberos, sed habens ancillam Ægyptiam, nomine Agar, dixit marito suo: Ecce conclusit me Dominus ne parerem, ingredi ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios ». Neque vero quisquam existimet hæc Sarra oratione patriarcham temere ad voluptatem incitari, aut omnino impelli ad incontinentiam. Absit ut hoc unquam mulieri propositum fuerit! Sed cum ipsam, ut diximus, sui pœniteret quod ad pariendum idonea non esset, grave prorsus et intolerandum ducebat, tanta integritate præditi hominis nullam, ex alia saltem muliere, progeniem superesse. Talis ergo Sarra fuit erga conjugem sensus; et quidem id quod volebat patriarchæ persuasit, ac puerum nothum ex Ægyptia muliere Ismaelem suscepit. Quod cum ita factum esset, proinde libera uxor desiderio magis ac magis æstuebat. Quæ namque legitimo partu lætam se fore speraverat, cum vicissim ob ereptam sibi pariendi facultatem graviori molestia afficeretur, veluti temulenta denique, tota ad mœstittiam rapiebatur. At vero totius bonæ spei parens, qui quique res omnes pro arbitrio suo moderatur Deus, ipsam miseratur, ob id quod acciderat se afflictantem, quæque dudum infecunda ac sterilis, et ætatis affectæ vitio pariendi facultate orbata fuerat, repente secundam ac suscipiendæ proli idoneam efficit. Ita vero Abrahamum alloquitur: « Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Sarram. Et benedicam ei, et ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum; eritque in nationes, et reges populorum orientur ex eo. Et cecidit Abraham in faciem suam, et risit, et dixit in corde suo dicens: Putasne centenarij nascetur filius, et Sara

γ'. Οὐκοῦν συνέζευκτο μὲν κατὰ νόμον τῷ τοῦ γένους προπάτορι Σάρρα. Ἦν αὐτῷ καὶ παιδίσκη, φημι δὲ τὴν Αἰγυπτίαν, Ἄγαρ ὄνομα αὐτῆ. Ἄλλ' ἡ μὲν ἐλευθέρα ἐξ ἐλευθέρων, τόκου καὶ ὠδίνων ἀπειρατός ἦν· καρπὸν δὲ οὐδένα τῆς οἰκίας ὄρωσα γαστρὸς, εἶτα πρὸς φιλοπαιδίαν τῷ δριμυτάτῃ τῆς φύσεως πόσῃ ἐξελοκόμενη, βαρεῖα μὲν σφόδρα τῇ δυσθυμίᾳ κατεφορίζετο. Τὸ δὲ δὴ μάλιστα καὶ συναγεῖν ἀναπειθὸν, ἐκαίνο ὑπῆρχεν. Ἦν μὲν γὰρ εἰς ἐτών ἀριθμὸν Ἀβραὰμ ἀναβεθηκώς ὀδοῦσθοντα· ἐν ᾧπερ ἦν εἰκὸς ἀπεψύχθαι· λοιπὸν ἐν αὐτῷ καὶ τὸ θερμὸν τῆς φύσεως πρὸς παιδοποιίας κίνημα. Αὐτὴ δὲ ἡ τέκνων ἐρημίαν ὀδυρομένη, καὶ ἐπὶ τῇ τῆς γαστρὸς ἀκαρπία πολὺ λίαν ἀνοιμώζουσα, εἰς αὐτὸ βεβήκει τὸ τῆς ἡλικίας ἀκρότατον. Σοριζομένη τοιγαροῦν τῆς φιλοπαιδίας τοὺς πόθους, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ἀπαμλύουσαν κέντρον, παρεκάλει τὸν ὁμόζυγα, τοῖς τῆς παιδίσκης ὁμιλήσαντα γάμοις, ἐπειδὴ γνησίων οὐκ ἔξιωτο τέκνων, κἂν γοῦν γόθου ὀρᾶσθαι πατέρα. Ἐχει δὲ οὕτωτ' αὐτῆς θείας Γραφῆς· « Σάρρα δὲ ἡ γυνὴ Ἀβραὰμ οὐκ εἰχτεν αὐτῷ, ἦν δὲ αὐτῷ παιδίσκη Αἰγυπτία, ἧ ὄνομα Ἄγαρ. Εἶπε δὲ Σάρρα πρὸς Ἀβραὰμ· Ἰδοὺ συνέκλισέ με Κύριος τοῦ μὴ τίκτειν, εἰσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην σου, ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς. » Καὶ μὴ τις οἰέσθω πρὸς φιλονεικίαν ἑρπύνεσθαι παραλόγως, ἢ καὶ ἄλλως εἰς ἀκρασίαν παραθήγασθαι, διὰ τῶν τῆς Σάρρας τὸν πατριάρχην ῥημάτων. Οὐχ οὗτος ἦν ἐκαίνη σκοπὸς, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἄλλὰ τὸ οἰκτεῖν, ὡς ἔφην, καταιτιωμένη, πρὸς τὸ δύνασθαι τίκτειν ἀνεπιτήδειον, χαλεπὸν ἤγετο καὶ βαρὺ, εἰ μὴ τῇ τοσαύτῃ τοῦ δικαίου κεφαλῇ κἂν γοῦν ἐξ ἑτέρας γένοιτο σπέρμα. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ Σάρρα περὶ τὸν ὁμόζυγα· καὶ δὴ καὶ εἰς πέρας ἤγετο τῷ πατριάρχῃ τὸ βούλευμα· καὶ παῖς αὐτῷ νόθος ἐκ τῆς Αἰγυπτίας ὁ Ἰσμαὴλ ἀπετίκτετο. Ἐφ' ᾧ τῆς ἐλευθέρως ἐκλαυῶντο μὲν οἱ πόθοι. Καίρειν γὰρ ἦτο δεινῶς, ἐπ' ὠδίνι γησιᾶ, δριμυτέραν δὲ ἴσως τὴν ἐπὶ τῷ μὴ δύνασθαι τεκεῖν ἐκπίνουσα λύπην, μεθύουσα λοιπὸν τῷ πάθει κατὰφορος ἦν. Ὁ δὲ πάσης ἐλπίδος ἀγαθῆς χορηγὸς καὶ πάντων ἔχων τὴν ἐξουσίαν Θεὸς, ἐλεεῖ μὲν αὐτὴν, τῷ συμβεβηκότι λίαν περισυγνάζουσαν· τὴν δὲ ἀγονον πάλαι καὶ ἀπειρότοκον, καὶ τῷ μήκει τοῦ χρόνου τὸ δύνασθαι τίκτειν παρηρημένην, εὐωδία τε εὐθύς, καὶ πρὸς τέκνου γένεσιν ἐπιτηδεῖαν ἀπέδειξε. Λέγει δὲ πρὸς Ἀβραὰμ· « Σάρα ἡ γυνὴ σου, οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτῆς Σάρα, ἀλλὰ Σάρρα ἔσται τὸ ὄνομα αὐτῆς. Εὐλόγησάω δὲ αὐτὴν, καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον, καὶ εὐλόγησάω αὐτό. Καὶ ἔσται εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύσονται. Κατέπεσεν Ἀβραὰμ ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐγέλασε, καὶ εἶπε τῇ διανοίᾳ λέγων· Εἰ τῷ ἑκατονταεταίῃ ἔσται υἱός, καὶ ἡ Σάρρα ἐνενήκοντα ἐτῶν οὐσα τέξεται; Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς πρὸς Ἀβραὰμ· Ναί, ἰδοὺ Σάρρα ἡ γυνὴ σου τέξεται υἱόν, καὶ καλέσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ

Ἰσαάκ. Καὶ θῆσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. Ἄυτη μὲν οὖν ἡ πρὸς Ἀβραάμ ὑπόσχεσις, ἀληθής. Ἐπειδὴ δὲ εἰς πέρας ἤχθη τὸ διηγγελμένον καὶ ἡ στείρα τὸ τίκτειν ἐμάνθανεν, ἤδη δὲ ἦν ἐν ὀφθαλμοῖς τὸ παιδάριον, καὶ τῶν πατρῶων οἴκων ὁ κληρονόμος ἐβρίσκειτο, ὡς περιττὴ λοιπὸν ἡ παιδίσκη τῆς δεσποτικῆς ἐστίας ἀπηλαύνετο, νόθον ἐξ Ἀβραάμ ἔχουσα τὸν Ἰσμαήλ. Φεύγουσαν δὲ αὐτὴν, καὶ ὡς πορρωτάτω τῆς οἰκίας* ἤδη γεγεννημένην, ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ προσεφώνει, λέγων· « Ἄγαρ, παιδίσκη Σάρρας, ποῦ πορεύῃ; Ἡ δὲ πρὸς ταῦτα φησι· Ἄπὸ προσώπου Σάρρας τῆς κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω. εἶτα πάλιν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὴν· Ὑποστράφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου, καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς. » Ἡ μὲν οὖν ἱστορία μακροτέρων ἐδεῖτο διηγημάτων, ὁμοῦ δ' οὖν ἐν τούτοις ἡμῖν συμπεπείραστοι. Λεῖπαι δὲ λοιπὸν ἐνετύθεν ἡμᾶς τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδεικνύειν. Αὐτοῦ γὰρ θὴ τοῦτου χάριν καὶ ὁ πλατὺς οὐτοσι πρὸς ἡμᾶς διέπειυθη λόγος. Ὁ μὲν οὖν θεσπέσιος Παῦλος ἐν ὀλίγοις τὰ τῆς ἱστορίας συντεμῶν, καὶ μακρῶν διηγημάτων κατάλογον εἰς ἐν συναγείρας θεώρημα, τὸ τοῦ πράγματος ἀκαλλῆς πρὸς χαριεστάτην πραγμάτων μεταποίησεν εἰκόνα. Ἐπιστέλλει γὰρ οὕτω τισί· « Τὸν νόμον οὐ καταγινώσκετε. Γέγραπται γὰρ ὅτι Ἀβραάμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρης. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται· ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρης ἐξ ἐπαγγελίας. Αἰτίνες ἐσι ἀλληγορούμεναι. Αὗται γὰρ εἰσι δύο διαθήκαι. Μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ εἰς θουλείαν γεννώσα, ἥτις ἐστὶν Ἄγαρ· τὸ δὲ Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλὴμ· δουλεύει γὰρ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς. Ἡ δὲ ἕνω Ἱερουσαλὴμ, ἐλευθέρη ἐστὶν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν. Ἐγὼ δὲ, ἀγαπητοί, καίτοι σφόδρα θαυμάζειν ἔχων, καὶ μάλα εἰκότως, τῆς ἀλληγορίας τὴν δύναμιν, χεῖρηναι δεῖν ὑπολαμβάνω, πλατείας οὐσης τῆς θείας Γραφῆς, καὶ ἐτέρας τοῖς ὀρθῶς εἰρημένους προσηρσιεῖν ἐνοίας· οὐχ ἔχων τι κάλλιον αἰκίῃν (μὴ γὰρ εἰς τοῦτο μανίας ἔχοντο πεσεῖν, ὡς οἴεσθαί τε μείζον ἢ ἀμεινον δύνασθαι νοεῖν, ὧν ὁ τῆς ἀληθείας κῆρυξ ἐπεσημήνατο), ἐπειδὴ δὲ τὸ γυμνάζεσθαι κωλύον οὐδὲν, φέρε δὴ καὶ φυσικωτέρας τοῖς θεωρήμασιν ἐπεικυλοῦντες ἐνοίας, καὶ ὡσπερ τισὶ πολυειδέσι χρώμασι τὴν εἰκόνα καταποικιλῶντες, διὰ τῶν αὐτῶν χαρακτήρων ἐπὶ τὸ ἴσον σχῆμα τῆς ἀλληγορίας ἐξῆλλαγμένως ἐκρίνωμεθα.

dicavit, a nobis cogitando indagari posse statuamus! sed cum exercitationis saltem causa dicere nihil

vetet, agetum, naturales rationes speculationibus involventes, et velut imaginem variis undequaque coloribus exornantes, iisdem vestigiis ad eandem allegoriæ formam diverso modo pergamus.

8. Δέξου μοι τοίνυν τὴν Ἀβραάμ, εἰς τὸν ἀρχαῖον αἰῶνα καὶ, ἐν οὕτως εἰπω, τὸν γέροντα ἡ χρόνον, ἡ τὴν τῆς ἀνθρωπότητος φύσιν· διὰ μὲν τοῦ θήλεος

nonagenaria pariet? Et ait Deus ad Abraham: Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus Isaac. Et constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, et semini ejus post eum. Hæc igitur Abrahamæ facta promissio fidem ex vero traxit. Postquam vero id quod homini nuntiatum fuerat perfectum est, eaque quæ fuerat sterilis didicit parere, eratque infans in conspectu, jamque paternarum possessionum hæres apparebat, tum vero ancilla velut inutilis ex herili domo foras extrudebatur, nothum ex Abrahamo puerum Ismaelem ferens. Ipsam vero dum fugeret, jamque ab ædibus quam longissime abscessisset, ita delapsus e cœlesti regione angelus compellavit: « Agar, ancilla Sarai, quo vadis? Quæ respondit: A facie Sarai dominæ meæ ego fugio. Dixitque ei angelus Domini: Revertere ad dominam tuam, et humillare sub manu illius. » Pluribus quidem narrationis series explicanda fuerat, sed nobis eam lucusque produxisse sit satis. Reliquum est nunc ut hoc loco nobis delineatam esse Salvatoris imaginem demonstremus. Ea namque potissimum de causa hanc orationem ad vos longiorem instituimus. Divinus igitur Paulus, historiam paucis complexus, prolixiorumque narrationum catalogum sub unum veluti aspectum constituens, quod in ea minus venustum apparebat, ad exprimendam pulcherrimarum rerum imaginem transtulit. Ita enim in una ex Epistolis scribit: « Nonne auditum est a vobis quod habetur in lege. Scriptum est enim quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et unum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est; qui autem de libera, per repromissionem. Quæ sunt per allegoriam dictæ. 50 Hæc enim sunt duo Testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans, quod est Agar: Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei quæ nunc est Jerusalem, et servit cum filiis suis. Illa autem quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra. » Ego vero, electi, quamvis hujus allegoriæ vim, et merito quidem, vehementer admiror, tamen cum latior sit campus de iis quæ divinis Litteris continentur disserendi, præter ea quæ recte ab aliis dicta sunt, alias quoque depromptas ex nostro ingenio sententias afferri arbitrôr oportere. Non ego quidem, quasi melius aliquid pronuntiaturus sim (absit ut eo progrediamur amentiaæ atque aliquid majus, aut præstantius iis quæ præco veritatis in-

sed cum exercitationis saltem causa dicere nihil ut sic dicam, decrepitem tempus intellige: uxorem vero Abrahamo junctam, hominis naturam. Ea

* Gen. xvii, 15-19. * Gen. xvi, 8, 9. * Galat. vi, 22-26.

Variæ lectiones.

* γρ. οἰκίας. * ἄλλ. οὐκ ἀναγινώσκειται. * leg. αἰτίνες εἰσιν ἀλλήγ. N. T. Gr. ἀτῖνα ἐστὶν ἀλληγοροῦμενα. ἄλλ. χεῖρηντα. * Quædam excidisse videntur, v. c., τὴν δὲ γυναῖκα τῷ Ἀβραάμ συνευγμένῃ.

namque feminei sexus cum sit, habilem se ad pariendum demonstrat; quod vero senili ætate, antiquitatem indicat. Antiquissima siquidem et maxime secunda humana natura est, quæ cum ævo longiore nupta ætatem egit, stelliferi hujusce orbis domicilio, veluti thalamo inclusa. Ergo natura hominis libera, illi namque et libertas, et imperium in res omnes divino munere concessum, quæ fere vetustatem temporis, quasi ab eo manu duceretur, æquabat, nec ullam prolem legitimam atque a Deo datam susceperat, ex alienis filiis, eam quæ scilicet ex spuris percipi potest, voluptatem capiebat, ex filiis, inquam, quos Ægyptia, hoc est, tenebris involuta, mulier peperisset: Ægyptum siquidem *tenebras* interpretamur. Quam vero nos tenebrosam hanc mulierem esse arbitramur? Certe illam quæ sibi falso nomen hoc vindicat, mundi sapientiam, per quam pariebantur, ut sic dicam, sapientes olim, ac velut ex utero erroris ipsos parturientis emittentur in lucem; erantque sæculi filii, hoc enim nomine illos Salvator quoque appellabat, sed nothi nihilominus, atque in servitutem educati: commentitiis siquidem ac fictitiis numinibus serviebant. Postquam vero, senescente jam ævo et vergente ad extremum, datus est ex promissione Filius, libera vero hominis natura, **51** quæ prius in multa prole, otiosa tamen et inutili, perinde se habebat ac si nullos unquam liberos genuisset, sterilisque et orba proinde vocabatur, generosum illum infantem, illum, inquam, ex millibus electum⁸³, progeniuit, tandemque hæres Dominus noster Jesus Christus apparuit, atque ancilla cum filiis simul ejecitur. « Ubi namque sapiens? ubi scriba? ubi inquisitor hujus sæculi? Stultam fecit enim Deus sapientiam hujus mundi, » ut ait Paulus⁸⁴. Hæres est tamen, qui ex libera natus est. « Postula, » inquit alibi ad Filium in cælis Pater, « a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ⁸⁵. » Sed ejectam ancillam cum liberis, divina quædam bonitas perire haud sinit. Revocat namque ipsam, ac humilem se submittere liberæ imperio jubet. « Revertere, inquit, ad dominam tuam, et humiliare sub manu ipsius⁸⁶. » Falsa siquidem illa mundi sapientia, quæ liberas olim nuptias irridebat, famulatur jam hoc tempore Dei filiorum ingenuitati, ac rerum divinarum commentationibus quam apertissima verborum compositione subservit. Itaque nihil aliud ejus qui ex promissione est Isaaci nativitas indicat, quam illum qui in consummatione sæculorum natus est Christum. Neque vero cuiquam durum videatur, si minus omnes historiæ partes ad veritatem aptæ atque accommodatæ sint. Sufficit enim si cum rebus significatis, quoad ejus fieri potest, allegoriæ convenient. Nam et ovi sæpe, ob mite animantis

Α τὸ γόνιμον ὑπεμφαίνουσαν, διὰ δὲ τοῦ γήρως τὴν ἀρχαιότητα. Ἀρχαιότητα γὰρ καὶ γονιμωτάτη τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, μακρῶ μὲν αἰῶνι συζήσασα· καθάπερ δὲ εἰς ἓνα πασδὸν ὑπὸ τῶδε συγκεκλισμένη τὸ στερέωμα. Αὕτη γὰρ ἡ ἐλευθέρα τῆς ἀνθρωπότητος φύσις, οὕτω γὰρ πεποιήται παρὰ Θεοῦ, τὸ πάντων ἀρχεῖν κληρώσασα, μονονουχί πρὸς χεῖρας ἐλαύνοντι τῷ χρόνῳ συντρέχουσα, καὶ τέκνον οὐκ ἔχουσα γνῆσόν τε καὶ θεόδοτον, ἀλλοτρίοις ὡσπερ καὶ νόθοις παισὶν ἐπιγάλλετο, τοῖς ἐκ τῆς Αἰγυπτίας φημί, τουτέστι, τῆς σκοτιζομένης· Αἰγυπτίας γὰρ σκοτασμός ἐρμηνεύεται. Τίνα δὲ εἶναι τὴν σκοτιζομένην λογιούμεθα; Ἡ πάντως τὴν ψευδώνυμον τοῦ κόσμου σοφίαν, ὑφ' ἧς ἐτίκτοντο μὲν, Ἰν' οὕτως εἴπωμεν, οἱ πάλαι σοφοὶ, καθάπερ ἐκπλαγῶν τῆς ὠδινούσης αὐτοὺς τίκτοντες κλάνης, καὶ ἦσαν αἰώνος υἱοί· οὕτω γὰρ αὐτοὺς καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπεκάλει νόθοι δὲ ὄμως, καὶ εἰς οἰκειάν τρεφόμενοι· ἰδοῦλεον γὰρ τοῖς μὴ φύσει θεοῖς. Ἐπειδὴ δὲ γεγηρακότες τῷ χρόνῳ, καὶ εἰς τέλος ἦδη καταθέντι, δίδοται μὲν ὁ ἐξ ἐπαγγελίας Υἱός, ἡ δὲ ἐλευθέρα τῆς ἀνθρωπότητος φύσις, ἡ τὸ ἐν πολλοῖς ἄργάν τε καὶ ἀχρηστον ἴσον ἔχουσα τῷ μηδενί, στείρα τε καὶ ἀπαις διὰ τοῦτο κεκλημένη, τὸ εὐγενὲς ἀπεκύθησε βρέφος, τὸ ἐκ μυριάδων ἐκπλεογισμένον φημί· ὤφθη δὲ λοιπὸν ὁ κληρονόμος, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· ἐκβάλλεται δὲ ἡ παιδίσκη τοῖς τέκνοις ὁμοῦ. « Ποῦ γὰρ σοφός; Ποῦ γραμματεὺς; Ποῦ συζητητῆς τοῦ αἰῶνος τούτου; Ἐμῶρανε γὰρ ὁ Θεὸς τὰ σοφὰ τοῦ κόσμου, » καθάπερ ὁ Παῦλος φησι. Κληρονομεῖ δὲ ὄμως ὁ ἐκ τῆς ἐλευθέρως. Φησί ποῦ πρὸς τὸν Υἱὸν ὁ ἐν οὐρανοῖς Πατήρ· « Αἰτήσαι γὰρ, φησί, παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσιν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. » Ἐκβεβλημένην δὲ τὴν παιδίσκην μετὰ τῶν ἰδίων τέκνων ἀπολίσθαι θεία τις οὐ συγκεχώρηκεν ἀγαθότης. Ἐπιστρέφει δὲ αὐτὴν, καὶ ὑπὸ τὰς χεῖρας τῆς ἐλευθέρως ταπεινούσθαι κελεύει. « Ἐπιστρέφε γὰρ, φησί, πρὸς τὴν κυρίαν σου, καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς. » Ἡ γὰρ ψευδώνυμος τοῦ κόσμου σοφία, ἡ πάλαι τῶν ἐλευθέρως καταγελώσα γάμων, δουλεύει νῦν τῇ εὐγενεῖ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς τῶν λέξεων ἀρτιωτάτης συνθήκης, τοῖς θεοῖς ὑπηρετοῦσα θεωρημασι. Σημαίνει τοιγαροῦν ἕτερον οὐδὲν τοῦ ἐξ ἐπαγγελίας Ἰσαὰκ ἡ γέννησις ἦτδ' ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων γεννηθέντα Χριστόν. Καλεπαίνεται δὲ μηδεὶς εἰ μὴ πάντα τῆς ιστορίας τὰ μέρη εἰς ἀλήθειαν ἐφήρμοσται. Κατὰ γὰρ τῶν ἐνδεχομένων οἱ τῶν ἀλληγοριῶν εἰσβαλῶναι τρόποι. Ἐπεὶ καὶ προβάτω μὲν πολλὰς ὁ δίκαιος παρεικάζεται, διὰ τὴν ἐνοῦσαν τῷ ζῶνι πραότητα· κερασφορεῖν δὲ αὐτὸν ἡ καὶ ἄλλως χηλαῖς ἐπεπειδασθαι λέγειν, παντελῶς ἀπίθανον. Χωρητέον δὲ οὖν ἐπὶ τὴν τῶν προκειμένων ἀπόδειξιν. Ἀναγκαῖον γὰρ οἶμαι φαίνεσθαι τὸν Χριστόν ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἰσαὰκ γενέσει, καθάπερ διὰ τύπου

⁸³ Cant. v, 10. ⁸⁴ I Cor. i, 20. ⁸⁵ Psal. ii, 8. ⁸⁶ Gen. xvi, 1.

Variæ lectiones.

⁸⁷ ἀλλ. τέκνοις.

μορφούμενον. Ἴνα δὲ μὴ δοκοῖεν περιττοῖς τισὶ καὶ περιέργοις ἀποκεχρησθαι λόγοις, καὶ περιῤῥᾶσθαι μὲν πανταχόθεν σφρίζεσθαι ὡς τὴν ἀλήθειαν, βαψωδεῖν δὲ ἄλλως καὶ νοημάτων εἰκάλων ἐξιτφλοῦς ἀναπλάττειν εἰκόνας, φέρε δὴ, πάλιν ἡμεῖς καὶ ἀπ' αὐτῆς παραστήσωμεν τῆς θείας Γραφῆς, ὡς ἀληθῆ μὲν λέγων αἴην ἐγώ.

nimii esse videamur, neve, cum nobis propositum sit veritatem, conquisitis undequaque rationibus, demonstrare, nugari temere atque inanium sententiarum vana simulacra confingere existimemur; age, nos iterum veritatis assertores esse ipsomet divinarum Litterarum testimonio confirmemus.

ε'. Ἐτέρου δὲ χάριν οὐδενὸς πεποιήτα: Θεὸς τὴν πρὸς Ἀβραάμ ὑπόσχεσιν, τὴν ἐπὶ τὸν Ἰσαάκ γενομένην φημί, ἣ μόνως ἕνεκα τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, ἐφ' οὗ καὶ τὸ τῆς εὐλογίας συμπέρασμα τρέχει. Αὐτὸ δὲ ὑμῖν τὸ θεῖον λόγιον παραθήσω, διαγορευθὲν ὧδε: « Εὐλογῆσω δὲ αὐτὴν, » περὶ τῆς Σάρρας φησὶν ὁ Θεός, « καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον, καὶ εὐλογῆσω αὐτὸν, καὶ ἔσται εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύσονται. » Καὶ πάλιν: « Στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. Ἄλλ' ἔστι παντί σου ὄψων, ὡς ἐνός μὲν γέγονε υἱοῦ [leg. ἔθνους] πατρὸς Ἰσαάκ, καὶ μόνον ἐξ αὐτοῦ βεβλάστηκεν ὁ μακάριος Ἰακώβ· ὃ δὴ παῖδες μὲν γεγονάσι τὸν ἀριθμὸν δέκα ἐπὶ δυσὶν· ἐν δὲ καὶ μόνον ἐξ αὐτῶν ἀνεδόθη γένος, τὸ τῶν Ἰουδαίων δηλαδὴ. Πῶς οὖν πληρωθήσεται τὸ, « ἔσται εἰς ἔθνη; » Εἰ γὰρ καὶ εἰς δώδεκα φυλὰς κατατέμεται τὸ γένος τὸ ἐξ Ἰσραήλ, ἀλλ' ἐν ἔστιν ἔθνος, ἐκ πολλῶν μὲν ὡσπερ μελῶν συγκεῖμενον, εἰς ἓν δὲ διὰ πάντων ἀναπληρούμενον σῶμα. Ὅτι δὲ πάλιν οὐκ εἰς διαθήκην αἰώνιον ἔσται παρὰ Θεοῦ τοῖς ἑσπέρματος Ἰσαάκ, ἣ διὰ Μωσέως ὀρισθεῖσα διαθήκη, γνωσόμεθα, τοῦ προφήτου λέγοντος Ἰωήλ: « Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ διαθήσομαι: τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ, καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινὴν. » Ὅπερ ἀριστα συνείς ὁ Παῦλος φησὶ: « Ἐν τῷ λέγειν καινὴν, πεπαλαίωκε τὴν πρῶτην: τὸ δὲ παλαιότερον, καὶ γηράσκον, ἐγγυὲς ἀφανισμοῦ. » — Διὸ δὴ καὶ γέγονεν ἀθέτησις μὲν προαγοῦσις ἐντολῆς: « κατὰ τὴν αὐτοῦ πάλιν φωνὴν, « ἐπεισαγωγῆ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ. » Πανταχόθεν τοιγαροῦν ἀποδεδειγμένου σαφῶς, ὅτι περὶ ὁ ἐξ Ἀβραάμ, ἐνός ἔθνους γέγονε πατὴρ: ἑτέρου δὲ πάλιν ἐπαναγκάζοντος λόγου δεικνύειν τὸ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον ἀληθές (ἀδύνατον γὰρ ψεύσασθαι Θεόν), ἀνάγκη λοιπὸν ἐπ' αὐτὸν ἤδη φέρειν Χριστὸν τῆς ἐπαγγελίας τὴν ἔκδοσιν. Αὐτὸς γὰρ ἦν, καθάπερ ἤδη προεῖπον, ἐν ἐκείνῳ ζωγραφούμενος. Αὐτὸς γέγονε πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν, πάντας μὲν διὰ τῆς πίστεως ἔλκων ὡς αὐτοῦν, ἐπὶ δὲ τῆ τῶν ἐθνῶν πληθού και· μάλα γὰν ἀνύμενος, καὶ λέγων: « Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παῖδιά μου, ἃ ἔδωκεν ὁ Θεός. » Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων ἡμεῖς. Εἰσὶτω δὲ καὶ αὐτὸς τῆς ἀληθείας ὁ μάρτυς, ἐπαγωνιζέσθω τοῖς

ingenium, justum hominem comparamus; cornua porro ferre ipsum, aut unguis niti, non nisi inepte prorsus atque absurde quispiam affirmarit. Aggrediamur ergo eorum quæ proposuimus explanationem. Illud namque liquido constare arbitror, in Isaaci nativitate Christum, velut in imagine, designari. Sed ne in apparatu verborum supervacaneo

5. Nullius igitur alterius rei gratia promissio Abrahamo a Deo facta est, illa, inquam, promissio quæ Isaac attingebat, nisi ut nostri Salvatoris, ad quem exitus benedictionis refertur, adventum designaret. Quinimo ipsummet vobis divinum oraculum recitabo, 52 cujus hæc sunt: « Et benedicam ei, » ait Deus de Sara loquens, » et ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritque in nationes, et tegeges populorum orientur ex eo 87. » Et mox: « Constituam illi pactum meum in foedus sempiternum, et semini ejus post eum 88. » Attamen unius gentis Isaac patrem exstitisse, nec alium, uno beato Jacob excepto, ex hoc (ut germine, cui duodecim filii sint nati, ex quibus unum tantum genus derivatum est, nempe Judæorum) germinasse nemo est qui nesciat. Quo pacto igitur verua illud, « Erit in gentes? » Quamvis enim in duodecim tribus genus Israeliticum dividatur, una tamen gens est, quæ ex multis veluti membris efficitur, omniumque inter se conjunctione in unum corpus coalescit. Præterea neque testamentum iis qui ex semine Isaac gignerentur a Deo per Mosen datum, æterni testamenti vim habiturum, ex eo Joelis prophetæ intelligere facile est: « Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israel, et domui Juda foedus novum 89. » Quod optime in teligens Paulus, ait: « Dicendo autem novum, veteravit prius; quod autem antiquum et senescit, prope interitum est 90. » — Proinde et reprobatio præcedentis mandati facta est, » ut idem alio loco asserit, « introductio vero melioris spei per quam appropinquamus ad Deum 91. » Cum igitur omnino certissimum sit eum qui ex Abrahamo editus est filium, unius gentis parentem fuisse: quod vero de ipso scriptum est cum veritate consentire altera ratio confiteri cogat (siquidem mentiri Deus haud potest), ad ipsum scilicet Christum promissionis eventum referre necessario oportebit. Ipsum enim, ut jam ante dixi, Isaaci persona designabat. Is multarum gentium pater exstitit, quin potius omnes sibi per fidem adjunxit, et vero earum quoque multitudine haud mediocriter delectatur: « Ecce, inquit, ego, et pueri mei, quos dedit mihi Dominus 92. » Et hæc quidem a nobis in hanc sententiam

87 Gen. xvii, 16. 88 ibid. 19. 89 Imo, Jerem. xxxi, 31. 90 Hebr. viii, 13. 91 Hebr. vii, 18. 92 Gen. xliiii, 9.

Varia lectiones.

γ leg. σαφηνίζεσθαι. x & L. τῷ.

dicta sufficiant. Prodeat mox ipse quoque veritati firmandæ testis, suffragetur iis quæ attulimus sapientissimus Paulus, mecumque vociferetur : « Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et operatur virtutes in vobis ex operibus legis, an ex auditu fidei, sicut scriptum est : Abraham credidit Deo, et reputatum est illi ad justitiam ⁹² » Intelligitis, opinor, eos qui ex fide sunt, filios esse Abraham. Nequaquam igitur prorsus in iis, qui **53** secundum carnem nati sunt, vis promissionis implebitur, sed in iis scilicet qui suscepta Christi fide patrem sibi Abrahamum adoptavere. Atque id quidem mihi videtur beatus Joannes Baptista iis qui genus ex Israele ducebant perspicue admodum denuntiasse, ad quos, dum in sola conjunctione sanguinis gloriarentur, nec aliud quam auctorem generis sui Abrahamum prætenderent, « Facite ergo, ait, fructus dignos poenitentiae. Et ne velitis dicere intra vos : Patrem habemus Abraham. Potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham ⁹⁴. » Ubi lapides eos dicit, in quibus adhuc obdurata mens, nec ullus quodammodo in prægravi corde sensus extiterit. Quod si quis de gentilibus attentius cogitet, tales omnino nec ulla ex parte diversos fuisse reperiet, qui et excitati per fidem, et Abrahamo in filios adoptati sunt, et cum Isaac hereditatis compotes, ejusdemque benedictionis participes sunt effecti. Cujus quidem rei testis Paulus aderit, clamans : « Providens autem Scriptura, quia ex fide justificat gentes Deus, prænuntiavit Abraham, quia benedicerentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fidei Abraham ⁹⁵. » Christum igitur Jesum, Dominum nostrum in Isaac Abrahami filio obsignari, facile admodum undique demonstrari potest. Persuaderi vero id posse arbitrator cuicumque, vel tardissimo, ex iis quæ beatus Paulus Epistola ad Galatas clamat : « Fratres, secundum hominem dico : tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. Abraham dictæ sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit : Et seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno : Et semini tuo, qui est Christus ⁹⁶. » Præterea promissionem Abrahamo factam in iis qui in Christum credunt impletam fuisse, nec esse cur illam, gratiæ vim afferentes, de iis qui sanguinis communionem juncti sunt necessario accipiamus, nobis Paulus ipsemet fidem facit : « Quicumque, inquit, in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Ergo semen Abraham estis, secundum promissionem hæredes ⁹⁷. » Satis quidem id quod nobis hac oratione propositum fuit, ex tam multis quæ hucusque attulimus, arbi-

Α εἰρημένους ὁ σοφώτατος Παῦλος, βράττω σὺν ἐμοί· « Ὁ σὺν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν ἐξ ἔργων νόμου ἢ ἐξ ἀποῆς πίστεως, καθὼς Ἀβραὰμ ἐπίστευσε τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. » Γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοι εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ. Οὐκ οὖν βαδιεῖται τῆς ἐπαγγελίας ἡ δύναμις, οὐ πάντως εἰς τοὺς κατὰ σάρκα γεγονότας υἱοὺς, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνους δηλαδὴ, ὅσοι περ ἂν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐπιγράψωνται πατέρες τὸν Ἀβραάμ. Τοῦτο γὰρ δὴ μοι καὶ διαβρόθηδον φαίνεται λέγων ὁ μακάριος Ἐβραίου τῆς εἰς Ἰσραὴλ γενοσίν, ὅτι ἦ καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ κατὰ σάρκα κοινωνίᾳ μεγαλαυχούμενοι, ἀρχέτιν τοῦ γένους προεταίοντο τὸν Ἀβραάμ. « Ποιήσατε οὖν, φησὶ, καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι Πατέρας ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. Δύναται γὰρ ἐκ τῶν λίθων τούτων ὁ Θεὸς ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. » Καὶ λίθους ἐνόθεε φησὶ τοὺς ἀπεσκληρότα μὲν ἐτι φρονούντας τὸν νόμον, ἀναίσθητον δὲ ὡς περ καρδίᾳ βεβαρωμένους. Εἰ δὲ τις ἀκριβῶς περιαιρήσῃ τοὺς ἐξ ἔθνῶν, τοιούτους ὄντας καὶ οὐχ ἑτέροους εὐρῆσαι, οἱ καὶ ἠγέρθησαν διὰ τῆς πίστεως, καὶ εἰς τέκνα γεγόνασι τῷ Ἀβραάμ· καὶ συγκληρονόμοι τοῦ Ἰσαὰκ ἀνεδείχθησαν, καὶ μέτοχοι τῆς ἐπ' αὐτῷ γεγόνασιν εὐλογίας. Καὶ τούτου μάρτυς ὁ Παῦλος παρίσταται βῶν· « Προειδούσα δὲ ἡ Γραφή ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοὶ τὰ ἔθνη ὁ Θεὸς προευηγγελίαστο τῷ Ἀβραάμ, ὅτι Ἐνυλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη. » Ὅστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ. « Ὅτι μὲν τοίνυν εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ὁ ἐξ Ἀβραάμ γεγωνὸς Ἰσαὰκ σχηματίζεται, πανταχόθεν ἂν τις ἀποδείξῃ, καὶ μάλα βραδίως. Ἀνακαίθειν γ' δὲ οἶραι, καὶ τὸν σφῆδρα δυσμαθέστατον, ἐξ ὧν ὁ μακάριος Παῦλος Γαλάταις ἐπιστέλλων βοᾷ· « Ἀδελφοί, κατὰ ἀνθρώπων λέγω· ὁμοῦ ἀνθρώπου κεχυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσει. Τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐβρόθησαν αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. Οὐ λέγει· Καὶ τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός· Καὶ τῷ σπέρματι σου, ὃς ἐστὶ Χριστός. » Ὅτι δὲ πάλιν ἐν τοῖς πιστεύουσιν εἰς Χριστὸν ἢ πρὸς Ἀβραάμ ὑπέσχεσθαι συμπεπέραται, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ τὸ κατὰ σάρκα γένος τὴν ἐπαγγελίαν μεταίσομεν τὴν χάριν ἐκδιαζόμενοι, αὐτὸς ἡμᾶς πληροφῆσαι λέγων ὁ Παῦλος· « Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσαθε· οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ, οὐδὲ Ἑλληνίῳ, οὐκ ἐν ἰουδαίῳ, οὐδὲ ἐλευθερῷ· οὐκ ἐν ἄρβην καὶ θῆλυ. Πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓτε Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Ἄρα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, καὶ κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι. » Ἐξαρχέσει μὲν σὺν τῶν εἰρημένων τὸ πλῆθος ὑπολαμβάνω πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ προτεθέντος τῷ λόγῳ σκοποῦ. Εἰ δὲ σοὶ δοκῶ μικρὰ μὲν εἶπέν, ὧ Ἰουδαίε, καὶ λόγου μὲν οὐδενὸς ἀξίω-

⁹² Galat. iii, 5, 6. ⁹³ Matth. iii, 8, 9. ⁹⁴ Galat. iii, 8-10. ⁹⁵ ibid. 15, 16. ⁹⁶ ibid. 27-29.

Variae lectiones.

γ leg. ἀνακαίθεσθαι. * ἀλλ. ἐπιστέλλει βῶν. * ἀλλ. συμπεπέρασται. * N. T. Gr. εἰς ἓτε ἐν Χρ. Ἰ.

σεις τὸ φρονεῖν ὀρθῶς, συνθήσῃ δὲ πάλιν ἡμῖν οὐδαμῶς, ὅτι δεῖ ταῦτα τούτον ἔχειν τὸν τρόπον, οὐκ ἔμὸν, ὡ οὗτος, ἀλλὰ τῆς σῆς ἀπειθείας τὸ ἔγκλημα. Οἷς μὲν γὰρ τὰ κράτιστα λέγειν ἐσπούδασαι, τούτοις δὴ πάντως τὸ μὴ δύνασθαι πείθειν τοὺς ἀκρωμένους, οὐδὲν ἂν, οἶμαι, προσοίση τὸ ἔγκλημα. Ὁ γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς, τοῦτο δὴ καὶ μάλα προθύμως ἐργασάμενοι, πάσης ἂν εἰεν εἰκότως αἰτίας ἐλεύθεροι. Τοῖς δὲ τῶν βελτίστων ἀκρωμένοις, αὐτὸ δὴ καὶ μόνον τὸ μὴ βούλεσθαι συναινεῖν, οἷς ἂν τις εὖ λέγοι, τὸν αἰσχιστον ἐπιμαρτυρήσει τρόπον· ὡσπερ οὖν ἀμέλει καὶ εἰ τις παρά του δάνεσμα λαθῶν, ἀχάριστός τε ὁμοῦ καὶ ἀγνώμων εὐρεθῆις, οὐ τὸν δεδανεικότα πονηρὸν, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐπιδείξει. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὰς τῶν ἱατρῶν ἐμπειρίας ἀποδλέπων, συναισθάνομαι πως, ὅτι σοφὸν μὲν αὐτοῖς τῆς τέχνης τὸ ἐπιτήδευμα· τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς νεοσηκῶσιν εὐρήματα οὐκ ἔξω βάλει λογισμοῦ τοῦ σώφρονος, φέρε δὴ τὸν Ἰσον ἐκείνους ζηλώσαντες τρόπον, τοῖς αὐτοῖς, ἐν οὕτως εἶπω, φαρμακοῖς τὸν δυσμαθῆ θεραπεύωμεν.^β Ἰουδαῖον. Ἰατροὶ μὲν γὰρ τὴν τοῦ πεσόντος εἰς ἀβρωτίαν ἀναβρῶννύντες διαίταν, ἂν ἴδωσι πως τῷ πάθει συσλημένον τοὺς ἐπὶ τῇ τραπέζῃ πόθους, ποικίλων ἐδεσμάτων παραστήσαντες ἄγλυν, πανταχόθεν αὐτῷ τὸ ἀρκοῦν ἐρανίζεσθαι, σφόδρα γὰρ ποιοῦντες καλῶς, ἐπιτάττουσιν. Ἡμεῖς δὲ πάλιν, οἷς τὰ ἐκείνων μιμεῖσθαι σκοπὸς, πρὸς οἷς ἤδη φθάσαντες εἵπομεν, ἐτέρων αὐθις θεωρημάτων ἀπτόμεθα· καλείσθω πανταχόθεν εἰς εὐπειθειαν ὁ πᾶσιν ἀπτόνοιαν νοσήσας Ἰουδαῖος. Ὅρατος πάλιν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν Ἰσαὰκ καὶ πάλαι σχηματιζόμενον.^γ

Commentationes adjungamus, et Judæum amentie morbo graviter laborantem, conquisitis undique argumentis, flectere ad docilitatem nitamur. Videat ille iterum Christum Jesum Dominum nostrum in Isaac etiam antiquitus designatum.

Γ'. Οὐκοῦν (ἄφομαι γὰρ ἤδη τῶν περὶ τούτου λόγων), εἰστέω πάλιν ὁ πανεὐφημος Ἀβραάμ, πρὸς ὃν ἔφησά του Θεός· « Λαβὲ τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαὰκ, καὶ πορεύθητι εἰς τὴν γῆν τὴν ὑψηλὴν, καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν εἰς ὄλοκάρτωμα ἐφ' ἐν τῶν ὀρέων ἧν ἔάν σοι εἶπω. » Καὶ παράδοξον μὲν Ἰσως φανέται τισι· καὶ σκληρὸν εἰκότως τὸ πρόσταγμα. Εἰ γὰρ καὶ μόνος ἦν καὶ ἀγαπητός, καὶ ὀψίγονος, ὁ μάλιστα αὐτῷ καὶ ἐν γῆρα δοθεὶς υἱός, πῶς δεῖ χρηθῆν αὐτὸν συμβουλεύει Θεός; Παιδοκτονεῖν δὲ, εἰπέ μοι, τὸν δίκαιον, πῶς ἦν οὐ πάσης ἀτοπίας ἀνάμεστον; Τίς δὲ οὕτω σκληρός, καὶ τῇ κρεποῦσῃ θηρίοις ὠμότητι σύντροφος, ὡς ἐξοπλίσαι μὲν τέκνῳ τὴν δεξιάν, χρήσασθαι δὲ, ὡσπερ τινὶ τῶν πολεμίων, τῷ οἰκίῳ γεννηματι; Τί δὴ οὖν ἄρα καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ἐντολῆς ὁ πατριάρχης ἐδιδάσκειτο, λοιπὸν ἐπάναγκες ὡς ἐνὶ μάλιστα δὴ εἰπεῖν. Ἔστι γὰρ δήπου παντὶ τῷ συμφανῆς, ὅτι ταῖς σιωπαῖς τὴν ἐπὶ τῷ διηγηγμένῳ καταχωννύντες οἰκονομίαν, ἀπανθρωπίαν ὡσπερ τῆς ἡμερωτάτης καταψφισιόμεθα φύσιως. Οὐκοῦν ἐπιδητὲρ οὐχ ἐτέρως

tror comprobari. **54** Quod si tibi, o Judæe, non ita magna hæc videbuntur, neque ut bonam mentem induas quidquam pensi habebis, nec adduci poteris ut assentiare nobis, atque ea quæ diximus admittenda esse concedas, non jam hoc meum, o amice, sed pertinaciæ tuæ crimen est. Vacat siquidem prorsus omni culpa. qui ut quam optime in medium consuleret, laboravit, quamvis ea quæ volebat auditoribus persuadere nequaquam potuerit. Nec enim ullo modo in crimen vocari par est, qui id quod in ipso fuit, magna animi contentione perfecit. At in iis quibus optima proponuntur, vel hoc ipsum, quod recta præcipientibus assentiri nolint, summæ pravitatis est argumentum. Quo pacto scilicet, is qui pecuniam mutuam accepit ab altero, si se postea ingrati et immemorem benefici prodat, non eum qui dedit, sed seipsum in vitio esse demonstrat. Sed quoniam dum medicorum disciplinam cogitatione pertracto, sapientiæ quiddam in ejus artis studio contineri, quæque ab iis ad ægrorum curationem excogitata sunt, nequaquam prudentia carere animadverto; age nunc illos imitati, crassæ mentis Judæo iisdem, ut sic dicam, pharmacis medeamur. Illi siquidem, dum ægroti vires largiore victu reficere conantur, si forte cibi appetitionem morbi vis abstulerit, mesam multiplici ferculorum varietate extrui, eumque sibi quantum satis esse queat undequaque corrogare, egregio sane consilio jubent. Igitur nos quoque, quibus eorundem artes imitari propositum est, ad ea quæ jam hactenus elocuti sumus, alias præterea

6. Ut igitur jam sermonem hunc ingrediamur, prodeat rursus inclutus ille Abraham, quem sic aliquando affatus est Deus: « Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, et vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum, super unum montium, quem monstravero tibi ». Et inexpectatum forte et acerbum hoc mandati genus Abrahamo accidisse, merito quispiam existimabit. Filium scilicet unicum et dilectum, et sero editum, quem diu cupitum vix affecta demum ætate parens susceperat, quid ita tandem Deus immolari jubet? **55** A justo porro homine filium interfici, annon, quæso te, inconsideratissimæ ac dementissimæ temeritatis videtur? Quis inde ita ferreus, et eousque in hominis figura belluarum ritu efferratus, ut in filium obarmet dexteram, atque in eum, qui ex ipso genitus est, hostili more desæviat? Quam rem igitur hoc mandato patriarcha edoceret, jam a nobis quantum res ipsa patietur, explicari necesse est. Etenim tacendo, futurum ut, dum obscuram esse patimur in hoc præcepto pruden-

^α Gen. xii, 2.

^β ἔλλ. θεραπεύωμεν.

tiam imperantis, immanitatem veluti quamdam A
mitissimæ naturæ tribuamus, nemo est qui non animadvertat. Igitur quoniam promissa quæ in Isaac ostendebantur non aliter quam cruce Christi, per quem in omnes gentes benedictio transfunderetur, a Deo implenda fuerant, cum Abrahamum Deus intelligere omnino vellet, quid, et quantum ipsi muneris impertiret, qui pro salute generis ab ipso deducti, filium suum morti offerre non dubitaret, sic eum et quidem appositissima ad significandum oratione alloquitur: « Accipe filium tuum ⁹⁹, » tum ut amorem parentis erga filium unicum insitum a natura, flammæ instar acrius incenderet, cum ad ditamento iterataque repetitione, subiungit: « Dilectum, quem diligis, Isaac, atque offeres eum super unum montium, quem monstravero tibi ¹. » B
Quibus verbis hoc prorsus indicare videtur voluisse, ut scilicet ex tuo dolore ipsemet discas, quænam illa communis omnium Parentis jactura futura sit, cum ejus Filii quem dilexit, vitam pro generis humani incolumitate offerret. Quam rem sibi quoque supra quam dici possit admirandam videri, his verbis ipse etiam Salvator ostendit: « Sic Deus, inquit, dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam ². » Deo igitur hæc præcipienti patriarcha haud segnis obtemperavit; ac dummodo divinæ jussioni obsequeretur, filii amore posthabito, « Consurgens manè, quemadmodum scriptum est, stravit asinum suum, ducens secum duos pueros, et Isaac filium suum. Cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus. Die autem tertio elevatis oculis, vidit locum procul, dixitque ad pueros suos: Expectate hic cum asino, ego et puer, illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos. ³⁶ Tulit quoque ligna holocausti, et imposuit super Isaac filium suum. Ipse vero portabat in manibus ignem et gladium. Cumque pergerent duo simul, venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificavit altare, et desuper ligna composuit. Cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altari super struem lignorum, extenditque manum et arripuit gladium ut immolaret filium suum. Et ecce angelus Domini de cælo clamavit dicens: Abraham, Abraham. Qui respondit: Adsum. Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam. Nunc cognovi quod timeas Dominum, et non pepercisti unigenito filio tuo propter me. Levavit Abraham oculos suos, viditque, et ecce aries unus detentus in planta Sabec cornibus; et abiit Abraham et accepit arietem, et obtulit in holocaustum pro filio suo Isaac ³. »

7. Hæc itaque est totius rei gestæ series, quæ sacrarum Litterarum monumentis consignata, myste-

⁹⁹ Gen. xxii, 2. ¹ ibid. ² Joan. iii, 16. ³ Gen. xxii, 5-13.

Variæ lectiones.

^c ὑπερκόσμιον, aut error, aut nova significatione pro salute mundi. ^d ἄλλ. πατάριον. ^e ἄλλ. ἐπιβά-
λησ. ^f ἄλλ. εἰς.

ἦν τὴν ἐπὶ τῷ Ἰσαὰκ δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν ἀποκλη-
ροῦσθαι παρὰ Θεοῦ, εἰ μὴ διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ
Χριστοῦ πέμποντος τὴν εὐλογίαν ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη,
ἀναγκαίως θελήσας ἐπιδείξαι Θεός, ὅσῃν αὐτῷ καὶ
πηλίκην ἀπονέμει τὴν χάριν, ὑπὲρ τῆς τοῦ σπέρμα-
τος αὐτοῦ σωτηρίας, θανάτῳ παραδίδους τὸν ἴδιον
υἷον, φησὶ πρὸς αὐτὸν, καὶ λίαν ἐμφαντικώτατα: « Λα-
βὲ τὸν υἷόν σου ³ ἀνάξωπτῶν δὲ ὡσπερ ἐν αὐτῷ τὴν
τῷ φύσαντι πρόπουσαν ἐφ' ἐνὶ καὶ μόνῳ τέκνῳ φιλο-
στοργίαν, ἐπιλέγει μετὰ προσθήκης καὶ ἀναδιπλα-
σιασμοῦ: « Τὸν ἀγαπητὸν ὃν ἠγάπησας τὸν Ἰσαὰκ
καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν ἐφ' ἐν τῶν ὁρέων ὧν ἔν σοι εἶπον ⁴
μονουοῦχι τοῦτο λέγων: Ἰνα δὴ μάθοις καθῶν, ὡσπερ
ὑστερον ὑπομένει: καὶ ὁ πάντων Πατὴρ ἀναφέρων εἰς
τὴν ὑπερκόσμιον ^e οὐσίαν ὃν ἠγάπησεν Ἰῶν. Ἐφ' ᾧ
δὴ καὶ λίαν ὑπερβαυμάζων αὐτός: ὁ Σωτὴρ ἐπιση-
μήνατό που λέγων: « Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεός
τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Ἰῶν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ δέ-
δωκεν ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπολήται,
ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον. » Ἐπιτάττοντι τοίνυν τὰ
τοιαῦτα τῷ Θεῷ, ἀμ[ε]λητὴ μὲν ὁ πατριάρχης ἐπέ-
θετο, κρείττονα δὲ τῆς εἰς τὸν παῖδα φιλοστοργίας
τὴν θεῖαν ἐντολὴν ποιησάμενος, « Ἀναστὰς τῷ πρωί,
καθὼς γέγραπται, ἐπέσασε τὴν θνὸν αὐτοῦ, καὶ παρ-
έλαβε μεθ' αὐτοῦ δύο παῖδας, καὶ Ἰσαὰκ τὸν υἷον αὐ-
τοῦ. Καὶ σχίσας ξύλα[ς] εἰς ὀλοκάρπωσιν, ἀναστὰς
ἐπορεύθη, καὶ ἦλθεν εἰς τὸν τόπον ὃν εἶπεν αὐτῷ
ὁ Θεός, τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ. Καὶ ἀναβλέψας Ἀβραὰμ
εἶδε τοὺς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ τὸν τόπον μακρόθεν, καὶ
εἶπε τοῖς παισὶν αὐτοῦ: Κάθισατε αὐτοῦ μετὰ τῆς
θνῶν, ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδίον ^d διαλευσόμεθα ἕως ὧδε,
καὶ προσκυνήσαντες ἀναστρέψομεν πρὸς ὄμβρ.
Ἐλαβε δὲ Ἀβραὰμ τὰ ξύλα τῆς ὀλοκαρπώσεως,
καὶ ἐπέθηκεν Ἰσαὰκ τῷ υἷῳ αὐτοῦ. Ἐλαβε ἔξ
καὶ τὸ πῦρ μετὰ χεῖρα καὶ τὴν μάχαιραν, καὶ
ἐπορεύθησαν οἱ δύο ἄμα. Πορευθέντες δὲ ἀμφοτέροι,
ἦλθον εἰς τὸν τόπον ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός: καὶ
ὀκνοδύμενοι ἔκει Ἀβραὰμ θυσιαστήριον, καὶ ἐπέθηκε
τὰ ξύλα, καὶ συμποδίσας Ἰσαὰκ τὸν υἷον αὐτοῦ,
ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐπάνω τῶν ξύλων,
καὶ ἐξέτεινεν Ἀβραὰμ τὴν χεῖρα αὐτοῦ λαβὼν τὴν
μάχαιραν σφάζει τὸν υἷον αὐτοῦ. Καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν
ἄγγελος Κυρίου, καὶ εἶπεν: Ἀβραὰμ, Ἀβραὰμ. Ὁ δὲ
εἶπεν: Ἰδοὺ ἐγώ. Καὶ εἶπεν: Μὴ ἐπιβαλοῦ ^e τὴν χεῖρά
σου ἐπὶ τὸ παιδίον, μηδὲ ποιήσης αὐτῷ οὐδέν. Νῦν
γὰρ ἔγνωσθε: φοβῆ τὸν Θεὸν σὺ, καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ
υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ. Καὶ ἀναβλέψας
Ἀβραὰμ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδε: καὶ ἰδοὺ κριὸς
τις ^f κατεχόμενος ἐν φυτῷ Sabec τῶν κεράτων: καὶ
ἐπορεύθη Ἀβραὰμ, καὶ ἔλαβε τὸν κριὸν, καὶ ἀνήνεγ-
κεν αὐτὸν εἰς ὀλοκάρπωσιν ἀντὶ Ἰσαὰκ τοῦ υἱοῦ
αὐτοῦ. »

^ζ. Ὅδε μὲν οὖν τὸ λόγιον ἔχει τῆς θείας Γραφῆς,
ὄλον δι' ὄλου τὸ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐξεικονίζον μυ-

στήριον. Ἡμᾶς δὲ ἀνάγκη τοῖς ἐν τύπῳ γεγενημέ-
νοις τῆς ἀληθείας ἐφαρμόσαι τὸ κάλλος, καὶ τῶν
ειρημένων ἕκαστα διαπτύξαι σαφῶς. Οὕτω γὰρ τοῖς
ἀκρωμένοις εὐσύνοπτον τὸ βαθύ τῆς εὐσεβείας μυ-
στήριον. Παραλαμβάνει τοιγαρὸν τὸ παιδάριον ὁ
τρισμακάριος Ἀβραάμ, καὶ εἰς τὸν τόπον ἐπείγεται
τὸν παρὰ Θεοῦ δεδειγμένον αὐτῷ. Ἐρχεται δὲ μόλις
ἐν αὐτῷ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, ἀκολουθεῖν ἐπιτάξας
καὶ οἰκέταις δυσί. Τὸ μὲν οὖν διὰ τοῦ πατρὸς ἀνα-
φέρεσθαι τὸ παιδάριον ἐπὶ τὴν θυσίαν, σημαίνει
διὰ συμβόλου καὶ σχήματος, ὡς οὐκ ἀνθρωπεῖα δύ-
ναμις οὐδὲ ἡ τῶν ἐπιβουλεύοντων πλεονεξία τὸν Κύ-
ριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ἀνήγαγεν ἐπὶ τὸν
σταυρὸν, ἀλλ' ἡ τοῦ Πατρὸς, ἢ οὕτως εἶπω, βού-
λησις, τὸν ὑπὲρ πάντων θάνατον ὑπομένειν αὐτὸν
οἰκονομικῶς συγχωρήσασα. Τοῦτο καὶ ὁ Σωτῆρ,
ποτὲ μὲν Πιλάτῳ προσδιαλεγόμενος ἔρασκεν· « Οὐκ
εἶχες οὐδεμίαν ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δε-
δομένον ἀνωθεν· » ποτὲ δὲ πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐν οὐ-
ρανοῖς Πατέρα τοῦς λόγους ποιούμενος ἔρασκε· « Πά-
τερ, εἰ δυνατὸν, ἀπελθέτω ἔ ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον
τούτου. Πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. » Οὐκ
ἀντιλέγει τῷ πατρὶ τὸ παιδάριον· « Ἐταπεινώσε γὰρ
ἐαυτὸν, καίτοι Θεὸς ὢν, ὁ Υἱὸς, ὑπήκοος γενόμενος
μέχρι θανάτου τῷ Πατρὶ, θανάτου δὲ σταυροῦ. »
Διὸ δὴ καὶ διὰ τοῦ προφήτου φησὶν Ἡσαΐου· « Ἐγὼ
οὐκ ἀπειθῶ, οὐδὲ ἀντιλέγω. » Τὸ δὲ ἐν ἡμέρᾳ τρίτῃ
μόλις φθάσαι εἰς τὸν τόπον, τὸν τελευταῖον σημαίνει
καιρὸν, καθ' ὃν ἐπεδήμησεν ὁ Σωτῆρ. Προηγουμέ-
νων γὰρ πρώτου καὶ μέσου, τρίτος ἔσται πάντως ὁ
ἐπὶ τέλει. Ἡ δὲ τῶν οἰκετῶν ξυνωρίς, ἡ καὶ ἀκο-
λουθεῖν ἐπιτεταγμένη, ἔδηλον πάλιν ὡς διὰ σχήματος
ἔτι ἐπὶ τὸ σωτήριον πάθος ἀναβαίνουντι τῷ Χριστῷ,
ἀκολουθήσειν ἔμελλον οἱ δύο λαοί. Τὸ δὲ μακρόθεν
τεθεῆσθαι αὐτὸν τόπον τὸν μακάριον Ἀβραάμ, τὴν
προαιώνιον ἡ Πατρὸς σημαίνει πρόγνωσιν, ἣν ἔχων
ὄραται περὶ τοῦ οἴκελου γεννήματος, τουτέστι Χρι-
στοῦ· οὕτω γὰρ καὶ ὁ Παῦλος περὶ τοῦ Σωτῆρός φη-
σιν, ἔτι· « Προεγνωσμένου μὲν, πρὸ καταβολῆς κό-
σμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτοις. » Εἶτα πάλιν
ἐπὶ τούτοις, « Καθίσατε αὐτοῦ, » πρὸς τοῦς οἰκέτας
φησὶν ὁ μακάριος Ἀβραάμ, καὶ τοῦτο, « μετὰ τῆς
ἡμέρας ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον διελευσόμεθα ἕως
ᾧδε. » Τί δὲ ἡμῖν καὶ τὸ ἐντεῦθεν ὑποδηλούμενον,
ὄρω· ἡ πάλιν ὡς ἂν οἶός τε ᾧ. Ὁ πρὸς τὸ πιστεῦσιν ἄρτι
κεκλημένος, καὶ ἀκολουθεῖν μὲν ἐθέλησας τῷ Σωτῆρι
Χριστῷ· ὁ μὲν δ' οὖν ταῖς ἀμαρτίας ἐτι δουλοπε-
τῶς ὑποκαίμενος, καὶ πρὸς τὴν τῆς δικαιοσύνης
ἐλευθερίαν οὐπω κεκλημένος διὰ τοῦ ἁγίου βαπτί-
σματος, ἀλογίᾳ δὲ ἐτι καὶ ἀμαθίᾳ συνῶν, ἥτις διὰ
τῆς ἡμέρας σημαίνεται, οὐκ ἔβηται καθαρῶς τὸ σωτή-
ριον πάθος, οὐδὲ μεθέξει παραχρημα τῆς θυσίας τοῦ
ἀμνοῦ τοῦ ἀληθινοῦ. Κάτω δὲ που μενεῖ, καὶ προσ-
καρτερήσει τῷ ταπεινῷ τῆς κατηγήσεως λόγῳ, ἄχρις

rium Salvatoris tanquam in tabula omnibus suis
numeris absolutum designat. Nobis vero necesse
est, iis quæ in figura contigerunt, pulchram verita-
tis speciem aptare, atque eorum quæ attulimus, si-
gillatim unumquodque certius explicare. Ita nam-
que auditoribus, pietatis mysterium abstrusum atque
abditum manifesto deprehendere facile erit. Assu-
mit ergo puerum beatissimum Abraham, atque in
eum, quem ipsi Deus monstraverat, locum festinat.
Eoque tandem itinere trium dierum, duobus servis
comitatus pervenit. Quod igitur a parente puer ad
immolandum duceretur, ejus rei symbolum et ar-
gumentum est, videlicet, quod in crucem Jesus
Christus Dominus noster sit actus, non id humanæ
potestati, aut inimicorum improbitati ascribendum,
sed Patris, ut sic dicam, voluntati, quæ ipsum pro
omnibus mortem subire, proviso jam ante consilio
permisit. Quod aliquando Pilato ipsemet Salvator
significavit : « Non haberes, inquit, potestatem ad-
versum me ullam, nisi tibi datum esset desuper » ;
« alio loco rursus suum in cælis parentem alloquens
ita ait : « Pater, si fieri potest, transeat a me calix
iste. Verumtamen non ut ego volo, sed sicut tu ». »
Nullo modo parenti puerulus adversatur : « Humi-
liavit enim semetipsum, quamvis et ipse Deus es-
set, factus obediens usque ad mortem, mortem
autem **57** crucis. » Quin apud Isaiam quoque pro-
phetam : « Ego, inquit, non contradico, retrorsum
non abii ». » Quod autem tertia luce demum ad
constitutum locum pervenerint, tempus extremum
indicat, quo scilicet ad nos Salvator advenit. Cum
namque primum ac medium tempus abiissent, ter-
tium videlicet extremo loco relinquebatur. Par vero
illud famulorum, quos Abraham sequi jussit, velut
in imagine significabat futurum, ut Christum, dum
ad vivificam mortem properaret, duo quoque populi
comitarentur. Porro quod beatus Abraham locum
e longinquo speculatus sit, æternum summi Paren-
tis, de sua progenie, Christo videlicet Salvatore,
præsagium declarat; ita namque de illo Paulus quo-
que asserit : « Præcogniti quidem ante mundi con-
stitutionem, manifestati autem novissimis temporibus ». »
Deinde vero : « Exspectate hic, » inquit ad
servos suos beatus Abraham, « cum asino, ego vero et
puer transibimus usque illuc ». » Jam hæc quoque
nobis significant, pro ea quæ mihi suppetet facultate
deinceps explicabo. Ergo qui ad fidem primo voca-
tus est, et Christum Salvatorem sequi in animum
induxerit, si tamen adhuc peccato servilem in mo-
dum sit obnoxius, nequedum ad illam quæ ex san-
cto baptismate efficitur justitiæ libertatem vocatus,
sed antiquam nihilominus quæ in asino exprimitur,
imperitiam atque ignorationem retineat; huic Chri-
sti mortem plane ac dilucide contemplari, aut veri

⁶ Joan. xix, 11. ⁷ Matth. xxvi, 39. ⁸ Isa. l, 5.

⁹ I Petr. i, 29. ¹⁰ Gen. xxi, 5.

Varia lectiones.

¹¹ ἄλλ. παρελθέτω. ¹² ἄλλ. προαιωνίαν. ¹³ leg. ἐρω.

agni sacrificio statim communicare haud licebit. Verum alicubi in inferiore loco subsistet, seque ad humilem catecheseos orationem audiendam patienter accommodabit, donec divina miseratione, excusso peccati onere, ad altissimam divini mysterii perceptionem, tanquam ad verticem montis lucidissimum, ascendere concessum fuerit. Quam in sententiam illud a quibusdam dictum est: « Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus ». Eorum porro me non mediocris capit admiratio, quæ ad servos suos beatus Abraham locutus est, ut jam diximus: « Expectate hic, ego autem et puer transibimus usque illuc, et postquam adoraverimus, revertemur ad vos ». Prophetavit siquidem, ut justus. Futurum enim erat ut revertentur; tacuit autem, ut sapiens, neque mysterium profanis quippe adhuc hominibus indicavit, nobis hujus quoque rei in seipso exemplum relinquens, ad quos nescio quo loco ipsemet Salvator: « Nolite, inquit, dare sanctum canibus, **58** neque mittatis margaritas vestras ante porcos ». Quo loco margaritarum nomine, clara et perspicua sancti Spiritus oracula intelligit. Subjicit deinde: « Ligna holocausti imposuit Abraham super filium suum ». Non enim superata, et coacta per vim divinæ naturæ potestate, quæ ipsis injectaretur, sed æterno Patre ex præviso jam ante consilio permittente, et illis propemodum subserviente, Judæi crucem Salvatoris humeris imposuerunt. Cujus rei testem ab omni mendacii suspicione alienum, Isaiam prophetam, ita de ipso dicentem inveniemus: « Disciplina pacis nostræ super eum, et livore ejus sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit, et posuit in eo Dominus iniquitatem omnium nostrum ». Cum vero tandem ad præmonstratum sibi locum patriarcha pervenisset, altare scite admodum, et ex arte fabricatus est: nimirum ut hinc nos intelligeremus, quam Salvatori nostro impositam crucem esse ac lignum homines judicabant, eam in conspectu communis omnium parentis instar magni excelsique altaris obtinuisse, quod pro salute mundi excitatum, sanctæque ac purissimæ hostiæ fumo imbutum fuerit. Esse vero ligna quidem Isaac imposita, sed pro ipso arietem interfectum, perspicue indicat, in crucem scilicet ascendisse Dei Verbum, atque in pensili templo astitisse, sed mactatum arietem, non ipsum, ad quem nullus dolor aspirare potest, mali aliquid pertulisse. Nec enim Isaici jugulo machæra adacta est, Verbi nempe quod ex substantia Patris procedit, sed pro ipso aries ad necem ductus, triduanum templum, videlicet illud quod ex sanctæ Virginis utero prodiit, ac sub illius pecudis imagine designabatur. Sed mortis tamen obitæ titulum, et qui-

αν ἔλεψ̄ Θεοῦ τὸ ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀποσεισάμενος βάρος, ἀναβῆναι δυναθῆ, καθάπερ εἰς τινὰ διαφανεστάτην ὕδρου ἀκώρειαν. τὴν ὑψηλοτάτην τοῦ θεοῦ μυστηρίου κατάληψιν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τινων· « Δεῦτε, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ παρεσόμεθα ἐν αὐτῇ. » Θαυμάζειν δ' ἔμοι καὶ λίαν ἐπέρχεται τὸν μακάριον Ἀβραάμ λέγοντα πρὸς τοὺς οἰκέτας, καθάπερ ἤδη προεῖπον· « Καθίσατε αὐτοῦ· ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον διελευσόμεθα ἕως ὧδε· καὶ προσκυνήσαντες ἀναστρέψομεν πρὸς ὑμᾶς. » Προφητεύει μὲν οὖν ὡς δίκαιος· ἐμελλον γὰρ ὑποστρέφειν· σωτῆρ δὲ ὡς σοφός, καὶ ὡς ἀμύητοις ἐτι τὸ μυστήριον οὐκ ἐμφαίνει· τύπον ἡμῖν κἀν τούτῳ ἑαυτὸν τιθεῖς, οἷς καὶ αὐτός· πού φησιν ὁ Σωτῆρ· « Μὴ δοῦτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶ· μηδὲ βέβλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων. » Μαργαρίτας λέγων τὰ λελαμπρυσμένα καὶ διευδῆ τοῦ Πνεύματος λόγια. Εἶτα πάλιν φησὶ, ὅτι « Τὰ ξύλα τῆς ὀλοκαρπώσεως ἐπέθηκεν Ἀβραάμ τῷ παιδί. » Συγχωρήσει γὰρ τῇ κατ' οἰκονομίαν μονοουχί καὶ συνεργαζομένου τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐκ ἔκουσαν παραδισσάμενοι τὴν θεῖαν ἰσχύν, ἐπέθηκεν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ Σωτῆρι τὸν σταυρόν. Καὶ μάρτυς ἡμῖν ἐπὶ τούτῳ ἀψευδὴς ὁ προφήτης Ἡσαίας· εὐρεθήσεται λέγων περὶ αὐτοῦ· « Παιδιά εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν, τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. Πάντες, ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν· ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. » Γεγονῶς δὲ ἦδη καὶ φθάσας ἐν τοῖς προηγγελμένοις τόποις, τὸ θυσιαστήριον ὁ πατριάρχης εὖ δὴ καὶ μάλα καλῶς ἀνεδέξατο· Ἰνα πάλιν ἡμεῖς διὰ τούτου νοῶμεν ὅτι, παρὰ μὲν τοῖς ἀνθρωπίνους ὀφθαλμοῖς σταυρὸς ἦν καὶ ξύλον ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὸ ὀρώμενον· ἐν δὲ ὀφθαλμοῖς τοῦ πάντων Πατρὸς, θυσιαστήριον ὄντως· μέγα καὶ ὑψηλὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας ἐγγεγερμένον, ὅσω τε καὶ πανάγνω καπνιζόμενον ὄμματι. Τὸ δὲ ἐπιτεθῆναι μὲν ἐπὶ τὰ ξύλα τὸν Ἰσαάκ, ἀνε' αὐτοῦ δὲ ὑπομείναι τὴν σφαγὴν τὸν κρινὸν, σαφέστατα δηλοῖ, ὅτι περ ἀνέθη μὲν ὁ Θεὸς Λόγος ἐπὶ τὸν σταυρόν, καὶ ἦν ἐν τῷ κρεμαμένῳ ναψ̄· ἔπασχε δὲ Κύριος· οὐκ αὐτὸς ἀπαθῆς ὢν φύσει. Οὐ γὰρ ἐπηνέχθη τῷ Ἰσαάκ ἡ μάχαιρα, τουτέστι, τῷ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς προελθόντι Λόγῳ, ἀνε' αὐτοῦ δὲ, καὶ ὡς αὐτὸς ἤγετο πρὸς σφαγὴν, ὁ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου ναὸς, ὃς διὰ τοῦ προβάτου σημαίνεται. Οἰκειοῦται δὲ ὁ Λόγος, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ πάθος αὐτοῦ γὰρ ἦν τὸ σῶμα, καὶ οὐχ ἑτέρου τινός. Ἐπεὶ καὶ τοῦ σώματος μαστιζομένου πάλιν, ἐμπυυμένου δὲ οὐδὲν ἤττον παρὰ τῶν παντέλλμων Ἰουδαίων, αὐτὸς διὰ τοῦ προφήτου φησὶν Ἡσαίου· « Τὸν νῦτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς βαπτίσματα. »— « Εἰς γὰρ Θεὸς ὁ Πατῆρ, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ὅς διὰ

⁹ Isa. II, 3. ¹⁰ Matth. VII, 6. ¹¹ Gen. XXII, 6. ¹² Isa. LIII, 5, 6.

Variae lectiones.

ἰ ἀλλ. κυρίως, καὶ κριός.

τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, αἰσχύνῃς, καθὼς γέγραπται, Α καταφρονήσας, καὶ ὑπέκοος γενόμενος τῷ Πατρὶ, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου, ἵνα καὶ ἀποθανὼν δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ἑαυτῷ πάλιν ἡμᾶς ἐκ νεκρῶν ἀναστήσῃ ἑ, ζωοποιήσας διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ ἀνοίξῃ μὲν ἡμῖν τῶν οὐρανῶν τὰς πύλας, ἀνάγῃ δὲ εἰς αὐτοὺς, καὶ ἰ ὀφθαλμοῖς παραστήσῃ τοῦ Πατρὸς τὴν πάλαι διὰ τὴν ἁμαρτίαν δραπταύσασαν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν. Ἐπὶ τοῖς τοσοῦτοις, ἀγαπητοί, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν κατορθώμασιν, ἀνοιγνύσθω = μὲν πᾶν στόμα εἰς = εὐφημίαν, ἔστω δὲ γλώσσης ἀπάσης ἔργον ἢ εἰς αὐτὸν ὑμνοῦδία, βοάτω δὲ ὡσπερ τι λιγυρὸν ἀνείσα μέλος· « Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος. » Ἀναβέβηκε γὰρ τὴν καθ' ἡμᾶς πληρώσας * οἰκονομίαν· καὶ ἀναβέβηκεν οὐχ ἀπλῶς, ἢ ἀλλ' αἰχμαλωτεύσας αἰχμαλωσίαν, καὶ δόματα δούς ἐν ἀνθρώποις. Πάντας γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου χειρῶν ἔξαρπάσας αἰχμαλώτους μένοντας ἐλυτρώσατο, πεπλήρωκε δὲ δογμάτων ἀγαθῶν. Ποικίλα γὰρ τὰ διὰ τοῦ Πνεύματος εἰς ἡμᾶς διαβεβηκότα χαρίσματα.

omnes laudibus illi concinnandis allaborent, usurpentque illud prædulce carmen : « Ascendit Deus in jubilatione, et Dominus in voce tubæ ¹⁷. » Ascendit namque expleto opere salutis humanæ, nec ascendit modo, « sed captivam duxit captivitatem, dona hominibus elargitus ¹⁸. » Nos omnes siquidem, ex diaboli manibus ereptos, a quo captivi tenebamur, redemit, deinde muneribus quoque amplissimis cumulavit. Plurima namque sunt, quæ ad nos per Spiritum sanctum dona pervenerunt.

η'. Πάσης τοιγαροῦν εὐλογίας πεπληρωμένοι παρὰ Χριστοῦ ἑορτάζωμεν, ἀγαπητοί, μὴ τοῖς ἐπιωφελεῖσι πόνους ἐπιστυγνάζοντες· μηδὲ ὡσπερ τι φορτίον ἡγοῦμενοι τὸν ἐπὶ ταῖς ἀσικταῖς ἰδρωτᾶ, ἀλλ' ἰλυρῶ μὲν φρονήματι πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἰόντες· τῇ δὲ ἐλπίδι χαίροντες, καθὰ Παῦλος φησι, καὶ τοῖς προσδοκωμένοις ἀγαθοῖς ἐντεῦθεν ἐπαγαλλόμενοι. Πρὸ δὲ γε πάντων, τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐχώμεθα· ἐλαυνέσθω τὸ πικρὸν τῆς καταλαλιᾶς δαιμόνιον· ἐξοικιζέσθω φθόνος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν· φευγέτω πονηρία καὶ δόλος· ἀποδημαίτω ψευδολογία, καὶ τὸ προὔχον ἐν κακοῖς ἐπιπορία. Ἀλλὰ μηδὲως ὀμνύωμεν· ἔστω δὲ ἡμῶν τὸ ναί, ναί, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, καὶ τὸ οὐ, οὐ. Ἐπισκεπτώμεθα τοὺς τῷ παγγαλέτῳ θηρίῳ παλαιόντας, τοὺς ἐν πενίᾳ φημί· ὀρφανὸν καὶ χήραν ἀνακτησώμεθα· λελωθμένους ταῖς πρεπούσαις ἀναπαύσωμεν θεραπείαις· φιλόστοργοι, συμπαθεῖς περὶ τοὺς ἐν δεσμοῖς εὐρισκώμεθα. Τότε γάρ, τότε τὴν ὄντως ἀληθῆ καὶ καθαρωτάτην νηστείαν ἐπιτελέσομεν τῷ Χριστῷ· ἀρχόμενοι D τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ ἑκκαίδεκάτης τοῦ Φαμενώθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ μίαις καὶ δεκάτης P τοῦ Φαρμουθὶ μηνός· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ ἕκτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἑσπέρας Σαββάτου· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούση Κυριακῇ, τῇ ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες ἐφεξῆς τὰς ἐπὶ τὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας

dem jure optimo, ipsum sibi met Verbum proprie vindicat : proprium siquidem ipsius erat, non alterius cujuscumque, corpus quod patiebatur. Proinde et dum flagellis aliquando corpus illud cæderetur, atque eodem tempore nihilominus ab audacissimis Judæis conspueretur, apud Isaiam prophetam illa pronuntiat : « Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus ¹⁹. » Unus enim Deus est Pater, et unus Dominus Jesus Christus, qui est benedictus in sæcula. Amen ¹⁴. Qui propter nostram salutem (quemadmodum scriptum est ¹⁵), dedecore neglecto, est factus obediens Patri, humiliavit semetipsum usque ad mortem ¹⁶, ut cum **59** nostra causa et gratia ipsammet vitam Salvator profudisset, nos sibi vicissim, sancto Spiritu vivificatos B excitaret a mortuis, atque in cœlesti domicilio, reserato cœlorum aditu, sisteret, humanamque naturam, quæ se pridem ob peccatum fuga subtraxerat, in Patris conspectu atque oculis collocaret. Ob hæc tam egregia, o dilecti, nostri Salvatoris facinora, resolvantur omnium ora in gratulationem, linguæ

excitantur a mortuis, atque in cœlesti domicilio, reserato cœlorum aditu, sisteret, humanamque naturam, quæ se pridem ob peccatum fuga subtraxerat, in Patris conspectu atque oculis collocaret. Ob hæc tam egregia, o dilecti, nostri Salvatoris facinora, resolvantur omnium ora in gratulationem, linguæ

Omni igitur benedictione, Christi benignitate ditati, festam celebritatem agamus, dilecti, neque nos ob labores qui adjunctam utilitatem habent, in mœrorem conjici patiamur, neque velut sub imposito pondere, ob jejunii patientiam gemamus, sed alacri animo properemus ad certamina, spe gaudentes, ut Paulus ait ¹⁹, ac futurorum honorum expectatione jam ex hoc tempore exsultantes. Præcipue vero charitatem inter nos mutuam retineamus, præcidiatur amarulenta obtrectandi licentia : ejiciatur ex animis nostris invidiæ malum, dolus et improbitas exsulet, mendacium, quæque primum in malis locum obtinet, pejerandi consuetudo tollantur. Sed nolite jurare omnino, sit autem sermo vester, ex Salvatoris præcepto, est, est, et non, non ²⁰. Respiciamus eos, qui cum maxime efferata bestia, paupertate nimirum luctantur, orphanum et viduam patrocínio tegamus, miserorum calamitates opportunis officiis sublevemus, et in iis qui in carcere degunt juvandis, benevolentiam humanitatemque prodamus. Ita namque profecto verum et purissimum jejunii genus Christo exhibebimus ; inchoantes quidem sanctam Quadragesimam decima sexta mensis Martii, hebdomadam vero salutaris Paschæ undecima mensis Aprilis ; solventes quidem jejunia sexta et vicesima ejusdem mensis, vespere Sabbati **60** festumque diem Paschæ agentes, illucescente deinceps Dominica die, septima et

¹⁴ Isa. i, 9. ¹⁵ Rom. i, 25. ¹⁶ Hebr. xii, 2. ¹⁷ Philipp. ii, 8. ¹⁸ Psal. xlii, 6. ¹⁹ Psal. lxxvii, 10; Ephes. 4, 8. ²⁰ Rom. xii, 12. ²¹ Matth. v, 37.

Variae lectiones.

α. λ. λ. συναναστήσῃ. 1 α. λ. λ. ἐν. 2 α. λ. λ. ἀναγνύσθω. 3 πρός. 4 α. λ. λ. πηρώσων. 5 α. λ. λ. εἰκάδος.

vicesima ejusdem mensis Aprilis, addentes deinde septem sanctæ Pentecostes hebdomadas. Sic enim regni cœlestis hæreditatem cernemus in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Patri cum sancto Spiritu gloria et imperjum, et nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VI.

1. Affulgente jam nobis sacræ solemnitatis luce, atque eos qui clarescere bonis operibus consueverunt, ad gloriosum patientiæ certamen vocante, consentaneum est, opinor, nos omnes ad spirituale theatrum convenire, illud usurpantes: « Venite, ascendamus in montem Domini et in domum Dei Jacob²¹, » ut in eo scilicet instituta sanctissima societate, ac spiritalibus vinculis mutæ charitatis in unam veluti lyram coagmentati, occinamus illud symphonizæ nostræ moderatori carmen: « Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis²². » Merito namque negligentiz adhibiteque in optimis rebus socordiz accusetur, si quis omnino debitas Salvatori gratias haud persolvat; qui cum innumerabilibus donis exornavit humanam naturam, tum vero illam universam immensa vi potestatis suæ ad pristinz gloriæ splendorem revocavit, et exutos turpissimo peccati habitu, ad antiquæ imaginis formam propriis naturæ coloribus delineatam traduxit, quicunque ipsum agnoscentes, cum sapientissimo illo discipulo dixerint: « Dominus meus et Deus meus²³. » Ad beatum quidem illum prophetam Isaiam his verbis sancti Spiritus voce alloquebatur: « Clama in fortitudine, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam²⁴. » Quoniam vero et sacerdotii lege, et more majorum, et in veterata jam diuturni temporis consuetudine idem a nobis quoque magna animi alacritate præstandum esse intelligimus, age tuba sonantius exclamemus, illius quoque oraculi memores, quod in Psalmis scriptum exstat: « Tempus faciendi Domino²⁵. » Nam hoc quidem esse tempus faciendi Domino, **¶** nemo quisquam, ut arbitrator, pernegabit. Quidnam vero facere oporteat, merito quispiam discendi cupidior a nobis quæret. Ego vero qui sibi de his rebus quærendum, et hujusmodi interrogatione utendum existimaverit, vehementer admiratus, haud male cum sanctis prophetis homini respondebo. Audiat igitur **D** Isaiam dicentem: « Faciamus pacem ipsi, pacem faciamus qui ingredimur²⁶. » Quod cum sit obscurius, quam ut quisvis illud intelligere atque interpretari possit, age illorum consuetudinem imitati, qui ea quæ ab antiquis temporibus hactenus delitescunt, in lucem proferre soliti sunt, nos quoque ejus dicti sententiam apertius explicemus.

2. Est igitur in nostri corporis membris naturalis

²¹ Isa. II, 3. ²² Psal. XLVI, 2. ²³ Joan. XX, 28. ²⁴ Psal. XLVII, 5.

A Πεντηκοστής. Οὕτω γὰρ κληρονομήσομεν βασιλείαν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

α'. Τῆς μὲν ἁγίας ἡμῶν ἀναλαμπούσης ἑορτῆς, καὶ τὸν εὐκλεῆ τῆς καρτερίας προτιθείσης ἀγῶνα τοῖς ἐπ' ἀγαθοῖς εὐδοκίμειν εἰωθῶσιν, ἀκολουθοῦν οἶμαι σύμπαντας ἐπὶ τὸ πνευματικὸν συναγείρεσθαι θέατρον, « Δεῦτε δὴ, λέγοντας, ἀναθῶμεν εἰς τὸ δρῶς τοῦ Κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, » ἵνα δὴ καὶ πάναγιον ἐν αὐτῷ συστησάμενοι θιασον, καὶ διὰ τῆς μίαν συναρμωσθέντες λύραν, τὸν αὐτῶν χοροστάτην ἀναμέλωμεν, λέγοντες: « Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χεῖρας· ἀλαλέσατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιᾶσεως. » Ὅκνου γὰρ καὶ μελλήσεως τῆς ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσι δικαίαν τις ὑπομείναι γραφήν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι α, καθάπερ ἐν ὀφλήματος τάξει, καταθῆσθαι τῷ Σωτῆρι τὰ χαριστήρια, ἀναριθμήτων μὲν ἀγαθῶν πληθῦν τὴν ἀνθρώπου φύσιν κατακοσμήσαντι, ὅλην δὲ ἀπάτην δυνάμει πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην μεταμορφώσαντι δόξαν· καὶ τὸ μὲν ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἀκαλλέστατον ἀφανίσαντι σχῆμα· πρὸς δὲ τὴν ἀρχέτυπον εἰκόνα, καὶ πρὸς τῆς οἰκειᾶς ἑ φύσεως ἀναστοιχειοῦντι χαρακτήρας, τοὺς ὅσοιπαρ ἂν αὐτὸν ἐπιγινώσκοντες λέγωσι, κατὰ τὸν σοφώτατον ἐκείνον μαθητὴν· « Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου. » Πρὸς μὲν οὖν τὸν μακάριον ἐκείνον προφήτην Ἰσαίαν ἐνηχεῖτο διὰ τοῦ Πνεύματος: « Ἀναβήσῃ ἐν ἰσχυρί, μὴ φείσῃ· ὡς σάλπιγγα ὑψώσον τὴν φωνὴν σου. » Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡμῶν ὁ τῆς ἱερατείας θαυμάσιος, καὶ πάτριος ἀκωθεν κληρὸς, ἐκ τε χρόνων μακρῶν ἔλκουσα συνήθεια[ν], ὅτι δὴ καὶ μάλα προθύμως τοῦτο παρ' ἡμῶν εἰσπράττεσθαι χρῆ, δίδωσι ἐννοεῖν, φέρε, σάλπιγγος εὐχέεσθαι καὶ διὰ τοῦτου πάλιν ἀναφθεγξώμεθα τοῦ κηρύγματος, ὅτι, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς γεγραμμένον, « Καίριος τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ. » Ἄλλ' ὅτι μὲν τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ πάρεστιν ὁ καιρὸς, ἀνεστρεῖ μὲν ἰσως οὐδαίς. Τί δὲ ποιῆσαι προσήκει, δικαίως ἂν ἐροῖτό τις ἡμᾶς τῶν φιλομαθεστέρων. Ἐγὼ δὲ λίαν ὑπερθουμάσας τὸν ἐκπυθόμενον, καὶ διερωτῆν ὅτι χρῆ περὶ τούτων αἰθεθέντα, καλῶς τοῖς τῶν ἁγίων προφητῶν χρήσομαι λόγοις. Ἀκούετω τοίνυν Ἰσαίου φάσκοντος· « Ποιήσωμεν εἰρήνην αὐτῷ, ποιήσωμεν εἰρήνην οἱ ἐρχόμενοι. » Ἐπειδὴ δὲ πως οὐ λίαν ἐστὶν ἐκφανὲς, ὡς ἂν τις εἰκάσαι, τὸ εἰρημένον φέρε τοῖς ἀποσμήγειν εἰωθῶσι τὰ ἐκ παλαιότητος χρόνου νῦν κεκρυμμένα μελετῶντες τὰ παραπλήσια, ἐπισημητέραν τῶν λεγομένων τὴν διάνοιαν καταστήσωμεν.

β'. Ἐμπέφυκε τοίνυν τοῖς τῆς σαρκὸς ἡμῶν μέ-

²⁵ Isa. LVIII, 1. ²⁶ Psal. CXVIII, 126. ²⁷ Isa.

Varia lectiones.

α. ἁ.β. βούλεσθαι. ἁ.β.β. πρὸς τοὺς τῆς οἰκειᾶς. ἁ.β.β. διὰ τοῦδε πάλιν.

λεσι φυσικός τις καὶ ὁμογενής, ἴν' οὕτως εἶπω, νόμος, ἐξοπλιζῶν ἡμᾶς τῷ πεποιηκότι. Θεῷ, καὶ τὸ οἰκτεῖον φρόνημα ταῖς τοῦ Πνεύματος ἐπιθυμίαις ἀντιτιθείς. Δογισμοὶ δὲ ἡμῖν ἐντεῦθεν, καὶ ἀτάκτων ἐπιθυμιῶν οὐκ εὐαρίθμητος ἔσμεν, ταῖς εἰς τὸ ἄμεινων ἐλευθέραις βολαῖς ἀντειγερόμενος, καὶ ὡσπερ ἂν εἰ τινα πολεμιῶν πληθὺν ταῖς εἰς τὸ συμφέρον ὁρμαῖς ἑαυτὸν ἀντιτάττων. Τὸν οὕτως αὐθάδη καὶ ἐν ἡμῖν τυραννήσαντα τῆς σαρκὸς νόμον, καὶ ὁ μακάριος Παῦλος φανερόν που καθίστασι βολῶν· «Συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον· βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἀντιστρατεύμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦ μου, καὶ ἀγχοματωρίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου.» Ἔως ἂν οὖν ἐν ἡμῖν ὁ τοιοῦτος ἰσχύη νόμος, καὶ τῶν τοῦ Πνεύματος ἐπιθυμιῶν καταθρασύνηται, ἀντεξάγη δὲ τὸ οἰκτεῖον θελημα, καὶ δὴ καὶ πράττειν ἡμᾶς τὸ αὐτῷ δοκοῦν ἐπιτάσσεται, πολεμιωτάτους ἀπεργάζεται τῷ Θεῷ, καὶ τὴν εἰρήνην ἐξείργει δεξιῶν, διατεινίζει δὲ τῆς τοῦ πεποιηκότος φιλανθρωπίας, τοῦς ἐν οἷς ἂν φαίνοιτο κρατῶν. Ἀτονήσας δὲ, καὶ τὴν πρὸς εὐσέβειαν τόνω πλεονεκτούμενος, καὶ τοῖς ἡττωμένοις ἐν παρατάξει προσποικῶς, βίψασπις τε ὁμοῦ καὶ φυγὰς ἀναδεικνύμενος τοῖς ὀρθῶς καὶ κατὰ νόμον τὸν θεῖον ἐλομένους βιοῦν, τῆς πρὸς Θεὸν φιλίας τὴν ὁδὸν ἱππῆλατον ἀπεργάζεται. Εἶτα λελυμένης ἐντεῦθεν τῆς τῶν μεσολαβούτων ἀφορμῆς, συνθησόμεθα λοιπὸν οἷς ἂν ἡμῖν ἐπιτάτῃ τὸ Πνεῦμα· καὶ τὸ ἀντιδοτοῦν οὐκ ἔχοντες, δεῖ σωζόμενον «τὴν πρὸς Θεὸν εἰρήνην» ἀγαπᾶν οἰησόμεθα δεῖν οἱ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ἐπὶ σωτηρίαν ἐρχόμενοι. «Νεκρῶσωμεν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνεῖαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακῆν, καὶ προσεπιτοῦτους τὴν πλεονεξίαν.» Τεθνήταυ ταῖς εἰς τὸ ἀγαθὸν ἐπιθυμίαις, ὡσπερ ὀξεί σιδήρῳ βαλλόμενος ὁ τῆς σαρκὸς νόμος. Πιπτεύω τὸ ἐν ἡμῖν γεδῆδες τε καὶ ἀκάθαρτον φρόνημα. Κατακρατεῖται δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος· διωκτῶ δὲ μᾶλλον, ἢ φαινέσθω φυγὰς. Ἀριστεύων μὲν γὰρ, καὶ τῆς τοῦ πολεμούντος ἰσχύος δεῖ κρείττων εὐρίσκειται, ριζοὶ μὲν ἄπασαν ἡμῖν ἀρετὴν· φιλαίτατους δὲ τῷ Δεσπότῃ τοῦς πάλαι δραπετέας ἀποτελεῖ, καὶ τὴν τριπόθητον τῶν ἀγίων ἐλπὶδα τοῖς οὐκ ἔχουσι πραγματοῦται. Ἄν δὲ που τοῖς σαρκικοῖς κινήμασιν, ὡσπερ ἀνέμων ἀντιπλοῖαις τισιν, ἀνωθούμενος ὀπίσω χωρῆ. τότε δὴ, τότε πᾶσα μὲν ἢ ἐν ἡμῖν ἀσφάλεια βαδίζει πρὸς τὸ μηδὲν, νευρουμένης ἐν ἡμῖν τῆς ἁμαρτίας ἐξ ἡμετέρου θελήματος· «Μερίδες δὲ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλωπέκων ἐσόμεθα, πανούργοις καὶ ἀκαθάρτοις δαίμοσι τὴν ἑαυτῶν χαριζόμενοι εὐκοσμῖαν· καὶ ὡσπερ ἂν εἰ τις ἀμπέλων, ὁμοῦ καὶ θριγκίου καὶ τῆς τῶν φυλαττόντων νήψεως ἐρημος ὦ, ἐτοιμοτάτη τοῖς διαρπάζουσι προκεισόμεθα τροφή. Ἄλλ' ἕπερ ἐκάστη γλυκὺ τὸ μηδενὸς τῶν τωούτων εἰς πείραν ἔλθειν, εἰσδεχέσθω προθύ-

A quædam et insita, ut sic dicam, lex, quæ nos adversus Dei conditoris imperium armet, ac suos sensus ex adverso Spiritus desiderii opponat. Hinc cogitationum perversarumque cupiditatum examen innumerabile contra impetus voluntatis ad meliora propensæ exsurgit, et velut instructam aciem nitentibus ad id quod utile est animi appetitionibus objicit. Hanc carnis legem tam protervam, quæque nos tyrannico dominatu premit, beatus quoque Paulus nescio quo loco aperte indicat clamans : « Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem ; video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati quæ est in membris meis »⁹⁷. » Donec igitur hæc in nobis lex dominatur, et contra spiritus desideria audacter insurgit, atque arbitrio nostro spoliatus sibi in omnibus obnoxios esse, et obtemperare cogit, reddit ea nos omnino Deo quam inimicissimos, pacem arcet, nec eos in quos imperium exercet, ulla ex parte conditoris sui benignitate perfrui sinit. Contra vero si, animo se ad pietatem acrius intendente, ipsa debilitatur, et iis qui in acie vincuntur similem præbet speciem, tandemque projecto scuto terga vertit, facile iter ac planum ei qui recte atque ex divinæ legis præscripto vitam agere instituerit, ad Dei amicitiam relinquit. Hinc soluto se opponentium impetu, iis quæ Spiritus imperaverit, facile quod reliquum est, obtemperabimus, nec quidquam erit impedimenti, quominus « pacem erga Deum »⁹⁸ amplectendam esse arbitremur, qui per fidem in ipsum salutem consecuti sumus. « Mortificemus membra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et cum his omnibus avaritiam »⁹⁹. »

62 Occidat, melioribus desideriiis, tanquam acuto transfixa ferro, lex carnis. Cedat quidquid est in nobis terreni atque impuri sensus. Vincat porro divina lex, hostemque potius fuget ipsa, quam fugiat. Ea namque dum pollet magis, atque adversariorum potentia superior est, serit in nobis omne virtutum genus, ac fugitivos antea, quam acceptissimos Domino reddit, tum spe sanctorum, qua nihil optabilius est, ea carentium animos complet. At si forte corporeis motibus, veluti reflante ventorum impetu, agitata retrocedat, tunc scilicet securitas nostra omnino ad nihilum recidet, peccato contra nos, nobis ita volentibus, invalescente, « partesque vulpium »¹⁰⁰ erimus, » ut scriptum est¹⁰¹, omnemque ex animis nostris honestatem, tradentibus nobis, scelesti atque impuri dæmones auferent : atque instar vineæ, quæ nec sepibus, nec ulla custodum diligentia circummunita sit, expositi, atque obvii prædatorum licentiæ relinquemur. Quod si mala hæc effugere cuilibet optabile est, strenue quisque

⁹⁷ Rom. vii, 22, 23. ⁹⁸ Isa. xxvii, 5. ⁹⁹ Col. iii, 5. ¹⁰⁰ Psal. lxxii, 11.

Varia: lectiones.

¹ ἄλλ. καταθρασύνητε. ² ἄλλ. ἀντιστατοῦν.

et ex animo jejunandi exercitationem amplectatur, A totius sanctimonix fontem, castiget corpus suum, et in servitutem redigat ²¹, ac laborum tolerantia seipsum, « velut agrum spinis circumspiciat ²², » ut quidam e nostris sapientibus dixit. Et adeo quidem iis qui ab aliqua virtutis perfectione propius absunt, nec a solidioris doctrinx gustu omnino abhorrent, satis ea quæ dicta sunt sufficere arbitror, ut ad ea quæ honesta sunt exquirenda, quæque sibi profutura existiment ubique investiganda, animum inducant. Neque vero diutius iis, opinor, in hac re laborandum fuerit. Sola namque ut officio fungantur, postulatur alacritas animi, quæ, si quid obstet, tanquam amnis incitatus, prominentes in medio alveo ripas assidue impellat, atque impetu insuperabili quidquid oblutatur evolvat. Quod vero inter ea quæ diximus præcipuum locum obtinet, reliquum est ut adjungamus : nempe qui hoc pacto vitam instituerunt, eos in patrocinio ac tutela Dei ipsius omnium victoris esse positos, et ipsum unde rebus omnibus vis ac potestas, ad eosdem juvandos virgæ instar ac nervorum obtinere. Quod idem testatur sapientissimus Psaltes illis verbis : « Virga tua, et laculus tuus, ipsa me consolata sunt ²³. » Pacis igitur cum Deo conciliatæ ac retentæ fructus egregios et admirabiles esse, nemo, ut puto, sana mente præditus infitabitur.

3. Sed dum attentius meditor, atque velut qui ex edito colle omnia lustrare oculis, quantum ipsorum acies eniti potest, **63** undequaque contendunt, sic ego oculos mentis in omnes partes circumfero, ac rerum naturam, quantum licet, exacte contemplor, non iis tantummodo quos nuper memoravimus, ut de pace cum Deo habenda solliciti sint, persuaderi arbitror oportere, sed alia præterea quædam se mihi offert hominum manus. Et quemadmodum recentes ac tenexæ propagines arborum, quæ vixdum e terra ipsas gignente emergunt, agricolarum solertia excultæ, atque immissis fontibus irrigatæ augescunt; eodem modo illi quoque in Ecclesiæ hortis jamjam enati, velut irriguum fontem, doctorum in ipsis juvandis diligentiam requirunt. Apud quos etiam præclaram illam prophetæ vocem usurpare maxime consentaneum esse arbitror : « Faciamus pacem ipsi, pacem faciamus qui ingredimur ²⁴. » Sed undenam hi adveniant, aut quem ad locum denique progrediantur, merito quæri potest. Porro nemini dubium est progredi gentes per fidem, ab rudi imperitia ad liberalem disciplinam, a temeritate ad prudentiam, ab longo et congenito errore ad veriorem de rebus existimationem, ad Dei cognitionem, religionem, vitæ normam longe a priori diversam, ad libertatem, ad renovationem morum, atque, ut uno verbo dicam, ad hominis naturæ consentaneam virtutis perfectionem institutumque vivendi, hominis, inquam, ratione præditi, atque ad sui conditoris imaginem

μοις τὴν ἀπάσης σεμνότητος μητέρα νηστείαν, ὑποπιάζω τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγείτω, καὶ διὰ τοῦ βούλεσθαι πονεῖν, « ἀκάνθαις τὸ οικεῖον κτήμα περιφραττέτω, » καθάπερ ἐφησέ τις τῶν σοφῶν ἐν ἡμῶν. Τοῖς μὲν οὖν τελειοτέροις τὴν ξίην, καὶ στερεωτέρας δυναμένους ἀπογεύεσθαι μαθημάτων, ἀποχρήσειν οἶμαι καὶ ταῦτα πρὸς τὸ δύνασθαι, καὶ λίαν εὐπετῶς, ἐπὶ τῶν τῶν δεόντων ἐξοίχεσθαι θήραν, καὶ πανταχόθεν ὅπερ ἂν αὐτοῖς φαινῆται λυσιστελοῦν ἐρανίζεσθαι. Δεῖ δὲ, οἶμαι, πόνων αὐτοῖς οὐ μακρῶν. Ἄρα κέσει γὰρ εἰς τὸ δύνασθαι κατορθοῦσθαι ἢ προθυμία, ποταμίου βέματος δίχην, καθάπερ τινὰς δχθους ἀεὶ τὸ ἀντιστατοῦν ὑποσύρουσα, καὶ ἀπλεονεκτῆτοις ὄρμαϊς τὸ ἀντετεινὸν ἐξαφανίζουσα. Ὁ δὲ δὴ μεγίστην ἐστὶ τῆς ἐν τοῖς εἰρημένους περιπετειᾶς προσθεῖναι B λοιπὸν ἀναγκαῖον. Τοῖς γὰρ κατὰ τόνδε διηροισμένοις τὴν τρόπον, αὐτὸς ὁ πάντα νικῶν ἐπαμύνει Θεός. καὶ ἡ ἰσχύς, καὶ δύναις, βακτηρία καὶ νεῦρα γίνονται. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ σοφώτατος Μελωδός : « Ἡ ράβδος σου, καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐτὰ με παρεκάλεσαν. » Ὅτι μὲν οὖν λαμπροὶ καὶ ἀξιοθαύμαστοι τῆς πρὸς Θεὸν εἰρήνης εἰσὶν αἱ καρποὶ, συνθήσεται πασισοῦν, οἶμαι, τῶν εὐφρονούντων.

igitur cum Deo conciliatæ ac retentæ fructus egregios præditus infitabitur.

γ. Ἀνασκοπούμενος δὲ, καὶ καθάπερ οἱ πρὸς ἄκρον γηλόφου τινὸς ἀναποδίσαντες, καὶ πρὸς ὅσον οἶδεν ἐκτείνεσθαι τῶν ὀφθαλμῶν ἢ ὀξύτης, τοσοῦτον ἐπιχειροῦντες ὄρᾳν, οὕτω δὴ καὶ αὐτὸς κύκλῳ τὴν C ὀφθαλμὸν τῆς διανοίας περιάγων, καὶ τὰς τῶν πραγμάτων ὡς ἐνὶ μάλιστα διασκεπτόμενος φύσεις, οὐ μόνον οἶμαι προσήκειν τοῖς ἀρτίως διηγγελμένοις ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι δεήσει τὰ πρὸς εἰρήνην μελετᾶν τῷ Θεῷ συμβουλεύειν, ἀλλ' ἤδη μοι καὶ ἑτέρα τις ἀνδρῶν ἀναδεικνύεται πληθύς. Ὡσπερ δὲ τὰ τῶν μοσχευμάτων ἀρτιθαλῆ τε καὶ ἀρτίγωνα μόλις τῆς τεκνοῦσης ὑπερτέλλονται τῆς γῆς, ταῖς τῶν φυτοκόμων ἐμπειρίαις, καὶ ταῖς τῶν ὕδατων παροχαῖς εἰς ἀβύρην ἐπιείγεται τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον κάκεινοι ἀρτι καὶ μόλις τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ῥιζοῦμενοις κήποις, ὡσπερ τινὰ πηγὴν ὑφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐκ τῶν διδασκάλων καλοῦσι τέχνην. Οἷς δὴ καὶ μάλιστα πρέπειν ὑπολαμβάνω, τὴν καλὴν ἐκείνην τοῦ προφήτου φωνὴν ἐπιφθέγγεσθαι : « Ποιήσωμεν εἰρήνην αὐτῶν ποιήσωμεν εἰρήνην οἱ ἐρχόμενοι. » Ἐρχόμενοι δὲ πόθεν, ἢ καὶ ὅποι καταλύειν μέλλοντες, ἄξιον ἰδεῖν. Ἄλλ' ἐστὶ παντὶ τῷ σαφὲς ὡς βαδίζει μὲν διὰ τῆς πίστεως ἐξ ἀμαθίας τὰ ἔθνη πρὸς παιδεύειν· ἐξ ἀβουλίας εἰς εὐφρονα λογισμὸν· ἐκ μακρᾶς καὶ συντροφῆς πλάνης, εἰς ἀληθεστέραν περὶ τῶν ὄντων διὰ ληψιν, εἰς θεογνωσίαν, εἰς εὐλάβειαν, εἰς τὸ βιοῦν ἐξηλλαγμένως, ἢ πρότερον, εἰς ἐλευθερίαν, εἰς ἀνενέωσιν, καὶ ἀπαξιαπλῶς εἰπεῖν, εἰς ἀνθρώπων πρέπουσαν ἀρετὴν τε καὶ διαίταν· ἀνθρώπων δὲ φημι, λο-

²¹ I Cor. ix, 27. ²² Osee ii, 6. ²³ Psal. xxii, 4. ²⁴ Psal. xxvii, 5.

Variae lectiones.

* γρ. μέγιστὴν ἐστίν. ἢ Add. αὐτοῖς. ἢ ἀ.λ. ὑπερτέλλοντα.

γικῶν δηλονότι· καὶ κατ' εἰκόνα πεποιημένῳ τοῦ κτίσαντος. Οἱ γὰρ τοῖς τοῦ διαβόλου πανουργίαισιν ἀνασποδημένοι τὸν νοῦν, καὶ πρὸς τὰ τῶν εἰδώλων ἀνεπισποδημένοι παύματα, καὶ τῷ ξύλῳ λέγοντες· «Θεός μου εἰ σὺ, κατὰ τὸν προφήτην» καὶ τῷ λίθῳ· «Σὺ με ἐγέννησας.» ἡ πάσης μὲν ἂν εἶεν ἀβουλλίας εἰκότως ἀνάπλεω· καὶ ταύτην ἐφ' ἑαυτοῖς καλοῦσι τὴν ψῆφον παρὰ τῶν, οἷς τὰ δίκαια κρίνειν ἐσπούδαται. Καὶ δοκοῦσιν (ἐρῶ γὰρ ἄλλοθι εἰπεῖν), ὅσον μὲν εἰς τὴν τοῦ σώματος φύσιν, διασώζειν ἐστὶ τὸν ἀνθρώπου· καὶ μόνοις τοῖς ἐντεῦθεν χαρακτῆρσι, καὶ σχήμασιν, ὅτι δὴ καὶ ζῶα λογικὰ γεγονάσιν ἐπιγινώσκονται· τὸ δὲ ὅσον εἰς νοῦν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, ταῖς τῶν ἀλόγων ἀνοίαις ἠμιλλᾶσθαι φιλοτιμότερον. Δοίη δ' ἂν τις αὐτοὺς κἀν οὕτω κρατεῖν, εἰ τὰ παρ' αὐτῷ γινόμενα περισκίπτοιτο. Ἄλλ' ἵνα μὴ δοκοῖεν διαλοιδωρεῖσθαι μᾶλλον αὐτοῖς, ἢ πειρασθαι διελέγχειν, ὡς πολὺ τῶν δεόντων ἀποστατήσαντας, καὶ πρὸς ἐσχάτην ἀποδημίαν ἀποστατήσαντας· αὐτὸν ἤδη παροῖσω τὸν ἀπάντων Θεὸν καὶ Δεσπότην, τοιοῦτόν τι λέγοντα δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν· «Ἴδετε ὅτι σποδὸς ἢ καρδία αὐτῶν, καὶ πλανῶνται.» Πλανῶνται γὰρ ὄντως, τὴν μὲν εὐθείαν, ἵν' οὕτως εἴπω, τῆς θεογνωσίας ἐκβεβηκότες διάληψιν· παρατροπαῖς δὲ τισὶν ἀνοήτοις, καὶ λογισμῶν ἀπάταις διστραμμένων εἰς πᾶσαν ἀβουλίαν κατασυρόμενοι, ὡς καὶ τῆς ἀρβήτου καὶ πάντα ὑπερκειμένης οὐσίας τὴν δόξαν, ξύλοις καὶ λίθοις ἐπασωτεύεσθαι, καὶ ἀμείνω τῆς ἀνθρώπου ποιείσθαι φύσεως τὰ δι' αὐτὴν εἰς τὸ εἶναι παρηγημένα, καὶ δεσπότης ἐπιγράφειν, ὧν αὐτοὶ γεγονάσι κύριοι. Εἶτα τί τοῖς ὀρθῶς ἐξετάζουσι φανόει· ἂν τῶν τοιούτων παραλογώτερον;

δ. Ἄλλ' οὐ γὰρ με τὸν περὶ τούτων διεληφῶτα λόγον, λαμβάνει πρὸς τοῖς εἰρημένους κάκεινο· ὡς ἀποφοιτῶσι μὲν τινες τῆς οὕτω χαμαιζήλου λατρείας, ὑψηλοτέρων δὲ ὡσπερ ἐπιτηδεύοντες πλάνην, ἐπὶ τὰ τῶν κτισμάτων ἀναφεύγειν οἴονται δεῖν ἐπισιμότερα. Καὶ κροτάφοις μὲν γείτονα τὴν ὄφρυν ἀνασπᾶσαντες, ἀναπτύσσοντες δὲ πλατῦ τι καὶ μέγα, καὶ γενειάδα μακρὰν τῇ χειρὶ καταζαίνοντες, οὐρανὸν μὲν ἀποθαυμάζουσι, κύκλῳ πάσης περιτεθεῖσαι ἢ τῆς ὑφ' ἡλίῳ λέγοντες, καὶ ὡσπερ ἐν κόλποις ἔχει τὰ σύμπαντα, σκηνῆς τινος δίκην τοῖς ἔσω κειμένοις ἐπιχειρόμενοι. Εἶτα τὰς ἐν αὐτῷ τῶν ἀστρων περιεργάζονται θέσεις, καὶ ἡλίου μὲν καὶ σελήνης καταπλάττονται δρόμους· πῦρ δὲ, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα, καὶ γῆν ὡς ἀρχὰς τῶν ἰντων εἰσφέρουσι, καὶ ρίξαν εὐρῆσθαι τοῖς γενητοῖς τὴν τῶν στοιχείων μυθολογοῦσι σύνοδον. Εἶτα δέον αὐτοὺς τὸν τῶν εἰρημένων ταξίαν τὸν τε καὶ ἡγεμόνα ζητεῖν, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν κτισμάτων καλλοῆς ἐπὶ τὸν τοῦ κάλλους αὐτῶν δοτῆρα Θεὸν ἀνατρέχειν, ὅλον τοῖς ποιήμασι τὸ θαῦμα χαρίζονται· καὶ πῶς ἂν, εἰπέ μοι, μειζρόνως ἐσφάλησαν, ἢ πῶς ἂν τις ἀβουλότερον τὴν τῶν ὄντων κατασχέφατο φύσιν; Καίτοι πᾶσιν, οἶμαι, τοῖς οὐσίαι

A efformari. Nam qui diaboli artibus sibi mentem eripi patiuntur, atque in idolorum vanis stupentes ad ligna dicunt: «Deus meus es tu,» ut est apud prophetam; et lapidi: «Tu me genuisti²⁰,» illos hominum absurdissimos esse fateri necesse est; nec aliter de iis statuent illi, quibus æqua lance rerum momenta pendere studium et cura fuit. Ac mihi quidem videntur, si vera proloqui licet, in corporis quidem figura servare naturam hominis, atque illius solo habitu et ornatu homines sese natos esse declarare; quod vero ad mentem attinet, mentique adjuncta, vehementer admodum cum brutis animantibus tarditate ac stoliditate certare. Quinimo eos in hoc certamine etiam superiores esse, si quis illorum actiones attentius intueatur, haud gravate concedet. Sed ne videamur ipsos magis convitiis insectari, quam urgere argumentis, quibus eos ab officio quam longissime fieri potest abscessisse demonstramus, **64** ipsum jam audiant omnium Deum ac Dominum, apud unum e prophetis tale quidpiam pronuntiantem: «Videte quoniam cinis est cor ipsorum, et errant²¹.» Errant illi siquidem revera, qui a recto, ut sic dicam, tramite divinæ agnitionis abducti, inviis sese diverticulis opinionum, stultitiæ et fraudibus, omnique errorum generi ita permiserunt, ut honorem ineffabili ac supremæ naturæ debitum, lignis ac lapidibus deferrent, quæque hominum industria fabricata sunt, excellentiora esse ipsis hominibus judicent, et quarum rerum domini a natura sunt instituti, earum se ipsi vicissim servos esse profiteantur. An vero iis qui omnia recto iudicio examinant, quidquam absurdius videri queat?

4. Verum me de his rebus disserentem illud quoque præterea non fugit, non deesse complures qui tam humiles et abjectas de divinitate opiniones repudient, atque aliam erroris viam velut sublimioribus vestigiis ingressi, ad ea quæ in rebus creatis nobilitate præ cæteris excellunt, confugiendum esse opinantur. Supercilio itaque ad frontem sublato, latum quiddam sonorumque excreantes, tum barbam bene longam demulcentes manu, cæli structuram demirantur, quippe quod suo ambitu universa quæ sub sole sunt complectatur, et velut in gremio universa contineat, sitque instar umbraculi supra res alias undequaque diffusum: hinc siderum ipsi inhærentium situm curiose rimantur, comminiscunturque solis et lunæ cursus, ignem vero, aquam, aerem, ac terram tanquam rerum elementa producant, tum rerum creatarum originem, ex quatuor principiorum concretionem a se deprehensam fuisse fabulosa oratione decantant. Hinc cum omnium imperatorem ac ducentem investigare, atque ex rerum creatarum pulchritudine ad Dei agnitionem, cuius beneficio illa ornata visuntur, gradum facere debuissent, ipsi nihil aliud quam res effectas admi-

²⁰ Jerem. II, 27. ²¹ Sap. xv, 10.

Varia: lectiones.

¹ ἄ.λ. κινῶς. ² ἄ.λ. περισκίπτοιτο. ³ ἄ.λ. περιτεθεισθαι.

rantur, quo quidem an ullum, obscuro, majus erratam admittit, aut in contemplanda rerum natura quidquam magis inconsiderate fieri potuit? Est vero illud, ut puto, unicuique notissimum, si quis domum, aut navem, aut aliud ejusmodi quiddam, summo artificio elaboratum intueatur, suam illum adhibere in admiratione prudentiam, atque ubi rei quam præ oculis habet, autum, descriptionem, ornatumque collaudarit, commearre illico animum ad artificii ejus auctorem, quantusque ille vir, quantaque illius in tam præclari operis molitione solertia fuerit, cogitare. **65** Ast hi homines, in sola verborum volubilitate occupati, linguaque in variis, ut sibi persuadent, disciplinis explicandis exercitati, ad ea solum quæ vident animum intendentes, nec ulterius cogitatione protracti, ipsum rerum omnium conditorem et parentem Deum non agnoscunt, nec illi tanquam domino atque universorum procreatori honorem habentes, ordinem ullum in rebus creatis admittunt, qua in re se providos vereque sapientes probavissent. Nunc vero eo amentia nihil sentientes prolapsi sunt, ut illos existimem, si in hoc ut stultissimi fierent, omne studium atque operam locavissent, in eò quod male concupierant obtinendo feliciores esse nullo modo potuisse. Prodeat vero mihi in medium Paulus, meamque de hac re sententiam suo testimonio confirmet: « Sapientia, inquit, hujus mundi, stultitia est apud Deum ⁶⁶. » Quam quidem sancti viri vocem veritati consentaneam esse, totius rei naturam scrutati facile reperiemus. Primum namque deorum turbam in vitam invehunt, ipsis qui venerantur ignotam, tum quibusdam ex illis communem quoque hanc hominum figuram eripiant, et cum ea sic aptant porcinæ aut caninæ partes, ut naturam velut adulterio pollutam nobis exhibeant, atque adulterina commistione formarum, pulcherrimam ex omnibus quæ in terris conspiciuntur figuram corrumpant. Sed quid ego de tam ridiculis rebus verbosus dissero? Quin ad illud potius de quo jam agi necesse est, transeo? Quidnam vero illud est? Nox quædam inscitia tenebrosa Græcorum animos occupavit, ac nebulae instar illorum mentibus offusa attollere oculos, et quæ sibi profutura sint investigare haud sinit; quin eos potius incertis ac falsis ratiocinationibus deceptos, in maxima dogmatum, quæ a veritate traduntur, ignorantia constituit. Nam quid tandem præter cætera insani homines excogitavere. Quod est in homine omnium præstantissimum, id homini eripiunt, ac munus quo nullum majus a natura datum est, vanis commentis auferunt. Siquidem illum voluntatis suæ potentem, libertatisque in agendo compotem esse præfracte negant, proinde, quod quis ad quamcunque actio-

A ἔστι προδηλότατον, ὡς εἰ τις οἶκον ἢ ναῦν, ἢ ἑταρόν τι τοιοῦτον εὐτεχνέστατα διηρητισμένον θεάσασαι, οὐκ ἀταμιεύτω χρῆται τῷ θαύματι, ἀλλὰ τῇ θέσει, τὴν κατασκευὴν, ἢ τὸ κάλλος τῶν ὀρωμένων ἐκαινήσας, τὸν ἀρχιτέχνην ἢ εὐθύς φαντάζεται, τίς τε καὶ πόσος εἴη κατὰ τὸν ναῦν, ὁ τῶν οὕτω καλλίστων δημιουργῶν ἔνοστος. Ἄλλ' οἶδα περὶ μόνων τὰς τῶν λόγων στροφὰς καὶ ποιητοῖς, ὡς οἴονται, μαθήματα κατεγλωττισμένοι, μέχρι μόνων τῶν ὀρωμένων τὴν διάνοιαν στήσαντες, καὶ τὴν ἐπέκεινα τοῦ νοῦ κολοῦσάντες φορὰν, οὐχ ὀρώσι τὸν ἀπάντων γενεσιουργὸν καὶ τεχνίτην Θεόν· οὐδὲ αὐτῷ τὴν δέξαν ἀναιθέτως, ἅτε δὴ Κυρίῳ καὶ τῶν ἄλων κοιτητῇ, ἀποδέχονται τὴν ἐν τοῖς ποιήμασι τάξιν, ἵνα δὴ συνετοὶ τινες εἴεν ὄντως σοφοί. Νυνὶ δὲ εἰς τοῦτο παρόντας

B ἀνοίας οὐκ αἰσθάνονται, ὥστε εἰ καὶ πᾶσαν εἰσεκόμισον σπουδὴν ὑπὲρ τοῦ πατρὸς ἢ τῆν ἀκροτάτην ἀβουλίαν καταδραμεῖν, οὐκ ἂν, οἶμαι, μειζύως αὐτοῖς διηγύσθη τὸ παραλόγιον ποθοῦμενον. Ἄλλ' ἡκέτω ἢ μοι Παῦλος, καὶ τοῖς ἐμοῖς περὶ τοῦτου προσμαρτυρεῖται λόγους ἀναφθγγόμενος· « Ἡ σοφία τοῦ κόσμου τοῦτου, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν. » Ὅτι δὲ ἀληθὴς ἢ τοῦ ἁγίου φωνὴ διὰ τῆς τῶν πραγμάτων ἰόντας ἢ ἐρεύνης, μαθάνομεν. Πρῶτον μὲν γὰρ ὄχλον τῷ βίῳ θεῶν ἐπισηφύρουσι, καὶ τοῖς προσκυνούσιν ἀγνοούμενον, ἐξ ὧν ἐνίοις οὐδὲ τὸ κοινὸν δὴ τοῦτο καὶ ἀνθρώπινον ἀποσώζοντας σχῆμα, ὅδε δὲ ἢ κυνὸς ἐγκαταμίξαντες μοῖραν, μεμοιχευμένην ὥσπερ ἡμῖν εἰσφέρουσι τὴν φύσιν, καὶ νόθαις τισὶ χαρακτήρων ἐξαλλαγαῖς τὴν καλλίστην τῶν ἐπὶ γῆς παραλύουσιν εἰκόνα. Ἄλλὰ τί μοι καὶ μακροῦς ποιῆσθαι τοὺς λόγους περὶ τῶν οὕτως ἐτοίμων εἰς γέλωτα; Ἐπ' ἐκεῖνο[ν] δὴ μᾶλλον ἔωμεν, ὅπερ ἐστὶν ἀναγκαῖον. Καὶ πόλον τοῦτο, φημὶ βαθύς τις ἀμαθίας τοῦς Ἑλλήνων παιδᾶς περιχεῖται σκότος, καὶ δικτὴν ἀγλῦος ταῖς ἀπάντων διανοαῖς ἐπιπαττόμενος, ἀναδέπειν μὲν πρὸς τὴν τοῦ συμφέροντος θύραν οὐκ εἴβ, ἀδασανίστοις δὲ μᾶλλον καὶ διεψευσμένοις λογισμοῖς ἀληθείας ἐξοικίζει δογματῶν. Τί γὰρ δὴ καὶ ποιούσιν αὐτοὶ παράφρονες; Ἀποστεροῦσι τῶν καλλίστων τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸ μέγα τῆς φύσεως γέρας [πληροῦντες, ἀφανίζουσιν. Οὐ γὰρ δὴ φασιν, οὐδὲ βούλονται τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως εἶναι ἀτόχον· οὐδὲ ἐλευθέραν ἐν τοῖς πρακτικοῖς ποιῆσθαι τὴν αἴρεσιν, ὡς

D τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἔργων βυθὴν; μὴ τοῖς αὐτοῦ κείσθαι θελήμασιν, ἀλλὰ ταῖς ἐτέρων ἀπονεμῆσθαι ψήφοις. Εἰμαρμένη γὰρ τις καὶ γένεσις, ὡς φασί, κατὰ τὸ αὐτῇ δοκοῦν, τὸν ἐκάστου βίον ζυγοσταταί· καὶ ἀπονέμει μὲν τισὶ τὰ κάλλιστα, καὶ οἷς ἂν εὐξαιτό τις δικαίως προσομιλεῖν· ἀντορέγει δὲ πάλιν ἐτέροις, ὧν οὐκ ἂν ἐλοιτό τις εἰς πέρας ἔλθειν· ὡς ἀτόκλητον μὲν, ἐν μηδενὶ βαδίζειν, μήτε τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς ἐξουσίαν ἔχοντα, μήτε μὴν τὴν ἐπὶ θάτερα· σεираῖς δὲ ὡσπερ καὶ τοῖς ἐξ ἀνάγκης, ἐν οὕτως

⁶⁶ 1 Cor. iii, 19.

Variae lectiones.

^ε ἄλλ. τὴν θέσιν. ^δ add. καί· ^ε ἄλλ. ἀριστοτέχνην. ^ς ἄλλ. πρὸς. ^ε ἄλλ. οἰκίτω. ^η ἀνιόντες. ^ι ἄλλ. βυθὴν.

εἶπω, καλεῖσθαι σχοινοῖς πρὸς ἄμφω· ἵνα μηδὲν ἄ
 ἔτι τῶν ἀλόγων διαφέρῃ ζῶων, ὁ πάντων ἀνοθεν τὴν
 ἡγεμονίαν λαχῶν. Καί μοι δοκοῦσιν οἱ ταῖς τοιαύταις
 συντιθέμενοι δόξαι παραπλήσιόν τι ποιῆν, ὡς ἂν εἰ
 καὶ τίνα ἠνίοχον στήσαντες, καὶ τῶν ἀρμάτων αὐτῶν
 ἐπιβιβάσαντες, ἐτέρῳ τὸ ἐπιηλατεῖν ἐπιτρέψαιεν.
 Ἄλλ' οὕτε τὴν ἐπὶ τὸ νικᾶν ὁ τοιοῦτος ἀποίσταται
 δόξαν, οὕτε μὴν εἰ συντριβῇ πεσὼν, αὐτὸς ἐαυτῷ
 πικραῖτος τοῦ πάθους γεγενῆσθαι πιστεύοιτο. Ἐτέ-
 ρων γὰρ ἔργων ἀμφοτέρα, καὶ τῶν τὰς ἡνίας ἔχον-
 των, οὐ τοῦ μάτην τοῖς δέσποισι ἐφεστηκότος ἢ ἐμ-
 φασίς. Ὡν γὰρ ἂν τις οὐκ ἔχει τὴν ἐξουσίαν, πῶς
 ἂν εὐκότως περὶ αὐτῶν ἀπαίτοιο τοὺς λόγους; Τὸ
 δὲ ἐν προαιρέσει τῇ τοῦ ποιοῦντος κείμενον, ὁποι-
 περ ἂν ἰ ἤξει ἢ καὶ πράττοιτο δηλονότι, καὶ οὐχ
 ἑτέροις ἀναθήσει τὰς αἰτίας. Ἄλλ' ἵνα καὶ διὰ πρα-
 γμάτων, ὧν ἑκαῖνοι τοῦ βίου κατεβραψυθήκασι, καὶ
 διὰ μύθων τῶν παρ' αὐτοῖς τοὺς ἐπὶ τὸ ληρεῖν αὐ-
 τοὺς ἐλέγχους ἐραυζόμενοι, γυμνότερον τοῖς ἀκρω-
 μένοις ἐπιδεικνύωμεν, ὡς ἀμαθίας αὐτοῦ οὐ τῆς τυχοῦ-
 σης τὸ δόγμα πεπληρωται, καὶ τὸ μὴ ταῖς οἰκταῖς ὑπο-
 λαμβάνειν κερῆσθαι βουλαῖς ἐν τοῖς πρακτέοις τὸν
 ἄνθρωπον, μηδὲ αὐτόνομον γνώμῃ βαδίζειν ἐφ' ὅπερ
 ἂν βούλοιο, τῆς ἐσχάτης ἀνοίας ἔγκλημα φέρει, ὀλί-
 γων, καθάπερ ἦδη, προείπον, ἐπιμνησθήσομαι. Ταν-
 τάλου τινός, καὶ Τιτυοῦ, καὶ Ἰξίονος, καὶ τῆς Σισύ-
 φου ταλαιπωρίας. οἱ παρ' ἑκαῖνοις μνημονεύουσι λό-
 γου, καὶ δίκας αὐτοῖς ἀποτινύειν, καὶ μάλα δίκαιως,
 δυσχυρίζονται, ἅς αὐτοὶ, κατὰ τὸ εἶδος, ἠβουλήθη-
 σαν. Τάνταλον μὲν γὰρ, λίθου τῇ κεφαλῇ δυσσχεστὰ
 τοῦ λίαν ἐπιηρημένου, καὶ φόβου κινδύνων ἀεὶ προσ-
 ὄκωμένων, κολάζεσθαι φασιν. Εἶτα τὴν αἰτίαν εἰ τις
 ἔροιτο τοῦ κακοῦ, ὡς ἀκλάστον ἔσχε γλώσσαν ἀνα-
 κεραιγῶτων ἀκούσεται, καὶ νόσον αἰσχίστην ὄνομα
 γραφόντων τῷ πάθει. Τὸν δὲ γε Τιτυὸν τὸν οὕτω
 καλούμενον, ἐπ' ἑνὲα μὲν ὄλοις ἐκτείνουσι πλέθροι·
 ἀνημέμων * δὲ ξυνωρῖδι γυπῶν τὸ ἦπαρ ἀνακαίρεσθαι
 λέγουσι, καὶ τρόπον ἀκολασίας πρόφασιν αὐτῷ τῆς
 ἀνηέστου συμφορᾶς γεγενῆσθαι δυσχυρίζονται.
 Ἰξίονα δὲ καὶ Σίσυφον, τὸν μὲν, ἀειδινήτοις στρο-
 φαῖς, καὶ τροχοῦ περιόδους ὑπεστρωμένον· τὸν δὲ
 Ἰδρωῖτι μακρῷ κολάζεσθαι φασιν· εἶτα καὶ τούτοις,
 ἕνα δὲ δίκαιως φαίνονται τιμωρούμενοι, διάφοροις
 πλημμελημάτων ὑποβάλλουσι γραφαῖς. Ἄλλ' ὥσ-
 περ ἵδρωτος κατὰ τὴν αὐτῶν διάληψίν τε καὶ ἔνοϊαν,
 ταῖς ἐξ εἰμαρμένης ἀνάγκαις ὑποκαίεσθαι νομιούμεν
 τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἂν εἴεν, ὡς γέ μοι δοκεῖ, τῶν ἀρ-
 τιως ἄνομασμένων τὰ ἐφ' οἷς πεπόνθασιν πλημμελή-
 ματα, ἀλλὰ τῆς εἰς ταῦτα καλοῦσης εἰμαρμένης, καὶ
 διὰ τὸ δύνασθαι τῆς ἐκείνου γνώμης κρατεῖν ὑπὸ
 χεῖρα πεποιημένης τῆς ἐαυτοῦ. Ἡ τοίνυν ἀνείσθω-
 σαν τῶν ἀνηέστων τιμωριῶν, καὶ τῆς ἀθανάτου τα-
 λαιπωρίας ἑκαῖνοι, κατηγορεῖσθω δὲ μάλλον ἢ πλεον-
 εκτήσασα γένεσις, καὶ ὑποκαίεσθω τοῖς κολασταῖς,
 εἴ τις ἂν εἴεν ἢ οἱ τοῦτο ποιεῖν ἔγνωκότες· ἢ εἴπερ
 τις ἐρεῖ δίκαιως ἑκαῖνους κολάζεσθαι, γυμνὸν ἡμῖν

A nem ferator, id non in ejus qui agit voluntate pen-
 tum, sed ab aliis quibusdam causis pendere contem-
 dunt. Fatum siquidem, et genitura quaedam, ut
 aiunt, vitam uniuscujusque moderatur, ac uni qui-
 dem optima tribuit desideria, per quae facile in bo-
 norum virorum numerum veniat; **66** in alio rursus
 cupiditales immittit eorum, quae ille ut sponte ag-
 grederetur, nunquam omnino adduci potuisset :
 nihil itaque hominem suoapte consilio ac nutu face-
 re, aut attentare, neque ulla bene, vel male agendi
 facultate praeditum esse, sed veluti vinculis qui-
 busdam, ac necessitatis, ut sic dicam, catenis con-
 strictum ad utrumque pertrahi, ut proinde nihil
 relinquantur in quo a bestiis differat hoc animal, cui
 imperium in res omnes caelesti providentiae decreto
 concessum est. Faciant idem prorsus, ut mihi qui-
 dem videtur, qui ejusmodi opinionibus adhaeserunt,
 ac si quis ubi aurigam constituisset, curruque praef-
 fecisset, mox regendorum equorum curam alteri
 demandaret. Sed nec ille auriga sibi quidquam ex
 victoriae gloria decerpit, nec si e curru effusus
 obteratur, sibi ipse auctor calamitatis fuisse merito
 existimabitur. Causam alii sustinent utriusque ca-
 sus, illi nimirum quibus habentae creditae, non qui
 curru, omni agendi quidquam erepta facultate, otio-
 sus insidebat. Quorum namque aliquis facultatem
 nullam habet, quo jure alius ab eo rationem repo-
 scat? Tum vero id faciet, cum in manu ejus qui
 agit situm est utrum velit, et illum denique qui-
 cunque rei exitus fuerit, non alium quempiam au-
 ctorem eventus agnoscat. Sed ut ex narrationibus,
 quibus suos illi libros infarciunt, atque ex ipsorum-
 met fabulis contra ipsos argumenta colligentes,
 plenam esse ineptiarum stultitiaeque haud mediocri
 opinionem hanc, apertius auditoribus demonstre-
 mus, nec quidquam iis hominibus dementius fieri
 potuisse, qui nec sui arbitrii hominem esse in iis
 quae agit, nec sponte sua ad ea quae magis collibitum
 fuerit, ferri posse sentiunt, pauca quaedam e multis,
 ut antea dixi, commemorabo. Tantali igitur nescio-
 cujus, Tityique, et Ixionis, Sisyphique calamitatis,
 eorum libri meminere, penasque ab illis, et valde
 quidem ex merito persolvi autumant, quas ipsi ni-
 mirum pro ratione criminum excogitavere. Tantalo
 siquidem saxum ingens cervici impositum immi-
 nere, eumque impendentis periculi metu assidue
 torqueri aiunt. Inde si quaerat quispiam hujus mali
 causam, quod linguam procacem habuerit vocife-
 rantes audiet, atque hoc vitium foedissimi morbi
 appellatione circumscribentes. Alterius vero, qui
 Tityo nomen, per tota novem jugera corpus proten-
 dunt, geminasque affixas vultures hominis secur de-
 passci tradunt, **67** atque illi quoque noxam quam-
 dam conceptae libidinis causam aeternae calamitatis
 praebuisse affirmant. Ixionem porro, et Sisyphum
 asserunt, illum quidem non intermissa volventis ro-

Variae lectiones.

1 leg. αὐτῷ. * leg. ἀνημέμων. ἰ ἀλλ. Ἄλλ' εἴπερ. ἢ leg. ἐαυτῆν. ἢ leg. εἴπερ.

tae vertigine perpetuo agitari; alterum vero diuturno sudore puniri: eosdemque ne per injuriam torqueri existimes, neque paucorum, neque mediocrium criminum reos faciunt. Ac si revera, quemadmodum illi putant, fatali necessitati obnoxium esse hominem arbitramur; non jam ii quos paulo ante nominavimus, delictorum, ob quae supplicia in illos decreta sunt, culpam sustinent, sed fatam potius, quod et ad ejusmodi facinora impellit, et cum uniuscujusque voluntatem pro arbitrio moderetur, solum merito accusari debet. Aut ergo illi solvantur poenis, atque ab aeternorum suppliciorum cruciatibus liberentur, ac genitura illa quae peccavit in crimen vocetur, dedaturque tortoribus, si qui demum poenas expetere ab sontibus decreverunt; aut si quis in eos jure vindicatum esse contendat, fateatur nullum esse in hominem necessitatis imperium, nec fatum ulla in re accuset, si Tantalum, ac Sisyphum nocentes existimari velit. Nam si illud apud nos quoque vehementer a justitiae legibus abhorreere semper existimatum est, cum non is qui peccavit, sed pro illo alius innocens plectitur; quis, obsecro, non animadvertat, nihil istis, quos in deorum numero illi habent, infelicius esse posse? siquidem omnium administratores et arbitri, quorumque fidei rerum omnium judicia commissa sunt, recte, et ex fide judicare non possunt. Annon aequiores multo nostri iudices, qui pro meritis de unoquoque decernunt, vitæque integros in honore habendos; qui vero sceleris convicti fuerint, odio dignos existimant, suppliciaque pro criminum ratione unicuique constituunt? Sunt hæc igitur, o amice, quæ de hoc genere poetæ tui, ac disciplinæ proceres, sentiunt. Audi tu vicissim illud unius e nostris sapientibus dictum: « Stultitia hominis supplantat gressus ejus, et contra Deum fervet animo suo »; » ut proinde, si quis sit a stultitia liber, nec illius gressus quisquam supplantaturus, nec habiturus sit aliquid quod

de divina conqueratur natura, quasi ad ea ipsamet impellat, quæ ne fierent etiam lata lege interdixit. Is namque veluti ducem ac magistram, optimeque quidquam dijudicandi peritam suam sequetur conscientiam, **68** et quæcunque maxime honesta, et cum virtute conjuncta esse statuet, ad ea perpetua contentione feretur; quæcunque vero optimis consiliis atque actionibus repugnare, omnem in iis vitandis ac superandis conatum impetumque adhibebit. Nullum igitur fatum, aut natalitium sidus, vitam uniuscujusque pro arbitrio moderatur, singulosque aut pravi tenaces aut virtutis sectatores facit, sed sponte quisque et volens fertur in utrumque, atque ad eam quam sibi proposuerit metam, nulla id necessitate prohibente, vitæ eursus intendit. Quod si ad ea quæ diximus aliquid etiam adjungere consentaneum videatur, Græcorumque ignorantiam parentem ostendere, atque illorum tam insignis amentitiæ casum indicare, id vero ego quamprimum nec invitum expediam.

5. Dæmon ille antiquus inventor scelerum, cum divinae legis imperium contemnere hominem docuisset, eumque sibi, velut bello captum, servire coegisset, sibi quoque fraude quæsitam in nos omnes tyrannidem usurparet, naturæ, quæ quamcunque in partem ipsi collibitum esset, suo jure ferretur,

⁶⁷ Prov. xix, 3.

Variae lectiones

γρ. πλεονεξίαν. ρ α.λ.λ. προσήκον. ρ υποδείξας.

Α ανάγκης εισκομίζετω τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἐκ τῆς εἰμαρμένης ἀναρρίψω πλεονεξίας °, ἵνα Ταντάλου φαίνεται καὶ Σισύφου τὰ ἐγκλήματα. Εἰ γὰρ οἶδε τῶν ἀτοπωτάτων καὶ παρ' ἡμῶν ὁ τοῦ δικαίου θεοῦ, μὴ τοὺς ἡμαρτηκότας μᾶλλον, ἀλλ' ἐτέρους ἀντ' ἐκείνων εισπράττεσθαι δικας, πῶς οὐκ ἔσται παντί τω συμφανές, ὅτι τῶν παρ' ἐκείνους νομομισμένων θεῶν, οὐδὲν ἂν εἰκότως δοῖη τις εἶναι τὸ ἀθλιώτερον, εἴπερ οἱ πάντων διανομῆς καὶ ταμίαι, πεπιστευμένοι τὸ θύνασθαι κρίνειν οὐκ ἔχουσιν ὀρθῶς. Πῶς δὲ οὐκ ἀμείνους οἱ παρ' ἡμῶν εὐθεῖαν ἐφ' ἐκάστῳ τὴν κρίσιν ἐκφέροντες, καὶ τὸν μὲν δίκαιον ὅτι προσήκει ὦ τιμᾶσθαι διεγνωκότας· τοὺς δὲ τοὺς αἰσχίους ἐνόχους ἀναδεδαιγμένους, μισαῖν μὲν οἰεσθαι δεῖν λογιζόμενοι· ἐπιτιμῶντες δὲ ἀναλόγως οἷς ἐλεγχθεῖεν παρανομήσαντες; Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν δεῖν περὶ τούτων δοκεῖ, ὡ οὗτος, τοὺς σοῖς ποιηταῖς τε καὶ λογασίν· Ἄκουε δὲ τι καὶ τῶν παρ' ἡμῶν λεγόντων σοφῶν. « Ἀφροσύνη ἀνδρὸς λυμάνεται τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, τὸν δὲ θεὸν αἰτιᾶται τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. » Ὅστε, εἴπερ ἦν τις ἀφροσύνης ἐλεύθερος, οὐκ ἂν λελομασμένην ἔσχε τὴν ὁδὸν, οὐδ' ἂν ὄλωσ τὴν θεῖαν κατηγιάσατο φύσιν, ὡς αὐτὴν ἐπ' ἐκεῖνο καλοῦσαν ὁ καὶ νόμῳ κεκώλυεν. Οἱ μὲν γὰρ καθηγγητὴν καὶ διδάσκαλον, καὶ ὡσπερ ἀριστον δικαστὴν τὸν οἰκεῖον ἑαυτοῖς ἰδρυσάμενοι νοῦν, αἱ μὲν οὕτω ἂν τις ἐπιψηφιεῖται τὰ κάλλιστα διαπρέπειν ἐπαίγονται· τὰ δὲ, ὅσα τῆς ἀρίστης ἐξοικίζε βουλής τε καὶ πράξεως, σὺν πολλῷ τινι παραμείθονται τόνῳ. Οὐκοῦν οὐχ εἰμαρμένη καὶ γένεσις, κατὰ τὸ αὐταῖς δοκοῦν ἐκάστῳ βραβεύουσαι, ἢ τῶν φαύλων ἐργάτην, ἢ τῶν ἀγαθῶν ἔραστην ἀποτελοῦσι τὸν ἄνθρωπον· ἀλλ' ἐθελοῦσι πάντες ἐπ' ἄμφω βαδίζουσιν· καὶ ὅποιπερ ἂν ἐκάστῳ δοκῇ, τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀπευθύνει ἐξ ανάγκης, τὸ κωλύον οὐδέν. Εἰ δὲ χρὴ τι τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι λοιπὸν, καὶ τῆς Ἑλλήνων ἀπαιδεύσεως κατασημαίνειν τὸν γεννήτορα καὶ πόθεν αὐτοῖς εἰς τοῦτο πεσεῖν ἀβουλίας συμβέβηκεν, ἐρῶ καὶ μάλα προθύμως.

ε'. Δαίμων ἐκεῖνος ὁ ἀρχέκακος ὁ τῆς ἀμαρτίας πατήρ, παραβάτην τῆς θείας ἐντολῆς δέξας ὁ τὸν ἄνθρωπον· καὶ ὡσπερ τινὰ τῶν δορυκετῶν ὑπὸ χειρᾶς ἑλὼν, καὶ τύραννος ἐξ ἀπάτης ἐφ' ἡμᾶς ἀναδεδαιγμένος, ἐδεδίει τῆς ἐλευθερίας φύσεως τὴν ἐφ' ἄπερ ἦν ἀναδρομήν. Ἦδε γὰρ, ἦδει τὸν ἄνθρωπον

τοῖς ἀπὸ τοῦ συνειδήτου ἐλέγχους, ἀεὶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἀναφύγειν ἐπειγόμενον· καὶ μισούντα μὲν, ὡς ἐπίσασκον τὴν ἁμαρτίαν, ἐν δὲ τῷ πλημμελεῖν ἀεὶ συθρωπάζοντα, καὶ εἰ κλέπτειτό πως πρὸς τοῦτο διὰ μικρᾶς ἡδονῆς· Ἄλλ' ἵνα μὴ ταῖς οικείαις αὐτονομίαις χρῆσάμενος, ἀφανίσῃ μὲν τῷ πρὸς ἐλευθερίαν ἔλκοντι τόνῳ τὴν τυραννήσαν ἡδονὴν· μακρὰν δὲ οἰμώζειν ταῖς ἁμαρτίαις εἰπὼν, ἐπὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς ἀναβαίνοι κλονεκτῆματα, καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης ἔργοις ἐμφιλοχωρῶν, ἀχείρωτος ἦδὲ ταῖς ἀνωθεν ἐπικουρίαις εὐρίσκειτο· ἕτερον ἢ ἀπάτης ἐπενόησε τρόπον, ὃς ταύτην ἀεὶ τῆς ἑαυτοῦ κακουργίας ἢ ὄπλον ποιησάμενος, ὑποκλέπτων δὲ ὡσπερ τῆς ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις λύπης τὸ πλεόν, ἀεὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ συνειδήτου ἐλέγχους διὰ δόλου μαχόμενος, οὐκ αὐτοί, φησὶν, ἔχυτοι· ἔστε τοῦ μὴ δύνασθαι τὰ ἀμείνω πράττειν παρὰ τὸν· οὐδὲ τέθεικε Θεὸς ταῖς ὑμετέρας ἐξουσίας τὸ σωφρονεῖν. Ζυγὸν ὑμῖν ἀναγκαῖον ἐπαλήθευεν· εἰμαρμένη κρατεῖ καὶ γενέσεις, καὶ πράττειν ἀνάγκη τὸ ἐκείναις δοκοῦν. Ταῖς τοιαύταις ἀπάταις ὁ πονηρὸς χειροῦται τὸν ἄνθρωπον, καὶ τῶν τῆς ἀληθείας ἀποδοκιμασίας δογμάτων, ἐτοιμότερον εἰς πᾶσαν ἁμαρτίαν ἀπεργάζεται· εἰμαρμένη γὰρ τῶν καθ' αὐτὸν ἀνατιθείς τὴν ἐκδασιν, καὶ γενέσεως ἀφύκτους ὑποκείσθαι λέγων δεσμοῖς, οὐδεμίαν ὑποστήσασθαι κόλασιν, ἐφ' οἷς ἂν φαίνηται πλημμελῶν ὑπολαμβάνοι, Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν ἐκείνοι, τὸ σωφρονεῖν παρῳσάμενοι. Λεγέτωσαν δὲ τῆς Ἐκκλησίας οἱ κήρυκες, οἱ Χριστὸν ἐνδυσάμενοι, καὶ τῆς ἀληθείας φοροῦντες τὸν νοῦν. Οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνωστοῦμεν. Ἴνα δὲ μὴ μακρὰν οὕτω νοσοῦντες τὴν ἀβουλλίαν οἱ ταῖς ἀρετίαις διηγορευμένοις ἀπάταις ἔνοχοι, καὶ τοῖς τοῦ νομοθέτου θελήμασι τὴν ἑαυτῶν ἀντιτάττοντες ἔνοιαν, πόλεμον ἔχωσι πρὸς ὃν ἤκιστα χρῆν, ἀκουέτωσαν ὅπερ ἐφημεν ἐξ ἀρχῆς· ποιήσωμεν εἰρήνην αὐτῷ, καταλύσωμεν τὴν ἐχθρὰν· οὐχέσθω μάχη καὶ πόλεμος, ἐπιδώμεν τῷ Σωτῆρι τὰς δεξιὰς. Αἰτήσωμεν εἰρήνην διὰ τῆς πίστεως· λέγωμεν μετὰ τοῦ προφήτου καὶ ἡμεῖς· « Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰρήνην ὀδοῦ ἡμῖν. Κύριε, κτῆσαι ἡμᾶς, ἐκτὸς σοῦ ἄλλον οὐκ ὀδοῦμεν, τὸ ὄνομα σου ἐνομάζομεν. »

micitias, pugna et omnis contentio procul absint : demus Salvatori manus, pacem ab ipso per fidem postulemus, ac propheticum illud nos quoque usurpemus : « Domine, Deus noster, pacem da nobis. Domine, posside nos ; præter te alium nescimus, nomen tuum nominamus ».

ζ'. Τοὺς μὲν οὖν Ἑλλήνων παῖσι, καὶ τοῖς ἀρετίαις τὰς τῆς Ἐκκλησίας εἰσθεθηκόσι πύλας, ἀποχρήσει πρὸς ὠφέλειαν καὶ ταῦτα. Ἐπειδὴ δὲ μοι καὶ ἕτερο· ἀναβαίνονται λεώς, τοῖς μὲν οὖν τῆς ἀμαθίας ὄπλοις, εἰς ἀβουλότατον στρατιώτην ἐξηρτυμένοις, ἀντιτάττων δὲ τῷ Σωτῆρι τὴν γνώμην διὰ σκιδῶν καὶ τύπου καὶ γράμματος, ἔχων τε τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως ἐν τῷ νόμῳ, καθὼς γέγραπται, τῇ τῶν πραγμάτων ἀληθείᾳ πολεμεῖν οἴεται δεῖν· φέρε δὲ καὶ αὐτοῖς διὰ τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην ἐπιδοήσωμεν· « Ποιήσωμεν εἰρήνην αὐτῷ. » Μέχρι τίνος, Ἰουδαίε,

¹⁸ Isa. xxvii, 5. ¹⁹ Isa. xxvi, 12. ²⁰ Rom. ii, 20.

Variæ lectiones.

¹ dad. οὖν. ² ἀλλ. κακούργος.

A libertatem metuebat. Noverat ille siquidem hominem conscientiae stimulis, ut ad optima quaeque festinaret, assidue incitari ; peccatum odisse tanquam alienum a natura, moeroremque ubi quidpiam delinqueret ipso vultu indicare ; tum si forte sensim in crimen, voluptatis exiguae titillatione abductus, delaberetur, timebat ne suo arbitrio relictus, nimio potiundae libertatis desiderio impositum excuteret voluptatis jugum, jamque peccatis omnibus indicto bello, renovaret pristinae dignitatis gloriam, atque in actionibus virtutum assidue occupato, facile aditus ad petendam caelestis subsidii opem pateret. Alium igitur fallendi modum excogitavit, cui fraudes ac doli instrumenta malitiae semper fuere. Suffuratur quodammodo quidquid moeroris in animo

B ob crimina admissa contracti superat, conscientiae stimulis sese nunquam non fraudulenter opponens. Non vos, inquit, quod saniora consilia non sequamini, culpa aliquid sustinetis : neque vero virtutem vestri arbitrii esse voluit Deus. Jugo vos scilicet inextricabili alligavit, fatique ac sideris natalitii subjecit imperio, nec quidquam nisi ex horum decreto agere vobis concessum est. Per has fraudes iniquus ille hominem expugnat, longeque a veris opinionibus abductum, ad suscipienda scelera procliviorē habet. 69 Fatali namque necessitati quisque ea quorum ipse auctor fuit ascribens, et vim quamdam sideris insuperabilem praetextens, quaecunque peccaverit ea demum omnia sese impune laturum existimat. Atque hi quidem illorum sensus quorum in pectoribus plane nulla sanae mentis pars relicta est. Loquantur propro Ecclesiae praecones, qui Christum induerunt, quorum in mentibus ipsa sibi veritas domicilium ac sedem delegit. Nec enim ipsius cogitationes ignoramus. Audiant vero qui fraudibus iis quas nuper explicavimus sunt obnoxii, suaeque consilia legum conditoris voluntati opponunt, ne stultitiae morbo tandiu laborantes, contra eum quem minime oportuit bellum gerant, inquam, id quod ab initio diximus ; faciamus ipsi pacem ²⁰, componamus ini-

D 6. Atque haec quidem hactenus, tum ad Graecorum, tum ad illorum quibus in Ecclesiam nuper aditus patuit, uberem fructum satis dicta sufficiant. Quoniam vero alia quaedam multitudo mihi se ostendit, quae hinc militem inconsultissimum ignorantia armis cinctum producit, inde Salvatori freta umbris, figurisque, et littera, ex adverso suos senes opponit, habensque formationem cognitionis in lege, quemadmodum scriptum est ²⁰, rebus ipsis agendum, atque in certamen veniendum esse arbitratur ; age ad illos quoque mutuae charitatis studio

clamemus : « Faciamus ipsi pacem ⁴¹. » Quousque tandem, o Judæe, litteræ ac figuris affixus, omnem a te vim veritatis repellis? Quandonam aliquem in scitiæ tuæ finem aspiciemus? ecquando ab umbra legis animum avocabis? Aut quæ te dies nobis sapientiore dabit? Quandonam regem universorum Deum mentis intima affectione venerabere? « Spiritus namque est Deus, ut sacræ Litteræ dicunt, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare ⁴². » Tu vero spiritali adoratione omissa, magisque deteriore via, quam ea quæ ad optima quæque dirigit oblectatus, in sola literalis obesitate deliciaris, Deumque te hac ratione venerari censes, ac dum, a vera legis intelligentia longissime aberrans, Scripturarum sententias a te optime percipi putas, maximas te in eo nugæ agere non animadvertis. **70** Age namque, de iis quæ maxime apud te in pretio sunt, sigillatim pauca disseramus. Hinc siquidem nullo negotio, ut opinor, intelliges, si jam prope immensum tempus devium in cæca errorum nocte versari.

7. Arbitraris magnum quiddam esse, atque ad divini cultus rationem maxime opportunum, circumcisionem in carne. Admiraris vehementer sabbatariam cessationem; si quæ tibi ovis mactanda est, gaudes: numen vero te eximia demereri immolato bove tibi persuades; de ciborum porro generibus ac delectu, multus apud te atque accuratus sermo, in his te jactas, hæ tibi scilicet exercitationes absolutæ virtuti setum parturiunt, hic tibi extremos gloriæ terminos constituisti. Ego vero Dei sapientiam atque intelligentiam, a quo lex promulgata est, supra quam dici aut cogitari possit admirabilem esse autumo; Judæos autem, magno illorum merito, stultitiæ ac temeritatis accusum. Nam cum ipsi per se in dijudicandis rebus tardi atque hebetes sunt, tum ab aliis, ubi peccant, corrigi abnuunt, seque ita suæ stoliditati regendos tradunt, ut omni bonorum fructu perpetuo careant. Sed audiant ii quoque prophetæ vocem, « Evigilate qui ebrii estis ex vino vestro ⁴³. » Age namque, quid ex hac circumcissione utilitatis existat, aut quem nobis fructum per eam auctor legis impartiri voluerit, cogitemus. Etenim pudenda corporis, quibus ad generandum natura utitur, præcidere, nisi pulcherrimam utique rationem subjectam habeat, sane ridiculum fuerit. Quin potius supremo artifici quamdam inurit notam, quasi efformatum a se corpus opere inani ac supervacaneo uspiam degravaverit. Deinde vero, siquidem res ita se habet, nec aliam vim in iis quæ dicta sunt inesse arbitremur, annon divinam mentem decori ignorantia peccasse necessario fatendum est? Si namque in circumcissione ea quæ corporis naturæ ac dignitati sunt aptiora, servantur, annon id multo magis in

τοῖς ἀπὸ τοῦ γράμματος τύποις ἐντετηκώς ¹. παρελαύ-
νεις τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν; Πότε τῆς σῆς ἀμαθίας
τὸ πέρας φθῆσεται; Πότε τῆς ἐν τῷ νόμῳ σοιᾶς ἀπο-
στήσεις τὸν νοῦν; Ἡ ποιός σε χρόνος ἡμῖν ἐκιδείξει
σωφρονέστερον; Πότε δὲ τὴν ἐν πνεύματι λατρείαν
προσοίσεις τῷ βασιλεῖ τῶν ὧλων Θεῷ; « Πνεῦμα ὁ
Θεὸς, καθὼς γέγραπται, καὶ τοὺς προσκυνοῦντα·
αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. »
Σὺ δὲ τὸ ἐν πνεύματι λατρεύειν ἀφείς, καὶ ἡθίονα
τῆς εἰς τὴν ἀμείνω ποιησάμενος τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρα
φορὰν, τῇ τοῦ γράμματος ἐναθρῦνη παχύτητι· εἴτα
τιμᾶν ὀρη διὰ τούτου Θεὸν, καὶ τὴν ἀκριβεστάτην τοῦ
νόμου διάληψιν ἀποσειόμενος, ὡς πᾶσαν ἔχων τῶν
γεγραμμένων τὴν εἰδήσιν, οὐκ αἰσθάνη ληρών. Φέρε
γὰρ δὴ σοι καὶ εἰς ἕκαστα τῶν παρὰ σοὶ τιμῶν ὀλίγα
διαλεξώμεθα. Νοήσεις γὰρ, οἶμαι, καὶ μάλα ῥηθίως,
ἐντεῦθεν, εἴπερ ἐνεστί σοι τὸ βούλεσθαι σωφρονεῖν,
ὅτι χρόνους ἐν πλάνῃ κατατριβείς μακροῖς,
quæ modo tibi resipiscendi cura reliqua est, te

εἴ. Ἀποδέχη μὲν γὰρ ὡς μέγα τι χρῆμα, καὶ εἰς
λατρείαν τὸ καιριώτατον τὴν ἐν σαρκὶ περιτομήν.
Ἵπερ θαυμάζεις δὲ λίαν τὴν κατὰ τὸ Σάββατον ἀρ-
γίαν, καὶ μηλοσφαγεῖς μὲν ἡδέως· οἷσι δὲ λίαν ἐπὶ
σαυτῷ μέγала χαιρεῖν Θεόν, ὅταν αὐτῷ φαίην βου-
θουτῶν, καὶ βρωμάτων δὲ πέρι καὶ τῆς ἐν τούτοις
διαφορᾶς, πολὺς παρὰ σοὶ καὶ ἀκριθῆς ὁ λόγος, ἐν
τούτοις ἔχειν τὸ καύχημα· ταῦτα παρὰ σοὶ τῆς
ἀκροτάτης ἀρετῆς ὠδίνει τὰ γυμνάσματα· ἐν τούτοις
ἔθου σαυτῷ τοὺς τῆς εὐδοκίμησεως ὄρους. Ἐγὼ δὲ
τὴν τοῦ νομοθέτου σοφίαν καὶ σύνεσιν, παντὸς εἰναί
φημι· καὶ λόγου καὶ θαύματος κρείττονα· ἐπισκη-
ψαίμ· ὃ ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, ταῖς Ἰουδαϊκαῖς ἀβου-
λίαις. Νοοῦσι μὲν γὰρ οὐχ ἔτοιμος· φύγουσι δὲ τὸ
μαθεῖν, πλημμυλοῦντες καθ' ἕτερον, καὶ μόναις ταῖς
ἐαυτῶν ἀμαθίαις εἰς τὸ μηδενὸς ἀπολαῦσαι τῶν ἀγα-
θῶν ποθηγόμενοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ διὰ τῆς προφητι-
κῆς ἀκουέτωσαν φωνῆς· « Ἐκνήψατε, οἱ μεθύοντες,
ἐξ οἴνου αὐτῶν. » Φέρε γὰρ δὴ τί ποτε ἄρα ἐστὶ τὸ
ἐκ τοῦ περιτέμνεσθαι χρήσιμον, διασκεψώμεθα· ἢ
ποῖον ἡμῖν ὁ νομοθέτης διὰ τούτου παρεῖσοις τὸ
ὠφέλοῦν. Τὸ μὲν γὰρ τοῖς τοῦ σώματος μορίοις, δι'
ᾧν ἡ φύσις ὑπηρετεῖται πρὸς γένεσιν, ἐπάγεσθαι τὴν
περιτομήν, εἰ μὴ λόγον ὑφ' ἑαυτῷ ἢ τὸν κάλλιστον
ἔχει, γελιότητος οὐκ ἀμοιρεῖ· μᾶλλον δὲ τὴν τοῦ
δημιουργήσαντος γράφεται τέχνην, ὡς εἰκαλοῖς τισὶ
περιτώμασι τὸ τοῦ σώματος καταβριθόντος σχῆμα.
Ἐἴτα πῶς, εἴπερ ἄν οὕτως ἔχοι τε καὶ παρ' ἡμῖν νοοί-
ο τῶν εἰρημένων ἢ δύναμις, οὐ τοῦ πρόποντος ἀμαρ-
τεῖν τὸν θεῖον ψηφιοῦμεθα νοῦν; Εἰ γὰρ ἐν τῷ περι-
τέμνεσθαι μᾶλλον σώζεται τῇ τοῦ σώματος φύσει τὰ
πρεπωδέστερα, πῶς οὐ πάντως ἦν ἐν ἀρχῇ τοῦτο
κρείττον καὶ ἀμεινον; τίς οὖν, εἰπέ μοι, τὴν ἀπλανῆ
καὶ ἀκέραιον φύσιν ἐν ἀμαρτίαις· τὸ τοῦ πρόποντος

⁴¹ I Mach. vi, 58. ⁴² Joan. iv, 24. ⁴³ Joel i, 5.

Variae sectiones.

¹ ἄλλ. ἐντεθηκώς. ἢ ἄλλ. ἐφ' ἑαυτῷ. ἢ ἄλλ. ἀμαρτία.

γεγενῆσθαι λέγων, οὐ παντί τῷ φανεῖται ληρῶν; **M**ωσῆ = μὲν γὰρ ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς ἀλόγων ζώων ἐδημιούργησε γῆνη· ἀλλ' οὐδὲν τῆ τούτων κατασκευῇ πρὸς τὸ ἀκριθέστατον κάλλος, οὔτε ἔχον ἑλλιπῶς; οὔτε μὴν περιττῶς ἐγυμνόμενον φαίνεται. Ἀπῆλλαχται δὲ παντελῶς τῆς ἐπ' ἀμφω διαβολῆς, καὶ τὴν ἐν ἐκατέρωι κατηγορίαν διαπέφυγε. Πῶς ὁ οὕτως ἀριστοτέλης Θεός, ὁ τὴν ἐν τοῖς ἐλάττωσι προμήθειαν τοσαύτην πεποιημένος, περὶ τὸ πάντων ἀν ἐσφάλη τιμωτάτον; Καὶ τὸν κατ' εἰκόνα παράγων εἰς μέσον τῶν ἀλόγων αἰσχίονα φαίνεσθαι παρεσκευάσεν, εἴπερ ἐν ἐκείνοις μὲν οὐδὲν, ἐν δὲ τούτῳ τι· διέπτεται; Ἀλλ' οἶμαι καὶ αὐτοὺς συναρεῖν Ἰουδαίους, ὡς εἰ μὴ τι τῶν ἀγαθῶν διὰ τῆς [περὶ] κατὰ σάρκα περιτομῆς σημαίνοιο, γέλωτος ἀξία, τὸ γε· τῆς ἐκείνων ἀμαθίας φαίνεσθαι κρείττονας, τοὺς ἐν οἷς ὁ Σωτὴρ αὐλίζεται, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνοικεῖ· φέρε πάλιν τὸν πρόποντα λόγον τοῖς τοῦ νομοθέτου διατάγμασιν ἐφαρμόσαντες, ἀξιολογώτατην οὖσαν ἐπιδείξωμεν τὴν ἐν αὐτοῖς κειμένην διάνοιαν. Διὰ τοῖνυν ὁ διὰ Μωσέως προστάται νόμος, ἐν ὁδῷ τὸ βρέφος ἡμέρα περιτέμνεσθαι, καὶ προσάγεσθαι τῷ Δεσπότηι Θεῷ, τῆς ἐξ ἔθους θυσίας ἐπ' αὐτῷ προτεταλεσμένης· εἶτα ποτὸν ἡμῖν εἰσίσαι τὸ θεώρημα τὸ διὰ τῆς ἐν σαρκὶ περιτομῆς ὑποδηλούμενον, ὥρα λοιπὸν ἐκκαλύπτοντας ὡς ἐνὶ μάλιστα διεκπεῖν· καὶ ὡς ἀν οἴηται τις ἀριστα τὸν ἐπ' αὐτῇ διεσκέφθαι λόγον.

contineri demonstramus. Quam igitur ob causam per Moysen promulgata lex, octava die infantem circumcidi, ac Deo Dominatori, celebrato prius solemnī pro infante sacrificio, offerri jubeat, qualemve nobis id quod ea circumsectione carnis indicam commentandi materiam præbeat, audi jam exprīcantes quantum res ipsa patitur, et ita ut quam optime hujus rei rationem a nobis investigatam esse sibi quisque persuadeat.

ἡ. Νοῦς τοιγαροῦν ὁ ἐν ἡμῖν τὸ πάντων ἐστὶν ὁ τῆς **C** φύσει γονιμώτατος, ἀρετῆς μὲν ἀπάσης ἔχων ἐν αὐτῷ τὰ σπέρματα, καὶ τὰς ἐφ' ἐκάστην τῶν καλλίστων ἐπιθυμίας, καθάπερ ἀπὸ γῆς, ἐξ οἰκείων κινήματων αἰ γορηγούμενος· πεποιήται γὰρ οὕτω παρὰ τοῦ κτίσαντος. Ἐπιτρέχειν· δὲ αὐτὸν ὥσπερ τι κάλυμμα, καθάπερ ἐμφύτου ῥίζης ἐξέρπουσα λήθη, ἣ καὶ πάσης ἐστὶν ἀκαθαρσίας τροφός. Καὶ τὴν μὲν ἐπὶ τοῖς ἀμεινοσιν ἔφειν, ἀχλύος δίκην ἐκταίνει μὲν, ἣ καταδόσκειται· τὴν δὲ, ἐπὶ τῷ χρῆματι τὰ βέλτιστα ὄρῃν ἐπισκιάζουσαν^d, μνήμην τὸ γαῦδες ἡμῖν ἀντὶ τοῦ πνευματικῶν πραγματοῦται φρόνημα, οὕτω τε πάσης ἀκαθαρσίας ἀνάπλεον δεικνύει τὸν ἄνθρωπον. Καὶ γοῦν οἷς τοῦτο συνέθη παθεῖν, διὰ προφητικῆς λέγεται φωνῆς· « Μνήσθητε, οἱ μακρὰν τοῦ Κυρίου, καὶ Ἰερουσαλήμ ἀναθήτω ἐπὶ καρδίαν ὑμῶν. » **D** « Ἐδεῖ γὰρ, ἴδει καθάπερ ὕδωρ ἐπιχεισθαι πυρὶ, τοῖς ἀπὸ τῆς λήθης κακοῖς τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀνάμνησιν· καὶ διὰ τῶν ἐναντίων βοηθημάτων τὸ λοιποῦν· ἀφανίζεσθαι. Ἔως ἀν οὖν τοῖς ἀπὸ τῆς λήθης κακοῖς ὁ ἐν ὑμῖν κατακαλύπτεται νοῦς, καὶ τὸ τίπτειν τὰ κάλλιστα^f πεφυκός, ταῖς ἐντεῦθεν ἀμαθίας ἐπιθολού-

^{aa} Jerem. li, 50.

Varie lectiones.

^a ἀλλ. μυρία. ὃ add. οὖν. ^b ἀλλ. εἰσπασται. ^c ἀλλ. καθ' ἐαυτὴν εὐρεθήσεται, ἐπειδὴ δὲ ἡγοῦμαι προσήκειν. ^d ἀλλ. ἐστί. ^e Mal. περιτρέχει. ^f ἀλλ. ἐπισκιάζουσα. ^g leg. λυποῦν. ^h ἀλλ. κάλλιστα ἣ μάλιστα.

A ipso creationis exordio fieri debuit? Ergo quæcunque naturam immortalem, atque erroris incertam, quid decori ratio ac dignitas postularret, minus vidisse affirmet, quis non hominem aperte argari ac delirare sibi persuadeat? Innumerabiles ratione carentium animalium formas Deus universorum procreavit: nihil in eorum structura ad eximiam ejusque pulchritudinem desiderari potest, nihil quod addi posse, aut quod superfluere videatur reperias. **71** Caret utrinque prorsus omni vitio, nec est quod in alterutram partem peccatum esse quisquam affirmet. Deum igitur tam egregium artificem, qui minora tanta providentia fabricatus est, in uno omnium præstantissimo opere peccasse arbitrāmur? Ille, inquam, cum ad imaginem suam **B** hominem conderet, bestiis turpiorem effecit? siquidem in iis nihil, in hoc aliquid peccato loci relictum est? Verum in hanc sententiam ipsos quoque Judæos ituros existimo, ut nisi ex circumcissione aliquid præstantius indicetur ipsam quidem secretam a quocunque alio, ridiculum quidpiam esse fateantur. Sed quoniam consentaneum esse arbitror, ut in quibus Salvator demoratur, ac Spiritus sanctus inhabitat, ii se superiores Judæis insipientibus ostendant; age rursus ejus a quo lex lata est decretis congruam orationem afferentes, præclarissima sapientissimæ mentis consilia in iis

8. Animus igitur in nobis est, quo nihil habet tota natura secundius, in quo insunt omnium semina virtutum, quique occultis incrementis, telluris instar, cupiditates ad honestissima quæque capessenda assidue submittit: hanc namque is naturam a suo conditore est sortitus. Ast circa ipsum, instar involucri cujusdam discurrit, tanquam ex innata radice pullulans oblivio, quæ quidem omnis impuritatē altrix et mater est. Hæc meliora desideria, nebulæ instar diffusa, involvit ac depascitur, et postquam amorem optimarum rerum velut umbris obduxit, memoriæ sensum in nobis pro spiritali terrenum efficit, ex quo omnis impuritatē copia ingens in hominum animis exuberat. Proinde et ii quibus id mali contigit, prophetica illa voce admonentur: « Recordamini qui procul estis, Domini, et Jerusalem ascendat in cor vestrum^{aa}. » Oportuit siquidem velut aquam extinguendo igni, ita rerum bonarum memoriā inductis ab oblivione calamitatibus superinfundi, et ex contrariis petere contractæ ægritudinē medicinam. Igitur donec animus undequaque oblivionis malis obtenditur,

72 et quamvis ad proferenda pulcherrima quæque natum, quæ inde efficitur impedit ignorantio, quominus ad insignem aliquam in rebus honestis gloriam emergat, nos jam impuri et exsecrandi, et si quid aliud est hujus generis, divino judicio denuntiati. Quod si oblivionem honorum omnem excutiamus, quique inde nascuntur errores, velut inutilia excrementa subnascencia abscindamus, liberum ab omni pravitate, tum ab omnibus malis, quæ ex improbitate efficiuntur, securum, masculum, et fecundissimum in nobis animum conservabimus. Proinde longe a nostris mentibus peccati vetustate sublata, atque ad innocentiæ simplicitatis infantiam denuo traducti coram Deo præsdentes astabimus; neque vero nos scilicet ipsimet offeremus Deo, quemadmodum nec seipsos modo geniti infantes offerunt. Offeret porro qui nos per fidem regeneravit, seipsum Patri pro nobis in sacrificium exhibens Christus; offeret autem octava die, hoc est post sabbatismum, qui lege præcipiebatur, exactum. Signat namque ea dies adventum nostri Salvatoris, in quo et legis, et prophetarum finis apparuit Christus. Quam eandem ob causam opinor, ut subtilius aliquid proferam, octavam hanc diem apud nos Dominicæ nomen obtinuisse; quippe quæ legi ipsa demum finem imposuerit, principium vero attulerit Dominici temporis, in quo facta sunt omnia nova. Quod sane Paulus quoque ipse affirmat: « Ut si quis, inquit, in Christo nova creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova ⁴². » Hoc modo nobis de ea corporis circumactione commentandum esse existimare oportet, quæ octava luce, ut diximus, perficiebatur, ac paulo ante genitos infantes sistebat Deo. Confirmet vero hæc omnia sapientissimus Paulus suo testimonio, ille omnium Salvatoris mysteriorum conscius et particeps in medium prodeat clamans: « Non enim qui in manifesto, Judæus est, neque quæ in manifesto in carne est circumcisio; sed qui in abscondito, Judæus est, et circumcisio cordis in spiritu, non littera, ejus laus non ex hominibus, sed ex Deo est ⁴³. » Idem in alia quadam epistola de iisdem rebus ita pronuntiat: « Videte canes, videte malos operarios, videte circumcisionem. Nos enim sumus circumcisio qui spiritu servimus Deo, et gloriamur in Christo Jesu, et non in carne fiduciam habentes ⁴⁴. » Nam quæ est in corporis circumsectione, gloriatio, si per se sola spectetur, nec aliquid ex adjuncta commentatione splendoris accipiat, **73** cordatorum judicio nihil res, opinor, existimabitur. At si spiritualis circumsectionis ferat typum, mentisque purgata expiationem significare intelligatur, tunc eam quispiam forte commendabit, nempe quæ, id quod intellectu difficilium erat, ipsa quam appositissime adumbret atque indicet, et corporis dolore vitato, de sola mentis emundatione cogitabit. Quod

Α μνον, μηδαμόθεν έχοι τὸ δύνασθαι διαπρίπειν ἐν ἀγαθοῖς, ἀκάθαρτοι τὸ τηλικαδε καὶ βδελυρώτατοι, καὶ τί γάρ οὐχὶ τῶν τοιούτων, λελογίσμεθα παρὰ Θεῷ; Τὴν δὲ ἐπὶ τοῖς ἀμείνωσι λήθην ἀποκρουόμενοι, καὶ ὡσπερ τινὰς περιτωμάτων ἐκδρομάς τὰ ἐνευθεν ἀποτέμοντες πατάματα, ἐλεύθερον μὲν ἀπάσης φαυλότητος, γυμνὸν δὲ τῶν ἐκ πονηρίας κακῶν, τὸν ἄρσενα καὶ γονιμώτατον ἐν ἑαυτοῖς διατηρήσομεν νοῦν. Οὕτωςι λοιπὸν τὴν μὲν ἐκ τῆς ἀμαρτίας παλακῶσιν ἐξοικον τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ποιησάμενοι, εἰς δὲ τὴν ἐκ τῆς ἀκακίας νηπιότητα μεταστοιχειούμενοι, παραστησόμεθα μετὰ παρῆρησίας τῷ Θεῷ· οὐκ αὐτοὶ δὲ πάντως ἑαυτοὺς προσοίσομεν, ὡσπερ οὖν οὐδὲ τὸ ἀρίστοκον βρέφος ἑαυτὸ προσήγε τῷ Θεῷ. Προσοίσει δὲ ἡμᾶς ὁ διὰ τῆς πίστεως ἀναγεννήσας **B** Χριστὸς, ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν ἀναφέρων τῷ Πατρὶ· καὶ προσοίσει κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν, τουτίστι μετὰ τὸν ἐννομον ἢ σαββατισμόν. Οὗτος γάρ ἐστι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας ὁ καιρὸς· ἐπεὶ καὶ τέλος νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστὸς. Διὰ ταυτην, οἶμαι, τὴν αἰτίαν, μᾶλλον δὲ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἡ ὀγδοή, παρ' ἡμῖν Κυριακὴ κατωνόμεσται, ὡς εἰς τέλος μὲν ἦδη τὸν τοῦ νόμου καιρὸν κατακλείουσα· ἀρχὴν δὲ ἡμῖν Κυριακῶν εἰσφέρουσα χρόνων, ἐν οἷς γέγονε τὰ πάντα καινά. Ὡσπερ οὖν ἀμέλει καὶ ὁ Παῦλος φησὶ· « Ὡστε εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. » Τοῦτον ἡμῖν εἰσχομίζειν τῶν θεωρημάτων τὸν τύπον οἰεσθαι ἢ τὴν κατὰ σάρκα περιτομῆν, ἐν ὀγδοῇ μὲν ἐπιτελουμένην, καθάπερ εἶπον, ἡμέρας, εἰς ἔψιν δὲ ἀγούσα[ν] τὰ νεογνά τῷ Θεῷ. **C** Προσμαρτυρεῖτω δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, ὁ τῶν τοῦ Σωτῆρος μυστηρίων ταμίης εἰσῆτω βοῶν· « Οὐ γάρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν· οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομῆ, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖός, καὶ περιτομῆ καρδίας, οὐ γράμματι, οὐ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ἐπιστελλέτω δὲ πάλιν ἑτέροις περὶ τῶν αὐτῶν οὕτω λέγων· « Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομῆν. Ἡμεῖς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομῆ οἱ πνεύματι Θεῷ λατρεύοντες, καὶ καυχώμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες. » Καύχημα μὲν γάρ τῆς κατὰ σάρκα περιτομῆς, εἰ μόνῃ νοῦτο, καὶ τὸ ἐκ τῆς θεωρίας οὐκ ἔχουσα κάλλος, οὐδὲν, οἶμαι, παρὰ τοῖς εὖ φρονούσιν εὐραθεῖη ποτέ. Ὅτε δὲ τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς εἰσφέρει τὸν τύπον, καὶ τὸν ἐν καρδίᾳ καθαρισμόν ὑποσημαίνουσα φαίνεται, τότε δὴ τις ἐπαινέσει μὲν ἴσως ὡς ἀριστα σχηματίζουσαν τὸν ἢ ἐν λεπτῇ, θεωρίᾳ ἢ κείμενον· ἀποφοιτήσει δὲ δηλονότι τοῦ παθεῖν, τὸν ἐν καρδίᾳ μελετήσας καθαρισμόν. Ὅ δὲ καὶ δρῶν ἐπειγέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις προφητικὸς συνεβόλευε λόγος, ἔχων ὡδὶ· « Τάδε λέγει Κύριος· Νεώσατε αὐτοῖς νεώματα, καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις. Περιτμήθητε τῷ Θεῷ, καὶ περιτεμεῖσθε τὴν σκλη-

⁴² II Cor. v, 17. ⁴³ Rom. ii, 28, 29. ⁴⁴ Philipp. iii, 2, 5.

Varie lectiones.

⁵ ἀλλ. ἐν νόμῳ. ἢ ἀλλ. add. χρῆ ἢ leg. τό. ἢ ἀλλ. θεωρίαν.

ροκαρδίαν ὑμῶν, ἄνδρες Ἰουδα, οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ, ὥστε εἰ τις ἐν σαρκὶ περιτέμνεται, οὐ πάντως τοῦτο ποιήσει τῷ Θεῷ· ὁ δὲ γε τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν διὰ τῶν εὐαγγελικῶν δεχόμενος κτηρυμάτων, αὐτῷ δηλονότι τῷ πάντων Δεσπότη, οὐ τῷ νομικῷ γράμματι περιτέμνεται, μορφῶν εἰωθότι, καὶ καθάπερ ἐν σκiais τὴν ἀλήθειαν. Ὅτι δὲ τῆς κατὰ ἀλήθειαν περιτομῆς ἡ δύναμις οὐκ ἐν τῷ κατὰ τὴν σάρκα πληροῦται πάθει, ἀλλ' ἐν τῷ βούλεσθαι ὄρῃ ἅπερ ἐπιτάττει Θεός, ἀκουε Παύλου σαφέστατα λέγοντος· « Ἡ περιτομὴ οὐδὲν ἐστὶ· ἡ ἀκροβυστία, οὐδὲν ἐστίν. » Ἀλλ' ἵνα μὴ λόγους ἡμῖν φαίνηται ῥοταίων φίλους, οὐδὲν εἶναι λέγων τὸ διὰ νόμου τετιμημένον, ἐπεξηγεῖται σαφέστερον, καὶ φησι· « Περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράττης· ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖ, ἡ περιτομὴ σου ἀκροβυστία γέγονεν. Ἐὰν οὖν ἡ ἀκροβυστία τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου φυλάττη, οὐχ ἡ ἀκροβυστία αὐτοῦ εἰς περιτομὴν λογισθήσεται; Καὶ κρινεῖ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία τὸν νόμον τελοῦσα, σὲ τὸν διὰ γράμματος καὶ περιτομῆς παραβάτην νόμου. » Ὅτε τοίνυν ἀνόνητον μὲν ἐν τοῖς παθοῦσιν ὀρᾶσθαι φησι τὴν περιτομὴν, ὅταν αὐτοῖς μὴ πρὸς ἡτὸ διὰ πραγμάτων εὐδοκίμειν· οἱ δὲ τὴν ἐκ φύσεως ἐτι σώζοντας ἀκροβυστίαν ἀμείνους τῶν μὴ τοιούτων νομοφύλακες εἶναι ἰερίσκονται, ποῖον ἐστὶ λοιπὸν τὸ ἐκείνης καύχημα, πυθόμην ἀν ἡδέως τῶν ἀνουστάτων Ἰουδαίων. Εἰ δὲ χρὴ τι τοῖς εἰρημίοις προσθῆναι, καὶ ἕτερον σημεῖον δεδῶσθαι τὴν περιτομὴν, ὁ Παῦλος διίσχυρίζεται. Καὶ ὡς περ τι σημαντερον τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ πίστεως τῷ προπάτορι τοῦ γένους Ἀβραάμ· εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἔθνων, οὐ μόνον, φησὶ, τοῖς ἐκ περιτομῆς, ἢ ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσι τοῖς ἔχουσι τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ πίστεως τοῦ Πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ. « Ἐπίστευσε γὰρ τῷ Θεῷ, καὶ δεδικαιώται, ἢ περιτομὴν οὐπω λαβὼν· μετὰ δὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐκ ταύτης δικαιοσιν, σημεῖον αὐτῷ τοῦ πράγματος γέγονεν ἡ περιτομὴ.

rum gentium pater, non tantum, ait, qui sunt ex fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahamæ. « Credidit enim Deo, et reputatum est illi ad justificationem », circumcissione 74 nondum suscepta signum ejus quod factum fuerat, circumcissionem accepit.

θ'. Δέχου τοιγαροῦν, Ἰουδαίε, τὴν τοῦ πνεύματος μάχαιραν, ἀπόθου τὴν σκληροκαρδίαν, ὡς γέγραπται, « περιτεμήθητι τῷ Θεῷ. » Μάνθανε σαββατίζειν, οὐ καθάπερ αὐτὸς οἶε ἔχειν καλῶς, ἀλλ' ὡς ἡ τοῦ νομοθέτου διατάττει βούλησις. Ὅτι γὰρ δὴ καὶ περὶ τούτου φησὶν ὁ νομοθέτης, ἄξιον ἰδεῖν. Ἐργῶν ἀποσχέσθαι κελεύει, καὶ πόνων μὲν ἀναίσθαι σωματικῶν, κατὰ τὸ Σάββατον. Ἐξοίχεσθαι δὲ τινα τῆς Ἱερουσαλήμ οὐ βούλεται, οὐδὲ εἰς ὁδοὺς ἐκτείνεσθαι μακρὰς. Κεκοῖσθαι τε μὴν οὐ ταῖς παρατυκῶν παποιμέναις, ἀλλὰ ταῖς ἡθῆ προητοιμασμέναις τρο-

A etiam ut sine cunctatione præstarent Judæi prophetica oratione admonebantur, quæ sic habet : « Hæc dicit Dominus : Novate vobis novale, et nolite serere super spinas. Circumcidimini Domino, et auferite duritiam cordis vestri, viri Juda et habitatores Jerusalem 75 : » ut proinde, si quis in carne circumcidatur, omnino circumsectum esse Deo dici non possit; qui vero spiritalem circumcissionem ex evangelica prædicatione susceperit, ipsi nempe universorum Domino, non legali litteraturæ, quæ veritatis quamdam velut umbram tantummodo exhibet, circumcisus est. Porro veræ circumcissionis vim non in aliqua corporis detruncatione positam esse, sed in sola divinis præceptis obtemperandi voluntate, Paulum id apertissime pronuntiantem B audiamus : « Circumcisio nihil est, et præputium nihil est 76. » Quam rem, ne solum verbis obstrepere videatur qui nihil esse dicat id quod in lege magno dignum honore judicatum est, adhuc apertius explicans ait : « Circumcisio quidem prodest, si legem observes; si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. Si igitur præputium justitias legis custodiat, nonne præputium illius in circumcissionem reputabitur? Et judicabit id, quod ex natura est præputium, legem consummans, te qui per litteram et circumcissionem prævaricator es legis 77. » Cum igitur inutilem circumcissionem esse affirmet, nisi qui ea affecti sunt, virtutum præcipue actionibus excellent, quique nativum adhuc præputium retinent, circumsectis C meliores atque in cultu legis observantiores reperiantur, quænam reliqua sit in circumcissione gloriatio, discere ab insulsissimo Judæo magnopere velim. Quod si aliquid etiam ad ea quæ diximus adjungi placet, alterius quoque rei symbolum in circumcissione fuisse, idem Paulus affirmat. Et signaculi instar ejus fidei, quam in præputio habent Abrahamo generis auctori, ut esset « multacircumcissione 78; » sed et iis qui sectantur vestigia « Credidit enim Deo, et reputatum est illi ad justificationem », post fidem vero et effectam ex fide justificationem, accepit.

D 9. Proinde recipe demum, o Judæe, machæram spiritus, exuetandem cordis duritiam, « circumcide te, ut scriptum est, Deo 79. » Disce jam Sabbata, non eo cultu quem tibi pro arbitrio fingis, sed illo quem auctor impendi postulat, celebrare. Nam quid is de hac quoque re statuatur, operæ pretium est cognoscere. Primo nihil quidquam operis exerceri, atque a corporis fatigatione cessare Sabbato jubet. Deinde extra Jerusalem egredi, aut peregrinari longius eo die haud sinit. Non cibus eò diè paratis, sed jam ante inservitis epulis vult curari corpora.

74 Jerem. iv. 3, 4. 75 1 Cor. vii. 19. 76 Rom. ii. 25-27. 77 Rom. iv. 11, 12. 78 Gen. xv. 6; Galat. iii. 6. 79 Jerem. iv. 4.

Varie lectiones.

ἢ ἁλλ. προσῆ, ἢ προσῆ? ἢ ἁλλ. ὄντας.

Porro vectare aliquid, aut oneris quidpiam tollere omnino vetat, apertissime id Jeremiæ voce præcipiens : « Nolite portare pondera in die Sabbati, nec inferatis per portas Jerusalem, et nolite ejicere onera de domibus vestris in die Sabbati ⁷⁴. » Hæc vobis per quæ Sabbati cultum tueamini lex præfinivit. Sed prodeat mihi rursus in medium, cui litteræ verba mordicus tueri cordi est, edisseratque aliquis nobis ex Judaico conventu, num aliqua ratio sapiens iis quæ a Deo præcipiuntur subjecta sit, an vero ultra exiles dictiones, nudamque litteraturam, divinorum mysteriorum vis nullatenus progrediatur. Si namque latentibus sentiis velut integumentum litteræ crassitudinem superinduci prudenti sane consilio fateatur, investiget abditos sensus, nec in iis quæ in figura pronuntiata sunt nimis libenter immoratus, ipse sibi pulcherrimarum rerum intelligentiam invidet; si vero in nudis tantummodo litteris hærendum, nec quidquam præterea cogitandum esse cum ipse sibi in animum induxerit, tum aliis quoque persuadere contendat, in eum illud a Salvatore prolatum quadrabit : « Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocrite, quia clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare ⁷⁵. » Age namque quoniam de Sabbato sermonem instituiamus, rei naturam, qualis demum ea sit, attentius consideremus, ac rationum momenta subtilius examinantes, ex hoc quoque plenam dementissimæ temeritatis esse Judæorum mentem facile comperimus.

10. Quæ enim, rogo te, universorum conditorem ratio impulit, ut præter alia quæ præclare a se constituta esse sciret, de cessatione quoque [per Sabbatum indicenda **75** cogitaret, idque cum res creatæ omnes institutis a natura motibus agi pergant, neque quam quæque actionem sortita est, eam ullo Sabbato intermittat? Siquidem et sol exoritur, suosque cursus vertigine inquieta de more conficit; nec tellus, undique arboribus convestita ac multiplici herbarum varietate conspicua, suo ornatu per Sabbatum destituitur, aut ex ipsa editos fetus alere desinit. Fontes vero, eodem modo atque venæ gelidarum aquarum parentes, aliquando scilicet compressis uberibus suos fluxus retinent, aut minus undarum copiam consueta ipsis largitate suppeditant. Neque vero nunc illud, o Judæe, dicas, existimare te unicuique rei creatæ eas leges a Conditore constitutas esse, quarum ex præscripto motus exercent, statumque suum, ac seipsas tueantur ac servent. Nam si, ut tu putas, Sabbatum cessatione coli volebat, nec aliud quidquam emolumenti ad nos ea lege pervenit, cur non eadem res omnes penitus alligavit? Quodnam autem, quæso te, hoc tantum

A φαίς. Ἀχθοφορεῖν δὲ ὅλων, καὶ ἀπὸ τοῦ καταφορτίζεσθαι παντελῶς ἀποκωλύει, σαφέστατα λέγων διὰ φωνῆς Ἰερειμίου· « Καὶ οὐκ ἐξελεύσεσθε ἐξω τῆς πόλης Ἱερουσαλὴμ τῇ ἡμέρᾳ τῶν Σαββάτων· καὶ οὐκ ἐξοίσετε βαστάγματα ἐξ οἰκιῶν ὑμῶν. » Ἐν τούτοις ὑμῖν ὁ νόμος ὀρίζει τὰς τοῦ Σαββάτου τιμὰς. Ἄλλ' ἤκέτω μοι πάλιν εἰς μέσον ὁ μόνω τῷ γράμματι συνηγορεῖν μελετήσας; καὶ λεγέτω τις ἡμῖν τῶν ἐξ Ἰουδαίου συστήματος, πότερόν ποτε λόγος ἐφήρμοσται τοῖς θεοθῆν διατεταγμένοις σοφός, ἤγουν ἐν ψιλαῖς ἡμῖν κεῖται ταῖς λέξεσι, καὶ γυμνῶ τῷ γράμματι, τῶν θεῶν μυστηρίων ἡ δύναμις. Εἰ μὲν οὖν ὡσπερ ἐπὶ καλύμματι τοῖς θεωρήμασι τὴν ἐκ τοῦ γράμματος ἐπαλείφεται παχύτητα, νουνεχέστατά τε ποιῶν ὁμολογεῖ, ζητεῖτω τὸ νόημα, καὶ μὴ τοῖς ἐν σχήματι λαλουμένοις ἐμφιλοχωρῶν, αὐτὸς ἑαυτὸν ζημιούτω τὰ κάλλιστα· εἰ δὲ ὅτι προσήκει μόνω προσεδρεύειν τῷ γράμματι, καὶ μηδὲν ἐπ' αὐτῷ πλέον λογίζεσθαι, αὐτός τε ποιοῖτο διὰ σπουδῆς καὶ προσέτι διδάσκειν ἑτέρους φιλονεικίῃ, ἀκούσεται κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν· « Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως. Οὐτε ὑμεῖς εἰσερχεσθε, οὔτε τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν. » Φέρε δὴ γὰρ καὶ ἐπὶ τῷ κατὰ Σάββατον λόγῳ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν, ὅπως ἂν ἔχοι, διασκεψόμεθα, καὶ λεπτομερέστερον βασανίζοντες τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, ἴδωμεν, εἰ μὴ μωρίας ἀνάπλευς κἀν τούτῳ πάλιν ὁ τῶν Ἰουδαίων ὀλίσκεται νοῦς.

C
 1. Τί γὰρ δὴ τὸ πεπεικός, εἰπέ μοι, τὸν ἀπάντων δημιουργὸν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἄπασιν, οἷς ἔχειν ὀρθῶς ἐδοκίμαζε, καὶ ἀργεῖν ἐν Σαββάτῳ νομοθετεῖν, καίτοι τῆς ἄλλης ἀπάσης κτίσεως, τὰ ἐκ φυσικῶν κινήματων ἐνεργούσης, ἀκωλύτως κατὰ τὸ Σάββατον, ἢ καὶ ὑπερ ἕκαστον τῶν ὄντων τέτακται ποιεῖν, οὐ καταλυόντων διὰ τὸ Σάββατον; Ἥλιος μὲν γὰρ ἀνίσχει, καὶ τὸν συνήθη δρόμον ἐξελίττων οὐ παύεται· γῆ δὲ ἢ φυτοῖς κομῶσα ποικίλοις καὶ πολυειδέσιν ὠραϊζομένη βλαστῆμασιν οὐκ ἀποστειροῦται διὰ τὸ Σάββατον, οὐδὲ τοῖς ἐξ αὐτῆς τὴν θρεπτικὴν ἐψεύσατο δύναμιν. Πηγαὶ δὲ ὁμοίως καὶ αἱ ψυχρῶν ὑδάτων μητέρες, ποτὲ τὸν ἐξ οἰκείων μαστῶν ἀνακόπτουσαι δρόμον, τὴν αὐταῖς συνήθη χορηγίαν ἐπαύσαντο φέρειν. Ἄλλ' οὐ τοῦτο νῦν ἔρεῖς, Ἰουδαῖε, καίτοι νόμους ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πεποιημένων παρὰ τοῦ δημιουργοῦ τεθεῖσθαι πιστεύομεν, καθ' ὅς κινεῖσθαι πέφυκε, διαζῆ τε καὶ σώζεται. Ἄλλ' εἴπερ, ὡς οἶαι, κατὰ γνώμην αὐτῷ τὸ τιμᾶσθαι ταῖς ἀργίαις τοῦ Σάββατον, οὐδενὸς ἡμῖν ἑτέρου διὰ τῆς τοιαύτης νομοθεσίας χρησίμου παρεισθαίνοντος, τί μὴ τὸν αὐτὸν ἐφ' ἄπασιν ἐτίθει νόμος; Τί ἔλ., εἰπέ μοι, τὸ λυποῦν, ὀφθοποιεῖσθαι τινα τὸ καθ' ἡμᾶς, ἢ ἀφιτυρ-

⁷⁴ Jerem. xvii, 21. ⁷⁵ Matth. xxiii, 13.

Variae lectiones.

■ ἐπαύσατο.

γαί ἐν Σαββάτῳ; ἢ τί τὸ καλῶν τὰς ἑτέρας τοῦ
 σώματος ἀποσχεδιάζεσθαι τροφάς; Νυνὶ δὲ ὡσπερ
 τι μέγα καὶ περισπούδαστον ὁ νόμος ἡμῖν εἰσηγού-
 μιν, ἔργου μὲν ἀπέργει παντός· βῆταγμα δὲ
 τῆς ἐστίας ἔκκομιζειν οὐκ ἐᾷ· ἀλλ' οὐδ' ἐξοίχεσθαι
 ποὶ μακρὰν τῆς ἐν Ἱερουσαλήμ πύλης τὸν οὐδὲν
 παραμείδοντας, σιτίοις γε μὴν, οὐ τοῖς παραυτίκα
 πεπορισμένοις, ἀλλὰ τοῖς ἐκ προμηθείας ἡύτρεπι-
 σμένοις ἀποκεχρημένους, ἐπὶ δαιτα καὶ τράπεζαν
 ἵναί κελεύει, καὶ θανάτῳ τιμᾶται τὸν παραβαίνον-
 τα· καίτοι τῶν διηγγελμένων οὐδὲν, εἰ καθ' ἑτέρον
 τινα πράττειτο καιρὸν, ἀμαρτίας ἔγκλημα προσοίσει
 τῷ δεδρακότι· καὶ οὐ δὴ που φήσεις ἂν τις, εἴ γε
 σωφρονησὶ ἐν πλημμελημάτων τάξει, καὶ ταῦτα κείσθαι
 παρὰ τῷ νόμῳ, καθάπερ οὐκ καὶ τὰ ἑτέρα· ὡς οὐ προση-
 κται παντελῶς ἀποφοιτᾶν, διαγορεύει σαφῶς. Τὸ
 γὰρ, « Οὐ φονεύσεις, Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ κλέψεις, Οὐ
 ψευδομαρτυρήσεις, » καὶ ὅσα τούτοις συνήρηστοι
 πρὸς τὴν αὐτὴν καὶ μίαν βλέποντα λέξιν, οὐκ ἐν
 μόνῳ ἂ Σαββάτῳ παραφυλακτίον ἀνδρὶ μισοῦντι κο-
 λάζεσθαι, ἀλλ' ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ παραιτητέα. Ὅθεν
 δὴ καὶ μάλα σαφῶς ὑπολαμβάνω κατάδηλον ἔσεσθαι
 τοῖς ἀκροαμένοις, ὡς ἀμαρτίαί μὲν οὐκ εἰσι τὰ ἐν Σαβ-
 βάτῳ κεκοιλυμένα, χαριστάτην δὲ μᾶλλον ἡμῖν ἀνα-
 τίκτουσι πραγμάτων εἰκόνα· ἦν δὴ καὶ ὅπως ἂν δύ-
 νομαι διειπεῖν διὰ τὴν σὴν ὠφέλειαν, οὐκ ἀποκνήσω.
 Προκαίεται δὲ τῶν ἄλλων ὁ περὶ τῆς ἀργίας λόγος,
 διπλοῦν εἰσφέρων θεώρημα.

ια. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἐνεργουσίας ἀπάραντες, τὴν
 Αἴγυπτίων κατωπίκασαι χώραν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, μα-
 κροῦς ἐν αὐτῇ παρατείνοντας χρόνους, ὅτι μὲν
 Ἑβραῖοι τὸ γένος εἰσι, καὶ τῆς Ἀβραάμ ἐξέφυσαν
 βίβης, οὐδὲ ἐν μόναις ἔτι, κατὰ τὸ εἰκόσ, διέσωσον
 μνήμαις. Ἐπιλαθόμενοι δὲ τῶν πατρῶν ἐθῶν, καὶ
 τὴν προγονικὴν εὐσέθειαν ἀρνησάμενοι, πρὸς τὰς
 τῶν ἐπιχωρίων ψευδολατρίας ἐτρέποντο. Ἀδικεῖν
 δὲ ὡσπερ οὐ μετρίως ὑπείληφότες τοὺς εἰσω γῆς
 εἰσδεξαμένους τὸν μετανάστην λεῶν, εἰ μὴ καὶ τῆς
 αὐτῆς ἐκείνοις συμμετάσχοιαν πλάνης, ἥλιψ μὲν
 χεῖρ καὶ προσκυνεῖν ὑπελάμβανον· οὐρανῷ δὲ καὶ γῆ,
 σελήνῃ καὶ ἀστροῖς, καὶ τίνι γὰρ οὐχὶ τῶν στοι-
 χείων τὴν Θεῷ πρότερον δόξαν ἀπονέμειν φωντο
 εἶναι; Βαθὺς γὰρ ἦν αὐτοῖς τῆς ἀγνοίας ὁ σκότος·
 καὶ καθάπερ ὁ Παῦλος φησιν, ἐλάτρευον τῇ κτίσει
 παρὰ τὸν Κτίσαντα. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὺς τῆς Αἴγυ-
 πτίων ὠμότητος, καὶ τῆς πικρᾶς ἐκείνης δουλείας
 ἐλευθεροῦν ὁ νομοθέτης ἐπέλεγτο, καὶ δὴ καὶ εἰς
 τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐκάλει, τὴν ἐν Αἰγύπτῳ
 πλάνην ἀποφορτίζεσθαι μελισμοῦ τινος δίχα προσ-
 ἔτακτεν· « Ὅρα δὴ, λέγων, μὴ ἀναβλέψας εἰς τὸν
 οὐρανόν, καὶ ἰδὼν τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ
 τοὺς ἀστέρας, καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ,
 κλανηθεὶς προσκυνήσης αὐτοῖς. Κύριος ὁ Θεός σου,
 Κύριος εἰς ἔστιν. » Ἐπειδὴ δὲ πως ἐχρῆν καὶ διὰ

A mali, quod ad nos attinet, sibi aliquem obsonia
 coquere, aut farinam die Sabbati comparare, aut
 alios alendo corpori cibos raptim instruere? Lex
 tamen veluti rem magnam minimeque negligendam
 denuntians, primum operis quidpiam fieri vetat,
 tum nullum onus domo efferri sinit, sed nec lon-
 gius ab Hierosolymis discedere itineris causa pati-
 tur, epulas demum non praesenti cura instructas,
 sed proviso jam ante consilio apparatus, in convivio
 et mensis adhiberi jubet, tum haec omnia capitali
 poena sancita; quae tamen ejusmodi sunt, ut nihil
 prorsus in se culpae suscipiat, si quis eorum aliquid
 quovis alio tempore admiserit; nec ea legis ipsius
 decreto criminum loco duci sanus quispiam dixe-
 rit, quae tamen alia a quibus omnino abstinentum
 sit, planissime explicat. Nam illa : « Non occides,
 Non moechaberis, Non furtum facies, Non falsum
 testimonium dices », et quaecumque iis similia in
 uno eodemque ordine collocantur, non Sabbato tan-
 tum cavebit qui supplicium effugere voluerit, sed
 ea nullo non tempore penitus evitabit. Ex quo fa-
 cile, ut puto, omnes intelligent non esse aliquam
 in iis culpam quae Sabbato fieri vetantur, sed in
 illis potius pulcherrimarum rerum nobis imaginem
 designari, quam etiam, tui emolumenti causa, ex-
 plicare 76 pro viribus non gravabor. Ac primum
 quidem de cessatione sermonem instituemus, in qua
 duas res cogitatione lustrare atque animo vestigare
 licet.

11. Postquam enim egressi e patria tellure, Is-
 raelitae in Aegypto constituerunt, decursu temporis,
 ex Hebraeorum genere atque ex Abrahami stirpe
 sese prognatos esse, ne memoria quidem, ut fieri
 solet, amplius usurpabant. Hinc obliti patrios mo-
 res, ac pietate quam a majoribus acceperant abdi-
 cata, ad idololatriam, incolarum contagione, con-
 vertebantur : quasi videlicet iis qui profugos domi
 exceperant, insignem a se contumeliam irrogari
 persuasum haberent, nisi ad eosdem errores,
 quibus illi addicti erant, ipsi quoque dilaberentur.
 Itaque et solem pro Deo colendum esse censebant,
 tum caelo, telluri, lunaeque et sideribus, atque om-
 nibus demum elementis venerationem Deo debitam
 tribui oportere arbitrabantur. Densa nempe igno-
 rationis caligine involuti tenebantur, et, quemadmo-
 dum Paulus ait, serviebant creaturae potius quam
 Creatori 77. Cum vero ipsos ab Aegyptiorum cru-
 delitate duraque illa servitute vindicare legis auctori
 maxime cordi esset, eosque in terram promissionis
 vocaret, susceptos in Aegypto errores deponere
 omni lenocinio verborum amoto jussit : « Vide,
 inquiens, ne, elevatis oculis in caelum, videntesque
 solem, et lunam, et astra, omnemque ornatum caeli,
 errore deceptus adores ea 78. Dominus enim Deus
 tuus, Dominus unus est 79. » Sed cum praeterea

76 Exod. ix, 15-16. 77 Rom. i, 25. 78 Deut. iv, 19. 79 Deut. vi, 4.

Variae lectiones.

α δ.λ.λ. τάξιν, οὐκ ἐν νόμῳ.

certo aliquo ex ipsis rebus petito iudicio opus esset, A quo fateri quodammodo vel inviti cogentur, et coelum a suo Conditore factum, et ejusdem opera solem, lunam, astra, tellurem, aliasque res omnes ut essent accepisse, eos opificem suum imitari jubet, vultque per Sabbatum quiescentes festivitatis causam cognoscere : « Requievit enim, inquit, Deus ab omnibus operibus suis die septimo⁶⁰. » Qui verò student ut rerum opifice quiescente conquiescant et ipsi, annon illi res omnes ab alio conditas atque effectas fuisse, unumque universorum molitorem et artificem esse, et quidem apertissime confitentur? Factum est igitur, dum Sabbato cessant, ut ex eo divinitatis quoque rationem Israelitæ intelligerent, atque unam a qua omnia condita et procreata sunt agnoscerent naturam; elementorum item oculis familiarium ultro citroque famulatum non ignorarent. Atque una quidem hæc ratio est 77 Sabbato indictæ requietis. Altera vero præterea est, et quidem plena gravitatis, atque hominibus, quorum magis absoluta virtutis perfectio est, longe accommodatissima. « Non enim adhuc infantibus solidiores disciplinarum cibi apponendi sunt, sed qui consuetudine exercitatis habent sensus, » ut Paulus ait⁶¹. Indicat ergo cessatio hæc per Sabbatum agi consueta, atque ab omni opere feriatio indicta, futuram extremo tempore sanctorum requietem; cum s laboribus immunes, ac sudore quem in stadiis contraxerant detergo, atque ad supernam civitatem revocati, in cœlesti Jerusalem quieti ac deliciis affluentes ævum omne traducent, nullis amplius operibus aut laborum muniis occupati, sed præclaris anteactæ vitæ facinoribus, tanquam viatico ad salutem instructi, suos ipsorum animos ad immortalem vitam «nutrient. Id namque ex eo quod cibi ante præparati Sabbato adhibendi forent, arbitror significari. Quod autem ponderibus seu oneribus degravare sese cuiquam Sabbato non licuerit, illud iudicari videtur, ut ego quidem existimo, futurum ut post mortuorum resurrectionem Sabbato quod in superna civitate agetur, nullum amplius peccati onus nos degravet, neque rursus suis illecebris impulsos ad pravitatem hostis discruciet; sustinebit is nempe apud inferos ignis æterni pœnas, nos vero ab eo quod in nobis operatur peccato, omnino soluti erimus. Ex eo vero quod intra portas Jerusalem Sabbato permaneret, eadem plane res iisdem ex argumentis videtur designari. Nam qui seniel recubuerint inter sanctorum choros, ac sedem in conventu primogenitorum obtinuerint, nunquam a securitate vitæ lætæ ac felicitis educentur, nec concessa ipsa munera unquam amittent, sed illa, per

πράγματος ἑναργούς ἐπαναγκάζειν ὡσπερ καὶ οὐχ ἐκόντας ὁμολογεῖν, ὡς πεποίηται μὲν οὐρανός· ἥλιος δὲ, καὶ σελήνη, καὶ ἀστρα. καὶ γῆ, καὶ ἡ ἄλλη δὲ σύμπασα κτίσις ταῖς τοῦ δημιουργήσαντος τέχναις εἰς τὸ εἶναι κεκίνηται, συσχηματίζεσθαι ὁ κελύθει τῷ δημιουργῷ· καὶ καταλύοντας ἐν Σαββάτῳ, τῆς εὐρητῆς τὴν αἰτίαν εἰδέναι βούλεται· « Κατέλυσε γάρ, φησὶν, ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ. » Οἱ δὲ καταλύοντι τῷ δημιουργῷ συγκαταλύειν σπουδάζοντες, πῶς οὐκ ἂν ὁμολογήσαιεν, καὶ μάλα σαφῶς, ὡς πεποίηται μὲν τὰ σύμπαντα, εἰς δὲ ἀπάντων γενεσιουργὸς καὶ τεχνίτης ἐστὶ; Συμβέθηκε τοίνυν, διὰ τῆς κατὰ τὸ Σάββατον ἀργίας, καὶ τὸν περὶ τῆς θεότητος εἰσφέρεισθαι λόγον τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τὴν ἀπάντων τεχνίτην καὶ δημιουργὸν ἐπιγινώσκεσθαι φύσιν· καὶ τὴν τῶν ὀρωμένων στοιχείων οὐκ ἀγνωεῖσθαι δουλείαν. Εἰς μὲν δὲ λόγος οὗτος τῆς κατὰ τὸ Σάββατον ἀργίας. Δεύτερος δὲ ἐπὶ τούτῳ καὶ μάλα σεμνός, καὶ τοῖς τὴν ἔξιν τελειότεροις ἀρμοδιώτατος· « Οὐ γὰρ τοῖς ἐτι νηπιάζουσι τὰς στερεωτέρας τῶν μαθημάτων παραθετέον τροφάς· ἀλλὰ τοῖς διὰ τὴν ἔξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένοις, » ὡς ὁ Παῦλος φησὶ. Σημαίνει τοίνυν ἡ κατὰ τὸ Σάββατον ἀργία καὶ ἡ τῶν ἔργων ἀπόθεσις τὴν ἐσομένην ἐπὶ τέλει τῶν ἁγίων κατάπαυσιν· ὅτε δὴ πόνων ἀποσεισάμενοι, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς σταδίοις ἰδρωτάς ἀποψήσμενοι, πρὸς τε τὴν ἄνω πόλιν ἀναποδίσαντες ῥ, τὴν ἐπουράνιον Ἰερουσαλήμ, ἐν ἀναπαύσει καὶ τρυφῇ τὸν ἅπαντα διοίσουσι χρόνον· ἔργων μὲν οὐκέτι καὶ πόνων ἀπτόμενοι· τὰ δὲ ἐν τῷ παρωχηκῆτι βίῳ καυχήματα ἐφθόδιον πρὸς σωτηρίαν ἔχοντες, εἰς ἀθάνατον ζωὴν τὰς ἑαυτῶν ἀποθρέψουσι ψυχάς. Τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ προευτρεπίσθαι δεῖν τὰς ἐν Σαββάτῳ τροφάς. Τὸ δὲ βαστάγμασι, ἧτοι φορτίοις μὴ ἐξεῖναι τισὶ καταβρῖθειν ἑαυτοὺς ἐν Σαββάτῳ, ἐκείνο σημαίνει κοικε, κατὰ γε τὸν ἡμέτερον νοῦν, ὡς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, κατὰ τὸν ἐν τῇ ἄνω πόλει σαββατισμὸν, οὐκέτι τὸ τῆς ἁμαρτίας ἡμῖν φορτίον ἐπιπέσειται· οὐδὲ συντρέψει πάλιν εἰς παρανομίας δελεάζων ὁ πονηρὸς· αὐτὸς μὲν εἰς ἔθου δικας ὑπέχων τὰς δαιωνίου ἁ πύργου· λελυμένης δὲ εἰς τὸ παράπαν τῆς νῦν ἐνεργούσης ἐν ἡμῖν ἁμαρτίας. Τὸ γε μὴν τῶν τῆς Ἰερουσαλήμ πολῶν εἰσω μένειν κατὰ τὸ Σάββατον, αὐτὸ διὰ τῶν αὐτῶν εἰσω μένειν δοκεῖ ῥ. Οἱ γὰρ ἀπαξ εἰς τοὺς πῶν ἁγίων ἀνακεκλιμένοι χοροὺς, καὶ εἰς τὴν τῶν πρωτοτόκων εἰσελάσαντες Ἐκκλησίαν, οὐκ ἐκβήσονται (1) ποτε τῆς ἐν θυμηθίας ἀσφαλείας· οὐδὲ ἐξελεθσονται τῆς δοθείσης αὐτοῖς δωρεᾶς· ἀλλ' ἐν αὐτῇ μενοῦσιν αἰεὶ, τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι πεπυργωμένοι τὸν νοῦν. Οὕτω γὰρ γέγραπται· « Εὐφροσύνη αἰώνιος ὑπὲρ ῥ κεφαλῆς αὐτῶν. Ἐπὶ γὰρ

⁶⁰ Gen. II, 2. ⁶¹ Hebr. v, 14.

Variae lectiones.

ῥ ἄλλ. σχηματίζεσθαι. ῥ f. ἀναπηθήσαντες. ῥ ἄλλ. δι' αἰωνίου. ῥ ἄλλ. ὑποσημαίνεσθαι δοκεῖ. ῥ ἄλλ. ἐπὶ.

(1) Ed., ἐκβοήσονται... τῆν... ἀσφάλειαν, et interpres, securitatem æterno tempore voluptatibus perfruendi nunquam requirunt. Editt.

κεφαλῆς αὐτῶν αἰνεῖς καὶ ἀγαλλίαμα· ἀπέδρα οὐδύνη, καὶ λύπη, καὶ στεναγμός. » Ἐπιλήσονται δὲ τὴν θλίψιν αὐτῶν τὴν πρώτην, καὶ οὐκ ἀναθήσεται αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν. Ὅτι δὲ πάλιν τὴν ἰσομένην τοῖς ἀγίοις κατάπαυσιν ἐπὶ τῇ τῶν αἰώνων συντελεῖα σημαίνει τὸ Σάββατον, αὐτὸς ἡμῖν εἰσῆτω μάρτυς ὁ Παῦλος, καὶ λεγέτω πρὸς Ἑβραίους, περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐπιστέλλων· « Φοθηθῶμεν οὖν μήποτε, καταλιπανομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκεῖ τις ἐξ ἡμῶν ὑστερηκεῖναι. Καὶ γὰρ ἔσμεν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ κἀκεῖνοι. » Ἐπειδὴ δὲ πως ἰδοῦναι παρὰ τοῖς οὐκ εἰδοῖσι νοεῖν, κατάπαυσιν ὀνομάζειν ἐνθάδε τὴν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσοδὸν διὰ τῆς Ἰησοῦ στρατηγίας πεπληρωμένην· Ἰησοῦ δὲ φημι τοῦ καλουμένου Ναυῆ· δεικνύον ἐναργέστερον, ὡς ἐκείνης μὲν οὐδὲ εἰς λόγος αὐτῷ, εἰς δὲ τὴν προσδοκωμένην ἔσεσθαι βλέπει, καὶ κατ' ἐκείνης ὁ τῶν νοημάτων σκοπὸς συντείνεται, πάλιν φησὶν ἐφεξῆς· « Εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας. Ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, » σαββατισμὸν ἐνθάδε λέγων σαφῆστατα τὴν ἐπὶ τέλει τῶν ἀγίων κατάπαυσιν. Καὶ τοῦν ἐφεξῆς σημεῖον τοῦ νοήματος διδοσὶν ἀκριβῆς, ἐπιφέρον ὡδὶ· « Ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός. Σπουδάσωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι· πῆτι τῆς ἀπειθείας. » Κατὰ νόμιον σαφῶς, καὶ μάνθανε, Ἰουδαῖα, δι' ὧν ἐνθάδε φησὶν ὁ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Γαμαλιῆλ ἀνατεθραμμένος, ὁ σύμπασαν ἔχων τοῦ νόμου τὴν γνῶσιν· Ἑβραῖος ὡς ἐξ Ἑβραίων, φυλῆς Βενιαμίν, κατὰ νόμον Φαρισαῖος· οὗ τὴν μὲν τυπικὴν ἀργίαν, τὴν κατὰ τὸ Σάββατον, λέγων, τὴν διὰ τοῦ νομικοῦ γράμματος ἐπιφερομένην, οὐδὲν μὲν ἄλλως εἶναι φησὶν· εἰκόνα δὲ μᾶλλον τοποῦν τῶν ἐν ἐλπίσιν ἀγαθῶν, καὶ τῆς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοῖς ἀγίοις δοθησομένης ἀναπαύλης, καθ' ὃν ἂν ὁ πάντων Σωτὴρ ἐξ οὐρανοῦ παραγένηται ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καθὼς γέγραπται, καὶ διακρίσει τοὺς ἀγίους τὰ γέγρα. Ἄλλ' οἶμαι διαρκῶς καὶ τὸν περὶ τούτων ἡμῖν κατεξήτῃσθαι λόγον, ὅθεν δὴ λοιπὸν ἰτέον περὶ τὰ συνήθη καὶ πρεπωδέστια.

præmia dilargietur. Verum satis diu jam de his rebus disputatum esse arbitror, proinde ad consueta nobis, et in quibus plus splendoris inest, oratio progredietur.

Ἐπειδὴ τοίνυν Ἑλλήνων μὲν ἐπιανῶντο παῖδες, λατρεύοντες τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα, καὶ εἰς πολυθεὸν ἀπάτην ἔχκεχόμενοι, τὴν πλατειαὶν εἰσεπήδων τοῦ θανάτου πύλην, Ἰουδαῖοι δὲ πάλιν τοσοῦτον εἰς τὰς ἑαυτῶν ἐξημέραντων ψυχᾶς, ὡς ποιῆσθαι μὲν τοῦ νόμου φροντίδα οὐδαμῶς, ἡγεῖσθαι δὲ φορτικῶς, καὶ ληρεῖν ὑπολαμβάνειν τοὺς τῶν καλλίστων εἰσηγητᾶς, καὶ τοῖς διὰ τῆς ἀνωθεν προκεχειρημένοις χροῖτος διαβρῆδην ἐπιφωνεῖν· « Ἄλλα ἡμῖν λαλεῖτε, καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἕτεραν πλάνησιν· ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὸν τριβὸν τοῦτον, καὶ ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὸ λόγιον

A Spiritus gratiam corroborata mente, perpetuo obtinebunt. Ita enim scriptum est : « Lætitia sempiterna super caput ipsorum. Super caput namque ipsorum laus et gloriatio : fugit mœstitia, et dolor, et gemitus ». Obliviscuntur vero tribulationem ipsorum primam, et non ascendet in cor ipsorum. Porro illam quæ futura est in sæculorum perfectione sanctorum quietem Sabbato significari, suo testimonio nobis ipsemet Paulus confirmet atque asserat, dum Epistola ad Hebræos de antiquis ita scribit : « Timeamus ergo ne forte, relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex nobis deesse. » Etenim et nobis nuntiatum est, quemadmodum et illis. » Et quia

B videri poterat minus intelligentibus, quietis nomine hoc loco ingressum in promissam tellurem indicare, qui contigit, imperitante exercitui Jesu, illo, inquam, Jesu, cui Nave cognomen fuit, ut apertius ostendat de hac se ne minimum quidem cogitare, sed futuram illam quam exspectamus designare, atque ad illam, velut in scopum animi sensa dirigere, hæc deinceps adjungit : « Nam si eis Jesus requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur post hæc die. Itaque relinquitur Sabbatismus populo Dei », sabbatismum hoc loco, sanctorum quietem, quæ post hanc vitam futura est, apertissime nominans. Et quidem in iis quæ sequuntur evidenti signo rem ita accipiendam esse demon-

C strat, hæc subjiciens : « Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut et a suis Deus. Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum ». Certo jam cognosce ac intellige, o Judæe, ex iis quæ hic loquitur, qui ante Gamalielis pedes enutritus fuit, qui totius legis scientiam animo complexus, Hebræus ex Hebræis, ex tribu Benjamin, secundum legem Phariseus, qui dum cessationem Sabbato institutam figuratam appellat, hanc quæ ex littera legis infertur, nihil omnino esse autumat, sed exhibere imaginem potius eorum quæ speramus bonorum, et illius quietis qua sanctis hominibus frui dabitur eo tempore, cum Salvator omnium e cælo adveniet in gloria Patris sui, quemadmodum scriptum est, et in sanctos

D Quoniam igitur Græci erroribus obnoxii ferebantur, servientes creaturæ contra Creatorem, atque in vesanam deorum venerationem effusi, in latam mortis portam recta desiliebant, Judæi quoque tantum in suos ipsorum animos peccabant, ut cum ipsi de lege nihil prorsus laborarent, tum vero eos qui honestissima quæque suaderent aversati, nugæ agere arbitrarentur, quosque gratia e superis manu prehensos duceret, illos aperte inclamarent : « Loquimini nobis alia, et alium annuntiate nobis errorem, auferte a nobis semitam hanc, et avertite a

« Isa. xxxiv, 10. « Hebr. iv, 1, 2. « ibid. 8, 9.

« ibid. 10, 11. « Rom. i, 25.

nobis verbum Israel ⁶⁷. » Necessitate compulsus omnium Dominus, **79** nequaquam amplius ministros quosdam et servos nostræ salutis curatores adhibuit, sed se ipse pro nobis diabolo tyrannidem exercenti opponens humanam induit naturam, ac partu quidem sacrosanctæ Virginis editur in lucem, tum multa signa et prodigia sermonibus, quos docendi causa habebat, admiscens, omnia commutavit in melius, ac naturam humanam situ marcidam traducens ad novitatem vitæ, velut exemptam e vinculis in conspectum Patris liberam adduxit, tum a peccato pessime acceptos, plena benignitatis sententia ad se advocabat, dicens : « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos ⁶⁸. » Nostra quidem igitur hoc pacto se habebant. Tyrannus vero ob Salvatoris nostri res præclare gestas rabiè accensus ferebatur, nostramque salutem suam calamitatem ducebat, atque, veluti dominatu quem sibi impotenti cupiditate acquisierat dejectus, ingenti mœrore penitus tabescebat. Cum namque divinam prædicationem, solis instar undique collucentem et antiquæ impietatis caliginem jamjamque dissipatam, animadverteret, gravi admodum dolore propterea cruciabatur : tum iracundia fervens, et invidiæ stimulis undequaque confectus, mortis integumento vitam ut obvolveret laboravit, ac Dominum qui ad nos ut orbi salutem daret advenerat, corruptionis vinculis obnoxium se habere posse ratus, qui plenus omnis dementiæ foret, persuadet quibusdam qui cum ipso sentiebant Judæis, ut ipsi se totius actionis ministros ac flagitiosæ audaciæ satellites exhiberent. Qui etiam cruci tradentes omnium Dominum, eorum quæ patnaverunt facinorum magnitudine, ipsam quoque diaboli opinionem vicerunt, et illum ipsam audacia superantes, effecerunt ut rudis in hoc genere dux ipse atque auctor certaminis videretur. At vero Salvator omnium, iis quæ ad salutem nostri generis pertinerent quam optime admodumque artificiosè administratis, posuit, quemadmodum scriptum est ⁶⁹, pro nobis animam suam; quippe qui pastor bonus esset, ac pro ovium suarum grege periculum adire non recusaret. Ille autem Judaicorum scelerum dux atque auctor, qui que retia disposuisset quibus ipsemet caperetur, tandem aliquando se sua spe frustratum animadvertit, cum rem contra prorsus quam is voverat, cecidisse, ex eventu didicit; ac velut navigii **80** rector inter marinos fluctus, cum secundo vento ageretur implicata rudentibus navi, discriabatur, quod rerum exitum suæ exspectationi nullatenus respondisse intelligeret. Qui namque dominatum a se usurpandum nosque acerbiori quam antea tyrannide opprimendos speraverat, omni quoque aliquid in posterum audendi facultate privatus fuit. Nam veluti fera bestia, catenis indissolu-

A τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ ἀναγκαιὸς ὁ πάντων Δεσπότης, οὐκ εἶται διακόνους τιὸς καὶ ὑπηρέτας ἐχρήσθη πρὸς κατορθώσιν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, ἀλλ' αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀντιτιθεὶς τῷ τυραννήσαντι διαβόλῳ, γέγονεν ἄνθρωπος· καὶ τίττεται μὲν διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου· πολλὰ δὲ σημεῖα καὶ τέρατα τοῖς διδασκαλικοῖς ὁμοῦ παρεχόμενος λόγοις, πάντα μετατίθει. πρὸς τὸ ἀμεινον, καὶ τὴν κατεφθαρμένην τοῦ ἀνθρώπου φύσιν εἰς καινότητα μεταρρυθμίζων ἡ ζωῆς, καθάπερ ἐκ ἱεροῦν λελυμένην, ἐλευθέραν προσήγε τῷ Πατρὶ, καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἀμαρτίας συντετριμμένους, ἡμερωτάτω δόγματι, πρὸς αὐτὸν ἐκάλει, λέγων· « Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ φορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς. » Τίθειτο μὲν οὖν ἐν τούτοις τὰ καθ' ἡμᾶς. Διεπρίετο δὲ πάλιν ὁ τύραννος ἐπὶ τοῖς τοῦ B Σωτήρος ἡμῶν κατορθώμασι· καὶ θρήνου πρόφασιν ἐποιεῖτο τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν· ὡς δὲ τῆς ἐκ πλεονεξίας αὐτῷ πεποιημένης ἀρχῆς ἐξωθούμενος εἰς βαθεῖαν ἐβαπτίζετο λύπη. Ἡλίου μὲν γὰρ δίκην ἀναλάμπων τὸ θεῖον κήρυγμα βλέπων, κατεσκευασμένην δὲ ἤδη τῆς ἀρχαίας ἀσεβείας ἀγλίην, ὠδύνας τὰς ἐπὶ τούτῳ δριμυίας ἰδέχεται ἀναξίων δὲ τοῖς θυμοῖς, καὶ θερμοτάτω συντηκόμενος φθόνῳ, θανάτῳ περιβαλεῖν ἐβούλετο τὴν ζωὴν· καὶ τὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ πάντων ἐπιδημήσαντα Κύριον τοῖς τῆς φθορᾶς ὑποθήσειν δεσμοῖς προσδοχίας ὁ παραφρονέστατος, ἀναπειθεὶ τῶν ὁμογενωμένων τινὰς Ἰουδαίων, ὑπηρέτας αὐτῷ γενέσθαι τοῦ δράματος, καὶ τῆς ἀνοσίτου τόλμης ὑπεραστάς. OI καὶ σταυρῷ παραδόντες τῶν πάντων Δεσπότην, ὅσον εἰς τὴν τῶν τολμησάντων ὑπεροχὴν, κρείττους ἤδη καὶ τῆς διαβολικῆς ὑπονοίας ἐφαίνοντο, καὶ τὸ ἐκείνου παρατρέχοντες θάρσος, C μικρὸν ἐν τούτοις ὄντα, τὸν αὐτῶν ἀπέφαινον βραβευτήν. Ὁ μὲν οὖν πάντων Σωτήρ, τὴν τοῦ γένους ἡμῶν σωτηρίαν, ἀριστὰ τε καὶ λίαν ἐντέχνως διοικοῦμενος, ἐτίθει, καθὼς γέγραπται, τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν, ἅτε ἤδη καὶ ποιμὴν ὑπάρχων ἀγαθὸς, καὶ τῆς τῶν προβάτων ἀγέλης προκινδυνεύειν οὐ παραιτούμενος. Ὁ δὲ τῶν Ἰουδαϊκῶν τολμημάτων ἐξηγούμενος, καὶ τῆς ἐφ' αὐτῷ παγίδος κατασκευαστῆς· μόλις ἔγνω παθῶν, ὅτι τῆς ἐλπίδος ἐσφάλετο, πρὸς πᾶν τολμάντιον μετακωρηχότος τοῦ πράγματος, καὶ θαλαττοῦ δίκην πλωτῆρος; καθάπερ ἐξ οὐρανοῦ πνεύματος εἰς πόδα τῶν λίνων μεσοῦσης αὐτῷ τῆς νεῶς, ἐθρήνη· βλέπων ἐξ ἀντιστροφῶς τὰ προσδοκώμενα. Κρατήσειν γὰρ οἰθήεις, καὶ χαλεπωτέραν τὴν καθ' ἡμῶν καταστήσεσθαι τυραννίδα, καὶ τοῦ δύνασθαι τι λοιπὸν ὁ δεσπότης ἐξεβάλλετο. Σειραῖς γὰρ ἀλύτοις, καθάπερ τι θηρίον, καταδεσμούμενος, καὶ τῆς ἐνούσης ἰσχύος ἀπονευρούμενος, χώραν ἐποιεῖτο καὶ πόλιν τὸν ἐσώτατον τοῦ θανάτου μυθόν, καὶ ὁ ψυχραῖς ἠπατημένος ἐλπῖσιν, ὡς ὁμοίος εἶσεσθαι τῷ Ἰψίστῳ δοκῶν, ἐπάνω τε τοῦ οὐρανοῦ τὸν οἰκίον ἰδρύσειν θρόνον ἐκμελετήσας ποτὲ, οὐκ εἶχεν εἰπεῖν ἄδου τι ἀθλιώτερον. Αἱ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων ψυχᾶι,

⁶⁷ Isa. xxx, 11. ⁶⁸ Matth. xi, 28. ⁶⁹ Joan. x, 21.

Variae lectiones.

¹ ἄλλ. μετρηθμίζων. ² ἄλλ. ὑπερασπιστάς.

διὰ τῆς ἐκείνου κακουργίας τεσαγηνευμένοι πρὸς ἀπώλειαν, ἔξω τῶν ὑποχθονίων ἐγένοντο πυλῶν· καὶ τοὺς τῆς ἀδύσσου κευθμῶνας ἐκδύουσαι, τὰς ἀγγέλους τοῦ θανάτου διέφευγον αὐχάς. Καὶ τὸν βαθὺν ἐκείνον διανηρόμενοι ὀσκότον, πρὸς τὸ τοῦ Σωτῆρος ἐβάδιζον φῶς. Παρρησιάζεται γὰρ ἡ λέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς· Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακλύφθητε. Ἐπειδὴ δὲ σεσύλητο τῶν πνευματικῶν ὄψης, καὶ ἔλαυτο τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἀνεῖσι μὲν ὁ Σωτήρ νικηφόρος· ἀναστήσας δὲ τριήμερον τὸν ἑαυτοῦ ναὸν, καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἀναβίωσιν ἐνεργεστάτῳ ἔρόπον τινὰ ζωγραφήσας ὑποδείγματι· καὶ πάσας ἡμῖν τὰς ἐπ' ἀγαθοῖς ριζώσας ἐλπίδας, συνταξάμενος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, καὶ βαπτίζεῖν ἐπιτάξας πάντα τὰ ἔθνη εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς αὐτὸν ἀναβαίνει τὸν οὐρανόν, ἀνηθῶσαν εἰς ἀφθαρσίαν διὰ τῆς χάριτος ἐπιθεῖξιν τῷ Πατρὶ τὴν ἐξ ἁμαρτίας συντετριμμένην τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, καὶ ὡς περ τινὰ ἄσταχυν ἠ ἀπαρχὴν ἑαυτὸν ἀνακομίζων τῷ φύσιν. Ἐπὶ τούτοις, ἀγαπῆτοι, μικρὰς ἀποδιδόντες τῷ Σωτῆρι τὰς ἀμοιβὰς, καὶ τοῖς κατὰ δύναμιν χαριστηρίοις τὸν εὐεργέτην ἀνευφραίνοντες, τὴν ἑαυτῶν ὁμολογῶμεν πένιαν, λέγοντες· Ἐτι ἀνταποδώσωμεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι; Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἐπικαλέσομαι. Σωτηρίου γὰρ ὄνομα ποτήριον ἢ εἰς θεὸν εὐχαριστία· εὐχαριστοῦντες δὲ ὅσον ἐν λόγοις καὶ ῥήμασι, καὶ τὰς ἐκ τῶν ἀνδραγαθημάτων προσθήκας προσκομίζομεν αὐτῷ· τὸ μὲν σῶμα πάσης μοχθηρᾶς ἀριστῶντες ἡδονῆς, ἐκκαθαίροντες δὲ καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ πάσης αὐτὸ πονηρίας ἐλευθεροῦν ἐπιεγόμενοι, λελωθημένοι· ἐπισκεπτέμενοι, τοὺς ἐν πενία παρακαλοῦντες, ὄρφανοὺς καὶ χήρας· τὸ ἐκ τῆς συμφορᾶς ἐπελαφρίζοντες βάρος, τοῖς δεσμοῖς διὰ τοῦ συναλλαγῆν συνδεσμούμενοι, τοὺς κακουχομένους ἀνακτώμενοι, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. Τῆς γὰρ οὕτω σεμνῆς ἐχόμενοι πολιτείας, καὶ πάντα κατὰ τὸν θεῖον πράττοντες νόμον, εὐδοκίμησομεν παρὰ τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ νομηνίας τοῦ Φαμενῶθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ ἑκτῆς τοῦ Φαρμουθὶ μηνός· καταπαύοντες τὰς νηστείας τῆς ἑνδεκάτης τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἐσπέρα Σαββάτου, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν· ἑορτάζοντες δὲ τῆς ἐξῆς ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς τῆς δωδεκάτης τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες ἐξῆς καὶ τὰς ἐπὶ τῆς ἑβδομάδος τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς· ἵνα καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἀξιώθωμεν ἐν οὐρανοῖς κοινωνίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A bilibus constrictus, ac robore omni spoliatus, in intima mortis penetralia, tanquam propriam sibi regionem ac civitatem, compulsus est; quique jejunis cogitationibus deceptus, similem se Altissimo fore speraverat, ac de suo throno supra cœlestes orbes collocando quandoque consilia agitaverat, nihil inferorum principe infelicius proferre potuit, Hominum siquidem animæ, quas ille suis fraudibus irretitas ad iteritum traxerat, extra subterraneas portas egrediebantur, atque ex abyssi profundo emergentes, mortis tenebrosas stationes effugiebant, trajectaque obscura illa caligine, ad Salvatoris lucem progrediebantur. Aderat ille namque (dicens iis qui in vinculis sunt: Exite, et qui in tenebris: Revelamini ¹⁰.) Postquam autem spiritibus B spoliatus est infernus, ac solutum mortis imperium ¹¹, exurgit quidem Salvator victoria positus: triduo vero templum suum restituens, corporum quoque resurrectionem manifestissimo exemplo quodammodo subiecit oculis, et quæ ubi spem bonorum omnium in nobis firmavit, ac præscripsit discipulis suis leges, jussitque baptizare omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ¹², tum in ipsum cœlum ascendit, ut hominis naturam, peccati vitio pene confectam, jam gratiæ munero repubescentem, ad immortalitatem Patri sistat, ac seipsum veluti spicarum primitias Genitori offerat. Propter hæc, o dilecti, exiguam Salvatori gratiam referentes, et eum qui nos beneficiis ornavit, collatis vicissim pro facultate muneribus oblectantes, nostram paupertatem confiteamur, dicentes: (Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo ¹³.) Haurit is namque revera calicem salutaris, quicumque Deo gratias agit; sed, dum verbis et oratione gratias agimus, iisdem et recte facta adjicientes illi offeramus: corpus quidem ab omni impura voluptate longius inhibentes, purgantes vero itidem spiritum, **S** liberumque ab omni pravitate reddere studentes, eos qui damno afficiuntur respicientes, qui inopia premuntur consolatione mulcentes, pupillorum et viduarum calamitate auxilio levantem, cum iis qui in vinculis sunt doloris societate simul vincti, et laborantibus succurrentes, tanquam et ipsi in corpore existentes. Ita namque præclaris moribus instituti, et omnia ex divinæ legis præscripto peragentes, omnium nostrum Salvatori Christo probati erimus: inchoantes quidem sanctam Quadragesimam Kalendis Martii mensis, hebdomadam vero salutaris Paschæ sexta Aprilis mensis; cessantes a jejunio undecima ejusdem mensis Aprilis vespera Sabbati, ut in Evangelio traditum est; seinceps Dominica die, duodecima ejusdem mensis Aprilis: adjungentes deinceps septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas: ut sanctorum quoque

¹⁰ Isa. xlix, 9. ¹¹ Hebr. ii, 14. ¹² Matth. xxviii, 19; Marc. xvi, 15. ¹³ Psal. cxv, 12, 15.

Variae lectiones.

† ἁ.λ.λ. διανηρόμενοι. † ἁ.λ.λ. ἀσταχύν.

societatem in cœlis consequamur in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Patri gloria et imperium cum sancto Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VII.

A

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.

1. « Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete ⁷⁶. » Ecce enim nobis, per easdem annui circuitus conversiones, adveniens optatissimum sanctæ nostræ festivitatis tempus exoritur, et iis adsimile qui ab externa regione in patriam deferuntur, jam in portu conspiciuntur, ac deinceps telluri rudentes annectunt. Quoniam vero jam adest, atque in media propemodum nobis civitate habitat, reliquum est, ut opinor, ac decet, nos scilicet in primis, siquidem divino sacerdotio initiati sacram in lingua gestamus tubam, solemnitatem signis illustribus prænuntiare, atque ex omnibus partibus in unum veluti thiasum omnes congregare, sancti Psalmistæ illud usurpantes : « Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos ⁷⁶. » Unicuique tempori siquidem quæ illi accommodata sunt attribuere, præclarum omnino esse duco propriumque sapientis. Laborare autem ut ab ejus quod utile est investigatione nunquam aberres, iis tantummodo qui ex habitu boni sunt maxime, convenire autumo. Igitur quoniam **82** nobis gloriosi sudoris tempus monstratum est, prompte illudprehendamus, dum adest. Mundemus nos ab omni inquinamento ⁷⁷, ac per jejunium bonum mortificemus membra nostra quæ sunt super terram : fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam ⁷⁸. Ita namque prorsus purissimo Deo consociabimur. dicenti : « Sancti estote, quoniam ego sanctus sum ⁷⁹. » Medici quidem igitur summo artificio pluribus remediis excogitatis faciunt humanis corporibus medicinam; quique ob illa perturbantur, quæ rite temperatam in nobis elementorum constitutionem lædere consuerunt, anniversarias eis purgationes adhibent, ac molestiæ quidem in præsentia nonnihil inferunt, cæterum non levium morborum imminetia pericula avertunt. Proinde vicissim nobis quoque arbitror haud mediocriter laborandum, ut diuturnam nobis ipsis in futurum tempus securitatem comparemus, ac mediocres potius dolores ex iis quæ prosunt eligamus, quam ut, dum labores modicos recusamus, in difficiliora et graviora, quin potius horrida et inevitabilia pœnarum cruciamenta incurramus. Hæc ergo scientibus et credentibus, quid jam aliud nobis reliquum est agendum, nisi ut, sensum virilem induti, purgantium medicamentorum loco purissimum jejunium in nostros animos admittamus, jejunium, inquam, ex quo omnes virtutes progignuntur, quod ad sanctimoniam præmonstrat iter, cujus est mentem, ut in rebus honestis primas appetat, assidue excitare? Adversatur siquidem perversis animi motibus, interimit autem in membris ferocius se efferentem carnis legem, ac turbam voluptatum quæ

α'. « Χαίrete ἐν Κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ, χαίrete. » Ἰηοῦ γὰρ ἡμῖν διὰ τῶν αὐτῶν ἀνακυκλήματων ἐρχόμενος ὁ τριπλόητος τῆς ἀγίας ἡμῶν ἐορτῆς ἀνίσχει καιρὸς, καὶ τοὺς ἐξ ἀλλοδαπῆς εἰς τὴν ἐνεγκουῖσαν καταίρουσι παραπλήσιος· εἰσω δὲ τῶν λιμένων ἤδη φαίνεται, καὶ λοιπὸν ἐξάπτει τῆς ἡπείρου τὰ πείσματα. Ἐπειδὴ δὲ ἤδη πάρεστι, καὶ μονοψυχὴ γέγονεν ἡμῖν ἐνδήμιος, ἀκόλουθον εἶμαι καὶ πρέπειν, ἡμᾶς δὴ μάλιστα, εἴ γε τῆς θείας ἱερωσύνης ἐπιλημμένοι, τὴν ἱερὰν ἐπὶ γλώττης φοροῦμεν σάλπιγγα, τὰ λαμπρὰ τῆς πανηγύρεως δίδοιαι συνθήματα, καὶ καθάπερ εἰς θίασον ἐνά τούς ἀπὸ πανταχόθεν συναγείρειν, λέγοντας κατὰ τὸν ἄγιον Ἐλισσαῖον· « Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς. » Ἐκάστῳ μὲν γὰρ ἀπονέμειν καιρῷ τὰ αὐτῷ πρόποντα, καλὸν δὲ λίαν οἶμαι καὶ σοφόν. Τὸ δὲ πειρᾶσθαι τῆς τοῦ συμφέροντος θήρας οὐχ ἀμαρτάνειν, μόνοις εἶναι φημι τοὺς ἀγαθοῖς τὴν ἕξιν ἀρμολιότατον. Οὐκοῦν ἐπέπερ ἡμῖν ὁ τῶν εὐκλεῶν ἰηρώτων ἀνεδείχθη καιρὸς, προθύμως παρόντος ἐπιδραττώμεθα. Καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ, καὶ διὰ νηστίας ἀγαθῆς νεκρώσωμεν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πορνεῖαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακῆν. Οὕτω γὰρ, οὕτω τῷ πανάγῳ Θεῷ συνεσόμεθα λέγοντι· « Ἄγιοι ἐσθε, διότι ἐγὼ ἅγιος. » Παῖδες μὲν οὖν λατρῶν οἱ φιλοτεχνίσταται, διὰ ποικίλων εὐρημάτων τὰς τῶν σωμάτων ἐξαρτύουσι θεραπείας· καὶ τοὺς ὀχλουμένοις ὑπὸ τούτων, ὅσα τὴν εὐτάκτον τῶν ἐν ἡμῖν στοιχείων κράσιν διαλυμαίνεσθαι φιλεῖ, προσάγουσι τοὺς ἐτησίους καθαρισμούς· μικρὰ μὲν λυποῦντες ἐκ τοῦ παραχρῆμα τὸν προσερχόμενον, πλὴν οὐ μικρῶν ἀποπέμποντες νοσημάτων ἐλεύθερον. Διὸ δὲ πάλιν οἶμαι προσήκειν ἡμᾶς ποιεῖσθαι περὶ κολλοῦ, μακρὰν ἑαυτοῖς τὴν εἰς τὸ μέλλον ἀποσωρεύσειν ἀσφάλειαν· τὸ δὲ μετρίως ἐκ τῶν ὠφελούντων ἀλύγεσθαι δεχομένους, ἦγουν τὸ κάμνειν ὀλίγα παραιτούμενους, χαλεπωτέους καὶ μελίζοι, μέλλον δὲ σκληροὺς καὶ ἀνοθετήτους περιπίπτειν τοὺς ἐκ τοῦ κολάζεσθαι πόνοις. Ταῦτ' οὖν εἰδότας καὶ πεπισμένους, εἴ δὴ λοιπὸν ἕτερον ποιεῖσθαι προσήκει, ἢ μετὰ γοργοῦ τοῦ φρονήματος ἐν βοηθημάτων τάξει καθαίρειν εἰδόντων, ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς τὴν πάναγνον εἰσπικίσειν νηστεῖαν, τὴν ἀπάσης ἀρετῆς μητέρα, τὴν ἐπὶ σμνόντητα ποδηγόν, τὴν δ' εἰ διαπρίπτειν προσήκει ἐν ἀγαθοῖς αἰεὶ συμβουλευούσαν· Μάχεται μὲν γὰρ τοῖς ἐκτόποις τοῦ νοῦ κινήμασιν· ἀναίρει δὲ τὸν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἀγριαίνοντα νόμον· καὶ τὸν ὄχλον τῶν ἐν ἡμῖν ἀντιθέσων ἡδονῶν κατασυνάξουσα, μονοψυχὴ μέγα τι καὶ διαπύριον ἀναθωῶσά φησι· « Παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. » Ἄλλ' οὐκ ἂν, οἶμαι, τίς τὸν οὕτω καλλίνικον

⁷⁶ Philipp. iv, 4. ⁷⁷ Psal. xxxiii, 12. ⁷⁸ II Cor. vii, 1. ⁷⁹ Coloss. iii, 5. ⁸⁰ Levit. xi, 44.

Varie lectiones.

§ leg. ἀντιπασόντων vel ἀντιπασόντων.

ἄλλον ἐξανύσαι βραδίω, εἰ μὴ νσανικῶ μὲν ἐπιθαρ- A
 σοίῃ φρονήματι, δέχοιτο δὲ ἀσμένως τὸ καὶ πολλάκις
 ἰδρῶν ὑπὲρ ἀρετῆς ἐπαίγεσθαι, καὶ δόξαν ἤγοιτο τὸ
 κωνεῖν ἐκ' ἀγαθοῖς. Ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ τὰ ἐν ταῖς
 καλαιστοραῖς μελετῶντες γυμνάσματα, καὶ πολλῇ μὲν
 εὐρωστίῃ σώματος, τέχνη δὲ ταύτης ἐπαυλοῦντες ἂ
 οὐκ ἐλάττωνι, εἰ στυγνοί, καὶ κατεπιτηχότες ἂ, καὶ
 πρὸ τῆς θέας αὐτῆς τὸν ἀντίπαλον εἰς τὸ τῆς μάχης
 εἰστρέχοιεν ἐργαστήριον, καὶ προητηθέντες τῷ
 φόβῳ τῆς ἐν σταβλοῖς κόνεως ἀπτοῖντο, πίπτουσιν
 ἐποίμως, καὶ πρὶν εἰς χεῖρας τῶν ἀνθεστηχότων ἐλ-
 θεῖν, ἑαυτοῖς ταῖς δειλίαις ἀπνευρώσαντες· οἱ δὲ τῶν
 τοιούτων παθόντες οὐδὲν, καὶ μόνῳ πολλάκις τῷ
 σχήματι τὸ τῶν διεναντιῶν θορυβήσαντες θράσος,
 τὴν γκῶσαν ἐφ' ἑαυτοῖς ἀρπάζουσι ψῆφον· οὕτως, B
 οἶμαι, καὶ οὐκ ἑτέρως, οἱ νόμου μὲν θείῃ συμδιω-
 τεύοντες, πολιτεῖαν δὲ τὴν ἐξαιρετον ἐπιτιθεύειν
 σπουδάζοντες. Ὁ μὲν γὰρ πρόθυμός τε καὶ καρτε-
 ρικώτατος, χαίρει μὲν γὰρ μᾶλλον ἢ περ ἀχθεταῖ ἂ
 κωνῶν, πλοῦτον δὲ ἡγεῖται τοὺς ἀγῶνας, καὶ τρυφήν.
 Ὁ δὲ δειλός τε καὶ ἀνανδρός, ὀκνηρῶ τῆς ἀδρανείας
 κερρατημένος νοσήματι, ἀποφρίττει, καὶ μόνον
 ἀκούων ἐτι χρῆ πονουῦντα πλουτεῖν. Διδὲ καὶ Σοφός
 που τοῖς τοιούτοις ἐφάλλεται λόγος· Ἐὼς γὰρ πότε,
 φησὶ, ὀκνηρὲ, κατακέισαι; Ὀλίγον μὲν ὑπνεῖς· ὀλί-
 γον δὲ κάθησαι· μικρὸν δὲ νυστάζεις· ὀλίγον ἐναγκα-
 λίζῃ χειροὶ στήθη. Εἰτα παραγίνεται σοι ὡσπερ κει-
 κὴς ὀδοπόρος ἡ πενία, καὶ ἡ ἐνδεια ὡσπερ ἀγαθὸς
 θρομαύς. Ὁ φύγωμεν τοίνυν τὰς ἐξ ὀκνου ζῆμίας,
 κερρατώμεθα τῶν ἀρετῶν τὴν πενίαν· καὶ τὸ πτω-
 χεύειν ἐν ἀγαθοῖς, ὡς ἀπάντων αἰσχιστον τῶν νοση-
 μάτων ἀποκρουσώμεθα. Ἐ Ανδρικώμεθα, καὶ κρα-
 ταιούσθε ἡ καρδία ἡμῶν, ὡ καθὼς γέγραπται. Τῆς
 γὰρ τοιαύτης ἡμῖν ἀρετῆς καὶ αὐτὸς ἰδίδου τὰ συν-
 θέματα, λέγων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός·
 Ἐ Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς οὐ λαμβάνει τὸν σταυ-
 ρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου
 ἄξιός. Ὁ οἶμαι δὲ δεῖν, μᾶλλον δὲ φημι καὶ ὑπάρχειν
 ἀμολογουμένως, δειλίας μὲν ἀπάτης ἀμείων τὸν ἀκο-
 λουθεῖν ἐθέλοντα τῷ Χριστῷ· τὸ δὲ κατὰ παντός ὁ
 κατασοβαρεύεσθαι φόβου μονονουχὶ τὸν οἰκεῖον ἐπ-
 ωμάδιον ποιεῖσθαι σταυρὸν. Ὅσπερ σὺν ἀμήχανον παι-
 δῖον ἀρτιγενὲς, μικροῖς τε καὶ ἀπαλωτάτοις ποσίν,
 ὀλίγα μύλις ἰέναι δυνάμενον, τοῖς ἄξυδρομοῦσι νε-
 νίαις ἀκολουθεῖν· οὕτως ἀδύνατον τὸν εἰς μόνην ἀναν-
 δρίαν βλέποντα νοῦν, ἀκολουθεῖσαι δύνασθαι ταῖς
 ἔχουσι τοῦ Χριστοῦ· ὅς ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνῃς
 καταφρονήσας, καὶ τῆς τοῦ θανάτου πικρίας δι' ἡμᾶς
 ἀπεγεύσατο, καίτοι Θεὸς ὢν ἀπαθής, καὶ ἀθάνατος
 ἄτε δὴ Λόγος ὑπάρχων, καὶ Πατὴρ Μονογενής, ἵν'
 ἡμῖν ὑπέδειγμα καὶ ὑπογραμμὸν ἑαυτὸν ὑποθεῖς, πρὸς
 τὴν ἔγγραφουσαν καλέση μίμησιν. Ἐπ' αὐτῷ γὰρ δὴ
 τοῦτω τῷ κατορθώματι καὶ ὁ πολὺς εἰς εὐτολμίαν
 ἀπεπεμύνητο Παῦλος· Ἐ Μνηταί μου γίνεσθε, λέ-

A in nobis pugnant consopiens, vehementi et contem-
 ta voce tantumnon clamans, ait : « Exhibete cor-
 pora vestra hostiam viventem, Deo placentem, ra-
 tionabile obsequium vestrum⁸⁰. » Sed nec quisquam,
 ut mea quidem opinio fert, tam præclarum certam-
 men facile conficiet, nisi juvenili quidem fiducia
 plenus prodeat, tum vero libens quam plurimos
 sudores ob virtutem perferat, laboresque honestatis
 causa susceptos sibi gloriae ducat. Quemadmodum
 enim qui palaestricis exercitationibus dant operam,
 quamvis et multo corporis robore valeant, neque
 se minus artis scientia jactent, si mœrentes ac pa-
 vidi ante ipsum adversariorum conspectum pro-
 deant in arenam, ac jam timore victi, pulveri se
 stadiorum committant, illico concidunt, **83** quippe
 qui prius quam cum adversariis congredierentur,
 ipsi semet ob formidinem enervarint; qui vero nihil
 ejusmodi passi sunt, vel solo sæpe habitu corporis
 antagonistarum turbata audacia, victoriam repor-
 tant : idem prorsus, mea quidem sententia, iis homi-
 nibus accidit, qui, divinæ legi obtemperantes, viven-
 di rationem præ cæteris laudabilem amplexi fuere.
 Nam qui magno animo est, ac fortitudine præcel-
 lit, plus omnino trahit ex laboribus voluptatis,
 quam molestiæ, ac difficultates instar divitiarum
 ac lautioris vitæ ducit. Ille vero alter timidus
 ac mollis, segnissimè inter morbo languens, totus
 tremat atque horret, si divitiis labore querendas
 esse tantummodo audiat. Quapropter et Sapiens
 alicubi in eos ejusmodi verbis insultat : « Usquequo,
 piger, inquit, dormies? Paululum dormies, paulu-
 lum dormitabis, paululum conseres manus tuas
 ut dormias. Et veniet tibi quasi viator egestas, et
 pauperies quasi vir armatus⁸¹. » Fugiamus itaque
 propositas inertiae poenas, devitemus inopiam vir-
 tutum, et egestatem rerum bonarum tanquam tur-
 pissimum omnium morbi genus ejiciamus. « Virili-
 liter agamus, et confortetur cor nostrum, » ut
 scriptum est⁸². Hujus namque virtutis ipse quoque
 nobis tesseram dedit Dominus noster Jesus Christus,
 dum ait : « Amen, amen dico vobis, qui non tollit
 crucem suam, et sequitur me, non est me dignus⁸³. »
 Porro qui Christum sequi velit, eum nullo metu
 terri oportere arbitror, quin id potius omnium
 D confessione certum atque exploratum esse affirmo :
 qui vero magno animo quidquid est pavoris con-
 temnat, eum hoc ipso suam crucem propemodum
 in humeros tollere aio. Quemadmodum itaque fieri
 non potest ut infans modo genitus, qui parvulis ac
 tenerrimis pedibus vix exiguum quiddam progredi
 queat, juvenum velocitatem sequendo æquet : ita
 mens quoque in solam mollitiem ac pavores intenta
 Christum vestigiis insequi nullo modo potest; qui
 quidem crucem sustinuit, contempto dedecore⁸⁴,

⁸⁰ Rom. 1, 2. ⁸¹ Prov. vi, 9-11. ⁸² Psal. xxvi, 11. ⁸³ Matth. x, 38. ⁸⁴ Hebr. xii, 2.

Varie lectiones.

^a ἄ.λ.λ. ἐπαυλοῦντες. ^α ἄ.λ.λ. κατεπιτηχότες. ^β ἄ.λ.λ. ἔρχεται. ^γ ἄ.λ.λ. καὶ παντός.

ac mortis amaritudinem pro nobis gustavit⁸⁵, quamvis Deus esset, nulli dolori obnoxius et immortalis, Verbum quippe Patris unigenitum, ut, seipsum velut imaginem atque exemplar proponens, nos ad imitationem sui pro viribus excitaret. Hoc ipsum namque illud est perinsigne decus, in quo se Paulus quoque ille semper confidentiæ plenus magnopere efferebat, dicens : « Imitatores mei estote, **84** sicut et ego Christi⁸⁶. » Quibusnam igitur prærogativis seipsum veluti coronis honestare Christi discipulus ac miles studebat, ille, inquam, qui propter eam qua pollebat virtutem dux in nobis jure merito constitutus est? Scilicet Christum tam impense diligebat, ut omnia perpeti pro nihilo duceret, dummodo germanus Christi discipulus inveniretur. Audi ergo, si placet, clamantem ad quosdam familiares qui eum, ne ad proposita præmia aspiraret, avertere nitentur : « Quid facitis stentes, et asfligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed et mori paratus sum, pro nomine Domini nostri Jesu Christi⁸⁷. » Talis itaque fuit in viro fides. In iis autem quæ ad ipsius vitam et actiones pertinent, qualem se præbuerit, ubi audieris, obstupesces. Hic enim vir qui tantum virtute profecisset, in ea pugnam adversus suum corpus exercebat, jejunii armis se potissimum tuebatur, ac tanquam probatissimum militem se honestis intelligentiæ motionibus præcingens, carnis leges vincebat; quæque in membris nostris dominatur voluptatem, veluti captivam premens, imperio spiritus subiciebat. Sed ut harum rerum commemoratione nobis quoque prodesset, scribit in Epistolis, nunc quidem se fuisse in jejuniis frequenter⁸⁸, alibi vero rursum : « Castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar⁸⁹. » Meminerat ille siquidem, ut conicere possumus, Domini sui clamantis : « Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Qui vero fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum⁹⁰. » Igitur quod aliis prædicaverat studiose ipse præstabat, jejunii frenum carni injiciens, sibi que adjutricem, quo facilius ad virtutem tam admirabilem niteretur, inediam assumens. Neque vero hæc ab illo solum præcepta didicimus, neque intra solius temperantiæ terminos, suos consistere discipulos voluit. Neque enim hoc satis erat ad gloriam, si quis aliis omnibus virtutibus destitutus esset. Ille vero rite viam præmonstrat ad singula, quibus juvari possimus, atque ad ipsum bonorum caput, mutuat scilicet charitatem, deducit : quam etiam certissimam notam illorum, qui legitimi ipsius ac justi censeri de-

⁸⁵ Hebr. II, 9. ⁸⁶ I Cor. IV, 16. ⁸⁷ Act. XXI, 15. ⁸⁸ II Cor. VI, 5; XI, 27. ⁸⁹ I Cor. IX, 27. ⁹⁰ Matth. V, 19.

Varia: lectiones.

^d ἀλλ. τυραννεύσας.

Α γων, καθὼς καὶ γὼ Χριστοῦ. » Πόλις οὖν ἄρα ἐαυτὸν στεφανοῦν ὁ Χριστοῦ μαθητὴς πλεονεκτήμασιν ὁ Χριστοῦ στρατιώτης ἠπαίγεται, ὁ καὶ ταξίαρχος ἐφ' ἡμᾶς διὰ τὴν ἐνοῦσαν ἀρετὴν εὐλόγως χειροτονημένως; Οὐκοῦν οὕτω φιλόχριστος ἦν, ὡς οὐδὲν ἠγεσθαι τὸ πάντα παθεῖν, ἵνα γένηται γνήσιος τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς. Ἄκουε γὰρ δὴ καὶ βοῶντος, εἰ δοκεῖ, πρὸς τινὰς τῶν οικείων, ὅτι τῶν ἄθλων αὐτὸν ἐποικωλύει ἐσπούδαζον· « Τί ποιεῖτε κλαίοντες, καὶ συνδρόπτοντές μου τὴν καρδίαν; Ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ἐτοιμὸς ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Εἰς μὲν δὲ τὴν πίστιν τοιούτος, ἐν δὲ γε τοῖς καθ' ἐαυτὸν ὁποῖός τις ὁρᾶται, καταπληγῆσθι μαθῶν. Ὁ γὰρ τοσοῦτος εἰς ἀρετὴν, ἐν ταῖς κατὰ τοῦ σώματος μάχαις σύνοπλον ἐποιεῖτο τὴν νηστείαν, καὶ ὡσπερ τινὰ δοκιμώτατον στρατιώτην τοῖς ἀγαθοῖς τῆς ἐαυτοῦ διανοίας ὑποζεύξας κινήμασι, τῶν τῆς σαρκὸς κατεκράτει νόμων· καὶ τὴν ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν τυραννεύσασαν ἠθοντὴν, ὡσπερ τινὰ τῶν δορυληπτῶν ἐλῶν ὑπὸ χειρᾶς, τοῖς τοῦ πνεύματος ὑπετίθει θελήμασιν. Ἄλλ' ἵνα καὶ ἡμᾶς διὰ τούτων ὠφελεῖ, πάλιν ἐπιστέλλει· ποτὲ μὲν γεγενῆσθαι λέγων ἐν νηστεῖαις πολλάκις· ποτὲ δὲ, « Ὑποπιᾶζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένομαι. » Ἐμέμνητο γὰρ, κατὰ τὸ εἶδος, τοῦ οικείου βοῶντος Δεσπότου· « Ὅς ἐὰν οὖν λύση μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Ὅς δ' ἂν ποιῆσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. » Οὐκοῦν ὅπερ αὐτὸς ἑτέροις ἐκήρυξεν, ἠπαίγεται ὁρᾶν, χαλινὸν ἐπιτιθεὶς τῇ σαρκὶ τὴν νηστείαν καὶ συνεργάτιν εἰς τὴν οὕτως ἀξιώμαστον ἀρετὴν, τὴν ἀσιτίαν δεχόμενος. Καὶ οὐκ ἐν τούτοις ἡμῖν ὁρᾶται μόνους τὰ παρ' ἐκείνου παιδεύματα, οὐδὲ μέχρι τῶν τῆς ἐγκρατείας ὄρων τὸν οικεῖον Ἰσθησι μαθητὴν. Οὐ γὰρ ἐξήρκει τούτο καὶ μόνον εἰς εὐδοκίμησιν, τῆς ἄλλης ἀπάσης ἔρημιον τὸν [Ι. Θν] ἀρετῆς. Ποδηγεῖ δὲ εἰς ἕκαστα τῶν συμφερόντων εὐρύθμως, καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἀναφέρει, τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην φησὶ· ἦν καὶ τῆς εἰς αὐτὸν γνησιότητος ἀκριβέστατον ὀρίζεται· χαρακτῆρα λέγων ὁ Κύριος· « Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἔστε, ὅταν ἀγάπην ἔχητε εἰς ἀλλήλους. » Διὲ ποίων δὲ λόγων ἡμᾶς καὶ ὁ θεοσέσιος Παῦλος ἐπὶ ταύτην ἐχειραγωγεῖ τὴν ἀρετὴν, ἄξιον ἰδεῖν. Οὐκοῦν Κορινθίους ἐπιστέλλων ὧδε φησι· « Καὶ ἐτι καθ' ὑπερβολὴν ὀδῶ ὑμῖν δείκνυμι. Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀγγέλων λαλῶ καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἢ ἡχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. Κἂν προφητεῖαν ἔχω, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα, καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, κἂν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθ-

ιστάται, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἰμι. Κἂν ψωμίω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθῆσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. » Ὁρᾷς, ὅπως ἀπούσης τῆς εἰς Θεὸν καὶ ἀλλήλους ἀγάπης, ἀσχημονά τε καὶ ἀκαλλέστατον ὁρᾷσθαι φησι τῶν ἄλλων ἀρετῶν τὸν ἀξιοζήλωτον ἔσμον· συμπαρούσης δὲ αὐτῆς ἐπὶ πρεσβυτάτην τοῖς ἔχουσιν ἀποτελεῖσθαι τὴν εὐκλειαν; Ἐὰρ οὖν, εἴποι τις ἄν, ἐπαινεῖ μὲν τὴν ἀγάπην, ὡς μέγα τι χρῆμα καὶ ἀξιοθαύμαστον, εἰς δὲ αὐτῆς ὁ τρόπος, οὐχ ὠρίσαστο, οὐδὲ ὅπως ἄν τις αὐτὴν ἐπιτελέσαι φησί; Οὐκ εὐφημῆσεις, ἀνθρώποι· παρατρέχει δὲ τῶν θεόντων οὐδὲν τὸ νηφάλιον μαθητῆν. Οὐ γὰρ μόνον οὐκ προσήκει τὴν εἰς Θεὸν τε καὶ ἀλλήλους ἀγάπην τιμᾶν ἰ διδάσκειν ἡπαίετο, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἄν τις αὐτῆς ἐργάτης ὄρωτο δεικνύει. Ἐπιλέγει γὰρ πάλιν ἐξῆς· « Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, ἡ ἀγάπη χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, οὐ περιπερεύεται; οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγκαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ, πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. » Ἀκούεις ὅπως εἰς τὸ τῆς ἀγάπης καὶ φιλαλληλίας ἀξίωμα τὸς ἐθέλουσιν ἀναβαίνειν οὐ γαλεπόν, ἀλλ' ἔτοιμον ἤδη τὸ πᾶγμα φαίνεται; Ὁρᾷς οὐ κεκρυμμένην, ἀλλ' ἠλίου δίκην ἐκλάμπουσαν τῆς ἐντεῦθεν εὐδοκίμησεως τὴν ὁδόν; Οὐκοῦν διὰ μὲν ταύτης ἰόντες, καὶ κατ' αὐτὴν, ἴν' οὕτως εἰπωμεν, τῶν ἁγίων τὴν ἀμαξίτην ἐρχόμενοι, πρὸς τὴν ἀνω καταντήσομεν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. Ἀποκλίνοντες δὲ πρὸς τὸ ἕναίτιον, καὶ τῆς ἐρῆς τε καὶ εὐθείας ἀποπίπτοντες γνώμης, εἰτα βίου τρίβον τὴν διεστραμμένην ἀλαύνοντες, εἰς πυθμένα καταντήσομεν ἕδου, καθὰ φησιν ὁ σοφὸς Παροιμιαστής. Οἶμαι δὲ δεῖν ἀναγκαίως, ἀνθρώπους ἕτας ἡμᾶς λογικούς, καὶ πρὸς τὴν ἀχρήατον τοῦ κτίσαντος εἰκόνα πεποιημένους, τοῖς τῆς ἀγάπης ἐξημεροῦσθαι θεσμοῖς, καὶ μιμεῖσθαι μᾶλλον σπουδαίειν τὸν λέγοντα Κύριον· « Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ » οὐ πρὸς τὴν τῶν ἀτιθάσων θηρίων ἀγριότητα κατολισθαίνειν, καὶ ἀντὶ τῆς ἀγάπης εἰς μιζάντηλον παραθήγεσθαι τρόπον· μᾶλλον δὲ καὶ θηρίων ἀγρίων ἀγριωτέρους, καὶ ζῶων ἀλόγων ἀλογωτέρους ὁρᾷσθαι. Θῆρες μὲν γὰρ, καὶ πρὸς τοῦτοις ἐτι τῶν ἀλόγων ζῶων τὰ πολύμορφα γένη, καίτοι λογισμῶ πρὸς ἀρίστην ἐξίν οὐ διοικούμενα, φιλεῖ πως ἀλλήλους συνδιαίτασθαι, καὶ κοινὰς ἔχειν τὰς διατριβάς. Καὶ βούς μὲν ἡδέως βουσί, πρόβατα δὲ πρόβατοις συνέμεται. Ἡδὴ δὲ καὶ κύνες οἱ κατὰ πολλῶν ἐτέρων λευτετῆκοτες πολλάκις, καὶ φύσεως ὡσπερ ἰδίας τὴν μανίαν ἔχοντες πλεονέκτημα, ἀγαπῶντες ἀλλήλους ὡς ὁμογενεῖς, ἐθαυμάσθησαν. Καὶ ἄρκτοι μὲν ἄρκτων, καὶ λεόντων

beant, futuram esse Dominus indicavit, dicens : « In hoc eognoscent omnes quia mei estis discipuli, **85** si dilectionem habueritis ad invicem ⁸¹. » Quibus autem verbis nos divinus quoque Paulus ad hanc virtutem veluti manu prehensos ducat, opera pretium est cognoscere. Igitur ad Corinthios scribens sic ait : « Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro ⁸² : Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest ⁸³. » Cernis quemadmodum si charitas erga Deum mutuaque inter nos absit, aliarum virtutum multitudinem quamvis maxime amabilem, indecoram tamen atque inornatam conspici affirmet, hujus vero comitatu adjuncto, qui iis exculsi fuerint, splendidissimis gloriæ ornamentis clarescere? Num ergo, dicit aliquis, charitatem quidem effert laudibus, veluti rem magnam et admirabilem, quis vero ejus sit modus, quave ratione aliquis illius perfectionem assequatur, nullatenus explicat? Dii meliora. Nihil eorum quæ necessaria sunt, sobriūm discipulum præterit. Nec enim solum charitatem erga Deum atque inter nos mutuam magni faciendam esse docuit, sed et quo pacto quis illam exereere possit, indicat. Subjicit namque in iis quæ sequuntur : « Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit ⁸⁴. » Audis quemadmodum ad charitatis mutuaque dilectionis dignitatem ascendere volentibus non difficile, verum expeditum admodum iter est? Cernis non absconditam, sed instar solis effulgentem hanc ad gloriam viam? Eam nos igitur si teneamus, et per ipsam, ut sic dicam, sanctorum orbitam incedamus, ad supernam civitatem, cujus artifex et fabricator Deus est, perveniemus. At si desectamus in adversa, atque a recto sensu excidamus, fiet ut, per obliquam vitæ semitam delati, in profunda inferni incidamus, ut sapiens Paræmiographus asserit ⁸⁵. **86** Arbitror vero necessario oportere nos, cum homines simus ratione præditi atque ad imaginem Conditoris immortalera procreati, charitatis legibus exultos mansuescere, ac labo-

⁸¹ Joan. xiii, 35. ⁸² I Cor. xii, 31. ⁸³ I Cor. xiii, 1-5. ⁸⁴ ibid. 4-8. ⁸⁵ Prov. ix, 18.

Varia: lectiones.

• 77. τόν. ἰ leg. τιμᾶν.

rare vehementius ut Dominum imitemur, dum ait : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde »⁸⁵, non ad intractabilem bestiarum feritatem delabi, ac pro charitate odia invicem exercere, quin potius et feris bestiis ferociore conspici, et minus etiam rationis, quam ipsa animantia et expertia rationis ostendere. Feræ siquidem et multiformes præterea ratione carentium animantium species, quamvis nulla in eis ratio exstet, per quam perfectionem optimorum habituum consequantur, solent quadam consuetudinae inter se copulari, ac vivendi societatem habere communem. Ac boves quidem sociati bobus, oves ovibus junctæ libenter pascuntur. Jam vero et canes qui adversus alios multos sæpe rabiem exseruissent, ac furore velut suæ naturæ prærogativa incitati ferrentur, amoris inter se mutui, ac si consanguinitatem agnoscerent, admirabilem speciem præbuere. Ursi quoque ursis, ac leones leonibus parant. Homo autem, cui in hæc omnia jus imperii attributum, prudentiæ ac rationis, per quas sibi in omnibus moderetur, tanquam gubernaculis instructus, se in summam amentiam incidisse minime animadvertit. Nempe fortitudinis laudem in efferatis moribus sitam arbitratur, atque in multa immanitate perinsignem sibi gloriam locat; nec communem reveretur naturam, nec hominem Conditoris sui respicit, nec aliud quidquam eorum quibus ad bonam mentem traduci possit cogitando usurpat, sed in quibus oportuit erubescere lugere, in iis se insulse admodum jactat, ut merito Paulus quidem dicat : « Quorum gloria in confusione ipsorum »⁸⁶; beatus autem propheta hæc admirans loquatur : « Nonne unus Deus creavit nos? Nonne Pater unus omnium nostrum? Ut quid derelinquitis unusquisque fratrem suum »⁸⁷? Omnes enim quicumque hanc terram inhabitamus, uno parente prognati sumus. Unus est namque Adam auctor nostri generis, unus nos Deus creavit, non ut invicem dissidiis ac seditioibus distracti simus, sed potius ut, tanquam ab una radice pullulantes ac naturalibus quibusdam vinculis dilectionis implicati, furores, qui præter naturam se exserunt, devitemus, atque iram fratrum cæde sævientem exsulare ex nostræ mentis sinibus jubeamus.

87 2. Atque hæc quidem ad vos potissimum, C quicumque Ægyptiorum incolitis regionem, oratio spectat. Oportuit namque prorsus spirituales esse aliquos patres, qui vos bene monendo tanquam filios ad ea quæ vobis essent profutura atque ad legitimam vitæ agendæ societatem deducerent. Nunc vero rumores quidam graves ad nos perferuntur, quibus omnium turpissima atrocissimaque facinora a quibusdam e vestro numero patrari significatur. Siquidem adolescentes, ut ferunt, corporis viribus præfidentes, et juventutis bono ad ea quæ minime decuit, ausu maxime temerario, abutentes, horrenti quidem gladio dextram obarmant, tum illam clavæ gestandæ assuefaciunt, atrocius omnino quam usu recepta consuetudo regionis patitur. Hinc robor corporis ad injusta studia atque operas conferunt. D Vel enim iræ causas adversus finitimos colligunt, atque in eos insano modo bacchantur, vel damnosam alienæ pecuniæ profusionem adamantes, sese vinculis insolubilibus non sentientes astringunt, ac suum caput morti, aliorumque periculorum asperis casibus objiciunt. Ita namque scriptum est : « Ini-

φείδονται λέοντες. Ὁ δὲ τούτων ἀπάντων ἡγεμονίαν λαχὼν, ὁ φρονήσει καὶ λογισμῷ πρὸς ἕκαστα πηθαλιουχούμενος ἄνθρωπος, εἰς ἐσχάτην ἀβουλίαν οὐκ αἰσθάνεται πσῶν. Ἀνδρείας μὲν γὰρ ὑπόληψιν τὸν ἀήμερον ἡγείται τρόπον· καὶ τὸ πολὺ πρὸς ἀγριότητα βλέπειν, δόξαν ἡγείται περιφανῆ· οὐ τὴν κοινὴν αἰδοῦμενος φύσιν, οὐ τὸν κτίσαντα τιμῶν, οὐχ ἕτερόν τι τῶν, ὅσα συναίγει πρὸς σώφρονα λογισμὸν, ἐνοῶν· ἀλλ' ἐφ' οἷς ἔδει μᾶλλον ἐρυθριῶντα θρηνεῖν, ἐπὶ τούτοις ἀπαιδεύτως μεγαλαυχούμενος, ἵνα δικαίως εἴπη μὲν ὁ Παῦλος· « Ὡν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν. » Ὁ δὲ γε μακάριος προφήτης ἀποθαυμάζων, λέγει· « Οὐχὶ θεὸς εἰς ἕκτισεν ἡμᾶς; Οὐχὶ Πατὴρ εἰς ἀπάντων ἡμῶν; Τί ὅτι ἐγκατελείπετε ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ; » Πάντες μὲν γὰρ ὅσοι τὸν περιέργιον τοῦτον οἰχοῦμεν χώρον, ἐνὸς ἐκπεφυκότες πατὴρ εὐρισκόμεθα. Εἰς γὰρ ὁ τοῦ γένους ἡμῶν ἀρχηγῆτής Ἀδάμ· εἰς δὲ ἡμᾶς ἕκτισε θεός· οὐχ ἵνα καθ' ἑαυτῶν μερίζωμεθα καὶ διχονοῶμεν, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ὡς ἀπὸ μιᾶς ἀναδαστήσαντας ῥίζης, καὶ φυσικοὶ· τισιν ἀγάπης ὄλοος εἰς φιλαλληλίαν σφιγγόμενοι, τὰς παρὰ φύσιν μανίας παραιτώμεθα, καὶ τὴν ἀδελφοκτόνον ὄργην ἐξοικον τῆς ἑαυτῶν διανοίας ποιησώμεθα.

β'. Καὶ ταῦτά φαμεν ἀρτίως πρὸς ὑμᾶς δὴ μάλιστα τοὺς, ὅσοι τὴν Αἰγυπτίων νέμεσθε χώραν. Ἐδει γὰρ, ἔδει, πατέρας ὄντας πνευματικούς, μὴ ἀνοουθεήτους εἶναι, ἀλλ' ὡς τέκνα χειραγωγεῖν ἐπὶ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν σύννομον πολιτείαν. Θρύλλοι τοιγαροῦν ὡς ἡμᾶς ἀφικνοῦνται δεινοί, τὰ πάντων αἰσχιστά τε καὶ χαλεπώτατα τολμᾶσθαι παρὰ τινων παρ' ὑμῖν ἀπαγγέλλοντες. Νεανίαι γὰρ, ὡς φασι, ταῖς τῶν σωματίων ὑρωστίαις ἐπιπαροήσαντες, καὶ τὴν ἐκ τῆς νεότητος χρεῖαν ἐφ' ἧς μὴ προσῆκεν ἀβουλήτατα παρατρέποντες, ἀνημέρω μὲν εἴκει τὴν δεξιάν ἐξοπλίζουσι, ῥοπαληφορεῖν δὲ διδάσκουσιν, ἀγριώτερον ἢ περὶ ὁ τῆς ἐπιχωρίου συνηθείας δίδωσι νόμος. Εἶτα τοῦ σώματος τὴν ἀκμὴν εἰς ἀνόσιον δαπανῶσι σπουδῆν. Ἡ γὰρ ὄργη ἀφορμὰς κατὰ τῶν ὀμῶρων συλλέγουσι, καὶ τοῖς γείτοσιν ἀλογώτερον ἐπιμαίνονται, ἢ χρημάτων ἄλλοτριῶν τὴν ἐπιζήμιον ἀγαπῶντες ἀφασιν, ἑαυτοὺς οὐκ αἰσθάνονται βρέχοις ἀφύκτοις ἐγκατασειροῦντες, θανάτῳ δὲ καὶ κινδύνους ὑποτιθέμενοις κικροῖς. Οὕτω γὰρ γέγραπται· « Παρανομίαι ἄνδρα ἀγρεύουσι· σιτραῖς δὲ τῶν ἑαυτοῦ ἀμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται. » Ἀλλ', ὡς τέκνια, κατὰ τὸν

⁸⁵ Matth. xi, 29. ⁸⁶ Philipp. iii, 19. ⁸⁷ Malach. ii, 10.

Μαῦλον· μεγάλη γὰρ ἤδη διαμαρτύρομαι τῆ φωνῇ·
 «Νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παιδαγωγεῖτε» τοὺς ἐξ
 ἀγαλίνου νεότητος πρὸς ἀβουλίαν ἔτι πλεονεκτούμε-
 νους⁸, οἷς καὶ αὐτὸς ἤδη φημί· Καταλήγετε τῶν
 τοιούτων πλεονεκτημάτων· παύσασθε λυπούντες καὶ
 καθ' ἑαυτῶν παροτρύνοντες τὸν ἀπάντων βασιλέα καὶ
 Κύριον, καὶ τῆς μὲν χειρὸς τὸ μειψφόνον ἀποτινά-
 ξατε ξίφος, τῆς δὲ διανοίας τὴν ἄδικον τῶν ἀλλοτρίων
 ἐπιθυμίαν ἀποσιείσαθε. Ἀνακόψατε τὰς ἐπ' ἀλλή-
 λους ὀρμάς· συστειλάτε τὸν θυμὸν· παύσασθε τῶν
 ἀνοσιῶν ἐπιχειρημάτων. Μὴ κατ' ἑκαῖνον ὀρᾶσθε τὸν
 Κατὶν, τὸν ἀδελφοκτόνον φημί, τὸν ἀνήμερον, τῆς
 ἐφ' αἵματι δυσσεβείας τὸν διδάσκαλον. Ἄλλ' ἑκείνῳ
 μὲν ὁ πάντων ἔφη Δημιουργός· «Φωνὴ αἵματος τοῦ
 ἀδελφοῦ σου βοᾶ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς.» Διατρέχει δὲ
 εἰς πάντας τοὺς ὁμοτρόπους ὁ λόγος. Ἀκουέτω γὰρ
 ἕκαστος τῶν τὰ τοιαῦτα τολμῶντων, καὶ νῦν οὐδὲν
 ἤττον βοῶντος τοῦ Θεοῦ· «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελ-
 φοῦ σου βοᾶ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς.» Ἄλλ' ὡς περ ἑκεί-
 νῳ πάλιν ἐλέγετο· «Στένων καὶ τρέμων ἔση ἐπὶ τῆς
 γῆς,» οὕτω καὶ ἑκάστῳ τῶν τοιούτων ἐρεῖ πάλιν ὁ
 τῆς ἀγάπης Θεός. Τί γὰρ τοῦ παρανομοῦντος δειλό-
 τερον; ἢ ποῶ; αὐτὸν οὐ καταπτοεῖ λόγος; τίνος δὲ
 οὐ καταφρίττει καὶ μόνον ὀρῶν εἰς ἑαυτὸν τετραμ-
 μένον τὸ βλέμμα; Ἔσω γὰρ αὐτὸν καὶ καταπίπτει τὸ
 συνειδὸς, τοῖς εἰς ἁμαρτίαν ἐλέγχους ἀπονευρούμε-
 νον. «Δίκαιος μὲν γὰρ ὡς περ λέων πέποιθε,» καὶ
 πρὸς ἅπασαν ἀγαθοεργίαν ἐλευθέρῳ τῷ συνειδῶτι
 μαρτυρούμενος, πάσης αἰτίας καταθρασύνεται. Ψυ-
 χῆς δὲ φιλαμαρτήμονος τὸ χεῖρον εἰς ἀνανδρίαν οὐ-
 δέν. Οὐκοῦν, ἵνα κατὰ τὸν προφητικὸν ἐπωμῶν λό-
 γον· «Ἐκνήψατε, οἱ μεθύοντες, ἐξ οἴνου αὐτῶν·
 θρηνήσατε, πάντες οἱ κίνοντες οἶνον εἰς μέθην, ὅτι
 ἐξήρται ἐκ στόματος ὑμῶν εὐφροσύνη καὶ χαρὰ.»
 Ἥ γὰρ οὐχὶ καὶ δι' αὐτῆς ὀράται τῆς πείρας ἀληθῆς
 ἐφ' ἑμᾶς ὁ τοιοῦτος λόγος; Ὡς τῆς Αἰγύπτου γηπένοι,
 ποῶν ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος διήγημα; ποῶς δὲ λόγος
 εὐφροσύνην ἔχει καὶ χαρὰν; Τίς δὲ τῶν παρ' ὑμῖν
 ἢ μικρὸς ἢ μέγας ὑπὸ τῆς ἀρτίως ἐπινεχθείσης ὀρ-
 γῆς, εἰς τοῦτο πεσῶν ἀναληθείας ὀράται, ὡς θρήνου
 μὲν καὶ ὄδουμου καταλήγειν ἰσχύσαι, δακρυόεις δὲ
 διὰ δρόρον οὐκ ἐπιδεικνύσιν τὴν παρειάν; ὡς εὐ-
 καιρῶς καὶ νῦν ἐφ' ἡμῖν εἰπεῖν τὸν προφήτην· «Οἱ
 γεωργοί, θρηνεῖτε κτήματα ὑπὲρ πυροῦ καὶ κριθῆς,
 ὅτι ἀπόλωλε τρυγητὸς ἐξ ἀγροῦ. Ἡ ἄμπελος ἐξηράν-
 θη· καὶ αἱ συκαὶ ὠλιγώθησαν. Ροὰ, καὶ φοῖνιξ, καὶ
 μῆλον, καὶ πάντα τὰ ξύλα τοῦ ἀγροῦ ἐξηράνθησαν·
 ἔτι ἥσχυναν χαρὰν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.» Ὁ μὲν
 γὰρ ἀγαθὸς τῆ φύσει καὶ φιλοκτιρῶν Θεός, ἰλα-
 ρωτᾶτω κομῶσαν καρπῷ πᾶσαν ἡμῖν ὑπέδειξε τὴν
 ἔρouran· καὶ ὑψηλοὶ μὲν ἦσαν εἰ τῶν ἀσταχῶν
 ἄχμοι, βαψιλεστάτην τοῖς κεκμηκόσιν ὠδίνοντες τὴν
 ἰλιπῖα, καὶ θυμηθίας ἀνάπλω τὴν τοῦ γηπονοῦντος
 ἀποτελοῦντες ψυχῆν· ἀλλ' ἥσχυναν τὴν ἑαυτῶν χαρὰν

A quitates virum capiunt; catenis autem suorum pec-
 catorum quisque constringitur⁹. » Verum, o filiioli,
 quemadmodum Paulus ait : vos namque jam ma-
 jori voce contestor : « Increpate perversos homi-
 nes, castigate¹⁰, » qui ex infreni adolescentia teme-
 ritate in dies majore abundant, quibus ego quoque
 jam nunc succlamo : Sit jam tandem huic licen-
 tiæ finis ; absistite ab iis quibus omnium regem et
 Dominum mœrore afficitis, atque ad iracundiam
 contra vosmetipsos provocatis, atque e manibus
 quidem excutite homicidam ensem, tum e menti-
 bus injustam rerum alienarum cupiditatem ejicite.
 Rescindite mutuos furros, coercete iracundiam, a
 nefariis facinoribus vos continete. Intuemini Cain
 illum, illum, inquam, interfectorem fratris sui, effe-
 rum illum ac sanguinarie impietatis magistrum,
 Verum ad illum quidem omnium Opifex ait : « Vox
 sanguinis fratris tui clamat ad me de terra¹¹. » Sed
 ad omnes qui iisdem moribus præditi sunt oratio
 pertinet. Audiat itaque quisquis eadem audet, nunc
 quoque non minus clamantem Deum : « Vox sangui-
 nis fratris tui clamat ad me de terra. » Sed quem-
 admodum illi dictum est : « Gemens et tremens
 eris super terram¹² : » ita ejusmodi quoque homines
 Deus charitatis **SS** iisdem verbis accipiet. Nam
 quid est eo homine, qui facinus aliquod in se admi-
 sit, timidus? vel quis non illum sermo terrore
 concutit? cujus ille vel solum oculorum obtutum,
 si quando in se dirigi videat, non exhorret? Intus
 namque semper labans conscientia succumbit, ju-
 diciis admissi sceleris debilitata. « Justus autem
 tanquam leo confidit¹³, » cumque in omni genere
 honestæ actionis versatum libero testimonio con-
 scia mens profiteatur, quodcumque objectum cri-
 men facile contemnit. Animo vero peccatis dedito
 nihil abjectius. Igitur, ut cum propheta loquamur :
 « Resipiscite et evigilate, vino vestro ebrui : flete,
 et ululate, omnes qui bibitis vinum in dulcedine,
 quoniam periit ab ore vestro lætitia et gaudium¹⁴. »
 Annon eter in vobis accommodatam ejusmodi ora-
 tionem esse experientia ipsa demonstrat? O Ægypti
 agricolæ, quænam demum hoc tempore enarratio,
 quæve nobis oratio lætitiæ et hilaritatem adjunc-
 tam habet? Quis porro ex vobis, parvus aut ma-
 gnus, ob nuper conceptam iracundiam tantum stu-
 poris contraxit, ut a fletu et querelis temperare
 queat, nec perfusam lacrymis faciem præ se ferat,
 ut illud quoque propheticum merito in nos dici
 possit : « Agricolæ, lugete jumenta super frumento
 et hordeo, quia periit vindemiator ex agro? Vitis ex-
 aruit, et ficus imminutæ sunt. Rosa, et palma, et ma-
 lum, et omnia ligna agri exaruerunt : quia confude-
 runt gaudium filii hominum¹⁵. » Nam Deus quidem
 natura bonus et misericors, tellurem nobis unde

⁸ Prov. v, 22. ⁹ I Thess. v, 14. ¹⁰ Gen. iv, 10.

¹¹ ibid. 11. ¹² Prov. xxviii, 14. ¹³ Joel i, 5. ¹⁴ Ibid.

11, 12.

Varia lectioes.

⁸ ἀλλ. ἐπιπλ.

quaque lætissimis frugibus convestitam ostendit; efferebant se altius spicarum ordines, spem uberrimi proventus iis qui laboraverant afferentes, quique agricolæ animum ingenti lætitiæ voluptate complerent: verum confusum est gaudium ab iis qui inhabitant terram. Postquam enim nonnulli cædibus se contaminavere, ac frugiferam tellurem humano sanguine imbuere, sibi que invicem inimicos intentavere gladios, ac ferrum telluri vertendas apprime aptum, atque ad id potissimum a Deo procreatum, maxime omnium impietatis ministrum effecere: iratus est merito cui prima virtutis cura est, Deus noster, ac terram quæ secunda fuerat, immisso igne sterilem reddidit, atque velut injecto freno spem expectatæ lætitiæ coercens, gaudium in mœrorem commutavit. Atque hoc nempe illud erat, quod unus e sanctorum prophetarum numero ita enuntiavit: **39** « Propterea hæc dicit Dominus Deus exercituum dominator: In omnibus plateis plantus, et in cunctis quæ foris sunt dicitur: Væ, væ: et vocabunt agricolam ad luctum, et ad plantandum eos qui sciunt plangere: et in omnibus viis erit sanctus, quia pertransibo in medio tui, dicit Dominus ». Cerne tu vero mihi quam valde cum veritate hæc oratio consentiat. Quis enim neget eju-latu et infinita quadam vi lacrymarum prosequenda esse quæ contigerunt? Ecce fames, fera bestia, nostram regionem universam absumit. Illa vero totius orbis terrarum, ut sic dicam, nutrix, importato pane, atque ad hominis naturam minus accommodato cibi genere indiget, ut de hac quoque non immerito lugens Jeremias propheta dicat: « Omnis populus ejus gemens, et querens panem ». Et rursum: « Adhæsit lingua lacentis ad palatum ejus in siti. Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis. Qui vescebantur voluptuose, interierunt in viis ». — « Seminavimus enim multum, et intulimus parum, » quemadmodum scriptum est ⁹, quia ad iracundiam provocavimus Spiritum Domini. Pœnitentiam igitur agamus, et abstinemus nos quidem ab antiquis sceleribus, accedamus autem ad Deum misericordiarum parentem, ubertim effundentes ex oculis lacrymas, et cum uno prophetarum dicentes: « Quis, Deus, similis tui, qui auferis iniquitates, et non conservas in testimonium iram tuam, quoniam volens misericordiam tu es ¹⁰. » Et rursum: « Iniquitates nostræ restiterunt nobis, Domine, fac nobis propter nomen tuum, quoniam multa peccata nostra in conspectu tuo: quoniam tibi peccavimus, exspectatio Israel, Domine, et salvas in tempore malorum ¹¹. » Qui namque ita pœnitentia ducti resipuerint, eos oratione illa plena suavitatis alloquetur: « Ecce ego mittam vobis frumentum, et vinum, et oleum, et replebimini in eis. Noli timere, terra, exsulta et lætare, quoniam magnificavit Dominus ut faceret. Nolite

οι κατοικοῦντες τὴν γῆν· ἐπειδὴ γὰρ εἰς ἀνδροκτασίας ἐτρέπαντό τινες, καὶ ἀνθρώπινους αἵμασι τὴν καρποτόκον ἐμέθυσαν γῆν, ἀνέτειναν δὲ τὸ μισάβελφον ἐπ' ἄλλήλους ξίφος, καὶ τὸν ἀριστα γηπονοῦντα σίδηρον, διὰ τε τοῦτο κατὰ τὸ πλεῖστον γεγόντα παρὰ Θεοῦ, τῆς ἐσχάτης ἀπέδειξαν δυσσεβείας ἐργάτην· ὠργίσθη μὲν εὐλόγως ὁ φιλάρετος ἡμῶν Θεός· πυρὶ δὲ τὴν καρποφόρον ἐπεστείρωσε γῆν, καὶ ὥσπερ τινὲν χαλινῶ τὰς προσδοκηθείσας θυμηδίας ἀνακόπτων ἐλπιδας, εἰς λύπην μετέστρεψε τὴν χαρὰν. Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν εἰρημένον· « Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ· Ἐν πάσαις πλατείαις κοπετός· καὶ ἐν πάσαις ὁδοῖς βῆθήσεται· Οὐαί, οὐαί· κληθήσεται γεωργὸς εἰς πένθος καὶ κοπετόν, καὶ εἰδὼτας θρήνον, ἐν πάσαις ὁδοῖς κοπετός, διότι διελεύσομαι διὰ μέσου, εἶπε Κύριος. Ἄλλ' ὄρα μοι πάλιν ὅπως ἀληθὴς ὁ λόγος. Ἡ γὰρ οὐχὶ κοπετοῦ καὶ θρήνων ἀπεράντων ἄξια φήσεται ἂν τις τὰ συμβεθηκότα; Ἰδοὺ τὸ πικρὸν τοῦ λιμοῦ θηρίων δὴ τὴν ἡμῶν καταβόσκειται τὴν χώραν· ἡ δὲ πάσις, ἢ οὕτως εἴπω, τῆς ὑφ' ἡλίου τροφῆς, ἄρτου δέεται τοῦ παρεμπύπτοντος, καὶ τῆς οὐ σφόδρα προεπούσης τοῖς ἀνθρώποις τροφῆς, ἵνα καὶ ἐπ' αὐτῇ δικαίως καταθρηνηῶν ὁ προφήτης Ἰερεμίας λέγῃ· Πᾶς ὁ λαὸς αὐτῆς καταστενάζοντες ζητοῦντες ἄρτον. » Καὶ πάλιν· « Ἐκολλήθη ἡ γλῶσσα θηλάζοντος πρὸς τὸν φάρυγγα αὐτοῦ ἐν δίψει. Νήπια ἤτησαν ἄρτον, καὶ ὁ διακλῶν οὐκ ἦν αὐτοῖς. Οἱ ἐσθοντες τὰς τρυφὰς ἠφανίσθησαν ἐν καιρῷ ἐξῆδοις. » — « Ἐσπείραμεν γὰρ πολλὰ, καὶ εἰσενέγκαμεν ὀλίγα, » κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι παρωργίσαμεν τὸ Πνεῦμα Κυρίου. Μετανοήσωμεν τοίνυν, καὶ τῶν μὲν ἀρχαίων πλημμελημάτων ἀποπαυσώμεθα· προσώμεθα δὲ τῷ φιλοκτίρισμῳ Θεῷ, δαψιλῆς μὲν βλεφάρων καταγέροντες δάκρυον, λέγοντες δὲ καθ' ἕνα τῶν προφητῶν· « Τίς, Θεὸς, ὥσπερ σὺ; ἐξαιρῶν ἀνομίας, καὶ ὑπερβαίνων ἀδικίας, καὶ οὐ συνέσχες εἰς μαρτύριον ὀργὴν αὐτοῦ, ὅτι θελητῆς ἐλέους ἐστί; » Καὶ πάλιν· « Αἱ ἀνομίαι ἡμῶν ἀντίστησαν ἡμῖν, Κύριε, ποίησον ἡμῖν ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, ὅτι πολλαὶ αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἐναντίον σου· ὅτι σοὶ ἡμάρτομεν, ὑπομονὴ Ἰσραὴλ, Κύριε· καὶ σώσεις ἐν καιρῷ κακῶν. » Οὕτω γὰρ, οὕτω μεταγενώσκουσι· τὴν γλυκαῖζον ἐκείνην χαριεῖται φωνήν· « Ἰδοὺ, ἐγὼ ἐξαποστελῶ ὑμῖν τὸν σίτον, καὶ τὸν ὄϊνον, καὶ τὸ ἐλαιον, καὶ ἐμπλησθήσεσθε αὐτῶν. Θάρσει, γῆ, χαῖρε καὶ εὐφραίνου, ὅτι ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι. Θαρσεῖτε, κτήνη τοῦ πεδίου, ὅτι βεβλάστηκε τὰ παιδία τῆς ἐρήμου. Ὅτι ἐξύλον ἐξήνεγκε τὸν καρπὸν αὐτοῦ, ἀμπελος, καὶ συκῆ, καὶ βοὰ ἐδώκαν τὴν ἰσχύον αὐτῶν. Καὶ τὰ τέκνα Σιών, χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε ἐπὶ Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν, διότι δέδωκεν ὑμῖν βρώματα εἰς δικαιοσύνην, καὶ βρέξει ὑμῖν ὕετον πρῶτον καὶ ὄψιμον, καθὼς ἐμπροσθεν. Καὶ ἐμπλησθήσονται αἱ ἄλωνες σίτου, καὶ ὑπερεκχυθήσονται αἱ ληνοὶ οἴνου καὶ ἐλαίου. Καὶ ἀνταποδώσω ὑμῖν ἀντὶ τῶν ἐτῶν ὧν κατέφαγεν ἡ ἀκρις, καὶ ὁ βροῦχος, καὶ

⁹ Amos v, 16, 17. ¹⁰ Thren. i, 11. ¹¹ Thren. iv, 4, 5. ¹² Agg. i, 6. ¹³ Mich. vii, 18. ¹⁴ Jerem. xiv, 20, 21.

ἡ ἔρουσθη, καὶ ἡ κάμπη. Καὶ φάγεσθε, καὶ ἐμπλη- A
σθήσεσθε, καὶ αἰνέσατε τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ
ὁμῶν, ἃ ἐποίησε μεθ' ὁμῶν θαυμάσια. » Μὴ γὰρ
ἐνδοκίσης, ἄνθρωπε, μηδὲ λογίζου κατὰ σαυτὸν, ὡς
εἴπερ αὐτῷ προσίοις μετανοῶν, οὐκ ἐπιδῶσαι προ-
χειρῶς τὸν ἔλεον. Ἐχεις καὶ νῦν οὐκ εὐκαταφρόνητον
ἀρραβῶνα τῆς κατ' εὐχὴν ἐλπίδος, ἔχεις ἤδη τῆς
φιλανθρωπίας ἐνέχειρον· ἰδοὺ ποταμοῖς νάμασιν ὄλην
ἐπέκλυσε τὴν γῆν, ἰδοὺ τῆς συνήθους χορηγίας θαψι-
λεστέραν ἀπόλαυσιν ἀμαρτάνουσιν ἔτι χαρίζεται.
Ὅσῳ τὸ σὸν ἐφάνη δάκρυον, καὶ φιλοκίτριμῳ ἔτι
δέδεικται· Θεός, Ὁ δὲ οὐπω δακρύοντας ἔλεειν οὐ παρ-
αιτούμενος, πῶς οὐκ εὐφρανεῖ μετανοοῦντας εὐκό-
λως; Οὐκοῦν ἀκουέτωσαν οἱ παρ' ὑμῖν Πατέρες, οἱ
πῶν ἀγίων θυσιαστηρίων πατέρες, ρετα^h καὶ λει-
τουργοί. « Σαλπείσατε εὐαγγελίῳ ἐν Σιών, ἀγιάσατε B
νηστειαν, καὶ κηρύξατε θεραπείαν, συναγάγετε λαὸν,
ἀγιάσατε Ἐκκλησίαν, ἐκλέξασθε πρεσβυτέρους· συν-
αγάγετε νῆπια θηλάζοντα μαστούς. Ἐξελθέτω νυμ-
φίος ἐκ τοῦ νυμφῶνος αὐτοῦ, καὶ νύμφη ἐκ τοῦ πα-
στοῦ αὐτῆς. Ἄνιμῶσον τῆς κρηπίδος τοῦ θυσιαστη-
ρίου κλαύσονται οἱ ἱερεῖς οἱ λειτουργοῦντες τῷ Κυ-
ρίῳ, καὶ ἔρουσι· Φεῖσαι, Κύριε, τοῦ λαοῦ σου, καὶ μὴ
θῶς τὴν κληρονομίαν σου εἰς βνειδος, ὅπως μὴ εἴ-
πωσιν ἐν τοῖς ἔθνεσι· Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς αὐτῶν; »
Ὁδῶς ἡμᾶς προσιώντας ἀμελήτῃ, προσδέξεται, καὶ
κατελεήσει λέγων· « Ἐγὼ εἰμι, ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξαλείφων
ἁμαρτίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθήσομαι. » Ἔσται γὰρ
κατὰ τινὰ τρόπον ἀπηγῆς εἰς ἡμᾶς, « ὅς γε, » κατὰ
τὸν Παῦλον, » τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ C
ἡμῶν πάντων παρέβουκεν αὐτόν; » Ἐπειδὴ γὰρ ἐν
ταῖς τοιαύταις πλημμελείαις οἱ παλαιότεροι ἦσαν,
κατεκράται μὲν, ἐν οὕτως εἶπω, ὁ διάβολος τῆς ὑφ'
ἡλίψ. Ἐβασίλευε δὲ οὕτως ἐφ' ἡμᾶς ἡ ἁμαρτία, καὶ
διακλήρω τῷ γένει διελυμαίνετο, ὡς ὁρᾶσθαι μὲν οὐ-
δαμοῦ τὸν ποιοῦντα χρηστότητα· μᾶλλον δὲ ὄλω·
« οὐκ εἶναι, καθά φησιν ὁ Ψαλμῶδης, ἕως ἐνός. Πάν-
τες γὰρ ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρεώθησαν, » ἀναγκαίως
ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ καὶ
Πατρὸς ὑπάρχων, καθὼς γέγραπται· « Οὐκ ἀρπαγ-
μὸν ἠγῆσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε
μορφῇ δούλου λαθῶν. » Καὶ δι' ἡμᾶς ἐν τοῖς καθ'
ἡμᾶς ἐλογίσθη, γεννηθεὶς ἐκ γυναίκης, καὶ ἄνθρωπος
ὄντως περηνῶς ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα, καθάπερ ὁ Παῦλος
φησι, ἐλεήμων γένηται, καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ D
πρὸς τὸν Θεόν· ἵνα τὰς ἀπάντων ἡμῶν ἁμαρτίας,
καθὼς γέγραπται πάλιν, ἐνεγκῶν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ
ἐπὶ τὸ ξύλον, ἐξαλείψῃ τὰ καθ' ἡμῶν χειρὸς γραφον·
ἵνα τῆς ἡμετέρας σαρκὸς τὰς ἀσθενείας οικειωσάμε-
νος, ἀπονεκρώσῃ μὲν τὴν ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν τυ-
ραννήσασαν ἡδονήν· ὡς περ δὲ μαινομένη θάλασση
τοὺς ἐν ἡμῖν πάθεσιν εἴπῃ· « Σιώπα, πεφίμωσο· »
καὶ πάντες μεταρρυθμίσας τὰ ἐν ἡμῖν εἰς ἀμείνονα
τάξιν καὶ ἐδραϊότητα· τὴν ἀρετὴν δὲ ὄλην ἀναμορ-

¹² Joel II, 19-26. ¹³ Ibid. 15-17. ¹⁴ Isā. XLIII, 25. ¹⁵ Rom. VIII, 23. ¹⁶ Psal. XIII, 3; LU, 4. ¹⁷ Phi-
lipp. II, 6, 7.

Variae lectiones.

» Puto ὑπηρέται. d.l.l. πρεσβυται.

certo aliquo ex ipsis rebus petito iudicio opus esset, A quo fateri quodammodo vel inviti cogentur, et cœlum a suo Conditore factum, et ejusdem opera solem, lunam, astra, tellurem, aliasque res omnes ut essent accepisse, eos opificemsum imitari jubet, vultque per Sabbatum quiescentes festivitatis causam cognoscere : « Requievit enim, inquit, Deus ab omnibus operibus suis die septimo⁶⁰. » Qui verò student ut rerum opifrice quiescente conquiescant et ipsi, annon illi res omnes ab alio conditas atque effectas fuisse, unumque universorum molitorem et artificem esse, et quidem apertissime contententur? Factum est igitur, dum Sabbato cessant, ut ex eo divinitatis quoque rationem Israelitæ intelligerent, atque unam a qua omnia condita et procreata sunt agnoscerent naturam; elementorum item oculis familiarium ultro citroque famulatum non ignorarent. Atque una quidem hæc ratio est 77 Sabbato indictæ requietis. Altera vero præterea est, et quidem plena gravitatis, atque hominibus, quorum magis absoluta virtutis perfectio est, longe accommodatissima. « Non enim adhuc infantibus solidiores disciplinarum cibi apponendi sunt, sed qui consuetudine exercitatos habent sensus, » ut Paulus ait⁶¹. Indicat ergo cessatio hæc per Sabbatum agi consuetâ, atque ab omni opere feriatio indicta, futuram extremo tempore sanctorum quietem; cum laboribus immunes, ac sudore quem in stadiis contraxerant deterseo, atque ad supernam civitatem revocati, in cœlesti Jerusalem quieti ac deliciis affluentes ævum omne traducent, nullis amplius operibus aut laborum muniis occupati, sed præclaris anteactæ vitæ facinoribus, tanquam viatico ad salutem instructi, suos ipsorum animos ad immortalem vitam nutriunt. Id namque ex eo quod cibi ante præparati Sabbato adhibendi forent, arbitrator significari. Quod autem ponderibus seu oneribus degravare sese cuiquam Sabbato non licuerit, illud iudicari videtur, ut ego quidem existimo, futurum ut post mortuorum resurrectionem Sabbato quod in superna civitate agetur, nullum amplius peccati onus nos degravet, neque rursum suis illecebris impulsos ad pravitatem hostis discruciet; sustinebit is nempe apud inferos ignis æterni pœnas, nos vero ab eo quod in nobis operatur peccato, omnino soluti erimus. Ex eo vero quod intra portas Jerusalem Sabbato permanerent, eadem plane res iisdem ex argumentis videtur designari. Nam qui semel recubuerint inter sanctorum choros, ac sedem in conventu primogenitorum obtinuerint, nunquam a securitate vitæ lætæ ac felicitis educentur, nec concessa ipsa munera unquam amittent, sed illa, per

⁶⁰ Gen. ii, 2. ⁶¹ Hebr. v, 14.

Variæ lectiones.

* ἄλλ. σχηματίζεσθαι. ρ / ἀναπηδήσαντες. * ἄλλ. δι' αἰώνιου. * ἄλλ. ὑποσημαίνεν δοκεῖ. * ἄλλ. ἐπί.

(1) Ed., ἐκδοήσονται.. τὴν... ἀσφάλειαν, et interpres, securitatem æterno tempore voluptatibus perfuendi nunquam requirent. Edit.

πράγματος ἐναργεῶς ἐπαναγκάζειν ὡσπερ καὶ οὐχ ἐκόντας ὁμολογεῖν, ὡς πεποίηται μὲν οὐρανός· ἥλιος δὲ, καὶ σελήνη, καὶ ἀστρα, καὶ γῆ, καὶ ἡ ἄλλη δὲ σύμπασα κτίσις ταῖς τοῦ δημιουργήσαντος τέχναις εἰς τὸ εἶναι κεκρίνηται, συσχηματίζεσθαι ὃ κελεύει τῷ δημιουργῷ· καὶ καταλύοντας ἐν Σαββάτῳ, τῆς ἑορτῆς τὴν αἰτίαν εἰδέναι βούλεται· « Κατέλυσε γὰρ, φησίν, ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ. » Οἱ δὲ καταλύοντι τῷ δημιουργῷ συγκαταλύειν σπουδάζοντες, πῶς οὐκ ἂν ὁμολογήσαιεν, καὶ μάλα σαφῶς, ὡς πεποίηται μὲν τὰ σύμπαντα, εἰς δὲ ἀπάντων γενεαιουργός καὶ τεχνίτης ἐστὶ; Συμβέθηκε τοίνυν, διὰ τῆς κατὰ τὸ Σάββατον ἀργίας, καὶ τὸν περὶ τῆς θεότητος εἰσφέρεισθαι λόγον τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τὴν ἀπάντων τεχνίτην καὶ δημιουργὸν ἐπιγινώσκεισθαι φύσιν· καὶ τὴν τῶν ὁρωμένων στοιχείων οὐκ ἀγνοεῖσθαι δουλείαν. Εἰς μὲν δὲ λόγος οὗτος τῆς κατὰ τὸ Σάββατον ἀργίας. Δεύτερος δὲ ἐπὶ τούτῳ καὶ μάλα σεμνῶς, καὶ τοῖς τὴν ἕξιν τελειότεροις ἀρμοδιώτατος· « Οὐ γὰρ τοῖς ἐτι νηπιάζουσι τὰς σερευωτέρας τῶν μαθημάτων παραθετέον τροφάς· ἀλλὰ τοῖς διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένοις, » ὡς ὁ Παῦλος φησὶ. Σημαίνει τοίνυν ἡ κατὰ τὸ Σάββατον ἀργία καὶ ἡ τῶν ἔργων ἀπόθεσις τὴν ἐσομένην ἐπὶ τέλει τῶν ἁγίων καταπαύσιν· ὅτε θὴ πόνων ἀποσεισάμενοι, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς σταθίσις ἰδρωτάς ἀπονησάμενοι, πρὸς τὴν ἄνω πόλιν ἀναποδίσαντες ρ, τὴν ἐπουράνιον Ἰερουσαλήμ, ἐν ἀναπαύσει καὶ τρυφῇ τὸν ἅπαντα διοίσοι χρόνον· ἔργων μὲν οὐκέτι καὶ πόνων ἀπτόμενοι· τὰ δὲ ἐν τῷ C παραρηχητόι βίῳ καυχήματα ἐφοδῖον πρὸς σωτηρίαν ἔχοντες, εἰς ἀθάνατον ζωὴν τὰς ἑαυτῶν ἀποθρέψουσι ψυχάς. Τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ προευτρεπίσθαι δεῖν τὰς ἐν Σαββάτῳ τροφάς. Τὸ δὲ βαστάγμασιν, ἦτοι φορτίοις μὴ ἐξεῖναι τισὶ καταβρίθειν ἑαυτοὺς ἐν Σαββάτῳ, ἐκεῖνο σημαίνει εἰκοιξε, κατὰ γὰρ τὸν ἡμέτερον νοῦν, ὡς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, κατὰ τὸν ἐν τῇ ἄνω πόλει σαββατισμὸν, οὐκέτι τὸ τῆς ἀμαρτίας ἡμῖν φορτίον ἐπιχειρεται· οὐδὲ συντρίψει πάλιν εἰς παρανομίας δελεάζων ὁ πονηρὸς· αὐτὸς μὲν εἰς ἔδου δικῆς ὑπέχων τὰς διαωνίου α πυρρῆς· λελυμένης δὲ εἰς τὸ παράπαν τῆς νῦν ἐνεργούσης ἐν ἡμῖν ἀμαρτίας. Τὸ γὰρ μὴ τῶν τῆς Ἰερουσαλήμ πυλῶν εἰσω μένειν κατὰ τὸ Σάββατον, D αὐτὸ διὰ τῶν αὐτῶν εἰσω μένειν δοκεῖ. Οἱ γὰρ ἀπαξ εἰς τοὺς τῶν ἁγίων ἀνακεκλιμένοι χοροὺς, καὶ εἰς τὴν τῶν πρωτοτόκων εἰσελάσαντες Ἐκκλησίαν, οὐκ ἐκδοήσονται (1) ποτε τῆς ἐν θυμηθίαις ἀσφαλείας· οὐδὲ ἐξελεύσονται τῆς δοθείσης αὐτοῖς δωρεᾶς· ἀλλ' ἐν αὐτῇ μενοῦσιν ἀεὶ, τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι πεπυργωμένοι τὸν νοῦν. Οὕτω γὰρ γέγραπται· « Εὐφροσύνη αἰώνιος ὑπὲρ * κεφαλῆς αὐτῶν. Ἐπὶ γὰρ

κεφαλῆς αὐτῶν αἰνεσις καὶ ἀγαλλίαμα· ἀπέδρα οὐδύνη, καὶ λύπη, καὶ στεναγμός. » Ἐπιλήσονται δὲ τὴν θλίψιν αὐτῶν τὴν πρώτην, καὶ οὐκ ἀναθήσεται αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν. Ὅτι δὲ πάλιν τὴν ἰσομένην τοῖς ἁγίοις κατάπαυσιν ἐπὶ τῆ τῶν αἰώνων συντελεῖς σημαίνει τὸ Σάββατον, αὐτὸς ἡμῖν εἰσῆτω μάρτυς ὁ Παῦλος, καὶ λεγέτω πρὸς Ἑβραίους, περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐπιστέλλων· « Φοβηθῶμεν οὖν μήποτε, καταλιμπανομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκεῖ τις ἐξ ἡμῶν ὑστερηκεῖναι. Καὶ γὰρ ἔσμεν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ κἀκεῖνοι. » Ἐπειδὴ δὲ πως ἰδοῦναι παρὰ τοῖς οὐκ εἰδοῖσι νοεῖν, κατάπαυσιν ὀνομάζειν ἐνθάδε τὴν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσοδὸν διὰ τῆς Ἰησοῦ στρατηγίας πεπληρωμένην· Ἰησοῦ δὲ φημι τοῦ καλουμένου Ναυῆ· δεικνύων ἐναργέστερον, ὡς ἐκεῖνης μὲν οὐδὲ εἰς λόγος αὐτῷ, εἰς δὲ τὴν προσδοκωμένην ἔσθαι βλέπει, καὶ κατ' ἐκεῖνης ὁ τῶν νοημάτων σκοπὸς συντείνεται, πάλιν φησὶν ἐφεξῆς· « Εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας. Ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, » σαββατισμὸν ἐνθάδε λέγων σαφέστατα τὴν ἐπὶ τέλει τῶν ἁγίων κατάλυσιν. Καὶ γοῦν ἐφεξῆς σημεῖον τοῦ νοηματος διδοσὶν ἀκριβῆς, ἐπιφέρων ὡς· « Ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡς περ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός. Σπουδάσωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας. » Κατανοεῖ σαφῶς, καὶ μάνθανε, Ἰουδαῖα, δι' ὧν ἐνθάδε φησὶν ὁ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Γαμαλιῆλ ἀναθεοραμμένος, ὁ σύμπασαν ἔχων τοῦ νόμου τὴν γνῶσιν· Ἑβραῖος ὡς ἐξ Ἑβραίων, φυλῆς Βενιαμίν, κατὰ νόμον Φαρισαῖος, ὅτι τὴν μὲν τυπικὴν ἀργίαν, τὴν κατὰ τὸ Σάββατον, λέγων, τὴν διὰ τοῦ νομικοῦ γράμματος εἰσπερομένην, οὐδὲν μὲν ὅλως εἶναι φησὶν· εἰκόνα δὲ μᾶλλον τυποῦν τῶν ἐν ἐπιείκῃ ἀγαθῶν, καὶ τῆς κατ' ἐκείνο καιροῦ τοῖς ἁγίοις δοθησομένης ἀναπαύλης, καὶ ὅν ἂν ὁ πάντων Σωτὴρ ἐξ οὐρανοῦ παραγῆται ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καθὼς γέγραπται, καὶ διαδίδωσι τοῖς ἁγίοις τὰ γέγρα. Ἄλλ' οἶμαι διαρκῶς καὶ τὸν περὶ τούτων ἡμῖν κατεξητάσθαι λόγον, ὅθεν θηλοῖτον ἰτέον περὶ τὰ συνήθη καὶ προκωδίστρα.

praemia dilargietur. Verum satis diu jam de his rebus disputatum esse arbitror, proinde ad consuetam nobis, et in quibus plus splendoris inest, oratio progredietur.

Ἐπειδὴ τοίνυν Ἕλληνων μὲν ἐπλανῶντο παῖδες, λατρεύοντες τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα, καὶ εἰς πολυθεὸν ἀπάτην ἐγχεχυμένοι, τὴν πλατεῖαν εἰσπέθων τοῦ θανάτου πύλην, Ἰουδαῖοι δὲ πάλιν τοσοῦτον εἰς τὰς ἑαυτῶν ἐξημάρτανον ψυχὰς, ὡς ποιεῖσθαι μὲν τοῦ νόμου φροντίδα οὐδαμῶς, ἡγεῖσθαι δὲ φορτικῶς, καὶ ληρεῖν ὑπολαμβάνειν τοὺς τῶν καλλίστων εἰσηγητᾶς, καὶ τοῖς διὰ τῆς ἀνωθεν προκειρημένοις χάριτος διαβρῆθην ἐπιφωνεῖν· « Ἄλλα ἡμῖν λαλεῖτε, καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν· ἀφέετε ἄφ' ἡμῶν τὸν τρίτον τοῦτον, καὶ ἀφέετε ἄφ' ἡμῶν τὸ λόγιον

A Spiritus gratiam corroborata mente, perpetuo obtinebunt. Ita enim scriptum est : « Lætitia sempiterna super caput ipsorum. Super caput namque ipsorum laus et gloria : fugit mœstitia, et dolor, et gemitus ». Obliviscuntur vero tribulationem ipsorum primam, et non ascendet in cor ipsorum. Porro illam quæ futura est in sæculorum perfectione sanctorum quietem Sabbato significari, suo testimonio nobis ipsemet Paulus confirmet atque asserat, dum Epistola ad Hebræos de antiquis ita scribit : « Timeamus ergo ne forte, relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex nobis deesse. » Etenim et nobis nuntiatum est, quemadmodum et illis⁶². » Et quia

B videri poterat minus intelligentibus, quietis nomine hoc loco ingressum in promissam tellurem indicare, qui contigit, imperitante exercitui Jesu, illo, inquam, Jesu, cui Nave cognomen fuit, ut apertius ostendat de hac se ne minimum quidem cogitare, sed futuram illam quam exspectamus designare, atque ad illam, velut in scopum animi sensa dirigere, hæc deinceps adjungit : « Nam si eis Jesus quietem præstitisset, nunquam de alia loqueretur post hæc die. Itaque relinquitur Sabbatismus populo Dei⁶³, » sabbatismum hoc loco, sanctorum quietem, quæ post hanc vitam futura est, apertissime nominans. Et quidem in iis quæ sequuntur evidenti signo rem ita accipiendam esse demonstrat, hæc subjiciens : « Qui enim ingressus est in

C requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut et a suis Dens. Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum⁶⁴. » Certo jam cognosce ac intellige, o Judæe, ex iis quæ hic loquitur, qui ante Gamalielis pedes enutritus fuit, qui totius legis scientiam animo complexus, Hebræus ex Hebræis, ex tribu Benjamin, secundum legem Pharisæus, quidum cessationem Sabbato institutam figuratam appellat, hanc quæ ex littera legis infertur, nihil omnino esse autumat, sed exhibere imaginem potius eorum quæ speramus bonorum, et illius quietis qua sanctis hominibus frui dabitur eo tempore, cum Salvator omnium e cœlo adveniet in gloria Patris sui, quemadmodum scriptum est, et in sanctos

D Quoniam igitur Græci erroribus obnoxii ferebantur, servientes creaturæ contra Creatorem⁶⁵, atque in vesanam deorum venerationem effusi, in latam mortis portam recta desiliebant, Judæi quoque tantum in suos ipsorum animos peccabant, ut cum ipsi de lege nihil prorsus laborarent, tum vero eos qui honestissima quæque suaderent aversati, nugæ agere arbitrantur, quosque gratia e superis manu prehensos duceret, illos aperte inclamarent : « Loquimini nobis alia, et alium annuntiate nobis errorem, auferte a nobis senitam hanc, et avertite a

⁶² Isa. xxxv, 10. ⁶³ Hebr. iv, 1, 2. ⁶⁴ ibid. 8, 9.

⁶⁵ ibid. 10, 11. ⁶⁶ Rom. i, 25.

nobis verbum Israel ⁷⁷. » Necessitate compulsus omnium Dominus, **79** nequaquam amplius ministros quosdam et servos nostræ salutis curatores adhibuit, sed se ipse pro nobis diabolo tyrannidem exercenti opponens humanam induit naturam, ac partu quidem sacrosanctæ Virginis editur in lucem, tum multa signa et prodigia sermonibus, quos docendi causa habebat, admiscens, omnia commutavit in melius, ac naturam humanam situ marcidam traducens ad novitatem vitæ, velut exemptam e vinculis in conspectum Patris liberam adduxit, tum a peccato pessime acceptos, plena benignitatis sententia ad se advocabat, dicens : « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos ⁷⁸. » Nostra quidem igitur hoc pacto se habebant. Tyrannus vero ob Salvatoris nostri res præclare gestas rabie accensus ferebatur, nostramque salutem suam calamitatem ducebat, atque, veluti dominatu quem sibi impotenti cupiditate acquisierat dejectus, ingenti mœrore penitus tabescebat. Cum namque divinam prædicationem, solis instar undique collucentem et antiquæ impietatis caliginem jamjamque dissipatam, animadverteret, gravi admodum dolore propterea cruciabatur : tum iracundia fervens, et invidiæ stimulis undequaque confectus, mortis integumento vitam ut obvolveret laboravit, ac Dominum qui ad nos ut orbi salutem daret advenerat, corruptionis vinculis obnoxium se habere posse ratus, qui plenus omnis dementiæ foret, persuadet quibusdam qui cum ipso sentiebant Judæis, ut ipsi se totius actionis ministros ac flagitiosæ audaciæ satellites exhiberent. Qui etiam cruci tradentes omnium Dominum, eorum quæ patnaverunt facinorum magnitudine, ipsam quoque diaboli opinionem vicerunt, et illum ipsum audacia superantes, effecerunt ut rudis in hoc genere dux ipse atque auctor certaminis videretur. At vero Salvator omnium, iis quæ ad salutem nostri generis pertinerent quam optime admodumque artificiose administratis, posuit, quemadmodum scriptum est ⁷⁹, pro nobis animam suam ; quippe qui pastor bonus esset, ac pro ovium suarum grege periculum adire non recusaret. Ille autem Judaicorum scelerum dux atque auctor, qui que retia disposuisset quibus ipsemet caperetur, tandem aliquando se sua spe frustratum animadvertit, cum rem contra prorsus quam is voluerat, cecidisse, ex eventu didicit ; ac velut navigi **80** rector inter marinos fluctus, cum secundo vento ageretur implicata rudentibus navi, discruciabatur, quod rerum exitum suæ expectationi nullatenus respondisse intelligeret. Qui namque dominatum a se usurpandum nosque acerbiori quam antea tyrannide opprimendos speraverat, omni quoque aliquid in posterum audendi facultate privatus fuit. Nam veluti fera bestia, catenis indissolu-

Α τοῦ Ἰσραὴλ. » Ἀναγκαιῶς ὁ πάντων Δεσπότης, οὐκ εἶσι διακόνους τισὶ καὶ ὑπηρέταις ἐχρήτο πρὸς κατορθώσιν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, ἀλλ' ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀντιτιθεὶς τῷ τυραννήσαντι διαβόλῳ, γέγονεν ἄνθρωπος· καὶ τίκεται μὲν διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου· πολλὰ δὲ σημεῖα καὶ τέρατα τοὺς διδασκαλικούς ὁμοῦ παρεχόμενος λόγοις, πάντα μετετίθει. πρὸς τὸ δμεινον, καὶ τὴν κατεφαρμένην τοῦ ἀνθρώπου φύσιν εἰς καινότητα μεταρρυθμίζων ἡ ζωῆς, καθάπερ ἐκ ἰεσμών λελυμένην, ἐλεύθεραν προσήγε τῷ Πατρὶ, καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἁμαρτίας συντετριμμένους, ἡμερωτάτῳ δόγματι, πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλει, λέγων· « Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς. » Τίθειτο μὲν οὖν ἐν τούτοις τὰ καθ' ἡμᾶς. Διεπρίετο δὲ πάλιν ὁ τύραννος ἐπὶ τοὺς τοῦ Σωτήρος ἡμῶν κατορθώμασι· καὶ θρήνου πρόφασιν ἐποιεῖτο τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν· ὡς δὲ τῆς ἐκ πλεονεξίας αὐτῷ πεποιμημένης ἀρχῆς ἐξωθούμενος εἰς βαθεῖαν ἐβαπτίζετο λύπη. Ἡλίῳ μὲν γὰρ δίκην ἀναλάμπον τὸ θεῖον κήρυγμα βλέπων, κατεσκευασμένην δὲ ἦδη τὴν τῆς ἀρχαίας ἀσεβείας ἀχλὺν, ὠδύνας τὰς ἐπὶ τοῦτῳ δριμυίας ἐδέχετο· ἀναζώνων δὲ τοὺς θυμοὺς, καὶ θερμότητῳ συντηκόμενος φθόνῳ, θανάτῳ περιθαλεῖν ἐβούλετο τὴν ζωὴν· καὶ τὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ πάντων ἐπιδημήσαντα Κύριον τοὺς τῆς φθορᾶς ὑποθήσειν δεσμοῖς προσδοχίας ὁ παραφρονέστατος, ἀναπέθει τῶν ὁμογνομόνων τινὰς Ἰουδαίων, ὑπηρέτας αὐτῷ γενέσθαι τοῦ δράματος, καὶ τῆς ἀνοσίτου τόλμης ὑπεραστάς. Ὁὐ καὶ σταυρῷ παραδόντες τῶν ἀπάντων Δεσπότην, ὅσον εἰς τὴν τῶν τολμησάντων ὑπεροχὴν, κρείττους ἦδη καὶ τῆς διαβολικῆς ὑπονομίας ἐφαίνοντο, καὶ τὸ ἐκείνου παρατρέχοντας θάρσος, μικρὸν ἐν τούτοις ὄντα, τὸν ἑαυτῶν ἀπέφαινον βραβεύτην. Ὁ μὲν οὖν ἀπάντων Σωτὴρ, τὴν τοῦ γένους ἡμῶν σωτηρίαν, ἀριστὰ τε καὶ λίαν ἐντέχνως διοικούμενος, ἐτίθει, καθὼς γέγραπται, τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν, ὅτε δὴ καὶ ποιμὴν ὑπάρχων ἀγαθός, καὶ τῆς τῶν προβάτων ἀγέλης προκινδυνεύειν οὐ παραιτούμενος. Ὁ δὲ τῶν Ἰουδαϊκῶν τολμημάτων ἐξηγούμενος, καὶ τῆς ἐφ' ἑαυτῷ παγίδος κατασκευαστῆς· μόλις ἔγνω παθῶν, ὅτι τῆς ἐλπίδος ἐσφάλετο, πρὸς πᾶν τὸ ἀναντίον μετακεχωρηκότος τοῦ πράγματος, καὶ θαλαττίου δίκην πλωτήρος, καθάπερ ἐξ οὐρῶν πνεύματος εἰς πόδα τῶν λίνων μεσουσῆς αὐτῷ τῆς νεῶς, ἐθρήνευε βλέπων ἐξ ἀντιστροφῆς τὰ προσδοκώμενα. Κρατήσιν γὰρ οἰηθείς, καὶ χαλεπωτέραν τὴν καθ' ἡμῶν καταστήσεσθαι τυραννίδα, καὶ τοῦ δύνασθαι τι λοιπὸν ὁ δειλαίος ἐξεβάλλετο. Σειραῖς γὰρ ἀλύτοις, καθάπερ τι θήριον, καταδεσμούμενος, καὶ τῆς ἐνοῦσης ἰσχύος ἀπνευρούμενος, χύραν ἐποιεῖτο καὶ πόλιν τὸν ἐσώτατον τοῦ θανάτου μυχόν, καὶ ὁ ψυχραῖς ἠπατημένος ἐλπίσιν, ὡς ὁμοίος εἶσθαι τῷ Ὑψίστῳ δοκῶν, ἐπάνω τε τοῦ οὐρανοῦ τὸν οἰκτεῖον ἰδρύσειν θρόνον ἐκμελετήσας ποτὲ, οὐκ εἶχεν εἰπεῖν ἄδου τι· ἀθλιώτερον. Αἱ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων ψυχαί,

⁷⁷ Isa. xxx, 11. ⁷⁸ Matth. xi, 28. ⁷⁹ Joan. x, 31.

Variae lectiones.

¹ ἄλλ. μεταρρυθμίζων. ² ἄλλ. ὑπερασπιστάς.

διὰ τῆς ἐκείνου κακουργίας τεσαγηνυμένοι πρὸς ἀπώλειαν, ἔξω τῶν ὑποχθονίων ἐγένοντο πυλῶν· καὶ τοὺς τῆς ἀδύσσου καυθμῶνας ἐκδύνουσαι, τὰς ἀνηλίους τοῦ θανάτου διέφευγον αὐχάς. Καὶ τὸν βαθὺν ἐκείνον διανηχόμενοι ἠσκότον, πρὸς τὸ τοῦ Σωτῆρος ἐβάδιζον φῶς. Παισιῶν γὰρ ἐλέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς· Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἄνακαλύφθητε. Ἐπειδὴ δὲ σεσύλητο τῶν πνευμάτων ὁ ἄδης, καὶ λελυτο τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἀνείσει μὲν ὁ Σωτήρ κτηφόρος· ἀναστῆσας δὲ τριήμερον τὸν ἑαυτοῦ ναδὸν, καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἀναβίωσιν ἐνεργεστάτῳ τρόπῳ τινὰ ζωγραφήσας ὑποδείγματι· καὶ πάσας ἡμῖν τὰς ἐπ' ἀγαθοῖς ῥιζώσας ἐλπίδας, συναξάμενος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, καὶ βαπτίζειν ἐπιτάξας πάντα τὰ ἔθνη εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς αὐτὸν ἀναβαίνει τὸν οὐρανόν, ἀνηθῶσαν εἰς ἀφάρσισιν διὰ τῆς χάριτος ἐπιβέξων τῷ Πατρὶ τὴν ἐξ ἁμαρτίας συντετριμμένην τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, καὶ ὡς περ τινὰ ἄσταχυν ἠ ἀπαρχὴν ἑαυτὸν ἀνακομίζων τῷ φύσιν. Ἐπὶ τούτοις, ἀγαπητοί, μικρὰς ἀποδιδόντες τῷ Σωτῆρι τὰς ἑμοιῶδες, καὶ τοῖς κατὰ δύναμιν χαριστηρίοις τὸν εὐεργετὴν ἀνευφραίνοντες, τὴν ἑαυτῶν ὁμολογῶμεν πενίαν, λέγοντες· Ἐ Τί ἀνταποδώσωμεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι; Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἐπικαλέσομαι. Ἐ Σωτηρίου γὰρ ὀνόματι ποτήριον ἢ εἰς Θεὸν εὐχαριστία· εὐχαριστοῦντες δὲ ὅσον ἐν λόγοις καὶ ῥήμασι, καὶ τὰς ἐκ τῶν ἀνδραγαθημάτων προσθήκας προσκομίζομεν αὐτῷ· τὸ μὲν σῶμα πάσης μοχθηρᾶς ἀριστῶντες ἡδονῆς, ἐκκαθαίροντες δὲ καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ πάσης αὐτὸ πονηρίας ἐλευθεροῦν ἐπιεργάμενοι, λελωθημένους ἐπισκεπτόμενοι, τοὺς ἐν πενίᾳ παρακαλοῦντες, ὄρφανοὺς καὶ χήρας τὸ ἐκ τῆς συμφορᾶς ἐπιπλαρβίζοντες βάρος, τοῖς δεσμοῖς διὰ τοῦ συναλλαγῆναι συνδεσμούμενοι, τοὺς κακουχουμένους ἀνακτώμενοι, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. Τῆς γὰρ οὕτω σεμνῆς ἐχόμενοι πολιτείας, καὶ πάντα κατὰ τὸν θεῖον πράττοντες νόμον, εὐδοκίμησομεν παρὰ τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ νομηνίας τοῦ Φαμενῶθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ ἑκτῆς τοῦ Φαρμουθὶ μηνός· καταπαύοντες τὰς νηστείας τῆς δωδεκάτης τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἐσπέρα Σαββάτου, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν· ἐορτάζοντες δὲ τῆς ἐξῆς ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς τῆς δωδεκάτης τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες ἐξῆς καὶ τὰς ἐπὶ τὰς ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς· ἵνα καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἀξιωθῶμεν ἐν οὐρανοῖς κοινωνίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

bilibus constrictus, ac robore omni spoliatus, in intima mortis penetralia, tanquam propriam sibi regionem ac civitatem, compulsus est; quique jejunis cogitationibus deceptus, similem se Altissimo fore speraverat, ac de suo throno supra cœlestes orbis collocando quandoque consilia agitaverat, nihil inferorum principe infelicius proferre potuit, Hominum siquidem animæ, quas ille suis fraudibus irretitas ad inenitum traxerat, extra subterraneas portas egrediebantur, atque ex abyssi profundo emergentes, mortis tenebricosas stationes effugiebant, trajectaque obscura illa caligine, ad Salvatoris lucem progrediebantur. Aderat ille namque (dicens iis qui in vinculis sunt: Exite, et qui in tenebris: Revelamini ⁷⁰.) Postquam autem spiritibus spoliatus est infernus, ac solutum mortis imperium ⁷¹, exurgit quidem Salvator victoria positus: triduo vero templum suum restituens, corporum quoque resurrectionem manifestissimo exemplo quodammodo subjectis oculis, atque ubi spem bonorum omnium in nobis firmavit, ac præscripsit discipulis suis leges, jussitque baptizare omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ⁷², tum in ipsum cœlum ascendit, ut hominis naturam, peccati vitio pene confectam, jam gratiæ munero repubescentem, ad immortalitatem Patri sistat, ac seipsum veluti spicarum primitias Genitori offerat. Propter hæc, o dilecti, exiguam Salvatori gratiam referentes, et eum qui nos beneficiis ornavit, collatis vicissim pro facultate muneribus oblectantes, nostram paupertatem confiteamur, dicentes: (Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo ⁷³.) Haurit is namque revera calicem salutaris, quicumque Deo gratias agit; sed, dum verbis et oratione gratias agimus, iisdem et recte facta adjicientes illi offeramus: corpus quidem ab omni impura voluptate longius inhibentes, purgantes vero itidem spiritum, **S**i liberumque ab omni pravitate reddere studentes, eos qui damno afficiuntur respicientes, qui inopia premuntur consolatione mulcentes, pupillorum et viduarum calamitatem auxilio levantes, cum iis qui in vinculis sunt doloris societate simul vincti, et laborantibus succurrentes, tanquam et ipsi in corpore existentes. Ita namque præclaris moribus instituti, et omnia ex divinæ legis præscripto peragentes, omnium nostrum Salvatori Christo probati erimus: inchoantes quidem sanctam Quadragesimam Kalendis Martii mensis, hebdomadam vero salutaris Paschæ sexta Aprilis mensis; cessantes a jejuniis undecima ejusdem mensis Aprilis vespera Sabbati, ut in Evangelio traditum est; solemnem vero diem Paschæ celebrantes, illucescente deinceps Dominica die, duodecima ejusdem mensis Aprilis: adjungentes deinceps seotem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas: ut sanctorum quoque

⁷⁰ Isa. XLIX, 9. ⁷¹ Hebr. II, 14. ⁷² Matth. XXVIII, 19: Marc. XVI, 15. ⁷³ Psal. CXV, 12, 13.

Varie lectiones.

† ἀλλ. διανηχόμενοι. ‡ ἀλλ. ἀπταχῶν.

societatem in caelis consequamur in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Patri gloria et imperium cum sancto Spiritu, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA VII.

A

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.

1. « Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete ⁷⁶. » Ecce enim nobis, per easdem annui circuitus conversiones, adveniēns optatissimum sanctae nostrae festivitatis tempus exoritur, et iis adsimile qui ab externa regione in patriam deferuntur, jam in portu conspiciuntur, ac deinceps telluri rudentes annectunt. Quoniam vero jam adest, atque in media propemodum nobis civitate habitat, reliquum est, ut opinor, ac decet, nos scilicet in primis, siquidem divino sacerdotio initiati sacram in lingua gestamus tubam, solemnitatem signis illustribus praenuntiare, atque ex omnibus partibus in unum veluti thiasum omnes congregare, sancti Psalmistae illud usurpantes : « Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos ⁷⁶. » Unicuique tempori siquidem quae illi accommodata sunt attribuere, praeclarum omnino esse duco propriumque sapientis. Laborare autem ut ab ejus quod utile est investigatione nunquam aberres, iis tantummodo qui ex habitu boni sunt maxime, convenire autumo. Igitur quoniam **82** nobis gloriosi sudoris tempus monstratum est, prompte illudprehendamus, dum adest. Mundemus nos ab omni inquinamento ⁷⁷, ac per jejunium bonum mortificemus membra nostra quae sunt super terram : fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam ⁷⁸. Ita namque prorsus purissimo Deo consociabimur. dicenti : « Sancti estote, quoniam ego sanctus sum ⁷⁹. » Medici quidem igitur summo artificio pluribus remediis excogitatis faciunt humanis corporibus medicinam; quique ob illa perturbantur, quae rite temperatam in nobis elementorum constitutionem laedere consuerunt, anniversarias eis purgationes adhibent, ac molestiae quidem in praesentia nonnihil inferunt, caeterum non levium morborum imminetia pericula avertunt. Proinde vicissim nobis quoque arbitror haud mediocriter laborandum, ut diuturnam nobis ipsis in futurum tempus securitatem comparemus, ac mediocres potius dolores ex iis quae prosunt eligamus, quam ut, dum labores modicos recusamus, in difficiliora et graviora, quin potius horrida et inevitabilia poenarum cruciamenta incurramus. Haec ergo scientibus et credentibus, quid jam aliud nobis reliquum est agendum, nisi ut, sensum virilem induti, purgantium medicamentorum loco purissimum jejunium in nostros animos admittamus, jejunium, inquam, ex quo omnes virtutes progignuntur, quod ad sanctimoniam praemonstrat iter, cujus est mentem, ut in rebus honestis primas appetat, assidue excitare? Adversatur siquidem perversis animi motibus, interimit autem in membris ferocius se efforentem carnis legem, ac turbam voluptatum quae

α'. « Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. » Ἰσοῦ γὰρ ἡμῖν διὰ τῶν αὐτῶν ἀνακυκλημάτων ἐρχόμενος ὁ τριπλόητος τῆς ἀγίας ἡμῶν ἑορτῆς ἀνίσχει καιρὸς, καὶ τοῖς ἐξ ἀλλοδαπῆς εἰς τὴν ἐνεγκούσαν καταίρουσι παραπλήσιος· εἰσω δὲ τῶν λιμένων ἤδη φαίνεται, καὶ λοιπὸν ἐξάπτει τῆς ἡεῖρου τὰ πείσματα. Ἐπειδὴ δὲ ἤδη πάρεστι, καὶ μονοθυχὲ γέγονεν ἡμῖν ἐνδήμιος, ἀκόλουθον οἶμαι καὶ πρέπον, ἡμᾶς δὴ μάλιστα, εἰ γε τῆς θείας ἱερωσύνης ἐπιλημμένοι, τὴν ἐρὰν ἐπὶ γλώττης φοροῦμεν σάλπιγγα, τὰ λαμπρὰ τῆς πανηγύρεως διδόναι συνθήματα, καὶ καθάπερ εἰς θίασον ἕνα τοὺς ἀπὸ πανταχόθεν συναγείρειν, λέγοντας κατὰ τὸν ἅγιον Παλμῶδον· « Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς. » Ἐκάστῳ μὲν γὰρ ἀπονέμειν καιρῶ τὰ αὐτῷ πρέποντα, καλὸν δὲ ἴαν οἶμαι καὶ σοφόν. Τὸ δὲ πειρᾶσθαι τῆς τοῦ συμφέροντος θήρας οὐχ ἀμαρτάνειν, μόνοις εἶναι φημι τοῖς ἀγαθοῖς τὴν ἐξιν ἀρμοδιώτατον. Οὐκοῦν ἐπέπερ ἡμῖν ὁ τῶν εὐκλειῶν ἰδρώτων ἀνεδείχθη καιρὸς, προθύμως παρόντος ἐπιδρατῶμεθα. Καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ, καὶ διὰ νηστείας ἀγαθῆς νεκρῶσωμεν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πορνεύειαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακῆν. Οὕτω γὰρ, οὕτω τῷ πανάγῳ Θεῷ συνεσόμεθα λέγοντι· « Ἅγιοι ἔσεσθε, διότι ἐγὼ ἅγιος. » Παῖδες μὲν οὖν λατρῶν οἱ φιλοτεχνέσταται, διὰ ποικίλων εὐρημάτων τὰς τῶν σωμάτων ἐξαρτούσαις θεραπείαις· καὶ τοῖς ὀχλουμένοις· ὑπὸ τούτων, ὅσα τὴν εὐτάκτον τῶν ἐν ἡμῖν στοιχείων κράσιν διαλυμαίνεσθαι φιλεῖ, προσάγουσι τοὺς ἐτησίους καθαρισμούς· μικρὰ μὲν λυπούντες ἐκ τοῦ παραχρήμα τὸν προσερχόμενον, πλὴν οὐ μικρῶν ἀποπέμποντες νοσημάτων ἐλεύθερον. Αἰὸ δὲ πάλιν οἶμαι πρόσηκειν ἡμᾶς ποιῆσθαι περὶ πολλοῦ, μακρὰν ἑαυτοῖς τὴν εἰς τὰ μέλλον ἀποσωρεύσειν ἀσφάλειαν· τὸ δὲ μετρίως ἐκ τῶν ὠφελούτων ἀλγύνεσθαι δεχομένους, ἤγουν τὸ κάμνειν ὀλίγα παραιτούμενους, χαλεπωτέροις καὶ μελῖσοι, μᾶλλον δὲ σκληροῖς καὶ ἀνοουθετοῖς περιπίπτειν τοῖς ἐκ τοῦ κολάζεσθαι πόνοις. Ταῦτ' οὖν εἰδόντας καὶ πεπεισμένους, τί δὲ λοιπὸν ἕτερον ποιῆσθαι προσήκει, ἢ μετὰ γοργοῦ τοῦ φρονήματος ἐν βοηθημάτων τάξει καθάρειν εἰδόντων, ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς τὴν πάναγνον εἰσεκίττειν νηστείαν, τὴν ἀπάσης ἀρετῆς μητέρα, τὴν ἐπὶ σεμνότητα ποδηγῶν, τὴν ὅτι διακρίπτειν προσήκει ἐν ἀγαθοῖς αἰεὶ συμβουλευούσαν; Μάχηται μὲν γὰρ τοῖς ἐκτόποις τοῦ νοῦ κινήμασιν· ἀναιρεῖ δὲ τὸν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἀγριαίνοντα νόμον· καὶ τὸν ὄχλον τῶν ἐν ἡμῖν ἀντιθέσων ἡδονῶν κατευνάζουσα, μονοθυχὲ μέγα τι καὶ διαπύσιον ἀναθωσά φησι· « Παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. » Ἄλλ' οὐκ ἂν, οἶμαι, τίς τὸν οὕτω καλλίνικον

⁷⁶ Philipp. iv, 4. ⁷⁷ Psal. xxxiii, 12. ⁷⁸ II Cor. vii, 1. ⁷⁹ Coloss. iii, 5. ⁸⁰ Levit. xi, 44.

Variae lectiones.

ἢ leg. ἀντιπασόντων vel ἀντιπασούτων.

ἄθλον ἐξανύσαι βραδίως, εἰ μὴ νεανικῶ μὲν ἐπιθαρ- A
 σασθῆ φρονήματι, δέχοιτο δὲ ἀσμένως τὸ καὶ πολλάκις
 ἰδρῶν ὑπὲρ ἀρετῆς ἐπαίγεσθαι, καὶ δόξαν ἠγοῖτο τὸ
 πονεῖν ἐπ' ἀγαθοῖς. Ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ τὰ ἐν ταῖς
 καλαίστραις μελετώντες γυμνάσματα, καὶ πολλῇ μὲν
 εὐρωσσίᾳ σώματα, τέχνη δὲ ταύτης ἐπαυλοῦντες *
 οὐκ ἐλάττωνι, εἰ στυγνοί, καὶ κατεπηχότες ἄ, καὶ
 πρὸ τῆς θέας αὐτῆς τὸν ἀντίπαλον εἰς τὸ τῆς μάχης
 εἰστρέχοιεν ἐργαστήριον, καὶ προητηθέντες τῷ
 φόβῳ τῆς ἐν σταβίοις κόνεως ἀπτοῖντο, πίπτουσιν
 ἐτοίμως, καὶ πρὶν εἰς χεῖρας τῶν ἀνθεστηκότων ἐλ-
 θεῖν, ἑαυτοὺς ταῖς δειλίαις ἀπνευρώσαντες· οἱ δὲ τῶν
 τοιούτων παθόντες οὐδὲν, καὶ μόνῳ πολλακίς τῷ
 σχήματι τὸ τῶν διεναντιῶν θορυβήσαντες θράσος,
 τὴν γκῶσαν ἐφ' ἑαυτοῖς ἀρπάζουσι ψῆφον· οὕτως,
 αἶμαι, καὶ οὐκ ἐτέρως, οἱ νόμου μὲν θείῳ συμβιω- B
 ζούοντες, πολιτεῖαν δὲ τὴν ἐξαιρετοῦ ἐπιτηδεύειν
 ἀπουδάζοντες. Ὁ μὲν γὰρ πρόθυμός τε καὶ καρτε-
 ρικώτατος, χαίρει μὲν γὰρ μᾶλλον ἢ περ ἀχθεταὶ ὁ
 πονῶν, πλοῦτον δὲ ἠγέεται τοὺς ἀγῶνας, καὶ τρυφήν.
 Ὁ δὲ δειλός τε καὶ ἀνανδρός, ὀκνηρῶ τῆς ἀδρανείας
 κερρατημένως νοσήματι, ἀποφρίττει, καὶ μόνον
 ἀκούων ὅτι χρὴ ποιοῦντα πλουτεῖν. Διὸ καὶ Σοφός
 ποιοῦς τοιούτοις ἐφάλλεται λόγους· Ἐως γὰρ πότε,
 φησὶν, ὀκνηρὲ, κατακέσαι; Ὀλίγον μὲν ὑπνεῖς· ὀλί-
 γον δὲ κάθησαι· μικρὸν δὲ νυστάζεις· ὀλίγον ἐναγκα-
 λίζῃ χεροὶ στήθη. Ἐἴτα παραγίνεταί σοι ὡσπερ κα-
 κὸς ὀδοιπόρος ἡ πενία, καὶ ἡ ἐνδεια ὡσπερ ἀγαθὸς
 ἔρωμας. Ὁ φύγωμεν τοίνυν τὰς ἐξ ἔκτου ζῆμίας,
 παρασιώμεθα τῶν ἀρετῶν τὴν πενίαν· καὶ τὸ πτω-
 χεῖσιν ἐν ἀγαθοῖς, ὡς ἀπάντων αἰσχιστον τῶν νοση- C
 μάτων ἀποκρουσώμεθα. Ἐ Ανδρικώμεθα, καὶ κρα-
 ταιούσῃς ἡ καρδία ἡμῶν, ὡ καθὼς γέγραπται. Τῆς
 γὰρ τοιαύτης ἡμῖν ἀρετῆς καὶ αὐτὸς ἐδίδου τὰ συν-
 ἕματα, λέγων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός·
 Ἐ Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυ-
 ρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου
 ἄξιος. Ὁ Ὅμαι δὲ δεῖν, μᾶλλον δὲ φημι καὶ ὑπάρχειν
 ἀμολογουμένως, δειλιάς μὲν ἀπάστῃς ἀμείνων τὸν ἀκο-
 λουθεῖν ἐθέλοντα τῷ Χριστῷ· τὸ δὲ κατὰ παντός ὁ
 κατασοβαρεύεσθαι φόβου μονοουχὶ τὸν οἰκεῖον ἐπ-
 ωμάδιον ποιῆσθαι σταυρὸν. Ὅσπερ οὐν ἀμήχανον παι-
 διον ἀρτιγενὲς, μικροῖς τε καὶ ἀπαλωτάτοις ποσίν,
 ἄλιγα μόλις λέναι δυνάμενον, τοῖς ὄξυδρομοῦσι νεα-
 νίαις ἀκολουθεῖν· οὕτως ἀδύνατον τὸν εἰς μόνην ἀναν-
 δρῖαν βλέποντα νοῦν, ἀκολουθεῖσαι δύνασθαι ταῖς
 ἔχουσι τοῦ Χριστοῦ· ὃς ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνῃς
 καταφρονήσας, καὶ τῆς τοῦ θανάτου πικρίας δι' ἡμᾶς
 ἀπαγεύσατο, καίτοι Θεὸς ὢν ἀπαθής, καὶ ἀθάνατος
 ἄτε δὴ λόγος ὑπάρχων, καὶ Πατὴρ Μονογενής. Ἰν'
 ἡμῖν ὑπόδειγμα καὶ ὑπογραμμὸν ἑαυτὸν ὑποθελῆς, πρὸς
 τὴν ἐγγωρούσαν καλέση μίμησιν. Ἐπ' αὐτῷ γὰρ δὴ
 τοῦτῃ τῷ κατορθώματι καὶ ὁ πολὺς εἰς εὐτολμίαν
 ἀπεσεμνύετο Παῦλος· Ἐ Μνηταί μου γίνεσθε, λέ-

A in nobis pugnant consopiens, vehementi et conten-
 ta voce tantumnon clamans, ait : « Exhibete cor-
 pora vestra hostiam viventem, Deo placentem, ra-
 tionabile obsequium vestrum ». Sed nec quisquam,
 ut mea quidem opinio fert, tam præclarum certa-
 men facile conficiet, nisi juvenili quidem fiducia
 plenus prodeat, tum vero libens quam plurimos
 sudores ob virtutem perferat, laboresque honesta-
 tis causa susceptos sibi gloriæ ducat. Quemadmodum
 enim qui palæstricis exercitationibus dant operam,
 quamvis et multo corporis robore valeant, neque
 se minus artis scientia jactent, si mœrentes ac pa-
 vidi ante ipsum adversariorum conspectum prode-
 ant in arenam, ac jam timore victi, pulveri se
 stadiorum committant, illico concidunt, **83** quippe
 qui prius quam cum adversariis congredierentur,
 ipsi semet ob formidinem enervarint; qui vero nihil
 ejusmodi passi sunt, vel solo sæpe habitu corporis
 antagonistarum turbata audacia, victoriam repor-
 tant : idem prorsus, mea quidem sententia, iis homi-
 nibus accidit, qui, divinæ legi obtemperantes, viven-
 di rationem præ cæteris laudabilem amplexi fuere.
 Nam qui magno animo est, ac fortitudine præcel-
 lit, plus omnino trahit ex laboribus voluptatis,
 quam molestiæ, ac difficultates instar divitiarum
 ac lautioris vitæ ducit. Ille vero alter timidus
 ac mollis, segnis inertiaz morbo languens, totus
 tremit atque horret, si divitiis labore querendas
 esse tantummodo audiat. Quapropter et Sapiens
 alicubi in eos ejusmodi verbis insultat : « Usquequo,
 piger, inquit, dormies? Paululum dormies, paulu-
 lum dormitabis, paululum conseres manus tuas
 ut dormias. Et veniet tibi quasi viator egestas, et
 pauperies quasi vir armatus ». Fugiamus itaque
 propositas inertiaz pœnas, devitemus inopiam vir-
 tutum, et egestatem rerum bonarum tanquam tur-
 pissimum omnium morbi genus ejiciamus. « Viri-
 liter agamus, et confortetur cor nostrum, » ut
 scriptum est **84**. Hujus namque virtutis ipse quoque
 nobis tesseram dedit Dominus noster Jesus Christus,
 dum ait : « Amen, amen dico vobis, qui non tollit
 crucem suam, et sequitur me, non est me dignus **85**. »
 Porro qui Christum sequi velit, eum nullo metu
 terri oportere arbitror, quin id potius omnium
 D confessione certum atque exploratum esse affirmo :
 qui vero magno animo quidquid est pavoris con-
 temnat, eum hoc ipso suam crucem propemodum
 in humeros tollere aio. Quemadmodum itaque fieri
 non potest ut infans modo genitus, qui parvulis ac
 tenerrimis pedibus vix exiguum quiddam progredi
 queat, juvenum velocitatem sequendo æquet : ita
 mens quoque in solam mollitiem ac pavores intenta
 Christum vestigiis insequi nullo modo potest; qui
 quidem crucem sustinuit, contempto dedecore **86**,

80 Rom. i, 2. **81** Prov. vi, 9-11. **82** Psal. xxvi, 11. **83** Matth. x, 38. **84** Hebr. xii, 2.

Varie lectiones.

* ἄ.λ.λ. ἐπαυλοῦντες. ἄ.λ.λ. κατεπηχότες. ὁ.λ.λ. ἔρχεται. ὁ.λ.λ. καὶ παντός.

ac mortis amaritudinem pro nobis gustavit⁸⁵, quamvis Deus esset, nulli dolori obnoxius et immortalis, Verbum quippe Patris unigenitum, ut, seipsum velut imaginem atque exemplar proponens, nos ad imitationem sui pro viribus excitaret. Hoc ipsum namque illud est perinsigne decus, in quo se Paulus quoque ille semper confidentiæ plenus magnopere efferebat, dicens : « Imitatores mei estote, **84** sicut et ego Christi⁸⁶. » Quibusnam igitur prærogativis seipsum veluti coronis honestare Christi discipulus ac miles studebat, ille, inquam, qui propter eam qua pollebat virtutem dux in nobis jure merito constitutus est? Scilicet Christum tam impense diligebat, ut omnia perpeti pro nihilo duceret, dummodo germanus Christi discipulus inveniretur. Audi ergo, si placet, clamantem ad quosdam familiares qui eum, ne ad proposita præmia aspiraret, avertere nitentur : « Quid facitis stentes, et affligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed et mori paratus sum, pro nomine Domini nostri Jesu Christi⁸⁷. » Talis itaque fuit in viro fides. In iis autem quæ ad ipsius vitam et actiones pertinent, qualem se præbuerit, ubi audieris, obstupesces. Hic enim vir qui tantum virtute profecisset, in ea pugnam quam adversus suum corpus exercebat, jejunii armis se potissimum tuebatur, ac tanquam probatissimum militem se honestis intelligentiæ motionibus præcingens, carnis leges vincebat; quæque in membris nostris dominatur voluptatem, veluti captivam premens, imperio spiritus subiciebat. Sed ut harum rerum commemoratione nobis quoque prodesset, scribit in Epistolis, nunc quidem se fuisse in jejuniis frequenter⁸⁸, alibi vero rursus : « Castigo corpus meum et in servitutum redigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar⁸⁹. » Meminerat ille siquidem, ut conjicere possumus, Domini sui clamantis : « Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Qui vero fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum⁹⁰. » Igitur quod aliis prædicaverat studiose ipse præstabat, jejunii frenum carni injiciens, sibi que adjutricem, quo facilius ad virtutem tam admirabilem niteretur, in ediam assumens. Neque vero hæc ab illo solum præcepta didicimus, neque intra solius temperantiæ terminos, suos consistere discipulos voluit. Neque enim hoc satis erat ad gloriam, si quis aliis omnibus virtutibus destitutus esset. Ille vero rite viam præmonstrat ad singula, quibus juvari possimus, atque ad ipsum bonorum caput, mutuam scilicet charitatem, deducit : quam etiam certissimam notam illorum, qui legitimi ipsius ac justî censeri de-

γων, καθὼς κατὰ Χριστοῦ. » Ποιοὶς οὖν ἄρα ἑαυτὸν στεφανοῦν ὁ Χριστοῦ μαθητὴς πλεονεκτήμασιν ὁ Χριστοῦ στρατιώτης ἠπειγέτο, ὁ καὶ ταξίαρχος ἐφ' ἡμᾶς διὰ τὴν ἐνοῦσαν ἀρετὴν εὐλόγως χειροτονημένος; Οὐκοῦν οὕτω φιλόχριστος ἦν, ὡς οὐδὲν ἠγάσθη τὸ πάντα παθεῖν, ἵνα γένηται γνήσιος τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς. Ἄκουε γὰρ δὴ καὶ βοῶντος, εἰ δοκεῖ, πρὸς τινὰς τῶν οικειῶν, ὅτι τῶν ἀδελφῶν αὐτὸν ἐποκάλυψεν ἐσπούδαζον· « Τί ποιεῖτε κλαιόντες, καὶ συνθρόπτοντές μου τὴν καρδίαν; Ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ἐτοιμῶς ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Εἰς μὲν δὴ τὴν πίστιν τοιοῦτος, ἐν δὲ γε τοῖς καθ' ἑαυτὸν ὁποῖός τις ὁρᾶται, καταπλαγήσῃ μαθῶν. Ὁ γὰρ τοσοῦτος εἰς ἀρετὴν, ἐν ταῖς κατὰ τοῦ σώματος μάχαις σύνοπλον ἐποιεῖτο τὴν νηστείαν, καὶ ὡσπερ τινὰ δοκιμώτατον στρατιώτην τοῖς ἀγαθοῖς τῆς ἑαυτοῦ διανοίας ὑποζεύξας κινήμασι, τῶν τῆς σαρκὸς κατακράτει νόμων· καὶ τὴν ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν τυραννεύσαν ἠδονὴν, ὡσπερ τινὰ τῶν δουρλήπτων ἐλὼν ὑπὸ χειρᾶς, τοῖς τοῦ πνεύματος ὑπετίθει θελήμασιν. Ἄλλ' ἵνα καὶ ἡμᾶς διὰ τούτων ὠφελῆ, πάλιν ἐπιστέλλει· ποτὲ μὲν γεγενῆσθαι λέγων ἐν νηστείαις πολλάκις· ποτὲ δὲ, « Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. » Ἐμμένητο γὰρ, κατὰ τὸ εἶκος, τοῦ οικείου βοῶντος Δεσπότου· « Ὅς ἐάν οὖν λύσῃ μιαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Ὅς δ' ἂν ποιῆσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. » Οὐκοῦν ὅπερ αὐτὸς ἐτέροις ἐκήρυξεν, ἠπειγέτο ἑρᾶν, χαλινὸν ἐπιτιθεὶς τῇ σαρκὶ τὴν νηστείαν καὶ συνεργάτιν εἰς τὴν οὕτως ἀξιάγαστον ἀρετὴν, τὴν ἀστίαν δεχόμενος. Καὶ οὐκ ἐν τούτοις ἡμῖν ὁρᾶται μόνους τὰ παρ' ἐκείνου παιδεύματα, οὐδὲ μέχρι τῶν τῆς ἐγκρατείας ὅρων τὸν οικεῖον ἰσθησι μαθητὴν. Οὐ γὰρ ἐξήρκει τοῦτο καὶ μόνον εἰς εὐδοκίμησιν, τῆς ἄλλης ἀπάσης ἔρημον τὸν [i. ὄν] ἀρετῆς. Ποδηγεῖ δὲ εἰς ἕκαστα τῶν συμπερόντων εὐρύθμως, καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἀναφέρει, τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην φημί· ἦν καὶ τῆς εἰς αὐτὸν γνησιότητος ἀκριβέστατον ὀρίζεται χαρακτῆρα λέγων ὁ Κύριος· « Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἴστε, ὅταν ἀγάπην ἔχητε εἰς ἀλλήλους. » Διὰ ποίων δὲ λόγων ἡμᾶς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπὶ ταύτην ἐχειραγωγεῖ τὴν ἀρετὴν, ἀξίον ἰδεῖν. Οὐκοῦν Κορινθίους ἐπιστέλλων ὡδὲ φησι· « Καὶ ἐτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδοὺ ὁμῖν δείκνυμι. Ἐάν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀγγέλων λαλῶ καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. Κἂν προφητείας ἔχω, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα, καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, κἂν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὁρᾶ μεθ-

⁸⁵ Hebr. ii, 9. ⁸⁶ I Cor. iv, 16. ⁸⁷ Act. xxi, 15. ⁸⁸ II Cor. vi, 5; xi, 27. ⁸⁹ I Cor. ix, 27. ⁹⁰ Matth. v, 19.

Varia lectiones.

^d ἄλλ. τυραννεύσαντας.

ιστάται, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἰμι. Κἀν φωμίω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθῶμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελούμαι. » Ὁρᾶς, ὅπως ἀπούσης τῆς εἰς Θεὸν καὶ ἀλλήλους ἀγάπης, ἀσχημονά τε καὶ ἀκαλλέστατον ὁρᾶσθαι φησι τῶν ἄλλων ἀρετῶν τὸν ἀξιοζήλωτον ἐσμόν· συμπαρούσης δὲ αὐτῆς εὐπρεπεστάτην τοῖς ἔχουσιν ἀποτελεῖσθαι τὴν εὐκλειαν; Ἐὰρ οὖν, εἴποι τις ἄν, ἐπαινεῖ μὲν τὴν ἀγάπην, ὡς μέγα τὰ χρῆμα καὶ ἀξιοθαύμαστον, εἰς δὲ αὐτῆς ὁ τρόπος, οὐχ ὠρίσατο, οὐδὲ ὅπως ἂν τις αὐτὴν ἐπιτελέσαι φησίν; Οὐκ εὐφημίσεις, ἀνθρώποι· παρατρέχει δὲ τῶν δεόντων οὐδὲν τὸ ὑψηλὸν μαθητὴν. Οὐ γὰρ μόνον ὅτι προσήκει τὴν εἰς Θεὸν τε καὶ ἀλλήλους ἀγάπην τιμᾶν ἰ διδάσκειν ἠπαίγετο, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἂν τις αὐτῆς ἐργάτης ὀρώτο δεικνύει. Ἐπιλέγει γὰρ πάλιν ἐξῆς: « Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, ἡ ἀγάπη χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, οὐ περπερεύεται; οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροφύεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ, πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. » Ἀκούεις ὅπως εἰς τὸ τῆς ἀγάπης καὶ φιλαλληλίας ἀξίωμα τοῖς ἐθέλουσιν ἀναβαίνειν οὐ χαλεπόν, ἀλλ' ἔτοιμον ἤδη τὸ πρᾶγμα φαίνεται; Ὁρᾶς οὐ κεκρυμμένη, ἀλλ' ἡλίου δίκην ἐκλάμπουσαν τῆς ἐντεῦθεν εὐδοκίμησεως τὴν ὁδόν; Οὐκοῦν διὰ μὲν ταύτης ἰόντες, καὶ κατ' αὐτὴν, ἴν' οὕτως εἰπωμεν, τῶν ἁγίων τὴν ἀμαξίτον ἐρχόμενοι, πρὸς τὴν ἄνω κατανήσομεν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. Ἀποκλίνοντες δὲ πρὸς τὸ ἐναντίον, καὶ τῆς ἐρῆς τε καὶ εὐθείας ἀποκίπτοντες γλώμης, εἰτα βίου τρίβον τὴν διεστραμμένην ἀλαύνοντες, εἰς πυθμένα κατανήσομεν ἕδου, καθά φησιν ὁ σοφὸς Παροιμιαστής. Οἶμαι δὲ δεῖν ἀναγκαίως, ἀνθρώπους ἵνατος ἡμᾶς λογιστῶν, καὶ πρὸς τὴν ἀχρηστον τοῦ κτισσαντος εἰκόνα ποιοημένους, τοῖς τῆς ἀγάπης ἐξημεροῦσθαι θεσμοῖς, καὶ μιμεῖσθαι μᾶλλον σπουδαῖον τὸν λέγοντα Κύριον· « Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ » οὐ πρὸς τὴν τῶν ἀτιθάσων θηρίων ἀγριότητα καταλισθαίνειν, καὶ ἀντὶ τῆς ἀγάπης εἰς μιᾶν ἀλλήλων παραθήγεσθαι τὸν τρόπον· μᾶλλον δὲ καὶ θηρίων ἀγρίων ἀγριωτέρους, καὶ ζῶων ἀλόγων ἀλογωτέρους ὁρᾶσθαι. Θῆρες μὲν γὰρ, καὶ πρὸς τοῦτοις ἐστὶ τῶν ἀλόγων ζῶων τὰ πολύμορφα γένη, καίτοι λογισμῶ πρὸς ἀρίστην ἐξίν οὐ διοικούμενα, φιλεῖ πως ἀλλήλους συνδιατεῖσθαι, καὶ κοινὰ ἔχειν τὰς διατριβάς. Καὶ βοῦς μὲν ἡδέως βουσί, πρόσθια δὲ πρόσθια συννέμεται. Ἡδὴ δὲ καὶ κύνες οἱ κατὰ πολλῶν ἐτέρων λευτετικότες πολλάκις, καὶ φύσεως ὡσπερ ἰδίας τὴν μανίαν ἔχοντες πλεονέκτημα, ἀγαπῶντες ἀλλήλους ὡς ὁμογενεῖς, ἐθαυμάσθησαν. Καὶ ἄρκτοι μὲν ἄρκτων, καὶ λέοντες

abeant, futuram esse Dominus indicavit, dicens : « In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, **85** si dilectionem habueritis ad invicem ⁸¹. » Quibus autem verbis nos divinus quoque Paulus ad hanc virtutem veluti manu prehensos ducat, opera pretium est cognoscere. Igitur ad Corinthios scribens sic ait : « Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro ⁸² : Si linguis hominum loquar et angelicorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tiuuiens. Et si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas; et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest ⁸³. » Cernis quemadmodum si charitas erga Deum mutuaque inter nos absit, aliarum virtutum multitudinem quamvis maxime amabilem, indecoram tamen atque inordinatam conspici affirinet, hujus vero comitatu adjuncto, qui iis exculsi fuerint, splendidissimis gloriæ ornamentis clarescere? Num ergo, dicit aliquis, charitatem quidem effert laudibus, veluti rem magnam et admirabilem, quis vero ejus sit modus, quave ratione aliquis illius perfectionem assequatur, nullatenus explicat? Dii meliora. Nihil eorum quæ necessaria sunt, sobriūm discipulum præterit. Nec enim solum charitatem erga Deum atque inter nos mutuam magni faciendam esse docuit, sed et quo pacto quis illam exereere possit, indicat. Subjicit namque in iis quæ sequuntur : « Charitas patiens est, benigna est, non æmularur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit ⁸⁴. » Audis quemadmodum ad charitatis mutuaque dilectionis dignitatem ascendere volentibus non difficile, verum expeditum admodum iter est? Cernis non absconditam, sed instar solis effulgentem hanc ad gloriam viam? Eam nos igitur si teneamus, et per ipsam, ut sic dicam, sanctorum orbitam incedamus, ad supernam civitatem, cujus artifex et fabricator Deus est, perveniemus. At si despectamus in adversa, atque a recto sensu excidamus, flet ut, per obliquam vitæ semitam delati, in profunda inferni incidamus, ut sapiens Paræmiographus asserit ⁸⁵. **86** Arbitror vero necessario oportere nos, cum homines simus ratione præditi atque ad imaginem Conditoris immortalæ procreati, charitatis legibus excultos mansuere, ac labo-

⁸¹ Joan. xiii, 35. ⁸² I Cor. xii, 31. ⁸³ I Cor. xiii, 1-5. ⁸⁴ ibid. 4-8. ⁸⁵ Prov. ix, 18.

Varia: lectiones.

• γγ. τόν. ἰ leg. τιμᾶν.

rare vehementius ut Dominum imitemur, dum ait : **A** φείδονται λέοντες, Ὁ δὲ τούτων ἀπάντων ἡγεμονίαν λαχών, ὁ φρονήσει καὶ λογισμῷ πρὸς ἕκαστα πηδαιουχόμενος ἄνθρωπος, εἰς ἐσχάτην ἀβουλίαν οὐκ αἰσθάνεται πεσών. Ἄνδρεας μὲν γὰρ ὑπόληψιν τὸν ἀνήμερον ἡγεῖται τρόπον· καὶ τὸ πολὺ πρὸς ἀγριότητα βλέπειν, ὅδωσ ἡγεῖται περιφανῆ· οὐ τὴν κοινὴν αἰδοῦμενος φύσιν, οὐ τὸν κτίσαντα τιμῶν, οὐχ ἑτερόν τι τῶν, ὅσα συναίγει πρὸς σώφρονα λογισμὸν, ἐνωσῶν· ἀλλ' ἐφ' οἷς ἔδει μᾶλλον κρυθριῶντα θρηνεῖν, ἐπὶ τούτοις ἀπαιδεύτως μεγαλαυχούμενος, ἵνα δικαίως εἴπη μὲν ὁ Παῦλος· «Ὦν ἡ ὄδωσ ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν.» Ὁ δὲ γε μακάριος προφήτης ἀποθαυμάζων, λέγει· «Οὐχὶ θεὸς εἰς ἕκτισεν ἡμᾶς; Οὐχὶ Πατὴρ εἰς ἀπάντων ἡμῶν; Τί ὅτι ἐγκατελείπετα ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ;» Πάντες μὲν γὰρ ὅσοι τὸν περιγίον τοῦτον οἰκοῦμεν χῶρον, ἐνὸς ἐκπεφυκότες πατὴρ εὐρισκόμεθα. Εἰς γὰρ ὁ τοῦ γένους ἡμῶν ἀρχηγέτης Ἄδάμ· εἰς δὲ ἡμᾶς ἕκτισε θεός· οὐχ ἵνα καθ' ἑαυτῶν μερίζωμεθα καὶ διχονοῶμεν, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ὡς ἀπὸ μιᾶς ἀναβλαστήσαντες ρίζης, καὶ φυσικοῖς τισὶν ἀγάπης ὄλοκται εἰς φιλαλληλίαν σφιγγόμενοι, τὰς παρὰ φύσιν μανίας παραιτώμεθα, καὶ τὴν ἀδελφοκτόνον ὀργὴν ἐξοικον τῆς ἑαυτῶν διανοίας ποιησώμεθα.

B Quorum gloria in confusione istorum 66; beatus autem propheta hæc admirans loquatur : « Nonne unus Deus creavit nos? Nonne Pater unus omnium nostrum? Ut quid derelinquitis unusquisque fratrem suum 67? » Omnes enim quicumque hanc terram inhabitamus, ab uno parente prognati sumus. Unus est namque Adam auctor nostri generis, unus nos Deus procreavit, non ut invicem dissidiis ac seditioibus distracti simus, sed potius ut, tanquam ab una radice pullulantes ac naturalibus quibusdam vinculis dilectionis implicati, furores, qui præter naturam se exserunt, devitemus, atque iram fratrum cæde sævientem exsulare ex nostræ mentis finibus jubeamus.

87 2. Atque hæc quidem ad vos potissimum, **C** quicumque Ægyptiorum incolitis regionem, oratio spectat. Oportuit namque prorsus spirituales esse aliquos patres, qui vos bene monendo tanquam filios ad ea quæ vobis essent profutura atque ad legitimam vitæ agendæ societatem deducerent. Nunc vero rumores quidam graves ad nos perferuntur, quibus omnium turpissima atrocissimaque facinora a quibusdam e vestro numero patrari significatur. Siquidem adolescentes, ut ferunt, corporis viribus præfidentes, et juventutis bono ad ea quæ minime decuit, ausu maxime temerario, abutentes, horrenti quidem gladio dextram obarmant, tum illam clavæ gestandæ assuefaciant, atrocius omnino quam usu recepta consuetudo regionis patiat. Hinc robur corporis ad injusta studia atque operas conferunt. Vel enim iræ causas adversus finitimos colligunt, atque in eos insano modo bacchantur, vel damnosam alienæ pecuniæ profusionem adamantes, sese vinculis insolubilibus non sentientes astringunt, ac suum caput morti, aliorumque periculorum asperis casibus obijciunt. Ita namque scriptum est : « Ini-

D β. Καὶ ταῦτὰ φάμεν ἀρτίως πρὸς ὑμᾶς δὴ μάλιστα τοὺς, ὅσοι τὴν Αἰγυπτίων νέμεσθε χώραν. Ἔδει γὰρ, ἔδει, πατέρας ὄντας πνευματικοὺς, μὴ ἀνοουετήτους εἶναι, ἀλλ' ὡς τέκνα χειραγωγεῖν ἐπὶ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν σύννομον πολιτείαν. Θρύλλοι τοιγαροῦν ὡς ἡμᾶς ἀφικνοῦνται δεινοί, τὰ πάντων ἀσχεστά τε καὶ χαλεπώτατα τολμᾶσθαι παρὰ τινων παρ' ὑμῖν ἀπαγγέλλοντες. Νεανίαι γὰρ, ὡς φασὶ, ταῖς τῶν σωματίων εὐρωστίαις ἐπιθαρσῆσαντες, καὶ τὴν ἐκ τῆς νεότητος χρεῖαν ἐφ' ἧ μὴ προσῆκεν ἀβουλήτατα παρατρέποντες, ἀνημέρω μὲν εἴπει τὴν δεξιάν ἐξοπλίζουσι, ῥοπαληφορεῖν δὲ διδάσκουσιν, ἀγρωῦτερον ἢ περὶ ὁ πῆς ἐπιχωρίου συνηθείας διδωσι νόμος. Εἶτα τοῦ σώματος τὴν ἀκμὴν εἰς ἀνόσιον δαπανῶσι σπουδῆν. Ἡ γὰρ ὀργῆς ἀφορμὰς κατὰ τῶν ὁμόρων συλλέγουσι, καὶ τοῖς γείτοσιν ἀλογώτερον ἐπιμαίνονται, ἢ χρημάτων ἄλλοτριων τὴν ἐπιζήμιον ἀγαπῶντες ἀφροσύνην, ἑαυτοὺς οὐκ αἰσθάνονται βρόχους ἀφύκτοις ἐγκατασερούντες, θανάτῳ δὲ καὶ κινδύνοις ὑποτιθέμενοις πικροῖς. Οὕτω γὰρ γέγραπται· « Παρανομίαι ἄνδρα ἀγρεύουσι· σιραῖς δὲ τῶν ἑαυτοῦ ἀμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται. » Ἄλλ', ὡς τέκνα, κατὰ τὸν

66. Matth. xi, 29. 67. Philipp. iii, 19. 68. Malach. ii, 10.

Μαῦλον· μεγάλη γάρ ἦδη διαμαρτύρομαι τῆ φωνῇ·
 «Νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παιδαγωγεῖτε» τοὺς ἐξ
 ἀγαλίνου νεότητος πρὸς ἀβουλίαν ἔτι πλεονεκτοῦμέ-
 νους⁸, οἷς καὶ αὐτὸς ἦδη φημί· Καταλήγετε τῶν
 τοιούτων πλεονεκτημάτων· παύσασθε λυπούντες καὶ
 καθ' ἑαυτῶν παροτρύνοντες τὸν ἀπάντων βασιλέα καὶ
 Κύριον, καὶ τῆς μὲν χειρὸς τὸ μταιφόνον ἀποτινά-
 ξατε ξίφος, τῆς δὲ διανοίας τὴν ἄδικον τῶν ἀλλοτρίων
 ἐπιθυμίαν ἀποσιείσαθε. Ἀνακόψατε τὰς ἐπ' ἀλλή-
 λους ὀρμάς· συστειλάτε τὸν θυμόν· παύσασθε τῶν
 ἀνοσιῶν ἐπιχειρημάτων. Μὴ κατ' ἑκαῖνον ὀρᾶσθε τὸν
 Καῖν, τὸν ἀδελφοκτόνον φημί, τὸν ἀνήμερον, τῆς
 ἐφ' αἵματι θυσεσθείας τὸν διδάσκαλον. Ἄλλ' ἐκείνω
 μὲν ὁ πάντων ἐφη Δημιουργός· «Φωνὴ αἵματος τοῦ
 ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς.» Διατρέχει δὲ
 ἐξ πάντας τοὺς ὀμοτρόπους ὁ λόγος. Ἀκουέτω γάρ
 ἕκαστος τῶν τὰ τοιαῦτα τολμῶντων, καὶ νῦν οὐδὲν
 ἤττον βοῶντος τοῦ Θεοῦ· «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελ-
 φοῦ σου βοᾷ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς.» Ἄλλ' ὡσπερ ἐκεί-
 νω πάλιν ἐλέγτο· «Στένων καὶ τρέμων ἔτη ἐπὶ τῆς
 γῆς,» οὕτω καὶ ἐκάστῳ τῶν τοιούτων ἐρεῖ πάλιν ὁ
 τῆς ἀγάπης Θεός. Τί γάρ τοῦ παρανομοῦντος δειλό-
 τερον; ἢ ποιοῦς αὐτὸν οὐ καταπτοεῖ λόγος; τίνας δὲ
 οὐ καταφρίττει καὶ μόνον ὀρῶν εἰς ἑαυτὸν τετραμ-
 μένον τὸ βλέμμα; Ἔσω γὰρ αὐτὸν καὶ καταπίπτει τὸ
 συνειδὸς, τοῖς εἰς ἁμαρτίαν ἐλέγχους ἀπονευρούμε-
 νον. «Δίκαιος μὲν γὰρ ὡσπερ λέων πέποιθε,» καὶ
 πρὸς ἅπασαν ἀγαθοεργίαν ἐλευθέρῳ τῷ συνειδῶτι
 μαρτυρούμενος, πάσης αἰτίας καταθρασύνεται. Ψυ-
 χῆς δὲ φιλαμαρτημονος τὸ χεῖρον εἰς ἀνανδρίαν οὐ-
 θέν. Οὐκοῦν, ἵνα κατὰ τὸν προφητικὸν εἰπωμεν λό-
 γον· «Ἐκνήψατε, οἱ μεθύοντες, ἐξ οἴνου αὐτῶν·
 θρηγήσατε, πάντες οἱ πίνοντες οἶνον εἰς μέθην, ὅτι
 ἐξηρται ἐκ στόματος ὑμῶν εὐφροσύνη καὶ χαρὰ.»
 Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ δι' αὐτῆς ὀρᾶται τῆς πείρας ἀληθῆς
 ἐφ' ἑμᾶς ὁ τοιοῦτος λόγος; Ὡ τῆς Αἰγύπτου γηπένοι,
 ποῖον ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος διήγημα; ποῖος δὲ λόγος
 εὐφροσύνην ἔχει καὶ χαρὰν; Τίς δὲ τῶν παρ' ὑμῖν
 ἢ μικρὸς ἢ μέγας ὑπὸ τῆς ἀρτίως ἐπινεχθείσης ὀρ-
 γῆς, εἰς τοῦτο πεσὼν ἀναληθείας ὀρᾶται, ὡς θρήνου
 μὲν καὶ ὄδουμου καταλήγειν ἰσχύσαι, δακρύοις δὲ
 διάδροχον οὐκ ἐπιδεικνύειν τὴν παρειάν; ὡς εὐ-
 καίρως καὶ νῦν ἐφ' ἡμῖν εἰπεῖν τὸν προφήτην· «Οἱ
 γεωργοί, θρηνεῖτε κτήματα ὑπὲρ πυροῦ καὶ κριθῆς,
 ὅτι ἀπόλωλε τρυγητὸς ἐξ ἀγροῦ. Ἡ ἄμπελος ἐξηράν-
 θη· καὶ αἱ συκαὶ ὠλιγώθησαν. Ῥοὰ, καὶ φοῖνιξ, καὶ
 μῆλον, καὶ πάντα τὰ ἔξυλα τοῦ ἀγροῦ ἐξηράνθησαν·
 ἔτι ἤσχυονα χαρὰν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.» Ὁ μὲν
 γὰρ ἀγαθὸς τῆ φύσει καὶ φιλοκτιρίμων Θεός, ἰλα-
 ρωτῶν κομῶσαν καρπῷ πᾶσαν ἡμῖν ὑπέδειξε τὴν
 ἔρourαν· καὶ ὕψηλοι μὲν ἦσαν οἱ τῶν ἀσταχῶων
 ἔχμοι, θαψίλεστέτην τοῖς κελμηκόσιν ὠδίνοντες τὴν
 ἐλπίδα, καὶ θυμηθίας ἀνάπλω τὴν τοῦ γηπονοῦντος
 ἀποτελοῦντες ψυχὴν· ἀλλ' ἤσχυονα τὴν ἑαυτῶν χαρὰν

A quitates virum capiunt; catenis autem suorum pec-
 catorum quisque constringitur⁹. » Verum, o filiioli,
 quemadmodum Paulus ait : vos namque jam ma-
 jori voce contestor : « Increpate perversos homi-
 nes, castigate¹⁰, » qui ex infreni adolescentia teme-
 ritate in dies majore abundant, quibus ego quoque
 jam nunc succlamo : Sit jam tandem huic licen-
 tiæ finis ; absistite ab iis quibus omnium regem et
 Dominum mœrore afficitis, atque ad iracundiam
 contra vosmetipsos provocatis, atque e manibus
 quidem excutite homicidam ensem, tum e menti-
 bus injustam rerum alienarum cupiditatem ejicite.
 Rescindite mutuos furores, coercete iracundiam, a
 nefariis facinoribus vos continete. Intuemini Cain
 illum, illum, inquam, interfectorem fratris sui, esse
 illum illum ac sanguinaræ impietatis magistrum.
 Verum ad illum quidem omnium Opifex ait : « Vox
 sanguinis fratris tui clamat ad me de terra¹¹. » Sed
 ad omnes qui iisdem moribus præditi sunt oratio
 pertinet. Audiat itaque quisquis eadem audet, nunc
 quoque non minus clamantem Deum : « Vox sangui-
 nis fratris tui clamat ad me de terra. » Sed quem-
 admodum illi dictam est : « Gemens et tremens
 erissuper terram¹² : » ita ejusmodi quoque homines
 Deus charitatis¹³ iisdem verbis accipiet. Nam
 quid est eo homine, qui facinus aliquod in se admi-
 sit, timidius? vel quis non illum sermo terrore
 concutit? cujus ille vel solum onclorum obtutum,
 si quando in se dirigi videat, non exhorret? Intus
 namque semper labans conscientia succumbit, ju-
 diciis admissi sceleris debilitata. « Justus autem
 tanquam leo confidit¹⁴, » cumque in omni genere
 honestæ actionis versatum libero testimonio con-
 scia mens profiteatur, quodcunque objectum cri-
 men facile contemnit. Animo vero peccatis dedito
 nihil abjectius. Igitur, ut cum propheta loquamur :
 « Resipiscite et evigilate, vino vestro ebrui : flete,
 et ululate, omnes qui bibitis vinum in dulcedine,
 quoniam periit ab ore vestro lætitia et gaudium¹⁵. »
 Annon eter. m vobis accommodatam ejusmodi ora-
 tionem esse experientia ipsa demonstrat? O Ægypti
 agricolæ, quænam demum hoc tempore enarratio,
 quæve nobis oratio lætitiæ et hilaritatem adjun-
 ctam habet? Quis porro ex vobis, parvus aut ma-
 gnus, ob nuper conceptam iracundiam tantum stu-
 poris contraxit, ut a fletu et querelis temperare
 queat, nec perfusam lacrymis faciem præ se ferat,
 ut illud quoque propheticum merito in nos dici
 possit : « Agricolæ, lugete jumenta super frumento
 et hordeo, quia periit vindemiator ex agro? Vitis ex-
 aruit, et ficus imminutæ sunt. Rosa, et palma, et ma-
 lum, et omnia ligna agri exaruerunt : quia confude-
 runt gaudium filii hominum¹⁶. » Nam Deus quidem
 natura bonus et misericors, tellurem nobis unde

⁸ Prov. v, 22. ⁹ I Thess. v, 14. ¹ Gen. iv, 10.

² ibid. 11. ³ Prov. xxviii, 14. ⁴ Joel i, 5. ⁵ Ibid.

Varie lectiones.

⁶ ἀλλ. ἐπιπλ.

quaque lætissimis frugibus convestitam ostendit; A ol κατοικούντες τὴν γῆν ἔπειθὲ γὰρ εἰς ἀνδροκτα-
 efferebant se altius spicarum ordines, spem uber-
 rimi proventus iis qui laboraverant afferentes, qui-
 que agricolæ animum ingenti lætitiæ voluptate com-
 plerent: verum confusum est gaudium ab iis qui
 inhabitant terram. Postquam enim nonnulli cædi-
 bus se contaminavere, ac frugiferam tellurem hu-
 mano sanguine imbuere, sibi que invicem inimicos
 intentavere gladios, ac ferrum telluri vertendæ ap-
 prime aptum, atque ad id potissimum a Deo pro-
 creatum, maxime omnium impietatis ministrum
 effecere: iratus est merito cui prima virtutis cura
 est, Deus noster, ac terram quæ secunda fuerat,
 immisso igne sterilem reddidit, atque velut injecto
 freno spem expectatæ lætitiæ coercens, gaudium
 in mœrorem commutavit. Atque hoc nempe illud B
 erat, quod unus e sanctorum prophetarum numero
 ita enuntiavit: 89 Ἐπὶ τῆς γῆς ἡμετέρας ἡμεῖς ἐπι-
 Deum exercituum dominator: In omnibus plateis plan-
 ctus, et in cunctis quæ foris sunt dicitur: Væ, væ:
 et vocabunt agricolam ad luctum, et ad planctum eos
 qui sciunt plangere: et in omnibus viis erit plan-
 ctus, quia pertransibo in medio tui, dicit Domi-
 nus *. Cerne tu vero mihi quam valde cum veri-
 tate hæc oratio consentiat. Quis enim veget eju-
 latu et infinita quadam vi lacrymarum prosequenda
 esse quæ contigerunt? Ecce fames, fera bestia, no-
 stram regionem universam absumit. Illa vero to-
 tius orbis terrarum, ut sic dicam, nutrix, impor-
 tato pane, atque ad hominis naturam minus ac-
 commodato cibi genere indiget, ut de hac quoque
 non immerito lugens Jeremias propheta dicat:
 « Omnis populus ejus gemens, et quærens panem †. »
 Et rursus: « Adhæsit lingua lactentis ad palatum
 ejus in siti. Parvuli petierunt panem, et non erat
 qui frangeret eis. Qui vescebantur voluptuose, in-
 terierunt in viis †. » — « Seminavimus enim mul-
 tum, et intulimus parum, » quemadmodum scri-
 ptum est †, quia ad iracundiam provocavimus Spi-
 ritum Domini. Pœnitentiam igitur agamus, et absti-
 neamus nos quidem ab antiquis sceleribus, acce-
 damus autem ad Deum misericordiarum parentem,
 ubertim effundentes ex oculis lacrymas, et cum uno
 prophetarum dicentes: « Quis, Deus, similis tui,
 qui auferis iniquitates, et non conservas in testimo-
 nium iram tuam, quoniam volens misericordiam
 tu es †. » Et rursus: « Iniquitates nostræ restite-
 runt nobis, Domine, fac nobis propter nomen tuum,
 quoniam multa peccata nostra in conspectu tuo:
 quoniam tibi peccavimus, expectatio Israel, Do-
 mine, et salvas in tempore malorum †. » Qui nam-
 que ita pœnitentia ducti resipuerint, eos oratione
 illa plena suavitatis alloquetur: « Ecce ego mittam
 vobis frumentum, et vinum, et oleum, et replebi-
 mini in eis. Noli timere, terra, exulta et lætare,
 quoniam magnificavit Dominus ut faceret. Nolite

* Amos v, 16, 17. † Thren. i, 11. † Thren. iv, 4, 5. † Agg. i, 6. † Mich. vii, 18. † Jerem. xiv, 30, 31.

ἡ ἐρυσίθη, καὶ ἡ κάμπη. Καὶ φάγεσθε, καὶ ἐμπλη-
σθήτεσθε. καὶ αἰνέσατε τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ
ὁμῶν, ἃ ἐποίησε μεθ' ὁμῶν θαυμάσια. Ἔπειτα γὰρ
ἐνδοκίᾳς, ἄνθρωπε, μηδὲ λογίζου κατὰ σαυτὸν, ὡς
εἶπερ αὐτῷ προσίοις μετανοῶν, οὐκ ἐπιθώσει προ-
χείρως τὸν ἔλεον. Ἐχεις καὶ νῦν οὐκ εὐκαταφρόνητον
ἀβραβῶνα τῆς κατ' εὐχὴν ἐλπίδος, ἔχεις ἤδη τῆς
φιλανθρωπίας ἐνέχειρον· Ἰδοὺ ποταμίους νάμασιν ὄλην
ἐπέκλυσε τὴν γῆν, ἰδοὺ τῆς συνήθους χορηγίας δεψί-
λεστέρων ἀπόλαυσιν ἀμαρτάνουσιν ἐτι χαρίζεται.
Ὅστω τὸ σὸν ἐφάνη δάκρυον, καὶ φιλοκίρμων ἐτι
δίδοικται· Θεός. Ὁ δὲ οὕτω δακρύνοντας ἔλασεν οὐ παρ-
αιτούμενος, πῶς οὐκ εὐφρανεὶ μετανοοῦντας εὐκό-
λως; Οὐκοῦν ἀκουέτωσαν οἱ παρ' ὁμῶν Πατέρες, οἱ
ἐτῶν ἀγίων θυσιαστηρίων πατέρες, ρετα^h καὶ λει-
τουργοί. Ἐσαλίσατε σάλπιγγι ἐν Σιών, ἀγιάσατε
νηστίαν, καὶ κηρύξατε θεραπείαν, συναγάγετε λαόν,
ἀγιάσατε Ἐκκλησίαν, ἐκλέξασθε πρεσβυτέρους· συν-
αγάγετε νῆπια θηλάζοντα μαστούς. Ἐξελεύσθη νυμ-
φίος ἐκ τοῦ νυμφῶνος αὐτοῦ, καὶ νύμφη ἐκ τοῦ πα-
στοῦ αὐτῆς. Ἀνιμέσον τῆς κρηπίδος τοῦ θυσιαστη-
ρίου κλαύουσιν οἱ ἱερεῖς οἱ λειτουργοῦντες τῷ Κυ-
ρίῳ, καὶ ἐροῦσι· Φεῖσαι, Κύριε, τοῦ λαοῦ σου, καὶ μὴ
θῆς τὴν κληρονομίαν σου εἰς ὄνειδος, ὅπως μὴ εἴ-
πωσιν ἐν τοῖς ἔθνεσι· Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς αὐτῶν; Ὅ-
στω ἡμᾶς προσιόντας ἀμελεῖται, προσδέξεται, καὶ
καταλεήσει λέγων· Ἐγὼ εἶμι, ἐγὼ εἶμι ὁ ἐξαλείψων
ἁμαρτίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθήσομαι. Ἐστὶ γὰρ
κατὰ τινὰ τρόπον ἀπηγῆς εἰς ἡμᾶς, ὁ δς γε, κατὰ
τὸν Παῦλον, τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ
ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν; Ἐπειδὴ γὰρ ἐν
ταῖς τοιαύταις πλημμελείαις οἱ παλαιότεροι ἦσαν,
κατεκράται μὲν, ἐν ὅσῳ εἶπω, ὁ διάβολος τῆς ὀφ'
ἡλίω. Ἐβασίλευε δὲ οὕτως ἐφ' ἡμᾶς ἡ ἁμαρτία, καὶ
διολκλήρω τῷ γένει διελυμαίνετο, ὡς ὁρᾶσθαι μὲν οὐ-
δαμοῦ τὸν ποιούντα χρηστότητα· μᾶλλον δὲ ὄλω;
καὶ οὐκ εἶναι, καθά φησιν ὁ Ψαλμῶδης, ἕως ἐνός. Πάν-
τες γὰρ ἐξέκλιναν, ἕμα ἠχρειώθησαν, ὁ ἀναγκαίως
ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ καὶ
Πατρὸς ὑπάρχων, καθὼς γέγραπται· Ὁὐκ ἀρπάγ-
μὸν ἠγῆσατο τὸ εἶναι Ἰσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε
μορφῇ δούλου λαβῶν. Καὶ δι' ἡμᾶς ἐν τοῖς καθ'
ἡμᾶς ἐλογίσθη, γεννηθεὶς ἐκ γυναικὸς, καὶ ἄνθρωπος
ὄντως πεφηνῶς ἐπὶ τῆς γῆς, Ἰνα, καθάπερ ὁ Παῦλος
φησι, ἐλετήμων γένηται, καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ
πρὸς τὸν Θεόν· Ἰνα τὰς ἀπάντων ἡμῶν ἁμαρτίας,
καθὼς γέγραπται πάλιν, ἐνεγκῶν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ
ἐπὶ τὸ ξύλον, ἐξαλείψῃ τὰ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον·
Ἰνα τῆς ἡμετέρας σαρκὸς τὰς ἀσθενείας οἰκειωσάμε-
νος, ἀπονεκρώσῃ μὲν τὴν ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν τυ-
ραννήσαν ἡδονὴν· ὡς περ δὲ μαινομένη θάλασση
τοῖς ἐν ἡμῖν πάθεσιν εἴπη· Ἐσιώπα, πεφίμωσο·
καὶ πάντα μεταρρυθμίσας τὰ ἐν ἡμῖν εἰς ἀμείνονα
τάξιν καὶ ἐδραϊότητα· τὴν ἀρετὴν δὲ ὄλην ἀναμορ-

A timere, animalia regionis, quia germinaverunt spe-
ciosa deserti. Quia lignum attulit fructum suum,
ficus et vinea et mala punica dederunt virtutem
suam. Et filiae Sion, exsultate et letamini in Do-
mino Deo vestro, quia dedit vobis escas in justi-
tiam, et descendere faciet Dominus ad vos imbrem
temporaneum et serotinum, sicut in principio. Et
implebuntur horrea tritico, et redundabunt tor-
cularia vino et oleo. **90** Et reddam vobis pro annis
quos comedit locusta, et bruchas et rubigo, et
eruca. Et comedetis, et saturabimini, et laudabitis
nomen Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vo-
biscum ¹². Etenim cave dubites, o quisquis es,
aut in animum inducas futuram ut, si ad ipsum
poenitentia ductus accesseris, misericordiam tibi
non ita facile impertiatur. Habes namque jam nunc
spei, quam in precatione colloces, non contemnen-
dum arrhabonem, habes jam benignitatis pignus :
ecce fluvialibus undis universam tellurem irrigavit,
ecce abundantiore quam solitus sit comeatum
adhuc peccantibus largitur. Nondum tuae lacrymae
conspectae sunt, seque jam misericordem ostendit
Deus. Ergo qui necdum lacrymantium misereri
haud recusat, quis dubitet quin libenter poeniten-
tiam amplectentes gaudio perfundat? Audiant igitur
qui apud vos sunt Patres, quique sanctorum alta-
rium sacerdotes sunt ac ministri : « Canite tuba in
Sion, sanctificate jejunium, vocate caelum, congre-
gate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate
senes, congregare parvulos et sugentes ubera.
Egrediatur sponsus de cubili suo, et sponsa de tha-
lamo suo. Inter vestibulum et altare plorabunt sa-
cerdotes ministri Domini, et dicent : Parce, Domine,
parce populo tuo, et ne des haereditatem tuam in
opprobrium, ut non dicant inter gentes : Ubi est
Deus eorum ¹³? » Hunc ad modum si accedatis ex-
cusso torpore, vos excipiet et miserebitur, dicens :
« Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas
propter me, et peccatorum tuorum non recorda-
bor ¹⁴. » Nam quomodo crudelis sit adversum nos,
« qui, ut Paulus ait, proprio Filio non pepercit, sed
pro nobis omnibus tradidit illum ¹⁵? » Nam ex eo
quod hujusmodi sceleribus veteres illi detineban-
tur, imperium, ut sic dicam, terrarum orbis diabo-
lus obtinebat. Peccatum vero in nos eousque domi-
nabatur, et universo generi hominum infestum erat,
ut nullibi aspiceretur qui faceret bonum, vel potius
omnino non esset, ut Psaltes ait, ne unus quidem.
Nam omnes declinaverunt, inutiles facti sunt ¹⁶,
necessario Dei Verbum unigenitum in forma Dei et
Patris existens, ut scriptum est : « Non rapinam
arbitratus est esse se aequalem Deo, sed seipsum
exinanivit formam servi accipiens ¹⁷. » Atque in iis
quae nostra sunt propter nos reputatus est, factus

¹² Joel II, 19-26. ¹³ Ibid. 15-17. ¹⁴ Isa. XLIII, 25. ¹⁵ Rom. VIII, 25. ¹⁶ Psal. XIII, 3; LI, 4. ¹⁷ Phi-
lipp. II, 6, 7.

Variae lectiones.

h Pusa ὑπηρεταί. ἀλλ. πρεσβυταί.

ex muliere ¹⁸, et homo revera apparuit in terra, ut, quemadmodum ait Paulus, **91** misericors fieret et fidelis pontifex ad Deum ¹⁹, ut omnium nostrum peccata (quemadmodum alio loco scriptum est) perferens in corpore suo super lignum ²⁰, deleret quod adversus nos erat chirographum decreti ²¹; ut, nostræ carnis imbecillitate assumpta, voluptatem quæ in membris nostris dominabatur exstingueret, ac, concitatis animi motibus, tanquam furenti pelago diceret: « Tace, obmutesce ²²; » tum, omnibus quæ in nobis sunt ad meliorem ordinem firmitatemque traductis, universam naturam componeret ad virtutem, tanquam ad primum exemplar, cui similis ab initio condita atque efformata fuisset. Neque vero hæc sola munera per incarnationem nobis Dei Unigenitus contulit. Cum enim ejus natura sit ipsamet vita, quemadmodum et ejus a quo genitus est, carnem in qua inhabitaret mortis vittricem effecit. Judæi quidem igitur infelices, atque omnis impietatis pleni, cruci quidem ipsum et morti tradiderunt, diaboli imperio in omnibus obsequentes. Verum is per dolores pervenit ad victoriam, propriæque carnis mortem salutis nostræ fundamentum constituit. Subito namque direptis inferis, cum portas, unde antea nullus exitus spiritibus qui dormierant, reserasset, desertumque ac solum illic diabolium destituisset, « surrexit tertia die, solutis doloribus inferni, ut scriptum est, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo ²³; » novamque præmonstrans humanæ naturæ resurgendi a mortuis viam, in ipsummet cælum ascendit, « ut appareret nunc vultui Dei pro nobis ²⁴, » quemadmodum Pauli voce edocemur, ut ad splendidas quoque angelorum habitationes aditum terræ incolis patefaceret. Ipse enim « est pax nostra, qui fecit utraque unum ²⁵, » et homines quidem cum angelis amicitia nexu copulavit, angelorum vero benevolentiam ad nos traduxit, ut scilicet regnemus cum Christo, ut participes et consortes immortalis gloriæ inveniamur; omnem quidem inertiam abjicientes, ac tædium rerum bonarum velut extra terminos mentis nostræ ablegantes, sudoribus porro pro virtute susceptis jucundissime oblectemur. « Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes ²⁶, » non in comessionibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiiis immoremur, sed induamur Dominum Jesum, suscipiamus viscera et miserationes, mutua charitati studeamus, **92** benignitatem, humilitatem, temperantiam, miserationem erga omnes; atque, ut uno verbo absolvam, pietatem in Deum mordicus retinentes, omnemque in omnibus cautionem religiose adhibentes. Ita namque prorsus pura conscientia magnaque animi hilaritate sanctissimam festivitatem celebrabimus, inchoantes quidem sanctam Quadragesimam vicesima

φώση τὴν φύσιν, ὡς καὶ πρὸς τὴν ἀρχέτυπον εἰκόνα, καθ' ἣν καὶ πεποιήται. Καὶ οὐ·μέχρι τούτων τῶν εἰς ἡμᾶς ἀγαθῶν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τὴν χορηγίαν ἔστησεν ὁ Μονογενῆς. Ζωὴ γὰρ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, ὡσπερ οὖν ἐστὶ καὶ ὁ γεννήσας αὐτὸν, θανάτου κρείττονα τὴν, ἐν ἧ κατώκηκεν, ἀπέδειξε σάρκα. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ οἱ τάλανες, καὶ δυσσεβείας ἀπάσης ἀνάπλεον, σταυρῷ μὲν αὐτὸν καὶ θανάτῳ παραδεδώκασιν, ταῖς τοῦ διαδόλου στρατηγίαις κατὰ πάντα κειθόμενοι. Ἄλλ' ἐνίκησε παθῶν, καὶ σωτηρίας ἡμῖν ὑπέδειξεν τὸν τῆς ἰδίας σαρκὸς ἀνέδειξε θάνατον. Ὅλον γὰρ εὐθύς σκυλεύσας τὸν ἄδην, καὶ τὰς ἀφύκτους τοῖς τῶν κεκοιμημένων πνεύμασιν ἀναπατάσας πύλας, ἔρημὸν τε καὶ μόνον ἀφείλετο τὸν διάβολον, « ἀνέστη τρίτημερος, λύσας τὰς ὡδύνας τοῦ θανάτου, » καθὼς γέγραπται, « καθότι οὐκ ἦν δυνατόν ἀραρῆσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ· » καινοτομήσας δὲ τῇ ἀνθρωπείῃ φύσει τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τὴν ὁδόν, εἰς αὐτὸν ἀνέβη τὸν ὄρανον, « νῦν ἐμφανισθῆναί τῳ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν, » κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· ἵνα καὶ τὰ λαμπρὰ τῶν ἀγγέλων ἐνδοιατήματα βρασιμα τοῖς ἐπὶ γῆς ἀποδείξῃ. Αὐτὸς γάρ « ἔστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρωθεν, » καὶ ἀνθρώπους μὲν ἀγγέλοις, εἰς φιλίαν συνάψας, τὴν δὲ παρὰ τῶν ἀγγέλων ἀγάπησιν εἰς ἡμᾶς καταταγῶν, ἵνα τοῖνον συμβασιλεύσωμεν τῳ Χριστῷ, ἵνα μεριστά· καὶ κοινωνοὶ τῆς θανάτου δόξης εὐφρασκώμεθα, πάντα μὲν δκνον ἀποπεμφάμενοι, καὶ τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς βραθυμίαν, ὡσπερ ἐξω τῆς ἐαυτῶν διανοίας ποιούμενοι, ἤδιστα δὲ λίαν τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς ὁμιλοῦντας ἰδρῶσιν. « Ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας· » μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις σχολάζωμεν, ἀλλ' ἐνδυσώμεθα τὸν Κύριον Ἰησοῦν, ἀναλάβωμεν σπλάγγνα καὶ οἰκτιρμοὺς, τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην ἐπιτηδεύσωμεν· τὴν πραότητα, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν ἐγκράτειαν, τὸν περὶ πείνητας ἔλεον· καὶ ἀπαξιαπλῶς εἰπεῖν, τῆς εἰς Θεὸν ἐξουσίας ἡ ἀπρὲξ ἐχόμενοι, καὶ πᾶσιν μαλετώντες εὐλόθειαν. Οὕτω γὰρ, οὕτω, καθαρῶ συνειδέτι, καὶ μετὰ φρονήματος ἰλαροῦ τὴν πάναγον ἐπιτελείωμεν ἑορτήν, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ τρίτης καὶ εἰκάδος τοῦ Μεχρὸ μηνός, τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ ὀγδῆς καὶ εἰκάδος τοῦ Φαμενώθ μηνός, περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ τρίτῃ τοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἐσπέρα Σαββάτου, κατὰ τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ, τῇ τετάρτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς. Οὕτω γὰρ καὶ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήτομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῳ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῳ Πατρὶ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῳ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

¹⁸ Galat. iv, 4. ¹⁹ Hebr. ii, 17. ²⁰ I Petr. ii, 24. ²¹ Coloss. ii, 14. ²² Marc. iv, 59. ²³ Act. ii, 24. ²⁴ Hebr. ix, 24. ²⁵ Ephes. ii, 14. ²⁶ Galat. vi, 10.

Variae lectiones.

Ἄλλ. εὐσεβείας. ἢ Πυτο Πεντηκοστῆς.

tertiam Februarii mensis : hebdomadam vero Paschæ salutaris vicesima octava Martii, solventes quidem jejunia tertia die mensis Aprilis vespera Sabbati, ex traditionibus apostolicis : festumque diem Paschæ agentes illucescente deinceps Dominica die, quarta ejusdem mensis Aprilis, addentes deinde septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas. Ita namque regni cælorum hæreditatem adibimus in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Patri honor et imperium cum sancto Spiritu, et nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ΛΟΓΟΣ Η΄.

Α

HOMILIA VIII.

α'. « Σαλπίζατε σάλπιγγι ἐν Σιών, ὁ νόμος τοῦ φησιν ἱερὸς, τὸν ἐτήσιον τῆς Ἐκκλησίας λόγον ἐπὶ τὰ συνθήθη διανιστάς σπουδάσματα, καὶ τοῖς ἀριστα βιοῦν ἡρημένοις τὰ τῶν θείων ἀγῶνων ψηφφορεῖν ἀναγκάζων συνθήματα. Ἴδού γάρ, ἰδοὺ καὶ εἰσαυθὶς ἡμῖν καθάπερ ἐκ τινος κύκλου, καὶ περιστροφῆς τῆς ἀγίας ἡμῶν ἑορτῆς ἀνίσχει καιρὸς, προσελουούσης δηλονότι νηστείας, καὶ τοῦ τῆς καρτερίας ἀγῶνος ἑωσφόρου τάξει προανατέλλοντος. Ὁ μὲν γὰρ τοῖς ἄφουσι φιλεργὸν τὴν διανοίαν, μονοουχί· καὶ φωνὴν ἔχουσι, τὰς ἡλίου κατασημαίνει βολὰς, καὶ ἐν οὕτως εἶπω, θυρῶν εἰσω βεβηκώς, τῆς ἡμέρας ἐπιδεικνύων τὸ φῶς, ἀποθέσθαι μὲν ὀμμάτων τὸν ὕπνον, παραιτεῖσθαι δὲ ὄρν̄ν τὰ νυκτὶ πρέποντα συμβουλεύει λοιπόν· ἡ δὲ πάναγνος αὕτη καὶ καθαρσιότης νηστεία, τῆς ἀγίας ἡμῶν ἑορτῆς προαναπηδῶσα καὶ ἀναλάμπουσα, πρὸς ὑπόμνησιν ἄγει τῶν φιλαρέτων τὸν νοῦν, τῶν διὰ τοῦ Παύλου διηγγελμένων πνευματικῶς· Ἡ οὖν προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν· ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ἔργα τοῦ φωτός, ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημένως περιπατήσωμεν. Μὴ κόμοις καὶ μέθαις, μὴ κότταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἐριδι καὶ ζήλῳ· ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· ὁ τὸ λαμπρὸν ὄντως τῶν εὐσεβούντων ἄμφιον. Τοὺς μὲν οὖν ἐν ἡδονῇ θεμινοὺς τὸ πλεῖν, καὶ ναυτιλλεσθαι φιλεῖν ἐλομένους αὖραι κατὰ πρύμνης ἰοῦσαι λεπτὰι, τῶν μὲν λιμένων ἀκταίρειν ὡς τάχος, ἀπολύειν δὲ τῆς ἡπείρου τὰ πείσματα δεδιότας οὐδὲν, ἀναπείθουσιν. Ἀλλὰ καὶ περκάζων ἐν ὄρχοις ὁ βότρυς, καὶ βαγάδα δεικνύς σχιζομένην ἤδη καὶ μεθούσαν, ἄσμα καὶ μέλος καλεῖ πως τὸ ἐπιλήνιον. Ἀναφρίττων δὲ τῆς ἀρούρας ὁ στάχυς, καὶ χρυσῆ μὲν ἤδη καλὰ μὴ λαμπρὸς, εὐτραφῆ δὲ τῷ κότμῳ ἡ καταβριθόμενος ἐπασχάλλει ἐλχα τῷ τοῦ κείροντος μελλησῶν. Καιρὸς γάρ, οἶμαι, πᾶσι προσφίλης, εἰς ἕκαστα τῶν χρησίμων ἐπιτήδειος. Τοῦτω δὲ τῆδε διεγλωσμένων, πῶς οὐ λίαν αἰσχρὸν, καὶ τῆς ἀπάσης βδελυρίας ἄξιον, λογισμοῦ μὲν ἡμᾶς διαμαρτάνειν τοῦ πρέποντος, γέλωτα δὲ ὀφείλιν παρὰ Θεῷ; καὶ σφόδρα εἰκότως, εἰ μὴ παρόντος ἤδη προθύμως ἐπιδραττόμεθα τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἂν γένοιτο καὶ τὸ δύνασθαι διαπρέπειν ἐν ἀρεταῖς, τοῖς ἐπ' αὐτάς ἰοῦσιν ἰππηλάτων· ἀναδουμένοι γάρ, καὶ ἀποφρίπτοῦντες ἀεὶ τὸ θηρᾶν ἐπεφύεσθαι τὰ βελτία, καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν ζημίαν ἀσυνέτως ἑαυτοῖς ἐπαντλήσαντες, ἀκουσόμεθα δικαίως τὸ τῆς βραθυμίας ἰπρέπον· « Πλοῦτου ὀκνηροὶ ἐνδεεῖς γίνονται. » Ἀε!

1. « Canite tuba in Sion », alicubi sacra lex ait, atque anniversariam Ecclesiæ orationem, qua ad consueta studia excitentur, exposcit, eosque qui optimam vivendi rationem elegerunt, divina certamina inveniendi signum proferre cogit. Ecce namque rursus nobis, tanquam vertente se circulo sanctæ nostræ festivitatis tempus exoritur; præcedente nimirum jejunio, et exercitatione patientiæ ante illam luciferi instar prænascente. Lucifer enim iis qui sunt animo ad labores propenso, præmodum emissa voce solis ortum indicat, atque, ut sic dicam, portas ingressus, diurnam infrens lucem, suadet ut in posterum somnum quidem ab oculis excutiamus, tum vero actiones illas quæ nocturno tempore fieri amant devitemus; castissimum autem et purissimum jejunium, prosiliens ante adventum sanctæ nostræ festivitatis, ac splendore coruscans, in memoriam revocat iis quibus cordi virtus est, illa quæ Pauli voce spiritualiter sunt denuntiata: « Nox præcessit, dies autem appropinquavit, abijciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus. » Non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitis, non in contentione et æmulatione, sed induimini Dominum nostrum Jesum Christum: « splendidum revera piorum hominum indumentum. Et eos quidem qui navigatione oblectantur, quibusque velificandi studium et consuetudo est, auræ tenues a puppi flantes facile adducunt, ut e portu se quam celerrime proripiant, tum a continenti funes omni abjecto metu quamprimum solvant. Sed et uvæ in vinetis nigrescentes, quæque acinos jam semiruptos, ac musto plenos ostendunt, homines quodammodo ad occidendum vindemiale carmen invitant. Jam aristæ horrentes in campis, atque aureo jam fulgentes culmo granisque plenioribus curvescentes, offenduntur nescio quomodo procrastinatione metentis. Scilicet, ut arbitror, temporis opportunitas omnibus grata, atque ad res quascunque utiles necessaria est. His igitur ita constitutis, annon prorsus turpe, omnique odio dignum fuerit, si a recta quidem ratione aberremus, tum vero Deo nos præbeamus, et valde quidem et merito ridendos, nisi oblatam hujus temporis occasionem sedulo amplectamur, quo insignem virtutum perfectionem quicumque ad eas citato cursu contenderint, adipisci queant? Etenim si a melio-

²⁷ Joel. II, 1. ²⁸ Rom. XIII, 12, 13.

Variaæ lectiones.

* γρ. κόκκω. ἢ ἀλλ. βραθυμοῖσι, vel τῆ βραθυμίᾳ.

ribus omni studio consecrandis absistamus, ac nobis ipsimet insipienter rerum bonarum jacturam inferamus, merito audiemus illud in desides usurpatum: « Divitiarum inopes sunt pigri ».²⁰ Illud igitur ego quidem piis hominibus maxime convenire existimarim, ut honestis actionibus perpetuo detineantur, primamque sibi commendationem ac laudem, ab optimis moribus aucupentur: hoc ipsum namque quod a virtute quispiam desistat, initium improbitatis habere mihi persuadeo. Verum ad consuetam vitæ integritatem aliquid etiam adjungere huic tempori consentaneum existimo, quod a nobis munificentiam in ejusmodi muneribus singularem tanquam jure debitam repetit. Quemadmodum enim qui corporis robur adamarunt, et in eo ut apud magistrum palæstræ probati appareant, suam sibi felicitatem positam existimant, semper quidem exercitio vacare debent, nec gymnasticæ operam impendisse unquam illis inutile fuerit. Ac si quando ad ejus fortitudinis quam profitentur specimen exhibendum ædilis vocet, tum vero maxime oportere arbitrari, tam diuturnæ exercitio fructum non sine hominum admiratione proferre.²¹ ut spectatorum opinione judicentur probatissimi, omni contentione virium penitus allaborant. Sic iis quoque vicissim existimo quibus divina lex instar certaminis cujusdam atque exercitio proposita est, perpetuo quidem colendam esse religionem, atque omni studio legislatoris imperiis obtemperandum: sed cum a nobis jejunii tempus illustriora documenta exhiberi postulat, tum vero segnitiam abjiciendam esse, quæ viros emasculat, vimque potius animi exerendam, ac generosi pectoris fortitudinem insigniter exercendam. Nunc ergo agite, amplexi studium rerum bonarum, atque ea quæ prodesse possunt impuræ voluptatis antepontes præstigiis, tum præ desiderio rerum utilium consortium pravorum hominum repellentes, veros adoratores Christo nos sistamus, integramque et sinceram in ipsum servemus fidem, ac confessionem quam coram multis testibus, sanctis angelis nempe, confessi sumus, stabilem atque inconcussam tueamur. Multi namque pietatis imaginem, veluti personam sibiipsis obducentes, « virtutem autem ejus abnegantes, » ut Paulus asserit²², simplices hominum mentes prædantur, ac fallacibus verbis agunt transversos, suadentes ut cum ipsis dilabantur in rete mortis, et in profundum inferni, ut scriptum est²³. Nec enim si qui ad ipsos accedunt, iis ea loqui oportere arbitrantur, quæ sacris Litteris testata sunt, sed quæcunque illorum minus probata mens somniat, hæc tenenda esse persuadent, et ea quæ dicunt, et de quibus affirmant penitus igno-

Α μὲν οὖν τὸ ἀγαθοῦργεῖν, καὶ τρόποις τοῖς ἀρίστοις ἐπισεμνύνεσθαι, φαίην ἂν ἐγωγε τοῖς εὐσεβέσιν θεὶ μάλιστα πρεπωδέστατον· τὸ γὰρ, οἶμαι, καταλήγειν τῆς δικαιοσύνης, ἀρχὴν ἂν ἔχει φαυλότητος. Ἀλλὰ τῆς συνήθους ἐπεικειας ἐπιδοῦναι τι καὶ πλέον οὐκ ἀπεικὸς τῷ παρόντι καιρῷ, καθάπερ ἐν ὀφλήματος τάξει τὴν ἐν²⁰ τοῦτοις ἡμᾶς φιλοτιμίαν καταθέσθαι κελεύοντι. Ὑπερ γὰρ τρόπον τοῖς τῆν τοῦ σώματος εὐρωστίαν τετιμηκόσι, καὶ τὸ παρὰ τοῖς παιδοτριβασὶς εὐδοκίμειν τῶν ἄλλων πάντων τεθεικόσιν ἐν ἀμείνονι, ἀεὶ μὲν γυμνάζεσθαι πρέπει, καὶ διὰ τῆς ἐν παλαίστραις ἵναί τεχνῆς, οὐκ ἀσυντελες εἰς τὴν χρεῖαν. Ἐὰν δὲ πρὸς ἐπίδειξιν αὐτοῦς τῆς ἐνοούσης ἀνδρείας ἀθλοθέτης καλῆς, τότε δὴ μάλιστα χρῆναι διενθυμούμενοι τῆς οὕτω μακρᾶς ἐπεικειας²¹ οὐκ ἀθαύμαστον ἀποδοῦναι καρπὸν, δὴ βδίζουσι σθένει πρὸς τὸ θέλειν ὀρᾶσθαι διαπρεπέστεροι²². Οὕτως οἶμαι δὴ πάλιν καὶ τοῦς, οἷς θεῖος πρόκειται νόμος ὡς ἐν ἀγῶνος τάξει καὶ γυμνάσματος, εὐσεβεῖν μὲν χρῆναι διὰ παντὸς, καὶ τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν ποιῆσθαι περὶ πολλοῦ· καιροῦ δὲ τοῦ τῆς νηστείας εἰς λαμπροτέραν καλοῦντος ἐπίδειξιν, ὄκνον μὲν ἀπορρῆπτειν τὸν τῆς ἀνανδρίας γεννήτορα, φρόνημα δὲ μάλλον ἐπασχεῖν, καὶ θεριμμένης αὐτῆς εὐτολμίας τὸ νεανικώτερον. Ἄγε δὴ οὖν πάλιν περιζωσάμενοι τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς προθυμίαν, καὶ τὸ ὠφελεῖν πεφυκὸς τὸν ἐκ βδελυρᾶς ἡδονῆς γοητευμάτων πράττοντες²³, ἐφέσει τε τῇ πρὸς τὸ χρῆσιμον τὸ τοῖς ἀδικούσι προσομιλεῖν σωφρόνως εὐ μάλα παραθυόμενοι, γνησίους ἑαυτοῦς προσσηνητάς παραστήσωμεν τῷ Χριστῷ, C ἀθραυστον μὲν καὶ ἀπαραποίητον τὴν εἰς αὐτὸν τηρήσαντες πίστιν, ἀκλινή δὲ καὶ ἀπαράφορον²⁴ τὴν ὁμολογίαν φυλάξαντες, ἦν ὁμολογήκαμεν ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων, τῶν ἁγίων ἀγγέλων φημί. Πολλοὶ γὰρ τῆς εὐσεβείας τὴν μέρωσιν, καθάπερ τι προσωπεῖον ἑαυτοῖς περιπλάττοντες, « τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἡρημημένοι, » κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν, τὸν τῶν ἀπλουστέρων ληίζονται νοῦν, ἀπατηλοῖς παρασύροντες λόγοις, καὶ συνολισθαίνειν αὐτοῖς ἀναπειθοντες εἰς παγίδα θανάτου, καὶ εἰς πέταυρον ἔδου, κατὰ τὴν γεγραμμένον. Οὐ γὰρ ἐκεῖνα χρῆναι προσλαλεῖν τοῖς προσιοῦσιν αὐτοῖς ἐγνώκασιν, ἀ καὶ τοῖς ἱεροῖς συνοδοκεῖ Γράμμασιν, ἀλλ' ὅσα καθ' ἑαυτὸν ὁ ἀδόκιμος αὐτῶν φαντάζεται νοῦς, ταῦτα ἀναπειθουσι φρονεῖν, D μὴ εἰδότες μήτε ἀ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαθεβαίουνται. « Σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες, καθάπερ ὁ Παῦλος φησι, ματαίας μὲν λογομαχίας ἀποφοιτῶν, » τὰ δὲ γραδῆ τῶν αἰρετικῶν διαπτύων βήματα, καὶ τοῦς μὲν εἰκαίους ἐκτρεπόμενος μύθους, ἔχων δὲ τὴν πίστιν ἐν ἀπλοῖς λογισμοῖς, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὴν παράδοσιν καθάπερ τι κειμήλιον ἐν τοῖς τῆς καρδίας ταμείοις ἐντιθεῖς, ἔχου τῶν ἀρεσκόντων τῷ θεῷ διδαγμάτων²⁴· ἵνα μὴ μόνον ἐν πίστει λαμπρὸς, ἀλλ'

²⁰ Prov. xxi, 5. ²¹ II Tim. iii, 5. ²² Prov. ix, 18.

Varie lectiones.

²⁰ ἄλλ. ἐπι. ²¹ leg. ἐπασχείας. ²² ἄλλ. διαπορρῆπτου. ²³ leg. ἀντιπράττ. ²⁴ ἄλλ. ἀπαραφόρον. γρ. σπουδασμάτων.

ἦδη καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐν εὐσεβείᾳ κατορθωμάτων Ἀ ραντες : « Tu vero permane in iis quæ didicisti, ὑπέρχης διαφανέστατος.

quemadmodum Paulus ait ²², stultas verborum contentiones devitans ²³, aniles hæreticorum vocalas respuens, ac vanas fabulas aversatus ²⁴, fidem simplici mente conserva, Ecclesiarque traditionem, veluti fundamentum in cordis penetralibus constituens, doctrinam retine Deo placentem, ut non solum fide clarus, sed 'am ex ipsis quoque pietatis operibus multo gloriæ splendore insignis effulgeas.

β'. Πολυσχιδῆς μὲν γὰρ τις ἐπὶ τὸ δύνασθαι τὴν ἀρετὴν κατορθοῦν ἀποκομίζει τριβός· καὶ διὰ ποιικίλης ἂν τις ὁδοῦ κατανήσῃ μάλιστα ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως· ἢ ἐν ἑνὶ δ' οὖν ὁμῶς τὸ σύμπαν ἡμῶν ἀναβασμίζεται καλόν, ἐν τῷ, « Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. » Καὶ χαλεπὸν οὐδὲν ἀληθές ἐστι γέγονεν ἡμῖν ὁ λόγος, ἐπιδεικνύειν. Ἐναγωνιάται ἢ γὰρ καὶ σφόδρα γενναίως τοῖς περὶ τοῦτον εἰρημένοις ἡμῖν ὁ σοφώτατος ἐπιστάλλων Παῦλος· « Μηδὲν μὴδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον, νόμον πεπλήρωκε. Τὸ γὰρ· Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ φονεύσεις, Οὐ κλέψεις, Οὐκ ἐπιθυμήσεις, καὶ εἰ τις ἕτερα ἐντολή, ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνακεφαλαίουται, ἐν τῷ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. Ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίου κακὸν οὐκ ἐργάζεται. Πλήρωμα γούν νόμου ἡ ἀγάπη. » Ἀκούεις ὅπως ὁ σύμπας λόγος ἐν τῷ τῆς ἀγάπης ὅρῳ περισχοινίζεται. Ὅσα γὰρ τῶν πραγμάτων, τῶν θεῶν ἐκβεβηκότα φαίνεται νόμον, ταῦτα δὴ πάντως τῶν τῆς ἀγάπης κύκλων ἐξώλισθεν. Οἷς δὲ τὸ θαυμάζεσθαι δεῖν εὐλόγως ἀκολουθεῖ, τοῖσις ὁρᾶται προσόν, τὸ διὰ πραγμάτων εἶσω τῆς ἀγάπης ὁρᾶσθαι. Ὁ μὲν γὰρ ἀδικῶν, οὐκ ἀγαπᾷ τὸν πλησίον· ὁ δὲ μισῶν ἀδικίαν, ἀγαπᾷ δὴ πῶς πάντως, ὅλον ἐν τούτῳ τὸν νόμον ἀποκληρῶν. Πλήρωσις μὲν γὰρ τῶν ἐν τῷ νόμῳ κειμένων τὸ τιμᾶν ἐπιτελεῖσθαι τὴν ἀγάπην προξενεῖ· ῥαθυμία δὲ ἢ περὶ αὐτὴν τῶν ἐκ νόμου κατηγορουμένων τὴν γένεσιν ἔχει. Τίς γὰρ ἂν, εἰπέ μοι, πρὸς τὴν τοῦ δεινῶς εἰσελθοῦ γυναικα, καὶ γάμος ὀφείλει· ἂν ἐπιτηδῆσοι, τὸ λυπεῖν ἐξ ἀγάπης τινὰ δυσωπούμενος; Τίς δ' ἂν, οἶμαι, τὸ μαιφονεῖν οὐκ ἂν παντὶ παραιτήσαιτο σθένει, αἰδοῖ καὶ τιμῇ τῇ πρὸς τὸν τοῦτο πεισόμενον, καθάπερ τινὶ χαλιῶ πρὸς ἡμερότητα διακρατούμενος; Τίνοι δὲ τῶν ὄντων οὐκ ἀπόπτυστος ἂν καὶ βδελυρωτάτη τῶν ἀλλοτρῶν ἢ κτίσις ὄρωτο, πικρὸν εἶναι διενθυμούμενη, καὶ ἐν τοῖς αἰσχίστοις τιθέντι κακοῖς τὸ ζημοῦν ἀδελφόν; Οὐκοῦν ὁ πρὸς πᾶσαν ἡμᾶς ἀρετὴν ἀπευθύνων νόμος, ἐν ἀγάπῃ τὴν πλήρωσιν ἔχει. Ἄλλ' οἶμαι προσθήκει τὰ τῆς ἀρετῆς ὀνομασμένης ἡμῖν ἀρετῆς περιεργότερον ἐναθρήσαντα μέρη, εἰ τὸ ἐντεῦθεν ἐκβαῖνον εἰπεῖν. Οὐκοῦν, κεχρήσομαι γὰρ κἀν τούτῳ τῇ τοῦ Παύλου φωνῇ· « Ἡ ἀγάπη, φησὶ, μακροθυμεῖ, χρηστεύεται· ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ· ἡ ἀγάπη οὐ περιπεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγκαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ. Πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπύ-

2. Ac multiplex quidem est, quæ ad virtutis possessionem perducit semita, plenoque varietatis itinere quispiam demum « ad supernæ vocationis braviū ²⁵ » perveniat; in una tamen re tota nobis honesti ratio posita est, in eo nempe, « Diliges proximum tuum sicut teipsum ²⁶. » **95** Quam orationem a nobis ex vero usurpatam probare difficile non est. Suffragabitur siquidem, et quidem strenue admodum, iis quæ diximus sapientissimus Paulus, **B** ita in Epistolis scribens : « Nemini quidquam debeat, nisi ut invicem diligatis. Qui enim proximum diligit, legem implevit. Nam illud : Non mœchaberis, Non occides, Non furtum facies, Non concupisces, ac si quod aliud existat præceptum, in hoc verbo instauratur : Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio ²⁷. » Audisne quemadmodum universa oratio dilectionis terminis concludatur. Quæcunque enim actiones divinæ legis terminos transgressæ videntur, hæc prorsus charitatis cancellos prætervectæ sunt. Quos vero admiratione merito prosequimur, his videmus adjunctum, ut suis actionibus se in charitate esse declarent. Nam et qui injuriam alteri infert, non diligit proximum; qui autem injustitiam odit, ille vere diligit, ac totam, quoad hoc, legem implet. Plenitudo siquidem omnium quæ in lege præcipiuntur, ab studio colendæ charitatis efficitur; eam vero qui negligat, proinde se vetitis lege criminibus alligabit. Quis enim, obscuro te, cum alterius uxore rem habeat, et invadat alienum torum, qui præ studio charitatis a molestia cuiquam inferenda vehementer abhorreat? Quis porro ab interficiendo homine quantum possit non abstat, pudore ac reverentia erga illum cui nex paratur, veluti quodam freno ad mansuetudinem facilitatemque traductus? Cui vero homini non execrabilis et detestanda rerum alienarum possessio videatur, qui fraudare fratrem, rem omnino acerbam, et ex omnibus turpissimam esse judicat? Lex igitur quæ ad omnem nos virtutem informat, plenitudinem in charitate sortitur. Sed consentaneum esse arbitror, virtutis partes cujus modo nomen edidimus, diligentius inspicientem, quid hinc efficiatur, explicare. Utar ergo hic quoque Pauli voce : « Caritas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet su-

²² II Tim. III, 14. ²³ I Tim. IV, 7. ²⁴ Tit. III, 9. ²⁵ Philipp. III, 14. ²⁶ Matth. XIX, 19. ²⁷ Rom. XII, 8-10.

per iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia **A** suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam exeruit ²⁸. Anbiauensis quantam nobis e. p. an. bonorum vis caritatis suppedilet. « Charitas, inquit, patiens est, » nempe in vicini pusillitate perferenda non deficit : **96** nam qui omnia in bonis suis esse vult, et non induritis ab aliquo læsari, etiam contra ea que aliis inuestiam merent, se esse obarmat. Iracundia vero ultio magis quam bonis contentis tequa-quara obtemperat. Est ergo, et cunctis reuera res plena astutia, et quæ non leuiter incendia flammam exco. e. p. et hoc ipsum, quod ab alio, et quantam natura societas, prior locus sis, iracundiam acendi, et que patrociner, et quasi inimicum injuriose agere, et sustinendum, et cum qui prior molestus affert, videlicet reperiendum esse suadeat. Verum ubi magis in amo charitatis respiciunt legem, et ibique patientia rationem beneuolam esse cogitant, effervescentem illi qualem animi, atque instat equo, etiam si tenere lasciuientiam, tolerantia relictis, etiam in iudicio, et iudicium se postea quoque his a quibus læsati sunt, dolores ascendunt, virtutis perfecte laudem non dubiis suffragiis assequuntur. Quod autem est in charitate pulcherrimum, pene me prætererat. Quid enim de illa rursus patronus virtutis pronuntiet, quidve aliud præterea dignum admiratione præstari jubeat, disseramus. « Charitas, inquit, non quærit quæ sua sunt, non irritatur. » Ac propria quidem et germana hujus loci explicatio ea est, ut illum dicamus res suas non quære, qui eas dum publicæ utilitatis rationem exsequitur, pro nihilo ducit. Quale illud fuit, liceat enim mihi exemplis quosque rem illustrare : Præceperunt aliquando apostolis Judaicorum ordinum duces, ne cuiquam loquerentur in nomine Christi. Hi vero nihil ejusmodi nugis commoti, quamvis extrema ipsis pericula imminerent, rursus ad turbas se conferentes docebant. Erat hoc illis siquidem merito persuasum, errantibus omnino facem præferri oportere, nec eos insidiarum quæ propterea tendebantur, ulla cura tangebant. Non enim sua quærebant, sed aliorum, Deo dilectæ charitatis terminos nullatenus egressi ²⁹. Sed quamvis aliquam a nobis ejusmodi observationem propositus locus postulet, tamen ob eos qui simplicius de rebus cogitare solent, age, rursus circa eundem immorati, illum Salvatoris verbis accommodemus. Igitur ut nos ad summam mansuetudinem, mutuamque charitatem deduceret, dissidiaque et contentionum studia, et eorum quæ nihil ad nos attinent cupiditatem, veluti spinas enascentes ex annis nostris rescaret : **97** « Omni, inquit, petenti te tribue : et ab eo qui aufert quæ tua sunt, ne repetas ³⁰. » Audis quemadmodum

ἔσται, πάντα ὑπομένει. Ἡ ἀγάπη, οὐδέποτε ἐκπίπτει. » Ὁρᾷς ὅσην ἡμῖν ἀγαθῶν ἰσθίειν πληθὺν τῆς ἀγάπης ἢ δυνάμεις ; Ἡ ἀγάπη, φησί, μακροθυμεῖ, » του-τεστιν, ἐπὶ ταῖς τοῦ γείτονος ὀλιγοψυχίας οὐκ ἀσθε-νεῖ· ὁ γὰρ ὅλως μακροθυμῶν, πάντως δὲ που καὶ ἐπὶ ταῖς τοῖς ἀποποιεῖς εἰς αὐτὸν πεπραχμένοις ὑπὸ τοῦ μακροθυμοῦ, καὶ τῶν ἀντιῶν εἰλωθῶτων κατα-λυεῖται. Παροξύνονται δὲ τῷ θυμῷ πρὸς τὴν τῶν ἰσθίων ἀντιδόσιν, σωφρονεῖν οὐ παύεται. Χρῆμα μὲν γὰρ ὄντως ἡ ἀδικία φορητὴν, ἱκανὸν εἰς ἔργας ἀνα-κατασαι βούλει· καὶ τὸ προκαθεῖν ὑπὸ τοῦ τοῦχον, καί-τοι κατὰ φύσιν ὄντι ποιητῶν, καὶ συνεξοπιεῖται, καὶ συναγγαστὶ τῷ θυμῷ· ἵνα γὰρ ἂν τις ἀδικεῖν ἀντεξ-άσθῃ ἀκαταβῶν, καὶ ἐπαγεσθαι ἀντιπλάττειν τὸν ἀποσπρηκτά. Ἄλλ' οἱ λογισμῶν νεανικῶν πρὸς τὸν τῆς ἀγάπης ἐφρόντες νόμον, καὶ μακροθυμεῖν αὐτοῖς ὅτι πρέποι ἀντιθυμομενοῖσι, ἐναζέουσιν μὲν τὴν ὀργὴν, καὶ ἐπὶ τῶν τῶν πῶν ὀργῶν, ἀκατηρῶντα ἀκατηρῶ-ντα, καὶ ἐπὶ τῶν τῶν τῶν ἀνεξικακίας, ὅτι πῶν πικρὴν ἀναπειράζουσι τὸν ἀκαταβῶν δὲ τῶν ἀκατηρῶτων καὶ μετὰ τοῦτο φαίνονται, τὴν ἐπὶ ἅπασι τοῖς ἀγα-θῶν ἀποκατανομαί φῆρον. Ὅ δὲ δὴ κάλλιστόν ἐστι τῆς ἀγάπης, μικροῦ παρικοπεύσαν ὄχετο. Τί γὰρ τῆς πάλιν περὶ αὐτῆς ποῦ φησι τῆς ἀρετῆς ὁ συνήγορος, τί δὲ πρὸς τοῦτο· κατορθοῦν ἕτερον τῶν ἀξιοτάτων διεκείλετο, διεξέωμεν ἄλλοι. Ἡ ἀγάπη, φησί, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται. » Ὁ μὲν οὖν ἀκριθῆς τε καὶ νομικώτερος ἐν τοῦτοις λόγος, ἐκείνον ἂν ἐπίδειξαιεν οὐ ζητοῦντα τὰ ἑαυτοῦ, τὸν ἐν τῷ μηδεὶν τὰ οἰκεία πεποιτημένον, ἔσ' ἂν αὐτῷ τὸ τῶν πολλῶν ἐξανύηται χρέσιμον. Οἷον τί φημι· ὅτε γὰρ ἐξελεθῆν καὶ διὰ παραδείγματων τὸν λόγον· Ἐπέτα-το ποτὲ τῶν Ἰουδαϊκῶν ταγματῶν οἱ καθηγούμενοι τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις μηδεὶν προσκαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ· οἱ δὲ, φροντίσαντες τὴν ἐκείνα ληρούτων οὐδὲν, καίτοι κινδύνων ἐπηρητημένων αὐ-τοῖς τῶν ἐσχάτων, πάλιν τοῖς δλοῖς περιτυχόντες ἐδίδασκον, ἐπαμύνειν μὲν ὅτι πρέποι τοῖς πλανω-μένοις διεγνωκότες ὀρθῶς, πικρῶς δὲ τῆς ἐντεῦθεν ἀλογοῦντες ἐπιβουλή. Οὐ γὰρ ἐξήτουν τὰ ἑαυτῶν, ἀλλὰ τὰ ἑτέρων, τὸν θεοφιλή τῆς ἀγάπης οὐκ ἐκβαί-νοντες ὄρον. Ἄλλ' εἰ καὶ τίνα τοιαύτην θεωρίαν ἡμᾶς ἐφαίτετ' ὁ προκειμενον, ἀλλ' εἰς τὸ τοῖς ἀπλού-στερον εἰλωθῶσι νοεῖν, φέρε δὴ πάλιν αὐτῷ περιτρέ-ποντες, τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἐφαρμοδῶμεν λόγοις. Εἰς ἀκροτάτην τοιγαροῦν αναφέρων ἡμᾶς ἡμερότητα, καὶ φιλαδελφίαν, καὶ τὸ δύσερι καὶ φιλόνοιον, καὶ τὴν τῶν οὐδὲν ἡμῖν προσηκόντων ἐπιθυμίαν, ἀκάνθης δίχην τῆς ἡμετέρας ἀποκείρων ψυχῆς, « Παντὶ, φησί, τῷ αἰτοῦντι σοι δίδου· καὶ ἀπὸ τοῦ αἰροντος τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει. » Ἀκούεις ὅπως ἀποφρίττειν κε-λεύει τὸ ἀλλότριον ; Οὐδ' ἂν ἀφέληται τις ἡμᾶς τί δικαίων, ἀντιστήναι βούλεται· ἀμείνους δὲ μᾶλλον ὀρεσθαι καὶ τῶν ἐκ ζημίας ἐρεθισμῶν, ἤγουν τοῖς

²⁸ I Cor. xiii, 4-8. ²⁹ Act. iv, 18 seqq. ³⁰ Luc. vi 30.

Variae lectiones.

¹ leg. ἐπὶ τοῖς. ² Ἰσως τούτω. ³ ἄλλ. διεξέωμεθα. ⁴ ἄλλ. δικαίως.

ἀφαιρουμένοις ὑπὸ τοῦ τυχόν ἀκρατῶς ἐπωδίνοντα; γ, Α
εἰς ἀσχημονα θυμὸν ἀνακαίεσθαι φιλεῖν.

γ'. Ἀλλὰ τί μοι πρὸς ταῦτα πάλιν ὁ λωποδύτης ἐραΐ; ὁ ταῖς μὲν τριβόδοις θηρίου δίκην ἐγκαθήμενος, καὶ τὸν οὐδὲν ἀδικήσαντα, καθάπερ τινὰ τῶν πολεμίων, παρατρέχοντα λοχῶν, ποταμίους δὲ νάμασι τὸ τῆς ληστείας ἀπλώσας λίθον, κἄν ἀλῶ τις, εὐθὺς ἀναπηδῶν, καὶ πρὸς τὸ παρὰ φύσιν ἀνακαίεμενος θράσος. Ποῦ μοι τέθεικας, εἰπέ μοι, τοῦ Σωτῆρος τὸν νόμον, καίτοι λέγοναι εἶναι Χριστιανός; Περιττεύεις μὲν γὰρ τὸν τῆς ἀγάπης θεσμόν· ὡσπερ δὲ εἰς θῆρα τῶν ἀτιθάσων τινὰ μεταποιημένος, καὶ εἰς ἔκφυλον ἀγριότητα πεσὼν ², οὐκ αἰσθάνη λοιπόν. Τὸν δὲ κατ' εἰκόνα γεγονότα τὴν θεῖαν ἐν τῷ μηδενὸς κατατάξας λόγῳ, ὄραξ μὲν οὐκ οἰστά ³· σιδήρῳ δὲ πλήττειν ἀνοσίως ἀποτολμᾷς· ἀλλὰ σπέροντα ⁴ νεκρὸν ἐπὶ γῆς ἐσθ' ὅτε τὸν ὁμογενῆ σοι θεώμενος ἀνθρωπον, οὐκ αὐτὴν σοι παραχρῆμα διαχᾶναι ποθεῖς, οὐδὲ λογίζῃ τοῖς οὕτως ἀγρίοις ἐπιποδῶν τολμήμασι, ὡς ἀροῦν μὲν σοι γέγονεν ἐν ἔθει τὴν γῆν, ἀνατέμνειν δὲ τοῖς ἀρότροις τὰς ἀρούρας, εἶτα ⁵ ἐγκατακρύπτειν αὐταῖς τὸ δοκοῦν, καὶ σιδήρῳ πάλιν ἀποκαίρειν τελεσφορηθὲν διὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ θαυμάζεις μὲν τὸ τμηκᾶδε τὴν γῆν, ὡς καρπῶν ἀγαθῶν μητέρα, ὡς ἄριστά σοι περὶ τὸν τῶν ἀναγκαίων ὑπηρετοῦσαν ἐμπορισμὸν· ἐπαινεῖς δὲ, ὡς εἰκόσ, καὶ τοῦ σιδήρου τὴν χρεῖαν. Πῶς οὖν ἀδικῶν οὐκ ἐρυθριᾷς τὰ δι' ὧν ἦν σοι τὰ ζωαρχῆ; Τὸν μὲν γὰρ ἐτίθης ⁶ ἀνδροκτόνον, τὴν δὲ τοῖς ἀθώοις καταφρονεῖς αἵμασι. Πῶς οὖν ἐτι καρπῶν σοι γενέσθαι μητέρα παρακαλεῖς, ἦν ἀφειδήσας ἔδικεις; Πῶς τὸν λαμπρὸν ἐπαφήρης σιδήρον, ὃν παρατρέφας τῆς αὐτῷ προπούσης χρεῖας, ἀνδροφόνον εἰργάσω; Πῶς ὃ ἂν ὄλωσ, εἰπέ μοι, τὰ εἰκότα φρονῶν, καὶ καταρδεσθαί σοι τοῖς ἐτησίαις παρὰ Θεοῦ νάμασιν ἐξαιτήσης τὴν ἀρουραν, ἐπ' οὐδενὶ μὲν τῶν ἀγαθῶν τοῖς περὶ ποταμίους ἐνιζάνων δόναξιν, οὐκ ἐπὶ θῆραν δὲ τῶν ἐν τοῖς ὕδασι περιερέτων τὸ σκάφος· πλεονεξίαν δὲ ἔχων μᾶλλον τὸ ἐπιτήδευμα, ἀδίκους τε καταμολύνων αἵματι τὸ θεοδώρητον νάμα, καὶ θηρᾷ ἐνύδροις τὸν συγγενῆ χαριζόμενος ἀνθρωπον; Εἶτα ποίας, εἰπέ μοι, χεῖρας ἀνατενῆς τῷ Θεῷ; τί δὲ ὄλωσ ἐρῆς προσσευχόμενος, ἢ πῶς αἰτήσης τὰ ἀγαθὰ, τοῦ Θεοῦ λέγοντος δι' ἐνδὸς τῶν προφητῶν· «Ὅταν τὰς χεῖρας ἐκτείνητε πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν, καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν· αἱ χεῖρες γὰρ ὑμῶν αἵματος πλήρεις;» Ὁ δὲ λόγον οὐδένα τῶν παρ' αὐτοῦ ποιησάμενος νόμων, ποίας εἶτι φροντίδος ἀξιοθήσεται; «Τοὺς δὲ δοξάζοντάς με δοξάσω, φησὶν ὁ Σωτῆρ, καὶ ὁ ἐξουθενῶν με, ἐξουθενωθήσεται.» Ἡ τοίνυν ὑπόθεσις αὐτῷ τὸν αὐ-

nos jubet res alienas perhorrescere? Etiam si quis a nobis quæ nostra sunt auferat, ne tum quidem obsisti sinit, sed potius concuato ebullientis iracundiæ motus fortiter superari.

3. Verum quid mihi rursus ad hæc respondebit grassator? ille, inquam, qui veluti fera bestia in trivitiis assidet, ac prætereuntis quo nulla in re lesus est tanquam hosti insidiatur, tum in fluminibus latrocinii retia explicat, ac si quis demum captus fuerit, prosilit subito, et audacia contra naturæ legem totus incenditur. Ubi mihi, fore age, Salvatoris legem collocasti, et quidem qui te Christianum esse proficere? Violas nempe charitatis sanctiones, teque in immitem bestiam immutatum fuisse, et in feritatem naturæ inimicam incidisse non sentis. Tu vero eum qui ad imaginem divinam conditus est, nihili æstimans, nescio quidem an interficias, certe ferro per nefas invadere audes, atque aliquando etiam cadaver hominis qui tibi ejusdem naturæ consors est in terra porrectum adhuc spirantis aspiciens, non ipsam tibi extemplo dehiscere tellurem optas: neque illud cogitas dum cœpta adeo sæva aggredi audes, tibi quidem consuetum esse ut terram colas, arvaque aratro proscindas, tum ipsis quod placet infodias, proque fruges Deo dante prolatas ferro metas. Ac tum quidem miraris terram veluti frugum optimarum parentem, quæque tibi res necessarias abunde suppeditet, laudas vero etiam, ut probabile est, ferri usum. Potes igitur non pudore suffundi, dum in ea quæ tibi vite tolerandæ adjumenta sunt te injuriam præbes? Eorum namque alterum homicidam effecisti, alteram vero innoxio sanguine cruentasti. Quo pacto adhuc orabis ut terra tibi fructuum mater sit, in quam omni abjecta reverentia injuriam extitisti? Poteris fulgenti ferro admovere manus, quod in usus minime ipsi proprios translatum hominis cæde comminasti? Quo pacto demum, nisi plane desinas, amiversariis aquarum derivationibus a Deo tellurem irrigari postules, qui nullo recto hæc innot fluviates arundines delitescas, nec ut ea venere quæ in aquis degunt scapham remigio propellas, sed potius studeas avaritiæ, atque injusto sanguine latices divino munere concessos inficias, **98** hominemque tibi cognatum feris aquatilibus indulgeas devorandum. Ergo quasnam manus agedum ad Deum tolles? quidnam demum precando effabere? aut quo pacto bona tibi ut concedantur deposces, dicente Deo apud prophetam: «Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis, et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam vos: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.» Qui vero leges ab ipso constitutas omnino negligit, cujus sollicitudinis

¹ Isa. i, 15.

Varia lectiones.

γ ἄλλ. ὑπωδίνοντα. ἂ ἄλλ. παρὰ. ἃ ἄλλ. οἰστά οἶδο ἃ ἀσπάροντα. ε εἶτε. ἄ ἄλλ. περιὸν τῷ τῶν. ε ἄλλ. ἐτέθεικας. ἆ ἄλλ. ἐξουθενήσεται.

dignus habebitur? « Sed quicumque honorificaverit me, inquit Salvator, glorificabo eum; qui autem contemnit me, erit ignobilis ⁴². » Aut ergo inflecte ipsi cervicem, ac tibi vicissim decus, et largam rerum omnium necessariorum accessionem postula; aut si jugum excutias, pœnarum quoque animadversionem fac non invitus patiare. Nam si aliquid ad ea quæ diximus addi oportet, ebrietas quasdam ex bonis, et eorum quæ optanda maxime duceres affluentia, aliquando tibi causam tantæ impietatis præbuere. Quiddam namque ejusmodi Deus quoque omnium Dominus loquitur: « Impleti sunt ad satiætatem, et exaltata sunt corda ipsorum. Propter hoc nescivi eos ⁴³. » Est namque scilicet, est omnino facilis in luxu prolapsio; nec mirum si ex illo superbia recordiæ parens progignatur. Ex recordia porro proles acerba Dei contemptus enascitur, demum ex Dei contemptu genus omne seclerum procreatur. Ergo te in hoc statu positum intuentes merito lacrymis prosequemur, ac nefariis sceleribus tuis studio mutæ charitatis indolentes cum propheta dicemus: « Hei mihi anima, quia periit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est! Omnes in sanguine judicant, proximum quisque suum affligit: ex afflictione manus suas ad malum extollunt ⁴⁴. » Ob hæc a nobis patrata facinora jure indignatur Deus, ut videre est, atque irascitur. Ecce namque quod a prophetis dictum est nobis non semel, sed sæpe jam evenit: « Ponite corda vestra super vias vestras, dicit Dominus omnipotens. Seminastis multum, et intulistis parum. Comedistis et non estis satiati, bibistis et non estis inebriati, operuistis vos et non estis calefacti. Et qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum ⁴⁵. » Verum ad hæc illud quoque addit: « Respexistis ad amplius, et ecce factum est minus. Et intulistis in domum et exsufflavi illa, dicit Dominus omnipotens ⁴⁶. » Videamus enim utrum hæc revera non ita facta sint. Ostendat mihi præteritis aliquis hominem lætum, **99** et victus sum: oculus mihi quærat lacrymis non madentes, ac si quem invenerit, tacebo. Hæc una est inter vos hæc tempore, o Ægypti habitatores agricolæ, contentio, ut alius alio graviora mala patiat, in qua qui superior fuerit, iis qui victi videntur infelicior est. Superat enim in iis ob quæ dolet, et in vicini ærumnis, uberiore ipse calamitatum proventu abundat. Ea vero in quibus vobis gloriari mos erat, jam a multo tempore nulla sunt. Annon etiam vestri sermones pleni undique mœroris et lacrymarum exaudiuntur? Quid vero, dic mihi, vicis alicubi prostratos intuemur? Terra nempe circum grandine verberata, fame luctuose tabescit, nec ullum omnino leniendo dolori ulla ex parte auxilium ostenditur. Messis namque jam adulta et

ἀχένα, καὶ ἀνταπαίττει τὴν τιμὴν, καὶ τὴν ἐφ' ἀπασ-
τοῖς ἀναγκαίοις πλοῦσιον ἐπιθούσιν, ἢ τῆς ζευγῆς
οὐκ ἀνεχόμενος, καὶ καρτέρει κολαζόμενος. Εἰ γὰρ
χρὴ τι πρὸς τοῦτοις εἰπεῖν, τὸ μεθύειν ἐν ἀγαθοῖς
καὶ περιχεῖσθαι τοῖς κατ' εὐχὴν, ἐσθ' ὅτε τῆς τοσαύ-
της σοι γέγονεν ἀσθελας πρόξενον. Τοιοῦτον γὰρ εἶ-
φησι καὶ ὁ πάντων Δεσπότης Θεός: « Καὶ ἐνεπλή-
θησαν εἰς πλησμονὴν, καὶ ὑψώθησαν αἱ καρδίαι
αὐτῶν. Ἐνεκεν τούτου ἐπαλάθοντό μου. » Καὶ γὰρ
δὴ καὶ ὄντως δευτὴ μὲν ἢ πρὸς ἕλισθον τρυφή· ἱκανὴ
δὲ πρὸς τύφον ἐνεγκεῖν τὸν τῆς ἀπονοίας γεννήτορα.
Πικρὸν δὲ ἀπονοίας ἔργον ἢ τοῦ Θεοῦ καταφρόνη-
σις· καταφρόνησις δὲ τῆς ἐν τούτῳ καρπῆς, πᾶν
εἶδος πλημμελημάτων. Τοιγαροῦν « εἴταν σε τοῦτο πα-
θόντα βλέπομεν, καταθρηνησομεν εἰκότως, καὶ προ-
φητικὴν ἐροῦμεν φωνήν, τοῖς σοῖς ἀνοσιουργήμασι·
φιλαλλῆλως ἐπιστυγνάζοντες· « Ὀϊμοί, ψυχὴ δει-
ἀπολώλεκεν ἡ εὐλαβῆς ὁ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ὁ κατορθῶν
ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει. Πάντες ἐν αἵματι δικά-
ζονται· ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐκθλίβουσιν.
ἐκθλίβῃ ἐπὶ τὸ κακὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἀνέχουσιν! »
Ἐπὶ τούτοις ἡμῶν τοῖς πλημμελήμασι ἀγανακτεῖ
μὲν εἰκότως, ἐπασχάλλει δὲ, ὡς ὁρᾶται, Θεός. Ἰδοὺ
γὰρ, ἰδοὺ τὸ διὰ τῶν προφητῶν εἰρημένον, εἰς πέρας
ἡμῖν οὐχ ἅπαξ, ἀλλ' ἤδη πολλάκις, ἐκδέθηκε· « Τά-
ξατε γὰρ ἔη τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς τὰς ὁδοὺς ὑμῶν,
λέγει Κύριος παντοκράτωρ. Ἐσπαίρατε πολλὰ, καὶ
εἰσηνέγκατε ὀλίγα. Ἐφάγετε, καὶ οὐκ εἰς πλησμονὴν
ἐπίνετε, καὶ οὐκ εἰς μέθην περιεθάλισθε, καὶ οὐκ
ἐθερμάνθητε ἐν αὐτοῖς. Καὶ ὁ τοῦς μισθοὺς συνάγων,
συνήγαγεν εἰς δεσμὴν τετραπυπῆμένον. » Ἄλλὰ καὶ
πρὸς τοῦτοις ἔτι φησὶν· « Ἐπεβλήφατε εἰς πολλὰ,
καὶ ἰ ἐγένοντο ὀλίγα. Καὶ εἰσηνέχθη εἰς τὸν οἶκον,
καὶ ἐξεφύσησα αὐτὰ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. »
Ἰδῶμεν γὰρ εἰ μὴ ταῦτα συμβέβηκεν ἀληθῶς. Ἐπα-
δεικνύτω τις τὸν χαίροντα παρελθόν, καὶ νενίκημαι,
ὀφθαλμῶν ζητεῖτω τὸν ἀδάκρυτον, κἂν εὖρη, πεπαύ-
σομαι. Φιλονεικίετε πρὸς τὸ παρὸν, οἱ τῶν Αἰγυπτίων
οἰκοῦντες γῆ πόνου, ἐπὶ μόνῳ τῷ παθεῖν θάτερος θα-
τέρου τὰ χαλεπώτερα, καὶ ὁ νικῶν ἐν ὑμῖν τῶν ἡττῶ-
σθαι δοκούντων ἀθλιώτερος. Νικᾷ γὰρ ἐφ' οἷς ἀλύ-
νεται, καὶ τῶν τοῦ γείτονος πόνων πλουσιωτέραν
ἔχει τὴν συμφορὰν. Τὰ δὲ οἷς ἦν ἔθος ὑμῖν ἐπαυχεῖν,
μακροὶς ἤδη χρόνοις ἀποδημεῖ. Ἡ γὰρ οὐχὶ τάλαι-
πωρίας ἡμῖν ἀπάσης ἀνάμεσα καὶ δακρύων τὰ
διηγῆματα; Τί δὲ, εἰπέ μοι, τὰς κόμας ἐν τισιν
ὄρωμεν κειμένας; Ἡ μὲν γῆ ἰ αὐτῶν τὰς ἀπὸ χα-
λᾶζης ἐνεγκούσα πληγὰς, λιμῶ καὶ θρήνῳ μαραινέ-
ται, οὐδαμόθεν παντελῶς. κἂν γοῦν εἰς τὰ μέτρια
λυπεῖσθαι, βοηθουμένη. Ἡθικῶς μὲν γὰρ ἤδη καὶ
ὑπερτενῆς ὁ σάχυς, θερίζτω τις ἤδη μονινοῦχ' καὶ
ἐφθέγγετο, καὶ ὁ μὲν ἀρσας τὴν γῆν, ἐφίστιον ἤδη
τὴν ἀμητήρα λαβῶν, ζωννυμένῳ = πρὸς ἔργον
ἐ-ἔρπετο, τάχα δὲ καὶ οὐκ ἀρκέσει = αὐτῷ τὴν ἄλω

⁴² I Reg. II, 30. ⁴³ Osee XIII, 6. ⁴⁴ Mich. VII, 2, 3. ⁴⁵ Agg. I, 6. ⁴⁶ Ibid. 9.

Variae lectiones.

⁴² ἄλλ. εἰ οὐ, ἢ ἄλλ. ἀπώλεον. ἢ ἄλλ. ἐπανεχουσιν. ἢ ἄλλ. ἐγένετο. ἢ ἄλλ. τὴν Αἰγυπτίον.
⁴³ ἄλλ. γὰρ. = leg. ζωννύμενος et ἐτρέπετο. ἢ ἄλλ. οὐκ ἀρκέσει, vel, οὐκ ἀρέσει.

πολλάκις διελογίζετο. Τὰ δὲ ἦν εὐαρ, ἡ σκία καὶ Ἀ χαλάζης ἔργον, οὐ θεριστοῦ. Ὁ δὲ περιχαισθαι τοῖς ἀγαθοῖς ἤδη δοκῶν, πάντων εὐθὺς ἔρημος ἦν· ἀντὶ δὲ τῶν σταχῶν χαλάζῃ πλουτῶν, πολὺ τι καὶ μέγα τῆς ἐλπίδος ἐσφάλλετο. Κώμη δὲ ἡ ταύτης γελῶν καὶ ἄμωρος ἡμερωτέραν νοσήσασα τὴν ὄργην, τοὺς μὲν ἐπὶ τοῖς ἀρίτεροις ὀδύρεται πόνους, μακρὸν δὲ καὶ πλατὺ γεωργήσασα λήϊον, πλοῦτον ἡγεῖται πρὸς τὸ παρὸν τὴν εἰς κόρον τροφήν, μᾶλλον δὲ τὴν πολὺ τι καὶ λίαν ἀποδέουσαν κέρου.

placidiore iracundia laborans, suscepta in colenda laetque camporum spatiis, satis uberem proventum

suppetant ad satietatem, aut multo minore copia

δ'. Τίς οὖν ἡ τοῦτων κατασκευάσματα αἰτία, εἰδῶ-
μεν ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς. Οὐκοῦν ἐρεῖ πάλιν ἡμῖν ὁ πάντων ἔχων τὴν ἔξουσίαν· « Αἱ ὁδοὶ σου, καὶ τὰ Β

ἐπιτηδεύματά σου ἐποίησαν ταῦτά σοι· αὕτη ἡ κακία σου, ὅτι πικρὰ, ὅτι ἦψατο ἕως τῆς καρδίας σου. »

Ἀκολουθεῖ γὰρ τοῖς πλημμυλήμασιν ἠετόπως, τὸ χρῆναι δικαίως κολάζεσθαι, καὶ ταῖς παρ' ἡμῖν ἀπο-
νοίαις ἰσοστατεῖν ἀνάγκη τὴν δίκην. Ἀποπαυσώματα

τοῖνυ παντὸς ἀνοσίως τολμήματος· « Συγκόψωμεν, καθὼς γέγραπται, τὰς ῥομφαλας εἰς ἀροτρα, καὶ τὰς ζιζύνας εἰς δρέπανα. » καὶ, ὡς φησιν ὁ Μελωδός,

« Δεῦτε, προσκυνήσωμεν, καὶ προστίσωμεν αὐτῷ, » καὶ δεδακρυμένοι λέγωμεν· « Ἠμάρτομεν, ἠνομίσα-
μεν, ἠδικήσαμεν. » Τότε γὰρ, τότε καὶ ὡς εἶπαι

θεός· καὶ ἀποστήσει μὲν τὴν ὄργην, εὐρήσει δὲ πάλιν ἡ γῆ, καὶ δώροισι ἡμᾶς τοῖς κατὰ συνήθειαν εὐφρανεί. « Οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα, μὴ δυνάμενον συμπαθεῖσαι ταῖς ἀνομίαις ἡμῶν, » κατὰ τὴν τοῦ

Παύλου φωνήν· « πεπειρασμένον δὲ καθ' ὁμοίωσιν χαρὶς ἁμαρτίας. » Ὅτι γὰρ ἐνεσθι προχείρως ἐπι-
κτεῖρειν ἐθέλειν τῷ Μονογενεῖ, πόνου μὲν οἶμαι δεήσειν ἐμολ πρὸς τὸ δύνασθαι πείθειν οὐδενός· ἐτοι-
μώτατα δὲ καὶ ὁμᾶς συκατανεύειν ὀπολαμβάνειν ἧ·

τῆς εἰς ἡμᾶς ἀγαπήσεως περιαθροῦντας τὸ μέτρον, καὶ ὧν δι' ἡμᾶς ὑπέμεινεν ἐνουῦντας τὸ μέγεθος.

Ἐπειδὴ γὰρ ἦμεν ἅπαντες οἱ τότε τὸν περίγειον οἰχοῦντες χώρον, ἀνανταγωνίστην πλεονεξίᾳ τῇ τοῦ τυραννήσαντος δαίμονος, ἰχθύων δίκην σεσαγηνευμέ-
νοι πρὸς βίεθρον καὶ ἀπώλειαν, γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, ἵνα πάντας ἐξέλθῃται, « καὶ κηρύξῃ μὲν

αἰχμαλώτους ἀφαισιν, τυφλοὺς δὲ ἀνάβλεψιν, ὡς αὐτὸς πρὸς φησι, καλέσῃ δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ἐνιαυτὸν Κυρίου

δεκτόν. » Οὐκοῦν ἐλεήμων ὁ Μονογενής, εἰ καὶ τῆς οἰκονομίας τὸν τρόπον οὐ συνιέντες οἱ Ἰουδαῖοι το-
σοῦτον ἀπίστον τοῦ κἀν ὅπως ἐθέλῃσαι τοῦτον λαθεῖν, ὡς ποτὲ μὲν ὑβρίζοντας καὶ Σαμαρείτην ἀποκαλεῖν,

ποτὲ δὲ πάλιν ἀφορήτως λελυπηκότας, καὶ εἰς ξένην καταπηδῶντας μανίαν, καὶ καταλείπειν ἤδη τολμᾶν.

Ἐπειδὴ δὲ θεομαχοῦντας ἐλέγχων, καὶ τῆς ἀκρίτου μανίας ἀνεπυθάνετο παρ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν ὁ Κύριος λέγων· « Πολλὰ κατὰ ἐδειξα ἔργα ὑμῖν παρὰ τοῦ

grandior, propemodum emissa voce qui demeteret invitabat. Et arator quidem arrepta domestica falce jam succinctus ad opus properabat; forte etiam aream sibi angustam futuram sæpe volutabat animo.

Sed hæc omnia somnium et umbra, atque a grandine, non a metente confecta. Qui vero jam sibi copiam bonorum abunde adfuturam exspectaverat, omnibus se repente destitutum animadvertit, ac pro aristis ditatum grandine hominem spes sua vehementer

admodum frustrata est, Proximus igitur illi pagus tellure incommoda lamentatur, ac subactis longe pro ratione temporis fore arbitratur, si alimenta quam ut etiam satietati sufficiant.

4. Quænam igitur horum causa sit, cogitemus, atque ex sacris Litteris investigemus. Dicet ergo nobis rursus ille penes quem omnium rerum potestas est: « Viæ tuæ et cogitationes tuæ fecerunt hæc tibi: ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum ».

Qui enim graviter peccaverunt, consequens est ut meritis in eos poenis animadvertatur, et recordiæ nostræ supplicium vicissim ex æquo respondere necesse est. Abducamus nos igitur a quocunque nefario facinore: « Concidamus, ut scriptum est, gladios in aratra, et lanceas in falces »;

et, quemadmodum Psaltes ait: « Venite, adoremus, et procidamus ante eum »; ac flentes dicamus: « Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie egimus ».

Tunc enim procul dubio propitium se Deus exhibebit, ac cessabit ab iracundia, rursusque tellus frugibus abundabit, 100 suisque nos de more munerebus hilarabit. « Non enim habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, » ut Paulus ait, « tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato ».

Esse namque Unigenitum Dei ad misericordiam propensum, nec mihi, ut arbitror, ullo modo laborandum fuerit, si probare velim; tum vos quoque nullo negotio in eandem sententiam traduci posse mihi persuadeo, si et quo nos amore complexus sit, et quanta nostra causa sustinuerit, cogitetis.

Cum namque omnes qui terram hanc incolimus superbissimo dominatu adversarii dæmonis oppressi, piscium instar inclusi sagenis ad interitum ac perniciem destinati essemus, Unigenitus Dei factus est homo, ut omnes liberaret, « prædicaretque captivis remissionem, et cæcis visum, ut ipse alicubi asserit, ac vocaret annum acceptabilem Domini ».

Igitur misericors est Unigenitus, quamvis dispensationis modum non intelligentes Judæi, tantum abest ut ei se penitus adjungere in animum induxerint, ut nunc quidem per contumeliam Samaritam quoque appellarent, nunc vero rursus non serenda importunitate et inusitato furore correpti, etiam lapidibus incessere ausi fuerint. Quo quidem tempore cum Deo bellantes coarguens, causam quoque enor-

¹⁷ Jerem. iv, 18. ¹⁸ Joel iii, 10. ¹⁹ Psal. xciv, 5. ²⁰ Dan. ix, 5. ²¹ Hebr. iv, 15. ²² Isa. lxi, 4; Luc. iv, 19.

Variae lectiones.

* γρ. πλημμυλοῦσιν, vel πλημμυλήσασιν. P γρ. εὐφορήσει. ἧ ἀλλ. ἀσθενείας. ἧ leg. ὀπολαμβάνω.

mis insanix̄ ex iis querebat Dominus dicens : **A** Πατρός μου διὰ πολλῶν αὐτῶν ἔργων * λιθάξετέ με * : »
 « Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis ** ? » responde-
 runt ei inepte Judæi : « De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, et quia tu, homo cum sis, facis teipsum Deum ** . » Hic quid ad illos Salvator ?
 « Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, etsi mihi non vultis credere, operibus credite ** . » Non enim ex quibus qua homo intuentibus appareret, sui profecti volebat, sed ex iis quæ tanquam Deus prestabat, non ascita extrinsecus dignatione divinitatis, quomodo nos alicubi divina Scriptura deos nominat, sed quæ ipsi potius substantialiter inest, quippe qui natura Deus, et ejus qui genuit proprietatis hæres sit. Habet hoc quoque, scilicet ut omnia possit, non facultate accepta ab altero, sed ex eo quod sit Dominus virtutum, atque ex ipsamet Dei Patrisque substantia. Nam etsi ob suam erga nos charitatem factus est homo, non tamen ideò rerum omnium Dominum ignoremus, aut divinam ab Emmanuele separemus naturam ; sed nec eadem cum Judæis sentientes humanitatem **IOI** nostra causa susceptam in ipso accusemus ; nec dicamus, inique obtrectantes, ad eum qui propter nos similis nobis factus est absque peccato : Non te adorabimus, quoniam homo cum sis, teipsum facis Deum. Fuit namque et est, eritque natura Deus, et antequam sibi adjungeret, et post adjunctam carnem. Contestabitur idem Paulus quoque scribens : « Christus Jesus heri, et hodie, ipse et in sæcula ** . » Vides quemadmodum non in duos dividit Filios Emmanuelem, nec de solo Verbo seorsim quod ex Dei et Patris substantia promicat, eodem modo semper se habere pronuntiat, sed unum solumque Filium secundum naturam agnoscens, qui humanitate indutus est, et Christum nominat et Jesum. Unde enim ostendat aliquis Jesu aut Christi nomen Verbo attributum, nisi quia factus est homo ? Jesus siquidem a salvando populo, Christus autem eo quod propter nos unctus sit, dicitur. Igitur non Verbum seorsim quod existit ex Patre, priusquam humanam naturam induisset, sed jam in carne factum, et Jesum Christum appellat, ac de ipso absque ulla in sæcula. »

παράληρουντες ἔρασκον : « Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάσομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν. » Εἶτα, τί πρὸς αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ ; « Εἰ οὐ ποίῳ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι, εἰ δὲ ποίῳ, καὶ ἐμὸ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε. » Οὐ γὰρ ἐξ ἑωὺς ἄνθρωπος τοῖς ἔργοις ἐρασκετο, δοκιμάζεσθαι τὰ καθ' ἑαυτὸν ἔργου, ἀλλ' ἐξ ἑὸ ἑσθὲς s εἰργάζετο, οὐκ ἐπακτὸν ἔχοντὸ τῆς μετέχουσας ἀξίωμα, καὶ ἄπερ ἡμεῖς, ὅταν ἡμᾶς λέγῃ ἢ βεβαίως Ἐραφῆ θεοῦ ; οὐσιωδῶς δὲ μᾶλλον ἐνουπάρχων αὐτῷ, ἃ τε δὴ καὶ ὄντι κατὰ φύσιν Θεῷ, καὶ τῆς τοῦ γεννήσαντος ἰδιότητος κληρονόμῳ. Ἔχει δὲ καὶ τὸ πάντα δύνασθαι ὄρῃν, οὐ παρ' ἑτέρου λαθῶν, ἀλλ' ὡς τῶν δυνάμεων Κύριος, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Εἰ γὰρ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, διὰ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' οὐκ ἀγνωσθῶμεν ἰ διὰ τοῦτο τῶν ἀπάντων ἡδύμων, οὐδὲ τὴ κατὰ φύσιν εἶσο : θεὸν τὸν Ἐμμανουὴλ ἐκπέμφθωμεν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς Ἰουδαίοις τὰ ἴσα φρονούντες ἐγκαλέσομεν αὐτῷ τὴν δι' ἡμᾶς ἀνθρωπότητα : οὐδὲ ἐροῦμεν, ἀνοσιῶς ἀπατιπώμενοι τὸν δι' ἡμᾶς γεγονότα καθ' ἡμᾶς χωρὶς ἀμαρτίας : Οὐκ ἂν σε προσκυνήσομεν, ἐπεὶ περ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν. Ἦν γὰρ, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται Θεὸς κατὰ φύσιν, καὶ πρὸ σαρκὸς καὶ μετὰ σαρκὸς. Ἐπιμαρτυρήσει δὲ καὶ ὁ Παῦλος γράφων : « Χριστὸς ἠ γῆθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. » Ὅρῃς πῶς οὐκ εἰς Ἰῶν δυάδα κατατεμῶν εὐρίσκειται τὸν **C** Ἐμμανουὴλ, οὐδὲ γυμνῶ καθ' ἑαυτὸν ὄντι τυγῶν, τῷ ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀπαστεράσαντι Λόγῳ, τὸ ὡσαύτως ἔχειν διαπαντὸς ἀπονέμει : ἀλλ' Ἰῶν ἓνα καὶ μόνον κατὰ φύσιν εἶδος τὸν ἐνανθρωπήσαντα, καὶ Χριστὸν ὀνομάζει, καὶ Ἰησοῦν. Πότε γὰρ ἂν ἐπιδείξετέ τι : Ἰησοῦν ἢ Χριστὸν ὀνομασθέντα τὸν Λόγον, εἰ μὴ ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος ; Ἰησοῦς μὲν γὰρ παρὰ τὸ σῴζειν τὸν λαόν, Χριστὸς δὲ πάλιν διὰ τὸ καχεῖσθαι δι' ἡμᾶς. Οὐκοῦν οὐ γυμνῶ ἔτι πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ὄντα Λόγον, ἀλλ' ἐν σαρκὶ γεγονότα, καὶ Ἰησοῦν καὶ Χριστὸν ἀποκαλεῖ, περὶ αὐτοῦ τέ φησιν ἐνδοξασμῶ τυπος διόγα, ὡς, « Ἦν γῆθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. »

5. Sed forte existet aliquis eorum qui a nobis dissentire soliti sunt, et insitæ impietatis evomens virus, Annon ultimis temporibus Christus genitus est, o amice, vociferabitur? Quo pacto igitur etiam, priusquam genitus sit, semper fuit? Ergo hujusmodi sermonibus nos quoque pro tuenda veritate nostra verba opponentes, Confirmabis nostra, dum hæc loqueris, o amice, clamabimus. Cur etenim pius Spiritu vir atque omnium Salvatoris mysteriorum conscius, quæ viventis ac semper existentis Verbi

dubietate affirmat, « Christus heri, et hodie, ipse et in sæcula » . Ἄλλ' ἴσως ἀναφανείσται τις τῶν ἐτεροδόξων εἰσώθτων, καὶ τῆς ἐνοῦτης αὐτῷ δυσσεβείας τὸν ἰὸν ἐρευνηόμενος, Οὐκ ἐν ἐσχάτοις, εἰπέ μοι, καιροῖς ἐγενήθη Χριστὸς, ὧ οὗτος ; ἀνακαυράζεται. Πῶς οὖν ἦν διαπαντὸς, καὶ πρὶν γεννηθῆ ; Πρὸς δὴ τὰ τοιαῦτα καὶ ἡμεῖς τοὺς περὶ τῆς ἀληθείας ἀντεξάγοντες τοὺς λόγους, συναγορεύσεις τοῖς παρ' ἡμῶν, ἄθρωπε, τοῦτο λέγων, ἀναδοξομεν. Πῶς γὰρ ἂν ὁ Πνευματοφόρος, καὶ τῶν τοῦ Σωτῆρος μυστηρίων ταμίας, τὰ τοῦ ζῶντος τε καὶ ὄντος ἀεὶ Λόγου, τῷ ἐν τελευταίοις

** Joan. x, 32. ** ibid. 53. ** ibid. 37, 58. ** Hebr. xiii, 8.

Varie lectiones.

* leg. cum N. T. Gr., διὰ πολλῶν αὐτῶν ἔργων. * ἀλλ' εἰς λιθάξετε. s leg. ὡς Θεός. ἰ ἀλλ' ἀγνωσθῶμεν. ἡ ἀδὲ Ἰησοῦς. ἰ ἀλλ' ὄντι.

τεθέντι καιροῖς ἔχαρίσατο ναῶ, εἰ μὴ δυσσεβῆς ἤγειτο τὸ διατεμεῖν, καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τὸν ἕνα καὶ μόνον καὶ ἀληθῶς Υἱὸν ἀπειράρητος διελεῖν εἰς δύο; Τὰ δὲ ἰδικῶς τε καὶ φυσικῶς προσόντα τῷ Λόγῳ, καὶ πρὸ σαρκὸς, ταῦτα πάλιν αὐτῷ καὶ ἐν σαρκὶ γεγονότι προσάπτει, οὐχ ἕτερον εἰδῶς γεγονότα διὰ τὴν σάρκα, ἀκέραιον δὲ φυλάττων αὐτῷ καὶ ὅτε ἰ γέγονεν ἄνθρωπος τῆς θεότητος τὸ ἀξίωμα. Καὶ μὴ θαυμάσης, ἄνθρωπος, τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. Οὐ γὰρ τῶν τῆς εὐσεβείας κατατυραννήσας δογμάτων, καὶ εἰς τὸ δοκοῦν ἀπλῶς κατατείνουσι, τὰ τοιαῦτά φησιν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ Σωτῆρος πεπαιδευμένος ῥημάτων. Τί γὰρ ἔφη πρὸς τὸν Νικόδημον, εἰ βούλει μαθεῖν, ἔξεστι μὲν ἐντυχόντι τοῖς Εὐαγγελίοις ἰδεῖν ἔρω δ' οὖν ὅμως, διὰ τὸ πᾶσι λυσιτελοῦν. « Εἰ γὰρ τὰ ἐπίγεια, φησὶ, εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς ἂν εἰπω τὰ ἐπουράνια, πιστεύσετε; » καὶ ἰ Οὐδέ τις ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. » Ἰσοῦ δὲ πάλιν τοῖς Ἰουδαίοις προσλαλῶν διετέλεστο, καὶ ἐπεδείκνυτο σαφῶς, ὡς ἀμέτοχοι παντελῶς μενοῦσι τῆς αἰωνίου ζωῆς, τῆς μυστικῆς εὐλογίας οὐκ ἀπογευσάμενοι. χαλεπῶς δὲ πρὸς τοῦτο διακειμένους, καὶ ἀπελευθεῖν εἰς τὰ ὀπίσω, καθὼς γέγραπται, πάλιν φησὶ, τὴν ἐντεῦθεν εἰς οὐρανούς ἡρωδῶν ἀποδρῆμιν. « Τοῦτο ὑμεῖς σκανδαλίζετε; Ἐάν οὖν θεωρῆτε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν πρῶτον; » Καίτοι, ὅλον γὰρ αὐτῶν ἀνολήψομαι τὸν λόγον, γεγέννηται μὲν ἐπὶ γῆς, διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου, τὸ κατὰ σάρκα. κατέβη δὲ ὁ Θεὸς ἰ Λόγος ἐξ οὐρανοῦ. Πῶς οὖν ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καταβῆναί φησιν; πῶς δὲ καὶ αὐτῶν, ὅπου πρῶτον ἦν ἀνελεύσεσθαι λέγει; Ὅρας οὖν ὅπως ἀδιαστάτω τε καὶ ἀδιορίστῳ περισφιγῆς ἐνόηται τῆς ἀποβήτου συνόδου τὸν Λόγον, ἕνα καὶ πρὸ σαρκὸς καὶ μετὰ σαρκὸς παρ' ἡμῶν ὁμολογεῖσθαι βούλεται Χριστόν; Διὰ γάρτοι τοῦτο, κατὰ φύσιν καίτοι ἀπὸ γῆς οὐσαν τὴν σάρκα ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβῆναί φησιν, ἀνελεύσεσθαι δὲ καὶ εἰς οὐρανούς ὅπου τὸ πρῶτον ἦν. Τὸ γὰρ ἐνὸν αὐτῷ κατὰ φύσιν τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ περιέθησιν, ὡς οὐκ ἔων ἕτερος παρ' αὐτήν, ὅσον εἰς ἐνόητα τὴν ἐκ τῆς οἰκονομίας. Καὶ οὐκ ἀναρῆσομεν διὰ τὸ εἰς ἄκρον ἕσθαι τὰ ἀνόμοια κατὰ τὴν φύσιν. τὸ ὑπάρχειν μέντοι κατ' ἴδιον λόγον τὸ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς, ἕτερον δὲ πάλιν τὸ ἀπὸ γῆς σαρκίον, φησὶ τελείως τὸν ἄνθρωπον. ἀλλὰ καὶ οὕτω ταῦτα διεγνωκότες, καὶ μόναις διεκλόντες ταῖς ἐνοσίαις τὸν ἐφ' ἑκάστῳ λόγον, ἀδιαστάτω πάλιν ἐνόηται περισφιγόμεν. « Σὰρξ γὰρ ὁ Λόγος ἐγένετο, » κατὰ τὸν ἄγιον εὐαγγελιστὴν, οὐκ εἰς σάρκα μεταθεσθαι μένος, οὐ γὰρ τοιούτῳ φησιν, ἀντὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ὁλοκλήρως εἰπεῖν τὴν σάρκα ὠνόμασεν.

caro factum est, » ut sanctus evangelista ait⁶⁰, non in carnem mutatum, nec enim hoc dicit, sed pro homine perfecto, ac suis partibus absoluto carnis vocabulum usurpavit.

⁶⁰ Joan. iii, 12. ⁶¹ Ibid. 15. ⁶² Joan. vi, 62, 65. ⁶³ Joan. i, 14.

Variae lectiones.

⁶⁴ ἄλλ. ὅτι. ἰ leg Θεός

A propria sunt, ultimis temporibus genito templo attribuisset, nisi dividere eum, qui etiam post susceptam hominis naturam unus ac solus, et vere Filius est, impium putasset, et in duo dissecare exhorruisset? Ergo quæ proprie et naturaliter Verbo ante carnem assumptam conjuncta sunt, hæc ipsi rursus etiam in carne existenti accomodat, sciens videlicet non immutatum ob assumptam carnem, et integram divinitatis dignitatem, etiam postquam homo factus est, ipsi conservans. Neque vero te aliqua hujus Pauli assertionis capiat admiratio. Non enim quasi tyrannidem aliquam in dogmata pietatis exercens, eaque arbitrato suo definiens, sed ipsiusmet Salvatoris verbis eruditus illa pronuntiat. **102** Quid enim ad Nicodemum sit locutus, si discere velis, licet tibi quidem ex Evangeliiis legenti cognoscere, sed ego id tamen communis utilitatis causa proferam: « Si enim, inquit, terrena dixi vobis, et non creditis mihi, quomodo, si dixerō cœlestia, credetis? » Et illud, « Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis. » Rursum vero cum Judæos alloqueretur, asseverabat, demonstrabatque aperte excludendos eos penitus a cœlesti vita, mysticæque benedictionis partem nullam degustaturos. Quod illi cum moleste ferrent, ac retro abirent, quemadmodum scriptum est, subjicit ille iterum, ut viam quæ hinc ad cœlum fert præmonstraret: « Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius? » Itaque, ut jam universam orationem meam recolligam, genitus quidem est in terris et sancta Virgine, quod spectat ad corpus, descendit vero Dei Verbum e cœlo. Quo pacto igitur nobis e cœlo Filium hominis descendisse dicit? quo pacto iterum illuc ubi antea fuit ascensurum affirmat? Vides igitur quemadmodum indistincto atque indefinito unitatis vinculo Verbum ineffabili coalitione conjungens, verum nos Christum, et ante et post susceptam carnem, vult profiteri? Propterea namque carnem, etsi natura terrenam, superne, et e cœlo descendisse ait, tum in cœlum ubi antea fuerat ascensuram. Quod enim ipsi secundum naturam inest, propriæ carni attribuit, quippe qui non alius sit ab illa, quod ad unionem attinet ex dispensatione effectam. Neque vero quæ dissimilia natura sunt, eo quod penitus insint, ideoque tollemus, scilicet quod secundum propriam rationem splendor sit Patris, secundum aliam vero terrena care, hoc est, perfectus homo: verum quamvis hæc ita se habere agnoscamus, tamen singularum rationem sola cogitatione separantes, indiviso rursus unitatis vinculo inter se colligabimus. « Verbum namque

6. Igitur, quemadmodum noster laudatissimus A
 parens et episcopus Athanasius, ille quem ortho-
 doxæ fidei regulam certissimam sequimur, in suis
 libris asseruit, duarum rerum inæqualium secun-
 dum naturam in eodem facta est unio, divinitatis et
 humanitatis. Unus autem ex 103 utrisque Chris-
 tus. Ineffabilis quidem nobis hactenus, atque intel-
 ligendi facultatem penitus superans communicatio-
 nis modus : fide nihilominus mysterii profunditas
 suscipienda. Etenim quæ nostram intelligentiam
 prudentiamque superant, ea non curiositate ullo
 modo, sed sola fide admirabilia sunt. Quoniam igitur
 non diversum aliquid a seipso carnem arbitra-
 batur, sed suum sibi templum in ea constituebat,
 qui et homo factus esset, adoratur etiam ab sanctis
 angelis : « Cum enim, ait, introducitur primogeni-
 tum in orbem terræ, dicit : Et adoret eum omnes
 angeli Dei⁴¹. » Quærerem porro ego non invitatus
 ab iis qui temere contrariis opinionibus adherere
 ausi sunt, separantque, ut ipse alicubi Salvator ait,
 « quæ Deus conjunxit⁴², » duos autem Christos duos-
 que Filios constituunt, si tamen aliqui omnino sunt,
 quonam modo scilicet Verbo ex Deo Patreque existi-
 stenti rite convenire posset, ut ante susceptam hu-
 manam naturam primogenitus vocaretur. Nam si
 primogenitus sit, unigenitus esse qui possit? Si
 enim unigenitus est, certe non fuerit primogenitus;
 sed est secundum idem utrumque Christus. Neque
 vero mihi quisquam in duo dividens unum et solum
 Filium, alteri quidem ut primogenitus sit attri-
 buat, alteri vero ut unigenitus. Totam enim divi-
 nitus inspiratam Scripturam sibi repugnantem
 inveniet; utrumque siquidem proprie de Christo
 dici reperiemus. Est is namque « primogenitus, »
 qua homo est, « in multis fratribus⁴³; » unigenitus
 vero rursus, qua Verbum est ex Deo et Patre
 existens. Igitur quemadmodum Paulus asserit :
 « Unus Deus, et unus mediator Dei et hominum,
 homo Christus Jesus⁴⁴. » Unum enim et eundem
 Christum agnoscens, quamvis nunc quidem ut Ver-
 bum, nunc vero rursus ut homo post unitam sibi
 ex dispensatione carnem producat, de illo in altera
 quadam Epistola scribit : « In quo habemus redem-
 ptionem et remissionem peccatorum. Qui est imago
 Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ,
 quoniam in ipso condita sunt universa in cælis et
 in terra, visibilia et invisibilia, sive Throni, sive
 Dominationes, sive Principatus, sive Potestates :
 omnia per ipsum et in ipso creata sunt. Et ipse
 est ante omnes, et omnia in ipso constant. Et ipse
 est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium,
 primogenitus ex mortuis⁴⁵. » Rursus ergo vides
 quemadmodum, convenientibus divinæ majestati
 prærogativis proprietates humanitatis permiscens,

ς'. Οὐκοῦν, ὡς ἐφησεν ἐν ἰδίοις συγγράμμασι καὶ
 ὁ πανεύφημος ἡμῶν πατήρ καὶ ἐπίσκοπος Ἀθανά-
 σιος, ὁ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως κανὼν ἀδιάστροφος,
 δύο πραγμάτων ἀνομοίων κατὰ τὴν φύσιν ἐν ταύτῃ
 γέγονε σύνοδος, θεότητος ἠηλονότης καὶ ἀνθρωπότητος.
 Εἷς δὲ ἐξ ἀμφοῶν ὁ Χριστός. Καὶ ἀρρήτος μὲν πα-
 ῖν², καὶ ἀπερινόητος ὁ τῆς ἀνακράσεως τρόπος παν-
 τελῶς· πιστεῖ δ' οὐδ' ὅμως παραδεικνύου τοῦ μυστη-
 ρίου τὸ βάθος. Τὰ γὰρ ὑπὲρ νοῦν καὶ σύνεσιν τὴν ἐν
 ἡμῖν, περιεργίᾳ μὲν οὐδαμῶς, πιστεῖ δὲ μόνῃ θαυ-
 μάζεται. Ἐπειδὴ τοίνυν οὐκ ἄλλοτρίαν ἤγειτο τὴν
 σάρκα, ὡς μᾶλλον αὐτὴν ἐποίητο ναῦν, καὶ
 ἀνθρώπος γεγὼς, προσκυνεῖται δὲ καὶ παρὰ τῶν
 ἁγίων ἀγγέλων· « Ὅταν γὰρ, φησὶν, εἰσάγῃ τὸν
 πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· Καὶ προσκυ-
 νησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ. » Πυθολίμην
 ἂν ἐγωγε καὶ λίαν ἡδέως τῶν ἑτεροδοξῶν ἀσυνέτως
 πετοληκῶτων, καὶ χωρίζόντων μὲν, ὡς αὐτὸς πού
 φησιν ὁ Σωτὴρ, « ἃ συνέχευεν ὁ Θεός, » δύο δὲ
 εἶναι Χριστοὺς καὶ δύο Υἱοὺς οἰομένον, εἴπερ τινὲς
 ὄλως εἰσὶ, κατὰ τῆς δὴ τρόπον ἀρμόσει καλῶς τῷ
 ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὄντι Λόγῳ, πρὸ τῆς ἐνανθρωπή-
 σεως τὸ καλεῖσθαι πρωτότοκον. Πῶς γὰρ εἶτι μονογε-
 νῆς, εἰ πρωτότοκος; Εἰ μὲν γὰρ εἶστι μονογενῆς, ὡς
 ἂν εἴη πρωτότοκος· ἀλλ' εἶστι κατὰ ταυτὸν ἀμφοτέρω
 Χριστός, καὶ οὐκ ἂν τις εἰς δύο καταδιελὼν τὸν ἕνα
 καὶ μόνον Υἱὸν, ἐνὶ μὲν ἀναθήσει τὸ, πρωτότοκος,
 θατέρῳ δὲ τὸ, μονογενῆς. Εὐρήσει γὰρ ὅλην αὐτῷ
 μαχομένην τὴν θεόπνευστον Γραφήν· ἄμφω γε μὴν
 ἐπὶ Χριστοῦ κυρίως εὐρήσομεν. Ἐπεὶ « πρωτότο-
 κος » μὲν, ὡς ἀνθρώπος « ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· »
 μονογενῆς δὲ πάλιν, ὡς Λόγος ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς.
 Οὐκοῦν ὡς ὁ Παῦλος φησὶ· « Εἷς Θεός, καὶ εἷς με-
 σίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀνθρώπος Χριστὸς Ἰησοῦς. »
 Ἐνα γὰρ καὶ αὐτὸν εἶδος τὸν Χριστὸν, κἂν ποτὲ
 μὲν ὡς Λόγος, ποτὲ δὲ πάλιν ὡς ἀνθρώπος, διὰ τὴν
 μετὰ σαρκὸς οἰκονομίαν εἰσφέρηται, πάλιν ἐπιστά-
 λει περὶ αὐτοῦ· « Ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν,
 τὴν ἀφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ
 τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως· ὅτι ἐν
 αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ
 ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε Θρόνοι,
 εἴτε Κυριότητες, εἴτε Ἀρχαί, εἴτε Ἐξουσίαι· τὰ
 πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτίσται. Καὶ αὐτός
 ἐστὶ πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε.
 Καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλη-
 σίας, ὃς ἐστὶν ἐν ἀρχῇ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν. »
 Ὅρα δὴ πάλιν, ὅπως ἡμῖν ἀναμίξας τοῖς θεοπροπέ-
 σιν ἀξιώμασι τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἴσα, τὸν αὐτὸν
 εἶναι φησὶ, καὶ εἰκόνα τοῦ ἀοράτου Πατρὸς, ἀπαύ-
 γασμα γὰρ ἐστὶ καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐ-
 τοῦ, καὶ πρωτότοκον τῆς κτίσεως ἀποκαλεῖ, καὶ
 Θρόνων μὲν καὶ Κυριοτήτων, καὶ πάντων ἀπαξιαπλῶς
 δημιουργῶν ὁμολογεῖ. Τὸν αὐτὸν δὲ πάλιν πρωτότοκον

⁴¹ Hebr. 1, 6. ⁴² Matth. xix, 6. ⁴³ Rom. viii, 29. ⁴⁴ 1 Tim. ii, 5. ⁴⁵ Coloss. 1, 14-18.

Variae lectiones.

² ἀλλ. πῶ ἱμῖν.

ἐκ τῶν νεκρῶν εἶναι φησι. Καίτοι καθὼς πέφηνεν ἄνθρωπος ἐν ὑστέροις τοῦ αἰῶνος, πῶς ἂν εἴη πρὸ πάντων; φορέσει δὲ πῶς τοῦ δημιουργοῦ τὸ ἀξίωμα; ἢ κατὰ τίνα τρόπον εἰκὼν ἔσται τοῦ ἀοράτου Θεοῦ; Ἄνθρωπος δὲ πάλιν οὕτως γεγεννημένω, κατὰ τίνα προσέεται λόγον ἂ τὸ, πάσης κτίσεως εἶναι πρωτότοκον, καὶ πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν; Ὅντιν γὰρ τρόπον οὐκ ἄνθρωπος νοεῖτο πρέπειν τὸ δημιουργεῖν Θεοπρεπῶς, οὕτως ἀλλότριον τὸ τεθνάναι Θεοῦ· ἀλλ' ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ περιτεθεὶς ὁ Παῦλος ἀμφοτέρω φαίνεται. Οὐχ ἕτερον ἄρα καὶ ἕτερον οἶδεν Υἱόν· ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν, καθάπερ οὖν ἀμείλει καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαίας τοιοῦτὸ τι περὶ Χριστοῦ φρονῶν καὶ λέγων εὐρίσκαται· « Καὶ ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσι δεδεμένοι χειροπέδαις· καὶ ἔσονται δοῦλοι, καὶ προσκυνήσουσι σοι. Καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεός, ἔστι, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν σου. Σὺ γὰρ εἶ Θεός, καὶ οὐκ ἤδεξιμεν· ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ Σωτήρ. » Ἀκούεις πῶς ἔσθι, φησὶ, προσκυνήσουσι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, καὶ ἐν σοὶ ὁ Θεός, ἔστι, καὶ οὐκ ἔστι Θεός πλὴν σου; Ἐροῦσι δὲ ταῦτα, καὶ τὸν ἐν ᾧ κατέψαχεν εἰδότες ναὸν, καὶ τὸν ἐνοικήσαντα Λόγον οὐκ ἀγνοήσαντες, προσκυνοῦσι γέμην οὐ τὸν ἐνοικήσαντα μόνον ἀποδιελόντες τοῦ περὶ δόξατος τῆς σαρκός· ἀλλ' ἓνα τὸν ἐξ ἀμφοῖν ἀβρόχως κεκερασμένον. Κατέψαχε μὲν ὁ Θεὸς Λόγος ἐν ἰδίῳ ναῷ, τῷ ἐκ γυναικὸς ἀναληφθέντι σώματι, φυγὴν ἔχοντι τὴν λογικὴν· ἀλλ' εἰς τὴν οἰκίαν ἀνεστοιχείωσθε δόξαν τὸ ἀναληφθέν. Διὰ γὰρ τοι τοῦτο, καὶ μόνω τῷ κατὰ φύσιν ὄντι Θεῷ τὸ προσκυνεῖσθαι πρέπειν, τῆς θείας ἡμῶν ἀνατιθείσης Γραφῆς, κατεθάρσυνε πάλιν ὁ Παῦλος εἰπεῖν· « Ὅτι ἐν τῷ ὄνματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψαι, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων· καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. » Τί δὲ δὴ πάλιν ἐροῦμεν, ὅτε τοῖς πῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν περιτυχόντες συγγράμμασι, ἐδὼ μὲν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν σωματικῶς εὐρίσκομεν τοῖς ἑαυτοῦ προσφυσῶντα μαθηταῖς, καὶ λέγοντα· « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον; » Παῦλος δὲ πάλιν ἐπιστέλλει, λέγων· « Ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. » Ἐτέρους ἂ δὲ πάλιν ὡς περὶ τῶν Ἰουδαίων· « Ὅν αἱ ἐπαγγελίαι, ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός ἐδόξησθε εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. » Ὡς δὲ τίνα ψηλαφῆσας μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀποθίωσιν ἂ, τὴν σφωτάτην ἠφίη φωνὴν, « Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου; » Ἄρα καὶ τὴν χειρὸς ἀφῆν ὑπομένειν δύνασθαι τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς οἰησόμεθα Λόγον; ἀλλ', οἶμαι, ληρεῖν τις ἡμᾶς ὅ μωρῶς ἐρεῖ, τοῦτο λέγειν ἀσυνέτως ἀποτολμήσαντας. Τί δ' ἂν εἴη τὸ παρ' ἐκείνου ψηλαφώμενον, οὐδενὶ πῶν ὄντων ἐφικέσθαι διωσθήρατον. Ἄλλ' εἰσέτω πρὸς ἅπασιν τοῦτοισ,

A 104 eundem et imaginem invisibilem Patris esse affirmat, est namque splendor et figura substantia ipsius ⁶⁴, et primogenitum creaturæ vocat, ac Thronorum, Dominationumque, ac rerum omnium denique conditorem confletur. Eundem vero mox primogenitum ex mortuis esse asserit. Et quidem in eo quod homo extremis sæculi temporibus apparuit, quonam modo ante omnia existat? aut quomodo illi rerum omnium effectoris dignitas conveniat? aut quo pacto imago sit invisibilis Dei? Rursum de homine nondum in lucem dato qua ratione dicamus esse primogenitum omnis creaturæ, et primogenitum ex mortuis? Ut enim summi Conditoris dignitas homini attribui sine quadam divinæ majestatis injuria haud potest, sic et mori alienum a Deo; sed **B** uni tamen et eidem Paulus utrumque ascribit. Non alterum igitur et alterum, sed unum eundem Filium agnoscebat: quo pacto scilicet beatum quoque prophetam Isaiam simile quiddam de Christo sentientem ac dicentem invenias: « Post te sequentur victi ferreis manicis, et adorabunt te, et in te orabunt. Quoniam in te est Deus, et non est Deus præter te. Tu enim es Deus, et non agnovimus: Deus Israelis Salvator ⁶⁵. » Audis quomodo « Te, inquit, adorabunt, et in te orabunt, » et, « In te est Deus, et non est Deus præter te? » Hæc vero dicent, templum quoque in quo inhabitavit scientes, ac Verbum quod inhabitavit haud ignorantes: adorabunt porro non id solum quod inhabitat, sejungentes illud a velamento carnis, sed unum ex utroque ineffabili modo coagmentatum. Habitavit siquidem divinum Verbum in proprio templo, corpore nimirum assumpto ex muliere anima rationali prædito, verum in propriam gloriam quod assumpserat reformavit. Idcirco namque etsi soli Deo secundum naturam adorationem deberi divinæ Litteræ doceant, nihilominus ausus est Paulus dicere: « Ut in nomine Jesu Christi omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris ⁶⁶. » Quid vero ad illud dicemus, cum sanctorum evangelistarum libros legentes Dominum nostrum Jesum Christum invenerimus halitu corporeo in discipulos suos insufflantem et dicentem: « Accipite Spiritum sanctum ⁶⁷? » Rursum vero Paulus in suis Epistolis ita scribit: **105** « Nos enim non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui est ex Deo et Patre ⁶⁸. » Alibi vero rursum de Judæis: « Quorum sunt promissa, quorum patres, ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen ⁶⁹. » Thomas vero quidnam contrectans post redivivum a mortuis Christum, sapientissimam illam vocem emisit: « Dominus

⁶⁴ Hebr. i, 3. ⁶⁵ Isa. xlv, 14, 15. ⁶⁶ Philipp. ii, 10, 11. ⁶⁷ Joan. xx, 22. ⁶⁸ I Cor. ii, 12. ⁶⁹ Rom. ix, 5.

Varie lectiones.

^a ἁ.λ. λόγον. ^b ἁ.λ. προσάξονται. ^c ἁ.λ. ἀναβίωσιν. ^d ἁ.λ. ἀνάστασιν. ^e leg. ἐτέρωθι.

meus, et Deus meus ⁷²? » Numquid manus quoque A
 tactu Verbum quod ex Deo Patre est percipi
 posse arbitrabitur? Verum, ut arbitrator, desipere
 nos quisvis haud thediocriter dicet, si hoc per te-
 meritatem ausi fuerimus adfirmare. Quid vero id
 esset, quod ille contingeret, non nisi hominibus in-
 vestigare difficile existimo. Prodeat vero iam in-
 super Petrus quoque ille sanctorum discipulorum
 princeps, qui a Salvatore interrogato rogatur:
 « Quem dicunt homines esse Filium hominis? » et cla-
 mat aperte: « Tu es Christus Filius Dei vivi ⁷³. »
 Non ait: Est in te Filius; sed cum unum et eum-
 dem, tum ante carnem tum post assumptam car-
 nem, agnosceret: « Tu es, inquit, Filius Dei vivi. »
 Quid hinc porro consecutum est? Beatus prædica-
 tus est discipulus qui hoc diceret: « Beatus es,
 Simon Bar Jona, quia caro et sanguis non reve-
 lavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est ⁷⁴. » Mi-
 nus præterea quantum cogitat, ne assequi possumus
 præclaram atque amolum, fideique orthodoxæ neco-
 nium tulit claves regni caelorum, quemadmodum
 scriptum est ⁷⁵. Hanc fidem et nos sequamur,
 nosque a Judæorum sensu quam longissime disjun-
 gentes, cum illis Salvatore omnium non sic allo-
 quamur: « Quare tu, homo cum sis, facis teipsum
 Deum ⁷⁶? » sed Christum unum adoremus, unum
 confiteamur, qui unus idemque est et ex Deo
 Patreque Verbum, et « ex muliere homo ⁷⁷. » ut
 Scriptura docet. Cum namque multis sceleribus
 obnoxii teneremur, et uniuscujusque animi bona
 crudele agmen habitantium in nobis voluptatum
 diriperet, « Deus Filium suum mittens in similitudi-
 nem carnis peccati, ut Paulus ait, de peccato damna-
 vit peccatum in carne ⁷⁸, » et cum ipso mortem quæ
 ex eo progenita fuerat, ut ad priorem nempe vitam
 omnes revocaret. Ac Judæi quidem infelices diaboli
 imperio ubique obsequentes Dominum gloriae cru-
 cifixerunt. Sed fieri non poterat ut qui natura vita
 ac Deus erat, mortis vinculis detineretur. Proinde
 spoliatis inferis, abditisque diaboli penetrabilibus
 undequaque vastatis ac direptis, post triduum
 resurrexit, **106** factus humanæ nature via, ini-
 tium, et janua per quam festinare ad vitam, mortis-
 que laqueos perrumpere liceat. Omnes enim era-
 mus in Christo, quatenus homo factus est absque
 peccato: « Et semen Abrahamæ apprehendit, ut scri-
 ptum est, ut per omnia fratribus assimilatus mor-
 tem devincat, ex eo quod factus est homo ⁷⁹. »
 Hunc enim ad finem et scopum universum incarna-
 tionis mysterium refertur. Postquam vero nostra
 causa a mortuis redivivis exstitit, conspectus est
 nimirum a suis discipulis: quibus cum præcepisset
 ut baptizarent in nomine Patris, et Filii, et Spi-
 ritus sancti ⁸⁰, totumque terrarum orbem prædi-

καὶ ὁ πῶς ἅγιον μαθητῶν ἠγούμενος Πέτρος, ὡς δια-
 πυνθασαμένου τοῦ Σωτῆρός ποτε: « Τίνα λέγουσιν οἱ
 ἄνθρωποι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; » διαβρόχην ἀνα-
 θοῶ: « Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. »
 Οὐκ. Ἐν σοί, φησὶν, ὁ Υἱὸς: ἄλλ' εἰδὼς ἕνα καὶ τὸν
 αὐτὸν καὶ πρὸ σαρκός, καὶ μετὰ σαρκός, « Σὺ,
 φησὶν, εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. » Τί οὖν ἄρα
 τὸ ἐντεῦθεν ἐκθέθηκεν; Ἐμακαρίζετο τοῦτο λέγων ὁ
 μαθητῆς: « Μακάριος εἶ, Σίμων Βᾶρ Ἰωνᾶ, ὅτι τὸρξ
 καὶ σῆμα οὐκ ἀπεκάλυψε σοι, ἀλλ' ὁ Πατὴρ μου ὁ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς. » Δῶρον δὲ ταῖς ἐννοίαις ἰσθόροπον,
 καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀραιθὴν ἐχομίζετο, τὰς
 κλειδας τοῦ οὐρανοῦ, καθὼς γέγραπται. Ταύτη καὶ
 ἡμεῖς ἀκολουθῶμεν τῇ πίστει, καὶ τὸ συμφρονεῖν
 τοῖς Ἰουδαίοις ἀποβρίπτουντες ὡς πορρώτατω, μὴ
 λέγωμεν σὺν ἐκείνοις τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χρι-
 στῷ: « Διατί σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν; »
 ἀλλ' ἕνα προσκυνούμεν ὃ, καὶ ὁμολογοῦμεν ὁ Χρι-
 στὸν, τὸν αὐτὸν καὶ Λόγον ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ
 « ἐκθεωποιν ἐκ γυναικός, » καθὼς γέγραπται. Ἐπειδὴ
 γὰρ ἡμεν ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις, καὶ τὴν ἐκάστου
 ψυχῆν τὸ πικρὸν τῶν ἐν ἡμῖν ἡθονῶν καταληγίξετο
 στίφος: « Ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμφας ἐν ὁμοίω-
 ματι σαρκὸς ἀμαρτίας, ὡς ὁ Παῦλος φησὶ, κατέκρινε
 τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, » καὶ σὺν αὐτῇ τὸν ἐξ
 αὐτῆς βλαστήσαντα θάνατον, ἵνα πάντας ἀναστοι-
 χεῖωσιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ζωὴν. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ οἱ
 δεῖλοι, ταῖς τοῦ διαβόλου στρατηγίαις τὰ πάντα
 πειθόμενοι τὸν τῆς δόξης ἐσταύρωσαν Κύριον. Ἄλλ'
 οὐκ ἦν δυνατὸν ζωὴν ὄντα κατὰ φύσιν καὶ Θεὸν, τοῖς
 τοῦ θανάτου κρατεῖσθαι δεσμοῖς. Τοιγάρτοι σκυλεύ-
 σας τὸν ἄδην, καὶ πάντα τοῦ διαβόλου κενώσας μυ-
 γλὴν, ἀνέστη τριήμερος, ὄδῳ καὶ ἀρχῇ καὶ θύρᾳ τῇ
 ἀνθρωπείᾳ φύσει γενόμενος, πρὸς τὸ ἀνατρέχειν εἰς
 ζωὴν; καὶ τῶν τοῦ θανάτου κατανεαντιεύεσθαι βρό-
 χων. Πάντες γὰρ ἡμεν ἐν Χριστῷ, καθὼς γέγονεν
 ἄνθρωπος χωρὶς ἀμαρτίας: « Καὶ σπέρματος
 Ἀβραάμ: ἐπελάβετο, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἵνα κατὰ
 πάντα τοῖς ἀσελοῖς ὁμοιωθῆις, νικήσῃ τὸν θάνατον,
 ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος. » Εἰς τοῦτο γὰρ ὅλος ὁ σκο-
 πὸς τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας ὄρα τε καὶ βλέπει.
 Διαναστὰς δὲ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ δι' ἡμᾶς ἐκ νεκρῶν,
 ὠφύη μὲν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ἐπιτρέψας δὲ βα-
 πτίξιν αὐτοῖς εἰς ὄνομα Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου
 Πνεύματος, καὶ ὄλην τῷ λόγῳ καταφωτίζειν τὴν
 οἰκουμένην, καὶ εἰς αὐτὸν ἀνέβη τὸν οὐρανόν, « συν-
 εμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν, »
 καθὰ γέγραπται, ἵνα παρὰ κλητὸν αὐτὸν ἔχοντες πρὸς
 τὸν Πατέρα, καὶ ἰλασμόν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, »
 ὡς Ἰωάννης φησὶ, « δρομαῖοι βαδίζομεν ἐπὶ τὸ
 βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως: » ἀμαρτίας μὲν ἀπάσης
 ἀποπηθῶντες εὐτόνως, ἐπιτρέχοντες δὲ μᾶλλον τὸ
 κατορθοῦν ἐπιείχεσθαι τὴν φιλόθεον ἀρετὴν, σωφρο-
 σύνην ἐπαρκούντες, ἐγκράτειαν ἀγαπῶντες: « παρι-

⁷² Joan. xx, 29. ⁷³ Matth. xvi, 15-16. ⁷⁴ ibid. 17. ⁷⁵ ibid. 19. ⁷⁶ Joan. x, 34. ⁷⁷ Galat. iv, 4.
⁷⁸ Rom. viii, 3. ⁷⁹ Hebr. ii, 17. ⁸⁰ Matth. xxviii, 19.

Variæ lectiones.

α.δ.δ. προσκυνούμεν. ε. α.δ.δ. καὶ ὁμολογοῦμεν.

στῶντες τὰ μέλη τοῦ σώματος ὅπλα δικαιοσύνης τῷ Θεῷ, ἑτῶν ἐν ταλαιπωρίαις μνημονεύοντες, ὄρφανούς καὶ χήρας ἀνακτώμενοι, τοῖς δεσμοῖς ἐπελαφορίζοντες τὴν ἐκ τοῦ δέσθαι συμφορὰν, καὶ ἀπαξιακῶς τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐχόμενοι. Τότε γάρ, τότε τὴν καθαρωτάτην καὶ παντὸς ἀγαθοῦ μητέρα νηστείαν ἐπιτελέσομεν· ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἀγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ δωδεκάτης τοῦ Φαμενώθ μηνός, τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ ἑπτακαιδεκάτης τοῦ Φαρμουθι μηνός· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ δευτέρᾳ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, ἐσπέρα βαθεῖα Σαββάτου· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούση Κυριακῇ, τῇ τρίτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

castissimum omnisque boni parentem jejunium persolvamus, inchoantes quidem sanctam Quadragesimam duodecima Martii mensis, hebdomadam vero Paschæ salutaris decima septima mensis Aprilis; absolventes quidem jejunia vicesima secunda ejusdem mensis Aprilis, extremo vespere Sabbati, festum vero diem Paschæ agentes illucescente deinceps Dominica die, tertia et vicesima ejusdem Aprilis mensis; in Christo Jesu, cui gloria et imperium in secula sæculorum. Amen.

ΛΟΓΟΣ Θ'.

HOMILIA IX.

α. Ἀρα πάλιν ἡμᾶς τὰ λαμπρὰ τῆς ἀγίας ἑορτῆς ἀναδεικνύντας συνθήματα, μέγα τι καὶ διαπρῦσιον ἀνακραγεῖν· «Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ.» Ἦκει γάρ, ἦκει καὶ εἰσῴθις ἡμῖν διὰ τῆς ἐτησίου περιστροφῆς ὁ τῆς νηστείας καιρὸς. Καθ' ἅπτερ ἐξ ἐφῶν ἄρτι κλιμάτων ἡλίου μὲν γῆς ὑπερύπτασθαι ἔλαβόντος ἀρχὴν, εἴωθε γέ μὲν ἐπὶ τὴν αἰγλήν ὠδίνοντες, αἱ λαμπραὶ τῶν ἀκτίνων προσανίσχουσι βολαί, τὴν ἐκ τοῦ σκότους μετατιθεῖσαι καθήφαρον εἰς ἡδὺ γελώσαν ὑχροίαν, καὶ ἔψιν· τὸν [αὐτὸν], οἶμαι, τρόπον τῆς θαλάσσης ἡμῶν ἑορτῆς περιαγγελομένης ἦδη καὶ προσάμπει αὐτῆς τὸ σεμνὸν δὴ τούτου τῆς Ἐκκλησίας ἀναπειθούσης κήρυγμα, διαλευκαίνεται πως τῆς ἐκάστου διανοίας εἰς φαιδρότεραν ἔξιν τὸ κήρυγμα ἡ· καὶ μοι δοκεῖ φαίην δ' ἂν ἰσως, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, μέλλοντά πως εἶτι καὶ κατατιθεῖσθαι τάχα τὸν τοῦ σταδίου καιρὸν. Ἄλλοι δὲ, ὡς εἶκος, καὶ βαρύνεται φιλεργὸς ὢν ὁ νοῦς, ὅτι μὴ συνειστρέχοντας τῷ κηρύγματι τοὺς ἀγῶνας ὄρα· τοιγάρτοι καὶ ἰλιαν ὀρθῶς τὸν ἐν προθυμίαις ὄντα ταῖς οὕτω θερμαῖς, Ἰππικῶν πολεμιστηρίῳ τὸ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς παραεικάζει λόγιον, ὠδὶ πως ἔχον· «Πόρρωθεν ἀσφραίνεται πολέμου, σὺν αἵματι καὶ φωνῇ ἰ.» Ἰππον μὲν γάρ τὸν ὑψαύχονα, καὶ ὁ πάνδεινος τοῦ πολέμου κρότος, καὶ κτύπος ἐνόπλιος, καὶ σιδήρου σιλιθοντος ἔψις, καὶ τῶν ἐν μάχῃ σαλπίγγων οὐκ ἐλευθέρᾳ δειμάτων ἡχῇ, πρὸς τὸν ἐπὶ τῷ πολέμῳ παραγίρει πόθον· ἀνδρὸς δὲ ὁσίου ψυχῆν εἰς ἀγῶνα παραθήγει τὸν θεῖον λόγος τῶν καλλίστων εἰσηγητικῶς, καὶ εἰς φιλόθεον ἔξιν μάλα διανοιστάς. Λόγῳ μὲν οὖν κεχρῆσθαι τοιῦδε, λαμπρὸν, οἶμαι, εἰ τὸ χρῆμα καὶ ἀξιοζήλωτων ὁμολογήσειε τις

ocationis luce illuminarent ⁴¹, in ipsomet cœlum ascendit, « ut se præsentaret ante faciem Dei pro nobis, » quemadmodum scriptum est ⁴², ut «advocatum ipsum habentes apud Patrem, et propitiacionem pro peccatis nostris, » ut Joannes ait ⁴³, « ad bravium supernæ vocationis contento cursu tendamus ⁴⁴, » ab omni quidem peccato impigre refugientes, potius vero in eo studiose laborantes, ut virtutis Deo imprimis gratæ partes omnes sedulo impleamus, castimoniam exercentes, temperantiam diligentes, « constituentes membra corporis arma justitiæ Deo ⁴⁵; » memores eorum qui in ærumnis versantur, pupillos ac viduas patrocinio juvantes; eorum qui in vinculis sunt sublevantes inopiæ calamitatem, ac mutuum denique, ut uno B verbo dicam, charitatem rotinentes. Sic fiet ut Paschæ salutaris decima septima mensis Aprilis; absolventes quidem jejunia vicesima secunda ejusdem mensis Aprilis, extremo vespere Sabbati, festum vero diem Paschæ agentes illucescente deinceps Dominica die, tertia et vicesima ejusdem Aprilis mensis; in Christo Jesu, cui gloria et imperium in secula sæculorum. Amen.

1. Dies ecce rursus sese nobis ostendit, quo præclara sanctæ solemnitatis signa proferentes magna et contenta voce exclamemus : « Tempus faciendi Domino ⁴⁶. » **107** Advenit enim iterum atque adventat nobis, annuo se vertente circulo jejunii dies. Ac veluti cum ex orientali plaga sol primum exorians se supra terram effundit, ita lamen ut nondum e terra totus emergerit, fulgentes sese exserunt radii, qui nocturnæ tristitiæ mœrorem grata colorum varietate, ac pleno jucunditatis aspectu commutent : eodem modo, ut mihi quidem videtur, divina nostra solemnitate jam denuntiata, quidam se ex illa splendor venerationis effundit, atque interea dum suum de illa decretum Ecclesia promulgat, albescit quodammodo velut hilaritatis colore perfusus uniuscujusque mentis affectus; dixerimque, ut mihi persuadeo, fortasse non immerito, etiam tempus hoc exercitationis, nimis tarditatis, quod illius adventum præstolantes, adhuc moretur a vobis accusari. Afflictatur nempe atque angitur, ut credibile est, mens ad labores propensa, quod denuntiata certamina non simul cum ipsa indicentis voce proponi atque adesse videt. Proinde, nec immerito quidem, qui tam intenso studio feruntur, eum equo bellatori divinitus inspirata Scriptura comparat, qui illa prorsus affectus est, ut « e longinquo a se bellum sanguine et voce odorari ⁴⁷ » significet. Et equum quidem per se alacrem et erectum, cum vehemens belli strepitus, sonitusque armorum, tum ferri coruscantis intuitus, ac tubarum in præliis haud

⁴¹ Marc. xvi, 45. ⁴² Hebr. ix, 25. ⁴³ I Joan. ii, 2. ⁴⁴ Philipp. iii, 14. ⁴⁵ Rom. vi, 13. ⁴⁶ Psal. cxviii, 126. ⁴⁷ Job xxxix, 25.

Variae lectiones.

ι γρ. ὑπερίπτασθαι. ε leg. καί. η ἄλλ. κίνημα. ι σὺν ἀλλαγμάτι καὶ κραυγῇ, est in LXX.

vacuus terrore clangor ad belli amorem excitant atque impellunt : hominis autem justi animum ad divinum certamen acuit sermo de rebus præclarissimis institutus, atque ad divini amoris affectum haud mediocriter excitans. Sermone igitur hujus generis uti, præclarum quiddam et optabile esse, quivis, ut arbitror, fateatur. Quod vero nos ad id minime habiles videremur, ea res et aliquem forte timorem incutere, et silentii cupidiores efficere potuit, sapientes etenim se ipsi norunt, ut scriptum est ⁸⁷; nisi nos contra divina lex ad loquendum impulisset. « Sacerdotes enim, inquit, audite, et testificamini, domus Jacob, ait Dominus omnipotens ⁸⁸. » Quid autem nos sciscitari, ac domui Jacob testificari oporteat, nobis alterius prophæte voce indicavit : « Sanctificate jejunium, vocate coetum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domum Dei vestri, et clamate ad Dominum vehementer ⁸⁹. » Nec enim, dixerit aliquis, illotis veluti pedibus in interiorem scenam ingredi fas est, sed prius omni facilitate morum, ac **108** moderatione purgatos, atque exercitationis laboribus mortificantibus membra quæ sunt super terram ⁹⁰; tum demum divina circum obducta vela arcanum Salvatoris nostri mysterium contemplantibus subire oportere. Non enim ullo modo nobis licebit supernæ benedictionis uberes fructus consequi, nisi quæ hic nobis denunciata sunt, et magna quidem animi alacritate perficere aggrediamur. Hinc nobis hoc quidem tempore orationis occasio, ex legalibus præceptis. Jubemur nempe, et ad bella procedere, et una cum sanctis pugnantibus capere arma : jubemur et hanc festivam celebritatem agentibus duces nos ac veluti choragos præbere. Sed quodnam hujus rei argumentum? Ipsemet omnium Dominus qui nos ita per Moysen allocutus est : « Si exieritis ad bellum in terra vestra contra hostes, **Qui** insurrexerunt in vos, signum date tubis, et in memoriam redibitis coram Domino Deo vestro, et salvabimini ab inimicis vestris. Et in diebus lætitiæ vestræ, et in festivitativibus vestris, et in neomeniis vestris clangite tubis : atque super holocaustis et sacrificiis salutaribus vestris Et erit vobis recordatio coram Deo vestro ⁹¹. »

2. Ac lex quidem umbram habens futurorum bonorum ⁹², non ipsammet rerum imaginem continens, ubi pugnæ tempus instaret, eos quibus munus sacerdotale obvenisset, tubis uti oportere denuntiat, et illas contento et vehementi sonitu inflantes, ad fortitudinem excitare armatorum animos, festam vero celebritatem agentes lætitiæ accommodata modulatione oblectare. Nos autem qui adumbratas hasce rerum imagines ad veritatis traducimus facultatem, pro illa antiqua tuba inutilique vociferatione orationem vendendi præcepta continentem amplectimur; quæ quidem ad fortitudinem prudentiæ conjunctam acuat eos qui adversus carnis rebellantis motus temperantiæ copias opponunt, ac bellum contra proprias animi perturbationes exercent,

Α δὲν. Τό γε μὴν ἐπιτηδεύωσθε ἔχοντας ἡμᾶς, εἰς τοῦτο μηδαμῶθεν ὀρᾶσθαι τάχα ἂν τι καὶ δέος ἡμῖν προσέποιησε, καὶ περιπόθητον ἔδειξε τὸ σιγᾶν (οἱ γὰρ ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες σοφοί, κατὰ τὸ γεγραμμένον), εἰ μὴ θεῖος ἡμᾶς ἐπὶ τὸ χρῆναι λαλεῖν ἀντεσῶθε νόμος. « Ἱερεῖς γὰρ, φησὶν, ἀκούσατε, καὶ ἐπιμαρτύρασθε τῷ οἴκῳ Ἰακώβ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. » Χρὴ δὲ δὴ τι διαπυθᾶνεσθαι μὲν ἡμᾶς· ἐπιμαρτύρασθαι δὲ τῷ οἴκῳ Ἰακώβ, δι' ἑτέρου προφήτου κληρονομήσει, λέγων· « Ἀγιάσατε νηστεῖαν, κηρύξατε θεραπείαν, συναγάγετε πρεσβυτέρους πάντας κατοικοῦντας τὴν γῆν εἰς οἶκον Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν, καὶ κεκράξατε πρὸς Κύριον ἐκτενώσως. » Οὐ γὰρ δὴ που φαῖναι τις ἂν, ὡς ἀνίπτοις ἰέναι ποσὶν ἐπὶ τὴν εἰσω θέμις σκητὴν· προκεκαθαρμένους δὲ μᾶλλον διὰ πάσης ἐπιεικειας· καὶ τοῖς ἐξ ἀσκήσεως πόνοις τὰ ἐπὶ τῆς γῆς νεκρῶσαντας μέλη, τότε δὴ, τότε τῶν θείων ἐπέκεινα καταπετασμάτων ἐπαίγεσθαι δεῖν, τὸ βαθὺ τοῦ σωτηρίου ἡμῶν περισκεπτομένους μυστήριον. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι τῆς ἄνωθεν ἡμῖν εὐλογίας πλουσίως μεταλαχεῖν, μὴ οὐχὶ δρᾶν ἐλομένους, καὶ μάλα προθύμως, τὰ τῆδε διηγγελμένα. Ταῦτα τῷ λόγῳ πρὸς τὸ παρὸν ἢ πρόφασιν ἐκ νομικῶν συνθημάτων στρατηγεῖν μὲν, καὶ συνοπλιζέσθαι τοῖς ἁγίοις μαχηταῖς ἐπιτεταγμένοι, πανηγυροραχεῖν δὲ τοῖς ἑορτάζουσι, καὶ συμπαρεῖναι μυσταγωγόν. Καὶ τίς ἢ τούτων ἀπόδειξις; Αὐτὸς ὁ πάντων Δεσπότης, οὕτω πρὸς ἡμᾶς διὰ Μωσέως εἰπὼν· « Ἐάν δὲ ἐξέλθῃς εἰς πῦλον ἐν τῇ γῇ ὑμῶν πρὸς τοὺς ὑπεναντίους τοὺς ἀνδοστηκῶτας ὑμῖν, καὶ σημάνητε ταῖς σάλπιγξι, καὶ ἀναμνησθήσεσθε ἔναντι Κυρίου, καὶ διασωθήσεσθε ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς εὐφροσύνης ὑμῶν, καὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς ὑμῶν, καὶ ἐν ταῖς νομηνίαις ὑμῶν σαλπείτε ταῖς σάλπιγξι· καὶ ἐπὶ τοῖς ὀλυκαυτώμασι, καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις τῶν σωτηριῶν ὑμῶν. Καὶ ἔσται ὑμῖν ἀνάμνησις ἔναντιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν.

β'. Καὶ σκιάν μὲν ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, καιροῦ πρὸς μάχην ἐπαίγοντος, τοὺς ἱερεῖσθαι λαχόντας κληρονομήσει, δεῖν ἐπιτάττει ταῖς σάλπιγξι, ὑψηλὸν δὲ καὶ ὑπέρτονον ἰέντας ἤχην, εἰς ἀνδρείας ἀνάμνησιν ἐγείρειν τὸν ὀπλιτεύοντα· τοῖς γε μὴν ἑορτάζουσι, τὴν ταῖς θυμηδαῖς πρέποντα ποιέσθαι ῥυθμόν. Οἱ δὲ τὰ ἐκ τῆς ἐντεῦθεν σκιδᾶς εἰς τὴν τῆς ἀληθείας μεταπλάττοντες δύναμιν, ἀντὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης σάλπιγγος, καὶ ἀρχαίου καταδοῆς, τὸν διδασκαλικὸν ἐπιτηδεύομενον λόγον, παρορμῶντα μὲν εἰς εὐτολμίαν τὴν σωφρονα τοῦς τοῖς τῆς σαρκὸς κινήμασιν ἀντιπαρεξάγοντας τὸν ἐγκράτειαν, καταστρατευομένους δὲ τῶν οἰκείων παθῶν, καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης ὅπλοις ἐναρμόσασθαι δεῖν ἐλομένους· τοῖς γε μὴ οὖσιν ἐν

⁸⁷ Prov. m. 7. ⁸⁸ Amos m, 2. ⁸⁹ Joel i, 14.

⁹⁰ Coloss. iii, 5. ⁹¹ Num. x, 9, 10. ⁹² Hebr.

x, 4.

αὐπαθείαις καὶ πνευματικοῖς ἀναθήμασι, τὴν ἀπάντων βασιλῖδα φύσιν ἀντιγεραίρουσιν, συνανασχιρτῶν εἰωθότα, καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὰ παντὸς ἐπέκεινα θαύματος εὐφημεῖν κατορθώματα. Ἡρινὸς μὲν οὖν ἐστὶν ὁ παρῶν καιρὸς· καὶ μοι δοκεῖ πολλοῖς ἀν' αὐτὸν θύνασθαι καταστῆσαι λόγονι· τὸν εὐτρόχῳ μὲν γλώττει, νῶν δὲ τῶν παναρτίσῳ διαπρεπεῖ. Νῦν μὲν γὰρ ἀμειδίῃ τοῦ χεῖματος ὄψιν, οἷά τινα κόνιν ἀπονηφάμενος, καθαροῖς ἡλίοις διαφαιδρύνεται, ὄρεσι δὲ καὶ νάπαις, ὄρουμοῖς τε καὶ λόχμαϊς ἀπονέμει πάλιν τὸ ἐν τῷ καλλίστῳ γενέσθαι σχήματι. Ἀνηθάσκει γὰρ ἤδη καὶ νεηγοεῖ φυλλάδι περιανθίζεται. Καὶ χαίρων μὲν ὁ ποιμὴν, ἡδέα διατυρίζει, καὶ λιγυρὸν ἀνείεις ἐκ καλάμου τὸ μέλος, εἰς εὐανθή καὶ ἀρτιφυῆ κατανεύεσθαι πᾶσαν, τὴν ἀγέλην ἀφῆσι· σκαίρουσαν δὲ τὴν δάμαλιν ὁμοῦ τῇ τεκοῦσῃ χλοηφορεῖν ἔπει-
 γει βουκόλος. Καὶ ἀμπέλων μὲν ἀρτι νέοι τρέχουσι κλώνες, καθάπερ τισὶ δακτύλοις ταῖς τῶν ἐλικῶν προσεκδρομαῖς ἰ τῶν δονάκων ἐπιδραττέμενοι, καὶ τοῖς παραπεπηγῶσι τῶν φυτῶν ἐπιθρόσκοντες. Ἄξι γὰρ αὐτοῖς πρὸς ὕψος ἰέναι φιλόν, ἵνα τὸ λαμπρὸν τῶν βοτρύων διαφαινῆται κάλλος. Λε:μῶνές γε μὴν τῇ τῶν ἀνθεων εὐωδίᾳ πολυτρόπως εὐωδιάζοντες, τῇ συνήθει δωρεῇ τοῖς γηπονούντας εὐφραίνουσι. Προσθεῖη δ' ἂν τις τούτοις μυρία ἕτερα τὸν ἀνθοκομῆν εἰωθότα κατασεμνύνων καιρὸν. Ἄλλ' οὐδὲν, οἶμαι, πολὺ τὸ τούτοις αὐτὸν ἀγλαΐζεσθαι ἢ μόνους, τὸ γὰρ δὴ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀξιώτερον, ἐκεῖνό ἐστι. Συνανέθη γὰρ τοῖς φυτοῖς καὶ ἡ πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἡγεμονεύουσα φύσις, φημί δὲ τὸν ἀνθρώπων. Ἡρινὸς γὰρ ἡμῖν εἰσχομίζει καιρὸς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τῆν ἀνάστασιν, δι' ἧς ἢ οἱ πάντες ἀναμορφούμεθα εἰς καινότητα ζωῆς, τὴν ἐπέισακτον τοῦ θανάτου διαδράντες φθορᾶν. Ἦν γὰρ δὴ καὶ ὕπνω; ὁ ἀπίθανον, φυτῶν μὲν εἶδη καὶ γένη πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὄψιν ἀνακομίζεσθαι, δυνάμει τοῦ πάντα ζωογονοῦντος Θεοῦ, κείσθαι δὲ ἄπνουν, οὐδεμίαν ἀνωθεν λαχόντος φροντίδος, δι' ἃν καὶ τῶν φυτῶν ἐξεύρηται γέννησις. Συντρέχει τοίνυν καθ' ἓνα τοῦτον ρ ἡμῖν τὸν καιρὸν, τὸ τοῖς ἄλλοις ἄπται τὴν ἀπάντων κρείττονα τῶν ἐπὶ γῆς συνακαίνιζεσθαι φύσιν· δημιουργὸς δὲ τούτου Χριστός. Καὶ γοῦν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ δι' ἑνὸς ἐφώνει τῶν προφητῶν· «Θάρσει, Σιών, μὴ παρεῖσθωσαν αἱ χεῖρές σου. Κύριος ὁ Θεὸς ἐν σοὶ δυνατὸς, σώσει σε, καὶ ἀνακαίνισαι σε ἐν τῇ ἀγαπήσει αὐτοῦ.» Ἐν γὰρ τῷ καιρῷ τῆς εἰς ἡμᾶς ἀγαπήσεως, τουτέστιν, ὅτε δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος, πρὸς καινότητα ζωῆς ὄλην ἐν ἑαυτῷ ἀναμορφώσας τὴν φύσιν, καὶ εἰς ὄπερ ἦν ἐξ ἀρχῆς ἀναστοιχειώσας, ὡς Θεὸς, ἔαρ μὲν ἡμῖν εἰδείξε νοητῶν, ψυχικῶν δὲ ὄντας, διὰ τὴν πάλαι κρατήσασαν ἀμάρτιαν, πνευματικῶς ἀπέδειξε δι' εὐσέβειαν. Καὶ εἰ τῶν μανθάνειν ἡδύ, καὶ τέθειται περισπούδαστον, καὶ εἰδέναι σαφῶς, τί μὲν εἴη τὸ ἐξ ἀμφοῖν παραηλούμενον, ποδαπὴ δὲ καὶ ἔσια τῶν

A seque justitiæ armis indutos prodire oportere de cernunt : qui vero in voluptatibus bonisque spiritalibus degunt, naturamque reginam rerum omnium venerantur, cum iis simul exsultare, et egregia Salvatoris nostri facinora, quæ omnem admirationem superant, prædicare ac laudibus efferre consuevit. Vernum siquidem est hoc tempus quod nunc agimus : ac mihi quidem videtur ab eo qui et linguæ facundia, **109** et sapientia mentis excellat, multis illud verborum veluti sertis ornari posse. Ecce namque tetrico hiemis vultu deposito, tanquam deterso pulvere puris undequaque solibus resulget, montibusque et vallibus, et nemorosis silvarum recessibus plenam eximia pulchritudinis speciem rursus largitur. Repubescit siquidem tellus, ac novis frondibus undique efflorescit. Hinc lætus pastor gratis strepit modulis, ac stridulum calamo carmen infans ad floridæ ac tenellæ herbæ pascua gregem compellit : tum salientem cum matre juvenquilam ad gramen depascendum bubulcus emittit. Ac vitium quidem sæ jam novi surculi proferunt, quæ clavicularum adminiculis velut manibus arundines complectuntur, ac superadjacentes sibi arbusculas insiliunt. Est hoc illis nempe consuetum, ut in sublime perpetuo ferantur, ex quo uvarum eximia pulchritudo conspici queat. Prata quoque grata florum suavitate multis modis redolentia consuetis muneribus terræ cultores exhilarant. Innumerabilia alia præterea quis adjungat, per quæ hujus floridæ tempestatis laudes dicendo extollat. Sed non in eo multum est, ut arbitror, si tantummodo ejusmodi laudibus efflorescat. Quod autem alla omnia nobilitate superat illud est, quod revixit hoc tempore simul cum arboribus natura rerum omnium quæ in terris sint dominatrix, humana, inquam, natura. Adducit siquidem ad nos vernum hoc tempus nostri Salvatoris anastasim, per quam omnes in novitatem vitæ transformamur, importatam mortis corruptionem effugientes. Nec enim erat perfectæ rationi consentaneum, arborum quidem varia genera vi ac potestate omnia vegetantis Dei antiquam faciem resumere, solum vero illum sine spiritu, atque omni cœlestis providentiæ cura destitutum jacere, cujus causa ipsa quoque arborum adinventa procreatio est. Recidit itaque nobis in hoc unum tempus, ut cum aliis omnium quoque quæ in terris sunt optima natura renovetur. Rei porro totius opifex Christus. Proinde ita Deus et Pater apud unum aliquem e prophetis loquitur : « Confide, Sion, ne dissolvantur manus tuæ. Dominus Deus tuus in te fortis servabit te, et renovabit te in charitate sua ²². » Suxæ namque erga nos dilectionis tempore, quo scilicet nostra

²⁰ Sophon. iii, 17.

Variae lectiones.

1. leg. λόγοις, et mox διαπρεπή, nisi eī pro τῇ more Alexandrino scriptum sit. 2 leg. ἀγαθήματα. 3 d.l.l. χλοηφορεῖν. 4 d.l.l. προσεκδρομαῖς. 5 d.l.l. ἐπαγλ. 6 δι' οὗ. 7 οὕτως. 8 d.l.l. τούτῳ.

causa factus est homo, reformata in seipso ad vitæ novitatem universa natura, atque ad pristinum statum traducta, quippe qui Deus esset, **110** ver quoddam spiritale nobis exhibuit, nosque ipsos qui animales essemus ob peccatum cujus diuturno servitio premebamur, spirituales reddidit ob pietatem. Ac siquidem discere dulce est, illud quoque præterea studio dignum est atque optandum, ut quidnam duobus hisce verbis indicetur, certo liceat cognoscere. Quodnam vero sit et quantum inter ista discrimen, me quoque annuente Paulus explicabit, dum ait: « Animalis autem homo non percipit ea quæ Dei sunt. Stultitia enim est illi, et non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. Spiritalis autem judicat omnia, et ipse a nemine judicatur ⁹¹. » Qui enim, nullo delectu aut iudicio adhibito, quæcunque prorsus in mentem veniunt, ad ea demum efficienda incumbere non abnuerunt, omnesque rudentes animi cupiditatibus remiserunt, iis intolerabiles omnino sunt Spiritus leges quæ nos ad temperantiam vitamque recte ac laudabiliter instituendam erudiunt. Qui vero legibus Spiritus primas ubique deferendas esse statuunt, nullam ex humanæ vite actionibus aggreddentur inconsiderate; sed ubique quæ profutura sunt edigentes, ac voluptati anteferentes utilitatem, tum iis quæ juvare possunt inutilia posthabentes, a nemine dijudicantur, quin ipsi potius omnes dijudicant. Quis enim, obsecro te, qui vitam sic instituerit ut maledictiæ virus passim effundat, non suam ex eo potius pravitate indicabit, ac fœdissimis suum ipse caput devotionibus obstringet? Nam eos temere ac licenter probris insectari, quos potius admiratione prosequi debuerat, summæ, ut ego quidem arbitror, habet improbitatis argumentum: quicque se tantæ turpitudinis patronum profliteri non verebitur, suo se ipse testimonio nequitie condemnabit. Quod enim ea quæ veneratione digna sunt condemnet ut mala, hoc ipso se natura minime bonum esse haud dubie confitetur. Morbum vero nullo alio minore esse divinæ quoque Litteræ statuunt, si quis videlicet rerum naturas recte dijudicare minime possit: « Væ, qui dicitis, inquit, bonum malum, et malum bonum, ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras ⁹². » Nec enim minus facile est, mea quidem sententia, a turpibus honesta segregare, iudiciumque minime ambiguum de utrisque ferre, quam lucis tenebrarumque discrimen ratione dignoscere. Væ igitur, inquit, vobis qui eo amentie prolapsi estis, ut ea quoque quæ maxime perspicua sunt permiscere, **111** ac luci quidem tenebrarum nomen, tenebris rursum lucis appellationem indere non erubescatis. At nequaquam ejusmodi morbis bonos viros ac

ἄνομάτων ἢ ἡ διαφορά, παρησα λέγοντα Παῦλον· « Ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ. Μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστὶν, καὶ οὐ δύναται γινῶναι ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται. Ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται. » Οἱ μὲν γὰρ ἀδιακρίτως εἰς ἅπαν ἄπλως χῶρεῖν μελετήσαντες τὸ ἀναβαῖνον εἰς νοῦν, καὶ ταῖς τῆς ψυχῆς ἐπιθυμίαις πάντα κάλων ἀνέντες, ἀφορητῶς ἔχουσι περὶ τοῦ Πνεύματος νόμους σωφρονεῖν ἀναπειθόμενοι, εὐφρᾶ τε καὶ τετορνευμένον ἐπασκῆσαι τὸν βίον. Οἱ δὲ τοῖς τοῦ Πνεύματος νόμοις τὸ χρῆναι νικᾶν ἐπιτρέποντες, εἰς οὐδὲν ἀπερισκέπτως τῶν πρακτέων οἰχῆσονται, τὸ δὲ πεφυκὸς ὠφελεῖν καὶ δοκιμάζοντας, καὶ προτάττοντες μὲν πῶν ἡδέων τὸ λυσιτελεῖν· κατόπιν δὲ τοῦ συμφέροντος τὸ μὴ οὕτως ἔχον τίθεναι σπουδάζοντες, ὑπ' οὐδενὸς κατακρίνονται, πάντα δὲ μᾶλλον διακρίνουσιν αὐτοί. Τίς γὰρ, εἰπέ μοι, τῶν οὕτω ζῆν ἡρμένων, ὡς πονηρὸς εἴη λέγων, οὐχὶ τῆς ἰσίας μᾶλλον καταψηφίζεται κακίας, καὶ τὰ πάντων αἰσχρῶτα τῆς ἑαυτοῦ καθοριεῖ κεφαλῆς. Τὸ γὰρ, οἶμαι, κακοῦν ἀσυνέτως ἀπτοκομῆν, ὡς περ ἂν μᾶλλον θαυμάζεσθαι πρέποι, τῆς ἐσχάτης φουλότητος ἀποδείξιν ἔχειν, καὶ ὁ τοῖς οὕτως αἰσχροῖς συναγορευεῖν οὐ παραιτούμενος, αὐτὸς μάρτυς τῆς ἑαυτοῦ βδελυρίας εἰσρησεται [ἰσ. εὐρ-]. Δι' ὧν γὰρ ἔγνω τιμᾶν ἃ χρῆν' ἐλέγγειν ὡς πονηρὰ, διὰ τούτων αὐτῶν, ὅτι μὴ πέφυκεν εἶναι χρηστὸς ὁμολογήσει λαμπρῶς. Ἀρρώσθημα δὲ τῶν ἄλλων ἕλαττον οὐδενὸς, καὶ τοῦτο ὑπάρχειν ἡ θεία διορίζεται Γραφή, τὸ μὴ δύνασθαι φημι διακρίνειν ὀρθῶς τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις. « Οὐαὶ γὰρ, οἱ λέγοντες, φησί, τὸ καλὸν πονηρὸν, καὶ τὸ πονηρὸν καλόν, οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος. » Οὕτω γὰρ, οἶμαι, βδελύξαι διέλοι τις ἂν τῶν αἰσchrῶν τὰ βελτίονα, ἀταλαίπωρόν τε τὴν ἐπ' ἀμφοῖν ποιήσεται χρίσιν, ὡς εἰ καὶ φωτὸς καὶ σκότους ποιοῖτο τῷ λόγῳ διαφορὰν. Οὐαὶ τοίνυν, φησί, τοῖς εἰς τοῦτο παρονίας κατωλισθηκόσιν, ὡς καὶ τὰ λίαν εὐσύννοπτα συγγεῖν, καὶ τῷ μὲν φωτὶ τὸ τοῦ σκότους ὄνομα, τῷ δ' αὖ σκότῳ τὸ τοῦ φωτὸς ἀπονέμειν οὐκ ἐβουρίξιν. Ἄλλ' οὐχὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πνευματικῶν φαίη τις ἂν τὰ τοιαῦτα ἀρρώσθημα· ψυχικῶν δὲ μᾶλλον καὶ πονηρῶν· Ἠδοναῖς γὰρ ταῖς τοῦ παρόντος βίου τὸν νοῦν ἔχοντες τυραννοῦμενον, ἀφεστᾶσι τοσοῦτον τοῦ δρᾶν ἐθέλειν τὸν ἀγαθόν, ὡς καὶ ὁ τί ποτέ ἐστιν ἀγνοῆσαι λοιπόν. Ἐπειδὴ δὲ οὐ κατ' ἐκείνους ἡμεῖς φιλόθεοι! τε ὄντες καὶ πνευματικοί, παραστήσωμεν ἑαυτοὺς ὡσεὶ ἐκ νεκρῶν ζῶντας τῷ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι, καὶ ἐγερθέντι Χριστῷ, καὶ ὡς ὁ θεὸς ἡμῖν ἐπιτάττει Παῦλος· « Εἰ ζῶμεν Πνεύματι, Πνεύματι καὶ στοιχῶμεν· » μὴ περιελκόμενοι πρὸς ἀλλοκότους ἡδονάς, μηδὲ ἐξιτήλοισ ἐπιθυμίαις, καθάπερ εἰς βάρηρόν τινα χώραν ἀποδημοῦντες τὴν ἁμαρτιαν· ἀλλ' εἰς τὴν τῶν ἁγίων καλλίπολιν ἀποδιέποντες τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, ἧτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν, διὰ

⁹¹ I Cor. ii, 14, 15. ⁹² Isa. v, 20.

Variae lectiones.

9 ἄλλ. ὅτι τῶν ὀνομάτων.

πάσης ἐπεικειας καὶ νήψως τὸν οἰκεῖον καταφαί-
 δρύνωμεν βίον· ὀρθῇ δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ ἀνευδοιάστῳ
 τῇ πίστει τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην ἀντιτιμήσωμεν, τὸ
 γεγραμμένον ἔχοντες εἰς νοῦν· « Ἀγαπήσεις Κύριον
 τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς
 ἰσχύος σου. » Ἄπαν δὲ ἡμᾶς δὲ τῆς ἀγαπήσεως
 μέτρον ἀνατιθέναι προστάτων διαμοιρηθὲν οὐδαμῶς
 ἢ ἐφ' ἑτερόν τι παρηλυσμένον, ὀλοκλήρῳ τῇ πίστει
 κελεύει τιμᾶν, μηδαμῇ νοοῦντας τὸ ἐν πίστει βραχὺ,
 καὶ ἀτελεῖς εἰς εὐσέβειαν· ἤγουν ἀπονεμόντας τι καὶ
 θέξης ἀγαθῆς τοῖς οὐκ οὖσι θεοῖς. Τοιγάτοί καὶ ἐπι-
 φέροι λέγων· « Οὐκ ἔσονται σοὶ θεοὶ ἑτεροί, πλὴν
 ἐμοῦ. » Τὸ γὰρ εὐχολοῦν εἰς ἀπόστασιν καὶ παρατρο-
 πὴν, καὶ ἐφ' ἃ μὴ θέμις εὐπάροιστον, μικροψυχίας
 μὲν ἀπάσης ἀπόδειξιν ἂν ἔχοι σαφῆ, καταγέλαστον
 οὐ καὶ ἐν τοῖς μηδενὸς ἄξιους ὁρᾶσθαι ποιεῖ.

omni moderatione sobrietateque adhibita vitam
 rectaque præterea ac minime dubia fide Dominum
 nostrum pro mèritis veneremur, illius memores
 quod scriptum est : « Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua, et ex totis viribus tuis ».
 Omnem vero dilectionis mensuram ut impleamus præcipientis, nullatenus div'sam in partes, aut alio
 abstractam, Deum integra fide venerari jubet, nihil prorsus in fide mancum, aut imperfectum in iis
 quæ ad pietatem pertinent cogitantes, nihil videlicet quidquam boni de diis commentitiis opinantes.
 Propterea namque alibi : « Non erunt tibi dii alii præter me ».
 Si quis namque se facilem ad defectionem mutationemque sententiæ præbeat, atque ad res vetitas nullo negotio adduci patiatur,
 eam ipse pusillitatem animi nimiam haud dubie prodit, ac se ridiculum etiam in rebus levisimis ostendit.

γ. Καὶ ὅτι μὲν τοῖς εἰς τελείαν ἔξιν, διὰ τῆς εἰς
 ἔκρη συμπαθείας ἐξησκημένοις κατεϊθημένοις τε
 ἔθῃ τῆς στερεωτέρας ἀναπίπλασθαι τροφῆς, οὐ
 σφόδρα λαλοῦμεν ἐν γε τῷ παρόντι τὰ ἀναγκαῖα
 συνήμι κάγῳ· « Στοιχεῖα γὰρ ταῦτα καὶ ἀρχαὶ τῶν
 λογίων τοῦ Θεοῦ, » κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. Ἄλλ' C
 οὐκ εἰς μακρὰν μὲν ἐκείνης τὰ συνήθη διαλέξομαι,
 συγγνώμην δὲ ἔχειν εἰς τὸ παρὸν αἰτήσομαι, καὶ
 τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀποκεχρήσομαι λόγοις· « Οὐ
 χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς
 ἔχοντες. » Ὁ μὲν γὰρ οἰκοθεν ἔχων ὑγιᾶ τὸν νοῦν,
 καὶ εἰ μὴ τούτων παρακαλοῦντων τύχοι, πάλιν οὐ-
 δὴν ἦττον στήσεται· ὁ δὲ ἀσθενῆς τὴν καρδίαν, πολ-
 λῆς ἂν θέοιτο τῆς ἐπικουρίας· οὐ γὰρ ἂν ἐτέρως
 φιακροῦσαιτο τοῦ πάθους τὴν ἐπήρειαν. Ἥξει δὲ
 ἡμῖν διὰ παραδειγμάτων ὁ λόγος. Τὰ μὲν γὰρ εὐρίζα
 τῶν φυτῶν, καὶ περιπληθῆσι τοῖς πρέσμοις· καλῶς
 ἰθρῦσθαι πεπιστευμένα, πρὸς ὕψος μὲν ἀναθρώσκει
 μέγα καὶ πολὺ, δι' οὐδενὸς τε παντελῶς ποιούμενα
 λόγον τὰς τῶν ἀνέμων πλεονεξίας διαπέτηγεν ἀσφα-
 λῶς, κἂν πολλῶ καὶ ἀφορήτῳ διασυριζοῦσαι ῥόθῳ
 ὀρμῆς περιχεῖσθαι σπουδάζουσι. Τὰ δὲ μὴ λίαν
 ἀδρυνθέντα τῶν ξύλων, τρυφερώτερα δὲ πως ἔτι καὶ
 νεοπαγῆ καὶ ἄρτι τῆς αὐτᾶ τεκούσης ὑπερχύπτοντα
 ᾗτες, οὐκ ὀλίγων ἂν δείκνυσι τῶν ὑπορθωμάτων.
 Ἔνιστοι γὰρ τοσοῦτον ἀσθενεῖας αὐτοῖς, ὅσον καὶ
 χροῖον σμικρότητος, σφαλερωτάτην δὲ οὕτως ἔχει
 τὴν στάσιν, ὡς ὑπὸ μιᾶς ἐσθ' ὅτε πνεύματος προσ-

A spiritales laborare quispiam dixerit; animalium
 potius, et improborum hominum ista sunt. Nempe
 cum illorum mens tyrannide hujus vitæ volupta-
 tum oppressa teneatur, tantum ab eo absunt ut
 bonum amplecti velint, ut ne illud quidem quid
 sit queant dignoscere. Quoniam vero nos haud-
 quaquam illorum similes, verum et Dei amantes,
 et spiritales sumus, sistamus nos ipsos tanquam
 viventes ex mortuis Christo, qui nostræ salutis
 causa mortuus est, et surrexit; ac quemadmodum
 nobis divinus Paulus præcipit : « Si vivimus Spi-
 ritu, Spiritu et ambulemus », nec perversis vo-
 luptatibus abstrahamur, nec a fluxis cupiditatibus
 in peccati veluti barathrum nos deduci patiamur;
 sed oculis in sanctorum pulchram civitatem in-
 tentis cœlestem Jerusalem, quæ est mater nostra,
 nostram momentis omnibus illustrem reddamus
 nostrum pro mèritis veneremur, illius memores
 quod scriptum est : « Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua, et ex totis viribus tuis ».
 Omnem vero dilectionis mensuram ut impleamus præcipientis, nullatenus div'sam in partes, aut alio
 abstractam, Deum integra fide venerari jubet, nihil prorsus in fide mancum, aut imperfectum in iis
 quæ ad pietatem pertinent cogitantes, nihil videlicet quidquam boni de diis commentitiis opinantes.
 Propterea namque alibi : « Non erunt tibi dii alii præter me ».
 Si quis namque se facilem ad defectionem mutationemque sententiæ præbeat, atque ad res vetitas nullo negotio adduci patiatur,
 eam ipse pusillitatem animi nimiam haud dubie prodit, ac se ridiculum etiam in rebus levisimis ostendit.

3. Et quidem nos hominibus qui ob sum-
 mam sympathiæ exercitationem perfectos habitus
 assecuti sint, et jam solidiore cibo exsatu-
 rari consueverint, non admodum necessaria loqui
 hoc tempore ego quoque facile intelligo : sunt enim
 hæc « elementa et principia exordii sermonum Dei, »
 ut Pauli verbis utar. Non ero tamen in rebus hisce
 vulgaribus explicandis longior, sed mihi nunc
 quidem ut ignoscatur petam, et illis utar nostri Sal-
 vatoris verbis : « Non est opus valentibus medico,
 sed male habentibus ». 112-14 Qui namque sana
 mente intrinsecus vigeat, quamvis medici auxilio
 destituatur, stabit is nihilominus : at qui ægra va-
 letudine cordis laborat, multa ei curatione opus est ;
 nec enim aliter morbi vexationem effugiat. Porro
 nostra per exempla decurret oratio. Arbores siqui-
 dem bene a radicibus constitutæ, multisque caudi-
 cibus ramorum egregie firmatæ, cum se in altitudi-
 nem longe lateque diffundunt, tum vero ventorum
 exuberantiam penitus contemnentes, etiamsi magno
 atque intolerabili impetu sibilantes circumfundan-
 tur, securæ consistunt. Quæ vero non multum ad-
 huc excreverunt, tenellæque ac recentes ex telluris
 fetæ sinu nunc primum emergunt, non paucis illæ
 adjumentis fulciri debent. Tanta in iis namque est
 imbecillitas, quanta et temporis quo adoleverunt
 brevitatis, et ita debili stant vestigio, ut vel una
 quandoque perfiantis spiritus impressione disjici a

Galat. v, 25. Deut. vi, 5; Matth. xxii, 37. Exod. xx, 5. Hebr. v, 12. Luc. v, 31.

Variae lectiones.

α. ἀλλ. ἀσέβειαν. β. ἀλλ. πρίμους ἢ πρέμους.
 PATROL. GR. LXXVII.

fundamentis queant. Has autem simili prorsus modo quo juvenes primævo ætatis flore pubescentes constitutas esse arbitror. Nam quibus stabilis ac penitus in divino amore obfirmata mens est, ac validas fidei in Deum radices egerunt, manent inconcussi prorsus, quamvis suis eos exploramentis tentandus vexare Satanas non desistat. At quibus adhuc mollis animus nisi crebrioribus monitis, et cohortatione sublevantur, labentur in proclive nullo negotio, ut ego quidem arbitror, atque ad omnem impellentis nutum huc illuc transversi ferentur. Quod si nemo in hoc nostro numero talis existeret, ad peracta ea monumenta disciplinarum exsequenda festinare orationem oportuisset, quarum explicatio majus quiddam habet atque perfectius. Quoniam vero multos, ut censeo, videre licet quibus adhuc nescio quomodo in diversa jactari jucundum est, et ambigam de vero Deo habere sententiam, ac de iis qui natura non sunt dii, quamvis eo nomine vocentur, quid ita nos ommissa morbosæ partis curatione temere ac subito ad eam in qua nihil ægritudinis est, accedamus? Tempus igitur mihi quidem videtur, ut cum divino Paulo sic ejusmodi homines alloquamur: « Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi a Deo vivo ¹. » Nam si quid nobis quoque libere profari concessum est, nullum orationi velum prætexentes, si quidem accedis ad fidem, accede pure, hoc est, omni virium conatu, non claudicante animo, **115** nec diviso corde atque in contraria distracto; quin potius, si vera loqui fas est, tota inclinatione ad ea propenso, ex quibus qui serio respiciunt, gratiæ munere liberantur. « Nemo enim potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, et alterum diliget, aut unum sustinebit, et alterum contemnet ². » Ipsius namque rei naturam ex iis quæ apud nos accidit contemplerur. Barbariem induit forte quispiam captus a barbaris, dum tenera adhuc ætas, atque inter illos educatus eodem traxit mores, ac totus ex agrestibus institutis ac legibus quodammodo conflatus est. Hinc postquam decursu temporis ætate et ingenio processit, agnoscit se privatum patria, et ex eo proinde mœret, cum patriam quidem sibi charissimam deperit, tum patriæ institutis emolliiri ardentem optat. Itaque ad pristinam mansuetudinem traductus, mutato animo et mutata cum eo vivendi ratione regi se sistit, enuntiataque totius rei serie, ac se patriæ valde amantem, disciplinæque mansuetioris cupidum ferens, honore ac præmiis ab illo ornatus est. An non igitur (de hoc namque vos qui me auditis interrogabo), ejusmodi hominem arbitrabimini, si ad barbarorum ritus iterum transeat, eorumque studeat partibus, omnibus suppliciiis merito puniendum nec poenam ejus merito parem inveniri posse?

ἁλοῦς καταβρίπτεσθαι τῶν βόθρων. Νεανίας δὲ κείσθαι τοῖς ἄρτι ἀκμάζουσι προθήβαις ἐν ἰσῶ τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον. Οἱ μὲν ἤδη πρὸς ἀσφαλῆ καὶ τὴν ὄντως φιλόθεον ἀναδραμόντες διάνοιαν, καὶ τῆ πίστει τῆ εἰς Θεὸν ἐβρίζωμένοι, καλῶς διαμένουσιν ἀκλόνητοι, καὶ ἰ προσωθῆ πειράζων ὁ Σατανᾶς. Οἷ γε μὴν ἐτι τρυφᾶν ἔχοντες τὴν καρδίαν, εἰ μὴ σφόδρα συχὸν τὸν ἐπανορθοῦντα δέχονται λόγον, εὐκίλως ἂν, οἶμαι, διολισθήσειαν, καὶ πρὸς ἅπαν ἡγήσονται τὸ τῷ καταστρέφοντι δοκοῦν. Εἰ μὲν οὖν οὐκ ἦσαν ἐν ἐμοὶ ἢ οἱ τοιοῦτοι, κἂν εὐθὺς ἐχρῆν ἰθυδρομῆσαι τὸν λόγον ἐπὶ τὰ τῶν μαθημάτων ἐξηγημένα, καὶ τελειωτέραν ἔχοντα τὴν ὑφήγησιν. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὺς, οἶμαι, κατέδοι τις ἂν, οἷς οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπὶ τὸ διαβρίπτεσθαι φίλον, ἐπαμφοτερίζουσάν τε τὴν διάνοιαν ἔχειν πρὸς τε τὸν φύσει καὶ τοὺς οὐκ ὄντας τοῦτο θεοῦ, ἢ καὶ οὕτω κατωνομασμένους, τί τὸ νοσοῦν ἀπόντες, ἀβούλως ἐπὶ τὸ μὴ οὕτως ἔχοντο ἰομεν ἢ εὐθὺς; Ὅρα τοίνυν, ὡς ἔοικε, κατὰ τὸν θεοσπέσιον Παῦλον τοῖς τοιοῦτοις εἰπεῖν· « Βλέπετε, ἀδελφοί, μὴ ποτε ἔσται ἐν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος. » Εἰ γὰρ χρῆ τι καὶ ἡμᾶς ἀναφανδὸν εἰπεῖν, μηδεμίαν ἐπαφέντας τῷ λόγῳ περιστολῆν εἰ προσέρχῃ τῆ πίστει, πρόσιθι καθαρῶς, ὀλοτρόπως δηλονότι, καὶ μὴ σκάζοντι τῷ νῷ, μηδὲ καρδίᾳ μεμερισμένη· μάλλον δὲ, εἰ χρῆ τι καὶ ἀληθέστερον εἰπεῖν, ὅλην ἔχουσαν πρὸς ἐκεῖνα τὴν ῥοπήν, ἐξ ὧν ἡ χάρις λυτροῦται τὸν ἀληθῶς ἐπιστρέφοντα. « Οὐδεὶς γὰρ δύναται δυοὶ κυριοὶ δουλεῦειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἕτερου καταφρονήσει. » Λογισώμεθα γὰρ ὡδὶ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοῦς. Βεβαρδάρωται τις τυχὸν, ἀλοὺς παρ' ἐκείνοις ἐν ἡλικίᾳ μικρᾷ· ἀνατεθραμμένους δὲ παρ' αὐτοῖς, ἐσπάσατο μὲν τῶν ἡθῶν, συνεπλάσθη δὲ ὡς περ ἀγρίοις ἔθεσι τε καὶ νόμοις. Εἶτα τοῦ χρόνου πρὸς ἐπίδοσιν ἀγοντος ἡλικίας τε καὶ φρενῶν ἔγνω τῆς ἐνεγκούσης ἑσπερημένος, ἀλύει δὲ ἢ τὸ ἐντεῦθεν, καὶ πατριδος μὲν τῆς φιλιαιτάτης ἐρᾷ, καὶ μὴν καὶ πατρίοις ἐντιθασσεύεσθαι νόμοις διαπύρως ἔχει. Εἶτα πρὸς τὴν ἀνωθεν ἡμερότητα μετατιθεῖς, γνώμην τε τὴν ἑαυτοῦ, καὶ σὺν ἐκείνῃ τὴν διαίταν, προσκεχώρηκε βασιλεῖ, καὶ τὰς τοῦ πράγματος αἰτίας εἰπὼν, ὡς εἴη μὲν σφόδρα φιλόπατρις, νόμων ἢ δὲ τῶν ἡμέρων ἐρᾷ, τιμῆς ἡξιώθη καὶ γερῶν. Ἄρ' οὖν, ἐρήσομαι γὰρ ἐπὶ τούτῳ τοὺς ἀκρωμένους, οὐχὶ τὸν τοιοῦτον οἴεσθε βαρβαρίζοντα μὲν εἶναι, καὶ φρονούντα τὰ ἐκείνων, ὡς ἐφ' ἅπασιν εὐλόγως ἂν εὐθύνεσθαι τοῖς κακοῖς, καὶ κολάσεως εἶδος τὸ αὐτὸ πρότερον οὐκ ἔχειν ἐμμένοντά γε μὴν τοῖς εἰρημένους ἐξ ὀρθότητος λογισμῶν, καὶ ἀκατηγόρητον τῷ τιμῆματι τὴν εὐνοίαν ἀποσώζοντα, καὶ τῶν ἐτι μεζόνων ὑπάρχειν ἄξιον; Ἄλλ', οἶμαι, σαφῆς ὁ λόγος. Οὐκοῦν ἀπὸ τοῦ παροισθέντος ἡμῖν ἄρτιως, ὡς ἐν εἰκόνας σχήματι, καὶ ἐπ' αὐτὴν ἔναυα

¹ Hebr. iii, 12. ² Matth. vi, 24.

Variae lectiones.

¹ ἁλλ. κἂν. ² leg. τρυφᾶν. ἢ ἁλλ. ἡμῖν. ἢ ἁλλ. ἰεμεν. ἢ ἁλλ. ἀλύει δὲ. ἢ ἁλλ. νόμῳ.

ζημιλ δεῖν τὴν ἀλήθειαν. Φέρε δὴ οὖν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν **A** ἀναδραμόντες· τοῦ γένους, τὰ ἐπὶ τῷ πρωτοπλάστῳ διασκευώμεθα, κατὰ τὴν ἰσὴν τοῖς εἰρημένοις, ἀναλῆγως * διεξάγοντες τὸ θεώρημα.

igitur ex ea quam nunc attulimus velut rei imagine, ad ipsam veritatem percipiendam progredi oportere affirmo. Age namque ad primam nostri generis originem animum referentes, quæ in primo homine facta sunt cogitemus, atque ad ea quæ diximus proportionem servata commutationem traducamus.

δ'. Ἦν μὲν γὰρ παντὸς ἀνάπλευς ἀγαθοῦ, καὶ εἰς λῆξιν τὴν ἀνωτάτω τῆς ἐν ἡμῖν εὐθυμίας, ἥς ἂν καὶ μέχρι παντὸς κατέστη κύριος, εἰ μὴ τὴν θεῖαν ἐξ ἀπάτης παραδεδράμηκεν ἐντολήν. Ἄλλ' εἰ καὶ τοῦτο συνέθη παθεῖν, τὸν γοῦν τὸν ἕνα καὶ φύσει Θεὸν προσκυνεῖν τε καὶ σέβειν ζημιωθείς, οὐ καλῶς ἔσται. Τοιγάρτοι καὶ ἡ πρώτη τῶν ἐξ αὐτοῦ γεγονότων υἱῶν ξυνωρίς, αὐτῷ προσεκόμιζε τῶν εὐρημένων τὰς ἀπαρχάς. Θεὸν γὰρ ἡ φύσις ἥδει τιμᾶν, νόμου πρὸς **B** τοῦτο δεηθεῖσα μηθεὸς. Καὶ ὁ μὲν Ἄβελ τοῖς ἐξ ἀγέλης, Καὶν δὲ τοῖς ἀπὸ τῆς γῆς ἐτέλουν τὰ χαριστήρια. Ὁ μὲν γὰρ ἠγείτο ποιμνίων, τῷ δὲ χρηστὸν ἐδόκει τὸ φυτουργεῖν, καὶ τοῦτο εἰργάζετο. Κατὰ βραχὺ δὲ τοῦ γένους αἰὶ πρὸς τὰ χεῖρω διολισθαίνοντος, καὶ πολὺ τῆς προλαβούσης αἰσχίονα νοσοῦντος κακίαν, ὁ μὲν τῇ φύσει κατεσπαρμένος διωλόλει τε καὶ πεπάτητο νόμος, καίτοι Θεὸν ἀναπειθῶν εἰδέναι τὸν ἕνα καὶ μόνον. Προσεξέυρητο δὲ τοῖς ἄλλοις ἅπασι κακοῖς καὶ ἡ πολύθεος πλάνη, μάθημα δεινὸν, ὃ ἄνδρες ἀδελφοί, καὶ τῆς τοῦ διαδόλου πικρίας λῆξιν ἔχον τὴν ἀνωτάτω. Ὅστε **C** γὰρ οὖν, οὐχὶ μόνως ἡμᾶς τῆς πρὸς Θεὸν ἐξῶσαι φιλίας διὰ τὴν εἰσποίητον ἀμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ γνώσεως ἀληθοῦς νοσοῦντας τὴν ἐρημίαν, βδελυροῦς ἀποφῆναι καὶ διεπτυσμένους. Ἦν γὰρ εὐτῷ καὶ οὐχ ἑτέρως εἰς τελεωτάτην καταστροφὴν τὰ καθ' ἡμᾶς καταγαγεῖν **d**. Ἐδεβίει δὲ, ὡς εἰκὸς, μὴ ἄρα τῷ φύσει προσιόντες Θεῷ, καὶ τὸν τῶν ὄλων δημιουργὸν εἰδέναι σπουδάζοντες, ἀποσεισώμεθα τῆς αὐτοῦ πλεονεξίας τὸν ζυγόν, πρὸς δὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ἑαυτῶν φύσεως ἀναθεῖν ἐλώμεθα κάλλος. Ταύτης τοι τῆς αἰτίας ἕνεκα, καὶ τῆς ἡμετέρας διανοίας τεθλόωκεν ὀφθαλμῶν, καὶ ταῖς ἐπεισάκτοις ψευδολατραιαῖς ἐνδήσας τὸν ἄνθρωπον, πεδήτην ὡστερ τιτὰ, καὶ ἐν δορυκτῆτου τάξει τὸν ἐλεύθερον ἐποίησατο. Ἄλλ' οὐκ ἐπιτεύξεται δόλιος θῆρας, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὐ γὰρ ἐκδέθηκεν αὐτῷ κατὰ νόον τῶν πραγμάτων τὸ πέρασ. Θεομαχεῖ γὰρ ἐξ ἀνοίας ὁ δειλαιός, καὶ μοι δοκεῖ **D** τοῖς ἐν θαλάσῃ πλωτῆσι τὰ ἴσα παθεῖν, οἱ ταῖς τῶν ἀνέμων ἀντιπλοιαῖς ἀτέχνως προσερίζοντες, αὐτῇ νηὶ διολώλασιν. Ἀπὲλαμψε γὰρ ἡμῖν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ τῶν ἐκείνου δεσμῶν ἐξελλετο· καὶ ἀντ' αἰχμαλώτων ἰδεῖξεν ἐλευτέρους. **reslantibus ventis luctantur**, cum navi simul ipsi periere. Affulsit etenim nobis unigenitum Dei Verbum, nosque ab illius exemptos vinculis pro captivis **liberos effecit**.

ε'. Ταυτὶ δὲ πρὸς τὸ παρὸν ἀναγκαίως ἡμῖν εἰσεκομίσθη τὰ διηγήματα. Ὡθήθη γὰρ δεῖν ἐπι-

at si stet promissis integer animi, vacuumque omni reprehensione benevolentiam pro iis quibus affectus est honoribus conservet, amplioribus adhuc præmiis honestandum? Nullam, ut ego quidem existimo, dubitationem hæc habet oratio. Igitur ex ea quam nunc attulimus velut rei imagine, ad ipsam veritatem percipiendam progredi oportere affirmo. Age namque ad primam nostri generis originem animum referentes, quæ in primo homine facta sunt cogitemus, atque ad ea quæ diximus proportionem servata commutationem traducamus.

4. Erat ille omnibus bonis refertus, atque ad summum ejus quæ apud nos esse potest felicitatis pervenerat, ita ut etiam rerum omnium dominus constitutus esset, nisi divinæ jussionis præceptum dolo captus violasset. Verum etiamsi hoc illi sic evenerit, non tamen illum ab unius atque veri Dei cultu et veneratione dēscivisse merito quispiam affirmet. Etenim gemini quoque liberi quos primos suscepit, eorum quæ apud ipsos inveniebantur primitias numini obtulere. Deum scilicet venerari natura noverat, **116** nec lege ulla quæ hoc præciperet indigebat. Atque Abel quidem de grege, Cain vero de terræ frugibus munera pro beneficiis acceptis persolvere soliti sunt. Nam alter quidem armentis præerat, alter arborum alturam præ cæteris amplexatus hanc exercebat **4**. Sed brevi tempore hominibus semper ad deteriora labentibus, ac pravitate morbo in dies magis magisque ingravescente, possum ivit, ac sublata funditus est lex a natura disseminata, quæ unum agnoscendum esse Deum suadebat. Emersit porro præter alia mala deorum quoque multipliciter asserentium error, disciplina nefaria prorsus, o fratres, et in qua se tota diaboli amarulentia penitus effuderit. Putabat enim oportere non nos solum a divina amicitia ob peccatum quod ab ipso immissum fuerat excludere, sed etiam veri Dei cognitione privatos execrandos ac detestabiles reddere. Hæc illi namque via qua nos omnibus fortunis omnino everteret, sola relinquebatur. Metuebat ille siquidem, ut credibile est, ne forte, dum nos vero Deo adjungimus, omniumque rerum conditorem studiose inquirimus, excutiamus illius in nos impotentis dominatus jugum, atque ad antiquam naturæ nostræ pulchritudinem festinare contendamus. Hanc igitur ob causam nostræ mentis oculus turbavit, ac peregrinitate idololatriæ indutum hominem captivum veluti quemdam vinculis oneratum, qui prius liber erat, abduxit. Sed non potietur fraudulentus hac præda, quemadmodum scriptum est **4**: nec enim illi ex animi sententia rerum exitus processerunt. Bellum nempe cum Deo ex amentia infelix gerit, ac mihi videtur nonnullos in mari navigantes imitari, qui, dum artis rudes cum periere. Affulsit etenim nobis unigenitum Dei Verbum, nosque ab illius exemptos vinculis pro captivis **liberos effecit**.

5. Hæc autem a nobis hoc tempore de his rebus necessario instituta oratio est. Censui namque utile

^a Gen. iv, 3, 4 ^b Prov. xii, 27.

Varie lectiones.

^a γρ. ἀναλονίαν. ^b ἀλλ. παρὰ. ^c γρ. ὄρετο. ^d ἀλλ. ἀγαγεῖν. ^e Forte, verbo dici solet. Olet enim proverbum.

esse ostendere, antiquam esse, et cum natura simul nobis propositam, unius et veri Dei cognitionem; morbum vero illum multos deos colentium ascitium peregrinumque ex perversitate morum existitisse. Sed quamvis diaboli tyrannide superati, et impotentiam illius intolerabilem non sustinentes servivimus creaturæ contra Creatorem³, coslo, soli, lunæ ac stellis, 117 telluri et aquæ divinitatis nomen impartientes, atque innumerabilem deorum multitudinem describentes, vitemus in posterum ejusmodi turpitudinem, atque a tam execrabili errore per Christum liberati, fideles verosque adoratores ejus qui pro nobis pretium exsolvit, perpetuo exhibeamus; nec fidem verbo tenus præferentes, animo vero infidelitatem servantes deprehendamur. Neque vero quisquam externo habitu ac Christianum simulet, intus vero latentem idololatram gerat. Nam si toto adhuc animo favet barbaris, quid ita se regis amicum fingit? Longe optimum, o amice, lex libertatis imperantis propugnatorem, non proditorum putat: nec eum cui res hostium potiores, sed qui pugnantis strenue opitulatur, neque adversariorum cladem suam calamitatem ducit: hominem vero in agendo versutum ac tectum execrabilem et abominandum, et quacunquē demum lue pestilentiorē dixerim. Et quidem a poetis quoque Græcorum idem prorsus verissime affirmatum fuisse quispiam non abnuat: sed præter cætera impostores ipsos et sacrilegos et aliis quibusdam ejusmodi nominibus appellant, in hoc, ut mihi quidem videtur, optime sentientes. Quædam etiam ex illis audivi aperte dicentem, sibi non minus quam inferorum portas invisos esse eos qui alia quidem animo occultant, alia vero lingua effundunt⁴. Res est enim procul dubio iniquissima, fraus et dolus, quæ se ipsamet facile produunt, et omnium maximam improbitatem facile coarguunt. Quid enim arbitraris te uti oportere silentio? Quid vero etiam occultas tenebris ea quæ apud animum tuum magni faciendæ existimas? An non vel ob hoc unum, quod latere tam studiose cupis, eorum turpitudinem confiteris? Ea namque quispiam occultat, o vir optime, quæ merito alius reprehendat, nec ullum habent ex loquendi libertate splendorem, at non illa quæ prorsus admirari decet. Nam si ea quæ sentis admiratione digna censes, quid ita non te qualis es, talem quoque ab omnibus agnosci pateris? Si autem ob illa quæ celas animo erubescis, velumque iis obscurissimum, orationem scilicet iis minime congruentem prætexis, atque ex eo tibi gloriosam opinionem hominis quæ recta prohibentur sequentis conciliare

³ Rom. 1, 25.

Varie lectiones.

⁴ Δ.Δ. ἐπιγραφάμενοι. ⁵ γρ. ὄλος vel ὄλην. ⁶ βαρβαρίζει. ⁷ Δ.Δ. ἐν ἀμείνοσιν. ⁸ add. οὐκ. ⁹ Δ.Δ. τρόπον. ¹⁰ ἀλλοπροσάλλους. ¹¹ δοκούσι.

NOTA

¹ Respexit ad illud Homer. *Iliad.* ix, vers. 412:

Ἐχθρὸς γὰρ μοι κείνοσ, etc.

A δείξει χρησίμως ὡς ἀρχαίον μάντι χρημὰ ἴσσι καὶ τῇ φύσει συναναδειχθῆν ἢ εἰς Θεὸν ἐπίγνωσις, τὸν ἓνα καὶ ἀληθῆ· ἐπέλασσαν δὲ καὶ δυστροπίας εὐρημα τὸ πολύθεον νόσημα. Ἄλλ' εἰ καὶ τῆς ἐκείνου τυραννίδος ἠττώμενοι καὶ τὴν ἀφόρητον οὐκ ἐνεγκόντες πλεονεξίαν, ἐπλανήθημὲν ποτε, καὶ λαλατρεῦκαμεν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα· οὐρανῷ, καὶ ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἀστροῖς, καὶ γῆ, καὶ ὕδατι τὸ τῆς θεότητος ὄνομα χαρισάμενοι, καὶ ἀριθμοῦ κρείττονα τὴν πολυθεῖαν γραψάμενοι¹, παραιτούμεθα λοιπὸν τὴν ἐπ' ἐκείνους αἰσχύνῃ, καὶ τῆς οὕτω βδελυρῆς ἀπάτης λαλτωρμένους διὰ Χριστοῦ, πιστοὶ καὶ ἀληθεῖς προσκυνηταὶ τοῦ τιμήσαντος διαμείνωμεν, καὶ μὴ ἐν ψιλλῇ μὲν γλώττῃ τὴν πίστιν, τὴν δὲ ἀπιστίαν εἰς νοῦν ἔχοντες, ἀλισκώμεθα, μὴδὲ πλαττείσθω μὲν τις τοῖς ἔξωθεν σχήμασι τὸν Χριστιανὸν, κρυπτεύω δὲ πρὸς τὰ εἰσω τὸν εἰσελολάτρην. Εἰ μὲν ὧλων ἔστι βαρβαρίζειν ἢ τὴν γνώμην, τί τὰ βασιλέως φρονεῖν ὑποκρίνεται; Ἄριστον οὐδὲ τοῦ κρατοῦντος ὑπάσπιστον τῆς ἐλευθερίας ὁ νόμος, οὐ τὸν προδότην, ὧ τάν· οὐδὲ παρ' ᾧ τὰ τῶν ἐχθρῶν ἐναμείβουσιν², ἀλλὰ τὸν συναβλοῦντα γνησίως, καὶ ὅτῳ τὸ νικᾶν τοὺς ἀνεξέγγοντας³ ἀπευκτόν, τὸν δὲ διπλοῦν ἐν ἤθει καὶ τρόπον ἢ βδελυρόν τε καὶ μιαιώτατον, καὶ παντὸς εἶναι φαῖεν ἂν ἐπέκεινα κακοῦ. Καίτοι καὶ τοῖς παρ' Ἑλλήσι πομπῆταις ταυτέ πως εἰρησθαί, καὶ λίαν ὀρθῶς ὁμολογήσειε τις ἂν, ἀλλὰ πρὸς ἄλλους⁴ μὲν ὑπεροπτευτάς καὶ βωμολόχους, καὶ ἑτέροις τισὶν αὐτοὺς ἀποκαλοῦσιν ὄνομασι, κάλλιστα μοι δοκεῖ = φρονούντες ἐν τούτῳ. Ἐπιθυμῆν δ' ἤδη τινὸς τῶν παρ' ἐκείνους λέγοντος σαφῶς, ὡς ἐν Ἰσῳ ταῖς ἔξω ποιοῖτο πύλαις, τοὺς ἕτερα μὲν καταχωννύνας εἰς νοῦν· ἕτεροῖα δὲ διὰ γλώττης ἀναπτύσσοντας. Χρῆμα γὰρ ὄντως ἀνοσιώτατον ἀπάτη καὶ δόλος, αὐτὰ δι' ἐαυτῶν βραδίως ἐξελεγχόμενα, καὶ τὴν ἀπάσῶν ἀπωτέρω κατηγοροῦντες φαυλότητα. Τί γὰρ οἶει χρῆναι σιγῆν; Τί δὲ καὶ κρύπτεις ἐν σκότῳ τὰ κατὰ νοῦν σοὶ τετιμημένα; Ἄρ' οὐχὶ δι' αὐτοῦ καὶ μόνου, τὸ λαμβάνειν ἐπέλεγθαί, τὸ ἐπ' αὐτοῖς ἂν αἰσχος ὁμολογήσειας; Κατακρύπτει γὰρ τις, ὧ βέλτιστε, τὰ ὅσπερ ἂν τις ἐπιτιμῆσαι δικαίως, καὶ τὸ ἐκ τῆς παρρησίας οὐκ ἔχοντα φαίδρον, οὐκ ἐκείνο δὴ πάντως, ὃ θαυμάζεσθαι πρέπει. Εἰ μὲν οὖν οἶσθα φρονῶν τὰ θαύματος ἄξια, τί μὴ πᾶσιν ὑπάρχεις γνώριμος, οἷος εἶναι καὶ πέφυκας; Εἰ δὲ τοῖς εἰσω κεκρυμμένοις ἐπερυθρίξ, καὶ προκάλυμμα τῶν ἀφανεστέρων, τὸν οὐκ αὐτοῖς τοικῶτα περιπλάττη λόγον, σεμνοτέρων τῶν ὀρθῶς ἔχειν πεπιστευμένων, δι' αὐτοῦ τὴν δόξαν θηρώμενος, τί μὴ κακείνοις ἐβρώσθαι φράσας, ὧλος εὐρίσκη λαμπρὸς, ἀδελφὰ μὲν τοῖς εἰς τὸ εἰσω λαλῶν, συγγενῇ δὲ τοῖς λόγοις φρονεῖν ἀναπαπεισμένος.

Ἀπλοῦς γὰρ ὁ τοιοῦτος, καὶ τοῦ πρὸς ἄκρον ἰόντος ἁπλοῦς μεστός. Καὶ αὐτόθεν οἶμαι καταβαλεῖν τὸ φιλόνηκον, καὶ τοῖς περὶ τοῦτου λόγοις ἡμῶν ἀντεξαισισασθαι δεῖν ἡρημένον. Τὸ γὰρ ὡς εἰς Χριστὸν ὁ πανταχόθεν ὁμολογούμενον, τίς ἂν ἐνδοιάσαι μὴ οὕτως ἔχειν, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ληρεῖν οὐκ ἂν ὑπομείναι γραφήν; Ἐπειδὴ δὲ ὀρθῶς καὶ καλῶς ἔχειν ὑπολαμβάνω, καὶ ἐξ αὐτῆς βεβαιοῦν τὰ τοιαῦτα τῆς θεοσπύτου Γραφῆς, φέρε σοι τὰ θεῖα παραθῶμεν λόγια, δεῖξιν ἔχοντα σαφῆ, τοῦ παντάπασιν ἀπάδειν μᾶλλον δὲ βδελυρῶν εἶναι παρὰ Θεῷ τὸν ὑποκριτήν, καὶ τοῖς τῆς διψυχίας ἐγκλήμασιν ἔνοχον. Ἐνόσου μὲν γὰρ τοῦτο τινες τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τοὺς παρῳχηκῆτας ἤδη καιροῦς, καὶ τιμῆν ἐκτόπως τὴν νομικὴν ἐντολὴν ὑπεπλάττοντο, καὶ τὸν νομοθέτην ἄνω τε καὶ κάτω διὰ γλώττης ἔχοντες, ἑτέρα γὰρ μὴν οὐ προσήκει φρονεῖν διεσκέπτοντο, καὶ ταῖς ἰδίαις ἕκαστοι ψήφοις, τὸ μόνον καὶ αὐτῷ δοκοῦν ὡς ἀνεγκλήτως ἔχον ἔχουσαν ἠπαίγοντο. Τί οὖν ἔφη περὶ αὐτῶν ὁ Θεὸς διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς; « Ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς ὁστος, τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν τιμῶσί με· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην γὰρ σέβονται με. » Ἡ γὰρ οὐ μάτην σέβασθαι δώσομεν, καὶ προσκοιήτων ἀπλῶς καὶ νόθην ἐπιτηδεύοντας τὴν τιμὴν προσείναι τῷ Θεῷ, τοὺς οἱ γὰρ φρονοῦσι μὲν ἕτερα τῆ κτίσει παρ' αὐτὸν λατρεύοντες, λαλοῦσι δὲ μόνον τὰ Χριστιανῶν, καὶ κεκομφευμένοις ῥηματίοις τὴν εἰς Θεὸν εὐλάβειαν ὑποκρίνονται; Εἰτά τις ἢ οὐ τοῦτοις συναικῶν. Εἰ μὲν οὖν οὐκ εἶται τις οὐκ ἀποτίσειν τῆς ἀπάτης τοὺς λόγους, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ψεύδει τῷ Θεῷ πικρὰν ὑποστήναι κόλασιν οὐ προσδοκᾷ, τιμῶν τὴν διψυχίαν, καὶ παραπαλεῖν οἰέσθω τὸν τῶν ἀμεινῶν εἰσηγητήν. Εἰ δὲ πάνδεινος τοῖς οὕτω διακειμένοις ὑπέρηται κόλασις, ποιητὴ δὲ καὶ δίκη καὶ πᾶν εἶδος αἰκίας, καὶ πῦρ τὸ ἀτίθασσον καὶ οὐκ ἐκόντας ἐκδίξεται; πῶς οὐκ ἂν αὐτὸς ὀρῶ τὸ μᾶλλον ληρῶν, τὸ ἐξ ἡθονῆς ἀθέσμου κεκρατηκὸς τῆς αὐτοῦ ψυχῆς προτιθεῖς; Φιληθονία γὰρ, καὶ ἕτερον οὐδὲν, τὸ πολυθεον πάθος. Καὶ μὴν ὅπως ἐστὶ σφαλερὸν τὸ χρῆμα, καλὸν ὡς εἰκεν εἰπεῖν, Ἐνὸς μὲν γὰρ τῶν καθ' ἡμᾶς ἡ καὶ τῶν ἐπὶ ἡ μικρὸν ἐν ἀμεινοσι, διακρούσαι· ἂν τις ἐπιβουλήν, ἢ ὀλίγη τῆς ἐκείνου μειονεκτημένην ἀντιπαριστάς τὴν ἰδίαν ἰσχύν, ἢ πραγμάτων οὐκ ἴσαις παρασκευαῖς, καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἀμιλλώμενος ἤγουν ἑτέρῳ τινὶ σωζόμενος ἢ τρόπῳ. Φύγοι δ' ἂν τις, εἰπέ μοι, κατὰ τίνα τρόπον ἀναγκαστῶντα Θεόν; ἢ καὶ ὅποι δραμῶν διαλήσεται; Καίτοι τοσαύτην αὐτῷ ἐπιθῶμεν, εἰ δοκεῖ, τὴν λαμπρότητα κατὰ τὸν βίον, ἢ οὐκ ἂν ὀρῶτό τι τὸ ὑπερτεροῦν. Περιγέσθω γὰρ μὴν καὶ χρημάτων περιουσίαις, αἷς οὐκ ἂν ὁ Κροίσου φιλονεικίῃ διαδόχου καὶ ἀναμύλητος πλοῦτος. Ἄρ' οὖν ἔσται τις ἐντεῦθεν ἢ ἦσις; ἀποστήσεις ἢ δὲ ταῦτα καὶ οὐκ ἐκόντα τὸν κολαστήν; Ἡλλοῦ γὰρ καὶ δεῖ. Ψευδομυθήσει γὰρ οὐδαμῶς ἡ

A studes; quid ita non iis quoque valere jussis, totus undique probitatis splendore colluces, ac non et iis quæ cogitas affinita loqueris, et iis quæ loqueris congruentia ut sentias tibi persuaderi sinis? Simplex **118** etenim hoc pacto fueris, ac summæ laudis cumulum prorsus impleveris. Nec vero dubito quin hoc ipso tempore pertinaciam deponant ii quoque qui orationi a nobis hac de re institutæ statuerant adversari. Cum enim apud omnes in confesso sit esse Christum, quisnam, si hac de re ambiguus sit, accusationem amentię queat effugere? Quoniam vero rectum ac præclarum existimo ex ipsa quoque divinitus inspirata Scriptura ejusmodi confirmare, age divina tibi oracula proponamus, ex quibus Deo hypocritam omnino displicere, quin potius apud illum execrabilem esse, ac duplicis animi crimine accusari certissime comprobetur. Laborabant nempe hoc morbo jam olim Israelitæ quidam, sibi que supra modum legis mandata cordi esse simulabant, ac legis conditorem sursus deorsum lingua versantes, alia quidem sibi animo agitanda esse statuebant, tum unusquisque sua sententia quod ipsi soli visum esset, id tanquam ab omni reprehensione alienum tueri studebat. Quidnam igitur de iis Deus prophetæ voce locutus est? « Appropinquit populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me; cor autem ejus longe est a me. Stulte enim adorant me ». An non etenim frustra adorare fatebimur, ac fictam omnino spuriamque venerationem deferentes ad Deum illos accedere, qui mente quidem a Deo alieni sunt, creaturæ contra ipsum servientes, solum vero de Christianorum rebus loquuntur, ac phaleratis verbis divinam religionem ficta specie simulationis ostentant? Tum invenietur aliquis qui cum ejusmodi hominibus sentiat. Nempe si quis existimat nullam a se versutiæ ac doli rationem exigendam, nec ex eo quod Deo mentitus sit, acerba sibi supplicia proposita esse putat, vafritem is amplectatur, et eum qui meliora suadet delirare sibi persuadeat. Ac si gravis admodum pœna eos qui ita affecti sunt manet, cruciatusque, et ultio, omneque ærumnæ genus, atque implacabiles flammæ vel invites excipient, quidni potius ego illum insanire arbitror, qui ab illegitima voluptate victus, eam suæ ipsius animæ salutis anteponit? Nempe voluptatis libido, nec aliud quidquam idololatriæ morbum efficit. Quæ quidem res quam periculosa sit, consentaneum est, opinor, ut explicemus. Nam unius quidem eorum qui nostri ordinis aut non multum supra nos sunt, impetum facile quispiam evitaverit, aut vires suas quibus ab alio non magno intervallo superatur objiciens, aut meliore **119** apparatu rerum etiam supra vires contendens, aut alia agendi demum ratione usus. Deum vero iratum, sarc age, quanam ratione quis effugiat? aut

* Isa. xxix, 45. Rom. i, 25.

Varie lectiones.

ο ἁ.λ.λ. ὡς εἶπ Χριστός, πῦρ ὡς εἶπ χρηστον.
 ἢ ῥητο, διαθήσεται. ἢ λογ. ἀποστήσει.

ἢ supp. εὐλογοῦται. ἢ ἁ.λ.λ. ὅτι. ἢ λογ. χρώμενος.

quonam se is tandem proripiet? Et quidem collocemus hominem, si placet, in eo splendore vitæ, quo majus nihil aut melius inveniri queat. Iis præterea divitiis affluat, quibus Cræsi quoque opes fama celebratæ atque omnium confessione maximæ, comparari non possint. Num aliquid propterea effugium reperiet? aut hæc vindicem scelerum a supplicio sumendo nolentem repellent? Nihil minus. Nec enim mentietur ullo modo divina Scriptura, dicens: « Nil proderunt thesauri impiis^a. » At non est hæc offensio gravis. Age rursus doceamus pro scelerato haberi a Deo versutum hominem, ac mutabilem hunc transfugam, nugatorem et injurium, ab eo contumeliæ nomine appellari. Dixit enim alicubi ad Jeremiam ejusmodi verbis Israelitarum stuporem accusans: « Vides quæ fecerit mihi domus Israel. Abierunt super omnem montem excelsum, et sub omni ligno frondoso, et fornicati sunt ibi^b. » Ubi verbo illo « fornicati sunt, » eos dæmonibus immolasse significat, est hoc namque in sacris Litteris usitatum. Convenientes siquidem in nemorosa montium cacumina, sub proceris densisque arboribus delubra et aras exiguo quandoque etiam lapillo excitantes, nemorum diis ac nymphis etiam fortasse agrestibus, tum illi quoque quam Baal ipsi nominabant, libationes et sacrificia, omnia denique turpitudinum genera alienigenæ offerebant. Quidnam vero hinc postea consecutum? Graviter ob hæc ausa afficiebatur Deus. Lege namque ipsa tradita eruditi ad veritatis agnitionem, diabolo adhæserunt, suis potius voluptatibus servientes, ac mandatorum, per quæ sapientes redderentur, memoriam ex animo funditus ejicientes. Quid igitur de ipsis ad Jeremiam prophetam omnium Dominus loquitur? « Tonde capillum tuum, et projice, et assume in labiis plancium; quia reprobavit Dominus et repudiavit generationem quæ fecit hæc^c. » Ut enim aperte indicet quænam iis qui hæc admiserint poena luenda sit, tonderi prophetam jubet. Nam quo pacto capilli tondentis manu abradi ab eo corpore unde editi sunt penitus remonentur, ita quicunque se ad dæmonum præstigias applicuerunt, exclusi a Dei familiaritate, **120** ob divinam iram ad nihilum recident, omni supernæ opis auxilio in posterum destituti. Et quidem si quis cupiat divinæ mentis ob has res susceptæ iracundiæ magnitudinem contemplari, vel ex hoc uno facile intelliget: siquidem cum sanctorum precationibus nihil non tribuere solitus sit, earum in iis tantummodo noxis nullam admittit. Sic enim loquitur: « Noli orare pro populo isto, neque petas ut miseret me illius deprecando atque orando, quoniam non exaudiam te^d. » Quoniam vero ea res vehementer angebat hominem spiritu plenum, acerbaque prophetæ videbatur,

A θεία λέγουσα Γραφή: « Οὐκ ὠφελήσουσι θεσραυροὶ ἀνόμους. » Οὐκοῦν οὐδὲ τὸ προσκροῦσαι δεινόν. Φέρε πάλιν ἐπιδεικνύωμεν, ὡς ἀνόσιον μὲν ἡγεῖται θεὸς τὸν διψυχεῖν ἡρημένον· ὡς δὲ ἀλαζόνα, καὶ ὑβριστὴν, ὑβρίζει τὸν ἀλλοπρόσαλλον. « Ἐφη γάρ που πρὸς Ἱερεμίαν, ὡδὶ τὰς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀποπληξίας ἐπαυτιώμενος: « Εἶδες δ' ἐποίησέν μοι ὁ οἶκος^a τοῦ Ἰσραήλ; Ἐπορεύθησαν ἐπὶ πᾶν ὄρος ὕψηλον, καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλώδους, καὶ ἐπόρνευσαν ἐκεῖ· » τὸ, « ἐπόρνευσαν » τεθεικώς, ἀντὶ τοῦ, τοῖς δαίμοσιν ἐτελέσθησαν· οὕτω γὰρ ἔθος τῇ θείᾳ λέγειν Γραφῇ. Καταλαμβάνοντες γὰρ τὰς εὐδένδρους τῶν ὄρων κερυφὰς ὑπὸ τὰ εὐμήκη τε καὶ βασέα τῶν ξύλων τεμένη καὶ βωμούς, καὶ διὰ μικρὰς ἐσθ' ὅτε χειρμάδος ἐγείροντες δαίμοσιν ἀλώσις καὶ νύμφαις τάχα ταῖς ἀγριότησιν, ἣ καὶ τῇ παρ' ἐκείνοις ὠμαζομένη^b Βάαλ, σπονδὰς, καὶ θυσίας, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν αἰσχυρῶν ἐπετέλουσι οἱ ἀλλότριοι; ; Τόδε δὴ λοιπὸν τὸ ἐντεῦθεν εἶρη; Ἐλύπει θεὸν τὰ τολμήματα. Νόμῳ γὰρ τῷ παρ' αὐτοῖς^c παιδαγωγούμενοι πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας κατάληψιν, τῷ διαθόλῳ προσκεχωρήκασι, τὰς οικείας μᾶλλον κολακεύοντες ἡδονὰς, καὶ τὴν σωφρονίζουσαν ἐντολὴν τῆς ἐαυτῶν καρδίας ἐξωθούμενοι. Τί οὖν ἐπ' αὐτοῖς ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης τῷ προφήτῃ φησὶν Ἱερεμία; « Κεῖρε τὴν κεφαλὴν σου, καὶ ἀπόρριπτε, καὶ ἀνάλαβε ἐπὶ χειλέων θρήνον, ὅτι ἀπεδοκίμασε Κύριος καὶ ἀπόωσατο τὴν γενεάν τὴν ποιήσασαν ταῦτα. » Ἴνα γὰρ ἐπιδείξῃ σαφῶς ὅταν ὀπισθῆσονται δικὴν οὐ ἐκείνα πεπλημεληκότες,

C ἀποκείρασθαι τῷ προφήτῃ καλεῖται. « Ὅνπερ γὰρ τρόπον θρήξ τῇ τοῦ κείροντος τεμνομένη χειρὶ, τοῦ τεκόντος αὐτὴν ἀλλοτριοῦται σώματος, οὕτως οἱ ταῖς τῶν δαιμόνων^d ἀπάταις προσωλισθηκότες, τῆς πρὸς θεὸν οικειότητος ἀποθερισθέντες διὰ θείας ὀργῆς πρὸς τὸ μηδὲν οἰχθήσονται, φροντίδος οὐδεμιᾶς ἐτι τῆς ἀνωθεν ἀξιούμενοι. Καὶ μὴν, εἴ τῳ δοκεῖ, καὶ τὸν θεὸν ἐπὶ τούτοις, ὅσον δοκεῖ, ἐστι κατασκέψασθαι^e θυμὸν, περιθρεῖτω πάλιν ἐντεῦθεν. Καίτοι γὰρ εἰωθὼς παντὸς ἀξίῳν ἡγεῖσθαι λόγων^f τὴν τῶν ἁγίων εὐχὴν, ἐπ' ἐκείνοις αὐτὴν οὐ προσέταται μόνους. Λέγει γὰρ οὕτως: « Καὶ οὐ μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ ἀξίῳ τοῦ ἐλεθθῆναι αὐτούς, ἐν δεήσει καὶ προσευχῇ, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαι. » Ἐπειδὴ δὲ λίαν ἐλύπει τὸν πνευματοφόρον, καὶ πικρὸν ἐφαίνετο τῷ προφήτῃ τὸ πρᾶγμα, τὸ ἀπόδλητον ἔχειν, φημί, καὶ πρὸς οὐδὲν ὀνήσαι δυναμένην τὴν προσευχὴν, ἀπολογεῖται τρόπον τινὰ ὁ θεὸς, καὶ ὡς οὐδ' ἂν τιτιν ἐτι μείζοσι καὶ ἀρχαιοτέροις προσοῦσιν ἐπένευσε, διδάσκει βοῶν: « Ἐὰν στή Μωσῆς καὶ Σαμουὴλ πρὸ προσώπου μου, οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ μου πρὸς αὐτούς. » Ἄλλ' ἐρεῖ τις πρὸς ταῦτα τυχόν τῶν ἐκείνα τετολμηκότων: Τί οὖν, ὦ τάν; Εἰς ταυτὸ δρωντές τινας ἀκαλύπτως^g ἠλίσκοντο, καὶ παροτρύνοντες ἀναφανδόν, διὰ τὸ τοῦτο λυπήσαντες· τὸ δὲ ἐλεθθῶς, εἰπέ

^a Prov. x, 2.^b Jerem. iii, 6.^c Jerem. vii, 29.^d Jerem. xi, 11.

Variae lectiones.

^a γρ. ἡ κατοικία. ^b ἄ.λ.λ. ὠνομασμένη. ^c ἄ.λ.λ. οἱ ἀλητῆριοι. γρ. ἀλ.τ. ^d αὐτοῦ. ^e ἄ.λ.λ. δαιμονίων. ^f ἄ.λ.λ. ὅσος ἐστὶ σκέψασθαι. ^g λόγος, λόγος. ^h ἄ.λ.λ. ἀκατακάλυπτος.

μοι, δυσσεβεῖν, πολὸς δ' ἂν τις νουνεχῶς, ὡς ἂ οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς ἀνοσοῖς ὀρθῶς καὶ δικαίως κατατάσσεται, καὶ οὐδὲν ἔχειν ἐρεῖ τὸ δεινόν, ἐφόσω ὁ λυπήσεται τὸν τῶν κειρομένων ἐπόπτην Θεόν; Ἄπαγε τῆς δυσσευίας, ἀνθρώπε. Καίτοι λάθοι μὲν ἂν τις ἀνθρώπου τυχὴν ὀφθαλμούς, Θεὸν δὲ τῶν ὄντων οὐδεὶς διαλήσεται. Ἐ πάντα γὰρ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχει γυμνά καὶ τετραηλισμένα, ἢ κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. Οὐκοῦν εἰκαλον ἐπ' αὐτοῦ, τὸ λεληθότως ἢ ἀκατακαλύπτως εἰπεῖν. Εἰ δὲ σοι δοκεῖ καὶ τοῖς λεληθότως ἀσεβεῖν ἐλομένους ὅσος τε καὶ ποταπὸς ὁ θυμὸς ἐπήρταται, μαθεῖν, παροῖσω τι τῶν κειμένων παρὰ τῆς θείας Γραφῆς. Σὺ δὲ μοι δέχου πάλιν εἰς νοῦν. Οὐκοῦν ἐκλανῶντο τῶν ἀρχαιοτέρων τινες, καίτοι τῶν ἀπάντων ἐπιγινώσκοντες Θεὸν ἰ, καὶ διὰ πολλῶν συγγραμμάτων πρὸς κατάληψιν τῆς ἀληθείας πηδαλιουχοῦμενοι. Καὶ ὅθι καὶ πολύμορφον διαπλάσαντες εἰδῶλων ἔσοδον, ἐν σκοτεινοῖς καὶ ἀφεγγέσιν ἐναπέθεντο χώροις. Καταβραχὺ δὲ ἡ νόσος διέρπουσα ἑ πρὸς τὰ χεῖρω, καὶ αὐτοὺς ἀπεδόσκειτο τοὺς ἰεραῖς πεπιστευμένους· καὶ δυσαχθὲς ἦν τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀφόρητον τῷ Θεῷ. Ἐπειθὲ δὲ κολάζειν ἐσκέπτετο τοὺς ἐμπαροινούντας αὐτῷ διὰ τοῦ θεοῦ λατρεῦσιν ἑτέροις, προσεξηγείσθαι τῷ προφήτῃ τὰ τολμήματα, μᾶλλον δὲ δεικνύει σαφῶς· Ἐ ἄκουε τοίνυν, φησὶν Ἰεζεχίηλ. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἔκτω ἔτει, ἐν τῷ πέμπτῳ μηνί, πέμπτη τοῦ μηνὸς, ἐγὼ δὲ ἐκαθήμεν ἐν τῷ οἴκῳ ἡ μου, ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεῖρ Ἄδωναι Κυρίου, καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ὁμοίωμα ἀνδρός, ἀπὸ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ καὶ ἕως κάτω πῦρ· καὶ ἀπὸ ὀσφύος αὐτοῦ τὰ ὑπεράνω αὐτοῦ ὡς δρασις ἡλέκτρου. Καὶ ἐξέτεινεν ὁμοίωμα χεῖρδος, καὶ ἐλαβέ με τῆς κορυφῆς μου, καὶ ἐλαβέ ἰ με Πνεῦμα ἀνὰ μέσον τῆς γῆς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἤγαγέ με εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐν ὁράσει Θεοῦ. ἢ Καὶ μεθ' ἑτέρα πάλιν εὐθύς· Ἐ Καὶ εἰσηγγάγε με, φησὶν, ἐπὶ τὰ πρόθυρα τῆς αὐλῆς, καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ ὀπή μία ἐν τῷ τοίχῳ, καὶ εἶπε πρὸς με· Ἰὲ ἀνθρώπου, θρυξὸν δὴ ἐν τῷ τοίχῳ· καὶ ὤρυξα ἐν τῷ τοίχῳ, καὶ ἰδοὺ θύρα μία. Καὶ εἶπε πρὸς με· Εἰσελθε καὶ ἴδε τὰς ἀνομίας τὰς πονηράς, ἃς οὐτοὶ ποιοῦσιν ὧδε σήμερον. Καὶ εἰσῆλθον, καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ πᾶσα ὁμοιωσις ἔρπετου, καὶ κτήνους, μάταια βδελύγματα, καὶ εἶδον πάντα τὰ εἰδῶλα υἱῶν Ἰσραὴλ ἰ διαγεγραμμένα ἐπ' αὐτοῦ κύκλῳ· καὶ ἑβδομήκοντα ἄνδρες ἐπὶ τῶν πρεσβυτέρων οἴκου Ἰσραὴλ, καὶ Ἰεχονίας ὁ τοῦ Σαφειθμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν εἰστέθει κατὰ προσώπου αὐτῶν· καὶ ἕκαστος θυμιατηριον αὐτοῦ εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ, καὶ ἡ ἀτμίς τοῦ θυμιαμάκου ἀνέβαινεν. ἢ Ἄκουεις, ὅπως οἱ μὲν ζήντο δύνασθαι λαθεῖν τῆς ἀπὸ πρεπούσης τιμῆς τὸν Θεὸν παραιτούμενοι ἡ, καὶ τοῖς δαιμονίοις ἀντιπροσάγοντες, ἐξεκάλυπτε δὲ πάντα τῷ προφήτῃ Θεός; Μετὰ γὰρ τὸ δεῖξαι τὰ τολμήματα, πάλιν οὕτως φησὶν· Ἐ Ἰὲ ἀνθρώπου, ἑφρακας ἂ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ ποικύ-

A respui nempe precationem, nec in ea quidquam præsidiū aut opis repositum esse, pungat se quodammodo Deus, ac quibusdam etiam majoribus et antiquioribus cum rogarent nihil se concessisse docet, clamans : « Si steterint Moses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum ¹². » Verum dicet aliquis ad hæc forte ex eorum numero qui illa ausi sunt : Quid igitur heus tu? Eadem hæc nonnulli aperte patrans deprehensi sunt, palamque ad iracundiam provocantes, ac proinde molestiam intulere. Tu vero dic mihi, cujusnam ille prudentiæ sit, qui occultam impietatem non inter res nefarias recte ac merito statuat, et in quo apud Deum latentium rerum spectatorem offendat, in eo nihil mali gravius esse affirmet? Apagesis cum hac imperitia quisquis es. Et quidem hominum oculos fallere quispiam fortasse possit, Deum vero nemo omnium qui sunt latebit : « Omnia namque nuda et aperta sunt in oculis ejus, » ut Pauli voce testatum est ¹³. Vane igitur ac temere has voces occulte, vel aperte quisquam de Deo usurpet. Quod si etiam nosse cupis, quanta illos quoque, qui impietatem occulte amplexati sunt, iracundia maneat, tibi quiddam ex iis quæ sacrarum Litterarum monumentis consignata sunt, proferam. Tu mihi illud vicissim animo accipe. Igitur errabant quidam ex antiquioribus, quamvis omnium rerum Deum agnoscerent, multitudine conscriptis libris ad veritatis perceptionem adducerentur. Proinde efficto multiformi idolorum examine, illud in tenebrososis atque obscuris recessibus collocavere. Brevi porro morbus ad deteriora serpens, ipsos quoque quibus sacerorum cura credita fuerat depascebatur; eratque res gravis et intolerabilis Deo. Cum vero de illorum supplicio cogitaret, a quibus ex eo quod deos alios colerent ludibrio habebatur, memorat propheta nefaria facinora, vel potius oculis subjicit : **121** « Audi igitur, inquit Ezechiel. Et factum est in anno sexto, in quinto mense, in quinta mensis : ego autem sedebam in domo mea, et seniores Juda sedebant coram me : et facta est super me manus Domini Dei, et vidi, et ecce similitudo viri a lumbo ejus usque deorsum ignis : et lumbo ejus superiora ejus quasi species electri. Et extendit similitudinem manus, et accepit me ex vertice meo, et assumpsit me Spiritus medium terram inter et caelum, et eduxit me in Jerusalem in visione Dei ¹⁴. » Et post alia : « Et introduxit me in atrium aulae, et vidi, et ecce foramen unum in muro, et dixit ad me : Fili hominis, fode in muro. Et fodi in pariete, et ecce porta una. Et dixit ad me : Ingredere, et vide iniquitates malas quas isti faciunt hic hodie. Et ingressus sum, et vidi, et ecce omnis similitudo reptilis et bestiae, stultae abominations : et vidi omnia idola

¹² Jerem. xv, 1. ¹³ Hebr. iv, 13. ¹⁴ Ezech. vii, 1-5.

Variae lectiones.

¹ νουνεχῶν, νουνεχός, ὄς. ² ἄ.λ.λ. ἐφόσω. ³ γρ. κυριον. ⁴ ἄ.λ.λ. διέρπουσα. ⁵ ἄ.λ.λ. καὶ οἱ πρεσβυτεροι Ἰουδα ἐκάθηστο ἐνώπιόν. ⁶ ἄ.λ.λ. ἀνέλαθε. ⁷ ἄ.λ.λ. οἴκου Ἰσραὴλ. ⁸ παραιρούμενοι.

domus Israel scripta in ipso pariete per circuitum, et septuaginta viros e senioribus domus Israel, et Jechonias filius Saphach in medio eorum stetit ante faciem ipsorum, et singuli thuribulum habebant in manu, et vapor thymiamatis ascendebat ¹⁵. » Audis quemadmodum illi quidem latere se posse arbitrabantur, Deum merito honore fraudantes, ac dæmoniis vicissim deferentes, verum propheta Deus universa nudavit, ac post indicata nefaria facinora, rursus ita inquit : « Certe vidisti, filii hominis, quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubiculi sui. Dicunt enim : Dereliquit Dominus terram, non videt Dominus nos ¹⁶. » Quicumque enim servitio dæmonum addictus, in Deum contumeliosus esse non veretur, nec hæc quidem quæ apud nos geruntur ab illo inspici confitetur : « Dixit enim insipiens in corde suo : Non est Deus ¹⁷. » Atque, ut alibi quoque Psaltes : « Dixerunt : Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob ¹⁸. » Sed statim eoa irridet, dicens : « Intelligite nunc, insipientes in populo, et stulti, aliquando sapite. Qui plantavit aurem, non audit? aut qui finxit oculos, non considerat ¹⁹? » Esset namque absurdissimum, et extremæ dementiæ, non dicam carere intelligendi facultate, hoc est intueri, aut audire quidpiam, non posse Deum, qui et nobis ipsis, imo vero aliis omnibus sensuum indidit cognitionem. Postquam igitur facinorosorum hominum ausa, quæque in abditis cubilibus patrata fuerant, **122** propheta Deus spectanda proposuit, pœnam quoque illis procul dubio infligendam confestim ostendit. Ita namque rursus ait : « Et inclamavit in aures meas voce magna, dicens : Appropinquavit ultio civitatis, et singula habuerunt vasa perditionis in manu sua. Et ecce sex viri venerant ex via portæ quæ respicit ad Bors, et uniuscujusque securis [sex pelvis] in manu ipsius et vir unus in medio ipsorum vestitus podere, et zona sapphiri super lumbos ejus. Et dixit audiente me : Ite post ipsum in civitatem, et præscindite, et non parcatis oculis vestris; non miseremini senis et juvenis, virginis et infantis; et mulieres interficite ad interfectionem, super omnes autem super quos est signum, ne accedite ²⁰. » Audis quemadmodum severam quamdam et gravem in eos quoque qui se occulte impietati addixerint, decernit pœnam? Nempe uniuscujusque cor inspicit et scrutatur Deus ²¹ : atque injurium quidem, et simulationis criminibus obnoxium perdit radicem, superna vero gratia obsignat qui se ipsi totum addixerint, ac solum ipsum Deum noverit. Sed hæc quidem hactenus in præsentia. Quemadmodum vero nos erga Deum affectos esse oporteat, post hæc disseramus.

6. Sic igitur affirmo oportere primum omnium D

σιν ὧδε, ἕκαστος αὐτῶν ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ τῷ κρυπτῷ; Δίδτε εἶπαν· Ἐγκαταλείπειν ὁ Κύριος τὴν γῆν, οὐκ ἐφορᾷ Κύριος. » Ἐκαστος γὰρ τῶν ὑβρίζειν ὁ παραιτουμένω αὐτῶν, διὰ τοῦ προσκαίσθαι τοῖς δαίμοσιν, οὐδὲ ἔτι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπόπτης ἐστὶν ὁμολογεῖ· « Εἶπα γὰρ ἀφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἐστὶ Θεός· » ἢ καὶ ὡς ἐτέρωθι ποῦ φησιν ὁ Ψαλμωδός ¹· « Εἶπαν· Οὐκ ἔβηται Κύριος, οὐδὲ συνήσει ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ. » Ἄλλ' εὐθύς αὐτοὺς ὑπέλαβον λέγων· « Σύνετε δὴ, ἀφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροὶ, ποτὲ φρονήσατε. Ὁ φευγίστας τὸ οὖς οὐχὶ ἀκούει; καὶ ὁ πλάσας ὀφθαλμούς, οὐχὶ κατανοεῖ; » Εἴη γὰρ ἀν τῶν ἀποπωτάτων, καὶ ληρίας τῆς ἐσχάτης οὐκ ἀμοιρήσιν ἐρῶν, τὸ μὴ δύνασθαι τι νομίζειν, ἦγον ἀφορᾶν ἢ ἀκούσαι τὸν Θεόν, ὅς γε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, μέλλον δὲ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐνεφύτευσε γνῶσιν. Ἐπεὶ τοίνυν τὰ τῶν ὑβριστῶν τολμήματα, καὶ τὰ ἐν τῷ κοιτῶνι τῶν κρυπτῶν πεπραγμένα ² φανερά τῷ προφήτῃ καθίστησι ³ Θεός, εἶδεν εὐθύς καὶ τὴν ἔβησαι μέλλουσαν αὐτοῖς ἀδιάφικτον ⁴ κόλασιν. Λέγει γὰρ οὕτω πάλιν· « Καὶ ἀνέκραγεν εἰς τὰ ὠτά μου φωνὴ μεγάλη, λέγων· Ἥγγικεν ἡ ἐκδίκησις τῆς πόλεως· καὶ ἕκαστος εἶχε τὰ σκεύη τῆς ἐξολοθρεύσεως ἐν χειρὶ αὐτοῦ· καὶ ἰδοὺ ἐξ ἄνδρες ἤρχοντο ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς πύλης τῆς πρὸς Βορρὸν βλεπούσης, καὶ ἕκαστου πάλυ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ εἷς ἀνὴρ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐνδεδυκὸς ποδήρει καὶ ζώνῃ σαπφείρου ἐπὶ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ. Καὶ εἶπαν ἀκούοντός μου· Πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν, καὶ κόπτετε, καὶ μὴ φείδεσθε τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν· καὶ μὴ ἐλεήσητε κρείσσοτερον, καὶ νεανίσκον, καὶ παρθένον, καὶ νῆπια, καὶ γυναῖκας· ἀποκτείνετε εἰς ἐξάλειψιν· ἐπὶ δὲ πάντας ἐφ' οὓς ἐστὶ τὸ σημεῖον, μὴ ἐγγίσητε. » Ἀκούεις ὅπως ἀκρατὸν τινα καὶ ἀπηνη, καὶ τοῖς λεληθότως δυσσεβῆν ἐλομένους ἐπιψηφίζετα κόλασιν; Ἐπαθρεῖ γὰρ τὴν ἕκαστου καρδίαν καὶ περιεργάζεται Θεός· καὶ ὀλορρίζον μὲν ἀπολοῦσι τὸν ὑβριστὴν, καὶ τοῖς τῆς διψυχίας ἐγκλήμασιν ἔνοχον· κατασφραγίζει δὲ τῇ ἀνωθεν χάριτι τὸν ὀλοτρόπως αὐτῷ προσκαίμενον, καὶ μόνον αὐτὸν εἶδὸτα Θεόν. Ἄλλὰ τούτων μὲν ἄλις εἰς τὸ παρόν. Τὸ δὲ ὅπως ἡμᾶς ἀκόλουθον ἀνακαίσθαι Θεῷ, φέρε δὴ μετὰ τούτα λέγωμεν.

5'. Θημι τοιγαροῦν ἐγκατεῖσθαι δεῖν ταῖς ἡμετέρας ψυχαῖς, πρὸ μὲν τῶν ἄλλων ἀπάντων, εἰλικρινῆ τὴν πίστιν, ἀληθῆ καὶ κατ' οὐδὲν διαπίπτουσαν τὴν παρὶ Θεοῦ τοῦ μόνου καὶ κατὰ φύσιν διάλειψιν. Καίρω γωγῆσαι δὲ πρὸς ταύτην ὁ σοφώτατος Παῦλος, ἀριστα λέγων ὧδί· « Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα,

¹⁵ Ezech. viii, 7-11.

¹⁶ ibid. 12.

¹⁷ Psal. xiii, 4.

¹⁸ Psal. xciii, 7

¹⁹ ibid. 8, 9.

²⁰ Ezech.

ix. 1-7. ²¹ Sap. i, 6.

Variae lectiones.

¹ ἢ γρ. ὁ Μελωδός. ² ἢ ἄ.τ. τῷ κρυπτῷ δεδραμένα. ³ καθίστη. ⁴ ἢ ἄ.τ. ἀδιάφικτον.

εις Θεός και Πατήρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων P, και A
 διὰ πάντων, και ἐν πάντι. » Βασιλεύει γάρ και κατ-
 ἄρχει τῶν ὧλων, και δεσικαι, διὰ παντός τὰ πάντα
 ζωογονῶν και πρὸς τὸ εἶναι συνέχων ὁ Θεός και Πα-
 τήρ, δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι, οὐχ ὡς δι' ὄργανου τυχόν
 παραληφθέντος εἰς ὑπουργίαν· συνέδρον γάρ ἔχει και
 σύνθρονον αὐτῷ τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα Θεὸν Λόγον,
 και συμβασιλεύον αὐτῷ τὸ ὄν Πνεῦμα. Ἐπειδὴ δὲ
 δύναμις και σοφία τοῦ Πατρός ἐστιν ὁ Υἱός, τὰ πάντα
 ἐνεργῶν ἐν Πνεύματι, ὡς δυνάμειος και σοφίας τῆς
 ἑαυτοῦ, τὰ πάντα πρὸς τὸ εἶναι συνέχει, και κατέρ-
 χει τῶν ὧλων ὁ Θεός και Πατήρ. Προῦποκειμένης
 τῆς γαροῦν ἐν ἡμῖν, και ἐν κρηπίδος τάξει προκατα-
 βληθείσης ἐν ταῖς ἡμετέραις καρδίαις τῆς ἀλοιδορή-
 του και ἀνυπαίτιου πίστεως, τότε δὴ, τότε, και λίαν
 εὐκαίρως, ποιήσοιμεν ἀν τὰ δι' ὧν ἐσόμεθα λαμπροί,
 τούτεστι πᾶν εἶδος ἀρετῆς, και τὰ ἐκ φιλοθέου
 γνώμης κατορθώματα. Ὅσπερ γάρ « ἡ πίστις χωρὶς
 τῶν ἔργων νεκρά ἐστιν, » οὕτω και τὰ ἔργα, μὴ
 προῦπαρχούσης ἐν ἡμῖν τῆς πίστεως, οὐκ ἐσθ' ὅπως
 ἐνίησι τι τὰς ἡμετέρας ψυχάς· « Στεφανούται γάρ
 εὐδαίς, ἐὰν μὴ νομίμως ἀλλήση, » κατὰ τὸ γεγραμ-
 μένον. Ἀνὴρ μὲν γάρ ὁ μὴ λίαν ἔντροβος τῶν ἐν πα-
 λαιστραῖς τεχνῶν, κἂν βῶμην τῶν ἄλλων διενεγκεῖν
 πιστεύεται, ἀλλ' οὐδαμῶθεν εὐρήσει τὸ και ταῖς
 τῶν στεφάνων φιλοτιμιαῖς ἐναδρύνεσθαι, μὴ οὐχὶ
 πρότερον εἰσθεθηκῶς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐκλείας ἀγῶ-
 νας, και τῶν ἰδίων κατορθωμάτων ὀπτήρα λαχὼν τὸν
 τοῦ σταδίου προεστηκότα. Ἀγωνιζώμεθα τοίνυν ὡς
 ἐν ὄψει Θεοῦ τὸν θελον αὐτοῦ τιμῶντες νόμον, και εἰς
 τὸ δοκοῦν αὐτῷ, τὸν οἰκεῖον ἀπαυθύνοντες βίον, διὰ τῆς
 εἰς ἅπαν ὑποταγῆς, και τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀρίστοις
 θερμὴν τε και ἄμαχον ἐπιθυμίαν ἐπιδεικνύωμεν,
 παριστάντες ἑαυτοὺς εἰς ὀσμὴν εὐωδίας τῷ τῶν ἀγίων
 ἀλλοθίῳ Θεῷ. Καὶ ἡδονὴν μὲν ἀκάθαρτον ὡς κορ-
 ρωτάτω τῆς ἑαυτῶν ποιῶμεν ψυχῆς, τὰς δὲ ἐπὶ τοῖς
 ἀσχιστοῖς ἐπιθυμίας ὡς δυσέκπλυτον κηλίδα παραι-
 τώμεθα, και δυσανόητον ἡγώμεθα μολυσμόν. Ἐν-
 νοῶμεν δὲ πρὸς τούτοις τὸ εἰρημένον παρὰ Θεοῦ·
 « Ἄγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος. » Οὕτω γάρ ὡσαι
 ἐκ νεκρῶν ζῶντες παραστησόμεθα τῷ Θεῷ· οὕτως
 ἡμᾶς ὁ καθαρὸς προσδέξεται καθαρῶς, οὕτω πρὸς
 μέθεξιν τῆς μυστικῆς εὐλογίας ἐρχόμενοι, παντὸς
 ἀγαθοῦ τὴν οἰκειαν ἕκαστοι ψυχὴν ἀνακληρώσομεν.
 Δέγει γάρ διὰ Μωσέως ὁ τῶν ὧλων Δεσπότης Θεός·
 « Οὕτος ὁ νόμος τοῦ Πάσχα· Πᾶς ἀλλογενῆς οὐκ ἔδει-
 πει ἀπ' αὐτοῦ· κάρποιος, και μισθωτὸς οὐκ ἔδειται
 ἀπ' αὐτοῦ, και πάντα οἰκέτην τινὸς και ἀργυρώνη-
 των περιτεμῆς· αὐτὸν, και τότε φάγεται ἀπ' αὐτοῦ. »
 Ἄκούεις ὅπως τε και τίνα τρόπον καθαρῶς και
 ἀνεγκλήτως συνεσόμεθα τῷ Κυρίῳ; Ἐξείργει μὲν γάρ
 τὸν ἀλλογενῆ, και ὡς ἀνίσρον ἀποπέμπεται πάροι-
 κόν τε και μισθωτόν. Καὶ ἀλλογενῆ μὲν νοήσεις τὸν
 ἕξ, εἰς Χριστὸν πίστεως ἀλλότριον ἐτι παντελῶς·

baptisma, unus Deus, et Pater omnium, qui
 est super omnes, et per omnia, et in omni-
 bus 21. » Regnat aiquidem, et imperat univer-
 sis, gubernatque omnia, penitus vitam iis largiens
 eaque sustentans, Deus et Pater per Filium in Spi-
 ritu, non tanquam per instrumentum, cujus forte
 ministerio utatur : assessorem namque habet et
 ejusdem throni consortem ex ipso genitum Deum
 Verbum, simulque cum ipso dominantem proprium
 Spiritum. Verum quia virtus et sapientia Patris
 est Filius 22, omnia perficiens in Spiritu veluti virtutis
 et sapientiae ipsius, universa in suo esse sus-
 tentat, et universis dominatur Deus et Pater. Prae-
 missa igitur ac fundamenti instar in cordibus no-
 stris primum omnium collocata integra et incorrupta
 fide, tum vero, et quidem opportune admodum, illa
 per quae illustres erimus, omne scilicet genus vir-
 tutis, et divino amore inflammatae mentis actiones
 exsequemur. 123 Ut enim « fides sine operibus
 mortua est », ita et opera, nisi prius in nobis
 fides, nihil prorsus animis nostris utilitatis afferunt :
 « Nemo etenim coronatur, nisi qui legitime certa-
 verit, » ut scriptum est 24. Quamvis enim aliquis
 in palaestra arte admodum versatus sit, quamvis
 etiam robore aliis praestare existimetur, nunquam
 tamen illum coronae prerogativa honestari contin-
 get, nisi prius certamina gloriae causa obierit, ac
 stadii praefectum rerum ab ipso praecclare gestarum
 habuerit spectatorem. Certemus igitur in conspectu
 Dei, divinam ipsius legem in honore habentes, et
 quo illi potissimum placuerit, vitae nostrae cursum
 dirigamus, ejusdem obsequio ubique addicti, tum
 nos ad optima quaeque inflammatos, et insuperabili
 cupiditate incensos demonstremus, nosmetipsos si-
 stentes in odorem suavitatis praesidi in sanctorum
 certaminibus Deo. Atque impuram quidem volu-
 ptatem quam longissime ab animis nostris amando-
 mus, tum rerum turpissimarum cupiditates velut
 indelebilem maculam aversemur, et instar inquinam-
 enti, quod vix abstergi queat, ducamus. Cogite-
 mus illud praeterea pronuntiatum a Deo : « Sancti
 eritis, quoniam ego sanctus sum » ; ita nos tan-
 quam a mortuis redivivos Deo sistemus, ita nos
 puros purus excipiet ; ita ad communicationem
 mysticae benedictionis advenientes, omnibus bona
 nostram quisque mentem replebimus. Sic enim per
 Mosem Deus omnium Dominus loquitur : « Haec
 lex Phase : Omnis alienigena non comedet ex eo ;
 advena et mercenarius non comedet ex eo, et om-
 nem servum cujusvis, et pretio emptum, circumci-
 des eum, et tunc comedet ex ipso » 25. » Audis quo-
 nam modo potissimum pure ac citra culpam nobis
 versari cum Domino liceat. Excludit siquidem alle-
 nigenam, ac veluti profanum arcet, tum advenam

21 Ephes. iv, 5. 22 I Cor. i, 24. 23 Jac. ii, 26. 24 II Tim. ii, 5. 25 Levit. xi, 44. 26 Exod. xn, 45.

Variae lectiones.

γ δ.λ.λ. πάντας. ς δ.λ.λ. γάρ ὁ και λίαν. ζ δ.λ.λ. πιστεύεται. η δ.λ.λ. περιτεμεις.

quoque et mercenarium. Et alienigenam quidem eum intelliges qui a Christi fide omnino alienus est; advenam autem illum qui nondum in fide stabilis, sed in suam civitatem aut regionem, infidelitatem nempe, remeat quodammodo ac revertitur, quem nos communi voce μεταβάτην nominamus: nam et idcirco proximum alienigenæ locum est sortitus. Proximus namque ei qui nullatenus credidit, est qui fidem negavit. Sed quid hoc aio? imo vero multo hic deterior, suoque id testimonio Christi discipulus confirmabit, ita disserens: « Melius erat illis non cognovisse viam veritatis, 124 quam post agnitionem retrorsum converti a tradito ipsis sancto mandato. » Rursum vero mercenarium illum esse affirmat, de quo jam vobiscum longior a nobis habenda oratio est. Narrant siquidem ad divinorum mysteriorum communionem quosdam accedere, non impellente aliqua affectione mentis in Deum, nec etiam reverentia erga fidem superante, sed magis ut spectantium benevolentiam aucupentur, et aliqua ex parte suis commodis ac negotiis inserviant. Capiunt enim mercedem veluti quamdam divini amoris quem cauponantur, ex eorum frequentia qui pure diligunt, ut scilicet aliquid terrenum lucrentur. Hypocrita igitur, et infelix, et ex eorum numero qui merito ejiciuntur, est mercenarius. Servos porro, aut pretio emptos non explodit penitus velut impios, sed circumcidi prius, et ita demum admitti, jubet. Quidnam vero hic intelligitur? Nos cum malorum dæmonium cupiditatumque servi essemus, redemit Christus, sibi que servos mancipavit, æ pretii nomine pro omnium vita suum ipse sanguinem, et quod nostra causa gestaverat corpus erogavit. Nos igitur oportet ante circumcisos, tanquam illius antiquæ servitutis dedecore amputato, liberam Deique amantem vivendi consuetudinem iterum revocare, itaque adjungi Christo a quo empti sumus: ipsi namque nostram debemus vitam. Testisque hujus rei Paulus est dicens: « Unus enim pro omnibus mortuus est Christus, ut et qui vivunt jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit. » Illud itaque velim cogitemus, vehementi amore erga nos affectum, quamvis Deus esset Verbum, et creaturam omnem, sensibilemque et intelligibilem haberet imperio suo subjectam, tum per omnia parenti æqualis existeret, « ac lucem inhabitaret inaccessibilem » eum ipso, omniumque supremum honoris et gloriæ fastigium prætergressus esset, « seipsum humiliasse nostra causa, forma servi accepta », factum in corpore nostri simili, ut universos a morte et corruptione liberaret, « affligens propriæ cruci quod contra nos fuerat chirographum, et triumphans in ipso, quemadmodum scriptum est », principatus et potestates, et principes tenebrarum harum », ut omnia quidem

A πάροικόν γε μήν, τὸν δευ πιστεύειν ἰδραίως οὐκ ἐνι, ὑπονοστούντα δὲ ὡσπερ καὶ εἰς ἰδίαν ἀποστρέφοντα ἑ πῶλι η̅ χῶραν, τὴν ἀπιστίαν, ὃν ἡμᾶς ἔθος μεταβάτην ἀποκαλεῖν· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ γάστονα τῷ ἀλλογενεῖ τὴν θέσιν ἐκληρώσατο. Ἐγγὺς γὰρ τοῦ μὴδὲ ὄλωσ πεπιστευκτός ὁ τὴν πίστιν ἀρνούμενος. Καὶ [τῆ] τοῦτό φημι; πολὺ γὰρ μᾶλλον ἐν χείροσι, καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ Χριστοῦ μαθητῆς· « Κραίτερον γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπιγνῶναι τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, ἢ ἐπιγνοῦσιν εἰς τὰ ὀπίσω ἀνακάμψαι ἀπὸ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐντολῆς. » Μισθωτὸν αὐ πάλιν ἐκείνον εἶναι φησι· περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ἦδη καὶ μακρὸς πρὸς ὑμᾶς δεδαπάνηται λόγος. Φασὶ γὰρ τινας ἐπὶ τὴν τῶν θεῶν μυστηρίων λέγειν μέθεξιν, οὐκ ἐκ διαθέσεως τῆς εἰς θεὸν παρωρρημένους, ἀλλ' οὐδὲ αἰδοῖ τῇ περὶ τὴν πίστιν κεκρατημένους, κολακεύοντας δὲ μᾶλλον τῶν ὁρώντων τὴν εὐνοίαν, καὶ τῶν καθ' ἑαυτοὺς πραγμάτων ἐπιτελεῖν σπουδάζοντας. Μισθὸν γὰρ ὡσπερ τινὰ τῆς εἰς θεὸν κακαηλευμένης ἀγάπης, τὴν ἐκ τῶν καθαρῶς ἀγαπώντων ἀρπάξουσι συνδρομῆν, ἵνα τι κερδάνωσι κοσμικόν. Ἐποκρίτης οὖν ἄρα καὶ δεύλιος, καὶ ἐν-τοῖς εὐλόγως ἐξωθουμένοις ὁ μισθωτός. Τοὺς γε μὴν οἰκέτας ἢ ἀργυρωνήτους, οὐχ ὡς ἀνοσίους παντελῶς ἀποπέμψεται ἢ, προπεριτμηθῆναι δὲ προστάξας, προσείναι κελεύει. Καὶ τί τοῦτό ἐστιν; Οἰκέτας ἡμᾶς ὄντας τῶν πονηρῶν δαιμόνων, ἦτοι τῶν ἰδίων παθῶν, ἐξεπρίσσο ὁ Χριστός, καὶ ἀργυρωνήτους ἀπέδειξε, δούς ἀντιπυτρον τῆς ἀπάντων ζωῆς τὸ ἴδιον αἷμα, καὶ τὴν ἑ δι' ἡμᾶς πεφόρηκε σάρκα. Χρῆ τοίνυν ἡμᾶς προπεριτμηθέντας ὡσπερ, καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης δουλείας ἀποτεμόντας τὸ αἶσχος, πρὸς ἐλευθέραν ἀναδραμεῖν καὶ φιλόθεον ἔξιν, οὕτω τε κολλᾶσθαι τῷ πριαμένῳ Χριστῷ· χρωστοῦμεν γὰρ αὐτῷ τὴν οὐκείαν ζωὴν. Καὶ τοῦτο μάρτυς ὁ Παῦλος, λέγων· « Εἰς γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι αὐτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι· καὶ ἐγερθέντι. » Ἐνοήσωμεν γὰρ ὅτι δριμεῖαν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχων ἀγάπῃσιν, καίτοι θεὸς ὢν ὁ Λόγος, καὶ ὄλην ὑπὸ πόδας ἔχων τὴν κτίσιν, αἰσθητὴν τε καὶ νοητὴν, Ἰσος τε ὑπάρχων κατὰ πάντα τῷ ἰδίῳ γεννήτορι, « καὶ φῶς μὲν οὐκὼν ἀπρόσβιτον » σὺν αὐτῷ, εὐκλείας τε καὶ δόξης τῶν ἀπασῶν ἀνωτάτω νικήσας ὑπερβολὴν, « τεταπείνωκεν ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς, μορφὴν D δούλου λαθὼν, » ἐν ὁμοιώματι τῷ καθ' ἡμᾶς γενόμενος, ἵνα πάντας ἐξέλθῃται θανάτου καὶ φθορᾶς, « προσηλώσας τῷ ἰδίῳ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν χειρῶν γραφον, καὶ θριαμβεύσας ἐν αὐτῷ, » κατὰ τὸ γεγραμμένον, « ἀρχὰς τε καὶ ἄλφουσις, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου » ἵνα πάσης μὲν ἀνομίας ἐμφράξῃ τὸ στόμα, καθαρῶς δὲ ἡμᾶς ἀποδείξας διὰ τῆς πίστεως, καὶ εἰς τὴν τῆς υἰοθεσίας ἀνακομίση τιμήν. Ἐπέμεινε γὰρ τὸν σταυρὸν, καὶ τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον, ἐμπαροισήσαντων αὐτῷ τῶν ἀνοσίων Ἰουδαίων. Ἄλλ' οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ

¹²⁴ II Petr. II, 21. ¹²⁵ II Cor. V, 14. ¹²⁶ I Tim. VI, 16. ¹²⁷ Philipp. II, 7. ¹²⁸ Coloss. II, 14. ¹²⁹ Ephes. VI, 12.

Varie lectiones.

¹ ἄλλ. ὑποστούοντα. ² ἄλλ. ἀποπέμψεται. ³ καὶ ἦν, ἄλλ. ἦν. ⁴ ἄλλ. εἰς ἡμᾶς.

τῷ θανάτῳ, καὶ τὸ γεγραμμένον. Ζῶν γὰρ ὢν ἅπασαν τὴν γῆν, ἀνάστη τριήμερος, σκυλεύσας τὸν ἕθνη, ἀναπατάσας τοὺς κάτω τὰς ἀεὶ κεκλεισμένας πύλας, εἰρηκώς τε ἔτι ἐν δεσμοῖς· Ἐξέλθετε, καὶ τοὺς ἐν σκότει· Ἀνακαλύφθητε, » κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Κηρύξας τὸν ὄνομα καὶ τοὺς ἐν φυλακῇ πνεύμασι τὸν τῆς πίστεως λόγον, ἀνάστη τριήμερος, ὁφθεις τε τῷ ἑαυτοῦ μαθηταῖς, καὶ βαπτίζειν αὐτοῖς ἐπιτάξας ἑ πάντα τὰ ἔθνη, εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, » ἀνέβη πάλιν εἰς οὐρανούς, ἡμᾶς εἰς αὐτοὺς ἀνακομίζων δι' ἑαυτοῦ, ὅθεν αὐτὸν εἰσαῦθις ἐλευσεσθαι προσδοκῶμεν κριτὴν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς, μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Ὡς οὖν μέλλοντες λόγον ἀποδοῦναι τῆς οἰκειᾶς ζωῆς, καθάρισαμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ. Τότε γὰρ καθαρῶς νηστεύσομεν, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἑβδόμη καὶ εἰκάδος τοῦ Μελιρ μηνός, τῆς δὲ ἑβδόμαδος τοῦ σιτηριώδους Πάσχα ἀπὸ δευτέρας τοῦ Φαρμουθι μηνός, καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ ἑβδόμῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, ἑσπέρας Σαββάτου, ὡς τὸ εὐαγγελικὸν διαλαλεῖ κήρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκύση Κυριακῇ, τῇ ὀγδόῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Οὕτω γὰρ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσομεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μετ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ σὺν τῷ συναϊδίῳ Πνεύματι δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. hebdomadas. Ita namque regni caelorum nostro, cum quo et per quem Patri principio carenti, simul et illi coeterno Spiritui gloria in saecula saeculorum. Amen.

ΛΟΓΟΣ Ι.

α'. Ἀρα δὴ πάλιν ἡμᾶς ταῖς τῶν ἁγίων ἔπεισθαι δεῖν οἰομένους φωναίς· καὶ τῆς παρ' ἐκεῖνοις συνηθείας, κατ' ἴχνος ὡσπερ ἰέναι σπουδάζοντας, ὡς ἀδελφοὺς τε ἅμα καὶ τέκνοις μονονουχί καὶ χεῖρα προτείνειν φιλάλληλον, τὸ σεμνὸν δὲ τοῦτο λέγοντας πρόσρημα· Ἐὐχάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, » ὅς καὶ εἰσαῦθις ἡμῖν τὸν τριπόθητόν τε ὁμοῦ καὶ εὐκταϊότατον τουτοῦ τῆς ἁγίας ἑορτῆς ἀνέδειξε καιρὸν, ὃν αὐτὸς ὁ μέγας καὶ περιφανὴς τῶν ἁγίων προφητῶν προανεφώνει χορὸς, διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας φωταγωγοῦμενος, καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν ἐσόμενα διὰ Χριστοῦ προπαιδευόμενος. Τοιγάρτοι· καὶ μέλος ἡμῖν τὸ θεῖον πνευματικῆς ὡσπερ ἀνεκρούετο λύρα· ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, ὁ δὲ τῶν ἁγίων ὡδίπῳς ἔχων ὕψαται τρύπος· Ἐὐφρανθήτωσαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ· χαρήτωσαν τὰ πεδία, καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτοῖς ἀπὸ προσώπου Κυρίου, ὅτι ἔρχεται· κρῖναι τὴν γῆν, κρῖναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ λαοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ. » Ἄλλ' ὁ πάλαι προκεκηρυγμένος ὡς ἀφίξεταί, καὶ ὄρθην καὶ ἀμώ-

A impietatis ora obstrueret, nos autem puros per fidem ostenderet, atque ad Dei filiorum eveheret dignitatem. Crucem namque et corporis mortem sustinuit²⁴, **125** ab impiis Judæis ludibrio habitus. Sed fieri non poterat ut a morte detineretur, ut scriptum est²⁵. Cum enim vita esset ex sui natura, tertia die resurrexit, spoliatis inferis, portasque perpetuo clausas iis qui infra debebant reseravit, dicens ἑ iis qui vincti erant : Exite, et iis qui in tenebris : Revelamini, » ut apud prophetam est²⁶. Enuntiato igitur iis quoque qui in custodia detinebantur spiritibus fidei verbo²⁷, die tertia surrexit, a suisque discipulis conspectus, iisque præcipiens ut ἑ baptizarent omnes gentes, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti²⁸, » ascendit rursus in caelum, nos quoque illuc per seipsum inferens, unde illum venturum iterum expectamus iudicem in gloria Patris cum sanctis angelis. Tanquam igitur rationem vitæ a nobis actæ reddituri, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, sanctificationem perficientes in timore Dei. Tunc siquidem pure jejuniabimus, inchoantes sanctam quidem Quadragesimam vicesima septima Februarii mensis, hebdomadam autem salutaris Paschæ secunda mensis Aprilis; absolventes autem jejunia septima ejusdem Aprilis mensis, vespere Sabbati, ut evangelici præconii sermone utamur : festum autem diem celebrantes proxime illucescente Dominica, octava ejusdem mensis : deinceps adjunctes septem quoque sanctæ Penitentiam consequemur in Christo Jesu Domino

C

HOMILIA X.

1. Rursus igitur nobis sanctorum vocibus utendum esse arbitramur, eorumque consuetudinis fere vestigiis insistendum, ut fratribus simul et filiis pene etiam dexteram mutæ charitatis indicem porrigamus, pleno illo gravitatis eloquio compellantes : ἑ Gratia vobis, et pax a Deo Patre, et Domino Jesu Christo²⁹, » qui ad nos iterum optatissimum hoc tempus atque amabilissimum sanctæ festivitatis adduxit, quod magnus ipse et illustris prophetarum chorus præcinebat, mystica **126** sancti Spiritus disciplina illustratus, quæque nobis eventura erant per Christum prænuntians. Itaque et carmen divinum velut e lyra spiritali nobis magnus ille David insonuit, habetque se carminis ratio ad hunc fere modum : ἑ Latentur caeli, et exsultet terra; gaudebunt campi, et omnia quæ in eis sunt, a facie Domini, quia venit judicare terram, judicare orbem terræ in æquitate, et populos in veritate sua³⁰. » Sed quem olim venturum prænuntiaverant, rectamque et omni reprehensione vacuum de iis quæ apud nos fiunt sententiam laturum, non jam is sperato gaudio, sed rebus

²⁴ Hebr. xii, 2. ²⁵ Rom. vi, 7. ²⁶ Isa. xlix, 9. ²⁷ J. Petr. iii, 19. ²⁸ Matth. xxviii, 19. ²⁹ Rom. i, 7; I Cor. i, 3; II Cor. ii, 2. ³⁰ Psal. xcvi, 11.

Varie lectiones.

γ ἀλλ. φωταγωγίας μυσταγωγοῦμενος. ἑ προπαιδευόμενος.

spais animos oblectavit. Advenit siquidem extremis A
 sæculi temporibus, quemadmodum sacrarum divi-
 narumque Litterarum fides pollicebatur. « Judicavit
 orbem terræ in æquitate, » ut psallentis voce indi-
 catum est. Judicavit autem, quomodo? nempe iis
 qui peccaverunt condemnatis, constitutisque in eos
 pœnis qui divinas leges jam olim neglexerant. Ve-
 rum quomodo rursus cum veritate congruit quod
 ipsemet de seipso clamans ait: « Non enim misit
 Deus Filium in mundum, ut judicet mundum, sed ut
 salvetur mundus per ipsum ⁴⁰ » Et quidem quicumque
 sapient, opinor, fatebitur, acerbum quidpiam in eos
 qui peccaverunt statuere, et adversus illos senten-
 tiam ferre, non ejus esse qui servet, sed illius potius
 qui malum paret, omnique spe venise sublata, pec-
 catorum rationem reposescat. Quomodo igitur venit
 non ut judicet mundum, sed ut salvet mundum, si
 illum acerba sententia condemnavit? Atqui nemo,
 ut arbitror, erit tam demens, ut ipsam veritatem
 aliqua in re mentiri posse existimet. Quo pacto
 igitur judicavit terram? hoc enim psalmographi
 verba clamabant. Gravis quidam in nos insurrexit
 tyrannus, et ex immoderata cupiditate dominatum
 usurpavit Satanas, ille quidem instar fulguris extra
 sanctorum angelorum costum præcipitatus, atque
 omni quæ ipsi inerat gloria, dignitatisque ornamen-
 tis omnibus spoliatus: « Ero namque similis Altis-
 simo ⁴¹, » dicere ausus est. Qui cum supernis decre-
 tis obstistere haud liceret, nec molestiam inferre
 justo vindicæ alia ratione posset, se ad bellum con-
 tra nos gerendum convertit. Ac dejecit quidem
 illico hominem de recto tramite, cumque illum ad
 id quod solum ipsi placuerat avertisset, atque a vera
 Dei cognitione abduxisset, suummet jam cultorem
 ac servum, qui ad Dei imaginem procreatus esset,
 127 effecerat, nobis siquidem injuste invidens,
 suoque capiti divinæ æqualitatis gloriam circum-
 dans; morbo namque opprimebatur antiquo, et ob ea
 in quibus deprehensus puniebatur gravius ægrotans
 aperte jam sibi conciliare rerum omnium imperium
 meditabatur. Ac veluti universum terrarum orbem
 sibi subjecisset, quasi res a se procreatas prorsus
 asperrante Deo, vitamque nostram penitus fasti-
 diente, elato alte supercilio, humanæ imbecillitati
 barbarus insultabat, dicens: « Universum orbem
 terrarum manu capiam tanquam nidum, et quasi
 derelicta ova tollam, et non erit qui effugiat me,
 vel resistat mihi ⁴². » Quæ cum diceret, illa vicissim
 audivit ab omnium rerum imperatore Deo: Quem-
 admodum vestis sanguine infecta munda non erit,
 sic neque tu eris mundus, eo quod terram meam
 perdidisti, et populum meum occidisti. Non enim
 permanebis in perpetuum ⁴³. Deus igitur qui ty-
 rannidis finem ipsi interminatus fuerat, cum nostra

μητον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἡσίοισι τὴν ψῆφον, οὐκ ἐν
 ἐλπίσιν ἐστὶ τὴν θυμηθῆναι. Ἄλλ' αὐτοῖς ἡμῖν ἀπέφηνε
 πράγμασιν ἐπιθεδήμηκε γὰρ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος
 καιροῖς, κατὰ τὴν πίστιν τῶν ἱερῶν τε καὶ θεῶν
 Γραμμάτων· « Ἐκρίνε τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιο-
 σύνη, » κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν. Ἐκρίνε δὲ
 πῶς; καταδικάσας ἄρα τὸν πεπλανημένον ἢ ποιναῖς
 ὑποθεῖς τοὺς πάλαι τῶν θεῶν ἀλογήσαντας νόμων.
 Ἔττα πῶς ἐστὶ λοιπὸν ἀληθεύει βῶν αὐτὸς περὶ αὐ-
 τοῦ· « Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν εἰς τὸν
 κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος
 δι' αὐτοῦ; » Καίτοι πᾶς τις ἂν, οἶμαι, τῶν εὐ φρο-
 νούντων ὁμολογήσειεν, ὅτι τῶν ἡμαρτηκώτων τὸ κα-
 θαρίσαι τι τῶν δεινῶν, καὶ καταψηφίσασθαι δικήν,
 οὐ τοῦ σώζοντος ἔργον, ἀλλὰ τοῦ κακοῦν ἐθελόντος
 μᾶλλον, καὶ συγγνώμης ἀπάσης δίχα τῶν ἤδη προ-
 επτεισμένων ἔξαιτουόντος τοὺς λόγους. Πῶς οὖν εὐπε-
 ῖλθεν, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ τὸν
 κόσμον, εἰ πικρὰν ἐπ' αὐτῷ τὴν ψῆφον ὠρίεατο;
 Ἄλλ' οὐκ ἂν, οἶμαι, τις εἰς τοῦτο μωρίας ἀλόγη
 πεσῶν, ὡς κατὰ τι τῶν α ὀλεσθαι ψευδομυθεῖν
 δύνασθαι τὴν ἀλήθειαν. Πῶς οὖν ἐκρίνε τὴν γῆν;
 τοῦτο γὰρ ἡμῖν ὁ τοῦ Ψάλλοντος ἀνακεκράτει λό-
 γος. Δεινὸς καθ' ἡμῶν ἐγγηγεραὶ τύραννος, καὶ
 κεκράτηκεν ἐκ πλεονεξίας ὁ Σατανᾶς ἀστραπῆς
 μὲν δικήν τῆς τῶν ἀγίων ἀγγέλων πληθῆος ἀπο-
 τιναχθεὶς, ἐρημος δὲ παντελῶς τῆς ἐνοῦσης εὐ-
 κλειας αὐτῷ, καὶ τῆς τῶν ἀξιομάτων ὑπεροχῆς ἀνα-
 δεδειγμένος· « Ἔσομαι γὰρ ὁμοῖος τῷ Ὑψίστῳ, »
 τετόλμηκεν εἰπεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ταῖς ἀνωθεν ψήφοις
 ἀντιπράττειν οὐκ ἔην, καὶ λυκαῖν ἐτέρως οὐκ εἶχε
 τὸν δσιον κολαστὴν, εἰς τὸν καθ' ἡμῶν ἐτρέπετο πῶ-
 λειμον. Καὶ μεθίστη μὲν εὐθύς τῆς εὐθείας ὁδοῦ τὸν
 ἀνθρωπῶν, παρατρέψας δὲ ποι πρὸς τὸ ἀδύτῳ καὶ λόγῳ
 δοκοῦν, καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀποκομίσεως θεογνωσίας,
 οἰκεῖον ἤδη προσκυνητὴν καὶ λατρευτὴν ὃ τὸν κατ'
 εἰκόνα Θεοῦ γεγονότα καθίστη· φθόνον δὲ ὃ τὸν καθ'
 ἡμῶν ὀδινῆσας ἀδικον, δόξαν δὲ τὴν ἰσόθεον τῆ
 οἰκεῖα περιτιθεὶς κεφαλή· ἀρχαίῳ γὰρ ἐνικατὸ πάθει
 καὶ τὰ, ἐφ' οἷσπερ ἀλοὺς ἐκολάζετο, νοσῶν ἀγριώτε-
 ρον, ἀναφανδὸν ἤδη κατορθοῦν ἐσκέπτετο τὴν κατὰ
 πάντων ἀρχήν. Ἄπασαν δὲ ὡσπερ τὴν οἰκουμένην
 ἐλὼν ὑπὸ χεῖρας, ὡς τῶν ἰδίων κτισμάτων ἀπειθή-
 σαντος παντελῶς τοῦ Θεοῦ, καὶ ποιησθαι τινα λόγον
 οὐκ ἀξιοῦντος ἐστὶ τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὴν θορὴν
 ὑψηλὴν ἀναταξίας ὁ βάρβαρος, τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθε-
 νείας κατεσοβαρεύετο, λέγων· « Τὴν οἰκουμένην ἔλην
 τῆ χειρὶ καταλήφομαι ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλε-
 λειμμένα ὡς ἄρῳ· καὶ οὐκ ἔστιν, ὅς διαφεύξεται με,
 ἢ ἀντείπη μοι. » Καὶ τοῦτο λέγων, ἀντήκουε παρὰ
 τοῦ τῶν ἄλων κρατοῦντος Θεοῦ· Ὅν τρόπον ἰμά-
 τιον ἐν αἵματι πεφυρμένον, οὐκ ἔσται καθαρὸν,
 οὕτως οὐδὲ σὺ ἐστὶ καθαρὸς, διότι τὴν γῆν μου ἀπ-
 ὠλεσας, καὶ τὸν λαόν μου ἀπέκτεινας. Οὐ μὴ μένης

⁴⁰ Joan. iii, 17. ⁴¹ Isa. xiv, 14. ⁴² Isa. x, 14. ⁴³ Isa. xiv, 20, 21.

Variae lectiones.

^a ἄ.λ. γούν. ^b ἄ.λ. λυτρωτῶν. ^c ἄ.λ. μέν.

εις τὸν αἰῶνα χρόνον. Ὁ τοίνυν τῆς τυραννίδος αὐτῷ τὴν συντέλειαν ἀπειλήσας Θεός, ὅτε δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος, ὡς ἤδη παρόντος καιροῦ, καθ' ὃν ἔδει πικρὰς ἐξαιτεῖσθαι δίκας τὸν ἀλαζόνα καὶ μαιφόνον, « ἔκρινε τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. » Ἐδίκασε γὰρ αὐτῷ τε καὶ ἡμῖν καὶ τὸν μὲν ἀδικόν τε καὶ πλεονέκτην εὐρῶν, « σειραῖς ζόφου ταρταρώσας, κατὰ τὸ γεγραμμένον, παρεδῶκεν εἰς χεῖρας » μεγάλης ἡμέρας τηρεῖσθαι κολασθησόμενον. Τοὺς δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τῶν τῆς ἀμαρτίας ἀπέλυσε δεσμῶν, δικαιοῦσας τῇ πίστει, καὶ πρὸς τὸν ἀρχαῖον αὐδὶς ἀνακομίσας ἀγιασμόν. Ὅτι γὰρ ἐκείνον εὐθύνεσθαι δεῖν, ἐφ' οἷς εἰς ἡμᾶς πεπλημῆλτηκεν, ἐκ μακρῶν αἰτουμένων φαινόμαθα χρόνων, συνήσεις δὲ μάλα ὁ τοῖς τοῦ Μελωδοῦ προσοχῶν βήμασιν, ὅτε τὸ κοινὸν ὡσπερ τῆς ἀνθρωπότητος εἰσεκόμικε πρόσωπον, προσπίπτων τε ἅμα Θεῷ καὶ λέγων· « Ἐξεγέρθητι καὶ πρόσχες τῇ κρίσει μου, ὁ Θεός μου, καὶ ὁ Κύριός μου εἰς τὴν δίκην μου. » Ὅτι τε πάλιν τῆς μὲν τοῦ διαβόλου τυραννίδος κατεδίκασεν ὁ Σωτὴρ, ἐλευθέρους δὲ ἡμᾶς ἀποφύνας, ἑαυτῷ κατεκτήσατο, πῶς οὐκ ἂν γένοιτο παντὶ τὸ σαφές, βῶντο ἰ ἐν εὐαγγελικαῖς συγγραμμάσι· « Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ αἰῶνος τούτου· νῦν ὁ ἀρχὼν τοῦ αἰῶνος τούτου ἐκβλήθησεται ἔξω, καὶ γὰρ ὅταν ὠψωθῶ ἐκ γῆς, πάντας ἐλύσω πρὸς ἑμαυτόν; » Ὁ λέγων ἀρτίως, οὐχὶ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ἀφίχθαι πρὸς ἡμᾶς, ἦτοι ἀπεστάλθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, νῦν ἐφη κρίσις εἶναι τοῦ κόσμου; Πρὸβηλον οὖν ἄρα, καὶ οὐδαμῶθεν ἀμφιλογον, ὅτι δεδικαίωκεν ἡμᾶς, κατεψήφισατο δὲ τὴν ἀπίθειαν τοῦ μαιφόνου θηρῆς. Ἐκδέθηται γὰρ ἔξω, τουτέστιν, εἰς ἀχρηστότητα παντελῆ, καὶ τῆς κατὰ τῶν ἀδικησάντων ἀρχῆς. Σταυρωθεὶς γὰρ ὑπὲρ πάντων καὶ διὰ πάντας ὁ Ἐμμανουὴλ, αἵματι τῷ ἰδίῳ τὴν ἀπάντων ζωὴν ἐξεπρίοτο, καὶ συνήψε δι' ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸ τῆς ἀρχαίας οικειότητος ἀποσκιρτήσαν γένος. « Μισότης γὰρ ἐστὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, » κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀρρήτῳ τινὶ συνῶδῳ κεράσας τὸ νοούμενον, ἐν ταύτῃ δὲ ὑπάρχων ἀνθρωπῶ· τε καὶ Θεός· διὰ τε τοῦτο τῆς μὲν τοῦ τεκόντος οὐσίας φυσικῶς ἐξημμένος, ἡμῶν δὲ ὡς ἀνθρώπος. Ὁ γὰρ ἦν ἐτέρως δύνασθαι διασωθῆναι ποτε τὸ φθεῖρεσθαι πεφυκός, καὶ εἰς πεπηγμένην ἐφροσιν ἀρετῆς ἀναθῆναι τὸ σεσαλευμένον, εἰ μὴ καταδέδηκεν εἰς κοινωσίαν τὴν πρὸς αὐτὸ τὸ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας ἀπαύγασμα, τουτέστιν ὁ Υἱὸς ἀπάσης τε φθορᾶς ἀμείνων ὑπάρχων καὶ τροπῆς, μᾶλλον δὲ ἄβαστον ἔχων παντελῶς τοῖς τοιοῦτοις τὴν φύσιν. Ἐπ' οὖν τούτοις ἀπαιτᾶ τὰ τῆς ἡμετέρας ἑορτῆς συνθήματα· καὶ « χαίρουσι μὲν οὐρανοὶ, ἀγαλλιᾶται δὲ τὰ πεδία, » κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν. Συχαίρει γὰρ τοῖς ἐπὶ γῆς τὰ οὐράνια τάγματα. Καὶ γοῦν ἐδρῆσομεν λέγοντας τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, ὅτε Χρι-

A causa factus est homo, quippe cum illud tempus advenisset, quo tristes ab insolente et sanguinario exigi pœnas oporteret, « judicavit mundum in justitia ⁴⁴. » Disceplavit namque inter ipsum et nos, cumque illum injustum cupidumque deprehenderit, « tenebrarum catenis alligatum tartaro, quemadmodum scriptum est, tradidit in judicium » magni diei reservari cruciandum ⁴⁵. Nos autem in universo orbe a peccati vinculis absolvit, justificans per fidem, atque ad antiquam sanctitatem denuo revocavit. Nam ille quidem ut puniretur, ob ea quæ in nos peccaverat jamdiu postulabamus; quod quidem facile intelliges, si Psalmographi verbis animum advertas, cum unam veluti naturæ humanæ personam inducit, quæ sic Deum supplicabunda B alloquitur : « Exsurge, et intende judicio meo, Deus meus, et Dominus meus in causam meam ⁴⁶. » Rursum vero diaboli tyrannidem a Salvatore proscrip-tam, nosque ab eo in libertatem assertos ac vindictatos fuisse, quis non certo cognoscat, eodem clamante in Evangelio? « Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras, et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum ⁴⁷. » Qui nuper non ea se de causa venisse dixerat, atque a Deo et Patre missum ut judicaret mundum, « Nunc, ait, judicium est mundi. » Certissimum igitur, nec ulla ex parte ambiguum est. 128 nos quidem fuisse justificatos, decretum vero interitum sanguinariæ bestię. Ejectus est enim foras, hoc est, viribus omnino spoliatus, et imperio quod in eos qui peccaverant obtinebat, privatus. Crucifixus etenim pro omnibus Emmanuel, suo sanguine omnium vitam redemit, suaque opera, genus quod ab antiqua conjunctione defecerat, Deo et Patri adjunxit : « Mediator est namque Dei et hominum, » quemadmodum scriptum est ⁴⁸, qui naturam intelligibilem ineffabili quadam coalitione permiscuit, estque idemmet homo simul et Deus, ac proinde parentis substantiæ copulatus secundum naturam, ne traxerit vero qua homo. Nec enim aliter servari poterat quod natum fuerat corruptibile, nec ad firmam et solidam virtutis cupiditatem provehi quod instabile et fluctuans, nisi ad ejus communio-nem descendisset splendor Dei et Patris, hoc est D Filius, qui nulli corruptioni aut mutationi est obnoxius, sed ea præditus natura ad quam nihil ejusmodi queat pertingere. Sunt igitur hæc omnia nostræ festivitatis lesseræ notæque, ac « lætantur quidem cœli, et exsultant campi, » quemadmodum Psaltes ait ⁴⁹. Congaudent namque terrestribus cœlestium exercituum ordines. Inveniemus siquidem quo tempore natus est Christus sanctos angelos acclamantes : « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, in hominibus voluntas bona ⁵⁰. » Christus et-

⁴⁴ Psal. xcvi, 13. ⁴⁵ II Petr. II, 4. ⁴⁶ Psal. xxxiv, 25. ⁴⁷ Joan. xii, 31, 32. ⁴⁸ I Tim. II, 5. ⁴⁹ Psal. xcvi, 11. ⁵⁰ Luc. II, 14.

Varix lectiones.

^d ἄλλ. εὖ μάλα. ^e ἄλλ. παντὶ τῷ. ^f ἄλλ. βῶντος.

enim « pax est universorum, » ut in Scripturis testatum est⁴¹, qui voluntariam pro nobis exinanitionem subiit⁴², ac nostra causa factus est unus ex nobis, nec naturæ nostræ modulum contempsit, nec servilis figuræ paupertatem erubuit, ut nos quoque tum per fidem in ipsum, tum per sanctum baptismum Spiritui communicantes⁴³, in ipsius mores ac vitam transformati, ejus qui nos procreavit imagine splendamus. Nos etenim per veram et incorruptam fidem quodammodo conformari Deo, et animis nostris per Christi leges et instituta divinæ naturæ characterem imprimi discas ex Paulo, iis qui se post divinum et cœlestē baptismum præceptis legalibus rursum addixerant, dicente : « Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus⁴⁴. » Formatur autem Christus in nobis non alia ratione, quam per fidem inculpatam, et evangelicam vivendi rationem : « Non enim in vetustate litteræ, sed in novitate spiritus⁴⁵ » 129 ambulare necesse est eos qui ad Deum pergere desiderant. Quod, opinor, in nobis quoque pariter contingere facile animadvertas, si boni cujuscunque desiderio, nostræ mentis veluti nervos intendentes, sanctissimum hoc jejunium, ex quo veluti parente omnis ad nos puritas perventura sit, amplectamur : cibo quidem exiguo moderate contenti, tum in eo cibo quo vescimur condimentorum delicias aspernantur, ut mentis quoque acie subtiliore utamur. Illud etiam præterea cogitantes, ad animarum nostrarum sanctitatem laborem corporis haud sufficere nec satis esse quibusdam ad virtutem probandam si cibo abstineant, nisi simul opera puritatis et integritas vitæ cum jejunii laude conjungantur, et pari gradu procedant. Existimo namque oportere, quin potius ex omnibus maxime necessarium esse autumo, Christi cultui perfecte omnino intentos esse, nec alio insipienter declinantes, a recta via deflectere, ac relicta facili semita, per quam ad Deum iter est, per prærupta deferrī, ac sese demum diaboli arbitrio temere permittere. « Nemo enim potest, ut Salvator⁴⁶ aī, quibus dominis servire; vel enim unum odio habebit, et alterum diligit; vel unum sustinebit, et alterum contemnet⁴⁷. » Abdicemus igitur illum qui non est Dominus, Satanam dico, ut verum ac germanum Dominum diligamus. Quisnam vero apud nos dilectionis modus esse debeat, indicabit ipse nobis per semetipsum Dominus, dicens : « Qui diligit me, mandata mea servat⁴⁸. » Qui vero Salvatoris mandatorum germani observatores sunt, sinceram atque inviolatam pietatem tuentur, ac diaboli cupiditati nullatenus obnoxii, peccati jagam excutunt et spiritum libertatis assumunt, omnem quidem absonam

Α στός ἐγεννήθη· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. » Χριστὸς γὰρ ἔστι « πάντων ἡ εἰρήνη, » κατὰ τὰς Γραφὰς, ἐθελοῦσιον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομείνας κένωσιν. Δι' ἡμᾶς δὲ γεγωνὸς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, καὶ ἡμετέρας φύσεως οὐκ ἀτιμάσας τὸ μέτρον· οὐδὲ τῆς τοῦ δούλου μορφῆς ἐρυθρίασας τὴν πτωχείαν, ἵνα καὶ ἡμεῖς διὰ τε τῆς πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν, καὶ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος, ἐν μεθέξει γεγονότες τοῦ Πνεύματος, εἰς τὴν αὐτοῦ πολιτείαν καὶ ζωὴν ἀναμορφούμενοι, τὴν τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς ἀπαστράπτωμεν εἰκόνα. Ὅτι γὰρ ἡμᾶς ἡ ἀληθῆς τε καὶ ἀκατήλευτος πίστις ἀναπλάττει τρόπον τινά, πρὸς Θεόν, καὶ τῆς θείας φύσεως ταῖς ἡμετέρας ψυχαῖς διὰ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας ὁ χαρακτήρ ἐνσημαίνεται, μαθήση, τοῦ Παύλου λέγοντος τοῖς εἰς νομικὴν παλινδρομήσασιν ἐντολήν, μετὰ τὸ θεῖον τε καὶ οὐράνιον βάπτισμα· « Τεκνία μου, οὐδὲ πάλιν ὠδίνω ἄχρις ὅσῳ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. » Μορφοῦται γὰρ Χριστὸς ἐν ὑμῖν ἢ οὐχ ἑτέρως. εἰ μὴ διὰ πίστεως ἀνεγκλήτου, καὶ πολιτείας εὐαγγελικῆς· « Οὐ γὰρ ἐν παλαιότητι γράμματος, ἀλλ' ἐν καινότητι πνεύματος » περιπατεῖν ἀναγκαῖον τοὺς, οἳ γε βαδίζουσιν ἐν τῷ πρὸς Θεόν. Ὅσαρ ἂν, οἶμαι, καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐνεργηθεῖη καλῶς, ὅταν ἐφέσει τῇ εἰς ἅπαν ὄντων ἀγαθόν, τὸν οἰκτεῖον ὡσπερ νευρώσαντες νοῦν ὡς ἀπάσης ἀγγελίας ἡμῖν ἰσομένην μητέρα, τὴν εὐαγεστάτην ταύτην νηστείαν παραδεξώμεθα ὀλιγοσιταίας μὲν σωφρόνως ἀρκούμενοι, καὶ ἀκαρυκεύτου περιεργίας ἐλευθέραν τῶν ἐδωδύμων τηροῦντας τὴν μεθεξίν, ἵνα καὶ τὸν τῆς διανοίας ἀπολεπτύνωμεν ὀφθαλμόν. Πλὴν εὐ μάλα πρὸς τοῦτω κάκεινο γινώσκοντες, ὡς οὐκ ἀπόχη πρὸς ἀγίασμόν ταῖς ἡμετέρας ψυχαῖς ὁ τῆς σαρκὸς πόνος, οὐδ' ἂν ἐξαρκέσαι τισὶ πρὸς ἐπίδειξιν ἀρετῆς τῆς ἀστίας τὸ χρῆμα· μὴ οὐχί τῆς ἐν ἔργοις ἀγγελίας, καὶ τῆς τοῦ βίου σεμνότητος συμπαραεσυγμένονι τρόπον τινά, καὶ τῷ τῆς νηστείας συνθεουσῶν καυχῆματι. Χρῆναί γὰρ οἶμαι, μᾶλλον δὲ εἶναι φημι τῶν ἀναγκαιοτάτων τὸ τελείως τε καὶ ὀλοτρόπως τῇ εἰς Χριστὸν ἀνακαίσθαι λατρεία· καὶ μὴ ἐτέρωσέ ποι παρακλίνοντας ἢ ἀμαθῶς, τῆς εὐθείας ἐξοίχεσθαι, καὶ τρίβον ἀφέντας τὴν εὐσιθεῖ ἢ δι' ἥσπερ ἂν τις σοὶ πρὸς Θεόν, τὴν ἀνάτην φέρεσθαι, καὶ πρὸς τὸ τῷ διαβόλῳ δοκοῦν ἀσυνέτως ἐκτελευτᾶν. Ἐδύναται γὰρ οὐδεὶς, κατὰ τὴν τοῦ

D Σωτῆρος φωνῆν, δυοὶ δουλεύειν κυρτοῖς ἢ γὰρ τὸν ἵνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ τοῦ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. » Παραιτητέον οὖν ἄρα τὸν οὐκ ὄντα δεσπότην, φημι δὴ τὸν Σατανᾶν, ἵνα τὸν ὄντως καὶ ἀληθῶς ἀγαπῶμεν Κύριον. Τίς δ' ἂν γένοιτο παρ' ἡμῶν ὁ τῆς ἀγαπήσεως τρόπος, αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ φασαγωγῆσαι, λέγων ὁ Κύριος· « Ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρεῖ. » Οἱ δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐντολῆς γνήσιοι φύλακες, ἀνεξή-

⁴¹ Ephes. ii, 14. ⁴² Philipp. ii, 6. ⁴³ Hebr. vi, 4. ⁴⁴ Galat. iv, 19. ⁴⁵ Rom. vii, 6. ⁴⁶ Matth. vi, 24. ⁴⁷ Joan. xiv, 15.

Varie lectiones.

⁴¹ ἁ.ἁ. ἀριστον. ἢ ἁ.ἁ. ἡμῖν. ἰ ἁ.ἁ. ἵενται. ἰ ἁ.ἁ. συμπαραεσυγμένον. ἢ ἁ.ἁ. παρακλίνου-
ιας. ἰ ἁ.ἁ. εὐσιθεῖ ἢ ἀσιθεῖ.

τητον ἔχουσι τὴν εὐσέβειαν· καὶ τῆς τοῦ διαβόλου A
 πλεονεξίας οὐκ ἀνεχώμειοι, τὸν τῆς ἀμαρτίας ἀπο-
 σιόνται ζυγὸν, καὶ πρὸς ἐλευθέραν βλέπουσιν ἕξιν·
 καταθλοῦντες μὲν ἅπασαν ἔκτοπόν τε καὶ μυσσάρην
 ἡδονήν· τὰς δὲ τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίας τοῖς ἐξ ἀσκή-
 σεως νεκροῦντες πόνοις. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦτο βεῶντος
 ἀκούση τοῦ Παύλου· «Οἱ γὰρ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ,
 τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς
 ἐπιθυμίαις. » Οὐκοῦν, ἐρῶ γάρ τι πάλιν παρὰ τοῦ
 Παύλου λαβὼν, «Εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ
 στοιχειοῦμεν^α, νεκροῦντες τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς,
 τουτέστι πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν
 κακῆν, καὶ τὴν πλεονεξίαν· παριστάντες δὲ μᾶλλον
 ἑαυτοὺς εἰς ὀσμὴν εὐωδίας, » κατὰ τὸ γεγραμμένον,
 καὶ θυσιαν ὡσπερ τινὰ πνευματικὴν οικείαν ἀντι-
 θέντες ζωῆν τῷ φιλαρέτῳ Θεῷ. Πόνων γὰρ τῶν ἀγα-
 θῶν ὁ καρπὸς ἔσται πάντως εὐκλείης. Μὴ γὰρ δὴ τις
 οἰέσθω τῶν καθ' ἡμᾶς, ὡς ἀκονεῖ μὲν κατορθώσει
 τὸ ἀγαθόν, ἰδρῶτος δὲ οὐδενὸς εἰς πείραν ἔλθων, τῆς
 ἀμαρτίας κατακαυθήσεται. Δεινὸς γὰρ ἀντιπράττειν
 ὁ Σατανᾶς, καὶ τοῖς ἐξ ἀπάτης διακωλύμασι παρα-
 ποδίζειν ἱκανὸς τῶν ὀρθῶν τε καὶ ἀνεγκλήτως βιού-
 ντων ἐλομένων τὴν διάνοιαν, καὶ τοὺς ἤδη βλέποντας εἰς
 κατορθώσιν ἀρετῆς παραλύσαι πόνοισι. Παραληψό-
 μεθα δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν εἰρημένων, σαφῆ τε καὶ
 ἀναμφιλογον, τὰ ἐν τῇ Ἐξόδῳ, βιβλίῳ δὲ τοῦτο Μω-
 σαϊκόν, δεδραμένα τε καὶ γεγραμμένα. Εἰκόνας γὰρ
 ὡσπερ καὶ τύπους ἐναργεστάτους τῶν ἀφανιστέρων
 τὰ ἐμφανῆ καθίστη Θεός, καὶ ὡσπερ ἂν τις τοῖς
 ἀρχαιοτέροις κατὰ τοὺς συμβεβηκότα, ταῦτα τῶν ἐν
 παραδύσει καὶ νοητῶν εἰς ἀπόδειξιν ἑαυτῷ πα-
 ραθεῖς, οὐκ ἂν ἀμάρτη τοῦ πρέποντος. Καὶ γοῦν ὁ
 Θεοπέσιος Παῦλος τοῖς περὶ τούτων ἡμῖν συμφέρεται
 λόγοις, ὡδὶ πρὸς ἀνακεκραγῶς, καὶ λέγων περὶ τῶν
 ἀρχαιοτέρων· «Ὅτι δὲ ταῦτα τυπικῶς συνέβαινε
 ἐκεῖνοις, ἐγράφη δὲ πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν. » Ἔστι
 τοῖνον ἐξ ἀρχαίας ιστορίας καθάπερ ἐν πίνακι λε-
 πτῶς ἰδεῖν διαγεγραμμένον, τὴν τε τοῦ διαβόλου
 πλεονεξίαν, ἣν ἐποίησατο καθ' ἡμῶν ὁ πάντα τολμῶν
 εὐκόλως, καὶ ὅτι τοῖς εἰς ἐλευθέραν ἰούσιν ἕξιν τε
 καὶ προθυμίαν, δριμύς ὑπαντᾷ τοὺς τῆς ἀμαρτίας
 ὄρους ἐκτρέχειν οὐκ ἔων· ἐμφιλογωρεῖν δὲ μᾶλλον
 ἐπαναγκάζων αὐτῇ, καὶ οὐκ ὀλόκληρον ἐπιτελεῖσθαι
 κελύων τὴν εἰς Θεὸν εὐλάβειαν· καὶ ἄρα τις^β ἔληται
 φρονεῖν ὀρθῶς. Τίς οὖν ἄρα τῆς ιστορίας ὁ λόγος, D
 καιρὸς, ὡς εἰσεν, εἰπεῖν.

β. Δελήσεται ποτε τὴν τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας
 τιμὴν τε καὶ δόξαν ὁ Ἰσραήλ· ὁ γὰρ τοῖ τῶν Αἰγυ-
 πτίων ὠμώτατος τύραννος, σκληρὸν μὲν αὐτοῖς τῆς
 δουλείας ἐπέτιθετο τὸν ζυγόν, οὐκ ἀνεῖς δὲ τῶν ἔργων,
 πληρῶ καὶ πλινθεία τοὺς Ἰουδαίους κατακρίζετο. Ἄλλ'
 ὡς ἡλέει Θεός, τεθρυμμένους τε ἤδη καὶ τῇ τοῦ
 κρατοῦντος ἀπανθρωπία δαπανωμένους ὀρῶν, καὶ
 πρὸς τὴν ἀνωθεν αὐτοὺς, καὶ ἀρχαιοτάτην ἐλευθερίαν

A atque impuram voluptatem superantes, tum cupiditates carnis laboribus exercitationis interimentes. Atque id Paulum quoque ipsum clamantem audias : « Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis^α. » Igitur, dicam enim hoc quoque a Paulo mutuatus : « Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus^β. » Mortificantes itaque membra quæ sunt super terram : fornicationem, immunditiam, concupiscentiam, cupiditatem malam, avaritiam^γ, exhibentes potius nos ipsos in odorem suavitatis, » ut scriptum est^δ, ac veluti spiritalem hostiam virtutum amanti Deo vitam nostram offerentes. 130 Laborum etenim in rebus bonis susceptorum fructus erit omnino gloriosus. Nec enim nostrum quispiam existimet, se citra pul-
 B verem, atque oscitantem virtutis perfectæ laudem assecuturum, ac sudoris omnino expertem de peccato triumphaturum. Vehemens namque adversarius est Satanas, quique per fraudem ac dolum eorum animis qui rectam et inculpabilem vitam elegerunt, impedimenta objicere, et eorum qui a virtutis perfectione propius absunt, labores infringere facile possit. Sed ad eorum quæ diximus probationem certam minimeque dubiam, quæ in Exodo (Mosis autem hic liber est) gesta ac scripta sunt, assumamus. Obscuriorum etenim rerum velut imagines et exemplaria maxime illustria in rebus apertis atque obviis constituit Deus, et quæcunque antiquis contigisse quispiam animadverterit, si ea sibi ad re-
 C rum abdicarum atque intelligibilium explicationem proponat, a vero nequaquam aberret. Et quidem nobiscum hac in re divinus Paulus consentit, sic de antiquis alicubi clamans ac dicens : « Quoniam hæc in figuris illis contingebant, scripta sunt autem ad instructionem nostram^ε. » Licet igitur in antiqua historia, velut in tabula subtiliter descriptam intueri tum diaboli cupiditatem quam adversum nos adhibuit, qui in omnibus est ad audendum pro-
 C fectus, tum quo pacto iis qui ingenuos spiritus ac dignam homine libero alacritatem assumunt, sese asper abjiciat, nec extra peccati limites egredi permittat, sed in eo potius hærere et immorari cogat, ac religionem minime perfectam Deo præstari jubeat ab eo quoque qui de vita recte instituenda consilium cepert. Quænam igitur sit historię series tempus jam est, ut arbitror, explicandi.

2. Spoliatus est aliquando Israel antiquæ libertatis honore et gloria; sævissimus nempe Ægyptiorum tyrannus durum ipsis jugum servitutis imposuerat, nec quidquam de laboribus remittens, luto ac latere-
 C ritio opere Judæos discruciahat. Sed ubi miseratus est Deus, contractos jam ac domini inhumanitate pene consumptos aspiciens, deque iis ad pristinam et antiquissimam libertatem revocandis cogitavit,

^α Galat. v, 24. ^β ibid. 29. ^γ Coloss. iii, 5. ^δ Ephes. v, 2. ^ε I Cor. x, 11.

Varie lectiones.

^α d.l. στοιχοῦμεν. ^β d.l. ἰσχύσαντας.

Mosen sapientissimum ad ipsam Ægyptiorum tyrannum adire, atque ita proloqui jussit: « Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi in deserto⁴². » Quid ita non in Ægypto potius sacrificare jussit? **131** cur autem in deserta homines convocabat? An non consequens est intelligere, putasse illos qui rerum omnium imperatori Deo sacrificaturi erant, primum quidem servitutis jugum excutere oportere, atque ab iis prius cavendum ne diaboli imperiis velut necessitate coacti servirent, cessandum porro et a luto e. ab efformandis lateribus, quod est nimirum abstinere deinceps ab impuritate terrenorum operum, ut omnem illius cujus dominata oppressi fuerant quasi regionem prætergressi, mox tanquam desertum, liberumque ac solum sensum animi nacti, puri pure ad divini cultus ministeria accederent. Sed illa quidem divinus et magnus revera Moyses imperabat, atque ad desertum purissimum Israel vocabat. Obstitabat porro Pharo temerarius, divinæque gloriæ per audaciam insultabat, dicens: « Non novi Dominum, et Israel non dimittam⁴³. » Postquam vero cœlitus immissis afflictationibus devictus ad prudentiam demum deflexit vel invitus, cum jam totius provinciæ salus in dubium vocaretur, tum varia ad homines detinendos impedimenta excogitavit, et a servitutis jugo nequaquam penitus liberatos alia ratione illos inhibere conabatur, dicens: « Euntes sacrificate Domino Deo vestro in terra mea⁴⁴. » Cernis quemadmodum, etiamsi nos divina lex advocet a peccato, illico sese objicit Satanas, atque adversatur. Propugnante utique pro omnium vita Salvatore nostro Jesu Christo deponit immodicam cupiditatem velit nolit, nec omnino facilem viam tyrannidis in quos velit exercendæ nanciscitur. Sed nos omnino extra telluris suæ fines egredi haud permittit, nosque velut in duo dividit jubet, et ipsi partim, partim universorum Domino obsequi. Verum fieri non potest ut omnino reprehensione vacuum cultum exhibeamus, nisi ex universa diaboli veluti regione egressi, ab ejus servitute liberi prorsus inveniamur. Porro veram hanc esse orationem ex ipsius sapientissimi Moysis verbis plane indicabo. Quid enim Pharaoni retulit dicenti: « Euntes sacrificate Domino Deo vestro in terra mea? » Non potest ita fieri. « Nemo enim potest duobus dominis servire, » ut supra dixi⁴⁵: nec quidquam est deformius, quam eosdem improbitatis pariter, pariterque virtutum opifices conspici, ac rebus tantopere inter se diversis æquale studium tribuere, **132** ut nunc quidem mollitiæ animus langueat, in quo gratiam a diabolo ineam, nunc vicissim valentiore conatu, ad ea quæ Deo accepta sunt contendas, ac justissimam contra

Α ἀνακομίζειν ἐσκέπτετο, Μωσῆ τῷ πανσόφῳ λέγειν ἐκλευεν, ὡς αὐτὸν οἰχομένῳ τῶν Αἰγυπτίων τὸν τύραννον· « Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων· Ἐξαποστεῖλον τὸν λαόν μου, ἵνα μοι δουλεύσωσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ. » Διατί μὴ μᾶλλον ἐν Αἰγύπτῳ λατρεύειν ἐκέλευε; τί δὲ πρὸς ἐρήμους ἐκάλει τόπους; Ἄρα οὐκ ἀπόλουθον συνιδεῖν, ὅτι τοὺς οἱ γε λατρεύειν τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ ἐμμελλον, πρῶτον μὲν ᾤετο δεῖν τὸν τῆς ἐτέρων δουλείας ἀποπέμπεσθαι ζυγόν, πρὸς ἀποθέσθαι· δὲ ὡσπερ τὸ τοῖς διαβολικῶς προστάγμασιν ὡς ἐξ ἀνάγκης ὑπηρετεῖν, ἀποπαύσασθαι δὲ καὶ πηλοῦ καὶ πλινθίας· ὁ ἔστι πάλιν ἀποσχέσθαι τε καὶ καταλῆξαι λοιπὸν τῆς τῶν ἐπιγείων ἔργων ἀκαθαρσίας, ἵνα πᾶσαν ὡσπερ ἐκβαίνοντες τὴν τοῦ πλεονεκτήσαντος χώραν, λοιπὸν ὡς εἰς ἔρημον ἐλεύθερόν τε καὶ ἀνειμένον γεγονότες φρόνημα, καθαρὸι καθαρῶς, προσίοιεν ταῖς εἰς Θεὸν λατρείαις. Ἄλλ' ὁ μὲν θεοσπίστος καὶ μέγας ὄντως Μωσῆς ἐκεῖνα διεκελεύετο, καὶ πρὸς ἔρημον τὴν καθαρωτάτην ἐκάλει τὸν Ἰσραήλ. Ἀνωπλιζέτο γε μὴν ῥιψοκινδύνως ὁ Φαραὼ, καὶ τῆς θέας δόξης καταθρασύνετο λέγων· « Οὐκ οἶδα τὸν Κύριον, καὶ τὸν Ἰσραήλ οὐκ ἀποστελῶ. » Ἐπειδὴ δὲ ταῖς ἀνωθεν ἐνικᾶτο πληγαῖς, πρὸς ἀβούλητον ἦδη κατέρβηε σύνεσιν, ἄλλ' αὐτῷ κινδυνευούσης τῆς χώρας, εἶτα ποιηκίους αὐτοῖς παραποδισμάτων ἐπένευε τρόπους, καὶ τὸν τῆς δουλείας ζυγὸν οὐκ εἰς ἅπαν ἀνελί, ἐτέρως αὐτοῦς διακωλύειν ἐπειράτο, λέγων· « Πορευθέντες, θύσατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν ἐν τῇ γῆ μου. » Ὁρᾷς ὅπως κἂν ἐξέλιξη πως τῆς ἀμαρτίας ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος, ἀνταγεῖραιται μὲν ἀντιπράττων ὁ Σατανᾶς. Ὑπεραθλοῦντός γε μὴν τῆς ἀπάντων ζωῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀνασειράζει μὲν ἄκων τὴν πλεονεξίαν, τὸ καθ' ὧν ἂν βούλοιο τυραννεῖν, οὐκ ἔχων ἰππῆλατον. Ἄλλ' οὖν ἐξω παντελῶς τῆς ἰδίας ἡμᾶς οὐκ ἐπίησι γῆς· μερίζεσθαι δὲ, ὡσπερ ἐπ' ἀμφω καλεῖται, εἰς τε τὸ αὐτῷ δοκοῦν, καὶ τὸ τῷ πάντων Δεσπότῃ. Ἄλλ' ἔστιν ἀμήχανον ἀμώμητον παρ' ἡμῶν τὸν τῆς λατρείας γενέσθαι τρόπον, εἰ μὴ ὡσπερ πάσης ἐκιδραμηκότες τῆς τοῦ διαβόλου χώρας, ἀμέτοχοι παντελῶς τῆς ὑπ' ἐκείνῳ θητείας εὐρισκοίμεθα. Ὅτι δὲ ἀληθὴς ὁ λόγος, ἐξ αὐτῶν τε τῶν τοῦ πανσόφου Μωσέως πληροφορήσω βημάτων. Τί γὰρ εἶπε πρὸς Φαραὼ, « Πορευθέντες, λέγοντα, θύσατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν ἐν τῇ γῆ μου; » βούν, οὐ δυνατὸν γενέσθαι οὕτως· « Οὐδεὶς γὰρ δύναται δυοὶ κυρίοις δουλεύειν, » καθάπερ εἶπθην εἰπών· καὶ ἔστι τῶν ἀκαλεστότων φαυλοτητός τε ὁμοῦ, καὶ τῶν τελούτων εἰς ἀρετὴν ὀρᾶσθαι δημιουργούς, καὶ τοῖς τοσοῦτον ἀλλήλων διωρισμένοις τὴν ἰσομοιροῦσαν ἀποπέμειν σπουδῆν, ὡς μαλακίζεσθαι μὲν ἔσθ' ὅτε νοσοῦντα τὸν νοῦν τὸ τῷ διαβόλῳ τετιμημένον, ἀναρβῶννησθαι δὲ αὐθις· εἰς τὸ ἀρέσκον Θεῷ, δικαιοτάτην ὡσπερ ἐφ' ἑαυτῷ καλοῦντα τὴν καταβολήν. Δι' ὧν γὰρ ἔγνω τιμᾶν, ἂ χρῆν ἔλθεσθαι καὶ μόνα τῆς

⁴² Exod. v, 4. ⁴³ Ibid. 2. ⁴⁴ Exod. viii, 25. ⁴⁵ Matth. vi, 24.

Variae lectiones.

ο προαποθέσθαι. Π. Ἄλλ. προσίοι ἐν ταῖς.

ἐκείνους αἰσχροτήτος πῶς ἂν οὐ σφόδρα κατηγορη-
 σαιεν; Ἔτα πῶς ἂν αὐτὸς διακρούσαιτο τὴν γραφὴν,
 τῶν οὕτω κατεγρωσμένων πονηρῶς ἐργάτης ἐλλη-
 γμένος; Δεῖ τοίνυν φρονήματος ἡμῖν γενναίου τε καὶ
 νεανικοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι καλῶς διὰ πάσης ἀγα-
 θουργίας εἶναι πρὸς Θεὸν, τελείως τε καὶ ὀλοτρόπως·
 ὅσπερ ἂν ἡμῖν ὑπάρξῃ, καὶ λίαν εὐκόλως, εἰ τοῖς
 ἀρχαιοτέροις ἐθέλοιμεν κατακολουθῆσαι τύποις.
 Ὅφαι τοίνυν τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, τὴν μὲν ἀτιμοτάτην
 δουλείαν ἐκείνην, ἀποφορτίσασθαι δεῖν ἐλομένους,
 καὶ τῆς τῶν πάλαι πλεονεκτούντων κατακράτῆσαι
 χεῖρας, οὐ μὴν τινα καὶ δράσαι τῶν τοιούτων ἰσχύ-
 σοντας, εἰ μὴ τεθύκασιν ἐν Αἰγύπτῳ τὸν ἀμύνον εἰς
 τύπον Χριστοῦ, καταχρίσθησαν ἐν τῷ αἵματι, καὶ
 ἄρτους ἀζύμους ἔφαγον ἐπ' αὐτῶν. Δι' εὐλογίας οὖν
 ἔρα τῆς ἀληθεστέρως καὶ μυστικῆς, ἀνατειχίζεσθαι
 δεῖ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς, εἰ τὸ δουλεύειν ἐτι ταῖς ἀμαρ-
 τίας παραιτοίμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἑτέρως διαδράσαι τις
 ἂν τὰς ἐκ τῶν ἐπιγελῶν παθῶν ἀφορήτους καταδρομάς,
 εἰ μὴ διὰ τῆς Χριστοῦ μετοχῆς τοῦ κατισχύον-
 τος παραλῦσαι τὴν δύναμιν [τοῦ Φαραῶ], τουτέστι
 τοῦ Σατανᾶ. Διὰ γὰρ τοι ταύτην μάλιστα τὴν αἰτίαν,
 καίτοι Θεὸς ὢν κατὰ φύσιν, καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρός
 πεφηνῶς ὁ Μονογενῆς, ἐθέλοντῆς ἐκατέβη πρὸς
 κένωσιν, μορφῆν δούλου λαβὼν, καθὼς γέγραπται,
 «καὶ σχήματι εὐρεθείς ὡς ἄνθρωπος,» ἵνα τῆς ἡμε-
 τέρας φύσεως τὴν εὐτέλειαν εἰς ὕψος ἀνακομίσῃ
 μέγα, τὴν οἰκαίαν αὐτῇ χαριζόμενος ἀσφάλειαν.
 Ἄσπετος γὰρ ὢν, κατὰ φύσιν, καὶ παθεῖν οὐκ εἰ-
 ζῶς τὸ κατωθεῖσθαι πρὸς ἀμαρτίαν, ἑαυτὸν ἀρρή-
 τως ἀνέμιξε τῇ λίαν εὐκόλως πρὸς πᾶν ὄτιον τῶν
 φαύλων κατωθουμένη φύσει, φημί δὴ τῇ ἀνθρωπί-
 νῃ· καθάπερ ἔφη ἀρτίως, τῆς ἑαυτοῦ φύσεως τὴν
 ἀσφάλειαν, ὡς ἀσθενούσῃ δωρούμενος, ἵνα φαίνηται
 λοιπὸν πεπηγῶς εἰς ἀγαθουργίας ὁ ἡμέτερος νοῦς,
 καὶ τὰ τῆς σαρκὸς κολάζηται πάθη, νενεκρωμένα
 παντελῶς τῇ δυνάμει τοῦ κατοικήσαντος ἐν αὐτῇ,
 τουτέστι τοῦ Θεοῦ Λόγου. Καὶ γοῦν ἐπιστέλλει λέγων
 ὁ Παῦλος· «Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθέ-
 νει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας
 ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας, καὶ περὶ ἀμαρτίας
 κατέκρινε τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίω-
 μα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα
 περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.» Κατακρίεται
 τοίνυν ἡ ἀμαρτία, νεκρωθεῖσα μὲν πρῶτον ἐν Χρι-
 στῷ, νεκρωθησομένη δὲ καὶ ἐν ἡμῖν, ὅταν αὐτὸν ταῖς
 οἰκαίαις ψυχαῖς εἰσοικίσωμεν διὰ τῆς πίστεως καὶ
 τῆς μετουσίας τοῦ Πνεύματος, συμμέροφους ἡμᾶς
 ἀποτελοῦντος Χριστοῦ, διὰ τῆς ἐν ἀγιασμῷ δηλονότι
 ποιότητος. Μορφὴ γὰρ ὡσπερ τις ἐστὶ τοῦ Σωτῆρος
 ἡμῶν Χριστοῦ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, τὸν θεῖον ἡμῶν
 ἐξαικονισμὸν ἐναποθλίβει τρόπον τινὰ δι' ἑαυτοῦ.
 Τοιγάρτοι, καὶ ὡς αὐτὸς ὀνομάζεται παρὰ ταῖς
 θεοπνεύστοις Γραφαῖς, οὐχ ἕτερον ὄν παρ' αὐτὸν,
 ὅσον εἰς ταυτότητα τῆς οὐσίας καὶ εἰς ἐνέργειαν τὴν

te querimoniam quodammodo ipsemet advocas.
 Nam ob hæc quæ magnificienda esse agnovisti,
 quæ quidem et sola in rebus expetendis numerare
 oportuerat, aliis rebus adjunctam turpitudinem
 quis non vehementer accuset? Tum vero quo pædo
 accusationem ipsemet effugias, qui res tam ma-
 nifesto damnatas patravisse deprehendaris? Spi-
 ritu igitur nobis generoso et valentiore opus est,
 ut honeste, per omnium virtutum exercitiamenta,
 perfecte, atque omnibus modis contendere possi-
 mus ad Deum: quod quidem nos facile admodum
 consequemur, si quæ antiquis in figura contige-
 runt imitari velimus. Igitur Israelitas videlicet,
 cum turpissimam illam servitutem sibi abjiciendam
 esse statuissent, sequæ illorum a quibus olim oppressi
 fuerant imperio eximere, nunquam tamen ejusmodi
 quidquam efficere potuisse, nisi postquam in Ægypto
 agnum immolavere, per quem Christus desi-
 gnabatur, ejusque perfusi sanguine cum ipso panes
 azymos comedere. Nos ergo veriore et mystica
 eulogia munire oportet animos, si servire adhuc
 peccatis abnuimus. Nec enim alia ratione quis-
 quam terrenarum perturbationum intolerabiles in-
 cursiones effugiat, nisi per communicationem cum
 Christo, qui Pharaonis, hoc est Satanæ, potentiam
 queat evertere. Propter hanc enim maxime cau-
 sam, quamvis Deus esset secundum naturam, atque
 ex Deo Patre Unigenitus exstitisset, voluntarie
 «ad exinanitionem se demisit, formam servi acci-
 piens,» quemadmodum scriptum est, «et habitu in-
 ventus ut homo»:» atque ut nostræ naturæ
 humilitatem ad sublimiorem altitudinem extolleret,
 suammet ipsi condonavit securitatem. Cum enim
 ex natura sua nec mutationi nec dolori obnoxius
 esset, nec ullo modo ad peccatum propelli posset,
 seipsum ineffabili modo naturæ facillime ad omnia
 peccata labenti permiscuit, humanæ, inquam,
 ei naturæ suæ securitatem, ut modo dixi, tanquam
 viribus destitutæ condonans, ut deinceps firme no-
 stra mens bonis actionibus insisteret, carniæque vi-
 tia amputaret, interempta penitus per ejus virtutem,
 qui in ipsa domicilium elegit, nempe divini Verbi.
 Preinde ita Paulus in suis Epistolis scribit: «Quod
 impossibile erat legi, 133 in quo infirmabatur per
 D carnem, Deus Filium suum mittens in similitudinem
 carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum
 in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis,
 qui non secundum carnem ambulamus, sed
 secundum spiritum 66.» Damnatum est igitur
 peccatum, interemptum quidem in Christo pri-
 mum, interimendum vero in nobis quoque, cum
 ipsum Christum in animos nostros admiserimus
 per fidem et communicationem Spiritus, qui nos
 similes Christo reddit, per sanctificationis videlicet
 qualitatem. Imago enim et facies veluti quædam est

67 Philipp. II, 7. 68 Rom. VIII 3 4.

Varie lectiones.

ε δλλ. ισχύσαντα. ρ δλλ. ὡσπύτως.

Salvatoris nostri Christi Spiritus, divinam in nobis figuram per ipsum quodammodo exprimens. Proinde et Scriptura divinitus inspirata iisdem nominibus appellatur, cum non sit aliud ab ipso, quod quidem ad substantiæ identitatem et divinam agendi facultatem spectat. Itaque cum Salvator noster ipse dicat: « Ego sum veritas ⁶⁶, » scribit vicissim Joannes, « Spiritus est veritas ⁷⁰. » Rursum Paulus sacris Litteris innutritus: « Dominus autem Spiritus est: ubi vero Spiritus Domini, ibi libertas ⁷¹. » Audis quam ingeniose sacrarum antistes et Filio et Spiritui sancto utrumque servavit, cum identitatem in substantia, tum quatenus intelliguntur distinctionem, secundum substantiam dico, quod utrumque esse dicitur, et revera est. Spiritus namque merito intelligitur Spiritus, et non Filius, vel potius Spiritus Filii, in ipsum effingens et efformans ea in quibus per participationem inest, ut similem Filio suo imaginem in nobis conspiciens Deus et Pater, nos deinceps veluti filios diligat, et honoribus supra terrenam conditionem attollat. Atque hujus quidem rei apertissimum argumentum inter antiqua sapientissimi Mosis oracula reperias. Quid enim ad ipsum dixit? « Sanctifica mihi omne primogenitum, primogenitum aperiens vulvam ⁷². » Sanctifica, inquit, hoc est, describe, ac veluti sacrum Deoque debitum offer. Nec enim hoc quisquam, ut opinor, concesserit, esse Mosen sancti Spiritus largitorem, quique in ministri ac servi ordinem sit assumptus, Domini prerogativis superbire, quæque solius Dei propria ac peculiaris sunt præstare posse. Quidnam igitur designabat Moses? quidnam vero ad filios Israel locutus est? « Et erit, inquit, si introduxerit te Dominus Deus tuus in terram Chanæorum, quomodo juravit patribus tuis, et dabit tibi eam, **134** et separabis omne aperiens vulvam, mascula Domino ⁷³. » Sanctificari jubet omne primogenitum adaperiens vulvam. Sancti namque omnes in quibus eluceat imago sancti et primogeniti, nempe Christi. Rei postmodum intelligibilis ac spiritalis similitudinis a corporalis similitudine exemplar desumens, Dei Patrisque æternam voluntatem lex indicavit. Quapropter et Paulus ait, ex hoc legis præcepto magnum hoc mysterium, ut mihi quidem videtur, intelligens: « Nam quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii Dei, hos et vocavit, hos et sanctificavit; quos autem sanctificavit, hos et glorificavit ⁷⁴. » Sed age, rursum questionis sensum, quantum licet, qualemnam Christo figuram quis merito tribuat, ita

3. Est itaque minime dubium illam supra res creatas omnes pulchritudinem penitus eminere, quam in ipsa forte suprema omnium natura, di-

θεοκρεπίη. Καὶ γοῦν αὐτοῦ λέγοντος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν· « Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια, » γράφει μὲν Ἰωάννης, ὅτι· « Τὸ Πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια· » πάλιν δὲ Παῦλος, ὁ τοὺς ἱεροὺς ἐνεθραμμένους Γράμμασιν· « Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν· οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐλευθερία. » Ἀκούσις ὅπως τετήρηκεν ἀστείως ὁ μυσταγωγός, τῷ τε Ἰῶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ τὸ ἐν οὐσίᾳ ταυτὸν, καὶ τὸ νοεῖσθαι διηρημένως, κατὰ γε τὸ ὑπεσθάναι φημι, τοῦθ' ὅπερ ἐκότερον εἶναι λέγεται, καὶ ἐστὶν ἀληθῶς. Πνεῦμα γὰρ εἰκότως νοεῖ· ἂν τὸ Πνεῦμα, καὶ οὐχ Ἰῶς, μᾶλλον δὲ Πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ, διαπλάττον καὶ ἀναμορφοῦν εἰς αὐτὸν τὰ ἐν οἷς ἂν γένοιτο μεθεστῶς, ἵνα τοῦ ἰδίου γεννηματος διατρέποντας ἐν ἡμῖν τοὺς χαρακτῆρας ὁρῶν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀγαπήσῃ λοιπὸν ὡς τέκνα, καὶ ταῖς ὑπερκοσμίοις καταφαιδρήσῃ τιμαῖς. Τοῦτο δ' ἂν γένοιτο φανοτάτη πάλιν ἀπόδειξις τὸ πάλαι θεοσεπισμένον διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως. Τί γὰρ ἔφη πρὸς αὐτόν; « Ἀγιάσον μοι πᾶν πρωτότοκον, πρωτογενὲς διανοῖγον μήτραν· » τὸ, Ἀγιάσον, εἰπὼν, ἀντὶ τοῦ, Κατάγραφον καὶ ἀνάθεος ὡς ἱερὸν καὶ τῷ Θεῷ χρωστούμενον. Οὐδὲ γὰρ, οἶμαι, φαίη τις ἂν, ὡς ἐστὶ τῶν ἐρικτῶν τοῦ θεοῦ τε καὶ ἁγίου Πνεύματος Μωσέα φαίνεσθαι χορηγόν, καὶ τὸν ἐν οἰκέτου τάξει καὶ ὑπηρετοῦ παρεληλυμμένον, τοὺς τοῦ Δεσπότης πλεονεκτήμασιν ἐναδρύνεσθαι, καὶ τὰ μόνω τε καὶ ἰδικῶς πρόποντα τῷ Θεῷ δύνασθαι κατορθοῦν. Τί οὖν ἔπρα διετύπου Μωσῆς; τί δὲ προσελάλει τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ; « Καὶ ἐσται, φησὶ, ἐὰν εἰσαγάγῃ σε Κύριος ὁ Θεός σου εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναανῶν, ἐν τρόπον ὅμοσε τοὺς πατέρας σου, καὶ δώσει σοι αὐτήν· καὶ ἀφελίς πᾶν διανοῖγον μήτραν, τὰ ἀρσενικὰ τῷ Κυρίῳ. » Ἀγιάζεσθαι καλύει πᾶν πρωτότοκον διανοῖγον μήτραν. Ἅγιοι γὰρ πάντες οἵσπερ ἂν ἡ εἰκὼν ἀναστράπτουσα φαίνοιτο τοῦ ἁγίου καὶ πρωτοτόκου, φημι δὴ Χριστοῦ. Νοητοῦ δὲ πράγματος, καὶ τῆς ἐν πνεύματι νοουμένης συμμορφίας, τὴν σωματικὴν ὁμοιωσιν εἰς τύπον προλαβόν, ἔδειξεν ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὴν προαιώνιον βούλησιν. Διδὸν καὶ Παῦλος φησὶ, διὰ τῆσδε τῆς νομοθεσίας, ὡς γέ μοι φαίνεται, τὸ μέγα τοῦτο συνέλιξ μυστήριον· « Οὐδὲ γὰρ ἔγνω, καὶ προώρισε συμμορφους τῆς εἰκόνης τοῦ Ἰησοῦ αὐτοῦ, τούτους καὶ ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἡγίασεν· οὗ δὲ ἡγίασε, τούτους καὶ ἐδόξασεν. » Ἀλλὰ φέρε δὴ πάλιν ὡς ἐν καλῶς τὸν τοῦ θεοῦ ἡρώματος καταλεπτόνους νοῦν, ἐπαθρήσωμεν ἀκριβέστερον· ὅποια μὲν εἰκότως περιβίη τις ἂν τῷ Χριστῷ τὴν μορφήν, τοὶ δ' ἂν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τοῦ πρόποντος.

subtiliter indagantes, diligentius contemplerur, ut a scopo nequaquam aberret.

γ'. Ἄλλ' ἐστὶν οὐκ ἀμφολογόν, ὡς ἐκεῖνο δὴ πάντως τὸ ὑπερκόσμιον κάλλος, ὅπερ ἂν νοεῖτο τυχόν ἐπ' αὐτῆς τῆς πάντα ὑπερκειμένης οὐσίας. φημι δὴ

⁶⁶ Joan. xiv, 6. ⁷⁰ Joan. xv, 26. ⁷¹ II Cor. iii, 17. ⁷² Exod. xiii, 2. ⁷³ Ibid. 11, 12. ⁷⁴ Rom. viii, 29, 30.

Variae lectiones.

• ἀλλ. καταφαιδρῶν. ἰ ἀλλ. ἐναστράπτουσα.

τῆς θείας καὶ ὑπερ νοῦν. Ὅσπερ ἂν οὐχ ἐτέρως ἐν Α ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ὁ χαρακτήρ ἐμφαίνοντο, εἰ μὴ τῆς θείας φύσεως ἀποτελοίμεθα κοινωνοί, τό τε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ δεξάμενοι Πνεῦμα, καὶ καθάπερ ὁ Παῦλος ἔφη, « Τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμενοι, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος. » Ἐν πράγμασι δὲ δηλονότι, καὶ ἐν δυνάμει τῇ κατ' ἐνέργειαν ἀρετῆς ὁ μετασχηματισμὸς ἐν ἡμῖν γίνεται, καὶ ἡ μετάπλασις ἐν ἀγιασμῷ, πρὸς πᾶν ὅτι οὖν ἀναφέροντι τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ, καὶ πᾶσαν μὲν τῆς ἡμετέρας διανοίας μαλακίαν ἐκπέμποντι, μεταχαλκεύοντι δὲ ὡσπερ εἰς ἀσφαλὲς ἤδη καὶ ἄμαχον φρόνημα. Οἴμαι γὰρ ἔγωγε, ταύτης δὴ μάλιστα τῆς αἰτίας ἕνεκα, τὸν τοῦ νόμου δοτήρα Θεὸν, οὐχ ἀπλῶς ἀγιάσαι πᾶν πρωτότοκον εἰπεῖν, προσθεῖναι δὲ, ὅτι προσήκοι τὰ ἀρσενικά. Τοῦ γὰρ δὴ Β χάριν ἀνιέρων τέ ἐστι, καὶ οὐχ ἀγιάζεται τὸ θῆλυ, πᾶν ὑπάρχη πρωτότοκον, ἀλλ' εἰ μὴ πῶ φάναι δοκαί πάλιν ἐρῶ, καιροῦ πρὸς τοῦτο καλοῦντος καὶ χρείας. Μόριον ὡσπερ τι τῆς νοουμένης μορφῆς ἐν τῇ θείᾳ τε καὶ ἀκαταλήπτῳ φύσει τὸ ἀνδρῶδες ἐφ' ἅπασιν καὶ νεανικὸν θεωρήσομεν, τὸν τῆς διανοίας ἐπερῶντες ὀφθαλμῶν. Τοιαύτη γὰρ πῶς ἡ τῆς θεότητος φύσις, εἰκουσα μὲν τῶν ὄντων οὐδενί, νικῶσα δὲ μᾶλλον, καὶ κατὰ πάντα ἀνδριζομένη τοῦ κεκλημένου πρὸς γένεσιν, ἐρῶμενεστάτη δὲ σφόδρα, καὶ ὡς οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ἔργων καθάρωσιν. Σύμμορφος οὖν ἄρα Χριστῷ νοῦτο ἂν εἰκότως ὁ ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀγαθοῖς οἰονεῖ τις ἀρσενόφρων καὶ νεανικός· οὐ τοιοῦτός γε μὴν, ὁ θῆλειαν ἔχων, ἢ ὄντως εἶπω, τὴν φρένα, μαλθακὴν τε καὶ ἀκαταγώνιστον. Δειδὼν γὰρ καὶ ἀδρανῆς, καὶ πρὸς μάχην καὶ εὐτολίμιαν ἀπειρηκὸς τὸ θηλειῶν ἐστὶ γένος. Εἰκόνα δὲ σοὶ τοῦ πράγματος παραθήσω πάλιν ἀπὸ τῆς Μωσέως συγγραφῆς. Ἐφη τοίνυν ὅτι τῶν Αἰγυπτίων ὁ τύραννος, εἰς τύπον τοῦ διαβόλου καίμενος παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ, κατὰ τῆς τῶν Ἑβραίων ὀδίνος ὠπλιζέτο, καὶ τοῖς ἐτι κατὰ νηθύος μαχόμενος, ἀναιρέισθαι παραχρήμα διετύπου τὰ γενώμενα, καὶ φωτὸς ἄρτι πρὸς πείραν ἐρχόμενα. Τὸ δὲ τῆς ὀμότητος σύνθημα μετὰ τῆς αὐτῷ πρεπούσης ἐγράφετο τέχνης. Ζωογονεῖσθαι μὲν γὰρ τὸ θῆλυ, πῶς γέ μὴν ἄρσεν ὕδασι καὶ τέλμασιν ἐναποπνίγεσθαι θεῖν ὁ μαιφόνος ἐνομοθέτει. Ποῖ οὖν ἄρα καὶ τοῦτο ἡμῖν κατασημαίνει τὸ θεώρημα; Τί δὲ τοῖς εὐμαθεστέροις παρέσται νοεῖν; Ἡδέα γὰρ τῷ διαβόλῳ τὰ μαλθακά τε καὶ ἀνάνθηρα καὶ ἐκτεθηλυμένα φρονήματα· διὸ καὶ εἰς αὖξιν ἵέναι τὸ θῆλυ παραχωρεῖ, πλεονεκτηθῆσθαι ποτε παρ' αὐτῶν οὐ προσδοκῆσας ὁ πονηρός. Πολεμώτατον δὲ καὶ πρὸς τὸ ἰκᾶσθαι σκληρόνουν ἡγείται τὸν ἄρσεν· ὃν καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας ἐντρεφόμενον λόγους, εἰ πρὸς μέτρον ἡλικίας ἀναδράμοι τῆς ἐν Χριστῷ, καὶ εἰς ἀνδρα τέλειον· ἀύξῃσαι, κατὰ τὸν Παῦλον, ἔσεσθαι

vina, inquam, et vires mentis excedente quispiam intelligat. Cujus quidem non alia ratione in animis nostris character appareat, nisi divinæ naturæ consortes efficiamur¹⁵, Patris et Filii Spiritum accipientes, et, quemadmodum Paulus dixit: « In eandem imaginem transformemur, a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu¹⁶. » In actionibus itaque, et in facultate ad virtutis operationem dirigente, hæc in nobis transformatio efficitur, et transmutatio in sanctificatione, quæ nos ad omnia Deo placita instituat, omnemque molliem ex animis nostris ejiciat, et in solidum atque inexpugnabilem sensum quodammodo recudat. Nam ob hanc quidem maxime causam existimo Deum legis conditorem, non omne sine exceptione primogenitum, sed cum additamento, masculinum sanctificari jussisse. Cujus namque rei gratia femineum nec sacretur, nec sanctificetur, etiamsi primogenitum fuerit, tempore et necessitate ad id vocante, rursus explicabo. Partem veluti quamdam formæ, quæ in divina incomprehensibilique natura intelligitur, virile quiddam in omnibus ac generosum contemplantur, si mentis aciem acrius intenderimus. Talis est enim natura divinitatis, quæ nulli quidem omnium rerum quæ sunt cedit aut succumbit, sed vincit potius, ac virile robur gerit erga omnes qui ad generationem vocati sunt. Valentissima vero est prorsus 135 supra quam dici possit in eo ut actiones suas omnibus numeris absolutas efficiat. Illum igitur Christo per omnia similem merito intelligemus, qui in rebus omnibus bonis masculinum quodammodo animum et generosum gerit; non eum cui mens, ut sic dicam, feminea, mollis nimirum, et quæ facili negotio supplantari queat. Timidum namque et imbecillum, et omnibus ad pugnandum atque audendum viribus destitutum est feminarum genus. Rei porro hujus imaginem tibi rursus ex Moysis historia repetitam proponam. Narrat igitur¹⁷ Ægyptiorum tyrannum, qui diaboli typum in sacris Litteris præfert, sese contra Hebræorum feturam armavisse, et iis qui adhuc utero continebantur indicto bello, interfici statim quæ concepta erant, ubi primum lucem conspicerentur, jussisse. In edicto porro crudelitatis scribendo fraudem adhibuit, quæ ipsius moribus conveniret. Servari nempe feminas, masculinum vero genus aquis et paludibus mergi sanguinarius imperavit. Quidnam igitur nobis hæc quoque speculatio designat? Quid ii quibus acies ingenii subtilior est, ex ea conjicient? Grati nimirum diabolo sunt molles ignavique et effeminati sensus, crescensque feminas proinde sinit, nec se ab illis unquam principatu dejiciendum sibi sceleratus persuadet. Pugnacissimos vero, quique haud facile

¹⁵ II Petr. i, 4. ¹⁶ II Cor. iii, 18. ¹⁷ Exod. i, 22.

Varia lectiones.

ἄλλ. εἰ μὴ τῷ. Ὑ ἴσως, ἀκατακαλύπτῳ. ἂ ἄλλ. ἐρχόμενος. Ὑ ἄλλ. αὖξῃσιν.

vinci possint, masculos arbitratur : quos, etiam si veritatis sermonibus innutriti ad mensuram ætatis ejus pervenerint, quæ est in Christo, atque in virum perfectum ⁷⁶ » adoleverint, ut est apud Paulum, nunquam in suam potestatem venturos animadvertens, impuberes necat. Quod enim masculorum sobolem ab ipso utero hostiliter insequatur, quid aliud indicat, nisi, quæcunque Deo grata sunt, illi invisæ esse? Ex quo contrarium quoque omnino effici consequens est, quod diabolo exosum est, a Deo in rebus necessariis numerari, ac præter cætera ornamenta, hoc quoque nomine quod diaboli odio et calumniis appetitum sit, velut optimo suffragio commendari. Atque hoc quoque veritati consentaneum esse, ex sacris ipsis Litteris probare non difficile fuerit. Igitur in Numeris (ita porro unus e Moysis libris inscriptus est) in ipso initio dixit Deus ad ipsummet sacrorum interpretem Moysen et ad Aaron : « Accipite summam totius Synagogæ (summam appellans rationem subductam, vel certe numerum, et re-censionem) **136** per cognationes, et donos familiarum, juxta numerum ex nomine juxta caput ipsorum, omnem marem a vicesimo anno et supra, omnis egrediens in exercitu Israel, numerate eos ⁷⁷. » Cernis quemadmodum describi masculos jubet, et pubescentem jam, ac velut efflorescentem tunc temporis multitudinem : « A vicesimo enim anno, inquit, et supra. » Femi-næ vero nullam omnino rationem habet, adolescentioris ævi. Sensum namque imbecillum, nec habilem ad prudentiam rejicit Deus. Acceptissimum vero ipsi, et in libro vitæ descriptum virile simul et prudens : quippe cui tantum jam sit virium, ut diaboli fraudulentis conatibus queat obsistere. Generoso namque animo

adjuncta prudentia, actiones omnes, quæ pios ho-mines decent, facile perficiat.

4. Igitur (repetam namque necessario orationis scopum) Spiritus est qui Christo nos similes efficit, tum per virtutum actiones divini prorsus in nobis effulgent characteres. Qui vero minime tales fuerint, contrarium iis accidet. Sed jam vim orationis hujus apertissime explicabo. Quemadmodum enim masculus typum fortitudinis gerit, fortitudinis, inquam, ejus, quæ secundum Deum intelligitur, quæ nos etiam similes Christo reddit; eadem ratione tanquam exemplar mollitiæ atque imbecillæ mentis, et ad voluptates facile nimium delabentis femina assumitur. Itaque divina quoque Scriptura, et ipsi peccato, et peccatoribus feminae habitum adaptat. Quomodo enim conformes esse dicimus Christo, qui ipsum diligunt; sic et turpissima peccati figura peccatorum animis inscribitur. Proferam vero rursum beatum prophetam Zachariam, qui hoc ipsum, et quidem planissime, explicare auditoribus queat. Itæ enim ait : « Et egressus est angelus qui loquebatur mecum, et

A γινώσκων οὐδαμῶθεν ἀλώσιμον, πρὸ ἤθης ἀπαιρεῖ. Τὸ γὰρ ἐκ νηδύος αὐτῆς, τῆ τοῦ ἄρσεως ἐπιφύεσθαι γονῆ, τί οὖν ἐντεῦθεν; Ὅτι πᾶν τὸ τίμιον παρὰ Θεῶ, βδελυκτὸν παρ' ἐκείνῳ. Κρατῆσαι δὲ πάντως καὶ τὸ ἐναντίον· τὸ γὰρ ἐκ τοῦ διαβόλου κατεστουγμένον, ἐν τοῖς ἀναγκαίοις παρὰ τῷ Θεῶ· ψήφον δὲ ὡσπερ τινὰ τὴν ἀρίστην ἐφ' ἑαυτῷ, τὴν ἐπὶ τῷ μισεῖσθαι διαβολὴν μετὰ τῆς ἄλλης εὐκοσμίας ἀποκερδαίνον. Ὅτι δὲ καὶ τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, ἐξ αὐτῶν ὑμῖν ἐπιδειξάι τῶν ἱερῶν Γραμμάτων, χαλεπὸν σὺδέν. Οὐκοῦν ἐν τοῖς καλουμένοις Ἀριθμοῖς (κατωνόμασται δὲ οὕτως ἐν Μωσείως βιβλίῳ), εὐθύς ἐν ἀρχαῖς ἐφη που Θεὸς πρὸς τε αὐτὸν τὸν ἱεροφάντην Μωσέα, καὶ πρὸς Ἀαρὼν· « Λάβετε ἀρχὴν πάσης συναγωγῆς υἱῶν Ἰσραὴλ (ἀρχὴν ὀνομάσας τὸν ἐκλογισμὸν, ἣτοι τὴν ἀπαριθμῆσιν), κατὰ συγγενείας, κατ' οἶκους πατριῶν, κατ' ἀριθμὸν ἐξ ὀνόματος κατὰ κεφαλὴν αὐτῶν· πᾶν ἄρσεν ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, πᾶς ὁ ἐκπορευόμενος ἐν δυνάμει Ἰσραὴλ, ἐπισκέψασθε αὐτούς. » Σύνες ὅπως ἀπογράφασθαι μὲν κελεύει τὸ ἄρσεν, καὶ τὴν ἡβῶσαν ἤδη, καὶ οἰονεὶ σφριγῶσαν ἄρει πληθύν· « Ἀπὸ εἰκοσαετοῦς γάρ, φησί, καὶ ἐπάνω. » Ἄλογεῖ δὲ τοῦ θήλεος παντελῶς καὶ μειρακίωδους ἡλικίας. Ἀπόβλητον γὰρ παρὰ Θεῶ φρόνημα τὸ ἀσθενές καὶ ἀτελές εἰς σύνεσιν. Γνωριμώτατον δὲ καὶ ἐν βίβλῳ ζωῆς καταγεγραμμένον τὸ ἀνδρώδες ἅμα καὶ συνετὸν, ὅτε δὴ καὶ ἀρκοῦντως ἔχον εἰς τὸ ἤδη δύνασθαι ταῖς τοῦ διαβόλου κακουργίαις ἀντιστατεῖν. Φρονήματι γὰρ τῷ νεανικῷ παραζευγμένη σύνεσις, πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἱκανῆ τῶν ὅσα προσήκει τῶν εὐσεβούντων ἐργάζεσθαι.

tantum jam sit virium, ut diaboli fraudulentis adjuncta prudentia, actiones omnes, quæ pios ho-

δ. Οὐκοῦν (ἀνακεφαλαίωσομαι γὰρ ἀναγκαίως τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν) συμμόρφους ἡμᾶς ἀποτελεῖ τὸ Πνεῦμα Χριστῷ· καὶ διὰ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἀρετῆς οἱ θεοὶ δὴ πάντως ἡμῖν ἐναστράπτουσι χαρακτῆρες. Συμβήσεται δὲ καὶ τοῖς μὴ τοιοῦτοις τὸ ἐναντίον. Ποιήσομαι δὲ φανοτάτην τοῦ λόγου τὴν δυνάμιν. Ὅντερ γὰρ τρέπον εἰς τύπον ἀνδρείας; ἐλήφθη τὸ ἄρσεν, ἀνδρείας δὲ φημι τῆς νοουμένης κατὰ Θεὸν, ἣ καὶ συμμόρφους ἀποτελεῖ τῷ Χριστῷ, κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τουτονὶ λόγον, εἰς τύπον μαλακισμοῦ καὶ φρονήματος ἀσθενούς, διαπίπτοντός τε καὶ λιαν εὐκόλως εἰς ἡδονάς, τὸ τῆς θηλειᾶς εἰσφέρεται πρόσωπον. Καὶ γοῦν ἡ θεία Γραφή αὐτὴν τε τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τοὺς τῆς ἁμαρτίας ἐργάτας, ἐν τῷ τῆς θηλειᾶς διακλάττει σχήματι. Ὅντερ γὰρ τρέπον συμμόρφους εἶναι φημι Χριστῷ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν· οὕτω καὶ τῆς ἁμαρτίας τὸ ἀκαλλέστατον σχῆμα ταῖς τῶν φιλαμαρτημόνων ψυχαῖς ἐγχαράττεται. Παροίσω δὲ τὸν μακάριον πάλιν προφήτην Ζαχαρίαν, αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ μάλα σαφῶς τοῖς ἀκρωμένοις ἐξηγεῖσθαι δυνάμε-

⁷⁶ Ephes. iii, 13. ⁷⁷ Num. i, 2, 3.

Varie lectiones.

*δ.δ. ἀναίρεσι. *γρ. τῆ τῶν ἀρσένων.

νον. Λέγει γὰρ οὕτω· « Καὶ ἐξῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ λα-
λῶν ἐν ἐμοί, καὶ εἶπε πρὸς με· Ἀνάβλεψον τοῖς
ὀφθαλμοῖς σου, καὶ ἴθε τὸ ἐκπορευόμενον τοῦτο.
Καὶ εἶπε· Τί ἐστὶ; Καὶ εἶπε· Τοῦτο τὸ μέτρον τὸ
ἐκπορευόμενον· καὶ εἶπεν· Ἀυτὴ ἡ ἀδικία αὐτῶν ἐν
πάσῃ τῇ γῆ. Καὶ ἰδοὺ τάλαντον μολίβδου ἐξαιρόμε-
νον. Καὶ ἰδοὺ γυνὴ μία ἐκάθητο ἐν μέσῳ τοῦ μέτρου·
καὶ εἶπεν· Ἀυτὴ ἐστὶν ἡ ἀνομία· καὶ ἔβριψεν
αὐτὴν εἰς μέσον τοῦ μέτρου, καὶ ἔβριψε τὸν λί-
θον τοῦ μολίβδου εἰς τὸ στόμα αὐτῆς. Καὶ ἦρα τοὺς
ὀφθαλμούς μου, καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ δύο γυναῖκες ἐκ-
πορευόμεναι, καὶ πνεῦμα ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν·
καὶ αὐταὶ εἶχον πτέρυγας, ὡς πτέρυγας ἔποπος·
καὶ ἀνέλαθον τὸ μέτρον ἀνά μέσον τῆς γῆς καὶ τοῦ
οὐρανοῦ. » Ἀκούεις ὅπως ἐν σχήματι μὲν γυναῖκός
ἡ ἀνομία τῷ προφήτῃ φαίνεται· αἱ δὲ πρὸς ὕψος
ἀφρεῖν αὐτὴν ἐπιχειροῦσαι ψυχὰς, τῆς ἐνοῦσης αὐτῇ
δυσειδέας τὸν Ἰσον ἔχουσι τρόπον. Καὶ αὐταὶ γὰρ
ὀρῶνται γυναῖκες. Ἐποπὸς γὰρ μὴν ἐμπεφυκένας
πτέρυγας αὐταῖς ὁ προφητικὸς ἡμῖν δι᾿ ἰσχυρίσατο
λόγος, ἵνα διὰ τούτου τὸ ἐτοιμον εἰς ἀκαθαρσίαν,
καὶ τὸ εὐπετὲς εἰς φιλοσαρκίαν τῶν ἀνοσιῶν ἐπι-
δείξῃ ψυχῶν. Ἀκάθαρτον γὰρ τὸ στρουθίον, φημι
δὴ τὸν ἔποπα, σκωλήκων τε καὶ περισσευμῶτων τῶν
ἀπὸ γαστρὸς ὅτι μάλιστα βορρὸν. Τοιαύτη δὲ πᾶσα
φιλαμαρτήμων τε καὶ φιλήδονος ὁρᾶται ψυχῇ. Νοῦς
μὲν γὰρ ὁ καθαρὸς τοῖς τῆς ἀληθείας ἐντρέφεται λό-
γοις. Ἀλήθεια δὲ νοεῖται Χριστός. Ὁ δὲ γῆϊνός καὶ
φιλοδόξος, καθάπερ τινὰς σκώληκας ἔρποντας ἐν
ἐαυτῷ, τὰς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν φαύλων ἐπιθυμίας
ὁρῶν, συλλέγει καὶ ῥέφεται, τῆς ἐντεῦθεν δυσωδίας
ἀπειθήσας παντελῶς. Εἰ τοίνυν ἡδὺ τε καὶ φίλον
λελόγισται παρ' ἡμῖν τὴν εὐκλεεστάτην τοῦ Σωτῆρος
εἰκόνα φέρειν, καὶ ἀναμορφοῦσθαι πρὸς ἐκεῖνο τὸ
θεῖον καὶ οὐράνιον κάλλος, παραιτώμεθα τὸν δυσει-
δέστατον τῆς ἁμαρτίας χαρακτήρα· φύγωμεν φρέ-
να τὴν μαλακίην, καὶ ταῖς τοῦ διαβόλου δυστροπίαις
εὐκαταγώνιστον. Ἀνδριζώμεθα δὲ μᾶλλον κατὰ
Χριστὸν, ἵνα καὶ μέτοχοι τῆς αὐτοῦ εὐρισκώμεθα
ζωῆς, γεγονότες ἐν προσώπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς,
δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ. Οὕτω γὰρ, οὕτω τὴν τοῖς
ἡμετέροις σώμασιν ἐνοικήσαν φθορὰν, καθάπερ τι
τῶν δυσαχθεστάτων φορτίων ἀποσεισάμενοι, τὴν τῆς
ἁμαρτίας ἢ μεταμφιασόμεθα δόξαν, οὐ τὴν τῆς σαρ-
κὸς ἀρνούμενοι φύσιν, ἀλλ' εἰς τὸ τῆς ἀφθαρσίας
ἀναστοιχειούμενοι καύχημα, καὶ μετὰ σαρκὸς καὶ
ἐρῆτην τινὴ τῇ παρὰ Χριστοῦ καταστίλοντες δόξη·
« Μετασχηματιεὶ γὰρ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως
ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, » καθὰ
γέγραπται. Ὅτι δὲ καίτοι φθαρτῆς ὄντες φύσεως,
ἐκαίπερ ἰεγεγόναμεν ἐν προσώπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-
τρὸς, ἀφθαρτοὶ διαμενούμεν, κατημφιεσμένοι τοῦ
Σωτῆρος τὴν δόξαν, οὐδὲν ἡμῖν ἤττον κάκεινο σα-
φηνεῖ τὸ παρὰ τῇ θείᾳ κείμενον Γραφῇ παράδειγμα.
Διδάξαι γὰρ ἐβελήσας ὁ πάντα ἰσχύων Θεὸς, ὅτι καὶ

dixit ad me : Suspice oculis tuis, et vide hoc quod
egreditur. Et dixi : Quidnam est ? Et dixit : Hæc
mensura quæ egreditur ; et dixit : Hæc est ini-
quitas eorum in omni terra. Et ecce talentum
plumbi elevatum. Et ecce mulier una sedebat in
medio mensuræ ; et dixit : Hæc est iniquitas ;
et projecit eam in medium mensuræ, et projecit
lapidem plumbi in os ejus. Et levavi oculos meos,
et vidi : et ecce duæ mulieres egredientes, et spiritus
in alis earum, et ipsæ habebant alas, ut alas upupæ,
et acceperunt mensuram inter cœlum et terram⁶⁰.
» **137** Ecce feminæ habitu iniquitas se prophetæ os-
tendit, quæque animæ ipsam in sublime attollere
conantur, eandem cum ipsa deformitatem habent.
Nam et ipsæ mulieris habitu conspiciuntur. Upupæ
vero alas ipsis inesse, prophetica nobis oratio confir-
mavit, ut ex eo paratas ad impuritatem, et proclives
ad carnis illecebras impiorum animas indicaret.
Impura namque hæc est avis, upupam dico, ver-
miumque et ventris excrementorum imprimis vo-
rax. Talis autem anima quævis peccatis et volu-
ptatibus addicta conspicitur. Pura siquidem mens
veritatis sermonibus innutritur. Veritas porro in-
telligitur Christus. Terrena vero cuique in cœno
volutari voluptas est, sicut vermes quosdam per
ipsum repentes, pravæ quasque cupiditates aspi-
ciens, colligit undequaque, atque iis pascitur, nec
inde manantem graveolentiam ullatenus respuit.
Igitur si jucundum nobis et suave ducimus glo-
riosissimam illam Salvatoris imaginem præferre,
nosque ad illam divinam ac cœlestem pulchritudi-
nem conformare, abjiciamus turpissimam peccati
effigiem, mentem mollitiæ languidam, ac perversis
diaboli artibus facile cedentem fugiamus. Geramus
nos potius virilem in modum Christi exemplo, ut
illius quoque vitæ participes simus, facti in per-
sona Dei, et Patris per ipsum, et in ipso. Ita nam-
que corruptionem, quæ nostris insedit corporibus,
tanquam onus gravissimum excutientes, immorta-
litate gloriam inducimus, non ita quidem ut corpo-
ream naturam abjiciamus, sed ad incorruptibilitatis
antiquum decus traducti, et cum ipso corpore,
ineffabili quadam gloria Christi munere effulgen-
tes : « Reformabitur enim corpus humilitatis nos-
træ, conforme corpori gloriæ ejus, » ut scriptum
est⁶¹. Nos autem, etsi natura corruptibiles simus,
tamen postquam in persona Dei et Patris fuerimus,
fore incorruptibiles, circumdatos Salvatoris gloria,
exemplum quod in sacris Litteris exstat, nobis haud
obscurè confirmabit. Cum enim indicare vellet
qui omnia potest Deus, etiam illud quod natura
corruptibile est, in aliud quam id quod est com-
mutari, atque in melius converti posse, si in id
modo suos ipse oculos intenderet : « Oculi enim Do-
mini super justos, » ut in Psalmis scriptum est⁶² :

⁶⁰ Zachar. v, 5-9. ⁶¹ Philipp. iii, 21. ⁶² Psal. xxxiii, 16.

Varie lectiones.

ἢ ἀλλ. ἀφθαρσίας, ἢ ἀκαθαρσίας. ἢ ἀλλ. γεγόν.

nie sanctos Moſen et Aaron eſt affatus: « Implete gomor manna, in repositionem, in generationes veſtras. **138** Et dixit Moſes ad Aaron: Cape urnam auream unam, et mitte in ipsam plenum gomor manna, et repones illud coram Deo, in custodiam in generationes veſtras ⁶⁵. » Et manna quidem natura ſua corruptibile erat, ac iis qui vel in unum inſequentem diem ſervare vellent, inutile prorsus inveniebatur; verum incorruptum manebat, quod ab Aaron in conſpectu Dei poſitum aureo vafe continebatur. Futurum autem in nobis quoque ſimile quidpiam, neminem arbitror dubitare. Sanctus namque revera noſtrarum animarum antiſtes, Chriſtus videlicet, noſtrum corpus divina gloria, velut auro, circumdabit, tum velut in conſpectu Dei et Patris collocatum ad incorruptibilitatem transferet. Nec enim amplius corruptioni erimus obnoxii, ſed potius æternum vivemus. Rei namque totius exemplum in eo manna propoſitum habemus. Igitur cum ſanctis tam claro lumine illuſtris ſplendor effulgeat, ingruentem negligentie ſoporem ex animis noſtris quam longiſſime amandantes, laudabili adhibita vigilantia, noſtræ ſaluti operam demus, atque in eo ſtudioſe laborantes ut omnes virtutis numeros impleamus, et evangelicis præceptis conſtanter admodum obtemperemus, præclaras rependamus Salvatori gratias, et ei qui omnium vitæ propugnator effectus, ſua ipſe cruce nos redemit, ſpiritualia ſacrificia pro collatis in nos muneribus offeramus, quemadmodum alicubi Pſaltes ait: « Introibo in domum tuam in holocauſtis: reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea ⁶⁶. » Nam qui per omnia fidem amplexi, Chriſtumque Deum et Dominum conſeſſi ſumus, nos ei ſervitute obnoxii, obſequium detulimus, ipſique obedientiam debemus. Cogitemus namque illum, cum natura Deus eſſet, quippe qui ex Deo progenitus, atque ineffabili et imperceptibili modo ex ipſa Dei et Patris ſubſtantia effuſiſt, proindeque meritiſſimo in eadem forma, et in omnibus æqualis intelligitur fuiſſe, et revera fuit, « humiliari ſe ſemetipſum, » ut in Scripturis legimus, « forma ſervi accepta ⁶⁷, » hoc eſt, factum velut unum ex nobis, ut nos quoque ei ſimiles efficiamur, in eam imaginem quæ per gratiam eſt, virtute Spiritus conformati. Nempe unus eſt ex nobis, qui noſtra cauſa factus eſt homo, quod nos ſumus; eſt vero Deus, propter ſeipſum, et eum qui genuit, et ante humanitatem aſſumptam, et cum factus eſt homo. **139** Nec enim deſiit eſſe Deus, qui eſt ex Deo ſecundum naturam, etiamſi « factus eſt caro, » ut Joannes loquitur ⁶⁸. Quamobrem germano aliquando diſcipulo (Philippus autem hic erat) roganti ac dicenti: « Domine, oſtende nobis Patrem, et ſufficit nobis ⁶⁹, » ſeipſum in conſpectu ſtatuens ſubſtan-

τὸ φθείρεσθαι παφουδός, εἰς ἑτερόν τι παρ' ἑπαρτοῖσι μετασχηματίζεται, καὶ τὴν εἰς τὸ ἀμεινον ἀνίσχει μεταδρομήν, εἰ τῆς ἐποπτείας ἀξιοὶ τὸ τῆς παρ' αὐτοῦ· « Ὁφθαλμοὶ γὰρ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, » κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς γεγραμμένον· λέγει πρὸς τὸν ἄγιον Μωσῆα καὶ τὸν Ἀαρών· « Πλήσατε τὸ γομὸρ τοῦ μάν, εἰς ἀποθήκην εἰς τὰς γενεὰς ὁμῶν· καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς Ἀαρών· Λάβε στάμμον χρυσοῦν ἕνα, καὶ ἔμβαλε εἰς αὐτὸν κλῆρες τὸ γομὸρ τοῦ μάν, καὶ ἀποθήσεις αὐτὸ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, εἰς διατήρησιν εἰς τὰς γενεὰς ὁμῶν. » Καίτοι τὸ μάννα, κατὰ γε τὴν ἰδίαν φύσιν ἐφείρετο, ἀχραιότατον δὲ παντελῶς τοὺς ἐθέλουσι τηρεῖν, καὶ εἰς μίαν τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν εὐρίσκατο· ἀλλ' ἔμεινε ἀδιάφθορον, ἐν βίαι τιθὲν τοῦ Θεοῦ διὰ χειρὸς Ἀαρών, καὶ τῇ χρυσοῦ συνεχόμενον στάμμῳ. Ὅτι δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἴσται τι τοῦτον ^δ, ἐνδοῦσαι οἶμαι μηδένα. Ὁ γὰρ ἄγιος ὄντως ἀρχιερεὺς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τουτέστι Χριſτὸς, περιστελεῖ μὲν τῇ δόξῃ τῇ θείᾳ, καθάπερ τινὶ χρυσοῦ τὸ ἡμέτερον σῶμα· παραθεὶς δὲ ὡσπερ ἐν βίαι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, μεταθήσει πρὸς ἀφθαρσίαν. Ὑποκεισόμεθα γὰρ οὐκέτι τῇ φθορᾷ· μενούμεν δὲ μᾶλλον εἰς τὸ διηνεκές. Εἰς ὑπόδειγμα γὰρ τοῦ πράγματος ἐλήφθη τὸ μάννα. Ἀποκειμένης τοιγαροῦν τῆς οὕτω λαμπρῆς τοῖς ἁγίοις λαμπρόδος, τὸν ἐκ βραθυμίας ἡμῖν ἐπισυμβαίνοντα νυσταγμῶν τῆς καυτῶν διανοίας ὡς κορβωτάτω διωθόμενοι, μετὰ νήψεως ἀγαθῆς τὴν καυτῶν σωτηρίαν καταργαζόμεθα. Καὶ διὰ τοῦ κατορθοῦν ἐπιτέγεται· πᾶν εἶδος ἀρετῆς, ἐκασθαι τε καὶ λίαν εὐτόμως τοῖς εὐαγγελικοῖς προστάγμασι, καλῶς τῷ Σωτήρι τὰς ἀμοιβὰς ἐκτίσωμεν, καὶ τῷ τῆς ἀπάντων ζωῆς ὑπεραβλήσαντι, ἐκπριαμένῳ τε ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ σταυρῷ, προσκομίζωμεν χαριſτήρια θυσίας πνευματικῆς, κατὰ τὸν ψάλλοντά σου καὶ λέγοντα· « Εἰσαλεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου ἐν ἑλοκαυτώμασιν· ἀποδώσω σοι τὰς εὐχὰς μου, ἃς διέστειλε τὰ χεῖλη μου. » Οἱ γὰρ ὄντως τὴν πίστιν καταβεβήμενοι, Κύριόν τε καὶ Θεὸν ὁμολογήσαντες τὸν Χριſτόν, ὑπεσχόμεθα τὴν δουλείαν, προσεγραψάμεθα τὴν ὑπακοήν· χρεωστοῦμεν αὐτῷ τὸ πισθῆναιον. Ἐνοήσωμεν γὰρ ὅτι κατὰ φύσιν Θεὸς ὑπάρχων, ἄτε δὴ καὶ ἐκ Θεοῦ πεφηνῶς, ἀρρήτως καὶ ὑπὲρ νοῦν ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀναλάμψας οὐσίας, διὰ τε τοῦτο καὶ λίαν εἰκότως ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τῇ κατὰ πᾶν νοοῦμεν, ὡς τε καὶ ὑπάρχων· ἄληθῶς, « τεταπεινώσκειν ἑαυτὸν, » κατὰ τὰς Γραφὰς, « μορφὴν δούλου λαβὼν, » τουτέστι γενόμενος καθ' ἡμᾶς, ἵνα καὶ ἡμεῖς κατ' αὐτὸν [γενόμεθα], εἰς τὸν διὰ χάριτος ἐξεικονισμὸν διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας ἀναμορφούμενοι. Ἐπείπερ εἰς ἐξ ἡμῶν, ὁ δὲ ἡμᾶς μὲν, ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς· Θεὸς δὲ, δι' αὐτὸν καὶ τὸν φύσαντα, καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος. Οὐ γὰρ ἐνεδέχετο μὴ εἶναι Θεὸν τὸν ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν, εἰ καὶ « γέγονε σὰρξ, » κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν. Καὶ γοῦν τῷ γνησίῳ ποτὲ μα-

⁶⁵ Exod. xvi, 32, 33. ⁶⁶ Psal. lxx, 13. ⁶⁷ Philipp. ii, 7. ⁶⁸ Joan. i, 14. ⁶⁹ Joan. xiv, 8.

Varie lectiones.

^δ ἄλλ. τοιούτου. ^ε ἄλλ. νοούμενός τε καὶ ὑπαρχων.

θητή (Φλιππος δὲ οὗτος ἦν), ἀντιβολοῦντι καὶ λέγοντι· Ὁ Κύριε, δείξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρχὴ ἡμῖν· ἑαυτὸν εἰς ὅσιν παραθεῖς τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας τε καὶ δόξης, ἔλαγε· Ὁ τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἶμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με; Φλιππε, ὁ ἑώρακός ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα. Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστιν; Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν. Ὁ ἔδειξες γὰρ ἡμῖν ἐν ἰδίᾳ φώσκει τὴν τοῦ Πατρὸς, καὶ διὰ τῆς ἐφ' ἅπασιν θεοπροποῦς ἐνεργείας, οὐσιώδη χαρακτήρα πρὸς γνῶσιν ἡμῖν ἑαυτὸν παραθεῖς τοῦ φύσαντος, τὸν ἀληθῆ καὶ μόνον ἔδειξες Θεόν. Τοιγάρτοι, νεκροὶ μὲν ἐκλείουσι καὶ ἀναπαύονται εἰς ζωὴν, κατεφθαρμένοι τε ἦδη καὶ δυσωβόσι· θαλάττη δὲ καὶ πνεύμασιν ἐξουσιαστικῶς ἐπαφῶνσι· Ἐνώπα, πεφίμωσο· τυφλοὶ δὲ τοὶς ἐκ σπαργάνων τὸ γλυκὺ καὶ τριπόθητον ἐνετίθει φῶς, καὶ πρὸς τοῦτοίς ἕτερα μυρία παραδόξως εἰργάζετο. Ὁ Θεὸν μὲν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, ὡς κατὰ τὸν ἄγιον εὐαγγελιστήν. Ὁ γὰρ ὑπάρχειν νοεῖται, καὶ ἐστὶν ἀληθῶς ἡ θεία τε καὶ ἀπερινόητος φύσις, ποῶς ἂν κατέθοι σώματος ὀφθαλμῶς; ἢ πῶς ἂν ὄλωσ ὀφθαλμῶς τὸ κατ' οὐσίαν οὐχ ὄρατόν; Ἦς δὲ τὸ ἀπρόσιτον ἐκεῖνο κατέφεται φῶς, καίτοι τῆς ἡλιακῆς ἀπείροτος ἀπρόσδηλον τοῖς ἡμετέροις ὀφθαλμοῖς ἀποσιλωθῆσθαι τὴν ἐκλαμψιν; Ἄλλ' ἦν ἀνάγκη λοιπὸν, καὶ αὐτὸν ἡμῶς ἰδεῖν τὸν Θεόν. Οὐκοῦν διὰ τῶν θαυμάτων ἡ θεία καὶ ἐν τοῖς παραδόξως ἀποτελουμένοις, τὸ τῆς θείας φύσεως νοηθῆσεται κάλλος. Καὶ ἡ Σοφία δὲ πάλιν, ἀπὸ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως θεωρεῖσθαι τὸν τοῦτων ἔφη δημιουργόν. Ἵνα τοίνυν θαυματοργήσας ἐπιγινώσκηται, καὶ δείξῃ μὲν ἡμῖν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, πιστεύεται δὲ ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστίν, καὶ τῶν ὄλων Κύριος, γέγονε καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, δηλονότι, καὶ τὴν ἡμετέραν ὁμοίωσιν ὁμοῦς, ἐπὶ γῆς ὤφθη, ὡς κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τῶν σοφῶν, καὶ κατὰ τοὺς ἀνθρώπους συνανεστράφη. Ἐπειδὴ δὲ τοὶς Ἰουδαίοις ἐξ ἐπαγγελίας ὠφέλιστο, καὶ γεγῆνηται μὲν ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, κατὰ τὰς Γραφάς· ἰδίβαξε δὲ παρὰ πρῶτοις αὐτοῖς, καὶ τῆς τοῦ Μωσέως συγγραφῆς, ἅτε δὴ καὶ ἐν τύποις τῶν πάλαι συντεταγμένης, τὴν ἀσυγκρίτως ἀμείνω τοῖς ἀκρωμένοις ἐχαρίζετο γνῶσιν· Ἐτελείωκε μὲν γὰρ ὁ νόμος οὐδὲν. Πληρέστατον τῆς εὐσεβείας τὸ καύχημα διὰ τῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐνκαλμάτων προσγίνεται. Καιροῦ τοιγαροῦν τὰ ἐν τύποις τεθεσπισμένα μεταπλάττεσθαι λοιπὸν εἰς ἀληθεῖαν ἀναπαύοντος, ἐπαφῶνσι Χριστὸς τοῖς ἐξ αἱμάτων Ἰσραὴλ· Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀληθεῖα, ἡ μονοουχὶ τοῦτο λέγων· Παρῶν λοιπὸν ἡ Μωσέως ἐντολῆ, καὶ ἀργεῖτω μὲν ὁ τύπος, καὶ λατρείας τῆς ἐν σκιάς τὸ ἀνόητον, ἀναλαμπέτω δὲ λοιπὸν τῆς ἀληθείας ἡ δύναμις, καὶ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἀρετῆς ἡ χάρις αὐτοῖς ὁράσθω νυνὶ τελουμένη τοῖς πράγμασι· Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.

At tunc Patris et gloriae, dixit: «Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovisti me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem meum. Non credis, quod ego in Patre, et Pater in me est? Ego et Pater unum sumus». Ostendit enim nobis in propria natura naturam Patris, ac per operationem in omnibus Deo dignam substantialem imaginem ad Patris agnitionem nobis seipsum proponens, verum et solum demonstravit Deum. Igitur et mortuos corruptosque jam ac fetidos ad vitam reverti jussit, et mari ventisque pro potestate imperabat: «Tace, obmutesce»: tum caecis a prima infantia dulce et optatissimum lumen largitus est, et alia praeter ea innumerabilia miracula edidit. Deum enim nemo vidit unquam, ut in Evangelio legimus. Quam enim naturam divinam et imperceptibilem animo esse intelligimus, et vere est, quisnam illam corporeis oculis intueri queat? aut quam ratione id conspici possit, quod penitus sub aspectum non cadit? quis porro inaccessam illam pervideat lucem, cum ipsam quoque manantem ex solis radiis fulgorem oculorum nostrorum acies non assequatur? At enim necesse erat ipsummet a nobis videri Deum. Ex miraculis porro iste conspectus, ac per ea quae praeter hominum expectationem sunt, divinae naturae pulchritudo intelligitur. Quia et Sapientia ex creaturarum admirabili specie, eorum conditorem vicissim proportione spectandum asseveravit. Igitur, ut ex patris miraculis agnosceretur, ac nobis in seipso Patrem ostenderet, Deusque secundum naturam, et universorum Dominus crederetur, factus est homo, quales et ipsi sumus, nostramque indutus similitudinem, in terra visus est, quem admodum est a sapientibus dictum, et cum hominibus conversatus est. Quoniam vero Judaeis ex promissione debebatur, et natus est in Bethlehem Judaeae, ut est in Scriptoribus. Docuit autem primum apud ipsos, et eorum quae a Mose mandata litteris erant (quippe quae futurorum figuram continerent) eam quae procul dubio optima foret intelligentiam auditoribus largiebatur: «Lex namque nihil ad perfectum perduxit». **140** Plenissima vero pietatis gloria Salvatoris nostri praecipis efficitur. Tempore igitur urgente quo ea quae in figura praedicta fuerant, mox ad veritatem traducerentur, clamabat Christus ad eos quorum ab Israelis sanguine progenies ducebatur: «Ego sum veritas»; quasi nimirum ita diceret: Valeant in posterum praecipia Mosis, essent jam figurae, et cultus qui in umbris exhibebatur obscuritas, splendeat deinceps vis veritatis ac virtutis in agendo positae gratia, jam ipsis actionibus perfecta atque absoluta conspiciatur: «Spiritus namque est Deus, et adorantes eum in spiritu et veritate oportet adorare».

⁹⁹ Joan. 9-11. ¹⁰⁰ Joan. x, 30. ¹⁰¹ Joan. xi, 4-45. ¹⁰² Marc. iv, 59. ¹⁰³ Joan. ix, 1. ¹⁰⁴ Joan. 1, 18. ¹⁰⁵ Sap. xpi, 5. ¹⁰⁶ Baruch iii, 38. ¹⁰⁷ Matth. ii, 1. ¹⁰⁸ Hebr. vii, 19. ¹⁰⁹ Joan. xiv, 6. ¹¹⁰ Joan. iv, 23.

Variae lectiones.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ τῶν.

5. Sed duri ac rigidi Judæorum populi in stuporem penitus delapsi, ferinaque insania laborantes, non modo de illo excipiendo non cogitaverunt, quem et venturum, et nostro generi universo salutem allaturum esse lex et prophetæ prædixerant: sed eo amentiaæ miseri pervenere, ut docentem, et ea quæ supra leges erant monstrantem per imprudentiam deriderent, disciplinamque adeo sanctam et excellentem nihil penderent, tum conviciis ipsum absurdis incesserent, ac voracem, ebriosum, Samaritam vocitare non fuerint veriti: nam quæ his adhuc graviora sunt dicere prætermitto. Proinde et sanctus propheta illorum casum lamentabatur, qui in tantis sceleribus deprehensi tenerentur. « Domus, inquit, Israel cecidit, non amplius adjiciet resurgere; virgo Israel projecta est in terram suam; non est qui susciet eam ¹. » Ex ipsis nempe fundamentis eversa est Judæorum Synagoga: quippe quæ summa Salvatoris patientia intemperantissime est abusa. Persuaserant sibi scilicet Judæorum populi et duces, nihil in eo prorsus a se noxæ contractum, si tantum in prophetas impii exstitissent. Quamobrem in ipsum quoque sceleratas manus injicere non veriti, Christum et vitam æternam condemnare, pro ea amentia ad quam demum miseri sunt delati. Quare apud prophetam ælicubi de iis ait: « Væ iis, quoniam recesserunt a me: miseri sunt, quoniam impie egerunt in me. Ego redemi eos, ipsi autem locuti sunt contra me mendacia ². » Rependentes namque ipsi acerbas vices, ac retribuentes mala pro bonis, ut scriptum est ³, non solum mendacia loquebantur, sed antiqua facinora omnium gravissimo scelere cumulant, illis se omnino verbis, quæ in **141** Evangelio exstant, Christum intuentes mutuo compellabant: « Hic est hæres, venite, occidamus eum, et nostra erit hæreditas ⁴. » Deinde ut consultationem adeo pravam atque perversam ad exitum perducerent, rei totius administrum Satanam, vel decem potius ac præfectum constituentes, modico argento maxime venalem discipulum emercati sunt. De hujusmodi namque divinus ælicubi sermo pronuntiavit: « Deleantur de libro viventium, et cum iustis non scribantur ⁵. » Verum quid mihi de iis quæ in oculis omnium posita sunt, tam longa oratio procedit? Etenim impiorum ausa Judæorum quis ignoravit? Cruci scilicet omnium Dominum tradiderunt, suomet capiti infelices, atque universo generi notam impictatis inurentes. Dicere siquidem ausi sunt delirantes: « Sanguis ejus sit super nos, et super filios nostros ⁶. » Quin et gloriosæ cruci affixum spectantes audacissimi irridebant, et a parente suo, Satana inquam, edocti dicebant: « Si

Α ε'. Ἄλλ' οἱ σκληροὶ καὶ στεγχοὶ τῶν Ἰουδαίων λαοί, οἱ πρὸς μόνην ὀρῶντες ἀναίσθησιαν, καὶ μάγλιαν νοσοῦντες θηριοπρεπῆ, οὐχ ὅπως προσέσθαι δεῖν ἐλογίζοντο, τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν, ὅτι τε ἤξει προηγγελμένον, κατ' ἅπαν ἡμῶν διασώσει τὸ γένος, ἀλλ' εἰς τοῦτο καταλίισθον ἀπονοίας οἱ τάλανες, ὡς διδάσκοντα μὲν, καὶ τὰ ὑπὲρ νόμον εισηγούμενον ἀσυνέτως διαγαλῶν ποιέσθαι δὲ παρ' οὐδὲν τὸ οὕτω σεπτὸν καὶ τίμιον μάθημα, καὶ λοιδορίας μὲν αὐτὸν ἐκτόποις κατασφενδονῶν, φάγον δὲ καὶ μέθυσον καὶ Σαμαρείτην οὐ κατοκνήσαι καλεῖν παραιτήσομαι γὰρ τὰ ἔτι τούτων εἰπεῖν χαλεπώτερα. Τοιγάρτοι καὶ διὰ τῆς τῶν ἁγίων προφητῶν κατεθρηνεῖτο φωνῆς ὁ τοῖς οὕτω δεινοῖς ἀλοῦς τολμήμασι: « Οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκ ἔτι μὴ προσθήσει τοῦ ἀναστήναι: παρθένος Ἰσραὴλ ἐσφαλεν ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῆς, οὐκ ἔστιν ὁ ἀνίστων αὐτήν. » Ἐξ αὐτῶν γὰρ δτι ἐξεμοχλεύθη ἡ τῶν βάθρων ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆ, τὴν ὑπερπερῆ τοῦ σώζοντος ἀνεξικακίαν ἀσώτατα ἡ δαπανήσασα. ὦνοντο γὰρ πως οἱ τῶν Ἰουδαίων λαοὶ τε καὶ καθηγούμενοι, οὐδὲν εἶναι παντελῶς εἰς ἐγκλήματος δύναμιν τὴν εἰς προφήτας ἀσέθειαν. Τοιγάρτοι καὶ ἐπ' αὐτῷ τὴν ἀνοσίαν κατατελεῖναι μὴ καταδείσαντες χεῖρα, κατεγίνωσκον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς διὰ τῆς εἰς τοῦτο παραπληξίας ἀπεδήμουν οἱ δειλαιοί. Καὶ γοῦν ἐν προφήταις ἔφη που περὶ αὐτῶν: « Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι ἀπεπήδησαν ἀπ' ἐμοῦ· δειλαιοὶ εἰσιν ὅτι ἠσέθησαν εἰς ἐμὲ. Ἐγὼ δὲ ἔλυτρωσάμην αὐτούς, αὐτοὶ δὲ κατελάλησαν κατ' ἐμοῦ ψευδῆ. » Πικρὰς γὰρ αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς ἐκτίνοντες, καὶ ἀποδιδόντες πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, καθὼς γέγραπται, οὐχὶ μόνον ψευδῆ κατελάλουν, ἀλλὰ τοῖς ἀρχαίοις αὐτῶν δυσσεβήμασι τὴν ἀπασῶν μείζονα προστιθέντες ἀνομίαν, ἐκεῖνο δὴ πάντως τὸ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις γεγραμμένον προσεφώνουν ἀλλήλοις περὶ Χριστοῦ: « Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονομός· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία. » Εἶτα πρὸς ἔργον τὴν οὕτως ἀπηχεστάτην διεξάγοντες σκίψιν, καὶ συνεργάτην τοῦ πράγματος, μάλλον δὲ ἡγεμόνα καὶ πιστάτην τὸν Σατανᾶν ποιησάμενοι, μικροὺς ἀργυροῖς τὸν ὄρατον ἰ ἐξεπρίαντο μαθητῆν. Περὶ γὰρ τῶν τοιούτων ἡ θεὸς ἔφη που λόγος: « Ἐξάλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων, καὶ μετὰ δικαίων μὴ συγγραφῆτωσαν ἰ. » Ἀλλὰ γὰρ τί δῆτά μοι μακρὸς οὕτως πρόεισι λόγος περὶ τῶν ἐν βίβει κειμένων; Τίς γὰρ ἠγνόησε τὰ τῶν ἀνοσίων Ἰουδαίων τολμήματα; Σταυρῷ γὰρ παραδεδώκασιν τὸν ἀπάντων Δεσπότην, ταῖς εἰκέλαις δειλαιοὶ κεφαλαῖς, καὶ ὄλω τῷ γένει τὸ τῆς ἀσεβείας ἐπιγράφαντες ἔγκλημα. Τετολμήκασιν γὰρ παραφρονοῦντες εἰπεῖν: « Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. » Ἀλλὰ καὶ τῷ τιμιμῷ σταυρῷ προσηλωθέντα βλέποντες, κατεμειδίων οἱ πάντοίμοι, καὶ ἀνεπίθεινον λέγειν ὑπὸ τοῦ ἰδίου

¹ Amos v, 1, 2. ² Osee vii, 15. ³ Psal. xxxiv, 12. ⁴ Matth. xxi, 28. ⁵ Psal. lxxviii, 29. ⁶ Matth. xxvii, 25.

Variae lectiones.

¹ ἄλλ. ὡς περ ἐφεροῦ. ² ἄλλ. ἀκατοῦστα. ³ ἄλλ. γεγωνότατον. ἄλλ. εὐωνότατον. ⁴ ἄλλ. γραφῆ-
τωσαν.

Πατρός, φημί δὴ τοῦ Σατανᾶ· « Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατὰδθθι νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσο- μὲν σοι. » Ὁ δὲ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς σεϊόμενον ἤδη καὶ πίπτοντα βλέπων τὸν πάλαι καθ' ἡμῶν τυραννήσαντα θάνατον (ἐμαλλε γὰρ ἀναιρεῖσθαι παν- τελῶς τῷ θανάτῳ τῆς ἀγίας σαρκός), τοὺς τῶν Ἰου- δαίων ὄνειδισμοὺς παρ' οὐδὲν ἐποιεῖτο. Σκοπὸς γὰρ ἦν ἡ αὐτῷ, καὶ ζῶντας καὶ νεκροὺς ἀπαλλάξαι τῆς ἁμαρτίας, καὶ καινοτομησαὶ πάλιν τῇ ἀνθρωπείῳ φύσει τὴν εἰς ἀφθαρσίαν ἡ ἀναδρομὴν, ἧ δὴ καὶ γέγονεν. Ἐσκύλευσε γὰρ τὸν ἄδην θεοπρεπεῖ καὶ ἀγαθῷ προστάγματι τοῖς ἐκεῖ λέγων· « Ἐξέλθετε, καὶ ἀνακαλύφθητε· » καὶ τριήμερον ἀναστήσας τὸν ἴδιον (sic), ἀπαρχὴ γὰρ τῶν κεκοιμημένων, καὶ πρωτό- τοκος ἐκ νεκρῶν ὁ Χριστὸς, ἀνελήφθη πρὸς τὸν Πα- τέρα, παράκλητος ὑπὲρ ἡμῶν. Ὡς γὰρ ὁ Παῦλος φησι, « Οὐκ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν· πεπειραμένον δὲ κατὰ πάντα καὶ καθ' ὁμοίότητα χωρὶς ἁμαρτίας. » Καὶ πάλιν· « Ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι. » Ὅτι δὲ καὶ ἤξει, κατὰ τὰς Γραφάς, ἐκάστῳ τε ἀποδώσει κατὰ τὸ ἔρ- γον αὐτοῦ, τὸ θεῖον ἅπασι βῆμα προθεῖς, οὐδαμῶθεν ἀμφίβολον. Ἐπὶ τούτοις ἅπασι λαμπρὰν οὕτως εἰκό- τως ἐπιτελοῦμεν τὴν ἑορτήν, οὐχ ἑαυτοῖς ἐτι ζῶντες κατὰ τὴν θεῖαν Γραφήν, ἀλλὰ τῷ πάντας ἀγορά- σαντι Χριστῷ. Φέρε δὴ οὖν ὑποτάξωμεν αὐτῷ τὸν αὐχένα, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀνδριζώμεθα, τὴν τοῦ σώματος τηροῦντες ἀγγελίαν, τὸν ἐν ψυχῇ μολυσμὸν παραιτούμενοι· τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐχόμενοι· τῶν πτωχῶν μνημονεῖοντες, καὶ τῶν δε- σμίων, ὡς συνδεδεμένοι· τῶν κακοχουμένων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. Τότε γὰρ, τότε καὶ κα- θαροὶ καθαρῶς τὴν πάνταγον ταύτην νηστείαν ἐπι- τελέσομεν, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἀγίας Τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἑνεακαιδεκάτης τοῦ Μεχρῆ μηνός, τῆς δὲ ἑβδο- μάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ τετράδος καὶ εἰκάδος τοῦ Φαμενώθ μηνός, περιλύοντες μὲν τὰς νη- στείας τῇ ἐνάτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μηνός ἐσπέρα βαθεῖα, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν, ἑορτά- ζοντες δὲ τῇ ἐξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ τῇ τρια- κάδι τοῦ αὐτοῦ μηνός Φαμενώθ, συνάπτοντες ἐξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς, κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ νόμου διάταξιν. Οὕτω γὰρ, ὀρθῇ πίστει καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις τελειούμενοι, κληρονομή- σουμεν βασιλείαν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ'.

α'. « Δεῦτε δὴ, δεῦτε πάλιν, ἀγαλλισώμεθα τῷ Κυρίῳ, » καὶ διὰ τῆς πανάγνου νηστείας, « δεῦτε, » προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ, » καὶ διὰ τῆς εἰς ἅπαν ὑποταγῆς τὸν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς βασι- λεία τιμήσωμεν, τὸ γεγραμμένον εἰδότες· « Ἀγαθὸν

¹ Matth. xxvii, 40. ² Isa. xlix, 9. ³ Rom. viii, 23. ⁴ Coloss. i, 18. ⁵ Hebr. iv, 15. ⁶ Hebr. ii, 18. ⁷ II Cor. v, 10. ⁸ II Cor. v, 15. ⁹ Psal. xciv, 1. ¹⁰ ibid. 6.

Variae lectiones.

ἡ ἀ. λ. λ. ὦν. ἡ ἀ. λ. λ. ἀκαθαρσίαν.

A Filius Dei es, descende nunc de cruce, et credemus tibi ? » Christus autem Dominus Jesus mortem, quæ in nos olim tyrannidem exercuerat, concus- sam jam et labentem cernens (futurum enim erat ut sanctæ carnis interitu penitus tolleretur), Judæo- rum convicia nihili faciebat. Erat in hoc nimirum intentus, ut vivos et mortuos a peccato liberaret, novamque rursum humanæ naturæ viam ad immor- talitatem aperiret, quod quidem et factum est. Spoliavit nempe inferos, divino ac felici præcepto di- cens iis qui illic erant: « Exite, et revelamini », et triduo suum excitans corpus (primitiæ namque dormientium, et primogenitus ex mortuis Christus), assumptus est ad Patrem, advocatus pro nobis. Nam, ut Paulus ait, « Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, ten- tatum autem per omnia pro similitudine absque peccato ». Et rursum: « In quo enim passus est et ipse, et tentatus, potest iis etiam qui tentantur auxiliari. » Venturum esse porro, ut in Scripturis est, atque unicuique præmia pro meritis reddi- turum, divino omnibus proposito tribunali, nulla ex parte ambigi potest. Ob hæc omnia merito festi- vitate tam insignis solemnitate celebramus, non no- bis ipsis adhuc viventes, ut habetur in sacris Lit- teris, sed ei a quo omnes redempti sumus Chri- sto. Age igitur, inflectamus ipsi cervicem. **142** ac nos ad omne opus bonum viriliter accingamus, castitatem corporis conservantes, animæ inquinamen- tum omne respuentes, mutuam retinentes chari- tatem, pauperum memores, ac victorum tanquam simul vincti, afflictorum tanquam et ipsi in cor- pore existentes. Tunc etenim puri pure sanctis- simum hoc jejunium exsequemur, inchoantes sanctam quidem Quadragesimam die decima nona Feb- ruarii mensis; hebdomadam autem salutaris Pas- chæ vicesima quarta Martii; solventes jejunia vi- cesima nona ejusdem mensis, extremo vespere, ut in Evangelio accipimus, festum vero diem cele- brantes sequenti Dominica, die ejusdem mensis tricesima; addentes deinceps septem quoque sanc- tæ Pentecostes hebdomadas, ex divinæ legis præ- scripto. Sic enim, recta fide bonisque actionibus perfecti, regnum cælorum possidebimus in Christo, in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XI.

1. « Venite, rursum venite, exsultemus Do- mino », ac per sanctissimum jejunium, « venite adoremus, et procidamus ante eum », ac per omnia subjecti cæli ac terræ regem veneremur, ejus quod scriptum est memores: « Bonum est viro cum

portaverit, ugun ab adolescentia sua ¹⁷. » Siquidem legi addictum esse, Christianique disciplina institui, quis non vehementer cupiat, atque in supremis omnium laudibus numeret? Est namque omnino virtus res magni facienda et expetenda, ut quæ ex omnibus, quæ in hac vita homines admirantur, apud eos qui recte sentiunt, primum, ut arbitror, locum obtineat. Laudet vero quispiam, ac valde quidem merito frugi hominem et moderatum, si innumerabiles ad eam consequendam labores sponte atque impigre excipiat, seque optimæ omnium alacritatis plenum ostendat. Nam ego quidem oportere autumo, qui præcipuam hanc gloriam adepti sunt, ut scopum hunc propositum habeant, a mollitie quidem omni alienos esse, tum contra omnem languorem, timiditatem ac segnitiam viriles animos sumere, ut arduum nihil aut invium arbitrentur, planumque admodum id quoque **143** quod est asperum, et omnino facile etiam quod multis difficultatibus implicitum est, ducant. Easet enim re vera turpe, eos quidem, qui corporis robore gloriantur, artemque tractant, vel eam cui in palæstris honor, et cui proprius inter ludicra oblectamenta urbium locus, vel eam quæ in proëllis conspicua, et ingruentibus adversariis inexpugnabilis, ut pulcherrimam suis capitibus gloriæ coronam accommodent, laborare: nos autem quibus divini Verbi lumen illuxit, qui non terrenam lætitiā, non temporis spatii definitam felicitatem quærimus, sed, ut sapientissimus Paulus ait ¹⁸, regnum cælorum accipimus incommutabile, breves hujus vitæ labores suspectare, et ante tempus quærere requiem, et quidem apertissime asseverante Paulo: « Non sunt condignæ passionēs hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat ¹⁹. » Vitæ igitur sedulo ad legis normam directæ finem, demum gloriosissima spe concludi, divina nobis oracula confirmabunt: « Bónorum enim laborum, inquit, fructus est gloriosus ²⁰. » Quod vero admirari subit animo, illud est: Nam si quis inimicus tantum nobis gloriæ splendorem eripere velle inventus esset, non mediocriter, et merito quidem, animo consternati fuisset, tanquam spoliati rebus optimis, atque intolerabilem eam injuriam duceremus. Cum vero nihil impediatur quominus illustres clarique conspiciamur, annon absurdissimum fuerit nos alienis quidem perversitatibus inconsolabiliter angere, tantaque ob id molestiarum acerbitate confici, ultroneam porro nos ipsos bonorum jacturam nostro capiti accessere, ac voluntario animi impetu contra nostram ipsosmet vitam pugnam ciere. Tempus igitur jam adest curæ, ac sedulitatis sobrietatisque, ac temperantiæ, sanctissimique jejunii: hoc nempe ipsum suis spatii de-

¹⁷ Thren. iii, 27.¹⁸ I Cor. ix, 25 seqq.¹⁹ Romi. viii, 18, 19.²⁰ Sap. iii, 15.

Varie lectiones.

^m ἄ.λ.λ. διαθλήτων. ⁿ ἄ.λ.λ. πρόποσαν. ^o ἄ.λ.λ. ζινεῖσθαι, ἄ.λ.λ. ἀνίσθαι. ^p ἄ.λ.λ. δυσθυμίας. ^q θύραις. ^r ἄ.λ.λ. καὶ τῆς τοῖς ἐκρίσθαι.

ἄνδρ, όταν ἀρῆ· ζυγὸν ἐν νεότητι αὐτοῦ. » Τὸ γὰρ ὑπερεὔχθαι νόμῳ, καὶ παιδαγωγεῖσθαι θεσμῶς τοῖς διὰ Χριστοῦ, πῶς οὐκ ἂν τις ὑπεραγάσαιο, ταῖς ἀνωτάτω πασῶν εὐκλείαις τιθεῖς ἐναριθμῖον; Χρῆμα μὲν γὰρ, ἀγαπητοί, τίμιόν τε καὶ ἀξιόληπτον ἡ ἀρετὴ· καὶ ἀπάντων, οἶμαι, τῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ θαυμασμένων εἴη μὲν ἐν ἀμείνοσι παρά γε τοῖς ὀρθά φρονεῖν εὐθέσιν. Ἐπαινέσαι δ' ἂν τις, καὶ μάλιστα εἰκότως, τὸν ἐπισκεπτικὸν καὶ κόσμιον, εἰ μυρῖους ἐπ' αὐτῇ διαπλήσων = πόνους, ἐθελοντῆς τε εἴη καὶ φιλεργέστατος, καὶ τῆς ἀπασῶν ἀρίστης προθυμίας ἀνάμεστος. Δεῖν γὰρ ἔγωγε φημι τοῖς οὕτω λαχοῦσι τὴν δόξαν ἐξαίρετον, εἶτα προσεῖη σκοπὸς, μαλακίεσθαι μὲν οὐδαμῶς· ὀκνοῦ δὲ καὶ θείλιας, καὶ ῥαθυμίας ἀπάσης κατανοεῖσθαι φιλεῖν, ὡς ἄναντες μὲν, ἢ δυσσπέρυτον ἡγεῖσθαι μηδὲν, εὐστοιχῆς δὲ λίαν καὶ τὸ τραχὺ, εὐκατέρηστος δὲ κομιδῇ καὶ ὑπερ ἂν εἴη δυσσεπιτήδειον. Αἰσχροὺν γὰρ, ὡς ἀληθῶς, τοὺς μὲν ἐπὶ τῶν σωμάτων ῥώμῃ μεγαλαυχεῖν εὐθέστας, καὶ τέχνην ἐπησκοπῆστας ἢ τὴν ἐν παλαιστραῖς τετιμημένην, καὶ γυμνοπαιδείαις ταῖς ἐν ἁσέτσι κρεπούσαις =, ἤγουν τὴν ἐν μάχαις διαφανῆ, καὶ τοῖς ἀντεξάγειν ἐπιχειροῦσιν ἀπρόσδλητον, ἐκπρεπεστάτην ἐπιγέσθαι δόξαν ταῖς οἰκείαις ἀναδεῖν κεφαλαις· ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς [Ἰσ. οὐδ.] ὁ ἰσθῆτος ἐπέλαμψε λόγος, οὐ κοσμικὴν εὐθυμίαν, οὐ χρόνῳ μεμετρημένην εὐμερίαν εἰλεῖν σπουδάζοντας, ἀλλ' ὡς ὁ σοφώτατος ἔφη Παῦλος, βασιλείαν οὐρανῶν παραλαμβάνοντας ἀσάλευτον, τοὺς ἐν τῷδε τῷ βίῳ βραχέως ὑποβλέπεσθαι πόνους, καὶ οὐκ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι τὸ ἀνίσθαι· ζῆτεῖν, καίτοι σαφέστατα καὶ ἐναργέστατα βωῶντος τοῦ Παύλου· « Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Ἡ γὰρ ἀποκαταδοκία τῆς κτίσεως, τὴν ἀποκάλυψιν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ ἀπακδέχεται. » Ὅτι μὲν οὖν τῆς εὐνομιωτάτης ζωῆς εἰς εὐκλειεστάτην ἐλπίδα καταίρει τὸ τέλος, τὸ θεῖον ἡμᾶς πιστώσεται λόγιον· « Ἀγαθῶν γὰρ πόνων, φησι, καὶ καρπὸς εὐκλείης. » Ὅ δὲ μοι θαυμάζειν ἐπαιεῖν, ἐκεῖνὸ ἐστιν. Εἰ μὲν γὰρ τις ἡμῶν τῶν ἐχθρῶν τῆς οὕτω λαμπρῆς παρελθεῖσθαι δόξης ἐπιχειρῶν ἤλπισετο, οὐ μετρίαν ἂν εἰκότως ἐποησάμεθα τὴν καταβολὴν, ὡς τὰ πάντων ἀριστα ζημιούμενοι, καὶ δύσοιστον τὴν πλεονεξίαν. Ἐπεὶ δὲ τὸ καλιόν οὐδὲν ὀρθῶσαι λαμπροῦς, πῶς οὐκ ἂν γένοιτο τῶν ἀποπωτάτων, ταῖς μὲν παρ' ἐτέρων δυστροπίας ἐπηγηγῆστας, ἀφορήτως ἔχειν, καὶ πικραῖς οὕτω δυσφημίαις ῥ ὀρθῶσαι πεφορτισμένων, αὐτόκλητον δὲ τῶν ἀγαθῶν τὴν ζημίαν; ταῖς ἰδίαις ἡμᾶς ἐπισύρεσθαι κεφαλαις, καὶ ῥοπή διανοίας ἐθελουργῶ τῆς ἑαυτῶν καταβλήσασιν ζωῆς. Καιρὸς οὖν ἔρα φρονεῖσθαι, ἀγαπητοί, νήψεως τε καὶ ἐγκρατείας, καὶ τῆς πανάγνου νηστείας· ἐξελίττει γὰρ ἡμῖν ἀδύτην, καὶ ἐπὶ θύρας ἔχει λοιπὸν ὁ καιρὸς. Τοιγάρτοι καὶ νομικοῖς ἐπόμενοι διατάγμασι, καὶ τὴν τῆς ἱερῶσθαι ῥ λαχοῦσι πρεπωδεστάτην μονονουχί ἀνατεῖνον-

τας σάλπιγγα, μέγα τι και διαπρυσιον κήρυγμα, και εὐσημοτάτην ὡσπερ ἤχην ἀναγεγωνεῖν ἠπαίγματα, τοὺς ἀπανταχόσε κατασημαίνοντες, ὅτι « καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, » κατὰ τὸ γεγραμμένον, καιρὸς ἀγώνων και πόνων και νίκης τῆς κατὰ παθῶν σωματικῶν τε και ψυχικῶν.

caso jam « tempus faciendi Domino, » quemadmodum scriptum est ²¹: tempus certaminum et laborum, ac victoriae contra corporis animique libidines reportandæ.

β'. Παραθήγει δὲ ἡμεῖς εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ διάγγελσιν Γράμμα θεῶν τε και ἱερῶν, ὡδί πως ἔχον και λέγον· « Ἐάν δὲ » ἐξέλθης εἰς πόλεμον ἐν τῇ γῆ ὑμῶν πρὸς τοὺς ὑπεναντίους τοὺς ἀνθεσθηκότας ὑμῖν, και σημάνητε ἐν ταῖς σάλπιγγι, και ἐπὶ τοῖς ἀλοκαυτώμασι, και ἐπὶ ταῖς θυσίαις τῶν σωτηρίων ὑμῶν, και ἔσται ὑμῖν ἀνάμνησις ἐναντι τοῦ Θεοῦ ὑμῶν. Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν. » Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐν γε τῷ παρόντι μάλιστα καιρῷ σαρκὸς τε και παθῶν καταστρατεύεσθαι δεῖν ὁ τῆς νηστείας ἡμεῖς βίνα- **B** πειθεῖ θεσμός, φέρε τοὺς καθήκουσιν ἔπλοισ ἀνδρείως ἐναρμοσώμεθα, και παντευχίαν ἀμφισώμεθα τὴν πνευματικὴν. Παρίτω δὲ ἡμῖν ὁ Χριστοῦ στρατιώτης ἀγωνισόμενος, οὐ σιδήρῳ λαμπρῷ τεθωρακισμένος, οὐ φρικτὸν ἀνατείνων λόφον, οὐ χαλκήλατον ἀσπίδα και δόρυ προφαίνων, ἀλλ' ἡ ἴψησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, « ἐνδυσάμενος τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, πίστιν, ἀλπίδα, και ἀγάπην, καὶ ὑπομονήν, καρτερίαν τὴν ἐπ' ἀγαθῶς· » φρόνημα νεανικόν τε και ἀδραυστον, και καρδίαν οὐκ εὐκατάσειστον, ἀκλινη δὲ μάλλον και ἐρηρσιμένην, και ἀφιλόμαχον μὲν εἰς ἀδελφοὺς, ἐμπειροπόλεμον δὲ πρὸς ὑπεναντίους. Τοῦτ' ἐστὶν οἶμαι δηλοῦν τὸ διὰ τῆς προφήτου φωνῆς ὁρθῶς εἰρημένον· « Ὁ πρᾶξις ἔστω μαχητῆς ». **C** **Μὴ γὰρ εἴ** τις οἰσθῶ τὸ πικρὸν τῶν δαιμονίων ἠρεμήσειν στίφος, ἤγουν καταλήξειν τῆς καθ' ἡμῶν μανίας τὸν Σατανάν. Καὶ εἰρηται μὲν που πρὸς Ἰουδαίους· « Εἰ ἀλλάξεται Αἰθιοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ, και κέρδαλις τὰ ποικίλιματα αὐτῆς, και ὑμεῖς δυνήσεθε ἢ ποιῆσαι, μεμαθηκότας τὰ κακά. » Ἀλλὰ τὸ ὅπως ἔχον ὁρθῶς τε και καλῶς και ταῖς ποιηραῖς και ἀντικειμέναις δυνάμεσιν ἐπαυδῆσαι τις ἀν, και μάλα εἰκότως, αἱ τόνδε περινοστοῦσι τὸν κόσμον, ἐκάστου τῶν ἐν αὐτῷ πολυπραγμονοῦσαι βίον, δεινοὺς τε και ἀγρίους ἔμμοσι τοὺς ἀγίους κατασκευάμεναι, και τοὺς μὲν ἤδη νενευκότας ² εἰς πονηρίαν παραθήγουσαι πρὸς ἀποστασίαν τὴν ἐπι μαιζόνως ³ χειρονα, και φαυλότητος ἀπάσης ἐπ' αὐτὸ λοιπὸν εἴσαν τὸ ἀκρότατον· τοὺς γε μὴν ἐλομένους ἀγαθ- **D** ουργεῖν, και τοὺς τῆς δικαιοσύνης ἐπαυχεῖν κατορθώμασι, καθάπερ τισὶ τῶν ὅτι μάλιστα πολεμιωτάτων ἀντεγειρόμεναι, και τῆς ἐνοῦσης αὐταῖς δυστροπίας ⁴ ἀντετάγουσαι ⁵ τὴν ὀμότητα. Μάγεται γὰρ ἡμῖν ὡχ αἶμα και σὰρξ, ἀλλ' ἡ παγγάλατος και ἀποστάσις τῶν δαιμόνων πληθῆς, και μὴν ἐπὶ ταύτῃ και τῶν τῆς σαρκὸς κινήματων ὁ ἐμφυτος μὲν, πλην

Δ currens nobis tempus adduxit, et in ipso limine jam constituit. Proinde et legalibus præceptis obtemperantes, ac sacrorum ministris accommodatissimi modo non inflantes tubam, magna et vehementi prædicatione, ac perquam intento veluti sonitu clamare festinemus, iis qui ubique sunt indicantes,

144 2. Nos porro ad hanc denuntiationem impellit, quod in sacris Litteris his omnino verbis scriptum exstat : « Si egressus fueris in bellam, in terra vestra contra adversarios insurgentes in vos, date signum tubis, bilocastis, et sacrificiis salutarium vestrorum, et erit vobis recordatio coram Deo vestro. Ego Dominus Deus vester ». Quoniam igitur hoc maxime tempore bellum nos carni et affectibus indicere oportere jejunii lex suadet, age, opportuna nobis arma viriliter accommodemus, spiritalemque panopliam induamus. Prodeat vero nobis miles Christi pugnaturus non lucido ferro loricatus, non horribilem galeæ cristam concutiens, non ferreum scutum et hastam protendens, sed, ut divinus Paulus ait, « induens armaturam Dei, fidem, spem, dilectionem, patientiam ac tolerantiam », generosos spiritus atque infractos, et cor non mobile, sed constans potius ac bene firmum, nec ullo modo in fratres contentiosum, sed adversus hostes belli artibus eruditum. Hoc enim indicari arbitror ex eo quod a propheta recte dictum est : « Mansuetus sit bellator ». Neque enim quis arbitretur quieturum esse malum dæmonum agmen, vel Satanam contra nos suscepti furoris finem facturum. Ac dictum quidem est alicubi ad Judæos : « Si mutabit Æthiops pellem suam, aut pardus varietatem suam, et vos poteritis benefacere, cum didiceritis mala ». Sed de hoc dictum recte sane, ac merito, pravis quoque et adversariis potestatibus quispiam accommodet : quæ quidem circumlustrantes orbem, in uniuscujusque hominis vitam curiose inquirunt, sanctos terribili efferoque obtutu contemplantes, et eos quidem qui jam titubant impellentes ad malitiam, quæ ad apostasiam, pessimum malum, ac summum totius improbitatis fastigium tendat : qui vero se jam bonis operibus addixerunt, suumque sibi decus in officiis justitiæ collocaverunt, contra eos velut sibi inimicissimos insurgentes, et insitæ sibi perversitatis crudelitatem opponentes. Pugnatsiquidem adversum nos non sanguis et caro, sed illa pessima et rebellis dæmonum turba, et cum illa scilicet carnis quoque titillationum naturalis quidem illa, sed fera et indomita lex, ad id quod ipsi collibitum sit trahens, et per vim impellens, ac se **145** contra spiritum prædura cervice concitans. Sibi namque mu-

²¹ Psal. cxviii, 126. ²² Num. x, 9, 10. ²³ Ephes. vi, 11. ²⁴ Joel iii, 11. ²⁵ Jerem. xlii, 23.

Varia lectiones.

¹ ἄλλ' ἢ. ² ἢ ἢ ἢ. ἢ. ³ ἢ ἢ ἢ. μαχητῆς. ⁴ ἢ ἢ ἢ. δαιμόνων. ⁵ ἢ ἢ ἢ. νενευκότας. ⁶ ἢ ἢ ἢ. μαιζόνως. ⁷ ἢ ἢ ἢ. δυστροπίας. ⁸ ἢ ἢ ἢ. ἀντετάγουσαι.

tuo sensus adversantur, ac contrariis prorsus modo longe inter se dissiti sunt. Ac mihi quidem videtur simile quiddam impiorum animis evenire, quod quibusdam urbibus, aut provinciis, quas foris irruentes barbari bello lacessunt; intra portas autem civili non carent seditione, atque adeo intestinum bellum cives consumit: qui, obsidentibus licet externis pares essent si modo inter se concordēs agerent, sic divisi atque distracti dissensionibus ipsi per se consumuntur cives atque atteruntur. Esse namque in nobis voluntatum haud exiguum contentionem testabitur divinus Paulus dicens: « Condelector legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? » Geminum igitur in nobis, non simplex bellum. Verum, opinor, dicat quispiam, atque ex me hoc disserente percunctetur: Quid igitur, heus tu? Num, positis armis, victoriam hostibus nullo sudore partam concedere oportebit, ac veluti violentissimis dominis submittere cervicem, pugnam scientes periculosam, carnique et dæmonibus servire, desperata salute, necesse fuerit? Nullo modo; sunt hæc namque nihil aliud prorsus quam nugæ. Apage cum hac dementia, o homo. Transfer potius animum ad fortitudinem, ac si carnem suapte natura ad voluptates propensiolem intelligas, ne formides pugnantis occursum: paucis illa admodum laboribus edomatur. Quod si commotam videas, et contra spiritus placita insurgentem, pone subito ignaviam, et athletas optimos imitatus accinge te labori vehementius, castimoniarumque armis instructus ipsi laborem exercitationis intenta; dabitque se in fugam peccati lex, et confestim spectabilis fugitivum, quem nulla vi superari posse in animum induxeras. Sic divinus quoque Paulus bellum adversus carnis cupiditates gerebat, dicens: « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. » Equum siquidem præferocem, ut ad cursum erudiant, frenis circumducunt, quibus id studium cordi est. Qui vero navali turbæ præfecti sunt, gubernaculorum conversionibus onerarias rectum iter tenere docent. 146 Prudens autem et probata mens, minime illa quidem laborat levitate, nec se facile cogitationum erroribus tanquam ventorum turbine auferri sinat. Verum in seipsam quodammodo ascendens, egregieque firmata, carnem exercitationis laboribus continet in officio, ita ut Deo volens libensque subjiciatur, et rectum penitus in omnibus quæ faciendæ sunt cursum retineat: « Cogitationes enim justorum judicia, » ut scriptum est 147. Sit porro alioqui inexcusabile in continentia debili-

Α ἀτίθασσος νόμος ἀνθέλων καὶ βιαζόμενος ἐπὶ τὸ αὐτῷ δοκοῦν, καὶ σκληρὸν ἀνιστάς κατὰ τοῦ πνεύματος τὸν αὐχένα. Ἀντίκειται γὰρ ἀλλήλοις τὰ φρονήματα· καὶ διψικισαὶ πολὺ κατὰ τὸ ἐναντίας ἔχον. Καὶ μοι δοκῶ παραπλήσιόν τι παθεῖν τὰς τῶν ἀνοσίων ψυχὰς, ὅποσον ἂν τισιν εἰκὸς συμβῆναι πλεονῆ ἢ χῶραις, αἷς θύραθεν μὲν τῶν προσοικούντων βαρδάρων περιαγγέλλεται πόλεμος· οὐκ ἀστασίαστα δὲ τὰ ἐσω πυλῶν, ἀλλ' ἐγγενῆς μὲν τοὺς ἐν αὐταῖς καταβόσκειται μάχη· τὸ δὲ καὶ μόλις τῶν ἐξω περιεσόμενον, εἴπερ τι μετῆν ὁμοιοίαις αὐτῷ, αὐτὸ δὲ ἑαυτοῦ συνθραύεται, ταῖς διχονοίαις κατεσχισμένον. Ὅτι γὰρ τις οὐ μικρὰ ἐν ἡμῖν ἢ τῶν θελημάτων ὁρᾶται διαφορὰ, μαρτυρήσει λέγων ὁ θεσπέσιος Παῦλος· « Συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἐσω ἄνθρωπον· βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου. Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; » Διττὸς οὖν ἄρα καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐν ἡμῖν ὁ πόλεμος. Ἄλλ', οἶμαι γε δὴ πού, φαίη τις ἂν, καὶ ταυτὶ λέγοντος ἐμοῦ διακίθουτο· τί οὖν, ὦ τάν; Ἄρα δεήσει τὰ ὅπλα μεθέντα ἐπιδοῦναι τὸ κρατεῖν ἀκοντὶ ἑ τοῖς ἐχθροῖς, καὶ βιασιότατοις ὡσπερ δεσπόταις καταζεύξαι τὸν αὐχένα, σφαλερὸν εἰδότας τὸ μάχεσθαι, καὶ θητεύειν ἀνάγκη σαρκὶ καὶ δαίμοσιν, ἀπειρηκότας τὴν σωτηρίαν; Οὐ μὲν οὖν· ταυτὶ γὰρ ὕβλος, καὶ ἕτερον οὐδέν. Ἄπαγε τῆς δυσβουλίας, ἄνθρωπε. Μεθίστη τὸν νοῦν εἰς ἀνάληψιν εὐτολμίας· κἂν φύσιν ἀκούσης σαρκὸς, ἐπιρρέπέστερόν πως ἐχούσης πρὸς ἡδονὰς τὸ φρόνημα, μὴ καταδήσης τὴν ἀντίστασιν· μικρὰς κομιδῆ κατανδρίζεται πόνοις, κἂν ἴθης κεινημένην, καὶ τῶν τοῦ πνεύματος θελημάτων κατατεθηγμένην, μέθες ὡς τάχος τὴν βραθυμίαν, καὶ τοὺς τῶν ἀθλητῶν ἀρίστους ἀπομιμούμενος, ἀνταποδύου θερμότερον· καὶ τοῖς τῆς ἀγνείας ὄπλοις ἀνηρμοσμένος, ἐπιδειξον αὐτῇ τὸν ἐξ ἀσκήσεως πόνον, καὶ φυγὰς οὐχίσεται τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος, καὶ ὕψι παραχρήμα δραπέτην, ὃν ᾤθησεν εἶναι δυσάλωτον. Οὕτως καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμιῶν κατεστρατεύετο, λέγων· « Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, μὴ πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. » Ἴππον μὲν γὰρ τὸν ὑψαύχενον, πρὸς ἐπιστήμονα δρόμον χαλινοῖς περιτρέπουσιν, οἷς ἐν λόγῳ τὸ ἐπιτῆδευμα. Ναυτικῶν δὲ καταλόγων οἱ καθηγούμενοι, ταῖς τῶν οἰάκων περιστροφῆς κατ' εὐθὺ διαθεῖν ἀναπειθουσι τὰς ὀκάδας. Σώφρων δὲ νοῦς καὶ εὐδόκιμος, ἥκιστα μὲν ἐλαφρὸς, ἢ λογισμῶν ἀπάταις εὐδιάρρηκτος. Βεθηκῶς δὲ ὡσπερ ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ ἀμωμῆτως ἡρηρισμένος, τοῖς μὲν ἐξ ἀσκήσεως πόνοις καταρυθμίζει τὴν σάρκα πρὸς τὸ δεῖν ἠθέλειν ὑποκεῖσθαι τῷ Θεῷ· ἀδιάστροφον δὲ παντελῶς τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς πρακτικοῖς ποιεῖται

146 Rom. vii, 22-24. 147 I Cor. ix, 27. 148 Prov. xii, 5.

Variae lectiones.

ἢ ἀλλ. μετῆς. ἑ ἀλλ. ἀκοντὶ. δ ἀλλ. εἰς. ἑ ἀλλ. ἐνηρμοσμ. ἑ ἀλλ. ἐγνωμαι.

διαδρομῆν· ἑ λογισμοὶ γὰρ δικαίων, κρίματα, ἅ
κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐπὶ δ' ἂν καὶ ἑτέρως ἀπρό-
φασιστον ἀληθῶς τὸ ἀσθενεῖν εἰς ἐγκράτειαν. Οὐ
γὰρ δὴ τοὶ μόνος τῆς ἐπιεικείας ὁ τρόπος περιέσται
σαρκῶς, ἀλλ' ἤδη νεπέκρωται τὸ διχοστατοῦν ἐν αὐτῇ,
καὶ κατηργήθη διὰ Χριστοῦ. Ἐξηγήσεται δὲ πάλιν
τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητὴς καὶ τῆς ἐμφύτου μάχης τὴν
δύναμιν καὶ τὸν τῆς νεκρώσεως τρόπον. Ἐφη γὰρ
πάλιν· ἑ Ἄρ' οὐν αὐτὸς ἐγὼ, τῷ μὲν νοῦ, δουλεύω
νόμῳ Θεοῦ· τῇ δὲ σαρκί, νόμῳ ἁμαρτίας. Οὐδὲν ἄρα
νῦν κατὰκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, μὴ κατὰ σάρκα
περιπατοῦσιν. Ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς
ζωῆς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ
νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. ἑ Καὶ πάλιν·
ἑ Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς
σαρκῶς, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας ἐνομούματι
σαρκῶς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν
ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου
πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν,
ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. ἑ Νεκρωθείσης τοιγαροῦν τῆς
σαρκῶς ὅσον ἤκεν εἰπεῖν εἰς ἐπιθυμίας λόγον· ἐφέ-
ται γὰρ δὴ τοῖς ἐθέλουσι νικᾶν· ἑ Ὁφειλέται ἐσμέν,
οὐ τῇ σαρκί τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν, καθὰ γέγραπται.
Εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῶμεν, τεθνηξόμεθα· εἰ δὲ πνεύ-
ματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦμεν, ζήσο-
μεθα. Ὅσοι γὰρ Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοι υἱοὶ
Θεοῦ εἰσιν. ἑ Ἐννοεῖν δὲ ἀκόλουθον, ὡς ἔστιν ἀληθῶς
αἰσχροῦν τε καὶ καταγέλαστον τοὺς εἰς τοῦτο δόξης
ἀφιγμένους τε ἤδη καὶ κεκλημένους, ὡς τὸ τῆς υἰοθε-
σίας ἐλεῖν ἀξίωμα, δούλους ὀρθῶσαι σαρκῶς, καὶ οὐχί
δὴ μᾶλλον φύλακας εἶναι γενναίους τῆς ἀρετῆς, ἵνα
καὶ τὴν εὐρημένην ἀνασώσαιντο δόξαν. Οὐ γὰρ ἔστιν,
οὐκ ἔστιν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως τὰς ἐπὶ ταῖς βραδύταις
αἰτίας ἀποσκευάζεσθαι, φληνάφως ἐκαίνο λέγοντας·
Ἐτυραννοῦμην, ἰδοῦλευον· ἀνελέγγχοντος ὡσερ
ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἐλευθερίας τὸν νόμον
ταῖς ἡμετέραις σκέψεσι μονονουχί καὶ ἀντιβοῶν
ἀναγκάζοντος.

γ. Ἐξηγησάτω τοιγαροῦν τῶν ἁγίων ὁ παιδοκριτής,
καὶ τὰ κατὰ σαρκῶς ἡμῶν παιδεύετω παλαίσματα
γράφων ὡδί· ἑ Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ
τῶν οἰκτιρῶν τοῦ Θεοῦ, παραστῆσαι τὰ σώματα
ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν
λογικὴν λατρείαν ὑμῶν, καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ
αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνανεώσει ἑ
τοῦ νοῦ ὑμῶν εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα
τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ τέλειον καὶ εὐάρεστον. ἑ
Καὶ μὴν ἐπὶ τοῦτω ὁ σοφὸς Ἰωάννης, ἑ Μὴ ἀγα-
τάτε, φησὶ, τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐάν
ἴαρ τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ
Θεοῦ ἐν αὐτῷ. Ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυ-
μία τῆς σαρκῶς, καὶ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ
ἀλαζονεία τοῦ βίου· οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἐκ
τοῦ κόσμου ἐστὶ. Καὶ ὁ κόσμος παράγεται, καὶ ἡ
ἐπιθυμία αὐτοῦ. Ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,

¹⁹ Rom. vii, 25. ²⁰ Rom. viii, 1, 2. ²¹ ibid. 3, 4. ²² ibid. 12-14. ²³ Rom. xii, 1, 2. ²⁴ I Joan. ii,

15-17.

Variae lectiones.

ἑ ἄλλ. ἀνακαινώσει.

3. Explicet igitur nobis sanctorum nominum
institutor, nosque doceat quibus modis carni oblu-
ctandum sit, ita scribens : ἑ Obsecro itaque vos,
fratres, per misericordiam Dei, **147** ut exhibeatis
corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo pla-
centem, rationabile obsequium vestrum : et nolite
conformari huic saeculo, sed reformamini in novi-
tate sensus vestri, ut probetis quæ sit voluntas Dei
bona, perfecta et beneplacens ²². ἑ Præterea etiam
sapiens Joannes : ἑ Nolite diligere mundum, neque
ea quæ in mundo sunt. Si enim quis diligit mun-
dum, non est charitas Patris in eo. Quoniam omne
quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et
concupiscentia oculorum, et superbia vitæ : non est
ex Patre, sed ex mundo. Et mundus transit, et
concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem
Dei, manet in æternum ²⁴. ἑ Sanæ igitur mentis

expers fuerit, si quis utilius existimet meliora quidem negligere ac nihili ducere, pro iis vero deridicula quædam, quæque angusto tempore definiuntur, eligere. Si quis enim auro et plumbo in medio posito capere utrum malles jussisset, annon illo quod omnino pauci æstimatur omisso, ea quæ sine controversia præstantiora sunt, anteponenda esse sine cunctatione decernentes, optimum consilium secuti, cum nostro ipsorum, tum aliorum quoque iudicio existimabimur? Proinde annon plane absurdum stultumque omnino fuerit, in rebus ex corruptibili materia terrenaque concretis probe dijudicandis, tantam a nobis adhiberi diligentiam; at in animi bonis, in quibus vel exactissime rerum naturam dignosci opus sit, stupore oppressos conspici, et honesti investigationem eousque negligere; ut vel quid expediat penitus ignoremus, vel scientes, contemnamus, et ejus quod perpetuo nobis profuturum sit, vel admodum exiguum, vel omnino nullam habeamus rationem, ad turpiora autem proni deferamur? Age igitur, luxuriam quidem pessimum malorum vincamus, virtutem autem nostris rebus comitem habere vehementiore studio conemur, vitamque nostram omni genere actionum bonarum undequaque exornemus. Siquidem illos censeo qui probatam vivendi rationem elegerunt, non sola corporali continentia contentos esse, nec carnalium modo repugnare, sed cæteram quoque moderationem in institutis ac moribus retinere oportere. Nempe superari nequit ab iracundia, mens quæ se in facilitatis serenitate exercuit. « Qui enim iram continet, major est, » ut ait Scriptura, « expugnatore urbis »²⁶. » Ad hæc præterea virilis, rationi obtemperans, **148** quique se ab injustis, aut non necessariis emolumentis superari non patitur, solidam porro justitiam contemptum divitiarum arbitrat, ac voluntariam paupertatem ærumosis divitiis anteposit. Paucissimis enim revera contentum se ostendere et esse revera oportere Salvatoris discipulum, sapientissimus Paulus denuntiavit, dicens: « Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem »²⁷. » Valeat itaque rerum superfluarum conquisitio, et in abrupta montium aut in fluctus, ut quidam scripsere, projiciatur, ac multarum rerum possessioni necessariarum usus anteferatur, cibi, inquam, et indumentorum villum. Hæc enim et parabilia sunt, et sine ulla molestia facile admodum inveniri possunt.

4. Ad hæc insuper omnia bona, legi fraternitatis quæ secundum Christum est, honos habeatur, valeatque imprimis mutæ dilectionis præceptum. « Plenitudo enim legis est dilectio, » ut scriptum

²⁶ Prov. xvi, 32. ²⁷ 1 Tim. vi, 8, 9.

Varie lectiones

α δλλ. βουλεύεσθαι. β δλλ. αποτορνεύοντες. γ δλλ. ἄδειαν.

Α μένει εἰς τὸν αἰῶνα. ὁ φρενὸς οὖν ἄρα τῆς ἀγαθῆς ἀμοιρήσειεν ἂν, εἴπερ τῶν δόξαι λυσιτελέστερον, προσέθαι μὲν τὰ βελτίω, καὶ ἡγεῖσθαι παρ' οὐδὲν, ἀνθελεσθαι δὲ μᾶλλον, ἢ καὶ γέλωτος ἄξια ἀποφαίνει, καὶ χρόνῳ μετατρέπεται βραχεία. Ἄρα γὰρ εἰ τις χρυσῶν παραθεῖς τὸν μλίθδον, αἰρεῖσθαι ἐκέλευε τὸ δοκοῦν, οὐκ ἂν ἐκεῖνο παρέντες, ὁ καὶ ὀλίγου παντελῶς ἀξιοῦται λόγου, εἴτα τοῖς ἀσυγκρίτως ὑπερκαίμενοις ἀμελλήτῃ κατανεύοντες τὸ χρῆναι νικῆν, ἀριστα βεβουλεύεσθαι ἢ παρὰ τε σφίσι αὐτοῖς καὶ ἐτέροις ὑπονοήθημεν; Εἴτα πῶς οὐ λίαν ἐκτοπώτατον, εὐηθές τε παντελῶς, ἐν μὲν ὕλαις φθαρταῖς καὶ γηϊνοῖς πράγμασι τοσαύτην ἡμᾶς ποιεῖσθαι τὴν διάκρισιν καὶ εὐθυδικίαν, ἐν δὲ τῆς ψυχῆς ἀγαθοῖς, καίτοι δέον ἐξακριβοῦν ὅτι μάλιστα τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις, β ἀναπεινωκότας ὁρᾶσθαι, τοσοῦτον καὶ τῆς τοῦ κρέποντος θήρας ὀλιγωρεῖν ἐγνωκότας ὡς ἡ μηδάλως εἰδέναι τὸ λυσιτελοῦν, ἦγον εἰδότας, ὑπερορῶν, καὶ τοῦ μὲν ἀεὶ πεφυκότως ὀφελεῖν, ἢ ὀλίγον κομιδῆ ποιεῖσθαι λόγον, ἢ παντελῶς οὐδένα, ἐπιθρόωσκειν δὲ τοῖς αἰσχίοσι; Φέρε δὴ οὖν, φιλοσαρκίας μὲν τῆς μυσαρωτάτης ἀμείνους ἀναφαινώμεθα, τὴν δὲ ταῖς ἡμετέραις συνέκδημον ἀρετὴν, τῆς προύργιαίτερας σπουδῆς ἀξιώσωμεν, πρὸς ἕπαν εἰδος ἀγαθουργῶν τὸν ἑαυτῶν ἀποτορνεύοντες ἰ βίον. Δεῖν γὰρ ἔγωγε φημι τοῖς τὴν εὐδόκιμον ἐλομένοις ζῶην, οὐχὶ μόνως ἐγκρατείας τῆς κατὰ σῶμα νοουμένης, ἀλλ' οὐδὲ μόνου τοῦ κατὰ ἀλλῆσαι σαρκὸς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐτέρας ἐπεικειας τῆς ἐν ἦθει καὶ τρόποις. Ἄτυράννευτος μὲν γὰρ εἰς ὄργην, τὴν ἐκ τῆς πραδότητος εὐδλίαν ἰ ἐπασκῆσθαι ὁ νοῦς. γ Ὁ γὰρ κρατῶν ὄργῆς, κρείστων καταλαμβάνομένου πάλιν, α κατὰ τὸ γεγραμμένον. Καὶ μὴν καὶ ἐπὶ τούτῳ νεανικώτατος ὁ ἐν λόγῳ κόσμος, καὶ λημμάτων ἀδίκων ἢ περιττῶν οὐχ ἠττώμενος· ἀπερίσπαστον δὲ δικαιοσύνην τὴν ἀφιλοχρηματίαν ἠγούμενος, καὶ πένιαν ἐχοῦσιον τῆς ἐκ πλοῦτου μαρμυρῆς προτιθείς· ὀλιγαρχέστατον γὰρ τοῦ Σωτῆρος τὸν μαθητὴν ἀναφαίνεσθαι, καὶ ὑπάρχειν ἀληθῶς ὁ σοφώτατος Παῦλος διεκείλευσατο, λέγων· Ἐχόντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησώμεθα. Οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐμπέπτουσι εἰς ἐπιθυμίας πολλὰς καὶ ἀνοήτους, αἵτινες βυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἐλεθρον καὶ ἀπώλειαν. δ Οὐκοῦν οὐχέσθω μὲν τῶν περιττῶν ἢ ζήτησις· διαβριπτεσθῶ δὲ ὥσπερ εἰς ὄρος, ἢ εἰς κύμα, κατὰ τινος, καὶ προτετάχθω τοῦ πλειότος τῶν ἀναγκαίων ἢ χρήσις, ὅφου φημι, καὶ περιβολαίων εὐτελῶν. Ταυτὶ γὰρ εὐπορεστότατα, καὶ ἀταλαίπωρον ἔχοντα κομιδῆ τὴν εὐρεσιν.

δ. Πρὸς δὲ γε τούτοις ἅπασιν τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ ὁ τῆς κατὰ Χριστὸν τιμάσθω ἀδελφότητος νόμος, καὶ ὁ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης κρατεῖται θεσμός. ε Πλήρωμα γὰρ νόμου ἢ ἀγάπη, δ κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Καρπὸν δὲ ἀγάπης· εἶναι φαμεν, τὸ ἐποικτεῖρειν τοὺς ἐν ἐνθεῖα καὶ ἐν σπάνῃ τῶν ἀναγκαίων καθεστηκότας. Μὴ γὰρ εἴπης, ἄνθρωπε, κατὰ σαυτὸν· Πεπλούεθα τὴν πίστιν· ἔργωκα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς Θεὸν καὶ Κύριον· ἀπανόστησα δικτύων διαβολικῶν, καὶ δαιμονιώδους ἀπάτης· ἀπενιψάμην τῆς εἰδωλολατρείας τὰ ἐγκλήματα. Σώζεται μοι τῆς εὐνοίας τὸ καύχημα. Διαμέμνησο δὲ τοῦ λέγοντος· « Τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐάν τις πιστὴν λέγῃ ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ; Μὴ δύναται ἡ πίστις σώσαι αὐτόν; Ἐάν γὰρ ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ ἐν ὑμῖν γυμνοὶ ὑπάρχωσι, καὶ λειπόμενοι ὡς τῆς ἐφημέρου τροφῆς, εἴπῃ δὲ τις αὐτοῖς ἐξ ὑμῶν· Ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ· θερμαίνεσθε καὶ χορτάζεσθε· μὴ δῶτε δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια τοῦ σώματος, τί τὸ ὄφελος; » Ἡ γὰρ οὐκ οἶσθα, νοεῖν δὲ οὐκ ἔχεις, οἷ τοῖς πιστεύουσι πρέπει τὸ ἀμελ[λ]ῆναι τοῖς θεοῖς καταπίθεσθαι νόμοις. Βαρβάρῳ μὲν γὰρ καὶ χωρῶν καὶ πόλεων ἐξοικισμένῳ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐθῶν τε καὶ νόμων παντελῶς ἀμοιρήσαντι, τὴν τῆς παρανομίας γραφὴν οὐκ ἂν, οἶμαι, τις ἐποίησεν δικαίως, εἰ γε σωφρονοῖ· αἰτιῶντο δ' ἂν εἰκότως, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, τοὺς πόλεσι τε καὶ νόμοις ἐνθεθραμμένους, εἴπαρ τι οὐ συμβαίνει παρολισθησαί τοῦ πρόποντος. Οὐκοῦν, οἷς μὲν οὕτω τὸ εὐδοκίμα ἐν λόγῳ, σφαλερὸν δὲ ὁμολογουμένως τὸ χροῖμα ἐστίν, περιεσται δ' οὐν ὁμοῦ τὰς τῶν κατηγορημάτων αἰτίας ἀποσκευάζεσθαι, τὸ μὴ τοῖς θεοῖς παιδαγωγῆσθαι νόμοις, οὐκ ἀπίθανον ἔχουσι τὴν ἀναλογίαν κ. Τοῖς δὲ τὸ πιστεύειν ἐλομένοις, ἀνυπαίτιον μὲν οὐδαμῶς τὸ ἀπειθεῖν καὶ ἐξήνιον. Τὸ δὲ ἀπειτεῖν τὴν δουλείαν, διὰ τοῦ τὸν θεὸν ἀποσεῖσθαι ζυγόν, πῶς οὐ εὐδώρα παγγάλεπον; Οὐκοῦν τῇ πίστει συμπαραζεύχθω καὶ τὰ ἐξ ἔργων καυχήματα· καὶ ἢ φησὶν ὁ Σωτὴρ, « Γινώμθεα οἰκτιρμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτιρμῶν ἐστίν. — Ἡ γὰρ κρίσις ἀνίλωσ τῶ μὴ ποιήσαντι ἔλεος, καὶ κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως. » Χαλεπὸν δὲ οὐδὲν καὶ ἐξ αὐτῶν ὑμῖν ἐπιδειξάμενος τῶν ἱερῶν Γραμμάτων, καὶ τῆς φιλαλληλίας τὰ γέγρα, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἐναντιοῖς κατάκρισιν. Θεθαύμασται μὲν γὰρ ὁ μακάριος Ἰὼβ ἐφ' ἑαυτοῦ λέγων· « Ἀδύνατοι δὲ, χρεῖαν ἦν ποτε εἶχον, οὐκ ἀπέτιχον· χήρας δὲ τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ἐξέτηξα. Εἰ δὲ καὶ τὸν ψωμὸν μου ἔφαγον μόνοι, καὶ οὐκ ὄφρα νῦν μετέδωκα. Εἰ δὲ καὶ ὑπερεῖδον γυμνὸν ἀπολλύμενον, καὶ οὐκ ἠμφίσα. Ἀδύνατοι δὲ, εἰ μὴ εὐλόγησάν με, ἀπὸ δὲ κουρᾶς ἀμυνῶν μου ἐθερμάνθησαν οἱ ὦμοι αὐτῶν. Εἰ ἐπήρα ὄφρα νῦν χεῖρα, πεποιθὼς οἷ πολλῇ μοι βοήθεια περιεστί. Ἀποσταίῃ ἄρα ὁ ὦμός μου ἀπὸ τῆς κλειδῆς, ὃ δὲ βραχίων μου ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος συντριβείη. »

ε'. Κατακρίπεται δὲ καὶ ἀδιάφυκτον ἔχει τὴν κλίμασιν ὃ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις πλούσιος, περὶ οὗ φησὶν ὁ Σωτὴρ· « Ἀνθρώπος τις ἦν πλούσιος, καὶ

A est ²⁷. Fructum vero charitatis esse dicimus, eos qui rerum inopia premuntur, miserari. Nec enim, o homo, dixeris tecum ipse : Dives sum fide, agnovi eum qui natura vereque Deus est et Dominus, explicui me a diaboli retibus et daemionica fraude, purgavi crimina idololatriæ. Licet mihi tuto de benevolentia Dei gloriari. Memineris nempe dicentis : « Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum? Si autem frater aut soror nudi sunt, et indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis : Ite in pace, calefacite vos, et saturamini, non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid proderit ²⁸? » Num enim ignoras, vel nunquam cogitas a fidelibus postulari, ut divinis legibus sedulo obtemperent? Barbarum siquidem hominem qui oppida et urbes nunquam viderit, neque cum institutis nostris ac legibus commercii quidquam habuerit, haud jure, ut arbitror, sapiens quisquam violatæ legis accuset; illos vero merito non abs re arguat, qui urbibus ac legibus innutriti sunt, si quis eorum a recto deflexerit. Igitur qui quidem nondum in verbo probati sunt, **149** periculo quidem absque dubio non carent, illud tamen habebunt quo delictorum culpam repellant, quod non sint divinis legibus instituti, atque hanc hand improbabilem excusationem afferant. Qui vero fidem elegerunt, iis nulla excusatio relinquitur, si contumaces sint ac refractarii. Dei porro servitium abnuere, divinum excutientes jugum, quis non rem ex omnibus valde periculosam existimet? Adjungantur itaque fidei præclara quoque operum decora, atque, ut Salvator ait : « Simus misericordes, sicut et Pater vester misericors est ²⁹. — Judicium enim sine misericordia ei qui non facit misericordiam : superexaltat autem misericordia judicium ³⁰. » Nihil autem difficultatis habet ex ipsis quoque sacris Litteris vobis demonstrare, et mutus charitatis præmia, et iis qui contra fecerint propositam damnationem. Admirabatur siquidem beatus Job de seipso dicens : « Impotentes autem usu quem quandoque habuerunt, non frustrati sunt, viduas autem oculum non tabefeci. Si autem et buccellam meam comedi solus, et non pupillum participem feci ex ea. Si autem et desepi nudum perentem, et non vestivi. Impotentes autem si non benedixerunt mihi, a tonsura autem agnorum meorum calefacti sunt humeri eorum. Si levavi pupillo manum, confidens quoniam multa mihi auxiliatio adest. Recedat igitur humerus meus a junctura, et brachium meum a cubito meo confringatur ³¹. »

5. Condemnatus est autem, pœnasque inevitabiles sustinet evangelicus ille dives, de quo Salvator ait : « Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura

²⁷ Rom. xiii, 10. ²⁸ Jac. ii, 14-16. ²⁹ Luc. vi, 36. ³⁰ Jac. ii, 13. ³¹ Job xxxi, 16-21.

et bysso, et epulabatur quotidie splendide. Mendicus autem quidam Lazarus jacebat ad januam ulcerosus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat, sed et canes veniebant et lingebant ulcera ejus. Mortuus autem est pauper, et portabatur ab angelis in sinum Abraham. Mortuus est dives, et sepultus est in tartaro. Cum levasset oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham, et Lazarum in sinu ejus, et ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti ipsius in aquam, et refrigeret linguam meam, quis crucior in hac flamma. Dixit autem Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona tua in vita tua, et Lazarus similiter mala: **150** hic autem consolatur, tu vero cruciaris ⁴⁴. » At siquidem aliquid a nobis breviter super his dicendum est, huic quidem diviti fuerit vestes tenuissimæ, ac tinctæ purpura, et auro forte alicubi etiam intextæ; domus illustris quæ admirationem quoque, ut arbitror, superaret, possetque invidiorum animos ad furorē accendere; servi decoro ornati, neque adeo pauci: tapetes varii, ipsisque adeo pavimentis instrati: pincernæ, coqui, et pistores egregii, et in suo quisque artificio per-elegantes, mensa epulis assidue referta. Verum ad-erat nempe simul assentatorum cohors, qui a lingua divitis penderent, aut si quidpiam illi gratum, aut is aliquid licet absurdissimum admiraretur, jurarent id omnium optimam; contra vel ipsammet virtutem quando isse vituperasset, ipsi quoque conviciis pro-scinderent. Deo porro invisam et evanidam impuri-tatem, comessationes, inquam, et inconditos plau-sus, convivalesque cantilenas, et psalteriarum saltationes, quid opus est dicere? Silentio nempe ea premi oportere arbitror, quæ ne memoria quidem impune cuiquam liceat usurpare. Alter vero ille pauper erat plenus miseriarum: non ei vestis, non tectum: rebus necessariis destitutus, infirma quo-que corporis valetudine, cupiditatis suæ modum sorum, quibus carere non possumus, facultate defi-liens, ac felicitatis spatia perangusta coercens. In quo namque spem et vota terminari oportere arbitra-datur, si panem modo, laceraque indumenta suppe-ditari contigisset. Ac demum eo miseriarum ipsum redactum esse evangelicæ parabolæ narratio descri-bit, ut eodem cum olidis canibus cubili uteretur, solosque illos haberet sodales, jucundissimeque eorum obsequia admitteret, cum ipsum projecta lingua lambendo medicari vellent, quod suis ipsi vulneribus remedium naturali lege adinvenerunt, Lazaro quoque largientes. Verum nihil horum ani-mo reputans generosus ille vir, et insolenti fastu elatus, durus nempe erat, et alienis malis indolere haud norat, misereri vero cum opus esset, sibi grave ducebat; quæque ob intoleranda calamitosis

Α ἐνεδιόσκοντο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραίνόμενος λαμπρῶς. Πτωχὸς δὲ τις Λάζαρος ἐβέβητο εἰς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ ἡλκαμένος ¹, καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆ-ναι ἀπὸ τῶν πιπτόντων ψυχίων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνας ἐρχόμενοι ἀπέλει-χον τὰ ἔλκη αὐτοῦ. Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτω-χόν, καὶ ἀνευχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ. Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλού-σιος καὶ ἐτάφη. Καὶ ἐν τῷ ᾄδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλ-μοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν Ἀβραάμ, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς φωνή-σας εἶπε· Πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με; καὶ πέμ-ψον Λάζαρον, ἵνα βάλῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶττίαν μου, ὅτι ὀδυῶ-μαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. Εἶπε δὲ Ἀβραάμ· Τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπλαθας τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακὰ· νῦν δὲ ὁδε παρακα-λεῖται, σὺ δὲ ὀδυῖσαι. » Καὶ εἶπερ τι χρῆ βραχυ-λογούντας ἡμᾶς ἐπὶ τούτοις εἰπεῖν· τῷ μὲν γὰρ πλουσίῳ, λεπτὰ μὲν ἦν σφόδρα καὶ ἀλουργῆ τὰ ἐσθῆ-ματα, καὶ χρυσῷ που τάχα διαπαπασμένα· οἶκος διαφανῆς, κραιπτων, οἶμαι, καὶ θαύματος, καὶ φθῶν μανίαν ἀνακαῦσαι δυνάμενος· οἰκετῶν εὐειματόν-των οὐ μετρία πληθὺς, δάπιδες αἱ πολυειδεῖς, καὶ αὐτοῖς ἐδάφεσιν ἐπεστρωμένοι· εἰνοχοῖ, καὶ ὀφο-ποιοὶ, καὶ ἀλφιτουργοὶ, καλοὶ καὶ ἀστέιοι τὸ ἐπιτή-δευμα· τράπεζα τῶν ἰδωδύμων αἰὶ καταγέμουσι. Ἄλλ' ἦν δῆπου καὶ καλῶν ἐσθῆδος τῆς τοῦ πλου-σίου γλῶττης ἀπρητημένων, καὶ ὀμνόντων μὲν, ὅτι πάντων ἄριστον, εἰ προέλιτό τι ² καὶ τῶν ἀτοπω-τάτων θαυμάσι, κακυνόντων δὲ, ὡς τάχος, εἰ καὶ αὐτὴν κακύνει τὴν ἀρετὴν. Τὴν δὲ γε θεομισθὴ καὶ ἐξίτηλον βδελυρίαν, κόμους δὴ λέγω, καὶ παρακρο-τήματα, τὰς τε ἐπιτραπεζίλους ψῆδας, καὶ αὐλητρι-δων ὀρχήματα, τί δεῖ καὶ λέγειν; Σιωπᾶσθαι γὰρ οἶμαι πρέπει, ἃ καὶ διὰ μνήμης ἐλῶν, οἴχοιτ' ἂν εἰς οὐκ ἀζήμιος. Ὁ δὲ γε ἕτερος ἦν τρισάθλιος πένης, ἀνειμῶν, ἀνέστιος, κηδεμόνων ἔρημος, καὶ τῆς τοῦ σώματος εὐρωστίας ἐπιθεῆς, ὄλον ἔχων τῆς ἐπιθυμίας τὸ τέλος εἰς τὸν τῶν ἀπαραίτητων ἐκπο-ρισμὸν, καὶ τῆς εὐημερίας τὸ πλάτος ἐν ὀλίγοις ἀναμετρούμενος. Ἔπειο γὰρ δεῖν πρὸς πέρας ἤκειν ἐλπίδος καὶ προσευχῆς, εἶπερ ἄρτους καὶ βακίων ἐξείη μεταλαχθῆναι. Εἰς τοῦτο δὲ ἤκειν ταιλαπωρίας Δ αὐτὸν ὁ τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς καταγράφει λόγος, ὡς καὶ ὀδοδόσι συνενάζεσθαι κυσί, καὶ μόνους ἐκείνους ἔχειν ὀμιλητάς, ἡδιστὰ τε προσέσθαι θεραπεύοντας, ὅτε λίχον ἐπ' αὐτῷ τὴν γλῶτταν ἰέντες, διαμαρτεῖν ³ ἠθέλον, ἦν ἂν καὶ σφίσι αὐτοῖς τραυμάτων ἄκειν φυσικοῖς ἐξεῦρον νόμοις, καὶ τῷ Λαζάρῳ θωρούμενοι. Ἄλλ' οὐδὲν τῶν τοιούτων ὑπο-λογιζόμενος ὁ γεννάδας ἐκεῖνος καὶ φιλόκομπος ἀνὴρ· ἦν μὲν γὰρ ἀτεράμων καὶ ἀναλγῆς, ἐποικτεῖ-ραι δὲ δέον, ἠγέτο φορτικόν, καὶ ταῖς ἀνηκίστοις τοῦ κέκνοντος συμφοραῖς, τὸ τῆς ἡμερότητος ἐπι-

⁴⁴ Luc. xvi, 19-25.

Varie lectiones.

¹ ἡλκαμένος. = ἄλλ. προέλιτό τι. = ἴσως, διαμαλασσειν.

στάξει δάκρυον· ἀφιλοθῶς παρωθούμενα, εικαίον ἄχθος ὀνόμαζε· καὶ συρφετοῦ μὲν διανεγκεῖν οὐδὲν· ἐν ἰσῷ δὲ τοῖς ἐν μνήμασι, βδελυρὸν εἶναι καὶ ἀπηχθόμενον, καὶ ἐν λόγῳ κείσθαι μηδενί. Καίτοι χρῆν· δῆπου διενθυμῆσθαι σοφῶς, ὡς ὁ τῆς ἡμετέρας φύσεως γενεσιουργός καὶ τεχνίτης, οὐχ ἑτέραν μὲν τοῖς πλουσίοις εἰς τὸ εἶναι πάροδον, ἑτέραν δὲ τοῖς ἐν ἐνδείᾳ δεδωρηται· ἀλλ' ἰσῷ μὲν πάντων ἢ ἐκ πατρὸς εἰς μητέρα καταβολή, ὠδίνες δὲ καὶ ὁ τοῦ τόκου τρόπος οὐχ ἕτερος, καὶ μὴν καὶ αὐτὸ διὰ τῶν ὁμοίων σχημάτων ἐρχεται τὸ αἶμα· ἕνα δ' οἱ πάντες οὐρανὸν περικείμεθα· ἐνὸς ἡλίου λαμπάδι τιμημέθα, οὐκ ἀμείνω μὲν καὶ φαιδρότεραν τοῖς ἐκ πλοῦτου διαφανεστέροις ἐνιέντος αὐγῆν, ἦττον δὲ ἢ κατ' ἐκείνους τοὺς ἐν ἐνδείᾳ φωτίζοντος. Οὐκοῦν ἢ μὲν φύσις οὐκ οἶδε διαφθορὰν P, οὐδὲ μὴν ὁ τῆς ἀπάντων γενέσεως ἀρχηγέτης Θεός, προσεξεύρηται δὲ τοῦτο ταῖς ἀνθρωπίναις πλεονεξίαις. 'Ἄλλ' ἦν δῆπου τάχα τὸ ἀπειργῶν οὐδὲν, διὰ τῶν ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένων, καὶ αὐτῆς εὐ μάλα τῆς θείας καταστοχάζεσθαι γνώμης· σφισθαὶ δὲ οὕτως ἔβαν ἐξ οὐρίας τὰ καθ' ἡμᾶς, τῷ τῆς ἀγάπης δεσμῷ πρὸς ἰσότητα διοικούμενα. 'Ὁ γὰρ ἐν ἰσῷ πάντα διανείμας τὰ τῆς φύσεως ἀγαθὰ, καὶ τῷ περιττῷ καὶ πλείονι τιμῆσας οὐδένα, πῶς οὐκ ἂν ἠθέλησεν ἐκποδῶν ποιῆσαι τὴν ἐν τοῖς ἑτέροις πλεονεξίαν, καὶ οἰκονόμους ὥσπερ τινὰς τῶν ἐν ἐνδείᾳ καθεστάναι τοὺς ἔχοντας; ἵνα τι καὶ δόξης καὶ τῆς εἰς αἰῶνας ἧ τρυφῆς τοῖς εὐ πεπονθόσι συμμετασχεῖν ἰσχύσειαν; 'Ἀλλὰ γὰρ μικροῦ τι τὸν ἐμὸν παρῴλισθε νοῦν, ὃ τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι καλόν. C 'Ἐν ἐκείνοις θντα τοῖς ἀνιάρους τὸν Λάζαρον καὶ τῷ θανάτῳ καταληγμένον, μεθορμύισασθαι μὲν τῶν ἀνθρωπίνων συμβέβηκεν. ἀποκομισθῆναι δὲ δι' ἀγγέλων εἰς κόλπου; 'Ἀβραάμ· τὸν δὲ ταῖς ἐκ πλοῦτου τρυφαῖς ἀμέτρως περιχεόμενον, καὶ ταῖς τῶν κολάκων εὐφημίαις ζηλωτὸν καὶ μακαριστὸν, καὶ τὰ ἔτη τούτων ἀμείνω πολλάκις ὠνομασμένον, τοῖς τῆς φύσεως ὑπενεχθέντα νόμοις, καὶ τὸν τοῦ θανάτου βρόχον εἰσοδεδυκότα, βαθεῖ μὲν ἐγκαθειρῆθῆναι σκότῳ· ἀντι δὲ τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν τὴν εἰς ἔδου κρίσιν ἀλλάξασθαι, τὴν τῆς φιλοστοργίας ἀποτίσσοντα δίκην. 'Ἄλλ' ἰσῶς ἐκεῖνο φατεῖν ἂν δῆπου τινὲς τῶν ἀκρωμένων· Ποῖοις ἄρα κεχρήσθη λόγους, εἴ τις ἔρωτο προσίων, καὶ φιλοπευστοῖα, λέγων· Εἰ πτωχεῖα καθ' ἑαυτὴν τὸ τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας ἀνεδήσατο καύχημα, καὶ τῷ τῆς δικαιοσύνης τετίμηται νόμῳ, ἐπάρατον δὲ τὸ πλουτεῖν, καὶ πικρὰν ἐφ' ἑαυτὸν τὴν ψῆφον ἐκληρώσατο· καὶ πῶς ἂν εἴη τοῦτό γε; Πλὴν ἐκεῖνο διασκεπτέον· πλοῦτῳ μὲν γὰρ τῷ κατὰ τὸν βίον, παραθεῖ πως αἰεὶ καὶ συνέζευκται, κατὰ γε τὸ πλείστον, οὐκ ὀλίγα τὰ ἄτοπα. 'Ἐτοιμότερος μὲν γὰρ εἰς ὑπερβολὴν ὁ πλούσιος, ἀχάλινος εἰς πλεονεξίαν, ἠδονῶν ἠττώμενος, ὅσα καὶ τρυφῆς. 'Ὁ δὲ πτωχεῖα τριβόμενος, πῶς ἂν τι νοσήσῃ τῶν εἰρημένων; Καταθρηγῆ γὰρ αἰεὶ τὸ κεχρησθῆναι· μηδὲν, καὶ ἀλύει μὲν ἐφ' ἑαυτῷ καὶ στένε· ὁ δὲ οἰκίσταται δὲ

A hominis infortunia humanitatis lacrymas fundere Dei amantes impellunt, inane onus vocabat, nec quidquam a quisquiliis differre, parique loco ac cadavera sepulcrorum, odiosa, execranda, neque ullo numero prorsus habenda. Et tamen scilicet cogitare oportuit 151 nostræ naturæ conditorem et artificem non alium vitæ ingressum divitibus, alium iis qui inopia premuntur largitum fuisse: sed eodem modo omnium semen a parente in matrem effundi, neque ferendi uteri, aut partus, diversam esse rationem, tum corpus sane ipsum similibus figuris efformatum procedere, cœlum unum omnibus circumfunditur, solis unius fulgore omnes illustrari, qui non meliorem aut clariorem ditioribus lucem immittit, parcius vero iis qui inopia premuntur, lumen impartitur. B Nullum nempe novit discrimen natura, aut qui omnium generationis auctor est Deus, sed sunt hæc hominum cupiditatis et superbæ inventa. Nec quidquam sane, ut arbitror, obstabat quominus per ea, quæ modo diximus, de ipsa quoque divina voluntate scite admodum conjicere liceret, nostraque omnia velut secundo vento ferrentur, si vinculo charitatis ad æqualitatem dirigerentur. Qui enim æqualiter omnia naturæ bona partitus est, nec majoribus. aut pluribus quemquam voluit honestatum, annon hic voluit in aliis quoque plus habendi cupiditatem funditus tolli? quibusque facultates suppeterent, eos veluti quosdam œconomos pauperum constituit, ut aliqua ex parte gloriæ et æternæ felicitatis cum iis quos beneficiis affecissent, participes fierent. Sed mihi quiddam propemodum excidit, quod ad ea quæ diximus adjungi operæ pretium est. Lazarum quidem qui in ejusmodi malis versaretur, morte correptum, migrare ex humanis, atque per angelos in sinum Abrahæ deferri contigit: illum vero qui opibus ac deliciis præter modum abundaret, qui assentatorum acclamationibus felix ac beatus prædicaretur, quin et titulis adhuc melioribus sæpe appellatus fuisset, naturæ legibus obsequentem, mortisque laqueo implicitum, in profundum tenebrarum carcerem detrudi, ac terrenis bonis cum inferni iudicio commutatis, pœnas inhumanitatis persolvere. Sed illud forte dicet ex auditoribus quispiam: Quibusnam tu utere verbis, si D quis accedens roget, atque audire cupiat, num paupertas, si per se sola spectetur, pietatis in Deum laude decorata, ac justitiæ lege ornata sit, num contra divitiæ execrandæ, atque acerba sententia condemnandæ; et quonam modo prorsus hæc se res habeat? Illud igitur cogitandum nobis est, divitiis nempe in hac vita adjuncta esse ut plurimum, 152 et copulata non pauca incommoda. Facilius siquidem dives effertur superbia, effrenis est ad immodicam cupiditatem, voluptatibus sæpe pariter ac deliciis permittit. At quicunque inopiæ malis premitur, qui fieri potest ut aliquo morbo ex iis quos diximus te-

Varie lectiones.

α ἀλλ. χρῆ. P ἰσῶς· διαφθορὰν. η ἀ.λ.λ. αἰῶνα. ρ ἀ.λ.λ. ἔτι.

PATROL. GR. LXXVII.

21

neatur? Lamentatur etenim assidue quod nihil possideat, moeret ipse secum ac gemit. Tantum vero a voluptate semotus est, quantum et a deliciis, totusque est in cura modicum aliquid colligendi, et exiguum aliquid necessitati solatium adveniendi.

6. Ad hæc autem omnia illud quoque adjungi oportere arbitror, pro uniuscujusque moribus rei cujusque naturam arbitrato suo pertractantis, effici ut ea aut malis rebus, aut admirandis annumeretur. Quodque in lanis, dixit quispiam, efficiunt colores quibus imbuuntur, idem in naturis rerum mores illorum per quos tractantur. Igitur quia quis paupertatem sapienter ferat, illum omnium optimum esse sine dubitatione asseverabo. Etenim si et modicis contentus, et quæque, ut uno verbo absolvam, etiam paratu facillima per sudorem acquirens, preces cum gratiarum actione persolvit Deo, quis non illum hac commendatione dignum, ac laudibus quam maxime ornandum esse judicet? si quidem cum inopia ad improbitatem hortetur, ita is continentiae legem præ omnibus colit, ut ab omni pravitate prorsus abstineat? Hominem vero divitiarum abundantia conspicuum annon jure merito accusamus, cui cum Deum rerum omnium benevolum habere, impertiendo aliis misericordiam, et modicum quidpiam inopia pressis largiendo, atque hoc pacto ex perpetuis malis emergere, ac velut enatare concessum sit; iis suæ tantummodo voluptati servire voluit divitias, quarum usura ad breve tempus fruetur? Igitur Lazarus quidem in deliciis inexpectatis degebat, dives autem imprudens flamma et verberibus cruciatur. Ergo si quis per illud maxime tempus ad cum accedens rogasset, atque ab eo cognoscere averet, quantanam pecuniæ summa constitutas sibi pœnas redimere paratus esset, facta quod magis placeret eligendi facultate, annon se omnium fortunarum jacturam ea de causa libenter subiturum esse modis omnibus confirmaret? Et cuinam omnium id dubium sit? Insuper igitur hominis et insulsi fuerit gravia et acerba experiendo demum velle cognoscere, **153** idque cum veluti pedem extra laqueum et necessitatem habere liceat. Ac si nostra quidem Judaica religione præstantior est, quis non facile animadvertat minus prudenter illum rebus suis consuluisse judicatum iri, si quæ bona illi retinent in iis vincere, ac longe supra illos excellere oportere non arbitretur? Proinde ipse quoque nobis Salvator dicebat: « Amen, amen dico vobis, nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cœlorum⁴³. » Quidam igitur Israelitis lex per Mosen vaticinata est, qui per figuram et umbram æquâlitatem inter fratres retinendam suadebat? Cum enim per longa illa deserta iter haberent,

⁴³ Matth. v, 20.

Varia: lectiones.

¹ ἄλλ. εἶναι. ² ἄλλ. χαριστηρίου. ³ ἄλλ. ἀλώνας. ⁴ ἄλλ. κακουργοῦντα. ⁵ ἄλλ. ἐτίρας, ⁶ ἄλλ. ἐξέροντος. ⁷ ἄλλ. τοῦ κρινόντος. ⁸ ἄλλ. εἰς μέλα. ⁹ ἄλλ. ἐξ Ἰσραὴλ.

τοσοῦτον ἡδονῆς, ὅσον καὶ τρυφῆς· καὶ ὅλος ἐστὶ φροντίδος τῆς εἰς τὸ συλλέξαι τι βραχὺ, καὶ μετρίαν εὐρασθαι τῆς ἀνάγκης παραμυθίαν.

5. Πρὸς δὲ τούτοις ἅπασιν, οἰήσομαι δεῖν κάκεινο εἰπεῖν, ὡς ὁ ἐκάστου τρόπος τὴν ἐκάστου πράγματος φύσιν περιτρέπων ἐπ' ἐξουσίας, ἐφ' ὅπερ ἂν βούλοιο, ἢ τοῖς φαύλοις, ἢ τοῖς τεθαυμασμένοις ἐναριθμεῖσθαι ποιεῖ. Καὶ ὅπερ ἂν εἰεν· φαίη τις ἂν τὰς ἐκ τῶν βαφῶν εὐχρόϊας, οἷοις ἂν ἐπιφέρωνται, τοῦτο ταῖς πραγμάτων φύσεσι, τὸν τοῦ μετὰ χεῖρας ἔχοντος τρόπον. Οὐκοῦν ὁ παντὶ σωφρόνως εἰκονομῶν, ὅτι πάντων ἀριστος, οὐδὲν ἐνδοιάσας, ἐρῶ. Εἰ γὰρ καὶ τοῖς βραχέσιον ἀκούμενος, καὶ τὸ πάντων, ὡς ἐπος εἰπεῖν, εὐποριστότατον, σὺν ἰδρωτί λαθῶν, εὐχὰς ἀναφέρει· χαριστηρίου· πῶς οὐκ ἂν εἴη τοῦτο ἄξιον, ἐπαίνεσθαι τε ὅτι μάλιστα πρέπων, σύμβουλον μὲν ἔχων εἰς φαυλότητα τὴν ἀνάγκην, ὑπερτιμήσας δὲ οὕτω τῆς ἐγκρατείας τὸν νόμον, ὡς ἀλῶναι· παντελῶς· κακουργοῦντας μὲν; Ὅ δὲ τῆ τῶν χρημάτων περιουσία διαφανῆς, πῶς οὐκ ἀνεύθουνοιο, καὶ [δ] σφόδρα δικαίως, εἴπερ ἔχειν ἐξὸν εὐμενῆ τὸν τῶν ὧλων Θεόν, διὰ τοῦ κατοικεῖν ἐτέρους, καὶ τοῖς ἐν ἐνδείᾳ χαρίζεσθαι βραχὺ, καὶ ὑπερκύβηαι καὶ ἀνανήχεσθαι τρόπον τινὰ τῆς ἀκαταλήκτου συμφορᾶς, μόνης τῆς ἰδίας ἡδονῆς ὑπηρετήν κατεστήσατο τὸν πρόσκαιρον πλοῦτον; Οὐκοῦν ὁ μὲν Λάζαρος ἦν ἐν ἀδοκῆτις τρυφαῖς· ὁ δὲ πλούσιος ἀσυνήθως ἐν φλογὶ καὶ μαστίξι. Ἄρ' οὐκ εἰ τις αὐτῶν κατ' ἐκεῖνο μάλιστα καιροῦ προσῶν ἐπθέγγετο, καὶ ἤξιον μαθεῖν, ὅπως ἂν βούλοιο χρημάτων ἐκπρίασθαι τὸ διαδράναι τὴν κόλασιν, ἀφέντες ἢ ἐλίσθαι τοῦ κρείττονος, οὐκ ἂν ἐτοιμῶς ὄλην ὑπὲρ τοῦτου προέσσαι τὴν οὐσίαν εὐ μάλιστα· δισχυρίσατο; Καὶ τίνοι τῶν ὄντων ἀμφίβολον; Ἄσφορον οὐκ ἄρα, καὶ ἀμαθῆς παντελῶς, τὸ πείρα μαθεῖν ἐκδέχεσθαι τὰ δεινὰ, καὶ τοῦτο ἐξὸν τοῖς ἐθέλουσιν ἐξω πόδα πάγης καὶ ἀνάγκης ἔχειν. Καὶ εἰ τῆς Ἰουδαίων λατρείας τὰ καθ' ἑμᾶς ἐν ἀμείνοσι, πῶς οὐκ ἅπασι προδηλότατον, ὡς οὐκ ἂν τινε φανεῖται διεσκέσθαι καλῶς, εἴπερ τις οἰοίτο μὴ χρῆναι νικᾶν ταῖς εἰς τὸ κρεῖττον ὑπερβολαῖς τὸ παρ' ἐκείνοισι τετηρημένον; Τοιγάρτοι καὶ αὐτὸς ἡμῖν ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ· Ὁ Ἄμην, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσελθῆτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.· Τί τοιγαροῦν τοῖς ἐξ Ἰερουσαλήμ· ὁ δὲ διὰ Μωσέως ἄρα κεχρησμέωδε νόμος, διὰ τύπου καὶ σκιας τὴν πρὸς ἀδελφούς ἰσότητα τιμᾶν ἀναπειθῶν; Τὴν πολλὴν ἐκείνην διαθεόντες ἔρημον, καὶ τῶν ἰδωδίων γεγονότες ἐν σπᾶναι, δι' ἣν ἐπιουῖντο τοῦ πανσόφου Μωσέως τὴν καταβολήν, καὶ ὡς οὐκ ἐνὸν αὐτοῖς εἶσι σώζεσθαι, κατισχύοντος τοῦ λιμοῦ, ἐμελέτων θρήνον ἤδη τὸν ἐπι-

κιδιον· καὶ ἀπάσης ὡσπερ ἐλπίδος ἀπολιτῆσαντες, **A** atque eos annona defecisset, propter quam Mo-
 ἔρασον· «Ὁφελον ἀπαθάνομεν πληγέντες ἐν γῆ
 Αἰγύπτῳ, ὅταν ἐκαθίσταμεν ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν
 κρεῶν, καὶ ἠσθλομεν ἄρτους εἰς πλησμονήν. Ὅτι
 ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρημον ταύτην, ἀποκτείναι
 πείσας τὴν συναγωγὴν ταύτην ἐν λιμῷ. » Διηγορη-
 κίτος δὲ τοῦ πανσόφου Μωσέως, καὶ ὅτι μὲν δρά-
 σιεν ἢ λέγοι πρὸς ταῦτα, παντελῶς οὐκ ἔχοντος·
 ἀναθαρσῆσαντες· δὲ πρὸς μόνην ἐλπίδα τὴν παρὰ
 Θεοῦ, μελλησμοῦ τινος ἔλγα τῶν προσδοκῆθέντων τὸ
 πάρας αἰτιον ἀνεδείκνυτο. Ἐἶπε γὰρ ὁ Κύριος πρὸς
 αὐτόν· «Ἴδου ἐγὼ ἔω ὑμῖν ἄρτους ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,
 καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαὸς, καὶ συλλέξουσι τὸ τῆς ἡμέ-
 ρας εἰς ἡμέραν. » Διερμηνεύων δὲ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ
 τοῦ νόμου τὴν δύναμιν ὁ μακάριος Μωσῆς, ἔφη πά-
 λιν· «Ὁὗτος ὁ ἄρτος ὃν δίδωκεν ὑμῖν Κύριος φαγεῖν· **B**
 τοῦτο τὸ βῆμα ὃ συνέταξε Κύριος· συναγάγετε ἀπ’
 αὐτοῦ ἕκαστος εἰς τοὺς καθήκοντας γομῶρ κατὰ κε-
 φαλήν, κατὰ ἀριθμὸν ψυχῶν ὑμῶν. Ἐκαστος ἐν τοῖς
 συσκήνοισι^δ ὑμῶν συλλέξατε. Ἐποίησαν δὲ οὕτω,
 φησὶν, οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ συνέλεξαν· καὶ ὁ τὸ πολὺ,
 οὐκ ἐπέδρασε, καὶ ὁ τὸ ἔλαττον, οὐκ ἠλαττόνησεν. »
 Ἦψίει γὰρ οὐδαμῶς ὁ τοῦ νόμου Κύριος συλλέγειν
 ὑπὲρ τὴν χρείαν· μόνον δὲ τὸ ἀρκοῦν εἰς τροφήν τὴν
 σήμερον. Ἐἰ δὲ συγκομιῶσαι τὸς καὶ ὑπὲρ τοῦτο,
 μακρὰ τῷ νόμῳ χαίρειν εἰπῶν, εἰς σκωλήκων ὄχλον
 τὸ περιττὸν μετεπλάττετο· δεικνύοντος, οἶμαι, τοῦ
 νόμου, καὶ μάλα σαφῶς, ὡς ἦδεῖα μὲν καὶ ἀμώμη-
 τος τῶν ἀρκοῦντων ἢ κτησίς· τὸ δὲ ἀπόθετον καὶ
 ὑπὲρ τὴν χρείαν αὐτὴν· ἀπλάστως σεσωρευμένον, **C**
 σκωλήκων ἔσται παραίτιον. Καὶ ταυτὶ μὲν ὁ νόμος
 προεκάλει τοὺς ἀρχαιοτέροισι· τί δὲ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς;
 ὁ Σωτήρ; «Ποιήσατε ἑαυτοῖς, φίλους ἐκ τοῦ ἀδίκου
 μαμωνᾶ, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ἡμᾶς εἰς
 τὰς ἑαυτῶν σκηνάς. » Καὶ ἵνα σοι διαφανῆ τοῦ θεο-
 σπισμένου ποιήσω τὴν δύναμιν, ἐρῶ δὴ τι πάλιν. Οὐ
 γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἀμφιβάλλειν, ὡς ἐν γε τοῖς
 ἔσομένοις σωφρονῶν τε καὶ ἐπεικῶν οὐ μετρία πλη-
 θυς διαλανθάνει μὲν ἰσως ἡμᾶς, οὐ μὴν ἀγνωεῖται
 παρὰ Θεῶν. Ὅταν τοίνυν τῶν ἐπιγελῶν αὐτοὺς χρη-
 μάτων εἰσοδεξόμεθα κοινωνοὺς, ἐνδοιαζέτω μηδεὶς
 ὅτι καὶ τοῦ μισθοῦ τῆς ἐπιεικειᾶς αὐτοῖς συμβε-
 βέξομεν. «Εἰσοδέονται γὰρ ἡμᾶς εἰς τὰς ἑαυτῶν σκη-
 νάς, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἄριστα δὲ τοῦτο συνέλ-
 ξαι αὐτοῖς πῶς φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος· «Τὸ ὑμῶν **D**
 περισσεύμα, εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα· ἵνα καὶ τὸ αὐ-
 τῶν^ε περισσεύμα εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα. — Ἐγνώμεθα
 τοίνυν εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ, εὐσπλαγχοὶ, » καθὰ γέ-
 γραπται, «χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐχα-
 ρίσαστο ἡμῖν ἐν Χριστῷ. » Τί δὲ ἡμῖν ἐν Χριστῷ κε-
 γάρισται ὁ Θεός, ἢ ποίων ἡμᾶς ἀγαθῶν συνέδη με-
 ταλαχεῖν, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ἰδεῖν; Δεδώρηται τοί-
 νυν ἡμῖν πλημμελημάτων ἄφρασι, ἀνεξίκακον ἀγά-
 πην. Διασεσώμεθα γὰρ, λήθην ὡσπερ τινὰ λαβόν-

^α Exod. xvi, 5. ^β ibid. 4. ^γ ibid. 16, 17. ^δ Luc. xvi, 19. ^ε Ibid. 9. ^ς II Cor. viii, 14.

Variae lectiones.

^ε ἄλλ. ἀναθαρσῆσαντος. ^δ ἄλλ. συσκηνοῖς. ^ε ἄλλ. ἀπλήστως. ^ς ἄλλ. προσδέξονται. ^ε ἄλλ. αὐτῶν.

ptum est, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit nobis ⁴⁰. » Quid autem nobis in Christo largitus sit Deus, aut quorum nos bonorum compotes fieri contigerit, necessario videndum est. Donavit itaque nobis admissorum criminum veniam, et ferendis malis idoneam charitatem. Salvati nempe sumus, humanæ pusillitatis velut oblito Deo. Igitur si nos quoque insitæ omnium Domino serenitatis vestigiis insistere volumus, patientia nobis, o dilecti, necessario est adhibenda. Et quidem illud quoque prudenter cogitemus, innumerabilia esse peccata hominum, nec ullum nobis tempus ab nostra pusillitate et querelis liberum fore. Proinde si in singulis quæ accidere consueverunt, haud modice angere velimus, et cum iis qui molestiam intulerunt iudicio contendere, totam nobis vitam in mœrore atque ægritudine transigendam. Et quoniam viæ eorum qui iras meminere, ad mortem sunt, ut testatur Scriptura ⁴¹, nihil velat reum fieri mortis uniuscujusque animum, quod iis quæ angunt genereose repugnare non possit : in hoc assiduo intentum, ut molestiam inferentibus quam acerrime ac vehementissime obsistat. Igitur, ut divus Paulus ait, alter alterius onera portemus, et sic adimplebimus legem Christi ⁴². Insignis enim est hic quoque pietatis modus. Verum nonnulli sunt ex nostro numero, qui tantum abest ut benigni esse velint, et **155** obliviscendæ injuriæ gloriam ex suis mentibus tam longe eijciant, ut etiamsi fratrum aliqui in re quapiam leviori offenderint, tota contentione, et veluti plenis iracundiæ velis, effreni ferantur impetu, irruantque taurorum more, ac nisi malorum omne genus patravertint, turpissima se ignominia notatum iri arbitrantur. Quod si qui alicubi sint eorum qui injuriam ipsis intulerunt præstantiores viribus, confestim innumeri circumstantur feritatis administri, qui ad iracundiam impellant, incitentque ad sævitiam, tum rationes proferant, ac præmonstrent vias, per quas vim suam exercere cupiditas queat. Gravissima ejusmodi homines, o dilecti, damnatio manet, simulque prorsus cum irritante irritatus peribit, ac tibi rursus ex ipsa divinitus inspirata Scriptura harum rerum demonstrationem producam.

7. Idumæi et Israelitæ, separatim in suis ordinibus collocati, non unam uterque stationem sortiti fuerant. Fratres autem erant et vicini. Illis quidem Esau pater ascribitur, hi vero ex Jacob prognati erant : et illi quidem promissam terram, hi vero Idumæam incolebant, alteri quidem illi proximam, densis vero montium jugis, et saxosis rupibus ita impeditam, ut inexpugnabilem habiturus esset quisquis bellum intulisset, cum difficillimum hostibus aditum loci natura præberet ; et quidem multum hanc ob causam sibi homines arrogabant. Cum autem quæ ad genus et regionem spectant, sic apud illos constituta essent, animorum dissidiis inter se admodum disjuncti erant, ac moribus inter se con-

τος τοῦ Θεοῦ τῆς ἀνθρωπίνης μικροψυχίας. Κατ' ἔχνος οὖν ἄρα καὶ ἡμεῖς αὐτοὺς ἴναί τι σπουδάζοντας τῆς ἐνούσης γαληνότητος τῷ πάντων Δεσπότη, ἀνεξικακῆν ἀναγκαῖον, ἀγαπητοί. Καὶ δὴ καὶ σωφρόνως ἔκαστον διενθυμώμεθα, ὅτι· μυσρία μὲν ὅσα τὰ ἀνθρώπινα παλαίσματα, καὶ οὐκ ἂν τις γένοιτο καιρὸς τῆς ἡμετέρας μικροψυχίας ἀπηλλαγμένος. Ἄλλ'· εἰ μέλλοιμεν ἐφ' ἑκάστου τῶν εἰωθότων συμβαίνειν, ἀλύειν μὲν οὐ μικρῶς, κρίνεσθαι δὲ τοῖς λευπηκέσιν, βλος ἡμῶν ὁ βλος ἐν πικρίαις ἔσται καὶ λύπαις. Καὶ ἐπὶ ὅσοι μνησικακῶν εἰς θάνατον, καθὰ γέγραπται, τὸ ἀπαίρων οὐδὲν, θανάτου κάτοχον τὴν ἑκάστου γενέσθαι ψυχὴν, τῷ μὴ δύνασθαι γενναίως ἀποκρούεσθαι τὸ λυκοῦν, διατεθηγμένην δεῖ πρὸς τὸ χρῆναι γοργῶς ἀντεξαινοτάσθαι τοῖς προκεκρουκέσιν. Οὐκοῦν, ὡς ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος, ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζωμεν. Διαφανῆς γὰρ καὶ οὗτος τῆς εὐσεβείας ὁ τρόπος. Ἄλλ'· εἰσὶ τινες τῶν ἐν ἡμῶν, οἱ τοσοῦτον ἀφεστᾶσι τοῦ θέλειν εἶναι χρηστοί, καὶ τὸ ἀμνησικακῶν καύχημα τῆς ἐαυτῶν ψυχῆς ἑτιθέμενοι ὡς πορρωτάτω, ὥστε καὶ εἰ τι βραχὺ διαπταίσαιαν τῶν εἰς ἀδελφότητα κεκλημένων εἶναι, πάντα κάλων διασείσαντες, καὶ ὄλον ὥσπερ τοῖς θυμοῖς ἀνέντες τὸ λίνον, ἀκαθέκτοις φέρονται ταῖς ὀρμαῖς, καὶ ταυρηδὸν ἐπιθρῶσκουσι, δυσκλεσεστέτην ἔξ[ε]ιν οἰόμενοι τὴν ὑπόληψιν, εἰ μὴ πᾶν ὀτιοῦν ἐργάσονται τῶν δεινῶν. Εἰ δὲ καὶ πού τινες εἶεν τῶν προσκεκρουκέτων αὐτοῖς εὐσθενέστεροι, μυριοί μὲν αὐτίκα περιστάσιν οἱ τῆς ἀγριότητος ὑπουργοί, παραθήγοντες εἰς ὀργὰς, ἀκροῦντες εἰς ἀπανθρώπιαν, λογισμοὺς εἰσηγούμενοι, καὶ παραδεικνύντες ὁδοὺς, δι' ὧν περ ἂν εἴη τῆς πλεονεξίας ἡ δύναμις. Πάνθεινον, ἀγαπητοί, τῶν τοιούτων τὸ κρῖμα· καὶ συνεξολέεται πάντως τοῖς παροξύνουσιν ὁ παρωξυμ[μ]ένοσ. Καὶ σοὶ πάλιν ἐξ αὐτῆς παροίσεως τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τὴν ἐπὶ τοῦτοις ἀπόδειξιν.

ζ'. Ἰδουμαῖοι καὶ Ἰσραηλῖται τετάχασιν μὲν ἀνὰ μέρος, καὶ οὐ τὴν αὐτὴν ἀμφω ἐκλήρωσαντο χώραν. Ἄδελφῶ δὲ ἦτην καὶ γείτονα. Τοῖς μὲν γὰρ Ἰσαῦ ἐπιγέγραπται πατήρ, οἱ δὲ ἦσαν ἐξ Ἰακώβ· καὶ οἱ μὲν τῆς ἀπαγγελίας, οἱ δὲ τὴν Ἰδουμαίων ἐνέμοντο γῆν, ὁμορον μὲν τῇ ἐτέρᾳ, συχνοῖς δὲ ὄρων ἀναστήμασι, καὶ πατράοις ὄχθοις ἀνω καιομένην, ὡς εἶναι παντὶ τῷ δυσάλωτον, εἰπερ ἔλοιτο θροῦν ἰ, δισμαχοτάτην ἔχοντος τοῦ χωρίου τὴν προσβολὴν, καὶ δὴ καὶ ἐφρόνουν ἐπὶ τοῦτοι μέγα. Ἐχόντων δὲ ὧδε τοῖς εἰρημένους γένους τε καὶ χώρας, κατὰ πολὺ διειστήκει τὰ φρονήματα· καὶ διψκιστό πως εἰς ἐναντιότητα τρόπων τὰ παρ' ἀμφοῖν, καὶ πολέμου πρόφασιν ἦν τὸ τῆς λατρείας διάφορον. Ἰσραη-

⁴⁰ Ephes. iv, 32. ⁴¹ I Joan. v, 17. ⁴² Galat. vi, 2.

Variae lectiones.

^b Puto ὄρων, vel ὄρων. ^c ἄ.λ.λ. δηλοῦν : puto ἔχρηστον. ^d ἄ.λ.λ. τοῦτω.

ἴσται μὲν γὰρ, τοὺς διὰ Μωσέως ἐπαυχοῦντας νόμοις, ἅ τῶν τῶν ὅλων προσεκύνουν Θεῷ· Μωαβῖται γὰρ μὴν, ἤγεον Ἰδουμαῖοι (τοῦτο γὰρ ἐκότερον), ταῖς τῶν δαιμονίων ἀπάταις κατισχημένοι, λίθους καὶ ξύλα διατορνεύσαντες, τοὺς οὐδὲν εἰδότες ἐπεγράφοντο θεοὺς. Ἦν οὖν ἄρα τὰ γένη προσέλληλα, καὶ λατρεῖαι καὶ τρόποι καὶ τόποι διηρημένα. Ἐἴτα διαπαῖσαι ἔσμεν συμβὰν τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ διὰ τῆς εἰς τὸν νόμον παροινίας λυπησάμενοι Θεῷ, ἐγγηγεῖται κατὰ τῆς Ἰερουσαλήμ ἀνὴρ δυσσεδῆς καὶ παράνομος, ὁ τῶν Βαβυλωνίων τύραννος. Καὶ δὴ καὶ σύμπαν τὸ ὑπὸ χεῖρα γένος ἐν ὅπλοις εἶναι διεκελεύετο· καὶ ὡς αὐτίκα δὴ μάλα περισεσόμενος τῶν ἀνακειμένων Θεῷ, πικρὸν εἶδου τοῦ πολέμου τὸ σύνθημα. Καὶ ἀφίκετο μὲν εἰς τὴν Ἰουδαίαν· καταλύσας δὲ ἐν αὐτῇ πανστρατὶ, κατακτόησε τοσοῦτον τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, ὡς ἐν ταῖς ὁμόροις κατασκοιδάσαι¹ χώραις, τὴν ἐνεγκοῦσαν ἀφέντας· καὶ ἡδὴ ὡς περ ἀποπηδήσαντας, ἐπ' αὐτοῖς ἦδη κειμένοις² τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς. Καὶ τί μετὰ τοῦτο πεπράχασι Ἰδουμαῖοι; Δεῖν [ἰ. δέον] ἐποικτιεῖν τοὺς ἐν θορύβῳ καὶ δαίμασι, καὶ περιβλῆσαι μᾶλλον ἐπαμύνειν αὐτοῖς, πόλεσι τε ταῖς σφῶν οἰκίσασθαι, καὶ τῆς μεταξὺ κειμένης ἀπομνημονῆσαι διαφορᾶς, πᾶν τὸ τυτοῖς Ἰδρων³ ἐναντίον. Καταδεσμοῦντας γὰρ τὸν ἐκείτην, ἔτοιμον ὡς περ τι ταῖς Βαβυλωνίοις προσεκόμιζον θήραμα, καὶ τὴν ἀδελφοῦ καὶ γείτονος σφαγὴν, καύχημα τῆς αὐτῶν ἐποιοῦντο λατρεῖαι, πλατὺ γελώντες κατὰ τῶν θγιασμένων⁴, καὶ τῆς θείας δόξης κατεφανιστάμενοι, φάσκοντες τε παραφρόνας τῆς τῶν δαιμονίων ἐγγεῖρθαι δύναμιν, καὶ τοῖς ἀτιμάζουσιν τὴν παρὰ σφίσι λατρείαν ἐγκατασκήψαι τὸν Βαβυλωνίων, οὐχ ἑτέρου τοῦ χάριν, ἢ τοῦτου καὶ μόνου. Ἐπειδὴ δὲ ἀνθρώποις οὐκέτι φορητὸς Θεῷ δὲ ἀπηχθῆμένος ὁ τῶν Ἰουδαίων ἐφαίνετο γέλως, τῆς μὲν τῶν ἡγιασμένων ἀπεινοσφιζέτο χώρας ὁ τῶν πολεμίων στρατὸς, μετέβη δὲ ὡς περ ἐπ' αὐτὴν ἦδη τὴν Ἰδουμαίαν, μεταθέντος εἰς τὸ ἐναντίον τὴν τοῦ πράγματος φύσιν, τοῦ πάντα ἰσχύοντος, καὶ τὸν θυμὸν ἐπ' ἐκείνους ἐβλόγως ἦδη μετηνεληκτότος. Ἐδᾶπανατο δὲ οὕτως τοῖς Βαβυλωνίων τοξεύμασι ὁ πάλαι πλατὺς καὶ ἀτεράμων καὶ ἀλαζών, ὡς ἔνα που τάχα διαλαθεῖν τὸν οἰκῆτορα, καὶ εἰ πολυανδροῦσά τις εἴη καὶ τετειχισμένη πόλις. Αὐτὸ δὲ τὸ θεῖον ὁμῆν ἀναγκάσομαι λόγιον ὡδὶ πως ἔχον. Ἔστι δὲ ὁ λόγος παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰδουμαῖον· ἰ Ἰδοὺ ὀλιγοστὸν ἔδωκά σε⁵ ἐν ταῖς ἔθνεσι, ἡτιμωμένος οὐ εἰ σφόδρα· ὑπερηφανία τῆς καρδίας σου ἐπήρθε⁶ σε, κατασκηνοῦντα ἐν ταῖς ὄραις τῶν πετρῶν· ὄψων κατοικίαν αὐτοῦ, λέγων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Τίς με κατέξῃ ἐπὶ τὴν γῆν; Ἐάν μετεωρισθῆς ὡς ἀετὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ἄστρων θῆς νοσηῖάν σου, ἐκίθην κατέξω σε, λέγει Κύριος. Ἐἴτα τῆς ἀγανακτήσεως τὴν αἰτίαν ἐξ-

trariis uterque divisi, bellique occasionem diversitas religionis præbebat. Israelitæ namque, qui acceptis a Mose legibus glorisabantur, unum rerum omnium Deum colebant; Moabitæ autem, nempe Idumæi (nihil enim inter utrosque differt), demonum fraudibus capti, ubi lapides et ligna detornassent, nihil sentientes in deorum numerum referebant. Dissidebant igitur inter se mutuo hæ nationes, erantque religione, moribus ac locis divisæ. Hinc cum factum esset ut Israelitæ peccarent, ac violata lege Deum offenderent, concitatus est contra Hierosolymam impius ac sceleratus Babyloniorum tyrannus. Proinde et subjectos sibi populos arma capere omnes jussit, ac tanquam eos qui Deo addicti erant sine mora debellaturus, triste bellum signum proposuit. Atque is quidem in Judæam processit; **156** eamque cum universo exercitu ingressus, tantum Israelitis terrorem intulit, ut in proximas regiones diffugerint, relictaque patria ac templo, velut fugam ex ultima desperatione caperent. Enimvero quid tunc temporis Idumæi? Cum eorum qui in tumultu ac terroribus versarentur misereri oporteret, et eorum suscipere patrocinium, et suismet urbibus ipsos recipere, simultatisque, qua distracti antea fuerant, penitus oblivisci, omnia contrario prorsus modo gessere. Supplicem namque constrictum vinculis, paratam veluti prædam Babylonis obtulere, fratrisque et vicini cædem honorificam suæ religioni duxerunt, qui se Deo consecraverant effuse irridentes, ac divinæ gloriæ insultantes. Stulte namque asserebant concitatam esse demonum vim, et in eos qui religionem ipsorum contemnerent, Babylonium grassatum, nec aliam hujusce rei fuisse causam. Ubi vero hominibus hæc amplius ferenda, Deo autem invisæ Judæorum irrisio videbatur, digressus est e fidelium regione hostilis exercitus, ac jam in ipsam Idumæam quasi defluxit, mutata in contrarium rei natura ab eo qui omnia potest, jam in illos iracundiam merito transfundente. Consuebatur autem eoque Babyloniorum armis atque impressione gens illa late olim diffusa, immitis atque arrogans, ut vix unum aliquem alicubi civem occultum retineret, etiam quæ antea cultoribus frequens ac muris vallata civitas fuisset. Quin ipsum vobis divinum oraculum recitabo, quod ita se habet. Sunt autem Domini verba ad Idumæum: « Ecce parvulum dedi te in gentibus; contemptibilis tu es valde, superbia cordis tui extulit te habitantem in foraminibus petrarum, exaltantem habitaculum tuum, qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram? Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus⁷. » Deinde molestiæ et iracundiæ

¹ Abd. i, 2-4.

Varie lectiones.

¹ ἄλλ. διαπαῖσαι. ² ἄλλ. κατασκοιδάσαι. ³ ἄλλ. αὐτῆς. ⁴ ἄλλ. κειμένων. ⁵ ἄλλ. Ἰδρων. ⁶ ἄλλ. ἡτιμωμένος. ⁷ ἄλλ. δαιμονίων. ⁸ ἄλλ. ἐφαίνετο. ⁹ ἄλλ. ἰτι. ¹⁰ ἄλλ. ἐδωκά σε. ¹¹ ἄλλ. ἐπήρθε.

causam declarans, sic ait: « Propter interfecitonem et impietatem adversus fratrem tuum Jacob, et operiet te confusio, et peribis in æternum. Ex quo die restitisti contra, in diebus captivantium alienigenarum fortitudinem ejus, et externi ingressi sunt in portas ejus, et super Jerusalem miserunt sortes, et eras quasi unus ex eis, et non despicias diem fratris tui in die alienorum, et ne irrides filios Judæ in die interitus eorum, et ne superba loquaris in die angustiarum eorum. Neque ingrediaris in portas populorum in die laboris eorum, et ne despicias et tu synagogam in die interitus ipsorum; neque apponaris ad fortitudinem eorum in die perditionis eorum⁹³. » Vides igitur quo pacto, propterea quod sublevandos auxilio Israelitas non putaverunt, verum inhumanitatem hostium imitati sunt, ipsi nec opinantes cum tota gente perierunt. At Idumæi quidem sic accepti sunt. Illatam vero sanctæ telluri contumeliam Babylonius impune tulit, ac de læsorum calamitatibus triumphans, diuturna voluptate secure potitus est? Nullo modo. Meritas namque illum, pro iis quæ ausus est, confestim pœnas luisse ostendam. Postquam enim relicta Idumæa de patria repetenda cogitavit, ac decretæ profectione viæ capessendæ signum proposuit, nemine contra illum quominus institutum iter perageret obnitente, jam ille quidem barbaricam intra regiam pervenerat, conventusque solemnes agebat, sibi que gloriosam eorum quæ sancti perpessi fuerant commemorationem arbitratur; tum ad publicum epulum convocari optimates jubet, jamque convivium undique faustis acclamationibus ac plausibus personabat. Quidam vero plenos dementiæ sermones deblaterabant, et ut quisque maxime absonum quidpiam patrasset, ita primos sibi honores præ cæteris deposcebat; præmiaque apud illos unicuique pro modo inhumanitatis adhibitæ tribuebantur. At vero tum maxime iracundiam in tyrannum effudit qui omnia potest Deus, ac non exspectatis calamitatibus superbum undique oneravit. Seditioibus siquidem qui ejus imperio continebantur divisi sunt, ac discordiis inter se mutuo distractæ nationes; jamque ad defectionem subditorum promptissimi, quique spectabant, jamque apparabant summis odiis bellum. Primaque illis cura et labor erat ut ipsam tyranni regiam incenderent, superbamque et illustrem Babyloniorum urbem ex ipsis veluti fundamentis everterent. Et quidem inita pugna tropæum erexere, ac Babylone flammis, ferro vero qui in illa degebant assumptis, præclara facinora glorioso exitu, nempe tyranni cæde claudere festinarunt. **158** Sed hoc omnibus modis ita futurum esse, cum Spiritus illustratione Jeremias propheta cognovisset, magna et contenta voce clamat, ac velut ad pugnam contra illum ciendam multitudinem hortatur. Ita enim ait:

⁹³ Abd. 1, 40-13.

ἠγούμενος ἐπιλέγει τοῦτοισι· Ἐὰν τὴν σφαγὴν καὶ ἀσέβειαν τὴν εἰς τὸν ἀδελφὸν σου Ἰακώβ, καὶ καλύψει σε αἰσχὺν, καὶ ἐξαρθήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνέστης ἐξεναντίας ἡμέραις ἰσχυροῦσι καὶ ἀλλογενῶν δυνάμει αὐτοῦ, καὶ ἄλλοτριον εἰσῆλθον εἰς πύλας αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ ἔβαλον κλῆρους, καὶ σὺ ἦς ὡς εἰς ἕξ αὐτῶν· καὶ μὴ ἐπίδης ἐν ἡμέρᾳ ἀδελφοῦ σου ἐν ἡμέρᾳ ἄλλοτριῶν· καὶ μὴ ἐπιγελάσῃς ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰούδα ἐν ἡμέρᾳ ἀπωλείας αὐτῶν, καὶ μεγαλοβόρημονῆσῃς ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως. Μὴ δὲ εἰσέλθῃς εἰς πύλας λαῶν ἐν ἡμέρᾳ πόνου αὐτῶν, μηδὲ ἐπίδης· καὶ σὺ τὴν συναγωγὴν ἐν ἡμέρᾳ δόλεθρου αὐτῶν· μηδὲ συνεπιθῆς ἐπὶ τὴν δυνάμει αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἀπωλείας αὐτῶν· μηδὲ συγκλεισῇς τοὺς φεύγοντας ἀπ' αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ τῆς θλίψεως. Ὁρᾷς οὖν ὅπως, ἐπεὶ περ οὐκ ὄντο δεῖν ἐπαμύνειν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ἐζηλώκασιν δὲ τὴν τῶν πολεμίων ἀπανθρωπίαν, αὐτοὶ παρ' ἐλπίδα παγγενεὶ διολώλασιν. Ἀρ' οὖν Ἰδουμαῖοι μὲν ἦσαν ἐν τούτοις· νηποῖν δὲ ὁ Βαβυλωνίος; τῆς ἀγίας κατηλαζονεῦσατο γῆς, καὶ ταῖς τῶν παθόντων τλαιπωρίαις ἐπορροῦμενος, ἄσυλον ἐτήρει τὴν εὐθυμίαν; Οὐ μενοῦν. Ἐπίδειξω γὰρ αὐτὸν αὐτίκα δὴ μέλας τοὺς τετολημμένους ἀνάλογον ἐκτετικῶτα τὴν δίκην. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν Ἰδουμαίαν ἀφείξ, οὐκ αὖτε τρέχειν ἐσκέπτετο, καὶ ἀνακομιζέσθαι δοκοῦν, τῆς ἀποθημίας ἐδίδοτο τὸ σύνθημα, παραποδίζοντος μὲν οὐδενός, τὴν ἑαυτοῦ μεθορμίζεται· καὶ βασιλείων τῶν βαρβαρικῶν εἰσω τε ἦν ἤδη, καὶ πανηγύρεων ἤπτετο, καὶ σέμνον ἐποίητο διήγημα τῶν ἡγιασμένων τὰ πάθη· συναγείρεσθαι μὲν ἐπὶ πανδαισία τοῖς ἐπὶ τέλει διεκαλεῦετο, μεστὸν δὲ ἦν αὐτῶν τὸ συμπόσιον εὐφημιῶν τε καὶ κρότων. Ἐμερίζοντο δὲ τινες τῆς ἀπονοίας τοὺς λόγους· καὶ ὁ πεπραχὸς τι τῶν ἀπηχεστέρων, τὰς πολλὰ τῶν ἄλλων διαφανεστέρας ἐζήτει τιμὰς. ἄθλά τε παρ' ἐκείνοις ἦν ἰσομέτρως ταῖς ἀπανθρωπίαις χορηγούμενα. Τότε δὲ, τότε λοιπὸν ἐφίει τῷ τυραννήσαντι τὴν ὀργὴν, ὁ πάντα ἰσχύων Θεός· καὶ ταῖς ἀδοκῆτοις ἐγκατασπίρεσθαι συμφοραῖς τὸν ὑπερόπτην ἐποίησε. Στασιάζει μὲν γὰρ κατ' ἐκείνω καιροῦ τὸ ὑπήκοον αὐτῷ, καὶ κατεσχίζετο μὲν ταῖς διχονοίαις τὰ γένη πρὸς ἄλληλα· καὶ πρὸς ἀπόστασιν ἤδη τὴν κατὰ τοῦ κρατοῦντος ἐχώρει τῶν ἀρχομένων τὸ ἀκλιμῶτατον· καὶ ἀκήρυκτον μὲν ἐμελέτῃ τὸν πόλεμον. Ἔργον δὲ ἦν αὐτοῖς περισπούδαστον, ἐμπροσθα μὲν τοῦ τυράννου τὰ βασιλεία, ἐκ βάθρων δὲ ὡσπερ αὐτῶν τὴν ἀλαζόνα τε καὶ ἐπίσημον ἀναμοχλεῦσαι πόλιν, φημὶ δὴ τὴν Βαβυλωνίων. Καὶ δὴ καὶ μάχης ἀψάμενοι, τρόπιον αἴρονται, καὶ πυρὶ μὲν τὴν Βαβυλῶνα, σιδήρῳ δὲ τοὺς ἐν αὐτῇ διαπανήσαντες, λαμπρὸν τοῖς ἀνδραγαθήμασι τὸ πέρας ἐπέειγοντο τοῦ τυράννου τὴν σφαγὴν. Ἀλλ' ὡς πάντη τε καὶ πάντως ἔσοιτο ταυτὶ δὴ συνείδω δὲ τῆς τοῦ Πνεύματος φωταγωγίας ὁ προφήτης Ἱερεμίας, μέγα τι καὶ ἐξάσιον ἀναδοχῆσας φαίνεται. Παραθῆ-

Variae lectiones.

ν ἀλλ. ἐν ἡμέρᾳ. x ἡμέραν.

γων μὲν ὡσπερ εἰς μάχην τὴν κατ' ἐκείνου πολλούς, ἅπαντες τείνοντες τόξον, τοξεύσατε ἐπ' αὐτήν, καὶ κατακρατήσατε ἐπ' αὐτήν· παρελύθησαν αἱ χεῖρες αὐτῆς, ἔπεσαν αἱ ἐπάξεις αὐτῆς, κατεσκάφη τὸ τεῖχος αὐτῆς, ὅτι ἐκδίκησις παρὰ Θεοῦ ἐστίν, ἐκδίκησις λαοῦ αὐτοῦ·) μονονοῦχι δὲ καὶ τῆς τῶν πιπτόντων οἰμωγῆς γεγωνῶς οὐκ ἀνήκοος, πάλιν οὕτω φησί· «Φωνὴ πολέμου καὶ συντριβὴ μεγάλη ἐν γῆ Χαλδαίων. Πῶς συνεκλάσθη καὶ συντριβῆ ἡ σφύρα πάσης τῆς γῆς; Πῶς ἐγενήθη εἰς ἀφανισμόν Βαβυλῶν; Βαβυλῶν ἐν ἔθνεσιν ἐπιθήσονται σοι, καὶ ὡς ἀλώση, Βαβυλῶν, οὐ γνώση· εὐρέθη, καὶ ἐλήφθη, ὅτι τῷ Κυρίῳ ἀντίστης.»

ἦ. Ταυτὶ δὲ μοι πρὸς ὑμᾶς εἰρήσω τὰ διηγήματα, οὐχ ἵνα λόγους εἰκαίους ἐλόνητε εἰς οὓς ἐπικροτήσωμεν μάτην, ἀλλ' ἵνα τῶν πεπραγμένων τὴν πείραν ἐν παιδαγωγῷ τινος τάξει δεχόμενοι, παραιτώμεθα τῶν φαύλων τὴν μίμησιν. Χρὴ γὰρ ἡμᾶς, ἐπειπερ τὸν τῶν ὀλων Θεὸν ἐγνώκαμεν, τὸν ἀγαθὸν τε καὶ φιλοκτίρμονα, μὴ ἐπιχαίρειν μὲν τοῖς ἀθλίως πεπραχόσι, συναλγεῖν δὲ μᾶλλον καὶ συγκαθίστασθαι φιλεῖν, καὶ φιλοστοργίαις ἀμνησικάκοις καταχωννύειν τὰ λυπηρά. Χρὴ δὲ θὴ πρὸς τοῦτο μὴ κατεξανίστασθαι τῶν ἤδη κειμένων, μήτε μὴν ἐνάλισθαι ἢ ταῖς τῶν πιπτόντων τλαιπωρίαις, καὶ εἰ προσεῖη τὸ δύνασθαι πάντα δρᾶν ἀδικωλύτως· δεδιέναι δὲ μᾶλλον καθ' ἐκάτερον τοῖς ἀγαθοῖς· προθυμίαν διεζωσμένοι, καὶ νεανικῶ φρονήματι διατρέποντες, εἰς ἀνάληψιν ἀρετῆς· τὸν οἰκεῖον εὐτρεπίσωμεν νοῦν, προκαταβαλόντες ὡσπερ καὶ προῤῥιζώσαντες ταῖς ἰδίαις ψυχαῖς τῆς ἀλυκαίτου πίστεως τὴν ὀρθότητα. Πιστεύσαι δὲ χρὴ τὸν ἀληθῆ καὶ φιλόθεον ὄντως Χριστιανὸν, εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὥστε δηλονότι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα νοεῖν τε καὶ λέγειν πηγὴν ἀληθῶς τοῦ ἰδίου γεννήματος καὶ ρίζαν, ὡσπερ τινὰ συναλδιον αὐτῆ τὸν ἐξ αὐτῆς λαχούσαν καρπὸν. Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἀπάντων ὄρατῶν τε καὶ ἀοράτων γενεσιουργὸς ἐστὶ καὶ θελήσει Πατὴρ. Οὕτω γὰρ εἶναι φαμεν τὰ πάντα ἐκ Θεοῦ. Τοῦ δὲ ἰδίου γεννήματος οὐκ ἐστὶ δημιουργὸς, ἀλλὰ κατὰ φύσιν Πατὴρ. Γεγέννηκε γὰρ ἀληθῶς ὄν κατὰ ἀπόρροϊαν, ἢ ἀποτομήν, ἢ πάθος, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἔνεστιν ἰδεῖν. Σῶμα γὰρ πρόεισιν ἀπὸ σώματος· εἶδ καὶ μεμέρισται· Θεὸς δὲ, οὐχ οὕτω, ἐπει καὶ μὴ κατὰ σῶμά ἐστι, μηδὲ ἐν τόπῳ, καὶ σχήματι, καὶ περιγραφαῖς· ἀπερινοήτως δὲ μᾶλλον καὶ ἀβρήτως, ὡς Θεός. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἐνδέχοιτο τὰ ἡμέτερα παθεῖν τὴν ὑπὲρ πάντα φύσιν. Γεγέννηκε τοίνυν ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, φῶς ἐκ φωτός, εἰκόνα καὶ χαρακτῆρα, καὶ ἀπαύγασμα τῆς ἰδίας ὑποστάσεως, καθὰ γέγραπται. Ἄλλ' ἐπειπερ ἦν ἐν ἐσχάτοις τὰ καθ' ἡμᾶς, βασι-

A «Præparate aciem contra Babylonem in circuitu. Omnes tendentes arcum, sagittate in eam, ne parcatis sagittis vestris, et obtinete eam. Dissolutæ sunt manus ejus, ceciderunt propugnacula ejus, destructus est murus ejus, quoniam ultio Dei est, ultio populi sui». Audiens vero propemodum cadentis populi gemitum, sic rursus ait : «Vox belli, et contritio magna in terra Chaldæorum. Quomodo confractus est, et contritus est malleus universæ terræ? Quomodo redacta est in perditionem Babylon in gentibus? Invehentur in te, et ut capieris, Babylon, non cognosces. Inventa es, et capta es, quia Domino restitisti».

B 8. Sunt vero hæc vobis a me propterea commemorata, non ut vana oratione temere vestris auribus obstrepamus, sed ut experientia eorum quæ gesta sunt, velut pædagogus utentes, malorum imitationem vitemus. Oportet enim nos, quoniam universorum Deum agnovimus bonum et misericordem, nequaquam aliorum miseriis lætari, sed communem potius dolorem existimare, sociumque iis se adjungere, ac minime maligna charitate eorum molestias obtegere atque obruere. Illud quoque præterea est animadvertendum, ne in eos qui jam prostrati jacent insurgamus, vel eorum qui ceciderunt calamitatibus insultemus, etiamsi licentiam nacti fuerimus omnia nemine prohibente faciendi; sed metuamus potius in utraque fortuna, velut in bonis alacritatem retinentes, ac generoso spiritu præstantes, nostros ad virtutem animos præparemus, fundamenta prius veluti quædam, et quasi radices, fidei inculpatæ rectitudinem nostris mentibus immittentes. Credere namque oportet, qui se Dei amantem, ac vere Christianum profiteatur, in unum Deum Patrem omnipotentem, et in unum Dominum Jesum Christum Filium ejus, et in Spiritum sanctum; ut videlicet Deum et Patrem intelligamus, et dicamus fontem esse vere ejus quod ex ipso genitum est, et radicem veluti quamdam, coæternum sibi suum sortitam fructum. Nam aliorum quidem omnium visibilium et invisibilium opifex est, et voluntate Pater. 159 Ita namque universa esse dicimus ex Deo. Genitæ vero ex ipso prolis non opifex est, sed natura Pater. Genuit namque revera, non defluxu aliquo, aut abscessione aut passione, quemadmodum scilicet in nobisipsis licet intueri, Corpus enim dimanat a corpore, propterea et in partes divisum est: Deus vero non item, nec enim corporatus est, neque loco, figura ac lineamentis circumscriptur, sed imperceptibili modo potius atque inexplicabili, quippe qui sit Deus. Nec enim nostris affectionibus obnoxiam esse contigerit eam que supra res omnes excellit naturam. Genuit igitur

10 Jerem. i., 14, 15 11 ibid. 22-21.

Varia lectiones.

γ α.λ.λ. ἐν ἀλλεστῳα. δ α.λ.λ. οὐ.

ex seipso Filium Patris, lumen de lumine, imaginem ac figuram splendoremque sese substantiæ, sicut scriptum est⁶⁶. Sed quoniam nostra in extremo discrimine versabantur, morte quidem regnante, exercebant vero imperium orbis terrarum pravo rebellique dracone, ac dominante peccato, factus est homo, ut nos omnes ab eorum, quos enumeravimus, servitute liberaret. Hoc autem factus est vere, atque assumpta carne ex muliere, ex sancta, inquam, Virgine, ut est in Scripturis, « in terra visus est, et cum hominibus conversatus⁶⁷. » Homo quidem in eo quod videbatur secundum carnis naturam, perfectus scilicet quoad humanitatis rationem, Deus autem verius. Non enim in homine fuit, quemadmodum in sanctis Dei Verbum, sed ipsummet revera hominem se ostendit ac præstitit. Proinde, qui recte sentimus, non duos dicimus filios, sed neque duos christos, aut dominos: unum vero potius Filium, et Dominum, et ante humanitatem assumptam, et postquam carne amictus fuit. Nec enim in duo dividentes, separatimque intelligentes hominem, separantes vero rursus quod ex substantia Dei et Patris efflavit Verbum, veneramur ut Deum: sed divisionem aut sectionem, quod ad filiationis rationem attinet, nullam penitus admittentes, post initum cum carne commercium; unum autem solum Filium agnoscentes, unigenitum, quatenus unus a Patre genitus, eundem vero et primogenitum, cum in multis fratribus est prognatus, veneramur, illiusque gloriam prædicamus, una cum sanctis angelis velut existentem natura Deum. Ita divinus quoque Paulus ait: « Cum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei⁶⁷. » Igitur, ut est in Psalmis, 160 « Deus Dominus, et illuxit nobis⁶⁸. » Illuxit enim vere ambulatibus in nocte et caligine, ac verbis quidem impellentibus ad pietatem audientium corda illustrans, ad Deum contendere serio admodum præcipiebat: miraculis autem, quæ orationem omnem superarent, seipsum natura Deum esse demonstrans, omnes ad fidem celerius suscipiendam vocabat. Verum qui ad omnem audaciam projecti erant, Israelitæ inquam, cum gratias agere, et illum, per quem beneficiis ornati fuerant, excipere libentes debuissent, Salvatoreque ac Dominum pronuntiare, crimine impietatis convicti sunt. Nec enim linguæ pepercuerant, nec ullum facinoris genus intentatum prætermittentes, demum cruci affixerunt. Dicebant enim forte ipsi secum quod et olim Isaac⁶⁹ voce prædictum fuerat: « Vinciamus justum, quoniam inutilis est nobis. » Sed qui scilicet ea cogitaverant, divinamque amicitiam contemnere ausi fuerant, ultro suis ipsorum capitibus iracundiam arcescentes, omnibus modis perire. Qui vero ex sui natura vita erat, nihilominus carnem suam mori permisit, certo

λευόντος μὲν τοῦ θανάτου, κατεξουσιάζοντος δὲ τῶν ἐπὶ γῆς τοῦ πονηροῦ τε καὶ ἀποστάτου δράκοντος, κατακρατοῦσης δὲ τῆς ἀμαρτίας, ἀνθρώπος γέγονεν, ἵνα ἡμᾶς πάντας ἐξέλθῃται τῶν ἀρτίων ἀπηρέστημένων. Γεγονὼς δὲ τοῦτο κατὰ ἀλήθειαν, καὶ σάρκα λαβὼν ἐκ γυναικὸς, φημὶ δὴ τῆς ἁγίας Παρθένου, κατὰ τὰς Γραφάς, « ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη. » Ἀνθρώπος μὲν κατὰ τὸ ὄραμα τουτοῦ, κατὰ γὰρ τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν, ἦτοί τέλειος τὸν τῆς ἀνθρωπότητος λόγον· θεὸς δὲ τὸ ἀληθέστατον. Οὐ γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ γέγονε, καθάπερ ἐν τοῖς ἁγίοις, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀλλὰ αὐτὸς κατὰ ἀλήθειαν κέφηρέ τε καὶ κεχηρημάτικον ἀνθρώπος. Τοιγάρτοι φρονούντες ὁρθῶς, οὐ δύο φαίμεν υἱούς, ἀλλ' οὐδὲ δύο χριστούς, ἢ κυρίους, ἵνα δὲ μᾶλλον Υἱὸν καὶ Κύριον, καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ ὅτε τὴν τῆς σαρκὸς ἔσχε περιβολήν. Οὐ γὰρ ἀποδιελόντες εἰς δύο, καὶ ἰδίᾳ νοοῦντες ἀνθρώπον, ἰδιαζόντως δὲ πάλιν τὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀναλέμψαντα Λόγον προσκυνοῦμεν ὡς Θεόν· ἀλλὰ τομὴν ὁμοῦ ἢ μερισμὸν κατὰ τὸν γὰρ τῆς υἰότητος λόγον, οὐδένα παραδεχόμενοι μετὰ τὴν πρὸς σάρκα σύνοσον· ἵνα δὲ μόνον εἰδότες Υἱὸν, μονογενῆ, καθὼ μόνος ἐγεννήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τὸν αὐτὸν δὲ καὶ πρωτότοκον, ὅτε γέγονεν ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, τιμωμένῳ τε καὶ δοξολογούμενῳ ὁμοῦ τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις, ἢ τῷ δὴ καὶ ὑπάρχοντα κατὰ φύσιν Θεόν. Θύτω καὶ ὁ θεσπέσιος ἔφη Παῦλος· « Ὅταν δὲ εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· Καὶ προσκυνήσατέωσαν αὐτὸν πάντες ἀγγελοὶ Θεοῦ. » Οὐκοῦν, κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνὴν « θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. » Ἐπέφανη γὰρ ἀληθῶς ἐν νουτὶ καὶ σκότῳ περιπατοῦσι, καὶ λόγοις μὲν τοῖς εὐσεβείαν τὴν τῶν ἀπροσώπων καταφατικῶν καρδίαν, μεθορμίζεσθαι πρὸς Θεὸν εὐ μάλα διεκαλύετο· τοῖς δὲ ὑπὲρ λόγον τερατουργήμασι, Θεὸν ἔντα κατὰ φύσιν αὐτὸν ἐπίδεικνύς, ἐκέλευε σύμπαντας ἐπὶ τὸ χρῆναι πιστεύειν εὐκατέστητον. Ἄλλ' οἱ πάντα τολμῶντες εὐκόλως, φημὶ δὴ τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, ἔδον εὐχαριστεῖν, καὶ προσήκασθαι μὲν ἀσμένως εὐεργετήν, ἐπιγράφεσθαι δὲ Σωτῆρα καὶ βοηθὸν καὶ Κύριον, δυσσεβοῦντες ἠλλοκοντο. Οὐ γὰρ ἐφείσαντο γλώσσης· τολμημάτων δὲ εἶδος ἀνεπιτήδευτον ἀφέντες οὐδὲν, τὸ τελευταῖον ἐσταύρωσαν· ἔρασκον γὰρ βίως ἐν αὐτοῖς τὸ καὶ πάλαι διὰ φωνῆς· Ἐσπίου κεχηρημασμένον· « Ἀθήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχετος ἡμῖν ἔστιν. » Ἄλλ' οἱ μὲν ἐκεῖνα διεσκεπόμενοι, καὶ ἀφιλοθεῖας τετολμησότες, ἀντόκλητοι ταῖς αὐτῶν κεφαλαῖς ἐπισύροντες τὴν ὀργὴν, πανωλεθρίᾳ διολώλασιν. Ὁ δὲ, καίτοι κατὰ φύσιν ὑπάρχων ζωῆ, συνεχώρει τὴν σάρκα παθεῖν τὸν θάνατον· οἰκονομικῶς δὲ ἡμᾶς, « ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ, » καθὰ γέγραπται. Καταλθὼν γὰρ εἰς ἔδου, καὶ τοῖς ἐκεῖσε διακηρύξας πνεύμασιν, ὅτις τε τοῖς κάτω τὰς κλιθεῖσθαι πύλας, καὶ τὸν ἀπλη-

⁶⁶ Hebr. 1, 3. ⁶⁷ Baruch III, 38. ⁶⁸ Hebr. 1, 6. ⁶⁹ Psal. cxvii, 27. ⁷⁰ Imo, Sap. II, 12.

Varie lectiones.

• ἀλλ. δέ. ὅ. ἀλλ. κατὰ γὰρ τὸν. ὁ. ἀλλ. αὐτῶν. ὁ. ἀλλ. ζωῆς.

στον του θανάτου κενώσας μυχόν, ἀνεβίω τριήμερος· ἀνέβη δὲ οὕτω πρὸς τὸν Πατέρα μετὰ τῆς ἀναληφθείσης σαρκὸς, ἀπαρχὴ τις ὡσεὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως, καὶ « πρῶτότοκος ἐκ νεκρῶν, ἴν' ἐν πλάσι γένηται πρῶτότοκος, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἦκει τα· εὐαγγέλιος ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ κριτῆς, ἀποδώσων ἐκείσταν κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ¹. « Κρίνει γὰρ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, » καθὰ γέγραπται. Ἐπὶ τούτοις, ἀγαπητοί, τὰ τῆς ἀγίας ἡμῶν ἐορτῆς συνθήματα, ταυτε, τῆς θείας ἡμῖν πανηγύρεως ἀνακηρύττει τὰς ἀφορμάς. Φέρε τοίνυν πάντα περιστελιαντες δαινον, καὶ πλοσαν βροτώνην τῆς ἐαυτῶν διανοίας ἀποκαμψέμενοι, γοργῶ καὶ ἐργηγορότε φρονήματι πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἀγαθῶν δρομαίοι χωρήσωμεν, τὸν θεῖον εἰς νοῦν ἔχοντες φόβον, τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην ἀπαζέμενοι, τὴν τοῦ σώματος ἀνταίαν ἐπιτηδεύοντες, τὸν ἐν ψυχαῖς μολυσμὸν παρωθοῦμενοι, τῶν πτωχῶν μνημονεύοντες τῶν κακοχουμένων, ὧς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι· μνημονεύοντες δὲ τῶν δεσφίλων, ὧς συνδε[σ]ίμνοι· καὶ πάντα πράττοντες μετὰ φόβου Θεοῦ. Τότε γάρ, τότε τῷ πάντων Δεσπότη καὶ Σωτῆρι Χριστῷ καθαρὰν τε καὶ ἀνυπέτιον² τὴν νηστειαν ἐπιτελέσωμεν· ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἀγίας Τεσσαρακοστῆς ἐπὶ ἐνάτης τοῦ Φαμενώδ μηνός, τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ τεσσαρασκαδικῆς τοῦ Φαρμουθι μηνός, καταπαύοντες μὲν τὰς νηστειάς, τῇ ἑννεακαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, ἐσπέρα βαθεῖα, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ἐορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ, τῇ εἰκάδι³ τοῦ αὐτοῦ μηνός, συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς· ἵνα καὶ δι' ὀρθῆς πολιτείας τοῖς ἀγίοις πάλιν ἐντυφώσωμεν λόγους· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τιμὴ καὶ δόξα καὶ κράτος. Ἀμήν.

A consilio propter nos, « ut vivorum, et mortuorum dominetur, » quemadmodum scriptum est⁴. Postquam enim descendit ad inferos, et his qui illic erant spiritibus predicavit⁵, et infra positas portas perpetuo clausas reseravit, vacavitque inexplebiles mortis recessus, revixit tertia die, itaque ascendit ad Patrem, cum assumpta carne, primus veluti quidam nostræ naturæ fructus, ac « primogenitus ex mortuis, ut primatum inter omnes teneret, » quemadmodum scriptum est⁶. Veniet autem rursus nobis e caelo iudex, mercedem unicuique pro operibus redditurus. « Judicabit namque orbem in æquitate, » ut est in Scripturis⁷. Sunt hæc nobis, dilecti, sanctæ nostræ solemnitatis tessere ac notæ; hæc nobis causas divini hujusce conventus indicant. Age igitur, omni remota inertia, omnique mollitie ex nostris mentibus ejecta, impigro et vigilantissimo sensu ad omne opus bonum contento cursu feramur, divinum timorem animo retinentes, ac mutuam inter nos charitatem amplectentes, corporis puritati studentes, inquinamenta ejicientes ex animo, pauperum memores afflictorum, tanquam et ipsi existentes in corpore, memores quoque victorum, tanquam simul victi, omniaque cum Dei timore præstantes.

161 Tunc enim Christo omnium Domino purum vacuumque ab omni culpa jejuniū celebrabimus: inchoantes quidem sanctam Quadragesimam nona die Martii mensis, hebdomadam vero solutaris Paschæ decima quarta mensis Aprilis: solventes quidem jejunia decima nona ejusdem Aprilis mensis, extremo vespere, ut in Evangelio: diem porro festum celebrantes, illucescente deinceps Dominica die, vicesima ejusdem mensis: adjuvantes exinde septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas, ut rectam vivendi normam retinentes, in sanctis iterum nostro ver quem, et cum quo Patri cum sancto Spiritu, honor, et gloria, et imperium. Amen.

ΔΟΓΜΕΣ ΙΒ΄.

α'. Σκιάν μὲν ὁ νόμος ἔχει τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς ἀληθείας ὑποκλάττεται σχῆμα, διὰ τύπου καὶ αἰνιγμάτων, τῶν διὰ Χριστοῦ τεθεοσιμίων ὑποφαίνων ἡμῖν τὸ μυστήριον. Τοιγάρτοι διεκελεύετο τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ λέγων· « Σαλπίατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι, ἐν εὐσημίᾳ ἡμέρα ἐορτῆς ἡμῶν. » Ἦμελες δὲ τῶν τύπων ἰόντες ὡς πορρωτάτω, τῶν ἀρχαίων σχημάτων τὴν τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἀπαλλέττοντες φύσιν, προδργιαίτερον ποιώμεθα τῶν θεῶν καὶ εὐαγγελικῶν ἐνταλμάτων τὴν παιδευσιν. Καὶ ἵνα περ ἡμῖν ἡ διαφανὴς καὶ εὐσημοτάτη πάλιν ἀνελαμφεν ἐορτῇ, τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐκοσμίας ἑγῶνας, καθάπερ τι τῶν ὀρίμων ἐαυτῇ συνεισάγουσα, ὅτε θῆ, ὅτε τὰς τῶν ἁγίων ἰχνηλατοῦντες φωνάς, καθάπερ ἐξ ἰσραὴλ ἡμῖν ἀναφανῆσαι σάλπιγγος· « Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς

HOMILIA XII.

1. Umbram quidem habet lex futurorum bonorum⁸, at illustrem veritatis formam designat, per figuram et ænigmata, eorum quæ a Christo prædicata fuerunt, mysterium nobis declarans. Præcepta itaque filiis Israel, dicens: « Canit in initio mensis tuba, in die insignis solemnitatis vestræ⁹. » Nos vero imaginibus quam longissime amandatis, et ab antiquis figuris rerum nostrarum naturam vindicantes, utiliore de divinis evangelicisque præceptis disputationem instituamus. Et quoniam nobis præclara iterum, ac perinsignis celebritas affulsit, quæ certamina de honestate, tanquam fructus quosdam tempestivos ipsa secum adducit, date, date, inquam, mihi, ut vocibus sanctorum insistens illa vobis ex sacra veluti tuba succlamam: « Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri¹⁰. »

⁸ Rom. xiv, 9. ⁹ I Petr. iii, 19. ¹⁰ Coloss. i, 18. ¹¹ Psal. xcvi, 13. ¹² Hebr. x, 1. ¹³ Psal. lxxx, 4.

¹⁴ Isa. xl, 4.

Varie lectiones

• Puto ἔξει τε. ¹ ἁ.λ.λ. τοῦ Κυρίου. ² ἁ.λ.λ. ἀνυπέτιον. ³ ἁ.λ.λ. εἰκοστῇ πρώτῃ.

Qui enim vitam ex divinæ voluntatis præscripto sedulo instituit, suumque sibi decus in ornamentis temperantiæ ac modestiæ collocat, hoc potissimum tempore parat is, opinor, viam Domini, ac festam celebritatem agentibus accommodata, recte sibi consciæ mentis perfruitur voluptate. « Non est enim pax impiis, dicit Dominus ⁶⁷. » Quomodo namque, aut unde id illis contingat, quos assidua debitiæ ipsorum facinoribus pœnæ premit exspectatio? Siquidem spiritalibus deliciis affluere, **162** ac spei ubertate pinguescere, illorum fuerit maxime proprium, qui vitam quam rectissime instituerunt, suarumque actionum veluti regulam retinendam sibi divinam legem esse decreverunt. Quamobrem, o sancti fratres, cœlestis vocationis participes, nos ad charitatem ac bona opera invicem acuamus, ut est in Scripturis, memores illius, qui ait : « Ferrum ferro acuitur, vir autem acuit faciem amici ⁶⁸. » Ut enim qui barbarorum incursionibus se opponunt, iisque obsistere, quantum licet, egregie volunt, incitant quidem sese vicissim ad audendum, seque sedulo hortantur, promant jam vires et artem, tempus belli advenisse affirmantes : itaque vehementes et invicti in adversarios incurrunt, ac superata quodammodo segnitie ac pavore, strenuos se in gravioribus periculis, cum casus tulerit, præbent; eodem modo oportere assero, quicumque sunt sanctitatis amatores, diaboli fraudibus perquam impigre obviam ire, tantaque se illi contentione virium opponere, ut illud ipsum haud immerito usurpare possint : « Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius ⁶⁹? » Nulla enim res terrorem nobis poterit incutere, si virtutes sanctorum vestigiis sectantes eodem cum illis sensu præditi simus, dum ita ipsi se colligentes loquuntur : « Dominus illuminatio mea, et Salvator meus : quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? » — « Venite igitur, exsultemus Domino, » ut scriptum est, « jubilemus Deo salutari nostro ⁷⁰. » Tempus enim nos ad optatissimam celebritatem vocat. Et quoniam mortis omnibus invisæ nervi omnes Christi virtute accisi, quæque olim potens et inexpugnabilis corruptio fuerat, per ipsius resurrectionem sublata est, age, magna vocis contentione clamantes, iis qui ubique sunt, dicamus : « Dominus regnavit, exsultat terra ⁷¹. » Sed quisnam erit exultationis modus iis qui in Christo id facere voluerint, ex omnibus maxime accommodatus? Nempe se ab omni terrena et abjecta voluptate, atque, ut uno verbo absolvam, carnali omni cupiditate quam celerrime abjungere : contraque melioribus se applicantes, et iis quæ præstantiora sunt animum adjuvantes, illud reipsa, et quidem strenue admodum

Α τρέβους αὐτοῦ. Ὁ γὰρ οἶμαι ζῆν ἐπιείθεσθαι φιλεθῆως, καὶ τοῖς ἐξ ἐπιεικείας αὐχῆμασι κατασεμνύεσθαι· φιλεῖν, ἔν γε τῷ παρόντι μάλιστα καιρῷ τὸ ἐτοιμάζειν ἐστὶ τὴν ὁδὸν Κυρίου, καὶ τὴν τοῖς ἐορτάζουσιν πρέπουσαν ἐξ ἀγαθοῦ συνειδότος εἰσδέχεσθαι θυμηδίαν. Ἐ τοῖς μὲν γὰρ ἀσεβέσι οὐκ ἔστι χαίρειν, λέγει Κύριος. Ὡς γὰρ ἂν ἡ πόθεν ἀρμόσαι τοῦτο αὐτοῖς, ἐπηρητημένην ἔχουσι ἐπὶ ἑφ' οἷς εὐθύνονται δίκην; Τὸ γε μὴν ἐν εὐπαθείαις εἶναι πνευματικαῖς, καὶ λιπαρωτάταις ἐλπίσι καταπαίνεσθαι, πρέποι ἂν εἰκότως τοῖς ὅτι μάλιστα βεβιωκόσιν ὀρθῶς, καὶ ὡσπερ τινὰ κανόνα τῆς οἰκειᾶς ζωῆς τὸν θεῖον ἀποφῆναι νόμον. Ὅθεν, ἀγιοὶ ἀδελφοί, κλήσεως οὐρανόθεν μέτοχοι, κατακλονώμεν ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων, κατὰ τὸ γεγραμμένον, διαμνησθημένοι τοῦ λόγοντος· Ἐ Σίδηρος σίδηρον ὀξύνει ἰ, ἀνὴρ δὲ παροξύνει πρόσωπον ἐταίρου. Ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ βαρβαρικαῖς ἐφύδοις ἀντεγειρόμενοι, καὶ ἀντεξάγειν θέλοντες ὡς ἐνὶ καλῶς, παραθήγουσι μὲν ἀλλήλοισ ἐύτολμῖαν, καὶ παρακροτεῖν ἐπιείγονται εἰς ἰ ἐπίδειξιν αὐτοῖς ῥώμης τε καὶ τέχνης, τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν εὐρησάσαι πιστεύοντες, οὕτω τε δεινοὶ καὶ δυσκίνητοι ἢ τοῖς δι' ἐναντίας ἐμπιπτουσιν· δκνον μὲν ἡστῶς ἀμείνους ἵπτες καὶ δαίματος, καὶ τῶν ἀνευτάτω κινδύνων κατευμεγεθούοντες, εἰ τύχοι· οὕτω δὲ χρῆναί φημι τοὺς οἱ[σ]περ ἂν εἶεν τῆς ἐσιότητος ἐρασταί, τοῖς τοῦ διαβόλου κακούργημασι δοκνόντα μὲν ἀντιφέρεσθαι φιλεῖν· εὐσθενεστάτην δὲ οὕτω ποιεῖσθαι τὴν ἀντίστασιν, ὡς αὐτὸ που λοιπὸν ἀληθεύοντας ἐκεῖνο φωνεῖν· Ἐ Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ ἰ; Θλίψις, ἡ στενοχωρία, ἡ διωγμὸς, ἡ λιμὸς, ἡ γυμνότης, ἡ κίνδυνος, ἡ μάχαιρα; Ἐ Κατακομίσαι γὰρ ἂν εἰς δειλίαν ἡμᾶς τὸ σύμπαν οὐδὲν, εἰ τῆς τῶν ἀγίων ἀρετῆς κατ' ἔχνος ἐτόμενοι, τὴν αὐτὴν ἐκεῖνοις ἔχομεν γνώμην, ἀνδριζόμενοις τε καὶ λέγουσι· Ἐ Κύριος φωτισμὸς μου καὶ Σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; Ἐ — Ἐ δεῦτε τοιγαροῦν, ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, Ἐ κατὰ τὸ γεγραμμένον, Ἐ ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν. Ἐ Καλεῖ γὰρ ἡμᾶς καὶ νῦν ὁ καιρὸς εἰς τριπόθητον ἐορτήν. Καὶ ἐπειπερ ὁ πᾶσιν ἀπηχθῆμένος κατηργήθη θάνατος ἐν δυνάμει Χριστοῦ, καὶ ἡ πάλαι δεινὴ καὶ δυσάλωτος ἀνηρέθη φθορὰ, διὰ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, φέρε τι μέγα καὶ διαπρύσιον ἰέντες κήρυγμα τοῖς ἀπανταχόσε λέγωμεν· Ἐ Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ. Ἐ Καὶ τίς ἂν γένοιτο πάλιν ὁ τῆς ἀγαλλιάσεως τρόπος τοῖς ἐν Χριστῷ τοῦτο δραχῆ ἢ ἐλομένοις; Ὅτι μάλιστα πρέπων, τὸ ἀποφοιτῆσαι μὲν ἢ τάχος τῆς γεωδεστῆρας καὶ χαμερβιφούς ἡδονῆς, καὶ ἀπαξιαπῶς ἐπιθυμίας ἀπάτης σαρκικῆς ἀνθελέσθαι δὲ μᾶλλον τὰ ἐν μοίρᾳ τῇ κρείττονι, καὶ τοῖς ἐκείνων ἀμείνοσιν ἐπιδιδόντας τὸν νοῦν, ἀποπληροῦν ἐπιείθεσθαι, καὶ μάλα προθύ-

⁶⁷ Isa. LVII, 21. ⁶⁸ Prov. XXVII, 17. ⁶⁹ Rom. VIII, 35. ⁷⁰ Psal. XXVI, 1. ⁷¹ Psal. XCIV, 1. ⁷² Psal. XCVI, 1.

Variae lectiones.

ἰ ἄλλ. ὀξύνει. ἱ ἄλλ. πρὸς ἐπίδειξιν. ἰ ἄλλ. δυνάστητος. ἰ ἄλλ. Θεοῦ. ἰ ἄλλ. ὀξύν.

μως, τὸ διὰ φῶς ἡμῖν τοῦ μακαρίου Παύλου καλῶς τε καὶ ὀρθῶς εἰρημένον· Ἐ τῶν ὄπισθεν ἐπιλανθάνομενοι, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι. Ὁλοῦν παρὰ μὲν ὡσπερ καταχωννύσθω λήθη τὰ περιπευσαντα· καὶ δὴ τῆς ἀρχαιότερας ἀβουλίας ἀποφοιτήσαντες, τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμεθα· τουτέστιν, ἐπὶ τὴν ἐν φρονήσει τέλειον ἵναί σπουδάζωμεν. Διελαιρέυκαμεν ἢ τῆ κτίσει παρὰ τὴν κτίσαντα· καὶ ἡμῖν ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν Χριστῷ, ἢ κατὰ τὸ γεγραμμένον. Κεκλήμεθα γὰρ εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ· καὶ ταῖς ἡμετέραις διανοαῖς τὸ τῆς ἀληθείας ἡσπραψε ἢ φῶς. Κρηπὶς γὰρ αὕτη παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ ἀπάσης ἀρετῆς ἐν ἡμῖν θεμέλιος. Τοιγάρτοι καὶ αὐτὸς ἡμῖν ἄνωθεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, διὰ φωνῆς τῶν ἁγίων προφητῶν, αὐτὸ δὴ τοῦτε κατεστήμας, λέγων· Ἐ Ἰδοὺ ἐγὼ τίθημι εἰς τὰ θεμέλια Σιών λίθον ἐκλεκτὸν ἀκρογωνιαῖον, ἐντιμον· καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ κατασχυνοθῆ. Ἐ Ἄριστα δὲ τοῦτο συνείδ καὶ ὁ θεσπέσιος ἡμῖν ἐπεφώνει Παῦλος Ἐ Ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον ἔθηκα. Ἐ Καὶ τίς ὁ θεμέλιος, ἢ ποῖα τις ἀρα τῶν καθ' ἡμᾶς ἢ κρηπὶς, μαθήσει παρ' αὐτοῦ βουώντος ἀναφανδόν· Ἐ Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸ κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. Ὁλοῦν ὑποδάθραν καὶ θεμέλιον ἔχοντες τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας, ὡς ποῦ καὶ Γράμμα φησὶν ἱερὸν, καὶ τὴν λαυτῶν καρδίαν κατασκευάζομεθα, μὴ ἀρα τι τῆς θεομοιῶς ἀπιστίας, οἷα τις ὄφις ἐν χειρὶ ἔ, διαλκνάνει λείψανον· μὴ τις ἢ ρίζα πικρίας ἀνω φύουσα ἐνοχλή, ἢ κατὰ τὸ γεγραμμένον. Πονηρὸν γὰρ τὸ χεῖμα, καὶ διαφόρητον νόημα φαίη τις ἂν εἶναι νοῦ τὴν δυσγενῆ διψυχίαν, καὶ οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρέποντος, ἐπεὶ τι ἢ τὰ πάντων ἀσχεῖστα περιέσται δῆπου, καὶ οὐχ ἔκοῦσι παθεῖν τοῖς τῆδε διακειμένοις. Εὐκατάσειστον μὲν γὰρ κομιδῆ ἔ, καὶ εἰς ἄκρον ἤκουσαν τῆς ὄλης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀσθενείας, ἐπαθρήσαι τις ἂν οἰκίαν τῆς ἐν ἀρχαῖς ὑποδάθρας ἀπολοσθήσαν, εὐκαταγώνιστον δὲ παντελῶς. Κατὰ τὴν ἴσον τρόπον τῆ περιράζοντι Σατανᾷ τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν κατείδοι τις ἂν, εἰ τὸν οἰκίον ἀφείσα θεμέλιον, τουτέστι Χριστόν, καὶ εἰς τὴν τῆς πίστεως ὑποδάθραν ταῖς διψυχίαις ὑβρίζουσα παραλόγως ἀλλοκοίτο. Καὶ μοι δοκεῖ περὶ τῶν τοιούτων εἰπεῖν ὀρθῶς τε καὶ ἀνεγκλήτως ὁ Χριστοῦ μαθητῆς, ὅτι Ἐ Κρεῖττον ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκεῖναι τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, ἢ ἐπιγνοῦσιν εἰς τὰ ὀπίσω ἀνακάμψαι ἀπὸ παραδοθείσης αὐτοῖς ἁγίας ἐντολῆς. Γέγονε γὰρ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς Παροιμίας· Κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέπραμα, καὶ ὕψουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου. Ἐ Ὡσπερ γὰρ ἐστὶ παμμόχθηρον, ἀδελφοί, τὴν ἀκάθαρτον κύνα τὸν ἴδιον ἐμαστο ἀναβροφούσαν ἰδεῖν· βδέλυγμα γὰρ εὐθύς ὁ τοῦτο παθῶν, πάντως δῆπου καὶ ὁ τὴν ἕξιν ἀστείος καταστυγήσει βλέπων τὴν

conari ut perficiamus, quod nobis beati **163** Pauli voce præclare sane explicatum est : Ἐ Eorum quæ retro sunt obliuiscences, ad ea quæ priora sunt se extendentes ⁷³. Ἐ Multa igitur oblivione, velut ingesta tellure, præterita obruantur, atque ab antiqua stultitia recedentes, ad ea quæ ante oculos posita sunt feramur, hoc est, ad id quod in prudentia perfectum est, pervenire contendamus. Servivimus ἢ creaturæ contra Creatorem ⁷⁴, et eramus aliquando tenebræ, nunc vero lux in Christo ⁷⁵, ἢ ut scriptum est. Vocati namque sumus ad Dei agnitionem, nostrisque mentibus lux veritatis illuxit. Basis hæc siquidem omnium bonorum, totiusque virtutis in nobis fundamentum existit. Proinde et ipse nobis cælitus Deus, et Pater, sanctorum prophetarum voce hoc ipsum significavit, dicens : Ἐ Ecce ego pono in fundamentis Sion lapidem probatum angularem, pretiosum; qui credit in ipso, non confundetur ⁷⁶. Ἐ Quod quidem optime intelligens beatus quoque Paulus nobis acclamabat, dicens : Ἐ Ut sapiens architectus fundamentum posui ⁷⁷. Ἐ Quodnam vero fundamentum, quæve hæc sit rerum nostrarum basis, ab eodem disces aperte vociferante : Ἐ Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus ⁷⁸. Ἐ Basim itaque ac fundamentum habentes veræ Dei cognitionis, Dominum nostrum Jesum Christum, timeamus confessionem, ut alicubi sacræ Litteræ loquuntur, et cor nostrum penitus inspiciamus, num quæ forte reliquæ infidelitatis Deo invisæ, velut anguis in latibulo, delitescant; num quæ ἢ radix amaritudinis sursum germinans conturbet, ἢ ut scriptum est ⁷⁹. Rem namque flagitiosam, morhumque intolerabilem esse, ignobile duplicis animi vitium quispiam dixerit ⁸⁰, neque is a veritate aberraverit; siquidem res omnium turpissimas pati, qui hoc modo affecti sunt vel invit cogentur. Sunt namque illi vel maxime inconstantes, atque in summa, ut uno verbo absolvam, imbecillitate versantur. Domum aliquis videat, cujus prima labascunt fundamenta. Prorsus eodem modo everti facilem a tentatore Satana hominis animum quispiam intueatur, qui proprium fundamentum, Christum, videlicet, reliquisset, et adversus fidei basim ob simulationis crimen temere injurius existitisse deprehendatur. Ac mihi quidem de hujusmodi hominibus, recte ac citra omnem culpæ reprehensionem dixisse videtur Christi discipulus : Ἐ Melius erat ipsis non agnovisse viam veritatis, **164** quam post agnitam retrorsum reverti ab eo, quod ipsis traditum est, sancto mandato. Accidit enim eis illud quod in vero est proverbio : Canis revertens ad suum vomitum, et sus lota in volutabro luti ⁸¹. Ἐ Ut enim scædissima res est impuram canem cernere suum vomitum resorbentem (aver-

⁷³ Philipp. iii, 15. ⁷⁴ Rom. i, 25. ⁷⁵ Ephes. v, 8. ⁷⁶ Hebr. xii, 15. ⁷⁷ Jac. iv, 8. ⁷⁸ II Petr. ii, 21, 22.

⁷⁹ Isa. xxviii, 16. ⁸⁰ I Cor. iii, 10. ⁸¹ Ibid. 14.

Varia lectiones.

ἢ ἀλλ. ἔγραψε. ἀλλ. ἤλαμψε. ὁ ἀλλ. τόν. ἢ ἀλλ. χριῖ. ἢ ἀλλ. ἐπε τοι. ἢ ἀλλ. κομιδοῦν.

satur enim subito cui hoc acciderit), et quicumque urbanis est moribus, abominabitur suam videns, quæ simul ac e fontanis laticibus emerserit, cæno se rursum, ac limosis paludibus, ipsam undequaque deturpantibus involvat: sic, ut arbitror, turpissimum est ac perversissimum, imo quod perversitatem omnem ultra tendat, si vera loqui fas est, simulatæ mentis crimen, quod nimirum ut ad priorem stultitiam revertamur, impellit, atque iterum ad illum impietatis morbum redire jubet, quo per Christi fidem præter opinionem depulso, spiritalem valetudinis firmitatem adepti sumus, mentemque salvam et incolumem retinimus. Nos igitur illud rursum cogitare oportet, si morbo quoque nostri corporis membrum aliquod laboraret, ipsumque ægritudo gravis depasceret, medicus vero aliquis morbum lenisset, petitisque ex arte remediis sedasset, et velut catenas currenti injecisset malo, quin potius universon sustulisset; num quis reperiat adeo stultus, quin rem hanc prorsus maximi faciat, et eum ex quo recreatus fuerat, morbum redire malit? Et quianam demens usque adeo fuerit, qui cum firma valetudine uti liceat, adversam amet? Cum vero non id quod carnale in nobis est e terra ductum, sed ipsa præstantissima rerum omnium anima, et mens ab antiquis ac detestandis cogitationibus liberata est, et a morbo plures deos statuentium solati sumus, non tibi optatissimum est, o amice, valere, sed ægrotare adhuc tibi jucundissimum ducis, et quidem cum malum pellere, te penes ipsum sit, si tantummodo velis? Verum illud omnino clamans quispiam prodibit, ac frigidum e corde sermonem emittet. Quidnam vero nobis ex eo detrimenti fuerit, si credamus unum quidem rerum omnium parentem, ac procreatorem esse, tum terrenis quoque dæmonibus honorem impendamus, cum Thronos, Principatus, Potestates, Dominationesque sacra ipsa et divinitus inspirata Scriptura nobis nominatim percenseat? Ergo huic stulto anilique sermoni illud vicissim arbitror responderi oportere, absurdum prorsusque absoum, imo et maxime periculosum esse, summos et omnino æquales honores deferre velle, cum ei qui in terreni imperii sede locatus sit, tum iis qui eidem sunt subjecti, ac servilem ipsi cervicem submiserunt. Annon etenim rerum omnium dominatam iis quos penes est, proprie attribuat, aliorum maxime proprium esse ut subjiciantur, quispiam dixerit? Nulli, ut arbitror, id quidem ambiguum fuerit. Ac siquidem erunt ex subditorum numero aliqui benevoli, maximeque ingenui, præmiis et honore cohonestabuntur; sin autem contumaces, refractariique ac petulantes alii, in hostium infensissimorum numero habebuntur, summoque supplicio punientur. Illud namque præterea in ejusmodi cogitandum est. Concedam ego

ὅτι, ὅτι μακρὰ τε ἡ καὶ κάκιστος, ἐκ πηγαίων εὐθύς ἀναπηδῶσα ναμάτων, βορβόροις εἰσαυθίς καὶ τοῖς εἰς ἄκρον καταμαλίνουσιν ἐαυτὴν ἐγκαθίησι ἐλμασίν ὄβρις, οἶμαι, πάναστρον τε καὶ ἀτοπώτατον, μᾶλλον δὲ ἀπάσης ἀτοπίας τρέχον ἐπέκεινα, ἀληθῆς εἰπεῖν τῆς διψυχίας τὸ ἐγκλήμα, παλινδρομεῖν ἀναπαίθον ἐπὶ τὴν ἐν ἀρχαῖς ἀδουλίαν, καὶ ἐπ' ἐκείνης ἰαυθίς ἵνα κελύον τῆς ἀσεβείας τὴν νόσον, ἣν διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν παραδόξως ἀποκρουσάμενοι, τῆς πνευματικῆς εὐρωστίας ἐπέδραξάμεθα, τὸν νοῦν ὑγιᾶ τε καὶ ἀσινῆ ἐσχάρκαμεν. Οὐκοῦν ἀκόλουθον ἐκεῖνο θὴ πάλιν ἡμᾶς διασκαψάμενους ἰδεῖν. Εἰ τι τῶν τοῦ σώματος ἡμῶν ἐπυρώθη ἢ μελῶν, καὶ νόσος αὐτὸ δεινὴ κατεβόσκατο· κατεκλήγησε δὲ τὸς ἐν ἰατρῶν τὸ πάθος, τοὺς ἐκ τῆς τέχνης εὐρήμασι παρατρέπων εἰς ἡμερότητα, καὶ ὁμοίως πως ἀνασειράζων τοῦ κακοῦ τὸν ἐπέκεινα δρόμον, ἢ καὶ ἀνακόπτων εἰς τὸ παντελῆς, ἄρα τίς εἰς τοῦτο παρὰν εὐθελας ἀλώσεται, ὡς μὴ τοῦ παντὸς ἀξίον ἡγεῖσθαι τὸ χρῆμα, παλινδρομεῖν δὲ αὐθίς ἐβελῆσαι πρὸς τὸ νοσεῖν; καὶ τίς ἀνοῦς τε καὶ βραχυγνώμων ἀνὴρ εἴη ἂν εἰς γε τοσοῦτον, ὡς ἐνθὸν ἔλθεσθαι τὸ εὐρωσασθαι, τῶν ἐναντίων ἐρᾶν; Ἐπεὶ δὲ οὐχὶ τὸ σαρκίον ἡμῶν τὸ ἐκ γῆς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ κρᾶτιστον, ψυχὴ τε καὶ νοῦς, ἀρχαίων καὶ μυσαρῶν ἀπήλλακται νοσημάτων, καὶ τὴν τῆς πολιτείας ἐπιεικῆ μέρηθαι νόσον, οὐ τριπόθητον ἡγῆ τὸ ὑγαίνειν ὦ τᾶν, ἡδυστον δὲ σοι φαίνεται τὸ εἶναι νοσεῖν, καὶ τοῦ διακρούσασθαι παρὸν, ἂν ἐβελήσης μόνον; Ἄλλ' ἐκεῖνὸν που πάντως ἀνακακρωγῶς τίς ὀφθήσεται, καὶ ψυχρὸν ἀπὸ καρδίας ἀνοίσει ἢ λόγον. Καὶ ποῖον ἂν ἡμῶν ἢ εἰσοίσει τὸ βλάδος, τὸ πιστεύειν μὲν, ἵνα τῶν ὄλων εἴναι πατέρα καὶ γενεσιουργόν, ἀπονέμειν δὲ τὰς τιμὰς καὶ τοὺς ἐγκοσμίους δαίμονι, Θρόνου ἡμῶν καὶ Ἀρχῆς, καὶ Δυνάμεις, καὶ Κυριότητας, καὶ αὐτῆς ὀνομαζούσης τῆς ἱερᾶς τε καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς; Πρὸς δὲ τὸν εὐθῆ καὶ γραῶδη τουτονὶ λόγον πρέπειν οἶμαι πάλιν ἐκεῖνο εἰπεῖν, ὡς ἔστιν ἀπίθανον, ἀπηχῆς τε παντελῶς, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ σφαλερώτατον, ταῖς εἰς ἄκρον ἵκούσαις καὶ ἰσομέτροις τιμαῖς στεφανοῦν ἐπιχειρεῖν, καὶ τὸν τῆς ἐπιγείου βασιλείας ἐπιζήσαντα θῶκος, καὶ τοὺς ὑπὸ πόδα κειμένους, καὶ δοῦλον αὐτῶ τὸν αὐχένα ὑπεστρωκότας. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὸ μὲν τῶν ὄλων κρατεῖν τοὺς τοῦτο λαχοῦσιν ὡς ἐξαιρετὸν ἀνακαίεται; τὸ γε μὴν ὑπερβῆσθαι φαῖναι τίς ἂν τοὺς ἄλλοις ἀρμοδιώτατον; Ἄλλ' ἐνδοιάτειν οἶμαι μηδένα. Καὶ εἰ μὲν τινες εἴεν τῶν τεταγμένων ἐν ὑπῆκοῖς εὐνοὶ τε καὶ γνησιώτατοι, καὶ γερῶν καὶ δόξης ἀξιωθήσονται· εἰ δὲ ἀπειθεῖς καὶ δυσήνιοι, καὶ ἀτιμαγῆλαι τινὲς ἐν τοῖς ὅτι μάλιστα πολεμιωτάτοις κατατετάσσονται· καὶ τῆς ἀπάσων ἐσχάτης μεθέξουσι δίχης. Πλὴν ἐκεῖνο ἐν τοῦτοις κατασκέψασθαι δεῖ. Δοτῆν ἂν ἢ ἔγωγε τῆς ἀρίστης εἶναι φανός, τὸ εὖ μάλα δύνασθαι κατεῖν, ὅτι καὶ τοὺς τῆς γνησιότητος λαχοῦσι τὴν

Varie lectiones.

ἢ ἀλλ. μακρὰ τε. ἰ ἀλλ. ἐπ' ἐκείνην. ἡ ἀλλ. ἐπυρώθη. ἣ ἀλλ. νοσημάτων. ἤ ἀλλ. πολυθελας. ἦ γρη. ἀφίεται. ἦ ἀλλ. ἀνήσει. ἦ ἀλλ. ὁμῖν. ἦ ἀλλ. πῶς. ἦ ἀλλ. ἢ ἂν.

δόξαν, και μαρτυρουμένους εις τούτο διά πραγμά-
των, μέτεσι μὲν εὐκλείας και τῆς ἀνωτάτω τιμῆς
ἔσθ' ὅτε, οὐ μὴν οἰκοθεν, οὐδ' ἐξ οἰκείας αὐτοῖς ἐξου-
σίας πεπορισμένης, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ κρατοῦντος
ἐθελοσίου βουλήσ. Καὶ πηγὴ μὲν ἄπεισι τιμῆς τε
και δόξης ἡ βασιλεία θελήσας: οἱ δὲ εἰσὶν οὐκ ἐν τοῖς
ἔχουσι φυσικῶς, ἀλλ' ἐν τοῖς δεχομένοις τὰ γέγρα-
και ἔως μὲν ἐστᾶσιν ὀρθῶς φρονούντες τὰ βασιλείας,
ἐρησιασμένην ἔχουσι τὴν δυναστείαν, και εἰσὶ τῆς
δόξης ἐν καλῷ. Μετατετραμμένοι δὲ πρὸς τὸ ἐναν-
τίον, ζηλωτοὶ μὲν οὐκ εἰσι, τρισάθλιοι δὲ και παντὸς
ἐπέκεινα κακοῦ πεσόντες ἀλώσονται. Εἰ δὲ δήπου
τις εἰς τούτο μοχθηρῶν καθήκοιτο βουλευμάτων, και
ἐξ ἀκράτου μανίας παρατεθη[γ]μένος εἰς ἀπόστασιν,
και ὀπλων αὐτῶν, και τυρανικῶν ἐπιτηδευμάτων,
βυφοκινδύνως ἀψάμενος, πόλις τε και χώρα ἐξανα-
στήσῃ, και τὸν ἐξ ἀνάγκης ὑγόν τιον ἐπιβρίψας,
τὴν τοῖς βασιλείας ἐφ' ἑαυτῷ παραθείσῃτο δόξαν,
εἴη ἂν παρά γε τοῖς σώφροσιν, οὐχὶ διὰ τούτο τιμᾶ-
σθαι πρέπειον, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς τῶν ὀλων κρατοῦσι
συντετάξεται: πολλοῦ γε και δαί. Πραχθεῖς ἴ δ' ἂν
μᾶλλον τῆς ἀπονοίας τοὺς λόγους, και τῶν οὕτως
ἀνοσίων ἐγχειρημάτων ἐξαιτοῖτο ἂν, και μᾶλα εἰκί-
τως, τὴν ἰσοκαλῆ και, ἴν' οὕτως εἰποιμεν, ἰσῆλικά
δίκτην. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἤμῃν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγ-
μάτων, εἰρήσῃω τε ἄμα και ἀνακεπλάσῃω χρησί-
μως, καθάπερ ἐν πίνακι γραφή. Φέρε δὴ οὖν ταῖς
ἐτέκεινα τῶν αἰσθητῶν ἐνοιαῖς προσβαλόντες ἑ,
ἀξυωπώτερον ἢ τὸ θεῖον αὐτὸ κατασκευάμεθα κάλ-
λος, και τὴν τῶν ὀλων βασιλίδα, κατά γε τὸ ἐγχε-
ροῦν, καταθεώμενοι φύσιν, τὴν τε ἀρρήτων αὐτῆς
δυναμῖν και ἐξουσίαν, ὡς ἐνι, καλῶς ἀναλογισάμε-
νοι. τῶν παρ' αὐτῆς γεγονότων και ὑπ' αὐτῆ κει-
μένων ἐνοήσῃωμεν τὴν δουλείαν. Εἰς μὲν γὰρ ὁ πάν-
των ἐστὶ Δεσπότης, και γενεσιουργός, και τῶν ὀλων
Κύριος: ἐπειδὴ δὲ ἐστὶ κατὰ φύσιν ἀγαθός, ἵνα
τούτο ὑπάρχων, και οὐχὶ αὐτῷ και μόνῳ γινώσκοιτο,
μετάσχοιεν δὲ και ἕτεροι τῆς ἐνοήσῃς ἡμερότητος
αὐτῷ, παρεκόμισεν εἰς τὸ εἶναι τὰ οὐκ ὄντα ποτέ
και ἀριθμοῦ μὲν κρείττονα πνευμάτων ἀγίων ἔκτισε
πληθύν: τάξιν δὲ τοῖς γεγονόσι τὴν ἀρίστην ἐπιτι-
θεῖς, τὸ μὲν ὠνόμασεν Ἀρχὴν, τὸ δὲ, Κυριότητα,
Θρόνον δὲ ἕτερον, Ἀρχαγγέλους δὲ τινὰς, και μὴν
και Ἀγγέλους. Οὐ γὰρ ἕτερόν τι νοῶν ἢ ὅπερ ἔχει
καλῶς τε και ἀμωμήτως, πάντη τε και πάντως,
ἐκάστην τῶν γεγονότων, τὴν αὐτῷ και μόνῳ δοκοῦ-
σαν ἐπαμέτρῃσε τιμῆν.

A quidem optimæ mentis esse, si quis perspicue ani-
madvertat, eos quoque qui honorem nobilitatis sor-
titi sunt, illamque testimonio actionum probant,
parte aliqua gloriæ et summi honoris esse cohone-
standos, non quæ illis quidem proprie debetur,
aut quam sua sibi potestate vindicent, sed ex vo-
luntaria imperantis in id propensione. Ac fons qui-
dem omnibus honoris et gloriæ regis est voluntas;
sunt vero ii non qui naturæ lege habeant, sed qui
aliunde accipiant honores. Atque interea quidem,
dum recte animali erga regem sunt, opibus egre-
gie firmatis, ac potestate fruuntur, gloriæque splen-
dore illustres sunt. Si vero se ad contraria conver-
terint, non illi amplius beati, sed omnium miser-
rimi in summas omnium calamitates incidisse de-
prehendentur. Si quis autem tam flagitiosa corsilla
suscipiat, ut illum summus furor impellat ad de-
fectionem, tum arma capiat, ac nulla periculi ha-
bita ratione tyrannidem occupare contendat, ur-
besque ac regiones concitet ac turbet, aliisque ju-
gum per vim injiciens, regni gloriam conetur usur-
pare; non ille propterea honore afflicendus sapien-
tum judicio existimabitur, neque iis qui rerum po-
tuntur annumerandus censebitur: nullo modo.
Quin ab eo potius insipientiæ rationem exigent, ac
tam impiorum facinorum jure optimo meritas pœ-
nas, atque, ut sic dicam, æquævas reposcent. Sed
hæc quidem a nobis desumpto ex iis quæ apud nos
contingunt, exemplo sint dicta, sitque hæc nostri
emolumentum causa velut in tabula delineata pictura.
Age 166 nunc ergo, ad ea quæ supra sensus po-
sita sunt, animum adjicientes, divinam ipsam pul-
chritudinem attentius contemplemur, et omnium reg-
inam, quoad licet considerantes naturam, ejusque
vim ac potestatem inexplicabilem, quantum homini
fas est, cogitatione perquirentes, illorum quæ ab
ipsa perfecta, quæque ipsi subjecta sunt servitutem
consideremus. Unus namque est omnium princeps,
opifexque ac dominus universorum, qui cum sit na-
tura bonus, ut talis esse non ipsi sibi ac soli nosce-
retur, sed insitam sibi bonitatem aliis quoque com-
municaret, quæ nulla antea fuerant, effecit ut es-
sent, et innumerabilem sanctorum spirituum multi-
tudinem procreavit, procreatamque suis ordinibus
D quam optime distinguens, Principatus alios, tum
Dominaciones, Thronos quosdam, alios Archangelos,
Angelosque nominavit. Nec enim quidquam aliud
prorsus reprehensione ex omni parte vacaret, eo-
ipse voluisset, honorem est impartitus.

engitans, quam id quod rectum esset, atque omni-
um unicuique qui procreati fuerant, quem solus
β'. Οὐκ οὖν ἀναριθμῖος μὲν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἢ τῶν
ἀγίων ἀγγέλων πληθὺς, Ἀρχαὶ δὲ τινες, και Ἐξου-
σῖαι, και Θρόνοι τέθεινται παρὰ Θεοῦ, οἰνοὶ τὴν
πατρὸς ἢ καθηγῃτοῦ τινος τάξιν ἀποπληροῦσαι τοῖς
ἄλλοις. Ἦν γὰρ οὕτω, και οὐχ ἑτέρως, ἐξ οὐρίας
ὡσπερ τοῖς γεγονόσιν εἶναι τὰ πράγματα. Ὅταν

2. Igitur innumerabilis est quidem in caelis sancto-
rum angelorum series, ac Principatus quidam, et
Potestates, et Throni constituti sunt a Deo, qui vel-
uti parentis aut præfecti ordinem erga alios obti-
neant. Nec enim alia ratione futurum erat, ut quæ
ad res creatas pertinebant, secundo veluti cursu

Varix lectiones.

δ ἀλλ. ἐρησιασμένην. ε ἀλλ. πρέπειον. ς ἀλλ. πραχθεῖη. ζ ἀλλ. προσβαλόντες. η ἀλλ. ὄξυ-
ωπώτερον.

procederent. Cum itaque Virtutum, Thronorum, ac A Dominatioum nomina in sacris Litteris usurpari audies, non ex eo propterea multorum deorum errorem prædicari, o homo, arbitrare, neque te stultarum cogitationum fluctibus innatantem abduci, ac longe a veritatis dogmatibus auferri sinas. Quod namque dixi modo, nunc repetam. « Eadem enim, » ut beatus Paulus scribit, « vobis dicere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium ⁹¹. » Unus est opifex, et Dominus universorum, eique innumeræ sanctorum angelorum astant myriades, nec quidquam eorum quæ ab ipso sunt procreata, ab illius imperio immune ac liberum est. Quod si qui per licentiam obluati, cervicem a jugo quodammodo subtraxere, supplicio affecti exciderunt, atque a superna civitate merito præcipitati, quosdam terræ incolas in errorem impulere, divinam gloriam rapere ad seipsos conati, quorum unus ac primus est Satanas, nec ullo modo deos hosce revera esse, suspicari fas est. Una siquidem est, quæ vere imperium omnium rerum obtinet **167** natura. Omnes vero ab ipsa conditæ creaturæ ratione utentes, in servorum ordinibus constitutæ modulis naturæ suæ maxime accommodatis gloriantur, estque in hoc ipsorum sita dignitas et excellentia, ut principatum ipsi designatum atque ascriptum conservent. Adorant porro universa Opificem ætuum, et jugi benedictione, quod in tota divinitus inspirata Scriptura intueri licet, rerum omnium Dominum venerantur. Proinde et divinus propheta **C** Isaia: « Vidi, inquit, Dominum Sabaoth, sedentem super solium excelsum et elevatum, et Seraphim stabant in circuitu ejus, sex alæ uni et sex alæ alteri. Duabus quidem velabant faciem, duabus autem pedes, et duabus volabant, et vicissim clamabant inter se, sanctum virtutum Dominum vocabant ⁹². » Id namque significat *Sabaoth*. Cernis ergo, quemadmodum supernæ virtutes sanctæ, ac ratione utentes, Seraphim nimirum, servorum in modum se habentes, thronum Dei circumstant, laudesque, velut debitam illi pensionem, persolvunt. Rogo te igitur, vir egregie, cujusnam sit in sublimi throno et excelso considerare, cujus vero rursus assistere ac ministrare? Respondebis, opinor, illud omnino ex ipsa rei natura edoctus, sessione, Domini dignitatem, at assistentia **D** servientis naturæ conditionem indicari. Confirmari porro Isaia: orationem, ipsius quoque beati Davidis testimonio reperiemus: « Dominus, ait, in cælo paravit sedem suam, et regnum ejus omnibus dominabitur ⁹³. » Tum iis qui imperio subjecti sunt, ita præcipit: « Benedicite Dominum, omnes angeli ejus, potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendum vocem sermonum ejus. Benedicite Domino, omnes virtutes ejus, ministri ejus qui facitis volun-

ταίνου των Ιερῶν ἀκούσης Γραμμάτων, Δυνάμεις, καὶ Θρόνους, καὶ Κυριότητας ἀποκαλούντων τινάς, μὴ πολύθειον ἐντεῦθεν διακηρύττεσθαι πλάνησιν ὑπολάβης, ἀνθρώπου· μὴδὲ τῆς ἰαμαθίας ἐπινηχόμενος λογισμοῖς, τῶν τῆς ἀληθείας παρακομίζου δογμάτων. Ὁ γὰρ ἔφην φθάσας, ἐρῶ πάλιν. Ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος, « ταυτὰ λέγειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. » Εἰς ὁ πάντων ἐστὶ γενεσιουργὸς καὶ Κύριος· καὶ μυρίαὶ μὲν μυριάδες ἀγίων ἀγγέλων παρεστήχασιν αὐτῷ· καὶ οὐκ ἐστὶ τι τῶν παρ' αὐτοῦ γεγονότων, ὃ μὴ τὸν τῆς δουλείας ἔχει ζυγόν. Εἰ δὲ ἀπεσκήρησάν τινες, καὶ οἷον ἐπὶ τῆς ζεύγλης ἐλκύσαντες τὸν αὐχένα, τειμιώρηνται, καὶ πεπτῶσασιν· καὶ τῆς ἀνωτάτω πόλεως εὐλόγως ἀπολισθήσαντες, πεπλανήχασιν τινὰς τῶν ἐπὶ γῆς, τὴν τοῦ Θεοῦ ἐδόξαν εἰς ἑαυτοὺς ἀρπάξειν ἐπιχειρήσαντες, ὧν εἰς καὶ πρῶτος ὁ Σατανᾶς· οὐχὶ δῆπου πάντως καὶ θεοῦ εἶναι κατὰ ἀλήθειαν ὑποτοπητέον αὐτοῦς. Μία μὲν γὰρ ἡ κατὰ ἀλήθειαν τῶν ὅλων δεσπόζουσα [φύσις]. Πάντα δὲ τὰ παρ' αὐτῆς κεκλημένα εἰς γένεσιν ἰκτίσματα λογικὰ, τὴν οἰκτιρικὴν ἐπέχοντα τάξιν, τοῖς φύσει πρεπωδεστώσις ἐπισεμνύνεται μέτροις· καὶ τοῦτο αὐτοῖς ἀξίωμα καὶ ὑπεροχὴ, τὸ διασώζειν δύνασθαι τὴν τεταγμένην αὐτοῖς καὶ εἰσπολήτων ἀρχὴν. Προσκυνεῖ δὲ σύμπαντα τὸν Δημιουργόν, καὶ ἀκαταλήκτοις^k εὐφημίαις τὸν τῶν ὅλων Δεσπότην καταγεραίροντα, διὰ πάσης ἂν τις ἴδοι τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος προφήτης Ἡσαίας, « Εἶδον, φησὶ, τὸν Κύριον· Σαββαῶθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου· καὶ Σεραφίμ εἰστήθεισαν κύκλῳ αὐτοῦ, ἕξ πτέρυγες τῷ ἐνὶ, καὶ ἕξ πτέρυγες τῷ ἐνὶ. Καὶ ταῖς μὲν δυοῖ, κατεκάλυπτον τὸ πρόσωπον, καὶ ταῖς δυοῖ, τοὺς πόδας, καὶ ταῖς δυοῖν ἐπέτοντο· καὶ ἀμοιβαδὸν ἀντηχοῦντα, φησὶν^l, ἀλλήλοισι, ἅγιον ἐπεκάλουν τὸν τῶν δυνάμεων Κύριον. » Τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ *Σαββαῶθ*. Ἄθρει δὴ οὖν, ὅπως αἱ ἀνωτάτω δυνάμεις θγιαὶ τε καὶ λογικαί, τουτέστι τὰ Σεραφίμ, μέτρον ἔχοντα τὸ δουλοπρεπές, τὸν θεῖον περι[ε]στᾶσι θρόνον, καθάπερ ἐν ὀφλήματος τάξει τὰς εὐφημίας ἀποτιννύοντα. Ἄρ' οὖν ἐρήσομαι, ὦ γενναῖε, τίνοι μὲν ἂν πρόποι τὸ ἐπὶ θρόνου καθίζειν ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου; τίνοι δ' ἂν τὸ παρεστάναι καὶ λειτουργεῖν; Ἄλλ' οἶμαι πῶς πάντως ἐκαίνο ἐρεῖν, ἕξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἀναπεπεισμένον· ὅτι τεκμηριοὶ μὲν ἡ καθήσας τὸ ἀξίωμα τὸ δεσποτικόν· μέτρον γε μὴν τὸ δουλοπρεπές, ἡ παράστασις. Σύνδρομον δὲ τοῖς Ἡσαίου λόγοις, καὶ αὐτὸν εὐρήσομεν τὸν μακάριον Δαβὶδ· « Κύριος γὰρ, φησὶν, ἐν τῷ οὐρανῷ ἠτοίμασε τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπόσει. » Εἶτα τοῖς ἐπὶ τὰ σκήπερα διακελεύεται λέγων· « Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, δυνατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ, τοῦ ἀκούσαι τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ. Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, λει-

⁹¹ Philipp. iii, 1. ⁹² Isa. vi, 1-3. ⁹³ Psal. cii, 19.

Variae lectiones.

^l ἄλλ. τοῖς ἕξ. ¹ γρ. πρὸς γένεσιν. ^k πρὸ ἀκαταλήκτοις. ^l ἄλλ. φωνῆν. ^m ἄλλ. αὐ.

τουργοῦ αὐτοῦ, ποιούντες τὸ θέλημα αὐτοῦ. Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἰδοὺ δὴ κἀν τούτῳ, τὸν μὲν θεῖον ἐν οὐρανῷ φησιν ἡὑπερῆσθαι θρόνον· χρῆναι δὲ ἅπαντας ἀκαταλήτως δοξολογεῖν, ἀγγέλους ἡμῖν ὀνομάζων καὶ λειτουργοὺς, καὶ δυνάμεις· ἐπὶ τοῦτοις ἅπασιν ἔπενεγκῶν τὸ, « Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. » Ἀμαθὲς ἄρα, μᾶλλον δὲ καὶ τῆς ἐσχάτης ἀσεβείας ἀνάμεστον τὸ ποιήμασι μὲν τοῖς ἰδίοις ἐναριθμεῖσθαι τὸν ποιητὴν, τὸν δὲ τῶν ὄλων δεσπότην τοῖς οἰκετικοῖς περιβάλλειν μέτροις. Τὸ γὰρ ἀναφέρειν τὸ ποιηθὲν εἰς τὴν τοῦ ποιησαντος δόξαν, οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ εἰς τὴν τῶν ποιημάτων τάξιν κατακομίζειν τὸν ποιητὴν. Ὅτι γὰρ ἀθέλητον αὐτῷ καὶ ἀπηχθημένον παντελῶς τὸ τοῖς παρ' αὐτοῦ γεγονόσι συγκατατάττεσθαι, καὶ ὅτι πάνδεινος ἐπήρηται· δίκη τοῖς τὴν θεῖαν ἀνατιθεῖσι δόξαν τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσι, συνήσεις εὖ μάλα τοῖς Μωσαϊκοῖς περιτυχῶν συγγράμμασιν· ἔχει γὰρ οὕτως· « Ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεὸς σου Κύριος ἐστίν. » Καὶ πάλιν· « Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. » Προσεπιτάττει δὲ λέγων· « Ἐάν δὲ ἐξολοθρεύσῃ Κύριος ὁ Θεός σου τὰ ἔθνη, εἰς οὓς σὺ εἰσπορεύεις » ἐκεῖ, κληρονομήσαι τὴν γῆν αὐτῶν, ἀπὸ προσώπου σου· καὶ κατακληρονομήσεις αὐτούς, καὶ κατοικήσεις ἐν τῇ γῇ αὐτῶν, πρόσεχε σεαυτῷ, μὴ ἐκζητήσης ἀκολουθῆσαι αὐτοῖς, μετὰ τὸ ἐξολοθρευθῆναι αὐτούς ἀπὸ προσώπου σου, μὴ ἐκζητήσης τοὺς Θεοὺς αὐτῶν λέγων· Πῶς ποιοῦσι τὰ ἔθνη ταῦτα τοῖς Θεοῖς αὐτῶν, ποιήσω καγὼ. Οὐ ποιήσεις οὕτω Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Τὰ γὰρ βδελύγματα, ἃ Κύριος ἐμίσησεν, ἐποίησαν τοῖς Θεοῖς αὐτῶν· ὅτι τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν κατακαίουσιν ἐν πυρὶ τοῖς Θεοῖς αὐτῶν. » Καὶ πάλιν· « Ἐάν δὲ ἀναστῇ ἐν σοὶ προφήτης, ἐνυπνιαζόμενος ἐνύπνιον, καὶ δῶ σοι σημεῖον ἢ τέρας, καὶ εἴθῃ τὸ σημεῖον ἢ τὸ τέρας ὃ ἐλάλησεν πρός σε λέγων· Πορευθῶμεν καὶ λατρεύσωμεν Θεοῖς ἑτέροις οἷς οὐκ οἴδατε· οὐκ ἀκούσετε τῶν λόγων τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἢ τοῦ ἐνυπνιαζομένου τῆ ἐνύπνιον ἐκεῖνο, ὅτι πειράζει Κύριος ὁ Θεός ὑμᾶς, τοῦ εἰδέναι εἰ ἀγαπᾶτε Κύριον τὸν Θεόν ὑμῶν ἐξ ὅλης καρδίας ὑμῶν, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ὑμῶν. Ὅπισθον Κυρίῳ τοῦ Θεοῦ ὑμῶν πορεύεσθε· καὶ ὁ προφήτης ἐκεῖνος, ἢ ὁ τὸ ἐνύπνιον ἐνυπνιαζόμενος, ἐκεῖνος ἀποθάνειται. Ἐλάλησε γὰρ πλάνησαι ὁ ἀπὸ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου. » Οὐκοῦν θάνατος μὲν ἡ δίκη τοῖς ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν, ἀνοσιώτατα, παρατρέπουσι τῶν ἀκραίων τὸν νοῦν. Ὁ δὲ τοῖς εἰς τοῦτο πεσοῦσιν ἀνοίας ἐπιτιμῶν, δηλὸς ἀν εἴῃ δῆπουθεν, συμπροσκυνεῖσθαι μὲν ἑτέροις οὐκ ἀνεχόμενος, ἑαυτῷ δὲ καὶ μόνῳ τὴν τῶν ὄλων βασιλείαν ἐπιμαρτυρῶν. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε διὰ φωνῆς ἁγίων· « Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἐστὶν ἄλλος δίκαιος· καὶ σωτὴρ, οὐκ ἐστὶν πάρεξ ἐμοῦ. » Ἐνα τοιγαροῦν τὸν ἐπὶ πάντων τε καὶ διὰ

latem ejus. Benedicite Domino, omnia opera ejus⁶¹. » Ecce hic quoque Dei in cœlo sedem præparatam esse autumat, eique laudes ab omnibus irrequietas deberi, angelos nobis et ministros, virtutesque nominatim ciens, illud demum postremo subjiciens : « Benedicite Dominum, omnia opera ejus. » Stultitiæ itaque, vel potius impietatis extremæ fuerit, rerum conditorem, eodem cum effectis ab ipso operibus numero haberi, atque universorum Dominum servili modulo ac pede metiri. Rebus namque creatis conditoris sui gloriam impartiri, nihil aliud quam conditorem ipsum in rerum creaturarum ordinem referre. Deo **168** porro invisum, ac penitus execrabile esse in eundem cum rebus ab ipso effectis ordinem cogi, et iis gravissimam constitutam esse pœnam, qui divinam gloriam impuris dæmonibus tribuunt, facile ex Mosaicis intelligens commentariis : sic enim habent : « Audi, Israel : Dominus Deus tuus Dominus unus est⁶². » Et iterum : « Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies⁶³. » Majora autem præcepta his adjicit, dicens : « Quando deleverit Dominus Deus tuus gentes, ad quas tu ingrederis illic, ut hæreditate possideas terram earum a facie tua, et obtinueris eas, et habitaveris in terra ipsorum, attende tibi ne imiteris eos, postquam fuerint deleti a facie tua : ne requiras deos eorum, dicens : Quomodo faciunt gentes istæ diis suis, faciam et ego. Non facies ita Domino Deo tuo. Abominationes enim, quas Dominus odit, fecerunt diis suis, quoniam filios suos et filias suas comburunt igne diis suis⁶⁴. » Et rursum : « Si surrexerit in te propheta, qui somnium somniaverit, et dederit signum, vel prodigium, et evenerit signum, vel prodigium quod locutus est ad te, dicens : Eamus, et serviamus diis alienis, quos non novistis, non audietis verba prophetæ illius, vel somniantis somnium illud ; quoniam vos tentat Dominus Deus, ut sciat an diligatis Dominum Deum vestrum ex toto corde vestro, et ex tota anima vestra. Post Dominum vestrum ambulate, et propheta ille vel somnium somnians moriatur. Locutus est enim, ut averteret te a Domino Deo tuo⁶⁵. » Mortis igitur pœna in eos constituta est, qui ad ea quæ non oportet simpliciorum mentem per summum flagitium impellunt. Qui vero in hanc amentiam delapsis pœnam infligit, hic procul dubio cum aliis se promiscue coli plane vetat, ac sibi soli omnium rerum imperium vindicat. Proinde et sanctorum voce sic est locutus : « Ego sum Deus, et non est alius ; justus, et salvator, non est præter me⁶⁶. » Unum igitur in omnibus, et per omnia Deum esse conflentes, neminem alium præterea cogitemus, neque coronam regis dignitatis, aut iis quæ sub aspectum cadunt, aut quibuscunque aliis creatis

⁶¹ Psal. cii, 20-22. ⁶² Deut. vi, 4. ⁶³ Ibid. 13, et Matth. iv, 10. ⁶⁴ Deut. xii, 29-31. ⁶⁵ Deut. xiii, 1-5.

⁶⁶ Isa. xlv, 21.

Varie lectiones.

• Pulo εἰσπορεύσῃ. ἄλλ. εἰσπορεύῃ. • pulo εἰ.

rebus assignantes deprehendamus : neque Dei gloriam perditum eamus, quin nosipsos potius, id attentantes, in voraginem interitus præcipitemus. Sed est aliquis forte **169** occultus ac latens in tenebris diaboli ac demonum cultor, qui se tamen pulchre admodum in speciem religionis componit, ac se verbo tenus tanquam minime adulterinum venditat. Audiat is Scripturam divinitus inspiratam clamantem : « Quoniam Deus non irridetur » ; » audiat divinum David canentem et dicentem : « Intelligite, insipientes in populo, et stulti, aliquando sapite. Qui plantavit aurem, non audiet? Aut qui finxit oculum, non considerat? Qui docet gentes, non arguet »? »

φρονήσατε. Ὁ φυτεύσας τὸ οὖς, οὐκ εἰσακούει; Ὁ ἴσθη, οὐχὶ ἐλέγξει; »

3. Igitur, tanquam omnia quæ apud nos sunt cognoscente ac vidente Deo, firmam ac stabilem retineamus fidem, ac simulatæ mentis turpitudinem aversemur, memores beati Pauli scribentis : « Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote et immobiles, abundantes in opere Domini semper » . Agite igitur, germanam fidem, velut hostiam spiritalem, offerentes Deo, corde nullam suspicionem admittente, dicamus : « Ecce nos, erimus tui, quoniam tu Dominus Deus noster es » . Et rursum : « Domine, Deus noster, posside nos; Domine, præter te non novimus alium, nomen tuum nominamus » . Credere namque oportet eos qui recte sentire volunt, unum ac solum esse in omnibus et per omnia Deum, qui nec ipse a seipso ut esset acceperit, nec id alterius beneficio collatum habeat, sed qui sit semper, et existat æternus, ante sæcula quæcunque et tempora, ab omni prorsus corruptione et interitu libera, lucem inhabitans inaccessibleem » , fons sapientiæ et vitæ, qui natura bonitas ipsa esse intelligitur, et est, totius potentiæ radix, et quem esse quidem agnoscimus, quid autem natura sit, ignoramus. Ita autem nos animo affectos esse oportere Salvatoris quoque nostri discipulus docuit, sic alicubi dicens : « Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et quod inquirentibus se remunerator sit » . Nihil autem aliud præterea quæsiveris. Nec enim tecum ipse ambigas, homo, neque per imperitas cogitationes ad periculosam curiositatem delatus dicere audeas : Initatus sum, et credidi, ac Deum unum colere sum edoctus : verum quid ita illius qui a me colitur naturam non intelligo? Apogesis, de iis quæ intelligentiam ac rationem superant, importunam quæstionem proponens. Quid enim omnino mens est hominis, ad ineffabilem illam atque inexplicabilem comparata naturam? aut quisnam tanta sapientia præditus reperiatur, ut pulchritudinem illam deme-

A πάντων ὁμολογοῦντες εἶναι θεόν, ἕτερον ἐπ' αὐτῷ μηδένα καταλογισώμεθα· μηδὲ μὴν τὸν τῆς βασιλείας στέφανον ἢ τοὺς ὁρωμένοις κτίσμασιν, ἦγουν ἑτέροις τισὶν ἀπονέμοντες, ἀλισκώμεθα· τὴν μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ δόξαν οὐ παραλύσομεν, καὶ εἰς τὸ τοῦτο ὄρθην ἐπιχειρήσαιμεν ἑαυτοὺς δὲ μᾶλλον τοῖς τῆς ἀπωλείας ἐνίεμεν βέβηροις. Ἄλλ' ἔστι ἡ τις ἰσως λαθραῖος μὲν ἔτι καὶ σκοτεινὸς τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμονίων προσκυνητῆς, ἐξωραίζεται δὲ τοῖς εἰς εὐλάβειαν σχήμασι, καὶ ὅσον ἦεν εἰς λόγους, τὸ γνήσιον ὑποπλάττεται. Ἀκούετω τοιγαροῦν τῆς θεοπνεύστου βωῆς τῆς Γραφῆς· « Ὅτι ὁ θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· » καὶ μὴν καὶ τοῦ θεοῦ διαδιδάξαντες ἀναμειλιπτοντες, καὶ λέγοντες· « Σύνετε δὴ, ἀφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροὶ, ποτὲ πλάσας τοὺς ὀφθαλμοὺς, οὐχὶ κατανοεῖ; Ὁ παιδεύων

B γ. Ὡς οὖν παντα τὰ καθ' ἡμᾶς εἰδότες τε ἅμα καὶ ἐφορῶντες θεοῦ, ἀσφαλῆ καὶ ἰδρυμένην ἔχουσαν τὴν πίστιν· καὶ τὸ ἐκ τῆς διψυχίας αἰσχος ἀποτριψώμεθα, μνημονεύοντες τοῦ μακαρίου Παύλου γράποντος· « Ὡστε, ἀδελφοί μου, ἑδραῖοι γίνεσθε καὶ ἀμετακίνητοι· περισεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ θεοῦ πάντοτε. » Φέρε τολῶν τὸ ἐν πίστει γνήσιον, ὡς θυσίαν πνευματικὴν προσκομιζόντες τῷ θεῷ, λέγωμεν ἐξ ἀνυπόπτου καρδίας· « Ἰδοὺ οἶδε ἡμεῖς ἐδομέθα σοι, ὅτι Κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ. » Καὶ πάλιν· « Κύριε, ὁ θεὸς ἡμῶν, κτῆσαι ἡμᾶς· Κύριε, ἐκτός σου ἄλλον οὐκ οἶδαμεν, τὸ ὄνομά σου ὀνομάζομεν. » Πιστεῦσαι γὰρ δεῖ, τοὺς οἴπερ ἂν ἔλοιτο φρονεῖν ὀρθῶς, εἰς δεῖ· καὶ μόνος ὁ ἐπὶ πάντων τε καὶ διὰ πάντων ἔστι θεός· οὔτε αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸ εἶναι παρακακομισμένος, οὔτε μὴν παρ' ἑτέρου τοῦτο λαχὼν· ἀλλ' ὦν μὲν αἰεὶ καὶ ὑπάρχων, ἀδίως πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνων· ἀφθαρτος δὲ καὶ ἀνώλεθρος, φῶς ἀπρόσκιον οἰκῶν, πηγὴ σοφίας καὶ ζωῆς, καὶ αὐτὸ κατὰ φύσιν ἐννοούμενος καὶ ὑπάρχων, ὅπερ ἔστι τὸ ἀγαθόν, ῥίζα πάσης ἰσχύος· καὶ δεῖ μὲν ἔστι γινωσκόμενος, τί ἐκ κατὰ φύσιν ἔστιν ἀγνοούμενος. Διακελεσθαὶ γὰρ οὕτως ἡμᾶς, καὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐφασκε δεῖν μαθητῆς, ὡδὲ πη λέγων· « Πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον θεῷ ὅτι ἔστι, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται. » Ζητεῖν δὲ οὐκέτι. μὴ γὰρ δὴ κατὰ σαυτὸν ἐνδοξιάς, ἀνθρωπεί, μηδὲ τοῖς ἐξ ἀμαθίας συνωθούμενος λογισμοῖς, εἰς περιεργίαν ἐπισφαλῆ τολμήσης εἰπείν· Μεμυσταγωγῆμαι καὶ πεπίστευκα, καὶ θεὸν τὸν ἕνα δεδίδαγμα προσκυνεῖν. D Ἄλλὰ τί μὴ μανθάνω τοῦ προσκυνουμένου τὴν φύσιν; Ἄπαγε τοῖς ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον τὴν ἀκαιρον ἐπιφέρων ζητήσιν. Τί γὰρ ἔλωσ ἡ ἀνθρώπου διάνοια, πρὸς τὴν ἀρρήτον ἐκείνην καὶ ἀνέκφραστον φύσιν; ἢ τίς ἂν γένοιτο τοσοῦτος εἰς φρόνησιν, ὡς ἐκεῖνο δύνασθαι τὸ κάλλος ἐπιμετρεῖν; Ἄκουε τί φησιν ὁ θεοπέσιος προφήτης Ἡσαίας αἰνιγματωδῶς αὐτῷ σοὶ τοῦτ' παραδηλῶν· « Τίς ἐμέτρησε τῇ χειρὶ τὸ ὕδωρ,

⁹¹ Galat. vi, 7. ⁹² Psal. xciii, 8-10. ⁹³ I Cor. xv, 58. ⁹⁴ Liturg. ⁹⁵ ibid. ⁹⁶ I Tim. vi, 16. ⁹⁷ Hebr. xi, 6.

Variae lectiones.

Ἡ ἀλλ. εἰ. ἡ ἀλλ. ἔσται. ἰ ἀλλ. ἀναμετρεῖν.

καὶ τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ ; Τίς ἔστησε τὰ βῆρα σταθμῶ, A
καὶ τὰς νάπας ζυγῶ ; » Μηδὲν τοιγαροῦν πολυπρα-
γμονήσας τῶν ὑπὲρ φύσιν, πρόσθι διὰ πίσταως, ὅτι
μὲν ἔστι καὶ ὑπάρχει, καὶ τῶν ὄλων κρατεῖ, συναι-
ῶν τε καὶ συντιθέμενος· ἐπέκεινα δὲ ὡσπερ τῶν
τῆς ἀνθρωπότητος μέτρων ἵνα· τὸν νοῦν σωφρόνως
οὐκ ἐφείδεις. Οὕτω παρεδέξατο τὴν πίστιν καὶ ὁ θε-
σπέσιος Μωσῆς· Θεοῦ γὰρ λέγοντος· « Ἀάλησον τοῖς
υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Κύριος ὁ Θεὸς
τῶν πατέρων ὑμῶν ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς· » δι-
επυνθάνετο, λέγων· « Ἴδὸν ἐγὼ πορεύομαι πρὸς τοὺς
υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς, ὅτι· Προσκέκλη-
ται Κύριος ὑμᾶς. Ἄλλ' ἐρωτήσουσί με; φησὶ· Τί
ὄνομα αὐτῶ; τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; » Καὶ τί πρὸς
ταῦτα Θεός; « Τάδε ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Ὁ ὢν
ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς. Τοῦτ' αὐτοῦ ἐστὶ τὸ ὄνομα, B
καὶ μνημόσυνον αἰώνιον γενεῶν γενεᾶς. » Ἴδιον γὰρ
τὸ εἶναι καὶ ὑπάρχειν ἀεὶ τῶ κατὰ φύσιν Θεῶ. Τὸ δὲ
ὄν καὶ ὑπάρχον ἀνάγκη τε καὶ ἀκαταλήκτως, καὶ
τὸν ἐκ τοῦ πεποῆσθαι διαφεύεται μολυσμὸν, καὶ
ὅτι μὴ παρ' ἑτέρου τὴν ὑπαρξίν ἔχει, αὐτὸ δὲ· ἑαυτοῦ
μαρτυρηθήσεται. Ἔστι γὰρ ἀκτιστος καὶ ἀγέννητος
ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, συμφυᾶ καὶ συναίδιον ἔχων τὸν
ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ γεννηθέντα Υἱόν, « δι' οὗ καὶ
ἐποίησε τοὺς αἰῶνας, » καὶ τοῖς οὐκ οὐσί ποτε τὴν
εἰς τὸ εἶναι· δωρεῖται πάροδον, καὶ ζωογονεῖ μὲν
ἅπαντα, ὅσα πάρεστι τοῦ ζῆν δεκτικὰ· φωτὶ δὲ τῶ
θεῶ καὶ νοητῶ καταλαμπρύνει πάλιν τὰ φωτὸς ἐπι-
δεᾶ. Καὶ τοῦτο εἰδὼς καὶ διδάσκων ὁ θεὸς ἡμῖν ἀνα-
μίλπει· Δαβὶδ, πρὸς τὸν τῶν ὄλων Πατέρα Θεόν· « Ὡς
ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου, ὁ Θεὸς, οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀν-
θρώπων ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου ἐλπιῶσι. Με-
θυσθήσονται ἀπὸ πρώτης οἴκου σου· καὶ τὸν χει-
μάρβρουν τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς. Ὅτι παρὰ
σοῦ πηγὴ ζωῆς, καὶ ἐν τῶ φωτὶ σου ὀφόμεθα φῶς. »
Καὶ μὴν ὁ σοφώτατος Ἰωάννης, « Ἦν, ἔφασκε, τὸ
φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμε-
νον εἰς τὸν κόσμον. » Ἔστι γὰρ, ἔστιν ὁ μονογενὴς
τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας ἀπαραιοῦτος χα-
ρακτήρ, ὅλον ἔχων ἐν ἰδίῳ κάλλει τὸν Γεννήτορα· καὶ
ἐξ ὧν ἔστιν αὐτὸς, τὴν τοῦ τεκόντος φύσιν ἄριστα ζω-
γραφῶν. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν, ὅτι· Ἐγὼ ἐν τῶ
Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοὶ ἐστίν. » Πατέρα δὲ ὅταν
ἀκούσης καὶ Υἱόν, ἀναχώρει σωμάτων· καὶ τῆς περὶ
τούτων ἐννοίας ἀποδραμῶν, φρόνησον ἃ δεῖ· σῦνες
τε ὅτι οὐ περὶ τινος τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ λόγος·
ἡμῖν εἰς τὸ παρόν. Ἀσώματόν τι καὶ ὑπερούσιον ἢ
τῶν ὄλων κατεξουσιάζουσα φύσις. Οὐκοῦν ἐξίτω σω-
μάτων ὁ νοῦς, ὅταν τι μανθάνῃ περὶ Θεοῦ. Τὸ δὲ οὐ-
σίας ἀπάσης σωματικῆς ἐπέκεινά τε καὶ ἀνωτάτω
νοούμενον, οὐτ' ἂν εἴη τόπω περιληπτόν, οὔτε μὴ
ταῖς τῶν σχημάτων ἰδέαις ὑποκειμενον. Ἀλλὰ καὶ
ὅταν λέγηται γενεᾶ, οὐκ ἀποβόλαις τισιν ἢ ἀποτο-
μαῖς ὑποπίπτων ἀλώσεται· πολλοὺ γὰρ καὶ δεῖ. Ἀν-
θρώποι μὲν γὰρ, ἤγουν ἑτερόν τι τῶν ἐνσωμάτων
ζῶων τίκτουσιν ἐξ ἑαυτῶν, καὶ προβολαῖς ταῖς εἰς

⁷⁷ Isa. xl, 12. ⁷⁸ Exod. iii, 13. ⁷⁹ Ibid. 14, 15. ⁸⁰ Hebr. i, 2. ⁸¹ Psal. xxxv, 8-10. ⁸² Joan. i, 9. ⁸³ Joan. xiv, 10.

corpoream substantiam positum esse intelligitur, nec loco definiri, nec figuris quibuscunque describi potest. Sed et cum dicitur generare, non defluxu aliquo, aut abscissione labentem comperias: nihil minus. Homines siquidem, aut alia corporata animantes, pariunt ex seipsis, earumque proprium est ut jaculata semen in alium suos fetus gignant. Qui vero incorporeus est ac cogitationem omnem nostram superat, Deus, parit non partitus, generat non divisus. Quod si quis a me velit modum divinæ generationis edisseri, atque accedens roget: Quemnam igitur generationis modum divina retinuit natura? nihil erubescens dicam: Et quænam tibi mens, ea quæ supra mentem sunt, assequetur? aut quæ nobis oratio, ea quæ omnem dicendi facultatem superant, explicabit? Nam beatus quidem Paulus ita scribit: « Pax Christi, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra ». Inexplicabilia vero penitus ejusmodi esse ostendens sapientissimus quoque Salomon, ait: « Gloria Domini celat sermonem ». Quin ab ipsis quoque sanctis angelis, quamvis tanto supra nos intervallo emineant, Filii Dei generationis modum ignorari beatus Isaias docet his verbis: « Generationem ejus quis enarrabit? » et adhuc certius Habacuc propheta indicat, dicens: « Operuit caelos virtus ejus ». Quid enim hoc sibi velit, ipsos quoque caelos Filii virtute coopertos fuisse, nisi ut majorem illum esse significet, quam ut ipsius supernæ multitudinis ac sanctorum ordinum sermone explicari queat? Igitur Christi generationem nulla creata res omnino aut dicendo, aut cogitando assequi possit. Sed sanctarum Scripturarum vestigiis insistentes, et velut in speculo et ænigmate contemplantes, et genitum esse dicimus, et

4. Igitur veluti formam sensilem speculationibus subjicientes exemplum, ad id quod supra omnem comparisonem positum est progrediamur, et ad ipsam divinæ naturæ pulchritudinem, quoad licet, pro viribus accedentes, cogitemus, rationem quidem humanam, etsi forma, quam forte intelligit, corporibus inexistat, non suam tamen habere existentiam, aut ullibi eam proprie subsistere: divinam vero caelestemque prolem, hoc est, Filium, subsistere, proprie genitum ex ingenito Patre subsistente. Neminem porro dictionem hæc differentia conturbet. Nec enim quorundam stoliditatem admittimus ex corde suo loquentium, non ex ore Domini, nemadmodum scriptum est¹⁰: quos proinde ita merito compellabimus: « Expergiscimini, qui ebrii estis, a vino vestro¹¹. » Vel sic forte, et quidem verius de ipsis dicemus: Quæ apud ipsos sunt minime

A *Ἔτερον ἰδικῶς ἔχει τὰ ἐξ ἑαυτῶν γεννήματα. Ὁ γὰρ μὴ ἀσώματος, καὶ ἀπάσης ἐννοίας τῆς ἐν ἡμῖν ἐπέκεινα Θεοῦ, τίεται, μὴ μεριζόμενος· γεννᾷ, μὴ τεμνόμενος. Ἄλλ' εἰ μὲ τις βούλοιο τὸν τῆς γεννήσεως τῆς θείας ἀφηγησασθαι τρόπον, ἐροῦτό τε προσῶν· Πῶς οὖν ἡ θεία γεγέννηκε φύσις; οὐδὲν ἐρυθρίασας, ἐρῶ· Καὶ ποῖός σοι νοῦς νοήσει τὰ ὑπὲρ νοῦν; ἢ ποῖος ἀν' ἡμῖν διερμην[ε]ύσει[ε] λόγος τὰ ὑπὲρ λόγον; Ὁ μὲν γὰρ μακάριος γράφει Παῦλος· « Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν. » Ἀνέκφραστα δὲ παντελῶς τὰ τοιαῦτα δεικνύς καὶ ὁ σοφώτατος ἔφη Σολομῶν· « Δόξα Κυρίου κρύπτει λόγον. » Ὅτι ἐὰν αὐτοὺς τοὺς ἀγίους ἀγγέλους, καίτοι τοσοῦτον ὄντας ὑπὲρ ἡμᾶς, ὁ τῆς τοῦ Υἱοῦ γεννήσεως τρόπος δια-*

B *λανθάνει, ἀναπειθεὶ λέγων ὁ μακάριος Ἡσαίας· « Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; » Σαφέστερον δὲ πάλιν ὁ προφήτης Ἀββακούμ, ἐξηγεῖται λέγων· « Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ. » Τί γὰρ ἀν' βούλοιο δηλοῦν τὸ, καὶ αὐτοὺς καλύψαι τοὺς οὐρανοὺς τὴν ἀρετὴν τοῦ Υἱοῦ, εἰ μὴ ὅτι καὶ μελῶν ἐστὶ καὶ αὐτῆς τῆς ἀνα πληθύς καὶ τῶν ἁγίων ταγμάτων ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος; Οὐκοῦν ἄρρητος μὲν ἀπάσῃ γῆ κτίσει καὶ ἀπερινόητος παντελῶς ἡ τοῦ Χριστοῦ γέννησις. Ἐτόμνοι δὲ ταῖς θείαις Γραφαῖς, καὶ καθάπερ ἐν ἰσοπληρω καὶ αἰνίγματι βλέποντες, καὶ γεννηθῆναι φάμεν, καὶ συνυπάρχειν αὐτὸν ἀδίως, κατὰ τοιοῦτον τινὰς τρόπους· καὶ μικρὰ μὲν οἶδ' ὅτι τὰ παραδείγματα, καὶ οὐ διαρκῶς ἡμῖν, ὅπως ἔχει, τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν καὶ τὸν τῆς γεννήσεως ἑ τὸν τρόπον κατασημῆναι δυνατόμενα.*

C *Ἐννοεῖν δὲ ἀκόλουθον, ὡς οὐδὲν ἐστὶν ἐν τοῖς γεγονόσιν, ὄνπερ ἂν τις ἴδοι τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης οὐχ ἠτώμενον*

existere ipsum Patri coæternum, quibusdam sane modis et exemplis, sat scio, non aptissimis, quæque haud satis apposite nobis Dei naturam, quo pacto se habeat, ac **172** generationis modum valeant indicare. Illud autem consequens est, ut intelligamus superari quivis animadvertat.

δ'. Οὐκοῦν καθάπερ τινὰ τύπον αἰσθητὸν τοῖς θεωρήμασι προὑποθέοντες τὸ παράδειγμα, ἐπὶ τὸ ἀσυγκρίτως ὑπερτεροῦν ἀναθρόσκωμεν, καὶ ὡς ἐν μάλιστα καλῶς, κατὰ γὰρ τὸ ἐφικτὸν, ἐπ' αὐτὸ τῆς θείας φύσεως ἰόντες τὸ κάλλος, ἐννοῶμεν, ὅτι ὁ λόγος μὲν ὁ ἀνθρώπινος, καὶ μὴν καὶ τὸ εἶδος ὅπερ ἀν' ἐννοεῖτο τυχὸν σώμασιν ἐνυπάρχειν, ἀνυπαρκτὰ τὲ ἐστὶ, καὶ οὐδαμῶθεν ἰδίως ὑφesseτήχτα· τὸ δὲ θεῖόν τε καὶ ὑπερκόσμιον γέννημα, τούτεστιν, ὁ Υἱὸς, ὑφέστηκεν, ἰδικῶς γεννηθεὶς ἐκ Πατρὸς τοῦ ἀγεννήτως ὑφέστηκός. Θεουδεῖτω δὲ μηδένα τῶν λέξεων ἡ διαφορὰ. Οὐ γὰρ δὴ παραδεξώμεθα τὰς τινῶν εἰκασιουβουλίας, τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλοῦντων, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον· οἷς ἀκόλουθον ἐπιφθέγγασθαι καὶ εἰπεῖν· « Ἐκνήψατε, οἱ μεθύοντες, ἐξ οἴνου αὐτῶν. » Ἡ τάχα που, μάλλον δὲ καὶ ὡς ἀληθῶς· εἰπεῖν, τὰ καθ' ἑαυτὰς ὃ γινώσκοντες, ἐπαί-

¹⁰ Philipp. iv, 7. ¹¹ Prov. xxv, 2. ¹² Isa. lxxv, 8. ¹³ Habac. iii, 3. ¹⁴ I Cor. xiii, 12. ¹⁵ Jerem. xxiii, 16. ¹⁶ Joel i, 5.

Variae lectiones.

¹⁷ ἡμῶν μὲν τις. ¹⁸ ἄλλ. γινώσκοντες. ¹⁹ ἄλλ. ὑπερ. ²⁰ ἄλλ. προὑποθέοντες. ²¹ ἄλλ. ἀληθῶς. ²² ἔξου-

ρουσι μὲν εἰς ὕψος τὸ κέρα, ἡ λαλοῦσι δὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν, ὡς καὶ αὐτός ἡμῖν ὁ θεὸς ἀναμάρτη Δαβὶδ. Συνείροντες γὰρ ἀσυνέτως τὰ ἐξ ἀνθρωπίνων ἐνοπιῶν εὐρήματα, καὶ ἰσχυροὺς ὡσπερ τισὶ διαλογισμοῖς ἰστέον ἀράχνης ὑφαίνοντες, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὰς τῶν ἀπλουστέρων ψυχὰς ἀνοσίως καταληίζονται, μετατιθέντες εἰς πλάνησιν, καὶ τοῖς τῆς ἀπωλείας ἐνιέντες βέθροις. Ἀκούετωσαν τριγαρούνη τῆς θεοπνεύστου βοώσης Γραφῆς· «Ὁὐκ ἔστιν ἡ σοφία αὐτῆ ἀνωθεν κατερχομένη, ἀλλ' ἐπιγείος, ψυχική, δαιμονιώδης. Τί γὰρ δὴ καὶ φασιν οἱ τάλανες, τῆς πρὸς Πατέρα Θεὸν ὁμοουσιότητος, τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ἐξέλκοντες τὸν Υἱόν; Καὶ πῶς ἂν δύναίτο τῷ ἀγεννήτῳ Πατρὶ ταυτὸν εἶναι κατὰ φύσιν τὸ γεννητόν; Πλείστη γὰρ ἔστι ἡ μεταξὺ τῶν λέξεων ἡ διαφορά. Φαίην γὰρ ἔγωγε πρὸς τοῦτο εὐθύς, ὅτι διαφορὸν μὲν ὁμολογουμένως τὸ ἐκ τῶν λέξεων ἡμῖν ὑποδηλούμενον, οὐ μὴν καὶ ἀποτεμῖν τῆς πρὸς τὸν Πατέρα Θεὸν ὁμοουσιότητος τὸν Υἱόν. Οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς ἀναπειθεῖ ἢ λόγος, καθάπερ ἐξ ἀνάγκης ὁμολογεῖν ἕτεροφυῆς εἶναι πάντως τοῦ γεννῶντος τὸ γεννώμενον· ἀλλ' ἔστ' ἂν ὄλω; γεγενῆσθαι πιστεύεται, κατὰ γὰρ τὸν ἀληθῆ τῆς γεννήσεως τρόπον, ὁμοφυῆς ἔσται καὶ ὁμοούσιον τῷ γεγεννημένῳ. Εἰ μὲν οὖν κατὰ τὸ ἀληθὲς γεγέννηκεν ὁ Πατήρ, οὕτω τε ἔχειν καὶ αὐτοὶ τὴν τοῦ πράγματος ὁμολογοῦσι φύσιν, κατὰ τὴν δὴ τρόπον ὀβελός τε ἔσται καὶ ἕτερογενῆς ὁ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἀναλάμπας Υἱός; Ἐλεγχθήσεται γὰρ, εἴπερ οὕτως ἔχοι, καθάπερ ἐκεῖνοι ληροῦντές φασιν, ἡ θεία παθούσα φύσις, ὃ μὴδὲ αὐτῆ παθεῖν ἡ φύσις ἡνέσχετο. Ἀνθρώπων γὰρ ἀνθρωπος γέννημα· καὶ μὴν καὶ ἕκαστον τῶν ὅσα τὴν τοῦ δύνασθαι γενεῶν παρεδέξατο νόμον, ὁμοιοῦν τε καὶ ὁμοούσιον ἄ, πάντως ἔξει τὰ ἐξ ἑαυτῶν· καὶ οὐτ' ἂν ἀνθρωπος ἴππον, οὐτ' ἂν ἴππος ἀποτέκοι κύναν. Ἐπειδὴ δὲ πολὺ τῶν καθ' ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ ἐν ἀμείνοσιν, ὑπερκεῖσται δῆπου καὶ κατὰ τοῦτο, καὶ ὁμοούσιον ἑαυτῷ τὸν ἴδιον ἔχων Υἱὸν νοηθήσεται· πάθει γὰρ ἂν οὐδαμῶς, ὃ καὶ αὐτῆ ὁ τῶν γεννητῶν ἡ φύσις παθεῖν αἰσχύνηται. Εἰ μὲν οὖν ἄριστα ἔχειν ἰδοκίμασεν ἐν ἀρχαῖς τὰ πάντα δημιουργῶν, τὸ δεῖν ἕκαστον τῶν πεποιημένων ὁμοούσιον ἑαυτῷ τὸ ἐξ αὐτοῦ τικτόμενον ἔχειν, τί τῶν καλλίστων ἑαυτὸν ἀποστραφεῖ, μὴ οὕτως ἔχων αὐτός; Εἰ δὲ τοῦτο ἄποπον νοεῖν, ἢ φράσαι (πάντα γὰρ ἀεὶ μετεῖναι πρέπει τὰ ἐξάρετα), προσέσται δῆπου καὶ τοῦτο. Εἰ δὲ ὁλοῦνται κατὰ ἀλήθειαν οὐ γεγεννηκεῖν τὸν Θεόν, τί τὸ τῶν λέξεων διάφορον ὡς ἀναγκαῖον προτείνουσι, καὶ παραλύειν ἐπιχειροῦσι τὴν τοῦ γεννήματος δόξαν, ἕτεροφυῆς εἶναι λέγοντες αὐτὸ παρὰ τὸν ἀγεννήτως ὄντα Πατέρα. Εἰ γὰρ μὴ γεγέννηκεν ὄλωσ ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, οὐδὲ γεννητὸς ἔτι κατ' αὐτούς ἔστιν ὁ Υἱός. Οὐκοῦν λελύσθω τὸ ζήτημα, καὶ παύσθωσαν ἡμῖν ἐπιτειχίζοντες ὡς δμαχὸν πρόβλημα, τῶν λέξεων τὴν διαφορὰν· καὶ εἰ μὴ γεγέννηκεν ὁ Πατήρ, διδασκόντων αὐτοὶ τίς ἄρα ἔστιν

cognoscentes, extollunt in altum cornu, et loquuntur adversus Deum iniquitatem¹¹, ut ipse nobis divinus occidit David. Conglobantes enim temere humanarum mentium inventa, ac strigosis veluti quibusdam disceptationibus telam aranearum texentes, ut scriptum est¹², simpliciorum animos, per nefas, tanquam suam prædam arripiunt, atque ad errorem tractos in interitus voraginem præcipites agunt. Audiant itaque Scripturam divinitus inspiratam clamantem: «Non est hæc sapientia desursum descendens¹³, sed terrena, animalis, diabolica. Quid enim illud quoque infelices aiunt, quo etiam Filium a Patre Deo, ne illi sit consubstantialis, quantum in ipsis est, abstrahunt? Qui potest, inquit, cum ingenito Patre, idem secundum naturam esse genitus Filius? Plurimum nempe est inter voces discrimen. Nam ego quidem ad hoc confestim responderim, diversum esse procul dubio quod nobis verbis hisce significatur, non ex eo tamen Filium a sua cum Deo Patre consubstantialitate segregari. Nec enim ulla ratio nos veluti necessitate confiteri cogit alterius esse omnino naturæ quod gignitur ab eo qui generat: sed quod genitum esse admiseris, vera generationis ratione servata, ejusdem naturæ cum eo qui genuit, eique consubstantiale esse fatendum est. **173** Si namque Pater revera genuit, quod ipsi quoque ita se habere adversarii confitentur, quanam ratione, obsecro, et ab eo diversus, et alterius cujusdam naturæ fuerit qui ex ipso secundum naturam Filius effulsit? Deprehenditur enim, si res ita se habeat quemadmodum illi blaterantes loquuntur, id passa esse divina natura, quod ne ipsa quidem creata pati sustinisset. Homo siquidem ab homine gignitur, et quæcunque generandi facultate prædita sunt, ejusdem omnino cum ipsis speciei, et ejusdem substantiæ suos fetus proferunt; neque aut homo equum peperit, aut equus canem. Cum vero supra omnia quæ apud nos sunt longe Deus et Pater excellat, in hoc quoque procul dubio superior erit, suumque sibi consubstantialem Filium habere intelligetur, nec patietur ullo modo quod ipsa quoque creata natura pati erubescat. Nam si, cum initio universa constitueret, optimum esse duxit ut res creatæ omnes consubstantialem sibi prolem suam haberent, quid ita, cum non eodem modo ipse se habeat, seipsum pulcherrimis rebus privatam velit? Quod si hoc absurdum est cogitare aut dicere, et ipsi cuncta quæ excellent adjuncta esse consentaneum est, certe hoc quoque aderit. Quod si revera Deum nullatenus genuisse arbitrantur, quid hanc dictionum varietatem veluti necessariam obtundunt, ac genitæ prolis gloriam evertere conantur, diversæ ipsum naturæ ab ingenito Patre esse affirmantes? Si namque nullo modo genuit Deus et Pater, nullus etiam est, ex illorum sententia,

¹¹ Psal. LXXIV, 6. ¹² Isa. LIX, 5. ¹³ Joan. III, 31

Varie lectiones.

^a ἄλλ. αὐτοί. * ἄλλ. ὅση. ^b ἄλλ. ἀναπεισοί. * ἄλλ. κτίσις. ^d ἄλλ. ὁμοούσια. * ἄλλ. αὐτά.

genitus Filius. Sit igitur soluta quæstio, desinant- **A** **ὁ Μονογενῆς, περὶ οὗ φησὶν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· Ἐξ**
 que nobis, tanquam problema inexpugnabile, vocum **γαστρός** πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε. » Φησὶ γὰρ τὸ
 discrimen objicere : ac si quidem non genuit Pater, **ἐκ γαστρός** πεποιήται γὰρ ὡς ἐπ' ἀνθρώπων ὁ περὶ
 doceant ipsi quisnam Unigenitus ille sit de quo **τοῦτων λόγος· Ἴν' ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς**
 Deus et Pater ait : « Ex utero ante luciferum genui **ἐννοήσαντες, ἐξ αὐτῆς γεγενῆσθαι τῆς τοῦ Πατρὸς**
 te¹⁵. » *Ex utero*, inquit : nam veluti de homi- **οὐσίας πιστεύωμεν τὸν Υἱόν. Θαυμάζω δὲ ὅπως, καί-**
 nibus sermo esset, ita hæc est habita oratio, ut, ex **τοὶ πικροὺς ὄντας ἴλαν, καὶ ὡς ὁλοῦνται σοφοὺς, κά-**
 iis quæ fiunt apud nos, quæ supra nos sunt intel- **κεῖνο διέλαθεν. Ὁ μὲν γὰρ θεσπέσιος Παῦλος, καίτοι**
 ligentes, Filium ex ipsamet Patris substantia gen- **τῶν θείων ἡμῖν μυστηρίων ταμίαις ὑπάρχων, καὶ**
 nitum esse credamus. Miror autem quomodo tam **εἰς τοῦτο χειροτονημένος (ἀφωρίσθη γὰρ εἰς Εὐαγ-**
 acutos homines et, ut sibi quidem videntur, sapien- **γέλιον Θεοῦ), δεικνύων ἔτι πρῶτός τε καὶ μόνος καὶ**
 tes, illud quoque latere potuerit. Divinus enim **ἀληθῶς Πατὴρ ὁ Θεός, καὶ καθ' ὁμοιότητα τὴν πρὸς**
 Paulus, et quidem cœlestia nobis mysteria quam **αὐτὸν τὰ γεγονότα παρ' αὐτοῦ τῆ τοῦ Πατρὸς κλήσει**
 optime edoctus, atque ad eam rem potissimum dele- **τερίμηται, γράφει περὶ αὐτοῦ· Ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ**
 ctus, segregatus nempe in Evangelium Dei, primum, **ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται. » Οἱ δὲ ἀκρι-**
 solum, atque ex vero Patrem Deum esse, **βεῖς τῶν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ἐνευρηταί^f, τὸν μὲν**
174 ductaque ab ipso similitudine res creatas patris appel- **τῶν ὅλων Πατέρα Θεόν, τῶν ἰδίων ἀποπέμποντες^g**
 latione honestas fuisse declarans, ita de ipso scribit : **ἀγαθῶν, οὐ γεγεννηκέναι φασὶ κατὰ ἀλήθειαν τὸν**
 « Ex quo omnis paternitas in cœlo et in terra **Υἱόν, ψευδῶνυμον δὲ Πατέρα ὑπάρχειν, εἰσποίητον**
 nominatur¹⁶. » Hi vero, eorum quæ supra mentem **ἔχοντα τὸν Μονογενῆ. Οὐκοῦν, ὦ βέλτιστοι, φαίη τις**
 ac rationem sunt seduli indagatores, parentem **ἂν αὐτοῖς καὶ μάλα εἰκότως, εἰ μὴ φύσει καὶ ἀληθεῖς**
 omnium rerum Deum de possessione honorum suo- **Πατὴρ ἔστιν ὁ Θεός, καὶ εἰ μὴ γεγέννηκεν ἐξ ἑαυτοῦ,**
 rum dejicientes, nullum ex vero Filium genuisse as- **τουτέστιν, ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, τὸν ἴδιον Υἱόν ἡμεῖς**
 serunt, Patremque falso nominari, quippe qui sup- **δὲ ἔσμεν κατὰ ἀλήθειαν πατέρες, ἐξ ἑαυτῶν ἔχοντες**
 posititium Unigenitum habeat. Igitur, o optimi, me- **τὰ ἴδια τέκνα, πῶς ἔτι παρ' αὐτοῦ ἡ πᾶσα πατριὰ, »**
 ritissimo ad illos quispiam dixerit, si Deus non est **κατὰ τὸ γεγραμμένον; Καθ' ὁμοιότητα γὰρ αὐτὸς**
 natura, nec vere Pater, neque suum ex se, hoc est, **τὴν πρὸς ἡμᾶς κέκληται Πατὴρ, καὶ οὐχ ἡμεῖς ἔτι**
 ex sua substantia, Filium pro genuit, nos autem **δι' αὐτοῦ πατέρες^h. Ἄπας γὰρ, οἶμαι, καὶ μάλα ὀρθῶς**
 revera patres sumus propriosque ex nobis genitos **ἀναγκάσει λόγος τοῦς δι' ἐναντίας καὶ οὐχ ἐκόντας**
 liberos habemus, quomodo jam ex ipso omnis **εἶπειν, ὡς αἰεὶ πῶς ἔστι· δεύτερον μὲν τοῦ φύσει τὸ**
 paternitas, ut scriptum est? Nempe similitudine **κατὰ θέσιν· νεώτερον δὲ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν τὸ κατὰ**
 a nobis ducta vocatus est Pater, non ex ipso nos **μίμησιν καὶ ὁμοιότητα τὴν πρὸς αὐτό. Πρῶτοι**
 adhuc patres nominati sumus. Ratio enim quæcun- **τοιγαροῦν ἡμεῖς μὲν πατέρες, οἱ φύσει τοῦτο καὶ**
 que, arbitror, id quod semper ita est, adversarios **ἀληθεία διὰ πραγμάτων ὀρώμενοι· δεύτερος δὲ καὶ**
 vel invitos fateri coget; nimirum posterius esse eo **μεθ' ἡμᾶς καθ' ὁμοιότητά τε καὶ μίμησιν ὁ Θεός.**
 quod natura est id quod est secundum positionem, **Εἶτα πῶς ἔτι πᾶσα πατριὰ παρ' αὐτοῦ λοιπὸν ἐν οὐ-**
 et eo quod revera tale est id quod illius imitatione **ρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται; Ἄλλ' οὐ ταῖς ἐκείνων**
 ac similitudine tale factum est. Primi nos itaque **ἀθυρογλωττίαις, ταῖς δὲ τῶν ἁγίων προσεκτέον φω-**
 patres, qui tales natura, veritate, ac rebus ipsis **ναῖς. Οὐκοῦν ψευδομυθήσει μὲν οὐδαμῶς ὁ θεσπέσιος**
 conspicimur : secundus autem ac posterior, simili- **Παῦλος· πρῶτος δὲ καὶ ἀληθῶς Πατὴρ ὁ Θεός, δηλον-**
 tudine et imitatione nostri, Deus. At quo pacto ad- **ότε, καὶ ὁμοούσιον ἔχει τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα**
 huc omnis ex ipso paternitas quæ in cœlo et quæ **Υἱόν· τοῦτο γὰρ ὁ τῆς ἀληθοῦς γεννήσεως καταση-**
 in terra nominatur? Proinde non horam garrulitati, **μαίνει τρόπος. Ἄλλ' ἴσως ἡμῖν ἐτέρους ἀντεξάγοντας**
 sed sanctorum vocibus auscultandum est. Nihil us- **λογισμοὺς, καὶ προσιθέντας ἀμαρτίας ἐφ' ἀμαρτίας,**
 quam mentietur divinus Paulus, primusque et vere **κατὰ τὸ γεγραμμένον, τῆς μὲν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς**
 Pater, Deus videlicet, habet consubstantialem ex **οὐσίας εἶναι σημαντικὸν τὸ ἀγέννητον ἐρούσι· τῆς δὲ**
 ipso genitum Filium; hoc etenim veræ generatio- **τοῦ Μονογενοῦς, τὸ γεννητὸν ὁμοιον δὲ οὐκ εἶναι**
 nis modus requirit. Sed forte alias nobis ratiocina- **κατὰ τὴν φύσιν τῷ γεννητῷ τὸ ἀγέννητον.**

5. Ego vero, dilecti, stuporis ejusmodi hominibus insiti magnitudinem admiratus sum. Ostendam vero paucis quæ dicunt, ac de quibus affirmant, eos

ε'. Ἐγὼ δὲ, ἀγαπητοί, θαυμάμακα μὲν τῆς ἐνοούσης αὐτοῖς ἀποπληξίας τὸ μέγεθος. Ἐπιδείξω δὲ οὐκ εἰς μακρὰν μὴ εἰδότες ἀ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων

¹⁵ Psal. cix, 3. ¹⁶ Ephes. iii, 15. ¹⁷ Isa. xxx, 1.

Varix lectiones.

^f Puto ἐρευνηταί. ἄλλ. ἐρανηταί. ^g ἄλλ. ἐκπέμποντες. ^h ἄλλ. δι' αὐτῶν πατέρες.

διαβεβαιούνται. Εἰ γὰρ μήτε τὸ ἀγέννητον ἐπὶ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ μὴδὲν γεννηθῆναι σημαίνει· μήτε μὴν τὸ γεννητὸν ἐφ' Ἰουὶ τὸ γεννηθῆναι δηλοῖ, ἀλλ' οὐσιῶν εἶναι σημαντικὰ τὰ ὀνόματά φασι· πόθεν ἄρα μαμαθήκασι τοῦ Ἰουὶ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα διαφορὰν; Σημαινούσης γὰρ ἕτερον οὐδὲν τῆς λέξεως, ἢ ὅτι μόνον οὐσία ἐστὶ, τίς ἄρα διαμεμήνυκεν, ὡς ἐστὶν ὀβνεῖος τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς κατὰ τὸ ἐν οὐσίᾳ ταυτὸν, γὰρ οὐδένα τρόπον αὐτῷ συναπτόμενος; Οὐκοῦν εἰ μὴ βούλονται νοεῖν, τοῦ μὴ γεννηθῆναι, σημαντικὸν τὸ ἀγέννητον· μήτε μὴν τοῦ γεννηθῆναι, τὸ γεννητὸν, ἀλλ' οὐσίας ἀπλῶς ἀμφοτέρω, μηδεμιᾶς ἐντεῦθεν ὀρωμῆς διαφοράς· πόθεν ἢ ἐτερότης ἐστὶ διαφανῆς; Οὐσία γὰρ ὡς πρὸς οὐσίαν, καθὼ μόνον οὐσίαι νοοῦνται, οὐδὲν ἐξουσιᾶ ἀλλήλαις τὸ ἐναντίον. Τί οὖν ἐτι κωλύσει τὸν Υἱὸν ὁμοιον εἶναι κατ' οὐσίαν τῷ Πατρὶ, εἰ μὴ ἀλλήλους ἀντίκειται τὰ ἐκ τῶν λέξεων σημαίνόμενα; Ἐπειδὴ δὲ, ἀφέντες τὸ ἐν ἀπλότῃ πολιτεύεσθαι, καὶ πιστεύειν ἀζητήτως τοῖς Ἑλλήνων λογάσι ἐαυτοὺς προσνέμουσι, κάκειθεν ἡμῖν ἐξοπλίζονται κατὰ τὸν ἀλαζόνα Γολιάθ, οὕτω τε ἐξονεῖδίζουσι τὴν συναγωγὴν Κυρίου καθάπερ ἐκείνος· φέρε καὶ ἡμεῖς, κοσμικῆς μὲν αἰτίας ἰ καὶ πολυπλόκων συλλογισμῶν ἐαυτοὺς ἀπαλλάττωμεν, κατὰ τὸν μακάριον λέγοντες Δαβὶδ· « Οὐκ ἐλθισμαὶ ἐν τούτοις· » βάρβον δὲ ὡς περ δυνάμεως ἔχοντες τὸν Χριστόν, καὶ λίθον ἐκλεκτόν, ὡς ἐν βραχεὶ καθίψ τῷ νῦν προσώμεν ἀγριαίνουσι. Καὶ δὴ καὶ βραχὺ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπλότητος διὰ τὴν χρεῖαν ἐνθέντες^κ, ἐν οἷς εἶναι νομίζουσι δεινοὶ καὶ δυσάντητοι, παραφρονούντας ἐλέγχωμεν, ἵνα μήτε τὴν παρὰ Θεοῦ σύνεσιν ἔχοντες, μήτε μὴν τῆς ἐξω σοφίας ἐπικόμοιοι κατὰ λόγον, δικαίως ἀκούσιαν· « Ἐως ποτε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέροις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν; ἢ Βάαλ, Βάαλ· ἢ Θεῶ, Θεῶ. » Ὅτι γὰρ ἀμαθῶς οὐσίας εἶναι σημαντικὸν φασι τὸ ἀγέννητον, κἀντεῦθεν ἐστὶ καταφανές, καὶ μοι τι δόξε βραχὺ τῶν παρὰ πολλοῖς φιλοσοφουμένων εἰπεῖν. **Per ex hoc facile intelligi potest. Liceat autem mihi**

A penitus ignorare. Si enim nec ingenti vox, dum de Deo et Patre dicitur, genitum non esse significat, neque geniti Filio attributa genitum esse declarat; sed utraque vox, ut aiunt, essentialis significativa est: undenam hi Patris ac Filii discrimen didicere? Cum enim voces illæ nihil aliud significant quam substantiam, quis eis scilicet indicavit **175** alienum esse a Patre Filium, secundum identitatem in substantia nulla prorsus ei ratione copulatum? Igitur si nec ingenti dictione non genitum fuisse, nec fuisse genitum geniti voce significari volunt, sed essentialiam utraque indicari, cum nullum ex eo discrimen dignoscatur, quoniam ex capite diversitas apparebit? Substantiæ enim, si invicem comparentur, qua substantiæ solum esse intelliguntur, nihil habebunt inter se contrarium. Quid ergo vetat **B** Filium secundum substantiam Patri similem esse, si invicem minime opponuntur quæ hisce dictionibus significantur? Quoniam vero renuentes ambulare in simplicitate atque, omissis quæstionibus, credere, Græcorum sapientibus se adjungunt, indeque contra nos armati prodeunt, instar superbi Goliæ, et in synagogam Domini, quemadmodum et ille, probra jaciunt; age, nos quoque a terrena sapientia et tortuosis syllogismorum ambagibus expediamus, dicentes cum beato Davide: « Non assuevi his¹⁶; » ac tanquam virgam virtutis habentes Christum, lapidemque electum in animo velut in pera gestantes, congradiamur cum efferatis. Et quidem modicum ab ecclesiastica simplicitate, quia sic usus est, recedentes, in quibus sese fortes et inexpugnabiles putant, dementiæ convincamus, ut neque divinarum rerum cognitione instructi, nec externa sapientia, ut oportet, imbuti, merito audiant: « Usquequo claudicatis utroque poplite vestro? vel Baal, Baal, vel Deo, Deo¹⁷. » Nam eos quidem imperite affirmare ingentium essentialis significativum esse, **C** per vos breviter quædam ex iis quæ a multis philo-

ς. Ἐπιθύμην ὅτι ὄρους εἶναι φασι τε καὶ ὀνομάζουσι: τὰ δὲ ὧν αἱ τῶν ὄντων οὐσίαι σημαίνονται· καὶ δοκεῖ τοῖς ὄρους ἀναπλέκειν αὐτοῖς ἐκ γένους καὶ διαφοράς ἢ διαφορῶν Γένος μὲν γὰρ εἶναι φασι τὴν σημαυνομένην ἀπλῶς οὐσίαν, οἷον φέρε εἰπεῖν τὸ ζῶον· διαφορὰν δ' αὖ τὸν παραδεικνύοντα λόγον, ποταπὸν ἂν εἴη τὸ ζῶον, λογικὸν ἢ ἄλογον. Ἄνθρωπον μὲν γὰρ καὶ ἵππον εἰ τις ὀρίσασθαι βούλοιο, ερεῖ μὴ ἀπλῶς ὅτι ζῶον. Ζῶον γὰρ ὀμοίως ὅτε ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵππος. Ἐπιφέρων δὲ τῷ γένει τὴν διαφορὰν, περὶ μὲν ἀνθρώπου, πάντως ερεῖ, ὅτι ζῶον λογικὸν θνητόν· περὶ δὲ ἵππου, ὅτι τὸ ἰ χρεμετιστικόν. Οὐκοῦν εἰ τὸ ἀγέννητος ὄνομα τὴν οὐσίαν ἡμῖν ὀρίζει τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄρου δύναμιν ἢ λέξις ἔχει, ὑπὸ γένος ἐστω καὶ διαφορὰν. Ἐἴτα τί πρὸς τοῦτό φασι; ὑπὸ ποῖον ἐστὶ γένος ὁ ὑπὲρ πάντων Θεός; ἢ ποῖαν παρ' ἐκεῖ-

D 6. Audivi definitiones esse, et ab illis nominari, per quas rerum essentialis significantur, videnturque definitiones contexti ab eis ex genere et differentia, vel differentiis. Ac genus quidem esse aiunt essentialiam seorsim significatam, ut, exempli causa, animal; differentiam vero sermonem quo animal, quale sit, rationis particeps expersve indicatur. Hominem enim et equum si quis definire velit, simpliciter dicet esse animal; namque animal est pariter homo et equus. Adiciens vero generi differentiam, de homine quidem dicet esse animal præditum ratione, mortale; de equo vero esse hinnibile. Igitur si ingenti nomen essentialiam nobis definit Dei, ac definitionis vim ea dictio obtinet, **176** sub genere erit et differentia. Proinde quid ad hæc dicunt? cuinam subijcietur generi, qui

¹⁶ I Reg. xvii, 10. ¹⁷ III Reg. xviii, 21.

Varia lectiones.

^κ ἄλλ. καταφανής. ^ι ἄλλ. σοφίας. ^λ ἄλλ. ἐκθέντες. ^ι ἄλλ. ζῶον.

supra res omnes existit Deus? aut quam sub illo differentiam admittet? Præterea vere, certo, atque ad veritatem accommodate essentia significantur, non ex iis quæ non sunt, sed ex quibus esse creduntur, veluti si quis ignis quid sit roget, respondeas non ab re esse calidum et siccum, quodque urendi vim habeat et illuminandi: ex iis nempe quæ sunt, quale sit indicatur. At si dicas ignem esse quod non est frigidum, jam non per ea quæ insunt, sed per ea quæ non sunt explicaveris: quod quidem et ab arte prorsus et a ratione alienum est. Si ergo in Deo ingeniti nomen genitum non esse significat, jam non ex quibus est Deus, sed ex quibus non est, constitutum fuerit. Igitur qui potest, quod ipsi aiunt, dictio illa vim habere definitionis? aut quomodo essentiam significaverit, ac non potius eorum aliquid quæ adjuncta esse creduntur essentia? Verum hæc nobis adversus illos dicta sufficiant. Vobis autem dicimus simplicem esse Ecclesie prædicationem. Baptizati nempe sumus in Patre, Filio, et Spiritu sancto, consubstantialemque sanctam Trinitatem credentes, unam in ipsa divinitatem adoramus, Deo et Patri gratias agentes quod causa nostræ salutis et vitæ misit e caelo Filium suum factum ex muliere, nostramque indutum similitudinem, ac vere hominem factum, ut triumphans Principatus et Potestates suæ cruci affigeret, ut ait Scriptura ¹⁰, quod contra nos erat chirographum decreti, nosque ab omni noxa liberatos, purgaret, elutis sordibus, ab antiquis delictis; prædicaret autem et iis qui in inferno sunt spiritibus, qui increduli fuerunt aliquando, ut scriptum est ¹¹, atque ita deinceps inimicam omnibus mortem evacuet, excitatus a mortuis; quin et iis qui terram incolerent, reseratis quæ supra sunt portis, qui fugitivus olim fuerat, cæli civem efficeret. Veniet is nempe, veniet, opportuno tempore, et, quemadmodum ipse ait ¹², assumet omnes nos secum, recta fide ornatos et evangelica vivendi ratione conspicuos. Hoc itaque scientes, dilecti, omnem eluentes maculam, mundemus nos ab omni inquinamento, efficiamurque misericordes, quemadmodum et Pater noster cælestis misericors est ¹³, sublevantes pro viribus eos qui inopia premuntur: viduas et orphanos tueamur, **177** nudos et peregrinos domi excipiamus, et, ut unico verbo absolvam, virtutum omne genus exercemus. Ita namque pure omnino jejunabimus, inchoantes sanctam quidem Quadragesimam tricesima die Februarii mensis; hebdomadam vero salutaris Paschæ, quinta mensis Aprilis; absolventes autem jejunia decima ejusdem mensis, extremo vespere, ut in Evangelio; solemnitatem

Α νον ἐπιδέξαίτο τὴν διαφορὰν; Ἄλλως τε σαφῶς τε καὶ ἀκολουθῶς αἱ οὐσίαι κατασημαίνονται, οὐκ ἀφ' ὧν οὐκ εἰσὶν, ἀλλ' ἐξ ὧν εἶναι πιστεύονται· ὅσον εἴ τις ἔροιτο τί ἐστὶ πῦρ, ἀποκρίνεται καθηκόντως τὸ θερμὸν, καὶ ξηρὸν, καὶ καυστικὸν, καὶ φωτιστικόν· ἀφ' ὧν γὰρ ἐστὶ, ποιεῖται τὴν δῆλωσιν. Εἰ δὲ λέγοι πῦρ εἶναι τὸ μὴ ψυχρὸν, οὐκ ἀφ' ὧν ἐστὶν, ἀλλ' ἐξ ὧν οὐκ ἐστὶ δηλοῖ· ἀτεχνῶς δὲ τοῦτο καὶ ἀλογώτατον. Εἰ τοίνυν ἐπὶ Θεοῦ τὸ ἀγέννητος ἰδιόνομα, τὸ μὴ γεννηθῆναι δηλοῖ, οὐκ ἐξ ὧν ἐστὶν ὁ Θεός, ἀλλ' ἐξ ὧν οὐκ ἐστὶ, διαμεμένηκεν ¹⁴· ὅτι γὰρ μὴ γεγέννηται, σημαίνει τὸ ἰδιόνομα. Πῶς οὖν κατ' αὐτοὺς ὅρου δύναμιν ἢ λέξιν ἔχει, ὅπως οὐσίαι ἐσται σημαντικὸν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον τινὸς τῶν τῆ οὐσία προσομαινῶν πεπιστευμένων; Ἄλλὰ ταῦτι μὲν ἡμῖν πρὸς ἐκείνους. Εἰρήσεται δὲ πρὸς ὡμὰς ὡς ἐστὶν ἀπλοῦν τῆς Ἐκκλησίας τὸ κήρυγμα. Βεβαπτισμεθα γὰρ εἰς Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα· ὁμοούσιον δὲ εἶναι τὴν ἁγίαν Τριάδα πιστεύοντες, μίαν ἐν αὐτῇ προσκυνουμένην θεότητα· εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὅτι τῆς ἡμετέρας ἕνεκα σωτηρίας καὶ ζωῆς ἐξαπέστειλεν ἐξ οὐρανοῦ τὸν ἴδιον Υἱόν, γενόμενον ἐκ γυναικὸς, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑποδεχόμενος, καὶ ἀληθῶς γενόμενον ἄνθρωπον, ἵνα θριαμβεύσας τὰς Ἀρχὰς, καὶ τὰς Ἐξουσίας τῷ ἰδίῳ σταυρῷ προσηλώσῃ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, καὶ ἀπάσης μὲν ἡμᾶς αἰτίας ἀππλλαγμένους, καθαρὸς ἀποφθῆνῃ, τῶν πάλαι πταισμάτων ἀπονήσας τὸν μολυσμὸν· διακηρύξῃ δὲ καὶ τοῖς ἐν ἔθου πνεύμασιν, ἀπειθήσασί ποτε, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὕτω δὲ λοιπὸν τὸν ἀπάντων ἐχθρὸν καταργήσῃ θάνατον, ἐγηγερμένους ἐκ νεκρῶν. Καὶ μὴν καὶ τὰς ἄνω τοῖς ἐπὶ γῆς ἀναπετάσας πύλας, οὐρανοῦ πολιτῶν ἐργάσῃται τὸν πάλαι δραπέτην. Ἥξει γὰρ, ἤξει κατὰ καιροῦς, καὶ καθάπερ αὐτὸς ἔφη, παραλήψεται πάντας ἡμᾶς μετ' αὐτοῦ τοὺς ὀρθῆ διαπρέποντας πίστει, καὶ πολιτεία λελαμπρυσμένους εὐαγγελικῇ. Καὶ τοῦτο εἰδότες, ἀγαπητοὶ, πάντα ῥύπον ἀπονήσάμενοι, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ· καὶ γενώμεθα οἰκτιρμονες, ὡς ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτιρμων ἐστίν· ἐπαμύνοντες δὲ κατὰ δύναμιν τοῖς ἐν ἐνδείᾳ, χήρας καὶ ὀρφανοῦς ἀνακτησώμεθα, γυμνοῦς καὶ ἀστέγους εἰς τὸν οἶκον εἰσάγωμεν· καὶ ἀπαξιαπλῶς, πᾶν εἶδος ἐπιτηδεύσωμεν ἀρετῆς. Οὕτω γὰρ, οὕτω νηστεύσωμεν καθαρῶς· ἀρχόμενοι μὲν τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ τριακάδος τοῦ Μεχρῖ μηνός, τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ πέμπτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνός, καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῆ δεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἐσπέρα βαθεῖα, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ἐορτάζοντες δὲ τῆ ἐξῆς ἐπιφωσκούση Κυριακῇ τῆ ἐνδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες εὐθὺς καὶ τὰς ἐπὶ τὰς ἑβδομάδας τῆς Πεντηκοστῆς. Οὕτω γὰρ,

¹⁰ Coloss. ii, 14. ¹¹ I Petr. iii, 19. ¹² I Thess. iv, 16. ¹³ Luc. vi, 36.

Variae lectiones.

¹⁴ Legendum διαμεμένηκεν monet Cotelerius Monum. Eccl. Græcæ, I, 555; et sic vertit: Si ergo in Deo nomen ingenitus genitum non esse significat, non ex quibus est Deus, sed ex quibus non est profecit. ¹⁵ Δ.Δ. 157c.

οὕτως πάλιν τοῖς θεοῖς ἐντροφῆσομεν λόγοις, ἐν Ἀ πορρο celebrantes sequente Dominica die, undecima ejusdem mensis Aprilis; adjicientes deinceps septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes. Ita namque rursus divinis sermonibus perfruemur in Christo Jesu Domino nostro, per quem, et cum quo Patri cum sancto Spiritu, honor gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.

HOMILIA XIII.

α'. Καλὸν, ὡς εἰπαι, μᾶλλον δὲ ἦδη καιρὸς, ἅγιος ἡμᾶς προσαιρούντας λόγοις, ἤκειν ἔτι εἰς μέσον, κατὴν ἀγίαν καὶ πανεύφημον ἡμῶν ἑορτὴν προανακηρύττειν λέγοντας· « Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως ἐξέλθῃται ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν. » Ἐπειθὼθαζε μὲν γὰρ πάλαι κειμένους ἢ ἁμαρτίαι, καὶ κατεστρατεύετο τυραννικῶς τὸ τῆς σαρκὸς ἐμφυτον κίνημα, ποταμιῶν νόματος δίχην ταῖς ἀπάντων ψυχαῖς εἰσχεομένης ἀεὶ τῆς ἀκράτου καὶ ἀγρίας ἡδονῆς, καὶ καταθούσης ἀεὶ πρὸς τὸ δεῖν ἐλέσθαι· φρονεῖν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ τάχα ποὺ ταῖς ἀπάντων ἀσθενεῖαις ἐπιμειδῶν ὁ θάνατος, καὶ τὴν τῷ διαβόλῳ πρέπουσαν τε καὶ φίλην ὑπερφάναν νοσῶν, μετ' ἐκείνου ἀνακεκράγει, λέγων· « Τὴν οἰκουμένην δὴν καταλήψομαι τῇ χειρὶ, ὡς νοσῶν, καὶ ὡς καταλειμμένα ὡὰ ἀρῶν καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεται με, ἢ ἀντίετι μοι » Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοῦτο τλαιπωρίας κατώλισθέ τε καὶ κατεσεῖσθη τὰ καθ' ἡμᾶς, ταῖς ἀπάντων συμφοραῖς μονονουχὶ καὶ ἐπιστυγνάζων ὁ φιλοκτερίμων Θεὸς, διὰ φωνῆς Ἡσαίου φησὶ· « Τοῖνον αἰχμάλωτος ὁ λαὸς μου ἐγενήθη καὶ πλῆθος ἐγενήθη νεκρῶν, διὰ τὸ μὴ εἰδέναί αὐτοὺς τὸν Κύριον· καὶ ἐπλάτυνεν ὁ ἄδης τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ διεήνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ, ὥστε μὴ διαλιπεῖν. » Ἄλλ' εἰ καὶ κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας, ἀλλὰ ἀφείλεν ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου· τὸ θναῖος τοῦ λαοῦ ἀφείλεν ἀπὸ πάσης τῆς γῆς. Παρακομισθέντες μὲν γὰρ εἰς παράβασιν καὶ παρακοήν, καὶ τοῦ ζῆν ἐνόμως ἐκ φιλοσαρκίας ἡμαρτηκότες, πλατὺ γελῶντα ἢ ἐνειδίζοντα τὸν φιλεγκλήμονα Σατανᾶν, καὶ τὸ πονηρὸν τῶν δαιμόνων εἰχομεν στίφος. Ἔστι γάρ, ἔστιν « ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητῆς, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Καὶ μὴν ἐπὶ τούτοις καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ συνειδότος ἐλέγχους ὑπερυθριῶντες οἱ τάλανες, καὶ τὴν πρὸς Θεὸν παρβήσιαν ἐν τούτῳ παραρηγμένοι, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἀτόπων νενοσηκότες, διειρημένοι ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πάντων Δημιουργὸς ἡλέει κειμένους, καὶ παντὸς εἰς λῆξιν ἐληλαχότος κακοῦ, παρεκάλει λέγων διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν· « Μὴ φοβοῦ, ὅτι κατησχύνθης· μηδὲν ἐντραπήξ, ὅτι ὠνειδίσθης. Ἐγὼ εἰμι, ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξελείψων τὰς ἀνομίαις σου, καὶ οὐ μὴ μνησθήσομαι. » Ἐπεμψεν ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν μονογενῆ Θεὸν Λόγον, γενόμενον ἐκ γυναικὸς καὶ ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ,

1. Præclarum, ut arbitror, est, ac tempus exit, sancta nos oratione utentes prodire in medium, sanctamque et celeberrimam solemnitatem nostram denuntiantes iis verbis affari : « Gratia vobis et pax a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsentis sæculo nequam, secundum voluntatem Dei et Patris, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen » Insultabat nimirum olim peccatum jacentibus, nosque carnis insiti motus tyrannice oppugnabant, cum assidue, fluvialis æquæ instar, in omnium animos indomita et effera voluptas illaberetur, perpetuoque ut terrena saperemus impelleret. Ac forte omnium imbecillitatem mors irridens, ac superbiæ, diabolo congruentis et amicæ, morbo affecta, una cum illo clamabat, dicens : « Totum terrarum orbem manu capiam tanquam nidum, et quas derelicta ova tollam, et non est qui effugiat me, aut resistat mihi » Postquam vero eo miseriarum res nostræ prolapsæ ac devolutæ fuerant, ob nostras omnium calamitates propemodum in mœrorem coniectus ipsemet miseris cordiarum Deus per Isaiam sic loquitur : « Ergo captivus populus meus factus est, et multitudo mortuorum facta est, eo quod non cognoverunt ipsi Dominum, et dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum, ut non cesset » Sed etsi mors prævalens saginata est, abstulit tamen Deus omnem lacrymam ab omni facie; opprobrium populi abstulit ab universa terra. Cum enim ad errorem atque inobedientiam deflexissemus, nosque a vita legibus congruente carnis cupiditas abduxisset, cachinnantem in nos et conviciantem quadruplatorem Satanam, ac perversum dæmonum agmen habuimus. Est namque ille, est inimicus, et adversarius, quemadmodum scriptum est. Quia et ob conscientie quoque vellicationes, miseris erubescens, ac proinde libere ad Deum loquendi facultate sublata, ac quibusnam demum non affecti malis in terra degebamus? Postquam vero omnium rerum Opifex miseratus est jacentes, omnibusque malis confectos solabatur per sanctos prophetas, dicens : « Ne timeas quia confusa es, neque avertaris, quoniam contumelia es affecta; ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, et non recordabor » misit ad nos e cælo unigenitum Dei Ver

²³ Galat. 1, 3-5. ²⁴ Isa. x, 14. ²⁵ Isa. v, 13, 14. ²⁶ Isa. xxv, 8. ²⁷ I Petr. v, 8. ²⁸ Isa. liv, 4.

Varie lectiones.

* ἁ.λ.λ. ἁγίοις. Γ ἁ.λ.λ. ἐπευφρόντας. Δ ἁ.λ.λ. διὰ τούτου.

dum, factum ex muliere ²⁹, et ex semine Abraham ³⁰, ut per omnia fratribus assimilatus ³¹, mortificaret peccatum in carne, ac spiritali complens robore, per ipsum et in ipso naturam ad antiqui status conditionem revocaret, ac peccato quidem inexpugnabilem, tum a morte et corruptione securam redderet. Quod cum sapiens Paulus intelligeret, ita nobis in sua Epistola scribit: « Quod enim impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium suum mitens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis imple-retur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum ³². »

2. Igitur, optatissimum nobis humanitatis assumptæ tempus indicans, quin veluti jam unus e nobis esset, Dei Patris Verbum olim clamabat, dicens: « Ipse qui loquor adsum, ecce super montes, sic et pedes evangelizantis pacis auditum, evangelizantis bona ³³. » — « Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio ³⁴, » per quem omnes refluimus ad incorruptionem et vitam. Venit namque ad nos tanquam ver in montibus. Quid ita? Arbores nempe in montibus et hortis, densante ipsas hieme, **179** nec permittente humorem e radicibus ubertim ad superiora excutere, exarescunt propemodum, fructibusque ac foliis undique destituuntur. Cum autem ver appetit ridetque anni tempus, cum sol servidioribus radiis universa excoquit, laxantur quæ prius astricta fuerant, et humore ex imis radicibus in omnes partes libere diffluente, complentur succo rami, novamque foliorum viriditatem expullulantes, illico suis fructibus coronantur. Fuit igitur nobis tanquam ver in montibus Dominus noster Jesus Christus. Quod quidem nobis ex aliis quoque sacræ Scripturæ locis confirmare licet. Siquidem in Cantico canticorum sponsi persona inducitur, his verbis Ecclesiam veluti sponsam suam compellantis: « Veni, amica mea, speciosa mea, columba mea, quia ecce hiems transiit, imber abiit, et a se recessit: flores apparuerunt in terra, tempus putationis advenit ³⁵. » Fuit præterea similis « pedibus evangelizantis auditum pacis, et evangelizantis **D** bona ³⁶. » Nam si quando sævissimorum barbarorum innumerabilis exercitus, urbem aut regionem devastare cupientium, inexplebilem cupiditatem satis justam sibi gerendi belli causam esse arbitrantur, cum spes ipsis et vota in contrarium recidere, pulchri admodum sunt pedes, pacem periclitantibus adesse indicantis: eodem fere modo. nostras quoque res per Christum optime constitutas esse quispiam animadvertat. Imo vero, absque

ἄ ἵνα κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθεὶς κατανεκρώσῃ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, καὶ πνευματικῆς εὐρωστίας ἀναπιμπλάσῃ, δι' ἑαυτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τὴν φύσιν ἀναμορφώσῃ πρὸς τὸ ἀρχαῖον, καὶ ἀνάλωτον μὲν ἀποφήνῃ ταῖς ἁμαρτίαις, διέθρου δὲ καὶ φθορᾶς ἀμείνω γενέσθαι παρασκευάσῃ. Καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ σοφὸς ἡμῖν ἐπιστέλλει Παῦλος: « Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. »

β'. Καὶ γοῦν τὸν πολύευκτον ἡμῖν τῆς ἐνανθρωπήσεως κατασημαίνων καιρὸν, μᾶλλον δὲ ὡς ἤδη καθ' ἡμᾶς γεγονῶς, ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος προαναεκκράγει λέγων: « Αὐτὸς ὁ λαλῶν πάρεμι, ὡς ὦρα ἐπὶ τῶν ὀρέων, ὡς πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης, ὡς εὐαγγελιζόμενος ἀγαθὰ. » — « Πολυμερῶς γὰρ καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, » δι' οὗ πάντες ἀνεθάλλομεν εἰς ἰσχυροσύνην καὶ ζωὴν. Ἀφίκετο γὰρ πρὸς ἡμᾶς ὡς ὦρα ἐπὶ τῶν ὀρέων. » Καὶ τί δὴ τοῦτο ἐστὶ; Τὰ γὰρ ἐν θρεσὶ τε καὶ παραδείσοις φυτὰ, χειμῶνος αὐτοῖς ἐνιέντος τὴν πύκνωσιν, καὶ τὴν ἐκ ρίζης ἰκμάδα διαθεῖν εἰς τὸ ἀνω πλουσίως οὐκ ἐπιτρέποντος, μονοουχὶ καὶ αὐαίνεται, καὶ ἀκαρποῦται, φύλλων νοοῦντα τὴν ἐρημίαν. Ἀναδεδειγμένης δὲ τῆς ὥρας, τουτ' ἐστὶν ἡρινοῦ γελῶντος καιροῦ, καὶ θερμότηραῖς ἀκτίσιν ἡλίου τὰ σύμπαντα καταθέροντος, ἀπλοῦται τὸ μεμυκὸς, καὶ τῆς ἐκ βάθους ἰκμάδος ἐλευθερὰν ἐχούσης τὴν εἰς ἅπαν ἤδη διαδρομήν, μεθύουσι μὲν οἱ κλώνες, ἀρτιθαλῆ δὲ φυλλᾶδος προαναδραττόντες χλόην, εὐθύς τῷ ἰδίῳ στεφανοῦνται καρπῷ. Γέγονε τοῖνυν ἡμῖν ὡς ὦρα ἐπὶ τῶν ὀρέων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Γένοιτο ὅ ἄν καὶ τοῦτο σαφὲς καὶ δι' ἐτέρων ἡμῖν ἱερῶν Γραμμάτων. Ἐν γὰρ τοῖς τῷ Ἄσματι τῶν ψαλμῶν τὸ τοῦ νομφίου πρόσωπον εἰσκεκόμισται, καθάπερ τινὶ νύμφῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ βωῶντος: « Ἀνάστα, ἐλθέ, ἡ πλησίον μου, καλὴ μου, περισσότερά μου, ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρήλθεν, ὁ ὑπερὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ: τὰ ἄνθη ὠφθη ἐν τῇ γῆ, καιρὸς τῆς τομῆς ἐφθασε. » Γέγονε δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ὡς πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης, ὡς εὐαγγελιζόμενος ἀγαθὰ. Ὑποστάτων μὲν γὰρ ἐσθ' ὅτε βαρβάρων μυριαδὸν στρατιαὶ, πόλιν ἣ χώραν καταδοῦν γλιχόμεναι, πολέμου πρόφασιν ποιοῦνται τὴν ἀπληστίαν: διαπιπτούσης δὲ τῆς ἐλπίδος αὐτοῖς εἰς τὸ ἐναντίον, καλοὶ λίαν οἱ πόδες τοῦ τὴν εἰρήνην τοῖς κινδυνεύουσιν ἀπαγγέλλοντος. Τούτου τοῖς τινὰ τρόπον καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς καταθρῆσαι τις ἂν καταρθω-

²⁹ Galat. iv, 4. ³⁰ Hebr. ii, 16. ³¹ Ibid. 17. ³² Rom. viii, 3, 4. ³³ Nahum i, 15. ³⁴ Hebr. i, 1. ³⁵ Cant. ii, 10-12. ³⁶ Isa. lvi, 7; Rom. x 15.

Variae lectiones.

« ἄλλ. νοοῦντα.

μένα διὰ Χριστοῦ. Μᾶλλον δὲ καὶ λίαν ἀκονίζονται συν-
εἶναι ῥῆον, ὅτι σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν ἀπέστειλεν
ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρὸς. Τύραννος ἀλαζών,
οὐκ ἔθνος ἐνός, ἀλλ' οὐδὲ πόλεως μίαις ἢ χώρας
κατεστρατεύετο· ἀλλ' ἢ ἦν ὡς ἐαυτῷ ποιεῖσθαι,
[τὴν οἰκουμένην] ἀνοσίως ἐπιχειρῶν, τοῖς ἰδίοις ζυ-
γοῖς ὑπετίθει τὸν ἀνθρώπων· μεθιστάς μὲν ἀγάπης
τῆς εἰς Θεὸν, καὶ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἀποσο-
βῶν, πολυτρόποις δὲ μᾶλλον κατασπιλῶν ἀμαρτίαις,
καὶ λάτρην ἀποτελῶν ταῖς τῶν δαιμονίων ἀγέλαις,
καὶ τῇ κτίσει προσνέμων παρὰ τὸν κτίσαντα Θεόν.
Οἱ μὲν γὰρ ἤλιψ τὸ σέβας, οἱ δὲ σεληνῇ δωρούμε-
νοι τὴν τῶν ὄλων βασιλείαν φύσιν, τῶν αὐτῇ καὶ μό-
νῃ περτωδεσταίων ἐξέπεμπον γερῶν· ἕτεροι δὲ, γῆ,
καὶ ὕδατι, καὶ ἀέρι, καὶ πυρὶ προσάγοντες τὴν προσ-
κύνησιν, εἰς τοῦτο κατὰ βραχὺ κατώλισθον ἀμα-
θίας, ὥστε καὶ ἐπ' αὐτοῦ που τὸ λοιπὸν διεληλάκασ-
τον κακῶν, καὶ μέχρι τῶν ἀναισθητῶν κατακομίζον-
τες ξύλων τὴν τῆς θεότητος τιμὴν τε καὶ δόξαν.
Ταῖς τοιαύταις ἐνοσπαταλῶν ὁ δράκων ὁ μαιφόνος,
μεγαλαυχῶν διετέλει, καὶ ἀκατάσειστον ἐξιν ὥθη
τὴν εὐθυμίαν. Καὶ περὶ αὐτοῦ μὲν ὁ μακάριος προ-
φήτης Ἰερεμίας ἔφασκεν· «Ὁὐαὶ ὁ πληθύνων ἐαυ-
τῷ τὰ οὐκ ὄντα αὐτοῦ (ζῶς τίνος;) καὶ βαρῶν τὸν
κλοιὸν αὐτοῦ στιβαρῶς. » Θεοῦ γὰρ ὄντα τὸν ἀνθρώ-
πων, ἐαυτῷ συλλέγειν ἤθελε, δυσαχθεστέραν ἀεὶ τὴν
ἡττερπισμένην αὐτῷ κατασκευάζων κόλασιν. Ὁ δὲ
γε σύνεδρος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ Θεὸς Λόγος, ἀθέως
ἡμῖν πεπραχόσι καὶ κινδυνεύουσι, τὸν τῆς σωτηρίας
καιρὸν προεγγελλίξω, λέγων· «Πνεῦμα Κυρίου
ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισά με· εὐαγγελίσασθαι πτω-
χοῖς ἀπέσταλκέ με· κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἀφεςιν,
καὶ τυφλοῖς ἀνάδελψιν· καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου
δεκτόν. » Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἐπηγγελμένης ἐπικουρίας
παρῆν ὁ καιρὸς, αὐτὸν ἀντέταξεν ὑπὲρ ἡμῶν τοῖς
τοῦ διαβόλου κακουργήμασι· καὶ τὸν μαιφόνον
ἐκείνον κατεχειροῦτο τύραννον, καὶ τοῖς τῶν πεπι-
στευκότων ὑποστορέσας ποσὶ, διαβῆδῆν ἔφασκεν·
«Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορ-
πίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθροῦ, καὶ
οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ. » Ὅσοι τοίνυν τῆς εἰς
Θεὸν εὐσεβείας καθεστήκαμεν ἔραστα, καὶ τῆς τῶν
ἀγίων λαμπρότητος μεταλαχθῆναι γλιχόμενοι, τὸ εἰς
τὴν ἀνω γενέσθαι διψῶμεν πόλιν, ἐκεῖνο καθ' ἐαυ-
τοὺς ἐνθυμώμεθα. Βασιλεῖς μὲν γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς γῆς.
ταῖς βαρβαρικαῖς ἐφόδοις ἐπιτιμῶντες ἀεὶ, καὶ τὰς ἐν
ἐκάστη χώρᾳ διασώζοντες πόλεις, σωτῆρες καὶ λυ-
τρωταί, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων ὀνομαζόμε-
νοι, πλουσίως καταγαίρονται. Οἱ δὲ τοῖς ἰδίοις
ἐπαυχῶντες ἀνδραγαθήμασιν, ὑπὸ πόνου μὲν ἰδίους
ποιοῦνται τοὺς σεωσμένους, θεσμοὶς δὲ καὶ νόμοις
εἰσελὶ καταξέδξαντες, δασμολογεῖσθαι προσάττου-
σιν, ὁμολογίαν ὡσπερ τινὰ τοῦ ὑποτετάθαι δεῖν τὸ
χρῆμα ποιούμενοι. Αἰλιντρῶμενοι τοίνυν διὰ Χριστοῦ,
καὶ τῆς πολυθέου πλάνης ἐξηρημένοι, καὶ τὴν πρὸς

A ullo penitus labore intelligere facile est, salvato-
rem nobis ac liberatorem demissum esse cœlitus a
Patre Filium; superbus nimirum tyrannus non
unam gentem, urbemve, aut regionem oppugnabat,
sed, cuncta sibi subjicere nefarie aggressus, sub sua
juga mittere homines nitebatur, tum a divina
charitate avocans, tum a vera Dei cognitione rep-
pellens, multiplicibus contra inquinatum peccatis
mancipium dæmoniorum gregibus attribuens, ac
creaturæ contra creatorem Deum adjungens. Pro-
inde solem alii, alii lunam venerantes, omnium
reginam naturam, honoribus qui ipsi solique pro-
prie debentur, fraudabant; alii porro tellurem,
aquam, aerem et ignem pro diis colentes, eo amen-
tiæ brevi tempore sunt delapsi, ut ad summum
malorum usque progressi, lignis etiam sensu ca-
rentibus, divinitatis decus et gloriam assignarent.
B Hiscæ scilicet fraudibus in nos sanguinarium
draco lasciviens, magnifice se jactabat, sibique
perpetuum hoc gaudium futurum sperabat. Ac de
illo quidem beatus propheta Jeremias ²⁷: «Væ, in-
quit, qui multiplicat sibi non sua, usquequo? et
aggravans jugum suum violenter!» Hominis
namque possessionein, Dei propriam, usurpare vo-
luit, parata sibi supplicia majore in dies acces-
sione adaugens. Assidens vero Deo et Patri divi-
num Verbum nobis, quibus impie acta vita peri-
culum creaverat, tempus salutis prænuntiavit,
dicens: «Spiritus Domini super me, propter quod
unxit me, evangelizare pauperibus misit me, præ-
dicare captivis remissionem. et cæcis visum, vocare
annum placabilem Domino ²⁸.» Postquam autem
promissi auxilii tempus advenit, ipse se nostra
causa diaboli fraudibus opposuit, sanguinariumque
illum tyrannum edomuit, eumque cum credentium
pedibus substravisset, palam dicebat: «Ecce ego
dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et
scorpiones, et super omnem virtutem inimici, et
nihil vobis nocebit ²⁹.» Quicumque igitur pietatis
in Deum amatores existimus, ac sanctorum clari-
tatis participes fieri cupientes ad supernam civi-
tatem ardentibus animis aspiramus, illud nobiscum
ipsi cogitemus. Reges qui in hac terra degunt,
dum assidue barbarorum incursionibus coercendis
occupantur, et quarumcunque civitates regionum
conservant, servatoris ac liberatoris, aliisque om-
nibus ejusmodi titulis nuncupati, præmiis amplis-
simis decorantur. Hinc rerum gestarum gloria su-
perbientes, sibi subjiciunt quos servavere, insti-
tutisque ac legibus, veluti jugo pressis, tributa
imperant, eamque velut obedientiæ et obsequii
professionem exigunt. Nos igitur per Christum
redempti, atque ab errore multos deos colentium
liberati, Deique familiaritate per ipsum ditati,
traductique in spem sanctorum, nostram ipsi conse-

²⁷ Imo, Habac. II, 6. ²⁸ Isa. LXI, 1, 2; Luc. IV, 18, 19. ²⁹ Luc. X, 19.

Variae lectiones.

• ΔΙΔ. ἔλην.

cremus vitam. Nam, ut beatus Paulus scribit, « Unus pro omnibus mortuus est, ut et qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit ⁴⁰. » Hoc et in antiquis Scripturis tanquam in umbra nobis ac figura descriptum est ⁴¹. Umbra enim lex est, et veritatis imaginem intrinsecus gerit.

181 3. Dixit igitur olim Deus ad Mosem sacrorum antistitem : « Si acceperis numerum filiorum Israel, in recensione ipsorum dabunt singuli pœnam redemptionis animæ suæ Domino, et non erit in ipsis plaga in numeratione ipsorum, et hoc erit quod dabunt tibi quicunque recensiti fuerint, didrachmatis dimidium, quod est juxta didrachma sanctum viginti obolos didrachma. At didrachmatis dimidium, tributum Domino : omnis qui recensitus fuerit a viginti annis et supra, dabunt oblationem Domino. Dives non adjiciet, et pauper non diminet, a dimidio didrachmatis, cum dederit tributum Domino, expiationem pro animabus vestris ⁴². » Est namque stater, vel didrachma, nummus non adulterinus, ipsique imago regis inscribitur. Porro ab iis qui tributa pendere soliti erant, non pro uno tantum, sed pro duobus capitibus Domino offerebatur. Constituebantur enim publicani, ut lege cautum fuerat, qui, Judæorum regionem sursum deorsum percurrentes, redemptionis pretiam a divitibus et inopibus æqualiter exigebant : cum figuram hanc ad veritatem indicandam sedulo retineri divina lex præcepisset. Proinde et cum in Capharnaum Salvator noster Christus progressus esset, accesserunt qui didrachma exigebant ad Petrum, dicentes : « Magister vester non solvit didrachma ⁴³. Hic autem respondit : Etiam ⁴⁴; » non subjiciens exlegem legi, nec in servorum ordinem redigens Filium, sed sciens factum esse sub lege legis conditorem, ut nos a legis maledictione liberaret, ac servitutis habitu in meliorem mutato, nos sibi ipsi quam simillimos redderet, et Dei filios efficeret, spiritu libertatis, tanquam clarissimæ dignitatis ornato, indutos atque amictos. « Non enim accepimus spiritum servitutis iterum in timore, » ut divinus scribit Paulus, « sed accepimus spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus : Abba, Pater ⁴⁵. » Reversum itaque domum rogavit Petrum Salvator : « Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel census ? A filiis suis, an ab alienis ? » Respondenteque ab alienis tributa pendi atque exigi oportere, subjecit Christus : « Ergo liberi sunt filii. Ne autem scandalizemus eos, abiens ad mare, mitte hamum, et eum quem primum comprehenderis piscem, aperto ore ejus, invenies staterem : illum accipiens, da eis pro me et te ⁴⁶. » **182** uimirum intelligens pro duobus capitibus didrachma solvi consuevisse. Quodnam autem mysterium, aut qualem veritatis

Α Θεὸν οικειότητα δι' αὐτοῦ πλουτήσαντες, καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγίων ἐλπίδα μεταχωρήσαντες, αὐτῷ τὴν ἰδίαν ἀναθώμεν ζωὴν. Ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος, « Εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι. » Τοῦτο καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιότεροις Γράμμασιν, ὡς ἐν σκιαῖς ἔτι καὶ τύποις ἡμῖν κατεγράφετο. Σκιά γὰρ ὁ νόμος, καὶ τῆς ἀληθείας ὠδίνει τὴν μὸρφωσιν.

γ. Ἐφη τοίνυν καὶ πάλαι Θεὸς πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσῆα : « Ἐάν λάβῃς τὸν συλλογισμὸν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτῶν, καὶ δώσουσιν ἕκαστος ὑτέρα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἔσται ἐν αὐτοῖς πτώσις ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτῶν· καὶ τοῦτο ἔσται ὁ δῶσουσί σοι, ὅσοι ἂν παραπορεύονται. » Β τὴν ἐπίσκειψιν τὸ ἡμισυ τοῦ διδράχμου, ὃ ἐστὶ κατὰ τὸ διδραχμον τὸ ἅγιον εἰκοσιν ὀβολοὶ τὸ διδραχμον. Τὸ δὲ ἡμισυ τοῦ διδράχμου, εἰσφορὰ Κυρίῳ· πᾶς ὁ παραπορευόμενος εἰς τὴν ἐπίσκεψιν ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, δώσουσι τὴν εἰσφορὰν Κυρίῳ. Πλουτῶν οὐ προσθήσει· καὶ ὁ πενόμενος οὐκ ἐλαττονήσει ἀπὸ τοῦ ἡμίσεως τοῦ διδράχμου, ἐν τῷ δίδοναι τὴν εἰσφορὰν Κυρίῳ, ἐξίλασθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. » Ἔστι μὲν γὰρ ὁ στατήρ, ἥτοι τὸ διδραχμον, ἀκίβδηλον νόμισμα, χαρακτὴρ δὲ αὐτῷ βασιλικὸς ἐνησημαίνεται. Προσεχομίζετο δὲ τῷ Κυρίῳ παρὰ τῶν συντελεῖν εἰσθῶτων, οὐχ ὑπὲρ μόνης μιᾶς, ἀλλ' ὑπὲρ δυοῖν κεφαλαίων. Ἐτετάχατο δὲ δασμολόγοι, κατὰ τὸ τῷ νόμῳ δοκοῦν· οἱ καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἄνω τε καὶ κάτω διαθέ[ο]ντες χώραν, ἐν ἴσῳ τῷ μέτρῳ παρὰ τε πλουτοῦ καὶ πένιτος συνεισφέρεισθαι δεῖν τὸ λύτρον ἐκέλευον, ἀκριθῆ τὸν τύπον [ἐπὶ] τῆς ἀληθείας ἀναδείξει φυλάττεσθαι θεσμοθετοῦντος Θεοῦ. Καὶ γοῦν εἰς Καπερναοῦμ εἰσῆλαχότος ποτὲ τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ, οἱ τῶν διδράχμων πρακτικῆς προσήλθον τῷ Πέτρῳ λέγοντες : « Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τέλει τὰ διδραχμα. Ὁ δὲ ἔφη : Ναί· οὐχ ὑποτιθεῖς τῷ νόμῳ τὸν ἐλευθερον, οὐδὲ τοῖς οἰκέταις συντάττων τὸν Ἰθὺν, ἀλλ' εἰδώς, ὅτι γέγονεν ὑπὸ νόμον ὁ νομοθέτης, ἵνα ἡμᾶς τῆς νομικῆς ἀρᾶς ἐξέλῃται, καὶ τῆς δουλείας τὸ σχῆμα μεταπλάττων ἐπὶ τὸ ἄμεινον, ἑαυτῷ συμμόρφους ἐργάσῃται, καὶ υἱοῦς ἀποφῆνη Θεοῦ, καθάπερ τινὶ λαμπρῷ περιθαλόν ἀξιώματι, τῷ τῆς ἐλευθερίας πνεύματι. » Δ Ἐλάβομεν πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ὡς ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος, ἀλλ' ἐλάβομεν πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν· Ἀββὰ, ὁ Πατήρ. » Εἰσπαικόμενα τοίνυν εἰς τὴν οἰκίαν τὸν Πέτρον ἤρετο μὲν ὁ Σωτήρ· « Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνος λαμβάνουσι κῆνσον ἢ τέλη; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; » Διεπόντος γε μὴν, ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων συναρραμίζεσθαι δεῖν, πάλιν ἔφη Χριστός· « Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί. Ἴνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβαίνοντα πρῶτον ἰχθύν ἄρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εἰρήσεις στατήρα· ἔκρινον λαβὼν, ὃς αὐτοῖς ἀντ' ἐμοῦ καὶ σοῦ. » Συ-

⁴⁰ II Cor. v, 14, 15. ⁴¹ Hebr. x, 1. ⁴² Exod. xxx, 12-15. ⁴³ Matth. xvii, 25. ⁴⁴ Ibid. 24. ⁴⁵ Rom. viii, 15. ⁴⁶ Matth. xvii, 24-26.

της οὖν ὅπως ὑπὲρ δυοῖν κεφαλῶν συνετελεῖτο τὸ δίδραχμον. Καὶ τί τὸ μυστήριον, ἢ ποῖον ἰ τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος ἐν τῇ κατὰ νόμον σκιᾷ κεκρυμμένον εὐρήσομεν; Ὁ γάρ τοι στατήρ ὁ ἀληθινός, ἡ τοῦ μεγάλου Βασιλέως εἰκὼν, τουτέστιν ὁ Υἱὸς, ὁ χαράκτηρ καὶ τὸ ἀπαύγασμα τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ἑαυτὸν δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν· καὶ τῆς ἀπάντων ζωῆς ἀντάλλαγμα τὴν οἰκίαν ψυχὴν ἐποίησατο, οὐχ ἵνα μόνον διασώσῃ τὸν Ἰσραὴλ, καίτοι δοκοῦντα πλουτεῖν τοῦ νόμου τὴν γνῶσιν, ἀλλ' ἵνα καὶ τὴν ἀμέτρητον τῶν ἐθνῶν ἀγέλην, ἐλπίδα μὴ ἔχουσαν, ὡς ὁ Παῦλός φησι, καὶ παντὸς ἀγαθοῦ νοσοῦσαν τὴν ἐρημίαν, τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας ἐξέληται. Οὐκ οὖν ὑπὲρ δύο κεφαλῶν, ὁ θεὸς καὶ οὐράνιος ἐδόθη στατήρ. « Δελυτρώμεθα γὰρ οὐ φθαρτοῖς ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι, ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ. Ὁφειλέται τοίνυν ἐσμεν τῇ σαρκὶ τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν, ἀλλὰ τῷ λυτρωσαμένῳ καὶ ἐκπριαμένῳ Χριστῷ. » Καὶ γοῦν ὅτε τῆς Αἰγυπτίων πλεονεξίας τὸ δυσαχθὲς οὐ φέροντας κατηλείπει, λοιπὸν ὁ φιλοκτερίζων θεὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ τῷ τῆς δουλείας ζυγῷ παραλόγως ἐπηχθισμένους, πρὸς ἐλευθερίαν ἐκάλεσε· πικρὰς μὲν τοῖς ἀντεξάγουσιν ἐπεφίει πληγὰς. Ἐπειδὴ δὲ δυσαληγῆτως ἔχοντας ἐθεάτο λαόν, τῶν πρωτοτόκων θανάτῳ κατακίχζετο· οἱ δὲ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀλύοντες τῶν κακῶν, καὶ τῷ μεγέθει τῆς ἀδοκῆτου συμφορᾶς ἐκοντες, μόλις ἀπαίρειν τῆς χώρας τοῖς βεδιασμένοις ἐπέταττον. Οὐ γεγονότος καὶ κατωρθωμένου, τὴν Ἰσὴν ὡσπερ ἀντίδοσιν παρὰ τῶν λελυτρωμένων ἐξήτει θεός. Ἐφη γὰρ οὕτω πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσαεῖ· « Ἁγιάσον μοι πᾶν πρωτότοκον· πρωτογενὲς διανοίγον πᾶσαν μήτραν ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους ἐμοί ἐστιν. » Ἔπειτα τοῦ νόμου τὴν αἰτίαν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ δεσάφει λέγων ὁ μακάριος Μωσῆς· « Καὶ ἔστα· ὡς ἂν εἰσαγάγῃ σε Κύριος ὁ θεός σου εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναθαίων, ἃν πρόπον ὤμοσε τοῖς πατράσι σου, καὶ δώσει σοι αὐτήν, καὶ ἀφελεῖς πᾶν διανοίγον μήτραν, τὰ ἀρσενικά τῷ Κυρίῳ. » Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· « Ἐάν ἐρωτήσῃ σε ὁ υἱός σου μετὰ ταῦτα, λέγων· Τί τοῦτο; καὶ ἐρεῖς αὐτῷ, ὅτι· Ἐν χειρὶ κραταιᾷ ἐξήγαγεν ἡμᾶς ὁ Κύριος ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. Ἦνίκα δὲ ἐσκήρυνε Φαραὼ ἐξαποστεῖλαι ἡμᾶς, ἀπέκτεινε πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτου, ἀπὸ πρωτοτόκου ἀνθρώπων ἕως πρωτοτόκου κτηνῶν. Διὰ τοῦτο ἐγὼ θύω τῷ Θεῷ πᾶν διανοίγον μήτραν τὰ ἀρσενικά, καὶ πᾶν πρωτότοκον υἱῶν μου λυτρώσομαι. » Καταπαύονται δὲ τῷ Θεῷ τοὺς ἐχθρούς, καὶ παραδόξως ἡμᾶς τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἐξέλκοντι, ἀπονίζοντι δὲ τῶν πάλαι πατισμάτων ἀγαθοῖς καὶ ἡμεροτάτοις νόμασι, ἑαυτοὺς ὀφειλομένους, ἀγαπητοὺς, ἰσοστάθμοις δωροφορίας ἀντιτιμῶντες τὸν εὐεργέτην. Φέρε δὴ οὖν, προλαμπύσης ὁρθότητος καὶ ἀμωμότητος πίστεως, καὶ τοῖς ἐξ ἔργων ἀνδραγαθῆ-

A speciem in umbra legis latentem inveniemus? Verus nempe stater est imago magni Regis; Filius nimirum, figura et splendor substantiæ Patris 47, seipsum pro nobis tradidit 48, suamque ipse animam pro omnium vita prægium exhibuit, non ut Israelẽ tantummodo servaret, quamvis ille ditatus legis cognitione videretur, sed ut innumerabilem quoque gentium multitudinem, « spem non habentem, » ut ait Paulus 49, atque omnibus omnino destitutam bonis, ab impotenti diaboli dominatu liberaret. Pro duobus ergo capitibus divinus ac cœlestis stater dabatur. « Redempti namque sumus non corruptibilibus auro et argento, sed pretioso sanguine sicut agui innocentis et immaculati Christi 50. Debitores ergo sumus non carni, ut secundum carnem vivamus, sed Christo, qui nos liberavit et redemit 51. » Quippe cum filios Israel durissimum Ægyptiorum imperium non ferentes, tandem pro sua bonitate ac clementia Deus miseratus est, et servitutis iugo contra fas omne oppressos ad libertatem vocavit, graves ille quidem plagas iis qui adversarentur immisit. Ubi vero obduratos ad commiserationem vidit, in eos primogenitum internecione animadvertit; illi vero gravissimis malis anxii, et inexpectatae cladis magnitudine victi, tandem e provincia exeundi oppressis potestatem fecerunt. Quod cum ex sententia successisset, æqualem veluti compensationem ab iis quos liberaverat Deus reposcebat. Ita namque ad Mosẽ sacrorum antistitem est locutus : « Sanctifica mihi omne primogenitum : primogenitum aperiens vulvam, in filiis Israel, ab homine usque ad pecus, meum est 52. » Deinde legis causam Israelitis declaravit beatus Moses, dicens : « Et erit, cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram Chananzœorum, quam juravit patribus tuis, et dederit eam, accipies omne quod aperit vulvam, masculina Domino 53. » Et post alia rursum : « Si interrogaverit te filius tuus postea, dicens : Quid hoc est? et dices ei, quod In manu valida eduxit nos Dominus e terra Ægypti, de domo servitutis. Quando autem obduruit Pharaon ne dimitteret nos, occidit omne primogenitum in terra Ægypti, a primogenito hominis usque ad primogenitum jumentorum. 183 Propterea ego sacrificio Domino omne quod aperit vulvam masculini sexus, et omne primogenitum filiorum meorum redimam 54. » Deo igitur, qui hostem feriendo arceat, nosque a diaboli tyrannide præter expectationem eripit, tum antiqua crimina salutari ac mitissimo lavacro eluit, nosmetipsi, o dilecti, debemus æquali compensatione benefactori vicem rependere. Age itaque, præeunte recte atque inculpatæ fidei splendore, strenuis quoque actionibus Salvatorem nostrum veneremur; quod eximium donarii genus fuerit, et

47 Hebr. 1, 5. 48 Galat. II, 20. 49 Ephes. II, 12. 50 I Petr. I, 18, 19. 51 Rom. VIII, 12. 52 Exod. XIII, 2. 53 Ibid. 11, 12. 54 Ibid. 11, 13.

Varia lectiones.

1 α.λ.λ. ποῦ. 2 ἴσ. οὐ τῇ.

instar sacriucci vere spiritalis obtineat. Scriptum est enim : « Exhibete corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum »⁸⁵.

4. Proinde hoc tempore in primis, abstinentiæ addicti, atque veluti frenum quoddam jejunium adhibentes, simul moderatos quoque mores et sobrios adjungamus. Neque enim ad virtutis perfectionem sola per se abstinentia sufficet, sed copulata pariter, et paribus quasi vestigiis præcedente bonorum operum fragrantia, Deo accepta omnique laudum genere cumulata fuerit. Sed forte dicet aliquis, ob ea quæ sibi mala conscius est, animo consternatus : Quid igitur mihi, quoniam peccatorum notis undique compunctus, ac delictorum sordibus, quas nemo eluat, maculatus sum? quibusnam ego verbis ad communem omnium judicem utar? aut quibusnam vitæ institutis debitas mihi ob ea pœnas redimam? Supplicio eximi plane haud licet; omnia judici nota et aperta; nec decipi ullo modo aut falli potest. Huic ego igitur ita respondebo : Tu quidem, o amice, perspicacibus oculis constitutas peccatoribus pœnas intuitus, merito exhorruisti. Sed ab omni te ejusmodi metu vindicant illa Pauli : « Cum essemus, ait, mortui delictis et peccatis nostris, in quibus aliquando ambulavimus, secundum sæculum mundi hujus, secundum principem potestatis aeris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiae, in quibus et nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis et cogitationum, et eramus natura filii iræ, sicut et cæteri. Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo »⁸⁶. **184** Ut enim ipse Salvator ait : « Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum dederit, ut omnis qui credit in ipsum non peccat, sed habeat vitam æternam »⁸⁷. Verbum enim, cum Deus esset et ex Deo, secundum naturam et ineffabilem ex Patre generationem, virtute ac potestate æqualis Patri, imago, splendor ac figura substantiæ ejus⁸⁸, exinanivit semetipsum⁸⁹, demittens se ad mensuram hominis, nec naturam adeo contemptam despiciens, ut nos a peccato eximeret, atque ab antiqua illa maledictione liberatos⁹⁰, quippe qui Deus esset, a morte et corruptione securos redderet. Hanc scilicet ob causam Unigenitus factus est homo, factus est sub lege qui supra legem erat, quippe Deus. Servus nuncupatus est, qui supremis potestatibus insidet, ac sanctorum Seraphim voce Dominus Sabaoth⁹¹ celebratur. Num ergo illum, quia homo factus est, Dominum ignorabimus? Verbum ex Deo Patre genitum

μασι τὸν ἑαυτῶν Σωτῆρα καταγεραίρωμεν, εκπρεπὲς ἀνάθημα καὶ θυσίαν ὄντως πνευματικὴν τὸ χρῆμα ποιούμενοι. » Γέγραπται γάρ, ὅτι « Παραστήσετε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζώσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. »

δ'. Οὐκοῦν ἐν γε τῷ παρόντι μάλιστα καιρῷ τὴν ἀσιτίαν ἐπιτηδεύοντες, καὶ χαλινὸν ὡσπερ τινα τὴν νηστείαν ἐπάγοντες, σύνδρομον αὐτῇ τὸν ἐπεικῆ καὶ νηφάλιον ποιῶμεθα τρόπον. Ἐξαρκεῖται μὲν γὰρ οὐδαμῶς εἰς κατόρθωσιν ἀρετῆς μόνη καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ νηστεία· συγκατεζευγμένης δὲ ὡσπερ καὶ συνιούσης αὐτῇ τῆς ἐξ ἔργων ἀγαθῶν εὐωδίας, εὐπαράδεκτος ἔσται τῷ Θεῷ, καὶ παντὸς ἐπαίνου μεστῆ. Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις, τοῖς ἐκ τοῦ συνειδότος ἐλέγχου καταπορούμενος· Τί οὖν ὅτι προκατέστιγμαί ταῖς ἀμαρτίαις, καὶ δυσσαπόνιπτον ἔχω τῶν πταισμάτων τὸν ῥύπον; τίσιν οὖν ἄρα κεχρήσομαι λόγοις πρὸς τὸν τῶν ὄλων κριτὴν; ἢ ποῖος ἡμῶν ἀποσκευάσει τρόπος τὴν ἐπὶ τούτοις ἀράν; Δυσδιάφυκτος ἡ δίκη· πάντα εἰδὼς γὰρ καὶ ἀπαράλογιστος ὁ κριτής. Ἀνεακούσεται δὴ ὁ τοιοῦτος· Τὴν μὲν τοῖς φιλαμαρτήμασιν ἐπηρητημένῃν ἀράν, καλοῖς, ὡς οὗτος, προσαναθήσας διμῆσαι, καταπέφρικας εἰκότως. Ἀλλὰ δε τῶν ἐπὶ τούτοις δειμάτων ἀπαλαττέτω γράφων ὁ Παῦλος· « Ὦντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν, ἐν αἷς ποτε περιεπατήσαμεν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν ἔρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργούντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, ἐν αἷς καὶ ἡμεῖς πάντες ἀνεστράφημέν ποτε ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς ἡμῶν, ποιούντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν· καὶ ἦμεν τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς ἡ λοιποί. Ὁ δὲ Θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν συνζωοποίησε τῷ Χριστῷ. » Ὡς γὰρ αὐτὸς εἶρηξεν ὁ Σωτὴρ, « Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν τὸν κόσμον ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὥστε τὸν ἴδιον αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον. » Θεὸς γὰρ ὢν καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁ Λόγος, καὶ ἀρρήτῳ ἐκ Πατρὸς τὴν γέννησιν, ἰσοσθενῆς τε καὶ ἰσοεργὸς τῷ φύσαντι, εἰκὼν καὶ ἀπαύγασμα, καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, κεκένωκεν ἑαυτὸν, καθείς εἰς ἀνθρώπου μέτρον· καὶ φύσιν οὐκ ἀτιμάσας τὴν οὕτω πεπατημένην, ἵνα ἡμᾶς ἀμαρτίας ἐξέλιθαι καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἀρᾶς ἀπαλλάξας, ὡς Θεὸς, θανάτου καὶ φθορᾶς ἀποφῆνῃ κρείττονας. Ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας γέγονεν ἀνθρώπος ὁ Μονογενῆς, γέγονεν ὑπὸ νόμου ὁ ὑπὲρ νόμον ὡς Θεός· κεχρημάτιζε δοῦλος ὁ καὶ αὐταῖς ἀνωτάτω δυνάμεσιν ἐποχούμενος, καὶ διὰ φωνῆς τῶν ἁγίων Σεραφίμ Κύριος Σαβαὼθ ὑμνούμενος. Ἄρ' οὖν ἐπεὶ περ γέγονεν ἀνθρώπος, ἀγνοήσομεν τὸν Δεσπότην; οὐκ ἐπιγνωσόμεθα τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς φῶντα Λόγον; οὐ προσκυνήσομεν τὸν Ἐμμανουήλ; Ἄπαγε

⁸⁵ Rom. xii. 1. ⁸⁶ Ephes. iii, 1-5. ⁸⁷ Joan. iii, 16. ⁸⁸ Hebr. i, 5. ⁸⁹ Philipp. ii, 7. ⁹⁰ Galat. iii, 13.

⁹¹ Isa. vi, 5.

Varie lectiones.

ἢ ἀλλ. καὶ οί.

ταύτης τῆς ἀτοπίας! Οἱ μὲν γὰρ οὕτω φρονεῖν ἐξ ἰμαθίας τετολημῶτες, καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην ἀνοούμενοι, ἀκούσονται τοῦ προφήτου λέγοντος· « Πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ πλοῦγι, ἢ ἐξεκαύσατε. » Ἐπιποιμῶζει δὲ αὐτοῖς καὶ ἡ Σοφία λέγουσα· « Ὡ οἱ ἐγκαταλείποντες ἰδοὺς εὐθείας, τοῦ πορεύεσθαι ἐν ὁδοῖς σκότους. » Ἡμεῖς δὲ παρέντες τροχίαν τὴν διστραμμένην, τὴν ἐπ' εὐθὺ βαδιούμεθα, ταῖς θεοπνεύστοις ἐπόμεινοι Γραφαῖς· καίτοι δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενον ἀνθρώπων, οὐχ ὡς ἐν ἀνθρώπῳ γεγόνότα προσκυνησώμεν, ἀλλ' ὡς αὐτοκαταφύσιν γενόμενον ἀνθρώπων. Ὡς γὰρ ὁ μακάριος Ἰωάννης φησὶ, καὶ ὡς αὐτῆ τῶν πραγμάτων μεμαρτύρηκεν ἡ φύσις, « Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. » Γέγονε ἡ δὲ φάμεν σὰρξ τὸν Λόγον, καὶ οὐκ εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν μετακωρηκέναι. Τροπὴ γὰρ τοῦτο γε, καὶ θεοσχευοῦς ἀξίας ἀλλότριον. Ἄλλ' ὅτι γεγένηται μὲν ἐκ γυναικὸς, καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς τέλειος ἀνθρώπος, ὅλη τῇ φύσει συγκεκραμένος, καθ' ἑνωσιν δὲ φημι τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον. Κεχηρημάτικέ τε μεσότης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, συνείρων δι' ἑαυτοῦ τὰ τῆς ἀλλήλων ὁμογενείας φυσικοὺς εἰργόμενα λόγοις. Ἐξῆπτε μὲν γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας ὡς Θεός. Ἐπαλάβετο δὲ καὶ ἡμῶν, καθὼ γέγονεν ἀνθρώπος· ἀλλ' οὐκ ἂν ἀπολισθῆσαι τοῦ εἶναι Θεός, διὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἀλλ' ἔστι καὶ οὕτω Θεός, οὐ παραχωροῦσης τὸ νικᾶν τῇ σαρκὶ τῆς ὑπὲρ πάντα θεότητος, ἀνακομιζούσης δὲ μᾶλλον εἰς ἰδίαν δόξαν τὸ προσληφθέν. Τοιγάρτοι καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης, καίτοι γεννηθέντα διὰ γυναικὸς ἐπιστάμενος, οὐ κάτωθεν αὐτὸν, οὐδὲ ἐκ γῆς, ἀνωθεν δὲ μᾶλλον ἀφιχθαί φησιν· « Ὁ γὰρ ἀνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἔστιν, » ἀνακεκράγει σαφῶς. Διαρρίπτοντες τοῖνυν ὡς πορρωτάτω τὰ γραῶδη τῶν ἀπίστων καὶ ἰ-χρὰ μυθῶρια, τὸν ἑαυτῶν δεσπότην ἐπιγνωσώμεθα, καὶ εἰ γέγονεν ἀνθρώπος. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ οἱ τάλανες, τὸ τῆς εὐσεβείας ἠγνοηκότες μυστήριον, ἀνθ' ὅτου διώκουσι καὶ λελυτήχασιν ἀκρατῶς, ἐρομένου Χριστοῦ, ἀμαθαίνοντες ἐφασκον· « Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, ὅτι σὺ, ἀνθρώπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν. » Διακεισώμεθα δὲ οὐχ οὕτως ἡμεῖς. Οὐ γὰρ ἀνθρώπος ὢν εἰς τὴν τῆς θεότητος ἀναπέφοιτῆκε δόξαν, ἀλλὰ Θεός ὢν φύσει, γέγονεν ἀνθρώπος. Ποῦ γὰρ εἰ κεκένωκεν ἑαυτὸν, κατὰ τὰς Γραφάς; Θεός οὖν ἄρα ὑπάρχων γέγονεν ἀνθρώπος· τεθεοποιῆται γὰρ οὐδαμῶς ἀνθρώπος ὢν. Διὰ τοῦτο ἔστι καὶ προσκυνεῖσθαι πρέπειν, καὶ εἰ νοοῖτο μετὰ σαρκός. Ὁ μὲν γὰρ μακάριος Ἐψάλλε Δαβὶδ· « Ὁ Θεός ἐμφανῶς ἤξει· ὁ Θεός ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται. » Ὁ δὲ θεοπέσιος Θωμᾶς ψηλαφήσας τοὺς τύπους τῶν ἤλων, καὶ λοιπὸν ἐπιγνοὺς ὡς Θεόν, προσεκύνει λέγων· « Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου. » Καὶ τὸ θεῖόν ἴσθιν ἀναφῆς καὶ ἀόρατον· ἀλλ' ἐπεδήμησεν ἐμφα-

non agnosceamus? Non adorabimus Emmanuelem? Apage cum absurditate hac. Nam qui ob stultitiam ita sentire, ac Dominum qui ipsos redemit, negare ausi fuerint, prophetam audiant dicentem: « Ambulate in lumine ignis vestri, et in flamma quam accendistis ». Eorumdem quoque malis indolebit Sapientia dum ait: « Væ qui relinquunt vias rectas, ut ambulent in viis tenebrarum ». Nos autem viam præposteram relinquentes, rectam semitam teneamus, ac divinitus inspiratæ Scripturæ insistentes, quamvis nostræ salutis causa factum hominem, non ut in homine factum, sed veluti secundum suammet ipsius naturam factum hominem veneremur. Ut enim beatus Joannes ait, atque ipsa rerum natura testatur: « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis ». Verbum autem factum esse carnem, non in carnis naturam transiisse dicimus. Est hæc namque mutatio quædam, atque a divina dignitate quam longissime abhorret. Sed factum esse dicimus ex muliere, et factum esse nostra causa perfectum hominem, toti simul admistum naturæ, secundum unionem, inquam, quæ mentem omnem et orationem superat. Appellatus est autem mediator Dei et hominum, copulans per seipsum, quæ a mutua inter se conjunctione, naturali ratione, separabantur. Coniunctus est enim Dei Patrisque substantiæ, quippe qui sit Deus. Assumpsit vero et nostram, qua homo est factus, sed non idcirco Deus esse desit, propter humanitatem, verum nihilominus est sic quoque Deus, nec se permisit a carne vinci quæ super omnia divinitas excellit, quia ad propriam potius gloriam traduxit quod assumptum est. Proinde Joannes quoque ille sapiens, quamvis ex muliere genitum nosset, non ab imis tamen illum, neque e terra, sed superne venisse asserit. « Qui desursum venit, supra omnes est, » aperte clamavit. Abjicientes igitur quam longissime aniles et frigidus infidelium fabellas, Dominum nostrum, licet homo factus sit, agnoscamus. Judæi quidem infelices, pietatis mysterium ignorantes, rogante Christo quid ita illum insectarentur atque intemperanti rabie ferrentur perciti, insipientes responderunt: « De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, et quia tu, homo cum sis, facis teipsum Deum ». Nos autem non ita affecti simus. Non enim, cum homo esset, ad gloriam divinitatis obrepsit, sed cum natura Deus esset, factus est homo. « Exinanivit scilicet semetipsum, » ut est in Scripturis, et, cum Deus esset, factus est homo; non autem, homo cum esset, migravit in Deum. Proinde illum, etsi coniunctus carni intelligatur, adorare consentaneum est. Beatus quidem David psallebat: « Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit ». Divinus autem Thomas, cum vestigia clavorum

⁶⁶ Isa. l, 44. ⁶⁷ Prov. II, 15. ⁶⁸ Joan. I, 14. ⁶⁹ Galat. IV, 4. ⁷⁰ I Tim. II, 5. ⁷¹ Joan. III, 31. ⁷² Joan. X, 33. ⁷³ Philipp. II, 7. ⁷⁴ Psal. XLIX, 5.

Varia lectiones.

ἢ ἀλλ. γεγενῆσθαι.

contrectasset, mox Deum agnoscens adoravit, dicens: « Dominus meus et Deus meus ⁷³. » Et quidem nec manu tangi, nec spectari oculis Divinitas potest; verum manifeste Verbum ad nos descendit, non quasi alius quisquam esset ab ipsius carne et templo assumpto ex Virgine, sed ita ut unus cum illa intelligi debeat, propter unionem videlicet, ob quam caro factus esse dicitur. Hunc sprevere infelices Judæi, licet aperte obtestaretur: « Qui credit in me habet vitam æternam ⁷²: » et, « Ego sum lux mundi ⁷³: » et, « Ego sum resurrectio et vita ⁷⁴. » Sed nihil ejusmodi cogitantes, furoris et invidiæ impetu abrepti, cruci demum affixerunt. Cæterum, ob immania scelera in quibus sunt deprehensi, illos ejusmodi verbis Psalmographus execratur: « Domine, in ira tua conturbabis eos, et devorabit eos ignis: fructum eorum de terra perdes, et semen eorum a filiis hominum. Quoniam declinaverunt in te mala, cogitaverunt consilia quæ non poterunt stabilire ⁷⁵. » Nec enim fieri poterat ut mortis vinculis vita ipsa detineretur. **186** Surrexit enim a mortuis, spolians inferos, et dicens: « iis qui in vinculis sunt: Exite, et qui in tenebris: Revelamini ⁷⁶. » Cum autem viam humanæ naturæ munivisset, qui reverteretur ad vitam, seque ipsum manifeste sanctis discipulis ostendisset, ac toti terrarum orbi mysteriorum antistites dedisset, præcepissetque ut baptizarent in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ⁷⁷, ad Patrem ascendit, prima veluti spolia ac primitias dormientium ⁷⁸, seipsum supernis quoque spiritibus offerens, ut pervium nobis quoque ipsis cælum efficeret. Dicebat itaque sanctis discipulis: « Vadam, et vobis parabo locum, et iterum veniam, et accipiam vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, et vos mecum sitis ⁷⁹. » Ob hæc igitur omnia festam celebratam agentes, necessario corporis afflictationibus expiemur, et jejunio carnem mortificantes, vel potius eam quæ in carne et ex carne est voluptatem, ut puri pure sancto Deo per mediatorem Christum adjuncti, sanctorum quoque claritate dignos nos præbeamus. Ad jejunium vero, sanctorum quoque actionum præclara decora adhibentes, misereamur viduarum, tueamur orphanos, franganus esurienti panem, operiamus nudum, detentos in carcere invisamus, pauperes tecti inopia laborantes excipiamus domi, et, uno verbo, demum omne virtutis genus exerceamus. Ita namque omnino pure jejunabimus, inchoantes sanctam Quadragesimam tertia decima die Martii mensis; hebdomadam vero salutaris Paschæ decima octava mensis Aprilis; solventes autem jejunia vigesima tertiam ejusdem mensis Aprilis, extremo vespere, ut in Evangelio; festum vero diem Paschæ agentes illucescente deinceps Dominica die, vigesima quarta ejusdem mensis;

⁷¹ Joan. xx, 8. ⁷² Joan. vi, 47. ⁷³ Joan. viii, 12. ⁷⁴ Joan. xi, 25. ⁷⁵ Psal. xx, 10-12. ⁷⁶ Isa. xlii, 9. ⁷⁷ Matth. xxviii, 19. ⁷⁸ I Cor. xv, 20. ⁷⁹ Joan. xiv, 2, 3.

Varie lectiones.

γ δλλ. φαινόμενος. ε δλλ. νηστεύσομεν. α δλλ. ὁρθῆ πίστει, καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις.

Α ὡς, ὡς οὐχ ἕτερος ὢν ὁ Λόγος παρὰ τὴν αὐτοῦ σάρκα καὶ τὸν ἐκ Παρθένου ναθ, ἀλλ' ὡς ἐν σὺν αὐτῇ νοούμενος· καθ' ἑνωσιν δὲ δηλονότι, καθ' ἣν καὶ λέγεται γεγονέναι σὰρξ. Τοῦτον ἠείμησαν οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι, καίτοι λέγοντα σαφῶς· « Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον· » καὶ, « Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· » καὶ, « Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ. » Ἄλλ' οὐδὲν τῶν τοιούτων ὑπολογισάμενοι, θυμῷ δὲ καὶ φθόνῳ τὸ νικᾶν ἐπι[σ]τρέψαντες, τελευτῶντες ἐσταύρωσαν. Πλὴν ἐπ' ἀνηνύτοις τοιμήμασιν ἀλοῦσιν αὐτοῖς, ἐπηρᾶτο λέγων ὁ Ψαλμῶδης· « Κύριε, ἐν ὄργῃ σου συνταράξεις αὐτούς, καὶ καταφάγεται αὐτούς πῦρ· τὸν καρπὸν αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἀπολεῖς, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπὸ υἰῶν ἀνθρώπων. Ὅτι ἐκλίναν εἰς σὲ κακά· διελογίσαντο βουλήν ἣν οὐ μὴ δύνωνται στήναι. » Οὐ γὰρ ἦν ἐπιτετὸν τοῖς τοῦ θανάτου δεσμοῖς ἐνέχεσθαι τὴν ζωὴν. Ἐγήγερται γὰρ ἐκ νεκρῶν, σκυλεύσας τὸν θῆρον, καὶ εἰρηκῶς εἰ τοῖς ἐν δεσμοῖς· Ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει· Ἀνακαλύφθετε. Ὁδοποιήσας δὲ τῇ ἀνθρώπου φύσει τὸ παλινδρομεῖν εἰς ζωὴν, ἐμφανῆ τε αὐτὸν καταστήσας τοῖς ἀγίοις μαθηταῖς, καὶ τῆς οἰκουμένης αὐτοῖς καταστήσας μυσταγωγούς, καὶ βαπτίζειν ἐπιτάξας εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀνέβη πρὸς τὸν Πατέρα, πρωτόλειον ὡσπερ τι καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, καὶ τοῖς ἀνω φαινόμενος ἢ πνεύμασιν, ἵνα βᾶσιμον καὶ ἡμῖν αὐτοῖς καταστήσῃ τὸν οὐρανόν. Καὶ γοῦν ἔφασκε τοῖς ἀγίοις μαθηταῖς· « Πορεύσομαι, καὶ ἐτοιμάσω ὑμῖν τόπον· καὶ πόλιν ἤξω, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμαυτόν· ἵνα ὅπου εἶμι ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὑμεῖς μετ' ἐμοῦ ἦτε. » Ἐπ' οὖν τούτοις ἅπανιν ἑορτάζοντες, ἀναγκαίως ἀγνιζώμεθα πόνοις, καὶ ταῖς ἀσιτίαις κατανεκροῦντες τὴν σάρκα, μᾶλλον δὲ τὴν ἐν τῇ σαρκὶ καὶ ἐκ σαρκὸς ἡδονήν· ἵνα καθαροὶ καθαρῶς τῷ ἁγίῳ Θεῷ συναπτόμενοι διὰ μεσίτου Χριστοῦ, καὶ τῆς τῶν ἁγίων λαμπρότητος ἀξίους ὄντας αὐτοῖς ἀποφῆνωμεν. Προστιθέντες δὲ τῇ νηστείᾳ καὶ τὰ ἐκ πράξεων ἀγαθῶν ἀυχήματα, κατελεθσωμεν χήρας, ὀρφανούς ἐπιτεκνύμεθα, διαθρύψωμεν πεινῶντι τὸν ἄρτον, ἀμφίεσωμεν τὸν γυμνόν, τοὺς ἐν δεσμοῖς ἐπικαυχώμεθα, πτωγούς ἀστέγους εἰσαγάγωμεν εἰς τὸν οἶκον, καὶ ἀπαξαιπῶς πᾶν εἶδος ἐπιτηδεύσωμεν ἀρετῆς. Τότε γὰρ, τότε νηστεύσωμεν εἰ καθαρῶς· ἀρχόμενοι τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ τρισκαιδεκάτης τοῦ Φαμενώθ μηνός, τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ ὀκτωκαιδεκάτης τοῦ Φαρμουθι μηνός, καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῆ τρίτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, ἐσπέρα βαθεῖα, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῆ ἑξῆς ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς τετράδι καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, συνάπτοντες δὲ καὶ τὰς ἐπὶ τῆ ἑβδομάδος τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, κατὰ τὴν τοῦ θείου νόμου διάταξιν. Οὕτω γὰρ ὀρθοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις α κοσμούμενοι, τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομή-

σομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν δι' οὗ καὶ Α
μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ
ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Domino nostro, per quem et cum quo Patri gloria et imperium cum sancto Spiritu, nunc et semper
in sæcula sæculorum. Amen.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

α'. Ἰεροὶ μὲν ἄνωθεν ὑμνήκασι λόγοι τῆς ἀγίας
ἡμῶν ἑορτῆς τὰ συνθήματα· γεγωνῶς δὲ καὶ δια-
πρύσιος ^β, ὅτι προσῆκεν ἀνακραγεῖν ἐπ' αὐτῆ, ὡς
σμοθετοῦσι, λέγοντες· « Σαλπίζατε ἐν νεομηνίᾳ
σάλπιγγι, ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς ὑμῶν. » Ἐξήρη
μῆνης δὲ ἦδη τῆς κατὰ νόμον σκιᾶς, καὶ μὴν καὶ
εἰς ἑναργίῃ καὶ ἐμφανεστέραν πραγμάτων δῆλωσιν
μετεβρύχτος ^γ τοῦ γράμματος, παρέντες ὡς ἔωλον
καὶ ἀχρεῖον ἦδη πως τὸ τοῖς ἀρχαίοις ἐξυσημένον ^β
ἐν σκιᾷ τε καὶ τύποις, τὴν ἀσημοτέραν φημι τῶν
σαλπύγγων ἡχῆν, τὴν ἀκριθεῖ τε καὶ εὐρυθμον τοῦ
κηρύγματος χρεῖαν τοῖς τῆς ἑορτῆς συνθήμασιν ὑπ-
ηρετεῖν ἀναπειθωμεν. Νεομηνία γὰρ ἦδη φαίνεται,
τουτέστιν, ὁ καινοβρογός τε καὶ νέος τῆς τοῦ Σωτή-
ρος ἡμῶν ἀναστάσεως ἀνίσχει καιρός. « Εἴ τις γὰρ ἐν
Χριστῷ καινὴ κτίσις, » κατὰ τὸ γεγραμμένον, « καὶ
τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ πάντα γέγονε καινὰ. » Οὐκ-
οῦν (λέγει γὰρ δὴ κατ' εὐθείας τοῦ πρόποντος οἰήσομαι
δεῖν), « Ἀγιασάτε νηστεῖαν, » κατὰ τὴν τοῦ προφήτου
φωνήν. Τὸ δὲ ἀγιάζειν ἐστὶ τὸ καθιεροῦν, καὶ ὡσπερ
τι τῶν ἐν λόγῳ προσκομιζέειν ἀναθημάτων τῶ τῶν
ἄλων κρατοῦντι Θεῷ. Οἱ μὲν οὖν ἐμπειροπόλεμοι,
καὶ ἐκμελετῆν ἑτέρους εἰδότες τὰ τακτικά, καιροῦ
καλοῦντος εἰς μάχην, ἐκπεριθέουσι ^δ μὲν τῶν σφε-
τέρων τὰς φάλαγγας· προσεεκπέμπειν δὲ τὸ δεῖμα
τῆς διανοίας προσταττοῦσι, καὶ ὅτι προσῆκει γεν-
ναίους προ[σ]ναφαινεσθαι τῆς εἰς πόνους ἐμβολῆς,
διὰ μυρίων ὅσον αὐτοὺς ἀναπειθουσι λόγων. Ἐγὼ δὲ
δεῖν οἰήσομαι πάλιν τοῖς οὐκ ἀμελέτητον ἔχουσι τὴν
σφραγῆν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὅτι μάλιστα τετιμημένοις τὸ
ἰδροῦν ὑπὲρ αὐτῆς εὔ μάλα πεποιημένοις, πρόκλη-
σιν ὡσπερ τινὰ τῆς ἐν γε τοῦτω σπουδῆς, τὸν δια-
θήγειν εἰδότες καταθέσθαι λόγον. « Καιρός γὰρ ἦδη
ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ποιῆ-
σαι δὲ τί; τὸ κατανδρῖζεσθαι παθῶν· τὸ ἐκνεκροῦν
ἡδονὰς, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ὁσίων τεθραυμα-
σμένων καταρθεμίζειν τὸν νοῦν, τῆ τῶν ἀγίων παν-
τευχίᾳ χρωμένους· ἐφ' ἧ καὶ ὁ πανάριστος ἡμῖν κα-
τισεμνύετο Παῦλος· « Ὑποπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ
δουλαγωγῶ ^ε· μή πως τοῖς ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς
ἀδόκιμος γένωμαι. » Χρῆμα μὲν γὰρ δυσαχθές τε
καὶ δύσοιστον ὁμολογουμένως, ὁ ἐπὶ ταῖς ἀσκήσεσι
πόνος· πλουτεῖ δὲ καρποῖς τοῖς εἰς ἀρετὴν τε καὶ
εὐκοσμίαν, καὶ τῆ τοῦ χειρόνος ὀλίγη ζήμια, τὸ
ἀσυγκρίτως ἀμεινον ὠφελεῖν. Καὶ τοῦτο σαφὲς κα-
τεστήσει λέγων ὁ μακάριος Παῦλος· « Εἰ γὰρ ὁ ἐξίω

addentes deinde septem hebdomadas sanctæ Pen-
tecostes ad legis divinæ præscriptum. Hoc namque
pacto, recta fide bonisque operibus ornati, regni
cœlestis hæreditatem capiemus, in Christo Jesu

et imperium cum sancto Spiritu, nunc et semper

187 HOMILIA XIV.

1. Sanctæ quidem nostræ solemnitatis signum
jam olim sacræ Litteræ proposuerunt, magna que et
contenta voce nobis in ea clamandum esse præcipiunt,
dicentes : « Canite in initio mensis tuba, in die in
signi solemnitatis vestræ ⁹⁰. » Cum vero jam dis-
cussa sit umbra legis, seque rebus ipsis manifeste
ac dilucide littera indicarit, omittentes veluti ranci-
dum et inutile, quod ab antiquis in umbra et figura
inventum est, ignobilem nempe tubarum sonum,
sedulum ac decorum prædicationis usum tanquam
signum nostræ celebritatis adhibeamus. Jam enim
appellit mensis initium, hoc est, novum se ac recens
Salvatoris nostri resurrectionis tempus ostendit.
« Si qua enim in Christo nova creatura, » ut scri-
ptum est, « vetera transierunt ; ecce facta sunt omnia
nova ⁹¹. » Igitur, directo namque itinere ad virtu-
tem contendere oportere arbitror, « Sanctificate je-
junium ⁹², » ut prophetæ voce admonemur. Sancti-
ficare autem est consecrare ac velut eximium ali-
quod donarium universorum imperatori Deo offerre.
Nam qui quidem in bello exercitati, et acie instru-
endæ periti sunt, cum pugnæ tempus instat, circum-
cursant suorum phalanges, et omnem ex animo eji-
cere pavorem jubent ; tum strenue labores amplecti
oportere, quam longissima verborum circuitione
persuadent. Ego vero vicissim decrevi, ad eos qui
virtutem nequaquam contemnunt, sed in rebus ho-
nestissimis labores pro illa susceptos numerant, ad-
hortatoriam veluti orationem iis in suscepto studio
acuendis habere. « Jam enim tempus faciendi Do-
mino, » ut scriptum est ⁹³. Faciendi autem, quid ?
strenue exercendi animi impetus, edomandi volu-
ptates, mentemque ad ea omnia quæ merito admi-
rabilia censentur instituendi, sanctorum armatura
universe instructos, quo modo nobis optimus quo-
que Paulus gloriabatur : « Castigo corpus meum, et
in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædica-
vero, ipse reprobos efficiar ⁹⁴. » Sunt namque pro-
cul dubio graves pleni que difficultatis exercitatio-
num labores, **188** verum fructibus virtutis et ho-
nestatis abundant, ac modicam deteriorum rerum
jacturam, eorum quæ omnium confessione optimæ
sunt, proventu compensant. Atque hoc quoque nobis
beatus Paulus aperte confirmat : « Sed licet is qui
foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui
intus est renovatur de die in diem ⁹⁵. » Cum enim

⁹⁰ Psal. lxxx, 3. ⁹¹ II Cor. viii, 7; Apoc xxi, 5.
⁹² II Cor. iv, 16.

⁹³ Joel. ii, 15. ⁹⁴ Psal. cxviii, 126. ⁹⁵ I Cor. ix, 27.

Variæ lectiones.

^β ἄλλ. γεγωνῶς δὲ τι καὶ διαπρύσιον. ^γ ἄλλ. μετεβρύχτος. ἄλλ. μετεβρύχτος. ^δ ἄλλ. πρὸς μάχην
ἐκπεριθέουσι. ^ε ἄλλ. δουλαγῶ.

adversus imperium spiritus impura hæc et voluptaria rebellet caro, quæ peccati lege tanquam morbo interne laborat, atque ad ea assidue incitat, quibus addicti meliorum gloriam a se abdicare necessario coguntur; age, turpioribus utilia ac divina commendatione honestata præponentes, sobrietate ac modestia efferos carnis motus edomemus, et velut amicam nobis temperantiam, cum finitimis ipsi virtutibus, fortitudine inquam, justitia, prudentiaque jungamus, ac tanquam corollam ex vernis et odoratissimis floribus in pulcherrimam speciem belle admodum contextam nostris ipsorum capitibus accommodemus; tum a sordibus undequaque purgati, puri pure una cum jejunio, religiosum præterea cultum sanctis aptissimum adhibeamus. Nam tunc quidem virtutum gloria, tanquam splendidis vestibus decorati, in partem cœlestis festivitatis nos quoque veniemus, nec vocem illam tristissimam audiemus, qua unum aliquem ex iis qui vocati fuerant Salvator affatus est: « Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem **? » Sapientis enim est servire tempori. Scriptum namque est: « Tempus omni rei, et omnia pulchra in tempore suo ». Illud præterea cogitare oportet: Si quis eorum qui gloria insignes ac summis honoribus ornati habentur, nos ad solemne festum cum ipso agendum vocasset, quod amicis adhibitis celebrare decrevisset, annon præclaro vestium ornatu instructos convivas ad epulum accessuros putamus? facient id scilicet, ut ejus a quo vocati sunt honori serviant. Quis id dubitet? Cum igitur ei qui absque splendido vestium ornatu ad convivium accedat non sit impune, quis non eos merito arguendos et puniendos existimet, qui, divina contempta vocatione, mitidior animi cultu carere judicentur? Qui quidem squalentes adhuc propemodum, et pædore obsiti, vitamque a sanctorum studiis alienam et absonam degentes, quonam modo in eorum numero censebuntur? et quidem aperte asseverante Christo, 189 dum de futura olim dispensatione loquitur: « Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris ipsorum ». Valeat igitur terrenarum rerum profana illuvies, valeant simul fornicatio, avaritia et invidia, obmurmuratio atque detractatio, fraus et dolus. Ita namque simul cum criminibus improbitatis, pœna quoque miserrima auferetur, quæ peccatorum impen-det capitibus; enascentur vero quodammodo ea, ob quæ merito cuivis gloriari liceat, et cum Christo nostrum omnium Salvatore una vivemus, tum liberam ab omni reprehensione gloriam adepti, inter sanctorum catervas sedem ac locum facile assequemur.

2. Igitur tanquam optimarum rerum moderatorem ac duces iterum assumamus Joannem illum sapien-

** Matth. xxi, 12. ** Eccle. iii, 1. ** Matth. xiii, 45.

¶ Nota: lectione.

† Ἰσ. εὐρωστοῦν. * ἱ.κ.κ. κηλίζ.

Α ἡμῶν ἀνθρώπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ. » Ἐπειδὴ γὰρ τῷ φρονήματι τοῦ πνεύματος τὸ μισαρθὸν δὴ τοῦτο καὶ φιλήθρον ἀνταίρει σαρκίον, ἀρρώστοῦν † ἐν ἑαυτῷ τῆς ἀμαρτίας τὸν νόμον, καὶ κατερεθίζον ἀεὶ πρὸς ἃ νενευκότας, τὴν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσι δόξαν ἀπεμπολεῖν ἀναγκαῖον· φέρε τῶν αἰσχίωνων προθένας τὸ ὄφελον καὶ ψήφῳ θεῖᾳ τετιμημένον, νήψει τε καὶ ἐπεικέει, τὸ μὲν ἀτίθασσον τῆς σαρκὸς κατευνάζωμεν κίνημα, φιλην δὲ ὡπερ ποιώμεθα τὴν ἐγκράτειαν· καὶ τὰς ὁμόρους αὐτῆ καὶ γέιτονας ἀρετᾶς, τὴν ἀνδρίαν φημί, τὴν δικαιοσύνην, τὴν φρόνησιν, ὡπερ τινὰ στέφανον ἡριολὸς καὶ εὐσομοτάτους ἀνθεσιν εἰς εἶδος τὸ ἐκπρεπὲς εὐ μάλα συνειλεγμένον, ταῖς ἑαυτῶν ἀνάψωμεν κεφαλαῖς· καὶ πάντα ῥύπον ἀπονεψάμενοι, καθαρὸν καθαρῶς ὁμοῦ τῇ νηστείᾳ τὴν τοῖς ἁγίοις περὶ πωδαστάτην θεραπείαν ἐπιτελέσωμεν. Τότε γὰρ, τότε, λαμπροὶ οἰάπερ ἐσθήμασι τοῖς ἐξ ἀρετῶν αὐχῆμασι κατηγλαϊσμένοι, τῆς οὐρανίου συμμεθέξωμεν ἑορτῆς· οὐ τὴν ἀπευκτὴν ἐκείνην ἀκούοντες φωνῆν, ἣν ἐπὶ τινι τῶν κεκλημένων εἰρηκεῖν ὁ Σωτὴρ· « Ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἐνδυμα γάμου; » Καίρω γὰρ ἀρμόζεσθαι, σοφόν. Γέγραπται δὲ, ὅτι· « Καίρῳ παντὶ πράγματι, καὶ πάντα καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν. » Καὶ πρὸς γε τοῦτο εἰς ἐκεῖνο πῶς οὐκ ἄξιον ἔννοεῖν; Ἄρα εἰ τις ἡμᾶς τῶν ἐν δόξῃ περιφανιστέρῳ, καὶ ταῖς εἰς ἄγαν ὑπεροχαῖς ἐκτετιμημένων, ὡς αὐτὸν παρελθεῖν ἐκέλευε ἑορτῆς αὐτῷ συμμεθέξοντας, ἦν ἂν εἴλοιοτε τελεῖν ἐπὶ τισι τῶν γνωρίμων, οὐ λαμπροὶ καὶ εὐεῖμονες ἀφίκοιτο ἂν ἐπὶ τὴν ἑστίαν οἱ δαιτυμόνες; Ἀρῶν γὰρ ἂν ὧδε τῆς τοῦ κεκληκίτου φιλοτιμίας ἄξιον· Εἶτα πῶς τοῦτο ἀμφιλογον; Ὅτι τοῖνον τὸ μὴ ἐσκευασθαι λαμπρῶς τοῖς ἑορτάζουσιν οὐκ ἀζήμιον, πῶς οὐκ ἀπόχηρ πρὸς ἐλεγχόν τε καὶ δίκην τοῖς τὴν θεῖαν ἀτιμάζουσι κλησιν, τὸ τῆς κατὰ νοῦν παιδρότητος ἀμοιρῆσαι δοκεῖν; Οὐ μονονουχὶ ῥυπῶντες ἔτι καὶ ὀδωδότες, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων σπουδαῖς ἀσυμφυᾶτε καὶ ἀσύμβατον ἐπιτηθεύοντες βίον, πῶς εἰεν αὐτοῖς ἐναριθμοὶ; καίτοι λέγοντος ἀναφανδὸν τοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς κατὰ καιροῦς ἐσομένης οἰκονομίας· « Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν. » Ἐρρέτω δὴ οὖν ἡ τῶν ἐν κόσμῳ πραγμάτων ἀνοσία κοιλίς *· καὶ συνοιγέσθω πορνεία, καὶ πλεονεξία, καὶ φθόνος, ψιθουρισμὸς καὶ καταλαλιά, καὶ ἀπάτη, καὶ δόλος. Συνθλάται γὰρ οὕτω τοῖς ἐκ φαυλότητος αἰτιάμασι καὶ ἡ παμμόχθηρος δίκη, ταῖς τῶν φιλαμαρτημόνων ἐφεδρεύουσα κεφαλαῖς· ἀνατελεῖ δὲ ὡπερ τὰ ἐφ' οἷς ἂν εἰκότως ἐπισεμνύνοντό τις· συνεσόμεθ' αὖτε τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ· καὶ μώμου παντὸς ἐλευθεραν ἔχοντες δόξαν, τὸ ταῖς τῶν ἁγίων ἀγέλαις συναυλιζεσθαι δεῖν, ἀποκερδανώμεν εὐκόλως.

β'. Οὐκοῦν ἀρμωσθῆν ὡπερ τινὰ, καὶ τῶν ἀρίστων εἰσγηγῆν, εἰς δεξιόμεθα πάλιν Ἰωάννην λέγοντα

τὸν σοφόν· « Μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μήτε τὰ ἐν τῷ κόσμῳ· ἔάν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς ἐν αὐτῷ. Ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, ἡ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστίν. Καὶ ὁ κόσμος παράγεται καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ. Ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, μένει εἰς τοὺς αἰῶνας. » Ὁρᾷς τοὺς ἁγίους σοφῆ καὶ ἀνεπιπλήκτω γνῶμη συζῆν ἀλομένους, καὶ ὡσπερ εἰς τινα τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων περρωπὴν ἀνδρωδῶς ἀναθρώσκοντας, καὶ τὸν τοῦ παρόντος βίου περισπασμὸν ἀναμετροῦντας ἀστείως, εἰς τε καὶ πότος καὶ ἐπὶ τίσιν ἂν γένοιτο μολις χρῆσιμος κατασημαίνοντας· « Πᾶν γάρ, φησὶ, τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου. » Ἡ γὰρ οὐ μέγρι τραπέζης καὶ ὑπογαστρῶν ἡδονῶν παρά γε τοῖς ἀναπεπιτωκόσιν εἰς βραθυμίας κοσμικᾶς τὰ εἰς ἡδονὰς τε καὶ τρυφήν δεικνύεται μέτρα; Ὁσφοφαγαί τε γὰρ αἱ πολυειδέεις, καὶ ἡδύσματα, καὶ καρυκείων ἐξίτηλοι τρόποι, καὶ τράπεζα Συβαριτικῆ, τὰ πάντων, οἶμαι, ἔστι παρ' αὐτοῖς τιμαλφέστατα. Ἀποπραινοῦτο δ' ἂν, ὡς γὰρ μοι φαίνεται, καὶ ἡ τῶν ὀμμάτων ἐπιθυμία » περὶ τε σωμάτων ὥρας καὶ ἔλης φαιδρότητα, καὶ ἐφ' οἷς τῆς ὀπτικῆς ἐνεργείας ἡ χρῆσις, εἰς τὸ ἡδύτερον ἢ εὐχαρί καταγοητεύεσθαι φιλεῖ. Ἀλαζονεία δὲ καὶ φιλοδοξία πῶς ἂν φράσαιμι λοιπὸν εἰς ὅσον προήκουσι φαυλότητος μέτρον; Τὸν γὰρ τι λίαν ἰ ὑπερτενῆ, καὶ ὑπέροφρον ἐν τοῖς ὅτι μάλιστα πολεμωτάτοις ποιεῖται Θεός. « Κύριος γὰρ ἀπερηφάνους ἀντιτάσσεται, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ταῦτ' ἰδωσάμενοι, καὶ ὄλγῳ παντελῶς ἀξιώσαντες λόγου, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοισι δόξαν ὀσίρα ψήφῳ τιμήσαντες, ζήσωμεν εὐαγγελικῶς, τὸ οἶονε καὶ ἐκτεθνᾶναι τῷ κόσμῳ δοκεῖν, διὰ γε τοῦ μὴ βιοῦν ἀνεχεσθαι κοσμικῶς ἀστείως ἐπιτηδεύοντας. Τοιοῦτόν τι καὶ Παῦλος ὑπεμφαίνει λέγων· « Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα Θεῷ ζήσω· Χριστῷ δὲ συνεσταύρωμαι. Ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγὼ· ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. » Μεμνημένος δὲ, οἶμαι, λέγοντος αὐτοῦ· « Δωρεᾶν ἐλάβετε, δωρεᾶν δότε, » τὰ ἴσα φρονεῖν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀναπειθεῖ, λέγων· « Ἡ ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν, εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου ἐβαπτίσθημεν; Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον· ἵνα, ὡσπερ ἠγέρθη Χριστός ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν. » Οὐκοῦν, ἐρῶ δὴ τι τῶν ἀναγκαίων εἰς θνησιν, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων φωναῖς ἀποκεχρήσασθαι πάλιν· « Τίς σοφός καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν; Δείξατο; ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς, ἐν πρώτῳ σοφίας τὰ ἔργα αὐτοῦ. » Ἀναστροφὴν δὲ τὴν ἀξιάγαστον, οὐκ ἔτεραν εἶσεσθαι πρὸς ἡμῶν ὑπονοεῖν ἄξιον, ἢ δι' ἧς ἂν ὀρθοῦσθαι συμβαίνει, καὶ τὰ ὡς ἀριστα βιοῦν ἐλέσθαι τινὰς, καὶ τὸ ἐν πίστει γνήσιον. Τὸ γὰρ τοι δοκεῖν

A tem, cujus illa sunt : « Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, et concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum ». Cernis eos qui cum sanctis vitam sapientem atque inculpata mente ducendam sibi esse statuerunt, et in speculam veluti quamdam cognoscendis quæ apud nos geruntur, strenue conscenderunt, vitæque hujus spatia conversionesque sedulo sunt dimensi, quemadmodum quænam ea sit, quibus terminis definiatur, et quousque demum juvare aliquid possit, festive describant : « Omne enim, inquit, quod est in mundo, vel concupiscentia carnis, vel concupiscentia oculorum, vel superbia vitæ est. » An non etenim mensæ et abdominis voluptatibus, qui mundi torpore et ignavia delinentur, suavitatis ac deliciarum modum definiunt? Cibi namque multiplices ac deliciosæ epulæ, condimentorumque adulterata varietas, ac Sybariticæ mensæ, primo apud illos, opinor, in pretio habentur. Versatur porro, ut ego quidem existimo, « oculorum concupiscentia » in contemplanda corporum pulchritudine materiæque splendore, atque in iis per quæ videndi facultas quadam jucunditate delinita, veluti per præstigias captari solet. Superbia vero et ambitio, quæ ad usque terminum pravitatis progrediantur, haud facile dixerim. Superbum namque et arrogansem, invisum sibi ex omnibus maxime ducit Deus. « Dominus nimirum **190** superbis resistit, » ut scriptum est. Hæc ablegantes, nulloque prorsus habentes loco, ac præstantiora decora digniore suffragio, ut par est approbantes, vitam ex Evangelii præscripto instituemus; sicque nos aversos a mundi studiis scite præbeamus, ut etiam mortui esse mundo videri possimus. Tale quiddam Paulus quoque indicat, dicens : « Ego vero per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam : Christo confixus sum cruci. Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus ». Nempe, ut arbitrator, meminerat dixisse ipsum : « Gratis accepistis, gratis date » ; idem et nos ipsos sapere suadet, dicens : « An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti sumus cum illo per baptismum in mortem, ut, quemadmodum Christus suscitatus est a mortuis per gloriam Patris, sic et nos in novitate vitæ ambulemus ». Igitur, dicam nempe aliquid necessarium ad utilitatem, ac sanctorum vocibus adhuc paulo utar liberius : « Quis sapiens et prudens inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ ». Conversationem porro admiratione

⁹⁹ I Joan. II, 15-17. ¹⁰⁰ Jac. IV, 6. ¹⁰¹ Galat. II, 19, 20. ¹⁰² Matth. X, 8. ¹⁰³ Rom. VI, 3, 4. ¹⁰⁴ Jac. III, 13.

Variae lectiones.

ἢ ἀλλ. ἡδύ τε. ἢ ἀλλ. τε λίαν. ἢ ἀλλ. δεῖξάτω.

PATROL. GR. LXXVII.

23

dignam, non aliam a nobis intelligi oportere arbitror, quam ex qua mores emendari, optimamque vivendi rationem eligi, tum germanam in fide sinceritatem servari contingat. Quod enim se quisquam fidem amplexum esse ostendat, cæterum alio respiciat, et in ea confirmari penitus abnuat, summæ id pravitatis esse haud gravatè concesserim. Atque iis quidem qui mente adeo corrupti sunt, quique ejusmodi et sentire et facere decreverunt, ita divinus quoque sermo interminatur : « Væ, inquit, cordibus infirmis, et manibus dissolutis, et peccatori ingredienti duabus semitis ¹ » Frigentis namque revera animi morbus, dissolutæque ac remissæ mentis crimen ac noxa est, si quis facile se transversum ferri patiat, atque ea subito amet quæ odisse decreverat. An igitur si quis eorum quempiam roget, quibus aliquid est sobriæ mentis, ne dicam illorum quibus animi vires firmæ atque egregie constitutæ sunt : Num, o amice, cum tibi horum utrumvis liceat, ut valeas aut ægrotas, tuæque alterutrum ut eligas optio sit, utrum, inquam, ægrotare malis abjecta salute, an ea quæ procul dubio meliora sunt incunctanter amplexus, ipsam quoque interrogationem non absque risu excipienda putaveris? an quisquam hominum eo dementiæ pervenerit, quin aperte clamet sibi anti-quissimam esse **191** corporis firmitatem; contrarium autem ut velit nullo modo adduci posse? Et quidem recte hænc sibi consuluisse fateamur omnino necesse est. Quæ namque vel nemine ipsis patrocinate recta sunt, propriaque et illustri gloria locupletata sunt, ea vituperare minime est tutum. Itaque si firmam corporis valetudinem inter optimas res, ac maxime optabiles numeramus, quis summæ imprudentiæ culpa nos liberet, si minus in iis quæ ad animum spectant eundem sensum geramus, ac non ipsum potius intensiore studio excolendum existimemus. Quanto namque animi præstantiores corporibus, tanto illis perfectiorem curam impendere, ut arbitror, oportebit. Igitur unctiones quidem, et cibi, ac reliquarum curationum usus satis copiosus, citraque nimietatem adhibitus, ab humanis corporibus arcent morbos. Animum vero ad virtutis cupiditatem erigere, et impuram peccati labem instar mortis ducere, tum charitatem in Deum omnino retinere mordicus, sinceraque et integra fide rerum omnium Conditorem venerari, hanc ego bene temperatam animi constitutionem, ac robustæ mentis minime dubium argumentum esse affirmarim. Eundem namque sensum veteribus illis inesse debuisse, nobis divinarum quoque legum oracula indicant. Primum namque, et egregie mirificum mandatum illud est : « Dilige Dominum Deum tuum ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex tota fortitu-

¹ Eccl. II, 14.

Varia lectiones.

^k leg. οὕτως. ^l δ.λ.λ. εὐθενεστάτων. ^m leg. μάλιστα. ⁿ δ.λ.λ. γνώμην. ^o leg. κτάσθαι. ^p γρ. ἀξι-
παινετωτάτους. ^q δ.λ.λ. εὐνοίαν.

A προσήκασθαι μὲν τὴν πίστιν, ἐφ' ἕτερα δὲ βλέπειν, καὶ τὸ ἐρηρῆσθαι δὲ μισεῖν, δοίην ἂν ἐγωγε παντὸς εἰς λῆξιν εἶναι κακοῦ. Τοῖς γε μὴν ὧδε παραφθαρεῖται τὸν νοῦν, ταυτὶ τε φρονεῖν καὶ δρᾶν ἡρημένους, καὶ θεῖος εὐθὺς ^k ἐπαράται λόγος· « Οὐαὶ γάρ, φησί, καρδίαις δευλαῖς, καὶ χερσὶ παρειμέναις, καὶ ἀμαρτωλῶ ἐπιδαίνονται ἐπὶ δύο τρίβους. » Ψυχροῦ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀβῶστημα νοῦ, καὶ φρονὸς ἐκλύτου καὶ παρειμένης ἐπίκλημα καὶ γραφή, τὸ εὐκολον εἰς παραφορὰν, καὶ τὸ ἀγαπᾶν ἐτοιμῶς, μισεῖν ἐλομένους. Ἄρα γὰρ εἰ τις ἐροῖτο τινα, καὶ τῶν μετρίων εἰς νῆψιν, ἵνα μὴ λέγοιμι τῶν ἀγαν ἀσθενεστάτων ^l, Πότερον, λέγων, ὧ τᾶν, ἐν αἰρέσει κειμένων, τοῦτο [l. τοῦ τε] ὕψιαινεῖν καὶ νοσεῖν, καὶ παρὸν εὐκόλως εἰσοικίσασθαι τὸ δοκοῦν, ἀβῶστην ἂν εἴλω, μεθεὶς τὸ B ἕταρον, ἢ τοῖς ἐναργῶς ἀμείνοσιν ἐπιδραμῶν, καὶ γέλωτος ἀξίαν ἡγήσῃ τὴν πεῦσιν; ἀρ' οὖν εἰς τοῦτο φρενοβλαβείας κατώλισθεν ἀνθρωπος, ὡς μὴ διαβῆσθαι ἀνακραγεῖν, ὡς ἤκιστα ^m μὲν εὐρωστοῖη τὸ σῶμα· τὸ γε μὴν θατέρω προσπομιλεῖν, ἤκιστα ἂν εἴλοτο ποτε; Καὶ μὴν οὐκ ἐσθ' ὅπως οὐκ εὐ βεβουλευσθαι τὸν τοιοῦτον φήσομεν. Τὰ γὰρ ὡς εἰεν ὀρθά, καὶ εἰ μὴ τις εἴλοτο συνεπειεῖν, οἰκοθέν τε καὶ ἐναργῆ πλουτοῦντα τὴν δόξαν, κακύνειν οὐκ ἀσφαλές. Εἰ δὲ τῶν ἀρίστων εἶναι λογιούμεθα, καὶ τῇ τῶν εὐκταιστάτων ἐγγράφομεν μοῖρα τὴν τοῦ σώματος εὐρωστίαν, πῶς οὐκ ἀσύνητον κομιδῇ μὴ τὴν αὐτὴν ἡμᾶς ἔχοντας γνώσιν ⁿ ὀρθᾶσαι περὶ ψυχῆς, μᾶλλον δὲ καὶ σπουδῆς ἀξιῶν τῆς προύργιατέρας αὐτῆν; Ὅσα γὰρ ἀμείνους σωμάτων ψυχᾶ, τοσοῦτω δεήσει φειδοῦς, οἶμαι, τῆς τελευτέρας ἀποπέμειν αὐταῖς. Οὐκοῦν, C ἀλοιφαὶ μὲν, καὶ τὰ ἐδώδιμα, καὶ τῆς ἐτι λοιπῆς θεραπείας ἡ διαρκῆς καὶ τοῦ περιττοῦ κατόπιν ἰούσα χρῆσις, τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἐξιστάσι τὸ νοσεῖν. Τὸ δὲ εἰς ἔφεσιν μὲν ἀρετῆς ἀνακομιζεῖν τὸν νοῦν, φθορὰν δὲ ἡγεῖσθαι τὴν βέβηλον ἀμαρτίαν, καὶ πρὸς τοῦτους ἐτι τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης ἀπριξῆ ἡττησθαι ^o φιλεῖν, καὶ ὀλοκλήρῳ πίστει τιμᾶν τὸν τῶν ὧλων Δημιουργόν, φαίην ἂν ἐγωγε ψυχῆς εὐρωστίαν, καὶ νοῦ βλέποντος εἰς τὸ εὐσθενὲς ἀσύγκριτον νῆψιν. Χρῆναι γὰρ οὕτω φρονεῖν τοῖς ἀργαιοτέροις, καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος ἡμῖν κατεχρησμέθησε νόμος. Ἐντολὴ γὰρ πρῶτη καὶ ἀξίγαστος ἦδε· « Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. » D Τοῦτο εἶναι φημι τὸ ὀλοκλήρῳ τῇ πίστει τιμᾶν ἐλέσθαι τὸν Πειρητήν. Σκέψασθε γὰρ τὸ χρέμα ὧδ'· τοὺς τοῖς ἐπὶ γῆς κρατοῦσι παρεστηκότας, καὶ ἐν δορυφόρων τάξει κατελειγμένους, πόττερα τὰ αὐτοῖς δοκοῦντα φρονεῖν ἄξιον, καὶ τοῦτο δρᾶν ἡρημένους ἀξιεπαινετάτους ^f εἶναι λογιούμεθα, καὶ ψήφῳ λοιπὸν τῇ παγκάλῳ τιμήσομεν· ἢ ὡς ἦν δὴ που κρεῖττόν τε καὶ ἀμείνον οἴοιτ' ἂν τις, οἶμαι, τυχόν, σκῆπτεσθαι μὲν λόγῳ τὴν δianoian ^q· βαρβαρίζουσαν δὲ

τὴν γνώμην καὶ τῶν αἰσιγίωνων οὐκ ἐλευθέραν νο-
σοῦντας ἀλίσθεσθαι. Ἄλλ', οἶμαι, φαίη τις ἄν, εἰ γε
νοῦν ἔχοι σοφόν, ὡς εἴη τε καὶ ἔσται κακὸς κακῶς
ἀπολύσθαι πρέπων, ὃς ἕτερον μὲν κεῖθει ἐνὶ φρεσίν,
ἄλλο δὲ εἴπη, κατὰ γε τοὺς παρ' Ἑλληνιστοῦ ποιητάς.
Οἶμαι γὰρ δεῖν, ἀνεπίπληκτον μὲν παντελῶς τοῖς
κρατῦσι φυλάττειν τὴν εὐνοίαν· ὅλη δὲ γνώμη μι-
σεῖν τὰ βαρβάρων. Ἄλλ' εἴπερ ἔστι τὸ ἐν γε τοῦτοις
εὐδοκίμειν περιφανές τε καὶ ἀξιόληκτον, πῶς οὐκ
ἀναγκαῖον εἶναι λογιούμεθα τοὺς Θεῷ καταζευγμέ-
νους, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως τὴν ὁμολογίαν εὐ-
μάλα παποιημένους, καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλῶν καὶ ἁγίων
μαρτύρων, αὐτῷ μονοτρόπως προ[σ]ερρηθεῖσθαι φιλεῖν,
τὸ ἐν Ψαλμοῖς ἐκεῖνο βοῶντας· Ἐκολληθῆ ἡ ψυχὴ
μου ὀπίσω σου; Καταλογοῖσθε γὰρ ἄν οὐκ ἐτέρως,
ἢ οὕτως ἐν τοῖς ἀληθείαι προσκυνηταῖς. Τὸ δὲ, γλώτ-
τη μὲν ὁμολογεῖν ὅτι Θεὸς τῶν ὄλων ἐστίν, ὅλη δὲ
οὐπω ποδὶ τῆς τῶν δαιμονίων ἐξοίχασθαι πλάνης,
πῶς οὐκ ἂν εἴη, κατὰ γε τὸ εἰκόσ, ἕτερον οὐδὲν, ἢ
ἔπερ ἔφην ἀρτίως, σκηπτεσθαι μὲν λόγῳ τὴν εὐ-
νοίαν, βαρβαρίζουσαν δὲ τὴν διάνοιαν ἔχειν; Ἄλλ'
ἔστιν εἰπεῖν, ὡς δικαίαν μὲν ἂν κατ' ἐκείνων ἐποιή-
σατο τὴν ἐπίπληξιν, ὃ δόξῃ τῇ ὑπερτάτῳ κατεστεμ-
μένος, Ὡ στρατιώτα, λέγων, τοῖς ἐμοῖς ὄπλοις
ἐσκευασμένος, φρονεῖς τὰ βαρβάρων; Ἐμὸς δὲ ὅτι,
μόνον ὀρᾶσθαι φιλεῖς, ὄλος ὢν ἐτέρων. Φαίη δ' ἄν,
οἶμαι, καὶ Θεὸς περὶ τῶν ἐν πίστει μὴ ἰδρυμένων·
Ὁ Λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσὶ με τιμᾷ· ἢ δὲ καρδία
αὐτῶν πῆρῳ ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην δὲ σέθενται
με, τηροῦντας διδασκαλίας, ἐντάγματα ἀνθρώπων. »
objurgationē utetur qui suprema gloria coronatus est. O miles, inquiet, tu mea instructus armatura faves barbaris? Satis habes conspici tanquam meus, cum sis totus aliorum? Dixit etiam, opinor, Deus de his qui minus in fide stabiles ac firmi sunt: « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. In vanum autem colunt me, servantes doctrinas et præcepta hominum ».

Μεταπλάττει βὲ ὁ καιρὸς τὴν λέξιν εἰς τὸ συμφέ-
ρον. Εἰς τοῦτο γὰρ δὴ βδελυρίας προήκουσι τινες
τῶν τελούντων ἐν ἡμῖν, ὡς προστέχειν πνεύμασι
πλάνης, καὶ χρησμολόγων τινῶν φληνάφοις ψευδ-
επειαῖς ἐπιδοῦναί τὸν νοῦν. Οἱ τὰ ἐπέκεινα μὲν οὐ-
ρανοῦ, καὶ τὰ ὑπὸ γῆς· εἰδέναι φαντάζονται· λεληθ-
θαι δὲ σφᾶς μὲν αὐτοὺς φρεναπατοῦντες οἱ θελαιοί,
συνολλούοντες δὲ καὶ ἐτέρους ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς.
Διακείσθαι γὰρ ἀναπειθούσιν, ὡς ἔστιν ἐτοίμη τοῖς
ἐθέλουσιν ἐλεῖν τῶν ἐσομένων ἢ γνῶσις, καὶ τῆς
θείας ὑπεροχῆς τὰ ἰδικῶς ἐξαιρέτα, τῇ τῶν ἀστέρων
κινήσει προσνέμοντες, τῆς ὕγιους τε καὶ ἀπλανοῦς
ἐξέλκουσι δόξης τοὺς οἴπερ ἂν εἶεν εὐκολοὶ πρὸς
ἀποφορᾶν, καὶ εἰς ἀπάτην εὐδιάρρηπτοι. Καὶ δὴ
καὶ γραῶν ἀθλίων ἐσμούς συναγείροντες, ψιθυρί-
ζουσι τὸ δοκοῦν, ὡς τὸ θεῖον ὄντες αὐτοί. Τὰ δὲ οὐ-
καθε πάλιν ὑπονοστεῖ, ψυθηγορίας τισιν ἀνοήτως
πεφρακισμένα, καὶ τὸ μῦθις ἐρανίζεσθαι ἀργύριον
ἐκλεληστευμένα. Ψυχρῶν γὰρ ἐκείνοις, καὶ ἀνοσιῶν
λημμάτων ἢ τέχνη προμνηστρία· καὶ τὴν ἐν πίνακι
τῷ πανώλει γραφὴν, ψεῦδος ὡσπερ τι ποιοῦνται πω-

dine tua ». Hoc, inquam, esse autumo, omnium
Conditorum fide integra venerari. Rem namque hoc
pacto consideremus : qui regum in terris asseclæ et
satellites lecti sunt, num eos quæ grata dominis
fuerint sentire oportet, idque si fecerint, laude di-
gnissimos esse arbitrabimur, ac de iis honestissime
judicabimus? An vero quisquam forte rectius exi-
stimet simulare oratione benevolentiam, tum men-
tem barbarie infectam, nec a turpioribus morbis
liberam deprehendi? At hunc quidem malum malo
exitio dignum esse quivis, ut arbitror, sana mente
præditus affirmarit, qui aliud quidem animo occul-
tat, aliud loquatur, ut est apud Græcos poetas. Cen-
seo siquidem inculpatam omnino benevolentiam ad-
versus eos qui rerum potiuntur, servari oportere. Quod
si barbaros vero aversari penitus, atque odisse. Quod
si spectatum in ejusmodi rebus decus, gloria iu-
signis et amplectenda comitatur, qui minus neces-
sarium ducemus, ut qui se Deo adjunxerunt, ac
192 fidem quæ in ipsum est egregie professi sunt,
idque coram multis et sanctis testibus, ipsi tota mente
inniti cupiant, Psalmographi illud usurpantes :
« Adhæsit anima mea post te »? Nec enim alio
pacto inter veros adoratores censeri queant. Cæte-
rum vocæ quidem unum rerum omnium Deum con-
fiteri, nec tamen penitus se dæmonum erroribus
exemisse, quid hoc est aliud, si vera loqui volumus,
quam quod dixi nuper, simulare oratione benevo-
lentiam, animo autem in barbarorum partibus et
factione versari? Merito igitur hac adversus illos
est. O miles, inquiet, tu mea instructus armatura

Sermonem porro ad id quod utile est occasio
vertit. Eo namque impuritatis progrediuntur qui-
dam ex nostris, ut attendant spiritibus erroris, et
inanibus ariolorum quorundam mendaciis addicant
animum. Qui cum ea quæ intra cælum, quæque sub
terra sunt scire se somniant, ipsi se nec opinantes
miseri fallunt, secumque alios præterea in exitium
trahunt. Quippe credi volunt paratam esse nancisci
cupientibus futurorum scientiam, quæque divinæ
excellentiæ maxime propria sunt, astrorum conver-
sionibus assignantes, eos de sano sensu rectoque de-
jiciunt, qui se facile transversos abduci, atque in
fraudem impelli patiuntur. Proinde et vetularum
infelicium examina congregantes, quod libitum fue-
rit insusurrant, ac si divinum numen ipsæmet forent.
Illæ domum retro commeant, dictis mendaci-
bus insipienter elusæ, et collato vix tandem in stipem
argento emunctæ. Hæc illis nimirum sordentis lu-
celli per nefas colligendi ars est; ac delineatam in
exitiali tabella picturam, velut venalium officinam
mendaciorum instituunt. Hoc Israelita: nonnulli fa-

⁹⁶ Deut. vi, 5; Matth. xxi, 37. ⁹⁷ Psal. lxxii, 9.

⁹⁸ Isa. xxix, 13. Matth. xv, 8.

Varia lectiones.

† ἄλλ. ἀλίσθεσθαι. * ἄλλ. σύμφρον. † ἄλλ. γῆν.

ctitavere, neglecta in Deum pietate, studioque virtutis abjecto. Sed quid ait Ezechiel propheta? « Et factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, vaticinare super prophetas Israel, dicesque prophetis **193** qui prophetant ex corde suo, et prophetabis, et dices ad eos: Audite verbum Domini. Hæc autem dicit Dominus Deus: Eo quod verba vestra mendacia, et divinationes vestræ vanæ sunt, propter hoc ecce ego super vos, dicit Dominus Deus, et extendam manum meam super prophetas videntes mendacia, et loquentes vana⁹⁹. » Cum vero etiam infelicissimæ mulieres futurorum cognitionem fingerent, iterum dixit prophetæ Deus: « Et tu, fili hominis, confirma faciem tuam super filias populi tui, quæ prophetant e corde suo, et vaticinæ contra eas, et dices: Hæc dicit Dominus Deus: Væ his quæ consuunt cervicalia sub omni cubito manus, et quæ faciunt velamina ad omne caput universæ ætatis, ut pervertant animas! Et animæ subversæ sunt populi mei, et animas salvabant, et contaminabant me ad populum meum propter pugillum hordei, et propter fragmenta panis, ut occiderent animas quas non oportebat mori, et ut salvarent animas quas non oportebat vivere, dum loquimini vos populo exaudienti vanos sermones¹. » Res enim ita vere se habet. Nec enim a Deo videlicet edocui, quæ intelligentiam superant, ut prophetiæ nostræ mos est, aliis transmittunt; sed responsa eorum unicuique qui curiose inquirere soliti sunt accommodata ipsimet componentes, ea ex fraudulentæ officinis edunt. Cum vero sese mire callidos ac sapientes asserant, tantumque arte et solertia præcessisse credi velint, ut citra omnem laborem aliorum negotia nihil aberrantes cognoscant, in suis rebus hallucinari eo usque deprehendas, ut cum in calamitatem inciderint, nunquam sibi quæ evenerint experienda putasse dicant. Et quidem cum futura providenti præcavere facile sit, liceatque vitare quod jam provisum est malum, quidni omnes illi calamitates effugiunt, præsertim qui se in arte egregie profecisse sibi persuadeant? Igitur fallaces esse præstigias illorum inventa nobis facile res ipsa demonstrat. At enim quædam, inquit, vere ut prædicta sunt acciderunt. Atqui, o viri optimi, hoc ipsum est crimen, hæc sunt ob quæ vos in iudicium vocari oporteat. Ergo dic mihi, qui accusatur, qui causam dicit, ipsa illa quæ objiciuntur, loco defensionis afferret? An non etenim quia nonnulla ut prædicta sunt acciderunt, nos propterea nugamur, ac res minime turpes nostro iudicio condemnamus? Hoc nempe quod non ad veritatem omnia **194** referuntur, certum est vestræ nequitæ argumentum, ac præterea studium futile, nugatorium artem, ridiculam disciplinam esse demonstrat. Siquidem quæ a Deo sunt, nullatenus fallunt. Quæ namque eventura plane omnia penitus divina et incorrupta mens novit, ea si effari ad aliquos

λητήριον. Τοῦτό τινες ἔδρων τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας ἠφειδῆχότες, καὶ τῆς τοῦ προπύτου θήρας ὀλιγωρήσαντες. Ἄλλὰ τί φησὶν ὁ προφήτης Ἰεζεχὴλ; Ἐκ ἐγίνετο λόγος Κυρίου πρὸς με, λέγων· Ἰὲ ἀνθρώπου, προφήτευσον ἐπὶ τοὺς προφήτας τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ εἶπες τοῖς προφήταις τοῖς προφητεύουσιν ἀπὸ καρδίας αὐτῶν, καὶ προφητεύσεις, καὶ εἶπες πρὸς αὐτούς· Ἀκούσατε τὸν λόγον Κυρίου. Τάδε λέγει Ἄδωναι Κύριος· Ἀνθ' ὧν οἱ λόγοι ὑμῶν ψευδεῖς, καὶ αἱ μαντεῖαι ὑμῶν μάταιαι· διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἐφ' ὑμᾶς, λέγει Ἄδωναι Κύριος· καὶ ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τοὺς προφήτας τοὺς ὀρώντας ψευδῆ, καὶ τοὺς ἀποφθεγγομένους μάταια. Ἐπειδὴ δὲ καὶ γυναῖκα μουσαράτα τὴν τῶν ἐσομένων εἰδήσιν ὑπεκλάττοντο, πάλιν ἔφη τῷ προφήτῃ Θεός· Ἐκαὶ σὺ, υἱὲ ἀνθρώπου, στήρισον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τὰς θυγατέρας τοῦ λαοῦ σου, τὰς προφητεύουσας ἀπὸ καρδίας αὐτῶν, καὶ προφήτευσον ἐπ' αὐτάς, καὶ εἶπες· Τάδε λέγει Ἄδωναι Κύριος· Οὐαὶ ταῖς συβραπτούσαις προσκεφάλαια ἐπὶ πάντα ἀγκῶνα χειρῶν, καὶ ποιούσαις ἐπιθόλαια ἐπὶ πᾶσαν κεφαλὴν πάσης ἡλικίας, τοῦ διαστρέφειν ψυχάς. Καὶ ψυχὰς διεστράφησαν τοῦ λαοῦ μου, καὶ ψυχὰς περιεποιούντο καὶ ἐδεβήλουν με πρὸς τὸν λαόν μου ἕνεκεν δρακῶν κριθῶν καὶ κλάσματος ἄρτου, ἀποκτείναι ψυχάς, ἃς οὐκ ἔδει ἀποθάνειν, καὶ περιεποιούντο ψυχάς, ἃς οὐκ ἔδει ζῆν· ἐν τῷ ἀποφθέγγεσθαι ἡμᾶς λαφῶ εἰσακούοντι μάταια ἀποφθέγματα. Ἐχει γὰρ ὧδε τὸ ἀληθές. Οὐ γὰρ τοὶ θεοκλυτοῦντές ποθεν, διαπορθεύουσιν εἰς ἑτέρους νόμῳ τῆς καθ' ἡμᾶς προφητείας τὰ ὑπὲρ νοῦν· συνθέντες δὲ λόγους αὐτοὶ τοὺς εἰκότας ἐκάστῳ τῶν φιλοπευστεῖν εἰωθῶτων, τῶν τῆς ἀπάτης ἐργαστηρίων ἐκπέμπουσι. Φάσκοντες δὲ εἶναι δεινοὶ καὶ σοφοὶ, καὶ προελθεῖν εἰς τοῦτο τέχνης τε καὶ ἀκριθείας, καὶ ὑποποθήσαντες, ὡς ἀμογητέ τε καὶ ἀπλανῶς τὰ ἐτέρων δύνασθαι συνίναί πράγματα, περὶ τὰ σφῶν αὐτῶν διημαρτηκότες, τοσοῦτον ἀλλοῦν ἄν, ὡς ἐπαικότες εἶπαι, μὴ ἄν ἐλπίσαι παθεῖν τῶν συμβεβηκότων τὴν πείραν. Καίτοι μετὸν εὐκόλως τε προειδοῖτε φυλάσθαι, καὶ παρὸν διαφυγεῖν τὸ ὡς τε καὶ ἤξει προεγνωσμένον, τί μὴ ἐτέρων αὐτοὶ προεκτρέχουσι τῶν δεινῶν, καίτοι τῆς τέχνης ἐν καλῷ γενέσθαι πεπιστευκότες; Εἰκαιῶς οὖν ἄρα φανακισμὸς τὰ ἐκείνων εὐρήματα, δι' αὐτῶν ἡμῖν ἐξελέγηται τῶν πραγμάτων. Ἄλλ' ἐκδεδήχθη, φασὶ, τῶν εἰρημένων τινὰ πρὸς ἀλήθειαν. Καὶ μὴν, ὦ βέλτεστοι, τοῦτό ἐστιν ἡ γραφή· καὶ τὰ ἐφ' οἷς ἂν ὑμᾶς εὐθύνεσθαι πρέπει. Εἶτα φεύγων τις, εἰπέ μοι, καὶ διωκόμενος, ἀπολογίαν ποιήσεται τὰ ἐγκλήματα; Οὐ γὰρ ὅτι πρὸς ἀλήθειαν ἐκδεδήχθη τῶν εἰρημένων τινὰ ληροῦμεν ἡμεῖς, ἐκεῖ καταχέοντες τῶν οὐκ αἰσχροῦν τὴν κατάρρησιν. Τὸ δ' ὅτι μὴ πάντα πρὸς ἀλήθειαν βλέπει, τῆς ἐνοῦσης ὑμῖν βδελυρίας ἐλεγχος ἂν γένοιτο σαφῆς, καὶ πρὸς γε τοῦτους διαδείξειεν ἂν ἀμαρτοπέδς ἔτι τὸ ἐπιτήδευμα, καὶ ληρίας ἐμπλεως ἡ τέχνη, καὶ γέλως ἦδη τὸ μάθημα, καίτοι τὰ θεθεν οὐκ ἂν διαφεύσαιτο. Ἡ γὰρ οἶδεν ἐσόμενα, πάντῃ

⁹⁹ Ezech. xiii, 1-9. ¹ ibid. 17-19.

τε καὶ πάντως ὁ θεὸς καὶ ἀκήρατος νοῦς, ταῦτά τε λαλεῖν εἰ προδοιτό τισιν, εἴτε ἐκείνοι πρὸς ἑτέρους, οὐ ψευδοεπὶς ἐστὶ διήγημα. Τὰ δὲ γε τῶν ἀνθρωπίνων ἐννοιῶν εὐρήματα, στοχασμοῦ φορέσει μᾶλλον ἢ τῆς ἀληθείας τὴν δόξαν. Δοκεῖ δὲ μοι τῶν τοιοῦτων ἕκαστος ἀνθρώπων προσεκεῖναι τοῦ βλέπειν ὑπὸ τοῦ παρεμῆνυ τῶν παθῶν, καὶ τὴν τοῦ σώματος ὄψιν ἐξεβρύχησθε, ὅς ἡρεμεῖν ἄμεινον καὶ τῆ τοῦ πάθους ἀνάγκη παραχωρεῖν, εἴτα δύνασθαι τοξεύειν ελοῖτο, καὶ μάλα σεμνῶς. Ἄρ' οὐχὶ μανία τοῦτο, καὶ γραφὴ τις ὡσπερ ὕδρευς εἰς τὴν τέχνην; ἂν ὁ ἂν ὡ συμβαίνοι παθεῖν αὐτόν, καταθῆσαι βῆρον. Συχνὰ γὰρ ἰέντι βέλη, διοιχῆσθαι, καὶ ἀφαρματῆσαι ἢ μὲν εἰκότως τὰ πλεῖστα σκοποῦ. Ἰδὲ δὲ ἀπειργον οὐδὲν ἔμπου^α καὶ μόλις ἰέναι τὴν ἐπ' εὐθύ. Σεμνουεῖται δὴ οὖν ἐφ' ἐνὶ, καὶ τὸν ἐπὶ ταῖς ἑτέροις διακρούσεται ἰγέλωτα. Ἄλλ' ἃ γε τὴν ὄψιν ὕγιης, οὐκ ἐφ' ἐνὶ πῶν δραμόντι τὴν ὄφρυν ἀνασπάσει, καὶ φρονῆσαι μέγα, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Δισχύνοιο δ' ἂν μᾶλλον ἐπὶ ταῖς τῶν ἄλλων παρατροπαῖς, εἰ τὸ ἐπαινεῖσθαι δεῖν ἐποιεῖτο πρὸς ἡμῶν, μὴ διαπιπτούση πρὸς τὸ ἀκαλλῆς τῆ τέχνη. Ἡ τοίνυν ἠμολογεῖτωσαν ὡς ἐκ τυφλῆς διανοίας ποιοῦντες τοὺς λόγους, καὶ τὸν ἐπ' ἐκείνῳ κρότον αἰτούτων. ὅς ἐπαί τοι τὴν ὄψιν ἐμπεῖρος ἦν, οὐ μακρὸν ὀφλήσει τῆς δι' ἁμαρτίας πόν γέλωτα· καταληθισθεῖ δ' ἂν οὐκ ἐκ τέχνης, ἀλλ' ἐκ τοῦ παρατυχόντος τὸ ἐφ' ἐνὸς ἐπίταγμα τυχόν. Ἡ εἴπερ ἐρούσι βλέπειν, καὶ εἰδέναι σαφῶς διαθεβαῖωσονται ἢ ἀληθῆς, ἀπροφάσιστον παντελῶς εὐρησους τὴν ἀπότευξιν, καὶ ψυχρὸν ἀπόθρασμα νοῦ τῆς μαντείας τὸν τρόπον. Ἄγιοι προφητῆται γεγονάσι παρ' ἡμῖν, οὐκ ἀστέρων κίνησιν καταμετρεῖν εἰωθότες, οὐ τὴν τῶν στοιχείων πολυπραγμονοῦντες χρεῖαν, καὶ εἰς ἃ μὴ προσῆκεν ἐκδραζόμενοι τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν, οὐ φενακισμοῖς ἐλώοις ἐπιθαρσῆσαντες· ἐξ ἀποκαλύψεως δὲ θεοῦ Πνεύματος προαναθροῦντες τὰ μέλλοντα, καὶ ἐκ μακρῶν ἀνωθεν ἡμῖν διηγορευκότες καιρῶν. Διημάρτηκε δὲ τῶν εἰρημένων οὐδὲν· ἀλλ' ἔρπει ἢ κατὰ καιροὺς τῶν πραγμάτων ἢ φύσις ἐπὶ τὸ λίαν ἐγγύς· μᾶλλον δὲ κατ' ἴχνος τὸ ἀκριβῆς τῶν ἤδη προηγγελμένων. Θεὸς γὰρ ἦν ὁ λαλῶν. Ἔσσι τοίνυν ἐκείνων αὐτῶν ἐπατεῖν σαφῶς, ὡς ὀλέθριον ἐκκεχυκότες τὴν φιλοφροσύνην καὶ ἀργυροκάπηλον ἀστερογοητεῖαν· δεῖν γὰρ οὕτω γέ ἢ φημι, καὶ ὀνομάτων τῆ τέχνη στωμύλως ἐξευρημένων· φασι τοι γαρ οὖν· « Τάδε λέγει Κύριος· Κατὰ τὰς ὁδοὺς τῶν ἔθνων μὴ μανθάνετε, καὶ ἀπὸ τῶν σημείων τοῦ οὐρανοῦ μὴ φοβεῖσθε, ὅτι φοβοῦνται αὐτὰ τοῖς προσώποις αὐτῶν, ὅτι τὰ νοήματα ἢ τῶν ἔθνων μάταια. » Γεγόναι μὲν εἰς φαῖσιν καὶ εἰς καιροὺς οἱ τόνδε τὸν οὐρανὸν τῆ πολυσχεδῆ κατακαλ [λ] ὕνοντες ἢ θέσει καὶ τῆ συμμέτρῳ φαῖδρότητι στεφανοῦντες ἀστέρες. Ἄλλ' εἰσὶν αὐτοὶ σοὶ τοῖς τοῦ πεποιηκότες εἰκοντες νόμοις, καὶ ὧρῶν μεταβολὰς τοῖς ἐπὶ γῆς σημαίνου-

^α Jerem. x, 2, 3.

Variae lectiones.

^α ἄλλ. ἃ δ' ἂν. ἢ ἄλλ. ἀφαρματῆσαι. ἢ ἴσ. ἐμποδίζον. ἢ ἄλλ. ἐπει. ἢ ἄλλ. ἐγγυέ. ἢ ἄλλ. νόμιμα. ἢ ἴσο καλλύνοντες.

A velit, aut illi ad alios, nihil ementietur oratio. Humanarum vero cogitationum inventa conjectura potius quam veritate nituntur. Videtur autem mihi, quisquis est ex hoc genere, homini non absimilis, qui ex morbo cæcutiens amissa videndi facultate, cum quiescere satius esset ac morbi necessitati parere, tamen is sagittandi artem exercere se posse confideret, et in eo quidem sibi vehementer placeret. An non id hominis esset amentis, et in quem ipsamet ars actionem veluti quamdam injuriarum habeat? Hominis autem exitus qualisnam sit futurus facile est intueri. Crebra namque tela conjiciens transversus feretur, et a scopo plerumque scilicet aberrabit. Eundem nihilominus aliquando collineare nil vetat. Num is se igitur uno jactu magnifice circumspiciet, aut minus ob alia ridendus existimabitur? At cui oculorum sensus est integer, non quia semel collimaverit, supercilium attollet, spiritusque ingentes assumet. Nihil minus. Quin aliorum potius errata homini pudorem incutient; siquidem ne ars ipsa ingloria putaretur, is propterea laudem a nobis quærebat. Aut ergo se ex cæca veluti mente orationem emittere fateantur, similemque illi plausum captare, qui quod oculis orbatus sit, haud modica irrisione aberrans ludetur: collineabit vero non ex arte, sed fortuito propositum sibi scopum aliquando assecutus. Aut si se oculis captus negent, veritatemque a se certo dignosci conflrment, frustrationem prorsus inexcusabilem, ac futilem mentis inanitatem invenient in divinandi modo. Sancti prophetæ apud nos exstiterunt, non astrorum motus dimetiri soliti, non elementorum usu curiose inquirendo occupati, et ad ea quæ minime decuit humanam pertrahentes naturam, non præstigiis futillibus præfidentes, sed cum ex revelatione sancti Spiritus futura prænoscerent, ea nobis multo ante quam fierent indicarunt. Nihil eorum porro quæ prædixerunt irritum fuit, sed per temporum 195 vices natura rerum quam proxime adserpit, quin iisdem prorsus vestigiis eorum quæ prænuntiata sunt sedulo incedit. Deus enim erat qui loquebatur. Licet illos audias indubie tanquam funestam ejicientes mendacem hanc et argenti illicem præstigiaticem astrologiam (ita namque nominibus quoque ingeniose excogitatis artem hanc appellandam esse autumo), sic ergo aiunt: « Hæc dicit Dominus: Juxta vias gentium nolite discere, et a signis cæli ne timeatis, quia timent ea sibi, quia leges populorum vanæ sunt. » Facta sunt quidem illuminando orbi ac notandis temporibus sidera, quæ mira varietate disposita cælum exornant, apteque inter se temperato coronant splendore. Sed parent ipsa legibus conditoris sui, tempestatumque commutationum terræ cultoribus indicant, dum alia atque alia vicia-

sim oriuntur et occidunt. Non illorum sacrilegæ A scurrilitati, sed divino afflatu loquentium vocibus auscultandum est; supremamque gloriam concedamus Deo, non astrorum largiamur naturæ. An non etenim divinæ majestati proprie convenit hæc dignitas et excellentia, ut suis divitiis futurorum quoque cognitionem annumeret? quis id ambigat? Adjacet enim quodammodo ipsi, nec omnium qui sunt cuiquam alii, ut ex iis quæ non sunt, ea quæ sunt efficere facile possit: sic eodem modo ut omnia quæ jam facta sunt, tum adhuc præsentia, quæque adeo futura sunt cognoscat. Porro non impune laturum, si quis se vanæ divinationi addicat, ostendit beatus Moses, vel potius Deus universorum per Mosem his verbis: « Si ingressus fueris in terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, non discas facere secundum abominationes gentium. Non invenietur in te qui lustret filium suum vel filiam suam in igne, vaticinans vaticinium, in aqua divinans, et qui ariolos sciscitetur, maleficus, incantans, ventriloquus, et qui monstra considerat, quærens ex mortuis. Est enim abominatio Domino Deo tuo omnis hæc faciens¹. » Ad hæc ibidem: « Perfectus, inquit, eris coram Domino Deo tuo. Nam gentes hæc quas tu hæreditabis, divinationem et vaticinium audient. Tibi autem non sic dedit Dominus Deus tuus². » Turpissimum igitur crimen est divinationi mendax, studiumque vaticiniorum. **196** Et quidem mirandum id est, quod ab iis quandoque Deus veri quidpiam enuntiari sinit, ut hoc ipso veluti tentamento, eorum qui se divino cultui mancipavere, fidei firmitatem exploret. Sic enim dixit per Mosem: « Quod si surrexerit in te propheta, vel qui somnium somniverit, et dederit signum aut portentum, et evenerit signum vel portentum quod locutus est ad te, dicens: Eamus et serviamus diis alienis, quos non cognovistis; non audietis verba prophetæ illius, vel somniantis somnium illud, quoniam tentat Dominus Deus vos, ut videat si diligitis Dominum Deum ex toto corde vestro et ex tota anima vestra³. » Cum ergo divinæ benevolentis pulchritudo corrumpatur, si quis numine affari opinetur illos qui mercenariam operam adeo turpiter locant, etiamsi aliquid aliquando veri fortuito pronuntient, non ex ea tamen inanibus illorum præstigiis animum mancipabimus. Sed illi quidem quam inierunt teneant viam, « errantes, et in errorem mittentes, » ut scriptum est⁴. Sic namque ipsis collibitum est. Nos autem divina oracula audiamus, memores ejus qui scribit: « Rectas semitas fac tuis pedibus, et vias tuas dirige⁵. » Recta siquidem semita et nihil aberrans est directo cursu ad omne virtutis genus contondere, tum evanidis falsisque divinationibus plurimam salutem mandare; nosse porro, simplici modo, quisnam sit

σιν, ἄλλοτε ἄλλος ἀνίσχων καὶ δυόμενος. Προσεκτεῖον τοιγαροῦν, οὐχὶ τοῖς ἐκείνων βωμολοχεύμασιν, ἀλλὰ ταῖς τῶν θεηγόρων φωναῖς, καὶ τὴν παντὸς ἐπέκεινα δόξαν Θεῶ καεκτῆσθαι παραχωρήσομεν, οὐχὶ τῆ τῶν ἀστρων χαριούμεθα φύσει. Ἡ γὰρ οὐχὶ θεοπροπέτις ἀξίωμα, καὶ ὑπεροχὴ, τὸ τῶν ἐσομένων καταπλουτεῖν τὴν εἰδησιν; καὶ πῶς τοῦτο ἀμφιλογον; Ἀνακείσεται γὰρ ὡσπερ αὐτῶ καὶ οὐχ ἑτέρῳ τῶν ὄντων τινι, τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ ὄντα παρενεργεῖν ἰσχύσαι ραδίως, οὕτως, οἶμαι, καὶ παντὸς τοῦ τε ἤδη γεγονότος καὶ ἐνεστηκότος, ἐτι καὶ τῶν ἐσομένων, ἡ γνώσις. Οὐκ ἀξίμιον δὲ τὸ προσκεῖσθαι φιλεῖν ταῖς ἐώλοισ ψευδομαντείαις, ἀποφαίνει λέγων ὁ μακάριος Μωσῆς, μᾶλλον δὲ ὁ Θεὸς ὁ πάντων διὰ Μωσέως· Ἐάν δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὴν γῆν, ἣν Κύριος ὁ Θεὸς σου δίδωσί σοι, οὐ μαθήσῃ ποιεῖν κατὰ τὰ βδελύγματα τῶν ἐθνῶν. Οὐχ εὐρεθήσεται ἐν σοὶ περικαθαίρων τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἢ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἐν πυρὶ, μαντεύομενος μαντεῖαν, κληθονίζομενος καὶ οἰωνίζομενος, φαρμακὸς, ἐπάδων, ἐγγαστρίμυθος, καὶ τερατοσκόπος, ἐπερωτῶν τοὺς νεκρούς. Ἔστι γὰρ βδελύγμα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου πᾶς ποιῶν ταῦτα. Καὶ πρὸς τοῦτω φησί· Ἐτέλειος ἔση ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου. Τὰ γὰρ ἔθνη ταῦτα οὐς σὺ κατακληρονομεῖς αὐτούς, οὗτοι κληθονισμῶν καὶ μαντεῶν ἀκούσονται. Σοὶ δὲ οὐχ οὕτως ἔδωκε Κύριος ὁ Θεὸς σου. Οὐκ οὖν κατηγορημάτων ἀσχοιστον ἢ ψευδομαντεία καὶ τὸ προσέγειν κληθονισμοῖς. Καὶ τό γε παράδοξον, ἐφήσι γὰρ ἔσθ' ὅτε Θεὸς καὶ τι τῶν ἀληθῶν τοιοῦτοις εἰπεῖν, βάσανον ὡσπερ τινὰ τῆς εἰς πίστιν ἐδραϊότητος τοῖς ἰδίῃς προσκυνηταῖς τὸ χρῆμα τιθεῖς. Ἐφη δὲ οὕτω διὰ Μωσέως· Ἐάν δὲ ἀνάστῃ ἐν σοὶ προφήτης ἢ ἐνυπνιαζόμενος ἐνύπνιον, καὶ δῶ σοι σημεῖον ἢ τέρας, καὶ ἔλθῃ τὸ σημεῖον ἢ τὸ τέρας ὃ ἐλάλησεν πρὸς σέ, λέγων· Πορευθῶμεν καὶ λατρεύσωμεν θεοῖς ἑτέροις, οἷς οὐκ οἴδατε, οὐκ ἀκούσαθε τῶν λόγων του προφήτου ἐκείνου ἢ τοῦ ἐνυπνιαζομένου τὸ ἐνύπνιον ἐκεῖνο, ὅτι πειράζει· Κύριος ὁ Θεὸς ὑμᾶς, τοῦ εἰδέναι εἰ ἀγαπᾶτε Κύριον τὸν Θεὸν ὑμῶν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ὑμῶν, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ὑμῶν. Ὅτε τοίνυν τὸ τῆς εἰς Θεὸν εὐθείας παρασημαίνεται κάλλος, εἰ θεσχυτεῖν οἰοῖτό τις τοὺς οὕτως ἀσχερῶς μεμισοθαρνηκότας, κἂν εἰ τι τῶν ἀληθῶν συμβαίνει λέγειν αὐτούς, οὐ ταῖς ἐκείνων τερθρείαις ἐπιδώσομεν. Ἄλλ' οἱ μὲν, οἶμον ἰόντων τὴν κατὰ σφᾶς αὐτούς, « πλανῶντές τε καὶ πλανώμενοι, » κατὰ τὸ γεγραμμένον· δοκεῖ γὰρ τοῦτο αὐτοῖς· ἡμεῖς δὲ τοῖς ἱεροῖς ἐσόμεθα λόγοις, μεμνημένοι τοῦ γράφοντος· Ὅρθας τροχιάς ποιήσεις σοὶ ποσὶ, καὶ τὰς ὁδοὺς σου κατεύθυνε. Τροχιά δὲ ὁρθή τε καὶ ἀδιάστροφος, κατ' εὐθὴ φέρεσθαι παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ ταῖς μὲν ἐξῆς τοῖς ψευδομαντείαις τὸ ἐβρῶσθαι λέγειν, εἰδέναι καὶ ἀπλῶς τίς ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεὸς καὶ Κύριος. Ὡς γὰρ χρῆναι φρονεῖν, καὶ ὁ κάλαϊ διὰ

¹ Deut. xviii, 9-12. ² Ibid. 13, 14. ³ Deut. xiii, 1-5. ⁴ II Tim. iii, 15. ⁵ Prov. iv, 26.

Varia: lectiones.

¹ ἄλλ. τοιαύτοις. ² ἄλλ. λατρεύσομεν. ³ ἄλλ. εὐνοίας. ⁴ ἄλλ. νοῦν. ⁵ ἄλλ. ποιήσει.

Μωσῆως ἐτύπου νόμος · Ἐκτίσας γὰρ ὁ Κύριον γὰρ, φησὶ, τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. — Εἰς γὰρ ἂν ἡμῖν Θεὸς ὁ Πατήρ, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα. — Ἦν μὲν γὰρ ἐν ἀρχαῖς ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος · γέγονε δὲ πάντα δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲ ἓν. » Καὶ οὐ δὴ πού φαμεν, ὡς ἐπὶ τοῖς δι' αὐτοῦ τὰ πάντα ἐγένετο, κατὰ τὰς Γραφάς, τάξιν ἔχει τὴν ὑπουργικὴν καὶ ὀργανικὴν, ὥσπερ τινὰ χρεῖαν συνεισενέγκαι τῷ Πατρὶ, δημιουργοῦντι τὰ πάντα. Ταῦτα γὰρ ἂν εἴεν ἀνοσίτου γνώμης ἀποδόματα, καὶ τῆς τῶν ἑτεροδόξων μανίας εὐρήματα. Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶν αὐτὸς καὶ σοφία καὶ δύναμις τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, δι' αὐτοῦ τὰ πάντα καλεῖται πρὸς γένεσιν, καὶ κεκλημένα σώζεται πρὸς τὸ εὖ εἶναι διακρατούμενα. « Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων. » γέγραπται γὰρ ὡδὶ · οὐδὲ ἐστὶ ἄβου βασιλεῖον ἐπὶ γῆς · Ἐκτίσας γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου· φθόνῳ δὲ διαβόλου, θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. » Παρώλισθε γὰρ ἡ ἀνθρώπου φύσις, τῆς εἰς Θεὸν αἰδοῦς ἀλογήσασα, καὶ κατεκομίσθη πρὸς ἁμαρτίαν. Συνεισέδου δὲ ὥσπερ τοῖς εἰς ἁμαρτίας ἐγκλήμασι τὸ ἐκτεθνήσκειν δεῖν, καὶ τὸ τῆς φθορᾶς εἰσδέχσθαι κράτος. Ἦκουσε γὰρ εὐθύς · « Ἦ ἔειπεν, καὶ εἰς γῆν ἀπαλεύσῃ. » Ἀγαθῷ δὲ ἔντι, τῷ [f. τῷ] κατὰ φύσιν, τῷ πάντων δημιουργῷ, μεταπλάττειν τὸ ζῶον πρὸς ἀφθαρσίαν ἐδόκει, καὶ ταῖς εἰς εὐσέθειαν ἀναμορφώσεσι ἀναστοιχειοῦν εὖ μάλα πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀκήρατον κάλλος. Ταῦτα τοῖς γέγονεν ἀνθρώπος ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος · καὶ μορφήν μὲν ὑπέδου τὴν καθ' ἡμᾶς, τὸ γε μὴν εἶναι Θεὸς ἀναπόδλητον ἔχει. Τροπὴν γὰρ οὐκ οἶδεν ἡ παντὸς ἐπέκεινα νοῦ καὶ ἀνωτάτω φύσις. Μεμένηκε τοίνυν ὁ ἦν καὶ μετὰ σαρκὸς, καὶ καθέως ἑαυτὸν εἰς κένωσιν οἰκονομικὴν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, « Ἐπὶ τῆς γῆς ἔσθθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναεστράφη, » μεταρρυθμίζων εἰς ἀγιασμόν, δικαίων τῇ πίστει τὸν προσερχόμενον, τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀναπετάσας τὴν πύλην, εἰσηγούμενος τὰ συμφέροντα, παραδεικνύς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ φῶς μὲν τὸ θεῖον ἐνείλε, διὰ δὲ τῆς ὀρωμένων μεγαλοουργίας, ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶ, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ, ἐμφανὲς τοῖς ἀντίφροσι ἰ καθιστάς. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν · « Εἰ οὐ ποῦ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι · εἰ δὲ ποῦ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε. » Ἦν μὲν γὰρ ἄλλοτὸς εἰς εὐπίθειαν ὁ λόγος · καὶ ἡ τῆς θεοσημασίας ἰ ἀποχωρῶσα ἴλιαν εἰς ἀπόδειξιν ἐναργῆ τοῦ κατὰ φύσιν Θεοῦ αὐτὸν εἶναι. Ἄλλ' οὐκ ἐδόκει φρονεῖν ὀρθῶς τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ · τὴν γὰρ τοῖς Σωτήρα τῶν ὄλων καὶ Λυτρωτὴν, ταῖς εἰς τὸ ἄγαν εὐπειθείαις ὑβρίζοντες, μακροῦς διατετελέκασι χρό-

natura vereque deus et Dominus. Ita namque sentiendum esse lex quoque Mosaica antiquitus designavit : « Dominum, inquit, Deum tuum adorabis, et illi soli servies ». — Unus namque in nobis Deus est, et Pater, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia. — In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. » Neque vero per ipsum facta esse omnia dicimus, ut est in Scripturis, tanquam administrum aut instrumentum, quasi usum aliquem Patri, dum universa moliretur, præbuerit. Essent hæc namque debilteramentum impiæ mentis, et hæreticorum insanix commenta. Quoniam vero ipse est sapientia et virtus Dei, et Patris, per ipsum omnia ad generationem vocantur, et vocata in sua incolumitate conservantur. « Deus enim mortem non fecit, neque lætatur in perditione viventium, » ut scriptum est. Neque enim est inferni regia supra terram. **197** « Creavit enim omnia ut essent, et salutares sint generationes mundi. — Invidia autem diaboli, mors introivit in orbem terrarum. » Lapsa est siquidem hominis natura, reverentia Dei neglecta, ac peccati velut æstu abrepta fuit. Sed eodem quasi vestigio peccati culpam moriendi quoque necessitate consecuta, corruptionis imperio facta est obnoxia. Statim namque audivit : « Terra es, et in terram ibis. » Verum universorum Opifex, quippe natura bonus, traducere animal ad immortalitatem decrevit, ac denuo pietate informatum ad incorruptum decus antiquæ pulchritudinis revocare. Proinde homo factus est unigenitum Dei Verbum, ac nostram quidem formam subivit, inseparabilem tamen a se divinitatem retinet. Mutationem siquidem haud novit ullam, quæ supra, et ultra omnem intelligentiæ vim posita est natura. Mansit itaque id quod erat, etiam assumpta carne, seque ipsum ad exinanitionem certo consilio destinatam demittens, ut est scriptum : « In terris visus est, et cum hominibus conversatus, » transformans in sanctitatem, justificans accedentem ad fidem, aditum ad regni cælorum ingressum aperiens, quæ profutura sint, patefacta veritate, demonstrans. Ac divina quidem coruscans luce, rerum gestarum amplitudine, se Deum esse natura, quamvis caro sit factus, adversariis in aperto constituit. Proinde et dicebat : « Si non facio opera Patris mei, nolite credere; si autem facio, si mihi non creditis, operibus meis credite. » Erat hæc siquidem quæ facile ad assensum alliceret oratio, ac divina miracula, ipsum esse natura Deum, argumento minime dubio, satis superque indicabant. Sed rectis sensibus incedere Israelitis haud placuit.

¹ Dent. vi, 13; Matth. iv, 10. ² I Cor. viii, 6. ³ Joan. i, 4-5. ⁴ I Cor. i, 24. ⁵ Sap. i, 15. ⁶ ibid. 14. ⁷ Sap. ii, 24. ⁸ Gen. iii, 19. ⁹ Baruch. iii, 58. ¹⁰ Joan. x, 37, 38.

Varia lectiones.

¹ ἄλλ. ἐπέλοι. ἰ Scripserat S. doctor ἀντίφροσι, ut loquitur homilia sequenti et in fine libri vii adversus Julianum, utque loqui amat. Ac divina quidem coruscans luce rerum gestarum amplitudine, se Deum esse natura, quamvis caro sit factus, mente integra præditis in aperto constituit. COTELER. in Monum. Eccl. Gr., II, p. 649. ἰ γρ. θεοσημασίας.

Itaque in Salvatore[m] universorum ac Redempto-
rem, nimia incredulitate perquam diu injuri exstite-
re, demumque cruci affixere, et retribuentes ipsi
mala pro bonis, ut scriptum est¹⁸, diaboloque,
quidquid annisset, propere obtemperantes. Num-
quid igitur inter mortuos egit, et postquam mortem
pro communi hominum conditione sustinuit, illatæ
corruptionis laqueis detentus est? Nullo modo. Vita
enim erat ex natura sua, revixitque die tertia, prin-
cipium januaque, et via humanæ naturæ in hoc
quoque factus. Postquam vero revixit, spoliatis in-
feris, ad Patrem qui in cælis est et Deum ascendit;
venietque decursis temporum spatiis, **198** ut cre-
dimus, una cum sanctis angelis, et sedebit in throno
gloriæ suæ, reddetque unicuique secundum opera
sua¹⁹. Agamus itaque festam lucem morte depulsa,
corruptioneque sublata, evacuato jam antea peccato
per fidem, promissoque nobis cælorum regno, illu-
strem adeo et eximiam spem exspectantes. Quo-
niam vero Judicis conspectum subituri sumus, ac
rationem vitæ nostræ reddituri, studeamus mode-
stiæ. Justitia, charitas, amor mutuus, mansuetudo,
continentia, atque omnes, ut semel dicam, virtutes
sint cordi. Patrocinemur viduis, orphanis miseri-
cordiam impendamus, laborantes corporis morbis,
quantum licet, cura adhibita sublevemus, invisamus
vincitos. Ita namque prorsus ab omni labe
rectæque fidei ornatu illustres, pure diem festum
celebrabimus, inchoantes quidem sanctam Quadra-
gesimam a die quinta Martii mensis; hebdomadam
vero salutaris Paschæ a die decima mensis Aprilis;
solventes autem jejunia decima quinta ejusdem men-
sis Aprilis extremo vespere Sabbati, ut in Evange-
lio: festum porro diem celebrantes illucescente
deinceps Dominica die, decima sexta ejusdem men-
sis; adjicientes deinde septem quoque sanctæ Pen-
tecostes hebdomadas. Ita namque prorsus in divinis
sermonibus deliciabimur in Christo Jesu Domino
nostro, per quem et cum quo Deo Patri cum sancto
Spiritu, honor et gloria et imperium in sæcula.
Amen.

HOMILIA XV.

1. « Venite, iterum exsultemus Domino²⁰. » Tem-
pus enim, dilecti, jam nos ad festam celebritatem
vocat; tum ut ad spiritale convivium munifice sym-
bolum conferamus hortatur, ac propemodum simul
cum Psalmographi lyra clamemus urbano more:
« Delectare in Domino, et dabit tibi omnes petiti-
ones cordis tui²¹. » Exsequamur proinde quæ præ-
cipiuntur, non arte paratis obsoniis ventrem
saginantes, nec crebris et secundis calicibus obtur-
bantes animum, sed nos potius sacris ac divinis
eloquiis opipare explentes, **199** atque ad sobrie-
tatem, usitata adhuc meliorem ac præstantiorem,

¹⁸ Psal. xxxiv, 12; xxxvii, 21. ¹⁹ Matth. xvi, 27.

Α νους, και τελευτώντες ἐσταύρωσαν, ε πονηρὰ ἀντὶ
ἀγαθῶν ἀποδιδόντες αὐτῷ, ἡ κατὰ τὸ γεγραμμένον·
και ποὺς τοῦ διαβόλου νεύμασιν ἀμελλητὶ συνβέοντες.
Ἐπειδὴ οὖν ἀπομεμένηκεν ἐν νεκροῖς, και μεθ' ἡμῶν
τὸν ἀνθρώπινον ὑπομείνας θάνατον, τοῖς τῆς ἐπισ-
τάτου φθορᾶς ἔνεσχεθῆ βρόχοις; Οὐ μὲν οὖν. Ζωὴ
γὰρ ἦν κατὰ φύσιν, και ἀνεβίω τριήμερος, ἀρχὴ και
θύρα και ὁδὸς τῆ ἀνθρώπου φύσει κἀν. τούτῳ γενό-
μενος. Ἐπειδὴ δὲ ἀνεβίω, σκυλεύσας τὸν ἕθην, πρὸς
τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀνέβη Πατέρα και Θεόν· ἤξει τε
κατὰ καιροῦς, καθὰ πιστεύομεν, μετὰ τὸν ἅγιον
ἀγγέλων, και καθιέται μὲν ἐπὶ θρόνου ἰδῆς αὐτοῦ,
διανεμεῖ δὲ ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Οὐκοῦν
ἐορτάζωμεν, ἐξηρημένου θανάτου, και ἀναιρεθείσης
φθορᾶς, προκαταργηθείσης δὲ τῆς ἁμαρτίας διὰ
τῆς πίστεως, και προκειμένης μὲν ἡμῖν οὐρανῶν
βασιλείας· προσδοκωμένης και οὕτως ἐλπίδος λαμ-
πρᾶς. Ἐπειδὴ δὲ παραστησόμεθα τῷ κριτῇ λόγους
ἀποδώσοντες τῆς θανάτων ζωῆς, φροντίσωμεν ἐπιει-
κειας. Ἐπιμελησόμεθα δικαιοσύνης, ἀγάπης, φι-
λληλίας, πραότητος, ἐγκρατείας, και ἀπαξιαπλῶς
ἀπάσης ἀρετῆς. Ἐπισκεψόμεθα χήρας, ὀρφανούς
ἐλεήσωμεν, τοὺς ἐν ἀβρωστίαις σωματικαῖς ταῖς ἐν-
δεχομέναις ἀνακτησόμεθα θεραπείαις, ἐπισκεψό-
μεθα δεσμίους. Οὕτω γὰρ, οὕτω πᾶσαν ἀποβαλόντες
κηλῖδα, και ὀρθῆ διαπρέποντες πίστει, καθαρῶς
ἐορτάσωμεν· ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακο-
στῆς ἀπὸ πέμπτῆς τοῦ Φαμενώθ μηνός, τῆς δὲ
ἐβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ δεκάτης τοῦ
Φαρμουθι μηνός, καταπαύοντες μὲν τὰς νηστειὰς τῆ
πεντηκαίδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, ἐσπέριζ
βαθεῖα Σαββάτου, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα·
ἐορτάζοντες δὲ τῆ ἐξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ, τῆ ἐκ-
καίδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, συνάπτοντες ἐξῆς και τὰς
ἐπτά ἐβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Οὕτω γὰρ,
οὕτω τοῖς θεοῖς ἐντροφήσομεν λόγοις, ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ και μεθ' οὗ τῷ Πα-
τρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τιμὴ και δόξα και κρά-
τος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ'.

α'. ε Δεῦτε πάλιν, ἀγαλλιασόμεθα τῷ Κυρίῳ. ἡ
Καιρὸς γὰρ ἦδη πως ἐορτάζειν, ἀγαπητοὶ, και εἰς
πανδαισίαν ἡμᾶς τὴν πνευματικὴν εὐ μάλα συνευγε-
κεῖν· μονουχι δὲ και τὴν τοῦ Ψάλλοντος λύραν ἡ
συνανακραγεῖν ἀστείως· « Κατατύψωσον τοῦ Κυρίου,
και ὀψῆ σοι πάντα τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου. »
Ἀποπερανοῦμεν δὲ τὸ κεκαλευσμένον, οὐκ ὀφθαλοῦ
καρυκεύμασι γαστέρα κατακρίνοντες, ἀλλ' οὐδὲ κώ-
λιξι ταῖς συχαῖς και ταῖς ἐπέκεινα μέτρου καταθο-
λοῦντες τὸν νοῦν· ἱεροῖς δὲ μᾶλλον και θεοῖς ἐν-
σπαταλῶντες λόγοις, και εἰς νῆψιν ἐτι τὴν ἀμείνω και
τῆς ἐνοῦσης δεῖ τὴν προφερεστέραν τὸν τῆς διανοίας

²⁰ Psal. xciv, 1. ²¹ Psal. xxxvi, 4.

Varie lectiones.

² ἢ ἑ. τῆ τοῦ ψάλλοντος λύρα.

κατευρόντες ὀφθαλμῶν, καὶ εἰς αὐτὰ που λοιπὸν τὰ ὑπερτενῆ τῆς θεωπτίας ἰέντες ὄψαματᾶ. Ἐφέται γὰρ οὕτω, Θεοῦ κατανεύοντος ἐκ φιλοτιμίας, καὶ τὸ ἰσχύσαι τῶν ἀνθεστηκότων κραταίν, καὶ βδελυρωτάτων ἀμείνους ὀρᾶσθαι παθῶν. Ὅτι δὲ τοῖς ὧδε λαμπρῶς ἐορτάζουσι πρέπων ἂν εἴη, καὶ μάλα εἰκότως, ὁ πρὸς ἑφῆσιν ἡμᾶς τῆς ἀξιαγᾶστου καὶ ἐν Χριστῷ πολιτείας παραθαρσύνων λόγος, ἀποχρήσει μὲν, αἰμαί που, καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν Μελωδὸς ἐπιμαρτυρῶν καὶ λόγων· Ἐσαλπίζατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι, ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἐορτῆς ὑμῶν. Ἐπαροσῶ δὲ πρὸς ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν καὶ ἀρχαίον ἐπὶ τούτῳ χρησιμώδημα. Ἐπρὸς γὰρ τοὶ τὸν ἱερώτατον Μωσῆα, Ἐάν δὲ ἐξέλθῃτε, φησὶν, εἰς πόλεμον ἐν τῇ γῆ ὑμῶν πρὸς τοὺς ὑπεναντίους τοὺς ἀνθεστηκότας ὑμῖν, καὶ σημαίνετε ἰ ἐν ταῖς σάλπιγγι, καὶ ἀναμνησθήσεσθε ἐναντι Κυρίου, καὶ διασωθήσεσθε ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς εὐφροσύνης ὑμῶν, καὶ ἐν ταῖς ἐορταῖς ὑμῶν, καὶ ἐν ταῖς νομηνίαις ὑμῶν, σαλπιατε ταῖς σάλπιγγιν ἐπὶ τοῖς ἐλοκαυτώμασι, καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις τῶν θυσιαστηρίων ὑμῶν, καὶ ἔσται ὑμῖν ἀνάμνησις ἐναντι τοῦ Θεοῦ ὑμῶν. Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν. Ἐκεχρησιμώθηκα δὲ ταυτὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ μᾶλλον ὁ νόμος. Ἀποφέρει[ν] δὲ ὡσπερ διὰ τύπου καὶ αἰνιγμάτων ἀναλόγως ἐπὶ τὸ ἀληθές, καὶ παχεῖαν ὡσπερ τινὰ παραθεῖς εἰκόνα τὰ ὡς ἐν βῆσι συμβαίνοντα, τῆς αἰσθήσεως ἀνωτέρω τὸν ἰσχνὸν διαβολας ἐπιστήσιν ὀφθαλμῶν. Συνήσεις δὲ ὁ φησι ἢ τοῖς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένους, ὀξυωπέστατα προσβαλῶν. Τοῖς μὲν γὰρ ἀρχαιτέροις πρὸς αἷμα καὶ σάρκα ὁ πόλεμος ἦν. Μωσᾶδίται γὰρ δὴ καὶ Μαδιθηναῖοι, καὶ πρὸς τούτοις ἕτερα μυρία τε ὄσα καὶ μαχιμώτατα γένη, τῆν τῶν Ἰουδαίων προσοικουῖντα χώραν, συχνάς τε καὶ ἀκηρύκτους ἐποιοῦντο καταδρομάς· οἷς ἦν ἀεὶ πως ἀντανίστασθαι τε καὶ ἀντεξάγειν ἀνάγκη τοὺς ὑπὲρ γε δὴ σφῶν αὐτῶν πρὸς τὰ παίδων καὶ πρὸς γυναικῶν οὐκ ἀμελέτητον ἔχοντας τὸ εὐδοκιμεῖν ἐν μάχαις. Ποιησόμεθα δὴ οὐκ εὐρήσθαι τοῖς πάλαι, πρὸς τὴν τοῦ πολέμου χρεῖαν, οὐκ ἀσυντελή πρὸς ὄνησιν τὴν διὰ σαλπύγγων ἡχῆν. Ἄλλ' ὧδε μὲν τὰ ἐκείνων. Ἡμῖν δὲ τοῖς ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως εὐδοκιμεῖν εἰωθῶσιν, οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα ὁ πόλεμος, ἀλλ' οὐδὲ βώμης ἐπίδειξις τὸ χρῆμα σωματικῆς. Ἐτὰ γὰρ ἐπὶ τῆς στρατείας ἡμῶν, οὐ σαρκικά, ἢ κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· ἀλλ' ἐπ' αὐτοὺς ἤδη τοὺς πάλαι κρατήσαντας, καὶ κατὰ παντός τοῦ ἐν ἡμῖν ὄντος πάθους ἱερός τε καὶ ἁγίως αἰρεται πόλεμος. Σημαινέτω δὴ οὐκ ἢ σάλπιγγι ἢ νοσητῇ, τουτέστι τῆς ἁγίας τε καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς τὸ διαπύρσιον κήρυγμα· καὶ παραθηγέτω μὲν ἐπὶ τὸ λίαν εὐσεβὲς τὸν εὐφῶδ καὶ ἐμπειροπόλεμον· ἀποφοιτῶν δὲ ὅτι προσήκει δειλιάς αὐτὸν διαγγελλέτω· σαφῶς οὕτω που θεὸς διὰ φωνῆς προφήτου φησὶ· Ἐκηρύξατε ταῦτα ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ἀγιάσατε πόλεμον, ἐξεγείρατε τοὺς μαχητάς· προσπαγάτε καὶ ἀναβαίνετε, πάντες ἄνδρες, πολε-

A mentis oculum adjicientes : atque hinc propemodum ad ipsummet supremum divinæ contemplationis fastigium attolentes. Sic namque fiet, Deo liberaliter annuente, ut et adversarios vincere, et foedisimas animi perturbationes penitus superare possimus. Porro apud illos qui festam celebritatem tanta cum dignitate agunt, apprime accommodatam esse orationem, qua ad cupiditatem instituendæ admirabilis in Christo vitæ impellantur, satis, ut opinor, divinus alicubi Psalter nobis attestatur, dicens : « Canite in initio mensis tuba, in die insigni solemnitate vestræ ». Proferam vero argumento prorsus certissimo, antiquum quoque super hac re oraculum. Ad sanctissimum namque Mosem : « Si autem, inquit, egressi fueritis ad bellum, in terra vestra contra adversarios qui insurgunt in vos, signum dabitur tubis, et in memoriam venietis coram Domino, et servabimini ab inimicis vestris. Et in diebus lætitiæ vestræ, et in solemnitatibus vestris, et in neomeniis vestris, clangetis buccinis in holocaustis, atque in sacrificiis altarium vestrorum, et erit vobis recordatio coram Deo vestro. Ego Dominus Deus vester ». Hæc porro nobis haud temere lex præcipit. Siquidem veluti per figuram et ænigmata proportionem quadam ad veritatem deducit, et quasi crassam quamdam proponens imaginem, ex iis quæ sub aspectum cadunt, ad ea quæ sensum superant, subtilem intelligentiæ obtutum attollit. Intelliges proinde quod dico, si ad ea quæ modo commemoravimus animum diligentius intenderis. Bellum erat scilicet priscis illis adversus sanguinem et carnem. Moabitæ nempè, et Madianitæ, aliæque innumerabiles et pugnacissimæ gentes, Judæis finitimæ, excursionibus crebras citraque denuntiationem faciebant, quibus perpetuo fere stare in acie, armisque obviam ire necesse foret iis, qui pro sua liberorumque et conjugum salute, ut pugnando rem strenue gererent, sibi non mediocriter elaborandum esse arbitrantur. Faciamus igitur non inutilem ad usum belli fuisse apud antiquos tubarum sonum. Atque illorum quidem res sic se habuere. Nobis autem, quibus in Christo per fidem clarescere consuetudo est, non est adversus carnem et sanguinem dimicatio, neque corporeæ firmitatis ostentatione gerenda res. **200** « Arma namque militiæ nostræ non carnalia sunt, » ut ait Paulus ; sed contra eos qui jam olim victores fuerunt, contraque omnes qui in nobis habitant effrenatos animi motus, sacrosanctum exercemus bellum. Classicum ergo canat tuba spiritalis, hoc est, sanctæ ac divinæ Scripturæ vehemens et exaggerata prædicatio, atque ad eximiam fortitudinem natura strenuum ac belli peritum exacuat, longoque timorem ablegandum esse denuntiat. Ita nempè Deus perspicue admodum prophetæ voce loquitur : « Prædicatæ hæc in gentibus, sanctificatæ

¹¹ Psal. lxxx, 4. ¹² Num. x, 9, 10. ¹³ II Cor. x, 4.

Varie lectiones.

¹ ἄλλ. σημάνητε. ² ἄλλ. ὁ φημι.

bellum, excitare milites, congregare et ascendite, omnes viri bellaces, concidite aratra vestra in gladios, et falces vestras in lanceas. Dicat imbecillis, quia Fortis ego sum²¹.) Audis quemadmodum sanctam hanc pugnam vocat, nec languere sinit inglorium et imbellem, indelebilem esse ignaviam maculam sentiens? Quid autem rursum nobis prophetica oratio demonstret, cum aratra in gladios, falces vero in lanceas concidi oportere tam impense præcipit, age consideremus. « Aratra namque, et falces, gladiique et lancea, illa quidem agris colendis apta instrumenta, hæc vero belli usibus accommodata sunt. Numquid igitur ita dicemus, vitam nobis quietam et laboriosam legis præcepto interdici, efferam vero potius et bellorum avidam tam honestæ illi præferri placere? Sed quis non videat absonam hanc esse sententiam, quæ etiam amentiam crimine meo iudicio non careat? Et vera tamen oratio est. Nos siquidem Dei lex ad res quaque mirandas instituit, nec vero ullo pacto ad ea quæ vitio non carent, eligenda impellit. Igitur quidnam hoc sit, « aratrum in gladium, falcem vero in lanceam vertere, » si placet, investigemus. Videtur itaque nobis eleganter lex indicare, jam adesse tempus, ut qui in Christo justificati, et sanctificati in Spiritu, bellum adversus pravos animi motus peccatumque susceperunt, non rerum terrenarum studiis intenti sint, ac sibi persuadeant cunctandum eousque ut in optimis honestissimisque actionibus tardi esse videantur. Transferendum porro quodammodo ab illis laborem ad studia virtutis, idque etiamsi non sine certamine vincere, et contra nobis insitas perturbationes strenue depugnare oporteat : **201** ac penitus debellata ignavia sub armis spiritualibus assidue manendum. Ita namque sapientissimus quoque Paulus optimum nobis et fortissimum bellatorem instruit, dicens : « State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti lorica justitiæ, et calceati pedes in præparationem Evangelii pacis; in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela inaligni ignea extinguere, et galeam salutis assumite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei²². » Placebit sibi nimirum in tam splendido ornatu optimus miles, indeque bellica gloria insignis clarescet, et ea sibi et sentienda et facienda decernet, per quæ se generosi spiritus virum et ad optima quæque paratissimos ostendat. Sapiens, cordatus delicias divinam legem putabit, seque ab illa regi facile patietur.

2. Quinam vero illi sint qui contrariam iis quæ diximus vitæ rationem sequuntur, proindeque a sacro sanctorum cœtu repelluntur, rursum ipsemet nobis declarat universorum Deus, dum sic Mosem,

²¹ Joel iii, 9, 10. ²² Ephes. vi, 13-17.

Varie lectiones.

• ἀλλ. δύσκολός. • ἀλλ. περιζωσμένοι. γ ἀλλ. Θεοῦ. γ ἀλλ. ἀήμιος.

μισαί· συγκόψατε ἄροτρα ὑμῶν εἰς ῥομφαίας, καὶ τὰ δρέπανα ὑμῶν εἰς σειρομάστας. Ὁ ἀδύνατος λέγω, ὅτι Ἰσχύω ἐγώ.) Ἀκούεις ὅπως ἐφη ἄγιαν τὴν μάχην, καὶ ἀρρωστῆν οὐκ ἐξ τῶ δυσκολός²¹ τε καὶ ἀναλκι, δυσανήπιτα τοῖς πεπονθόσι τὰ τῆς κακῆ ἀνδρίας εἰδῶς ἐγκλήματα; Τί δ' ἂν βούλοιο κατασημῆναι πάλιν λόγος ἡμῖν ὁ προφητικὸς, ὅτι χρῆ συγκόπτειν τὰ ἄροτρα μὲν εἰς ῥομφαίας, τὰ δρέπανα δὲ εἰς σειρομάστας, εὐ μάλα παρεγγυῶν, φέρε διασκεψώμεθα. « Ἄροτρα μὲν γὰρ καὶ δρέπανα, ῥομφαίαι τε καὶ σειρομάσταις, » τὰ μὲν εἰεν ἂν ταῖς γεωπολίαις χραιώδιστατα τῶν σκευῶν, τὰ δ' αὐταῖς τοῦ πολέμου πρόποντα χρεῖαις. Ἄρ' οὖν ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὡς ἐξίστησι μὲν ἡμᾶς τῆς ἡρεμίου ζωῆς καὶ φιλοπονίας ὁ νόμος, τὴν ἀγρίαν δὲ μέλλον καὶ φιλοπόλεμον τῆς ὡδὲ σεπτήης ἀνθελεσθαι κελεύει; Καίτοι πῶς τοῦτο ἐστὶν οὐκ ἀπηχῆς ἐννοεῖν; Ἀηρίας γὰρ, οἶμαι, τὸ χρῆμα γραφή, καὶ ἀρεκῆς ὁ λόγος. Παιδαγωγεῖ μὲν γὰρ ἡμᾶς πρὸς πᾶν ὅτι οὖν τῶν τεθαυμασμένων ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος, ἀποίσει δ' ἂν ἡμιστά γε πρὸς τὸ δρᾶν ἐλέσθαι τὸ πλημμελές. Οὐκοῦν δ' εἰ ποτὲ ἐστὶ τὸ, « μεταπλάττεισθαι μὲν τὸ ἄροτρον εἰς ῥομφαίαν, τὴν δὲ δρεπάνην εἰς σειρομάστην, » καταβρωμεν, εἰ δοκεῖ. Ἔοικε δὲ οὖν ὑποφαίνειν ἡμῖν ἀσέλιως ὁ νόμος, ὡς ἤδη καιρὸς τοῖς ἐν Χριστῷ δεικτικωμένοις, καὶ ἡγιασμένοις ἐν Πνεύματι, πόλεμόν τε τὸν κατὰ παθῶν καὶ ἀμαρτίας ἡρμένους, οὐ τοῖς περὶ γῆν σπουδάζουσι ἐμφιλοχωρεῖν ἀναπεπεισμένοις διαμέλλειν, ὅτι καὶ βραβεῖς ὄρθοι περὶ τὸ χρῆναι πληροῦν τὰ ἀμείνω πρεπωδίστερα· μετασκευάσαι δὲ ὡς περ τὸν ἐπ' ἐκείνοις ἰδρωτὰ πρὸς κατορθωσιν ἀρετῆς, καὶ εἰ σὺν μάχῃ προσίοιτο χρῆναι κρατεῖν, καὶ τῶν ἐν σφίσι αὐτοῖς καταναε[ν]εῖσθαι παθῶν, δικνο τε ἀμείνους ὄρθοι φιλεῖν, καὶ ἐν παντευχίαις εἶναι ταῖς πνευματικαῖς. Οὕτω καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος τὸν πανάριστόν τε ἡμῖν καὶ ἀλκιμώτατον μαχητὴν ἐξαρκτεῖ, λέγων· « Στήτε οὖν περιζωσάμενοι ὁ τὴν ὄσφυν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὑποδυσάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης; ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ Πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σέσαι, καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Χριστοῦ P. » Σεμνυναῖται μὲν οὖν ἐπὶ γε τῷ δεῖν ἐσκευάσθαι λαμπρῶς ὁ πανάριστος μαχητῆς, ἀξιόμαχον δὲ τὴν ἐπὶ τῷδε δόξαν ἀποίσειται, φρονεῖν τε καὶ δρᾶν ἡρημένος, τὰ δι' ὧν ἂν φαίνοιο νεανικῶς, καὶ πρὸς πᾶν ὅτι οὖν τῶν ἀρίστων ἐτοιμότητα διανενοικῶς. Σοφὸς, ἀρτίφρων, καὶ τοῖς θεοῖς νόμοις τρυφερὸς καὶ εὐήμιος 9.

β'. Τίνες δ' ἂν εἰεν οἱ τὴν ἐναντίαν οἷς ἐφη ἐπιτηδεύοντες ζῶν, ταύτη τοι καὶ τῆς ἐερᾶς τῶν ἁγίων πληθῶς ἐξωθούμενοι, πάλιν αὐτὸς ἡμῖν διεσάφει λέγων ὁ τῶν ὧν Θεὸς πρὸς Μωσέα τὸν μεσιτεύοντα·

« Πρόσταξον οἷς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἀποστείλατωσαν ἔκ τῆς παρεμβολῆς πάντα λεπρῶν, καὶ πάντα γονορροῦν, καὶ πάντα ἀκάθαρτον ἐπὶ ψυχῇ, ἀπὸ ἀρσενικοῦ ἕως θηλυκοῦ ἀποστείλατε ἕξω τῆς παρεμβολῆς· καὶ οὐ μισθοῦσι τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν ἐν οἷς ἐγὼ καταγίνομαι αὐτοῖς. » Ἀκούετε ὅπως παραπέμπεσθαι τῆς παρεμβολῆς δεῖν ἔφη γονορροῦν, καὶ λεπρῶν, καὶ ἀκάθαρτον ἐπὶ ψυχῇ, μολυσμοῦ δὲ τὸ χρῆμα πρόσφασιν ἔσεσθαι καὶ τοῖς ἑτέροις φησὶν, εἰ μὴ τῶν μαχίμων ἢ τάχος ἀπονοσφίζοιτο ; Καίτοι τί δὴ ποτε ; φαίην ἂν ἔγωγε καὶ μάλα εἰκότως· μᾶλλον ἤ, ἴμαι, καὶ ἀπαστισοῦν ἐπαπορήσειεν ἂν, καὶ λογίζεται που ποιήνῃ ἢ ἀνθ' ὅτου τὸν ἀρρωστοῦν ὑποφέρεσθαι δεῖν ἔθεσμοθέτει θεός. Ἡ γὰρ οὐκ ἀμεινον, ὁσιότητος ὄντα καὶ δικαιοσύνης πρύτανιν, τοὺς ταῖς ἀθελήτοις συμφοραῖς ὑπενηνεγμένους ἡμερότητος ἀξιοῦν, καὶ ἐπαὶ τοὶ πεπράχασιν ἀθλίως, ἐν ἴσῳ μὲν τοῖς κειμένοις ἔλθειν, κατονειδίξιν δὲ ὄλως τὸ πάθος αὐτοῖς ἐφαῖναι μηδενί ; Λέπρα μὲν γὰρ, καὶ τῶν φυσικῶν σπερμάτων ζημιαί, καὶ ἀβούλητοι καταφοραί, τοῖς ἀνθρωπίνους ἐπισυμβαλίνουσι σώμασιν· ἀλλ' οὐκ ἂν οἴοντο τῶν πεπονθότων ἐγκλήματα. Νοσεῖ μὲν γὰρ, οἴμαι, τίς ἐκὼν μὲν οὐδεὶς· ἔλοιτο δ' ἂν μᾶλλον, κὰν εἰς σφόδρα τις ἢ τῶν ἐπὶ πλοῦται θεαυμαστῶν, τοῖς ἀπαλλάττειν ὑπισχυόμενος ἀπάσης ὁμοῦ τῆς οὐσίας παραχωρεῖν. Ἐἶτα πῶς ἔσται τὸ χρῆμα ἢ γραφῆ, καὶ τοῖς νοσοῦσι καταρρήσις, τὸ τοῖς οὕτω δευνοῖς ἐναλῶναι κακοῖς ; Τρόποι μὲν γὰρ οἱ παμμόγηροι, καὶ θέλησις ἀγαλίως τὴν εἰς τὰ αἰσχρῶ νοσοῦσαν ἢ ῥοπήν, καὶ τῶν ἀμεινόνων ὑπερφρονεῖν ἐλομένη, κολάζονται ἂν εἰκότως. Τὰ δὲ μὴ οὕτως ἔχοντα τῇ φύσει, συμβαίνοντα δὲ τοῖς πάσχουσιν ἀπευκτῶς, ἐξοίχονται ἂν, οἴμαι που καὶ τοῦ κατασκώπτεσθαι δεῖν, καὶ τὴν ἐκ νομίμων ἐπίκληξιν οὐχ ὄσαν ἔχειν. Τί δὴ ὄν πρὸς ταῦτα φαμεν ; Ἠδίκηκε τοὺς λεπρῶς ὁ νόμος, ἤγουν τοῖς ἑτέροις σκληρὰν ἐπὶ ῥησι δίκην, τῆς τοῦ πρέποντος θήρας ἡφειδικώς ; Οὐμεινόνων, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Γέγραπται γάρ· « Ὅτι ὁ μὲν νόμος ἄγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἀγία, καὶ δικαία, καὶ ἀγαθή. » Ἀλλὰ πῶς ἂν νοοῖτο ταυτὶ πρὸς ἡμῶν, εἴπερ ἔροιστο τις, ἐκεῖνὸ φαμεν· Τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος διὰ τύπου καὶ σκιᾶς ἢ διὰ Μωσέως τοῖς ἀρχαιότεροις παρεδείκνυ ἐντολή, καὶ τῶν εἰς νοῦν ἔσω κεκρυμμένων ἢ δύναμις ὡς ἐν ἀρρωστοῖσιν τοῖς σωματικοῖς διετυποῦτο λαμπρῶς. Λεπρῶς μὲν γὰρ παρεκάζει τὸ γράμμα τὸ νομικὸν τοῦς, ὅσον ἦκεν εἰς τρόπος, πολυειδεῖς τε καὶ πολυγνώμονας, καὶ μυριοῖς ὅσοις ἐμπεποικίλμένους κακοῖς, ἐν γε δὴ σφίσιν αὐτοῖς τὸν οικεῖον ἔχοντας νοῦν. Γονορροῦν δὲ φησι τὸν ἀκάθεκτον εἰς φιλοσαρκίαν, καὶ τῆς εἰς ἔγαν αἰσχροτήτος ἀκαταλήκτως ἠττώμενον, ὡς αὐτὸ που δοκεῖν τὸ τῆς ἀθελήτου γονορροίας ὑπομεῖναι πάθος. Καταμυσάττεται δὲ πρὸς τοῦτοισ τὸν ἀκάθαρτον ἐπὶ ψυχῇ, τουτέστι, τὸν ἐπὶ τῷ τῶν τεθνεώτων πενθεῖν ἢρημένον καὶ καταλύνεσθαι· λίαν. Οὐκ-

A suum apud homines interpretem, alloquitur : « Præcipe filiis Israel, ut ejiciant e castris omnem leprosum, et omnem qui semine diffuit, et omnem pollutum in anima : a masculo usque ad feminam, ejicite extra castra, et non contaminabunt castra sua, in quibus ego sum cum ipsis²⁶. » Audis quemadmodum ejiciendum ait e castris seminifluum et lepra infectum, quique anima est pollutus? idque contagionis causam aliis quoque futurum affirmat, nisi a militari coetu illi quam celerrime segregentur? Attamen quid ita, dixerim ego, et merito quidem, imo vero quilibet, ut puto, facile dubitaverit, secumque ipse ratiocinabitur, quamobrem hosce valetudinarios pœnis obnoxios esse jusserit Deus. An non etenim fuerat æquius totius bonitatis et justitiæ principem, iis qui præter voluntatem calamitatibus premerentur, benignitatem impertiri? Et quoniam cum iis infeliciter ageretur, miserarentur alii æquali sorte natos, infortunium vero ipsis exprobrare nulla ratione cuiquam liceret. Lepra namque et naturalium seminum damna, involuntariique defluxus humanis contingunt corporibus : nec tamen quibus hæc accidunt crimen in se suscipere existimantur. Nemo enim sponte, ut arbitror, ægrotat : quin malit potius et locupletissimus quisque, omnibus **202** simul fortunis suis ei qui liberationem a morbis polliceatur, cedere. Quodnam igitur in ea re crimen, aut quam ob causam damnantur qui ægrotant, pœnisque usque adeo gravibus implicantur? Mores nimirum scelesti, voluntasque quæ ad turpissima quæque præceps rapitur, ac meliora contemnit, merito puniantur. Quæ vero non natura sic constituta sunt, et iis qui patiuntur invitæ eveniunt, ea et ab irrisione ac cavillis sunt libera, nec ulla justa pœna legibus vindicantur. Proinde quid ad hæc dicemus? Fuit hæc scilicet in leprosos iniqua lex, duriorumque aliis imposuit pœnam, nec in eo quod deceret investigando diligenter admodum laboravit? Nullo id quidem modo, longe res aliter se habet. Scriptum est enim : « Quoniam lex sancta est, et præceptum sanctum, justum, et bonum²⁷. » Sed quonam modo hæc intelligenda sint, si quis ex nobis quærat, illud dicimus : Lex antiquis per Mosem data veritatis pulchritudinem per figuram et umbram indicabat, et eorum quæ intus latebant significatio, tanquam in corporeis morbis perquam dilucide notabatur. Littera nempe legis leproso iis comparat qui moribus varii sunt, et animo inconstantes, et innumerabilibus malis infecti undique, suæque sententiæ nimium quantum retinentes. Seminifluum vero appellat eum qui libidini perditæ deditus est, atque a fœdissima turpitudine perpetuo superatur, ut ipso propemodum involuntario seminis fluxu laborare videatur. Detestatur ad hæc pollutum in anima, hoc est eum qui se mortuis lugendis addixit,

²⁶ Nam. v, 2, 5. ²⁷ Rom. vii, 12.

Varie lectiones.

: ἄ.λ. ἀπονοσφίζοινο. ἢ ἄ.λ. ποιναῖς. ἢ Puto τῷ χρῆματι. ἢ ἄ.λ. νοσοῦσα.

ac se propterea vehementer discruciat. Igitur veluti retro iterum commeantes, et orationem propemodum recolligentes, illud dicimus, propositæ quæstionis secuti naturam, atque in eorum quæ scripta sunt sententiam maxime reconditam intuentes, minime aptos esse ad pugnam, neque ad perturbationes animi superandas ulla ex parte idoneos, si qui se multiplicibus nequitia morbis dedidere. Hoc namque lepra, atque is morbus et affectio significat. Sed nec illi sanctorum phalangibus ascribendi sunt, qui effrenato impetu effusi ad turpissimas voluptates feruntur. Repudiandi demum præterea qui vita functos ac si funditus extincti essent, immoderato mœrore prosequuntur. Ex eo namque contumelia infertur Deo, et quidem per sanctos viros apertissime denuntianti: « Exsurgent mortui, et qui in monumentis sunt suscitabuntur²⁰. » Sumamus ergo virile robur, ut nos, inquam, animi affectionum victores probemus. **203** Ita namque in excellentium virorum numerum quispiam referetur, et societati electorum ob eximiam virtutem ascriptus, optatissimam revera gloriam reportabit. Ne terreat quemquam labor, etiamsi vitæ laudabilis aspera se ostendat via, etiamsi difficilis atque ardua ad virtutem semita proponatur, ac per sudores ad decus eniti oporteat. Non est enim, non est cuiquam datum ut, exiguos admodum erogando labores, actionum præstantissimarum eximiis opibus ditescere liceat, sed perpetuo sudoribus proportionem respondent, qui ex illis existunt fructus. Tali nos oratione divinus quoque Paulus ad cupiditatem virtutis acuit. Statuit nobis instar exemplaris, ut solet: « fidei nostræ auctorem, et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta²¹. » Quoniam vero modo, et quas ob causas pro nobis crucem sustinuit, seipsum ad exinanitionem demittens, licet natura Deus esset Verbum, age dicamus; brevem quidem narrationem, quæ dicitur, utiliter deducentes.

3. Genitus est siquidem ex Deo et Patre, modo ineffabili, quique omnem intelligentiæ vim superat, qui in ipso et ex ipso est secundum naturam Filius. Cum vero genitum esse dicimus, attollat se mens ultra corporum terminos, quamque ex ipsis informavit cognitionem humilem in abjecto linquens, præstantius incomparabili modo quam sit natura corporum, numen intelligat esse divinum, excelsoque supra omne genitum loco situm, gloriaque incomparabili ornatum esse præclare secum ipse deornat. Intelligamus igitur eorum quæ apud nos sunt rationibus non penitus hærendum, quasi genito semper prius sit, ut non existat: semperque quodammodo viam ad esse præcedat, non esse aliquando. Delirum hoc namque fuerit, summæque

²⁰ Isa. xxvi, 19. ²¹ Hebr. xii, 2.

Varia lectiones.

^v ἄλλ. ὄντας. ^x ἄλλ. τοῦ τῶν. ^y ἄλλ. ἐπιστυγνάζοντες. ^z ἄλλ. πόνο;. ^a ἄλλ. δυσέμβατος. ^b ἄλλ. ἔταν. ^c ἄλλ. φύσις ὑπονοεῖτο. ^d ἄλλ. ἀπαράβλητον. ^e ἄλλ. τῶ.

οὖν ἀνόπιν ὡσερ ἴοντες^v, καὶ μονονουχὶ τὸν λόγον ἀνασειράζοντας, ἐκεῖνό φαμεν, τῇ τῶν^x θεωρημάτων ἐπόμεινοι φύσει, καὶ εἰς τοὺν ὁρῶντες τῶν γεγραμμένων τὸν ἔσωτάτω, ὡς ἀβραεὶς εἰς μάχην, καὶ πρὸς γε τὸ δεῖν ἀμεινούς ὁρᾶσθαι παθῶν, οὐδαμῶθεν ἐπιτήδειοι, τὸ πολυειδὲς εἰς φαυλότητα νοσεῖν, εἴπερ ἔλοιντό τινες. Τοῦτο γὰρ ἡ λέπρα καὶ τὸ κατ' αὐτὸν ἔστι πάθος. Ἄλλ' οὐδ' ἂν ἐγγράφοντο ταῖς τῶν ἁγίων φάλαγγιν οἱ ἀγάλιστοί τε καὶ ἀκρατεῖς εἰς ἐκτόπους ἡθονάς. Ἀπόπεμπτοι δὲ πρὸς τοῦτοις, οἱ τοῖς τεθνεῶσιν εἰς ἅπαν ἀπολωλόσιν οὐ μετρίως ἀποστουγνάζοντες^y. Ὅμοιος γὰρ τὸ χρῆμα εἰς θεόν, καίτοι διακεκραγῶτα σαφῶς διὰ φωνῆς ἁγίων· εἰ Ἀναστήσονται οἱ νεκροί, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις. Ἀνδριζόμεθα δὲ οὖν, εἰς γε τὸ χρῆναι, φημί, παθῶν ὁρᾶσθαι βελτίους. Ὅδε γὰρ δὴ τις τοῖς εἰωθόσιν εὐδοκιμεῖ^z ἐγγράφεται· καὶ τοῖς ἀριστινῶν ἐξηλεγμένοις ἐναρθῆμιος ὦν, τὴν πολυεύκτον ἀληθῶς ἀποίσεται δόξαν. Μὴ καταπτοεῖτω πόνοις^a, κἂν εἰ φαίνοιτο τραχὺ τὸ ἐπικέσθαι ζωῆς τῆς ἐπαίνουμένης· κἂν εἰ τῆς ἀρετῆς δυσέμβατος^a μὲν καὶ ἀνάτης προκείτο τρίτος, ἰδρωτὰς δὲ τῆς εὐκλείας προαναφαίνονται. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν, ὀλίγους κομιθῆ δαπανῶντας πόνοισ, τῶν κατορθωμάτων τὰ ἐξαιρετα καταπλοτεῖν δύνασθαι τιας· ἀναλόγως δὲ τοῖς ἰδρωσιν ἄει τὰ ἐξ αὐτῶν ἀνίσχει καὶ φαίνεται. Τοιοῦτοις ἡμᾶς παραθήγει λόγοις καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος εἰς ἔφεσιν ἀρετῆς. Προστέταχε γὰρ ὑπογραμμὸν ὡσερ τινὰ ποιεῖσθαι φιλεῖ, εἰ τὸν τῆς πίστειος ἡμῶν ἀρχηγόν, καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς, ὑπέμεινε σταυρόν, ἀισχύνης καταπρὸς κήσας. Ἐτίνα δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τίσι τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέτη σταυρόν, καθελὲς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, καίτοι θεός ὦν, κατὰ φύσιν, ὁ λόγος, φέρε δὴ λέγωμεν, βραχὺ μὲν ἐξαιρόντες ὄψου τὸ διήγημα, καταδιβάζοντες δὲ χρησίμως εἰς καλοῦμένην ἐκούσιον κένωσιν.

attollentes altius, mox ad voluntariam exinanitionem

γ'. Γεγέννηται μὲν γὰρ ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀποβήτως καὶ ὑπὲρ νοῦν ὁ ἐν αὐτῷ τε καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν Υἱός. Γεγέννηται δὲ πάλιν^b λέγωμεν, ἐπέκεινα μὲν ἡκέτω σωμάτων ὁ νοῦς· καὶ τῆς ἐκ αὐτοῖς φαντασίας τὸ μικροπρεπὲς, κάτω που μένειν ἀφελὲς, ἀμεινον μὲν ἀσυγκρίτως ἢ κατὰ σώματος φύσιν ἀπονοεῖτω^c τὸ θεῖον· ὑπερᾶνω δὲ ὅτι παντὸς γεννητοῦ καὶ ἀπαράβλητου^d ἔχει τὴν δόξαν, διακαίσθω καλῶς. Παραδεξόμεθα τοίνυν, οὐχὶ δὴπου πάντως τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐπόμεινοι λόγοις, ὅτι πρεσβύτερον μὲν τοῦτο που τῷ γεγεννημένῳ, τὸ μὴ ὑπάρχειν ὅλως· προαναφαίνεται δὲ πως τῆς εἰς τὸ εἶναι παρόδου τὸ μὴ ὑπεσθᾶναι ποτέ. Ληρία γὰρ τοῦτο γε^e, καὶ τῆς εἰς ἔκρον ἡκούσης ἐμβροντησίας κατάδειξις ἐναργής. Εἰ μὲν γὰρ περὶ σωμάτων, ἦτοι τῶν^e καθ' ἡμᾶς, πο-

λυπραγμονοῖτο τυχὸν ὁ λόγος, τα σωμάτων ἴδια προσ-
 νέμειν αὐτοῖς, καίπερ ἴ αν φαίνοιτο συμβαίνοντα
 φυσικῶς τοῖς ὑπὸ γένεσιν καὶ φθορᾶν, τὸ ἀπεικὸς
 οὐδέν. Προανίσχει γὰρ ὁμολογουμένως τῆς εἰς ὑπαρ-
 ξειν οὐδοῦ, τὸ μὴ ὑπάρχον ὄλως. Ὑπομενεῖ δὲ πρὸς
 τούτους καὶ μερισμοὺς τοὺς ἐκ τοῦ τεκόντος εἰς
 ἀποκλήρωσιν ἰδικὴν τοῦ γεγεννημένου. Ἐπὶ δὲ τῆς
 ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας, τῆς ἐπέκεινα παντὸς γενητοῦ,
 πῶς οὐκ ἀπόπληκτον κομιδῇ μερισμοὺς εἰσδέχεσθαι
 καὶ ἀποκοπᾶς, καὶ τὸ ἐν χρόνῳ ζητεῖν τὴν γέννησιν.
 Ἄπαγε τῆς δυσθουλλίας, ἀνθρωπε! ἰσχνὸν ὅτι μάλιστα
 τοῖς θεωρήμασι τὸν νοῦν ἐνειλες, εἴση τὸ ἀληθές. Ἡ
 ἴσθι τὴν θαλαν περιυδριζῶν φύσιν, τὰ σωμάτων
 ἴδια προσνέμων αὐτῇ, καὶ τὴν ὕψου καὶ ἐπέκεινα
 παντὸς τοῦ πεποιημένου κατακομιζῶν ὑπεροχὴν εἰς
 αἰολίονα ὄξαν, ἤπερ ἂν αὐτῇ πρέποι τε καὶ ἐνεῖναι
 πιστευοίτο. Πατὴρ δὲ ἔντος ἀεὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ
 οὐκ ἐκ τοῦ κατὰ δύναμιν ἐν χρόνῳ προήκοντος εἰς
 τὸ τεκεῖν κατ' ἐνέργειαν, ἀεὶ συνυπάρχειν ἀνάγκη
 τὸν δι' ὅν ἔστι Πατὴρ. « Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ Λόγος,
 καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, » κατὰ τὰς Γραφάς. Οὐ δὲ τὸ
 τῆν ὀνομάζεται, προεπανηγεμένου μηδενὸς, ποῦ τῆς
 ἐνοίας ὁ δρόμος στήσεται, καὶ πρὸς ποῖον ἡμῖν κατ-
 αντήση τέλος, ὡς ἐν ἰσχνῶς φαντασίαις ὁ νοῦς εἰ
 θεώκειν ἔλοιτο τὸ « ἦν ; » Οὐκοῦν γεγέννηται μὲν,
 καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· γεγέννηται δὲ, οὐ κατὰ σώματος
 φύσιν, ὡς ἑτερότητα τὴν εἰς ἅπαν ὑπάρξει νοεῖν τῷ
 γνωμένῳ πρὸς τὸ γεννῶν. Κεχρήμεθα δὲ ἀναγκαίως
 ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς τὸ τῆς γενήσεως ἔνομα, καταση-
 μαίνοντες ὅτι τῆς Θεοῦ Πατρὸς οὐσίας ὁ Μονογενῆς,
 φωτὸς ἀνέλαμψε νόμῳ· καὶ ὑφέστηκε μὲν ἰδικῶς,
 καὶ ἐν ὑπάρξει νοεῖται τῇ καθ' ἑαυτὸν. Ἀπόρρητος δὲ
 παντελῶς ὁ ἐπὶ τῷθε λόγος. Οὐ γὰρ τοῖς τῆς τοῦ
 τεκόντος οὐσίας εἰς ἅπερ ἡ ἐξεστηκῶς, ἀλλ' αὐτὸς τε
 ὑπάρχων ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ἐν ἰδίᾳ φύσει καταδει-
 κνύς τὸν γεννήτορα, συμπροσκυνεῖται καὶ συνδοξά-
 ζεται. Ἐπειδὴ δὲ ἔστιν ὁμοούσιος καὶ ἰσοκλής,
 ἀναγκαιῶς ἰσουργός τε ἅμα καὶ ἰσοσθενής. Συν-
 υφεστηκός δὲ οὕτως ἡμῖν τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
 συνθεολογουμένου τε καὶ συνεισθέοντος, ὁρθῶς τε καὶ
 ἀμωμητῶς ἡ περὶ τῆς ἁγίας ἡμῖν Τριάδος συγχεῖ-
 σεται πίστις. Ὁ τοίνυν τοῖς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς
 ἀξιώμασι εὐ μάλα διακρηπής, δι' οὐ τὰ πάντα παρ-
 ἤχθη πρὸς γέννησιν, « οὐκ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ
 εἶναι ἴσον θεῷ, » κατὰ τὰ γεγραμμένον, « ἀλλ' ἑαυτὸν
 ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀν-
 θρώπων γενόμενος· καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἀν-
 θρωπος, ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπῆκοος
 μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. » Καίτοι γὰρ
 ἐνὸν ἐπ' ἐξουσίας αὐτῷ ταῖς ἰδίαις ὑπεροχαῖς ἐν-
 ερηρεῖσθαι λαμπρῶς, καὶ ἰσότητι τῇ πρὸς τὸν Πατέρα
 πλουσίως ἐντροφᾶν, καὶ τοῖς τῆς θεότητος ἐναγκαλ-
 ζεσθαι θάκοισι, καταπεφοίτηκεν ἐκὼν εἰς εἶδος τὸ
 καθ' ἡμᾶς, οὐδὲν εἰς ἰδίαν ἀδικούμενος φύσιν τῇ
 προσλήψει τοῦ καταδεεστέρου, ποσστιθεὶς δὲ μᾶλλον

A vesaniæ certissimum argumentum. Si namque de
 corporibus, aut iis quæ apud nos fiunt forte oratio
 inquiret, corporum propria ipsis attribuire, et quæ
 naturaliter contingere videmus iis quæ ortui et in-
 teritui subjecta sunt, absurdum minime fuerit. Nam
 ut aliquid ad esse perveniat, prius omnino non esse
 haud dubie debet. Erit præterea divisionibus quo-
 que obnoxium, ut propriam et suam genitum a ge-
 nerante formam accipiat. In omnium vero suprema
 substantia, ac supra cujusvis rei creatæ conditionem
 sita, 204 an non stupiditatis nimie fuerit, divisio-
 nes aut præcisiones admittere, ac generationem vel-
 ut in tempore factam investigare? Apage cum hac
 absurditate, quisquis es. Subtilem, quantum fieri
 potest, contemplandis rebus mentem addicas oportet,
 ut verum scias. Non intelligis injuriam esse te
 in divinam naturam, dum ipsi quæ corporum prop-
 ria sunt, tribuis; excellentiamque illam sublimi
 supra omnes creatas res fastigio collocatam, ad in-
 digniorem existimationem deducis quam ipsam deceat,
 eique inesse credatur? Cum namque Pater semper
 fuerit Pater, neque de potentia in tempore ad actum
 generandi progressus sit, semper illi coexistere necesse
 fuit per quem est Pater. « In principio enim erat Verbum,
 et Deus erat Verbum ». Cum autem verbum « erat »
 effertur, nullo prius alio prolato, ubi jam se cursus
 cogitationis sistet? quem vero tandem nobis exitum
 inveniet, si, per contemplationum subtilitatem, illud «
 erat » mens nostra persequi velit? Igitur genitum quidem
 est, et Deus erat Verbum; genitum vero non juxta
 corporum naturam, ut alterum omnino esse a gene-
 rante genitum intelligamus. Utimur vero necessa-
 rio, ducto ex iis quæ apud nos fiunt generationis
 vocabulo, significantes ex Dei Patris substantia
 Unigenitum luminis modo effulsisse, proprieque
 subsistere, et in peculiari sua subsistentia seorsum
 intelligi. Inexplicabilis est autem penitus hac de re
 oratio. Nec enim a Patris substantia omnino divi-
 nis, sed ipse met in Patre existens, et in propria
 natura Genitorem ostendens, simul adoratur et con-
 glorificatur. Cum vero consubstantialis sit, et
 æqualis gloriæ, potentia quoque et virtute æqualem
 esse necesse est. Quod si sanctum quoque Spiritum
 ita subsistere intelligamus, deque illo eodem modo
 loquamur, pariterque statuamus, recta et ab omni
 reprehensione libera nobis de sancta Trinitate con-
 stabit fides. Ille igitur Dei et Patris prærogativis
 egregie conspicuus, per quem omnia facta sunt :
 « Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, »
 ut scriptum est, « sed semetipsum exinanivit, formam
 servi accipiens, in similitudinem hominum factus,
 et habitu inventus ut homo ; humiliavit semetipsum
 factus obediens usque ad mortem, mortem autem
 crucis ». Itaque cum ipsi pro potestate liceret,

²⁰ Joan. i, 4. ²¹ Philipp. ii, 6-8.

Varia lectiones.

† ἀλλ. καὶ ἅπερ. § ἀλλ. δι' οὐ. ἡ ἀλλ. ἅπαν.

in amplitudinis suæ fastigio cum eximia dignitate **A** insistere, atque in æqualitate ad Patrem opipare **205** deliciari, atque in divinitatis throno gloriose splendescere; sponte se ad formam nostri similem demisit, nihil in sua natura jacturæ passus ob inferiorem assumptam, sed potius ipsi, quorum inops erat, adjiciens. Nec enim decet, imo vero maxime periculosum est cogitare ac dicere, humanam forte naturam divina et ineffabili plus valuisse, ipsamque de ejus excellentia dejectam, ad suam traxisse deformitatem. Cordati potius hominis sit, ut ego quidem arbitror, ratiocinari, futurum ut divinitatis nostra se natura submittat, cedensque excellentioris dignitati, tota in id quod sine comparatione melius ac præstantius est, transeat. Est namque absurdissimum, cum in iis quæ a Deo condita sunt, admistione atque appositione meliorum, ea quoque quæ minus præclara sunt illustrari facile quisque animadvertat, putare Deum, cum se humanæ naturæ adjunxit, eo quo quidem ipse novit modo, non in eam potius aliquid ex propriis transfudisse, quam detrimenti quiddam, aliquid alienum ab ejus dignitate in suam ipsam hausisse et expressisse naturam. Ac sol quidem dum cœnum quoque et sordentes cloacas radiis ferit, penitus tamen inoffensum fulgorem servat: divina vero, incorruptibilis, et suprema natura, ab omnibus iis quæ molestiam afferre solent omnino segura et libera, quam, obsecro, jacturam aut noxam ob inferioris commercium patiat? Quidni potius deteriore naturam superet, ac propriorum bonorum splendore ditatam, ad id quod sine comparatione præstantius est, traducat? Quidam igitur, cum res adeo verendas admiratione prosequi oportuisset, despiciatui habentes efferuntur insolenter, et in superbiam incurrunt morbum; sequæ divinæ gloriæ patrocinari arbitrantur, dum usque adeo præstantem œconomiam indecore circumscribunt. Nec enim admittunt mysterium, verum effuse ridentes totam rem dementiæ plenam esse arbitrantur, nosque inanibus nugis præfidere autamant. Non intelligunt nimirum suis se institutoribus, siquidem aliquid sapere velint aut dicere, fidem minime dubiam aut incertam servare, vetusque illud, « Ipse dixit, » ultro concedere. Tum divinis judiciis suæ ipsorum mentis cogitata opponentes, prorsus inevitabile malum suis arcessunt capitibus, ne illa quidem quæ honore digna hominibus visa sunt, divinæ naturæ tribuentes. Sed quædam ab ipsis, ut putant, **206** plena sapientiæ oratio inventa est. Nam quomodo, aiunt, mens immortalis, a quantitate prorsus et circumscriptione libera, in unius hominis corpus immigravit? Ego vero quod a corporea quantitate divinum numen eximunt, laudo atque assentior. Illud tamen ad eos dico qui hæc sibi sententiam tenendam esse statuerunt. Non, inquam, nos circum-

τὸ ἐνδόν αὐτῷ. Οὐ γὰρ τὴν εἰκὸς, μᾶλλον δὲ τὴν καὶ σφαλερώτατον, ἐννοεῖν καὶ λέγειν, ὡς τὴν θεῖαν καὶ ἄρρητον πλεονεκτῆσαι φύσιν ἢ ἀνθρώπου τυχόν, καὶ εἰς τὸ οὐκ εἶναι αὐτὴν ἀκαλλῆς ἐκδιόσεται, καὶ καταδιδάται τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς. Σοφὸν δὲ δῆπου καθάπερ ἐγῶμαι τὸ διαλογίζεσθαι δεῖν, ὅτι τῇ τῆς θεότητος φύσει παραχωρήσει τὰ καθ' ἡμᾶς. Καὶ πρὸς γε τὸ[ν] ἀσυγκρίτως ἄμεινον μετοιχῆσεται, τῇ τοῦ προύχοντος εὐκλεία νικώμενον. Καὶ γὰρ ἔστι τῶν ἀποπτωτάτων, ἐν μὲν τοῖς ὑπὸ Θεοῦ γεγενοσιν ὄρῳ τῇ τῶν ἀμεινόνων μίσει τε καὶ παραθέσει καὶ τὰ μὴ σφόδρα περικαλλῆ κοσμούμενα ὀφείσθαι γε μὴ τῇ ἀνθρώπου φύσει Θεὸν προσωμιληχότα, καθ' ὃν οἶδε τρόπον αὐτὸς, μὴ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἐναπομάχασθαι εἰ τῶν ἰδίων αὐτῆ, βλάβος δὲ τι καὶ τῶν παρ' ἄλλων εἰς ἰδίαν αὐτὸν ἀνατλήναι φύσιν. Καὶ ἥλιος μὲν τῆς ἀκτίνας τὴν προσβολὴν, καὶ βορβοροὶς αὐτοῖς καὶ τέλμασιν ἐνείεις, ἀδιαιώθητον παντελῶς τηρήσει τὸ σέλας ἢ δὲ θεία καὶ ἀκήρατος, καὶ ὑπερτάτη φύσις, ἣ τὸ δύνασθαι τι παθεῖν τῶν καταλυπεῖν εἰωθῶτων, ἀσπίδες παντελῶς πῶς ἂν ἀδικοῖτο τῇ πρὸς τὸ ἔλαττον ὀμιλίᾳ; Πῶς δὲ οὐχὶ τὴν τοῦ χείρονος ὑπεραλεῖται ἰ φύσιν, καὶ τοῖς ἰδίοις αὐτὴν ἀγαθοῖς καταφαιδρύνουσα πρὸς τὸ ἀσυγκρίτως ἄμεινον μετακομιεῖ; Ἄνθρώπου δὲ οὐκ οὐτὼ χρῆται θαυμάζειν ἠφειδηχότες τὰ οὕτω σεπτά, κατασθαρῆονται τινεὶς, καὶ τὸ ὑπέροφρον νοσοῦσι πάθος ὀλονται τε τῇ θεῖᾳ συναγορεύειν δόξῃ, τῆς οὕτως ἀρίστης οἰκονομίας τὸ ἀκαλλῆς καθορίζοντες. Οὐ γὰρ παραδέχονται τὸ μυστήριον ἢ πλατὺ δὲ γελώντες, ἀσύνετον κομιδῇ τὸ χρῆμα νομίζουσι, καὶ ὕλοις ἡμᾶς εἰκαίοις ἐπιπαρσῆσαι φασιν. Οὐκ ἐννοοῦντες, ὅτι τοῖς μὲν ἰδίοις καθηγηταῖς, εἴπαρ ἔλοντό τι νοεῖν ἢ λέγειν, ἀβασάνιστον ἔσθ' ὅτε τηροῦντες τὴν πίστιν, καὶ τὸ, « Αὐτὸς ἔφα, » δωρούμενοι, εἶτα τοῖς θελοῖς κρίμασι τὰς γε δὴ σφῶν αὐτῶν ἀν[θ]ιστάντες ἐννοίας, δυσδιάφοκτον κομιδῇ ταῖς ἐαυτῶν κεφαλαῖς καταχέουσιν ἢ οὐδὲ οἷς ἀνθρώποι τιμᾶν ἐγνώκασι, ταῦτα τῇ θεῖᾳ προσνέμοντες φύσει. Ἄλλὰ τις αὐτοῖς, ὡς ὀλονται, σοφὸς δὴ λίαν ἐκπεπόρισται λόγος. Πῶς γὰρ δὴ, φασιν, ὁ ἀκήρατος νοῦς, ὁ ποσότητός τε καὶ περιορισμοῦ παντελῶς ἐλεύθερος, εἰς ἐνὸς ἀνθρώπου κενώρηκε σῶμα; Ἐγὼ δὲ, ὅτι μὲν τῆς τῶν σωμάτων ποσότητος ἐξίσταται τὸ Θεόν, ἐπαίνεσας ἔχω. Συνθήσομαι γὰρ φημί δὴ οὐν ὅμως ἐκείνο τοῖς ὡς φρονεῖν ἠρημένους. Οὐ γὰρ δὴ περιγεγράφθαι φημὲν τὴν τοῦ Λόγου φύσιν, εἰ καὶ κατοικήσῃ λέγοισιν καθάπερ ἐν ἀγίῳ ναῷ τῷ ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου σώματι ἄλλ' ἐπλήρω μὲν οὐρανοῦς ὡς Θεὸς, γῆν δὲ καὶ τὰ κατωτέρω, καὶ οὐδενὸς τῶν ὄλων ἢ ἀπελιμπάνετο. Ἦν δὲ μετὰ τούτου καὶ ἀνθρώπος. Τὸ δὲ ὅπως ἢ τίνα τρόπον, εἰ νοεῖν οὐ δύνασαι, παραχῶσι τοῖς ὑπὲρ νοῦν, χαρίζου τοῖς ὑπὲρ λόγον τὴν ὡς ἐξ ἀνάγκης σιγήν. Πολλὰ τοῦτοις ἕτερα προσομολογήσεις ἀγνοεῖν. Ποῦ γὰρ ἐρήρυσται γῆ; Ποῖαν ἔχει τὴν ὑποβάθραν οὐρανοῦς; Πεκνοῖται δὲ τίνα τρόπον

Varia lectiones,

1. Ἰσ. ὑπεραλεῖται. 2. Ἄλλ. ἐντων,

ὁ τῶν ἄστρων χορδὸς, καὶ τὴν ὄψου τε καὶ ἄνω διέρ-
πει ἑ τριβόν; Ἀλλὰ γὰρ εἰ τις ἔλοιτο τὰ καθέκαστα
λέγειν, μακροὺς ὡς ἐγῶμαι δαπανήσει λόγους, συν-
τιθεὶς σοὶ τὰ διηγήματα. Ἀλλὰ γὰρ σμικρὸν τῷ ὑπὲρ
πάντα Θεῷ φασὶ τὸ γενέσθαι καθ' ἡμᾶς: Ἐγκαλεῖς
δ' οὖν, οἱ φιλόανθρωπος ὢν καὶ ἀγαθὸς τῆ φύσει, ἡ
προῦργιαίτερον τοῦ πρέποντος τὴν εἰς ἡμᾶς φροντίδα
ποιεῖται. Σμικρὸν μὲν γὰρ ὁμολογουμένως αὐτῷ
τὸ γενέσθαι καθ' ἡμᾶς· καλεῖται γὰρ κένωσις. Ἀλλ'
ὁ γε τῆς εἰς ἡμᾶς ἡμερότητας λόγος διακρούσεται
τὴν γραφὴν. Ὁ δὲ ἦν δὴ πῶς θαυμάζειν ἄξιον, αἰτίαις
ὑπεργκαίν, πῶς οὐκ ἀνόσιον κομιδῆ; Εἰπὲ γὰρ
ἔδειξο, καὶ φιλοπευσοῦντι φράσον. Πότερα δὲ φησ,
ὡς ἦν ἄμεινόν τε καὶ πρὸς εὐκλείας αὐτῷ τὸ ἀφει-
δῆσαι τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ δι' οὐδενὸς ποιεῖται λόγου
πρὸς πᾶν ὅτι οὖν τῶν ἐκτόπων ὠλισθηκότα τὸν ἀνθρω-
πον; ἢ τοῦτο μὲν οὐδαμῶς, ἀναστῶσαι δὲ μᾶλλον,
καὶ τῆς καθηκούσης ἐπιμελείας ἀξίου; Ἐἴτα πῶς
ἂν ἐνδοιάσειε τις τῶν ὁρθῶ φρονεῖν εἰσθότων, ὡς ἦν
ἄμεινόν τε καὶ περπωδέστερον τῷ γε ὄντι κατὰ φύσιν
ἀγαθῷ, τὸ τοῖς παρ' αὐτοῦ γεγονόσι τὰ ἐκ τῆς ἰδίας
ἡμερότητας διανέμειν ἀγαθὰ; Πῶς οὖν εἶ τὸ χρῆμα
γραφῆ; πῶς δὲ τῆς οἰκονομίας τὸ ἀκωμῆτως ἔχειν
καταφλυαροῦσι τινες; Ἀλλ' ἱετροῖς μὲν παραχωρή-
σομεν τὸ ὅπως ἂν εἰδείεν αὐτοὶ τιθασσεύειν δύνασθαι
τάς τῶν παθῶν ἀγριότητας· ἐπιτιμήσομεν δὲ τῷ
Θεῷ, τῆς εἰς ἡμᾶς φροντίδος οὐκ ἠγνοῦσθε τὴν
ὁδόν; Διακαισόμεθα δὲ φληνάφως, λογισμοῦ μὲν τοῦ
πρέποντος ἀφαρτεῖν αὐτόν, ἐν σκέψεσι δὲ ταῖς
περπωδεστέραις τὸν ἀνθρώπινον γενέσθαι νόιν; C
Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, φρονοβλαθείας ταυτὶ καὶ γέλωτος
ἀπαλλάξωμεν; Ἄκουε λέγοντα, ἐναργῶς τοῦ πάντα
εἰδότης Θεοῦ· « Οὐ γὰρ εἰσὶν αἱ βουλαὶ μου ὡσπερ
αἱ βουλαὶ ὑμῶν· οὐδὲ ὡσπερ αἱ ὁδοὶ ὑμῶν αἱ ὁδοὶ
μου· ἀλλ' ὡσπερ ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς,
οὕτως ἀπέχουσιν αἱ ὁδοὶ μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν,
καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῶν διανοημάτων μου. »
Ἵπερκαίεται γὰρ ὅσον τῆ φύσει τὰ καθ' ἡμᾶς,
τοσοῦτόν που πάντως φρονήσει καὶ ἄμεινον, καὶ τὴν
ἐφ' ἐκάστῃ τῶν πρακτικῶν ὁδῶν οὐδὲν ἰ διασκέψαι
βλέπων· ἀλλ' ἐν πρώταις εὐθύς ἐννοίας ἐλάν, ἀπο-
περκαίνει τὸ δοκοῦν. « Οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν ἄμαρτεῖν
ἔστι Θεοῦ, καὶ πάντα κατορθοῦν, » κατὰ τὸ γε-
γραμμένον τοῖς ἄρχαιοτέροις ὑμνούμενον. Ἀλλ'
εἰ σοὶ φίλον καὶ ἐν σπουδῇ, καὶ τὴν τῆς ἐνανθρωπή-
σεως αἰτίαν καταμαθεῖν ἢ, δικου κρείττονα ποιήσο-
μαι τὴν ἀφήγησιν, καὶ ἐν βραχέσιν ἐρῶ.

A scriptam esse dicimus Verbi naturam, quamvis in
corpore de sancta Virgine accepto, velut in sancto
templo inhabitasse dicatur : sed caelos quidem im-
plebat qui Deus esset, terramque et quæ infra po-
sita , nec eorum quæ sunt quidquam ab eo destitu-
tum erat. Erat autem nihilominus homo. Quam
vero id ratione, aut quomodo, si minus queas intel-
ligere, cede iis quæ intelligentiam superant, quæ-
que supra rationem posita sunt, veluti necessario
silentio prosequere. Multa quoque alia a te ignorari
fatebere. Quibus enim terra sedibus nititur? Qui-
busnam cælum fundamentis fulcitur? Astrorum
chorus quomodo factus, sublimemque alte semitam
frequentat? Verum si quis singula percensere velit,
longum, ut ego arbitror, sermonem, narrationes
tibi contexens, absument. At enim vile et abjectum
est Deo, qui supra omnia excellit, nobis similem
esse factum. Accusas igitur quod benignus et bonus
natura, majorem quam deceret nostri curam susce-
perit? Est procul dubio vile ipsi, factum esse simi-
lem nobis : proinde et exinanitio ea dicitur. Sed
hoc crimen ejus in nos benignitatis ratio diluit.
Quod vero excipiendum cum admiratione fuerat,
id in crimen vocare, an non vehementer iniquum
sit? Illud namque age fare, et audire cupienti edis-
sere. Utrum ais melius ac Deo gloriosius fuisse res
nostras negligere, neque hominis in omnem pravi-
tatem delapsi ullam rationem habere? Aut hoc quid-
em nullo modo, sed conservare potius, eique cura
qua indigebat impartiri? Quis vero eorum qui
recta sentire soliti sunt ambigat, melius et ei qui
natura bonus est omnino convenientius fuisse, iis
quos procreasset, bona ex sua benignitate dilargiri?
Quis hoc adhuc in crimen vocet? Quo vero modo
dispensationis rationem reprehensione haud vacare
quidam inepte nugantur? At eos quidem medicina
concedimus, ut ea quam ipsi tenent ratione morbo-
rum rabiem leniant, Deum porro incusabimus, qui
curæ 207 nobis adhibendæ viam minime ignora-
vit? Ac tam stulte nugabimur, ut ipsum quidem a
recto aberrasse, humanæ autem mentis cogitata
magis rationi consentanea fuisse existimemus? Num-
quid hæc, obsecro te, aut sani hominis esse judica-
bimus, aut sine risu omittemus? Deum audi, cui
D omnia cognita sunt, aperte dicentem : « Non enim
sunt consilia mea ut consilia vestra, neque viæ meæ
ut viæ vestræ, sed quemadmodum distat cælum a
terra, sic distant viæ meæ a viis vestris, et cogitationes meæ : cogitationibus vestris ». Quantum
namque nobis natura superior est Deus, tanto etiam est in intelligendo sapientior, ac singulas re-
rum agendarum rationes, non consultando perspiciens, sed prima statim animadversione compre-
hendens, quod visum ipsi fuerit, præstat. « Nihil enim, nihil omnino peccare Dei proprium est, sed
omnia rite ac laudabiliter perficere, » ut ab antiquis sapienter decantatum est **. Quod si tamen
adhuc tibi studium et cura est assumptæ a Deo humanitatis causam cognoscere, rem tibi, cunctatione
discussa, quam brevissime expediam.

** Isa. lv, 8, 9. ** Theoctistus apud Stobæum.

Varie lectiones.

ἢ ἰσως, διέπει. ἰ δ.λ.λ. οὐκ ἐν. ἢ δ.λ.λ. κατὰ γε τὸ σοφῶς τοῖς. ἢ δ.λ.λ. ἀναμαθεῖν,

4. Hominem initio statim incorruptibilem et immortalem universorum Opifex fecerat, non proprie in hac re naturæ legibus suffultum, aut quo inconcussus ageret alicunde habentem. Corrupti siquidem omnia necesse est quæ nata sunt, quodque ali-quod ortus sui initium habet, finem quoque habet, atque ad aliquem sui terminum feratur oportet. Sed quia illum ita se habere Conditor voluit, qui præter immortalitatis donum, omnis quoque boni scientiam, virtutisque desiderium animanti indidit, tam concessa quod mallet agendi facultate, mentem quæ compotes libertatis doceret, largitus est. Virtutem namque in nobis eligendi potentem conspici omnino oportuit. Deinde vero cum diaboli dolo in peccatum delapsus esset, datasque sibi leges neglexisset, morti adjudicatus, per facinora simul morbum sibi corruptionis accessit. Cum vero ad pristinam conditionem traducere animantem factori placuisset, velletque ab interitu simul et a peccato liberare, legem illi per Moysen constituit, ac per sanctos prophetas locutus est. At nostra nihilominus multis interea criminibus laborabant. Proinde et ipsamet deinceps e caelo advocabant, dicentes : « Domine, inclina cælos tuos, et descende ²⁶. » Quonam igitur modo iis qui in terra degerent conspicuum se præbere oportuit Deum? **208** An nudam nec ullo velatam obtegumento præferre gloriam? At quis tam sanctum atque adeo formidandum aspectum sustinisset? Et quidem quemdam colentium versaretur, dicentem audio :

Difficile vero dii se hominibus manifestant ²⁷.

Non esse porro ullo pacto humanarum virum, immortalis naturæ gloriam contemplari, hinc etiam intelliges. Descendit Deus sub ignis imagine in montem qui Sina dicitur. Tum ad filios Israel Mose sapientissimo interprete loquebatur. Sed aspectum non ferens Israel obsecrabat, dicens : « Loquere tu nobis, et non loquatur nobis Deus, ne forte moriamur ²⁸. » Cum ergo inhorruissent Israelitæ, atque omnino necessariam interpretis operam ipsis instituendis fore aperte professi essent, subjecit auctor legis quod notarent, Moysisque obsequium, tanquam imaginem futuræ per Christum administrationis antiquis proponens, ipsum se nobis palam decursu temporis in conspectum daturum promisit, dicens :

²⁶ Psal. cxliiii, 5.

²⁷ Homer. *Iliad.* v, 72.

²⁸ Exod. xx, 19.

²⁹ Deut. xviii, 17, 18; Act. vii, 37.

³⁰ 1 Tim. ii, 5.

Varie lectiones.

• *Ισ.* ἐνεχάρατε. • *ἄλλ.* προσβείς.

5. Ἀφθαρτον καὶ ἀνώλεθρον ἐποίησεν τὸν ἄνθρωπον ἐν ἀρχαῖς εὐθύς ὁ πάντων Δημιουργός, οὐκ ἰδίας φύσεως νόμοις ἐρηρισμένον εἰς τοῦτο, καὶ ἀκλονήτως ἔχοντά ποθεν. Νοσεῖν γὰρ ἀνάγκη τοῖς ὑπὸ γένεσιν τὴν φθοράν, καὶ τὸ ἔρχιν τοῦ πεποιθῆσθαι λαχόν διάρπει που πάντως εἰς τὸ καταλήξει εἶναι. Ἄλλ' ἐπαίπερ ὧδε ἔχειν αὐτὸν ὁ Δημιουργός ἤθελε, πρὸς τῷ ἀνώλεθρῳ, καὶ παντὸς εἰδήσιν ἀγαθοῦ, καὶ μὴν καὶ ἔρασαν τὴν εἰς ἀρετὴν ἐγγράατε τῷ ζῶν· εἶτα δρῶν ἐπ' ἐξουσίας ὅπερ ἂν ἔλοιτο διδοῦς, τὴν ἐλευθέρους κρέπουσαν ἐχαρίζετο δόξαν. Ἔδει γὰρ, εἶδει προαιρετικὴν ἐν ἡμῖν ὀρᾶσθαι τὴν ἀρετὴν. Εἶτα τοῖς τοῦ διαβόλου φανακισμοῖς ἐξολισθήσας εἰς ἀμαρτίαν, καὶ τῶν θεθέντων ὀλιγωρήσας νόμων, θανάτῳ καταδικάζετο, καὶ ταῖς παραβάσεσι συνηβρώσθησε τὴν φθοράν. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀνακλάσθαι τὸ ζῶν ἐδόκει τῷ ποιητῇ, φθορᾶς τε ἡμοῦ καὶ ἀναμαρτησίας ἀπαλλάττειν ἤθελε, νόμον ὠρίσαστο τὸν διὰ Μωσέως· λαλάηκε δὲ καὶ διὰ προφητῶν ἁγίων. Ἄλλ' ἦν οὐδὲν ἦντον ἐν πολλαῖς ἁγαν αἰτίαις τὰ καθ' ἡμᾶς. Τριγάρτοι καὶ αὐτὸν ἀφικέσθαι λοιπὸν ἐξ οὐρανοῦ παρεχάλου, λέγοντες· Ἐκύριε, κλῖνον οὐρανοῦ σου, καὶ κατέβηθι. • Πῶς οὖν εἶδει τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἐμφανῆ γενέσθαι Θεόν; ἄρα γυμνῇ τῇ δόξῃ, καὶ οὐδὲν ἔχουση τὸ κατασκίασμα; Καὶ τίς ἂν ὑπέστη τὴν οὕτω σεπτήν καὶ δύσοιστον θείαν; Καίτοι λέγοντες ἀκούω τινὸς τῶν παρ' Ἑλλήσι ποιητῶν καὶ εἰς πολύθεον πλάνησιν ἀπηνηνεγμῶν·

e Græcis poetis, quamvis in errore multos deos

Χαλεποὶ δὲ θεοὶ γαίνεσθαι ἐναργεῖς.

Ἵτι δὲ τῶν τῆς ἀνθρωπότητος ἐπέκεινα μέτρων ὀραται σαφῶς τῶν τῆς ἀκρηάτου φύσεως τὴν δόξαν εἶδεν, εἶση κἀνεῦθεν. Καταβέθηκεν ἐν εἰδει πυρὸς ἐπὶ τὸ Σινᾶ καλούμενον ὄρος. Εἶτα προσελάλει τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, μεσιτεύοντος τοῦ πανσόφου Μωσέως. Ἄλλ' οὐκ ἐνεγκῶν τὴν θείαν ὁ Ἰσραὴλ, ἐλιπέρει λέγων· Ἐλάλει σὺ πρὸς ἡμᾶς, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεός, μὴ ποτε ἀποθάνωμεν. • Καταπεφρικῶτων δὲ οὖν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τὴν τοῦ μεσιτεύοντος χρεῖαν ἀναγκαιοτάτην εἶσθαι τοῖς παιδαγωγουμένοις ἀναφανδὸν εἰρηκότων, ἐπήνεγκε τὴν σκέψιν ὁ νομοθέτης· καὶ τύπον ὡπερ τινὰ τὴν Μωσέως διακονίαν τῆς ἐσομένης διὰ Χριστοῦ τοῖς πάλαι προσβείς ἑαυτὸν ἡμῖν ἐναργῶς ἀναδείξειν κατὰ καιροῦς ὑπισχεῖτο, λέγων· Ἐὐθὺς πάντα ὅσα ἐλάλησαν, προφήτην αὐτοῖς ἀναστήσω ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ὡπερ σὲ· καὶ θήσω τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς κατὰ πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ. • Δεσπότην γὰρ ὅσα προφητῶν τὸν Υἱὸν, προφήτην ὀνόμαζε τῶν τῆς ἀνθρωπότητος μέτρων εἶσω τιθεῖς, διὰ τὸ τῆς οἰκονομίας ἀπόρρητον. Ἵνα τοίνυν γένηται κατὰ Μωσέα, τοῦτέστιν ἄνθρωπος, καὶ Θεοῦ μεσίτης καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, παφόρηκε τὸ ἀνθρώπινον

σώμα· καὶ ἐ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπελάβετο, κατὰ τὰς Γραφάς, ἵν' ὁ ἐπίπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν ζωὴ, τὴν τοῖς ἀνθρωπίνους σώμασιν ἐγκατασχέψασαν ἐξ ἀρᾶς, ἐξελάσῃ φθορὰν, καὶ μεταστῆσῃ σύμπαντα εἰς θεογνωσίαν, εἰς ἐγκράτειαν, εἰς ἀνδρείαν, εἰς ὑπομονὴν, καὶ εἰς τὸ δρᾶν ἐλέσθαι καὶ φρονεῖν, ἃ ζηλωτοὺς ἀποφαίνει, καὶ θεῖον ἡμᾶς ἐμπίπλησι χαρισμάτων. Ἄλλ' ἠγγόνησε τὴν οἰκονομίαν ὁ Ἰσραήλ, καίτοι προφητῶν ἁγίων ἀνακακραγόντων σαφῶς τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον. Ὁ μὲν γὰρ ἔρασκεν· ἐ ἰσχύσατε, χεῖρας ἀνειμίναι, καὶ γόνατα παραλελυμένα· παρακαλέσατε, οἱ ὀλιγόφυλοι· τῆ δεινοῖα· ἰσχύσατε, μὴ φοβείσθε.· Καὶ ἄλλωθι· ἐ Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν· Ἰδοὺ Κύριος μετ' ἰσχύος ἔρχεται, καὶ ὁ βραχίων μετὰ κυρίας. Ὡς ποιμὴν ποιμαίνει τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, συνάξει ἄρνας.· Ἔτερος δ' οὖν εἰ, Ἰεζεχὶήλ δὲ οὗτος πανάριστος προφητῶν· ἐ Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεός· Ἰδοὺ ἐγὼ διακριπῶ ἀνὰ μέσον προβάτου ἰσχυροῦ, καὶ ἀνὰ μέσον προβάτου ἀσθενοῦς· ἐπὶ ταῖς πλευραῖς καὶ τοῖς ὤμοις ὑμῶν διωθεῖσθε, καὶ τοῖς κέρασιν ὑμῶν ἐκαρπίζετε, καὶ πᾶν τὸ ἐκλείπον ἐξεθλίβετε, καὶ σώσω τὰ πρόβατά μου, καὶ οὐ μὴ ἔτι ὦσιν εἰς προνομὴν· καὶ κρινῶ ἀνὰ μέσον κριοῦ πρὸς κρινῶν, καὶ ἀναστήσω ἐπ' αὐτοὺς ποιμένα ἕνα, καὶ ποιμαίνει αὐτούς,· τὸν δούλόν μου Δαβὶδ. ἐ Καὶ ἔσται αὐτῷ ποιμὴν· καὶ ἐγὼ Κύριος ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν, καὶ Δαβὶδ ἄρχων ἐν μέσῳ αὐτῶν. Ἐγὼ Κύριος ἐλάλησα, καὶ διαθήσομαι τῷ Δαβὶδ διαθήκην εἰρήνης, καὶ ἀφανῶ θηρία πονηρὰ ἀπὸ τῆς γῆς.· Ἀκούεις ἄνω τε καὶ κάτω Δαβὶδ ὀνομάζοντος τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα Χριστόν, ὡς ἐσόμενον ποιμένα κατὰ καιροὺς τῶν ἐξ Ἰσραήλ; Ἐννοεῖ γὰρ ὅτι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καθ' ὃν ὁ προφήτης τὰ τοιάδε φησὶν, οὐκ ἦν ἐν ζῶσιν ἔτι Δαβὶδ· προσηγορευθήκει γὰρ ἐκ μακρῶν ἔτι καὶ ἄνωθεν χρόνων. Ἄλλ' ὥσπερ ἐστὶν ἔθος τῆ θεῖα Γραφῆ Ἰακώβ ὀνομάζειν τοὺς ἐξ Ἰακώβ, καὶ μέντοι καὶ Ἰσραήλ τοὺς ἐξ Ἰσραήλ· οὕτω καὶ Δαβὶδ τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα Χριστόν. Ἦγνοηκότες τοίνυν ἐσταύρωσαν. Ὁ δὲ καὶ τοι διαδράναι τὸ παθεῖν ἐξῆν, οὐ γὰρ ἂν ἐδιάσθη Θεός, ἑαυτὸν προσεκόμεσε ταῖς τῶν φονόντων χερσίν· ἵνα καὶ ἐγγεγερμένος ἐκ νεκρῶν, πληροφορησῆ σαφῶς, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τοὺς ἐσταυρωκότας, ὅτι ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπῆρχεν ὁ Θεός. Καταβέβηκεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ἵνα ἡμᾶς ἀποδείξῃ θανάτου κρείττονας. καὶ νενικηκότας ἤδη τὴν φθορὰν. Παθόντος δὴ οὖν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον, ἀποστήσαντος δὲ τὴν ἀκαθίαν καὶ βέβηλον ἁμαρτίαν· ἐγγεγερμένου τε καὶ ἀναβεβηκότος εἰς οὐρανοὺς, καὶ ὅσον οὐδέπω παρεσσομένου· ἐ Καταβήσεται γὰρ καὶ κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ,· κατὰ τὸ γεγραμμένον· πάντα ῥύπον τὸν τῆς ἁμαρτίας ἀποτρύψωμεθα, ἀγαπήσωμεν τὴν ἐγκράτειαν, καρπορορήσαντες τῆ ὑπομονῇ τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγά-

hendit,· ut Scriptura ait²⁹, ut quoniam natura sua vita esset, quæ humanis corporibus ex maledictione insoderat, corruptionem expelleret, traderetque universa ad Dei cognitionem, ad temperantiam, ad fortitudinem, ad patientiam, atque ad ea studiose præstanda ac sentienda, quæ beatos efficiunt nosque divinis muneribus replent. Sed Providentiæ consilium Israel ignoravit; et quidem sanctis prophetis de hoc mysterio aperte clamantibus. Nam alius quidem sic habet: « Comfortamini, manus dissolutæ; et genua debilia, consolamini; pusillanimes mente, confortamini, nolite timere³⁰. » Et alibi: « Ecce Deus vester, ecce Dominus cum fortitudine venit, et brachium cum dominatione. Velut pastor pascet gregem suum, et congregabit agnos³¹. » Ezechiel quoque ille propheta sanctissimus: « Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego iudicabo inter ovem fortem³² et ovem infirmam in scapulis et humeris vestris impellebatis, et cornibus vestris ventilabatis, et omne deficiens affligebatis, et salvabo oves meas, et non erunt amplius in prædam, et iudicabo inter arietem et arietem, et suscitabo super eos pastorem unum, et pascet eos,· scilicet servum meum David. « Et erit illi pastor; et ego Dominus ero ipsis in Deum, et David princeps in medio eorum. Ego Dominus locuturum, et constituam David testamentum pacis, et delebo bestias malas de terra³³. » Audis supraque et infra Davidis nomine appellentem, qui ex semine David secundum carnem natus est, Christum, tanquam post temporum vices Israelitarum pastorem futurum? Noverat quo tempore hæc propheta loqueretur, non agere adhuc inter vivos Davidem; quippe multo jam antea is decesserat. At quemadmodum divinæ Scripturæ mos est, ut qui ex Jacob prognati sunt, Jacob nomet, et Israel qui ex Israele: sic et Christum qui ex Davidis semine foret secundum carnem, Davidem vocavit. Ignorantes igitur cruci affixerunt. Illi vero, quamvis effugere dolores liceret, nec enim quisquam vim afferret Deo, seipsum percussorum manibus obtulit, ut etiam excitatus a mortuis, tum aliis, tum iis præcipue qui in crucem egerant, se vitam esse naturamque demonstraret. Ad nos descendit, ut nos morte superiores, corruptionisque victores redderet. Cum itaque Christus pro nobis sit passus, ac mortis nervos eliserit, turpeque et execrandum procul ejecerit peccatum, atque ad cælos redivivus ascenderit haud multo post adfuturus: « Descendet enim et iudicabit orbem terræ in iustitia,· ut scriptum est³⁴: abstergamus omnes peccati sordes, amplectamur temperantiam, et compleamur in patientia charitatem mutuam, misericordiam in egenos, liberalitatemque teneamus. Compatiamur

²⁹ Hebr. II, 16. ³⁰ Isa. XXXIV, 3, 4. ³¹ Isa. XL, 10, 11. ³² Ezech. XXXIV, 20-25. ³³ Psal. IX, 9; xcv, 13.

Varie lectiones.

† ἀλλ. ε' αὐ.

PATROL. GR. LXXVII

24

vinctis, et iis qui calamitatibus premuntur, tanquam et ipsi existentes in corpore. In primis vero rectam ac sinceram fidem in nobisipsis conservemus. Pure siquidem hoc pacto jejuniabimus, inchoantes quidem sanctam Quadragesimam vicesima septima Februarii mensis; hebdomadam vero salutaris Paschæ secunda mensis Aprilis; solventes autem jejunia septima ejusdem mensis Aprilis, **210** extremo vespere, juxta apostolicas traditiones; festum porro diem celebrantes proxime illucescente Dominica, octava ejusdem mensis; adjungentes deinde septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas. Ita namque rursus divini sermonis epulis saginabimur in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Deo Patri cum sancto Spiritu, honor, gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVI.

Prologus.

Nos in hunc locum temporis ratio convocavit. Prodius autem in medium, non orationem majestate ac dignitate conspicuam promittentes (valde enim medioeres in hac re sumus), sed quod acceptam a majoribus consuetudinem ac necessario inventam sequi decrevimus. Vos igitur faciles ad ignoscendum esse decet, etsi minus externis ornamentis splendescere oratio videatur, nec insigni rhetorum cultu et ornamentis elaborata. Nam hujus rei gloriam minime quidem ego mihi arrogarim; sed potius bonis hisce ac sapientibus dicendi magistris volens libensque concesserim.

1. Lex quidem condixit antiquis, celebritates, quæ tunc temporis futurorum umbram veluti quamdam et imaginem gererent, peragi oportere. Porro debitam ipsis curam necessario adhibendam, nec impunitam esse in his negligentiam, sed accusationi poenæque obnoxiam denunciavit aperte universorum Deus, per Zachariam dicens: « Et erit, qui non ascenderit ad festivitatem Tabernaculorum, delebitur anima illa de populo suo ». Cum igitur in tam sanctis recteque constitutis rebus gestire gaudio oporteat, quid ita quisquam eorum observationem et cultum pro nibilo ducat? Quæque inter actiones præcipuæ sunt, nec obscuram sibi vindicant gloriam, si quis contaminare audeat, seque ab inertia socordiaque vinci patiat, justam is sibi damnationem, meritamque accusationem accersat. Igitur veluti tritam et facilem vobis semitam commonstrantes prædicabimus, memores ejus qui dicit: **211** « Sacerdotes, audite, et contestamini domui Israel, dicit Dominus omnipotens ». Decet porro nos quoque ipsos eam, quæ summa esse potest, alacritatem adhibentes, penitus abjicientes contu-

πῶν, ἐπιτηδεύσωμεν τὸν εἰς τοὺς θεομένους ἔλεον, τὴν φιλοπρωχίαν. Συναλγήσωμεν τοῖς ἐν δεσμοῖς, τοῖς κακουχοῦμενοις, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώμασι. Καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ὄρθην καὶ ἀμώμητον ἐν ἑαυτοῖς τὴν πίστιν τηρήσωμεν. Τότε γὰρ, τότε νηστεύσωμεν καθαρῶς· ἀρχόμενοι τῆς μὴν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἐβδόμης καὶ εἰκάδος τοῦ Μεχίρ μηνῶς· τῆς δὲ ἐβδόμης τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ δευτέρας τοῦ Φαρμουθὶ μηνῶς, περιλύοντες δὲ τὰς νηστείας τῆ ἐβδόμῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνῶς, ἐσπέρα βαθεῖα, κατὰ τὰς ἀπὸστολικὰς παραδόσεις· ἐορτάζοντες δὲ τῆ ἐξῆς ἐπιφωσκούση Κυριακῇ, τῆ ὀγδόῃ τοῦ αὐτοῦ μηνῶς, συνάπτοντες ἐξῆς καὶ τὰς ἐπὶ τὰ ἐβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Οὕτω γὰρ οὕτω πάλιν τοῖς θεοῖς ἐντυφώσωμεν λόγοις, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ· σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν

ΛΟΓΟΣ ΙΓ΄.

Πρόλογος.

Ἡμᾶς ἐνθάδε συνήγαγεν ὁ καιρὸς. Ἦκομεν δὲ εἰς μέσον, οὐ τὸ ἐν λόγοις πλατὺ καὶ ἰσότημον ὑπασχόμενοι· μέτριοι ἐν τούτῳ λίαν ἡμεῖς· ἀλλ' ἔθει πατρῴῃ καὶ ἀναγκαιῶς ἐξευρημένῃ κατακολουθεῖν ἐγνωκότες. Δεῖ τοίνυν ἡμᾶς συγγνώμονας εἶναι, κἂν εἰ μὴ φαίνοιτο τοῖς ἐξῴθεν κόμπους κατηγγλαίσμενος ὁ λόγος, καὶ τοῖς εἰς ῥητορικὴν αὐχῆμασιν ἐναδρύνεσθαι μεμελετηκῶς. Τὸ γὰρ ἐν τούτοις εὐδοκίμειν, περιθεῖν ἂν εἰκότως, ἥκιστα μὲν, ἑμαυτῷ, φαίην δ' ἂν εἶτι πρέπειεν ἂν μᾶλλον τοῖς ἀγαθοῖς τουτοῖσι καὶ σοφοῖς διδασκάλοις.

α'. Ὁ μὲν νόμος τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐδίδου τὸ σύνθημα τοῦ χρῆναι πληροῦν τὰς ἐν τύποις εἶτι καὶ ὡς ἐν σκιαῖς ἐορτάς. Ὅτι δὲ ἦν ἀναγκαῖον τῆς καθηκούσης αὐτὰς φροντίδος ἀεῖσιν, καὶ τὸ ῥάθυμον ἐν τούτοις οὐκ ἀπληγμμελές, ἀλλ' ἐναντία ἔκαὶ δίχη, διεσάφει, λέγων ὁ τῶν ὀλων Θεὸς διὰ φωνῆς Ζαχαρίου· « Καὶ ἔσται, ὃς ἂν μὴ ἀναθῆ τοῦ ἐορτάσαι τὴν ἐορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας, ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς. » Τοῖς γὰρ οὕτω σεπτοῖς, καὶ εὐμάλα ὀρθῶς διωρισμένοις ἐπιγάνυσθαι δεόν, παρ' οὐδὲν ἀνθρώπου ποιοῖτ' ἂν τις τὴν ἐπιτήρησιν. Τὰ τε τῶν πραγμάτων ἐξαιρέτα, καὶ οὐκ ἀγεννῆ λαχόντα τὴν δόξαν, εἴπερ ἔλοιτό τις περιυδρίζειν ἀποτολμᾶν, ὄκνη τε καὶ μελισμοῖς τὸ κρατεῖν ἀπονέμων, ἁλίαν ἂν ἔχοι τὴν κατάρρησιν, καὶ οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος τὰ ἐγκλήματα. Οὐκοῦν εὐσιβῆ μὲν ὡσπερ διατάτοντες τρίθον, διακηρύξομεν μὲν ἡμεῖς μεμνημένοι τοῦ λέγοντος· « Ἱερεῖς, ἀκούσατε, καὶ ἐπιμαρτύρασθε τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. » Πρέπει δ' ἂν καὶ ἡμᾶς αὐτοῦς, προθυμίαις μὲν ταῖς ἀνωτάτω χρωμένους, διαβρίπτουνας δὲ πᾶσι τὸ ἐξήνιον, καὶ τῆ τῶν αἰσχίστων μορᾶ προσνέμεντας ἀπο

¹⁴ Hebr. x, 1. ¹⁵ Zachar. xiv, 16. ¹⁶ Amos iii, 15.

Varie lectiones.

¹⁷ ἀλλ' ἐν αὐτῷ. ¹⁸ ἰσ. σπν.

περαινεν ἐπειγῆσθαι τὰ νενομισμένα. Πάλαι μὲν γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τῷ θεοσπεσίῳ Μωσῆ τὸν τῆς ἀγίας ἡμῶν ἑορτῆς κατασημαίνων καιρὸν, καὶ ὅπως ἐν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ἱεροπρατῶς τε καὶ ἀνωμότητος, καὶ ὡς ἐν τύπῳ καταδεικνύς, προσεφώνει, λέγων· « Εἰ ποὺ καὶ ποιείτωσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ Πάσχα καθ' ὥραν αὐτοῦ, τῆ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου πρὸς ἑσπέραν· ποιήσεις αὐτὸ κατὰ καιροῦ κατὰ τὸν νόμον αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν σύγκρισιν αὐτοῦ ποιήσεις αὐτό. » Ἡμεῖς δὲ ἀνάγκη τοὺς ταῖς ἱεραῖς λειτουργίαις ὑπεξευγημένους, λαμπρῶ καὶ διαπρυσίῳ κεχρησθῆαι κηρύγματι, καὶ τοῖς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοις ἐπιφωνεῖν· « Δεῦτε, καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ βροσ τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ. » Ἐκεῖ τὴν πάναγγον ἀποπερανθῶμεν ἑορτῆν, καὶ τῆς ἀνωτάτω θυμηθίας ἀναπιμπλάμενοι, τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα δοξολογήσομεν, ἐκεῖνο λέγοντες τὸ προσφητικόν· « Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου τῷ Κυρίῳ¹. Ἐνέδυσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης. » Εἶη δ' ἂν, ὡς γέ μοι φαίνεται, τῶν ἄγαν αἰσχυρῶν, τοὺς μὲν ἐμπόρους ἀθλίων ἡττάσθαι κερδῶν, καὶ τοῦτο ἡγεῖσθαι τρυφῆν· καὶ φροντιδῶς ἀξιοῦν τῆς προουργιατικῆς, καὶ τοὶ διὰ πλείστων ὄσων ἰόντας χρόνων, καὶ οὐκ ἀνδρωτῆ συλλέγοντας, ἐπαγάλλεσθαι δὲ ταῖς ἀρούραις γηπόνους, εἰ καρποὺς ὠραίους ἄρῶντες διαθροῖθεις· ἡμᾶς δὲ τῶν ἐπιγεῖων τὰ πολὺ κίαν ἐπέκεινα, μᾶλλον δὲ καὶ ἀσυγκρίτως ἀμείνω κερδαίνοντας, μὴ οὐχὶ τὸ κρηῖμα ποιείσθαι λοιπὸν τοῦ παντὸς ἀξίου λόγου, καὶ τῆς εἰς λῆξιν ἡκούσης θυμηθίας πρόβενον. Καίτοι τὰ μὲν τῶν ἐμπόρων, κἂν εἰ πράττειτο κατ' εὐχὴν τοῖς πεπονηκόσιν, οὐδὲν ἂν ἔχοι τὸ θαῦμα παρὰ γε τοῖς ἄριστα βιούν ἡρημένους· γηπόνους δ' ἂν πεπραχόσι δεξιῶς, περιέσται δὲ που τρυφᾶν καὶ ποῦ² μετρίως, οὐκ ἐφ' οἷς ἂν ὀνείατο τις, εἰς γε τὸ ἀκηράτως ἔχειν, ἔχουν εἰς τὸ δύνασθαι λοιπὸν τὸ θανάτου καὶ φθορᾶς ὑπερφέρεσθαι κράτος, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἂν ἔχοι τὰ ζωαρχῆ, καὶ τὴν πρὸς καιρὸν τοῦ σώματος θεραπεύειν χρεῖαν. Νοῦ δὲ δὴ πέραν παντὸς τὰ τοῖς ἀγίοις ἡυρεπισμένα. « Ἡ γὰρ ἐλπίς αὐτῶν, ἀθανασίας πλήρης, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Τίς μὲν οὖν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ἂν προσήκοι πληροῦσθαι τὸ Πάσχα, καὶ ὅπως ἂν γένοιτο, πρὸς ἡμῶν εἴρηται σαφῶς. « Ἡμέρᾳ γὰρ τῆ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου πρὸς ἑσπέραν, κατὰ τὸν καιρὸν, » καὶ κατὰ τὸν νόμον αὐτοῦ ποιείσθαι προστέταχεν· χρῆναι δὲ ὑπολαμβάνω τῶν θεοσπισμένων ἕκαστα φιλοκρινούοντας ἐντέχνως, καὶ τὴν ἁρίστην αὐτοῖς ἐπιρρίπτουοντας βάσανον, πολυπραγμονεῖν ἐπιγεσθαι τὰς αἰτίας, τοῦ καὶ ἐν ἡρι γενέσθαι δεῖν, καὶ ἐν μηνὶ τῷ πρώτῳ τὸ νομοθέτην εἰπεῖν. Εἶη δ' ἂν οὐκ ἀσυντελές εἰς ὄνησιν τὸ ἐν γε τοῦτοις ἰσχυοεῖν· καὶ τοῦτο, εἶμαι, ἔστιν ὅπερ ἔφη Θεὸς διὰ προφήτου φωνῆς· « Ζητῶν ζῆτει, καὶ παρ' ἐμοὶ οἶκει. » Ὅτι μὲν γὰρ ταῖς καθηκούσαις ἐρεύνας κατιχνούν, ὡς ἐνι, τὰ γεγραμμένα πειρᾶ-

maciam, et in rerum turpissimarum numero habentes, quæ legibus præscripta sunt, magna sedulitate curaque præstare. Olim namque universorum Deus divinum Mosen, sanctæ nostræ solemnitatis tempus declarans, et quomodo a nobis sancte integreque celebranda foret, velut in figura demonstrans, his verbis est allocutus : « Et facient filii Israel Pascha tempore suo, decima quarta die mensis primi, ad vesperam ; facies ipsum per tempora juxta legem ejus, et juxta judicium ejus facies illud¹⁷. » Nos vero necesse est, qui sacro ministerio addicti sumus, illustri et vehementi prædicatione uti, et ad eos qui in Christo justificati sunt exclamare : « Venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob¹⁸. » Ibi sanctissimam celebritatem agemus, et superna repleti voluptate, Salvatoris omnium laudes prosequemur, propheticum illud usurpantes : « Exsultet anima mea in Deo meo. Induit enim me vestimentis salutis, et tunica lætitiæ¹⁹. » Esset autem profecto, ut mihi videtur, longe, turpissimum, mercatores quidem modicos quæstus consecrari, sibi que deliciarum instar ducere, ac præcipuam iis curam impendere, quos tamen nec sine longissima temporis mora, nec sine sudore colligant, exsilire autem gaudio agricolis, si agros maturis frugibus refertos conspiciant : nos vero quæ terrena longe superant, imo quæ infinitis partibus præstantiora sunt, lucrantes, non ea mox quovis pretio æstimanda ducere, ac supremam in iis felicitatem collocare. Et quidem mercatorum negotia etiamsi laborantibus quam maxime ad voluntatem succedant, nihil apud eos qui optimam vivendi rationem elegerunt, habent admirationis : agricolis vero, si ex animi sententia rem gerant, suppetet earum rerum copia, eaque mediocris, non per quas juventur ad immortalitatem, ac mortis et corruptionis imperium deinceps superandum, sed quibus vitam tolerare, ac temporarium corporis usibus commeatum parare queant. Quæ vero sanctis parata sunt, omnem cogitationem superant. « Spes siquidem illorum plena est **212** immortalitate²⁰, » ut scriptum est. Quodnam igitur tempus agendi Paschalis, quisve ejus a nobis celebrandi modus, aperte explicatum est. « Quartadecima nempe die primi mensis ad vesperam, suo tempore, » atque ad legis præscriptum Deus celebrari jussit. Oportere autem arbitror eorum quæ præcipiuntur singula ingeniose examinantes, atque ad trutinam diligentissime revocantes, causas studiose investigare cur verno tempore ac primo mense agendum esse legis auctor præceperit. Non fuerit sane infructuosum subtilius paulo in his tractandis versari ; estque hoc, arbitror, quod Deus per prophetam edixit : « Quærens quære, et apud me domi habita²¹. » Nam esse quidem annitendum, ut opportuna indagazione Scri-

¹⁷ Num. ix, 2, 3. ¹⁸ Isa. ii, 3. ¹⁹ Isa. lxi, 10. ²⁰ Sap. iii, 4. ²¹ Isa. xxi, 12.

Varia: lectiones.

¹ d.l.i. ἐπὶ τῷ Χριστῷ. ² Ἰσ. τοῦτο.

pturas quantum licet investigemus, sacro hoc docemur dicto, minime vero ab intelligentiæ rectitudine abastendum esse præcipit, dum ait : « Habita apud me. » Rectitudo namque omnis cum Deo, ab ipso et ex ipso est.

2. Igitur aptum quidem est vernum tempus agendo Paschati, cum præter alia omnia, præcipue eorum quæ a Christo patrata sunt, magnitudinem ex iis quæ ea tempestate contingunt tanquam in tabella describat. Exoritur siquidem puris ac placidissimis solis radiis tepefaciens tellurem, et hibernos impetus hac propemodum oratione increpantem audias : Liceat ergo jam per vos, liceat jugis et recessibus montium ramosis arboribus convestiri; liceat nudata arva tenella ac renascenti herba nitescere. Jam splendescat in pratis liliium, rideant in hortis odoratissimi flores, emergat jam ipsa quoque e cellulis suis apicula, circumque agros susurro compleat, non ullo turbata impetu, non cadente pluvia volatumque impediante. Tenues namque ipsis nec laboribus assuetæ abe. Prodeant nunc e septis armenta, ac circum matres tenero ac recenti pede lascivientes agni, multiplicibus herbis assulent. Nunc falcem putandis vitibus bene peritus artifex acuat. Quod autem ipsis quoque anni temporibus nostram quodammodo vocem oratio tribuat, non sit qui reprehendat. Nam et hoc sacrarum Litterarum exemplo didicimus. Divinus siquidem Psaltes, « Coeli, inquit, enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiant firmamentum. Dies diei eruciat verbum, et nox nocti indicat scientiam ²². » **213** Mari quoque ipsi alicubi Isaias propheta perfectum sermonem assignavit, ut minime ambiguam orationem eructare propemodum videatur. Sic namque ait : « Erubescite, Sidon, dixit mare : et fortitudo maris ait : Non parturivi, neque peperivi, neque pueros sustuli, neque educavi virgines ²³. » Neque tamen ~~hic~~ dicimus temporibus ac mari facultatem inesse dicendi. Vanum id namque commentum esset, nec aliud quidquam; sed jucunditati et utilitati audientium servientes, ea quoque usu orationis ornata, quæ natura sua loquendi facultate privata sunt. Age igitur decori lege servata, sententiarum vim explicantes, ex verni temporis bonis quæ adveniente nostro Salvatore gloriose perfecta sunt, indicemus, ac pene depictam in iis quæ sub sensum cadunt divinæ pulchritudinis gratiam contemplabimur.

3. Tenebris nimirum et caligine universa tenebantur, et veluti quamdam mœstissimam hiberni temporis contractionem toti, ut uno verbo absolvam, terrarum orbi effuderat ille multorum capitum draco, nempe Satanæ, et mortifero frigore uniuscujusque mentem occupans, impiorum secta-

A εθαι προσήκει, τὸ ἱερὸν ἡμῖν ὑποσημῆναι Γράμμα, ἥκιστα γὰρ μὴν τῆς τῶν ἔννοιῶν ὀρθότητος ἀπονοσφίζεσθαι φιλεῖν, παραγγυῆ, λέγων τὸ, « Οἶμαι παρ' ἐμοί. » Ὁρθότης γὰρ πᾶσα μετὰ Θεοῦ, παρ' αὐτῆ τε καὶ ἐξ αὐτοῦ.

β. Οὐκοῦν ἡρινὸς μὲν τῷ Πάσχα καιρὸς προκοι ἀν μάλιστα τῶν ἄλλων ἀπάντων, τῶν διὰ Χριστοῦ κατορθωμάτων τὴν δύναμιν καθάπερ πίνακι γράφων τοῖς ἐν αὐτῷ συμβαίνουσιν. Ἀνίσχει μὲν γὰρ καθαρὰς καὶ ἡμερωτάταις ἡλίου βολαῖς περιθάλπων τὴν γῆν, καὶ ταῖς τοῦ χειμῶνος ἐμβολαῖς μονονουχὶ καὶ ἐπιφωνῶν Ἄστε δὴ, ὅστε λοιπὸν ὄρεσι τε καὶ νάπαις τοῖς εὐπρέμοις κατακαλλύεσθαι δρυμοῖς, καὶ τοῖς τῶν πεδίων ἐφλωμένοις ἀπαλῆ καὶ ἀρτιφανεί περιανθίζεσθαι πάσῃ. Καὶ ἐναδρυνέσθω μὲν ἤδη λιμῶσι τὸ κρῖνον, γαλάτῳ δὲ καὶ ἐν κήποις τὰ εὐοσμώτατα τῶν ἀνθέων, ἀπαιρέτω καὶ αὐτῆ τῶν σιμῶλων ἡ μέλιτα, καὶ περιδομβεῖτω τοὺς ἀγρούς, οὐ βαγδαῖον αὐτῆ παρενοχλοῦντων. Ὁ δὲ ὑετοῦ καταστάζοντος, καὶ παραιρουμένου τὴν πτῆσιν. Ἰσχυὸν γὰρ αὐταῖς καὶ καμάτων ἀθῆες τὸ πτερὸν. Ἀνείσθωσαν δὲ ἤδη σηκῶν μὲν ἀγέλαι· καὶ δὴ καὶ μητέρας ἀμνοὶ τρυφεροὶ καὶ ἀρτιπαγέσι περισκαίροντες ποσὶ, τῆς πολυειδοῦς κατορχαίσθωσαν πάσας. Δρεπάνῃ δὲ τοῖς ἀμπελοῖς ἐπιθηγῆτω λοιπὸν ἐ ταῦτα τεχνίτης. Εἰ δὲ καὶ αὐτοῖς ὁ λόγος τοῖς καιροῖς τὴν καθ' ἡμᾶς οἶονεῖ πως ἀπονέμει φωνὴν, ἐπιτιμάτω μηδεὶς. Παιδαίεῖ μεθὰ γὰρ ἐξ ἱερῶν καὶ τοῦτο Γραμμάτων. Καὶ γούν ὁ μὲν θεσπέσιος Ψαλμῶδός· « Οἱ οὐρανοὶ, φησὶ, διηγούνται δόξαν Θεοῦ· πόλιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα. Ἡμέρα τῆ ἡμέρα ἐρεύγεται ῥῆμα, καὶ νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνωσιν. » Συγκεχώρηκε δὲ πού καὶ ὁ προφήτης Ἡσαίας καὶ αὐταῖς θαλάσσαις ἀριστοεπειν, καὶ ἀτρεχῆ τινα λόγον μονονουχὶ καὶ ἐρεύγεσθαι δοχεῖν. Ἐφη γὰρ οὕτω· « Αἰσχύνθητι, Σιδὼν, εἶπεν ἡ θάλασσα· ἡ δὲ ἰσχυὸς τῆς θαλάσσης εἶπεν· Οὐκ ὤδινον, οὐδὲ ἔτεκον, οὐδὲ ὑψῶσα νεανίσκους, οὐδὲ ἔθρεψα παρθένους. » Καὶ οὐ δὴ πού φαμεν καιροῖς καὶ θαλάσση μετεῖναι λόγον. Αἴηρος γὰρ ἦδη τὸ χρῆμα, καὶ ἕτερον οὐδέν. Τὸ δὲ εὐχαρί τε καὶ ἀναγκαῖον εἰς θνησιν τοῖς ἀκρωμένοις φιλοθηρεῖν σπουδάζοντες, τῆ τοῦ λόγου στεφανούμεν χρεῖα, καὶ ὅσα λόγου κατὰ φύσιν ἐστέρηται. Φέρε δὴ οὖν κατ' εὐθὺ τοῦ πρέποντος, τὴν τῶν νοημάτων ἀποκομιζόντες δύναμιν, τοῖς ἐξ ἤρος ἀγαθοῖς συμβαίνοντα τὰ διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας δεικνύμεν κατορθώματα. Μονονουχὶ δὲ τοῖς ἐν αἰσθήσει γραφόμενον τὸ τῆς θείας χάριτος καταθρήσωμεν κάλλος.

γ. Ἀχλύϊ μὲν γὰρ καὶ σκότῃ τὰ πάντα κατελιπτο· καὶ ὡσπερ τινὰ χειμῶνος κατῆρειαν ἀπάσης. ὡς ἔπος εἶπειν, κατεσκέδασε τῆς ὑπ' οὐρανὸν ὁ πολυκέφαλος δράκων, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς· καὶ ἀποψύχων εἰς νέκρωσιν τὸν ἐκάστου νοῦν, ἀνοσίων ἐπιτηδεύματων ἐθελουργοῦς ἐπέτελει τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄλλ'

²² Psal. xviii, 2, 3. ²³ Isa. xxiii, 4.

Variae lectiones

† Addit al. c. πνευμάτων. † γρ. ταῖς.

οχεται μὲν ὁ χειμῶν, καὶ ὁ πάλαι βαθὺς τε καὶ ἀμειψῆς ἀπελήλαται σκοτός. Αὐγαὶ δὲ ἡμῖν ἀνίσχουσι καθαραὶ, καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, τουτέστι Χριστός, νοηταῖς ἀκτίνων βολαῖς περιαστράπτει τὰ σύμπαντα, ὀνίνησά τε καὶ ἐτέρως· καταψύχεται μὲν οὐκ ἔτι πρὸς ἁμαρτίαν ἐπιείας, ζῶντας δὲ μᾶλλον ἀπογελῶν τῷ πνεύματι, καθὰ καὶ αὐτὸς φησι Παῦλος ὁ ἀπόστολος θεοπέσιος. Καὶ γοῦν οἱ πρέμνοις ἐν Ἰσραὴλ τοῖς ἀκαρπίαν ἠβρώστηκόσι, καὶ αὐτοῖς που τῆς δυνάμεως ἐστερημένης ἀνεβάλλομεν εἰς ζωὴν εὐδοκῶντες· ἡμεῖς δὲ καὶ χλοὴν ποικίλην κατεστεμμένα πατρία, πεπολυτήκαμεν τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα· τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὰς γραφὰς τὰς ἐν σκιαῖς καὶ τύποις τῆς ἀληθείας εἰκόνας, φημί δὲ τὰ Μωσέως, τὰς τῶν ἁγίων προφητῶν προαναφανήσεις ἐπὶ Χριστῷ· δι' ὧν εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου κατάληψιν εὐ μάλα παιδαγωγούμεθα. Ταύτην ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην τε καὶ εὐβόλον ἡ γῆν ἢ νοητὴν καὶ φιλεργεστάτην περιεπτάσθω μέλιττα· τουτέστι σοφὴ καὶ φιλοπονωτάτη ψυχὴ ἐρανίζεσθω τρόπον τινὰ τὸ τελοῦν εἰς χρεῖαν αὐτῆς, τὴν ἐπὶ γε τῷ δύνασθαι φημι, καθάπερ γλυκὺ κηρίον· τὴν ἀψευδῆ καὶ ἀμώμητον περὶ Θεοῦ γνῶσιν συναγαγεῖν ἐν ἑαυτῇ. Ἐν ταύτῃ ἢ τῇ ἀγαθῇ πίστει τε νομῆ, ἢ κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, αἱ τῶν λογικῶν προβάτων ἢ ἠκόντων ἀγγέλων· καὶ ὁμοῦ μητρᾷσι ἀμνοὶ, τουτέστι, τοῖς τὴν ἔξιν ἀδρότεροις, οἱ νηπιάζοντες ἔτι πρὸς ἐρασι ἀρετῆς καὶ πνευματικῆς εὐρωστίας, τὸν οἰκτεῖον ἀποτρέφοντες νοῦν, πειράσθωσαν ἀναφοιτῶν ἢ εἰς ἀνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Φαίην δ' ἂν ὅτι γὰρ μὲν ὡς περ ἐν κήποις τὰ κρίνα· ἀνεβάλλον γὰρ ἐν Ἐκκλησίαις, τοῖς εὐδομοτάτοις τῶν ἀνθρώπων παραχωρούμεντες οὐδὲν, οἱ πιστοὶ λαλαμπρυσμένοι, καὶ τὴν Χριστοῦ δόξαν εὐωδιάζοντες. Ἐνέστηχε δὲ τῆς τομῆς ὁ καιρὸς. Ὅτι δὲ καὶ λίαν ἀμογητὴ καταθεῶτό τις ἂν ἐν οἷς ἔφη ἀρτίως τὰ Χριστοῦ κατορθώματα, δεήσει μὲν εἰς ἀπόδειξιν αὐτῶν ἐτέρων, οἶμαι, μαρτύρων· ἀπόχη δὲ λέγων αὐτὸς πρὸς τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν· Ἐν Ἄναστα, ἢ ἐπὶ τῆς πηλοῦσίν μου, καλῆ μου περιστέρᾳ· ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρῆλθεν· ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῶν· τὰ ἀνθη ὤφθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν, καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθασεν. Οὐκοῦν ἐν μηνὶ τῷ πρώτῳ ἢ τελείσθαι δεῖν ἔφη τὸ Πάσχα Θεός. Πλὴν ἐν εἰσι δευτέρῳ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ τί δὲ ποτε μὴ εὐθύς ἐν ἀρχαῖς τοῦ ἐπι ταῖς πανηγύρεσιν ὤρισαντο νόμοις ἀναγκαῖα δὲ ὡς περ ἀνακαχῆ καὶ ἀνάκλησις ἢ παρισκρίνεται, καὶ τοῖς οὕτως σεπτοῖς βραβεύειν τὴν μέλλουσαν; Τί τὸ χρῆμα τῆς οἰκονομίας, καὶ ὁ τοῦ νομοθέτου σκοπός, ὅπου παρ' ἂν βλάποι, πῶς οὐκ ἄξιον ἰδεῖν·

tores studiorum terræ incolae omnes effecerat. Sed hiems quidem concessit, ac vetus illa tetra et vultuosa caligo depulsa est. Fulgores autem nobis sese nitidi exserunt, solque justitiæ Christus spiritalium radiorum conjectu universa collustrat, aliisque modis præterea juvat, peccati frigore adhuc detineri non permittens, sed potius ferventes spiritu efficiens, ut ipsemet Paulus divinus apostolus loquitur⁵⁴. Itaque qui instar arborum steriles, et ipsis quoque floribus spoliati eramus, renovati sumus ad vitam; deinde vero veluti fertilibus campis et herbarum varietate conspicuis locupletati sumus, evangelicis præconiis, sanctorum apostolorum commentariis, tum iis quæ vetustatis imaginem tanquam in umbris ac figuris designant, quæ nimirum a Mose tradita, quæque a sanctis prophetis de Christo prænuntiata sunt, ex quibus ad mysterium cognoscendum peregre informamur. Hanc igitur fecundam et uberem terram spiritualis et maxime industria apicula circumvolitet, hoc est sapiens et laboriosissimus animus, sibi ad usus opportuna ex collatione quodammodo comparet, ea, inquam, per quæ possit tanquam prædulces favos, Dei cognitionem minime fallacem atque ab omni reprehensione vacuum in seipsa constipare. 214 Ad hæc igitur « læta pascua pinguique, » juxta prophetæ vocem⁵⁵, deveniant ovium ratione utentium greges, agnique una cum matribus, hoc est, cum iis qui perfectiore habitu virtutis adoleverunt, qui infantes adhuc desiderio virtutis sunt, quorumque a spiritali firmitate animus longe abest, ascendere studeant « in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi⁵⁶. » Dixerim præterea ridere velut in hortis lilia; enati siquidem sunt in Ecclesiis qui odoratissimis floribus nihilo inferiores sint, fideles claro nitentes fulgore, et Christi gloriam suavissime undique redolentes. « Advenit porro putationis tempus⁵⁷. » Posse autem, et quidem facile admodum quemlibet ea quæ memoravi nuper egregia Christi facinora contemplari, non est cur aliis, ut opinor, testibus comprobemus. Sufficit ipse nobis, qui Ecclesiam gentium sic affatur: « Surge, veni, amica mea, formosa mea, columba mea, quoniam ecce hiems transit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit⁵⁸. » Igitur « primo mense Pascha⁵⁹ » celebrandum esse præcepit Deus: tum secundo anno postquam ex Egypto filii Israel sunt egressi. Et vero quam ob causam non statim ab initio sacro conventui præfinivere leges: induciæ autem veluti quedam, et intervalla

8. Ἐδεῖ τοίνυν ταῖς τοῦ νόμου προεισβολαῖς παρα-

4. Oportebat igitur per legis intervalla tempori-

⁵⁴ Rom. xii, 11. ⁵⁵ Ezech. iii, 14. ⁵⁶ Epæs. iv, 15. ⁵⁷ Cant. ii, 12. ⁵⁸ Ibid. 10-12. ⁵⁹ Num. xviii, 16.

Varie lectiones.

γ ἀλλ. εὐρητον. ἀλλ. εὐροτον. ἢ ἀλλ. θραυμάτων. ἢ ἀλλ. ἀνάκλησις.

bus Christi mysterium concedere. Siquidem necesse fuerat præcedere veritati figuras, et ante certamina spectari quæ ipsorum gratia instituta fuissent exercitamenta. Strenuum se præbet miles in bello, si ante pugnae labores belli studia meditetur. Qui etiam palæstræ artem profitetur, haudquam fama gloriaque celebrabitur, nisi se multum ac diu tolerandis laboribus exercuerit. Annon etiam nobis quoque ipsis sapientia et prudentia studiorum principium ac veluti janua quædam est perceptio elementorum? Proinde hæc, ut arbitror, nec obscura, nec dubia oratio est. Sed nobis divinus quoque patrociniabitur Paulus, veluti per exempla docens, lac quidem infantibus maxime convenire, perfectioribus autem solidiores cibos offerri oportere ⁴⁰. **215** Oportuit ergo veteribus, qui nondum pervenissent in virum perfectum plenitudinis Christi ⁴¹, quin potius puerili quodam sensu ducerentur, ante cibos solidiores lac impartiri. Oportuit primo quædam illorum animis inserere perfectiorum disciplinarum rudimenta, ac spiritali in Christo vitæ decretæ a lege præcurrere. Pædagogi namque instar est lex ⁴², quæ nos per ænigmata ad meliorem ac præstantiorem adducit prudentiam. Necessariam itaque fuisse ad utilitatem evangelicorum oraculorum dilationem, illud argumentum, ac subtiliter quidem admodum probat, quod non primo sane anno, sed secundo tantum agi Pascha Deus præcepit. Confirmabit porro illud quoque orationem, ut ego arbitror. Præcepit nimirum universorum Deus beato Mosi ut antiquum illud tabernaculum moliretur, atque in conspectum daret, non quocunque modo ipsi collibitum esset, sed eo quem Deus ipse prædixisset, apparatus atque constructum: « Vide, inquit, facias ipsum juxta exemplar tibi in monte monstratum ⁴³. » Postquam vero divino confestim oraculo rite obtemperatum fuit, perfectissimæque exornatum opus apparuit, rursus ait Deus: « In die una primi mensis, neomenia mensis, statues tabernaculum ⁴⁴. » Hic autem addidit divina Scriptura: « Et factum est in mense primo, secundo anno exitus eorum ex Ægypto, in neomenia erectum est tabernaculum ⁴⁵. » Audis quemadmodum anno secundo, et in neomenia primi mensis tabernaculum defixit? Scilicet tunc temporis agnus quoque immolabatur, sacrificium vere sanctum et ab omni labe purum designans, Christum videlicet, qui in odorem suavitatis seipsum obtulit Deo et Patri, in sæculum novum nostra transformans. Novi autem sæculi typum, ac planissimè quidem, neomeniam intelligas: « Nova enim creatura quæ est in Christo, et vetera transierunt, » ut est in Scripturis ⁴⁶. Igitur mense primo, et in prima mensis, hoc est in neomenia, sanctum divinus

χωρησαι καιροῖς τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Ἦν γὰρ ἀναγκαῖον τῆς ἀληθείας τοὺς τύπους προαναφαίνεσθαι, καὶ τῶν ἀγῶνων ὁρᾶσθαι πρὸς ὑπερτέρας τὰ δι' αὐτοὺς γυμνάσματα. Εὐδοκίμει στρατιώτης, εἰ πρὸ τῶν εἰς μάχην ἰδρώτων μελέτην τὰ τακτικά. Ὁ δὲ τῶν ἐν παλαίστρᾳ τεχνίτης οὐκ ἂν γένοιτο λαμπρὸς, ἀνεπιτήθευτος ἔχων τὸ τληπαθεῖν ἐν αὐτοῖς. Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τῶν εἰς σοφίαν καὶ σύνεσιν παιδευμάτων ἀρχὴ τις ὡς περ καὶ θύρα τῶν στοιχείων ἢ μάθησις; Ἄλλ', οἶμαι, σαφὴς τέ ἐστι καὶ ἀτρεχῆς ὁ λόγος. Συλλήφεται δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὡς ἐν εἰδει παραδειγμάτων· γάλα μὲν τοῖς ἐτι νηπίοις ἐτι μάλιστα πρέπει εἰπῶν, προσάγεσθαι δὲ δεῖν τοῖς τελειωτέροις τὰ τῶν τροφῶν ἀδρότερα. Ἐδει τοίνυν τοῖς ἀρχαιτέροις, οὕτω πρὸς ἄνδρα τέλειον ἀναβεβηκόσι τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, νηπιόπρεπὴ δὲ μᾶλλον ἔχουσι γνώμην, τῆς στερεωτέρας τροφῆς προαπονεύειν τὸ γάλα. Ἐδει τῶν τελείων β μαθημάτων εἰς νοῦν καὶ καρδίας προετοιμασιασθαι τὰ στοιχεῖα· καὶ τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης ζωῆς προεπισκρίνεσθαι τὴν ἐν νόμῳ. Παιδαγωγὸς γὰρ ὁ νόμος δι' αἰνιγμάτων ἡμᾶς εἰς τὴν ἀμείνω καὶ προδουσαν ἀνακομίζων σύνεσιν. Ὅτι τοίνυν ἀναγκαῖα πρὸς ἄνθρωπον ἢ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων ἀνάδελσις ἦν, ὅπερ φησὶν ἂν, καὶ μάλα ἰσχυρῶς, τὸ μὴ ἐν πρώτῳ τυχεῖν, ἀλλ' ἐν ἐπει τῷ δευτέρῳ θεσμοθετῆσαι Θεὸν τελεῖσθαι τὸ Πάσχα. Συλλήφεται δὲ τῷ λόγῳ κάκεινο, οἶμαι σου. Προστέταχε μὲν γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τῷ θεσπεσίῳ Μωσῇ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην διατεκτῆσθαι τε καὶ ἀναδεῖξαι σκητὴν, οὐ καθ' ἂν βούλοιο τρόπον αὐτὸς διεσκευασμένην, ἀλλ' ὡς ἂν ἔχειν παρὰ Θεοῦ προστάττοιο: « Ὅρα γὰρ, φησὶ, ποιήσεις αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον τὸν δεῖχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. » Ἐπειδὴ δὲ τὸ θεῖον εὐθὺ διεπαρίνετο θέσπισμα, καὶ ἐν κόσμῳ τῷ τελειωτέρῳ τὸ τεχνουργούμενον ἦν, πάλιν ἐφη Θεός: « Ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου, νοουμηνία τοῦ μηνὸς, στήσεις τὴν σκητὴν. » Τούτοις δὲ προσεπάγει τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν: « Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ μηνὶ τῷ πρώτῳ, τῷ δευτέρῳ ἔτει, ἐκπορευομένων αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον, νοουμηνία ἐστάθη ἡ σκητὴ. » Ἀκούεις ὅτι ἐν ἐπει τῷ δευτέρῳ, καὶ ἐν νοουμηνίᾳ τοῦ πρώτου μηνὸς διεπῆξατο τὴν σκητὴν; Τότε γὰρ, τότε καὶ ἀμνὸς ἐσφάζετο, τὸ ἱερὸν ἀληθῶς καὶ ἀμωμον θύμα κατασημαίνων ἐφ' ἑαυτῷ, τουτέστι Χριστόν· ὃς εἰς ὁμοίαν εὐωδίας προσκεκομικεν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, εἰς νέον αἰῶνα μεταρρυθμίζων τὰ καθ' ἡμᾶς. Αἰῶνος δὲ νέου τύπος ἂν νοοῖτο, καὶ μάλα σαφὴς ἡ νοουμηνία: « Καινὴ γὰρ κτίσις τὰ ἐν Χριστῷ· καὶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε, » κατὰ τὰς Γραφάς. Οὐκοῦν ἐν μηνὶ τῷ πρώτῳ, καὶ ἐν μιᾷ τοῦ μηνὸς, τουτέστιν, ἐν νοουμηνίᾳ τὴν ἀγίαν ἀνίστησιν σκητὴν ὁ θεσπέσιος Μωσῆς. Ἄλλ' ἔγω γράφει τὸ σχῆμα τῆς ὄντως σκητῆς τῆς ἀληθεστέρης καὶ ἀγίας τὴν ἀνάδειξιν, του-

⁴⁰ I Cor. iii, 2; Hebr. v, 12. ⁴¹ Ephes. iv, 13. ⁴² Galat. iii, 24. ⁴³ Exod. xxv, 40. ⁴⁴ Exod. xl, 2. ⁴⁵ Ibid. 15. ⁴⁶ II Cor. v, 17.

Variae lectiones.

β γρ. τελείων. γ δ.ι.ι.ι. ἐξ Αἰγύπτου.

ἔστι, τῆς Ἐκκλησίας, ἣν αὐτὸς ἡμῶν ὁ Σωτὴρ δι-
 εσηξάτο, τῶν ἀρχαίων ἐκείνων παρρωχησάντων και-
 ρῶν, καθ' οὓς ἐκράτει θάνατος, πεπαλαίωκέ τε τοὺς
 ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ἀμαρτία, καὶ ὄλην κατὰ κράτος αἰρή-
 σιν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ τῆς ἀνομίας εὐρετῆς ἐπαπει-
 λει ἢ λέγων· « Τὴν οἰκουμένην ὄλην καταλήψομαι τῇ
 χειρὶ ὡς νοσίδαν, καὶ ὡς καταλειμμένα ὡς ἀρῶ·
 καὶ οὐκ ἔσται ὅς διαφεύξῃται με, ἢ ἀντείπη μοι. »
 Ἄλλ' ἦσαν ἐκεῖνῳ κόμπως ἀπλῶς, καὶ ἀλαζονείας
 ἐγκλήματα τῆς καθ' ἡμῶν πλεονεξίας οἱ λόγοι. Καὶ
 τῆς ἐλπίδος ἡμαρτηκῶς, διὰ πραγμάτων ἠλέγχετο.
 Θεωσάμεθα γάρ ἐν Χριστῷ, καθάπερ ἔφην ἀρίτως,
 ἀναδειγμένης ἡμῖν τῆς ἀγίας σκηνῆς καιροῖς τοῖς
 καθήκουσι, καθ' οὓς εἰς καινότητα ζωῆς μεταστοι-
 γεώμεθα, τὸν παλαιὸν ριπτοῦντες ἀνθρωπον σὺν
 τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. Ἐκδείξειεν ἂν
 εὐ μάλα καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῆς ὄρ-
 χαλας ἐκεῖνης σκηνῆς, τῶν διὰ Χριστοῦ θεοπισμαμάτων
 προσισθόντα χρησίμους τὸν τοῦ νόμου καιρὸν, μεθ'
 ὃν ἦν ἀκόλουθον, τὸν ἀμείνω λοιπὸν ὁρᾶσθαι καὶ
 ἀγιώτερον, καὶ τελειότεραν ἔχοντα πρὸς θεὸν τὴν οἰ-
 κελωσιν. Οὐκοῦν νομομαθῆς ὢν ὁ Παῦλος καὶ πεπαι-
 δευμένος κατὰ ἀκρίθειαν, ὡς αὐτὸς ποῦ φησι, τῆς
 ἀρχαίας σκηνῆς καταγραφέντω τὸ σχῆμα, λέγων ὡδὶ·
 « Σκηνὴ γὰρ κατασκευασθῆ πρώτη, ἐν ἣ ἦ τε λυχνία
 καὶ ἡ τράπεζα, καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέ-
 γεται Ἄγία. Μετὰ δὲ τὸ δευτέρον καταπέτασμα,
 σκηνὴ λεγομένη Ἅγία ἁγίων, χρυσοῦν ἔχουσα θυ-
 σιαστήριον ὁ, καὶ τὴν κιβωτὴν τὴν περιεκαλυμμέ-
 νην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ἣ στάμνος χρυσοῦ ἔχουσα τὸ
 μάννα, καὶ ἡ ράβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ
 κλάκες τῆς διαθήκης. » Ὅρθῳ δὲ προτέθειτο τῆς
 δευτέρας καὶ ἐσωτάτω σκηνῆς ἡ ἐν πρώταις εἰσοβο-
 λαῖς, ἐν ἣ καὶ τὸ ἱερὸν κατεθιστο γένος, τὰς δι' αἰ-
 μάτων ποιεῖσθαι προσαγωγὰς, καὶ τῆς κατὰ νόμον
 λατρείας ἀποπεραίνειν τοὺς τύπους. Ἄλλ' ἦν ἡ δευ-
 τέρα τῆς πρώτης ἀγιώτερα. Τοιγάρτοι καὶ ὠνομά-
 ζετο τὰ Ἅγία τῶν ἁγίων. Τίς οὖν ὁ λόγος τοῦ τῆς
 δευτέρας προκείσθαι τὴν πρώτην, καὶ τῆς ἐσωτάτω
 προεισοβλήν ἢ ὡσπερ τινὰ τετάχθαι τὴν ἐξωτέραν,
 σαφηνεῖ πάλιν ὁ σοφώτατος Παῦλος. Ἐφῆ γὰρ οὕτω·
 « Τούτων δὲ οὕτω κατεσκευασμένων, εἰς μὲν τὴν
 πρώτην σκηνὴν διαπαντὸς εἰσίσαισι οἱ ἱερεῖς τὰς λα-
 τρείας ἐπιτελοῦντες· εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ
 ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ
 προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημά-
 των· τοῦτο δηλοῦντος τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, μὴ
 πω πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδὸν, ἔτι τῆς πρώ-
 τῆς σκηνῆς ἐχοῦσης στάσιν. » Βάσιμος μὲν γάρ,
 ἔφην ὁ, ἡ πρώτη πολλοῖς ἀπρόσιτος· δὲ ἡ δευτέρα
 καὶ ἐσωτάτω, τὰ Ἅγία τῶν ἁγίων. Μόνος γὰρ
 εἰσέθαι· ἢ δι' ἔτους· εἰσάπαξ ὁ τῶν ἱερῶν ὡς ταγμα-
 των ἡγούμενος, ἢ οὐ χωρὶς αἵματος, ἢ κατὰ τὸ γε-
 γραμμένον. Πρῶτος γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἢ εἰσῆλθεν

A Moses tabernaculum excitat. Verum figura hæc ex-
 terior verioris et sancti tabernaculi constitutionem
 designat, Ecclesie nimirum, quam noster ipse Sal-
 vator composuit ac defixit, elapsis antiquis tempo-
 ribus iis in quibus mors dominabatur; peccatum
 vero terræ habitatores prostraverat, seque univer-
 sam quæ sub cælo est suo imperio occupaturum
 pravitatis inventor comminabatur, 216 dicens :
 « Orbem terrarum comprehendam manu tanquam
 nidum, et sicut ova derelicta tollam, et non erit
 qui effugiat me, vel resistat mihi ». Sed nihil
 præter inanem jaclationem hæc habuit oratio, et
 ipsius injuriosæ in nos arrogantis deliramenta.
 Verum spe sua frustratum fuisse res ipsa ostendit.
 Servati namque sumus in Christo, ut modo dice-
 bam, demonstrato nobis sancto tabernaculo tem-
 pore opportuno, quo in novitatem vitæ transforme-
 mur⁶⁶, veterem hominem abjicientes, cum pravis
 affectibus atque omni cupiditate⁶⁷. Porro ipsa quo-
 que antiqui illius tabernaculi constructio et appa-
 ratus perquam apposite ostenderit, ante edita per
 Christum oracula, legis tempus utiliter præcurrisse :
 quo elapso melius deinceps aliud et sanctius ac
 perfectioris cum Deo conjunctionis consequi oportebat.
 Paulus igitur in lege egregie doctus et institutus,
 ut ipse alicubi asserit⁶⁸, antiqui tabernaculi
 formam describat, his verbis : « Tabernaculum
 factum est primum, in quo erant candelabra, et
 mensa, et propositio panum, quæ dicitur Sancta.
 Post velamentum autem, secundum tabernaculum,
 quod dicitur Sancta sanctorum, aureum habens
 thuribulum, et arcam testamenti circumtectam ex
 omni parte auro : in qua urna aurea habens man-
 na, et virga Aaron quæ fronderat, et tabulæ testa-
 menti⁶⁹. » Vides ante secundum atque interius
 tabernaculum alterum collocatum fuisse in pri-
 aditu, in quo etiam sacri ordinis homines cruciatas
 facerent oblationes, cultusque legalis figuras exse-
 querentur. Sed erat secundum sanctius primo.
 Proinde et Sancta sanctorum nominabatur. Quam
 igitur ob causam secundo primum adjaceret, et ex-
 terius instar vestibuli interiori præfixum esset,
 idemmet sapientissimus Paulus explicabit. Ita nam-
 que ait : « His vero sic compositis, in priori quidem
 tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrifi-
 ciorum officia consummantes : in secundo autem
 semel in anno solus pontifex, non sine sanguine,
 quem offerebat pro sua et populi ignorantia : hoc
 significante Spiritu sancto, nondum propalatum
 esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo
 consistente⁷⁰. » Pervium namque, ut dixi, multis
 erat primum : inaccessum porro secundum et in-
 terius, Sancta sanctorum. Solus namque semel in
 anno sanctorum ordinum antistes ingrediebatur,

⁶⁶ Isa. x, 14. ⁶⁷ Rom. vi, 4. ⁶⁸ Coloss. iii, 9. ⁶⁹ Galat. i, 14; Philipp. iii, 6. ⁷⁰ Hebr. ix, 2-4.
⁷¹ Ibid. 6-8.

Varie lectiones.

α δ.λ.λ. ἐπηλείει. β δ.λ.λ. θυμιατήριον. γ δ.λ.λ. προσβολήν. δ δ.λ.λ. ὡς ἔφην. ε δ.λ.λ. εἰσέλθει.

217 « nec sine sanguine, » ut scriptum est. Primus enim pro nobis « introivit Christus Jesus in Sancta sanctorum, æterna redemptione inventa »⁷³, non sine sanguine, » ut est in Scripturis. Immolatus est enim pro nobis, sacrificium immaculatum, in odorem suavitatis Deo et Patri ⁷⁴. Ergo in primo tabernaculo, sacrificantium tunc temporis statio commoda agebatur, ingressum in Sancta sanctorum haud permittente lege. « Nondum enim, ait, propalata erat sanctorum via, priore adhuc tabernaculo consistente »⁷⁵. » Atque hæc quidem satis, ut arbitror, dicta sufficiunt, ad ejus temporis rationem quo Pascha rite ageretur, dilucide explicandam. A quibus autem illud comedi, aut etiam quomodo celebrari oporteret, age repetentes ex sacris Litteris disseramus.

5. Magnus itaque Moses dum nobis oraculum super ea re exponit, qui sacrum et immaculatum agnum comederent, ab iis simul panes azymos ait adhibendos, et amara olera; carnibus servato hoc habitu corporis et statu vescendum: « Sint lumbi vestri præcincti, et calceamenta in pedibus vestris, et baculi in manibus vestris, et comedetis ipsum festinanter. Pascha Domini est »⁷⁶. » Verum quid sibi vult hic convivantium habitus? dixerit forte aliquis, jureque et merito quæret. Longissime enim ab inanibus fabularum commentis remota lex, sed quæcunque ab illa præcipiuntur, admiratio prorsus excipiat necesse est. Annon etenim maxime ridiculum et vecordis dementiae fuerit, nos quidem, quibus recta sentire in animo est, studiose tanquam a re turpi cavere, ne verbum aliquod stultum atque absonum enuntiemus, aut sponte nugari velimus; supremam vero naturam, dum lege res nostras ad rectam concinnat normam, quæ ad fructum inutilia forent adhibuisse tanquam necessaria, vocemque aliquam stolidam et infrugiferam effutuisse? Apage cum hac temeritate. Certum sit nobis non ita rem se habere. Nihil minus. Quænam igitur ratio est ob quam qui agno vescuunt præcingi lumbos, soleatos esse, virgam manu capere oporteat? Annon figura hæc apertissima est, ac Providentiæ consilium propemodum emissa voce declarat? Qui enim hanc sanctissimam vere celebritatem agunt, atque in partem benedictionis Christi vocantur, stultum quidem arbitrabuntur bujus vitæ curis involvi ac distrahi; longe vero a genere vitæ carnalis eligendo abhorrentes, **218** superna deinceps cogitant, atque ad cœlestem festinant civitatem, et in aliam quoddammodo vitam abeunt, sanctam nimirum, atque a terrena hac liberam penitus et solutam. Hanc ob causam procul dubio lex viatorum epulantibus habitum attribuit, ut quibus jamjam ad meliora et superna capessenda sit via. Oportere namque ego quidem aio, ut dixi

A Ἰησοῦς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος, οὐ χωρὶς αἵματος, » κατὰ τὰς Γραφάς. Τέθναι γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς ἑμῶν ἱερτεῖον, εἰς ὁμοίην εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Οὐκοῦν ἐν πρώτῃ σκητῇ τῶν ἐν τῆνικᾶδε ἰθύντων ἡ στάσις χρήσιμος ἰ ἐπράττετο, τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσδρομὴν οὐκ ἀνιέντος τοῦ νόμου. « Περαιτέρωτο γὰρ οὐκ ἔστιν, ἡ τῶν ἁγίων ὁδὸς, ἐστὶ τῆς πρώτης σκητῆς ἐξουσίας στάσις. » Ἀπόχρη μὲν οὖν, καθάπερ ἐγῶμαι, τὰ προειρημένα πρὸς ἀπόδειξιν ἐναργῆ τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἂν εἰκότως τελοῖτο ἡ τὸ Πάσχα. Ἀρμόσειε δ' ἂν ἄρα τισὶ τὸ ἐσθίειν αὐτὸ, ἡ καὶ ὅπως ἂν τελεῖται πρῶτοι, φέρε λέγομεν¹, ἐκ τῶν ἐρῶν ἰδόντες Γραμμάτων.

B

ε'. Ἐφη τοίνυν ὁ μέγας ἡμῶν Μωσῆς, τὸ ἐπ' αὐτῶν χρησιμώδημα συντιθεὶς, ὅτι τοῖς τὸν ἐρὸν καὶ ἀδέσγηλον καταδησοῦσιν ἀμὸν ἄρτοις τε ἀζύμοις καὶ τοῖς τῶν λαχάνων πικροῖς κεχρησθαι δεήσει, μετέχειν καὶ τῶν κρεῶν, ὡς σχήματος ἔχοντας. « Ἔστωσαν ὑμῶν, φησὶν, αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι, καὶ τὰ ὑποδήματα ἐν τοῖς ποσὶν ὑμῶν, καὶ αἱ βακτηρίαι ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν καὶ φάγεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς. Πάσχα ἐστὶ Κυρίου. » Ἀλλὰ τί μοι βούλεται τῶν δαιτυμόνων τὸ σχῆμα; φαίη τις ἂν ἐσθ' ὅτε, καὶ μάλα εἰκότως. Ἐκίστα μὲν γὰρ καὶ εἰκαιόμυθος ὁ νόμος ἦν ἐφέται δὲ πάντως τῶν τεθεοσιμμένων ἐκάστῳ τὸ καταθαυμάζεσθαι δειν. Ἡ γὰρ οὐχὶ γελοιώτητός τε καὶ ἀμαθίας ἐμπλεον, ὀρθὰ μὲν ἡμᾶς φρονεῖν ἡρημένους, ἀποσπουδάζειν ὡς ἀκαλλῆς τὸ μάταιόν τε καὶ ἀπηχῆς εἶπαι, ἡγουν ἐλεῖσθαι πληροῦν τὴν δὲ ἀνωτάτω φύσιν, νόμῳ καταρυθμίζουσαν εἰς τὸ εἶ ἔχειν τὰ καθ' ἡμᾶς, τὸ ἀσυντελὲς εἰς ὄνησιν ὡς ἀναγκαῖον ἰδεῖν καὶ εἰκαλαν τινὰ καὶ ἀσύφελον παραρρίψαι φωνήν; Ἄπαγε τῆς δυσουλλίας Διακείσομεθα γὰρ οὐχ ὡς ταῦτα ἔχειν. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Τίς οὖν ὁ λόγος τοῦ χρῆναι λοιπὸν τοὺς ἐσθίοντας τὸν ἀμὸν, διεζῶσθαι μὲν τὴν ὀσφύν, ὑποδεῖσθαι δὲ τοὺς πόδας, καὶ ῥάβδον εἶπειν; Ἄρα οὐκ ἐναργῆς ὁ τύπος, καὶ μονονουχὶ βοᾶ τῆς οἰκονομίας τὸν τρόπον; Οἱ γὰρ πάνανρον ἀληθῶς ἐπιτελοῦντες πανήγυριν, καὶ κεκλημένοι πρὸς μέθεξιν τῆς εὐλογίας Χριστοῦ, μάταιον μὲν ἡγήσονται τὸν ἐν τῷδε τῷ βίῳ περισπασμὸν, διαρρίπτουντες δὲ ποι τὸ βιοῦν ἐλεῖσθαι σαρκικῶς, τὰ ἀνω φρονούσι λοιπὸν, εἰς τὴν ἀνω σπεύδουσι πάλιν, καὶ εἰς ἐτέραν ὡς περ μεταφοιτῶσι ζωὴν, ἀγιοπρεπῆ δηλονότι καὶ τῆς γῆνης ἀπλλαγμένην. Ταῦτη τοι σαφῶς ὁ νόμος ὀδοποιρῶν τοῖς ἐσθίουσιν ἂ ἀπονήμει τὸ σχῆμα, ὡς ὅσον οὐδέπω μετοικησομένους εἰς τὰ ἀμείνω καὶ ὑπερκαίμενα χρῆναι γὰρ ἐγωγέφημι, καθάπερ ἐφην ἄρτιως, τῷ τοιῷδε διαπρέπειν σκοπῷ τοὺς καθαρῶς ἑορτάζοντας, καὶ εἰς ἐνόησε

C

D

⁷³ Hebr. ix, 12. ⁷⁴ Ephes. v, 2. ⁷⁵ Hebr. ix, 8. ⁷⁶ Exod. xii, 11.

Variae lectiones.

¹ ἄ.λ.λ. τῆνικᾶδε. ἰ ἄ.λ.λ. χρήσιμος. ἡ ἄ.λ.λ. ἐτελοῖτο. ἢ ἄ.λ.λ. λέγομεν. ἢ ἄ.λ.λ. αἰσθίουσιν.

κεκλημένους τὴν ὥς πρὸς Θεὸν ἐν Χριστῷ. Δι' αὐ-
 τοῦ γὰρ τὴν προσαγωγὴν ἐσχίκαμεν, « Καὶ αὐτὸς
 ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, » κατὰ τὰς Γραφάς. Ὅτι δὲ
 ἐὼ καθ' ἑαυτὸν ἐν τούτοις οὐκ ἀζήμιον, καὶ τὸ ἀναπίπτειν
 εἰς βραθυμίαν οὐκ ἔξω δίκης, παραδείξειεν ἂν ὁ νο-
 μοθέτης, εἰπὼν περὶ τοῦ ἁγίου Πάσχα· « Καὶ φά-
 γεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς. Πάσχα ἐστὶ Κυρίου. »
 Ὅκνου γὰρ ἀμαίνους ὀρθῶσαι προσήκει, καὶ μέλλη-
 σιν οὐκ προσιμένους, τοὺς θεοφιλῆ καὶ εὐδόκιμον
 κατορθοῦντας ζωὴν. Ἐπιδράττεσθαι δὲ ὡσπερ τῶν
 καιρῶν, καὶ παριπτεύειν οὐκ ἔβη τὸν ταῖς φιλερ-
 γείας πρέποντα χρόνον. Ὅσπερ γὰρ τρόπον, τοῖς
 μὲν τὴν ἄλα διαπλεῖν ἡρημένοις, τῶν ἐξ οὐρίας
 πνευμάτων τὸ βραθυμεῖν οὐκ ἀζήμιον· γητόνοις
 γὰρ ἂ, καιροῦ καλοῦντος εἰς πόνους, τὸ οἶκοι μένειν
 ἀνάρμοστον· οὕτως εἶναι φημι τοῖς τῶν ἀρίστων
 ἐπιμαληταῖς ἀκλεῖν τὴν μέλλησιν, καὶ τοῦ καταψέγε-
 σθαι δεῖν ἐμποικητικόν, μᾶλλον δὲ ἀπάσης ζημίας,
 καὶ τῶν ἐξ ὀκνου καὶ βραθυμίας ἀδικημάτων ἀναφα-
 νεῖσθαι πρόξενον. Παρεῖσθω δὴ σὺν ἡ μέλλησις, καὶ
 δευρὸν μακρὸν τὰ ἐξ ὀκνου πταίσματα· πρέποντι
 γὰρ ἂν κατ' οὐδένα τρόπον τοῖς κεκλημένοις διὰ τῆς
 πίστεως, εἰς γε τὸ χρῆσαι μεταλαχεῖν τῆς εὐλογίας
 Χριστοῦ. Ἔσθιον ὁ μᾶλλον ἄρτους τε ἀζύμους
 καὶ πικρῆδας ἐπ' αὐτοῖς. Ἐφη γὰρ ὡδε τὸ Γράμ-
 μα τὸ ἱερὸν. Καὶ τί τὸ βαθὺ καὶ ἀπέρρητον ἀνιγμα
 τῶν νομικῶν θεσπισμάτων, φέρε λέγωμεν ὡς ἔνι.
 Ζύμη μὲν γὰρ τοῦς τῆς φαυλότητος τρόπους παρει-
 κάζειν ἔθος τῆ θεοπνεύστῃ Γραφῇ. Δέχεται δὲ πι-
 κρῆδας, ὑποτύπωσιν καὶ παράδειγμα τῶν ἀνιγνῶν πε-
 φυκῶτων, τοῦ διώσεσθαι ῥ φημι, τοῦ πειράζεσθαι,
 καὶ ἰδρῶσιν ἔσθ' ὅτε διὰ Χριστὸν ἡμιλείν. Καταπι-
 κρατεῖ γὰρ ὡσπερ τὰ τοιάδε τὸν νοῦν, καὶ ταῖς
 ἀφορήτοις δυσθυμίαις κατακίχεται. Οὐκοῦν εἴ τι
 γένοιτο, φησὶ, τὸ ἐν μεθέξει γενέσθαι Χριστοῦ, μὴ
 ἀνεπιτήδευτον ποιείσθω τὴν ἀρετὴν, ἀποφοιτάτω
 παντὸς τοῦ καταμαίνειν εἰδός, καὶ ὀράσθω τλη-
 παθῆς. Δεῖν γὰρ ἔγνωσεν φημι τοὺς τὸ ἱερὸν εὖ μάλα
 διαπεράναντας Πάσχα, τοῖς περὶ τῆς ἀκηράτου θεό-
 τητος ἱναγλαίεσθαι λόγοις· καὶ τὸ χρῆμα ποιείσθαι
 τρυφῆν γ. Σώματα μὲν γὰρ ταῖς αὐτοῖς προπεύσαις
 ἡδέται τρυφαῖς· νοῦ δ' ἂν γένοιτο τροφή θεός, οἶμα
 που, λόγος καὶ ἱερῶν δογμάτων ἀφήγησις, ὀρθῶς
 καὶ ἀνεπιπλήκτως ἔχουσα κεκοιμημένων ἐννοιῶν,
 σοφισμοῦ καὶ ἀπάτης, καὶ ψευδοπειίας ἀπηλλαγμέ-
 νη. Καθαρὰ καὶ ἀζύμος ἡ τοιάδε τροφή. Πολλοὶ γὰρ
 πολλάκις τῆς τῶν θείων δογμάτων ὀρθότητος, μο-
 νονουχὶ κατορχούμενοι, καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας ἐναθύ-
 ροντες λόγοις ἀθλίων αὐτοῖς ἐννοιῶν ἀνοσίους ἐπεισ-
 φορὰς ποιείσθαι σπουδάζουσι, καὶ κοσμικῆς ἀπάτης
 εὐρημάτα μυθοπλαστοῦντες οἱ δειλαῖοι, τὸν τῶν
 ἀπλουστέρων κατασίνονται νοῦν. Ἄλλ' ἐπιθῆτω ῥ
 Χριστὸς τοῖς αὐτοῦ γνωρίμοις· « Προσέχετε ἀπὸ τῆς
 ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Γραμματέων. » Ἰουδαϊκῆς
 γὰρ εὐρεσιλογίας οὐ μακρὰν τὰ τῆς ἐκείνων ἀβελτη-

A nuper, hunc iis scopum esse propositum, qui pure
 dies festos agunt, atque ad conjunctionem cum Deo
 in Christo vocati sunt. Per ipsum enim accessum
 habuimus : « Et ipse est pax nostra, » sicut scri-
 ptum est¹⁷. Porro non esse in his segnitiam impu-
 nitam, nec abire sine noxa negligentiam, legis au-
 ctor ostendit, de sancto Paschate sic loquens : « Et
 comedetis illud festinanter. Pascha Domini est¹⁸. »
 Siquidem ab ignavia alienos esse decet, nec ullam
 in agendo cunctationem admittere, qui Deo gratam
 et probatam vitam instituerunt. Sunt autem occa-
 sioni velut injiciendæ manus, nec amittenda quæ
 rebus gerendis apta sunt tempora. Nam quemad-
 modum quibus navigatio decreta est, iis secundos
 ventos negligere sine damno haud licet : nec agri-
 colam, cum ad labores tempus vocat, sedere domi
 honestum est : ita et iis qui se rebus optimis ad-
 dixerunt, indecoram procrastinationem esse, nec
 merita reprehensione carere ; quin ex illa potius
 omnia damna, omniaque inertie ac torpori adjuncta
 incommoda proficisci autumo. Valeat itaque segnis
 cunctatio, omnesque procul inertie offensiones ab-
 legentur : nec enim ullo modo ab iis admitti fas est,
 qui sunt per fidem in partem Christi benedictionis
 vocati. Edant illi potius panes azymos, et cum iis
 lactucas agrestes adhibeant. Ita namque sacræ Lit-
 teræ præcipiunt. Quid ex hoc porro obscura et ar-
 cana legis oracula innuant, age, pro viribus expli-
 cemus. Fermento nimirum pravos mores comparare
 divinitus inspiratæ Scripturæ mos est. Proponit au-
 tem in lactucis agrestibus velut imaginem ac typum
 eorum quæ molestiam animis inferunt ; cum, inquam,
 inimici vexant, cum agitur tentationibus, cum
 sudoribus, si casus ferat, pro Christo perferendis
 exercemur : hæc enim velut amarore quodam asper-
 gunt mentem, et ærumnis intolerabilibus cruciant.
 Igitur si cui contingat in partem cum Christo ad-
 mitti, ne studium virtutis negligat, ab omnibus
 se inquinamentis longe subdueat, **219** aptumque
 se ferendis patienter adversis ostendat. Oportere
 enim ego quidem aio, qui sacrum Pascha rite cele-
 brant, splendorem sibi habendis de incorrupta Divi-
 nitate sermonibus quærere, suasque sibi in eo deli-
 cicias collocare. Corpora siquidem accommodato et
 congruenti sibi ciborum genere delectantur ; animi
 vero epulæ sunt divinus, ut arbitror, sermo, sacro-
 rumque explanatio dogmatum recta, et vitio carens,
 a phaleratis sentiis, captionibus, fraude ac men-
 daciis remota. Purus est prorsus, ac fermento
 caret hic cibus. Multi namque sæpius divinorum
 dogmatum rectitudini propemodum assultantes, ac
 ludentes in veritatis sermonibus, miserarum sibi
 rationum impios sensus damnose colligunt ; ac ter-
 renæ fraudis infelices inventa fabulose commini-
 scentes, simpliciorum mentibus exilio sunt. Sed

¹⁷ Ephes. II, 14. ¹⁸ Exod. XII, 11.

Varie lectiones.

¹⁷ ἄ.λ.λ. δ' αὐ. ¹⁸ ἄ.λ.λ. ἐσθιοντων. ῥ γρ. οὐώχεσθαι. γ ἄ.λ.λ. τρυφῆν, ἢ τρυφῆν. ε ἄ.λ.λ. ἐπιθῆτω.

Christum audiant qui se illius discipulos profiterentur : « Attendite a fermento Scribarum et Phariseorum » . » A Judaeorum nempe garrula loquacitate non longe absunt, quae stulte ab iis non dissimilia vetularum fabellis proferuntur. Abstineamus igitur ab ejusmodi cibo : puros vero in animum inferamus sanctorum prophetarum sermones, ac per Moesen accepta decreta, vim ænigmatum traducentes ad veritatem, et in primis evangelicam salutaremque doctrinam, apostolicos libros, non ut quibusdam mos est, ad contemplationem indecoram eorum quæ scripta sunt sententiam per vim trahentes, nec a recto sensu imple detorquentes, verum qua se via contemplationum explicat scopus, eandem nos ipsi quoque strenue insistamus. Cum hoc vero studeamus exercendæ quoque patientiæ, haud abnuentes aspera laborum obire, ut rectam instituamus vitam, jussaque ac æpta divinitus exsequamur. Est namque procul dubio non uni cuilibet e multis pervia et facilis, sed laboriosa prorsus atque ardua ad virtutem via. Comprehendet itaque illam non voluptarius quisque aut dissolutus, nec libidinum penitus irretitus atque illaqueatus illecebris, quique ad res turpes toto impetu rapitur, ac plenis quodammodo velis præceps defertur ; sed qui sobrietate sit conspicuus, et in rebus honestis fiduciae plenus, amans probitatis, innutritus modestiæ, quique nec sudores quibus meliora parantur formidet, et in iis sibi gloriosa decora per labores mercetur. **220** Nec enim cuiquam egregium aliquid et admirabile præstare contigerit, nisi laborum quoque

6. Lex igitur tanquam in figuris, azymo, inquam, et lactucis agrestibus necessarias nobis actiones explicat; quarum si exercitationem omittamus, longe a divina semita recedentes, ac procul a vita quæ sanctos maxime deceat digredientes, haud mediocri nosipso detrimento multabimus. Etenim si vitæ nostræ dux et perfectior Jesus per passiones est consummatus, ut scriptum est **, annon indecorum nobis et turpe fuerit similem conditionem recusare, vitæque laudabilis et probatæ instituta contemnere? Audiemus namque illico Christum inelamantem et dicentem : « Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me ». » Nos itaque Christi vestigiis insistere necesse est, qui seipsum pro nobis tradidit. At quam ob causam? Nempe jam olim prædas agebat ex humano genere scelerum inventor et parens, nec illum insidiarum modum suæ perversitati intentatum omittebat, omnes mortales in fraudem illexerat, ac divinitatis gloriam somnians, statui sibi aras ac templa ædificari jussit, utque ipsum victimis ac thure venerarentur præcepit. Abductos porro quocumque ipsi collibitum esset quos deceperat, aliis solem, aliis lunam et sidera pro diis colenda

ρίας γραοπετη μυθάρια. Ἀφεζώμεθα δὲ οὖν τῆς τοιαύτης τροφῆς· καθαροὺς δὲ εἰς τοὺν εἰσοίσωμεν λόγους τοὺς ἐκ τῶν ἀγίων προφητῶν, καὶ τὰς διὰ Μωσέως ἐντολὰς μεθιστάντες εἰς ἀλήθειαν τῶν αἰνιγμάτων τὴν δύναμιν, καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων τῶν εὐαγγελικῆν καὶ σωτήριον παιδεύσιν, τὰς τῶν ἀποστόλων συγγραφάς, οὐ καθάπερ ἔθος τισι, πρὸς ἀκαλλῆ θεωρίαν τὸν τῶν γεγραμμένων καταβιάζόμενοι νοῦν, οὐδὲ τῆς ὀρθότητος ἀνοσίως ἐξέλιγοντες, ἀλλ' ἡμερ ἂν τοι = τῶν θεωρημάτων ὁ σκοπὸς, ταύτη καὶ αὐτὸ προθύμως διάττοντες. Συνεπιτηδεύσωμεν δὲ ταύτη τὴν ὑπομονὴν, πικροὺς ἐντριβεσθαι πόνοις οὐ παραιτούμενοι, διὰ γε τὸ ὀρθῶς ἐλίσθαι βιοῦν, καὶ κατῶσιν ἰεσθαι τῶν τεθεσπισμένων. Ἔστι γάρ, ἔστιν ὁμολογουμένως, οὐχί τοῖς τυχοῦσιν ἀπλῶς βάσιμος ἢ ἀρετὴ, δυσπρόσιτος δὲ καὶ ἀνάτη. Ἐξίκοτο δ' ἂν αὐτῆς οὐ φιλήδονος τις ἢ παραιμένος, οὐ τοῖς τῆς σαρκὸς πάθεισιν ἐναλούς, καὶ ἐλοτρόπω; ἐνεσχημένος, καὶ ταῖς εἰς τὰ αἰσχίω βροαῖς, πάντα μὲν κἀλων ἐναῖς, εἰλοῖς δὲ ὡσπερ ἰστίοις ἀκαθέκτως διωδόμενος, ἀλλ' ὃ νῆψει διατρέπων, καὶ τῆς ἐπ' ὀγαθοῖς εὐτολμίας ἐμπλεῶς, εὐκοσμίας ἐραστής, ἐπικαιρῶς συντεθραμμένος, καὶ ἰθρῶτος μὲν τοῦ πρὸς τὰ ἀμείνω βλέποντος καταφρονητής, πόνοις δὲ τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς τὸ εὐδοκίμεῖν ὠνούμενος. Οὐδὲ γὰρ ἂν ὑπάσξαι τισὶ τὸ κατορθοῦν δύνασθαι τι τῶν τεθραυσμένων, εἰ μὴ ποιούτο διὰ σπουδῆς, καὶ τὸ δεῖν ἐλίσθαι τληπαθεῖν.

Nec enim cuiquam egregium aliquid et

7. Οὐκοῦν ὡς ἐν τύποις ὁ νόμος, ζύμη τέ φημι καὶ πικροσιν, ἀναγκάλων ἡμῖν πραγμάτων ποιεῖται δῆλωσιν. Ἄν τὴν πείραν εἰ παραιτούμεθα, πόρρω ποι τῆς θείας ἀποφοιτῶντες τρίβου, καὶ τὴν τοῖς ἀγίοις πρεπωδεσάτην παρεχθέντες ζωὴν, οὐ μετρίως ἑαυτοῦς ἀδικήσομεν. Εἰ γὰρ ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀρχηγὸς, καὶ τελειωτὴς Ἰησοῦς διὰ παθημάτων ἐτελειώθη, κατὰ τὸ γεγραμμένον, πῶς οὐκ ἀκλειδὴ καὶ κατεσκαμμένον ἡμεῖς διαζήσωμεν βίον, τὸ ἐν ἰσοῖς γενέσθαι παραιτούμενοι, καὶ τοὺς τῆς εὐδοκίμησεως ἀποσπουδάζοντες τρόπους; Ἀκουσόμεθα γὰρ εὐθὺς ἐπιβοῶντος καὶ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· « Εἰ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. » Ἐπεσθαι δὲ οὖν ἀναγκαῖον ἡμᾶς τοῖς ἔχουσι τοῦ Χριστοῦ, ὃς ἑαυτὸν δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; Πάλαι μὲν γὰρ τὸ ἀνθρώπινον κατελήβετο γένος ὁ τῆς ἀμαρτίας εὐρετής· καὶ τρόπον ἐπιβουλήσιν οὐδένα μὲνιν ἐὼν ταῖς ἑαυτοῦ δυστροπίας ἀνεπιτήδευτον, πεφανάκιε τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὴν τῆς θεότητος δόξαν ὀνειροπολῶν, ἀναδειμάσθαι οἱ βωμοὺς καὶ τεμένη προστέταχε, βουθυσιαν καὶ λιβανωτοῖς καταγεραίνειν ἐπέλευεν. Ἀποκομιζῶν δὲ τοὺς πηπλανημένους ἐφ' ὅπερ αὐτὸ βούλοιοτο,

** Matth. xvi, 6. ** Hebr. xi, 2. ** Matth. xvi, 24.

Variae lectiones.

• ἀλλ. ἰσι. ἢ ἀλλ. ἀνάτη. ἢ ἀλλ. ἐντριβόμενος. ἢ ἀλλ. βουθυσιαις.

τοὺς μὲν, ἤλιψ τὸ σῶμα, τοὺς δὲ, σελήνην καὶ ἀστῆρας ἄναπτειν ἀνέπειθεν· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ τούτων αἰσχίους ἐνείεις ἐγκλήμασι, καὶ κτηνῶν ἀλόγων ἀφιερούς ἐποίησε μορφάς, τὸ θεῖον, οἰμαί που, περιυβρίζων ἀξίωμα· καὶ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας τὴν δόξαν ἀποκομίζειν ἀποτολμῶν, καὶ μέχρι τῶν οὕτως εὐτελεστάτων, καὶ τὰ ὧν οὐδεὶς ἂν γένοιτο λόγος, φιλαπεχθημόνως αὐτῇ παρεικάζειν ἀξίω. Δεινὸν γὰρ εἶ, καὶ πάντολμον τὸ θηρίον. Ἀποθουκολήσας θῆ οὖν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας τὸν ἄνθρωπον, καὶ βουλῆς ἀρίστης καὶ διασκευμάτων ὀρθῶν ἀμορεῖν ἀναπεισας, καὶ ταῖς αὐτοῦ ζεύγαις ἐξ ἀπάτης ὑπενεγκῶν, ἀπάσης μὲν εὐθύς φαυλότητος ἔραστην ἀπέτελει, ἀσπιθὴ δὲ αὐτῷ, καὶ ἀνήνυτον παντελῶς ἀποφήνας τὴν ἀρετὴν, βδελυρὸν ἐτίθη, καὶ θεῷ καταστηγημένον. Ἦκοντας δὲ ἤδη πρὸς τοῦτο ταλαιπωρίας, ἠλέει λοιπὸν ὁ τῶν ὄλων δημιουργός, ἀντετίθη τοῖς ἐκείνου κακουργήμασι τοὺς διασώζειν εἰδότες. Ἐκάλει διὰ Μωσέως, πρωτόλειον ὡσπερ τι τῆς ἐκείνου βόσθητος ἐξελῶν τὸν ἀρχαῖον Ἰσραήλ, καὶ δὴ καὶ νόμοις ἀρίστοις αὐτὸν καταρθμιζῶν εἰς ἀκοσίαν*, ζῆλωτὸν ἐπέτελει β'. Ἄλλ' οὐδὲν ἤττον ἐκείνος, τὴν τῶν ἀπλοστέρων ὑποτρέχων καρδίαν, αἰσχρῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ ἀνοσίῳ βουλῆς μεταποιεῖσθαι παρεσκευάζεν. Ἰατροὶ κατὰ καιροὺς ψυχικῶν ἀβρώστημάτων ἀπαλλάττειν εἰδότες οἰκονομικῶς ἀνεδείκνυτο. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὺς ἀτιμάζοντες τοὺς ἀγίους προφήτας, πολυτρόπως ἤλισκοντο. Ἀθλίως δὴ οὖν πεπραχέναι ἡμῖν αὐτὸν ἀναγκαίως κατέπειψε τὸν Υἱὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, μετακομίζοντα τὰ καθ' ἡμᾶς εἰς τὸ ἀσυγκρίτως ἀμεινον ἢ πάλαι, καὶ ἀνασώσαντα τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἐξηρημένης δηλονότι τῆς ἀμαρτίας, καὶ τοῦ δι' αὐτῆς ἀναφύοντος θανάτου τῇ ἰδίᾳ βίβῃ συνολυλότος, καὶ αὐτῆς δὲ πρὸς τοῦτο τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος καθρημένης. Ἔπρεπε δὲ τὰ οὕτω λαμπρὰ καὶ περιφανῆ τῶν κατορθωμάτων, τῶν μὲν γεννητῶν οὐδενί, μόνῃ δὲ μᾶλλον τῇ πάντα ὑπερκειμένη φύσει, καὶ ταῖς ἀνωτάτω δυνάμεσι καὶ ὑπεροχαῖς εὐ μάλα κατεστημένῃ. Γέγονε τοίνυν ἄνθρωπος ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ δι' οὗ τὰ πάντα παρήχθη πρὸς γένεσιν, καὶ πεποιημένα σώζεται. Καὶ τίς μὲν ὁ τρόπος τῆς οἰκονομίας, ἤτοι τῆς ἐνώσεως τοῦ Λόγου πρὸς τὸ ἀπὸ γῆς σαρκίον, πολυπραγμονεῖν οὐκ ἀζήμιον. Τὸ γὰρ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγων βασάνου χρεῖστον εἶ, καὶ ὑποφέρεσθαι ταῖς ἐρευναις* ἀξίον. Γεγονὼς δὲ καθ' ἡμᾶς, δίχα μόνου τοῦ εἶδέναι πλημμελεῖν, ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶ ταῖς τῶν τετραουρηγμάτων ὑπερβολαῖς σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς ἀνεδείκνυτο. Νεκρούς γὰρ ἐκ μνημάτων ὀδωδότης ἤδη καὶ κατεσθαρμένους πάλινδρομεῖν ἐκέλευεν εἰς ζωὴν· τυφλοῖς τοῖς ἐκ γενετῆς εἰδίδου τὸ βλέπειν· μακρῶν ἀπήλλαττε νοσημάτων· θαλάσσην καὶ πνεύμασιν ἐπιτιμῶν ἰθαυμάζετο, καὶ πολὺς ἂν γένοιτο περὶ τούτων ὁ λόγος, ἕκαστα σαφῶς εἰπεῖν ἐλόμενος.

* Matth. xv, 21.

Variae lectiones.

* ἄ.λ.λ. ἐτι. † ἄ.λ.λ. ἐτίθει. ‡ ἄ.λ.λ. ἀντετίθει. § ἄ.λ.λ. εὐκοσμίαν. b ἄ.λ.λ. ἀπέτελει. † f. addendum οὐκ.

A persuasit : quin turpioribus adhuc criminibus implicatos eo adduxit ut consecrarent muta pecudum simulacra, ut hac, opinor, contumelia divinam læderet majestatem, supremæ omnium naturæ gloriam ad hæc usque rerum abjectissima devolvere ausus : eique quæ nullo prorsus numero habenda sint, ut iisdem æquaret honoribus hostiliter allaborans. Terribilis hæc nempe semper fuit et audacissima bestia. Abductum igitur a vera Dei cognitione hominem, atque ab optimis consiliis rectisq; cogitationibus abstractum, suoque dolose subjectum jugo, totius confestim pravitatis sectatorem effecit, virtutemque ipsi inviam ac penitus inaccessam esse persuadens, execrabilem Deoque infensum reddidit. Igitur eo jam infelicitatis redactos miseratus est demum universorum Opifex, ac sceleratis illius conatibus, qui salutem præstare possent, opposuit. Vocavit per Moysen antiquum Israel, prima veluti spolia suæ divinitati seligens, 221 et optimis legibus ad honestam vitæ rationem institutum præ aliis beatum effecerat. Sed ille nihilominus se mentibus simpliciorum insinuas, rursum eos ad studia turpia ac nefaria consilia traduxit. Medici identidem qui animæ morbos curare noissent, providentiæ decreto mittebantur. Sed in ipsos quoque sanctos prophetas multis modis contumeliosi exstitere. Cum itaque nobiscum infeliciter ageretur, ipsum necessario Filium suum demisit Deus et Pater, ut res nostras in meliorem procul dubio quam olim fuissent statum transferret, ac salutem terræ incolis daret, ejecto nimirum peccato, quæque per ipsum pululaverat cum ipsismet radicibus interempta morte, et ipsa præterea diaboli tyrannide eversa. Nec enim ulli creatæ rei tam illustria præclaraque facinora conveniebant, sed ei tantum quæ supra res alias omnes excellit naturæ, quæque supremo imperio ac prærogativis egregie admodum exornata est. Proinde factus est homo Unigenitus, Dei Verbum, per quem omnia genita factaque sunt, et conservantur. Ad dispensationis quidem modum, quo nempe Verbum terrenæ carni copulatum sit, curiose indagare non sine periculo licet. Quæ enim nec animo concipi, nec oratione explicari possunt, ea subtilem disquisitionem semper refugiant, nec se quæstionibus subijci patiuntur. Factus itaque nostri similis, cum eo tantum discrimine, ut peccare non posset, se Deum esse natura, excellentia miraculorum manifesto ostendit. Mortuos nempe e sepulcris jam fetore graves et marcidos revocavit ad vitam, cæcos a primordiis videndi facultate donavit, morbos depulit diuturnos, mare ac ventos increpantem stupuere : sitque longa de his rebus instituenda oratio, si persequi singula explore velimus. Cum vero ob hæc ipsum suspicere in primis Israelitæ debuissent, et ipsis persuasi miraculis deinceps exclamare :

· Vere Filius Dei es tu ⁴⁴, multis contumeliis male acceptum cruci demum affixerunt. Seipsum namque Christus destinato consilio huc demiserat, ut nostro more demortuus, cum iis qui apud inferos sunt spiritibus prædicasset ⁴⁵, post triduum redivivus existeret, tristi atque implacabili mortis imperio evacuato, corruptioneque ab ipsis radicibus evulsato, itaque pervium hominibus ipsum quoque cælum deinceps redderet. **223** Præcursor namque pro nobis ad Patrem ascendit. Veniet autem decursu temporis in gloria Patris, cum sanctis angelis, redditurus unicuique pro factis mercedem ⁴⁶. Itaque futuri iudicii memores fidem servemus, actiones ex præscripto divinæ legis moderemur, rectamque instituamus vitam, a moribus quidem improbis aversi, tum omne virtutum genus studiose excolentes, charitatem mutuam, liberalitatem in pauperes teneamus, præsto simus orphanis, patrocinemur viduis, miseremur ægotantium lacrymis: invisamus victos, castitatem corporis amplectamur. Ita namque peracto jejunio, pure sacrosanctam celebritatem peragemus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam decima sexta Martii mensis; hebdomadam vero salutaris Paschæ vigesima prima mensis Aprilis; solventes autem jejunia vicesima sexta ejusdem mensis Aprilis, extremo vespere, ex evangelica prædicatione; festum porro diem celebrantes, deinceps illucescente Dominica luce, septima et vicesima ejusdem mensis; addentes deinde septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas. Sic namque rursum divini verbi epulis saginabimur in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Patri cum sancto Spiritu, gloria et imperium. Amen.

πάλιν τοῖς θεοῖς ἐντροφήσομεν λόγοις, ἐν Χριστῷ τῷ γόν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα καὶ κράτος. Ἀμήν.

ΠΟΜΙΛΙΑ XVII.

Præmeditatio auctoris.

Consueta nobis nunc quoque de more enarrabimus, vosque sermonis ecclesiastici convivio excipiemus: quod quidem adhortationis instar obtineat, ut recta fide studeamus excellere, et gloriosum vitæ genus, atque ab omni reprehensione vacuum amplectamur.

1. Qui nobilem insignemque præ cæteris ac divinis legibus congruentem vitam instituerunt, atque adeo proficere in ea genere concupiverunt, ab omni quidem inertia procul remotos esse oportere arbitror, semperque obstantia quam longissime repellentes, iis quæ in manibus habent studiis absolvendis præcipuam curam impendere. **223** Dixerim vero præterea plurimam quoque apud eos cohortationem adhibendam, atque ab eo potissimum qui ardentiora studia in animis noverit excitare: quo

⁴⁴ Matth. xvii, 54. ⁴⁵ I Petr. iii, 19. ⁴⁶ Matth. xvi, 27.

Varie lectiones.

⁴ Ἰσ. καθ' ἡμᾶς. * δ.λ.λ. ὑμᾶς. † δ.λ.λ. ἐστιάσομεν.

Ἄλλὰ θεόν ἐπὶ τοῦτοις ὑπεράγασθαι μὲν αὐτὸν τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, ἀνακραγεῖν δὲ λοιπὸν ἐξ αὐτῶν τῶν θεοσημιῶν ἀνακλιπεμένους· Ἐληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ, κατὰ πολλοὺς ἀτιμάζοντες ἠλίσκοντο τρόπου, καὶ τελευταίων ἐσταύρωσαν. Καθεῖε γὰρ οἰκονομικῶς αὐτὸν εἰς τοῦτο Χριστός· ἵνα καθ' ἡμῶν ἡμεῶν ἐν νεκροῖς, καὶ τοὶς ἐν ἔθου κηρύξας πνεύμασιν, ἀναβίω τριήμερος, τὸ ἀμειδῶν καὶ ἀμεικτον τοῦ θανάτου καταργήσας κράτος, καὶ ἐκ τῆς ῥίξης αὐτῆς ἀναθοδρεύσας τὴν φθορὰν, οὕτω τε λοιπὸν βᾶσιμον τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ αὐτὸν ἀποφήνη τὸν οὐρανόν. Πρόδρομος γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέθη πρὸς τὸν Πατέρα. Ἦξει τε κατὰ καιροῦς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ γεγενηκότος μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἀποδώσων ἐκάστην κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ὡς οὖν κριθησόμενοι, τὴν πίστιν τηρήσωμεν, συντόμως πολιτευσώμεθα· ζήσωμεν ὀρθῶς, κατακλιθεύοντες μὲν τῆς κακίας τοῦς τρόπου· ἐπιτηδεύοντες δὲ πᾶν εἶδος ἀρετῆς, τὴν φιλαλληλίαν, τὴν φιλοπτωχίαν, θεραπεύσωμεν ὀφθαλμοῦς, ἐπισκεψώμεθα χήρας, ἐλεήσωμεν τῶν ἐν ἀφροστίαις τὸ δάκρυον· τοὺς ἐν δεσμοῖς ὄντας ἐπισκεψώμεθα· τὴν τοῦ σώματος ἀργίαν ἐπιτηδεύσωμεν. Οὕτω γὰρ, οὕτω νηστεύοντες, καθαρῶς τὴν ἁγίαν καὶ πάναγον ἐπιτελέσωμεν ἑορτὴν· ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ ἐκκαδικῆς τοῦ Φαμενώθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ μῆδος καὶ εἰκάδος τοῦ Φαρμουθι μηνός, καταπαύοντες μὲν τὰς νηστειὰς τῆς ἑκτῆ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, ἐσπίρα βαθεία, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῆς ἐξῆς ἐπιφωσκουσῆ Κυριακῆ, τῆς ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μηνός, συνάπτοντες ἐξῆς καὶ τὰς ἐπὶ τὰς ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Οὕτω γὰρ, οὕτω Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πα-

ΛΟΓΟΣ ΙΖ'

Προσχωρία.

Τὰ συνήθη καὶ νῦν ἀναγκασώμεθα, καὶ λόγοις ἡμᾶς· ἐκκλησιαστικοῖς ἐστιάσομεν, πρόσκλησιν ὡστερ τινὰ χρῆμα ποιούμενοι τοῦ δεῖν ἐλεῖσθαι, καὶ ὀρθῆ διαπρέπειν πίστει, καὶ τὴν εὐκλειᾶ καὶ ἀμώμητον ἀγαπήσαι ζωὴν.

α'. Οἱ τὴν εὐφροδὴ καὶ ἀπόλεκτον, καὶ τοὺς θεοῖς συμβαίνουσιν νόμοις ἐπισηκῆτες ζωὴν, καὶ πρὸς γε τοῦτο διάττειν οὐκ ἀγενῶς προθυμούμενοι, ἔκνου μὲν ἀμείνους εἰαν ἂν, οἶμαι, παντός, δεῖ τε τὸ ἐμποδῶν βριπτῶντες ὡς ἀπαιτάτω, τῶν ἐν χερσὶ σπουδασμάτων τὸ πέρας τῆς προυργιαιτάτης φροντιδος ἀξιοῦν ἐγνώκασι. Φαίην δ' ἂν εἶ δεήσει πρὸς τοῦτο καὶ ὡς κλειστής οἰσῆς τῆς νοθεσίας αὐτοῖς, καὶ τοῦ καταθῆγειν εἰδότης εἰς ἀκμαιότεραν σπουδῆν· καθάπερ ἀμείλει καὶ τοὺς παλαίειν εἰλωθεῖ τῶν νέων,

τῆ; τοῦ παιδοτρίβου φωνῆς, διανιστάντος ἀεὶ πρὸς τὸ ἐληπαθὲς, καὶ τῆς τοῦ νικῆν ἐφίεσθαι δόξης μονονουχί καὶ ἐπαναγκάζοντος. Ἀφίγμαι δὴ οὖν εἰς μέσον καὶ ἀυτὸς ἐγὼ, τοῖ; τῶν ἀγαθῶν αὐχημάτων ἐρασταῖς τῆ; τοῦ Ψάλλοντος λύρα συγκεκραγός· « Ἀνδριζέσθω, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία ὑμῶν, πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ Κύριον. » Ὡς γὰρ αὐτός που πάλιν φησὶν ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ· « Καίρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ. » Δεῖν δὲ δὴ οἶμαι, πρὸς ὑμᾶς τοὺς τῆς παρακλήσεως ποιέσθαι λόγους, ὀλίγα προφροντικῶτα; τοῦ μὴ ἐπαξίως δύνασθαι τι τῶν προκειμένων εἰπεῖν, ἤγουν διὰ τοι τὸ τῆς τιμῶν εὐγλωττίας; ἴνα; κατόπιν, ἐννοηκότα; δὲ μᾶλλον ἐκείνο σοφῶς, ὡς πολλὴ δὴ τι τὸ ἄμεινον, οἷς ἂν τις ἔχοι καὶ δύναται τοὺς γνωρίμους ἐστιφῆν, καὶ εἰσοικίζεσθαι τοὺς ἐπιτηδέιους, ἢ τὸν ἀπηγῆ καὶ κακὸδοξον ἀνθελίσθαι βίον, αἰδοῖ τοῦ μὴ δοκεῖν τῆς ἐτέρων ἠετῆσθαι φιλοτιμίας. Θαρραῖν δὲ, οἶμαι, καὶ ἐτέρως τὸν ἀγῶνα περιστῆν ἐκείνο διεσκεμμένῳ. Διαμνησόμεαι γὰρ τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ, τῷ παναρίστῳ λέγοντος Μωσῆ· « Τίς ἔδωκε στόμα ἀνθρώπων; καὶ τίς ἐποίησε δύσκαυρον καὶ κωφόν; βλέποντα καὶ τυφλόν; Οὐκ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός; Καὶ νῦν πορεύου, καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου. » Σκιά μὲν οὖν καὶ τύποι τὸ ἀρχαῖον ἐκείνο χρησιμώδημα, καὶ εἰ λελάθηται ὁ δὲ ἀγγέλων μεσολαβούντος Μωσέως. Ἀμοιρήσει ὁ ἂν οὐ τί που τῶν ὑπὲρ αἰσθησὶν ἐννοῶν, εἰ λεπτοὶς αὐτὸς τις καταθρήσειαν ὀφθαλμοῖς, καὶ τῶν τοῦ γράμματος κατασκιασμάτων ἀλογεῖν εἰθισμένος, τὸν ἐν βάθει τε καὶ ἐσωτάτῳ κατασκέπτοίτο νοῦν. Προτέταξε ἂ τοῖνον ὁ νόμος καταγεραῖρεσθαι δεῖν τὸν τῶν ὄλων θεὸν κατὰ πολλοὺς μὲν τρόπους· προσετίθει δὲ καὶ τρυγῶνας αὐτῷ καθιεροῦν ἀναγκαῖον. Καὶ τοι, μυρία δὲ ὄσα κατὰ τὸν κόσμον αἰ τῶν ὀρνίθων ἀγέλαι, ὧν εἰσὶν οἱ μὲν τὴν ἀνω πτῆσιν νόμῳ φύσεως ἐκτετιμηκότα;· οἱ δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ὕγροι. Μέγεθος δὲ καὶ σχῆμα καὶ κάλλος οὐκ ἐν ἰ αὐτοῖς. Γράφει δὲ ἄλλον ἄλλως ἢ φύσις, καὶ ταῖς τοῦ παποιηκότος τέχναις εἰς εὐανθῆ χρωμάτων ἰδέαν τὸ γένος αὐτοῖς κατευρύνεται. Ἐῖτα τί δὴ ποτε, φαίη τις ἂν, παρεῖς ὁ νόμος ἐκεῖνα, καὶ τὰ πάντων ἀριστα παραδραμῶν, μονονουχί ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς τὴν τρυγῶνα στεφανοῖ, ποιέσθαι προσεταχῶς ἱερὸν αὐτὴν τῷ Θεῷ ἀνάθημα; Τί τὸ αἰτημαῖ, καὶ τί τὸ σοφὸν τοῦ νόμου; Ἀποδέχεται τὸν λόγον, ὡς Λόγου Πατῆρ, ὁ παντὸς ἐπέκεινα νοῦ, φημί δὴ Θεός· καὶ τὰ τῶν στρουθίων εὐστομαεῖν εἰωθότα ποιεῖται δεκτὰ, καὶ προτίθησι τῶν ἄλλων, καίτοι πολὺ τὸ ἐπιχάρι καταπλουτούντων ἑσθ' ὅτε διδάσκων ἡμᾶς αἰνιγματωδῶς, δεῖ τῶν ἄλλων ἀμαλνους καὶ ἱερώτατοι καὶ παρ' ἡμῖν αὐτοῖς οἱ λόγου χρεῖαν πεπιστευμένοι, καὶ νουθετεῖν οἷοι τε τῶν καλλίστων εἰσηγημάτων τοὺς ἐραστάς. Φέρε τοῖνον τὸν Δεσποτικὸν ἀμπελῶνα τοῖς ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς κατακηλῆσωμεν λόγοις· οὐκ ἀτραπῆ καὶ ἀση-

A modo scilicet apud adolescentes qui palæstriam exercent, magistri voce opus est, qui ad patientiam assidæ incitet, et victoriæ gloriam adamare prope-modum necessario cogat. Igitur ego quoque in medium procedo, ad eos qui rerum honestarum gloriam concupiverunt, cum Psalmographi lra clamans : « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino ». » Ut enim ipsemet alibi beatus David ait : « Tempus faciendi Domino ». » Oportere autem arbitror hortatorium apud vos habere orationem, nec eo deterreri, quamvis ea quæ proposui pro dignitate tractare, et quorundam excellenti facundiæ pares esse minime possimus : sed illud potius prudenti consilio reputare, multo sane esse laudabilius ex iis quæ cuique B pro facultatibus suppetunt, familiaribus apparare convivium, domique excipere necessarios, quam efferum quoddam invisumque omnibus amplecti vitæ genus, dum timeas ne ab aliis munificentia ac liberalitate superari videare. Et alioqui suppetit audaciæ quoque facultas (subeunt nimirum ea quibus universorum imperator Deus sanctissimum virum Moesen affatus est) : « Quis dedit os homini? aut quis fabricatus est mutum, aut surdum? videntem, et cæcum? Nonne ego Dominus Deus? Et nunc perge, et ego aperiam os tuum ». » Umbrae scilicet et figuræ instar antiquum illud oraculum obtinuit, quamvis per angelos Mose interprete editum. Neque vero iis quæ supra sensus positæ sunt sententiis carebit, si subtilem in id oculorum aciem quispiam intendat, litterarumque velamenta aspernari doctus, abstrusam penitus intimeque reconditam intelligentiam persequatur. Lex igitur, colendum esse rerum omnium Deum multis illa quidem modis præcepit : sed et turtures ipsi necessario sacrificandos esse adjunxit. Et quidem innumerabiles sunt avium in terris greges, quarum aliæ quidem naturæ lege sublimè volandi facultate decoratæ sunt, aliæ vero etiam in palustribus degunt. In his vero nec magnitudo, nec ornatus, aut pulchritudo inest. Alias vero aliter natura depinxit, conditorisque artificio genus ipsarum florida colorum specie convestitum propagavit. Proinde quid ita, dicit aliquis, 224 lex iis omissis, quæque ex omnibus optima sunt repudiat, iurturem supremis propemodum honoribus attollit, ipsumque Deo sacrum offerri jubet? Quidnam innuit lex, quidve ex eo sapienter intelligendum proponit? Vocem amat et amplectitur quippe Verbi Pater, qui supra mentem omnem excellit Deus, vocalesque aviculas diligit, aliisque præponit, quamvis multa etiam venustate præ cæteris abundant; docens nos per ænigmata esse altis meliores sanctioresque apud nos quoque ipsos, quibus demandatum est eloquendi munus, quique se de rebus optimis institutæ orationis amatoribus suasores

⁶⁶ Psal. xxx, 28. ⁶⁷ Psal. cxviii, 126. ⁶⁸ Exod. iv, 11.

Varia lectiones.

ε δ.λ. λελάθηται. ἡ δ.λ. προσέταξε. ἰ δ.λ. οὐκ ἐν. ἰ δ.λ. αἰνιγμα.

atque hortatores profiteri possunt. Age igitur, Domini vineam divinae Scripturae verbis molliter excolamus, non obscuro incertoque sonitu strepentes, sed vobis festam celebritatem ut agatis rationibus opportunis suadentes, ut res ex sententia succedat, qui legem constituit, peragatis.

2. Sic igitur nobis in suis Commentariis memorat beatus Lucas : « Venit dies Azymorum, in quo oportebat occidi pascha, et misit Petrum et Joannem dicens : Euntes, parate nobis pascha ut manducemus. At illi dixerunt : Ubi vis paremus? Et dixit ad eos : Ecce, introeuntibus vobis in civitatem occurret vobis homo quidam amphoram aquae portans. Sequimini cum in domum in quam intrat, et dicetis patrifamias domus : Dicit tibi Magister, Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem? Et ipse ostendet vobis caenaculum magnum, stratum, et ibi parate⁸⁹. » Audis quemadmodum divinitatis oculis, ubinam se dignum hospitium eligeret, diligenter admodum perscrutatus, caenaculum ait ostensum iri sanctis apostolis, magnum et stratum ipsisque ducem via futurum amphorae gestatorem, quique ad convivii dominum aquam deferret? Progredere igitur tanquam per vestigia cogitationum ad praestantiora adhuc et spiritalia. Ac si cui mens est Christum habere animo immorantem et inhabitantem, et cum ipso paschalem hanc celebritatem peragere, multa se illico aqua affatim purget, omnem ex animo abstergat maculam, et antiquae fraudis inquinamenta procul abjiciat. Ita namque Deus alicubi per Isaiam quoque loquitur : « Lavamini, mundi estote, auferite iniquitates ab animis vestris coram oculis meis : **225** desinite perverse agere, discite bonum facere, quaerite judicium, liberate injuria oppressum, judicate orphanum, et justificare viduam, et venite, et litigemus, ait Dominus. Etiamsi sint peccata vestra ut vermiculus, tanquam nivem dealbabo; et si fuerint ad coccinum, velut lanam dealbabo⁹⁰. » Oportere enim ego quidem aio primum velut extundere ex nostris mentibus nequitiae sordes, deinde vero admittere in animum gloriosam dignamque studiis nostris virtutem, cui aequale nihil inveniat, eorum quidem judicio quibus recta mens est, noruntque a rebus perniciosis innoxias discernere. Nam, ut ego quidem arbitror, nullo modo penitus consociari inter se possunt in eodem, secundum idem, quae inter se natura pugnant : « Quae enim societas luci ad tenebras? » ut scriptum est⁹¹. At vero si alterum tollatur, alteri scilicet omnino aditum aperiet Eodem modo, ut ego sentio, vitium quoque ac virtus, quae contrariam in actionibus naturam retinent, totoque inter se caelo distant, qui fieri possit ut in eandem simul mentem immigrent? ac non eum qui

μον ἀπλῶς λέντες^k τὴν, ἀλλ' ἐορτάζειν ὑμᾶς ἀναπέιθοντες τοῖς καθήκουσι λογισμοῖς, ὡς ἂν εἷ ἔχοι τὸ χρῆμα· ὀρῶτε^l ὀρθῶς καὶ ἀνεπιπλήκτως, κατὰ γε τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν.

omniaque rite ac citra culpam ex praescripto ejus

β' Ἐφη τοίνυν ἡμῖν ὁ θεσπέσιος Λουκᾶς ἐν ἰδίαις συγγραφαῖς : « Ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν Ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα· καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰπὼν· Πορευθέντες ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ πάσχα, ἵνα φάγωμεν. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμεν; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἰδοὺ, εἰσελεύοντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν, ὑπαντήσῃ ὑμᾶς ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων. Ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν εἰς ἣν εἰσπορεύεται, καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότη τῆς οἰκίας· Λέγει σοι ὁ διδάσκαλος, Ποῦ ἔστι τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; Κάκεινος ὑμῖν δείξει ἀνώγειον μέγα ἐστρωμένον, ἐκεῖ ἐτοιμάσατε. » Ἀκούεις ὅπως τοῖς τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς ὅποι ποτὲ ἄρα καταλύειν ἄξιον, εἰ μάλα διερευνώμενος, ἀνώγειον ἔφη καταδειχθήσεσθαι τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις μέγα τε καὶ ἐστρωμένον, καὶ ποδηγὸν εἰς τοῦτο ποιῆσθαι προστέταχεν τὸν τῷ κεραμίῳ κατηχησμένον, εἰσχομίζοντά τε τὸ ὕδωρ τῷ τῆς ἐστίας δεσπότη; Ἰθὶ ἐη γοῦν ὡς δι' ἰσχυῶν ἐννοιῶν ἐπὶ τὰ ἐπι μείζω καὶ νοητά. Καὶ εἶπερ τῷ σκοπῷ αὐτὸν ἔχειν εἰς νοῦν ἐνοικισθέντα, καὶ ἐνηυλιγμένον, καὶ συνεορτάζοντα τὸν Χριστὸν, καταπλουτοῦντι τῷ τέως τῆν δι' ὕδατος κάθαρον, ἀπονεύου τὴν ἁμαρτίαν τῆς ἐαυτοῦ ψυχῆς, καὶ τῶν ἀρχαίων αἰνιγμάτων ἀποτριβέσθω τοῖς μολυσμούς. Οὕτω γὰρ που θεός, καὶ διὰ φωνῆς Ἡσαίου φησί· Ἐλούσαθε καὶ καθαροὶ γίνεσθε^m· ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· παύσαθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν, μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ρύσατεⁿ ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανῶν, καὶ δικαιοῦσατε χήραν, καὶ δεῦτε, καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει Κύριος. Καὶ εἰάν ὡσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· εἰάν δὲ ὡσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ. » Χρῆται γὰρ Ἐγωγὴ φημι προεκθλίβεσθαι μὲν ὡσπερ τῶν ἡμετέρων διανοιῶν τὸν ἐκ φαυλότητος ῥύπον· εἰποικίζεσθαι δὲ οὕτω λοιπὸν τὴν εὐκλειᾶ καὶ ἀξιόληπτον ἀρετὴν, ἧς ἂν γένοιτο τὸ ἰσοστατοῦν οὐδὲν παρά γε τοῖς ἀρτίοις τὴν φρένα, καὶ ἀποκρίνειν εἰδῶσι τοῦ πεφυκότος ἀδικεῖν τὸ μὴ οὕτως ἔχον. Ὡσπερ γὰρ, οἶμαι, πάντῃ τε καὶ πάντως, ἀσυνύπαρκα μὲν ἀλλήλοις ἐν ἐνὶ κατὰ ταυτὸν τὰ τῆ φύσει μαχόμενα· « Τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; » κατὰ τὸ γεγραμμένον, εἰ δὲ ἀναιροῦτο τὸ ἐν, θατέρω δὴ πάντως ἄνησε· τὴν εἰσδρομὴν· κατὰ τὸν αὐτὸν, οἶμαι, τρόπον, φαυλότης τε καὶ ἀρετῆ, μαχομένην ἔχουσαι τὴν ἐν ἐργῶσι ποιότητα, πλείστη τε ὅση διαφορὰ διεσχισμέναι^o, πῶς ἂν εἰς ἓνα χωρήσειαν νοῦν; εἴτα

⁸⁹ Luc. xxii, 7-11. ⁹⁰ Isa. i, 16-18. ⁹¹ II Cor. vi, 11.

Variae lectiones.

^k ἀ.λ.λ. ἰόντες. ^l ἀ.λ.λ. ὀρῶτε τ. ^m ἀ.λ.λ. γίνεσθε. ⁿ ἀ.λ.λ. ρύσαθε. ^o ἀ.λ.λ. διεσχισμέναι

τὸν εἰσδεχόμενον, οὐκ ἀκαλλή τε καὶ ἀλογοπρόσαλλον ἄ
 ἀποφηνειαν ἄν, καὶ οἶον ἀμφοῖν ἐπισκάζοντα τοῖς
 ποσίν P; Ἄλλ' ὁ γὰρ προφήτης Ἡλίας τοῖς οὕτως
 ζῆν εἰσθόσιν ἐπιτιμᾷ, λέγων· « Ἔως τότε χωλανεῖτε
 ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύσιν; » Ἐξείργει δὲ καὶ ὁ
 νόμος τῶν τοιοῦτων ἡθῶν τε ἡμᾶς; καὶ τρόπων, τὸ
 ἀσυμφυῆς καὶ ἀσύμβατον παραιτεῖσθαι προστάτων
 ἀνιγματοδῶς. Ἐφη γὰρ οὕτως· « Οὐκ ἀροτριάζεις
 ἐν μόσῳ καὶ ἐν ὄνῳ ἐπιτοαυτό. » Καὶ πάλιν· « Οὐκ
 ἐνδύσῃ ἔρια καὶ λίνον ἐν τῷ αὐτῷ. » Ἄθρει γὰρ
 ὅπως ἡμᾶς πανταχῶ τὸ οἰνεῖ πῶς ἀσυμμιγῆς, καὶ
 οὐκ ἐν κόσμῳ συναζευόμενον, ὡς ἀκαλλῆς καὶ ἀνό-
 σιον δεῖν ἐφη μισεῖν, καὶ τῶν ἀνομοίων τὴν συνδρο-
 μὴν οὐκ οἶδε τιμᾶν. Δεῖ δὲ οὖν ἄρα τοὺς ἁριστά γὰρ
 βιοῦν ἡρημένους, προσποτριβεσθαι μὲν, ὡς ἔφη, τούς
 ἐκ φαυλότητος βύπους, ἀπαλλάττεσθαι δὲ μό-
 λουσι. Οὕτως ἔχοντι καὶ λελαμπρυσμένῳ πρέποι
 ἄν ἡδὴ καὶ τὸ ὑψοῦ δωμάτιον ἔχειν, καὶ ὡσπερ ἐν
 ὑπερφῶ τοῖς ἐξ ἀρετιῶν αὐχμήσιν· συναορτάζεσθε τε
 καὶ συναυλιζεσθαι τῷ Χριστῷ, « ὅς δι' ἡμᾶς ἐπίτω-
 χησε πλούσιος ὢν, ἐν ἡμέρῃ τῇ αὐτοῦ πτωχεῖα πλου-
 τήσωμεν. » Αὐτὸ γὰρ ὑπάρχων τὸ εἶδος, ὁ χαρακτήρ
 τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὁ Υἱὸς τὸ ἀπαύγασμα τῆς δό-
 ξης, καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεγεννημένος, καὶ τῇ
 κατὰ πᾶν ὀτιοῦν ἰσότητι διαπρέπων, συνυφραστήκως
 τε καὶ συναϊδῶς ἰσοσθενῆς καὶ ἰσουργός, ἰσοκλεῆς
 καὶ ὁμόθερος, « οὐκ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι
 ἴσα Θεῷ, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Καθίκετο γὰρ ἐν
 τοῖς καθ' ἡμᾶς, καὶ ὑπέστη κένωσιν θελοῦσιον· καὶ
 ἦ ἡ φησὶν ὁ σοφὸς Ἰωάννης, « σὰρξ ἐγένετο, καὶ
 ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, » καὶ ὁ πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ
 χρόνου τὴν ἐκ Θεοῦ τοῦ καὶ Πατρὸς ἀπότειν· ἔχων,
 τὴν ἐπέκεινα νοῦ καὶ λόγου παντός, ἐπειδὴ γέγονε
 σὰρξ, καὶ ἀνθρωπίνην ἀνέτηλ γέννησιν οἰκονομικῶς,
 καὶ ὁ χρόνου παντὸς ποιητὴς καὶ τεχνίτης, ὡς εἰς
 ἀρχὰς τοῦ εἶναι παρενηνεγμένος, ὅτε γέγονε καθ'
 ἡμᾶς, ἤκουσε τοῦ Πατρὸς λέγοντος· « Ἐγὼ σήμερον
 γεγέννηκά σε. » Ἄρ' οὖν διὰ τοῦτο νομιούμεν αὐτὸν
 τὴν τοῦ προὔπαρχειν τῶν ὄλων ἀπεμπολῆσαι δόξαν;
 Οὐδαμῶς. Περινοήσωμεν δὲ μᾶλλον ἐκεῖνο σοφῶς,
 ὅτι καὶ ἐν σαρκὶ γεγονότα τῶν ἰδίων Υἱόν, οὐκ ἐξ ἑ-
 τίστην ὁ Πατὴρ τῶν ἐνότων αὐτῷ φυσικῶν ἀξιομά-
 των· ὁμολογεῖ δὲ πάλιν αὐτὸν, κἂν καὶ ἐν τῷ καθ'
 ἡμᾶς ὀρῶτο σχήματι. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο γέγονε ἀν-
 θρωπος· ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἵνα τοῦ εἶναι
 Θεοῦ ἀπολισθήσειεν· ἀλλ' ἵνα δὴ μᾶλλον, καὶ ἐν προσ-
 λήψει σαρκὸς τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς, ἀνασῶζοι τὴν
 δόξαν. Οὕτω γὰρ ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχεῖα πεπλουτη-
 καμεν, ἀνακομισθείσης ἐν αὐτῷ τῆς ἀνθρωπείας φύ-
 σεως εἰς ἀξίωμα τὸ θεοπρεπές, καὶ θάκοις ἐνιδρυ-
 μένης τοῖς ἀπάντων ἐπέκεινα. Καίτοι γὰρ αἰεὶ συν-
 εδρεύω ὡς Λόγος τῷ ἰδίῳ Πατρὶ, καὶ ἐξ αὐτοῦ τε
 καὶ ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, πάλιν ἤκουε καὶ
 μετὰ σαρκὸς, λέγοντος· « Κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

exceperit improbum, mutabilem, et utroque pede
 claudicantem demonstrent? Elias vero propheta,
 qui ejusmodi vitam agere consueverunt, objurgat
 dicens : « Usquequo claudicatis utroque poplite ? »
 Quin lex quoque nos ab hisce moribus et agendi ra-
 tione arcet, ab iis quæ insociabilia natura sunt, at-
 que inter se dissident, jungendis abstinere ænigma-
 tice jubens. Sic enim ait : « Non arabis in vitulo et
 asino simul⁹². » Et statim : « Non indues lanam et
 linum in eodem⁹³. » Vide nimirum, quomodo ubique
 hæc, velut insociabilia ac quæ habita ornatum ratione
 inter se jungi non possunt, tanquam turpia et impu-
 pura nobis odio esse oportere asserit, nec ullum dis-
 similium coalitioni deferre honorem novit. Oportet
 igitur eos qui optimam vivendi rationem adama-
 runt, primum quidem, ut dixi, sordes improbitatis
 amovere, omnemque a se turpitudinem repellere.
 Sic constitutum, nitidumque ac lautum, deceat
 mox quoque superne habere domunculam, ac tan-
 quam in cœnaculo superiore, in insigni virtutum
 gloria festam celebritatem agere, simulque habitare
 cum Christo, qui nostra causa, « cum dives esset,
 pauper factus est, ut nos illius inopia ditaremur⁹⁴. »
 Cum namque sit ipsamet figura et character Dei et
 Patris, Filius nimirum, splendor gloriæ⁹⁵, **226** at-
 que ex ipso secundum naturam genitus, æqualitate
 in omnibus rebus conspicuus, simul existens, et
 cœternus, potentia, virtute, gloria, majestate par,
 « non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, »
 ut scriptum est⁹⁶. Ad nos etenim descendit, ac
 spontaneam exinanitionem subiit, atque, ut sapiens
 Joannes ait, « caro factus est, et habitavit in nobis⁹⁷; »
 quique ante omnia sæcula ac tempora fuit
 a Deo Patreque genitus, non intellecto prorsus, nec
 inexplicabili modo, postquam caro factus est, seque
 humanæ generationi destinatione Providentiæ sub-
 jecit, omniumque factor et artifex temporum veluti
 tunc primum esse cœpisset, cum factus est nostri
 similis, Patrem audivit dicentem : « Ego hodie ge-
 nui te⁹⁸. » Nunquid igitur ipsum propterea ante
 omnia existendi decus et gloriam a se abdicasse
 existimabimus? Nullo modo. Illud vero potius sap-
 ientier cogitabimus, Filium, licet in carne factum,
 non privari tamen a Patre iis quæ ipsi naturaliter
 insunt prerogativis, sed ab eo nihilominus ut suum
 agnosci, licet se humano habitu spectandum præ-
 buisset. Non ea namque de causa factus est homo
 Unigenitus, Dei Verbum, ut excideret a divinitate,
 sed potius in ipsa quoque assumptione carnis
 suam nihilominus excellentiam retineret et glori-
 am. Sic enim nos ipsius paupertate ditati sumus,
 cum humana in ipso natura ad divinæ majestatis
 amplitudinem evecta, atque in sedibus altissimo
 supra omnes loco editis collocata fuerit. Et quidem

⁹² III Reg. xviii, 21. ⁹³ Deut. xxi, 10. ⁹⁴ Ibid. 11. ⁹⁵ II Cor. viii, 6. ⁹⁶ Hebr. i, 3. ⁹⁷ Philipp. ii, 6.
⁹⁸ Joan. i, 14. ⁹⁹ Psal. ii, 8.

variae lectiones.

† Ισ. τοῖν ποδοῖν. † ἀλλ. ἡ, πῦτο ἦ. † ἀλλ. ἀπόταξιν.

cum semper assideat, quippe qui Verbum sit, Patri, A et ex ipso et in ipso secundum naturam subsistat, rursus audivit etiam assumpta carne dicentem : « Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum ». Sic adorari quoque ipsum asserimus, tum a nobis, tum ab sanctis angelis, non ad nudam humanitatem nos temere dejicientes, sed divinæ Scripturæ obtemperantes, nostræque naturæ natum ex Deo Verbum unitate copulantes, atque in unum quid ex utrisque neccentes, ut non homo pure deifer esse intelligatur : Deus vero potius humanatus, unitate Providentiæ consilio decreta, qua suam scilicet sibi carnem adjunxit, generationemque ex sancta Virgine subiit. Ita namque, nec alio prorsus modo unum Christum atque unum Dominum intelligas, non qui in hominem et Deum, velut in partes secetur post colligationem ineffabilem, sed quem, etiamsi quæ in unitatem **227** convenerunt naturæ inter se differant, unum tamen Filium accipi atque intelligi oporteat. Ut enim in gemmis fulgores quidam rutilant, intimeque illas colorant, ac si quis velit hanc coalitionem mente secernere, spectabit ex altera quidem parte ipsammet per se gemmam, ex altera rursus quod in ipsa diffusum est lumen, unum tamen ex utraque re suppositum intelligitur : tollit vero ipsius rationem penitus hæc divisio, atque ad informem turpitudinem quæ invicem fuerant copulata deducit : sic etiam de Christo dicimus. Convenerunt nimirum prorsus occulto modo, qui nec percipi animo nec explicari queat, in id quod unum esse tantummodo deinceps intelligimus, divinitas simul et humanitas, ut simul idem et homo nostri similis, et Deus supra nos, proindeque unigenitus et primogenitus esse intelligatur. Itaque prosiliit ille quidem ex visceribus Virginis, infansque erat adhuc, divinos tamen sensus gerebat. Quod beatus quoque Isaias testabitur, de ipso dicens : « Quia priusquam cognosceret puer bonum aut malum, dissuadet malitia eligere bonum ». Quod enim spectabat ad humanitatis rationem, nondum ætas infanti naturas rerum discernendi facultatem dabat. Sed erat, ut dixi, etiam in humanitate Deus; naturæ quidem humanæ permittens ut suis ipsa legibus uteretur, cum hoc tamen etiam divinitatis puritatem conservans. Hoc namque modo, nec alio prorsus intelligatur et natura Deus, id quod natum est, et ea quæ peperit Virgo mater proinde dicatur, non carnis tantum et sanguinis, quomodo reliquæ apud nos matres, sed Domini potius, et Dei, nostram induti similitudinem. Ut enim beatus Paulus scribit : « Misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege ». Non enim dicimus in homine ex muliere progenito Verbum Dei consedis, quomodo scilicet etiam in prophetis fuerat, sed merita potius laude Joannis vocem ce-

ως ἂν θῶ τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Ὡς καὶ προσκυνεῖσθαι φαιμεν αὐτὸν πρὸς τὰ ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἀγίων ἀγγέλων, οὐκ εἰς ἀνθρωπότητα ψιλὴν ἀσυνέτως καταβιβάζοντες, ἐπόμηνοι δὲ τῆ θείᾳ Γραφῇ, καὶ φύσει τῆ καθ' ἡμᾶς τὸν ἐκ Θεοῦ φύντα Λόγον συνδούντες εἰς ἕνωσιν, καὶ εἰς ἐν τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἀναπλέκοντες, ἵνα μὴ ὡς ἀνθρώπος ἀπλῶς θεοφορήσας νοῦτο, Θεὸς δὲ μᾶλλον ἐνηθρωπικῶς, καὶ καθ' ἕνωσιν οἰκονομικῶν, τὴν πρὸς γέφυρμιν τὴν ἰδίαν σάρκα, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου γέννησιν ὑποδύς. Νοηθεῖ γὰρ ἂν ὧδέ τε καὶ οὐχ ἑτέρως Χριστὸς εἰς, καὶ Κύριος εἰς, οὐκ εἰς ἀνθρώπον ἀνὰ μέρος καὶ Θεὸν ἐπιτεταμένον μετὰ τὴν ἀρρήτον συμπλοκὴν, ἀλλ' εἰ καὶ νοῦτο τῶν εἰς ἐνότητα συνδεδραμηκότων ἡ φύσις διάφορος, εἰς Ἰῶν ἕνα παραδεχθεὶς καὶ νοούμενος. Ὡς περ γὰρ ταῖς τῶν λίθων πολυτελεσταταῖς αὐγαῖς τινες ἀναστρέπτουσι, τὰ βῆθη καταλευκαίνουσαι, καὶ εἰ βούλοισθε τοὺς ἀποδιελὲν τῷ λόγῳ τὴν σύγκρισιν ἰ, ἕτερος μέτρον καταθρήσειεν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν λίθον, ἕτερον δὲ αὐτὸ ἐν αὐτῇ νηχόμενον φῶς, πλὴν ἐν ἐξ ἀμφοῖν νοεῖται τὸ ὑποκείμενον, καταφθαρεῖ δὲ πάντως ἡ τομὴ τὸν ἐπ' αὐτῇ λόγον, διουσιδσα πρὸς τὸ ἀκαλλῆς τὰ πρὸς ἕνωσιν συνηγεγμένα· οὕτω φαμεν καὶ ἐπὶ Χριστοῦ. Συνδεδραμηῆσασιν γὰρ ἀπορρήτως, καὶ ὡς οὐκ ἂν ἔχοι τις ἡ νοεῖν ἢ φράσαι, πρὸς ἐν τὸ λοιπὸν τὸ νοούμενον, θεότης τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρωπότης· ἵν' ἐν ταῦτῳ νοῦτο καὶ ἀνθρώπος καθ' ἡμᾶς, καὶ Θεὸς ὑπὲρ ἡμᾶς· οὕτω τε μονογενῆς καὶ πρωτότοκος. Καὶ γοῦν ἐξέδθη μὲν λαγόνων τῶν παρθενικῶν, καὶ ἦν ἐπιβρέφος, ἐφρόνι δὲ τὰ Θεοῦ. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ μακάριος Ἡσαίας περὶ αὐτοῦ· « Διότι πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ τοῦ ἐξελεῖσθαι ἢ τὸ ἀγαθόν. » Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς γὰρ τὸν τῆς ἀνθρωπότητος λόγον, οὕτω καιρὸς ἐδίδου τῷ βρέφει τὸ διακρίνειν δύνασθαι τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις. Ἄλλ' ἦν, ὡς ἔφη, καὶ ἐν ἀνθρωπότητι Θεός, ἐφίεις μὲν φύσει τῆ καθ' ἡμᾶς τὸ διὰ τῶν ἰδίων ἐρχεσθαι νόμον· ἀνασῶζων δὲ μετὰ τοῦτου τῆς θεότητος τὸ εὐακρινές. Νοηθεῖ γὰρ ἂν ὧδέ τε καὶ οὐχ ἑτέρως, καὶ φύσει Θεὸς τὸ τεχθῆν, καὶ ἡ τελευτῶσα Παρθένος μήτηρ ἂν λέγοιτο γενέσθαι λοιπὸν, ὡς σαρκὸς καὶ αἵματος ἀπλῶς, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ἡμῶν αἰ καθ' ἡμᾶς μητέρες, Κυρίου δὲ μᾶλλον καὶ Θεοῦ τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμολώσιν ὑποδευκότος. Ὡς γὰρ ὁ θεοπέσιος γράφει Παῦλος· « Ἐξαπίσειται ἐν ὁ Θεὸς τὸν Ἰῶν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον. » Οὐ γὰρ πῶ φαμεν ἐν ἀνθρώπῳ γεννηθέντι διὰ γυναικὸς, τὸν τοῦ Θεοῦ καθηκέσθαι Λόγον, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐν προφήταις ἦν, ψήφῳ δὲ μᾶλλον ὀρθῇ στεφανώσωμεν τὴν ἰουδαίου φωνήν, σοφῶς τε καὶ ἀπρακῶς εἰρηκότος· « Καὶ ὁ Λόγος· σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. » Γεγεννηθεῖσιν δὲ σάρκα τὸν Λόγον ὑποληψόμεθα, σαρκὸς τε καὶ αἵματος κεκοινωνηκότος· καὶ τοῦτο παρακληστικῶς

¹ Psal. cix, 4, 2. ² Isa. vii, 16. ³ Galat. iv, 4.

Variae lectiones.

* ἄλλ. τοῦ. ἰ ἄλλ. σύγκρισιν. ἡ ἄλλ. ἐξελέσθαι. ἡ ἄλλ. ὑποδευκότος.

τοῖς οὖσιν ἐν αἵματι, καὶ σαρκί, τούτέστιν ἡμῖν. Καὶ εἰ γέγονε καθ' ἡμᾶς, πῶς ἦν ἀκόλουθον τὴν ἀνθρωπίνην αὐτὸν ἀτιμάσαι γέννησιν; Ἐσχῆνωσε γὰρ ἐν ἡμῖν σαρκὶ καὶ αἵματι θεοπρεπῶς τε καὶ ἀρρήτως, τὴν ἰδίαν φύσιν οἰοεὶ πως ἀνακρινάς. Αὕτη γὰρ ἡ τοῦ Λόγου θεότης, εἰ δὴ νοοῖτο μόνη καὶ καθ' ἑαυτὴν, ἀποχωρῶσαν ἔχει τὴν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς γέννησιν. Καθικομένη γε μὴν οἰκονομικῶς εἰς ἔνωσιν τὴν ὡς πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἀναπλεθεῖσα σαρκί, ἔχουν τῆ καθ' ἡμᾶς φύσει, τελειῶς ἐχούση κατὰ τὸν ἴδιον λόγον, τότε δὴ, τότε δίχα μώμου παντός, καὶ ἀδικουμένη παντελῶς οὐδέ[ν] εἰς γε τὸ εἶναι τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς γέννησιν παραδέξεται· οὐχ ὡς εἰς ἀρχὰς τοῦ εἶναι καλουμένη ποθὲν (ἦν γὰρ αἶ, καὶ ἐστὶ, καὶ ἔσται· καὶ χρόνου παντὸς πρεσβυτέραν ἔχει τὴν ὑπαρξιν), ἀλλὰ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος νόμοις, διὰ τῶν ἰδίων ἐρχεσθαι λόγων ἐπιείσα σφῶς. Ὅσπερ γὰρ ἴδια γέγονε τοῦ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ὄντος Λόγου ἡ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου τιμὰ τε καὶ πᾶναγνος σὰρξ, οὐκ καὶ πάντα πρόποντα τῆ σαρκὶ δίχα μόνης ἀμαρτίας. Πρέποι δ' ἂν μάλιστα σαρκί, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἡ διὰ μητρὸς ἀπόταξις γ. Οὐκ οὖν θεότης μὲν αὐτῆ καθ' ἑαυτὴν, εἰ ἔξω νοοῖτο σαρκὸς, ἀμήτωρ ἔσται, καὶ μάλα ἄρῳως.

γ. Παρηνεγμένου γε μὴν εἰς μέσον ἡμῖν μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστὸν, ἕτερος ἂν γένοιτο καὶ λίαν ἰσχυρὸς ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος. Οἰησόμεθα γὰρ, ὀρθῶς φρονεῖν ἡρημένοι, καὶ ἀπλανεστάτην ἰόντες τρίβον, οὐ θεότητα γυμνήν, ἐνηνθρωπηκότα δὲ μάλλον καὶ ἐνωθέντα σαρκὶ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον ἀποτεκεῖν τὴν Παρθένον, παραληφθεῖσαν εἰς ὑποργίαν τοῦ γεννησάσαι σαρκικῶς τὸν ἐνωθέντα σαρκί. Θεὸν οὖν ἄρα λοιπὸν ὁ Ἐμμανουὴλ· μήτηρ δ' ἂν λέγοιτο Θεοῦ καὶ ἡ τεκοῦσα σαρκικῶς τὸν ἐν σαρκὶ δι' ἡμᾶς περηνότα Θεόν. Καὶ τὸ βρέφος ἦν οὐ καθ' ἡμᾶς, τούτέστιν, οὐκ ἐν ψιλῇ καὶ μόνῃ τῇ πρὸς ἡμᾶς ὁμοιότητι· ἀλλ' ἐν ἀνθρωπότητι μὲν, διὰ τὴν σάρκα· Θεὸν δὲ, ὡς ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ ἐξ οὐρανοῦ. Καὶ γούν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὁ πρῶτος, φησὶν, ἀνθρώπος, ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δευτέρος ἄνθρωπος, ἐξ οὐρανοῦ. Καὶ μὴν ὁ μακάριος προφήτης Ἠσαίας, ὡς ἐν ὁράσει προφητικῇ τὴν τοῦ μυστηρίου δύναμιν ἐπαυδαύτο. Αὐτὸν γὰρ φησὶ τεθεῖσθαι τὸν τῶν ὄλων Κύριον καὶ Θεὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ, μονοουχ' καὶ ποιούμενον τοῦ Θεοῦ βρέφους τὴν καταβολήν. Καὶ ἐσχημάτισται μὲν ἀνθρωπίνως ὁ τῆς ὁράσεως τρόπος, νοεῖται γε μὴν ἐισορίας καὶ θεοπρεπῶς. Τὸ γὰρ τοῦ Θεοῦ οὐ καθ' ἡμᾶς. Ἐφη δὲ εὐθὺς· «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Ἄψε σεαυτῷ νόμον· καὶνοῦ μεγάλου, καὶ γράψον εἰς αὐτὸν γραφίδ' ἀνθρώπου, τοῦ ὁξέως προνοῆν ποιῆσαι σκόλον. Πάρεστι γὰρ, καὶ μάρτυράς μοι ἐποίησα πιστοῦς ἀν-

lebrabimus, sapienter atque aperte dicentis : « Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis ». Tunc autem Verbum factum esse carnem intelligimus, cum carni sanguinique communicavit, simileque factum est iis qui in carne et sanguine sunt, nempe nobis. Quod si nostri similis est factus, qui fieri poterat ut humanam ipse aspernaretur natiuitatem? Habitavit nempe in nobis, in carne et sanguine, divino prorsus atque ineffabili modo, propria natura humanæ quodammodo superinfusa. Nam ipsa quidem Verbi divinitas, si sola consideretur ac seorsum, ea quam habet ex Deo Patre generatione contenta est. Postquam vero Providentiæ consilio nostram sibi similitudinem adjunxit, seque carni, hoc est humanæ naturæ, secundum propriam B rationem perfecte implicuit, tum illa sane citra omnem reprehensionis notam, sui que status perfectione nullatenus imminuta, nostram quoque generationem admisit, non quasi novum aliquid nascendi initium alicunde accipiens : fuit enim semper, est, eritque, habetque antiquissimam ante omnia tempora subsistentiam : verum humanam naturam suis legibus ac rationibus ferri sapienter permittens. Nam quemadmodum Verbi ex Deo Patre ex- quam ex sancta Virgine desumpsit, caro, sic et omnia quæ carni conveniunt, excepto peccato. In primis autem convenit carni ex matre gigni. Proinde divinitatem quidem ipsam, si per se ipsa a carne sejuncta cogitetur, sine matre esse rectissime intelligemus.

3. Prolato autem nobis in medium Christi mysterio, alia erit, eaque admodum subtilis, hac de re oratio. Hoc namque tenebimus, qui recta sentire et viæ minime fallaci insistere decrevimus, non nudam divinitatem, sed humanæ annexum naturæ, carnique copulatum Dei Patris Verbum ex sancta Virgine genitum fuisse, quæ in ministerium pariendi carnaliter carni copulatum assumpta fuit. Cæterum est sine controversia Emmanuel Deus; Deique matrem dicemus, quæ carnaliter peperit, qui nostra causa in carne apparuit, Deum. Eratque infans, non quales nos sumus, hoc est, non in nuda et sola nostri similitudine, sed in humanitate quidem per carnem, divinus autem, quippe supra conditionem hominum, et cælestis. Itaque beatus Paulus : « Primus, inquit, homo de terra terrenus, secundus homo de cælo ». Et vero beatus propheta D Isaias, tanquam in prophetica visione hujus mysterii vim edoctus est. Ipsum namque se vidisse ait Dominum, ac Deum universorum in sancta Virgine, per quem ipsa propemodum infantis hujus primordia constituerentur. Ac sub humana quidem figura visionis modus est exhibitus, cæterum diversa ac divinæ majestati consentanea ratione intelligi debet. Divina siquidem haud nostris similia. Sic autem ait : 229 « Et dixit Dominus ad me : Sume tibi librum novum, magnum, et scribe in eo stylo hominis

Ioan. i, 14. ὁ Hebr. ii, 14. ὁ I Cor. xv, 47.

Variæ lectiones.

εἰ αὐτὸν δέ. ὁ ἰσ ἀπόταξις. ὁ αἰ.δ. Θεός. ὁ αἰ.δ. τόμον.

PATROL. GR. LXXVII.

25

Velociter faciat prædam spoliatorum. Adest enim, et testes mihi feci fideles homines, Uriam sacerdotem, et Zachariam filium Barachizæ. Et accessit ad prophetissam, et concepit, et peperit filium, et dixit Dominus mihi: Voca nomen ejus, Velociter spolia, cito prædare. Quoniam, priusquam sciat puer vocare patrem et matrem, accipiet virtutem Damasci, et spolia Samariæ coram rege Assyriorum⁷. Novus itaque et magnus est liber, quia ipsum quoque novum est Christi mysterium, atque omnium confessione magnum, ut ait beatus Paulus⁸. Scribitur deinde hominis stylo: sermoni siquidem habendo de divinitate, si nuda per seipsam, et a carne sejuncta spectetur, facultas dicendi nostra minime sufficit, quæ nec ea percipit quæ supra mentem sunt, nec ea quæ supra orationis facultatem posita sunt, explicare novit. «Gloria namque Dei celat sermonem⁹.» Postquam vero factus est homo Unigenitus, Dei Verbum, et in nobis habitavit¹⁰, stylo nostro quæ ad ipsum pertinent scribuntur. Illud quoque jam age scilicet contemblemur. Cum enim præcepisset prophetæ Deus ut librum caperet, quæque in ipso erant stylo nostro scriberet, ad prophetidem accessit. Quid porro est illud, «accessit?» hoc congregandi legem figurata similitudine expressit. Prophetidem vero sanctam Virginem appellat; prophetavit enim concepto Christo. Subjicit deinde: «Et concepit, et peperit filium:» cui etiam imponit nomen, non quod rursus proprie in hominem quadret, sed quod ex præstantissimis actionibus soli conveniat Deo. «Voca enim, ait, nomen ejus, Velociter spolia, cito prædare.» Namque ut festim genitus est cælestis ac divinus infans, adhuc quidem detinebatur in cunis et sinu matris, ob humanam naturam; sed cum esset etiam natura Deus, infinita vis detraxit illico Satanæ vasa¹¹. Venerunt nempe ab Oriente magi ipsum quærentes, ac dicentes: «Ubi est qui notus est rex Judæorum? Vidimus enim stellam ejus in oriente, et venimus adorare eum¹².» Divina igitur hæc nativitas, etiamsi humano more peracta sit, propter humanam naturam, estque Emmanuel natura Deus; atque ipsius quidem sunt fasciæ quibus humano more detinebatur; cæterum implebat, qui Deus esset, sibi propria excellentia 230 cælum ac terram, quæque infra sunt, et universa quæ per ipsum facta fuerant, ut belle se haberent conservarenturque, retinebat. Nam etsi audias profecisse ætate, sapientia et gratia¹³, non sibi per incrementa sapientiam comparasse censeas Dei Verbum. Sed fac potius eorum memineris quæ scribit alicubi beatus Paulus: «Christus Dei potentia, et Dei sapientia¹⁴.» Neque vero rursus illud stulte audeas dicere, quod «ætate, sapientiaque et gratia proficeret,» de humana natura accipiendum: est hoc namque nihil

θρόνους, τὸν γε Οὐρίαν καὶ τὸν Ζαχαρίαν υἱὸν Βαραχίου. Καὶ προσῆλθε πρὸς τὴν προφήτιν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, καὶ ἔτεκεν υἱόν, καὶ εἶπε Κύριός μοι· Κάλεσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ταχέως σκύλευσον, ὀξέως προνόμεισον. Διότι πρὶν ἢ γῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν Δαμασκού, καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας ἐναντι βασιλέως Ἀσσυρίων.⁷ Καινὸς μὲν οὖν καὶ μέγας ὁ τόμος, ὅτι καὶ αὐτὸ καινὸν τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ ὁμολογουμένως μέγα, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. Πλὴν ἀνθρώπου γραφίδι γράφεται· δεῖται μὲν γὰρ ὁ περὶ τῆς θεότητος λόγος, εἰ γυμνῆ νοοῖτο πάλιν καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ ἔξω σαρκὸς, ἥκιστα μὲν τοῦ ἐν ἡμῖν ὄντος λόγου φράζειν οὐκ εἰδὸτα τὰ ὑπὲρ νῶν, οὔτε μὴ οὔτε διατρανοῦν τὰ παντὸς ἐπέκεινα λόγου. Β « Δόξα γὰρ Κυρίου κρύπτει λόγον, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, τῇ καθ' ἡμᾶς γραφίδι γράφεται ἐκ β' περὶ αὐτοῦ. Πλὴν ἐκεῖνο δὴ πάλιν, φέρε δὴ, φέρε καταθρήσωμεν. Προσεταχῶς γὰρ τῷ προφήτῃ Θεός, λαβεῖν τε τὸν νόμον * καὶ γράψαι γραφίδι τῇ καθ' ἡμᾶς τὰ ἐν αὐτῷ, προσῆλθε πρὸς τὴν προφήτιν. Καὶ τί τὸ « προσῆλθεν » ἐστίν, ἀντὶ τοῦ τὸν συνόδου νόμον ἐσχηματίζετο. Προφήτιν δὲ τὴν ἁγίαν ἀποκαλεῖ Παρθένον· προσφῆτευσεν γὰρ κυοφοροῦσα Χριστόν. Εἰς τὰ φησι· « Καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, καὶ ἔτεκεν υἱόν, » ὃ καὶ ὁ νόμος τίθησι, οὐκ ὡς ἀνθρώπων πάλιν ἰδιὸν, ἀλλ' ἐκ τῶν κατορθωμάτων ὡς Θεῷ. Κάλεσον γὰρ, φησι, τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ταχέως σκύλευσον, ὀξέως προνόμεισον. Γ Γεννηθέν γὰρ εὐθύς τὸ βρέφος τὸ ζεῖον καὶ ὑπερκόσμιον, ἦν μὲν ἐν σπαργάνοις, ὅτι· δ καὶ ἐν κόλπῳ μητρὸς διὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἐπειδὴ δὲ ἦν πρὸς τοῦτο * καὶ φύσει Θεός, ἀπόρρητος δύναμις προνόμεισον εὐθύς ἐκ σκεύη τοῦ Σατανᾶ. Ἀφίκοντο γὰρ ἐξ Ἀνατολῆς οἱ μάγοι, ζητοῦντες αὐτὸν καὶ λέγοντες· « Πού ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτόν¹. » Οὐκοῦν θεία μὲν ἡ γέννησις, εἰ καὶ ἀνθρωπίνως ἐπράττετο διὰ τὸ ἀνθρώπινον· Θεός δὲ κατὰ φύσιν ὁ Ἐμμανουὴλ, καὶ αὐτοῦ τὰ σπάργανα, συνεχόμενου μὲν ἀνθρωπίνως, ἀναπιμπλάντος δὲ θεϊκῶς τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ τὰ κατωτέρω, καὶ πάντα συνέχοντος τὰ δι' αὐτοῦ γεγονότα πρὸς τὸ εὖ εἶναι καὶ συνεσθάναι. Κἂν ἀκούσης ἅπα προσέκοπτεν ἡλικία, καὶ σοφία, καὶ χάριτι, μὴ σοφὸν ἐξ ἐπιδόσεως γενέσθαι νομίσης τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον. Διαμέμνησο δὲ μᾶλλον γεγραφότος ὡδί που τοῦ θεσπεσίου Παύλου· « Χριστός, Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία. » Μηδ' αὖ ἐκεῖνο φληνάφως τολμήσης εἰπεῖν, ὅτι τὸ « προσέκοπτεν ἐν ἡλικίᾳ τε καὶ σοφίᾳ καὶ χάριτι, » τῷ ἀνθρώπῳ προσάφομεν. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἐστὶν ἕτερον οὐδὲν, ἢ διελεῖν εἰς δύο τὸν ἕνα Χριστόν· ἀλλ', ὡς περ ἔφη ἄρτιως, προαιώνιος ὢν ὁ

⁷ Isa. viii, 1-4. ⁸ Rom. xi, 33. ⁹ Prov. xxv, 2. ¹⁰ Luc. ii, 52. ¹¹ I Cor. i, 24.

¹² Joan. i, 14.

¹³ Matth. xii, 29.

¹⁴ Matth. ii, 2.

Variae lectiones.

β δ.λ.λ. τῆν. γ δ.λ.λ. τόμον. δ δ.λ.λ. ἐτι. ε γρ. τοῦτο. ς ἴσ. αὐτῷ.

Πῶς, ἐν ἐσχάτοις; τοῦ αἰῶνος καιροῖς εἰς ὕδιν ὠρίσθαι λέγεται Θεοῦ, τῆς ἰδίας σαρκὸς τὴν γέννησιν οἰκιοῦμενος οἰκονομικῶς. Οὕτω καὶ ὑπάρχων σοφία τοῦ γεγεννηκότος, προκόπτειν ἐν σοφίᾳ λέγεται, καί τοι παντίλειος ὢν ἄς Θεός, τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἴδια, διὰ τὴν εἰς ἄκρων ἔνωσιν εἰς ἑαυτὸν εἰκότως ἀναλαβών. Ἄλλ' ἰσως ἐρεῖ τις· Εἶτα πῶς κεχώρηκεν ἡ ἀνθρώπου φύσις τῆς ἀπορρήτου θεότητος τὴν ἰσχύν; Καίτοι Θεοῦ φύσιν ἀκούω λέγοντος ἑναργῶς τῷ μακαρίῳ Μωσῆ, ὅτι· Οὐδεὶς ὄφεται τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται. Ἐἰ δὲ ἀετῆρος ἡ θεία, καὶ [ἀ]δύσοιστον ἔχει τὴν προσβολήν, ποῖον ἂν ἔχοι λόγον ἡ σύννοσος; Ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο φαίην ἂν, ὅτι καὶ πέρα λόγου τὸ θαῦμα, καὶ ταῖς καθ' ἡμᾶς ἐνομοίαις οὐχ ἀλώσιμος τῆς εἰς ἅπαν οἰκονομίας ὁ τρόπος. Ἰδὴν σοφῶς ἐπράττετο, Θεοῦ τὴν ἰδίαν φύσιν καὶ τοῖς ἄγαν ἀσθενεστάτοις οἰστήν ἂ ἀποφαίνοντος. Καὶ γούν τὸν ἀσπένδον δὴ τοῦτο καὶ ἀξιάγαστον ἀληθῶς μυστηρίον ὁ τῶν ὄλων Θεὸς φανερὸν ἐποίησε τῷ πανσόφῳ Μωσῆ, παραδείγματι χρώμενος σαφεῖ καὶ ἑναργεστάτῳ. Τίς δ' ἂν νοοῖτο καὶ ὁ τοῦδε τρόπος, αὐτὸ διδάξει τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν. Ἐχει δὲ οὕτω· Καὶ Μωσῆς ἦν ποιμαίνων τὰ πρόβατα Ἰσθὲρ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ, τοῦ ἱερέως Μαδιάμ· καὶ ἤγαγε τὰ πρόβατα ἐπὶ τὴν ἔρημον, καὶ ἤλθεν εἰς τὸ ὄρος Χωρήβ. Ἦρθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου ἐν πυρὶ φλογὸς ἐκ τῆς βάλτου. Καὶ ὄραθ' ὅτι ὁ βάλτος καλεῖται πυρὶ· ὁ δὲ βάλτος οὐ κατακαίεται. Εἶπε δὲ Μωσῆς· Παρελθὼν ὄφρα μοι τὸ δῶμα τὸ μέγα τοῦτο, ὅτι οὐ κατακαίεται ὁ βάλτος. Ὡς δ' εἶπε ὁ Κύριος ὅτι προσέειπε ἰδεῖν, ἐκάλεσεν αὐτὸν Κύριος ἐκ τοῦ βάλτου, λέγων· Μωσῆ, Μωσῆ. Ὁ δὲ εἶπε· Τί ἐστίν; Καὶ εἶπε· Μὴ ἐγγίσῃς ὧδε· λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ἡ γὰρ τόπος ἐν σὺ ἔστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν. Καὶ εἶπαν αὐτῷ· Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς τοῦ πατρὸς σου, Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ Θεὸς Ἰακώβ. Ἀπρόσιτον μὲν οὖν ἀποφαίνει τὴν προσβολήν, καὶ αὐτῷ δὴ τότε τῷ μακαρίῳ Μωσῆ κατασημαίνων, ὅτι ταῖς τοῦ νόμου παιδαγωγίαις, καὶ ταῖς διὰ τύπων σκιαῖς, εἰ ἀποχωρήτο τις, οὐκ ἂν ἐγγὺς γένοιτο τοῦ Χριστοῦ. Τετέλειωκε γὰρ ὁ νόμος οὐδέν. Ἰδὴν ἐπινοῦν καταθαυμάζειν ἄξιον· Πῦρ ἦν ὁρώμενον ἐν τῷ βάλτῳ, καὶ φωτὴν ἤφαιε λέγων· Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ τοῦ πατρὸς σου. Οὐκοῦν αὐτὸς ἦν ὁ Κύριος ἐν εἰθεῖ πυρὸς· καταδραττόμενος μὲν τοῦ φωτοῦ, καὶ ὄλον ἐξ ὄλου διέπων, καταπιμπράς δὲ οὐδέμῳ. Καίτοι πῶς οὐ πέρα λόγου παντὸς τὸ δρώμενον ἦν, τὴν οὕτω λεπτήν καὶ εὐκατάληπτον ὕλην, τῆς τοῦ πυρὸς ἀλογίαις προσβολῆς; Μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ ἂν ἀγάσασαί τις τὴν τῆς φλογὸς ἡμερότητα, φειδομένην ὄρων τοῦ βάλτου; Ἄλλ' ἦν ὁ τύπος, ὡς ἔφη, εἰς παράδειγμα σαφὲς τοῦ μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστόν. Ὅσπερ γὰρ γέγονεν οἰστών ἰ τῷ θάμνῳ τὸ πῦρ, οὕτω καὶ τῆ καθ' ἡμᾶς φύσει τῆς θεότητος ἡ ὑπεροχή. Οὐκοῦν ὅσον μὲν ἦκεν εἰς νοῦν τε

aliud quam Christum unum in duo dividere : sed quemadmodum dixi nuper, cum sit ante sæcula Dei Filius, extremis sæculi temporibus destinatus esse dicitur Filius Dei, postquam carnis suæ natiuitatem, providentiæ consilio, sibi veluti propriam vindicavit. Ita etiam, cum sit sapientia Patris, proficere dicitur sapientia, qui tamen esset perfectissimus, quippe Deus, quæ sunt humanæ naturæ propria, ob summam unionem in seipsum jure optimo transferens. Sed forte dicet aliquis : Atqui quonam modo hominis natura divinitatis immensæ vim capere potuit? Et quidem Deum audio beato Mosi dicentem : « Non videbit quispiam faciem meam, et vivet ¹⁵. » Quod si nec aspectus ferri, nec congressus ullo modo sustineri potest, quam, obsecro, rationem unionis afferemus? Ego vero ad ea responderim, miraculum supra rationem esse, neque dispensationis modum omnino nostra cognitione comprehendi posse. Sapienter tamen res perfecta est, Deo suam naturam rebus etiam infirmis, ut ferri posset, accommodante. Proinde augustum hoc vereque admirabile mysterium universorum Deus Mosi sapientissimo aperuit, certo et apertissimo usus exemplo. Quonam vero modo id quoque sit accipiendum, satis ipsa per se sacra historię series declarabit. Sic autem se habet : « Et Moses erat pascens oves Jethro soceri sui sacerdotis Madian; et duxit oves in desertum, et venit ad montem Dei Horeb. Apparuit autem illi angelus Domini in flamma ignis ex rubo. Et vidit quod rubus ardebat igne, et rubus non comburebatur. Dixit autem Moses : Accedens videbo visionem hanc magnam, quoniam non consumitur rubus. Ut autem vidit Deus quod ad videndum accederet, vocavit ipsum Dominus ex rubo, dicens : Moses, Moses. Ille autem dixit : Quid est? **231** At ille dixit : Ne appropinques huc, solve calcamentum ex pedibus tuis : etenim locus in quo stas, terra sancta est. Et dixit ei : Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob ¹⁶. » Impervium igitur aditum fuisse demonstrat, ipsi quoque tunc scilicet beato Mosi declarans, si quis legis rudimentis figurarumque umbris insistat, nunquam prope accessurum ad Christum. Nihil enim ad perfectum adduxit lex ¹⁶. Verum est illud admiratione dignum. Ignis erat qui videbatur in rubo, vocemque emittebat, dicens : « Ego sum Deus Abraham patris tui. » Erat ergo ipsemet Dominus sub ignis imagine, qui comprehenderat quidem stirpem, totamque omnino pervaserat, nullatenus tamen adurebat. Et quidem quis id supra rationem factum fuisse neget, materiam adeo tenuem flammæque idoneam, nihil jacturæ admoto igne fecisse? Imo vero quis non potius miretur facilitatem ignis, parcentem rubo animadvertens? Sed erat, ut dixi, exemplum in hac figura, Christi

¹⁵ Exod. xxxiii, 20. ¹⁶ Exod. iii, 4-6. ¹⁷ Hebr. vii, 19.

Varie lectiones.

ε δλλ. τὴν ὑπεροχὴν. β δλλ. οἰστήν. γ δλλ. ὑπὸ. δ δλλ. οἰστόν.

mysterium aperte indicans. Ut enim potuit rubus ignem perferre, sic et natura nostra excellentiam divinitatis. Ergo, quantum quidem nostra mens et ratio pervidebant, non poterant ullo modo divina humanaque natura inter se naturali unitate copulari. Convenere nihilominus, quippe in Christo, uniusque ex utrisque Emmanuel est. Qui vero particulatim dividens, et hominem nobis, et filium alterum seorsim constituit, ab eo qui ex Deo est secundum naturam, is reconditum hujus mysterii arcannum plane non assequitur. Nec enim ex sacra sanctorum disciplina, homini patrie honorem deferimus, eumque adorare didicimus, sed humanato potius, ut dixi, Deo, Verboque quod ex Patre est, uniusque cum suo corpore intelligitur. Ex hoc regem quoque in nos præterea declaratum esse asserimus Emmanuelem, quem Deus et Pater sanctorum prophetarum voce renuntiavit, sic de ipso ac de sanctis apostolis loquens : « Ecce sane rex sanctus regnabit, et principes cum judicio imperabunt »¹⁷. » Porro ipsemet Davidis voce ait : « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum Domini »¹⁸. » Et quidem regni sui jugum subire jussit, aperte addens : « Venite ad me, omnes **232** qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos »¹⁹. » At si hunc ipsum regem nudum hominem nostri similem intelligimus, ac non potius nostræ copulatum naturæ unigenitum Dei Verbum, nihilo meliore loco sunt nostra, quam antiquorum olim fuerunt. Et tamen ex eo quod regnavit Christus in nobis, innovata

καὶ λόγους τοὺς ἐν ἡμῖν, ἀσύμβατα μὲν ἀλλήλοις εἶεν ἂν εἰκότως εἰς ἐνότητα φυσικὴν, θεότης καὶ ἀνθρωπότης. Συνέθη δ' οὖν ὁμοῦς, ὡς ἐν γε Χριστῷ, καὶ εἰς ἐξ ἁμφοῖν ὁ Ἐμμανουήλ. Ὁ δὲ δὴ τιθεὶς ἀνὰ μέρος, καὶ ἀνθρωπὸν ἡμῖν ἀνίστας, καὶ υἷον ἕτερον ἰδικῶς, παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν, οὐ συνίστησιν ἀκριβῶς τοῦ μυστηρίου τὸ βάθος. Οὐ γὰρ ἀνθρώπων λαλατρεύκαμεν, καὶ προσκυνεῖν ἐγνώκαμεν μυσταγωγούντων ἁγίων· Θεῷ δὲ μᾶλλον, ὡς ἔφη, ἐνηθρονησέτι, καὶ ὡς ἐν νοουμένῳ μετὰ τοῦ ἰδίου σώματος τῷ ἐκ Πατρὸς ὄντι Λόγῳ. Ταῦτητοι καὶ βασιλεία φαμὲν ἀναθεθεῖσθαι πάλιν ἐφ' ἡμᾶς τὸν Ἐμμανουήλ. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς καὶ Πατὴρ διὰ φωνῆς προφητῶν ἐποιεῖτο τὴν ἀνάβηθριν, αὐτοῦ τε πέρι καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, εἰπὼν· Ἰδοὺ δὴ βασιλεὺς δίκαιος βασιλεύσει, καὶ ἄρχοντες μετὰ κρίσεως ἄρξουσιν. » Ἀπότος γε μὴν ἔφη διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ· « Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ, ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου. » Καὶ μὴν καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ βασιλείας τὸν ζυγὸν ὀποτρέχειν ἐκέλευε, προστιθεὶς ἐπαργῶς· « Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς. » Ἄλλ' εἴπερ ἐστὶ βασιλεὺς, αὐτὸ δὴ τοῦτο φίλος καθ' ἡμᾶς νοουμένως ἄνθρωπος, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει συμβεβηκῶς εἰς ἔνωσιν ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐδὲν τι μᾶλλον τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν ἀμείνοσι τῶν ἀρχαιοτέρων. Καίτοι κεκαιουργησῆσαι λεγόμενα πρὸς τὸ ἀσυγκρίτως ὑπερκεῖμενον, διὰ τοι τὸ βασιλεύσαι Χριστὸν ἐφ' ἡμᾶς.

4. Quiddam vero hujusmodi rursum in nobis contingit. Regnavit siquidem in Israelitas universorum Deus per sanctos prophetas. Delectus porro ad id primus omnium beatus Moses, cum alii Jinceps. Cum vero rempublicam sanctus Samuel moderaretur, ad insanam demetiam Israelitæ lapsi, regni que formam sub auspice Deo, nescio quo modo fastidientes, his verbis Samuelem adorti sunt : « Ecce tu senuisti, et filii tui non ambulant in via tua. Et nunc constitue super nos regem, ut judicet nos, quemadmodum et reliquas gentes. Et contristatus est quidem propheta in hoc valde. Dixit autem Dominus ad Samuelem : Audi vocem populi, ut locuti sunt ad te : non enim te spreverunt, sed me, ne regnem super eos »²⁰. » Estque renuntiatus hoc pacto Saul, de quo ait in prophetis universorum Deus : « Et dedi ipsis regem in ira mea, et habuerunt in furore meo congregationem iniquitatis »²¹. » Non est igitur dubium regem in ira datum esse Saul, qui homo esset, iis qui regnum quod ipso universorum Deo obtinente administrabatur, repudiaverant. Siquidem infinitis partibus melius est dare operam ut ipsi potius subjiciamur Deo. Quod si

δ. Ἔστι δὲ ἐφ' ἡμῖν τοίνυν τι πάλιν· Βεβασιλευκε μὲν γὰρ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς διὰ προφητῶν ἁγίων. Προκέρχριστο δὲ εἰς τοῦτο, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὁ θεσπέσιος Μωσῆς· εἶτα μετ' ἐκείνων οἱ καθεξῆς. Διέποντος δὲ τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἁγίου Σαμουήλ, πρὸς ἀπονοίας ἐκτόπους ὠλισθηκότας οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τῆς ὑπὸ Θεῷ βασιλείας, οὐκ οἶδ' ὅπως, ὀλιγορήσαντες, προσήσαν λέγοντες· « Ἰδοὺ σὺ γε γήρακας, καὶ οἱ υἱοὶ σου οὐ πορεύονται ἐν τῇ ὁδῷ σου. Καὶ νῦν κατὰστησον ἐφ' ἡμᾶς βασιλεία τοῦ δικάζειν ἡμᾶς, καθὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη. Καὶ κατεπικραίνετο μὲν ὁ προφήτης ἐν τούτῳ λίαν. Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· Ἄκουε τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ, καθὰ ἂν λαλήσωσι πρὸς σέ· ὅτι οὐ σὲ ἐξουθενήκασι, ἀλλ' ἡ ἐμὲ ἐξουθενήκασι, τοῦ μὴ βασιλεύειν ἐπ' αὐτῶν. » Ἀνεδείκνυτο δὲ οὕτως ὁ Σαοὺλ, περὶ οὗ φησιν ἐν προφήταις ὁ τῶν ὄλων Θεός· « Καὶ ἔδωκα αὐτοῖς βασιλεία ἐν ὄργῃ μου, καὶ ἔσχον ἐν τῷ θυμῷ μου συστροφὴν ἀδικίας. » Ἔστι τοίνυν οὐδαμῶθεν ἀμφιβάλλειν, ὡς ἐν ὄργῃ δέδοται βασιλεὺς, ἀνθρώπος ὢν ὁ Σαοὺλ, τοῖς τῆν ὑπ' αὐτῶν τῷ τῶν ὄλων Θεῷ βασιλείαν διωθουμένοις. Ἀσυγκρίτως γὰρ ἀμείνον τὸ αὐτῷ μᾶλλον ἐπιείχεσθαι κατεζεύχαι Θεῷ. Ἄλλ' εἴπερ ἐστὶ καθ'

¹⁷ Isa. xxxii, 1. ¹⁸ Psal. ii, 6. ¹⁹ Matth. xi, 28, 29. ²⁰ I Reg. viii, 5-7. ²¹ Osee xiii, 11.

Variae lectiones.

¹ ὁ δὲ πρὸς ἐκέρχριστον.

ἡμᾶς ἄνθρωπος ὁ Χριστός, καὶ οὐχὶ ἐὶ μᾶλλον ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ πεφηνώς ὁ Λόγος, δέδοται δὲ βασιλεὺς, καὶ κακράτηκε τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· ἄρα τίς εἰς τοῦτο ληρίας καθίκοιτο ἂν, ὡς οἴεσθαι καὶ εἶπαι, ὅτι καὶ αὐτὸς βεβασίλευκεν ὡς ἐν ὀργῇ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· καὶ ἐπειδήπερ ἐσμέν ἐν προσκρούσει καὶ ἁμαρτίαις, ὑπέθηκε καὶ ἡμᾶς τοῖς ἀνθρώπου ζυγοῖς; Καίτοι πῶς ἂν ἐνδοιάσειε τις, ὡς ἀπάσης ἁμαρτίας ἀπηλλάγμαθα διὰ τῆς πίστεως; Πῶς οὖν ἐτι λυπαίται Θεός; πῶς ἐτι κολάζει τοὺς ἐξ ὀργῆς κινήμασι πούς ἡγιασμένους; Ἄλλ' ἐγὼ γε φαθῆν ἂν, ὅτι καὶ ἁμαρτιῶν ἀπηλλάγμαθα, καὶ τοῖς ἐκ θείας ἡμερτήτος ἀγαθοῖς καταμεθῆαι τὰ καθ' ἡμᾶς. Οὐκοῦν οὐκ ἄνθρωπος βεβασίλευκεν ἐφ' ἡμᾶς, Θεὸς δὲ μᾶλλον ἐν ἀνθρωπότητι πεφηνώς, ὁ Υἱὸς, οὔτε τῶν ἰδίων ἀξιωματῶν ἐκδεθῆκώς τὴν δόξαν διὰ τὸ ἀνθρώπινον, οὔτε μὴν τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμοίωματι ἀτιμάζων οἰκονομικῶς. Ἄλλως τε (χρῆται γὰρ οἱμαί κάκεινο ἰδεῖν), εἰ κατηγοροῦνται τινες τῶν πεπλανημένων, καὶ εἰσὶν ἐν τῷ διαβεβλησθαι λίαν, ἢ ὡς ἀλλάξαντες τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοίωματι εἰκόνας φθορῆς ἀνθρώπου· παρατητέον εὖ μάλα καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, τὸ ἐν ψιλλῇ καὶ μόνῃ τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει καταλογίζεσθαι τὸν Χριστὸν· ἀδιάσπαστον δὲ τὴν ἑνωσιν, τὴν πρὸς γένημι τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, τῇ ἀνθρωπείᾳ φυλάττομεν φύσει, ἵν' ὡς Θεὸς προσκυνῆται, λοιπὸν πρὸς τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἄνω πνευματῶν. Καὶ εἰ παγγάλεπον ἀληθῶς τὸ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, τετάγματα δὲ λατρεύειν Χριστῷ, ἀνωτέρω κτίσεως νοοῖτο φύσεως ὡς Θεός, καὶ εἰ ἐκείσθαι νοοῖτο διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Ταύτην ἐφ' ἑαυτῷ κρατῦν τὴν δόξαν, τοῖς ἀπειθεῖν ἐλομένοις ἐπιφάνει ποτὶ, μονονοῦχὶ καὶ νοθεῖαν ἐγκάλων. « Εἰ οὐ ποῦ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι. Εἰ δὲ ποῦ, καὶ ἐμοὶ μὴ πιστεύετε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε. » Ἦσαν γὰρ, ἦσαν τῶν ἀσυνέτων τινές, οἱ σμικρὰ περὶ αὐτοῦ διὰ τὴν σάρκα φρονούντες, κατεξανιστάμενοί τε φληνάφως, καὶ κυνηδὸν ἐπιτρέχοντες, προφασίζόμενοι τε προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, ἐπαιτωμένῳ τε λέγοντες· « Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάσομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, ὅτι σὸς ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν. » Ἡμεῖς δὲ ταῖς τῶν ἐκεῖνα πεφρονηκότων ἀβελτηρίαις ἐρῶσθαι φράσαντες, μακρὰς καὶ ἀκαταλήκτους εὐφημίας καταγεραίρωμεν¹, καὶ τῆς Φαρισαίων σκαιότητος τὰ ἀμείνω φρονεῖν ἐγκωχότες, ἐροῦμεν αὐτῷ· Περὶ καλοῦ ἔργου καταπεπλήγημά σε, ὅτι Θεὸς ὢν φύσει, γέγονας ἄνθρωπος. Καὶ διὰ ποῖαν αἰτίαν; Ἐπειδὴ γὰρ ἐστὶ ζωὴ κατὰ φύσιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὅσον σῶμα ἐποίησατο τὸ φθεῖρεσθαι πεφυκός, ἵνα τῆς ἐν αὐτῷ νεκρότητος παραλύσας τὴν δύναμιν, μεταστοιχειώσῃ πρὸς ἀφθαρσίαν. Ὅσπερ γὰρ ὁ σίδηρος ταῖς ἀκμαιοτάταις τοῦ πυρὸς ὀμλήσας προσβολαῖς, πρὸς ἰδὲν εὐθύς τὴν ἐκεῖνου μεταχρώννεται, καὶ τὴν τοῦ νεκρῶτος ὀδίνει δύναμιν· οὕτω καὶ ἡ τῆς σαρκὸς

Christus homo est, quales nos sumus, ac non potius Verbum, quod sub hominis forma apparuit, datus vero rex est, et imperium in homines obtinuit, uum quis eo amentiae deveniat ut opinetur ac dicat ipsum quoque regnavisse in ira Dei et Patris, et quoniam inimici ac peccatis obnoxii sumus, nos quoque imperio hominis subjecisse? Et tamen quomodo quis dubitet nos ab omni peccato liberatos esse per fidem? Quo pacto igitur offensus est adhuc Deus? quo pacto adhuc eos qui sanctitate ornatī sunt, ira commotus punit? Sed ego certe, et nos a peccato liberatos esse, et ad nos derivatis ex divina benignitate bonis nostra redundare affirmarim. Non itaque homo regnavit in nobis, sed Deus potius, qui in humana natura apparuit Dei **233** Filius, nec suae dignitatis exiit gloriam, ob assumptam humanam naturam; nec rursus nostram similitudinem providentiae destinatione contempsit. Praeterea (nam illud quoque cogitandum esse arbitror), si accusantur quidam qui deerraverunt, probroque illis ingenti datur, quippe qui « mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis » : » nobis quoque ipsis vehementer cavendum est ne in sola ac nuda nostra natura Christum circumscribamus, sed unitatem inseparabilem ad Dei scilicet Patris Verbum, humanae conservemus naturae, ut proinde tanquam Deus a nobis ipsis, atque a supernis spiritibus adoretur. Ac si periculosum admodum revera est servare creaturae contra Creatorem, nobis porro praecipuum est ut serviamus Christo, supra omnem creatam naturam esse intelligetur, ut Deus, etiamsi creatus intelligatur, qua homo est. Hanc de seipso opinionem confirmans, ad eos qui incredulitatem amplexi fuerant, inclamabat aliquando, illis propemodum tarditatem ac stuporem exprobrans : « Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, etsi mihi non vultis credere, operibus credite »²². » Erant siquidem, erant quidam expertes prudentiae, qui de ipso ob humanam naturam demisse humiliterque sentiebant, verboseque insurgentes, irruentesque canino more, ad excusandas excusationes in peccatis expostulanti respondebant : « De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia tu homo cum sis, facis teipsum Deum »²³. » Nos autem illorum qui sic opinarentur amentia valere iussa, assiduis illum atque infessis laudibus veneremus; ac meliora consilii quam quibus Phariseorum improbitas uteretur, animo concipientes, ita ipsum alloquamur : De bono opere stupentes admiramur te, quia, cum Deus sis natura, factus es homo. Et vero quam ob causam? Quia namque vita est, natura sua, Dei Verbum, corpus sibi ascivit corruptione obnoxium, ut mortalitatis ipsi insitae eversa potestate, in-

²² Rom. i, 23. ²³ Joan. x, 38. ²⁴ ibid. 33.

Variae lectiones.

¹ ἁπλ. καταγεραίρωμεν.

stauraret ad immortalitatem. Ut enim ferrum, si A vehementior applicetur ignis, in illius confestim formam concedit, et in seipso melioris vim colligit : et natura hominis, postquam incorruptibile et vivificum Dei Verbum suscepit, non adhuc priorem retinuit conditionem, verum a corruptione libera deinceps evasit. **234** Cumque sit ipse lux mundi, proinde veræ Dei cognitionis radios omnium mentibus immittens, omnes vocavit ad lucem : partim ea docens quæ ab omni reprehensione vacua forent, quique ad ipsum per fidem accessissent, sapientissimos reddens ; partim varia edens miracula, ut cum patris iis quæ omnem rationem superant, spectantes in stuporem coniecisset, jam nemo non crederet ipsum, cum natura Deus esset, hominem esse factum ; mansisse porro id quod erat, etiam postquam ad formam nostræ similem providentiæ destinatione devenisset. At Judæi, non intelligentes mysterium, quamvis et per legem, et per sanctos prophetas, longe plurimis apertissimisque indiciis prænuntiatum esset, multis illi quidem modis Christum vexare sunt ausi. Cum vero ipsum etiam hæredem esse cognovissent, ejectum occiderunt ²³, socio sibi atque adjuvatore in hanc rem ascito peccati auctore, Satana, inquam, qui arbitratus est scilicet liberatum se omni cura, eo quod morientem vidisset. Ignoravit autem simul cum iis qui crucifixi erant, sponte passum esse, suamque ipsum animam posuisse, non ab aliquo coactum, sed volentem, ut iis, quod diximus, qui apud inferos detinebantur spiritibus prædicaret ²⁴, et infra degentibus portas inferni reseraret, ut sapiens quoque Paulus nobis in Epistola scribit : « Propter hoc Christus mortuus est et revixit, ut et vivorum et mortuorum dominetur ²⁵. » Postquam enim eos qui in tenebris erant eripuit, conculcavit mortis imperium ²⁶, ac tertia die revixit. Deinde seipsum sanctis apostolis ostendens, jubensque docere omnes gentes, eosque baptizare in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ²⁷, ascendit in cælum, estque in dextera Dei et Patris. Veniet autem exactis temporibus universorum iudex, potestate præditus, et gloria quæ divinam deceat majestatem, comitatu angelorum supatus, sedebitque in throno gloriæ suæ ²⁸, iudicans mundum in iustitia, reddensque unicuique juxta opus suum ²⁹.

3. Igitur quoniam pretio empti sumus, nec sumus nostri ³⁰⁻³², serviamus emptori pro viribus, et carnis quidem rebelles motus edomemus, longe nefaria scelera amoveamus, omnique moderatione conspicui bonum certamen certemus, cursum consummemus, fidem servemus ³³; egentium miseras sublevantes, solemur orphanos, viduis patrocinemur, **235** remedia comparemus ægrotis, invisamus vinctos, benignos ac mutuae charitatis re-

φύσις, τὸν ἀφθαρτὸν καὶ ζωοποιὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον εἰσθεδεγμένην, μεμνήχη μὲν, ἐν οἷς οὐκ ἦν οὐκείη, φθορᾶς δὲ ἀμείνων ἀπεφάνθη λοιπόν· καὶ ἐπαίτερ ἐστὶν αὐτὸς τοῦ κόσμου τὸ φῶς, ταύτητοι τὰς τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας αὐγὰς ταῖς ἀπάντων διανοίας ἐνιελί, πάντας ἐκάλεε πρὸς τὸ φῶς· τοῦτο μὲν ταῖς ἀμωμήτοις διδασκαλαῖς χρώμενος, καὶ πανσόφους ἀποταλῶν τοὺς προσόντας αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως· τοῦτο δὲ τοικίως τερατουργῶν, ἵνα τοῖς ὑπὲρ λόγον ἐξαιρησμένοις κατακλήτων τοὺς θεωμένους, μὴ ἀπιστηθῆ πρὸς τινός, ὅτι Θεὸς ὢν φύσει γέγονεν ἄνθρωπος· μεμνήχη δὲ ἕπερ ἦν καὶ ἐν εἰδει τῷ καθ' ἡμᾶς οἰκονομικῶς καθιγμένος. Ἄλλ' οὐ συνέντες Ἰουδαῖοι τὸ μυστήριον, καίτοι καὶ διὰ νόμου καὶ τῶν ἀγίων προφητῶν κλειστήν τε ὄσσην καὶ ἐμφανεστέτην ἔχον τὴν προαγόρευσιν, κατὰ πολλοὺς μὲν, τρόπους καταλυπεῖν ἀπετόλμων· ἐπεγνωκότες δὲ, ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ κληρονόμος, ἐκβεβήκασι τε καὶ ἀπεκτόνασι, συλλήπτορα καὶ συμπαροσάτην ἑαυτοῖς παραλαβόντες εἰς τοῦτο τὸν τῆς ἁμαρτίας εὐρετήν, φημί δὴ τὸν Σατανᾶν· ὃς εἰρήθη μὲν, κατὰ τὸ εἶδος, ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, ὅτι παθόντα τελέεται. Συνηγνόηκε δὲ τοῖς ἐσταυρωκόσιν, ὅτι πέπονθεν ἐκὼν, καὶ τέθυκεν αὐτὸς τὴν ἴδιαν ψυχὴν, οὐχ ὑπὸ τοῦ βεβιασμένου, ἀλλ' ἐθελοντῆς, ὡς ἔφη, ἵνα ἰ τοῖς ἡδου καθαιργμένοις διακηρῶξῃ πνεύμασι, ἡ καὶ ἀναπέτασθαι τοῖς κάτω τὰς ἡδου πύλας· ὡς γὰρ ὁ σοφὸς ἡμῖν ἐπιστέλλει Παῦλος, ἡ διὰ τοῦτο Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξελετο τοὺς ἐν σκότῃ, παπάτηκε τοῦ θανάτου τὸ κράτος, καὶ ἀνέβλω τριήμερος. Εἶτα τὸς ἀγίους αὐτοῦ ἀποστολούς ἑαυτὸν ἐμφανίσας, καὶ ἡ μαθητεύσειν προσεταγῶς πάντα τὰ ἔθνη, βεπιτίζειν τε αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ἀναβίβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἡξίει τε κατὰ καιροὺς τῶν ὄλων κριτῆς, ἐν δυνάμει τε καὶ δόξῃ τῇ θεοκρατεῖ, δορυφορούντων ἀγγέλων· καθιέται δὲ καὶ ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, κρινῶν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἀποδοῦς ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ.

ε'. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ τιμῆς ἡγοράσμεθα ³⁴, καὶ οὐκ ἐσμὲν ἑαυτῶν, τῷ πριαμένῳ δουλεύσωμεν ὡς ἔνι, καὶ ἀμείνους μὲν εὐρισκώμεθα παθῶν· ἀποσειόμεθα δὲ βέβηλον ἁμαρτίαν, καὶ διὰ πάσης ἐπιεικείας ἑαυτοὺς καταφαιδρύνοντες, τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνιζώμεθα, τὸν δρόμον τελέσωμεν, τὴν πίστιν τηρήσωμεν· τοῖς ἐν ἐνδείᾳ τοὺς πόνους ἐπελαφρίζοντες, ὀρφανούς παραμυθοῦμενοι, χήραις ἐπαμύνοντες, τὰς τῶν τὸ σῶμα λελωθῆμένων αἰτίας ἀνακτώμεθα ³⁵, τοὺς ἐν

²³ Matth. xxi, 38. ²⁴ I Petr. iii, 19. ²⁵ Rom. xiv, 9. ²⁶ Hebr. ii, 14. ²⁷ Matth. xxviii, 19. ²⁸ Matth. xix, 28. ²⁹ Matth. xvi, 27. ³⁰⁻³² I Cor. vi, 19, 20. ³³ II Tim. iv, 7.

Variae lectiones.

³⁴ ἄλλ. τέθεικεν. ³⁵ ἄλλ. τῶν. ³⁶ ἄλλ. ἡγοράσμενα. ³⁷ ἄλλ. καὶ ἀμείνους μὲν ταρκικῶν εὐρισκώμεθα πλοῶν ἀποσειόμενοι δὲ τῆν. ³⁸ ἄλλ. ἀνακτώμενοι.

θεομοίς ἐπισκαπτόμενοι, χρῆστοι καὶ φιλάλληλοι· ἀπὸ πάντας εὐρισκόμενοι. Τότε γάρ, τότε νηστεύομεν καθαρῶς· ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ νεομηναίας τοῦ Φαμενώθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ ἑκτης τοῦ Φαρμοῦθι μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῆς ἑκαδεκάτης· τοῦ αὐτοῦ Φαρμοῦθι μηνός, ἐσπέρα βαθεῖα, Σαββάτου, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῆς ἑξῆς ἐπιφωσκούση Κυριακῆ, τῆς δωδεκάτης τοῦ αὐτοῦ μηνός, συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἐπὶ τὴν ἑβδομάδα τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Ὅθεν γὰρ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσομεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· μεθ' οὗ καὶ δι' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα καὶ κοῦτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

EJUSDEM HOMILIÆ VETUS INTERPRETATIO.

MONITUM.

(Ang. Mai, *Spicilegium Romanum*, t. V, p. 101.)

Cum in Bibliotheca Vaticana duos vidissem Arnobii Junioris codices altercationis cum Serapione, alterum pervetustum sæculi XI, alterum vero recentem, sed ex vetustiore nescio quo exscriptum, movit me cupiditas paulo hoc accuratius pervolutandi, quandoquidem mss. exemplaria Arnobiani hujus opusculi perrara esse sciebam. Atque haud scio, an ex quo Feuardenius anno 1595 id scriptum edidit, criticas postea philologorum curas expertum sit. Neque vero mea sedulitas frustra fuit. Nam præter multas mss. præclaras lectiones seu varietates, quibus editionem emendari posse cognovi, tractatum comperi insignem, qui a Feuardenii codice aberat, ideoque in ejus editione desideratur; quanquam reapse Latina tantum verba Arnobii sunt, ipsum autem thema S. Cyrilli Alexandrini est.

Nimirum in operis secundo libro (Cod. Vat. reg. 238, f. 154 b. Confer Arnobii editionem in *syntheca Lugdun.* PP. t. VIII, p. 225) sic legitur: « Ut evidentius possim assertionibus Arnobii præbere consensum, integrum opusculum sancti Cyrilli tradat in vestro recitandum auditu, etc. Ecce liber ejus ex integro, si jubetis, recitandus offertur, etc. Quia est præ manibus, liber sancti Cyrilli recitetur. Cumque fuisset codex apertus, recitatus est titulus sic: Incipit liber sancti Cyrilli Alexandrinæ Ecclesiæ episcopi, quem misit per totas Ægypti partes ad excludendam sectam Nestorianam. » Jam vero Feuardenius in illis verbis abrumpetur, titulus sic. Cyrilli enim sermo universus ab eo qui codicem scripsit suppressus fuit. Quare Feuardenius in adnotationibus vanas cecinit divinationes de interque Cyrilli scripto, quod modo hoc, modo illud fuisse hariolatus est, quin tamen ad rei veritatem unquam devenerit, nempe ut de Cyrilli sermone XVII inter paschales cogitaret, quos etiam epistolas nuncupari, et Vaticanus codex testatur, et jamdiu monuit Montfauconius in præfatione ad Cosmam Indicopleustam cap. 6.

Dicit aliquis: Cur tu notissimum Cyrilli sermonem, in Feuardenii et codice et editione omissum doles? Doleo sane, meritoque doleo, quia sic antiquam et perbonam Cyrilliani scripti interpretationem amiseramus, nisi nunc codices Vaticani eamdem nobis restituerent; quam statim, ne rursus depereat, in litterarum lumine collocabo. Ita scilicet et lacunam in Arnobii altercatione repleo, ac veterem pervetustumque et classicum Cyrilli interpretem suscito. Etenim ei neoterico Cyrilliani sermonis Latino textui, qui in Parisiaca sive Aubertina editione prostat, Arnobianus hic ob linguæ dignitatem et auctoritatem quam sit præferendus, nemo non videt. Sic erit in Vaticanis codicibus Cyrillum Arnobius facit loquentem.

CYRILLI BEATISSIMI EPISCOPI

ALEXANDRINÆ URBS

AD TOTIUS ÆGYPTI REGIONEM EPISTOLA PASCHALIS

ARNOBIO INTERPRETE

1. Qui præclaram atque eximiam, et sacris Dei summa alacritate simul animositateque versari, regibus congruam vitam colere consueverunt, et in eo nullo quidem omnino torpore pigritiæ detinentur;

arue lectiones.

• d.l.l. ἐνδεκάτη.

impedimenta vero semper omnia rumpentes et moras, honorum actuum incepta accuratissimo fine concludunt. Opinor tamen his admonitiones quoque necessarias præceptoris, quæ eos ad ardentiorum curam virtutis incendunt; quemadmodum etiam luctatoribus vox est et hortatio necessaria monitoris instigantis eos ad patientiam, et ad palmæ cupiditatem gloriamque vincendi pene etiam compellentis. Hac igitur causa et ipse in medium processit, studiorum honorum sectatoribus cum Psalmistæ lyra consonaturus: « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, qui speratis in Domino ¹. » Sicut enim ipse alibi ait divinus David, « Tempus est faciendi Domino ². » Consentaneum ergo existimo ad vos exhortationis verba facere; ita tamen, ut parum curetis, si rebus propositis minus digne loqui videamur, et si nonnullorum eloquentiam æquiperare non possimus: atque illud magis debetis in animum sapienter inducere, multo esse rationabilius ad eas, quas parare et habere possumus epulas, amicos et benivolos invitare, quam inhospitalitatem vitam sequi, reverentes ne aliorum liberalitati et divitiis impares esse dicamur. Quanquam mihi detur etiam ex alia causa confidere, illud scilicet reputanti; meminero enim Dei omnipotentis dicentis ad sapientissimum Moysen: « Quis dedit os homini, et quis fecit mentem et non audientem, videntem et non videntem? nonne ego Dominus Deus? et nunc vade, ego aperiam os tuum ³. »

2. Umbra quidem est quædam et antiquum illud oraculum, et si per angelos prolatum sit, intercedente Moyse, acutiores tamen hominum non subterfugiet sensus, si quis id voluerit subtilibus mentis luminibus intueri, et Scripturarum umbris et ambagibus prætermisissis, intimam considerare sententiam. Præcipit itaque lex, Deum omnium Dominum honorare ⁴ et aliis quidem plurimis modis, adiciebat autem necesse esse ei turturem etiam immolare ⁵, cum præsertim multi varique sint volucrum greges, quarum aliæ volatus altissimos naturæ lege sortitæ sunt, aliæ in aquis conversantur. Magnitudo vero et figura speciesque non una est. Alias autem alio modo natura depingit, et artificio Creatoris in flores varios coloresque plumarum genus avium dilatatur. Quid ergo dicamus, quam ob causam lex volucris aliis prætermisissis, summis honoribus maluit turturem nominare, præcipiens eam Domino consecrandam? Quale est hoc ænigma, vel quam lex ista prudentiam comprobatur? Verbum utpote Verbi Pater Deus omnipotens, et passerem loquaciores præbables facit, et eas aliis anteponebat, quamvis et in illis gratia sit et forma nonnulla. Lex ergo nobis oblique significat quod hi, quibus usus sit indultus eloquii, et qui possint honorum operum amatoribus optima dare præcepta, sanctissimi sunt, aliis etiam præstantiores.

3. Age igitur Domini vineam sanctæ Scripturæ fontibus irrigaturus; non confusum neque obscurum sonum avium more emittentes, sed ad solemnem festivitatem vos verbis competentibus provocantes; ita ut res ipsa rite irreprehensibiliterque celebretur, juxta placitum legis. Ait enim divinus Lucas in suis scriptis: « Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat immolari pascha; et misit Petrum et Joannem dicens: Euntes parate nobis pascha, ut manducemus. Illi autem dixerunt: Ubi vis paremus? Qui ait eis: Ecce introeuntibus vobis in civitatem occurret vobis homo aquæ amphoram portans, sequimini eum domum, in quam intrat: et dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi Magister, ubi est diversorium ubi pascha cum discipulis manducem? Et ille vobis ostendet in superioribus locum magnum stratum, et ibi parate ⁶. » Audis quemadmodum speculari oculis Deitatis, ubinam esset dignum pascha celebrare, in superioribus locum eum dicit monstraturum sanctis apostolis magnum atque stratum; et ad id ducem sequi amphoræ aquæ bajulum, qui eam domino domus inferret? Intende [codd. *intellige*] igitur animum per subtiles sensus ad majora et sensibilia. Et si cui propositum est ipsum habere in mente Christum festivitatis auctorem, aquæ primum lavatione ditiescat (1), abstergat autem omne peccatum ab sua anima, et primorum aboleat sordes et maculas delictorum. Ita enim et Deus dicit per vocem Isaïæ: « Lavamini, mundi estote, auferite nequitias vestras ab animis vestris et conspectu oculorum meorum, desinite a malitiis vestris, discite bonum facere, inquirete iudicium, eripite injuriam accipientem, iudicate pupillo, et justificare viduam, et venite disputemus, dicit Dominus; et si fuerint peccata vestra ut phœnicium, ut nivem dealbabo; si autem ut coccum, ut lanam candidam efficiam ⁷. »

4. Ego enim existimo oportere nostris mentibus prius elui contagione totius pravitatis et sordis; deinde ita gloriosam atque præclaram adhibere virtutem, quia nihil præstabilius æstimatur ab his, qui habent animi sanitatem, et qui justum ab injusto secernere didicerunt. Etenim sicut ea quæ sunt natura repugnantia, simul in uno eodemque esse non possunt: « quæ enim communicatio luci ad tenebras, » sicut scriptum est ⁸? neque potest alterum subsistere, nisi alteri dederit locum: simili modo virtus et malitia diversam habentes inter se contrariam in factis et operibus qualitatem, longissima autem a se differentia segregatæ, in uno animo esse non possunt, quin eum deformem reddant, et varium, et tanquam utrisque pedibus claudicantem. Sed propheta quidem Elias eos, qui ita vivere consueverunt, objurgat dicens: « Quousque enim claudicatis in utroque pede ⁹? » Nec non etiam lex ab hujusmodi moribus volens nos longissime sub-

¹ Psal. xxvi, 14. ² Psal. cxviii, 126. ³ Exod. iv, 14, 12. ⁴ Deut. vi, 13. ⁵ Levit. v, 7. ⁶ Luc. xii, 4-11. ⁷ Isa. i, 16-18. ⁸ II Cor. vi, 14. ⁹ III Reg. xviii, 21

(1) Ex Græco καταπλουτῶντι.

movere, præcepit nobis oblique ea recusare et effugere, quæ incongrua sunt, et inter se convenire non possunt. Ait enim : « Non arabis in bove et asino¹⁶. » Et rursus : « Non indueris fucato indumento ex lana et lino simul¹⁷. » Considera quemadmodum ea, quæ disparia sunt et apte honesteque misceri et conjungi non possunt, debere nos adfirmet odisse, et conjunctionem dissimilium aspernari. Convenit enim eos, qui optime vitam agere proposuerunt, carere omni macula, detergis, ut ante dixi, sordibus pravitatis; ut sic mundi effecti nitidique locum possint in superioribus obtinere, et tanquam in altissimo cœnaculo per merita suæ virtutis celebrare festa cum Christo, qui propter nos pauper factus est, cum sit dives, ut nos paupertate ipsius locupletemur¹⁸.

5. Nam cum sit figura ipse et forma Dei Patris Filius¹⁹, lumen gloriæ, et ex eo vere naturaliterque progenitus, et ex omni parte omnino par similisque, æquævus atque cœternus, ejusdem gloriæ atque fastigii, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, juxta quod scriptum est²⁰. Descendit enim in terras, et inanitem subiit voluntariam; et, ut ait sapientissimus Joannes, caro factus est, et habitavit in nobis²¹ : et qui ante omnia sæcula generationem habebat ex Patre, quam nulla mens, nulla cogitatio capere potest; postquam factus est caro, et humanam sustinuit generationem, dispensator et artifex sæculorum et factor, non (1) ad temporis quedam productus initia hominum more, vocem tamen Patris dicentis audivit : « Ego hodie genui te²². » Numquid ergo idcirco eum putabimus æternitatis gloriam perdidisse? minime. Illud autem magis sapienter intelligemus, quod etiam incarnatum Filium Pater non privet suæ dignitatis naturalibus ornamentis; confiteatur autem eum rursus tamen, etsi in habitu cernatur humano. Non enim ideo factus est homo unigenitus Dei Verbum, ut Deus esse cessaret, sed ut in assumptione etiam carnis, propriæ majestatis gloriam intueremur. Sic enim et nos sumus paupertate ipsius locupletes effecti, sublata per eum natura humana in divinam quamdam dignitatem, et in supernis sedibus collocata. Nam cum ipse haberet semper cum Patre consessum, et ex ipso et in ipso naturaliter esset, tamen etiam in carne positus audiebat Patrem dicentem : « Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum²³. » Ita eum confitemur tam a nobis oportere quam ab angelis adorari; non in hominem vilem per dementia deponentes, sed divinam secuti Scripturam, Dei Verbum cum conditione copulantes humana, et mortalem divinamque naturam in unum aliquid conferentes : ita tamen ut non homo simpliciter theophoros intel-

ligatur, sed Deus magis incarnatus, qui per dispensationem copulationis corpus sibi ex Virgine sancta ascivit.

6. Hoc enim modo nec aliter intelligitur Christus unus, et Deus unus : non jam partim in Deum, partim in hominem discernendus, post arcanam illam ineffabilemque communionem; sed in unum Filium accipiendus, quamvis diversa sit eorum natura, quæ in eo postea concurrerunt. Quemadmodum enim in gemmis et lapidibus pretiosis aurum quoddam resplendet, et lumen quod interioris naturæ declarat imaginem; ac si quis voluerit verbi causa commistionem illam sejungere naturalem, aliud nescio quid conspiciat ipsum per se lapidem, aliud vero lumen quod natus in lapide; una tamen atque indiscreta materies intelligitur ex duobus, et divisio hujusmodi ad fœditatem dedecusque convertet ea, quæ naturali unitate connexa sunt : eodem modo in Christo adserimus quod coierunt arcana quadam ineffabilique ratione in unum deitas et humana conditio, ut in eodem simul et homo intelligatur juxta nos, et Deus supra nos. Ac sic unigenitus et primogenitus editus est quidem ex utero virginali, et erat adhuc parvulus, Deum tamen et in infantia sapiebat. Testatur autem hoc idem divinus Isaias dicens de ipso : « Quoniam prius quam sciat puer bonum aut malum, non credet malitiæ, sed elegit quod bonum est²⁴. » Quantum enim spectat ad mortalitatis rationem secundum nostram naturam, nondum ei tempus indulgebatur, ut sciret et posset rerum discernere qualitatem; sed erat, ut ante dixi, Deus etiam in forma mortali, permittens quidem nostræ naturæ per suum morem legemque procedere, reservans tamen cum ea sinceram gloriam deitatis. Sic ergo intelligatur et natura Deus, qui natus est; et Virgo, quæ peperit, mater fuisse dicatur non carnis neque sanguinis simpliciter, qualiter etiam nostræ matres; sed Dei magis et Domini, qui humanæ formæ similitudinem est dignatus induere.

7. Nam sicut divinus scripsit Paulus : « Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege²⁵. » Non enim in homine nato ex muliere inquitimus Dei Verbum inhabitasse, quemadmodum etiam in prophetis; sed magis vocem sanctissimi Joannis recto suffragio coronemus, clare perspicueque memorantis : « Et verbum caro factum est, et habitavit in nobis²⁶. » Factum autem carnem existimabimus tunc, cum carni communicasset et sanguini, similiter ut nos qui sumus in carne et sanguine²⁷. Et si factus est juxta nos, quomodo consequens erat humanam eum generationem ignominia afficere, ac non potius honorare? Habitavit enim in nobis, cum carne et sanguine, suam natu-

¹⁶ Deut. xxi, 40. ¹⁷ ibid., 44. ¹⁸ II Cor. viii, 9. ¹⁹ Hebr. i, 5. ²⁰ Philipp. ii, 6. ²¹ Joan. i, 14. ²² Psal. ii, 7. ²³ Psal. cix, 1, 2. ²⁴ Isa. viii, 4. ²⁵ Galat. iv, 4. ²⁶ Joan. i, 14. ²⁷ Hebr. n, 14.

(1) Ita codex antiquus. Legebat ergo in Cyrillo Arnobius non *ō*, *reluti*, sed *ōō*, *non*.

ram divino modo inestimabilique ratione quasi commiscens. Ipsa quidem Verbi deitas si intelligatur, sola ipsa per se sufficientiam habet generationem ex Deo et Patre: sed quoniam descendit in copulationem nostri, et secum humanam naturam permiscuit, omnia juxta suum modum habentem perfecta, ideo sine ulla nota et deminutione deitatis intelligatur facta similis nostri; non ad initia quædam producta, ut esse inciperet, absit! (erat enim semper, et est, et erit, et vetustiore omni tempore tenet substantiam;) sed sapienter mortalitatis legibus per sua jura procedere permittens. Nam sicut ipsius Verbi, quod est ex Deo et Patre, fuit propria caro illa pura atque honorabilis, quæ ex sancta Virgine procreata est; ita omnia, quæ carni conveniunt, absque solo peccato, caro subire debuit, et ante omnia ut nasceretur ex matre.

8. Ergo si extra carnem intelligatur deitas ipsa per se, erit sine matre; et recte quidem. Sed si proferamus in medium mysterium secundum Christum, alia erit de eo ratio tenuis sane atque subtilis: arbitrabitur enim, si recte sapere voluerimus, et semitam sine errore calcare, non deitatem nudam, sed incarnatum et carne permistum Dei Patris Verbum sanctam Virginem creavisse; quæ electa est ad puerperium venerandum, ut carnaliter eum pareret qui carnem dignatus est induere. Deus ergo verus Emmanuel, et mater Dei Virgo dicitur, quæ carnaliter eum peperit, qui propter nos homo factus est: et infans erat non juxta nos, hoc est, non in sola nostri similitudine constitutus; sed erat humana conditione propter carnem, divinus autem, utpote supra nos, et cælestis. Denique sapientissimus Paulus inquit: « Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis ». At vero beatissimus Isaias, ut in visione prophetali vim mysterii docebatur; ipsum enim ait se vidisse Deum omnium Dominum in sanctam Virginem divini infantis prope exordia jacentem. Et figurata quidem est humano modo ratio visionis, verum aliter intelligitur et divine; nomen enim majus est quam nos. Itaque ait: « Et dixit Dominus ad me: Accipe tomum magnum novum, et scribe in eo stylo hominis, ut velociter deprædationem faciat spoliorum. Ait enim: et testes mihi fac fideles homines, Uriam sacerdotem, et Zachariam filium Barachi. Et accessit ad prophetissam, et in utero accepit, ac peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus Velociter spolia detrahe, cito prædare; quia prius quam sciat puer vocare patrem et matrem, accipiet virtutem Damasci, et spolia Samariæ contra regem Assyriorum ». Novus quidem tomus et magnus, quoniam et ipsum novum Christi mysterium, et perspicue magnum, juxta beati Pauli vocem. Cæterum stylo hominis scribitur. Et ipsa quidem ratio deitatis, si nuda ac sine carne æstinetur ipsa

A per se, nostri sermonis non egobit auxilio; quippe qui non valet explicare ea quæ sunt omni eloquentia, sensu etiam altiora. Gloria enim Domini occultat sermonem, juxta quod scriptum est. Sed quoniam unigenitum Dei Verbum factum est caro, et habitavit in nobis, ideo ea quæ ad ipsum referuntur, hominis stylo describimus.

9. Cæterum illud rursus inspiciamus, quod cum præcepisset prophætæ Deus tomum accipere, et humano stylo in eo scribere, accessit ad prophetissam. Et quid est hoc ipsum « accessit? » Morem conventionis simulabat et legem. Prophetissam vero sanctam Virginem vocat: Christum enim prægnans prophætæ implevit officium. « Deinde in utero, inquit, accepit, et peperit filium »: cui rursus non tanquam homini speciale et proprium nomen imponit, sed ex virtutibus ipsius, utpote Deo. « Voca enim, inquit, nomen ejus, Velociter spolia detrahe, cito prædare ». Natus est enim continuo infans ille divinus et omni mundo excellentior. Et erat quidem in cunabulo gremioque genetricis, propter morem conditionis humanæ; sed quoniam ad hæc erat etiam Deus, arma Satanæ virtutibus detrahebat arcanis. Advenerunt enim Magi de Oriente quærentes ipsum et dicentes: « Ubi est rex Judæorum? vidimus enim stellam ejus in oriente, et venimus ut adoremus eum ». Ergo divina quidem illa generatio, etsi propter conditionem hominum, more agebatur humano. Deus vero vere et naturaliter Emmanuel, qui videbatur more hominum quidem contineri, tamen divino modo cælum et terras, inferiora etiam, sua majestate utpote Deus implebat, et continebat omnia quæ per ipsum bene fuerant constituta. Et si audieris quod proficiebat ætate et sapientia, nunquam arbitraris processu vel incremento aliquo sapiens factum esse Dei Verbum. Memineris enim sapientissimi Pauli scribentis: « Christus Dei virtus et Dei sapientia ». Sed nec illud audeas proterve dicere, quod hoc ipsum quod dicitur profecisse ætate et sapientia et gratia, homini ascribendum sit: hoc enim est, ut opinor, unum Christum in duo dividere; sed quemadmodum paulo ante diximus, Filius ante tempora omnia natus, extremis tamen temporibus dicitur Filius Dei fuisse; ideoque suæ carnis generationem, dispensatorie familiarem et propriam esse dicebat. Itaque cum sit sui Sapientia Genitoris, proficere sapientia dicitur Deus in omnibus perfectissimus, ideo quod ea quæ sunt propria conditionis humanæ propter incarnationem voluntate suscepit.

10. Dicit aliquis, quomodo potuerit hominis natura majestatem capere deitatis? præsertim cum Deus ipse dixerit manifeste beatissimo Moysi: « Quoniam nemo videbit faciem meam, et vivet ». Si igitur intolerabilis Deitas, et inaccessibilem habet tactum, quomodo credibile videatur Deum in

²⁰ I Cor. xv, 47. ²¹ Isa. viii, 4-5. ²² Ephes. vi, 19. ²³ Prov. xv, 2. ²⁴ Isa. vii, 41. ²⁵ Isa. viii, 5. ²⁶ Matth. i, 1, 2. ²⁷ Luc. ii, 52. ²⁸ I Cor. i, 24. ²⁹ Exod. xxxiii, 20.

num et hominem convenisse? Ego vero adversus A hujusmodi quæstionem dixerim quidem, supra omnem modum et genus miraculi, et supra nostræ mentis cogitationem et sensum dispensationis hujus esse rationem: sed tamen agebatur sapienter, Deo suam naturam etiam imbecillitati nostræ tolerabilem faciente. Itaque hoc præclarum et venerabile nostrum mysterium creator omnium Deus et Dominus sapientissimo Moysi per exempla perspicua demonstrabat. Id autem ipsæ sacræ Litteræ nobis aperient, quæ se ita habent: « Moyses autem pascebat oves Jethro soceri sui sacerdotis Madian, et egit oves in eremum, et venit in montem Horeb. Apparuit autem illi angelus Domini in flamma ignis de rubo, et vidit quia rubus arderet igni, rubus vero non comburebatur. Dixit autem Moyses: Transiens B videbo visum magnum istud quid sit, quoniam non comburitur rubus. Cum ergo vidisset Dominus, quia ascendit videre, vocavit de rubo dicens: Moyses, Moyses. Ad quem ille dixit: Quid est? Dixit illi Deus: Ne accesseris huc, solve calciamentum de pedibus tuis; locus enim in quo stas, terra sancta est. Et dixit illi: Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob ²³. » Inaccessibilem quidem locum esse testatur etiam ipsi sapientissimo Moysi, illud scilicet declarans, quod si quis mera legis doctrina, et exemplis umbrarum solis velit esse contentus, nunquam Christum possit attingere: lex enim nihil implevit ²⁴. Cæterum illud dignum est admirari: flamma, quæ apparebat in rubo, vocem emittebat dicens: « Ego sum Deus Abraham patris tui. » Ergo ipse erat Dominus in specie flammæ, comprehendens quidem et comburens arborem; flamma tamen eam minime comburens. Atquin hoc omnem fidem videtur excedere, quod ignis tenacis violentissimam naturam levis illa fragilisque materies non curabat: imo potius quis non flammæ illius lenitatem mansuetudinemque admiretur, videns eam ligno parcentem? Sed erat, ut jam ante dixi, umbra quædam exempli secundum Christum mysterii.

41. Quemadmodum igitur flamma illa fructici fuit tolerabilis, ita etiam nostra natura capax esse potuit eminentiæ deitatis. Et quantum spectat ad rationes et sensus humanos, nequaquam inter se possent convenire deitas et humana cōditio; conven- D nerunt tamen in Christo, et unus ex ambobus Emmanuel. Qui vero separat, et hominem seorsum ponit, et filium alium æstimat, præter eum qui est Dei Patris Filius naturalis, is mihi videtur altitudinem nostri mysterii diligenter intelligere et videre non posse. Neque enim hominem colimus et adoramus, sanctorum secuti doctrinam; sed Deum magis incarnatum, qui suum corpus et Dei Patris Verbum in unam conjunxit et contulit. Ideoque rursus et regem supra nos ipsum Emmanuel iniquimus consti-

tutum. Deus enim et Pater prophetarum voce et declarationem designat ejus et sanctorum apostolorum dicens: « Ecce rex justus regnabit, et principes cum judicio principabunt ²⁵. » Ipse vero ait per vocem David: « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem, » et reliqua ²⁶. Nec non etiam regni sui jugum nobis subire jubebat, adjiciens manifeste: « Venite ad me omnes qui laboratis, » et reliqua usque « leve ²⁷. » Quod si est rex duntaxat, et homo merus, et nostri similis intelligitur, et non magis unigenitum Dei Verbum cum natura nostra convenerit, ergo nec nostra sæcula præ antiquis plus aliquid meruerunt, quæ iniquimus nova effecta et pristinis incomparabiliter meliora, in quibus etiam Christus regnavit. Est autem tale quod dico: regnavit quidem super populum Israel Deus Dominus omnium per prophetas: constitutus autem est ad tale officium ante alios omnes sanctus Moyses: deinde post illum alii serie temporum ordinati sunt. Gerente vero dispensationis curam divino Samuele, ad contumaciam flagitiosam lapsus Israel, et a regno Dei impatienter volens desicere, dicebat: « Ecce tu senuisti ²⁸. » Indignabatur quidem hujus causa propheta. Dixit autem Dominus ad eum: « Audi vocem populi, juxta quæ loquuntur ad te: quoniam non te spreverunt, sed me spreverunt, ut non regnem super ipsos ²⁹. » Itaque ordinabatur Saul, de quo ait per prophetam Deus: « Et dedi eis regem in ira mea ³⁰. » Est igitur nemini dubium, quod in ira datus sit homo rex Saul illis, qui Dei regnum sceleratissime spreverunt. Multum enim præstabilius est nos esse regni Dei servitio subjugatos.

42. Quod si est homo nostri similis Christus, et non in forma hominis visum Dei Verbum; constat autem eum regem datum esse, et terrarum omnium regnum tenuisse; potest aliquis ad deliramenta et ineptias præcipitatus dicere, quod et ipse regnavit in ira Dei et Patris: et quia sumus in offensionibus et delictis, ideo et nos Deus humano jugo submiseric. Sed quis hoc possit unquam dubitare, nos omni culpa liberatos esse per fidem? Quomodo igitur adhuc Deus irascitur? vel quare nos indignationis motibus punit, qui sumus sanctificati? Ego vero aio, nos et omni culpa esse liberatos, et donis divinæ clementiæ et mansuetudinis abundare. Igitur non homo regnavit super nos, sed Deus in humana forma visus, Filius, qui nec gloria dignitatis suæ per incarnationem privatus est, nec propter dispensationem nostri similitudinem aspernatus. Deinde, id enim quoque dicendum est, si quorundam cæcum criminamur errorem, et sunt illi in vituperatione maxima constituti, quod æterni et incorruptibilis Dei gloriam mutaverint in similitudinem imaginis corruptibilis hominis ³¹: et nobismetipsis hoc censeo fugiendam, ne in sola et nuda similitudine nostræ naturæ Christum esse credamus, sed magis

²³ Exod. iii. 1-6. ²⁴ Hebr. vii. 19. ²⁵ Isa. xxxii. 1. ²⁶ ibid. 7. ²⁷ Osce xiii. 11. ²⁸ Rom. i. 25.

²⁹ Psal. ii. 6. ³⁰ Matth. xi. 28. ³¹ I Reg. viii. 5.

individuum atque inseparabilem copulationem humanæ carnis et Dei Verbi servemus; ut jam utpote Deus tam a nobis quam a sanctis angelis adoretur. Et si est admodum criminisum atque culpabile præter Creatorem creaturæ servire, nos autem Christo sumus, eruditi servire, æstimemus eum omni creatura esse superiorem; imo ipsum Creatorem potius, licet ipse propter incarnationem creatus esse credatur. Hac de re gloriam roborans clamabat incredulis, pene etiam stoliditatem eis et segnitiam exprobrans: « Si non facio opera Patris mei, ne credatis mihi: si autem facio, etsi mihi non creditis, operibus meis credite ⁴¹. » Erant enim qui sua demencia parvam de eo fidem habebant propter carnem. Exsurgentes autem in eum proterve, et canino more incurrentes causantesque exoccasions (ita cod.) in peccatis, incusanti ei dicebant: « Pro bono opere non lapidamus te, sed pro blasphemia; quod, cum sis homo, facis te Deum ⁴². » At nos illorum incredulitatem et demenciam execrati, prolixis eum uberibusque benedictionibus adoremus, et Pharisæorum scævitate damnata dicamus ei: Pro bono te opere stupore maximo admiramur, quod cum sis Deus, homo fieri dignatus es.

13. Et quam ob causam homo sit factus exponam. Etenim quoniam est Dei Verbum naturaliter vita ^{43, 44}, ideo proprium fecit corpus corruptibile et caducum, ut mortalitate victa atque damnata, ad æternitatem potius transformetur. Et quemadmodum ferri materies cum in medio fornacis æstu conflatur, ignis instar ardescit, et in ejus speciem vertitur, et calorem et candorem ipsius imitatur flammæ victricis; ita etiam carnis natura cum æterno atque incorruptibili Dei Verbo conjuncta, destitit esse quod fuerat, nec ulterius remansit in peste (Gr. φθορά). Et quoniam ipse est lumen mundi ⁴⁵, ideo recta atque vera deitatis recognitione atque scientia mentes nostras illuminans, universos vocabat ad lucem: partim cum doctrinis venerabilibus uteretur, quibus eos sapientissimos faciebat, qui ad eum accedebant in fidem; partim cum virtutes operaretur eximias, quas supra omnem credulitatem aspectibus ostendebat: ut jam dubitare nemo possit; quia cum per naturam Deus homo factus est, remansit tamen id quod erat, licet dispensatorie speciem humanæ conditionis induerit. Sed non intelligentes Judæi mysterium, et quamvis et per legem et per sanctos prophetas eis sæpe perspicue fuerat denunciatum, audebant eum multis modis offendere. Sed et cum cognoverunt quod ipse esset hæres et dominus, nihilominus ejecerunt et interfecerunt ⁴⁶:

A habentes ad tantum nefas et facinus adiutores atque socium Satanam, culpæ deterrimum genitorem; qui gratulatus est quidem a principio omni se fuisse molestia liberatum, cum eum tanta pati conspiceret: mox vero cum his qui eum crucifixerunt, se comperit erravisse, et vana spe fuisse rapatum; cum cognoverit, passionem illam fuisse voluntariam, et quod ipse posuerit animam suam non alicujus impulsu aut violentia, sed propria potius voluntate: ut illis, qui tenebris coercentur infernis, denuntiaret, et eis portas reseraret ad vitam. Ut enim ad nos scribit sapientissimus Paulus: « Ideo Christus mortuus est et revixit, ut vivis et mortuis dominetur ⁴⁷. » Nam postquam mortuos tenebris exemit, et conculcavit mortis imperium ⁴⁸, revixit quæ tertia die, et se sanctis apostolis obtulit, præcipiens eis, docere omnes gentes, et eos baptizare in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ⁴⁹; tunc ascendit in cælum, et est ad dexteram Dei et Patris, venietque in tempore iudex omnium, in virtute divina simul et gloria, stipantibus sanctis angelis: resedebit autem in solio gloriæ suæ iudicaturus orbem terrarum in æquitate et justitia, et singulis juxta sua merita redditarus.

14. Quoniam ergo ipse sumus pretio comparati, nec sumus nostræ ditioris aut juris, serviamus Redemptori, in bonis partibus quantum possumus operantes, carnis cupiditates conterentes, discutientes omne contagium delictorum, omni nos virtute et modestia decorantes: bonum certamen certemus, cursum consummemus, fidem servemus ^{50, 51}, egenorum miseris relevantes, pupillorum consolantes inopiam, viduis succurrentes, refectionis solatia infirmis ac debilibus offerentes, in carceribus et in vinculis positos visitantes, humani et misericordes in omnibus, amore nos mutuo vinciamus. Tunc enim, tunc sincere jejunantes sanctimonialis copulamur, habentes Quadragesimæ exordium a primo die mensis, qui secundum Ægyptios dicitur Famenoth; hebdomadis vero Paschæ venerabilis a sexta mensis Farmoth; ita ut finiamus jejunia, juxta evangelicas traditiones, undecima mensis ejusdem intempesta nocte Sabbato; postera die Dominicam festivitatem celebrantes XII ejusdem mensis, continuantes jugiter etiam VII hebdomadas sanctæ Quinquagesimæ. Sic enim regni cælorum hæreses esse merebimur in Christo Jesu Domino nostro; per quem, et cum quo Deo Patri cum Spiritu sancto gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen. Salutate invicem in osculo sancto: salutant vos qui mecum sunt fratres. Pax vobiscum.

HOMILIA XVIII.

Premeditatio auctoris.

Est argumentum, de quo acturi hunc in locum convenimus, illustre audituque jucundissimum.

⁴¹ Joan. x, 37, 38 ⁴² Ibid. 33. ^{43, 44} Joan. xiv, 6. ⁴⁵ Joan. viii, 12. ⁴⁶ Matth. xxi, 33 ⁴⁷ Rom. xiv, 9. ⁴⁸ Hebr. u. 14. ⁴⁹ Matth. xxviii, 18-20. ^{50, 51} II Tim. iv, 7.

ΛΟΓΟΣ ΙΗ΄.

Προθεωρία.

Ἡ μὲν ὑπόθεσις, ἐφ' ἣ καὶ νῦν τῆς ἐνθάδε συνόδου πεποιημένα, λαμπρὰ καὶ πολυεύκτος. Δεῖ

ἔδ, οἶμαι, φιλοσίμων αὐτῇ λόγων, καὶ γλώττης Ἀ
 ἐχούσης δεξιῶς, εἰς γε τὸ δύνασθαι διαβροῦν
 καὶ τὰ ὑπὲρ λόγον. Ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο καίτοι
 λίαν ἀνικάνως ἔχων, ἦκω πάλιν εἰς ὑμᾶς, ἐρῶν
 τὰ ἐξ ἀγαθῶν ἰννοῶν εὐρήματα. Συγγνώμονας δὲ
 τοὺς ἀκροωμένους γενέσθαι πρέπει. Ἔστι γὰρ ἡμῖν
 οὐκ ἐπίδειξις εὐγλωττίας τὸ χρῆμά ποθεν, ἀλλ' εἰσ-
 ἵγησις ἀναγκαία, καὶ τῷ τῆς ἀγίας ἡμῶν ἐορτῆς
 πρέπουσα καιρῷ.

α'. Ἀναλάμπει πάλιν τῆς ἀγίας ἐορτῆς ἡμῶν ὁ
 καιρὸς. Ἡμᾶς δὲ ἀνάγκη διαμεμῆσθαι λέγοντος τοῦ
 πάντων κρατοῦντος Θεοῦ · « Ἱερεῖς, ἀκούσατε, καὶ
 ἐπιμαρτύρασθε » τῷ ὄκῳ Ἰακώβ, λέγει Κύριος ὁ
 Θεὸς ὁ παντοκράτωρ. » Ἐπιμαρτυρώμεθα ἰ τῶν, Β
 ἔστηκέναι λέγοντες τὸν καιρὸν, καθ' ὃν προσήκειν
 ἡμῖς ταῖς ἀγίαις πρεπούσαις ἐπιεικταῖς εὐ μάλα
 κατασερνόνεσθαι, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας
 καταπλουτεῖν τὰ αὐχήματα. Δεῖ δὲ, οἶμαι, τοὺς τῶν
 καλλίστων εἰσηγητὰς ἡγεῖσθαι σεπτούς. Καὶ γὰρ
 ἔστιν ἀληθὴς ὁ προφήτης, λέγων · « Ὡς ὠραῖοι οἱ
 πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ! » Καὶ οὐ δὴ-
 ποῦ πάντως τὰ πρόσκαιρά τε καὶ ἀπολλύμενα, καὶ
 ὅσα τοῖς γηϊνοῖς ἡμῶν σώμασιν εἰς τρυφὰς ὑπερ-
 τεῖ, ἐκεῖνα δὲ μᾶλλον, ἀ διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
 κινήσονται χάριτος, καὶ τρισμακαρίους ἀποφαίνει
 τοὺς εὐληφάτας, καὶ παθῶν ἀμείνους ψυχικῶν τε
 ὄμα καὶ σωματικῶν ἔρδσθαι ποιεῖ. « Αἰρετώτερον
 γὰρ ἔνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς, » καθά ψησιν ὁ
 Σολομών. Τοῖς μὲν οὖν ἐπιεικταῖς οὐδεὶς ἀν γένοιτο
 καιρὸς, καθ' ὃν οὐ προσήκειν αὐτοὺς ὀρᾶσθαι τοιού-
 τους. Εἰ δὲ δὴ προκείτο καὶ τὸ δεῖν ἐθέλοντάς τοὺς
 ὑπὲρ γε τῆς ἀρετῆς ἰδρώτας ὑπενεγκεῖν, τότε δὴ,
 τότε πέρα μὲν ὀκνοῦν παντὸς τῆν διάνοιαν στήσαντες,
 καὶ πρὸς πᾶν ὅτιον τῶν τεθραυμασμένων εὐ μάλα
 διψέτοντες, τρυφήν ἡγούνηται τοὺς πόνους, τῆ τῶν
 ἐσομένων ἀγαθῶν ἐλπίδι πρὸς εὐθυμίαν τρεφόμενοι.
 Γηπῶνοι μὲν γὰρ εἰπερ τινὲς εἰεν τληπαθεῖς τε καὶ
 φιλεργέστατοι, καιροῦ παραθήγοντος ἐπὶ τὸ χρῆ-
 ναι ἄρουν τὴν γῆν, καὶ μὴν καὶ τὰς τῶν σπερμά-
 των ποιεῖσθαι καταβολὰς, καίτοι πλείστου τε ὕσου
 καὶ μακροῦ παρεισθάλλοντος πόνου τῆς τῶν ἀ-
 γρῶν εὐκαρπίας, παρ' οὐδὲν τὸ χρῆμα ποιεῖσθαι
 σπουδάζωσι, καὶ μάλα εὐφρόνως. Ὑπάγει μὲν γὰρ τῆ
 ζεύγλη τὸν βοῦν, ἀλλ' ὀρᾶ τοῖς ἀστάχυσιν κομῶσαν
 τὴν ἄρουραν. Καὶ ἐνίησι μὲν τῆ βύλῳ τὸν κόκκον,
 ἐπιγάννυται δὲ τοῖς ἀμῶσι, καὶ τοῖς τῆς ἐλπίδος
 ἡμῶν κίπτον ἤδη σιδήρῳ θαυμάζει τὸ λήθιον, καὶ
 πλήρῃ τῆν ἄλω φαντάζεται. Ὅ γε μὴν ἐτοίμως ναυ-
 τιλῆσθαι πεφυκώς, καὶ τεχνίτης τὰ ἐμπορικὰ, εἰ δὴ
 θεάσαιτο τοῖς ἡρῶσι πνεύμασι γελῶσαν τὴν θάλασ-
 σαν, οὐκ ἀνέχεται μελλησμών· θαρσεῖ τὸν ἀπόπλου,
 καὶ οὐκ ἠγνόηκε μὲν ὅτι κυμάτων ἀνέξεται, καὶ τῆς
 τῶν πνευμάτων ἀγρίας ἐμβολῆς ἐσθ' ὅτε. Δέδιε δὲ

Postulat vero, ut mihi quidem persuadeo, splendi-
 dam et elaboratam orationem, linguamque egregie
 disertam, ut ea quæ omnem dicendi facultatem su-
 perant, explanari dilucide possint. Ego vero, licet
 ad hanc rem minime idoneus, venio rursus ad vos,
 quæ solerti a nobis meditatione inventa sunt enun-
 tiaturus. Faciles porro ac benignos auditores esse
 decet. Nec enim ullo modo ostentandæ facundiæ
 causa, sed res necessarias, atque huic temporī san-
 ctæ nostræ celebritatis accommodatas explicandi,
 hæc a nobis suscepta oratio est.

1. Sanctæ rursus nostræ celebritatis effulget
 dies. Nos autem universorum imperatoris Dei me-
 minisse par est, dicentis : « Audite, sacerdotes, et
 contestamini domui Jacob, dicit Dominus omnipo-
 tens ». Contestabimur ergo adesse tempus quo
 nos decet sanctorum virtutibus egregie admodum
 exornari, ac præclaris evangelicæ disciplinæ insti-
 tutis gloriose ditescere. Oportet autem, ut arbitror,
 qui de rebus pulcherrimis disserunt, veneratione
 dignos putare. Veræ siquidem 236 sunt, quæ pro-
 pheta loquitur : « Quam speciosi pedes evangeli-
 santium bona ! » Ac non ea quidem temporaria,
 et mortalitati obnoxia, quæque concretis e terra
 corporibus ad luxum deserviant ; sed illa potius
 quæ nostri Salvatoris gratia sunt appaata atque
 instructa, quæque eos qui acceperunt, beatissimos
 turbulentorumque tum animi, tum corporis per-
 turbationum victores efficiunt. « Melius est enim
 nomen bonum quam divitiarum multitudo, » ut Salomon
 ait. Ac moderatis sane hominibus nullum tem-
 pus occurrit quo non illos hoc modo affectos
 conspici deceat. Quod si qua etiam occasio se
 offerat sponte sudores virtutis causa perferendi,
 tunc illi scilicet omnem segnitiam animo repellentes,
 atque ad res quasque admirandas, admodum
 cito gradu contendentes, labores sibi deliciarum
 instar ducunt, futurorum bonorum spe securitatem
 in ipsis perpetuo alente. Agricolarum nempe, siquidem
 strenui sint et laboriosi, cum tempus vocat exco-
 lendæ telluris, jaciendique semina, quamvis non
 sine magno penitus ac diuturno labore uberes agro-
 rum proventus contingant, quidquid id est, nihili
 faciunt, in eo sane admodum prudentes. Subjicit
 ille sane jugo boves, sed arva spicis comantia
 contemplatur. Et grana quidem telluri committit,
 sed lætus messorum cogitat, ac spei oculis jam ca-
 dentes ferro segetes admirandus spectat, refer-
 tamque sibi aream cogitatione depingit. Qui vero
 se ad navigationem comparavit, artemque merca-
 turæ exercet, siquidem mare vernis auris lætum
 aspiciat, moræ impatiens audet pelago se commit-
 tere, nec ignorat tamen futurum ut fluctibus et
 ventorum asperitate identidem conflictetur. Metuit
 tamen ista nullo modo, dum lucro et compendiis

¹¹ Osee v, 1. ¹² Nahum i, 15; Rom. x, 15. ¹³ Prov. xxii, 1.

Varie lectiones.

• ἄλλ. ἐπιμαρτυρήσασθε. ἰ ἄλλ. ἐπιμαρτυρώμεθα. ἠ ἄλλ. διενεγκεῖν.

servit. Esse autem ait turpissimum, illos quidem ob res fluxas ac terrenas, labores quoque maximos sustinere; nos autem qui divina et quæ intelligentiam superant, leucramur, tempus hoc, quod sanctam nostram celebratam præcedit, non deliciarum instar ducere; quod arcet quidem a cibo potuque supervacuo, cæterum nos spiritualibus bonis complet. Cum ergo nos ad fortitudinem tempus acuat, non diffluat quisquam molliæ, sed potius quocumque nos Deus vocaverit, eo strenue contendamus. Illud vero rursum dici oportere arbitror, quod est apud Jeremiam: **237** « Corripite arma, et clypeos in prælium producite; consternite equos, ascendite equites, et state in galeis vestris; projicite lanceas, et induite thoraces vestros ⁸⁰. » Oportet enim nos, atque adeo generose admodum voluptatibus quæ ad pravitatem impellunt, obistere, spiritalique armatura instructos adversus pravos animi motus exercere bellum. Ut enim scribit divinus Paulus: « Caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem: hæc namque sibi invicem adversantur ⁸¹. » Verum si superior sit caro, turpis est atque impurus qui vincitur, cænoque plane contaminatur. At si vincatur illa, spiritalique se submittat, illustris ac præoptanda gloria victores manet. Erunt siquidem illico, cum a calumniis liberi, tum ab improbitate alieni, atque eximio virtutum splendore conspicui. Oportet autem, ut ego arbitror, omni vitium contentione eniti ut nos semper ab iis sejungamus quæ ledunt, malaque aversemur, ea vero potius quæ sunt admiratione digna sectemur. Nam firmam quidem corporis valetudinem imprimis expetendam esse, nemo prorsus, ut arbitror, inficiabitur. Quod si quæ morbi occasio incidat, advocamus illico qui ejus depellendi peritus sit, et adversus insidiantem ægrotationem artis remedia scienter opponat. Tum ventris deliciis procul amandatis, morbi quodammodo fontes obstruimus, et satietatem vitantes, et victus tenuitate quod molestum est amputantes. Ac talem nos quidem in curando corpore diligentiam adhibemus. Verum si id quod incomparabili modo præstantius est, animum nempe in morbo esse animadvertas, neque vero dum illius sanandi modum querimus, aliter curare quam temperantia adhibita liceat, quidni jejunium volentes libentesque amplectamur: siquidem nobis recta mens constat, firmamque et integram valetudinem ægrotatione potiore esse ducimus. Mundemus nos igitur ab omni inquinamento carnis ac spiritus, ut scriptum est ⁸², memores eorum quibus nos prophetarum voce affatur Deus: « Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum ⁸³; » tum sancti quoque discipuli, cujus illa sunt: « Obsecro, inquit, fratre, tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a

A ταυτὶ κατ' οὐδένα τρόπον, κερδῶν ἕνεκα καὶ πλεονασμῶν. εἶναι δὲ φημι τῶν ἀγαν αἰσχροῶν, τοὺς μὲν ἐπὶ πράγμασι φθαρτοῖς καὶ γηϊνοῖς παντὸς ἐν ἰδρωτὸς βούλεσθαι καταμεγεθῆναι, ἡμῶς δὲ τὰ θεία καὶ ὑπὲρ νοῦν κερδαίνοντας, μὴ οὐχὶ τροφῆς ἢ ἡγεῖσθαι καιρῶν, τὸν πρὸ τῆς ἀγίας ἡμῶν ἐορτῆς ἢ σιτιῶν μὲν καὶ ποτῶν ἐξίστησι περιττῶν, ἐμπύλησι δὲ χαρισμάτων πνευματικῶν. Οὐκοῦν εἰς ἀνδρίαν ἡμᾶς παραθήγοντος τοῦ καιροῦ, μαλακισέσθω μηδαίς, ἴσω δὲ μᾶλλον ἐτοιμῶς ἐφ' ὅπερ ἂν ἔλοιτο θεός. Οἴμαι δὲ δεῖν ἐκεῖνο πάλιν εἰπεῖν, τὸ διὰ φωνῆς Ἱερουμίου: « Ἀναλάβετε ὄπλα καὶ ἀσπίδας, προσάγετε εἰς πόλεμον, ἐκπεισάτε τοὺς ἱπποὺς, ἐπιθήτε, οἱ ἱππεῖς, καὶ κατὰσθητε ἐν ταῖς περικεφαλαίαις ὑμῶν, προβάλλετε τὰ δόρατα, καὶ ἐνδύσασθε τοὺς θώρακας ὑμῶν. » Χρῆ γὰρ ἡμᾶς ἀντανίστασθαι φιλεῖν, καὶ μάλα νσανικῶς, ταῖς εἰς φαυλότητα καλούσαις ἡδοναῖς, καὶ ταῖς τοῦ πνεύματος παντευχίαις ἐνηρμοσμένους καταστρατεύεσθαι τῶν παθῶν. Ὡς γὰρ ὁ θεοπέσιος γράφει Παῦλος, « Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός: ταῦτα γὰρ ἀντίκειται ἀλλήλοις. » Ἀλλὰ κρατούσης μὲν τῆς σαρκός, αἰσχροῦ τε καὶ ἀσελήγῃς ὁ νενικημένος, καὶ βορβόρου παντὸς μιαιώτερος ἡττωμένης δὲ καὶ παραχωρούσης τῷ πνεύματι, λαμπροὶ τε καὶ ἀξιεράστοι τοῖς νικῶσιν οἱ στέφανοι: ἔσονται γὰρ εὐθύς μῶμου τε ἀμείνους, καὶ φαυλότητος ἀπωτάτω, καὶ τοῖς ἐξ ἀρετῶν αὐγῆμασι διαπρέποντες. Δεῖ δὲ, οἴμαι, παντὶ σθένει χρωμένους, ἀκαλλάττεσθαι μὲν ἀεὶ τοῦ κακοῦν εἰσθότος, καὶ ἀποσπουδάζειν τὰ πονηρά, μεταποιεῖσθαι δὲ μᾶλλον τῶν τεθαυμασμένων. Τὴν μὲν γὰρ τοῦ σώματος εὐρωστίαν, ὡς ἔστι τριπόθητος ἀνταρεῖν οἴμαι παντελῶς οὐδένα. Κἂν εἰ γένοιτό τις τοῦ νοσεῖν ἀφορμὴ, μετὰπεμπτον εὐθύς ποιεῖσθαι σπουδάζομεν τὸν ἀκαλλάττειν εἰδῶτα, καὶ ταῖς τοῦ πάθους ἐπιβουλαῖς ἀνανιστάντα σοφῶς τὰ ἀπὸ τῆς τέχνης. Καὶ ταῖς εἰς γαστέρα τρυφαῖς ἐβρώσθαι φράσαντες τὰς τῆς νόσου πηγὰς, οἰονεὶ πως ἐμφράττομεν, καὶ αὐτοῦ κατόπιν ἐρχόμενοι κόρου, καὶ ταῖς ὀλιγοσιτίας ἐβλυποῦν ἀνακόπτοντες. Καὶ ὧδε μὲν ἡμῖν ἐσπούδαται τὰ περὶ τὴν σάρκα. Εἰ δὲ δὴ τὸ ἀσυγκρέτως ἔμεινον δρῶντο νοσοῦν, τουτέστι ψυχῇ, εἶτα τῆς ἐκπενοθεύσεως ζητοῖτο τρόπος, δρῶντο δὲ οὐχ ἑτέρως, κλην δει δι' ἐγκρατείας: πῶς οὐκ ἀσμενοι παραδεξόμεθα τὴν νηστείαν, εἴπερ ἐσμὲν ἐν καλῷ φρονεῖς, καὶ τοῦ νοσεῖν ἐν ἀμείνους τὸ ἐβρώσθαι πεποιήμεθα; Οὐκοῦν καθαρῶσμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκός καὶ πνεύματος, καθὰ γέγραπται: μεμνημένοι μὲν θεοῦ λέγοντος διὰ φωνῆς προφητῶν: « Ἄγιοι ἔσσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι. » ἐνὸς δὲ τῶν ἁγίων μαθητῶν: « Ἀδελφοί, παρακαλῶ ὡς παροίκους καὶ παρεπιδήμους ἀπέχεσθαι τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς. » Τεθαύμαται μὲν οὖν, καὶ τοῦ παντὸς ἀξίον εἶναι λελόγισται τὸ εἰδέ-

⁸⁰ Jerem. xlvi, 3, 4. ⁸¹ Galat. v, 17. ⁸² II Cor. vii, 1. ⁸³ Levit. xi, 64.

Varior lectiones.

† Δ.Δ. τρυφῆς.

σθαι παθεῖν καὶ αὐτὸν εἰ τύχοι τὸν θάνατον, ἀμελ[λ]ητὶ
 κινδυνεύοντας πρὸς τε παίδων καὶ γυναικῶν. Κἀν
 εἰ ποῦ τινες τῶν εἰωθότων καταδρῶν ἢ χώρας ἢ πό-
 λεις, ἀγροὶς ἢ τε διαλυμαίνοντο, καὶ τὰς τοῦ βίου
 περικόπτοιεν ἀφορμὰς, οὐ πρὸς εὐλείας ἔσται τοῖς
 παθοῦσι τὸ ἡρμεῖν· ἀμεινον δὲ μᾶλλον τὸ ἀντιφέρε-
 σθαι τοῖς κακοῖς, καὶ τοῦ ζῆν ἀθλίως προτεθεικότας
 ὁρᾶσθαι τὸ κίπτειν μετ' εὐανδρίας. Ὅτε τοίνυν
 ταῦτά τε ἡμῖν οὕτως ἔχει, καὶ οὐκ ἂν, οἶμαι, τις
 τοῖς εἰρημέτοις διαμωμήσατο, πῶς οὐκ ἂν γένοιτο
 τῶν ἀναγκαίων εἰς ἄνοιαν τὸ ὑπεραθλῆσαι ψυχῆς,
 μονονουχί^α καταδρῶσης αὐτὴν τῆς σαρκός, ὑπερ-
 αθλήσομεν δὲ διὰ πόνων, τὸ τῆς σαρκὸς φρόνημα
 περιτρέποντας, εἰς τὸ ὑποκαθῆαι δεῖν τῇ θελήσει
 τοῦ Πνεύματος; Βαδιοῦμεθα γὰρ οὕτω κατ' εὐθύ τοῦ
 πρέποντος τὴν εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν εὐκλεσεστάτων διατ-
 τοντας τρίβον, καὶ τῆς [εἰς] αἰῶνα ζωῆς κατακτώμενοι·
 τὴν ἐπίδα. Πάροικοι μὲν γὰρ καὶ παρεπιδημοὶ πάν-
 τες ἐσμεν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ· καὶ βραχὺς μὲν κο-
 μιθεῖ τῆς μετὰ σώματος ζωῆς ὁ χρόνος, μακρὸς δὲ
 καὶ ἀτελεύτητος ὁ μετὰ τοῦτόν ἐστι. Χρῆ τοίνυν ἡμᾶς
 τῶν προσκαίρων τῶν νῦν^α ἀποστήσαντας, καὶ τῶν
 τῆς σαρκὸς ἡδονῶν τὴν μέθεξιν ὡς ἀκλεᾶ τε καὶ
 βέβηλον εὐ μάλα παρωθυμένους, διεβῆν τὰ ἐσόμενα,
 καὶ τοῦ παντὸς ἀξιούν λόγου τε καὶ θαύματος τὰ
 τοῖς ἁγίοις ἠὲ περιποιημένα παρὰ Θεοῦ. «Ὁφθαλμοὶ
 γὰρ οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀν-
 θρώπου οὐκ ἀνέβη, ὅσα ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγα-
 πῶσιν αὐτόν.» Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ τρόπος τῆς εὐδο-
 κιμῆσεως τῶν ἡγαπητότων αὐτόν, φέρε λέγωμεν ὡς
 ἐνι, πρόκλησιν ὡσπερ τινὰ ταῖς εἰς τὸ ἀγαθὸν ὕμων
 προθυμίαις τὸ χρῆμα ποιούμενοι.

age pro viribus explicemur; sitque hoc instar
 sponte propensi atque alacres incitemini.

β: Οὐκοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, καίτοι τοὺς τῆς
 βασιλείας διέπων θάκου, ἀναριθμητῶ τε πληθού τῶν
 ὑπὸ χεῖρα περιγερόμενος, οὐκ ἀσύνηθες ἐχόντων τὸ
 εὐδοκιμεῖν ἐν μάχαις, εἰ δήπου τινες τῶν ὁμόρων
 ἔθνων τοῖς Ἰουδαίοις ἐπεσάλευον τοῦ πολέμου τὴν
 ἔφοδον, ἐν ὅλοις μὲν εἶναι τὸ μάχιμον γένος διεκα-
 λεύετο, καὶ τὰς τῶν ἀντιπάλων εἰσδέχεσθαι^β προσ-
 βολὰς, ἐπικουρίας γε μὴν ταῖς ἀνωθεν ὁμοῦ τοῖς
 ἄλλοις ἑαυτὸν περιφράττων, ἐκτενεστάτας ἐποιεῖτο
 τὰς λιτὰς καὶ τὸν τῶν Δυνάμεων ἐπιπάρει Κύριον
 συνασπίσαι τε αὐτῷ, καὶ κατανεῦσαι κρατεῖν, καὶ
 τῆς τῶν πολεμούντων σκαιότητος ἀποφῆναι κρείττονα.
 Ἐκβέβηκε δὲ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τὰ τῆς ἐλπίδος αὐτῷ,
 καὶ δὴ καὶ ἀκούση λέγοντος· «Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ αὐτοῦς
 παρενοχλεῖν μοι, ἐνεδυόμην σάκκον, καὶ ἐταπαίνου
 ἐν νηστείαις τὴν ψυχὴν μου· καὶ ἡ προσευχὴ μου
 εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται.» Ἀκούεις ὅτι
 νενήστευκε καὶ ἡμπέσχετο σάκκον, τουτέστι πεν-
 θοῦντι προσσοικῶς διετέλει, κατηφῆς δηλονότι καὶ
 δεδακρυμένος· οὐχ ἀβροδίατος καὶ φιλόγελως, καὶ
 καχυμένος εἰς τρυφήν, ἀλλὰ τῷ τῆς ἀσιτίας πόνω

A carnalibus desideriis, quæ militant adversus ani-
 mam²². » Admirantur uimirum, omnique laude
 dignum existimant, si quis pati ipsam quoque
 mortem velit, si casus ferat, ac suum caput pro
 liberorum uxorisque **238** salute strenue obijciat.
 Ac siquidem eorum aliqui, quibus urbes regionesque
 diripiendi consuetudo est, populentur agros, vitæ
 subsidiis spolient, non erit iis qui hæc patiuntur
 gloriosum quiescere: longe vero melius obviam
 ire malis, profliterique malle se cadere fortiter,
 quam infelicitè vivere. Cum hæc igitur ita se ha-
 beant, nec ea quæ diximus, ut puto, quisquam re-
 prehendat, an non necessarium fuerit ad utilitatem
 pro animo nostro pugnare, cum ipsum propemodum
 populetur caro, ac laborando quantum licet eniti
 ut carnis superbiam edomemus, quo se arbitrio
 spiritus moderandam regendamque permittat? Sic
 namque rectam decori viam tenebimus, semitam
 quæ ad gloriosissima quæque ducit insistentes,
 semperque nobis vitæ æternæ comparantes. Hospites
 enim sumus ac peregrini in hoc orbe terrarum, ac
 brevis quidem admodum est hujus vitæ tempus;
 quod vero postea sequitur, longum ac sempiter-
 num. Nos itaque oportet, a temporariis et præsen-
 tibus absistentes, corporeasque voluptates velut
 illaudabiles profanasque repellentes, ad futura in-
 hiare, quæque sanctis a Deo parata sunt, omni
 admiratione ac pretio digna existimare. «Oculus
 enim non vidit, neque auris audivit, neque in cor
 hominis ascendit, quantum præparavit Deus dili-
 gentibus se²³. » Quamam vero ratione potissimum
 decus hoc diligendi Deum quis usurpare possit,
 cohortationis, per quam ad res honestas, vos jam

2. Beatus igitur David, quamvis regni gubernacula
 moderaretur, innumeraque subditorum multitudine
 circumfusos esset, cum nec illi insuetum esset pu-
 gnando clarescere, si quando turbarent vicinæ
 gentes Judæos bellorum tumultu, in armis quidem
 esse delectos ad præliandum jubebat, et hostium
 excipere impetus; cæterum supernis auxiliis se suos-
 que muniens, assiduas preces omni virium con-
 tentione fundebat, obsecrabatque Potestatum Do-
 minum ut adesset sibi, victoriamque annueret,
 contraque hostium ferociam bene gestæ rei decus
 largiretur. Proinde nec eum spes fellit, ipsumque
 ita loquentem audias: «Ego autem cum mihi mo-
 lesti essent, inducbam me cilicio, humiliabam in je-
 junio animam meam, et oratio mea in sinum meum
 convertetur²⁴. » **239** Audis jejunasse, et induisse
 saccum, hoc est, mœrentis speciem præhuisse, tri-
 stem nempe, ac perfusum lacrymis, non mollem, et
 risus captantem, dissolutumque luxu, sed inediæ
 consternatum labore. Quisnam igitur fructus, quæve
 hinc utilitas consecuta? Modo ipsum audivimus di-

²² I Petr. II, 11. ²³ Isa. LXIV, 4; I Cor. II, 9. ²⁴ Psal. XXIV, 15.

Varia lectiones.

^α ἄ.λ. καὶ. ^β ἴσ. ἀγροὺς. ^γ ἄ.λ. καὶ. ^δ ἄ.λ. τὸν νότον. ^ε ἄ.λ. ἐνδέχεσθαι.

centem : « Et oratio mea in sinum in eum conver-
tetur. » Qui enim dona cupiam largiuntur, et in eo
specimen exhibent munificentiae, in sinum effun-
duunt, angustam nimirum esse manuam capacitatem
indicantes. Porro universorum Deus, cum quem-
piam uberiore copia voluptatis exhilarat, eadem
cum illis ratione, velut in sinum mittit, munerum
amplitudine spem precantis exsuperans. Jejunavit
itaque David, summaque idcirco laude, vel potius
admiratione dignus est, ea bonitate sapientiaque
præditus, ut cum regii diadematis gloriosum insi-
gne præferret, cum deliciis et copia rerum abun-
daret, in mœrore tamen et inedia debebat ut ali-
quam ad se divinæ benevolentiae partem traduceret.
Debellabat proinde hostes, discedebat e prælio
victor, illustris ac beatus apud omnes homines ha-
bebatur. Si quis autem velit præterea tres quoque
adolescentulos cogitando intueri, Ananiam, inquam,
Azariam, et Misaelem, fructuosam ubique tempe-
rantiam inveniet. Genus illi quidem a Judæis du-
cebant. Postquam vero Hierosolymam expugnare
Persarum proceres, eosque una cum aliis abduxere
captivos, veluti peculiari sorte delectos aulae regiae
destinarunt. Namque, ut ambitiosi semper fuere
Persæ, quidquid esset inter captivos eximium,
quique forma cæteris et ætate præstarent, in mini-
sterium regis alebantur. Proinde et carnes illis
large admodum apponebantur, ut pingues essent
semper ac nitidi, multumque venustatis florem facie
præferentes, non indecorum regis dignitati, in re-
gio comitatu spectaculum exhiberent. Quid hic igitur
generosi adolescentes? Contempsere sybaritici-
cam mensam, condimenta quoque operosa spernentes,
abstinentiam velut omnium ipsis ornamentorum
procreatricem amplexi sunt, sibi quoque corporis affli-
ctationes instar deliciarum ducebant. At quid hinc
factum? Admirabiles fuere hostibus, evasere ex insi-
diis incolumes, et eorum qui clari illic habebantur
superavere fortunas, dum benevolo ac propitio
utuntur universorum Deo. **240** Debellavere flam-
mam, devictaque ignis vivida vi, una cum cœlestibus
potestatibus choreas ducebant, factique omnium
qui sub cœlo sunt institutores et magistri, rebus
creatis omnibus quodammodo persuasere ut con-
ditorem suum meritis laudibus et honore prosequerentur²⁵.
Si quis igitur secum ipse statuat sanctorum
virtutis pulchritudinem imitari, eadem scilicet
cum illis præmia penitus consequetur. Devinct
nempe absque labore adversarios, et hostium sævitiam
nullo negotio superabit. Quin etiam si instar
ignis, ac veluti flammæ quædam invadant animum
impuræ voluptates, eas quoque Deo robur inspi-
raute prosternet. Angelus nimirum, cum Anania in
carinam ingressus, vim flammæ leniit, et humanis
corporibus inexpectato eventu cedere ignem jussit.

κατηχισμένοις. Τίς οὖν ὁ καρπός; ἡ ποία τυχὸν
ἐντεῦθεν ἦ ἤνησις; Αὐτοῦ λέγοντος ἀρτίως ἤκουσα-
μεν· « Ἡ προσευχὴ μου εἰς τὸν κόλπον μου ἀπο-
στραφήσεται. » Οἱ μὲν γὰρ δῶρα διδόντες τισί, καὶ
τῆς ἐνοῦσης αὐτοῖς μεγαλοφυχίας ποιούμενοι τὴν
ἐπίδειξιν, εἰς κόλπον ἐπιθέονται, μικρὰ τὰ χειρῶν
ἀποφαίνοντες πλάττη. Ὁ δὲ γε τῶν ὄλων Θεός, ὅτε
πλουσίοις νεύμασι κατευφραίνει τινάς, κατὰ τὸν ἴσον
τρόπον ἐκείνοις, οἷον εἰς κόλπον δίδωσι τῇ τῶν δω-
ρεῶν ἀμφιλαφείᾳ τοῦ παρακαλοῦντος λαβεῖν νικῶν
τὴν ἐλπίδα. Οὐκοῦν νενήστευκεν ὁ Δαβὶδ, ὃν δὴ καὶ
παντὸς ἀξιοῦν ἐπαινοῦ, μάλλον δὲ ἤδη καὶ θαύματος,
ἀριστόν τε καὶ σοφόν, ὁ τὸν τῆς βασιλείας στέφανον
αὐχέσας ἐλεῖν, ὁ τρυφαίε καὶ πλούτῳ κομῶν, ἐν πέν-
θει καὶ ἐν ἀτιτίαις ἦν. Ἰνα τῆς ἀνωθεν εὐμενείας
ἔχοι τὴν μέθεξιν. Ἐκράτει γοῦν τῶν ἐχθρῶν, ἐνίκα
μαχόμενος· λαμπρὸς καὶ ἀξιοζήλωτος παρὰ πᾶσιν
ἰσῶν^ε. Εἰ δὲ δὴ τις βούλοιο πρὸς τοῦτο κάκεινους
ἰδεῖν τοὺς τρεῖς νεανίας, Ἀνανίαν φημί, καὶ Ἀζα-
ρίαν, καὶ Μισαήλ, ὀνησιφόρον εὐρήσει πανταχῇ τὴν
ἐγκράτειαν· γεγόνασι μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι τὸ γένος.
Ἐπειδὴ δὲ εἰλήφασι τὴν Ἱερουσαλήμ οἱ τὰ Περωτῶν
ἰθύνοντες κράτη, καὶ ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἀπακόμιζον
εἰς αἰχμαλωσίαν αὐτοὺς, μοῖρα μὲν ἦσαν, καὶ κλη-
ρὸς ὡσπερ ἐξαιρετοῦ ταῖς βασιλέως αἰλαῖς. Ἐπειδὴ
δὲ τὰ Περωτῶν ἀεὶ ἴσῳ ἐστὶν ἐν φιλοκομπίαις ἐτρέφετο
τῷ παρ' αὐτοῦ βασιλεῖ τῶν αἰχμαλώτων, πᾶν ὅσον
ἀπόλεκτον ἦν, ὥρα τε σωματίων καὶ μέντοι ταῖς
ἡλικίαις τῶν ἄλλων διενεγκόν. Καὶ δὴ καὶ κρεῶν
αὐτοῖς ἀμφιλαφεστάτη λίαν παρέκειτο μέθεξις, ὡς
ἂν εὐσαρκοὶ τε εἴεν ἀεὶ, καὶ πολὺ ἐπίχαρι τοῖς
προσώποις ἐπηνηχὸς τοῖς ὀρώσι καταδεικνύντες,
ταῖς βασιλέως εὐκλείαις οὐκ ἀσυντελή ποιοῖντο τὴν
πράστασιν. Τί οὖν ἄρα πρὸς τοῦτοις ἔδρων· τὰ
εὐγενῆ μεϊράκια; περιεφρόνουσαν τραπέζης Συβαριτι-
κῆς, καὶ τῆς περιέργου καρυκείας ὀλίγα πεφροντι-
κότες^ε, ὡς ἀπάσης αὐτοῖς κοσμιότητος μητέρα καὶ
τροφὴν ἱσπάζοντο τὴν νηστείαν, καὶ τρυφὴν ἠγοῦντο
τοὺς πόρους. Καὶ τί δὴ τὸ ἐντεῦθεν; Ἐθαυμάζοντο
παρ' ἐχθροῖς. Ἐκράτου ἐπιβουλεύμενοι, καὶ ἀμεί-
νους ἦσαν τῶν παρ' ἐκείνοις λαμπρῶν, εὐμενῆ καὶ
ἐπόπτην τὸν τῶν ὄλων ἔχοντες Θεόν. Κατηγωνίζοντο
φλόγα, καὶ πυρὸς ἀκμῆς ἐπέκεινα γεγονότες, ταῖς
ἄνω δυνάμεσι συνεχόρουσαν, καὶ παιδευτάι γεγόνασι
τοῖς ὀπ' οὐρανῶν, ἕλην ἀναπέθοντες ὡσπερ τὴν
κτίσιν στεφανοῦν τὸν κτίσαντα ταῖς αὐτῶν περιπέτοις
δοξολογίαις. Οὐκοῦν εἴπερ ἔλοιτό τις τῆς τῶν ἁγίων
ἐπιεικειᾶς ἀπομιμεῖσθαι τὸ κάλλος, τῶν ἴσων πᾶσι
πάντως τεύξεται γερῶν. Περίεσται μὲν γὰρ ἀμοχθελῶν
τῶν ἀνθεστηκῶτων, καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν σκαιότητος
κρατήσει βρόδιος, κἂν εἰ πυρὸς δίκην, καὶ οἷά τινας
φλόγας ἐμπέπτωσιν εἰς νοῦν αἰ πρὸς τὰ αἰσχρὰ κα-
λοῦσαι τῶν ἡδονῶν, κατευμεγεθῆσιν καὶ αὐτῶν.
ἐνισχύοντος Θεοῦ. Ἄγγελος μὲν γὰρ τοῖς ἀμφὶ τὸν
Ἀνανίαν συνεισεδεληκῶς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς

²⁵Dan. 1, 1 seqq.; ni, 1 seqq.

Variae lectiones.

^ε ἄλλ. ἦν. ^δ ἄλλ. ἀεὶ πως. ^ο ἄλλ. ἔδρων. ^ε ἄλλ. πεφορτικότες.

καθ' ἡμέρου τὴν φλόγα, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἠττέσθαι τὸ πῦρ παραδύζως ἀνέπειθεν. Ἡμῖν δὲ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν γεγονώς ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, κατευνάσει πάντως τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν τὴν ἀτίθασσον φλόγα, καὶ τῆς τῶν δαιμονίων ἐπιβουλῆς ἀποφῆνας κρείττονας, οὐρανοῦ πόλιτας ἐργάσεται, καὶ ἀπάσης ἡμῖν ἀρετῆς κατευρύνει τρίβον. Ὅτι γὰρ νηστείας ὀψώνιον, καὶ ἀγαθῶν ἰδρώτων καρπὸν εὐρήσομεν τὸ εὐδοῦσθαι παρὰ Θεοῦ, σαφηνεῖ πάντα ἢ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν. Γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῷ Ἑσδρα· Ἐκεῖ ἡρξάμην ἐκεῖ νηστεῖαν τοῖς νεανίσκοις ἐναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ζητῆσαι παρ' αὐτοῦ εὐδοκίαν ἡμῖν τε καὶ τοῖς σὺν ἡμῖν τέκνοις ἡμῶν, καὶ κτήνεσιν. Ἐνετράπην γὰρ αἰτήσαι τὸν βασιλέα περὶ τοῦ ἐπιπέας, καὶ προτομῆν, ἔνεκεν ἀσφαλείας τῆς πρὸς τοὺς ἐναντιούμενους ἡμῖν. Ἐπομην γὰρ τῷ βασιλεῖ, ὅτι ἰσχύς Κυρίου μεθ' ἡμῶν ἔσται, μετὰ τῶν ἐπιζητούντων αὐτὸν, εἰς πᾶσαν ἐπιπόρῳσιν. Καὶ πάλιν ἐδεήθημεν τοῦ Κυρίου ἡμῶν κατὰ ταῦτα, καὶ εὐλόγητον ἐτύχομεν. Ὁ συνῆς ὅπως εὐδοκίαν αὐτῶν καὶ νόημα ἐδᾶνωθεν, καὶ τὴν ἀθραυστον ἐπιχοῦριαν τοῦ σώζειν ἰσχύοντος νενηστευκέναι φησὶν, εὐλόγητον τε τυχεῖν τοῦ πάντα εὐκόλως κατορθούντος Θεοῦ, καὶ πλουσίᾳ χειρὶ διανεμόντος τοῖς αἰτούσι τὰ ἀγαθὰ. Ῥύσεται δὲ οὖν καὶ ἡμᾶς νηστεύοντας, καὶ παντὸς ἐξέλεται κακοῦ, βásiμόν τε ἀποφανεῖ πάντα τρόπον ἐπεικειας· καὶ καταψιλῶσει· μὴ εὐκόλως τὸ ἀναντες εἶναι· δοκοῦν, ἔτοιμον δὲ καὶ λείον ἐργάσεται τὸ δυσπρόρευτον.

γ. Χρῆναι δὲ φημι συνεπιτηδεύεσθαι τῇ νηστείᾳ τὴν προσευχὴν. Ἀγγιθουροὶ γὰρ ὡσπερ ἀλλήλαις αἱ ἀρεταί, καὶ χρειωδέστατα συνεισβάλλουσαι. Τὸ δὲ εἶμαι, λείπεσθαι μιᾶς ἀργότεραν εἰς ἄνησιν ἀποφαίνει τὴν ἑτέραν, καὶ μονονοχὶ χωλεύοντα τῆς ἐπεικειας τὸν τρόπον. Προσευξόμεθα γὰρ καθαρῶς νηστεύοντας. Πλείστη δὲ ὄση τῆς πρὸς Θεὸν ἰκεταίας ἢ δύναμις· καὶ ἐξ αὐτῆς τοῦτο πάλιν εἰσόμεθα τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Ἡύλλιζτο μὲν γὰρ κατὰ τὴν ἔρημον Ἰσραὴλ· ἐπειδὴ δὲ ἀνοσίφ φθόνῳ διακεκαυμένους τὸν νοῦν ὁ ἀπόπληκτος Ἀμαλήκ (ἔθνος δὲ τοῦτο βάρβαρον), τὸν πολέμου νόμον ὠπλίζετο, προσέταττε δὲ ἢ ὁ θεοπέσιος Μωσῆς τῷ Ἰησοῦ λέγων· Ἐπίλεξαι σεαυτῷ ἀνδρας δυνατούς· καὶ ἐξελθὼν παράταξαι τῷ Ἀμαλήκ ἀδριον. Ὁ καὶ ἦσαν μὲν ἐν ὄπλοις οἱ νεανίας, καὶ τῶν εἰδότην τὰ τακτικὰ πολλῆ καὶ ἀκλειμωτάτη πληθὺς ταῖς τῶν πολεμίων φάλαγγιν ἀντετάττετο. Αὐτὸς γε μὴν ὁ θεοπέσιος Μωσῆς, γηλόφῳ προσεστηκώς, τὰς πρὸς Θεὸν ἐποιεῖτο λιτάς· καὶ ποία τις ἦν ἐντεῦθεν τοῖς μαχίμοις ἄνησις, ἐκ τῶν γεγραμμένων εἰσόμεθα· Καὶ ἐγένετο γὰρ, φησὶν, ὅταν ἐπήρε Μωσῆς τὰς χεῖρας, κατίσχυεν Ἰσραὴλ· ὅταν δὲ καθῆκε τὰς χεῖρας, κατίσχυεν Ἀμαλήκ. Ὁ ἄθρει δὲ οὖν ὅπως ὄπλων τε ἀμείνους, καὶ φάλαγγος ἰακικῆς αἱ Μωσείως ἐγίνοντο χεῖρας· ἕως

A Nostris pariter mentibus et cordi sese inferens Christus, per Spiritum sanctum, consopiet procul dubio perversarum cupiditatum immitem flammam, eripiet ab dæmonum insidiis incolumes, cælesti ascribet civitati, viamque nobis ad omne virtutum genus aperiet. Esse namque hanc jejunii mercedem, laborumque bonorum fructum, ut propitius adsit viis nostris Deus, ubique sacræ Litteræ aperte declarant. Sic etenim scriptum est in Esdra : « Et vovi illic jejunium juvenibus in conspectu Dei nostri, ut quærerem ab eo bonum iter nobis, et iis qui nobiscum erant, et filiiis, et pecoribus, propter insidias. Erubui enim petere a rege pedites et equites in comitatu, tutelæ gratia, contra adversarios nostros. Diximus enim regi, quoniam virtus Domini erit cum eis qui inquirunt eum cum omni affectu. Et iterum deprecati sumus Dominum Deum nostrum secundo, quem et propitium habuimus ». Intelligis nimirum, quemadmodum iter prosperum celestemque curam, et ejus qui salutem dare potest præsidium longe firmissimum, per jejunia paratum fuisse autumat; quæsitamque Dei benevolentiam, qui nullo negotio cuncta absolvit feliciter, bonaque divite dextera petentibus dilargitur. Liberabit ergo nos quoque jejunantes, atque ab omni eripiet calamitate, viamque ad omne genus virtutis muniens, tum quæ ardua esse videntur, emolliet, tum aspera quæque et inaccessa, patientia prorsus explanataque reddet.

C 3. Cæterum una cum jejunio studium quoque præcationis adhibendum esse autumo. 241 Degunt namque junctis veluti ædibus utraque virtus, commodissimeque invicem copulantur. Alterius vero absentia, alteram quoque, ut ego quidem arbitror, minus fructuosam virtutem, claudamque quodammodo reddit. Precabimur namque pure jejunantes Plurimum porro apud Deum præcatio pollet; et id quoque ex ipsa divinitus inspirata Scriptura intelligere facile est. Degebat nimirum in deserto Israel: cum autem, impia invidia incensi mentem, Amalecitiæ (gens hæc est barbara), bellum inferentes, cepissent arma, hæc Josue beatus Moses præcepit: « Delige tibi viros potentes, et egressus pugna contra Amalec cras ». Atque erant quidem in armis adolescentes, reique militaris bene perita atque egregie præstans viribus multitudo ingens adversus phalanges hostium constiterat. Ipse vero beatus Moses in summo colle precibus ad Deum fundendis intentus erat. Quidam vero ea res pugnantibus utilitatis afferret, ex Scriptura intelligemus: « Cum, inquit, levaret Moses manus, vincebat Israel; cum vero dimittebat manus paululum, prævaluit Amalec ». Contemplare igitur, quemadmodum et apparatu armorum, et phalange equitum fortiores

¹⁶ III Esdr. viii, 51-54. ¹⁷ Exod. xvii, 9. ¹⁸ ibid. 11.

Variae lectiones

⁶ γρ. πᾶν. ἢ ἂλλ. μὲν.

Mosis manus fuerunt. Debent enim ad preces porrigebantur, inuictum ab adversariis Israellem prestantibus; si porro ad quietem conversa forent, victoria penes Analecitas erat. Scribit autem nobis beatus Paulus de iis quæ contingebant antiquis: « Omnia contigerunt illis in figura, scripta sunt autem ad instructionem nostram, ad quos fines sæculorum devenerunt »¹. Atque hæc, ut arbitror, ad preces utilitatem indicandam, satis dicta sufficiunt. Sed rursus nil prohibet aliam quoque aggredi narrationem, qua illorum quæ diximus germana propemodum sententia continetur. Inclinat ab eo pridem Judæorum animus, ut lapides et ligna sibi pro diis colenda esse decerneret: proinde eo relicto, qui unus est et natura Deus, singuli sibi numen pro arbitrio effingebant. Quam ob causam concitato in ipsos ad iracundiam Domino, finitimis traditi, captaque provincia ab hostibus, in servitutem abducti sunt. Tunc ergo vix tandem, discruciatibus ex calamitatum incursu non mediocriter animis, ac perversa consiliorum ratione penitus immutata, turpia dediscentes, misericordiam sibi pœnitentia quasiverunt, **242** conventoque beato propheta Samuele, ab illo statim hæc audire: « Congregate omnem virum Israel in Maspath, et orabo pro vobis ad Dominum; et congregatus est populus in Maspath, et hauserunt aquam, et effuderunt eam Domino in terram, et jejunaverunt in die illa, et dixerunt: Peccavimus Domino. Et judicavit Samuel filios Israel in Maspath². » Et mox: « Ascenderunt satrapæ Philistinorum in Israel, et filii Israel audierunt, timueruntque a facie Philistinorum. Et dixerunt filii Israel ad Samuelem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, et salvabit nos de manu Philistinorum. Et accepit Samuel agnum lactentem unum et obtulit eum in holocaustum, cum universo populo, Domino, et clamavit Samuel ad Dominum pro Israel, et exaudivit eum Dominus. Et erat Samuel offerens holocaustum, et Philisthæi processerunt in bello contra Israel, et intonuit Dominus voce magna in die illa super Philisthæos, et diffusi sunt, et ceciderunt coram Israel³. » Rem itaque non infructuosam, et apud eos qui recta mente præditi sunt admirabilem esse jejunium, preces etiam adhibito comitatu, aperte tum ex iis quæ jam ante diximus, tum ex allata modo a nobis narratione ostensum est. Invasere Israellem pridem victores, et illico quicumque contra constitissent, nullo negotio sub ditionem imperiumque venturos esse sibi persuaserant. At illi contra adverso prælio superati cecidere, non copias nacti bellicis artibus instructas, rei que militaris egregie peritas, non armatas peditum manus, non equestre agmen, sed imbellem adversarium, quem vis tamen divina firmarat. Intonuit namque contra illos

Α μὲν γὰρ ἀνετείοντο πρὸς λιτάς, δυσάντητος ἦν τοῖς ἐπιούσιν ὁ Ἰσραήλ· εἰ δὲ δὴ καθήντο, καὶ ἴσχυεν Ἀμαλὴξ. Γράφει δὲ ἡμῖν ὁ Θεοσκόπος Παῦλος περὶ τῶν τοῖς ἀρχαίοις συμβεβηκότων, ὅτι· « Ταῦτα τυπικῶς συνέβαιναν ἐκεῖνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νοθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντηκε. » Καὶ ἀπόχρη μὲν, ὡς γε οἶμαι, ταυτὶ πρὸς τὸ ἀποφῆναι δύνασθαι τῆς προσευχῆς τὴν ἡγήσιν. Ἄντι δὲ οὐδὲν τὸ καὶ ἐτέρου πάλιν ἡμᾶς ἄψασθαι διηγήματος, ἀδελφὴν τοῖς εἰρημένοις ὠδίνοντος ἔνοιαν. Σεισάλευτό ποτε τῶν Ἰουδαίων ὁ νοῦς, εἰς τὸ δεῖν ἐλέσθαι λίθοις τε καὶ ξύλοις προσκυνεῖν· καὶ δὴ τὸν ἕνα καὶ φύσει παρέντες Θεόν, ἕκαστοι τὸ δοκοῦν ἐποιούοντο σέβας. Ἐπειδὴ δὲ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας, ἐφ' ἑαυτοῖς παραθήγοντες τὸν Δεσπότην, δέδονται τῶν ὁμόρων τισί, καὶ δεδουλευκασιν ἐχθροῖς, αἰούσης αὐτοῖς τῆς χώρας· τότε δὴ μόλις ταῖς τῶν συμφορῶν ὑπερβολαῖς οὐ μετρίως περιελαλήσαντες, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀνοσίτου βουλῆς πλείστην ὄσην ποιούμενοι τὴν καταβολὴν ἰ, καὶ τὰ αἰσχρὰ μεταμανθάνοντες ἰ, τὸν ἐκ μετανοίας ἐζητοῦν ἔλεον, προσήσαν τε τῷ μακαρίῳ προφήτῃ Σαμουὴλ· ἤκουον λέγοντος εὐθὺς· « Ἀθροίσατε πάντα ἄνδρα Ἰσραὴλ εἰς Μασφάθ, καὶ προσεύξομαι ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς Κύριον. Καὶ συνήχθη ὁ λαὸς εἰς Μασφάθ, καὶ ὕδρευοντα ὕδωρ, καὶ ἐξέχεαν ἐνώπιον Κυρίου ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐνφυσουσαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· καὶ εἶπαν· Ἠμαρτήκαμεν τῷ Κυρίῳ. Καὶ ἐδίδαξε Σαμουὴλ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς Μασφάθ. » Καὶ πάλιν· « Καὶ ἀνέβησαν σατράπαι ἀλλοφύλων ἐπὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἤκουσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐφοβήθησαν ἀπὸ προσώπου ἀλλοφύλων. Καὶ εἶπαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πρὸς Σαμουὴλ· Μὴ παρασιωπήσης ὧφ' ἡμῶν τοῦ μὴ βοᾶν πρὸς Κύριον Θεόν σου, καὶ σώσει ἡμᾶς ἐκ χειρὸς ἀλλοφύλων. Καὶ ἔλαβε Σαμουὴλ ἄρνα γαλαθῶν ἕνα, καὶ ἀνήνεγκεν αὐτὸν εἰς ὄλοκαύτωςιν σὺν παντὶ τῷ λαῷ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐδόθη Σαμουὴλ πρὸς Κύριον περὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐπήκουσεν αὐτὸν Κύριος· καὶ ἦν Σαμουὴλ ἀναφέρων τὴν ὄλοκαύτωςιν, καὶ ἀλλόφυλοι προσήγον εἰς πόλεμον ἐπὶ Ἰσραὴλ. Καὶ ἐδρόντησε Κύριος ἐν φωνῇ μεγάλῃ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πρὸς ἰ τοὺς ἀλλοφύλους· καὶ συνήχθησαν, καὶ ἔπεσον ἐνώπιον Ἰσραὴλ. » Ὅτι μὲν οὖν χρῆμά τί ἐστιν οὐκ ἀκερδὲς, καὶ παρὰ γε τοῖς ἀρτίοις τὴν φρένα τεθραμασμένον ἠνσιεῖα, συνθεούσης αὐτῇ καὶ προσευχῆς, δέδαικται σαφῶς καὶ διὰ τῶν ἡδὴ προειρημένων, οὐχ ἥμισυ δὲ διὰ τοῦ παροισθέντος ἡμῖν ἀρτίως διηγήματος. Ἐπῆσαν μὲν γὰρ οἱ πάλαι νικῶντες τὸν Ἰσραὴλ, αὐτίκα δὴ μάλα καὶ ἀμοχθεῖ, τοὺς ἀντεξάγειν ἐθέλοντας αἰρήσειν ὑπειληφότες. Ἄλλ' ἤτηνται καὶ πεπώκασιν, οὐ πληθὺν εὐρόντες ἐμπειροπόλεμον, καὶ ἐν εἰδήσει τῶν τακτικῶν, οὐ πεζόμαχον ὄπλιτην, οὐ παράταξιν ἱππικὴν, ἀμαχον δὲ τὴν ἀντίστασιν ἐπικουρούντος Θεοῦ· κατεδρόντησε γὰρ αὐτῶν δεινὸν καὶ ἐξάσιον ὁ οὐρανὸς, καὶ οἱ μὲν

¹ I Cor. x, 41. ² I Reg. vii, 5, 6. ³ ibid. 7-14.

Variae lectiones.

ἰ Ἀ.λ. καταβολήν. ἰ Ἀ.λ. αἰσχρώματα μανθάνοντες. κ Ἀ.λ. περὶ. ι Ἀ.λ. ἐπὶ.

πάλλιν^α φυσῶντες μέγα συνθραυσμένοι τοῖς δῆμα- A
σιν, ἐτρέποντο πρὸς φυγὴν. Οἱ δὲ ἦσαν τῶν κρα-
τούντων ἀμείνους διὰ νηστείας καὶ προσευχῆς.

δ. Φέρε δὴ, εἰ δοκεῖ, πολυπραγμονῶμεν ἐπὶ καιροῦ,
τίς δὴ ἄρα γέγονεν αὐτοῖς τῆς θυσίας ὁ τρόπος. Εὐρή-
σομεν γὰρ ἐν Χριστῷ σεσωσμένους καὶ νενικηκότας, εἰ
καὶ ἐν τύποις ἔτι καὶ αἰνύμασι τὸ δρώμενον ἦν, τοῦ
κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν δύναμιν ὑποφαίνων
ἀστείως. « Συνήχθη τοίνυν, φησί, ὁ λαὸς εἰς Μασφ-
ράθ, καὶ ὑδρεύονται ὕδωρ, καὶ ἐξέχεαν ἐνώπιον Κυ-
ρίου ἐπὶ τὴν γῆν. » Εἶτα τί τοῦτο ἔστι; φαίη τις
ἂν εἰκότως, ἢ ποίας ἂν ἔχοι θυσίας δύναμιν, ἢ τί
πεπράχαι τῶν ἀρρασκόντων Θεῷ; Ὁ νόμος μὲν γὰρ
ὁ διὰ Μωσέως βουθετεῖν ἐκέλευε, τρυγῶνας τε καὶ
ἀφιερῶν τῷ Θεῷ καὶ περιστεράς, προστέταχε δὲ
οὐδαμῶς θυσίας ποιῆσθαι τρόπον τὸ δεῖν ὕδωρ ἐπι-
χέαι τῇ γῆ. Τί οὖν οἱ πάλαι δεδράχασιν, καὶ σὺν αὐ-
τοῖς ὁ προφήτης, καίτοι τῶν ἱερῶν καὶ θείων θε-
σπισμάτων ἀξιοκτῆτον ἐν ἑαυτῷ συνελοχῶς τὴν
γῶσιν; Φαμὲν οὖν ὅτι προφήτης ὑπάρχων, ἐμπλεῶ
τε τὸν νοῦν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔχων, ἔγνω που
πάντως τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς τὸ
σεπτὸν καὶ μέγα μυστήριον· διελογίζετο δὲ ὅτι σώ-
ζειν δύναται τοὺς κινδυνεύοντας καὶ αὐτὸς τῆς
ἀληθείας ὁ τύπος, καταγράφων ὡσπερ ἐφ' ἑαυτῷ τῆς
διὰ Χριστοῦ σωτηρίας τὴν δύναμιν. Πῶς οὖν ἄρα τὸ
ἀληθὲς ὡς ἐν σκιαῖς διεπράττετο, φέρε λέγωμεν ὡς
ἐνι. Ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ
Λόγος, καθίκετο μὲν οὖν εἰς ἐκούσιον κένωσιν, γέγονε
δὲ καθ' ἡμᾶς, τουτέστιν, ἄνθρωπος, οὐ τροπὴν ὑπο-
μείνας τὴν ἀπὸ γῆς ἰδίας φύσεως εἰς σάρκα τὴν
ἀπὸ γῆς· ἐρήρεισται γὰρ ἡ Θεοῦ φύσις ἐν ἰδίοις
ἀγαθοῖς· ἀλλ' ὅτι τὸ γήινον ἠμπέχετο σῶμα ἡμῶν,
ψυχὴν ἔχον τὴν λογικὴν. Τοῦτο τοῖς ἀρχαιότεροις ὁ
προφήτης Σαμουὴλ, ὡς ἐν ὕδασι γράφων, ὕδωρ ἐπι-
φέρει τῇ γῆ. Σύμβολον δὲ ζωῆς μὲν, τὸ ὕδωρ· σαρκὸς
δὲ, ἡ γῆ. Γέγονε δὲ σὰρξ ὁ Λόγος, κατὰ τὴν τοῦ
θεηγόρου Ἰωάννου φωνήν, καὶ συνδεδραμήχασιν πρὸς
ἕνωσιν ἀπορήτως τε ἅμα καὶ ὡς οὐκ ἔστι νοεῖν,
θεότης τε ἡ ζωοποιός, καὶ ἡ ἐκ γῆς ἀνθρωπότης·
οὕτω τε νοούμεν ἕνα λοιπὸν ἐξ ἀμφοῖν τὸν Ἐμμα-
νουὴλ, οὔτε τῶν τῆς θεότητος ὄρων ἐκπεφοιτηκότα
διὰ τὴν πρόσληψιν τῆς σαρκὸς, οὔτε μὴν τὸ γενέσθαι
καθ' ἡμᾶς διαπτύσαντα, διὰ τὴν ἐμφυτον ἡμερότητα,
καὶ τὴν ἐκ τοῦ πράγματος σοφωτάτην οἰκονομίαν. D
Ἐπειδὴ γὰρ ἐμελλε τὸν ὑπὲρ τῆς ἀπάντων ζωῆς
ὑποστῆναι θάνατον, δῆλον δὲ ὅτι τὸν κατὰ σάρκα,
ἵνα καὶ ἐγεθελὲς ἐκ νεκρῶν τὸ τοῦ θανάτου πατήση
κράτος, ὡς ζωὴ καὶ Θεός, ἴδιον ἐποίησατο σῶμα τὸ
ἀποθνήσκειν εἶδος^α, τουτέστι τὸ ἀνθρώπινον, ἥτοι
τὴν σάρκα, ἵνα καὶ δι' αὐτῆς τὴν πάλαι δυσάντητον
καταργήσας φθορὰν, τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀνακομίση
πρὸς ζωὴν. Ἐγήγερται γὰρ οὐ τῇ ἰδίᾳ φύσει, καθὼς
νοεῖται καὶ ἔστι Θεός, κατορθῶν τὴν ἀνάστασιν, ἀλλ'
ἐν' ἡμεῖς ἐν αὐτῷ τὸ χρῆμα πλουτήσωμεν. Διὰ τοῦτο

^α Levit. i, 14; v, 7.

^β Philipp. ii, 6, 7.

^γ Joan. i, 14.

^δ Hebr. ii, 14.

Variae lectiones.

^α Ἄλλ. πάλαι. ^β Ἄλλ. εἰδεῖν.

A vehementi fragore caelum, quique antea spiritus
superbos gerebant, consternati pavore, in fugam
conversi sunt. Porro ut victoribus superiores forent
Israelitae, jejunii ac precationis bono consecuti sunt.

4. Age, nunc igitur inquiramus, si placet, quis-
nam fuerit apud eos sacrificandi modus. Repe-
riemus namque illos in Christo servatos fuisse, vi-
ctoresque evasisse, etsi figuris adhuc et ænigmati-
bus res tota contineretur, eaque Christi mysterii
vim eleganter indicaret. « Congregatus est, inquit,
populus in Masphath, et hauserunt aquam, et effu-
derunt coram Domino super terram. » Atqui quid
hoc est? merito quispiam dixerit, 243 aut
qualemnam sacrificii vim continet, quidve illi Deo
gratum acceptumque præstitere? Lex siquidem per
B Mosem data boves immolari jussit, turturesque et
columbas sacrari Deo²; nullum vero sacrificii genus
constituit eo ritu, ut aquam telluri superinfundi
oporteat. Quænam igitur antiquorum ratio fuit, et
cum ipsis prophetæ, qui præsertim sacrorum ac di-
vinorum oraculorum præstantissimam in seipso in-
telligentiam collegisset? Dicimus itaque ipsum,
cum propheta esset, mentemque sancto Spiritu
plenam gereret, unigeniti Dei Filii magnum et ve-
nerabile incarnationis mysterium procul dubio non
ignorasse. Cogitabat porro ipsam quoque veritatis
umbram his qui in periculo versarentur salutem
afferre posse, vim salutis per Christum obtinenda,
sibi veluti meditando depingens. Quam vero rati-
one velut in umbris veritas perficeretur, age, pro
viribus explicemus. Cum natura vita sit Unigenitus,
Dei Verbum, ad exinanitionem sese voluntariam de-
misit, factusque est nostri similis, nempe homo³;
non quod mutationem aliquam ex propria natura in
terrenam carnem subierit, hæret nimirum, statque
inconcussa divina natura suis innixa bonis; sed
quia nostrum corpus e terra concretum, rationali-
que anima præditum induit. Hoc antiquioribus pro-
pheta Samuel, velut in aqua describens, aquam ef-
fudit in terram. Est aqua nempe symbolum vitæ,
carnis vero terra. Ergo « Verbum caro factum est⁴, »
ut Joannes theologus asserit, coalueruntque in uni-
tatem, inexplicabili pariter atque imperceptibili
modo, divina simul vivificans, et humana ex terra
coagmentata natura. Atque hoc pacto unum dein-
ceps ex utrisque intelligimus Emmanuelem, qui nec
extra divinitatis terminos egressus est ob assumptam
carnem, nec nostram similitudinem aspernatus ob
insitam benignitatem, decretumque hac de re, sa-
pientissima Providentiæ destinatione sancitum.
Nam quia mortem pro omnium vita subiturus erat,
mortem nimirum quia caro duntaxat afficeretur, ut
etiam a mortuis excitationis mortis imperium calca-
ret⁵; quippe qui vita esset et Deus, proprium sibi
corpus effecit id quod morti esset obnoxium, huma-
num nempe, hoc est carnem; ut etiam per ipsam in-

superabili pridem corruptione sublata, naturam hominis revocaret ad vitam. Revixit autem; non ut propriæ naturæ, **244** qua Deus est, et intelligitur, resurrectionis decus attribueret, sed ut nos eo beneficio per ipsum ditavemur. Propterea namque « et primitivæ dormientium », et primogenitus ex mortuis » appellatus. Atque hoc ipsum antiquis divinus Samuel indicans, cum pro Israele funderet preces, non tantum ipsis velut in umbra et ænigmatate, perfectam incarnationis figuram exhibuit, aquam telluri superfundens; verum illico, quod præterea reliquum erat, adjunxit, scilicet, pro totius orbis salute mactatam hostiam. « Accepit enim, inquit, Samuel agnum lactantem unum, et obtulit ipsum in holocaustum cum omni populo, Domino. Et clamavit Samuel ad Dominum pro Israel, et exaudivit ipsum Dominus ». « Audis immolasse agnum, imaginem scilicet et figuram veri? Quem etiam beatus Joannes propemodum intento digito commonstravit, dicens: « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi » Est namque Christus immaculatum sacrificium, cujus eximio sanguinis pretio salvati et sanctificati sumus. Hoc idem nobis mysterium per sapientissimum quoque Moysen præsignificari jussit Deus et Pater. Serviebant scilicet Ægyptiis Israelitæ; erant porro immites illi, multaque animus sævitia et asperitate laborabat. Proinde affligebant horum vitam, ut scriptum est, « luto, et cinere, et ærumnis, ac suppliciiis onerantes ». Postquam vero acerbam ipsorum calamitosamque fortunam miseratus est Deus, eosque ab victorum impotenti dominatu statuit vindicare, Moysen sapientissimum sic eos affari jussit, et misericordiam consecuturos esse, et futurum non ita multo post ut ad præmissam majoribus suis terram, excusso intolerandæ servitutis jugo, progredierentur. Quoniam vero facile fieri poterat, ut qui melioris fortunæ spem in posterum abjicerent, ipsius Moysis verbis haudquaquam auscultarent, ab eo universorum Opifex miracula patrari jussit. Habet namque procul dubio miraculum fidei conciliandæ vim, nec minimam facultatem, quamvis multo tædio ac mœrore confectum animum ad spem rerum bonarum traducendi. Quamobrem cum illi de signis exhibendis præcepisset, hæc addit: « Si vero, inquit, non crediderint, neque audierint vocem signi primi, credent tibi in voce signi secundi. Et erit, si non crediderint tibi in duobus his signis, neque audierint vocem tuam, **245** accipies ab aqua fluminis, et fundes super aridam, et erit aqua quam accipies e

Α και « ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων » ὠνόμασται, καὶ « πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν. » Καὶ τοῦτο αὐτὸ καταδεικνύς τοῖς ἀρχαιοτέροις, ὁ θεοπίσιος Σαμουὴλ, ὅτε τὰς ὑπὲρ γε τοῦ Ἰσραὴλ ἐποιεῖτο λιτὰς. οὐ μόνον αὐτοῖς ὡς ἐν σκιᾷ καὶ ἀνίγμاتي τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τύπον ἐπέληρον διὰ τοῦ τὸ ὕδωρ ἐπιχέαι τῆ γῆ, ἀλλὰ γὰρ εὐθύς προσετίθει τὸ λείπων, τούτεστι, τὴν ὑπὲρ πάντων τοῦ κόσμου σφαγὴν. « Ἐλαβε γὰρ, φησὶ, Σαμουὴλ ἄρνα γαλαθινὴν ἓνα, καὶ ἀνήνεγκεν αὐτὸν εἰς ὀλοκαύτωσιν σὺν παντὶ τῷ λαῷ Κυρίου. Καὶ ἐδόθησεν Σαμουὴλ πρὸς Κύριον περὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐκήκουσεν αὐτοῦ Κύριος. » Ἀκούετε ὅπως κατέθευσε τὸν ἀμνόν, εἰς εἰκόνα καὶ τύπον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ; ὅν καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης μονοουχὶ καὶ χεῖρα προτεινὼν κατεδείκνυε λέγων· « Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ἀφρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου. » Χριστὸς γὰρ ἐστὶ τὸ ἀμωμον ἱερῶν, οὗ τῷ τιμῷ αἵματι σεσώσμεθά τε καὶ ἡγιασμεθα. Ὁβτως ἡμῖν τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον καὶ διὰ τοῦ πανσόφου Μωσῆος προανατυπούσθαι προστέταχεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ. Ἐδοῦλευ μὲν γὰρ Αἴγυπτίοις ὁ Ἰσραὴλ. Οἱ δὲ ἦσαν ἀμελιχτοὶ, καὶ παλὺ νοσοῦντες τὸ ἀπηνές· εἶτα κατωδύνων αὐτῶν τὴν ζωὴν, καθὰ γέγραπται, πληρῶ καὶ πλινθεῖα, καὶ ταῖς ἐκ πόνων αἰκίας καταφοροῖζόντες. Ἐπειδὴ δὲ πεπραχότας αὐτοὺς ἀθλίως κατηλείε Θεός· εἶτα τῆς τῶν κρατούντων πλεονεξίας ἀπαλλάττειν ἤθελε, προστέταχε τῷ πανσόφῳ Μωσῆ προσλαλεῖν αὐτοῖς, ὅτι τε κατηλέγηται, καὶ ὅσον οὐδέ πω βαδιοῦνται πρὸς τὴν τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένην γῆν, τὸ τῆς ἀφορήτου δουλείας ἄχθος ἀποσεισάμενοι. Ἐπειδὴ δὲ ἦν εἰκὸς, τῆς εἰς τὰ ἀμείνω λοιπὸν ἐλπίδος ὠλισθηρότητας, τὸν τοῦ Μωσῆος αὐτοῖς μὴ προσηκούσθαι λόγον· θαυματουργεῖν ὁ τῶν ὀλων ἐκέλευε Θεός. Ἐλκον γὰρ ἀεὶ πῶς ἐστὶ τὸ θαῦμα πρὸς πίστιν, καὶ οὐκ ἀνικάνως ἔχον ἀνενεγκεῖν εἰς ἐλπίδα τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς καὶ νοῦν τὸν σφόδρα καταβριμμένον εἰς ἀπῆλειας. Δύο δὲ προσεπιτάξας· ἐπιδείξαι σημεῖα, προσετίθει, λέγων· « Ἐάν ἐγὼ μὴ πιστεύσωσὶ σοι, μὴδὲ εἰσακούσωσὶ τῆς φωνῆς τοῦ σημεῖου τοῦ πρώτου, πιστεύσωσὶ σοι τῆς φωνῆς τοῦ Ἰ σημεῖου τοῦ δευτέρου· καὶ ἔσται ἐάν μὴ πιστεύσωσὶ σοι τοῖς δυοῖν σημεῖοις τούτοις, μὴδὲ εἰσακούσωσὶ τῆς φωνῆς σου, λήψῃ ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκχεῖς ἐπὶ τὸ ξηρόν· καὶ ἔσται τὸ ὕδωρ, ὁ δὲ ἐάν λάθῃς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, αἷμα ἐπὶ τοῦ ξηροῦ. »

5. Fonti nimirum Dei et Patris natura Filii que comparatur: fluvii vero et aquæ nomine, Pater, Filius et Spiritus sanctus identidem significantur. Nam Pater quidem apud Jeremiam sic de seipso loquitur: « Obstupuit cælum super hoc, et con-

Ε' Πηγὴ μὲν γὰρ ἦ τε τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ παρεκάζεται φύσις, ποταμὸς δὲ καὶ ὕδωρ, ποτὶ μὲν ὁ Πατὴρ, ποτὶ δ' αὐ καὶ ὁ Υἱός, ἦτοι τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διὰ μὲν γὰρ τῆς Ἱερμίου φωνῆς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ περὶ ἐαυτοῦ φησὶ· « Ἐξέστη

¹ I Cor. xv, 20. ² Coloss. ii, 15; Apoc. i, 15. ³ I Reg. vii, '9. ⁴ Joan. i, 29. ⁵ Exod. i, 14. ⁶ Exod. iv, 8.

Variae lectiones.

* Ἄλλ. προσεπιτάξας. P Vide an alibi collocandum ὀλοκαύτῳ τῆ πίστει καλεῖται τιμῶν, μηδαμῆ νοσοῦντας ἐν πίστει θραχὺ τοῦ.

δ οὐρινὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἔρριξεν ἐπὶ πλέον σφόδρα, ἄλγει Κύριος, ὅτι δύο πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαὸς μου· ἑμὲ ἔγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζώντος, καὶ ὠρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμένους, οἳ οὐ δύνανται ὕδωρ συνέχειν. « Αὐτός γε μὴν ὁ Υἱὸς περὶ ἑαυτοῦ φησὶ διὰ φωνῆς προφητῶν » Ἰδοὺ ἐγὼ ἐκκλινῶ ἐπ' αὐτοῦ· ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ ὡς χειμάρρους ἐπικλίζων δόξαν ἐθνῶν. » Περὶ ἑαυτοῦ δὲ πάλιν ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ, λύραν ἤμιν ἀνακρούων τὴν πνευματικὴν, πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα φησὶν· « Ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου, ὁ Θεός· οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπη πῶν πτερύγων σου ἔλπιουσι. Μεθυσθήσονται ἀπὸ πόθητος οἴκου σου, καὶ τὸν χειμάρρου τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς, ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς. » Αὐτός γε μὴν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ ἐκ Πατρὸς δι' αὐτοῦ προχέμενον Πνεῦμα ζωοποιὸν ὠνόμαζεν ὕδωρ, πρὸς τὴν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ γυναῖκα τὰς διαλέξεις ποιοῦμενος. Ἐφη γάρ· « Εἰ εἴδεις τὴν ὄρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, Δός μοι πιεῖν, οὐκ ἂν ἠήτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοὶ ὕδωρ ζῶν· » καὶ πάλιν· « Πᾶς ὁ πίπων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει πάλιν. » Πῆν ἐκ τοῦ ὕδατος οὐ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα. » Οὐκοῦν ὡς ἀπὸ πηγῆς ἦτοι ποταμοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὕδωρ ἐστὶ τὸ ζωοποιὸν ὁ Υἱὸς· ζωογονεῖ τὰ πάντα, καὶ ἐν αὐτῷ ζῶμέν τε καὶ κινούμεθα, καὶ ἔσμεν. » Καὶ τοῦτο πάλιν ἡμῖν ὡς διὰ τύπων ἐμφαίνων, καὶ ὅλον ἐκ μικρῶν ἐτι παραδειγματῶν γνωρίζων καθίστη Θεός, οὕτω λέγων τῷ πανσόφῳ Μωσεί· « Καὶ λήψῃ ὕδωρ ἐκ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκχεῖς αὐτὸ ἐπὶ τὴν γῆν· » ποταμῷ μὲν γάρ, ὡς ἔφη, παρεικαστίον εὐ μάλα τὴν τοῦ Πατρὸς φύσιν, ὕδατι γε μὴν τὸν ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεγεννημένον Υἱόν. Τοῦτο δὲ τὸ ὕδωρ τὸ ἐκ τοῦ ποταμοῦ μέμιχται τῇ γῇ· « Γέγονε γάρ σὰρξ ὁ Λόγος » καθ' ἑνωσιν οἰκονομικῆν. Ὅτι δὲ ἅπασ ἡμετέρος ἀνθρώπος, πάντη τε καὶ πάντως ἐμελλεν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τεθνᾶναι σαρκικῶς, ὑπέφηνεν εἰπών· « Καὶ ἔσται τὸ ὕδωρ ὃ ἐὰν λάβῃς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, αἷμα ἐπὶ τοῦ ξηροῦ. » Σημαίνει δὲ ἡμῖν ἔπερον οὐδὲν ἐν τούτοις τὸ αἷμα, πλὴν ἐτι τὸν θάνατον. Ἔως μὲν γάρ οὐπω σὰρξ ἦν ὁ Λόγος, οὐ γέγονεν αἷμα· θανάτου γάρ ἐπέκεινα παντελῶς ἡ ζωσά τε καὶ ζωοποιός ἐστι φύσις. Ἐπειδὴ δὲ γέγονε καθ' ἡμᾶς, τότε δὲ, τότε τὸν τῆς ἰδίας σαρκὸς οικειοῦται θάνατον, καὶ ὡς αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν τε τεθνᾶναι λέγεται, αἱματὶ τε τῷ ἰδίῳ κατακτῆσασθαι τὴν ὑπ' οὐρανῶν, ἰδίαν μὲν οὖσαν ἀεὶ· καὶ γάρ ἐστὶν αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων δημιουργός· ἀποσιρτήσασαν δὲ διὰ μέσου, διὰ τοὶ τὸ λῆαν ἀπονεῦσαι πρὸς ἁμαρτίας, καὶ προσκυνεῖν ἐλέσθαι τῇ κτίσει, καὶ τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις ἀνάπτειν τὸ σίβας. Τὰ μὲν Ἑλλήνων ἐν τούτοις. Ἰουδαῖοι δὲ τὸ διὰ Μωσέως τεθεσπισμένον ὀλίγα πεφροντικότες, ἐτράποντο πρὸς διδασκαλίαν ἐντάλματα ἀνθρώπων,

A tremuit valde, ait Dominus, quia duo mala fecit populus meus : me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi lacus contritos, qui non possunt aquam continere ¹². » Ipse porro Filius de se per prophetas ait : « Ecce ego declinabo in eos quasi fluvium pacis, et tanquam torrens inundans gloriam gentium ¹³. » De se quoque rursus beatus David, lyram nobis ciens spiritalem, cœlestem bis Patrem affatur : « Multiplicasti misericordiam tuam, Deus : illi autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ : et torrente voluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud te est fons vitæ ¹⁴. » Ipse utique Dominus noster Jesus Christus vivificum Spiritum, qui ex Patre per ipsum effunditur, aquam nuncupavit in ea disputatione quam habuit cum muliere Samaritana : « Si scires, inquit, donum Dei, et quis est qui dicit tibi, Da mihi bibere, tu forsitan petisses per eum, et dedisset tibi aquam vivam ¹⁵. » Et rursus : « Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum ; qui autem hiberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam ¹⁷. » Igitur ex fonte seu fluvio Dei et Patris velut aqua vivifica existit Filius, qui vivificat omnia, et « in ipso vivimus, movemur, et sumus ¹⁸. » Et hoc idem nobis rursus quasi per figuras indicans, et veluti per humilia quædam exempla declarans Deus, ita Mosem sapientissimum affatus est : « Et accipies aquam ex fluvio, et effundes ipsam super terram. » Fluvio namque, ut dixi, perquam apposite Patris natura comparatur ; aquæ vero, qui ex ipso secundum naturam genitus est Filius. Hæc igitur aqua ex fluvio profluens, terræ admista est : « Verbum enim caro factum est ¹⁹⁻²⁰, » per unionem providentiæ consilio destinatam. Futurum porro ut postquam semel homo factus esset, non dubie mortem quoque pro nobis in assumpta carne oppeteret, indicavit, cœcens : « Et erit aqua quam acceperis a flumine, sanguis super aridam. » **246** Significat autem nobis nihil aliud hoc loco sanguis præter mortem. Donec enim caro nondum erat Verbum, non fuit sanguis. Libera namque a conditione mortis est ipsa vivens vitæque parens natura. Postquam vero factus est nostri similis, tunc sane suæ carnis mortem sibi veluti propriam vindicat, ipseque pro nobis mortem subisse dicitur, suoque sanguine hanc quæ cœlo subest naturam acquisivisse ; propriam quidem illam semper ac suam (est namque ipse opifex universorum), sed quæ se de medio subtraxerat, quippe quæ ad peccatum vehementius inclinasset, resque creatas venerari, mundique elementis divinum cultum impendere decrevisset. Atque hæc quidem quod ad Græcos attinet. Judæi vero de Mosis ora-

¹² Jerem. II, 12, 13. ¹³ Isa. LXVI, 12. ¹⁴ Psal. XXXV, 8, 9. ¹⁵ Joan. IV, 10. ¹⁷ ibid. 13, 14. ¹⁸ Act. XVII, 28. ¹⁹⁻²⁰ Joan. I, 14.

Varie lectiones.

9 Α. Α. τὸ ἐν. τ. αὐτ. ὅς ὁ ἐν.

cultis minimum laborantes, versi sunt ad doctrinas mandata hominum, atque, ut ait beatus David, « Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum ^{21.22.} » Hanc ob causam Unigenitus, Dei Verbum, carnem indutus apparuit, « et cum hominibus conversatus est, » ut ait Scriptura ²³, prædicavitque Israelitis, et quidem ante alios, quæ ad salutem et vitam spectant. Sed, quemadmodum beatus Joannes ait, « In propria venit, et sui eum non receperunt ²⁴. » Nihil enim prorsus omnium Salvatori Christo auscultarunt, sed per ludibria et contumelias, omneque exquisitæ crudelitatis genus pessime acceperunt, et eo demum amentię progressi sunt, ut cruci affigerent vitæ parentem, et a se per mortem vinci posse eum qui morte superior erat, putarent. Revixit nempe tertia die, spoliatis inferis, et iis qui infra degebant spiritibus, mortis portas reseravit, viaque et janua, et primitiæ factus humanæ naturæ ad immortalitatem, ad cœlestem Patrem ascendit et Deum, estque illi majestate compar, simulque imperat universis. Adveniet porro decursis temporum spatii, « judicatorius orbem terræ in justitia ²⁵, » quemadmodum scriptum est. Ergo quandoquidem, ut ait sapientissimus Paulus, « Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum ²⁶, » pure jejunemus, omne peccati genus ablegantes, omnemque ex animis nostris ejicientes impuritatem, exhibeamus nos præterea bonos et benignos, diligentes invicem, misericordes, indolentes orphanorum calamitatibus, **247** patrocinemur viduis, ægris assideamus, victorum communem dolorem putemus, omnesque, ut uno verbo absolvam, virtutis numeros implere studeamus. Ita namque illustri Deoque accepto vitæ genere conspicui, diem festum pure ac sancte celebrabimus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam vicesima tertia die Februarii mensis; hebdomadam vero Paschæ salutaris vicesima octava Martii; solventes autem jejunia tertia die mensis Aprilis, extremo vespere, ut evangelico præconio; festum porro diem celebrantes proxima Dominica luce, quarta ejusdem mensis; adjicientes doinceps septem hebdomadas sanctæ Pentecostes. Ita namque cœlesti regno potiemur, in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Patri cum sancto Spiritu, gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIX.

Præmeditatio auctoris.

Ad frugalem mensam multos, imprimisque honestos convivas vocatos animadverto; ac metuo quidem ut copia suppetat. Verumtamen vestram

^{21.22} Psal. xiii, 4. ²³ Baruch iii, 38. ²⁴ Joan. i, 11. ²⁵ Psal. ix, 9. ²⁶ II Cor. v, 10.

Varie lectiones.

* Ἄλλ. πρὸς ἄ. † Ἄλλ. κήρυγμα.

A καὶ ἡ φησιν ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ· « Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἦν ὁ ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἦν ἕως ἐνός. » Ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐπεφάνη μετὰ σαρκός, « καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφη, » καθὰ γέγραπται, δι-εκήρυξέ τε τῷ Ἰσραὴλ, καὶ πρὸς γε τῶν ἔλλων, τὰ εἰς σωτηρίαν καὶ ζωὴν· ἅλλ', ἡ φησιν ὁ μακάριος Ἰωάννης, « Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. » Προσῆκοντο γὰρ οὐδὲ μῶς τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα, διατεταλέκασιν δὲ μᾶλλον ἐμπαρονοῦντες αὐτῷ, καὶ πάντα τρόπον ἀνοσιότητος ἀγρῶς ἐπιτηδεύοντες· καθήκοντο δὲ πρὸς τοῦτο μανίας, ὥστε καὶ σταυρῷ προσηλωσάσι τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, καὶ νομίσει δύνασθαι θανάτῳ νικῆν τὸν θανάτῳ κρείττονα. Ἀνεβίω γὰρ τριήμερος κενώσας τὸν βῆθ, καὶ τοῖς κάτω πνεύμασιν ἀνείς τοῦ θανάτου τὰς πύλας, ὁδὸς δὲ καὶ θύρα καὶ ἀπάρχη γεγονώς τῇ ἀνθρώπου φύσει πρὸς ἀφθαρσίαν, ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεὸν, καὶ ἔστιν ὁμόθρονος αὐτῷ, καὶ συγκατάρχει τῶν ὄλων· ἤξει δὲ κατὰ καιροῦ, « ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, » καθὰ γέγραπται. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ, καθὰ φησιν ὁ σοφώτατος Παῦλος, « τοὺς πάντας ἡμᾶς δεῖ φανερωθῆναι ἐμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομισθῆται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε φαῦλον· » νηστεύσωμεν καθαρῶς, πάντα τρόπον ἀμαρτίας παρωθούμενοι, καὶ πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας τῆς ἑαυτῶν διανοίας ἐκπέμποντες· γινόμεθα δὲ πρὸς τοῦτοις χρηστοί, φιλάλληλοι, φιλοοικτιρμονεῖς, ἐλεοῦντες ὄργανους, ἐπαμύνοντες χήραις, τοῖς ἐν ἀρρώσταις συγκαθιστάμενοι, τοῖς ἐν δεσμοῖς συναλγοῦντες, καὶ ἀπαξιαπλῶς, πάντα τρόπον ἐπιεικείας ἀποπεραιώνοντες σκουδάζοντες. Οὕτω γὰρ, οὕτω λαμπρῶ καὶ θεοφιλεῖ διαπρέποντες βίω, καθαρῶς ἑορτάσομεν· ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ τρίτης καὶ εἰκάδος τοῦ Μεχρῆ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ ὀγδόης καὶ εἰκάδος τοῦ Φαρμουθι μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ τρίτῃ τοῦ Φαρμουθι μηνός, ἐσπέρα βαθεῖα κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν βητόν· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ, τῇ τετάρτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἐπτά ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Οὕτω γὰρ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσομεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὐ καὶ μεθ' οὐ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ 10.

Πρόλογος.

Ἐπὶ μικροῖς σιτίοις πολλοὺς καὶ μεγάλους τοὺς δαιτυμόνας συναγαγερμένους ὀρῶ· καὶ δέδια μὲν, οὐκ ἔχων ἀρκέσαι· πλὴν ἄγαμαι τῆς φιλομαθείας,

καὶ τὸ ἠτᾶσθαι λόγων ὑμᾶς, κἄν εἰ μὴ γίνοντο ἄ
λαμπρῶς, ἐπικινέσας ἔχω. Ἐπειδὴ δὲ εἰσκέλησθε,
δοτε δὴ, δοτε συγγνώμην, εἰ καθ' ὑμᾶς οἱ λόγοι μὴ
βασανίζοντες.

α'. Ἐπὶ καιροῦ δὴ πάλιν τὸ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος
λύρας τοῖς ἀρχαιότεροις ὑμνοῦμενον, καὶ πρὸς ὑμᾶς
αὐτοὺς παρ' ἡμῶν εἰρήσεται. « Πάντα τὰ ἔθνη,
κροτήσατε χεῖρας· ἀλαλάξατε ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως, »
τουτέστι, τὰς ἐπικινύουσας ὑμᾶς προσκομιζόμεν τῷ
Χριστῷ. « Νενίκηκε γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τὸν κόσμον, » κα-
θάπερ ἀμέλει ψηφί αὐτὸς, καὶ « τεθριζάμευκεν
ἀρχὰς, ἔξουσίας, κυριότητας, καὶ τοὺς κοσμοκράτο-
ρας τοῦ σκότους τούτου, τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας
ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. » Οὕτω τε πάντας ἐξείλετο τῆς
ἐκείνων σκαιότητος, καὶ τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων
ἐπήλλαξε, « προσηλώσας τῷ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν
χειρόγραφον. » Ἐν' ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ χαίροντες,
λέγωμεν. « Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου,
ἔδη, τὸ νίκος; Τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου, ἡ ἀμαρ-
τία, ἡ δὲ δύναμις τῆς ἀμαρτίας ὁ νόμος. » Ἐξηρή-
μεθα δὲ διὰ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐν νόμῳ ποινῆς. Καὶ
μαρτυρήσει γράφων ὁ θεσπέσιος Παῦλος. « Ἀμαρ-
τία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γὰρ ἔστε ὑπὸ νόμον,
ἀλλ' ὑπὸ χάριν. » Γράφει δὲ καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης,
« Ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ
ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Εἰς γὰρ ὑπὲρ
πάντων ἀπέθανεν, » αἵματι τῷ ἰδίῳ κατακτώμενος
τὴν ὑπ' οὐρανὸν, « ἐν' οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοὺς ζῶ-
ειν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἔγερθέντι. »
Ζήσομεν δὲ αὐτῷ, τὰ αὐτῷ θυμῆρη φρονεῖν τε καὶ
ἔργῳ ὅτι μάλιστα διεσπουδακότες, καὶ τοῖς εὐαγγελι-
κοῖς θεσπίσμασι κατακολουθεῖν ἠρημένοι. Καιρὸς
μὲν οὖν ἅπας τοῖς τῶν ἀρίστων ἐπιτηδευμάτων
ἐπιμεληταῖς πρέπων τε καὶ ἐπιτηδεῖος εἶη ἂν, καθ-
άπερ ἐγώμαι, πρὸς γε τὸ δύνασθαι· πληροῦν τὴν σω-
τήριον ἐντολὴν, μάλιστα δὲ ὁ παρῶν· μονόουχλ γὰρ
διακέκραγε τὸ διὰ τῆς προφήτου φωνῆς. « Ἐξαπο-
στελάτε δρέπανα, ὅτι παρέστηκεν τρυγητός· εἰσπο-
ρεύεσθε, πατήτα, διότι πλήρης ἡ γη, ὑπερχεῖται
τὰ ὑπολήνια. » Δεῖν γὰρ ἔγωγε φημι καὶ λίαν ἐσπου-
δασμένως ἐπιδράττεσθαι· τῶν καιρῶν τοῦς, ὅπερ ἂν
εἴεν τῶν πρακτέων ἡμῖν σοφοὶ τε καὶ ἀκριβεῖς
ἐπιστήμονες, καὶ βασανίζειν εἰδότες τὸ ὅτι μάλιστα
σφίσι τε αὐτοῖς, καὶ μὴν καὶ ἑτέροις τελοῦν εἰς
ἡγήσιν. Οἷόν τι φημι· Ἀέλονται τοῦ χειμῶνος τὸ κατ-
ηφές, ὥραι λοιπὸν ἀνίσχουσιν ἡριναί, κομᾶ τοῖς ἀστά-
χουσι τὰ τῶν ληθῶν ἐξαιρετα, οἱ δὲ μυρῖοι τε ὅσοι
καὶ συχνοὶ ταῖς ἀρούραις ἐπικυμαίνουσι· τότε δὴ,
τότε λοιπὸν ἀνετίτω μηδὲς τῶν ἀποκείρειν εἰδόντων.
Εἰσκομιζόντος δὲ τοῦ καιροῦ τοῖς φιλεργεῖν εἰωθῶσι
τὸ ὦν ἂν βούλοιντο τυχεῖν, οἰεῖσθω τὸ ῥάθυμον, καὶ
τοῦ παντός· ἀξιούσθω λόγου τὸ αὐπνῶν τε καὶ τληπα-
θῆς. Περιέσται γὰρ οὕτω καὶ οὐχ ἑτέροις· αὐτοῖς καὶ
τὸ δεῖν ἐπαίνου παντὸς πλουσίως μεταλαχεῖν. Οὐκοῦν
ἐπειδὴ περ « Τὸ πάντα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός, » καθὼ

discendi cupiditatem admiror, quodque sermo,
licet splendore omni destitutus oblectet, haud me-
diocriter laudo. Quandoquidem porro huc conve-
nistis, date, obsecro, mihi veniam, si vestrae ex-
spectationi minus oratio respondeat.

1. Opportune rursus, quod Psalmographi lyra
antiquis occinit, nos quoque ad vos usurpabimus :
« Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in
voce exultationis », hoc est, victoriale carmen
occinamus Christo. « Vicit namque pro nobis mun-
dum », quemadmodum scilicet ipse ait, triumphavitque
« principatus, potestates, dominationes, atque mundi rectores tenebrarum harum, spiritualia nequitiae in caelestibus » : nosque hoc pacto ereptos ex illorum saevitia ab antiquis criminibus liberavit, « affligens cruci quod contra nos erat chirographum », ut ob hoc ipsum scilicet gaudentes dicamus : « Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum; virtus autem peccati lex ». Liberati porro sumus per Christum etiam a poena legis. Quod beatus quoque Paulus testatur ita scribens : « Peccatum vobis non dominabitur. Non enim estis sub lege, sed sub gratia ». Scribit autem sapiens Joannes : « Quia lex quidem per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est ». Unus pro omnibus mortuus est, sanguine suo redimens quae sub caelo sunt, « ut qui vivunt, non amplius sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit ». Ipsi porro vivemus, si quae ipsi grata sunt sentire et facere quam maxime studeamus, evangelicisque nos oraculis obsequentes praebemus. Ac tempus quidem omne iis qui sese rebus optimis addixerunt, ad implenda salutaria mandata opportunum, ut ego arbitror, atque accommodatum fuerit : sed hoc in primis, in quo nunc agimus, quodque propemodum emissa voce nobis propheticum illud inelamat : « Mittite falces, quoniam messis advenit. Ingrediimini, conculcatores, quoniam plenum est torcular, lacus redundans sub torculari ». Oportet autem ego quidem aio, et quidem diligenter, captare tempora, quicumque sapientes ac seduli, rerumque gerendarum periti sunt, quodque et sibi et aliis prodesse possit, explorare solerti cura noverunt. Discussa, exempli causa, tristitia hiemis, vernum deinceps exoritur anni tempus : spicis undique fertilissimi quique campi convestiuntur, quae plurimae ac densae exundant arvis; tunc sane nullus scilicet metendi artifex otietur. Sed cum industriis hominibus ea quae velint adipiscendi occasio se offerat, longe valeat quidquid est ignaviae, tum praecipua vigilantiae tolerantiaeque cura impendatur. Ita namque, nec alia prorsus via, fiet ut omni genere laudis afflatim cumulentur. Ergo quandoquidem « Pascha nostrum immolatus est Christus », »

²⁷ Psal. XLVI, 1. ²⁸ Joan. XVI, 33. ²⁹ Coloss. II, 14. ³⁰ I Cor. XV, 53, 56. ³¹ Rom. VI, 11. ³² Joan.

15; I Cor. XV, 24. ³³ Ephes. VI, 12. ³⁴ Coloss. II, 1. ³⁵ II Cor. V, 15. ³⁶ Joel III, 15. ³⁷ I Cor.

quemadmodum et ipse nobis testatur sapientissimus Paulus, « mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei »⁴⁷, « ne illotis, quod alunt, manibus sacra contingentes, divinumque ipsius per incuriam dedecorantes mysterium, debitam impiis poenam nostris ipsi capitibus arcessamus. Nempe tale quiddam ad eos qui hæc facere assueverunt, beatus 249 quoque Paulus in Epistola scribit : « Propterea inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi. Quod si nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur. Dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur »⁴⁸. » Igitur ex sacris Litteris quæ ad rem nostram faciunt colligentes, quonam modo nos festam hanc celebritatem pure ac sancte agentes, tunc ad spiritalem omnium nostrum Salvatoris Christi communionem accedere oporteat, age disse-ramus.

2. Agnum in Ægypto immolare ductu Mosis ac disciplina informati Israelitæ. Igitur cum eo panes azymos adhibere jussi sunt, et lactucas utique agrestes. Ita nempe scriptum est : « Azyma cum lactucis agrestibus comedent septem diebus »⁴⁹. » Numquid ergo, fare, age, nos quoque figuris et umbris obstinate addicti erimus? Quid igitur illa Pauli, qui haud dubie legis peritus, sapientiaque in primis ornatus fuit, « Scimus quia lex spiritualis est »⁵⁰? » Quem quidem et recta loqui, nec quidquam falso affirmaturum esse, qui Christum in seipso gereret, quisnam sit, obsecro, ambigendi locus? Quanam igitur ratione nos quoque antiquæ obtemperabimus legi, Christo apertissime asseverante, « Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas; non veni solvere, sed adimplere; dico enim vobis, donec transeat cælum et terra, iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant »⁵¹: cælum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt »⁵²? » Igitur immolatus est quidem et nobis, qui per fidem ad sanctitatem vocati sumus, verus ille agnus, qui tollit peccatum mundi. Epulas porro spirituales præclarasque et vere sanctas cum ipso adhibebimus quæ depictæ quodammodo in legalibus azymis spiritualiter accipi debent. Fermentum namque semper in sacris Litteris in improbitatis ac peccati figuram assumitur. Proinde Dominus noster Jesus Christus a fermento Scribarum et Phariseorum sanctis discipulis suis ut abstinerent præcepit, his verbis : « Attendite a fermento Scribarum et Phariseorum »⁵³. » Scribit autem etiam sapientissimus Paulus, a fermento et impuritate quæ animam inficit, sanctificatos quam longissime abesse jubens : « Expurgate, sit, vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut

A και ἡμῖν αὐτὸς ὁ σοφώτατος διαμαρτύρεται Παῦλος, « καθάρισωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελέσωμεν δὲ καὶ ἀγωνίαν ἐν φόβῳ Θεοῦ, » ἵνα μὴ ἀνίπτοις χερσὶ τῶν ἱερῶν ἀπτόμενοι, καὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ μυστήριον ἀτημελῶς ἀτιμάζοντες, τὴν τοῖς ἀνομοίοις πρέπουσαν κλάσιν αὐτοὶ ταῖς ἰδίαις ἐπαντήσωμεν κεφαλαῖς. Ἐπιστέλλει γὰρ τοι τοιοῦτον καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς τοῦτο δρᾶν εἰσθῆσαι : « Διὰ τοῦτο ἐν ἡμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀβήρωτοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρινόμεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ, ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδεύμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. » Οὐκοῦν ἐκ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων, τὰ εἰς γε τοῦτ' ἐτελοῦντα συλλέγοντες, ἵνα ἡ χρῆ τὴν ἴσχυριν ἀγίως τε καὶ πνευματικῶς ἡμᾶς ἐφορᾶζοντες, εἰς μεταλήψιν ἵναί τε τότε τὴν πνευματικὴν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, φέρε δὴ, φέρε λέγωμεν.

β. Θεούκασιν ἐν Αἰγύπτῳ τὸν ἀμνὸν, παιδαγω- γῶντος Μωσέως, οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. Προσατά- τοντό γε μὴν ἀζύμους ἄρτους ἐσθῆιν ἐπ' αὐτῷ, καὶ μὴν καὶ πικρίδας. Γέγραπται γὰρ ὡδί : « Ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἔδεσθε ἐπὶ τὰς ἡμέρας. » Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, τοῖς ἐν τύπῳ καὶ σκιαῖς καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ προεδρεύ- σωμεν ; Εἶτα ὅποι ποτὲ βαδίζειται λέγων ὁ νομομα- θὴς ἀληθῶς καὶ σοφώτατος Παῦλος, « Οἶδαμεν ὅτι ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστίν ; » Εὐθυρόρημον δὲ ὅτι καὶ οὐκ ἂν γένοιτο ψευδοειπῆς ὁ Χριστὸν ἔχον ἐν αὐτῷ, πῶς ἂν ἐνδοξάσει τις ; Πῶς οὖν ἄρα καὶ ἡμεῖς τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον ἀποπαραινόμεν νόμον, Χριστοῦ λέ- γοντος ἐναργῶς, « Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι· λέγω γὰρ ὑμῖν, ἵωτα ἐν, ἢ μία κε- ραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται· ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν ; » Οὐκοῦν τέθεται δὲ καὶ ἡμῖν, τοῖς διὰ πίσταως κεκλημένοις εἰς ἀγιασμόν, ὁ ἀμνὸς ὁ ἀληθινός, ὁ ἀφρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου. Τροφήν δὲ τὴν νοστήτην καὶ παγκάλην καὶ ἱερὰν ἀλη- θῶς ἐπ' αὐτῇ ποιησόμεθα· γραφομένην μὲν ὡσπερ ἐν ἄρτοις ἀζύμοις, κατὰ τὸν νόμον, νοουμένην δὲ πνευματικῶς. Ζύμη γὰρ δεῖ παρὰ γε ταῖς θεοπνεύ- στοις Γραφαῖς, φαυλότητος καὶ ἀμαρτίας εἰς τύπον παραλαμβάνεται. Καὶ γοῦν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐνεσταλατο τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς προσέχειν, οὕτω λέγων : « Προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων. » Γράφει δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, ζύμης καὶ ἀκαθαρσίας τῆς εἰς νοῦν καὶ καρδιανὸς ἀποτάτω τιθεὶς τοὺς ἡγιασμένους· « Ἐκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθὼς ἐστε ἀζύμοι. » Ἔστι τοίνυν οὐκ ἀσυντελὲς εἰς ὄνησιν, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ ἀναγκαῖον, ἐπειδὴ περ ἡμῖν διὰ σπουδῆς τέθειται τῆς προῦρ-

⁴⁷ II Cor. vii, 1. ⁴⁸ I Cor. xi, 30-32. ⁴⁹ Exod. xii, 8. ⁵⁰ Rom. vii, 14. ⁵¹ Matth. v, 17, 18. ⁵² Luc. xxi, 33. ⁵³ Matth. xvi, 6.

Varia lectiones.

⁴ Lege τὴν. * Ἀλλὰ πᾶσι γινώσκουσιν. * Forte legendum προεδρεύουσιν.

για:άτης, τὸ ἐν μεθέξει γενέσθαι τῇ πνευματικῇ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, τὸν νοῦν ἀθόλωτον ἔχειν, καὶ ἀποτρίβασθαι μολυσμούς, καὶ ἀποφοιτῆν ἀμαρτίας, καὶ ἀπαξῆλως ἀπανίστασθαι παντὸς τοῦ καταμιαίνειν εὐθότους. Ἀκαταίτητον ἔγάρ οὕτω καὶ ἀνεπίπληκτον παντελῶς κατορθώσομεν τὴν ὡς ἐν μεθέξει πρόσδοον. Ἐσθιέτω δὲ τις καὶ πικρίδας, τουτέστι, διὰ πικρῶν ἡκέτω πόνων, καὶ τὸ ἐν γε τούτῳ τληπαθὸς ποιείσθω περὶ πολλοῦ. Καὶ γὰρ ἔστι τῶν ἀπωτάτων, τῆς εὐσεβείας τοὺς ἐραστὰς οἰεσθαι τε καὶ φρονεῖν ἑτέρως ἂν δύνασθαι καταπλουτεῖν ἀρετῆν, καὶ ταῖς ἀνωτάτω δόξαις ἐπισεμνύεσθαι, μὴ προσηληκότας, καὶ τὴν τῆς ἀνδρείας ἐπίδειξιν εὖ μάλα πεποιημένους. Τραχεῖα μὲν γὰρ καὶ ἀνάτης ἡ ὁδὸς ἡ εἰς αὐτὴν ἀναφέρουσα, καὶ οὐ βάσιμος τοῖς πολλοῖς· εἴη δ' ἂν μόνοις εὐσιστιθῆς τοῖς, οἳ γε διέφτειν ἐπιέγνεται, κατορθωδοῦντες οὐδένα, ἀναποδύμενοι δὲ τοῖς πόνοις, καὶ τοῖς ἰδρωσιν ἀναντιστάμενοι. Καὶ πρὸς γε τοῦτο ἡμᾶς παραθήγει λέγων αὐτὸς ὁ Χριστὸς· « Εἰσελθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεία ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσπορευόμενοι δι' αὐτῆς. Στενὴ δὲ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν. » Τὰ γὰρ τοι λαμπρὰ καὶ ἐξαιρετα τῶν ἀνδραγαθημάτων πρόπει ἂν εἰεῖν, καὶ μὴν καὶ δύνασθαι κατορθοῦν, οὐχὶ τοῖς τυχοῦσιν ἀπλῶς, μόνοις δὲ, ὡς ἔφη, τοῖς ἐξελεγμένοις, καὶ καταθλεῖν εἰδοῖσι γενικῶς τῆς εἰς τὰ αἰσχρὰ καλούσης ἡδονῆς· εὐρεῖα δὲ ὅτι καὶ λειοτάτη τρίβος κατακομίζει πρὸς ἀμαρτίας, κατίθαι τις ἂν καὶ λαν

C

ἀμογηεὶ καὶ ἐξ αὐτῶν, εἰ βούλοιο, τῶν πραγμάτων. Εὐπάρσιτος μὲν γὰρ κομιδῇ καὶ πολὺ λαν εὐπετής ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, κατωθούσης ἡδονῆς. Ἰεται δὲ καὶ μάλα βρδῖως εἰς τρυφὰς, καὶ τὸ ἀκρατὲς εἰς ὀρέξεις τὰς σωματικὰς ἀλλίσκεται πιπονοῦ· οἶμαι δὲ δεῖν τὰ τοιάδε κατηβρῶσθηκότι τάχα που καὶ συνεπειν· καταβιάζεται γὰρ καὶ οὐχ ἔκοντα πολλὰκις ἡ τῆς σαρκὸς φύσις, καὶ κέντροις αὐτὴν παραθήγει δεινοῖς εἰς ἐμφύτους ἡδονὰς, μονονουχ' δὲ καὶ ἀσχάλλοντος καταδράττεται, καὶ πρὸς ἀβουλήτους ἀποφέρει βοπάς. Ἄλλ' ὁ γε τῶν ὀλων Θεὸς καὶ Κύριος ἀνατειχίζει τῷ νόμῳ, καὶ ὄπλον αὐτῷ χαρίζεται τὴν ἐγκράτειαν. Καὶ γὰρ ἔστιν ἀληθὴς ὁ προφήτης λέγων περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Θεοῦ· « Νόμον γὰρ εἰς βοήθειαν δίδωκεν. » Ἄθρει δὲ μοι τὸν νομομαθῆ καὶ ἱερότατον Παῦλον, εἰς ἀκριβῆ τῶν τοιῶνδε κατάσκεψιν καθιέντα τὸν νοῦν, καὶ βασιανίζοντα μὲν ἰσχνῶς τῶν ἐμφύτων τε καὶ ἐν ἡμῖν κινήματων τὸ θράσος· παραδεικνύοντα δὲ μετὰ τούτου τὴν ἀποκρίωντος ἡμῖν ἐπικουροῦντα νόμον. Ἐφη γὰρ οὕτως· « Οἶδα μὲν γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστίν· ἐγὼ δὲ σαρκικὸς εἶμι, πιπραγμένος ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Ἦ γὰρ καταργάζομαι, οὐ γινώσκω· οὐ γὰρ ὁ Θεὸς τοῦτο πράσσω· ἀλλ' ὁ μισῶ, τοῦτο ποιῶ. Εἰ δὲ

A estis azymi ⁶⁶. » Est igitur non inutile, quin potius apprime necessarium, quandoquidem illud nobis maxime cordi est, **250** ut omnium nostrum Salvatore Christo spiritaliter communicemus, ut mentem geramus puram, eluamus sordes, aversemur peccata, atque, ut semel dicam, ab omnibus per quæ inquinari solet, longe animum avocemus. Ita namque ab omni culpa prorsus et reprehensione liberi, ad communionem laudabiliter accedemus. Sed et agrestes quoque adhibeat lactucas, hoc est, per amarus incedat labores, et tolerantiam sibi scilicet imprimis amplectendam ducat. Est namque procul dubio absurdissimum, si quis putet pietatis amatores aliter virtutem assequi, supremamque laboribus commendari posse, nisi certamina et contentiones subeant, præclarumque et illustre specimen fortitudinis exhibeant. Aspera namque est ac difficilis ad virtutem via, nec multis pervia; iis vero tantummodo plana et facilis, qui per eam contento cursu pergunt, neque quidquam metuentes cum laboribus luctantur, ipsique se sudoribus sponte objiciunt. Atque ad hoc quidem nos Christus ipse cohortatur his verbis: « Intrate per angustam portam, quia lata porta, et spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, et arcta via est quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam ⁶⁷! » Præclara siquidem et illustria facinora, non unus quilibet e multis, aut agitare animo, aut ad exitum perducere feliciter queat, sed soli, ut dicebam, præstantes et eximii præ cæteris, quique voluptatem ad turpia vocantem domare ac subigere generose noverunt. Porro latam esse planamque admodum semitam ad peccata directam, nullo plane negotio ex ipsa rerum natura cuius intelligere facile est. Nempe se facile admodum humana mens auferri atque abduci patitur, impellente voluptate. Fertur dehinc prono cursu ad luxum, seque in corporeis cupiditatibus incontinentiæ plane obnoxiam esse facile ostendit. Atque ut quicumque hisce morbis aliquando laboraverunt, iis quodammodo etiam, si placet, patrocinemur. Rapit nimirum ac trahit invitum quoque ac nolentem sæpenumero natura carnis, atque ad insitas voluptates acrioribus stimulis impellit; quin etiam reluctanti propemodum injicit manus, atque ad involuntarios impetus detorquet. Cæterum universorum Deus ac Dominus legis communit vallo, tum laboranti arma temperantiæ largitur. Etenim verum **251** est quod ait propheta de nostrum omnium Salvatore Deo, « nobis subsidio dedisse legem ⁶⁸. » Circumspice tu vero mihi legis peritum sanctissimum Paulum hujusmodi res cura attentiore repulantiem, qui cum insitarum nobis perturbationum vim efferam examinat diligentius, tum vero satis nobis in lege subsidii nihilominus positum esse demonstrat. Sic

⁶⁶ I Cor. v, 7. ⁶⁷ Matth. vii, 13, 14. ⁶⁸ Isa. viii, 20 sec. LXX.

Varia lectiones.

† Ἀ.Ι.Ι. ἀκαταίτητον. Ἀ.Ι.Ι. ἐπιεγνεται. Ἀ.Ι.Ι. πιπραγμένος.

enim : « Scimus enim quoniam lex spiritalis est, ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor non intelligo : non enim quod volo, hoc ago ; sed quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio, consentio legi quoniam bona est. Nunc autem jam non ego operor, sed quod habitat in me peccatum ». » Quid, obsecro, beate Paule, loqueris? Tu vero, carnalis et venundatus sub peccato, quod operaris non intelligis? tum quod odisti facis? Annon etenim quicumque sumus, voluntaria mentis incitatione ad singulas actiones provehimur, quodque placitum fuerit nemine impediēte eligimus, voluntatisque habenas ipsimet pro arbitrio gubernamus? Certe, inquit. At novi tamen voluptatem fascinantem animum, eumque, licet probitate ornatum, ad ea quæ minime decuit facile impellentem. Scio illum, etiam quæ minime velit, subire damna. Non enim sane id quod vult, facit, sed potius perturbationum incursionibus cedit, earumque impotentia superatus vincitur, vel invitus; ut cui hoc acciderit, merito illud usurpare possit : « Nunc vero, non amplius ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. » Vides ut in insitas atque innatas nobis perturbationes aperte jacit querelam, seque vinci fatetur, tum adversarii impotentiam accusat, formidat congressum, atque haud tolerabilem esse affirmat? Esse porro vera quæ dico, confirmabit rursus ipsemet beatus Paulus, ad ea quæ retuli hæc deinceps subjiciens atque adnectens : « Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Invenio enim legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet ». » Intelligis igitur quonam modo rabido et efferato impetu improbitas in uniuscujusque animum insurgat, atque ad id quod ipsi collibitum fuerit, mentem vel invitam dejiciat, tum intersersæ quodammodo libertati violentos sufficiat impetus, ut non jam a nobis, sed per ipsam nimirum et solam, quæ gerimus effecta fuisse videantur. Cæterum haud nos aspernatus est ille, cujus opus sumus, neque omni penitus auxilio destitutam humanam naturam permisit impuris voluptatibus diripiendam. Castigat nempe lex hosce impetus, et quamvis lasciviant importuni motus, obsistit illa sapienter, ac monstrata pulchritudine temperantiæ, exultantem virtutis laudibus ad saniora convertit. Igitur profanam penitusque execrandam voluptatem transmittentes animo, de cibo potuque minime laborantes : « Perficiamus sanctificationem in timore Dei, ut scriptum est », et mortificemus membra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidi-

ν δ οὐ θέλω τοῦτο ποιῶ, σύμφημι τῷ νόμῳ, ὅτι καλός. Νυνὶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγὼ καταεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκουσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. » Τί φης, ὦ μακάριε Παῦλε; Σαρκενικὸς καὶ πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ὃ καταεργάζῃ δὲ, οὐ γινώσκεις; εἶτα ποιεῖς ὃ μισαίς; Ὁ γὰρ ἕκαστος τῶν ἡμῶν ἐθελουσίως τοῦ νοῦ βολαίς ἐπ' ἕκαστα τῶν πρακτέων ἐρχεται, καὶ τὸ ἐλίσθαι ἐν δοκοῦν ἀνεπίπληκτον ἔχει, καὶ τῶν ἑαυτοῦ θελημάτων τὰς ἡνάς διεκκληρώσατο; Ναί, φησὶ, ἀλλ' οἶδα τὴν ἡδονὴν καταγοητεύουσαν ἐσθ' ὅτε καὶ τὸν εὐδίκιμον νοῦν, ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν εὐκόλως καταβιάζουσαν. Οἶδα καὶ ἀνεθέλητον ὑπομένοντα βλάβος. Οὐ γὰρ ὃ θέλει πάντως τοῦτο ποιεῖ; παραχωρεῖ δὲ μᾶλλον ταῖς τῶν παθῶν ἐμβολαίς, καὶ ταῖς ἐνεῦθεν ἐπικρατείαις πλεονεκτούμενος, ἡττάται καὶ οὐκ ἐκόν, καὶ τῷ τοῦτο πεπονθότεν πρέποι ἂν εἰπεῖν· « Νυνὶ δὲ, οὐκέτι ἐγὼ καταεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκουσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. » Ὁρᾷς ὅπως τῶν μὲν ἐμφύτων καὶ ἐν ἡμῖν καταγορευεῖ παθῶν, ὁμολογεῖ ἕτ' τὴν ἤτταν, καὶ γράφεται τὴν πλεονεξίαν, καὶ δίδει τὴν ἀντίστασιν οὐ φορητὴν εἶναι λέγων; « Ὅτι δὲ ἀληθὲς ὃ φημι, σαφηνεῖ πάλιν αὐτὸς ὁ θεοπέσιος Παῦλος, προσεπάγων οἷς ἔφη καὶ συνάπτων ἐφεξῆς· « Οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τουτέστιν, ἐν τῇ σαρκί μου, τὸ ἀγαθόν. Τὸ γὰρ θέλειν παράκειται μοι· τὸ γὰρ καταεργάζεσθαι τὸ καλόν, οὐ. Οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιῶ ἀγαθόν· ἀλλ' ὃ οὐ θέλω κακόν, τοῦτο πράσσω. Εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω ἐγὼ τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ καταεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκουσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. Ἐδρίσκω ἄρα τὸν νόμον τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλόν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακόν παράκειται. » Συνῆς οὖν ὅπως κατεξανίσταται μὲν ἀγρίως τῆς ἐκάστου ψυχῆς ἢ τῆς φαυλοῦτος προσβολῆ, καὶ καθήσει μὲν ἀβουλήτως τὸν ἐν ἡμῖν ὄντα νοῦν ἐπὶ τὸ αὐτῇ δοκοῦν, παραιρεῖται δὲ ὡσπερ καὶ τὸ ἐλεύθερον εἰς βολαίς, ὡς οὐκ ἔτι μὲν ἡμῶν, αὐτῆς δὲ τάχα πῶ καὶ μόνης ὀρθῶσαι τὸ δρώμενον. Ἄλλ' οὐχ ὑπερεῖδεν ἡμῶν ὁ Δημιουργός, οὔτε μὴν εἰς ἅπαν ἀνεπικούρητον τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀφείς, παρήκεν ἐτοιμῶς καταλιτίζεσθαι ταῖς εἰς τὸ φαῦλον ἡδοναίς. Ἐπιτιμᾷ γὰρ ὁ νόμος ταῖς εἰς τοῦτο βολαίς, κἂν πλεονεκτῇ τὸ πάθος, ἀντανίσταται σοφῶς καὶ μετασθεῖ πρὸς τὸ ἀμεινον, τῆς ἐγκρατείας τὸ κάλλος παραδεικνύς· καὶ τοῖς τῆς ἀρετῆς αὐχήμασιν ἐπιγάννουσθαι ποιῶν. Ἐπέκεινα τοίνυν τῆς βεβήλου καὶ μυσαρωτάτης ἡδονῆς τὴν διάνοιαν στήσαντες, στείων τε καὶ ποτῶν ὀλίγα πεφροντικότες, « Ἐπιτελέσωμεν ἀγῶσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ, καθὰ γέγραπται· νεκρώσωμεν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κκχὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν. » Ἐπιστέλλει γὰρ οὕτως ἡμῖν ὁ σοφώτατος Παῦλος. Κατηρρώσθησε μὲν γὰρ ὁμολογουμένως ἡ τοῦ σώματος φύσις, τὸ εὐπάριστον εἰς ἐπιθυμίαν· ἀλλ' οὐχὶ ὀρώμεν ἡφειδηκότα τῶν καθ' ἡμᾶς τῶν τῶν ὄλων Δημιουργόν, φροντίδος δὲ μᾶλλον ἀξιούν ἐθέλοντα τῆς προύργιατῆτος. Καὶ

47 Rom. vii, 14-17. 48-50 ibid. 18-21. 50 II Cor. vii, 1.

Variae lectiones.

b Ἄλλ. ἐπιθυμίας.

γούν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἔδωκε τὸν μονογενῆ, ἵνα καθ' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ σῶμα λαβὼν ἐκ τῆς ἁγίας καὶ θεοτόκου Μαρίας, νεκρώσῃ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί. Ἴδιον γὰρ γεγονός τὸ σῶμα τοῦ Λόγου, παθὼν μὲν εὐθὺς τῶν καθ' ἡμᾶς ἀπηλλάττετο, καὶ τῶν εἰς φραυδότητα κινημάτων τὸ κέντρον ἀπεσχευάζετο· μετεστοιχειοῦτο δὲ ὡσπερ πρὸς θεοπρεπῆ καὶ ἀπόρρητον καθαρότητα, νεκρουμένης ἐν αὐτῷ τῆς ἁμαρτίας, καὶ οἶον ἐκ βάθρων αὐτῶν κατασειομένης τῆς ἡθονῆς. Ὡσπερ γὰρ θανάτου κρείττον ἦν, ὅτι ζωῆς τῆς κατὰ φύσιν γέγονε σὰρξ, κατὰ τὸν Ἰσον, οἶμαι, τούτῳ τρόπῳ τὴν τῆς ἁμαρτίας πεπάτηκε δύναμις. Ἴδιον γὰρ ἦν τοῦ μη εἰδότες ἁμαρτίαν. Καὶ ἀληθῆ τὸν Λόγον ἀποφαίνει γεγραφώς ἡμῖν ὁ θεοπέσις Παῦλος· «Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς τὸν ἐαυτοῦ Υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.» Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστι· «τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου;» φαίη ἂν, οἶμαι, τίς· Θεοῦ γὰρ νόμου καιοῦντος εἰς ἐγκράτειαν ἀποφέρει πρὸς τὸ ἐναντίον ἢ τῆς σαρκὸς φύσις, ἀεὶ πρὸς ὀρέξεις παραθήγουσα τὰς μυσαρωτάτας. Ἄλλ' ὁ γε τῶν ὄλων Θεὸς τὸν ἐαυτοῦ Υἱὸν πέμψας, οὐ γυμνὸν καὶ ἀσώματον, καὶ τὸ φρικτὸν καὶ ἀπρόσιτον τῆς θείας ἐαυτοῦ δόξης ἀπαστρέποντα φῶς, καθέντα δὲ μᾶλλον ἐαυτὸν οἰκονομικῶς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, καὶ οἰστὸν παρέχοντος δι' ὁμοίου σώματος, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί. Ἀνήρηται γὰρ, ὡς ἐζηγῆν ὥστε καὶ ἔξω σαρκὸς γενέσθαι δοκεῖν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς ἡγιασμένους, καὶ τὸ θεῖον αὐτοὺς καταπλουτήσαντες ὁ Πνεῦμα. Γράφει δὲ ὧδε πάλιν ὁ σοφώτατος Παῦλος· «Ἦμεῖς δὲ οὐκ ἐστέ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. Εἰ δὲ τίς Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἐστὶν αὐτοῦ. Εἰ δὲ ἐν ὑμῖν Χριστὸς, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν διὰ τῆν ἁμαρτίαν, τὸ δὲ πνεῦμα ζῶν διὰ δικαιοσύνην.

hixi, ita ut nos ipsi jam extra carnem agere, veluti sanctificati, ipsoque divino Spiritu locupletati videamur. Sic autem rursum scribit sapientissimus Paulus : « Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen Spiritus Dei habitat in vobis : si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem ⁵¹. »

γ. Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἀνωθεν εὐκλείας τοὺς ἐραστάς, καὶ τοὺς ἐτι μάλιστα θεοφιλῶς διαβιοῦν ἡρημένους, ἀρτίως ἔχοντας εἰς εὐσέβειαν ὀρᾶσθαι προσήκει, προσεπιόσομεν ἀναγκαίως τῆς ἐγκρατείας αὐχήμασι καὶ τοὺς τῆς ἐτέρας ἐπιεικειᾶς τρόπους, τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην, τὴν φιλαλληλίαν, καὶ τὸ δεῖν ἐτοίμως ἔλαεῖν τοὺς ἀφορήτω πένιᾳ κατισχυμένους ^d. Ἐφ' ἧ γὰρ ποῦ ὁ Χριστός· « Γίνεσθε οἰκτιρμονες, ὅτι ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτιρμων ἐστίν. » Παρεγγυᾷ δὲ καὶ νόμος ἡμῖν ὁ διὰ Μωσῆως· « Ἀνοίγων ἀνοίξεις τὰ σπλάγχνα σου τῷ ἀδελφῷ σου τῷ ἐπιδο-

A uem, concupiscentiam malam, et avaritiam ⁵¹. » Ita namque nobis sapientissimus Paulus in sua Epistola scribit. Laborat procul dubio nimia propensione ad cupiditates corporis natura; nostra nihilominus haud neglexit universorum Opifex, quin præcipuam illis potius et singularem impendit curam. Proinde et Filium suum unigenitum dedit, ut factus homo nostræ similis, atque ex sancta Dei genitrice Maria desumpto corpore, mortificaret peccatum in carne. Corpus namque proprium Verbi factum, confestim ab iis quibus nos tenemur perturbationibus liberum existit, sublatisque ad pravitatem incitantibus stimulis cupiditatum, renovatum est quodammodo ad divinam atque inexplicabilem puritatem, mortificato in ipso peccato, atque ab ipsismet radicibus convulsa voluptate. Ut enim morte superior fuit, quod illius qui natura sua vita est, caro est facta, eodem modo, ut ego arbitror, calcavit peccati vim. Erat siquidem ejus proprium corpus qui peccatum nescivit. Ac veram quidem hanc orationem esse declarat beatus Paulus ita scribens : « Quod enim impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum ⁵¹. » Et quidnam hoc fuerit, quod a lege perfici haud potest? dicet, opinor, quispiam. Nempe cum divina lex indicat temperantiam, avocatur ad ea quæ temperantiæ adversantur atque abducunt natura carnis, **253** et ad cupiditates summe execrandas assidue impellit. Verum universorum Deus, Filium suum mittens, non nudum et expertem corporis, formidabilique et inaccessa divinæ gloriæ suæ luce rutilantem, sed qui se ipso potius ad nostram humilitatem providentiæ consilio demisisset, tolerabilemque nobis ob simile corpus præbuisset, judicavit peccatum in carne. Sublatum est namque, ut

3. Quoniam vero supernæ gloriæ amatores, qui que vitam Deo maxime gratam instituere concupiverunt, recte erga pietatem affectos esse decet, ad temperantiæ gloriam reliquas quoque adjiciamus virtutis partes, charitatem mutuam, mutuam benevolentiam, misericordiamque in eos paratam, qui haud tolerabili inopia detinentur. Sic enim ait alicubi Christus : « Estote misericordes, quoniam Pater vester cælestis misericors est ⁵⁴. » Exstat hoc quoque in Mosaica lege præceptum : « Aperiens aperies viscera tua fratri tuo indigenti apud

⁵¹ Coloss. iii, 5. ⁵² Rom. viii, 5, 1. ⁵³ Rom. viii, 9, 10. ⁵⁴ Luc. vi, 36.

Varia lectiones.

^a Ἀ.Ι.Ι. καταπλουτήσαντας. ^d Ἀ.Ι.Ι. πτωχῶν κατισχυμένους.

te ⁵⁵. » Res namque laudanda imprimis est amare pauperes. Quod si quis eam omnino haud magni facit, contemnendamque penitus affirmat, probat porro crudelitatem inhumanitatemque barbaram, negatque iis qui extremis infortunis divexantur, misericordiae quidquam impartendum; annon ille serinus gerit sensus, Deoque invisos, ac naturae quae misericordia maxime tangitur, repugnantes? Nemo id scilicet in dubium vocarit, Scriptum est enim: « Qui obturat aures suas ne audiat infirmos, et ipse invocabit, et non erit qui exaudiat ⁵⁶. » Cæterum et futuræ quoque vitæ nos assidue meminisse par est. Stat nimirum omnibus omnino præfinitum esse vitæ terminum. Atque ut alicubi sacra quoque monent Litteræ: « Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid possumus ⁵⁷. » Abscedet nemo ex terrenis bonis quidpiam secum asportans, sed omnibus veluti exutus, ipso etiam corpore. At qui sese virtutis exercitationibus addixerunt, spiritualibus ornati divitiis, misericordiaeque, quam egenis impenderunt, **254** luce comitati ingrediuntur. Gloriabuntur siquidem ante divinum tribunal, quin eos potius Christus ipse laudabit iis verbis: « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere; hospes eram, et collegistis me; nudus, et cooperuistis me; infirmus, et visitastis me; in carcere eram, et venistis ad me. Amen dico vobis, quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis ⁵⁸. » Audis quemadmodum misericordiae ac benignitatis plenissima natura, collatam in pauperes misericordiam, tanquam sibi met impensam agnoscit? Nemo itaque erit, ut arbitror, quin curam in pauperes et ærumnosos collatam, sicut par est, commendet, et iis necessaria, quantum vires patiuntur, suppeditari velit. Atqui devolvetur in contrariam sententiam, atque immitem animum induet, dum illud forte secum ipsemet reputabit ac loquetur: Si mea bona ceteris largiar, liberos defraudabo meos. Nam quid sane illis reliqui fiet? Res mea siquidem familiaris prorsus angusta. Atqui, bone vir, dixerim ego ipsi, longe tu sane a recta ratione aberras. Illud namque te sapienter cogitare oportuit, te scilicet, dum adhuc inter vivos agis, omnino quidem maximi facere liberorum charitatem, neque tui tamen ac si non esses oblitvisci nec omnia quae ad remissionem ac delicias pertinent, penitus repudiare. Proinde munus hoc fuerit revera optime institutæ mentis, futuræ quoque vitæ prospicere præfinitentem sibi in ea re modum. Nec eane tempus prohibet quominus imitemur navigantium providentiam, qui tam vastum mare transmittentes, non tamen ciborum reliquive ejusmodi appa-

A μένω ἐν σοί. » Χρήμα γὰρ ἐξαίρετον ἢ φιλοπρωχία. Εἰ δὲ τις αὐτὴν ἐν ὀλίγῳ παντελῶς ποιεῖται λόγῳ. καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξίαν εἶναι φησί, ἐπαινέσει που πάντως τὸ ἀπηνὲς καὶ μισάνθρωπον καὶ τὸ γε δὴ χρῆναι μὴ συναλαγεῖν τοῖς ἐν ἐσθῆτι ταλαιπωρίῳ. Ἄρ' οὐκ οὐχὶ θηριοπρεπὲς τὸ φρόνημα καὶ Θεῷ κατεστῆγμένον, καὶ μαχομένην ἔχον τὴν φιλοικτιρμονα φύσιν; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἐνδοιάσειε τις. Γέγραπται γὰρ ὅτι « Ὅς φράσσει τὰ ὤτα τοῦ μὴ ἐπακούειν ἀσθενοῦς, καὶ αὐτὸς ἐπικαλέσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ εἰσακούων. » Χρῆ δὲ καὶ ἐτέρως μεμνήσθαι διὰ παντὸς τῆς ἐσομένης ἡμῖν μετὰ τοῦτο ζωῆς. Ἄραρε γὰρ, ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως καταλήξει πρὸς πέρας ὁ ἐκάστου βίος. Ἄλλ', ὡς που καὶ Γράμμα φησὶ ἱερὸν, « Οὐδὲν εἰσ-τηνέγαμεν εἰς τὸν βίον, οὐδὲ ἐξενεγκεῖν δυνάμεθα. Βαδίζειται δὲ τις τῶν μὲν ἐπιγείων ἀγαθῶν συναποφέρων οὐδὲν, ἀπάντων δὲ ὡσπερ ἐστερημένος, καὶ αὐτοῦ δὲ σώματος. Ἄλλ' οἱ μὲν τῆς ἀρετῆς ἐργάται πλοῦτον ἔχουσι τὸν νοητὸν, καὶ τὸ τῆς φιλοπρωχίας συνέκδημον φῶς. Καυχῆσονται γὰρ ἐπὶ τοῦ θείου βήματος, μᾶλλον δὲ αὐτὸς αὐτοὺς ἐπαινέσει Χριστὸς λέγων « Δεῦτε, οἱ εὐλόγημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ἐπεινάσα γὰρ, καὶ εἰδούκατέ μοι φαγεῖν ἐδίψησα, καὶ ἐποίησατέ με ἕξινος ἡμην, καὶ συνηγάγετέ με ἑσθιῶν, καὶ περιεβάβατέ με ἀσθενῆς, καὶ ἐπεσκέψασθέ με ἐν φυλακῇ ἡμην, καὶ ἤλθατε ἔμπροσθέν μου. Ἄμην γὰρ λέγω, φησὶν, ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποίησατε ἐν τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποίησατε. » Ἀκούετε; ὅπως ἢ φιλοικτιρμων τε καὶ ἡμερωτάτη φύσις τὸν εἰς τοὺς πένθητας ἔλεον ἐφ' ἑαυτῇ γενέσθαι φύσιν; Ἄλλ' ἐπακούση ἢ μὲν κατὰ τὸ εἰκὸς ἀπασοῦν, οἶμαι, τίς τὸ χρῆναι τε φειδοῦς ἀξιοῦν τοὺς ἐν πτωχείᾳ καὶ πόνοις, διανέμειν δὲ τοῖς δοσμένοις τὰ κατ' ἰσχύν. Περιεσχθήσεται δὲ πρὸς τὸ ἔχον ἐναντιῶς καὶ ἀφιλοικτιρμονα νοῦν, ἐκεῖνό που πάντως διεθυμούμενός τε καὶ λέγων. Εἰ δοίην ἐτέροις τὰ ἑμαυτοῦ, παῖδας ἀδικήσω τοὺς ἐμούς. Τίνων ἔσονται δεσπότηαι; πλοῦτῷ γὰρ οὐ λίαν. Ἄλλ', ὦ βέλτεστε, φαίην ἀναυτῷ, λογισμῷ τοῦ καθήκοντος ἀποκομίζη μακράν. Ἔδει γὰρ, εἶδει διενθυμείσθαι σοφῶς, ὅτι καὶ ζῶν ἐτι ἢ λόγου μὲν τοῦ παντὸς ἀξιοὶ τὴν εἰς παῖδας φιλοστοργίαν, ἔξω δὲ σαυτὸν τῶν θνητῶν οὐ τίθης, οὔτε μὴν εἰς ἅπαν ἀποστερεῖς τῶν εἰς ἀνάπαυλιν καὶ τρυφήν. Οὐκοῦν ἔργον ἂν εἴη φρενὸς ἀληθῶς τῆς παγκάλῃς, καὶ τῆς ἐπομένης ζωῆς ποιείσθαι φροντίδα, καὶ μέτρον ἐλάσθαι τοῦτο δρᾶν οὐκ ἐξείργοντος τοῦ καιροῦ τὴν τῶν πλωτῆρων ἀπομιμίσθαι πρόνοιαν, οἱ τὴν οὕτως εὐρείαν διαπερῶσι θάλασσαν, οὐκ ἡμεληκότες στείλων, ἢ τῆς ἄλλῃς εἰς τοῦτο παρασκευῆς; ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ χρεῖαν ἔσθ' ὅτε τὰ ἐπιπλα προενθέμενοι. Οὐκοῦν ἐκδημήσειν τῶν κατ' ἡμᾶς πραγμάτων ἐκάστου μέλλοντος, νοητῶν ἐφοδίων γενέσθαι πρόνοια. Οὐκ ἀδικήσεις τὸν παῖδα τὸν σαυτοῦ

⁵⁵ Deut. xv, 11. ⁵⁶ Prov. xxiv, 15. ⁵⁷ I Tim. vi, 7. ⁵⁸ Matth. xxv, 34-36, 40.

Varia lectiones.

• Ἄλλ' ἤλθατε. ἢ Ἄλλ' ἐπαινέσει. ἢ Ἄλλ' ἐπί.

δὲ τοῦ κατ' ἐπιείκειαν τοῦ ἐν ἐνδείᾳ συζωμένου (1). A ratus curam negligunt, mo vero suppellectilem copiosiore ad huc interdum, quam pro usu prospiciunt. Igitur cum ab hujus vitæ negotiis procul unicuique abscedendum sit, provideamus spirituale viaticum. Non damno officies filium tuum, propterea

quod iis qui inopia detinentur misericordiam impendas. Non eris acerbus hæredi, dum supplicio atque igni te ipse eximis. « In multis enim offendimus omnes »¹⁹. » Et, « Eleemosyna ac fide peccata auferantur »²⁰, » ut scriptum est.

8. Τοῖς τοιοῦτοις ἡμᾶς μαθήμασιν εὐφρανθῆναι ποιών, γέγονεν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος. Πρὸ μὲν γὰρ τῶν τῆς ἐπιδημίας καιρῶν, ἀγλὺν ἔχοντες τὴν νοσητὴν διετελοῦμέν ἐν κόσμῳ, οὐκ εἴθεσιν εὐσεβείας, οὐκ ἕτερόν τι τῶν ἀνωθεν ἀγαθῶν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν εἰσοικιζάμενοι· οὐ τὴν τῆς δικαιοσύνης ὁρῶντες ὁδὸν, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸν τὸν φῶσιν τε καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεὸν ἐπιγινώσκοντες· κλαυόμενοι δὲ καὶ κτεῖσι τὸ σέβας ἀναπέμποντες, καὶ τοῖς ἀνθρώποις πρεπούσης ἔρημοι φρενός. Ἐπειθὴ δὲ ἤμεν ἐν τούτοις, κατῴκτερον ὁ Δημιουργός. Ἦδει πλατὺ κατὰ πάντων γελῶντα τὸν Σατανᾶν, καὶ καταδραττόμενον μὲν εὐκλῶς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκαμύνοντος οὐδένης, ὑποφέροντά τε ταῖς ἰδίαις ζεύγλαις, καὶ εἰς πᾶν ὅπου τῶν ἐκτόπων ἀμογητὶ κατασιόοντα. Εἶτα νόμον ὠρίσαστο τὸν διὰ Μωσέως. Ἄλλ' οὐκ ἦν ἐν νόμῳ τοὺς τῆς ἀμαρτίας διαδράναι βρόχους· οὐκ ἦν ἀποπλύνασθαι τῶν πλημμελημάτων τῶν μολυσμῶν. Παρέδειξε γὰρ ὁ νόμος τὴν ἀμαρτίαν, καὶ τῆς ἀπάντων ἡμῶν ἀσθενείας· Ἐλεγχὸς ὡσπερ τις τίθειτο παρὰ Θεοῦ, καὶ μάρτυς ἡμῶν ἢ εἰσελάσει σοφὸς ὁ μακάριος Παῦλος· ἔφη γὰρ οὕτως· « Οἶδαμεν γὰρ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λέγει, ἵνα πᾶν στόμα φραγῆ, καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ Θεῷ, διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ. Διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἀμαρτίας. » Καὶ πάλιν· « Νόμος δὲ παρεισήληθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ κακόν. » Τί δὲ ἄρα φησὶ, ὦ μακάριε Παῦλε; τὸν διὰ Μωσέως, εἰπέ μοι, γράφη νόμος; ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας παρεισδύναι φησὶ, ἵνα πλεονάσῃ τὸ κακόν; Διδάσκαλος οὖν φασλόητος εἴη ἂν, εἰ πεπλεονάκει δι' αὐτοῦ τὸ κακόν. Ἄλλ' οὐ τοῦτό φησιν ὁ πνευματοφόρος. Ἐφη γὰρ πάλιν αὐτός· « Τί οὖν ἐροῦμεν; Ὁ νόμος ἀμαρτία; Μὴ γένοιτο. Ἄλλὰ τὴν ἀμαρτίαν οὐκ ἔγνω, εἰ μὴ διὰ νόμου. Τὴν τε γὰρ ἀμαρτίαν οὐκ ᾔδειν, εἰ μὴ ὁ νόμος εἰλεγε, οὐκ ἐπιθυμήσεις. » Οὐκοῦν ἀμαρτίας διδάσκαλος ἥκιστα μὲν ὁ νόμος· ἔλεγχος δὲ, ὡς ἔφη, τῆς τῶν ὑπὸ νομον ἀσθενείας ἦν, καὶ τοῦ κατασίεσθαι πεφυκότος παραδεικτικός. Ὅσπερ δὲ τρόπον οὐκ ἂν αἰτιάσαιτο τις τῆς ἡλιακῆς ἀκτίως τὸ φῶς, ὅτι καὶ βόθρους ὁρᾶσθαι ποιεῖ, καὶ τὰ ἐν ταῖς τριύδοις διεβρίμμένα, καὶ τοῦ περιπτέειν ἰ αὐτοῖς ἀπαλλάττει τοὺς διεκλύνοντας· οὕτως οὐκ ἂν, ὀλμαι, τις εὐφροῶν τὸν θεῖον γράφατο νόμον, ὡς ἀμαρτίας ἡμῶν

4. Igitur, ut nos præceptis ejusmodi lætos redderet, homo factus est Unigenitus, Dei Verbum. Scilicet antequam ad nos ille divertisset, spiritualis caligo offusa erat orbi terrarum. 255 Non pietatis notitia, non aliud ex supernis bonis quidpiam animo inerat. Non justitiæ noramus viam; quin ipsum quoque, qui natura, quicque vero Deus est, ignorabamus. Ferebamur huc illuc errabundi, divinum honorem rebus creatis deferentes, omnique humano sensu penitus destituti. Cum porro cursum hunc tenerent res nostræ, tetigit nostri miseratio Opificem summum. Vidit quippe Satanam omnes effuse irradientem, qui cum terræ incolæ, nemine ipsis opitulante, facile oppressisset, sui servitii effectos ad omnem pravitatem ludibundus impulerat. Hinc sanxit Mose interprete legem. At non ea legi vis ut peccati laqueis irretitos liberaret, ac nequitia sordes elueret. Monstrabat nempe lex peccatum, eratque veluti Lydius lapis nostræ omnium imbecillitatis a Deo constituta; prodibitque nobis hujus rei testis sapiens beatus Paulus, cujus illa sunt: « Scimus autem quoniam quæcunque lex loquitur, iis qui in lege sunt loquitur, ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo, quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati ». Et iterum: « Lex autem subintravit, ut abundaret delictum ». Quid tu, quæso, loqueris, beate Paule? Tune, obsecro, Mosaicam accusas legem; eaque de causa irrepsisse ais, ut abundet delictum? Atqui non hoc vult divino Spiritu repletus Paulus: ait namque idem alibi: « Quid igitur dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem. Nam concupiscentiam non cognoscebam nisi lex diceret, Non concupisces ». Non est igitur lex magistra peccati, sed quæ potius eorum qui legi subjecti erant imbecillitatem coargueret, ut dicebam, et ea quæ nobis noxæ et calamitati futura essent, monstraret. Sed quomodo non ideo fulgentes solis radios quisquam accuset, quod et fossas, et quæ in triviis sunt projecta commonstrent, vindicentque ab offensione et incursu prætereuntes; ita nemo, ut arbitròr, sapiens divinam legem accusaverit, veluti peccatorum causam nobis illa præbeat, verum admirabitur potius quod

¹⁹ Jac. iii, 2. ²⁰ Tob. xii, 9; xiv, 11. ²¹ Rom. iii, 19, 20. ²² Rom. v, 2. ²³ Rom. vii, 7.

Variae lectiones.

ἢ ἀλλ. ἡμῶν. ἢ ἀλλ. περιπτέειν.

NOTÆ.

(1) Ed. Aub. συζωμένου, et in margine, ἀλλοτ, συζωμένος. Edit.

profutura nobis tanquam in aperta luce constituat. Sed introducta est, inquit Apostolus, « ut omnes obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo ». **256** Cum namque ob nimiam imbecillitatem, multamque ad delinquendum propensionem, nemo impletet legem; subditus factus est universus orbis Deo, propemodum compellenti mortalium gregem, ut deinceps gratiam per fidem quæ in Christo est necessario sitirent. Justi enim nos sumus, « non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum magnam misericordiam suam, » ut scriptum est ⁶⁶. Confirmatque hunc sermonem sapientissimus quoque Paulus, ita in Epistola scribens: « Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata a lege et prophetis. Justitia autem Dei, per fidem Jesu Christi in omnes, et super omnes qui credunt in eum: Non enim est distinctio. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Jesu ⁶⁷. » Ut nos igitur a pœna et supplicio, illaque in nos intenta criminatione vindicaret, factus est homo vere nostri similis, qui supra omnem rem creatam excellit, existens ex Deo Patre Verbum, mansitque id quod erat inter servos liber, legi subditus auctor legis, nobiscum generatione carnali ac temporanea editus, qui sæcula procrearet. Apprehendit namque semen Abrahæ, carnique et sanguini communicavit, qui natura sua incorporeus est, ut, dictus frater noster, gloriæ nos suæ participes efficeret, proprioque Spiritu sanctificatos, liberos deinceps ac fratres nominaret. Ita namque alicubi ad sanctos apostolos ait: « Vos amici mei estis, jam non dico vos servos ⁶⁸. » Horum igitur omnium immemores Judæi, Salvatorem omnium Redemptoremque abnegantes, Pilato tradiderunt crucifigendum. Ille vero cum Deus esset natura potentissimus, corpus suum sponte laqueis mortis inseruit, ut nos quoque iis effractis liberaret. Revixit namque tertia die, cum prædicasset « iis qui in inferno erant spiritibus ⁶⁹, ac dixisset iis, qui in vinculis erant, Exite, et qui in tenebris, Revelamini ⁷⁰. » Deinde cum se sanctis apostolis manifeste in conspectum dedisset, dixissetque aperte: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcunque præcepi vobis ⁷¹; » ad cœlestem Patrem ascendit, atque in sedibus suæ divinitatis beatus agit. Veniet autem, annis volventibus, in gloria Patris, cum sanctis angelis, judicaturus orbem in justitia ⁷². **257** Memores igitur nos rationem reddituros, atque ante ipsius tribunal sistendos, omni adhibita moderatione nostram emundemus vitam, fidem servemus inconcussam, pauperibus opitulemur, patrocinemur viduis, mise-

A ἐμποιητικόν· καταθαυμάσει ἕ μᾶλλον ὡς ἐναργὲς ἀποφαίνοντα τὸ τελοῦ εἰς θνησιν. Ἄλλ' εἰσεκομίσθη, φησὶν, « ἵνα πᾶν σόμα φραγῆ, καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ Θεῷ... » Ἐπειδὴ γὰρ διὰ πολλὴν ἄγαν ἀσθένειαν, καὶ τὸ λίαν εὐκατακόμιστον εἰς τὸ πλημμελεῖς, οὐδεὶς ἐπλήρου τὸν νόμον, ὑπόδικος γέγονε πᾶς ὁ κόσμος τῷ Θεῷ, μονονουχὶ συναλειφόντι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς πρὸς γε τὸ χρῆναι λοιπὸν εἶναι διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ δεῖξαι χάριν. Δίκαιοι γὰρ ἡμεῖς « οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ἀ ἐποίησαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος, » καθὰ γέγραπται. Προσεμπεδοὶ δὲ τὸν λόγον καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος ἐπιστέλλων ὡδί· « Νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ, διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς πάντας τοὺς πιστευόντας. Οὐ γὰρ ἐστὶ διαστολή. Πάντες γὰρ ἡμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἰ, δικαιοῦμενοι δωρεὰν τῆ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἴνα τοίνυν ἐλευθέρους ἡμᾶς ἀποφῆναι, καὶ ποινῆς καὶ δίκης, καὶ τῆς ἐκείνου καταδοῆς, γέγονε καθ' ἡμᾶς ὁ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἀνθρώπος; ἀληθῶς, ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, μεμενηκὼς ὄπισθ' ἦν, ὁ ἐλευθέρως ἐν δούλοις, ὑπὸ νόμον ὁ νομοθέτης, μεθ' ἡμῶν εἰς γένεσιν σαρκικὴν καὶ τὴν ἐν χρόνῳ τετελεσμένην ὁ τῶν αἰῶνων ποιητής. Ἐπελάβετο γὰρ σπέρματος Ἀβραάμ, καὶ κεκοινῶνηκεν αἵματος, καὶ σαρκῶς, ὁ κατὰ φύσιν ἴδιον σῶματος, ἵνα χρηματίσας ἡμῶν ἀδελφός, τῆς αὐτοῦ δόξης ἀποφῆναι κοινωνοῦς, ἀγιάσας τε τῷ ἴδιῳ Πνεύματι, καλέσῃ λοιπὸν ἀδελφούς τε καὶ ἐλευθέρους. Οὕτω γὰρ ποῦ φησι τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις· « Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε. Οὐκέτι λέγω ὑμᾶς δούλους. » Τούτων τοιγαροῦν ἀπάντων ἀμνημονήσαντες οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν ἀρνούμενοι, παρέδωσαν μὲν Πιλάτῳ, καὶ σταυροῦσθαι παρεκάλουν. Ὁ δὲ Θεὸς ὢν φύσει καὶ παναλήθης, ἐνήκεν ἐκὼν τοῖς τοῦ θανάτου βρόχοις τὸ ἴδιον σῶμα, ἵνα καὶ ἡμᾶς ἐξέλθῃται, διαβρῆξας αὐτοῦς. Τριήμερος γὰρ ἀνεβίω, κηρύξας τοῖς ἐν ἔθου πνεύμασι, καὶ εἰρηκῶς « τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακάλυφθητε. » Εἶτα τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις αὐτὸν ἔμφαντὴ καταστήσας, εἰρηκῶς τε σαφῶς· « Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετείλαμην ὑμῖν, » ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα, καὶ τοῖς τῆς ἰδίας θεότητος ἐναμυρόνεται θάκοις, ἤξει τε κατὰ καιροῦς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. Ὡς οὖν ἀπολογησόμενοι, παραστησόμενοι τε τῷ βῆματι αὐτοῦ, διὰ πάσης ἐπισκείας τὸν οἶκλον ἀποκχθάρωμεν βίον, ἀκλινη τὴν πίστιν τηρήσωμεν, ἐλερῶντες πτωχοῦς,

⁶⁶ Rom. iii, 19. ⁶⁷ Tit. iii, 5. ⁶⁸ Rom. iii, 21-24. ⁶⁹ Joan. xv, 14, 15. ⁷⁰ I Petr. iii, 19. ⁷¹ Isa. xliii, 9. ⁷² Matth. xxviii, 19, 20. ⁷³ Psal. xcvi, 13.

Variae lectiones.

1 ΔΔΔ. τοῦ Θεοῦ τὴν δόξαν ἔ ΔΔΔ. αὐτοῦ.

ἐπισκεπτόμενοι χήρας, τοὺς ἐν δεσμοῖς κατοικεῖ- A
 ροντες, συναλοῦντες ταῖς ἐν ἰδρωσὶ καὶ πόνοις, τὴν
 φιλαλληλίαν ἐπιτηδεύοντες, τὴν ἀγάπην τὴν εἰς Θεόν
 τε καὶ ἀδελφοῦς, καὶ τοῖς τῆς σαρκὸς ἐπιτιμῶντες
 πάθειν. Οὕτω γὰρ, οὕτως ἐορτάσωμεν καθαρῶς,
 ἀρχόμενοι μὲν τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ τρίτης
 τοῦ Φαμενώθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώ-
 δους Πάσχα, ἀπὸ ὀκτωκαιδεκάτης τοῦ Φαρμουθι μηνός,
 περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῆ τρίτῃ καὶ εἰκάδος
 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἐσπέρα σαββάτου, κατὰ τὸ ἔθος,
 ἐορτάζοντες δὲ τῆ ἑξῆς ἐπιφωσκούση Κυριακῇ, τῆ
 τετραδὶ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, συν-
 ἄπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἐπὶ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεν-
 τηκοστῆς. Οὕτω γὰρ καὶ τότε τρεφόμενοι τοῖς λόγοις
 τῆς ἀληθείας ὠφελήθησάμεθα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
 Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὐ καὶ μεθ' οὐ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ B
 ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας.
 Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Κ'.

α. Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ὁ τῶν ὄλων Θεός,
 διὰ τῆς τοῦ νόμου σκιᾶς προαναφαίνων ἡμῖν τὴν
 ἀλήθειαν, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τὸ ἀκραίφ-
 νίστατον κάλλος, καθάπερ ἐν πίνακι προκαταγρά-
 φων ἐντέχνω¹, διὰ τῆς ἀρχαίας ἐντολῆς, πρὸς τὸν
 ἱερὸν Ἐφρ Μωσέα· «Ποίησον σεαυτῷ δύο σάλπιγγας
 ἐλατάς· ἀργυρᾶς ποιήσεις αὐτάς, καὶ ἔσονται σοι
 ἀνακαλεῖν τὴν συναγωγὴν, καὶ ἐξαίρειν τὰς παρεμ-
 βολάς. » Ἐλαταὶ μὲν οὖν αἱ σάλπιγγες, ὑποδηλοῦν-
 τος ἡμῖν τοῦ πράγματος ὅτι μὴ μέχρι σκιᾶς καὶ αἰ-
 νίγματος τοῦ κατὰ τὸν νόμον μεμέτρηται τε καὶ ἔστι C
 τῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μυστηρίων ἢ δῆλωσις, πε-
 ποιῆται δὲ μάλλον καταβραχὺ τὴν ἐπίδοσιν, ἐπὶ τὸ
 ἄμεινόν τε καὶ ἀληθέστερον. Προκόπτει γὰρ αἰεὶ πως
 τὸ ἐλαυνόμενον. Ἀργυραὶ δὲ, ὅτι λαμπρῶς τε καὶ
 καθαρῶτατος, καὶ μὴν καὶ ἀπάσης κηλίδος ἀπηλ-
 λαγμένος ὁ περὶ αὐτοῦ γέγονος λόγος, καὶ νῦν ἔστι
 τοιοῦτος ἐν Ἐκκλησίαις. Ἄλλὰ τίνας; ἄρα καὶ οἱ ταῖς
 σάλπιγγι κεχρημένοι, σαφηνεῖ πάλιν τὸ Γράμμα τὸ
 ἱερὸν. Ἔφη γὰρ οὕτω· «Καὶ οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν οἱ ἱερεῖς
 σκαπιουοῖσι ταῖς σάλπιγγι, καὶ ἔσται ὑμῖν νόμιμον
 αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. » Τῷ γὰρ ἱερῷ τε καὶ
 ἀπολέκτῳ γένει, καὶ τοῖς τῆς θείας λειτουργίας αὐ-
 χήμασι κατιστεμμένῳ, τὸ Χριστοῦ λαλεῖν μυστήριον,
 πρέπει ἂν εἰκότως, καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς κατα-
 σημαίνειν αἰεὶ τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτο τῆς εἰς οὐρανὸν D
 πολιτείας ἀξιοί, τῶν γητῶν ἀπαίροντες, καὶ πρὸς
 εὐσεβῆ καὶ ἐξάριστον πολιτείαν μεθορμιζόμενοι,
 καὶ κατανδριζόμενοι τῶν τῆς ἀληθείας ἐθρῶν, καὶ
 τοῖς πολεμῶσι τῇ δόξῃ τοῦ Χριστοῦ νεανικῶς ἀν-
 εξάγοντες, ἐορτάζοντες δὲ καὶ τὰς ἐορτάς αὐτοῦ κα-
 θαρῶς, καὶ ἀμωμήτως, καὶ «Ὅχι ἐν ζύμῃ παλαιᾷ,
 καθὼς γέγραπται, «ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐκρινείας καὶ
 ἀληθείας. Καὶ τοῦτο ἡμῖν αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων διεκῆ-
 ρυξε Δεσπότης λέγων· «Ἐὰν ἐξέλθῃτε εἰς πόλεμον

reaur victorum, indoleamus laborantium sudori-
 bus et ærumnis, mutuum amorem retinentes, atque
 in Deum fratresque charitatem, tum carnis per-
 versos motus coercentes. Ita namque pure festam
 celebratam agemus; inchoantes sanctam quidem
 Quadragesimam decima tertia Martii mensis; heb-
 domadam vero Paschæ salutaris decima octava
 mensis Aprilis, finientes jejunia vicesima tertia
 ejusdem mensis vespere Sabbati, ut solemus;
 festum porro diem celebrantes proxime illucescente
 deinceps Dominica die, vicesima quarta ejusdem
 mensis; adjungentes exinde septem quoque heb-
 domadas sanctæ Pentecostes. Ita namque saginati,
 tunc quoque sermonibus veritatis proficiemus, in
 Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo
 Patri cum sancto Spiritu, gloria et imperium in
 sæcula. Amen.

HOMILIA XX.

Multis variisque modis universorum Deus in
 umbra legis veritatem nobis multo ante designans,
 et eximiam evangelicæ vitæ pulchritudinem velut
 in artificiosa antiquarum sanctionum tabella depin-
 gens, ita sanctum Mosem est affatus: «Fac tibi
 duas tubas ductiles, argenteas facies eas, et erunt tibi
 ad vocandum congregationem, et levandum ca-
 stra¹².» Ductiles igitur sunt hæ tubæ, nempe ut int-
 telligamus, non intra solam legis umbram et ænigma
 coerceri ac contineri Salvatoris nostri mysteriorum
 explanationem, sed brevi potius ad id quod melius
 est et verius, progressiones atque incrementa cap-
 turam. Semper namque quodammodo spatlis am-
 plioribus protendantur, quæ tundendo extendun-
 tur. Argentæ porro sunt, quod illustris ac pura
 supra modum, purgataque ab omni prorsus labe-
 cula sit, quæ de hoc mysterio oratio est habita, ac
 talis quoque sit quæ hoc tempore in Ecclesiis hab-
 betur. At quinam scilicet ii quoque qui tubis
 utuntur, sacræ rursum Litteræ indicabunt. Sic
 namque habent: «Et 258 filii Aaron sacerdotes
 clangent tubis, eritque hoc legitimum sempiternum
 in generationes vestras¹³.» Sacro namque et ele-
 cto generi, divinique ministerii honoribus decorato,
 proprie datum est ut Christi mysterium loquatur,
 commissisque sibi populis semper ea denuntiet,
 per quæ se dignos præbeant cœlestibus institutis,
 animique a terrenis curis ad piam ac laudabilem
 vitæ rationem traducentes, tum strenue veritatis
 hostibus obsistentes, et iis qui Christi gloriam op-
 pugnant fortiter sese objicientes, celebritates ipsi
 dicatas pure atque inculpate agant, «non in fer-
 mento veteri, ut Scriptura loquitur, sed in azymis
 sinceritatis et veritatis¹⁴.» Idque nobis ipsemet uni-
 versorum Dominus denuntiavit, dicens: «Si egressi

¹² Num. x, 2. ¹³ ibid. 8. ¹⁴ I Cor. v, 8.

Variæ lectiones.

¹ ἄλλ. εὐτέχνω.

fuertis in bellum in terra vestra, contra hostes insurgentes in vos, et signum dabitur tubis, et recordatio erit coram Domino, et salvabimini ab inimicis vestris. Et in diebus lætitiæ vestræ, et in solemnitatibus vestris, et in neomeniis vestris, clangetis tubis in holocaustis, et in sacrificiis salutarium vestrorum, et erit vobis recordatio coram Deo vestro: ego Dominus Deus vester ⁷⁸. » Sunt nimirum tela sanctorum non carnalia, sed quibus potius divina virtus inest, constatque ipsis armaturæ modus, non in his rebus quæ oculis aliove sensu percipiuntur, verum in virtute Spiritus, et justitiæ, et sanctificationis, tum in recta dogmatum atque explorata perceptione. Oportuit namque ipsos indutos esse thoracem justitiæ, galeamque salutis, bene affectæ voluntatis munimentum, et gladium spiritus, quod est verbum Dei ⁷⁴. Hoc sane universos, et quidem facile admodum percelleret inimicos. Hoc illos qui extollunt in altum cornu, et loquuntur contra Deum iniquitatem, miserandos, abjectos et insipientes, imo vero impuram ipsorum linguam omni impietate refertam coarguet, ut illud merito in ipsos quadret: « Venenum aspidum sub labiis eorum, quorum os execratione et acerbitate plenum est ⁷⁷. » Utamur ergo adversus ipsos tubis, hoc est, sacra et ab omni labe pura prædicatione veritatis. Quod si etiam spiritalia sacrificia omnium Salvatori Deo offeramus, triumphale occinemus cæcumeni ei qui nostra causa similis nobis est factus, ac descendit in servi forma. Etenim cum natura Deus esset, quod est ex Deo Patre « Verbum, caro factum est ⁷⁸, » non id quod erat abiciens: **259** nihil minus: sed potius id quod non erat assumens, ut nos quoque ad præstantius illustriusque vitæ genus traduceret: « Dives enim cum esset, propter nos egenus factus est, ut nos inopia illius divites efficiamur ⁷⁹. » Cæterum Salvator omnium, - Dei Patris unigenitum Verbum, in omnibus omnino Patris æqualis, pari majestate et gloria conspicuus, exinanitionis modum nostra causa, definito Providentiæ consilio, minime recusavit. Sed inventores impiorum dogmatum, « inimici crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est ⁸⁰, » humiliter et abjecte de ipso sentientes, eo dejiciunt mysterii gloriam, ut minus prudenter, quantum quidem ipsi judicant, descriptum esse videatur, ac propemodum irrident infelices Dei sapientiam, quasi videlicet, studio suo, meliora ipsi consilia indagare possint. Tum verbis se magnifice jactant, et in eo filium iniquitatis imitantur, cujus etiam esse præcursores confidunt. Contemnunt igitur Unigeniti nativitatem in carne, nec Deum verum genitum fuisse secundum carnem e sancta Virgine autumant, licet clamet sanctus evangelista: « Et Verbum caro factum est ⁸¹, » sed habitasse potius in homine Dei Patris Verbum contendunt; ut instar prophetarum Salvator homo deifer intelligatur, vel

A ἐν τῇ γῆ ὑμῶν, πρὸς τοὺς ὑπεναντίας τοὺς καθεστηκότας ὑμῖν, καὶ σημάνητε ἐν ταῖς σάλπιγξι, καὶ ἀναμνησθήσεσθε ἕναντι Κυρίου, καὶ διασωθήσεσθε ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς εὐφροσύνης ὑμῶν, καὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς ὑμῶν, καὶ ἐν ταῖς νομηνίαις ὑμῶν σαλπιεῖτε ταῖς σάλπιγξιν ἐπὶ τοῖς ὀλοκαυτώμασι, καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις τῶν σωτηρίων ὑμῶν. Καὶ ἔσται ὑμῖν ἀνάμνησις ἕναντι τοῦ Θεοῦ ὑμῶν. Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν. » Ὅπλα μὲν γὰρ οὐ σαρκικὰ τοῖς ἁγίοις· δυνατὰ δὲ μᾶλλον τῷ Θεῷ, καὶ τῆς παντευχίας ὁ τρόπος, οὐκ ἐν ὀρατοῖς τε καὶ αἰσθητοῖς ἐστι πράγμασι, ἀλλ' ἐν δυνάμει Πνεύματος, καὶ δικαιοσύνης, καὶ ἀγιασμοῦ, καὶ ἐν ὁρθότητι καὶ ἀκριβεῖα δογματικῶν. Ἐδει γὰρ αὐτοὺς τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης ἔχειν, καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, καὶ μέντοι τὸ τῆς εὐδοκίας ἑπλῶν, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶ βῆμα Θεοῦ. Τοῦτο τοι πάντα, καὶ μάλα βραδύως, καταπτοῆσει τοὺς ἐχθρούς. Τοῦτο τοὺς ἐκαίροντας εἰς τὸ ὕψος τὸ κέρασ, καὶ λαλοῦντας κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν, οἰκτροὺς καὶ κατεβριμμένους καὶ ἀσυνέτους ὄντας ἀποφανεῖ, μᾶλλον δὲ δυσσεβείας ἀπάσης ἐπιμεστον ἔχοντας γλῶσσαν, ἵνα καὶ λέγηται περὶ αὐτῶν· « Ἰὸς ἀπείδων ὄπδ τὰ χεῖλη αὐτῶν, ὧν τὸ στόμα ἀράς καὶ πικρίας γέμει. » Χρησώμεθα τοίνυν κατ' αὐτῶν ταῖς σάλπιγξιν, ταῦτέστι, τοῖς τῆς ἀληθείας ἱεροῖς τε καὶ ἀμωμήτοις κηρύγμασι. Ἀλλὰ γὰρ εἰ προσάγομεν τὰς πνευματικὰς θυσίας τῷ πάντων Σωτῆρι Θεῷ, τὰς ἐπιτικίους ὑδάς ἀναμείψωμεν, τῷ δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γενομένῳ, καθιγμένῳ δὲ καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ. Θεὸς γὰρ ὧν κατὰ φύσιν ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἑ Λόγος, γέγονε σὰρξ, ἢ οὐκ ὅπερ ἦν ἀποβαλὼν, μὴ γένοιτο, προσειληφῶς δὲ μᾶλλον ὅπερ οὐκ ἦν, ἵνα καὶ ἡμᾶς μεταστοιχείωσι πρὸς τὴν ἀμείνω τε καὶ εὐκλεσεστέραν ζωὴν· « Πλοῦσιος γὰρ ὧν, ἐπέωχευσε δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχεῖα πλουτήσωμεν. » Ἀλλ' ὁ μὲν τῶν ὀλων Σωτῆρ, καὶ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, ὁ ἐν ἰσότητι τῇ κατὰ πᾶν ὄσιον τῇ πρὸς αὐτὸν διαπρέπων, ὁ σύμβουλος καὶ ἰσοκλεῆς αὐτῷ, τὸ τῆς πτωσῆτος οὐκ ἀπόδηλον ἐποιεῖτο μέτρον οἰκονομικῶς δι' ἡμᾶς. Οἱ δὲ τῶν ἀνοσιῶν δογματῶν εὐρεταί, « εἰ ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, » μικρὰ φρονοῦντες περὶ αὐτοῦ, καὶ χαμαιβριφῆ, τὴν τοῦ μυστηρίου κατὰσελοῦσιν δόξαν, εἰς τὸ μὴ εὐπεποιῆσθαι δοκεῖν, τὸ γε ἦκον ἐπ' αὐτοῖς· μονονουχὶ δὲ κατμετιδιῶσιν εἰ τέλανες τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, ὡς ἐνὸν αὐτοῖς τὰ ἀμείνω βουλευέσθαι ἐπιτηδεύοντες· καὶ στόμα λαλοῦν μέγαλα κατὰ τὸν τῆς ἀνομίας ὑβῆν, οὐ καὶ πρόδρομοι γενέσθαι τεθαβρήσαν. Ἀτιμάζουσι μὲν τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Μονογενοῦς· οὐ Θεὸν δὲ κατὰ ἀληθειαν ἀποτεκεῖν κατὰ σάρκα τὴν ἁγίαν λέγουσι Παρθένον, καίτοι τοῦ ἁγίου βωῶντος εὐαγγελιστοῦ· « Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο. » Ἐνοικῆσαι δὲ μᾶλλον ἀνθρώπων φασὶ τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον· ἵνα ἐν τάξει προφητῶν ὁ Σωτῆρ εὐρίσκηται θεοφόρος ἀνθρώπος, ἡ τάχα που καὶ πλέον οὐδὲν τῶν καθ' ἡμᾶς ἔχων ἐν τούτῳ.

⁷⁸ Num. x, 9, 40. ⁷⁶ Ephes. vi, 44-17. ⁷⁷ Psal. xiii, 5. ⁷⁸ Joan. i, 14. ⁷⁹ II Cor. viii, 9. ⁸⁰ Philij p, oi, 18. ⁸¹ Joan. i, 14.

Ἐναυλιζέται γὰρ καὶ ἡμεῖν αὐτοῖς ὁ τῶν ὄλων Θεός, καὶ μαρτυρήσει γράφων ὁ σοφὸς Ἰωάννης· « Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν ἡμῖν ἔστιν, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἔδωκεν ἡμῖν. » Τί οὖν ἐστὶ τὸ περιττόν ἐν Χριστῷ νοεῖται παρά τοὺς ἄλλους, εἰ καὶ αὐτὸς ἦν ἄνθρωπος, ἐνοικοῦντα φορῶν τὸν τῶν ὄλων Θεόν, οὐκ αὐτόχρομα κατὰ ἀλήθειαν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ Θεὸς ἀληθινὸς καὶ μετὰ σαρκός; Ὑπέμεινε γὰρ κατὰ σάρκα τὴν γέννησιν, καὶ μεμνήθηκε Θεός, γενόμενος καθ' ἡμᾶς. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν φρονεῖν οὐκ ἀνέχεται τῶν ἑτεροδόξων ὁ νοῦς. Διαπτύοντες γὰρ ὡς ἔωλον τοῦ μυστηρίου τὸν λόγον, καὶ ταῖς σφῶν αὐτῶν κεφαλαῖς πικρὰν τε καὶ δυσδιάφικτον καταχέοντες δίκην, ὡς ἐν μετέξει καὶ κατὰ χάριν ἀπονέμουσι τῷ Χριστῷ τὴν τοῦ υἱότητος ὄνομα, καὶ διορίζουσιν ἀμαθῶς εἰς ἄνθρωπον ἰδικῶς ἀποδεικνύοντες αὐτὸν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ψιλὴν τε αὐτῷ συνάφειαν κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν ἀπονέμουσι μῶλις, τὴν ὡς ἐν ἰσότητι τῆς ἀξίας. Ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως φρονεῖν δεδιδάμεθα, οὐδὲ ταῖς ἐκείνων ἀσελητηρίαις προσεσχηκότες, αὐτοῖς τὸν οἰκεῖον καταφθεροῦμεν νοῦν. « Ἔστι γὰρ, ἔστι, καθά φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ· » ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνώσις. Οὐκοῦν ἀκουέτωσαν οἱ παράσημον ἔχοντες ἐπὶ Χριστῷ τὴν πίστιν, καὶ γνώσεως τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἀληθοῦς ἀμοιρήσαντες, « Πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρός ὁμῶν, καὶ τῇ φλογὶ ἣ ἐξεκαύσατε. » Βασιλεύμεθα γὰρ ἡμεῖς τὴν εἰς εὐθὺν τε καὶ ἀδιάστροφον τῆς πίστεως ὁδόν. Καὶ πορευοσάμεθα τὴν βασιλικὴν οὐκ ἐκκλίνοντες δεξιὰ, οὐτε μὴν εἰς εὐώνυμα. Ὁμολογοῦμεν γὰρ, ὅτι Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, γέγονε σὰρξ, τουτέστιν ἄνθρωπος, οὐκ ἔφυγον οὐδὲ ἄνουν σῶμα λαθῶν ἐψυχωμένον δὲ μᾶλλον καὶ ἔνουν, ἵνα κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ἐνωθεῖς, διχα μόνως τῆς ἀμαρτίας, ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσκομίση τῷ Πατρὶ τὴν λογικὴν εὐσμίαν, καὶ εἰς ὑπὲρ πάντων ἀποθανόν, πάντας ἑαυτῷ κατακτήσεται, καὶ δι' ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ὡς γὰρ γράφει ὁ θεοπέσιος Παῦλος, « Εἰς τοῦτο Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἐζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύῃ. » Εἰ δὲ κακυρίευσεν τῆς ὑπὲρ οὐρανῶν, ἀποθανὼν μὲν σαρκί, ζωοποιήσας δὲ ὡς Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ νάον· οὐκ ἔρα φίλος ἄνθρωπος, συναφεία Θεοῦ τῇ κατὰ μόνην τὴν ἀξίαν τετιμημένος νοοῖτο ἂν εἰκότως, ἀλλὰ Θεὸς ἀληθινός, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ, πᾶσαν ὑπὸ πλάσας ἔχων τὴν κείνην. Συνέρπει γὰρ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ μετὰ σαρκός· « Κάμπτει τε αὐτῷ πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γῆθησα ἐκδοξολογεῖται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς ἄξιν Θεοῦ Πατρὸς. » Καὶ ὁ μὲν τῆς ἀληθείας ἐν τούτοις λόγος, καὶ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως ἡ παράδοσις, ταύτην ἔχει τὴν ὁδόν. Προσέχοντες δὲ πνεύμασι πλῆρεις, καὶ ἀνδράσι τὸν νοῦν κεκαυτηριασμένοις, καθά φησιν ὁ σοφώτατος Παῦλος, τῶν ἀσυνέτων τινὲς περὶ τὴν

A etiam forte nihil amplius quam nos, hac quidem in parte, habere velint. Habitat namque etiam in nobis ipsis universorum Deus, quod sapiens quoque Joannes testatur scribens: « In hoc cognoscimus quoniam in nobis est, quia ex Spiritu ejus dedit nobis⁶². » Quid ergo in Christo intelligitur amplius quam in aliis, si agnoscas hunc quoque hominem, qui Deum in se inhabitantem gerat, non revera prorsus Filium Dei et Patris, ac verum in carne Deum? Generationem namque subiit secundum carnem, nec desiit esse Deus, postquam similis nobis est factus; sed hæc quidem sibi persuaderi sectarii haud facile patiuntur. Totam namque hanc mysterii rationem velut inanem despiciunt, suisque ipsorum capitibus acerbam et inevitabilem accersentes pœnam, velut ex communicatione quadam, atque in muneris loco Christo Filii nomen deferunt, partiunturque in hominem seorsim, segregantes ab ipso Dei Verbum, nudamque ipsi quam sibi pro arbitrio confinxere juncturam vix attribuunt, quasi in dignitatis æqualitate. Nos autem non hujus generis opinionibus imbuti sumus, **260** nec illorum ineptiis auscultantes nostro ipsi animo labem inferemus. « Est mirum, est, inquam, ut beatus ait Paulus, unus Deus Pater, ex quo omnia, etnos per ipsum⁶³; » sed non omnibus cognitio et scientia. Audiant igitur qui non sinceram in Christo fidem retinent, exactæque et veræ cognitionis expertes sunt: « Ambulate in lumine ignis vestri, et in flamma quam accendistis⁶⁴. » Nos etenim rectam et expeditam fidei semitam tenebimus, neque ad dexteram, neque ad sinistram deflectentes. Conitemur siquidem Verbum, cum Deus esset, factum esse carnem, hominem nimirum, corpusque non inanimum ac mentis expertes, verum animo menteque præditum assumpsisse, ut « per omnia fratribus assimilatus⁶⁵, » si unum excipias peccatum, seipsum offerret Patri, in odorem rationabilem suavitatis, unusque pro omnibus mortuus, sibi omnes acquireret, ac per se Deo et Patri adjungeret. Ut enim beatus Paulus scribit: « In hoc Christus mortuus est, et resurrexit, ut mortuorum et vivorum dominetur⁶⁶. » Quod si dominatur omnium quæ sub cælo sunt, mortuus quidem carni, cæterum suum ipsemet templum, quippe qui Deus esset, excitavit ad vitam: non ergo nudus homo Dei conjunctione quod ad solam dignitatem attinet, decoratus merito intelligetur, sed Deus verus, etiamsi caro factus est, in omnes res creatas imperium exercens. Sedem namque unam cum Patre obtinet, etiam cum carne, « Flectiturque illi omne genu, et omnis lingua confiteatur quod Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris⁶⁷. » Atque hæc est in hac quidem re veritatis oratio, rectæque et inculpaæ fidei traditio

⁶² I Joan. iv, 13. ⁶³ II Cor. viii, 6. ⁶⁴ Isa. l, 44.

⁶⁵ Hebr. ii, 17. ⁶⁶ Rom. xiv, 9. ⁶⁷ Philipp. ii, 10.

hanc fenet viam. Cæterum nonnulli expertes prudentiæ. attendentes spiritibus erroris, et cauteriatam conscientiam habentibus, » ut sapientissimus Paulus loquitur ⁸⁸, insipientes quidam « circa fidem naufragium passi sunt ⁸⁹, » atque adversus recte sentientes moverunt impietatis arma, tum variis tentavere insidiis, invidiæque in ipsos arcum intenderunt. Verum quod beatus Psaltes ait: « Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum, et infirmatæ sunt super ipsos linguæ eorum ⁹⁰. » Nec enim sanctorum Dei sacerdotum cœtus omni honore et veneratione dignus oblanguit, sed facto agmine simul omnes, accepto fidei scuto, ut scriptum est, « calcantesque pedes in præparationem Evangelii **261** pacis ⁹¹, » hoc est Christi, districtoque « spiritus gladio, quod est verbum Dei ⁹², » dissipaverunt impiorum caervam, id quod in Psalmis exstat clamantes: «

2. Tale quiddam superioribus quoque temporibus accidit, cum Mosis ductu Israel in carne regeretur. Exierant illi quidem ex Ægypto, tyrannicæ crudelitatis excusso jugo. Cum vero mox in deserto morarentur, nequaquam effugere invidiam, nec citra sudorem ac labores ad promissam pervenere terram. Scriptum est enim: « Ivit autem Amalec, et pugnavit contra Israel in Raphidim. Dixit autem Moses ad Josue: Elige tibi viros potentes, et egredientur ad pugnam contra Amalec cras, et ecce ego sto supra verticem collis, et virga Dei in manu mea. Et fecit Josue sicut dixit illi Moses, et egressus pugnavit contra Amalec. Postquam autem pugnavit, vicit una cum electis Josue. Dixit autem Dominus ad Mosen: Scribe hoc in monumentum in libro, et trade auribus Jesu, quoniam delendo delebo memoriam Amalec sub cœlo ⁹³. » At illa quidem in umbra et figura. Umbra nempe lex est. Verum in nostris rebus facile quispiam miretur, cum nudam, nec ullo velatam integumento veritatis pulchritudinem spectet. Sumpsit arma nunc quoque contra verum germanumque Israelem exsecrandus Amalec, ille qui Salvatoris gloriam oppugnat ac mysterii quod de ipso est vim conatur evertire. Sed convocatis ex toto Israele delectis, Dominus noster Jesus Christus commisso prælio superavit hostem, et internecone « delebit memoriam Amalec sub cœlo, » hoc est ex toto orbe. Pugnat enim contra illum occulta manu, quique in ipsum crediderunt tuetur ac tegit, splendidam, et imprimis puram universorum cordibus ipsius mysteriorum cognitionem immittens.

3. Festam ergo celebritatem agamus, velut accisis hostium viribus, tanquam abolito Satana, tanquam Ecclesia suo nitore restituta, tanquam nemine am-

Α πίστιν ἐναυάγησαν, καὶ τὰ τῆς δυσσεβείας ὄπλα κενήχασιν κατὰ τῶν ὀρθῶν φρονεῖν εἰωθῶτων, πολυτρόποις βάλλοντες ἐπιβουλαῖς καὶ τὸ τῆς βασκανίας ἐντεινοντα βόξον. Ἄλλ' ὡς φησὶν ὁ μακάριος Παύλος, « Βέλη νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν, καὶ ἐξησθένησαν ἐπ' αὐτοὺς αἱ γλώσσαι αὐτῶν. » Οὐ γὰρ ἤρέμηνεν ἡ ἀγία πληθὺς τῶν ἀπανταχόσε σκεπτῶν ὀρέων « τοῦ Θεοῦ. ἄλλ' εἰς ἓνα πάντας συναγερμένοι χορὸν, καὶ ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, καθὰ γέγραπται, « ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ Ἐυαγγελίου τῆς εἰρήνης, » τοῦτέστι Χριστοῦ, ἀνατεινάντες τε « τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ, » τὸ τῶν ἀνοσίων καταληίζοντο στίφος ⁴, τὸ ἐν Παλμοῖς ἐκεῖνο βοῶντες: « Οἱ ἔχθροὶ Κυρίου ἐψεύσαντο αὐτῷ: καὶ ἔσται ὁ καιρὸς αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα. »

Β Ἰνίμικι Domini mentiti sunt ei, et erit tempus

β'. Τοιοῦτὸν τι πεπραχῆθαι φαμεν καὶ ἐν τοῖς ἄνωθεν καιροῖς, παιδαγωγούντος ἐτι Μωσέως τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραήλ. Ἐξήρισαν μὲν ἐξ Αἰγύπτου τῆς τῶν πλεονεκτῆσαντων ὠμότητος ἀποπειμφάμενοι τὸν ζυγόν· ἐπειδὴ δὲ ὑλίζοντό που κατὰ τὴν ἔρημον, οὐκ ἀφθόνητοι μεμενήχασιν, οὐτε μὴν ἰδρώτος δίχα καὶ πόνων πρὸς τὴν ἐπηγγελμένην αὐτοῖς διέτρεχον γῆν. Γέγραπται δὲ, ὅτι « Ἦλθε δὲ Ἄμαληκ, καὶ ἐπόλεμα Ἰσραὴλ ἐν Ραφιδίμ· εἶπε δὲ Μωσῆς τῷ Ἰησοῦ· Ἐπιλεξαι σεαυτῷ ἄνδρας δυνατοὺς, καὶ ἐξελθὼν παράταξαι τῷ Ἄμαληκ αὐρίον. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἑστηκα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ, καὶ ἡ ῥάβδος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ χειρὶ μου. Καὶ ἐποίησεν Ἰησοῦς, καθάπερ εἶπεν αὐτῷ Μωσῆς· καὶ ἐξελθὼν παρετάξατο τῷ Ἄμαληκ. Ἐπειδὴ δὲ παρετάξατο, καὶ νενίκηκεν ὁμοῦ τοῖς ἐξειλεγμένοις ὁ Ἰησοῦς, εἶπε, φησὶ, Κύριος πρὸς Μωσῆν· Κατάγραφον τοῦτο εἰς μνημόσυνον εἰς βιβλίον, καὶ δὸς εἰς τὰ ὦτα Ἰησοῦ, ὅτι ἀλοιφή ἐξάλειψω τὸ μνημόσυνον Ἄμαληκ ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανόν. » Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν ἐν σκιαῖς καὶ τύποις· σκιά γὰρ ὁ νόμος. Ἐν δὲ γε τοῖς καθ' ἡμᾶς πράγμασι, καταθαυμάσαι τις ἂν, καὶ γυμνὸν καὶ ἀκατασκίαστον « βλέπων τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος. Ὀπίσθη καὶ νῦν κατὰ τοῦ κατὰ τὴν ἀλήθειαν Ἰσραὴλ ὁ ἐπάρατος Ἄμαληκ, ὁ τῆ τοῦ Σωτῆρος εὐκλεία μαχόμενος, καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν μυστηρίου τὴν δύναμιν ἐπιχειρῶν ἀνατρέπειν. Ἄλλ' ἐκ παντὸς Ἰσραὴλ τοὺς ἐξειλεγμένους συνενεγκῶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἀντετάξατο καὶ νενίκηκεν· ἀλοιφή δὲ « ἐξάλειψαι τὸ μνημόσυνον Ἄμαληκ ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανόν. » Μάχεται γὰρ αὐτῷ κρυφαίᾳ χειρὶ· καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευσάντων ὑπερασπίζει, λαμπρὰν καὶ ἀκιδόδηλυτον ταῖς ἀπάντων καρδίαις τῶν ἑαυτοῦ μυστηρίων ἐνιδρύσας τὴν γῶσιν.

γ'. Οὐκοῦν ἐορτάζωμεν, ὡς ἡσθενηχῶτων ἐχθρῶν, ὡς καθηρημένου τοῦ Σατανᾶ, ὡς τῆς Ἐκκλησίας καθααρμένης· ὡς οὐδενὸς ἐτι λέγοντος οὐκ εἶναι Θεὸν

⁸⁸ I Timoth. iv, 2. ⁸⁹ I Timoth. i, 19. ⁹⁰ Psal. lxxiii, 8. ⁹¹ Ephes. vi, 15. ⁹² ibid. 17. ⁹³ Psal. lxxx, 16. ⁹⁴ Exod. xvii, 8-14.

Variae lectiones.

β ἄλλ. ἐντεινοντες. γ ἄλλ. ἱερῶν. δ Ἰσ. ξίφος. ε ἄλλ. ἀκατασκίαστον.

κατὰ ἀλήθειαν τον Ἐμμανουὴλ, ὁμολογούντων δὲ ἄλλων ἀπάντων τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ἀκαταπαύστοις χεῖλαι ἀνατιθέντων αὐτῷ τὰς δοξολογίας. Γέγραπται γάρ, ὅτι « Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτω σοι, καὶ ψαλλάτω ἰ τῷ ὀνόματί σου. » Κατήργηκε γὰρ τὸν ἄγαν ἐκ πολλῆς ὑπεροφίας λέγοντα Σατανᾶν· « Τὴν οἰκουμένην ἄλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ μου ὡς νοσσοῖαν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὡὰ ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστω δὲ διαφεύζεται ἢ ἀντίπη μοι. » Συγκαθελε δὲ αὐτῷ καὶ αὐτὸ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἀνηρημένης τῆς ἁμαρτίας. « Δεδικαιώμεθα γὰρ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου διὰ τῆς ἀρχαίας ἐντολῆς, ἀλλὰ διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν, » καὶ τῆς ὑπὲρ νόμον ἡμερότητας. « Τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει· τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. Καὶ διακονία μὲν ἡ κατακρίσεως, ὁ δὲ Μωσῆως ὀνόμασται, καὶ μάλᾳ ὀρθῶς. Οὐδαὶς γὰρ ἐν νόμῳ δικαιοῦται παρὰ Θεοῦ. Διακονία δὲ τῆς δικαιοσύνης ἡ διὰ Χριστοῦ πεπίστευται χάρις. Καθῆκε γὰρ ἑαυτὸν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος εἰς ἐκούσιον κένωσιν· καὶ συνανεστράφη τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ἄνθρωπος, γέννησιν ὑπομείνας τὴν [κατὰ] σάρκα διὰ τῆς ἁγίας καὶ Θεοτόκου Παρθένου· ἵνα ταῖς ὑπὲρ νόμον εἰσηγήσοι μετασκευάσῃ πρὸς τὰ βελτίω τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας καταδείξας τὴν ὁδὸν, γνησίους ἀποφῆνη προσκυνητάς. « Πνεῦμα γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. » Χρῆναι δὲ φημι τοὺς, ὅσπερ ἂν εἴεν ἀληθινοὶ προσκυνηταί, καὶ τῆς ἐν πνεύματι τε καὶ ἀληθείᾳ λατρείας ἐργάται γνήσιοι, πάντα μὲν ἀποσεισθεσθαι μολυσμὸν, ψυχῆς δὲ λέγω καὶ σώματος· περιρῶσθαι δὲ κατορθοῦν, καὶ μάλᾳ προθύμως, τὰ δι' ὧν ἂν εἴεν αἰτίας ἀπάσης ἀπῆλλαγμένοι. Ἄγιους γὰρ εἶναι προσήκει καὶ τῷ σώματι, καὶ τῷ πνεύματι. Οὐκοῦν κατανεκρώσωμεν ἡδονάς· καὶ μὴ σαρκικῶν ἤττονα παθῶν τὸν οἰκεῖον ἔχωμεν νοῦν· φρονούντα δὲ μᾶλλον τὰ τοῦ πνεύματος, καὶ πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας κατακίβδηλέειν εἰδὸς· προσνευσκότα δὲ μᾶλλον ἀγαθῷ παντὶ πράγματι, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν ὡς ἀπωτάτω ποιεῖσθαι σπουδάζοντα. Καταθέλουσι μὲν γὰρ αἱ τοῦ σώματος ἡδοναὶ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, καὶ καταλήζονται νεανικῶς τὰς τιῶν καρδίας, μονονουχὶ πολεμίων δίκην ἀγρίως εἰσβάλλουσαι. Ἄλλ' οἱ τῷ θεῷ φόβῳ τεθωρακισμένοι, τὰς τῶν τοιοῦτων παθῶν ἐφόδους μονονουχὶ γελῶντες, φασί· « Κύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι σὰρξ. » Ἀποφέρει δὲ γνώμη εἰς τοῦτο αὐτοὺς, καὶ μέντοι καὶ εὐσθενείας τῆς πνευματικῆς, ὁρᾶνσοφος Παῦλος ἐπιφωνῶν· « Νεκρώσατε τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, κτηνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακῆν. » Κατορθοῦται δὲ τοῦτο διὰ πόνων, ὧν ἂν τις ἴλοιο χρῆναι θαυμάζεσθαι, καὶ τὴν ἐφ' ἅσας τοῖς ἐπαινουμένοις ἀναθήσκειτο ψῆφον. Οὕτω πάλιν αὐτὸς πού φησιν ὁ θεσπέ-

A plius dicente, non esse vere Deum Emmanuelem, sed potius gloriam illius asserentibus, laudesque irrequicla prædicatione prosequentibus universis. Scriptum est enim : « Omnis terra adoret te, et psallat tibi; psalmum dicat nomini tuo ». Edomuit nempe Satanam, plena illa fastus arrogantique jaclantem : « Orbem terrarum capiam manu, **262** ut nidum, et tanquam derelicta ova tollam, et non est qui effugiat, aut contradicat mihi ». Evertit quoque simul ipsum quoque mortis imperium, sublato prorsus peccato. « Justificati enim sumus, non ex operibus legis, ex antiquo præcepto, sed per fidem in ipsum », et que supra legem est, benignitatem. « Littera enim occidit; spiritus autem vivificat ». Ac ministratio quidem damnationis lex Mosis est dicta, et jure id quidem. Nemo enim in lege justificatur a Deo. Ministratio vero justitiæ, quæ per Christum habetur, gratia credita est. Demisit namque seipse Unigenitum Dei Verbum ad voluntariam exinanitionem, et cum hominibus conversatus est, ut homo, genitus secundum carnem de sancta ac Deipara Virgine, ut doctrina quæ supra legem est institutos qui in ipsum credidissent ad meliora revocaret, atque evangelicæ vitæ monstrata via veros adoratores efficeret : « Spiritus enim, inquit, est Deus, et eos qui adorant ipsum, in spiritu et veritate oportet adorare ». Oportere autem arbitror, qui quidem veri adoratores sint, gratiamque et veram in spiritu et veritate adorationem exerceant, omnem penitus a se impuritatem, corporis nimirum atque animi, amovere, verum et eniti, ac strenue quidem, ut ea præsent, per quæ ab omni scilicet crimine noxaque liberentur. Sanctos nempe illos et corpore et spiritu esse decet. Proinde averruncemus voluptates, nec se a permotionibus carnis mens nostra vinci patiat. Quin potius ea quæ sunt spiritus sapiat, noritque omne turpitudinis genus repellere, tum laudandas quasque amplectatur actiones, et quod nos circumstat peccatum amovere quam longissime studeat. Emolliunt nimirum corporeæ voluptates humanam mentem, tum ex nonnullorum cordibus temerario impetu prædas agunt, hostiliter propemodum invadentes. Verum hæc hujusmodi affectionum incursions, prope est ut irrideant quos divinus timor armat, illud usurpantes : « Dominus mihi adjutor, et non timebo quid faciat mihi caro ». Porro illos in hanc mentem impellit, atque ad spiritale robur hortatur sapientissimus Paulus, inclamans : « Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam ». Assequimur autem id per labores, quos adhibetur quivis oportet, ac supra res alias omnes laudandos esse statuat. Ita rursum **263** idemmet ait

⁹⁸ Psal. lxxii, 3. ⁹⁹ Isa. x, 14. ¹⁰⁰ Rom. iii, 29.

¹⁰¹ II Cor. iii, 6. ¹⁰² ibid. 9. ¹⁰³ Joan. iv, 24. ¹⁰⁴ Psal.

cxvii, 6. ¹⁰⁵ Coloss. iii, 5.

Variae lectiones.

ἡ δὲ ψαλλάτωσαν σοι.

alicubi beatus Paulus : « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis predicaverim, ipse reprobos efficiar ⁴. » Ergo velut omnium cultores virtutum, purum vere ac sanctum alacres amplectamur jejunium, totius alumnorum modestiæ, sanctitatis parentem, supernæ conciliatorem atque administrum benevolentiam. Corpus autem inedia cum subegerimus, morum quoque probitas et modestia necessario consequetur. Erimus sic namque perfecti atque integri, in nullo deficientes. Solent nimirum corporeæ exercitationis labores, bonarum quoque actionum eximia decora comitari. Hinc sibi pietatis athleta coronæ decus divino iudicio reportabit. Hoc iis qui strenuos se ac patientes præbuerint, vocationis supernæ bravium conciliabit. « Quare, dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes ⁵. »

4. Hæc nos ut doceret Unigenitus, nostri similem formam indutus apparuit. Verum Salvatorem omnium ac Redemptorem Israel non agnovit, quamvis ejus mysterium tanquam in umbris et figuris lex indicasset, multiplicique clamore sancti prophætæ denuntiassent. Audiant itaque quos ignorationis hujus detinet morbus : « Audi, cœlum, et auribus percipe, terra, quia Dominus locutus est : Filios genti, et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui : Israel autem me non cognovit, et populus meus me non intellexit ⁶. » Persequabantur nimirum criminose deblaterantes : « De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, et quia tu homo cum sis, facis teipsum Deum ⁷. » Proinde in illos perquam sane apposite liceat dicere : « Væ genti peccatrici, populo pleno iniquitate, semini nequam, filiis iniquis. Dereliquistis Dominum, et irritastis sanctum Israel ⁸. » Cum namque et Deum illum esse, et universorum Dominum confiteri debuissent, tum ex iis quæ patrabantur miraculis, ipsius non enarrabilem divinamque vim agnoscentes propheticum illud efari : « Ecce nos erimus tui, quoniam tu Dominus Deus noster es : » nihil tamen ejusmodi præstitere. Quin intulere sese amarulenti atque audaces, modo conviciis absurde incessentes : Samaritanum et vini potatorem ⁹, quin et nothum spuriumque ipsam appellantes : modo vero etiam lapidibus appetitum extra Judææ terminos ejecere, demumque cruci affixere, **264** cumque caput jactatione hæc simul aggerebant : « Dissolvens templum Dei, et in triduo ædificans illud, salva teipsum ; si Filius Dei es, descende de cruce ¹⁰. » Illi itaque quantum quidem in ipsis fuit, vitæ auctorem interfecerunt. Sed fas non erat a morte detineri, quemadmodum beatus Petrus ait. Pervadens autem infimos inferorum recessus, cum « iis qui illic erant spiritibus prædicasset ¹¹ ; eduxit quidem vinclos in fortitudine

σιος Παῦλος : « Ὑπωπάξω μου τὸ σῶμα καὶ δουραγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας. αὐτὸς ἀδόκιμος γίνωμαι. » Χαίροντες τοίνυν ὡς ἀπάσης ἀρετῆς ἐργάται, τὴν πάναγον ἀληθῶς καὶ ἀγίαν προοιζόμεθα νηστειάν, τὴν ἀπάσης εὐταξίας τροφὴν, τὴν ἀγνισμοῦ μητέρα, καὶ τῆς ἀνοδῆν εὐμενίας πρόξενον. Κατήκοντες εἰς τὸ σῶμα ταῖς ἀστυλαῖς, προσεπάγωμεν ἀναγκαίως τῆς ἐπιεικείας τοὺς τρόπους. Ἐσόμεθα γὰρ οὕτω τέλειοι καὶ ὀλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπούμενοι. Φιλεῖ γὰρ πῶς αἰ τοῖς τῆς σωματικῆς ἀσκήσεως πόνους ἀκολουθεῖν, καὶ τὰ ἐξ ἔργων θαυμάτων ἀχηματα. Τοῦτο τῆς εὐσεβείας τὸν ἀθλητὴν ταῖς παρὰ Θεοῦ στεφανώσῃ ψήφοις· τοῦτο τῆς ἀνο κλήσεως προξενήσῃ τὸ βραβεῖον τοῖς ἀνδριζομένοις ἐν ὀπιομνῆ. « Οὐκοῦν, ἕως καιρὸν ἔχομεν, ἐργασόμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας. »

δ. Ταῦτα διδάξων ἡμᾶς ἐπέφανεν ὁ Μονογενὴς ἐν εἰδει τῷ καθ' ἡμᾶς· ἀλλ' οὐ συνῆκεν ὁ Ἰσραὴλ τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτῆν· καίτοι τὸ ἐκ' αὐτῷ μυστήριον ὡς ἐν σκιαῖς καὶ τύποις τοῦ νόμου προαναφήναντος, διακεκραγῶτων δὲ πολυτρόπως καὶ τῶν ἀγίων προφητῶν. Οὐκοῦν ἀκουσάτωσαν ἡ τὴν ἐκ' αὐτῷ νοσήσαντες ἄγνοϊαν· « Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν· Ἰδοὺ ἐγέννησα καὶ ὤψωσα· αὐτοὶ δὲ με ἤθέτησαν. Ἔγνω βούς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαὸς με οὐ συνῆκεν. » Ἐδίωκον γὰρ ἐγκαλοῦντές τε καὶ λέγοντες· « Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας· ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν. » Λεγίσθω δὴ οὖν περὶ αὐτῶν, καὶ μᾶλλον εἰκότως· « Οὐαὶ ἔθνος ἀμαρτωλῶν, λαὸς πλήρης ἀμαρτίας, σπέρμα πονηρὸν, υἱοὶ ἄνομοι· ἐγκατελίπετε τὸν Κύριον, καὶ παρωργίσατε τὸν Ἄγιον τοῦ Ἰσραὴλ. » Καίτοι γὰρ δέον ὁμολογεῖν, ὅτι καὶ Θεὸς ἐστὶ, καὶ τῶν ὄλων Κύριος· καὶ μὴν ἐκ τῶν παραδόξως ἠποτελουμένων τῆν ἀφραστον αὐτοῦ καὶ θεοπρεπή· Ὑναμις ἐπιγινώσκοντας, τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λέγειν· « Ἰδοὺ οἶδε ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶ, » πεπράχασι μὲν τῶν τοιούτων οὐδὲν, ἐπεφύοντο δὲ πικροὶ καὶ δεινοὶ, ποτὲ μὲν ἐκτόπως διαλοιδορεῖσθαι σπουδάζοντες, « Σαμαρείτην τε καὶ οἰνοπότην, » καὶ μὴν καὶ ἐκ πορνείας αὐτὸν γεγενησθαι λέγοντες· ποτὲ δὲ ἰ λίθοις τῶν τῆς Ἰουδαίας ὄρων ἐκπέμποντες, καὶ τελευτῶντες ἐσταύρωσαν. Κατέσειον δὲ τὰς κεφαλὰς ἐπ' αὐτῷ, καὶ δὴ καὶ ἐφασκον· « Ὁ καταλύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτὸν· εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατέβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. » Ὅσον μὲν οὖν ἦκεν εἰς γε τὸ ἐκεῖνων ἐγγεῖρημα, τὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτόνασιν ἀρχηγόν. Ἄλλ' οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου, καθὰ φησιν ὁ θεοσπίσιος Πέτρος. Καθιζόμενος γὰρ ἐν τοῖς κατωτάτοις τοῦ ἄβου μυχοῖς, καὶ ἐδιακηρύξας τοῖς ἐκεῖσε πνεύμασιν,

⁴ I Cor. ix, 17. ⁵ Galat. vi, 10. ⁶ Isa. i, 2, 3. ⁷ Joan. x, 33. ⁸ Isa. i, 4. ⁹ Matth. xi, 19. ¹⁰ Matth. xxvii, 40. ¹¹ I Petr. iii, 19.

Varia lectiones.

δ.11. κατατήκοντες. ἡ δ.11. ἀκούσσω. ἰ δ.11. καί.

ἐξήγαγε μὲν τοὺς πεπαιδευμένους ἐν ἀνδρείᾳ, ἡ καθὰ Α
 φησιν ὁ μακάριος Δαβὶδ· ἀνεβίω δὲ τριήμερος, ζωο-
 ποιήσας ὡς Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ ναόν, ἡ καὶ ἀπαρχὴ γε-
 γονώς τῶν κοιμηθέντων, καὶ πρωτότοκος ἐκ νε-
 κρῶν, ἡ ἵνα τὴν ἀνθρώπου φύσιν θανάτου καὶ φθο-
 ρᾶς ἀποφήνη κρείττονα, καὶ εἰς μακραίωνα μετα-
 στοιχειώσῃ ζωὴν. Ἐμφανῆ δὲ καταστήσας ἑαυτὸν
 τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις, ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρα-
 νοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, καὶ κακάθεικεν ἐν δεξιᾷ τοῦ
 θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς· τὸ λοιπὸν
 ἐκδεχόμενος, ἡ Ἔως οὐ τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑπὸ
 τοὺς πόδας αὐτοῦ. Καταθήσεται δὲ κατὰ καιροὺς ἐξ
 οὐρανῶν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν
 ἀγίων ἀγγέλων, ἵνα κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς.
 Ταῦτα τοίνυν εἰδότες, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παν-
 τὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. Ἐπιτελείσω-
 μεν ἀγασίην ἐν φόβῳ Θεοῦ, πάντα τρόπον εὐσε-
 βείας ἐπιτηθεύοντες, ὀρθὴν καὶ ἀκατήλευτον τὴν εἰς
 αὐτὸν τηροῦντες πίστιν, χήρας ἀνακτώμενοι, ὀρφα-
 νοὺς παραμυθούμενοι· τοὺς ἐν πτωχείᾳ τοὺς ἐνοῦσι
 κατὰ δύναμιν θεραπεύοντες· συναλογοῦντες τοὺς ἄλ-
 ληγομένους, ὡς καὶ αὐτοὶ ἦντες ἐν σώμασι· μνημο-
 νεύοντες τῶν δεσμιῶν ὡς συνδεμένοι. Οὕτω γάρ,
 οὕτω νηστεύσωμεν καθαρῶς, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας
 Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ ἐβδόμης καὶ εἰκόδος τοῦ Μεγί-
 μηνός, τῆς δὲ ἐβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ
 δευτέρας τοῦ Φαρμοῦθι μηνός· περιλούντες μὲν τὰς
 νηστείας τῆς ἐβδόμης τοῦ αὐτοῦ Φαρμοῦθι μηνός, ἐσπέ-
 ρα βαθεῖα κατὰ τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις· ἑορτά-
 ζοντες δὲ τῇ ἐξῆς ἐπιφωσκουσῇ Κυριακῇ τῇ ὀγδόῃ
 τῷ αὐτοῦ Φαρμοῦθι μηνός· συνάπτοντες ἐξῆς καὶ τὰς
 ἐπὶ τὰς ἐβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Οὕτω γάρ,
 οὕτως εὐδοκίμησομεν, καὶ τὰς ἑαυτῶν παραθησά-
 μεθα ψυχὰς τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
 τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα
 καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΑ'.

α. Ἐν μὲν ἐμοὶ γε καὶ λίαν θυμῆρες, ἀδελφοί,
 τῆς ἁγίας ἡμῶν πανηγύρεως καὶ ἐν τῷ παρόντι
 καιρῷ ποιούμενῃ τὴν δῆλωσιν, τοῖς συνήθεσι κε-
 χρήσθαι πρὸς ὑμᾶς λόγοις, οὐδὲν παραλειπότι
 τῶν ὅσα πρὸς ὠφέλειαν βλέπει πνευματικὴν, καὶ τῆς
 εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ὀρθῆς καὶ
 ἀπλανοῦς πίστεως τὸ βέβαιον παρατίθεται. Οὕτω
 γάρ ἂν αὐτὸς μὲν ἐκέρδινα τῆς ἑαυτοῦ προθυμίας
 τὴν ἡγήσιν, ὑμεῖς δὲ ἀξήμοιοι τῶν ὠφελῶν δυναμέ-
 νων διαμέλινατε. Ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντα τοῖς ἀνθρωπι-
 νοῖς σκέμμασιν ἐξ οὐρίας τρέχει τὰ πράγματα, οὐδὲ
 τῶν κατὰ γνώμην εἰς εὐθὺ κατανατᾷ πάντα τε καὶ
 πάντως τὸ τέλος, φέρε λέγωμεν ὡς ἐν τὰ καταπει-
 λόντα, μάλλον δὲ ὅσα δύνασθαι παραχωρεῖ τῆς ἐν-
 σκηφίας ἡμῖν μέχρι καὶ νῦν ἀβρωσθαι τὸ μέγεθος.
 Τοσοῦτον γάρ ἡμᾶς τοῖς ἐξ ἑαυτῆς συμπτώμασι κατε-
 φέρτισεν, ὡς ἀναθοῦν ἐκεῖνο τὸ παρὰ τῶν ἁγίων
 μαθητῶν, ὅτε καὶ ἐκινδύνεον τῷ Σωτῆρι, λεχθέν·
 ἡ Κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα. Ὁἶδα μὲν οὖν,

suas, ἡ ut beatus David ait ¹²: tum revixit tertia die,
 suumque ipse templum, quippe qui Deus esset, re-
 stituit vitæ, ἡ primitiæ dormientium factus ¹³, ac
 primogenitus ex mortuis ¹⁴, ἡ ut humanam naturam
 superiorem morti ac corruptioni redderet, atque ad
 æternam transferret vitam. Cum sese porro mani-
 feste spectandum sanctis apostolis præbuisset, as-
 cendit ad Patrem qui in cælis est, et Deum, sedet-
 que in dextera throni majestatis in excelsis, deinceps
 exspectans: ἡ Donec ponat inimicos suos scabellum
 pedum suorum ¹⁵. Descendet autem statutis tem-
 poribus de cælis in gloria Patris sui, cum sanctis
 angelis, judicaturus vivos et mortuos. Hæc proinde
 scientes, mundemus nos ab omni inquinamento car-
 nis et spiritus, perficientes sanctificationem in ti-
 more Dei, pietatem omnibus modis excolentes, re-
 ctam ac sinceram in ipsam servantes fidem; patro-
 cinemur viduis, solemur orphanos, pauperes pro
 copia, quantum in nobis est, sublevemus, afflictis
 condolentes, velut et ipsi existentes in corpore,
 memores victorum tanquam simul victi. Ita nam-
 que pure scilicet jejunabimus; inchoantes sanctam
 quidem Quadragesimam vigesima septima Februa-
 rii mensis; hebdomadam vero Paschæ salutaris se-
 cunda mensis Aprilis; finientes jejunia septima ejus-
 dem mensis, extremo vespere, ex apostolica tradi-
 tione; festum porro diem celebrantes proxime il-
 lucescente Dominica, octava ejusdem mensis Aprilis;
 adnectentes deinde septem quoque hebdomadas sanctæ
 Pentecostes. Ita namque probati nostros animos
 offeremus universorum Deo, in Christo Jesu Domino
 nostro, per quem, et cum quo Patri gloria et impo-
 rium, cum sancto Spiritu, nunc et semper, et in
 sæcula sæculorum. Amen.

καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ διὰ

265 HOMILIA XXI.

1. Opportunum mihi quidem, et valde jucundum
 fuisset, fratres, dum sanctam nostram celebritatem
 vobis in præsentia denuntiamus, consueta ad vos
 oratione uti, nec eorum quidquam prætermittere,
 quæ et spiritalem afferre utilitatem, et rectam sine
 errore fidem, in Dominum nostrum Jesum Christum
 confirmare possint. Ita namque et ego alacritatis meæ
 fructum tulissem, et vos ab omni eorum quæ pro-
 desse queant, jactura immunes stetissetis. Verum
 cum non omnia cogitantibus nobis ex sententia suc-
 cedant, neque semper hominum votis plane evonta
 respondeant; age eloquamur pro viribus quæ instant,
 vel quæ potius morbi, qui nos ad hoc usque tempus
 vexavit, gravitas permittet. Qui nobis certe suis in-
 cursionibus eo usque molestus fuit, ut illud facile
 usurparemus, quo Salvatorem sancti discipuli peri-
 clitantes affati sunt: ἡ Domine, salva nos, peri-
 mus ¹⁶. Scio vos sane multa atque insigni pruden-
 tia præditos, scio vobis familiares esse sanctorum

¹² Psal. LXXII, 7. ¹³ 1 Cor. XV, 20. ¹⁴ Coloss. 1, 18. ¹⁵ Psal. CIX, 1. ¹⁶ Matth. VIII, 26.

nostrorum Patrum, optimorumque institutorum cohortationes, ut proinde minime nostra opera necessaria sit, siquidem ut beatus asserit Paroemiastes: « Omnia manifesta intelligentibus, et rectam inventientibus scientiam ¹⁶. » Tanquam igitur ad peritos, fidenter loqui.

2. Ecce igitur insigne nunc quoque ac salutare nostræ celebritatis tempus adventat, quo nos, excusato veterum criminum intolerabili pondere, salutare jugum sponte subivimus divini Verbi coelitus advenientis, nihil amplius laborantes et onerati, sed benigna et quæ nobis salutem conciliet Emmanuelis oratione eruditi. Proinde mutua in Ecclesiis gratulatione utentes, in communi, sacro et concordi conventu, grates occinamus omnium Salvatori Christo, qui nos ab ea quæ olim ob primi parentis crimen inhæserat, nota liberavit, id quod pridem sapienter dictum fuerat, acclamantes: « Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum ¹⁷. » Postquam enim ob diaboli perversitatem, e paradiso, illiusque deliciis excidimus, et omnium procreatore merito nobis infenso, **206** tristem illam ac præduram vocem audivimus: « Terra es, et in terram ibis ¹⁸; » in casses diabolicæ tyrannidis compulsi, ne oculos quidem attollerere miseri audebamus. Quænam igitur optantibus via salutis relinquebatur? quænam divinæ legis violatoribus veniæ reperiretur occasio? Sola nimirum Dei benignitas, ac tam inexplicabili et inenarrabili potestati hæc misericordia. Misit itaque Filium suum nobis salvatorem et redemptorem, qui solus posset humanam naturam e diaboli manibus vindicare, tantamque adversus nos bonitatem ac benignitatem adhibens Dei Patris unigenitum Verbum, majestate ac dignitate compar, genitorique suo coæternum, creator et opifex coeli et terræ, angelorumque et hominum, « Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens ¹⁹, » nostramque similitudinem assumpsit, ut omnes salvans per semetipsum, ab omni inquinamento et labe puros Deo et Patri sistat, per omnia fratribus assimilatus ²⁰, uno excepto peccato. Proinde et famem enastinet, et jejunit certo tempore; ut nobis exemplar vitæ inculpatæ, atque initium salutis existeret. Igitur nos quoque præmittamus sanctæ celebritati jejunium: « Non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis ²¹. » Etenim si nos ipsos integros castosque conservaverimus, ac Deo placitam vivendi rationem sancte retinuerimus, veluti servi non degeneres suo tempore audiemus: « Euge, serve bone et fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam. Intra in gaudium Domini tui ²². » Non

A ὅτι συνίσει διαπρέποντας, σοφὸν καὶ ἔννοον κέκτησθε φρόνημα τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων καὶ πανερίστον διδασκάλων ἑναύλους τὰς παραινέσεις κατέχοντες, ὡς μηδὲν ἡμῖν ἐνδεῖν κατὰ τὸν μακάριον Παρομιαιστήν φάσκοντα: « Πάντα ἐνώπιον τοῦ ποιῶσι, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὐρίσκουσι γινώσιν. » Πρὸς εἰδότες ταγαροῦν, θαβρῶν ἀναφθέγομαι.

β'. Ἴδοὺ δὴ καὶ νῦν ὁ εὐσημος καὶ σωτήρης τῆς ἁγίας ἐορτῆς ἐπέστη καιρὸς, ὅτε τῶν παλαιῶν ἁμαρτημάτων τὸ δυσσχέδον φορτίον ἀποσεισάμενοι, τὸν σωτήριον ζυγὸν ἐκουσίας ὑπεισθλομεν τοῦ ἐξ οὐρανοῦ καταβάτος Θεοῦ Λόγου, οὐκ ἔτι κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, ἀλλὰ πρόφθι καὶ σώζειν εἰδοὶ τῷ Ἐμμανουὴλ παιδευόμενοι λόγῳ. Οὐκοῦν ἀλλήλοις συχαίροντες ἐν Ἐκκλησίαις, διὰ τῆς κοινῆς καὶ ἰερᾶς καὶ δημοφύχου συνόδου εὐχαριστηρίους ὑδὰς ἀναπέμφωμεν ἐν τῷ λυτρωσαμένῳ πάντας ἡμᾶς Σωτῆρι Χριστῷ, ἐκ τῆς πάλαι προτετριμμένης ἡμῖν κηλῆδος, διὰ τὴν τοῦ πρωτοπλάστου παράδασιν, ἀναθοῶντες ἐκεῖνο τὸ πάλαι σοφῶς εἰρημένον, « Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. » Ἐπειδὴ γὰρ ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας, τοῦ παραδείσου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τρυφῆς ἐκπεπτῶκαμεν ὑπὸ τὴν πεποιηκότος ἀγανάκτησιν εἰκότως γενόμενοι, καὶ τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ παγγάλεπον ἀκούσαντες φωνήν, « Γῆ εἰ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, » τῆς διαβολικῆς τυραννίδος ὠφθημεν θήραμα, οὐδὲν πρὸς τὰ ἄνω ἐπιδιέπειν τολμῶντες οἱ θελαιοὶ. Ποῖα τοίνυν ὑπελίπετο τοῖς τοῦτο ποθοῦσι σωτηρίας ὁδός; ποῖα τοῖς παραβεθηκόσι τοῦ Δεσπότου τὴν ἐντολὴν ἀφορμὴ συγγνώμης ἠύρισκετο, Μόνη φιλανθρωπία Θεοῦ οἰκτιρμὸς καὶ ἔλεος τῆς οὕτως ἀφράστου καὶ ἀνεκδιηγήτου δυνάμεως. Ἐπειμψε τοίνυν ἡμῖν τὸν ἴδιον Ἰῶν σωτήρα καὶ λυτρωτὴν, μόνον δυνάμενον τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐκ τῆς διαβολικῆς ἐξελεύσασαι χεῖρας, καὶ τοσαύτη χρησάμενος τῆ εἰς ἡμᾶς χρηστότητι καὶ φιλανθρωπία ὁ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς μονογενὴς Λόγος, ὁ σύνθρονος, καὶ ἰσκλητής, καὶ συναῖδιος τῷ ἴδιῳ γεννήτορι, ὁ κτίστης καὶ δημιουργὸς οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, καὶ ἀγγέλων, καὶ ἀνθρώπων, « Οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγῆσατο τὸ εἶναι Ἰσα Θεῷ, ἀλλ' αὐτὸς ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, » καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἀνεδέξατο, ἵνα πάντας σώσας δι' αὐτοῦ καθαροῦς ῥύπου καὶ μολυσμῶν προσαγάγῃ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθεὶς χωρὶς μόνης ἁμαρτίας. Διὸ καὶ παῖνην ἀνέχεται καὶ νηστεύει κατὰ καιρὸν, ἵνα ὑπογραμμὸς ἡμῖν τῆς ἀναμαρτήτου ζωῆς καὶ ἀρχῆς σωτηρίας εὐραθῆ. Οὐκοῦν καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς προεδρευέτω τῆς ἁγίας πανηγύρεως ἡ νηστεία, μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐκρινίας καὶ ἀληθείας. Ὅταν γὰρ ἑαυτοῦς ἀμώμους καὶ ἀσπίλους τηρήσωμεν, καὶ τὴν ἀρέσκουσαν Θεῷ πολιτεῖαν πανάργως ἀσκήσωμεν, ὡς

¹⁶ Prov. viii, 3. ¹⁷ Galat. iii, 13. ¹⁸ Gen. iii, 19. ¹⁹ Philipp. ii, 6. ²⁰ Hebr. ii, 17. ²¹ I Cor. v, 8. ²² Matth. xxv, 23

Variae lectiones.

ἢ ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ ποιῶσι. ἢ ἀλλ' αὐτόν.

γνήσιοι δοῦλοι προσφόρως ἀκουσόμεθα· « Εὐ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἐπὶ ὀλίγα ἤς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω, εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου. » Οὐ γὰρ ἀνόνητος ἔσται τοῖς ἐλπίζουσιν εἰς αὐτὸν ὁ πῆξ νηστείας καρπὸς, οὐδὲ τὴν ἐπάρατον ἐκείνην καὶ Ἰουδαίους πρέπουσαν ἀκούσονται πώποτε φωνήν· « Οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐξελεξάμην, λέγει Κύριος. » Ἐπαιτιᾶται γὰρ ἐκείνους, καὶ μάλα δικαίως, διὰ φωνῆς Ἥσαου, καὶ φησι, « Νηστεύετε, καὶ τύπετε πυγμαῖς ταπεινόν. Ἴνα τί μοι νηστεύετε; » Χρεία τοιγαροῦν τοῦ παγκάλου βίου, σύνδρομον ἔχοντος τῆ νηστείας τὸ φαίδρον καὶ ἀλώδητον κάλλος, τὸ λαμπρὸν τῆς ἀφθαρσίας ἐφόδιον, τὸ ἀξίεραστον τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐνέχυρον, τὸ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀσφαλὲς καὶ ἀκαταγώνιστον ἔρεισμα. Διὸ δὴ καὶ πρέπον ἡμᾶς « Καθάραντας ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος ἐπιτελεῖν ἀγωνοσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ. » Οὕτω γὰρ εὐθαρσεῖς τε ἀγαστοῦ, λαμπροὶ ἱματίοις ἡμφιεσμένοι, καὶ βουῶντες σοι, ὅτι σὺ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶ. »

γ. Ὅπερ οὐκ ἠθέλησε τὸ τῶν Ἰουδαίων στίφος ἠμολογεῖν, ἤκουσε πάλιν ἰ Θεοῦ λέγοντος διὰ φωνῆς Ἥσαου· « Οὐαὶ ἔθνος ἀμαρτωλῶν, λαὸς πλήρης ἀμαρτιῶν, σπέρμα πονηρὸν, υἱοὶ ἀνομοὶ! Ἐγκατελίπετε τὸν Κύριον, καὶ παρωργίσατε τὸν Ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ. Τί ἐτι πληγῆτε προστιθέντες ἀνομίας; » Οὕτε γὰρ τὰ παράδοξα τῶν ἐπιτελουμένων ἔργων παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος καταπλαττόμενοι, οὕτε τὰς θεοσημίας, ἃς ἐνεῖργει τῇ οἰκειᾷ δυνάμει θαυμάζοντες, ἐκ τῶν ἐναντιῶν αὐτοῦ κατεθρασύνοντο, λέγοντες, « Ἐν Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. » Ὁ μανίας θεομισοῦς, καὶ ἀφάτου τῆς δυσσεβείας! « Οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ συνήκαν, ἐν σκότει διαπορεύονται, καὶ πλανῶνται ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν. » Εἰ μὴ νοεῖς τὰ περιαυτοῦ γεγραμμένα, μηδὲ τῶν ἁγίων μαθητῶν ἐπινοεῖς τὸ μῆνυμα, τί κομπάζεις, φύλαξ εἶναι τῶν νομίμων παραγγελμάτων φανταζόμενος; Πότε πληρούμενον εἶδες τὸ πάλαι προειρημένον; « Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὅσα κωφῶν ἀκούσονται· τότε ἀλείψαι ὡς ἔλαφος ὁ χυλὸς, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων. » Οὐκ ἐπὶ τῆ τοῦ Ἐμμανουὴλ παρουσίᾳ ἐλπίζειν ἀεὶ θέλεις, καὶ προσδοκᾶν ἄπερ ἐπιτελεσθέντα τεθέσσαι; Οὐδὲν σε τῶν ἐνεργηθέντων εἰς πληροφορίαν ἀγει τοῦ θαύματος, ἀλλὰ κρύπτειν θέλεις τὰ πᾶσι διεγνωσμένα; Μύεις τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς ἀκοὰς κεκλεισμένας φυλάττεις ταῖς Χριστοῦ θαυματουργίαις; Ἐχεις τοίνυν ἀξίαν τῶν σαυτοῦ πλημμελημάτων ἀντίδοσιν. Οὐκ ἔτι γὰρ παρὰ σοὶ τὰ σύμβολα τῆς εὐσεβείας, οὐ πόλις, οὐχ ἔορτῆς θυσία, πανταχοῦ δὲ τῆς οἰκουμένης διασπάρης βεβόημενος. Ἀκουσῆ δὲ καὶ παρὰ τινος ὀνειδίζοντος τῶν ὀρθῶν φρονεῖν ἡρημένων' ἐκείνο τὸ τῷ Βαροὺχ προηγγελμένον· « Τί ἐστιν, Ἰσραήλ, ὅτι ἐν γῆ τῶν ἐχθρῶν εἶ; Ἐπαλαιώθης ἐν γῆ ἄλλο-

erit sane inutilis in illum sperantibus jejunii fructus, neque formidabilem illam et in Judæos accommodatam aliquando audiet vocem : « Non hoc jejunium elegi, dicit Dominus 23. » Accusat enim illos, et certe merito apud Isaiam his verbis : « Jejunatis, et percutitis pugno humilem. Utquid mihi jejunatis 24? » Adhibenda igitur est honesta vivendi ratio, quæ jejunium illustri ac decora specie comitetur, splendendum illustri ac decora specie comitetur, splendendum immortalitatis viaticum, amabile regni cælestis pignus, æternæ vitæ solidum et inexspugnabile firmamentum, proindeque decet, « Ut mundantes nosmetipsos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficiamus sanctificationem in timore Dei 25. » Ita 267 namque fiducia pleni, nec quidquam metuentes ante tribunal Christi astabimus, splendidis amicti vestibus, illudque libere acclamantes : « Ecce nos erimus tui, quoniam tu Dominus Deus noster es 26. » καὶ ἀκλόνητοι παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ παρῆρησιαστικώτερον, « Ἰδοὺ οἶδε ἡμεῖς ἐσόμεθά

3. Quod cum fateri Judæorum gens abnuisset, illa vicissim audivit, quibus eos Isaïæ voce Deus affatus est : « Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis, semini nequam, filiis sceleratis! Dereliquistis Dominum, et exacerbastis sanctum Israel. Quid ultra percutiemini addentes iniquitatem 27? » Nec enim ob mirabilia opera ab ipso Salvatore patrata stupentes, nec divina signa quæ vi propria edebat cum admiratione excipientes, contra potius illi insultabant dicentes : « In Beelzebub principe dæmoniorum eiecit dæmonia 28. » O insaniam! Deo invisam! o inexplicabilem impietatem! « Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulantes, et errantes a minimo usque ad maximum eorum 29. » Si minus quæ de ipso scripta sunt intelligis, nec agnoscis sanctorum prophetarum testimonia, quid rejectas, ac legalium mandatorum custodem esse somnias? Quando illud impletum vidisti, quod prædictum olim fuerat? « Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum audient : tunc saltabit sicut cervus claudus, et expedita erit lingua mutorum 30. » Num Emmanuelis adventum perpetuo sperabis, eaque semper exspectabis quæ perfecta contuitus es? Nihil te eorum quæ gesta sunt, summa admiratione percillit, sed ea celare cupis, quæ nota omnibus ac pervulgata sunt? Nictantes oculos, auresque obseratas Christi miraculis geris? Digna igitur pro meritis præmia reportasti. Non ulla apud te reliqua insignia pietatis, non civitas, non solemne sacrificium, sed per omnes terras disiectus et vagus erras. Audies igitur a quopiam eorum qui rectos gerunt sensus, id quod ante per Baruch fuerat denuntiatum : « Quid est, Israel, quod in terra inimicorum es? inveterasti in terra aliena, contabuiisti

²³ Isa. LVIII, 5. ²⁴ Ibid. 4. ²⁵ II Cor. VII, 1. ²⁶ Jerem. III, 22. ²⁷ Isa. I, 4. ²⁸ Matth. XII, 24. ²⁹ Psal. LXXXI, 5. ³⁰ Isa. XXXV, 5, 6.

Varia lectiones.

ἀλλ. ἤκουσε πάλιν. ἢ ἀλλ. παραπροηγγελμένον.

cum mortuis, annumerata es iis qui in inferno sunt. Reliquisti tontem sapientia¹¹. » Non habebis igitur quod adversum ea quæ tibi obijciuntur respondeas. Sermo tibi omnia illico excidit, ipsam veritatem argutis oppugnare contendis. Audies igitur merito a iudice universorum : « Ambulate in lumine ignis vestri, et in flamma quam accendistis¹². » In crucem egisti Dominum gloriae, opificemque universorum, **268** ipsam a te vitam morte implicari posse censuisti ; non agnovisti, neque intellexisti ipsam quæ humanæ naturæ parabatur immortalitatem. Et tamen ipse Dominus noster Jesus Christus descendit ad inferos, iisque spoliatis, cum veluti Dominus imperasset : iis qui in vinculis erant, Exile, et qui in tenebris, Revelamini¹³ ; » tertia die revixit, et postquam a mortuis exstitisset, gaudens ob res præclare gestas, discipulis suis mandavit : « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti¹⁴. »

4. Tales itaque sortiti doctores, iis obtemperare atque obsequentes esse statuamus, per quos edocti veritatem, adjuncta iusuper ad perfectam doctrinam atque institutionem divina Scriptura, nostro Salvatore, ac Redemptori, quod per Mosen dictum est, acclamemus : « Quis similis tibi in diis, Domine ? quis similis tibi gloriosus in sanctis¹⁵ ? » Et rursum : « Quis sicut tu, auferens iniquitates, et dissimulans injustitiam¹⁶ ? » Ne quis ergo vos impostor a recta fide seducat. Regia incedamus via, neque ad dexteram, neque ad sinistram deflectentes, simplicem, nec ullo infectam fūco conservemus fidem, et ex ea non hæreticæ contentionis, sed veræ pietatis occasionem ducamus. Confiteamur consubstantiallem Triadem Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Hoc namque nobis cœlitus divinæ tradidere Scripturæ. Dominum agnoscamus, qui nostra causa homo factus est, atque ex beata Virgine Maria Deipara genitus, illud usurpantes quod scriptum est : « Dominus meus, et Deus meus¹⁷. » Hoc pacto nostram exornantes vitam, rectaque et honesta institutione deteris veterum peccatorum maculis, ab omni labe puri, atque ab omni reprehensione vacui, exhibeamus orphânis paterna viscera, viduis eam quæ sanctos decet miserationem impertiamur, et uno verbo proximum diligamus, omnemque ex animis nostris ejiciamus pravitatem ; pauperes inopia tocti laborantes excipiamus domi ; ut ea quæ nobis ad vitam tolerandam a Deo donata sunt, communia cum pauperibus existimantes, convestientes nudos, ac demum iis omnibus, quæ Deo accepta sunt, exornati, futurorum bonorum fructum adipiscamur ; inchoantes sanctam quidem **269** Quadragesimam

Α τρία, συνειμάνθης τοῖς νεκροῖς, προσελογίσθης μετὰ τῶν εἰς ἔθου. Ἐγκατέλειπες τὴν πηγὴν τῆς σοφίας. Ὁὐχ ἔξεις οὖν ὄπως ἀπολογία πρὸς τὰ ἐγκλήματα. Ἄργεῖ σοι πᾶς λόγος εὐθύς, αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν μηχανώμενος σοφίζεσθαι. Ἀκούση τοιγαροῦν προσφώρως παρὰ τοῦ πάντων ἰσομένου κριτοῦ. Ἐπορεύσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὁμών, καὶ τῇ φλογὶ ἣ ἐξεκαύσατε. Σταυρῷ παραβέβωκας τὸν τῆς δόξης Κύριον καὶ πάντων δημιουργόν. φήθης θανάτῳ κάτοχον δύνασθαι ποιεῖν τὴν ζωὴν. οὐκ ἔγνωσ οὐδὲ συνήκας πραγματουμένην αὐτὴν τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει τὴν ἀφάρσιαν. Καὶ τοὶ γε αἰετὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς καταλθὼν εἰς ἔθου, καὶ τοῦτον σκυλεύσας, προστάξας κηρύγματι θεοποτικῷ τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακαλύφθητε, ἀνεβίω τριήμερος, καὶ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνοδὸν, χαίρων ἐπὶ τῷ κατορθώματι, τοῖς οικείοις ἐφασκε μαθηταῖς, Ἐπορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. »

δ. Τοιοῦτους τοιγαροῦν διδασκάλους κερδάναντες, πείθεσθαι τούτοις καὶ ὑπαίκειν προελώμεθα, παρ' ὧν δεδιδαγμένοι τὰ ἀληθῆ, ἔχοντες τε πρὸς τελείαν διδασκαλίαν καὶ παίδευσιν τὰς θείας Γραφάς, ἀναβώμεν τῷ Σωτῆρι ἡμῶν καὶ Ἀυτρωτῇ τὸ παρὰ τοῦ μακαρίου Μωσέως εἰρημένον. Ἐτίς ὁμοῖός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε ; τίς ὁμοῖός σοι δεδοξασμένος ἐν ἁγίοις ; Καὶ πάλιν. Ἐτίς Θεὸς ὡσπερ σὺ, ἐξαιρῶν ἀνομίας καὶ ὑπερβαίων ἀδικίας ; Μηδαὶς οὖν ὑμᾶς πειθέτω πλάνος, τῆς ὀρθῆς ἀποκλίνει πιστεως. Ὁδῷ βασιλικῇ πορευώμεθα, μὴ ἐκκλινόντες δεξιὰ, μηδὲ ἀριστερά. ἀπλήν καὶ ἀκαπῆλευτον τὴν ὀρθὴν πίστιν τηρήσωμεν, μὴ λογομαχίας αἰρετικῆς ἀφορμὴν, ἀλλ' εὐσεβείας ἀληθοῦς πίστιν ἐπιγινώσκοντες. Ὁμολογώμεν ὁμοούσιον τὴν Τριάδα Πατρὸς, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Τοῦτο γὰρ ἀνωθεν ἡμῖν αἰθεῖαι παραδεδώκασι Γραφαί. Ἐπιγινώσκωμεν τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα καὶ τεχθέντα Κύριον διὰ τῆς μακαρίας Παρθένου Θεοτόκου Μαρίας. Λέγωμεν αὐτῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου. Οὕτω τὸν ἑαυτῶν διακοσμοῦντες βίον, καὶ δι' ὀρθῆς καὶ σεμνῆς πολιτείας τὴν τῶν παλαιῶν ἀμαρτημάτων διασηξάμενοι κηλίδα, καθαροὶ καὶ ἀπιλοὶ, καὶ μώμου παντὸς ἀπηλλαγμένοι, φανησώμεθα σπλάγχνα μὲν πατέρων περὶ τοὺς ὄρφανίαν νοσοῦντας κτώμενοι, χήραις δὲ τὴν πρόπουσαν ἁγίοις συμπάθειαν χαρίζομενοι, καὶ συλλήδην εἰπεῖν, τὸν πλησίον ἀγαπῶντες, καὶ πᾶσαν ἀδικίαν τῆς οἰκείας ψυχῆς ἐξορίζοντες, πτωχοῦς ἀπέτους εἰς τὸν οἶκον εἰσάγοντες. ἵνα καὶ τὰ δεδωρημένα παρὰ Θεοῦ πρὸς οἰκονομίαν ἡμῶν κοινὰ τοῖς πένησι λογισάμενοι, καὶ γυμνοὺς περιβάλλοντες, καὶ ἀπαξιαπῶς πᾶσαν ἀρέσκειαν τὴν εἰς Θεὸν περιζωσάμενοι, δυνηθῶμεν κερ-

¹¹ Baruch. III, 10. ¹² Isa. I, 11. ¹³ Isa. LIX, 9. ¹⁴ Matth. XXVIII, 19. ¹⁵ Exod. XV, 11. ¹⁶ Deut. XXXIV, 7. ¹⁷ Joan. XIX, 28.

Variae lectiones.

¹⁸ Forte μακαριώτατος. ἢ ἀλλ' ἄλλου. ἢ ἀλλ' οἰκείας.

δέναι τῶν προσδοκωμένων αγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν· ἄρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ ἐβδομῆς καὶ εἰκάδος τοῦ Μελιρ μηνός· τῆς δὲ ἐβδομάδας τοῦ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ τετάρτης καὶ εἰκάδος τοῦ Φαμενώθ μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας ἀπὸ τῆς ἑνεακαιεκάδος τοῦ αὐτοῦ Φαμενώθ μηνός, ἐσπέρα βαθεῖα κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἐξῆς ἐπιφωσκούση Κυριακῇ τῇ τριακάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός· συνάπτοντες ἐξῆς καὶ τὰς ἐπὶ τὰς ἐβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Οὕτω γὰρ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΔΟΓΟΣ ΚΒ'.

Πρόλογος.

Ὁ φιλοτιμίαις ἡμῖν τῆς ἐν λόγοις ἐπιθειξίς γέγονε τὸ λογίβιον, ἦγουν ἡ ἐπιστολή, ἀλλ' ἐκ συνηθείας τῆς ἀνωθεν εἰς τοῦτο πάλιν κεκλημέθα. Καὶ γὰρ ἦν ἀκόλουθον τῆς ἁγίας ἡμῶν ὅσον οὐδέπω παρεσομένης ἑορτῆς, τὸ περὶ αὐτῆς προαναλάμψαι κήρυγμα. Οὐκ οὖν οἱ μὲν ἀληθῶς ἐλλόγιμοι καὶ τεχνίται τὰς εἰς εὐέλπειαν, εἰ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς εὐστομίας ποιοῖντο τὴν ἐνδειξίν, τοῖς παρὰ τῶν ἀκρωμένων ἐντυφάτωσαν κρότοις. Ἡμεῖς δὲ τέως ὑμῖν τὰ ἐκ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τοῖς παρ' ἑαυτῶν φελλισμοῖς, ὡς ἐν διερμηνεύσωμεν¹.

α'. Οἱ μὲν τοῖς τῆς θείας ἱεροσύνης αὐχήμασι διαπρέποντες, καὶ ἀπολέγηθαι τῶν ἄλλων ἐξηρημένων, τὸ καθηγεῖσθαι λαῶν ταῖς ἐκ νόμου διέλλαχον ψήφοις, ἐτετάχато δὲ, καὶ πρὸς γε τὸ δεῖν, τῶν ἀναγκαιῶν εἰς ὄνησιν ποιεῖσθαι τὴν προαγόρευσιν. Καὶ γοῦν ἔφη τις τῶν ἁγίων προφητῶν· « Ἱερεῖς, ἀκούσατε, καὶ ἐπιμαρτύρασθε τῷ οἴκῳ Ἰακώβ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. » Οἴκος γε μὴν Ἰακώβ, εἴην ἂν οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως οἱ ἐξ αἵματος Ἀβραάμ, ἀλλ' οἱ διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ διδικαιωμένοι, ὥσπερ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος, « Οὐ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὗτοι Ἰσραὴλ, οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας, ταῦτα λογίζονται εἰς σπέρμα. » Τί τοίνυν ὁ θεός τε καὶ ἱερός παρεγγυῆ λόγος; τί δὲ βοῆν ἀναπέθει, πάλιν ἡμῖν ἀναλάμποντος τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἡ ἁγία καὶ πάναγνος ἐπιτελεῖται πανήγυρις, ἡ ἐπὶ γε, φημί, τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ; « Ἀγιάσατε νηστείαν, κηρύξατε θεραπείαν. » Τὸ μὲν οὖν ἐλέσθαι πονεῖν, καὶ τῶν εἰς εὐσείβειαν ἀνδραγαθημάτων μεταποιεῖσθαι νεανικῶς, ἔγωγε φαίην ἂν τῶν ὅτι μάλιστα λυσιτελεστάτων· ἐκκληῖα γὰρ ἔχει τὸ χρῆμα καρπῶν, καὶ ὡς ὁ προφήτης φησὶν, « Ἀνήρ ἐν πόνοις πονεῖ ἑαυτῷ, καὶ ἐκθιάζεται ἑαυτοῦ τὴν ἀπόλειαν. » (Ὁ) τί ἂν γένοιτο, παρὰ γε τοῖς οἴσιν ἐν καλῷ φρονέως, τὸ ἰσοστατοῦν εἰς κτήσιν; Οὐδὲν παντελῶς· καὶ πιστώσεται λέγων αὐτῆς ὁ Σωτῆρ· « Τί γὰρ ὠφελήθησεται ἄνθρωπος, ὅταν τὸν κόσμον θλον κερ-

B

HOMILIA XXII.

Prologus auctoris.

Haud nos sane eloquentiæ ostentandæ studio oratiunculam hanc, sive epistolam dedimus, sed veteri instituto ad id rursus vocati sumus. Etenim si unquam alias, certe hoc tempore celebritatem advenientem facta lucis instar denuntiatione indicari consentaneum fuit. Quamobrem qui revera dicendi facultate instructi sunt, eloquentiam illi suam ambitiose profiteantur, et auditorum acclamatione ac plausibus gaudeant. Nobis satis erit, si divinæ Scripturæ mysteria pro tenuitate balbutientes interpretemur.

C

1. Qui divini sacerdotii gloria illustres, atque ex aliorum numero præcipue delecti sunt, populorum præfecturam decreto legis accepere, tum quæ profutura sint iisdem denuntiare sunt jussi. Dixit proinde aliquis ex sanctis prophetis: « Sacerdotes, audite, et contestamini domui Jacob, dicit Dominus omnipotens²⁰. » Domus porro Jacob fuerunt non illi tantum qui ex sanguine Abraham procreati, sed quicumque per fidem in Christo justificati sunt²¹, quemadmodum sapientissimus scribit Paulus: « Non omnes qui ex Israel sunt, hi sunt Israelitæ, neque qui semen Abraham, omnes filii; sed qui sunt ex promissione filii, reputantur in semine²². » Quid ergo divinus et sacer indicat sermo? quid clamandum esse suadet rursus **270** nobis illucescente die quo sacrosancta festivitas celebratur, ea inquam quæ nostrum omnium Salvatore Christo peragitur? « Sanctificate jejunium, prædicate curationem²³. » Nam labores quidem suscipere, et egregias pietatis actiones strenue amplecti, id ego ex omnibus utilissimum esse affirmarim. Gloriosum siquidem ea res fructum habet, atque, ut ait propheta: « Vir in laboribus laborat sibi ipsi, et repellit a se interitum²⁴. » Qua quidem re quidnam apud eos qui recte sentiunt æquali pretio æstimabitur? Nihil omnino. Idque suo testimonio ipsemet Salvator confirmat: « Quid enim prodest homini si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?

D

²⁰ Osee v, 1. ²¹ Rom. v, 1. ²² Rom. ix, 6. ²³ Joel i, 13. ²⁴ Prov. xvi, 26

Variae lectiones.

¹ α. 1. 1 διερμηνεύσωμεν.

aut quam dabit nōmo commutationem pro anima A sua⁴² ; Oportet autem qui labores adamavere, studiaque virtutis præ cæteris omnibus amplectenda ducunt, et mente valida, et bene firmo corde præditos esse, patientiaque insignes, curam in rebus utilibus collocare. Porro nobis quoque ipsis idem contingere facile quis animadvertat, quod iis contingit qui sibi equos edomandos susceperunt; quibus non satis est ut bene domuisse videantur, si tantummodo frenum admittant: oportet vero præterea penitus decoro motu cedere pedes; tum arte imprimis, et currendi facultate pollere. Igitur nobis quoque vicissim necessarium atque utile fuerit, ut præter laborum exercitationem, quam susceptam animadverto, rei præterea cujusque agendæ vel non agendæ noscamus viam. Jejunium nempe purissimum, prope veluti frenum usurpemus, quo mentis inclinatio ad deteriora tollatur, carnisque importuni motus castigentur. Est namque in corporibus luxur, radix veluti quædam et parens rabidæ atque efferatæ voluptatis, quæ ad res bonas contendenti obsistit acriter, et vesano impetu ad turpissima quæque defertur. Cæterum jejunii labores generose insurgunt, ac perturbationum nobis insitarum impressiones excipiunt, carnemque ad damnosa delabentem egregiè admodum ad facilitatem obedientiamque compellunt. Et hucusque quidem jejunium iis qui illius studio tenentur, profuerit; quicumque autem agenda ac non agenda providere sedulo concupierit, hunc omni virtutum genere instructum esse plane oportet. Splendida namque et admiranda sunt, quæ ex ingenii solertia patrantur egregie facta. 271 Confirmat hæc porro suo testimonio etiam sapientissimus Paulus, sic ad Timotheum scribens: « Exerce teipsum ad pietatem: nam corporalis exercitatio, » nimirum jejunii et laborum, « ad modicum prodest, pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, et futuræ⁴³. » Jejunaverunt ex antiquis nonnulli, sed nudam atque ab omni alia penitus virtute sejunctam inedia observarunt. Mox cum res ex sententia minime succederent, nec annueret Deus; quin præmio vacuum ipsis jejunium abire pateretur, obmurabant dicentes: « Quare jejunavimus, et non aspexisti⁴⁴? humiliavimus animas nostras, et non cognovisti⁴⁵? » Quid vero ad hæc Deus? « In diebus jejuniorum vestrorum inveniuntur voluntates vestræ, et omnes subjectos vobis opprimitis. In lites et pugnas jejunatis, et verberatis pugnibus humilem. Ut quid mihi jejunatis⁴⁶? » Vide igitur quemadmodum jejunantes suæ retinentes esse voluntatis minime decet, ejus inquam quæ ad pravitatem ducit; quin illam ablegare penitus, atque ad meliora converti mordicusque quodammodo tenere, usurpareque

δηση, την δὲ ψυχὴν αὐτῶν ζημιωθῆ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; ; Δεῖ δὲ, οἶμαι, τοῖς ἐθέλουσι ποιεῖν, καὶ λόγου παντὸς ἀξιοῦν εὐλωθῆσι τὸ ἐπιγάνυσθαι φιλεῖν τοῖς εἰς ἀρετὴν σπουδάσμασι, καὶ οὐ βεβηκότος καὶ καρδίας ἐρηραιομένης, καὶ διαπρεπούσης ἐν ὑπομονῇ καὶ μελέτῃ ἔχουσας τὸ ἔσσειν ἐπὶ τὰ χρήσιμα. Ἴδοι δ' ἂν τις καὶ περὶ ἡμᾶς αὐτοὺς τοιοῦτον τι συμβαῖνον, ὅποιον ἂν γένοιτο περὶ τοὺς τῶν Ἰσπανῶν οὗτοι μελετῶντας τὸ τιθασσεύεσθαι· οἷς οὐκ ἀπόχη πρὸς γε τὸ εὐ δεδαμῆσθαι δοκεῖν, εἰ μόνον ἐσδέξαντο χαλινόν· προσεῖ δὲ, οἶμαι, πάντοτε καὶ πάντως τὸ χρῆναι μαθεῖν εὐρυθμον μὲν ὡσπερ τῶν ποδῶν ποιῆσθαι τὸν κρότον, εὐτεχνεστάτους δὲ εἶναι καὶ δρομικωτάτους. B Χρῆμα δὲ οὖν καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἀναγκαῖον ἂν γένοιτο καὶ ὀνησιφόρον, εἰ πρὸς γε τὸ δεῖν ἐλέσθαι ποιεῖν ἐνωρῶ τὸ ὑπάραξον, καὶ τὸ εἰδέναι σοφῶς τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πρακτέων, ἢ μὴ διέφτουσιν τριβόν. Μονονοῦχι γὰρ χαλινῶ κεκρήμεθα τῇ πανάγῳ νηστείᾳ, ἀνακόπτοντι τοῦ νόου τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω βόκη, καὶ κολάζονται τῆς σαρκὸς τὸ ἔκτοπον κίνημα. Τρυφή μὲν γὰρ ἡ σωμάτων ῥίζα τις ὡσπερ ἐστὶ καὶ γενεσις πικρῶν καὶ ἀτιθήσων ἡδονῶν, καὶ ἀντιξέγει δεινῶς ταῖς εἰς τὸ ἀγαθὸν προθυμίαις, ἀνεπιπλήκτοις ὀρμαῖς; χωροῦσα πρὸς τὰ ἀσχίω. Οἱ δὲ γε τῆς ἀσιτίας πόνοι νεανικῶς ἀνίστανται, καὶ ταῖς τῶν ἐμφύτων τε καὶ ἐν ἡμῖν παθῶν ἀντιφέρονται προσβολαῖς, καὶ ἀνασκιρτῶσαν τὴν σάρκα πρὸς τὸ πεφυκὸς ἀδικεῖν περιτρέπουσιν εὐ μάλα πρὸς τὸ εὐήνιον. C Καὶ μέχρι μὲν τούτων ἐπικουρήσειεν ἂν ἡ νηστεία τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτήν. Τοῖς γε μὴν ἐντέχνως λέναι σπουδάζουσιν ἐφ' ἑκάστα τῶν πρακτέων, ἢ μὴ, περιέσται δὲ ποῦ τὸ ἐν παντὶ γενέσθαι καλῶ· λαμπρὰ γὰρ καὶ ἀξιάγαστα τὰ ἐκ τῆς ἀγχινοίας ἐστὶ κατορθούμενα. Ἐπιμαρτυρήσει δὲ τούτοις καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος, Τιμοθέω γεγραφῶς, « Ὑμνασε σεαυτὸν εἰς εὐσέβειαν· ἢ γὰρ σωματικὴ γυμνασία, » ἢ διὰ νηστείας δηλονότι καὶ πόνων, « πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἢ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμος ἐστὶ, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς τε νῦν καὶ τῆς μελλούσης. » Νηστεύεσσι τινες τῶν ἀρχαιτέρων, ἀλλὰ γυμνῆν καὶ ἀμέτοχον παντελῶς τῶν ἐκ τῆς ἐτέρας ἀρετῆς ἀνδραγαθημάτων ἐποιούοντο τὴν ἀσιτίαν. Εἶτα τῶν πραγμάτων αὐτοῖς κατὰ γνώμην οὐκ ἐκ D βεβηκότων, οὔτε μὴν κατανεύοντος Θεοῦ τῶν αἰτημάτων τὸ πέρας, ζήμισθον δὲ μᾶλλον αὐτοῖς ἀποφαινοντος τὴν νηστείαν, διεγόγγυζον λέγοντες, « Τί οὗτι ἐνηστεύσαμεν, καὶ οὐκ εἶδες; ἐταπεινώσαμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔγνω; » Καὶ τί πρὸς ταῦτα Θεός; « Ἐν γὰρ ταῖς ἡμέραις τῶν νηστειῶν ὑμῶν εὐρίσκειται τὰ θελήματα ὑμῶν, καὶ πάντας τοὺς ὑποχειρίους ὑμῶν ὑπονούσατε. Εἰς κρίσιν καὶ μάχας νηστεύετε, καὶ τύπτετε πυγμαῖς ταπεινόν. Ἴνα τί μοι νηστεύετε; » Ἀθρεῖ δὲ οὖν οὗτοι τοῖς νηστεύουσι

⁴² Matth. xvi, 26. ⁴³ I Timoth. iv, 7, 8. ⁴⁴ Isa. lvm, 5. ⁴⁵ ibid., 4, 5.

Variorum lectiones.

ἢ ἀλλ. ἐστὶν ἢ ἀλλ. πάντῃ, κ.

πρέπει γε ἂν ἡκιστὰ γε τὸ τῶν ἰδίων ἔχεισθαι θελη- A illud ex Psalmis : « Paratum cor meum, Deus, pa-
μάτων, τῶν εἰς φαυλότητα λέγω· μονοουχί δὲ καὶ ratum cor meum 47. »
ἰβρώσθαι φράζειν αὐτοῖς, μεταφορικῶν δὲ πρὸς τὰ ἀμείνων, καὶ ὅσον ἀπρὸς φιλεῖν ἐξῆσθαι τῶν εἰς ἀρε-
τὴν σπουδασμάτων, ψάλλειν τε οὕτω καὶ λέγειν, « Ἐτοίμη ἦ καρδία μου, ὁ Θεὸς, ἔτοιμη ἦ καρδία
μου. »

β. Ὑποκοῦν ἐπειδήπερ Πάσχα ἐστὶ Κυρίου, καὶ ὁ
τῆς ἀπάντων ἡμῶν σωτηρίας καὶ ζωῆς καιρὸς ἀν-
ίσχει, φέρε ταῖς νοηταῖς εὐκοσμίαις κατευφραίνωμεν
τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον, τὸν δι' ἡμᾶς καθ'
ἡμᾶς γεγονότα, τοῦτέστιν, ἄνθρωπον οἰκονομικῶς,
ἐν ἡμέρᾳ ὧμῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦς, καὶ τῶν ἀνθρωπότητος
μέτρων ἐπέκεινα, Θεοῦ χρηματίζοντες τέκνα, καὶ
ἀδελφὸν ἔχοντες τὸν ὑπὲρ πάντων τῶν κτίσιν. Φέρε
προσαγάγωμεν θυσίας αὐτῷ πνευματικὰς δηλονότι
καὶ χαριστηρίους. Ὁ μὲν γὰρ ἀρχαῖος Ἰσραὴλ μη-
λοσφαγίαις ἐτίμα, καὶ ταῖς δι' αἱμάτων ἐχρήτο θυ-
σiais. Ἄλλ' ἤκουε Θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς, « Τίς ἐξ-
εζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; » Καὶ μὴν καὶ
διὰ φωνῆς τοῦ θεοπελοῦ Δαβὶδ· « Μὴ φάγομαι κρέα
ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίομαι; » Παναρχὲς γὰρ τὸ
Θεῖον, καὶ ζωοποιεῖ μὲν τὰ πάντα, δεῖ δὲ ὅλων αὐτῷ
τῶν τοιούτων οὐδενός. Πλὴν ἐκεῖνός φαμεν· ὡς γὰρ
ἐνόηληματος τάξει ζητεῖ τὰς δωροφορίας παρ' ἡμῶν,
καιροῦ μάλιστα καλοῦντος εἰς ἰορτήν· ἔφη γὰρ
οὕτω διὰ τοῦ πανσόφου Μωσῆος, « Ἐντείλε τοῖς
υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς λέγων, Τὰ δῶρά
μου, δόματά μου, καὶ καρπώματά μου εἰς ὄσμην
εὐωδίας διατηρήσετε, προσφέρετε μοι ἐν ταῖς ἑορ-
ταῖς μου. » Ἐἴτα τί τὸ χρῆμα τῆς καρποφορίας, ἢ
καὶ ὅπως ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν, καταθρεῖν ἀναγ-
καλον. Παρατελεῖται μὲν γὰρ ὡς καὶ ἀβραῆν καὶ ἀνό-
νητον τῆς ἐν σκιάς λατρείας τὴν δύναμιν. Ἀκούω
γὰρ λέγοντος τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ· « Οὐκ ἐλάλησα πρὸς
τοὺς πατέρας ὑμῶν περὶ ὀλοκαυτωμάτων καὶ θυσιῶν,
ἐν ἡμέρᾳ ἣ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου. »
Γράφει δὲ καὶ ὁ Παῦλος, « Ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνε-
ται προαγωγῆς ἐντολῆς, διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ
ἀνωφελές· οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος. » Προανα-
κηρύχεται δὲ καὶ Θεὸς δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν·
« Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ συν-
τελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον
Ἰουδα διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν
διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαθο-
μένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, τοῦ ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς
ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ
D διαθήκῃ μου, καὶ ἐγὼ ἡμέλησα αὐτῶν, λέγει Κύριος.
Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἣν διαθήσομαι αὐτοῖς· ἐν ταῖς
ἡμέραις ἐκεῖναις, λέγει Κύριος, δώσω νόμους μου εἰς
τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν ἐπι-
γράψω αὐτοὺς· καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν
πλησίον αὐτοῦ, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγων, Γνωθί
τὸν Κύριον· ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ
ἕως μεγάλου αὐτῶν, ὅτι ὤλεως ἔσομαι ταῖς ἀμαρτίαις
αὐτῶν, καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῆσομαι
ἐτι. Καὶ ἔσομαι αὐτοῖς ὁ Θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται

2. Igitur quoniam Pascha Domini est, omniumque
nostrum salutis et vitæ tempus exoritur, age spiri-
tibus ornamentis exillaremus unigenitum Dei Ver-
bum, qui nostra causa nostri similis factus est,
nempe homo, providentiæ destinatione, ut nos simus
supra nos ipsos, supraque humanitatis modulum
evecti, filii Dei nominemur 48, illum habentes fra-
trem, qui supra res omnes creatas est positus : age
spiritalis victimas offeramus scilicet, et gratiarum
actionis. Antiqui nempe Israelitæ cæde pecudum
exsequebantur cultum, cruentisque sacrificiis ute-
bantur. Sed audivere Deum aperte dicentem : « Quis
quæsit hęc de manibus vestris 49 ? » Ac præterea
voce beati Davidis : « Nunquid manducabo carnes
taurorum, aut sanguinem hircorum potabo 50 ? »
Nempe omnium bonorum copia plane suppetit Deo,
et ipse vivificat omnia, nec prorsus harum rerum
ullius indiget. Illud tamen dicimus, munera ipsam
nobis tanquam debita exigere, præsertim cum ce-
lebritatis adventat dies. Ita namque per Moysen sa-
pientissimum locutus est : « Præcipe filiis Israel,
et loquere ad eos dicens : Dona mea, oblationes
meas, libationes meas 272 in odorem suavitatis
servabitis, ut offeratis mihi in festivitatibus meis 51. »
Hinc quidnam rei illa esset oblatio, aut quis illius
modus, disquiri a nobis arbitror oportere. Reprobat
namque veluti vanam et inutilem cultus umbratici
vim. Audio nempe ad Israelitas dicentem : « Non
sum locutus ad patres vestros de holocaustis et sa-
cificiis, in die qua eduxi eos de terra Ægypti 52. »
Scribit autem et Paulus : « Reprobatio quidem sit
præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus et
inutilitatem; nihil enim ad perfectum adduxit
lex 53. » Clamavit olim præterea Deus, unius pro-
phetæ voce : « Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et
disponam domui Israel, et domui Juda testamentum
novum, non secundum testamentum quod feci pa-
tribus eorum, In die qua apprehendi manum eorum,
ut educerem eos de terra Ægypti, quoniam ipsi
non permanserunt in testamento meo, et ego ne-
glexi eos, dicit Dominus. Quia hoc est testamentum
quod disponam eis. In diebus illis, dicit Dominus,
dabo leges meas in mentem eorum, et in corda eo-
rum inscribam eas, et non docebunt quisque proximi-
um suum, et fratrem suum, dicens : Agnosce
Dominum; quoniam omnes cognoscunt me a mi-
nimo usque ad maximum eorum, quoniam propiti-
us ero peccatis eorum, et iniquitatum eorum non
recordabor amplius. Et ero illorum Deus, et ipsi
erunt meus populus 54. » Abrogatum est itaque Ve-

47 Psal. lvi, 8. 48 I Joan. iii, 1. 49 Isa. i, 12.
50 Psal. xlv, 13. 51 Num. xxviii, 1. 52 Jerem. vii,
22. 53 Hebr. vii, 18. 54 Jerem. xxxi, 31-34.

tas Testamentum : nihil enim ad perfectum add-
xit²²; inductum est porro novum et evangelicum.
Cæterum dicit Christus : « Nolite putare quoniam
veni solvere legem, aut prophetas. Non veni sol-
vere, sed adimplere. Dico autem vobis, quoniam
iota unum, aut unus apex non præteribit a lege,
donec omnia fiant. Cælum et terra transibunt,
verba autem mea non præteribunt²³. » Quoniam
igitur, ut modo diximus, cultam qui per legis um-
bram exhibetur, Deus haud recipit : inducta est
autem Christi institutio atque disciplina, olimque
promissum Novum Testamentum; confirmat porro
ipsemet Christus, venisse se ut prophetas ac legem
adimpleret; necessarium arbitror, et rationi con-
sentaneum, statuere, antiquæ legis plenitudinem in
Novo Testamento fuisse perfectam. Offerebant ergo
Israelitæ sanctissimo Deo legales hostias, vitulum
forte aut ovem; sed quæ **273** invisæ ipsi ingrata-
que prorsus forent. Non enim carnibus eget aut
sanguine, nec vero nidore aut fumo ullatenus ob-
lectatur. Quonam modo igitur lege instituta sacrifi-
cia perficiemus? Illud, mea quidem sententia, rite
cogitantes, Mosaica illa figuram et imaginem rite-
tualium miraculorum obtinuisse, et variis veluti
coloribus spiritualium formam adumbrasse. Vitulus
erat qui mactabatur ab antiquis, sed in ipso mihi
unum aliquem e fidelium numero, qui in odorem
suavitatis ipse se Deo sacrificet, contemplare. Scri-
ptum est enim : « Exhibete corpora vestra hostiam
viventem, sanctam, Deo placentem, rationale ob-
sequium vestrum²⁴. » Cognosce igitur quo modo
rationabile obsequium hominis dedicati consecra-
tionem appellat, idque legalibus sacrificiis vicissim
opponit. Nec enim rationabile obsequium erat
quod exhibebatur, sed mactationes boum, quæ in
umbra et figura veritatis pulchritudinem designa-
rent. Hinc qualis a nobis servandus sit spiritalis
hujusce oblationis modus, intuebitur, et facillime
quidem, si sacrarum Litterarum profunditatem
scrutemur, extremamque imaginum superficiem
quodammodo excutiamus, atque hoc pacto nudam
quodammodo, atque integumento spoliata Deo
gratissimam veritatem contemplemur.

3. Scriptum est igitur, in principio Levitici : « Ho-
mo si ex vobis obtulerit dona Domino, de jumentis
et bobus, et de ovibus offeretis dona vestra : si
holocaustum est oblatio ejus, ex bobus masculum
immaculatum, afferetis ad ostium tabernaculi tes-
timonii, offeres ipsum acceptabile coram Domino:
et impones manum super caput hostiæ, acceptabile
ipsum ad propitiandum pro eo : et mactabunt vi-
tulum coram Domino, et offerent filii Aaron sacer-
dotes sanguinem, et effundent sanguinem super
altare in circuitu ante ostium tabernaculi testimo-
nii : et excoriantes holocaustum membratim divi-

μου λαός. » Οὐκοῦν πεκαλιῶται μὲν ἡ πρώτη· τε-
ταλείωκα γὰρ οὐδὲν· εἰσικεκόμισται δὲ λοιπὸν ἡ νέα
τε καὶ εὐαγγελική. Πλὴν ἔφη Χριστός· « Μὴ νομί-
σητε ὅτι ἦλθον καταλύσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφή-
τας. Οὐκ ἦλθον καταλύσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι. Ἄγω
γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἰῶτα ἐν ἡ μίᾳ κεραλίᾳ οὐ μὴ παρελθῆ
ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. Ὁ οὐρανὸς
καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρ-
έλθωσιν. » Ὅτι τοίνυν, ὡς ἤδη φθάσαντες εἰκομεν,
ἀπαρόδεκτος μὲν ἔστι τῷ Θεῷ τῆς κατὰ νόμον λα-
τρείας ἡ σκιά, εἰσικεκόμισται δὲ τὰ διὰ Χριστοῦ παι-
δεύματα, καὶ ἡ πάλαι προσηγγελμένη Καινὴ δια-
θήκη· διαδεδαιούται γε μὴν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀφ-
ιχθῆαι πληρώσων καὶ προφήτας καὶ νόμον· ἀναγκαῖον
οἶμαι καὶ σοφὸν τοῦ πάλαι νόμου τὴν πληρωσιν ἐν
τῇ Καινῇ Διαθῆκῃ περιεργάζεσθαι. Προσεκόμενον
τοίνυν οἱ ἐξ αἱματος Ἰσραὴλ τῷ πανάγῳ Θεῷ τὰς
κατὰ νόμον θυσίας, μόσχον τυχόν, ἢ πρόβατον· ἀλλ'
ἦν, ὡς ἔφην, ἀδοῦλητόν τε καὶ οὐκ ἠδὲ τὸ χρῆμα.
Αὐτῷ γὰρ ἦν οὐ χρεῖα κρεῖων ἢ αἱμάτων, ἐπιγίν-
νεται δὲ οὐδαμῶς κρίσιση καὶ κακίως. Τίνα δὲ
οὖν ἀποπειρανοῦμεν τρόπον τὰς κατὰ νόμον θυ-
σίας; Ἐκαίνο, οἶμαι ποῦ. φρονούντες ὀρθῶς, ὅτι τύ-
ποι μὲν ἦσαν τὰ διὰ Μωσέως, καὶ νοητῶν εἰκόνας
θαυμάτων²⁵, διαμορφῶσαι ποιικίως τὰ πνευματικά.
Μόσχος ἦν τοῖς πάλαι τὸ λειτουργούμενον. Ἄλλ' ἐν
αὐτῷ μοι βλέπε τὸν δαίνα τυχόν, ἦγουν ἓνα τινὰ τῶν
πιστευκτῶν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἑαυτὸν καθιερῶν-
τα Θεῷ. Γέγραπται γὰρ, ὅτι· « Παραστήσατε τὰ σώματα
ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἅγια, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λο-
γικὴν λατρείαν ὑμῶν. » Σύνες οὖν ὅπως λογικὴν λα-
τρείαν τὴν τοῦ ἀνθρώπου καλεῖ καθιερῶσιν, ἀντιπαρεξ-
άγων τὸ χρῆμα ταῖς κατὰ νόμον θυσίαις. Οὐ γὰρ λογικὴ
λατρεία τὸ δριμύμενον ἦν· βουθυσία δὲ μᾶλλον ὡς ἐν
σκιᾷ καὶ τύποις τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος ὠδίνουσαι.
Εἶτα ποῶς ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ τῆς νοητῆς καὶ ἐν
Πνεύματι καθιερῶσύνης τρόπος, καθαρῶσαιμεν ἂν,
καὶ βῆσά γε δὴ, τῶν ἱερῶν Γραμμάτων τὸ βάθος
διερευνώμενοι, καὶ ὁδὸν ἀνασαλεύοντες τὸ ἐξωφανὲς
τῶν τύπων, οὕτως γυμνήν οἶοναι πως καὶ ἀναμφι-
στον τὴν τῷ Θεῷ φιλεστέτην ὀρῶντες ἀλήθειαν.

γ'. Γέγραπται τοίνυν ἐν ἀρχῇ τοῦ Λευιτικοῦ· « Ἀν-
θρώπος ἐξ ὑμῶν ἂν προσφέρῃ δῶρα τῷ Κυρίῳ ἀπὸ
τῶν κτηνῶν καὶ τῶν βοῶν, καὶ ἀπὸ τῶν προβάτων,
προσίοιστε τὰ δῶρα ὑμῶν· ἕαν ὀλοκαύτωμα τὸ δῶ-
ρον αὐτοῦ, ἐκ τῶν βοῶν ἄρσεν ἁμωμόν, προσάφετε
πρὸς τὴν θύραν τῆς σκηπῆς τοῦ μαρτυρίου, προσί-
σεις αὐτὸ δεκτὸν ἔναντι Κυρίου, καὶ ἐπιθήσεις τὴν
χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ καρπώματος, δεκτὸν αὐτὸ
ἐξιλάσασθαι περὶ αὐτοῦ. Καὶ σφάξουσι τὸν μόσχον
ἔναντι Κυρίου, καὶ προσίοισιν οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν οἱ
ἱερεῖς τὸ αἷμα, καὶ προσχεοῦσι τὸ αἷμα ἐπὶ τὸ θυ-
σιαστήριον κύκλῳ τὸ ἐπὶ τῶν θυρῶν τῆς σκηπῆς τοῦ

²² Hebr. i, 19. ²³ Math. v, 17, 18. ²⁴ Rom. xii, 4.

Variæ lectiones.

²⁵ Ἰσ. Θυμάτων. ²⁶ ἄλλ. ἰ. ὅτω τ. ²⁷ γρ. προσχέουσι. ἄλλ. προσχέουσι.

μαρτυρίου, καὶ δειραντὲς τὸ ὀλοκαύτωμα, μελιούσιν αὐτὸν κατὰ μέλη· καὶ ἐπιθήσουσιν οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν οἱ ἱερεῖς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ στοιβάσουσι ξύλα ἐπὶ τὸ πῦρ, καὶ ἐπιστοιβάσουσιν οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν ἱερεῖς τὰ δικτομήματα, καὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ στήθος ἐπὶ τὰ ξύλα, ἐπὶ τοῦ πυρὸς τὰ θύνα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου· τὰ δὲ ἐγκοιλία καὶ τοὺς πόδας πλυνοῦσιν ὕδατι, καὶ κάρπωμά ἐστι θυσία, ὁσμὴ εὐωδίας τῷ Κυρίῳ. » Μόσχος μὲν οὖν, ὡς ἔφη, τὸ ἱεουργούμενον. Τί δ' ἂν βούλοιο δηλοῦν ὁ τύπος, ἐροῦμεν ὡς ἐνι. Ἐν εὐσθενείᾳ γὰρ τοῦ προσέμενον τῷ Θεῷ, κοσμητικῆς ἀπάσης κατευμεγεθυόντες ἤθοντες. Εὐσθενὲς δὲ ζῶν ὁ μόσχος. Ἀβρὰμ δὲ δεῖν αὐτὸν εἶναι φασί· τὸ γὰρ τοι θηλυκρεπὲς, καὶ εὐδιάρηκτον, εἰς ἤθος καὶ τρόπους τοῖς ἁγίοις ἀνάρμοστον, καὶ κρείττων ἀεὶ τοῦ μαλακίζεσθαι, καὶ καθικνεῖσθαι πρὸς τὰ αἰσχρὰ τῶν φιλαρέτων ὁ νοῦς. Οἷς δὲ καὶ μάλα εἰκότως τὸ ἱερὸν ἐπιφθέγγεται Γράμμα, πρὸς εὐανδρίαν αὐτοῖς ἀποφέρειν τὴν πνευματικὴν, « Ἀνδρίζεσθε, καὶ κραταιώσθη ἡ καρδία ὑμῶν, πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ Κύριον. » Προσκομισθέν δὲ τὸ θῦμα πρὸς αὐταῖς ταῖς θύραις τῆς ἁγίας σκηνῆς, κατεσφάζετο ἔναντι Κυρίου, καθὰ γέγραπται. Ἐρχόμενοι γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ, τουτέστιν, ἐν Ἐκκλησίᾳ, τότε δὲ, τότε καὶ τῆς ἀνωθεν ἐποπτείας ἀξιούμεθα, καὶ ἀξιόληκτον ὅτι τὸ δῶρον ἐστὶ πιστώσεται λέγων ὁ μακάριος Δαβὶδ· « Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με. » Στεφανοὶ γὰρ ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς οὐκ ἂν ἔλιτο καταθρεῖν. Τοῖς μὲν γὰρ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ἀποσκουέζουσι μὲν ἐκτύπως τὸ πρὸς πᾶν ὄντιον τῶν ἀγαθῶν ἐπιτηδεύειν ἔχειν, δι' οὐδενὸς δὲ λόγου ποιεῖσθαι μεμελετηκοῖσι τὸ προσκροῦναι αὐτῷ, καὶ τῆς εἰς τὸν νόμον αἰδοῦς ἀνοσίους κατημεληκόσιν, « Ὅταν τὰς χεῖρας ἐκτεινῆτε πρὸς με, φησὶν, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπ' ὑμῶν. » Ἐπιγάννυται δὲ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, καὶ προσκροῦντας αὐτῷ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως ἐφορᾷ. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὅλα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν. Ἐσφάζετο τοίνυν ὁ μόσχος, προσεχεῖτο δὲ τὸ αἷμα τῷ θυσιαστηρίῳ. Ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν δρῶτο ἄν, οἶμαι, ταυτὶ, νοητικῶς δηλονότι, καὶ πνευματικῶς. Καταλήγοντες γὰρ τῶν εἰς φαυλότητα σπουδασμάτων, καὶ κατανεκροῦντες τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακῆν, κόσμῳ μὲν ἀπονήσκομεν, εἰς ἄγλαν δὲ καὶ ἀμύμητον μεταφοιτῶμεν ζωὴν· ἀξιεπαινετώτατον δὲ τὸ χρῆμά ἐστι παρὰ γὰρ τῷ φιλαρέτῳ Θεῷ. Ψάλλει γοῦν καὶ φησὶν ὁ προφήτης Δαβὶδ· « Τίμιος ἔναντιον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. » Ταύτην ὑπομείνας τὴν εὐκλεᾶ τε καὶ ἀξιάγαστον νέκρωσιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, ἐπιστάλλει καὶ φησὶν· « Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα Θεῷ ζῆσω· Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκ ἔτι· ἐγὼ, ζῆ δὲ ὁ ἐν ἐμοὶ Χριστός. » Γέγραφε δὲ καὶ ἑτέροις, μᾶλλον δὲ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, « Οὐκ οἴδατε ὅτι ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν; Συνετάφημεν οὖν

dent, et imponent filii Aaron sacerdotes super altare, et congerent ligna super ignem, et imponent filii Aaron sacerdotes membra scissa et caput et adipem supra ligna, super ignem, quæ sunt super altare; ventrem autem ac pedes lavabunt aqua: victima est sacrificium, odor suavitatis Domino⁶⁶. Vitulus igitur est, ut dicebam, qui offertur: quid autem hæc figura significet, quantum vires nostræ patientur, explicabimus. Robusta namque mente accedimus ad Deum, **274** terrena omni voluptate penitus superata. Robustum porro animal est vitulus. Masculum vero ipsum esse oportere autumant. Molles siquidem atque effeminati mores sanctis haud congruunt, semperque mollitiem, proclivemque ad turpia libidinem vincit eorum qui se virtutibus addixere, animus; quos sane apposite admodum sacræ Litteræ compellant, atque ad spiritalem fortitudinem cohortantur: « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino⁶⁷. » Adducta vero hostia ante ipsas sancti tabernaculi valvas, mactabatur coram Domino, quemadmodum scriptum est. Etenim nos quoque ad sanctum tabernaculum accedentes, quod est Ecclesia, tunc sane et cœlesti aspectu dignamur, et acceptum esse munus nostrum beati Davidis testimonio intelligimus: « Respice, inquit, in me, et miserere mei⁶⁸. » Supremis namque honoribus decorat quos respexerit. Ad Israelitas igitur qui perverso consilio ab omnibus honestis actionibus abhorrebant, nec Dei offensionem ullo ponebant loco, aut aliqua legis reverentia tangebantur: « Cum, inquit, extenderitis manus vestras ad me, avertam oculos meos a vobis⁶⁹. » Oblectatur vero iis qui ipsum diligunt, atque ad ipsum per fidem quæ in Christo est accedentes respicit. Scriptum est enim: « Oculi Domini super justos, et aures ejus in precem eorum⁷⁰. » Mactabatur itaque vitulus, ejus vero sanguis in altari fundebatur; sed et in nobis idem spiritali videlicet atque intelligibili modo effici putat. Cessantes nempe a studiis pravitatis, et mortificantes membra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, et cupiditatem malam⁷¹, morimur mundo, atque ad sanctorum inculpatam traducimur vitam: quæ res virtutum amanti Deo gratissime prorsus contingit. Proinde et beatus propheta David sic canit: « Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus⁷². » Hoc mortis genere glorioso et admirabili defunctus sapientissimus Paulus, ita in Epistolis scribit: « Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam; Christo confixus sum cruci. Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus⁷³. » Scripsit vero ad alios quoque, imo ad nos ipsos: « An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, **275** ut quomodo Christus surrexit a mortuis per glo-

⁶⁶ Levit. i, 2-9. ⁶⁷ Psal. xxx, 25. ⁶⁸ Psal. lxxxv, 16. ⁶⁹ Isa. i, 15. ⁷⁰ Psal. xxxiv, 16. ⁷¹ Coloss. iii, 5. ⁷² Psal. cxv, 15. ⁷³ Galat. ii, 19.

riam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus ⁶⁶. » Igitur vituli quidem mors, mortuos esse nos mundo indicat, sanguinis autem effusio in altari, animæ oblationem designat, vitæque sanctæ ac Deo gratæ suavem odorem demonstrat : sanguis etenim animæ, seu vitæ figuram in sacris Litteris gerit. In Deuteronomio namque sic habetur : « Cave multum, ne comedas sanguinem, quoniam sanguis ipsius anima est. Non comedetur anima cum carnibus. Ne edatis ; super terram effundetur quasi aqua. Quin et holocaustum, inquit, excoriatum membratum dividit ⁶⁷. » Quod cum egregie sane intelligeret doctus in lege Paulus, sic in Epistolis scribit : « Vivus est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus, et cogitationum cordis, et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus. Omnia autem nuda et aperta sunt in oculis ejus ⁶⁸. » Pellis namque detractio, nudata esse omnia significat. Nihil enim prorsus in nobis occultum est, neque quod divinum et immortalem mentem latere possit. Insinuat se nempe intra quoque articulos et medullas, idque, mea quidem sententia, animantis in membra distractio innuit. Audio enim aperte dicentem : « Quis est iste qui celat me consilium, continet autem sermones in corde, me autem putat celare ⁶⁹ ? » Et alibi : « Deus appropinquans ego sum, dicit Dominus, et non Deus de longinquo : a me quid occultabitur ⁷⁰ ? » Omnia namque replet, nec ab aliqua omnium quæ sunt rerum sejunctus est. Adhæc intestina vituli ac pedes æblui jussit. Hoc quoque Salvator ipse nobis explicat, dicens : « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt ⁷¹. » Significant vero quodammodo pedes bonorum operum gressus, et veluti semitam ad virtutem directam. Scriptum est enim : « Rectas fac semitas pedibus tuis, et omnes vias tuas dirige ⁷². » Mundi namque admodum ejusmodi pedes, ducuntque ad exsequenda strenue Domini mandata, qui ut mortales in viam adeo sanctam transferret, quamvis natura Deus esset, atque ex Deo Patre modo ineffabili genitus, exinanivit semetipsum ⁷³, ut humanam naturam bonis cœlestibus cumularret ; humiliavit semetipsum ⁷⁴, ut nos in sublime attolleret, **276** factus est ex muliere secundum carnem ⁷⁵, ut nos regeneratione per Spiritum in novitatem vitæ per ipsum ditaremur. Recepit autem a nobis terrenam matrem, ac dedit nobis cœlestem Patrem. Atque, ut semel absolvam, ipsius facta sunt nostra, per dispensativam appropriationem, ut nos quoque ad ea quæ proprie ipsius sunt, cum ipso et per ipsum ascenderemus, eoque bono ob illam qua præditus est benignitatem, potiremur. Proinde et dixit : « Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum,

αὐτῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἵν' ὡσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν εἰς τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν. » Οὐκοῦν ὁ μὲν τοῦ μόσχου θάνατος τὸ θεθνάαι τῷ κόσμῳ δηλοῖ· τότε μὴ προσχεῖσθαι τῷ θυσιαστηρίῳ τὸ αἷμα, ψυχῆς ἀγίας καθιέρωσιν ὑπαινίττεται, καὶ ζωῆς ἀγίας * καὶ θεοφιλοῦς ὑπεμφαίνει πῆν εὐοσμίαν· ψυχῆς γὰρ ἦτοι ζωῆς εἰς τύπον τὸ αἷμα λαμβάνεται παρὰ γε τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ. Φησὶ γὰρ οὕτως ἐν τῷ δευτερονόμιῳ· « Πρὸς τε ἰσχυρῶς τοῦ μὴ φαγεῖν αἷμα, ὅτι τὸ αἷμα αὐτοῦ ψυχὴ. Οὐ βρωθήσεται ἡ ψυχὴ μετὰ τῶν κραιῶν. Οὐ φάγεσθε· ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχέεται αὐτὸ ὡς ὕδωρ. Ἀλλὰ καὶ δειραντες τὸ δλοκαύτωμα, φησὶ, μελιούσιν αὐτὸ κατὰ μέλη. » Τοῦτο συνελθὲ εὐ μάλα νομομαθῆς ὡν ὁ Παῦλος, ἐπιστέλλει καὶ φησὶ· « Ζῶν γὰρ ἁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργῆς, καὶ τομώτατος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ δεικνύμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος γ, καὶ ἐνοιῶν καρδίας, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ. Πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχλησμένα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. » Ἡ γὰρ τῆς βύρσης ἀφαίρεσις, τὴν γύμνωσιν ὑπαινίττεται. Κέκρυπται γὰρ ὄλωσ τῶν ἐν ἡμῖν οὐδὲν, ἀλλ' οὐδ' ἂν τι διαλάβοι τὸν θεῖον καὶ ἀκέραιον νοῦν· καθικνεῖται δὲ καὶ μέχρις ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ κατατέμενεσθαι μελεῖσθαι τὸ ζῶον. Ἀκούω δὲ λέγοντος ἐναργῶς, « Τίς οὗτος ὁ κρύπτων με βουλήν, συνέχων δὲ ῥήματα ἐν καρδίᾳ, ἐμὰ δὲ ὀφθαλμοῖς κρύπτειν ; » Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθεν, « Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν· μὴ ἀπ' ἐμοῦ κρυθήσεται τι ; » Πληροὶ γὰρ τὰ πάντα, καὶ ἀποδημαῖ τῶν ὄντων οὐδὲν. Προστίεται δὲ πρὸς τοῦτο, εἰς ἀποπλύνεσθαι δεῖν τοῦ μόσχου τὰ ἐνδόσθια, καὶ τοὺς πόδας. Καὶ τοῦτο ἡμῖν αὐτοῦς ὁ Σωτὴρ διατρανοῖ λέγων· « Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ἴδονται. » Εἶεν δ' ἂν εἰς τύπον οἱ πόδες τῆς ὡς ἐν ἔργοις πορείας, καὶ οἰονεὶ τριβίου τῆς κατ' ἀρετὴν. Γέγραπται γὰρ ὅτι, « Ὅρθός τροχιάς ποιεῖ σοὶ ποδὶ, καὶ τὰς ὁδοὺς σου κατεύθυνα. » Καθαροὶ γὰρ λίαν οἱ τοιοῦτε πόδες, ἀποφέρουσι δὲ καὶ πρὸς γε τὸ δεῖν ἀποπεραίνειν εὐ μάλα τὰς ἐντολάς Κυρίου· ὅς, ἵνα ταῖς οὕτω σκεπαῖς ἐμβιδάσῃ τριβίους τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τοι Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων, καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀποβ-
D ῥήτως γεγεννημένος, κεκένωκεν ἑαυτὸν, ἵνα τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐπιμυστον ἀποφήνη τῶν ἀνωθεν ἀγαθῶν· τεταπεινώκεν ἑαυτὸν, ἵν' ἡμῖν τὸ ὕψου γενέσθαι χαρίσθαι· γεγέννηται κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς, ἵν' ἡμεῖς τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος ἀναγέννησιν εἰς καινότητα ζωῆς δι' αὐτοῦ πλουτήσωμεν. Δέχεται δὲ παρ' ἡμῶν ἐπὶ γῆς μητέρα, καὶ δίδωκεν ἡμῖν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ἀπαξιαπλῶς, αὐτοῦ γέγονε τὰ ἡμῶν κατ' οἰκείωσιν οἰκονομικῆν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς ἰδιώκῃς αὐτοῦ σὺν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτὸν

⁶⁶ Rom. vi, 4. ⁶⁷ Deut. xii, 23, 24. ⁶⁸ Hebr. iv, 12. ⁶⁹ Job xliii, 3. ⁷⁰ Jerem. xxiii, 23. ⁷¹ Matth. v, 8. ⁷² Prov. iv, 12. ⁷³ Philipp. ii, 7. ⁷⁴ Ibid. 8. ⁷⁵ Galat. iv, 4.

Varie lectiones.

* ἁλλ. ὁσίας. γ ἁλλ. πνεύματος.

ἀναβαίνωμεν, ἡμερότητι τῇ παρ' αὐτοῦ τὸ χρῆμα A Deum meum et Deum vestrum ⁷⁶. » Nominati namque sumus filii Dei, primogenitum et fratrem secundum carnem Unigenitum habentes. » Igitur Deus Dominus, et apparuit nobis, ut justificet circumcisionem ex fide, et præputium per fidem ⁷⁷. » Μονογενῆ. Οὐκοῦν ἡ Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, ἵνα δικαιώσῃ περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστιαν διὰ τῆς πίστεως. »

8. Ἐπέθειτο ἢ μὲν γὰρ, οὐ τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν, μόνοις δὲ μᾶλλον τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ὁ διὰ Μωσέως νόμος, καὶ κληρὸς ἀπόλεκτος τῷ Θεῷ τὸ ἐξ Ἀβραάμ ὀνόμαστο γένος. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Ὅτε διμερίζεν ὁ Ὑψίστος ἔθνη, ὡς διέσπειρον υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ, καὶ ἐγένεθη λαὸς Κυρίου μερὶς αὐτοῦ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραὴλ. » Ἄλλ' ὡς φησὶν ὁ Θεοσέλιος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης περὶ τοῦ Υἱοῦ, « Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. » καίτοι τῶν διὰ Μωσέως Γραμμάτων προαναφωνούντων εὐ μάλα τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον, καὶ προσέτι τῶν ἁγίων προφητῶν, ἐπειδὴ δὲ ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον τεθέσταναι τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν ἂ, κακόννοι τε καὶ ἄλιγογνώμονες, καὶ ἀσύνετοι παντελῶς, δι' αὐτῶν ἠλέγχοντο τῶν πραγμάτων. Κυνηδὸν γὰρ ἐπεπήδων μονοουχί, καὶ καθυλακτοῦντας ἔφασκον, « Διὰ τί σὺ ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν; » Ἄλλ', ὡς πρὸς πᾶν ὄντιον τῶν ἐκτόπων ἐτοίμως ἔττειν εἰδῶς, ἐρεύνησον τὴν θεοπνευστον Γραφήν· πολυπραγμόνησον τῶν ἁγίων προφητῶν τοὺς λόγους· δοκίμαζε τὰ Μωσέως, τίνα τρόπον ἐπιλάμψειν ἐπὶ τῆς γῆς δι' αὐτῶν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐκχυρτέτο. Εἰ μὲν γὰρ ἀσώματός τε καὶ ἀναφῆς, καὶ τοῦ πρὸς ἡμῶν ὄρασθαι κρείττων ὡς Θεός, εὐμορφον ἂν ἴσως· ἐποίησω τὴν ἀπιστίαν, προσιών τε καὶ λέγων· « Διὰ τί σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν; » Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς τῶν ἁγίων φωνῆς σεπτόν καὶ βαθύ τῆς ἐνανθρωπήσεως προαναφώνει τὸ μυστήριον, τί μὴ μᾶλλον κατ' εὐθύ τοῦ πρέποντος ἴναί τε προθυμοῦμενος, καὶ τοῖς καθήκουσι λογισμοῖς πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν πηδαιουγούμενος, ἐξ αὐτῶν ὄψεως τῶν δεομένων, ἡγουν παραδόξως ἐκπετρασμένον, ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστί, καὶ ἐκ Θεοῦ λέφηνη Πατρός, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ δι' ἡμᾶς οἰκονομικῶς; Ὅρα γὰρ αὐτὸν καὶ τῶν ἂ τοῦ θανάτου κατευμεγεθούντα δεσμῶν, καὶ τοῖς ἦδη τεθνεώσι καὶ κατεφθαρμένοις ἐνίεντα τὴν ζωὴν· ὄρα σεσόντα καὶ κείμενον τὸν πάλαι δεινὸν καὶ δυσάντητον Σατανᾶν· τέθειται γὰρ ὑπὸ πόδας ἁγίων· ὕψι δὲ νόσου τε ἀπάσης καὶ μαλακίας κρείττονα, καὶ τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις θεοπερεπῶς ἐπιτάττοντα, καὶ πνευμάτων μὲν ἁγίων ἀνακόπτοντα φορᾶς, κατευνάζοντα δὲ καὶ θάλασσαν, καὶ κύμασιν ἐπιπλήττοντα, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν παραδόξων ἀμογητὶ κατορθώσαντα. Θαύμαζε τῶν πεπιστευκότων τὴν ἀριθμοῦ κρείττονα κληθῆν, ἄθρα τε οὕτως εἰς πέρας ἐκβεθηκὸς τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ πρὸς αὐτὸν ὕμνοῦμε-

4. Imposita enim est, non universis, sed tantum Israelitis, per Mosen tradita lex, parsque Deo selecta, qui genus ex Abrahamo ducerent, nominati sunt. Scriptum est enim: « Quando dividebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit fines gentium juxta numerum angelorum Dei. Pars autem Domini factus est populus ejus, et funiculus hæreditatis ipsius Israel ⁷⁸. » Sed, ut ait beatus evangelista Joannes de Filio, « In propria venit, et sui eum non receperunt ⁷⁹. » Cum tamen quod de ipso est mysterium, Mosaicæ litteræ ac sancti prophetæ rite admodum prænuntiassent. Postquam vero humanitate et carne indutum conspexerit unigenitum Dei Filium, pravosse et vecordes, omnisque penitus prudentiæ expertes rebus ipsis demonstrare. Canino enim more propemodum irruerunt, atque oblatrantes jactabant: « Quare tu, homo cum sis, facis teipsum Deum ⁸⁰? » Sed o qui ad absurdissima quæque pronò impetu ferris, scrutare divinitus inspiratam Scripturam, sedulo sanctorum prophetarum verba meditare, quæ a Mose scripta sunt considera, quonam modo terris adfuturum unigenitum Dei Verbum prædicaverint. Nam si incorporeum, nec tactui obnoxium, nec qui nostris oculis conspici posset, Dei habitu et figura denuntiavere; excusabilis forte incredulitas tua fuisset, cum accedens diceres: « Quare tu, homo cum sis, facis teipsum Deum? » Sed cum sanctorum voce venerabile atque obscurum incarnationis mysterium prænuntiatum fuerit, quidni potius rectam insistas viam, et ratiocinationibus congruis ad veritatis agnitionem **277** deductus ex ipsismet quæ geruntur, nempe ex patris miraculis animadvertis, Deum esse secundum naturam; atque ex Deo Patre apparuisse, etiamsi nostri causa destinatione providentiæ homo sit factus? Ipsum namque intueri mortis laqueos imperio dissolventem, vitamque jam defunctis corruptisque inspirantem. Cerne abjectum et jacentem, formidabilem illum quondam et invictum Satanam: subjectus namque est pedibus sanctorum: spectabilis præterea morbum quoque omnium ac languorum victorem, mundique elementis Dei propria vi ac potestate imperitantem; tum sedantem ventorum efferos impetus, consopientem mare, fluctisque increpantem, et omnia demum miracula nullo labore patrantem. Admirare hominum qui fidem amplexi sunt multitudinem innumerabilem, εἰς αὐ-

⁷⁶ Joan. xx, 17. ⁷⁷ Rom. iii, 20. ⁷⁸ Deut. xxxii, 8, 9. ⁷⁹ Joan. i, 11. ⁸⁰ Joan. x, 33.

Variae lectiones.

ἂ Ἰσ. ἐπετέθειτο. ἂ ἀλλ. Λόγον. ἂ ἀλλ. τόν.

hoc pacto reipsa perfectum quod Davidis voce ad A ipsum decantatum fuerat, contemplare : « Omnes gentes quascunque fecisti venient, et adorabunt coram te, Domine ²¹. » Porro futurum ut illucescente Christo vis legalis cultus, quæ nimirum veluti umbris et figuris continetur, inutilis demum ipsis quoque Israelitis redderetur, confirmat Deus quidem dum sanctorum voce ait, aliquando quidem : « Quia diebus multis sedebunt filii Israel sine rege, sine principe, sine hostia, sine altari, ac sacerdotio et manifestatione ²²; » et iterum cum credentium disputans multitudine : « Et erit, inquit, cum multiplicati fueritis super terram, dicit Dominus, in diebus illis, non dicent amplius : Arca Testamenti sancti Israel, non ascendet in cor, neque nominabitur; neque visitabitur, neque fiet amplius ²³. » Sed erat sane vehementer consentaneum ut hæc Israelitæ intelligentes fide colerent Emmanuelem. Verum ierunt hi prorsus in alia omnia, obstiteruntque illi haud modice, per iniquitatem mentis, pessima quæque consilia capessentes, æstantibusque præcordiis invidiæ flamma, Jesum miracula patrantem calumniis incessere sunt ausi, ministratiq; a livore jaculis appetivere, et eo denique amentia progressi sunt, ut morte quoque afflicere optaverint vitæ parentem : et interfecere illi quidem ; sed revixit, factusque est « Primitiæ dormientium ²⁴, primogenitus ex mortuis ²⁵, » ut nos etiam corruptione depulsa, et imperio mortis erepti, propheticum illud usurpemus : « Ubi est, mors, victoria tua ? **278** ubi stimulus tuus, inferne ²⁶ ? » Prostrata nimirum morte ascendit ad cœlestem Patrem et Deum, venietque proinde destinato tempore divina conspicuus majestate, sedebitque iudex, suaque unicuique pro meritis premia persolvat. Igitur veluti reddituri vitæ nostræ rationem, consecremur modestiæ gloriam, omnique virtutum genere suam quisque vitam exornet. Servemus corporis castitatem, fœdas quasque atque impuras aversemur voluptates, ne geramus pusillum in fratres animum, motusque iracundiæ compescamus ; absit ut juremus per Deum, sed, ut ait sapientissimus Paulus : « Sermo vester semper in gratia, sale conditus, ut det gratiam audientibus ²⁷. » Benignos nos ac misericordes egenis præbeamus : beneficentiam imperitiamur orphanis, viduis patrocinemur, invisamus victos, memores eorum qui infirmitatibus delinuntur, tanquam et ipsi existentes in corpore ; firmam atque inconcussam omnium Salvatori Christo fidem servemus. Ita namque prorsus sanctam et purissimam festivitatem celebrabimus ; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam die nona Martii mensis, hebdomadam autem Paschæ salutaris decima quarta mensis Aprilis ; solventes quidem jejunia decima

νον, « Πάντα τὰ ἔθνη ὄσα ἐποίησας, ἔξουσιν, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, Κύριε. » Ὅτι δὲ ἐμελλεν ἐπιλάμψαντος τοῦ Χριστοῦ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἡ δύναμις, ἡ ὡς ἐν σκιαῖς, φημί, καὶ τύποις, εἰκαία πως ἦδη καὶ αὐτοῖς ἀποφαίνεσθαι τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, πιστώσεται λέγων Θεὸς διὰ φωνῆς ἁγίων· ποτὲ μὲν, « Διότι ἡμέρας πολλὰς καθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βασιλείως, οὐδὲ ὄντος ἀρχόντος, οὐκ ὄσης θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὔτε ιερωτείας, οὔτε δόλων » καὶ πάλιν τῇ τῶν πιστευόντων πληθύνῃ διαλαγόμενος· « Καὶ ἔσται, φησὶ, ὅταν πληθυνθῆτε ἐπὶ τῆς γῆς, λέγει Κύριος, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἐροῦσιν ἔτι, Κιβωτὸς Διαθήκης Ἁγίου Ἰσραὴλ· οὐκ ἀναθήσεται ἐπὶ καρδίαν, οὐδὲ ἐπισκευθῆσεται, οὐδὲ ὀνομασθήσεται, καὶ οὐ ποιηθήσεται ἔτι. » Ἄλλ' ἦν δὴ που καὶ μάλᾳ εἰκός, ταυτὶ συνίεντα τὸν Ἰσραὴλ, τιμῆσαι τῇ πίστει τὸν Ἐμμανουὴλ. Ἐτρέποντο δὲ πρὸς πᾶν τοῦναντίον. Ἀντιφέροντο γὰρ οὐ μετρῶς, ἀνοσίφ θυμῷ πρὸς πᾶν ὀπίσθιν τῶν ἐκτόπων στρατηγούμενοι, καὶ τῆς βασκανίας φλογὶ διακεκαυμένῃ ἔχοντες τὴν καρδίαν, συκοφαντεῖν ἀπετόλμων θαυματουργοῦντα τὸν Ἰησοῦν, καὶ τοὺς ἐκ φθόνου μέλεις κατακόντιζον· κατέληξε δὲ πρὸς τοῦτο αὐτοὺς τῆς ἀπονοίας τὸ μέγεθος, ὥστε καὶ ἀποκτείναι ζητεῖν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς. Καὶ ἀπεκτόνασι μὲν, πλην ἀνεβίω, καὶ γέγονεν ἡ Ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, καὶ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀποσεισάμενοι τὴν φθορὰν, καὶ τὸ τοῦ θανάτου διεκδύοντες κράτος, ἐκεῖνο λέγωμεν τὸ προφητικόν· « Ποῦ ἡ δίκη σου, θάνατε ; ποῦ τὸ κέντρον σου, ἔδη ; » Καταργήσας τοῖσιν τὸν θάνατον, ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· ἤξει τε οὕτω κατὰ καιροῦς ἐν δόξῃ θεοπροπεῖ, καὶ καθήσεται κριτῆς· ἀποδώσει γὰρ ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Οὐκοῦν ὡς τῆς ἐκτιῶν ζωῆς ἀποδώσαντες λόγους, τῶν εἰς ἐπιβίαιαν αὐχημάτων μεταποιεῖσθαι σκουδάζομεν, καὶ διὰ πάσης ἀρετῆς τὴν ἰδίαν ἑαστος καταφαιδρυνέτω ζωὴν· τηρήσωμεν τὴν τοῦ σώματος εὐγένειαν· ἀποπαυσώμεθα φαύλης ἀπάσης καὶ βδελυρῆς ἡδονῆς· κρεῖττους εὐρισκώμεθα τῆς εἰς ἀδελφούς μικροφυχίας· τῶν ἐξ ὀργῆς κρατήσωμεν κινήματων· ἀπίστω δὲ τὸ ὀμνύναι κατὰ Θεοῦ, καὶ, καθὰ φησιν ὁ πάνσοφος Παῖλος, « Ὁ λόγος ὁμῶν ἐν χάριτι, ἄλατι ἡρυγμένος, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσι. » Χρηστοὶ καὶ εὐπλάγιοι πρὸς τοὺς δεομένους εὐρισκώμεθα. Ἐδ ποιήσωμεν ὄργανους, ἀνακτησώμεθα χήρας, ἐπισκαφώμεθα δεσμίους. Μνημονεύσωμεν τῶν ἐν ἀββωστίαις, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σῶμασιν. Ἀσφαλῆ καὶ ἀκράδαντον τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ τὴν πίστιν τηρήσωμεν. Οὕτω γὰρ, οὕτω καὶ τὴν ἁγίαν καὶ πάναγον ἐπιτελέσωμεν ἑορτὴν· ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἐνάτης τοῦ Φαμενώθ μηνῶς· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκάτης τοῦ Φαρμουθί

²¹ Psal. lxxxv, 9. ²² Osee iii, 4. ²³ Jcrem. iii, 16. ²⁴ I Cor. xv, 20. ²⁵ Coloss. i, 18. ²⁶ Ose xiii, 14; I Cor. xv, 55. ²⁷ Coloss. iv, 6.

Variae Pctiones.

• d.l.l. ἀγνεῖαν.

μηρός, περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ ἐνεακαι-
δεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμοῦθι μηρός, ἐσπέρα βαθεῖα
κατὰ τὰς εὐαγγελικὰς παραδόσεις· ἑορτάζοντες δὲ
τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούση Κυριακῇ, τῇ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ
Φαρμοῦθι μηρός, συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἐπὶ τὰ
ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Οὕτω γὰρ, οὕτω
πάλιν ἐντροφῆσομεν λόγοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
Κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ
ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, τιμὴ, καὶ κράτος νῦν καὶ αἰεὶ,
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΙ'.

Προθωρία.

Πεποιήται καὶ νῦν ἡμῖν τὸ λογιδιον, οὗ τῆς ἐν λό-
γοις φιλοτιμίας ἐπαγγελίαν ἔχον, ὅτι μὴ οὕτως ἡμῖν
ὁ σκοπὸς, ἀλλ' ὄνησιν ἀναγκαίαν τοῖς ἀκρωμένοις
εἰσφέρειν, ὡς δὲ οἴμαι, δυνάμενον, καὶ εἰς τοὺς τῆς
εὐζωίας ἀπευθύνον τρόπους. Συνθέεται γὰρ, οὐχ
ἑτέρου του χάριν, πλὴν ὅτι τούτου καὶ μόνου. Οὐ-
κοῦν μὴ πάντως βασανίζεσθαι τῆς λέξεως, ἢ τῆς
συνθήκης τὸ ἀκριβές, ἀλλ' ὁ τοῦ γράψαντος ἐπαινεί-
σθαι σκοπός.

α'. Ὁ μακάριος προφήτης Δαβὶδ, τὴν παναρμόνιον
καὶ εὐμελῆ τοῦ Πνεύματος ἀνακρούων λύραν, τὴν
ἁγίαν καὶ πάναγον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἑορτὴν προ-
εσηγγελλίζετο, λέγων· « Δεῦτε, ἀγαλλιασώμεθα τῷ
Κυρίῳ. » Καὶ μοι δοκεῖ σοφῶς καὶ ἐντέχνως τὸ,
« Δεῦτε, » εἰσεῖν. Καλεῖ γὰρ ὡσπερ ἐγγὺς τοὺς
ἀφροστηκτάς, καὶ οἷον ἀποφοιτῶντας Θεοῦ, κατὰ γε,
φημί, τοὺς τῆς διαθέσεως τρόπους, καθ' οὓς ἂν γέ-
νοιτο τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος ἀπονοσφίσεσθαι
τινας. Τίνας δὲ οὗτοι, πολυπραγματεῖν ἀναγκαῖον.
Ἔξ μὲν δὴ καὶ πρῶτος τὸ ἐλέσθαι τῇ κτίσει παρὰ
τὴν κτίσαντα προσκυνεῖν, καὶ τοὺς τοῦ κόσμου
στοιχείοις ἀνάπτειν τὸ σίβας. Ἀπιστία τε πρὸς
εὐτὴν, καὶ μὲν τοὶ κακοπιστία· ὡν τὴν μὲν, τοῖς
ἐξ αἵματος· Ἰσραὴλ ἀναθεὶ τις ἂν τὴν γε μὴ
ἑτέραν ταῖς τῶν αἱρέσεων ἐξιτῆλως εὐρεσιπέλαις^d.
Προσεπίοσμέν δὲ τούτοις τὸ κοινὸν ἀρβῶστημα πάν-
των τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, φημί δὴ τὴν ἀμαρτίαν. Οὐκοῦν
ἐρεῶ καὶ διαπρυσίῳ κηρύγματι, τὰ αἰσχρὰ μεθέντας,
τοὺς ὠνομασμένους, μεταφορετῶν ἐλέσθαι πρὸς τὰ
κλεινὰ διακελεύεται, ὡς Ἑλλήνων μὲν παῖδες^e,
ἐν ἐκ διαβολικῆς σκαιότητος ταῖς αὐτῶν διανοαῖς
εἰσοικισθέντα σκότον εὐ μάλα διαδιδράσκοντας, πρὸς
τὸ ἀκραιφνές τῆς ἀληθείας ἐπιεγχεσθαι φῶς, καὶ τὸν
ἀληθῶς καὶ φύσει τῶν ὄλων γενεσιουργὸν καὶ Κύριον
ὁμολογήσαι Θεόν· Ἰουδαίους δὲ τὸν διὰ νόμου καὶ
προφητῶν πολυτρόπως διηγγελμένον, ὅψε γοῦν καὶ
μόλις ἐπιγινώσκοντας ὁμοῦ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις
εἰπεῖν· « Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶν-
τος· » τοὺς γε μὴν τοῖς τῶν ἀνοσιῶν αἱρέσεων ἁλόν-
τας βρόχοις, πολυπλόκων μὲν ἀπαλλάττεσθαι λογι-
σμῶν, καὶ φιλοκακούργως ἐξηρτυμένων, εὐθὺ δὲ τῆς

A nona ejusdem mensis, extremo vespere, ut evange-
licis præcipitur traditionibus; celebrantes autem
festum proxima Dominica die, vicesima ejusdem
mensis Aprilis; adjungentes deinceps septem heb-
domadas sanctæ Pentecostes. Ita namque rursus
sermonibus oblectabimur in Christo Jesu Domino
nostro, per quem, et cum quo Patri, cum sancto
Spiritu, gloria, honor, et imperium, nunc et sem-
per, et in sæcula. Amen.

HOMILIA XXIII.

Præmeditatio auctoris.

Hanc quoque nos oratiunculam dedimus, non ex
qua colligamus eloquentiæ gloriam (nec enim ea
nobis mens), sed quæ hæud mediocre fructum, ut
279 spero, audientibus afferat, moresque ad recte
honesteque vivendum conformet; nec aliud quid-
quam præter hoc ipsum, ac solum nobis in ea com-
ponenda propositum fuit. Non igitur ullo modo ora-
tionis aut scriptionis excellentiam fastidiose quis-
piam examinet, sed scriptoris potius propositum in
ea conscribenda scopum commendet.

1. Beatus propheta David, spiritalem illam plenam
jucunditatis ac suavissimæ voluptatis lyræ pulsans,
sanctam et purissimam Salvatoris nostri festivitatem
prænunxiavit, dicens: « Venite, exsultemus Domi-
no⁸⁸. » Ac mihi quidem sapienter et ex arte hoc verbo,
« Venite, » usus videtur. Advocat enim quasi
longe dissitos, atque a Deo quodammodo procul
aberrantes, morum nempe ratione et via, quo modo
se nonnulli a divina familiaritate sejungunt. Quinam
vero illi sint, paulo diligentius indagare necesse
habeo. Primus quidem est ex hoc numero qui ser-
vit creaturæ contra Creatorem, ac mundi elementis
venerationem impendit. Hunc infidelitas sequitur,
atque adeo prava fides, quarum alteram Israelitis,
alteram inanibus et verbosis hæreticorum commen-
tis merito quispiam attribuat. Subjiciemus ad hæc
deinde communem omnium qui in terris degunt
morbum, peccatum scilicet. Sacro igitur et vehe-
menti præconio, qui turpia didicerunt, quos nempe
retulimus, se ad meliora studia conferre jubet: vel-
uti Græcos caligine, quam illorum mentibus diabo-
lica perversitas offudit, strenue se eximentes, ad
splendidam veritatis lucem festinare, et eum qui
vere et a natura omnium opifex est Dominus, confiteri
Deum; Judæos vero illum quem multis modis lex et
prophetæ indicavere, sero denique et vix agnoscen-
tes, cum sanctis apostolis acclamare: « Tu es Chri-
stus Filius Dei vivi⁸⁹; » qui vero impiarum hæresum
laqueis irretiti sunt, perplexis ac dolose contextis
ratiocinationibus abjectis, ad veritatem recta ten-
dentes, directum et errore vacuum, atque omni
exutum inanitate fidei sermonem amplecti; 280 at

⁸⁸ Psal. xciv, 1. ⁸⁹ Matth. xvi, 19.

Variae lectiones.

^d ἁ.λ. εὐρησιπέλαις. ^e Ἰσ. παῖδας τὰ τῶν.

qui in peccati foveam deciderunt, morti et vinculis sese eximere, seque infectos contagio Judaicæ sordis eluere, misericordia Dei ac benignitate, qui justificat impium, per fidem videlicet, in Christo; quod docet, ad eos qui in ipsum crediderant, scribens sapientissimus Paulus: « An Judæorum Deus tantum? nonne et gentium? utique et gentium: siquidem unus est Deus qui justificat circumcisionem ex fide, et præputium per fidem⁹⁹. » Ergo quandoquidem « rectos decet collaudatio, » ut scriptum est¹⁰¹, animos nostros ab omni eluentes macula, « venite, exsultemus Domino¹⁰². » Igitur quibus hoc exsequi sine reprehensione propositum est, illud est cogitandum, quam potissimum ratione quispiam exsultet Domino, ita ut a scopo nequaquam aberret. Nam qui se a corporis voluptatibus vinci patitur, nec pravitate ulla ex parte refugiens, quod maxime detestandum atque impium in moribus fuerit, illud ceteris omnibus anteponit: exsultat porro in hujus vitæ curis deliciisque divitiarum, minime ille quidem Domino, sed caducis potius voluptatibus exsultationem et gaudium deferens; non hic festivæ celebritatis egregius cultor audiet, neque intra sanctorum choros sedem ac locum obtinebit. Scriptum est enim: « Non est speciosa laus in ore peccatoris¹⁰³. » At vero qui temperantiæ gloriam imprimis adamat, affectionesque omnes, quantum humanæ naturæ fas est, superare studuerit, hunc sane divinas laudes celebrandi munus usurpare quam maxime deceat. Suffragatur in hac re nobis etiam sapientissimus Paulus ita scribens: « Hoc igitur dico et testiflor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut et gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis propter cæcitate cordis ipsorum: qui desperantes semetipsos tradiderunt impudiciæ, in operationem immunditiæ omnis in avaritiam. Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, et in ipso edocti estis, sicut est veritas in Jesu: deponere vos secundum pristinam conversationem, veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris Renovamini autem spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis¹⁰⁴. » **281** Quisnam igitur est hic vetus homo? Videlicet qui « corrumpitur secundum desideria carnis; » Novus autem qui in novitatem vitæ, quæ est in Christo, transformatur, renovatam gerens mentem, atque in lucis divinæ radiis serio exsultantem; quæ porro deinceps firmitate ac robore eousque processerit, tantaque ad cursum polleat habilitate, ut a pravitate affectionibus comprehendi nullatenus possit, sitiati-

A ἀληθείας διὰ τὸν τε καὶ ἀπὸ τῆς πίστεως, καὶ οὐδὲν ἔχοντα περιεργασμένον ἀγαπήσει λόγον· τοὺς δὲ γε τοῖς ἀμαρτίας ἐμβεβηκότας βόθροις ὀλέθρου καὶ πάγης ἔξω ποιῆσαι πόδας, καὶ ταῖς θαυτῶν διανοίαις Ἰουδαϊκὸν ἐντετηγμένον μολυσμὸν ἀποτρίβειν, ἔλεψθε Θεοῦ καὶ φιλανθρωπίᾳ δικαιοσύνης τὸν ἀσεβῆ. διὰ πίστεως; δηλονότι τῆς ἐν Χριστῷ· τὸ, διδάξιν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι γεγραφεὶς ὁ πάνσοφος Παῦλος· « Ἡ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνον; οὐχὶ δὲ καὶ ἔθνῶν; ναὶ καὶ ἔθνῶν, εἴπερ εἰς ὁ Θεός, δ; δικαιοσύνη περιτομῆς ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως. » Οὐκοῦν ἐπειδήπερ τοῖς εὐθέσι πρέπει ἀνεσις, καθὰ γέγραπται, παντὸς ἀπαλλάττοντες βύπτου τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, « δεῦτε ἀγαλλιασόμεθα τῷ Κυρίῳ. » Τοῖς γε μὴν τοῦτο δρᾶν ἀνεπιπλήκτως! ἰθέλουσιν, ἔχοντες διασκεπτέον, πῶς δὴ καὶ τίνα τρόπον ἀγαλλιάσασθε' ἂν τις τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἂν ἔξω βάλῃ σκοποῦ. Ὁ γὰρ τοι φιλοσαρκίας ἡττώμενος, καὶ ἀποσπουδάζων μὲν τῶν ἐκτόπων οὐδὲν, ἐν παντὶ δὲ λόγῳ ποιεῖσθαι μεμελετηκώς τὸ ὅτι μάλιστα κεκιδθληυμένον καὶ ἀνόσιον εἰς τρόπους, ἐπιγαννύμενος δὲ καὶ τοῖς τοῦ παρόντος βίου περισπασμοῖς καὶ ταῖς ἐκ πλοῦτου τρυφαῖς, ἥμιστα μὲν Κυρίῳ τὸ ἀγαλλιάσθαι καὶ χαίρειν, προσαίρους δὲ μᾶλλον ἡδοναῖς ἐκνεμεμηκώς, οὐ θιασώτης ἔσται σιπτός, οὔτε μὴ ἀγίοις χορευταῖς ἐναριθμῶς. Γέγραπται γάρ, ὅτι « Οὐχ ὥρατος αἶνος ἐν στόματι ἀμαρτωλοῦ. » Ὁ γὰρ μὴ ταῖς εἰς ἐγκράτειαν εὐανδρίας ἐπισεμνόμενος διεσπουδακώς, καὶ πέρα παντὸς ἰέναι πάθους, κατὰ γε τὸ ἐφικτὸν τῇ ἀνθρώπου φύσει, ἔχει ἀν ἐικότως ὅτι μάλιστα πρίπον αὐτῷ τὸ χρῆναι δοξολογεῖν. Ὅνινησι πρὸς τοῦτο ἡμᾶς γεγραφὸς ὦδὲ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος· « Τοῦτο οὖν λέγω καὶ διαμαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ ἔθνη περιπατεῖ ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν, ἐσκοτωμένοι τῇ διανοίᾳ, ὅντες ἀπηλοτρωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν ἀγνοίαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πῶρσιν τῆς καρδίας αὐτῶν· οἵτινες ἀπληγνῆστες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελίᾳ, εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ. Ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστὸν, εἴγε αὐτὸν ἠκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθὼς ἔστιν ἀληθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ· ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν πρότερον ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. Ἄναεοῦσθαι δὲ τῷ Πνεύματι τοῦ νοῦς ὑμῶν, καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας. » Τίς οὖν ἄρα ἔστιν ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος; « Ὁ φθειρόμενος δηλονότι κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκός. » Νέος γε μὴν ὁ εἰς καινότητα ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ μεταστοιχειούμενος, ἀνακαινισθέντος ἐν αὐτῷ τοῦ νοῦς⁵, καὶ ταῖς μὲν τῆς ἀληθείας; ὁσοπίας ἐντροφῶντος αὐγαῖς, εὐρωστίας γε

⁹⁹ Rom. iii, 29, 30. ¹⁰¹ Psal. xxxii, 1. ¹⁰² Psal. cxiv, 1. ¹⁰³ Eccli. xv, 9. ¹⁰⁴ Ephes. iv, 17-24.

Variae lectiones.

¹ ἁ.λ.λ. ἀνεπιπλήκτως. ⁵ ἁ.λ.λ. νοῦς.

μήν εἰς τοῦτο λοιπὸν ἰγμένου, καὶ μήν καὶ διὰ ττεῖν Α que illa solum, ac præstet, per quæ omni scæe admiratione dignam ostendat.

β'. Τίθεται μὲν γὰρ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ διὰ Μωσέως ὁ νόμος. Ἄλλ' ἦν ἐν σκιαῖς καὶ τύποις, οὕτω προσέσθαι δυναμένων τῶν τῶν τριηκᾶδε τὸ τελείως ἀγαθόν, ἦτοι τοῦ τελείως ἔχοντος ἀγαθοῦ τὴν γνῶσιν· ἐν χρειᾷ δὲ μᾶλλον καθεστηκότων μαθήματος· νηπιόπρεπτος, ἐν ὧς ἐν τύποις ἐτι μελετῶντες τὸ ἀληθές, τὸ τοῦ νόμου πέρας εἶδειν ὀρθῶς, φημι δὴ Χριστόν· « Τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός, » καθὰ γέγραπται. Πῶς, ἢ τίνα τρόπον; συμφέρεται γὰρ τοῖς εὐαγγελικοῖς ἡ παιδεύμασιν ὁ διὰ Μωσέως νόμος, εἰ πρὸς ἡμῶν νοοῖτο πνευματικῶς. Ἀποφέρει γὰρ ἐπὶ τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Καὶ μάρτυς αὐτὸς Β mysterium deducit, ut testatur ipse ad Judæos, dicens: « Si crederetis Mosi, crederetis forsitan et mihi, de me enim ille scripsit ». Quid igitur scripsit Moses? Non iis solum qui ex Israelis sanguine prognati essent, venturum auxilio Christum, sed et omnibus qui terram hanc cælo subjectam incolunt, gentique universæ. Dei namque sunt omnes, sicut et universorum est procreator et Dominus. Jussit itaque immolari agnum, qui figuram ipsius referret, cæterum a lævo altaris latere, quod aquilonem spectat. Enimvero quidnam hoc rei? dixerit forte quispiam. Quodnam hoc reconditum, dubiisque involutum obscuritatibus sacrificii ænigma? Sic igitur ille a nobis audiet. Est quidem, o amice, Judæorum regio ad austrum proclivior; aquilonarem porro, atque superiorem mari sitam gentium regionem esse asserunt. Ergo immolatus quidem est apud illos agnus, non tamen gentium populos despiciatui habet. Vertit namque se ad illos, quemadmodum in Psalmis decantatum est: « Oculi ejus super gentes respiciunt; qui exasperant non exaltentur in semetipsis. Benedicite, gentes, Deum nostrum ». Offendit namque et exasperavit Israel haud modice; futurum vero ut ejecto illo ab Dei familiaritate, sufficerentur vicissim gentes per fidem, non difficile est pervidere, 282 si quis sanctorum prophetarum voces attentiore cura examinet. Scriptum est enim: « Lætare et exsulta, filia Sion, quia ecce ego venio, et habitabo in medio tui, dicit Dominus, et confugient gentes multæ ad Dominum in die illa, et erunt ipsi in populum, et habitabo in medio tui, et cognosces quia Dominus omnipotens misit me ad te ». Quis porro missus alius omnino præter Christum, qui duos populos in unum novum hominem reparavit, « mediumque parietem maceræ dissolvit, et legem mandatorum decretis evacuavit, evangelizans pacem iis qui longe, et iis qui prope sunt ». Græcis nimirum et Judæis? Proinde dicebat: « Alias oves habeo quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et fiet unum ovile, et unus pa-

⁸⁸.⁸⁸ Rom. x, 4. ⁸⁹ Joan. v, 46. ⁹⁰ Psal. lxxv, 7, 8. ⁹¹ Zachar. ii, 10, 11. ¹ Ephes. ii, 14-17.

Varie lectiones.

ἢ ἄλλ. ἀγγελικοῖς.

stor¹. » Agnovisse porro unigenitum Dei Verbum A hominem factum et carne indutum, et in honore habuisse qui præter cæteros Israelitas doctrina prudentiaque pollebant, alios vero inani audacia elatos cum universorum liberatorem et Salvatorem sua contumacia offendissent, meritas proinde luisse pœnas; futurum vero ut ascitis gentibus, ipsi quoque per fidem vocarentur, velut una rei totius imagine, ut sic dixerim, ob oculos posita, ex Scriptura divinitus inspirata pro viribus conabor explicare; Si prius illud admonuero, sæpius in sacris Litteris Dominum nostrum Jesum Christum Davidem nominari, quippe qui etiam ex ipsius semine secundum carnem ait editus.

3. Sic igitur scriptum est in secundo Regum: « Et B accesserunt omnes tribus Israel ad David in Hebron, et dixerunt ei: Ecce nos ossa tua, et carnes tuae: et heri, et nudius tertius, cum regnaret Saul super nos, tu eras inducens et educens Israel. Et dixit Dominus ad te: Tu pasces populum meum Israel, tu eris dux super Israel. Et venerunt omnes seniores Israel ad regem in Hebron, et constituit ipsis rex testamentum in Hebron coram Domino et unguat David regem super Israel². » Intelligis quemadmodum aperte se et ossa et carnem ipsius esse constantur? Qui namque fidem Christi susceperunt, dispensationis quæ per incarnationem facta est, modum non ignorant. Quin fatentur potius ipsum, cum Deus esset natura, hominem esse factum. Ita namque ipsius ossa et carnes sunt, ob eam nempe, quæ cum humanitate intercedit, affinitatem. 283 Subjiciunt porro etiam dum Saul regnaret, ab ipso Israelem ultro citroque agi solitum. Nam et ante assumptionem humanitatem, quippe qui Deus esset, imperium in omnes essentialiter obtinebat, curam humanarum rerum gerens et ineffabili potestate conservans eos, qui ipsius decretis atque oraculis egregie addicti essent. Porro consilio et voluntate Dei et Patris regnum in Israelem gessisse haud dubie credunt, dicentes: « Dominus dixit ad te: Tu pasces populum meum Israel, et eris dux super Israel³. » Sic et alicubi beatus Petrus: « Tu es Christus Filius Dei vivi⁴. » Quin et Nathanael, cui testimonium sinceri atque liberalis animi ipsemet Christus perhibuit: « Tu es, inquit, Filius Dei, tu es rex Israel⁵. » Sic et ipse, nescio quo loco, cum Psalmographi lyra: « Ego autem constitutus sum rex ab eo (a Deo quidem certe et Patre), super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum Domini⁶. » Præterea non erat ipsi inusitatum regnare. Cum namque Deus sit natura, in eodem cum Genitore throno collocatus, creaturam universam pedibus subjectam habet. Rex autem creatus fuisse dicitur, propterea quod leve regni sui jugum iis imponere non recusaverit, qui extra illius fines, et sub alterius ditione tenebantur. Per nefas nimirum Sa-

μία ποίμνη, εἰς ποιμὴν. » Ὅτι δὲ τὸν μονογενῆ τὸν Θεοῦ Λόγον ἐνανθρωπήσαντα, καὶ σαρκωμένον, ἐπέγνωσαν μὲν καὶ τετιμῆκασιν οἱ νομομαθέστεροι, καὶ συνετώτεροι τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, οἳ γε μὴν εἰς ἐξίτηλον ἀπηννηγεμένοι θράσος, καὶ τὸν τῶν ἰσὼν Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν ταῖς ἀπειθείαις λυτήσαντες, τὰς αὐτοῖς προεπούσας ἐζητηταὶ δίκας· προσεληγμένων δὲ τῶν ἐθνῶν, εἰσσεκλήσονται καὶ αὐτοὶ διὰ πίστεως, ἀπλῆν, ὡς ἂν τις εἴποι, καὶ μίαν παρενεγκῶν εἰκόνα τοῦ πράγματος, ἐκ τῆς θεοσκύπτου Γραφῆς, ὡς ἂν οὖτε τὸ ὠ, πληροφορεῖν πειράσομαι, προϋπομνήσας οὐδὲ πλειστάκις τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν Δαβὶδ ὀνομάζει τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, ἅτε δὴ καὶ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ κατὰ σάρκα γεγεννημένον.

Γ'. Γέγραπται: τοῖνον ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν· « Καὶ παραγίνονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ Ἰσραὴλ πρὸς Δαβὶδ εἰς Χεβρών, καὶ εἶπαν αὐτῷ· Ἰδοὺ ὅσα σου καὶ σάρκες σου ἡμεῖς. Καὶ χθὲς καὶ τρίτην, ὄντος Σαοὺλ βασιλέως· ἐφ' ἡμᾶς, σὺ ἦσθα ὁ εἰσάγων καὶ ἐξάγων τὸν Ἰσραὴλ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς σέ· Σὺ ποιμαίνεις τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ. Σὺ ἐστὶ ἡγοῦμενος ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ. Καὶ ἔρχονται πάντες οἱ προεσύτεροι Ἰσραὴλ πρὸς τὸν βασιλέα εἰς Χεβρών. Καὶ διέθετο αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς διαθήκην ἐν Χεβρών ἐνώπιον Κυρίου, καὶ χρίουσι τὸν Δαβὶδ βασιλέα ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ. » Σύνες ὅπως διωμολογήκασιν ἐναργῶς, καὶ ὅσα καὶ σάρκες εἰσὶν αὐτοῦ· Οἱ γάρ τοι τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστόν προσιέμενοι τῆς μετὰ σαρκὸς οικονομίας οὐκ ἀγνοοῦσι τὸν τρόπον. Ὅμολογοῦσι δὲ μᾶλλον, C ὅτι Θεὸς ὢν φύσει γέγονεν ἄνθρωπος. Οὕτω γὰρ ἂν εἶεν αὐτοῦ καὶ ὅσα καὶ σάρκες, κατὰ γε, φημί, τὸ ἐν ἀνθρωπότητι συγγενές. Προσεπάγουσι δὲ ὅτι, καὶ βασιλεύοντος τοῦ Σαοὺλ, αὐτὸς ἦν ὁ ἄγων καὶ φέρων τὸν Ἰσραὴλ. Ἦν γὰρ καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὡς Θεός, τὸ κατὰ πάντα οὐσικῶδες ἀνημ[μ]ένος κράτος, ταλαντεύων τε τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἀρρήτους νεύμασι πρὸς τὸ εἶναι συνέχων, τοὺς τοῖς παρ' αὐτοῦ θεοσέμασι ἐμὴ μάλα κατεζευγμένους. Ὅτι δὲ κατ' εὐδοκίαν καὶ θέλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς βασιλεύει ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, ἀραρῶτως πιστεύουσι, λέγοντες· « Κύριος εἶπε πρὸς σέ· Σὺ ποιμαίνεις τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ, καὶ ἐστὶ εἰς ἡγοῦμενον. » Οὕτω πού φησι καὶ ὁ θεοσέσιος Πέτρος· « Εὐ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. » Καὶ μὴν καὶ Ναθαναὴλ, ᾧ καὶ αὐτὸς τὸ εἰλικρινές καὶ γνήσιον προσμεμαρτύρηκεν ὁ Χριστός· « Εὐ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, φησί, σὺ βασιλεὺς εἶ τοῦ Ἰσραὴλ. » Ἐφη δὲ πού καὶ αὐτὸς διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας· « Ἐγὼ δὲ καταστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ (δηλον δὲ ὅτι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς) ἐπὶ Σιών ἕως τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου. » Πλὴν οὐκ ἀτύνηδες ἦν τὸ βασιλεύειν αὐτῷ· Θεὸς γὰρ ὢν φύσει, καὶ σύνθετος τῷ γεννησαντι, πᾶσαν ὑπὸ πόδας ἔχει τὴν γῆν. Λέγεται δὲ χειροτονησθαι βασιλεὺς, διὰ τοι τὸ κατανεῦσαι λοιπὴν τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας ἐπαφείναι τὸν ζυγὸν τοῖς ἔξω ποτὲ καὶ ὑπ' ἑτέρω κειμένους. Κεκράτηκε γὰρ

Joan. x, 16. ² II Reg. v, 1-3. ³ II Reg. v, 2. ⁴ Matth. xvi, 16. ⁵ Joan. i, 49. ⁶ Psal. ii, 6.

των ἐν τῆς γῆς ἐκ πλεονεξίας· ὁ Σατανᾶς. Ὁμολογήσαντες· δὲ τὴν πίστιν, δέχονται παρ' αὐτοῦ διαθήκην ἐν Χεβρών. Καὶ τί τὸ ἐν Χεβρών ἔστι; δηλοῖ τοιγαροῦν ἡ λέξις τὴν ἔνωσιν. Ἐν Χριστῷ δὲ τὰ πάντα γεγονόσιν ἐν, καὶ συνήφθη μὲν τὰ ἄνω τοῖς κάτω, καὶ τοῖς κάτω τὰ κάτω. Συνδεσραμῆχαισι δὲ πρὸς ἐνότητά καὶ ὁμοψυχίαν διὰ τῆς πίστεως, οἱ τε ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, καὶ μὴν καὶ οἱ πάλοι τῶν εἰδώλων θεραπευταί. Πλὴν ὅτι καὶ γαυρὸν αὐτῷ τὸν αὐχένα, τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἐπανατείναντές τινες, κακοὶ κακῶς διολύλασαι, ἐξ αὐτῶν οὐδὲν ἦττον τῶν ἐρεξῆς εἰσόμεθα· ἔχει γὰρ οὕτω· «Καὶ ἀπῆλθε Δαβὶδ καὶ οἱ ἄνδρες αὐτοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, πρὸς τὸν Ἰεβουσαῖον τὸν κατοικοῦντα τὴν γῆν. Καὶ ἐβρέθη τῷ Δαβίδ· Οὐκ εἰσελεύσῃ ὧδε, ὅτι ἀνέστησαν οἱ χωλοὶ, καὶ οἱ τυφλοὶ λέγοντες· Οὐκ εἰσελεύσεται Δαβὶδ ὧδε. Καὶ κατελάβετε Δαβὶδ τὴν περιοχὴν Σιών, αὕτη ἡ πόλις Δαβίδ. Καὶ εἶπε Δαβὶδ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· Πᾶς τύπτων Ἰεβουσαῖον, ἀπτέσθω ἐν παραξίφιδι καὶ τοὺς χωλοὺς, καὶ τοὺς τυφλοὺς, καὶ τοὺς μισοῦντας ψυχὴν Δαβίδ· διὰ τοῦτο ἐροῦσι· Τυφλοὶ καὶ χωλοὶ οὐκ εἰσελεύσονται εἰς οἶκον Κυρίου.» Ἄθρει δὴ οὖν, ἄθρει τὴν τῶν ἀντισταμένων αὐτῷ πληθύν. Χωλοὶ δὲ ἦσαν καὶ τυφλοὶ. Μεμνήμεθα δ' εἰπόντος ἰ Χριστοῦ περὶ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων· «Ἄφρατε αὐτούς, τυφλοὶ εἰσιν ὁδοῖοι τυφλῶν.» Καὶ μὴν καὶ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ περὶ αὐτῶν· «Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι, υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν, καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τριβῶν αὐτῶν.» Ἀπαράδεκτον γὰρ ἐποιοῦντο Χριστὸν, οἱ μήτε ὀρθοποδεῖν εἰδότες, μήτε μὴν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν τὸ νοητὸν καὶ θεῖον εἰσοικισάμενοι φῶς, ἀλλὰ παπτώκασιν ἐν παραξίφιδι, τουτέστιν, ἐν μαχαίραις. Δεδαπάνηται γὰρ πολέμῳ, κατεμπρησθείσης τῆς χώρας αὐτῶν ὁμοῦ τῷ διαβοῦ τῷ ναφ. Ὅτι δὲ, προκρουσθέντων αὐτῶν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, εἰ παῖπκε τε καὶ προσεληφθῆ τῶν ἔθνῶν ἡ πληθύν, καὶ Χριστὸν ἐπεγράψατο Κύριον, καὶ Βασιλέα, σαφηνεῖ πάλιν τὰ γεγραμμένα. Καὶ γὰρ φησιν· «Ἀπέστειλε Χιράμ ὁ βασιλεὺς Τύρου ἀγγέλους πρὸς Δαβὶδ, καὶ ξύλα κέδρινα, καὶ τέκτονας ξύλων, καὶ τέκτονας λίθων, καὶ ὑποδόμησαν οἶκον τῷ Δαβίδ.» Ἦν μὲν γὰρ ἀλλογενῆς ὁ Χιράμ, καὶ οὐκ ἀπὸ γε τῆς Ἰουδαίων πληθύνος. Εἰδωλολάτρης δὲ μᾶλλον, καὶ ἐκ τῆς τῶν πλανωμένων ἀγέλης. Ἄλλ' ὑποδόμησαν οἶκον τῷ Δαβίδ. Ἐγήγερται γὰρ ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ, καὶ οὐ καθ' ἓνα τόπον, ἢ χώραν, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ ὑπ' οὐρανὸν οἰκοδομούντων ὡσπερ αὐτὴν τῶν ποτῶν μὲν τῇ κτίσει λατρευόντων ἑ, καὶ ἀχλύϊ κατασκοπισμένων διαβολικῆς, πιστευσάντων δὲ μετὰ τοῦτο καὶ πεφωτισμένων, καὶ τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἐν παντὶ πεποιημένων θαύματι. Πλὴν κάκεινο πρὸς τοῦτοις ἄθρει. Ὑποδόμητο μὲν γὰρ ὁ οἶκος τῷ Δαβίδ, δι' ἀλλογενοῦς τοῦ Χιράμ. Ἀνεκόμεζε δὲ τὴν κίβωτον εἰς αὐτὸν παρ' ἑτέροις οὔσαν, καὶ ἔξω που κειμένην, ὁ υἱὸς Δαβίδ. «Καὶ ἐπορεύθη γὰρ, φησὶ, καὶ

lanas eorum qui in terris degunt, imperium usurpavit. Hi vero iam fidem profitentur, testamentum in Hebron ab ipso suscipiunt. Quid hoc porro, et in Hebron, indicat? Significat nempe hæc dictio unio-nem. In Christo autem omnia facta sunt unum, et inferioribus superiora, ac superioribus inferiora copulata sunt. Coalueruntque inter se, atque unanimes facti sunt per fidem, quique ex sanguine Israelis prognati, quique idolorum servitio mancipati fuerant. Quin et ex Israelitis quosdam, cum erga illum proterva cervicē se refractarios præbuisset, malos male pessumivisse, ex iis pariter, quæ proxime subjiciuntur, intelligemus. Sic enim habent: «Et abiit David et omnes viri ejus in Jerusalem contra Jebusæum habitantem in terra. Et dictum est Davidi: Non ingredieris huc, quoniam insurrexerunt claudi et cæci, dicentes: Non ingredietur David huc. Et cepit David arcem Sion, ipsa est civitas David. Et dixit David in illa die: Omnis qui verberaverit Jebusæum, tangat in gladio et claudos, et cæcos, et odientes animam David. 284 Propter hoc dicent: Cæci et claudi non ingredientur in domum Domini. Specta igitur, specta eorum qui se ipsi opponerent multitudinem. Claudii autem erant et cæci. Meminimus porro Christi de Scribis et Phariseis, dicentis: «Sinite illos, quia cæci sunt, et duces cæcorum». Quin et de iisdem Davidis voce ita pronuntiat: «Filiis alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis». Christum nempe repudiaverunt, qui nec recto gressu ingredi possent, nec spiritale et divinum lumen in animum mentemque admisissent; propterea ceciderunt in gladio. Bello nimirum absumpti sunt, una cum nobilissimo templo incensa regio: denique in Israelitarum qui offenderant locum immisam atque assumptam fuisse gentium multitudinem, quæ Christum sibi Dominum et regem asciverit, ex sequentibus Scripturæ verbis ostenditur: «Et misit Hiram rex Tyri nuntios ad David, et ligna cedrina, et fabros lignarios, et latomos, et ædificaverunt domum Davidis». Erat namque Hiram alienigena, non ille scilicet ex Judæorum numero, sed potius idolorum cultor, vagus et ipse cum errabundo grege. Verum exstruxit Davidi domum. Ædificata nimirum est Ecclesia Christi non in uno loco, aut regione, sed in universo terrarum orbe, excitata quodammodo ab iis ipsis qui creaturæ servierant atque per diabolum offusa caligine involuti tenebantur. Quibus mox fidem amplexis oborta lux, Christumque qui a Davide secundum carnem genus duceret, omni admiratione exceperunt. Quin illud præterea velim animadvertas: ædificata est nempe Davidi domus ab externo homine Hiram. Porro arcam quæ apud alios servabatur, detinebaturque foris, in eam domum beatus David transtulit. «Abiit enim, inquit, et transtulit arcam Dei ex domo Abedera, in civitatem

⁸ II Reg. v, 6-8. ⁹ Matth. xv, 14. ¹⁰ Psal. xvii, 46. ¹¹ II Reg. v, 11.

Varia lectiones.

¹ ἁ.λ.λ. διεπόντος. ² γ. ο. πῶπαικὲ το. ἁ.λ.λ. εἰσπῶπαικὲ το. ³ ἁ.λ.λ. κλατρευόντων.

David cum gaudio ¹². » Hæc arca igitur, in qua Mo-
sis lex reposita, eos qui sub lege et umbra detine-
bantur significat; qui fuere quidem olim cæci et
claudi, cæterum postquam ipsum admissa in ani-
mum fide colunt, tunc ipsi quoque nobiscum in Da-
vidis, hoc est, Christi, domum admittuntur. Hinc
ad omne virtutis genus recta contendunt, et veluti
recto et firmo gressu debitæ eidem pietatis iter
conficiunt, sic ipsos inclamante beato Paulo : « Pro-
pter quod remissas manus **285** et soluta genua
erigite, et gressus rectos facite pedibus vestris, ut
non claudus quis subvertatur, sed potius confir-
matur ¹³. » Ob hæc igitur omnia, ut initio dixi, « Ve-
nite, exsultemus Domino ¹⁴, » festam nempe lucem ob
ejus honorem celebrantes. Verum age, quonam
modo, dicet aliquis, quamvis crucem pertulerit,
quamvis mortem secundum carnem obierit, festiva
celebritas hæc esse intelligatur, aut dicatur? Atqui,
o vir egregie, a nobis ea res explicabitur. Si nam-
que postquam corpus suum habendum morti per-
misit, apud mortuos mansit, absit ut festivam cele-
britatem agat quisquam. At si cum et nihil pati libe-
rum esset, si sic ejus voluntas tulisset, neque in
insidiatorum manus devenire necesse esset, « Gra-
tia Dei (ut ejus mysteriorum antistes ait) pro omni-
bus gustavit mortem, ut eam excitatus a mortuis
conculcaret ¹⁵, » proindeque universæ humanæ natu-
ræ immortalitatem conciliaret : « Primogenitus
ex mortuis ¹⁶, et primitiæ dormientium factus ¹⁷, »
annon omni penitus hoc nos voluptate perfundat,
qui cum mortis laqueis deprehensi teneremur, ob
id quod in nobis dominabatur peccatum, æternæ
vitæ per eum qui ex nobis secundum carnem pro-
diit, primogenitum ex mortuis, ad nos venturæ
spem concepimus? Illum igitur Judæi in crucem ege-
runt, cum Providentiæ consilio, ut dixi, Christus
suo corpori mortis degustandæ facultatem fecisset.
Revixit autem rursus, mortisque vinculis etiam
propemodum salutem dixit, cum et vinculis dixisset :
« Exite; et iis qui in tenebris erant, Revelamini ¹⁸. »
Cum sanctis se apostolis manifestum exhibuisset,
præcepissetque ut universum orbem docerent, tra-
derentque omnibus gentibus mysteria, « baptizantes
eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti,
omniaque ipsis mandata servarent ¹⁹, » honestum-
que et probatum vitæ genus studiose amplecteren-
tur, ascendit ad eum qui in cælis est Patrem et
Deum, fausta sanctorum angelorum acclamatione,
ac supernæ multitudinis gratulatione exceptus, ut
Deus. Veniet porro, annis volventibus, in gloria Pa-
tris, ut ipsemet ait, redditurus unicuique secundum
opera ejus ²⁰. « Judicabit namque orbem terræ in
justitia ²¹. »

4. Igitur, venturo tanquam universorum iudice

ἀνήγαγε τὴν κιβωτὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ οἴκου Ἀβελ-
δάρᾳ εἰς τὴν πόλιν Δαβὶδ ἐν εὐφροσύνῃ. » Καταση-
μήναι δ' ἂν ἡ κιβωτὸς τὸν διὰ Μωσέως ὠδίνουσα
νόμον, τοὺς ὑπὸ νόμον καὶ σκιάν. Οἱ πάλαι μὲν ἦσαν
τυφλοὶ καὶ χωλοὶ, ἐπιβάν δὲ τὴν πίστιν εἰσοικισά-
μενοι προσκυνῶσιν αὐτῷ, τότε καὶ αὐτοὶ μεθ' ἡμῶν,
εἰσκομισθήσονται μὲν εἰς τὸν οἶκον Δαβὶδ, τουτέστι
Χριστοῦ. Ἀπάσης δὲ ἀρετῆς ἤξουσι κατ' εὐθίαν, καὶ
οἶον ὀρθῶ ποδὶ καὶ ἐρηρεισμένῳ τὴν τῆς εἰς αὐτὸν
εὐσεβείας διαλάσσει ¹ τρίβον, ἐπιφωνούστος αὐτοὺς
τοῦ θεοπετιοῦ Παύλου· « Διὸ τὰς παρειμέναις χεῖρας,
καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα, ἀνορθώσατε, καὶ τρο-
χιαὶς ὀρθὰς ποιεῖτε τοὺς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χωλὸν
ἐκτραπῆ, λαθῆ δὲ μᾶλλον. » Ἐπ' οὖν τούτοις ἀπασι,
καθάπερ ἔφην ἐν ἀρχαίς, « Δεῦτε, ἀγαλλισώμεθα τῷ
Κυρίῳ, » τὴν ἐπ' αὐτῷ δηλονότι τελούστας πανήγυ-
ριν. Εἶτα πῶς, εἰπέ μοι, φαίη τις ἂν ἐσθ' ὅτε, καίτοι
σταυρὸν ὑπομείναντος, καὶ τὸν κατὰ σάρκα θάνατον,
ἔορτῃ τὸ χρῆμα νοοῖτ' ἂν ἡ λέγοιτο; Καὶ μὴν, ὦ
γενναίε, πρὸς ἡμῶν εἰρήσεται. Εἰ μὲν γὰρ ἐφείς τῷ
θανάτῳ τὸ ἴδιον ὀμιλήσαι σῶμα μεμμένηκεν ἐν νεκροῖς,
ἔορταζέτω μηδεὶς. Εἰ δὲ καίτοι μήτε παθεῖν ἐξόν, εἰ μὴ
βούλοιο παθεῖν, μήτε μὴν κατόπιν τῆς τῶν ἐπι-
βουλεύσαμένων ² ὀρᾶσθαι χεῖρός, « Χάριτι Θεοῦ,
καθὰ φησιν ὁ τῶν αὐτοῦ μυστηρίων ἱερούργος, ὑπερ
παντὸς ἐγεύσατο θανάτου, ἵν' ἐγγεγμένους ἐκ νεκρῶν,
πατήσῃ τὸν θάνατον, » ἀπάσῃ τε οὕτω τοῦ ἀνθρώπου
φύσει κατορθώσῃ τὴν ἀφθαρσίαν, « Πρωτότοκος γε-
γονὸς ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων· »
πῶς οὐχ ἀπάσης ἡμῖν εὐθυμίας τὸ χρῆμα πρόξενον;
Οἱ τοῖς τοῦ θανάτου βρόχοις ἐνεληγμένοι, διὰ τὴν
καθ' ἡμῶν τυραννέουσαν ἀμαρτίαν, ἐν ἐλπίσιν ἐσμέν
τῆς εἰς αἰῶνα ζωῆς, διὰ τὸν ἐξ ἡμῶν κατὰ σάρκα
πρωτότοκον ἐκ νεκρῶν. Οὐκοῦν Ἰουδαῖοι μὲν ἐσταύ-
ρωσαν, ἐφέντος, ὡς ἔφην, οἰκονομικῶς τοῦ Χριστοῦ
τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ γεύσασθαι τοῦ θανάτου, ἀνεθίβω δὲ αὐ-
τοῖς τοῦ θανάτου δεσμοῖς μονονουχί καὶ ἐρῆσθαι
φράσας, εἰρηκῶς τε τοῖς ἐν δεσμοῖς, « Ἐξέλθετε,
καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακαλύρθητε. » Εἶτα τοῖς
ἀγίοις ἀποστόλοις ἑαυτὸν ἐμφανῆ καταστήσας, χρῆ-
ναί τε τὴν ὑφ' ἡλίου μαθητεύειν εἰπόν, καὶ πάντα τὰ
ἔθνη μυσταγωγεῖν, « Βαπτίζειν τε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ
πάντα τηρεῖν τὰ ἐντεταλμένα, » οὕτε ³ τὴν ἀκριβῆ
καὶ εὐδόκιμον κατορθοῦν ἐπιτελεῖσθαι πολιτείαν, ἀνέβη
πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεὸν, δοξολογούν-
των αὐτὸν τῶν ἁγίων ἀγγέλων, εὐφημούσης ὡς Θεοῦ
τῆς ἀνω πληθούς· ἤξει τε κατὰ καιροῦς ἐν τῇ δόξῃ
τοῦ Πατρὸς, καθὰ φησιν αὐτὸς, ἀποδώσων ἐκάστῳ
κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· « Κρινεῖ γὰρ τὴν οἰκουμένην
ἐν δικαιοσύνῃ.

5. Οὐκοῦν ὡς παρεσομένου κριτοῦ καὶ δεσπότου,

¹² II Reg. vi, 12. ¹³ Hebr. xii, 12, 13. ¹⁴ Psal. xciv, 1. ¹⁵ Hebr. ii, 9. ¹⁶ Coloss. ii, 18. ¹⁷ I Cor. xv, 20. ¹⁸ Isa. xlix, 9. ¹⁹ Matth. xxviii, 19; Marc. xvi, 15. ²⁰ Psal. lxi, 13. ²¹ Psal. ix, 9

Variae lectiones.

¹ ἄ.λ.ι. διελάσσει. ² γρ. ἐπιβουλεύσαντων. ³ ἴσ. εὐ τε.

καὶ παμβασιλείως τῶν ὄλων, καθαρῶσμεν ἑαυτοὺς ἅπλοῦς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. Ἐπιτελέσωμεν δὲ ἀγιστήν ἐν φόβῳ Θεοῦ, ζήσωμεν ἐπιεικῶς, καὶ τοῖς εἰς ἀγαθοῦργίαν σπουδάσμασι, τὰς ἑαυτῶν καταφαιδρύνωμεν ψυχὰς· ἐπισκεπτόμενοι χήρας, ἑλεοῦντες ὄρφανους, τοῖς ἐν ἐνδείᾳ συγκαθιστάμενοι, καὶ ταῖς κατὰ χεῖρα θεραπεύοντες ἐπικουρῖαις τοὺς ἐν ἀσθενείαις ὄντας σωματικαῖς, τοὺς ἐν θεσμοῖς ἐπισκεπτόμενοι, ἀσφαλῆ καὶ ἐρηραιομένην, καὶ ἀνεπίπληκτον παντελῶς τὴν εἰς αὐτὸν ἔχοντες πίστιν, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἀγίας Ἑσσαρακοστῆς, ἀπὸ τετραδὸς καὶ εἰκάδος τοῦ Μελιρ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ ἐνάτης καὶ εἰκάδος τοῦ Φαμενώθ μηνός, περιλύοντες μὲν τὰς νηστειᾶς τῇ τετραδί τοῦ Φαμενώθ μηνός, ἐσπέρα βαθεῖα κατὰ τὰς εὐαγγελικὰς παραδόσεις· ἐορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ τῇ πέμπτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς. Οὕτω γάρ, οὕτω πάλιν τοῖς θεοῖς ἐνευφραστοῦμεν λόγοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὐ καὶ μεθ' οὐ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τιμῇ, δόξῃ καὶ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΑ΄.

α'. Κεχρήσομαι πάλιν ταῖς τοῦ μακαρίου Παύλου φωναῖς, καὶ δὴ καὶ ἐρῶ· « Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. Τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωρισθῆτω πᾶσιν ἀνθρώποις. » Ἀνίσχει γὰρ ἡμῖν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐορτῆς ὁ καιρὸς. Καὶ φέρε δὴ πάλιν, οἷς ἂν εἴεν ἐν λόγῳ τὰ τῶν ἀνδραγαθημάτων ἑξαίρετα, τούτοις εὖ μάλα, πρόκλησιν ὡσπερ τινὰ τὴν εἰς γε ὁ ταυτὶ ποιούμενοι, λέγωμεν· « Ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας· » ἥς καὶ ὁ θεοπέτιος Δαβὶδ διαμνημονεύει λέγων· « Αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ. » Ἡμέραν γε μὴν τὴν τριπόθητον, καὶ εὐίραστον, καὶ μὴν καιρὸν εὐπρόσδεκτον, οὐδὲν ἑτερόν φασιν οἱ πνευματοφόροι, κλὴν ὅτι τὴν ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· δι' ἣν ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς εἰκότω· ἂν πρέποι τῆς ἀνωτάτω πασῶν ἀναπίμπλασθαι θυμηδίας. Ἐσχῆκαμεν γὰρ δι' αὐτῆς τὰ δι' ὧν ἦν δύνασθαι μεταφοιτᾶν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὴν ἀνθρώπου φύσιν· καὶ ἀναμορφοῦσθαι τρόπον τινὰ δι' εὐαγοῦς πολιτείας πρὸς τὸν παντὸς ἐπίκαινα νοῦ, ἵνα τοὺς θεοῦς ἐφ' ἑαυτῇ χαρακτηῖρας, δι' ἁγιασμοῦ πλουτήσασα χαίρῃ καὶ εὐφραίνεται. Πρόξενον γὰρ ἡμῖν τῶν τοιούτων ἀγαθῶν τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν ἔσσεσθαι πρεσβήνυσεν ὁ αὐτὸς Χριστὸς διὰ προφήτου λέγων· « Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θυγατερ Σιών, ὅτι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος, καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν, καὶ κατασκηνώσουσιν ἐν μέσῳ σου, καὶ γνώσῃ βί·

Domino ac rege, mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficiamusque sanctitatem in timore Dei. Vitam modeste instituamus, et honestis actionibus studiisque nostros animos exornemus, **286** patrocinemur viduis, misereamur orphanis, indigentibus auxilio simus, et iis qui aegro sunt corpore, remedia, quantum in nobis fuerit, provideamus, victos visitemus, firmam ac solidam penitusque inconcussam in ipsum servantes fidem; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam vicesima quarta Februarii mensis; hebdomiadam vero Paschae salutaris, vicesima nona Aprilis Martii; solventes jejunia quarta mensis Aprilis, extremo vespere, ut evangelica nobis oracula tradiderunt; festum vero diem celebrantes illucescente deinceps Dominica die, quinta ejusdem Aprilis mensis; adjungentes exinde septem quoque sanctae Pentecostes hebdomadas. Ita namque prorsus divinis verbis iterum saginabimur, in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Patri cum sancto Spiritu honor, et gloria, et imperium, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XXIV.

1. Utar rursus beati Pauli vocibus, et dicam: « Gaudete in Domino semper; iterum dico, gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus ». Affulget enim nobis Salvatoris nostri solemnis dies. Proinde rursus, quibus eximia virtutis decora cordi sunt, illos potissimum, velut hortatoria allocutione excitantes, dicamus: « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis ». Cujus beatus quoque David meminit his verbis: « Haec dies quam fecit Dominus, exsultemus et laetemur in ea ». Diem porro summo prorsus desiderio expetendum, tempusque acceptabile, non aliud divino Spiritu illustrati homines intelligunt, quam quo manifestata est gloria omnium nostrum Salvatoris Christi, propter quam omnes qui in terris degunt, ea quae maxima omnium esse potest voluptate compleri merito deceat. Hujus namque bono illa obtinuimus, per quae ad pristinum statum revocari possit humana natura, sanctisque vitae institutis quodammodo ad eam quam nulla mens capere possit, sublimitatem transferri: ex quo divinis characteribus ob sanctitatem ditata, laetitia voluptateque profundatur. **287** Haec enim bona suo adventu nobis allaturum, jam ante indicavit ipsemet Christus per prophetam dicens: « Gaude et laetare, filia Sion, quia ecce venio, et habitabo in medio tui, ait Dominus. Et confugient gentes multae ad Dominum in die illa, et erunt ipsi in populum, et habitabunt in medio tui, et cognosces quia Dominus omnipotens misit me ad te ». Ex quo enim Unigenitus huma-

²² Philipp. iv, 4, 5. ²³ II Cor. vi, 2. ²⁴ Psal. xvii, 42. ²⁵ Zachar. ii, 10, 14.

Variae lectiones.

• ἁ.λ.λ. εἰς τ.ε.

nitatem induit, in similitudinem nostri factus (sic namque ipsum a Deo et Patre missum esse dicimus), exsultare nos in lætitiā effusus necesse est. Cujus quidem rei totius seriem quam brevissime expediam.

2. Erant siquidem nobis quam plurimæ causæ mæroris. Nempe ferri haud poterat, qui universos qui sub cælo sunt, totius improbitatis ac peccati inventor, ferox et violentus premebat, mortemque ex Adæ noxa invecam, instar tyranni insuperabilis, hominibus imposuerat. Pro telo et hasta, omnique armatura firma et impenetrabili, multiformi utebatur peccato. Per ipsum namque regnum orbis terrarum obtinuerat. Ita nempe, ut ait Isaias propheta: « Dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum, ut non cesset ²⁶. » Ob hæc igitur omnia, et quidem jure optimo, longe quidem a nobis voluptas omnis et jucunditas aberat: relinquebatur porro vicissim ut inmissam nobis calamitatem inevitabilem lugeremus, quæ in genas omnibus propemodum lacrymas ex oculis derivaret. Sed, ut ait Isaias propheta: « Devoravit mors prævalens. Abstulit autem Deus omnem lacrymam a facie omni, opprobrium populi abstulit ab omni terra ²⁷. » Soluta est namque peccati vis, ipsiusque stimulus letalis oblanguit. Sublatum est porro velut ab ipsa radice, quod ex ipso pullulaverat malum, nempe mors. Erat itaque jam nobis aliquo modo non alienum, quin opportunum potius et consentaneum letandi tempus. Proinde nos totius lætitiæ auctor et largitor iis verbis affatur: « Gaude et lætare, filia Sion. » Cæterum necesse est, cum celebritatis tempus prope adsit, peccatorum sordes abstergere, tum corporis pariter atque animi maculas eluere. Proinde valde opportunum fuerit ut virtutum omnium nutricem et conciliatricem abstinentium assumentes, « per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, » ut scriptum est ²⁸. **288** pietatis gloria nostros animos exornantes, atque ad sanctum inculpatumque vitæ genus contendentes. Illud namque meminimus, quod ab omnium nostrum Salvatore Deo dicitur: « Sancti estote, quoniam ego sanctus sum ²⁹. » Sanctificemus itaque nos vitæ laudabilis legisque præceptis obsequentissimæ institutis, pulcherrimo nos velut indumento, ac festam celebritatem agentibus accommodato virtutum splendore exornantes, atque hoc pacto fiducia pleni in ejus conspectum, qui nobis celebritatem exhibet, produeunt. « Oculi namque, ait, Domini super justos, et aures ejus in preces eorum ³⁰. » Si ergo nitidos et ornatos videat, lætitiā nobis perennem conservabit: si autem aliter animatos conspiciat, suæ nos maximæ liberalitatis participes esse haud sinet. Quod perspicue ex evangelica parabola edocemur. Narrat ea scilicet hominem quemdam nuptias filio

A Κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σέ. » Ἐνανθρωπήσαντος γὰρ τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ἐν ἐμοὶώσει τῆ πρὸς ἡμᾶς γεγονότος (οὕτω γὰρ αὐτὸν ἀπεστάλθαι φαμέν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς), ἀνασχιρτῆν ἡμᾶς ἀναγκαῖον κατευρυνόμενους εἰς θυμυρίας. Ὅποια δέ τις ἐστὶν ἡ τοῦδε πρόφασις, ἐπιδρομάδην ἐρῶ.

B β'. Πλεῖστα μὲν γὰρ ἦσαν ἐν ἡμῖν αἱ τοῦ κλαίειν ἀφορμαί. Καὶ γὰρ ἦν ἀφόρητος τοῖς ἀνά πάσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ φαυλότητος ἀπάσης καὶ ἀμαρτίας εὐρετής, δεινὸς καὶ πολὺς ἐγκείμενος, καὶ ὡσπερ ἀμαχὸν τινα τύραννον κατεξανιστάς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐν Ἀδὰμ εἰσχομισθέντα θάνατον. Ὅπλον δὲ ἦν αὐτῷ καὶ δόρυ, καὶ παντευχία δεινὴ, καὶ ἀπρόσιτος, ἡ πολυειδὴς ἀμαρτία. Βεβασίλευκε γὰρ δι' αὐτῆς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ταῦτητοι, καθά φησιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας, « Ἐπλάτυνεν ὁ θεὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ διήνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ μὴ διαλίπειν. » Ἐπ' οὖν τούτοις ἅπασιν, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ μὲν ἠδεσθαίτε καὶ χαίρειν ἡμῖν γέγονεν ἐκποδῶν, ἀντανέφυ δὲ ὡσπερ τὸ χρῆναι θρηνεῖν, συμφορὰς ἀφύκτου κατηρητημένης, καὶ μονονουχί ταῖς ἀπάντων παρειαῖς τὸ ἐξ ὀμμάτων ἐπιχειούσης δάκρυον. Ἄλλ', ὡς φησιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας, « Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας. Ἀφείλε δὲ ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ προσώπου, τὸ δνειδος τοῦ λαοῦ ἀφείλεν ἀπὸ πάσης τῆς γῆς. » Ἀέλυσται γὰρ ἡ ἀμαρτία, καὶ τὸ ἀνδροκτόνον αὐτῆς ἠσθένους κέντρον. Συναπέσθη δὲ ὡσπερ τῆ οἰκείᾳ βίῃ τὸ ἐξ αὐτῆς ἀναβλαστῆσαν κακὸν, φημι δὴ τὸν θάνατον. C Ἦν οὖν ἅρα τὸ χαίρειν ἤδη πως ἡμῖν οὐκ ἀνάρμοστον, μᾶλλον δὲ πρέπον τε καὶ εἰκότως. Ταῦτητοι φησιν ὁ πάσης ἡμῖν εὐημερίας καὶ δοτῆρ καὶ πρυτανίς: « Τέρεπου καὶ εὐφραίνου, θυγατερ Σιών. » Ἄλλ' ἦν ἀναγκαῖον ἀγχίθρονον ἔχοντας τῆς ἐσρτῆς τὸν καιρὸν, προαποσμήχεσθαι βύπους τοὺς ἀπὸ γε τῶν διεπταισμένων, καὶ ἀποτρέβασθαι μολυσμοὺς ψυχικοὺς τε καὶ σωματικοὺς. Ταῦτητοι καὶ μάλα εἰκότως τὴν ἀπάσης ἡμῖν εὐκοσμίας, καὶ τροφὸν, καὶ προμνήστριαν προεισοικισάμενοι νηστεῖαν, δι' ὑπομονῆς τρέχουμεν τὸν προκειμένον ἡμῖν ἀγῶνα, » κατὰ τὸ γεγραμμένον, τοῖς τῆς εὐσεβείας αὐχτήμασι τὰς ἑαυτῶν διανοίας καταφαιδρύνοντες, καὶ εἰς πάντα ἀγνον καὶ ἀμώμητον ἀναφοιτῶντες ζῶν. Μεμνήμεθα γὰρ λέγοντος τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Θεοῦ: « Ἄγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος. » Ἄγιαζώμεθα τοίνυν διὰ σεπτῆς πολιτείας, καὶ ἐνομοωτάτης ζωῆς. ἄμφιον ὡσπερ τι περικαλλῆς, καὶ τοῖς ἐορτάζουσι πρέπον, τὴν ἐξ ἀρετῶν λαμπρότητα περικείμενοι: οὕτω τε λοιπὸν ἐκ παρόρησας φοιτῶντες ἐν βίῃ τοῦ τελούντος ἡμῖν τὴν πανήγυριν. « Ὁφθαλμοὶ γὰρ, φησὶ, Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὄτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν. » Οὐκοῦν ὅταν ἴδῃ λαμπροὺς, ἀκράδαντον ἡμῖν φυλάξει τὴν εὐθυμίαν: οὕτω γε μὴν οὐκ ἔχοντας γνώμης, οὐκ ἐφήσει μεταλαχεῖν τῆς μεγαλοδωρίας τῆς παρ' αὐτοῦ. Καὶ τοῦτε διδάξει σαφῶς ἡ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις παραβολή. Ἐφη γὰρ ἀνθρωπῶν

²⁶ Isa. v, 14. ²⁷ Isa. xlv, 8. ²⁸ Hebr. vii, 1. ²⁹ Levit. xi, 44. ³⁰ Psal. xxxiii, 16.

τινα γάμον ἐπιτελεῖν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ εἰσκεκλή-
σθαι μὲν οὐκ ὀλίγους. Εἰσελάσαι δὲ μετ' αὐτοὺς τὸν
νυμφίον, ὀφείμενον τοὺς ἀνακειμένους. Ἐπειδὴ δὲ
τινα τοῖς εὐειματοῦσιν, ἀναμιξὲς ῥυπῶτα ἢ τεθέαται,
καὶ τὴν τοῖς ἑορτάζουσι πρέπουσαν οὐκ ἔχοντα στο-
λὴν, ἐπετίμα λέγων· « Ἐταίρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε,
μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; » Καὶ ταῖς ἐσχάταις αὐτὸν
ἐνῆκε δίκαις. Ἄλλ' ἴσως φαίη τις ἂν· Εἶτα πῶς εἰσ-
ῆλθεν ὄλως ὁ ῥυπούμενος; Ἐχρῆν γὰρ δὴ πού τὴν
ἀρχὴν, μὴδὲ ἐρεῖναι τί ἐστὶν ἀνάρμοστον τῇ πανηγύ-
ρῳι τὴν στολὴν ἔχουσιν εἰσβαλεῖν. Φαμέν ὡν ὅτι
καλεῖ μὲν διὰ τῆς πίστεως ἅπαντας ὁ Σωτὴρ· καὶ
τῆς ἄνωθεν μεγαλοδουρίας ἐν μεθέξει γενέσθαι
βούλεται, καὶ εἰσελαύνουσι μὲν ἀδιακρίτως ἅπαντες.
Καὶ γὰρ ἐφ' ἅπασιν ἡμῖν ἡ διὰ πίστεως χά-
ρις. Ἄλλ' οἱ μὲν τῇ πίστει προσεπάγοντες τὸ ἐκ τῆς
ἀγαθουργίας φαιδρὸν καὶ ἀμύμητον, καὶ ὅσον ἐν
τάξει στολῆς τὴν ἐξ ἀρετῶν λαμπρότητα περικί-
μενοι, συνδειπνήσουσι τῷ νυμφίῳ, καὶ τῆς ἀγίας
καὶ νοητῆς συμμεθέξουσιν ἑορτῆς. Οἱ γὰρ μὴ τῇ πί-
στει προσεπενεγκόντες οὐδὲν, ἐναπομείναντες δὲ τοῖς
τῆς φαυλότητος ῥύποις, καὶ δυσέκπλυτον ἔχοντες
τὴν ἐκ τῶν ἀρχαίων αἰτιαιμάτων κηλίδα, οὗτοι
πάντη τε καὶ πάντως ἀπόπεμπτοι μὲν τῶν ἱερῶν
ἔσονται γάμων. Ἐπομιώξουσιν δὲ ταῖς ἑαυτῶν βρ-
θυμιαῖς· εἰσπεπαίκασι γὰρ, οὐκ ἔχοντες ἔνδυμα γά-
μου. Ἐπωφελεστάτη τοιγαροῦν ἡ νηστεία, διασμή-
χουσα τὸ μεμολυσμένον, ἐκπλύνουσα τὸ ῥυπούν, καὶ
διὰ πόνου μικροῦ τῆς εἰς αἰῶνας δίκης ἡμᾶς ἀπαλ-
λάττουσα. Κατανεκροῖ γὰρ ἡδονὰς, ἀνακόπτει τῶν
εἰς αἰσχρότητα καὶ φιλοσαρκίας ἐπιθυμιῶν τὴν
ἔροδον, καὶ οἷά τινα χαλινῷ περιτρέπει πρὸς εὐκο-
σμίαν, ἐπιεικείας ἀπάσης ἐραστάς ἀποφαίνει, καὶ
ὡσπερ τινὰ θῆρα λυττώντά τε καὶ ἀγριαίνοντα τὸν
τῆς ἀμαρτίας τιθασσεύει νόμον τὸν ἐν τοῖς μέλεσι
τῆς σαρκός, καὶ ἀπαξιαπλῶς παντὸς ἀγαθοῦ καθ-
ίστησιν ἐπιμελητάς, καὶ τὸν τῆς διανοίας αἰθέρα κα-
ταλαμπρύνουσα, τὸ τῆς ἀληθοῦς θεοπτίας ἀξίερα-
στον φῶς εἰσοικίζεσθαι ποιεῖ. Δι' οὗπερ ἂν τις καὶ
μόνου ἢ τὴν ὀρθὴν καὶ ἀνεπίδεκτον τῶν ἱερῶν δογ-
μάτων ἐπιστήμην κερδανεῖ. Ζωοποιεῖν δὲ τὸ χρῆμα
καὶ ὄνησιφόρον, καὶ ἀξιοκτῆτον ὡς ἀληθῶς, εἴπερ
κύ, καὶ τοῦ παντὸς ἀξίον εἶναι λελόγισται.

γ'. Ὅτι δὲ, ὡς ἔφη, ζωῆς ἐστὶ τῆς εἰς αἰῶνα
πρόξενον τὸ ἐν πίστει εἰς Χριστὸν διδρῦσθαι φιλεῖν,
αὐτὸς πιστώσεται λέγων πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πα-
τέρα καὶ Θεόν· « Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα
γινώσκωσί σε, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπ-
έστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. » Ἄλλ' ἡ μὲν πίστις παρά
γε τοῖς ἐπιεικείαι καὶ φιλόθεον ἔχουσι τὴν καρδίαν,
ἀπλὴ τίς ἐστὶ καὶ ἀληθής, καὶ οὐδὲν ἔχουσα παντε-
λῶς τὸ διαστρέφον. Ἐρεῦνης δὲ καὶ βασιάνων οὐ
λίαν ἀνέχεται· τὸ γὰρ ὄλως πίστει παραδεχθὲν πο-
λυπραγμονεῖν, οὐκ ἀξίμιον. Ἄλλ' οὐ δοκεῖ ταῦτ'
ἔχειν ὀρθῶς τοῖς ὅτι μάλιστα φιλοζητηταῖς, καὶ τῶν

A apparasse, et vocatos quidem fuisse non paucos ;
tum ingressum post ipsos sponsum, ut spectaret ac-
cumbentes. Cum vero quemdam pannosum et sor-
didum inter egregie ornatos, nec veste festiva indu-
tum animadvertisset, increpavit hominem, dicens :
« Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem
nuptialem ²¹ ? » Gravissimisque illum suppliciis ad-
dixit. Sed forte dicet aliquis : Atqui quonam modo
sordidus ille ingressus est ? Oportuerat namque ini-
tatio eos qui amictum celebritati accommodatum non
haberent, aditu prorsus atque ingressu prohiberi.
Dicimus itaque vocari quidem omnes a Salvatore
per fidem, eumque supernæ liberalitatis participes
omnes esse velle, et omnes quidem indiscrete in-
gredi : in nos omnes etenim diffusa est fidei gratia.

B Cæterum qui ad fidem bonorum quoque operum
inculpatam pulchritudinem adjunxerint, sequē, in-
star vestis, amictu virtutum splendido exornaverint,
inibunt una cum sponso convivium, sanctæque ac
spiritualis celebritatis participes erunt. Qui vero præ-
ter fidem nihil attulerint, hæserintque in sordibus
improbitalis, neque veterum criminum maculas
eluerint, arcebuntur hi penitus a sacris nuptiis,
suamque ipsi segnitiam lugebunt : ingressi siquidem
sunt non habentes vestem nuptialem. Utilissimum
est itaque jejunium, quod abstergit sordes, ac ma-
culas eluit, tum nos exiguo labore ab æternis sup-
pliciis vindicat. Subigit nempe voluptates, cupidi-
tatum impetus ad turpitudinem et libidines tollit,
289 ac veluti freno quodam convertit ad mode-
stiam, cum vitæ undequaque laudabilis amatores
ellicat, ac velut feram rabidam et furentem peccati
legem insitam membris emollit ac domat, atque, ut
semel dicam, bonorum omnium studiosos reddit,
mentemque superne illustratam veræ Dei visionis
amabili complet lumine, cujus auxilio solius, rectam,
nec aliunde parabilem sacrorum dogmatum scientiam
assequatur. Vivifica procul dubio res, atque
utilis, cujusque sane magnificienda possessio, si-
quidem nos æternæ vitæ dulcedo tangit, eamque
omnibus rebus anteponendam putamus.

ἐστὶ παρ' ἡμῖν τὸ εἰς μακράϊωνα βίον διελάσαι γλυ-

5. Esse hanc porro, ut dicebam, vitæ æternæ
D comparandæ viam, si quis firmam in Christum fi-
dem retineat, testatur ipsemet, hoc ad cœlestem
Patrem et Deum sermone utens : « Hæc est autem
vita æterna, ut cognoscant te, solum verum Deum,
et quem misisti Jesum Christum ²². » Atqui est
certe fides apud modestos homines, qui que Deum
ex animo diligunt, simplex scilicet, et vera, nec
quidquam omnino pravum aut perversum habet.
Inquisitiones porro et quæstiones haud sane ad-
mittit, nec ea quæ fide recepta sunt curiose inda-
gare impune licet. Verum hæc haud probantur

²¹ Matth. xxi, 12. ²² Joan. xvii, 3.

contentiosis hominibus, qui veri quidem nihil plane norunt, cæterum vietis quibusdam ratiocinationibus, velut a se inventis, gloriari solent : « Quorum viæ perverse sunt, et incurvæ semitæ ipsorum, » ut scriptum est ²⁵. « Abducunt enim quos possunt, ad perditionem et interitum, a recto itinere avertentes²⁶. » Igitur, quemadmodum beatus Apostolus scribit, « Foras ejici oportet malos operarios, foras canes ²⁷, » qui adversus veritatis dogmata oblatrant, « cordis sui commenta loquentes, ut scriptum est, et non ab ore Dei ²⁸. » Obtreccabit nemo videlicet omnium nostrum Salvatori Christo, aut contra ipsius gloriam obloquetur audacius, illam quodammodo ad deformitatem detorquens, nisi qui prius mendacii inventorem et parentem diabolum in animum admisserit. Ut enim sapientissimus Paulus scribit : « Nemo dicit anathema Jesu, nisi in Beelzebub ²⁹. » Rejiciendi itaque quicunque et ejusmodi sentiunt, et ad alios proloqui audent, qui seipos miseri inevitabilibus implicant pœnis. « Peccantes vero etiam in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccant ³⁰; » et, ut ait propheta Jeremias ³¹, aggravant jugum ipsorum vehementer. » **290** Sed non capiuntur istorum fraudibus ii, quorum mentibus divinum ac spiritale lumen illuxit, quinimo virtutem cuicumque actioni consentaneam, viamque admirabilem pervidebunt. Oportet enim, ut ego censeo, præmeditatos huc venire, et quæcunque quidem in rebus mala et prava sunt, et a sacris abhorrent legibus, abjicere penitus atque aversari : quæcunque vero ad eximiam atque admirandam vitæ rationem conferunt, omni studio atque animi inductione persequi. Scriptum est enim : « Væ qui faciunt opus Dei negligenter ³² ! » Ut enim non satis est ad fortitudinis experimentum iis qui bellicam gloriam adamarunt, si tantummodo præclare spectentur armati, seque esse posse victores ostendant, sed operum gloria illustres eos esse necesse est : eodem modo, ut ego arbitror, nemo virtutis decus adipiscetur, si adhuc animo segnitium atque ignaviam retineat. Oportere autem assero omni contentione atque alacritate animi, studia pietatis amplecti. Erit namque qui id fecerit, et summa dignus laude, et eximiam revera gloriam reportabit, Deo simul atque hominibus probatus. Hæc quidem antiquis præcepit Moses per ænigmata et umbram; tum ut in apertum proferret, ostendit se Christus, quippe qui ipse sit veritas. Cum vero neque rerum agendarum cognitionem, nec erratorum veniam consequi pure per legis umbram liceret (neminem enim lex justificavit, condemnans potius quam a criminibus absolvens nocentes), consuluit omnium nostrum saluti et vitæ Deus et Pater. Etenim qui nosset figmen-

A μὲν ἀληθῶν εἰδῶσιν οὐδὲν, λογισμῶν δὲ σαθρῶν εὐφρῆ ἐπαυχεῖν εἰωθόσιν· « Ἄν αἱ τρίβοι σκαλιαί, καὶ καμπύλαι αἱ τροχιαὶ αὐτῶν, » καθὰ γέγραπται. « Ἀποφέρουσι γάρ, οὐδ' ἐν δύνωνται, πρὸς ἄβυσσον καὶ ἀπόλειαν, ἰδοῦ τῆς εὐθείας ἀποκομίζοντες. » Οὐκοῦν, ὡς ὁ θεοπέσιος γράφει ἀπόστολος, « Ἐξῶ ποιεῖσθαι προσήκει τοὺς κακοὺς ἐργάτας, ἔξω τοὺς κύνας, » οἱ τῶν τῆς ἀληθείας καθυ'ακτωῶσι δογματῶν, « Τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλοῦντες, καθὼς ἔ γέγραπται, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου. » Καταγορεύουσι γάρ οὐδεὶς τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης καταναενύεται, κατασύρων ὡσπερ αὐτὴν εἰς τὸ ἀκαλλῆς, μὴ οὐκ πρότερον ὠδινήσας ἐν ταυτῷ τὸν τοῦ ψεύδους εὐρετὴν, καὶ πατέρα διάβολον. Ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος· « Οὐδεὶς λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦ, εἰ μὴ ὁ ἐν Βεελζεβούλ. » Παραίτητόν τοιγαροῦν τοὺς οἱ γε παντὶ καὶ φρονεῖν καὶ λαλεῖν ἐπιχειροῦσιν, ἐτέροις σφᾶς αὐτοὺς οἱ δειλαιοὶ προεμβεδληχότες ἀφύκτω δίκη. « Πλημμελοῦντες δὲ καὶ εἰς ἀδελφοὺς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν ἀσθενοῦσαν τὴν συνείδησιν, εἰς Χριστὸν ἀμαρτάνουσι, » καὶ βαρύνουσι τὸν κλοιὸν αὐτῶν στοιβαρῶς, καθὰ φησὶν ὁ προφήτης Ἰερემίας. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἀλοῖεν τοῖς παρ' αὐτῶν « δελτασὶν οἱ τὸ νοητὸν καὶ θεῖον εἰς νοῦν καὶ καρδίαν κατακλυοῦσάντες φῶς. Ἔσται δὲ πρὸς τοῦτω καὶ τὴν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν πρακτέων ἀρετὴν, καὶ θαυμασμαμένην ἰδόν. Δεῖ γάρ, οἶμαι, παρεσκευμένως ἵναί πρὸς τοῦτο, καὶ τὰ μὲν ὅσα ἐστὶ τῶν πραγμάτων μοχθῆρά καὶ κίβδηλα, καὶ τοῖς ἱεροῖς ἀπόδοντα νόμοις, ἀπόβλητα καὶ ἀνέπαφα ποιεῖσθαι φιλεῖν· τὰ γε μὲν εἰς ἐξαιρετόν καὶ θαυμασμαμένην ἀποφέροντα πολιτείαν, καὶ σπουδῆς ἀπάσης ἀξιοῦν, καὶ κατορθοῦν ἐπιέχεσθαι κενικῶς. Γέγραπται γὰρ ὅτι, « Οὐκ οἱ ποιοῦντες τὸ ἔργον Κυρίου ἀμελῶς. Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἀπόχρη πρὸς ἑνδείξιν εὐανδρίας τοῖς ἰθόλουσιν εὐδοκίμειν ἐν μάχαις, τὸ ἐν πανευτυχίᾳ μὲν εἶναι λαμπρᾶ, καὶ ἐν δοκῆσει μόνῃ τοῦ δύνασθαι νικᾶν· προσεῖναι δὲ μᾶλλον ἀναγκαῖον αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων λαμπρότητα· κατὰ τὸν Ἰσὺν, οἶμαι, τουτοῦν τρόπον, οὐκ ἂν γένοιτο τις τῆς ἀρετῆς ἐν καλῷ, τὸ βῆθουμον καὶ ἀτημελὲς εἰς νοῦν ἔχων ἔτεχρηναὶ δὲ φημι παντὶ σθένει καὶ πάσῃ κρεθυμλίᾳ χρώμενον τῶν εἰς εὐσέβειαν ἐφέσθαι σπουδασμάτων. » Ἔσται γὰρ ὁ τοιοῦτος καὶ τῶν εἰς λῆξιν ἐπαίνων ἀξιος, καὶ τὴν ἐξαιρετόν ἀληθῶς ἀποῖεται δόξαν, παρὰ τε θεῷ καὶ ἀνθρώποις εὐδόκιμος ἀναδοδειγμένος. Ταῦτα τοῖς ἀρχαίοις θεοσημοθέτηκε μὲν ὁ Μωσῆς δι' αἰνιγμάτων καὶ σκιᾶς, ὡσὼν γε μὴν εἰς τὸ ἐμφανὲς ἐπέφανεν ὁ Χριστὸς, αὐτὸς ὢν ἡ ἀλήθεια. Ἐπειδὴ δὲ, οὔτε τῶν πρακτέων τὴν γνῶσιν διὰ τῆς τοῦ κόσμου σκιᾶς ἀνευρεῖν ἦν ἰδύνασθαι καθαρῶς, οὔτε μὴν ἀπόνυψιν τὴν ἀπὸ γε τῶν πλημμελημάτων· δεδικαίωκε γὰρ οὐδένα νόμος, κατακρίνων μᾶλλον,

²⁵ Prov. II, 15. ²⁶ I Tim. VI, 10. ²⁷ Apoc. XXII, 15. ²⁸ Jerem. XXIII, 16. ²⁹ I Cor. XII, 3. ³⁰ I Cor. VIII, 12. ³¹ Imo Isa. XLVII, 6. ³² Jerem. XLVIII, 10.

Varia: lec iones.

ἄ.λ.λ. καθά. ἄ.λ.λ. αὐτῷ. ἄ.λ.λ. πανευτυχία.

ἥπερ ἀνίελες ἐγκλημάτων τοὺς παραβαίνοντας· προ-
 ενόησε τῆς ἀπάντων ἡμῶν σωτηρίας· καὶ ζωῆς ὁ Θεός
 καὶ Πατήρ. Ὡς γὰρ εἰδώς τὸ πλάσμα ἡμῶν, καὶ τῆς
 ἐνοούσης ἡμῖν διανοίας τὸ ἐφ' ἃ μὴ θάμεις εὐπαρακό-
 μιστον, δέδωκεν ἡμῖν τὴν ἐν πίστει δικαιοσύνην ἐν
 Χριστῷ, τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων ἀπαλλάττουσαν,
 καὶ ἀφανίζουσαν μὲν τῶν ἡδῆ προεπταισμένων τὴν
 κατάκρισιν, μεθιστώσαν δὲ μᾶλλον εἰς καινότητα
 ζωῆς τὴν ἀσυνήθη τοῖς πάλοι. « Πάντα γὰρ ἐν
 Χριστῷ καινὰ, καὶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε, » κατὰ
 τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. Ἐπέφανε τοίνυν ἡμῖν ὁ
 μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, Θεὸς ὢν καὶ Κύριος.
 Ἐπέφανε δὲ τίνα τρόπον; θαυρῶν εἰς ἐκούσιον
 κέκωσιν, καὶ ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων παραδόξως ἐπὶ τῆς
 γῆς. « Ἐπελάβετο γὰρ σπέρματος Ἀβραάμ,
 καὶ ὠμοιώθη κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς, » διχα
 μόνῃς ἁμαρτίας. Οὐ γὰρ ἦν ἐφικτὸν τὴν θείαν τε
 καὶ ἀκήρατον φύσιν, τὴν παντὸς ἐπέκεινα νοῦ, καὶ
 πέρα λόγου καὶ θαύματος, τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἀλῶναι
 βρόχοις. « Φῶς γὰρ ἐστὶ τὸ ἀληθινόν, καὶ ἡ σκοτία
 αὐτὸν οὐ κατέλαθεν. » Ἐπειδὴ δὲ καθ' ἡμᾶς ἦν ὀρω-
 μενος ἀνθρώπος, ἵνα μὴ τοῦτο μόνον ὑπάρχειν νομι-
 ζῆται παρὰ γε τῶν οὐκ ἀκριθῶς ἐγνωκότων τὸ περὶ
 αὐτοῦ μυστήριον, ὑπάρχων δὲ μετὰ τούτου, καὶ
 τῶν ὄλων Θεὸς γνωρίζεται, διὰ πλείστων ὄσων ἡμῖν
 μεγαλοουργημάτων ἰσοφῶδ' καὶ ὁμοουσίον αὐτὸν
 ἀπέφηνε τῷ Πατρὶ. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· « Εἰ οὐ
 ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι·
 εἰ δὲ ποιῶ, κἄν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου
 πιστεύετε »· νεύματι γὰρ καὶ θελήσει μόνῃ τὰ πέρα
 λόγου πληρῶν, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς
 δυνάμεως τοῦ γεννήσαντος, καὶ δορυφορούμενος μὲν
 ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀγγέλων· μετὰ γὰρ τὸν τοῦ διαβόλου
 πειρασμὸν, ἄγγελοι προσήλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ·
 θεοπροπῶς δὲ τῇ κτίσει κατὰ καιροὺς ἐπιπλήττων·
 ἔφη γὰρ τῇ θαλάσῃ· « Σιώπα, πεφίμωσο, » καὶ
 βαρβαλοῖς πνεύμασιν ἐκέλευσεν ἡρμεῖν, ὅτε καὶ
 πάντες οἱ μαθηταὶ ταῖς καθηκούσαις αὐτὸν εὐφη-
 μίας στεφανοῦντες, ἔλεγον· « Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς
 εἶ. » Ἦν μὲν οὖν, ὡς ἔφην, ἀπὸ γε τῶν μεγαλοουργου-
 μένων ἀκονίτι κατιδεῖν, ὡς Θεὸς τέ ἐστιν ἀληθῶς,
 καὶ Θεοῦ τοῦ κατὰ φύσιν Υἱός. Ἄλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως,
 καὶ τοὶ τὴν διὰ τοῦ νόμου παιδαγωγίαν λαχόντες οἱ
 ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων προφητῶν ἐντυχόν-
 τες συγγραφαῖς, εἰς τοῦτο πεπτῶκασιν δυσουσίας,
 ὡς ἀγνοῆσαι μὲν αὐτὸν, κατεξανίστασθαι δὲ πικρῶς,
 καὶ συκοφαντεῖν ἀνοσίως τὰ δι' ὧν ἦν εἰκὸς οὐ με-
 τρία δύνασθαι κερδάναι τὴν θνῆσιν, καὶ ὡς ἀπὸ γε
 τῆς τῶν ὀρωμένων λαμπρότητος τῆς ἐνοούσης αὐτῷ
 δυνάμεως κατιδεῖν εὐκόλως τὴν ὑπερφῶδ' καὶ πέρα
 μέτρων ὑπεροχὴν. Ἄλλ' ἔξω μὲν ἤσαν σκοποῦ,
 διεκπιπτοντες δὲ ὡσπερ εἰς ἀκάθεκτον ἀγριότητα
 καὶ εἰς ἀκράτους ὀργὰς ἀσυνέτως καταθηγόμενοι,
 ἐπεπῆδων οἱ δειλαιοὶ ποτὲ μὲν λέγοντες, « Διὰ τί σὺ,
 ἀνθρώπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν; » ποτὲ δὲ καὶ
 λίθοις κατασφενδονῶντες αὐτὸν, καὶ τελευτῶντες,

tum nostrum, nostræque menti insitam ad res ve-
 titas proclivitatē, dedit nobis fidei justificationem
 in Christo, quæ ab antiquis liberaret noxis, et a
 damnatione veterum peccatorum absolveret, tum
 ad vitæ novitatem antiquis haud usitatam transer-
 ret. Nempe « in Christo omnia nova et vetera trans-
 ierunt ⁴¹, » ut testatur Paulus. Apparuit igitur
 nobis Unigenitus, Dei Verbum, Deus et Domi-
 nus. Apparuit vero, quonam modo? Seipsum ad
 ultroneam exinanitionem demittens, seque homi-
 nem in terris admirabili modo spectandum
 præbens. « Apprehendit siquidem semen Abra-
 hæ, et per omnia fratribus assimilatus est ⁴², »
 uno excepto peccato. Nec enim fas erat divinam
 291 et immortalem naturam, quæ mentem omnem,
 rationem atque admirationem superat, peccati la-
 queis implicari: « Vera namque lux est, et tenebræ
 illum non comprehenderunt ⁴³. » Postquam vero
 nostræ sortis homo conspectus est, ne hoc solum
 putarent esse qui ipsius mysterium minus exacte
 percepissent, sed universorum quoque Deum insu-
 per agnoscerent, quam plurimis patris miraculis,
 nobis se Patri æqualem et consubstantialem osten-
 dit. Proinde et dicebat: « Si non facio opera Patris
 mei, nolite credere mihi; si autem facio, et si mihi
 non creditis, operibus meis credite ⁴⁴; » nutu nam-
 que et voluntatis imperio quæ rationem vincunt
 perficiens, ferensque omnia verbo virtutis ejus a
 quo genitus est, nunc quidem sanctorum angelorum
 cinctus comitatu; siquidem post diaboli tentatio-
 nem « angeli accesserunt, et ministrabant ei ⁴⁵: »
 nunc divina auctoritate res creatas, ut se occasio fe-
 rebat, increpans: mari namque præcepit: « Tace,
 obmutesce ⁴⁶, » flatusque ventorum violentos com-
 pressit, cum et discipuli omnes meritis illum cele-
 brantes præconiis dicebant: « Vere Filius Dei es
 tu ⁴⁷. » Facile erat igitur, ut dixi, ex admirandis
 operibus illum vere Deum, ac Dei Filium secundum
 naturam agnoscere. Sed, nescio quomodo, quamvis
 eruditi doctrina legis Israelitæ fuissent, ac sancto-
 rum prophetarum libros legissent, eo tamen deve-
 nerunt stoliditatis, ut et ipsum ignorarent, et illa per
 calumniam acerbe et inique insectarentur, ex qui-
 bus utilitatem non mediocrem capere debuerant,
 D atque ex eorum quæ gerebantur splendore, insitæ
 ipsi virtutis excellentiam supra naturam modumque
 facile pervidere. Verum aberraverunt a scopo, et
 præcipites quodammodo in effrenatam feritatem de-
 lapsi, tum impotenti iracundia temere effervescentes,
 insultabant miseri, nunc quidem dicentes: « Quid
 ita tu, homo cum sis, facis te ipsum Deum ⁴⁸? » nunc
 vero lapidibus appetentes; ac denique cruci affixe-
 runt, quamvis aperte lex dicat: « Innocentem et
 justum non occides ⁴⁹. » Age igitur, quænam ob
 crimina Jesum occiderunt? Proferre sane haud pos-
 sunt. « Peccatum non fecit, nec inventus est dolus

⁴¹ II Cor. v, 17. ⁴² Hebr. ii, 16, 17. ⁴³ Joan. i, 10. ⁴⁴ Joan. x, 37. ⁴⁵ Matth. iv, 41. ⁴⁶ Marc. iv, 39.
⁴⁷ I Cor. vi, 70. ⁴⁸ Joan. x, 33. ⁴⁹ Exod. xxiii, 7.

in ore ejus, » ut scriptum est⁶⁰. Proinde et blasphemantes coarguens, et intemperanti iracundia concitatos mansuetos faciens dicebat : « Quis ex vobis arguit me de peccato? Si veritatem dico, **292** quare vos non creditis mihi⁶¹? » Etenim nullius plane criminis convictum ab ipsis fuisse, sed in illum infelices temere concitatos mortem decrevisse, vel ex eo facile intelligas. Obtulerunt nempe Pilato, atque ut crucifigeret hortabantur. Deinde dicente illo : « Quid enim mali fecit⁶²? Christo veritatem criminis loco objecerunt, rei quoque naturam secus interpretati. Dixerunt enim : « Filium Dei seipsum fecit⁶³. » Sed illorum nequitiae veritatis propugnator obsistet dicens : Non seipsum Dei Filium constituit, sed est revera Filius. Nec enim extrinsecus additum esse hoc illi, aut aliunde assumptum, sed

quod secundum naturam est, hoc ipsum esse nostra fide perhibemus. Sumus nos scilicet adoptione filii Dei, quatenus ei qui natura Filius atque ex ipso genitus est, comparatur. Quod si nullus est revera Filius, cui nos demum adoptione filii comparemus? ejus geramus imaginem? cui denique similes simus, nisi subsistere veritatem asseramus? Sed ignoraverunt penitus augustum et salutare de incarnatione præconium, Mosis effata nullatenus perceperunt, nec quæ a sanctis prophetis a sancto edoctis Spiritu, oracula de ipso edita sunt, intellexere. Non enim, cum homo esset, seipsum Filium Dei fecit, sed ve.e contrarium potius afirmes. Cum enim natura et veritate Dei universorum potentis esset Filius, factus est homo, ut suum sanguinem, veluti pretium pro omnium vita persolvens, a morte omnes et peccato liberaret.

ἐποίησεν Υἱὸν Θεοῦ, ἀληθὲς δὲ μᾶλλον τὸ ἔμπαλιν. πάντας Θεοῦ, γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα τὸ ἴδιον αἷμα τῆς ἀπάντων ζωῆς ἀντάλλαγμα δοῦς, πάντας ἐξέλθῃται καὶ θανάτου καὶ ἁμαρτίας.

4. Habes in lege rem totam velut in tabula descriptam. Scrutare Mosaica monumenta, tolle umbram, ad interiora velaminis paulisper ingredi. Ne resistas in priore tabernaculo habente statum. Expende beati Pauli voces. Quid enim ait, dum ad nos de hisce rebus sermonem habet? « Tabernaculum enim fabricatum est primum, quod vocatur sanctum, post secundum autem velamen tabernaculum quod vocatur Sancta sanctorum⁶⁴. » Verum in prius tabernaculum introibant, inquit, sacerdotes **D** ministeria perficientes : in secundum autem solus summus sacerdos, seu pontifex, « non sine sanguine, quem offerret pro sua et populi ignorantia⁶⁵; » significante hoc sancto Spiritu, nondum propalatam esse sanctorum viam, priore adhuc tabernaculo habente statum. Primum itaque tabernaculum habens statum, vim legalis cultus declarat, per quem nemini in Sancta sanctorum, **293** neque in interiora vela-

ἑσταύρωσαν, καὶ τοὶ τοῦ νόμου λέγοντος ἐναργῶς, « Ἀθῶον καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς. » Ἄρ' οὖν ἐπὶ ποταῖς αἰτίαις ἀπεκτόνασι τὸν Ἰησοῦν; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν· « Οὐκ ἂν ἠ ἐποίησεν ἁμαρτίαν, οὐδὲ εὐρέθη ὄσλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, » καθὰ γέγραπται. Καὶ γοῦν ἀθυροστομοῦντας ἐλέγχων, καὶ εἰς ἐκτόπους ὄργας ἐκπικρανομένους τιθασσέων, ἔφασκε· « Τίς ἐξ ὁμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; Εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι; » Ὅτι γὰρ ἐλήλεγχεται μὲν παρ' αὐτῶν ἐπ' οὐδεμίᾳ παντελῶς αἰτίᾳ, κατεψηφισθῆναι δὲ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ἐπὶ θανάτῳ δίκην οἱ τάλαντες, εἰκὴ κατατεθηγμένοι, κάντεῦθεν ἂν μάθοις. Προσεκόμιζον μὲν γὰρ τῷ Πιλάτῳ, καὶ δὴ σταυροῦσθαι παρεχάλου. Εἶτα λέγοντος ἐκείνου, « Τί γὰρ κακὸν ἐποίησε; » γραφὴν ἐποιούντο Χριστῷ τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲ ὀρθῶς ἐρμηνεύοντος ἢ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν. Ἐφασκον γὰρ· « Υἱὸν Θεοῦ ἑαυτὸν ἐποίησεν. » Ἄλλ' ὁ γε τῆς ἀληθείας ὑπασπιστῆς, ταῖς ἐκείνων βδελυρταῖς ἀνταναστήσεται λέγων· Οὐχ ἑαυτὸν ἐποίησεν Υἱὸν Θεοῦ, ἀλλ' ἔστι τούτο κατὰ ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ ἐξῴθεν, οὔτε μὴν ἐπακτῶν ἢ εἰσποιητῶν εἶναι τὸ χρῆμα αὐτοῦ, ἀλλ' ὅπερ ἔστι κατὰ φύσιν, τούτο πρὸς ἡμῶν εἶναι πιστεύεται. Υἱοὶ μὲν γὰρ Θεοῦ κατὰ θέσιν ἡμεῖς, ὡς πρὸς γε τὸν φύσει καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα Υἱόν. Οὐκ ἔντος γε μὴν τοῦ κατὰ ἀλήθειαν Υἱοῦ, πρὸς τίνα λοιπὸν οἱ κατὰ θέσιν μορφούμεθα; τὸν τίνας ἔχοντες χαρακτῆρα; ποῦ δὲ ὄκως τὸ κατὰ μίμησιν, εἰ μὴ ὑπεστάναι φαμὲν τὴν ἀλήθειαν; Ἄλλ' ἠγνόησαν ὁλοπρῶπως τὸ σεπτὸν καὶ σωτήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως κήρυγμα, οὐ συνῆκαν δὲ τοῦ Μωσέως, οὔτε μὴν τὰ τοῖς ἁγίοις προφήταις διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κερχρησμοῦ μενῆνα περὶ αὐτοῦ. Οὐ γὰρ ἄνθρωπος ἑαυτὸν Υἱὸς γὰρ ὑπάρχων φύσει τε καὶ ἀληθεῖα τοῦ ἐπὶ τῆς ἀπάντων ζωῆς ἀντάλλαγμα δοῦς, πάντας ἐξέλη-

δ'. Ἐχεις ἐν νόμῳ καθάπερ ἐν πίνακι τὸ χρῆμα γραφόμενον. Πολυπραγμῶνησον τὰ Μωσέως, ἀφελὲ τὴν σκιάν, εἰσελθε βραχὺ εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος. Μὴ ἐναπομεινῆς τῇ πρώτῃ σκηνῇ τῇ στάσιν τυχοῦση. Δοκίμαζε τὰς τοῦ μακαρίου Παύλου φωνάς. Τί γὰρ ἔφη, τὸν περὶ γε τούτων ἡμῖν ποιούμενος λόγον; « Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἣτις λέγεται ἅγια. Μετὰ δὲ γε τὸ δεύτερον καταπέτασμα, σκηνὴ ἡ λεγομένη Ἅγια ἁγίων. » Ἄλλ' εἰς μὲν τὴν πρώτῃν, φησὶν, σκηνὴν εἰσίσαι οἱ ἱερεῖς τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες. Εἰς δὲ τὴν δευτέραν, μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, « Οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἁγνοημάτων. » τοῦτο δηλοῦντος τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὕτω πεφανῶσθαι ἢ τὴν τῶν ἁγίων ὁδόν, εἶτις τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν. Οὐκοῦν ἢ μὲν πρώτη σκηνὴ στάσιν ἔχουσα, καταστημῆναι ἂν τῆς ἐν νόμῳ λατρείας τὴν δύναμιν, οὐκ εἰσχωροῦσῃς τινὰς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, οὕτε

⁶⁰ Isa. liii, 9; I Petr. ii, 22. ⁶¹ Joan. viii, 16. ⁶² Matth. xxvi, 25. ⁶³ Joan. xix, 7. ⁶⁴ Hebr. ix, 2, 3.

⁶⁵ ibid. 7.

Variae lectiones.

« Ἄλλ' οὐ γὰρ. » ἄλλ' ἐρμηνεύοντες. ἢ ἄλλ' πεφανῶσθαι.

μήν πεμπού ης ἐσωτέρω τοῦ καταπατάσματος. Μόνοι γάρ ἡμῖν ἐνεκαίνισεν ὁ Χριστὸς τὴν ἁγίαν ταύτην καὶ τριπόρθον εἰσοδρομήν. Ἐπειδὴ δὲ ὄως εἰσχεκομίμεθα, καὶ ἀφήρηται τῆς ἀπάντων ἡμῶν διανοίας τὸ καταπατάσμα, φέρε λοιπὸν ἰσχυρῶς γ, καὶ καθαρωτάτοις ὄμμασι τὰ κεκρυμμένα ζητήσωμεν, καὶ οἰονεὶ περιβόηξαντες τὴν τοῦ νόμου σκιά, ἴδωμεν τὴν ἀλήθειαν. Ἐβήθησαν μὲν οὖν, ὡς ἔφην, ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀσυνείας οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ θανάτῳ κάτοχον ἀποφῆναι δύνασθαι τὴν ζωὴν, τούτεστι Χριστόν. Ἄλλ' ἡμάρτανον τοῦ σκοποῦ, βάλλοντες εἰκῆ, καὶ πονοῦντες ἐπ' οὐδενί, καὶ καθὰ φησιν ὁ προφήτης Δαβὶδ, « διαλογιζόμενοι βουλήν, ἣν οὐ μὴ δύνηται στήναι. » Εὐτεχνέστατα γὰρ ὁ τῶν ὀλων Σωτὴρ καὶ Κύριος, ἅτε δὴ καὶ αὐτὸς ὑπάρχων ἡ πᾶσα σοφία, τὸ ἐκ διαβολικῆς δυστροπίας ἐσκευασμένον, πρόφασιν ἐποιεῖτο σωτηρίας καὶ ζωῆς, τῆς ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν. Ἐφῆκε γὰρ καὶ τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ γεύσασθαι θανάτου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἵνα καὶ θανάτου δείξας αὐτὴν κρείττονα διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, κρητορωσῇ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τὸ δύνασθαι κατεμμεγεθεῖν καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς. Ἀπαρχὴ γὰρ γέγονε τῶν κεκοιμημένων αὐτῆς, καὶ πρωτότοκος ἂ τῶν νεκρῶν, ἵνα τοῖς ἔχουσιν αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς κατακολουθήσαντες, συνεγερωῶμεν τῇ ἀπαρχῇ, καὶ τῷ πρωτοτόκῳ πάντες ἀκολουθήσωμεν οἱ πρὸς ἀδελφότητα κεκλημένοι τὴν πρὸς αὐτὸν δι' αὐτοῦ. « Ὅσοι γὰρ ἔλαβον αὐτὸν, φησὶν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἔξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. » Ὅτι γὰρ ἐν θανάτῳ Χριστοῦ τῆς φθορᾶς κρείττους γεγονάμεν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἂν μάθοι τῶν Μωσέως γραμμάτων ὁ φιλόνηκος Ἰσραὴλ. Τεθύκασιν γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ τὸν ἄμυνον ἔπειτα τῶν κρεῶν αὐτοῦ κατεδοξοκότες, καταχρίοντες δὲ καὶ τῷ αἵματι τῶν δωματίων ἂ τὰς εἰσβολὰς, ἦτοι τὰς φιλίας, οὐ συνδιολώκασιν τοῖς Αἰγυπτίοις. Ἄλλ' εἰ μὴδὲν ἐν τούτοις τὸ μυστικόν, εἰ μὴ λόγος ἀληθῆς ἐστὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν δύναμιν ἐν σκιάς ἐτι γραφομένην ἔχων, διὰ ποίαν αἰτίαν οὐκ ἐτι σώζει τινὰς ὁ ἄμυνος σφαζόμενος, καὶ αἵματι τῷ ἰδίῳ δυσωπῶν τὸν ὀλοθρευτήν; θείων γὰρ μυστηρίων κατ' οὐδὲνα τρόπον ἀτονῆσαι δύναμις. Καὶ ὡς ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος, « Ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα, καὶ ἡ κλήσις τοῦ Θεοῦ. » Ἔστι τοίνυν ἅπασιν ἐναργὲς, ὡς ἐν Χριστῷ καὶ μόνῳ κεκερδάκαμεν τὸ ἀνώλεθρον· ζωὴ γὰρ ἐστὶ καὶ ζωοποιός· ὥστε καὶ τὸ φθειρεσθαι πεφυκὸς κατ' ἰδίαν φύσιν ἂ, γένεσι' ἂν ἐπέκεινα τοῦ παθεῖν αὐτὸ καὶ βῆσά γε δὴ τὸν τῆς ἀφθαρσίας χιτῶνα πεπλουτηκός, τούτεστι, Χριστόν. « Ὅσοι γὰρ, φησὶν, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. » Πρέπει δ' ἂν καὶ μάλα εἰκότως τῶν βαπτισμένων ἐκάστῳ λέγειν τὸ, διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς· « Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. Ἐνέδυσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης. » Κατημφιασμένοι γὰρ,

minis aditus pateat. Solis etenim nobis sanctum hunc atque optabilissimum ingressum Christus aperuit. Quoniam vero penitus admissi sumus, sublatumque ex nostrum omnium mentibus velamentum, age, porro argutis oculis atque purissimis latentia vestigium, ac, veluti perrupta legis umbra, veritatem contemplerur. Putaverunt igitur, ut dicebam, Israelitæ, ob stoliditatem nimiam morte a se implicari posse vitam, hoc est Christum. Verum aberraverunt a scopo, ac temere collimantes frustra laboraverunt, atque, ut ait propheta David, « cogitaverunt consilium quod non possunt stabilire⁶⁶. » Summo namque artificio omnium Salvator et Dominus, quippe qui sit ipsa Sapientia⁶⁷, quod diaboli perversitate compositum erat ad perniciem, ex eo occasione salutis et vitæ toto terrarum orbe arripuit: fecit namque « suæ carni potestatem gustandæ mortis⁶⁸, » quemadmodum sacræ testantur Litteræ, ut cum ipsa morte superiorem ob resurrectionem a mortuis ostendisset, mortalibus viam superandæ mortis atque interitus aperiret. Factus est namque ipse primitiæ dormientium⁶⁹, et primogenitus ex mortuis⁷⁰ ut nos quoque, ipsius vestigiis insistentes, una cum primitiis et primogenito resurgamus omnes, ac sequamur fraternitatem, ad quam per ipsum vocati sumus. Nam « quotquot esse receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri⁷¹. » Porro Christi morte corruptionis victores nos esse factos, vel ex ipsis quoque Mosaicis monumentis contentiosus Israel discat. In Ægypto nempe immolare agnum, deinde cum ejusdem se carnibus saginassent, et ejusdem sanguine domorum aditus seu limina linivissent, cum Ægyptiis non sunt absumpti. At si nihil est in his mysticum, si minus vera oratio quæ vim mysterii, quod de Christo est, in umbris adhuc descriptam habet, quam ob causam immolatus agnus nihil amplius salutis affert, ac suo sanguine percussoris animum flectit? Divinorum siquidem mysteriorum nullo modo deficiet veritas, atque, ut sapientissimus Paulus scribit, « Sine penitentia sunt dona et vocatio Dei, »⁷². Omnibus igitur est perspicuum, nos in Christo et eo solo assequi ne pereamus. Vita est nimirum, vitæque largitor, proindeque quodcunque natura sua interimendi vim habet, **294** ab eo et facillime quidem penitus erit securus, quicumque immortalitatis vestem, Christum videlicet, indutus fuerit: « Quicumque enim, inquit, in Christum baptizati estis, Christum induistis⁷³. » Liceat autem, et valde quidem accommodate, singulis eorum qui baptizantur prophetico illud usurpare: « Exsultet anima mea in Domino. Induit enim me veste salutis, et indumento lætitiæ⁷⁴. » Induti namque, ut dicebam, lætitiæ vestem, videlicet Christum, a mortis nos imperio vin-

⁶⁶ Psal. xx, 12. ⁶⁷ I Cor. i, 24. ⁶⁸ Hebr. ii, 9. ⁶⁹ Rom. xi, 29. ⁷⁰ Galat. iii, 27. ⁷¹ Isa. lxi, 10.

⁷² I Cor. xv, 20. ⁷³ Coloss. i, 18. ⁷⁴ Joan. i, 12.

Varie lectiones.

γ ἄλλ. ἰσχυροῖς. ἂ ἄλλ. ἐκ. α ἄλλ. δωματίων. β ἄλλ. φύσεως.

dicamus. Habes descriptum in legis umbra mysterium. Mosaica nempe illa figuræ erant et imagines rerum, obscuram adhuc aliquo modo veritatis pulchritudinem parturientes. Igitur cum in deserto stationem haberent Israelitæ, panem dedit Deus, mysticum manna. Colligebant illi porro quod ad unum diem sufficeret, divina lege id etiam præcipiente. Vitiabatur namque si quid seponeretur, eratque superflui, et ultra quotidianum usum portatio inanis labor ipsis, et aliquando forte origo pœnæ.

« Servaverunt aliqui nempe in crastinum, » ut scriptum est : et excanduit, inquit, in eos Moses, tanquam divina præcepta conculcantes ⁶⁶. Cæterum id quod corruptioni obnoxium erat, futurum Deo volente incorruptibile, præter suæ conditionem naturæ, plane ostendit. Sic enim in Exodo scriptum : « Moses ad Aaron dixit : Accipe vas aureum unum, et immitte in illud gomor, plenum manna, et pones illud coram Deo in custodiam, in progenies vestras. Et posuit illud Aaron coram testimonio in observationem ⁶⁷. » Accipitur namque aurum plerumque in sacris Litteris ad divinam immortalemque naturam significandam, quippe quod sit forte inter res sui generis præstantissimum. Cum nos igitur complexus fuerit Christus, quemadmodum scilicet vas aureum manna, tunc incorruptibiles erimus, vidente nos Deo, et in nos conjectum oculorum quodammodo intendente. Relegati namque a facie Dei ob culpam in Adamo admissam, et veluti longe ab oculis positi, ad interitum delati sumus. Ita namque Davidis voce pronuntiatum est : « Avertente autem te faciem tuam, turbabuntur, et in pulverem suum convertentur ⁶⁸. » Postquam vero illius cura et conspectu digni habiti sumus, hoc quoque cum aliis in Christo muneris adepti sumus, ut ad vitam æternam renovemur, stemusque ante oculos universorum parentis, perduremusque ab interitu liberi, **295** ut etiam quilibet nostrum illud exsultandum usurpare possit : « Ubi est, mors, victoria tua ? ubi stimulus tuus, o inferne ? » Resurgent enim mortui ⁶⁹, ut est apud prophetam, « et consurgent qui in monumentis sunt. Ros enim qui abs te est, sanitas est illis ⁷⁰. » Tanquam igitur ad æternam perventuri vitam, atque ad pristinum statum contendentes, dignos nos præbeamus Christi familiaritate. Scriptum est enim : « Sancti estote, quoniam ego sanctus sum ⁷¹, » utque discipulus ejus ait : « Si Patrem vocamus eum, qui nullo personarum discrimine ex operibus judicat unumquemque, in timore tempus peregrinationis nostræ transigamus ⁷² : » certo scientes parva esse et caduca, fluxaque penitus et umbræ instar fugientia, quæ ad hanc vitam spectant ; firma porro, præclara, et capientibus æterna, quæ sunt apud Deum. Ergo, dum tempus opportunum suppetit, abstergamus corporis

ὡς περ ἐφην, τὸν τῆς εὐφροσύνης χιτῶνα, του-έστι, Χριστὸν, τὸ τοῦ θανάτου διαδιδράσκωμεν κράτος. Ἐχεις ἐν ταῖς τοῦ νόμου σκιαῖς γραφόμενον τὸ μυστήριον. Τύποι γάρ ἦσαν τὰ διὰ Μωσέως, καὶ πραγμάτων εἰκόνες, ἀμυδρὸν πως ἐτι τὸ τῆς ἀληθείας κάλλος ὠδίνουσαι. Οὐκοῦν αὐλιζομένοις ποτὲ κατὰ τὴν ἐρημον τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ἄρτον ἐδίδου ὁ θεὸς τὸ μάννα τὸ μυστικόν °. Οἱ δὲ συνεχόμεζον τὸ ἀποχρῶν εἰς ἡμέραν, τοῦ θείου νόμου καὶ τοῦτο προστάτοντος. Ἐφθείρετο γὰρ τὸ τετηρημένον, καὶ τοῦ περιττοῦ καὶ ὑπὲρ χρεῖαν ἡ συγκομιδῆ, πόνος ἦν εἰκαῖος αὐτοῖς, καὶ δίκης τάχα που πρόξενος. Καὶ γοῦν « Τετηρηθήσασιν τινες εἰς τὴν αὔριον, » καθὰ γέγραπται, καὶ ἐξεπικράνθη, φησὶν, ἐπ' αὐτοῖς ὁ Μωσῆς, ὡς τῶν ἱερῶν θεοσιμαμάτων πεπατημένων. Ἄλλ' ὅτι τὸ φθεῖρεσθαι πεφυκὸς γένοιτ' ἂν, ὡς ἐφην, καὶ πέρα τοῦ φθεῖρεσθαι, καὶ τῶν τῆς ἰδίας φύσεως ἐπέκεινα μέτρων, Θεοῦ θέλοντος, πεπληροφόρηκεν ὁ Μωσῆς. Γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῇ Ἐξόδῳ : « Καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς Ἀαρὼν· Λάβε στάμνον χρυσοῦν, καὶ ἐμβαλλε εἰς αὐτὸν πληρὴς τὸ γόμορ μάν. Καὶ ἀποθήσεις αὐτὸ ἐναντίον τοῦ θεοῦ εἰς τὰς γενεὰς ὡμῶν. Καὶ ἀπέθηκεν Ἀαρὼν ἐναντίον τοῦ μαρτυρίου εἰς διατήρησιν. » Δέχεται μὲν γὰρ αἶψα τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν, εἰς ὑποτύπωσιν τινα τῆς θείας καὶ ἀκηράτου φύσεως τὸ χρυσοῦν, ἅτε δὴ καὶ ἐν ὕλαις ὑπερτερῶν ταῖς τοιαῖσδε τυχόν. Ὅταν οὖν ἡμᾶς περιδέλῃ Χριστὸς, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ χρυσοῦς στάμνος τὸ μάννα, τότε καὶ ἀφθαρτοὶ μενοῦμεν, ἐφορώντες θεοῦ, καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς οἰοεὶ πως ἐνιέντος τὸν ὀφθαλμὸν. Ἐκ προσώπου μὲν γὰρ γεγονότες διὰ τὴν ἐν Ἀδάμ παράδασιν, καὶ οἶον ἐξ ὀμμάτων κείμενοι, κατεκομίσθημεν εἰς φθοράν. Οὕτω γὰρ γέγραπται διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ : « Ἀποστρέψαντός σου τὸ πρόσωπον, παραχθήσονται, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν ^d. » Ἐπειδὴ δὲ τῆς παρ' αὐτοῦ φειδύος τε καὶ ἐποπτείας ἠξιώμεθα, καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἐν Χριστῷ κερδαίνοντες, εἰς μακραίωνα βίον μεταστοιχείουμεθα, καὶ ἐσμέν ἐπ' ὀφθαλμοῖς τοῦ πάντων Πατρὸς, καὶ μενοῦμεν εἰς διατήρησιν, ὥστε καὶ ἕκαστον ἡμῶν ἀνασκιρτῶντα λέγειν : « Ποῦ ἡ νίκη σου, θάνατε ; ποῦ τὸ κέντρον σου, βῆθι ; » Ἀναστήσονται γὰρ οἱ νεκροί, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν : « Καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις. Ἡ γὰρ δρόσος ἡ παρὰ σοῦ, ἰαμὰ ἐστὶν αὐτοῖς. » Ὡς οὖν εἰς μακραίωνα βαδιούμενοι βίον, καὶ ἀναφοιτήσοντες εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς, ἀξίους ἑαυτοὺς ἀποφήνωμεν τοῦ συνεῖναι Χριστῷ. Γέγραπται γὰρ ὅτι : « Ἅγιοι ἴσασθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος. » Καὶ, καθὰ φησὶν ὁ αὐτοῦ μαθητῆς : « Εἰ Πατέρα ἐπικαλούμεθα τὸν ἀπροσωπλήπτως κρῖνοντα κατὰ τὸ ἐκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ἡμῶν χρόνον ἀναστρεφόμεθα : » εὐ εἰδότες, ὅτι σμικρὰ τέ ἐστι καὶ εὐμάραντα, καὶ εὐαπόβλητα παντελῶς, καὶ ἴσθ σκιαῖ, παρελαύνοντα

⁶⁶ Exod. xvi, 20. ⁶⁷ ibid. 33, 34. ⁶⁸ Psal. ciii, 29. ⁶⁹ Osee. xiii, 14 ; I Cor. xv, 54, 55. ⁷⁰ Osee. vi, 4 ; Mich. v, 7. ⁷¹ Levit. xi, 45. ⁷² I Petr. i, 17.

Variae lectiones.

° ἁ.λ.λ. αἰσθητόν. ^d ἁ.λ.λ. ἐπιστρέψουσιν.

τὰ ἐν τῷδε τῷ βίῳ πράγματα· ἀκράδαντα δὲ καὶ Α
βιθηκοτα καλῶς, καὶ τοῖς λαβοῦσι συνδιδαιωνίζοντα
τὰ παρὰ Θεοῦ. Ἔως τοίνυν ἐφίησιν ὁ καιρὸς, ἀπο-
τριφόμεθα μολυσμούς· σαρκικούς τε καὶ ψυχικούς.
Ἐπιτηδεύσωμεν τῆς ἐπεικειας τοὺς τρόπους, ἐνδυ-
σώμεθα σπλάγγνα οἰκτιρμοῦ. Ταῖς τῶν δεομένων
ταλαιπωρίαις ἐπιστυγνάσωμεν. Ἀνοιξόμεν τοῖς ἐν
θλίψει τὸ σπλάγγνον, ἐποικτείρωμεν ὀρφανούς, ἀνα-
κτησώμεθα χήρας, τῶν ἐν θλίψει τὸ δάκρυον μερι-
σώμεθα, τοὺς ἐν δεσμοῖς ἐλεήσωμεν, τοῖς ἐν ἀρρώ-
στιαῖς συναλγήσωμεν, ταῖς ἐνδεχομέναις θεραπείαις
αὐτοὺς ἀνακτώμενοι, καὶ ἀπαξᾶπλῶς πᾶν εἶδος
ἐπιτηδεύοντες ἀρετῆς. Οὕτω γάρ, οὕτω νηστεύσομεν
καθαρῶς, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς,
ἀπὸ τρισκαιδεκάτης τοῦ Φαμενώθ μηνός· τῆς δὲ
ἐβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ ὀκτωκαιδε- Β
κάτης τοῦ Φαρμουθι μηνός, καταπαύοντες μὲν τὰς
νηστείας τῆ τρίτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι
μηνός, ἐσπέρα βθεῖρα, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κή-
ρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῆ ἐξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυ-
ριακῇ τῆ τετράδι καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι
μηνός· συνάπτοντας ἐξῆς καὶ τὰς ἐπτὰ ἐβδομάδας
τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, ἵνα καὶ δι' ὀρθῆς πολιτείας τοῖς ἁγίοις ἐντρυφήσωμεν λόγοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας
'Αμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΕ'.

296 HOMILIA XXV.

α'. Φέρε δὴ πάλιν, καιροῦ παραβήγοντος, ἐπὶ τὸ
χρῆσαι πληροῦν τὰ τοῖς θεοῖς θεοπρίσμασι διηγορευ-
μένα τὴν ἱερὰν ὡσπερ ἀναλαβόντες σάλπιγγα, καὶ
μέγα τι καὶ γεγωνὸς ἀνακεκραγότες, λέγωμεν· Ἐγαλι-
αῖσθε, δίκαιοι, ἐν τῷ Κυρίῳ. Ἐορτὴν γὰρ ἡμῖν C
ἀποφαίνει πνευματικὴν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας
τὴν δύναμιν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὃς κατ'
οὐδένα τρόπον τῆς τοῦ τεκόντος αὐτὸν ὑπεροχῆς ἡ-
τώμενος, ἰσοκλής τε ὑπάρχων, καὶ ἰσοσθενής, ὡς
ὁμοούσιος αὐτῷ, καὶ ἐξ αὐτοῦ πεφηνῶς κατὰ φύσιν,
καὶ ἀπαρράλλετῃ ταυτότητι διαπρέπων· Ἐκαρακτήρ
γὰρ ἐστὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, καὶ ἀπαύγασμα
τῆς δόξης· κατὰ γε τὴν πίστιν τῶν ἱερῶν Γραμ-
μάτων, καθῆκεν ἑαυτὸν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς· οὐχὶ τῶν
ἐμπεφυκότων ἀπολισθήσας ἀξιώματων, ἐν προσλήψει
δὲ μᾶλλον γεγωνὸς σαρκὸς καὶ αἵματος, ἵνα καὶ
ἡμεῖς τῆς θείας φύσεως γενώμεθα κοινωνοί, τῆ πρὸς
αὐτὸν συναφείᾳ πνευματικῶς ἢ τὸ χρῆμα κερδαίνον-
τες. Κολλώμεθα γὰρ αὐτῷ διὰ πίστεως καὶ ἁγιασμοῦ,
καὶ τῶν εἰς εὐσέθειαν ἀνδραγαθημάτων. Ἐορτὴ δὲ D
τοῦτο, καὶ πανηγυρίς, καὶ τῶν εἰς λῆξιν τῶν ἀνωτά-
τω πρόξενος ἢ ἀγαθῶν. Τοιγάρτοι καὶ αὐτὸς ὁ τῶν
ἄλων Σωτὴρ καὶ Κύριος, ὡς ἐν παραδείγματος τρό-
πῳ, τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας τὴν δύναμιν ὑπεμφαίνει
λέγων· Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀν-
θρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐ-
τοῦ, καὶ ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτοῦ δούλους καλέσαι τοὺς
κεκλημένους, λέγων· Ἴδοὺ τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμα-

et animæ sordes, morum probitati studeamus, iu-
duamur affectum misericordiæ, tangant nos ærum-
næ indigentium. Aperiamus iis qui premuntur cala-
mitatibus viscera, misereamur orphanorum, vidua-
rum fortunam perditam erigamus, communicemus
miserorum lacrymis, miseremur vinctos, eorum qui
morbis tenentur communem ægritudinem putemus,
opportuna illos cura, prout res tulerit, sublevantes,
omnesque, uno verbo, implere virtutis numeros stu-
deamus. Ita namque sane pure jejunabimus; in-
choantes sanctam quidem Quadragesimam decima
tertia Martii, hebdomadam vero Paschæ salutaris
decima octava mensis Aprilis; solventes autem je-
junia vicesima tertia ejusdem Aprilis mensis, extre-
mo vespere, ex evangelicis præconis; festum vero
diem celebrantes deinceps illucescente Dominica,
vicesima quarta ejusdem Aprilis mensis; addentes
deinde septem quoque hebdomadas sanctæ Pente-
costes, ut rectam instituentes vitam sanctis sermo-
nibus perfruamur in Christo Jesu Domino nostro,
per quem et cum quo Patri cum sancto Spiritu hon-
or et gloria in sæcula. Amen.

4. Age igitur rursus, dum tempus ad ea imple-
nda quæ divinis oraculis continentur, invitat, sacrari
veluti assumentes tubam, magnaue et contenta
voce clamantes, dicamus : « Exultate, justi, in Do-
mino ⁷². » Celebritatem namque nobis spiritalem
ostendit, vim dispensationis secundum carnem, uni-
genitum Dei Verbum, qui cum nullo modo ab eo
qui ipsum genuit excellentia superetur, sitque æqua-
lis gloriæ et potentiæ, quippe qui ipsi consubstan-
tialis, et ex ipso secundum naturam existit, immu-
tabili identitate conspicuus (« Est enim imago sub-
stantiæ ejus, et splendor gloriæ ⁷³, » ut sacrarum
Litterarum fides docet), seipsum ad nostram humi-
litem demisit; non propterea naturalibus spoliatus
prærogativis, sed ascita potius sibi carne et sanguine,
ut nos quoque divini nature participes simus, spi-
ritali ad ipsum conjunctione eo ditati bono. Adjun-
gimur namque ipsi per fidem, et sanctitatem, exi-
miaque pietatis facinora. Est hæc porro festa cele-
britas et dies, per quam beatæ sortis suprema ad
nos bona derivantur. Proinde et ipse omnium Sal-
vator et Dominus, tanquam per exemplum, quam
vim habiturus esset ipsius adventus declarat, dicens:
« Simile est regnum cælorum homini regi, qui fecit
nuptias filio suo, et misit servos suos vocare invi-
tatos, dicens : Ecce prandium meum paravi, tauri
mei et altitia occisa, et omnia parata, venite ad
nuptias ⁷⁴. » Nuptiis nempe corporeis spiritalem pro-

⁷² Psal. xxxii, 1. ⁷³ Sap. vii, 26; Hebr. i, 3. ⁷⁴ Matth. xxii, 2-4.

Variæ lectiones.

• ἁ.λ.λ. βύπους. ἢ ἁ.λ.λ. συναφείᾳ πνευματικῇ. ἢ ἁ.λ.λ. πρὸξενῳ

prietatem comparat. Scriptum est enim : « Qui ad-
hæret Deo, unus spiritus est ⁷⁶. » Igitur Deo et Patre
nos ad spiritale convivium convocante, et divinarum
Litterarum perquam opiparas apponente epulas,
audivimus enim dicentem : « Tauri mei, et altitia
occisa sunt ; » age, festivam induti vestem, compa-
ctaque velut ex vernis floribus, variisque virtutum
generibus corolla redimiti, eodem illo chori principe
ae duce, cujus honori festam agimus celebritatem,
occinamus illud : « Venite, exsultemus Domino, ju-
bilemus Deo salutari nostro ⁷⁷. » **297** Exsultant
etenim quidam mundo, carnem obsoniorum multi-
plici varietate saginantes, luxuriantque aliis modis,
effrenato impetu ad turpissima quæque properantes.
Verum ad pœnam luxus adducit denique, ac sævo
demum et inevitabili suppletio voluptuarii hominis
clauditur. « Qui enim, inquit, seminat in carnem,
de carne metet et corruptionem ⁷⁸. » Qui ejusmodi
vitam instituerunt, eos beatus quoque propheta
Amos charitatis lacrymis prosequitur, dicens : « Dor-
mientes in lectis eburneis, et lascivientes in stratis
suis, et comedentes hædos de gregibus, et vitulos
de armentis lactentes : qui plauditis ad vocem or-
ganorum, sicut stantem putaverunt, et non sicut fugientem : qui bibitis vinum defæctum, et primis
unguentis unguimini, et nihil patiebantur in contri-
tione Joseph. Præterea autem captivi erant ab initio
potentum ⁷⁹. » Cernis quinam demum inanis vitæ
sibi exitus? Captivos fore ait eos, qui fugientia et
suave olentia sæculi hujus negotia firma et stabilia
censent, vitamque a sacris legibus dissonam ample-
ctuntur. Nos autem qui Christo addicti sumus,
ab tam turpibus studiis atque errabunda vita ab-
ducit ipsius discipulus dum ait : « Filioli, nolite di-
ligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt ⁸⁰. »
Alibi quoque scriptum est : « Nescitis quod amicitia
hujus mundi inimicitia Dei est? Qui ergo voluerit
amicus esse hujus mundi, Dei fit inimicus ⁸¹. » Se-
gregati igitur a terrenis cupiditatibus, omnique ne-
gotio quam longissime abjuncti, tum impuris volu-
ptatibus dicta die, sancti quidem erimus celebritatis
sodales, tum sanctam Christo festivitatem agentes,
dicentem audiemus : « Venite, benedicti Patris mei,
percipite regnum, quod vobis paratum est a consti-
tutione mundi ⁸². » Præclara etenim sunt, quæque
omnem orationem admirationemque vincunt, opera
sanctorum. Scribit vero rursum sapientissimus
Paulus : « Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in
cor hominis ascenderunt quæ præparavit Deus di-
ligentibus se ⁸³. » Nos autem quamvis abunde frui
divinis muneribus liceat, postquam a deteriore se-
junctum vitæ genus elegimus, curam abjicimus hon-
nestatis, ac divinam immortalemque mentem ad
iracundiam provocamus. Est ea nimirum natura Nu-

σα· οἱ ταῦτοί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ
πάντα ἔτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους. » Γάμοις δὲ
τοῖς σωματικοῖς τὴν πνευματικὴν ἰδιότητα παρεϊκά-
ζειν ἀξιοί. Γέγραπται γάρ, ὅτι « Ὁ κολλώμενος τῷ
Κυρίῳ, ἐν πνεύμᾳ ἔστιν. » Οὐκοῦν συναγεῖροντος
ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἰς πανδαισίαν τὴν νοη-
τὴν, καὶ τῶν θείων μαθημάτων ἀμφιλαρεστάτην
ποιουμένου ἡμῖν τὴν παράθεσιν· ἀπτηκόμεν γὰρ λέ-
γοντος· « Οἱ ταῦτοί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα· »
φέρει τὴν τοῖς ἑορτάζουσι πρέπουσαν ἀναλαβόντες
στολήν, καὶ καθάπερ ἐξ ἀνθέων ἡρινῶν συγχείμενον
τὸν ἐκ τῆς πολυειδοῦς ἀρετῆς ἀναδύμενοι στέφανον,
καὶ αὐτὸν ἔχοντες χοροστάτην τὸν ἐφ' ᾧ τελοῦμεν τὴν
πανήγυριν, ἀναμελωδούντες, λέγωμεν· « Δεῦτε, ἀγα-
λιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, ἀλαλάζωμεν τῷ Θεῷ τῷ Σω-
τῆρι ἡμῶν. » Ἀγαλιῶνται μὲν γὰρ τῷ κόσμῳ τινὲς
τὴν σάρκα καταπαλιόντες τῇ τῶν ὄλων^h πολυτελείᾳ.
Τρυφῶσι δὲ καὶ ἐτέρως ἀγαλίνοις ἔττοντες ὀρμαῖς
πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτοπωτάτων. Ἄλλ' ἐκτελευτᾷ
πρὸς κόλασιν ἡ τρυφή, καὶ τῆς φιλοσαρκίας τὸ πέρα-
ς, ἀπὴν ἡ ἀφυκτον αὐτοῖς ἐπαρτήσασα δίκην.
« Ὁ γὰρ σπειρών, φησὶνⁱ, εἰς τὴν σάρκα, ἐκ τῆς
σαρκὸς θερίζει φθοράν. » Τοῖς οὕτω βιοῦν εἰωθῶσι
καὶ ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἀμώς· τὸ ἐξ ἀγάπης δά-
κρυον ἐπιστάζει, λέγων· « Οἱ καθυδόντες, ἐπὶ κλιῶν
ἐλεφαντίνων, καὶ κατασπαταλῶντες ἐν ταῖς στρω-
ματαῖς αὐτῶν, καὶ ἐσθίοντες ἐρίφους ἐκ ποιμνίων, καὶ
μοσχάρια ἐκ μέσου βουκολίων γαλαθηνά, οἱ ἐπικρο-
τοῦντες πρὸς τὴν φωνὴν τῶν ὀργάνων, ὡς ἐστῶτα
ἐλογίσαντο, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα. Οἱ πίνοντες τὸν
δουλισμένον οἶνον, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι· καὶ
οὐκ ἔπασχον οὐδὲν ἐπὶ τῇ συντριβῇ Ἰωσήφ. Διὰ τοῦ-
το νῦν αἰχμάλωτοι ἔσονται ἀπ' ἀρχῆς δυναστῶν. »
Ὁρᾷς ὅποι καταστρέφει τῆς ἐξιτήλου ζωῆς τὸ πέρα-
ς; Αἰχμάλωτός ἐσσεσθαί φησι, τοὺς τὰ φεύγοντά τε καὶ
παριπτάμενα τοῦ παρόντος βίου πράγματα πεπηγέ-
ναι τε καὶ ἐστάναι νομίζοντας, καὶ τὴν τοῖς ἱεροῖς
ἀπάδουσαν νόμοις τιμῶναι ζωὴν. Ἡμᾶς δὲ τοὺς ἐν
Χριστῷ, τῶν οὕτως αἰσχρῶν σπουδασμάτων, καὶ τῆς
εἰκαίας περιφορᾶς ἀποφέρει, λέγων ὁ αὐτοῦ μαθη-
τῆς· « Τεκνία, μὴ ἀγαπάτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν
τῷ κόσμῳ. » Γέγραπται δὲ πάλιν· « Οὐκ οἴδατε, ὅτι
ἡ φίλα τοῦ κόσμου ἐχθρὰ τοῦ Θεοῦ ἔστιν ; Ὅς ἐάν
βουληθῇ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ
καθίσταται. » Ἐξω δὲ ἰοῦν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ
ἀπωτάτω παντὸς ἰόντες πράγματος, τὴν ἐπὶ ταῖς βε-
βήλοις φιλοσαρκίαις ἔχοντες γραφὴν, ἄγιοι μὲν ἐσώ-
μεθα θιασῶται· τὴν πάναγον δὲ τῷ Χριστῷ τελοῦν-
τες πανήγυριν, ἀκουσώμεθα λέγοντος· « Δεῦτε, οἱ εὐ-
λογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοι-
μασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου. »
Ἀξιόπιστα μὲν οὖν καὶ πέρα λόγου παντὸς καὶ θαύ-
ματος τῶν ἁγίων τὰ ἔργα. Γράφει γὰρ πάλιν ὁ πάν-
σοφος Παῦλος, ὅτι· « Ὁφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ

⁷⁶ I Cor. vi, 17. ⁷⁷ Psal. xciv, 1. ⁷⁸ Galat. vi, 8.
⁸¹ Matth. xxv, 34. ⁸² Isa. lxiv, 4 ; I Cor. viii, 9.

⁷⁹ Amos. vi, 4-7. ⁸⁰ Joan. ii, 15. ⁸³ Jac. iv, 4

varie lectiones.

^h ἄλλ. ὄλων. ἰ ἄλλ. σαρὶν. ἰ ἄλλ. ὄλ.

ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἅ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ἡμεῖς δὲ, καὶ τοὶ μετὸν ἀφθόκως τοῖς παρὰ Θεοῦ χαρίσμασιν ἐντροφεῖν, τὴν ἀσυμμιγῆ τοῦ χειρόνος ἐλομένους ζῶν, ἀποσειόμεθα τὴν φιλοτιμίαν, καὶ καταθῆγομεν εἰς ὀργὰς τὸν θεόν τε καὶ ἀχρήρατον νοῦν. Ἀόρητον μὲν γὰρ τῇ φύσει τὸ θεῖον. Πλὴν οὐκ ἀνέχεται τῶν ἀσχετῶς ἀπονευκότων ἐπὶ γε τὸ δεῖν ἐργάζεσθαι πονηρά. Καὶ τοῦτ' ἑσθ' ἐπ' αὐτοῦ τὴν ὀργὴν ταῖς καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς κεχρημένοι φωναῖς. Οὐ γὰρ ἦν ἐτέρως ἢ δύνασθαι κατασημῆσαι τισὶ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς, ἦτοι τὰ ἐνόητα τῇ θεῖα τε καὶ ἀρρήτῃ φύσει. Ὅταν τοίνυν εἰς τὸ βῆθυμον ἀπονεύσαντας, καὶ τοῖς τῆς φιλοσαρκίας τέλμασιν ἐμβεθηκότας θεάσεται, καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξιοῦντας λόγου τὸ χρῆναι τοῖς παρ' αὐτοῦ παιδαγωγείσθαι νόμοις, εὐθύ τε παντὸς ἰέναι καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ πράγματος ἢ τὴν τιτικᾶδε λοιπὸν τοὺς ἀρίστους τῶν πατέρων ἀπομιμούμενος ἐπανατείνει τὴν μάστιγα. Καὶ γὰρ ἦν εἰκὸς ἀποτολμῆσαι τινὰς, οὐδὲ ἀγαθὸν οἰεσθαι πως αὐτὸν ὑπονοεῖν, εἰ μὴ συμμέτροις κινήμασιν ἀνακόπτει τὸ βῆθυμον, καὶ μετασσεῖ πρὸς τὸ χμεινὸν τοὺς οἷς ἂν εἴη σκοπὸς, ἀποκομίζεσθαι μὲν τῶν ἐπιμύλια λυσιτελεστάτων αὐτοῖς, ἀγαλίνους δὲ ὡσπερ τοῦ νοῦ ῥοπαῖς ἰέναι κατὰ πετρῶν, καὶ εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας βῆραθρον ἀσυνέτως καταπηδῆν. Τοιοῦτό τι γεγραφέτα καὶ αὐτὸν εὐρήσομεν τὸν ἱερώτατον Παῦλον. Ἐἰ παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ἡμῖν προσφέρεται ὁ Θεός. Τίς γὰρ ἐστιν Υἱὸς, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; ἢ Καὶ πρὸς γε τοῦτ' ὤφισι. Ἐἴτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς πατέρας ἔχομεν ἰ παιδευτὰς, καὶ ἐνετροπέμεθα. Οὐ πολλῶ μᾶλλον ὑποταγησόμεθα τῷ Πατρὶ τῶν πνευμάτων, καὶ ζήσομεν; Οἱ μὲν γὰρ πρὸς δλίγον, κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐπαίδεον· ὁ δὲ, εἰς τὸ συμφέρον, εἰς τὸ μεταλαμβάνειν τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ. Πᾶσα δὲ παιδεία, πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης. Ὑστερον μὲν τοὶ καρπὸν εἰρηνικῶν τοῖς γεγυμνασμένοις ἀποδίδουσι δικαιοσύνης. Παιδεύει δὴ οὖν ἐξ ἀγάπης Θεός. Ἄλλ' ἔστι κἄν τοῦτ' καταθαυμάσαι λίαν τῆς ἐνοούσης αὐτῶν γαληνότητος τὴν ὑπερῆχην. Καίτοι γὰρ ἀναλόγως τοῖς ἡμετέροις πταίσμασι τὰς δίκας ἐπενεγκεῖν ἀδικακωλύτως ἔξην, συνεμέτροσέ πως ταῖς τῶν πλημμελούντων ἀσθενείαις τὸ κίνημα· καὶ θυρυθεῖ μᾶλλον, ἢ κολάζει κατὰ ἀλήθειαν. Ἴνα δὲ τὸν ἑαυτῶν

λόγον αποστήνωμεν οὐ καταψευσμένον, φέρε παραγάγωμεν εἰς μέσον τὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐπενηνεγμένα κατὰ καιρούς. Καὶ ἐφ' ὅτ' ἔγωγε γέγονασι ἀφηγώμεθα. Ἐφη γὰρ που τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν, ὅτι Ἐταῦτα τυπικῶς συνέβαιναν ἐν ἐκεῖνοις. Ἐγράφη δὲ πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν, εἰς ὅς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν. »

β'. Οὐκοῦν ὁ τῶν ὄλων Θεός, τεθεσμοθέτηκε μὲν διὰ Μωσέως τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, τὸν δι:θύνοντα, νόμου ἢ πρὸς πᾶν ὄτιον τῶν ἐπαινουμένων, καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης αὐχῆμασι στεφανοῦν δυνάμενον τοῦς ὅτι προσήκει περαινῆν αὐτὸν εὖ μάλ' αἰετινωκτάς. Οἱ δὲ, ἡμάρτανον σκοποῦ, καὶ διωσάμενοι τὸν παιδαγωγὸν, σφᾶς αὐτοὺς ἐνέειπαν τοῖς τῆς ἀπειθείας ἐγκλήμασι. Ἐγράφετο δὲ παρανομοῦντας Θεός, ὡδὲ πη

minis, ut irasci nesciat: cæterum non fert eos qui effreni licentia ad prava quæque patranda facinora proclives aguntur, idque nos in illo, **298** nostris utentes vocibus, iracundiam vocamus. Nec enim aliter ea quæ supra nos sunt, quæ nimirum inæ et ineffabili insunt naturæ, declarare liceat. Si nos itaque ad ignaviam propensos, atque in cæno libidinum hærentes animadvertat, nec de eo quidquam laborantes, ut præceptis ab ipso legibus pareamus, actionesque honestas et laudabiles strenue amplectamur, tunc ille scilicet parentes optimos imitatus, intendit flagellum. Etenim facile fieri poterat ut ne bonum quidem esse illum auderent aliqui suspicari, nisi accommodatis motibus segnitiam amputaret, eosque ad meliora consilia converteret, qui repudiatis quæ sibi maxime prodesse possent, effrenato veluti mentis impetu abrupta ferri, seque in exitii barathrum temere præcipites dare decrevissent. Tale quiddam ab ipso quoque sapientissimo Paulo Litterarum monumentis consignatum reperiemus. « Si castigationem sustinetis, veluti filiis offert se nobis Deus. Quis enim est filius, quem non castiget pater? » Et addit insuper: « Itaque patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, et reveriti eos sumus. Annam multo magis obediemus Patri spirituum, et vivemus? Et illi quidem ad modicum tempus, ut videbatur illis, nos erudiebant. Hic autem ad id quod utile est, ut participemus sanctitatem ejus. Omnis autem disciplina in præsentem quidem non videtur gaudium esse, sed mœroris; postea tamen fructum pacatissimum exercitatis per eam tribuit justitiæ ²⁹⁹. » Igitur charitate adductus castigat Deus. In quo insitæ quoque ipsi bonitatis magnitudinem vehementer admirari liceat. Quamvis enim pœnas infligere pro peccatorum modo nemine prohibente possit, attemperat nihilominus nostræ imbecillitatis motum, et conturbat potius revera quam punit. Ut autem sermonem hunc minime mendacem esse demonstrarem, age quæ antiquis pro ratione temporum contigerunt, in medium proferamus, et quidnam iis factum fuerit edisseramus. Hæc illis namque in figura contingisse, alicubi sacræ testantur Litteræ, scripta autem esse ad consolationem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt ³⁰⁰.

D 2. Igitur universorum Deus, per Moysen quidem Israelitis edidit legem, quæ ad res quasque laudabiles erudiret, ornaretque justitiæ gloria, quicumque officii sui partes implere strenue decrevissent. Verum aberraverunt **299** a scopo, repulsoque pædagogico, inobedientiæ sese criminibus obstrinxerunt. Accusat illos porro Deus violatæ legis, sic alicubi apud Oseam prophetam dicens: « Audite verbum

²⁹⁸ Hebr. xii, 7-11. ²⁹⁹ 1 Cor. x, 11.

Variæ lectiones.

^k ἄλλ. ἐτέρων. ^l ἄλλ. εἶχομεν. ^m ἄλλ. πλημμελημάτων. ⁿ ἄλλ. νόμον.

Domini, filii Israel, quia iudicium est Domino cum habitatoribus terræ, eo quod non sit veritas, neque misericordia, neque cognitio Dei super terram; sed maledictio, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundavit super terram, et sanguinem super sanguinem miscent. Propter hoc plorabit terra cum omnibus habitantibus eam⁵⁵. Iterum sane per Michæam: « Cogitabant labores, et operabantur mala in cubilibus suis, et una cum die perficiebant ea. Eo quod non levaverunt manus suas ad Deum, et concupiebant agros, et diripiebant orphanos, et demos opprimebant, et deprædati sunt virum et domum ejus, virum et hæreditatem ejus⁵⁶. » Clamabat autem alius prophetarum: « Væ qui jungunt domum ad domum, et agrum agro copulant, et vicino aliquid auferant. Nunquid soli habitabitis super terram? Audita enim sunt hæc in aures Domini Sabaoth⁵⁷. » Qui enim immoderata cupiditate habendi laborant, semper iis quæ possident adiacere studentes ea quæ ad vicinos potius, quam ad ipsos spectant, quodammodo soli habitare terram conantur, qui finitimos pati non possint. Hæc veterum quidam patravere, divinam spernentes legem. Sed benignum se nihilominus præbuit auctor legis, et iudex. Vocabat itaque illos qui injurii in ipsum fuerant, ad penitentiam, voce Jeremiæ, dicens: « Convertere ad me, habitatio Israel, dicit Dominus, et non firmabo faciem meam super vos: quoniam misericors ego sum, ait Dominus, et non irascar vobis in perpetuum. Verumtamen cognosce iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum impie egisti⁵⁸. » Quoniam vero multa perversitate laborantes, spurcissimaque infecti feditate, ac sceleribus penitus addicti se rebus ipais probavere, iracundiam in ipsos non immoderatam tamen exercuit, quin potius indignationi misericordiam attemperavit. Sic enim loquitur: « Et ego dabo vobis stuporem dentium in omnibus urbibus vestris, et panis indigentiam in cunctis locis vestris, et non estis conversi ad me, dicit Dominus. Et ego continui a vobis pluviam ante tres menses vindemiæ, et pluam super unam civitatem, super unam autem non pluam. Pars una compluetur, et pars una super quam non pluam, **300**arescet, et congregabuntur duæ et tres civitates in civitatem unam ad bibendam aquam, et non saturabuntur, et ne sic quidem reversi estis ad me, dicit Dominus. Percussi vos ustione et aurugine: multiplicastis hortos vestros, vineas vestras, et ficeta, et oliveta vestra comedit bruchus: ac ne quidem conversi estis ad me, dicit Dominus⁵⁹. » Animadvertite igitur, quomodo non ignem cœlitus immittit in delinquentes, conturbat vero potius subtracto paululum comestui, eoque veluti commonefaciat homines, ut

λέγων διὰ φωνῆς Ὡσητ τοῦ προφήτου· Ἐκούσατε λόγον Κυρίου, υἱοὶ Ἰσραὴλ, διότι κρίσις τῶ Κυρίῳ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν, διότι οὐκ ἔστιν ἀληθεια, οὐδὲ ἔλεος, οὐδὲ ἐπιγνώσις Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς· ἀρὰ δὲ καὶ φόνος, καὶ ψῆδος, καὶ φόμος, καὶ κλοπή, καὶ μοιχεία κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγουσι. Διὰ τοῦτο πένθησει ἡ γῆ, σὺν πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν. » Καὶ μὴν καὶ διὰ Μιχαίου πάλιν· Ἐγένοντο λογαζόμενοι κόπους, καὶ ἐργαζόμενοι κακὰ ἐν ταῖς κοίταις αὐτῶν, καὶ ἕμα τῇ ἡμέρᾳ συντελοῦντες αὐτά. Διότι οὐκ ἦσαν πρὸς Θεὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν. Καὶ ἐπαθύμου ἀγροὺς, καὶ διήρπαζον ὄρφανούς, καὶ οἴκους καταδυνάστευσον, καὶ διήρπαζον ἀνδρα, καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἀνδρα δὲ καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. » Ἀνεφώνει δὲ τις καὶ ἑσπερος τῶν προφητῶν· Ὁδοὶ οἱ συνάπτοντες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, καὶ ἀγροὺς πρὸς ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἕνα τοῦ πλησίον ἀφελώνται τι. Μὴ οἰκήσετε μόνοι ἐπὶ τῆς γῆς; Ἰκυσθήτω γὰρ εἰς τὰ ἔσχα Κυρίου Sabaoth ταῦτα. » Οἱ γὰρ ἀκάθαρτοι πρὸς πλεονεξίαν, αἱ τοῖς οὔσι προστιθέμενοι σπουδάζοντες, τὰ οὐκ αὐτοῖς μέλλον, τοῖς δὲ πέλας προσήκοντα, τάχα που καὶ μόνοι τὴν γῆν οἰκήσιμον ἔχειν ἐπαίγονται, γειτόνων οὐκ ἀνεχόμενοι (1). Ταῦτά τινες ἕδρων τῶν πόλει, θεῶν ὑπερορῶντες νόμον. Ἄλλ' ἦν καὶ οὕτω φιλόανθρωπος ὁ νομοθέτης καὶ κριτής. Ἐκάλει γοῦν τοὺς λελυπηκότας εἰς μετέγνωσιν διὰ φωνῆς Ἰερემίου, λέγων· Ἐπιστρέψατε πρὸς με, ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ, λέγει Κύριος, καὶ οὐ μὴ στηρίσω τὸ πρόσωπόν μου ἐφ' ὑμᾶς, ὅτι ἐλεήμων ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐ μηνίω ἢ ὑμῖν εἰς τὸν αἰῶνα. Πλὴν γινώθι τὴν ἀδικίαν σου, ὅτι εἰς Κύριον τὸν Θεόν σου ἠσέθησας. » Ἐπειδὴ δὲ πολὺ νοσοῦντες τὸ ἀτακτον, καὶ δυσσαπόνιπτον ἔχοντες τὴν ἀκαθαρσίαν, καὶ τὸ γε δὴ δεῖν ἐρηρῆσθαι τοῖς φαύλοις τοῦ παντός ἀξιοῦντες λόγου, δι' αὐτῶν ἠλίσκοντο τῶν πραγμάτων, ἐπιφρίει λοιπὸν τὰ ἐξ ὀργῆς αὐτοῖς. Πλὴν ἤκιστα μὲν ἀσυμμέτρως, κέρσας δὲ μέλλον ἀγανακτήσει τὸν ἔλεον. Ἐφη γὰρ οὕτω· Καὶ ἐγὼ δώσω ὑμῖν γομφιασμὸν ὀδόντων ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν ὑμῶν, καὶ ἔνδειαν ἔστων ἐν πᾶσι τοῖς τόποις ὑμῶν, καὶ οὐκ ἐπιστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος. Καὶ ἐγὼ ἀνέσχον ἐξ ὑμῶν τὸν ὑετὸν πρὸ τριῶν μηνῶν τοῦ τρυγητοῦ, καὶ βρέξω ἐπὶ πόλιν μίαν, ἐπὶ δὲ πόλιν μίαν οὐ βρέξω. **D** Μερὶς μία βραχῆσεται. Καὶ μερὶς ἐφ' ἣν οὐ βρέξω, ζηρανθήσεται, καὶ συναθροισθήσονται ὄχοι καὶ τρεῖς πόλεις εἰς πόλιν μίαν τοῦ πικτοῦ ὕδατος, καὶ οὐ μὴ ἐμπλησθῶσιν. Καὶ οὐδ' ὡς ἐπιστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος. Ἐπάταξα ὑμᾶς ἐν κυρώσει, καὶ ἐν ἰκτέρω. Ἐπληθύνατε κήπους ὑμῶν, ἀμπελώνας ὑμῶν, καὶ συκῶνας ὑμῶν, καὶ ἐλαιώνας ὑμῶν κατέφαγεν ἡ κάμη· καὶ οὐδ' ὡς ἐπιστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος. » Ἄθρει δὴ οὐν ὅπως, οὐ πῦρ

⁵⁵ Osee iv, 1-3. ⁵⁶ Mich. ii, 1, 2. ⁵⁷ Isa. v, 8, 9. ⁵⁸ Jerem. iii, 12, 13. ⁵⁹ Amos iv, 6-9.

Variæ lectiones.

* Ἰσ. φόμος, π δ.λ. ἀγρὸν. γ δ.λ. μηνῶ.

NOTÆ.

(1) Aubertus, ἀποσχόμενοι. Edit.

ἀνθιθεν ἐπιφύει τοῖς ἡμαρτηκόσιν. Ἐθορύβει δὲ μάλ-
λον συστέλλων τὰ ζωαρκῆ. Καὶ ὑπόμνησιν ὥσπερ
τινὶ τὸ χρῆμα ἰ ποιούμενος, τοῦ χρῆμα μεθέντας τὸ
διαίσιον ἐκνόμως, τῶν ἀμεινόνων ἐρῶν. Ὅτι δὲ
πλημμελημάτων ἐκτετακασί δίκασι οἱ καθ' ὧν ἐκαίνα
γενέσθαι συμβέβηκε, διαδείκνυσι λέγων ὁ τῶν ὄλων
θεός· « Ὅτι ἐμοῦ ἡμελησας, λέγει Κύριος, αἱ ὄφοί
σου καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα σου ἐποίησαν ταῦτά σοι. »
Ἦδε μὲν οὖν τὰ ἐκαίνων. Τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς αὐτοῦς
πολυπραγμονῶμεν, εἰ δοκεῖ. Ἰετῶν μὲν γὰρ καθέσεις
ὀκνοῦσιν ἐσθ' ὅτε, καίτοι κειροῦ νέμοντος ἐντροφῶν
αὐτοῖς, ποταμίων δὲ ναμάτων λυποῦσιν ἐγχοπαί·
ἰδρωτες ἄμισθοι τῶν ἀροῦν ἐιωθόντων. Ἄγρων ἀκαρ-
πιαί, τῶν ὠρίμων καταφθοραί. Ἄβρωστίασι σωματῶν
δαιναι καὶ παγγάλεποι. Λύπαι· τὸ ἐνταῦθεν, κομμοί
τε καὶ θρήνοι*, καὶ σπανανδρία πολλή κατὰ πόλεις
καὶ κώμας. Φέρε δὴ οὖν τοὺς τῶν λατρῶν εὐτεχευστάτους ἀπομιμούμενοι, πολυπραγμονῶμεν εὐφρόνως
τῆς τοιδοδε συμφορᾶς τὴν πρόφρασιν.

γ'. Ἐχει τοίνυν ῥίζαν ὥσπερ τινὰ πονηρὰν τὴν
πολύμορφον ἡμαρτιαν. Ἐκειθεν ἡμῖν ἐνίσχει τὰ
μοχθηρά· καὶ τῶν ἀνίψιν πεφυκότων τὴν γένεσιν, οὐχ
ἑτέραν φαίη τις ἀν' ὡς ἀπὸ γε τῶν τοῖς πάλαι συμ-
βεδηκότων εἰς κατάληψιν τῶν καθ' ἡμᾶς εὐ μάλα
χειραγωγούμενος. Ἐπιφραζόντων τινας, ἀγαθὸν ἔχου-
σιν ἡμῖν καὶ πλουσιόδωρον τὸν δεσπότην, πῶς οὐ μέτ-
εσσι τὸ ἐν εὐπραξίαις εἶναι μακρᾶς καὶ διηνεκίαι; Τί τὸ
ἐμποδῶν καὶ τῶν ἡδίστων ἡμᾶς ἐν ἐκβολῇ γενέσθαι
ποιοῦν, καὶ ἀποφέρων εἰς λύπας, καὶ τοῖς οὕτως ἀπ-
ηθημένοις ἐνομιλεῖν ἀναγκάζειν; Ἄλλ' ἴσθιν, οἶμαι,
παντὶ τῷ σαφῆς, ὅτι τῶν εὐκταισιότατων ἐν σπάνει γε-
γωναμεν. Καὶ οὐ καθ' ἕνα κειρον προσκρούοντες, καὶ
τῶν ἱερῶν καταραθυμήσαντες ἐνταλμάτων. Ὅτι γὰρ
ἀπαράβλητον ἔχει τὴν ἡμερότητα, καὶ φιλοανθρω-
πίαν, χαλεπὸν οὐδὲν κἀνεῦθεν ἰδεῖν. Νέμει μὲν γὰρ
τοῖς ὠλισθηκόσι χεῖρα σωτηρίου. Μεταφοιτῶν δὲ κε-
λεύει πρὸς τὰ βελτίω, λέγων· « Ἐκζητήσατε τὸ κα-
λὸν, καὶ μὴ τὸ πονηρὸν, ὅπως ζήσητε, καὶ ἔσται οὕτω
μεθ' ὑμῶν Κύριος ὁ Θεός. » Καὶ τοῦτο εἶπεν ἡρημέ-
νοισι, τὴν τῶν ἀγαθῶν ἀμφιλαφῆ χορηγίαν, ὑπισχνεί-
ται λέγων· « Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκαίνη, λέγει
Κύριος, ἐπακούσομαι τῷ οὐρανῷ, καὶ ὁ οὐρανὸς
ἐπακούσεται τῇ γῆ, καὶ ἡ γῆ ἐπακούσεται τὸν οἶ-
τον, καὶ τὸν οἶνον, καὶ τὸ ἔλαιον. » Ἀλλὰ καὶ δι'
ἑτέρου προφήτου πάλιν· « Δοκιμάσατε δὴ ἐν τούτῳ,
λέγει Κύριος παντοκράτωρ. Ἐὰν μὴ ἀνοίξω ὑμῖν
τοὺς καταβράκτας τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐκχεῶ ὑμῖν τὴν
εὐλογίαν μου, ἕως τοῦ ἰκανοθῆναι, » τουτέστιν, ἐμ-
πλησθῆναι καὶ σχεῖν ἰκανῶς. Οὐκοῦν· « Δεῦτε προσ-
κυνήσωμεν, καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ, » καθά φησιν ὁ
θεσπέσιος Μελωδός, « καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον Κυρίου
τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς. » Αἰτήσωμεν παρ' αὐτοῦ τὸ ἐξ
ἡμερότητος ἔλαιον. Μεταστήσωμεν τὰς ἑαυτῶν καρ-
δίας ἐπὶ τὸ εἶπεν ἐθέλειν τὰ ἀγαθὰ. Καὶ γὰρ εἰσί
πως καὶ ἀπροφάσιστα πάντελῶς τὰ τῆς βραθυμίας
ἐγγλήματα. Αὐτὸς γὰρ ἡμῖν ἐξ οὐρανῶν ἐπέφανεν ὁ

A criminoso relicta vita, meliora studia amplectantur.
Criminum vero poenas ab iis persolutas, quibus illa
contigerunt, indicat universorum Deus iis verbis :
« Quoniam me neglexisti, dicit Dominus, viae tuae et
studia tua fecerunt haec tibi ». » Hoc igitur pacto
scilicet illorum transactae res : nostra vero jam, si
placet, consideremus. Cessant nempe aliquando im-
bres ac pluviae, quamvis illorum copiam anni tem-
pus exposcat, tum fluvialium aquarum defectus
mœrore conturbat. Agricoliarum irriti sudores,
nullæ in agris fruges, pereunt maturi arborum fru-
ctus, graves morbi ac difficiles corpora infestant.
Squalor inde, luctusque, et lamenta, rarique per
urbes vicosque incolæ. Age igitur præstantissimos
imitati medicos, sedulo inquiramus ejusmodi ægri-
tudinis causam.

3. Habet igitur radicem veluti pravam quamdam
multiforme peccatum. Ex eo nobis hæc ærumnosa
nascuntur, nec aliam molestiarum originem quispiam
protulerit, ab iis quæ veteribus contigerunt, ad eo-
rum quæ nobis accidunt cognitionem facile addu-
ctus. Dicant quidam, cum bonus sit nobis et libera-
lissimus Dominus, qui sit ut diuturna perpetuaque
felicitate perfrui non possimus? quid obstat nobis,
atque a jucundissimis rebus arcet? quid conjicit in
mœrorem, ac rebus quas tantopere aversamur, no-
lentes involvit? Atqui omnibus, ut puto, apertum
est, nobis res maxime optandas parce admodum
suppetere, idque laud uno tempore offendentes, ac
divina præcepta contemnentes. Esse namque in Deo
C benignitatem charitatemque erga homines incom-
parabilem, vel ex eo facile animadvertas. Præbet
namque iis qui lapsi sunt dexteram salutarem, tra-
ducique ad meliora jubet, dicens : « Quærite bo-
num, et non malum, ut vivatis, et erit sic vobiscum
Dominus Deus ». » 301 Quique facere id decre-
verint, iis uberem bonorum proventum pollicetur,
dicens : « Et erit in die illa, dicit Dominus, exau-
diam cœlum, et cœlum exaudiet terram, et terra
exaudiet frumentum, et vinum, et oleum ». » Sed
et per alium prophetam rursus : « Probate me su-
per hoc, dicit Dominus omnipotens : nisi aperuero
vobis cataractas cœli, et effudero vobis benedictio-
nem meam, usque ad sufficientiam », hoc est, do-
nec impleamini, et quantum satis sit. Quamobrem
D « venite, adoremus, et procidamus ante Deum, ut
divinus ait Psalter, et ploremus coram Domino qui
fecit nos ». » Petamus ab ipso benignitatis oleum.
Sint corda nostra rebus honestis penitus addicta,
excusatione namque prorsus crimina ignaviae ca-
rent. Ipsemet siquidem nobis e cœlo Filius apparuit,
institutoremque nacti sumus eum qui illustrat cœlos,
supernasque ipsas illuminat potestates. Cum enim

** Jerem. iv, 17, 18. ** Amos v, 14. ** Osæ ii, 21. ** Malach. iii, 10. ** Psal. xciv, 6.

Varia lectiones.

* ἄλλ. χρῆμα. * ἄλλ. ἐγχοπαί. * ἄλλ. κοπετοὶ καὶ. † ἄλλ. ἀναγκάζων.

Deus esset natura, atque ex Deo existens unigenitum Dei Verbum, communicavit sanguini et carni, certoque consilio hominem induit, ut nos ad omnes virtutes erudiret, optimis studiis addictos redderet, atque in veræ Dei cognitionis splendore collocaret. Cum enim sub oculorum sensum divina natura minime cadat, sicque cincta inaccessa gloria (« Lucem siquidem habitat inaccessibilem, » ut Paulus ait⁹¹): nostram induit carnem, et cum hominibus conversatus est⁹², seque intra humanitatis terminos coercens, simul id quod erat permansit; et sacra quidam oracula auspicatus est ab Israelitis: ipsorum namque erant promissiones. Cum vero se illi duros et contumaces planeque refractarios præbuisset, repudiatis illis, gentium sese multitudini condonavit. Erat ei sane non difficile nihil perpeti. Sed cum nobis mortuorum resurrectionem pollicitus esset, dolores non abnuvit, ut conculcata morte, atque a mortuis exurgens, (« primitiæ dormientium⁹³ ») fieret; credimusque proinde futurum ut corruptionem tollat, mortisque incursum a nostris corporibus arceat, cum vita sit secundum naturam, et vivificans, quippe Deus. Ut vero præterea viam nobis perviam et facilem ad supera ostenderet, ascendit ad eum qui in cælis est, Patrem et Deum, cum unita sibi menteque informata carne. **302** Estque in dextera Patris, omnem pedibus subjectam habens creaturam, atque in res omnes naturali imperio præditus, immotumque tenens regnum. Veniet porro annis volventibus, (« in gloria Patris, cum sanctis angelis, redditurus unicuique secundum opera ejus, » ut scriptum est⁹⁴. Igitur tanquam reddituri iudici rationem, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, impleamus omnes modestiæ partes, amplectamur justitiam, charitatem, temperantiam, mutuam benevolentiam, amorem in pauperes, miseremur orphanorum, abstergamus viduarum lacrymas, invisamus victos, ægotantes charitate refocilemus, ac studeamus, ut semel dicam, omne virtutum genus exercere. Ita namque scilicet omnium nostrum Salvatori Christo grati erimus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam quinta die Martii mensis, hebdomadam vero Paschæ salutaris, die decima mensis Aprilis; solventes autem jejunia decima quinta ejusdem Aprilis mensis, extremo vespere, ut in Evangelio traditum est; festum porro diem celebrantes proxima Dominica luce, decima quinta ejusdem Aprilis mensis; addentes deinde septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes; ut hoc tempore rite et cum pietate transacto sanctorum consortio digni evadamus in Christo Jesu Domino nostro, per quem, et cum quo Deo et Patri gloria cum sancto Spiritu in sæcula. Amen. Salute invicem in osculo sancto. Salutant vos qui mecum sunt fratres.

τοῦτον τὸν καιρὸν ὀρθῶς καὶ μετ' εὐσεβείας διαδραμαίνοντες τῆς τῶν ἁγίων ἀξιωθῶμεν κοινωνίας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ἀσπάζασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί.

⁹¹ I Tim. vi, 16. ⁹² Baruch iii, 38. ⁹³ I Cor. xv, 20. ⁹⁴ Matth. xvi, 27.

Ἰῶς, καὶ παιδεύτην ἐλάχομεν τὸν καταφωτίζοντα μὲν οὐρανοῦς, καταφαιδρύνοντα δὲ καὶ αὐτὰς τὰς ἄνω δυνάμεις. Θεὸς γὰρ ὢν φύσει, καὶ ἐκ Θεοῦ πεφηνῶς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, μετέσχεν αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ ἐνηνθρώπησεν οἰκονομικῶς, ἵν' ἡμᾶς ἀποφθῆναι καὶ ἀρετῆς ἀπάσης ἐπιστήμονας, καὶ ἀρεστων σπουδασμάτων ἐπιμελητὰς, καὶ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας γεγονότας ἐν καλῷ. Ἐπειδὴ γὰρ διοπτὸς παντελῶς καὶ ἀόρατος ἡ θεία φύσις ἐστὶ, καὶ ἀπρόσβλητον ἔχει τὴν δόξαν (« Φῶς γὰρ ἀπρόσιτον οἰκεῖ, » κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν), τὴν ἡμῶν ἡμπέσχετε σάρκα, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναεστράφη τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις συγκαθιστάμενος μετὰ τοῦ μείναι ὁ ἦν, καὶ ἀπῆρξατο μὲν τῶν ἱερῶν θεοπισμάτων παρὰ ἧν τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ. Ἦσαν γὰρ αὐτῶν αἱ ἐπαγγελίαι. Ἐπειδὴ γεγόνασι σκληροὶ καὶ ἀτεγκτοὶ, καὶ πολὺ νοσοῦντες, ὁ ἐξήνιον, εἰτα τελευτῶντες ἐσταύρωσαν, ἀποπεφοίτηκεν αὐτῶν, καὶ ταῖς τῶν ἐθνῶν ἀγέλαις ἐαυτὸν ἐχαρίσατο. Ἦν μὲν γὰρ οὐκ ἀμήχανον αὐτῷ τὸ μὴ ἀνασχέσθαι παθεῖν. Ἐπειδὴ δὲ τὴν τῶν νεκρῶν ἀναβίωσιν ἡμῖν ἐπαγγέλλατο, φορητὸν ἐποίησατο τὸ παθεῖν ἵνα πατήσας τὸν θάνατον, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, (« ἀπαρχὴ γένηται τῶν κεκοιμημένων, » καὶ ἀραρότως πιστεύωμεν, ὅτι καταλύσει τὴν φθορὰν, καὶ τῶν ἡμετέρων ἀποσοθήσει σωμάτων τοῦ θανάτου τὴν ἐφοδον, ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων καὶ ζωοποιὸς, ὡς Θεός. Ἴνα δὲ πρὸς τοῦτο καὶ αὐτὴν ἡμῖν ἀποφθῆναι βάσιμον καὶ εὐήλατον τὴν εἰς τὰ ἄνω τρίβον, ἀνέθη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, μετὰ τῆς ἐνωθείσης αὐτῷ σαρκὸς ἐψυχωμένης νοερώς. Καὶ ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, πᾶσαν ὑπὸ πόδας ἔχων τὴν κτίσιν, ἐπέκεινα παντὸς γενητοῦ, καὶ ἐν κυριότητι φυσικῆ. Καὶ ἀκατάσειστον τὴν βασιλείαν ἔχων, ἤξει τε κατὰ καιροῦς (« ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἀποδώσων ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, » καθὰ γέγραπται. Ὡς οὖν ἀπολογεῖσθαι μέλλοντες τῷ κριτῇ, καθαρῶσμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς πλοῦτοςμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. Κατορθώσωμεν πάντα τρόπον ἐπιεικέως. Τὴν δικαιοσύνην ἀγαπήσωμεν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν φιλαλληλίαν, τὴν φιλοπτωχίαν. Ἐλεήσωμεν ὀφθαλοῦς, χήρας δάκρυον ἀνακόψωμεν, ἐπισκεψώμεθα δεσμίους. Ἀβρωστούμεθα ἀνακτησώμεθα ταῖς φιλοφροσύναις, καὶ ἀπαξασκῶμεν, πᾶν εἶδος ἀρετῆς κατορθοῦν σπουδάσωμεν. Οὕτω γὰρ, οὕτως εὐαρεστήσωμεν τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ. Ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ πέμπτης τοῦ Φαμενώθ μηνός τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ δεκάτης τοῦ Φαρμουθι μηνός, καταπαύομεν μὲν τὰς νηστείας τῆς πέμπτῃ καὶ δεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἐσπέρα βαθεῖα σαββάτου, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν ἑορτάζοντες δὲ τῆς ἐξῆς ἐπιφωσκούση Κυριακῆ, τῆς ἑκαδεκάτης τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός συνάπτοντες ἐξῆς καὶ τὰς ἐπτά ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Ἴνα καὶ

ΛΟΓΟΣ ΚΖ΄.

Α

HOMILIA XXVI.

α'. Κεχρήσομαι πάλιν ταῖς τοῦ πανσόφου Παύλου φωναῖς, καὶ δὴ καὶ ἐρῶ τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις, καὶ ἡγιασμένοις ἐν πνεύματι· «Χαίrete ἐν Κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ, χαίrete, τὸ ἐπικρατὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις·» καιρὸς καρτερίας καὶ ὑπομονῆς· καιρὸς ἐξαιρέτων ἀνδραγαθημάτων, καὶ νοητῆς εὐανδρίας. Εἰσελαύνει γὰρ πάλιν τῆς ἀγίας ἡμῶν ἑορτῆς ὁ καιρὸς. Σεπτῆς δηλονότι καὶ πανάγου νηστείας προανισχύουσης αὐτοῦ· ἵνα τὴν εὐκλειᾶ καὶ εὐδόκιμον κατορθούσης ζωὴν, καὶ διὰ πόνων ἀγαθῶν τοὺς ἐκ τῆς ἀμαρτίας μολυσμοὺς ἀποτριβόμενοι, ἀγίους καὶ ἀμώμους ἑαυτοὺς παραστήσωμεν τῷ Χριστῷ, μονονουχὶ βῶντας, καὶ λέγοντας· « Ἐμοὶ δὲ τὸ προσκολληθῆναι τῷ Θεῷ ἀγαθόν ἐστιν. » Οἶμαι δὲ δεῖν τοὺς, οἵπερ ἂν εἴεν τῆς εὐαγγελικῆς εὐζωίας ἐπιστήμονες, καὶ τῶν τοῖς ἀγίοις ἡγυρετισμένων γερῶν ἐρασταὶ, προθυμίας τισὶν ἀμάχοις ἐκτεθηγμένους πρὸς τοῦτο ἵναί, τὸν ἀδρανῆ καὶ ἀμισθον διαρρήπτουντας ἔκνον, τῆς ἑαυτῶν διανοίας ὡς ἀπατάτω, καὶ ὅσον ἐβρῶσθαι φράσαντας ταῖς ἀνοήτοις^α ἀφιλεργίαις. Οὐ γάρ τοι βῆσιμα τὰ ἐξαιρέτα τῶν πραγμάτων τοῖς νενευκόσιν ἐπὶ τὸ βῆθμον· οὔτε μὴν ἀλώσιμα τὰ παρὰ Θεοῦ. Φιλεῖ γὰρ ἰδρῶτας ἡ ἀρετῆ· καὶ τρίβον λαχούσα τὴν εὐθὺ φέρουσαν αὐτῆς, σκληρὰν καὶ ἀνάντη τοῖς τληπαθῆν ἰλομένοις, ψιλὴν τε αὐτὴν καὶ εὐήλατον ἀποφαίνει, τὸ εὐδοκίμειν ὅτι μάλιστα πεφυκὸς σαγηνεύουσα^β γένος καὶ καλοῦσα πρὸς ἑαυτὴν, ἀποσοβοῦσα δὲ ὡπερ τὸ ἀφιλεργεῖ καὶ ἀφιλοπόλεμον. **Γ** Ἐρξ γὰρ, ὡς ἔφη, τῶν ἐξειλεγμένων. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ προφήτης φησὶν· « Εὐθελαι αἱ ὁδοὶ τοῦ Κυρίου, καὶ δίκαιοι πορεύονται ἐν αὐταῖς· οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἀσθενήσουσιν ἐν αὐταῖς. » Οὐκ οὖν, ὡς ὁ θεοπέσιος γράφει Παῦλος, « Τοῦ λοιποῦ ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ· ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς τὰς μεθοδεῖας τοῦ διαβόλου. Διότι οὐκ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις· διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστήναι τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ, καὶ ἅπαντα καταργασάμενοι στήναι. » Ὡπερ γὰρ ἡ βαρβάρων χώρα γείτονα^γ τε καὶ ἄμερον οἰκούντες πόλιν, οἱ μὲν τινες εἴεν ἐμπειροτάτοι, καὶ τῶν τακτικῶν ἐπιστήμονες, ὀλίγου παντελῶς ἀξιοῦσι λόγου τὰς ἐκείνων ἐμβολὰς· ἤτους δὲ ὄντες τοῦ χρεῖναι πολεῖν, καὶ ἀντεξάγειν ἀνδρικῶς τοῖς καταβροῦν ἡρημένοις, ἐτοιμοτάτη κείσονται θῆρα· οὕτω καὶ οἱ τῆς ἐν νόμῳ ζωῆς ἐπιμεληταὶ· ὧν εἰσι μὲν ἐγγὺς οἱ μαχόμενοι. Πλείστοι γὰρ οὗτοι καὶ τακτοί. Ἄλλ' οἳ γε τὸν νοῦν ἔχοντες ἐβρωμένον, καὶ οἳ τινὰ παντευχίαν πνευματικὴν τὴν εἰς Χρι-

1. Utar iterum sapientissimi Pauli vocibus, et ad eos qui in fide justificati, atque in spiritu sanctificati sunt, dicam : « Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete ; modestia vestra nota sit omnibus hominibus » . » Tempus firmitatis, constantiæ, et patientiæ, tempus præstantissimorum facinorum, spiritualisque fortitudinis. Appropinquat etenim rursus sanctæ nostræ solemnitatis dies, quæ scilicet augustum sanctissimumque jejuniū præcedit, ut vitam gloriosam et probatam instituentes, ac per laudandos labores peccatorum sordibus absteris, **303** sanctos atque integros nosmetipsos Christo sistamus, illud propemodum clamantes, ac dicentes : « Mihi autem adhærere Deo bonum est » . » Oportere autem arbitror eos qui laudabilis evangelicæ vitæ periti sunt, adamavereque parata sanctis præmia, ad id inexpugnabili alacritate incitatos progredi, tardam atque inutilem quam longissime ex animo segnitiam ejicientes, et insipienti desidie multam quodammodo dicentes salutem. Neque eniurus præstantissimas assequi, aut a Deo parata præmia comprehendere liceat iis qui ad inertiam inclinaverunt. Amat nempe virtus sudores, duramque et arduam sortita viam quæ ad ipsam ferat, planam et facilem pati volentibus reddit : tum eos qui ad eximiam præ cæteris excellentiam nati sunt potissimum inquirunt, atque ad seipsam advocat, inertes vero atque a belli laboribus aversos expellit. Amat siquidem, ut dicebam, eximios quosque præ cæteris. Ejusmodi quiddam propheta quoque asserit : « Rectæ viæ Domini, et justi ambulabunt in eis, impij autem deficiunt in ipsis » . » Ergo ut divinus Paulus scribit : « De cætero induite in Domino, et in potentia virtutis ejus. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Quoniam non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates, adversus mundi rectores, tenebrarum harum, contra spiritalia nequitie in cœlestibus. Propterea accipite armaturam fidei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare » . » Ut enim ex iis qui in urbe barbaris adjuncta et finitima degunt, si qui fuerint pugne rei que militaria periti, illorum incursiones prorsus haud magni faciunt ; qui vero laboribus cedunt, nec strenue audent obistere, paratissima invadentibus præda jacent : sic et illorum qui ex præscripto legis vitam instituerunt studuerunt ; a quibus non longe quidem absunt qui oppugnant, plurimi illi sane et amarulenti. Verum quibus valida mens est, et veluti spiritalem armaturam pietatem in Christum induti contra ipsos prodeunt, et superiores erunt illorum feritati, nec ullis vulneribus saucio corde gratiarum actionis carmen occi-

^α Philipp. iv, 4, 5. ^β Psal. lxxii, 28. ^γ Osee xiv, 10. ^δ Ephes. vi, 10-13.

Variaz lectiones.

^α ἀλλ. ἀνοήτοις. ^β ἀλλ. σαγηνεύουσα.

nent Christo, dicentes : « In te inimicos nostros ventilabimus cornu, et in nomine tuo spernemus insurgentes in nos ⁶. » 304 Christo igitur pro iis qui ipsum diligunt propugnante, atque ad audaciam sanctis hominibus dignam impellente eos qui parere evangelicis oraculis decreverunt, luctemur adversus carnem, mundemus nos ipsos ab omni inquinamento, meminerimus divinæ Scripturæ dicentis : « Fornicatio, et omnis immunditia, aut avaritia ne nominetur in vobis, sicut decet sanctos, nec turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligente, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei ⁷. » Et iterum : « Ergo, fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus : si enim secundum carnem vixeritis, moriemini ; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Quicumque enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei ⁸. » Ascribimur enim Dei filii, postquam ejus quæ in Christo est vitæ pulchritudinem nostris animis commiserimus, ac studii pietatis egregie nos ipsi conformaverimus. Quando igitur in nobis characteres immortalis effulgent naturæ, ascriptique fuerimus in filios Dei, ac fraternitate ditati regis universorum Christi, nostram ipsi consecrantes vitam hilares degamus. Ita namque legitimi choreæ sodales erimus ipso celebritatis ludorum præfecto ac duce. Ac siquidem eos qui festam celebritatem agunt splendidis vestibus ornatos esse maxime decet, nobis quoque non alienum fuerit effulgere virtutis gloria, quin porro vehementer consentaneum ingredi volentibus in Sancta sanctorum, quo ingressus est pro nobis præcursor Christus, juxta divini Pauli vocem ⁹. Sancta vero sanctorum esse dicimus mysticæ perfectionis mores, in quos ingredi, atque ad Deum appropinquare, animi nempe affectione ac sanctitate nemini liceat, nisi qui prius omnes peccati carnaliumque cupiditatum sordes penitus eluerit. Quoniam vero quæ antiquis in figura per sapientissimum Moysen præcepta sunt, « ad nostram institutionem sunt scripta ¹⁰, » suntque rerum imagines spiritualium, multa utilitate gravidæ, age ad eorum quæ modo diximus certam fidem, clarumque evidentiam, quæ in Exodo scripta sunt ad auditores proferamus. Sunt vero hujusmodi : « Et locutus est Dominus ad Moysen dicens : Fac tibi lavacrum, 305 et basim ipsi æneam ad lavandum ; et pones ipsam inter tabernaculum testimonii, et inter altare, et effundes in illam aquam ; et lavabit Aaron, et filii ejus ex ipsa manus et pedes aqua, quando ingredientur in tabernaculum testimonii, ne moriantur. Et erit eis legitimum sempiternum, ipsi et posteris ejus post eum ¹¹. »

μέσον τοῦ θυσιαστηρίου· καὶ ἔκχεεῖς εἰς αὐτὸν ὕδωρ, καὶ νίφεται· Ἀπαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ τὰς

Α στὸν εὐσέβειαν ἐναρμολοσάμενοι τε καὶ ἀντεξάγοντες, ἀμαίνουσιν μὲν ἔσονται τῆς ἐκείνων σκαιότητος. Ἄτρωτον δὲ καὶ ἀπλήγη τὴν ἑαυτῶν καρδίαν τηρήσαντες, χριστηρίου ὧδὸς ἀνάψουσι τῷ Χριστῷ, λέγοντες· « Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι σου ἐξουδενώσομεν τοὺς ἐπικνησάμενους ἡμῖν. » Χριστοῦ τοιγαροῦν συνασπίζοντες τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, καὶ εἰς εὐτολμίαν ἀγιοπρεπῆ καταθῆγοντες τοὺς τοὺς εὐαγγελικὰς θεσπίσασιν ἔπεσθαι δεῖν ἡρημένους, καταθλήσωμεν τῆς σαρκὸς, καθαρῶσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ· μνημονεύσωμεν τῆς θείας λεγομένης Γραφῆς, « Πορνεία δὲ, καὶ ἀκαθαρσία πάσα, καὶ πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις. Καὶ αἰσχρότης, καὶ μωρολογία ἢ εὐτραπέλια, ἃ οὐκ ἀνήκειν, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία. Τοῦτο γὰρ ἴστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρη, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ. » Καὶ πάλιν· « Ἄρ' οὖν, ἀδελφοί, ὀφείλεται ἔσμεν οὐ τῆ σαρκὶ τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν. Εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε. Ὅσοι γὰρ πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοι υἱοὶ Θεοῦ εἰσι. » Γραφομένη γὰρ ἐν τέκνοις Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας τὸ κάλλος ταῖς ἑαυτῶν διανοίαις εἰσοικισάμενοι, καὶ διὰ τῶν εἰς εὐσέβειαν σπουδασμάτων πρὸς αὐτὸν εὖ μάλα διαμορφούμενοι. Ὅτε τοίνυν ἡμῖν οἱ τῆς ἀκηράτου φύσεως χαρακτήρες ἐλλάμπουσι, γεγράμμεθα δὲ καὶ ἐν τέκνοις Θεοῦ, καὶ ἀδελφότητα πεπλουτήκαμεν, τὴν πρὸς γέφημι τὸν τῶν ὄλων παμβασιλέα Χριστὸν, αὐτῷ τὴν οἰκίαν καθιεροῦντες ζήτην, παῖδοι διαμένωμεν. Ἐσόμεθα γὰρ οὐπω θιασῶται γνήσιοι, κατηχητοὶ ἐκείνου ἔχοντες αἰσῶν. Καὶ εἴπερ ἴσθι τὸ ἐστῆλαθαι λαμπρῶς τοὺς ἑορτάζουσι περπαδέστατον, εἴη ἄν, οἱμαί που, τὸ καταφαιδρύνεσθαι δεῖν τοὺς ἐξ ἀρετῶν αὐχῆμασιν, οὐκ ἀνάρμοστον. Μᾶλλον δὲ καὶ ἴαν ἰοικὸς τοὺς εἰσβάλλειν· ἐθέλουσιν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθε Χριστὸς, κατὰ τὴν τοῦ θεοπιστοῦ Παύλου φωνήν. Ἅγια δὲ τῶν ἁγίων εἶναι φάμεν τοὺς τῆς μουσικῆς τελειώσεως ἐρότους. Οἷς οὐκ ἄν τις ἐμβάλῃ. Οὐδ' ἄν ἐγγὺς γένοιτο Θεοῦ, κατὰ διάθεσιν δηλονότι καὶ ἁγιασμῶν, μὴ οὐχὶ πρότερον πάντα ῥύπον τὸν ἐξ ἁμαρτίας καὶ σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, εὖ μάλα διανυφάμενος. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τοὺς πάλαι τυτυπέστατον διὰ τοῦ πανόφου Μωσείως τεθεσπισμένα γέγραπται· « πρὸς νοθεσίαν ἡμῶν, » καὶ πραγμάτων εἰσὶν εἰκόνες πνευματικῶν, πολλὸν τὸ ὀνησιφόρον ὠδίνουσαι, φέρε τοὺς ἀκρωμένους παραγάγεωμεν εἰς πληροφροσύνην καὶ εἰς ἀπόδειξιν ἑναργῆ τῶν ἀρετῶν ἡμῖν εἰρημένων, τὸ ἐν τῇ Ἐξόδῳ γεγραμμένον. Ἔχει δὲ οὕτω· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ποίησον σεαυτῷ λουτήρα χαλκοῦν, καὶ βάσιν αὐτῷ χαλκῆν, ὥστε νίπτεσθαι. Καὶ θήσεις αὐτὸν ἀνά μέσον τῆς σκηπῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἀνά

⁶ Psal. xlii, 6. ⁷ Ephes. v, 3-5. ⁸ Rom. viii, 12-14. ⁹ Hebr. vi, 20. ¹⁰ Rom. xv, 4. ¹¹ Exod. xxx, 17-21

χειρας και τούς πόδας ύδασι, όταν εισπορεύωνται εις την σκηνην του μαρτυριου, ινα μη αποθανωσι. Και Ιστα αυτοις νόμιμον υλιωνιον αυτώ τε και ταϊς γενεαϊς αυτου μετ' αυτόν. »

β'. Ἄθρει δὴ οὖν ἕπως τοὺς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εισθάλειν ἐθέλοντας, προσηπορῶντας δὲ ὁ θεὸς προστέταχε νόμος. Καὶ τοῖς τοῦτο δρᾶν οὐκ ἀνεχομένοις, τὴν εἰς αἷμα δίκην ἀπαρτήσαι· ὁρᾶται· ὁ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἀνίπτοις ἡμᾶς ἵναί ποσὶ πρὸς γε τὸ δεῖν ἐγγὺς γενέσθαι Θεοῦ, ἢ πάντοτε καὶ πάντως ἑαυτοὺς ἀδικήσομεν, ποιήν ὑπομένοντες τὴν ἐσχάτην. « Τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἡ τίς μερὶς πιστῶ μετὰ ἀπίστου; Τίς δὲ συμφώνησις Χριστῶ πρὸς Βελίαν; » Ἄρ' οὖν ἡ κάθαρσις ἤπερ ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν, σωματικὴ μᾶλλον ἢ πνευματικὴ νοοῖ· ἂν εἰκότως; Εἶτα πῶς ἐνδοιάσαι θέμις, ὡς ἔστι πνευματικῆ, Θεοῦ λέγοντος ἠναργῶς, διὰ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς· « Ἀπό- πλυνε ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου, ἵνα σωθῆς, Ἱερουσαλήμ; » Καὶ πλεῖστοι μὲν λίαν οἱ τῆς φαυλότη- τος τρόποι, γοηταίαι, φιλοσαρκίαι, πλεονεξίαι, ψευ- ρισμοί, ψευδορκίαι καὶ ὄλοιοι. Παροτρύνει δὲ μάλιστα πρὸς ὀργὰς τῶν ἄλλων τὸν ἐπὶ πάντας Θεὸν τὸ ἐφ' ἃ μὴ θέμις εὐπαρακόμιστον καὶ διεστραμμένον ἐν- νοιῶν ἀναπέπλασθαι φιλεῖν, ἀποφέρεσθαι δὲ καὶ εἰς ἀδόκιμον νοῦν, καὶ πνεύμασι πλάνοις ἀκολου- θεῖν ἕλθεσθαι τινὰς, τὴν ἀκριβῆ τε καὶ ἀκαπήλευτον πίστιν οὐ προσπιμένοντες. Εἰσὶ γὰρ, εἰσὶν οἱ τῆς ἀλη- θείας τὴν δύναμιν παρευθύνοντες ἐπὶ τὸ αὐτοῖς ἰδίᾳ δοκοῦν, καὶ δοκησῶν ἐννοιῶν κατασωρεύοντες ἕχλον τῆς τῶν ἀγγελίων κληθῆος. Οἷς ἀναγκαῖον εἰ- παῖν· « Ἔως ποτε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον, φονεύετε πάντας; » Προσεποίω δὲ οἷς ἐφηγ χάρειν· Τὸ Χριστιανῶν ὄνομα λαχόντες τινὲς, οὐπω μὲν εἰσὶν, ἔπερ εἶναι λέγονται δυνάμει καὶ ἀληθείᾳ, τοὺς δὲ τῆς ἀποστασίας ἀγαπῶσι τρόπους, καὶ ταῖς τῶν δαιμονίων ἀπάταις προσενεύκασιν· οἴονται δὲ εὖχα που καὶ αὐτὸν οἷς δὴ καὶ ἐροῦμεν· « Σύνετε θῆ, ἀφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροί, ποτὲ φρονήσατε. Ὁ φτεῦσας τὸ οὖς οὐχὶ ἀκούει; ἢ ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν οὐ κατανοεῖ; » Ἄθροι γὰρ ἂν οὐδὲν τὸν καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἐμφυτεύσαντα τὸ καὶ ἐπατεῖν δύνασθαι, καὶ μὴν καὶ ὀρᾶν. Ὅτι γὰρ τὸ μὴ μονοτρόπως ἀνα- κείσθαι Θεῷ, σκάζουσαν δὲ καὶ ἀδρανῆ τὴν διάνοιαν ἔχειν, καὶ τοῦτο μετὰ τὴν πίστιν, ὡς οἰεσθαι τε καὶ λέγειν, καὶ ἑτέρους εἶναι θεοὺς μετὰ τὸν ἵνα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς, ὀλέθρου καὶ ἀπωλείας πρόξενον, καὶ τῆς εἰς ἄκρον ὀργῆς τῆς παρὰ γε, φημί, τοῦ τὰ δίκαια κρίνοντος Θεοῦ, σαφὲς ἂν γένοιτο διὰ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων. Νόμῳ μὲν γὰρ τῷ διὰ Μωσέως τὴν εἰς Θεὸν εὐσέθειαν ὁ Ἰσραὴλ ἐπαιδεύετο. Ἦκουε γὰρ ἠναργῶς, ὅτι· « Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἰς ἔστιν. » Καὶ, « Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παν- τὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς. » Οἱ δὲ, καίτοι· δέον τοῦ παντὸς ἀξιῶσαι λόγου τὰ τε-

2. Animadvertite igitur quo modo, qui in Sancta sanctorum ingredi velit, mundari prius divina ju- betur lege, quique id facere neglexerit, capitis poena puniri decretum est. Non enim licet ullo modo nobis illotis pedibus ad Deum appropinquare, aut nobis ipsis plane inimici supremum arcessemus sup- plicium. (Quæ enim communicatio luci ad tenebras, ut scriptum est? aut quæ pars fidei cum infidei? aut quis consensus Christi cum Belial?) Purga- tionem hanc igitur quæ a nobis fieri debet, corpo- ralemne an spiritalem potius intelligamus? Quis porro dubitet eam spiritalem esse, cum aperte Deus apud Jeremiam dicat : « Ablue a malitia cor tuum, ut salveris, Jerusalem! ») Ac plurima sunt sane genera improbitatis, præstigiarum, libidines, avaritiarum, detractiones, perjuriam et doli. Illud vero maxime ex illis universorum Deum provocat ad iracundiam, cum quis facile ad res vetitas fertur, perversis- que cogitationibus complet mentem : esse aliquos præterea animo haud probo, quique spiritus se- quantur erroris, exactam et sinceram fidem minime admittentes. Sunt enim profecto, sunt qui vim veritatis ad privatas ipsorum opiniones detorquent, ac sententias inani specie sapientiarum fucatas ex turba imperitæ multitudinis coacervant, quibus dicere necesse est : « Quousque irruitis in hominem, interficitis universi vos! ») Adjungam vero illud quoque ad ea quæ dixi : Christianorum nomen sorti- titi quidam, reipsa tamen et veritate non sunt quod nominantur, verum apostaticis moribus addicti ad dæmoniorum fraudes inclinant ; persuadentque forte sibi eum quoque latere se posse qui occulta novit ; quibus etiam proinde dicemus : « Intelligite nunc, insipientes in populo, et stulti, aliquando sapite. Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui fixit oculum, non considerat! ») Nihil enim illum sane lateat, qui nobis quoque ipsis insecit audienti vim, quim- imo et videndi. Quod autem non esse plane dicatum Deo, sed ita claudio et infirmo animo degere, 306 etiam post fidem susceptam, ut alios quoque præter eum qui natura et vere est, opineris et dicas deos : interitus et exitii causam affert, Deumque justum judicem ad summam provocat iracundiam, ex sacris Litteris aperte conjicias. Lege namque per Moysen tradita pietatem in Deum Israelitarum docebantur. Au- diverunt ergo aperte . « Dominus Deus tuus Domi- nus unus est! » Et : « Non facies tibi sculptile, ne- que cujusvis rei similitudinem, quæcumque in celo sursum, et quæcumque in terra deorsum, et quæcum- que in aquis sub terra! » Illi vero quamvis ma- ximi facere præcepta debuissent, ut se legitimos probarent, non laboravere ; cumque præ cæteris

¹⁰ II Cor. vi, 14, 15. ¹¹ Jerem. iv, 14. ¹² Psal. lxi, 4. ¹³ Psal. xciii, 8, j. ¹⁴ Deut. vi, 4. ¹⁵ Deut. v, 8.

Variae lectiones.

* ἀλλ. ἀπαρτήσας.

profutura aversarentur, sponte suis ipsi capitibus poenam conciliaverunt. Impie namque ad ineffabilem et supremam Dei omnium imperatoris gloriam evvertendam se contulerunt, fabricantesque idola servabant domi, quasi nempe universorum imperatorem Deum latere possent. Cæterum intolerabili ob eam rem supplicio sunt affecti. Ita vero ait beatus propheta Ezechiel : « Et introduxit me in vestibulum aulae, et vidi, et ecce foramen unum in pariete ; et dixit ad me : Fili hominis, fode in pariete ; et fodi in pariete, et ecce porta una. Et dixit ad me : Ingredere, et vide iniquitates malas, quas isti faciunt hic hodie. Et ingressus sum, et ecce omnis similiduo reptilium, et bestiarum vanæ abominations; et vidi omnia idola domus Israel depicta in circuitu, et septem viri ex senioribus domus Israel, et Jechonias filius Saphan in medio eorum stetit ante faciem ipsorum. Et unusquisque thuribulum suum habebat in manu sua, et vapor thymiamatis ascendebat. Et dixit ad me : Vidisti, filii hominis? Nunquid parum est domui Israel facere iniquitates quas hic faciunt ¹⁶? » Et mox : « Quia repleverunt terram iniquitate, et conversi sunt ad irritandum me, et ego faciam eis cum furere. Non parces oculus meus, neque miserebor ¹⁷. » Non enim fieri poterat, quin adeo perversi horines, contumeliosi, impii et rebelles gravisimis denique suppliciis omnino implicarentur. Perierunt namque hostili gladio consumpti, tam servierunt hostibus, omnique calamitatis genere oppressi sunt. Igitur si qui dubio erga Deum sint animo, nec de sincera charitate erga illum retinenda laborent, **307** addicti idolorum cultui, tunc vexari regiones et urbes hostium incursionibus, cumque omnibus miseriis conflictari Deus permisit. Colendus itaque is est immota fide, menteque in illius honorem et gloriam defixa penitus et locata. De iis namque qui aliter sunt affecti, vere dicit quod est apud Isaiam : « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me ¹⁸. » Audient porro Christum dicentem : « Væ vobis, quoniam similes estis sepulcris dealbatis, quæ extrinsecus quidem apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum, et omni immunditia ¹⁹. » Non enim sufficit ad comparandam honestæ vitæ gloriam externa specie sola nudaque ornatos conspici, charitatis vero in Deum exiguum admodum habere rationem ; verum ardentiore studio pietatem, atque immotam fidem amplectamur oportet, per quam supernæ benevolentiae gratiam, ut arbitrator, quispiam assequatur. Lætatur siquidem divina, et virtutis amica natura iis qui hoc pacto sunt affecti. Quod si effreni mentis impetu ad inconcessa delati ejus gloriam violare audeamus, atque illam diis qui nulli sunt deferre, « ligno dicentes : Pater meus es tu, et lapidi : Tu me genuisti ²⁰; » mun-

Α θεοπισμένα, παρ' οὐδὲν ἐποιοῦντο τὸ εἶναι γνήσιοι. Ἀποσπουδάζοντες δὲ τὸ εἶναι μάλιστα πεφυκὸς ὠφελεῖν, αὐτέλεθρον ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς ἐπήντησαν δικην. Ἐτράποντο γὰρ ἀνοσίως ἐπὶ γε τὸ δεῖν τὴν ἀπόρρητον καὶ ὑπερφυσίαν τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ περιορίσαι ὄψαν. Εἰδωλά τε διατορευόμενοι ἐναπέθεντο ταῖς ἐστιαῖς, ὡς καὶ αὐτὸν τάχα πού λαθεῖν δυνάμενοι τὸν παντεπόπτην Θεόν. Ἄλλ' εἰς ἀπόρητον αὐτοῖς ἐκδέθηκε τὸ γρημίον ζήμιαν. Ἐφη δὲ οὕτως ὁ θεοπέσιος προφήτης Ἰεζεχὴλ· « Καὶ εἰσῆγαγέ με ἐπὶ τὰ πρῶθυνα τῆς αὐλῆς, καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ὅπη μία ἐν τῷ τοίχῳ, καὶ εἶπε πρὸς με, Ὡτὲ ἀνθρώπου, ὠρυξον δὴ ἐν τῷ τοίχῳ, καὶ ἰδοὺ θύρα μία. Καὶ εἶπε πρὸς με· Εἰσελθε καὶ ἴδε τὰς ἀνομίας τὰς πονηρὰς, ἃς οὗτοι ποιῶσιν ὧδε σήμερον. Καὶ εἰσῆλθον καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ πᾶσα ὁμοίωσις ἐρπετοῦ, καὶ κτήνους μάταια βδελύγματα. Καὶ εἶδον πάντα τὰ εἰδωλά Ἰσραὴλ, διαγεγραμμένα ἐπ' αὐτοῦ κύκλῳ. Καὶ ἐπὶ τὰς ἀνδρες ἐκ τῶν πρεσβυτέρων οἴκου Ἰσραὴλ, καὶ Ἰεχονίας ὁ τοῦ Σαφᾶν ἐν μέσῳ αὐτῶν εἰστήκει πρὸ προσώπου αὐτῶν. Καὶ ἕκαστος θυμιατήριον αὐτοῦ εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀτμὶς τοῦ θυμιάματος ἀνέβαινε. Καὶ εἶπε πρὸς με· Ἐώρακας, υἱὲ ἀνθρώπου; Μὴ μικρὰ πῶς οἶκῳ Ἰσραὴλ τοῦτο ποιεῖν, τὰς ἀνομίας ἃς πεποιθήκασιν ὧδε; διότι ἐπλησαν τὴν γῆν ἀνομίας, καὶ ἐπέστρεψαν τοῦ παροργίσει με, καὶ ἐγὼ ποιήσω αὐτοῖς μετὰ θυμοῦ· οὐ φείσεται ὁ ὀφθαλμὸς μου, οὐδ' οὐ μὴ ἐλεήσω. » Οὐ γὰρ ἦν οὕτως ὄντας ἑτερογνώμονας, ὕβριστὰς τε καὶ ἀνοσίους καὶ ἀποστάτας, μὴ εὐχὴ πάντῃ τε καὶ πάντως ταῖς ἀπασῶν ἐσχάταις ἀλῶναι δίκαις. Ἀπολώλασι γὰρ, τοῖς τῶν πολεμίων ἔξισσι δαπανώμενοι. Καὶ δεδουλεύκασιν ἐχθροῖς, καὶ πέρα πάσης γεγόνασι συμφορᾶς. Οὐκοῦν ὅταν ἐπαμφοτερίζωσι τινες, καὶ τοὺς εἰς Θεὸν ἐλικρινούσους ἀγάπης ἀτιμάζωσι τρόπους, ταῖς τῶν εἰδωλῶν λατρείαις προσκείμενοι, τότε καὶ Θεὸς ἐφίησι, καὶ πολεμίων ἐφόδους καταχειμάζεσθαι χώρας τε καὶ πόλεις, καὶ ἀνιστοῦ παντὸς εἰς πείραν ἐλθεῖν. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα θεραπεύειν αὐτὸν, ἀκλόνητον ἔχοντα πίστιν, καὶ βεβηχότα τὸν νοῦν εἰς τὴν ἐπ' αὐτὸν ὕψος τιμῆν τε καὶ δόξαν. Περὶ γὰρ τῶν ἐτέρως διακειμένων, ἀληθεῖον εἶπὶ τὸ διὰ φωνῆς Ἠσαίου· « Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χελεσὶ με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. » Ἀκούσανται δὲ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· « Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι παραμοιάζετε τάφοις κεκοιμημένους, ὅτινας ἐξωθεν μὲν φαίνονται τοῖς ἀνθρώποις ὠραῖοι· Ἐσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρτίας. » Ἀρχέσει γὰρ ἡκιστα γε πρὸς εὐκλείας δύναμιν φληθοῦς τοῖς εὐβιοῦν ἡρημένοις τὰ τοῖς μὲν ἐξωθεν ὠραῖοις φιλοῖς τε καὶ μόνους κατακαλλύνεσθαι φιλεῖν, ὀλίγον δὲ κομιδῆ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ποιῆσθαι λόγον. Καίτοι χρῆν δὴ σπαυδῆς ἀξιοῦν ἐπιτελεσθαι τῆς προύργιατάτης, τὸ ἀραρὸς εἰς εὐσέβειαν καὶ ἀκλόνητον πίστιν. Δεῖ οὐ μάλιστα τῆς ἀνωθεν εὐμενείας τῆν

¹⁶ Ezech. viii, 7-12. ¹⁷ ibid. 17, 18. ¹⁸ Isa. xlix, 15. ¹⁹ Matth. xxiii, 27. ²⁰ Jerem. iii, 27.

Varia lectiones.

Ἰ δ. λ. τὴν ἐπ' αὐτῷ.

χάριν καταπλουτήσκειν ἂν, οἶμαι, τίς. Ἐπιγάννυται ἄ γάρ ἡ θεία τε καὶ φιλάρετος φύσις τοῖς ὤδε διακει-
 μένοις. Εἰ δὲ δὴ μέλλομεν ἀγαλλίνοις τοῦ νοῦ ῥοπαῖς
 ἴοντες ἐφ' ἃ μὴ θέμις, τῆς ὑπερτάτης αὐτοῦ δόξης
 καταθρασύνεσθαι, καὶ τοῖς οὐκ οὔσι θεοῖς ἀπονέμειν
 αὐτήν, « τῷ ξύλῳ λέγοντες· Πατήρ μου εἰ σύ καὶ
 τῷ λίθῳ· Σὺ ἐγέννησάς με, » καὶ τοῖς κόσμου στοι-
 χείοις τὸ σέβας ἀνάπτοντες, καὶ ταῦτα τὸ Χριστιαν-
 ῶν λαχόντες ὄνομα, ὅτι πάντη τε καὶ πάντως σκληροῦ
 καὶ ἀφύκτου κολάσει τὰς θανάτων ὑποθήσομεν κεφα-
 λὰς ἐνδοάσιεν ἂν οὐδεὶς τῶν γε ἀπαξ τελούντων
 ἐν ἡμῖν. Οἷς καὶ ἱερὸς προσπαφώνηκε λόγος, ὅτι
 « Φοδερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος. »
 Κολάζουσι δὲ καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς τε καὶ καθεστῶτες
 νόμοι τοὺς ὀπλιτεῦειν εἰδότας, εἰ τῆς τοῖς κρατοῦσιν
 ὀφειλομένης εὐνοίας ὀλιγωρήσαντες, φρονεῖν ἔλοινοτο
 τὰ βαρβάρων· ἂν ἀποβάλοι τὴν ἀσπίδα, συναπο-
 βαλεῖ που πάντως αὐτῇ καὶ τὸ ἐν ζωῇ τελεῖν ἔτι.
 Οὐκοῦν τὸ μερίζεσθαι τὴν γνώμην, καὶ καταδονεῖ-
 σθαι φιλεῖν ἐκ τῶν ἀμεινόνων καὶ ἀληθῶν εἰς τὰ
 αἰσχρῶ καὶ βδελυρώτατα, καὶ πολέμου πρόξενον ἀπ-
 ἔφηνεν ἡμῖν ἀρτίως ὁ λόγος· προσπαφώνει δὲ, ὅτι
 καὶ τῶν ἑτέρων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐγκοπὰς ἐργάζεται.
 Ἐτοῦς μὲν γὰρ οὐ καθῆσις Θεός, ὡς μήτε ἀροῦν
 δύνασθαι τινὰς, μήτε μὴν τοῖς τῆς γηπονίας ἰδρῶσιν
 ἐνομιλεῖν· λιμῶ δὲ καὶ δίψει ἂ καταμαραίνεσθαι πό-
 λεις τε ὁμοῦ καὶ χώρας. Ἄθρει δὲ μοι τοῦτο πάλιν
 πεπονηότα τὸν Ἰσραήλ. Βεβασίλευκε γὰρ κατὰ και-
 ροῦς ὁ Ἀχάβ τῶν οὐσῶν ἐν Σαμαρείᾳ δέκα φυλῶν
 ἀλογήσας δὲ ὀλοτρόπως τῆς εἰς Θεὸν αἰδοῦς καὶ ἀγά-
 πης, τέθυκεν εἰδώλοις. Ἐπειδὴ δὲ ἦν εὐπάροιστος ἡ
 ὁπ' αὐτῷ τε καὶ ἀγελαία πληθὺς, τὸν ἕνα καὶ φύσει
 καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεὸν ἀτιμάσαντες, τὴν ἴσῃν εὐθύς
 ἠῤῥωσθήκασιν τῷ κρατοῦντι μανίαν, καίτοι νόμον
 ἔχοντες τὸν ἐφεστηκότα, καὶ διὰ τῆς Μωσέως ἐντο-
 λῆς εὖ μάλα παιδαγωγούμενοι, πρὸς τὸ ὅτι μάλιστα
 τελοῦν εἰς θνητὴν αὐτοῖς· ἐπειδὴ δὲ, καθὰ φησὶν ὁ
 θεσπέσιος Δαβὶδ, « Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώ-
 θησαν » παρελθὼν εἰς μέσον ὁ προφήτης Ἡλίας,
 συνηγαγάνκτει μὲν ὡς ἡτιμασμένῳ τῷ πάντων κρα-
 τοῦντι Θεῷ· ἠπειλήσε δὲ λιμὸν καὶ ἀκαρπίαν, καὶ
 τῆς ἀνωθεν εὐλογίας τὴν σπάνιν. Ἐφη γάρ· « Ζῆ
 Κύριος τῶν δυνάμεων, ὁ Θεὸς Ἰσραήλ, ὃ παρεῖστην
 ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ εἰ ἔσται τὰ ἔτη ταῦτα δρόσος καὶ
 ὕετος, ὅτι εἰ μὴ διὰ στόματος λόγου μου· » οὐ δὴ λέ-
 γοντος (οὐ γὰρ ὕσαν ἐπὶ τὴν γῆν ὁ τὰ ζωαρχῆ
 δωρούμενος), οὐκ ἦν ἀρόσαι τοὺς ἐν ἀγροῖς, οὐ συλ-
 λέξαι τι τῶν ἐν γηπονίαις, οὐ πῶας ἰδεῖν ἐν ὥρᾳ κο-
 μῶσαν τὴν γῆν· ἀλλὰ διψήσαντα μὲν ὄρη· πεδία [δὲ]
 τὰ πρὸς ἂ εὐανθῆ τε καὶ γονιμώτατα, μονονοχὶ θρη-
 νόματα τὴν ἀκαρπίαν. Καὶ τι τὸ ἐντεῦθεν; ἀφορήτοις
 ἐμβολαῖς λιμοῦ, κατατρέχοντες ἀνάγκη ἂ, εἰς τοῦτο
 πεπτῶκασιν τῶν ἐν Σαμαρείᾳ τινές, ὥστε καὶ γυναῖ-
 κας τῶν ἰδίων ἀψαθαι τέκνων, καὶ τῶν τῆς ἐύσεως
 ἀλογῆσαι νόμων παντελῶς, καὶ τοὺς τῆς φιλοστορ-

A dique elementa venerantes pro diis, idque Christia-
 norum sortiti nomen, duro nos penitus atque in-
 evitabili supplicio puniendos nemo dubitaverit, qui
 vel levissime nostræ religionis mysteria cognoverit.
 Quibus etiam divinæ Litteræ comminantur : « Hor-
 rendum est incidere in manus Dei viventis ²¹. »
 Nostris porro etiam legibus et decretis puniuntur
 milites, si neglecta, quam imperatoribus debent,
 benevolentia, faveant barbaris, ac si projiciant scu-
 tum, cum illo vitam quoque plane amittent. Ex hoc
 igitur quod divisos geramus animos, rectius me-
 lioribus et veris ad turpia et execranda deferamur;
 belli quoque causam existere modo habita a nobis
 oratio demonstravit : sed ex eo nobis alia quoque
 bona subdici præterea docet. Pluvias siquidem non
 immittit Deus, ex quo nec vertere tellurem, nec
 cætera agrorum munia obire liceat, ut fame ac
 siti totæ simul urbes ac provinciæ conficiantur. At-
 que hoc quidem passos aliquando Israelitas mecum
 animadvertente. Imperavit enim certis temporibus
 Achab decem quæ in Samaria degebant tribubus.
 Neglecta vero penitus reverentia et charitate
 in Deum immolavit idolis. Imperita porro multitudine
 cui imperitabat, quippe mobilis admodum et levis,
 illo qui natura et vere unus est contempto Deo,
 eodem illico cum rege morbo contaminati sunt :
 quamvis et constanti apud ipsos lege et Mosaicis
 præceptis ad ea quæ sibi maxime profutura essent,
 egregie instituti ²² » Postquam vero, ut ait beatus
 David, « Omnes declinaverunt, simul inutiles facti
 sunt ²³, » procedens in medium Elias propheta, in-
 dignabatur scilicet ob illatam omnium imperatori
 Deo contumeliam; tum vero famem, sterilitatem,
 cælestiumque munerum penuriam comminatus est
 his verbis : « Vivit Dominus exercituum, Deus Is-
 rael, in cuius conspectu sto, si erit his annis ro et
 pluvia, nisi per verbum oris mei ²⁴. » Quæ scilicet
 cum dixisset, nullas demisit in terram pluvias qui
 ad victum cultumque corporis necessaria largitur.
 Non arare tellurem, non quidpiam ex agriculturæ la-
 boribus colligere cuiquam dabatur. Non virebat
 herbis tellus suo tempore : verum aridi montes siti,
 campique antea floridi et feraces sterilitatem suam
 pene lamentis prosequabantur. Quid vero deinceps?
 Intolerabili famis incursione, eo necessitatis in Sa-
 maria devenere nonnulli, ut ne filiis quidem suis
 mulieres parcerent, neglecta prorsus ipsa naturæ
 lege, benevolentiaque maternæ decretis conculcatis
 penitus atque contemptis. Proinde Jeremias pro-
 pheta quibus id contigerat miserans : « Manus, in-
 quit, mulierum misericordium coxerunt filios
 suos ²⁵. » Quonam igitur res demum evasit? aut
 quo modo sese gravi adeo ac probe inevitabili sup-
 plicio eripuerit? Sublati sunt e medio impostores
 Israel, capitali in eos sententia per Eliam prophe-

²¹ Hebr. x, 31. ²² III Reg. xvi, 29 seq. ²³ Psal. xiii, 3. ²⁴ III Reg. xvii, 1. ²⁵ Thren. iv, 10.

Varia lectiones.

^a ἄλλ. δίψη. ^α ἄλλ. πρὶν. ^β ἄλλ. κατατρέχοντος ἀνάγκη.

tam decreta. Postquam vero rursus veritas effulsit, et verum Deum agnoverunt, qui sese dæmonum cultui mancipaverant, rursus illis benignitatis suæ dona, frugumque uberem copiam Deus misericors largitus est.

κτον θίκην; Ἐκ μέσου γεγονάσιν οἱ πλανῶντες τὸν τοῦ προφήτου Ἑλίου. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἀνέλαμψεν ἡ ἀλήθεια, καὶ τὸν φύσει Θεὸν ἐγνώκασιν οἱ ταῖς τῶν δαιμονίων λατρείαις ἐνολοῦσθσαντες, εἶδον πάλιν αὐτοῖς τὰ ἐξ ἡμερότητος ἀγαθὰ, καὶ τῶν ἰδωδίων ἃ τὴν ἀφθονίαν ὁ φιλοκτερίμων Θεός.

3. Oportet itaque, ut modo dicebam, turpibus repudiatis, honesta complexi studia, splendescere porro ornamentis modestiæ, vitamque potissimum ex præscriptio virtutis legumque instituere; sinceram porro servare fidem, summamque erga Deum universorum principem charitatem, « Qui proprio Filio non pepercit, ut sapientissimus scribit Paulus, **309** sed pro nobis omnibus tradidit illum, ut et cum eo omnia nobis donaret ²⁶. » Qui namque omnem intelligentiam asperat, et per quem omnia genita ac procreata sunt, qui ex ipsamet natus substantia Dei, et Patris Verbum, « non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, ut scriptum est, sed voluntarie exinanivit semetipsum formam servi accipiens ²⁷. » Quam vero id ob causam, testatur beatus Paulus, dicens : « Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit iisdem, ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, hoc est diabolus, et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti. Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit. Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret et fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi ²⁸. » Creavit enim omnia cunctorum genitor in incorruptione, ut alibi scriptum est, salutem et generationem mundi, et non erat inferni regis super terram ²⁹. « Invidia autem diaboli mors intravit in mundum ³⁰. » Necesse enim erat antiquam Dei voluntatem in nobis nequaquam ab tortuosi et scelerum inventoris draconis invidia vinci, quinimo illius perversitati superiorem esse. Propterea cum vita sit secundum naturam unigenitum Dei Verbum, vitamque impertiat cunctis, seipsum demisit, ut dicebam, ad nostra, nostramque induit carnem, ut caro fieret vita, ac de cætero diabolicæ perversitatis aculeum retunderet, enervato peccato parente mortis. Dup igitur simul bona perfecit unigenitum Dei Verbum homo factum. Amovit nempe procul ab humanis corporibus quam ipse non fecit, sed per peccatum potius inducta fuerat, mortem; factusque præterea fuit in nos omnes misericors pontifex. Quid ergo? dicet aliquis : non erat ille misericors qui Deus esset, etiam priusquam nostri similis fieret? Atqui quomodo non natura sua bonus, imo vero non ipsamet potius bonitas esse merito intelligatur,

Α γίας παῖσαι θεσμούς. Καὶ γοῦν ὁ προφήτης Ἰερραμίας ταῖς τοῦτο παθοῦσαις ἐπιστυγνάσας, « Χαῖρες, φησὶ, γυναικῶν οἰκτιρῶν ἠψήσαν τὰ παιδία ἰαυτῶν. » Πῶς οὖν ἄρα κατέληξε τὸ συμβάν; ἀπεκρούσαντο δὲ τίνα τρόπον τὴν οὕτω δεινὴν καὶ δυσδιάρη.

Ἰσραὴλ, τὴν ἐφ' αἵματι ψήφον κατενεγκόντος αὐτῶν

γ. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα, καθάπερ προείπον ἤδη, ἀποσκοπάζειν μὲν τὰ αἰσχρὰ, τῶν δὲ ἀμεινόντων ἀνεχεσθαι· καὶ καταφαιδρύνεσθαι μὲν τοῖς τῆς εὐκοσμίας ἃ αὐχῆμασιν ἐξηρηθῆσθαι· δὲ ὅτι μέλιστα φιλεῖν τῆς ἐξαιρέτου καὶ ἐνομοωτάτης ζωῆς· τηρεῖν τε

πρὸς τοῦτω καὶ τὸ ἐν πίστει γνήσιον, καὶ βεβηκὸς εἰς ἀγάπην τοῦ πάντων ἐπέκεινα Θεοῦ. « Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, καθὰ γέγραπεν ὁ σφώτατος Παῦλος, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν, ἵνα καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσθαι. » Ὁ γὰρ ἐπέκεινα νοῦ παντός, ὁ δὲ ὅδ τὰ πάντα παρήχητο πρὸς γένεσιν, ὁ ἐξ αὐτῆς ἀναφῆς τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Λόγος, « οὐκ ἀπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, καθὰ γέγραπται, ἀλλ' ὑπέστη μὲν τὴν ἐκούσιον κένωσιν, ἵνα δὲ δούλου μορφήν. » Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν, πιστώσεται λέγων ὁ μακάριος Παῦλος· « Ἐπειδὴ γὰρ τὰ παιδία κενωῶν ἠγάπησεν αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς παραπλήσιως μετέσχε τῶν αὐτῶν ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργῆσθαι τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τυχεύσθαι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξθαι τοὺς, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντός τοῦ ζῆν, ἔνοχοι ἦσαν δουλείας. Οὐ γὰρ δὴ πού ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται. Ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεῆμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν, εἰς τὸ διάσκεισθαι τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ. » Ἐκτίσσε μὲν γὰρ ὁ τῶν ὄλων γενεσιουργὸς ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ τὰ πάντα, καθὰ γέγραπται, σωτήριον δὲ καὶ αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου. Καὶ οὐκ ἦν ἔδου βασιλεῖον ἐπὶ τῆς γῆς· « Φθόνῳ δὲ διαδόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν. » Ἦν δὲ ἀναγκαῖον μὴ τὴν ἀρχαίαν ἐφ' ἡμῖν τοῦ Θεοῦ βούλησιν ἠτῆσθαι τῷ φθόνῳ τοῦ σχολιοῦ καὶ ἀρχεκάκου δράκοντος· ἀφροτέρων δὲ μᾶλλον τῆς ἐκείνου σκαιότητος ἀναπαίνεσθαι. Διὰ τοῦτο ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ αὐτὸς τὰ πάντα ζωογονῶν, καθῆκεν ἑαυτὸν, ὡς ἔφη, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, καὶ τὴν ἡμῶν ἡμπίεστο σάρκα, ἵνα σὰρξ γένηται ζωῆς, καὶ ἀπονήσθαι λοιπὸν τῆς τοῦ διαδόλου δυσσερκίας τὸ κέντρον, μητέρα θανάτου τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἀνευρόντο; τὴν ἀμαρτίαν. Δύο τοιγαροῦν ἐν αὐτῷ κενώθηκεν ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος γενόμενος ἄνθρωπος. Ἀπεσῆθη μὲν γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων σωματίων, ὃν οὐ πεποίηκεν αὐτὸς, ἐπισυμβάντος δὲ μᾶλλον ἐκ τῆς ἀμαρτίας θάνατον. Γέγονε δὲ καὶ εἰς

²⁶ Rom. viii, 32. ²⁷ Philipp. ii, 6, 7. ²⁸ Hebr. ii, 14-17. ²⁹ Sap. i, 14. ³⁰ Sap. ii, 24.

Variae lectiones.

• ἁ.λ.λ. ἰδωδίων. ὁ ἁ.λ.λ. εὐκοσμίαν.

πάντας ἡμᾶς ἐλεήμων ἀρχιερεύς. Τί οὖν ἄρα φαίη A
 τις ἄν; Οὐ γὰρ ἦν ἐλεήμων ὡς Θεός, καὶ πρὶν γε-
 νέσθαι καθ' ἡμᾶς; Καίτοι πῶς οὐκ ἀγαθὸς κατὰ
 φύσιν, μᾶλλον δὲ αὐτόχρομα τὸ ἀγαθὸν νοοῖτ' ἄν εἰ-
 κότως, ὁ τῆς ἀνωτάτω φύσεως οὐσιώδης καρπός;
 Ἄρ' οὖν ἐκ τοῦ μὴ εἶναι κατὰ φύσιν ἀγαθός, μετὰ-
 πεφοίτηκεν εἰς αὐτό; Καίτοι πῶς ἄν οὐκ ὄφλοι γέ-
 λωτα ταῦτα ἔχειν ὀρθῶς, εἰ διενθυμοίτο τις; Γέγονε
 δὲ εἰς ἡμᾶς ἐλεήμων ἀρχιερεύς κατὰ τοιοῦνδε τινὰ
 τρόπον. Ὁ μὲν γὰρ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς νόμος τοῖς
 ἐξ Ἰσραὴλ, τοὺς ταῖς παραβάσειν ὑποπίπτοντας
 ἀποτινύσαι δίκας, καὶ τοῦτο ἀμελλήτῃ προσέταξε·
 καὶ μαρτυρήσει γράφων ὁ πάνσοφος Παῦλος· Ἐθε-
 τήσας τις νόμον Μωσείως, χωρὶς οἰκτιρῶν ἐπὶ θυ-
 σῆν ἢ τρῶσι μάρτυσιν ἀποθήσκει. Ἡ[γ] οὖν ἀμελέ-
 τητον καὶ ἀνεπιτήδευτον παντελῶς τοῖς κατὰ νόμον B
 ἱερατεύουσι, τῷ κατοικτεῖραι τινὰς τῶν ἀλόγων ἐπὶ
 βῆθυμαίς. Γέγονε δὲ Χριστὸς ἐλεήμων ἀρχιερεύς.
 Οὐ γὰρ ἐζήτησε ὁ δίκας τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τῶν
 ἡμαρτημένων· δεδικαίωσε δὲ μᾶλλον ἅπαντας χά-
 ριτι καὶ οἰκτιρμοῖς. Καὶ προσέτι τοῦτ' πνευματικὸς
 ἀπέφηνε προσκυνητὰς, λαμπρὰν τε καὶ ἑναργῆ πα-
 ραστήσας ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, τουτέστι, τὸν ἀληθῆ
 τῆς εὐζωίας τρόπον. Ὅς διὰ γε εὐαγγελικῶν κηρυγ-
 μάτων, εὖ μάλα κατασημαίνεται, καὶ οὐ ταῖς Μω-
 σείως ἐπιτιμήσας ἐντολαῖς, ἤγουν ἀνατρέφας τὰ πά-
 λαι θεοσεπισμένα, παρέδειξε τὴν ἀλήθειαν· ἀποσα-
 λεύσας δὲ μᾶλλον τὴν τοῦ νομοῦ γράμματος σκιάν,
 καὶ μεθιστὰς τοὺς τύπους εἰς τὴν ἐν Πατρὶ ἰ καὶ
 ἀληθεῖα προσκύνησιν καὶ λατρείαν. Τοιγάρτοι καὶ C
 ἔφασκεν ἑναργῶς· Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλύ-
 σαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλύ-
 σαι, ἀλλὰ κληρώσαι. Λέγω γὰρ ὑμῖν, ἵωτα ἐν, ἢ μία
 κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως πάντα
 γένηται. Ἐτὸ δὲ δὴ τοὺς τύπους μετακομίζειν εἰς
 ἀλήθειαν, οὐ καταλύοντος ἦν αὐτοῦ· ἀποκραί-
 νοντος δὲ μᾶλλον, εἴπαρ ἐστὶν ἀληθὲς ὡς οἱ ζω-
 γραφεῖν εἰδότες, ὅτι ταῖς πρώταις σκιάς τὸ τῶν
 χρωμάτων πολυειδὲς ἐκάλειψουσιν, οὐκ ἀναιροῦσιν
 αὐτάς, ἀγούσι δὲ μᾶλλον εἰς ἔβην ἐμφανεστέραν.
 Τοιοῦτόν τι πέπραχεν ὁ Χριστὸς, τὸ παχὺ τῶν τύ-
 πων κατεσχῶν εἰς ἀλήθειαν. Ἄλλ' οὐ συνῆκεν ὁ
 Ἰσραὴλ τὸ μυστήριον, καίτοι καὶ νόμου καὶ προφη-
 τῶν πολυτρόπως αὐτὸ προηγορευκῶτων. Καὶ αὐτοῦ D
 δὲ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ διὰ μυρίων
 ἔσων ἀποτελεσμάτων ἔγνωσεν ἀναπαίθοντος, ὅτι εἰ καὶ
 πέφηνεν ἄνθρωπος οἰκονομικῶς δι' ἡμᾶς, ἀλλ' οὖν
 ἔστι καὶ οὕτως ὁ ἦν, Θεὸς θεληόντι. Διὰ τοῦτο, καὶ
 τὰ πέρα μέτρου τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀπέτει, καὶ θεο-
 κρεπῶν ἤπτετο μεγαλουργημάτων; νεκροὺς ἀνίστας
 ἐκ μνημάτων, ὀδωδότης ἦδη καὶ διεφθαρμένους ἑ-
 τυφλοὺς ἐνελεῖ τὸ φῶς, ὡς Ἀημιουργός· πνεύμασιν
 ἀκαθάρτοις μετ' ἐξουσίας ἐπιτιμῶν νεύματι λεπρούς
 ἀπαλλάττων τοῦ κάθους. Ἐπερὰ τε πρὸς τοῦτοις

A qui ex illa suprema natura essentialiter existit?
 Num ergo cum bonitate careret, ad eam sibi gra-
 dum facere voluit? Quis vero non illum qui hæc in
 dubium vocet, irrisione dignum existimet? Factus
 est porro in nos misericors pons; hæc prope-
 modum via ²¹. Lex siquidem angelorum ministerio
 Israelitis enuntiata, **310** qui in peccatum forent
 delapsi, expendere pœnas, idque nulla mora inter-
 posita, jussit. Quod quidem sapientissimus Paulus
 testatur, ita scribens: « Irritam quis faciens legem
 Mosi, sine ulla miseratione, duobus vel tribus testi-
 bus moritur ²². » Igitur qui sacerdotale munus ex
 legis præscripto obibant, nulla iis cura, aut stu-
 dium ut eos miserarentur qui per socordiam deli-
 quissent. Christus vero factus est misericors pon-
 tificex. Nec enim ab hominibus peccatorum pœnas
 exegit, quin omnes potius per gratiam et misericor-
 diam justificavit, et insuper spirituales adoratores
 effecit, claramque et apertam nobis ob oculos statuit
 veritatem, hoc est, verum honestæ vitæ modum,
 qui evangelicis præconis egregiè plane indicatur.
 Neque vero Mosaica mandata damnans, aut antiqua
 decreta evertens, veritatem monstravit; sed verius
 litteræ legalis umbram deficiens, et ea quæ figuris
 continebantur, in adorationem, et cultum per spiri-
 ritum et veritatem commutans. Proinde et aperte
 dicebat: « Nolite putare quoniam veni solvere
 legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adim-
 plere. Dico autem vobis, iota unum, aut unus apex
 non præteribit a lege, donec omnia fiant ²³. » Qui
 ergo figuras ad veritatem transtulit, non illas pro-
 pterea dissolvit, sed ad perfectum potius traduxit.
 Quo modo pictores primis umbris colorum varie-
 tatem inducentes non delent ipsas, sed dilucidius
 plane spectandas exhibent: tale quiddam Christus
 effecit, rudesque figuras ad veritatis subtilitatem
 delineavit. Sed non intellexit mysterium Israel,
 quamvis illud lex et prophætæ multis modis præ-
 nuntiassent, ipseque Salvator omnium nostrum
 Christus innumeris actionibus persuadere potuisset
 ut crederent, nec se hominem nostra causa desti-
 natione Providentiæ videndum præbuisset, esse
 nihilominus id quod antea fuit, nempe Deum. Proin-
 de et quæ virium humanarum modum excederent
 patravit, et miracula divinx virtutis edidit, mortuos
 excitans e sepulcris felidos jam et corruptos, lumi-
 na immittens cæcis, ut rerum opifex, spiritus impu-
 ros pro potestate increpans, lepra infectos nutu
 emundans, aliaque præterea efficiens quæ oratio-
 nem omnem atque admirationem superant. Proinde
 et dicebat: « Si non facio opera Patris mei, **311** no-
 lite credere mihi. Si autem facio, et si mihi non
 vultis credere, operibus meis credite ²⁴. » Sed erat
 nihilominus Israel durus et contumax, pernicax et

²¹ Hebr. ii, 17. ²² Hebr. x, 28. ²³ Matth. v, 17, 18. ²⁴ Joan. x, 37, 38.

Variaz lectiones.

• ἀλλ. ἐζήτησεν. ἰ. ἐν πνεύματι. ἑ. ἀλλ. ἐφθαρμένους.

præfractus, ac disciplinæ omnino nesci^{us}. Cum namque ipsi nulla facta mora credere debuissent, in-domitam excutientes cervicem, conviciis appetitum, perpetuisque deonestatam contumeliis demum in crucem egere. Et erat quidem illius arbitrii nihil pati, neque nullo negotio Judæorum laqueis eximere. Nam quo pacto, velut humana vi superatus caperetur Deus? Sed cum essent illius dolores, mortis corruptionisque dissolutio (nec enim poterat vitale corpus a morte vinci), sua voluntate vim aliquam Judæorum ausis permisit, ut congressus cum morte, et a mortuis existens ad illam superandam humanæ naturæ viam aditumque aperiret. Surrexit enim atque ascendit ad Patrem, prima veluti spolia humanæ naturæ ad immortalitatem renovatæ seipsum pro nobis offerens, et æqualem cum Patre sedem obtinet, venietque destinato tempore in gloria Patris, ut judicet mundum. « Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum ²². »

ραστάς, καὶ ἐστὶ τῶ γενήσαντι σύνεδρος. Ἦξει τε κατὰ καιροὺς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς, ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην. « Τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς δεῖ φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε φαῦλον. »

4. Igitur tanquam universorum iudicis conspectum certo tempore subituri, exornemus animos nostros omni virtutum genere, abstinemus libidinibus, et corporis inquinamento, assumamus viscera misericordiæ, egentibus opitulemur, misereamur orphanis, patrocinemur viduis; qui ægritudine, qui vinculis aliore genere calamitatis premuntur invisamus; comparemus nos ad lenitatem, patientiam, mansuetudinem, benignitatem, omneque demum, ut semel absolvam, virtutis genus meditemur. Ita namque sanctam ac purissimam peragemus solemnitatem; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam vicesima Februarii mensis, hebdomadam vero Paschæ salutaris, vicesima quinta Martii mensis; solventes autem jejunia tricesima ejusdem mensis, extremo vespero Sabbati, ex evangelica traditione; celebrantes porro festum proxima Dominica luce, Kalendis mensis Aprilis; adjunctes deinde septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes; ut tempus remissionis velut imaginem sanctorum requietis in cœlis animo meditates, **312** eorum consortio digni efficiamur in Christo Jesu Domino nostro, per quem, et cum quo Deo et Patri gloria cum sancto Spiritu, in sæcula. Amen.

HOMILIA XXVII.

1. Rursum nos ad solennem conventum, sanctissimamque solemnitatem sanctorum invitat chorus, atque ad occinendum omnium Salvatori Christo gratiarum actionis carmen hortatur, dicens: « Do-

²² II Cor. v, 10.

A ἀποτελών, ἅπαντός ἐστιν ἐπίκεινα καὶ λόγου καὶ θαύματος. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· « Εἰ οὐ ποῦ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι. Εἰ δὲ ποῦ, κἀν ἐμοὶ μὴ πιστεύετε, τοὺς ἔργοις μου πιστεύετε. » Ἄλλ' ἦν καὶ οὕτω σκληρὸς καὶ ἀσεβήμων ὁ Ἰσραὴλ, θρασὺς καὶ ἐξήνιος καὶ ἀπαδαγῆτος παντελῶς· καίτοι γὰρ δέον ἀμελλητὴ πιστεύειν αὐτῷ, γαῦρον ἀνατεινάντες τὸν αἰχένα, λοιδορίαις ἔβαλ[λ]ον, καὶ μέχρι παντὸς διετίλεσαν ἀτιμάζοντες, καὶ τελευτώντες ἰσαύρωσαν. Ἦν μὲν οὖν ἐθέλωσι μὴ παθεῖν, τοὺς τῶν Ἰουδαίων ἀπειρητὴ διεκδῦναι βρόχους· πῶς γὰρ ἦλω ἡ θεός, ὡς ἀνθρωπίνης ἰσχύος μειονεκτούμενος; Ἐπειδὴ δὲ τὸ παθεῖν λύσις ἦν θανάτου καὶ φθορᾶς (οὐ γὰρ ἀν ἐπιπέθη θανάτῳ τὸ σῶμα τῆς ζωῆς), ἀπῆκεν ἑαὐὸν ἰσχύοι προσαθῶν, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ὁδὸς καὶ θύρα γένηται τῇ ἀνθρώπου φύσει πρὸς γὰρ τὰ δύνασθαι καταθλεῖν αὐτῷ. Ἀνεβίω γὰρ, καὶ ἀνέβη πρὸς τὸν Πατέρα, πρωτόλειον ἀνθρωπότητος ἀνανευθείσσης εἰς ἀφθαρσίαν. Οἴοιτο πως ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν πα-

B ραστάς, καὶ ἐστὶ τῶ γενήσαντι σύνεδρος. Ἦξει τε κατὰ καιροὺς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς, ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην. « Τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς δεῖ φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε φαῦλον. »

δ. Οδοῦν ὡς παραστησόμενοι κατὰ καιροὺς τῶ πάντων κριτῇ, διὰ πάσης ἀγαθοουργίας τὰς ἑαυτῶν καταφαιδρύνωμεν ψυχὰς, ἀποσχόμεθα φιλοσαρκίας καὶ ῥύπων σωματικῶν, ἀναλάθωμεν σπλάγγνα οἰκτιρμοῦ, τοὺς δεομένους ἐπικουρήσωμεν, ἐλεήσωμεν ὄρφανους, ἀνακτησόμεθα χήρας· τοὺς ἐν ἀρρώστιας ἐπισκεψόμεθα, τοὺς ἐν δεσμῶσι καὶ ἀνάγκαις μελετήσωμεν ἀοργησίαν· κατορθώσωμεν ἀνεξικακίαν, πραότητὰ τε καὶ ἡμερότητα, καὶ ἀπαξιαπλῶς πᾶν εἶδος ἀρετῆς. Οὕτω γὰρ τὴν ἀγίαν καὶ πᾶναγον ἐπιτελέσωμεν ἑορτήν, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἀγίας Τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ εἰκάδος τοῦ Μεχρὶ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ πέμπτης καὶ εἰκάδος τοῦ Φαμενώδ μηνός· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ τριακάδι τοῦ αὐτοῦ Φαμενώδ μηνός, ἐσπέρα βαθεῖα Σαββάτῳ, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἐξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ τῇ νομηνίᾳ τοῦ Φαρμουθὶ μηνός, συνάπτοντες ἐξῆς καὶ τὰς ἐπτά ἑβδομάδας τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς· ἵνα καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀνέσεως καθάπερ εἰκόνα τινὰ τῆς τῶν ἀγίων ἐν οὐρανοῖς ἀναπαύλης λογιζόμενοι, τῆς αὐτῶν ἀξιοθώμεν κοινωνίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΖ'.

α'. Πάλιν ἡμᾶς ἐπὶ τὸν συνήθη θίασον καὶ τὴν πᾶναγον ἑορτήν ὁ λαμπρὸς τῶν ἀγίων συναγέρει χορὸς, καὶ τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ χαριστηρίους ψάδας ἀναπέμπεσθαι δεῖν ἐπιτάττειν ἰ, λέγων· « Ὁ

Variae lectiones.

ἡ δ.λ.λ. ὁλως. ἰ δ.λ.λ. ἐπιτάττει.

Κύριος ἐδασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ. » Πάλαι μὲν γὰρ διὰ τοῦ πανσόφου Μωσῆος τῆς ἐν Αἰγύπτῳ θετικῆς ὁ Ἰσραὴλ ἀπηλλάττετο. Τὰ δὲ λοιπὰ τῶν ἐθνῶν, τὰ ἐξ ἡοῦς εἰς δύοσιν καὶ τὰ ἕτερα τῶν κλιμάτων, ἀνοσίφ τυράνῳ κατεζευγμένα, φημί δὴ τῷ Σατανᾷ, καὶ ἀναπόδλητον ἔχοντα τῆς ἀμαρτίας τῆς ζυγόν, ἀβλιότητος ἦν ἐπίμιστα τῆς ἐσχάτης. Ἐπειδὴ δὲ βασιλεύει Χριστὸς τῆς ὑπ' οὐρανόν, τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ἐπιφωτῶν τε καὶ λέγων· « Ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς· » τῆς τοῦ πονηροῦ καὶ ἀποστάτου δαίμονος βδελυρίας ἀπηλλαγμένοι, καὶ τὰ πικρὰ τῶν δαιμόνων ἰ διαφυγόντες στίφη, μονουχι δὲ προτροπᾶδην ἀλλήλοις ἐπιδοῶντες, καὶ λέγοντες· « Διαβρῆξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, καὶ ἀποβρῆξωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν· » θυμηδίας τε τῆς εἰς λήξιν ἀναπιμπλάμενοι, τῆς σωτηρίας τὸν χορηγόν, καὶ τὸν ἀπάσης αὐτοῖς εὐημερίας πρύπτιν, ταῖς αὐτῷ πρεπούσαις εὐφημίαις καταγεραῖρουσιν, ἔχειν δὲ φασί, τὸ διὰ φωνῆς τοῦ θεοσπίου Δαβὶδ· « Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, καὶ ὁ βραχίον ὁ ἅγιος αὐτοῦ. » Δεξιὰν δὲ καὶ βραχίονα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὀνομάζουσι τὸν Υἱόν. Δι' αὐτοῦ γὰρ τὰ πάντα παρήχθη πρὸς γένεσιν, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ πάντων ἰσχύς, ἅτε δὴ καὶ ὑπάρχων τῶν δυνάμεων Κύριος, οὗτος ὁ μέγας καὶ ἀξιάγαστος, καὶ παντὸς ἐπέκεινα καὶ νοῦ καὶ λόγου βραχίων τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἔσωσεν αὐτῷ τὸ ἐπὶ γῆς διελόντι γένος· δι' αὐτοῦ γὰρ τὴν καταλλαγὴν ἐσχῆκαμεν, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς προσεκόμισε τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Καὶ γοῦν ἔφασκεν ἑναργῶς, « Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. » Οὐκοῦν ὡς προσημμένοι δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ, θ...ας τε φύσεως γεγονότες μέτοχοι, καὶ γένος Θεοῦ χρηματίζοντες, καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς υἰοθεσίας λαχόντες ἀξίωμα, μνημονεύσωμεν ἐνδὸς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὡδὶ γεγραφένος· « Εἰ Πατέρα ἐπικαλεῖσθε τὸν ἀπροσωπολήπτως κρίνοντα, κατὰ τὸ ἐκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τῶν τῆς παροικίας ἡμῶν χρόνον ἀναστράφητε· εἰδότες ὅτι οὐ φαρτοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ ἠλευθερώθητε ἐκ τῆς ματαίας ἡμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραθήσου, ἀλλὰ τιμῆν αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ. » Δεῖ δὴ οὖν ἄρα τοῖς τοῦ πράγματος θελήμασι τὸν τῆς διανοίας ὑπενεγκεῖν αὐχένα, καὶ τοῖς σωτηρίοις αὐτοῦ θεοσπίμασι κατακολουθεῖν ἐπειγεσθαι, καὶ μάλιστα νεανικῶς, « διακαθαίροντας ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, καθὰ γέγραπται.

β'. Ἄπας μὲν οὖν καιρὸς τοῖς ἐπεικῆσιν ἐπιτήδειος, εἴ[ς] γε τὸ δεῖν τὴν εὐαγῆ καὶ ἀμώμητον τῆς δικαιοσύνης ἴναί τριβόν, καὶ εὐθὺ τῶν ἀρίστων φέρεσθαι ἡ σπουδασμάτων, ὄλοις ὡσπερ ἰστίοις εἰς τοῦτο διέφτοντας· πρέπει δ' ἂν μάλιστα ταῖς εἰς τοῦτο βολαῖς εὐ μάλα κατακαλλύνεσθαι, κα-

minus regnavit, exsultet terra ²⁶. » Nam priscis quidem temporibus sapientissimi Mosis opera Israelitæ ab Ægyptiaca servitute liberati sunt. Cæteræ vero gentes ab oriente sole ad occidentem, et quæ alias terræ partes obtinerent, impio tyranno, Satanæ nimirum, subjectæ, atque inexcusso peccati jugo obnoxixæ, in summa plane infelicitate versabantur. Postquam vero Christus orbis terrarum regnum obtinuit, qui in ipsum crediderunt iis affatus verbis : « Tollite jugum meum super vos ²⁷ ; » ab mali ac rebellis diaboli improbitate liberati, atque ex infensis dæmonum agminibus erepti, citato prope cursu nos mutuo inclamantes : « Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum ²⁸, » summaque repleti voluptate, salutis auctorem, totiusque ipsis felicitatis architectum, debitis ipsi laudibus venerantur, illudque beati Davidis usurpant : « Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit Dominus : salvavit ipsum dextera ejus, et brachium sanctum ejus ²⁹. » Dexteram vero et brachium Dei et Patris Filium nominant. Per ipsum namque omnia ad ortum perducta sunt, et ipse est omnium robur, quippe qui sit etiam Potestatum Dominus. Hic nempe magnus et admirabilis, qui omnem intelligentiam atque admirationem superat, brachium Dei et Patris, salvavit ipsum, humanum videlicet genus. Per ipsum siquidem reconciliati sumus, nosque ipse obtulit Deo et Patri. Proinde aperte dicebat : « Nemo venit ad Patrem nisi per me ³⁰. » Igitur tanquam per ipsum, et in ipso divinæ naturæ copulati, illiusque participes facti, ac genus Dei nominati, **313** illustremque filiorum Dei adepti dignitatem, meminerimus unius ex sanctorum apostolorum numero ita scribentis : « Et si Patrem invocatis eum qui sine acceptione personarum judicat, secundum uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini, scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi et incontaminati ³¹. » Necessè est igitur Salvatoris voluntati mentis cervicem submittere, ipsiusque salutaribus decretis summa alacritate obtemperare : « Mundantes nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei, » ut scriptum est ³².

2. Ac tempus quidem omne, frugi et modestis hominibus accommodatum est, quo sanctam et inculpatam justitiæ semitam insistant, rectaque ad optima studia deferantur, plenis quasi velis ad ea contententes. Sed hoc opportunissimum sane est in quo nunc agimus, mea quidem sententia, illa quam

²⁶ Psal. xcvi, 1. ²⁷ Matth. xi, 29. ²⁸ Psal. ii, 3. ²⁹ Psal. cxvii, 1. ³⁰ Joan. xiv, 6. ³¹ I Petr. i, 17-19.

³² II Cor. vii, 1.

Variae lectiones.

ι ἀλλ. δαιμονίων. κ ἀλλ. φέρει.

incitatissimo cursu persequendi, quo nimirum necesse est quantum licet. nitidos ac virtutum gloria conspicuos penetrare intra sacri tabernaculi vela-
 menta, itaque sanctissimi Dei subire conspectum. Tempus porro, adjunctasque illi occasiones quicunque negligat, haud sane, ut ego arbitror, impune tulerit. Quis enim agricolam laudet, si cum arare liceat, detque tempus illius rei facultatem, in otio degat, segnitiamque inertem atque inutilem amplectatur? Aut quis non omni reprehensione dignos p[ro]bet nautas, si omisso secundo vento, mox elapsa opportunitate, nec amplius commoda navigatione, ad illa se inani studio quaerenda convertant, quibus ubi insipientiam privati fuere? Quamobrem, ut sapientissimus scribit Paulus: « Dum tempus habemus, operamur bonum ad omnes⁴⁴. » Affinis namque periculo est ignavia, nec sit falsus, si quis ex illa penitus exitii causam oriri dicat. Scriptum est enim: « Vae qui faciunt opus Domini negligenter⁴⁵. » Quod si ne his quidem qui agunt impune fuerit, nisi diligenter ac sedulo agant, quamnam in eos poena statuatur, qui ab agendo penitus abstinere decreverint? Age igitur, ut unus aliquis ex discipulis Salvatoris ait: « Succincti lumbos mentis vestrae, sobrii, perfecte sperate in eam, quae offertur vobis gratiam, § 14 in revelationem Jesu Christi, quasi filii obedientiae, non configurati prioribus ignorantiae vestrae desiderii: sed secundum eum qui vocavit vos, sanctum, et ipsi in omni conversatione sancti sitis. Scriptum est enim: « Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum⁴⁶. » Ut enim apud terrenos imperatores inter familiarissimos conjunctissimosque habentur, qui et ad audendum promptissimi, et usu belli peritissimi, tum rei militaris gloria commendati praeter ceteris fuerint: sic et amici Dei sanctissimi vocabuntur, et illi benevolentia sunt proximi, non qui carnis impuritatibus involuti, aut hujus vitae curis implicati, sed qui virtutum splendore se illustres maxime et ornatos praebuerint. Qua quidem re, quamnam ab iis, qui recte sentiunt, melior existimetur? Nam si terrenas divitias quispiam dixerit: at carent securitate, nec ullo modo sunt stabiles, ac lubricam quodammodo semitam terunt. Labuntur ergo nonnunquam, et cadunt, quemque altero aut tertio die felicem videas, jam gravissimis pressum calamitatibus facile animadvertas. Ceterum sint etiam stabiles, si placet. Quemnam inde porro fructum ad salutem animorum utilem capias? Annon ex iis ebrietas et computationes? annon mensae conquisitis ad luxum extractae cibis, quaeque ipsis non raro epulantium ventribus insidiantur? Sed forte dicet aliquis, Damnas tu igitur nempe vestium elegantiam, inunctosque divitiis honores, ac si quis plurima et multi pretii bona in thesauris servet, quaeque summis laudibus communi consuetudine

τά γε, φημι, τὸν ἐνεστηκότα, εἴπερ ἐστὶν ἀναγκαίου, ὡς ἐνὶ δισημιγμένους¹, καὶ τοῖς ἐξ ἀρετῶν αὐχήμασιν ἐκλελαμπρυσμένους, διαλάσαι μὲν εἰσὼ τῶν ἱερῶν κατατακασμάτων, ὀφθῆναι τε οὕτω τῷ πανάγῳ Θεῷ. Τὸ δὲ ἀμαρτεῖν καιροῦ καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ, φαίην ἂν ἐβωγε, τοὺς ἀπὸ παθοῦσιν οὐκ ἀζήμιον. Τίς γὰρ ἐπαινέσει γηρόνον, εἰ μετὸν ἀροῦν, καίτοι καιροῦ νέμοντος ἀπὸ τῆς οὐτοῦ ὄρῃν, ἀφιλεργήσας ὀρῶτο, καὶ τὸν ἀδρανῆ καὶ ἀμισθὸν ἀγαπήσας ἔκων; Ἡ πέλος οὐκ ἔσται κλειστήσιν ὁ μῦθος, εἰ τῶν ἐξ ἀδρίας πνευμάτων ὀλιγορήσαντες, εἴτα παρηθήσαντος τοῦ καιροῦ, ἐξάρου τε ἕξη τοῦ δύνασθαι κλεῖν γεγονότος, ζητεῖν ἔλοιτο παρὰ τὸ εἰκός ἐκείνα που πάντως, ὧν ἐξ ἀμαθίας ἐστέρηγται; Οὐκοῦν, καθὰ καὶ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος, « Ἔως καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας. » Ἐπισφαλὲς γὰρ τὸ βέβημον, καὶ οὐκ ἂν ἀμάρτοι, τῶν ἁλῶσιν, εἴπερ τις ἔλοιτο, ὡς ἔστι τὸ χρῆμα πάντη τε καὶ πάντως ὀλέθρου κρέζονον. Γέγραπται γὰρ, οὐαὶ οἱ ποιοῦντες τὸ ἔργον Κυρίου ἀμελῶς. » Εἰ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄρῃν οὐκ ἀζήμιον, εἰ μὴ τελοῖτο μετὰ σπουδῆς, ποῖα τις ἐβηται δίχη τοῖς εἰς ἄπαν ἀπονεκνώσιν ἐπὶ τὸ μὴ βούλεσθαι ὄρῃν αὐτό; Φέρε τοίνυν, ὡς γούν ἔφη τις τῶν τοῦ Σωτῆρος μαθητῶν, « Ἀναζωσάμενοι τῆς σαφῆς τῆς διακείας ὁμῶν, νήροντες, τελείως ἐπίστατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν, ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὴ συσχηματιζόμενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις, ἀλλὰ κατὰ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἄγιον, καὶ αὐτοὶ ἄγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενήθητε. Γέγραπται γὰρ, ὅτι Ἄγιοι ἔσθε, ὅτι ἐγὼ ἄγιος. » Ὅσπερ γὰρ τοῖς τῶν ἐπιγείων κρατοῦσι πραγμάτων, γνωριμώτατοι μὲν καὶ ἐν τοῖς ἀγῶν ἐπιτηδεύουσιν, ὅσπερ ἂν εἴεν εὐτολμώτατοι τε καὶ ἐμπειροπόλεμοι, καὶ τῶν οὐ μάλιστα τοῖς τακτικοῖς ἐνευδοκιμαῖν εἰσθότες· οὕτω καὶ τῷ πανάγῳ Θεῷ φίλοι τε κεκλήσονται, καὶ ἔγγυς ἂν εἴεν κατὰ διάθεσιν, οὐκ οἱ ταῖς τῆς σαρκὸς ἀκαθαρταῖς ἐνεληγμένοι, καὶ τοῖς τοῦ παρόντος βίου περισπασμοῖς προσκείμενοι μᾶλλον, ἀλλ' οἱ τῇ τῶν ἀρετῶν φαιδρότητι διαπρέποντες. Εἴτα τί ἂν γένοιτο παρὰ γε τοῖς εὐ φρονεῖν εἰσθόσι τοῦ τῆδε ἔχειν τὸ ἀμεινον; Κἂν πλοῦτον εἴη τις τὸν ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ἔστιν οὐκ ἀσφαλῆς, βέβηκε δὲ κατ' οὐδένα τρόπον, καὶ οἶον ὀλοσθῆναι ἔττει τρίβον. Κατασίεται γὰρ ἔσθ' ὅτε, καὶ τὸν χθὲς καὶ τρίτην ἀξιοζήλωτον, ταῖς ἀπασῶν ἐσχάταις ἀλόγατα ταλαιπωρίαῖς καταθῆσθαι τις ἂν. Πλὴν ἔστω καὶ βέβαιος, εἰ δοκεῖ. Εἴτα τί τὸ ἐντεῦθεν τὰς ἔχουσι τό γε ἦσαν εἰς σωτηρίαν ψυχῆς κέρδος; Οὐ μέθαι καὶ πότοι τὰ ἐξ αὐτοῦ, καὶ τραπέζης περιεργασμένης ἄσωτοι φιλοτιμίαι, καὶ αὐτῇ πολλὰς ἐπιβουλεύουσαι = τῇ τῶν ἡδωφαγούτων γαστρί; Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις Ἐπιτιμῆσαι οὐκ ἄρα ταῖς εὐμαρταῖς, καὶ ταῖς τῷ πλοτεῖν ἀκολουθούσαις τιμαῖς; κἂν εἰ κείνῳ τισιν ἐν θησαυροῖς πλεῖστά τε ὄσα καὶ

⁴⁴ Galat. vi, 10. ⁴⁵ Jerem. xlviii, 10. ⁴⁶ I Petr. i, 13-16.

Variae lectiones.

¹ Ἰσως, δι[α]σχισμημένους. = ἀλλ. ἐπιβουλεύουσα.

ἀξιώτητα, καὶ τῶν εἰς λῆξιν ἐπαίων οὐκ ἀμοιρεῖν εἰωθότα, καταμωμήση καὶ τοῦτο, καὶ οὐδὲν εἶναι τὸ χρῆμα ἐρεῖς; Πρὸς δὴ ταῦτα φαίην ἂν, ὡς ἀρκέσει βῶν ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης· «Μὴ ἀγαπάτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. Ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἢ ἐπιθυμία τῆς σαρκός, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου.» Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως Πνεύματος ἁγίου μέτοχος ὢν, τὴν τῶν ἐπιγείων ἀπόλαυσιν μέχρι τριῶν συνεμέτρησε πραγμάτων, ἄριστα φιλοσοφῶν. Σαρκὸς γὰρ ἐπιθυμῆσαι, γαστροδῆ εἶσι κόροι, καὶ τὰ τῶν ὄσφοραγῶν ἡδύσματα, καὶ ἡ τοῦτοιο ἐπομένη νῦν ἀεὶ πῶς σύνδρομος ἀκαθαρσία. Ὁφθαλμῶν γε μὴν ἡδοναὶ καὶ τέρψεις, ἡ τῶν ἐσθημάτων παμποικίλος θεία, εὐχροῖά τε καὶ λαμπρότης ὕλῶν, ἃς ὁ πλοῦτος ἀγαπᾷ· ἀλαζονείαν δὲ τοῦ βίου φησὶ τὴν τῶν ἀξιωμάτων ὑπεροχὴν, καὶ τὸ εἰρημένον ἢ ὕψος κατὰ γε τιμὴν καὶ δόξαν.

γ. Φέρε δὴ οὖν τοῦ βίου τὸ μήκος διαμετρήσαντες, καὶ εἰς τὸ ἐκάστου πέρασ τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν καταταίνοντες, ὅποι ποτὶ διαλάσει τοῖς πλουτοῦσι τὸ χρῆμα, κατασκευώμεθα. Ἐφη τις τῶν ἁγίων, ὅτι· Ἐν μὲν εἰς ἡλθον ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, γυμνὸς καὶ ἀπειλεύσομαι ἐκεῖ. Ἐγράφει δὲ καὶ ἑτερός τις· «Οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον· οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα.» Ὅτε τοίνυν ὁ μὲν τοῦ βίου χρόνος συνεσταλμένος οὕτω καὶ βραχύς, τὸ δὲ πέρασ οὐκ ἔχει τὸ δύνασθαι πλουτεῖν· πῶς οὐκ ἄμεινον ἐναργῶς ἱερῶν ἡμᾶς ἀντέχεσθαι σπουδασμάτων, καὶ ἀναπόδητον ἔχειν τὸν πλοῦτον, σεσωραυμένον ἐν οὐρανοῖς, ἢ ὅπου οὐτε σῆς, οὐτε βρώσις ἀφανίζει, οὐτε κλέπτει διορύσσουσι, καὶ κλέπτουσι, καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ὁ φωνήν; Φέρε τι βραχὺ καὶ ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν παραγάγωμεν πραγμάτων, οὐκ ἀσυντελέεις εἰς δνησιν τοῖς ἀκρωμένοις. Ἐφη που Χριστός· «Ἀνθρώπου τινὸς πλοῦστοῦ ἐξέρρησεν ἡ χώρα· καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ, λέγων· Τί ποιήσω; καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· Ψυχὴ, ἔχεις ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἕτη πολλὰ, φάγε, πίε, εὐφραίνου. Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Θεός· Ἄφρων, ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ. Ἄ δὲ ἡτοίμασας, τίνοι ἔσται;» Ὁ παραδόξου πράγματος! Στενοχωρεῖται πλουτῶν, φορτικωτέραν ἐπὶ πολλοῖς εἰσδέχεται τὴν φροντίδα. ἢ Τί ποιήσω; ἢ φησὶ· τῷ πλούτῳ προσέμει τὰς τῆ πτωχείας κρεπούσας φωνάς. Ποῦ σωρεύσω τὰ ἀγαθὰ μου; Πολυκτήμων ὁ πλοῦτος· εὐφραναὶ αὐτὸν, ἀγροὶ μὲν κομῶντες ἰδὴν, ἀριθμῶ δὲ κρείττονες οἱ ἀμῶνται αὐτοῦς, ἢ τάχα που καὶ εὐστάφειλος ἀμπελῶν, ὅσῳ μεθουούσας τὰς ληνοὺς ἀποφαίνει. Οὐκοῦν, ὦ πλούσιε, πάντα μὲν ἔχεις ἀμφιλαφῶς· λείπει δὲ σοὶ ζωὴ. Τίνοι δὴ οὖν ἂ ἡτοίμασας ἔσται; Βέλτιον δὲ σε εἶ ποιεῖν κρῖμα καὶ δικαιοσύνην καλὴν, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, καλὴν δὲ δικαιοσύνην εἶναι φαμεν, τὴν εἰς ἀδελφοὺς εὐσπλαγγνίαν, τὴν ἀγάπην,

A commendantur, hæc quoque reprehendas, remque totam plane nihil esse affirmes? Ad hæc igitur diximus satis esse id quod beatus Joannes clamat : « Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Omne enim quod in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ ». Intuere igitur quemadmodum qui sancto Spiritu præditus esset, terrenarum rerum possessionem tribus hisce portionibus optime philosophatus definivit. Concupiscentia siquidem carnis, ventris satietatem designat, obsoniorumque cupiditas, et his semper fere adjunctam impuritatem. Oculorum vero voluptates et oblectationes, indumentorum variam speciem indicant, colorum venustatem, et splendorem rerum, quibus opulentia est addicta.

315 Superbiam vero vitæ appellat, dignitatis excelsos gradus, sublimeque honoris et gloriæ fastigium.

3. Age igitur, vitæ longitudinem dimeticentes, atque ad terminum unicuique præfinitum cogitationis oculos intendentes, quisnam demum exitus opulentis homines maneat, disquiramus. Dixit aliquis e sanctorum numero : « Nudus egressus sum de utero matris meæ, et nudus revertar illuc ». Scribit vero et alter : « Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid possumus ». Cum igitur vitæ tempus angustum adeo sit et breve, neque vero illo exacto divitias possidere concessum sit, annon plane utilius fuerit sacris nos studiis animum addicere, nobisque æternas in cælo divitias comparare : « Ubi neque ærugo, nec tineæ demolitur, neque fures effodiunt, et furantur, » ut Salvatoris voce admonemur? Nunc age quiddam etiam breviter ex Evangelio promamus, quod quidem auditoribus haud omnino inutile fuerit. Narrat alicubi Christus : « Hominis cujusdam divitis ager fructus uberes attulit, et cogitabat intra se dicens : Quid faciam? Et dixit : Destruam horrea mea, et majora faciam, et dicam animæ meæ : Anima, habes multa bona in annos plurimos. Quiesce, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus : Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te, quæ autem parasti cujus erunt? » O rem admirabilem! Angitur dives, graviore quam alii discruciat cura. Quid faciam? inquit. Usurpat dives accommodatas inopiæ voces. Quonam mea congeram bona? Multa namque hic dives possidet. Exhilarare hominem agri ferti frugibus, tum innumeri iis demetendis occupati. Forte et vineta uvis onusta, vino exundantia torcularia ostentant. Igitur, o dives, omnia tibi abunde suppetunt. At deficit vita, cujus igitur erunt quæ parasti? Satius certe fuerat « facere judicium, et justitiam bonam », ut monet propheta. Bonam vero justitiam esse dicimus benignitatem in fratres, charitatem, amorem mutuum,

⁴⁴ I Joan. ii, 15, 16. ⁴⁵ Job i, 21. ⁴⁶ Eccle. v, 14; I Tim. vi, 7. ⁴⁷ Mat. vi, 20. ⁴⁸ Luc. xii, 16-20.

⁴⁹ Jerem. xxxiii, 15.

Varie lectiones.

• Ἰσ. ἡρμένον. • γρ. Σωτήρος. • ἀλλ. ἦν σε.

illam æterni ignis victtricem misericordiam. Habet A
namque in honore misericordes universorum Deus,
omnique reverentia dignatur, si cujus animum
placidæ hilaritatis caractere insignitum animad-
verterit. « Estote, inquit, misericordes, sicut Pater
vester cœlestis misericors est ⁸⁵. » Ut enim pater,
cujus sit præcipua in liberos charitas, in filio suo
egregie effulgentem formæ suæ effigiem animadver-
tens, **316-322** (sic) applaudit proli, quin et hanc
ob causam aliquando ad illum magis adhuc amandum
impellitur : sic virtuti amicus Deus noster, si in
alicujus animo cernat insitæ ipsi bonitatis imagi-
nem, non lucro ei abire id patitur; verum illum
spe coronat et gratia, atque ab omni purgatam in-
quinamento sanctorum sorti ascribit, ait enim :
« Eleemosyna et fide auferuntur peccata ⁸⁶. » Sit B
ergo in nobis misericors animus, mollis facilisque,
ne si nos duriores fratribus præveamus, Deum au-
diamus in formidabilissima sede dicentem : « Serve
nequam, nonne oportuit et te misereri conservi tui,
sicut et ego tui misertus sum ⁸⁷? » Adjungamus
vero præterea alias quoque virtutes, justitiam, tem-
perantiam, comitatem, humilitatem, patientiam,
lenitatem. Nam quo modo qui pingendi artem exer-
cent, multiformi colorum specie varias inducentes
figuras insigni pulchritudine spectandas effinguntur :
ita et quicumque est pietatis artifex, non una tan-
tum virtute, sed quam plurimarum, ornamentis
conspicuus, gratam plane speciem divinitatis oculis
exhibebit. Mentem enim et cor intuetur Deus, et
actionum quæ insunt animis pulchritudinem cu-
riose inquirat ⁸⁸.

4. Atque næc quidem nunc ad vos disseruimus,
velut ex divinorum evangelicorumque oraculorum
hausta fontibus, quæ nobis ad optimas quasque
actiones viam egregie commonstrent, quamvis et
cæno-improbitatis penitus implicatis, et perturba-
tionum impetu tyrannice premeremur : « Non enim
erat in nobis faciens bonum, non erat usque ad
unum, sed omnes declinaverunt, simul inutiles
facti sunt, » ut Psaltes ait ⁸⁹ « Tam misere agentes
miseratus est opifex qui res universas ad ortum
perduxit, neque temere fecit terram, ut prophetæ
voce testatum est, sed ut habitaretur, plasmavit
eam. Misertus autem, quomodo? Explicat his verbis
sapientissimus Paulus : « Multifariam multisque
modis olim Deus loquens patribus in prophetis, no-
vissime diebus istis locutus est nobis in Filio, quem
constituit hæredem universorum, per quem fecit et
æcula. Qui cum sit splendor gloriæ, et figura sub-
stantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ,
purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexte-
ram majestatis in excelsis, tanto melior angelis effe-
ctus, **323** quanto differentius præ illis nomen hæ-
reditavit ⁹⁰. » Quod enim ex substantia Dei et Patris,
modo qui orationem omnem et intelligentiam šupe-

τήν φιλαλληλίαν, τὸν τῆς ἀτελευτήτου φλογὸς κατα-
καυώμενον ἔλεον. Τιμὴ γὰρ τοὺς φιλοικτιρμονας ὁ
τῶν ἑλῶν Θεός, καὶ ἀπάσης αἰδοῦς ἀξίος τὸν τῆς αὐτοῦ
γαληνότητος ἐν ἰδίᾳ ψυχῇ φοροῦντα τὸν χαρακτήρα.
« Γίνεσθε γὰρ, φησὶν, οἰκτιρμονες, καθὼς καὶ ἡ
Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτιρμων ἐστίν. » Ὅσπερ
γὰρ φιλόπαις πατὴρ ἐν ἰδίᾳ τέκνῳ, καλῶς ἐκλάμπων
τῆς αὐτοῦ μορφῆς τὸ εἶδος ὄρων, ἐπιγάννυται τῷ
γεγεννηκότι, παραθῆγεται δὲ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰ-
τίας ἑσθ' ὅτε καὶ πρὸς τὸ ἔτι μειζόνως ἀγαπῆν
οὕτω καὶ ὁ φιλάρτος ἡμῶν Θεός, ὅταν ἴδῃ ψυχὴν
τῆς ἐνοῦσης αὐτῷ ἀγαθότητος λαγοῦσαν τὴν μόρφω-
σιν, οὐκ ἀκερδῆς αὐτῆ ἡ γῆμα καθίστησι. Στεφανοὶ
γὰρ αὕτην ἐλπιδί καὶ χάρτι, καὶ μολυσμοῦ παντὸς
ἀποφέρων αὐτήν, εἰς τὸν τῶν ἁγίων ἀναβιβάζει
κλήρον. Φησὶ γὰρ : « Ἐλεημοσύνας καὶ πίστειν
ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι. » Ἔστω τοίνυν ἐφ' ἡμῖν
φιλοικτιρμων ὁ νοῦς, τρωφερός καὶ εὐάντητος : ἵνα
μὴ σκληροὶ γεγονότες εἰς ἀδελφούς, ἀκούσωμεν Θεοῦ
λέγοντος ἐπὶ τοῦ φοβερωτάτου βήματος : « Δούλε
πονηρῆ, οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου,
καθὼς καὶ γὰρ ἐγὼ σε ἠλέησα : » Κατακτησώμεθα δὲ πρὸς
τούτω, καὶ τὰς ἐτέρας ἀρετὰς, δικαιοσύνην, ἐγκρά-
τειαν, πραότητα, ταπεινοφροσύνην, ἀνεξικακίαν,
ἀοργησίαν. Ὅσπερ γὰρ τρόπον οἱ τὰς ἐν τοῖς πίναξιν
ἐξησηκήμενοι γραφὰς, ταῖς τῶν χρωμάτων πολυει-
δείαις καταμορφούμενοι τὰ ποικίλλοντα, διαφανῆς
αὐτοῖς ἐνοσημαίνονται κάλλος : οὕτω καὶ πᾶς εἰ τις
ἐστὶ τεχνίτης εἰς εὐσείδειαν, οὐ διὰ μίαν ἀρετῆς,
ἀλλὰ διὰ πλείστων ὄσων ἐξωραϊσμένος, ἀρέσει θεῷ
πάντως τοῖς τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς. Ὅρῃ γὰρ εἰς
νοῦν καὶ καρδίαν, καὶ τῶν ἐν ψυχῆς ἀνδραγαθημά-
των τὸ κάλλος περιεργάζεται.

δ'. Καὶ ταῦτα νυνὶ διειλέμεθα πρὸς ὑμᾶς, καθάπερ
ἀπὸ πηγῶν τῶν ἑλίων τε καὶ εὐαγγελικῶν ἀρυσάμε-
νοι θεοσιμμάτων, δι' ὧν εὖ μάλα πρὸς πᾶν ὁδοῦν
τῶν ἀρίστων ἀνδραγαθημάτων πεποδηγήμεθα, καί-
τοι πάλαι τοῖς τῆς φαυλότητος τέλμασιν ὀλοτρόπως
ἐμβεδηκότες, καὶ ταῖς τῶν παθῶν προσβολαῖς τυ-
ραννοῦμενοι. « Οὐ γὰρ ἦν ἐν ἡμῖν ὁ ποιῶν χρηστό-
τητα, οὐκ ἦν ἕως ἐνός, ἀλλὰ πάντες ἐξέκλιναν, ὅμα
ἠχρηώθησαν, » κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν.
Οὕτω πεπραχότας ἀθλίως, κατηλέησεν ὁ Δημιουργὸς
ὁ παρενεγκῶν εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ οὐκ εἰς κενόν
D ποιήσας τὴν γῆν, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, ἀλλ'
ἵνα ἔχη τοὺς οἰκοῦντας αὐτήν. Ἠλέησε δὲ τίνα τρόπον,
σαζητικεῖ λέγων ὁ πάνσοφος Παῦλος : « Πολυμερῶς
καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς καλήσας τοῖς πατέ-
ρσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμε-
ρῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, ὃν ἔθηκε κλη-
ρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν.
Ὁς ὧν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς
ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι
τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καθαρῶν τῶν ἁμαρτιῶν
ἡμῶν ποιησάμενος, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου
τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς : τοσοῦτον κρείττων γε-
νόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσην διαφορώτερον παρ' αὐ-

⁸⁵ Luc. vi, 36. ⁸⁶ Tob. iv, 11; Eccl. xxix, 14. ⁸⁷ Matth. xviii, 32, 35. ⁸⁸ Hebr. iv, 12. ⁸⁹ Psal. xiii, 3; Rom. iii, 12. ⁹⁰ Hebr. i, 4-4.

τοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα. Ὁ γὰρ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀρόρητως τε καὶ ὑπὲρ νοῦν ἀναλάμψας λόγος, ἡ εἰκών, τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ, ὁ σύνθρονος καὶ συναίδιος Υἱὸς, καὶ τῆ κατὰ πᾶν ὅτι οὖν ἰσότητι καὶ ὁμοιότητι διατρέπων, γέγονε σὰρξ, τουτέστι, τέλειος ἄνθρωπος· καὶ οὐ μετὰ ἐπερ ἦν (ἀμήχανον γὰρ ἔνεστι γὰρ αὐτῷ φυσικῶς τὸ ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως ἔχειν), ἐν προσλήψει δὲ μᾶλλον γεγονῶς σαρκὸς καὶ αἱματος, καὶ τὴν τοῦ δούλου μορφήν ὡς ἴδιαν ἔχων, ὁ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς ἐλεύθερος, ἅτε δὴ καὶ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας ἐκπεφυκῶς, ἢ τὸ κατὰ πάντων ἔνεστι κράτος (ὑποκᾶθεται γὰρ τὴν τοῦ ποιήσαντος δόξαν τὰ ἐξ οὐκ ὄντων ἐνηνεγμένα πρὸς τὸ εἶναι τε καὶ ὑπεστάναι), ἄνθρωπος γεγονῶς, καὶ οὐκ εἰς ἄνθρωπον ἐλθὼν, ἤγουν ἄνθρωπον ἑαυτῷ συνάψας, κατὰ τὴν τιμὴν εἰκασιβουλίας, οὐδεὶς ἢ ἤττον ἦν, ὡς ἔφη, ἐν ταῖς τῆς ἰδίας θεότητος ὑπεροχαῖς· πλὴν συνανέστράφη τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν· οὐ γὰρ ἦν δύνασθαι τινα γυμνῆ καὶ ἀκράτῃ τῆ τῆς θεότητος δόξῃ προσβαλεῖν. Ὁ δὲ οὐδεὶς γὰρ εἴπεται, φησὶν, [ἰδεῖν] τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται. (1.) Ἐι γὰρ τῆς ἡλίου βολῆς τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς οὐκ ἂν τις λάβοι τὸ σέλας (ἐγχοπέττει γὰρ ἡ τῆς ὀπτικῆς αἰσθησεως δύναμις, καὶ παραχωρεῖ τὸ νικᾶν ταῖς τοῦ φωτὸς ἀφορήτοις ἐμβολαῖς), πῶς ἦν ἐνεγκεῖν γυμνῆ πρὸς ἡμᾶς ἀφιγμένον τῆ τῆς θεότητος δόξῃ τὸν Υἱόν; Οὐκοῦν περιστάσις εὐ μάλα, καὶ ὡς οἶδεν αὐτὸς, τῆς ἐνοῦσης αὐτῷ λαμπρότητος τὸ ἀπρόσιτον φῶς, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑπελθὼν, συνεπιτώχευσεν ἡμῖν, ἵνα θεσμοῖς ἰδίοις ὑπανεγκῶν, εὐθὺ μὲν ἀπάρατος ἀρετῆς ἀναπίσση τρέχηι, ἀπονηφαιμένους ἢ ἐπὶ τῆ παρ' αὐτοῦ χάριτι τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων τοῦς βύπους, ἑαυτῷ συνάψῃ δι' ἀγιασμοῦ. Νενομοθέτηκεν γὰρ, οὐ καθὰ τοῖς πάλαι Μωσῆς, τὰ ἐν τύποις καὶ σχηματῶν μετακλήτων δὲ μᾶλλον ἐκείνα πρὸς τὸ ἐναργέστερον, καὶ μεθιστᾶς εἰς ἀλήθειαν τὰ τοῖς ἀρχαίοις αἰνιγματωδῶς δηγορευμένα, κίχληκε πρὸς τὴν διὰ πίστεως χάριν, καὶ πρὸς γε τῶν ἄλλων τὸν Ἰσραήλ. Οἱ δὲ, καίτοι δέον προσήκασθαι μὲν τῶν δι' αὐτοῦ κηρυγμάτων τὴν ὁνησιν, εἰσθεοῖ δὲ κατακολοθεῖν αὐτῷ, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων ἀρπάσαι τὴν μέθεξιν, πίστει τε τιμησαί τὸν δι' ἡμᾶς γενόμενον καθ' ἡμᾶς, τοῦτο μὲν οὐκ ἔδρων οἱ τάλανες· ἐπεπύδων δὲ θηριοπρεπῶς, ἀσύφλητόν τινα καὶ ψυχρὸν ἐκ παρακαίοντο; νοῦ προῖντες λόγον. Ἐφασκον γὰρ, ὅτι Ἐπερ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάρομεν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας· ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν. Ἀσύνετα Φαρισαῖε, οὐκ ἐπίθεου λέγοντός τινος τῶν ἁγίων προφητῶν· Ἰδοὺ ἡ Παρθένοσ ἐν

A rat, Verbum effulsit, splendor et imago gloriæ ipsius, majestate æqualis, et cœternus Filius, omnique in omnibus rebus æqualitate et similitudine illustris, factus est caro, nempe perfectus homo; nec dimittens id quod erat, nec enim fieri potest (est siquidem natura penitus immutabilis), sed ascita potius sibi carne et sanguine, servique formam veluti propriam retinens, qui natura et vere liber est, quippe ex omnium suprema natura editus, cui in res omnes jus et imperium est. Subjiciuntur namque sui opificis gloriæ, quæ cum non essent, ab eo ut essent ac subsisterent acceperunt; homo factus, non in hominem veniens, aut hominem sibi adjungens, ut inepte quidam commenti sunt. Nec idcirco minor, ut dicebam, in propriis divinitati prærogativis. B Attamen cum hominibus conversatus est, velut unus e nobis⁸⁸. Non enim fieri poterat ut in nudam et immortalem divinitatis gloriâ quis defigeret oculos: «Nullus enim, inquit, videbit faciem meam, et vivet⁸⁹.» Etenim si solaris radii lucem corporeis oculis haud quisquam percipiat (infringitur namque videndi vis, intolerandæque luminis impressioni victoriam concedit), quonam modo cum nuda divinitatis gloria venientem ad nos Filium licuisset perferre? Obvolvens igitur scite admodum, et eo quem ipse novit modo inaccessam splendoris ipsi insiti lucem, nostramque similitudinem induens, nobiscum sustinuit paupertatem, ut suis legibus subjiciens, directo itinere ad omne virtutis genus prosequendum induceret, mandatosque ipsius gratia ab culparum antiquarum sordibus, sibi ipsi per sanctificationem adjungeret. Leges igitur dedit, non ut olim Moses, in figura et umbris, sed illa potius ad apertam lucem traducens, et veritati reddens quæ antiquis ænigmatice proposita fuerant, ad gratiam vocavit per fidem, in primis quidem Israelitas. Illi vero cum debuissent fructum ex illius prædicatione colligere, obsequioque se illius addicere, tum ipsius muneribus affatim ditari, ac fide colere eum qui nostra causa similis nobis est factus, id quidem miseri haud fecerunt. Cæterum irruerunt ferarum more, 324 stolidam quamdam ac frigidam orationem ex defiro promentes animo. Dicebant enim: «De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia, homo cum sis facis teipsum Deum⁹⁰.» Insane Pharisee, non audieras sanctum prophetam qui diceret: «Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel⁹¹?» quod est, Nobiscum Deus. Nobiscum namque fuit, cum nostram similitudinem indutus apparuit. Non acce-

⁸⁸ Baruch iii, 38. ⁸⁹ Exod. xxxiii, 20. ⁹⁰ Joan. x, 33. ⁹¹ Isa. vii, 14.

Varie lectiones.

ἢ ἀλλ. οὐδέν. ἢ ἀλλ. ἀπονηφαιμένους.

(1) Verbum ἰδεῖν superflue ex margine adscitum videtur, quo indicare voluerat adnotator, hoc verbum ἰδεῖν bis eo loci apud LXX positum esse. Posset tamen utcuque exponi: Nemo spectabit ut

videat. Nemo videbit intus. Alibi abque ἰδεῖν citat Cyrillus, quemadmodum alii. COTLEA., Monum. Eccl. Gr., III, 538.

pisti quæ beatus clamat David : « Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram a solis ortu usque ad occasum; ex Sion species decoris ejus. Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit ³²¹ » Præterea qui fieri poterat ut aperte Deus, qui invisibilis est, a mortalibus videretur? Sed visus est cum sumpta carne, cum scilicet quamvis verus existens Deus (quippe qui supra res omnes est) divino modo effulsit, et genitus est extremis sæculi temporibus, non in homine est factus, ut dicebam, neque ut inepte quidam nugantur, hominem sibi adjunxit, sed reipsa homo est factus, modo admirabili qui superat intelligentiam, et factus est in forma servi scipsum ad exinanitionem demittens, qui replet omnia, seque ad nostram humilitatem abjiciens qui est supra omnia constitutus, atque intra humanitatis modulos claudens, cujus imperium est in omnem Principatum Dominationemque, et Thronos ac Potestates, atque omne nomen quod nominatur ³²². Non ergo insimules dicens : « Quare tu, homo cum sis, facis te ipsum Deum? » Sed contra potius ingens obstupesce miraculum, et insignem Providentiæ solertiam summis laudibus plausibusque prosequere, dicens : Quomodo sane, cum natura Deus esses. factus es homo, manens interea Deus? Tunc namque invenire liceat Habacuc prophetam, qui de hoc miraculo disserens ita vociferatur : « Domine, audivi auditionem tuam et timui. Consideravi opera tua, et expavi ³²³. » Scito igitur, etiamsi hominem videas paupertati tuæ obnoxium tua causa, Deum esse nihilominus genitum ex Patre divino modo, tum ex sancta Virgine secundum carnem, nova plane admirabilique ratione. Nam ejus quoque generationem secundum carnem inusitatus more perfici decuit. Vocantem igitur ad salutem, lapidibus, probris, contumeliisque infideles quidam appetiverunt; tum veluti laxantes penitus audaciæ habenas in ipsum ac temeritati, **325** omnemque improbitatis terminum supergressi, Dominum gloriæ crucifixerunt. Retia porro disposuere duces Judaicæ gentis. Putabant scilicet si hæredem e medio sustulissent, penes se deinceps præfecturam Synagogæ futuram. Cæterum aberrarunt a vero, contraque illis res quam speraverant cecidere. Mali malo exitio multati sunt, cum ei quem crucifixerant, nihil sane nocuissent. Revixit enim non ita multo post, vinculis mortis valere jussis, et iis qui infra degebant spiritibus reseratis inferni portis, reformata insuper humana natura in seipso primum ad immortalitatem ac vitam æternam. Ut namque in Adam mortui sumus, poena illius per totum quod ab ipso exstitit diffusa genus, ita reviximus in Christo. Cum autem namque altera radix humanæ naturæ, secundusque Adam, in omnes homines transmittet eam qua posset, vitam. Etenim sicut in Adam natura erat obnoxia maledicto et morti, ita rursus in Christo est humana natura, cui per ipsum benedixit

A γαστρι ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουςι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ; ἰ τοῦτο δὲ ἐστὶ, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός· μεθ' ἡμῶν γὰρ γέγονεν, ὅτε πέφηνε καθ' ἡμᾶς. Οὐκ ἤθελες βωύοντα τὸν θεασπέσιον Δαβὶδ· ἰ Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησας, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν· ἰ ἐν Σιών ἡ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ· ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἔξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασκωπήσεται; ἰ Εἶτα πῶς ἦν ἐμφανῶς ὀφθῆναι Θεὸν τοῖς ἐπὶ γῆς, ὅς ἐστιν οὐχ ὁρατός; Ἄλλ' ὤφθη μετὰ σαρκός, ὅτε, καίτοι Θεὸς ὑπάρχων ἀληθινός (ὅτε δὴ καὶ ἐκ τοῦ πάντων ἐκείνου), θεοσπεπῶς ἀναλάμψας, καὶ γεγεννημένος ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ γέγονεν, ὡς ἐζην, οὔτε μὴν, κατὰ γε τὰς τιμῶν ἀθυροστομίας. Ἄνθρωπον ἑαυτῷ συνῆψεν· ἀλλ' αὐτόχρομα γέγονεν ἄνθρωπος παραδόξως ὑπὲρ νοῦν, καὶ γέγονεν ἐν βούλου μορφῇ, καθελὼς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν ὁ πάντα πληρῶν, καὶ εἰς τὴν ἡμῶν ταπεινώσιν ὁ ὑπέρτατος, καὶ ἐν τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις ὁ ὑπεράνω πάσης Ἀρχῆς, Κυριότητός τε καὶ Θεότητος καὶ Ἐξουσιῶν, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζόμενον. Μὴ τοίνυν ἐγκαλέλι, λέγων· ἰ Διατί σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς, σταυρῶν Θεόν; ἰ ἀλλ' ἐκ γὰρ τῶν ἐναντίων ἐξείσιον δέχου τὸ θαῦμα, καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας εὐτεχνῆς ταῖς εἰς λῆξιν εὐφημίας κατακρόται, λέγων· Πῶς δὴ ἄρα, Θεὸς ὢν φύσει, γέγονας ἄνθρωπος μετὰ τοῦ μείναι Θεός; Τότε γὰρ ἦν εὐρεῖν τὸν προφήτην Ἀβδακούμ τοὺς ἐπὶ τῷδε τῷ θαύματι μερισάμενον λόγους, καὶ δὴ καὶ βωύοντα· ἰ Κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου, καὶ ἐφοβήθην. Κατενόησα τὰ ἔργα σου, καὶ ἐξέστην. ἰ Ἵσθι δὴ οὖν, ὅτι κἂν ἄνθρωπον βλίπτῃς ἐν πτωχεῖα τῇ κατὰ σέ, διὰ σέ, ἀλλ' οὖν ἐστὶ καὶ ἐν τῷ Θεῷ, γεννηθείς μὲν ἐκ Πατρὸς θεϊκῶς, ἐκ δὲ γε τῆς ἁγίας Παρθένου κατὰ τὴν σάρκα, ξένως τε καὶ παραδόξως. Ἔδει γὰρ αὐτοῦ καὶ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν ὀρασθαι καινοπρεπῆ. Οὐκοῦν καλοῦντα πρὸς σωτηρίαν, λίθοις ἐβαλλον ψόγοις τε καὶ λοιδορίαις τῶν ἀπίστων τινές. Καὶ προσέτι τοῦτοις πᾶσαν ὥσπερ ἀνέντες ἦσαν τῷ θράσει καὶ τοῖς κατ' αὐτοῦ τολμημασι, καὶ εἰς λῆξιν τοῦ παντὸς ἰόντες κακοῦ, τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. Ἐξήρτησαν δὲ τὴν πᾶγην οἱ τῶν Ἰουδαϊκῶν τεγμάτων καθηγηταί. Ἔφοντο γὰρ ὅτι, βαλόντες ἐκ μέσου τὸν κληρονόμον, κατάρξουσιν ἐτι τῆς συναγωγῆς αὐτοί. Ἄλλ' ἐσφάλλοντο τ' ἀληθοῦς, καὶ συμβέβηκεν αὐτοῖς τὰ τῆς ἰλιπίδος ἐξ ἀντιστροφῆς. Κακοὶ γὰρ κακῶς ἀπολλύλασιν, ἀδικήσαντες μὲν οὐδὲν τὸν σταυρούμενον. Ἄνεθίω γὰρ οὐκ εἰς μακρὰν, τοῖς τοῦ θανάτου δεσμοῖς ἐβρώσθαι φράσας, καὶ τοῖς κάτω πνεύμασιν ἀναπετάσας τὰς ἄβου πύλας, ἀναμορφώσας δὲ καὶ τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐν ἑαυτῷ καὶ πρώτῳ, εἰς ἀφθαρσίαν καὶ εἰς μακραίωνα βίον. Ὅσπερ γὰρ ἀπέθανε μὲν ἐν Ἀδὰμ, τῆς ἐπ' ἐκείνῳ δίχης εἰς ἅπαν τὸ ἐξ αὐτοῦ δραμούσης γένος· οὕτως ἐξῆσμεν ἐν Χριστῷ. Ἐίχα γὰρ ὢν δευτέρα τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ δευτέρος Ἀδὰμ, παραπέμψει τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν εἰς πάντας ἀνθρώπους. Καὶ γὰρ ὡσπερ ἐν Ἀδὰμ ἡ

³²¹ Psal. cxix. 1-5. ³²² Ephes. i, 21. ³²³ Habac. iii, 1.

φύσις ἦν, ἡ παθεῦσα τὴν ἄρὰν καὶ τὴν τοῦ θανάτου δίκην, οὕτω πάλιν ἐν Χριστῷ ἡ ἀνθρώπου φύσις ἔστιν, ἡ εὐλογηθεῖσα παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, δι' αὐτοῦ καὶ θανάτου κρατεῖται ἀποπαρασμένη. Πέπονθα τοίνυν ἐκὼν σαρκὶ τῇ ἰδίᾳ, καὶ μεμένηκεν ἀπαθὴς τῇ ἰδίᾳ φύσει. Αὐτοῦ δὲ φαμεν εἶναι τὸ παθεῖν. Τὸ γὰρ ἴδιον αὐτοῦ πέπονθα σῶμα. Ἐν ἡμᾶς ἐξαγάγη τοῦ παθεῖν. « Τῷ γὰρ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰδθήμεν, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Πατήσας ἔκ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, καὶ κατορθώσας τῷ κόσμῳ τὴν ζωὴν, καὶ τὸ τῆς ἀμαρτίας παραλύσας κράτος, καὶ καθελὼν τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ πονηρὰς δυνάμεις, ἀνέθη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, καὶ τοῖς ὑπερτάτοις ἑμπρέπαι θρόνοις, εἰς τὴν ἔμπυτον αὐτοῦ καὶ ἀει προσοῦσαν δόξαν ἀναδραμῶν, ἤξει τε κατὰ καιρούς· ἵνα κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. »

β'. Ὡς οὖν στησόμενοι κατὰ καιρούς ἐπὶ τοῦ θεοῦ βήματα, ἵνα τῶν ἐκάστῳ βεβιωμένων ἀκριθὴς ἔσται βίβαντος, « καθαρῶσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς κολυμασμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελείσωμεν ἀγυσούνην ἐν φόβῳ Θεοῦ, » προσεπάγοντες τούτῳ τὸν περὶ τοὺς δεομένους ἔλεον, τὴν εἰς ἀδελφοὺς ἀγάπην, καὶ ἀπαξιακῶς πάντα τρόπον καυχημάτων ἀγνοησάντων· ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἀγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ δεκάτης τοῦ Φαμενώθ μηνός, τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ ἁγίου καὶ σωτηριώδους Πάτχα ἀπὸ πεντηκαίδεκάτης τοῦ Φαρμουθι μηνός· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός, ἑσπέρας βαθεῖα, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράθεσιν· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούση Κυριακῇ τῇ μετὰ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθι μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς· ἵνα καὶ τούτῳ τὸν καιρὸν, καθάπερ εἰκόνα τινὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐν οὐρανοῖς ἀναπαύλης λογίζόμενοι, τῆς αὐτῶν ἀξιωθῶμεν κοινωνίας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΔΟΓΟΣ ΚΗ'.

Προθεωρία.

Πισίτην ὑπέφησεν ὁ λόγος· ἡμῖν εἰσφέρει, καὶ πολεμίας ποιεῖται μνήμην, ἥπερ ἂν πρόπει τῆς εὐκοσμίας ἔρασταίς, καὶ οἷς ἂν ἐν λόγῳ κείτο τὸ διαβιδναί· λαμπρῶς. Ὁ δὲ τοῦ συγγεγραφότος σκοπὸς οὐκ εἰς τὸ ἐπαινεῖσθαι βλέπει, ἀλλ' εἰς ὄνησιν ὁρᾷ τῶν συνειλεγμένων.

α'. Οἱ μακάριοι προφήται, τοὺς ἀνωθεν ἡμῖν καὶ παρὰ Θεοῦ διαπορθμεύοντες λόγους, οὕτω ποῦ φασιν· « Ὡς ὦραλοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων ἀγαθά! » Ἄ γὰρ ἂν γένοιτο πρὸς καλοῦ τισιν εἰς πείρας ἐκθεσόντα, ταῦτα τοῖς ὄσιν ἐν ἀλπίδι τοῦ λαθεῖν ὡς εὐεταξ θὴ μέλα παρῆσονται, λέγειν οὐκ ἀτερπὲς. Ἐπίσης μὲν γὰρ ταῖς εἰς λῆξιν ἡμᾶς εὐθυμίας παρῶντα τε ἦδη καὶ ὀρώμενα, μέλλοντα δε λυπαῖ τοὺς ὄσπαρ ἂν εἶεν αὐτῶν ἔρασταί. Γνώμης δὲ οὕτως

Deus et Pater, atque adversus mortem victoriam conciliavit. Passus est igitur volens in sua carne, mansitque in propria natura inoffensus. Ipsius porro dicimus fuisse quos tulit dolores. Proprium namque ipsius corpus est passum, ut nos immunes a doloribus redderet. « Illius nempe livore sanati sumus, » ut scriptum est⁶⁶. Conculcato igitur mortis imperio⁶⁷, largitusque mundo vitam, tum, peccati tyrannide eversa, abolitoque principe sæculi hujus, et quæ in illo agebant impuris potestatibus, ascendit ad cœlestem Patrem et Deum, supremisque thronis insidet, repetita naturali sibi que perpetuo adjuncta gloria, venietque suo tempore judicaturus vivos et mortuos, « Reddetque unicuique secundum opera ejus⁶⁸. »

B 5. Tanquam igitur sistendi suo tempore ad divinum tribunal, coram quo quæcumque in vita quivis admisit, sedulo examinanda sunt, « Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei⁶⁹, » adhibentes præterea misericordiam in pauperes, charitatem in fratres, et uno verbo, omnem qui sanctos deceat, virtutis implentes modum : inchoantes sanctam quidem Quadragesimam decima die Martii mensis, hebdomadam vero sancti et salutaris Paschæ decima quinta mensis Aprilis : 326 solventes autem jejunia die vicesimo ejusdem mensis Aprilis, extremo vespere, ut evangelica instruum traditione : celebrantes festum proxima Dominica luce, vicissima prima ejusdem mensis Aprilis ; addentes deinceps septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes : ut hoc tempus tanquam imaginem cœlestis sanctorum requietis existimantes, eorum consortio digni habeamur in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Deo et Patri gloria, cum sancto Spiritu, nunc et semper et in sæcula. Amen.

HOMILIA XXVIII.

Præmeditatio auctoris.

De moribus conformandis hæc a nobis oratio habetur, eaque vitæ instituta commemorat, quæ virtutis amatores, ac honestatis imprimis studiosos maxime deceant. Cæterum auctori, non laudem quærere, sed iis qui convenerunt prodesse consilium fuit.

1. Beati prophetæ, qui cœlestes nobis ac divinos sermones transmiserunt, hæc alicubi habent : « Quam speciosi pedes evangelizantium bona⁷⁰ ! » Nam quorum iis qui potiti fuerint honesta possessio est, ea superantibus brevi admodum adfutura significare non injucundum. Eximia nos etenim voluptate emulabunt, cum præsentia oculis usurpabimus, ac dum morantur, diutina ipsorum amatores expectatione torquent. Cum sic igitur animo consti-

⁶⁶ Isa. lxi, 6. ⁶⁷ Hebr. ii, 14. ⁶⁸ Matth. xvi, 27. x, 15.

⁶⁹ II Cor. vii, 1. ⁷⁰ Isa. lxi, 7; Nahum I, 13; Rom.

tati simus, nec sit quidquam antiquius quam spiritalibus perfui bonis, age sanctam et purissimam nostram celebritatem jam adventantem, nostrasque orationi e vestigio comitem adfuturam denuntiemus. Veniet nimirum haud ita multo post, veniet. Praecursor autem veluti debiti ipsi cultus, jejunii nobis tempus exoritur, propemodum illa clamans, quae ex sanctis apostolis quispiam effatus est: « Quis sapiens et disciplinatus inter vos? ostendat ex bona conversatione operationem suam ¹⁰. » Oportet enim nos, nequitiae totius absterais sordibus, superata turpi voluptate, **327** vitamque damnatam legibus aversantes, virtutum omne amplecti genus, et honestae vitae splendore illustres nosmet universorum Deo puros offerre. Etenim sic eos per sapientissimum Moesen affatus est: « Tribus anni temporibus apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo in loco quem elegerit Dominus Deus tuus; in festo azymorum, et in festo hebdomadarum, et in festo scenopegiae ¹¹. » Quod autem superno quisquam aspectu dignetur, rem haud sane levem et contemnendam existimaverit, sed optandam imprimis esse, siquidem sana mente sit praeditus, sibi persuadeat. Nam quid, obsecro, cum Dei aspectu in nos intento comparari queat? Canit proinde beatus David in haec verba: « Respice in me, et miserere mei ¹². » Consequitur enim prorsus ut quos obtutu dignatus fueris, iis misericordiam quoque impendat. Uniuscujusque igitur festivitatis causam indagantes, thesaurum nobis sententiarum animis nostris haud infructuosum colligamus. Nam azymorum quidem celebritas causam habet Israelitici populi liberationem, cum primo apud Hebraeos mense agnum in Christi figuram immolantes, cum illoque edentes azymos panes, Aegyptiacae savitiae excussere jugum, tum insueti atque intolerandi servitii onere abjecto, luti se ac lateris laboribus exemere, evitataque tyranni crudelitate, voluntate jam soluta et libera divino sese cultui manciparunt. Hebdomadarum vero contentus peragebatur festivo tempore, quo frumenta colliguntur ac caeterae fruges, quibus aream coloni gaudentes complent, congestis agrorum fructibus, ac sudorum quos in subigenda tellure pertulerant, mercedem uberrimam reportantes. Tertia porro, hoc est, tabernaculorum, sive scenopegiae, **D** absoluto labore omni, congestisque velut in thesauris omnis generis fructibus cum hilaritate celebrabatur. Omni namque velut exhausto sudore agriculturae laboribus adjuncto, ex palmarum foliis, ac pulchrae arboris fructibus, densisque ramis, populoque et salice tabernacula contextentes, septem ipsos dies soluti curis, genioque indulgentes sub iis degebant. Haec sunt igitur uniuscujusque celebritatis causae. Quoniam vero praeteriit umbra legis, quaeque

ἔχουσιν ὑμῖν, καὶ τὸ ἐν μεθέξει γενέσθαι τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, τῶν ἄλλων ἀπάντων προτεθεικόσι, φέρε τὴν ἄγλιαν καὶ πάναγον ἡμῶν ἑορτὴν ὡς ἀναλάμψει μετὰ βραχῦ, καὶ κατὰ πόδα δραμεῖται τῶν λόγων, προσπαγγέλλωμεν. Ἡξίει μὲν οὖν, ἤξει, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν· προάγγελος δὲ ὡσπερ τῆς αὐτῆς κρηπούσης· σεμνότητος νηστείας ἡμῖν ἀνίσχει καιρὸς, μονονουχὶ διακεκραγῶς καὶ λέγων τὰ δι' εἰδὸς τῶν ἄγιων ἀποστόλων· « Τίς σοφὸς καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν; δεξιᾶτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ. » Δεῖ γὰρ ἡμᾶς, ἀπάσης· φαυλότητος ῥύπον ἐκνευιγμένους, καὶ ἀμείνους· ὄντας αἰσχρᾶ; ἡθονῆς, καὶ ζωῆς τῆς ἐκ νόμων διαβεβλημένης ἀποφοιτήσαντας, ἀπάσης μὲν ἀρετῆς μεταποιεῖσθαι φιλεῖν, τῇ δὲ τῆς εὐζωίας φαυρότητι διαπρέποντας, καθαρῶς ἑαυτοὺς παραστήσαι τῷ ἐπὶ πάντας Θεῷ. Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς ἡμᾶς διὰ τοῦ πανόφου Μωυσέως· « Τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐναντιοῦ ὀφθῆσεται πᾶν ἀρσενικὸν σου ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἐν τόκῳ ᾧ ἂν ἐκλέξηται Κύριος ὁ Θεός σου, ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ἀζύμων, καὶ ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ἑβδομάδων, καὶ ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Σκηνοπηγίας. » Τὸ μὲν οὖν ἐποπτείας· ἀξιοῦσθε· τῆς ἀνωθεν, καταλογίζασαι ἂν, οἶμαι, τίς οὐκ ἐν μικρῷ λόγῳ, μῆλλον δὲ τοῦ παντὸς ἄξιον εἶναι πιστεύουσιν, εἴπερ ἐστὶν ἐν καλῷ φρονός· τῷ γὰρ ἐφορᾶσθαι παρὰ Θεοῦ, τί ἂν γένοιτο τὸ ἰσοστατοῦν; Ψάλλει γοῦν ὁ θεοσεβίσιος Δαβὶδ, καὶ φησιν· « Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐλέησόν με. » Ἐφέται γὰρ πάντως τὸ ἐλεεῖσθαι δεῖν τοὺς ἐποπτείας ἠξιώμενους. Ἐκάστης γε μὴν ἑορτῆς πολυπραγμονήσαντες τὰς αἰτίας, θησαυρὸν ἑνοπιῶν θησαυρίσασμεν οὐκ ἀσυνελεῖ πρὸς ὁμησιν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς. Ἡ μὲν γὰρ τῶν Ἀζύμων ἑορτὴ, πρόφασιν ἔχει τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τὴν λύτρωσιν, ὅτε καὶ ἐν τῷ πρώτῳ καθ' Ἑβραίους μηνὶ τὸν ἀμὸν λερούσαντες εἰς τύπον Χριστοῦ, καὶ ἀζύμους ἄρτους ἐσθίοντες ἐπ' αὐτῷ, τῆς σκαιότητος τῶν Αἰγυπτίων ἀπέλυσαντο τὴν ζυγὸν, καὶ τῆς ἀσυνήθους θητείας τὸ πικρὸν καὶ δύσοιστον ἀχθος ἀποπαμφέμενοι, τῶν περὶ γῆν καὶ κλινθείαν ἀπηλλάττοντο πόνον, καὶ τυραννικῆς ἀμύτητος ἀποτρέγοντες, ἐλευθέρῳ θαλήματι· Θεῷ λατρεύειν ἐσπούδαζον. Ἡ δὲ γε τῶν Ἑβδομάδων πανήγυρις, ἐπὶ θερισμῷ πυρῶν ἐπράττετο καὶ καρπῶν ἐτίρων, οἷς τὴν ἄλλω χαίροντες πιμπλῶσι γηπόνοι, τὰ ἐξ ἀγρῶν συλλέγοντες, καὶ τῶν ἐπ' ἀρότροις ἰδρύτων λιπαρωτάτην ἔχοντας τὴν ἀντέκτισιν. Ἡ δὲ γε τρίτη, τουτέστιν, ἡ ἐπὶ ταῖς σκηναῖς, ἡγουν τῆς Σκηνοπηγίας, ἐπὶ συντελείᾳ πόνου παντὸς, καὶ ὡς ἤδη σεσωρευμένης ἐν θησαυροῖς πολυειδοῦς εὐκαρπίας, ἐτελείτο μετ' εὐθυμίας. Πάντα γὰρ ὡσπερ ἰδρύωτα διαπεράναντες τῶν τοῖς γηπνεῖν εἰσθόσιν ἐπρητημένων, ἐδέχοντο μὲν κάλυτρα φοινίκων, καὶ ὠραῖου ξύλου καρπῶν, καὶ κλέθδους ξύλου δασεῖς, καὶ ἄγνου, καὶ ἰτέας· εἷτα διαπλέκοντες τὰς σκηνάς, ἀνειμένοι τε καὶ ἀθροδίατοι,

¹⁰ Jac. iii, 13. ¹¹ Deut. xvi, 16. ¹² Psal. lxxxv, 16.

Variae lectiones.

• δ.λ. ἐποπτείας. ὁ δ.λ. φρονήματι. • δ.λ. σκηνοποιήσεως.

ἐπὶ τὰς πάσας ἡμέρας ἐπ' αὐταῖς ὑλλίζοντο. Ἐν-
τούτοις μὲν οὖν ἐκάστης ἑορτῆς οἱ λόγοι. Ἐπειδὴ
παρῳχῆκεν ἡ τοῦ νόμου σκιά, καὶ τὰ τυπικῶς τοῖς
πάλαι· κεχρησμευμένα μετακτερίσθηκεν εἰς ἀλήθειαν
(πάντα γὰρ ἐν Χριστῷ καινὰ)· φέρε τι πνευματικὸν
τοῖς τῆς διανοίας ἡμῶν καταθρήσωμεν, καὶ ἐν
τάξει τῆ παναρίστη κειμένης τὰς ἑορτὰς ἀποφθνή-
σκον, ὡν ἀρτίως διεμνημονεύσαμεν. Ἐψεται δὲ πανταχοῦ τοῖς ἐν τύποις γεγονόσιν ὁ λόγος, ἐξ αὐτῶν ὡς
ἐν διαμορφῶν τὴν ἀλήθειαν.

β. Ἦν οὖν εἰς τύπον ὁ Φαραὼ τῆς τοῦ διαβόλου
σκαιότητος. Ὁ μὲν γὰρ πληρῶ καὶ πλουθεία καὶ τοῖς
περὶ ταῦτα πόνοις τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ κατηκί-
ζετο, καὶ ἀφύκτω δουλείας ἐγκαταδύσας ἔζυγῶ,
θεῖν οὐκ ἤφριε τῷ ἐπὶ πάντας Θεῷ. Ὁ δὲ γὰρ τῆς
ἁμαρτίας εὐρστῆς, τοῦτ' ἐστὶν ὁ Σατανᾶς, ὁ δεινὸς
καὶ ὑπέροφρος καὶ τῆς ἀνωτάτω δόξης κλοπεύς, ὁ
ὅς ἐκ φρονεῖς ἀγρίας θρασεῖς ἀναθράττων λόγους
(τετόλμηκε γὰρ εἰπεῖν· «Ἐσομαι ὁμοῖος τῷ Ἰψίσιψ»),
τῆς ἑαυτοῦ δυστροπίας ἐν ζυγῶν τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν
γῆν ἱπιθεῖς, αὐτῷ προσκομῆν ἐκέλευε, καὶ ὡς περὶ τινὲ
πληρῶ καὶ πλουθεία, ταῖς περὶ τήνδε τὴν σάρκα σπου-
δαῖς, ἀμίσθοις τε καὶ ἀνονητοῖς περισπασμοῖς ἐγκαι-
σθα· προσέταττεν· ἦδει γὰρ ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως
εἰς ἕλεθρον καὶ ἀπώλειαν ἡ τῶν ἐπὶ γῆς πραγμάτων
ἐκτελεστήσει φροντίς. Ἄλλ' ἐπέλαμψε τῷ κόσμῳ
Χριστός, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ πᾶσα λύτρωσις, ὁ ἀμνὸς ὁ
ἀληθινὸς ὁ ἀφρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ἐξηγή-
ματα γούν διὰ τῆς αὐτοῦ θυσίας τῆς τοῦ πάλαι κρα-
τούντος πλεονεξίας, καὶ τῷ τῶν ὄλων παμβασιλεῖ
καὶ Θεῷ τελοῦμεν τὴν ἑορτὴν, τῆς ἀρχαίας ἀπάτης
ἐν ῥύπον, ὡς περὶ τινὰ λήμην τῶν τῆς διανοίας ὁμ-
μάτων ἀπονεψάμενοι. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς ἔφη, ἐν Χρι-
στῷ πάντες ἐκλευτρώμεθα, «ἐσπείραμεν ἑαυτοὺς
εἰς δικαιοσύνην, ἐτρυγῆσαμεν εἰς καρπὸν ζωῆς,»
κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν· ἐχόμεθα λοιπὸν
ἐγκάρπου σπουδῆς. Ἐμμισηθὸν ἰδρωτὰ τετιμῆκαμεν,
κατορθοῦν σπουδάζοντες τὰ δι' ὧν ἂν τις εὐδοκιμή-
σειε παρὰ τὸ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

γ. Ταύτην εἶναι φάμεν τὴν ἐπὶ ταῖς ἑβδομάσι καὶ
θερισμῶ πυρῶν ἑορτὴν, ἀφιγμένοι τε λοιπὸν εἰς
τοῦτο φαιδρότητος, καὶ ἀπάσις ἀρετῆς ἐν καλῷ γε-
γονότας, καὶ πολυειδοῦς εὐκαρπίας ταῖς ἑαυτῶν
ψυχαῖς κατασπυρεύοντες πλοῦτον, καὶ ὅσον ἐν θησαυ-
ροῖς ἀποκλείσαντες (γέγραπται· γὰρ, ὅτι «Τοὺς καρ-
ποὺς τῶν πόνων σου φάγεσαι»), τότε δὲ, τότε καὶ ἐν
ταῖς ἄνω σκηναῖς καταλύσομεν, καὶ ληψόμεθα παρὰ
Θεοῦ τὰς ἐν παραδείσῳ τρυφάς, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν
ἐκείνην καὶ πολύευκτον ἀληθῶς εὐημερίαν ἀναθη-
σόμεθα, ἐν ἰδρωτὸς δίχα καὶ πόνου παντὸς ἀμέτ-
ροχον παντελῶς διαβιοῦντες βίον. Καὶ τούτου τύπος
ἡ τρίτη τε καὶ ἐπὶ σκηναῖς ἑορτὴ, ὅτε καὶ
κάλυτρα φοινίκων ἐδέξαντο, καὶ τοὺς ἑτέρους τῶν
κλάδων, γράφοντες, οἶμαι, τοῦ τύπου τὰς ἐν παρα-
δείσῳ τρυφάς. Οὐκοῦν, ἀναβιδάσω γὰρ εἰς τὸ ἐν ἀρ-

antiquis in figura tradita fuerant ad veritatem sunt
tractata (in Christo siquidem omnia nova ⁷²). **328**
age spiritale quidpiam mentis oculis contemplerur,
atque optima ratione dispositas fuisse celebritates
demonstrabimus, ut modo commemoravi. Insistet
porro ubique figuris oratio, ex ipsis quantum licue-
rit exprimens veritatem.

2. Adumbrabat ergo Phraeo diaboli feritatem :
ille siquidem luto ac lateritio opere, aliisque ejus-
modi laboribus Israelitas discrucians, inevitabili
servitutis oppressos jugo sacrificare universorum
Deo permittebat. Peccati vero inventor, nempe Sa-
tanus ille terribilis et superbus, ac divinæ gloriæ
prædo, qui ex efferata mente plenos audaciæ ser-
mones eiecit : nempe ausus est dicere : « Ero si-
millis Altissimo ⁷³ : » universos mortales suæ per-
versitatis jugo pressos se adorare jussit, et veluti
luto et latere, carnis libidinibus casso atque irritato
labore implicitos detinebat. Norat siquidem omnino
futurum, ut ad exitum demum et interitum rerum
terrenarum cura perduceret. Verum illuxit mundo
Christus, per quem et in quo plane liberati sumus,
verus agnus qui tollit peccatum mundi. Erepti nem-
pe sumus immolato illo, ex vetere tyrannide, et
universorum regi et Deo celebramus festivitatem,
antiquæ fraudis sorde ceu lippitudine quadam ex
mentis oculis deteresa. Postquam vero, ut dixi, om-
nes in Christo redempti sumus, « Seminavimus nosmetipsos in justitiam, et vindemiavimus in fructu
vitæ, » juxta prophetæ vocem ⁷⁴; addiximus
nos proinde colligendorum fructuum studio, sudo-
remque mercede haud vacuum suscepimus, et
sectantes studia, per quæ Deo simul et hominibus
probatum esse possumus.

3. Hanc nos esse dicimus hebdomadarum mes-
sisque festivitatem, hinc nos ad summam hilarita-
tem tracti, omnibusque ornamentis virtutum
conspicui, atque omnigenum fructuum copia in no-
stris animis congregata, ac velut in thesauros sepo-
sita : scriptum est enim : « Fructus laborum tuo-
rum comedes ⁷⁵; » tunc sane et in supernis habita-
bimus tabernaculis, et donabimur a Deo paradisi
deliciis, et in antiquam illam ac vere beatissimam
tracti felicitatem, sudoris plane ac laborum om-
nium expertem penitus vitam transigemus. Hujus-
que imaginem tertia illa festivitas obtinet, quæ sub
tabernaculis agebatur, cum quidem palmarum
aliarumque arborum assumebant ramos, hac velut
imagine paradisi delicias, ut arbitror, commone-
strante. **329** Igitur, ut repetam orationis nostræ

⁷² II Cor. v, 17. ⁷³ Isa. xiv, 14. ⁷⁴ Osee x, 12. ⁷⁵ Psal. cxxvi, 2.

Varie lectiones.

† ἀ. λ. ὁπ'. * Ἰσ. ἐγκαταδύσας.

primorata, tria anni tempora constituit Deus, quibus omne masculinum eorum ipso sisti oporteret. Annon ergo merito divini hujus sacrique oraculi causam investigemus? Omnium nempe procreator est universorum Deus, illiusque nutu tam femineum, quam masculinum existit genus. Quid ergo femineum ante ipsum conspici vultis? masculos vero tam illustri atque inclyta gloria honestari placet? Dicimus itaque hanc vim esse legalium mandatorum, ut nos per umbram et figuras ad agnoscendam veritatem traducant. Admittant nimirum hæc quæ aperte oculis usurpamus, rerum intelligibilium imagines, nosque hoc pacto ad subtiles absolutasque contemplationes traducunt. Femininum ergo genus plerumque sane est et animo et corpore prorsus imbecillum: masculinum vero utroque præstat et excellit. Igitur veluti masculum, quod spiritali robore ac sapientia excellit genus, in honore habetur, obversaturque coram Deo, suoque illum aspectu dignatur. Scriptum est enim: « Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum ». Præterea quæcunque aliquo numero apud Deum habentur, hæc apud diabolum ipsiusque angelos nullo in pretio sunt, nec illius crudelitatis experiundæ periculo vacant. Aggreditur nempe sanctos omnes, et in eos qui spiritali pollent robore, rabiose insultat, sed irritè infelix conatu, omniaque ipsius perversitatis inventa a scopo plane aberrant. Spiritalibus porro masculis non mediocriter ipsum infensum esse, offendique vehementer ipsorum gloria, ex sapientissimi Moysis historia facile intelligemus. Insidiabatur nimirum dementissimus Pharaon Israhelitis. Cum vero illorum multitudo innumerabilis excrevisset, angebatur ob hoc ille scilicet haud mediocriter. Advocans vero, inquit, obstetrices Hebræorum, præcepit, dicens: « Omne masculinum quod natum fuerit Hebræis, in flumen projiciatur, et omnem feminam conservate ». Accommodantes ergo rursus Pharaonis personam potestati adversus Deum rebelli atque adversariæ, nimirum Satanæ, dicimus, robustum genus, quodque præterea sapientia excellit, invisum ipsi esse atque inimicissimum. Nec enim illius subire jugum velit, aut impiis ipsius consiliis cervicem submittere. **330** Opponit nempe se ac pugnat strenue, spiritali armatura cinctum, ac studiis virtutis suam perpetuo vitam illustrans. Femininum vero molle est, ut dicebam, insipiens et infirmum, belli inexpertum, manus habens remissas, quod nec torquere jaculum necrit, nec sustinere arma justitiæ possit. Hoc ille amat, hoc charum habet, atque in ipsum toto affectu rapitur: genus siquidem, ut dicebam, molle ac bello ineptum impense colit. Igitur, quemadmodum beatus ait Psaltes, « Viriliter agite, et confortetur

A χαλς τὸν λόγον· δεῖ γὰρ, ἔφη, Θεὸς τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ πᾶν ἄρσεν ὀφθῆναι ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἔτι πῶς οὐκ ἄξιον τὴν αἰτίαν καταθεῖν τοῦ θείου τε καὶ ἱεροῦ θεοσκίματος; Καίτοι τῶν ὄλων ἐστὶ δημιουργὸς, ὃ ἐπὶ πάντας Θεός, καὶ τοὺς αὐτοῦ νεύμασι παρήχθη πρὸς ὑπαρξίν τὸ θῆλυ τε καὶ ἄρσεν γένος. Πῶς οὖν ἀπισθῆσαι τὸ θῆλυ τοῦ ὀφθῆναι δεῖν ἐνώπιον αὐτοῦ, τὸ γε μὴν ἄρσεν τῆς οὐτῶ λαμπρῆς καὶ περιφανοῦς εὐκλείας ἀξιοί; Φαμὲν οὖν, ὅτι τῆς κατὰ νόμον ἐνοχλῆς ἢ δυνάμις δὲ σκιδῆς καὶ τύπων εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἡμᾶς ἀνακομιζεῖ δύναμιν. Δέχεται τοίνυν τὰ ἔμφανη καὶ ὀρώματα τῶν νοητῶν εἰκόνας, οὕτως τε ἡμᾶς ἰσχυαίς καὶ ἀπεξομμένας ἐπίστησι θεωρίας. Τὸ μὲν γὰρ θῆλυ γένος, ἀσθενὲς δεῖ πῶς ἐστὶ καὶ διανοία καὶ σώματι· τὸ γε μὴν ἄρσεν, καθ' ἑκάτερον τῶν εἰρημίνων εὐδοκιμεῖ, καὶ ἐν μοίρᾳ νοεῖται κρείττονι. Οὐκοῦν ὡς ἄρσεν τὸ ἐν ἀνδρία τῆ νοητῆ καὶ ἐν φρενὶ τῆ ἐξοφωμένη τιμᾶται γένος, καὶ ὅθι καὶ παρῆσιν ἐν ὑψέι Θεοῦ, καὶ ἐπισκοπῆς ἀξιοῦνται τῆς παρ' αὐτοῦ. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὤτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν. » Πλην δεσπερ ἂν εἶεν ἐν λόγῳ παρὰ Θεοῦ, ταῦτα τοῦ μηδενὸς ἀξια παρὰ τε τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔξω τῆσιν αὐτῶν ἡμῶν τῆσιν παρ' αὐτῶν ὀμότητος εἰς πείραν ἔλθειν. Ἐπιφύεται γὰρ ἀγίῳ παντὶ, καὶ τοὺς εὐανδρίαν ἔχουσι τὴν πνευματικὴν ἀγρίως ἐπιπυδᾶ ἀστοχεῖ δὲ βάλλων ὁ δειλαῖος· πάντα γὰρ ἔξω φέρεται σκοποῦ τῆς ἐνοῦσας αὐτῷ δυστροπίας τὰ εὐρέματα. Ὅτι δὲ τὸ ἄρσεν πνευματικῶς, οὐ μετρίως αὐτῷ προσκίρουσα, καὶ λυπηλίαν εὐδοκιμοῦν, ἐκ τῆς τοῦ πανσόφου Μωσέως εἰσόμεθα συγγραφῆς. Ἐπιβούλευε μὲν γὰρ ὁ ἀπόκλητος Φαραὼ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ κληθὺς αὐτοῖς τοῦ γένους πέρα λοιπῶν ἀριθμοῦ παντὸς ἐξετείνετο, κατεδήχθη μὲν ἐπ' αὐτῷ δὴ τοῦ τῷ, καὶ μάλα πικρῶς. Προσεκασάμενος δὲ, φησὶ, τὰς μαλας τῶν Ἑβραίων, ἐνεταδιετο λέγων· « Πᾶν ἄρσεν ὃ ἐὰν τεχθῆ τοῖς Ἑβραίοις, εἰς τὸν ποταμὸν ῥέψατε, καὶ πᾶν θῆλυ, ζωογονεῖτε αὐτό. » Περιτιθέντες δὲ πάλιν τὸ τοῦ Φαραὼ πρόσωπον τῆ θεομάχῳ τε καὶ ἀντικειμένη δυνάμει, τουτέστι, τῷ Σατανᾷ, φαμὲν, ὅτι τὸ εὐσθενὲς αὐτῷ καὶ πρὸς γε τούτῳ τὸ ἔμφρον μεμίσηται γένος, καὶ ἐστὶ πολεμιώτατον. Οὐ γὰρ ἂν ἀνάσχοιτο τῶν αὐτοῦ ζυγῶν, οὐδὲ μὴν ὑφῆσαι τὸν αὐχένα τοῖς ἀνοσίοις αὐτοῦ βουλευμάσιν. Ἀντανίσταται δὲ καὶ ἀντιξάγει νεανικῶς, παντευχίαν ἔχον τὴν νοητὴν, καὶ σπουδάσασαι τοῖς εἰς ἀρετὴν, τὴν οἰκείαν δεῖ καταφαιδρῶνον ζωὴν. Τὸ δὲ γε θῆλυ, μαλθακὸν, ὡς ἔφη, ἐστίν, ἀσφόν τε καὶ ἀδρανὲς, καὶ ἀπειροπόλεμον, καὶ παρειμένας ἔχον τὰς χεῖρας, καὶ τοξεύειν οὐκ εἶδὸς, καὶ τοῖς ὅπλοις τῆς δικαιοσύνης ἐναρμόσασθαι μὴ δυνάμενον. Τοῦτο φιλεῖ καὶ προσίεται, καὶ αὐτῷ προσένευκεν ὄλω· τιμᾶ γὰρ, ὡς ἔφη, τὸ ἀνανδρῶν καλ' ἀφιλόμαχον γένος. Οὐκοῦν,

7 Psal. xxxiii, 16. 8 Exod. i, 16.

Variae lectiones.

7 ἄλλ. δεῖν. 8 ἄλλ. ἐπιφύεται. 9 ἄλλ. ζυγῶν.

καθὰ φησιν ὁ θεοπέσιος Μελετῆς, « Ἀνδρίζεσθε, καὶ Ἀ cor vestrum; omnes qui speratis in Domino⁹⁹. »
 κραιταίουσθε ἢ καρδία ὑμῶν, πάντες; οἱ ἐλπίζοντες
 ἐπὶ Κύριον. » Τίνα δὲ τρόπον καὶ τοῦτο κατορθώ-
 σωμεν, διαδέλφει λέγων ὁ Χριστοῦ μαθητῆς· « Δὴ
 αναζωοτάμενοι τὰς ὁσφύας ὑμῶν τῆς διανοίας, νήφον-
 τες τελείως, ἐλπίζατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν,
 ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τέκνα ὑπακοῆς,
 μὴ σοχηματιζόμενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ
 ὑμῶν ἐπιθυμίαις· ἀλλὰ κατὰ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς
 ἄγιον, καὶ ὑμεῖς ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενήθητε·
 γέγραπται γάρ, ὅτι Ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος. »
 Οὐ γὰρ ἔστι τῶν ἐκτελεσθέντων, βυπῶντας καὶ μερο-
 λυσμένους, ἐγγὺς γενέσθαι τοῦ πανάγνου Θεοῦ. « Τίς
 γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; » κατὰ τὸ γεγραμ-
 μένον.

δ. Ἐχεις εἰκόνα τοῦ πράγματος τὴν ἱεροφάντην
 Μωσῆν^b. Ἐν γὰρ τοῖς τῷ βρει Χωρηθῆ προβάτων
 ἀγέλας διαποιμαίνοντι· πῦρ ἀπασφράπτων ἐν βέτω
 παραδόξως διαφαίνεται, καὶ καταδόσκειτο μὲν τὸν
 θάμνον ἢ φλόξ, ἀδικούσα δὲ ὄλων οὐδὲν (κατεπίμπρη
 γὰρ οὐδαμῶς), μέγα καὶ ἐξάίστων ἵπποιε τὸ θαῦμα·
 προσήει δὴ οὖν, τί τὸ χρῆμα τοῦ παραδόξου θεάμα-
 τος, πολυπραγμονῶν ὁ Μωσῆς. Ἦν δὲ ἄρα Θεὸς ἐν
 εἴδει πυρὸς ἐνιζήσας τῷ βέτω. Ἐῖτα φησι τὸ Γράμ-
 μα τὸ ἱερὸν, ὅτι ἐκάλεσε Κύριος ἐκ τοῦ βέτου τὸν
 ἄνθρωπον, λέγων· « Μωσῆ, Μωσῆ, μὴ ἐγγίσης ὧδε,
 λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος
 ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν. » Φαίη δ' ἂν πρὸς
 τοῦτο, οἶμαι, τίς· Ὅποιός γάρ ἂν μολυσμοῦ νοηθεῖη
 τὸς πόδος τὸ ὑποδεῖσθαι τοὺς πόδας; ἢ πῶς ἀκάθαρ-
 τος ὁ Μωσῆς σανδάλων ἕνα καὶ δερμάτων; Τί οὖν
 ἄρα πρὸς τοῦτο φαμεν; Ῥύπος μὲν οὐδεὶς ἀνθρώπων
 ψυχῆς ἐγγίνετο ἂν ἐξ ὑποδημάτων. Ἐπειδὴ δὲ
 ἦν ἐν Αἰγύπτῳ Μωσῆς, νερόμιστος δὲ παρὰ τοῖς αὐ-
 τόχθοις τὸ μὴ χρῆναι τινὰς τοῖς τῶν εἰδώλων τεμέ-
 νισιν ἀπεισιδέσθαι ἐπιφοιτῶν ἐνερμωσμένον αὐτοῖς
 τῶν ὑποδημάτων, ἃ καὶ ζῶων εἰσὶ τα, καὶ μολυσμὸς
 τὸ χρῆμα, καὶ ἕτερον οὐδὲν ἦν παρ' ἐκείνοις, ταῦτη-
 τοι καὶ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἀπροφάσιτος ἐκτυτὸν ἀπο-
 φαίνων τοῖς οὐπω κεκαθαρμένοις, ὡς ἀπὸ γε τῆς
 κατ' Αἰγυπτὸν συνηθείας, οἷς πνευματικῆν ἀπεκά-
 θαρσιν τὸν ἱερὸν ἐκίλει Μωσῆς, λέγων· « Λύσαι τὸ
 ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος ἐν ᾧ σὺ
 ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν. » Χρῆναι γὰρ οὕτως γέ φημι
 τοὺς τῷ παναγίῳ Θεῷ λατρεύοντας, νεκρῶν ἔργων
 ἀποφοιτῶν, οὔτε τε τῶν εἰς φθορὴν καὶ βεβήλωσιν
 ἐπιτηδεύματων ἀπληγαμένους ἐγγίσειν αὐτῷ, κατ'
 οἰκειότητα δὲ φημι τὴν πνευματικῆν. Ἔργα δὲ νε-
 κρῶν θεῖν ἢ ἂν φιληθῶσι σαρκικαί, κῶμοι καὶ
 μέθαι, καὶ σεμνότητος ἀπάσης ἐρήμη ζωὴ, λημμά-
 των αἰσχρῶν ἔφεσις, ἀρπαγαὶ καὶ πλεονεξίαι,
 θυμοὶ καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν, καταλαλαὶ καὶ ὑπεροψίαι,
 καὶ ἀπλῶς ὁ τὰ δεῖ ὧν ἂν τις ἀπολιθῆσαι τῆς εἰς
 αἰῶνα ζωῆς, τοῖς τῆς ἀμαρτίας βρόχοις ἐνελημμέ-

B 4. Habes in antistite sacrorum Mose rei totius
 imaginem. Huic nimirum in monte Horeb ovium
 greges pascenti, fulgurans in rubo flammæ admi-
 rabili apparuit, quæ fruticem quidem depascebatur,
 sed cum nihil læderet aut incenderet ulla ex parte,
 speciem ingentis plane miraculi præbuit. Progre-
 diebatur itaque Moses, ut quidam hoc esset spe-
 ctaculi admirabilis sedulo indagaret. Erat quippe
 Deus sub forma ignis insidens rubo. Subjiciunt mox
 sacræ Litteræ advocasse Dominum ex rubo hominem
 his verbis : « Moses, Moses, ne appropinques huc,
 solve calceamenta de pedibus tuis, locus enim in
 quo stas terra sancta est¹⁰⁰. » Dixerit autem hic,
 opinor, quispiam, Quidnam esse hoc maculæ con-
 tractum intelligatur si quis calceatos habeat pedes?
 C aut quonam modo pollutus Moses sandaliorum
 causa et pellium? Quid nos igitur ad hoc dicimus?
 Nihil sane sordium in hominis animum ex calceis
 derivetur. Cæterum cum degeret in Ægypto Moses,
 essetque indigenis usitatum, ut ne quisquam ido-
 lorum sacellum licentius ingrederetur, indutus
 calceos qui sunt exuvix scilicet mortuorum ani-
 mantium, 331 quoddamque inquinamenti genus,
 nec quidquam plane aliud apud illos existimantur;
 proinde ei universorum Deus, ut qui nondum pur-
 gati essent, arceri ab ejus congressu demonstraret,
 velut ex Ægyptiaca consuetudine ad spiritualem
 expiationem sanctum Mosæ vocabat dicens :
 « Solve calceamenta de pedibus tuis : locus enim
 D in quo constitisti, terra sancta est. » Jam namque
 oportere assero qui sanctissimo Deo serviunt, a
 mortuorum operibus abstinere, atque hoc pacto a
 corruptibilibus ac profanis liberatos studiis ad ip-
 sum per spiritualem nempe familiaritatem accedere.
 Annumerentur porro mortuorum operibus corporeæ
 voluptates, comessiones, et ebrietates, atque omni-
 morum integritate destituta vita, turpis compendii
 cupiditates, rapinæ, avaritiæ, iracundia, quæque
 hinc oriuntur obrectatio atque superbia, atque ut

⁹⁹ Psal. xxx, 25. ¹⁰⁰ I Petr. i, 13-16. ¹⁰¹ II Cor. vi, 14. ¹⁰² Exod. iii, 5.

Varix lectiones.

^b ἄλλ. Μωσῆς. ^c ἄλλ. παναγίῳ. ^d ἄλλ. νεκρῶν ἐργῶν. ^e ἄλλ. ἀπληγῶν.

semel absolvam, omnia per quæ excidat quis ab æterna vita, peccati laqueis implicitus, suumque caput variis improbitatis criminibus obnoxium constituens. Ab ejusmodi nos morbis avocet Christi discipulus iis verbis : « Nolite diligere mundum neque quæ in mundo sunt : si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ. Et mundus transit, et concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum⁸⁵. » Scribit vero et sapientissimus Paulus ad eos qui gloriosam et illustrem vivendi rationem adamarunt : « Fornicatio autem et immunditia ne nominetur quidem in vobis, sicut decet sanctos, sed magis gratiarum actio⁸⁶. » Vitæ adeo puræ, ac præ cæteris probatæ viam jam olim nobis lex Mosaica delineavit, dum per umbram et figuram nobis Emmanuelem, hoc est, traditorum ab ipso oraculorum claram et salutarem lucem describit. Affulsit autem hoc tempore nitida plane veritas. Factus est namque nostri similis, qui supra omnes res creatas est positus, ut divinum nobis lumen immitteret, rectamque totius virtutis edoctos viam, Dei filios constitueret. Demisit siquidem se ad nostra, quemadmodum dicebam, ut nos quæ ipsius sunt, assequamur, quoniam aliquo modo ipsius paupertate ditati sumus⁸⁷. Nisi enim ipse nobiscum pauper factus esset, seipsum ad nostra demittens, nos quoque ejus divitias haudquaquam tenuissemus, filii dignitate, quæ ipsi et soli naturali proprietate convenit, per ipsum et ab ipso donati. Verum nulla fuit **332** Israelitis prudentia. Advenientem in carne Redemptorem non agnoverunt, idque licet iis mysterium sapientissimum Moses jam olim multis modis descripsisset. Dicebat itaque Christus, nimiam illorum imprudentiam et incredulitatem arguens : « Si crederetis Mosi, crederetis et mihi : de me enim ille scripsit⁸⁸. » Igitur ipsa quoque lege a qua dirigebantur per inobedientiam contempta, hæserunt in tenebris, divinæque lucis penitus expertes fuere : hocque illud erat nempe quod de iis prophetarum voce fuerat pronuntiatum. Expectantibus namque ipsis lucem tenebræ sunt factæ. Qui splendorem expectabant, in cæcitate ambularunt⁸⁹. Sæpenumero autem Dominum invenimus ipsos inclamantem, ac dicentem : « Ego sum lux mundi : qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ⁹⁰. » Et rursus : « Ego lux in hunc mundum veni⁹¹. » Ut vero inexcusabilem ipsorum redderet ignorantiam, quamvis nostri similis conciperetur, divinam et quæ omnem modum mortalitatis excederet, insitam sibi potestatem ubique demonstrabat. Nam quid non illum supra omnem orationem atque admi-

νος, και πολυτρόπου φαυλότητος αιτιαμασιν ενοχον την τουτου κατασθησας κεφαλην. των τουτουτων ημας εβρωσθηματων αποφορει λεγων ο Χριστου μαθητης· « Μη αγαπατε τον κοσμον, μηδε τα εν τω κοσμω· οτι παν το εν τω κοσμω, η επιθυμια της σαρκος, και η επιθυμια των οφθαλμων, και η αλαζονεια του βιου. Και ο κοσμος παραγεται, και η επιθυμια αυτου. Ο δε ποιων το θελημα του Θεου, μνει εις τον αιωνα. » Γραφει δε και ο πανσοφος Παυλος τοις την ευκλειδ πολιτειαν κατορθουν ησημενοις· « Πορνεια δε, και ακαθαρσια πασα μηδε ονομαζισθω εν υμιν, καθως πρεπει αγιοις, αλλα μλλον ευχαριστια. » Της ουτως κεκαθαρμενης και εξαιρετου ζωης την οδον προσηντυπου μιν πάλαι και ο Μωσαιος νόμος, δια σκιας και τυπων προαναγραφων ημιν τον Έμμανουηλ, ητοι των δι' αυτου θεοπισματων το ειλικρινες και σωτηριον φως. « Ανελαμψε δε νυχι καθαρωσ η αληθεια. Γεγονε γαρ καθ' ημας ο υπερ πασαν την κτισιν, ινα το θειον ημιν εναστραφη φως, και ευθι πασης αρετης ιεναι διδασκας, υλους αποσηνη Θεου. Καθηκα γαρ εαυτον, ως εφη, εις τα ημων, εν ημεις τα αυτου κερδανωμεν, επαι τινα τροπον τη αυτου πτωχεια πεπλουτηκαμεν. Ει μη γαρ συνεπτωχευσεν ημιν αυτες, καθεις εαυτον εν τοις καθ' ημας, ουδ' αν ημεις τον αυτου πλουτον εσχηκαμεν, την αυτω και μονω πρεπουσαν ιδικως υιότητα δι' αυτου τε και παρ' αυτου κερδαινοντες. « Αλλ' ην ασυνετος Ισραηλ. Ουκ επεγνω μετα σαρκος παρόντα τον Λυτρωτην, καιτοι του πανσοφου Μωσαιος πολυτροπως αυτο προανατυπουντος το μυστηριον. « Εφη γουν ο Χριστος, το πολυ λιβαν ασυνετον και απειθεις ιγκαλιων αυτοις· « Ει πιστευετε Μωση, πιστευετε αν εμοι· περι γαρ εμου εκεινος εγραψεν. » Ουκουεν και αυτων ταις απειθειαις καταλυθησαντες τον Ιουνοντα νόμον, μεμενηκασιν εν σκοτew, και φωτις αμετοχοι παντελωσ του θειου γεγονασι· Και τουτο ην αρα το δια φωνης προφητων περι αυτων ειρημενον. « Υπομειναντων αυτων φως, εγενετο αυτοις σκοτος· μειναντες αυτην, εν αωρη περιπατησαν. Πλεισταχου δε τον Κυριον ευρησσομεν επιφωνουντα αυτοις, και λεγοντα· « Εγω ειμι το φως του κοσμου· ο εμοι ακολουθων ου μη περιπατηση εν τη σκοτεια, αλλ' εξει το φως της ζωης· » και παλι, « Εγω φως εις τον κοσμον εληλυθα. » « Ινα δε και απροφασιστον αυτοις καταστητη την αγνοιαν, καιτοι καθ' ημας οριωμενος ανθρωπος, θεοπρεπη και υπαρκοςμιον της ενουστησ αυτη ανανμεως την επιδειξιν εποικετο πανταχου. Τι γαρ το επεκεινα και λεγου και θαυματος ου κατορθωσας οραται· Και γουν εφη προς αυτους· « Ει ου ποιω τα εργα του Πατροσ μου, μη πιστευατε μοι· ει δε ποιω, κων εμοι μη πιστευητε, τοις εγωιοις μου πιστευατε. » Αδρατον μεν γαρ κατα φωσιν ιδιαν το Θειδν εστι. Πεγραπται γαρ· « Θεον ουδεις εωρακε πωποτε. » Γινωσκεται δε προς ημων κατα γε το εφικτογ, Εκ

⁸⁵ I Joan. ii. 15-17. ⁸⁶ Ephes. v. 3. ⁸⁷ II Cor. vii. 9. ⁸⁸ Joan. v. 46. ⁸⁹ Amos v. 8. ⁹⁰ Joan. viii. 12. ⁹¹ Joan. xii. 46.

Variae lectiones.

1. αλλ. αὐτῶν.

τε τῆς μεγαλοῦργίας καὶ τῆς ἀφράστου δυνάμεως Α καὶ ὑπεράτης ὑπεροχῆς. Διακηρύττει δὲ καὶ ἡ κτίσις αὐτῶν· ψάλλει γοῦν ὁ Δαβὶδ· « Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ· ποιήσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα. » Ναὶ μὴν καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος γέγραφε περὶ αὐτοῦ « Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης. » Οὐκ οὖν ἐξ ἰσχύος τῆς ἀγαν καὶ θεοπρεποῦς, καὶ πάντα λόγον ὑπερηρμένης, ἔνεστί πως τὴν περὶ τῆς ἀβήτου θεότητος δέχσθαι γνώσιν. Ἐπέφανε δὲ τῷ κόσμῳ μετὰ σαρκὸς ὁ πάντων δημιουργὸς Θεὸς Λόγος, οὐχ ἵνα τὴν οὐσαν ἀφανίσας γῆν, ἑτέραν ἡμῖν εἰς τὸ παρὸν ἀναδείξῃ καινὴν, οὔτε μὴν ἵνα ἑτέρους οὐρανοὺς ἐργάσῃται, τοὺς ὄντας νῦν περιελών, ἢ καινοπρεπὲς καὶ ἀδόκητον περὶ τὸν ἡλίω κύκλον ἀποτελέσῃ, καὶ καινουργήσῃ περὶ τὴν ὁραμένην κτίσιν· ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς κειμένους ὑπὸ πόδας διαβολικῶν, καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας κατενηνεγμένους εἰς φθορὰν, μεταχαλκῶσῃ πρὸς ἀφθορσίαν, ἀγίους τε καὶ ἀμώμους ἀποφήνῃ, τοῖς ἐξ ἡμερότητος νεύμασι παντὸς ἀπαλλάξας βύπου, καὶ ταῖς τῆς ἀμωμῆτου ζωῆς ἐμδήσας ἑ τριβόις. Ἐπειδὴ δὲ ἦν καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος ὁρώμενος οἰκονομικῶς (ὡς γὰρ ὁ προφήτης φησὶ, « Ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη »), διὰ τοῦ [του] φανερῶν ἡμῖν καθιστὰς ἑαυτὸν, ὅτι τε εἶη Θεός, καὶ Υἱὸς κατὰ ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· εἰργάζετο τὰ αὐτοῦ, ὁμοῦ δὲ καὶ ἰσοῦργῶν αὐτὸν ἀποφαίνων τῷ ἰδίῳ Γενώφῳ, διὰ τῆς ἰσως ἀπαρallάκτως ὑπεροχῆς τε καὶ ἐξουσίας ἰὼν ἰθυμάζετο παρά γε τοῖς ἔγνωκός τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἦν καὶ οὕτως ἐξήνιος, καὶ ὁλοτρόπως εἰς ἀπιστίαν ἀπονενευκῶς ὁ ἀπόπληκτος Ἰσραὴλ· καὶ γοῦν ἄνω τε καὶ κάτω τὸν ἐν γράμμασιν ἀειλογοῦντες νόμον, προϊσχόμενοι τε τὴν διὰ Μωσέως ἐντολήν, τοῖς διὰ Χριστοῦ θεσπίσμασιν ἀντεφύροντο, λέγοντες· « Ἡμεῖς τοῦ Μωσέως ἐσμὲν μαθηταί. Τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστίν· » καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἀτιμάζοντες διετέλου, καὶ οὐδὲν τῶν ἐκτόπων ἦν, ὃ σεσίγηται παρ' αὐτοῖς· πάντα δὲ ὡσερ σειοντες κάλων ταῖς ἑαυτῶν δυστροπίαις, καὶ μέτρον παντὸς ἰόντες πέρα, τὸν ἐξ οὐρανοῦ Λυτρωτὴν, τὸν δικαιοῦντα τῇ πίστει τὸν ἀσεβῆ, τὸν ἀνακαινίζοντα πρὸς ἀφθορσίαν τοῦς τοῖς τοῦ θανάτου βρόχοις ὑπενηνεγμένους, τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, θανάτῳ περιβαλεῖν ἐσπούδαζον, λακτίζοντες μὲν εἰς κέντρα, καὶ πῦρ καὶ δίκην τῆς ἑαυτῶν καταχρόντες κεφαλῆς, ἐπ' ἀνηνύτοις δὲ σκέμμασιν, ὁμοῦ τοῖς καθηγείσθαι λαχοῦσι, δυσσεβῆ συλλέγοντες βουλευτήρια· καὶ γοῦν ἐφασκον, ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς καταπλήττεσθαι τὸν θαυματουργόν, ἐπ' αὐτοῖς δὲ τούτοις ἑαυτοῦς εἰς ὠμότητα παραθίγοντες, καὶ εἰς ἀκάθεκτον ἦδη πως ἀνακαιόμενοι φθόνον· « Τί ποιοῦμεν, ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ ποιεῖ σημεῖα; » Ἐάν

A rationem patrantem animadvertas? Proinde et ad ipsos dicebat : « Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi : si autem facio, et si mihi non creditis, operibus meis credite ⁹⁰. » Invisible namque natura divinum est Numen. Scriptum est enim : « Deum nemo vidit unquam ⁹¹. » Agnoscitur autem a nobis, quoad fieri potest, ex operum magnitudine et ineffabili potestate, supremaque excellentia. Ipsum vero etiam res creatæ prædicant, quemadmodum psallit David : « Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum ⁹². » Scripsit autem de ipso et sapientissimus Paulus : « Invisibilia ipsius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas ⁹³. » Igitur ex insigni virtute ac divina, quamque nulla vis orationis æquare possit, divinitatis ineffabilis cognitionem haurire quodammodo licet. Apparuit autem mundo carnem indutus universorum opifex, Dei Verbum ; non ut terra hac sublata atque abolita novam alteram nobis excitaret, neque ut alios cælos, eos qui nunc sunt demolitus, effingeret, aut ut novum aliquid et inexpectatum in solari orbe perficeret, aut inusitatum quidpiam in hac, quam cernimus, creatura præstaret, verum ut nos stratos **333** sub diaboli pedibus, ac per peccatum corruptioni mancipatos instauraret ad immortalitatem, sanctosque et inculpato redderet, benignitatis suæ nutibus ab omni sorde purgatos atque in irreprehensibilis vitæ viam tractos. Postquam sese hominem nostri similem ex dispensatione videndum exhibuit : ut enim ait propheta : « In terris visus est, et cum hominibus conversatus ⁹⁴. » : ut nobis aperte probaret se et esse Deum et ex vero Dei et Patris Filium, propria ipsius opera patrabat, cumque æqualem se natura et agendi facultate Genitori suo demonstraret, iisdem plane gradibus excellentiæ et potestatis incedens, cum admiratione ab his qui ipsius adventum agnoverunt, exceptus est. Sed nihilominus se refractarios, penitusque ad incredulitatem inclinatos dementissimi Israelitæ præbuerunt : proindeque de lege monumentis litterarum consignatâ perpetuo garrientes, prætextentesque Moisaica mandata, Christi se oraculis opposuerunt, dicentes : « Nos Mosis discipuli sumus, hunc autem nescimus unde est ⁹⁵, » aliisque affecerunt ignominii, nec ab ullo perversitatis genere temperarunt : omnem vero veluti inoventes rudentem sua pervicacia, omnemque nequitiae supergressi modum, eum qui cœlitus advenerat Redemptorem, qui fide justificat impium, qui instaurat ad immortalitatem mortis laqueis innexos, vitæ parentem ac duce[m] implicare morte attentarunt ; calcitrantes quidem adversus stimulum ignemque et supplicium suis ipsi

⁹⁰ Joan. x, 37, 38. ⁹¹ Joan. i, 18. ⁹² Psa. lxxviii, i. ⁹³ Rom. i, 20 ⁹⁴ Baruch iii, 38. ⁹⁵ Joan. ix, 28, 29.

capitibus accersentes : tum inaniam causarum obtento, una cum principibus consilia impietatis colligentes, dicebant, ob quæ suspicere miracula patranter debuisse, ob illa ipsa sese ad crudelitatem exstimulantes, jamque impotenti invidiæ æstuentes flamma : « Quid facimus, inquam, quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent nostram gentem et locum ⁹⁸. » Cum quidem qui summo apud illos sacerdotio præditus erat exitialem ipsis vocem velut ex imo pectore hauriens : « Vos, inquit, nescitis quidquam, neque cogitatis, quoniam expedit nobis ut unus homo moriatur pro populo, **334** et non tota gens pereat ⁹⁹. » Hinc ad nefarium exitum ipsis hæc erupere consilia. Comprehensum scilicet Jesum Pilato sistunt, et falsas quasdam criminaciones misere conflingentes crucifigi postulant. Quod est et factum, ducem se ipsis ad facinus præbente Satana, atque illos in exitii barathrum præcipitante. Sustinuit porro Christus, ac toleravit volens ipsam quoque corporis mortem, nostra causa providentiæ consilio. Noverat namque sane quidnam ex ea morte futurum esset boni. Neque enim subistit apud mortuos, quin revixit potius abruptis vinculis mortis, exspoliatoque Tartaro. « Dixit nempe iis, qui in vinculis erant : Exite ; et qui in tenebris : Revelamini ¹⁰⁰. » Factus est vero ipsius naturæ ad immortalitatem via, renovata siquidem est in ipso, effloruimusque ad vitam. Quod beatus quoque Paulus testatur his verbis : « Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur ¹⁰¹. » Everso itaque mortis imperio, ascendit ad cœlestem Patrem et Deum. Veniet porro annis lagentibus, ut cuique pro actionibus mercedem rependat.

5. Ergo quandoquidem, ut sapientissimus ait Paulus, « Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum, sive malum ¹ : » accingamus mentis nostræ lumbos, virili animo bona opera amplectamur, edomemus voluptates carnis, toliusque improbitatis maculas abstergamus. Misereamur orphanis, patrocinemur viduis, subveniamus indigentibus, et eorum qui in summis versantur miseris communem dolorem putemus, invisamus vincios, et uno verbo omnes virtutum numeros impleamus. Ita namque pure jejunabimus, inchoantes sanctam quidem Quadragesimam Kal. Martii, hebdomadam vero Paschæ salutaris sexta mensis Aprilis; absolventes jejunia undecima ejusdem Aprilis mensis, extremo vespere Sabbati, ut in Evangelio prædicatum est; festum vero celebrantes proxima Dominica die, duodecima ejusdem Aprilis mensis; adjicientes porro septem quoque hebdomadas sancte et amabilis Pentecostes, ut quasi imaginem sanctorum in cœlesti regione remissionis transigentes, **335** eorum societate digni habeamur in Christo

Α ἀφ' ὧν αὐτὸν οὕτως, ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀρῶσιν ἡμῶν καὶ τὸ ἔθνος, καὶ τὴν χώραν. « Οὗτοι καὶ ὁ προύχων ἐν ἱερωσύνῃ τῇ παρ' αὐτοῖς, ὡς ἐκ βαθείας φρονῶς γνώμην ἀνασπῶν τὴν ὀλέθριον αὐτοῖς, « Ὑμεῖς, φησὶν, οὐκ οἴδατε οὐδὲν, οὐδὲ λογίζεσθε, ὅτι συμφέρει ὑμῖν ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὢν τὸ ἔθνος ἀπώληται ¹. » ἐνταῦθεν αὐτοῖς εἰς ἀνάσιν πέρας ἐκπεδάμηκε τὰ βουλευµατα. Συλλαβόμενοι γὰρ προσεκόμισαν τῷ Πιλάτῳ τὸν Ἰησοῦν, ψευδηγορίας τινὰς συνθέντες οἱ δεδαισίοι, καὶ σταυροῦσθαι παρεκάλουν. Ὁ δὲ ἔγινε, στρατηγούτος αὐτοῖς πρὸς τοῦτο τοῦ Σατανᾶ, καὶ εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦς καθιέντος βάραθρον. Ἐκαρτερεῖ δὲ Χριστὸς, καὶ ὑπέμεινεν ἐκὼν καὶ τὸ μέχρι θανάτου σαρκὸς καθικέσθαι δι' ἡµᾶς οἰκονομικῶς· ἦδει γὰρ, ἦδει τὸ ἐκ τοῦ καθεῖν ἐσόμενον ἀγαθόν. Οὐ γὰρ ἀποκειµένηκεν ἐν νεκρῶ, ἀνεβίω δὲ µᾶλλον, τοῖς τοῦ θανάτου δεσμοῖς τὸ ἐβῶσθαι φράσας, καὶ κενώσας τὸν βδην. « Ἐσθ' ἡµῶν τὸ ἐν δεσμοῖς· Ἐξέλθετε καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει· Ἀνακαλύψθητε. » Ἐγένετο δὲ τῇ αὐτοῦ φύσει πρὸς ἀφθαρσίαν ὁδός. Ἀνεκαινίσθη γὰρ ἐν αὐτῷ, καὶ ἀνεθάλοµεν εἰς ζωὴν. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ μακάριος Παῦλος· « Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. » Καταργήσας τοίνυν τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν. Ἦξει τε κατὰ καιροῦς ἀποδώσων ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

C ε'. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ, καθὰ φησὶν ὁ πάνσοφος Παῦλος, « τοὺς πάντας ἡµᾶς δεῖ φανερωθῆναι ἐμπροσθεν τοῦ βήµατος αὐτοῦ, ἵνα κομισθῆται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώµατος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε πονηρόν ¹. » περιζωσώµεθα τὴν τῆς ἐαυτῶν διανοίας ὁσφύν, ἀνδρισώµεθα πρὸς ἀγαθουργίας, κατανεκρώσωµεν τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς, καὶ ἀπάστῃ φαυλότητος ἀποτρεψώµεθα µολυσµοῦς. Ἐλεήσωµεν ὀρφανούς, ἀνακτησώµεθα χήρας, ἐπικουρήσωµεν τοῖς ἐν ἐνδείᾳ, συναλγήσωµεν τοῖς ἐν ἐσχάτῃ ταλαιπωρίᾳ, δεσµοῖς ἐπισκεψώµεθα, καὶ ἀπαξ-απλῶς πᾶν εἶδος ἐπιτηδεύσωµεν ἀρετῆς. Οὕτω γὰρ καθαρῶς νηστεύσωµεν, ἀρχόμενοι τῆς µὲν ἀγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ νεοµηνίας τοῦ Φαµενῶθ μηνός, τῆς δὲ ἐβδοµάδος τοῦ σωτηριεύδους Πάσχα ἀπὸ ἕκτης τοῦ Φαρµουθι μηνός· καταπαύοντες µὲν τὰς νηστείας τῇ ἐνδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρµουθι μηνός, ἐσπέρα βαθεῖα Σαββάτου, κατὰ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγµατα, ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἐξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ τῇ δωδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρµουθι μηνός· συνάπτοντες ἐξῆς καὶ τὰς ἐπὶ ἐβδοµάδας τῆς ἀγίας καὶ πολυεύκτου Πεντηκοστῆς, ἵνα καὶ τὸν καιρὸν

⁹⁸ Joan. xi, 47, 48. ⁹⁹ Ibid. 50. ¹⁰⁰ Isa. xlix, 9. ¹⁰¹ I Cor. xv, 22. ¹ II Cor. v, 10.

Variae lectiones.

• ἀλλ. ὅτι. • ἀλλ. ἀπώληται. • ἡ γὰρ φωνή. • ἀλλ. ἀγγελοῖς.

της ἀνάστασις καθάπερ εἰκόνα τινὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐν Ἀ Jesu Domino nostro, per quem et cum quo gloria οὐρανοῖς ποιοῦμενοι, τῆς αὐτῶν ἀξιοθώμεν κοινω- Patri cum sancto Spiritu, nunc et in sæcula. Amen.
νίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν δι' οὐ καλ-μεθ' εὐ δόξα τῷ Πατρὶ, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΘ'.

Προθεωρία.

Συντίθεται καὶ νῦν ἡμῖν ὁ λόγος, οὐκ εἰς θῆραν φράσιν ἐπαίνου καὶ κρότων, ἀλλ' εἰς γε τὸ δεῖν ἐνεργάσασθαι τι τῶν ὀνησιφόρων ταῖς τῶν ἀκρο- μένων ψυχαῖς. Ἀμαρτάνονται δὲ καὶ καλλιστείας τῆς βίαν, μὴ ἀκριβεῖς ἐξετασθαι γενήσεσθε μᾶλλον, ἀλλὰ συγνώμονες. Οὐ γὰρ ταῖς τῶν βητόρων εὐκομ- πταῖς, ἀλλ' οἷς ἰερασιαστικοῖς ὁμᾶς λαχάνους ἐστι- ται.

α'. Ἰδοὺ δὴ πάλιν ὁ τῆς ἁγίας ἑορτῆς ἡμῶν ἀν- ἰσχυαὶ καιρὸς, θυμηδίας ἀπάσης ἀναπιμπλάς τὰς τῶν φιλαρίτων ψυχὰς, καὶ ἔκων μὲν τὸν ἐπ' ἀγαθοῖς σπουδάσμασιν ἐκ μέσου τιθεῖς, διαναστάς δὲ πρὸς φιλεργίαν τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς τεθραυσμένοις, ἃ καὶ τοῖς ἱεροῖς συμβαίνει νόμοις, καὶ ταῖς ἀνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ ψήφοις ὁμολογοῦσαν ἔχει τὴν ἔκθασιν, καὶ πρὸς εὐκλείας ἔπται πολλῆς τοῖς κατορθοῦν ἡρη- μένοις. Οὐκοῦν καθά φησιν ὁ θεσπέσιος Μελωδός, « καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, » τὴν ἁγίαν δηλονότι καὶ πάναγον ἑορτὴν, ἣν ἐπὶ γε τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ πληροῦν εἰδίσμεθα. Ὡς γὰρ ὁ πάν- σοφος γράφει Παῦλος, « Τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χρι- στοῦ, » — « ὁ ἀμ-δὸς ὁ ἀληθινὸς ἄφρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου. » Φίλον μὲν οὖν αἰεὶ πως τοῖς ἑορτάζουσι τε εὐεματεῖν καὶ καταφαιδρύνεσθαι τὴν στολήν, καὶ βύπου παντὸς ἐλευθέραν ποιεῖσθαι τὴν ἀμφεσιν. Ἐοικέναι γὰρ πως ταυτὶ τῷ καιρῷ φαίεν ἂν ἰσως τινές. Οἴμαι δὲ δεῖν οὐχὶ δῆπου μόνον ἐπιτηδεύεσθαι παρ' ἡμῶν τὸ τοῖς θύραθεν ὠραίομοις κατακαλ[λ]ύ- νεσθαι φιλεῖν, ἐν παντὶ δὲ μᾶλλον ποιεῖσθαι λόγῳ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ μολυσμῶν τὴν ἀπεμπολήν. Ταυτὶ γὰρ ἡμᾶς καθαρὸς καὶ διεσμηγμένους παρίστησι Χριστῷ, τῇ παρ' αὐτοῦ χάριτι διαπρέποντας, κίση- μά τε καὶ οἶον ἀμφιον ἀγιοπρεπῆς καταπλουτοῦν- τας αὐτόν. Γέγραφε γὰρ οὕτως ὁ πάνσοφος Παῦ- λος, « Ἐνδύσασθε, λέγων, τὸν Κύριον Ἰησοῦν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίαν. » Τοῦτον ἡμᾶς τὸν τρόπον ἐσκευασμένου, ἐγγυὸς εἶναι θέλειν τοῦ παναγίου Θεοῦ, τὸ ἀπεικὸς οὐδέν. « Ἅγιοι γὰρ ἔσεσθε, φησὶν, ὅτι ἐγὼ ἅγιος. » Οὐκοῦν, καθά φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἑορτάζωμεν, « μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐκρίνειας καὶ ἀληθείας; » του- τὸ ἐστιν, ἐν ὀρθότητι καὶ ἀκριβεῖς πίστεως, προσ- ηνεγμένης αὐτῇ δηλονότι καὶ τῆς ἐξ ἔργων φαιδρῶ- ττος. Ταυτὶ γὰρ ὁμῖν ἐνυπάρχοντα, καὶ τῆς εἰς λῆξιν εὐθείας περιποιησεί τὴν μέθεξιν, καὶ εἰς τὸν τῶν ἁγίων ἀναδιθάσῃ κλῆρον, τοὺς οἵπερ ἂν εἴεν τῆς ἐκείνων εὐζωίας ἀριστοὶ μιμηταί. Φέρε γὰρ

HOMILIA XXIX.

Prælium.

Hæc quoque non ad laudes plaususque captandos, sed quæ utilitatem audientium animis afferret, com- posita nobis oratio est. Aberrantes longe ab eximio verborum splendore ne accusate gravius, sed ignosce- tote potius. Non enim vobis ex rhetorum pompa, sed ex ecclesiasticis, ut sic dicam, oleribus convi- vium apparamus.

β'. Ecce jam rursus sanctæ nostræ solemnitätis tempus exoritur, quæ omni virtutis amantes animos voluptate complet, ac sublata in studiis rerum ho- nestarum inertia excitat ad laborem rebus quibusque mirabilibus impendendum; quas et sacræ legibus supernisque Dei decretis congruere in confesso est, et qui se illis addixerint non mediocrem asferre glo- riam consueverunt. Igitur quemadmodum divinus ait Psalter : « Tempus faciendi Domino », sanctam videlicet purissimamque celebritatem, quam no- strum omnium Salvatore Christo agere soliti sumus. Ut enim sapientissimus scribit Paulus : « Pascha nostrum immolatus est Christus », — « agnus illæ verus qui tollit peccata mundi ». Usitatum ergo est plerumque festos dies agentibus, vestibus egregie nitidis cultos atque ornatos conspici, omnique labe sordium purgata indumenta gestare. Ea namque tempori convenire forte aliquis dixerit. Verumtam- en laudquaquam ut externis tantummodo efful- geamus ornamentis dandam a nobis operam esse arbitror, sed ut animæ sordes eluamus omni a nobis studio laborandum puto. Illud namque puros nos ac mundatos Christo sistit, ipsius gratia decoros, atque ipsummet ornamentis loco gerentes et vestis instar sanctis accommodatæ possessione ditatos. Ita nam- que sapientissimus scribit Paulus : 336 « Indui- mini Dominum Jesum, et carnis curam ne feceritis in desiderii ». Hæc nos ratione instructos benignissimo Deo appropinquare nil vetat. « Sancti enim, inquit, eritis, quia ego sanctus sum ». Itaque, ut divinus ait Paulus, festum diem celebremus, « non in fermento veteri, neque in fermento mali- tiæ, sed in azymis sinceritatis et veritatis », hoc est, in recta et exacta fide, adjuncto ipsi videlicet actionum quoque bonarum splendore. Hæc enim si nobis adsint, et in ea quæ ad finem usque recta est via collocabunt, et sanctorum hæreditatis compotes facient eos, qui illorum præclaræ vitæ optimi imi- tatores exstiterint. Age namque, illud nobiscum ipsi cogitemus, quoniam tempore et modo celebran-

ἰ Psal. cxxviii, 126. ἰ I Cor. v, 17. ἰ Joan. i, 29. ἰ Rom. xiii, 14. ἰ Levit. xi, 45. ἰ I Cor. v, 8.

Varie lectiones.

ἰ ἀλλ. οἶον.

¶ Ium esse Pascha lege sanxerit Moses, imo per illum Deus, mense apud Hebræos primo, cum vernalis tempus aridet, ac novis frondibus in nemoribus atque hortis arbores convestiantur, fructuumque pollicentur proventus, tum campi herbis ubique virent, luxuriant arva segetibus consita, varisque colorum figuris odoratissimi flores exornantur, agni- que circum matres lasciviant teneri, et jucundum ac molle quiddam balantes. Annon igitur absurdissimum fuerit, terram quidem ubique florentem conspici, eximium vero illud in terris animal divina similitudine præditum, hominem videlicet, spiritali sterilitate laborantem, ac tenacissima peccati caliginis involutum spectari? Ergo, ut sacræ Litteræ monent, « Deponentes omne pondus et circumstantes nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen », non mœstiliam ex sudoribus contrahentes, sed quæ inde existunt præmia cupiditate consecrantes. Etenim nullo modo plano licet a laboribus aversos rei honestæ atque admirabilis cujuscunque potiri. Qui vero inertia animi implicavit, quo pacto admirandus evadet, ac rerum omnium optimarum laudem veluti coronam induet? Audi vero Parœmiasten dicentem : « Usquequæ piger, dormies? quando e somno excitaberis? paulum quidem dormies, et parum dormitabis, paululum autem manus in sinu complicabis. Deinde veniet tibi sicut malus viator, egestas ». Impellit autem et alio modo ad cupiditatem virtutis, ex parvis vilibusque bestiis exempla desumens : « Vade, inquit, ad formicam, o piger. 337 Imitare videns vias ejus, eaque sapientior evadas : quæ cum non sit terræ cultrix, neque dominum habeat, neque compellentem, parat in æstate cibum, multumque in messe commeatum recondit ». Vade et ad apem, et discite ut operatrix est, et grave opus efficit. Amabilis autem est omnibus atque admirabilis. Igitur, amplectendi sunt sane iis qui se virtiliter gerere decreverunt, qui ad pietatem conducunt labores, inertia vero optimis actionibus inimica et infensa. Carebunt scilicet omnibus plane bonis, qui se ignavia dederunt. Mercede porro sua, ac supernis præmiis non fraudabitur, qui virtutis causa laborare decreverit. Quam rem quidem sic se habere ex iis quoque quæ apud nos fiunt, facile est animadvertere. Nam quo modo agricola fructus uberes colliget, si, compressis manibus, sedens omnem vertendæ telluris curam repudiet, et ligonis sudorem abnuat? Annon illo sic agente, et agros videas segetibus destitutos, et viduas fructibus hortorum plantas, ordines porro vitium steriles ac spoliatos uvis, veluti si picti essent, nec in illis quidquam præter inanem speciem animadvertas? Qui vero mercaturam exercent, an optatissimum sibi lucrum abunde ferent, si navigationem fluctusque formi-

Α εἰκίνο καθ' ἑαυτοὺς ἐνοησωμεν. πηγάκα τι καὶ ὄπωρα τελειοθαὶ δεῖν τὸν ἐπὶ τὸ Πάσχα νόμον προστάτεσθαι ὁ Μωσῆς, ἤγουν δι' εἰκίνο Θεός, μηνὶ καθ' Ἑβραίων τῷ πρώτῳ, καὶ ἡρινοῦ ἐγγελώντος καιροῦ, εἰς φυλλάδι νέα καὶ ἀρσιφανεί τὰ ἐν δρυμοῖς καὶ κήποις στεφανοῦται φυτὰ, καὶ καρπῶν ἀπέδοσιν ἐπαγγέλλεται, χλοηφορεῖ δὲ σύμπαν πεδίον, καὶ κομὰ μὲν λητοῖς ἢ ἀρόσιμος γῆ, πολυτρόποις δὲ χρωμάτων ἰδέαις καταποικιλλεται τὰ εὐοσμήματα τῶν ἀνθέων, ἀμνοὶ δὲ μητέρας περιεχέουσιν = ἀπαλοὶ, ἡδὺ τι καὶ τρυφεροὶ βληχῶμενοι. Εἶτα πῶς οὐκ ἂν γίνετο τῶν ἀποπτωκῶν, εὐανθῆ μὲν ἀπασαν ὁρᾶσθαι τὴν γῆν, ἐν ἀκαρπία δὲ τῇ πνευματικῇ τὸ θεοειδὲς ἐπὶ γῆς καὶ ἐξαιρετον ζῶον, φημι δὴ τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀναπόβλητον ἔχοντα τῆς ἀμαρτίας τὸ κατηφέ; Οὐκ οὖν, καθὰ φησι τὸ Γράμμα τῆ ἱερῶν, « ἔχον ἀποθέμενοι πάντα, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἀμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, » μὴ τοῖς ἰδρωσίν ἐπιστυγάζοντες, ἀλλὰ τῶν ἐνταῦθεν ἐπιέμενοι γερῶν. Οὐ γὰρ ἐστιν, οὐκ ἐστιν, ἀριεργεῖν ἐθέλοντας, ἐπιεῖσθαι τινὲς ἀγαθοῦ καὶ ἀξιαγάζτου πράγματος. Ὅκνη δὲ τις κεδήσας τὸν νοῦν, πῶς ἂν γίνετο σεπτὸς, ἤγουν τὴν ἐφ' ἀπασιν τοῖς ἀρίστοις οἰά τινα στέφανον ἀναδῆσεται ψῆφον; Ἄκουε δὲ λέγοντος τοῦ Παροιμιαστοῦ : « Ἔως ποτε, ὀκνηρὴ, κατάκεισαι; ποτε δὲ ἐξ ὑπνου ἐγερθήσῃ; Ὀλίγον μὲν ὀκνοῖς, ὀλίγον δὲ νυστάζεις, ὀλίγον δὲ ἐναγκαλίξῃ χερσὶ στήθη· εἶτα παραγίνεται σοι ὡστὲρ κακὸς ὁδηγὸς ἢ πενία. » Καταθήγει δὲ καὶ ἐτέρως ἐς ἐφῆσιν ἀρετῆς, τὰ τῶν ζωθίων μικρὰ τε καὶ εὐτελῆ πρὸς παράδειγμα λαθῶν. « Ἴθι γάρ, ἐφη, πρὸς τὸν μύρμηκα, ὀκνηρὴ. Ζήλωσον ἰδῶν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ γενεὸ ἐκείνου σφώτερος. Ἐκείνος γὰρ γεωργίου μὲν ἠὲ ὑπάρχοντος, μήτε ὑπὸ δασκότην ὦν, μήτε τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων, ἐτοιμάζεται θέρους τὴν τροφήν, πολλὴν τε ἐν τῷ ἀμνητῷ κρηταί τὴν πράθεισιν. » Ἡ πορευθεῖς πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε, ἐργάτης ἐστὶ, τὴν τε ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ποιεῖται. Ποθεινὴ δὲ ἐστὶ πᾶσα καὶ ἐπιδοξός. Οὐκοῦν ἀξιόληποι μὲν εἶεν ἂν τοῖς ἀνδρίζεσθαι μεμελετηκόσιν, οἱ δι' εὐσέβειαν πόνοι ὀκνος γὰρ μὴν ὁ ἐπὶ γὰρ τοῖς ἀρίστοις τῶν ἀνδραγαθημάτων ἀπόπεμπτός τε καὶ συγγτός. Συμβήσεται γὰρ τὸ ἐν ἐνδείῃ γενέσθαι πάντη τε καὶ πάντως ἀγαθοῦ παντὸς τοῖς ἀφιλεργεῖν εἰωθόσιν. Ἐμμεσθον δὲ, καὶ γερῶν τῶν ἀνωθεν ἀμοιρήσειεν ἂν ἥμιστά γε, τὸ τληπαθεῖν ἐλέσθαι δι' ἀρετῆν. Ἀληθὲς δὲ ἐστὶ τὸ χεῖμά ἐστὶ, καὶ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἀταλαίπωρον ἰδεῖν. Πῶς γὰρ ὁ γηπόνος ἀμφιλαφῆ συλλέξει καρπὸν, συνδήσας ἄρα τὰ χεῖρε, καὶ τὸ ἀροῦν ἐτι παραιτούμενος, καὶ τὸν ἐπὶ ταῖς σκαπάναις ἰδρωτὰ μεθεῖς; Οὐχ ὅταν οὕτω διατεθῇ, ἀγροὶ μὲν λητῶν ἀπομένουσιν κρημοὶ, γυμνά δὲ ὠρίμων τὰ ἐν παραδείῳ ὀ φυτὰ, ὄρχοι δὲ ἀμπέλων ἀργοὶ καὶ ἀστάφυλοι, καθάπερ ἐν γραφαῖς ἐστῆξουσιν, οὐδενὸς ἐν-

¹ Hebr. xii. 1. ² Prov. vi. 11. ³ Ibid. 6-8.

Varia lectioes.

* ἀλλ. παρ' ἀποστόλου. * ἀλλ. μή. * ἀλλ. παρ' ἀποστόλου.

έντος αὐτοῖς πλὴν τοῦ ὀρθεῖσθαι μόνου; Οἱ γε μὴν τὸ ἔμπορικὸν ἔχοντες ἐπιτηδεύμα, πότε τῶν φιλαυτάτων αὐτοῖς λημμάτων ἔσονται μεστοί, δεδιότες ἄρα τὸ διαπλεῖν ἔτι, καὶ κύμασιν ὀμιλεῖν, ἢ παντὸς καὶ πόνου καὶ δαίματος τὴν φιλοκαρδίαν προτάττοντες; Μεινήσομαι δὲ κάκιστων εἰς σπουδάσμα προὔργιστάτων τὸ ἐν καλαίστραις εὐδοκιμαῖν. Ἦν καὶ ὁ θεοσπίσιος Παῦλος διαμέμνηται λέγων, ὅτι « Πάντα ἔγκρατεύονται, ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν. » Ὅτε τοίνυν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων οὐκ ἂν τι πρὸς πάρας εὐκτὸν διελάσαι πώποτε φροντίδος καὶ πόνου δίχα, πῶς ἂν γένοιτο τῶν τῆς ἀρετῆς ὑψωμάτων ἐφικέσθαι τινὰς, μὴ οὐχὶ τὸ χρῆναι ἐληθαθεῖν ἐκτετιμηκότας, καὶ ἀμάχοις ὡσπερ τοῦ νοῦ βοῦν; εὐθὺ φέρεσθαι παντὸς ἀγαθοῦ προτεθυμημένους; Οὕτω τῆς τῶν ἁγίων ζωῆς τὸ νοητὸν τε καὶ ἀξίεραστον κάλλος ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς ἐναποματτόμενοι, καὶ πνευματικῶς ἐγγράφοντες, τὰς πρὸς Θεὸν ἱκεταῖα; ποιησόμεθα, λέγοντες· « Κύριε, ἐν τῷ θελήματι σου παράσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν. » Βουλὴ δὲ καὶ θέλημα τὸ παντοῦργικὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὁ Υἱός. Ψάλλει γοῦν ὁ θεοσπίσιος Δαβὶδ πρὸς αὐτὸν, καὶ φησιν· « Ἐν τῇ βουλῇ σου ὠδήγησάς με. » Πεποδηγῆμεθα γάρ ἐν Χριστῷ πρὸς πᾶσαν εὐδοσίαν ἀρετῆς. Καὶ μή μοι; θαυμάσης, εἰ βουλὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὠνομάσθαι φαμὲν τὸν Υἱὸν, ὅτε καὶ αὐτὸν εὐρήσομεν τὸν Πατέρα τῇ τοιαύτῃ κλήσει τετιμημένον. Ἡ γάρ τοι βουλὴ τὴν σοφίαν δηλοῦ. Γέγραπεν οὖν ὁ προφήτης Ἠσαίας περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, ὅτι· « Παῖδιον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος. » Ἀπήγγειλε γάρ ἡμῖν τὰ περὶ τοῦ ἰδίου Γεννήτορος, καὶ παρέδειξεν ἐναργῶς τῆς ἀνωτάτω παντὸς ἡ οὐσίας τὸ ὑπερκόσμιον κάλλος, ἐν ἰδίᾳ φύσει γράφων αὐτόν. « Καὶ γάρ ἔστιν εἰκὼν, ἀπαύγασμά τε καὶ χαρακτῆρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. » Ἐφη γοῦν, ὅτι· « Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα. » — « Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν. » Ἐν δὲ δὴ πάντως, κατὰ γε, φημί, τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας. Πῶς οὖν κειρημάτικα παιδίον; Ἰσοκλής γὰρ ὑπάρχων τῷ φύσαντι, καὶ πρὸς πᾶν ὅτιον τῶν θεοπρεπιῶν ἀξιωμάτων ἀπαρλλάκτως ἔχων, γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ καθείς ἑαυτὸν εἰς κίνωσιν, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀπόταξιν ἢ ἐκ γυναικὸς ὀνομασίας. Πλὴν ἡμῖν ἐ δειδόσθαι ἢ φησὶν ὁ πνευματοπόρος αὐτόν. Οὐ γάρ τοι δι' ἑαυτὸν ἐ κεινώσκων ἑαυτὸν, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ὑπέδω πτωχείαν, ἀλλ' ἵν' ἡμεῖς τὰ αὐτοῦ κλυοτήσομεν, καὶ τὴν ἀκλήδ καὶ βέβηλον ἀμαρτίαν ἀπονησάμενοι, τὴν διὰ πίσταως κάθαρσιν δι' αὐτοῦ κερδάσωμεν. Ὡς γὰρ αὐτός φησιν ὁ Υἱός, « Ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀποληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον. » Χρῆμα τοιγαροῦν

dent, aut si laboribus quibuscunque ac terroribus questus cupiditatem anteponant? Adficiam et illos quibus studium est præcipuum in palæstra ferre primas, quorum et beatus Paulus meminit, dicens: « Omnia ferunt ut corruptibilem coronam accipiant ¹¹. » Cum ergo in nostris quoque negotiis nihil ad optatum exitum absque cura et labore persequi queat, quonam modo ad virtutis fastigium quisquam perveniat, nisi qui sibi tolerantiam imprimis duxerit amplectendam. et invicto veluti impetu mentis, recto cursu sibi ad honesta quæque contendendum esse decreverit? Hoc pacto sanctorum vitæ spiritalem amandamque pulchritudinem nostris mentibus inducentes, ac spiritalibus veluti coloribus delineantes, Deum supplices iis verbis precabimur: « Domine, in voluntate tua tribue decori meo virtutem ¹². » Consilium porro et voluntas omnia perficiens, Dei et Patris est Filius. Canit proinde ad ipsum beatus David dicens: « In voluntate tua deduxisti me ¹³. » **338** Nam veluti manu ducti sumus in Christo ad omne virtutis igenus. Neque vero mirere, quod consilium Dei et Patris nominatum esse dicimus Filium, siquidem ipsummet Patrem eadem appellatione cohonestatum invenias. Consilium nempè sapientiam designat. Scribit itaque de omnium nostrum Salvatore Christo Isaias propheta: « Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, cujus principatus factus est super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus, magni consilii Angelus ¹⁴. » Nuntiavit siquidem nobis quæ ad ipsius Genitorem spectant, ac supremæ omnium naturæ pulchritudinem apertissime demonstravit, in sua ipsam natura delineans: « Est namque imago, splendor et figura substantiæ ejus ¹⁵. » Dicebat enim: « Qui videt me, videt et Patrem meum ¹⁶. » et: « Ego et Pater unum sumus ¹⁷. » Unum scilicet prorsus, quod, inquam, attinet ad essentialitatem. Quo modo igitur appellatus est puer? Nempè cum Genitori æqualis esset, omnesque divinx naturæ prerogativas inseparabiliter retineret, factus est homo, et seipse ad exinanitionem demittens, et nostro modo ex muliere genitus. Quin nobis « donatum esse » plenus spiritu Apostolus autumat: non enim sibi consulens « semetipse exinanivit, » nostramque paupertatem induit, sed ut nos ipsius bonis ditaremur, et absterso turpi atque impuro peccati inquinamento, emundationem quæ ex fide est per ipsum assequamur. Ut enim ipsemet ait Filius, « Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam ¹⁸. » Res itaque procul dubio salutaris est fides. Ea namque justificat impium, atque ab omni culpa liberum reddens, adjungit Christo, illique omnibus modis copulatum,

¹¹ I Cor. ix, 25. ¹² Psal. cxix, 8. ¹³ Psal. lxxii, 24. ¹⁴ Isa. ix, 6. ¹⁵ Hebr. i, 3. ¹⁶ Joan. xiv, 9. ¹⁷ Joan. xvii, 22. ¹⁸ Joan. iii, 16.

Varix lectiones -

ἢ ἀλλ. παῶν. ἢ ἀλλ. ἀπόταξιν.

per sanctitatem et justitiam, nec vero legalem illam, sed hanc sanctam atque evangelicam, Filii Dei dignitate exornat. Proinde ad sanctos apostolos dicebat : « Amen dico vobis, nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cœlorum ¹⁹. » Scribit autem et sapientissimus Paulus : « Quod in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est ²⁰. » Et rursus : « Nos natura Judæi, et non ex gentibus peccatores. Scientes autem quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi, et nos in Christum Jesum credidimus, ut justificemur in ipsam ²¹. »

ὁὗτος δὲ ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐν αὐτῷ.¹⁹

339 2. Hic vero me forte roges : Si nullus prorsus ex lege fructus, si qui peccato impliciti sunt, iis ad expiationem antiquæ litteræ immorari nihil omnino proderit, quid igitur ab initio fuit promulgata? Ad hæc ergo dicimus ministratam fuisse per angelos, interprete Mose, consignatam litteris legem. Erat porro imago veritatis, et quedam pietatis quasi metamorphosis, per figuram et umbras ad ipsam deducens. Scribit proinde sapientissimus Paulus : « Quoniam lex pædagogus noster fuit in Christo ²². » Cæterum hoc quoque supernæ sapientiæ inventum divinique artificii demonstratio fuit. Ut enim qui metallariæ artis gloriam adamarunt, exercent illi manum, neque ab initio statim necessariæ materiæ se applicant; verum in cera potius meditantur artem, in ea cujusque vasis figuram efformant : eodem modo per veritatis figuras Israelæ informatum esse dicimus, ut ad perfecti boni accessionem brevi tempore perveniret. Hæc nempe vitæ in Christo vis, quæ nimirum evangelicis fuit præconiis denuntiata. Liceat porro iis qui recte dicere decreverunt, alium quoque non ignobilem modum responsionis afferre, quamobrem omnibus qui terram incolunt nequaquam initio fidei gratia est donata; sed præmittere antea Mosaicam legem necesse fuerit. Dominabatur in nobis peccatum, et imperium totius orbis obtinebat. Gravis nos urgebat tyrannus, libidinum cæno involvens, atque ad omne improbitatis genus uniuscujusque voluntatem viribus spoliata dejiciens, nec illius sævitix jugo eximi licebat. Erat proinde necessaria mortalibus summa illa et incomparabilis Dei benignitas, quæ justificat impium, atque a supplicio et pœna immunem habet. Oportuit, quibus inhæserant plane tenacissimæ pravitatis sordes, fidei quæ in Christum est gratia effulgere. Neque enim plerit evitare et peccati laqueos, et diabolice crudelitatis tyrannidem licebat. Ut ergo per Christum habitæ gratiæ et beneficiæ magnitudo non ignoraretur, lex est prolata, neminem illa plane justificans, sed quæ potius eorum qui hactenus vixerant

ἁ σωτήριον ἀληθῶς ἡ πίστις. Δικαιοὶ γὰρ τὸν ἀσεβῆ, καὶ παντὸς αἰτιάματος ἐλευθέρου ἀποφύνασα, συνάπτει Χριστῷ, καὶ τῇ τῆς υἰοθεσίας φαιδρότητι στεφανοῦ τὸν ὀλιωρότερον αὐτῷ καλλώμενον, καὶ δι' ἀγαπῆς καὶ δικαιοσύνης, καὶ οὕτω που μᾶλλον τῆς κατὰ τὸν νόμον, ἀλλὰ τῆς ἀγίας καὶ εὐαγγελικῆς. Ἐφη γοῦν τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις : « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσαίθητε εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ τῶν οὐρανῶν. » Γράφει δὲ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος : « Ὅτι ἐὰν ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιοῦται παρὰ Θεοῦ, ὅλῳ. » Καὶ πάλιν, « Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἀμαρτωλοὶ. Εἰ-

β'. Καὶ πρός γε τοῦτο ἴσως ἔρεῖς· Εἰ μὲν ἦν ὁμοῦ ἀπόνασθαί τοῦ νόμου, εἰ τοῖς ἀμαρτίαις ἐνεληγμένοις ἀσυντάκτως εἰς ἕκαστον διακρίθασιν τὸ τοῖς ἀρχαίοις ἐπιζῆσαι γράμμασι, εἰ καὶ ὁμοῦ ἔδοται τὴν ἀρχὴν; Πρὸς δὲ τὰ τοιαῦτα φαμέν, ὅτι διηκονήθη μὲν δι' ἀγγέλων μεσολαθεύοντος Μωσέως ὁ ἐν γράμμασι νόμος. Εἰκὼν δὲ τῆς ἀληθείας ἦν καὶ οἷοναί τις μεταμύρφωσις εὐπειθείας διὰ τύπου καὶ σκιᾶς ἀποφύρουσα πρὸς αὐτήν. Γράφει οὖν ὁ ἱερώτατος Παῦλος : « Ὅστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν. » Εὐρημα δὲ καὶ τοῦτο σοφίας τῆς ἀνωθεν, καὶ θεοπρατοῦς αὐτεχνίας ἐπέδειξε ἦν. Ὅσπερ γὰρ οἱ χαλουργικῆς ἐπιστήμης ἐν καλῷ γενέσθαι σπουδάζοντες, τὴν αὐτῶν διαγυμνάσουσι χεῖρα, καὶ οὐκ ἐκ πρώτων εὐθὺς ἐπιχειρημάτων τῆς ἀναγκαίας ὕλης ἀπόμεινοι, κηρῶ δὲ μᾶλλον ἐμμελετώμενοι τὴν τέχνην, καὶ τὰ τῶν σκευῶν σχήματα διαπλάττοντες· οὕτω φαμέν τοῖς τῆς ἀληθείας τύποις πεπαιδευγῆσθαι τὸν Ἰσραὴλ, ὡς πρὸς αὐτὴν ἵνα κατὰ βραχὺ τοῦ τελείως ἀγαθοῦ. Τοῦτο δὲ ἦν τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας ἡ δύναμις, ἡ διὰ γε, φημι, τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων κεκρυμμένη. Προσποιεῖτε δ' ἂν τις ὀρθοκεῖν ἡρημένους, οὐκ ἀγνοῖ τὸν τρόπον ἀπολογίας ἕτερον, τοῦ μὴ ἐν ἀρχαῖς τὴν διὰ πίστεως δεδῶσθαι χάριν τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν, προσεισελάσαι δὲ μᾶλλον καὶ προσεβαλεῖν ἀναγκάως τὴν διὰ Μωσέως ἐντολήν. Βεβασιλευεν ἡμῶν ἡ ἀμαρτία, καὶ πεπρότεκεν ἀπάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ὡμὸς γὰρ ἡμῶν ἐπέκειτο τύραννος τοῖς τῆς σαρκικῆς φιληδονίας τέλμασιν ἐνίοις, καὶ εἰς πᾶν εἶδος φαυλότητος κατακομίζων εὐσθενῶς τὸ ἐν ἐκάστῳ θέλημα. Καὶ οὐκ ἦν ἀπολύεσθαι τῆς κεινῆς πλεονεξίας τὸν ζυγόν. Ἐβει δὲ οὖν, ἔδει τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, πλειότες τε ὄντες καὶ ἀπαραβλήτου λοιπὸν ἡμερότητος τῆς ἀνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ δικαιοσύνης, τὸν ἀσεβῆ, καλῶς τε καὶ δικῶς ἐξῆ τιθείσης αὐτόν. Ἐβει τοῖς ἐντετηγμένον καὶ δυσανήκοντον ἔχουσι τὸν ἐκ φαυλότητος ζυγόν, τὴν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἀναλάμψαι χάριν· οὐ γὰρ ἦν ἐτέρως δύνασθαι διαφυγεῖν καὶ τῆς ἀμαρτίας· τοῖς βρόντοις, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου

¹⁹ Matth. v. 20; Luc. xi, 30. ²⁰ Galat. iii, 11. ²¹ Galat. ii, 15, 16. ²² Galat. iii, 24.

Variae lectiones.

¹ ἁ. ἁ. ἀσεβῆ.

τυραννίδος τὸ ἀπνοῆς. Ἴνα τῆς διὰ Χριστοῦ χάριτος καὶ φιλοτιμίας μὴ ἀγνοῆτε * τὸ μέγεθος, προεισεκομίσθη νόμος, δικαιοῦν μὲν οὐδένα παντελῶς, ἐλέγχων δὲ μᾶλλον τὸν ἰ τὸ τριηκᾶδε τὸ ἄρρωστον. Ἦν οὖν ἐλεγχος ἀμαρτίας, ἐπαράτους ἀποφαίνων τοὺς ἀμαρτάνοντας **. Γέγραπται γάρ, ὅτι « Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμενεῖ πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ νόμου τούτου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά. » Ὅτι δὲ οἷς ἔφην, ἔψεται ὡ πάντως; τὸ ἀληθές; πιστώσεται πάλιν ὁ κερῶτατος Παῦλος. Γέγραφε γάρ, « Ὅτι ὁ νόμος, τῶν παραβάσεων χάριν ἐτίθη ». Καὶ πάλιν, « Νόμος δὲ παρεσιθῆεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα. » Ἀσθενούντων γάρ τῶν ὑπὸ τὸν νόμον, καὶ πλημμελούντων αὐτῶν, πεπλεονάσκει τὸ παράπτωμα. Ἐλέγχοντος τοιγαροῦν τοῦ νόμου τῶν ὑπ' αὐτῷ τὴν ἀσθένειαν, λοιπὸν ἐδέχθη ἀναγκαίως τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ δικαιοῦντος ἐν πίστει, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου. Χριστὸς δὲ οὗτος ἦν, περὶ οὗ γέγραπται: « Ἐτι μικρὸν, ἔτι μικρὸν ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονεῖ. Καὶ ἐὰν ὑποστείλῃται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεώς μου ζήσεται. Θυσίαν μὲν γάρ καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησεν ὁ τῶν ὄλων Θεός. Ὅλοκαυτώματα δὲ καὶ περὶ ἀμαρτίας οὐκ εὐδόκησεν, » ἐπειδὴ δὲ, ὡς αὐτὸς ἔφη Χριστὸς, « Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνούσας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. »

γ. Ταῦτα διδάσκων ἐν συναγωγῇς διετελεῖ, προσεπάγων τοῖς λόγοις τὰς θεοσημείας, καὶ τὰ μόνη κρίποντα τῇ ὑπὲρ πάντα φύσει, ταῦτα κατορθῶν καὶ λίαν ἀμογητῆ, μᾶλλον δὲ πανοθενεστάτῳ νεύματι. Ἔργον γάρ ἦν αὐτῷ καὶ τὸ ἰθελησάτω μόνον. Σκληρὰν δὲ καὶ ἀκαρπῆ τὴν διάνοιαν ἔχοντες καταφωρῶντο οἱ ἐξ Ἰσραὴλ. Ἀντίπραττον γάρ τοις δι' αὐτοῦ θεοσημασίαις, ὀλίγου μὲν παντελῶς ἀξιοῦντες λόγου τὰς θεοσημείας, ἀποταυρούμενοι δὲ πρὸς ἀκράτους ὀργῆς, καὶ καλιμψήμους; ἰσύντες φωνάς. Τὸν γάρ τοι καλοῦντα πρὸς ζωὴν, καὶ ἀρετῆς ἅπασιν ἑναστράπτοντα γινώσκον, Σαμαρείτην ἀπεκάλουν, φάγοντα τε καὶ οἰνοπότην ὀνόμαζον, καὶ ἐκ πορνείας γεγεννημένον, καὶ τέκτονος υἱόν. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; Οὐ γάρ ἦθελον ὀρθὰς ἔχειν τοῦ βίου τὰς τροχιάς. Σειραῖς τοιγαροῦν τῶν οικείων κατασφιγμένοι παθῶν, καὶ τῆς φιλοσαρκίας τὸν ῥύπον ἀναπόδητον ἔχοντες, καὶ λημμάτων οὐχ ὀσίων ἠττώμενοι, τοὺς ἀποφέρειν εὐδοκίαν εἰς εὐκοσμίαν οὐ προσέτετο λόγους. Ἐλέγχοντος οὖν διαβρήθη, λέγοντος τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ: « Πᾶς ὁ τὰ φαῦλα πράσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ. » Ἴτι οὖν ἄρα πεπραχῶσιν οἱ φῶς τὸ θεῖον εἰς νοῦν ἔχειν οὐκ ἀνασχόμενοι; Ἐλοιδοροῦν, ὡς ἔφην, τὸν καλοῦντα πρὸς ζωὴν, λίθοις ἐβαλ[λ]ον τὸ ἀληθές; πρεσβεύοντα, καὶ τελευτῶντες ἐσταύρωσαν, ψευδῆ συνθέντες βημάτια, καὶ τὸν ἀπάσης ἀμαρτίας ἐλευθεροῦν, ὑπὸ νόμον ἄγοντες καὶ γραφῆν. Οἱ μὲν γάρ

A imbecillitatem coargueret. Erat itaque illa index peccati, quæ peccatores execrabiles demonstraret. Scriptum est enim: **340** « Maledictus omnis homo qui non permanet in omnibus sermonibus legis hujus, ut faciat ea ²¹. » Vera porro esse quæcumque dixi, confirmabit rursus sanctissimus Paulus: scribit namque: « Quoniam lex propter transgressionem posita est ²². » Et iterum: « Lex autem subintravit ut abundaret delictum ²³. » Succumbentibus nimirum qui sub lege erant, et usque peccantibus, abundavit delictum. Coarguente igitur lege illum qui sub ipsa debebant imbecillitatem, proinde indigebant mortales eo qui per fidem, non autem ex legis operibus justificaret. Christus autem hic erat, de quo est scriptum: « Adhuc modicum, adhuc modicum veniens veniet, et non tardabit ²⁴: si retraxerit se, non placebit animæ meæ in ipso ²⁵, justus autem ex fide mea vivet ²⁶. Sacrificium enim et oblationem noluit cunctorum Dominus; holocausta verò et pro peccato non placuerunt ²⁷: » siquidem vero, ut ipse dixit Christus, « Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare ²⁸. » ἐπειδὴ δὲ, ὡς αὐτὸς ἔφη Χριστὸς, « Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνούσας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. »

3. Hæc in synagogis docebat, verbis adjiciens miracula, et quæ soli supremæ naturæ convenient, ea nullo plane labore, quin solo potius nutu perficiens. Opus namque erat apud ipsum, vel sola efficiendæ voluntas. Præduros porro ac perversos sensus gerentes, transversi abierunt Israelitæ. Repudiaverunt siquidem edita per ipsum oracula, miraculorumque exiguam plane habuere rationem, ad impotentis iracundiæ furias delati probrosisque vocibus insultantes. Etenim qui vocabat ad vitam, et universos cognitione virtutis illustrabat, Samaritanum ²¹ appellabant, comedonemque et vini potatorem ²², nominabant, spuriumque et fabri filium ²³. At quam ob causam? Rectas nimirum tenere vitæ semitas recusabant. Suarum nempe affectionum vinculis irretiti, libidinum tenacissimo infecti cæno, ac lucri turpis cupiditate victi, sermones qui ad modestiam instituerent, non audiebant. Arguebantur itaque aperte omnium nostrum Salvatoris Christi verbis: « Omnis qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus ²⁴. » Quid ergo egerunt, qui divinum lumen menti non admitterent? Conviciabantur; ut dixi, vocentem ad vitam, lapidibus vera nuntiantem impetebant, ac denique cruci affixerunt, falsa confluentes dicteria, et eum qui ab omni culpa liber erat, calumniæ accusationique subjicientes. **341** Alii quidem ad Pilatum dicebant et Caipham: « Hunc vidimus concitantem turbas, et

²⁰ Deut. xxvii, 26. ²¹ Galat. iii, 19. ²² Rom. v, 20. ²³ Habac. ii, 3. ²⁴ Hebr. x, 38. ²⁵ Rom. i, 17. ²⁶ Hebr. x, 5, 6. ²⁷ Joan. iv, 24. ²⁸ Joan. viii, 48. ²⁹ Matth. xi, 19. ³⁰ Matth. xiii, 55; Marc. vi, 3; Joan. vi, 42. ³¹ Joan. iii, 20.

Varie lectiones.

* ἄλλ. ἀγνοῆσαι. ἰ ἄλλ. τῶν. ἠ ἄλλ. παραβάνοντας. ὡ ἄλλ. ὄψεται. * ἄλλ. προσετίθη. ὡ ἄλλ. μῶμον.

prohibentem tributa dare Cæsari ²⁶. » Alii vero contra divina templum oblocutum asseverabant. Verum Christus Dominus sublit volens corporis mortem, ut ea conculcata, atque a mortuis exurgens, vita et vitæ auctor, Deus proinde agnosceretur. Nec enim ut unus aliquis e nobis apud mortuos permansit, sed revixit potius, novam humanæ naturæ a mortuis reviviscendi viam aperiens. Quod testatur Paulus ita scribens : « Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur ²⁷. » Radix ergo factus est nobis, viaque et causa spei ad immortalitatem Dominus noster Jesus Christus. Regnavit nimirum mors ab Adam usque ad Moesem. Excidit vero ab ea quam in nos exercebat tyrannide, viresque amisit in Christo. Nascimur enim non adhuc ad mortem tanquam ex corruptibili semine derivati, sed in spem vitæ, Christum ad id pōne sequentes ducem. Scribit itaque beatus Paulus ad eos qui in ipsum crediderant : « Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem Christus apparuerit, vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria ²⁷. » Veniet namque, veniet, decursis temporum spatiis, in gloria Patris sui, rursumque descendet e cœlis cum sanctis angelis, « iudicaturus mundum in justitia ²⁸, » quemadmodum scriptum est. Tanquam igitur ante divinum tribunal sistendi, ac nostræ vitæ rationem redditari sancte institutas vitam, omnesque modestiæ partes implere studeamus, mundantes nosmetipsos ab omni inquinamento carnis et spiritus, contenti presentibus, molestum aliqui omne quod supervacuum est, existimantes. Eorum qui miseris premuntur dolorem communem putemus, laborantibus subveniamus, memores victorum tanquam simul victi, morbis detentos solemur, orphanorum viduarumque miseramur lacrymis, inopes quantum licet sublevemus, et uno verbo, quodcumque honestæ actionis genus exercere studeamus. Ita namque sanctam et purissimam festivitatem celebrabimus, inchoantes sanctam quidem Quadragesimam decima sexta Februarii mensis, hebdomadam vero sancti et salutaris Paschæ vicesima prima Martii; absolventes jejunia vicesima sexta ejusdem Martii mensis, 342 extremo vespere Sabhati, ex Evangelica prædicatione; festum vero celebrantes proxime illucescente Dominica die, vicesima septima ejusdem Martii; adjicientes deinceps septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes, ut remissionis tempora una cum sanctis in cœlo exsultantibus exigentes, eorum consortio digni efficiamur in Christo Jesu Domino nostro : cui gloria et imperium cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Ἐρασκον ἐπὶ τῆ Πιλάτου καὶ Καίσαρα · Ἐ τοῦτον εἰδο-
 μεν ἀνασίοντα * τοὺς ἔχλους, καὶ κωλύοντα φόρους
 δίδόναι Καίσαρι · οἱ δὲ, ὅτι · Ἐ δειδοσφήμεκα κατὰ τοῦ
 θείου ναοῦ. Ἐ ἄλλ' ὁ μὲν Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χρι-
 στός ἀπομεμένηκεν ἕκων τὸν κατὰ σάρκα θάνατον,
 ἵνα πατήσας αὐτὸν, καὶ ἰτηγεμενός ἐκ νεκρῶν, ζωῆ
 καὶ ζωοποιός, διὰ τὸ τοῦτο θεός ὑπέργων γνωρίζε-
 ται ὅ · Οὐ γὰρ καθ' ἵνα τῶν καθ' ἡμᾶς ἀπομεμένηκεν
 ἐν νεκροῖς · ἀνεβίω δὲ μᾶλλον, καινοτομῶν τῆ ἀν-
 θρώπου φύσει τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τὴν ὁδόν.
 Καὶ πιστώσεται γράφει ὁ Παῦλος · Ὡσπερ γὰρ ἐν
 τῷ Ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ
 Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. Ὡς ἵνα τοιγαροῦν
 γίγονιν ἡμῖν καὶ ὁδός καὶ πρόσφορος τῆς εἰς ἀφθαρ-
 σίαν ἐλπίδος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Βεβα-
 σίλευκα μὲν γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδάμ καὶ μέχρι Μω-
 σέως. Ἐκπέπτακε δὲ τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος, καὶ
 ἠτένησεν ἐν Χριστῷ. Τικτόμεθα γὰρ, οὐκίτι πρὸς
 θάνατον, ὡς ἐκ σπορᾶς ἕντας φθαρτῆς, ἀλλ' εἰς
 ἐλπίδα ζωῆς; ἀρχὴν λαβόντες εἰς τοῦτο Χριστόν.
 Γράφει οὖν ὁ θεοσπίσιος Παῦλος τοῖς εἰς αὐτὸν πι-
 στεύσασιν · Ἐ ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέ-
 κρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Ὡταν ὁ Χρι-
 στός φανερωθῆ ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ
 φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. Ἐ ἤξει γὰρ, ἤξει κατὰ και-
 ρούς, ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ καταθήσεται
 πάλιν ἐξ οὐρανοῦ ὁ μετὰ τῶν ἀγίων ἀγγέλων, ἕως
 κρίνη τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ὁ καθὼς ὁ γέ-
 γραπται. Ὡς οὖν τῷ θεῷ βήματι παραστησόμενοι,
 καὶ τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἀποδώσαντες λόγους, ἀγίως
 πολιτευσόμεθα, καὶ πάντα τὸν τρόπον ἐπιεικείας ἐπιτη-
 διώσωμεν, καθαρίζοντες ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκ-
 οῦ καὶ πνεύματος ἑαυτοῦς, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦ-
 σιν, ὀχληρὸν ἐτέρως τὸ περιττὸν ἡγούμενοι, συναλ-
 γοῦντες τοῖς κάμνουσι, τοῖς ἐν ἰδρώσι συγκαθιστά-
 μενοι, μνημονεύοντες τῶν δεσμιῶν ὡς συνδεμένοι,
 τοὺς ἐν ἀβρωστίαις ἕντας παραμυθούμενοι, ὄρα-
 νοῦ καὶ χήρας δάκρυον ἐποικταίροντες, ἐπικουροῦν-
 τες ὡς ἐνὶ τοῖς ἐν πτωχείᾳ κατηχθημένοις, καὶ ἀπαξ-
 ἀπλῶς παντὸς ἀγαθοῦ πράγματος ἐπιμεληταὶ γινώ-
 μενοι. Οὕτω γὰρ ἀγίως καὶ πάναγρον ἐπιτελέσωμεν
 ἑορτὴν, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἀγίας Τεσσαρακοστῆς
 ἀπὸ ἑκαυδικατῆς τοῦ Μεγίχρ μηνός, τῆς δὲ ἑβδομά-
 δο; τοῦ εὐαγοῦς καὶ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ μιᾶς
 εἰκάδος τοῦ Φαμενώθ μηνός · καταπαύοντες μὲν τὰς
 νηστείας τῆ ἑκτη καὶ εἰκάδι τοῦ Φαμενώθ μηνός,
 ἐσπέρα βαθεῖα Σαββάτου, κατὰ τὰ εὐαγγελικὰ κτ-
 ρύγματα ἑορτάζοντες δὲ τῆ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυ-
 ριακῇ τῆ ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαμενώθ
 μηνός · συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἐπὶ ἑβδομάδας τῆς
 ἀγίας Πεντηκοστῆς · ἵνα καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀνέσεως
 συγχορεύσαντες τοῖς ἀγίοις ἐν οὐρανῷ σκιρτῶσι καὶ
 Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν · ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν
 τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

²⁶ Luc. XIII, 2. ²⁷ I Cor. XV, 22. ²⁸ Coloss. III, 3, 4. ²⁹ Psal. IX, 9.

Variae lectiones.

* ἄλλ. ἀνασίοντα. * ἄλλ. ἀπομεμένηκεν. ὅ ἄλλ. γνωρίζεται. ὁ ἄλλ. γράσων ὁ. ὁ ἄλλ. οὐρανοῦ.
 ὁ ἄλλ. καθὼς.

ΑΓΟΣ Α΄.

Α

HOMILIA XXX.

α'. Τοις τὸ σεπτὸν καὶ θεῖον ἱερουργοῦσι κήρυγμα, τὸ διὰ γέ φημι τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας διακελεύεται λέγον· « Σαλπίζατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι, ἐν εὐσήμερ ἡμέρᾳ ἑορτῆς ἡμῶν. Ὅτι πρόσταγμα τῷ Ἰσραὴλ ἔστι, καὶ κρίμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ. » Νουμηνίαν δὲ φασιν ἂν τοῦτοις τὸν νέον, καὶ οἶον ἀρτιθαλῆ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας καιρὸν, « καθ' ὃν τὰ ἀρχαία πάντα παρελήλακε, γέγονε δὲ τὰ πάντα καινὰ, » κατὰ τὴν τοῦ θεοπιστοῦ Παύλου φωνὴν, καὶ ἀρχὴ τις ὡσπερ αἰῶνος νέου. Χρῆ τοίνυν ἡμᾶς σαλπίζειν ἐν αὐτῷ, τουτέστιν, εὐσημοτάτην τε καὶ διακρύσιον ἰέντας ἤχην, τοῖς ἀπανταχόσαι λέγειν· « Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, συστήσαθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου. » Τί δ' ἂν βούλοιο δηλοῦν τὸ « ἐν τοῖς πυκάζουσι συστήναι τὴν ἑορτὴν, » διειπεῖν εὐ μάλᾳ περιόσομαι· ἐγγίγεται μὲν γὰρ ἡ ἀρχαία σκηνὴ κατὰ τὴν ἱερῆμον· ἀλλ' ἦν ἐν θέσει διπλῆ· μία μὲν γὰρ ἦν ἡ πρώτη, τὸ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἔχουσα θυσιαστήριον, ἐν ἧ βουθυτεῖν ἐπιτάττοντο, καὶ μηλοσφαγίαις καχρῆσθαι, καὶ καπνοῖς, οἱ διὰ σκιάς ἔτι καὶ τύπων τιμῶντες Θεόν. Δευτέρα δὲ προσευχῆς τῆς πρώτης καὶ ἰσωτέρα ^β, καταπατάσματος θιορίζοντες, ὁνομα δὲ αὐτῷ τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων. Ἐνταῦθα τὸ θυσιαστήριον ^γ ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ, πυκαζόντων αὐτὸ ταῖς πτέρυξι τῶν Χερουδιμ, καὶ κύκλω περισηκώτων, καὶ τὸ τῆς λειτουργίας τελούντων σχῆμα, καὶ περιεπόντων ὡς Θεόν. Ἐκεῖτο δὲ καὶ χρυσοῦν ἐκαὶ θυσιαστήριον, ἐφ' ᾧ τὸ λεπτὸν καὶ σύνθετον ἰθυμιδομύρον, ἐκ πολλῶν ^δ ἀρωμάτων εὐ μάλᾳ διηρητημένον. Ἄλλ' ὡς ὁ πάντα σοφὸς γράφει Παῦλος, « Τοῦτων οὕτω κατεσκευασμένων, εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διαπαντὸς εἰσίσαισι οἱ ἱερεῖς· τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες· εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἀπαξ τοῦ ἑνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει περὶ ὁ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων· τοῦτο δηλοῦντος τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου μήπω πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδόν, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσις, ἧτις παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἑνεστηκότα, καθ' ὃν δῶρὰ τε καὶ θυσίαι προσφέρονται· μὴ δυνάμει κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα. » Ἔως μὲν οὖν ἡ κατὰ νόμον τὸν διὰ Μωσάως ἐκράτει λατρεία, στάσις ἦν ἐν τῇ πρώτῃ ^δ σκηνῇ τῶν ὑπὸ τοῖς τύποις. Οὐ γὰρ ἐξῆς ^ε τοῖς ἐθέλουσιν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ἰσωτάτω διάττειν σκηνὴν. Εἰσθεῖ δὲ μόνος ὁ προδύων ἐν ἱερουργοῖς, ἀπαξ τοῦ ἑνιαυτοῦ, καὶ ὁ οὐ χωρὶς αἵματος, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐπειδὴ δὲ, καθά φησιν ὁ νομομαθὴς ὢν Παῦλος, καὶ τοῖς ἱεροῖς ἐντεθραμμένους Γράμμασι, « Χριστὸς παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν διὰ τῆς μεζέως καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου, τουτέστιν, οὐ ταύτης τῆς πίστεως ^β

1. Qu. augusto et divino funguntur præconio, Christum nempe Salvatorem omnium prædicantes, illos Spiritus sanctus Psalmographi voce his verbis hortatur : « Canite in neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ. Quoniam præceptum in Israel est, et judicium Deo Jacob ³⁰. » Neomeniam vero hoc loco novum et velut recenti viriditate lætum Salvatoris nostri adventum intelligit : « In quo vetera transierunt, facta vero sunt omnia nova ³¹, » ut beatus asserit Paulus, ac novi fere sæculi quoddam exordium existit. Nos ergo in eo tuba canere oportet, hoc est, magna et contenta voce eos qui ubique sunt iis verbis alloqui : « Deus Dominus, et illuxit nobis, constituite diem solemnem in condensis usque ad cornu altaris ³². » Quid vero illud significet, « in condensis constituere solemnem diem, » explicare sædulo enitar. Excitatum est siquidem antiquum tabernaculum in deserto, sed erat illius duplex statio. Altera quidem erat prior, quæ legalis cultus altare continebat, in quo bobus immolandis atque ovis operari jubebantur, et fumo, qui Deum per umbram adhuc figurasque venerabantur. Erat altera precationis, secreta magis, atque a priore divisa velo, cui nomen Sancta sanctorum. In hac propitiatorium fuit in Christi figuram, quod alis stipantes cherubim utrinque obumbrabant, et sacra ministeria obeuntium habitu, numenque venerantium astabant. Inerat præterea aureum illic altare, **343** in quo tenue et mistuin suffiebatur unguentum, ex variis aromatum generibus egregie compactum. Sed quemadmodum sapiens scribit Paulus : « His vero ita compositis, in prius quidem tabernaculum semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes. In secundum autem semel in anno solus pontifex, non sine sanguine, quem offerret pro sua et populi ignorantia, hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatum esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum. Quæ parabola est temporis instantis, juxta quam munera et hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem ³³. » Donec ergo legalis cultus per Mosen substituit, stationem habuere in priore tabernaculo qui sub figuris degabant. Nec enim veluti procurrere in sanctum et interius tabernaculum licebat. Solus autem sumpus sacerdos ingrediebatur semel in anno, ac « non sine sanguine, » ut scriptum est. Postquam vero, quemadmodum in lege doctus sacrisque innutritus Litteris Paulus asserit, « Christus assistens pontifex futurorum honorum, per amplius et perfectius tabernaculum bonorum, non manu factum, hoc est, non hujus fidei, non per sanguinem hircorum et vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in San-

³⁰ Psal. LXXX, 4, 5. ³¹ II Cor. v, 17. ³² Psal. cxviii, 27. ³³ Hebr. ix, 6-9.

Variæ lectiones.

^α ἄλλ. φησιν. ^β ἄλλ. ἰσωτάτω. ^γ ἄλλ. λατρήριον. ^δ Ἰσ. πολυειδῶν. ^ε ἄλλ. ὑπίω. ^ς ἄλλ. προσφέρουσις. ^ζ ἄλλ. ἐξῆν. ^η Ἰσ. πίστεως.

cta sanctorum, æterna redemptione inventa⁴³: » A
 age nos quoque consistere in priore tabernaculo non
 contenti Christum sequamur, ingrediamur in Sancta
 sanctorum, constituamus: diem solemnem in con-
 densis⁴⁴; » ubi propitiatorium in Christi figuram,
 quod alis cherubim prætexunt, offeramus Deo, non
 cruentas hostias, sed tenue potius et mistum suffi-
 mentum, hoc est, bonum odorem virtutum, spirituale
 et incruentum sacrificium. Illud præterea ad vos dici
 oportere arbitror: « Mundemus nosmetipsos ab omni
 inquinamento carnis et spiritus⁴⁵, » perficiamus
 sanctitatem in timore Dei. Non enim licet, nisi quis
 impie agere velit, illotis velut pedibus ingredi in
 Sancta sanctorum: hoc namque nobis indicavit
 universorum Deus, ita sacrorum interpretem Mo-
 sen alloquens: « Fac lavacrum sæneum, et basim
 ipsi æream ut laventur, illudque collocajo præter
 tabernaculum testimonii et altare, fundesque in
 ipsam aquam, et abluet Aaron et filii ejus ex ipso
 manus pedesque aqua, **344** cum ingrediuntur in
 tabernaculum testimonii, abluentur et non morien-
 tur⁴⁶. »

τὸν ὕδαρ, καὶ νίβεται Ἀαρὼν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ
 πορεύονται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, νίβονται.

2. Sed illa quidem in figuris veritatis pulchritudi-
 nem parturiebant, nos vero ab omni inquinamento
 emundat Christus qui est veritas. Quoniam autem
 id modo aut via, apud Isaiam docet his verbis: « La-
 vaminis, mundi estote, auferte nequitas ab anima-
 bus vestris coram oculis meis. Desinite perverse
 agere, discite bonum facere, querite iudicium, libe-
 rate injuria oppressum, judicate orphano, et justifi-
 cate viduam; venite ac disceptemus, dicit Dominus:
 et si fuerint peccata vestra sicut rubeum, quasi ni-
 vem dealbabo; si autem fuerint sicut coccinum,
 velut lanam dealbabo⁴⁷. » Tam eximii atque optandi
 muneris beatus quoque Psaltes meminit, sic affatus
 omniam Salvatorem Christum: « Asperges me, Do-
 mine, hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super
 nivem dealbabor⁴⁸. » Dealbat igitur per sanctum
 baptisma, os peccati obstruens, omnesque quibus
 infecti sumus eluens sordes, spirituali nimirum atque
 intelligibili modo. Proinde et beatus Joannes Judæo-
 rum alloquens turbam: « Ego, inquit, baptizo vos
 in aqua ad pœnitentiam; qui autem post me venit,
 fortior me, ille vos baptizabit in Spiritu sancto et
 igni⁴⁹. » Nimirum, ubi nos Spiritus sancti vis et
 potestas comprehenderit, silvescentemque repererit
 animum, tunc sane instar ignis invadens velut inuti-
 lem materiam depascitur, ac peccati inquinamenta
 consumit. Aditum vero ad hoc aperit, et veluti viam
 æternit ad illustrem adeo ac splendidam possessio-

οὐ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου
 αἵματος εἰσῆλθεν ἐφ' ἅπαρ εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων,
 αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος: » φέρε καὶ ἡμεῖς τὴν
 ἐν γε τῇ πρώτῃ σκηνῇ παραιτούμενοι στάσιν, ἀκο-
 λουθήσωμεν τῷ Χριστῷ, εἰσδράμωμεν εἰς τὰ Ἅγια
 τῶν ἁγίων, συστησώμεθα: » τὴν ἑορτὴν ἐν τοῖς πυ-
 κάζουσιν: » ἐνθα τὸ ἱλαστήριον εἰς τύπον Χριστοῦ,
 πυκαζόντων αὐτὸ ταῖς πτέρυξι τῶν Χερουβίμ. Προ-
 αγάγωμεν τῷ Θεῷ, μὴ τὰς δι' αἱμάτων θυσίας,
 τὸ λεπτὸν δὲ μᾶλλον καὶ σύνθετον θυμίαμα, τού-
 ἐστιν, τὴν ἐξ ἀρετῶν εὐοσμίαν (1), τὴν πνευματι-
 κὴν καὶ ἀναίμακτον λατρείαν. Πλὴν ἐκεῖνο πρὸς
 ὑμᾶς εἰπεῖν οἴησομαι δεῖν: « Καθαρίσωμεν ταυ-
 τοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ κνύμα-
 τος. » Ἐπιτελέσωμεν ἀγῶσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ. Οὐ
 γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἀνοσιουργεῖν οὐκ ἐθέλωσιν.
 ἀνίπτους ὥστερ ἱναί: ποῖον εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων.
 Τοῦτο γὰρ ἡμῖν ὁ τῶν ὁλων Θεὸς ὑπέσφηεν εἰπὼν
 πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσῆα: « Ποίησον λουτήρα χαλ-
 κοῦν, καὶ βάσιν αὐτῷ χαλκῆν, ὥστε νίπτεσθαι, καὶ
 θήσεις αὐτὸν ἀνά μέσον τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου,
 καὶ ἀνά μέσον τοῦ θυψιαστηρίου. Καὶ ἐκχεεῖς εἰς αὐ-
 τὸν ὕδατος, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνωσιν. »

β'. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν ἐν τύποις τὰ ἰ: τῆς ἀληθείας
 ὄδῳ ὄντα κάλλη, ἡμᾶς δὲ παντὸς ἀπαλλάττει ρύπου
 Χριστὸς, ὃς ἔστιν ἡ ἀλήθεια. Πῶς ἢ τίνα τρόπον, δι-
 δάξει λέγων διὰ φωνῆς Ἡσαίου: « Λούσασθε, καὶ
 καθαροὶ γίνεσθε^κ, ἀφέλετε τὰς ποτηρίας ἀπὸ τῶν
 ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου. Παύσασθε
 ἀπὸ τῶν ποτηριῶν ὑμῶν, μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζη-
 τήσατε κρίσιν, ρύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀφρα-
 νὸν, καὶ δικαιοῦσατε γῆραν, δεῦτε καὶ διαλεγθώμεν,
 λέγει Κύριος. Καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς
 φοινικοῦν, ὡς χιτὼνα λευκανῶ: ἐὰν δὲ ὡς κόκκινον,
 ὡς ἔριον λευκανῶ. » Τῆς οὕτω λαμπρᾶς καὶ ἀξι-
 οεράτου χάριτος καὶ ὁ θεοπέσιος Μελωδὸς διαμνημο-
 νεύει, λέγων πρὸς τὸν τῶν ὁλων Σωτήρα Χριστόν: « Παν-
 τειεῖς με ὑσώπω, καὶ καθαρισθήσομαι: » πλυνεῖς με,
 καὶ ὑπὲρ χιτὼνα λευκανθήσομαι. » Καταλευκαίνει τοῖνον
 διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, τὸ τῆς ἁμαρτίας ἐμφρά-
 τουσα στόμα, καὶ πάντα ρύπον τὸν ἐν ἡμῖν ἐκθή-
 κουσα, νοητῶς ἐγλονότι καὶ πνευματικῶς. Καὶ γούν
 ὁ θεοπέσιος Ἰωάννης τοῖς Ἰουδαίων μνήμης: « Προ-
 λαλῶν: » Ἐγὼ βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι, φησὶν, εἰς
 μετάνοιαν: ὅπισω μου ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου,
 ἐκεῖνος ὑμᾶς βαπτίσει: ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ. »
 Ἡ γὰρ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργεῖα τε καὶ
 δύναμις, ὅταν ἐν ἡμῖν γένηται, καὶ ὀλομανούσαν
 εὐρη ψυχὴν, τότε δὴ τότε πυρὸς εἰσπεσοῦσα δίκην,
 καθάπερ ἀχρηστον ὕλην καταδόσκειται, καὶ δαπανᾷ
 τῆς ἁμαρτίας τοὺς μολυσμοὺς. Προεισβολὴ δὲ τοῦ

⁴³ Hebr. ix, 11, 12. ⁴⁴ Psal. cxxviii, 27. ⁴⁵ I Cor. vii, 1. ⁴⁶ Exod. xxx, 18-21. ⁴⁷ Isa. i, 16-18. ⁴⁸ Psal. l, 9. ⁴⁹ Matth. iii, 11; Marc. i, 8; Luc. iii, 16; Joan. i, 26.

Varie lectiones.

1.) α.λ.λ. τὸ κάλλος. κ α.λ.λ. γένεσθε.

NOTÆ.

(1) Aubertus, εὐοσμίαν, ornamenta. Edit.

πράγματος, καὶ ὁδὸς οἳ τις ἀποφέρουσα πρὸς τὴν
 οὕτω λαμπρὰν καὶ ἀξιοκτετον χάριν ἢ εἰς τὸν Χρι-
 στὸν εὐρίσκειται πίστις. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ,
 μονοουχὶ καὶ χεῖρα προτινῶν, ταύτην ἡμῖν κατέ-
 ἔδειξεν, λέγων· « Ἀυτὴ ἡ πύλη τοῦ Κυρίου, δίκαιοι εἰσ-
 ελεύσονται ἐν αὐτῇ. » Κεχρησμέθηται μὲν γὰρ τοῖς ἐξ
 αἰματος Ἰσραὴλ ὁ διὰ Μωσέως νόμος, διακονοῦντιον
 ἀγγέλων. Ἄλλ' ἦν μὲν ἑλεγχος ἀμαρτίας, καὶ πλημ-
 μελημάτων παραδεικτικὸς, ἀνόητος ἢ δὲ παντελῶς
 εἰς γὰρ τὸ δύνασθαι δικαιοῦσαι τινὰς. Γράφει γοῦν ὁ
 πάνσοφος Παῦλος· « Ὅτι δὲ ἐν νόμῳ ὕδεις δικαιοῦ-
 ται παρὰ Θεῶν, δῆλον. Ὁ γὰρ νόμος ὄργην κατεργά-
 ζεται. » Ἐπετίθει γὰρ ἀναλόγως τοῖς ἐκάστου παί-
 σμασι τὰς δίκας παραχρήμα. Ἀσθενούντος τοίνυν
 τοῦ νόμου, καὶ οὐκ ὄντος οὐοῦ τε διασπῆξαι ῥύπους·
 ἦγον τῶν αἰτιαμάτων ἀπαλλάξαι τινὰς τὴν διὰ πί-
 στικῶς χάριν, καὶ τὴν ἐν Χριστῷ δικαίως ἐστὶ τὴν ἀνὰ
 πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ τῶν ὧλων δέδωκε Θεός.
 Μαρτυρήσει δὲ πάλιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, γράφων·
 « Διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἀμαρτίας, νυνὶ δὲ χωρὶς
 νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη
 ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Δικαιοσύνη δὲ
 Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς πάντας τοὺς
 πιστεύοντας. Οὐ γὰρ ἐστὶ διαστολή. Πάντες γὰρ
 ἡμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Δι-
 καιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυ-
 τώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. » Ἀδῶα μὲν ἡ ἐξαίρε-
 τος, καὶ τῇ παντὸς ἐπέκεινα γεννητοῦ νοουμένη φύσει,
 μόνη τε καὶ ἰδικῶς ἐμπρέπουσα, τὸ ἀπλημελὲς εἰς
 ἅπαν καὶ ἀδιάπτωτον παντελῶς τὸ κατὰ μῆδῆνα τρέ-
 πον ἀφάμαρτεῖν δύνασθαι τοῦ εἰκότος. Ταυτησὶ δὲ
 ἡμεῖς ἠετώμεθα, ἦγον ὑστεροῦμεθα, κατὰ τὴν τοῦ
 σοφωτάτου Παύλου φωνὴν, οὐκ ἀσύνηθες ἔχοντες τὸ
 τοῖς τῆς ἀμαρτίας ὑποφέρεσθαι βρόχοις, καὶ ταῖς εἰς
 φαυλοτήτα βολαῖς καθικνεῖσθαι πρὸς τὰ αἰσχία. Ἄλλ',
 ὡς φησι τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν, « Οὐ γὰρ ἐπλεόνασεν
 ἡ ἀμαρτία, ὑπερπερίσσευσεν ἡ χάρις. » Ἦν δὲ καὶ
 δεδιγμένως κατεβῆ τις ἀν τούτοις τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ
 Μονογενοῦς μυστήριον ἡγνοηκότα. Γράφει
 γοῦν ὁ νομομαθέστατος Παῦλος, « Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι,
 καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἀμαρτωλοὶ, εἰδότες δὲ ὅτι οὐ
 δικαιούται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐκὼν μὴ διὰ πίστεως
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν ἐπι-
 στεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐν αὐτῷ. »

γ'. Καὶ μὴ ὑπολάβῃς· ὅτι τὸν παλαιὸν νόμον ὤρι-
 στω Θεός, ὡς ἀποχρώντως ἔχοντα πρὸς τὸ δύνασθαι
 τινὰς ἀποφαίνειν ἐλευθέρους τῶν ἐξ ἀσθενείας αἰτια-
 μάτων· ἐπειδὴ δὲ ἀφημάρτηκε σκοποῦ, μονοουχὶ
 δὲ καὶ ὑστεροβουλία χρώμενος, τὴν διὰ πίστεως τῆς
 εἰς Χριστὸν ἐπενόησε τρίβον. Οὐχ οὕτω ταῦτ' ἔχει,
 πολλοῦ γὰρ καὶ δεῖ. Ἴσθι δὲ ἢ ἢ μᾶλλον ὅτι καὶ πρὶν
 ὧως ἐκ γῆς διαπλάσαι τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, οὐκ
 ἡγνοηκώς τὰ ἐσόμενα, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου σκαιότη-
 τος τὴν ἐπιβουλήν, καὶ τὸν τῆς ἐπικουρίας ἡμῖν
 προαναβρήσας τρίβον, δῆλον δὲ ὅτι τὸ Χριστοῦ μυσ-
 τήριον, ἑλεγχον ἀμαρτίας, καὶ τῆς διὰ πάντων ἀσθε-
 νείας κατήγορον, τὸν διὰ Μωσέως ἑστησε νόμον, καὶ

A nem, quæ in Christum est fides. Itaque beatus David
 hanc nobis propemodum intempto digito common-
 stravit, dicens : « Hæc est porta Domini, justi intra-
 bunt in eam ³⁹. » Fuit quidem Israelitis, angelorum
 ministerio, Mosis edita lex, sed erat illa quæ pec-
 cata coargueret, monstraretque noxas, verum quæ
 nihil plane ad justificationem conferret. Scribit
 itaque sapientissimus Paulus : « Manifestum est in
 lege neminem justificari apud Deum. Lex enim iram
 operatur ⁴⁰, » quæ pro ejusque delicto pœnas con-
 festim decernit. Cum sit ergo infirma lex, nec abster-
 gere valeat sordes, hoc est, a criminibus liberare
 quemquam, gratiam per fidem et justificationem in
 Christo toto terrarum orbe universorum Deus lar-
 gitus est. **345** Quod suo testimonio idemmet divi-
 nus Paulus confirmat, scribens : « Per legem enim
 cognitio peccati. Nunc autem sine lege justitia Dei
 manifestata est, testificata a lege et prophetis. Justi-
 tia autem Dei per fidem Jesu Christi, in omnes qui
 credunt in eum. Non enim est distinctio. Omnes enim
 peccaverunt, et egent gloria Dei. Justificati gratis,
 per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in
 Christo Jesu ⁴¹. » Prærogativa nempe singularis, ac
 solius increatæ naturæ propria est nusquam errare
 aut labi, nec a recto ullatenus posse deflectere. In
 hoc ipsi deficiamus, aut indigemus, ut sapientissimus
 Paulus loquitur, quibus haud insuetum peccati la-
 queis implicari, atque in nequitiam propensis ad tur-
 piora delabi. Verum, ut sacræ affirmant Litteræ,
 « Ubi abundavit delictum, superabundavit et gra-
 tia ⁴². » Quam quidem etiam sitientes facile animad-
 vertas eos qui Unigeniti incarnationis mysterium
 ignoraverunt. Scribit ergo doctissimus in lege Pau-
 lus : « Nos natura Judæi, et non ex gentibus pecca-
 tores, scientes quod non justificatur homo ex operi-
 bus legis, nisi per fidem Jesu Christi, et nos in
 Christum credidimus, ut justificemur in ipso ⁴³. »

3. Neque vero sic antiquam legem a Deo decre-
 tam existimes, quasi satis ea posset ab criminibus
 inbecillitatis quempiam liberare; postquam vero
 aberravit a scopo, tanquam nova consilia ineuntem,
 fidei quæ in Christum est excogitasse viam. Non ea
 est hujusce rei ratio. Nihil minus. Illud potius tibi
 sit cognitum, etiam plane priusquam primum e limo
 efformaret hominem, cum ea quæ ventura essent,
 ac diabolicæ perversitatis insidias non ignoraret,
 nostræ quoque medicinæ modum, Christi videlicet
 mysterium ante providentem, legem quæ peccato
 coargueret, nostramque infirmitatem convinceret,
 per Mosem constituisse, ac mandatum condemnans

³⁹ Psal. cxvii 20. ⁴⁰ Rom. iii, 20; Galat. ii, 16. ⁴¹ Rom. iii, 21. ⁴² Rom. v, 20. ⁴³ Galat. ii, 16.

Varia lectiones.

¹ ἀλλ. ἐνόητος. ἢ ἴσ. δικαιοῦσιν τῶς. ἢ ἀλλ. δεῖ.

justificanti gratiæ præmisiisse sapienter, ut majore adhuc admiratione gratia exciperetur. Ubi namque adsunt quæ cruciant, ibi quod lætitiæ affert, maxime apparet. Cæterum antiquum esse Christi mysterium facile pervidebimus, cum ita sacræ nos Litteræ alloquantur. Dicit enim alicubi rursus beatus Paulus : « Benedictus Deus, 348 et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso, ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati, in conspectu ejus in charitate. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum, per Christum Jesum in ipso⁵⁵. » Audis igitur quomodo nos ante ipsam mundi constitutionem benedictionis compotes factos fuisse affirmat, prædestinatos vero etiam filios in Christo Jesu? B Certè et ipsam salutem baptismi præsignificatum fuit antiquis, nobisque qui illos consecuti, etiam per arcam. Servatus nempe est in illa per fidem justus Noe, licet terram Deus una sententia damna- set universam. Ammisit siquidem in omnes dilu- vium. Scriptum est ergo de ipso : « Fide Noe responso accepto de iis quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam, in salutem domus sue, per quam damnavit mundum, et justitiæ, quæ per fidem est, hæres est institutus⁵⁶. » Fuisse hanc porro sancti baptismatis figuram confirmat beatus Petrus, de no- strum omnium Salvatore Christo ita scribens : « Quia et Christus semel pro peccatis nostris mor- tuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo mortificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu. In quo et iis qui in carcere erant spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fa- bricaretur arca, in qua pauci, hoc est octo animæ, salvati sunt per aquam : et nos nunc similis formæ salvos facit baptismus, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum⁵⁷. » Et quid sane hoc est, « conscientiæ bonæ in Deum interrogatio? » Scilicet fidei in Christum confessio; quam etiam coram multis testibus præstare solemne est, nec hominibus tantum, qui divini sacerdotii dignitate ornati sunt, sed rationalibus quoque po- testatibus, quæ, Deo ministrantes, iis quæ ad illius gloriam spectant rite obeundis curam impendunt. Oportere autem aio, ut qui sinceram fidei confessio- nem præ se ferunt, nullo modo sese dimoveri sinant. Scriptum est enim : « Fratres mei dilecti, stabiles estote et immobiles, abundantes in opere Domini semper⁵⁸. »

4. Jactant namque atque impellunt huc illuc quos- dam eorum quoque qui crediderunt viri insipientes, potantes proximum subversione dolosa, ut scriptum est, et tanquam « ex malo cordis thesauro⁵⁹ » 347

Α τῆς δικαιοσύνης χάριτος τὴν κατακρίνουσαν ἐνεαλὴν προανέδειξε σοφῶς, ἐν' ἐπιμειζόνως ἢ χάρις θαυμά- ζηται. Οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ λυπητὸν, ἐκεῖ μέλιστα τὸ καταυφραίνειν εἰδὸς ἐκφραίνεται. Ὅτι δὲ ἀρχαῖόν ἐστι τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ἀκονεὶ διαφόμεθα, ὁδὸ δὴ πάλιν ἡμῖν ἱεροῦ φωνούντος Γράμματος. Ἐφη γὰρ πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος· « Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογή- σας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἀπου- ρανίοις ἐν Χριστῷ, καθὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν ἀγαπῇ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἀγίους καὶ ἀμώ- μους κατανώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ, προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν. » Σύνε- σὺν ὅπως ἠδολογήσθαι φησὶν ἡμᾶς, καὶ πρὸ αὐτῆς τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς, προορίσθαι δὲ καὶ εἰς υἰοθε- σίαν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ναὶ μὴν καὶ αὐτὸ τὸ σωτήριον βάπτισμα προαντιποῦτο τοῖς κάλοι, καὶ τοῖς μετ' ἐκείνους ἡμῖν, καὶ διὰ γε τῆς κιβωτοῦ. Ἐσώζετο γὰρ ἐν αὐτῇ διὰ πίστεως ὁ δίκαιος Νῶε, καίτοι τῆς ὑπ' οὐρανὸν μετ' ἡμᾶς Θεοῦ κατακκριμένης. Ἐπαφῆκε γὰρ ἀπασὶ τὸν κατακλυσμένον. Γέγραπται γοῦν περὶ αὐτοῦ· « Πίστει χρηματισθεὶς Νῶε πρὸ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλασθηθεὶς, κατασκευάσας κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ⁶⁰, δι' ἧς κατέ- κρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος. » Ὅτι δὲ εἰς τύπον τοῦ ἀγίου βαπτίσματος τὸ δρώμενον ἦν, πισυνώσεται λέγων ὁ θεοπείσιος Πέτρος περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, « Ὅτι καὶ Χριστὸς ἀπαξ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἀπέθανε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἐν' ἡμᾶς προσαγάγῃ Θεῷ, θανατωθεὶς μὲν σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύ- ματι. Ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πατράσι πορευθεὶς ἐκήρυξεν, ἀπειθήσασί ποτε, ὅτε ἀπεξεδέχετο ἡ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία ἐν ἡμέραις Νῶε, κατασκευαζο- μένης κιβωτοῦ, εἰς ἣν ἄλλοι, τουτέστιν, ὅσοι φυ- χαὶ, διεσώθησαν δι' ὕδατος, ὁ καὶ ἡμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα, οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ῥύπου, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν. » Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστι τὸ, « ἐκ συνειδήσεως ἀγαθῆς εἰς Θεὸν ἐπερώτημα; » Τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ὁμολογία, ἣν δὴ καὶ ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων ποιεῖν κατεθίσμε- θα, καὶ οὐκ ἀνθρώπων μόνον, οἷς τὸ τῆς θείας ἐ- ρουργίας ἐμπρέπει καύχημα, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐνδύμεων λογικῶν, αἱ λειτουργοῦσι Θεῷ, τὰ εἰς ἔδξαν αὐτοῦ κατορθοῦν σπουδάζουσαι. Χρῆναι δὲ φημι, τοὺς ἀπλα- νῶς τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν ἐκφέροντας, κατὰ μηδένα τρόπον καταδουλεῖσθαι φιλεῖν. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἰδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, περισσεύοντες ἐν τῷ οἴκῳ P τοῦ Κυ- ρίου πάντοτε. »

δ. Καταχειμάζουσι γὰρ ἑσθ' ὅτι τινὰς, καὶ τῶν ἡδὴ πεπιστευκότων, ἄνδρες ἀμαθῆς σύντροφοι, ποτι- ζοντες τὸν πλησίον ἀνατροπῇ θολερᾷ, καθὰ γέγρα- πται, καὶ ὡς ἐκ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας·

⁵⁵ Ephes. i, 3-5. ⁵⁶ Hebr. xi, 7. ⁵⁷ I Petr. iii, 18-21. ⁵⁸ I Cor. xv, 58. ⁵⁹ Matth. xii, 35

Variae lectiones.

* δ.λ.λ. τοῦ οἴκου αὐτοῦ. P δ.λ.λ. τῷ ἔργῳ.

αὐτῶν ἀναπτύσσοντες τὰ πονηρὰ, καὶ τὸν τῆς τοῦ δια-
βόλου σκαπέτης ἰὼν ἐρευγόμενοι. Κατεπαίρονται
γὰρ τῆς ἐπέκαινα πάντων οὐσίας τε καὶ δόξης· καὶ
τὸ τε ἦεν ἐπ' αὐτοῖς τῶν ὑπερτάτων κατακομι-
ζουσι θρόνων τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς φύντα Λόγον, ἐν-
αριθμούντες τοῖς κτίσμασι τὸν τῶν ὄλων γενεσιουργ-
τὸν καὶ τεχνίτην· ὃν πάντα τὰ ἔργα οἰεῖται καὶ τρέ-
μει, καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας ἑ, κατὰ φύσιν, θεότητος
ἀξιώμασιν εὖ μάλα κατεστειμένον· « Σύνάπτει· ἡ γὰρ
αὐτῷ πᾶν γένος ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ κατα-
χθονίων καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογεῖται, ὅτι Κύριος
Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. » Εἰσὶ δὲ
πρὸς τοῦτοίς, οἱ μερίζουσι τὸν ἀμέριστον, φημι δὴ
τὸν ἕνα Χριστὸν, καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς ἀληθείας πα-
ρασημαίνουσι κάλλος, καίτοι γεγραφὸς ἡμῖν τοῦ
θεοπεσίτου Παύλου σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς· « Εἰς
Κύριος, μία πίστις, ἕν βάπτισμα. » Ἄλλ' εἴπερ
ἦσαν κύριοι δύο, πάντως που καὶ πιστεῖς δύο, τοσ-
αῦτα δὲ εἶναι χρῆν καὶ βαπτίσματα. Τοὺς ὡδα ταῦτα
ἔχειν ὑπεληφθῆσας, ὡς ὀλέθρους καὶ φθόρους παρα-
τρέχωμεν, ἔξω τε πάγης ἰόντες· πῶδα, τὸ ἐν Ψαλμοῖς
ἐκαίνο λέγωμεν· « Εὐλογητὸς Κύριος, ὃς οὐκ ἔδωκεν
ἡμᾶς εἰς θῆραν τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῶν. Ἡ παγὶς συν-
τρίβη, καὶ ἡμεῖς ἐρρύσθημεν. » Ἐκλελυτρώμεθα
γὰρ ἐν θανάτῳ Χριστοῦ. « Δόντος ἐαυτὸν ὑπὲρ τῶν
ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς· ὅπως ἐξέλθῃται
ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἑνεστώτος πονηροῦ, κατὰ
τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. » Ἐπειδὴ γάρ, ὡς
ἤδη φθάσαντες εἴπομεν, διὰ τῆς κατὰ τὸν νόμον λα-
τρείας, οὐδὲν ἔχουσης ἑτερον, πλὴν ὅτι τύπους καὶ
σκιὰς, οὐκ ἦν ἐπιτείνον τοὺς τῆς φανούλητος, ἦτοι
τοὺς τῆς ἁμαρτίας ἀποπλύνεσθαι μολυσμοῖς, αὐτὸς
δὲ ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος,
γενόμενος ἄνθρωπος μετὰ τοῦ εἶναι δὴν, τουτέστι
Θεός, δέδωκε τῷ θανάτῳ τὸ ἴδιον σῶμα, ἵνα ἡμᾶς ἐκ-
πρίθῃται τοὺς ὑπὸ θανάτῳ καὶ φθορᾷ ἑ, αἵματι τῷ
ἰδίῳ. Καὶ γοῦν ἔφη που διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ πρὸς
τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα τε καὶ Θεόν, « Θυσίαν
καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, ὀλοκαυτώματα καὶ
περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠύδοκῃσας, σῶμα δὲ κατηρτίσω
μοι. Τότε εἶπα, Ἰδοὺ ἦκω. Ἐν κεφαλῇ βιβλίου γέ-
γραπται περὶ ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά
σου ἐβουλήθη. » Ἄθρει δὴ οὖν, ἄθρει λέγοντα σαφῶς·
« Σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι. » Καὶ γὰρ ἦν τε καὶ ἔστιν
ἀσώματος, ὡς Θεός. Εἶτα πῶς ἠγγόνησας, Ἰουδαίε, τὴν
οὕτως ἀπόρρητον καὶ σεπτήν οἰκονομίαν; πῶς οὐ
παρεδίξω σαρκωθέντα διὰ σὲ τὸν ἀσώματον; ἐν τοῖς
τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις καθειμένον οἰκονομικῶς,
τὸν ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν; τὴν σὴν φοροῦντα πτω-
χίαν τὸν πλουτιζόντα τοὺς ἐν οὐρανῷ; τὴν δούλου
ἀπαθόντα μορφήν, τὸν τῶν ὄλων Κύριον; Ἄλλ' ἴσως
πρὸς τοῦτο ἐρεῖς, Ἄνθρωπος ἦν ὀρώμενος καθ' ἡμᾶς.
Εἶτα πῶς τῶν Μωσαϊκῶν ἐπελάθου γραμμάτων;
Ἐφη γὰρ που περὶ αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς, « Προφήτην

A expuentes mala, ac diabolicæ immanitatis eructan-
tes venequam. Extollunt enim se supra omnium po-
tentissimam naturam et gloriam, et quantum quidem
ia ipsis est, ex superna sede dejiciunt genitum ex
Deo Patre Verbum, in rerum creaturarum ordinem
redigentes universorum conditorem atque opificem,
quem res omnes venerantur ac tremunt, veræ secun-
dum naturam divinitatis dignitate pulchre coho-
nestatum. « Flectitur namque ipsi omne genu coele-
stium, terrestrium et inferorum, et omnis lingua
confitetur, quia Dominus Jesus in gloria est Dei Pa-
tris⁶⁰. » Sunt alii præterea qui id dividunt, quod
divisionem non admittit, unum scilicet Christum, et
illustrem veritatis pulchritudinem invertunt; atque
hoc, etsi nobis beatus Paulus perspicue ac dilucide
B scribat: « Unus Dominus, una fides, unum bap-
tisma⁶¹. » Quod si domini duo, plane et ædem ge-
minam, totidemque baptismata esse oportuit. Qui
hæc ita se habere opinati sunt, veluti perniciosos pe-
stillentesque dimittamus, exemptoque e cassibus pede,
illud Psalmorum usurpemus: « Benedictus Deus,
qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. La-
queus contritus est, et nos liberati sumus⁶². » Li-
berati namque sumus Christi morte, « Qui dedit
seipsum pro peccatis nostris, secundum Scripturas,
ut eriperet nos de præsentis sæculo nequam, secun-
dum voluntatem Dei et Patris⁶³. » Cum enim, ut
supra diximus, per legalem cultum, qui nihil aliud
quam figuras umbrasque contineret, nequaquam
elucere improbitatis ac peccati sordes liceret, ipse
C met propter nos et pro nobis, Dei Patris Verbum
factus homo manensque id quod erat, nempe Deus,
suum morti tradidit corpus, ut nos morti et cor-
ruptioni obnoxios suo sanguine redimeret. Proinde
alicubi Davidis voce ita cœlestem Patrem et Deum
alloquitur: « Sacrificium et oblationem noluisti,
holocaustum et pro peccato non postulasti, corpus
autem perfectisti mihi. Tunc dixi: Ecce venio. In
capite libri scriptum est de me, ut faciam, Deus,
voluntatem tuam volui⁶⁴. » Audi igitur, audi aperte
dicentem: « Corpus autem perfecisti mihi. » Erat
namque expers corporis, quia Deus. Cæterum quo-
nam modo, o Judæe, ineffabilem adeo augustamque
dispensationem ignorasti? 348 quid ita incor-
poreum propter te carnem indutum non excepisti?
intra humanitatis modum providentiæ consilio
conclusum eum, qui supra omnes res creatas ex-
cellit? tuam paupertatem ferentem qui cœli incolas
ditat? servi formam gerentem universorum Do-
minum? Sed forte dices: Homo erat, quantum vide-
re licuit, nostri-similis. Atqui, quoniam modo obli-
tus es Mosaica monumenta? Ad vos namque alicubi
sic de ipso est locutus: « Prophetam vobis exsus-
citabit Dominus Deus vester, de fratribus vestris,

⁶⁰ Philipp. II, 10. ⁶¹ Ephes. IV, 5. ⁶² Psal. CXXIII, 6, 7. ⁶³ Galat. I, 4. ⁶⁴ Psal. XXXIX, 7-9.

Variae lectiones.

ἑ γρ. ἀληθοῦς. ἑ ἀλλ. κάμπει. ἑ ἀλλ. ἰέντες. ἑ ἀλλ. θάντον καὶ φθορᾶν.

sicut me. iuxta omnia quæcunque postulasti a Deo tuo in Oreb, ipsum audietis⁶⁶.) Tanquam hominem ipsum sanctorum quoque prophetarum sermo denuntiavit. Divinus namque Isaias : « Ecce, inquit, virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel⁶⁷, » quod est interpretatum, *Nobiscum Deus*. Et inusitata quidem Emmanuelis generatio fuit. Ex virgine nimirum inexperta nuptiarum prodiit. Cæterum ex muliere, humanæ naturæ legibus obnoxium, hominem ipsum apparuisse autumas, quod quidem ad corporis speciem attinet. Atqui ipsum præterea vidisti Dei maxime propria dignitate conspicuum, suprema decoratum gloria opera Patris implentem. Soli namque omnium supremæ naturæ facultas inest, ut mortuos jam corruptos et marcidos ad vitam revocet, oculorum usu privatis lumen immittat, claudis gressum stabiliat, lepra infectos tactu nutuque a morbo vindicet. Numquid ergo voluisses, dic mihi, nuda divinitate mortalibus affalgere universorum molitorem atque architectum Dei Verbum? At quis terribilem adeo verendamque majestatem perferre potuisset? Solaris radii conjectum corporeis oculis haud facile sustineri non animadvertis? quam ergo ratione inaccessam illam et supra quam dici possit admirabilem lucem usurpare oculis licuisset? Divertit ad nos igitur hominis specie, se universis tolerabilem exhibens, ut velut unus e nostro numero, dum una nobiscum graditur atque inter nos agit, nos religiosæ vitæ viam edoceret, ex Græcanicæ infelicitatis eximeret laqueis, atque ad veram spiritalemque adorationem institueret. At non quievit fœda, male conculcata, impiaque bestia, nempe Satanas, qui, cum universam terrarum orbem fraudibus ac perversitate suo subjecisset imperio, cœnoque peccatorum demersum obruisset, **349** illo quem in nos exercuerat dominata se dejectum animadvertit, ac, ne iis imperaret quos diriperat repente depulsum. Tum ipsum quoque putavit, quasi unum ex antiquis prophetis hominem esse, nec aliud præterea quidquam, quos etiam e medio sustulerat, concitata Judæorum in ipsos feritate. Igitur iterum ipsis nequitæ suæ venenum instillavit. Illi vero, omni abjecta salutis cura, fidenter ac superbe et sanguinario prorsus animo in ipsum invaserunt, ac postremo etiam cruci affixerunt. Numquid ergo coegere nolentem, et quid passurus esset ignorantem? Atqui dolores quos pertulit, ac Deo invisâ Judæorum ausa prænantiantem animadvertas. Proinde sanctorum prophetarum voce nunc quidem ait : « Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto⁶⁸. » Alibi vero : « Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem

Δ ὁμὴν ἀναστήσει· Κύριος ὁ Θεὸς ὁμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὁμῶν, ὡς ἐμὲ, κατὰ πάντα ὅσα ἤτησα παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐν Χωρῆβ, αὐτὸ ἀκούσεσθε. » Ὡς ἀνθρώπον αὐτὸν καὶ ὡς τῶν ἁγίων προφητῶν προκαταμεμήνυκε λόγος. Καὶ γοῦν ὁ Θεοπίσιος Ἡσαίας « Ἰδοὺ, φησὶν, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσους τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. Καὶ παράδοχος μὲν τοῦ Ἐμμανουὴλ ἡ γέννησις· ἐξ ἀπειρογάμου γὰρ προήλθε Παρθένου. Πλὴν ἐκ γυναικὸς, τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος ἐπόμενος νόμοις, ἀνθρώπον αὐτὸν θεοθεῖσθαι φησὶ, τὸ γε ἦκον εἰς σῶμα καὶ εἶδος. Ἄλλ' εἶδες ἢ αὐτὸν πρὸς τοῦτω θεοπραξιστάτην ἔχοντα δόξαν, εὐκλείαις ταῖς ἀνωτάταις καταχρυσούμενον, πληροῦντα τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς. Μὲν γὰρ ἐνεστί τῇ ὑπερτάτῃ πασῶν οὐσίᾳ τὸ ζωοποιεῖν δύνασθαι νεκροὺς κατεφθαρμένους ἤδη καὶ ὀδωδέας, τοῖς ὀμμάτων ἐστραμημένοις ἐνίναται τὸ φῶς, χλωροὺς ἀρτίποδας (1) ἀποφαίνειν, καὶ τοὺς ἐν λέπρᾳ τοῦ πάθους ἐλευθεροῦν ἀφῆ καὶ νεύματι. Ἄλλ' ἤθελες, εἰπέ μοι, γυνῆ τῇ θεότητι τοῖς ἐπὶ γῆς ἐπιπέμφαι τὸν τῶν ὁλῶν Δημιουργόν ἢ καὶ τεχνίτην τοῦ Θεοῦ Λόγον. Ἐτα τίς οὕτω ὑπέστη τὴν οὕτω φρικτὴν καὶ ἀπόρρητον ὕψιν; ἢ οὐχ ὄρας ὅτι τῆς Κυριακῆς ἢ ἀκτινὸς τὴν προσβολὴν ὁ τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς οὐκ εὐάντητον ἔχειν; ἢ εἰτα πῶς ἂν ἰσχυρὴν ἰδεῖν τὸ προσβλητὸν ἐκεῖνο, καὶ ὑπὲρ θαῦμα φῶς; Ἐπειδήμησεν τοίνυν ἡμῖν ὡς ἀνθρώπος, οἰστὸν ἑαυτὸν ἀπασι τιθεὶς, ἔν' ὡς εἰς τῶν καθ' ἡμᾶς, ὁμοσε τε κῶν καὶ συνδιαϊτώμενος, τῆς εὐσεβοῦς πολιτείας καταδείξῃ τὴν ὁδόν, ἵνα βροχῶν ἐξέλτῃται δυσειδαίμονιας⁶⁹ Ἑλληνικῆς, ἵνα τῆς ἀληθοῦς καὶ πνευματικῆς λατρείας ἐπιμελητὰς ἀποφῆνη. Ἄλλ' οὐκ ἠρέμει τὸ βδελυρὸν καὶ βάσανον, καὶ ἀνόσιον θηρίον, τουτέστιν, ὁ Σατανᾶς, ὁ πᾶσαν ὑπὸ χεῖρα λαβὼν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἐξ ἀπάτης καὶ πλεονεξίας, καὶ τοῖς τῆς ἀμαρτίας ἐναποπνίξας τέλμασιν, εἶδεν ἑαυτὸν ἐκπίπτοντα τῆς καθ' ἡμῶν ἀρχῆς, ἀδοκῆτως ἐξωθούμενον τοῦ δύνασθαι κρατεῖν τῶν πάλαι διηρησμένων, ὥσθῃ καὶ αὐτὸν καθ' ἕνα τῶν πάλαι προφητῶν ἀνθρώπων εἶναι, καὶ ἕτερον οὐδέν. Οὐδ' ὅθι καὶ τεθνᾶναι παρεσκεύασε, καταθῆξας ἐπ' αὐτοῖς τὴν τῶν Ἰουδαίων σκαιότητα. Καὶ γοῦν ἐνῆκε πάλιν αὐτοῖς τὸν τῆς ἑαυτοῦ δυστροπίας λόγόν. Οἱ δὲ, τῆς ἑαυτῶν ἀπειδήσαντες σωτηρίας, ἐπεπείδων αὐτῷ θρασείας, καὶ ἀγέρωχοι, καὶ μισοφονίας ἐμπλεῶς τὴν διάνοιαν ἔχοντες, καὶ δὴ καὶ ἐσταύρωσαν. Ἄρ' οὐκ οὐχ ἐκόντος χειρατῆσθαι, ἤγουν οὐκ εἰδότες ὅτι παίσεται; Καίτοι προεγνωκῶς ὄρθεαι τὸ πάθος, καὶ τὰ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀφιλοθετίας τοιμημάτα, καὶ γοῦν διὰ προφητῶν ἁγίων ποτὲ μὲν ἐφασκε· « Καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου γόλην, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὕδωρ, » ποτὲ δὲ πάλιν,

⁶⁶ Deut. xviii, 15. ⁶⁷ Isa. vii, 14. ⁶⁸ Psal. lxxviii, 22.

Varie lectiones.

• δ.λ.λ. εἶδος. ὡ γγ. γενεσιουργόν. • δ.λ.λ. ἡλιακῆς. ὡ δ.λ.λ. ἔχει. ὡ ἰσ. δεισιδαιμονίας. Εδρ.

NOTE.

(1) Ita Cyrillus lib. vi *Contra Judæos*, p. 201, τούς ἐν πηρώσει σικλῶν ἀρτίποδας ἀποφῆνας, et

alibi sæpe. Aubertus, ἀντίποδας et in margine, ἰσ. αὐτόποδας. Εδρ.

« Διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον. » Διὰ δὲ γὰρ τῆς Ἡσαίου φωνῆς, « Τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς βραχίονα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυσομάτων. » Οὐκ οὖν οὐκ ἠγνοεῖ ὅτι μὲν πείσεται. Εἶτα παρὸν ἔξω φέρεσθαι βρόχων, δέδωκεν ἐκὼν τῷ θανάτῳ πρὸς βραχὺ τὸ ἴδιον σῶμα, ἐν ἔγερθαι ἐκ νεκρῶν τὸ τοῦ θανάτου καταλύσῃ κράτος, ἵνα τὸν τοῦ διαβόλου παραλύσῃ φθόνον, δι' οὗ καὶ εἰσήλατο τὴν ἀνθρώπου φύσιν ὁ θάνατος, ἵνα ἡμᾶς ἀναχαλκίωσῃ πρὸς ἀφθορίαν καὶ ἀμύρητον ζωὴν. « Ὅσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. » Ἐγγήγερται γοῦν τριήμερος σκυλεύσας τὸν ἄδην, καὶ παλινδρομήσας εἰς τὸν οὐρανόν, σύνθερός ἐστι τῷ Ἰδίῳ Πατρὶ. Ἥξει τε κατὰ καιροῦς, ἵνα κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς.

ε'. Ὡς οὖν ἀπολογησεσθαι μέλλοντες τῷ κριτῇ, πάντα βίβαντες ἔκνον, καὶ πάσης ἀμαρτίας δραμόντες ἐπέκεινα, καὶ τοῖς τοῦ παρόντος βίου περισπασμοῖς μονονουχὶ καὶ ἐβρῶσθαι φράζαντες, κατορθώσωμεν δικαιοσύνην, ἐγκράτειαν, ἀγάπην, φιλοπρωχίαν, τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐπισκεψόμεθα, τοὺς ἐν ἀβυσσῶσι σωματικαῖς ἀνακτησώμεθα, ἐπικουρήσωμεν ὄρφανοίς, χήρας δάκρυον κατοικτείρωμεν, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους ἐκτενῶς. Οὕτω γὰρ πολιτευσάμενοι, τὴν ἀγίαν καὶ πάναγον ἐπιτελέσωμεν ἑορτήν, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἀγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἑκτῆς τοῦ Φαμενώθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ οὐρανοῦ καὶ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ ἑνδεκάτης τοῦ Φαρμοῦθι C μηνός, περιλύοντες δὲ τὰς νηστείας τῇ ἑκαταεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμοῦθι μηνός, ἐσπερὶ βαθεῖα Σαββάτῳ, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα β' ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ τῇ ἑπτακαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμοῦθι μηνός, συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς, ἵνα καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως, καθάπερ εἰκόνα τινὰ τῆς τῶν ἀγίων ἐν οὐρανοῖς ἀναπαύλης λογιζόμενοι, τῆς αὐτῶν ἀξιωθώμεν κοινωνίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ δόξα τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A meam miserunt sortem⁶⁶.) Apud Isaiam autem : « Dorsum meum dedi in flagella, et genas meas an alapas; faciem autem meam non averti a confusione sputorum⁶⁷. » Non ergo se passurum ignorabat. Cæterum cum evitare liceret laqueos, sponte corpus suum ad breve tempus morti concessit, ut excitatus a mortuis, imperium mortis dissolveret, ut diaboli prosterneret invidiam, per quam etiam morti aditus ad humanam naturam patuit, ut nos demum ad immortalem vitam æternamque renovaret. « Ut enim in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur⁶⁸. » Revixit itaque tertia die, spoliatis inferis, reversusque in cælum, æqualem cum Patre obtinet sedem, venietque decursu temporis judicaturus vivos et mortuos.

5. Tanquam igitur rationem judici redditari, omnem abjicientes ignaviam, longeque ab omni culpa dissiti, hujusque vitæ oblectamentis pene valere jussis, exerceamus justitiam, temperantiam, charitatem, pauperlatem amplectamur, qui in vinculis sunt invisamus, morbis oppressos sublevemus, opitulemur orphanis, viduarum misereamur lacrymis, inter nos mutuo prolixè cumulateque diligamus. Ita namque instituentes vitam, sanctam purissimamque festivitatem celebrabimus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam sexta die Martii mensis, hebdomadam vero Augusti et salutaris Paschatis, undecima mensis Aprilis; solventes autem jejunia decima sexta ejusdem 350 mensis, extremo vespere qui Sabbato adjacet, ex evangelica prædicatione; festum porro celebrantes proxime illucescente Domnica die, decima septima ejusdem Aprilis mensis; addentes deinceps septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes, ut indulgentiæ ac remissionis tempus velut imaginem sanctorum in cælo tranquillitatis existimantes, illorum consortio digni habeamur in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Patri, cum sancto Spiritu, gloria, imperium et honor, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

EJUSDEM CYRILLI

HOMILIÆ DIVERSÆ.

ΟΜΙΛΙΑ Α'.

Λεχθεῖσα ἐν Ἐφέσῳ, ἀραιὰ πάντων.

Οἱ τοῖς ἱεροῖς προσέχοντες Γράμμασι, πεσοφισμένον ἔχουσι τὴν καρδίαν, ἔργων τε ἀγαθῶν ἐπιστήμοι.

⁶⁶ Psal. xxi, 19. ⁶⁷ Isa. l, 6. ⁶⁸ I Cor. xv, 22.

Varia lectiones.

¹ ἁ.λ.λ. τοῖς. ² ἁ.λ.λ. πολιτευόμενοι. ³ ἁ.λ.λ. τὰ εὐαγγελικὰ κήρυγμα. ⁴ ἁ.λ.λ. ἀνέστως.

HOMILIA I.

Ephesi habita, valde pulchra.

Qui sacris Litteris incumbunt, cor sapiens, bonorumque operum gnarum et rectæ fidei lumine col-

lustratum obtineat. Veræ autem cognitionis amor vitam tandem assequitur. Cujus rei locuples testis est ipse Salvator : nam ad cœlestem Patrem et Deum hunc in modum ait : « Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum⁷¹. » Cognitio itaque Filii Patris cognitioni conjuncta est, eoque pacto Dei cognitio vivifica est. Quod si alterum ab altero divellas, claudicabit omnino scientia Dei. Ita et Dominus quoque noster Jesus Christus Judæorum populos alloquebatur, dicens : « Neque me scitis, neque Patrem meum ; si me cognovissetis, cognovissetis utique et Patrem meum⁷². » Judæi rursus patres suos in monte verum illum et natura Filium et Deum, cum in specie ignis super montem Sina descendit⁷³, vidisse existimabant (vere enim illius vocem audivisse putabant), et ea de causa Mosen sacrorum demonstratorem magna admiratione prosequiebantur, Dominum vero nostrum Jesum Christum propter humanam naturam contemnentes, impie dicebant : « Nos scimus quia Mosi locutus est Deus ; hunc autem **351** nescimus unde sit⁷⁴. » Sed quid ad hæc Christus ? « Amen, amen dico vobis, neque speciem ejus unquam vidistis, neque vocem ejus audivistis, et verbum ejus non habetis in vobis manens ; quia quem misit ille, huic vos non creditis⁷⁵. » Veritas omnino verum dicit. Neque enim ea natura Dei erat quæ in monte Sina cernebatur, sed potius ignis⁷⁶ ; edebantur quoque tubarum voces ; fumus etiam succensus erat. Et veritatis typi ipsam veritatem præmonstrabant. Descendit enim universorum Deus supra montem Sina in specie ignis. Et cur in specie ignis ? Sane quando illis daturus erat legem, tum salubriter admodum in ignis specie descendisse visus est ; nempe quo hinc transgressores illius intelligerent, rem sibi cum igne fore. Quare beatus quoque Moses, ut peccantes metu saniores redderet, subinde clamare solitus erat : « Deus noster ignis consumens est⁷⁷. » Oborti sunt etiam fumi et tenebræ. Ac per tenebras, Dei cognitionem comprehendi non posse, apposite insinuabatur ; per fumum vero, lacrymas omnino illis, qui Dei legem sponte contemnerent, postea non defuturas, ænigmatische docebatur : nam corporeus oculus in fumo lacrymari cogitur. Judæi itaque Patris speciem non spectarunt ; nos vero illam spectavimus in Christo⁷⁸. Ipse est enim illa exactissima purissimaque genitoris sui pulchritudo, character et splendor. Nam etsi Verbum, Deus existens, carnem ac sanguinem assumpsit, hominisque Filium appellatus sit, corpore non inaniter mente destituit, ut demens et hæreticus Apollinarius affirmat, accepto ; mansit nihilominus etiam sic Deus. Et hoc modo quondam sanctis Patribus mysterium suum revelavit ; quemadmodum ex multis sanctorum prophetarum oraculis perfacile

να, καὶ ὁρῆθῃ πίστει λαλαμπρυσμένην^δ. Τὸ δὲ γνώσεως τῆς ἀληθοῦς ἐρῶν ζωὴν ἔχει τὸ τέλος. Καὶ κληροφορήσει πρὸς τοῦτο ἡμεῖς αὐτοὶ ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, οὕτω λέγων· « Ἄβηθ δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσιν σε, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ἐν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. » Οὐκοῦν συμπαρέζευκτα· τῇ περι τοῦ Πατρὸς γνώσει καὶ ἡ περι τοῦ Υἱοῦ· καὶ οὕτως ἐστὶ τὸ πρᾶγμα ζωοποιόν^ε. Ὅταν δὲ χωρίζεται τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον, χωλεῖται πάντως ἡ γνώσις· οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίων ὄμμασι προσεφώνησε, λέγων· « Οὐτε ἐμὲ οἴδατε, οὐτε τὸν Πατέρα μου. Εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἂν ᾔδειτε. » Καὶ πάλιν ἐνόμιζον οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ἑαυτῶν πατέρας ἐν τῷ βρεῖ τὸν φύσει καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἑωρακέναι Υἱὸν καὶ Θεόν, ὅτε καταβέβηκεν ἐν εἰδει πυρὸς ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ. Ὅμοιο γὰρ κατὰ ἀλήθειαν ἀκηχοῦμαι τῆς φωνῆς αὐτοῦ. Ταῦτης ἕνεκα τῆς αἰτίας τεθαυμάμακα· μὲν τὸν ἱεροφάντην Μωσαῖα κατασμικρύνοντες· δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀνοσιῶς ἐφασκον· « Ἡμεῖς οἴδαμεν, ὅτι Μωσαῖι λελάληκεν ὁ Θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστὶ. » Τί οὖν πρὸς ταῦτα ὁ Χριστός ; Ἄμην, ἀμην λέγω ὑμῖν, οὐτε εἶδος αὐτοῦ πώποτε ἑωράκατε, οὐτε τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἠκούσατε· καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν· ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τοῦτω ὑμεῖς οὐ πιστεύετε. » Ἀληθεύει δὲ πάντως ἡ ἀλήθεια. Οὐ γὰρ ἦν ἐν τῷ βρεῖ Σινᾶ φύσις Θεοῦ ἡ ὁρώμενη. πῦρ δὲ μᾶλλον. Ἐγίνοντο δὲ καὶ φωναὶ τῆς σάλπιγγος· καπνοὶ ᾗσαν ἐξαπτόμενοι· καὶ τῆς ἀληθείας οἱ τύποι, προαναφαίνοντες τὴν ἀλήθειαν· κατέβη μὲν γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐν εἰδει πυρὸς ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ. Καὶ διὰ ποῖαν αἰτίαν ἐν εἰδει πυρὸς ; Ἐπειδὴ γὰρ ἐμελλεν ὀρίζειν αὐτοῖς τὸν νόμον, ἐν εἰδει πυρὸς τότε δὴ μάλιστα χρησίμως ἐφαίνετο καταβεβηκώς· ἵνα γινώσκωσιν οἱ παραβαίνοντες, ὅτι πρὸς πῦρ ἔχουσιν. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Μωσῆς, σωφρονεστέρους ἀποτελῶν τῷ φόβῳ τοῦς ἀμαρτάνοντας, προσεφώνησε πλειστάκις· « Ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκων ἐστίν. » Ἐγίνοντο δὲ καπνοὶ καὶ σκότους· τοῦ μὲν σκότους τὸ ἀκατάληπτον τῆς περι Θεοῦ γνώσεως ἀστειῶς ἡμῖν ὑπεμφαίνοντος· τοῦ δὲ καπνοῦ διδάσκοντος αἰνιγματωδῶς, ὅτι τοῖς καταφρονεῖν ἐθέλουσι τῶν θείων νόμων πάντη τε καὶ πάντως ἀκολουθήσει τὸ δάκρυον· δακρῦειν γὰρ ἀνάγκη τὸν τοῦ σώματος ὀφθαλμὸν ἐν καπνῷ. Οὐκοῦν Ἰουδαῖοι μὲν οὐ τεθέαυται τὸ εἶδος τοῦ Πατρὸς· ἡμεῖς δὲ αὐτὸ θεασάμεθα^ε ἐν Χριστῷ. Ἔστι γὰρ αὐτοῦ τὸ ἀκραιφνέστατον κάλλος τοῦ γεγεννηκότος, ὁ χαρακτήρ καὶ τὸ ἀπαύγασμα. Εἰ γὰρ καὶ ἐπελάβετο σαρκὸς δι' ἡμᾶς καὶ αἵματος, Θεὸς ὢν, ὁ Λόγος, καὶ χειρῆματιεν Υἱὸς ἀνθρώπου, οὐκ ἔβουλον, οὐδὲ ἀνοῦν σῶμα λαβῶν, καθά φησιν ὁ φεινοβλαβῆς καὶ αἰρετικὸς Ἀπολλινάριος· ἀλλὰ ἔμενε καὶ οὕτω Θεός. Οὕτω τοῖς ἁγίοις Πατέρασιν ἀπέκ-

⁷¹ Joan. xvii, 3. ⁷² Joan. vii, 19. ⁷³ Exod. xix, 11. ⁷⁴ Joan. ix, 29. ⁷⁵ Joan. v, 37. ⁷⁶ Exod. xix, 11. ⁷⁷ Deut. iv, 24. ⁷⁸ Tit. ii, 13.

Veræ lectiones.

^δ λαμπρυσμένην. ^ε ζωοποιόν. ^ε καταβέβηκε γὰρ. ^ε τεθέαμεθα.

λυπετε κατά καιρους τὸ ἑαυτοῦ μυστήριον. Καὶ πολλή μὲν ἴαν ἢ τούτων ἀπόδειξις ἐν τοῖς ἁγίοις προφηταῖς. Ἐπειδὴ δὲ χρὴ ταμιεύσθαι κατὰ μέρος, φέρε, θεικνύμεν ἐκ τοῦ τῆς Γενέσεως βιβλίου ἄνθρωπον δρώμενον τὸν Ἰὶδν, καὶ Θεὸν ὀνομαζόμενον. Οὐκοῦν ὁ μακάριος Ἰακώβ, τὴν Μεσοποταμίαν ἀφείς, ἐπὶ τὴν τοῦ Πατρὸς οἰκίαν αὐθις ἤπειγέτο. Καὶ δὴ καὶ τὰς « Δύο τοῦ Λάβαν ἀναλαβὼν θυγατέρας, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν αὐτῷ γεγονότα παῖδια, διεβίβασε αὐτὰ τὸν Ἰαβὼκ· ὄνομα δὲ τοῦτο χειμάρρου· ἀλλ' ὡς φησὶν ἡ Θεόπνευστος Γραφή, διαβιβάσθιντων τῶν τέκνων, καὶ τῶν γυναικῶν, ὑπαλείφθη ἡ Ἰακώβ μόνος, καὶ ἐπάλαϊεν ἄνθρωπος μετ' αὐτοῦ ἕως πρωῆ· καὶ εἶδεν, ὅτι οὐ δύναται πρὸς αὐτὸν, καὶ ἤψατο τοῦ πλάτους τοῦ μηροῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνάρκησε τὸ πλάτος τοῦ μηροῦ Ἰακώβ ἐν τῷ παλαίειν αὐτὸν μετ' αὐτοῦ· καὶ εἶπε, φησὶν, ὁ ἄνθρωπος ὁ παλαίων μετ' αὐτοῦ· Ἀπόλυσόν με ἰ· ἀνέβη γὰρ ὁ δρθρος. Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐ μὴ σε ἀπολύσω, ἐὰν μὴ με εὐλόγησῃς. Καὶ εὐλόγησεν αὐτὸν ἐκεῖ· καὶ ἐκάλεσεν Ἰακώβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκεῖνου Εἶδος Θεοῦ· Εἶδον γὰρ, φησὶ, Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχὴ. » Ὡ σοφίας ἐγνωπρεπούς! Ἄνθρωπον ὄρα, τὸν παλαίοντα μετ' αὐτοῦ, καὶ φησὶν ὁ πατριάρχης· Εἶδον Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχὴ. Συνῆκε γὰρ εὐθὺς τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸ μυστήριον, ἀποκαλύπτοντος αὐτῷ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πλὴν ἐκεῖνο ἐπιτήρει. Ὅλην τὴν νύκτα ἐπάλαϊε μετ' αὐτοῦ· ὡς δὲ ἐγένετο ὁ δρθρος, « Ἀπόλυσόν με, φησὶν· ἀνέβη γὰρ ὁ δρθρος. » Τί οὖν ἄρα σημαίνει τὸ ἀνιγμα; Τοῖς ὡς ἐν σκότει καὶ νυκτὶ διάγουσι, καὶ τὴν τῆς ἀγνωσίας ἀχλὺν εἰς νοῦν ἔχουσι καὶ καρδίαν, παλαίει καὶ μάχεται Χριστὸς· ἐχθροὺς γὰρ ἠγεῖται· ὅταν δὲ αὐτοῖς ἀνατείλῃ κατὰ τὸν νοῦν ὁ νοητὸς Ἐωσφόρος, ὅταν, οἷά τις ἡμέρα, τὸ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας αὐτοῖς διαυγάσῃ φῶς, τότε καταλύει τὴν μάχην. Παλαίει μὲν γὰρ καὶ μάχεται τοῖς ὡς ἐν νυκτὶ καὶ σκότει, τοῖς ἀφεγγῇ καὶ ἀφώτιστον ἔχουσι τὴν καρδίαν, οὐ μάχεται δὲ τοῖς ἐν φωτὶ γεγονόσι, τοῖς τὸν νοητὸν δρθρον ἔχουσι κατὰ νοῦν. Δέχου τοῖνον, ἄνθρωπε, τὸν νοητὸν ἑωσφόρον. Διαυγαζέτω σοι τῆς ἀληθείας τὸ φῶς. Παῦσαι μαχόμενος τῷ Χριστῷ· οὐκ οἶδαν ἠττάσθαι· νικᾷ δὲ αὐτὸν, καὶ πάντως. Εἰ καὶ γέγονεν Ἰὶδς ἀνθρώπου ὁ μόνογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος· πλὴν οὐκ ἀπέστη τοῦ εἶναι φύσει Θεός· ἄτρεπτός τε· καὶ ἀναλλοίωτος ὢν. Ὁ αὐτὸς οὖν ἄρα καὶ ἐκ Πατρὸς, ὡς Λόγος, καὶ ἐκ γυναικὸς, ὡς ἄνθρωπος, κατὰ σάρκα. Εἷς γὰρ Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν Πνεῦμα ἄγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα. Αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMBIA B.

Ἀεχθεῖσα ἐν Ἐφεσῶν, ἐν ἡμέρᾳ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ.

Τῆς μὲν τῶν ἁγίων εὐκλείας τε καὶ δόξης ἐλάσ-

⁷⁹ Gen. xxxi, 3. ⁸⁰ Gen. xxxii, 22-30.

Variae lectiones.

^h ἀπαλείφθη. ⁱ ἐξαπόστειλόν με.

A monstrari potest. Quia vero nonnulla particulatim perscrutari oportet, age ex libro Genesis ostendamus hominis forma spectatum esse Filium, eumque vocatum esse Deum. Beatus itaque Jacob, relicta Mesopotamia, ad domum patris reverti festinabat⁷⁹: « Cumque duas filias Laban una cum liberis, quos ex illis susceperat, sustulisset, traduxit eos ultra torrentem, cui nomen Jaboc: ipse vero, sicut divina Scriptura memorat, liberis et uxoribus transmissis remansit solus: et vir luctabatur cum eo usque mane. Qui cum videret quod eum superare non posset, tetigit latitudinem femoris **352** ejus, et statim obtorpuit latitudo femoris Jacob dum ipse luctaretur cum eo. Et dixit, inquit, ad eum ille homo qui cum eo luctabatur: Dimitte me; jam enim ascendit aurora. At ille respondit: Nou dimittam te, nisi benedixeris mihi. Et benedixit ei in eodem loco. Et vocavit Jacob nomen loci illius, Species Dei, dicens: Vidi Deum facie ad faciem, et salva facta est anima mea⁸⁰. » O sapientiam sanctis dignam! Hominem contra se luctantem cernit, et exclamat patriarcha: Deum facie ad faciem vidi, et salvata est anima mea. Mox enim Spiritu sancto revelante incarnationis sacramentum intellexit. Verumtamen illud observa. Totam noctem cum eo luctatus fuerat; cum vero illucesceret dies, « Dimitte me, ait, ascendit enim aurora. » Quid igitur significat hoc ænigma? Cum iis, qui velut in tenebris et nocte versantur, ignorantiaque caliginem in mente et corde etiamnum habent, luctatur et pugnat Christus (mimicorum enim loco illos ducit); ut primum vero spiritalis Lucifer in eorum mentibus exortus fuerit, Deique cognitionis veræ lux quasi dies quædam illis affulserit, statim pugnam solvit. Luctatur enim et pugnat adversus illos, qui velut in nocte et in tenebris versantur, qui caliginosum obscurumque cor possident. At vero cum illis non pugnat, qui sunt in luce, spiritalemque auroram in mente habent. Complectere itaque, o homo, spiritalem auroram; veritatis lumen tibi affulgeat; pugnare cum Christo desine. Nescit vinci; vincit autem omnia et semper. Quamvis enim unigenitum Dei Verbum factum sit hominis Filius, non ob id tamen natura Deus esse desiit; ut quod mutari aut alterari nullo modo queat. Idem itaque ex Patre quidem est tanquam Verbum, ex muliere vero ut homo secundum carnem. Est enim unus Deus Pater, ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et unus Spiritus sanctus, in quo omnia. Ipsi gloria in sæcula sæculorum Amen.

HOMILIA II.

Ephesi dicta, in die S. Joannis evangelistæ.

Sanctorum gloriam celebritatemque nulla quidem

assequi potest oratio : sunt **353** enim mundi luminaria, verbum vitæ, ut scriptum est⁸¹, continentes. Sed cum divina proloquuntur mysteria, convenit ab omnibus ad illos dici : « Non estis vos qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis⁸². » Prædicaverunt enim nobis Jesum, lumen illud verum, et vitam æternam : cui et nos quoque, juxta beati Davidis vocem, dicimus : « Omnis terra adoret te, et psallat tibi ; psallat nomini tuo, Altissime⁸³. » Enimvero dum lex per Moſen promulgata adhuc vigeret, evangelica prædicatione nondum allata, « Notus erat in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus⁸⁴. » Erat enim Moſes voce exili, linguaque tardiore⁸⁵ ; unde per solam Judæam audiebatur lex. At ubi vera illa lux nobis illuxit, et Deus Verbum, æque ac unus ex nobis, carni et sanguini communicavit⁸⁶, omnia illius plena facta sunt : ubique templa, ubique altaria, ubique exsultantium chori, ubique veri adoratores, et boni pastores, et rationarium pecorum greges præ multitudinem sacras caulas angustas reddunt. Sane ante adventum Salvatoris nostri mortalium genus in terra errabat : serviebant creaturæ potius quam Creatori⁸⁷ : adorabant enim opera manuum suarum ; et unicuique errantium id Deus erat, quod animo placuisset. Verum, ut modo aiebam, apparuit nobis unigenitum Dei Verbum, pastor ille bonus, et agnus verus, quam sancta Dei genitrix et nuptiarum expers Maria, e virgineis visceribus nobis peperit, germen vivificum, inhumanatum Deum, in servi forma liberum : illum nostri similem propter nos, et eundem supra omnem creaturam propter se : eundem in demissione secundum nos, et in divina gloria conspicuum : eum qui semetipsum humiliavit, et ejusdem cum Patre sedis particeps est : eum qui sese exinanivit, et suis qui digni sunt, bona de sua plenitudine distribuit : eum qui ut homo, perinde ac unus ex nobis adoratur, ut autem Deus, non in terra solum, sed et in cælis quoque adoratur. « Cum enim, inquit, inducit primogenitum in orbem terræ, dicit : Et adorent eum omnes angeli Dei⁸⁸. » Quis, obsecro, is est, qui in orbem terrarum ingressus est ? Quo autem modo in illum inductus est ? Mysterium hoc aperi, o evangelistæ : affare etiam nunc, o beate Joannes, qui tonitruum filii appellatus es, qui orbem totum magno et eximio sonitu concussisti ; qui voces habes immortales, et oblivio ac tempus **354** tuis cedunt verbis. Ecce tantus hic pastorum cœtus ad te venit, remove nobis lapidem, sicut beatus Jacob pastoribus⁸⁹ : resera nobis puteum vitæ ; da, ut nunc quoque de salutaribus fontibus hauriamus ; imo verum tuum nobis fontem appone. Audiamus itaque dicentem : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum ; hoc erat

αὐτὸν ἐστὶ πᾶς λόγος· γεγενῆσιν γὰρ φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ὅταν δὲ τὰ θεῖα λαλώσι μυστήρια, πρέπειν ἀνεληνὰ πᾶντων λέγεσθαι πρὸς αὐτούς· οὐκ ἐστὶ ὑμεῖς οἱ λαλῶντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Διεκήρυξαν γὰρ ἡμῖν τὸν Ἰησοῦν, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον· ᾧ καὶ ἡμεῖς λέγομεν, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ μακαρίου Δαβὶδ· Ἐπάσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι, καὶ ψαλλάτωσάν σοι, ψαλλάτωσαν δὲ τῷ ὀνόματί σου, Ὑψίστη. Ἐπι ἰ' μὲν γὰρ τῆς διὰ Μωσέως κρατούσης ἐντολῆς, οὕτω τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων εἰσχεκομισμένων, Ἐγνωστὸς ἦν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεὸς, ἐν τῷ Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἰσχυρῶνος γὰρ καὶ βραδύλωστος ἦν ὁ Μωσῆς. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ μόνην ἠκούετο τῆν Ἰουδαίαν ὁ νόμος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ φῶς ἡμῖν ἐπέλαμψε τὸ ἀληθινόν, καὶ παραπλησίως ἡμῖν μετέσχεν αἵματος καὶ σαρκὸς, Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, μεστὰ γέγονε τὰ πάντα αὐτοῦ· πανταχοῦ ναοὶ, καὶ θυσιαστήρια· πανταχοῦ χορευταὶ, καὶ προσκυνηταὶ, καὶ ποιμένες ἀγαθοὶ, καὶ λογικῶν θρεμμάτων ἀγέλαι. στενάς ἀποφαίνουσαι τῷ πληθεῖ τὰς ἱερὰς αὐλάς. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας· ἐπὶ γῆς ἐπλανᾶτο τὸ γένος ἡμῶν· ἐλάτρευον τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα· προσκακυνήκασιν γὰρ τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν, καὶ τῶν πλανωμένων ἐκάστω Θεὸς ἦν τὸ δοκοῦν. Ἀλλ' ἐπέφανεν ἡμῖν, ὡς ἔφη, μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ ἀμὸνός ὁ ἀληθινός, ὃν ἡ ἀγία Θεοτόκος καὶ ἀπειρόγαμος Μαρία ἐκ παρθενικῶν ἡμῖν λαγόνων ἐδίδασθαι ἰ, τὸ ζωοποιὸν βλάστημα, τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεόν, τὸν ἐλεύθερον ἐν δούλου μορφῇ· τὸν καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς, καὶ ὑπὲρ πάντων τὴν κτίσιν δι' ἑαυτὸν· τὸν ἐν ὀφείσει τῇ καθ' ἡμᾶς, καὶ ἐν δόξῃ θεοπρεπεῖ· τὸν ἑαυτὸν ταπεινώσαντα, καὶ σύνθρονον τῷ Πατρὶ· τὸν ἑαυτὸν κενώσαντα, καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου πληρώματος διανεμόντα τοῖς ἰδίοις ἰ' τὰ ἀγαθὰ· τὸν προσκυνούοντα μετ' ἡμῶν ἀνθρωπίνως, καὶ προσκυνούμενον, ὡς Θεόν, οὐκ ἐν γῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὅταν γὰρ φησὶν, εἰσαγάγη τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτὸν πάντες ἄγγελοι Θεοῦ. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ εἰσεδηκῶς εἰς τὴν οἰκουμένην ; Τίνα δὲ ὄλως εἰσεκόμισται τρόπον ; Μυσταγωγίησιν, εὐαγγελιστῶν, εἰπεὶ καὶ νῦν, ὧ μακάριε Ἰωάννη· Ἰϋ' ἐκλήθης ἡ βροντῆς· μέγα τι καὶ ἐξαισίον κατακτύπησας τὴν ὑπ' οὐρανόν· ἀθανάτους ἔχεις φωνὰς, καὶ λήθη καὶ χρόνος τοῖς σοῖς παραχωροῦσι λόγοις. Ἰδοὺ, τοσαύτη ποιμένων ἀθροῖσις ἤλθε ἰ παρὰ σοί· ἀποκύλισον ἡμῖν τὸν λίθον, ὡς ὁ μακάριος Ἰακώβ τοῖς ποιμέσιν· ἀποκάλυψον τὸ φρέαρ τῆς ζωῆς· ὅδε ἀρύσασθαι καὶ νῦν ἐκ τῶν τοῦ σωτηρίου πηγῶν· μᾶλλον δὲ τὴν σὴν παράθεσ ἡμῖν πύξην. Οὐκοῦν ἀκούομεν ἰ λέγοντος· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καί

⁸¹ Philipp. II, 15, 16. ⁸² Matth. X, 20. ⁸³ Psal. LXXV, 4. ⁸⁴ Psal. LXXV, 1. ⁸⁵ Exod. IV, 10. ⁸⁶ Hebr. II, 14. ⁸⁷ Rom. I, 25. ⁸⁸ Hebr. I, 6. ⁸⁹ Gen. XXIX, 10.

Varie lectiones.

ἰ Ἰσ. ἔστ. ἰ ἀπειρόγαμος. ἰ ἀξίως. ἰ ἐπεκλήθης. ἰ ἔχει. ἰ ἀκούομεν.

Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ ὅτι μὲν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀπόβροχτον ἔχει τὴν ἐκ Πατρὸς ὑπαρξίν, πεπιστεύκαμεν· προστίθει τὸ λοιπὸν ἢ, ὡς εὐαγγελιστὰ. Ἄκουε πάλιν λέγοντος· Ἐκαὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο. Ὁὐκ ἐν ἀνθρώπῳ γέγονεν, ἀλλὰ σὰρξ γέγονε, τούτεστι· ἀνθρώπος· γέγονε δὲ ἀνθρώπος ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐκ ἀποθεβληκῶς τὸ εἶναι Θεός, ἀλλ' ἐν προσλήψει σαρκὸς μεμενηκῶς, ὅπερ ἦν. Ἄτρεπτος γάρ ἐστι καὶ ἀναλλοίωτος ἡ τοῦ Λόγου φύσις, καὶ οὐκ οἶδε παθεῖν τροπῆς ἀποσκίασμα. Ταῦτα φρονεῖν ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς· καὶ ἄστρον ἀληθῶς τὸ μέγα, καὶ περιφανέστατον, ἄστρον χρησιμώτατον, οὐ τοῖς τὴν αἰσθητὴν διαπορευομένοις· ὁ θάλατταν, ἀλλὰ τοῖς τῆς εὐσεβείας ἐμπόροις, τοῖς τῆς ἀληθείας ἐρασταῖς, τοῖς ὁρθῆν ἐθέλουσιν ἔχειν καὶ ἀπλανῆ πίστιν. Εἰ τις οὖν ἐρᾷ τὸ τοῦτον ναυτίλισθαι τὸν τρόπον, ὡςπερ ἄστρον, εἰς τοῦτον ἐχέτω τὰς τοῦ θεηγόρου θεολόγου φωνάς· οὕτω τὰ πικρὰ τῶν αἰρέσεων διαπηδήσει κύματα. Οὕτως εἰς εὐδίων καταστήσει λειμένα· καὶ πρὸς αὐτὴν ἤξει τὴν ἀλήθειαν, τούτεστι Χριστὸν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

OMILIA Γ.

Εἰς τὸν προσεξηγησάμενον, καὶ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου.

Ὁ μακάριος προφήτης Ἰσαίας, τῶν ἐν Χριστῷ διδασκάλων τὰς εὐστομίας προανακηρύττων, ἔλεγε· Ἐπιλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου. Ἴδου τοῖνον ἠγλήσαμεν ὑμῖν ὕδωρ ἐξ ἁγίας πηγῆς, τοῦ προλαβόντος, φημι, διδασκάλου· ἔς καὶ ταῖς διὰ τοῦ Πνεύματος θαρραλίαις λελαμπρυσμέναις, διασάφησεν ἡμῖν τὸ μέγα καὶ σεπτὸν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μυστήριον· δι' οὗ σεσώσμεθα, πιστεύσαντες εἰς αὐτόν· καὶ ἀπεφορτισάμεθα τὴν δυσσχῆθῆ καὶ δυσφόρητον ἀμαρτίαν· καὶ προσέτι τούτοις τὰ τοῦ θανάτου διαβρόχξαντες δεσμά, ἐκεῖνό φαμεν τὸ προφητικόν· Ποῦ ἡ νίκη σου, θάνατε; ποῦ τὸ κέντρον σου, ἄδη; Ὁὐκοῦν ὁ ὢν ἐν ἀρχῇ Θεὸς Λόγος, ἐν κόλποις ὢν τοῦ Πατρὸς, ὁ δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα, τὴν δι' ἡμᾶς κένωσιν ὑπέμεινε ἐκὼν, καὶ γέγονε σὰρξ, τούτεστι, ἀνθρώπος· Ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς· καὶ ἐξηματίευσεν ἑαυτὸν ἵνα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ κλυτῶσμεν Πατέρα τὸν Θεόν. Δεδιδάγμεθα γὰρ λέγειν ἐν προσευχαίαις· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὁὐκοῦν διὰ τοῦτο γέγονεν ὁ Μονογενὴς πρωτότοκος, ἵνα ἡμεῖς, ὡς ἐφη, τὰ αὐτοῦ κλυτῶσμεν. Ἐπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνῃς καταφορήσας· καὶ δέδωκεν ἐκὼν τῷ θανάτῳ τὸ ἔξω σῶμα, οὐχ ἵνα μεθ' ἡμῶν τῶν ὑπὸ θάνατον ἀπομεινῆ νεκρός· ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς ἑαυτῷ συναναστήσῃ,

A in principio apud Deum. Sed unigenitum Dei Verbum ineffabili modo ex Patre subsistere jam olim credidimus: adde proinde quod reliquum est, o evangelista. Audi itaque rursus dicentem: Et Verbum caro factum est. Non in homine fuit, sed caro factum est, id est, homo. Est autem unigenitum Dei Verbum homo factum, non desinens esse Deus, sed in carnis assumptione id manens, quod erat. Immutabilis enim est et inalterabilis Verbi natura: nec cadit in illam mutationis adumbratio. Hæc nos sentire docuit beatus evangelista, stella vere magna atque clarissima, stella saluberima, non iis qui mare hoc sensibile transeunt, sed iis qui in pietate acquirenda negotiantur, qui sunt veritatis amatores, qui rectam errorisque expertem fidem habere cupiunt. Si quis itaque ad hunc modum navigare cupit, is theologi hujus voces, veluti stellam, mente accipiat; eaque ratione sævos hæresum fluctus transiliet, et in serenam tranquillumque portum evadet, atque ad ipsam veritatem, id est Christum, pertinet: cum quo Patri est gloria et imperium, cum sancto Spiritu, in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA III.

De Paulo, Emisæ episcopo, qui ante disseruerat, et de incarnatione Dominica.

Beatus propheta Isaias Christianorum doctorum facundiam prænuntians aiebat: Haurite aquas in gaudio de fontibus salutaris. En igitur haurimus vobis aquam ex sacro fonte, doctoris, inquam, qui ante nos disseruit; qui Spiritus sancti lumine illustratus, exposuit nobis magnum illud ac venerandum Salvatoris nostri mysterium, per quem credentes in ipsum salvati, et gravi ac intolerabili peccatorum mole exonerati sumus; ac præterea vinculis mortis dissipatis, propheticum illud dicimus: Ubi est, mors, victoria tua? ubi est stimulus tuus, inferne? Itaque Deus Verbum, quod erat in principio, quodque in Patris est sinu, per quod omnia et in quo omnia, ultro nostri causa sese exinanivit, et factum est caro, hoc est homo. Humiliavit semetipsum propter nos, et factus est filius hominis, ut nos vicissim propter ipsum Deo patre ditemur. Edocti enim sumus, cum oramus, dicere: Pater noster, qui es in cælis. Ob id proinde Unigenitus factus est primogenitus, quo nos, ut dixi, bonis ejus ditemur. Sustinuit crucem, confusione contempta; obtulit sponte corpus suum morti, non ut nobiscum, qui morti sumus obnoxii, mortuus maneat, sed ut, mortis imperio proculcato, nos secum exsuscitet. Gratias itaque

⁹⁹ Joan. i, 1, 2. ¹⁰⁰ Ibid. 14. ¹⁰¹ Isa. xii, 3. ¹⁰² Osee xiii, 14; I. Cor. xv, 55. ¹⁰³ Joan. i, 1 seqq. ¹⁰⁴ Philipp. ii, 6. ¹⁰⁵ II Cor. viii, 9. ¹⁰⁶ Matth. vi, 9. ¹⁰⁷ Hebr. xii, 2.

Varia lectiones.

^a λαίπων. ^b διαπραυωμένους. ^c αἰρεῖται. ^d θεηγόρου φωνάς.

agamus Verbo propter nos incarnato, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

Α πατήσας τοῦ θανάτου το κράτος. Εὐχαριστήσωμεν οὖν τῷ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντι Δέσπῳ, νῦν καὶ δεῖ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

HOMILIA IV.

OMILIA A'.

Episcopi in Nestorium habita, quando septem ad Sanctam Mariam descenderunt.

Ἐν Ἐρώσῳ λεχθεῖσα πρὸς Νεστορίου, ἦρτίκα κει- ἤλθον οἱ ἐπὶ πρὸς τὴν Ἁγίαν Mariam.

Sanctorum coetum, qui a sancta et Deipara, semperque Virgine Maria invitati prompto animo huc confluerunt, laetum erectumque conspicio. Quare licet multa premerer moestitia, attamen hic sanctorum Patrum conspectus laetitiam mihi praebuit. Nunc dulce illud hymnographi Davidis verbum apud nos impletum est : « Ecce jam quid bonum , aut quid jucundum, nisi habitare fratres in unum ? » Salve itaque a nobis, sancta, mystica Trinitas, quae nos omnes in hanc sanctae Mariae Deiparae ecclesiam convocasti. Salve a nobis, Deipara Maria, venerandus totius orbis thesaurus, lampas inextinguibilis, corona virginitatis, sceptrum rectae doctrinae, templum indissolubile, locus ejus, qui loco capi non potest, mater et virgo; per quam is benedictus in sanctis Evangelii nominatur, qui venit in nomine Domini : salve, quae immensum incomprehensumque in sancto virgineo utero comprehendisti, per quam sancta Trinitas glorificatur et adoratur; per quam pretiosa crux celebratur, et in universo orbe adoratur; per quam caelum exultat, per quam angeli et archangeli laetantur, per quam demones fugantur, per quam tentator diabolus caelo decidit, per quam prolapsa creatura in caelum assumitur; per quam universa creatura, idolorum vesania detenta, ad veritatis agnitionem pervenit; per quam sanctum baptismum obtingit credentibus, per quam exultationis oleum, per quam toto terrarum orbe fundatae sunt Ecclesiae, per quam gentes adducuntur ad poenitentiam : et quid plura dicam? per quam unigenitus Dei Filius iis qui in tenebris et in umbra mortis sedebant; lux resplenduit; per quam prophetae praenuntiaverunt, per quam apostoli salutem gentibus praedicaverunt, per quam mortui exsuscitantur, per quam reges regnant, per sanctam Trinitatem. Ecquis hominum laudabilissimam illam Mariam pro dignitate celebrare queat? Ipsa et mater et virgo est; o rem admirandam! Miraculum hoc me in stuporem rapit. Quis unquam audivit, aedificatorem prohiberi, ne proprium templum quod ipse construxerit, inhabitaret? Quis ob id ignominiae sit obnoxius, quod propriam simulam in matrem asciscat? Ecce igitur omnia gaudent : mare, conservos suos agnoscens, sese subdidit, sanctorumque transitus, ferocibus exultantibusque fluctibus in tranquillitatem ipsam convertit; meminist enim servae maris aqua, quamvis tumidi et insurgentis, vocis Salvatoris dicentis : « Tace; obmutescet. » Terram

Θαυρὸν ὄρω τὸ σύστημα τῶν ἁγίων, πάντων συνελλυθότων προθύμως, κεκλημένον ὑπὸ τῆς ἁγίας καὶ Θεοτόκου Μαρίας, τῆς δεῖ Παρθένου. Ἀλλὰ γὰρ ἐν λύπῃ με διόγοντα πολλῇ εἰς χαρὴν μετέβαλεν ἡ τῶν ἁγίων Πατέρων παρουσία. Νῦν ἐπληρώθη πρὸς ἡμᾶς τὸ τοῦ ὀνογράφου Δαβὶδ γλυκερὸν ῥῆμα: Ἴδοὺ δὴ τί καλόν, ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἡ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπὶ τὸ αὐτό; Χαίροις τοίνυν παρ' ἡμῶν ἁγία μυστικὴ Τριάς, ἡ τούτους ἡμᾶς πάντας συγκαλεσάμενη ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου Μαρίας. Χαίροις παρ' ἡμῶν, Μαρία Θεοτόκε, τὸ σεμνόν καὶ κειμήλιον ἀπάσης τῆς οἰκουμένης, ἡ λαμπρὴ ἡ ἀσβεστος, ὁ στέφανος τῆς παρθενίας, τὸ σκήπτρον τῆς ὀρθοδοξίας, ὁ ναὸς ὁ ἀκατάλυτος, καὶ χωρίον τοῦ ἀχωρήτου ἡ μήτηρ καὶ παρθένος δι' ἧς ὀνομάζεται ἐν τοῖς ἁγίοις Εὐαγγελλίοις εὐλογημένος, ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. χαίροις, ἡ τὸν ἀχώρητον χωρήσασα ἐν μήτρᾳ ἁγία παρθενικῇ δι' ἧς Τριάς ἁγιάζεται. δι' ἧς σταυρὸς τίμιος ὀνομάζεται, καὶ προσκυνεῖται εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. δι' ἧς ὁ οὐρανὸς ἀγάλλεται. δι' ἧς ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι εὐφραίνονται. δι' ἧς δαίμονες φυγαδεύονται. δι' ἧς διάβολος πειράζων ἔπεσαν ἐξ οὐρανοῦ. δι' ἧς τὸ ἔκπαισθον πλάσμα εἰς οὐρανοὺς ἀναλαμβάνεται. δι' ἧς πᾶσα ἡ κτίσις εἰδωλομανίᾳ κατεχομένη, εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλήλυθεν. δι' ἧς βάπτισμα ἅγιον γίνεται τοῖς πιστεύουσι. δι' ἧς ἔλαιον ἀγαλλιόσεως. δι' ἧς εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαι τεθεμελιώνται. δι' ἧς ἔθνη ἄγονται εἰς μετάνοιαν. Καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν; δι' ἧς ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ φῶς ἔλαμψε τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις. δι' ἧν προφήται προεμήνυσαν. δι' ἧς ἀπόστολοι κηρύττουσα σωτηρίαν τοῖς ἔθνεσι. δι' ἧς νεκροὶ ἐγείρονται. δι' ἧς βασιλεῖς βασιλεύουσι, διὰ Τριάδος ἁγίας. Καὶ τίς δυνατὸς ἀνθρώπων, λέγειν τὴν πολυύμνητον Μήτηρ; Ἡ μήτηρ ἡ παρθενικὴ ὦ τοῦ θαύματος! Ἐκπλήττει με τὸ θαῦμα. Τίς ἤκουσε πώποτε οἰκοδόμον, ναὸν ἴδιον οἰκοδομήσαντα, καὶ κλυδόμενον οἰκεῖν ἐν αὐτῷ; Τίς ἴδιον δοῦλην μητέρα προσκαλεσάμενος ἐνυβρίζεται; Ἴδοὺ τοίνυν χαίρει τὰ σύμπαντα θάλασσα δὲ ὑπετάγη, τοὺς ἰδίους συνδούλους ἐπιγνοῦσα, καὶ σκιρτώντων κυμάτων ἁγρίων, ἡ τῶν ἁγίων ἐπίθεσις εἰς γαλήνην μετέβαλεν. ἐμμένητε γὰρ τῆς τοῦ Σωτήρος φωνῆς ἡ δοῦλη ἐπανισταμένη, λέγοντος: Ἐσιώπα, παφίμωσο. Ἐταῖαν δὲ, τὴν ποτε ὑπὸ λησῶν διοδοουμένην, ἡ τῶν πατέρων ὀδοπορία εἰς εἰρήνην μετέβαλεν ὡς ὠραῖοι γὰρ οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων. ποῖαν εἰρήνην; Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν,

Psal. cxxxii, 1. Matth. xxi, 9. Luc. i, 79. Marc. iv, 59.

Variae lectiones.

κλήσιν. σεπτόν. ἁγία δοξάζεται, καὶ προσκυνεῖται. δι' ἧς.

ὅν ἔταξε Μαρία, ὡς αὐτὸς ἠθέλησε. Τί μοι γάρ πολυπραγμαίνει, καὶ μὴ φιλοφρονεῖν περὶ τὴν Γραφήν; Ἄλλ' ἔρεις μοι Ἰουδαίων τὴν ἀρνησιν; Οἱ προφήται τούτους ἀπακήρυξαν ἐξ ἀρχῆς, οἰκοθεν τὸ χριστοκτονεῖν ἐπιτηδεύσαντας, ἀρνησιν προσεκαλέσαντο. Ἄλλ' Ἀρείου τὸ πικρὸν νόημα; Φιλοκαθεδρίας λοιμικῆς τὸ ἐπιθύημα. Ἄλλ' Ἑλληνικῆς ἀσλγείας τὸ ἀνόνημον καὶ ἄθεον φρόνημα; Ἀγνωσίας τὸ ἐπιτηδεύμα. Καὶ εἰ δεῖ λέγειν; Πᾶν ἔθνος πορευόμενον ἀθεμλίαις ἀγνωοῦντα τὴν Γραφήν, Θεὸν δυσφημοῦσιν οὐχ ἔσονται· οὗτος δὲ Γραφήν ἄπασαν κεκτημένος, τοῦ μὲν δὲ λέγειν, τάχα καὶ μαγικῆς ἐμπαίγματα μελετήσας, οὐκ ἐνέκυψε γνησίως πρὸς τὴν θεόπνευστον Γραφήν, ἀλλ' ἐνέκυψεν εἰς ἀργυρον καὶ χρυσόν. Τυφλωθεὶς καὶ κερπωθεὶς τῇ μανίᾳ περὶ πρῶτον δυσφημίας, σεαυτὸν βουλόμενος ἀλλοτριῶσαι τοῦ θρόνου, καὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἀδελφῶν σεαυτὸν ἐξήλειψας, μὴ ἐπιγνοῦς τὸν σοὶ χαρισάμενον ἀρχιερέως κληρον. Ἄρα γὰρ οὐκ ἐπίσεθης Παῦλον λέγοντι· «Κἀν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίστηται παρ' ὃ εὐηγγελιστάμεθα, ἀνάθεμα ἴστω;» Παῦλος οὐκ ἔπαυε σοὺ τὸ κενὸν φρόνημα· ἀλλ' Ἔσαλας εἰπὼν· «Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἴστω μεθερμηνεύμενον, *Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός.*» Οὐδ' αὐτὸς; διανοιαν γὰρ ἐκτίστω δεινῆς κακοφροσύνης· ἀκουσον κἀν τῶν δαιμόνων λεγόντων· «Τί ἡμῖν καὶ σοὶ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς.» Τίς δὲ σοὶ τοῦτον τὸν εὐταλῆ λογισμὸν συναβούλευσε κηρύξαι; Τίς ὁ συμπονήσας τῷ ἀκαίρῳ νοσήματι; Οὐκ ἠδέσθης Θεὸν ἰσομοίων· Περσικῆ βασιλείᾳ; Οὐκ ἐνεγράπτης ἀθετεῖν βουλόμενος Πατέρων, καὶ εὐαγγελιστῶν, καὶ προφητῶν παραδόσεις; Καὶ νομίσας ἄρχειν πασῶν τῶν Ἑκκλησιῶν, οὐκ ἐμνήσθης τοῦ ἀπὸ κοπρίας εἰς ὕψος οὐράνιον ἀγαθόντος σε· καὶ τοῖς ἔργοις προσέχων, οὐκ ἐπίγνω; τὸν Δημιουργόν, βουλόμενος ἀνάστατον καταστήσαι τὴν οἰκουμένην ἀπατηλοῖς λογισμοῖς, ἐνυθρίζων καὶ τὸν Θεοῦ, καὶ τὸν κυηθέντα ἐκ Παρθένου Μαρίας ἀπομερίζειν βουλόμενος, δόγμα πονηρὸν καὶ λύσαν τῷ κόσμῳ διεγείρων, μήτε λυομένην, μήτε φανερομένην. Ἀλλὰ γε μὴ ζητούμενος, πρὸ καιροῦ Βελιάλ μιμησάμενος, ἐνόμισας σιραιὰς τῶν σῶν ἀνόμων ἐνοπιῶν πείθειν βασιλεῖα φίλον ὀρθοδοξίας, καὶ προσκυνητὴν ὁμοουσίου Τριάδος, δι' ἧς διηνεκῶς βασιλεύει, δι' ἧς ἔθνη τὰ πολέμια συντρίβει, δι' ἧς χορδὸς δεῖ παρθένων βασιλεύει, δι' ἧς κόσμον ἐν εἰρήνῃ καθίστησι· τοῦτον λόγοις σοῖς ἀπατηλοῖς ἐνόμισας ἀποστᾶτην γενέσθαι· καὶ λαὸν θεοφιλῆ πορθεῖν ἐβουλόγηθης· καὶ Πατέρων πλῆθος, εἰς ἀναπνοὴν τυγχάνοντας, διέσκυλας· οὐκ ἠρέσθης σεαυτὸν ὀλέσαι, δυσφημήσας Θεόν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν διεθρῦλλησας. Ἄλλ' ἰδοὺ ἐπληρώθη καὶ ἐν σοὶ·

¹ Galat. i, 8. ² Isa. vii, 14; Matth. i, 23. ³ Matth. viii, 29.

Variae lectiones.

¹ νόημα. ² Ἰσ. οὗτος. ³ ἀρχιερωσύνης. ⁴ Ἰσ. εἰ δὲ οὐδ' αὐτός. ⁵ ἰσομοίου. ⁶ ἠλόγοις ἐνυθρίζων. ⁷ διεσπύλευσας. ⁸ ἐπὶ σοὶ.

A vero, quam latrones quondam .n.estabant, sanctorum iter pacatam reddidit. Quam enim speciosi pedes evangelizantium pacem! Quam pacem? Dominum nostrum Jesum Christum, quem peperit Maria, sicut ipse voluit. Quid enim me juvat circa Scripturam curiosius inquirere, nec potius eam humane suscipere, et amice sentire? At memorabis mihi Judaeorum negationem? Prophetae ab initio illorum ingenia prodiderunt, nempe quod propriae malitiae stimulis acti, necem Christo molituri essent: hoc autem facinus abnegationis nomine jam tum designabant. Aut certe tetrum illum Arii morbum? Is pestilenti desiderio episcopalis cathedrae laborabat. Aut denique obscurum impiumque lasciviae gentilium sensum? Ignorantiae erat istud institutum. Ecquid haec recensere attinet? Omnem gentem nefariis lasciviis et dissolutionibus indulgentem hic sua malitia excessit. Gentes enim plerumque, cum Scripturas ignorent, Deum incante imprudenterque blasphemant: hic autem, qui universam Scripturam tenet, et magicis quoque **357** illusionibus fortasse (ausim dicere) operam navavit, divinam Scripturam non sincere inspexit; inspexit autem argentum et aurum. Vesania circa blasphemiam negotium excaecatus et infatus, te ipsum abalienare volens ab episcopali sede, etiam e fratrum catalogo te delevisti, illum qui pontificatus sortem tibi impertitus fuerat, non agnoscens. Annon tibi persuasit Paulus, dicens: « Licet angelus de caelo evangelizaverit praeterquam quod evangelizavimus, anathema sit! » Paulus istam sententiae tuae vanitatem non sedavit? At sedet illam Isaias, « Ecce, inquit, virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel; quod est interpretatum, *Nobiscum Deus*. » Quod si nec iste (mens enim tua gravi malitia laborat), audi vel daemones clamantes: « Quid, inquit, nobis et tibi, Fili Dei? venisti ante tempus torquere nos ». Quis, quaeso, auctor tibi exstitit, ut cogitationem hanc vilem et inanem praedicares? Quis tecum in hoc inepto morbo laboravit? Non veritas es Deum Persico regno assimilare? Pro nihilo duxisti Patrum, evangelistarum, et prophetarum traditiones evertere? Ratus te omnibus Ecclesiis dominaturum, ejus qui te e stercore ad caelestem sublimitatem evexit, non meministi: rebusque procreatis intendens, Opificem non agnovisti; terrarum orbem subvertere volens fraudulentis sermonibus, contumeliam Dei templo inferens, et eum qui ex Maria Virgine genitus est, dividere volens, dogma pravum et rabiem, quae nec dissolvitur, nec manifestatur, mundo huic excitasti. Sed nec requisitus, Belial ante tempus imitatus, arbitratus es iniquarum cogitationum tuarum catenis te persuasurum imperatorem rectae doctrinae studiosum, et con-

substantialis adoratore Trinitatis, per quam constanter regnat, per quam hostiles gentes conterit, per quam semper virginum chorus triumphat, per quam mundum in pace moderatur; hunc te putasti deceptoris sermonibus tuis apostatam redditurum: populum quoque Deo dilectum perdere voluisti: Patrumque multitudinem, qui in respiratione degebant, tu dispoliasti. Non fuisti contentus teipsum, dum Deum blasphemias, perdidisse; sed blasphemias tuas per universum quoque orbem divulgasti. Sed ecce impletum in te etiam illud est: « In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. » Sanctum presbyterorum ac diaconorum ceterum, quod importunam insaniam tuam **358** redarguerent, et ne cum Ario sentiret, admonerent, extra Ecclesiam eiecisti. Et nunc equidem te prolapsum non dejicio, neque fluctuantem demergo: sed vesanam iniquorum consiliorum sycophantiam frango. Quis navem in sereno ac tranquillo portu constitutam naufragium vidit perpeti? Quis, quæso, athletam ad locum certaminis prolapsum erigi non vidit? At cum circa fidem rueres, naufragiumque faceres, nonne manum tibi porreximus? Testem accipe honorandum et sanctum archiepiscopum magnæ Romæ Cælestinum, qui te per litteras continenter admonuit, ut a vano hoc atque inutili, sibi que minime constanti, et nulla ratione nixo dogmate abstineres. Pari modo testem accipe nostram quoque tenuitatem, brevibus litteris hortatam, ut nos de Deo loquentes audires. Tu vero duritiam quamdam stultitiamque indutus, nullam nostri habuisti rationem, gloria in malitia, tanquam potens, et iniqua cogitans. Et factus es novacula contra teipsum acuta, dolum machinans. Quare Deus quoque adversus quem cavillis es usus, te dejecit, tuamque radicem e terra viventium evulsit, propterea quod nullam Dei rationem habuisti. Et hæc hactenus a nobis dicta contra istum sint satis. « Judex est Deus, et unicuique reddet juxta opera sua. » Contingat autem nobis, ut unionem revereamur et adoremus, piissimoque imperatori nostro obediamus, tum principibus et potestatibus subjiciamur, ac indivisam Trinitatem tremamus et colamus; Mariam semper Virginem, sanctum videlicet [Dei] templum, ejusdemque Filium et sponsum immaculatum laudibus celebrantes. Quoniam ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA

Ephesi dicta, cum synaxes peragerentur, deposito Nestorio.

Oportebat sane doctorum eorum, qui ante nos dixerunt, institutione contentos, sacrisque fluentis jam repletos, satietatem hanc honorare. At vero quia animadverto vos insatiabili audiendi studio incensos, agedum et nos quoque pauca iis quæ ante jam dicta sunt consentanea in medium afferamus. Nullum itaque dubium est, quin illustris hic sanctorum chorus ex Christi **359** laudibus decus et ornamentum capiat, gloriosque exsultet eo nomine, quod sincere illum diligit. Beatus itaque propheta Isaias alicubi ad ipsum ait: « Domine,

¹ Psal. ix, 17. ² Psal. li, 4. ³ Rom. ii, 6.

A « Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἀμαρτωλός. » Κλήρον ἄγιον πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἀποσυναγωγούς ἐποίησας, ἐλέγχοντά σου τὴν δίκαιον μανίαν, μὴ τὰ Ἀρείου φρονεῖν. Καὶ νῦν οὐ τὸν πεισόντα καταβάλλω, οὐδὲ τὴν κλυδωνιζόμενον καταποντίζω· ἀλλὰ τῶν ἀνόμων συμβουλῶν κόπτω τὴν ματαιὰν συκοφαντίαν. Τίς οἶδε πλοῖον εἰς εὐδαιμονίαν ἐν γαλήνῃ διάγον, ναυάγιον ὑπομένον; Τίς οἶδεν ἀθλητὴν ἐπὶ τῷ σκάμμα πεισόντα, καὶ μὴ ἀνορθούμενον; Ἀλλὰ ἄρα σου πεισόντος, ἡ ναυαγήσαντος περὶ τὴν πίστιν, ἡμεῖς χεῖρα οὐκ ὀρέξαμεν; Μάρτυρα δέχου τὸν τίμιον καὶ ἄγιον ἀρχιεπίσκοπον τῆς μεγάλης Ῥώμης Κελεστίνον, συνεχῶς γράφοντά σοι, ἀποστήναι τοῦ ματαιοῦ, καὶ ἀνωφελούς, καὶ ἀσυστάτου δόγματος· Ἐπι μὴν καὶ τὴν ἡμετέραν

B πτωχεῖαν διὰ γραμμάτων βραχέων, τὸν αὐτὸν τρόπον παρακαλοῦντας, διδάσθαι ἡμᾶς λέγοντας περὶ Θεοῦ· σὺ δὲ οὐκ ἐλογίσω ἡμᾶς, ἀσπλαγχνίαν τινὰ καὶ ἀπόνοιαν περιβεβλημένος, κακίᾳ ἐγκλωσμένος, ὡς δυνατός, ἄνομα διαλογιζόμενος· καὶ θυρὸν γέγονας κατὰ σεαυτοῦ ἐξηκονημένος, μᾶλλον ἢ ἐργάζεσθαι δόλον. Διὰ τοῦτο ὁ Θεός, ὃν παρελογίσω, καθελέει σε, καὶ ἐξέτιλε τὸ βίωμά σου ἐκ γῆς ζώντων· διότι οὐκ ἐφρόνησας περὶ Θεοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν παρ' ἡμῶν ἀρκεῖτω, τὰ πρὸς τοῦτον. Θεός ἐστι κριτής, καὶ ἀποδότης ἐκάστῳ, κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἐγένετο δὲ, ἡμᾶς τρέμειν καὶ προσκυνεῖν τὴν ἐνότητά, καὶ βασιλεῖ Θεοφιλοτάτῳ ὑπηκόους γίνεσθαι, καὶ ἀρχιεὶ καὶ ἐξουσιαῖς ὑποτάσσεσθαι, καὶ τρέμειν καὶ σέβειν τὴν ἀδιάσπαστον Τριάδα· ὑμνοῦντας τὴν ἀειπάρθενον

C Μαρίαν, δηλονότι τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, καὶ τὸν ταύτης Υἱόν, καὶ νομζῖον ἄσπιλον. Ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

OMIATA E'.

Λεγομένη ἐν Ἐφέσῳ, συντάξασιν ἐπιτελούμενον, καθυπεθέτος Νεστορίου.

Ἐδεῖ μὲν ἀρκεῖσθαι ταῖς τῶν προλαβόντων διδασκάλων μυσταγωγίαις, καὶ τοῖς ἱεροῖς ἐμπιπλάμενους νόμασι, τιμῆσαι τὸν κόρον. Ἐπειδὴ δὲ βλέπω πρὸς φιληκότων ἀπλήτους διακαίμενους, φέρε καὶ ἡμεῖς ὄλιγα λέγωμεν, τοῖς προλαβοῦσιν ἀκόλουθα. Ἔστι τοίνυν οὐδαμόθεν ἀμφίβολον, ὅτι ταῖς εἰς Χριστὸν εὐφημίαις ὁ λαμπρὸς τῶν ἁγίων ἐπισμύνηται χορδός· καὶ καύχημα ποιεῖται τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης τῶ γνήσιον. Καὶ γοῦν ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαίας πρὸς αὐτὸν πού φησι· Κύριε ὁ Θεός μου, δοξάσω σε· ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου· ὅτι ἐποίησας θαυμαστά

Variæ lectiones.

⁴ συμβούλων σκώπτω. • ἄρα. ἰ μέλλων

πράγματα. Ὁ ζέ γε μακάριος προφήτης Δαβὶδ·
 « Ἡ γλῶσσά μου, φησί, μελετήσῃ τὴν δικαιοσύνην
 σου, ὅλην τὴν ἡμέραν τὸν ἐπαινόν σου. » Ἄλλ' οὗτος
 μὲν τοῖς ἁγίοις ὁ σκοπός· οἱ δὲ πονηροί, καὶ ἀλιτή-
 ροι, οἱ τὸ μέγα, καὶ σεπτὸν, καὶ βαθύ τῆς ἐνανθρω-
 πώσεως τοῦ Μονογενοῦς οὐκ εἰδότες μυστήριον, δυσ-
 φημοῦσιν ἀφυλάκτως, ἀκρατῆς καὶ ἀπύλωτον ἀνοί-
 γοντες στόμα. Οὐκοῦν ἀκουέτωσαν λέγοντος πρὸς
 αὐτοὺς τοῦ προφήτου Ἰσαΐου· « Ὑμεῖς δὲ προσ-
 αγάγετε ὧδε, υἱοὶ ἄνομοι, σπέρμα μοιχῶν καὶ πόρνῆς·
 ἐν τίνι ἐτροφίστατε⁸, καὶ ἐπὶ τίνα ἠνοήξατε τὸ
 στόμα ὑμῶν; Οὐχ ὑμεῖς ἔσθε τέκνα ἀπωλείας,
 σπέρμα ἄνομον; » Τέκνα γὰρ ἀπωλείας κατὰ ἀλή-
 θειαν, καὶ ἄνομον σπέρμα, οἱ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς
 Δεσπότην ἀρνησάμενοι⁹. « Ἠγοράσθημεν γὰρ τι-
 μῆς, καὶ οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ, ἢ χρυσίῳ, ἀλλὰ τι-
 μίῳ αἵματι, ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπλου Χρι-
 στοῦ. » Αἷμα δὲ ἀνθρώπου κοινοῦ, καὶ ἐνὸς τῶν καθ'
 ἡμᾶς, πῶς ἂν ἐγένετο τῆς οἰκουμένης ἀντάξιον;
 Πῶς δὲ καὶ εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα πάντας
 σώσῃ; Πῶς αὐτοῦ γεγόναμεν, οἱ τὸν ἀληθῆ καὶ
 φύσει Θεὸν ἐπιγραφόμενοι; Πῶς αὐτῷ λατρεύομεν,
 οἱ τὸ προσκυνεῖν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα παραί-
 τουμενοι; Ἄλλὰ γάρ, ὡς ἐφημ ἄριτως, ἀχαριστοῦσι
 τινεῖς ἰ τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡμερότῃ, ἀρνοῦνται
 τὸν Δεσπότην, ἀποσιεῖοντα τῆς δουλείας τὸν ζυγόν·
 ἵνα καὶ περὶ αὐτῶν λέγῃ Χριστὸς διὰ φωνῆς προφη-
 του¹⁰. « Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι ἀπεδήμησαν¹¹ ἀπ' ἐμοῦ·
 δεδαιλοὶ εἰσι·ν, ὅτι ἠσέθησαν εἰς ἐμέ, ἐγὼ δὲ ἐλυτρω-
 σάμην αὐτούς· αὐτοὶ δὲ κατελάλησαν κατ' ἐμοῦ ψευ-
 δῆ. » Καταψεύδονται γὰρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
 εὐκλείας καὶ ὑπεροχῆς, οἱ τῆς τῶν Φαρισαίων σκαιό-
 τητος καὶ ἀνοσιότητος μιμηταί· οἱ Χριστιανοῦ μὲν
 πρόσωπον περιτιθέντες ἑαυτοῖς, Ἰουδαῖζουσιν δὲ τὴν
 διάνοιαν ἔχοντες· οἱ γλῶσσαν ἐπησχικότες πικρὰν
 καὶ ἰσθλὸν· ἵνα καὶ πρὸς αὐτὴν λέγῃ Χριστὸς· τὸ
 διὰ φωνῆς Ἰερεμίου· « Ἰδοὺ ἐγὼ πρὸς σὲ τὴν ὄβρι-
 στριαν, λέγει Κύριος. » Ἰουδαῖοι μὲν οὖν, οἱ πάλαι,
 κατεπεφύοντο τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ·
 ἐπεπῆδων, ὡς θῆρες· ὡς λίθοις ἐβαλον¹² εὐεργε-
 τοῦντα καὶ σώζοντα. Εἶτα πρὸς αὐτοὺς ἐφασκεν ὁ
 Σωτῆρ· « Πολλὰ καλὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ Πα-
 τρός μου, διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργων λιθάζετέ με; Οἱ δὲ
 πρὸς αὐτὸν ἔλεγον· Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν
 σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας· ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, Δ

A Deus meus, glorificabo te, hymnum dicam nomini
 tuo, quoniam fecisti res admirabiles¹⁰. » Et beatus
 propheta David : « Lingua mea, inquit, meditabitur
 justitiam tuam, tota die laudem tuam¹¹. » Et hic
 quidem sanctorum est scopus. At vero mali et sce-
 latorati, magnum illud venerandumque ac profun-
 dum incarnati Unigeniti mysterium ignorantes, te-
 mere blasphemant, incontinenisque ac effrenatum
 os aperiunt. Quamobrem audiant hi prophetam
 Isaiam hac oratione ipsos compellantem : « Vos au-
 tem accedite huc, filii iniqui, semen adulterorum
 et fornicariæ; in quo oblectati estis, et super quem
 aperuistis os vestrum? Numquid non estis vos filii
 perditionis, semen iniquum¹²? » Sunt enim perdi-
 tionis filii, et semen iniquum, qui Dominum qui
 illos redemit, abnegarunt. « Empti enim sumus
 pretio¹³; et non corruptibilibus argento vel auro,
 sed pretioso sanguine quasi agni immaculati et in-
 contaminati Christi¹⁴. » At quomodo vulgaris, no-
 bisque similis hominis sanguis orbis pretium ex-
 æquare potuisset? Quomodo vero unus pro omnibus
 mortuus est, ut omnes salvaret¹⁵? Quomodo illius
 facti sumus, qui veri naturalisque Dei dominium
 profitemur? Quomodo eum colimus, qui creaturæ
 servire et cultum adhibere potius quam creatori, de-
 tractamus? Verum, ut modo aiebam, quidam Salva-
 toris nostri mansuetudini ingrati, Dominum negant,
 servitutisque jugum excutiant; ut de iis dicat Chri-
 stus per prophetæ vocem : « Væ eis, quoniam re-
 cesserunt a me : infelices sunt, quoniam imple-
 egerunt in me : et ego redemi eos, et ipsi locuti
 sunt contra me mendacia¹⁶. » Mentiuntur enim
 contra Salvatoris nostri gloriam et excellentiam,
 Phariseorum improbitatis et impietatis imitatores.
 Enimvero Christiani hominis personam induunt :
 sed mentem interim Judaizantem obtinent, linguam-
 que amaram et virulentam exercent; ut ad eam
 Christus per Jeremiæ vocem dicat : « Ecce ego
 contra te contumeliosam, dicit Dominus¹⁷. » Ju-
 dæi sane veteres Christum omnium nostrum Salva-
 torem adorabantur, perinde ac feræ in illum irruen-
 bant, lapidibusque benefactorem ac salvantem
 appetebant, ad quos tum loquebatur **360** Salvator :
 « Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo,
 propter quod eorum opus me lapidatis? Responde-
 runt ei Judæi : De bono opere non lapidamus te,
 sed de blasphemia; quia tu homo cum sis, facis
 teipsum Deum¹⁸. » Et hæc quidem veteres Judæi
 Salvatori nostro crimina impingebant. At vesaniæ
 et impietatis illorum æmulo rursus incusant, ac
 dicunt : « Cur tu, cum homo sis, facis teipsum
 Deum? » O stolide ac maxime detestande, non
 intelligis mysterium. Non enim, cum homo esset,

¹⁰ Isa. xxv, 1. ¹¹ Psal. xxxiv, 28. ¹² Isa. v, 3-5. ¹³ I Cor. vii, 25. ¹⁴ I Petr. i, 18, 19. ¹⁵ II Cor. v, 14. ¹⁶ Osee vii, 15. ¹⁷ Jerem. i, 42. ¹⁸ Joan. x, 32, 33.

Varia: lectiones.

⁸ ἐντροφίστατε. ⁹ ἰσνούμενοι. ¹⁰ πλουσίῃ. ¹¹ ἀχαρίστοι τινεῖς. ¹² Ὀσθή. ¹³ ἀπὸ πῆδης. ¹⁴ ἐβαλον.

fecit seipsum Deum; sed Deus suapte natura cum sit, sine ulla mutatione ac sine confusione factus est homo: et qui ineffabili modo ex Deo Patre generatus est, secundum carnem ex muliere nasci sustinuit, ac Filius hominis appellatus est, ut nos salvaret. Factus est tibi similis propter te, et mansit propter seipsum hoc ipsum quod erat. Agnosce itaque Unigenitum factum in carne, fateri Deum esse illum, qui propter nos homo factus est: seipsum tibi exhibet, dicens: « Ipse qui loquebar, adsum ¹⁹. » Etenim prisci seculi hominibus legem proposuit per Moysen; at vero jam cum carne advenit. Testes accipe sanctos prophetas. Nonne Baruch, Emmanuelem tantum non digito demonstrans, « Hic est, ait, Deus noster, et non reputabitur alter ad eam; adinvenit omnem viam disciplinæ, et dedit illam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo; post hæc visus est in terra, et cum hominibus conversatus est ²⁰. » Canit de eo beatus quoque David, dicens: « Deus noster manifeste veniet ²¹. » Placetne, ut Novi quoque Testamenti præcones veritati huic testimonium perhibeant? Audi Joannem Baptistam dicentem: « Parate vias Domini, rectas facite semitas Dei nostri ²². » Placetne aliam quoque pleniorum testimonium præter has accipere? Promisit Deus beato Davidi se facturum, ut de fructu lumbi ejus olim sederet super solium ipsius ²³. Is vero, etsi propterea multum lætaretur, attamen generationis hujus modum sedulo inquirebat. Licet itaque ipsam hæc dicentem audire: « Si ascendero in lectum strati mei, si dederò somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem, et requiem temporibus meis; (quoad comprehendas quid?) donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob ²⁴. » Anxie locum inquiris, beate David: approbo animi promptitudinem, laudo patientiam; verum, si quid amplius didicisti, annuntia et hoc ipsum **361** nobis. Ubi continget hujus natiuitas, et quo in loco nascetur? Audi clare dicentem: « Ecce audivimus eam in Ephrata, invenimus eam in campo silvæ ²⁵. » Cum autem Ephratam nominat, Bethlehem significat. Et hoc Deus testatur per unum ex sanctis prophetis, « Et tu, inquit, Bethlehem, domus Ephrata, minima es, ut sis in millibus Juda: ex te enim mihi egredietur ut sit in principem in Israel: et egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis ²⁶. » Audis, quomodo Bethlehemitem hunc, quatenus homo factus est, « a principio [a diebus] æternitatis » egressus habere confirmet? « In principio enim erat Verbum, et Verbum erat apud Deum ²⁷. » Sed me pudet, inquit, Deum confiteri eum, qui ex muliere natus est. Tu ergo, dic mihi, divina consilia reprehendis? Tu dispensationem rejicis? tu Domini voluntatem arguis? Ad hunc ille

A Πατὴρ ἔχων ἀπόρρητον γέννησιν, ὑπέμεινε γέννησιν κατὰ σάρκα, τὴν ἐκ γυναικὸς, καὶ κεχρημάτισεν Ἰῶδ ἀνθρώπου, ἵνα ἡμεῖς σώσῃ· γέγονε κατὰ σὰ, δὲ σὶ, καὶ ἔμεινε ἐν ἑαυτὸν, ὅπερ ἦν. Ἐπίγνωθε τοίνυν ἐν σαρκὶ γεγονότα τὸν Μονογενῆ· ὁμολόγησαι εἶναι Θεὸν τὸν ἐν ἡμῶν ἐννηθρωπηκότα. Ἐαυτὸν καρ-
 B λιστήσῃ σοι, λέγων· « Αὐτὸς ὁ λαλῶν, κἀραίμι. Ἀελάληχε γὰρ τοῖς ἀρχαιοτέροις τὸν νόμον διὰ Μω-
 σέως· παραγγέλοντι δὲ μετὰ σαρκὸς. Λόγου μάρτυρας τοὺς ἀγίους προφήτας. Τί φησιν ὁ Βαρούχ, μονογενὴ καὶ δεικνύων χεῖρ τὸν Ἐμμανουὴλ; ἢ Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. » Ἐξῆυρε πᾶσαν ἔδδν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ· μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις
 C συνανεστράφη. Ὑάλλει δὲ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ περὶ αὐτοῦ· « Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐμφανῶς ἦξει. » Βούλει μαρτυρῆσαι σοι καὶ τοὺς τῆς Νέας Διαθήκης κήρυ-
 « Ἐτοιμάσατε τὰς ἑδούς Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. » Βούλει καὶ ἑτέραν πληροφορίαν ἐπὶ ταῦταις ἐξέσθαι; Ἐπηγγεῖλαται ὁ Θεὸς τῷ μακαρίῳ Δαβὶδ, ἵνα καρποῦ τῆς ἐσπύρας αὐτοῦ καθίσει ἐπὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ· ὁ δὲ, καίτοι χαίρων ἐπὶ τούτῳ λίαν, καὶ αὐτὸν τῆς γεννήσεως τὸν τρόπον περιειργάζετο. Ἔστιν οὖν ἀκούσαι λέγοντος αὐτοῦ· « Εἰ ἀναθήσομαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς μου, εἰ δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμῶν, καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου· ἕως τί καταλάβῃς; ἢ ἕως οὐ εὗρω τόπον τῷ Κυρίῳ, σκῆνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ. » Πολυπραγμα-
 D ναίς τὸν τόπον, ὁ μακάριος Δαβὶδ· ἀποδέχομαι τὴν προθυμίαν, ἔκων τὴν ὑπομονήν· ἀλλὰ, εἰ τι μεμθησθῆκε πλεῖον, ἀπάγγειλον καὶ ἡμῖν· πῶ ἔσται ἡ γέννησις, καὶ εἰς ποῖαν ἀρα γεννησεται χώραν; Ἄκουε σαφῶς λέγοντος· « Ἴδου ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθᾷ· εὗρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ ερυμοῦ. » Ἐφραθᾷ δὲ λέγων, σημαίνει τὴν Βηθλεὲμ. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ Θεὸς ἐν ἑνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν· « Καὶ σὺ, Βηθλεὲμ, οἶκος τοῦ Ἐφραθᾷ, ὀλιγοσπὸς εἶ, τοῦ εἶναι ἐν χιλιᾶσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἀρχόντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ αἱ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀπ' ἡμερῶν αἰῶνος. » Ἄκουε, ὅτι τὸν Βηθλεεμίτην, καθὼ γέγονεν ἄνθρωπος, ὁ ἀπ' ἀρχῆς αἰῶνος, τὰς ἐξέδους ἔχειν δισχυρίζεται; ἢ Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. ἢ Ἀλλὰ αἰσχύνομαι, φησίν, Θεὸν ὁμολογῆσαι τὸν ἐκ γυναικὸς γεγεννημένον. Ἐπιτιμᾷ οὖν, εἰπέ μοι, τοῖς θεοῖς ἐσέμμασιν; Ἄθεοίς τὴν οἰκονομίαν; ἐπιπλήττεις ταῖς τοῦ Δεσπότου βουλαῖς; Οὕτως ἰθὺλῆος διασωσαι τὴν οἰκουμένην. Μὴ σοφώτερος εἶ τῆς σοφίας; ἢ παραδόξου πράγματος· λύχνος ἡλίῳ φιλονεικεῖ. Οἶδε τῶν οἰκείων ἔργων τὴν ἔδδν ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης. Παραδέχου

¹⁹ Isa. lvi, 6. ²⁰ Baruch. iii, 36-38. ²¹ Psal. xlix, 3. ²² Matth. iii, 2. ²³ Psal. cxxxi, 11; Act. ii, 30
²⁴ Ibid. 4, 5. ²⁵ Ibid. 6. ²⁶ Mich. v, 2. ²⁷ Joan. i, 1.

Variae lectiones.

α Ἰσ. τόπον. β τόπον, ἢ τρόπον. γ ἐφ' ἡμερῶν.

τοίνυν τὴν οικονομίαν· τίμησον τῇ πίστει τὸ μυστήριον· μὴ περιεργάζου τὰ ὑπὲρ νοῦν· μὴ πολυπραγμόνει τὰ ὑπὲρ λόγον· πίστευε μεθ' ἡμῶν. « Εἰ δὲ μένεις ἀπειθής, ἐκείνος πιστὸς μένει· ἀρνήσασθαι γὰρ ἑαυτὸν οὐ δύναται. » Αὐτῶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.
 crede nobiscum. « Quod si incredulus permanseris, ille fidelis permanet : negare enim seipsum non potest ²⁸. » Ipsi sit gloria et imperium cum sancto

A modum orbem saluum facere voluit. Tunc sapientia ipsa es sapientior? O rem incredibilem! lucerna cum sole contendit. Universorum Dominus operum suorum rationem novit. Amplexere itaque dispensationem, honora mysterium in fide, ne nimis anxio ea indages quæ ratione comprehendi non possunt : ille fidelis permanet : negare enim seipsum non potest ²⁸. Spiritu in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'.

[Λεχθεῖσα ἐν Ἐφέσῳ] κατὰ Ἰωάννου τοῦ Ἀποστόλου, ἀποστόλου.

Τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης τὴν δύναμιν παρὰ τῆς θείας διδασκαλίας· οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξε, λέγων· « Ὁ ἐμὲ ἀγαπῶν, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω· καὶ ὅπου εἰμι ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔστω. » Δεῖ γὰρ ἡμᾶς ἀεὶ συνεῖναι, καὶ φιλεῖν ἀκολουθεῖν τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ, καὶ κατὰ μηδένα τρόπον αὐτοῦ χωρίζεσθαι· καὶ τοῦτο τηρήσωμεν· διὰ τοῦ βουλεύεσθαι· τὰ αὐτοῦ. Τοῦτο πεπλήρωκεν ὁ λαμπρὸς οὗτος καὶ μέγας τῶν ἱερέων χορὸς· περὶ ὧν ἂν λέγοιτο σφόδρα δικαίως, τὸ διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς· « Ἐκεῖ Ἰλαροὶ συνήτησαν, καὶ εἶδον τὰ πρόσωπα ἀλλήλων· ἀριθμῶ παρήλθον, καὶ μία αὐτῶν οὐκ ἀπώλετο· ἑτέρα τὴν ἑτέραν οὐκ ἐζήτησεν, ὅτι Κύριος ἐνετείλατο αὐταῖς, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ συνέγαγεν αὐτάς. » (Ὁ γὰρ κοῖνου τινοῦ ἕνακα πράγματος, ἡ ἐπιγείου τυχόν, ἡ τῶν νοητῶν ἐλάφων γέγονεν ἐνθάδε συνδρομή· ἀλλ' ἐπειδὴ, καθάπερ ἐν κήπιω καλῶ, καὶ εὐανθεστάτῳ, φημί δὴ τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ, δεινῆς καὶ παγγάλατος ὄφθη δράκων, οὐ μίαν ἔχων, ἀλλὰ πολλὰς ἐν ἑνὶ σώματι κεφαλὰς, χρησιμωτάτη καὶ ἀναγκαία γέγονεν ἡ τῶν νοητῶν ἐλάφων ἀθροισίς τε, καὶ παρουσία, ἵνα τῆς τῶν λοβῶλων σκαιοτήτος τὸ Δεσποτικὸν ἀπαλλάξῃ χωρίον. Οὐκοῦν τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα συνέγαγεν αὐτάς, καὶ ὁ Κύριος ἐνετείλατο αὐταῖς. Τί δὲ ἐνετείλατο; « Ὅπου εἰμι ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔστω. » Οὐκοῦν· πρὸς σὲ γάρ μοι νῦν ὁ λόγος, τὸν ὄψλην κατὰ πάντων ἀφρονῶν τὴν ὄφρυν, τὸν ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἤκοντα κλιμάτων· εἰ πάντες ἐσμέν ὑπουργοὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ πεπιστεύμεθα τὴν διακονίαν τῶν αὐτοῦ κηρυγμάτων, διὰ τί μὴ πάντες ἐσμέν ὑπουργοὶ μετ' αὐτοῦ τῷ βούλεσθαι φρονεῖν τὰ αὐτοῦ; Ἐπῆρεν, ὡς ὄφεις, ὁ πολυκέφαλος δράκων τὴν ἀνάσιον καὶ βέβηλον κεφαλὴν, τοῖς τῆς Ἐκκλησίας τέκνοις τὸν τῆς ἰδίας ἀνοσιότητος ἰδὼν ἐπιπτῶν. Ἐρχομαι κατ' αὐτοῦ τὴν τοῦ Πνεύματος ὀποθυμῶσας μάχαιραν· μάχομαι διὰ Χριστὸν τῷ θηρίῳ. Διὰ τί μὴ συγκάμεινε καλῶς ποιεῖν ἐθέλοντι; Διὰ τί μὴ συμπαρέστηκας καὶ αὐτός; Βαλέσθω παρὰ πάντων χειρὶ. Κοινὸν ἡγησάμεθα τὸν ἐγῶνα, ἵνα καὶ ὁμοῦ νικήσαντες, ἀναφέρωμεν τὰς εὐχαριστίας τῷ Σωτῆρι λέγοντες· « Σὺ ἐταπεινώσας

HOMILIA VI.

[Ephesi dicta] in Joannem episcopum Antiochenum schismaticum.

Quæ directionis in Christum vis sit, a divina Scriptura edocti sumus : nihilominus autem et ipse Salvator edocuit, dicens : « Qui me diligit, me sequatur; et ubi sum ego, illic et minister meus erit ²⁹. » Oportet enim nos cum illo semper esse, et amare sequi Salvatorem omnium nostrum Jesum Christum, nulloque modo ab eo separari. Hoc autem servabimus, si quæ illius sunt voluerimus. Hoc inplevit illustris iste et magnus sacerdotum chorus, de quibus valde merito dixerit quispiam, quod prophetæ voce proditum exstat : « Illic cervæ obviaverunt sibi, et viderunt alternos vultus; ³⁰² numero transierunt, et una ipsarum non periit : altera alteram non quæsit, quia Dominus mandavit eis, et spiritus illius congregavit eas ³⁰. » Neque enim cæsa vulgaris cujuspiam rei, vel fortasse terrenæ, hic spiritualium cervarum concursus contigit : sed quoniam perinde ac in pulchro florentissimoque horto, in Ecclesia, inquam, Salvatoris nostri, sævus immanisque draco apparuit, non unum, sed multa habens in uno corpore capita ³¹; saluberrima ac necessaria instituta est hæc spiritualium cervarum congregatio, et præsentia, ut agrum Dominicum a virulentarum bestiarum feritate liberet. Spiritus itaque Dei congregavit eas, et Dominus mandavit eis. Quid autem mandavit? « Ubi sum ego, illic et minister meus sit. » Quamobrem (ad te enim mea nunc se convertit oratio, qui ex orientalibus regionibus veniens, sublime adversus omnes supercilium erigis), si omnes ministri sumus Christi Salvatoris omnium nostrum, si prædicationum illius ministerium nobis concreditum est, cur non omnes cum illo ministri sumus, ea sentire volentes quæ ipsius sunt? Eredit, ut cernis, draco multiceps profanum scelestumque caput, impietatis suæ venenum expuens in Ecclesiæ filios : occurro illi, gladium spiritus evaginans : propter Christum adversus bestiam depugno. Cur cum eo qui honeste laborare vult, non collaboras? cur non et ipse simul assistis? Feriatur communi omnium manu. Commune certamen hoc reputemus, ut etiam simul vincentes, Salvatori gratias agamus, dicentes : « Tu

²⁸ II Tim. ii. 13. ²⁹ Joan. xii. 26. ³⁰ Isa. xxxiv. 15, 16. ³¹ Apoc. xii. 3.

Varie lectiones.

« Χριστόν. ἵ Ἰσ. τηρήσωμεν. * τὸ βούλεσθαι. † ἀναγκαιοτάτη. ‡ λειτουργοὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος. † ἐσμέν μετ' αὐτοῦ τοῦ βούλεσθαι ποιεῖν. ‡ ἀφίξωσ.

humiliasti sicut vulneratum, superbum²²: tu confregisti capita draconis²³. » Sed nos quidem, Salvatoris sacerdotes veri mysteriorumque illius dispensatores, eos infestissimorum hostium loco ducimus, qui contra illius gloriam obloquantur: tu vero non ita; unde? Nam te candide non accedere, res ipsæ coarguunt. Vides nos, veluti in bello pulvere aspersos, e pugna adhuc stillare sudorem, animositate spiritali et consolatione opus habere; imo vero jam vicisse: tu vero interim, qui in fratrum numerum relatus es, Christique Domini nomine inscriberis, cum arma una nobiscum induere deberes, adversus veritatis dogmata arma moves? O rem inopinabilem! Pugnam non attigisti; certantibus non adfuisti; belli **363** tempus tarditate adventus tui declinasti; e longinquo viriliter decertantes spectasti: vidisti hostem prostratum; sensisti linguam blasphemam repressam ac punitam; postea indoluisti; dic, quæso, quam ob causam? Ob id quod Christus vicisti? quod adversarios debellavit? quod os loquentis magna obmutuit? quod cessarit morbus, qui inter Ecclesiæ filios grassabatur? Sed satius fuerat, viriliter agere nobiscum, illudque Davidis voce prolatum dicere: « Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam. Jos: inimici facti sunt mihi, » et cætera²⁴. Verum tu horum nullam prorsus rationem duxisti: e contrario vero, eos qui vicerunt jaculo petis, et illos invidentiæ telis vulnerare conaris, quos potius admirari debueras. At quamvis ferociter nos impetas, nihil tamen exterriti dicimus: « Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum; et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum²⁵. » Licet externis armis teipsum circummuniens, bellum adversus Domini cætum moliaris; arma tamen nostra non sunt carnalia, sed potentia Deo, ut scriptum est²⁶; potentia autem ad munitionum destructionem. Invenies Christi milites multo illis, qui apud te sunt, generosiores. « Habent fidei scutum, bonæque voluntatis armaturam, hoc est Christum: habent justitiæ thoracem, habent salutis galeam, spiritus gladium²⁷. » Quare licet insurgas terribilis et audax, multoque cum fastu invadas, et instar jactabundi Goliath barbaricis furoribus et insolentibus intumescas²⁸; vincet tamen Christus: D

Α ὡς τραυματίαν, ὑπερήφανον· σὺ συνέθλασας τὰς κεφαλὰς τοῦ δράκοντος. » Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν οἱ γνήσιοι τοῦ Σωτῆρος ἱερούργοι, οἱ τῶν αὐτοῦ μυστηρίων οἰκονόμοι πολεμωτάτους ἡγούμεθα τοὺς καταφλαουρούοντας τῆς δόξης αὐτοῦ. Σὺ δὲ οὐχ οὕτω. Πόθεν; Ὅτι γὰρ οὐ προσέρχη γνησίως, αὐτὰ σε διελέγει τὰ πράγματα. Ὅρθε ἡμᾶς, ὡς ἐν πολέμῳ κακονιμῆνους, ἐτι καταστάζοντας τὸν ἐκ τῆς μάχης ἰδρώτα, εὐψυχίας πνευματικῆς, καὶ παρακλήσεως δεομένους, μᾶλλον δὲ, ἤδη νενικηχότας· σὺ δὲ ὁ ταταγμένος εἰς ἀδελφούς, ὁ Χριστὸν δεσπότην ἐπαγραφόμενος, ὁ συνοπλιτεύειν ὄφειλων, κατὰ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων τὰ ὅπλα κινεῖς; Ὡ παραδόξου πράγματα! Οὐχ ἤψω τῆς μάχης, οὐ συνήθλησας τοῖς ἠθληκσίνοι· ἐφυγες τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν τῷ τῆς ἐλευσεως βράδει. Εἰσήκεις μακρόθεν, θεωρῶν τοὺς ἀνδριζομένους. Εἶδες πεπρωτότα τὸν ἐχθρὸν, ἀτονήσασαν καὶ κεκολασμένην τὴν εὐσηφῆμον γλώτταν, εἶτα ἐλυπήθης· εἰπέ μοι, διὰ ποίαν αἰτίαν; Ὅτι νενίκηκεν ὁ Χριστός; ὅτι κακράτῃς τῶν ἀνθεστηκότων; ἐτι σιόγηκε στόμα λαλοῦντος μεγάλα; ὅτι πέπαυται νόσος τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐγκατασκήπτουσα τέκνοις; Ἄλλ' ἦν ἀμεινον ἀνδριζεσθαι μεθ' ἡμῶν, καὶ μὴ κακῆν λέγειν τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ· Ὁὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς σου ἐξετηκόμην; Τέλαιον μῖσος ἐμίσησεν αὐτοὺς, εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι, » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄλλ' οὐδεὶς μὲν ὅλως παρὰ σοὶ τῶν τοιούτων ὁ λόγος· ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων, κατατοξεύεις τοὺς νενικηχότας, καὶ τοῖς ἀπὸ φθόνου βέλεισι τιτρώσκεις ἐπιχειρεῖς, οὗς εἶδε μᾶλλον θαυμάζεσθαι παρὰ σοῦ. Ἄλλὰ κἂν αὐτὸς προσέρχη σκληρῶς, οὐδὲν δεδιότας λέγομεν· ἐβίη νηκίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν, καὶ ἐξησθῆθησαν ἐπ' αὐτοὺς αἱ γλώσσαι αὐτῶν. » Κἂν ὅπλοις τοῖς ἐξωθεν συναγωγῆς Κυρίου, ἀλλὰ ἡμῶν τὰ ὅπλα οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ, καθὰ γέγραπται· δυνατὰ δὲ πρὸς καθαίρειν ὀχυρωμάτων. Ἰννασιότερους εὐρήσεις τῶν παρὰ σοὶ τοὺς Χριστοῦ στρατιώτας· ἔχουσι τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, τὸ τῆς εὐδοκίας ὄπλον, τοῦτ' ἐστὶ Χριστὸν· ἔχουσι θώρακα τὴν δικαιοσύνην Ἰ, τὴν τοῦ Χριστοῦ· περικεφαλαίαν, τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος· ὥστε κἂν ἐπέρχη θρασὺς καὶ δεινός, καὶ πολλὴν ἔχων τὴν ὑπεροψίαν, καὶ κατὰ τὸν ἀλαζόνα Γολιάθ, βαρβαρικῆς ἀπονοίας· καὶ ἀμαθίας καθ' ἡμῶν ἐφογκούμενος, ἀλλὰ νικήσει Χριστός· νικήσει δὲ διὰ τῶν ἰδίων ὑπασπιστῶν. Πῶς νενίκηκεν ὁ Δαβὶδ; πέντε λίθους ἔχων ἐν τῷ καδδίῳ· λοιπὸν δὲ ἦσαν οἱ λίθοι· καὶ τοῦτο ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ. Ποῖον γὰρ ἐστὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ καδδίον; Ἡ ἐπὶ γῆς Ἐκκλησία, πολλοὺς ἔχουσα λίθους τιμίους, καὶ ἐκλεκτούς· περὶ ὧν καὶ ὁ προφήτης φησὶ· « Λίθοι τιμιοί, καὶ ἅγιοι κυλιόνται ἐπὶ τῆς γῆς. » Διὰ τούτων τῶν ἁγίων λίθων

²² Psal. LXXVIII, 41. ²³ Psal. LXXIII, 14. ²⁴ Psal. CXXVIII, 21, 22. ²⁵ Psal. LXXII, 9. ²⁶ II Cor. x, 4. ²⁷ Ephes. vi, 13-16. ²⁸ I Reg. xvii, 8-10. ²⁹ Ibid., 40. ³⁰ Zachar ix, 16.

Variae lectiones.

Ἰ τῆς δικαιοσύνης. ἰ σπητρίου, ἡ, σταυροῦ.

περίσται Χριστός. Λεῖτοι δὲ ἦσαν οἱ λίθοι, ὡς ἔφην, ἢ δὲ τῶν λίθων λειότης τὸ ἀληπτον ὑπαινίττεται· Ἀληπτον γὰρ πως ἀεὶ τὸ λεῖτον ἀνεπίληπτος δὲ ἀεὶ εἶναι ἀγίων ἢ πολιτεία. Οὐκοῦν νικήσει Χριστός· κἀν ἰσχυρῆς σταυρῶσαι, καὶ οὕτω νενίκηκε· κἀν ἀδικήσης ἐκ πανουργίας, ἰσπεφάνωσας οὐχ ἔκων. « Ἦμῖν γὰρ ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ ὁ Χριστοῦ οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. » Ὁ γὰρ πιστεύων εἰς αὐτὸν, οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέκριται. Ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ'.

Ἀσθεῖσα ἐν Ἐφέσῳ, πρὶν συσχεθῆναι ὑπὸ τοῦ κόμητος, καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν φυλαχθῆναι.

Ὁ μακάριος προφήτης Δαβὶδ τοὺς ἐπὶ Θεῷ πεποιθότας, εὐτολμοτάτους ὁ ἀποφαίνει, λέγων· « Ἀνδρίζεσθε καὶ κρατιούσθε ἢ καρδία ὑμῶν, πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ Κύριον. » Τὰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς παραδείσοις φυτὰ ταῖς ἀφθονωτάταις τῶν ὑδάτιν ἐπιβροαῖς αἰεὶ τε καὶ τέθηλε, καὶ εἰς ὕψος ἀφεται μέγα· ψυχὴ δὲ ἀνδρῶς ταῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρακλήσεσιν ἀνδρύνεται· ἂ πρὸς εὐσέθειαν βεβαιούται· πρὸς πίστιν· ἀθραυστον δέχεται τὴν ὑπομονήν· ἦν δὴ μάλιστα πασῶν τῶν ἄλλων ἀρετῶν ὁ μακάριος Παῦλος τεθαύμακε τε, καὶ οὕτω φησὶν· « Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες, ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμή· ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει. » Ἔστι τοίνυν ἡ ὑπομονὴ παντὸς ἡμῶν ἀγαθοῦ πρόξενος, καὶ προμνήστρια, ὁδὸς εἰς εὐδοκίμιασιν, τροφὴς ἐλπίδος, τῆς εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα. Κατορθώσομεν δὲ τὴν ὑπομονὴν τῆν τρόπον, ἢ θεῶν διδάσκει· λέγουσα Γραφή· « Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν· εὐθύνοι τὴν καρδίαν σου καὶ καρτέρισον. » Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· Οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως εὐδοκιμῆσαι τὸν ἄνθρωπον; Οὐκ ἦν δίχα πόνου κατορθοῦν δύνασθαι τὸ ἀγαθόν; Οὐδαμῶς, φησὶ· καὶ διὰ ποῖαν αἰτίαν; Πολλοὶ γὰρ λίαν οἱ τοῖς ἁγίοις ἐπιβουλεύοντες, καὶ δεινὸς περὶ αὐτοὺς ὁ πόλεμος. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ· « Θλίψιν ἔχετε ἐν τῷ κόσμῳ· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον. » Οὐκοῦν, ἐπειδὴ περ πολὺς πανταχόθεν τῶν ἁγίων ὁ πόλεμος, ἀντιφέρεσθαι νεανικῶς ἀναγκαῖον αὐτοῦς ταῖς τῶν πειρασμῶν ἐφίδους, διαμεμῆσθαι δὲ τοῦ λέγοντος μαθητοῦ· μακάριος ἄνθρωπος, ὃς ὑπομένει θλίψιν, καὶ πειρασμόν· ὅτι δοκιμος γενόμενος, λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγελάτω ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. » Βούλομαι δὲ τι τῶν ἀρχαιοτέρων ἀφηγήσασθαι πραγμάτων· ἵνα μάθητε τῆς πνευματικῆς εὐανδρίας τὸ τέλος. Οἱ Βαβυλωνίων τύραννοι, καὶ τοὺς τῆς παρ' αὐτοῖς βασιλείας δι-

non posse capi. Quod enim læve est, semper quodammodo apprehensionem fugit. Sanctorum autem conversatio reprehensionem non est obnoxia. Vincet igitur Christus : et ut maxime vulnus infligere queas, adhuc ita vincet. Quod si per astutiam injuriam feceris, nolens coronasti. **364** « Donatum est enim nobis a Christo, non solum ut in eum credamus, sed ut etiam pro illo patiamur ». Qui enim credit in illum, non judicatur; qui vero non credit, jam judicatus est. Quoniam ipsum decet gloria, imperium, honor, et adoratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VII.

Ἐφεσὶν ἡβητα πρὶν ἀπὸ τοῦ κομήτου, καὶ ἀπὸ στρατιωτῶν φυλαχθῆναι.

Beatus propheta David eos qui spem suam in Deum defixam habent, animosissimos ostendit, dicens : « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes sperantes in Dominum ». Etenim plantæ, quæ in amœnissimis hortis sunt, uberrimis aquarum fluentis irrigatæ, crescunt ac virescunt, et in magna proceritate eriguntur : animus autem humanus Spiritus sancti consolationibus augetur ad pietatem, confirmatur ad fidem, et infractam acquirit patientiam, quam beatus Paulus inter omnes alias virtutes potissimum demiratur, ita dicens : « Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus; scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit ». Omne itaque bonum patientia nobis suppeditat atque conciliat; via est ad probationem, speique futuræ vitæ nutrix. At quibus rationibus comparetur, id divina nos Scriptura edocet. « Fili, inquit illa, accedens ad servitium Dei, præpara animam tuam ad tentationem; dirige cor tuum, et constans esto ». Sed dixerit forte quispiam : Poteratne homo alia via ad vitam probatam pervenire? poteratne absque labore bonum consequi? Nequaquam, ait. Cur ita? Nam sancti quam plurimorum patent insidiis, et atrox ubique bellum eos infestat. Hinc et Salvator quoque aiebat : « In mundo tribulationem habebitis : sed confidite, ego vici mundum ». Quia ergo multa undecunque bella adversus sanctos insurgunt, operæ pretium est ut viriliter tentationum insultibus resistent, et discipuli dictum in memoria semper habeant : **365** « Beatus, ait, vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se ». Libet autem ex antiquorum gestis aliquod vobis exemplum recensere, ut spiritualia fortitudinis finem pernoscat. Babyloniorum tyranni, et qui apud illam gentem regni administratio-

¹ Philipp. i, 29. ² Joan. iii, 18. ³ Psal. cxx, 25. ⁴ Rom. v, 3-5. ⁵ Eccli. ii, 1. ⁶ Joan. xvi, 33
⁷ Jac. i, 12.

Varie lectiones.

^a τρώσται, καὶ οὕτω νενίκηκε. ^b παρὰ. ^c εὐτολμοτέρους. ^d ἀδρύνεται, ἢ ἴσως, ἀρδύεται. ^e ἰσ. παραδειγμάτων.

nem obtinebant, semper quodammodo ad crudelitatem, atque ad fastum et superbiam propensiores exstiterunt: quare humanæ conditionis limites egressi, dignitatem, quæ summo solique Deo debetur, ad seipsos rapere non dubitabant. Itaque detestandus ille Nabuchodonosor auream statuum erexit: hæc autem cum bene sonantium instrumentorum clangore celebraretur, mandavit subditis populis ut illam proni adorarent. Illi vero (quippe quibus usitatum esset creaturam potius quam creatorem Deum colere ^{10.11}) promptissime ad id prouerunt, et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis ¹². Posteaquam vero Babylonii Hebræorum filios, Ananiam videlicet, Azariam et Misaelem, in medium produxissent, auream statuum adorare jusserunt; genusque illud nobilissimum, ac Deo amabile ad eamdem impietatem, qua ipsi tenebantur, delabi compellebant, nempe ad aureæ statuæ adorationem. Sed nihil quidem promoverunt. At vero illorum pietate victi ac superati, incendii cruciatum illis intulerunt. Crimen autem, quod violenter circumventis imponebatur, erat firmitas in fide, constantia in pietate, humanæ culturæ detestatio, denique ea nolle sapere quæ divinam naturam injuria afficerent. At posteaquam in caminum ignis projecti sunt, tunc sane, tunc magna ineffabilis potentiz accidit demonstratio. Etenim elementi vis demutata est in id quod præter suam naturam erat, ignisque Creatoris nutui cessit, et flamma in ventum roris sibilantem conversa est. Cum autem adolescentuli illi cœlestis auxilii præsentiam animadvertissent, in ignis camino psallebant, divinisque laudibus flammarum æstum sedabant ¹³. Caminus ille figura erat Ecclesiæ, quæ sanctos habet choris tripudiisque exsultantes; nec homines tantum, verum etiam angelos. Virorum istorum obstupuisti virtutem, laudasti patientiam, pietatis magnitudinem commendasti: spectemus nunc quo loco res nostræ sint constitutz. Illi quidem sub tyrannis barbaris degebant: nos vero sub pii imperii sceptris, illos piissime affectos habentes, qui omnium rerum obtinent principatum; **366** quomodo inimicis nostris cedemus? Nam etsi illi insidiarum caminum accendunt, perversitatisque flammam exsuscitant, hominis culturam nobis inducentes: attamen Deum habemus in cœlo; ipsum cœlemus, pronique adorabimus. Etenim cum Deus natura sit, factus est homo nobis similis; non quidem divinitatem amittens, sed humanam naturam honore evehens; potens est eripere nos. Nos enim piissimorum imperatorum nostrorum fidem secuti, ingenitaque ipsorum mansuetudine freti, adversariorum improbitatem non feremus et Emmanuelem Deum esse na-

A ἔποντες ὁρόνους, ἐτοιμότατοι πως αἰεὶ γαγόνασι πρὸς ὠμότητα, καὶ ὑπεροψίαν· καὶ τοὺς τῆς ἀνθρωπότητος ὑπερβαίνοντες ἔρους, τὸ μόνον πρόπον ἀξίωμα τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ εἰς ἑαυτοὺς ἀρπάξουσιν ἡθελόν. Καὶ οὖν ὁ ἐπάρατος Ναβουχοδονόσορ ἀνέστησε μὲν εἰκόνα χρυσοῦν· ὑπηρετούντων δὲ αὐτῇ τῶν εὐφρονωτάτων ὀργάνων, προσκυνεῖν ἐκέλευε τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς· καὶ οὐκ ἀμελέτητον ἔχοντες τὸ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα Θεόν, ἐτοιμότατα μὲν πρὸς τοῦτο ἐδάδιζεν ἡλλαξάν δὲ τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φθαρτοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς τῶν Ἑβραίων παῖδας ἤγαγον εἰς μέσον οἱ Βαβυλώνιοι· Ἀνανίας δὲ ἦν ¹, καὶ Ἀζαρίας, καὶ Μισαήλ, προσκυνεῖν ἐκέλευον τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ, καὶ τὸ εὐγενέστατον ² καὶ φιλόθεον κατεβιάζοντο γένος· εἰς τὴν ἰσὴν αὐτοῖς κατολισθήσαι ἀμαρτίαν, καὶ προσκυνεῖν τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ. Ἄλλ' ἦνυσσ οὐδέν' ἠτηγόμενοι δὲ τῆς ἐκείνων φιλοθείας, τὴν θεὰ πύρρος αὐτοῖς ἐπήγαγον κόλασιν. Ἐγκλημα δὲ ἦν τοῖς πλεονεκτούμενοις τὸ βέβαιον εἰς πίστιν, τὸ πεπηγὸς εἰς εὐσεβίαν, ἀνθρωπολατρείας παραίτησις, καὶ τὸ μὴ βούλεσθαι φρονεῖν, ὅσα τὴν θεῖαν περιουβρίζει φύσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐνεβλήθησαν εἰς τὴν κάμνον τοῦ πυρρός, τότε δὴ, τότε τῆς ἀρρόητου δυνάμεως μεγάλη γέγονεν ἡ ἐπίβεισις. Μετασκευάζετο γὰρ τῶν στοιχείων ³ ἡ δύναμις εἰς τὸ παρὰ φύσιν· καὶ τοῖς τοῦ κτίσαντος νεύμασι παρεχώρει τὸ πῦρ· καὶ εἰς πνεῦμα ὁρόσου διασπείρον ἡ φλόξ μετεπλάττετο. Αἰσθημένοι δὲ τῆς ἀνωθεν ἐπικουρίας οἱ νεανίαί, ἦσαν ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρρός, ταῖς εἰς Θεὸν ὁμνυθιαῖς ἐξημεροῦντες τὸ πῦρ. Ἐκκλησίας τύπος ἡ κάμνος ἦν, ἀγίους ἔχουσα χορευτάς, οὐκ ἀνθρώπους μένον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλους. Θεθαύμακας τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀρετὴν ἐπήνεσας τὴν ὑπομονὴν, τῆς φιλοθείας τὸ μέγεθος· ἰδῶμεν, ἐν τίσι τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὑπὸ τυράννοις ἦσαν βαρβάρους· ἡμεῖς δὲ ὑπὸ σκήπτροις εὐσεβείων, εὐσεβεστάτους ἔχοντες τοὺς τῶν ὄλων κρατούντας πραγμάτων, πῶς ἐνδύσομεν τοῖς ἔχθροῖς; Εἰ γὰρ καὶ κάμνον ἀνάπτουσιν ἐπιβουλοὶ ⁴, εἰ καὶ φλόγας ἐγείρουσι δυστροπία ⁵, ἀνθρωπολατρείαν ἡμῖν εἰσφέροντες· ἀλλ' ἡμεῖς ἔχουμεν Θεὸν ἐν οὐρανῷ, αὐτῷ προσκυνήσομεν ⁶. Θεὸς γὰρ ὦν φύσει, γέγονε καθ' ἡμᾶς, οὐκ ἀποδεβλητικῶς τὸ εἶναι Θεός· τιμήσας δὲ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν δυνατός ἐστιν ἐξελεῖσθαι ἡμᾶς. Ἡμεῖς γὰρ τῇ πίστει τῶν εὐσεβεστάτων ἐπόμεινοι βασιλέων, καὶ τῆς ἐνοῦσης αὐτοῖς ἡμερότητος εἰδότες τὸ μέγεθος, τῆς τῶν ἐναντίων σκαιότητος οὐκ ἀνεξόμειθα. Ὁμολογήσομεν δὲ, ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Ἐμμανουήλ· καὶ τοῦτο λέγοντες, οὕτως τε διακατεμένοι, πλείστην δὴν ἀποκαρθενομένη τὴν ἀντιμισθίαν· καὶ ποῖαν ταύτην; Αὐτὸς ἡμᾶς διδάξει ⁷ λέγων· Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσῃ· ἐν ἐμοὶ ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσῃ καὶ γὰρ αὐτὸν ἐμπροσθεν ⁸ τοῦ Πατρὸς μου, τοῦ

^{10.11} Rom. 1, 25. ¹¹ Ibid. ¹² Dan. 11, 1 seqq.

Varizæ lectiones.

¹ ἦσαγ. ² εὐσεβεστάτον. ³ τοῦ στοιχείου. ⁴ ἐπιβουλῆς. ⁵ δυστροπίας. ⁶ προσκυνήσομεν. ⁷ διδάσκει. ⁸ ἐν αὐτῷ ἐμπροσθεν.

ἐν οὐρανοῖς. Ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. » Ὁμολογεῖ δὲ αὐτὸν ἡ λέγων, ὅτι θεὸς ἐστὶν ἀληθινός, καὶ τοὺς ἀπιστοῦσιν ἐπιτιμᾷ· ἀρνεῖται δὲ πάλιν ὁ μὴ λέγων, ὅτι θεός ἐστιν ἀληθινός, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁμολογοῦσι μαχόμενος. Οὐκοῦν ἀρνήσεται μὲν ἐκείνους, ὁμολογήσει δὲ ἡμεῖς ὁ πάντων Σωτὴρ. Δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

tura profitebimur. Quandoquidem si id prædicaverimus, eumque in modum affecti fuerimus, plurimam consequemur remunerationem. Et qualis hæc est? Ipsemet Christus nos edocet. Ait enim: « Omnis ergo quicumque me confitebitur coram hominibus, et ego constitebor eum coram Patre meo, qui est in cælis. Quicumque autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in cælis est ». Ille autem Christum confitetur, qui non credunt, reprehendit. Christum rursus negat, qui ipsum verum esse Deum non affirmat, sed et eos quoque qui id confitentur, impugnat. Itaque negabit quidem illos, constitebitur autem nos omnium Salvator: per quem et cum quo Deo et Patri cum Spiritu sancto est gloria et potestas in sæcula. Amen.

HOMILIA VIII.

Habita Ephesi in majori ecclesia quæ vocatur Mariæ.

(1) Dives est hodie Dominus noster Jesus Christus, Dei et Patris sortem propriam habens. « Floctitur enim ei omne genu, et omnis lingua constitur quia Dominus Jesus in gloria est Dei Patris » Ipsi dominatio in sæcula sæculorum. Amen.)

OMILIA Θ.

Εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Οἱ μὲν εὖ εἰδότες ἀθλείν, τῶν θεωμένων ἐφθόνται πρότερος, καὶ ταῖς τῶν βραβείων ἐλπίσιν ἀκονῶνται πρὸς τὴν αὐτοῖς πρότερον νίκην. Οἱ δὲ γε τῶν θεῶν χαρισμάτων ἐπιτυχεῖν γλιχόμενοι, καὶ τῆς τοῖς ἀγίοις ὑπέρτατης ἐλπίδος διεψώντες τὴν μέθεξιν, τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας ἀγῶνας προσέονται μὲν ἀσμένως. Τὴν εὐδόκιμον δὲ κατορθοῦσι ζωὴν, οὐ τὸν ἀμισθὸν προσιμῶντες ὄκνον, οὐτε μὴν τὴν ἀνανόρον ἀγαπῶντες δειλίαν, καὶ τὰς τῶν θωγμῶν ἐφόδους ὀλίγου παντὸς ἀξιοῦντες λόγου, καὶ πλοῦτον ἠγοῦμενοι τὸ παθεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἀναμνηνται γὰρ τοῦ μακαρίου γράφοντος Παύλου, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Ἄθρει τοιγαροῦν οἰκονομία παγκέλη κεχρημένον καὶ νῦν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, εἰς ὄψιν, καὶ οἰκοδομὴν τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Ἐφῆ μὲν γὰρ πρὸς αὐτούς: « Εἰ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ, καὶ ἀκολουθήτω μοι. Ὅς γὰρ θέλει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὅς δὲ ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν. » Καὶ σωτήριον μὲν τὸ παράγγελμα, καὶ πρότερον ἀγίοις, καὶ τῆς ἀνωτάτω πρότερον δόξης, καὶ τῆς εἰς λῆξιν θρηνηθείας ἐμπροσθεν. Τὸ γὰρ παθεῖν ἐλθεῖν διὰ Χριστόν, οὐκ ἀμισθὸν· μᾶλλον δὲ τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ δόξης περιποιεῖ τὴν μέθεξιν. Πλὴν οὐπω τὴν ἐξ ἕψους δύναμιν ἐσχηκότας τοὺς μαθητάς, εἰκὸς ἦν τάχα που καὶ ἀνθρωπίναις περιπεσίει ἀσθενείαις, καὶ τοιοῦτόν τι καθ' ἑαυτοὺς ἐννεονηκότας εἰπεῖν· Πῶς ἀρνήσεται τις ἑαυτὸν; Ἢ πῶς ἀπολέσας τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, εὐρήσει πάλιν αὐτήν; Τί δὲ τοῖς τοῦτο πα-

HOMILIA IX.

In transfigurationem Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi.

Qui bene quidem sciunt decertare, spectantium delectantur plausibus, et spe præmiorum excitantur ad eam, quæ eos decet, victoriam. Qui autem divina dona assequi desiderant, et spei sanctis paratæ sitiunt participationem, quæ pro pietate in Christum suscipiuntur, certamina quidem libenter admittunt; in vita autem se recte gerunt, non præferentes otium, quod nullam consequitur mercedem, neque ignavam amantes timiditatem: sed æstrene ac fortiter gerentes adversus omnem tentationem, et persecutionum insultus parvi facientes, **367** et pro Domino pati, magnas reputantes divitias. Meminerunt enim beati Pauli, qui scribit non esse condignas passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ est revelanda in nobis¹¹. Vide ergo pulcherrima dispensatione nunc usum Dominum nostrum Jesum Christum ad utilitatem et ædificationem sanctorum apostolorum. Nam eis quidem dixit: « Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me; qui enim vult animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam¹². » Et salutare quidem est præceptum, et decens sanctos, et quod supernam gloriam conciliat, et alacritatis animi et gaudii sortem comparat. Velle enim pati propter Christum minime caret mercede, imo vero efficit æternæ vitæ et gloriæ participes. Sed discipulos, qui virtutem ex alto nondum acceperant¹³, consentaneum erat utique in humanas incidere imbecillitates, et tale quid apud se cogitantes dicere: Quomodo negabit quis seipsum? aut quomodo, qui suam perdidit animam, eam rur-

¹¹ Matth. x, 32. ¹² Philipp. ii, 10, 11. ¹³ Rom. viii, 18. ¹⁴ Matth. xvi, 24, 25. ¹⁵ J. . xxv, 49.

NOTÆ.

(1) Labbe Concil. III, 987. — Videtur exordii et epilogi fragmentum.

sus inveniet? Quod autem ille qui hoc passi fuerint, erit præmium quod ei respondeat? aut etiam quorumnam erit donorum particeps? Ut tales ergo cogitationes et verba eis adimat, et eos velit transfundat, et transmutet ad animi magnitudinem, ejus, quæ ipsis danda est, gloriæ ingenerans desiderium: « Dico vobis, inquit, sunt quidam ex iis qui hic stant, qui non gustabunt mortem, donec viderint regnum Dei ⁶⁷. » Num eis eousque vitæ extendetur mensura, ut ad illa perveniat tempora, post quæ in consummatione sæculorum descendens de cælis restituet sanctis paratum eis regnum? Sed ipse quidem hoc præstare poterat. Omnia enim potest: nec est aliquid quod non possint efficere ejus potentissimi nutus. Regnum autem dicit ipsum gloriæ spectaculum; in qua ipse quoque videbitur illo tempore, in quo resplendet in terra. Veniet enim in gloria Dei Patris, et non in ea quæ est in nobis humilitate et abjectione. Quomodo ergo fecit miraculi spectatores eos, qui promissum acceperant? Ascendit in montem habens ex eis tres electos; deinde transmutatur in quemdam excellentem et divinum splendorem, adeo ut ejus vestis videretur resplendere instar luminis. **368** Deinde Moses et Elias Jesum circumstantes, de ejus excessu inter se loquebantur, quem erat adimpleturus in Jerusalem, hoc est, ejus quæ est cum carne œconomizæ mysterium, et salutarem passionem, quæ, inquam, futura erat in cruce. Verum enim est, quod lex Moysis et sermo sanctorum prophetarum Christi prius ostenderunt mysterium; illa quidem lex in figuris et umbris ipsum propemodum describens in tabula; hi autem multifariam multisque modis prædicentes, quod suo tempore videbitur in nostra forma, et quod pro salute et vita omnium non recusabit pati mortem in ligno. Quod autem Moses et Elias aderant, et simul loquebantur ⁶⁸, id fiebat hoc consilio, ut ostenderetur legem et prophetas esse veluti satellites Domini nostri Jesu Christi, ut qui ab ipsis fuerit ostensus Dominus, per ea, quæ significarunt, quæ erant inter se convenientia. Non enim dissident a lege ea quæ dicuntur per prophetas. Et hoc est, ut arbitror, quod inter se colloquebantur Moses sanctissimus et prophetarum optimus; is autem erat Elias. Potest autem aliud quoque considerari. Quoniam ex turbis alii quidem dicebant eum esse Eliam, alii Jeremiam, alii vero unum ex prophetis ⁶⁹, ducit eorum principes, ut vel ex hoc videant quid intersit inter dominum et servum. Post hanc autem alia quoque potest dici consideratio. Quoniam enim assidue eum accusabant, quod legem transgrederetur, et existimabant eum esse blasphemum, ut qui sibi vindicaret eam, quæ ei non conveniebat, nempe gloriam Patris, et dicebant: « Hic homo non est ex Deo, quoniam Sabbatum non servat ⁷⁰; » et rursus: « De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia,

A θούσι τὸ ἰσχυρατόν ἐστι γέρας; ἢ καὶ πόσον ἐστὶν χαρισμάτων μέτρος; Ἰνα τοίνυν τούτων αὐτοῦ ἀποστήσῃ καὶ λογισμῶν, καὶ ῥημάτων, καὶ οὐκ μεταχαλκασίῃ πρὸς εὐανδρίαν τῆς δοθησομένης αὐτοῖς εὐκλείας ἐπιθυμίαν ἐντακῶν: « Λέγω ὑμῖν, φησὶ, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. » Ἀρὰ γε εἰς τοσοῦτον αὐτοῖς ἐκταθῆσεται, φησὶ, τὸ τῆς ζωῆς μέτρον, ὥστε καὶ εἰς ἐκείνους φθάσαι τοὺς χρόνους, μεθ' οὓς ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἐξ οὐρανῶν καταβῶν ἀποκαταστήσῃ τοῖς ἁγίοις τὴν ἡτοιμασμένην αὐτοῖς βασιλείαν; Ἄλλ' ἦν μὲν καὶ τεῦτο ἐπιχθὼν αὐτῷ. Πάντα γὰρ δύναται, καὶ οὐδὲν ἀμήχανον, ἢ ἀνήνυτον τοῖς αὐτοῦ πανσθενεστάτοις κῆμασι. Βασιλείαν δὲ φησὶν αὐτὴν τὴν θίαν τῆς δόξης, ἐν ἣ καὶ αὐτὸς ἐφθῆσεται κατ' ἐκείνην καιρῶν, καθ' ὃν ἂν ἐπιλάβῃ τοὺς ἐπὶ γῆς. Ἥξει γὰρ ἐν δόξῃ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ οὐκ ἐν γε μάλιστ' ἁμικροπρεπείᾳ τῇ καθ' ἡμᾶς. Πῶς οὖν ἄρα θεωροῦντο ἐποίησε τοῦ θαύματος τοὺς λαβόντας τὴν ὑπόσχεσιν; Ἄνεισιν εἰς τὸ ὄρος, τρεῖς ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπιλέκτους ἔχων εἶτα μετακλίττεται πρὸς ἐξαιρετόν τινα καὶ θεοπρεπῆ λαμπρότητα, ὥστε καὶ τὸν ἱματισμὸν αὐτοῦ τῇ τοῦ φωτὸς προσβολῇ διαλάμψαι δοκεῖν. Εἶτα Μωσῆς καὶ Ἠλίας περιουσιώτεροι τὸν Ἰησοῦν προσελάουσι ἀλλήλοις τὴν ἐξοδὸν αὐτοῦ, ἣν ἐμελλε κληροῦν ἐν Ἱερουσαλὴμ, τούτ' ἐστὶ, τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ μυστήριον, καὶ τὸ σωτήριον πάθος, ἐπὶ τῷ τιμῆ, φησὶ, σταυρῷ. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθές, ὅτι ὁ διὰ Μωσέως νόμος, καὶ ὁ τῶν ἁγίων προφητῶν λόγος τὸ Χριστοῦ μυστήριον προανέδειξαν ὁ μὲν ἐν τύποις καὶ σκιαῖς μονουοῦχι, καθάπερ ἐν πίνακι, καταγράφων αὐτὸ, οἱ δὲ πολυτρόπως προηγορευότες, ὡς καὶ ἐφθῆσεται κατὰ καιροὺς ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς, καὶ ὅτι τῆς ἀπάντων ἕνεκα σωτηρίας, καὶ ζωῆς, οὐ παραιτήσεται τὸ παθεῖν τὸν ἐπὶ ξύλου θάνατον. Οὐκοῦν ἡ Μωσέως καὶ Ἠλίας παράστασις, καὶ τὸ προσελάειν ἀλλήλοις αὐτοὺς, οἰκονομία τις ἦν εὖ μάλα καταδεικνύουσα δορυφορούμενον ὑπὸ νόμου καὶ προφητῶν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς καὶ νόμου καὶ προφητῶν δεσπότην προκαταδειχθέντα παρ' αὐτῶν, ὅτι ὡν ἀλλήλοις συναφῆ προεκήρυξαν. Οὐ γὰρ ἀσύμβατα τοῖς διὰ τοῦ νόμου τὰ τῶν προφητῶν. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ, τὸ ἀλλήλους προσελάειν Μωσῆα τὸν Ἰσραήλατον, καὶ τὸν τῶν προφητῶν πανάριστον Ἠλίαν δὲ οὗτος ἦν ἔστι δὲ καὶ ἄλλο τι ἐνοησάτω. Ἐπειδὴ οἱ ἔχλοι ἔλεγον, οἱ μὲν Ἠλίαν, οἱ δὲ Ἱερεμίαν, οἱ δὲ ἓνα τῶν προφητῶν, τοὺς κορυφαίους ἄγει, ἵνα κἀντιῦθεν τὸ μέσον ἴδωσι τοῦ δούλου, καὶ τοῦ δεσπότη. Μετὰ ταύτην δὲ καὶ ἐτέραν ἐνοίαν ἐστὶν εἰπεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ συνεχῶς ἐνεκάλουσι αὐτῷ τὸ παραβαίνειν τὸν νόμον, καὶ βλάσφημον αὐτὸν εἶναι ἐνόμιζον, ὡς σφετεριζόμενον δόξαν οὐ προσήκουσαν αὐτῷ τὴν τοῦ Πατρὸς, καὶ ἔλεγον: « Οὗτος οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ εἶδέν ἡμῶν οὐ τηρεῖ; » καὶ πάλιν: « Περὶ καλοῦ ἔργου ὀλιθάζομεν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι, 5.

⁶⁷ Matth. xvi, 28.

⁶⁸ Matth. xvii, 3.

⁶⁹ Matth. xvi, 14.

⁷⁰ Joan. ix, 16.

θραυκοῦ ὡν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν· ἵνα δειχθῆ ὅτι βασιλείας ἀμφοτέρω τὰ ἐγκλήματα, καὶ ἑκατέρων τούτων ἐστὶν ἀνεύθυνος, καὶ οὔτε νόμου παράβασις ἐστὶ τὸ γινόμενον, οὔτε δόξης σφετερισμὸς τῆς οὐ προσηκούσης, τὸ λέγειν ἑαυτὸν ἴσον τῷ Πατρὶ, τοὺς ἐν ἑκατέρῳ λάμψαντας τούτων εἰς μέσον ἄγει. Καὶ γὰρ Μωσῆς τὸν νόμον ἔδωκε, καὶ ἠδύναντο λογισασθαι οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι οὐκ ἂν περιεῖθε τὸν νόμον πατούμενον, ὡς ἐνόμιζον· οὐδ' ἂν τὸν παραβαίνοντα αὐτὸν, καὶ τῷ τεθεικότι πολέμιον, ἐθεράπευσεν ἄν. Καὶ Ἡλίας δὲ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐζήλωσε. Καὶ οὐκ ἂν, εἰ ἀντίθεος ἦν, καὶ Θεὸν ἑαυτὸν ἕλεγεν ἴσον τῷ Πατρὶ, μὴ ὡν ἔπερ ἕλεγε, μηδὲ προσηκόντως τοῦτο ποιῶν, παρέστη καὶ αὐτὸς καὶ ὑπήκουσεν. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον αἰτίαν εἰπεῖν μετὰ τῶν εἰρημίων. Ποίαν δὴ ταύτην; Ἴνα μάθωσιν ὅτι καὶ ζωῆς, καὶ θανάτου ἔξουσίαν ἔχει, καὶ τῶν ἄνω, καὶ τῶν κάτω κρατεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ζῶντα, καὶ τὸν τετελευτηκότα, εἰς μέσον ἄγει. Καὶ γὰρ φαινόμενοι οὐκ ἐσίγων, ἀλλ' ἐλάλουν τὴν δόξαν, ἣν ἐμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ· τοῦτ' ἐστὶ, καὶ τὸ πάθος, καὶ τὸν σταυρὸν, ἐν τούτοις δὲ καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἄλλ' οἱ μὲν μακάριοι μαθηταὶ βραχὺ πῶς ἀπονουστάζουσιν, ὡς τῇ προσευχῇ σχολάζοντος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπληροῦτο γὰρ οικονομικῶς τὰ ἀνθρώπινα. Ἐπειτα διαγρηγορήσαντες θεωροὶ γίνονται τῆς οὕτω σαπτικῆς καὶ παραδόξου μεταβολῆς. Οἰηθεὶς δὲ ἴσως ὁ θεοσπίσιος Πέτρος, ὅτι τάχα καὶ ἐνέστηκεν ὁ καιρὸς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀποδέχεται μὲν τὰς ἐν τῷ ὄρει διατριβάς· σκητὰς δὲ τρεῖς γενέσθαι φησὶν, οὐκ εἰδώς ὃ λέγει. Οὐ γὰρ ἦν καιρὸς τῆς συνταλείας τοῦ αἰῶνος, οὔτε μὴν τὸ παρόντος χρόνου τοῦ λαβεῖν τοὺς ἀγίους τῆς ἐπιγγελαμένης αὐτοῖς ἐλπίδος τὴν μέθεξιν. Ὁ γὰρ Παῦλὸς φησὶν, «Ὅς μετασηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, ἢ Χριστοῦ δηλονότι. Οὐσης οὖν ἐν ἀρχαῖς ἐστὶ τῆς οικονομίας, καὶ οὐ ποτε παρρασμένης, πῶς ἦν εἰκὸς καταλήξει Χριστὸν τῆς εἰς τὸν κόσμον ἀγάπης ἕνεκα ἀποφοιτήσαντα τὸ παθεῖν ἐθέλειν ὑπὲρ αὐτοῦ; Σέσωκε γὰρ τὴν ὑπουράνιον, καὶ αὐτὸν ὑπομείνας τὸν κατὰ σάρκα θάνατον, καὶ διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως καταργήσας αὐτόν. Οὐκ ἦδει τοιγαροῦν ὁ Πέτρος, ὑπὲρ ἕφη· πλὴν πρὸς τῇ παραδόξῳ καὶ ἀπορρήτῳ θέῳ τῆς δόξης Χριστοῦ πέπρακται τι καὶ ἕτερον χρήσιμόν τι καὶ ἀναγκαῖον, εἰς βεβαίωσιν τῆς ἐπ' αὐτῷ πίστεως, καὶ οὐχὶ μόνους τοῖς μαθηταῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς. Ἐκ νεφέλης γὰρ ἀνωθεν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καταδόθη φωνὴ λέγοντος· «Ὁυτός ἐστιν ὁ Υἱός μου, ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε.» Καὶ ἐν τῷ γενέσθαι, φησὶ, τὴν φωνὴν, εὐρέθη μόνος ὁ Ἰησοῦς. Τί πρὸς ταῦτα φησὶ· σκληροτράχηλος Ἰουδαῖος, ὁ δυσάγωγος, καὶ ἀπειθής, καὶ ἀνοουθήτητος ἔχων τὴν καρδίαν; Ἴδοὺ παρόντος Μωσέως ὁ Πατὴρ ἐνετέλλεται τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις, ἀκούετε αὐτοῦ. Ἄλλ' εἴπερ θέλη ταῖς Μωσέως ἀκούουθαι αὐτοῦ ἐντολαῖς, ἔφη ἄν, ὅς· Πείθεσθε τῷ Μωσῇ, τηρεῖτε τὸν

et quod, homo cum scis, facis teipsum Deum¹¹; ut ostenderentur utraque crimina profecta esse ex invidentia, et eum neutri eorum esse obnoxium, et neque id, quod a se fit, esse legis transgressionem, neque vindicationem gloriæ non sibi convenientis, quod dicat se esse æqualem Patri, eos, qui in utroque eorum clari fuerunt, producit in medium. Etenim Moses dedit legem, et poterant considerare Judæi, quod legem non neglexisset conculcatam, ut ipsi existimabant: neque eum qui ipsam transgrediebatur, et erat inimicus ei, qui ipsam tulerat, honorasset. Porro autem Elias Dei gloriæ zelo erat incitatus. Qui si Christus fuisset **369** Dei hostis, et seipsum quidem dixisset æqualem Patri, non fuisset autem id quod dicebat, si denique non faceret, ut oportebat, non ei adfuisse ipse, et obediisset. Potest vero cum iis quæ autem dictæ sunt, alia quoque causa dici. Quænam autem ea est? Ut sciant eum vitæ et mortis habere potestatem, et superis et inferis dominari. Propterea in medium adducit eum qui vivebat, et eum qui erat mortuus. Apparentes enim non tacebant, sed loquebantur de gloria, quam ipse erat, impleturus in Jerusalem, nempe passionem et crucem, in his autem etiam resurrectionem. Sed beati quidem discipuli parum dormiant, utpote quod Christus vacaret orationi. Certo enim consilio et certa dispensatione humanis necessitatibus serviebant; deinde cum essent expectati, sunt spectatores adeo venerandæ et admirabilis mutationis. Arbitratus autem fortasse beatus Petrus advenisse tempus regni Dei, in monte quidem versari diligit; dicit autem tria esse facienda tabernacula, nesciens quid diceret¹². Non erat enim tempus consummationis sæculi, neque in præsentem tempore sunt sancti futuri participes spei eis promissæ. Dicit enim Paulus: «Qui transformabit corpus humilitatis nostræ, ut sit conforme corpori gloriæ ipsius¹³,» Christi scilicet. Cum ergo dispensatio adhuc esset in principio, et nondum esset finita, quomodo erat consentaneum, Christum, qui venerat propter charitatem in mundum, desinere pro eo velle pati? Servavit enim eam naturam, quæ est sub cælo, cum subiisset mortem secundum carnem et eam delevisset per suam a mortuis resurrectionem. Nesciebat ergo Petrus quid diceret. Cæterum præter admirabile et arcanum Christi gloriæ spectaculum, aliquid quoque aliud factum est utile et necessarium ad confirmandam in se fidem, non solis discipulis, sed etiam nobis ipsis. Desuper enim ex alto exstitit vox Dei et Patris dicentis: «Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; ipsum audite. Et dum facta est, inquit, vox, inventus est solus Jesus¹⁴.» Quid ad hæc dicit duræ cervicis Judæus, qui est contumax et repugnans, et cor habet, quod nullam suscipit admonitionem? Ecce præsentem Mose Pater jubet sanctis apostolis, ut eum audiant. Quod si eos voluisset sequi præ-

¹¹ Joan. i, 33. ¹² Matth. xvii, 1. ¹³ Philipp. iii, 21. ¹⁴ Matth. xvii, 5-8.

cepta Moisi, dixisset: Quia **370** Mosi creditis, A servate legem. Nunc autem ne hoc quidem dicit Deus et Pater. Sed cum adesset Moses, et ejus propheta Elias, jubet eis ipsum audire potius. Ne autem calumniarentur aliqui veritatem, dicentes quod Pater eos jusserit audire Mosen, et non omnium nostrum Salvatorem Christum, necessario evangelista adnotavit, dicens, quod cum vox illa exstitit, inventus est Jesus solus. Quando ergo sanctis apostolis Deus Pater, tanquam ex nubibus desuper præcepit, dicens: « Ipsum audite, » aberat quidem Moses, Elias autem non aderat, solus vero erat Christus. Jussit ergo ipsum audire. Ipse enim est finis legis et prophetarum. Propterea Judæorum populum allocutus est, dicens: « Si crederetis Mosi, crederetis utique mihi: ille enim de me scripsit⁶⁶. » Quoniam autem et per sapientissimum Mosen datum præceptum contemnere, et quæ per sanctos prophetas dicta sunt nihil ducere perpetuo perseverarunt, jure sunt abalienati et exturbati a bonis quæ promissa sunt ipsis patribus. « Obedientia enim melior est quam sacrificium, et auscultatio quam adeps agnorum, » sicut scriptum est⁶⁷. Et ita quidem se habent res Judæorum: nobis autem qui adventum ejus agnovimus, omnia omnino bona aderunt, per ipsum et in ipso Christo, per quem, et cum quo Deo et Patri, gloria et potentia, cum sancto Spiritu in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA. X (1).

In mysticam cœnam [et pedum lavationem in sancta Quinta].

Quid jucundius aut suavius piis hominibus ac veræ vitæ cupidis esse potest, quam Deo perpetuo frui, et in ejus meditatione conquirere? Si enim qui cibis ac poculis implentur, et incertis suis voluptatibus indulgent corpusculum vegetum et vividum habent, quanto magis ii quibus curæ est animus, quique super aquam refectionis, divinæ prædicationis scilicet, innutriti sunt, vestitu deaurato circumamicti et variogati fulgebunt, testante Propheta⁶⁷? **371** « Instar autem aquilarum pennas assument, current, et non laborabunt, gradientur, et non esurient⁶⁸. » Quando igitur ad finem vivificorum mysteriorum ex spiritali stadio pervenimus, et proposita nobis sunt a Domino ad immortalitatis viaticum dona omni oratione majora, agendum, quotquot hic arcanorum delicias sectamini, et vocationis cœlestis participes sincera fide ceu nuptiali stola iu-

⁶⁶ Joan. v, 46. ⁶⁷ I Reg. xv, 22. ⁶⁸ Psal. xliv, 10. ⁶⁹ Isa. xl, 31.

Variæ lectiones.

⁶⁹ cod. Reg. f. ⁷⁰ cod. Vatic. ἀσθενήσουσιν. ⁷¹ cod. Reg. τρυφάτε.

NOTÆ.

(1) Codex Regius unde primum homiliam istam exscripsimus tot mendis scatebat, ut nisi ejus exemplar ex Vaticana bibliotheca rever. Pater Horatius Justinianus suppeditasset, sanatum iri spes nulla superesset. Quanquam non eam quidem integram in

νόμον. Νυνὶ δὲ οὐδὲ τοῦτό φησιν ὁ Θεὸς, καὶ Πατὴρ ἀλλ' ἐστὼτος Μωσέως, καὶ τοῦ προφήτου αὐτοῦ Ἡλία, αὐτοῦ μᾶλλον αὐτοὺς ἐπιτάττει ἀκούειν. Ἦνα δὲ μὴ συκοφαντῆται παρὰ τινῶν ἡ ἀλήθεια λεγόντων, οἱ Μωσέως μᾶλλον ἀκούειν αὐτοὺς προστέταχεν ὁ Πατὴρ, καὶ οὐ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ ἀναγκαίως γοῦν ὁ εὐαγγελιστῆς ἐπισημῆματο λέγων, οἱ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνὴν, εὐρέθη Ἰησοῦς μόνος. Οὐκοῦν ὅτε τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὡς ἐκ νεφελῶν ἀνωθεν ἐνετέλλετο λέγων· « Ἀκούετε αὐτοῦ. » Μωσῆς μὲν ἀπῆν, Ἡλίας δὲ οὐ παρῆν, μόνος δὲ ἦν ὁ Χριστός. Αὐτοῦ τοιγαροῦν ἀκούειν προστέταχε. Καὶ γὰρ ἐστὶν αὐτὸς τέλος νόμου, καὶ προφητῶν. Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς τῶν Ἰουδαίων δήμοις προσεφώνησε λέγων· « Εἰ ἐπιστεύετε Μωσεί, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· παρὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. » Ἐπειδὴ δὲ τὴν διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως ἀτιμάζοντες ἐντολὴν, καὶ τὸν διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ἀθετοῦντες λόγον μέχρι παντὸς μεμενήκασι, δικαίως ἀπηλοτριώθησαν, καὶ τῶν τοῖς πατέραςιν αὐτοῖς ἐπηγγελμένων ἐξώσθησαν ἀγαθῶν. « Ὑπακοὴ γὰρ ὑπὲρ θυσιῶν ἀγαθῆ, καὶ ἡ ἐπακρόασις, ὑπὲρ στίβου ἀρνῶν, » καθὼς γέγραπται. Καὶ τὰ μὲν τῶν Ἰουδαίων ἐν τούτοις· ἡμῖν δὲ τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, πάντα πάντως ὑπάρξει ἀγαθὰ δι' αὐτοῦ τε καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δόξα καὶ κράτος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMILIA I' (1).

C *Εἰς τὸ μυστικὸν δεῖπνον [cod. Vat. add., καὶ εἰς τὸν νικητῆρα, τῆ ἁγία ε']*.

Τί τερπνότερον, καὶ ἢ ἡδύτερον τοῖς φιλοθέοις, καὶ τοῖς ὄντως ἐπιεμένοις ζωῆς, ἢ Θεοῦ ἐναπολαύειν διηλεκτῶς, καὶ ταῖς θελαῖς αὐτοῦ ἐπαναπαύεσθαι μνήμας; Εἰ γὰρ δὴ οἱ στείλων καὶ ποτῶν ἐμποροῦμενοι, καὶ τὰς σφετέρας ἐπισφαλεῖς ἡδυπαθείας τιθηνεύοντες, εὐθαλέστερον καὶ ὕψυχον τὸ σαρκίον κατασκευάζουσι, ποσαχῶς οἱ τῶν ψυχῶν ἐπιμαίεται, καὶ ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐκτρεφόμενοι, φημί δὴ, τοῦ θεοῦ κηρύγματος, ἐλλαμπρυνθήσονται μὲν ἱματισμῷ διαχρύσω, κατὰ τὸν προφήτην, περιδεδιημένοι, καὶ πεποικιλμένοι· πτεροφυήσουσι δὲ, ὡς αἰετοί, δραμοῦνται τε, καὶ οὐ κοπιήσουσι, βαδιοῦνται τε, καὶ οὐ πεινάσουσιν⁷⁰. Ἐπεὶ οὖν πρὸς τὴν κορωνίδα τῶν ζωοποιῶν μυστηρίων, ἐκ τοῦ πνευματικοῦ σταδίου κατηντήσαμεν, καὶ πρόκειται ἡμῖν εἰς ἐφρόδιον ἀθανασίας τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου ὑπὲρ λόγον δωρήματα, φέρε ὅσοι τρυφάτε⁷¹ τῶν ἀπορρήτων, καὶ τῆς οὐρα-

D

ζωοποιῶν μυστηρίων, ἐκ τοῦ πνευματικοῦ σταδίου κατηντήσαμεν, καὶ πρόκειται ἡμῖν εἰς ἐφρόδιον ἀθανασίας τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου ὑπὲρ λόγον δωρήματα, φέρε ὅσοι τρυφάτε⁷¹ τῶν ἀπορρήτων, καὶ τῆς οὐρα-

νίου κλήσεως μέτοχοι, προθυμότερα τὴν νομικὴν περιτολισάμενοι ἀκρίβητον πίστιν, συνδράμωμεν ἐπὶ τῷ μυστικῷ δεῖπνον. Χριστὸς ἡμᾶς σήμερον ἐστὶ δαί, Χριστὸς ἡμῖν σήμερον διακονεῖ, Χριστὸς ἀναπαύει ὁ φιλόκωπος. Φοβερὸν τὸ λαλοῦμενον, φοβερὸν τὸ ταλοῦμενον· ὁ μύσχος ὁ σιταυτὸς θυσιάζεται, ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἰρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου σφαγιάζεται. Ὁ Πατὴρ εὐφραίνεται, ὁ Υἱὸς ἐκουσίως ἐρουργεῖται, οὐχ ὑπὸ τῶν θεομάχων σήμερον, ἀλλ' ὑφ' ἑαυτοῦ ἑ, ἵνα δεῖξῃ ἐκουσίον τὸ σωτήριον πάθος. Βούλει σοι χαρακτηρίσω τακμήριον μέγιστον τῶν λαλούμενων; Πρῶσεχε μὴ τῇ ἡμετέρᾳ βραχυλογία, μηδὲ τῇ περὶ ἡμᾶς εὐτελείᾳ, ἀλλὰ τῇ μεγαλοφυῶν τῶν τάδε προκεκηρυχθέντων, καὶ τῇ περὶ τούτων ἀξιοπιστείᾳ. Οὐ γὰρ βάνασοι τινες, οὐδὲ περιψίμοι, καὶ ἀγέλαοι ὑπὸ ἀγοραίων μετραλίσκων ὄχλαγωγούμενοι, [ἐπ' ἀμφόδων ταῦτα ἀνεκέρωσαν, ἀλλ' ὁ πάνυ ἐν βασιλεῦσι Σολομῶν τοῦ Παμβασιλείως προαπεστάλη κήρυξ^α,] τῶν ὑψηλῶν θρόνων ὁ δεσπότης, τοῦ Ὑψίστου τὰ μυστήρια ἐδημηγόρησεν, τῇ πορφυρίδι, καὶ τῷ ἐπικρανίῳ διαδήματι ὁ περιηγησιμένος, τοῦ καθιστῶντος βασιλεῖς, καὶ μεθιστῶντος τὸ διάταγμα προσεφώνησεν. Ἴδεις πηλικὸν τὸ ἀξίωμα τοῦ κήρυκος; Ἄθρει καὶ τῶν δι' αὐτοῦ σοι προμνησθέντων τὴν δύναμιν. Ἡ σοφία, φησὶν, ἐκδομένη ἐαυτῇ οἶκον, καὶ ὑπέρεισε στύλους ἐπτά· ἔσφαξε τὰ ἐαυτῆς θύματα, ἐκέρασεν εἰς κρατῆρα τὸν ἐαυτῆς οἶνον, καὶ ἠτοιμάσατο τὴν ἐαυτῆς τράπεζαν. Ἀπέστειλε τοὺς ἐαυτῆς δούλους, συγκαλοῦσα μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος ἐπὶ κρατῆρα, λέγουσα· Ὁς ἐστὶν ἄφρων ἐκκλινάτω πρό; με· Καὶ τοὺς ἐνδοεῖσι φρονῶν εἶπεν· Ἐλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν, ἀπολείπετε ἀφροσύνην, καὶ ζήσεσθε· καὶ ζητήσατε φρόνησιν, ἵνα βιώσητε· καὶ κατορθώσατε ἐν γνώσει σύνοσιν. Ἐ ταῦτά σοι, ἀγαπητέ, τῶν νῦν τελοῦμενων τὰ σύμβολα. Ταῦτά σοι τῆς ἐνταῦθα πανδαισίας τὰ ἐντροφήματα, ὁ μεγαλόδωρος ἔτοιμος^β, αἱ θεαὶ δωρεὰι πρόκεινται. Ἡ μυστικὴ τράπεζα εὐτρέπισται, ὁ ζωποῖδς κρατῆρ κεκέραται· ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης μεταστέλλεται, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑποδέχεται, ὁ σαρκωθείς Θεὸς Λόγος προτρέπεται, ἡ οἰκοδομήσατα ἐαυτῇ ναὸν ἀχειροποίητον τοῦ Θεοῦ Πατρός ἐνυπόστατος Σοφία, τὸ ἐαυτῆς σῶμα ὡς ἄρτον διανέμει, καὶ τὸ ζωποῖδον αὐτῆς αἷμα, ὡς οἶνον ἐπιθίβωσιν. Ὁ μυστηρίου φοβεροῦ ὁ ὀικονομίας ἀφράστου ὁ συγκαταθέσεως ἀκατάληπτου ὁ εὐσπλαγχνία ἀνεξίχνιαστος· ὁ πλαστοουργὸς τῷ πλάσματι ἐαυτὸν εἰς ἀπόλαυσιν προτίθησιν, ἢ αὐτοζωῇ τοῖς θνητοῖς ἐαυτὸν εἰς βρώσιν καὶ πόσιν χαρίζεται. Δεῦτε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, παρακελεύεται, καὶ πίετε οἶνον, ὃν ἐκέρασα ὑμῖν. Ἐγὼ ἐμαυτὸν εἰς βρώσιν ἠτοιμάσα, ἐγὼ ἐμαυτὸν τοῖς ποθοῦσί με ἐκέρασα. Ἐκουσίως γέγονα σὰρξ ζωῆ ὑπάρχων, αὐθαίρετως μετέσχον αἵματος καὶ σαρκὸς, Λόγος καὶ

A duti, ad mysticam cœnam una properemus. Christus nos excipit hodie convivio, Christus nobis hodie ministrat; Christus ille hominum amans refocillat. Tremendum est quod dicitur; formidabile quod perficitur. Saginatus ille vitulus mactatur; Dei agnus, qui tollit mundi peccatum^α, mactatur. Pater lætatur: Filius sponte immolatur, non quidem hodie a Dei hostibus, sed a seipso, ut ad hominum salutem voluntarios se cruciatus sublisce significet. Visne tibi demonstrem, eo quod dicitur, maximæ cujusdam rei signum contineri? Ne tu brevitatem sermonis attendas, aut nostram tenuitatem, sed eorum vocem et auctoritatem qui hæc ante prædicarunt. Non enim de vulgo aliqui, aut nihili homines, ac circulatores e trivio conducti hæc in bivivi prædicarunt, sed magnus ille Salomon Regis regum præco ante missus est, ille qui thronis excelsis imperabat, Altissimi arcana prædicavit; qui purpurea veste indutus et diademate caput redimitus erat, is mandatum reges constituentis et transferentis Dei proclamavit. Vidistin' quanta sit præconis dignitas? vide, considera porro vim eorum quæ tibi ab illo præmonstrata sunt. « Sapientia, inquit, ædificavit sibi domum, et subdidit columnas septem, mactavit hostias suas, miscuit in cratera vinum suum, et paravit mensam suam, inisit servos suos convocans cum excelsa prædicatione ad craterem, dicens: Qui est insipiens declinet ad me. Et egentibus sensu dixit: Venite, editis de meis panibus, et bibite vinum quod miscui vobis; relinquitte stultitiam, et vivetis; et quærite prudentiam, ut vivatis, et corrigite in scientia intelligentiam^β. » Hæc tibi, charissime, eorum quæ nunc peraguntur sunt symbola. Hæc tibi convivii hujus omni ciborum **372** genere atque apparatu lautissimi deliciae. Adest magnificentie auctor, divina dona sunt proposita, mystica measa præparata est, vivificus crater mistus est. Rex gloriæ accessit; Filius Dei suscipit; Deus incarnatus Verbum invitat: quæ ædificavit sibi templum non manufactum^γ Dei ac Patris, illa subsistens Sapientia corpus suum ut panem distribuit, et vivificum suum sanguinem tanquam vinum propinat. O tremendum mysterium! o divini consilii rationem ineffabilem! o demissionem quæ cogitatione capi non potest! o bonitatem non vestigabilem! Opifex operi sese fruendum proponit, ipsamet vita mortalibus se edendam bibendamque largitur. Venite, comedite corpus meum, hortatur, et bibite vinum quod miscui vobis. Ego me ipsum in cibum præparavi, ego me ipsum cupientibus miscui. Sponte caro factus sum cum ipse vita sim; ultro carnis et sanguinis particeps esse volui, cum sim Verbum et character Patris hypostaticus, ut servarem vos. « Gustate, et videte, quoniam suavis ego Dominus^δ. » Gustastis fructum inobedientie,

^α Joan. i, 29. ^β Sap. ix, 1-6. ^γ Hebr. ix, 11. ^δ Psal. xxxiii, 9.

Variae lectiones.

^β cod. Reg. ἡμᾶς διαναπαύει. ^γ cod. Reg. ὑπ' αὐτοῦ. ^δ uncis inclusa desunt in Regio cod. ^ε cod. Reg., ἠτοιμάσιν.

et cognovistis acerbi consultoris quam acerbus sit A
cibus. Gustate nunc quoque fructum obsequii, qui mala depellit, et cognoscetis melius et utilius esse obedire Deo. Gustastis non tempestive, et mortui estis; tempestive nunc editis, et vivetis. Experimento discere voluistis eventum inobedientiae; experimento discite utilitatem obsequii. Gustate et videte quoniam bonus ego Dominus. Experimentum experimento pensate. Mali sensu, inobedientiae notitiam accepistis; boni sensu, obsequii cognitionem accipite. « Gustate, et videte, quoniam suavis ego Dominus. » Male Adam manum extendit, salutare mandatum meum non veritus: cum nollet scire Domini mandatum, et famuli obsequium; cum fide nollet incredulitatis abnegationem vitare, manum extendit, illico pactum iniit, vendidit quam in manibus habebat vitae felicitatem, eamque miserabili morte ultro commutavit. Aucto ipse sibi factus est prius denuntiatae mortis, nusquam tamen adhuc existentis, factus est substantia rei non exstantis, adeoque loco immortalitatis quam per gratiam habiturus erat, corruptionem voluntariam induit. Sponte sua interitui factus est obnoxius, et in 373 condemnatione discretionem novit Dominici mandati, et suggestionis tentatoris: et perperam certissimum Dei jussu interpretatus, ex incredulitate perniciem sibi creavit, et factus est similis vanitati. Quas ob res fructum obedientiae erga me iis qui per inobedientiam mortui sunt, rursus porrigo. Gustate, et videte quoniam verissimus in omnibus ego Dominus. Non potest veritas mendacium parere, nec ex vita flos mortis erumpere, quippe cum non possint in unum contraria coalescere. Comedite me vitam, et vivetis: istud enim volo; comedite vitam non deficientem: idcirco veni, ut vitam habeatis, et abundantius habeatis⁷³. Comedite panem meum: ego enim sum vivificum granum frumenti, et panis vitae sum ego. Bibite vinum quod miscui vobis: ego enim sum poculum immortalitatis. Relinquitte impietatis insaniam, et vivetis. Discite rursus experimento quae bona sunt et prospera; usurpate per obsequium res illas quarum jacturam fecit primi parentis inobedientia. Deturbatus est ipse de paradiso propter incredulitatem: ingredimini vos per fidem. Illius impietatem abjicite, et illius loco pietatem erga me creatorem accipite. Sapientiam quaerite ut vivatis, et in cognitione mei mentem perficite. Si quis desipit, convertatur ad me, et veritatis lucem agnoscat. Ego Deus primus, et ego postea et praeter me non est genitus Deus ex Deo Patre. « Ego in Patre, et Pater in me⁷⁴, » et: « Ego et Pater unum sumus, » et: « Qui vidit me, vi-

Α χαρακτηρ ένυπόστατος τοῦ Πατρὸς μου ὑπάρχων, διὰ τὸ σῶσαι ὑμᾶς. « Γεύσαθε, καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ἐγὼ Κύριος. » Ἐγεύσαθε καρπὸν παρακοῆς, καὶ ἴγνωτε, ὅτι πικροῦ συμβούλου πικρὰ ἡ ἰδωδὴ. Γεύσαθε νῦν καρπὸν ὑπακοῆς ἀλεξίκακον τοῦ θεοῦ, καὶ γνῶσιθε ὅτι χρηστὸν, καὶ λυσitelῆς μῦλλον τὸ πιθαρχῆσαι θεῷ. Ἐγεύσαθε οὐκ εὐκαιρως, καὶ ἀπεθάνετε. Φάγετε εὐκαιρως, καὶ ζήσεσθε, πείρα μαθεῖν ἐλόμενοι τῆς παρακοῆς τὴν ἀπόδειξιν, πείρα διδάχθητε καὶ τῆς ὑπακοῆς τὸ ἀνησιφόρον. Γεύσαθε, καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ἐγὼ Κύριος. Πείρα τὴν πείραν ἀνταμείψατε· αἰσθήσει τοῦ κακοῦ, τῆς παρακοῆς τὴν γνῶσιν παρῆλθατε· αἰσθήσει τοῦ καλοῦ, τὴν διάγνωσιν τῆς ὑπακοῆς καταμάθετε. « Γεύσαθε, καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ἐγὼ ὁ Κύριος. » Ἐξέτινεν B Ἄδὰμ κακῶς τὴν χεῖρα, μὴ τιμῶν αἰδοῦ τὴν σωτηριὸν μου ἐντολὴν· μὴ θέλων εἰδέναι Δεσπότης διαταγὴν, καὶ οἰκίτου ὑποταγὴν, μὴ θέλων πιστεῖ φυγεῖν τὴν ἐξ ἀπιστίας ἀπόφασιν, ἐξέτινεν τὴν χεῖρα, συνήλλαξε δεινῶς, ἀπεμπώλησε τὴν ἐν χειρὶ μακαρίων ζωὴν, ἀντωνήσατο τὸν ἐκ προαιρέσεως ἐποικτίστον θάνατον. Γέγονεν αὐτουργὸς τοῦ προηγγελμένου θανάτου, καὶ μηδαμῶς ὑπάρχοντας, γέγονεν ὑπόστασις τῷ ἄνυποστάτῳ¹, μετῆμφίσατο τῆς κατὰ χάριν ἀθανασίας, τὴν ἐκ θελήματος φθορὰν· ἐθελοντῆς ὑπόδικος τῇ ἀποφάσει κατέστη, ἐν καταγνώσει διάγνωσιν ποιούμενος τῆς ἐμῆς τοῦ Δεσπότης ἐντολῆς, καὶ τῆς τοῦ πειράζοντος ὑποβολῆς· καὶ παραλογισάμενος τὸ ἀφευδῆς πρόσταγμα, τὴν ἐξ ἀπιστίας παρήθηξεν ἑαυτῷ σφαγὴν, καὶ μεταίωτη: ὠμοιώθη. C Διὰ ταῦτα πάντα καρπὸν τῆς πρὸς με πάλιν ὑπακοῆς, τοῖς ἐκ παρακοῆς θανοῦσι προτάνω. Γεύσαθε, καὶ ἴδετε, ὡς ἀληθέστατος ἐν ἅπασιν ἐγὼ ὁ Κύριος. Οὐκ ἔστιν ἐξ ἀληθείας ψεύδους ἀποκύημα, οὐδὲ ἐκ ζωῆς ἄνθος θανάτου εὐραῖν· ἀσυνόπαρκα γὰρ τάναντία. Φάγετέ με τὴν ζωὴν, καὶ ζήσεσθε· τοῦτο γὰρ βούλομαι· φάγετε ζωὴν μὴ ἐκλείπουσαν· διὰ τοῦτο ἐλήλυθα, ἵνα ζωὴν ἔχητε, καὶ περισσὸν ἔχητε. Φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον· ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ ζωοποιὸς κόκκος τοῦ σίτου, καὶ ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Πιετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν· ἐγὼ γὰρ εἰμι τὸ πῶμα τῆς ἀθανασίας. Ἄπολείπετε τὴν τῆς ἀσεβείας ἀφροσύνην, καὶ ζήσεσθε. Μάθετε πάλιν διὰ τῆς πείρας τὰ χρηστὰ, καὶ ἀλοια ἀπολάβετε² διὰ τῆς ὑπακοῆς, ἅπερ ἐξημίωκεν ἡ τοῦ προπάτορος παρακοή· ἐξώσθη ἐκεῖνος τοῦ παραδείσου διὰ τὴν ἀπειθειαν· εἰσέλθετε ὑμεῖς διὰ τῆς εὐπειθείας. Ἄπολείπετε τὴν ἐκείνου ἀσεβείαν, [καὶ ἀντιτήσαθε τὴν πρὸς με τὸν κτίστην εὐσείδειαν (1).] Ζητήσατε φρόνησιν, ἵνα βιώσητε, καὶ κατορθώσατε ἐν γνώσει μου σύνεσιν. Εἰ τις ἀφρονέστατος, ἐκκλινάτω πρὸς με, καὶ γνῶσεται³ τῆς ἀληθείας τὸ φῶς. Ἐγὼ θεός

⁷³ Joan. x, 10.

Variae lectiones.

¹ cod. Vatic. ἐκόμενος. ² cod. Reg. τῶν ἄνυποστάτων. ³ R. ἀπολαύεται. ⁴ Iσ. γινώσεται.

NOT.E.

(1) Desunt hæc in cod. Reg.

πρώτος, ἐγὼ καὶ μετὰ ταῦτα, καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἐγεννήθη θεὸς ἐκ θεοῦ, καὶ Πατὴρ. « Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἕσμεν, καὶ ὁ ἑωρακὴς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα μου· Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ, καὶ ἡ ἀνάστασις· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν παρέχων τοῖς ἀνθρώποις· » εἰσδέξασθέ με καθάπερ ζύμην ἐν τῷ ὑμετέρῳ φουράματι, ὅπως τῆς παρ' ἐμοὶ μετάσχητε ἀκαταλύτου ζωῆς. « Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπελοῦς ἡ ἀληθινή· » — Πίετε τὴν ἐμὴν εὐφροσύνην, οἶνον ὃν ἐκέρασα ὑμῖν. » Τὸ γὰρ ποτήριόν μου μεθύσκον με, ὡσαύτως κρᾶτιστον μεθύσκον ἀντιφάρμακον, χαρὰν τῇ ἐν Ἀδὰμ βλαστησάσῃ λύπῃ. « Ἰδοὺ ἡτοίμασα ὑμῖν τράπεζαν ἐξ ἑναντίας τῶν θλιβόντων ὑμᾶς. » Ἀπέναντι Ἐδὲμ κατόπισσα τὸν Ἀδὰμ ἐξυβριστά τὸν αἰδοῖμον χώρον, ὅπως τῇ αὐτοψίᾳ τῆς μηκέτι συγκαχωρημένης τρυφῆς, ὑποσμήχουσαν ἀπαίστως δέξοιτο τὴν ἀνίαν. Ἐξ ἑναντίας αὖθις τῶν θλιψάντων ὑμᾶς, δωδωρήματι ὑμῖν τράπεζαν ζωοποιόν τε, καὶ χαροποιόν, καὶ ἀντι λύπης ἄφατον χαρὰν ἀναμειβούσαν τοῖς πεφθογηκόσιν ὑμῖν. Φάγετε ἄρτον ἀνακαινοποιούντα ὑμῶν τὴν φύσιν. Πίετε οἶνον ἀθανασίας γάνυσμα. Φάγετε ἄρτον τῆς ἀρχαίας πικρίας καθαρτήριον, καὶ πίετε οἶνον στύφοντα τῆς πληγῆς τὴν δόσυν. Τοῦτο τῆς φύσεως τὸ λατρεῖον, τοῦτο τῷ τρώσαντος ἡ κολαστήριον. Γέγονα δι' ὑμᾶς καὶ ὑμᾶς, καὶ τῆς ἐμῆς φύσεως οὐκ ἠλλοιώθη, ἵνα ὑμεῖς γίνησθε θεοὺς κοινωνοὶ φύσεως δι' ἐμοῦ. Ἀλλοιώθητε τοιγαροῦν τὴν καλὴν ἀλλοιωσιν, ὡς ὠραλοῦς ἔτραπηται ἀπὸ κόσμου εἰς θεόν, καὶ ἀπὸ σαρκὸς εἰς Πνεῦμα. Γέγονα ἀμπελοῦς ἀληθινή, ἐν τῷ γένει ὑμῶν, ἵνα ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ καρποφορήσητε καρποὺς ἀρωματίζοντας. Θηλάσατε τῆς ἐμῆς ἀμβροσίας τὴν πίστην, καὶ πιανθήσεσθε. Ἐγὼ Κύριος ὁ διδοὺς τροφήν πάσῃ σαρκί, ἀλλὰ διακεκριμένως τοῖς φοβουμένοις με, καθὰ προκατήγγειλεν Δαβὶδ λέγων· « Ἐλεῆμων καὶ εὐκτερίζων ὁ Κύριος, τροφήν ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. » Ἐπώμβρισα ποτὲ καὶ τῷ Ἰσραὴλ μάννα, καὶ ἔτοιμον ἐξ οὐρανοῦ ἄρτον κατέπεμψα ἀκοπιάστως· ἀλλ' ἠθέτησε τὸ θαῦμα καὶ ἀπελάττισεν ὁ ἡγαπημένος, « καὶ Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαὸς με οὐ συνῆκεν. » Ἀλλ' οὐκ ὡς ἐκεῖνοι φαγόντες τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀπέθανον, οὕτως ἐγὼ ὑμῖν παρέχω τὸ σῶμά μου. « Ὁ γὰρ τρώγων τούτον τὸν ἄρτον ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. »

A dit et Patrem ⁷³. Ego sum vita, et resurrectio ⁷⁴; ego sum panis vitæ qui de cœlo descendit, et dat vitam hominibus ⁷⁵: » excipite me tanquam fermentum in massa vestra, ut indeficientis vitæ quæ apud me est participes efficiamini. « Ego sum vera vitis ⁷⁶. » — « Gaudium meum bibite, vinum quod miscui vobis ⁷⁷. » Calix enim meus inebrians me, potentissimum inebrians antidotum, tristitia quæ est in Adam lætitiæ germinante. « Ecce præparavi vobis mensam adversus eos qui tribulant vos ⁷⁸. » Contra Eden collocavi Adamum qui locum celebrem violavit, ut ipso aspectu nondum concessæ voluptatis perpetuo suburentem dolorem acciperet. Ego vero contra eos qui vos premunt, dedi vobis mensam vitæ et gaudii **374** electricam, quæque osoribus vestris incredibilem dictu dolorem rependat. Comedite panem qui vestram naturam instauret. Bibite vinum immortalitatis delicias. Comedite panem veteris acerbitalis purgativum, et bibite vinum quod vulneris dolorem astringit. Hoc naturæ est medicamentum, hoc eorum qui vulnera indigunt castigatio. Factus sum propter vos vestri similis, idque natura non mutata, ut vos per me naturæ divinæ sitis participes. Mutatione igitur pulchra irremutamini, ut decori, a mundo ad Deum, et a carne ad Spiritum convertamini. Factus sum vitis vera in genere vestro, ut vos in me fructus afferatis odore suaves. Sagite ambrosiæ mæx pinguetudinem, et pinguescitis. Ego Dominus dans escam omni carni, sed præcipuo quodam modo timentibus me, sicut prædixit David his verbis: « Misericors et miserator Dominus, escam dedit timentibus se ⁷⁹. » Plui quondam Israeli manna, et nullo labore præparatum panem coelitus demisi; sed miraculum præ nihilo habuit ac repulit populus quem diligebam, « et Israel me non cognovit, et populus meus me non intellexit ⁸⁰. » Sed non ut illi comedentes manna in deserto mortui sunt, ita ego vobis corpus meum præbeo. « Qui enim manducavit hunc panem vivet in æternum ⁸¹. »

Num hæc omnino complexi estis, charissimi? An Dominico sermone sanctissimæ hujus diei arcana mysteria clare vobis demonstrata sunt? aut ejus celebritatem clarius vultis contemplari? Perlubentes enim explicabimus, et aperiemus veritatis amicus, ea in quæ desiderabunt angeli prospicere ⁸², non tanquam fidem derogantes aut cavillantes ea quæ divinitus pronuntiata sunt, sed ea quibuscum cognationem habent velut a prima origine declarantes. Atenim vos mihi, quæso, apprecamini, o boni filii, vita jam fesso, curvoque ac titubanti gressu, ut det mihi Dominus, et pro dignitate eorum quæ dicenda

⁷³ Joan. xiv, 9, 10. ⁷⁴ Joan. xi, 25. ⁷⁵ Joan. vi, 33. ⁷⁶ Joan. xv, 1. ⁷⁷ Prov. ix, 5. ⁷⁸ Psal. cxii, 5. ⁷⁹ Psal. cx, 5. ⁸⁰ Isa. i, 3. ⁸¹ Joan. vi, 59. ⁸² I Petr. i, 12.

Varie lectiones.

Α R. Ἰσοιαν. Γ R. τῶν τρωτάντων. Δ R. ὠρατοῦς. Ε R. μῶ τόν. Β V. διαρκῶς. Ϛ R. βήγ- μῶς.

sunt recte sentire, et cogitatione comprehensa vobis, ut par est, efferre; meque, dilectissimi, tollentes perinde ac Israelitæ eum qui apud nos olim natus est, eamque una in celeberrimam Sion, et arcem illam mente contemplemur, quo pacto is qui terræ fines continet, ad mysticam cœnam se præpararet, quomodo **375** qui sedet super Cherubim in cœna recumberet, quomodo is qui typice manducatus est in Ægypto, hic ultro seipsum immolet, comestaque figura cœu typicorum consummator veritatem ostendat, ipse seipsum cibum vitæ statim proponens, ut oraculorum suorum fini eorum quæ sapienter instituit initio conjuncto, in universum genus promanantia hominum statui honitatis suæ divina munera præbeat. De quibus accipe, queso, divinatorum Evangeliorum narrationem in hunc modum: « Cœnatis enim illis, inquit, accepit Jesus panem ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite, comedite: hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus novi Testamenti qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum³⁷. » O rem stupendam! o sacrum illud mysterium! o divigam illam initiationem! Deduxit per litteram, perfecit per spiritum; instituit per figuras, gratia donavit per opera. In Sion litteræ legem implevit. Ex Sion gratiæ legem promulgavit. Videamus deinceps quæ medio cœnæ tempore facta sunt, ejuamodii ea fuerint et quam ampla. « Surgit, inquit, a cœna, et ponit vestimenta sua, et cum accepisset linteum, præcinxit se. Deinde mittit aquam in pelvini et cœpit lavare pedes discipulorum suorum, et extergere linteo quo erat præcinctus³⁸. » Quid hoc admirabilius? Quid magis tremendum? Qui amictus est lumine sicut vestimento³⁹, linteo præcingitur; qui concludit aquam in nubibus, et obsignat abyssum tremendo suo nomine, cingulo constringitur; qui congregat velut utrem aquas maris⁴⁰, aquam in craterem mittit; qui firmat in aquis superiora sua, in aqua pedes discipulorum lavit; qui cœlum palmo mensus est, et terram pugillo continet⁴¹, palmis incontaminatis vestigia servorum abstersit; cui « omne genu flectitur cœlestium, terrestrium, et infernorum⁴², » cervicem famulis submitit. Viderunt angeli, et obstupuerunt; consideravit cœlum, et exhorruit; attendit creatura, et intremuit. « Venit ergo ad Simonem Petrum, et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes⁴³? » Nunquid olim indignitatem meam declaravi, cum **376** dicerem: « Discede a me, quia vir peccator sum, Domine⁴⁴? » Et nunc quis ego sum, ut hoc audeam? Nonne, si hoc permittam, ipsa mea natura miserabilis horrore et stupore peribit? Nonne temeritatem

Α ἀναντες ποσειαν^d, όπως μοι δὲν Κύριος εἰπὼν κατὰ γνώμην, καὶ ἐνθυμηθῆναι ἀξίως τῶν λεγομένων· καὶ ἀραντες με, ὡ φιλτατοί, καθάπερ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ πρὸς ἡμᾶς πάλαι τὸν φύντα, ἴωμεν ἄμφω πρὸς τὴν εὐκλεισεστάτην Σιών, καὶ ὤωμεν τῇ διανοίᾳ εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἐκείνην, πῶς ὁ κρατῶν τὰ ἄκρα τῆς γῆς ἐπὶ τὸ μυστικὸν δεῖπνον ἠτοιμάζετο, πῶς ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουδιμ ἐν τῷ δεῖπνῳ ἀνεκλίνετο, πῶς ὁ τυπικῶς βρωθεὶς ἐν Αἰγύπτῳ· ἐκείσε ἐκουσίως ἑαυτὸν θυσιάζει, καὶ φαγὼν τὸν τύπον φε πληρωθῆς τῶν τυπικῶν ἐξέφηγε τὴν ἀλήθειαν, βρῶμα ζωῆς αὐτὸς παραυτίκα ἑαυτὸν παραθέμενος, ἕως τῷ τέλει τῶν παρ' αὐτοῦ τεθεσοπισμένων τὴν ἀρχὴν αὐθις συνάψας τῶν πανσόφως αὐτῷ δεδογμένων, δολιχευούσας εἰς αἶ το γένος τῶν ἀνθρώπων κοινή καταστάσει^f τὰς τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ θείας δωρεάς παράσχῃ^g. « περὶ ὧν δεῖται δὴ μοι τῶν θεῶν Εὐαγγελίων τὴν ἐξηγήσιν. « Ἐσθιόντων γὰρ αὐτῶν, φησὶ, λαθὼν ὁ Ἰησοῦς ἄτρον ἐκλασε, καὶ δοὺς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἶπεν· Λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Καὶ λαθὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντας· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς Διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ἡ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφασιν ἁμαρτιῶν. » Ὁ τοῦ θαύματος! ὡ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης τελετῆς! ὦ τῆς θείας ἐκείνης μυσταγωγίας! Ὁδήγησε διὰ τοῦ γράμματος, ἐτελείωσε διὰ τοῦ πνεύματος, ἐπαδαγγήσῃ διὰ τῶν τύπων, ἐχαρίτωσε διὰ τῶν ἔργων, ἐν Σιών ἐπλήρωσε τὸν τοῦ γράμματος ἰ νόμον, ἐκ Σιών ἐξεφώνησε τὸν τῆς χάριτος νόμον. Ἰδόμεν δὴ καὶ τὰ ἐν μέσῳ τοῦ δεῖπνου τελούμεναⁱ, ὅποια καὶ πηλίκα. « Ἐγείρεται, φησὶν, ἐκ τοῦ δεῖπνου, καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ λαθὼν λέντιον δεξίωσεν ἑαυτὸν. Εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νικητήρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ, ᾧ ἦν διεζωσμένος. » Τί τοῦτου παραδοξότερον; τί τοῦτου φρικωδέστερον; Ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον, λεντίῳ περιζώννεται· ὁ δεσμευὼν τὸ ὕδωρ ἐν νεφέλαις, καὶ σφραγίστην ἄδυσσον τῷ φοδερῷ δνόματι αὐτοῦ, ζωστήρι περισφιγγεται· ὁ συνάγων ὡς ἄσπεδον ὕδατα θαλάσσης, ὕδωρ ἐν κρατῆρι ἡ βάλλει· ὁ στεγάζων ἐν ὕδατι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ, ἐν ὕδατι τῶν μαθητῶν τοὺς πόδας ἀπένιπτεν ὁ τὸν οὐρανὸν μετρήσας τῇ σπιθαμῇ, καὶ τὴν γῆν κατέχων δρακί, ταῖς ἀχράντοις παλάμαις τὰ ἔχνη τῶν οἰκετῶν ἀπέσμηχεν. « Ἐ πᾶν γόνυ κάμπτει ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, » αὐχένα τοῖς θεράπουσιν ὑπέκυψεν. Ἰδὼν ἄγγελοι, καὶ ἐξέστησαν· θεάσατο οὐρανός, καὶ ἐφριξεν· προσέσχεν ἡ κτίσις, καὶ ἐτρόμασεν. « Ἐρχεται σὺν πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ λέγει αὐτῷ ἐκείνος· Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας; » Οὐ πάλαι τὴν ἐμὴν ἀναξιοτήτα ἐξέφρανα, λέγων· « Ἐξέλθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι

³⁷ Matth. xxvi, 26-28. ³⁸ Joan. xiii, 4, 5. ³⁹ Psal. ciii, 2. ⁴⁰ Psal. xxxii, 7. ⁴¹ Isa xi, 12. ⁴² Philipp. ii, 10. ⁴³ Joan. xiii, 6. ⁴⁴ Luc. v, 8.

Variae lectiones.

^d R. ἀντιποσειαν. • V. τὸν ἑαυτοῦ τύπον προσέτατο· πῶς ὁ μυστικῶς θυσιασθεὶς ἐν Αἰγύπτῳ. ^f R. καταστήσει. ^g R. d. ^h Vul. παρ. ⁱ R. ἐν Σιών ἐπλήρωσε τὸν τοῦ γράμματος. ^j V. ἐφούμενα. ^k R. εἰς γρατῆρα βάλλει ὁ στεγάσας ἐν ὕδατι τὴν γῆν.

ἀνήρ ἀμαρτωλός εἰμι, Κύριε · > καὶ νῦν τίς γίνομαι
 τούτου κατατολμῶν; Ἄρα οὐχὶ καὶ αὐτῆ μου ἡ οἰ-
 κτρὰ φύσις ναρχήσασα διόλυται ἐντρομος, εἰ τούτο
 καταδέξομαι! ; Ἄρα οὐ καταμέμψεται μου τὴν αὐθά-
 δειαν πάντα ἡμέτεροις, εἴπερ εἰς τούτο θρασυθεῖην;
 μὴ ἐπιβαρῆσθαι τὸν σὸν οἰκίτην, Δέσποτα, μὴ ἴδω
 ἥλιος προπέττειαν Πέτρου, καὶ συσκοτάσει ἐπ' ἐμέ.
 Φείσων τοῦ θεράποντός σου, Κύριε, Πέτρου· οὐκ εἰμι
 ἱκανὸς δοῦλός σου κληθῆναι· οὐ μὴ νίψης μου τοὺς
 πόδας εἰς τὸν αἰῶνα. Φρίττω καὶ βλέπων, ἐξισταμαι
 κατανοῶν· ὁ Θεὸς ἀνθρώπων λειτουργεῖ, ὁ βασιλεὺς
 ὀπρῶν διακονεῖ, ὁ Δεσπότης δοῦλον ὑποκύπτει. Φεί-
 σαι, ἐκλιπαρῶ, μὴ μάθῃ ἡ ὑπ' οὐρανῶν Πέτρου ἀνευ-
 λάθειαν. Ἀλλὰ τί πρὸς ταῦτα ὁ τῶν τελομένων σο-
 φὸς ταμείας; Ὁ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, ὦ
 Πέτρε, γνῶσθαι δὲ μετὰ ταῦτα. Ἔασον τοίνυν κληρώ-
 σαι^Β, καὶ εἰς σὴ τὴν ἱερὰν ταύτην λειτουργίαν. Εἰ δὲ
 μὴ γὰρ, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ
 κορυφαῖος ἡλλοιωθὴ πρὸς τὴν ἀκοήν, καὶ πρὸς τὴν
 ἀναπαύριον διηπόρει, Ὁμοί, Κύριε, φάσκων, στενά
 μοι πάντοθεν· ἡ αὐθάδεια ἐπιβαρῆς, καὶ ἡ ἀντιλογία
 ἐπιπλαθῆς, ἡ ἀπόφασις ἐπιζήμιος, καὶ ἡ ἐπίνευσις
 μοι ἐπαχθεσάτη· ὁμως νικᾶτω Θεοῦ πρόσταξις, καὶ
 μὴ δοῦλου ἀντίστασις· νικᾶτω Θεοῦ σοφία, καὶ μὴ
 δοῦλου δικαιολογία. Ἐγὼ μὲν τὴν τόλμαν παρητησά-
 μην· σὺ δὲ ὑπομείναι καὶ καταδέξασθαι τὸ ἱερὸν
 δράμα ἐπιτρέπεις. Ποιεῖ δὲ βούλει, Δέσποτα, πραττε
 δὲ παρίσταται σοι, Κύριε, καὶ διὰ τὴν μετὰ σοῦ εὐ-
 κληρίαν, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον νίψης, ἀλλὰ καὶ
 τὰς χεῖρας, καὶ τὴν κεφαλὴν. Ἐγὼ νῦν ἱκετεύω,
 [ἐγὼ νῦν (1) ἐκδυσωπαῶ· τύχοιμι τοῦ θεοῦ μιμημα-
 τος^Γ], ἵνα μὴ στερηθῶ τοῦ θεοῦ χαρίσματος. Τύ-
 χοιμι τοῦ σοῦ προσκυνητοῦ θελήματος, ἵνα μὴ ζη-
 μιωθῶ τοῦ σοῦ ἀγαλλιάματος. Ἐγὼ ἐφαπλώσω ἰχνη,
 ἐγὼ προτενῶ χεῖρας, ἐγὼ ὑποκλίνω κορυφήν, μόνον
 μὴ χωρισθῶ τῆς μερίδος τοῦ Κυρίου μου. Μὴ ζη-
 μιωθῶ τὴν ὑπὲρ λόγον μακαριότητα, μὴ ἔσομαι αὐ-
 τεπίβουλος, Θεῷ ἀντιταίνων. Γνώτω ἡ σύμπασα
 κτίσις, ὅτι νικτῆρι βασιλείαν οὐρανῶν ὠνοῦμαι σή-
 μαρον. Τελεσθέντος δὲ τοῦ θεοῦ νίμματος, ἀναπεσῶν
 ὁ Κύριος εἶπεν αὐτοῖς· Ἐ Γινώσκετε τί πεποίηκα
 ὑμῖν· ὁμοίως φωνεῖτέ με, ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος,
 καὶ καλῶς ποιεῖτε· εἰμι γάρ. Εἰ οὖν ἐγὼ ἐνίψα
 ὑμῶν τοὺς πόδας ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος, καὶ
 ὁμοίως ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. Ὑπό-
 δειγμα γάρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐποίησα ὑμῖν,
 καὶ ὁμοίως ποιῆτε ἀλλήλοις. > Μιμήσασθε τοίνυν
 ἐμὲ τὸν Κύριον ὑμῶν, ἵνα διὰ τῆς ἐράσμου·
 ἐργασίας, κοινωνοὶ γένθηθε θείας φύσεως. Ταύτην
 τὴν ἀρίστην ὁδὸν ὑφώσεως ἐγὼ ὑμῖν προδιαγρά-
 φω. Ἐπίκυφα πάσαις πρὸς τὴν χθόνα, ἤνικα ἀρχὴν
 παρέσχον τοῦ εἶναι καὶ εὖ εἶναι τῶ γένει ὑμῶν,
 καὶ λαβῶν γῆς κηλὸν ἐπλασα ἀνθρώπων, καὶ κτ·-

^Β Joan. xvi, 12-15.

Varia lectiones.

^Γ R. τούτο καταδεξαμένην. = V. κληρωθῆναι. = Iσ. βουλήματος, vel νίμματος. • Iσ. ἱερὸς μου.

NOTÆ.

(1) Quæ unciis includuntur usque ad p. 378, 8, desunt in V. C.

A meam creaturæ omnes coarguent, si eo provehar
 audaciæ? Ne graveris servum tuum, Domine, ne le-
 vitatem Petri sol aspiciat, et propter me obtene-
 brescat. Parce servo tuo Petro, Domine; non sum
 dignus qui servus tuus nominer; non lavabis pedes
 meos in æternum; horresco dum intueor, obstu-
 pesco dum mente revolve. Deus homini ministrat,
 rex servo obsequitur; famulo herus submittitur;
 parce, precor, ne terra Petri temeritatem agnoscat.
 Verum quid ad hæc tandem sacrorum mysteriorum
 sapiens dispensator? Quod ego facio, tu nescis modo,
 o Petre; scies autem postea. Sinio me ergo in te
 quoque sacrum hoc ministerium implere. Sin au-
 tem, non habes partem mecum. Hæc cum audisset
 ille coryphæus, immutari, dubitare quid respon-
 deat, et : Heus! Domine, inquit, undique me pre-
 munt angustię; resistere, grave; contradicere,
 damnosum; repugnare, noxium; assentiri, difficilli-
 mum. Verumtamen vincat Dei mandatum, non ser-
 vi contumacia; vincat Dei sapientia, non servi con-
 tradictio. Ego quidem audaciæ culpam deprecatus
 sum; tu, sustinere, et sacrum opus excipere jubes.
 Fac quod lubet, Domine; age quod tibi in animum
 venit, Domine, et ut hæreditatem illam tuam obti-
 neam, ne pedes tantum lava, sed et manus et caput.
 Ego nunc supplex oro, ego nunc obtestor; divino la-
 vacro frui liceat, ne divina gratia deficiam. Adoran-
 dam voluntatem tuam detur assequi, ne tuum gau-
 dium amittam. Duplicabo gressus, manus proten-
 dam, demittam caput; tantum ne participatione
 Domini mei avellar. Ne felicitatem omni oratione
 majorem amittam, non ero pervicax Deo resistendo.
 Cognoscant creaturæ omnes me pelluvio cælorum
 hodie regnum comparare. Pedibus sacro lavacro
 ablutis, cum recubisset Dominus, dixit eis : • Sci-
 tis quid fecerim vobis? Vos vocatis me, Magister et
 Domine; et bene facitis; sum etenim. Si ergo lavi
 pedes vestros Dominus et Magister, et vos debetis
 377 alter alterius lavare pedes. Exemplum enim
 dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et
 vos faciatis^Δ. • Imitamini ergo me Dominum ves-
 trum, ut per hanc sacram meam operationem na-
 turæ divinæ participes efficiamini. Hanc optimam
 exaltationis viam ego vobis præscribo. In terram
 olim descendendi, cum generi vestro existendi primor-
 dium felicemque statum præbui; acceptoque limo
 hominem figuravi, etiam creato super terram spi-
 ritu. Et nunc placuit descendere, ut plasmatis mei
 labantis fundamenta basesque confirmem. Ego in-
 micitiam et execrationem posui inter eum qui de-
 cepit et qui deceptus est ut capiti et calcaneo ca-
 ventur. Et nunc ego in draconem calcaneum armo
 illum vulneratam, ut non amplius a recta via clau-

dicet. Ego vestigia vestra instruxi, ut supra serpentes et scorpios et omnem inimici potestatem incedatis, et nihil vobis noceant⁹². In superbia dejecit altitudinem primi hominis e terra formati serpens insurrato fastu; mutua inter vos demissione illam ejus superbiam delete. Hanc omnibus viribus prosequimini. Ego Dominus humilibus dans gratiam, superbiam vero abominans. « Omnis qui se exultat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur⁹³. » Proinde ego vobis præcipio ut mutua vos charitate prosequamini: « In hoc discipulos vos esse meos omnes agnoscent, si charitatem mutuam habeatis⁹⁴. » Iterum dico, videte, charissimi, quanta sit celeberrimæ hujus diei dignitas, ad quam vos invitant, ipsum festum, Dei præsentia, tremendæ victimæ sacrificium, donum immortalitatis et æternæ vitæ pignora.

ὁμῖν ἐντέλλομαι ἀγαπᾶν ἀλλήλους· « Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοῦ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχετε ἐν ἀλλήλοις. » Πάλιν ἐρῶ, ἑρᾶτε, ἀγαπητοὶ, πληκτον τῆς παρουσίας ἐνδόξου ἡμέρας τὸ ἀξίωμα, πρὸς ταύτην τὴν περιφάνειαν ὁμῖν τὰ ἰορταζόμενα, ἀθανάσιος, καὶ ἀβραδῶνας ζωῆς ἀτελευτήτου.

Quapropter, dilectissimi, et cælestis vocationis participes, imitemur, quoad ejus est, ducem nostræ salutis et consummatorem Jesum. Amplectamur eam quæ in altum evehit animi demissionem, charitatem quæ nos Deo conjungit, et erga divina mysteria fidem sinceram. Divisionem fugite, vitale discordiam, profanas vocum novitates omnes abjicite, maxime vero quas leves et animarum seductores Satanz ministri excogitarunt. Illos dico, qui eremitica sed non quieta novæ sapientiz tunica sunt induti, a quibus nos magnopere cavere jussit Dominus, cum habitus pellis facile nobis imponat: qui spiritalem nostram fraternitatem **378** et dilectam pacem armarunt, urbemque nostram Dei numine servatam non mediocriter conturbant; quorum impium latratum franget, qui verbo mare coercuit; qui male de Christo vero Deo nostro senserunt, et spem nostræ salutis quam habemus in Christo, resurrectionem dico, convellere tentarunt. Ubi enim jam sunt illi qui Deum negant, ac solitarii lupi, qui pietatis veste induti, ejus vim inficiantur⁹⁵, impii illi pseudochristiani et qui consubstantialitatem Christi cum Patre propter incarnationem abnegant? Dicant ergo nobis verbosi illi et omnium absurdissimi, cujusnam corpore pascuntur Ecclesiz oves, aut quibus laticibus refocillentur alumni Ecclesiz. Si enim Dei corpus traditur, hic Deus verus Christus Dominus, ac non homo simplex, aut angelus, ut ipsi volunt, administer et incorporeorum unus. Et, si Dei sanguis Dei poculum, non utique Deus nudus ille unus adorandæ Trinitatis Dei Filius, sed homo factus Deus Verbum. Si vero Christi corpus est cibus, et Christi sanguis

Α σα; τὸ πνεῦμα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ νῦν ὑποκύψαι ἠδύκησα, ὅπως ἐνισχύσω τὰ θεμέλια καὶ τὰς βάσεις τοῦ κατασθρωθέντος μου πλάσματος. Ἐγὼ ἐχθρὰν καὶ ἀρὰν τέθηκα ἀναμίσον τοῦ ἐξαπατήσαντος, καὶ τοῦ ἐξαπατηθέντος, τήρησιν κεφαλῆς καὶ πτέρνης· κἀγὼ νῦν καθοπλίζω κατὰ τοῦ δράκοντος τὴν τρωθεῖσαν πτέρναν, τοῦ μηκέτι χωλεῦν τῆς εὐθείας ὁδοῦ. Κατήρτισα ὁμῶν τὰ ἴχνη κατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὁμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσωσιν. Ἐν ὑπερηφάνιᾳ καθέλειν τὸ ὕψος τοῦ γηγενοῦς πρωτοπλάστου ὁ ψυθυρῆ ρ. Ἐπαρσιν, ἐν τερπνῇ τῇ εἰς ἀλλήλους ταπεινώσει καταλείνατε αὐτὸ τὸ φρόνημα. Ταύτην παντὶ σθένει μεταδιδώτε. Ἐγὼ Κύριος ὁ διδοὺς χάριν τοῖς ταπεινοφρονοῦσι, καὶ βδελυσσόμενος ὑπερηφάνιαν. « Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. » Διὰ τοῦτο ἐγὼ

Θεοῦ παρουσία, θυσίας, φρικτῆς λειτουργίας, δωρεὰ

Διόπερ, ἐπιπόθητοί μου, καὶ τῆς οὐρανόου κλήσεως μέτοχοι, ἀπομιμησώμεθα ὡς οἶόν τε τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν. Προθήσωμεν τὴν ὑψηλοφερῆ ταπεινώσιν, τὴν θεοσύναπτον ἀγάπην, καὶ τὴν πρὸς τὰ θεῖα μυστήρια ἀκέραιον πίστιν. Φεύγετε δὲ τοῦ μερισμοῦ, ἐκκλίνατε τῆς διχοστασίας, ἀπώσασθε τὰς βεβήλους πάσας κενωφωνίας, μάλιστα δὲ αἱ οἱ κενολόγοι καὶ φρεναπάται διάκονοι τοῦ Σατανᾶ ἐφηῦραν, φησὶ δὲ, οἱ τὸ ἐρημικὸν καὶ οὐκ ἤρεμον κολόδιον τῆς νέας σοφιστείας περιβεβλημένοι, ἀφ' ὧν λίαν ὁ Κύριος προσέχειν δυσφυλάκτους ὄντας διὰ τὴν τοῦ σχήματος ὁρᾶν ἐντετελεῖται, οἱ τὴν πνευματικὴν ἡμῶν ἀδελφότητα καὶ τὴν εἰρήνην ἀσπαζομένην θωρήξαντες, καὶ τὴν θεοφύλακτον ἡμῶν πόλιν οὐ μετρίως θορυβήσαντες· ὧν τὴν ἀθῆον ὑλακὴν καταθραύσει, ὁ φιμώσας λόγων τὴν θάλατταν, ὅπερ ἰ κακῶς ἐφρόνησαν περὶ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ἡμῶν Θεοῦ, καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἦν ἔχομεν ἐν Χριστῷ, φησὶ ἀνάστασιν, διασυνεῖσαι κατεπεχειρήσαν. Ποῦ γὰρ νῦν ἡμῖν οἱ ἀρνησῖθεοι, καὶ μοναδικοὶ λύκοι, οἱ τὴν εὐσέβειαν ἐνδεδυμένοι, καὶ τὴν δύναμιν ἠρημῆνοι αὐτῆς, οἱ ἀνόσιοι ψευδοχριστιανοὶ, καὶ τὴν ὁμοουσιότητα τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν παντοκράτορα Πατέρα ἐξαρνούμενοι διὰ τὴν σάρκωσιν; Λεγέτωσαν τοίνυν ἡμῖν οἱ λογιόλογοι, καὶ πάντων ἀλογώτατοι, τίνος σῶμα νέμονται τὰ τῆς Ἐκκλησίας θέρμματα, ἢ ἐπὶ πόλοις νάμασι διαναπαύονται οἱ τῆς Ἐκκλησίας τρόφιμοι. Εἰ μὲν οὖν Θεοῦ σῶμα διαδίδεται, ἐνταῦθα Θεὸς ἀληθινός, Χριστὸς ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἀνθρώπος ψιλός, ἢ ἀγγελός, κατ' αὐτοῦς, λειτουργός, καὶ τῶν ἀσωμάτων εἰς. Καὶ εἰ Θεοῦ αἷμα τὸ πόμα, οὐκ ἄρα Θεὸς γυμνός ὁ εἰς τῆς προσκυνητῆς Τριάδος, Υἱός

⁹² Luc. x, 19. ⁹³ Luc. xviii, 14. ⁹⁴ Joan. xiii, 35. ⁹⁵ Matth. vii, 15.

Variz lectiones.

† γρ. κτίσας. † Ισ. ψυθυρῆς. † γρ. αὐτοῦ. † Ισ. καινοφωνίας. † Ισ. σῆπερ. = V. ἀληθείας. † Α. αἷμα.

Θεοῦ, ἀλλ' ἐνανθρωπήσας Θεὸς Λόγος. Εἰ δὲ Χριστοῦ σῶμα ἢ βρῶσις, καὶ Χριστοῦ αἷμα ἢ πόσις, καὶ οὕτως κατ' αὐτοὺς ψιλὸς ἀνθρώπος, πῶς εἰς ζωὴν αἰώνιον κηρύττεται τοῖς προσιοῦσι τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ; Πῶς δ' ἐναυλλίζεται ἢ ἐναυθάτε, καὶ πανταχοῦ, καὶ οὐ μαινοῦται; Ψιλὸν γὰρ σῶμα οὐδαμῶς ὕπηγάξει ζωὴν τοῖς μεταλαμβάνουσιν. Ἡ ψευδομάρτυρας Θεοῦ ἀποκαλοῦσιν ἡμᾶς κατέναντι τοῦ φιλαληθοῦς Θεοῦ, ἀναφανδὸν ἀλήθειαν ἀνακηρύττοντας, καὶ τὰ θεοπαράδοτα μυστήρια ἐιδάσκοντας; Ἄλλ' ὡς ἡμῖν γενέσθω ἡ θεία χάρις ἐπιμνησθεῖσιν ἐν ἀγιωτάτῃ πανηγύρει τῶν ἐναγῶν. Τοιγαροῦν μεταλαμβάνωμεν ἡμεῖς τῆς αἰτοζωῆς σῶμα, τῆς δι' ἡμᾶς ἐν τῷ ἡμετέρῳ σώματι ἢ σκηνωσάσης, ὡς φησὶν ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης· «Ὅτι ἡ ζωὴ ἐφανερώθη.» Καὶ αὖθις· «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, ὃς ἐστὶ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὃ εἰς τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ πίνωμεν αὐτοῦ τὸ αἷμα τὸ ἄγιον εἰς ἱλασμὸν τῶν ἡμετέρων παραπτωμάτων, καὶ μέθεξιν τῆς ἐν αὐτῷ ἀθανασίας, πιστεύοντες ἅμα, ὅτι περ αὐτὸς μένει ἱερεὺς, καὶ θυσία, αὐτὸς ὁ προσφέρων, καὶ προσφερόμενος, καὶ δεχόμενος, καὶ διαδόμενος, μὴ διαιροῦντες εἰς δύο πρόσωπα τὴν θεῖαν, καὶ ἀδιάσπαστον, καὶ πρὸς γε τούτῳ ἀσύγχυτον ἕνωσιν τῆς παντίμου Τριάδος, ᾧ ἢ ὁδῶν, καὶ ἡ προσκύνσεις, σὺν Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ' (1).

Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον.

Φαῖδρος ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ χάριτος ἐμπλησμένος, ἐπειδὴ καὶ λαμπρὰ ἡ τῶν ἁγίων Πατέρων σύνοδος. Καὶ γὰρ σφόδρα μου ἐν λύπῃ ὑπάρχοντος διὰ τὴν παράνομον βλασφημίαν Νεστορίου διήπειρον ἢ τούτο τὸ πολὺκλονον καὶ πολυειδὲς καὶ ἀγγελικὸν καὶ ἐπουράνιον θέατρον. Οὗτοι οἱ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλοι, οἱ στύλοι καὶ ὄροφοι τῆς πίστεως, οἱ πύργοι οἱ ἀσάλευτοι, οἱ λιμένες οἱ γαμοφόροι ἢ, οἱ πιστοὶ καὶ φρόνιμοι οἰκονόμοι, οἱ σοφοὶ ἀρχιτέκτονες, οἱ τὸν αἰθέριον πλοῦν, καὶ ἰσάγγελον βίον ἐπὶ γῆς διάγοντες, οἱ τῶν προφητῶν σύσκηνοι, καὶ τῶν ἀποστόλων σύνθρονοι, καὶ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν προστάται, οἱ τῆς μαρτῆς βλασφημίας ἐκδικοὶ, οἱ τῆς ἡμετέρας πτωχείας, μᾶλλον δὲ εὐφημίας, σοφοὶ ἀντιλήπτορες, οἱ τὸν καλλιεπῆ καὶ θεόμορφον τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον ἐπέχοντες, οἱ τὰ μελίβρυτα πηγάζοντες νάματα, οἱ τῆς Θεοῦ φρονήσεως πνευματικοὶ ῥήτορες, οἱ τὴν τετραπέρατον οἰκουμένην τῇ ἀκαμάτῳ ὁδοιπορίᾳ βαδίσαντες, οὓς οὐτε καύσων, οὐτε πελάγη θαλάττης,

⁹⁹ Joan. vi, 56. ¹⁰⁰ I Joan. i, 2. ¹⁰¹ Joan. i, 14. ¹⁰² Matth. xvi, 16. ¹⁰³ Joan. vi, 57.

Variae lectiones.

¹⁰⁴ V. αὐ μερίζεται. ¹⁰⁵ R. οὐδ' ἄλλως. ¹⁰⁶ σφάραγμα. ¹⁰⁷ γρ. διήγειρον. ¹⁰⁸ γρ. γαμοφόροι vel γαληνοφόροι.

NOTE.

(1) Ex mendosissimo Regiæ bibliothecæ codice hanc homiliam excerpimus, et quantum conjecturis licuit, emendavimus. Genuinum esse porro Cyrilli setum vel eam intueri statim patebit. Nam et

A potus⁹⁹, atque ita, ut ipsi volunt, homo nudus, quo pacto in vitam æternam prædicatur iis qui ad sacram mensam accedunt? Quomodo vero hic habitat et ubique, nec tamen inuinit? Simplex enim corpus vitam nequaquam infundit participantibus. An falsos Dei testes nos appellant coram Deo veritatis amante, qui aperte veritatem prædicamus, et divinitus tradita mysteria edocemus? sed propitia nobis sit divina gratia in hac sanctissima celebritate sacrorum mentionem facientibus. Quapropter accipiamus corpus ipsiusmet Vitæ, quæ propter nos in nostro corpore habitavit ut divinus Joannes ait: «Quoniam vita manifestata est¹⁰⁰.» Rursus vero: «Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis¹⁰¹,» qui est Christus Filius Dei viventis¹⁰², sanctæ Trinitatis unus. Et bibamus ejus sanctum sanguinem¹⁰³, in remissionem peccatorum nostrorum¹⁰⁴, et participationem ejus quæ in ipso est immortalitatis, credentes simul ipsum manere sacerdotem et hostiam, ipsum qui offert et oblatum est, qui accipit et traditur, non dividentes in duas personas divinam illam et indivulsam, ac præterea **379** inconfusam unitatem summe honorandæ Trinitatis, cui gloria, et adoratio, cum Patre, et sancto Spiritu, in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XI (1).

Encomium in sanctam Mariam Deiparam.

Præclarus nobis est sermo, et gratia cumulatus, cum illustris quoque sit sanctorum Patrum conventus. Enimvero cum vehementi dolore angeretur animus ob impiam Nestorii blasphemiam, hoc sonorum, pulchrum, angelicum et cæleste theatrum excitavi. Hi sunt pietatis magistri, columnæ et culmina fidei, turres illæ inconcussæ, portus læti, fidi et prudentes œconomi, sapientes architecti, cœlestem navigationem et angelicam vitam in terris degentes, prophetarum contubernales, apostolorum collegæ, et sanctarum Ecclesiarum præsides, sceleratæ blasphemix vindices, nostræ paupertatis, imo nominis potius sapientes defensores. Hi qui pulchrum et deiformem summi sacerdotii thronum occupant, qui mellifluos latices distillant, qui divinæ intelligentiæ spiritalis sunt præcones, qui quadripartitum orbem indefessa peregrinatione peragravit, quos nec æstus, nec maris procellæ, nec insanientium fluctuum indomitus furor, non procel-

invehitur in Nestorium, et Cœlestinum archiepiscopum totius orbis luculento sane testimonio nuncupat; denique omni ratione se prodit. Arazatis.

iosæ tempestates retardarunt, quominus fidelibus A gressibus exultantes huc convenirent. sed rejecta omni desidia præ desiderio, sed potius præ Domini timore, et assumpta cruce tanquam sapientes Deiparæ Mariæ vindices huc convenerunt. Quapropter sanctis illorum precibus confirmati, gratulemur aliquantulum huic urbi, atque ita ad laudes Deiparæ meam orationem convertam. Salve, Ephesiorum urbs novo maris prospectu ornatior, propterea quod loco terrenorum portuum portus angelici et cœlestes ad te venerunt. Salve, Asianæ præfecturæ decus, quod undique sanctorum templis ceu pretiosis margaritis sis ædificata, nunc quoque multorum sanctorum Patrum 380 et patriarcharum trita vestigiis consecraris. Ipsam siquidem portæ, et vici, et portus revera sanctorum Patrum adventu benedicuntur. Nam ubi multi pastores congregantur, multa per eos fit congregatio sanctitatis: præcipue vero hi religiosi, fideles, et angelorum æquales, vim omnem satanicam, et gentilem idolomaniam cum Porphyrianorum, tum Sabellianorum, Phrygam, Apollinaristarum, atque Photinianorum, et .

expellunt, et per eos omnis, ut verbo dicam, nefaria hæresis confunditur, orthodoxæ vero fidei gloria celebratur. Salve porro etiam, o ter beate Joannes apostole et evangelista, virginitatis decus, pudicitiz magister, diabolicæ fraudis exterminator, templi Dianæ eversor, Ephesinæ urbis portus et propugnaculum, pauperum nutritor, afflictorum perfugium, vicinorum ac peregrinorum quies ac refrigerium. Salve, purissimum vas temperantia plenum. Tibi enim Dominus noster Jesus Christus, cum in cruce efferreretur, Deiparam illam, semperque virginem, ut virgini tradidit. Salve tu quoque, Maria Deipara, Virgo mater, Lucifera, vas incorruptum. Salve, Virgo Maria, mater et serva: Virgo quidem, propter eum qui natus est ex te Virgine; mater vero, propter eum quem in tuis ulnis gestasti, et lacte tuo nutriti: serva, propter eum qui servi formam cepit. Ingressus enim est Rex in urbem tuam, seu potius in uterum tuum, et rursus egressus est ut ipse voluit, et porta tua clausa est. Conceptisti enim sine semine, et divinitus genuisti. Salve, Maria, templum in quo Deus suscipitur, imo sanctum, quemadmodum clamat propheta David, dicens: « Sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate ». Salve, Maria, pretiosissima res totius orbis; salve, Maria, columna incorrupta; salve, Maria, lampas inextinguibilis: ex te enim natus est Sol justitiæ. Salve Maria, locus ejus qui loco non capitur, quæ unigenitum Deum Verbum cepisti, quæ spicam sine aratro et semine germinasti immarcescibilem. Salve, Maria Deipara, propter quam prophetæ clamant, ob quam pastores laudes canunt Deo, cum angelis hymnum illum tremendum dicentes: « Gloria in altissimis

οὐτε κυμάτων μαινομένων θιμὸς ἄγριος, οὐ ζαλωδεις τρισκυμῖαι εἰς ὕκνον ἐνέβαλεν », ἀλλὰ τοῖς πιστοφόροις βήμασι σκιρτῶντες ἐνταῦθα γεγόνασι, πάντα ὕκνον καταλείψαντες διὰ πόθον, μᾶλλον δὲ φέβον Κυρίου, καὶ ἀναλαβόντες τὸν σταυρὸν ὡς σοφοὶ ἔδικοι τῆς Θεοτόκου Μαρίας, ἐνταῦθα παραγεγόνασιν. Διὸ καὶ θαρρῶντες ταῖς εὐχαῖς αὐτῶν ταῖς ἀγλαῖς, ὀλίγα τινὰ χαριεντίσωμεν ἃ ταύτην τὴν πόλιν, καὶ οὕτως ἐπὶ τὰ ἰγκώμια τῆς Θεοτόκου ἔκτενῶ μου τὸν λόγον. Χαίροις, ὦ Ἐφesiῶν πόλις, μᾶλλον δὲ θαλασσοθέα, διότι ἀντὶ λιμένων ἐπιγεωσῶν λιμένες ἀγγελικὸν καὶ ἐπουράνιον πρὸς σὲ παραγεγόνασιν. Χαίροις, τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως τὸ καύχημα, ὅτι καθάπερ μαργαριτῶν τιμίον τοῖς τῶν ἁγίων ναοῖς κύκλῳ περιτοκοδομήσαι », καὶ νῦν ὑπὸ πολλῶν ἁγίων Πατέρων καὶ πατριαρχῶν ἰχνοπατουμένη ἀγιάζη. Εὐλογοῦνται γὰρ ἀληθῶς καὶ αἱ πόλεις, καὶ αἱ βύμαι, καὶ οἱ λιμένες, τῇ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐπιδημίᾳ. Ὅπου γὰρ πολλοὶ ποιμένες ἐλαύνουσιν, πολὺς γίνεται δι' αὐτῶν ὁ τῆς ἀγιοσύνης σύλλογος· καὶ μάλιστα οὗτοι οἱ φιλόθεοι καὶ φιλόπιστοι, καὶ ἰσάγγελοι, ἐξελαύνουσι πᾶσαν σατανικὴν ἐνέργειαν, καὶ Ἑλληνικὴν εἰδωλομανίαν, Πορφυριανῶν τε καὶ Σαβελλιτῶν, Φρυγῶν τε καὶ Ἀπολιναριτῶν, Φωτιῶν, καὶ καὶ πᾶσα ἀπλῶς αἵρεσις μιὰρὰ κατασχύνεται, δοξάζεται δὲ τὸ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καύχημα. Χαίροις δὲ καὶ αὐτὸς, τρισμακάριε Ἰωάννη, ἀπόστολε καὶ εὐαγγελιστᾷ, τῆς παρθενίας τοῦ καυχήμα, τῆς ἀγγελίας διδάσκαλε, τῆς τῶν δαιμόνων πλάνης ἐξολοθρευτᾷ, τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος καθαιρέτα, τῆς Ἐφesiῶν λιμῆν καὶ πρόμαχος ἰ, τῶν πτωχῶν τροφεὺς, τῶν θλιβομένων καταφυγή, τῶν ἰγγύς καὶ τῶν μακρὰν ἀναφυχή καὶ ἀνάπαυσις. Χαίροις, ἀμείαντον σκευὸς σφοδρῶς ἐμπειρησμένου. Σοὶ γὰρ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀναλαμδανόμενος τὴν Θεοτόκον καὶ Ἀειπαρθένον, ὡς παρθένῳ παρέδωκεν. Χαίροις δὲ καὶ αὐτῇ, Μαρία Θεοτόκε, Παρθενομήτωρ, Φωτοφόρε, σκευὸς ἀμείαντον. Χαίροις, Παρθένε Μαρία, μήτηρ καὶ δοῦλη, Παρθένε μὲν, διὰ τὸν ἐκ σοῦ τῆς Παρθένου τεχθέντα· μήτηρ δὲ διὰ τὸν ἐν ἀγκάλαις σοῦ βασταχθέντα, καὶ γάλακτι σὺ τραφέντα· δοῦλη δὲ τὸν μορφῆν δούλου λαθόντα. Εἰσηλθε γὰρ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ πόλει σου, μᾶλλον δὲ ἐν τῇ κοιλίᾳ σου, καὶ πάλιν ἐξῆλθεν ὡς αὐτὸς ἠθέλησεν, καὶ ἡ πόλις σου ἐνέκλειστο. Συνέλαβες γὰρ ἀσπέρως, θεοκρεπῶς δὲ ἐγέννησας. Χαίροις, Μαρία, ὁ κατάλυτος ναὸς, μᾶλλον δὲ ἅγιος, καθὼς βοᾷ ὁ προφήτης Δαβὶδ λέγων· « Ἄγιος ναὸς σου, θαυμαστὸς ἐν δικαιοσύνῃ. Χαίροις, Μαρία, τὸ κειμήλιον τῆς οἰκουμένης· χαίροις, Μαρία, ἡ περισσευρὰ ἡ ἀμείαντος. Χαίροις, Μαρία, ἡ λαμπρὰ ἡ ἁεβαστος. Ἐκ σοῦ γὰρ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης γεγέννηται. Χαίροις, Μαρία, τὸ χωρίον τοῦ ἀχωρήτου, ἡ τὸν Μονογενῆ Θεὸν Λόγον χωρήσασα, ἡ τὸν στάχυν ἀνευ ἀρότρου καὶ σπέρματος βλαστήσασα τὸν ἀμαράντινον. Χαίροις, Μαρία

1 Psal. Lxiv, 6.

Variz lectiones.

• γρ. ἐνεβαλον. • Ἰσ. χαριεντίσωμεν. • Ἰσ. περιτοκοδομήσαι. ἰσ. προμαχόν.

Θεοτόκε, δι' ἣν προφηταὶ κληροῦσιν, δι' ἣν ποιμένες ἁλολογοῦσιν, λέγοντες σὺν ἀγγέλοις τὸν φοβερὸν ἐκείνον ὕμνον· Ἀδέξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἣν ἄγγελοι χορεύουσιν, ἀρχάγγελοι σικριῦσι φρικτοδεσάτους ὕμνους ἀναπέμποντες. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἣν μάγοι προσκυνοῦσιν, ὑπὸ ἀστέροισι λαμπαδοῦχοι ὀδηγούμενοι. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἣν τὸ δεκάκτινον ἑκάστος τῶν ἀποστόλων ἐκλέλεκται. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἣν Ἰωάννης ἐτι ὢν ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐκίρητρεν, καὶ προσεκύνησεν ὁ λύχνος τῷ φωτὶ τῷ ἀκοιμήτῃ. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἣς προήλθεν ἡ χάρις ἡ ἀνεκλάλητος, περὶ ἧς ὁ Ἀπόστολος βοῶν ἔλεγεν· Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἧς προήλθε τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ λέγων ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἧς ἐπέλαμψε φῶς τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις. Ὁ λαὸς γάρ, φησὶν, ὁ καθήμενος ἐν σκότει, ἴδε φῶς μέγα. Ποῖον ἄρα φῶς, εἰ μὴ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον; Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἣν ἐν Εὐαγγέλοις κηρύσσεται· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὄνοματι Κυρίου· δι' ἣν καὶ ἐν πόλεσιν καὶ ἐν κόμῃσι καὶ ἐν νήσοις Ἐκκλησίαι· ὀρθοδόξων τεθεμελιώνται. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἧς προήλθεν ὁ τοῦ Οὐανάτου νικητῆς, καὶ τοῦ ἄδου ὀλοθρευτῆς. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἧς προήλθεν ὁ τοῦ πρωτοπλάστου πλάστῆς, καὶ τῆς παραβάσεως αὐτοῦ διορθωτῆς, καὶ τῆς ἐν οὐρανῷ βασιλείας ὀδηγῆς. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἧς ἤνθησε καὶ ἐξέλαμψε τὸ τῆς ἀναστάσεως κάλλος. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἧς βάπτισμα ἀγιοσύνης φρικτὸν τε καὶ Ἰερουσαλὴν ἐθήρευον. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἧς ὁ Ἰωάννης καὶ Ἰουδᾶνης ἀγιαζονται, καὶ οὐδέποτε ἀτιμᾶζεται. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε, δι' ἧς πᾶσα πνοὴ πιστεύουσα σώζεται. Καίροις, Μαρία Θεοτόκε· διὰ σοῦ γάρ καὶ τὰ οὐκ αἰετὰ κῆματα γαληνῶντα καὶ ἡσυχάζοντα, τοὺς συνδοκίλους ἡμῶν καὶ ἀλλοτριοφροῦς μετὰ χαρᾶς καὶ ἡμερότητας ἐβάσιμαν. Καὶ πᾶσι ἡ γῆ κατε ὑπὸ ληστέων πατούμενη, τῇ σὺν ἡμῶν Πατέρων ἐπιδημία εἰς εἰρήνην μετατέθηκα. Ἐβραῖοι γάρ· Ὁμοῖοι οἱ πόδες τῶν ἀγγελιοφόρων εἰρήνης! Ποῖαν εἰρήνην; τὴν Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν τὸν κήρυκα τῆς εἰρήνης, καὶ ὁμοῖοι οἱ πόδες τῶν ἁγίων ἀγγέλων· Εἰρήνη, εἰρήνη, εἰς τοὺς ὕμνους εὐφραντήν· ἣν βλασφημίας Νεστόριος ὁ παρεδίδετο λέγων, ὅτι Οὐκ ἐτέθη, φησὶν, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ὁ σοῦ Θεοῦ Υἱὸς Ἀδελφός τῆς Παρθένου Μαρίας, μήτε ἀπρίστον τὸν τῆς παρθένου τέκνον ἐπιστάμενος, μήτε τῇ ἀρχαγγέλου φωνῇ πιστευῶν τῇ λεγοῦσῃ· Χαίρε, καχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.)

Deo, et in terra pax, hōminibus bonæ voluntatis. Salve, Maria Deipara, propter quam angeli choros **381**ducunt, exsultant archangeli tremendos hymnos emittentes. Salve, Maria Deipara, propter quam Magi adorant, ab illustri stella deducti. Salve, Maria Deipara, propter quam duodecim apostolorum decus est electum. Salve, Maria Deipara, propter quam Joannes, adhuc in utero matris cum esset, exsiliit, et adoravit lucerna perenne lumen. Salve, Maria Deipara, per quam ineffabilis gratia prodiit, de qua Apostolus dicebat: Apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominibus. Salve, Maria Deipara, per quam prodiit lux vera, Dominus noster Jesus Christus, qui dicit in Evangeliiis: Ego sum lux mundi. Salve, Maria Deipara, per quam illuxit lumen sedentibus in tenebris, et umbra mortis. Populus enim, inquit, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam. Ecquam vero lucem, nisi Dominum nostrum Jesum Christum, lacem illam veram quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? Salve, Maria Deipara, propter quam in Evangeliiis prædicatur: Benedictus qui venit in nomine Domini: propter quam in civitatibus, in pagis et insulis orthodoxorum fundatæ sunt Ecclesiæ. Salve, Maria Deipara, per quam prodiit mortis victor et inferni exterminator. Salve, Maria Deipara, per quam prodiit protoplastæ conditor et prævaricationis ejus emendator, dux regni cœlestis. Salve, Maria Deipara, per quam floruit et effulsit resurrectionis decus. Salve, Maria Deipara, per quam baptisma sanctitatis tremendum et Jordanicum effulsit. Salve, Maria Deipara, per quam Joannes et Jordanis sanctificentur, et diabolus rejicitur. Salve, Maria Deipara, per quam salvator omnis spiritus fidelis. Salve, Maria Deipara, per te enim fluctus maris placati accessati conservos nostros et comministros cum gaudio et suavitate portarunt. Terra enim, a latronibus quondam occupata, sanctorum Patrum adventu in pacem conversa est. Scriptum est enim: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem! Ecquam pacem? Dominum nostrum Jesum Christum, pacis præconem, qui in sanctis Evangeliiis ait: Pacem meam do vobis. Quam pacem? illam quam blasphemus Nestorius non accepit, **382** dicens, non esse natum Dominum nostrum Jesum Christum Dei Filium Verbum ex Virgine Maria, nec inviolabilem virginis partum agnosceens, nec archangeli voci credens dicenti: Ave, gratia plena, Dominus tecum. Persico enim regno assimilatus, et unigenitum Dei Filium deitate spoliare tentans, in multorum exitium et animarum blasphemiam ista continxit.

Luc. ii, 14. Ibid. 11. Tit. ii, 11. Joan. viii, 12. Isa. ix, 2. Joan. i, 29. Matth. xxi, 6. Luc. ii, 7. Rom. x, 15. Joan. iii, 27. Luc. i, 28.

Varie lectiones.

Forle leg. ἀνατιθέτω. ut potius, ἀποκλύθω, nisi tamen vox ἀνατίθω pro adjectivo habeatur, ut significet *deum radiis eius tenuiter circumdare*, si intelligatur, in hoc sensu, erit multumda. Es-

Περσική γὰρ βασιλεία ἐξομοιούμενος (1), καὶ τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀβετεῖν περιώμενος, ἐπὶ ἀπωλείᾳ πολλῶν καὶ βλασφημίᾳ ψυχῶν ταῦτα ἐμυθολόγησεν.

Sed quoniam de hoc gallo qui nefarie blasphema- A
vit multa pridie disserui, cum perdicem vobis ex-
posui, quem Jeremias propheta prædicavit, dicens :
« Clamavit perdix : congregavit quæ non peperit¹¹ ; »
adeoque nefarius iste ac blasphemus, videns a comi-
tibus se defendi, horum fiducia elatus est, imo cum
speraret se nobis terrorem injicere, nos erexit : age,
cum suspiriis et lacrymis pro more dicamus : « Bu-
num est sperare in Domino, quam sperare in princi-
pibus¹². » Hic enim, hic execrandus, exhausta au-
rea sua pharetra, consules et comites, et magistros
reginarumque chorum concitavit : sed nos prophe-
ticum illud usurpemus : « Hi in curribus, et hi in
equis : nos autem in nomine Domini Dei nostri¹³. »
Si enim aut ad potestates mundi, aut ad piissimum
imperatorem loqui me aliquid oporteat, non confun-
dar neque pavebo, cum prophetam Davidem habeam
continuo me adhortantem ac dicentem : « Loquebar
in conspectu regum, et non confundebam¹⁴. » Quis
res tam horrendas ac terribiles audiit? Christum
et Deum Verbum, a prophetis et apostolis nobis
prædicatum, nunc in hominem transformatum, et Dei-
param hominiparam nuncupatum! Ne mihi jam op-
ponat aliquis ingratorum et nefariorum Judæorum
præfractam audaciam, qua in Christum usi tunc sunt
improbi. Quis enim fiduciam nunc dedit? Qui Dei ora-
culum blasphemis vocibus insectatus est, dicens :
Vos hominem crucifixistis. Quin et gentiliū erro-
rem, et nidores impios, et nefanda sacrificia quæ lapi-
dibus offeruntur, sed et improbos conatus et tetrum
Arii morbum, ac scelestissimam Manichæorum bla-
sphemiam, et pestilens Sabellii, Porphyrii, et Photini
maligni consilium, quem etiam hic blasphemando
sequitur, eheu denique 383 cunctos superavit
istius improbitas, et in ipso impletum est caput et
summa superbi illius dicentis : « Destruam horrea
mea, et majora ædificabo. Cui repositum est : Stulte,
hac nocte angeli animam tuam repetent abs te : quæ
autem præparasti, cujus erunt¹⁵? » Quantum enim
sublatus es, qui inquinamentum eras ac sordido
genere natus, tantumdem vicissim depressus es,
ac in blasphemiz harathrum dejectus : quem non
persuavit Paulus apostolus, vas illud electionis¹⁶,
cicada Ecclesiæ, evangelicum ac cœlestis incen-
sum, fons odorifer, ille Epistolarum bajulus ac D

'Αλλ' ἐπειδὴ τῇ προτέρᾳ πολλὰ περὶ τοῦ κακῶς
δυσφημήσαντος τούτου ἀλεκτρούθως ἐκαλόδησα, ὅτι
τὸν πέρδικα ὑμῖν εἰσηγησάμην, ὃν Ἰερεμίας ὁ προ-
φήτης ἐκήρυξε λέγων, « Ἐφώνησε πέρδιξ, συνήγαγεν
ἃ οὐκ ἔτεχεν » καὶ πάλιν ὁ μιᾶρος οὗτος καὶ βλάσ-
φημος βιέπων τοὺς κόμητας ὑπερασπίζοντας αὐτοῦ,
τούτοις θαρρῶν ἀνπετερούετο, καὶ δοκῶν ἡμᾶς κα-
ταπλήξαι, μάλλον διηγείραν· δεῦτε, μετὰ στεναγμῶν
καὶ δακρύων συνήθως εἴπωμεν· « Ἀγαθὸν πεποιθέ-
ναι ἐπὶ Κύριον, ἢ πεποιθέσθαι ἐπ' ἀρχουσιν. » Οὗτος
γάρ, οὗτος ὁ ἐπικατάρατος τὴν χρυσοβελοθήκην αὐτοῦ
κενώσας, ὑπάτους ἡμῖν καὶ κόμητας, καὶ τῶν μα-
γίστρων χορὸν καὶ βασιλῶν διηγείραν· ἀλλ' ἡμεῖς
εἴπωμεν τὸ προφητικὸν ἐκαίνο ῥήμα· « Οὗτοι ἐν ἔρμα-
σι, καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὄνοματι Κυρίου
B τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. » Εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὰς ἐξουσίας τοῦ
κόσμου, ἢ πρὸς αὐτὸν τὴν εὐσεβέστατον βασιλέα ἐχρῆν
τί με λαλήσαι, ὡς μὴ αἰσχυνθῆσομαι, οὐδὲ δεῖλαι-
δρῆσω, ἔχων τὸν προφήτην Δαβὶδ παραινούντά μοι
συνεχῶς καὶ λέγοντα· « Ἐλάλιον ἐναντίον βασιλέων
καὶ οὐκ ἤσχυνόμεν. » Τίς ἤκουσεν τοιαῦτα φρικτὰ
καὶ φοβερά πράγματα; Τὸν ὑπὸ προφητῶν καὶ ἀπο-
στόλων ἡμῖν χρηστὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν λόγον,
νῦν εἰς ἄνθρωπον μεταμορφούμενον, καὶ τὴν Θεοῦ
κον ἀνθρωποτόκον λεγομένην! Μὴ μοι λοιπὸν τις λε-
γέτω τὴν τῶν ἀχαρίστων καὶ μιᾶρων Ἰουδαίων
ἀπότομον τόλμαν, ἣν κατὰ Χριστοῦ ἐτόλμησαν οἱ
ἀγνώμονες τότε. Τίς γὰρ νῦν παρῆρτιαν ἔδωκεν; Ὁ
βλασφημήσας τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ λέγων, ὅτι Ἄνθρω-
πον ἐσταυρώσατε. « Ἐτι δὲ καὶ πλάνην Ἑλλήνων, καὶ
C κνίσσας ἀνόμους καὶ θυσίας παρανόμους λίθοις προσ-
φερομένας, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀγνωμοσύνη; τὸ ἐπιτή-
δευμα, μήτε τὴν ἡ πικρὰν νόσον Ἀρείου, καὶ τὴν
μιαρωτάτην βλασφημίαν τῶν Μανιχαίων, καὶ λοι-
μικὸν ἐπιτήδευμα Σαβελλίου τε καὶ Πορφυρίου καὶ
Φωτεινοῦ τοῦ κακὸφρονος, εἰς ὃν ἐγκύβας καὶ οὗτος
ἐβλασφήμησεν· οἱμοι! πάντας ὑπερέβαλεν τούτων
κακία, καὶ πεπληρωται εἰς αὐτὸν τὸ τοῦ ὑπερηφάνου
ἐκείνου κεφάλαιον τοῦ λέγοντος· « Καθελὼ μου τὰς
ἀποθήκας, καὶ μεζώνας οἰκοδομήσω· ὃ δὲ ἐβρόθη·
« Ἀφρων, ταύτη τῇ νυκτὶ οἱ ἄγγελοι τὴν ψυχὴν σου
ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἠτοίμασας, τίνοι ἔσται; »
Ὅσον γὰρ ἀνηνέχθης εἰς ὕψος μίσημα ὑπάρχων καὶ
αἰσχρογενῆς, τοσοῦτον πάλιν κατηνέχθης εἰς βέρα-

¹¹ Jerem. xvii, 11. ¹² Psal. cxvii, 9. ¹³ Psal. 19, 8. ¹⁴ Psal. cxviii, 46. ¹⁵ Luc. xii, 18-20. ¹⁶ Act. ix, 15.

Varia lectiones.

ἢ Ἰσ. καὶ τὴν. ἢ γρ. τούτου.

NOTÆ.

(1) Περσική γὰρ βασιλεία ἐξομοιούμενος lectio-
nem retinui, nihil immutare ausus, quanquam,
meo iudicio, rectius scripseris, πέρδικα βασιλεία
ἐξομοιούμενο· imperatoris perdicis assimilatus. Quod
ex subunctis verbis licet conicere, ubi ait pridie
se de perdice disseruisse, allato et exposito Jeremix
loco, Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit;
qui locus, Ambrosio et Hieronymo testibus, quadrat

in avaros qui per ras et nefas pecuniam corradaui,
nihil interim profuturi. Id vero de Nestorio dici
luce meridiana clarius est, quippe nefaria largitione
comites aliosque aulicos ad se pertraxit, et in eos
χρυσοβελοθήκην suam exhausit. (Quod postea re-
peditur pag. 384: Τὰ γὰρ τῶν πτωχῶν τοῖς φιλοχρῆστῶν
διδούς, ἐνόμισε δι' αὐτῶν νικᾶν τὴν ἀλήθειαν. Au-
BERTUS.

Θρον βλασφημίας ἐμπροσθεν, ὃν οὐκ ἔπεισε Παῦλος ὁ Ἀπόστολος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ τέτιξ ὁ ἐκκλησιαστικὸς, τὸ εὐαγγελικὸν καὶ ἑπουράνιον θυμίαμα, ἡ μυροτόκος ἡ πηγὴ, ὁ ἐπιστολοφόρος καὶ ἐπιστολογράφος, ὁ πηρωθεὶς ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ἀναβλέψας διόλου πρὸς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ τῆς θεογνωσίᾳ, ὃν ὀπτασία Χριστοῦ ἐπ' ὕψιν ἔρριψεν, καὶ θεογνωσία πάλιν πρὸς πλοῖτον ὠδήγησεν, ὃς τὴν οἰκουμένην ἐστήριξεν πιστεύειν εἰς ὁμοούσιον Τριάδα, εἰς ἓνα Κύριον, μίαν πίστιν, ἓν βάπτισμα, ἓνα Πατέρα, ἓνα Υἱὸν, ἓν Πνεῦμα ἅγιον, ἀδιάστατον οὐσίαν, ἀπεριέργαστον, ἀκατάληπτον θεότητα, Θεὸν ἐκ Θεοῦ τὸν Κύριον, φῶς ἐκ φωτός, ἀπαύγασμα δόξης, ἐκ Παρθένου Μαρίας γεννηθέντα, κατὰ τὴν τοῦ ἀρχαγγέλου φωνὴν λέγοντος· « Χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· « Πνεῦμα ἅγιον ἐπαλεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύνამεις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοί. Διὸ καὶ τὸ γεννυόμενον ἅγιον, κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ ζῶντος. » Οὐ μόνον δὲ διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ ἀκούομεν κατ' ἐκάστην ἡμέραν κελαδοῦντα αὐτὸν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ λέγοντα· « Κύριος εἶπεν πρὸς με· Υἱός μου εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. » Καὶ ὁ μεγάλωφρων Ἡσαίας, υἱὸς Ἀμώς τοῦ προφήτου, ὁ ἐκ προφήτου προφήτης, ἐκρύψε λέγων· « Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ, ὃ ἔστιν μεθερμηνεύμενον, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. » Ἄλλ' οὐ πιστεύεις προφήταις καὶ ἀποστόλοις, καὶ εὐαγγελισταῖς καὶ τῷ ἀρχαγγέλῳ Γαβριήλ; κἀν τοῖς συνδαιμονίας σου μίμησαι, τοὺς φρεζιαντας αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ φωνήσαντας· « Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ; ἤλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς. » Εἰ γὰρ καὶ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐλέγετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος τὸ ἀληθές· « πρὸ καιροῦ, » ἀλλὰ καὶ νῦν ἐπὶ σέ ἐφθασεν. Ἔδει μὲν ἔλθειν τὸν Ἀντίχριστον· ἀλλὰ ταχέως αὐτ' ἐκεῖνου παραγένορας. Οὐτε τῷ πλανῶντι σε διαβόλῳ ἐπιθῆς ἢ τῷ λέγοντι· « Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. » Ὁ πράγματος φοβεροῦ, οὐδὲ ἡ ἐκστάσεως γέμοντο; οἱ δαίμονες σὺν τῷ πατρὶ αὐτῶν τῷ διαβόλῳ, Υἱὸν Θεοῦ καλοῦσι τὸν ἐκ Μαρίας γεννηθέντα, καὶ οὗτος τὸν Υἱὸν Θεοῦ εἰς ἀνθρωπὸν μεταφέρει, καὶ ἀνατροπὴν τινὰ καὶ μανίαν κακὴν εὐράμενος, ἀνάστατον ποιῆσαι ἐξήγησε τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα, φίλον καὶ δούλον ὄντα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἐτι δὲ καὶ χορὸν ἁγίων βασιλῶν ἐν πίστει διαλαμπουσῶν· ἀλλ' οὐκ ἠδυνήθη εἰς τέλος προχωρῆσαι. Τὰ γὰρ τῶν πτωχῶν τοῖς φιλοχρῦσος διδοῦς, ἐνόμισε δι' αὐτῶν νικᾶν τὴν ἀλήθειαν, καὶ διὰ τῆς παγκάλου φιλανθρωπίας ναυαγίῳ δεινοτάτῳ περιέπεσον· ἐν λιμένι διάγων, ἐναυάγησε, μὴ κατέλθων τοὺς τῆς πίστεως οὐλακας. Διὸ καὶ ὑποδρύχως (1) γέγονε τοῖς κακοῖς, καὶ θάνατον τραγῳδίας

A scriptor, qui, inter eundem lumine oratus, Dei cognitione altissimos cœlos penetravit¹⁹, quem Christi visio in faciem prostravit, et agnitio Dei rursus ad fidem perduxit; qui orbem terræ firmavit ut crederet in consubstantialiam Trinitatem, in unum Dominum, unam fidem, baptisma unum, Patrem unum, Filium unum, unum Spiritum sanctum, indivulsam substantiam, simplicissimam, incomprehensibilem divinitatem, Deum de Deo Dominum, lumen de lumine, splendorem gloriæ, natum ex Maria Virgine, juxta vocem archangeli dicentis: « Ave, gratia plena, Dominus tecum²⁰. » Item: « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Idcirco et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei viventis²¹. » Non solum autem per archangelum Gabrielem, sed et per beatum Davidem quotidie ipsum audimus in ecclesiis canentem, ac dicentem: « Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te²². » Et sapientissimus ille Isaias, filius Amos prophætæ, propheta ex propheta, prædicavit dicens: « Ecce Virgo in utero habebit, et pariet Filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus²³. » Sed non credis prophetis et apostolis et archangelo Gabrieli: condæmones tuos saltem imiteris, qui ejus vim horruerunt clamantes: « Quid nobis et tibi, Jesu, Fili Dei? venisti ante tempus torquere nos²⁴. » Si enim tunc dæmon verum dixit ante tempus, nunc demum in te pervenit. Oportebat enim venire Antichristum: sed illius loco tu statim advenisti; neque diabolo qui te decipit credidisti dicenti: « Si Filius Dei es, ~~334~~ dic ut lapides isti panes fiant²⁵. » O rem tremendam ac stupore plenam! Dæmones cum patre suo diabolo Dei Filium vocant eum qui natus est ex Maria Virgine: hic Dei Filium in hominem transfert, et conversione quadam stulte excogitata, piissimum imperatorem orthodoxæ fidei servum et amicum, unaque sanctarum reginarum chorum fide illustrium conatus est pervertere; sed successu res caruit. Facultates enim pauperum auri cupidis hominibus largitus, speravit earum ope expugnatum iri veritatem, et per nefarii quæstus cupiditatem in naufragium incidit miserimum: in porta cum esset, fecit naufragium, fidei clavo relicto. Ideoque malis submersus est, ac tragœdiæ theatrum universo factus est orbi. Speravit enim maligno suo et acerrimo ingenio pietatis cultores æ persuasurum, cum tenebrosa mente doctrinam Patrum, et apostolorum, atque evangelistarum et archangelorum voces non caperet; recordia stultitiæque mala reperta, atque impietate circumfusos, pestiferam et impiam religionem orbi terrarum statuere conatus est. Sed nos imparatos non invenit adver-

¹⁹ II Cor. III, 2.²⁰ Luc. I, 28.²¹ Ibid. 35.²² Psal. II, 7.²³ Isa. VII, 14.²⁴ Matth. VIII, 29.²⁵ Matth. IV, 3.

Variæ lectiones.

1 Ἰσ. μυροτόκος. * Ἰσ. ἐπιστήης. † Ἰσ. καὶ. = Ἰσ. παγκάλου.

NOTÆ.

(1) Ὑποδρύχως γέγονε. Tertull. ὑποδρύχων dixit in neutro genere in fine lib. De idol.: « Irrespirabile devoratis hypobrychium. »

sus insipium et blasphemum ejus consilium. Non enim militariis armis confidimus, neque fulvo et conspicuo praesidio, sed oppositis sanctis ac divinitus inspiratis Scripturis ei respondemus. Nostra enim arma carnalia non sunt, neque terrena, sed spiritualia et caelestia, quemadmodum beatus Paulus praedicavit¹⁶. Sed nemo nos existimet, cum haec dicimus, tuo casu laetari, o miserrime! Nam cum in fossam blasphemiae hujus incidisses, manum tibi per litteras porreximus, et nostram mediocritatem contempsisti, ideo contumaciae periculum incurristi. Quod enim ita res plane sint, testem locupletem proferamus sanctissimum Coelestinum et archiepiscopum totius orbis, et patrem, et patriarcham magnae urbis Romae, qui et ipse te per litteras adhortatus est, ut ab insana illa tua blasphemia desisteres: sed ei quoque non obtemperasti, et gloriatus es in vanitate stultitiae tuae; factus novacula totius orbis, quadripartitum orbem turbasti, et sanctos universos in hunc locum multo cum labore ac timore coegisti. **385** Scripsisti enim nequitiam, et non bonitatem. Propterea Deus te tandem tollet de sacerdotio, et de sapientia Patrum exturbabit, primum ex urbe regia, tum ex summi sacerdotii throno dejectum, quem immerito consecutus es. « Idcirco videbunt justi ac timebunt, et super te ridebunt, ac dicent: Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et praevabit in vanitate sua¹⁷. » Nos autem, quotquot veritatem Evangelii sequimur, erimus, juxta illud Prophetae dictum, « sicut oliva fructifera in domo Dei¹⁸, » glorificantes Deum Patrem omnipotentem, et Filium ejus unigenitum, natum ex Maria, et sanctum Spiritum, illum vivificum, quique vitam praebet omnibus, subditi imperatoribus fidelissimis, et virginitate conspicuas sanctas reginas honorantes; nuptiae vero filium precabimur, atque uti perstet regia pia erga Deum, fidei amans, et orthodoxa, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

πλήθει τοῦ πλοῦτος αὐτοῦ, καὶ ἐνεδυναμώθη ἐπὶ τῆς ματαιότητι αὐτοῦ. » Ἡμεῖς δὲ πάντες οἱ τῆς ἀληθείας ἐξακολουθήσαντες τοῦ Εὐαγγελίου, ἐδόμηθα, κατὰ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο ῥήμα, « ὡσεὶ ἑλαιὰ κατάκαρπος ἐν τῇ οἰκῇ τοῦ Θεοῦ, » δοξάζοντες Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, καὶ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ τὸν ἐκ Μαρίας γεννηθέντα, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ζωοποιὸν καὶ ζῶν παρέχον πᾶσιν, ὑποτασσόμενοι βασιλεύσιν πιστοτάτοις, τιμῶντες καὶ τὰς ἐν τῇ παρθενίᾳ διαλαμπύσας ἁγίας βασιλίδας· τῆ δὲ ὑπὸ γάμον ἡμετέρας ἐβαλεν ἰδὼν ἐξ αὐτῶν γεννηθέντα, καὶ διαμενεῖν τὸ φιλόθεον καὶ φιλόπιστον καὶ ἐρηδόξον βασιλεῖον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

HOMILIA XII.

In occursum Domini nostri Jesu Christi.

Frequentissimus conventus, et alacres auditores pleniann quippe videmus ecclesiam), sed inops ma-

¹⁶ II Cor. x, 4. ¹⁷ Psal. cx, 8. ¹⁸ ibid. 10.

Variae lectiones.

¹⁹ Ἐκ τῆς ἐπιτομῆς τοῦ ἁγίου Ἰσακίου.

Ἄ ὅλη τῇ οἰκουμένη. Ἐνόμισε γὰρ διὰ τοῦ παγκράτου καὶ πικροτάτου φρονήματος ἀναπειθεῖν τοὺς τῆς εὐσεβείας ἐργάτας, μὴ λαβῶν εἰς τὸν ἰσοκτισμένον αὐτοῦ νοῦν κατανοῆσαι διδασκαλίαν Πατέρων καὶ ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν, καὶ ἀρχαγγέλων φωνάς, ἀσπλαγχνίαν τινὰ καὶ μανίαν εὐράμενος κακῆν, καὶ ἀδειαν περιβεβλημένος, λοιμὸν καὶ ἄθεον θρησκείαν τῇ οἰκουμένῃ θεοπίσαι ἠθέλησεν. Ἄλλ' οὐχ εὐρεν ἡμᾶς ἀπαρσκευάστους πρὸς τὴν παράνομον αὐτοῦ καὶ δύσφημον ἐπινοίαν. Οὐ γὰρ ὄπλοις στρατιωτικοῖς θαρβόυμεν, οὐδὲ τῇ χρυσοειδίᾳ καὶ παγκάλῃ τιμωρίᾳ, ἀλλὰ διὰ τῶν ἁγίων καὶ θεοπνεύστων Γραφῶν πρὸς αὐτὸν τὰς ἀποκρίσεις ποιούμεθα. Τὰ γὰρ ἡμέτερα ὄπλα οὐ σαρκικὰ, οὐδ' ἐπίγεια, ἀλλὰ πνευματικὰ καὶ ἐπουράνια, καθὼς ὁ μακάριος Παῦλος ἐκήρυξεν. Ἄλλὰ μὴ δόξῃ τις ταῦτα ἡμᾶς λέγοντας ὡς ἐπιχαίρειν τῷ πτώματι σου, πανόθλια· καὶ γὰρ πεινῶντος σου ἐπὶ τὸ σκάμμα τῆς δυσφημίας ταύτης, χειρὰ σοι διὰ γραμμάτων ἐρέξαμεν, καὶ παρήκουσας τῆς ἡμετέρας μετριότητος διὰ τοῦτο τὸν τῆς παρακοῆς ἐκληρονόμησας κίνδυνον. Ὅ γὰρ τούτων οὕτως ὄντων ἀληθῶς μάρτυρα παρέχωμεν ἀξιόπιστον, τὸν ἁγιώτατον καὶ ἀρχιεπίσκοπον πάσης τῆς οἰκουμένης, Πατέρα τε καὶ πατριάρχην Κελεστίνον τὸν τῆς μεγαλοπόλεως Ῥώμης, ὃς καὶ αὐτὸς σοι διὰ γραμμάτων παρήνευσε, λέγων ἀποστῆναί σε τῆς μανιωδестаτῆς δυσφημίας. Καὶ παρήκουσας δὲ αὐτοῦ, καὶ ἐνεκαυχῆσω ἐν τῇ ματαιότητι τῆς μανίας σου· ἔσθωρὸν πάσης τῆς οἰκουμένης γενόμενος, τὴν τετραπέρατον οἰκουμένην ἐτάραξας, καὶ πάντας τοὺς ἁγίους εἰς τὸν τόπον τοῦτον μετὰ πολλοῦ πόνου καὶ φόβου συνήλασας. Ἐγραψάς γὰρ κακίαν, καὶ οὐδ' ὄλως ἀγαθὸσύνην. Διὰ τοῦτο σε ἐθεὸς καθελεί εἰς τέλος ἐκ τῆς ἱερουσώνης, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν Πατέρων σοφίας ἐκτελείς¹⁹, καὶ ἐκτελείς²⁰ πρότερον ἀπὸ τῆς βασιλικῆς πόλεως, ἔπειτα καὶ ἐκ τοῦ ὄρους τῆς ἀρχιερωσύνης, οὐπερ ἀναξίως ἐτύχχανες· διὰ τοῦτο ἔξωθεν οἱ δίκαιοι καὶ φοβηθήσονται, καὶ ἐπὶ σοὶ γελάσονται καὶ ἐροῦσιν· Ἰδοὺ ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἔθετο τὸν Θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἠλπισεν ἐπὶ τῷ

D

OMILIA IB'.

Eius tamen epistolam tibi Cyrillus huiusmodi Ἰησοῦ Χριστι (1).

Ἡολή μὲν λίαν ἡ σύνοδος, καὶ πρόθυμος ὁ ἀκροατῆς (πλήρη γὰρ ὄρωμεν τὴν Ἐκκλησίαν)· οὐ πλοῦ-

NOTUL.

(1) Es. bezaubert durch die ihm transmittirte, nicht paraclete-Gabe, et L'annee edita. A. 1812, p. 10.

σιος δὲ ὁ μυσταγωγός. Πλὴν ὁ διδοὺς ἀνθρώπῳ στόμα τε καὶ γλῶσσαν, χορηγήσει πάλιν ἡμῖν ἐννοίας ἀγαθάς. Αὐτὸς γάρ ποῦ φησιν· « Πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό. » Καὶ ἐπειθὴ πάντες προθύμως συνήλθετε, τῆς παιδρότητας τῆς Δεσποτικῆς ἑορτῆς εἰς τοῦτο συναθροισάσης μετὰ φαιδρῶν τῶν λαμπάδων, φαιδρῶς πανηγυρισωμεν, καὶ τῆς θεωρίας ἀψώμεθα τῶν τήμερον θεοπροπεῶς πληρωθέντων, πανταχόθεν ἑαυτοῖς τὸ βέβαιον εἰς πίστιν καὶ φιλοθελαν συλλέγοντες. Ἴδομεν προδραχίως βρέφος ἐν φάτνῃ κείμενον τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ ἀνθρωπίνως μὲν ἐσπαργανωμένον, ὑμνούμενον δὲ θεικῶς παρὰ τῆς τῶν ἁγίων ἀγγέλων στρατείας· οἱ δὲ τὸν τόκον αὐτοῦ τοῖς ποιμασίην εὐηγγελίζοντο. Ἐκνενέμηκε γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὡς γέρας ἐξαιρετον, τῶν περὶ αὐτοῦ κηρυγμάτων τὰς ἀπαρχὰς τοῖς ἐν οὐρανῷ. Ἴδομεν δὲ αὐτὸν καὶ τήμερον τοῖς διὰ Μωσέως εἰκοντα νόμοις, μᾶλλον δὲ τὸν νομοθέτην Θεόν, ὡς ἀνθρώπων, τοῖς ἑαυτοῦ θεσπίσμασιν ὑποκείμενον. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν, διδάσκει λέγων ὁ σοφώτατος Παῦλος· « Ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι. Ὅτε δὲ ἦλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γεννώμενον ἔκ γυναικὸς, γεννώμενον ἢ ὑπὸ νόμον ἢ ἄνευ νόμου ἐξαγοράσῃ. » Οὐκοῦν τῆς τοῦ νόμου κατάρτας ἐξεπρίετο Χριστὸς τοὺς ὄντας μὲν ὑπὸ νόμον, οὐ μὴν ἔτι καὶ τετηρηκότας αὐτόν. Ἐξεπρίετο δὲ, πῶς; Πληρώσας αὐτόν· καὶ καθ' ἕτερον ἐκ τρόπου, ἵνα λύσῃ τῆς ἐν Ἀδὰμ παραβάσεως τὰ ἐγκλήματα, εὐπειθῆ καὶ εὐήθιον πρὸς πᾶν διotiῶν αὐτὸν παραστήσας ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Γέγραπται γὰρ ὅτι, ὡς περὶ δὲ τῆς παρακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοὶ, οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἐνὸς δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί. Ἐφῆκε τοίνυν τῷ νόμῳ μεθ' ἡμῶν τὸν αὐχένα, καὶ τοῦτο πράττειν οἰκονομικῶς. Ἐπρεπε γὰρ αὐτῷ πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. Ἐπειθὴ γὰρ ὅπως ἔλαβε δούλου μορφήν, ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας, ὡς ἐν τοῖς ὑπὸ ζυγὰ τελέσας διὰ τὸ ἀνθρώπινον, συντελέσει ποτε καὶ τοῖς δασμολογοῦσι τὰ δίδραχμα, καίτοι κατὰ φύσιν ἐλεύθερος ὢν καὶ (1) συντελής, ὡς Υἱός. Ὅταν οὖν ἴδῃς τηροῦντα τὸν νόμον, μὴ σκανδαλισθῆς, μήτε μὴ ἐν οἰκέταις καταγάγῃ· τὸν ἐλεύθερον· ἐννοεῖ δὲ μᾶλλον τῆς οἰκονομίας τὸ βάθος. Ἐνοστάσης δὲ οὖν τῆς ὀχθῆς, ἐν ἧ σὺνηθες τὴν ἐν σαρκὶ τελεῖσθαι περιτομὴν κατὰ γὰρ τὸ δοκοῦν τῷ νόμῳ, λέγεται τὸ ὄνομα, τοῦτ' ἐστὶν τὸ, Ἰησοῦς. Ἐρμηνεύεται δὲ τοῦτο Σωτηρία λαοῦ. Οὕτω γὰρ ἠθέλησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὀνομάζεσθαι τὸν Ἰεὸν Υἱὸν, γεννηθέντα κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς· γέγονε τότε δὴ μάλιστα σωτηρία λαοῦ, καὶ οὐχ ἐνὸς μόνου, ἀλλὰ καὶ πολλῶν, μᾶλλον δὲ παντὸς ἔθνους καὶ ἀπάσης τῆς ὑπ' οὐρανόν. Ἐν ταυτῷ τοιγαροῦν τὸ

A gister; verumtamen qui homini dat os et linguam, ipse porro nobis rectam suppediabit intelligentiam. Ipse enim alicubi ait : « Dilata os tuum, et implebo illud »²⁰. » Sed quando huc omnes alacres convenistis, festivitate Domini congregati, cum splendidis lampadibus, alacriter festum hoc celebremus, et observationem eorum quæ hodie completa sunt, inchoemus, undique nobis ea quæ ad fidem pietatemque confirmandam pertinent colligentes. Vidimus nuper infantulum in præsepi jacentem Emmanuel, humano quidem more fasciis involutum, sed a **386** sancto angelorum exercitu divinitus celebratum. Hi vero pastoribus ortum ejus annuntiabant. Deus enim ac Pater cœlitibus eximium veluti hunc honorem tribuit, ut primi Christum prædicarent. Vidimus insuper ipsum hodie legibus cedentem Mosaicis, imo vero legislatorem Deum, ut hominem, suis legibus subditum. Quam autem ob causam, docet sapientissimus Paulus, his verbis : « Cum essemus parvuli, sub elementis mûndi eramus servientes. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret »²¹. » Itaque Christus redemit de maledictione legis eos qui sub lege erant, non tamen eos qui legem servarant; redemit autem quonam modo? Ipsam adimplens : et alio modo, ut solveret prævaricationis in Adami peccata, obedientem ac morigerum in omnibus Deo ac Patri se pro nobis exhibens. Scriptum est enim, quod sicuti per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi : ita et per unius obedientiam, justii constituentur multi »²². Subjecit itaque nobiscum legi cervicem, idque fecit ratione dispensationis. Decebat enim ipsum implere omnem justitiam. Nam cum servi formam utique assumpsisset, eam ob causam, quasi in subditorum numerum ascriptus propter humanitatem, tributorum exactoribus una cum aliis quoque didrachma persolvit, quamvis liber esset natura, nec vectigalis, ut Filius»²³. Cum ergo illum videris servare legem, cave offendaris, nec inter famulos liberum colloca, sed divini consilii altitudinem potius mente reputa. Igitur cum octava dies adventasset, qua die carnis circumcisio ex præscripto legis perfici solebat, nomen accipit, nimirum *Jesus* »²⁴, quod exponitur *Salus populi*. Sic enim Deus ac Pater nominari Filium suum voluit, ex muliere secundum carnem genitum. Tunc enim certe populi salus præcipue facta est, nec unius tantum, sed multorum, imo gentium omnium, et universæ terræ. Eodem ergo tempore circumcisus est, et nomen accepit. Quid hic innuat, vel quæ mysteria significet id quod perficitur, agendum rursus perserutemur.

²⁰ Psal lxxx, 11. ²¹ Galat. iv, 5, 4. ²² Rom. v, 19. ²³ Matth. xvii, 23-26. ²⁴ Luc ii, 21,

Varie lectiones.

† Vulg. γενομένων.

NOTÆ.

(1) Deest particula negativa

τῆς περιτομῆς ἐτελεῖτο χρῆμα, καὶ τὴν κλῆσιν ἰδέετο. Καὶ τί τὸ εἰνίγμα, ἢ πόλων μυστηρίων ἡμεῖς
ἔσται δεκτικὸν τὸ τελούμενον, φέρε δὴ πάλιν ἴδωμεν ἱερυνήσαντες.

Beatus Paulus dicebat : « Circumcisio nihil est, A et præputium nihil est »²⁴. Sed ad hoc forsanc dicent **387** aliqui : An ergo nihil observandum præcepit per sapientissimum Moysen universi Deus irrogata poena prævaricatoribus ? Immo, inquam. Quod enim ad rei naturam spectat, sive id quod in carne perficitur, nihil est plane, sed mysterii non hæptum typum parturit, imo latentem habet significationem veritatis. Circa octavam enim diem Christus excitatus est e mortuis, dedit nobis circumcisionem in Spiritu. Sanctis enim apostolis mandavit Deus . « Euntes, locete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti »²⁵. Peragi vero circumcisionem illam spiritalem sancti baptismatis maxime tempore dicimus, cum et nos Christus sancti Spiritus reddit participes. Atque hujus typum rursus gessit priscus ille Jesus, dux Mosis successor. Traduxit enim Israelitas per Jordanem, mox cultris saxeis eos circumcidit. Itaque postquam Jordanem trajecimus, tum nos Christus virtute sancti Spiritus circumcidit, non recisa carne, sed animarum potius maculas eluens. Octava igitur die Christus circumciditur, et nomen accipit, uti dixi. Tunc enim maxime salvati sumus per ipsum. Hierosolyma vero ipsum deferunt ut sistant coram Domino. O magnam et admirabilem divini consilii dispositionem ! « O altitudo divitiarum, et sapientiæ, ac scientiæ Dei »²⁶ ! Qui in sinu est Patris, qui una cum ipso sedet, et coæternus est Filii, is, per quem omnia divinitus producuntur, humanitatis conditionem subit, et sacrificium offert is, qui omnium adoratione honoratur, et una cum suo Patre glorificatur. Quidnam vero ut primogenitus et masculus obtulit ? Par turturum, aut duos columbarum pullos, ut in lege præscriptum est²⁷. Atenim quid sibi velit turtur, quid porro aliud, nimirum columba, agedum, age, contemlemur. Illæ inter volucres agri maxime garrulæ, hæc mitis est ac placida. Talis autem erga nos est omnium Salvator, perfectissima quidem lenitate præditus, et instar turturis terram permulcens, et suavitate sermonis vitem suam implens, id est, nos qui credimus in ipsum. Scriptum **388** est quippe in Cantico canticorum vocem turturis auditam esse in terra nostra²⁸. Nobis enim locutus est divinum et evangelicum salutis præconium. Turtures ergo et columbæ oblatae sunt, cum seipsum Domino sisteret, unoque tempore veritatem una cum typis videre licebat. Seipsum igitur obtulit Christus in odorem suavitatis²⁹, ut nos per seipsum et in seipso offerret Deo ac Patri, atque anitanuntiavit aversionem quæ nobis contigit ob prævaricationem illam in Adam, et peccatum quod nos omnes imperio suo premebat. Ipsi enim

Ὁ μακάριας Ἐφη Παῦλος : « Ἡ περιτομὴ οὐδὲν ἐστίν, καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδὲν ἐστίν. » Ἄλλ' ἐστὶν εἰκὸς πρὸς τοῦτό τινας εἰπεῖν· Ἄρ' οὖν τὸ μὴ εἶναι τηρεῖσθαι προστέταχεν διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως ὁ τῶν ὄλων Θεὸς, καὶ κώλασιν ἐπαρτήσας τοὺς παραβαίνουσιν αὐτῆν ; Ναί, φαίην ἄν. Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς τὴν τοῦ πράγματος φύσιν, ἦτοι τὸ περὶ τὴν σάρκα πληρούμενον, οὐδὲν ἐστὶ παντελῶς, ὠδίνει δὲ μυστηρίῳ τύπον οὐκ ἀκαλλῆ, μᾶλλον [δὲ] τῆς ἀληθείας ἐγκεχυρμένην ἔχει τὴν δὴλωσιν. Κατὰ γὰρ τοὺς τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἀνέβη ὁ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, δέδωκεν ἡμῖν τὴν ἐν Πνεύματι περιτομήν. Προστέταχεν γὰρ ὁ Θεὸς τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις : « Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. » Τελείσθαι δὲ φαιμεν τὴν ἐν Πνεύματι περιτομήν ἐν καιρῷ δὲ μάστιχα τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὅτε καὶ μετόχους ἡμᾶς ἀποφαίνει Χριστὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ τοῦτου πάλιν εἰς τύπον ἦν ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος Ἰησοῦς, ὁ μετὰ Μωσέα στρατηγός. Διεβίβασεν γὰρ τὸν Ἰορδάνην τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, εἶτα καθίσας εὐθὺς περιέτεμε μαχαίραις πετρίναις. Οὐκοῦν ὅταν διαβῶμεν τὸν Ἰορδάνην, τότε Χριστὸς ἡμᾶς περιτέμνει τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐ σάρκα καθαιρῶν, ἀποκείρων δὲ μᾶλλον τὸν ἐν ψυχῇ, μολυσμὸν. Ἐν ὀγδόῃ τοιγαροῦν περιτέμνεται Χριστός, καὶ τὴν κλῆσιν, ὡς ἔφη, λαμβάνει. Τότε γὰρ, τότε σεσῶσμεθα δι' αὐτοῦ. Ἀναφέρουσι δὲ αὐτὸν εἰς Ἱερουσόλυμα παραστήσει τῷ Κυρίῳ. Ἡ μεγάλη καὶ θαυμάσια οἰκονομία ! « Ὁ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ ! » Ὁ ἐν κόλποις ὧν τοῦ Πατρὸς, ὁ συνέαρος αὐτῷ καὶ συναϊδὸς Υἱός, ὁ δι' οὗ τὰ πάντα προσάγεται θεοπροπῶς, πλὴν ὅτε γέγονεν τοὺς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις, προσφέρει δὲ καὶ θυσίαν ὁ ταῖς παρὰ πάντων λατρεῖαις καταχρυσούμενος καὶ συνδοξάζόμενος τῷ Ἰδίῳ Γεννήτορι. Τί δὲ δὴ καὶ προσκεκόμικεν ὡς πρωτότοκός τε καὶ ἄρσιν ; Ζεῦχος τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσούς περιστερῶν, κατὰ τὸ ἐν τῷ νόμῳ διηγορευμένον. Ἄλλὰ γὰρ αἰ βούλεται δηλοῦν ἢ τρυγόν, τί δὲ καὶ τὸ ἕτερον, τοῦτ' ἐστὶν ἡ περιστερᾶ, φέρε δὴ, φέρε, καταθρήσωμεν. Οὐκοῦν τὸ μὲν ἐστὶ λαλίστατον ἐν στρουθίοις ἀγροῦ, τὸ δὲ ἦπιόν τε καὶ πρῶτον γέγονε δὲ τοιοῦτος εἰς ἡμᾶς ὁ τῶν ὄλων Σωτὴρ, πραότητα μὲν εἰς ἄκρον ἔχων, τρυγόνος δὲ δίχην κατακλύσας τὴν ὑπ' οὐρανῶν, καὶ τῆς ἑαυτοῦ καλλιφωνίας τὸν ἴδιον ἀμπέλωνα πληρῶν, τοῦτ' ἐστὶν, ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν· γέγραπται γοῦν ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ψαλμῶν, ὅτι : « Φωνὴ ἡ τῆς τρυγόνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν »· λειλάληκε γὰρ πρὸς ἡμᾶς τὸ θεῖόν τε καὶ εὐαγγελικὸν σωτήριον κήρυγμα. Τρυγόνες δὲ οὖν καὶ περιστεραὶ προσφέροντο, παραστάντος αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἦν ἰδεῖν καθ' ἓνα καιρὸν ὁμοῦ τοῖς τύ-

²⁴ I Cor. vii, 19. ²⁵ Matth. xxviii, 19. ²⁶ Rom. xi, 33. ²⁷ Levit. xii, 5-6. ²⁸ Cant. ii, 12. ²⁹ Ephes. v, 2.

Variae lectiones.

† Ἰσ. καθαιρῶν. † γρ. προάγεται. † Ἰσ. κατακλήσας.

ποις την ἀλήθειαν. Ἐαυτὸν οὖν ἄρα προσκεκόμικεν ὁ Χριστὸς εἰς ὁμήνην εὐωδίας, ἵνα ἡμᾶς δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ προσγάγῃ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, λύσῃ τε οὕτω τὴν ἐφ' ἡμῖν γενομένην ἀποτροφήν, διὰ τε τὴν ἐν Ἀδὰμ παράδοσιν καὶ τὴν κατὰ πάντων ἡμῶν τυραννήσαν ἀμαρτίαν. Ἡμεῖς γὰρ ἦμεν οἱ πάλαι βρωίντες· Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐλέησόν με. Ὁς εἴ δ' ἂν γένοιτο ἰσόρροπον ἔχον εἰς θυμηδίαν τοῦ μαθεῖν, ὅτι σέσωκεν ὁ Θεὸς τὴν ὑπ' οὐρανὸν μεσιτεύσαντος τοῦ Υἱοῦ, διὰ τὸ γενέσθαι καθ' ἡμᾶς; Γέγραπται γάρ, ὅτι· Ἐἰς Θεὸς καὶ εἰς μεστῆς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀνθρώπος Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ δοῦς αὐτὸν ἀντιλυτρον ὑπὲρ ἡμῶν· καθήκετο γὰρ ἐκὼν πρὸς τὴν ἡμῶν πτωχείαν, ἵνα ἡμᾶς ἀποφῆνῃ πλουσίους τὰ αὐτοῦ κερδαίνοντας. Ὅρα τοίνυν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν καθ' ἡμᾶς προσαγομένον τῷ Πατρὶ, καὶ ταῖς τοῦ νόμου σκιαῖς ἐπόμεινον, ἔτι θύοντά τε κατὰ τὸ εἰωθὸς, εἰ καὶ διὰ τῆς μητρὸς ἐπράττετο ταῦτα. Ἄρ' οὖν ἠγνωσθῆ παρὰ πάντων ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ οὐδὲν τῶν αὐτόθι γνώριμος ἦν; Καίτοι πῶς τοῦτο ἔστιν ἀληθές; Προεκήρυτε μὲν γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ διὰ τῶν προφητῶν ἀπ' αἰῶνος, ἐσόμενον κατὰ καιροῦ ἐμφανῆ τὸν Υἱόν, ἵνα σώσῃ τοὺς ἀπολωλότας, καὶ καταφωτίσῃ τοὺς ἐσκοτισμένους. Ἐφη γοῦν δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν· Ἐγγίξει ταχύ ἡ δικαιοσύνη μου καὶ τὸ ἔλεός μου ἀποκαλυφθῆναι, τὸ δὲ σωτήριόν μου ὡς λαμπὰς κευθήσεται. Ἐλεος δὲ καὶ δικαιοσύνη Χριστός. Ἠλεθῆμεν γὰρ δι' αὐτοῦ καὶ διδικαιώμεθα, τοὺς τῆς φανερῆς ῥύπου ἀπονηψάμενοι, διὰ πίστεως δηλονότι τῆς εἰς αὐτόν. Ὅπερ δὲ ἔστι τοῖς ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ προηγουμένη λαμπὰς, τοῦτο καὶ τοῖς ἐν ἀγλύϊ καὶ σκότῳ νοητῷ γέγονεν ὁ Χριστὸς, φῶς αὐτοῖς τὸ θεῖον ἐντιθεῖς· διὰ τοῦτο καὶ οἱ μακάριοι προφητῶν μέτοχοι τῆς τοιαύτης χάριτος παρεκάλουν γενέσθαι, λέγοντες· Δεῖξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου, καὶ τὸ σωτήριόν σου ὅς ἡμῖν. Οὐκοῦν εἰσαφέρετο μὲν Χριστὸς ἐν τῷ Ἰερῷ, καὶ βρέφος ὡν ἔτι βραχὺ τε καὶ ὑπομάσθιον· ὁ δὲ γε μακάριος Συμεὼν, προφητικῆ χάριτι τετιμημένος, δέχεται μὲν εἰς ἀγάλας αὐτόν· θυμηδίας δὲ τῆς ἀνωτάτω πιμπλάμενος, εὐλόγησε τὸν Θεὸν λέγων· Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥημά σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι ἴδον οἱ ἀφθαλμοὶ μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν· φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραὴλ. Προητοίμασται γὰρ τὸ Χριστοῦ μυστήριον καὶ πρὸ αὐτῆς τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς· πεφανέρωται δὲ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, γέγονε δὲ φῶς τοῖς ἐν σκότῳ, καὶ πεπλανημένοις, καὶ ὑπὸ χεῖρα πεσοῦσι διαβολικῆν. Αὐτοὶ δὲ ἦσαν οἱ τῆς κτίσεως παρὰ τὸν κτίσαντα λατρεύοντες, προσκυνούντες δὲ καὶ τῷ ἀρχεκάκῳ ὀράκοντι, καὶ τῆ τῶν δαιμόνων ἀκαθάρτων πληθῆναι τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ἀνάπτοντες· ἀλλὰ κέκληνται παρὰ Θεοῦ Πατέρος πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ Υἱοῦ, ὃς ἔστι φῶς

A quondam clamabamus : « Respice in me, et misere-
rere mei ⁴⁰. » Quid autem æquari potest cum ea
voluptate, quam capit aliquis cum Deum agnoscit
orbem terrarum servasse, mediante Filio, propterea
quod nostri similis factus est? Scriptum est enim,
unum esse Deum, et unum mediatorem Dei et homi-
num, hominem Christum Jesum, qui dedit seipsum
redemptionem pro nobis ⁴¹. Ultra enim se ad in-
opiam nostram demisit, ut nos divites redderet, si
se lucrificeremus ⁴². Certe igitur ipsum ut unum
e nobis offerri Patri, et legis umbras sequi, ac præ-
terea de more sacrificare, licet a matre isthæc fle-
rent. Num ergo latuit omnes Hierosolymitas, nec
ulli eorum qui illic degebant agnitus fuit? At quo-
modo verum istud sit? Deus enim ac Pater per pro-
phetas prædixit appariturum aliquando Filium, ut
salvos faceret eos qui perierant, et qui in tenebris
erant illuminaret. Itaque per unum prophetam
dixit : « Appropinquat cito justitia mea, et miseri-
cordia mea ut reveletur ⁴³. Et salutare meum sicut
lampas ardebit ⁴⁴. » Christus autem misericordia
est ac justitia. Misericordia enim ab ipso consecuti
sumus, et justificati sumus, nequitia sordibus ab-
stersis, per fidem scilicet in ipsum. Quod autem in
nocte ac tenebris versantibus lux est, hoc in caligine
quoque ac tenebris spiritualibus constitutis Christus
factus est, divinam eis lucem indens. Proindeque
beati prophete istius gratiæ participes fieri rogabant
dicentes : « Ostende nobis, Domine, misericordiam
tuam, et salutare tuum da nobis ⁴⁵. » Igitur illatus
est Christus in templum, infans adhuc cum esset,
parvulus et lactens : Simeon autem beatus, propheta
præditus gratia, in ulnas eum accipit summa-
que lætitia perfusus **389** benedixit Deum dicens :
« Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum
verbum tuum in pace. Quoniam viderunt oculi mei
salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium
populorum : lumen ad revelationem gentium, et
gloriam plebis tuæ Israel ⁴⁶. » Præparatum est enim
Christi mysterium, etiam ante ipsum mundi opifi-
cium, sed manifestatum est novissimis sæculi tem-
poribus, et lux facta est versantibus in tenebris, ac
deceptis, atque potestati diabolicæ subditis. Hi autem
creaturæ potius quam Creatori serviebant ⁴⁷, et
mali auctorem draconem adorabant, impuræque dæ-
monum multitudini Dei gloriam attribuebant : sed
vocati sunt a Deo Patre ad agnitionem Filii, qui est
lux vera. Dixit ergo per vocem Isaia ⁴⁸ : « Significabo
eis, et suscipiam illos, quia redimam eos : et multi-
plicabuntur, sicut erant plurimi decepti, » sed per
Christum vocati. Multi vero sunt rursus sicut et
prius, qui suscepti et redempti sunt, accepto a Deo
et Patre pacis signo, amicitia nimirum et gratia per
fidem in Christum. Dispersi sunt autem in populis
divini discipuli. Quid tum inde? Qui procul erant a

⁴⁰ Psal. xxiv, 16. ⁴¹ I Tim. II, 5, 6. ⁴² II Cor. viii, 9. ⁴³ Isa. lvi, 1. ⁴⁴ Isa. lxii, 1. ⁴⁵ Psal. lxxiiii, 8. ⁴⁶ Luc. II, 29, 32. ⁴⁷ Rom. I, 25. ⁴⁸ Imo, Zachar. x, 8.

* F. καθήκετο.

Deo, affectu prope facti sunt; quibus etiam Paulus divinus scribit, dicens: « Nunc autem vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi ». Qui autem prope facti sunt, gloriam suam Christum faciunt. Dixit enim de ipsis rursus Deus ac Pater: « Et confortabo eos in Domino Deo suo, et in nomine ejus gloriabuntur, dicit Dominus ». Id ipsum beatus quoque Psalmista docet, quasi ad universorum Salvatorem loquens: « Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exsultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorum tu es ». Invenimus autem prophetam Jeremiam ad Deum clamantem: « Domine, fortitudo mea, et auxilium meum, et refugium meum in die malorum meorum. Ad te omnes gentes venient ab extremo terræ, et dicent, Quoniam falsa fabricaverunt patres nostri idola, et non est in eis utilitas ». Factus est igitur lumen ad revelationem gentium Christus, sed et ad gloriam Israel. Tametsi enim fuerunt ex ea gente nonnulli injurii, præfracti et vecordes, tamen servatæ sunt reliquæ, et glorificatæ per Christum. Primitiæ autem fuerunt divini discipuli, quorum gloria universum orbem illustrat. Gloria item est Israel, quoniam ex ipsis secundum carnem prodiit, quamvis Deus supra omnes constitutus, ac benedictus in sæcula. Amen. Benedicit porro Simeon sanctam Virginem, utpote quæ divinæ voluntati morem gessit, et partui ministravit, nec leges passa est humanitatis. Virgo enim peperit, neque ex homine, sed cum in ipsam supervenisset sanctus Spiritus. Quid porro de Christo ait Simeon propheta? « Ecce positus est hic in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicitur ». Positus enim est a Deo et Patre Emmanuel in fundamenta Sion, cum sit lapis electus, angularis, pretiosus: sed qui crediderunt in ipsum, non sunt confusi; quotquot autem non crediderunt, et ignari, et qui illius mysteria videre non potuerunt, cadentes contriti sunt. Dixit enim alicubi rursus Deus ac Pater: « Ecce pono in Sion lapidem offensionis, et petram scandali, et qui credit in eum non confundetur; in quem autem occiderit, ipsum triturabit ». Verum confirmabat Israelitis propheta dicens: « Et ipsum sanctificate, et ipse erit lumen tuum: et, si in ipso confisus fueris, erit tibi in sanctificationem, et non ut lapidi offensionis occurretis, neque ut petrae ruina ». Quoniam igitur Emmanuelem, Deus cum sit ac Dominus, Israel non sanctificavit, neque porro in ipsum credere voluit, impingit quodammodo in lapidem propter incredulitatem, contritus est ac cecidit: sed surrexerunt multi, hoc est, qui fidem in ipsum suscepere. Transplantati enim sunt ex legali cultu ad spirita-

τὸ ἀληθινόν. Ἐφη γοῦν διὰ φωνῆς Θεοῦ ἡ Ἐξημανῶ ἀφ' αὐτοῦ, καὶ εἰσδέξομαι αὐτοὺς, διότι λυτρώσομαι αὐτούς, καὶ πληθυνθήσονται, καθότι ἦσαν πολλοὶ οἱ πλανώμενοι, κεκλημένοι δὲ διὰ Χριστοῦ. Πολλοὶ δὲ πάλιν εἰσὶ καθὰ καὶ πρότερον, οἱ εἰσεδέχθησαν καὶ λελύτρωνται, σύνθημα λαβόντες εἰρήνης παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τὴν διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν οἰκειωσίν τε καὶ χάριν. Κατεσπάρησαν δὲ ἐν λαοῖς οἱ θεσπίσιοι μαθηταί. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; Οἱ μακρὰν ὄντες Θεοῦ, κατὰ δίδασκιν γεγονάσιν ἐγγύς· τούτοις καὶ ὁ θεσπίσιος Παῦλος ἐπιστέλλει λέγων· « Νυνὶ ἐγὼ ὑμεῖς οἱ ποτε ὄντες μακρὰν, ἐγενήθητε ἐγγύς ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ. Ἐγγύς δὲ γενόμενοι, καύχημα ποιοῦνται Χριστὸν. Ἐφη γὰρ περὶ αὐτῶν πάλιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· « Καὶ κατισχύσω αὐτοὺς ἐν Κολοῦθεῶ αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κευχήσονται, λέγει Κύριος. » Τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Ἰακώβος διδάσκει λέγων, ὡς πρὸς τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα φάσκων· « Κύριε, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύσονται, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι σου ἀγαλλιάσονται ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ὑψωθήσονται, ὅτι καύχημα τῆς δυνάμεως αὐτῶν σὺ εἶ. » Εὐρίσκομεν δὲ προφήτην Ἰερεμίαν ἀνακαραχότα πρὸς τὸν Θεόν· « Κύριε, ἰσχύς μου καὶ βοήθειά μου, καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου· πρὸς σὲ ἔβην ἤξουσιν ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἐρούσιν. Ὡς ψευδὴ ἐκτίσασθε οἱ πατέρες ἡμῶν εἰδούσι, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὀφελίμων. » Γέγονε τοίνυν πῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἔθνῶν ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ εἰς ὄξαν τοῦ Ἰσραὴλ. Εἰ γὰρ καὶ γεγονάσι τινες ἐξ αὐτῶν ὕβρισται καὶ ἀπειθεῖς, καὶ ἀσυνεσίας ἐμπλήρω τὴν διάνοιαν ἔχοντες, ἀλλ' ὅν σέσωσται τὸ κατάλειμμα, καὶ δεδόξασται διὰ Χριστοῦ. Ἀπαρχὴ δὲ τούτων οἱ θεσπίσιοι γεγονάσι μαθηταί, ὧν ἡ τῆς εὐκλείας παιδρότης ὅλην περιεστράπτει τὴν ὑπ' οὐρανόν· ὄξαν δὲ καὶ ἐτέρως τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι προῆλθεν ἐξ αὐτῶν κατὰ σάρκα, καίτοι Θεὸς ἐπὶ πάντας, καὶ εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Εὐλογεῖ δὲ Συμεὼν τὴν ἁγίαν Παρθένον, ὡς ὑπηρετήσασθαι θεῖα βουλῇ, καὶ ὑπουργήσασθαι τόκῳ, καὶ τοὺς τῆς ἀνθρωπότητος νόμους οὐκ ἀνασχομένην. Παρθένος γὰρ οὐσα τέκεται, καὶ οὐκ ἐξ ἀνδρός, ἀλλ' ἐπελθόντος ἐπ' αὐτὴν Πνεύματος ἁγίου. Τί δὲ δὴ ἄρα περὶ Χριστοῦ φησὶν ὁ προφήτης Συμεὼν; « Ἰδοὺ οὗτος κείναι εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον. » Τέθειται μὲν γὰρ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Ἐμμανουὴλ εἰς τὰ θεμέλια Σιών, ἐκλεκτὸς ὢν λίθος, ἀκρογωνεῖος, ἐν τιμος. Ἄλλ' οἱ μὲν ἐπ' αὐτῷ πιστεύσαντες, οὐ κατησχύνθησαν· ὅσοι δὲ ἄπιστοι καὶ ἁμαθεῖς, καὶ τῇ ἐπ' αὐτῶν μυστήριον οὐκ ἴσχυσαι ἰδεῖν, πεισόντες συνετριβήσαν. Ἐφη γὰρ ποῦ πάλιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· « Ἰδοὺ τίθημι ἐν Σιών λίθον προσκόμματος, καὶ πέτραν σκανδάλου, καὶ οἱ πιστεύοντες ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ κατισχύνη· ἐπ' ὃν δ' ἂν πέση, λι-

⁴⁰ Ephes. ii, 13. ⁴¹ Zachar. x, 12. ⁴² Psal. lxxviii, 16, 18. ⁴³ Jerem. xvi, 19. ⁴⁴ Luc. ii, 32. ⁴⁵ Isa. x, 22; Rom. ix, 27. ⁴⁶ Luc. ii, 34. ⁴⁷ Isa. viii, 14, 15; Rom. ix, 33. ⁴⁸ Isa. viii, 13, 14.

Variæ lectiones.

Ἐγγύς αὐτοῦ. ἢ γὰρ αὐτοῦ.

κμήσει αὐτόν. ἰ) Ἄλλ' ἠσφαλιζέτο τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ ὁ
 προφήτης λέγων· « Καὶ αὐτὸν ἀγιάσατε, καὶ αὐτὸς
 ἔσται σου φῶς· καὶ ἐὰν ἐπ' αὐτῷ πεποιθῶς ᾖς, ἔσται
 σοι εἰς ἀγίασμόν, καὶ οὐχ ὡς λίθω προσκόμματος
 συνανησθεσθε αὐτῷ, οὐδ' ὡς πέτρας παραπτώματι. »
 Οὐκοῦν ἐπειδήπερ Κύριον ὄντα καὶ Θεὸν τὸν Ἐμμα-
 νοουήλ οὐχ ἠγίασεν ὁ Ἰσραὴλ, οὔτε μὴν ἠθέλησεν ἐπ'
 αὐτῷ πεποιθέσθαι, περιπίπτουσιν [Ἰσ. πίπτει:] ὡς λίθω
 διὰ τὴν ἀπίστην, συνετριβήθη καὶ πέπτωκεν· ἀνέστησαν
 δὲ πολλοὶ, τοῦτ' ἔστιν, οἱ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν παραδε-
 ξάμενοι. Μεταφουεῖθησαν γὰρ ἐκ νομικῆς λατρείας εἰς
 τὴν πνευματικὴν, καὶ ἐκ τοῦ δοῦλον ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς
 πνεῦμα, πεπλουτήκασι τὸ ἐλευθεροῦν, τοῦτ' ἔστι τὸ
 ἀγιον· κοινῶς οἱ γέγονασι τῆς θείας φύσεως, υἱοθεσίας
 ἔξωλονται, καὶ ἐν ἐλπίσιν εἰσὶ τοῦ καὶ αὐτὴν κατακτη-
 σασθαι τὴν ἀνω πόλιν, ἦτοι τὴν τῶν οὐρανῶν βασι-
 λείαν. Ἀντιλεγόμενον δὲ σημεῖον τὸν τίμιον ὀνομάζει
 σταυρὸν, ὡς καὶ ὁ σοφώτατος γράφει Παῦλος· « Ἰου-
 δαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρία· » καὶ πάλιν,
 « Ὁ λόγος μὲν ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις
 μωρία ἔσται, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ
 εἰς σωτηρίαν. » Ἀντιλέγεται τοίνυν τὸ σημεῖον, ἐν
 τοῖς ἀπολλυμένοις μὲν μωρία δόξαν εἶναι, τοῖς γε
 μὴν ἐπεγνωκόσι τὴν δύναμιν αὐτοῦ σωτηρία καὶ ζωή.
 Ἐφη γοῦν Συμεὼν τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ, ὅτι « Καὶ σὺ
 δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία· » ῥομφαίαν
 τάχα ποὺ λέγων τὴν λύπην ἣν ἔσχεν ἐπὶ τῷ Χριστῷ,
 βλέπουσα σταυρούμενον ὃν γέγεννηκεν, καὶ οὐκ εἶδὺς
 πάντως ὅτι καὶ κρείττων ἔσται θανάτου, καὶ ἐκ νε-
 κρῶν ἀναστήσεται (1). Καὶ μὴ τοι θαυμάσης, εἰ
 ἠγγήσῃς ἡ Παρθένος, ὅπου καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀγίους
 ἀποστόλους ἀλιγοπιστοῦντας εὐρήσομεν περὶ τοῦτου.
 Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Θωμᾶς, εἰ μὴ τὰς χεῖρας ἔβαλεν εἰς τὴν
 πλευρὰν αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. ἐψη-
 λάφησε δὲ καὶ τοὺς τόπους τῶν ἤλων, οὐκ ἠνέσχετο πιστεῦσαι,
 λεγόντων αὐτοῦ τῶν ἐτίρων μαθητῶν·
 ὅτι ἐγήγεραται Χριστὸς, καὶ ἐμφανῆ κατέστησεν αὐτοῖς
 ἑαυτόν. Ὁφείλει τοιγαροῦν ἡμεῖς ὁ σοφώτατος
 εὐαγγελιστὴς πάντα διδάσκων, ὅσα δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ
 ἡμῶν ὑπέμεινε ὁ Υἱὸς γενόμενος σὰρξ, καὶ
 τὴν καθ' ἡμᾶς πτωχείαν οὐκ ἀπαξίωσας λαθεῖν, ἵνα
 δοξολογησωμεν αὐτὸν ὡς λυτρωτὴν, ὡς Κύριον,
 ὡς Σωτῆρα καὶ Θεόν, ὅτι αὐτῷ τε καὶ σὺν αὐτῷ τῷ
 Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν ἀγίῳ
 Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMILIA II'

Εἰς τὴν ἀγίαν ἑορτὴν τῶν Βαθῶν, καὶ εἰς τὸν
 πῶλον (2).

Βασιλικήν, οἱ πιστοὶ σήμερον ἐπιδημίαν εορτάζον-
 τες, θεοπροπῶς τῷ Βασιλεῖ ὑπαντήσωμεν. Ὡρα λοι-
 πόν, μὴ καθυδῶμεν· τὸν νοῦν πρὸς τὸν Θεὸν ἀν-
 υψώσωμεν, τὸ πνεῦμα μὴ ἐβέσωμεν, τὰς λαμπάδας
 ἡμῶν φαιδρῶς ἐξανάψωμεν, τὸν χιτῶνα τῆς ψυχῆς
 ἐξολάβωμεν, τὰ βῆλα ὡς νικηφόροι βαστάσωμεν, καὶ

lem, et ex spiritu servitutis, quem in se habebant,
 spiritum libertatis obtinent, sanctum nimirum :
 consortes facti sunt naturæ divinæ³⁹, adoptione fi-
 liorum ornati sunt, et spem habent potiundæ su-
 pernæ civitatis, seu regni cœlestis. Signum vero
 cui contradicitur, pretiosam crucem nominat, ut et
 sapientissimus Paulus scribit, « Judæis quidem scan-
 dalum, gentibus autem stultitiam⁴⁰. » Et rursus :
 « Verbum quidem crucis percuntibus quidem stul-
 titia est : iis autem qui salvi sunt id est nobis,
 Dei virtus est, in salutem⁴¹. » Contradicitur itaque
 signum, cum in 391 pereuntibus quidem stultitia
 censetur esse, iis autem qui virtutem ejus norunt,
 salus ac vita. Dixit ergo Simeon sanctæ Virgini : « Et
 tuam ipsius animam pertransibit gladius⁴². » gla-
 dium forsân dicens, dolorem quem habuit ob Chri-
 stum, cum eum crucifixum videret quem genuerat,
 nec omnino nosset morte superiorem fore, ac resur-
 rectorum. Neque mireris si Virgo ignoraverit, quan-
 doquidem etiam in hoc modicæ fidei comperiemus
 sanctos apostolos. Unde beatus Thomas nisi manum
 misisset in latus ejus post resurrectionem, et loca
 clavorum palpasset, non utique credidisset, aliis
 discipulis Christum surrexisse dicentibus et sibi ap-
 paruisse⁴³. Juvat ergo nos sapientissimus evange-
 lista, cum omnia docet quæcunque propter nos et
 pro nobis sustinuit Filius caro factus, et nostram
 paupertatem assumere non dedignatus, ut glorificemus
 ipsum, ut Redemptorem, ut Dominum, ut Sal-
 vatorem ac Deum, quoniam ipsi et cum ipso Deo
 ac Patri gloria et imperium, cum sancto Spiritu in
 sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIII.

In sanctum festum Palmarum, et in pullum asini.

Cum regium adventum, fideles, hodierna die ce-
 lebremus, Regi, pro eo ac Deum decet, occurramus.
 Tempus est, ne dormianus; mentem ad Deum
 efferamus, spiritum non exstinguamus, faces no-
 stras alacriter accendamus, mutemus animæ tui-
 cam, palmas v. victores gestemus, et cum plebe

³⁹ II Petr. 1, 4. ⁴⁰ I Cor. 1, 23. ⁴¹ ibid. 24. ⁴² Luc. 11, 35. ⁴³ Joan. 11, 25.

NOTÆ.

(1) Hanc de B. Virgine Maria sententiam primus, quod sciam, Origenes protulit homil. 17 in Lucam, quem secuti sunt Chrysostom. in Psal. xlii, auctor Quæstionum Veteris ac Novi Testamenti, q. lxxiii, Theophil. in c. 11 Lucæ, et noster Cyrillus cum hic, tum Comm. in Joan. pag. 1063 et 1066. ΑΥΒΕΡΤΙ' S.

(2) Ex Bibliothecæ Regiæ codice nunc primum

Græce et Latine edita. — Ejusdem argumenti homiliam habes apud Epiphanium tom. II, in qua multa iisdem prope verbis, ut difficile sit conjicere utri hæc, an illa sit ascribenda. Est tamen hæc illa multo longior, et disputationem continet adversus hæreticos divinitatem et ὁμοουσιότητα Christi cum Patre negantes : quod beati Cyrilli præ se fert ingenium ac morem, tametsi videatur stylus non idem. Id.

plebeium in morem acclamemus, cum pueris cen
pueri hymnum canamus : « Hosanna, benedictus qui
venit in nomine Domini⁴⁰. » Ecce enim venit, ecce
apparuit, ecce Rex astat. Rursum Hierosolimam
ingreditur, rursum crux præparatur, rursus Adami
chirographum rampitur; rursum paradisi aperit-
ur, rursum Iatro introducitur, rursum exsultat
Ecclesia, rursum improba Synagoga viduatur, **392**
rursus dæmones confunduntur, rursum Judæi fero-
ciant, fideles rursum servantur. In festi partem
cuncta veniunt, cuncta Dominum celebrant. Cæli
lætantur, montes exsultant. Fluvii, plaudite, accedite,
clamate, videntes nostra verba jam res esse factas;
colles, resonate; infantes, hymnos dicite; discipuli,
prædicate; sacerdotes, loquimini; theologi, decernite;
incolæ Sionis, occurrite; gentes, congregamini, cœ-
lestia, terrestria, inferna, omnis ordo et ætas. Venit
enim erga omnes beneficus, apparuit omnes mise-
raturus, ille qui omnibus lætitiis impertitur, Deus
cum sit, homo factus est, et in terra visus est, et
cum hominibus conversatus est⁴¹; cum servis,
Dominus; cum debitoribus, persolutor; cum per-
ditis, salus; cum damnatis, liberator; cum despe-
ratis, spes; cum mortuis, resurrectio; cum inhu-
manis, misericors; cum fugitivis, justus; cum reis,
innocens; cum peccatoribus, inculpatus; cum in-
gratis, supra modum liberalis.

δικαιος, μετὰ τῶν ὑπευθύνων ὁ ἀνεύθυνος, μετὰ τῶν
ἀφθόνως χαριζόμενος.

Vidisti, charissime, festivitatis mysterium? vidisti
præsentis diei miracula? Heri Bethania festum diem
agebat, hodie cuncta Ecclesia divina fruitur præ-
sentia; heri vitam alii largitus est, hodie ipse ad
mortem venit; heri quatruiduanus ille excitatus est,
hodie triduanus astat. Quatruiduanum Lazarum ad
vitam revocavit⁴², ut naturæ nostræ ex quatuor ele-
mentis compositæ communem resurrectionem præ-
vio testimonio confirmaret. Sed ibi Martha quidem
œtris distrahitur, legalis cultus typum præ se fe-
rens; hic Maria Domini pedibus assidet, Ecclesie
imaginem gerens, amoris vim erga illum et assidui-
tatem. Et qui ante sex dies Paschæ per quinque
corporis sensus quatruiduanum Lazarum, unum dua-
bus fratrem largiens, illius vincula solvi jubet, ipse
nunc venit ligandus. Et venit, non cum turba neque
cum tumultu, neque virtutibus ac principatibus at-
que potestatibus invisibiliter stipatus, non in throno
quodam præalto et excelso considens, non alis qui-
busdam, et igneis rotis, ac multioculis contactus,
non tubis et prodigiis omnia perstrepens; sed in
humana occultatus natura. **393** Benignitatis enim
adventus est, non justitiæ; indulgentiæ, non ultionis;
non in Patris gloria, sed in matris humilitate appa-
ret. Quem adventum dudum nobis admirabilis Za-

μετὰ τοῦ θλίου τὰ τοῦ θλίου βοήσωμεν· μετὰ τῶν
παίδων, ὡς οἱ παῖδες ὀμνήσωμεν· « Ὁσάννά, εὐλο-
γηγμένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Ἰδοὺ γὰρ
ἦλθεν, ἰδοὺ ἐπέφανεν, ἰδοὺ ὁ Βασιλεὺς ἐπέσθη. »
Πάλιν εἰς Ἱερουσαλήμ εἰσέρχεται, πάλιν σταυρὸς
εὐτρεπίζεται, πάλιν τοῦ Ἀδάμ τὸ χειρόγραφον βή-
γνυται· πάλιν παράδεισος ἀνοίγεται, πάλιν λησθῆς
εἰσοικίζεται, πάλιν ἡ Ἐκκλησία χορεύει, πάλιν ἡ
πονηρὰ Συναγωγὴ χηρεύει, πάλιν οἱ δαίμονες αἰ-
σχύνονται, πάλιν οἱ Ἰουδαῖοι μαίνονται, πάλιν οἱ
πιστοὶ διασώζονται. Πάντα τῇ ἑορτῇ κοινωνεῖ,
πάντα τὸν Δεσπότην ὕμνεῖ. Οἱ οὐρανοὶ εὐφραῖ-
νονται, τὰ ἔρη ἀγάλλονται. Οἱ ποταμοὶ, κροτήσατε,
προσέλθετε, βοήσατε, ὀρῶντες τὰ ἡμῶν ῥήματα γε-
νόμενα πράγματα· οἱ βουνοὶ, ἀλαλάξατε· τὰ νῆπια,
ὀμνήσατε· μαθηταὶ, κηρύξατε· ἱερεῖς, λαλήσατε· θεο-
λόγοι, δοξάσατε· οἱ ἐν Σιών, ὑπαντήσατε· τὰ ἔθνη, συν-
ἄχθητε, τὰ οὐράνια, τὰ ἐπίγεια, τὰ καταχθόνια, πᾶσα
ἀξία καὶ ἡλικία. Πάντας γὰρ εὐεργετησῶν ἐρχεται,
πάντας ἐλεήσων ἐπέφανεν, πᾶσι χαριζόμενος τὴν
ἀγαλλίασιν, Θεὸς ὢν γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ γῆς
ἔσθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, μετὰ τῶν
δούλων ὁ Δεσπότης, μετὰ τῶν χρωφειλετῶν ὁ πη-
ρωτής, μετὰ τῶν ἀσώτων ἡ σωτηρία, μετὰ τῶν κα-
ταδικῶν ὁ ἐλευθερωτής, μετὰ τῶν ἀπεγνωσμένων ἡ
ἐλπίς, μετὰ τῶν κάτω κειμένων ἡ ἀνάστασις, μετὰ
τῶν ἀγνωμόνων ὁ ἐλεήμων, μετὰ τῶν δραπέτων ὁ
ἀμαρτωλῶν ὁ ἀναμάρτητος, πρὸς τοὺς ἀχαρίστους ὁ

Ἰδὲς, ἀγαπητὲ, τῆς ἑορτῆς τὸ μυστήριον; Ἰδὲς τῆς
παρούσης ἡμέρας τὰ θαύματα; χθὲς ἡ Βηθανία ἐώρ-
ταζεν, σήμερον πᾶσα ἡ Ἐκκλησία ἀπῆλυσεν τῆς θεϊ-
κῆς παρουσίας· χθὲς ἄλλω τῷ ζῆν ἐχαρίσατο, σήμερον
αὐτὸς ἐπὶ τὸν θάνατον ἐρχεται· χθὲς ὁ τετραήμερος
ἀνίστατο, σήμερον ὁ τρίήμερος ἐπίσταται. Τετραήμε-
ρον ἀνέστησε Ἀδάζαρον, ἵνα τῆς ἐκ τασάρων στοιχείων
συγκειμένης ἡμῶν φύσεως τὴν κοινὴν ἀνάστασιν προ-
πιστώσῃται. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἡ Μάρθα περιεπάται, τύπον
τῆς νομικῆς λατρείας ἔχουσα· ἐνταῦθα δὲ Μαρία τοῖς
ποσὶ τοῦ Δεσπότητος προσκάθηται, τῆς Ἐκκλησίας
εἰκόνα φέρουσα, τὸ πρὸς αὐτὸν φιλιτρον καὶ τῇ προσ-
εδρίᾳ. Καὶ ὁ πρὸ ἑξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, διὰ τῶν
πέντε τοῦ σώματος αἰσθησῶν, τὸν τετραήμερον Ἀ-
ζαρον ἐν ταῖς δυσὶν τὸν ἕνα χαρισάμενος ἀδελφῶν,
ἐκείνου μὲν τὰ δεσμὰ ἐπιτρέπει λυθῆναι· αὐτὸς δὲ
νῦν παραγίνεται δεσμευθῆναι. Καὶ παραγίνεται, οὐ
σοδῶν, οὐδὲ θορυβῶν, οὐδὲ δυνάμεις, καὶ ἀρχὰς, καὶ
ἐξουσίας ἀοράτως δορυφορούμενος; ὃ περικειμένος,
οὐκ ἐπὶ θρόνου τινὸς ὀψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου καθήμε-
νος οὐ πτέρυξι τίσι καὶ πυριφόροις τροχοῖς καὶ
πολύμοις συγκαλυπτόμενος, οὐ σάλπιγγιν καὶ θυ-
νάμει καὶ τέρασι καταυτῶν· σὺμπαντα· ἀλλ' ἐν
ἀνθρωπείῳ φύσει κρυπτόμενος· φιλανθρωπίας γὰρ
ἡ παρουσία, οὐ δικαιοκρισίας· συγκαταβάτως,

⁴⁰ Matth. xxi, 9, 5. ⁴¹ Baruch iii, 38. ⁴² Joan. xi, 30, 43.

Variae lectiones.

¹ ἴσ. κατακομιμῶν. vel κομιμῶν. ² ἴσ. τὴν προσεδρίαν. ³ Decesse videtur καὶ. ⁴ ἴσ. καταυτῶν vel καταυδῶν.

οὐ κόλασως· οὐκ ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς ὀδῆ; ἀλλ' ἐν τῇ τῆς μητρὸς ταπεινώσει ἐπιφαινεται ἡ παρουσία τοῦ πατρὸς ἡμῶν ὁ θαυμάσιος Ζαχαρίας διηγήσατο. καὶ πρὸς εὐφροσύνην συγκαλούμενος τὴν κτίσιν, εἰς πρόσωπον ὡσπερ τῆς Ἐκκλησίας τῇ Ἱερουσαλὴμ ἀνακίραγε, λέγων· Καίρει σφόδρα, θύγατερ Σιών· Ταύτη τῇ φωνῇ καὶ ὁ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον κέχρηται, λέγων· Καίρει, κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· Τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς ταῖς γυναῖξιν κέκραγε, λέγων· Καίρετε· ἵνα μάθῃς διὰ τὴν πάλαι φωνὴν ἣν ἡ Εὐαγγελίστρια, τὸ· Ἐν λύπαις τέθεικε τέκνα, διὰ τοῦτο πρὸς τὰς γυναῖκας τὸ, Καίρετε· ἐδόθησεν, καθὼς καὶ ὁ Ζαχαρίας ἐκήρυξε, λέγων· Καίρει σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυττε, θύγατερ Ἱερουσαλὴμ· Τί τὸ κήρυγμα; εἰπέ προφανῶς, ὡς προφήτα· Ἐπ' ὄρους ὑψηλοῦ ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών ὕψωσεν τὴν φωνὴν σου· Τί λέγων τῇ Σιών; Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι· Πῶς; Εἶπες τὴν παρουσίαν, εἰπέ καὶ τὸν τρόπον ἄρα ἐφ' ἀρμάτων καὶ ὀχημάτων; ἄρα μετὰ δυνάμεως καὶ στρατοπέδων, καὶ ἰππέων; καὶ τῆς λοιπῆς τῶν βασιλέων φαντασίας; Οὐχί, φησὶν ἀλλὰ πῶς; Ἐπιβεθῆκώς ἐπὶ θνον καὶ πῶλον νέον· Τί λέγει; Ἐπιβεθῆκώς ἐπὶ πῶλον παραγίνεται, καὶ ἀδοξεῖ καθήμενος; Ναί, φησὶν· Οὐ γὰρ τὴν ἰσὴν ἔχων τοῖς ἄλλοις ὑπεροψίαν ἔρχεται· Ἀλλὰ τί; Ἐν δούλῳ μορφῇ, ὡς νυμφίος, οὕτως πράως, καὶ ὡς ἀμνὸς ἡμερός· καὶ ὡς σταγὼν ἡσυχῆ ἐπὶ πόκον, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν, καὶ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι, οὕτω παραγίνεται, τὴν ἀλογον φωνῶν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, καὶ ἐν ἀλόγῳ καθήμενος, παιδείων ἀνθρώπους μὴ ἐπαίρεισθαι, καθαιρῶν δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὑψῶν ταπεινοῦς, πεινῶντας ἐμπιπλῶν ἀγαθῶν, καὶ πλουτοῦντας ἐξαιποστῆλων νεοῦς· δώδεκά τινας, καὶ τούτους οἰκτροῦς, συνεπομένους αὐτῷ φέρων, καὶ διὰ τούτων τὰ ἔθνη συγκαλούμενος· Οὗτός ἐστιν ὁ ἐκ τῆς βίβλης Ἰεσσαὶ βλαστήσας κλάδος· ὃς προσπαγγῶντες σήμερον τῶν Ἑβραίων οἱ παῖδες, κλάδους ἔλαιῶν ὡς ἐλεῆμονι ἐπισείουσι, καὶ βαίους ὡς νικητῆ τῷ θανάτῳ ἀνευφημοῦσι, καὶ λέγουσιν· Ὁσαυτὸν, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· Τί γὰρ φησὶν ὁ εὐαγγελιστῆς; Καὶ ἐγένετο ὅτε ἤγγισεν ὁ Ἰησοῦς εἰς Βηθφαγή καὶ εἰς Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, λέγων· Ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην, καὶ εἰσερχόμενοι ἐν αὐτῇ εὐρήσατε θνον καὶ πῶλον νέον, ἐφ' ὧν οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐκάθισεν· λύσαντες ἀγάγετέ μοι· καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ τι, ἐρεῖτε, ὅτι Ὁ Κύριος αὐτοῦ κρείων ἔχει· Ἐἶτα ἔγουν εἰς ἔργον τὸν τοῦ Λόγου λόγον, καὶ ἤγαγον τὴν θνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ ἐπέθηκαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐκάθισεν ὁ Ἰησοῦς.

Τύπος μὲν οὖν ἡ κατέναντι κώμη τοῦ βίου τοῦ παρόντος· Ἀντικρὺ γὰρ ἦν, καὶ οὐ πλησίον τοῦ Θεοῦ· Ὅτε οὖν ἤγγισεν πλησίον ταύτης τῆς κώμης, ὅτε σαρωθεὶς γέγονε μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, τότε λοιπὸν ἀποστέλλει τοὺς δύο μαθητὰς, ἡγοῦν τὰς δύο Διαθήκας, ἀγαγεῖν αὐτῷ τοὺς δύο λαοὺς, τὴν παλαιὰν καὶ γε-

charias prædicavit, et ad lætitiã creaturam provocans, in persona quodammodo Ecclesiæ ad Jerusalem clamavit, dicens : « Gaude vehementer, filia Sion ⁶⁶. » Hac voce Gabriel usus quoque est ad Virginem, dicens : « Ave, gratia plena, Dominus tecum ⁶⁷. » Hoc et Salvator ipse, cum surrexisset a mortuis, mulieribus clamavit, dicens : « Avete ⁶⁸, » ut intelligas propter veterem illam vocem quam Evã audiit, « In dolore paries filios ⁶⁹, » idcirco ad mulieres illud : « Avete, » dixisse, quemadmodum et Zacharias dixit : « Gaude vehementer, filia Sion; prædica, filia Jerusalem. » Quodnam præconium? expone palam, o propheta ! « Super montem excelsum ascende, qui evangelizas Sion : exalta vocem tuam ⁷⁰. » Quid Sion dicit? « Ecce Rex tuus venit tibi ⁷¹. » Quomodo? Adventum dixisti; modum expone. An in curribus et vehiculis? an cum copiis et agminibus equitibusve, et reliquo regum apparatu? Nequaquam, inquit : qui ergo? « sedens super asinum et pullum novum ⁷². » Quid ais? Rex pullo insidens advenit, et hanc ignominiam subito scilicet ! Ita est, inquit. Non enim cum eo fastu quo cateri venit. Quid ergo? In servi forma ⁷³, ut sponsus mitis et mansuetus agnus ⁷⁴, et sicut stilla placida in vellus, et sicut ovis ad occisionem, atque ut agnus innocens qui ducitur ad sacrificium ⁷⁵; ita venit, irrationalem ferens hominis naturam, et bruto insidens, docens homines ne efferantur, potentes dejiciens et exaltans humiles, esurientes bonis replens et divites dimittens inanes ⁷⁶ : duodecim, eosque miseros in comitatu suo habens, per quos gentes convocet. Hic est ille ramus qui ex radice Jesse germinavit; cui occurrentes hodie pueri Hebræorum ramos olivarum ut misericordiam prætendant, et palmis ut mortis victorem læti excipiunt, ac dicunt : « Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini ⁷⁷. » Quid enim ait evangelista? « Et factum est cum appropinquasset ad Bethphage et Bethaniam, ad **394** montem qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos suos, dicens : Me in castellum quod contra est; in quod introeantes invenietis asinam et pullum asinæ, quibus nemo hominum insedit; solvite et adducite. Et si quis vobis dixerit aliquid, dicetis : Dominus operam ejus desiderat ⁷⁸. » Tum illi Verbi mandatum exsequuntur, et adduxerunt asinam et pullum, et imposuerunt vestimenta sua, et insedit Jesus.

Vicus certe qui contra est, præsentis vitæ typum gerit. Opposita enim erat, nec prope Deum. Postquam ergo appropinquavit huic vico, cum nimirum incarnatus factus est nobiscum Deus, tunc demum misit duos discipulos sive duo Testamenta, ut adducant sibi duos populos, veterem et exollescentem Syna-

⁶⁶ Zach. ix, 9. ⁶⁷ Luc. i, 28. ⁶⁸ Matth. xxviii, 9. ⁶⁹ Ibid. ⁷⁰ Philipp. ii, 7. ⁷¹ Jerem. xi, 19. ⁷² Isa. liii, 7; Act. viii, 32. ⁷³ Luc. i, 52, 53. ⁷⁴ Matth. xxi, 9. ⁷⁵ Luc. xix, 29, 31.

⁷⁶ Gen. iii, 16. ⁷⁷ Isa. xl, 9. ⁷⁸ Zach. ix, 9. ⁷⁹ Ibid. ⁸⁰ Philipp. ii, 7. ⁸¹ Jerem. xi, 19. ⁸² Isa. liii, 7; Act. viii, 32. ⁸³ Luc. i, 52, 53. ⁸⁴ Matth. xxi, 9.

rogam, et juvenem atque inrudum gentium populum. Cum autem « contra » ait, significat misisse qui pœna solveret, et vocaret hominem qui in adversa parte deliciarum paradisi positus erat, quem cum tandem servatum videant prophetae, apostoli, et sacri præcones, ei qui se ad spontaneam passionem in Sion, ex supremo monte demisit, sancte occurrunt, et divinas suas voces ceu ramos olivarum animatos faustis omnibus emittunt, canentes : « Benedictus qui venit in nomine Domini : Hosanna in excelsis »⁷⁰. » Quid ais? Misero pullo insidentem vides, et Hosanna in excelsis clamitas? servi formam aspicias, et in nomine Domini Deum Dominum dicis? Ita est, inquit, pullo insidet, et a Patris sinu non separatur; a pueris decantatur, et sursum a Seraphim Deus prædicatur; Jerusalem ingreditur, sed supernam Jerusalem non relinquit. Et videt hunc simul, et occurrit, et clamat Joannes : « Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi »⁷¹. » Et alius : « Ecce Deus noster; ecce Dominus ipse venit, et salvabit nos »⁷². » Proinde oculi cæcorum aperti sunt hodie. Unus quidem ad orientis partes Domino clamat : « Ecce homo, Oriens nomen ei »⁷³; » alius ad occidentem jubet : « Sternite iter ascendenti ab occidente, Dominus nomen ei »⁷⁴. » Illic dicit : « Exsurge, aquilo »⁷⁵; » ille clamat : « Veni, auster »⁷⁶. » David autem summam, ac veluti septo comprehensis omnibus, præcones convocat ab oriente et occidente, et ab aquilone et mari »⁷⁷. Jeremias venientem quasi digito monstrans gentibus, canit dicens : « Ille Deus noster. Non **395** æstimabitur alius ab ipso. Invenit omnem viam scientiæ. Posthæc, ecce in terra visus est, et cum hominibus conversatus est »⁷⁸. » Quidam ad Jerusalem dicit : « Gaude et lætare, filia Sion »⁷⁹. » Alter pueris jubet : « Laudate, pueri, Dominum »⁸⁰. » Pueri respondent : « Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini »⁸¹. » Quæ cum audiret Psalmista Domino canit : « Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem »⁸². » Dominus populis præcipit : « Sinite pueros venire ad me »⁸³. » Recte secuti sunt pueri vocem Elisabeth : nam cum Virgini ac Deiparæ dixisset : « Benedictus fructus ventris tui »⁸⁴; » illi Filio ex ipsa prognato dicunt : « Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus. » Quid sibi vult, « Benedictus qui venit in nomine Domini? » Qui venit : unde? de cælo, aut ex Virgine? Qui venit, et prodit. Qui venit : quo? Ad passionem in nomine Domini, Patris nimirum, quemadmodum et ipse Christus dicebat : « Ego ex Patre exivi, et ad Patrem meum vado »⁸⁵. »

Α γηρακιαν Συναγωγῆν, καὶ τὸν νέον καὶ ἀγύμναστον τῶν ἐθνῶν λαόν. Διὰ δὲ τοῦ « κατέναντι » εἰπεῖν, σημαίνει, δεῖ τὸν κατέναντι τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου κατοικισθέντα ἐκπέμψαι λύσαι τοῦ ἐπιτιμίου (!), καὶ προσκαλέσασθαι ὃν ἀνασωζόμενον λοιπὸν ὄρωντες οἱ πάλοι προφήται, ἀπόστολοι, καὶ ἱεροκλήρυκες, τὸν ἐπὶ τὸ ἐκούσιον πάθος ἐν Σιών ἐκ τοῦ ἀνωθεν ὄρους ἑαυτὸν ταπεινῶσαντος ^a, ἱεροπρεπῶς προσυπαντῶσιν, καὶ τὰς θεολόκτους αὐτῶν φωνὰς ὡς ἐμφύχους οἰονεῖ πως ἑλαιῶν κλάδους εὐφημικῶς ἀναμιλποῦσιν· « Εὐλόγημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. » Τί λέγεις; « Ἐπὶ πάλου οἰκτροῦ καθήμενον ὄβρις, καὶ ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, βοᾷς; μορφήν δούλου βλέπεις, καὶ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ Κυρίου λέγεις; Ναί, φησὶν· ἐπὶ πάλον καθίζεται, καὶ τοῦ πατρικοῦ κόλπου οὐ χωρίζεται· ὑπὸ παιδῶν ὀμνείται, καὶ ἀνω ὑπὸ Σεραφίμ θεολογεῖται εἰς Ἱερουσαλήμ εἰσέρχεται, ἀλλὰ τὴν ἀνω Ἱερουσαλήμ οὐ κατέλιπεν. Καὶ ὄβρις τούτων ἄμα, καὶ ὄπαντᾶ καὶ βοᾷ Ἰωάννης· « Ἴδε, ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀφρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. » Καὶ ἄλλος· « Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν· ἰδοὺ Κύριος αὐτὸς ἦξει, καὶ σώσει ἡμᾶς. » Δ. ἑ ὀφθαλμοὶ τυφλῶν ἠνοιχθήσαν σήμερον. Ὁ μὲν πρὸς ἀνατολὰς τῷ Δεσπότη ἡ βοᾷ· « Ἰδοὺ ἄνθρωπος. Ἀνατολὴ ὄνομα αὐτοῦ· » καὶ ἄλλος πρὸς δύσιν διακλιεῖται· « Ὁδοποιήσατε τῷ ἐπιθεωκῶντι ἐπὶ δυσμῶν· Κύριος ὄνομα αὐτοῦ. » Ὁ μὲν λέγει, « Ἐξεγέρθητι, βοᾷ ὄβρις· » ὁ δὲ βοᾷ· « Ἐρχου, νότα. » Δαβὶδ δὲ περιεκτικώτατον καὶ σταυροφανώτατον συγκαλεῖται τὸ κήρυγμα ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βοᾷ ὄβρις καὶ θαλάσσης. Ἱερεμίας βδαι, ὡς δακτύλῳ τιλὶ τοῖς ἔθνεσιν δεικνύων τὸν ἐρχόμενον, καὶ λέγων· « Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν· οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς ^b αὐτόν· ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης. Μετὰ ταῦτα, ἰδοὺ ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναεστράφη. » Ὁ μὲν πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ λέγει· « Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών. » Ὁ δὲ τοῖς παισὶν ἐπιτρέπει· « Αἰνεῖτε, παῖδες, Κύριον. » Οἱ παῖδες ἀποκρίνονται· « ὡσαννὰ, εὐλόγημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. » Ὑμνωδὸς τούτων ἀκούσας, τῷ Δεσπότη ἡ βοᾷ· « Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον. » Ὁ Δεσπότης τοῖς λαοῖς ἐπιτρέπει· « Ἀφετε τὰ παιδιά ἐρχεσθαι πρὸς με. » Καλῶς ἠκολούθησαν τῇ φωνῇ τῆς Ἐλιζάβεθ οἱ παῖδες· ἐκείνης γὰρ τῇ Παρθένῳ καὶ Θεοτόκῳ εἰπούσης· « Εὐλόγημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου· » αὐτοὶ τῷ ἑξ αὐτῆς γεννηθέντι· λέγουσιν· « Εὐλόγημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, Θεοῦ Κυρίου. » Τί ἐστιν, « Εὐλόγημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου; » Ὁ ἐρχόμενος· πόθεν; ἑξ οὐ-

⁷⁰ Matth. xxi, 9. ⁷¹ Joan. i, 29. ⁷² Isa. xxxiv, 4. ⁷³ Zach. vi, 12. ⁷⁴ Isa. lvi, 14; Isa. xxxiii, 2. ⁷⁵ Cant. iv, 16. ⁷⁶ ibid. ⁷⁷ Psal. 106, 3. ⁷⁸ Baruch iii, 36, 38. ⁷⁹ Zachar. ii, 10. ⁸⁰ Psal. cxii, 1. ⁸¹ Matth. xxi, 9. ⁸² Psal. viii, 3. ⁸³ Matth. xix, 14. ⁸⁴ Luc. i, 42. ⁸⁵ Joan. xvi, 28.

Variae lectiones. .

^a ἴσ. ταπεινῶσαντα. ^b ἴσ. παρ'. Vide locum Hier.

NOTÆ.

(1) Hinc intellige quæ pag. 575 L. U., ἰπὸναι· Ἐδὲμ κατ'ὀφθαλμοὺς τὸν Ἀδὰμ ἐξυδρικοτά τὸν δόξισμον χιρῶν, etc.

ρανοῦ, ἢ ἐκ τῆς Παρθένου; Ὁ ἐρχόμενος καὶ προερχόμενος. Ἐρχόμενος, ποῦ; Ἐπὶ τὸ πάθος ἐν ὄνοματι Κυρίου, τοῦ Πατρὸς δηλονότι, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· « Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ πρὸς τὸν Πατέρα μου ὑπάγω. » Ἴδες δόγμα θεολόγων ἐξ ἀπειρολόγων παιδῶν; Οἱ παῖδες τὸν Δεσπότην τῆς κτίσεως, ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως ἐγνώρισαν· οἱ δὲ πατέρες αὐτῶν ἠγνωμόνησαν· οὔτοι ὡς Θεὸν ὑμνησαν, κάκεινοι ὡς ἔχθρὸν ἐσταύρωσαν· οὔτοι ὡσαννὰ ψάλλουσιν· ἐκαίνοι, Σταυρωθήτω, κράζουσιν. Ἡ νία καὶ ἀδαῆς ἠλικία σοφίζεται, καὶ οἱ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ σκοτίζονται· οἱ παῖδες τὰ ἑαυτῶν ἰμάτια ὑπέστρωσαν, οἱ πατέρες τὰ αὐτοῦ ἰμάτια διεμερσαντο. Οὔτοι τοὺς ἑαυτῶν χιτῶνας ἐκδύονταί, τὴν τῆς Συναγωγῆς γύμνωσιν προμηνύοντες, ἅμα τε καὶ ἡμᾶς ἐκδέεσθαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ Χριστῷ ὑποταγῆναι ὑποδεικνύοντες. Οἱ παῖδες Χριστὸν μετὰ βασιῶν ὑποδέχονται· οἱ πατέρες αὐτῶν μετὰ μαχαίρων ἔρχονται. Οὔτοι εὐλογοῦσιν, ἐκαίνοι βλασφημοῦσιν· οὔτοι ὡς ἄρνες τὸν ποιμένα ἐδέξαντο· ἐκαίνοι ὡς λύκοι τὸν ἀμνὸν ἐσφαγίαται. Οἶον ἦ· εἰκὸς ξένον καὶ παρὰ φύσιν θέαμα, ἰδεῖν νῆπια θηλάζοντα, ἐν ἀγκάλαις μητέρων γαλουχούμενα, τῇ μὲν μιᾷ χειρὶ τὸν μαζὸν τῆς ἑαυτῶν μητρὸς, τῇ δὲ ἑτέρᾳ ταχθέντι Θεῷ τοῦ; θαλλοῦς τῶν βασιῶν ἐπισείοντα, καὶ γάλα μητρικὸν καὶ δόγμα Δεσποτικὸν τοῦ στόματος προχέοντα, καὶ πρῶτον λόγον τῷ Θεῷ Λόγῳ καρπὸν χειλέων ἀναφωνοῦντα, καὶ λέγοντα· « Ὡσαννα » τοῦτ' ἔστι, Σῶσον δὴ, ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις. Τίς ὁ παιδεύσας, ὃ παῖδες; τίς ὁ σοφίσας; τίς ὁ πρὸ καιροῦ τοῦ λόγου τὸν λόγον μυσταγωγῆσας;

A Cernis theologicum dogma ab ineruditis pueris? Infantes creaturæ Dominum agnoverunt ex ipsa natura, patres autem eorum ingrati exstiterunt : hi laudaverunt ut Deum, illi ut inimicum crucifixerunt; hi hosanna canunt, illi, Crucifigatur, clamant; juvenilis ac rudis ætas sapientia præstat, et qui se dicunt sapientes, in tenebris versantur. Pueri suas vestes substraverunt : patres, ejus vestimenta partiti sunt. Hi suas togas exuunt, Synagogæ nuditatem præmonstrantes, simulque nos exuere veterem hominem ⁹⁴, et Christo subjectos esse præcipientes. Pueri Christum cum ramis palmarum suscipiunt : patres eorum cum gladii aggrediuntur. Hi benedicunt, illi blasphemant. Hi velut oves pastorem susceperunt : illi ceu lupi agnum jugularunt. B Quam admirabile et supra naturam spectaculum, videre lactentes pueros inter matrum brachia, una quidem manu mammam, altera palmarum ramos nato Deo protendere, et lac matrum et Domini doctrinam, primaque verba, laborum fructum, Deo Verbo ex ore fundere, clamando ac dicendo, Hosanna, hoc est, Salva nos, qui es in excelsis! Quis vos, o pueri docuit? quis vobis sapientiam indidit? quis **396** antequam loqui possetis, sermonem vos edocuit?

Παρέστω Ἰουδαῖς· ὁ ἀχάριστος παρέστω μοι καλῆς ἢ Συναγωγῆς. Εἰπέ, ὦ Ἰουδαῖε, οὐχ ἡμῖν ἅπαντες οἱ προφῆται· ἐρχόμενον ἐκήρυσαν; Ναί, φησὶν· τὸ δὲ ἀμφιβαλλόμενον, τοῦτό ἐστιν, ἦλθεν, ἢ οὐπω; Οὐπω, φησί. Καλῶς. Ἰδόμεν οὖν τὸ τοῦ ἐρχομένου ἀξίωμα, καὶ τότε γνωσόμεθα εἰ ἦλθεν, ἢ οὐπω· Θεὸν τὸν ἐρχόμενον λέγεις, ἢ ψιλὸν ἄνθρωπον; Ἄνθρωπον, φησὶν, ὡς τὸν Δαβὶδ, ἢ αὐτὸν τὸν Δαβὶδ· Ὡς τὸν Δαβὶδ! Ὡς σοφιστὰ τῆς κακίας! Ὡς ἀσύνετα τῆ καρδίᾳ! ποῦ; οὖν αὐτὸς ὁ Δαβὶδ, Κύριον παρὰ Κυρίου ἐρχόμενον λέγει, καθὼς ἀρτίως τῶν σῶν παιδῶν ἀνυμνοῦντων ἤκουσας· « Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὄνοματι Κυρίου, Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν; » Καὶ πάλιν· « Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. » Καὶ πάλιν· « Ἐβασίλευσεν ὁ Θεός· ἐπὶ τὰ ἔθνη· » καὶ, « Εἶπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅτι Κύριος ἐβασίλευσεν. » Τίς δὲ οὗτος ὁ βασιλεὺς; Ἠσαίου ἀκούσον περὶ ὑμῶν λέγοντος· « Καὶ θελήσωσιν εἰ ἐγενήθησαν περιχαιρούμενοι. » Διατί, ὦ προφῆτα; « Ὅτι παῖδόν ἐγενήθη ἡμῖν, οὐδὲ καὶ ἔδωθη ἡμῖν, οὗ ἢ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεγάλης βουλής Ἄγγελος, θουμαστός, σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστής, ἀρχὼν αἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. » Τί λέγεις, ὦ

Accedat Judæus ingratus : adsit adultera Synagoga. Dic tu, Judæe, nonne nobis eum cuncti prophetæ venturum prædicarunt? ita est, inquit. Quod autem dubitationem movet, illud est, Venitne. an nondum? Nondum, inquit. Præclare. Videamus ergo venientis dignitatem, tum intelligemus utrum venerit, an non adhuc. Deumne venisse dicis, an nudum hominem? Hominem, inquit, ut David. An ipsum Davidem, ut Pavidem? O malitiæ artificem : o corde insipiens! quomodo igitur ipse David Dominum a Domino venientem ait, quemadmodum paulo ante tuos pueros canentes audiisti : « Benedictus qui venit in nomine Domini : Deus Dominus, et apparuit nobis? » Et rursus : « Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum ⁹⁵. » Item : « Regnavit Deus super gentes ⁹⁶. » Et : « Dicite in gentibus, quoniam Dominus regnavit ⁹⁷. » Quis autem iste Rex? Isaiam audi de vobis dicentem : « Et cupient si fiant igne combusti. » Cur ita, o propheta? « Quia parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, cuius principatus super humerum ejus, et vocatur nomen ejus magni consilii Angelus, admirabilis, consiliarius, Deus fortis, potens, princeps pacis, pater futuri sæculi ⁹⁸. » Quid ais Judæe?

⁹⁴ Coloss. iii, 9. ⁹⁵ Psal. cix, 1, 2. ⁹⁶ Psal. xlvj, 9. ⁹⁷ Psal. xcvi, 10. ⁹⁸ Isa. ix, 6.

Varia lectiones.

Ὁ Ἰουδαῖος· καὶ Θεὸς σου εἰ ἐγένοντο περιχαιρούμενοι. Sic habetur in Septuag. et paulo infra ἡμῖν.

Ecce clare Deum venientem prophetæ prædicarunt. A Ἰουδαῖς ; ἰδοὺ σαφῶς Θεὸν τὸν ἐρχόμενον οἱ προφήται ἐκήρυξαν.

Dictum arripit hæreticus; insultat illico Manichæus, et ait: Hem, cum tu clare confessus sis Deum illum qui ex Virgine carnem sumpsit, quomodo non fateris ipsum Deum passum et crucifixum esse, si utique unum et eundem esse dicis qui genitus est, et apparuit, et passus est? O stulti et tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti sunt Prophetæ! audite, et credite, et confundimini. Illud subsistens Verbum Patris, unitum terrenæ substantiæ, veterem imaginem peccato obrutam renovare cum vellet, factus est homo, servato divinitatis in abstracta conditione hominis fastigio, non mutata in passionem impatibilitate dei-tatis, non assumpto peccato ex peccatrice natura, ne quod salutis nobis est, ei foret dehonesta-mento, et exaltatio nostra ejus lapsus esse reperiretur: non divinitate patiens, quidquid Manichæus et Arius, et Marcion insaniant (nam quid opus 397 fuisset incarnatione?), sublimi corpore crucifixus, quidquid Paulus Samosatensis turbatum moveat, ne in sanguinem hominis credamus: « Maledictus enim, » inquit Scriptura, « omnis qui pendet in ligno », et quicumque spem habet in nudum hominem ¹. » Homo salvare nos non poterat. Enimvero Moyses, aut unus ex prophetis pro nobis mori poterat, sed omnes peccato essent obnoxii: proindeque opus nobis fuit Deo impeccabili, qui incarnaretur, et mortem pro nobis in carne susciperet. Ideoque qui carnis expertus est incarnatur, ut quod habere non potest per divinitatem, id habere queat per humanitatem. Patitur, et non patitur. Primum noli Verbo imputare: deinde carnem a Verbo ne separa. Non enim separo, sed quod utriusque substantiæ proprium est, notum facio. Immanere, non simul pati Verbum dico: simul pendere, sed clavos in suam naturam non accepisse: consepultum, sed non commortuum: concludum, sed non coarctatum: animam a corpore separatam, sed neutrum a Verbo relictum. Unde spoliatus quidem est infernus, cum anima divina illuc descendisset. Prædicavit enim spiritibus in inferno positis ²: in sepulcro vero corruptionem non vidit divinum corpus ³. Nullo enim tempore Verbum a sua carne separari poterat, ea nuda, ac sola relicta, aut Deo vacua, aut quasi corpus unum nostris simile ei obtigisset: cætera m licet unita sit Verbo secundam hypostasim rationalis nostra natura, tamen non est ei adæquata. Quomodo enim æquabitur ei qui est ante sæcula id quod nuper editum est? aut quomodo simile erit ei qui principio caret id quod habet initium? Idcirco vides ipsum pullo insidentem hodie, sed et hominem. Duplex quippe

Συναρπάζει τὸ ῥῆμα ὁ αἰρετικὸς· εἰσηρᾷ θάπτει ὁ Μανιχαῖος, καὶ φησὶν Ἰδοὺ δὴ σαφῶς Θεὸν ὁμολογῆσας τὸν ἐκ Παρθένου σαρκωθέντα, πῶς οὐχ ὁμολογεῖς αὐτὸν Θεὸν παθόντα καὶ σταυρωθέντα, εἰ ἄρα ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν λέγεις τὸν γεννηθέντα, καὶ φανέντα, καὶ παθόντα; Ὡ ἀνόητοι καὶ βραδεί· τῇ καρδίᾳ, τοῦ πιστεῦσιν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται! ἀκούσατε, καὶ κείσθητε, καὶ αἰσχυρῶνθητε. Ὁ ἐνούσιος Λόγος τοῦ Πατρὸς, ἐνωθεὶς τῇ ἐπὶ γῆς οὐσίᾳ τῆς μητρὸς, τὴν πάλα κεχωσμένην ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας εἰκόνα ἀνακαίνισαι βουλόμενος, γέγονεν ἄνθρωπος, τὸ ὑψηλὸν φυλάξας τῆς θεότητος ἐν τῷ ταπεινῷ τῆς ἀνθρωπότητος, οὐ μεταβαλὼν εἰς πάθος τὸ ἀπαθὲς τῆς θεότητος, οὐ μεταβαλὼν ἑ ἀμαρτίαν ἐκ τῆς ἀμαρτησάσης φύσεως, ἵνα μὴ τὸ ἡμῖν σωτήριον, γένηται αὐτῷ ἀτιμαστήριον (1), καὶ ἡ ἡμῶν ὑψωσις εὐρεθῆσεται: αὐτῷ ἔκπτωσις· οὐ θεώτητι πάσχων, κἀν ὁ Μανιχαῖος καὶ Ἄρειος καὶ Μαρκίων μαίνονται, (ἐπεὶ τίς ἦν χρεῖα σαρκώσεως;) ὑψηλῷ σώματι σταυρούμενος, κἀν Παῦλος ὁ Σαμωσατεὺς ταράττηται, ἵνα μὴ εἰς αἷμα ἀνθρώπου πιστεῦωμεν. « Ἐπικλιτάρτος γὰρ, φησὶν ἡ Γραφή, πᾶς ὁ κρεμύμενος ἐπὶ ξύλου, καὶ πᾶς ὃς ἔχει τὴν ἐλπίδα ἐπὶ ψιλῷ ἀνθρώπῳ. » Ἀνθρώπος σῶσαι ἡμᾶς οὐκ ἴσχυεν. Ἐπεὶ Μωσῆς ἄρα ἔκ τῶν προφητῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθυήσκειν ἐμελλεν, ἀλλὰ πάντες ὑπὸ ἀμαρτίαν ἐτύγχανον· διὸ ἐδεήθημεν Θεοῦ ἀναμαρτήτου σαρκουμένου, καὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον σαρκὶ ἰ καταδεχόμενου. Διὰ τοῦτο ὁ ἄσαρκος σαρκουῖται, ἵνα ὅπερ ἔχει διὰ θεότητος ἀδύνατον, τοῦτο σχῆ δι' ἀνθρωπότητος δυνατὸν. Πάσχει, καὶ οὐ πάσχει· τὸ πρῶτον, οὐτῷ ἰ Λόγῳ λόγισαι, τὸ δεύτερον τὴν σάρκα τοῦ Λόγου μὴ χωρίζε. Οὐ γὰρ χωρίζω, ἀλλὰ γνωρίζω ἐκατέρως οὐσίας τὸ ἴδιον. Συμμένοντα, ἀλλ' οὐ συμπαθόντα τὸν Λόγον λέγω· συγκρεμύμενον, ἀλλ' οὐχ ἥλους εἰς ἴδιαν φύσιν δεξάμενον· συνθαντόμενον, ἀλλ' οὐ συνθανατούμενον· συγκλειόμενον, ἀλλ' οὐ συμπεριγραφόμενον· ψυχὴν ἐκ σώματος χωρίζομένην, ἀλλὰ τὸν Λόγον οὐδένα ἀυτῶν ἀριστάμενον. Ὅθεν ὁ μὲν βῆξ ἐσκυλεύθη, τῆς ἐνθέου ψυχῆς ἐκαίθη ἢ κατελούσης. Πορευθεὶς γὰρ ἐκήρυξε τοῖς ἐν βῆξ πνεύμασιν· ἐν δὲ τῷ τάφῳ διαφθορὰν οὐκ ἔβη ἐκ ἐνθεον σῶμα. Καὶ γὰρ ἦν ἀχώριστος ὁ Λόγος τῆς ἰδίας σαρκὸς ἐν ἐκάστῳ καιρῷ· οὐδαμοῦ ψιλῷ ἢ ἐρημον ἀφῶν ταύτην ἢ ἄθειον, ἢ ὡς ἐνδὲ τῶν καθ' ἡμᾶς τυγχάνουσιν σωμάτων· ὅμως εἰ καὶ ἠνώθη καθ' ὑπόστασιν τῷ Λόγῳ ἢ λογικῇ ἡμῶν φύσει, ἀλλ' οὐκ ἐσώθη ¹. Πῶς γὰρ σωθήσεται; τῷ προαιωνίῳ τῷ

¹ Deut. xii, 23; Galat. iii, 13, ² Jerem. xvii, 5. ³ I Petr. iii, 19. ⁴ Psal. xv, 10; Act. xiii, 55.

Varie lectiones.

⁵ Ἰσ. μεταλαβὼν. ἢ ἰ. ἢ εἰς. ἰ Ἰσ. ἐν σαρκί. ἰ ἰ. οὐ τῷ. ἢ Ἰσ. ἐκαστο. ἰ γρ. ἰσώθη. = γρ. ἰσώθη-ται.

NOTE.

(1) P. Junius existimat legendum forte ἀτιμον μυστήριον, ut infra, καὶ πᾶν τῆς Τριάδος ἀτιμάσω μυστήριον· sed retinui ἀτιμαστήριον, quippe vide-

tur vox ab Cyrillo composita propter παρήχησιν, σωτήριον, ἀτιμαστήριον, ut et ὑψωσις, ἐκπτώσις.

προσφατον; ἢ πῶς δμοιωθήσεται τῷ ἀνάρχῳ τὸ Ἐωαρχον; Διὸ καὶ ὄραξ αὐτὸν ἐπὶ πώλου σήμερον, ἀλλ' ὡς ἀνθρωπων· διπλοῦς γὰρ ἦν· ἐπεὶ καὶ ἠβύρησε καὶ ἐθήλασε, καὶ ἐδάκρυσε καὶ ἠγωνίασε νόμῳ τῆς ἡμετέρας φύσεως. Οὐ γὰρ ἠρνήσατο τὰ τῆς φύσεως ἡμῶν ἀδιάβλητα πάθη σαρκωθεὶς ὁ Θεὸς Λόγος· ἐπεὶ ἄρα αὐτὴν πρὸ τούτων [ἀν] ἠρνήσατο. Οὐχ ὑπνοῖ ἐν τῷ πλοῦν ὁ Θεὸς Λόγος· Ὁ νυστάζει γὰρ, οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραὴλ· ἄλλ' ὑπνοῖ ἢ σάρξ ἢ ἡμετέρα, ἣν ἐνεθύσατο ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος. Οὐ παινάσει, οὐδὲ κοπιάσει ἐκ τῆς ὀδοπορίας ἢ θεῖα φύσις, ὡς Ἡσαίας φησὶν· Ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ ἰσχυρὸς, οὐ παινάσει οὐδὲ κοπιάσει. Πῶς οὖν πεινᾷ; σαρκὶ τῇ ἐξ ἡμῶν. Πῶς πάσχει; σαρκὶ τῇ ἐξ ἡμῶν. Πῶς δακρύει; σαρκὶ τῇ ἐξ ἡμῶν. Πῶς θανατιώθη; σαρκί, ζωοποιεῖται δὲ πνεύματι. Πῶς τὴν γῆν σαλεύει; Θεότητι τῇ ἐκ Πατρὸς. Πῶς τὸν ἕδην πατεῖ; θεότητι, οὐκ ἐξ ἡμῶν. Πῶς φησιν, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἕσμεν; τῇ ἀνω πρὸ αἰώνων γεννήσει. Πῶς, Ὁ Πατὴρ μελίζων μου ἔστιν; τῇ χάτι ἐκ Παρθένου γεννήσει. Πῶς, Ὁ ἑωρακίος ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα; τῇ ἀκρίστῳ τοῦ Λόγου φύσει. Πῶς, Ὁ δύναμαι ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν; τί οὖν, ἀδύνατος ὁ Λόγος πρὸς τὸν Πατέρα; Ἀπαγε τῆς Ἀρειανικῆς φρενοβλαθείας! Τί τὸ λέγον, Ἀδόξασόν με, Πάτερ; Τὸ σῶμα τοῦ Λόγου. Τίς ὁ λέγων, Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί; Ὁ ἐν τῷ σώματι Λόγος. Πῶς, Ἐπάτερ μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν; Πατὴρ μὲν ὁ Πατὴρ οὐ τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ τοῦ ἐξ αὐτοῦ Θεοῦ Λόγου. Θεόν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν; Θεὸς οὐ τοῦ Λόγου (πῶς γὰρ ἔσται τοῦ ἴσου αὐτοῦ Θεοῦ Θεός); ἀλλὰ Θεὸς τῆς ἐν τῷ Λόγῳ μορφῆς τοῦ δούλου. Πρὸ τοῦ Ἀβραάμ γενέσθαι, ἐγὼ εἶμι; Ὁ ἐν τῇ σαρκὶ Θεὸς Λόγος. Κύριος εἶπα πρὸς με· Υἱὸς μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε; τῇ προσφάτῳ σαρκώσει τοῦ Λόγου. Οὐ γὰρ ἄλλος ἦν ὁ πρὸ ἐωσφόρου ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, καὶ ἄλλος ὁ ἐν Βηθλεὲμ ἐκ μητρὸς σαρκωθεὶς. Εἰ γὰρ καὶ Παῦλος ὁ Σαμωσατεύς ταῦτα παραφρονεῖ, ἀλλ' οὐ Παῦλος ὁ Ταρσεύς ταῦτα νοθεύει· ἀλλ' ὅτε μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ μορφήν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ σημαίνει, βοᾷ· Ὁς ὦν ἀκαύχασμα τῆς δόξης· ὅτε δὲ πάλιν τῆς ἐν τῷ Λόγῳ ἐνωθείσης σαρκὸς τὴν διαφορὰν σημαίνει, λέγει· Ὁ δὲ Θεὸς καὶ τὸν Κύριον ἤγειραν· ἵνα ἐμφοτέρων τῶν ἐν τῷ σώματι μορφῶν ἀποδείξαι τὴν δικάγνωσιν, καὶ Μάνεντα τὸν φαντασιομάχον, καὶ Παῦλον τὸν ἀνθροπολάττην, Παῦλος ὁ ἀπόστολος καταβάλλῃ. Σὺ δὲ τί λέγεις; τί νομοθετεῖς, ὦ νέε Μανιχαῖε, καὶ καθαρὲ τῆς ἐκείνου μανίας ὑπέρμαχε; Οὐ δίδως τὸ ἐνομάζειν τὴν σάρκα φύσιν; Ἄλλ' ἐκεῖ διαλέξῃ φέβῳ, οὐ οὐκ ἦν φέβος, οὐδὲ τὸν Δισπότην αἰδέσθαι λέγοντα, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους· Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής; Εἰ πρόθυμος, πῶς ἀσθενής; ποῖα Χριστοῦ μορφή; ποῖα σὰρξ ἀσθενής; πάντος ἢ τοῦ ἀσθενήσαντος Ἀδάμ. Πῶς δὲ

A erat : nam et crevit, et ubera suxit, et flevit, et contristatus est naturæ nostræ lege. Non enim renuit naturæ nostræ inculpatae passiones incarnatus Deus Verbum, quandoquidem ipsam ante istas renuisset. Non dormit in navigio Deus Verbum. « Non dormitabit enim neque dormiet qui custodit Israel ». Sed dormit caro nostra, quam Dei Verbum induit. Non esuriet neque fatiscet ex itinere natura divina, ut Isaias inquit : « Deus magnus et fortis, non esuriet neque laborabit ». Quomodo ergo esurit? carne, quam ex nobis sumpsit. Quomodo patitur? carne quam induit. Quomodo flet? carne ex nobis assumpta. Quomodo morti traditus est? carne : sed vivificatur spiritu. Quomodo terram conculcat? divinitate a Patre. **398** Quomodo conculcat inferos? divinitate, quam non habet ex nobis. Quomodo ait : « Ego et Pater unum sumus? » superna illa ante sæcula generatione. Quomodo, « Pater major me est? » inferna ex Virgine generatione. Quomodo, « Qui vidit me, vidit et Patrem? » increata Verbi natura. Quomodo, « Non possum a me ipso facere quidquam? » quid ergo? Verbum potestate caret cum Patre comparatum? Procul sit Ariana illa vesania! Quid est quod dicit, « Glorifica me, Pater? » Corpus Verbi. Quis dicit : « Ego in Patre, et Pater in me? » Verbum quod est in corpore. Quomodo, « Patrem meum, et Patrem vestrum? » Pater quidem non Pater carnis, sed Dei Verbi quod ex ipso est. « Deum meum, et Deum vestrum? » Deus est, non Verbi (quomodo enim erit æqualis sibi Dei Deus?) : sed Deus illius quæ est in Verbo formæ servi. « Antequam Abraham fieret, ego sum? » Deus Verbum quod est in carne. « Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te? » recenti nimirum incarnatione Verbi. Non enim alius erat qui ante luciferum ex Patre genitus est¹⁶, et alius qui in Bethleem ex matre est incarnatus. Tametsi enim Paulus Samosensis hæc delirat, tamen Paulus Tarsensis ista non docet : sed cum Dei formam in forma servi significat, clamat : « Qui cum sit splendor gloriæ? » rursus, cum carnis Verbo unitæ differentiam significat, ait : « Deus autem et Dominum suscitavit¹⁸, » ut utriusque formæ in corpore discrimen ostendat, et Manetem illum, qui Christum imaginarium corpus habuisse contendebat, et Paulum illum hominicolam Paulus apostolus prosterneret. Tu vero quid ais? quid statuis, o recens Manichæe, et pure pateque illius propugnator amentie? Non concedis nominare carnem naturam? At ibi tepidas timore, ubi non erat timor, neque Dominum revereris tempore passionis dicentem : « Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma¹⁹? » Si promptus ille, quomodo hæc infirma? qualis Christi forma, qualis caro infirma? Omnino illa Adami, qui infirmatus

¹⁶ Psal. cix, 4. ¹⁷ Isa. xl, 28. ¹⁸ Joan. x, 30. ¹⁹ Joan. xiv, 28. ²⁰ ibid. 9. ²¹ Joan. v, 19. ²² Joan. xvii, 5. ²³ Joan. x, 38. ²⁴ Joan. xx, 17. ²⁵ ibid. ²⁶ Joan. viii, 58. ²⁷ Psal. ii, 7. ²⁸ Psal. cix, 3. ²⁹ Hebr. i, 3. ³⁰ I Cor. vi, 14. ³¹ Matth. xxvi, 41.

Varie lectiones.

³² Ισ. πάντως.

est. Quomodo vero et genibus flexis orat? num Verbum orat? At quomodo, Deus cum sit, Deum precatur? Si ergo aequalis est Patri, ut certe est, non divinitate precatur, sed qua homo. Nam quomodo dicit: « Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam³⁹ » Qui potestatem habet, quomodo alterius indiget auxilio? Qui dicit, « Solvite templum hoc (suam 399 nimirum carnem) et in triduo excitabo illud⁴⁰, » quomodo, o impie hæretice, qui templum suum excitat, cum templo solvitur? Si enim ipsum solum sit, non utique opus est ei excitante. Tu enim metuere videris, ne cum Dei corpus passum audis, meram creaturam adores. Ego vero illud reformido, ne divinitatem passam et mortuam esse dicam, et omne Trinitatis mysterium ignominia afficiam. Si enim Verbum passum est, Pater autem impatibilis est naturæ, omnino alia erit essentia Verbi, et alia Patris: et quid porro est cur cum Arianis idcirco pugnemus? Quod si una est essentia Patris, et Verbi, et sancti Spiritus, passum autem est Dei Verbum in carne, patibilis utique substantiæ ac mortalis, et Pater, et Spiritus sanctus. Si enim passum est cum carne Verbum, utique et commortuum est: et, si commortuum est, quomodo spoliavit inferos? quomodo mortuos excitavit? Sed et reperietur postquam mortuus sit, a vivente Patre plane separatus. Quod si ita est, non amplius erat in cælo Trinitas, passionis tempore, sed dualitas, exspectans ut a Patre Verbum excitaretur, et in cælos rediret. O nefandam audaciam! qualis serpens sibilo suo decipit hæreticos, ut patibilem esse impatibilem assererent, qui Creatorem faciunt creaturis iustitiosorem! Non vereris, o hæretice, dicere, sole in arbore existente, arborem quidem succidi, solem autem non separari, neque simul secari, iustitia vero solem in suo corpore dicere patibilem? neque vidisti homicidam aut facinorosam aliquam, o perditæ, capite, aut manibus truncatam, animam autem ejus propter mortem una cum corpore interire? An hi vulnus letale isto argumento susceperunt, et cecidit impius. Rursum respiravit Christi oppugnator, rursus impudenter Judæis aggreditur, quibus verbis? Vide inquit, nos non Deum, sed hominæam interfecisse: cui continuo dicere est operæ pretium: « Tace, obmutescere⁴¹, » uti Æneum admonebat. Esto! legem spernatus sis; prophetas occideris: non vereris Davidem de Christo dicentem: « Ex utero ante luciferum genuit me » Pater supernus. Item: « Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. » Deus habet natiuitates unus ac solus Christus: unam ex Patre absque tempore, et aliam ex matre sine semine. Cum ergo ait, « Dedi dorsum meum in flagella, 400 et genas meas ad alapas⁴², » hæc ex Maria de tribu Juda suscepit,

καὶ κλίνων τὰ γόνατα προσεύχεται; Ἄρα ὁ Λόγος εὐχεται; Καὶ πῶς Θεὸς ὢν, Θεοῦ δέεται; Εἰ μὲν ὦν ἴσος τῷ Πατρὶ, ὡσπερ καὶ ἴσος, οὐ θεότῃ εὐχεται, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος. Ἐπεὶ πῶς λέγει: « Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν; » Ὁ ἐξουσίαν ἔχων, πῶς ἄλλου πρὸς βοήθειαν δέεται; Ὁ λέγων, « Λύσατε τὸν ναβὸν τοῦτον, » ἔγγουν τὴν ἑαυτοῦ σάρκα, » καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν, » πῶς, ὦ Θεομάχε, τὸν ναβὸν τὸν ἑαυτοῦ ἐγείρων, σὺν τῷ ναβῷ λύεται; Εἰ γὰρ αὐτὸς λέλυται, ἀλλ' οὐ πάντως τοῦ ἐγείροντος δέεται. Σὺ μὲν γὰρ φοβῆσαι, ὡς δοκεῖς, μὴ σῶμα Θεοῦ ἀκούων παθόντα, φιλῶ κτίσματι προσκυνήσης. Ἐγὼ δὲ ἐκεῖνο τρίμω, μὴ θεότηα παθοῦσαν καὶ θανοῦσαν εἶπω, καὶ πᾶν τῆς Τριάδος ἀτιμάσω τὸ μυστήριον. Εἰ μὲν γὰρ ὁ Λόγος ἔπαθεν, ὁ δὲ Πατὴρ ἀπαθούς ἐστιν φύσεως, πάντως ἄλλη ἦν ἡ οὐσία τοῦ Λόγου, καὶ ἄλλη ἡ τοῦ Πατρὸς. Καὶ τί λοιπὸν Ἀρειανοί; μάχεσθαι διὰ τοῦτο; Εἰ δὲ μία οὐσία Πατρὸς, καὶ τοῦ Λόγου, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἔπαθε δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν τῇ σαρκί, παθητὴς πάντως οὐσίας καὶ θνητῆς, καὶ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Εἰ γὰρ συνέπασθεν τῇ σαρκὶ ὁ Λόγος, πάντως καὶ συντέθνηκεν: καὶ εἰ συντέθνηκεν, πῶς τὸν ἄδην ἐσκόλευσεν; πῶς τοὺς νεκρούς ἀνέστησεν; Εὐρήθησεται δὲ καὶ θανόντων χωρισθεῖς πάντως τοῦ ζώντος Πατρὸς. Καὶ εἰ τοῦτο, οὐκ ἐπιλοιπὸν Τριάς ἐν οὐρανῷ, κατὰ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν, ἀλλὰ δύο, ἀναμένουσα τὸν Λόγον ἵνα ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἀναστῆ, καὶ ἐν οὐρανῷ ἀνέλθῃ. Ἡ τῆς ἀθεμίτου τέλης! ποῶς ὅπως ψευδοῖσας ἠπάτησε τοὺς Θεομάχους, παθόντων τὴν ἀπαθὴ ἀποπηγασθία, οἱ τὸν κτιστὴν ποιῶσιν τῶν κτισμάτων ἀσθενέστερον! Οὐκ ἐντρέπῃ, ὦ αἰρετικῆ, ἥλιον ἐν δένδρῳ τυγχάνοντα, καὶ τὸ μὲν δένδρον τεμνόμενον, τὸν δὲ ἥλιον οὐ χωριζόμενον οὐδὲ συντεμνόμενον, τὸν δὲ εἶπαι: « τῆς δικαιοσύνης παθητὸν λέγων ἐν τῷ ἰδίῳ σῶματι γινώμενον; οὐδὲ φρονεῖ τινὰ καὶ κακοῦργον, ὦ κακοῦργε, εὐρακας κεφαλῆν ἢ χεῖρας στερούμενον, τὴν διὰ θάνατον ψυχὴν αὐτοῦ μὴ συναποθησκουσαν τῷ σῶματι; Ἔτα βλάσφημοι καιρίαν τὴν πληγὴν ὑπὸ τοῦ Λόγου, καὶ πέποιθεν ὁ Θεομάχος: πάλιν ἀπένευσεν ὁ Χριστομάχος, πάλιν ἐπιστοχάσθη! Ὁ Λουδοδαίς. Τί λέγων; Ὁρα, εἰρήνη. Ἰπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐνθρώπων ἀπαπεινάμενον: πρὸς ἐκείνῳ κατὰ εἰπεῖν ἡ Σωφία, περὶ μωσοῦ, « ἔλαβε κούφον ἐπι τῷ στόματι. » Ἔστω, νόμον ἠθέτησε, ἔστιν, προφῆται; ἀπάκαινος, οὐδὲ τὸν Δαβὶδ ἀρρυθρίως περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγονται: « Ἐκ γαστρὸς πρὸ Ἐωσφῆρου ἐγέννησέν με » ὁ Πατὴρ Ἰωῶ. Καὶ πάλιν, « Κύριος εἶπε πρὸς με, Υἱὸς μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γενόνηκά σε. » Δύο ἔχει γεννήσεις ὁ εἰς καὶ μόνος Χριστός, μίαν ἐκ Πατρὸς ἀρχαίως, καὶ ἄλλην ἐκ μητρὸς ἀσπύρου. Ὅταν οὖν λέγει, « Τὸν ναβὸν μου εἰδὼκα εἰς μάστιγας, πῶς δὲ σταφύλας μου εἰς βάλισματα. » ταῦτα ἐκ τῆς Μαρίας τῆς ἐξ Ἰουδα ἐλάσαν, καὶ ἀπερ

³⁹ Joan. x, 18. ⁴⁰ Joan. ii, 19. ⁴¹ Marc. iv, 39. ⁴² Psal. cxxviii, 3.

Marie lectiones.

ο. τ. ο. τ. ο. τ. ο. τ. ο.

ἔξ Ἰούδα ἔλαβεν, ταῦτα Ἰουδαῖοις βραβίζειν καὶ μα-
 στιζεῖν δέδωκεν· ἃ δὲ ὡς Θεὸς κατὰ φύσιν ἔχει, οὐκ
 ἔφεται ἀνθρώπος ἐκεῖνα καὶ ζήσεται. Ἄλλ' ὁ Ἰου-
 δαῖος πάλιν· Πῶς οὖν ὁ προφήτης περὶ τοῦ Σταυρω-
 θέντος λέγει, « Καὶ οἶδαμεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν
 εἶδος οὐδὲ κάλλος; » Ἄλλ' ὄραξ πάλιν, ὃ ἀγνώμων,
 ὅτι περὶ αὐτοῦ γέγραπται· « Ὁραῖος κάλλει παρὰ
 τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. » Εἰ δὲ λέγεις· Ποῖος Θεὸς
 δύναται εἶναι πρόσφατος; κἀγὼ σοὶ ἐρῶ· Ποῖου
 ἀνθρώπου πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα, καὶ πρὸ
 τῆς σελήνης, γενεᾶς ἠ γενεῶν; Καὶ « Καταθήσεται
 ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, καὶ ὡς ἡ σταγὼν ἡ στάζουσα
 ἐπὶ τῆς γῆς. » Πάλιν δὲ ἴσως ἔρεις· Ποῖος Θεὸς τριά-
 κοντα ἀργυρίων πιπράσκειται; Κἀγὼ σοὶ ἐρῶ· Ποῖου
 ἀνθρώπου αἷμα κόσμον ὅλον ἐξηγόρασε, καὶ ἤγισεν;
 Εἰ δὲ ἐκεῖνῳ προσκόπεις· ¹⁻², ὅτι ἐπὶ πώλῳ ὄραξ· καθ-
 ἤμενον σήμερον, πῶς δὲ οὐ κἀκεῖνο λέγεις, ὡσπερ
 οἱ παῖδες, ὡ ἀπαίδευτε, ἀδιδάκτως ἔμαθον ἅμα καὶ
 ἔκραζον· « Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυ-
 ρίου; » Ὅτι δὲ Κύριος καὶ Θεὸς ὁ ἐπὶ πώλῳ ὡς
 ἀνθρώπος καθήμενος, παρῆστω μοι ὁ σὸς, ἀλλ' οὐ
 σὸς Δαβὶδ, περὶ τῶν σῶν παίδων διεξερχόμενος, καὶ
 τὸν ὑπ' αὐτῶν ἀνυμνούμενον εἰπάτω τίς ἐστὶν ὁ θεο-
 λογούμενος, καὶ οἷον καταντικρὺ τοῦ πώλου ἐστηκώς
 καὶ οὕτως βρωῖν· Σὺ δὲ ἐπὶ τοῦ ἀνω θρόνου, καὶ
 ἐπὶ τοῦ κάτω πώλου καθήμενος, « Κύριε, ὁ Κύριος
 ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ,
 ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐ-
 ρανῶν! Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων ἰστα-
 ηρῆσι· αἶνον, ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν σου, τοῦ καταλύσαι
 ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν, τὸν διάβολον. Σὺ δὲ ἐπὶ πώλῳ
 ὡς ἀνθρώπος, Θεὸς εἰ ἀληθινός, « Καὶ ὀφόμεθα τοὺς
 οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου. » Σὺ δὲ ἐπὶ πώλῳ,
 σελήνην καὶ ἀστέρας ἐθεμελίωσας, σὺ ἠλάττωσας
 τὸν ἀνθρώπον βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, καὶ φορέσας
 τὸν ἀνθρώπον ὑψώσας αὐτὸν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς
 καὶ ἐξουσίας, « καὶ δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐ-
 τόν. » Σὺ δὲ ὀρώμενος ἐπὶ πώλῳ, « Ὁ θρόνος σου,
 ὦ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, καὶ βῆδδος εὐθύ-
 τῃ Θεός, ἡ βῆδδος τῆς βασιλείας σου· σὺ ἠγάπησας
 δικαιοσύνην, καὶ μόνος ἐμίσησας ἀνομίαν. Διὰ τοῦτο
 ἔχρισέν σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ὅτι μορφὴν δούλου
 ἀνέλαβες· ἔχρισέν σε, οὐκ ἐλαίου χρίσματος, ἀλλ'
 ἀγίῳ Πνεύματι· αὐτὸ γὰρ ἐστὶν τὸ ἔλαιον τῆς ἀγαλλ-
 λιάσεως. Διὸ καὶ ἔλεγεν ἡ σε τεκοῦσα Παρθένος·
 « Ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ σωτηρὶ
 μου, ἡ ἤνικα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτὴν ἐπ-
 εσκίασεν. Σὺ δὲ μοι σκόπει, ὁ πιστὸς ἀκροατὴς, πῶς
 ἡ παναγία Παρθένος Θεὸν τὸν Υἱὸν αὐτῆς προσηγό-
 ρησεν. Ναί φησι, « Θεός μου, » κατὰ τὴν θεϊκὴν αὐτοῦ
 οὐσίαν· « Υἱός μου, » κατὰ τὴν ἑαυτῆ ὑποστάσιν· ἐξ
 ἐμοῦ οὐσίαν· οὐ γὰρ ἔτεκεν τῷ κόσμῳ ψιλὸν ἀνθρώ-
 πον, ἀλλὰ Θεὸν σεσαρκωμένον. Καὶ μάρτυς ἀξιόπι-
 στος, ἡ σφραγὶς τῆς παρθενίας μου. Μὴ ἀτιμάσης,

A et quæ ex Juda suscipit, hæc ex Judæis percutien-
 da et flagellanda tradidit. Quæ vero ut Deus secun-
 dum naturam habet, ea homo non videbit et vivet.
 Sed instat rursus. Judæus : Quomodo ergo propheta
 de Crucifixo ait : « Et vidimus ipsum, et non erat in
 eo species, neque decor ? » Atqui vides iterum, o
 perfide, scriptum esse de ipso : « Speciosus forma
 præ filiis hominum »¹⁸. Quod si quæris quinam
 Deus possit esse recens, ego te vicissim interrogabo,
 cujusnam hominis ante solem nomen permaneat,
 et ante lunam, et generationem generationum. Et :
 « Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stilla
 stillans super terram »¹⁹. Rursus forsitan quæres
 quinam Deus triginta argentei venditur. Ego vero
 quæram ex te vicissim, cujusnam hominis sanguis
 B totum orbem redemit ac sanctificavit. Jam si te
 illud offendet, quod eum pullo insidentem hodie
 conspicias, quomodo non illud etiam dicis, o ignare,
 quod pueri a nemine edocti didicerant, et clama-
 bant : « Benedictus qui venit in nomine Domini »²⁰.
 Quod autem Deus sit ac Dominus qui pullo qua
 homo insidet, adsit mihi tuus, sed non tuus David,
 qui de tuis pueris narrat, et dicat quis ille sit quem
 hymnis ipsi prosequuntur et quem Deum prædican-
 t : ille, inquam, David, qui velut ex adverso pulli
 stat, et in hunc modum clamat : Tu, qui in supre-
 mo throno et in infimo pullo sedes, « Domine,
 Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum
 in universa terra, quoniam elevata est magnificentia
 tua super cælos! Ex ore infantium et lactentium
 perfecisti laudem, propter inimicos tuos, ut deleas
 inimicum et ultorem »²¹, nimirum diabolium. Tu,
 qui pullo insides, qua homo, Deus es verus : « Et
 videbimus cælos opera digitorum tuorum »²². Tu
 qui pullo insides solem et astra fundasti; tu mi-
 nuisti hominem paulo minus ab angelis »²³; et homi-
 nem gestans extulisti eum supra omnem principa-
 tum, et potestatem, « et gloria et honore coronasti
 eum »²⁴. Tu, qui super equo conspiceris, « Thronus
 tuus, o Deus, in sæculum sæculi, et virga direc-
 tionis, virga regni tui. Tu dilexisti justitiam, et so-
 lus odisti iniquitatem : propterea unxit te Deus
 Deus tuus »²⁵, et quoniam formam servi suscepisti.
 Unxit te, non olei chrismate, sed sancto Spiritu.
 Ipse enim est oleum **401** exsultationis. Idcirco
 dicebat Virgo quæ te peperit : « Exsultavit spiri-
 tus meus in Deo salutari meo »²⁶, cum Spiritus
 sanctus obumbravit eam »²⁷. Considera vero tu, fide-
 lis auditor, quomodo sanctissima Virgo Deum Fi-
 lium suum salutavit. Utique inquit « Deus meus »
 secundum divinam ejus essentiam : Filius meus,
 secundum eam quam sibi de me sumpsit substan-
 tiam : non enim mundo peperit merum hominem,
 sed Deum incarnatum. Cujus rei testis est locuples

¹⁸ Isa. LIII, 2. ¹⁹ Psal. XLIV, 3. ²⁰ Psal. LXXI, 6. ²¹ Matth. XXI, 9. ²² Psal. VIII, 2 4. ²³ ibid. 5.
²⁴ ibid. 7; Hebr. II, 7; Ephes. I, 21. ²⁵ Psal. XLIV, 7. 8. ²⁶ Luc. I, 47. ²⁷ ibid. 55.

Varia lectiones.

1 Ισ. καλ. 1-2 Ισ. προσκώπτεις.

PATROL. GR. LXXVII.

virginitatis meæ signaculum. Ne dedecores, o homo, quam ex me Deus sumpsit vestem, ne ei qui indutus est contumeliam irroges, Ne dedecore afficias tabernaculum, quoniam revera sine manus opera consutum est habitanti. Ne separe lucem ex carnali mea lampade, ne male solem extinguas qui mundo illuxit, et homo sine homine factus est. Non enim cognovi hominem²¹, licet Deum in me factum hominem agnoverim.

Habes, fidelissime ac sanctissime grex, festivitatis hujus encomium : exulta. Habes divinam et inculpatam Ecclesiæ doctrinam : voluptate gestias. Habes arma spiritalia : contra lupos gregis pugna, doce eos non blasphemare, doce pro veritate certare : ostende Ecclesiæ nostræ et Christi agrum qui omnibus zizaniis purum esse. Si Lazarus veluti quidam es, errorum aut contrariorum dogmatum vinculis ligatus, hodie a Verbo-audi, « Veni foras²², » et : Solvantur vincula, et : Resurge. Sin autem discipulus es, et ad capessendam doctrinam idoneus, vade alacri animo, et solutum duc Christo pullum, et pullos, et plurimos in errore ligatos, et adversæ fidei ac pago oppositos. Et, si quidam reluctantur, et quominus ligati solvantur maligne impedire velint, dicentes : « Cur pullum solvis²³? » quem-admodum cæcos increpabant, ne clamarent : dic tu quoque : « Quia Dominus his opus habet²⁴. » — « Dominus enim solvit impeditos, Dominus illuminat cæcos²⁵, » sicut in Evangelio hodie audiisti. Nam cum justitiæ Solem advenisse cognovissent, jure merito clamabant ad ipsum : « Miserere nostri, Domine filii David²⁶. » O inaudita et insolita miracula ! Cæci vident, et videntes Judæi cæcutiunt : hi Dominum cognoscunt, et illi, Quis est hic? interrogant. Ait enim evangelista : « Turbæ autem quæ præcedebant, **402** et quæ sequebantur, clamabant, dicentes : « Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini. Et cum intrasset Hierosolimam, commota est universa civitas, dicens : Quis est hic²⁷? » Vidisti admirabile Regis mysterium : pullo insidens civitatem commovet, et in cruce clavis fixis orbem concutit, ut discas eum venisse ad conculciandum et evertendum idolorum cultum erroneum. Considera abstrusum ac reconditum ejus dispensationis quæ in ipso facta est mysterium. Cum in inferis ipse carcerem ejus loci pulsaret, clamarentque supernæ virtutes ad infernas : « Attollite portas, principes, vestras²⁸, » ut ingrediatur qui dicit : « Ego sum ostium²⁹; » attonitæ adversæ virtutes respondebant : « Quis est iste rex gloriæ³⁰? » Qui terrenam Jerusalem incolunt, quærunt : « Quis est iste rex gloriæ? » Eo dein coelestem Jerusalem

ἢ ἄνθρωπε, ὅπερ ἐξ ἐμοῦ ἔλαβεν ὁ θεὸς περιβάλλον, ἵνα μὴ τὸν περιβαλλόμενον καθυβρίσῃς. Μὴ ὑβρίσῃς τὴν σκηνήν, ὅτι ὄντως ἐνευ χειρὸς συνεβράβη τῶ σκηνώσαντι. Μὴ μερίσῃς τὸ φῶς ἐκ τῆς σαρκικῆς μου λαμπάδος, ἵνα μὴ στίβῃς κακῶς τὸν τῶ κόσμῳ λάμπαντα Ἥλιον, καὶ γενόμενον χωρὶς ἀνθρώπου ἀνθρώπων. Οὐ γὰρ ἐπέγων ἀνθρώπων, εἰ καὶ ἔγωγον θεὸν ἐν ἐμοὶ γενόμενον ἀνθρώπων.

Ἐχεῖς, ὦ πιστότατον καὶ ἱερώτατον Χριστοῦ κάμνον, τὰ τῆς ἐρητῆς ἐγκύμια· σκίρτησον. Ἐχεῖς ἐκ θεῆα καὶ ἀμωμα τῆς Ἐκκλησίας διδάγματα· τρύφησον. Ἐχεῖς τὰ ὄπλα τὰ πνευματικά· κατὰ τῶν λύκων τῆς ποίμνης· πολέμησον, κἀιδευσον μὴ βλασφημεῖν· διδάξον ὑπὲρ ἀληθείας ἀγωνίσαι· ἀπόδειξον ὅτι καθαρὰ ἀπὸ πάντων τῶν ζιζανίων τῆς ἡμῶν καὶ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἡ ἀρουρα. Εἰ μὲν οἶον ἀδελφός· τις εἶ, σειραῖς πταισμάτων, ἢ ἐναντίων δογματῶν δεσμούμενος, σήμερον ὑπὸ τοῦ Λόγου ἀκουσον φωνοῦντός σου, « Δεῦρο ἔξω, » καὶ Ἀύθητι, καὶ Ἀνάστηθι. Εἰ δὲ μαθητὴς τις εἶ, καὶ τῶν πρὸς διδασκαλίαν ἐπιτηδεῖς, ἀπυστάθητι, καὶ λύσας ἀγαγε Χριστῶ πῶλον καὶ πῶλους, καὶ πολλοὺς τοὺς ἐν πλάνῃ προσεδεδεμένους, καὶ εἰς τὴν κατέναντι πίστιν καὶ κώμην ἀντικειμένους. Κἂν τινες ἀντιλέγουσι, καὶ τὴν λύσιν τῶν πεπεδημένων κακῶς ἐμποδίζῃεν δοκιμάζουσι, φάσκοντες· « Τί λύεις τὸν πῶλον; » καθὰ καὶ τοῖς τυφλοῖς ἐπετίμων, μὴ κρᾶζειν· εἰπέ καὶ σὺ, « Ὅτι ὁ Κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει. » — « Κύριος γὰρ λύει πεπεδημένους, Κύριος σοφοὶ τυφλοὺς, » καθὼς σήμερον τοῦ Εὐαγγελίου ἤκουσας. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἐπιδημήσαντα ἔγνωσαν, εἰκότως πρὸς αὐτὸν ἔκραζον· « Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε υἱὲ Δαβὶδ. » Ὡ ἐξίνον καὶ παραδόξων θαυμάτων! οἱ τυφλοὶ ἀναδέλκουσιν; καὶ οἱ βλέποντες Ἰουδαῖοι τυφλώττουσιν· οὗτοι Κύριον ὀμολογοῦσιν, ἀκαίνοι, τίς ἐστιν οὗτος; ἐπερωτῶσιν. Φησὶ γὰρ ὁ εὐαγγελιστής· « Οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες, καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες, ἔκραζον, Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐσεισθῆ πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα· τίς ἐστιν οὗτος; » Ἰδὲ τὸ ξίνον τοῦ Βασιλέως μυστήριον. Ἐπὶ πῶλου καθήμενος· σειεῖ τὴν πόλιν, καὶ ἐν σταυρῷ καθηλούμενος· σειεῖ τὴν οἰκουμένην· ἵνα σὺ μάθῃς ὅτι τὴν πολυθεῶν τῶν εἰδώλων πλάνην· σεισαι καὶ καταλύσαι ἐλήλυθεν. Ὅρα δὲ μοι τοῦ κατ' αὐτὸν τῆς οἰκονομίας μυστηρίου τὸ ἀγνωστον. Ἐν τῷ ἄῃ σειόντος αὐτοῦ τὸ ἐκεῖ δεσμωτήριον, ὡς ἔκραζον αἱ ἀνω δυνάμεις· πρὸς τὰς κάτω δυνάμεις· « Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὁμῶν » ἵνα εἰσελθῇ ὁ λέγων, « Εἰμὶ ἐγὼ ἡ θύρα· » ἐκπληττόμεναι· αἱ ἐναντία· δυνάμεις ἀνταφθέγγοντο· « τίς ἐστιν οὗτος; ὁ

²¹ Luc. 1, 34. ²² Joan. xi, 45. ²³ Luc. xix, 35. ²⁴ Matth. xvi, 9, 10. ²⁵ Psal. xxiii, 7. ²⁶ Joan. x, 9. ²⁷ Psal. xxiii, 8.

²⁸ Ibid. 34. ²⁹ Psal. cxlvi, 8. ³⁰ Matth. xi, 30.

Variae lectiones.

¹ Ἰσ. ἐπιτηδεῖον. ² ἐκπληττόμεναι.

βασιλεὺς τῆς δόξης; » Εἰς τὴν ἐπὶ γῆς Ἱερουσαλήμ A
 ξενιζόμενοι πύθονται· « Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς
 τῆς δόξης; » Εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ ἀνερχομένου
 αὐτοῦ, ὀρῶντες αὐτὸν μετὰ σώματος, οἱ οὐδέποτε
 ἰδόντες αὐτὸν, διὰ τὸ ἀσώματον, νοεραὶ δυνάμεις,
 θαυμάζουσαι τοῦ ξένου τρόπου τὴν ἄνοδον, διεπόρουσιν
 πρὸς ἀλλήλας, λέγουσαι· « Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ παραγε-
 νόμενος ἐν τοῖς ἀσώματοις χωρίοις ἐν σώματι; Θαυ-
 μάσαι δὲ ἄξιον, πῶς πύθονται, Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ πα-
 ραγενόμενος, αἱ βασιλικαὶ δυνάμεις, αἱ ἐν τῇ κάτω
 γεννήσει αὐτοῦ, βοήσασαι ἕμα καὶ ὑμνήσασαι, « Δόξα
 ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις
 εὐδοκία· » οἷς γε καλῶς ἐμαθήτευσαν τῶν Ἑβραίων
 οἱ θεολόγοι παῖδες σήμερον λέγοντες· « Ὡσαννὰ,
 εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν δνόματι Κυρίου· εἰρήνη
 ἐν οὐρανῷ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. » Οὕτως γὰρ ὁ B
 Δουκᾶς εἶρηκεν. Καὶ ἦν ἐν Σιών ἰδέσθαι ὡσπερ
 ἀντιφθεγγόμενα καὶ ἀντασπασζόμενα ἄλλα τὰ οὐ-
 ράνια καὶ τὰ ἐπίγεια. Οἱ ἄνω λέγουσιν· « Δόξα ἐν
 ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· » οἱ κάτω ἀπο-
 κρινόνται· « Εἰρήνη ἐν οὐρανῷ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. »
 Οἱ ἄγγελοι, Ἐπὶ γῆς εἰρήνη, εἰρήκασιν· οἱ ἄνθρωποι,
 Εἰρήνη ἐν οὐρανῷ, κεκράγασιν. Διατί; Ἐπειδὴ ἐπ-
 ἔστη ὁ πᾶσι βοῶν· « Εἰρήνη ὑμῖν· » περὶ οὗ ὁ προ-
 φῆτης εὐχετο, λέγων· « Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰρήνην
 δὸς ἡμῖν· » τοῦτ' ἐστὶ, τὸν Υἱόν σου τὸν μονογενῆ
 ἀποστείλον, ἵνα δι' αὐτοῦ καταλλαγῆς πρὸς ἡμᾶς.
 ὀρῶν τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐνωθεῖσάν σοι δι' αὐτοῦ.
 Ἦνπερ εἰρήνην ὀρῶντες οἱ τῶν ἄνω χοροὶ, ἔδῃον·
 « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, » ἡγουν C
 Θεοῦ πρὸς ἐχθρούς τελεῖα καταλλαγή, ἦν καὶ οἱ παῖ-
 δες μαθόντες ἔκραζον· « Ὡσαννὰ εἰρήνη ἐν οὐρανῷ,
 καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. » Γεγόνασιν γὰρ τὰ ποτε ἐχθρὰ
 νῦν ἀδελφά· μίαν τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια Χριστῷ
 πῶ οὐρανίῳ καὶ ἐπιγείῳ θεολογίαν προσάγοντα, καὶ
 προσκύνησιν· ὅθεν θεολογίαν προσάγειν οἱ ἄνω τοῖς
 κάτω διακελεύονται· « Προσκυνήσατε αὐτῷ πᾶ-
 σαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν· » οἱ κάτω τοῖς ἄνω ἀντι-
 φθέγγονται· « Προσκυνήσατε αὐτῷ πάντες ἄγ-
 γελοι Θεοῦ. » Ὁ Δαβὶδ τοῖς ἀμφοτέροις βοᾷ· « Εὐφραι-
 νέσθησαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ. » Οἱ παῖ-
 δες ἀπεκρίνοντο· « Ὡσαννὰ, εὐλογημένος ὁ ἐρχό-
 μενος ἐν δνόματι Κυρίου. » Μεθ' ὧν καὶ ἡμεῖς ἀν-
 υμνήσωμεν καὶ ἑορτάσωμεν σήμερον, μὴ πανηγυρι-
 κῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ μόνον τῇ χειρὶ, ἀλλὰ καὶ τῇ D
 ψυχῇ, βία κατέχοντες, καὶ ταύτην ὑπὲρ χιόνα λευ-
 κάναντες, πᾶσαν ἐξ αὐτῆς τοῦ παλαιοῦ καὶ δερμα-
 τίνου χιτῶνος τὴν νέκρωσιν ἀποδυσώμεθα, πάντα
 τύπον καὶ ἔπαρσιν ἀπορρίψαντες. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ
 βασιλεὺς τῶν ἀσωμάτων, οὐκ ἐφ' ἁρμάτων καὶ στρα-
 τευμάτων παραγίνεται· ἀλλ' ἐπὶ πάλου οἰκτροῦ καὶ
 μικροῦ καθήμενος ἔρχεται, σὲ παιδεύων μὴ ἐφ' ἵππων
 καὶ ἡμίονων, οἷς οὐκ ἐστὶ σύνεσις, ἐπαίρεσθαι. Διὸ καὶ
 ἡμεῖς συμμετριάσωμεν Χριστῷ, ἵνα καὶ συνανέλθω-
 μεν· μετὰ ἀγγέλων ὑμνήσωμεν, μετὰ τῶν παιδῶν
 δοξάσωμεν, μετὰ τοῦ ὄχλου τὰ τοῦ ὄχλου βοήσωμεν·

repente, cum cernerent eum cum corpore, qui
 nunquam eum viderant, ob incorpoream ejus na-
 turam, intellectuales nimirum virtutes, inusitatum
 ascensus modum admiratae, ambigebant invicem,
 dicentes : Quis est iste qui, corporeus cum sit, in
 locis adest incorporeis? Sed et illud mirandum est,
 quo pacto regiae Virtutes interrogent : Quis est iste
 qui venit, cum in infera ejus nativitate clamarent
 ac cecinerint : « Gloria in altissimis Deo, et in terra
 pax, in hominibus bona voluntas », a quibus certe
 præclare edocti erant Hebræorum theologici pueri,
 hodie dicentes : « Hosanna, benedictus qui venit in
 nomine Domini ; pax in cælo, et gloria in excel-
 sis; » sic enim Lucas habet **. Et videre erat in
 Sion cœlestia ac terrena resonare invicem ac resu-
 lutare. Superi dicunt : « Gloria in altissimis Deo, et
 in terra pax. » Inferi respondent : « Pax in cælo, et
 gloria in altissimis. » Angeli, In terra pax, dixe-
 runt ; homines, Pax in cælo, clamarunt ; quam ob
 causam? quoniam astat qui omnibus clamat : « Pax
 vobis ; » de quo propheta precabatur dicens : « Do-
 mine Deus noster, pacem da nobis », hoc est, Fi-
 lium tuum primogenitum mitte, ut per ipsum re-
 conciliare nobiscum, videns nostram naturam uni-
 tam tibi per ipsum. Quam pacem cum cernerent
 chori cœlestium, clamabant, « Gloria in altissimis
 Deo, et in terra pax, » sive Dei cum hostibus per-
 fecta reconciliatio, quam cum pueri quoque didi-
 cissent, clamabant : « Hosanna, pax 403 in cælo,
 et gloria in altissimis. » Nam quæ olim erant ini-
 mica, nunc facta sunt fraterna : unam cœlestia et
 terrena Christo cœlesti et terreno divinitatis con-
 fessionem offerentia et adorationem. Unde superi
 admonent inferos ut ei divinitatis confessionem of-
 ferant : « Adorent eum omnes familiæ gentium ». Inferi
 superis reponunt : « Adorent eum omnes an-
 geli Dei ». David utrisque clamat : « Lætentur
 cœli, et exsultet terra ». Pueri respondebant :
 « Hosanna, benedictus qui venit in nomine Do-
 mini. » Quibuscum nos quoque cantemus, et festum
 celebremus hodie, non pompose, sed divine :
 non solum manu, sed etiam anima ramos palma-
 rum tenentes, et hanc supra nitem dealbantes, om-
 nem ex ipsa veteris et pellicæ togæ mortalitatem
 exuamus, omni fastu et superbia rejecta. Propterea
 enim rex incorporeorum non in curribus et exer-
 citibus adest, sed misero ac vili pullo insidens ven-
 nit, ut hinc doceat non in equis et mulis, quibus
 non est intellectus, efferri. Proindeque nos cum
 Christo mediocritatem colamus, ut una ascenda-
 mus : cum angelis hymnos canamus, cum pueris
 glorificemus, cum turba eadem quæ ipsa clamemus :
 cum Bethania exsulemus, cum Lazaro a mortuis
 operibus resurgamus, cum Sionis incolis choros
 agitemus : cum cæcis quibus visus est redditus, cla-
 memus ; cum pueris et senibus laudemus : cum

** Luc. II, 14. ** Luc. XIX, 38. ** Isa. XXVI, 12.

** Psal. XCV, 7. ** Psal. XCVI, 8. ** Psal. ICV,

discipulis prædicemus; ramos olivarum per misericordiam in vitæ itinere, puerorum exemplo, rite sternamus, amputemus crassæ nostræ naturæ massam, et misericordiæ nos substernamus in via, quæ dicit: « Ego sum via »: ut et nos per ipsam inveniamus misericordiam ab ipsa et cum ipsa in superna Jerusalem: in templum illud magnum simul intremus, et qui præcedimus, et qui sequimur. Qui præcedunt quidem in tertia hora, et qui sequuntur, circa undecimam. Et, qui præcedunt, per actiones, et qui sequuntur, per voluntatem, omnes cum Christo lidem, et qui sequuntur et qui secuti sunt, cum ipso regnantes, et sempiternis honis fruentes, gloriam et majestatem spirent una cum Patre, et sanctissimo et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

οἱ αὐτοὶ ἀκολουθοῦντες, καὶ ἀκολουθήσαντες συμβασιλεύοντες αὐτῷ, καὶ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν ἀπολαύοντες, δόξαν καὶ μεγαλοσύνην ἀναπέμφωσιν, ἅμα τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

404 HOMILIA XIV.

De exitu animi, et de secundo adventu.

Metuo mortem, quoniam acerba mihi est. Metuo gehennam, quoniam æterna est. Metuo Tartarum, quoniam nihil habet caloris. Metuo tenebras, quoniam nihil habent lucis. Metuo vermem veneniferum, quoniam æternus est. Metuo angelos judicio præficiendos, quoniam sunt immisericordes. Metuo, cum cogito illius diei terribile et muneribus inexpugnabile consilium, tribunal horribile, judicem incorruptum. Metuo flumen ignis ante tribunal illud fluens, vehementissimaque flamma ebullientem, et acutos enses. Metuo severissimas pœnas. Metuo supplicium finem non habens. Metuo tetram illam caliginem. Metuo profundas tenebras. Metuo infracta vincula, stridorem dentium, fletum inconsolabilem. Metuo inevitabiles reprobationes. Nihil enim accusatoribus eget iudex ille, neque testibus, neque demonstrationibus, neque reprobationibus. Sed quæcunque fecimus, diximus, decrevimus, ea in medium affert ob oculos nocentum. Tum nullus est qui adsit, et pœnis eripiat: non pater, non mater, non filius, non filia, non alius quisquam cognatorum, non vicinus, non vulcus, non defensor, non pecuniarum largitio, non divitiarum abundantia, non potentie fastus: quin hæc omnia cineris ritu in pulverem abeunt, solusque reus ex suis factis absolventem, aut condemnantem sustinet sententiam. Heu mihi, heu mihi quem conscientia redarguit, et scripta clamantia docent! O anime, cui tot nefaria fœdaque patrata sunt facinora. Heu! mihi qui corporis templum corrupti, et sancto tuo Spiritui dolorem feci! O Deus, vera sunt opera tua, et justum iudicium, et rectæ vitæ, et obscurissima consilia! propter brevem peccati fruitionem in æternum torqueor. Propter corporis voluptatem igni trador. Justum est Dei iudicium: vocabar, et non obtemperabam; docebar,

μετὰ Βηθανίας σκιρτήσωμεν, μετὰ Λαζάρου τῶν νεκρῶν ἔργων ἀναστῶμεν· μετὰ τῶν ἐν Σιών χορευώμεν· μετὰ τῶν ἀναβλεψάντων τυφλῶν κρᾶξώμεν· μετὰ νηπίων καὶ γερόντων αἰνέσωμεν· μετὰ μαθητῶν κηρύξωμεν· ἐλαιῶν κλάδους δι' ἐλεημοσύνης ἐν τῇ τοῦ βίου ὁδῷ καλῶς ὑποστρώσωμεν κατὰ τοὺς παῖδας· περικρίβωμεν τῆς πολυούλου ἡμῶν ὑπάρξεως τὸν ὄγκον· καὶ ἐλεημοσύνη ἑαυτοὺς ὑποστρώσωμεν, ἐν τῇ ὁδῷ τῇ λεγούσῃ, « Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός »· ὅπως καὶ ἡμεῖς δι' αὐτῆς εὐρωμεν ἑλπίσιν παρ' αὐτῆς καὶ σὺν αὐτῇ εἰς τὴν ἀνω Ἱερουσαλήμ· εἰς τὸ ἱερὸν τὸ μέγα συνεισέλθωμεν, καὶ οἱ προάγοντες, καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες· οἱ προάγοντες μὲν ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ, καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην. Καὶ οἱ προάγοντες διὰ πράξεων, καὶ οἱ

Β ἀκολουθοῦντες διὰ προθέσεως, ἅπαντες σὺν Χριστῷ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ'

Περὶ ἐξόδου ψυχῆς, καὶ περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας.

Φοβοῦμαι τὸν θάνατον, ὅτι πικρὸς μοί ἐστι. Φοβοῦμαι τὴν γέενναν, ὅτι ἀτελεύτητός ἐστι. Φοβοῦμαι τὸν τάρταρον, ὅτι οὐ μετέχει θερμῆς. Φοβοῦμαι τὸ σκότος, ὅτι οὐ μετέχει φωτός. Φοβοῦμαι τὸν σκώληκα τὸν ἰοβόλον, ὅτι ἀτελεύτητός ἐστι. Φοβοῦμαι τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἐπὶ τῆς κρίσεως, ὅτι ἀνελεήμονές εἰσι. Φοβοῦμαι ἐννοῶν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸ φοβερόν καὶ ἀδέκαστον δικαστήριον, τὸ βῆμα τὸ φρικτῶδες, τὸν δικαστὴν τὸν ἀδέκαστον. Φοβοῦμαι τὸν ποταμὸν τοῦ πυρός, τὸν πρὸ τοῦ βήματος ἐκείνου συρόμενον, καὶ σφοδρότατῃ κατακλάζοντα τῇ φλογί, τὰς ἠκονημένας ῥομφαίας. Φοβοῦμαι τὰς ἀποσήμες τιμωρίας. Φοβοῦμαι τὴν κόλασιν τὴν οὐκ ἔχουσαν τέλος. Φοβοῦμαι τὸν ζόφον τὸν ἀφεγγῆ. Φοβοῦμαι τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Φοβοῦμαι τὰ δεσμὰ τὰ ἅπαντα, τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, τὸν κλαυθμὸν τὸν ἀπαρμύθητον. Φοβοῦμαι τοὺς ἀφύκτους ἐλέγχους· οὐδὲν γὰρ κατηγορῶν δεῖται ὁ δικαστὴς ἐκείνος, οὔτε μαρτύρων, οὔτε ἀποδείξεων, οὔτε ἐλέγχων· ἀλλ' ὅσα ἐπράξαμεν, καὶ ἐλαλήσαμεν, καὶ ἐβουλεύσαμεθα, φέρεῖ εἰς μέσον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πεπλημμεληκότων. Τότε οὐδεὶς ὁ παριστάμενος, καὶ ἐξαρπάξων τῆς τιμωρίας, οὐ πατήρ, οὐ μήτηρ, οὐχ υἱός, οὐχὶ θυγάτηρ, οὐχ ἄλλος τις τῶν συγγενῶν, οὐ γείτων, οὐ φίλος, οὐ συνήγορος, οὐ χρημάτων δόσις, οὐ πλούτου περιουσία, οὐ δυναστείας ὄγκος· ἀλλὰ ταῦτα πάντα ὡσπερ κόνις εἰς σποδὸν ἐλήλαται, καὶ μόνος κρινόμενος ἀπὸ τῶν αὐτῶν πεπραγμένων, τὴν ἐλευθεροῦσαν, ἣ τὴν καταδικάζουσαν ὑπομένει ψῆφον. Οἴμοι! οἴμοι! τῆς συνειδήσεως ἐλεγχούσης με· καὶ τῆς γραφῆς βώσσης, καὶ διδασκούσης με· ὡ ψυχῆ τῶν μiasμάτων, καὶ παρὰ σοὶ ἐδδελυγμένων ἔργων! Οἴμοι, ὅτι τὸν ναῦν τοῦ σώματος ἐφθείρα, καὶ τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα ἐλύπησα! ὦ Θεέ, ἀληθινά σου τὰ ἔργα, καὶ δικαία ἡ κρίσις σου, καὶ εὐθεταὶ αἱ ὁδοί!

40 Jan. xiv, 6.

σου, καὶ ἀνεξιχνίαστα τὰ κρίματά σου. Διὰ πρόσκαιρον ἀμειρίας ἀπόλαυσιν, ἀθάνατα βασανίζομαι· δι' ἡδονὴν σαρκῆς, τῆ πυρὶ παραδίδομαι. Δικαία ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ· ἐκαλούμην, καὶ οὐχ ὑπῆκουον· ἐδιδασκόμεν, καὶ οὐ προσεῖχον· διεμαρτύραντό μοι, ἐγὼ δὲ κατεγέλων· ἀναγινώσκων καὶ ἐπιγινώσκων, οὐκ ἀπιστεύων, ἀλλ' ἐν ἀμελείᾳ, καὶ ῥθυμίᾳ, καὶ ἀκηξίᾳ, καὶ ἐν περισπασμοῖς, καὶ ταραχαῖς, καὶ ζάλαις τρυφῶν καὶ σπαταλῶν, καὶ σκιρτῶν ἀγαλλόμενος, καὶ εὐφραϊνόμενος ἐδαπάνησά μου τὰ ἔτη, καὶ τοὺς μῆνας, καὶ τὰς ἡμέρας εἰς τὰ πρόσκαιρα, καὶ φθαρτά, καὶ γῆϊνα κοπιῶν, καὶ μοχθῶν, καὶ ἀγωνιζόμενος· μὴ εἰς νοῦν λαμβάνων, ἢ λογιζόμενος, ὅσον φόβον καὶ τρόμον, καὶ ἀγῶνα, καὶ ἀνάγκην ἔχει ἰδεῖν ἡ ψυχὴ, ὅτε τοῦ σώματος χωρίζεται. Παραγίνονται γὰρ ἐφ' ἡμᾶς στρατιαὶ καὶ δυνάμεις οὐράνιοι· καὶ τῶν ἐναντίων δυνάμεων, οἱ τοῦ σκότους ἄρχοντες, οἱ κοσμοκράτορες τῆς πονηρίας, οἱ τελωνάρχαι, καὶ λογοθέται, καὶ πρακτοφύριστα τοῦ αἵματος· καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ ἀνθρωποκτόνος διάβολος, ὁ ἐν κακίᾳ δυνάστης, οὗ ἡ γλῶσσα, ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον· περὶ οὗ φησιν ὁ προφήτης· « Τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα σὺν τοῖς ἀνθραξι τοῖς ἐρημικοῖς· » καὶ ἐνεδρεῦει ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ, ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ἀποστάτης, ὁ ἕδης, ὁ πλατύνων στόμα αὐτοῦ, ὁ ἄρχων τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους. ἔχων τοῦ θανάτου τὸ κράτος καὶ τρόπον τινὲ δίκην, κατέχων τὴν ψυχὴν, ἐπιφέρων καὶ ψηφίζων πάντα τὰ ἔμολι πεπραγμένα ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ, τὰ ἐν γνώσει, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ, ἀνομήματα καὶ ἀμαρτήματα, ἀπὸ τῆς νεότητος, ἕως τῆς ἡμέρας τοῦ τέλους, ἧς κατελήφθη, ἐξερευνῶν λοιπόν. Ὅποῖον φόβον καὶ τρόμον δοκεῖς τὴν ψυχὴν ἔχειν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, θεωροῦσαν τοὺς φοβεροὺς, καὶ ἀγρίους, καὶ ἀπηγέλεις, καὶ ἀνηλεεῖς καὶ ἀτιθάσσους δαίμονας, ὡς Αἰθίοπας ζοφώδεις περισταμένους, ὧν καὶ αὐτὴ ἡ ἰδέα μόνῃ χαλεπωτέρα ὑπάρχει πάσης κολάσεως, οὐστυνας ὀρώσα ἡ ψυχὴ θορυβεῖται, θροεῖται, ἔδυνάται, ταρασσεται, καὶ συστέλλεται, πρὸς τοὺς τοῦ Θεοῦ ἀγγέλους προσφεύγουσα; Κατέχεται οὖν ἡ ψυχὴ ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, διὰ τοῦ αἵματος παρερχομένη, καὶ ὑψουμένη, εὐρίσκει· τε τελώνια φυλάττοντα τὴν ἀνοδὸν, καὶ κρατοῦντα, καὶ διακωλύοντα τὰς ἀναβαινούσας ψυχάς. Ἐκαστον τὸ τελώνιον τὰς οικίας ἀμαρτίας προσφέρει αὐτῶν· τὸ μὲν τῆς καταλαλιᾶς, ὅσα διὰ στόματος καὶ γλώττης ἀπὸ ψεύδους, καὶ ὄρκου, καὶ ἐπισηκίας, ἀργολογίας τε καὶ φλυαρίας, καὶ ματαιολογίας καὶ γαστριμαργικᾶς παραχρήσεις, ἀσωτοποσίας τε οἴνου, καὶ ἀμέτρους γέλωτας, καὶ ἀπρεπείας, καὶ φιλημάτων ἀσέμνων καὶ ἀπρεπῶν, καὶ ἁσμάτων πορνικῶν· οἱ δὲ ἅγιοι ἀγγελοὶ οἱ τὴν ψυχὴν ὀδηγοῦντες, προσφέρουσι καὶ αὐτοὶ, ὅσα διὰ στόματος καὶ γλώσσης ἐλάλησαμεν ἀγαθὰ, προσευχάς, εὐχαριστίας, ψαλμοὺς, ᾠδὰς, ὕμνους, καὶ ἄσματα πνευματικὰ, ἀναγνώσεις τῶν Γραφῶν, καὶ ὅσα διὰ στόματος καὶ γλώσσης ἀγαθὰ τῷ Θεῷ προεπέψαμεν.

Δεύτερον τελώνιον, ὁρατικὸν ὁμμάτων, καὶ ὅσα ἀπὸ ἀπρεποῦς ὁσας, καὶ περιέργου, καὶ ἀχαλινώτου ὀράσεως, καὶ νευμάτων δολίων. Τρίτον τελώνιον, τῆς ἀκοῆς, καὶ ὅσα διὰ τῆς τοιαύτης αἰσθήσεως, τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα δέχονται. Τέταρτον τελώνιον, ἡ

et non attendebam; **405** edmorebar, et deridebam: legens et agnoscens, neque non credens, sed in negligentia, ignavia, nequicia, variis occupationibus, turbis et procellis petulanter, et lascivia exultans, et voluptatibus atque lætitiæ indulgens consumpsi meos annos, menses et dies in res breves, caducas, et terrenas, laborem, studium atque operam impendens: neque in animum revocans, aut considerans, quantus animæ metus, terror, certamen, astus sit sustinendus, cum a corpore separatur. Præsto sunt enim nobis exercitus et potestates cœlestes, et contrariarum potestatum tenebrarum principes, improbitatis præpositi, mancipes publicani, rationum exactores, et actionum censors aerei, et cum ille homicida diabolus, in malitia potens, cujus lingua acutior est novacula, de quo sic ait vates: « Tela potentis acuta, cum carbonibus desolatoriis », qui insidiatur ut leo in antro suo, draco magnus, defector, oreus, qui fauces aperit, qui tenebrarum potestati præsidet, qui mortis habet imperium, et quodammodo judicium, retinens animum, objiciens, et sententia sua condemnans omnia quæ re, quæ verbis, quæ scienter, quæ imprudenter commisi, deliqui, peccavi: quæque deinceps a pueris usque ad diem exitus feci, ea omnia perscrutans. Quanto metu et terrore putas animum conflictari in illa die, cum videt terribiles illos, truces, immites, immisericordes et sævos demones, tanquam atros quosdam Æthiopes præsentés adesse, quorum vel sola facies quovis cruciatu molestior est; quos aspiciens animus tumultuatur, pavet, dolet, turbatur, et contrahitur, ad Dei angelos confugiens? Tenetur igitur animus a sanctis angelis, per aerem sublimis præteriens, invenitque quosdam quasi publicanos ascensum custodientes, et ascendentes animos prehendentés, prohibentesque: nam quisque publicanorum propria habet peccata, quæ illis objiciat. Alius perperam dicta, quæcunque ore et lingua commissa sunt mentiando, jurando, et perjorando: cum superflua, nugatoria et vana verba, tum helluaciones, vinique abusus, et luxum, et immodicos indecorosque risus, levia et inhonesta oscula, et impudica cantica. **406** At sancti angeli animum ducentes proferunt et ipsi quæcunque ore linguaque locuti sumus bona, supplicationes, gratiarum actiones, psalmos, carmina, laudes, divinos cantus, scriptorumque lectiones, et quæcunque per os et linguam bona Deo præmisimus.

Secundum telonium est oculorum visus, quæcunque in decoro aspectu, curiosoque et effrenato intuitu et fallaci nutu committuntur. Tertium telonium est auditionis, et quæcunque per hunc sensum impuros spiritus accipiunt. Quartum est olfactus

¹ Psal. cix, 4.

odoriferorum unguentorum, et suavium odorum, quæ mimas : impudicas decem mulieres. Quintum est eorum quæ manuum tactu perverse et improbe facta sunt, et cæteræ vitiorum tabernæ, invidiæ, æmulationis, inanis gloriæ et superbiæ, acerbitalis et iræ, iracundiæ et furoris, scortationis et adulterii et mollitiæ, homicidii et veneficii, cæterorumque impiorum et perversorum factorum, quæ in præsentia minutatim persequi non licet, sed in aliud tempus differantur. Breviter eodem modo deinceps suos quilibet animi morbus et peccatum publicanos habet. et tributum quæstores. Animum igitur qui hæc, et his majora, pluraque cernit, quanto putas in metu et terrore ac trepidatione esse, donec sententia feratur, et ejus libertas adveniat? Illa est hora doloris, periculi gemitusque plena, atque inconsolabilis, donec videat quid futurum sit. Nam et divinæ potestates et impurorum facies spirituum astat : quorum hi prave, illi recte facta, proferunt, sive quid verbis, sive opere, aut cogitatione atque mente factum est : cum interim medius astans animus, hæc trepide et pavide considerat, donec ex suis actionibus, factisque et dictis aut condemnatus vincitur, aut absolutus liberetur. Nam suorum quisque peccatorum catenis constringitur. Quod si dignus fuerit, pie et ad Dei voluntatem traducta vita, assumunt eum angeli, et deinceps securus pergit, comites habens sanctas potestates, ut habet scriptum illud : « Lætorum omnium habitatio apud te est ¹¹. » Tunc comprobatur dictum illud : « Aufugit dolor, mæror, et gemitus ¹². » Tunc ex pravis, improbis et horrendis illis spiritibus liberatus, vadit in illud ineffabile gaudium.

407 Sin autem inventus fuerit dissolute et luxuriose vixisse, audit gravissimam illam vocem : « Tollatur impius, ne Domini gloriam videat. ¹³ » Tunc eum invadunt dies iræ afflictionis, angoris, et angustiarum : dies tenebrarum, et caliginis. Tunc a sanctis Dei angelis derelictumprehendunt Æthiopes illi dæmones, et eum crudeliter verberantes deferunt ad terram, eaque difflisa infractis colligatum vinculis præcipitant in tenebrosam et caliginosam terram, ad infima loca, in subterraneos orci carceres, atque custodias, ubi conclusi sunt nocentum animæ, quæ jam diu obdormiverunt, ut ait Jacobus : in terram tenebrosam atque tetram : terram caliginis æternæ, ubi lux nulla, neque mortalium vita est, sed dolor sempiternus, mæror infinitus, fletus perennis, dentium stridor perpetuus, et nunquam sopiendi gemitus. Illic væ, væ perpetuo, illic eheu, illic vociferantur, nec est qui succurrat : clamant, nec ullus est qui liberet, non potest illa rerum angustia explicari : non possunt lingua dici dolores illic jacentium et conclusarum animarum. Non posset ullum hominis os metum illum terroremque declarare : nulla hominis labia satis magnam vim habent ad dicendum illorum statum atque ploratum. Gemunt continen-

δσφρησις δσμης τε εὐδούδος ἀλειμμάτων, καὶ ἡδονικῆς δσφρήσεως, ἄπειρ γυναιξὶ θυμηλικαῖς, καὶ ἑταῖραις πρέπουσι. Πέμπτον τελώνιον, ὅσα δὲ ἀφῆς χειρῶν πονηρὰ καὶ χαλεπὰ ἐπράχθησαν· καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας τελώνια, φθόνου τε καὶ ζήλου, κενοδοξίας τε καὶ ὑπερηφανίας, πικρίας καὶ ὀργῆς, ὀξυχολίας τε καὶ θυμοῦ, πορνείας, καὶ μοιχείας, καὶ μαλακίας, φόνου τε καὶ φαρμακείας, καὶ τῶν λοιπῶν θεοστυγῶν καὶ μιαρῶν πράξεων· ὧν ἐν τῇ παρουσίᾳ ὧρα οὐκ ἐνι λεπτομερῶς διηγήσασθαι· ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ καιρῷ ταμεινέσθαι· καὶ ἀπλῶς οὕτως καθεξῆς ἑκαστον πάθος ψυχῆς, καὶ πᾶν ἀμάρτημα ἰδίους τελώνας ἔχει, καὶ φορολόγους. Ψυχὴ οὖν ἡ ταῦτα καὶ μελίζονα, καὶ πλείονα τούτων θεωροῦσα, ὅποιον φέδον, καὶ τρόμον, καὶ κλόνον δοκεῖς ἔχειν, ἕως ὅτου ἡ ἀπόφασις ἔλθῃ, καὶ ἡ ἐλευθερία αὐτῆς γένηται; Ἐκαίνῃ ἐστὶν ἡ ὧρα ἐπόδυνος, καὶ ἐπικίνδυνος, καὶ πολυστένακτος, καὶ ἀπαραμύθητος, ἕως ἂν ἔθῃ εἰ τὸ ἀποθησόμενον. Αἱ γὰρ θεαῖαι δυνάμεις ἰστανται, καὶ πρόσωπον τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων· καὶ αἰσῆταις καλὰ; αὐτῆς ἐπιφέρουσι πράξεις, διὰ τε λόγων, καὶ ἔργων, καὶ λογισμῶν, καὶ ἐνουῶν· κατανοεῖ ἡ ψυχὴ μέσον ἰσταμένη ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ, ἕως οὗ ἐκ τῶν πράξεων, καὶ τῶν ἔργων, καὶ λόγων αὐτῆς, ἡ κατακρυβεῖσα δεσμευθῆ, ἢ δικαιωθείσα ἐλευθερωθῆ (τῶν ἰδίων γὰρ ἀμαρτημάτων ἑκαστος τὰς σειραῖς σφιγγεται)· καὶ ἐὰν ἢ ἀξία, εὐσεβῶς ζήσασα, καὶ θεαρέστως βιώσασα, παραλαμβάνουσιν αὐτὴν ἄγγελοι· καὶ λοιπὸν ἀμέριμνος οὖσα, πορεύεται ἔχουσα συνοδοπόρους τὰς ἁγίας δυνάμεις, κατὰ τὸ γεγραμμένον· « Ὁ; εὐφραينوμένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί. » Τότε πληροῦται τὸ εἰρημένον· « Ἀπέδρα δδύνη, λύπη, καὶ στεναγμός. » Τότε ἀπαλλαγείσα τῶν πονηρῶν καὶ σαπρῶν καὶ φοβερῶν πνευμάτων ἐκείνων, πορεύεται εἰς ἐκείνην τὴν ἀνεκλάλητον χαρὰν. Ἐὰν δὲ εὐρεθῆ ἐν ἀμελείᾳ καὶ ἀσωτίᾳ ζήσασα, ἀκούει τὴν δεινοτάτην ἐκείνην φωνὴν· « Ἀρθῆτω ὁ ἀσεβῆς, ἵνα μὴ ἴθῃ τὴν δόξαν Κυρίου. » Τότε αὐτὴν καταλαμβάνουσιν ἡμέραι ὀργῆς, καὶ θλίψεως, καὶ ἀνάγκης, καὶ στενοχωρίας, ἡμέρα σκότους καὶ γένου· τότε ἀφέντες αὐτὴν οἱ ἄγιοι τοῦ Θεοῦ ἄγγελοι, παραλαμβάνουσιν αὐτὴν οἱ Αἰθίοπες ἐκείνοι δαίμονες, καὶ τύπτοντες αὐτὴν ἀνηλεῶς κατάγουσιν εἰς τὴν γῆν· καὶ διχάσαντες αὐτὴν, ῥίπτουσιν αὐτὴν δεδεμένην δεσμολῆς ἀλύτοις, εἰς γῆν σκοτεινὴν καὶ ζοφερὰν, εἰς τὰ κατώτερα μέρη, ἐν τοῖς καταχθονίοις δεσμοτηρίοις, καὶ φυλακαῖς τοῦ ἄδου· ἐνθα τυγχάνουσιν ἀποκεκλεισμένοι αἱ ψυχὰι τῶν ἀμαρτωλῶν, τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων, καθὼς φησὶν ὁ Ἰακώβ· εἰς γῆν σκοτεινὴν καὶ ζοφερὰν, εἰς γῆν σκότους ἀλωίου οὐκ ἐπιφεγγος, οὐδὲ ζωῆ βροτῶν, ἀλλ' ὀδύνη αἰώνιος, καὶ λύπη ἀτελεύτητος, καὶ κλαυθμὸς ἀπαυστος, καὶ βρυγμὸς δόδωντων ἀσίγητος, καὶ στεναγμοὶ ἀκοίμητοι· ἐκεῖ οὐαὶ διαπαντός, ἐκεῖ ὄμοι, ὄμοι! ἐκεῖ πράζουσι, καὶ οὐκ ἐστὶν ὁ βεηθῶν βοῶσι, καὶ οὐδαὶς ἐστὶν ὁ ρύμενος· οὐκ ἐστὶ διηγῆσασθαι τὴν ἀνάγκην ἐκείνην· οὐκ ἐστὶν εἰπεῖν διὰ γλώττης τὰς ὀδύνας τῶν ἐκείσε

¹¹ Psal. LXXXVI, 7. ¹² Isa. XXXV, 10. ¹³ Isa. XXVI, 19.

κατακειμένων και ἀποκακισμένων ψυχῶν ἀδυνατεῖ ἂν πλὴν στόμα ἀνθρώπου φανερωῖαι τὸν φόβον και τὸν τῶν ἐκείνων οὐκ ἐν χελεῖ ἀνθρώπου ἰσχύοντα εἰπεῖν τὴν περίστασιν, και τὸν κλαυθμὸν αὐτῶν στενάξουσιν διηγεῖσθαι και ἀπαύστως, ἀλλ' οὐδεὶς ὁ ἐλεῶν κλάξουσιν ἐκ βάθους, ἀλλ' οὐδεὶς ὁ εἰσακούων· ἀποδύρονται, ἀλλ' οὐδεὶς ὁ ρυόμενος· ἀνακαλοῦνται, και κόπτονται, ἀλλ' οὐδεὶς ὁ στελαγχνίζομενος. Τότε ποῦ ἡ καύχησις τοῦ κόσμου τούτου; ποῦ ἡ κενοδοξία; ποῦ ἡ τρυφή; ποῦ ἡ ἀπλάουσις; ποῦ ἡ σπατάλη; ποῦ ἡ φαντασία; ποῦ ἡ ἀνάπαισις; ποῦ ὁ κόσμος; ποῦ τὰ χρήματα; ποῦ ἡ εὐγένεια; ποῦ τότε ἡ τερονότης; ποῦ ἡ ἀνδρεία τῆς σαρκός; ποῦ τὸ κάλλος τῶν γυναικῶν τὸ ψευδὲς και ἀνοφελές; ποῦ τότε ἡ παρρησία ἡ ἀναιδής και ἀναίσχυτος; ποῦ τότε ὁ καλλωπιζόμενος τῶν ἱματίων; ποῦ ἡ ἡδονὴ τῆς ἀμαρτίας ἡ ἀκάθαρτος και σιφνή; ποῦ ὁ τὴν βδελυρῆν τῶν ἀνέρων κοίτην, ἡδονὴν ἡγούμενος; ποῦ οἱ τὰ μύρα και τὰ ἀλείμματα ἀλειφόμενοι και καπνίζομενοι; ποῦ οἱ μετὰ τυμπάνων και κιθάρων τὸν οἶνον πίνοντες; ποῦ τότε ἡ καταφρόνησις τῶν ἐν ἀφοβίᾳ ζώντων; ποῦ ἡ φιλαργυρία, και ἡ φιλοχρηματία, και ἡ ἐξ αὐτῶν ἀσπλαγχνία; ποῦ τότε ἡ ἀπάνθρωπος ὑπερηφανία ἡ πάντα βδελυσομένη, και ἑαυτὴν λογιζομένη εἶναι τι; ποῦ τότε ἡ κενὴ και ματαία τῶν ἀνθρώπων δόξα; ποῦ ἡ λαγνεία και ἡ ἀκολασία; ποῦ ἡ δυνστεία, και ἡ τυραννίς; ποῦ τότε βασιλεῦς; ποῦ ἀρχὴν; ποῦ ἡγούμενος; ποῦ οἱ ἐπ' ἐξουσιῶν; ποῦ οἱ γαυριῶντες ἐπὶ πλήθει πλοῦτων, και πτωχῶν μὴ ἐλεοῦντες, και τοῦ Θεοῦ καταφρονοῦντες; ποῦ τὰ θεάτρα, και τὰ κυνήγια; ποῦ τότε οἱ μεταωριζόμενοι, και μετριάζοντες, και ἀμεριμῶν βιοῦντες; ποῦ τὰ μαλακὰ ἐνδύματα, και αἱ στρωματὰ αἱ μαλακαὶ, και ἀπαλαί; ποῦ αἱ ὑψηλαὶ οἰκοδομαὶ, και τὸ εὖρος τῶν στοῶν; ποῦ οἱ ἐν ἀφοβίᾳ ζήσαντες; Τότε ἰδόντες, θαυμάσουσι και φρίξουσιν, και καταπλαγέντες διολύξουσιν, παραχθέντες σαλευθῶσι· τῶν αὐτῶν ἐπιλάδοι, και ὠδῖνες ὡσεὶ τιχτούσης, ἐν πνευματικῇ συντριβήσονται ἀφανίζομενοι. Ποῦ τότε ἡ σοφία τῶν σοφῶν; ποῦ τῶν ῥητόρων ἡ εὐγκωτεία, και τὰ μάταια αὐτῶν πανουργήματα; Οὐαί, οὐαί! ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν ὡς ὁ μεθύων, και πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη. Ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεὺς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου;

Ἢ ἀδελφοί, ἀναλογισασθε ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ἡμᾶς διδόντας λόγον καθ' ἐν ὧν ἐπράξαμεν, εἴτε μεγάλων εἴτε μικρῶν· μέχρι γὰρ τοῦ ἀργοῦ λόγου, ἀπολογία δώσομεν τῷ δικαίῳ κριτῇ. Ποταποὺς δεῖ ἡμᾶς εἶναι ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ; Ἐὰν δὲ εὖρωμεν χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, οἶα χαρὰ δέχεται ἡμᾶς ἀφοριζομένους ἐκ δεξιῶν τοῦ Βασιλέως! Ποταποὺς δεῖ εἶναι ἡμᾶς εἰς τὴν χαρὰν ἐκείνην τὴν ἀνεκλάλητον, ὅτ' ἂν εἴπῃ ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευσάντων, τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ μετὰ ἰλαρότητος· « Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. » Τότε κατακληρονομήσομεν ἐκείνα τὰ ἀγαθὰ, « Ἢ ὀφθαλμοὶ οὐκ εἶδε, και οὐς οὐκ ἤκουσε, και ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἢ ἡτοιμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. » Τότε λοιπὸν ἀμέριμνοι ἔσμεν, μηκέτι πτοούμενοι μηδεμίαν πτόησιν. Ἀναλογισώμεθα

ler, et sine intermissione, sed nullus est qui misereatur. Vociferantur ex profundo, sed nullus est qui exaudiat: lamentantur, sed nullus est qui libere. Exclamant, et plangunt, sed nullus est qui commoveatur. Tunc ubi hujus mundi jactantia? ubi inanis gloria? ubi deliciae? ubi voluptas? ubi petulantia? ubi cupido? ubi requies? ubi ornatus? ubi pecunie? ubi nobilitas? ubi tunc delectatio? ubi corporis virilitas? ubi falsa illa et inutilis mulierum pulchritudo? ubi tunc impudens et effrenata audacia? ubi tunc vestimentorum comptus? ubi peccandi impura et frivola delectatio? ubi qui nefarium viro- rum concubitum voluptatem ducit? ubi qui unguentis et odoribus perfunduntur atque suffiuntur? ubi qui cum tympanis et cithara vinum potant? ubi tunc contemptus viventium sine metu? ubi avaritia et habendi cupiditas, atque inde nascens imisericordia? **408** ubi tunc inhumana superbia, omnia fastidians et se aliquid esse putans? ubi tunc inanis et vana hominum gloria? ubi libido et nequitia? ubi potentia et tyrannis? ubi tunc rex? ubi princeps? ubi dux? ubi potestate præditi? ubi divitiarum multitudine insolentes, et egentium non miserentes, Deumque contemnes? ubi theatra et venationes? ubi tunc elati intemperate et secure viventes? ubi mollia indumenta? ubi tenera stragula? ubi excelsa ædificia et porticum amplitudo? ubi qui sine metu vixerunt? Tunc cum illa videbant, mirabantur, et horrebant, attonitque ejulabant, turbati labefactabantur. Tremor eos corripiet, et dolores quales sunt parturientium, ac vehementi spiritu perfracti debentur. Ubi tunc sapientia? ubi oratorum eloquentia atque impostura? Væ, væ turbati sunt, et ebriorum ritu titubant, consumpta omni eorum sapientia. Ubi sapiens? ubi litteratus? ubi hujus sæculi indagator?

O fratres, considerate quales nos esse oporteat, dum rationem sigillatim reddemus eorum quæ fecerimus, sive magna sint, sive parva: nam etiam otiosorum verborum causam apud justum judicem dicemus. Quales nos esse oportet in illa hora? Quod si propitium habuerimus Deum, qualem percipiemus lætitiæ ad Regis dextram segregati? Quales nos esse decet ad illam inenarrabilem lætitiæ, cum dicit ille regnantium Rex, eis qui ad illius erunt dextram cum hilaritate: « Adeste, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis ab orbe condito regnum ». Tunc invademus in illorum possessionem honorum, « Quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec hominis cogitatione comprehendit, quæ Deus sui amantibus præparavit ». Tunc deinceps securi futuri sumus, nullo amplius pavore corripiendi. Consideremus autem et hæc et nocentium sempiternum cruciatum.

¹¹ Matth. xxv, 31. ¹² Isa. lxi, 4; I Cor. ii, 9.

cum ad illud horrendum tribunal sistentur, quanto pudore afficientur coram justo illo iudice, causam dicere non valentes? Quantus eos pudor invadet ad regis sinistram reiectos? Quæ tenebræ eis incident, cum loquetur ad eos **409** in ira sud, et in furore suo conturbabit eos, cum eis dicit: « Discedite a me, vos execrabilis, in ignem æternum, diabolo ejusque angelis paratum ⁶⁶. » Heu! heu! quanta afflictio, dolor, angor, metus, tremor instat eorum animis, cum flet clamor omnium cœlestium potestatum, dicentium: Discedant improbi in orcum. Eheu! quem cantum edent lamentantes, plorantes, ejulantes atque plangentes, cum adducentur acriter in sempiternâ sæcula cruciandi! Eheu! qualis est locus ubi fletus et stridor dentium, qui Tartarus appellatur, quem vel ipse diabolus horret? Heu! heu! qualis est gehenna ignis inexstincti, urentis neque lucentis? heu! heu! qualis est, nunquam dormiens venenatus vermis? heu! heu! quam tetra sunt profundæ illæ semperque manentes tenebræ! heu! heu mihi! quales sunt illi angeli in cruciatibus inmites atque immisericordes! Exprobrant enim, graviterque increpant. Tunc qui torquentur longum clamant, nec est qui succurrat: elamabunt enim ad Dominum, nec eos exaudiet. Tunc cognoscent omnia sibi, quæ sunt in vita, ad nihilum redacta esse: et quæ hic bona esse gaudii plena videbantur, ea felle, amaroque veneno amariora reperientur. Væ sонтibus, cum insontes ad dexteram stabunt, et illi vexabuntur: cum sонтes flebunt, et insontes gaudebunt: cum insontes lætitiā agitabunt, et sонтes lamentabuntur: cum insontes in tranquillitate, et sонтes in tempestate ac calamitate versabuntur: væ sонтibus, cum insontes gloria afficientur, et illi condemnabuntur: væ sонтibus cum insontes omni bono satiabuntur, et sонтес eo carentes ingemiscent. Væ sонтibus, cum insontes gloria, et illi ignominia afficiuntur. Insontes in sanctitate, sонтес in flammis. Insontes laudibus efferentur, sонтес miseri ferientur. Insontes in sanctorum mansionibus, sонтес in exsilio sempiterno. Insontes audient: « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis ab orbe condito regnum. » Sонтес autem audient illud: « Facessite a me, detestabiles, in ignem æternum, diabolo ejusque angelis destinatum. » **410** Insontes in paradysum, sонтес in ignem inexstinctum: insontes deliciabuntur, sонтес afflictabuntur. Insontes saltabunt, sонтес vincientur. Insontes cantabunt, sонтес lugebunt. Insontes ter sanctum, sонтес ter miserum. Insontes cantum, sонтес voraginem. Insontes in sinum Abrahami, sонтес in Belialis torrentes. Insontes in quietem, sонтес in supplicium. Insontes rore, sонтес flamma conspergentur. Insontes delectabuntur, sонтес mœrore consenescent. Insontes extollentur, sонтес tabescent. Insontes efferentur, sонтес deprimentur. Insontes fovebuntur, sонтес denigrabuntur. Insontes bonis saturabuntur, sонтес divexabuntur.

A δὲ ταῦτα, καὶ τὴν τῶν ἀμαρτωλῶν ἀταλεῦτητον κρίλασιν, ὅταν εἰσάγωνται εἰς τὸ βῆμα τὸ φοβερόν, οἷα αἰσχύνῃ αὐτοὺς λήφεται ἐνώπιον τοῦ δικαίου κριτοῦ, μὴ ἔχοντας λόγον ἀπολογίας! Οἷα ἐντροπῇ λήφεται αὐτοὺς ἀφοριζομένους ἐξ εὐωνύμων τοῦ βασιλέως! Οἷον σκότος ἐπιπέσει ἐπ' αὐτοὺς, ὅταν λαλήσῃ πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ παρῆξῃ αὐτούς: ὅταν εἴπῃ πρὸς αὐτούς: « Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ καταραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. » Οἱμοι! οἱμοι! οἷαν θλίψιν, καὶ δόνην, καὶ στενοχωρίαν, καὶ φόβον, καὶ τρόμον δέξεται τὰ πνεύματα αὐτῶν, ὅταν γένηται κραυγὴ πασῶν τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων, λεγόντων: Ἀποστραφῆτωσαν οἱ ἀμαρτωλοὶ εἰς τὸν ἕδην! οὐαὶ, οὐαὶ! οἷον μέλος ἀλαλάξουσι θρηνοῦντες, καὶ πενθοῦντες, καὶ ὀλοῦζοντες, κοπτόμενοι, ἀπαγόμενοι κολασθῆναι πικρῶς, εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας! Οἱμοι, οἱμοι! οἷός ἐστιν ὁ τόπος, ὅπου ἐστὶν ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὁ καλούμενος Τάρταρος, ὃν καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος φρίττει! οὐαὶ, οὐαὶ! οἷα ἐστὶν ἡ γέεννα τοῦ πυρὸς τοῦ ἀσβέστου, καίοντος καὶ μὴ φωτίζοντος! οἱμοι, οἱμοι! οἷός ἐστιν ὁ ἀκοίμητος καὶ ἰοδόλος σκόλης! οὐαὶ, οὐαὶ! οἷον δεινὸν ἐστὶν τὸ σκότος ἐκεῖνο τὸ ἐξώτερον, καὶ αἰεὶ μένον! οἱμοι, οἱμοι! οἷοί εἰσιν οἱ ἀγγελοὶ ἐκεῖνοι, οἱ ἐπὶ τῶν κολάσεων ἀσπλαγγοὶ καὶ ἀνελεῖστοι! οὐνειδίζουσι γάρ, καὶ ἐπιπλήττουσι δεινῶς. Τότε οἱ κολαζόμενοι κρᾶζουσιν ἐκτενωῶς, καὶ ὁ σῴζων οὐκ ἔστιν κεκράζονται γὰρ πρὸς Κύριον, καὶ οὐκ εἰσακούσεται αὐτούς: τότε γινώσκονται, ὅτι μάταια αὐτοῖς ἀπῆκει πάντα τὰ βίου, καὶ ἂ ἐδόκουν ἐνταῦθα χρηστὰ εἶναι, καὶ χαρμονῆς πλήρη, γολῆς καὶ ἰοῦ πικροῦ πικρότερα εὐρεθῆσονται. Οὐαὶ τοῖς ἀμαρτωλοῖς! ὅταν οἱ δίκαιοι ἐκ δεξιῶν ἴστανται, κάκεινοι θλίβονται: ὅταν οἱ ἀμαρτωλοὶ πενθῶσι, καὶ οἱ δίκαιοι χαίρωσιν: ὅταν οἱ δίκαιοι ἔορτάζουσι, καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ ὀδύρονται: ὅταν οἱ δίκαιοι ἐν γαλήνῃ, καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ ἐν χειμῶνι καὶ συμφορᾷ. Οὐαὶ τοῖς ἀμαρτωλοῖς! ὅταν οἱ δίκαιοι δοξάζονται, κάκεινοι καταδικάζονται: οὐαὶ τοῖς ἀμαρτωλοῖς! ὅταν οἱ δίκαιοι κορέννυνται παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ ὑστερούμενοι στενάξουσιν. Οὐαὶ τοῖς ἀμαρτωλοῖς! ὅταν οἱ δίκαιοι δοξάζονται, κάκεινοι οὐνειδίζονται. Οἱ δίκαιοι ἐν ἀγιασμῷ, οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ ἐν ἐμπρησμῷ: οἱ δίκαιοι ἐγκωμιάζονται, οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ ταλανίζονται: οἱ δίκαιοι ἐν μοναῖς ἁγίων, οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ ἐν ἐξορίᾳ αἰωνίᾳ: οἱ δίκαιοι ἀκούσονται τὸ, « Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἠτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. » Οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ ἀκούσουσι τὸ, « Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ καταραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. » Οἱ δίκαιοι εἰς παράδεισον, οἱ ἀμαρτωλοὶ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄβυσσον: οἱ δίκαιοι τρυφῶσιν, οἱ ἀμαρτωλοὶ τρύχονται. Οἱ δίκαιοι χορεύουσιν, οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ δεσμοῦνται. Οἱ δίκαιοι τὸ τρισάγιον, οἱ ἀμαρτωλοὶ τὸ τρισάθλιον. Οἱ δίκαιοι τὸ ἅσμα, οἱ ἀμαρτωλοὶ τὸ χάσμα.

Οἱ δίκαιοι εἰς κόλπους Ἀβραάμ, οἱ ἀμαρτωλοὶ εἰς Βράσματα Βελιάρ. Οἱ δίκαιοι εἰς ἀνάπαυσιν, οἱ ἀμαρτωλοὶ εἰς κατάκρισιν. Οἱ δίκαιοι δροσιζονται, οἱ ἀμαρτωλοὶ φλογίζονται. Οἱ δίκαιοι εὐφραίνονται, οἱ ἀμαρτωλοὶ τῇ λύπῃ ξηραίνονται. Οἱ δίκαιοι μεγαλύνονται, οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ τήκονται. Οἱ δίκαιοι ὑψοῦνται, οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ ταπεινοῦνται. Οἱ δίκαιοι θάλπονται, οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ μελαινοῦνται. Οἱ δίκαιοι τῶν ἀγαθῶν κορέννυνται, οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ κλονίζονται. Τοὺς δικαίους θρέψει θεὰ Θεοῦ, τοὺς ἀμαρτωλοὺς λυπήσῃ θεὰ πυρός. Οἱ δίκαιοι σκευὸς ἐκλογῆς, οἱ ἀμαρτωλοὶ σκευὸς γεέννης. Οἱ δίκαιοι χροσὸς πεπρωμένος, καὶ ἄργυρος δόκιμος καὶ λίθοι τίμιοι· οἱ ἀμαρτωλοὶ ξύλα, καλάμη, χόρτος, πυρὸς ὑπέκκαυμα. Οἱ δίκαιοι στίος βασιλείας, οἱ ἀμαρτωλοὶ, ἄχυρα ἀπωλείας. Οἱ δίκαιοι σπόρος ἐκλεκτός, οἱ ἀμαρτωλοὶ ζιζάνια πυρός. Οἱ δίκαιοι ἄλας θεῖον, οἱ ἀμαρτωλοὶ βρώμικος καὶ δυσοδία. Οἱ δίκαιοι ναοὶ Θεοῦ ἀμιαντοὶ· οἱ ἀμαρτωλοὶ, ναοὶ δαιμόνων μεμιασμένοι. Οἱ δίκαιοι ἐν τῷ νυμφῶνι, οἱ ἀμαρτωλοὶ εἰς χάος ἀπέρριπτον. Οἱ δίκαιοι ἐν φωτοφανεαῖς, οἱ ἀμαρτωλοὶ ἐν ζόφῳ θυέλλης. Οἱ δίκαιοι μετὰ ἀγγέλων, οἱ ἀμαρτωλοὶ μετὰ δαιμόνων. Οἱ δίκαιοι σὺν ἀγγέλοις χορεύουσιν, οἱ ἀμαρτωλοὶ μετὰ δαιμόνων θρηνοῦσιν. Οἱ δίκαιοι μέσον τοῦ φωτός, οἱ ἀμαρτωλοὶ μέσον τοῦ σκότους. Οἱ δίκαιοι ὑπὸ τοῦ Παρακλήτου παρακαλοῦνται, οἱ ἀμαρτωλοὶ σὺν τοῖς δαίμοσι τιμωροῦνται. Οἱ δίκαιοι παρίστανται τῷ θρόνῳ τῷ Δεσποτικῷ, οἱ ἀμαρτωλοὶ παρίστανται τῷ ζόφῳ τῷ τιμωρητικῷ. Οἱ δίκαιοι διαπαντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, οἱ ἀμαρτωλοὶ διαπαντός ἴστανται κατὰ πρόσωπον τοῦ διαβόλου. Οἱ δίκαιοι μουνοῦνται ἀγγέλοις, οἱ ἀμαρτωλοὶ μουνοῦνται δαιμονίοις. Οἱ δίκαιοι ἰκεσίαν προσφέρουσιν, οἱ ἀμαρτωλοὶ θρήνον ἄπαυστον. Οἱ δίκαιοι ἄνω, οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ κάτω. Οἱ δίκαιοι ἐν οὐρανῷ, οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ ἐν τῇ ἀβύσσῳ. Οἱ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, οἱ ἀμαρτωλοὶ εἰς θάνατον ἀπωλείας. Οἱ δίκαιοι ἐν χειρὶ Θεοῦ, οἱ ἀμαρτωλοὶ ἐν τόπῳ διαβόλου. Οἱ δίκαιοι μετὰ τοῦ Θεοῦ, οἱ ἀμαρτωλοὶ μετὰ τοῦ Σατανᾶ. Οὐαὶ τοῖς ἀμαρτωλοῖς! ὅτε ἀφορίζονται ἀπὸ τῶν δικαίων. Οὐαὶ τοῖς ἀμαρτωλοῖς! ὅτε γυμνοῦνται αἱ πράξεις αὐτῶν, καὶ αἱ βουλαὶ τῶν καρδιῶν φανεροῦνται. Οὐαὶ τοῖς ἀμαρτωλοῖς! ὅτε οἱ στυγασμοὶ τοῦ νόου ἐλέγχονται, καὶ αἱ συγκαταθέσεις τῶν πονηρῶν λογισμῶν ζυγοστατοῦνται, καὶ ταλαντεύεται ἡ διάνοια. Οὐαὶ τοῖς ἀμαρτωλοῖς! ὅτε μισοῦνται ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ βδελύσσονται ὑπὸ τῶν ἁγίων μαρτύρων. Οὐαὶ τοῖς ἀμαρτωλοῖς! ὅτε ἐκθάλλονται ἐκ τοῦ νυμφῶνος· οὐαὶ τὴν τότε μεταμέλειαν! οὐαὶ τὴν τότε θλίψιν! οὐαὶ τὴν τότε ἀνάγκην! οὐαὶ τὴν τότε καταγίδια! Δεινὸν, τὸ χωρισθῆναι ἀπὸ τῶν ἁγίων· ἀργαλεώτερον, τὸ χωρισθῆναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· αἰτιμον, τὸ δεθῆναι χεῖρας καὶ πόδας, καὶ εἰς τὸ πῦρ βληθῆναι· θλιβερόν, τὸ ἐκπεμφθῆναι εἰς τὸ σκότος τῆ ἐξώτερον γνοφερόν, τὸ τρύζειν τοὺς ὀδόντας καὶ τήκεσθαι βαρὺ, τὸ ἀπαύστως κολάζεσθαι. Πονηρόν, τὸ φλογίζεσθαι τὴν γλῶσσαν· ἀσυμπαθές, τὸ αἰτεῖν βανδίκα ὑδατος, καὶ μὴ λαμβάνειν. Πικρόν, τὸ ἐν πυρὶ εἶναι, καὶ ζῆναι, καὶ μὴ ζοηθεῖσθαι. Ἀπερῆσθαι δὲ

Insontes aspectus alet Dei, sontes torquebit ignis aspectus. Insontes vas sunt electionis, sontes vas gehennæ. Insontes aurum igne probatum, et argentum probum, et lapides pretiosi : sontes ligna, culmus, fenum, ignis alimentum. Insontes frumentum regni, sontes perdenda palea. Insontes semen electum, sontes ignis zizauia. Insontes sal divinum, sontes virus atque fetor. Insontes intemerata templa Dei, sontes polluta templa dæmonum. Insontes in aula nuptiali, sontes in chaos infinitum. Insontes in splendore lucis, sontes in procellâ caligine. Insontes cum angelis, sontes cum dæmonibus. Insontes cum angelis saltant, sontes cum dæmonibus lugent. Insontes lucis, sontes tenebrarum medium tenebunt. Insontes consolator solabitur, sontes cum dæmonibus plectentur. Insontes Dominico solio astant, sontes pænali caligini. Insontes Domini faciem semper aspiciunt, sontes in diaboli conspectu semper astant. Insontes angelis, sontes dæmonibus initiantur. Insontes supplicationem, sontes ploratum libant sempiternum. Insontes supra, sontes infra. Insontes in cælo, sontes in profundo. Insontes iu vitam æternam, sontes in mortem exitiabilem. Insontes in manu Dei, sontes in loco diaboli. Insontes cum Deo, sontes cum Satana. Væ sontibus, cum ab insontibus separabuntur. Væ sontibus, cum eorum et actiones nudabuntur, et mentis consilia patefient. Væ sontibus cum mentis agitationes arguentur, et pravaram cogitationum conspirationes trutinabuntur, et mens expendetur. Væ sontibus cum sanctis angelis odio, et sanctis testibus erunt execrationi. Væ sontibus cum ex aula nuptiarum exigentur! Heu! quæ tum pœnitentia, quæ afflictatio, quis angor, quæ jactatio futura est? Grave est a sanctis separari : durius a Deo separari. Ignominiosum est manibus pedibusque colligari, et in ignem conjici. Molestum est in imas detrudi tenebras : tetrum dentibus stridere, atque tabescere : perdurum nullo fine cruciari : malum linguam inflammari : funestum aquæ guttam petere, neque obtinere. Acerbum in igne esse, et clamare. neque adjuvari. Insuperabiles fauces, immensus gurgis, ubi inclusus quis et detentus evadere aut aufugere nequit; insuperabilis custodiæ murus, immites custodes, tenebricosus carcer, infracta vincula, inconvulsæ catenæ, diri ferique flammæ illius ministri : graves illæ, quæ ad supplicium adhibentur, scuticæ; firmi ungues et infracti; duri nervi; turbida pix, atque torrens; fetens sulphur; ignea illa cubicula; inextincta pyra; putidus virosusque vermis; inexorable consilium; invictus gratia judex; inexcusabilis defensio; notis compuncti magnatum vultus; exoleti optimates; mendici reges; imperiti sapientes; fatui et rejectitii oratores; dementes divites; non auditæ falsa scribentium assentationes; manifestæ malitiosorum versutiæ; perspicuæ fraudatorum calliditates; virosus avarorum odor: aperta personarum simulatio; verberones, impetores : omnia apud illos nuda atque patefacta. Væ improbis : profani, scelerati, et impuri sunt in Dei

conspectu. Quam contaminati sunt eorum animi! Quam patent eorum corpora ex libidine atque nequitia! Quam sœda labe et corpora et animos suos coinquinarunt, non servato **412** sacra vestita lotionis! Quam turpiter et impudenter crapulæ et ebrietati indulgentes, ventri corporis latrinæ, et abdomini per luxum servierunt, et a frugalitate et continentia alieni, felicitatemque sibi in ventre repolentes, seque molliter in voluptatibus tanquam porci, volutantes: dies et annos suos consumpserunt in sordidis cogitationibus atque ineptis vanisque verbis, et mimicis cantibus insolescentes. Quanta animi cecitate alienati sunt, neque Christi ordinis, neque diaboli confusionis habita ratione! Quam a recta via deflexerunt, dum per ignorantie tenebras ingressi et scordis somno dediti, in gehennæ barathrum seipsos immerserunt! Quam alienati sunt a lumine virtutum, amandis peccati tenebris, quoniam lata et ampla tritæ improbitatis via grassati sunt! Quam oblitii sunt Domini et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi peregrinationem, ac tot tamque impervestigata ejus beneficia, qui divinæ lotionis aqua, sacroque Spiritu purificati, et lætitiæ unguento delibuti, ob parvam eamque odiosam et frivolum voluptatem talia tantaque dona irrita fecerunt, et libidinum atque adulteriorum imperio paruerunt. Væ qui relicta adoptione, secuti sunt hujus vitæ voluptates. Væ sequentibus hujus vitæ fortunas. Væ peccati tenebras amantibus. Væ veritatis lucem relinquentibus. Væ per noctem peccati gradientibus. Væ relinquentibus diem cognitionis Dei. Væ mala ridendi consuetudine expletis. Væ qui fucantur, ut animos ad impuræ nequitie conjunctionem, libidinemque vulnerent: cum re ipsa hamus sit diaboli, non fucus: ideoque cupientibus, conantibusque et volentibus servari odio habendus. Væ qui inter se calumniantur. Væ contumacibus, contentiosis atque turbulentis. Væ jurantibus delectationis gratia. Væ perjuris, væ belluonibus, quorum deus venter est. Væ ebriosis! Beatus autem qui hic seipsum despiciatur deprimique propter Deum, contemnitque atque damnat: hic et a Deo supremo extollitur, et ab angelis laudatur, **413** neque in judicio inter sinistros astabit. Beatus homo qui in supplicationibus perseverat, in jejuniis durat, in vigiliis gaudet, somno reluctans, eumque arcens, et genua ad Dei prædicandas laudes flectens, pectus tundens, faciem feriens, manus in aerem efferens, aspectum in cælum attollens ad Dominum, cogitans illum, qui in solio gloriæ sedet, et corda scrutatur, et renes pervadit. Hic enim fruitur æternis bonis, filius et frater et amicus et hæres fit Dei. Hujus facies solis instar splendebit in die iudicii, in quo cœleste regnum patefiet. Qui verum amat, is amicus Dei reperitur: qui autem mendacia perpetuat, amicus est dæmonum. Qui dolum odit, miseria liberatur. Qui res adversas perfert, is tanquam confessor ante Christi solium coronatur. Qui murmurat, et moleste fert adversos casus, quique tædio rerum molestarum maledicta jacit, is erat,

A φάρυξ, και ἀμέτρητον τὸ χάος, ἀφυκτος ὁ ἀποκλεισθεὶς, ἀναπόδραστος ὁ κατεχόμενος, ἀνυπέρβατον τὸ τεῖχος τῆς φυλακῆς, ἀσπλαγχνοὶ οἱ τηρηταί, σκοτεινὸν τὸ δεσμοκτήριον, ἅλυτα τὰ δεσμὰ, ἀνάσκατοι αἱ ἀλύσις, ἄγροιοι, καὶ ἀτίθασοι οἱ ὑπηρεταί τῆς φιλογίης ἐκείνης, βαρεταί αἱ κασίβες αἱ τιμωρητικαὶ ἐκείναι, στεῖροιοι οἱ θυγατρὲς καὶ ἄδραστοιοι, σκληρὰ τὰ βούνευρα, θαλάσσιες καὶ καρχαλοῦσαι αἱ πύσσαι, δυσώδες τὸ θεάφιον, ἰνθρακώδεις αἱ κλίνας αἱ ἐκείναι, ἀσβεστος ἡ πυρὰ, κνισσώδης καὶ βρωμώδης ὁ σπάλγξ-ἀσυγχώρητον τὸ κριτήριον, ἀπροσωπώλης, πικτος ὁ δικαστής, ἀπροφάσιτος ἡ ἀπολογία· καταστιγμένα τὰ πρόσωπα τὰ τῶν δυναστῶν, κενιχροὶ οἱ δυνάσται, πτωχοὶ οἱ βασιλεῖς· ἰδύται οἱ σοφοί, μωροὶ καὶ ἄδικοιοι οἱ ῥήτορες· ἀφρονες οἱ πλούσιοιοι, ἀνήκουα τὰ κολακεύματα τῶν πλαστογράφων φανεραὶ αἱ καμπύλαι τῶν βροδούργων, τηλαυγίς αἱ τροχιαὶ τῶν κλεινοκετῶν· βρωμώδης τῶν φιλαργύρων ἡ ὁσμὴ, φανερὰ τῶν ὑποκριτῶν ἡ ὑποουλότης, λινοκλήγοιοι, οἱ ἐπιθέται· πάντα γυμνὰ καὶ τετραχλισημένα ἐνώπιον αὐτῶν. Οὐαὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς! βέβηλοιοι, καὶ ἐναγίς, καὶ ἀκάθαρτοὶ εἰσιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Πῶς μεμύονται αὐτῶν αἱ ψυχαὶ! Πῶς βρωμοῦσιν αὐτῶν τὰ σώματα ἐκ τῆς λαγνείας καὶ ἀκολασίας! Πῶς ἐμάδυναν τὰ σώματα, καὶ ἐμίλιαν τὴν ψυχὴν, μὴ φυλάξαντες τὴν στολὴν τοῦ ἀγίου βαπτίσματος! Πῶς ἀναισχύντωιοι καὶ ἀνευρυθιάστωιοι τῇ κραιπέλῃ καὶ τῇ μέθῃ, τῆς ἀσωτίας τὴν ὀδόθηκην τῆς κοιλίας, τὸν ἀσπὸν τῆς γαστρὸς, τῇ αὐταρχείῃ καὶ ἐγχερατείῃ μὴ στοιχήσαντες, ἀλλὰ τὸν πλοῦτον αὐτῶν αὐτὴν ἐμπεστεύσαντες, τρυφηλῶς εἰς τὰς ἡδονὰς ὡς χοῖροι τῷ βορβόρῳ ἐγκυλινδούμενοιοι, τὰς ἡμέρας καὶ τὰ ἔτη αὐτῶν ἰδαπάνησαν· μετεωρίζομενοιοι ἐν λογισμοῖς· ῥυπαροῖς, καὶ φαύλαις ἐνόμοιοι, καὶ ἀρογολογία·ιοι, καὶ θυμολογοῖς· ἄσασιοι! Πῶς ἠλλοιώθησαν τὴν καρδίαν αὐτῶν τῇ πωρώσει, εἰς νοῦν μὴ λαβόντες τὴν σύνταξιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀπόταξιν τοῦ διαβόλου! Πῶς ἐξετράπησαν τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἐν τῷ σκοτεινῷ τῆς ἀγνοίας βαδίσαντες, καὶ τῷ ὑπὸ τῆς ῥαθυμίας ἐκθόντες, εἰς πέταυρον τῆς γέννης αὐτοῦς ποντίσαντες! Πῶς ἀπηλλοτριώθησαν τοῦ φωτὸς τῶν ἀρετῶν, ἀγαπήσαντες τὸ σκοτὸς τῆς ἁμαρτίας, διὰ τὸ βαδίσαι αὐτοῖς τῇ πλατείῃ καὶ εὐρυχώρῳ ὁδοῦ τῆς τριδακῆς κακίας! Πῶς ἐπαλάθοντο τῆς τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας, καὶ τῶν πολλῶν καὶ ἀνεξιχνίαστων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, καθαρισθέντες μὲν δι' ὕδατος τοῦ θεοῦ βαπτίσματος καὶ Πνεύματος ἀγίου, καὶ στολισθέντες τῷ μύρῳ τῆς ἀγαλλιότητος· ἰδιὰ δὲ μικρὰν ἡδονὴν, μισητὴν καὶ συχατὴν, ἀθετήσαντες τὰς τοιαύτας καὶ τηλικαύτας ὁμοειδίας, ἐδουλώθησαν πνεύματι πορνείας καὶ μοιχείας. Οὐαὶ τοῖς καταλείψασι τὴν υιοθεσίαν, καὶ ἀκολουθήσασι ταῖς τοῦ κόσμου ἡδοναῖς! Οὐαὶ τοῖς ἐπομένοιοις ταῖς τοῦ κόσμου συντυχίαις! Οὐαὶ τοῖς ἀγαπῶσι τὸ σκοτὸς τῆς ἁμαρτίας! Οὐαὶ τοῖς καταλιποῦσι τὸ φῶς τῆς ἀληθείας! Οὐαὶ τοῖς περιπατοῦσιν ἐν νυκτὶ τῆς ἁμαρτίας! Οὐαὶ τοῖς καταλιμπάνουσι τὴν ἡμέραν τῆς θεογονίας! Οὐαὶ τοῖς ἐμπεπλησμένοιοις τῇ κακῇ συνθητείῃ τοῦ γέλωτος!

Ὅσαι τοὺς καλλωπιζομένους πρὸς τὸ τρῶσαι ψυχᾶς
 εἰς συνουσίαν καὶ λαγνεῖαν ἀκολασίας ἀκαθάρτου!
 ἀληθῶς ἀγκιστρὸν ἐστὶ τοῦ διαβόλου, οὐ καλλωπι-
 σμός· τοὺς οὖν ποθοῦσι, καὶ ζητοῦσι, καὶ θέλουσι σωθῆναι,
 μισθός ἐστιν. Ὅσαι τοὺς διαβάλλουσιν εἰς τῷ ἐνὶ
 Ὅσαι τοὺς παρακροαταῖς, καὶ συμβαλλομάχοις, καὶ
 παραγοποιοῖς! Ὅσαι τοὺς ὀμνύουσι διὰ φιληδονίαν.
 Ὅσαι τοὺς ἐπιόρκοις! Ὅσαι τοὺς γαστριμάργοις, ὧν
 οὐδὲς ἢ κοιλία! Ὅσαι τοὺς μεθύουσι! Μακάριος δὲ
 ὁ ἐνταῦθα ἑαυτὸν εὐταλίζων, καὶ ταπεινῶν διὰ τὸν
 Θεὸν, καὶ ἐξουθενῶν καὶ κατακρίνων! ὁ τοιοῦτος ὑπὸ
 Θεοῦ ὑψίστου ὑψοῦται, καὶ ὑπὸ ἀγγέλων ἐπαινεῖ-
 ται, καὶ ἐν τῇ κρίσει ἐξ εὐωνύμων οὐχ ἴσταται.
 Μακάριος ἄνθρωπος ὁ καρτερῶν ἐν προσευχαίς,
 καὶ ὑπομένων ἐν νηστείαις, καὶ χαίρων ἐν ἀγρυ-
 πνίαις, καὶ ἀντιπαλαίω, καὶ ἀποσοδῶν τὸν ἕπνον,
 κάμπτων τε τὰ γόνατα εἰς δοξολογίαν Θεοῦ,
 κρούων τὸ στήθος, τύπτων τὸ πρόσωπον, ὑψῶν
 τὰς χεῖρας εἰς τὸν αἶρα, αἶρων τὸ ἔμμα εἰς
 οὐρανὸν πρὸς Κύριον, ἐνωῶν τὸν ἐπὶ Ὀρόνου δόξης
 καθήμενον, καὶ καρδίας ἐτάζοντα, καὶ νεφροὺς ἐμ-
 βατεύοντα! Ὁ γὰρ τοιοῦτος ἀπολαύει τῶν αἰωνίων
 ἀγαθῶν, υἱός, καὶ ἀδελφός, καὶ φίλος, καὶ κληρονόμος
 Θεοῦ γίνεται. Τοῦτου λάμπει τὸ πρόσωπον ὡς ὁ
 ἥλιος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἐν ἧ ἡ τῶν οὐρανῶν βασι-
 λεία. Ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀλήθειαν, φίλος Θεοῦ εὐρί-
 σκεται· ὁ δὲ ψεῦδη ἐνδεδιχίλων, φίλος δαιμόνων γί-
 νεται. Ὁ μισῶν τὸν δόλον, λυτροῦται τῆς ἀρᾶς. Ὁ
 ὑπομένων τοὺς πειρασμούς, ὡς ὁμολογητῆς στε-
 φανοῦται ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ γογ-
 γύζων, καὶ δυσπετῶν ἐν ταῖς συμπιπτούσαις συμ-
 φοραῖς, καὶ ταῖς συμβαινούσαις θλίψεσιν ἀκηδῶν τε
 καὶ βλασφημῶν, οὗτος πεπλάνηται, καὶ φρένας κω-
 φὰς ἔχει. Ὁ πρῶτος, καὶ ἐπεικτής, καὶ ταπεινόφρων,
 ὑπὸ Θεοῦ ἐπαινεῖται, μακαρίζεται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων,
 καὶ ἐγκωμιάζεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ δὲ πικρὸς,
 καὶ δέξυθος, καὶ δέξυχολος, κεκατήραται ἀπὸ Θεοῦ·
 τοῦτου ἡ βρώσις, βότρυς πικρίας δαιμόνων· ὁ δὲ
 εἰνος, θυμὸς δρακόντων, καὶ ἡ πῦσις ἰδὲ ἀσπίδος
 ἀνίατος. Οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὁρῶσι τὴν τοῦ
 Θεοῦ δόξαν· οἱ δὲ ἐβρύκωμένοι τὸν νοῦν, ἐνοπτρίζον-
 ται τὸν διάβολον. Οἱ τὰ φαῦλα πράξαντες, καὶ τὰ
 ἀτοπα ἐνοοῦντες, καὶ τὰ κακὰ λογιζόμενοι εἰς τὸν
 πλησίον, κωλύουσιν αὐτοὺς τῆς θείας κοινωνίας. Οἱ
 τὸ πρόσωπον φοινικεῖοις ὑγραίνοντες, καὶ ψιμμουθίᾳ
 τὰς παρειὰς τρίθοντες, καὶ λευκαίνοντες, καὶ δι'
 ἐσώπτρων καὶ κατόπτρων στολιζόμενοι, πρὸς τὸ ζω-
 γρῆσαι καὶ σαγγνεῦσαι ψυχᾶς εἰς ἀκολασίαν καὶ
 ἐπιθυμίας ἀτόπους, καὶ ἔρωτας σατανικοῦς, ἐν ἡμέ-
 ρᾳ κρίσεως θεοτεβεῖς οὐχ εὐρίσκονται· ἀλλ' ὡς
 καταφρονητὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ κολάζονται. Οἱ
 περιεργάζεσθαι κάλλος ἀλλότριον, τῆς καλλονῆς τοῦ
 παραδείσου στερίσκονται. Οἱ ἐπιχαίροντες ἐπὶ πτώ-
 σει ἐτέρων, ἑαυτοὺς πτωματίζουσιν. Οἱ ἐπιθυμοῦν-
 τες τὰ ἀλλότρια, τὰ ἴδια προδοῦσι καὶ ἀπόλονται.
 Οἱ κενόδοξοι, καὶ ὑπερήφανοι καὶ ἀνθρωπάρεσκοι,
 μετὰ τοῦ διαβόλου καταδικάζονται. Οἱ ὑποκριταί,

A et animo surdus est. Qui mitis est et humanus mo-
 destusque, is a Deo laudatur, ab angelis beatus præ-
 dicatur, et ab hominibus celebratur. Ille autem
 amarus, iracundus et ad bilem propensus Deo de-
 testabilis est, ejus et cibus racemus est amarulentæ
 dæmonum, et vinum fel draconum, et potio vene-
 num aspidum irremediabile. Qui puro sunt corde
 Dei gloriam videbunt. At qui mente sunt sordida
 diabolium aspicient. Qui vitiosa faciunt, et prava cog-
 itant, et mala aliis moliantur, a divina communione
 seipsos prohibent. Qui sibi purpurisso vultum hu-
 mectant, et cerussa genas illinunt, dealbantque et
 ad speculum comuntur, ut homines ad nequitiam et
 pravas cupiditates amoresque satanicos incitent
 atque implicant, ii in die judicii non pii reperien-
 tur, sed ut Dei præceptorum contemptores torque-
 buntur. Qui pulchritudinem asciscunt alienam, pa-
 radisi pulchritudine privabuntur. Qui aliorum lapsu
 gaudent, seipsos præcipitant. Qui aliena concupi-
 scunt, sua produnt perduntque. Gloriosi, superbi et
 hominibus placere studentes cum diabolo damna-
 buntur. Simulatores cum Satana **614** plectentur.
 Qui corpus supra modum nutriunt, animum fame
 necant. Qui scientes, et nulla vi adhibita peccant,
 neque ad sanitatem revertuntur, cum infidelibus
 torquebuntur. Qui dicunt: Peccemus in juventute,
 et in senectute ad sanioem mentem redibimus, ii a
 dæmonibus illuduntur, atque deridentur, quoniam-
 que ultro peccant, eis ad sanitatem redire non datur,
 sed in juventute mortis falce demetuntur: ut Am-
 mon Israelitarum rex, qui etiam Deum suis pravis
 conatibus profanisque cogitationibus irritavit. Nam
 qui dicunt: Hodie peccemus, cras facturi saniora, ii
 evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum
 est insipientis cor eorum²⁷, dum et corpus corrup-
 punt, atque conspurcænt, et animum contaminant,
 et mentem caligine involvunt, et rationem turbidam
 efficiunt, et conscientiam cæno inficiunt, et illud
 hodie amiserunt, et cras perdiderunt. Qui enim ne-
 que propter lapsum scortationis plorant, neque
 propter adulterii cœnam lugent, neque propter mas-
 sculi concubitus sentinam lamentantur, neque
 propter mollitiem ejulant, ii neque toto pectore
 præteritorum possunt peccatorum agere poeniten-
 tiam, neque futura corrigere. Etenim qui quæ ami-
 sere non quærun, ii non ea quidem retinent quæ
 supersunt. Qui negligunt sibi perire usuras, amit-
 tent et sortem. Qui ne prudenter laborant, et in
 supplicationibus sobrii sunt, a pravis cogitationibus
 subiguntur: subacti serviunt prævæ consuetudini
 inviti atque recusantes. Qui non sobrie Deo cele-
 brando invigilant, abripiuntur. Qui non invigilant
 audiendis divinis scriptis, sed seipsos inertie
 somno dederunt, ii cum quinque fatuis virginibus
 excludentur. Qui sobrietatis arma abjiciunt, a ligu-
 ritione supplantantur, et ab adultera peccati libidine
 perimuntur. Qui Dei præcepta non servarunt, a dæ-

²⁷ Rom. 1, 21.

monibus vulnerantur, et ad ignis gehennam damnantur. Qui ab Ecclesia et communione seipsos procul habent, Dei sunt hostes, et dæmonum amici. Pudetat omnis impiorum hæreticorum secta, operiatur genus infidelium, pereat Judæorum collegium, obturentur impura **415** ora Deum negantium Hebræorum, tum cum ille animorum probator, renum vestigator quovis ancipiti ense acutior, penetrans usque ad divi-ionem carnis et spiritus, commissurarumque, et medullarum, et mentis cogitationes dijudicans²⁸, iudex sedebit. Tunc, tunc, inquam, nos paucos nescio quos de multis, sed omnes detectos inspiciet, neque pellis ovina lupum tegere poterit, neque operum tectorium interiorem occultare cogitationem. Non enim ulla rerum natura abdita iudicanti, sed nuda omnia, et ejus oculis exposita.

Α μετά τοῦ Σατανᾶ τιμωροῦνται. Οἱ τὸ πῶμα παρὰ τὸ δέον τρέφοντες, λιμῶκτονοῦσι τὴν ψυχὴν οἱ ἐν γνώσει καὶ ἀνευ ἀνάγκης ἀμαρτάνοντες, καὶ μὴ μετανοοῦντες, μετὰ ἀπίστων καλᾶζονται· οἱ λέγοντες, Ἐν νεότητι ἀμαρτήσωμεν, καὶ ἐν γῆρα μετανοήσωμεν, ὑπὸ δαιμόνων ἐμπαίζονται, καὶ χλευάζονται, καὶ ὡς ἐκουσίως ἀμαρτάνοντες, τῆς μετανοίας οὐκ ἀξιοῦνται, ἀλλ' ἐν νεότητι ὑπὸ τῆς τοῦ θανάτου δρεπάνης θερίζονται· ὡς Ἀμμών ὁ τοῦ Ἰσραὴλ βασιλεὺς, ὁ καὶ τὸν Θεὸν παροργίσας διὰ τοὺς πονηροὺς αὐτοῦ λόγισμούς, καὶ τὰς βεβήλους αὐτοῦ ἐνοίας. Οἱ γὰρ λέγοντες, Σήμερον ἀμαρτήσωμεν, καὶ αὔριον μετανοήσωμεν, οἱ τοιοῦτοι ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν· καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία, καὶ τὴν σήμερον ἀπώλεσαν, τὸ σῶμα φθειραντες καὶ μίαναντες, καὶ τὴν ψυχὴν μολύναντες, καὶ τὸν νοῦν Ἰσοφώσαντες, καὶ τὴν διάνοιαν θλωσαντες, καὶ τὴν συνείδησιν βορβορώσαντες· τὴν δὲ αὔριον ἐκλάπησαν. Οἱ γὰρ μὴ κλαίοντες διὰ τὸ πῶμα τῆς πορνείας, καὶ μὴ πενοῦντες διὰ τὸν βόρβορον τῆς μοιχείας, καὶ μὴ θρηνοῦντες διὰ τὸ πέταρον τῆς ἀρβενκοικτίας, καὶ μὴ ὀλοῦζοντες διὰ τὴν μαλακίαν, οὐ δύναται ὀλοφύχως μετανοῆσαι περὶ τὰ ἀπελθόντα ἀμαρτήματα, οὔτε διορθώσασθαι τὰ μέλλοντα. Οἱ γὰρ μὴ ζητοῦντες ἄπειρ ἀπώλεσαν, καὶ τὰ σωζόμενα οὐκ ἐκτήσαντο. Οἱ μὴ ψηφίζοντες τὴν φουρασίαν τῆς ἐνοήκης, καὶ τὰ κεφάλαια ζημιοῦνται. Οἱ μὴ κοπιῶντες νουνεχῶς, καὶ νήφοντες ἐν εὐχαίς, αἰχμαλωτίζονται ὑπὸ αἰσχροῦν λογισμῶν· οἱ δὲ αἰχμαλωτισθέντες, δουλεύουσι τῇ κακῇ συνηθείᾳ, ἄκοντες καὶ μὴ βουλόμενοι. Οἱ μὴ ἀγρυπνοῦντες νηφόντως ἐν τῇ ψαλμῳδ[ε]ίᾳ, κλέπτονται. Οἱ μὴ γρηγοροῦντες ἐν τῇ ἀκροάσει τῶν θείων Γραφῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς βῆθυρας ἑαυτοὺς ἐκδόντες, μετὰ τῶν πέντε μωρῶν παρθένων ἀποκλεισθήσονται. Οἱ τὰ ὄπλα τῆς νηστείας ῥίπτουσι, ὑπὸ τῆς γαστριμαργίας σκελίζονται, καὶ ὑπὸ τῆς πορνειομοιχοῦς ἀναιροῦνται ἀμαρτίας· οἱ τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς μὴ φυλάζαντες, ὑπὸ δαιμόνων τιτρώσκονται, καὶ ἐν γέννη πυρὸς καταδικάζονται. Οἱ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωίας ἑαυτοὺς μακρύνοντες, ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ γίνονται, καὶ ἑαιμόνων φίλοι. Αἰσχυνέσθω πᾶσα αἵρεσις τῶν ἀθέων αἰρετικῶν, καλυπτέσθω τὸ γένος τῶν ἀπίστων, ἐπλέσθω ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἐμφρατέσθω τὰ ἀκάθαρτα στόματα τῶν ἀρησιθέων Ἑβραίων, ἔσαν ὁ δοκιμάζων τὰς καρδίας, καὶ τοὺς νεφροὺς ἐτάζων, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, δικνούμενος μέχρι μερισμοῦ σαρκός, καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμησιων, καὶ ἐνοιῶν, κάθηται δικάζων. Τότε δὴ, τότε οὐκ ὀλίγους τινὰς ἐκ πολλῶν, ἀλλὰ πάντας ἐκ καλυπτομένων ὄφει, καὶ οὔτε δορὰ τοῦ προβάτου τὸν λύκον δύναται καλύψαι, οὔτε κοιλίας τῶν ἔργων τὸν ἔνδον ἀποκρῦψαι λογισμῶν· οὐκ ἔστι γὰρ κτίσις ἀφανῆς τῷ κρίνοντι, ἀλλὰ πάντα γυμνά, καὶ τετραχλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ.

Quamobrem ne contra Dei præcepta humanis pugnemus affectionibus, sed inanum gloriolarum spiritus submittamus; consurgamus ad dimicandum cum diabolo, acuamus animum ad sobrietatem, sopiamus peccati cogitationes, comparemus non oscitantem supplicationem, sobriam mentem, erectam rationem, limpida conscientiam, perpetuam continentiam, non fictum jejunium, patenem omnibus amorem, germanam castitatem, intemperatam fragilitatem, non simulatam modestiam, perpetuam Dei laudationem, alienam ab inani gloria lectionem, genuum flexionem non superbam, obsecrationem assiduam, vitam puram, orationem veram, hospitalitatem non mussantem, gratam tolerantiam, neque jactatricem beneficentiam. Amandemus iracundiam, expellamus iram, ignaviam aboleamus, furorem perimamus, mæstitiam deleamus, tollamus avaritiam. Ne formidemos communem hunc generis humani messorum mortem, sed illam hominum perditricem: mors enim proprie non est ea quæ animum a cor-

С Οὐκ οὖν πρὸς τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, σαρκικὸς ἀντιταξώμεθα πάθει· ταπεινώσωμεν λογισμοὺς κενόδοξους, ἐπαναστώμεν τῷ διαβόλῳ πρὸς μάχην, ὀμματοῦσωμεν εἰς νῆψιν τὴν διάνοιαν, κοιμήσωμεν λογισμοὺς ἀμαρτίας· κτησιώμεθα προσευχὴν ἀρέμβαστον, νοῦν νήφοντα, διάνοιαν διεγρηγερμένην, συνειδησίαν ἀθόλωτον, ἐγκράτειαν ἀτελεύτητον, νηστείαν ἀνυπόκριτον, ἀγάπην ἀπροσωπόληπτον, ἀγνείαν ἀνώθευτον, σωφροσύνην ἀμίαντον, ταπεινώσιν ἀνύπουλον, ψαλμῳδιαν ἄπαστον, ἀνάγνωσιν ἀκηνόδοξον, γουνοκλισίαν ἀνυπερήφανον, δέησιν διηνεκῇ, βίον καθαρὸν, λόγον ἀληθῆ, ξενοδοχίαν ἀγόγγυστον, ὑπομονὴν εὐχάριστον, ἐλετημοσύνην ἀνεξέταστον· τὴν ὀξύχολίαν ἐξοστρακίσωμεν, τὴν ὀργὴν ἐκδιώξωμεν, τὴν ἀκηδίαν ἐξεπίσωσωμεν, τὸν θυμὸν ἀποκτεινώμεν, τὴν λύπην μαρᾶνωμεν, τὴν φιλαργυρίαν ξηρᾶνωμεν. Μὴ φοβηθῶμεν τὸν κοινὸν θάνατον, τὸν τοῦ γένους· τὸν ἀνθρώπων θρησιτήν, ἀλλὰ τὸν ὀλοθρευτὴν τῶν ἀνθρώπων· θάνατος γὰρ κορίως, οὐχὶ ὁ χωρίζων τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλ' ὁ χωρίζων ψυχὴν

²⁸ Heb. iv. 12.

ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ζωὴ ἐστίν· ὁ δὲ τῆς ζωῆς ἄπορος, sed quæ animum a Deo separat. Deus vita est: qui a Deo separatur mortuus est, amissa priore libertate, sicut vita. Et quia mortis pater diabolus instat, sicut robustus quidam hostis armatus, ut nos diebus sacris debellet, atque frangat, dicatque: Vici Christi milites, ostensa mulierum pulchritudine, eosque auribus suspendi, et inani gloria, popinationibusque demersos, virtutum coma prehen- sos, et cupiditatibus irretitos, vini que potione titil- latus, præcipites in scortationis foveam deturbavi. ne, inquam, impuris illis dæmonibus gratificemur, quandoquidem Deus noster omnium salus est. **416** dæmonum perditor. Quoniam igitur corporibus implicati, mortique sumus obnoxii, certemus strenue, ut impuros dæmonas superemus. Nam si metum in corde habemus, et mortis recordationem in animo circumferimus, omnes contra nos armantur dæmones: sed hi nos, tanquam arietibus quatientes, muro firmiores invenient: quoniam nobis adest Dominus noster, cui gloria, honos, imperium in omnem convenit æternitatem. Amen.

ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ζωὴ ἐστίν· ὁ δὲ τῆς ζωῆς ἄπορος, sed quæ animum a Deo separat. Deus vita est: qui a Deo separatur mortuus est, amissa priore libertate, sicut vita. Et quia mortis pater diabolus instat, sicut robustus quidam hostis armatus, ut nos diebus sacris debellet, atque frangat, dicatque: Vici Christi milites, ostensa mulierum pulchritudine, eosque auribus suspendi, et inani gloria, popinationibusque demersos, virtutum coma prehen- sos, et cupiditatibus irretitos, vini que potione titil- latus, præcipites in scortationis foveam deturbavi. ne, inquam, impuris illis dæmonibus gratificemur, quandoquidem Deus noster omnium salus est. **416** dæmonum perditor. Quoniam igitur corporibus implicati, mortique sumus obnoxii, certemus strenue, ut impuros dæmonas superemus. Nam si metum in corde habemus, et mortis recordationem in animo circumferimus, omnes contra nos armantur dæmones: sed hi nos, tanquam arietibus quatientes, muro firmiores invenient: quoniam nobis adest Dominus noster, cui gloria, honos, imperium in omnem convenit æternitatem. Amen.

ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ζωὴ ἐστίν· ὁ δὲ τῆς ζωῆς ἄπορος, sed quæ animum a Deo separat. Deus vita est: qui a Deo separatur mortuus est, amissa priore libertate, sicut vita. Et quia mortis pater diabolus instat, sicut robustus quidam hostis armatus, ut nos diebus sacris debellet, atque frangat, dicatque: Vici Christi milites, ostensa mulierum pulchritudine, eosque auribus suspendi, et inani gloria, popinationibusque demersos, virtutum coma prehen- sos, et cupiditatibus irretitos, vini que potione titil- latus, præcipites in scortationis foveam deturbavi. ne, inquam, impuris illis dæmonibus gratificemur, quandoquidem Deus noster omnium salus est. **416** dæmonum perditor. Quoniam igitur corporibus implicati, mortique sumus obnoxii, certemus strenue, ut impuros dæmonas superemus. Nam si metum in corde habemus, et mortis recordationem in animo circumferimus, omnes contra nos armantur dæmones: sed hi nos, tanquam arietibus quatientes, muro firmiores invenient: quoniam nobis adest Dominus noster, cui gloria, honos, imperium in omnem convenit æternitatem. Amen.

Sequentes Cyrilli homilias sive homiliarum fragmenta primus edidit card. Angelo Mai in Bibliotheca nova Patrum, tomis II et III. Romæ 1844-45, in-4°.

OMIAIA IE'.

C

HOMILIA XV.

De incarnatione Dei Verbi.

Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου (1).

α'. Βαθὺ μὲν καὶ μέγα καὶ ἀξιοθαύμαστον ἀλη-
θῶς τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, τριπλόητον δὲ καὶ
αὐτοῖς τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις· Ἐφ' ἣν γὰρ που τοῦ Σωτῆ-
ρος ὁ μαθητὴς περὶ τῶν εἰρημένων ὑπὸ τῶν ἁγίων
προφητῶν περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ·
« Ἄ νῦν ἀπεκαλύφθη ὑμῖν διὰ τῶν εὐαγγελισσαμένων
ὁμᾶς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ ἀποσταλέντι ἀπ' οὐρανοῦ
εἰς ἡμᾶς ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι. » Καὶ γοῦν
δοσοὶ παρέκυψαν τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον
συνέντες, ὅτε γεγένηται κατὰ σάρκα Χριστὸς, τὰς
ὕπερ ἡμῶν εὐχαριστίας προσφέροντες ἔλεγον· « Δόξα
ἐν ὕψιστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις
εὐδοκία. » Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον ἀνατίμπλασθαι θυ-
μηδαίαις, τὸν τοῦ κόσμου Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν
ὄρῶντες γεγεννημένον ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, οἷ
γε καὶ ἐνὸς ἁμαρτωλοῦ μετανοοῦντος ἐορτάζουσι,
καθὰ φησὶν ὁ Σωτὴρ· Χορεύει τοίνυν δι' ἡμᾶς ἡ τῶν
ἁγίων πνευμάτων πληθὺς. Καὶ ποῖα τις ἡ τοῦδε πρό-
φασις; ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Μονογενοῦς, ἡ κατὰ
σάρκα γέννησις, τὸ τῆς εἰς ἡμᾶς ἡμερότητος πλά-
τος, τῆς ἀσυγκρίτου φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος· ὁ

D

1. Profundum ac magnum vereque admirabile est
religionis mysterium, et ipsis quoque sanctis angelis
desideratissimum. Aitenim alicubi Servatoris disci-
pulus, de iis quæ a sanctis prophetis circa omnium
nostrum Servatorem Christum dicta fuere: « Quæ
nunc nuntiata sunt vobis per eos qui evangelizave-
runt vobis, Spiritu sancto misso de cœlo, in quem
desiderant angeli prospicere ». Profecto quotquot
in magnum religionis mysterium intelligenter pro-
spexerunt, cum in carne natus est Christus, gratias
pro nobis agentes dicebant: « Gloria in altissimis
Deo, et in terra pax, in hominibus bona voluntas ». Quidni enim gaudio replerentur, cum mundi Ser-
vatorem ac redemptorem de sancta Virgine natum
viderent, qui quidem etiam ob unum peccatorem
pœnitentem festum agunt, sicut ait Servator. Exsultat itaque nostri causa sanctorum spirituum
multitudo. Ejus vero rei quænam causa est? Incar-
natio Unigeniti, nativitas in carne, benignitatis erga
nos copia, incomparabilis clementiæ magnitudo.
Beatus quidem Isaias ait: « Absorbuit mors præ-

“ I Petr. i, 12. “ Luc. n, 14. “ Luc. xv, 10.

(1) Ex cod. Vat. 1451, p. 481 B, et Ottob. Vat. 1202. Hæc S. Cyrilli homilia Latine tantummodo existabat hactenus in editione Auberti T. V part. 2, pag. 416. Nunc Vaticanus demum codex Græcum

textum editoribus operum S. Cyrilli ignotum restituit, quem nos nova quoque Latinitate donandum censuimus. Mai.

valens⁶⁶. » Et rursus : « Abstulit Deus omnem lacrymam ex omni vultu⁶⁷. » Quomodo autem abstulit Deus ab omni vultu lacrymam, vel quomodo antiqua illa deleta maledictione, insuperabilem mortis potentiam dissolverit, docebit denuo sapientissimus Paulus : « Quia enim pauci communicaverunt sanguini et carni, et ipse similiter eadem participavit, ut per mortem destrueret illum qui mortis potestatem habet, id est diabolum, et eos liberaret qui metu mortis toto 417 vite tempore obnoxii servituti erant⁶⁸. »

2. Quid est ergo, « æque eadem participavit, » nisi hoc omnino, quod natus est apud nos ex sancta Deiparaque Maria cum sanguine ac carne? Nam cum suapte natura verus Deus esset ex Deo Patre Verbum, consubstantiale et coeternum Patri, et propriæ dignitatis fulgens eminentia, « et in forma ac paritate gignentis sui, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens ex sancta Maria, in similitudinem hominum factus; et habitu inventus ut homo, humiliavit semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis⁶⁹. » itaque semet sponte demisit ad humilitatem ille, qui de sua plenitudine cunctis dat. Demisit autem se propter nos, non coactus a quoquam, sed ultro pro nobis servili forma assumpta, qui propria natura liber erat : factus est unus de nobis, qui supra omnem creaturam erat : mortalis evasit, qui omnia vivificat. « Ipse enim est panis vivus, qui vitam mundo dat⁷⁰. » factus est nobiscum sub lege, qui superior legi erat ac legislator, utpote Deus : factus, inquam, velut unus e patris et initium habentibus, is qui ante omne ævum ac sæculum erat, imo vero sæculorum auctor et conditor.

3. Quomodo igitur par nobis effectus est? Corpore nimirum sumpto de sancta Virgine : corpore, inquam, non ut nonnullis hæreticis visum est, in animi, sed anima rationali informato. Sic homo perfectus processit de muliere, absque peccato; vere, non apparenter ac phantastice : haud sane omittens divinitatem, neque id abiciens quod semper fuerat, et est, eritque, Deus. Atque hoc pacto Deiparam dicimus esse sanctam Virginem. Sicut enim beatus Paulus ait : « Unus Deus et Pater, ex quo omnia; et unus Jesus Christus, per quem omnia⁷¹; » nequaquam in duos filios dividimus unum Deum ac Servatorem nostrum, humanatum atque incarnatum Dei Verbum. Nec vero quod (ut nonnulli arbitrantur hæretici ac fatui, qui confundunt veluti invicem Deitatem atque humanitatem) vel caro in deitatis naturam sit mutata (est enim invertibile planeque immutabile Dei Verbum); sed quia carnem anima rationali animatam sibi ex sancta Virgine vere univerit

Α μὲν γὰρ μακάριος προφήτης Ἰσαΐας φησὶ· « Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας· καὶ πάλιν· « Ἀφείλε δὲ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου· » ἀφείλε δὲ τίνα τρόπον ἀπὸ παντὸς προσώπου δάκρυον, ἢ πῶς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἀρὴν ἀπρακτον ἀποφήνας, τὸ θυσιάζητον τοῦ θανάτου κατέλυσεν κράτος, διδάξει πάλιν ὁ σοφώτατος Παῦλος· « Ἐπειδὴ γὰρ τὰ καίρια κοινωνήσεν αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τούτός ἐστιν τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τοὺτους, ὅσοι φόβου θανάτου διὰ παντὸς τοῦ βίου ἐνοχοὶ ἦσαν δουλείας. »

β'. Τί τοίνυν ἐστὶ τὸ, « Παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, » ἢ ἐκεῖνό που πάντως, ὅτι γέγονεν καθ' ἡμᾶς ἐκ τῆς ἁγίας καὶ θεοτόκου Μαρίας, ἐν αἵματι καὶ σαρκί; Θεὸς γὰρ ὢν φύσει καὶ ἀληθινῶς ὁ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Λόγος, ὁμοούσιος καὶ συναΐσις τῷ Πατρὶ, καὶ τοὺς τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς διακρίσεων ὑψώμασι, « καὶ ἐν μορφῇ, καὶ ἰσότητι τοῦ γεννησάντος, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν μορφῇ δούλου λαβὼν ἐκ τῆς ἁγίας Μαρίας ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθείς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· » οὐκοῦν ἑαυτὸν καθῆκεν ἰκουσίως εἰς ταπείνωσιν, ὃ ἐξ ἰδίου πληρώματος τοῖς ἅπασιν διδοῦς καθῆκεν δὲ ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς, οὐ βαδισμένος παρά τινας, ἀλλ' ἐθέλοντι ὑπὲρ ἡμῶν μορφῇ δούλου λαβὼν, ὁ κατὰ φύσιν ἴδιον ἐλευθερός, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὁ ὑπὲρ πάντων τῶν κτίστων, ἐν τοῖς ὑπὸ θανάτου ὁ πάντα ζωογονῶν· « Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, καὶ ζῶν διδοῦς τῷ κόσμῳ· » γέγονεν μεθ' ἡμῶν ὑπὸ νόμον, ὁ ὑπὲρ νόμον καὶ νομοθέτης, ὡς Θεός· ἐν τοῖς ὑπὸ γένεσιν καὶ ἀρχῇ τοῦ εἶναι λαχοῦσιν, ὁ πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου, μᾶλλον δὲ τῶν αἰώνων κτίστης καὶ ποιητής.

γ'. Πῶς οὖν γέγονεν καθ' ἡμᾶς; Σῶμα λαβὼν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου· σῶμα δὲ οὐκ ἀψυχον, καθάπερ ἔδοξέ τισι τῶν αἰρετικῶν, ἐψυχωμένον δὲ μᾶλλον ψυχῇ λογικῇ. Οὕτω προήλθεν τέλειος ἄνθρωπος ἐκ γυναικὸς, χωρὶς ἁμαρτίας· ἀληθινῶς, καὶ οὐ δοκῆσει καὶ φαντασίᾳ· οὐκ ὀλιγορήσας τοῦ εἶναι Θεός, οὔτε μὴ ἀποβεβληκῶς ὅπερ ἦν ἀεὶ, καὶ ἐστὶ, καὶ ἔσται, Θεός· οὕτω θεοτόκον φάμεν τὴν ἁγίαν Παρθένον· ὡς γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος φησὶν· « Εἰς Θεὸς καὶ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα· » οὐ γὰρ διαιρούμεν τὸν ἵνα καὶ Θεὸν καὶ Σωτήρα ἡμῶν εἰς δύο υἱούς, τὸν ἐνανθρωπήσαντα καὶ σσαρκωμένον τοῦ Θεοῦ Λόγον· οὐδὲ, καθάπερ ὄνεται τινες τῶν αἰρετικῶν καὶ ἀσυνέτων, ἀνακχυμένων ὡσπερ εἰς ἀλλήλας Θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, ἦγουν τοῦ Θεοῦ Λόγου μεταχωρήσαντος εἰς φύσιν σαρκὸς, ἢ καὶ τῆς σαρκὸς μεταβληθείσης εἰς φύσιν Θεότητος· ἀτρεπτος γὰρ καὶ ἀναλλοίωτος παντελῶς ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀλλ' ἐστὶ σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ ἐνώστος ἑαυτῷ ἐκ τῆς ἁγίας Παρ-

⁶⁶ Isa. xxv, 8, sec. Græc. ⁶⁷ ibid. ⁶⁸ Hebr. ii, 14, 15. ⁶⁹ Philipp. ii, 6, 7. ⁷⁰ Joan. vi, 41. ⁷¹ I Cor. viii, 6.

θίνου κατὰ ἀλήθειαν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀρράπτως ἁ Dei Verbum, idcirco ineffabiliter incarnatum dicitur
σεσαρκῶσθαι καὶ ἐνανθρωπήσαι λέγεται. atque humanatum.

θ. Ἀρκαὶ τοιγαροῦν πρὸς ὀρθὴν καὶ ἀδιάβλητον
τῆς πίστεως ἡμῶν ὁμολογίαν, τὸ Θεοτόκον λέγειν καὶ
ὁμολογεῖν τὴν ἁγίαν Παρθένον· τότε μὴν προσεπ-
άγειν ὅτι καὶ ἀνθρωποτόκος, οὐκ ἀναγκαῖον οὕτε ἐπ-
ωφελεῖς (1)· Ἐνα γὰρ Θεὸν ἐδιδάχθημεν ὁμολογεῖν καὶ
πιστεῦειν αὐτὸν, καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, καθὼς
ὁ Παῦλος· « Εἷς Θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ
ἀνθρώπων » ἀνθρώπων μὲν γὰρ γενέσθαι φαμέν
ἀτρέπτως τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον. Καὶ ὅσον μὲν ἤκεν
εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν, τέτοκεν ἡ ἁγία Παρθένος
τὸ ἐαυτῆ τε καὶ ἡμῖν ὁμοούσιον σῶμα· ἀλλ' ἐν γε τῷ
Θεοτόκον εἶπει, συνεισάγεται πάντως καὶ ἡ τοῦτου
δὴλως· οὐ γὰρ θεότητα τέτοκε γυμνὴν ἡ ἁγία Παρ-
θένος, ἀλλ' ἐνωθέντα σαρκὶ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον· καὶ
οὐκ ἂν ἐτέρως νοοῖτο Θεοτόκος, εἰ μὴ κατὰ τοῦτον αὐ-
τὸν τὸν τρόπον· ὥστε προειστρέχει πάντως ἡ τῆς
ἐνανθρωπήσεως ὁμολογία· καὶ οὕτως λοιπὸν
ἀληθές, ὅτι Θεοτόκος· γέγονεν ἡ ἁγία Παρθένος· ἀπο-
τεκοῦσα παραδόξως ἕνα Χριστὸν, παραπλήσιως ἡμῖν
μετεσχηκότα σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ ὁμοούσιον
αὐτῆ τε καὶ ἡμῖν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς εἶναι τὴν
σάρκα ἐκ τῆς Θεοτόκου Μαρίας· οὐ γὰρ ὁμοιοούσιον,
ὡς ἐδοξέ τισι τῶν αἰρετικῶν, ἀλλ' ὁμοούσιον, τού-
στιν ἐκ τῆς ἡμετέρας οὐσίας· φησὶ γὰρ· Σπέρματος
Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται. Τὸ δὲ ὁμοιοούσιον σημαίνει
οὐκ ἀληθινὸν ἀνθρώπον, ἀλλ' ὁμοίωμα Ἰησοῦ ἀνθρώπου,
καθὼς ὁ Δανιὴλ φησιν· Ὁ δὲ Ἀπόστολος οὐκ ὁμοίωμα
ἡμῶν εἶδαζεν, ἀλλὰ φησιν· « Ἀνθρώπος Χριστὸς
Ἰησοῦς, ὁ θεὸς ἐαυτὸν ἀντιληττον ὑπὲρ πάντων »·
ὁμοούσιον δὲ τὸν αὐτὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ θεϊκῶς,
καθὼς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ὁμολόγησαν, ὁμοούσιον
τῷ Πατρὶ, καὶ οὐκ ὁμοιοούσιον εἰπόντες.

ε'. Περιττὸν οὖν ἄρα καὶ οὐκ ἀναγκαίως, Θεοτό-
κον λέγοντες, ἐπάγομεν καὶ ἀνθρωποτόκον· ἀρκεῖ
γὰρ, ὡς ἔφη, ἡ πρώτη φωνή, τοῦ παντὸς ἡμῶν μυ-
στηρίου τὴν ὁμολογίαν ἔχουσα, καὶ πρόφρασιν εὐρεσι-
λογίας οὐδεμίαν παρέχουσα τοῖς ἐθέλουσι συκοφαντεῖν
τὴν ἀλήθειαν· ἔθος μὲν γὰρ τοῖς αἰρετικοῖς τὰ ὀρθῶς
εἰρημένα παρατρέπειν εἰς κίβδηλον νοῦν· ξενίζεμεθα
δὲ κατ' οὐδένα τρόπον, ἐννοοῦντες ὅτι κεπλάνηται,
καὶ αὐτὰς τὰς θείας παρερμηνεύοντες Γραφάς. Οὐκ-
οὖν ἡμᾶς μὲν προσήκει κατὰ γε τὸν πρέποντά τε
καὶ ὀρθῶς ἔχοντα σκοπὸν προσφέρειν τὰς λέξεις· εἰ
δὲ νοοῦσι πάλιν οὐκ ὀρθῶς, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς· ἐκεῖνα
ἀκούσονται διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· « Οὐαὶ οἱ λέ-
γοντες τὸ πονηρὸν καλὸν, καὶ τὸ καλὸν πονηρὸν! »
Ἀλλ' οὐδεμία κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, ἀλλ' οὐδὲ
συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελζλ. Βαδίουμεθα γὰρ

4. Sufficit itaque ad rectam et irreprehensibilem
fidei nostræ confessionem, dicere et confiteri san-
ctam Virginem esse Deiparam : addere enim quod
sit hominipara neque necessarium est neque utile.
Namque unum Deum edocti sumus confiteri ipsum
et credere, ut Paulus ait : « Unus Deus, et unus
mediator Dei et hominum ». Namque hominem
factum esse invertibiliter Dei Verbum dicimus. Et
quod attinet ad carnis naturam, peperit sancta Virgo
sibi et nobis consubstantiale corpus : verumtamen
dum Deiparam dicimus, hujus quoque rei significa-
tio comprehenditur : non enim nudam peperit Di-
vinitatem sancta Virgo, sed unitum carni Verbum
Dei. Neque aliter intelligi posset Deipara, nisi hoc
quem dicimus modo. Quare præcurrit omnino hu-
manitatis confessio. Atque ita verum evadit, quod
Deipara facta sit sancta Virgo dum peperit mirabi-
liter unum Christum, æque ac nos participem car-
nis et sanguinis, et consubstantialem ei nobisque
secundum humanitatem ; ita ut caro ex Deipara
Maria exstiterit. Non enim est Christus nostræ sub-
stantiæ similis, ut nonnullis visum est hæreticis,
sed consubstantialis, id est de nostra substantia
constans. Ait enim Scriptura, semen Abrahæ appre-
hendisse. Secus vero substantia similis, non si-
gnificat verum hominem, sed hominis similitudi-
nem, sicuti Daniel aiebat. Verumtamen Apostolus
non similitudinem nos docuit, sed inquit : « Homo
Christus Jesus, qui dedit semetipsum redemptionem
pro omnibus » ; « consubstantialem autem eun-
dem Deo Patri divinitus, sicuti et patres nostri
confessi sunt : consubstantialem, inquam, Patri di-
centes, non simili substantia præditum.

5. 418 Supervacue igitur et absque ulla necessi-
tate, cum Deiparam dixerimus, hominiparam addi-
mus. Sufficit enim, ut dixi, prius vocabulum, quod
universi mysterii nostri confessionem continet, et
nullam cavillationi verborum ansam præbet his qui
calumniam veritati struere volunt. Est enim mos
hæreticorum, recte dicta ad adulterinum sensum
transferendi. Neque id prorsus miramur reputantes,
solere ipsos errare in divinis etiam interpretandis
Scripturis. Nos itaque decet congrua rectumque
sensem habentia proferre vocabula. Quæ si illi prave
intelligunt, nil nostra interest. Ipsi audiant dicen-
tem prophetam : « Væ qui dicitis malum bonum, et
bonum malum » ! Sed nulla est communio lucis
cum tenebris, neque Christi consensus cum Be-
lial. Gradiamur utique nos recta et sine ullis am-

⁶⁶ I Tim. II, 5. ⁶⁷ Hebr. II, 16. ⁶⁸ Dan. X, 16.

⁶⁹ I, Tim. II, 5, 6. ⁷⁰ Isa. V, 20. ⁷¹ II Cor. VI,

(1) Vocabulum ἀνθρωποτόκος, cen pronuntiatum
a religionis magistris, non respuerat Cyrillus in po-
stremito *De incarnatione* capitulo a me edito (ita ta-
men si conjunctum cum Θεοτόκος ponatur). Mox
initio dialogi a nobis item editi Nestorium audivi-

mus eodem vocabulo ἀνθρωποτόκος; abutentem. Hic
igitur prudenter Cyrillus id usurpandum non judi-
cat; multoque vehementius improbat in homilia
Ephesi habita opp. T. V, part. 2, p. 382; necnon
Gregorius, Nyssenus epist. ad Eusth. et Anbr.

bagibus via, semita, inquam, regia nec obliqua. A Quippe ita ad supernæ vocationis braviam pervenimus, in Christo Jesu, per quem et cum quo gloria sit Deo Patri, una cum sancto Spiritu, in æcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVI.

Dicta in festo sancti Joannis Baptistæ die xxviii mensis Pharmuthi, indictione xi, de facta concordia Ecclesiarum, et contra nefandum Nestorium.

Qui vera religione sunt innutriti, et divinorum dogmatum accuratam elimatamque habent notitiam, terra desiderabilis a propheta nominantur dicente : « Et eritis vos terra desiderabilis, ait Dominus omnipotens, vosque beatos dicent omnes populi ». Porro terram desiderabilem esse dicit illam quæ secundissima et fructuosissima est, et sativorum pomorum mater et alitrix. Hujusmodi est omnis Deo grata et sancta anima, agricolam veluti quemdam et omnis boni satorem nacta universalem servatorem Christum, qui et sacrorum quoque dogmatum irradiat notitia. Sed enim universalis hostis, id est Satanas, per tempora homines suscitatur, qui in tritico mala zizania serant. Verumtamen hæc, quamvis efflorescant, secantur, atque ita campus purgatur. Ejectus est itaque tota Ecclesia irreligiosus Nestorius, amarum reapse diaboli zizanium : jamque concordant omnes per universum orbem pientissimi episcopi, rectam unamque constantes fidem. Nostris itaque Ecclesiis, imo cunctis toto orbe existentibus, copulatæ sunt orientales Ecclesie ; nam religiosissimi regionum illarum episcopi, rectam puramque professi sunt fidem. Quæ autem ad me scripserit religiosissimus ac pientissimus Antiochiæ episcopus Joannes ; quæ vicissim ego ei rescripserim, Deo favente, audietis.

HOMILIA XVII.

IN PARABOLAM VINÆÆ.

Simile est regnum cælorum homini patrifamilias qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam 75.

Audisti, charissime, evangelicam Domini parabolam : audi jam ipsius quoque explanationem, quam pro viribus exsequemur. Magnæ domus paterfamili-

75 Malach. iii, 21. 76 Matth. xx, 1.

(1) Parva hæc Cyrilli homilia exstat Latine tantummodo in concilii Ephesini editionibus, puta in illa novissima Mansii ed. Florent. t. V, col. 289. Nunc demum Græcus etiam textus, nova a nobis interpretatione donatus, ex duobus antiquis Vaticanæ bibliothecæ codicibus 504 et 508 prodit, qui in futuris conciliorum editionibus postea collocabitur. Jam in codicibus legitur tantum in τοῖς; num γενεθλοῖς; in *nativitate*? (Alia Cyrilli homilia habita Ephesi die, in ἡμέρᾳ, S. Joan. Baptistæ legitur supra, col. 986.) Porro diem 28 Pharmuthi Ægyptiaci, quo recitata fuit hæc homilia, incidere in diem 25 Aprilis apud nos, monetur in margine loc. cit. (Sed apud Hard. *Concil.*, t. I, col. 1689, *indict.* 1.) Gran-

ἡμεῖς τὴν ὀρθὴν καὶ ἀκιδόθλους ἔχουσαν ὁδὸν, ἔτι τριβὸν τὴν βασιλικὴν τε καὶ ἀδιάστροφον κατανατῆσομεν γὰρ οὕτως εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἁγῆς κλήσεως, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

OMILIA IΓ.

Λεχθεῖσα ἐν τοῖς [ita codd.] του αγίου Βαπτιστου Ἰωάννου, Φαρμουθι κη, Ινδικτιωνος ια, περι της γενομένης ὁμολογίας τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ κατὰ τοῦ δυσφήμου Νεστορίου (1).

Τοὺς εὐσεβεῖς συντετραμμένους καὶ τῶν θεῶν δογμάτων ἀκριβῆ καὶ τετορονυμένους ἔχοντας γνώσιν. γὴν θελητὴν ὀπροφήτης ὀνομάζει λέγων· « Καὶ ἐσεῖτε ὀμαῖς γῆ θελητῆ. λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ μακαριοῦσιν ὀμας πάντα τὰ ἔθνη. » Γῆν θελητὴν εἶναί φησιν τὴν γονιμοτάτην καὶ εὐκαρπον, καὶ καρπῶν ἡμέρων μητέρα καὶ τροφόν· τοιαύτη δὲ πᾶσα ἐστὶ θεοφιλὴς καὶ ὀσα ψυχῆ, γεωργὸν ὡσπερ τινὰ καὶ σπορέα παντὸς ἀγαθοῦ τῶν τῶν ὀλων Σωτῆρα λαβοῦσα Χριστὸν, ὃς καὶ ἱερῶν ἡμῶν δογμάτων ἐναστράπτει τὴν γνώσιν. Ἀλλ' ὁ πάντων ἐχθρὸς, τοῦτ' ἐστὶν ὁ Σατανᾶς, ἐγείρει κατὰ καιροῦς τοὺς ἐπισπείροντας τῷ σίτῳ πονηρὰ ζιζάνια· πλὴν κἂν ἀνθήσωσιν, ἀποκείρονται· ἐστὶ δὲ οὕτω καθαρόν τὸ χωρίον. Ἐκδέχεται τοίνυν ἀπὸ πάσης Ἐκκλησίας ὁ ἀσεβὴς Νεστόριος τὸ πικρὸν ἀληθῶς τοῦ διαβόλου ζιζάνιον, καὶ ὀμογνωμοῦσαι λοιπὸν οἱ κατὰ πᾶσαν ὄντες τὴν οἰκουμένην θεοσεβέστατοι ἐπίσκοποι τὴν ὀρθὴν καὶ μίαν ὀμολογήσαντες πίστιν· συνήφθησαν τοίνυν ταῖς παρ' ἡμῶν Ἐκκλησίαις, μᾶλλον δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, καὶ αἱ οὐσαι κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ὀμολόγησαν γὰρ οἱ θεοσεβέστατοι τῶν ἐκείτω ἐπίσκοποι τὴν ὀρθὴν καὶ ἀδέβηλον πίστιν. Ὄσα δὲ γέγραφε πρὸς με ὁ θεοσεβέστατος καὶ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας Ἰωάννης, ὀσα δὲ καγὼ πρὸς αὐτὸν ἀντέγραψα, ἀκούσεσθε σὺν Θεῷ.

OMILIA ΙΖ.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΒΟΛΗΝ ΤΟΥ ἈΜΠΕΛΩΝΟΣ (2).

Ἄμωκῶθῃ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπω οἰκοδεσπότῃ, ὀστις ἐξῆλθεν ἄμα πρῶτῳ μισθῶσιν οὐμὶ ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.

Ἦκουσας, ἀγαπητῆ, τῆς εὐαγγελικῆς τοῦ Κυρίου παραβολῆς· ἀκουε καὶ τὴν ἐρμηνείαν, ἣν κατὰ δύναμιν ἐροῦμεν. Οἰκοδεσπότης τοῦ μεγάλου οἴκου, τουτ-

dis cæteroque multorum eruditorum lis est super collatione mensium Ægyptiacorum cum Romanis; deque ea certe desperabat Averanius Florentinus in dissert. *De mensibus Ægypt.*, cap. 6. Sed meliora ab hodiernis Ægyptiacarum rerum scriptoribus dicta scio. MAL.

(2) Hanc nos homiliam Græce tantum ex Vaticano codice ante hos annos edidimus in *Spicilegio Rom.* t. V, p. 119-122. Latine olim, sine Græco, vulgaverat, ut ibi diximus, Achilles Statius. Nos vero cum ejus libello careamus, novam marie nostro curavimus Latinam interpretationem, quam hic cum Græco textu cæteris novis Cyrilli scriptis adnectimus. MAL

ἔστιν ὁ δεσπότης Θεός· οἶκος γάρ, ὁ κόσμος· δεσπότης ἂν αὐτοῦ, ὁ κτίσας αὐτὸν Θεός· ἀμπελῶν αὐτοῦ, ἡ ἀνθρωπιὰ φύσις· ἐργάται τοῦ ἀμπελῶνος, ὅσοι διακονοῦμενοι τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἄγιοι· πρώτη ὥρα ὁ καιρὸς τῶν θεοσεβῶν ἐκείνων τῶν περὶ Ἄβελ καὶ Ἐνώχ καὶ Νῶε· πρῶτοι γὰρ οὗτοι θεοσεβεῖς, πρῶτοι οὗτοι ἐργάται τοῦ ἀμπελῶνος. Νῶε γὰρ ἐπίτευσεν ἀμπελῶνα, νοητῶς νόει· πνευματικοὶ γὰρ οἱ λόγοι· ἕως τρίτης ὥρας οὗτοι εἰργάζοντο· μετὰ τρίτης ὥρας ὁ καιρὸς τῶν περὶ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· καὶ οὗτοι γὰρ ἐργάται τῆς σωτηρίας ἡμῶν, τρεῖς τὸν ἀριθμὸν· διὰ τοῦτο καὶ ἕως ἑκτης ὥρας εἰργάσαντο· ἀπὸ ἑκτης ὥρας τὸ μεσαίτατον τῆς ἡμέρας, ὅτε ὁ ἥλιος σφοδρότερον καταλάμπει τὴν οἰκουμένην, ὁ χρόνος τοῦ νόμου· ὅτι τῷ ὅντι ἐφώτισεν τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ νόμου τὸ ἀληθινὸν φῶς ὁ Θεὸς ἡμῶν. « Ἡ ἐντολή γὰρ Κυρίου τηλαυγῆς φωτίζουσα ὀφθαλμούς. » Καὶ πάλιν, ὅτι « Φῶς εἶ ἀπὸ προστάγματά σου. »

Ἀπὸ ἑκτης ὥρας, τὸ ἡμισυ τῆς ἡμέρας· ὅτε γὰρ ἐμέσασαν οἱ χρόνοι οἱ ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, καὶ ἕως συντελείας, τότε μεσημβρινὸν ἀπεστάλη Μωϋσῆς καὶ Ἀαρών. Καὶ γὰρ ἡ κατὰ νόμον λατρεία, ἕως ἀγῶτης· ἐννάτη δὲ ὥρα, καιρὸς τῶν πνευματοφόρων προσφητῶν· καὶ γὰρ αὐτοὶ ὡς καλοὶ ἐργάται ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ οἰκοδεσπότου ἐργάσασθαι τὸν ἀμπελῶνα τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἕως δεκάτης. Ἐνδεκάτη ὥρα, ἐπιδημία τοῦ Μονογενοῦς· ἐπ' ἐσχάτων γὰρ τῶν χρόνων ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἐπεδήμησεν ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, Θεοῦ Λόγος· ὡς περὶ γὰρ ἀπὸ ἐνδεκάτης εἰς δωδεκάτην ἄλλη μία ὥρα ἔστιν ἡ ἐσχάτη, οὕτως ἀπὸ τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ ἕως τῆς συντελείας, ἄλλη μία ὥρα ἔστιν. Ἄκουσον τοῦ Ἰωάννου λέγοντος· « Τεχνία, ἐσχάτη ὥρα ἔστιν. »

Ὅρξ ὅτι τῇ ἐνδεκάτῃ ἐξεληθὼν ὁ τοῦ ἀμπελῶνος δεσπότης, εὐρὺν ἀργὸς ἐμισθώσατο. Τίνες οὗτοι οἱ ἀργοί; Ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἀργοὶ γὰρ ἡμεῖς ἀπὸ θεογνωσίας, ἀργοὶ ἀπὸ ἐργῶν ἀγαθῶν. Καὶ λέγει αὐτοῖς· « Τί ἐστήκατε ὧδε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; » Ὅλην τὴν ἡμέραν ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως κόσμου, ἕως τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ χρόνον ἐστῆμανεν· ἕως γὰρ τότε ἀργὰ ἦν τὰ ἔθνη, Θεὸν μὴ εἰδότες· « Οὐδεὶς γὰρ, φασίν, ἡμᾶς ἐμισθώσατο. » Εὐγνωμόνα τὰ ἔθνη· τῷ γὰρ οὐδεὶς αὐτὰ ἐμισθώσατο, οὐ νόμοι, οὐ προσήται· τῷ Ἰσραὴλ ἐκεῖνοι ἀπεστάλησαν, οὐ τοῖς ἔθνεσιν· διὸ καλῶς λέγουσιν, ὅτι « Οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο. »

Ἀλλὰ ἀγαθὸς ὁ οἰκοδεσπότης, « Ὑπάγετε γὰρ καὶ ὑμεῖς, φησὶν, ἐργάσασθαι ἐν τῷ ἀμπελῶνι, καὶ ὁ ἐν ἡ δίκαιον, δώσω ὑμῖν. » Οἱ ἀργοί, τότε ἐργάται γεγονόασιν· ἐργάζεται γὰρ νῦν ἡ ποτὴ ἀρχὴ αὐτῆ· Ἐκκλησία· ἐργάζεται ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων, τῶν μαρτύρων, τῶν ἀσκητῶν, τῶν μοναζόντων, τῶν ἀγίων παρθένων, τῶν ἐγκρατῶν, τῶν ἐν γάμῳ σεμνῶν· ἔλαβεν γὰρ αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία τὸ ἐν δηνάριον ἀξίως. Δύναται γὰρ τις ὀξέως ἐργαζόμενος, ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἐνέγκαι ἔργον ὡς ἀπὸ πρωΐθεν ἐργαζόμενος· ὁλοσήμε-

lias, Dominus Deus est; domus enim, orbis terrarum; cujus est Dominus is qui illum creavit Deus. Vineæ, est humana natura. Operarii vineæ, quotquot hominum salutem procurant sancti viri. Prima hora intelligitur piorum illorum Abelis et Enochii ac Noe. Hi primi scilicet religiosi fuerunt, hi primi vineæ operarii. Noe autem vineam plantavit, quod spirituali sensu intelligas velim, quoniam spiritualis oratio nostra est. Hi usque ad tertiam horam operati sunt. Post horam tertiam, ætas Abrahami, Isaacii, atque Jacobi: hi quoque salutis nostræ operarii fuere, numero tres; ideo etiam usque ad sextam horam operabantur. A sexta hora, quod est medium diei tempus, cum sol vehementius mundum irradiat, legis ætas est; quia reapse illuminavit hominum genus legis præceptis verum lumen Deus noster. Etenim « Præceptum Domini lucidum illuminans oculos ». Et denuo: « Lumen mandata tua ». »

A sexta hora meridies est: etenim cum jam media tempora essent inter creationis initium et mundi finem, tunc veluti meridiani missi sunt Moyses et Aaron. Porro legalis cultus usque ad horam octavam; sed nona hora, inspiratorum prophetarum ætas: namque et hi tanquam boni operarii missi fuerunt a patrefamilias ad animæ nostræ culturam, usque ad decimam. Undecima denum hora, adventus Unigeniti fuit. Extremis enim temporibus, in sæculorum consummatione venit ad nos Filius Verbumque Dei. Nam sicut ab undecima ad duodecimam, una alia excurrit extrema hora; sic ab adventu Christi ad sæculi consummationem, alia unica hora superest. Audi enim Joannem dicentem: « Filiioli, novissima hora est ». »

Vides quod undecima hora prodiens vineæ dominus, otiosos repteros mercede conduxit. Quinam hi sunt otiosi? Nos videlicet qui ex ethnicis sumus; otiosi enim, id est vacui Dei cognitione, eramus, vacui operibus bonis. Dicitque illis: « Cur hic stetistis tota die otiosi? » Totam diem dicit, ab orbe condito usque ad Christi adventum tempus significans. Illatenus enim otiosi ethnici fuerunt, Deum ignorantes. « Nemo enim, aiunt, nos mercede conduxit ». Recto animo hoc dicunt ethnici, nemo nos mercede conduxit, non lex, non prophetæ, qui ad Israelem missi fuere, non ad ethnicos. Ideo recte dicunt: « Nemo nos mercede conduxit. »

Sed enim bonus paterfamilias, « Ite, inquit, et vos ad operandum in vinea; et quod justum fuerit, dabo vobis ». Tunc vero qui otiosi erant, facti sunt operarii: nempe operatur nunc, quæ otiosa fuerat Ecclesia. Operatur apostolorum chorus, martyrum, ascetarum, monachorum, sanctarum virginum, continentium, denique eorum qui in honorabili conjugio sunt. Recepit autem eadem Ecclesia unum merito denarium. Potest enim aliquis celeriter operari, atque unica hora tantum operis fa-

¹⁶ Psal. cxxvii, 9. ¹⁷ Isa. lxxvii, 6. Gr. ¹⁸ I Joan. ii, 13. ¹⁹ Matth. xx, 6. ²⁰ Ibid. 7. ²¹ Ibid. 4.

cere, quasi a summo mane laborem fuisset aggressus. Ecce et latro intra unicum horam audiit: « Hodie mecum eris in paradiso ⁸¹. »

Jam audi quid ceteri dicant: « Pondus æstumque dei nos pertulimus ⁸². » Vera illi dicunt; namque hi grave legis jugum non gestaverunt, nihilo tamen minus par illis opus fecerunt. « Amice, inquit, tibi iniquus non sum. » Et sane justitiæ judex non est iniquus. Verba autem: « volo et huic largiri quantum tibi ⁸³, » ne personæ acceptionem esse arbitreris, neque mercedem gratiose dari, sed ita potius cogita: quantumvis fecerimus, vel quantumvis laboraverimus, nihil dignum præstamus. Quælibet enim hominis justitia ut pannus menstruatus ⁸⁴. Rem totam, gratiam appellavit, ut ait Paulus: « Justificati gratis per gratiam, non ex operibus, ne quis glorietur ⁸⁵. » Dei donum est, non quia nos nihil operemur, sed quia nihil condignum facimus: « Cum hæc omnia, inquit, feceritis, dicite: servi inutilis sumus; quod debuimus facere, fecimus ⁸⁷. » Utique igitur cum panem pauperi præbes, et cælorum regnum lucraris, cernis quid sit illud: volo largiri.

Jam quod sequitur: « An oculus tuus melius est, quia ego bonus sum ⁸⁸? » Non hoc dicit, quia mali sunt sancti; sed nunquid mali estis, quia ego bonus sum? Vere enim ipse bonus de bono. Tum vero non sicut opus, ita et merces: exiguum quippe opus, merces multa. Aquæ calicem das sitienti, recipis autem « quæ nec oculus vidit, nec auris audivit ⁸⁹. » Vides Deum esse bonum. Denique incipit ab extremis usque ad primos, quia postremi erunt qui nunc primi. Et: « Populum meum vocabo reapse populum meum ⁹⁰. » Et rursus: « Cum ingressa fuerit plenitudo gentium, tunc etiam universus Israel salvus fiet ⁹¹; » in Christo Jesu **420** Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Α εις μίαν ὥραν ἤκουσεν τὸ, « Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσθ' ἐν τῷ παραδείσῳ. »

Ἄλλ' ἀκούσον τῶν ἑαυτῶν ἐκείνοι: « Ἡμεῖς οἱ βασιτάσαντες τὸ βῆρος καὶ τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας » Ἀληθεύουσιν· οὐ γὰρ ἐν νόμῳ ἐβάστασαν τὸ βῆρος τοῦ ζυγοῦ τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐγένοντο καὶ οὗτοι ἴσοι τούτων διὰ τὸ ἔργον· « Ἐταῖρε, γὰρ, φησὶν, οὐκ ἀδικῶ σε. » Οὐκ ἀδικεῖ ὁ τῆς δικαιοσύνης κριτῆς τὸ δὲ « θέλω τούτῳ χαρίσασθαι ὡς καὶ σὺ, » μὴ νομίσης προσωπολήψιαν εἶναι, μηδὲ κατὰ χάριν δίδωσθαι τὸν μισθὸν, ἀλλ' οὕτω νόει· ἐπειδὴ οἷως ἂν ποιήσωμεν, οἷως ἂν ἐργασώμεθα, ἄξιον οὐδὲν ποιούμεν πᾶσα γὰρ δικαιοσύνη ἀνθρώπου ὡς βακὸς ἀποκαθημένης· χάριν τὸ ἅλον ὠνόμασεν, ὡς λέγει Παῦλος, « Δικαιοῦμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆται: » Θεοῦ τὸ δῶρον, οὐχ ὅτι οὐκ ἐργασώμεθα, ἀλλ' ὅτι κατ' ἀξίαν οὐδὲν ποιούμεν· « Ὅτ' ἂν γὰρ, φησὶ, ποιήσητε ταῦτα πάντα, εἴπατε ὅτι δούλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὁ ὠφειλάμεν ποιῆσαι, πεποιθήκαμεν. » Ἀμέλει γοῦν ἄρτον τῷ πένητι παρέχεις, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομεῖς, ὅρθε τὸ, θέλω χαρίσασθαι.

Τὸ δὲ, « Ἦ ὀφθαλμὸς σου πονηρὸς ἔστιν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθὸς εἰμι; » Μὴ εἶπεν, ὅτι πονηροὶ οἱ ἅγιοι, ἀλλὰ μὴ τι πονηροὶ ἔστε, ὅτι ἐγὼ ἀγαθὸς εἰμι; Ἀληθεύς γὰρ ἀγαθὸς ἐξ ἀγαθοῦ· οὐ κατὰ τὸ ἔργον καὶ ὁ μισθὸς ὀλίγον γὰρ τὸ ἔργον, πολὺς δὲ ὁ μισθός. Ποτήριον ὑδατος ἐπίστισας διψῶντα, καὶ ἀπολαμβάνεις: « Ἐ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὖς οὐκ ἤκουσεν. » ὅρθε ὅτι ἀγαθὸς ἔστιν· τὸ δὲ ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων, ἐπειδὴ ἔσονται οἱ πρῶτοι ἐσχάτοι· καὶ « Καλέσω τὸν λαόν μου, λαόν μου. » Καὶ πάλιν, « Ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσεέλθῃ, τότε καὶ πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, » ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

XVIII.

ORATIONCULÆ TRES IN TRANSLATIONE RELIQUIARUM SS. MARTYRUM CYRI ET JOANNIS (1).

1. *Beati Cyrilli acclamatio ad Tabennisiotas monachos, qui sunt in Canopo, quæ dicitur Pœnitentia, de sanctis martyribus Cyro et Joanne. Epiphi II, quod est octavo Kalendas Augustas.*

Fortitudo et patientia, bona atque visionabilis (2) dualitas virtutum, sanctos condecorat maxime; quibus beatus quidem David acclamat: « Viriliter age, et

Α. Ἐπίκλησ' τοῦ Μακάριου Κυρίλλου προσφώνησας τοῖς Ταβεννησιώταις (3) μοναχοῖς τοῖς ἐν τῷ Κανώδῳ ἐν τῇ Μεταβολῇ καλουμένῃ, περὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων Κύρου καὶ Ἰωάννου.

Ἀνδρεία καὶ ὑπομονή, καλὴ καὶ εὐειδεστάτη διὰ ἀρετῶν, καὶ τοῖς ἁγίοις μάλιστα προκωδιστάτη· οἷς ὁ μακάριος προσεφώνει Δαβὶδ, « Ἀνδρίζου, καὶ κρα-

⁸² Luc. xxii, 43. ⁸³ Matth. xx, 12. ⁸⁴ ibid. 13-15. ⁸⁵ Isa. lxxiv, 6. ⁸⁶ Rom. vi, 24. ⁸⁷ Luc. xvii, 10. ⁸⁸ Matth. xx, 15. ⁸⁹ Isa. lxxiv, 4; I Cor. ii, 9. ⁹⁰ Osee, ii, 24. ⁹¹ Rom. xi, 25.

(1) Has Cyrilli orationculas conservavit nobis S. Sophronius in Historia sanctorum martyrum Cyri et Joannis, quam Græce nos edidimus in *Spicil. Rom.*, t. IV, p. 248-252; itemque Latine, interprete vetere Anastasio Bibliothecario, tom. cit., p. 265-266. Gratulemur itaque nobis hæc quoque nova Cyrilli scripta. Porro mirum est, quod æque breves S. Augustini tres sermones legimus de miraculis

S. Stephani protomartyris in editione Maurina t. V, serm. 320, 321, 322. Mai.

(2) Ita Anastasius, in cuius quanquam parum elegante dictione nihil mihi immutare licuit. Ib.

(3) De Tabenna, et d. Tabennensibus monachis, legis Palladius *Hist. Lausiæ*, cap. 39, cum Meursii adnot. In eo asceterio S. Pachomius regulam ab angelo traditam accepit. Ib.

ταυούσθω ἡ καρδία σου, καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον· ὁ δὲ τοῦ Σωτῆρος μαθητῆς· Ἔπομονῆς ἔχετε χρεῖαν, ἵνα, τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κομιεῖσθε τὴν ἐπαγγελίαν· Χρῆ γὰρ ἡμᾶς ὡς ἐν ἀρχῇ γενέσθαι τῶν ἀγαθῶν, καὶ τὸ τέλος ἐπιζητεῖν, ἵνα καὶ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Β. Ἐπίφη 7. Τοῦ αὐτοῦ ἐξήγησις πρώτη εἰς τοὺς ἀγίους μάρτυρας Κύρον καὶ Ἰωάννην τοὺς κείμενους ἐνταῦθα, δι' ὧν σημαίνει ὁ Πάτερ καὶ τὸ τίμιον αὐτῶν πάθος, καὶ τὴν ἐνταῦθα κατάθεσιν τῶν ἀγίων αὐτῶν λειψίων. Ἐρρήθη δὲ ἡ κερύσεια ἐξήγησις πρώτη ἐν τῇ Μετανοίᾳ, ἥτοι ἐν τῇ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ὅτι ὀκνηροὶ γεγόναμεν περὶ τὸν συνήθη λόγον, ἀλλ' ὡς εἶπεν ὁ Σωτῆρ, « τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. » Πιστεύομεν δὲ ὅτι διὰ τὰς ὑμῶν εὐχὰς ἐλέη Θεοῦ βασιεῖ τὸ πάθος. Ὁ δὲ καὶ ἐβουλεύσαμεθα καὶ πεπράχαμεν ὑπὲρ τοῦ χρησίμου, πάλιν εἰπεῖν ὑμῖν ἀναγκαῖον συνείδομεν. Ὅτι τὰ μέρη ταῦτα ἐχρηζεν ἰατρῶν θεραπευόντων διὰ Θεοῦ. Ἴνα τοίνυν πάντας ὠφελήσωμεν τοὺς τόπους, καὶ μάλιστα τοὺς περιχειμένους τῇ τῶν Ἁγίων Εὐαγγελιστῶν ἐκκλησίᾳ, ἀπήρισαν γὰρ οὐκ ἔχοντες μαρτύριον εἰς ἑτέρουσ τινάστους, καὶ Χριστιανοὶ ὄντες ἐσφάλλοντο, διὰ τοῦτο ἀναγκαίως ἐζητήσαμεν ἁγίων μαρτύρων λείβανα. Εὐρομεν τοίνυν, καὶ μεμαθήκαμεν ἀκριδῶς, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν καθ' ὃν μεμαρτυρήκασιν αἱ θγιαὶ παρθένοι (1), ὧν τὴν θείαν πηγὴν (2) ἔχομεν ἐν τοῖς τοῦ ἁγίου εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, δύο τινές, ὧν ὁ μὲν εἰς μονάζων ἦν ἀσκητῆς, καὶ ἕτερος στρατιώτης, παρήσαν αὐτὰς παροτρύνοντες καὶ ἐπαλείφοντες αὐτὰς· πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀθλήσεως ὥστε μετὰ γενναίου φρονήματος ὑπὲρ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὑποστῆναι κίνδυνον· κέκληνται δὲ καὶ αὐτοὶ σὺν ἐκείναις εἰς τὸ μαρτύριον· καὶ εἰσῆλθον γενναίως καὶ μεμαρτυρήκασιν ὑπὲρ Χριστοῦ, καὶ θελίκασιν δι' αὐτὸν τὰς ἰδίας ψυχὰς. Ἦν οὖν ὁμοῦ τὰ λείβανα τῶν ἁγίων μαρτύρων ἐν ἐνὶ τόπῳ κείμενα· ἐπεὶ δὲ ἀδιάκριτα ἦν τὰ λείβανα, οὐ γὰρ ἦν διεγνωσμένα σαφῶς τίς μὲν οὗτος, τίς δὲ ἐκεῖνος, ἀναγκαίως ἀμφότερα συλλαβόντες μετηγάγομεν καὶ θελίκαμεν ἐν τῇ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἐκκλησίᾳ, ποιήσαντες τὸ σύνθετον, ὡς μαρτυροῦσιν. μνημεῖον. Συναγώμεθα

A confortetur cor tuum, et sustine Dominum⁹⁹. Salvatoris autem discipulus : « Patientia vobis est necessaria, ut, voluntatem Dei facientes, percipiatiss promissum⁹⁹. » Oportet quippe nos in exordio bonorum fieri, et finem exquirere, ut regnum cœlorum hæreditemus, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas in sæcula. Amen.

II. *Ejusdem. Epiphi vii, id est pridie Kalendarum Augustarum relationes duæ tu sa cœlos martyres abba Cyrum et Joannem, qui hic requiescunt; per quas hic Pater insinuat et honorabilem eorum passionem, et depositionem sanctarum reliquiarum. Dicta est autem præsens prima narratio in Metanæa, quod interpretatur Pœnitentia, sive in ecclesia Sanctorum Apostolorum.*

B

Pigri non fuimus circa consuetum sermonem, sed, ut dixit Salvator⁹⁹, spiritus quidem promptus est. caro autem infirma. » Credimus enim quod per sanctas orationes vestras miserante Deo minuatur afflictio. Quod autem et cogitavimus, et egimus propter utilitatem, iterum vobis necessarium dicere prospeximus. Etenim regiones istæ medicis indigebant ex Deo curantibus. Ut ergo omnia loca adjuvarem, et maxime quæ adjacent ecclesiæ sanctorum Evangelistarum; ibant enim non habentes oraculum ad altera quædam loca, et dum christiani essent, errabant, necessario inquisivimus sanctorum martyrum reliquias. Comperimus ergo, et accurate didicimus quod tempore quo martyrium pertulerant sanctæ virgines, quarum et fontem habemus apud sanctum evangelistam Marcum, duo quidam, quorum unus monachus abstinens, et alter miles, aderant excitantes easdem virgines, et ad certamen aptantes, quatenus cum virili sensu pro Salvatore nostro sustinuisent periculum. Requiescunt autem etiam ipsi cum eis in oratorio (3). Ingressi sunt fortiter, et Christi martyrium 421 pertulerunt, posueruntque pro eo animas suas. Fuerunt autem simul corpora sanctorum martyrum in uno loco jacentia : et quia indiscretæ erant eorum reliquæ; nec enim manifeste dignoscebatur quis hic, quisve ille; necessario utrosque assumentes, transtulimus et reposituimus in ecclesia Evangelistarum, facientes ut martyribus solet memoriam. Conveniamus igitur, Deo volente, crastino pariter, tam sanctos evangelistas honoran

D

⁹⁹ Psal. xxx, 25. ⁹⁹ Hebr. i, 36. ⁹⁹ Matth. xxvi, 41.

(1) Intellige Canopenses tres sorores virgines, Theoctisten Theodoten et Eudoxiam, cum matre Athepasia, quæ sub Diocletiano imp. et Syriano præside, hortantibus Cyro et Joanne, martyrium inclytum fecerunt, ut narrat apud nos sanctus Sophronius, tom. cit., p. Gr. 237, Lat. p. 259. MAL.

(2) Animadvertite hoc dictum de fonte SS. virginum martyrum in basilica S. Marci Alexandrina; usque hujusmodi fontes, seu potius cisternæ ac pulci martyrum, sive ubi sanguis illorum defluerit, sive potius ubi corpora projecta fuerint, in ali-

quot etiam Romanis ecclesiis visuntur. Id.

(3) In his, ut quisque videt, declinat a Græco Anastasius interpres, quem nos, ut diximus, propter antiquitatem reformare nolimus. Alioqui dicendum fuerat : *Vocati sunt autem ipsi quoque ad idem martyrii stadium; quod fortiter ingressi, Christo testimonium dederunt*, etc. Sed Anastasius quidem videtur legisse κείνται pro κέκληνται. Martyrium autem non male intellexit oratorium, sive locum reliquiarum. Id.

tes, quam beatos martyres, qui vocantur Cyrus et Joannes.

III. *Ejusdem. Epiphi viii, id est Kalendas Augustas apud ecclesiam Evangelistarum, ubi in monumento recondidit reliquias sanctorum Cyri et Joannis, a duobus millibus de parte orientis Canopi juxta Menutheos.*

Proficisciebantur autem cum eo turbæ multæ; et conversus dixit ad eos: « Quicumque venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et filios, et uxorem, et fratres, et sorores, insuper et animam suam, non potest meus esse discipulus; quicumque non portaverit crucem suam et venerit post me, non potest meus esse discipulus¹⁵. » Ferventes nos esse ad reverentiam, Salvatoris expetunt verba; et qui diligere eum voluerint, nihil pretiosius æstimare persuadent, non affectum corporis, non amorem patrum, non reverentiam matrum et sororum; scit enim quia hæc contemnescentes, magnam et præclaram mercedem invenient. Et ut quid aliud ad hæc dicam, innotescens quantam in nos dilectionem habeat; dum nec ipse quæ circa se sunt, meliora nostris rebus efficit (2), non præposuit quæ circa se sunt vitæ omnium et salutis. Cum sit Deus, pro nobis factus est homo, et pertulit crucem confusione contempta¹⁶. Sed qui compatiuntur, et conregnabunt¹⁷; qui simul dehonoriati sunt, per omnia et congloriabuntur.

Sic proficiscere credimus etiam sanctos martyres Cyrum et Joannem: devoti quippe subierunt pietate certamen. Et pessima bestia in eos insuluit, hoc est mors; sed memores fuerant Domini sui dicentis: « Qui non tulerit crucem suam, et sequitur me, non potest meus esse discipulus. » Expleverunt mandatum, tulerunt etiam ipsi crucem, secuti Dominum suum. Ducebantur autem tunc non soli ad certamina, sed et chorus sanctarum virginum, quæ mulieres quidem erant, sed mentis fuerant incorruptæ. **422** Consummata est igitur cum eis et hæc optima duorum athletarum parilitas, et mercedem

¹⁵ Luc. xiv, 25-27. ¹⁶ Hebr. xii, 2. ¹⁷ II Timoth. ii, 12.

(1) Anastasius Bibliothecarius S. Sophronii interpretres apud nos *Spicil. Rom.*, t. IV, p. 262: *Canopo duobus signis distans castellum idolum habebat Menuthin vocitatum, in quo manifeste cooperabantur nequissimi spiritus: in quo videlicet castello templum ædificavit evangelistis sacer Theophilus. Post dormitionem vero Theophili, cum Cyrillus suscepisset Ecclesiæ gubernacula, Cyrillus, inquam, ille magnus pietatis amator, et fidei violatorum deponitor, cura erat ei non qualiscunque, destruendi phantasmata Menutheos, Christianosque quosdam ex simplicioribus, illuc causa recipienda sanctitatis suapte concurrentes, removit. Super quo multum Deo misericordissimo postulato, angelum videt a Deo cunctorum, susceptam ejus deprecationem evangelizantem, et præcipientem sibi ut Cyri corpus in martyribus magni, de templo Sancti Marci numeret, et in ecclesia Evangelistarum, quæ*

τεινουν, ἐθέλοντος τοῦ Χριστοῦ, αὐριον ὁμοῦ, καὶ τοῖς ἁγίοις τιμῶντες εὐαγγελιστὰς καὶ τοὺς μακαρίους μάρτυρας· καλοῦνται δὲ Κύρος καὶ Ἰωάννης.

Γ' Ἐπίση ἢ, τοῦ αὐτοῦ ἐξήγησις ἑτέρα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν εὐαγγελιστῶν, ἐνθα καὶ καθέστη ἐν μηνίῳ τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων μαρτύρων Κύρου καὶ Ἰωάννου, πρὸ δύο σημείων κατὰ ἀνατολὰς τοῦ Κανώβου, κλησίον τῆς Μενοῦ-θεος (1).

Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ, καὶ στραφεὶς εἶπεν αὐτοῖς: « Εἰ τις ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ, ἔτι δὲ καὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητῆς· ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητῆς. » Θερμοὺς ἡμᾶς εἰς εὐλάβειαν οἱ τοῦ Σωτῆρος ἀπαιτοῦσιν λόγοι· καὶ τοῖς ἀγαπᾶν θέλοντας αὐτὸν, οὐδὲν ἠγέσθαι ἀμεινον αὐτοῦ ἀναπέθουσιν, οὐ φιλοστοργίαν σωματίων, οὐκ ἀγάπην εἰς πατέρας, οὐκ αἰδῶ τὴν εἰς μητέρας καὶ ἀδελφούς· οἶδεν γὰρ ὅτι ταῦτα καταπεφρονήκασι· μεγάλην εὐρίσκουσιν καὶ λαμπρὰν τὴν ἀντιμισθίαν· ἵνα δὲ καὶ τι πρὸς τοῦτοις ἕτερον εἶπω, γνωρίζων ὅτιν ἔσχεν εἰς ἡμᾶς ἀγάπην, οὐδὲ αὐτὸς τὰ καθ' αὐτὸν κρείττονα τῶν ἡμετέρων ἐποίησατο πραγμάτων· οὐ προτετίμηκεν τὰ καθ' αὐτὸν τῆς ἀπάντων σωτηρίας καὶ ζωῆς. Θεὸς ὢν, δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος· καὶ ὑπέμεινε σταυρὸν, ἀσχύνης καταφρονήσας· ἀλλ' οἱ συμπάσχοντες καὶ συμβασιλεύσουσιν· οἱ συνατιμασθέντες, πάντως καὶ συνδοξασθήσονται.

Οὕτως εὐδοκίμησαι πιστεύομεν καὶ τοὺς ἁγίους μάρτυρας Κύρον καὶ Ἰωάννην· πρόθυμοι γὰρ εἰσπλήθον εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας ἀγῶνας. Καὶ τὸ πάντων αὐτοῖς δεινότερον ἐπιπιδᾶ θηρίον, φημί δὲ ὁ θάνατος· ἀλλ' ἐμέμνητο τοῦ ἰδίου Δεσπότου λέγοντος: « Ὅς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητῆς. » Πεπληρώκασιν τὴν ἐντολὴν, ἔλαβον καὶ αὐτοὶ τὸν σταυρὸν, ἠκολούθησαν τῷ ἰδίῳ Δεσπότῃ. Ἦγοντο δὲ οὐ μόνοι πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ἀλλ' ἦν καὶ χορὴ ἁγίων παρθένων· καὶ γυναῖκες μὲν ἦσαν, ἄβραυστοι δὲ τὴν διάνοιαν· τετελεσται τοῖνον οἶον

est in Menuthin collocaret. Sic enim et castellum nominabant reverentia et amore daemonis. Confer eundem Sophronium cum Anastasio interprete etiam toto tertio *Spicil. Rom.*, p. 10, 57, 66 et seq. 55. martyrum horum templum eximium Menutheum describit Sophronius *Spicil. Rom.*, t. III, p. 82 seq. Neque inutile est adnotare superesse adhuc ejus loci appellationem. Etenim quia olim dicebatur id templum, Ἀββᾶ Κύρου, Abba Cyri, ut passim is martyr in scriptis dicitur; cumque, ut sit, circa id templum piorum multitudine frequentatum, oppidum paulatim increvisset, dictum est *Abuchir*, proprie quem locum nobilissima bellata fuit pugna navalis ætate nostra inter Anglos et Gallos, cum Gallicanæ classis exitio. Mai.

(2) Ino dicendum ab interprete Anastasio luera, hæud sua pluris quam nostra æstimavit. In.

αυταῖς καὶ ἡ καλὴ τούτων τῶν ἀθλητῶν δυάς· καὶ μισθὸν ἔχουσι τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης, τοῦ πατήσαι τὸν Σατανᾶν καὶ ἐλαύνειν τὰ πονηρὰ δαιμόνια· ἠκέτωσαν τοίνυν οἱ πάλοι πλανώμενοι· ἐρχέσθωσαν εἰς ἀληθινὸν καὶ ἀκατήλεστον λατρεῖον· οὐδεὶς γὰρ ἡμῖν ὄνειρατα (1) πλάττεται· οὐδεὶς λέγει τοῖς ἐρχομένοις· Εἴρηκεν ἡ Κυρὰ (2)· Ποίησον τὸ καὶ τὸ (3)· ὅπως Κυρὰ καὶ Θεὸς εἶναι δυνατὸς, καὶ προσκυναῖσθαι θέλει· Ἐν τοῖς δαιμοσιν οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἄρρεν οὐδὲ θῆλυ. Καὶ βλέπετε ποίαν ἔχουσιν προαίρεσιν· ὀνόμασιν γυναικῶν καλεῖσθαι βούλονται· πατήσαντες τοίνυν τὰ γραῶδη μυθάρια καὶ τὰ πάλοι τῶν γοήτων ἐμπαίγματα, ἐρχέσθωσαν ἐπὶ τοὺς ἀληθινούς καὶ ἀνωθεν ἱατρούς· οἷς ὁ πάντα ἰσχύων Θεὸς, τοῦ θεραπεύειν δύνασθαι τὴν ἐξουσίαν ἐχαρίσατο λέγων· Ἐσθενοῦντας θεραπεύετε· ὄψωρὲν ἑλάβετε, ὄψωρὲν δότε. Πάσης τοίνυν θεραπείας τῆς παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀπολαύσαντες, ὁμολογοῦσιν τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην, ἵνα καὶ βασιλείας οὐρανῶν καταξιωθῶσιν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ σὺν τῷ παναγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμὴ, κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

A charitatis quæ in Christo est obtinent, conculcandi Satanam, et expellendi maligna dæmonia. Adsint igitur qui olim errabant, veniant ad veram et incauponabilem medicinam. Nullus apud nos fingit insomnia; nec advenientibus dicit: Dixit Domina. Fac hoc, aut illud; omnino Domina et Deus esse potest, et adorari vult? Apud dæmones non est masculus neque femina. Et vide quæ habent propositum, ut et mulierum nominibus vocari velint. Proculcantes igitur has aniles fabulas, et divinantium effœtata colludia, veniant ad veros desuper medicos, quibus omnipotens Deus ut curare possint tribuit potestatem, dicens: « Infirmos curate; gratis accipietis, gratis date ». » Omni itaque medela, quæ a Salvatore condonata est, perpotiti, collaudemus Dominum nostrum, ut et regnum coeleste mereamur in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Deo Patri cum sancto Spiritu gloria, honor, et potestas nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

MONITUM IN SUBSEQUENS FRAGMENTUM.

Inedita duo chronica, nempe Georgii monachi, vulgo Hamartoli, et Joannis Siculi, cum ego in Vaticanis codicibus lectitarem; in secundo Justiniani imperantis anno, quo de nefanda contra naturam libidine penes publicæ sumptus fuerunt (quam rem Theophanes et Cedrenus breviter, nostri autem supradicti auctores prolixius narrant) inter cæteras, quæ in illis chronicis scribuntur ejus criminis detestationes, latum ac disertissimum sancti Cyrilli fragmentum deprehendebam, tum ab Hamartolo, p. 169, tum etiam a Siculo, p. 315, eisdem verbis descriptum; quod cum ex aliquo Cyrilli sermone vel libro deductum esse appareat, neque tamen in ejus scriptis editis repererim (nisi me forte festinatio, aut aliqua animi evagatio in evolvendis Cyrilli tomis de lectionis tenore decussit), hic cum cæteris novis Cyrilli scriptis collocandum judicavi: quod si forte antehac vulgatum in publicis libris occurreret, nullum erit incommodum, neque res publica detrimentum capiet; imo aliqua melioris fortassis frugis per nos saltem exstabit varietas. (Chrysostomus etiam Comment. in Epist. ad Galatas ed. Maur., t. X, p. 717, invehitur in eos qui se spadonant; sed diversus a nostro in locus est.) Illud aliquantulum addubitavi, num rei parum per se verecundæ interpret fierem necne. Sed primo cogitavi, etiamsi nunc ego Græcæ tantummodo ederem, non defuturum postea qui ad alias linguas transferret. Deinde sanctissimi Cyrilli sermonem, qui rem nefariam summo odio obruit, abs quovis honesto viro, lingua saltem non populari, repeti posse judicavi. Denique reputans laudem hinc Christianæ religioni occedere, quæ inter tot paganitatis monstra, probrosissimum quoque eunuchismum paulatim antiquavit ac sustulit; novoque exemplo docere volens quantopere sancti Patres crimen hoc miserum et ei connexa flagitia detestati sint semper atque insectati; rem Græcæ quoque non peritis communicandam Latine decrevi. Porro ante hæc Cyrilli tractatum placet recitare de pudicitia præclarum Tertulliani testimonium: « Pudicitia flos morum, honor corporum, decor sexuum, integritas sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis, præjudicium omnis bonæ mentis; quanquam rara, nec facile perfecta, vitæque perpetua; tamen aliquatenus in sæculo morabitur, si natura præstruxerit, si disciplina persuaserit, censura compexerit. »

167.

Λόγος στηλιτευτικός κατά ευνούχων.

Ταύτην τοίνυν τὴν ἀκόλαστον καὶ ἀκάθαρτον γυναικῶν καὶ πρᾶξιν τῶν αὐθαιρέτως πασχόντων θριαμβεύων εὐ μάλα καὶ στηλιτευῶν ὁ μέγας Κύριλλος οὕτω φάσκει·

Ἀκολασίας γὰρ ἕνεκεν οἱ τάλανες τοῦτο δρῶσι εὖ τῶν γυναικῶν πάσχειν, ἄνδρες εἶναι βουλόμενοι.

¹⁶ Luc. x, 8.

(1) Superstitiosa ac fallacia somnia intelligit, reprehenditque Cyrillus, cujusmodi non in Menuthis tantum cultu, verum etiam in Æsculapii Alexandrino fano nosocomioque sæpe dictabantur. Cæteroqui hæc somnia, et a bonis angelis, ut credere pium est, atque a sanctis martyribus Cyro et Joanne immisa, in volumine suo de prædictorum martvrum

C

XIX.

Sermo stelitenticus adversus eunuchos.

Hanc igitur (inquit Georgius chronologus) intemperantem impuramque mentem et operam spontaneorum pathicorum egregie prorsus vituperans magnus Cyrillus sic ait:

Intemperantiæ suæ causa hoc isti miseri perperant, seminarum propria patientes, cum tamen viri

miraculis Sophronius permulta narravit. Mai.

(2) Quippe deo femina erat Menuthis, teste Sophronio tom. cit., p. 240, ubi τῆς Μενουθίας, nec non t. III, p. 66. Ib.

(3) Erant hæc oracula seu responsa Cassiani Menuthis sacerdotis ad eos qui fanum remediorum causa adibant. Ib.

esse velint. Etenim absque ulla utilitate naturam A
pervertentes, nonnisi lascivix causa, creatam a Deo dignamque viro formam corrumpunt, vel sponte sæpe, vel ab aliis talia pati coacti. Sunt autem hi naturæ corruptores, generis hostes, humanæ societatis labe, vitæ offensores. Hi Mænadum more scortantes, immodice in turpissimis exsultant passionibus, moribus fœdis perditisque miseram vitam concretam habentes, ambigux odibilisque personæ spuriam formam circumferentes. Hi utique sacris septis procul abeant, et a sanctis conventibus ut abominabile piaculum Deoque invisum arceantur. Quia enim turpis ima pessimæque mentis sententia pulchrum ac divinum 423 opus ad pravam atque infamem professionem immutarunt ac transtulerunt, et spiritalem spodonatum vetito usui deservire coegerunt, non legum tantummodo pœnam perpeti digni sunt, verum etiam evangelico apostolicoque decreto ad exteriores tenebras prorsus expelli. De his quippe Moyses dicit : « Non intrabit eunuchus contusis aut excisis genitalibus ecclesiam Domini » »

Attamen videre est plenas principum virorum domos his portentosæ formæ personis, quæ aureos torques collo gestant, et in masculina natura, feminæ tamen speciem habent, fracte incedunt, delicate loquuntur : nam et meretricum instar indecore huc illuc caput jactant, intemperanter impudiceque rident, lasciviam suam palam ostendentes. Quamobrem cum viris quidem, mulierum instar, molliter cubitant, et mollitie fœdantur : cum mulieribus autem quasi custodes castitatisque simulacra in cubiculis versantes, procacissime et impudentissime turpitudini operam dant. Sic ergo hi quidem a nefariis impurisque viris corrupti, mollitie polluantur adverso naturæ opere ac flagitio : ipsi autem vicissim ceu canes rabidi infelices mulierculas peccatis, uti dictum est **, oneratas impiant ac violant ; quodque gravius est ac lugubrius, sic causa fiunt et paratij atque participes æternæ pœnæ, tum corruptores videlicet, tum etiam corrupti.

At, heu dementia, errorem, atque vesaniam ! His tanquam sobriis domi suæ receptis, homines D
præsertim excelsiores confidunt : isti autem facti domestici, fiduciaque dignati, viros qui sincere recteque virtuti studebant, paulatim infescantes, in Sodomorum infame barathrum miserabiliter projiciunt, flammisque contradunt. Quamobrem congruenter admodum hujusmodi homines lex et doctrina evangelica, et optima vitæ regula, ac religiosa disciplina detestantur ceu Deo odibiles et impuros.

** Deut. xxiii, 1. ** II Timoth. iii, 6.

(1) Eunuchi voluntarii a sacerdotio arcentur legibus canonicis in Photii Syntagmate tit. i, 14, et tit. ix, 21, apud nos *Spicil. Rom.* t. VII, p. 55 et 287. Pœnas civiles gravissimas contra evirantes semet

Uδενδς γάρ χρησίμου χάριν τήν φύσιν μετατιθέν-
τες, ἢ ἀσελγείας ἔνεκεν, τήν θεόπλαστον καὶ ἀνδρο-
πρεπῆ μορφήν διαφθείρουσιν, ἐκουσίως πολλὰκις, ἢ
ὑπὸ ἄλλων ὑπομένειν ἀναγκαζόμενοι τοῦτο, ὡς λοι-
μοὶ τῆς φύσεως, καὶ τοῦ γένους πολέμοι, καὶ σκί-
λοι πολιτείας, καὶ ζωῆς ἐφύθριστοι γίνονται· δίκην
Μαινάδων πορνευθέντες, ἀμέτρως ἐν τοῖς αἰσχίτοις
ὄρχοῦνται πάθει, μιαιφῶ πολιτεία καὶ πεφθαρμένη
τὴν ἀθλίαν ζωὴν συγκεράσαντες, ἀμφίβολα καὶ με-
μισσημένα πρόσωπα περιφέρουσι καὶ γράμμα νενοθε-
μένον· ἱερῶν περιβολῶν μακρὰν ἀποκρίσθωσαν,
ἀγίων συνόδων ὡς ἐβδελυγμένον ἀγος καὶ θεοστονγῆς
ἐλαυνέσθωσαν (2)· ἐπειδὴ γὰρ αἰσχίστη καὶ κακίστη
γνώμη τὸ καλὸν καὶ θεῖον ἔργον εἰς τὸ κακὸν διαβε-
δλημένον δόγμα παραλλάξαντες καὶ μεταποιήσαν-
τες, καὶ τὴν πνευματικὴν εὐνοχίαν ἀπηγορευμένην
πράξει λειτουργεῖν ἀναγκάσαντες, οὐ μόνον ἄξιοι νε-
μικῆς ψήφου λαμβάνειν τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ ἐξ εὐ-
αγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἀποφάσεως εἰς τὸ
λεγόμενον ἐξώτερον σκότος ἄρδην ἀπελαύνεσθαι· περὶ
γὰρ τῶν τοιούτων ἔφη Μωϋσῆς· « Ἰσραὴλ καὶ ἀπό-
κοπος οὐκ εἰσελεύσεται εἰς ἐκκλησίαν Κυρίου. »

Ἔστι γοῦν ἰδεῖν πεπληρωμένας οἰκίας τῶν μεγα-
στάνων, τοιούτων τερατομόρφων προσώπων, χρυ-
σοῦς μηνίσκους ἐπὶ τραχήλου φοροῦντας, φύσιν μὲν
ἄρβρους, θηλείας δὲ ἔσφιν ἔχοντας, καὶ κεχλασμένως
βαδίζοντας, καὶ τεθρομμένως φεγγομένους· ὡσπερ
γὰρ ἑταιρίδες ἀπρεπῶς ὡδε κάκεισε τὴν κεφαλὴν
περισειοῦσι, καὶ γελῶσιν ἀκρατῶς τε καὶ ἀναιδῶς,
C οἰστηλασίαν πρόδηλον ὑπεμφαίνοντες. Ὅθεν μετ᾽
ἀνδρῶν μὲν ὡς γυναῖκες, μαλακῶς εὐναζόμενοι καὶ
μαλακίζόμενοι, φθείρονται· μετὰ γυναικῶν δὲ ὡς
φύλακες ἅμα καὶ σωφροσύνης δῆθεν ἰνδάλματα καθεύ-
δοντες, ἀνασχύνται· καὶ ἀπρηυθρωμένως αἰσχρο-
πραγοῦσι· καὶ οὗτοι μὲν οὕτως ὑπ᾽ ἀνδρῶν ἀνοσιῶν
καὶ βεθῆλων φθειρόμενοι, μαλακίζονται καὶ κατα-
μαίνονται διὰ τῆς παρὰ φύσιν ἀνοσιουργίας καὶ
βδελυρίας· αὐτοὶ δὲ γυναικάρια ταλαίπωρα σεσω-
ρευμένα κατὰ τὸ εἰρημένον ἀμαρτίας καταμολύνουσι
καὶ καταδλάπτουσιν, οἷα λυσσώδεις κύνας· καὶ τὸ δὴ
χαλεπώτερον καὶ ἑλεεινότερον, ἐντεῦθεν αἰτίοι γί-
νονται καὶ προξενηταὶ καὶ μέτοχοι τῆς ἀπεράντου
κολάσεως, οἳ τε φθείροντες καὶ οἱ φθειρόμενοι.

Ἄλλ᾽, ὡ τῆς ἀφροσύνης, ὡ τῆς ἀπάτης καὶ παραπλη-
ξίας! τοῦτους γὰρ ἄνθρωποι καὶ μάλιστα προυχοντεῖς,
ὡς σώφρονες παραδεχόμενοι, πιστεύουσι καὶ εἰσοικί-
ζουσιν· οἳ γὰρ εἰσοικιζόμενοι, καὶ παρῆστιας τυγχάνον-
τες, τοὺς δυνάως δικαίως ἀρετῆς ἐπιμελουμένους σώφρο-
νας ἄνδρας κατὰ μικρὸν δειλεάσαντες, εἰς τὸ τῶν Σο-
δόμων αἰσχρὸν βάραθρον ἑλεεινῶς κατηκόντισαν, καὶ
τῷ πυρὶ παρέπεμψαν· διὸ δὴ λοιπὸν ἀραρότως πάν-
τε τοῦτους νόμος καὶ λόγος εὐαγγελικῆς καὶ ἁγίου
βλὸς καὶ εὐσεβῆς πολιτείας βδελύττεται· ὡς θεομι-

vel alios, videsis op. cit. p. 51. Quin etiam sæcula-
res adulteri a templis excludebantur, affirmante
Chrysostomo orat. iii, 1, *De Sautle et Davide. Mal.*

σεις καὶ ἀκαθάρτους· οὗτοι γὰρ τοιαύτην ἐξάγιστον ἄ
 ζωὴν προτιμήσαντες καὶ ποθήσαντες, ὅσον ἦκεν ἐπ'
 αὐτοῖς, πάλαι μὲν ἠφάνισαν, τὸν σπερματικὸν τῆς
 φύσεως λόγον παραφθείροντες καὶ φθειρόμενοι· εὐ-
 ανθροῦσαν δὲ βώμην ἀνδρὸς καὶ ἡλικίαν καὶ τὴν ἀρ-
 βροπρεπῆ καὶ γενναίαν ἰσχὺν δεινῶς ἐξανάλωσαν·
 καὶ ἀπλῶς τὴν σύντονον καὶ σφριγῶσαν ἀκμὴν τῆς
 νιότητος λυμηνάμενοι φανερώς, ἀθλίους καὶ κατα-
 γελᾶστούς ἐποίησαν τοὺς ἄλλοντας, οὓς γε φευκτέον
 πρετροπέδην καὶ βδελυκτέον ἐνδίκως, ὡς ψυχοκτό-
 νους καὶ σωματοφθόρους, καὶ ἐναγείς ὄντας καὶ τῆς
 φύσεως παραχρῶντας· οὐδὲν γὰρ, ἀληθῶς μυσαρῶτε-
 ρον ἢ ἀκαθαριώτερον τῶν οὕτω πορνευομένων τε
 καὶ πορνεύτων. Εἰώθασι γὰρ, ὡς ἀληθῶς καὶ ἀκρι-
 βῶς μεμαθήκαμεν, οὐ μόνον οἱ σπάδοντες, καὶ τὰ
 μέγρια τῆς αἰσχουργίας ποσῶς ἔχοντες ἀσελγαίνειν
 ἀμέτρως, καὶ ἀκολασταίνειν ἀκρίστως, ἀλλὰ καὶ οἱ
 τέλειον ἀπέκοποι καὶ ἐκτετμημένοι, καθάπερ οὖν καὶ οἱ
 ἐκ γεννητῆς ἐστερημένοι τούτων (φεῦ τῆς ἐσχάτης
 ἀτοπίας καὶ φρενοβλαβείας!), διὰ χειρὸς καὶ δακτύλου
 φθεῖρειν τὰς ἀθλίαις γυναῖκας, καὶ τὴν ἀνοσωργίαν
 οὕτως ἐμμανῶς οἱ ἀνδρῶσι κατεργάζεσθαι· καὶ τοῦτο
 θηλῶν ὁ Σοφὸς ἀριδῆλως ἔφη· « Μακάριος εὐνοῦχος
 ὁ μὴ ἐργασάμενος ἐν χειρὶ ἀνομίαν, καὶ παρθένος
 ἦτις οὐκ ἔγω κούτην ἐν παραπτώματι· » εἰκότως
 οὖν ἄθλοιοι, ἀνάνδροι [cod. al. ἀνανδρες], ἀνδρόγυνοι,
 σθηροκατάδικοι, καὶ γυναικομανεῖς προσηγορεύθη-
 σαν. Ἀκουέτωσαν τοίνυν οἱ καθαρῶς καὶ σώφρονας
 τούτους ὑποτοπάζοντες μάτην, καὶ μὴ πιστευέτω-
 σαν τῷ ψεύδει καὶ τῇ κατεσχηματισμένῃ καθαρότητι·
 καὶ σωφροσύνη· ἀπὸ γὰρ ἀκαθάρτου τί καθαρισθή-
 σεται, καὶ ἀπὸ ψεύδους τί ἀληθεύσει;

K'.

Τοῦ αὐτοῦ ἀγίου Κυρίλλου ἐκ τῆς πρώτης ὁμι-
 λίας τῆς δευτέρας οὐ χρὴ λέγειν ἀνθρώπον θεοφό-
 ρον (1), ἀλλὰ Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα (2).

Μέγας ἦν ὄντως ὁ μακάριος Μωϋσῆς· ἔκτισε γὰρ
 Θεοῦ λέγοντος· οἶδά σε παρὰ πάντας, καὶ χάριν εὖρες
 παρ' ἐμοί· ἀλλ' ἦν ὡς οἰκέτης ἐν οἴκῳ πιστός· ἀξι-
 άγαστος ἦν ὁ προφήτης Σαμουὴλ, ἀλλ' ἦν ἐναρθῆμιος·
 τοῖς ἐπικαλούμενοις τὸν τῶν ὄλων Θεόν· ἅγιοι γεγό-
 νασιν οἱ μακάριοι προφῆται, πλὴν ὁμολογοῦσι τὴ
 τῆς δουλείας μέτρον, καὶ τὴν οἰκέταις πρέπουσαν
 ἀνεπλήρουν οἰκονομίαν, τοὺς ἀνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ
 λόγους τοῖς τηνικάδε διαπορθμεύοντες, μάλλον δὲ καὶ
 ἡμῖν αὐτοῖς· διακρεκράξαι γὰρ αἰεὶ· Τάδε λέγει Κύ-
 ριος· ἔφη δὲ πού καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς περὶ τοῦ μα-
 καρίου Βαπτιστοῦ· ὁ δὲ, καίτοι κατὰ τὴν ἀψευδῆ

¹ Sap. iii, 14. ² Exod. xxxiii, 12.

(1) Quasi monstra scilicet. Reapse plexi fuerunt aliquando capite miseri aut scelesti hujusmodi. Syntagma Photii, p. 54: Ὁπολιτικὸς νόμος τοὺς ἑαυτοῦς ἢ ἐτέρους εὐνουχιζοντας διαφόρως τιμωρεῖται, ποτὲ μὲν κεφαλικῶς, etc. Utrum vero impudici eunuchi adulteris etiam sint accensendi, osziritur in jure Græco. Mai.

(2) Recole dicta nobis ad titulum dialogi S. Cyrilli

Quippe hi, tali electo sponte nefario vitæ genere, quantum in ipsis est, civitates delent, seminalem naturæ rationem activo passivoque modo corrumpunt, virique vigescens robur atque staturam, masculasque vires et generosas, tetre pessumdant: atque omnino validum et turgescentem juventutis vigorem, ut palam apparet, labefactantes, miseros ac deridiculos faciunt eos quos ita irriterunt. Profecto hi velis remisque fugiendi sunt, meritoque detestandi, ceu animarum preemtores, corporum corruptores, et sceleste prorsus natura abutentes. Nihil enim reapse flagitiosius est et impurius his vel scortis vel scortantibus. Quippe solent, ut vere accurateque didicimus, non solum spādones, qui pudenda quomodolibet habent, immodice lascivire, et insatiabiliter libidinari; verum etiam mutilati prorsus et excisi, necnon qui a nativitate his membris carent (pròb summam absurditatem atque insaniam!) manu digitoque miseras violare mulieres, et sic flagitium furiose impieque peragere. Quod ut perspicue significaret, Sapiens aiebat: « Beatus eunuchus qui non est operatus manu iniquitatem, et virgo quæ nescivit torum cum delicto! » Merito itaque hi neque femine sunt neque viri: sed androgyni, gladio animadvertendi (1), et mulierum amore insanientes dicti fuerunt. Audiant itaque illi qui homines hujusmodi temere arbitrantur puros esse et continentes: nec mendacio simulatæque castimonie aut continentie credant. Etenim ab immundo quidnam mundabitur, et a falsitate quidnam veri exspectandum est?

424 XX.

Sancti ejusdem Cyrilli, ex prima homilia, cujus argumentum est, quod non sit dicendus homo theophorus, sed Deus humanatus.

Magnus revera erat beatus Moyses; audierat enim Deum dicentem: « Novi te præ omnibus, et gratiam apud me nactus es ». Nihilominus fuit tanquam famulus in domo fidelis. Admirandus erat propheta Samuel, sed tamen unus ex eorum numero qui universalem Deum invocabant. Sancti fuerunt beati prophete, simul tamen confitentur servilem suam conditionem, servisque congruo fungebantur officio, D traditum sibi superne a Deo sermonem viventibus tunc hominibus, imo et nobis ipsis, communicantes. Laudavit aliquando Christus ipse beatum Baptistam; hic tamen, quanquam juxta verax Servatoris oracu-

cum Nestorio. Mai. (Hujusce editionis novæ Operum Cyrilli tom. IX.)

(3) Ex Laurentiano Nicetæ Choniatae codice, p. 140 b. Hoc fragmentum acceptum refert Maius clar. Bencinio, Richardianæ bibliothecæ in Florentina urbe præsidi. Vide Mai Monitum ad fragmentum libri dogmatici De Synagoga defectu quod exstat sub finem tomi superioris.

lum, subliuem ordinem in justitiæ virtute tenebat², A
attamen illum majorem se esse non ignoravit, Do-
minum confessus est, potiores partes Christi gloriæ
concessit. Aperte enim ait : « Hic est de quo dixi :
Venit post me vir, cuius ego non sum dignus corri-
piam calceamentorum solvere³. » Igitur cum sancti
plurimi verbum Domini apud se habuerint, de ne-
mine tamen dictum fuit « quod Verbum caro factum
sit, et in nobis habitaverit. » Nullius illorum causa
cælestes potestates choream agitasse comperiemus.
Nam quoniam alio, dic mihi, nato multitudo cælestis
exercitus, eucharisticos pro nobis hymnos oecinit?
De solo Emmanuele dixerunt : « Gloria in altissimis
Deo, in terra pax, in hominibus bona voluntas⁴. »
Ergo postquam in multis, ut dixi, sanctis hominibus
habitaverat Deus, semel in fine sæculorum Verbum
Dei advenisac dicitur; semel factum est homo; de-
que uno dicit propheta : « Ecce virgo in utero ha-
bebit et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Em-
manuelem⁵. » — « Unus nos solusque ex maledictum
legis redemit, factus pro nobis maledictum⁶ : »
« unum tradidit Filium pro nobis Pater⁷ : unus Filius
propriam animam pro nobis posuit⁸ : unus cruci-
fixus est et revixit, mortis potentiam calcans⁹.
Ergo in carne revera existens, id est carni unitum
Dei Verbum agnoscimus, non autem theophorum
hominem dicimus esse Emmanuelem : sed confitemur,
eum qui est suapte natura Deus, servi forma
assumpta, filium quoque hominis esse factum,
eundemque et Deum simul esse et hominem.

XXI.

*Sancti Cyrilli ex sermone prosopnetico ad Alexandri-
nos de fide.*

1. Ego concretam substantiam non admitto; disce-
dit enim sententia hæc ab apostolica fide et recta
Dei traditione. Etenim concretio destructionem natu-
rarum efficit. Verum ineffabilis unio inconfusas
servat naturas, unumque constituit ex ambabus vi-
sibilem Christum, Deum simul eundem et hominem;
non duos, inquam, christos, sed unum, unitum, non
concretum. Nam si duæ coagulentur naturæ in unam
permisionem, cum diversæ substantiæ sint, neutra
manet incolumis, sed ambæ confusæ pereunt. Neque
tamen separationem patientur aut divisionem, post-
quam copulatæ fuerunt. Utique [humanæ duæ sub-
stantiæ] mortis tempore separatæ discesserunt :
namque anima a corpore ad inferos cum deitate
descendit; corpus ab anima separatum in monumento
novo depositum fuit, secundum veridica Christi
verba dicentis : « Solvite templum hoc, et in tribus
diebus excitabo illud¹⁰. » Solutum ergo templum
fuit triduanæ sepulturæ tempore, volente ipso;
rursusque illud excitavit eidemque unita fuit ineffa-
bili arcanoque modo deitas, haud cum eo concreta,

Α του σωτηρος φωνην την ενω τάξιν εν δικαιοσυνη
λαχων, ουκ ηγηθησε την υπεροχην. ωμολογησε τον
Δεσποτην, παρεχώρησε το νεκρον τη δόξῃ Χριστου·
εφη γαρ αναργως· « Ουτος ην περι ου ειπον εγω·
Οπισω μου ερχεται ανηρ, ου ουκ ειμι δεξις λυ-
σαι τον ιμαντα των υποδηματων αυτου· » κλεισται
ουν αγιον εν εαυτοῖς ισχυκωτων τον του Θεου λογον,
περι ουδενος εκεινων γεγραπται οτι, « Ο Λογος ελεξ
εγενετο και ισχυωσεν εν ημιν, » επ' ουδενι τας ενω
δυναμεις χορευουσας εδρῃσμεν· τῖνος γαρ, ειπε
μοι, γεννηθεντος, πληθος ουρανιου στρατιδς τας υπερ
ημων εποιησατο χαριστηριους φιδας; Επὶ μονω τῷ
Εμμανουηλ ειρηκασι· « Δόξα εν υψις τοις Θεῷ, και
επὶ γης ειρηνη, εν ανθρωποις εδοκία. » Εν πολλοῖς
ουν, ως εφην, αγιοις κατοικησαντος του Θεου, επαξ
B επὶ συντελειῃ των αιωνων ο του Θεου Λογος επηθη-
μησαι λεγεται· επαξ γιγονεν ανθρωπος· και περι
ενος ο προσητης φησιν· « Τῶν η Παρθενος εν γα-
στρι εζει και τεξεται Υιον, και καλεσους το ονομα
αυτου Εμμανουηλ. » Εἰς ημας και μονος εζηγορασαν
εκ της καταρας του νομου, γενόμενος υπερ ημων
καταρα· ενα δεδωκεν Υιον υπερ ημων ο Πατηρ· εις
Υιῶς τεθεικεν υπερ ημων την ιδιαν ψυχη· εις εσταυ-
ρωθη και ανεβίω, του θανατου πατησας το κρατος·
ουκουεν εν σαρκὶ γεγονοτα κατα αληθειαν, ηγων
ενωθεντα τη σαρκὶ τον του Θεου Λογον επιγινωσκου-
μεν· και ουκ ανθρωπων εἶναι φαμεν θεοφορον τον
Εμμανουηλ· ομολογουμεν δε οτι Θεος εν φύσει,
μορφην δουλου λαβων, γιγονε και υιὸς ανθρωπου·
C και εστιν ο αυτος Θεος τε ομου και ανθρωπος.

ΚΑ'.

*Του αγιου Κυριλλου εκ του προς Αλεξανδρους
προσφωνητικου λογου περι πιστεως (1).*

α'. Εγω το συγκεραμμενον ου καταδεχομαι· αλ-
λοτριον γαρ εστι της αποστολικης πιστεως· και της
του Θεου ορθης παραδωσεις. Η γαρ συγκρασις αφα-
νισμων των φύσεων εργαζεται. Η δε ἀβήρητος ενωσις
παρά των ορθῶν φρονούντων ομολογουμένη ἀμφοτέ-
ρας σώζει· ἀσυχγτους τας φύσεις, και ενα αποτελει
και εξ ἀμφοῖν τον οφθεντα Χριστον, Θεον τε ομου και
ανθρωπων γενόμενον τον αυτον, και ου δύο χριστους,
ενα δε μονον ενωθεντα και ου κεκραμμενον. Εἰ γαρ κί-
κρανται αι δύο φύσεις εις μεξιν μιαν, ετεροουσιου τυγα-
νουσαι, ουδε ὁποτερα σώζεται, ἀλλ' ἀμφοτεραι συ-
D χυθεισαι ηφανισθησαν. Και ουτε χωρισμων ἀπ' ἀλλη-
λων η διαίρεσιν επιδέχονται κεκραμμεναι· διηρέθησαν
δε τῷ καιρῷ του θανατου και εχωρίσθησαν· και ψυχη
ἀπὸ σώματος εις ἔδου μετὰ της θεότητος κατα-
θευσα, και σῶμα ἀπὸ ψυχῆς εν μηνματι καινῷ ἀπο-
τεθεν· κατά τας ἀψευδεις του Χριστου φωνας, εας
λεγούσας· « Λύσατε τον ναβν τουτον, και εν τρισιν
ημέραις εγαρω αυτον. » Και λύεται μεν ο ναβς εν τῷ
καιρῷ της τριημέρου ταφῆς, βουλομένου αυτου, και
πάλιν ἀνέστησεν αυτον, και ηνώθη αυτῷ ἀβήρητω και

Luc. vii, 23. ⁴ Joan. i, 27. ⁵ Luc. i, 14. ⁶ Isa. vii, 14; Matth. i, 23. ⁷ Galat. iii, 13. ⁸ I Joan. iii, 15. ⁹ Hebr. ii, 14. ¹⁰ Joan. ii, 19.

(1) *Bibl. nova Patrum*, II, 186, ex Leontio et Anastasio in *Script. vet. tom. VII*, p. 7, 152.

ἀφράστῳ λόγῳ, ὡς κεκραμμένος ἐν αὐτῷ, ἢ ἀποσαρκωμένος, ἀλλ' ἀποσώζων ἐν ἑαυτῷ τῶν φύσεων τῶν ἑτεροουσίων ἀσύγχυτους τὰς ἰδιότητας. Οὐ γὰρ δήπου ἐκράθησαν αἱ φύσεις. *Εἶτα ἐπάγεται μαρτυρία τοῦ ἐν ἀγίοις Ἀθανασίου αὐτοῦς εἰρηθεῖ:* « Δύο φύσεων τῶν ἑτεροουσίων ἐν ἐνὶ Χριστῷ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ σωζομένων, καὶ μῆτε συγχεομένων, μῆτε ἀπολυμένων ἢ διαιρεθειῶν. » — *Καὶ μεθ' ἑτεραῖ.* Ὁμοιωθὴ γὰρ ἡμῖν κατὰ πάντα, χωρὶς ἁμαρτίας· οὐ τῆς θεϊκῆς φύσεως τραπαλίσσης, ἢ συγγραθείσης τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ἢ ἐνωθείσης δὲ αὐτῇ οὐ κατὰ τροπήν, οὐ κατὰ κράσιν, οὐ κατὰ μίξιν, οὐ κατὰ σύγχυσιν, οὐ κατ' ἄλλοιωσιν, οὐ κατὰ μεταβολήν, ἢ κατ' ἀφανισμόν, ἢ ἀποσάρκωσιν, ἀλλὰ καθ' ἑνωσιν ἀρρήτων καὶ ἀνέκφραστον.

β. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Ἡ μὲν σύγκρασις ἀφανισμόν τῶν φύσεων ἐργάζεται· ἢ δὲ ἀρρήτος· ἑνωσις, παρὰ τῶν ὀρθῶς φρονοῦντων ὁμολογουμένη, ἀμφοτέρας ἀσύγχυτως σώζει τὰς φύσεις.

γ. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Τῶν δύο φύσεων τῶν ἑτεροουσίων ἐν ἐνὶ Χριστῷ Υἱῷ ὄντι τοῦ Θεοῦ σωζομένων, καὶ μῆτε συγκεχυμένων, μῆτε ἀπολυμένων ἢ διαιρεθειῶν.

δ. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Εἰ γὰρ κέκρανται αἱ δύο φύσεις εἰς μίαν, ἑτεροουσίαι τυγχάνουσαι, οὐδ' ὀποῖερα σώζεται, ἀλλ' ἀμφοτέραι συγχυθεῖσαι φανίσθησαν.

ε. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Καὶ λέλυται ὁ ναὸς ἐν τῷ καιρῷ τῆς τριημέρου ταφῆς, βουλομένου αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἀνέστηεν αὐτόν· καὶ ἠνώθη αὐτῷ ἀρρήτῳ καὶ ἀφράστῳ λόγῳ, οὐ κεκραμμένος ἐν αὐτῷ ἢ ἀποσαρκωμένος, ἀλλ' ὑποσώζων ἐν ἑαυτῷ τῶν ἑτεροουσίων ἀσύγχυτον τὴν ἰδιότητα.

Cyrylli archiepiscopi Alexandriae ex sermone de fide, cujus initium hoc proximum (1).

Ego contemperatum non recipio. Alienum namque est ab apostolica fide et recta Dei traditione. Contemperatio enim exterminium operatur naturarum. Ineffabilis vero unitio, quam recte sapientes confitentur, ambas naturas inconfuse servat. — *Ex eodem.* Si enim naturæ in unum contemperatæ sunt, mixtione quæ sunt ad invicem diversæ substantiæ. *Et in fine sic dicit:* « Solvite templum hoc, et in tribus diebus suscitabo illud. » Et solum quidem est templum triduanæ tempore sepulturæ, ipso volente, et rursus suscitavit illum, et unitus est ei ineffabili ratione post triduum, non temperatus in eo. Nec extra carnem factus est, sed servans in se ipso duarum naturarum, quæ sunt diversæ ab invicem substantiæ, inconfusam proprietatem (2). Nec enim quoquam mixtæ sunt aut contemperatæ duæ illæ naturæ, id est, ineffabilis divina natura, et inconfusa humana; sed unitæ sunt inexplicabili et ineffabili modo, qui omnem rationem transcendit.

Ejusdem. Numquid siquidem destitit a propria deitate, etsi evacuavit semetipsum, formam servi accipiens propter nos¹¹, amittens formam divinitatis, ut secundum te ad deificandum præpararetur ut homo? Absit. Sed templum sibi componens animatum, et perfectus in sanctæ Virginis vulva, et indutus eo, et unitus ei ineffabili ratione, in ambabus eisdem naturis, non contemperatus, processit homo apparens, intelligendus autem Deus Jesus Christus.

¹¹ Philipp. II, 7.

1) Ex synodico adversus tragœdiam Irenæi, cap. 317, Mansi, V, 1008.

2) Hæc iam legere est supra num. 5.

A neque caro effecta, sed conservatis in Christo diversarum naturarum inconfusis proprietatibus. Non enim, ut dixi, concretæ naturæ sunt. *Idem max sancti Athanasii testimonium profert hoc:* « Duabus diversis naturis in uno Christo Filio Dei conservatis, neque confusis aut pereuntibus aut divisis. » — *Et aliis interjectis:* Similis nobis factus per omnia, excepto peccato; haud conversa divina natura, neque in humanam naturam concreta, sed huic unita, sine conversione, sine concretione, sine mistura, sine confusione, sine alteratione, sine commutatione, sine destructione, sine in carnem transformatione, sed per unionem tantummodo arcanam et ineffabilem.

B

425 2. *Ex eodem sermone.*

Concretio quidem destructionem naturarum efficit. Contra vero ineffabilis unio quam orthodoxi confitentur, ambas inconfuse conservat naturas.

3. *Ex eodem sermone.*

Duabus diversæ substantiæ naturis in uno Christo Filio Dei conservatis, non autem confusis, aut pereuntibus, aut divisis.

4. *Ex eodem sermone.*

Nam si in unum veluti cinnam coaluissent duæ naturæ, quæ diversa substantia constant, neutra incolumis mansisset, sed utraque confusionis causa perisset.

5. *Ex eodem sermone*

Et dissolutum templum fuit triduanæ sepulturæ, volente ipso; tum et illud rursus excitavit: unitusque templo fuit arcana ineffabilique ratione, non tamen cum eo concretus, neque in carnem conversus; sed diversarum substantiarum inconfusam proprietatem in se conservavit.

C

XXII.

A

KB.

Sancti Cyrilli ex homilia ad Alexandrinos

Τοῦ ἀγίου Κυρίλλου ἐκ τῆς πρὸς Ἀλεξανδρεῖς ὁμιλίας (1)

Peperit nobis virgo Emmanuelem, secundum Deitatem consubstantialiam Patri, secundum vero humanitatem nobis consubstantialiam: Deitate impassibilem, humanitate passibilem. Etiam si enim proprias sibi facit proprii corporis passiones Deus Verbum, atque ad se refert, nihilo tamen minus manet idem in impassibilitatis suae finibus. Etiam si audias ab eo dici: « Dedi dorsum meum ad flagella, et malas meas ad alapas, faciemque meam a sputorum foeditate non averti¹²; » nihil tamen hujusmodi pertulisse ipsum in propria natura existimes; sed potius sibi fecisse propria corporis propria verbera. Nam cujus proprium est corpus, huic recte ascribentur quae sunt corporis propria, excepto peccato. Igitur quanquam Verbum se inhumanavit, mansit tamen divinitus impassibile: sed quia necessario sibi proprias fecit carnis affectiones, passum dicitur secundum carnem, etiam si immune cruciatum est, quatenus Deus intelligitur. Non ergo hi considerant, servatam ei esse impassibilitatem, quatenus Deus est; ascribi autem eidem etiam passiones pro nobis, secundum carnem, quatenus nempe qui erat suapte natura Deus, factus est homo perfectus. Nam quis Patri Deo caelesti dicebat: « Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi: holocausta et pro peccato non postulasti? Tunc dixi: Ecce venio facere, Deus, voluntatem tuam. » Nam qui extra corpus erat Deus, corpus sibi aptasse dicit, ut hoc pro nobis offerens, proprio livore nos omnes sanaret, ut ait propheta¹³.

Ἐπέκεν ἡμῖν ἡ Παρθένος τὸν Ἐμμανουήλ, κατὰ τὴν ἐν-θροπότητα ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρώπινην ἡμῖν ὁμοούσιον· κατὰ τὴν θεότητα, ἀκαθῆ· κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καθῆτόν. Εἰ γὰρ καὶ οἰκειούται τοῦ οἰκείου σώματος τὰ πάθη ὁ Θεὸς Λόγος καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀναφέρει, ἀλλὰ γε αὐτὸς μεμνημένος ἐν τοῖς τῆς ἀπαθείας ὁροῖ· καὶ ἀκούσης αὐτοῦ λέγοντος: « Ἔδωκα τὸν κόπον μου εἰς μάστιγας, τοῦ· ἐξαιγῶνας μου εἰς ραπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυτυμάτων, ἢ μηδὲν αὐτὸν πεπονθέναι εἰς τὴν οὐρανὴν φύσιν ὑπαλάθης, οἰκειώσασθαι δὲ μᾶλλον τοῦ ἰδίου σώματος τὴν μάστιγας· οὐ γὰρ ἴδιόν ἐστι τὸ σῶμα, τοῦτω ἂν εἰκότως προσγράφοιτο καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα, εἴχα μὲνης ἀμαρτίας· οὐκοῦν ἐπειδὴ περ ἐνανθρωπήσας ἦν ὁ Λόγος, μεμνημένος μὲν θεϊκῶς ἀπαθείας· οἰκειούμενος δὲ ἀναγκαίως τὰ τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς, παθεῖν λέγεται κατὰ σάρκα, καίτοι τοῦ παθεῖν ἀπειραστος ὢν, καθ' ὃ νοσῆται Θεός· οὐκ ἐνοοῦσιν οὖν οἱ τετήρηται μὲν τὸ ἀπαθὲς αὐτῷ, καθ' ὃ Θεός ἐστι· προσγράφεται δὲ καὶ τὸ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν, κατὰ σάρκα, καθ' ὃ Θεός ὢν φύσει, γέγονε σὰρξ, ἦτοι τέλειος ἄνθρωπος. Τίς γὰρ ἦν ὁ λέγων πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· « Θεοῦ καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρίσσω μοι· ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἀμαρτίας οὐκ ἐζήτησας; Τότε εἶπον· Ἴδοὺ ἦκω τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου. » Ὅ γὰρ ἔξω σώματος ὡς Θεός, ἑαυτῷ σῶμα κατηρίσθαι φησὶν, ἵνα τοῦτο ὑπὲρ ἡμῶν προσενέγκας, τῷ ἰδίῳ μῶλωπι πάντας ἡμᾶς θεραπείῃ, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν.

¹² Isa. l, 6. Psal. xxxix, 7-9; Hebr. x, 5-7. ¹³ Isa. lxxii, 5.

(1) Ex codice Vat. 1904, f. 54. Fragmentum homiliae sancti Cyrilli apud Euthymii Zygabeni *Panopliam* tit. xvi, quod ego hoc loco cum aliis ponere

debeo, sive exstet, ut pato, in editione Graeca unica *Panopliae Euthymii, Tergobisti in Moldavia olim curata, sive secus. Mai.*

426 MONITUM.

Genuinis homiliis sancti Cyrilli placet specimen etiam subtexere, ex Vaticano prisco codice, sermonis Cyrillo item Alexandriae archiepiscopo inscripti; qui tamen neque stylo, multoque minus sententiarum gravitate Cyrillum illum magnum decet. Post exordium quidem, quod nos recitabimus, longa fit deploratio, ipsis prophetarum saepe verbis, malorum Jerusalem, cujus populus in Babylonicam captivitatem pedestri arummo-sissimo itinere una cum tribus regibus pueris ac Daniele abductus fuit. Exin horum adolescentium res gesta et officia et conciones apud Assyrios narrantur, et flammæ cui addicti fuerant vis innocua. Cumque hi, præter veri Dei notitiam, futurum quoque Servatoris adventum coram impio rege prædicassent, capite truncati, una cum Daniele, dicuntur: quorum corpora Hebræus populus pie in thecis composita, postea ad urbem Jerusalem redux secum gestavit: ubi demum in Christi Domini obitu, cum aliis mortuis, quorum in Evangeliiis fit mentio, ad vitam rediisse dicuntur, et in paradysum transisse. (Hæc partim in Menæo quoque Græcorum dicuntur die xvii Decembr.) Sequitur sermonis clausula, quam item nos ascribemus. Et quanquam in ea Cyrillus ipse hunc sibi sermonem tribuere dicitur, nihilo tamen minus abjudicandum prisco illi ac magno Cyrillo sine ulla dubitatione censemus. Cæterum quia sæculo xi exstitit Alexandriae archiepiscopus Jacobitus-Cyrillus II (Orient. Christ. t. II, p. 482), de hoc si quis cogitare volet, non repugnabimus, imo hunc Cyrillum juniorem sermonis esse auctorem facile annuemus; præsertim quia in titulo desunt verba ἀγίου et Πατρός ἡμῶν.

ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΗΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΔΡΩΝ ΠΑΙΔΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΘΟΦΟΥ ΔΑΝΙΗΛ.

CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ

SERMO DE OBITU SANCTORUM TRIUM PUERORUM NECNON SAPIENTISSIMI DANIELIS.

Πρόφασις καιρῶν παρίστη, ἀγαπητοί, μαρτύρων ἀγαθῶν ἐνέγκαι μνήμην· αὕτη γὰρ ἡ μνήμη μιμῆται τὴν πανήγυριν τῶν οὐρανίων ταγμάτων, ἐπὶ πρεσβείαν καὶ σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν· ὅσοι οὖν τὸν Θεὸν ἐπιγινώσκετε, σήμερον ἐνταῦθα τὰς ἀκοὰς ὑμῶν προτείνετε, ὅπως ἀξιωθῆτε τοῦ βραβείου τῶν ἀρίτως λεγομένων μαρτύρων· ταύτους γὰρ ἐπαινεῖσθαι καὶ θαυμάζειν χρή τοὺς μὴπω θεασαμένους ἐνανθρώπησιν Χριστοῦ, καὶ θάνατον ἀθανάτου, καὶ ἀνάστασιν ἐκ νεκρῶν, καὶ πρὸ τῆς ἐσάρκου παρουσίας, ὁμολογητὰς καὶ μάρτυρας αὐτοῦ γεγονότας· περὶ τούτων ἡ πρόνοια τῆς ἀχράντου Τριάδος (1) διὰ τῆς ἀρίτως ἀναγνωσθείσης προφητείας, ἐνεκεν τῶν βασιλικῶν ὁμοφύλων παιδῶν, Ἄνανιου, Ἀζαρίου, καὶ Μισαήλ· περὶ τούτων βούλομαι τὴν πολιτείαν καὶ συνηγορικὴν ἐπιστήμην καὶ συμμαχίαν καὶ τελείωσιν ἐξηγήσασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, τὸ πῶς ἀνδραγαθήσαντες ἐτελειώθησαν οἱ καλοὶ κλάδοι παιδῶν, κ. τ. λ.

Prosequitur oratio, quatuordecim adhuc implens grandia latercula: sub cuius finem ita Cyrillus nomen suum dignitatemque revelat, prout fit etiam in titulo ante initium.

Ταύτην τὴν κατασκευὴν τῆς διαθήκης τῆς ἀγαθῆς ἐγὼ Κύριλλος ἐλάχιτος (2) ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρείας πόλεως, ἔτυχον· τῇ διαθήκῃ τοῦ Δανιήλ· συγγραφήμην δὲ ὁσίων καὶ ἀμωμήτων παιδῶν σύμβολον καὶ πολιτείαν, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν τελείωσιν. Γένοιτο δὲ τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, καὶ πρεσβεία τῶν ἀρίτως μνημονευθέντων καλλινίκων μαρτύρων, θάλλειν καὶ προκόπτειν τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν εὐθηνούσῃ ἐν καρπῷ δικαιοσύνης· ὅπως οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες τοιαῦτα βλαστάνοντες φυτεύματα ἂ μετὰ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας, οἱ νεανίσκοι καὶ παρθένοι τοιαύτης πολιτείας ἀξιώνται, τοιαύτης ἀρετῆς συναυξάνωσι. Τελειοῦνται δὲ οἱ ἅγιοι παιδῶν μηνὶ δεκεμβρίῳ ιζ'.

¹ Dan. iii, 92.

² Ita cod. ὁ cod. φυτόματα.

(1) In Græcorum pariter Menæo die cit. de his sanctis pueris scribitur: Τῆς Τριάδος· εἰκόνα προφητικῶς, ἐξ ἄλλων χρωμάτων ἐν τῇ φλογὶ οἱ παιδῶν διαγράφαν τὴν καλὰμν τῆς πίστεως, καὶ τὴν τοῦ Λόγου ἄκραν εἰς γῆν συγκατάβασιν, μυστικῶς κατείδον, καὶ πᾶσιν ἐκήρυξαν. Mai.

(2) Titulus hic minimus episcopus, quem inferioris ævi episcopi modeste sibi tribuebant, auget opinionem de Cyrillo juniore hujus sermonis verisimili auctore. Videsis hujus generis titulos, εὐτέλης, ταπεινός, νεώτερος, constanter in episcoporum subscriptionibus quas nos divulgavimus (partim etiam ære cuditimus) synodorum Byzantinorum sub Manuele Comneno, Script. vet., t. IV, et Sicil. Rom., t. X. lb.

Opportunum adest, o charissimi, tempus præclarorum martyrum commemorationem faciendi. Quippe hæc commemoratio, quæ ob nostrarum animarum salutem impetrandam fit, cælestium ordinum panegyrim imitatur. Quotquot igitur Dei notitia imbuti estis, hodiè hoc loco aures vestras intendite, ut martyrum, quos nuper diximus, præmia pariter consequamini. Profecto hos admirari ac laudare oportet, qui neque Christi humanationem, neque immortalis mortem, atque a mortuis resurrectionem conspicati, ante ejus in carne adventum, confessores ejusdem martyresque exstiterunt. His consulit sancta Trinitas, juxta lectam paulo ante prophetiam, regis videlicet ex una eademque gente pueris, Ananiæ, Azariæ, et Misaeli¹. Horum vitam, et conspirantem sapientiam, et socialem concertationem ac finem enarrare a Dei Ecclesia volumus, quomodo scilicet hi egregii ipsius surculi, pueri inquam, fortiter consummati fuerint, etc.

Hanc boni monumenti constructionem ego Cyrillus minimus urbis Alexandriæ episcopus addidi monumento (historiæ) a Daniele confecto. Scripsi nempe trium sanctorum et immaculorum adolescentium concordem vitam, et pro Christo consummationem. Utinam vero contingat, Christi gratia et horum quos hactenus celebravimus triumphalium martyrum intercessione, ut Christi Ecclesia floreat et ampliatur, ac justitiæ fructu exuberet! Ut patribus matribusque parem ex se germinantibus sobolem cum castitate atque pietate, adolescentes ipsorum ac virgines, hujusmodi vitæ genus sectentur, eademque virtute concrecant. Consummati vero fuerunt hi sancti pueri mensis Decembris die xvii.

Variæ lectiones.

XIII.

A

KB.

Sancti Cyrilli ex homilia ad Alexandrinos

Του ၾγίου Κυρίλλου ἐκ τῆς πρὸς Ἀλεξανδρεῖς ὁμιλίας (1)

Peperit nobis virgo Emmanuelem, secundum Deitatem consubstantialiẽ Patri, secundum vero humanitatem nobis consubstantialiẽ : Deitate impassibilem, humanitate passibilem. Etiam si enim proprias sibi facit proprii corporis passiones Deus Verbum, atque ad se refert, nihilo tamen minus manet idem in impassibilitatis suę snibus. Etiam si audias ab eo dici : « Dedi dorsum meum ad flagella, et malas meas ad alapas, faciemque meam a sputorum seditate non averti ¹²; » nihil tamen hujusmodi pertulisse ipsum in propria natura existimes; sed potius sibi fecisse propria corporis propria verbera. Nam cujus proprium est corpus, huic recte ascribentur quę sunt corporis propria, excepto peccato. Igitur quanquam Verbum se inhumanavit, mansit tamen divinitus impassibile : sed quia necessario sibi proprias fecit carnis affectiones, passum dicitur secundum carnem, etiam si immune cruciatuum est, quatenus Deus intelligitur. Non ergo hi considerant, servatam ei esse impassibilitatem, quatenus Deus est; ascribi autem eidem etiam passiones pro nobis, secundum carnem, quatenus nempe qui erat suapte natura Deus, factus est homo perfectus. Nam quis Patri Deo celestis dicebat : « Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi : holocausta et pro peccato non postulasti? Tunc dixi : Ecce venio facere, Deus, voluntatem tuam. » Nam qui extra corpus erat Deus, corpus sibi aptasse dicit, ut hoc pro nobis offerens, proprio livore nos omnes sanaret, ut ait propheta ¹³.

Έτακεν ἡμῖν ἡ Παρθένος τὸν Ἐμμανουήλ, κατὰ τὴν Θεότητα ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα ἡμῖν ὁμοούσιον κατὰ τὴν Θεότητα, ἀπαθῆ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, παθητὸν. Εἰ γάρ καὶ οικειούται τοῦ οικείου σώματος τὰ πάθη ὁ Θεὸς Ἄδης καὶ εἰς αὐτὸν ἀναφέρει, ἀλλὰ γε αὐτὸς μεμνήθηκεν ἐν τοῖς τῆς ἀπαθείας ὁροῖς καὶ ἀκούσης αὐτοῦ λέγοντος : « Ἐδωκα τὸν νῦτόν μου εἰς μάστιγας, τοῦ ἐπισταγόνας μου εἰς ραπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυσμάτων, καὶ μηδὲν αὐτὸν παπορθέναι εἰς τὴν αἴθειαν φύσιν ὑπολέθης, οικειώσασθαι δὲ μᾶλλον τοῦ ἰδίου σώματος τὰς μάστιγας· οὐ γὰρ ἴδιόν ἐστι τὸ σῶμα, τοῦτω ἂν εἰσῆταις προσγράφοιτο καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα, εἴχα μόνως ἁμαρτίας· οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐνανθρωπήσας ἦν ὁ Ἄδης, μεμνήθηκεν μὲν θεϊκῶς ἀπαθῆς· οικειούμενος δὲ ἀναγκαιῶς τὰ τῆς αὐτοῦ σαρκὸς, παθεῖν λέγεται κατὰ σάρκα, καίτοι τοῦ παθεῖν ἀπέριστος ὢν, καθ' ὃ νοεῖται Θεός· οὐκ ἐννοοῦσιν οὖν ὅτι τατήρηται μὲν τὸ ἀπαθῆς αὐτῷ, καθ' ὃ Θεός ἐστι· προσγράφεται δὲ καὶ τὸ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν, κατὰ σάρκα, καθ' ὃ Θεὸς ὢν φύσει, γέγονε σὰρξ, ἦτοι τέλειος ἀνθρώπος. Τίς γὰρ ἦν ὁ λέγων πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· « Θεσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι· ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἐζήτησας; Τότε εἶπον· Ἰδοὺ ἦκω τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου. » Ὁ γὰρ ἔξω σώματος ὡς Θεός, αὐτῷ σῶμα κατηρτίσθαι φησὶν, ἵνα τοῦτο ὑπὲρ ἡμῶν προσενέγκας, τῷ ἴδιῳ μᾶλωπι πάντας ἡμᾶς θεραπεύσῃ, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν.

¹² Isa. l, 6. Psal. xxxix, 7-9; Hebr. x, 5-7. ¹³ Isa. lxxx, 5.

(1) Ex codice Vat. 1904, f. 54. Fragmentum homiliae sancti Cyrilli apud Euthymii Zygabeni Panopliam tit. xvi, quod ego hoc loco cum aliis ponere

debeo, sive exstet, ut puto, in editione Graeca unica Panopliæ Euthymii, Tergobisti in Moldavia olim curata, sive secus. MAI.

426 MONITUM.

Genuinis homiliae sancti Cyrilli placet specimen etiam subtexere, ex Vaticano prisco codice, sermonis Cyrillo item Alexandriae archiepiscopo inscripti; qui tamen neque stylo, multoque minus sententiarum gravitate Cyrillum illum magnum decet. Post exordium quidem, quod nos recitabimus, longa fit deploratio, ipsis prophetarum sæpe verbis, malorum Jerusalem, cujus populus in Babylonicam captivitatem pedestri ærummosissimo itinere una cum tribus regiis pueris ac Daniele abductus fuit. Exin horum adolescentium res gesta et officia et conciones apud Assyrios narrantur, et flammæ cui addicti fuerunt vis innocua. Cumque hi, præter veri Dei notitiam, futurum quoque Servatoris adventum coram impio rege prædicassent, capite truncati, una cum Daniele, dicuntur : quorum corpora Hebræus populus pie in thecis composita, postea ad urbem Jerusalem redux secum gestavit : ubi demum in Christi Domini obitu, cum aliis mortuis, quorum in Evangelis fit mentio, ad vitam rediisse dicuntur, et in paradysum transisse. (Hæc partim in Menæo quoque Græcorum dicuntur die xvii Decembr.) Sequitur sermonis clausula, quam item nos ascribemus. Et quanquam in ea Cyrillus ipse hunc sibi sermonem tribuere dicitur, nihilo tamen minus abjudicandum prisco illi ac magno Cyrillo sine ulla dubitatione censemus. Cæterum quia sæculo xi exstitit Alexandriae archiepiscopus Jacobita-Cyrillus II (Orient. Christ.. t. II, p. 482), de hoc si quis cogitare volet, non repugnabimus, imo hunc Cyrillum juniorem sermonis esse auctorem facile annuemus; præsertim quia in titulo desunt verba τῷ ἴδιῳ τῷ Πατρὶ ἡμῶν.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΗΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΣΟΦΟΥ ΔΑΝΙΗΛ.

CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ

SERMO DE OBITU SANCTORUM TRIUM PUERORUM NECNON SAPIENTISSIMI DANIELIS.

Πρόσας καιρῶν παρέστη, ἀγαπητοί, μαρτύρων ἀγαθῶν ἐνέγκαι μνήμην· αὕτη γὰρ ἡ μνήμη μιμῆται τὴν πανήγυριν τῶν οὐρανίων ταγμάτων, ἐπὶ πρεσβείαν καὶ σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν· ὅσοι οὖν τὸν Θεὸν ἐπιγινώσκετε, σήμερον ἄνταυθα τὰς ἀκοὰς ὑμῶν προτείνετε, ὅπως ἀξιώθητε τοῦ βραβείου τῶν ἀρτίως λεγομένων μαρτύρων· τοῦτους γὰρ ἐπαινέσθαι καὶ θαυμάζειν χρὴ τοὺς μήπω θεασαμένους ἐνανθρώπησιν Χριστοῦ, καὶ θάνατον ἀθανάτου, καὶ ἀνάστασιν ἐκ νεκρῶν, καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας, ὁμολογητὰς καὶ μάρτυρας αὐτοῦ γεγονότας· περὶ τούτων ἡ πρόνοια τῆς ἀχράντου Τριάδος (1) διὰ τῆς ἀρτίως ἀναγνωσθείσης προφητείας, ἐνεκεν τῶν βασιλικῶν ὁμοφύλων παιδῶν, Ἀνανίου, Ἀζαρίου, καὶ Μισαήλ· περὶ τούτων βούλομαι τὴν πολιτείαν καὶ συνηγορικὴν ἐπιστήμην καὶ συμμαχίαν καὶ τελείωσιν ἐξηγήσασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, τὸ πῶς ἀνδραγαθήσαντες ἐτελειώθησαν οἱ καλοὶ κλάδοι παιδῆς, x. τ. λ.

Prosequitur oratio, quatuordecim adhuc implens grandia latercula : sub cujus finem ita Cyrillus nomen suum dignitatemque revelat, prout fit etiam in titulo ante initium.

Ταύτην τὴν κατασκευὴν τῆς διαθήκης τῆς ἀγαθῆς ἡγὼ Κύριλλος ἐλάχιστος (2) ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρίων πόλεως, ἔτυχον τῇ διαθήκῃ τοῦ Δανιήλ· συγγραφάμην δὲ ὁσίων καὶ ἀμωμήτων παιδῶν σύμβολον καὶ πολιτείαν, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν τελείωσιν. Γένοιτο δὲ τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, καὶ πρεσβείᾳ τῶν ἀρτίως μνημονοθέντων καλλινίκων μαρτύρων, θάλλειν καὶ προκόπτειν τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν εὐθηνούσων ἐν καρπῷ δικαιοσύνης· ὅπως οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες τοιαῦτα βλασάνοντες φυτῆματα ἢ μετὰ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας, οἱ νεανίσκοι καὶ παρθένοι τοιαύτης πολιτείας ἀξιώνται, τοιαύτης ἀρετῆς συναξάνωσι. Τελειοῦνται δὲ οἱ ἅγιοι παῖδες μὴν δεκεμβρίῳ ιζ'.

¹ Dan. iii, 92.

^a Ita cod. ^b cod. φυτῆματα.

(1) In Græcorum pariter Menæo die cit. de his sanctis pueris scribitur : τῆς Τριάδος εἰκόνα προφητικῶς, ἐξ ἄλλων χρωμάτων ἐν τῇ φλογὶ οἱ παῖδες διέγραψαν τῷ καλῶν τῆς πίστεως, καὶ τὴν τοῦ Λόγου ἔκραν εἰς γῆν συγκατάθεσιν, μυστικῶς κατείδον, καὶ πᾶσιν ἐκήρυξαν. Μαί.

(2) Titulus hic minimus episcopus, quem inferioris ævi episcopi modeste sibi tribuebant, auget opinionem de Cyrillo juniore hujus sermonis verisimili auctore. Videtur hujus generis titulos, εὐτελής, ταπεινός, νελάτος, constanter in episcoporum subscriptionibus quas nos divulgavimus (partim etiam ære cudimus) synodorum Byzantinorum sub Manuele Comeno, Script. vet., t. IV, et Sicil. Rom., t. X. lb.

Opportunum adest, o charissimi, tempus præclarorum martyrum commemorationem faciendi. Quippe hæc commemoratio, quæ ob nostrarum animarum salutem impetrandam fit, cælestium ordinum panegyrim imitatur. Quotquot igitur Dei notitia imbuti estis, hodie hoc loco aures vestras intendite, ut martyrum, quos nuper diximus, præmia pariter consequamini. Profecto hos admirari ac laudare oportet, qui neque Christi humanationem, neque immortalis mortem, atque a mortuis resurrectionem conspicati, ante ejus in carne adventum, confessores ejusdem martyresque exstiterunt. His consulit sancta Trinitas, juxta lectam paulo ante prophetiam, regiis videlicet ex una eademque gente pueris, Ananiæ, Azariæ, et Misaeli ¹⁶. Horum vitam, et conspirantem sapientiam, et sociale concertationem ac finem enarrare a Dei Ecclesia volumus, quomodo scilicet hi egregii ipsius surculi, pueri inquam, fortiter consummati fuerint, etc.

Hanc boni monumenti constructionem ego Cyrillus minimus urbis Alexandriæ episcopus addidi monumento (historiæ) a Daniele confecto. Scripsi nempe trium sanctorum et immaculatorum adolescentium concordem vitam, et pro Christo consumptionem. Utinam vero contingat, Christi gratia et horum quos hactenus celebravimus triumphalium martyrum intercessione, ut Christi Ecclesia floreat et amplietur, ac justitiæ fructu exuberet! Ut patribus matribusque parem ex se germinantibus sobolem cum castitate atque pietate, adolescentes ipsorum ac virgines, hujusmodi vitæ genus sectentur, eademque virtute concrescant. Consummati vero fuerunt hi sancti pueri mensis Decembris die xvii.

Varie lectiones.

DUBIA ET ALIENA.

DE SACROSANCTA TRINITATE

LIBER

SANCTO CYRILLO ASCRIPTUS

CAP. I.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Quoniam molis Christianis omnium primum et v
maxime necessarium est nosse pietatem, et hanc salutare, et cum hac vivere, et e presenti vita excedere: par est ut credamus et confiteamur et prædicemus, quod Deus sit unus, hoc est, una divinitas, essentia principio et fine carens, æterna et sæculis antiquior, ingenita, increata, immutabilis, alterationis experta, comprehensionem, intelligentiam, circumscriptionem fugiens; simplex, compositione vacans, incorporea, quæ tangi et oculis cerni non possit: in tribus perfectis personis, Patre, et Filio, et spiritu sancto. Ineffabile igitur et incomprehensibile est divinum Numen. « Nemo enim cognoscit Patrem, nisi Filius; neque Filium, nisi Pater¹. » Et verò Spiritus sanctus ita novit ea quæ Dei sunt, quemadmodum spiritus hominis novit ea quæ in ipso sunt². » Atqui cum a

Ἐπειδὴ πρῶτιστον ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς καὶ πάντων ἀναγκαιότατον εἶδέναι τὴν εὐσέβειαν, καὶ ταύτην ἀσπάζεσθαι, καὶ ταύτῃ συζῆν, καὶ ζωῆς τῆς παρουσίας συνεκδημαίνε· ἀξιὸν ἔστι πιστεύειν καὶ ὁμολογεῖν καὶ κηρύττειν ἡμᾶς, ὅτι Θεὸς εἷς ἔστιν, ἡγουν μὲν Θεότης, οὐσία ἀναρχος, ἀτελεύτητος, αἰώνιος τε καὶ προαιώνιος, ἀγέννητος, ἀκτιστος, ἀτρέπτως, ἀναλλοίωτος, ἀκατάληπτος, ἀπερινόητος, ἀπριγραπτός, ἀπλοῦς, ἀσύνθετος, ἀσώματος, ἀναφής, ἀόρατος, ἐν τρισὶ τελευταῖαις ταῖς ὑποστάσεσι, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Ἐβήθησαν οὖν τὸ θεῖον καὶ ἀκατάληπτον. « Οὐδεὶς γὰρ ἐπιγινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός· οὐδὲ τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. » Καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον οὕτως οἶδε τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ πνεῦμα ἀνθρώπου οἶδε τὰ ἐν αὐτῷ. Μετὰ δὲ τὴν πρώτην καὶ μακαρίαν φύσιν οὐδεὶς ἔγνω ποτὲ τὸν Θεόν, εἰ μὴ ὁ αὐτὸς ἀπακάλυψεν· οὐκ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ὑπερκοσμιῶν δυνάμεων. Οὐκ ἀφῆκε μέντοι ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐν παντελεῖ ἀγνωσίᾳ. Πᾶσι γὰρ ἡ γνώσις τοῦ εἶναι Θεὸν ὅπ' αὐτοῦ φυσικῶς ἐγκατέσκαρται. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κτίσις, καὶ ἡ ταύτης συνοχὴ τε καὶ κυβέρνησις, τὸ μεγαλεῖον τῆς θαλάσσης ἀνακηρύττει φύσεως. Καὶ διὰ νόμου μὲν καὶ προφητῶν πρότερον· ἔπειτα δὲ καὶ διὰ τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, Κυρίου δὲ καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ ἐπιτελεῖν ἡμῖν, τὴν ἑαυτοῦ ἐφανέρωσεν γνώσιν. Πάντα τοίνυν τὰ παραβεδομένα ἡμῖν διὰ τε νόμου καὶ προφητῶν καὶ ἀποστόλων δεχόμεθα καὶ γινώσκουμεν καὶ

¹ Matth. xi, 27. ² I Cor. ii, 11.

ὁμολογοῦμεν, οὐδὲν περαιτέρω τούτων ἐπιζητοῦντες. Ἀδύνατον γὰρ παρὰ τὰ θειωδῶς ὑπὸ τῶν θεῶν λογίων τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης ἡμῖν εἰρημένα εἶπαι τι περὶ Θεοῦ, ἢ ὄλιως ἐννοῆσαι. Ὅτι μὲν οὖν ἐστὶ Θεός, τοῖς μὲν τὰς ἀγίας δεχομένοις Γραφάς, τὴν τε Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην φημί, οὐκ ἀμφισβῆται, οὐδὲ τοῖς τῶν Ἑλλήνων πλείστοις. Ὡς γὰρ ἐφημεν, ἡ γνώσις τοῦ εἶναι Θεὸν φυσικῶς ἡμῖν ἐγκατέσπαρται. Ἐπειδὴ δὲ τοσούτον ἰσχυρον ἡ τοῦ Πονηροῦ κακία κατὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως, ὥστε καὶ τινες εἰς τὸ ἀλογώτατον, καὶ πάντων τῶν κακῶν κάκιστον καταγαγεῖν τῆς ἀπωλείας βράθρον, τὸ λέγειν μὴ εἶναι Θεὸν (ὡν τὴν ἀπρῶσύνην ἐμφαίνων ὁ προφήτης ἐφη Δαβὶδ· « Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἐστὶ Θεός. ») Οἱ μὲν οὖν τοῦ Κυρίου μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι τῷ παναγίῳ φωτισθέντες Πνεύματι καὶ τῇ αὐτοῦ δυνάμει καὶ χάριτι τὰς θεοσημίας ἐργαζόμενοι, τῇ τῶν θαυμάτων σαγήνῃ πρὸς τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας, ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀγνωσίας αὐτοὺς ζωογροῦντες ἀνήγαγον. Ὁμοίως καὶ οἱ τούτων τῆς τε χάριτος καὶ τῆς ἀξίας διδάσχοι ποιμένες τε καὶ διδάσκαλοι τὴν φωτιστικὴν τοῦ Πνεύματος χάριν δεξάμενοι, τῇ τε τῶν θαυμάτων δυνάμει, τῷ τε λόγῳ τῆς χάριτος τοὺς ἐσκοτισμένους ἐφώτιζον, καὶ τοὺς πεπλανημένους ἐπέστρεφον. Ἡμεῖς δὲ οἱ μῆτε τῶν θαυμάτων, μῆτε τὸ τῆς διδασκαλίας δεξάμενοι χάρισμα (ἀναξίους γὰρ εαυτοὺς τῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς προσπάθειά πεποιήκαμεν)· φέρε ὀλίγα παρὰ τῶν δεδομένων ἡμῖν ὑπὸ τῶν ὑποφητῶν τῆς χάριτος περὶ τούτου διαλεξόμεθα, τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπικαλεσάμενοι.

ΚΕΦΑΛ. Β΄.

Πάντα τὰ ὄντα, ἡ κτιστά ἐστίν, ἡ ἄκτιστα. Εἰ μὲν οὖν κτιστά, πάντως καὶ τρεπτά. Ὡν γὰρ τὸ εἶναι ἀπὸ τροπῆς ἤρξατο, ταῦτα τῇ τροπῇ ὑποκίσειται πάντως, ἢ φθειρόμενα, ἢ κατὰ προαίρεσιν ἀλλοιούμενα. Εἰ δὲ ἄκτιστα, κατὰ τὸν τῆς ἀκολουθίας λόγον πάντως καὶ ἀτρεπτα. Ὡν γὰρ τὸ εἶναι ἐναντίον, τούτων καὶ ὁ τοῦ πως εἶναι λόγος ἐναντίος, ἤγουν αἱ ἰδιότητες. Τίς οὖν οὐ συνθήσεται, πάντα τὰ ὄντα τρεπτά, ὅσα ὑπὸ τὴν ἡμετέραν αἰσθησιν· ἀλλὰ μὴν καὶ ἀγγέλους τρέπεσθαι, καὶ ἀλλοιῶσθαι, καὶ πολυτρόπως κινεῖσθαι καὶ μεταβάλλεσθαι; τὰ μὲν νοητά, ἀγγέλους φημί καὶ δαίμονας, καὶ ψυχὰς, κατὰ προαίρεσιν τὴν τε ἐν τῷ καλῷ προκοπὴν, καὶ τὴν ἐκ τοῦ καλοῦ ἀποφοίτησιν ἐπιτεινομένην τε καὶ ὑφιεμένην· τὰ δὲ λοιπὰ κατὰ τε γέννησιν καὶ φθορὰν, ἀξήσιν τε καὶ μείωσιν, καὶ τὴν κατὰ ποιότητα μεταβολὴν, καὶ τὴν τοπικὴν κίνησιν; Τρεπτά τοίνυν ὄντα, πάντως καὶ κτιστά. Κτιστά δὲ ὄντα, πάντως

tradita sunt accepimus et agnoscimus et confitemur, neque ultra hæc aliud aliquid inquirimus. Fieri enim non potest ut præter illa quæ divinitus a divinis oraculis cum Veteris tum Novi Testamenti nobis exposita sunt; de Deo aliquid dicamus, aut omnino cogitemus. Quod ergo Deus sit, ab illis qui sacras Litteras, Vetus, inquam, et Novum Testamentum amplectuntur, non ambigitur: ut nec a plerisque Græcorum. Notitia enim, ut diximus, quod sit Deus, naturaliter est nobis insita. Quoniam autem Satanae malitia tantum adversus hominum naturam valuit, ut aliquos etiam in stolidissimam et quovis malo pejorem exitii voraginem deduxerit, ut Deum esse negarent, « quorum insipientiam propheta David manifestam reddens inquit: « Dixit insipiens in corde suo, non est Deus ». » Proinde discipuli Domini et apostoli sacrosancto Spiritu illuminati ipsiusque virtute et gratia divina signa operati, miraculorum sagena ad Dei agnitionis lumen ex ignorantiae profundo extractos adduxerunt. Eodem modo etiam hi qui illis in gratia et dignitate successerunt pastores et doctores illuminaticem Spiritus sancti gratiam adepti, cum miraculorum potentia, tam sermone gratiæ occæcatos illuminabant, et a vera via aversos convertebant. Nos autem qui neque miraculorum, neque doctrinæ donum accepimus: indignos enim voluptatum studio nos ipsos fecimus, age pauca quædam ex iis quæ nobis a gratiæ interpretibus de hoc prodita sunt, invocato Patre, et Filio, et Spiritu sancto, disseremus.

CAP. II.

Omnia quæ sunt, aut creata, aut increata sunt. Quod si creata, profecto et mutabilia sunt. Nam quorum esse a mutatione incepit, eadem utique mutationi subjecta erunt; ut aut corrumpantur, aut secundam electionem alterentur. Sin vero increata sunt, profecto pro consequentiæ ratione etiam immutabilia sunt. Quorum enim essentia contraria est, horum etiam essentiæ modus et ratio, hoc est, proprietates contrariæ erunt. Quis ergo non consentiet omnia quæ sunt, mutabilia esse, non tantum quæ sub sensum nostrum cadunt, sed et angelos converti et alterari et variis modis moveri immutarique: et ea quidem quæ intelliguntur, angelos, inquam, et dæmones et animas secundum electionem, secundum videlicet progressionem in bono, et a bono discessionem intentam et remissam: cætera vero secundum generationem et corruptionem, incrementum et decrementum, et mutationem quæ in

³ Psal. xiii, 4.

qualitate sit, motumque localem? Quod si ergo immutabilia sunt, certe etiam creata sunt. Si vero creata, utique ab aliquo condita sunt. Atqui conditorem, increatum esse oportet. Si enim et ipse creatus esset, certe ab aliquo creatas esset: quod tantisper procederet donec ad aliquod increatum perveniremus. Conditor ergo cum increatus sit, omnino et immutabilis est. Quod quidem quid aliud quam Deus fuerit? Porro et ipsa creaturarum compages et conservatio et gubernatio Deum esse docent nos, qui hoc universum coagmentarit, et sustentet, et conservet, eidemque semper prospiciat. Quomodo enim contrariæ naturæ, ignis, inquam, et aquæ, aeris et terræ, in unius mundi consummationem convenissent et dissolutionis expertes manerent, nisi vis quædam omnipotens et hæc conciliasset, et sine dissolutione semper servaret? Quid est quod cœlestia et terrestria, quæque in aere et aqua degunt, suis locis disposuit et collocavit? Quinimo quæ ante hæc fuerunt et cœlum et terram ignisque et aquæ naturam? Quis hæc miscuit et despescuit? Quid est quod his motam attulit, eademque incessabili et nulla re impedito motu circulari versat? An non eorum artifex et fabricator, qui que omnibus rationem indidit secundum quam totum universum circumferatur et regatur? Quis autem horum artifex et fabricator? nonne is qui fecit ea et ad esse perduxit? Neque enim casui talem vim tribuimus. Sit enim sane casus quod orta sint, cujus erit ea suo ordine collescente? Sed et hoc, si lubet, concedamus; cujus erit quibus primo substituerunt? Alterius profecto quam casus. Atque hoc quid aliud quam Deus est?

CAP. III.

Quod igitur Deus sit manifestum est. Quid autem secundum essentiam et naturam sit, omnino hoc comprehendere et cognosci non potest. Sed enim quod incorporeum sit aliquid, manifestum est. Qui enim fieri posset, ut corpus esset id, quod fines et terminos non habet et figura caret, et tangi viderique non potest, et simplex compositionisque expertus est? Quomodo immutabile, si circumscriptioni et passioni obnoxium est? Et quomodo passionis expertus est, quod ex quatuor elementis constat, et in ipsa iterum resolvitur? Quippe compositio est principium pugnæ, pugna dissidii, dissidium solutionis: solutio autem et interitus a Deo prorsus aliena sunt. Quomodo autem etiam hoc retinebitur [et defendetur], quod Deus omnia penetret, et impleat omnia, quemadmodum dicit Scriptura: « Nonne cœlum et terram ego impleo, inquit Dominus ⁴ »? Fieri enim non potest ut corpus corpora penetret, quin secet et secetur et complicitetur et vicissim opponatur. quemadmodum liquida quæ commiscuntur et temperantur inter se. Etsi autem etiam aliqui corpus materiam expertus profitentur, ut id quod apud sapientes Græcorum quintum corpus dicitur, quod quidem fieri non potest, movebitur certe ut cœlum. Hoc

A υπο τινος ἐδημιουργήθησαν. Δεῖ δὲ τὸν Δημιουργὸν ἄκτιστον εἶναι. Εἰ γὰρ κάκιστος ἐκτίσθη, πάντως ὑπὸ τινος ἐκτίσθη, ἕως ἂν ἔλωμεν εἰς τὸ ἄκτιστον. Ἄκτιστος οὖν ὢν ὁ Δημιουργὸς, πάντως καὶ ἀτρεπτός ἐστι. Τοῦτο δὲ τί ἂν ἄλλο εἴη ἢ Θεός; Καὶ αὐτὴ δὲ τῆς κτίσεως συνοχή, καὶ συντήρησις, καὶ κυβερνητικὴ διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ἐστὶ Θεός, ὁ τότε τὸ πᾶν οὐστησάμενος, καὶ συνέχων, καὶ συντηρῶν, καὶ αἰετὸν προνοούμενος. Πῶς γὰρ ἂν αἱ ἐναντία φύσεις, πυρὸς, λέγω, καὶ ὕδατος, ἀέρος καὶ γῆς, εἰς ἑνὸς κόσμου συμπλήρωσιν ἀλλήλους συναληθύθεισαν, καὶ ἀδιάλυτοι μένουσιν, εἰ μὴ τις παντοδύναμος δύναμις ταῦτα καὶ συνεβίβασαι καὶ αἰετὴν ἀδιάλυτα; Τί τὸ τάξεν τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, ὅσα δι' ἀέρος, καὶ ὅσα καθ' ὕδατος· μάλλον δὲ τὰ πρὸ τούτων, οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ἀέρα, καὶ φύσιν πυρὸς τε καὶ ὕδατος; Τίς ταῦτα ἔμιξε, καὶ ἔμετρεσεν; Τί τὸ ταῦτα κινήσεν, καὶ ἄγον τὴν ἀληκτον φορὰν καὶ ἀκώλυτον; Ἄρ' οὐχ ὁ τεχνίτης τούτων καὶ ὁ λόγον ἐνθεὶς καθὼς καθ' ἑνὸς τὸ πᾶν φέρεται τε καὶ διεξάγεται; Τίς δὲ ὁ τεχνίτης τούτων; Ἄρ' οὐχ ὁ πεποιηκὼς ταῦτα, καὶ εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν; οὐ γὰρ τῷ αὐτομάτῳ δώσομεν τοιαύτην δύναμιν. Ἔστω γὰρ τὸ γινώσθαι τοῦ αὐτομάτου, τίνας τὸ τάξαι; Καὶ τοῦτο, εἰ δοκεῖ, δώμεν, τίνας τὸ τηρῆσαι καὶ φυλάξαι καθ' οὐδὲ πρῶτον ὑπέστη λόγος; Ἐτέρου δηλαδὴ παρὰ τὸ αὐτόματον. Τοῦτο ἄλλο τί ἐστίν, εἰ μὴ Θεός;

B ἰψου conservare et custodire ea secundum rationes casus. Atque hoc quid aliud quam Deus est?

C

ΚΕΦΑΛΑ. Γ.

Ἵτι μὲν οὖν ἐστὶ Θεός, δῆλον. Τί δὲ ἐστὶ κατ' οὐσίαν καὶ φύσιν, ἀκατάληκτον τοῦτο παντελῶς καὶ ἀγνωστον. Ἵτι μὲν γὰρ ἀσώματον, δῆλον. Πῶς γὰρ σῶμα τὸ ἀπειρον, καὶ ἀόριστον, καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ ἀναγῆς, καὶ ἀόρατον, καὶ ἀπλοῦν, καὶ ἀσύνητον; Πῶς ἀτρεπτον, εἰ περιγράφον καὶ καθῆκον; Καὶ πῶς ἀπαθὲς τὸ ἐκ στοιχείων συγκαίμενον, καὶ εἰς αὐτὰ καλὴν ἀναλυόμενον; Σύνοθεσις γὰρ ἀρχῆ μάχης, μάχη δὲ διαστάσεως, διάστασις δὲ λύσεως, λύσις δὲ ἀλλότριον Θεοῦ παντελῶς. Πῶς δὲ καὶ οὐθέσεται: τὸ διὰ πάντων διήκειν, καὶ πληροῦν τὰ πάντα Θεόν, ὡς φησὶ ἡ Γραφή· « Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύριος. » Ἀδύνατον γὰρ σώματι σωματῶν διήκειν μὴ τέμνον καὶ τεμνόμενον καὶ πλεκόμενον καὶ ἀντιπαρθετιθέμενον· ὡσπερ ὅσα τῶν ὑγρῶν μίγνυται καὶ συγκυριῖται. Εἰ δὲ καὶ τινὲς φασὶν ἄυλον σῶμα ὡς τὸ παρὰ τοῖς τῶν Ἑλλήνων σοφοῖς· πέμπτον σῶμα λεγόμενον, ἄπειρον ἀδύνατον· κινούμενον ἐστὶ πάντως, ὡσπερ ὁ οὐρανός· ταῦτον γὰρ πέμπτον σῶμά φασι. Τίς οὖν ὁ τοῦτον κινῶν; Πῶς γὰρ κινούμενον, ὅφ' ἑτέρου κινεῖται· κάκιστος τίς; Καὶ τοῦτο ἐπ' ἀπειρον, ἕως ἂν κατανήσωμεν εἰς τὴν ἀκίνητον. Τὸ γὰρ πρῶτον κινῶν, ἀκίνητον· ἄπειρον ἐστὶ τὸ Θεῖον. Πῶς δὲ οὐ καὶ τῷ περιγράφον, τὸ

⁴ Jerem xiii, 24.

κινούμενον; μόνον οὖν τὸ θεῖον ἀκίνητον δι' ἀκινε-
 τίας τὰ πάντα κινεῖ. Ἀσώματων τοίνυν ὑποληπτέον
 τὸ θεῖον. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο τῆς οὐσίας παραστατικόν
 ἐστίν, ὡσπερ οὐδὲ τὸ ἀγέννητον, καὶ τὸ ἀναρχον,
 καὶ τὸ ἀναλλοίωτον, καὶ τὸ ἀφθάρτον, καὶ ὅσα περὶ
 Θεοῦ, ἢ περὶ Θεῶν εἶναι λέγομεν. Ταῦτα γὰρ αὐτῷ
 οὐ τὸ τί ἐστὶ σημαίνει, ἀλλὰ τί οὐκ ἐστὶ. Ἐρῆ δὲ τὸν
 βουλόμενον τὴν τιнос οὐσίαν εἰπεῖν τί ἐστὶ φράσαι,
 οὐ τὸ τί οὐκ ἐστίν. Ὅμως ἐπὶ Θεοῦ τί ἐστίν εἰπεῖν
 ἀδύνατον κατ' οὐσίαν. Οἰκειότερον δὲ μᾶλλον ἐκ τῆς
 πάντων ἀφαιρέσεως ποιεῖσθαι τὸν λόγον. Οὐδὲν γὰρ
 τῶν ὄντων ἐστίν, οὐχ ὡς μὴ ὄν, ἀλλ' ὡς ὑπὲρ πάντα
 τὰ ὄντα, καὶ ὑπὲρ αὐτὸ δὲ τὸ εἶναι ὄν. Εἰ γὰρ τῶν
 ὄντων ἢ γνώσις, τὸ ὑπὲρ γνώσιν, πάντως καὶ ὑπὲρ
 οὐσίαν ἔσται· καὶ τὸ ἀνάπαλιν, τὸ ὑπὲρ οὐσίαν, καὶ
 ὑπὲρ γνώσιν ἔσται. Ἄπειρον οὖν τὸ θεῖον, καὶ ἀκα-
 τάληπτον· καὶ τοῦτο μόνον αὐτοῦ καταληπτὸν, ἢ
 ἀπειρία, καὶ ἡ ἀκαταληψία· ὅσα δὲ λέγομεν ἐπὶ Θεοῦ
 καταφατικῶς, οὐ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν φύσιν
 ὄηλοι· κἂν ἀγαθόν, κἂν δίκαιον, κἂν σοφόν, κἂν ὁ τι
 ἄν ἄλλο εἴη, οὐ φύσιν λέγεις Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ περὶ
 τὴν φύσιν. Εἰσὶ δὲ καὶ τινὰ καταφατικῶς ἐπὶ Θεοῦ
 λεγόμενα, δύναμιν ὑπεροχικῆς ἀποφάσεως ἔχοντα·
 οἷον σκότος λέγοντες ἐπὶ Θεοῦ, οὐ σκότος νοοῦμεν,
 ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐστὶ φῶς, ἀλλ' ὑπὲρ τὸ φῶς· καὶ φῶς,
 ὅτι οὐ σκότος ἐστίν.

divinum numen infinitum et incomprehensibile esse: hocque de ipso solum esse comprehensibile, quod
 infinitum sit et incomprehensibile. Porro quæcunque de Deo affirmative dicimus, non naturam, sed quæ
 circa naturam sunt, declarant: tametsi bonum, justum, sapientem et quodcumque aliud dixeris; non
 naturam Dei dicis, sed quæ circa naturam sunt. Sunt quinetiam quæ de Deo affirmative dicantur,
 quæ supereminētis negationis vim præ se ferunt: veluti cum tenebras de Deo dicimus, non intelligimus
 tenebras, sed quod non sit lux, sed supra lucem: et lucem, quod non sit tenebræ.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

C

CAP. IV.

Ὅτι μὲν οὖν ἐστὶ θεός, ἱκανῶς ἀποδείκνυται, καὶ
 ὅτι ἀκατάληπτός ἐστιν ἢ αὐτοῦ οὐσία. Ὅτι δὲ εἷς
 ἐστὶ θεός καὶ οὐ πολλοί, τοῖς μὲν τῇ θεῖα κειρομέ-
 νοις Γραφῇ, οὐκ ἀμφιβάλλεται. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος
 ἐν τῇ τῆς νομοθεσίας ἀρχῇ· Ἐγὼ Κύριος ὁ θεός
 σου ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου· οὐκ ἔσονται
 σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. ὁ Καὶ πάλιν· Ἄκουε,
 Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ θεός σου, Κύριος εἷς ἐστὶ. ὁ Καὶ
 διὰ Ἠσαίου τοῦ προφήτου, Ἐγὼ γὰρ, φησὶ, θεός
 πρῶτος, ἐγὼ καὶ μετὰ ταῦτα, καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ
 ἐστὶ θεός· Ἐμπροσθὲ μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος θεός,
 καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται, καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι. ὁ
 Καὶ ὁ Κύριος ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις οὕτω φησὶ
 πρὸς τὸν Πατέρα· Ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα
 γνώσκωσι σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπ-
 ἔστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. ὁ Τοῖς δὲ τῇ θεῖα Γραφῇ
 μὴ κειρομένοις, οὕτω διαλεξόμεθα. Τὸ θεῖον τέλειόν
 ἐστὶ, καὶ ἀνελλειπές, κατὰ τὰ ἀγαθότητα, κατὰ τὰ
 σοφίαν, κατὰ τὰ δύναμιν· ἀναρχον, ἀτελευτήτων,
 αἰδίων, ἀπερίγραπτον· καὶ, ἀπλῶς εἰπεῖν, κατὰ
 πάντα τέλειον. Εἰ οὖν πολλοὺς ἐροῦμεν Θεοῦ, ἀνάγκη

D

Quod igitur Deus sit, quodque ipsius essentia sit
 incomprehensibilis, satis demonstratum est. Quod
 autem unus sit Deus, et non plures; apud illos qui-
 dem qui divinis Scripturis se subjiciunt, extra con-
 troversiam est. Dicit enim Dominus in legum sua-
 rum promulgationis principio: «Ego sum Dominus
 Deus tuus qui eduxit te de terra Ægypti: Non erunt
 tibi dii alieni præter me». Et iterum: «Audi, Israel,
 Dominus Deus tuus, Dominus unus est». Et per
 prophetam Isaiam: «Ego enim, inquit, Dominus
 primus et ego posthæc: et præter me non est Deus.
 Ante me non fuit alius Deus, et post me non erit, et
 præter me non est». Et Dominus in sanctis Evan-
 gelii ad Patrem inquit: «Hæc est vita æterna, ut
 cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti
 Jesum Christum». Adversus eos autem qui di-
 vinis Litteris se non submitunt, ita disseremus.
 Divinum numen perfectum est, et omni defectu ca-
 ret; sive bonitatem, sive sapientiam, sive poten-
 tiam spectes; principii finisque expers, sempiter-
 num, incircumscripum, et, ut simpliciter dicam, per

* Deut. xx, 2, 5. * Deut. vi, 4. * Isa. xliv, 6.

Joan. xvii, 3.

omnis perfectum. Quod si ergo multos asseruerimus A Deos, differentiam etiam in multis considerari necesse est. Si enim nulla est inter eos differentia, unus potius est quam multi. Sin autem differentia inter eos, ubi est perfectio? Sive enim quoad bonitatem, sive quoad potentiam, sive quoad sapientiam, sive quoad tempus, sive quoad locum aliquid ad perfectionem desideretur, non erit Deus. Atqui identitas quoad omnia unum potiusquam multos ostendit. Porro quomodo si multi sunt, Dei incircumscriptio conservabitur? ubi enim unus fuerit, alter non erit. Qui etiam fieri poterit, ut a multis mandus gubernetur, quin dissolvatur, corrumpaturque, cum inter gubernatores pugna perspicitur? Siquidem differentia contrariationem inducit. Quod si vero dicat aliquis, singulos singulis partibus imperare: ecquid est quod hunc inter eos ordinem et distributionem fecerit? Illud enim potiori jure Deus erit. Quapropter unus Deus est, perfectus, incircumscriptus, qui hoc universum fecit et conservat et que et naturalis exigit necessitas, ut unitas binarii

διαφορὰν ἐν τοῖς πολλοῖς θεωρεῖσθαι. Εἰ γὰρ οὐδένα διαφορά ἐν αὐτοῖς, εἷς μᾶλλον ἐστὶ, καὶ οὐ πολλοί. Εἰ δὲ διαφορά ἐν αὐτοῖς, ποῦ ἡ τελειότης; Ἐἴτε γὰρ κατὰ ἀγαθότητα, εἴτε κατὰ δύναμιν, εἴτε κατὰ σοφίαν, εἴτε κατὰ χρόνον, εἴτε κατὰ τόπον ὑπερῆσει τοῦ τελείου· οὐκ ἂν εἴη Θεός. Ἡ δὲ διὰ πάντων ταυτότης ἓνα μᾶλλον δείκνυσι, καὶ οὐ πολλούς. Πῶς δὲ καὶ πολλοὶ οὖσι τὸ ἀπερίγραπτον φυλαχθήσεται; Ἐνθα γὰρ ἂν εἴη ὁ εἷς, οὐκ ἂν εἴη ἕτερος. Πῶς δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν κυβερνηθήσεται ὁ κόσμος, καὶ οὐ διαλυθήσεται, καὶ φθαρήσεται, μάχης ἐν τοῖς κυβερνώσι θεωρουμένης; Ἡ γὰρ διαφορά ἐναντιώσων εισάγει. Εἰ δὲ εἴκοι τις, ὅτι ἕκαστος μέρους ἀρχεῖ, τί τὸ τάξαν καὶ τὴν διανομὴν αὐτοῖς ποιησάμενον; Ἐκεῖνο γὰρ ἂν εἴη μᾶλλον Θεός. Εἷς τοίνυν ἐστὶ Θεός, τέλειος, ἀπερίγραπτος, τοῦ παντὸς ποιητής, συνοχούς τε καὶ κυβερνήτης, καὶ ὑπερτελής, καὶ προτέλειος. Πρὸς δὲ καὶ φυσικὴ ἀνάγκη, μονάδα εἶναι δυνάδος ἀρχὴν.

gubernat, perfectione superior et antiquior. Denique origo sit.

CAP. V.

ΚΕΦΑΛΑ. Ε΄.

Hic igitur unus et solus Deus verbo destitutus non est. Quod si habet verbum, haud carens subsistentia habebit, nec quod esse cœperit, vel esse desaturum sit (neque enim erat tempus quo Deus verbo destitutus esset): sed semper habet suum verbum quod ex ipso gignatur, non instar nostri verbi, subsistentia orbatum, et in aerem dilabens, sed subsistentia præditum, vivens perfectum, atque ejusmodi quod extra ipsum minime progrediatur, verum in ipso semper sit. Ubi enim erit sit extra ipsum sit? Quandoquidem enim natura nostra caduca et fragilis est, propterea etiam verbum nostrum subsistentia destitutum est. Deus autem cum sempiternus et perfectus sit, perfectum et subsistentia præditum verbum habebit, quodque semper si et vivat, omniaque habeat quæ genitor habet. Quemadmodum enim nostrum verbum ex mente proveniens, neque prorsus idem cum mente, neque omnino diversum est (qua enim ex mente est, aliud ab ea est; qua autem ipsam mentem in lucem profert, non amplius omnino diversum est a mente; sed cum natura unum sit cum ea, subjecto ab ipsa diversum est). Sic etiam Dei Verbum, quatenus quidem per se ipsum subsistit, discretum est ab eo a quo habet quod subsistit: quatenus autem eadem in seipso representat quæ circa Deum conspiciuntur, idem cum eo natura est. Quemadmodum enim omnibus etiam in Verbo quod ex ipso genitum est spectabitur.

Οὗτος τοίνυν ὁ εἷς καὶ μόνος Θεός, οὐκ ἀλογός ἐστι. Λόγον δὲ ἔχων, οὐκ ἀνυπόστατον ἔξει, οὐκ ἀρξάμενον τοῦ εἶναι, οὐδὲ παυσόμενον (οὐ γὰρ ἦν ποτε, ὅτε ἦν ὁ Θεός ἀλογός)· ἀεὶ δὲ ἔχει τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἐξ αὐτοῦ γεννώμενον, οὐ κατὰ τὸν ἡμέτερον λόγον, ἀνυπόστατον καὶ εἰς ἀέρα χεόμενον, ἀλλ' ἐνυπόστατον, ζῶντα, τέλειον, οὐκ ἐξω αὐτοῦ χωροῦντα, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἀεὶ ὄντα. Ποῦ γὰρ ἔσται ἐξω αὐτοῦ γινόμενος; Ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἡμέτερα φύσις ἐπίκηρός ἐστι καὶ εὐδιάλυτος· διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόγος ἡμῶν ἐστὶν ἀνυπόστατος. Ὁ δὲ Θεός ἀεὶ ὢν, καὶ τέλειος ὢν, τέλειον καὶ ἐνυπόστατον ἔξει τὸν ἑαυτοῦ λόγον, καὶ ἀεὶ ὄντα, καὶ ζῶντα, καὶ πάντα ἔχοντα ὅσα ὁ γεννητὴρ ἔχει. Ὅσπερ γὰρ καὶ ὁ ἡμέτερος λόγος ἐκ τοῦ νοῦ προερχόμενος, οὔτε διόλου ὁ αὐτός ἐστι τῷ νῷ, οὔτε παντάπασιν ἕτερος (ἐκ τοῦ νοῦ μὲν γὰρ ὢν, ἄλλος ἐστὶ παρ' αὐτόν· αὐτόν δὲ τὸν νοῦν εἰς τὴν ἐμφανὲς ἀγων, οὐκ ἐστὶ παντάπασιν ἕτερόν ἐστι παρὰ τὸν νοῦν· ἀλλὰ κατὰ τὴν φύσιν ἐν ἑνῷ, ἕτερόν ἐστι τῷ ὑποκειμένῳ)· οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, τῷ μὲν ὑφ' ἑστάναι καθ' ἑαυτὸν διήρηται πρὸς ἐκεῖνον παρ' οὗ τὴν ὑπόστασιν ἔχει· τῷ δὲ τὰ αὐτὰ δεικνύειν ἐν ἑαυτῷ, ἃ περὶ τὸν Θεὸν καθορᾶται, ὁ αὐτός ἐστι κατὰ τὴν φύσιν ἐκεῖνος. Ὅσπερ γὰρ τὸ ἐν ἅπασιν τέλειον ἐπὶ τοῦ Πατρὸς θεωρεῖται· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ εἷς αὐτοῦ γεγεννημένου Λόγου θεωρηθήσεται.

numeris absoluta perfectio in Patre spectatur: sic etiam in Verbo quod ex ipso genitum est spectabitur.

CAP. VI.

ΚΕΦΑΛΑ. ΣΤ΄.

Oportet autem ut Verbum etiam Spiritum habeat. Nam et nostrum verbum non est expers spiritus. Verum in nobis quidem spiritus a nostra essentia alienus est (quippe attractio et emissio aeris est

Δεῖ δὲ τὸν Λόγον καὶ Πνεῦμα ἔχειν. Καὶ γὰρ ὁ ἡμέτερος λόγος οὐκ ἀμοιρός ἐστι πνεύματος· ἀλλ' ἐφ' ἡμῶν μὲν τὸ πνεῦμα ἀλλότριον τῆς ἡμέτερας· ἐστὶν οὐσίας (τοῦ ἀέρος γὰρ ἐστὶν ὄλη καὶ φορὰ

εισελκόμενου και προχομένου πρὸς τὴν τοῦ σώματος οὐστάσιν· ὅπερ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐκφωνήσεως φωνῆ τοῦ λόγου γίνεται, τὴν τοῦ λόγου δύναμιν ἐν αὐτῇ φέρουσα· ἐπὶ δὲ τῆς θείας φύσεως τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσυνθέτου, τὸ μὲν εἶναι Πνεῦμα Θεοῦ, εὐσεβῶς ὁμολογητέον, διὰ τὸ μὴ εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐλλειπέστερον τοῦ ἡμετέρου λόγου· οὐκ ἔστι δὲ εὐσεβὴς, ἀλλότριόν τι ἐξωθεν ἐπεισερχόμενον τῷ Θεῷ, τὸ πνεῦμα λογίζεσθαι, ὡς καὶ ἐφ' ἡμῶν τῶν συνθέτων. Ἄλλ' ὥσπερ Θεοῦ Λόγον ἀκούοντες, οὐκ ἀνυπόστατον, οὐδὲ ἐκ μαθήσεως προσηγόμενον, οὐδὲ διὰ φωνῆς προφερόμενον, οὐδὲ εἰς ἀέρα χεόμενον καὶ λύομενον φήθημεν, ἀλλ' οὐσωδῶς ὕφαστῶτα, πραιρετικόν τε καὶ ἐνεργόν, καὶ παντοδύναμον· οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα μεμαθηκότας Θεοῦ, τὸ συμπαραμορτοῦν τῷ Λόγῳ, καὶ φανεροῦν αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν, οὐ πνοῆν ἀνυπόστατον ἐννοοῦμεν (οὕτω γὰρ ἂν καθαιρήται πρὸς ταπεινότητα τὸ μεγαλεῖον τῆς θείας φύσεως, εἰ καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἡμετέρου πνεύματος καὶ τὸ ἐν αὐτῷ Πνεῦμα ὑπονοεῖτο), ἀλλὰ δύναμιν οὐσιώδη, αὐτὴν ἐφ' ἐαυτῆς ἐν ἰδιαζούσῃ ὑποστάσει θεωρουμένην, ἐκ τοῦ Πατρὸς προσηγόμενην, καὶ ἐν τῷ Λόγῳ ἀναπαυομένην, καὶ αὐτοῦ οὐσαν ἐκφαντικὴν· οὐτε χωρισθῆναι τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἔστι, καὶ τοῦ Λόγου ᾧ συμπαραμορτεῖ, δυναμένην· οὐτε πρὸς τὸ ἀνυπαρκεῖν ἐλλεῖν ἀνεχομένην· ἀλλὰ καθ' ὁμοιότητα τοῦ Λόγου καθ' ὑπόστασιν οὐσαν, ζῶσαν, πραιρετικὴν, αὐτοκίνητον, ἐνεργόν, πάντοτε τὸ ἀγαθὸν θέλουσαν, καὶ πρὸς πᾶσαν πρόθεσιν σύνδρομον ἔχουσαν τῇ βουλήσει τὴν δύναμιν· μήτε ἀρχὴν ἔχουσαν, μήτε τέλος. Οὐ γὰρ ἐνέλειψέ ποτε τῷ Πατρὶ Λόγος, οὐδὲ τῷ Λόγῳ Πνεῦμα. Οὕτω δὲ μὲν τῆς κατὰ φύσιν ἐνότητος ἡ πολυθεοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐξαφανίζεται· πλάνη· διὰ δὲ τῆς τοῦ Λόγου παραδοχῆς καὶ τοῦ Πνεύματος, τῶν Ἰουδαίων καθαιρεῖται τὰ δόγματα· ἐκατέρως τε αἰρέσεως· παραμένει τὸ χρήσιμον, ἐκ μὲν τῆς Ἰουδαϊκῆς ὑπολήψεως, ἡ τῆς φύσεως ἐνότης· ἐκ δὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ κατὰ τὰς ὑποστάσεις διάκρισις μόνη. Εἰ δὲ ἀντιλέγει ὁ Ἰουδαῖος πρὸς τὴν τοῦ Λόγου παραδοχὴν καὶ τοῦ Πνεύματος, ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἐλεγγέσθω τε καὶ ἐπιστομιζέσθω. Περὶ μὲν γὰρ τοῦ Λόγου φησὶν ὁ θεὸς Δαβὶδ· « Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ Λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ. » Καὶ πάλιν· « Ἀπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ, καὶ ἔταξε αὐτούς. » Λόγος δὲ προφορικὸς οὐκ ἀποστέλλεται, οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα μένει. Περὶ δὲ τοῦ Πνεύματος ὁ αὐτὸς Δαβὶδ φησὶν· « Ἐξαποστellaς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται. » Καὶ πάλιν· « Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερωθήσαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. » Καὶ ἰεὺς· « Πνεῦμα θεοῦ τὸ ποιῆσάν με, πνοὴ δὲ Παντοκράτορος ἡ διδάσκουσά με. » Πνεῦμα δὲ ἀποσταλλόμενον, καὶ ποιῶν, καὶ στερεοῦν, καὶ συνέχον, οὐκ ἔσθμιά ἐστι λυόμενον, ὥσπερ οὐδὲ σωματικὸν μέλος τὸ τοῦ Θεοῦ στόμα· ἀμφοτέρα γὰρ θεοπρατῶς νοητέον.

ΚΕΦΑΛΑ. Ζ'.

Πιστεύομεν τοιγαροῦν εἰς ἓνα Θεόν, μίαν ἀρχὴν

⁹ Psal. cxiij, 89. ¹⁰ Psal. cvi, 30 ¹¹ Psal. cii, 30. ¹² Psal. xxv, 6. ¹³ Job xxxij, 4.

PATROL. GR. LXXVII.

A qui tuendi corporis causa attrahitur et profunditur; quique prolocutionis tempore sermonis vox efficitur, vim sermonis in seipsa ferens;) in divina autem natura quæ simplex et compositionis experta est, quod quidem Dei sit Spiritus, pie consistendum est; propterea quod Dei Verbum nostro verbo non sit deficientius: existimare autem spiritum alienum quiddam esse, quod Deo extrinsecus adveniat, ut in nobis etiam qui compositi sumus, a pietate abhorrens est. Quin potius ut cum Dei Verbum audimus, non hujusmodi arbitramur verbum quod subsistentia careat, vel doctrina acquiratur, vel voce proferatur, vel in acrem profundatur, et dilabatur: sed quod essentialiter subsistat et voluntatis delectu sit præditum, efficaxque et omnipotens: sic etiam cum Spiritum Dei didicerimus, qui Verbum comitetur, ejusdemque efficaciam in manifestam reddat, non flatum subsistentia destitutum animo concipimus, (ita enim divinæ naturæ majestas ad humilitatem detraheretur, si secundum nostri spiritus similitudinem etiam illius Spiritus conjiceretur;) sed vim essentialem, quæ ipsa per seipsam in peculiari hypostasi consideretur, ex Patre progrediatur, et in Verbo requiescat, ipsumque declaret ac exprimat; quæ a Deo in quo est et Verbo quod comitatur separari nequeat; et eo ut existere desinat, redigi non sustineat: sed ad Verbi similitudinem hypostasis sit viva, voluntatis delectu prædita, a se mobilis, efficax, quæ semper bonum velit et ad omne propositum concurrentem cum voluntate habeat potentiam; sine principio, sine fine. Neque enim unquam Patri Verbum, neque Spiritus Verbo defuit. Sic per naturæ quidem unitatem error Græcorum multos deos statuentium exstinguitur: per Verbi autem et Spiritus acceptationem, Judæorum dogmata evertuntur, remanetque id quod in utraque secta commodum est: ex Judaica quidem opinione naturæ unitas, ex Hellenismo autem personarum sola discretio. Quod si Judæus ad Verbi Spiritusque acceptationem contradicat, e divinis Litteris redarguatur, et ad silentium adigatur. De Verbo enim divinus David inquit: « In æternum, Domine, Verbum tuum permanet in cælo ». Et iterum: « Misit Verbum suum et sanavit eos ». Atqui verbum prolatum non mittitur, neque in æternum manet. Porro de Spiritu idem David inquit: « Emittes Spiritum tuum, et creabuntur ». Et iterum: « Verbo Domini firmati sunt cæli, et Spiritu oris ejus omnis virtus ipsorum ». Et Job: « Spiritus divinus qui fecit me, et spiraculum Omnipotentis, quod docet me ». At Spiritus qui mittitur, et efficit et firmat, et conservat, non est halitus corruptioni obnoxius, ut neque os Dei est corporeum membrum; utrumque enim ratione divinitati congruente intelligendum est.

CAP. VII.

Credimus ergo in unum Deum, principium unum,

36

principio carens, increatum, non factum, interitus et mortis expers, æternum, infinitum, a circumscriptione alienicum, nullis terminis definitum, immensa potentia præditum, simplex, incompositum, incorporeum; a fluxu, passione, mutatione, alteratione liberum; invisibile, fontem bonitatis et justitiæ, lucem intellectualem et inaccessam; vim nulla mensura cognitam, sed quam sola voluntas sua metiatur: (omnia enim potest quæcumque vult:) omnium creaturarum, cum visibilium, tum invisibilium effectricem, omnium tutatricem et conservatricem, omnibus prospicientem, omnibus imperantem et dominantem, in omnia insuper immortale et æternum regnum obtinentem, nihil contrarii habentem, omnia implentem, re nulla comprehensam, sed ipsam potius omnia comprehendentem, et continentem et præhabentem; essentias omnes intaminate penetrantem, omnibus rebus ulteriorem; et ab omni essentia, ut quæ essentia, et iis quæ sunt sublimior sit, exemptam; deitate, bonitate, plenitudine superiorem; omnes principatus et ordines assignantem, super omnem principatum et ordinem collocatam; essentia et vita et ratione et cogitatione superiorem, ipsam lucem, ipsam bonitatem, ipsam vitam, ipsam essentiam, (ut quæ essentiam ab alio, aut quicquid est, non habeat: sed potius ipsa fons sit essentiæ, iis quæ sunt, viventibus vitæ, iis quæ ratione utuntur rationis, et omnibus omnium bonorum causa,) omnia priusquam fiant scientem, unam essentiam, unam divinitatem, unam potentiam, unam voluntatem, unam operationem, unum imperium, unam potestatem, unam dominationem, unum regnum: ita tamen ut ab omni creatura rationali in tribus perfectis personis agnoscat, et una adoratione adoretur, credaturque et colatur, citra confusionem unitatis et citra distantiam divisionis (id quod mirum est) in Patrem et Filium, et Spiritum sanctum, in quorum etiam nomine baptizati sumus: (sic enim Dominus apostolis baptizare præcepit: «Baptizantes eos, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti»:) in unum Patrem, principium et causam omnium; non ex aliquo factum, sed solum causæ et generationis expertem: omnium quidem conditorem, unius autem solius unigeniti sui Filii Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi natura, Patrem et Spiritus sancti productorem; et in unum Filium Dei unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum, ex Patre ante omnia sæcula genitum, lumen ex lumine, verum Deum ex vero Deo, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Quem cum ante omnia sæcula dicimus, generationem ipsius principio et tempore destitui ostendimus. Neque enim cum antea non esset, ad esse Filius Dei productus est; ille, inquam, gloriæ splendor, character ille subsistentiæ Patris¹⁴, illa viva sapientia et potentia¹⁵, Verbum illud vere subsistens, essentialis illa

ἀναρχον, ἀκτιστον, ἀγέννητον. ἀνώλεθρον τε καὶ ἀθάνατον, αἰώνιον, ἀπειρον, ἀπερίγραπτον, ἀπερίοριστον. ἀπαιροδύναμον, ἀπλήν, ἀσύνητον, ἀσώματον, ἀβρύεστον, ἀπαθῆ, ἀτρεπτον, ἀναλλοίωτον. ἀόρατον, πηγὴν ἀγαθότητος καὶ δικαιοσύνης· ἢ ὡς νοσῶν, ἀπόρσιτον· δύναμιν οὐδενὶ μέτρῳ γνωρίζομένην, μόνῳ δὲ τῷ οὐκείῳ βουλήματι μετρούμενην (πάντα γὰρ, ὅσα θέλει, δύναται), πάντων κτισμάτων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητικὴν, πάντων συνεκτικὴν καὶ συντηρητικὴν, πάντων προνοητικὴν, πάντων κρατοῦσαν, καὶ ἀρχοῦσαν. καὶ βασιλεύουσαν ἀτελευτήτῳ καὶ ἀθανάτῳ βασιλείᾳ· μηδὲν ἐναντίον ἔχουσαν, πάντα πληροῦσαν, ὑπ' οὐδενὸς περιεχομένην, αὐτῇ δὲ μᾶλλον περιέχουσαν τὰ σύμπαντα, καὶ συνεχέουσαν καὶ προέχουσαν, ἀχράντως ταῖς ὁλαῖς οὐσίαις ἐπιθεταύουσαν, καὶ πάντων ἐπέκειντα, καὶ πάσης οὐσίας ἐξηρημένην, ὡς ὑπερούσιον καὶ ὑπὲρ τὰ ὄντα ὄνσαν· ὑπέρθεον, ὑπεράγαθον, ὑπερπλήρη· τὰς ὁλας ἀρχὰς καὶ τάξεις ἀφορίζουσαν, καὶ πάσης ἀρχῆς καὶ τάξεως ὑπεριδρυμένην, ὑπὲρ οὐσίαν καὶ ζωὴν, καὶ λόγον καὶ ἔνοιαν, αὐτοφῶς, αὐταγαθότητα, αὐτοζωὴν, αὐτοουσίαν (ὡς μὴ παρ' ἑτέρου τὸ εἶναι ἔχουσαν, ἢ τι τῶν ὅσα ἐστὶ· αὐτὴν δὲ πηγὴν ὄσαν τοῦ εἶναι τοῖς οὐσί, τοῖς ζῶσι τῆς ζωῆς, τοῖς λόγου μετέχουσι τοῦ λόγου, τοῖς πᾶσι πάντων ἀγαθῶν αἰτίαν), πάντα εἰδυῖαν πρὶν γενέσεως αὐτῶν, μίαν οὐσίαν, μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, μίαν θέλησιν, μίαν ἐνέργειαν, μίαν ἀρχὴν, μίαν ἐξουσίαν, μίαν κυριότητα, μίαν βασιλείαν· ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσι γνωρίζομένην τε καὶ προσκυνουμένην μὴ προσκυνήσει, πιστευομένην τε καὶ λατρευομένην ὑπὸ πάσης λογικῆς κτίσεως, ἀσυγχύτως ἠνωμέναις καὶ ἀδιαστάτως διαιρουμέναις (ὃ καὶ παράδοξον) εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς ἃ καὶ βαπτίσμεθα (οὕτω γὰρ ὁ Κύριος τοῖς ἀποστόλοις βαπτίζειν ἐνετείλατο· «Βαπτίζοντες αὐτοὺς, φάσκον, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος·») εἰς ἓνα Πατέρα τὴν πάντων ἀρχὴν καὶ αἰτίαν· οὐκ ἐκ τινος γεννηθέντα, ἀνάτιον δὲ καὶ ἀγέννητον μόνον ὑπάρχοντα· πάντων μὲν ποιητὴν, ἐνὸς δὲ μόνου Πατέρα φύσει τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ, Κυρίου δὲ καὶ Θεοῦ καὶ Συνήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ προβολέα τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ εἰς ἓνα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ἢ ὡς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, ὡς ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Ὅν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων λέγοντες, θεόκλυμεν ὅτι ἀρχὸς καὶ ἀναρχὸς αὐτοῦ ἡ γέννησις. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, ὁ χαρακτήρ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως, ἡ ζωῶσα σοφία καὶ δύναμις, ὁ Λόγος ὁ ἐνυπόστατος, ἡ οὐσιώδης καὶ τελεία καὶ ζωσα εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ· ἀλλὰ ἀεὶ ἦν σὺν τῷ Πατρὶ καὶ ἐν αὐτῷ ἀίδίως καὶ ἀνάρχως ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος. Οὐ γὰρ ἦν ποτε ὁ Πατήρ, ὅτε οὐκ ἦν

¹⁴ Matth. xxviii, 19. ¹⁵ Hebr. i, 5. ¹⁶ I Cor. i, 24.

ὁ Υἱὸς· ἀλλ' ἅμα Πατὴρ, ἅμα Υἱὸς ὁ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος· Πατὴρ γὰρ ἐκτὸς Υἱοῦ οὐκ ἂν κληθεῖν. Εἰ δὲ ἦν μὴ ἔχων Υἱόν, οὐκ ἦν Πατὴρ· καὶ εἰ μετὰ ταῦτα ἔσχεν Υἱόν, μετὰ ταῦτα ἐγένετο Πατὴρ μὴ ὢν πρὸ τούτου Πατὴρ, καὶ ἐτρέπη ἐκ τοῦ μὴ εἶναι Πατὴρ εἰς τὸ γενέσθαι Πατὴρ· ὅπερ πάσης βλασφημίας ἐστὶ χαλεπώτερον. Ἀδύνατον γὰρ τὸν Θεὸν εἰπεῖν ἔρημον τῆς φυσικῆς γονιμότητος. Ἡ δὲ γονιμότης, τὸ ἐξ αὐτοῦ, ἤγουν ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας, ὁμοιον κατὰ φύσιν γεννᾷν. Ἐπὶ μὲν οὖν τῆς τοῦ Θεοῦ γεννήσεως ἀσεβὲς λέγειν χρόνον μεσιτεῦσαι, ἢ μετὰ τὸν Πατέρα τὴν τοῦ Υἱοῦ γενέσθαι ὑπαρξιν. Ἐξ αὐτοῦ γὰρ, ἤγουν τῆς τοῦ Πατρὸς φύσεως φαμεν τὴν τοῦ Υἱοῦ γέννησιν. Καὶ εἰ μὴ ἐξ ἀρχῆς δῶμεν τὸν Υἱὸν συνυπάρχειν τῷ Πατρὶ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένον, τροπὴν τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως παρεισάγομεν· ὅτι μὴ ὢν Πατὴρ, ὕστερον ἐγένετο Πατὴρ. Ἡ γὰρ κτίσις, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα γέγονεν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας, ἐκ δὲ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι βουλήσει καὶ δυνάμει αὐτοῦ παρήχθη· καὶ οὐχ ἄπειται τροπὴ τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως. Γέννησις μὲν γὰρ ἐστὶ, τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ γεννώμενου προσιῶγεσθαι τὸ γεννώμενον, ὁμοιον κατ' οὐσίαν· κτίσις δὲ καὶ ποίησις, τὸ ἐξῴθεν, καὶ οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ κτιζόντος καὶ ποιούντος γίνεσθαι τὸ κτιζόμενον καὶ ποιούμενον, ἀνόμοιον παντελῶς κατ' οὐσίαν. Ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ μόνου ἀπαθοῦς καὶ ἀναλλοιώτου καὶ ἀτρέπτου καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχοντος Θεοῦ, καὶ τὸ γεννᾷν καὶ τὸ κτιζειν ἀπαθές. Φύσει γὰρ ὢν ἀπαθής καὶ ἀβρυστος, ὡς ἀπλοῦς καὶ ἀσύνθετος, οὐ πέφυκεν ὑπομένειν πάθος ἢ βεῦσιν οὔτε ἐν τῷ γεννᾷν, οὔτε ἐν τῷ κτιζειν· οὐδὲ τινος συνεργείας δεῖται. Ἀλλ' ἡ μὲν γέννησις, ἀναρχος καὶ ἀίδιος, φύσει· ἔργον οὖσα, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προάγουσα, ἵνα τροπὴν ὁ γεννῶν μὴ ὑπομείνη, καὶ ἵνα μὴ Θεὸς πρῶτος, καὶ Θεὸς ὕστερος εἴη, καὶ προσθήκην λέξηται· ἡ δὲ κτίσις ἐπὶ Θεοῦ θελήσεως ἔργον οὖσα, οὐ συναϊδίως ἐστὶ τῷ Θεῷ· ἐπεὶ οὐ πέφυκε τὸ ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγόμενον, συναϊδίον εἶναι τῷ ἀνάρχῳ καὶ ἀεὶ ὄντι. Ὅσπερ τοίνυν οὐχ ὁμοίως ποιεῖ ἄνθρωπος καὶ Θεός; (ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος οὐδὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει· ἀλλ' ὅπερ ποιεῖ, ἐκ προϋποκειμένης ὕλης ποιεῖ, οὐ θελήσας μόνον, ἀλλὰ καὶ προεπινοήσας, καὶ ἐν τῷ νῦν ἀνατυπώσας τὸ γεννῶμενον, εἴτα καὶ χερσὶν ἐργαζάμενος καὶ κόπον ὑπομείνας καὶ κάματον, πολλάκις δὲ καὶ ἀστοχῆσας, μὴ ἀποδάντος καθὰ βούλεται τοῦ ἐπιτηδεύματος· ὁ δὲ Θεός, θελήσας μόνον, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παρήγαγεν)· οὕτως οὐδὲ ὁμοίως γεννᾷ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς ἀχρονος ὢν καὶ ἀναρχος καὶ ἀπαθής καὶ ἀβρυστος καὶ ἀσώματος καὶ μόνος· ἀτελεύτητος, ἀχρόνως καὶ ἀνάρχως καὶ ἀπαθῶς καὶ ἀβρυστός γεννᾷ, καὶ ἐκτὸς συνδυασμοῦ. Καὶ οὔτε ἀρχὴν ἔχει ἢ ἀκατάληπτος αὐτοῦ γέννησις, οὔτε τέλος. Καὶ ἀνάρχως μὲν διὰ τὸ ἀτρέπτου· ἀβρυστός δὲ, διὰ τὸ ἀπαθῆς καὶ ἀσώματος. Ἐκτὸς δὲ συνδυασμοῦ, διὰ τε τὸ ἀσώματος πάλιν καὶ ἵνα

A et perfecta et viva Dei invisibilis imago" : sed semper erat cum Patre, et perpetuo in Patre, et citra principium ex ipso genitus. Non enim erat unquam Pater, quando Filius non erat, sed simul Pater et simul Filius ex ipso genitus; quippe Pater, qui careat Filio, nemo vocetur. Quod si non habebat (aliquando) Filium, non erat Pater : et si postea Filium habuit, postea Pater factus est, cum antea Pater non esset : atque ex eo quod non erat Pater ad id ut Pater fieret conversus fuit : quod omni blasphemia est gravius. Fieri enim non potest, ut Deum naturali fecunditate destitutum dicamus. Fecunditas autem, ex seipso, hoc est, ex propria essentia simile quoad naturam gignere. In Filii igitur generatione tempus intercessisse, aut post Patrem Filii existentiam fuisse, dictu impium est. Ex ipso enim, hoc est, ex Patris natura generationem Filii profitemur. Et nisi a principio Filium Patri a quo genitus est coexistere dicamus, conversionem subsistentiæ Patris inducimus : quod cum Pater non esset, postea factus sit Pater. Quod enim ad creaturas attinet, etsi hæc quoque postea sunt conditæ; non tamen ex ipsius essentia, sed voluntate et potentia ipsius ex nihilo ad esse productæ sunt. Nec propterea Dei naturam mutatio attingit. Generationis enim est, ut ex generantis essentia proles quoad essentiam similis producat: at creationis et effectiois, ut extrinsecus nec ex creantis et efficientis essentia fiat id quod creatur et efficitur; omnino quoad essentiam dissimile. In Deo igitur qui solus passionis et alterationis et mutationis expers est eodemque semper modo habet, ipsum et generare et creare passione caret. Cum enim natura passionis et fluxus expers sit, utpote simplex et incompositus : passionem aut fluxum vel in generando, vel in creando subire non potest : nec etiam cujusquam cooperationem desiderat. Sed generatio quidem principii expers et sempiterna est, cum naturæ opus sit, et ex ipsius essentia producat; ne genitor mutationem subeat, et ne Deus prior et Deus posterior sit, accessionem que recipiat : creatio vero cum opus sit in voluntate Dei, non est Filio cœterna : quandoquidem id quod ex nihilo ad esse producit, non potest ei quod principio caret et semper subsistit cœternum esse. Quemadmodum igitur Deus et homo non eodem modo efficit : (homo enim nihil ex nihilo ad esse producit, sed quod efficit, ex præexistente et subjecta materia efficit, quando non voluntatem tantum adhibet, sed etiam prius cogitationem suscipit, et in mente quod effecturus est format; tum etiam operi manum admovet, et laborem molestiamque susinet; sæpeque aberrat, ut propositum studiumque ex animi voluntate non succedat : Deus autem sola sua voluntate ex nihilo ad esse omnia produxit) : ita neque eodem modo Deus et homo generant. Deus enim cum temporis et principii et passionis et fluxus et corporis expers sit, solusque

¹⁷ Coloss. 1, 15.

finem nesciat : sine tempore et sine principio, et sine passione, et sine fluxu, et sine congressu generat, et neque principium, neque finem habet incomprehensibilis illius generatio. Ac sine principio quidem, propterea quod ejus natura est a mutatione aliena; sine fluxu autem, quia passione et corpore vacat; deinde sine congressu, cum quod incorporeus, tum quod unus duntaxat est Deus nullo alio indigens; sine fine denique et intermissione, quod et principii et temporis et finis ex parte est, eodemque modo semper se habet. Quod enim principio, idem etiam sine destitutum est: quod autem ex gratia finis expertus est, non idem prorsus principio caret: quemadmodum in angelis apparet. Sempiternus ergo Deus, perfectum suum Verbum sine principio et sine gignit: ne in tempore gignat Deus, qui tempore superiorem naturam et existentiam habet. At vero hominem diverso modo generare perspicuum est, ut qui generationi et corruptioni et fluxui et multiplicationi subjectus, et corpore circumdatus sit, et maris atque feminæ sexum in natura obtineat. Quippe feminæ subsidio mas indiget. Verum proptius sit nobis ille qui omnia excedit omnemque mentis cogitationem et comprehensionem transcendit.

CAP. VIII.

Docet igitur sancta catholica et apostolica Ecclesia simul Patrem et simul unigenitum Filium ejus ex ipso sine tempore, et sine fluxu et sine passione et incomprehensibiliter, quemadmodum Deus solus universorum conditor novit, genitum perinde ut simul ignis, et simul ejus lumen est: nec prius ignis, postea vero lumen, sed utrumque simul est. Et quemadmodum lumen, quod ex igne semper gignitur, semper in ipso est, nec ab ipso quoquo modo separatur: sic et Filius ex Patre gignitur, ut nullo modo ab eo separetur, sed in ipso semper sit. Verum hoc interest quod lumen, quod ex igni inseparabiliter gignitur, et in ipso semper manet, non habet peculiarem ab igni subsistentiam (naturalis enim ignis est qualitas). At Dei Filius unigenitus qui ex Patre citra separationem et distantiam est genitus et in ipso semper manet, peculiarem et distinctam ab ea quæ Patris est subsistentiam habet. Proinde Verbum et splendor dicitur, propterea quod sine congressu et citra passionem, et citra tempus, et citra fluxum, et citra separationem ex Patre est genitus: Filius autem et character paternæ subsistentiæ, quod perfectus et per se subsistens et quoad omnia similis est Patri, excepta ingeniti proprietate. Porro et Unigenitus, quia solus ex solo Patre singulari modo genitus est. Neque enim alia generatio est quæ Filii Dei generationi conferri possit: quippe non est alius Dei Filius. Nam etsi etiam Spiritus sanctus ex Patre procedit, non tamen generationis, sed processionis modo. Qui alius est existentiae modus, non minus comprehensionem et notitiam superans, quam Filii generatio. Quapropter etiam quæcumque Pater habet, ipsius sunt, excepta ingeniti proprietate; quæ nec essentiae differentiam nec dignitatem, sed existentiam modum significat. Haud secus ac Adam qui ingenitus est (augmentum enim Dei est), et Seth genitus (alius enim Adami est), et Eva ex Adami costa progressa

μόνον εἶναι θεὸν ἀπροσθετὴν ἑτέρου· ἀτελευτήτως δὲ καὶ ἀκαταπαύστως, διὰ τὸ ἐναρξον καὶ ἀχρονον, καὶ ἀτελευτήτων, καὶ ἀει ὡσαύτως ἔχον. Τὸ γὰρ ἐναρξον, ἀτελευτήτων· τὸ δὲ χάριτι ἀτελευτήτων, οὐ πάντως ἐναρξον, ὡσαυτὸι ἀγγελοὶ. Γενεῖ τούτων ὁ ἀεὶ ὢν θεὸς τὸν αὐτοῦ λόγον, τέλειον ὄντα ἀνάρκως καὶ ἀτελευτήτως, ἵνα μὴ ἐν χρόνῳ τίκτη θεός, ὁ χρόνου ἀνωτέρων ἔχων τὴν φύσιν καὶ τὴν ὑπαρξίν· ὁ δὲ ἄνθρωπος· θῆλον ὡς ἐναντίως γενεῖ, ὑπὸ γένεσιν τελεῶν καὶ φθορᾶν καὶ βέυσιν καὶ πληθυσμῶν, καὶ σῶμα περικαίμενος, καὶ τὸ ἄρβον καὶ τὸ θῆλον ἐν τῇ φύσει κακτημένος. Ἐνδεὲς γὰρ τὸ ἄρβον τῆς τοῦ θῆλεος βοηθείας. Ἄλλ' ὡσαυτὸ εἶη ὁ πάντων ἐπικαίμενος καὶ πάσων νόησιν καὶ κατὰληψιν ὑπερκαιμένος.

B

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Διδάσκει γοῦν ἡ ἀγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἕνα Πατέρα καὶ ἕνα τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένον ἀχρόνως, καὶ ἀρβύστως, καὶ ἀπαθῶς, καὶ ἀκαταλήπτως, ὡς μόνος ὁ τῶν ὄλων οἶδος θεός, ὡσαυτὸ ἕνα τὸ πῦρ καὶ ἕνα τὸ ἐξ αὐτοῦ φῶς· καὶ οὐ πρότερον τὸ πῦρ, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ φῶς, ἀλλ' ἕνα. Καὶ ὡσαυτὸ τὸ φῶς ἐκ τοῦ πυρός ἀεὶ γεννώμενον, ἀεὶ ἐν αὐτῷ ἐστὶ, μηδὲ μὴ ἐξ αὐτοῦ χωριζόμενον· οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννᾶται, μηδὲ μὴ αὐτοῦ χωριζόμενος, ἀλλ' ἀεὶ ἐν αὐτῷ ὢν. Ἀλλὰ τὸ μὲν φῶς ἐκ τοῦ πυρός γεννώμενον ἀχωρίστως, καὶ ἐν αὐτῷ ἀεὶ μένον, οὐκ ἔχει ἰδίαν ὑπόστασιν παρὰ τὸ πῦρ (ποιότης γὰρ ἐστὶ φυσικὴ τοῦ πυρός)· ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ μονογενής, ἐκ Πατρὸς γεννηθείς ἀχωρίστως καὶ ἀδιαστάτως καὶ ἐν αὐτῷ μένων ἀεὶ, ἔχει ἰδίαν ὑπόστασιν παρὰ τὴν τοῦ Πατρὸς. Λόγος μὲν οὖν καὶ ἀπαύγασμα λέγεται, διὰ τὸ ἀνευ συνδουασμοῦ καὶ ἀπαθῶς καὶ ἀχρόνως καὶ ἀρβύστως καὶ ἀχωρίστως γεγεννησθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς· Υἱὸς δὲ καὶ χαρακτήρ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, διὰ τὸ τέλειον καὶ ἐνυπόστατον, καὶ κατὰ πάντα ὁμοιον τῷ Πατρὶ εἶναι, πλήν τῆς ἀγεννησίας. Μονογενής δὲ, ὅτι μόνος ἐκ μένου τοῦ Πατρὸς μόνως ἐγεννήθη. Οὐδὲ γὰρ ὁμοιοῦται ἕτερα γέννησις τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ θεοῦ γεννήσει· οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ἄλλος Υἱὸς τοῦ θεοῦ. Εἰ γὰρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἀλλ' οὐ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς. Ἄλλος τρόπος ὑπάρξεως οὗτος, ἀληπίος τε καὶ ἀγνωστος, ὡσαυτὸ καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ γέννησις. Αἰὶ καὶ πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, αὐτοῦ εἶσι, πλήν τῆς ἀγεννησίας· ἥτις οὐ σημαίνει οὐσίας διαφορὰν, οὐδὲ ἀξίωμα, ἀλλὰ τρόπον ὑπάρξεως. ὡσαυτὸ καὶ ὁ Ἄδὰμ ἀγέννητος ὢν (πλάσμα γὰρ ἐστὶ τοῦ θεοῦ), καὶ ὁ Σῆθ γεννητός (οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τοῦ Ἄδὰμ), καὶ ἡ Εὐὰ ἐκ τῆς τοῦ Ἄδὰμ πλευρᾶς ἐκπορευθεῖσα (οὐ γὰρ ἐγεννήθη αὐτῇ), οὐ φύσει διαφέρουσιν ἀλλήλων (ἄνθρωποι γὰρ εἶσι), ἀλλὰ τῷ τῆς ὑπάρξεως τρόπῳ. Χρὴ γὰρ εἶδῆναι ὅτι τὸ ἀγέννητον εἶ· ἐνὸς ἢ γραφόμε-

μενον, τὸ ἀκτιστον, ἦτοι τὸ μὴ γενόμενον σημαίνει· τὸ δὲ ἀγέννητον, διὰ τῶν δύο πρῶτον γραφόμενον, δηλοῖ τὸ μὴ γεννηθέν. Κατὰ μὲν οὖν τὸ πρῶτον σημαίνον, διαφέρει οὐσία οὐσίας. Ἄλλη γὰρ οὐσία ἡ ἀκτιστος ἦτοι ἀγέννητος διὰ τοῦ ἐνός π, καὶ ἄλλη ἡ γενητή, ἦτοι κτιστή. Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον σημαίνον, οὐ διαφέρει οὐσία οὐσίας. Παντὸς γὰρ εἶδους ζῶων ἡ πρώτη ὑπόστασις, ἀγέννητός ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἀγέννητος. Ἐκτίσθησαν μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, τῷ λόγῳ αὐτοῦ παραχθέντα εἰς γένεσιν, οὐ μὴν ἐγενήθησαν, μὴ προϋπάρχοντος ἐτέρου ὁμοειδοῦς ἐξ οὗ γεννηθῶσι. Κατὰ μὲν οὖν τὸ πρῶτον σημαίνον, κοινωνοῦσιν αἱ τρεῖς τῆς ἀγίας Θεότητος ὑπάρχει ὑποστάσεις, (ὁμοούσιοι γὰρ καὶ ἄκτιστοι ὑπάρχουσι)· κατὰ δὲ τὸ δεύτερον σημαίνον, οὐδαμῶς. Μόνος γὰρ ὁ Πατὴρ ἀγέννητος (οὐ γὰρ ἐξ ἐτέρας ἐστὶν αὐτῷ ὑποστάσεως τὸ εἶναι)· καὶ μόνος ὁ Υἱὸς γεννητός (ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς γὰρ οὐσίας ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως γεγέννηται)· καὶ μόνον τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς· οὐ γεννώμενον, ἀλλ' ἐκπορευόμενον· οὕτω μὲν τῆς θείας διδασκούσης Γραφῆς, τοῦ δὲ τρόπου τῆς γενήσεως καὶ τῆς ἐκπορεύσεως ἀκαταλήπτου ὑπάρχοντος. Καὶ τοῦτο δὲ ἰστέον, ὡς οὐκ ἐξ ἡμῶν μετηνέχθη ἐπὶ τὴν μακαρίαν Θεότητα τὸ τῆς πατρότητος καὶ υἰότητος καὶ ἐκπορεύσεως ὄνομα· τούναντιον δ' ἐκεῖθεν ἡμῖν μεταδίδεται, ὡς φησὶν ὁ θεός· Ἀπόστολος· « Διὰ τοῦτο κάμπω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα, ἐξ οὗ πάντα πατέρα· ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. » Εἰ δὲ λέγομεν τὸν Πατέρα ἀρχὴν εἶναι τοῦ Υἱοῦ καὶ μείζονα, ὡς προτερεῖται αὐτὸν τοῦ Υἱοῦ χρόνως ἢ φύσει ὑποφαινομεν· δι' αὐτοῦ γὰρ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν· οὐδὲ καὶ ἕτερον τι, εἰ μὴ κατὰ τὸ αἰτιον, τούτέστιν, ὅτι ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐγενήθη, καὶ οὐχ ὁ Πατὴρ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· καὶ ὅτι ὁ Πατὴρ αἰτιὸς ἐστὶ τοῦ Υἱοῦ φυσικῶς· ὡσπερ οὐκ ἐκ τοῦ φωτός τὸ πῦρ φαμεν προέρχεται, ἀλλ' ἐκ τοῦ πυρός τὸ φῶς. Ὅτε οὖν ἀκούσομεν ἀρχὴν καὶ μείζονα τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, τῷ αἰτίῳ νοήσομεν δ. Καὶ ὡσπερ οὐ λέγομεν ἐτέρας οὐσίας τὸ πῦρ, καὶ ἐτέρας τὸ φῶς· οὕτως οὐκ οἶόν τε φάναι ἐτέρας οὐσίας τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν ἐτέρας, ἀλλὰ μίαν καὶ τῆς αὐτῆς. Καὶ καθάπερ φαμὲν διὰ τοῦ ἐξ αὐτοῦ προερχομένου φωτός φαίνειν τὸ πῦρ, καὶ οὐ τιθέμεθα ὄργανον ὑπουργικὸν εἶναι τοῦ πυρός τὸ ἐξ αὐτοῦ φῶς, δύναμιν δὲ μᾶλλον φυσικὴν· οὕτω λέγομεν τὸν Πατέρα, πάντα ὅσα ποιεῖ, διὰ τοῦ ὁμογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ ποιεῖν· οὐχ ὡς δι' ὄργανου λειτουργικοῦ, ἀλλὰ φυσικῆς καὶ ἐνυποστάτου δυνάμεως. Καὶ ὡσπερ λέγομεν τὸ πῦρ φωτίζειν, καὶ πάλιν φαμὲν τὸ φῶς τοῦ πυρός φωτίζειν· οὕτω πάντα ὅσα ποιεῖ ὁ Πατὴρ, ὁμοίως καὶ ὁ Υἱὸς ποιεῖ. Ἄλλὰ τὸ μὲν φῶς, οὐκ ἴδιαν ὑπόστασιν παρὰ τὸ πῦρ κέκτηται· ὁ δὲ Υἱὸς, τελεία ὑπόστασις ἐστὶ, τῆς πατρικῆς ἀχώριστος ὑποστάσεως, ὡς ἀνωτέρω παρεστήσαμεν. Ἀδύνατον γὰρ εὐρεθῆναι ἐν τῇ κτίσει

A (nam et ipsa non est genita) inter se invicem non natura (quippe homines sunt), sed existentiam modo differunt. Sciendum est enim τὸ ἀγέννητον, cum uno v scribitur, increatum, hoc est, quod factum non est, significare; at τὸ ἀγέννητον, cum duobus vv scribitur, id quod genitum non est declarare. Quoad prius ergo significatum, essentia differt ab essentia. Alia quippe essentia est increata sive ἀγέννητος uno v: et alia γενητή, hoc est, ci vata. Quoad autem posterius significatum, essentia ab essentia non habet differentiam. Etenim prima c jusque animalium speciei subsistentia ἀγέννητος hoc est, ingenita: sed non etiam ἀγέννητος, hoc est, non facta, est. Quippe a Conditore creata sunt, Verbo ipsius ad ortum producta: non vero item generata sunt, cum aliud ejusdem speciei prius non exstaret, ex quo generarentur. Quoad prius ergo significatum tres sanctæ Deitatis divinisimæ personæ conveniunt (quippe coessentialis et increatae sunt), at nequaquam quoad posterius. Solus enim Pater est ingenuus (ex alia enim hypostasi suum esse non habet), et ælius Filius genitus (ex Patris enim essentia sine principio et tempore genitus est), et solus Spiritus sanctus ex Patris essentia procedit; non genitus, sed procedens: quod ita quidem divina docet Scriptura, interim modus generationis et processionis est manetque incomprehensibilis. Porro et hoc sciendum est, vocabula paternitatis, filietatis et processionis non a nobis ad beatam Deitatem translata, sed contra illinc nobis communicata esse: quemadmodum divinus Apostolus inquit: « Propterea flecto genua mea ad Patrem ex quo omnis paternitas in cœlo et in terra est¹⁸. » Quod si autem Patrem Filii principium et ipso majorem dicimus¹⁹: non eum Filio priorem esse tempore aut natura indicamus (per ipsum enim sæcula fecit²⁰), nec ulla alia ratione quam causa, hoc est, quod Filius ex Patre genitus est, nec Pater ex Filio: quodque Pater Filii causa est naturaliter: quemadmodum haud ex lumine ignem, sed ex igni lumen prodire dicimus. Cum ergo Patrem principium Filii eoque majorem audiverimus, de causa intelligimus. Et quemadmodum non dicimus ignem alterius essentia esse et lumen alterius: sic etiam Patrem esse alterius, et alterius Filium essentiam affirmare non possumus, sed unius et ejusdem. Et quemadmodum ignem per lumen ex ipso proveuiens lucere dicimus, neque propterea lumen esse ignis organon ipsi inserviens, sed potius vim nativam astruimus: sic Patrem omnia quæcunque facit per congenitum Filium facere, non ut per servile instrumentum, sed vim naturalem et propria subsistentia præditam affirmamus. Porro sicut ignem illuminare, itemque rursus lumen ignis illuminare dicimus: sic omnia quæ facit Pater, similiter et

¹⁸ Ephes. iii 15. ¹⁹ Joan. xiv, 28. ²⁰ Hebr. i, 2.

Varie lectiones.

δ ἰσ. νοήσομεν.

Filius facit ¹¹. Sed hoc est dicriminis, quod lumen ab igni peculiarem subsistentiam non obtinet: Filius autem est perfecta hypostasis a paterna hypostasi inseparabilis, ut supra declaravimus. Fieri enim non potest ut in rebu creatis imago reperiat quæ sanctæ Trinitatis imaginem in seipsa citra dissimilitudinem representet. Quod enim creatum et compositum et fluxum et mutabile et circumscriptum et figura præditum et corruptibile est, quomodo ab his omnibus liberatam superessentialem divinam essentiam manifeste declarabit? Constat autem omnes creaturas plurimis hisce affectionibus obnoxias, omnesque ea natura esse, ut corruptioni subjectæ sint.

CAP. IX.

Eodem modo etiam credimus in unum Spiritum sanctum qui dominus est et vivificat, qui ex Patre procedit et in Filio requiescit, qui cum Patre et Filio simul adoratur et simul glorificatur, ut qui coessentialis et coæternus sit: qui Dei Spiritus est, rectus, principalis, fons vitæ et sanctificationis, qui cum Patre et Filio Deus est et appellatur, qui increatus est; plenus, conditor, omnia tenens et gubernans. omnium effector, omnipotens, infinita potentia præditus; omnibus creaturis imperans et nullius imperio subjectus; qui deificat, non deificatur; implet, non impletur; participatur, non participat; sanctificat, non sanctificatur; qui consolator et advocatus est, ut qui omnium consolationes et patrocinia suscipiat; per omnia Patri Filioque similis: ex Patre procedens et per Filium impertitus, et ab omni creatura perceptus, et per seipsum creans et ad essentiam perducens omnia, et sanctificans et conservans, ἐνυπόστατος, hoc est, in propria hypostasi existens inseparabilis et haudquaquam egrediens a Patre Filioque; et omnia habens quæ Pater habet Filiusque excepta innascentia et generatione. Pater enim causæ expers et ingenitus est. Non enim ex aliquo (a seipso enim esse habet), nec quidquam eorum quæcunque habet ab alio habet: sed ipse potius principium est et causa omnibus cum ut sint, tum ut naturaliter certo modo sint. Filius autem ex Patre per generationem est. Spiritus vero sanctus est et ipse quidem ex Patre, non tamen gignendi, sed procedendi modo. Et quidem generationis et processionis differentiam esse intelligimus: at modum differentiæ ignoramus. Simul autem et Filii ex Patre generatio, et Spiritus sancti est processio. Quæcunque igitur habet Filius et Spiritus sanctus, omnia ex Patre habent: adeoque hoc ipsum quod sunt. Atque si Pater non sit, neque Filius est, neque Spiritus: itemque nisi Pater aliquid habeat, neque Filius habet, neque Spiritus: atque propter Patrem, hoc est, propterea quod Pater est, Filius est et Spiritus; et propter Patrem, hoc est, quod Pater habet, Filius et Spiritus sanctus habent quidquid habent, exceptis ingeni et geniti et processionis proprietatibus. In his enim solis hypostaticis proprietatibus sacrosanctæ tres hypostases differunt, non essentia, sed peculiaris hypostaseos

¹¹ Joan. v, 19.

εικόνα ἀπαρρέτατος ἐν αὐτῇ τὸν τρόπον τῆς ἀγίας Τριάδος παραδεικνύουσαν. Τὸ γὰρ κτιστὸν, καὶ σύνθετον, καὶ βευστὸν, καὶ τρεπτὸν, καὶ περιγράφτον, καὶ σχῆμα ἔχον καὶ φθαρτὸν, πῶς σαφῶς δηλώσει τὴν πάντων τούτων ἀπηλλαγμένην ὑπερούσιον θεϊαν οὐσίαν; πᾶσα δὲ ἡ κτίσις ὄγλον ὡς τοῖς πλείοσι τούτων ἐνέχεται, καὶ πᾶσα κατὰ τὴν αὐτῆς φύσιν τῇ φθορᾷ ὑπόκειται.

ΚΕΦΑΛΑ. Θ'.

Ὁμοίως πιστεύομεν καὶ εἰς ἓν Πνεῦμα ἅγιον, τὸ κύριον καὶ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον, τὸ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνοδοξάζομενον, ὡς ὁμοούσιόν τε καὶ συναϊδιον, τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα, τὸ εὐθὲς, τὸ ἡγεμονικὸν, τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ, Θεὸν σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ ὑπάρχον καὶ προσαγορευόμενον, ἀκτιστον, πλήρες, δημιουργόν, παντοκρατορικόν, παντοουργόν, παντοδύναμον, ἀπειροδύναμον, δεσπότην πάσης τῆς κτίσεως, οὐ δεσποζόμενον Θεοῦν, οὐ θεούμενον· πληροῦν, οὐ πληρούμενον· μεταχόμενον, οὐ μετέχον· ἁγιάζον, οὐχ ἁγιαζόμενον· παράκλητον, ὡς τὰς τῶν ὁλων παρακλήσεις δεχόμενον· κατὰ πάντα ὅμοιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ· ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ δι' Υἱοῦ μεταδιδόμενον καὶ μεταλαμβανόμενον ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως· καὶ δι' αὐτοῦ κτίζον καὶ οὐσίον τὰ σύμπαντα, καὶ ἁγιάζον καὶ συνέχον· ἐνυπόστατον, ἦτοι ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει ὑπάρχον, ἀχώριστον καὶ ἀνεκφοίτητον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ· καὶ πάντα ἔχον ὅσα ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς, πλήν τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως. Ὁ μὲν γὰρ Πατὴρ ἀνάϊτος καὶ ἀγέννητος· οὐ γὰρ ἐκ τινος (ἐξ αὐτοῦ γὰρ τὸ εἶναι ἔχει), οὐδὲ τι τῶν ὄσαπερ ἔχει, ἐξ ἑτέρου ἔχει· αὐτὸς δὲ μᾶλλον ἐστὶν ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ εἶναι τοῦ τοῦ πως εἶναι φυσικῶς τοῖς πλάσιν. Ὁ δὲ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννητός. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ αὐτὸ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' οὐ γεννητός, ἀλλ' ἐκπορευτός. Καί ποτε μὲν ἔστι διαφορὰ [v] γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως, μεμαθήκαμεν· τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς διαφορᾶς, οὐδαμῶς. Ἄμα δὲ καὶ ἡ Υἱοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς γέννησις, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπόρευσις. Πάντα οὖν ὅσα ἔχει ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχει· καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι. Καὶ εἰ μὴ ὁ Πατὴρ ἔστιν, οὐδὲ ὁ Υἱὸς ἔστιν, οὐδὲ τὸ Πνεῦμα. Καὶ εἰ μὴ ὁ Πατὴρ ἔχει τι, οὐδὲ ὁ Υἱὸς ἔχει, οὐδὲ τὸ Πνεῦμα· καὶ διὰ τὸν Πατέρα, τοῦτέστι, διὰ τὸ εἶναι τὸν Πατέρα, ἔστιν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα· καὶ διὰ τὸν Πατέρα ἔχει ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα πάντα ἃ ἔχει, τοῦτέστι, διὰ τὸ τὸν Πατέρα ἔχειν αὐτὰ, πλήν τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως, καὶ τῆς ἐκπορεύσεως. Ἐν ταῦταις γὰρ μόναίς ταῖς ὑποστατικαῖς ἰδιότησι διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ ἅγιοι τρεῖς ὑποστάσεις· οὐκ οὐσία, τῷ δὲ χαρακτηριστικῷ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἀδιαιρέτως διαιρούμεναι. Φαμὲν δὲ ἕκαστον τῶν τριῶν τελείαν ἔχειν ὑπόστασιν (ἵνα μὴ ἐκ τριῶν ἀτελῶν μίαν σύνθετον φύσιν τελείαν

γνωρίσωμεν), ἀλλ' ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσι μίαν οὐσίαν ἀκατήν ὑπερτελή και παντέλειον. Πάν γάρ ἐξ ἀτελών συγκείμενον, σύνθετον πάντως ἐστίν. Ἐκ δὲ τελείων ὑποστάσεων, ἀδύνατον σύνθεσιν γενέσθαι. Ὅθεν οὐδὲ λέγομεν τὸ εἶδος ἐξ ὑποστάσεων, ἀλλ' ἐν ὑποστάσεσιν. Ἀτελών δὲ εἰπομεν, τῶν μὴ σωζόντων τὸ εἶδος τοῦ ἐξ αὐτῶν ἀποτελουμένου πράγματος. Αἴθος μὲν γάρ και ξύλον και σίδηρος, ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ τελειόν ἐστι κατά τὴν ἰδίαν φύσιν· πρὸς δὲ τὸ ἐξ αὐτῶν ἀποτελούμενον οἶγμα, ἀτελὲς ἕκαστον αὐτῶν ὑπάρχει. Οὐδὲ γάρ ἐστίν ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ οἶκος. Τελείας μὲν οὖν τὰς ὑποστάσεις φαμέν, ἵνα μὴ σύνθεσιν ἐπὶ τῆς θείας νοήσωμεν φύσεως (σύνθεσις γάρ ἀρχὴ διαστρέψεως)· και πάλιν ἐν ἀλλήλαις τὰς τρεῖς ὑποστάσεις λέγομεν, ἵνα μὴ πλῆθος και δῆμον θεῶν εἰσαγάγωμεν. Διὰ μὲν τῶν τριῶν ὑποστάσεων, τὸ ἀσύμθετον και ἀσύγχυτον· διὰ δὲ τοῦ ὁμοουσιου και τοῦ ἐν ἀλλήλαις εἶναι τὰς ὑποστάσεις, και τῆς ταυτότητός τε τοῦ θελήματος και τῆς ἐνεργείας και τῆς δυνάμεως, και τῆς ἐξουσίας, και τῆς κινήσεως, ἐν οὕτως εἶπω, τὸ ἀδιείρητον και τὸ εἶναι ἕνα θεὸν γνωρίζομεν. Εἰς γὰρ ὄντως θεὸς ὁ θεός, και ὁ Λόγος, και τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ.

personæ, quodque eorum eadem voluntas et operatio et vis et potestas, et, ut ita dicam, motus est, hoc aperimus : nullum hic divisioni locum vacare, et unum Deum esse. Unus enim vere Deus est Deus, et Verbum et Spiritus ejus.

ΚΕΦΑΛ. Ι.

Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἑτερόν ἐστι τὸ πράγματι θεωρεῖσθαι· και ἄλλο, τὸ λόγῳ και ἐπινοῖα. Ἐπὶ μὲν οὖν πάντων τῶν κτισμάτων, ἡ μὲν τῶν ὑποστάσεων διαίρασις· πράγματι θεωρεῖται (πράγμασι γάρ ὁ Πέτρος τοῦ Παύλου καχωρισμένως θεωρηται)· ἡ δὲ κοινότης και ἡ συνάφεια και τὸ ἐν, λόγῳ και ἐπινοῖα θεωρεῖται. Νοοῦμεν γάρ τῷ νῷ, ὅτι ὁ Πέτρος και ὁ Παῦλος τῆς αὐτῆς εἰσι φύσεως, και κοινήν φύσιν ἔχουσι μίαν. Ἐκαστος γάρ αὐτῶν ζῶν ἐστι λογικὸν ὄντων· και ἕκαστος σάρξ ἐστιν ἐψυχωμένη ψυχῇ λογικῇ τε και νοεῖ. Αὕτη οὖν ἡ κοινή φύσις τῷ λόγῳ ἐστὶ θεωρητή. Οὐδὲ γάρ αἱ ὑποστάσεις ἐν ἀλλήλαις εἰσιν, ἰδίαι δὲ ἐκάστη και ἀνὰ μέρος ἔχουν καθ' ἑαυτὴν κχωρίζονται, πλεῖστα τὰ διαιρούντα αὐτὴν ἐκ τῆς ἐτέρας ἔχουσα. Καὶ γάρ και τόπων διεστήχασι, και χρόνῳ διαφέρουσι, και γνώμῃ μερίζονται, και ἰσχύϊ, και μορφῇ, εἶσιν σχήματι, και ἕξει, και κράσει, και ἀξίᾳ, και ἐπιτηδεύματι, και πᾶσι τοῖς χαρακτηριστικοῖς ἰδιώμασι. Πλέον δὲ πάντων, τῷ μὴ ἐν ἀλλήλαις, ἀλλὰ καχωρισμένως εἶναι. Ὅθεν και δύο και τρεῖς ἄνθρωποι λέγονται, και πολλοί. Τοῦτο δὲ και ἐπὶ πάσης ἐστὶν ἰδεῖν τῆς κτίσεως. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀγίας και ὑπαρουσίου και πάντων ἐπίκαινα και ἀλήπτου Τριάδος, τὸ ἀνάπλιον. Ἐκαὶ γάρ τὸ μὲν κοινὸν και ἐν, πράγματι θεωρεῖται, διὰ τε τὸ συναϊδίον, και τὸ ταυτὸν τῆς οὐσίας και τῆς ἐνεργείας και τοῦ θελήματος, και τὴν τῆς γνώμης σύμπνοιαν, τὴν τε τῆς ἐξουσίας και τῆς δυνάμεως και τῆς ἀγαθότητος ταυτότητα (οὐκ εἶπον ὁμοιότητα, ἀλλὰ ταυτότητα), και τὸ ἐν ἕνασμα τῆς κινήσεως. Μία γάρ οὐσία, μία ἀγαθότης, μία δύναμις, μία θέλησις, μία ἐνεργεία,

A caractere et nota citra divisionem discretæ. Porro unumquemque ex tribus perfectam dicimus habere hypostasin (ne ex tribus imperfectis unam compositam perfectam naturam intelligamus) : sed tamen in tribus perfectis hypostasibus unam essentiam simplicem, summe et undiquaque perfectam credimus. Omne enim quod ex imperfectis constat, omnino compositum est. At ex perfectis hypostasibus compositio fieri non potest. Quo fit ut nec speciem ex hypostasibus, sed in hypostasibus dicamus. Imperfecta vero diximus quæ speciem rei ex ipsis productæ non servant. Lapis enim et lignum et ferum per se quidem, si peculiarem cujusque naturam spectes, perfecta sunt : at quoad domicillum ex ipsis exstructum, singula imperfecta sunt. Quippe B nullum eorum per se domus est. Perfectas igitur affirmamus personas, ne compositionem in divina natura intelligamus (compositio enim dissidii est principium). Et rursus in se invicem esse personas dicimus, ne multitudinem et turbam deorum inducamus. Ita per tres personas hoc indicavimus, compositionem et confusionem hic non esse : per id autem quod coessentialia sunt et in se invicem et vis et potestas, et, ut ita dicam, motus est, hoc aperimus : nullum hic divisioni locum vacare, et unum Deum esse. Unus enim vere Deus est

CAP. X.

Hoc autem scire operæ pretium est, aliud esse re, et aliud ratione et cogitatione considerari. Enimvero in omnibus creaturis distinctio quidem hypostasis re consideratur (Petrus enim a Paulo reipsa separatus consideratur) : communio autem et conjunctio et unitas ratione et cogitatione consideratur. Etenim mente concipimus Petrum et Paulum esse ejusdem essentiæ et unam communem naturam habere. Uterque enim eorum est animal rationale mortale ; et uterque eorum est caro animata, anima rationali et intelligenti prædita. Hæc igitur communis natura ratione est considerabilis. Neque enim hypostases in se invicem sunt, sed quælibet privatim et sigillatim, hoc est, per se separata est ; plurimaque habet quæ ipsam ab alia dirimant. Nam et loco inter se distant, et tempore differunt, et sententiæ se junguntur, et robore, et forma, sive figura, et habitu, et temperamento, et dignitate, et vitæ genere atque instituto, et omnibus proprietatibus, quibus tanquam certis quibusdam notis agnoscuntur. Omnium tamen maxime dissident quod non invicem, sed separatim existant, unde etiam fit ut duo et tres et plures homines dicantur. Quod quidem in omnibus creaturis videre licet. At vero in sacrosancta et omnem essentiam superante, et ultra res omnes posita et incomprehensibili Trinitate inverso modo se res habet. Ibi enim communitas et unitas re consideratur, cum propter coæternitatem, tum essentiæ et operationis et voluntatis identitatem sententiæque conspirationem, insuper et potestatis, et virtutis, et bonitatis identitatem (non

dixi similitudinem, sed identitatem) unamque A motionis impetum. Una enim est essentia, una bonitas, una virtus, una voluntas, una operatio, una potestas, una eademque, non tres sibi invicem similes, sed plane una eademque trium personarum motio. Quippe unaquæque ad alteram non minus quam ad seipsam se habet, hoc est, quod unum idemque sunt per omnia, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; præterquam quod Pater est ingenuus, Filius genitus, Spiritus sanctus procedens. Quod autem in ea distinctum est, cogitatione consideratur. Unum enim Deum cognoscimus, in solis autem proprietatibus paternitatis, filiationis, processionis: et quoad causam quæque a causa proficiscuntur et hypostaseos perfectionem sive modum existentie, differentiam concipimus. Neque enim localem distantiam, ut in nobis, de incircumscripita deitate dicere possumus, (in se invicem enim sunt personæ, non ut confundantur, sed ut cohereant secundum Domini verbum dicentis: «Ego in Patre, et Pater in me»,) neque voluntatis aut sententie, aut operationis, aut alterius cujusquam, quæ realem et universalem in nobis distinctionem generant, differentiam profiteamur. Proinde neque tres deos dicimus, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, sed potius unum Deum sacrosanctam Trinitatem asserimus, ut Filius et Spiritus sanctus ad unam causam referantur, non componantur aut commisceantur secundum Sabellii contractionem (uniuntur enim, ut diximus, non ut confundantur, sed ut invicem contineantur; et inter se invicem absque commistione et confusione commeant): nec excedant, aut quoad essentialium secundum Arian divisionem scindantur. Impartibilis enim est in discretis, si breviter dicendum est, divinitas: et velut in tribus solibus contiguis et indistanter se habentibus est una luminis contemperatio et conjunctio. Quod si ergo ad Divinitatem et primam causam et unum imperium atque unam eandemque Divinitatis, ut ita dicam, motionem et voluntatem, essentialiæque et potentiæ, et operationis, et dominationis identitatem respicimus; unum nobis oculis obversatur. Sin ad ea in quibus est Divinitas, vel, ut accuratius loquamur, quæ est Divinitas; quæque ex prima causa citra tempus in eadem gloria et absque distantia illinc sunt, hoc est, personas Filii et Spiritus sancti consideravimus, tria sunt quæ adorantur: unus Pater, qui Pater et sine principio, hoc est, sine causa est (neque enim est ex aliquo); unus Filius, qui Filius et non sine principio, hoc est, non sine causa est (ex Patre enim est). Si tamen a tempore capias principium etiam sine principio (temporum enim effector est, non subditus tempori): unus Spiritus sanctus qui Spiritus ex Patre quidem procedit, non tamen filiationis, sed processionis modo: ut neque Pater ab ingenui proprietate desciverit, quia genuit; neque Filius a generatione, quia ex ingenito est (quomodo

μία ἔξουσία, μία καὶ ἡ αὐτὴ· οὐ τρεῖς ὁμοιοὶ ἀλλή-
λαις, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ κίνησις τῶν τριῶν ὑπο-
στάσεων. Ἐν γὰρ ἑκαστον αὐτῶν ἔχει πρὸς τὸ ἕτε-
ρον, οὐχ ἦττον ἢ πρὸς ἑαυτὸ, τουτέστιν, ὅτι κατὰ
πάντα ἐν εἰσὶν ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον
Πνεῦμα· πληρὴ τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως καὶ
τῆς ἐκπορεύσεως. Ἐπινοῖα δὲ τὸ διηρημένον. Ἐνα
γὰρ Θεὸν γινώσκουμεν, ἐν μόναις δὲ ταῖς ἰδιότησι τῆς
τε πατρότητος καὶ τῆς υἰότητος, καὶ τῆς ἐκπορεύ-
σεως, κατὰ τε τὸ αἷτιον καὶ τὸ αἰτιατὸν, καὶ τὸ τέ-
λειον τῆς ὑποστάσεως, ἦτοι τὸν τῆς ὑπάρξεως τρέπον,
τὴν διαφορὰν ἐννοούμεν. Οὕτε γὰρ τοπικὴν διάστασιν,
ὡς ἐφ' ἡμῶν, δυνάμεθα ἐπὶ τῆς ἀπεριγράπτου λέγειν
θεότητος (ἐν ἀλλήλαις γὰρ αἱ ὑποστάσεις εἰσὶν, οὐχ
ὥστε συγχέεσθαι, ἀλλ' ὥστε ἔχεισθαι κατὰ τὸν τοῦ
Κυρίου λόγον, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν
ἐμοί, ἠφῆσαντος») οὕτε θελήματος διαφορὰν ἠ γνώμης,
ἢ ἐνεργείας, ἢ δυνάμεως, ἢ τινος ἑτέρου, ὅτινα τὴν
πραγματικὴν καὶ διόλου ἐν ἡμῖν γεννώσι διαίρειν.
Διὸ οὐδὲ τρεῖς θεοὺς λέγομεν, τὸν Πατέρα καὶ τὸν
Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἕνα δὲ μᾶλλον Θεόν, τὴν
ἀγίαν Τριάδα, εἰς ἕνα αἰτιον Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἀνε-
φερομένων, οὐ συναιθεμένων ἢ συναλοιομένων κατὰ
τὴν Σαβελλιου συναιρεσιν (ἐνοῦνται γὰρ, ὡς ἔφη-
μεν, οὐχ ὥστε συγχέεσθαι, ἀλλ' ὥστε ἔχεισθαι ἀλλή-
λων· καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις περιχώρησιν ἔχουσι δίχα
πίσης συναλοιοῦς καὶ συμφύσεως)· οὐδὲ ἐξιστα-
μένων, ἢ κατ' οὐσίαν τευνομένων κατὰ τὴν Ἀρειου
διαίρεσιν. Ἀμέριστος γὰρ ἐν μεμερισμένοις, εἰ δὲ
C συντόμως εἰπῶν, ἡ Θεότης· καὶ οἷον ἐν ἡλίους τρεῖσιν
ἐχομένοις ἀλλήλων καὶ ἀδιαστάτοις οὐσι, μία τοῦ
φωτὸς σύγκρασις τε καὶ συνάρπεια. Ὅταν μὲν οὖν
πρὸς τὴν Θεότητα βλέψωμεν καὶ τὴν πρώτην αἰτίαν,
καὶ τὴν μοναρχίαν, καὶ τὸ ἐν αὐτῶν τῆς Θεότητος,
ἐν οὕτως εἰπω, κίνημα τε καὶ βούλημα, καὶ τὴν τῆς
οὐσίας καὶ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας καὶ κυριότητος
ταυτέτητα, ἐν ἡμῖν τὸ φανταζόμενον· ὅταν δὲ πρὸς
τὰ ἐν οἷς ἡ Θεότης, ἢ τὸ γὰρ ἀκριβέστερον εἰπῶν, ἢ ἡ
Θεότης· καὶ τὰ ἐκ τῆς πρώτης αἰτίας ἀχρόνως ἐκείθεν
ὄντα καὶ ὁμοδόξως καὶ ἀδιαστάτως (τουτέστι τὰς
ὑποστάσεις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος)· τρία τὰ
προσκυνούμενα· εἰς Πατὴρ, ὁ Πατὴρ καὶ ἀναρχος,
τουτέστιν ἀνάτιος (οὐ γὰρ ἐκ τινος)· εἰς Υἱὸς, ὁ
Υἱὸς καὶ οὐχ ἀναρχος· τουτέστιν οὐχ ἀνάτιος (ἐκ
D τοῦ Πατρὸς γὰρ)· εἰ δὲ τὴν ἀπὸ χρόνου λάβοις ἀρχὴν,
καὶ ἀναρχος (ποιητῆς γὰρ χρόνων, οὐχ ὄντ χρόνον)·
ἐν Πνεύμα ἁγίον, τὸ Πνεῦμα προῖον μὲν ἐκ τοῦ Πα-
τρὸς· οὐχ ὀπίσθω δὲ, ἀλλ' ἐκπορευτῶς· οὕτε τοῦ Πατρὸς
ἐκστάντος τῆς ἀγεννησίας, διότι γεγέννηκεν· οὕτε τοῦ
Υἱοῦ τῆς γεννήσεως, ὅτι ἐκ τοῦ ἀγεννήτου· πῶς γὰρ·
οὕτε τοῦ Πνεύματος ἢ εἰς Πατέρα μεταπίπτοντος, ἢ
εἰς Υἱὸν, ὅτι ἐκπαύρεται, καὶ ὅτι Θεός. Ἡ γὰρ
ἰδιότης ἀκίνητος. Ἡ πῶς ἂν ἰδιότης μετὰ κινουμένη
καὶ μεταπίπτουσα; Εἰ γὰρ Υἱὸς ὁ Πατὴρ, οὐ Πατὴρ
κυριῶς· εἰς γὰρ κυριῶς Πατὴρ. Καὶ εἰ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς,
οὐ κυριῶς Υἱὸς· εἰς γὰρ κυριῶς Υἱὸς, καὶ ἐν Πνεῦμα
ἁγίον. Χρὴ δὲ γινώσκεσθαι, ὅτι τὸν Πατέρα οὐ λέγομεν

¹⁰ Joan. xiv, 11.

ἐκ τινος, λέγομεν δὲ αὐτὸν τοῦ Υἱοῦ Πατέρα. Τὸν δὲ Ἰῶν οὐ λέγομεν ἀνάτιον, οὐδὲ Πατέρα· λέγομεν δὲ αὐτὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ Ἰῶν τοῦ Πατρὸς. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς λέγομεν, καὶ Πνεῦμα Πατρὸς ὀνομάζομεν. Ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν, Πνεῦμα δὲ Υἱοῦ ὀνομάζομεν (« Ἐὰν τις γὰρ Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, » φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος)· καὶ δι' Υἱοῦ πεφανερῶσθαι καὶ μεταδεδόσθαι ἡμῖν ὁμολογοῦμεν. « Ἐνεφύσησε γὰρ, φησὶ, καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. » Ὅσπερ ἐκ τοῦ ἡλίου μὲν, ἦ τε ἀκτὶς καὶ ἡ ἑλλαμψίς (αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ πηγὴ τῆς ἀκτίνος καὶ τῆς ἑλλάμψως), διὰ δὲ τῆς ἀκτίνος ἡ ἑλλαμψίς ἡμῖν μεταδίδεται, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ φωτίζουσα ἡμᾶς, καὶ μετεχομένη ὑφ' ἡμῶν. Τὸν δὲ Ἰῶν οὔτε τοῦ Πνεύματος λέγομεν, οὔτε μὴν ἐκ τοῦ Πνεύματος.

et per Filium nobis patefactum et impertitum esse confitemur. Insufflavit enim, ait ille, et dixit discipulis suis : « Accipite spiritum sanctum »²². » Perinde ut ex sole quidem est, et radius et splendor (ipse enim fons est et radii et splendoris) : per radium autem splendor nobis impertitur, ipseque est qui nos collustrat, et a nobis percipitur. At Filium nec Spiritus, nec ex Spiritu dicimus.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ'.

Κρῆ τοίνυν ἕκαστον τῶν ἐπὶ Θεοῦ λεγομένων, οὐ τί κατ' οὐσίαν σημαίνειν οἰεσθαι, ἀλλ' ἢ τί οὐκ ἐστὶ θελοῦν, ἢ σχέσιν τινὰ πρὸς τι τῶν ἀντιδιαστελλομένων, ἢ τι τῶν παρεπομένων τῇ φύσει, ἢ ἐνέργειαν, ἢ αὐτοῦ τοῦ εἶναι παραστατικόν· δοκεῖ μὲν οὖν κυριώτερον πάντων τῶν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ὀνομάτων εἶναι, τὸ ἐν [Ἰσ. ὁ ὢν]. Ὅλον γὰρ ἐν αὐτῷ συλλαβὸν ἔχει τὸ εἶναι, οἷόν τι πύλαος οὐσίας ἀπειρον καὶ ἀρίστον. Δεύτερον δὲ, τὸ θεός-ὄνομα, ὃ σημαίνει μὲν καὶ τὸ ποιητικόν (θεῖναι γὰρ τὸ ποιῆσαι· καὶ θεός, ὁ ποιήσας), ἀριθλότερον δὲ τῆς θεατικῆς ἐνεργείας ἐστὶ παραστατικόν. Καὶ αὐτῶν γὰρ τῶν μήπω γενομένων, ὡς ὑπ' ἔξιν κειμένων θεατῆς ἐστὶν ὁ θεός. Ἐθεάτατο γὰρ τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν ἀχρόνως ἐνοήσας· καὶ ἕκαστον κατὰ τὴν θελητικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν, ἀχρονον (ἦτις ἐστὶ προορισμός καὶ εἰκὼν καὶ παράδειγμα), καὶ ἐν τῷ προορισθέντι καιρῷ γίνεται. Τὸ μὲν οὖν πρότερον αὐτοῦ τοῦ εἶναι παραστατικόν ἐστὶ, καὶ οὐ τοῦ τί εἶναι· τὸ δὲ δεύτερον, ἐνεργείας. Τὸ δὲ ἀναρχον, καὶ ἀκτιστον, καὶ ἀσώματον, καὶ τὰ τοιαῦτα, τί οὐκ ἐστὶ, δηλοῖ· τὸ δὲ ἀγαθὸν καὶ δίκαιον καὶ ὀσιον καὶ τὰ τοιαῦτα, τῇ μὲν θεῖα φύσει παρέπονται, οὐκ αὐτὴν δὲ τὴν οὐσίαν δηλοῦσι. Τὸ δὲ Κύριος, βασιλεὺς, δεσπότης, καὶ τὰ τοιαῦτα, σχέσιν πρὸς τὰ ἀντιδιαστελλόμενα δηλοῦσι· τῶν γὰρ κυριευομένων καὶ βασιλευομένων λέγεται Κύριος καὶ Βασιλεὺς.

ΚΕΦΑΛΑΙΑΒ'.

Ἐκαὶ δὲ πλεῖστα περὶ Θεοῦ σωματικώτερον ἐν τῇ θεῖα Γραφῇ συμβολικῶς εἰρημίνα εὐρίσκομεν, εἰδέναι χρῆ, ὡς ἀνθρώπους ὄντας ἡμᾶς, καὶ τὸ παχὺ τοῦτο σαρκίον περικαίμενους, τὰς θείας καὶ ὑψηλὰς

enim hoc fieri possit) ? neque Spiritus, aut in Patrem mutatus sit, aut in Filium, quia processit. Deus est. Proprietas enim est immobilis. Aut quomodo proprietas constaret sibi, si moveretur et recideret? Si enim Pater est Filius, non proprie Pater est; quippe unus proprie Pater est : et si Filius est Pater, non est proprie Filius, quippe unus proprie Filius est, unusque Spiritus sanctus. Scendum autem est, quod Patrem non dicimus ex aliquo, sed ipsum Filii Patrem confitemur. Filium autem non expertem causæ aut Patrem, sed ipsum ex Patre et Filium Patris pronuntiamus : Spiritum sanctum autem et ex Patre pronuntiamus et Spiritum Patris nominamus. Porro ex Filio Spiritum non dicimus, sed Spiritum Filii nominamus (« si quis enim Spiritum Christi non habet, » inquit Apostolus²³, etc.),

CAP. XI.

Non itaque putandum est, unumquodque eorum quæ de Deo dicuntur, quid ratione substantiæ sit, significare, verum aut quid non sit declarare, aut affectionem quamdam ad aliquid eorum quæ ab ipso distinguuntur, aut aliquid eorum quæ consequuntur naturam, aut actionem, aut quod ipsum esse ostendat, declarare. Ex omnibus porro nominibus quæ Deo tribuuntur, nullum magis proprium esse videtur, quam Eutis nomen²⁴. Totum enim esse tanquam infinitum et interminatum essentiae pelagus in seipso collectum habet. Alterum autem est Dei nomen quod significat quidem etiam principium efficiendi (θεῖναι enim est efficere; et θεός, effector), manifestius tamen videndi actum repræsentat. Etenim Deus eorum quoque quæ nondum facta sunt, ac si ante oculos essent posita, inspector est. Omnia enim priusquam fierent perspexit, ac citra temporis spatium concepit, et secundum voluntariam ipsius ab omni tempore exemptam conceptionem, quæ nihil aliud quam prædefinitio et imago et exemplar est; prædefinito insuper tempore singula fiunt. Ac prius quidem nomen quod sit, non item quid sit exhibet : posterius autem etiam operationem ostendit. Porro hæc nomina quod principii et creationis et corporis experts dicitur, et ejus generis alia, quid non sit declarant. At justum, et sanctum et ejuscemodi alia divinam quidem naturam consequuntur, ipsam autem essentiam non explicant. Denique Dominus, rex, despota, et hujus generis alia affectionem ad ea quæ ex adverso distinguuntur commonstrant. Eorum enim quibus dominatur et quos regit, Dominus atque Rex dicitur.

CAP. XII.

Quoniam autem plurima de Deo corporea quadam ratione sacris Litteris symbolice dicta reperimus : sciendum est nos, quod homines sumus et crassa hac carne circumdati, divinas et sublimes et im-

²² Rom. viii, 9. ²³ Joan. xx, 22. ²⁴ Exod. iii, 14.

materiales Divinitatis actiones intelligere aut effari non posse, nisi imaginibus et figuris et symbolis nostræ naturæ consentaneis utamur. Quæcunque igitur de Deo ut corporeo dicta sunt, symbolice dicuntur, et altiorem quemdam sensum habent. Simplex enim est divinum numen, omnique figura caret. Per oculos ergo et palpebras et visum Dei ¹⁶, vim ipsius rerum omnium inspectricem et ejusmodi cognitionem quam nulla res fugiat, intelligamus : propterea quod et apud nos per hunc sensum perfectior et plenior cognitio acquiritur. Per aures et auditum ¹⁷, ipsius ad veniam dandam proclivitatem et in nostris precibus suscipiendis facilitatem. Nam et nos eis, qui nobis sunt supplices, per hunc sensum mites exhibemus, benigniorem ipsis aurem inclinantes. Per os et locutionem ¹⁸, ostensionem voluntatis ipsius : quod et apud nos per os et sermonem intima cordis cogitata significantur. Per cibum et potum ¹⁹, nostrum cum illius voluntate concursum. Nam et nos necessarium naturæ appetitum per sensum gustus explemus. Per olfactum ²⁰, eam vim, qua nostram cogitationem et erga se benevolentiam gratam et acceptam habet, quod et nos per hunc sensum bonam odorum fragrantiam percipimus. Per faciem ²¹, ipsius per opera demonstrationem atque patefactionem : eo quod et nos qui simul ex facie eluceat. Per manus ²², vim eam qua operationem suam perficit. Nam et nos utilissima et honoratissima quæque nostris manibus efflicimus. Per dexteram ²³, ipsius in rebus prosperis auxilium : quod et nos ad res præstantiores quæque plus roboris flagitant, dextra potius utamur. Per tactum ²⁴, accuratissimam ipsius etiam minutissimarum et occultissimarum rerum cognitionem et disquisitionem, quod ei inter nos qui contrectantur nihil in se occultare queant. Per pedes et incessum ²⁵, ipsius ad egentibus opem ferendam, aut hostes ulciscendos, aut aliam aliquam actionem obeundam, adventum et præsentiam : quod et inter nos adventus beneficio pedum perficiatur. Per jusjurandum ²⁶, immutabilitatem consilii ejus, quod inter nos jurejurando mutua pacta confirmantur. Per iram et furorem ²⁷, odium illius et detestationem vitii. Nam et nos ea, quæ nostræ voluntati et sententiæ sunt contraria, odio habentes irascimur. Per oblivionem et somnum et dormitationem ²⁸, cum vindicationis hostium suorum dilationem, tum consueti erga suos auxilii moram. Ac, ut uno verbo dicam, omnia quæ corporea ratione de Deo dicuntur, occultam quamdam habent intelligentiam, per ea quæ nobis congrua sunt, quæ supra nos sunt, edocentem.

CAP. XIII.

Porro hoc quod est creationis et circumscriptionis expers esse, et omnem essentiam transcendere, quæque sunt hujus generis alia, Patri, et Filio, et Spiritui sancto sunt communia. Quamobrem etiam

Α και ἄλλους τῆς Θεότητος ἐνεργείας νοεῖν ἢ λέγειν ἀδύνατον, εἰ μὴ εἰκόσι και τύποις και συμβόλοις τοῖς καθ' ἡμᾶς χρῆσαιμθα. Ὅσα τοίνυν περὶ Θεοῦ σωματικώτερον εἰρήται, συμβολικῶς μὲν λέγονται· ἔχει δὲ τινα ὑψηλοτέραν διάνοιαν. Ἀπλοῦν γὰρ τὸ Θεῖον και ἀσχημάτιστον. Ὀφθαλμοῦς μὲν οὖν Θεοῦ και βλέφαρα και ὄρασιν, τὴν τῶν ἀπάντων ἐποπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν, και τὸ ἀλάθητον τῆς αὐτοῦ γνώσεως ἐνοήσωμεν, ἀπὸ τοῦ παρ' ἡμῖν διὰ ταύτης τῆς αἰσθήσεως ἐνελεστέραν γνώσιν και κληρονομήσαν ἐγγίνεσθαι. Ὅσα δὲ και ἀκοήν, τὸ ἐξελεστικὸν αὐτοῦ και τῆς ἡμετέρας δεκτικὸν δεήσεως. Καὶ γὰρ ἡμεῖς τοῖς τὰς ἰκεσίας ποιουμένοις, διὰ ταύτης τῆς αἰσθήσεως εὐμενεῖς γινόμεθα, γρησιώτερον αὐτοῖς τὸ οὐδ' ἐπικλίνοντες. Στόμα δὲ και λαλῆν, τὸ ἐνδεικτικὸν τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν διὰ στόματος και λαλιᾶς σημαίνεσθαι τὰ ἐγχαρδία νοήματα. Βρῶσιν δὲ και πόσιν, τὴν ἡμετέραν πρὸς τὸ αὐτοῦ θέλημα συνδρομήν. Καὶ γὰρ ἡμεῖς διὰ τῆς γευστικῆς αἰσθήσεως, τὴν τῆς φύσεως ἀναπληρούμεν ἀνεγκλίαν ὄραξιν. Ὑσφρησιν δὲ, τὸ ἀποδεκτικὸν τῆς πρὸς αὐτὸν ἡμῶν ἐννοίας τε και εὐνοίας, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν διὰ ταύτης τῆς αἰσθήσεως τὴν τῆς εὐδοκίας ἀποδοχὴν ἐγγίνεσθαι. Πρόσωπον δὲ, τὴν δι' ἔργων αὐτοῦ ἐνδείξιν τε και ἐμφάνειαν, ἐκ τοῦ τὴν ἡμετέραν ἐμφάνειαν διὰ προσώπου γίνεσθαι. Χείρας δὲ, τὸ ἀνυστικὸν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ἡμεῖς τὰ χρειώδη και μάλιστα τιμώτερα διὰ τῶν οἰκείων κτηροῦμεν χειρῶν. Δεξιάν δὲ, τὴν ἐπὶ τοῖς αἰτίαις αὐτοῦ βοήθειαν, ἐκ τοῦ και ἡμᾶς μᾶλλον ἐπὶ τῶν τιμωτέρων και κλειότες ἰσχύος δεομένων τῇ δεξιᾷ κεχρησθαι. Ψελάφησιν δὲ, τὴν ἀκριβεστέραν αὐτοῦ και τῶν λίαν λεπτῶν τε και κρυπτῶν διάγνωσιν τε και ἐξσπραξιν, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν μὴ δύνασθαι τοὺς ψηλαφωμένους ἐν αὐτοῖς κρύπτειν τι. Πόδας δὲ και βῆδισιν, τὴν πρὸς ἐπικυορίαν τῶν δεομένων ἢ ἐχθρῶν ἀμυναν, ἢ ἀλλήν τινα πράξιν, ελευσίν τε και παρουσίαν· ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν διὰ τῆς τῶν ποδῶν χρήσεως ἀποτελεῖσθαι τὴν ἀριξιν. Ὅρκον δὲ, τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλής αὐτοῦ, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν διὰ ὄρκου τὰς πρὸς ἀλλήλους βεβαιούσθαι συνθήκας. Ὀργὴν δὲ και θυμὸν, τὴν πρὸς τὴν κακίαν ἀπέχθειαν τε και ἀποστροφὴν. Καὶ γὰρ ἡμεῖς τὰ ἐναντία τῆς γνώμης μισοῦντες ὀργιζόμεθα. Λήθην δὲ και ὑπνον και νυσταγμὸν, και τὴν ὑπέροσιν τῆς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀμύνης, και τὴν τῆς συνήθους βοηθείας πρὸς τοὺς οἰκειοὺς ἀναβολήν. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πάντα τὰ σωματικῶς εἰρημένα ἐπὶ Θεοῦ, κεκρυμμένην ἔχει τινὰ ἐννοιαν, ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐκδιδάσκουσαν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Τὸ μέντοι ἔκτιστον και ἀπερίγραπτον και ὑπερούσιον, και τὰ τοιαῦτα, κοινὰ Πατρός, και Υἱοῦ, και ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο και τῆς θείας φύσεως ἰδιώματα λέγονται· τῆς οὐσίας μὲν φύσεως, ὅτι φυσικῶς

¹⁶ Psal. x, 5. ¹⁷ Psal. xxxiii, 16. ¹⁸ Num. xii, 8; Isa. xl, 5. ¹⁹ Prov. ix, 5. ²⁰ Gen. viii, 21. ²¹ Psal. lxxix, 4. ²² Psal. ci, 6. ²³ Exod. xv, 6; Psal. cxvii, 16. ²⁴ Job xix, 21. ²⁵ Psal. xvii, 10, 34, 39. ²⁶ Gen. xxii, 16; Hebr. vi, 15. ²⁷ Psal. ii, 5. ²⁸ Psal. lvi, 1; lxxvii, 65.

κά, καὶ οὐχ ὑποστατικά, ταῖς τριῖν ὁμοτίμως προσ-
 όντα τῆς Θεότητος ὑποστάσειν· ἰδιώματα δὲ, ὡς
 ἄλλη πάση φύσει, πλὴν μόνῃς τῆς θείας οὐσίας,
 πᾶμπαν ἀμέθεκτα, μήτε ἀνθρώποις, μήτε ἀγγέλοις
 ὄλων ἐνθεωρούμενα. Καλεῖται δὲ καὶ οὐσίαι, καὶ φύ-
 σεις, καὶ μορφή, [τὸ ἐν καὶ ταυτὸν· καὶ οὐσία μὲν, ὡς
 τὸ καθ' αὐτὸ εἶναι ἔχουσα· φύσις δὲ,] ὡς φύουσα τὰς
 ὑποστάσεις· μορφή δὲ, ὡς ὄλων τῶν μορφουμένων
 τῶν ὑπ' αὐτήν, ἦτοι τῶν χαρακτήρων συλληπτική.
 Τὰ δὲ περιεχόμενα λέγονται καὶ ἄτομα καὶ ὑποστά-
 σεις καὶ πρόσωπα. Καὶ ἄτομα μὲν, διὰ τὸ μὴδὲν
 αὐτῶν τομῆν ἢ διαίρειν ὑποδέχεσθαι. Τῆς γὰρ ἀν-
 θρωπίνης οὐσίας, ταυτὸν δ' εἰπεῖν ἀνθρωπότητος,
 εἰς τοὺς κατ' αἰσθησιν ἀνθρώπους διαιρουμένης, οὐ-
 δεις αὐτῶν εἰς ἄλλους ἀνθρώπους τέμενσθαι δύναται,
 ζῶα λογικά καὶ θνητά, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικά·
 καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, οἱ ἐπὶ μέρους ἅπαντες,
 ἄτομα. Ὑποστάσεις δὲ, ὡς ὑπὸ τὴν φύσιν ἐστῶτα
 καὶ μένοντα, καθόλου ταύτης οὐσης καὶ θεωρουμένης
 ἐννοηματικῶς· τῶν δὲ μερικῶν ὄντων καὶ τὸ εἶναι
 ἐχόντων πραγματικῶς. Πρόσωπα δὲ, διότι ἕκαστον
 αὐτῶν οἰκτεῖον ἔχει χαρακτήρα τοῖς λοιποῖς ἀκοινων-
 ητον. Τοιγαροῦν ἐπὶ τῆς Θεότητος μίαν οὐσίαν,
 μίαν φύσιν, μίαν μορφήν δογματίζομεν· ἄτομα δὲ τρία,
 τρεῖς· ὑποστάσεις, τρία πρόσωπα, χαρακτήρεσι κατ-
 ἀλλήλοις, εἰσὶν ἰδιώμασι, γνωρίζομενα. Χαρακτήρ
 δὲ λέγεται τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ὁ Υἱός, οὐχ
 ὅτι αὐτὸς ἐστὶ τὸ ἴδιον τοῦ Πατρὸς (τίς γὰρ τοῦτ'
 ἀν ὑπονοήσειε λόγον μετεσχηκῶς), ἀλλ' ὅτι καθὸ
 Πατὴρ ὁ Πατὴρ, ἐκ τοῦ ἔχειν Υἱὸν χαρακτηρίζεται
 καὶ γνωρίζεται. Καὶ ὅτι πάντως τὰ τοῦ Πατρὸς
 ἔχων ὁ Υἱός ἐν ἑαυτῷ, μένων Υἱός, δείκνυσιν τὸν
 ἐξ οὗ, καθάπερ εἰκὼν αὐτοῦ φυσικῆ ἀπαράλλακτος.
 Διὸ φησιν· «Ὁ ἑωρακῶς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα.»
 Νοῦς δὲ ὢν ὁ ἀναρχὸς φύσει Θεός, ὁμοφυοῦς ὑπάρ-
 χει Λόγου πηγαστικός. Πατὴρ δὲ ὢν, γεννητικός
 ἐστὶν ὁμοουσίου Υἱοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ Θεοῦ Λόγος καὶ
 Υἱός τοῦ Πατρὸς ὁ αὐτός.

causa inquit : « Qui vidit me, vidit Patrem »⁴⁰. Cum autem Deus per naturam mens principii ex-
 pers sit, ejusdem naturæ Verbum quasi fons profundit. At vero cum Pater sit, Filium coessentialem
 general. Quare idem et Dei Verbum et Patris Filius existit.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Οὗτος ὁ Υἱός καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, δι-
 οῦ πάσαν τὴν κτίσιν, ὡς δι' οἰκείας σοφίας τε καὶ
 δυνάμει, ἐδημιούργησεν ὁ Πατὴρ (αὐτὸς γὰρ ἐστὶν
 ἢ τοῦ Πατρὸς σοφία καὶ δύναμις)· αὐτὸς δι' ἡμᾶς,
 εὐδοκίᾳ τοῦ γεγεννηκότος αὐτὴν, ἐνηνθρώπισεν, ἐν
 τῷ Πατρὶ ὢν, καὶ μεθ' ἡμῶν γεγωνῶς (ἀπερίγρα-
 πτος γάρ)· καὶ σάρκα, ψυχὴν, νοῦν, λόγον, θέλησιν,
 ἐνέργειαν, πάντα τὰ κατὰ φύσιν ἀνθρώπων προσ-
 όντα, προσέληψε· μὴδ' αὐτῶν τῶν μετὰ τὴν πρῶ-
 τὴν ἁμαρτίαν ἐπισησθέντων ἡμῖν παθῶν, ὧν οὐ
 καθικνεῖται μῶμος, μείνας ἀπείρατος· ἀλλὰ καὶ
 ταῦτα διὰ πολλὴν συγκατάθεσιν προσηκάμενος· ἵνα
 μετασκευάσῃ πρὸς τὸ κρεῖττον πάσαν τὴν ἀνθρω-
 πότητα· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τέλειος γέγονεν ἀνθρω-
 πος, οὐ κατὰ φαυλασίαν ἢ ὀκνησιν, ἀλλ' οὕτως καὶ

A divinae naturæ idiomata dicuntur : et divinx quidem
 naturæ, quia naturalia sunt, non hypostatica, ut quæ
 citra honoris prærogativam tribus Divinitatis hy-
 postasibus convenient : idiomata vero quia excepta
 sola divina essentia a nulla alia natura participari
 possunt : et prorsus neque hominibus, neque ange-
 lis inesse conspiciuntur. Vocatur autem et essentia
 et natura et forma ; [unam idemque : essentia qui-
 dem, ut quod per se esse habeat : natura autem]
 ut quod hypostases producat : forma autem ut quod
 universa quæ infra eam formantur sive characteres
 comprehendat. Jam vero contenta et individua et
 hypostases et personæ dicuntur. Et individua qui-
 dem, propterea quod nullum eorum sectionem aut
 divisionem suscipit. Si enim humana essentia sive
 quod idem est humanitas in homines sub sen-
 sum cadentes dividatur : nullus eorum in alios
 homines, nimirum in animalia rationalia et morta-
 lia mentis et scientiæ capacia, potest dividi : sunt-
 que hac ratione particulares omnes homines, indi-
 vidua. Hypostases autem, quod sub natura stent et
 maneant quæ universalis est, et ut notio mentis con-
 sideratur ; illa autem particularia sunt, et realiter
 esse habent. Personæ denique quod quælibet ha-
 beat characterem proprium aliis incommunicabilem.
 Proinde in Divinitate unam essentiam, unam natu-
 ram, unam formam : individua autem tria, tres
 hypostases, tres personas quæ convenientibus cha-
 racteribus, hoc est, proprietatibus cognoscantur,
 statuimus. Porro Filius character paternæ subsi-
 stentiæ dicitur, non quod ipse Patris sit proprie-
 tas : (hoc enim quis ratione præditus suspicari au-
 deat?) sed quod Pater quoad Pater, ex eo quod
 habet Filium, veluti propria nota designetur et
 cognoscatur, quodque omnino Filius, habens in se
 omnia quæ sunt Patris, manensque Filius eum ex
 quo [est et habet omnia] commonstret, velut imago
 ipsius naturalis et per omnia similis⁴¹. Qua de

CAP. XIV.

Hic Filius et Verbum Dei et Patris, per quem uti
 per propriam sapientiam et potentiam omnes crea-
 turas Pater fabricatus est : (ipse enim est Patris
 sapientia et potentia⁴²) : hic, inquam, propter nos
 beneplacito Genitoris sui homo factus est, in Patre
 existens et nobiscum conjunctus (circumscriptionis
 enim expertus est), et carnem, animam, mentem,
 rationem, voluntatem, operationem. adeoque omnia
 quæ homini secundum naturam insunt, assumpsit,
 ita ut neque passionum post primum peccatum subin-
 ductarum, in quas reprehensio non cadit, inexper-
 tus manserit, sed et has propter summam demis-
 sionem admisit : eo fine videlicet, ut universum
 genus humanum in melius restitueret ; et, ut uno
 verbo dicam, perfectus homo factus est, non so-

⁴⁰ Coloss 1, 15. ⁴¹ Joan. xiv, 9. ⁴² I Cor. 1, 24.

cundum speciem aut opinionem, sed ut revera et exacte homo existerit. cum instar nostri, tum supra nos. Instar nostri, quod conceptus in utero mulieris, in ea animaliter formatus, et gestatus quoadin et quomodo naturæ lex concedebat, infantis instar natus est. Supra nos, quod ejus conceptio ex sancto Spiritu sine conjunctione, citra carnale voluptatem, absque cogitatione affectibus inquinata : coagmentatio corporis ex undecunque sanctis sanguinibus virginalibus, partus dolorum expers, virginitatem parientis non labefactavit. Hæc enim virgo mansit etiam post partum, ut ante partum et conceptionem fuerat. Quæ etiam per omnem vitam impolluta et immaculata semper virgo erat. Quippe talem esse conveniebat eam quæ Deum peperit. Instar nostri, quod terreum et corruptibile corpus assumpsit ex quatuor humoribus compositum, quod tripartita anima vivificabatur, quod calido innato et potentis naturalibus administrabatur, quod fami et siti et aliis inculpatis naturæ infirmitatibus subjectum erat. Supra nos, quod haud nudus homo erat, sed homo simul et Deus. Non enim conversus ex hoc quod Deus erat ad id ut homo fieret, opus incarnationis suæ peregit : sed mansit Deus quod erat, et homo factus est quod non erat : haud in divinam naturam humana natura quam assumpsit transmutata : sed ipsa ut etiam in suis terminis permanserit, per summam et arctissimam unionem deificata. Quemadmodum enim ignis ferrum si ei plene uniatur, inflatam quidem, sed a natura tamen ferri non dimovet (manet enim hoc etiam post inflammationem ferrum et ignitum ferrum cum est tum dicitur) : eundem ad modum Filius et Verbum Dei Deusque deificavit quidem humanam naturam, postquam ei unitus fuit ; a statu autem humanæ naturæ non dejecit ipsam. Manet enim hæc etiam post deificationem, et deificata humana natura cum dicitur tum est : deificata caro, inquam, cum anima intelligente,

CAP. XV.

Quia autem peccatum aliquid spurium et præter naturam est (extrinsecus enim nobis cum non vigilamus supervenit), id merito Deus Verbum non assumpsit. Rursus, quia naturam assumptam totam peccato impervia et omni modo intacta maneret. Sed neque electio dubia et anceps in Christo erat. Eligendi enim quidem facultatem habebat Christus, ut qui libero esset præditus arbitrio et humanæ id insuper naturæ conditio exigere, propterea quod etiam rationis esset particeps (quidquid enim rationis est particeps, libero præditum est arbitrio, et quidquid libero præditum est arbitrio, eligendi facultatem habet) : consilio autem et consideratione et sententia et electione nostri instar neutiquam opus habuit, ut nec sollicita circumspicione. Quoad enim utramque Deus erat partim natura, deificatione partim. Quapropter etiam secundum hæc rationem omni peccato superior erat. Vel enim ex lubrica electione nobis evenit ut pec-

αναργῶς ὑπάρχεις ἄνθρωπος, καθ' ἡμᾶς ὁμοῦ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς. Καθ' ἡμᾶς, ὅτι συλληφθεὶς ἐν μήτρῃ γυναικὸς, ζωπλασθεὶς ἐν αὐτῇ, κυφορηθεὶς ἐπ' ὄνον καὶ καθὼς ὁ τῆς φύσεως ἐδίδου νόμος, ἐτέχθη βρεφονοκῆς. Ὑπὲρ ἡμᾶς, ὅτι ἡ σύλληψις ἐξ ἁγίου Πνεύματος ἄτερ συνδυασμοῦ, σαρκικῆς ἐκτὸς φθῶνῆς, χωρὶς τινος ἐμπαθοῦς δουκίματος· ἡ τοῦ σώματος σύμμηξις ἐκ πανάγων αἱμάτων παρθενικῶν. ὁ τόκος ἄνευ ὠδίνων τὴν τῆς γεινεμένης παρθένου οὐκ ἐλυμήνατο. Μεμνήκει γὰρ αὐτῆ παρθένου καὶ μετὰ τόκου, ὡσπερ ἦν καὶ πρὸ τόκου καὶ πρὸ συλλήψεως, ἡ καὶ διὰ βίου παντὸς αἰτεπάρθενος ἀχραντὸς τε καὶ ἀκλιβῶτος. Τοιαύτην γὰρ ἐπρεπεῖν εἶναι τὴν τεκῶσαν θεόν. Καθ' ἡμᾶς, ὅτι σῶμα χειρῶν ἀνελήθετο καὶ φθαρτὸν, ἐκ τῶν τεσσάρων συνθεθειμένων χυμῶν, ψυχῇ τριμερῆϊ ζωοποιούμενον, ἐμφύτῳ θερμῷ καὶ δυνάμει φυσικῆς δουκούμενον· πάλιν, καὶ δέξη, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνεργλητοῖς τῆς φύσεως ἀσθενήμασιν ὑποκειμενον. Ὑπὲρ ἡμᾶς, ὅτι οὐ φίλος ἄνθρωπος ἦν, ἀλλ' ἄνθρωπος ὁμοῦ καὶ θεός. Οὐ γὰρ τραπεὶς ἐκ τοῦ εἶναι θεός εἰς τὸ γενέσθαι ἄνθρωπος, τὴν οικίαν ἐνανθρώπησιν ἐξετέλεσεν, ἀλλὰ μέινει θεός ὅπερ ἦν, γέγονεν ἄνθρωπος, ὅπερ οὐκ ἦν· οὐκ εἰς θέλαν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μεταβαλὼν, ἦν προσεληφεν· ἀλλ' ἐν τοῖς οικείοις ὄροις μέινεισαν θεώσας αὐτὴν διὰ τῆς ἀκρας ἐνώσεως. Ὅσπερ γὰρ τῷ σιδήρῳ τὸ πῦρ ἐνούμενον ὀκτικῶς, ἐκκυρεῖ μὲν αὐτὸν, τῆς δὲ τοῦ σιδήρου φύσεως οὐκ ἐξίστησι (μένει γὰρ οὗτος καὶ μετὰ τὴν ἐκπύρωσιν σιδηρός, καὶ πεπυρωμένος σιδηρός· ἴσθι· τε καὶ λέγεται)· τοιοῦτοτρόπως τῇ βροτεῖα φύσει ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός ἐνωθεὶς, ἐθέλωσε μὲν αὐτὴν, τοῦ δὲ βροτεῖαν εἶναι φύσιν αὐτὴν οὐκ ἐξίστησε. Μένει γὰρ αὐτῆ βροτεῖα φύσις καὶ μετὰ τὴν θέωσιν, καὶ τεθειωμένη φύσις βροτεῖα καὶ λέγεται καὶ ἴσθι· τεθειωμένη σὰρξ μετὰ ψυχῆς νοεράς, λογικῆς, θελητικῆς, ἐνεργητικῆς.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Ἐπεὶ δὲ νόθον ἡ ἁμαρτία καὶ παρὰ φύσιν (ἐκθεν γὰρ ἡμῖν ὅταν μὴ νήφωμεν ἐπεισέρχεται), ταύτην εἰκτικῶς ὁ Θεός Λόγος οὐ προσελάθετο. Πάλιν, ἐπεὶ τὴν προσληφθεῖσαν φύσιν ἔλην ἰδέωσιν, ἀνεπίδατος δικαίως ἡ θεωθείσα καὶ ἀψυστος κατὰ πάντα τρόπον τῇ ἁμαρτίᾳ μεμνήκειν. Ἄλλ' οὐδὲ προαιρέσις ἡ ἀμφιρρέπτης ἦν ἐν Χριστῷ. Προαιρετικὸς μὲν γὰρ ἦν ὡς αὐτεξούσιος καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ὁ Χριστός, ὅτι καὶ λογικὸς (πᾶν γὰρ λογικόν, αὐτεξούσιον· πᾶν δ' αὐτεξούσιον, προαιρετικόν)· βουλῆς δὲ καὶ σκέψεως καὶ γνώμης καὶ προαιρέσεως ὡσπερ ἡμεῖς ἐχρηξεν οὐδαμοῦ· ὡσπερ αὐ οὐδὲ νήφειας. Θεός γὰρ ἦν κατ' ἀμφω· τὸ μὲν φύσει, τὸ δὲ θεώσει. Διὸ δὲ καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, πάσης ἁμαρτίας ἀνώτερος ἦν. Ἡ γὰρ ἐξ ἐπιφαλοῦς προαιρέσεως τὸ ἁμαρτάνειν, ἡ καὶ παρὰ προαιρέσιν ἐξ ἀπροσεξίας ἡμῖν ἐπιγίνεται. Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἀπρόσεκτον ἁμαρτία ἐστίν, ἡ τίως γοῦν ἁμαρτίας ἀρχή. Διὰ ταῦτα, καὶ τῶν ἀκουσίων ἁμαρτημάτων εἰσπραττόμεθα δίκας. Ὅθεν δ' ἀπέδρα τὸ αἴτιον, ποῖαν ἔχει τὸ αἰτιατὸν

εἶχε παρεσθυσιν; Προαιρέσεις μὲν οὖν ἀπλῶς ἐστὶν ἡ πρόθεσις πρὸς τὸ αἰρετὸν, ἡ γούνη αὐτεξουσίας ἑλλογος ὁρμὴ πρὸς τὸ θελητὸν, ἡτις πρόσεστι κατὰ φύσιν παντὶ λογικῷ. Προαιρέσεις λέγεται πάλιν, ἡ πρὸ ἐτέρου αἵρεσις, ἡτις γίνεται βουλήσιν προηγησαμένης εἴτα κρίσεως, μεθ' ἣν ἡ πρὸς τὸ ἐκ βουλῆς κριθὲν διάθεσις ἐπιταί, καὶ λέγεται γνώμη· τὴν γνώμην, ἡ νῦν δηλουμένη προαιρέσις, εἴτουν ἡ ἐπιλογὴ τοῦ δόξαντος καλοῦ, διαδέχεται. Τὴν τοιαύτην προαιρέσιν οὐκ ἂν εἴποι τις εὐφρονῶν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Ποίας γὰρ ἦν βουλῆς ἐνδεής, ἢ τίνος τῶν ἐκ βουλῆς, ὁ θαυμαστός σύμβουλος, ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς; ἢ πῶς ἂν προαιρέσεις ἡ ἐν ἡμῖν, τῷ προσκλεξαμένῳ τὸ ἀγαθόν, καθὼς μαμαρτύρηται; Καὶ γὰρ Ἡσαίας προανακίκραγεν, ὅτι πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν, ἢ προσελέσθαι πονηρὰ, ἐκλέχεται τὸ ἀγαθόν, τουτέστιν, οὐτ' ἂν γνώη πονηρὰ συνόλωσ οὗτος, οὐτ' ἂν προέλοιτο· τὸ δὲ ἀγαθὸν ἐκ πρώτης ἀρχῆς ἐκλέχεται. Καὶ αὖθις· « Πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεὶ πονηρίᾳ, τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. » Ἦγουν πρὸ πάσης γνώσεως τὸ παιδίον ἐν ἀκρα νηπιότητι πρὸς τὸ πονηρὸν ἀπειθῶς ἔχον καὶ ἀρρεπῶς, τὸ ἀγαθὸν οἰκειώσεται· τὸ δὲ, πρὶν ἢ γνῶναι, κατὰ τὸ φαινόμενον εἴρηται. Πότε γὰρ ἦν μὴ γινῶσκον τὸ παιδίον, ἐν ᾧ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοὶ καταλλήλοις καιροῖς ἐφ' ὅσον ἔχρηθ' φανερούμενοι; Τοιοῦτόν ἐστι καὶ σοφία καὶ χάριτι προκόπτειν μετὰ τῆς ἡλικίας τὸν Ἰησοῦν, κατὰ τὸ φαινόμενον δηλαδὴ. Τῆς μὲν γὰρ ἡλικίας ἐπίδοσις ἦν, αὐξομένου τοῦ σώματος φυσικῶς· καὶ σοφίας δὲ καὶ χάριτος τῶν πρωτιστῶν καὶ ἀκρατῶν οὐκ ἐπίδοσις, ἀλλὰ φανερωσις εὐκαιρος. Τοιγαροῦν ὁ Χριστὸς, θεὸς ὢν ἠνωμένος τῇ ἀνθρωπίνῃ οὐσίᾳ καθ' ὑπόστασιν, ἦν ἀγαθὸς ὡς θεός. Εἶχε δὲ καὶ ὡς ἀνθρωπος αὐτεξουσίας τὸ ἀγαθὸν κατὰ φύσιν ἔν. Ὡσπερ γὰρ τὸ κακὸν καὶ ἡ ἀμαρτία παρὰ φύσιν, οὕτω δὴ τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ ἀρετὴ κατὰ φύσιν ἐστὶ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀμαρτία τὴν τοιαύτην ἔσχε προσηγορίαν, ὡς ἀποτυχία τοῦ κατὰ φύσιν αγαθοῦ.

corpore naturaliter : sapientiae autem et gratiae illius in primo et summo gradu constitutae non incrementum, sed tempestiva manifestatio fuit. Quapropter Christus, qui Deus erat humanae naturae secundum personam unitus, bonus erat qua Deus. Atqui vero etiam qua homo libera potestate bonum habebat, quod secundum naturam est. Quemadmodum enim malum et peccatum praeter naturam est : sic sane etiam bonum et virtus secundum naturam est. Unde etiam ἡ ἀμαρτία, id est, peccatum ejusmodi appellationem accepit, quod sit ἀποτυχία, id est, aberratio a bono, quod secundum naturam est.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Οἱ μὲν οὖν ἄγγελοι, δυσκίνητοι πρὸς τὸ κακὸν καὶ λέγονται καὶ εἰσι, τῇ πρὸς Θεὸν προσεδραία καὶ τῇ ἐκείθεν ἀλλάμψει τῇ συνεχεὶ βοηθούμενοι· ἡ δὲ τοῦ Κυρίου ψυχὴ παντελῶς πρὸς τὸ κακὸν ἀκίνητος ἦν, αὐτὸν ἔχουσα τὸν Θεὸν Λόγον ἐν εαυτῇ· οὐ κατὰ σχέσιν, ἀλλὰ καθ' ἑνωσιν. Καὶ ἡ μὲν τὴν ἡγεμονίαν ἐνήργει τοῦ σώματος· ὁ δὲ Θεὸς Λόγος ἦν αὐτῆς ἡγεμῶν, αὐτεξουσίως ἐπομένης αὐτῷ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ θελήματος αὐτοῦ καὶ λαὸν ἐπιποθούσης ἐκπλήρωσιν τῷ τῆς ἀγιότητος ὑπερβάλλοντι. Διὰ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τὸν αὐτοῦ Πατέρα προσευχόμενος ἐν τῷ

A cemus, aut praeter electionem ex eo quod attenti non sumus. Quin potius ipsum hoc quod attenti non sumus peccatum est, aut certe peccati principium. Quae etiam causa est quod involuntariorum peccatorum poenas luimus. Ubi autem causa abest, quomodo ibi id quod ex causa est obrepere possit? Electio igitur simpliciter est progressio ad expectandum et amplectendum, hoc est, ex libero arbitrio profectus, et cum ratione conjunctus impetus ad id quod voluntati est objectum; qui omni ei quod rationis est particeps convenit. Rursus electio dicitur unius praeter altero apprehensio, quae sit antegresso primum consilio, deinde judicio, quod sequitur affectio ad id quod ex consilio judicatum est, et dicitur sententia : sententiam electio ea quae nunc declaratur, sive delectus ejus quod honestum esse videtur, excipit. Hujusmodi electionem nemo recte sentiens de Christo pronuntiaverit. Cujus enim consillii, aut quorum ex consilio indigeat admirabilis ille consiliarius ⁴³, sapientia illa Dei et Patris ⁴⁴? aut quomodo electio qualis in nobis est conveniat ei qui a principio bonum elegit, quemadmodum de eo testimonia sunt edita? Isaias enim praenuntiavit, quod priusquam norit aut anteponat mala, electurus sit bonum, hoc est, quod hic mala nullo modo neque cogniturus, neque antelaturus sit, sed bonum a primo statim principio electurus. Et iterum : « Antequam norit puer bonum aut malum, non audiet malitiam, ut eligat bonum ⁴⁵; » hoc est, ante omnem cognitionem in prima infantia malo non obediet nec ad id propendebit : sed bonum sibi vindicabit. Hoc autem quod interjicitur, priusquam cognorit, secundum apparentiam dictum est. Quando enim puer ignorans erat in quo omnes thesauri sapientiae et cognitionis occulti ⁴⁶, ordinatis temporibus quatenus decebat manifestabantur? Tale est etiam sapientia et gratia cum aetate proficere Jesum ⁴⁷ : secundum apparentiam videlicet dictum est. Aetatis enim quidem incrementum fuit crescente

in primo et summo gradu constitutae non incrementum, sed tempestiva manifestatio fuit. Quapropter Christus, qui Deus erat humanae naturae secundum personam unitus, bonus erat qua Deus. Atqui vero etiam qua homo libera potestate bonum habebat, quod secundum naturam est. Quemadmodum enim malum et peccatum praeter naturam est : sic sane etiam bonum et virtus secundum naturam est. Unde etiam ἡ ἀμαρτία, id est, peccatum ejusmodi appellationem accepit, quod sit ἀποτυχία, id est, aberratio a bono, quod secundum naturam est.

D

CAP. XVI.

itaque angeli quidem difficulter mobiles ad malum sunt et dicuntur : beneficio nimirum Dei cui assident, et a quo semper lucem accipiunt; at anima Domini omni modo ad malum est immobilis, ut quae ipsum Deum Verbum non secundum affectionem, sed secundum unionem in se habeat. Et illa quidem principatum obibat corporis : ipsius autem Deus Verbum dux et princeps erat, quem libere sequebatur et divinam illius voluntatem implere propter summam suae sanctitatis eminentiam, vel maxime desiderabat. Quapropter etiam Dominus

⁴³ Isa. ix, 6. ⁴⁴ I Cor. i, 24. ⁴⁵ Isa. vii, 16. ⁴⁶ Coloss. ii, 3. ⁴⁷ Luc. ii, 52.

ad Patrem suum tempore passionis orans ut homo dicebat : « Non ut ego volo, sed ut tu ; fiat voluntas tua »⁴⁵. » Arguit enim hic sermo novisse animam Domini, quod una sit Dei Verbi quod ei unitum fuerat, et Patris voluntas. Dominus ergo quæ servis conveniunt, ipsorum servorum gratia, sed supra servorum conditionem habebat⁴⁶. Quippe Dominus erat, tametsi formam servi assumpsit⁴⁷. Revera nostri instar esuriebat, sitiebat, dormituriebat, defatigabatur, tristabatur, flebat, formidabat, agebatur, sed sponte : cum ipse nimirum volens suæ humanitati permittebat, ut quod sibi proprium est, sine reprehensione ageret : quod nostram conditionem superat. Rursus edebat, bibebat, dormiebat, disserebat nostri instar : sed sine omni prorsus peccato : qua in re iterum nobis est superior. Quis enim nostrum in naturalibus etiam inculpatis rebus nullo modo reprehendi queat ? Patiebatur pro nobis, dolorem sentiebat inde quod clavus cruci affixus et distentus fuit : denique mortuus fuit, sed voluntaria ipsi passio et dolor et mors fuerunt. Caro patiebatur, anima naturaliter dolebat propter nexum quo ipsi conjuncta erat (ex ipsa enim carni sensus est) : verumtamen divinitas, quæ in utroque erat, divisione vacabat.

CAP. XVII.

Passus, mortuus et sepultus Dominus corruptionem et quæ ejus sunt consequentia repulit, et corpore suo ad incorruptionem comparato animaque sua pro potestate quam habuit ut Deus assumpta, tertia die resurrexit. « Ego enim, inquit, pono aximam meam, ut iterum sumam eam. Potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo rursus sumendi eam »⁴⁸. » Quod si vero etiam post resurrectionem Dominus comedit, tamen per dispensationem fecit : ostendens suis discipulis seipsum qui prius cum eis fuisset resurrexisse⁴⁹. Cum autem per dispensationem dico, speciem et imaginationem removeo. Etenim vere edit, cibum autem novo sibi tum conveniente modo, ut ipse novit, consumpsit. Proin etiam vestigia ostendebat plagarum⁵⁰ ; quæ quidem impressa fuerunt, sed non amplius exstiterunt, pro sua omnipotentia presentia faciens. Quandoquidem omnino corpus illud omni ad tactum resistentia superius factum, neque cibos neque contractationes admittentibus. Quapropter etiam dicimus Dominum secundum carnem jam non esse⁵¹, ut qui carnalia, cibi desiderium, somnum, laborem et hujusmodi, insuper ad tactum resistentiam deposuerit. Etenim corpus ipsius exuta corruptione omnis indigentia et passionis expers, et impalpabile, et immortale ; non tamen etiam increatum nec incircumscriptionem est effectum. Hæc enim soli Divinitati conveniunt. Et, ut summatim dicam, quoad quidem humana natura Christi capax erat divinarum prerogativarum participavit illis ab ipso Dei Verbo propter unionem, cujus gratia etiam religiose colenda et adoranda

Α κριτῶ τοῦ πάθους ὡς ἄνθρωπος εἶπεν : « Οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ· γενηθήτω τὸ θέλημά σου. » Καὶ γὰρ οὗτος ὁ λόγος τῆς τοῦ Κυρίου ψυχῆς ἐν εἰδυίας θέλημα τοῦ ἡνωμένου ταύτῃ Θεοῦ Λόγου καὶ τοῦ Πατρὸς. Εἶχε μὲν οὖν ὁ Δεσπότης τὰ τῶν δούλων, διὰ τοὺς δούλους· ἀλλ' ὑπὲρ τοὺς δούλους. Δεσπότης γὰρ ἦν, εἰ καὶ δούλου εἰληφε μορφήν. Ἐπεινα κατὰ ἀνθρώπιον, ὡς ἡμεῖς, εἶψα, νυσταγμὸν ἔφερε, κοπιῶν ἦν, λυπούμενος ἦν, δακρῶν, δειλιῶν, ἀγωνιῶν, ἀλλ' ἔκουσίως, ὅτε θέλων αὐτὸς ἐνεδίδου τῇ αὐτοῦ ἀνθρωπότητι τὸ ἴδιον ἀμέμπτως ποιεῖν. Τοῦτο ὑπὲρ ἡμᾶς. Πάλιν ἡσθιεν, ἐπινεν, ἐκάθευθε, διελέγετο, καθάπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ πάντῃ ἀναμαρτήτως. Τοῦτο ὑπὲρ ἡμᾶς. Τίνι γὰρ ἂν ἡμῶν ἐν τοῖς φυσικοῖς ἀδιαβλήτοις εὐρεθεῖν δύσλου τὸ ἀμεμπτον; Ἐπασχεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἤλατι τῇ ἐν σταυρῷ προσηλώσει καὶ διατάσει· τέλος, ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐθελούσιον ἦν αὐτῷ καὶ τὸ πάθος, καὶ τὸ ἄλγος, καὶ τὸ θανεῖν. Ἐπασχεν ἡ σὰρξ, ἤλατι φυσικῶς ἡ ψυχὴ διὰ τὴν συνάφειαν (ἐξ αὐτῆς γὰρ ἡ αἰσθησις τῇ σαρκί)· πλὴν ἡ θεότης ἡ ἐν ἀμφοῖν ἀδιαίρετος ἦν

ipsi conjuncta erat (ex ipsa enim carni sensus est) : verumtamen divinitas, quæ in utroque erat, divisione vacabat.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'

Παθὼν ὁ Κύριος καὶ θνήσκων καὶ ταπεινὸς ἀπεινάεσθαι τὴν φθορὰν καὶ τὰ τῆς φθορᾶς· καὶ κατασκευάσας αὐτοῦ τὸ σῶμα πρὸς ἀφθαρσίαν, καὶ τὴν οικεῖαν ψυχὴν κατ' ἐξουσίαν ὡς Θεὸς προσλαβόμενος, ἀνέστη τριήμερος. « Ἐγὼ γὰρ τίθημι τὴν ψυχὴν μου, φησὶν, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. » Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὁ Κύριος ἔφαγεν, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν τοῦτο πεποίηκε, τοῖς ἰδίως παριστῶν μαθηταῖς ὡς αὐτὸς ἦν ἀναστάς, ὁ πρότερον ὄν ματ' αὐτῶν. Ὅτε δὲ λέγω κατ' οἰκονομίαν, τὴν φαντασίαν ἐκκρούομαι. Καὶ γὰρ ἔφαγεν ἀληθῶς· τὴν τροφήν δὲ καινοπρεπῶς, ὡς οἶδεν αὐτὸς, διψήσατο. Διὰ τοῦτο καὶ τύπους εἶδειν πηγῶν· τὰ γενόμενα μὲν, μήθοντα δὲ, παρόντα ποιῶν ὅ πάντα δυνάμενος. Ἐπεὶ τοί γε τὸ σῶμα ἐκεῖνο, πάσης ἐνδελείας, πάσης ἀντιτυπείας ὑπέρτερον γενοῦς, οὔτε τροφᾶς, οὔτε ψηλαφήσεως προσέτετο. Διὸ καὶ μὴ κατὰ σάρκα νῦν εἶναι τὸν Κύριον λέγομεν, ὡς τὰ τῆς σαρκὸς ἀποθέμενον· τροφῆς ἔφασιν ὕπνον, κόπον, καὶ τὰ τοιαῦτα· πρὸς τοῦτοις, καὶ τὸ ἀντίτυπον. Τὸ σῶμα γὰρ αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπικλύσεως τῆς φθορᾶς, ἀνευδείς ἀπετελέσθη, καὶ ἀπαθὲς, καὶ ἀναφῆς, καὶ ἀθάνατον· οὐ μὴν καὶ ἄκτιστον, οὐτ' αὐ ἀπερίγραπτον. Ταῦτα γὰρ μόνως θεότητος· καὶ ἐν εἴπω συνελών, ὅσον μὲν ἦν δεκτικὸν θεῶν αὐχημάτων τῶν ἀνθρώπινων τοῦ Χριστοῦ, μετέσχεν ὑπ' αὐτῷ τοῦ Λόγου διὰ τὴν ἔνωσιν, δι' ἣν καὶ σπῆτόν ἐστι καὶ προσουνητόν. Ὅσον δ' οὐκ ἦν δεκτικόν, οὐ μετέσχεν, ἵνα κἀνεῦθεν τὸ τε διάφορον τῶν φύσεων τοῦ Χριστοῦ, τὸ τε μοναδικὸν τοῦ προσώπου γινώσκωμεν.

⁴⁵ Matth. xxvi, 39. ⁴⁶ Joan. xiii 12 seqq. ⁴⁷ Philipp. ii, 6. ⁴⁸ Joan. x, 17, 18. ⁴⁹ Luc. xxiv, 41, 44. ⁵⁰ ibid. 39. ⁵¹ II Cor v, 16.

est; quod autem capax non erat, non participavit: ut hinc quoque cum differentiam naturarum Christi, tum unitatem personæ intelligeremus.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

Προσθεύομεν τοίνυν ἐπὶ Χριστοῦ μίαν ὑπόστασιν σύνθετον, ἐκ δύο συνθεθειμένων φύσεων· θεότητος δηλονότι καὶ ἀνθρωπότητος ἀλλήλαις ἠνωμένων κατ' αὐτὴν τὴν τοῦ Λόγου ὑπόστασιν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὴν τοιαύτην ἔνωσιν, καθ' ὑπόστασιν λέγομεν· ὅτι μία ὑπόστασις ἐκ τῶν τριῶν τῆς Θεότητος ὑποστάσεων, ἦτις· ἐστὶν ἡ τοῦ Υἱοῦ, τὰς δύο φύσεις ἀλλήλαις ἠνωσεν ἀσυγχύτως ἐν ἑαυτῇ τε καὶ καθ' αὐτήν. Οὐ γὰρ ὑπέστη καθ' αὐτὸ κἂν ἀκαριαίως τὸ τοῦ Χριστοῦ ἀνθρώπινον, ὡς ἂν ὑπόστασις τοῦτο λέγοιτο (καὶ γὰρ οὐκ ἔχρη. Τί γὰρ ἦν τὸ κέρδος ἡμῖν, τὸ θεωρηθῆναι (1) μίαν ὑπόστασιν), ἀλλὰ τὴν φύσιν ὁ Θεὸς Λόγος ἐν ἑαυτῷ προσελάβετο πᾶσαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἵνα θεωρηθῆ ἅπασας ἡμᾶς. Ὅθεν μιᾶς ὑποστάσεως κηρύττομεν τὸν Χριστὸν, ἐκ δύο φύσεων ἠνωμένων ἀλλήλαις ἀσυγχύτως· ἔνωσιν ἀκραν, ἀδιδαιρέτων μενουσῶν ἐκ τῶν ἀλλήλων καὶ τῆς ὑποστάσεως καθ' ἣν ἠνωταί· τῶν δὲ φύσεων ἐχουσῶν τὸ ἀσύγχυτον, καὶ τὰ προσόντα ταύταις ἀσύγχυτα τὰς θελήσεις καὶ τὰς ἐνεργείας φημί. Μένει οὖν ἡ θεϊκὴ θέλησις, θεϊκὴ· καὶ ἡ ἀνθρωπικὴ πάλιν, ἀνθρωπικὴ, πλήν τεθεωμένη διὰ τὴν ἔνωσιν. Τοῦτο κἂν ταῖς ἐνεργείαις γινώσκεται. Δύο τοίνυν θελήσεις ἐν τῷ Χριστῷ· θέλων δὲ καὶ κατ' ἄμφω τὰς θελήσεις, κατ' ἄμφω τε τὰς ἐνεργείας ἐνεργῶν, εἰς ὃ αὐτὸς θεᾶνθρωπος· μὴ διαιρούμενος εἰς θεὸν ἰδικῶς, καὶ εἰς ἀνθρώπον ἰδικῶς· ἀλλ' εἰς ἀμερίστω; ὑπάρχων, Θεὸς καὶ ἀνθρώπος ὁ αὐτὸς, ταυτὸν δ' εἰπεῖν, Θεὸς καὶ ἀνθρ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'.

Ὅθεν θεανδρικὴν ἐνεργείαν ὁ εἰπὼν, οὐ σύγχυσιν ταῖς φυσικαῖς ἐνεργείαις εἰρήγαγεν· ἀλλὰ τὴν εἰς ἀκραν αὐτῶν παρέστησεν ἔνωσιν, καὶ τὸ τεθεῶσθαι τὴν ἀνθρωπίνην ἐνεργείαν. Ὅτι περὶ γὰρ ἐν Χριστῷ διὰ τῆς ἔνωσεως ἡ ἀνθρωπίνη τεθεῶτο φύσις· οὕτως δὲ καὶ ἡ θέλησις συντεθέωτο, καὶ ἡ ἐνεργεία. Διὸ καὶ τερατουργοῦντος αὐτοῦ, τοῖς εἰκδοῖς ἐνεργήμασι τὰ ἀνθρωπικὰ συνεζεύγνυτο. Καὶ τῶν ἀνθρωπικῶν ἐνεργημάτων, λόγου δηλονότι καὶ ἀφῆς, καὶ τῶν τοιούτων, αἱ θεοσημεῖαι προέβαινον. Καθάπερ σιδήρου τμητικοῦ πυρωθέντος, καὶ τέμνοντος· καὶ καίοντος ἐν ταυτῷ, καὶ ἡ τομὴ μετὰ τῆς καύσεως γίνεται, καὶ ἡ καύσις ἀχώριστος ἐστὶ τῆς τομῆς. Καὶ ἡ τῶν ἐνεργειῶν συνδρομὴ τὴν ἑνιαίον εἰσφέρει ταύταις, οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ καθ' ἔνωσιν. Ὁ τοίνυν θεανδρικὴν φήσας ἐνεργείαν, διὰ μὲν τῆς ἐνικτῆς προφορᾶς τὸ τὰς δύο ἐνεργείας ἐν εἶναι τῇ συνελῶσει καὶ μὴ διακεκριθῆναι ταύτας πραγματικῶς δεδήλωκεν. Ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν θεανδρικὴν, θέλαν δηλονότι καὶ ἀνδρικὴν, τὸ τῶν ἐνεργειῶν τῇ φύσει διάφορον καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἔδειξεν. Ἄλλως δὲ δύο εἶναι δηλοῦντος τοῦ τῆς ἐνεργείας ὀνόματος (ἐνεργεία γὰρ φυσικὴ ἐστὶν, ἡ τῆς ἐνοικ[ου]ρούσης τῇ φύσει δυνάμειος πρόδασις εἰς

A

CAP. XVIII.

Proinde in Christo unam personam compositam colimus, ex duabus naturis, humanitate scilicet et divinitate, sibi invicem secundum personam unitis, compositam. Quæ sane etiam causa est, quod hanc unionem secundum personam dicimus: quod una ex tribus divinitatis personis quæ est Filii duas naturas inter se invicem in seipsa et secundum seipsam citra confusionem univit. Neque enim humanitas Christi vel momentum substitit per se, ut ipsa persona diceretur, (neque enim etiam opus erat. Quid enim nobis lucri inde foret, si ut una persona consideraretur?) sed totam humanitatis naturam Deus Verbum in seipso assumpsit, ut omnium nostri rationem haberet. Unde Christum unius personæ prædicamus ex duabus naturis sibi invicem citra confusionem arctissima unione unitis, indivisis permanentibus cum a se invicem tum a persona secundum quam unitæ sunt; ex naturis autem distinctionem et quæ ipsis adsunt distincta, voluntates, inquam, et actiones habentibus. Divina proinde voluntas manet divina, et humana vicissim humana; verumtamen propter unionem deificata. Quod idem etiam in actionibus perspicitur. Duæ itaque in Christo voluntates sunt. Vult autem etiam secundum utramque voluntatem et agit secundum utramque actionem unus idemque Deus homo: non seorsim in Deum et in hominem seorsim divisus: sed unus citra partitionem existens idem Deus et C homo, et quod idem est, Deus et vir.

B

CAP. XIX.

Qua de causa is qui theandricam, hoc est, a Deo et homine simul proficiscentem actionem dixit, confusionem naturalibus actionibus non induxit: sed earum summam et arctissimam unionem, quodque humana actio deificata sit, ostendit. Quemadmodum enim in Christo per unionem humana natura deificata est: sic sane etiam voluntas et actio juxta deificata est. Quapropter etiam ipso prodigia edente cum divinis actibus humani conjungebantur, et ex humanis actibus sermonis puta et tactus aliorumque hujusmodi, divina signa procedebant. Quemadmodum ferri acuti igniti secantis et urentis in eodem et sectio cum ustione fit, et ustio a sectione separari non potest: et ipse hic actionum concursus unitatem ipsis, non quidem quoad naturam, sed quoad unionem conciliat. Qui itaque theandricam seu deivirilem actionem dixit, is quidem pronuntiatione unitatis numero facta duas actiones coitione unum esse, neque revera a se invicem distinctas esse declaravit: cum autem deivirilem appellavit, divinam videlicet et virilem, differentiam actionum quam natura etiam post unionem habent, commoustravit. Cum autem alias duo

D

(1) Cotelerius (*Notum. Eccl. Gr. II, 572*) θεωθῆναι et mox θεώση legendum monet. Edit.

quædam declaret nomen ἐνεργεας, id est, actionis (est enim actio naturalis inhabitantis naturæ potentie ad operis alicujus impletionem progressio, quæ in eo quod est efficacem esse, quemadmodum potentia in eo quod est aptum natum esse et posse, dicitur consistere. Rursus dicitur actio etiam operis impletio, id quod actione perfectum est, absolutio rei, ipsa operatio) : hoc sane secundum actionis significatum deivirili accommodandum est. Quia enim Christus est Deus homo, omnis etiam ipsius actio Deo humana et deivirilis est. Nec id cum ita dicimus confusionem infert actionibus naturalibus : sed perspicue unam et eandem esse declarat, qui divine et humane agit; neque divina secundum Deum (quippe homo); neque secundum hominem (quippe Deus) humana. Eodem modo qui unam Dei Verbi incarnati naturam dixit, non unius naturæ Dominum statuit. Eo enim quod incarnatum adjecit, suspicionem sustulit. Alia enim Verbi est humana, per synecdochen.

CAP. XX.

Alia est voluntas divinæ naturæ et alia humanæ. Θέλημα enim τὴν θέλησιν voluntatem dicimus, ipsam volendi facultatem, quæ est naturalis voluntas. Humanæ igitur naturæ voluntatem cum Dominus assumpsisset et deificasset ipsam, retinuit sane id quod secundum humanam naturam erat. Cumque id evidenter demonstrare vellet, ingressus domum in partibus Tyri et Sidonis scire volebat neminem, et latere non potuit. Cum enim per dispensationem latere voluisset, non potuit : ut rebus ipsis doceret, quod ipse Omnipotens infirmam humanæ naturæ voluntatem non repudiaverit, sed et ipsam essentialiter vindicavit sibi natura nostra universa cum omnibus naturalibus assumpta. Dicitur itaque primario θέλημα ipsa θέλησις, quæ est voluntas naturalis et declaratum est. Dicitur etiam θέλημα, voluntas; id quod vult voluntas; quod in omnibus personale est, nec idem toti naturæ convenit. Alius enim homo vult privatim agere, alius aperte loqui et agere; alius vult terram colere, alius navigare; et aliud alii est secundum sententiam. Saepe autem uni et eidem aliud et diversam est ex sententia. Saepe etiam unus et idem alio tempore aliud et diversum vult. Vocatur autem hæc personalis voluntas, sententiæ voluntas. Cum ergo Dominum duarum naturarum confiteamur, duas etiam naturales voluntates, divinam et humanam, hoc est, duas volendi potentias ratione naturæ a se invicem distinctas ipsum possidere, credimus. Quia autem unius personæ intelligitur, diversas sententiarum voluntates de eo affirmare iudicium et periculosum est. Unam enim est quod vult, propterea quod etiam unus est qui vult; ut humana voluntas ad id quod proprie vult, moveatur; quando hoc etiam et in quantum voluntas ipsius divina vult.

CAP. XXI.

Cum autem γνώμη, id est, sententia, duobus modis dicatur (dicitur enim γνώμη etiam simplex in-

ἔργου τινὸς ἐκπλήρωσιν, ἥτις ἐν τῷ ἐνεργεῖν ἔχει τὸ εἶναι, καθὼς ἡ δύναμις ἐν τῷ πεφυκέναι καὶ δύνασθαι. Λέγεται πάλιν ἐνέργεια, καὶ ἡ τοῦ ἔργου ἐκπλήρωσις, αὐτὸ τὸ ἐνεργητὸν, ὁ τοῦ πράγματος ἀποτελεσμὸς, ἡ πρᾶξις αὐτῆς)· τοῦτο δὲ τὸ δευτερον σημαίνόμενον τῆς ἐνεργείας προσαρμοστέον τῇ θεανδρικῇ. Θεανθρώπου γὰρ ὑπάρχοντος τοῦ Χριστοῦ, καὶ πᾶσα πρᾶξις αὐτοῦ θεανθρωπικὴ καὶ θεανδρικῆ. Τὸ δὲ οὕτω λέγειν οὐ φέρει σύγχυσιν ταῖς ἐνεργείαις, ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι διασαφῆ τὸν ἐνεργούντα· καὶ θεϊκῶς καὶ ἀνθρωπικῶς· οὕτε τὰ θεία κατὰ Θεόν· ἀνθρώπος γὰρ· οὕτε κατ' ἀνθρώπον τὰ ἀνθρώπινα· Θεὸς γάρ. Ὁσαύτως καὶ ὁ μίαν φύσιν εἰρηκῶς τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην, οὐ μίαν φύσιν τὸν Κύριον ἰδογάμισσε. Τὸ γὰρ σεσαρκωμένην προσθεῖς, τὴν τοιαύτην ἀνείλεν ὑπόνοιαν. Ἐτέρα γὰρ ἡ τοῦ Λόγου φύσις, ἦγουν ἡ θεία· καὶ ἕτερα πάλιν ἡ τῆς σαρκὸς, ἦγουν ἡ ἀνθρωπικὴ συνεκδοχικῶς. natura, nempe divina, et rursus alia carnis, hoc est,

ΚΕΦΑΛΑ. Κ'.

Ἐτερον θέλημα τῆς θείας φύσεως, καὶ ἕτερον τῆς ἀνθρωπικῆς. Θέλημα δὲ τὴν θέλησιν λέγομεν, αὐτὴν τὴν δύναμιν τὴν θελητικὴν, ἥτις ἐστὶ θέλημα φυσικόν. Τὸ τοίνυν τῆς ἀνθρωπικῆς θέλημα φύσεως ὁ Κύριος προσλαβόμενος καὶ θεώσας αὐτὸ, διετήρησεν ἔπερ ἦν κατὰ φύσιν ἀνθρώπινον. Καὶ τοῦτο παραστήσαι βουλόμενος ἐναργῶς, εἰσελθὼν εἰς οἶκον ἐν τοῖς μέρεσι Τύρου καὶ Σιδῶνος, οὐδένα ἠθέλησε γινῶναι, καὶ οὐκ ἔδουθήθη λαθεῖν. Οἰκονομικῶς γὰρ θελήσας λαθεῖν οὐ δεδύνητο· διδάσκων ἡμᾶς διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ὅτι τὸ τῆς ἀνθρωπικῆς φύσεως θέλημα τὸ ἀσθενὲς ὁ πανσθενὴς οὐκ ἀπεδοκιμασεν, ἀλλ' οὐσιωδῶς ἤκαυσάτο καὶ αὐτὸ, τὴν ἡμετέραν δὴν φύσιν μετὰ πάντων τῶν κατὰ φύσιν ἀναλαβὼν. Λέγεται μὲν οὖν θέλημα προσηγουμένως, ἡ θέλησις, ἥτις ἐστὶ θέλημα φυσικόν, ὡς δεδήλωται. Λέγεται θέλημα καὶ αὐτὸ τὸ θελητόν· ἔπερ ἐν ἀνθρώποις ἐστὶν ὑποστατικόν, οὐ τὸ αὐτὸ πάση τῇ φύσει προσόν. Τῷ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἰδιάζειν τυχὸν τεθέληται· τῷ δὲ, τὸ παρῆρσιάζεσθαι· καὶ τῷ μὲν, τὸ γηπονεῖν· τῷ δὲ, τὸ καυτῶλεσθαι· καὶ ἄλλω πάλιν ἄλλο τι κατὰ γνώμην ἐστὶ. Πολλάκις δὲ τῷ αὐτῷ καὶ ἐνὶ διάφορον καὶ ἄλλοτε ἄλλο τὸ θελητόν. Καλεῖται δὲ τὸ τοιοῦτον ὑποστατικόν, θέλημα γνωμικόν. Τετραπλῶν ὁ Κύριος ἐπειδὴ δύο φύσεων ὁμολόγηται, δύο κατήσθαι καὶ θεληματα πιστεύεται φυσικὰ, θεῖον τε καὶ ἀνθρώπινον· ἦγουν δυνάμεις δύο θελητικὰς ἀλλήλων διαφερούσας τῷ λόγῳ τῆς φύσεως. Ἐπεὶ δὲ μίαις ὑποστάσεως ἔγνωσται, σαφερῶν εἰπεῖν ἐπ' αὐτοῦ διάφορα θεληματα γνωμικὰ. Τὸ γὰρ θελητόν ἐν, ὅτι καὶ ὁ θεὸς εἶς, τῆς ἀνθρωπικῆς αὐτοῦ θελήσεως, πρὸς τὸ οἰκτεῖν θελητόν κινουμένης· ὅτι τοῦτο τῇ θεῇ θελήσει αὐτοῦ θελητόν ἦν, καὶ ἐφ' ὅσον ἦν θελητόν.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΑ'.

Διχῶς δὲ τῆς γνώμης λεγομένης· λέγεται γὰρ γνώμη καὶ ἡ ἀπλῶς βουλή πρὸς τὸ θελητόν, ὡς ἄλλο-

γὰς γινόμενη καὶ μετὰ γνώσεως ἐν τοῖς λογικοῖς. Ἀλέγεται γνώμη καὶ ἡ ἐκ προβουλευσεως καὶ κρίσεως περὶ τι διαθέσις· οὐκ ἀσφαλὲς ἢ γνώμην ἢ θέλημα γνωμικὸν εἶπεν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ τῆς γνώμης δεύτερον σημαίνον· διὰ τὸ συνεισάγεσθαι τοῖτοις τὴν ἀγνοίαν. Εἰ γὰρ καὶ τὴν ἀγνοῦσαν ὁ Κύριος φύσιν ἔλαβεν, ἀλλὰ τῶν θεῶν αὐχημάτων ταύτη μετέδωκε. Καὶ ἦν ἡ τοῦ Κυρίου ψυχὴ πᾶσαν ἔχουσα σοφίαν θείαν ἅμα δὴ καὶ ἀνθρωπικὴν· πᾶσαν γνῶσιν τῶν γεγονότων, τῶν ὄντων, τῶν ἐσομένων· οὐ φῦσει, οὐ χάριτι· διὰ δὲ τὴν πρὸς αὐτὸν τὸν μόνον σοφὸν καὶ πάντα καὶ πρὸ τῆς αὐτῶν γενέσεως εἰδὸτα προαιωνίως, καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν. Ποίας οὖν ἐχρηζεν αὐτὴ βουλῆς; τίνας τῶν μετὰ τὴν βουλήν, ἢ πάντα γινώσκουσα, καθὼς ἔφημεν. Εἰ δὲ ποτε πεινῶντα τὸν Κύριον, ἄλλοθεν γέγραπται πρὸς συκὴν καρπὸν οὐκ ἔχουσαν, εἰ ἄρα εὐρήσει τι ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχ εὔρεν εἰ μὴ φύλλα· καθ' ὑπόνοιαν ὁ τοιοῦτος τοῦ λόγου σχηματισμὸς, καθὼς ἀν' ὑπέκνησεν Ἰσως ὁ τὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν συκὴν κατιδὼν ἔλευσεν· μὴ μέντοι τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον εἰδώς. Τίνι γὰρ ἀν καὶ τῶν τυχόντων ἠγνοήθη τὸ πρόδηλον, ἐπεὶ καιρὸς σύκων οὐκ ἦν; Ἄλλ' ὡς ἀν ὁ τὸ πᾶν ἰσχύων ἐνδείξεται κατὰ καιρὸν, οἷ μὴ μόνον εὐεργετικὴν ἔχει δύναμιν, ἀλλὰ γε καὶ τιμωρητικὴν· καὶ ὡς ὅπερ ὁ εἰθέλοι λόγῳ μόνῳ τοὺς σταυρώσαντας ἀποξηρανεῖ τὴν πείναν, καὶ τὴν πρὸς τὴν συκὴν ἔλευσιν προηγουμένα τίθησι τῆς τοιαύτης ἐνδείξεως ὁ σοφὸς καὶ φιλόανθρωπος. Διὰ τοι τοῦτο καὶ παρὰ τὸ εἰωθὸς ἢ πείνα πρῶτας οὖσης, καθὼς τετέλετο. Τοιγαροῦν ἢ πρὸς τὴν συκὴν ἀφιξίς, ὡσαύτως καὶ ἡ περὶ τοῦ Λαζάρου πεύσις ὅποι τέθοιτο θανῶν ἔκτιστος, καὶ εἰ τι παραπλήσιον, οὐκ ἀγνοίας, ἀλλ' οἰκονομίας καὶ προσφόρου συγκαταβίσεως. Κατὰ μὲν οὖν τὸ δεύτερον τῆς γνώμης καὶ τῆς προαιρέσεως σημαίνον, οὕτε γνώμην, οὕτε προαίρεσιν ἐποιεῖμεν ἀν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ δὲ τὸ πρῶτον, καὶ κατὰ γνώμην Θεοῦ τὸς τε διαπεπράχθαι φαμέν, τούτεστι θελητὸν τῷ Θεῷ, καὶ ἀποβακτὸν τὸ πραχθῆν· ὡς εἰ λέγοιμεν τὸν Δαβὶδ βεβασιλευκίαν κατὰ γνώμην Θεοῦ. Καὶ προαιρετικὸς μὲν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος· προαιρετικὸν δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰρηται. Δέον οὖν ἐρευνᾶσθαι τὴν λέξιν ἐν ἅπασιν, εἰ κλείω ὁλοῖ τοῦ ἐνός, καὶ μετ' εὐκρινείας τοὺς λόγους προβαίνειν πρὸς τὰ δηλούμενα. Πολλὴ γὰρ ἡ ἐκ τῆς ὁμωνυμίας ἀπάτη, καὶ πρῶτος αὕτη τρόπος ἐν τοῖς σοφισμασιν.

et approbasse: ut si diceremus, Davidem ex sententia Dei regnavisse. Et Filium quoque Dei electione præditum: quoniam electione præditum Spiritum sanctum esse assertum fuit. Dicitio igitur in omnibus inquirenda est, an uno plura significet: et distinctim oratione ad significata procedendum. Frequenter enim ex æquivocatione deceptio oritur, et primus est hic in sophismatibus modus.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ΄.

Οὕτω τοι καὶ τὸ Θεὸς ὄνομα καὶ τὸ ἄνθρωπος, ποτὲ μὲν φύσιν σημαίνει, ποτὲ δ' ὑπόστασιν. Ἡ δὲ θεότης ὡσαύτως καὶ ἡ ἀνθρωπότης, φύσιν ἀεὶ μόνην, ἀλλ' οὐποτε καὶ ὑπόστασιν. Τὸ δὲ Χριστὸς ὑπόστασιν διλοῖ σύνθετον, ἐκ θεότητος τε καὶ ἀνθρωπότητος. Καὶ τὸ χρίσαν μὲν ἡ θεότης, ἡ ἀνθρωπότης δὲ, τὸ

⁵² Matth. xxi, 19. ⁵³ Joan. xi, 54.

Varie lectiones.

Ἰ. δ. ἑ. π. ρ.

ΠΑΤΗΡ. GR. LXXVII.

CAP. XXII.

Sic sane etiam nomen Deus et homo aliquando naturam, aliquando personam significat. Divinitas autem et humanitas solam semper naturam et nunquam etiam personam indicant; at τὸ Χριστὸς compositam ex divinitate et humanitate personam declarat. Et unguens quidem est divinitas, unctum vero

est humanitas. Porro unctio intelligenda totius unguenti in totum unctum immeatio. Sic enim id quod unctionem suscepit, revera totam unctum fuerit. Quod enim in superficie unctum est, ex parte unctum est, non ex toto: et exinde neque proprie unctum est. Quapropter reges et summi sacerdotes oleo uncti et unctione superficiali delibuti, proprie uncti non sunt. Quod si vero etiam gratia per unguentum in profunditatem penetravit, ne sic quidem proprie uncti sunt. Gratia enim uncti sunt et caduci sunt. Proinde solus Dominus proprie unctus est, qui totus ex toto et non gratia, sed ex unione personali et sempiternum unctus est.

CAP. XXIII.

Sciendum tamen est eorum quæ de Christo dicuntur quatuor modos generales esse. Quædam enim etiam ante assumptam humanitatem, quædam in ipsa unione, quædam post unionem, quædam denique post resurrectionem ei convenient. Et eorum quidem quæ ante assumptam humanitatem conveniunt sex sunt modi. Alia enim ex iis naturæ conjunctionem et eandem cum Patre essentialiam declarant, ut hoc, « Ego et Pater unum sumus »³⁷; et, « Qui vidit me, vidit Patrem »³⁸; et illud, « Qui cum in forma Dei esset; » et hujuscemodi »³⁹. Alia personæ perfectionem, ut, « Hoc Filius Dei et character subsistentiæ illius; » et illud, « Magni consilii angelus, admirabilis, consiliarius; » et quæ sunt ejus generis »⁴⁰. Alia mutuam inter se personarum immeationem, ut hoc, « Ego in Patre et Pater in me »⁴¹; et certam fixamque stabilitatem, ut, Verbum, sapientia, et potentia, et splendor »⁴². Nam et Verbum in mente (Verbum autem essentialia intelligo), et itidem sapientia: et in potente potentia, et in luce splendor citra excessum fixa sunt ex illo ut ex fonte emanantia. Alia de ipso proferuntur, ut qui Patrem auctorem et causam suam agnoscat, ut, « Pater meus major me est »⁴³. Ex ipso enim et esse habet et omnia quæ habet; ipsum esse quidem per generationem, non per effectiorem seu creationem; quale est illud, « Ego ex Patre exivi »⁴⁴; et, « Ego vivo propter Patrem »⁴⁵. Omnia autem quæ habet non per participationem aut institutionem, sed ut ex causa habet, velut illud, « Non potest Filius quidquam ex seipso facere nisi quod Patrem videat facientem »⁴⁶. Si enim Pater non est, nec Filius est. Ex Patre enim est Filius, et in Patre et simul cum Patre, et non post Patrem. Eodem modo quæcumque facit ex ipso cum ipso facit. Una enim eademque non similis, inquam, sed eadem Patris et Filii et Spiritus sancti voluntas et actio et potentia est. Alia de ipso commemorantur tanquam Patris beneplacitum actione ipsius impleatur, non ut per instrumentum aut servum, sed ut per essentialia et per se subsistens ipsius Verbum et sapientiam et potentiam; propterea quod unus in Patre et Filio motus consideretur, ut hoc. « Omnia per

Α χρισθέν. Χρισίν δὲ νοητέον, τὴν ὄλου τοῦ χρισματος εἰς ὅλον τὸ χρισθέν περιχώρησιν. Οὕτω γὰρ ἂν εἴη τὸ τὴν χρισίν δεδεγμένον ταῖς ἀληθείαις ὄλον χριστόν. Τὸ γὰρ ἐπιπολιῶως χρισθέν, ἐκ μέρους χριστόν, ἀλλ' οὐχ ὀλικῶς· ὅθεν οὐδὲ κυρίως χριστόν. Διὸ βασιλεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς τῶ ἐλαίῳ χρισόμενοι, καὶ τὴν ἐπιπολιῶν δεχόμενοι χρισίν, οὐ κυρίως χριστοί. Εἰ δὲ ἡ χάρις εἰς βάθος διὰ τοῦ χρισματος, οὐδὲ πάλιν κυρίως χριστοί. Χάριτι γὰρ καὶ ἐπίκτητοι. Μόνος τὸν ὁ Κύριος κυρίως χριστός, ὡς ὄλος ὄλου καὶ οὐ χάριτι· τῇ δὲ καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως· καὶ αἰδίως χριστός.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ.

Εἰδέναι μέντοι χρὴ ὅτι τῶν ἐπι Χριστοῦ λεγομένων τρόποι γενικοὶ εἰσι τέσσαρες. Τὰ μὲν γὰρ καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀρμόζει αὐτῷ· τὰ δὲ, ἐν τῇ ἐνώσει· τὰ δὲ, μετὰ τὴν ἐνωσιν· τὰ δὲ, μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Καὶ τῶν πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως μὲν, τρόποι εἰσὶν ἕξ. Τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν τὸ συναφές τῆς φύσεως, καὶ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα ὁμοούσιον δηλοῖ, ὡς τὸ, « Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν » καὶ, « Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα » καὶ τὸ, « Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων » καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὰ δὲ τὸ τέλειον τῆς ὑποστάσεως, ὡς τὸ, « Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ » καὶ τὸ, « Μεγάλῃς βουλής Ἄγγελος, θαυμαστός σύμβουλος » καὶ τὰ ὅμοια. Τὰ δὲ, τὴν ἐν ἀλλήλαις τῶν ὑποστάσεων περιχώρησιν, ὡς τὸ, « Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί » καὶ τὴν ἀνεκφοιτητὸν ἔβρυσιν, ὡς, Ἄδως, σοφία, καὶ δύναμις, καὶ ἀπαύγασμα. Ὁ τε γὰρ Ἄδωγος ἐν τῷ νῷ (Ἄδωγος δὲ φημι τὸν οὐσιώδη), καὶ ἡ σοφία ὁμοίως· καὶ ἐν τῷ δυναμένῳ ἡ δύναμις, καὶ ἐν τῷ φωτὶ τὸ ἀπαύγασμα ἀνεκφοιτήτως ἔβρυσται ἐξ αὐτοῦ πηγαζόμενον. Τὰ δὲ, ὡς ἐξ αἰτίου τοῦ Πατρὸς, ὡς, « Ὁ Πατὴρ μου μεῖζων μου ἔστιν. » Ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἔχει τὸ τε εἶναι καὶ πάντα ὅσα ἔχει· τὸ μὲν εἶναι γεννητῶς, καὶ οὐ δημιουργικῶς, ὡς τὸ, « Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον » καὶ, « Ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα. » Πάντα δὲ ὅσα ἔχει οὐ μεταδοτικῶς, οὐτε διδασκτικῶς, ἀλλ' ὡς ἐξ αἰτίου, ὡς τὸ, « Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιῆν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἂν μὴ τι βλάπῃ τὸν Πατέρα ποιῶντα. » Εἰ μὴ γὰρ ὁ Πατὴρ ἔστι, οὐδὲ ὁ Υἱός. Ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ ὁ Υἱός, καὶ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ἅμα τῷ Πατρὶ, καὶ οὐ μετὰ τὸν Πατέρα. Ὁμοίως καὶ ἡ ποιῆ, ἐξ αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ. Μία γὰρ καὶ ἡ αὐτή, οὐχ ὁμοία, ἀλλ' ἡ αὐτή τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος θέλησις, ἐνέργειά τε καὶ δύναμις. Τὰ δὲ, ὡς τῆς πατρικῆς εὐσεβείας διὰ τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας πληρουμένης, οὐχ ὡς δι' ὄργανου, ἢ δούλου, ἀλλ' ὡς δι' οὐσιώδους καὶ ἐνοποστατοῦ αὐτοῦ Λόγου καὶ σοφίας καὶ δυνάμεως· διὰ τὸ μίαν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ θεωρεῖσθαι κίνησιν· ὡς τὸ, « Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο » καὶ τὸ, « Ἀπίστευται τὸν Λόγον αὐτοῦ καὶ ἴσατο αὐτούς » καὶ τὸ, « Ἴνα γινῶσιν, ὅτι σὺ με ἀπίστευταις. » Τὰ δὲ προφητικῶς· καὶ τούτων τὰ μὲν, ὡς μέλλοντα· οἶον, « Ἐρρανώ;

³⁷ Joan. x, 30. ³⁸ Joan. xiv, 9. ³⁹ Philipp. i, 6. ⁴⁰ Isa. ix, 6. ⁴¹ Joan. xiv, 11. ⁴² I Cor. i, 24: Hebr. i, 3. ⁴³ Joan. xiv, 28. ⁴⁴ Joan. xvi, 28. ⁴⁵ Joan. vi, 58. ⁴⁶ Joan. v, 19.

ἤξει· » καὶ τὸ τοῦ Ζαχαρίου, « Ἰδοὺ ὁ Βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι· » καὶ τὸ ὑπὸ Μιχαίου εἰρημένον, « Ἰδοὺ Κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου, καὶ καταβήσεται καὶ ἐπιθήσεται ἐπὶ τὰ ὄρη τῆς γῆς. » Τὰ δὲ μέλλοντα, ὡς παρρηχότα· « Οὐτός ὁ Θεὸς ἡμῶν, μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανειστράφη· » καὶ τὸ, « Κύριος ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· » καὶ, « Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου· » καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὰ μὲν οὖν πρὸ τῆς ἐνώσεως, καὶ μετὰ τὴν ἐνωσιν ἐπ' αὐτοῦ λεχθήσεται· τὰ δὲ μετὰ τὴν ἐνωσιν, πρὸ τῆς ἐνώσεως οὐδαμῶς, εἰ μήτοιγε προφητικῶς, ὡς ἐφημεν.

bus tuis⁷¹; » et similia. Et ea quidem quæ ante unionem dicuntur, etiam post unionem de eo dicuntur; quæ autem post unionem, illa ante unionem nequaquam de eo dicuntur, nisi, ut diximus, vaticinandi modo.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

B

CAP. XXIV.

Τῶν δὲ ἐν τῇ ἐνώσει, τρόποι εἰσὶ τρεῖς. Ὅτε μὲν γὰρ ἐκ τοῦ κρείττονος τὸν λόγον ποιούμεθα, θέωσιν τῆς σαρκός, καὶ λόγῳσιν καὶ ὑπερῴφωσιν λέγομεν, καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν προσγενομένον τῇ σαρκὶ πλοῦτον ἐκ τῆς πρὸς τὸν ὕψιστον Θεὸν λόγον ἐνώσεώς τε καὶ συμφύσεως ἐμφαίνοντες. Ὅτε δὲ ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος, σάρκωσιν τοῦ λόγου, ἐνανθρώπησιν, κένωσιν, πτωχείαν, ταπεινώσιν φαινομεν. Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἐκ τῆς πρὸς τὸ ἀνθρώπινον κράσεως ἐπιλέγεται τῷ λόγῳ τε καὶ Θεῷ. Ὅταν δὲ ἐξ ἀμφοῖν ἕνα, ἐνωσιν, κοινωνίαν, χρίσιν, συμφύταν, συμμόρφωσιν, καὶ τὰ τοιαῦτα φάσκομεν. Διὰ τοῦτον οὖν τὸν τρίτον τρόπον οἱ προλελεγμένοι δύο τρόποι λέγονται. Διὰ γὰρ τῆς ἐνώσεως δηλοῦται τί ἔσχεν ἐκάτερον ἐκ τῆς τοῦ συνυφεστῶτος αὐτῷ ἀρμογῆς καὶ περιχωρήσεως. Διὰ γὰρ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἐνωσιν, ἡ σὰρξ θεοῦ λέγεται, καὶ Θεὸς γενέσθαι, καὶ ὁμοθεος τῷ λόγῳ, καὶ ὁ Θεὸς λόγος σαρκωθῆναι, καὶ ἀνθρωπος γενέσθαι, καὶ κτίσμα λέγεσθαι, καὶ ἔσχατος καλεῖσθαι, οὐχ ὡς τῶν δύο φύσεων μεταβληθειῶν εἰς μίαν φύσιν σύνθετον ἀδύνατον γὰρ ἐν μιᾷ φύσει ἕνα τὰ ἐναντία φυσικὰ γενέσθαι· ἀλλ' ὡς τῶν δύο φύσεων καθ' ὑπόστασιν ἐνωθειῶν, καὶ τὴν εἰς ἀλλήλας περιχώρησιν ἀσύγχυτον καὶ ἀμετάβλητον ἐχουσῶν. Ἡ δὲ περιχώρησις οὐκ ἐκ τῆς σαρκός, ἀλλ' ἐκ τῆς θεότητος γέγονεν. Ἀδύνατον γὰρ τὴν σάρκα περιχωρησαί διὰ τῆς θεότητος· ἀλλ' ἡ θεία φύσις ἅπαξ περιχωρήσασα διὰ τῆς σαρκός ἔδωκε καὶ τῇ σαρκὶ τὴν πρὸς αὐτὴν ἀρρήτον περιχώρησιν, ἣν δὴ ἐνωσιν λέγομεν. Ἰστίον δὲ ὡς ἐπὶ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου τρόπου τοῦ ἐν τῇ ἐνώσει, τὸ ἀνάπαλιν θεωρεῖται. Ὅτε γὰρ περὶ τῆς σαρκός τὸν λόγον ποιούμεθα, θέωσιν καὶ λόγῳσιν, καὶ ὑπερῴφωσιν καὶ χρίσιν φαινομεν. Ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς θεότητος ταῦτα, περὶ ἐκ τῆς σαρκός θεωρεῖται. Ὅτε δὲ περὶ τοῦ λόγου, κένωσιν, σάρκωσιν, ἐνανθρώπησιν, ταπεινώσιν, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀτινά ἐστιν, ὡς ἐφημεν, ἐκ τῆς σαρκός, ἐπιλέγεται δὲ τῷ λόγῳ καὶ Θεῷ. Αὐτὸς γὰρ ταῦτα ὑπέμεινεν ἐκῶν.

ipsum facta sunt⁶⁷; » et illud, « Misit Verbum suum et sanavit eos⁶⁸; » et illud, « Ut cognoscant quod tu me misisti⁶⁹. » Alia propheticæ; et eorum quidem alia ut futura, velut, « Manifeste veniet⁷⁰; » et illud Zachariæ, « Ecce Rex tuus tibi veniet⁷¹; » et quod a Michæa dictum est: « Ecce, Dominus egreditur de loco suo, et descendet, et ascendet ad excelsa terræ⁷². » Alia autem etsi futura sunt, tamen ut præterita dicuntur: « Hic Deus noster post hæc in terra visus, cum hominibus conversatus est⁷³; » et illud, « Dominus creavit in principio viarum suarum ad opera sua⁷⁴; » et illud, Propterea unxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis⁷⁵; » et similia. Et ea quidem quæ ante unionem dicuntur, etiam post unionem de eo dicuntur; quæ autem post unionem, illa ante unionem nequaquam de eo dicuntur, nisi, ut diximus, vaticinandi modo.

Eorum autem quæ in unione sunt, modi tres sunt. Cum enim a præstantiore quidem verba facimus, deificationem carnis et λόγῳσιν (verbificationem, seu verbificationem) et superexaltationem dicimus et quæ sunt ejus generis; opulentiam quæ carni ex unione et arctissima conjunctione cum sublimissimo Deo Verbo accessit commonstrantes. Cum autem a minori parte loquimur, Verbi incarnationem, humanitatis assumptionem, exinanitionem, paupertatem, humiliationem dicimus. Hæc enim et quæ sunt hujusce generis, ob eam quæ ipsi cum humanitate est conjunctionem et temperationem Verbo Deoque tribuuntur. Cum denique ab utroque simul nobis sermo est, unionem, communionem, unctionem, coalitionem, conformationem, et quæ sunt his similia pronuntiamus. Propter hunc igitur tertium modum prædicti duo modi dicuntur. Per unionem enim quid utrumque ex coexistentis sibi copulatione et immeatione habeat, declaratur. Quippe propter unionem personalem caro deificata et Deus facta et simul Deus cum Verbo esse et Deus Verbum incarnatus et homo factus esse dicitur, et creatura et novissimus appellatur; non quod duæ naturæ in unam naturam compositam transmutatæ fuerint: fieri enim non potest ut in una natura simul sint proprietates naturales inter se contrariæ: sed quod duæ naturæ secundum personam unitæ sint, et mutuam inter se immeationem confusionis et transmutationis expertem habeant. Cæterum immeatio non a carne, sed a divinitate profecta est. Fieri non potest ut caro per divinitatem immeet: sed divina natura postquam semel per carnem immeavit, ad se etiam carni ineffabilem immeationem dedit, quam sane unionem dicimus. Scire autem est operæ pretium in primo et secundo modo eorum quæ in unione de Christo dicuntur, reciprocatationem considerari. Cum enim de carne verba facimus, deificationem et λόγῳσιν (verbificationem) et superexaltationem et unctionem dicimus. Hæc enim

⁶⁷ Joan. i, 3. ⁶⁸ Psal. cvi, 20. ⁶⁹ Joan. xvii, 23. ⁷⁰ Psal. xlix, 5. ⁷¹ Zachar. ix, 9. ⁷² Mich. i, 5. ⁷³ Baruch iii, 36-38. ⁷⁴ Prov. viii, 22. ⁷⁵ Psal. xlii, 8.

a divinitate quidem sunt, sed circa carnem considerantur. Cum autem de Verbo loquimur, exinanitionem, incarnationem, humanitatis assumptionem, humiliationem et similia efferimus; quæ, ut diximus, a carne sunt, sed Deo et Verbo attribuuntur. Ipse enim hæc volens sustinuit.

CAP. XXV.

Eorum autem quæ post unionem de Christo dicuntur tres sunt modi. Primus qui divinam naturam declarat, ut hoc, « Ego in Patre et Pater in me ⁷⁶; » et, « Ego et Pater unum sumus ⁷⁷. » Quin omnia quæ ante humanitatis assumptionem de eo dicuntur, illa etiam post assumptionem humanitatis de eo dicuntur, hoc uno excepto, quod carnem et ejus naturæ convenientiâ non assumpsit. Secundus est qui humanam naturam indicat, ut hoc, « Quid me queritis interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum ⁷⁸; » et illud, « Sic oportet exaltari Filium hominis ⁷⁹; » et hujusmodi. Tertius modus est qui unam personam declarat, et simul ambas naturas designat, velut hoc, « Ego vivo propter Patrem ⁸⁰; » et, « Qui manducat me, et ipse vivet propter me ⁸¹; » et illud, « Vado ad Patrem, et non amplius videtis me ⁸²; » et illud, « Dominum gloriæ non crucifixissent ⁸³; » et illud, « Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit Filius hominis qui in cælo est ⁸⁴; » et ejus generis alia. Jam vero eorum quæ ratione humanitati consentanea de Christo, sive in verbis, sive in rebus dicuntur, sex sunt modi. Quædam enim ex iis secundum naturam, ratione dispensationis incarnationis, et facta sunt et dicuntur, velut, partus ex Virgine, incrementum et profectus ætatis, fames, sitis, labor, lacryma, somnus, clavorum perforatio, mors, et quæcunque hujus generis aliæ naturales et inculpatae passiones sunt. In his enim omnibus divinitatis cum humanitate mistio et conjunctio est; verumtamen corporis esse creduntur, ut nihil eorum patiatur divinitas, sed per ea salutem nostram procuret. Quædam per simulationem, ut quod interrogat, « Ubi posuistis Lazarum ⁸⁵? » quod ad ficum accurrit ⁸⁶; quod se abscondit, hoc est, secedit ⁸⁷; quod orat ⁸⁸, et quod sinxit se longius ire ⁸⁹. His enim et similibus, nec ut Deus, nec ut homo opus habebat. Verum ratione humanitati consentanea ad id se conformabat, quod necessitas et utilitas requirebat: velut, oravit, ut ostenderet se non esse Deo contrarium, Patremque a quo causam ducat se honorare. Si interrogavit, non quod ignoraret, sed ut se cum eo quod Deus erat etiam vere hominem esse ostenderet. Secessit item ut doceret nos, ne temere ageremus vel nos ipsos nostramque salutem proderemus. Quædam rursus secundum accommodationem et relationem, ut hoc, « Deus meus, Deus meus, cur me dereliquisti ⁹⁰? » et illud, « Eum qui non novit peccatum, pro nobis peccatum fecit ⁹¹; » et illud, « Factus pro nobis maledictum ⁹²; » et illud, « Ipse Filius subjicietur ei, qui omnia subjecit ipsi ⁹³. » Nam

A

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Τῶν δὲ μετὰ τὴν ἕνωσιν τρόποι εἰσὶ τρεῖς. Πρῶτος ὁ τῆς θείας φύσεως δηλωτικὸς, ὡς τὸ, « Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί· » καὶ, « Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν. » Καὶ πάντα ὅσα πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτῷ ἐπιλέγεται, ταῦτα καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτῷ ἐπιλεχθήσεται, πλὴν τοῦ μὴ ἐληφέναι σάρκα, καὶ τὰ ταύτης φυσικά. Δεύτερος ὁ τῆς ἀνθρωπίνης, ὡς τὸ, « Τί με ζητεῖτε ἀποκτείνειν, ἄνθρωπον, ὃς ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα; » καὶ τὸ, « Οὕτως δεῖ ὑλωθῆναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου· » καὶ τὰ τοιαῦτα. Τρίτος τρόπος, ὁ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως δηλωτικὸς, καὶ τοῦ συναμφοτέρου παραστατικὸς, ὡς τὸ, « Ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα, » καὶ, « Ὁ τρώγων με, κἀκείνος ζῆσται δι' ἐμέ· » καὶ τὸ, « Ὑπάγω πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με· » καὶ τὸ, « Οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν· » καὶ τὸ, « Οὐδέ τις ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ· » καὶ τὰ τοιαῦτα. Τούτων δὲ τῶν ἀνθρωποπρεπῶς ἐπὶ Χριστοῦ λεγόμενων, εἴτε ἐν ῥήμασιν, εἴτε ἐν πράγμασι, τρόποι εἰσὶν ἑξ. Τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν κατὰ φύσιν οἰκονομικῶς πέπρακται καὶ λέγεται ὄϊον, ὁ ἐκ Παρθένου τόκος, ἡ καθ' ἡλικίαν αὔξησις τε καὶ προκοπή, ἡ πείνα, ἡ δίψα, ὁ κόπος, τὸ δάκρυον, ὁ ὕπνος, ἡ τῶν ἡλίων τῆσις, ὁ θάνατος, καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ὅσα φυσικά καὶ ἀδιάδηλα πάθη ὑπάρχουσιν. Ἐν τούτοις γὰρ ἅπασιν μίξις μὲν ἐστὶ τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον, πλὴν τοῦ σώματος εἶναι πιστεύεται, οὐδὲν τούτων τοῦ θεοῦ πάσχοντος, δι' αὐτῶν δὲ τὴν ἡμῶν οἰκονομοῦντος σωτηρίαν. Τὰ δὲ κατὰ προσποίησιν ὄϊον τὸ ἐρωτᾶν, « Ποῦ τεθεῖκατε Λάζαρον; » ὁ ὑπὸ τῆς συκῆς δρόμος τὸ ὑποδύεσθαι, ἔγουν ὑπαναχωρεῖν ἢ προσευχῆ· τὸ προσπειθήσατο πορρωτέρω πορεύεσθαι. Τούτων γὰρ καὶ τῶν παραπλησιῶν, οὔτε ὡς Θεός, οὔτε ὡς ἄνθρωπος ἐχρηῆε. Πλὴν ἀνθρωποπρεπῶς ἐσχηματίζετο, πρὸς ὅπερ ἡ χρεία καὶ τὸ λυσιτελεῖς ἀπῆτει· ὡς τὴν προσευχὴν, διὰ τὸ δεῖξαι ὡς οὐκ ἔστιν ἀντίθεος, καὶ ὡς αἰτίαν ἑαυτοῦ τιμῶν τὸν Πατέρα· τὸ ἐρωτᾶν, οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' ἵνα δεῖξη, ὡς κατὰ ἀλήθειαν ἐστὶν ἄνθρωπος, μετὰ τοῦ εἶναι Θεός· τὸ ὑπαναχωρεῖν, ἵνα διδάξῃ μὴ προπετεύεσθαι, μηδ' ἑαυτοὺς προδιδόναι. Τὰ δὲ κατ' οἰκείωσιν καὶ ἀναφορὰν ὡς τὸ, « Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες; » καὶ τὸ, « Μὴ γνόστα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε· » καὶ τὸ, « Γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρτα· » καὶ τὸ, « Αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγῆσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα. » Οὔτε γὰρ ὡς Θεός, οὔτε ὡς ἄνθρωπος ἐγκατελείφθη ποτὲ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, οὔτε ἁμαρτία, οὔτε κατάρτα γέγονεν, οὔτε ὑποταγῆναι χρῆσει τῷ Πατρὶ. Καθὼ μὲν γὰρ Θεός, ἴσος ἐστὶ τῷ Πατρὶ, καὶ οὐδὲ ἐναντίος,

⁷⁶ Joan. xiv, 11. ⁷⁷ Joan. x, 50. ⁷⁸ Joan. viii, 57. ⁷⁹ Joan. iii, 14. ⁸⁰ Joan. vi, 58. ⁸¹ Ibid. 59. ⁸² Joan. xvi, 10. ⁸³ I Cor. ii, 8. ⁸⁴ Joan., iii 15. ⁸⁵ Joan. xi, 54. ⁸⁶ Marc. xi, 15. ⁸⁷ Luc. iv, 42. ⁸⁸ Matth. xxvi, 59. ⁸⁹ Luc. xxv, 28. ⁹⁰ Psal. xxi, 1; Matth. xxvii, 46. ⁹¹ II Cor. v, 21. ⁹² Galat. iii, 13. ⁹³ I Cor. xv, 27.

οὐδὲ ὑποταγμένος· καθὼ δὲ ἄνθρωπος, οὐδέ ποτε ἄνθρωκος γέγονε τοῦ γεννήτορος ἕνα ὑποταγῆς δεηθῆ. Τὸ ἡμέτερον τοίνυν οικειούμενος πρόσωπον, καὶ μεθ' ἡμῶν τάσασιν αὐτὸν, ταῦτα ἔλεγεν. Ἡμεῖς γὰρ ἤμεν οἱ ἁμαρτίας καὶ κατάρας ἔνοχοι, ὡς ἀπειθεῖς καὶ παρήκοοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐγκαταλειμμένοι. Τὰ δὲ, διὰ τὴν κατ' ἐπινοίαν διαίρασιν. Ἐάν γὰρ τῇ ἐπινοίᾳ διέλης τὰ τῇ ἀληθείᾳ ἀχώριστα, ἦτοι τὴν σάρκα ἐκ τοῦ Λόγου, λέγεται καὶ δούλος καὶ ἀγνοῶν. Καὶ γὰρ τῆς δούλης καὶ ἀγνοούσης φύσεως ἦν· καὶ εἰ μὴ ἦν ὡς τῷ Θεῷ Λόγῳ ἢ σάρξ, δούλη ἦν καὶ ἀγνοούσα. Ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν, οὕτε δούλη ἦν, οὕτε ἠγνοεῖ. Οὕτω καὶ Θεὸν αὐτοῦ τὸν Πατέρα ἐκάλεσε. Τὰ δὲ, διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φανέρωσιν τε καὶ πιστωσιν, ὡς τὸ, « Πάτερ, δόξασόν με τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί. » Ἀὐτὸς γὰρ δεδοξασμένος ἦν τε καὶ ἔστιν· ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἦν φανερωθεῖσα καὶ πιστωθεῖσα ἡ δόξα αὐτοῦ. Καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον· « Τοῦ ὀρισθέντος Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ Πνεῦμα ἁγιοσύνης καὶ ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν. » Διὰ γὰρ τῶν θαυμάτων καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐφανέρωθη καὶ ἐπιστώθη τῷ κόσμῳ, ὅτι Υἱὸς ἔστι τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ, « Προέκοπτε σοφίᾳ καὶ χάριτι. » Τὰ δὲ κατὰ τὴν τοῦ Ἰουδαίου προσώπου οικειώσιν, μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἀριθμῶν αὐτὸν, ὡς πρὸς τὴν Σαμαρείτιν φησιν· « Ὑμεῖς προσκυλεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε, ἡμεῖς προσκυνούμεν ὃ οἴδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν. » commodationem, quatenus Judæis annumeratur, ei convenient, ut cum ad Samaritanam inquit : « Vos adoratis quod nescitis : nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est 97. »

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

C

CAP. XXVI.

Καὶ τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὰ μὲν εἰς θεοπρεπῆ, ὡς τὸ, « Βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, » ὡς Θεοῦ δηλονότι καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ τὸ, « Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· » καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὡς γὰρ Θεός, ἔστι μεθ' ἡμῶν. Τὰ δὲ ἀνθρωποπρεπῆ, ὡς τὸ, « Ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας· » καὶ τὸ, « Κάκει με ἔφονται· » καὶ τὰ τοιαῦτα. Τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀνθρωποπρεπῶν τρεῖς εἰς διάφοροι. Τὰ μὲν γὰρ ἀληθῶς, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν, πρὸς τὸ πιστώσασθαι ὅτι αὐτὸ τὸ παθὸν σῶμα ἀνέστη, ὡς οἱ μύλωνες, ἢ βρώσις καὶ ἡ πόσις ἢ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Τὰ δὲ, ἀληθῶς κατὰ φύσιν, ὡς τὸ μεταβαίνειν τόπους ἐκ τόπων ἀμόχθως, καὶ τὸ διὰ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰσελθεῖν. Τὰ δὲ, κατὰ προσποίησιν, ὡς τὸ, « Προσεποίησατο πορβῶντέρῳ πορεύεσθαι. » Τὰ δὲ, τοῦ συναμφοτέρου, ὡς τὸ, « Ἀναβαίω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν· » καὶ τὸ, « Εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης· » καὶ τὸ, « Ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς. » Τὰ δὲ ὡς μεθ' ἡμῶν

D

Et eorum quæ post resurrectionem dicuntur de Christo alia divinitati sunt consentanea, ut illud, « Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti 98, » ut Dei videlicet et Spiritus sancti; et illud, « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi 99, » et similia : ut Deus enim nobiscum est. Alia humanitati congruunt, ut illud, « Tenuerunt pedes ejus 1; » et illud, « Ibi me videbunt 2, » et similia. Porro eorum quæ post resurrectionem humanitati congruunt diversi sunt modi. Quædam enim vere quidem, non tamen secundum naturam, sed per dispensationem ei tribuuntur, ad fidem nimirum faciendam quod illud ipsum corpus quod passum est resurrexit : quædam vere secundum naturam contingunt, ut de locis in loca citra fatigationem transire et per januas clausas ingredi. Quædam simulationis modo, ut illud, « Finit se longius ire. » Quædam utriusque simul, ut illud, « Ascendo ad Patrem meum et ad Patrem vestrum, ad Deum meum et ad Deum vestrum 3; » et illud, « Ingredietur rex gloriæ 4; » et illud, « Sedit in dextera majestatis in excelsis 5. » Quædam denique quatenus se in nostrum ordinem ascri-

⁹⁷ Joan. xvii, 5. ⁹⁸ Rom. i, 4. ⁹⁹ Luc. ii, 32. ¹ Joan. iv, 2. ² Matth. xxviii, 19. ³ Ibid. 20. ⁴ Ibid. 9. ⁵ Ibid. 10. ⁶ Joan. ix, 17. ⁷ Psal. xliiii, 9. ⁸ Hebr. i, 5.

bit divisionis modo que in nuda cogitatione consistit de eo dicantur, ut, « Deum meum et Deum vestram. » Sublimia igitur naturæ divinæ illique que passionibus est superior et vacat corpore; humilia humanæ: communia composito, nempe uni Christo, qui Deus et homo est, attribuenda sunt.

CAP. XXVII.

Sciendum itaque est, quod divinitatis et humanitatis nomina essentias sive naturas designent: Deus autem et homo etiam de natura usurpantur: ut cum dicimus: Deus est essentia incomprehensibilis, et quod Deus unus sit. Sed et de personis accipiuntur ut particularius universalioris nomen accipiat: ut cum dicit Scriptura: « Propterea unxit te Deus, Deus tuus ⁶. » Vide enim quod Patrem et Filium declaravit. Et cum dicit Scriptura: « Homo quidam erat in regione Ausitide ⁷. » Solum enim Job designavit. Quoniam igitur in Domino nostro Jesu Christo duas quidem naturas, unam autem ex ambabus compositam personam agnoscimus; cum naturas quidem consideramus, divinitatem et humanitatem appellamus: cum autem ex naturis compositam personam contemplamur, alias ab utroque Christum nominamus, et Deum atque hominem secundum idem et Deum incarnatum, alias ex una parte Deum solum et Filium Dei, et hominem solum filiumque hominis: et aliquando quidem a sublimibus tantum, aliquando vero ab humilibus tantum appellamus. Unus enim est qui et illud et similiter existit: quorum illud quidem semper est, hoc vero postmodum amore generis humani factus est. Cum ergo divinitatem dicimus, ab humanitatis proprietatibus ipsam non denominamus. Neque enim divinitatem passibilem aut creatam dicimus, neque de carne sive humanitate divinitatis idiomata prædicamus. Non enim carnem seu humanitatem increatam dicimus. Personæ vero sive eam ab utraque, sive ab una partium denominamus, ambarum naturarum proprietates imponimus. Christus enim qui utrumque simul est, Deus et homo, creatus et increatus, passibilis et impassibilis dicitur. Et cum ex una partium ut Filius Dei et Deus nominatur, et coexistentis sibi naturæ, id est, carnis proprietates assumpsit, ut Deus passus et gloriæ crucifixus vocetur, non quoad Deus, sed quoad idem etiam homo est. Cumque homo et filius hominis nominatur, divinæ naturæ proprietates et prærogativas accipit, ut puer sæculis antiquior et homo principii expers appelletur: non quatenus puer et homo, sed quatenus cum Deus esset sæculis antiquior, tandem puer factus est. Estque hic commutationis modus alterutra natura alteri sua propria propter personæ identitatem et mutuam immanationem communicante. Hoc respectu dicere possumus Christi: « Hic Deus noster in terra visus est, et cum hominibus conversatus est ⁸; » et, Hic homo increatus, et impassibilis, et incircumscrip-
tus est.

⁶ Psal. xlv, 8. ⁷ Job. i, 4. ⁸ Baruch iii, 28.

Α αὐτὸν τάττοντος τῷ τρόπῳ τῆς κατὰ φύλην ἐκείνων διαιρέσεως, ὡς τὸ, « Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν. » Δεῖ οὖν τὰ μὲν ὑψηλὰ προσμένειν τῇ θεῖᾳ καὶ κρείττονι φύσει παθῶν καὶ σώματος· τὰ δὲ ταπεινὰ, τῇ ἀνθρωπίνῃ· τὰ δὲ κοινὰ, τῷ συνθέτῳ, ἡγουν τῷ ἐν Χριστῷ, ἃς ἐστὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ΄.

Ἰστέον τοίνυν ὅτι τὸ μὲν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ὄνομα τῶν οὐσιῶν ἦτοι φύσεων ἐστὶ παραστατικόν· τὸ δὲ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος καὶ ἐπὶ τῆς φύσεως τάττεται· ὅπταν λέγωμεν, Θεὸς ἐστὶν ἀκατάληκτος οὐσία, καὶ ἐπὶ εἰς ἐστὶ Θεός. Λαμβάνεται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ὑποστάσεων, ὡς τοῦ μερικωτέρου δεχομένου τὸ τοῦ καθολικωτέρου ὄνομα. Ὡς ὅταν φησὶν ἡ Γραφή· « Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου. » Ἴδου γάρ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἐδήλωσε. Καὶ ὡς ὅταν λέγῃ, « Ἀνθρωπὸς τις ἦν ἐν χώρᾳ τῇ Αὐσίτιδι. » Τὸν γάρ Ἰωβ μόνον ἐδήλωσεν. Ἐπὶ οὖν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ δύο μὲν τὰς φύσεις γινώσκουμεν, μίαν δὲ τὴν ὑπόστασιν ἐξ ἀμφοτέρων σύνθετον· ὅταν μὲν τὰς φύσεις ἀναθεωροῦμεν, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα καλοῦμεν· ὅτε δὲ τὴν ἐκ τῶν φύσεων συνθεθεῖσαν ὑπόστασιν, ποτὲ μὲν ἐκ τοῦ συναμφοτέρου Χριστὸν ὀνομάζουμεν, καὶ Θεὸν καὶ ἄνθρωπον κατὰ ταυτὸν καὶ Θεὸν σαρκακωμένον. Ποτὲ δὲ ἐξ ἑνὸς τῶν μερῶν, Θεὸν μόνον καὶ Υἱὸν Θεοῦ, καὶ ἄνθρωπον μόνον καὶ υἱὸν ἀνθρώπου. Καὶ ποτὲ μὲν ἐκ τῶν ὑψηλῶν μόνον, ποτὲ δὲ ἐκ τῶν ταπεινῶν μόνον. Εἰς γὰρ ἐστὶν ὁ κακεῖνο καὶ τοῦτο ὁμοίως ὑπάρχον· τὸ μὲν ὦν ἀεί· τὸ δὲ γενόμενος ὑστερον διὰ φιλανθρωπίαν. Θεότητα μὲν οὖν λέγοντες, οὐ κατενομάζουμεν αὐτῆς τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδιώματα. Οὐ γὰρ φαμεν θεότητα παθητὴν ἢ κτιστὴν· οὔτε δὲ τῆς σαρκὸς ἦτοι τῆς ἀνθρωπότητος κατηγοροῦμεν τὰ τῆς θεότητος ἰδιώματα. Οὐ γὰρ φαμεν σάρκα ἦτοι ἀνθρωπότητα ἀκτιστον. Ἐπὶ δὲ τῆς ὑποστάσεως, κἂν ἐκ τοῦ συναμφοτέρου, κἂν ἐξ ἑνὸς τῶν μερῶν ταύτην ὀνομάσωμεν, ἀμφοτέρων τῶν φύσεων τὰ ἰδιώματα αὐτῇ ἐπιτίθεμεν. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς, ὅπερ ἐστὶ τὸ συναμφοτέρον, καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος λέγεται, κτιστός καὶ ἀκτιστός, καὶ παθητὸς καὶ ἀπαθὴς. Καὶ ὅταν ἐξ ἑνὸς τῶν μερῶν καὶ Υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς ὀνομάζῃται, δέχεται τὰ τῆς συναμφοτερῆς φύσεως ἰδιώματα, ἦτοι τῆς σαρκὸς Θεὸς παθητὸς ὀνομαζόμενος, καὶ Κύριος τῆς δόξης ἐσταυρωμένος· οὐ καθὼς Θεός, ἀλλὰ καθὼς καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός. Καὶ ὅταν ἄνθρωπος καὶ υἱὸς ἀνθρώπου ὀνομάζῃται, δέχεται τὰ τῆς θείας οὐσίας ἰδιώματα καὶ ἀρχήματα παιδίων προαιώνιον καὶ ἄνθρωπος ἀναρχος, οὐ καθὼς παιδίον καὶ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καθὼς Θεὸς ὦν προαιώνιος, γέγενεν ἐπ' ἐσχάτων παιδίον. Καὶ οὗτός ἐστιν ὁ τρόπος τῆς ἀντιδόσεως, ἐκατέρας φύσεως ἀντιδόσης τῇ ἐτέρᾳ τὰ ἴδια, διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ταυτότητα, καὶ τὴν εἰς ἄλλα αὐτῶν περιχώρησιν. Κατὰ τοῦτο δυνάμεθα εἰπεῖν περὶ Χριστοῦ· « Οὗτός ἐστι Θεὸς ἡμεῖν ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστροφῆ· » καὶ, Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀκτιστός ἐστι καὶ ἀπαθὴς καὶ ἀπερίγραπτος.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΗ'.

A

CAP. XXVIII.

Ἐνηθρόπησε τοίνυν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἕνα δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ ἀνακατίνισθ' μὲν τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν· διδάξῃ δὲ καὶ ἡμεῖς τὴν ἐνάρετον πολιτείαν, ταύτην δι' ἑαυτοῦ ποιήσας ἡμῖν εὐεπίδατον· καὶ τῇ τῆς ζωῆς κοινωνίᾳ ἐλευθερώσῃ τῆς φθορᾶς τὴν καταφθαρείσαν ἀνθρώπων φύσιν; ἀπαρχὴ γενόμενος τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως, καὶ τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου λυτρώσῃται, πρὸς θεογνωσίαν ἡμῶν καλέσας. Πέπταται γοῦν ἡ τῶν δαιμόνων θρησκεία, ἡ κτίσις τῶν θείων ἡγιασται αἵματι, βωμοὶ καὶ ναοὶ εἰδώλων καθήρηται, θεογνωσία περύτταται, Τριάς ἡ ὁμοούσιος, ὁ εἰς Θεὸς ἀληθινὸς πιστεύεται καὶ λατρεύεται, ἀρεταὶ πολιτεύονται, ἀναστάσεως βεβαία ἐλπὶς διὰ τῆς Χριστοῦ δέδοται ἀναστάσεως, φρίττοσθαι τοὺς πάλαι ὑποχειρίους ἀνθρώπους οἱ δαίμονες· καὶ τὸ γε θαυμαστὸν, ὅτι ταῦτα πάντα διὰ σταυροῦ, καὶ παθῶν, καὶ θανάτου κατώρθωται· εἰς πᾶσαν τὴν γῆν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς θεογνωσίας κεκήρυκται, οὐ πολέμου καὶ ὅπλοις καὶ στρατοπέδοις τοὺς ἐναντίους τροπούμενον, ἀλλ' ὀλίγοι γυμνοὶ, πτωχοὶ καὶ ἀγράμματοι διωκόμενοι, αἰκιζόμενοι, θανατούμενοι, σταυρωθέντα σαρκὶ καὶ θανάτῳ κηρύττοντες, τῶν πολλῶν καὶ δυνατῶν καὶ πλουσιῶν καὶ σοφῶν κατεκράτησαν· ἐνίσχυε γὰρ αὐτοὺς τοῦ σταυρωθέντος ἡ παντοδύναμος δύναμις. Ὁ πάλαι φοβερότατος θάνατος ἤττηται, καὶ τῆς ἡλιστῆς ζωῆς νῦν προκρίνεται. Ταῦτα τῆς Χριστοῦ παρουσίας τὰ κατορθώματα, ταῦτα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τὰ γνωρίσματα. Οὐ γὰρ ὡς διὰ Μωσέως ἕνα λαὸν ἐξ Αἰγύπτου καὶ τῆς δουλείας Φαραὼ θάλασσαν διαστήσας διέσωσε· πᾶσαν δὲ μᾶλλον τὴν ἀνθρωπότητα ἐκ φθορᾶς θανάτου καὶ τοῦ πικροῦ τυράννου τῆς ἀμαρτίας ἐβρύσατο· οὐ βία ἄγων πρὸς ἀρετὴν καὶ εὐσέθειαν, οὐχὶ γῆ καταχωννύς, οὐ πυρὶ καταφλέγων, καὶ λιθοβολεῖσθαι προστάσων τοὺς ἀμαρτάνοντας· ἀλλὰ πράττει καὶ μακροθυμῶ ἀιρεῖσθαι ταῦτα πειθῶν τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλ', ὦ Θεοῦ Λόγε, καὶ σοφία, καὶ δύναμις, τί σοι ἀντι τούτων ἀπάντων οἱ ἄποροι καὶ ἀσθενεῖς ἡμεῖς ἀντιδοίημεν; Σὰ γὰρ ἅπαντα καὶ αἰτεῖς παρ' ἡμῶν οὐδὲν, ἢ τὸ σώζεσθαι. Αὐτὸς γὰρ καὶ τοῦτο δίδους, καὶ λαμβάνουσι χάριν εἰδώς δι' ἄφατον ἀγαθότητα. Σοὶ χάρις, τῷ τὸ εἶναι δεδωκότι, καὶ τὸ εἶναι χαρισμένῳ· καὶ τούτου παραπιστόντας αὐθις ἐπαναγαγόντι πρὸς τοῦτο διὰ τῆς ἀβρήτου σου συγκαταβάσεως. Σοὶ τοίνυν πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

B

C

D

Homo igitur factus est Filius et Verbum Dei, ut per seipsum et in seipso imaginis et similitudinis decus restauraret, nosque virtuti consentaneam per se effectam facilem conversationem edoceret, ac per vitæ communicationem a corruptione humanam corruptam naturam nostræ resurrectionis primitiæ factus liberaret, et ad Dei cognitionem vocatos e tyrannide diaboli redimeret. Proinde cultus dæmonum desit, creatura divino sanguine sanctificata est, altaria et templa idolorum destructa sunt, cognitio Dei in animis hominum plantata est, Trinitas coessentialis unus verus Deus creditur et colitur, virtutes exercentur; resurrectionis firma spes per Christi resurrectionem donata est, dæmones olim mancipatos sibi homines perhorrescunt; et, quod mirum, omnia hæc per crucem, perpassiones, et mortem Christi confecta sunt; Evangelium cognitionis Dei in totum orbem terrarum prædicatum est, non bello et armis et copiis militaribus adversarios in fugam conjiciens: sed pauci homines nudi, pauperes et illiterati, persecutionem passi, verberati et cruciati, enecti, crucifixum carne mortuumque prædicantes multis et potentibus et divitibus et sapientibus prævaluerunt et superiores facti sunt. Namque vis crucifixi omnipotens confirmavit eos. Mors olim terribilissima victa est, et vita jucundissima potior habetur. Hæc Christi adventus præclare gesta sunt, hæc ipsius potentie sunt insignia. Non enim ut per Mosem unum populum ex Ægypto et servitute Pharaonis diviso mari liberavit: sed potius universum genus humanum ex mortis interitu et acerba tyrannide peccati eripuit; non ille quidem peccatores vi ad virtutem et pietatem adigens, vel terra defodiens, vel igni comburens, vel saxi peti obruique præcipiens: sed mansuetudine ac lenitate horum studium et amplexum persuadens. Sed, o Dei Verbum, et sapientia, et potentia, quidnam tandem tibi nos inopes et imbecilles pro omnibus hisce retribuemus? Tua enim sunt omnia: nec quidquam a nobis nisi nostram salutem flagitas. Ipse enim et hanc das et accipientibus propter ineffabilem bonitatem habes gratiam. Tibi gratia, qui ut essemus dedisti, et ut bene essemus gratiose donasti: cumque hinc excidissemus, per omni oratione majorem illam tuam demissionem nos ærum eo reduxisti. Tibi igitur omnis gloria et honor et adoratio convenit, una cum principii experte tuo Patre, et undecunque sancto et bono et vivifico tuo Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

* I Cor. xv, 23.

ΣΥΝΑΓΩΓΗ

ΤΩΝ ΑΝΑΓΩΓΙΚΩΣ ΕΡΜΗΝΕΥΟΜΕΝΩΝ ΡΗΤΩΝ

ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

Ἐρμηνεύεισι κατὰ σύνοψιν καὶ σαφεστέραν ἀπαγγελίαν, ἐκ τῶν τοῦ θεσπισίου Κυρίλλου, καὶ τῶν τοῦ μεγάλου Μαξίμου, καὶ λοιπῶν ἐξηγητῶν.

COLLECTIO

DICTORUM VETERIS TESTAMENTI

Anagogice expositorum, breviter et dilucide collectorum et a divino Cyrillo et a magno Maximo, et a ceteris interpretibus.

EX LIBRO GENESEOS.

Maledicta terra in operibus tuis ¹.

Maledicta terra in operibus Adam, caro est mentis terrenæ factæ, cujus opera sunt passiones ignominia: idcirco maledicta est. Quæ quidem caro producit ipsi tum spinas, curas scilicet et sollicitudines; tum tribulos, hoc est tentationes et pericula in parte rationali, irascibili et concupiscibili. Illud vero, « In sudore vultus tui comedes panem tuum », intelligi potest de actione et contemplatione: in labore enim activæ comedes panem contemplativæ.

Cain quidem, cogitatio carnis, quam primum genuit Adam per inobedientiam; Abel vero, cogitatio spiritus, quam post genuit ipse Adam per poenitentiam. Itaque quod Spiritus cogitatio, quæ est Abel, ante perfectum habitum una cum carnis cogitatione, quæ est Cain, egrediatur in campum, hoc est in latitudinem naturalis contemplationis, interficitur ab ea. Bonum est enim ante perfectum habitum non attingere naturalem contemplationem, ne sermones spirituales e sensibilibus exquirentes, passiones colligamus. Siquidem apud imperfectos, apparentes rerum sensibilibus figuræ plus valent quoad sensum: quoad animum vero, sub apparentibus figuris delitescunt sermones potiores sunt.

Omnis qui occiderit Cain, septem vindicata dissolvit ².

Cain quidem est cogitatio gulæ. Septem autem vindicata, id est digna quæ puniantur, sunt cogitatio fornicationis, et avaritiæ, et tristitiæ, et iræ, et pigritiæ, et vanæ gloriæ, et superbiæ. Qui ergo occidit gulam per abstinentiam, simul etiam cum ea occidit quæ consequuntur, dissolutis omnibus juncturis.

¹ Gen. iii, 17. ² Ibid. 19 ³ Gen. iv, 15.

BIBΛΟΣ ΓΕΝΕΣΕΩΣ.

Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου.

Κατηραμένη γῆ ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ἀδάμ, ἡ σὰρξ ἐστὶ τοῦ γεωθέντος νοῦ· οὐ ἔργα τὰ κἀθὲ τῆς ἀτιμίας. Διὸ καὶ κατήραται. Ἥτις σὰρξ ἀναδίδωσιν αὐτῷ, ὡς μὲν ἀκάνθας, μερίμνας, καὶ φροντίδας· ὡς δὲ τριβόλους, πειρασμούς, καὶ κινδύνους, κατὰ τὸ λόγον καὶ θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν. Τὸ δὲ, « Ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου φάγη τὸν ἄρτον σου, » λαμβάνοιτ' ἐν καὶ περὶ πράξεως καὶ θεωρίας· ἐν κόπῳ γὰρ τῆς πρακτικῆς φάγη τὸν ἄρτον τῆς θεωρητικῆς.

Κάιν μὲν, τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ὃ πρῶτον ἐγέννησεν ὁ Ἀδάμ, διὰ τῆς παρακοῆς· Ἄβελ δὲ, τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ὅπου ὑστερον ἐγέννησεν ὁ αὐτὸς Ἀδάμ, διὰ τῆς μετανοίας. Τὸ τοίνυν κατὰ τὸν Ἄβελ φρόνημα τοῦ πνεύματος πρὸ τῆς τελείας ἔξεως συνεξελθεῖν τῷ κατὰ τὸν Κάιν φρονήματι τῆς σαρκὸς εἰς τὸ πεδῖον, λέγω δὲ τὸ πλάτος τῆς φυσικῆς θεωρίας, ἀποκτείνεται παρ' αὐτοῦ. Καλὸν γὰρ πρὸ τῆς τελείας ἔξεως, μὴ ἀπειθεῖν φυσικῆς θεωρίας, ἵνα μὴ λόγους πνευματικὸς ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἐπιζητοῦντες. . . . κἀθὲ συλλέγοντες. Ἐν γὰρ τοῖς ἀτελεσι, πλεόν τὰ φαινόμενα τῶν αἰσθητῶν σχήματα δυναστεύει πρὸς τὴν αἰσθησιν. ταῖς πρὸς τὴν ψυχὴν, οἱ ἐγκαχυρῆμένοι φαινόμενοι σχήμασι, λόγοι τῶν γεγονότων.

Πᾶς ὁ ἀποκτείνων Κάιν ἐπὶ τὰ ἐκδικούμενα παρὰ λύσει.

Κάιν μὲν ὁ τῆς γαστριμαργίας λογισμὸς. Ἐπὶ δὲ ἐκδικούμενα, τοῦτ' ἐστὶ, κολάσεως ἔξια. Ὁ τῆς πορνείας λογισμὸς καὶ τῆς φιλαργυρίας, καὶ ὁ τῆς λύπης, καὶ ὁ τῆς ὀργῆς, καὶ ὁ τῆς ἀκηθίας, καὶ ὁ τῆς κενοδοξίας καὶ ὁ τῆς ὑπερηφανίας. Ὁ τοίνυν τῆς γαστριμαργίαν ἀποκτείνων δι' ἐγκατείας συν-ἀπέχτειν αὐτῇ καὶ τὰ παρεπόμενα αὐτῇ· κἀθὲ παραλύσας τὰς συναφείας.

Περὶ τῆς πυργοποιίας.

Οἱ τὸν τῆς Χαλάνης πύργον οἰκοδομοῦντες, τῆς τοῦ φωτὸς χώρας τῆς ἀνατολῆς κινήθεντες, λέγω δὲ τῆς μᾶς καὶ ἀληθοῦς θεογνωσίας, ἤλθον εἰς τὴν γῆν Σενάρ τὴν ἐρμηνευομένην Βλασφημίας ὁδόντας, καὶ εἰς πολλὰς περὶ Θεοῦ δόξας καταπεσόντες, τὸν ἐκάστης λόγον δόξης οἰοῦντι πλίνθους τινὰς συνθέντες, ὡκοδόμησαν καθάπερ πύργον τὴν πολυθῶον ἀβείαν.

Ὅσπερ τῷ Ἀβραάμ οἰκοῦντι μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ γῆ ὡς ὠφθη Κύριος· κληθέντι δὲ καὶ ἐξελθόντι, καὶ εἰς τὴν ὑποδειχθείσαν γῆν ἀφικομένην ὠφθη καὶ τὰς μεγάλας ἐπαγγελίας δέδωκε, καὶ θυσιαστήριον ἀφῆκεν οἰκοδομεῖν καὶ θύσαι· οὕτω καὶ ἡμῖν παραμένουσι τῷ κόσμῳ, καὶ ταῖς οἰκοδομικαῖς ἡδοναῖς, οὐδεμία γίνεται θεόθεν Ἐλλαμψίς· πειθόμενοις δὲ τοῖς θεοῖς προστάγμασι, καὶ ἐνθα κελεύει Κύριος ἀφικνουμένοις, ἐμφανίζει μὲν τὴν περὶ αὐτοῦ γνώσιν, ὅσον ἐγγυρεῖ· παρέχει δὲ μεγάλας ἐλπίδας, βωννύει δὲ τὸν νοῦν ἡμῶν· ὡς ἐγείραι μὲν αὐτῷ θυσιαστήριον, τὴν καρδίαν· θύειν δὲ πράξεις ἀγαθὰς, καὶ θεωρίας πνευματικὰς.

Καὶ ἐγένετο λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κατέβη Ἀβραάμ εἰς Αἴγυπτον.

Ὅταν ὁ νοῦς ἐκάστου λιμῷ περιπέση θεῶν ἐνωῶν καὶ τῆς διατρεφούσης τὴν ψυχὴν πνευματικῶς βρώσεως, ἀναγκάζεται καταβαίνειν εἰς τὴν ἄλλοτριαν ἔξιν· εἰ τινα δὲ συμπερινοστοῦσαν αὐτῷ ἀγαθὴν σύνεσιν ἴδοιεν οἱ δαίμονες, σπαύδουσιν ὑπαγαγεῖν αὐτὴν τοῖς σπερματισμοῖς τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν· ὡς τῷ Φαραῷ τὴν Σάρραν οἱ Αἰγύπτιοι. Θεοῦ δὲ μόνου ἐστὶν ἐξελεῖσθαι καὶ τοῦτον καὶ ταύτην, ὡς τὸν Ἀβραάμ καὶ τὴν Σάρραν, τῆς τοῦ τυράννου χειρὸς καταδυναστευομένους καὶ κινδυνεύοντας.

Ἀνέβη δὲ Ἀβραάμ ἐξ Αἰγύπτου, αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ Ἄωτ μετ' αὐτοῦ, εἰς τὴν ἐρημον.

Χρὴ γὰρ τὸν ἐξ ἄκρας κοσμικῆς καὶ ἐφαμάρτου ζωῆς εἰς ἱερὰν πολιτείαν ἀνατρέχοντα, μηδὲν τι τῶν ἑαυτοῦ καταλιπεῖν ὀπίσω, μὴ διάνοιαν, μὴ φαντασίαν, μὴ ποτε δι' ἐκείνο παλινστειν ἀναγκάζοιτο. Μεταρμύζεσθαι δὲ πρῶτον εἰς κατὰστασιν ἐρημον κακίας καὶ ἀπαρενόητων ἐπιμιξίας φαυλότητος.

Ὅσπερ Ἀβραάμ, αἰχμαλωτισθέντος ὑπὸ τῶν πολλοῦν τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ Ἄωτ, παραλαβὼν τοὺς εἰκογενεῖς αὐτοῦ καὶ τινὰς ἄλλογενεῖς μὲν, φίλους δὲ, κατεβίωξεν ὀπίσω αὐτοῦ· καὶ συμμαχῶν καὶ τροποσάμενος ἀπέστρεψε τὸν συγγενῆ, καὶ πᾶσαν τὴν αἰχμαλωσίαν· οὕτω καὶ οἱ ἀπόστολοι πνευματικῶς ἐξοπίλισαντες τοὺς τροφίμους τῆς Ἐκκλησίας, συμπαραλαβόντες δὲ καὶ τινὰς τῶν κοσμικῶν μὲν φρονούντων ἔτι, φίλων δὲ τῇ εὐσεβείᾳ, κατέδραμον τῶν αἰχμαλωτισάντων ἡμᾶς δαιμόνων, καὶ καταγωνισάμενοι τοῦτους, ἐπέστρεψαν τοὺς αἰχμαλωτισθέντας συγγενεῖς αὐτῶν κατὰ τὸν λόγον τῆς ἀνθρωπότητος.

A

De turris ædificatione 1.

Qui Chalanes turrim ædificantes, a regione lucis orientis moti, unius, inquam, et veræ Dei cognitionis, venerunt in terram Sennaar, quæ interpretatur Blasphemi dentes, et cum incidissent in multas de Deo opiniones, rationibus uniuscujusque opinionis, tanquam lateribus aliquibus compositis, ædificarunt tanquam turrim, multorum deorum impietatem.

Quomodo Abrahamo habitanti in propria terra non apparuit Dominus 1, vocato autem et egresso, cum venisset in terram ei monstratam, visus est, et magna dedit promissa, et jussit eum ædificare altare, et sacrificare: ita etiam nobis in mundo manentibus et mundanis voluptatibus, nulla sit divinitus illuminatio: parentibus autem divinis præceptis, et venientibus quo jusserit Dominus, sui quidem manifestat pro capacitate cognitionem, præbet autem magnam spem: nostram autem corroborat intelligentiam, ut ipsi quidem erigat altare, nempe cor: sacrificet autem actiones bonas et contemplationes spirituales.

Et fuit fames in terra, et descendit Abraham in Ægyptum 2

Quando mens uniuscujusque incidit in famem divinarum notionum et cibi qui spiritualiter alit animam, necesse habet descendere in alienum habitum [amantem peccati, et qui est subjectus diabolo, nempe Pharaonem qui cadit sub intelligentiam]. Si quam autem cum eo peregrinantem intelligentiam bonam viderint dæmones, student eam subducere ad seminationem sui principis: sicut Pharaoni Sarram Ægyptii. Dei autem solius est ipsos eximere, sicut Abraham et Sarram a manu tyranni potentia oppressos, et in periculum adductos.

Ascendit autem Abraham ex Ægypto, ipse et uxor ejus, et omnia quæ erant ejus, et Lot cum ipso, in desertum 3.

Oportet enim eum qui ex vita summe mundana et peccatis obnoxia, transit ad aliud vitæ institutum, nihil ex iis quæ sua sunt retro relinquere, non cogitationem, non phantasiam seu visionem, ne forte propter illud cogatur reverti. Componi autem primum, in statum a vitio desertum, et cui nihil molestiæ exhibeat admistio improbitatis.

Quomodo Abraham, cognato suo Lot in captivitate abducto ab hostibus, assumptis suis vernis, cum aliquibus alienigenis quidem, sed amicis, persecutus est eos, et socios; quibus in fugam versis ac profligatis, reduxit cognatum suum et omnes captivos 4: ita etiam apostoli, spiritualiter armatis alumnis Ecclesiæ, et simul etiam assumptis aliquibus ex iis qui mundana quidem adhuc sapiebant, erant autem amici pietati, persecuti sunt dæmones qui nos redegerunt in captivitate, et iis superatis reducerunt cognatos suos in captivitate abductos, cognatos, inquam, quod attinet ad rationem huma-

1 Gen. xi, 1 seqq. 2 Gen. xii, 1 seqq. 3 Ibid. 10.

4 Gen. xiii, 1. 5 Gen. xiv, 1 seqq.

nitatis. Hujus autem magnanimitatis accipiunt mercedem, nihil quidem mundani, sed laudes ab iis quibus data est salus, a Christo vero benedictiones: quemadmodum etiam Abraham. Nam ei quidem benedixit Melchisedech, qui erat figura Christi, sicut docuit magnus Paulus⁹: et cum nihil accepisset spoliū, pane et vino cum aluit. Dignus est enim, inquit, operarius alimento suo. Amici autem acceperunt partes spoliū, Deo hic etiam saepe augente facultates eorum qui opem ferunt sanctis.

De Melchisedech.

Sine patre quidem et matre erat Melchisedech et sine genealogia, ut qui quod ad virtutem attinet, et ea quae sunt sub natura, supra naturam fuerit. Neque principium dierum, neque vitae habens, ut qui quod attinet ad cognitionem, supervolet quae sunt sub tempore et saeculo, et ad ipsum Deum perveniat. Assimilatus autem Deo altissimo, quod ad actionum attinet assimilationem et contemplationem erga Deum, et tanquam Deo factus in Deum. Manet autem sacerdos in aeternum, ut qui nulla vitii morte cesset ministrare et Deo assistere. Solus autem ea dicitur possidere, ut qui primus ea possederit.

Cum angeli mandassent Loto ut servaretur in monte, dixit ipse: « Non potero servari in monte, ne me mala comprehendant, et moriar. Ecce haec civitas prope ut ego illuc confugiam, quae est parva, et illuc salva erit anima mea¹⁰. » Qui enim ex vitio recens excedunt, non possunt protinus accurrere ad altitudinem rectae vitae institutionis, sed tunc quidem recedunt a malis consuetudinibus: transcurrunt autem ad bona non procul remota, et ad vitae rationem subjectam ei quod est perfectum: et sic illinc ascendunt ad vitam in sublimi positam, in altum elati ab actione in contemplationem.

Lot autem ascendit ex Segor¹¹.

Lot autem ascendit ex Segor, et sedit in monte, ipse et duae ejus filiae secum, et habitavit cum eis in spelunca. Ascendit quidem mens veluti per gradus ad id quod est sublimius, habens secum prudentiam et magni animi virtutem tanquam filias. Excidit enim et ejecta est voluptas sicut uxor Loti. Habitat autem tanquam in spelunca, in firmitate et stabilitate boni. Scriptum est enim: Habitabit justus in alta spelunca petrae fortis. Est autem petra quidem fortis Christus, propter summam ejus fortitudinem. Ejus autem spelunca est Ecclesia, quae est amiculum et tegumentum sanctorum. Petram enim, inquit, induerunt, quam habitant qui fugiunt ignem peccati, et aufugiunt ab igne gehennae.

Juvenca quidem prima assumpta, significabat primam generationem. Nam sicut juvenca aegre fert jugum, ita etiam descendens in Aegyptum populi

Α Τῆς δὲ τοιαύτης ἀνδραγαθίας ἀμοιβὴν λαμβάνουσι κοσμικὸν μὲν οὐδὲν, εὐφροσύνης δὲ παρὰ τῶν οὐρανομένων, καὶ εὐλογίας παρὰ Χριστοῦ, καθάπερ καὶ Ἄβραάμ. Εὐλόγησε γὰρ αὐτὸν ὁ Μαλχισεδέκ, ὃς ἦν Χριστοῦ τύπος, καθὼς ὁ μέγας Παῦλος εἰδίδασκε καὶ μηδέ τι λάφυρον λαβόντα, ἀρωγὰ καὶ οἶνον διέθροψε. Ἄξιός γάρ, φησὶν, ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ. Οἱ μέγτοι φίλοι μερίδας λαφύρων ἔλαβον, ἀβύσσους τοῦ Θεοῦ κἀνταῦθα πολλὰς τὰς οὐσίας τῶν συνασθλοῦτων τοῖς ἁγίοις.

Εἰς τὸν Μαλχισεδέκ.

Ἀκάρῳ μὲν καὶ ἀμήτωρ καὶ ἀγενεαλόγητος, ὡς κατὰ τὴν ἀρετὴν ὑπερ τὴν φύσιν, καὶ τὰ ἐν τῇ φύσει γενόμενος· μήτε δὲ ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, ὡς κατὰ τὴν γνῶσιν ὑπεριπτάμενος τὰ ὑπὸ χρόνον καὶ αἰῶνα, καὶ εἰς αὐτὸν εἰσοῦς τὸν Θεόν. Ἀφωμοιωμένος δὲ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, κατὰ τὴν ἐκ πράξεων καὶ θεωριῶν πρὸς Θεὸν ὁμοίωσιν, καὶ ὡς τῷ Θεῷ ποιηθεὶς τε καὶ μεταποιηθεὶς εἰς Θεόν. Μένει δὲ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, ὡς μηδὲν θανάτου κακίας παυόμενος τοῦ λειτουργεῖν καὶ παρίστασθαι τῷ Θεῷ. Μόνος δὲ ταῦτα κακῆσθαι λέγεται, ὡς πρῶτος ταῦτα κτησάμενος.

Τῶν ἀγγέλων ἐντεταλμένων τῷ Λώτ, οὕτως εἰς τὸ ὄρος, εἶπεν αὐτός· Ὁ δὲ δύνησομαι διασωθῆναι εἰς τὸ ὄρος, μὴ καταλάβῃ με τὰ κακὰ καὶ ἀποθάνω. Ἰδοὺ ἡ πόλις αὕτη ἐγγὺς τοῦ καταφυγεῖν με ἐκεῖ, ἡ ἐστὶ μικρά· καὶ ἐκεῖ σωθήσεται ἡ ψυχὴ μου. Οἱ γὰρ ἄρτι τῆς κακίας ἐκβαίνοντες, οὐ δύνανται πρὸς ὑψὺς εὐθέως πολιτείας ἀναδραμεῖν, ἀλλὰ ἀποφοιτοῦσι μὲν τῶν πονηρῶν τῶς ἐθῶν (1), μεταθέουσι δὲ πρὸς τὰ οὐ πᾶρῶς καλὰ, καὶ τὴν ὑποκαθήμενὴν τῷ τελείῳ ἔχοντι ἀγωγὴν. Καὶ οὕτως ἐκείθεν ἀναβαίνουσιν εἰς τὴν ὑπερκειμένην ζωὴν, ἐκ πράξεως εἰς θεωρίαν ὑψοῦμενοι.

Ἀρέθῃ δὲ Λώτ ἐκ Σηγώρ.

Καὶ ἐκάθητο ἐν τῷ ὄρει αὐτός, καὶ αἱ δύο θυγατέρες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἔκησεν ἐν τῷ σπηλαίῳ μετ' αὐτῶν. Ἄνωσι μὲν ὡς περ διὰ βαθμῶν ὁ νοῦς ἐπὶ τὸ μετεωρότερον, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἀνδρείαν ὡς θυγατέρας. Ἡ γὰρ ἡδονακεία ἐξέπεσαν καὶ ἀπεβλήθη δίχην τῆς γυναικὸς τοῦ Λώτ. Οἴκει δὲ ὡς ἐν σπηλαίῳ τῇ καγιότητι καὶ ἑδραύτητι τοῦ καλοῦ. Γέγραπται γὰρ ὅτι κατοικήσει ὁ δίκαιος ἐν βήλαις σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς. Εἴη δ' ἂν πέτρα μὲν ἰσχυρὰ ὁ Χριστὸς, διὰ τὸ πανθενεῖς σπηλαίον δὲ αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία, ἡ περιβολὴ καὶ σκέπη τῶν ἁγίων. Πέτραν γὰρ, φησὶ, περιβάλλοντο ἦν οἰκοῦσιν, οἱ τὸ πῦρ τῆς ἁμαρτίας φεύγοντες, καὶ τὸ πῦρ τῆς γέννης διαδιδράσκοντες.

Ἡ μὲν δάμαλις πρώτη ληφθεῖσα τὴν πρώτην ἐσήμαινε γενεάν. Ὡς περ γὰρ ἡ δάμαλις, ἀποδυσπατεῖ πρὸς τὸν ζυγόν, οὕτω καὶ ἡ τοῦ καταβέβητος

⁹ Hebr. vii, 1 seqq. ¹⁰ Gen. xix, 18-20. ¹¹ Ibid. 30.

(1) Antea legebatur ἐθῶν, a malis gentibus. E. 111.

εις Αιγυπτου λαού πρώτη φορά, ἀπαδυσπίται πρὸς τὴν δουλείαν. Ἡ δ' αἰξ δευτέρα ληφθεῖσα τὴν δευτέραν γενεάν ἠνίκετο. Ὡσπερ γάρ ἡ αἰξ ὀλίγη παρέχει τοῖς δεσπόταις πρόσδοτον, οὕτω καὶ ἡ δευτέρα γενεὰ ὀλίγη ἀπένειμα δουλείαν τοῖς Αἰγυπτίοις. Ὁ δὲ κριὸς τρίτος ληφθεὶς τὴν τρίτην προσημύνα γενεάν. Ὡσπερ γάρ οὗτος κλείονα δίδωσι πρόσδοτον, οὕτω καὶ αὐτὴ κλείονα δοῦλον παρέσχευ. Ἡ μὲν οὖν διαίρεσις τῶν τριῶν γενεῶν ἡ δ' ἀντιπρόσωπος θέσις τῶν διχοτομημάτων, τὴν κοινωνίαν τῆς κακουχίας. Καὶ ἡ πρώτη γὰρ γενεὰ ἰδυσφορεῖ παροικουῖσα τοῖς Αἰγυπτίοις. Συνεχώρησε δὲ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ κάκωσιν ὁ Θεὸς, ἵνα δυσχερῶν τοσοῦτων ὑστερον ἀπαλλαγέντες, γινώσκῃ μείζονας τὸν ἀπαλλάξαντα ἄγνωσθῆ δὲ καὶ αὐτὸς ἐν πάσῃ τῇ γῆ δι' ὧν ἐποίησε σημεῖων.

Ἀσύμφορος τῷ νέῳ λαῷ, ὁ κατὰ χρόνον πρωτότοκος. Τοῦτο γάρ ἠνίκετο τὰ ἐν τῇ νηδίῃ τῆς Ῥεβέκας διασχιρῶντα, καὶ παρασσομένα βρέφη, τὴν ἐσομένην ἔχθραν ὑποσημαίνοντα.

Τῆς πτέρνης τοῦ Ἡσαῦ ὁ Ἰακώβ ἐπαληπτο τικτόμενος. Ἐδήλου δὲ τὸ γενόμενον, ὡς ὁ νοῦς ὁ βλέπων Θεὸν διὰ καθαρότητα (τοῦτο γάρ ἐρμηνεύεται Ἰσραήλ) περνῶν τὰ πάθη τῆς γαστριμαργίας, ἀφ' ὧν καὶ ἄλλα ψυχικὰ νοσήματα τικτόνται.

Ἐρίφων δέρματα νεκρὰ περιθέμενος ὁ Ἰακώβ, ἐτύπου Χριστὸν σάρκα περιθέμενον νεκρὰν ὅτι πρὸς ἁμαρτίαν, δι' ἧς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν βρώσιν ἤδιστην τῷ Πατρὶ προσεκόμισεν, καὶ τὴν ἀναφαίρετον εὐλογίαν, ὡς ἀπόδεκτος γενόμενος, ἐκομίσαστο καὶ τοῖς Χριστιανοῖς ἐχαρίσατο.

Ἀλείφων τὸν λίθον Ἰακώβ.

Δείκνυσιν ὡς ἡ σκληροκάρδιος ψυχὴ τῶν ἐθνῶν χρισθήσεται μὲν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ἀφορισθήσεται δὲ τῷ Θεῷ. Ἠνίκατο δὲ καὶ ὅτι χρισθήσεται τῇ θεότητι ἡ προσληφθεῖσα σὰρξ· λίθος γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπρογενναῖος συνάπτων δι' ἑαυτοῦ τοὺς δύο λαούς.

Καὶ εἶπε Φαραὼ πρὸς Ἰωσήφ· Εἶπον τοῖς ἀδελφοῖς σου, Παραλαβόντες τὸν Πατέρα ὑμῶν καὶ τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, ἦγετε πρὸς με, καὶ δώσω ὑμῖν πάντα τῶν ἀγαθῶν Αἰγύπτου.

Ὁ διάβολος εἰ μόνον ἔδοξε τινὰς ὑπηκόους, πάσης φιληθονίας αὐτοῖς ἐμπίλησιν. Αἰγυπτὸς μὲν γὰρ ἡ ἁμαρτία, ἀγαθὰ δὲ αὐτῆς αἱ κατ' αὐτὴν ἴδιναί. Ἄλλα καὶ ἀμάξας δίδωσιν εἰς μετακομιδὴν τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, εὐδοκίαν τινεὶ τὴν πρὸς αὐτὸν πορείαν, καὶ ἄπνον. Πατὴρ μὲν οὖν τῶν ἀλισκομένων, ὁ νοῦς. Ὑπάρχοντα δὲ οἱ λογισμοὶ καὶ αἱ πράξεις. Ὁμοίως δὲ κάλιν ὁ βασιλεὺς Ἀσσυρίων τοῖς ἐν Ἱερουσαλήμ ἐπηγγέλλετο λέγων· « Ἐκπορεύεσθε πρὸς με καὶ φάγεσθε ἕκαστος τὴν ἀμπέλον αὐτοῦ, καὶ τὴν συκὴν αὐτοῦ, καὶ πίεσθε ὕδωρ τοῦ λάκκου ὑμῶν. Ἐπειδὴ γὰρ διετός ὁ τρόπος τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἡ τῶν ἐμφύτων ἴδων, ἡ τῶν θύραθεν ἠετώμενοι πλημμυλούμεν,

A primus motus ægre ferebat servitutem. Capra autem quæ sumpta est secunda tacite significabat secundam generationem¹². Quomodo enim capra præbet dominis exiguum proventum, ita etiam secunda generatio Ægyptiis exiguum præbuit servitutem. Aries autem sumptus, tertius¹³ præsignificabat tertiam generationem. Quomodo enim ipse aries dat majorem proventum, ita etiam ea præbuit majorem servitutem. Atque hæc quidem est divisio trium generationum. Divisarum autem partium quæ altrinsecus facta est positura significat societatem afflictionis. Nam et prima generatio ægre ferebat se esse iniquitiam apud Ægyptios. Permisit autem Deus eam afflictionem in Ægypto, ut, a tot et tantis difficultatibus postea liberati, magis agnoscerent eum qui liberavit; cognosceretur autem et ipse in universa terra per ea quæ fecit signa.

B Novo populo non convenit qui est secundum tempus primogenitus. Hoc enim tacite significabant qui in utero Rebecæ saliebant et turbabantur infantes¹⁴, futuras inimicitias significantes.

Calcaneum Esau apprehendit Jacob cum nascere¹⁵. Quod factum est autem, significabat, quod mens quæ aspicit Deum propter puritatem (hoc enim interpretatur Israel) supplantat gulæ affectiones ac vitia, a quibus nascuntur etiam alii morbi animæ.

C Hædorum autem mortuis pellibus indutus Jacob significabat Christum carne indutum mortua, quod attinet ad peccatum, per quam nostram salutem, cibum Patri longe suavissimum obtulit: et quæ auferri non potest benedictionem, ut qui acceptus esset, tulit, et Christianis donavit.

Jacob ungens lapidem¹⁶.

Ostendit quod quæ est duro corde anima gentium, ungetur quidem sancto Spiritu, Deo autem segregabitur. Tacite autem significavit quod divinitate ungetur angularis caro. Christus enim est lapis angularis, qui sibi conjungit duos populos.

Et dixit Pharaos Joseph: Dic fratribus tuis, Assumentes patrem vestrum et facultates vestras, venite ad me, et dabo vobis ex omnibus bonis Ægypti¹⁷.

Diabolus si solum acceperit aliquos obediētes, D eos replet omnibus deliciis et voluptatibus. Nam Ægyptus quidem est peccatum, bona autem ejus sunt quæ sunt in ipsa voluptates. Sed et dat vehicula ad transportandas facultates, reddens viam ad se facilem et non laboriosam. Atque eorum quidem qui capiuntur pater est mens. Facultates autem sunt cogitationes et actiones. Similiter autem rursus quoque rex Assyriorum promittebat iis qui erant Hierosolymis, dicens: « Exite ad me, et comedite Hierosolymis, dicens: « Exite ad me, et comedite unusquisque vitem suam, et ficam suam, et bibite aquam cisternæ vestræ¹⁷. » Nam quoniam duplex est modus peccati, et peccamus, vel superati ab

¹² Gen. xv, 9. ¹³ Ibid. ¹⁴ Gen. xxv, 22. ¹⁵ Ibid. 25. ¹⁶ Gen. xxviii, 18. ¹⁷ Gen. xlv, 18. ¹⁸ IV Reg. xviii, 51.

innatis voluptatibus, vel ab iis quæ extrinsecus adveniunt, fuerit quidem vitis et ficus, quæ extrinsecus adveniunt voluptates: aqua autem cisternæ nostræ, ex quæ sunt innatæ, scatentes e nostro corpore. Et quæ extrinsecus quidem adveniunt, sunt extemporales, caducæ et momentaneæ, scatentes ex corpore: quæ autem sunt innatæ, sunt diuturniores. Quas omnes frundas pollicetur diabolus iis qui a sancto vitæ instituto, tanquam ex Jerusalem, ad ipsum transfugiunt, et ei servire in animum inducunt.

Ex exodo de Pharaone.

Pharao primum quidem sævis laboribus affixit populum Israeliticum, existimans se prohibitorium ne eis augetur multitudo. Deo autem adversante: Quo magis enim, inquit, eos humiliabant Ægypti, eo magis crescebant et invalescebant: ad alteram accedit machinam, et jubet obstetricibus Hebræorum ut ex natis quidem fetibus masculos occiderent, feminas autem conservarent. Postquam autem hoc quoque Deus prohibuit: «Tinnuerunt enim, inquit, obstetrices Deum, et non fecerunt sicut constituerat eis Pharao¹⁰»; ad tertias aggreditur insidias: et suis aperte jubet ut quidquid nascebatur quidem masculinum projicerent in fluvium, quidquid autem femininum, vivum esse sinerent¹⁰. Ita etiam diabolus qui est Pharao cadens sub intelligentiam, adversus Israelæm qui versatur in intelligentia, trifariam molitur insidias, per maleficas rationes tentans prohibere ne augeantur virtutes. Et primum quidem eis infert labores et malorum perpersiones. Cum autem aberrasset a scopo, eos, qui, quod ad fidem attinet, eorum sunt fratres et amici, armat in eos qui sunt fortes in pietate ac vera religione; effeminatis enim, ut qui sunt imbecilli, non insidiatur, eos sciens esse sibi utiles ad peccandum. Sorores autem et amicæ Hebræorum sunt obstetrices, propter necessitudinem et conjunctionem quæ est ex genere. Cum autem nec secundæ ei successissent insidiæ, eos qui erant armati reprimente Dei metu, aperte jubet suis satellitibus, ut in sanctos exerant suam crudelitatem et cædem. Pharao nostri vitæ instituti, id quidem quod est femininum et imbecillum, et docile, diligit et vivum conservat: id vero quod est masculinum et virile et suspectum de insurrectione, contendit interficere. Moderatæ autem et providentes rationes, cum virtutem genuerint, ut parentes Mosem, et munierint tutamque reddiderint arca eruditionis non concedunt ut vir bonus demergatur in fluentum vitæ. Eum autem allatum ad ripam stabilitatis, externa accipiens philosophia, ut quæ esset quidem filia Pharaonis propter fastum et impietatem, sterilis autem propterea quod nullum fetum divinæ cognitionis produceret in lucem, eum adoptat suggerens ut aleretur lacte materno. Non enim discedit a sacris dogmatibus, etiamsi Græcam tractet eruditionem. Cum autem

¹⁰ Exod. i, 17. ¹⁰ Ibid. 22.

(1) Aubertus ἀπερὶς, non parvus, male Ferr.

ἂν εἶεν ἄν ἄμπελος μὲν καὶ συκῆ αἱ θύραθεν ἤδοναι, ὕδωρ δὲ τοῦ λάκκου ἡμῶν αἱ ἐμφυτοί, τοῦ σώματος ἡμῶν ἀναβλύζουσαι. Καὶ αἱ μὲν θύραθεν, εἰσὶ πρόσκαιροι, αἱ δὲ ἐμφυτοὶ μακροχρονιώτεροι. Ὅν ἀπάντων τὴν ἀπλοασιν ὁ διάβολος ὑπισχνεῖται τοῖς ἀπὸ τῆς ἀγιοπρεποῦς πολιτείας, ὡς ἐξ Ἱερουσαλήμ, αὐτομολοῦσι πρὸς αὐτὸν, καὶ δουλεύειν αὐτῷ καταδεχόμενοι.

Τῆς ἐξόδου περὶ τοῦ Φαραῶ.

Ὁ Φαραῶ πρῶτον μὲν ἀγρίοις πόνοις ἐκάκου τὴν Ἰσραηλιτικὴν λαὸν, τὴν εἰς πλήθος αὐξήσιν αὐτοῦ κωλύειν οἰόμενος. Ἀντιπράττοντος δὲ τοῦ Θεοῦ· Καθ' ὅτι γὰρ, φησὶν, ἐταπείνουν αὐτοὺς οἱ Αἰγύπτιοι, τοσοῦτον πλείους ἐγίνοντο, καὶ ἴσχυον· ἐφ' ἑτέραν λαθραλῶς ἐρχεται μηχανὴν, καὶ προστάττει ταῖς μαιαῖς τῶν Ἑβραίων ἀποκτείνειν μὲν τὰ ἄρσενά τῶν τιτωμένων, τὰ θήλεα δὲ περιποιεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο κεκώλυκεν ὁ Θεός· «Ἐφοβήθησαν γὰρ, φησὶν, αἱ μαιαὶ τὸν Θεόν, καὶ οὐκ ἐποίησαν ὡς συνέταξεν αὐταῖς Φαραῶ»; τρίτης ἐπιβουλῆς ἄπτεται, καὶ φανερώς ἐντέλλεται τοῖς ὑπ' αὐτὸν, πᾶν ἔν τιτώμενον ἄρσεν ῥίπτειν εἰς τὸν ποταμὸν, πᾶν δὲ θῆλυ ζωογονεῖν. Καὶ ὁ διάβολος γὰρ ὁ νοητὸς Φαραῶ κατὰ τοῦ νοητοῦ Ἰσραήλ, τὸν εὐσεβῆ λέγω λαὸν, τριπλοῦν τρόπον ἐπιβουλῆς ἐνόησε, διὰ κακοῦργων σκευμάτων τὴν εἰς ἀρετὴν ἐπίθεσιν αὐτοῦ κωλύειν περιώμενος. Καὶ πρῶτα μὲν πόνον, καὶ κακοπάθειαν αὐτοῖς ἐπιφέρει· διαμαρτῶν δὲ τοῦ σκοποῦ, τοὺς κατὰ πίστιν ἀδελφούς αὐτῶν καὶ φίλους ἐφοπλίζει τοῖς ἀνδρείοις εἰς τὴν εὐσέθειαν. Τοῖς γὰρ θηλυκρεπέσιν ὡς ἀσθενέσιν οὐκ ἐπιβουλεύει, χρησίμους ἑαυτῷ πρὸς ἁμαρτίαν τοῦτους εἰδώς. Ἀδελφαὶ δὲ καὶ φίλαι τῶν Ἑβραίων αἱ μαιαὶ, διὰ τὴν ἐκ τοῦ γένους οἰκείωσιν. Ἀποτυγχάνων δὲ καὶ τῆς δευτέρας ἐπιβουλῆς, τοῦ θεοῦ φόβου τοὺς ἐφοπλισθέντας ἐπὶ χρόνος, ἀναξάνδον ἐπιτρέπει τοῖς οἰκείοις ὑπασπισταῖς τὴν κατὰ τῶν ἀγίων ἀγριότητα καὶ μαιεφονίαν. Ὁ Φαραῶ τῆς ἡμέτερας πολιτείας, τὸ μὲν θῆλυ καὶ ἀσθενές καὶ εὐπειθές (1) αὐτῷ φιλεῖ καὶ ζωογονεῖ· τὸ δὲ ἄρσεν καὶ ἀνδρῆλον καὶ πρὸς ἐπανάστασιν ὑποπτον φονεύειν ἐπιγεται. Οἱ δὲ σώφρονες καὶ προνοητικοὶ λογισμοὶ γεννησαντες τὴν ἀρετὴν, ὡς οἱ γονεῖς τὸν Μωσέα, καὶ τῆ κισιωτῷ τῆς παιδείσεως ἐνασφαλισάμενοι, τὸν ἐνάρετον οὐ συγχωροῦσι καταποντισθῆναι τῷ βεῖθρω τοῦ βίου. Κομισθέντα δὲ τοῦτον ἐπὶ τὴν ὄρθην τῆς σταθερότητος, ἡ ἐξω φιλοσοφία λαβοῦσα, θυγάτηρ μὲν οὖσα τῷ Φαραῶ, διὰ τὸν τύφον καὶ τὴν ἀσέθειαν, ἄγονος δὲ διὰ τὸ μηδένα τόκον αὐτῆς εἰς φῶς προάγειν θεογνωσίας, ὑποβαλλομένη υἱοθετεῖ τῷ μητρῷ φώ γάλακτι τιθιγόμενον. Οὐ γὰρ ἀφίσταται τῶν ἱερῶν δογμάτων, εἰ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν μετέρχεται παιδεύειν. Πρὸς ὕψος δὲ πνευματικῆς ἡλικίας ἀναδραμῶν, μέσος γίνεται δύο μαχομένων, ὁμογενοῦς καὶ ἄλλοφύλου. τοῦτ' ἐστίν, εὐσεβοῦς λόγου καὶ ἀσεβοῦς, ἢ ἀρετῆς

καὶ κακίας, καὶ τῷ οὐκ εὐφρανόμενος συστῆς ἀναίρει τὸ ἀλλότριον. Φοβηθεὶς δὲ τὸν ἀπὸ τοῦ Φαραῶ κίνδυνον, φεύγει πορρωτάτω τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, πρὸς ὑψηλότερα πολιτεῖαν ἀνατινόμενος, καὶ τοὺς πονηροὺς ποιμένας ἀδίκως χρωμένους τῷ νόμῳ διδασκαλίας, ἀπελαύνει τῇ ῥάβδῳ τῶν ἐλέγχων, καὶ ἀλλοφύλῳ πάλιν συνοικήσαι δέη. τοῦτ' ἔστι συγγενέσθαι τῇ θύραθεν φιλοσοφίᾳ, καταδέχεται τοῦτο διὰ τὴν χρεῖαν, ἐν γαλήνῃ διάγων καὶ ποιμαίνων τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς. Οὕτω δὲ βιοῦντι φανήσεται τὸ κατὰ τὴν βίον μυστήριον ἐλλάμπον αὐτῷ, καὶ διδάσκον ὅτι τὸ πῦρ τῆς θεότητος περιλαβὼν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ταύτην μὲν ἐπυράκτωσε καὶ ἐθέωσε, σῶαν συντηρήσαν. Τὰς δὲ προβαλλόμενας ἀκάνθας τῆς ἁμαρτίας κατέκαυσε. Καὶ ὅτι προτύπως ἔστι τῆς ἐξ ἰδνῶν Ἐκκλησίας. Ὅσπερ γὰρ ἡ βίβλος χαμαιπετής ἔστι, καὶ διεπλωμένη κατὰ τῆς γῆς, καὶ πεφρικυία ταῖς ἀκάνθαις· οὕτω καὶ τὰ ἔθνη περὶ τὰ γεγῆρα πρότερον ἐσύροντο νοήματα, καὶ ἐκ πάθῃ τῆς ἁμαρτίας, μὴδὲν ὑψηλὸν δυνάμενα φαντασθῆναι· καὶ κατὰ τῆς γῆς ἦσαν ἐσκαδασμένα, καὶ τὰς ἀκάνθας τῆς ἁμαρτίας περιεβέβλητο. Τὸ δὲ διὰ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἄβυσσον πῦρ φλογίζον ἀπαθῶς αὐτὰ καθαίρει, μόνως ἐμπιπρῶν τὰς ἀκάνθας τῆς ἁμαρτίας· « Αὐτὸς γὰρ, φησὶν, ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ. » Καὶ ὅτι σκιαγραφεῖ τὴν νηδὺν τῆς θεομήτορος· ἐν ἣ τὸ πῦρ τῆς θεότητος ἀστράψαν ἀκατάφλεκτον αὐτὴν διεφύλαξεν.

impatibilliter ea inflammans expurgat, comburens solas spinas peccati. « Ipse enim, inquit, vos baptizabit in Spiritu sancto et igne²⁰. » Et quod describit et adumbrat uterum matris Dei, in quo fulgurans ignis divinitatis, ipsum conservavit incombustum.

Ὅσπερ ὁ Μωσῆς βραδύγλωσσος ἦν, οὕτω καὶ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος βραδύγλωσσός ἔστι πρὸς τὸ διαρθροῦν τὸν περὶ τοῦ ἐντος λόγον, καὶ τρανοῦν τὴν περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος θεολογίαν. Καὶ ἰσχνόφωνος δὲ, ὡς ὀλίγους προσλαλεῖν δυνάμενος. Ὅλιγοὶ γὰρ οἱ Ἰσραηλιταὶ πρὸ ὅλα τὰ ἔθνη. Διὸ προστίθεται τούτῳ καὶ Ἄαρὼν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστιν, ὁ εὐαγγελικὸς νόμος. Ὅσπερ γὰρ ὁ Χριστὸς ἀδελφός ἔστι Μωσέως κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· οὕτω καὶ ὁ εὐαγγελικὸς νόμος ἀδελφός ἔστι καὶ σύμφωνος τῷ Μωσαϊκῷ κατὰ τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ καὶ νοούμενον. Ὅς καὶ διαλέγεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ὡς καὶ Ἄαρὼν παντὶ τῷ λαῷ. Καὶ ὁ μὲν εὐαγγελικὸς τῷ Μωσαϊκῷ γίνεται στόμα, ἐπεὶ καὶ Ἄαρὼν τῷ Μωσῆϊ καὶ διερμηνεύει ἀ πνευματικῶς καὶ ἀσυμφανῶς ἐκεῖνος λαλεῖ, καὶ τὸ ἰσχνόφωνον αὐτοῦ πρὸς τὸ εὐχετέστερον μετατίθησιν. « Οὐκ ἤλθον γὰρ, φησὶ, καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι διὰ τῆς τοῦ ἐλλείποντος προσθήκης. » Ὁ δὲ Μωσαϊκὸς τῷ εὐαγγελικῷ γίνεται τὰ πρὸς τὸν Θεόν· τῷ γὰρ εὐαγγελικῷ ἀ ἀφορμαὶ τῆς θεοσεβείας ἐκ τοῦ Μωσαϊκοῦ γεγονάσι. « Μωσῆς ὅτι, φησὶν, ἦν ἐτῶν π', ὅτε ἐλάλησε πρὸς Φαραῶν. Ἄαρὼν δὲ πγ' ἦν ἐτῶν. » κατὰ χρόνον μὲν γὰρ ὁ πρῶτος ὁ Ἄαρὼν. Ἐπεὶ καὶ ἡ εὐαγγελικὴ πολιτεία πρὸ τῆς νομικῆς ἐν Ἀβραάμ, καὶ τοῖς κατ' ἐκεῖνον, ἐφάνη. Κατὰ δὲ τὴν ἀποστολήν καὶ διακονίαν, δευτέρος, ἐπεὶ καὶ τὸ εὐαγ-

A pervenerit ad altitudinem ætatis spiritualis, existit medius inter duos pugnantes, nempe inter eum qui est ejusdem generis et eum qui alieni, hoc est, inter piam rationem et impiam, vel virtutem et vitium : et cum conspirasset cum eo quod est sibi conjunctum ac familiare, interimit alienum. Formidans autem periculum quod sibi imminerebat a Pharaone, fugit longissime ab ejus dominatu ac ditone, contendens ad altiorem vitæ institutionem ; et malos pastores inique utentes fluente doctrinæ expellit vi argumentorum ac reprehensionum, et si oporteat rursus habitare cum alienigena, hoc est, versari cum externa philosophia, hoc admittit propter usum, degens in tranquillitate, et pascens motus animæ. Sic autem viventi apparebit mysterium in rubo, eum illuminans et docens, quod ignis divinitatis comprehendens humanam naturam, quod ad humanitatis attinet susceptionem, eam quidem inflammavit et divinam effecit, salvam conservans. Peccati autem quæ producebantur spinas combussit ; et quod ea est præfiguratio Ecclesiæ sumendæ ex gentibus. Quomodo enim rubus est humilis et extensus in terra, et horrens spinis : ita etiam gentes prius trahebantur circa terrenas cogitationes et peccati affectiones ac perturbationes, nihil valentes excelsum apprehendere visione, et in terra erant dispersæ, et spinis peccati indutæ. Qui per divinum autem baptismum existit ignis expers materiæ,

Sicut Moses erat tardioris linguæ²¹, ita lex Mosaica est tardioris linguæ ad explicandum ejus quod est rationem, et aperiendam sanctæ Trinitatis theologiam. Erat etiam voce exili, ut qui posset paucos alloqui. Pauci enim sunt Israelitæ, si conferantur cum aliis gentibus. Quamobrem ei additur frater ejus Aaron, hoc est, lex evangelica. Quomodo enim Christi s est frater Mosis, quod attinet ad humanitatem : ita etiam lex evangelica fraterne convenit et consentit cum Mosaica, quod attinet ad spiritum et id quod intelligitur. Quæ etiam loquitur cum omnibus gentibus, sicut et Aaron cum universo populo. Et lex quidem evangelica fit os Mosaicæ, sicut et Aaron Mosi. Nam et Aaron interpretatur Mosi, quæ ille loquitur spiritualiter et minus perspicue, et vocis exilitatem traducit ad sonum grandiorem. « Non veni, inquit, ad solvendam legem, sed ad implendam²², » per ejus quod deest additionem. Lex autem Mosaica fit os evangelicæ in iis quæ ad Deum pertinent ; legi enim evangelicæ Dei cultus et religionis occasio et adminiculum exstitit ex lege Mosaica. « Moses autem, inquit, erat octoginta annorum quando locutus est cum Pharaone ; Aaron autem erat octoginta trium annorum²³. » Nam tempore quidem prior est Aaron, quandoquidem et evangelicæ vitæ institutio, ante legitimam apparuit in Abra-

²⁰ Matth. iii, 11. ²¹ Exod. iv, 10. ²² Matth. v, 7.

²³ Exod. vii, 7.

hamo et iis qui erant illo tempore : missione autem et ministerio est posterior, quandoquidem Evangelium datum fuit post legem. Ternario autem annorum superat Aaron. Nam Christus quoque superat divinitate ternaria. Et alioqui Christus quidem est vetustior, si spectetur divinitas. Posterior autem, si humanitas et dispensatio.

Virga quæ cecidit ex manu Moysis, et mutata fuit in serpentem, et rursus in manum ejus per caudam accepta, et in virgam restituta²⁴, significabat quod protoplastus, cum in manu Dei esset in principio, decidit ad res terrenas mandatam transgressus, et per vitium irrepit ad mortiferam serpentis improbitatem. Opifex autem eum rursus apprehendit per humanitatem atque in primam restituit imaginem, pristinoque decore induit per observationem mandatorum. Cauda autem cum sit pars extrema, significabat humanitatem susceptam in ultimis diebus.

In sinum Moysis immissa manus ejus, et dum educeretur effecta leprosa, et rursus immissa et educta munda, significabat quod qui ad Dei imaginem factus est homo, quandiu quidem fuit in Dei tegumento, tanquam in sinu, erat mundus et pulcherrimus. Dum autem per libidinem et inobedientiam ex eo educeretur, factus est leprosus deformitate et abominatione peccati. Rursus autem reversus sub Dei tegumentum per continentiam et obedientiam et in filium adoptionem, restitutus fuit pristinae pulchritudini, et apparuit mundus et nitidus.

Desertum autem ex quo mittitur Moses in Egyptum, est hic mundus, aut humana natura, aut habitus et status privatus vitiis, ubi per contemplationem mens docta eorum quæ sunt cognitionem, jubetur a Deo per cordis obscuritatem, educere ex carne et sensu, tanquam ex Ægypto, quasi Israelitas, divinas rerum intelligentias quæ affliguntur in luto vitiorum. Ad hoc autem progrediens cum vitæ suæ consorte sapientia, et quæ ex ea est procreata bona et quæ est ex virtute cogitatione, et honestis moribus, quando divertit et a cursu steterit virtutis, cujus status est motus vitii, occupata in aliqua ex rebus materialibus quæ utrinque in hac via adjacent : tunc cum declaratus fuit ejus filius habens præputium et profanus, videt tanquam angelum rigidum et severum, arguentem rationem conscientie, mortem minitantem. Quem placavit quæ cum eo habitat sapientia, materialem phantasiam innatam filio, nempe rationi, circumcidens, et tanquam fluxum sanguinis exsiccat motum vitæ patibilis.

Moses quidem ad apostolatam seu missionem proventus subverteret, et non recta pergit²⁵, sed et de peregrinatione communicat cum iis qui genere ad eum atlinebant, et simul assumit uxorem et filios. Aaron autem nihil ex iis faciens protinus proficiscitur. Nam qui sunt quidem legis Mosaicæ,

Α γέλιον ὑστερον τοῦ νόμου δίδεται. Ὑπερέχει δὲ Τριάδι ἐτῶν ὁ Ἄαρων, ἐπει καὶ ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν θεότητα. Καὶ ἐτέρως δὲ προεσύτερος μὲν ὁ Χριστὸς, κατὰ τὴν θεότητα· ὑστερογενέστερος δὲ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ οἰκονομίαν.

Ἀποκοινοῦσα τῆς χειρὸς τοῦ Μωσῆος ἡ ῥάβδος, καὶ εἰς ὄφιν μετασχηματισθεῖσα, καὶ πάλιν ἐν χειρὶ αὐτοῦ ληφθεῖσα τῆς κέρκου, καὶ εἰς ῥάβδον ἀποκαταστάσα, ἐσήμανεν, ὡς ὁ πρωτόπλαστος ἐν χειρὶ Θεοῦ κατ' ἀρχὰς ὧν ἀπέπεσεν εἰς τὰ γήινα, παραβάς τὴν ἐντολήν, καὶ διὰ τῆς κακίας, εἰς θανατηφόρον πονηρίαν ὄφρατος εἰρπυσα. Πάλιν δὲ ὁ δημιουργὸς Θεὸς ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως εἰς τὴν πρώτην ἀποκατέστησεν εἰκόνα, καὶ τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἐπέθηκε διὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν. Ἡ δὲ κέρκος ἐσχάτων μέρους οὖσα, τὴν ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν ἐνανθρώπησιν παραδέηλου.

Εἰσενεχθεῖσα εἰς τὸν κόλπον Μωσῆος ἡ χεὶρ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ ἐξήγεσθαι λεπρωθεῖσα, καὶ αὖθις εἰσενεχθεῖσα, καὶ ἐξενεχθεῖσα καθαρὰ, ἐσήμανεν ὡς ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πεπονημένος ἄνθρωπος, ὡς μὲν ἦν τῇ σκέπῃ τοῦ Θεοῦ, καθάπερ ἐν κόλπῳ, καθαρὸς καὶ κάλλιστος ἦν. Ἐν δὲ τῷ ἐξήγεσθαι ταύτης διὰ φιληθονίας καὶ παρακοῆς, ἐλεπρώθη τῇ εἰδεχθείᾳ καὶ βδελυρίᾳ τῆς ἀμαρτίας. Αὖθις δὲ ἐν τῇ σκέπῃ τοῦ Θεοῦ, δι' ἐγκρατείας καὶ ὑπακοῆς, καὶ υἰοθεσίας γενόμενος, ἀποκατέστη πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀραιότητα, καὶ ἐφάνη καθαρὸς καὶ λαμπρὸς.

Ἡ ἔρημος ἀπ' ἧς πέμπεται Μωσῆς εἰς Αἴγυπτον, ἐστὶν ὁ κόσμος οὗτος, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἡ ἢ τῶν καθῶν ἐστειρημένη ἐξίς καὶ κατάστασις, ὅπου διὰ θεωρίας τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν παιδευθεὶς ὁ νοῦς, κελεύεται παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ τῆς καρδίας ἀρνήσις, ἐξαγαγεῖν τῆς σαρκὸς καὶ τῆς αἰσθήσεως, ὡς ἐξ Αἰγύπτου, καθάπερ Ἰσραηλῆτας τὰ θεῖα τῶν ὄντων νοήματα, περὶ τὸν πηλὸν τῶν καθῶν πνεύματα. Πρὸς τοῦτο δὲ βαδίζων μετὰ καὶ τῆς συμβίου σοφίας, καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς αὐτῷ γεννηθέντος ἐναρέτου λογισμοῦ, καὶ τρέπου σειμοῦ, ὅτι καταλύσῃ καὶ στή τοῦ δρόμου τῆς ἀρετῆς, ἧς ἡ στάσις κίνησις κακίας ἐστίν, ἀσχοληθεὶς περὶ τὰ τῶν ἐκατέρωθεν τῇ ὁδῷ ταύτῃ παρακαίμενον ὀλοκῶν· τῆνικαῦτα τοῦ θλασθέντος υἱοῦ αὐτοῦ γινόμενου ἀκροβύστου καὶ βεβήλου, ὁρᾷ καθάπερ ἀγγελὸν ἀπόστομον τὸν ἐλέγγοντα λόγον τῆς συνειδήσεως ἀπειλοῦντα θάνατον. Ὅν ἡ σύνοικος αὐτοῦ θυσακαὶ σοφία, τὴν ἐγγονομένην ὀλιχὴν φαντασίαν τῷ παιδί λογισμῷ περιτριμύσσει, καὶ καθάπερ αἵματος ῥύσιν τὴν κίνησιν ἐκκαθεύζουζης ἀποξηράνασα.

Μωσῆς μὲν προηγεῖσθαι εἰς ἀποστολήν ὑπεκλίθη καὶ οὐκ εὐθύδρομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατὰ γένος προσήκουσι κοινολογεῖται περὶ τῆς ἀποδημίας, καὶ συμπαραλαμβάνει τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά. Ἄαρων δὲ μηδὲν τι τοιοῦτον ἐράσας εὐθὺς ἔφυγε. Οἱ μὲν γὰρ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου δεῖλαι τέ εἰσι πρὸς

²⁴ Exod. vii, 9 seqq. ²⁵ Exod. iv, 20.

πειρασμούς καὶ δκλάζοντες, καὶ μεριζόμενοι: πρὸς τε Ἀ τὰς θείας ἐντολάς, καὶ πρὸς τὰς σωματικὰς καὶ κο-
σμικὰς σχέσεις. Οἱ δὲ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὧν τύπος
ὁ Ἄαρὼν, τολμηροὶ τε πρὸς κινδύνους καὶ πρόθυμοι,
καὶ μεριζόμενοι πρὸς θεὸν καὶ κόσμον, μόνων δὲ
τῶν θείων ἐντολῶν ἐξεχόμενοι. Σεπφόρα ἡ Μαδιανί-
τις τύπος ἦν τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας, ἥτις ὑπα-
χθεῖσα τοῖς σπερματισμοῖς Μωσέως, ἦτοι ταῖς τοῦ
Μωσαϊκοῦ νόμου περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ἀμυδραῖς
θεολογίαις τοῦ παιδαγωγούντος ἐπὶ τὸ κατὰ Χριστὸν
Εὐαγγέλιον, υἱὸν ἔσχε τὸ πλῆθος τῶν διὰ τοῦ ἁγίου
Πνεύματος ἀναγεννωμένων αὐτῆ: ὃν καὶ περιέτεμε
πετρίνῃ μαχαίρᾳ, περιελούσα πᾶσαν φιληθονίαν καὶ
ἀμαρτίαν αὐτοῦ τῷ κατὰ Χριστὸν λόγῳ, ὃς λέγεται
πέτρα μὲν διὰ τὸ στερεόν, μάχαιρα δὲ, διὰ τὸ δαι-
ρεῖν τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χειρόνος. Ἔστι δὲ, φησί, B
τὸ ἄμα τῆς περιτομῆς, ἀντὶ τοῦ, κεπλήρωται ἐντε-
λῶς ἡ δηλωθεῖσα πνευματικῆ περιτομῆ. Διὸ καὶ ἀν-
εχώρησεν ὁ τὸν θάνατον ἐπανατεινόμενος τῷ Μωσεί
ἄγγελος. Ὡς εἶναι δῆλον, ὅτι κινδύνου πολλὰς
διδάσκαλος ἐλευθεροῦται, καθάρων τὸν μαθητῆν, καὶ
τῆς ὠφελείας τούτου σωτηριᾶν ἰδίαν κομίζεται.

Ἄσπερ ὁ Φαραὼ ἀπῆτει μὲν ἀπαραιτήτως τοῦς
Ἑβραῖους τὴν κλινοθεῖαν, οὐκ ἐδίδοι δὲ ἀχυρα δι' ὧν
αὐτῆ γίνεται· οὕτω καὶ ὁ διάβολος ἀπαιτεῖ μὲν
ἀναγκαστικῶς τοὺς αὐτῷ δουλεύοντας ἀνθρώπους τὸν
μολυσμὸν, καὶ τὴν ἀκαθαρσίαν, ἐκκαίω αὐτούς
ἀγρίως εἰς λυσσώδεις ἐπιθυμίας· δυσκόριστον δὲ τὸ
πράγμα τίθησιν, ἵνα μὴ τῷ ῥαδίῳ ταχέως εἰς κόρον C
τοὶ καὶ καταφρόνησιν.

Ἐῖπε Μωσῆς πρὸς Φαραὼ· ἔ Πορευσόμεθα ὁδὸν
τριῶν ἡμερῶν, εἰς τὴν Ἐρημον, ὅπως θύσωμεν Κυ-
ρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν· μήποτε συναντήσῃ ἡμῖν θάνατος
ἢ φόνος. Ἐπιθεῖ γὰρ Αἰγύπτῳ ἐν τῷ θύειν ἀπ-
ετροπιάζοντο τοὺς νεκρούς· πρόφρασιν ὁ Μωσῆς τοῦτο
ποιεῖται τῆς εἰς μακρὸν ἀποχωρήσεως. Μήποτε,
φησί, καὶ τῶν ἀλλοφύλων θύοντες περιτύχωμεν νε-
κρῶ, καὶ καταλύσωμεν τὴν θυσίαν. Θάνατον μὲν
λέγων, τὸν φυσικῶς ἀποθανόντα· φόνον δὲ τὸν ἐξ
ἐπιβουλῆς φονευθέντα. Χρῆ δὲ καὶ ἡμᾶς ποβῶντάτω
τῆς ἀμαρτίας γινόμενους, θύειν Θεῷ, καὶ ἀποτρεπο-
μένους τὰ νεκρωτικὰ καὶ φονευτικὰ πάθη τῶν ἡμε-
τέρων ψυχῶν.

Καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς Φαραὼ· ἔ Πορευσόμεθα D
σὺν τοῖς νεανίσκοις ἡμῶν, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις,
σὺν τοῖς υἱοῖς ἡμῶν καὶ θυγατέρας, καὶ προβάτους
καὶ βουσὶν ἡμῶν· ἔστι γὰρ ἐορτῆ Κυρίου τῷ Θεῷ
ἡμῶν. Ἐκρῆ τοὺς τῆς τῶν δαιμόνων καὶ καθῶν
ἐλευθερίας ἐπιθυμοῦντας, φεῦγαν πειρᾶσθαι τελείως,
μηδὲν τι λείψανον τῆς ἐαυτῶν ψυχῆς καὶ διανοίας
ἀφέντας ὀπίσω, δι' οὗ μέλλοιεν ὑπενεχθῆναι πάλιν,
καὶ ἄλῃναι τοῖς προτέροις κακοῖς. Ἐἴεν δ' ἂν οἱ νεα-
νίσκοι μὲν εἰς τύπον ἀνδρείας, οἱ πρεσβύτεροι δὲ εἰς
σύμβολον φρονήσεως, οἱ δὲ υἱοὶ καὶ θυγατέρες εἰς
εἰκόνα τῆς ἐν Χριστῷ νηπιότητος καὶ ἀπλότητος.
Σὺν ἀνδρείᾳ γὰρ καὶ φρονήσει καὶ κατὰ θεὸν ἀπλό-

A sunt timidi ad tentationes, et labascunt, et divi-
duntur ad divina mandata, et ad corporales mun-
danasque habitudines. Qui sunt autem Evangelii,
et quorum typus est Aaron, sunt ad adeunda peri-
cula audaces et alacres, et dividuntur ad Deum et
mundum, divinis autem solis adhærent mandatis.
Sephora autem Madianitis erat typus Ecclesiæ ex
gentibus, quæ Mosis factis seminibus, seu exilibus
legis Mosaicæ de sancta Trinitate theologicis con-
templationibus, instar pædagogī ducentis ad Christi
Evangelium, filium habuit multitudinem eorum qui
ipsi regenerantur per sanctum Spiritum. Quem etiam
circumcidit gladio petrino, omnem ejus auferens
libidinem et peccatum verbo Christi, quod dicitur
quidem petra propter duritiem: gladius autem,
propterea quod dividat melius a deteriori. Stetit
autem, inquit, sanguis circumcisionis, pro eo quod
est: perfecte est completa quæ ostensa fuit spiri-
tualis circumcisio. Quamobrem recessit is qui mor-
tem intentabat Mosis angelus. Quo fit ut hinc sit per-
spicuum, quod a periculo sæpe liberatur magister
qui purgat discipulum, et pro ei data utilitate pro-
priam recipit salutem.

Quomodo Pharaon ab Hebræis quidem exigebat
inexorabiliter laterum confectioem, non dabat au-
tem paleas per quas fiunt²⁶: ita etiam diabolus ab
iis qui ipsi serviunt necessario exigit inquinamen-
tum et immunditiam, eos ferociter incendens ad
rabida desideria. Reddit autem rem paratu diffici-
lem, ne facilitate cito veniat in satietatem et con-
temptum.

Dixit Moyses Pharaoni: « Ibis iter trium die-
rum in solitudinem, ut sacrificemus Domino Deo
nostro: ne forte occurrat nobis mors aut cædes²⁷. »
Nam quoniam Ægyptii in sacrificando aversabantur
mortuos, Moses hunc affert prætextum cur procul
recedat. Ne forte, inquit, sacrificantes incidamus in
aliquod corpus mortuum alienigenarum, et dissol-
vamus sacrificium. Mortem dicens ejus qui moritur
naturaliter; cædem autem ejus qui consulto aut ex
insidiis est occisus. Oportet autem nos quoque Deo
sacrificare longissime remotos a peccato, ac aver-
santes morbos animarum nostrarum qui mortem
et cædem afferunt.

Et dixit Moyses ad Pharaonem: « Ibis cum
adolescentibus nostris et senibus, cum filiis nostris
et filiabus, et ovis, et bobus nostris: est enim
festum Domino Deo nostro²⁸. » Oportet eos qui de-
siderant liberari a dæmonibus vitisque et animi
perturbationibus, tentare perfecte fugere, nullis
animi aut cogitationis suæ retro relictis reliquiis,
per quas reversi a prioribus malis essent capiendi.
Sunt autem adolescentes quidem in typum fortitudi-
nis seu magni animi virtutis; senes vero in signum
prudentiæ, filii autem et filię ad imaginem infan-
tiæ et simplicitatis in Christo. Nam cum fortitudine
et prudentia et secundum Deum simplicitate rect-

²⁶ Exod. v, 7. ²⁷ Ibid. 3. ²⁸ Exod. x, 9.

dendum est a peccato ad sanctificationem. « Estote, A inquit, fortes et confirmetur cor vestrum »; » et « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ ». Oves autem et boves sunt typus corporalium motuum et a ratione remotiorum, qui nec ipsi quidem sunt dimittendi diabolo. Sed Pharaon quidem viros etiam invitus dimittit, mulierculas autem et pueros impuberes, et imbecillos senes, et bruta animantia conatur retinere. Nam timet quidem virtute fortes, ut qui possint resistere. Sibi autem vindicat animos effeminatos et molles, et spiritus infirmos et pugnae non aptos: et sibi vindicat quotquot sunt intelligentia infantes, et quidquid est crassum et expers rationis.

Dixit autem Moyses Pharaoni: Sed et tu dabis nobis holocausta et hostias quas faciemus Domino Deo nostro ^B.

Accipit aliquis ex Ægypto et Pharaone, et offert Deo, accipiens ab impia philosophia ac eruditione veluti hostias linguæ facundiam et eloquentiam, et admiscens dogmatibus pietatis, et per ea quæ sunt artificiosa, pietati et divino cultui opem ferens, et ex armis mendacii efficiens arma veritatis. Sed et contempnendi ac exanimandi facultatem, discendique studium et diligentiam, et si quidquam est ejusmodi, a noxiis transferentes ad conducibilia, ex Ægypto et Pharaone ad Deum traducimus.

Neque eos deduxit Deus per viam Philistæorum, quoniam erat prope, ne populus videns bellum moveretur penitentia et rediret in Ægyptum ^C.

Est enim prope et facile conspicuum de Christo mysterium. Deus autem non statim ad id deduxit Judæos, sed per legem prolixam, et per multa ænigmata, tanquam per quamdam longam viam, eos ad id deduxit, ne si forte essent oppugnati a cogitationibus hyperboles et exsuperationis, rursus redirent ad impietatem Ægyptiacam, sed ut eminus in umbra veritatis meditantibus et exercitati, tempore convenienti facile venirent ad id quod est perfectum. Atque Philistæus quidem interpretatur admirabilis, via autem admirabilis est via brevis ac compendiosa, cujusmodi est via Evangelii.

Deus autem eos præcedebat, interdum quidem in columna nubis eis viam ostendens, noctu autem in columna ignis ^D.

Columna autem veritatis est Deus a terra trahens ad cælum. Et nox quidem est tempus quod fuit antequam Christus humanam susciperet naturam, propter erroris tenebras et supereminens vitiorum animique perturbationum caliginem. Dies autem est, tempus ejus adventus, quo ortus est sol justitiæ illuminans animas credentium. Jam vero Judæos quidem deducebat lege puniente: ignis enim est symbolum punitionis. Deducit autem Christianos ad salutem per sanctum baptismum. Aqua enim est nubes et signum sancti baptismatis. Non licet

τητι ἀποφοιτητέον ἐξ ἀμαρτίας; εἰς ἀγιασµόν. « Ἄν δρίζεσθε γάρ, ψῆσι, καὶ κραταιούσθω καρδία ὀµῶν » καὶ, « Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραὶ. » Τὰ πρόβατα δὲ καὶ οἱ βόες, τύπος τῶν σωματικῶν τε καὶ ἀλογωτέρων κινήµατων· ἃ µὴδὲ αὐτὰ μεθετόν τῷ διαβόλῳ. Ἄλλ' ὁ Φαραὼ τοὺς µὲν ἄνδρας ἀνήσει καὶ θύων· τὰ γυναῖκα δὲ καὶ τοὺς ἀνήθους παῖδας, καὶ τοὺς ἀσθενεῖς γέροντας, καὶ τὰ ἄλλα ζῶα, κειράται παρακατέχειν. Δέδεικε µὲν γὰρ τοὺς ἀνδρείους εἰς ἀρετὴν, ὡς ἀνθίστασθαι δυναµένους· ἀντιποιεῖται δὲ τῶν θηλυπρεπῶν τε καὶ μαλθακῶν ψυχῶν, καὶ τῶν ἡσθενηκότων καὶ ἀπομάχων φρονηµάτων, καὶ περιποιεῖται ὅσον νηπιώδες εἰς σύνεσιν, καὶ ὅσον παχὺ καὶ ἄλογον.

Εἶπε δὲ Μωσῆς πρὸς Φαραῶν· Ἀλλὰ καὶ σὺ δώσεις ἡµῖν ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας ὡς ποιήσοµεν τῷ Κυρίῳ Θεῷ ἡµῶν.

Λαμβάνει τις ἐξ Αἰγύπτου καὶ Φαραῶν, καὶ προσφέρει τῷ Θεῷ, λαμβάνων ἐκ τῆς ἀθείου σοφίας καὶ τῆς παιδείσεως τῶν ἔξω, καθάπερ ἱερεῖα τὴν εὐγλωττίαν καὶ καλλιπέπειαν, καὶ ἀναμιγνύων αὐτὰ τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασι, καὶ διὰ τῶν ἐντέχνων τῆ θεοσεβείᾳ βοηθῶν, καὶ τὰ ὅπλα τοῦ ψεύδους ὅπλα τῆς ἀληθείας ποιοῦµενος· ἀλλὰ καὶ τὸ θεωρητικόν τε καὶ ἐξεταστικόν, καὶ τὸ φιλομαθὲς καὶ τὸ φερέπνον καὶ εἰ τι τοιοῦτον, ἀπὸ τῶν βλαβερῶν ἐπι τὰ ὠφέλιμα μεταλαµβάνοντας, ἐξ Αἰγύπτου καὶ Φαραῶν πρὸς Θεὸν μετάγοµεν.

Καὶ οὐχ ὠδήγησεν αὐτοὺς Θεὸς ὁδὸν Φυλιστιελµ, ὅτι ἐγγύς ἦν, µηποτα μεταµαλήσῃ τῷ λαῷ. Ἰδοὺτι πόλεµον, καὶ ἀποστρέψῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἐγγύς µὲν γὰρ καὶ εὐσύνοπτον τὸ περὶ Χριστοῦ µυστήριον. Οὐκ εὐθύς δὲ πρὸς τοῦτο τοὺς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς ἤγαγε, διὰ δὲ τοῦ μακροῦ νόμου καὶ τῶν πολλῶν αἰνιγµάτων, ὡς διὰ μακρᾶς τινοῦ ὁδοῦ, τοὺς ὠδήγει πρὸς τοῦτο· µηποτε πολεμηθέντες τοῖς λογισμοῖς τῆς ὑπερβολῆς, ἀποστρέψωσι πάλιν εἰς τὴν Αἰγυπτιακὴν ἀσθεῖαν, ἀλλ' ἵνα πόρρωθεν ἐµµελετώντες τῇ σικῆ τῆς ἀληθείας, καὶ γυµναζόµενοι κατὰ τὸν πρέποντα καιρὸν, εὐμαρῶς ἐπι τὸ τέλειον ἔλθοιεν. Φυλιστιελµ µὲν οὖν ἡ θαυµαστὴ τρηνεύεται, ἔδος δὲ θαυµαστὴ ἡ σύντομος, ὅποια ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγελίου.

Ὁ δὲ Θεὸς ἠγεῖτο αὐτῶν, ἡμέρας µετ' ἐν στύλῳ νεφέλης, δεῖξαι αὐτοῖς τὴν εἰδὴν τὴν δὲ νεφέτην ἐν στύλῳ πυρός.

Στύλος ἐστὶ τῆς ἀληθείας, ὁ Θεὸς ἀπὸ γῆς ἔλκων εἰς οὐρανόν. Καὶ νύξ µὲν ὁ πρὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου καιρὸς· διὰ τὸν σκότον τῆς πλάνης, καὶ τὸν ἐπιπολάζοντα ζόφον τῶν παθῶν· ἡμέρα δὲ ὁ τῆς ἐπιδηµίας αὐτοῦ, καθ' ὃν ἀνέτειλεν αὐτὸς ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, φωτίζων καὶ λαμπρύνων τὰς τῶν πιστευόντων ψυχάς. Λοιπὸν οὖν µὲν Ἰουδαίους ὠδήγει τῷ κολάζοντι νόµῳ· κολάσεως γὰρ σύµβολον τὸ πῦρ. Τοὺς Χριστιανούς δὲ ὠδήγει τῇ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος σωτηρίᾳ. Ἰδὼν γὰρ ἡ νεφέλη καὶ σύµβολον τοῦ Θεοῦ ὕδατος τοῦ βαπτίσματος. Ὁ γὰρ

²⁹ Joan. xiv. 27. ³⁰ Matth. xi. 27. ³¹ Exod. x. 25. ³² Exod. xiii. 17. ³³ Ibid. 21.

ἔστιν εἰς τὴν ἀνω τε καὶ ἀγίαν ἀφικέσθαι πόλιν, μὴ καθοδηγούμενου Χριστοῦ, καὶ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας ὑποδεικνύοντος.

Ἐξῆρς δὲ καὶ ὁ στόλος τῆς νεφέλης ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, καὶ ἔστιν ἐκ τῶν ὀπίσω αὐτῶν, καὶ εἰσηλθεὶς ἀπὸ μέσον τῆς παρεμβολῆς τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἀπὸ μέσον τῆς παρεμβολῆς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ οὐ συνέμιξεν ἀλλήλοις ὄλην τὴν νύκτα.

Νυκτὸς γὰρ οὕτης, ἦτοι καιροῦ δειλίαν τοῖς εὐσεβεῖν ἐπάγοντος, ἵσταται μέσον αὐτῶν τε καὶ τῶν καταδικαζόντων αὐτούς, ὁρατῶν ἢ ἀορατῶν ἐχθρῶν, ἢ τοῦ Κυρίου δύναμις· οὐκ ἔωσα συρρήγνυσθαι μέχρις ἀνὸ φόβος παρέλθῃ. Ἡ καὶ περὶ τῶν ἄρτι κατηγορουμένων τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον ὁ λόγος, οἷς ἀσθενέσιν οὖσιν ἐτι συμπλέκεσθαι κωλύει τοὺς πολεμικούς. Μεθ' ὃ δὲ καθάπερ διὰ θαλάσσης, διὰ τοῦ θαλοῦ βαπτίσματος ἔλθοιεν, ἀφίησι μάχεσθαι, τὴν δειλίαν ἀποθεμένους. Τὴν γὰρ Ἐρυθρὰν θάλασσαν διαβάτες οἱ Ἰσραηλῖται, μαχιμώτατοι καὶ δυσκαταγίνιστοι γεγόνασιν.

Ἡ προσηγομένη εἴφα τοῖς Ἰσραηλῖταις κατὰ τὴν ἐρημον τύπος ἦν τῶν ἐν ἀσκήσει πόρων, καὶ γυμνασίας προσίμιον. Ὅρα γὰρ, ὅτι οὐκ ἐν ἀρχῇ προσέβαλεν αὐτοῖς πόλεμος ἐχθρῶν οὐπω γὰρ ἐγυμνάσθησαν εἰς τὸ ἀριστέειν. Διὰ τοῦτο τοῖς τῆς σαρκὸς πρότερον δοκιμάζονται πόνοις. Εἰς τοῦτο δὲ βλέπει καὶ τό· « Πειρασμὸς ὑμᾶς οὐπω κατέλαβεν, εἰ μὴ ἀνθρώπινος. »

Εὐλῶ κατεγλυκάνθη τὸ τῆς Μερᾶς πικρὸν ὕδωρ. Ἐν Χριστῷ γὰρ τῷ τῆς ζωῆς εὐλῷ καταγλυκαίνονται μὲν τὰ πικρά· φορητὰ δὲ τὰ δύσοιστα γίνονται.

Ὅσπερ οἱ Ἰσραηλῖται· τῶν κρεῶν ὑπομνησθέντες ἐπιθύμησαν ἐν Αἰγύπτῳ γενέσθαι, καὶ δουλεύειν πάλιν ὥστε ἐμπλησθῆναι αὐτῶν, οὕτω καὶ τοὺς ἀνοητοτέρους ἐν ἡμῖν δριμύτως πολλὰκις ἀναπαίθουσιν ἡδοναὶ παθῶν, φορητὴν ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ διαβόλου δουλείαν, ἔνεκεν τοῦ ἀπολαύειν αὐτῶν. Ἐφίησι δὲ τοῖτοις ὁ Θεὸς, ἀκαθέκτως ἔχουσι. Τοῦτο γὰρ ἡ τῆς ὀρτυγομήτρας εἰκονίζει μετάληψις. Ἄλλ' ὥσπερ ἐκεῖνοις προτιμήσασι τοῦ μάννα τὸ κρέας εἰς χολέραν κατέληξεν ἢ βρῶσις· οὕτω καὶ τοῖτοις προτιμῶσι τῆς οὐρανόθεν τρυφῆς τὴν γηράν, καὶ τῆς πνευματικῆς ἡδονῆς τὴν σαρκικὴν, εἰς ψυχικὸν ὄλεθρον ἢ μετάληψις καταλήξει.

Περὶ τοῦ μάννα.

Τὸ μὲν μάννα πρῶτ' καθήρχετο, προσηγορῶν τὸν Χριστὸν, ὃς ἐστὶν οὐράνιος ἄρτος τρέφων τὰς ψυχὰς τῶν πικῶν· ὃς καὶ ἀνατολὴ ἡλίου τοῖς ἐν σκότει καθημένοις ἐπίδειξημικεν· ἡ δὲ ὀρτυγομήτρα πρὸς ἑσπέραν, δηλοῦσα τῆς νομικῆς λατρείας τὴν ζωοθυσίαν, ἥτις ἐν αἰαῖς τε καὶ ἀμυδρόσι ἔχνεσι τῆς ἀληθείας ἐπιτελεῖτο, καὶ πέρας ἐμελλε δέξασθαι. Πέρας γὰρ τῆς ἡμέρας ἡ ἑσπέρα.

Ἐντεταλάμενος ὁ Μωσῆς Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἐπιτέλεσθαι ἀνδρας δυνατοὺς καὶ ἐξελθεῖν καὶ παρατά-

A enim venire in supernam et sanctam civitatem, nisi deducat Christus et ostendat viam salutis.

Elata est autem columna nubis a facie eorum, et stetit pone eos: et stetit in medio castrorum Aegyptiorum et castrorum filiorum Israel, et non sunt commixti tota nocte²⁴.

Dum est quidem nox, seu tempus plis afferens timorem, stat inter eos et eos qui ipsos persequuntur, nempe hostes aspectabiles et hostes qui sub aspectum non cadunt, Christi virtus, non sineus eos conflagere donec timor praeterierit. Aut agitur de nuper catechumenis, hoc est initiatis in verbo pietatis, cum quibus, ut qui sint adhuc imbecilli, prohibet hostes conflagere. Postquam autem tanquam per mare per sacrum venerint baptismum, sinit eos pugnare, excusso timore. Nam cum Rubrum mare transiissent Israelitae, evaserunt pugnacissimi et expugnati difficillimi.

Sitis quae Israelitis evenit in deserto²⁵, erat typos laborum qui subeuntur in exercitatione, et initium exercitationis. Vide enim quod in principio non invasit eos bellum inimicorum. Nondum enim erant exercitati ad se fortiter gerendum. Propterea exercentur primum carnis laboribus. Eo autem spectat et illud: « Tentatio vos nondum apprehendit, nisi humana²⁶. »

Ligno dulcis facta est amara aqua Marath. In Christo enim, qui est lignum vitae, dulcescunt quidem quae sunt amara, fiunt autem tolerabilia quae sunt toleratu difficilia.

Quemadmodum Israelitae recordati carniū desiderarunt esse in Aegypto²⁷, et rursus servire ut eis implerentur: ita etiam eos qui inter nos sunt insipientiores, acres animi motuum voluptates saepe persuadent existimare tolerabilem diaboli servitutem, ut eis fruantur. Eos autem dimittit Deus cum non possint cohiberi. Hujus enim rei habet imaginem orlygometrae participatio. Sed quomodo illis qui carnem mannae praetulerant, cibus in bilem est conversus: ita iis qui caelestibus deliciis praeferrunt terrenas, et spiritali voluptati carnales, ad exitium animae redit earum participatio.

De manna.

Manna quidem mane coepit²⁸, Christum praefigurans, qui est caelestis panis nutriendus animas esurientium: qui etiam advenit Oriens iis qui sedebant in tenebris. Ortygometra autem ad vesperam, significans cultus legalis animalium sacrificia, quae peragebantur in umbris et exilibus vestigiis veritatis, et finem erant acceptura. Finis enim diei est vespera.

Cum jussisset Moses Jesu filio Nave ut eligeret viros potentes, et exiret et acie dimicaret cum

²⁴ Exod. xiv, 19, 20. ²⁵ Exod. xvii, 1 seqq. ²⁶ I Cor. x, 13. ²⁷ Exod. xvi, 2 seqq. ²⁸ Ibid. 13 seqq.

Amalec³⁹. subignificavit quod Jesus Christus subijciatur mandatis legis Mosaeicæ. « Non veni, inquit, ad solvendam legem, sed implendam⁴⁰. » Et cum elogisset ex universo Israele et ex universa gente viros potentes, sacros, inquam, apostolos et eorum successores, ad configendum acie cum diabolo rege vitii et peccati, cum expugnabit. Postridie autem jussit strui aciem, significans quod postea secutum est tempus susceptæ humanitatis, quod est post adimplerionem temporis legalis. Ascendit autem Moses super verticem collis, ut posset intueri prælium. Nam quæ est ex lege mystagogia, conscendit ad altitudinem cognitionis congruam et habentem symmetriam, unde possint Judæi intueri Christianorum stratagemata: et Moyses quidem extendente manus invalescebat Israel, remittente autem invalescebat Amaleo. Nam manus quidem in aerem expansæ, describunt figuram crucis: vincit autem quicumque fert crucem: quomodo rursus quicumque non fert crucem, sed Christi fidem amisit, bello premitur. Graves autem manus Mosis, et quæ vix attolluntur in dictam figuram: quoniam et qui sint legis raro ad hoc veniunt ut ferant crucem Christi. Et accipientes, inquit, lapidem ei supposuerunt. Et Aaron et Or suffulciebant, inquit, ei manus hinc unus et inde unus. Lapis enim pretiosus et electus est Christus⁴¹, cui innitentes quiescunt qui credunt ex Israele. Idem autem Christus intelligitur et Aaron et Or, ut pontifex et judex. Nam Aaron quidem est pontifex, Or vero judex: qui Christus per utrumque intelligitur, suffulcit fideles ex Israele in fidem et victoriam quæ est per crucem, neque eos sinit gravari et deprimi.

Moses autem a Deo institutus jussit populo ut lavaret vestimenta sua, et abstinere a muliere, et ita sub monte Sinai se Deo sisteret⁴². Oportet enim exnere turpitudinem vitii, et induere pulchritudinem virtutis, et purum esse a voluptate et inquinamento corporis. Hoc autem lex jubet, cujus figura Moyses Christo Deo sistit eos qui credunt, instar pædagogi erudiens, et componens, et adducens ad perfectionem. Descendit autem Deus non ad populum, sed in montem. Nam lex quidem Hebræorum est humilis, abjecta et terrestris. Lex autem Christianorum est mente excelsa, et sublimis contemplatione, et super terrestria in altum elata, ad quæ Deus quoque advenit corporaliter, et cum quibus est conversatus homo factus. Mons autem erat ignis ad terrorem quidem crassi populi, cui non erat spiritus filiorum adoptionis, sed servitutis, ad terrorem ejus qui violenter et non voluntarie Deum colit: ad expurgationem autem juventutis; est enim quidam ignis purgatorius, fumus autem facile innuebat arcanum divinæ naturæ. « Posuit enim, inquit, tenebras latibulum suum⁴³. » Et

Α ξασθαι Ἀμαλήκ, ὑποσημαίνειν ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὑποταγέσθαι ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Μωσαικοῦ νόμου. « Οὐκ ἦλθον γάρ, φησί, καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι. » Καὶ ἐκτελέσμενος ἐκ παντὸς τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἐκ παντὸς ἔθνους, ἐνδραξ ὀνομασθέντος· φησὶ δὴ τοὺς ἱεροῦς ἀποστόλους καὶ τοὺς διαδόχους αὐτῶν παρατίθεται τῷ διαβόλῳ τῷ βασιλεῖ τῆς κακίας καὶ ἀμαρτίας, καὶ καταπολεμήσαι αὐτόν. Εἰσαύριον δὲ τὴν παράταξιν διωρίσατο ποιῆσθαι· ὁρῶν τὸν μετέπειτα καιρὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸν μετὰ τὸ πληρῶμα τοῦ νομικοῦ χρόνου. Ἄνεισι δὲ ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ Μωσῆς, ἐν ἔξη καθορῶν τὴν μάχην. Ἀναβιβάζει γὰρ καὶ ἡ κατὰ νόμον μυσταγωγία πρὸς ἕφος σύμμετρον γνώσεως· ὅθεν ἂν Ἰουδαῖοι δύναιτο καθορῶν τὰ τῶν περὶ Χριστὸν στρατηγήματα· καὶ ἀνατινάντος μὲν Μωσέως τὰς χεῖρας κατίσχυεν Ἰσραὴλ· καθιέντος δὲ κατίσχυεν Ἀμαλήκ. Χεῖρες μὲν γὰρ ἀποτάθην εἰς ἄερα δεικνύμεναι, τὸ τῷ σταυροῦ σχῆμα γράφουσι, πᾶς δὲ σταυροφόρος νεκρὸς καθάπερ αὐτὸς πᾶς μὴ τὸν σταυρὸν φέρον, ἀλλὰ τὴν κατὰ Χριστὸν πίστιν προέμενος, πολεμεῖται. Βαρεῖαι δὲ αἱ χεῖρες Μωσέως, καὶ μόλις ἐκπαύονται πρὸς τὸν εἰρημένον τύπον. Ὅτι καὶ οἱ τοῦ νόμου μόλις ἤκουσιν εἰς τὸ φορέσαι τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ λαθόντες, φησί, λίθον ὑπέθηκαν ὑπὲρ αὐτόν, καὶ ἐκάθητο ἐπ' αὐτοῦ· καὶ Ἀαρὼν καὶ Ὀρ, ἐστῆριζον τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἐντεῦθεν εἰς, καὶ ἐντεῦθεν εἰς. Δίδος μὲν γὰρ τίμιος καὶ ἐκλεκτός ὁ Χριστός, ἐφ' ἑνέριδιόμενοι ἀναπαύονται, οἱ ἐξ Ἰσραὴλ πιστεύοντας. Ὁ αὐτὸς δὲ Χριστὸς νοσῆται καὶ Ἀαρὼν καὶ Ὀρ, ὡς ἀρχιερεὺς καὶ κριτῆς· Ἀαρὼν μὲν γὰρ ἀρχιερεὺς, κριτῆς δὲ Ὀρ. Ὁς Χριστὸς δι' ἀμφοτέρων νοούμενος, ὑπερβαίνει τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ πιστοὺς, εἰς τὴν διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ πίστιν, καὶ νίκην, καὶ οὐκ ἐξ βαρεῖσθαι καὶ καταστῆσθαι.

Ἐνηχηθεὶς θεόθεν ὁ Μωσῆς προσέταξε τῷ λαῷ πλῦναι τὰ ἱμάτια ἑαυτῶν, καὶ ἀποσχέσθαι γυναικῶς, καὶ οὕτως ὑπὸ τὸ δρος Σινὰ παραστῆναι τῷ Θεῷ. Χρῆ γὰρ ἀποπλύνασθαι τὸ αἶσχος τῆς κακίας καὶ ἐνδύσασθαι τὸ κάλλος τῆς ἀρετῆς, καὶ καθαρεύειν σωματικῆς ἡθονῆς καὶ μολυσμοῦ. Τοῦτο δὲ προστάτων ὁ νόμος, οὗ τύπος ὁ Μωσῆς, παρίστησι Χριστῷ τῷ Θεῷ τοὺς παιθομένους παιδευογῶν καὶ ζυθμίζον, καὶ προσάγων τῇ τελειότητι. Κατέθη δὲ ὁ Θεὸς οὐ πρὸς τὸν λαόν, ἀλλὰ πρὸς τὸ δρος. Ὁ μὲν γὰρ τῶν Ἑβραίων λαὸς χαμαιζήλος καὶ γεώδης, ὁ δὲ τῶν Χριστιανῶν, ὀψίνους, καὶ τῇ θεωρίᾳ μετέωρος, καὶ τῶν γηϊνῶν ὑπερηρμένος. Οἷς καὶ σωματικῶς ὁ Θεὸς ἐπέδημησε καὶ συνανεστράφη ἐνανθρωπήσας. Πῦρ δὲ περὶ τὸ δρος, εἰς φόβον μὲν τοῦ παχέος λαοῦ, ᾧ οὐκ ἦν πνεῦμα υἱοθεσίας, ἀλλὰ δουλείας εἰς φόβον, βιαίως ἠγμένῳ καὶ οὐκ ἐθελουσίως εὐσεβοῦντι· εἰς καθαρίσιν δὲ τοῦ νέου· ἔστι γὰρ καὶ πῦρ καθαρητήριον. Ὁ δὲ καπνὸς τὸ ἀπόκρυφον ἦνίκετο τῆς θείας φύσεως. « Ἔθετο γὰρ, φησί, σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ. » Ἡ καὶ ἄλλως, ὁ μὲν καπνὸς εἰς σύμβολον τῆς ἀγλίας, ἡ καταπέχεται τῆς διανοίας τῶν Ἰουδαίων,

³⁹ Exod. xvii, 9. ⁴⁰ Matth. v, 17. ⁴¹ I Cor. x, 4.

⁴² Exod. xix, 14, 15. ⁴³ Psal. cxviii, 12.

μη συγχωρούσα ἐντρανίζειν ταῖς τῆς ἀληθείας αὐγαῖς. Τὸ δὲ πῦρ εἰς εἰκόνα τοῦ φωτός ὁ καταλάμπει τὸν νοῦν τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων. Προβαίνουσαι δὲ αἱ φωναὶ τῆς σάλπαγγος ἐγένοντο ἰσχυρότεραι· ἐπιδημήσαντος γὰρ τοῦ Χριστοῦ ἡμῖν, τρανότερα καὶ γνωριμώτερα γεγόνασιν τὰ περὶ αὐτοῦ τῶ νόμῳ διαγορευόμενα. « Ἀκούσατε γὰρ ταῦτα, φησὶ, πάντα τὰ ἔθνη. » Ἄλλ' εἰ « Ὁ μὲν Μωσῆς ἐλάλει, φησὶν, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνετο αὐτῷ φωνῇ. » Ὁ μὲν γὰρ οἶον παιδαγωγὸς ἐζητεῖ τὸν νόμον ᾧ βελτιωθῆναι μέλλοιεν· ὁ δὲ Θεὸς ἐνομοθετεῖ. Φωνὴ δὲ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, ὡς Ἀόγιος. Ἐξ αὐτοῦ γὰρ ὁ νόμος, εἰ καὶ· ἡ ἀγγελῶν τῶ Μωσῆϊ λελάληται. Καλεῦσαντος δὲ τοῦ Θεοῦ, ἀνέεισι Μωσῆς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους· καλέσαντος γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὸν πιστὸν λαόν, τὸν ὑπερκαίμενον τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, καὶ θεράποντα τοῦ Θεοῦ, ἀνέεισιν οὗτος· ἐπὶ τὴν ὕψηλοτάτην θεογνωσίαν· ὁ δὲ λαὸς εἰργεταὶ ἐγγίξειν, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ. Τοῖς γὰρ κοσμικοῖς καὶ φιλοσάρκοις ἐπικίνδυνος ἡ ὕψηλοτέρα θεωρία, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀνάγκοις ἱερεῦσιν· Ἀγασθήτωσαν γὰρ, φησὶ, μήποτε ἀκαλλῆξῃ ἀπ' αὐτῶν ὁ Κύριος· τοῦτ' ἔστιν, ἀνέλη, ἢ καὶ ἀπαναχωρήσῃ διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτῶν. Καταβάντος δὲ Μωσέως καὶ διαμαρτυραμένου τῷ λαῷ· συγκαταβατικῶς γὰρ καὶ οἰονεὶ γεωδῶς καὶ σωματικῶς ὁ νόμος Ἰουδαίους διαλέγεται· συνάνεισιν αὐτῷ καὶ Ἀαρῶν, τοῦ Θεοῦ καλεῦσαντος. Ἐγγίξει γὰρ τῷ Θεῷ πρότερος ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ὡς ἄγιος, ὑπερὸν δὲ καὶ ὁ εὐαγγελικὸς, ὡς ἱερώτατος, καὶ συζεύγνυνται κατὰ Θεὸν, ἦτοι κατὰ τὴν πνευματικὴν θεωρίαν· συνάδουσι γὰρ κατὰ γὰρ τὸ πνευματικῶς θεωρούμενον. Κωλύεται δὲ τὸ λοιπὸν ἱερατικὸν γένος ἀνελεῖν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους. Τοῖς γὰρ ἔτι τὴν ἐν σκίαις τελοῦσι λατρεῖαν οὐ δίδεται παρὰ Θεοῦ, τὸ πρὸς ὕψος ἀνάγεσθαι δογματῶν, τετήρηται δὲ τοῖς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθεῖς λατρευταῖς τοῦ Θεοῦ. « Ὑμῖν γὰρ, φησὶ, δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. »

Ἔθ Μωσῆς ἀψίς τὴν πεδιάδα, καὶ περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους γενόμενος, ἀνῆλθεν εἰς αὐτό, καὶ διασχὼν τὴν νεφέλην, λαμπρότητα Θεοῦ εἶδε καὶ ἔπαθε.

Πεδιάς ἀναγωγικῶς ὁ ἐνερτος βίος· παντὶ γὰρ βέβητος. Πρόποδας δὲ τοῦ ὄρους ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ, καὶ τοῖς ἀνδρειότεροις εὐεπιχειρήτους, δι' ἧς ἐπὶ τὸ τῆς θεωρίας ὕψος χειραγωγούμεθα. Ὅρος δὲ τὸ περιόπτιον καὶ κορυφαῖον τῆς θεωρητικῆς ἀρετῆς, ὃ τοῖς τελείοις καὶ μόνοις βάσιμον. Ἄλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα γεόμενος, ἰσχυσε τοῦ ποθομένου τυχεῖν· ἐνεπόδιζε γὰρ ἡ νεφέλη, τοῦτ' ἔστι, τὸ πάχος τῆς σαρκός. Καὶ διασχὼν καὶ οἶον ὑπερβάς ταῖς πρὸς Θεὸν νεύσεσιν, εἶδεν τὸ ὄψαν Θεοῦ, λόγους ἀποβήτους μαθῶν, καὶ πέπνυθε λαμπρυνθεὶς τὸ πρόσωπον, ὡς ἐπικαλύμματος δεῖσθαι, πρὸς τὸν λαόν. Καὶ γὰρ οἱ συγγραφεῖντες αὐτῶν λόγοι κάλυμμα μὲν ἔχουσι τὴν σωμα-

A alioqui fumus quidem est in symbolum caliginis quæ est infusa mentibus Judæorum, non concedens ut vere aspiciant splendorem veritatis. Ignis autem est imago lucis, quæ illuminat mentem eorum qui credunt in Christum. Procedentes autem tubæ voces fiebant vehementiores. Nam cum ad nos advenisset Christus, fuerunt nobis certiora et notiora quæ de ipso dicebantur per legem. « Audite enim, inquit, hæc, omnes gentes⁴¹. » Sed « Moses quidem, inquit, loquebatur : Deus autem ei respondebat voce⁴². » Nam Moses quidem tanquam pædagogus quærebat legem quæ futuri erant meliores. Deus autem ferebat legem. Vox autem Patris Filius, tanquam Verbum. Lex est enim ex ipso, etiamsi per angelos locutus est cum Moyse. Cum autem jussit Deus, ascendit Moyses in B verticem montis⁴³. Nam cum vocasset Christus populum fidelem, qui est supra populum Judæorum, et est servus Dei, ipse ascendit in summam Dei cognitionem. Prohibetur autem populus appropinquare, ne moriatur. Mundanis enim et carnis amantibus est periculosa sublimior contemplatio. Sed et non castis sacerdotibus, Sanctificantur, inquit, ne ab eis recedat Dominus, hoc est, ne eos de medio tollat, aut etiam ab eis abeat propter eorum inimunitiam. Cum autem descendisset Moyses et testificatus esset populum (nam se demittendo et veluti terrene et corporaliter cum Judæis lex loquitur), cum eo ascendit etiam Aaron Deo jubente⁴⁴. Deo enim prior appropinquat lex Mosaica, tanquam sancta, postea autem etiam evangelica tanquam sacratissima, et junguntur secundum Deum seu secundum spiritualem contemplationem : consonant enim in eo quidem certe quod consideratur spiritualiter. De cætero autem prohibetur genus sacerdotale ascendere in verticem montis. Iis enim qui in umbris Dei cultum adhuc peragunt, non datur a Deo sustolli ad altitudinem dogmatum : sed id servatum est iis qui Deum adorant in spiritu et veritate⁴⁵. « Vobis enim, inquit, datum est nosse mysteria regni cælorum, illis autem non est datum⁴⁶. »

Moses, relicta campi planitie, cum venisset ad radices montis, ascendit in eum, et discissa nube, vidit Dei splendorem et passus est.

Planities anagogice est vita quæ agitur ex virtute, est enim cuius facilis. Radix autem montis est virtus activa, et quam aggredi possunt ii qui sunt paulo fortiores, per quam deducimur ad altitudinem contemplationis. Mons autem est id quod est conspicuum et summum virtutis contemplativæ, quod adire possunt soli perfecti. Sed neque cum hic fuisset, potuit potiri desiderio : impediabat enim nubes, hoc est crassitudo carnis. Et cum divisisset, et quodammodo pervasisset nutibus ad Deum, et Dei vidit gloriam, ut qui verba didicerit arcana, et passus est cum refulsisset ejus facies, adeo ut opus haberet operculo seu velo ad populum. Nam qui scri-

⁴¹ Psal. XLVIII, 2. ⁴² Exod. XIX, 19. ⁴³ Ibid. 20.

⁴⁴ Ibid. 21. ⁴⁵ Joan. IV, 23. ⁴⁶ Matth. XIII, 11.

pti sunt ab eo libri, operculum quidem habent, corporalem cognitionem: splendorem autem, ea quæ ad Christum referuntur. Transitum in mari per aridam, aquarum per virgam percussione, columnam nubis et ignis, et quæcunque sunt huiusmodi, corporaliter quidem intelligunt Judæi. Ablato autem velo, veritatis splendorem intueri non valentes concidunt, nisi fuerit quispiam Aaron consecratus chrismate baptismatis, et ad Dei cultum et servitium dedicatus.

Lex dedit Sabbatum, ut quiescat, inquit, jumentum tuum et servus tuus ⁸⁰.

Ambo hæc tacite corpus significant. Corpus quidem est jumentum mentis activæ, quod cogitur tanquam onus ei ferre actiones, mentis autem contemplativæ est servus, ejus jussis serviens ex ratione. Huic autem menti et illi quoque est Sabbatum, quod finem eorum quæ ab ipsis fiunt bonorum in actione et contemplatione, convenientem unicuique præbet requiem. Sabbatum mysticum est vitiorum et animi motuum cessatio, quæ per activam recte exercetur philosophiam. Sabbatum est libertas animæ ratione præditæ, quæ per naturalem in spiritu contemplationem, amisit ipsam naturalem ad sensilia operationem. Sabbata Sabbatorum sunt spiritualis quies animæ, quæ mentem contraxit ab omnibus divinis quæ sunt in rebus rationibus, et soli Deo per amatoriam exstasim ipsam omnino illigavit, et per mysticam theologiam eam ab illo reddidit penitus immobilem.

Eum qui ligna collegerat in Sabbato, Deus jussit obrui lapidibus ⁸¹. Nam quoniam lignum quidem est alimentum ignis sensilis, peccatum autem est alimentum ignis æterni: ab eo qui per divinum baptismum aut poenitentiam fuerat in quiete a malis operibus, et in hoc statu peccata persequitur, hoc extremum poscit supplicium, ut qui postquam fuit liberatus a pondere peccati, se ei rursus sua sponte subiciat. Porro autem jussit etiam per vocem Jeremiæ prophetæ, non tollere onera in die Sabbatorum, neque opus facere, neque proficisci extra Jerusalem ⁸². Oportet enim eos qui sabbatizant spiritualiter, non tollere rursus pondera peccati: neque malum opus facere, neque ferri extra sacratissimam pramque ac religiosam vitæ institutionem. Quod autem malum opus prohibuerit, est perspicuum ex eo quod sacerdotes in Sabbato et mactent hostias, et carnes distribuunt, et circumcidant, et omnia faciant quæ pertinent ad Dei cultum. Jam vero Jesus quoque Nave qui in Sabbato obsedit Jericho ⁸³, typice declaravit quod oportet eos qui sabbatizant spiritualiter, fortiter se gerere adversus adversarios demones.

Porro autem in Deuteronomio quoque dixit loquens de servo Hebræo et Hebræa venditis. In anno autem septimo emittes eum liberum, non

Α τικὴν γνῶσιν· λαμπρότητα δὲ, τὰ εἰς Χριστὸν ἀναγόμενα. Τὴν δὲ ἐξ ἁρῶν ἐν θαλάσῃ διόδον, τὴν διὰ βάθρου τῶν ὑδάτων πληγὴν, τὸν στύλον τῆς νεφέλης καὶ τοῦ πυρὸς, καὶ τὰ τοιαῦτα ἅπαντα σωματικῶς μὲν νοοῦσιν Ἰουδαῖοι. Τοῦ δὲ περικαλύμματος ἀφαιρουμένου, τῇ λαμπρότητι τῆς ἀληθείας ἐντρανίζεσθαι οὐ σθένοντες καταπίπτουσιν· εἰ μὴ τις Ἁαρὼν εἴη τῷ χρίσματι τοῦ βαπτίσματος ἱερωμένος, καὶ πρὸς λατρείαν τῷ Θεῷ ἀνακαίμενος.

Ὁ νόμος τὸ Σάββατον δέδωκεν, ἵνα ἀναπαύσῃται, γῆσι, τὸ ὑποζύγιόν σου καὶ ὁ παῖς σου.

Ἀμφότερα δὲ ταῦτα τὸ σῶμα αἰνίττονται. Τοῦτο γὰρ τοῦ μὲν πρακτικοῦ νοῦς ὑποζύγιόν ἐστιν, ἀχθοφορεῖν αὐτῷ τὰς πράξεις ἀναγκαζόμενον, τοῦ δὲ θεωρητικοῦ νοῦς παῖς ἐστίν, λογικῶς ὑπηρετούμενον ταῖς ἐπιταγαῖς αὐτοῦ. Καὶ τοῦτω δὲ τῷ νοὶ κάκεινα Σάββατόν ἐστι τὸ πέρας τῶν ἐνεργουμένων αὐτοῖς καλῶν κατὰ τὴν πρᾶξιν καὶ θεωρίαν, τὴν πρόσφορον ἀνάπαυσιν ἐκάστω παρέχον. Σάββατόν ἐστι μυστικῶν ἀπραξία παθῶν τελευτή, διὰ τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας κατορθωθείσα. Σάββατόν ἐστιν ἐλευθερία ψυχῆς λογικῆς καὶ αὐτὴν ἀποβαλοῦσης τὴν πρὸς τὰ αἰσθητὰ φυσικὴν ἐνέργειαν, διὰ τῆς ἐν πνεύματι φυσικῆς θεωρίας. Σάββατα Σαββάτων ἐστὶν ἡμερία πνευματικῆς ψυχῆς, τὸν νοῦν συστειλᾶσης, καὶ ἀπ' αὐτῶν πάντων τῶν ἐν τοῖς οὔσι θειοτέρων λόγων, καὶ μόνῃ τῷ Θεῷ κατ' ἐρωτικὴν ἑκστασιν ὀλιγῶς αὐτὸν ἐνδυσάσης, καὶ παντελῶς ἀμετακίνητον τούτον ἀπ' ἐκείνου διὰ τῆς μυστικῆς θεολογίας ποιησάσης.

Τὸν ἐν Σαββάτῳ συλλέγοντα ξύλα λιθολευστον ὁ Θεὸς γενέσθαι προσέταξεν. Ἐπεὶ γὰρ τὸ ξύλον μὲν τροφή τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς, ἡ δὲ ἁμαρτία τροφή τοῦ αἰωνίου πυρὸς· τὸν ἐν καταπαύσει τῶν πονηρῶν ἔργων γενόμενον, διὰ τοῦ θελοῦ βαπτίσματος ἢ τῆς μετανοίας, καὶ ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ τὰ ἁμαρτήματα μετερχόμενον, τὴν ἐσχάτην ταύτην ἀπαιτεῖ δίκην, ὡς μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι τοῦ βάρους τῆς ἁμαρτίας, αὐτὸς αὐτῇ καθυπαγόμενον ἐκουσίως. Ἐνετελλάτο δὲ καὶ διὰ φωνῆς Ἰερειοῦ, μὴ αἶρειν βαστάγματα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Σαββάτων, μηδὲ ποιεῖν ἔργον, μηδὲ ἐκπορεύεσθαι ἐξ Ἱερουσαλήμ. Χρὴ γὰρ τοὺς πνευματικῶς σαββατίζοντας μὴ κάλιν αἶρειν βάρη ἁμαρτίας, μὴ δὲ ποιεῖν ἔργον πονηρὸν μηδ' ἐξω τῆς ἱερωτάτης καὶ θεοσεβοῦς πολιτείας φέρεσθαι. Ὅτι δὲ τὸ πονηρὸν ἔργον ἐκάλυψε, δῆλον ἀπὸ τοῦ τοῦς ἱερεῖς ἐν Σαββάτῳ καὶ σφαιγάζειν τὰ θύματα, καὶ κραινομεῖν, καὶ περιτέμνειν, καὶ πάντα ἐργάζεσθαι, ὅσα πρὸς θεραπείαν Θεοῦ. Καὶ Ἰησοῦς δὲ ὁ τοῦ Ναυῆ ἐν Σαββάτῳ τὴν Ἱεριχὴν πολιορκήσας, ὑπετύπωσεν ὅτι προσήκει τοῖς πνευματικῶς σαββατίζουσιν ἀνδρίζεσθαι κατὰ τῶν ἀντικειμένων δαιμόνων.

Καὶ ἐν τῷ Δευτερονόμιῳ δὲ περὶ παιδῶν Ἑβραίων καὶ Ἑβραίας πεπραμμένων διαλεγόμενος, εἶρηκεν. Ἐν δὲ τῷ ἐβδόμῳ εἶται ἐξαποστελεῖς αὐτὸν, οὐκ

⁸⁰ Exod. xx. 10. ⁸¹ Num. xv. 32-33 ⁸² Jerem. xvii. 21, 22. ⁸³ Josue vi. 1 seqq.

ἐξαποστειλεῖς δὲ αὐτὸν κενόν· ἀλλ' ἐφοδιάσεις αὐτὸν, ἀπὸ τῶν προβάτων σου, καὶ ἀπὸ τοῦ σίτου σου, καὶ ἀπὸ τῆς ληνοῦ σου. Ὡς γὰρ ἕβδομον μὲν τὸ Σάββατον, καὶ ἑσχατὸν τῆς ὅλης ἑβδομάδος· ἐπ' ἑσχατῶν δὲ τῶν ἡμερῶν ὁ Ἀυτρωτῆς Θεὸς ἐνηνθρώπησε· τότε δὴ τότε ἐξαπέστειλεν ἡμᾶς διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως καὶ υἰοθεσίας, τῆς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἐλευθέρους τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας, πεπραμένους αὐτῇ· καὶ ἐφωδίασεν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν προβάτων αὐτοῦ, τοῦτ' ἐστίν, ἀπὸ τῆς κατ' αὐτὸν θυσίας, καὶ ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ· ἃ δηλοῦνται διὰ τοῦ σίτου καὶ τῆς ληνοῦ. Ὁ γὰρ μυστικὸς ἄρτος καὶ οἶνος σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτήρος λέγονται καὶ πιστεύονται. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ βίβλῳ καὶ τὰδε προσέταξε· « Δι' ἐπτά ἡμερῶν ποιήσεις ἄφειον χρεῶν. Καὶ τὸν μὲν ἀδελφόν σου οὐκ ἀπαιτήσεις, τὸν δὲ ἀλλότριον ἀπαιτήσεις. Ὡς γὰρ ἐφηται, τῶν ἡμερῶν, ὁ Θεὸς ἐνανθρωπήσας, ἀφῆκε πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι τὰς ὀφείλας τῶν οἰκειῶν ἁμαρτημάτων. Καὶ τὸν μὲν ἀδελφὸν αὐτοῦ γενόμενον διὰ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα υἰοθεσίας τῆς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, οὐκ ἀπαιτεῖ, συγχωρήσας τὰ προωφειλημένα. Τὸν δὲ ἀλλότριον τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, ἀπαιτεῖ πάντως πάντα. Ἡ ἕκτη κατὰ τὴν Γραφὴν ἡμέρα τῶν ὑπὸ φύσιν ὄντων εἰσηγείται συμπληρωσιν. Ἡ ἑβδόμη δὲ τῆς χρονικῆς ιδιότητος περιγράφει τὴν κίνησιν· ἡ δὲ ὀγδόη τῆς ὑπὲρ φύσιν καὶ χρόνον ὑποδηλοῖ καταστάσεως τὸν τρόπον. Ὁ τῆν ἕκτην θεϊκῶς μετὰ τῶν προσφύρων ἔργων καὶ ἐνοπιῶν ἑαυτῷ συμπληρώσας ἡμέραν, καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Θεοῦ καλῶς τὰ ἑαυτοῦ συντελέσας ἔργα, διέβη τῇ κατανοήσει πᾶσαν τὴν τῶν ὑπὸ φύσιν καὶ χρόνον ὑπόστασιν, καὶ εἰς τὴν τῶν αἰώνων καὶ τῶν αἰωνίων μετετέτακτο μυστικῆν θεωρίαν, σαββατίζων ἀνθρώπως, κατὰ νοῦν, τὴν οὐρανίαν τῶν ὄντων ἀπολήψιν τε καὶ ὑπέρβασιν. Ὁ δὲ καὶ τῆς ὀγδόης ἀξιώθεις, ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνέστη, τῶν μετὰ Θεόν, λέγων, πάντων, αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν, καὶ λόγων καὶ νοημάτων, καὶ ἕξης τὴν τοῦ Θεοῦ μακαρίαν ζωὴν, τοῦ μόνου κατ' ἀλήθειαν κυρίως ζῆναι καὶ ὄντος καὶ λεγομένου, οἷα καὶ αὐτὸς γενόμενος τῇ θεώσει Θεός. Ἐκτη ἡμέρα ἐστὶν ἡ τῶν πρακτικῶν περὶ τὴν τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν παντελῆς ἀποπλήρωσις. Ἐβδόμη δὲ ἐστὶν ἡ τῶν θεωρητικῶν περὶ τὴν ἀρρήτων γινῶσιν, πασῶν τῶν φυσικῶν ἐνοπιῶν ἀποπεράτωσις καὶ ἀπόπασις. Ὁγδόη δὲ, ἡ πρὸς θέωσιν τῶν ἀξίων μετὰταξίς τε καὶ μετάδοσις· καὶ μήποτε ταύτην τὴν ἑβδόμην καὶ τὴν ὀγδόην τυχὸν μυστικώτερον ὑποφαινων ὁ Κύριος, προσηγόρευσεν ἡμέραν συντελείας, ὡς πάντων περιγράφουσαν τὰ μυστήρια καὶ τοὺς λόγους, ἃ οὐδὲν οὐδαμῶς τὴν παράπαν τῶν ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων δυνάμεων γινῶσθαι πρὸ πείρας τοῦ παθεῖν δυναίεσθαι, πλὴν αὐτῆς τῆς ταῦτα ποιησάσης μακαρίας θεότητος. Ἡ ἕκτη ἡμέρα τὸν τοῦ εἶναι τῶν ὄντων λόγον ὑποδηλοῖ. Ἡ δὲ ἑβδόμη τὸν τοῦ εἶναι τῶν ὄντων τρόπον ὑποσημαίνει. Ἡ δὲ ὀγδόη τὸ τοῦ εἶναι τῶν

emittes autem vacuum. sed dato ei vaticio ex ovibus suis, et ex frumento tuo, et ex torculari tuo⁵⁵. » Nam quoniam septimum quidem est Sabbatum, et ultimum totius hebdomadis : in ultimis autem diebus Redemptor homo factus est : tunc nos emisit per fidem in ipsum, et filiorum adoptionem, quæ fit per sanctum baptismum, liberos a servitute peccati, qui eramus ei venditati. Et nobis dedit vaticum ex ovibus suis, hoc est, ex suo sacrificio et corpore et sanguine suo, quæ significantur per panem et torcular. Mysticus enim panis et mysticum vinum corpus et sanguis Servatoris dicuntur et creduntur. In eodem autem libro hæc quoque jussit : « Post septimum quemque annum facies remissionem debitorum. Et a fratre quidem tuo non exiges : exiges autem ab alieno⁵⁶. » In ultimis enim, ut dictum est⁵⁶, diebus, Deus homo factus, remisit omnibus qui in ipsum credunt debita suorum peccatorum. Et ab eo quidem qui factus est ejus frater, per adoptionem filii apud Patrem, per sanctum baptismum, non exigit ut qui ei condonarit quæ debebat. Ab eo autem qui est alienus a fide in ipsum, omnino omnia exigit. Sextus dies ex Scriptura inducit complementum eorum quæ sunt sub natura. Septimus autem circumscrit motum temporis proprietatis. Octavus autem subindicat modum status qui est supra naturam : tempus. Qui diem sextum divine cum convenientibus operibus et cogitationibus sibi complevit, ipse quoque cum Deo recte suis confectis operibus, cogitatione ac intelligentia transmisit omnem substantiam eorum quæ sunt sub natura et tempore, et ad sæculorum et æternorum mysticam traduxit contemplationem, mente sabbatizans citra cognitionem, totam eorum quæ sunt apprehensionem et exsuperationem. Qui autem octavo quoque die dignus est habitus, is surrexit ex mortuis, ex omnibus, inquam, quæ sunt post Deum, nempe sensibilibus, et iis quæ cadunt sub intelligentiam, rationibusque et intelligentiis : et vixit beatam Dei vitam, qui solus vere proprie vita et est et dicitur, ut qui et ipse sit factus Deus deificatione. Sextus dies est agendarum in virtute quæ sunt secundum naturam operationum perfecta et absoluta adimpletio. Septimus est contemplatarum in cognitione ineffabili naturalium omnium notionum ad finem deductio et quies. Octavus autem est traductio et transitus eorum qui sunt digni ad deificationem. Fortasse autem hunc septimum et octavum diem magis mystice et arcane indicans Dominus, appellavit diem consummationis et perfectionis, ut qui circumscrit omnium mysteria et rationes, quæ nihil omnino ex cœlestibus et terrestribus facultatibus poterit ullo modo cognoscere, antequam patiendo id experiatur, præter ipsam beatam quæ ea fecit divinitatem. Sextus dies subindicat rationem essentialis eorum quæ sunt. Septimus autem dies subsignificat modum quo bene sunt ea quæ sunt. Octavus autem

⁵⁵ Deut. xv, 12-14. ⁵⁶ Ibid. 1-5. ⁵⁷ Petr. i, 20.

dicit ineffabiliter mysterium quo semper bene sunt ea quæ sunt. Sextus dies dicitur Parasceve, id est præparatio, quoniam in eo ad Sabbatum præparatur Judæi. Erat autem typus vitæ præsentis, in qua præparamur ad futuram, quæ est quies operum quæ sunt in præsentia. Illic enim nihil sit ex iis quæ magno studio hic gerantur. Et quomodo Hebræi manna quod colligebatur in Parasceve partim quidem eo die vescabantur, partim autem septimo: ita nos quoque spiritualibus quæ hic colliguntur operibus, partim quidem hic, partim vero illic fruamur. Sabbatizat autem spiritualiter qui Deo servire perseverat, et otium agit ab operibus quæ ad hanc vitam pertinent, et versatur in spiritualibus.

De Paschate minuta per partes contemplatio.

In principio anni præfiebatur, et in primo mense, tempus sacrificii ⁶⁷, quoniam principium omnium, et in principio omnium, et ante omnia Christus quod attinet ad divinitatem. Id autem lege constituit Israelitis cum adhuc essent servi, etiamsi eam legem rursus repetat. Neque enim fieri potest aliter ut servi peccati effugiant tyrannidem dæmonum, nisi per Christi participationem et communionem veri agni qui tollit peccatum mundi. Accipitur autem ovis, non in primo die mensis, sed in decimo. Fuerunt enim multa sæcula ante mundi constitutionem, in quibus Christus erat in divinitate, quomodo etiam sunt multi dies ante decimum. Conservatur autem usque ad decimum quartum, propter quinque tempora nostrorum sæculorum. Nam primum quidem fuit in quo erat Adam in paradiso. Secundum autem (in quo erat) Noe. Tertium autem in quo erat Abraham. Quartum vero in quo Moyses et prophætæ. Quintum autem, in quo Christus factus est homo. Hoc autem tempus tacite innuit etiam illud: quinta autem generatione ascenderunt filii Israel ex Ægypto. In eo enim facta est liberatio a servitute dæmonum et vitiorum. Hæc quinque tempora nonnihil, ut opinor, significat etiam parabola ejus qui conducit operarios in vineam suam, quorum alius quidem exiit diluculo, alter vero circa horam tertiam, alius circa sextam, alius circa nonam, alius circa undecimam, qua Christus conduxit gentes vocatas ad operationem præceptorum evangelicorum. Accipitur ergo, ut dixi, ovis a decimo mensis. et conservatur usque ad decimum quartum, ut scias quod servabatur quidem Christi mysterium in præscientia sanctæ Trinitatis, ab ipsa mundi constitutione, quod erat primum tempus: perfectum autem fuit in quinto, nempe ultimo, et sacrificatus fuit ad vesperam, tenebris ignorantiae et erroris in terram effusus. Erat autem tunc luna decima quarta et plena, ut intelligas quod tenebrarum princeps diabolus plenam habuit suam gloriam. Tanquam luna enim positus est in principatum noctis, et tanquam adulterinam quamdam lucem mundi sapientiam indens deceptorum cordibus, sibi

δυνων, ἀρρήτως μυστήριον ὑπαγορεύει. Παρασκευὴ λέγεται ἡ ἕκτη ἡμέρα, διότι ἐν αὐτῇ παρασκευάζονται πρὸς τὸ Σάββατον Ἰουδαῖοι. Ἦν δὲ τύπος τοῦ παρόντος βίου, ἐν ᾧ παρασκευαζόμεθα πρὸς τὸν μέλλοντα, κατάπαυσιν ἔχοντα τῶν ἐν τῷ παρόντι γινόμενων ἔργων. Ἐκεῖ γὰρ οὐδὲν τῶν ὧδε σκουδαζόμενων ἐπιτελεῖται. Καὶ καθάπερ Ἑβραῖοι τοῦ κατὰ τὴν Παρασκευὴν συναγομένου μάννα τὸ μὲν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἔσθιον, τὸ δὲ κατὰ τὴν ἐβδόμην οὔτω καὶ ἡμεῖς τῶν ἐνταῦθα συναγομένων πνευματικῶν ἔργων, τῶν μὲν ἐνταῦθα, τῶν δὲ ἐκεῖ ἀπολαύσομεν. Σαββατίζει δὲ πνευματικῶς ὁ προσκαρτερῶν τῷ Θεῷ, καὶ σχολὴν ἔχων ἀπὸ τῶν βιωτικῶν ἔργων, καὶ τοῖς πνευματικῶς ἐνασχολούμενος.

Περὶ τοῦ Πάσχα λεπτομερῆς θεωρία.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους ὠρίζετο, καὶ ἐν τῷ πρώτῳ μηνί, τῆς ἱερουργίας ὁ καιρὸς, ὅτι ἀρχὴ πάντων, καὶ ἐν ἀρχῇ πάντων καὶ πρὸ πάντων ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν θεότητα. Δούλοισι δὲ οὖσιν ἐτι τοῖς Ἰσραηλίταις τῶν Αἰγυπτίων τοῦτο νενομοθετήται, εἰ καὶ νῦν αὖθις ἀναλαμβάνει τὴν περὶ τοῦτου νομοθεσίαν. Μὴ γὰρ ἄν ἄλλως δύνασθαι τοὺς δούλους τῆς ἁμαρτίας διαφυγεῖν τὴν τυραννίδα τῶν δαιμόνων, εἰ μὴ διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ μετουσίης καὶ κοινωνίας τοῦ ἀληθινοῦ ἀμνοῦ, τοῦ ἀφροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Λαμβάνεται δὲ τὸ πρόβατον, οὐκ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνός, ἀλλ' ἐν τῇ δεκάτῃ. Πολλοὶ γὰρ τινες αἰῶνες ἦσαν πρὸ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς, καθ' οὓς ἦν ὁ Χριστὸς τῇ θεότητι, ὥσπερ καὶ πολλαὶ ἡμέραι πρὸ τῆς δεκάτης. Διατηρεῖται δὲ μέχρι τῆς ἰδ' διὰ τοὺς ε' καιροὺς τῶν καθ' ἡμᾶς αἰώνων. Πρῶτος μὲν γὰρ καθ' οὗ ἦν ἐν παραδείσῳ Ἀδάμ. Δεύτερος δὲ καθ' οὗ ὁ Νῶε. Τρίτος δὲ καθ' οὗ ὁ Ἀβραάμ. Τέταρτος δὲ καθ' οὗ ὁ Μωσῆς καὶ οἱ προφῆται. Πέμπτος δὲ καθ' οὗ ἐνηθρώπησεν ὁ Χριστὸς. Τοῦτον δὲ τὸν καιρὸν αἰνίττεται καὶ τὸ, Πέμπτη δὲ γενεὰ ἀνέθισαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου. Ἐν τούτῳ γὰρ ἡ ἐλευθερία τῆς δουλείας τῶν δαιμόνων καὶ τῶν παθῶν γέγονε. Τούτους, οἶμαι, τοὺς ε' καιροὺς ὑποσημαίνει καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ μισθωσαμένου τοὺς ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ: ὃς ἐξῆλθεν ἕκτα πρωί, καὶ περὶ τρίτην ὥραν καὶ ἕκτην καὶ ἑνάτην καὶ ἑνδεκάτην, καθ' ἣν ἐμισθώσατο τὰ ἔθνη Χριστὸς κεκλημένα πρὸς ἐργασίαν τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν. Λαμβάνεται μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, τὸ πρόβατον ἀπὸ ε' τοῦ μηνός, καὶ διατηρεῖται μέχρι ἰδ', ἵνα γινῶς ὅτι ἐφυλάττετο μὲν τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον ἐν προγνώσει τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐξ αὐτῆς ἄρα τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς, ὃς ἦν ὁ πρῶτος καιρὸς. Ἐτελέσθη δὲ κατὰ τὸν ε', ἦτοι τὸν τελευταῖον, καὶ ἐτύθη πρὸς ἑσπέραν, ἔτι τοῦ σκότους τῆς ἀγνοίας καὶ πλάνης κατακεχυμένου τῆς γῆς. Ἦν δὲ ἡ σελήνη τέσσαρες καὶ δεκάτη τῆνικαῦτα, καὶ πληροφαῆς: ἵνα νοήσῃς ὡς τοῦ σκότους ἀρχὸν διάβολος πλήρη τὴν οἰκίαν εἶχε δόξαν. Σελήνη γὰρ εἰς ἀρχὴν τέθειται τῆς νυκτός, καὶ ὥσπερ τι νόθον φῶς τὴν τοῦ κόσμου σοφίαν ταῖς τῶν πλανωμένων καρδίαις ἐντίθει, πληρεστῆτα ἐαυτῷ τὴν δόξαν

⁶⁷ Exod. xiii, 1 seqq.

ἡπραγματεύετο ἀποθανόντος· δὲ τοῦ ἀληθινοῦ ἀμνοῦ δὲ ἡμῶς, ἤρξατο καταλύεσθαι τὸ τοιοῦτον ἔκλεινον φῶς. Ἀπολήγειν γὰρ ἐκ τότε τὴν σαλήνην ἀνάγκη, καὶ διαπανέσθαι τὸ ταύτης φῶς. Καὶ τοῦτο ἦν ἔρα τὸ ἐν Ψαλμοῖς φθόμενον, « Ἀναταλεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πληθὸς εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναίρεθῃ ἡ σαλήνη. » Ἀντίειλε γὰρ ἐν ταῖς ἡμέραις Χριστοῦ δικαιοσύνη τε καὶ εἰρήνη, καὶ ὁ τῆς νυκτὸς ἄρχων ἀντανήρηθη. Ὡς γὰρ ἀνελών τὸν ἀνθρώπων, ἀντανήρηθη παρὰ Χριστοῦ. Λαμβάνεται δὲ ἕκαστον πρόβατον κατ' οἰκίας. Δεῖ γὰρ ἕκαστον τὸν Χριστὸν ἕλον ἐνοικίεσθαι. Οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι καθ' ἑαυτοὺς τὸν Χριστὸν λαμβάνειν, καὶ δι' ἑαυτῶν συνίναμι τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον, δι' ἀσθένειαν καὶ πανίαν διανοίας, κοινοῦνται κοινωνοὺς καὶ τοὺς γειτόνας, ἦτοι τοὺς ὁμοπίστους, ἵνα δι' ἀλλήλων εἰς μαζίους θεωρίας ἀνακαθῶσιν. Ἔστω δὲ, φησὶ, τὸ πρόβατον τέλειον· τέλειος γὰρ ὁ Χριστὸς ἐν τῇ θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι. Ἄλλὰ καὶ ἄρσεν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ πᾶσιν ἡμῖν ἐντιθεὶς τῆς θεογνωσίας τὰ σπέρματα· ἀλλὰ καὶ ἐνιαύσιον, ἵνα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐπιτελήται τὸ πάσχα. Λαμβάνεται δὲ ἀπὸ τῶν ἀμνῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐρίφων, ὡς Θεολόγος ἡρμήνευσεν. Χρίονται δὲ τῷ αἵματι οἱ σταθμοὶ καὶ ἡ φιλία, τοῦτ' ἐστὶ τὸ σῶμα. Τοῦτο γὰρ οἰκία τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦτο τὴν ἐκ παραβάσεως ἀπελαύνει νέκρωσιν. Καὶ θύραι δὲ τῆς τοιαύτης οἰκίας αἱ ἐν ἡμῖν ἀισθηταί· δι' ὧν ταῖς ἀπάντων καρδίαις ἐν τῶν πραγμάτων διακονεῖται ποιότης. Ἐσθίεσθαι δὲ τὰ κρέα προστάττει ταύτῃ τῇ νυκτὶ· τοῦτ' ἐστὶ, κατὰ τὸν ἐνεστώτα αἰῶνα. Νύκτα γὰρ αὐτὸν καὶ Παῦλος ἐκάλεσε, λέγων· « Ἡ νύξ προέκεινεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγισεν· » ἡμέραν ὁνομάζων τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα. Ἔως μὲν οὖν ἔσμεν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ἐσθίωμεν τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ σάρκα διὰ τῆς μεταλήψεως· μεταβαίνοντες δὲ ἐνταῦθεν, τρόπον ἑτέρον αὐτοῦ μεταληψόμεθα. Πυρὶ δὲ ὀπώντας ἐσθίειν κελεύει τὰ κρέα· δηλαδὴ τῷ πυρὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀγάπης Χριστοῦ. Ἄλλὰ καὶ ἄρτους ἀζύμους ἐπι πικρῶν φαγεῖν· ἦγουν ἀζύμοις καὶ καθαρῶς ἐπιθυμαῖς τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν ἀποτρέφειν, καὶ ἀμύγλαι φαυλότητος, καὶ προσέσθαι τὰς ἐκ πηρασμῶν πικρίας. Οὐκ ἔδεσθε δὲ, φησὶν, ἀπ' αὐτῶν ὠμόν. Ἐπὶ γὰρ τὸ ὠμόν οὐ βραδίως ἦκει τοῖς ὀδοῦσιν, οὐδ' εἰς πέψιν ἐσθίεται. Ὁμόν πάντως ἐσθίουσιν οἱ μὴ δι' ἐρεῦνης ἀκριβοῦς τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον καταλεπτόντες τοῖς ὀδοῦσι τῆς διανοίας· πυροῦντές τε καὶ δοκιμάζοντες κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ εἰρημένον· « Καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ. » Κωλύει δὲ ἐσθίειν καὶ ἐψῆμένον ἐν ὕδατι, τὴν ὕδαρ-εστέραν καὶ ἐκλελυμένην περὶ αὐτοῦ θάλαψιν οὐ καλὴν ἐσεσθαι τροφήν ὑποφαίνων. Κεφαλὴν δὲ πάλιν εἰν τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς ἐνδοσθίουσι ἐπιτάττει φαγεῖν, ἵνα ὅλη δι' ἔλου τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου ταῖς διανοίαις· ἡμῶν ἢ γνῶσις. Εἴη δ' ἂν κεφαλὴ μὲν ἢ ἀρχὴ τοῦ μυστηρίου, πόδες δὲ, τὸ τέλος. Ἐνδοσθῆα δὲ οἱ ἀπορήτοτεροι καὶ κρυφιοδέστεροι λόγοι. Τὸ

A plenissimam procurabat gloriam. Mortuo autem illo vero agno propter nos, coepit dissolvi illius lux ejusmodi. Tunc enim necesse est ut desinat luna, et consumatur lux ejus. Hoc ergo erat id quod canebatur in Psalms : « Oritur in diebus ejus justitia, et abundantia pacis, donec auferatur luna ». Orta est enim in diebus Christi justitia et pax, et noctis princeps est ablatas. Nam ut qui hominem sustulerat, a Christo vicissim est sublatus. Accipiuntur autem singulae oves per domos. Oportet enim in unoquoque totum Christum inhabitare. Qui autem non possunt per se Christum sumere, et Christi mysterium per se intelligere, propter mentis imbecillitatem et egestatem, in societatem adhibent etiam vicinos, seu eos qui sunt ejusdem fidei, ut per se invicem ad majores extendantur contemplationes. Sit autem, inquit, ovis perfecta. Perfectus est enim Christus divinitate et humanitate. Sed et mascula : ipse est enim qui nobis omnibus indit semina Dei cognitionis. Sed et annua, ut singulis annis peragatur pascha. Sumitur autem ex agnis et ex hœdis, ut interpretatus est Theologus. Unguntur autem sanguine postes et limen, hoc est corpus. Id est domus animæ. Eoque expellit quæ ex transgressione exstitit mortificationem. Ostia autem hujus domus sunt qui sunt in nobis sensus, per quos omnium cordibus ministratur rerum qualitas. Jubet autem carnes comedi hac ipsa nocte, hoc est, in tempore presentis. Noctem enim ipsam etiam vocavit Paulus dicens : « Nox præcessit, dies autem appropinquavit » : diem vocans futuram sæculum. Atque quandiu quidem sumus in hoc mundo, comedimus sanctam Christi carnem per participationem, hinc autem migrantes, alio modo ejus erimus participes. Igni autem torrentes jubet carnes comedere, igne scilicet spiritus et charitatis Christi ; sed et panes azymos comedere cum lactucis agrestibus, hoc est, non fermentalis et mundis desideriis suam alere animam, et non permistis nequitia, et admittere amarores ex tentationibus. Non edetis autem eis ex crudum. Ad crudum enim non facilis patet aditus dentibus, neque comeditur crudum ad concoctionem. Crudum omnino comedunt qui per accuratam et exactam scrutiny non comminuunt Christi mysterium dentibus cogitationis ; igne autem torrentes et examinantes convenienter ei quod dictum est a Davide : « Et in meditatione mea exardescet ignis ». Prohibet etiam comedere elixum seu coctum in aqua, aquosioiorem ac dissolutam ejus participationem non bonum fore alimentum indicans. Rursus autem caput cum pedibus et intestinis jubet comedere, ut sit tota per totum Christi mysterii in nostris mentibus cognitio. Est autem caput quidem principium mysterii, pedes autem finis. Intestina autem paulo magis arcana et occulta verba. Illud autem : « Non relinquitis eis usque ad mane, » indicat in dilationem non esse transmitten-

¹⁸ Psal. lxxvi, 7. ¹⁹ Evod. xii, 5. ²⁰ Ibid. 7. ²¹ Rom. xiii, 12. ²² Psal. xxxviii, 4.

dam perfectam ejus cognitionem, sed totam et integram esse sumendam. Os autem non confringetis ex eo, propterea quod mentis dentibus non sunt casulentæ albæ et occultæ ejus divinitatis rationes propter suam duritiem. Confringunt autem quantum in se est hæretici qui pervertunt recta documenta Dei cognitionis. Quæ autem ex eo relinquuntur usque ad mane, jubet igne comburi, hinc ostendens in futurum sæculum futuram illuminationem earum quæ de eo restant rationum ad dignoscendum difficultium. Et succinctos quidem esse lumbos est signum ferocitatis et juvenilis audaciæ et spiritus. « Accingere enim, inquit, tanquam vir lumbos tuos⁶¹. » Et rursus de quopiam per prophetam : « Et erit justitia accinctus lumbos suos⁶², » pro eo quod est, terribilis et fortis justitia. Significant autem calcei quidem promptum animum ad eundem quo velit Deus. Dicit enim Paulus : « Et calceatus pedes in præparatione Evangelii pacis⁶³. » Virga autem spem quæ nos fulcit et sustentat ad tolerantiam. Festinanter autem agnum comedere, significat nullam debere esse hebetudinem neque dissolutionem et enervationem in discernendo Christi mysterio. Subjungit autem causam cur oporteat videri talem, dicens : « Est pascha Domino, » hoc est, transitus. Transimus enim a peccato ad virtutem. Septem autem totis diebus jubet ali panibus azymis eos qui sacrum agnum comedunt. Oportet enim puris dogmatum nutrimentis, et vitio non mistis, suam nutrire animam eos qui veri Agni sunt participes toto sæculo hebdomatico quod metitur hebdomas. Sanctum autem vocat primum et septimum ; nam et sanctum est tempus quod erat in principio, in quo degebat Adam in paradiso, et quod fuit in extremis, quod adveniens Christus sanctificavit.

τὴν πρώτην καὶ τὴν ἑβδόμην καλεῖ· ἅγιος γὰρ ὁ ἐν ἀρχῇ τε χρόνος, καθ' ὃν ἐν παραδείσῳ διητάτο Ἄδάμ, καὶ ὁ ἐπ' ἐσχάτων, ὃν ὁ Χριστὸς ἐπιδημήσας ἤγιασεν.

De Paschate, et Pentecoste, et cæteris festis.

Pascha quidem erat symbolum activæ philosophiæ, et quæ transmittat a peccato ad virtutem. Pentecoste autem erat typus naturalis in spiritu contemplationis, Deo offerentis tanquam æstatis primitias de iis quæ sunt pias opinionones. Tubæ autem sunt symbolum humanæ naturæ a Deo susceptionis, quæ prædicatur per legem et prophetas. Hilem autem est typus reconciliationis Dei cum hominibus, quam effecit Dei et Servatoris Christi humanæ naturæ susceptio. Scenopegia autem erat præcedens descriptio resurrectionis totius mundi a mortuis.

De Sabbato

Non dies volens honorari ab hominibus, jussit Deus honorari Sabbatum, et dies novæ lunæ et festorum : sic enim permisisset creaturam colere plusquam Creatorem : sed symbolice per hujusmodi

⁶¹ Joh xxxviii, 5. ⁶² Isa. xl, 5. ⁶³ Ephes. vi, 15.

A δὲ, « Οὐχ ὑπολείψετε ἀπ' αὐτῶν τῶ πρώτῃ » παραδελοῖ τὸ μὴ παραπέμπεσθαι εἰς ἀναβολὴν, τὴν τελειαν περὶ αὐτοῦ γνῶσιν, ἀλλὰ πάσης μεταλαμβάνειν εἰς δόλοκληρον. Ὅστων δὲ ἀπ' αὐτοῦ οὐ συντρίψετε, διότι ἄβρωτα τοῖς θεοῦσι τοῦ νοῦ, οἱ λευκοὶ καὶ κεκρυμμένοι τῆς θεότητος αὐτοῦ λόγοι· διὰ τὴν οικειαν στεγρότητα. Συντρίβουσι δὲ ὅσον τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς, οἱ τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες αἰρετικοὶ τῆς θεογνωσίας διδάγματα. Τὰ δὲ καταλιμπανόμενα ἀπ' αὐτοῦ ἕως πρώτῃ κυρτὴ κατακαίεσθαι κελεύει, δηλῶν ἐντεῦθεν τὸν εἰς τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα γενησόμενον φωτισμὸν τῶν ὑπολιμπανομένων περὶ αὐτοῦ λόγων ἀδιαγνώστων. Καὶ τὸ μὲν περιεζῶσθαι τὴν ὀσφύν, γοργότητος ἂν εἴη σύμβολον καὶ νεανικοῦ φρονήματος. « Ζῶσαι γὰρ, φησὶν, ὡς ἀνὴρ τὴν ὀσφύν σου. » B Καὶ πάλιν περὶ τίνος διὰ τοῦ προφήτου, « Καὶ ἔσται δικαιοσύνη ἐξωσμένος τὴν ὀσφύν αὐτοῦ, » ἀντὶ τοῦ, γοργὸς καὶ ἀνδρείος ἐν δικαιοσύνῃ. Σημαίνουσι δὲ τὰ μὲν ὑποδήματα, τὴν ἐτοιμότητα τῆς γνώμης εἰς τὸ βαδίζειν πρὸς ὅπερ ἂν βούλοιο Θεός. Φησὶ γὰρ καὶ Παῦλος, « Καὶ ὑποδυσάμενος τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. » Ἡ δὲ βῆδδος τὴν ἀντιστηρίδουσαν ἡμᾶς ἐλπίδα, καὶ ἀνεχούσαν πρὸς ὑπομονήν. Τὸ δὲ μετὰ σπουδῆς ἐσθίεσθαι ἄμνον, τὸ μὴ νωθρὸν μὴ δὲ παρεϊμένον ἐν τῇ διαγνώσει τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου. Ἐπάγει δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ δεῖν ὀρᾶσθαι τοιοῦτον, « Πάσχα, λέγων, ἐστὶ Κυρίου, » τοῦτ' ἐστίν, διαβατηρίου. Διαβαίνομεν γὰρ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἐφ' ἐπτά δὲ ὕλαις ἡμέραις ἄρτοις ἀζύμοις τρέφεσθαι κελεύει τοὺς τὸν ἱερὸν φαγόντας ἄμνον. Χρὴ γὰρ καθαραῖς τροφαῖς δογματῶν, καὶ ἀμιγέσι φαυλότητος, ἀποτρέφειν τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν τοὺς μεταλαμβάνοντας τοῦ ἀληθινοῦ Ἄμνου, παρ' ὅλον ἐβδοματικὸν τὸν αἰῶνα, τὸν διὰ τῆς ἐβδομάδος μετροῦμενον. Ἀγίαν δὲ C

Περὶ τοῦ Πάσχα, καὶ τῆς Πεντεκοστῆς, καὶ λοιπῶν ἑορτῶν.

Τὸ Πάσχα μὲν σύμβολον ἦν πρακτικῆς φιλοσοφίας, διαβιβαζούσης ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἡ Πεντηκοστή δὲ τύπος ἦν τῆς ἐν πνεύματι φυσικῆς θεωρίας προσεφερούσης τῷ Θεῷ καθάπερ ἀπᾶρχῆς θέρους τὰς περὶ τῶν ὄντων εὐσεβεῖς δόξας. Αἱ δὲ σάλπιγγες, σύμβολον τῆς κηρυττομένης διὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ. D Ὁ δὲ Ἰλὲμ, τύπος τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπου καταλλαγῆς, ἦν ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ κατώρθωσεν ἐνανθρώπησις. Ἡ δὲ Σκηνοπηγία προχάραγμα ἦν τῆς παγκοσμίου ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως.

Περὶ τοῦ Σαββάτου.

Οὐ τὰς ἡμέρας τιμᾶσθαι βουλόμενος ὁ Θεὸς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, προσέταξεν τιμᾶσθαι τὸ Σάββατον, καὶ τὰς ἡμέρας τῶν νεομηνιῶν καὶ τῶν ἑορτῶν ὅτω γὰρ ἂν ἐπίτρεπε λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτί-

σαντα· ἀλλὰ συμβολικῶς διὰ τῶν τοιούτων ἡμερῶν ἄκυτον τιμᾶσθαι ἐνομοτέθησεν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ Σάββατον..... τῶν ἐν σώματι μόχθων τῆς ψυχῆς ἀνάπαυσις, καὶ τῶν κατὰ δικαιοσύνην πόνων κατὰπαυσις. Νεομηνία δὲ, ὡς ἀρχὴ τῆς πρώτης κινήσεως τῶν ἀρετῶν. Παρ' αὐτοῦ γὰρ ἔχομεν τὰ σπέρματα τούτων, τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει συγκαταβεβλημένα. Ἐπεὶ δὲ διαφόρους οἶδε τὰς ἐορτὰς ὁ νόμος, αὐτὸς πάλιν ὁ Θεὸς ἐστὶ Πάσχα μὲν, ὡς ἐλευθερωτῆς τῶν τῇ πικρᾷ δουλείᾳ τῆς ἁμαρτίας κεκρατημένων, καὶ διάθεσις ἀπὸ ἁμαρτίας εἰς ἀρετὴν, καὶ ἀπὸ σκότους εἰς φῶς. Πεντηκοστή, ὡς ἀπαρχὴ θεέρους τῷ Θεῷ προσεφέροντο. Θεέρους δὲ μυστικῶν οἱ γεωργούμενοι διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρωπήσεως, ὧν ἀπαρχὴ αὐτὸς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον προσηνέχθη διὰ τοῦ ζωοποιοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἐπεὶ δὲ καὶ σαλπείγων ἦν ἐορτὴ, καὶ ἰλασμοῦ καὶ σκηνοπηγίας, αὐτὸς αὐθις ἐστὶ σάλπιγξ μὲν, ὡς ἐνηγῶν ἡμῖν τὰς θείας γνώσεις καὶ τὰς τῶν μυστηρίων ἀποκαλύψεις· ἰλασμοῦ δὲ, ὡς γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν ἀνθρώπων, ἵνα ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ καταλλάξῃ τῷ Πατρὶ. Σκηνοπηγία δὲ ὡς πῆξις τοῦ διαλυομένου σκηνῶν ἡμῶν· αὐτὸς γὰρ ὄντως ἡ ζωὴ καὶ ἀθάνασις τῶν θνητῶν σωμάτων ἡμῶν.

Θεέρους ἐστὶ μυστικῶν ἢ τῶν κατὰ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν φυσικὴν θεωρίαν πνευματικῶν τέρων λόγων συλλογὴ καὶ ἀπόλαυσις. Θεέρους θεέρους τῶν ἡμετῶν τῶν νοητῶν θεωρίαν συλλογὴ καὶ συναγωγὴ τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεόν, θειζομένου μὲν τῇ ἀποδεικνύσει τῶν ἄλλων πάντων ὅσα μετὰ Θεόν· προσφερομένου δὲ μόνῳ τῷ Θεῷ, τῷ πρὸς μόνον αὐτὸν διηνεκῶς ἀνατείνεσθαι.

Περὶ περιτομῆς.

Φυσικὴν ἢ ἀκροβυστία. Ἡμῶν δὲ φυσικὴν θείας ἔργον δημιουργίας ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο λίαν καλόν. « Καὶ εἶδε γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ κατὰ λίαν. » Οὐκοῦν ὁ τοῖς συμβόλοις ἐπιβάλλων τοῦ νόμου, γινώσκει πάντως ὡς οὐ τὴν φύσιν ὁ Θεὸς μετὰ τὸσαῦτα γενεάς διορθούμενος, ἐνομοθέτησε περιτέμνεσθαι τὴν ἀκροβυστίαν, ὡς βλαβερὰν ἢ ἀκάθαρτον· ἀλλὰ διὰ τῆς τοιαύτης περιτομῆς ὡς συμβόλου τὴν ἐμπαθῆ τῆς ψυχῆς ἐκέλευσε περιτέμνεσθαι διάθεσιν. Καὶ ἐπεὶ ἡ ἀκροβυστία ἡδονητικῶς μορίου ἐστὶ περίττωμα, τὴν περιττὴν ἡδονὴν ἀποτίθεσθαι προσέταξε· περιττὴ δὲ ἡδονὴ πᾶσα ἁμαρτία. Λοιπὸν οὖν ὁ μὲν τὴν ἁμαρτίαν φέρων, ἀκρόβυστός ἐστιν, εἰ καὶ περιτέμνεται σωματικῶς· ὁ δὲ ταύτην ἀποθέμενος, περιτετμημένος ἐστίν, εἰ καὶ τὸ σῶμα φέρει ἀκρόβυστον.

Περιτομὴ ἐστὶ μυστικὴ, ἐκούσιος παλῶν περιαιρέσεις.

Περιτομὴ περιτομῆς ἐστὶν ἢ καὶ αὐτῶν τῶν κτ αἰσθησὶν καὶ νοῦν, περὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ νοητὰ φυσικῶν ἐνεργειῶν ἀπόθεσις γινόμενη διὰ τῆς παρου-

A dies statuit ut ipse honoraretur. Ipse enim est Sabbatum, id est requies laborum animæ qui erant, et quies ac feriatio a laboribus qui fiunt per justitiam. Nova luna autem est tanquam principium primi motus virtutum. Ab ipso enim habemus earum semina in nostram dejecta naturam. Quoniam autem lex novit diversa festa, ipse rursus Deus est Pascha quidem, ut liberator eorum quos detinet amara servitus vitiorum, et transitus a vitio ad virtutem, et a tenebris ad lucem. Pentecoste est tanquam primitiæ æstatis Deo et Patri oblata. Nam in Pentecoste Deo offerebantur primitiæ æstatis. Æstas autem mystica sunt ii qui coluntur per humanæ naturæ a Servatore susceptionem. Quorum primitiæ ipse, quod attinet ad humanitatem, oblatum est per vivificam suam mortem. Quoniam autem erat eorum festum tubarum, et propitiatio, et scenopegia, ipse rursus est quidem tuba, ut qui in nobis faciat resonare divinas notitias, et mysteriorum revelationes. Propitiatio autem, ut qui pro nobis factus sit homo, ut nos per se reconciliaret Patri. Scenopegia autem, id est tabernaculorum fixio, ut qui sit fixio tabernaculi quod dissolvitur. Ipse enim vere est vita et immortalitas nostrorum mortalium corporum.

Æstas mystica est collectio et fructio rationum spiritualium quæ sunt in activa philosophia et naturali contemplatione. Messis est, quæ post contemplationem eorum quæ cadunt sub intelligentia, existit mentis ad Deum collectio et congregatio, quæ metitur quidem per divisionem ab aliis omnibus, quæcunque sunt post Deum; soli autem Deo offertur, eo quod ad eum solum perpetuo intendatur.

De circumcissione.

Præputium est naturale. Quidquid autem est naturale, est opus divinæ creationis ac officii, et ideo est valde bonum. « Vidit enim, inquit, Deus omnia quæ fecit, et ecce bona valde ». Qui ergo symbolis legis animum adhibet, scit omnino, quod non naturam Deus corrigens, post tot generationes statuit circumcidi præputium, tanquam noxium aut immundum; sed per hanc circumcissionem tanquam per symbolum, jussit circumcidi patibilem animæ affectionem. Et quoniam præputium est superfluitas particulæ quæ voluptate afficit, jussit superfluum deponi voluptatem. Superflua autem voluptas est omne peccatum. Restat ergo ut qui fert quidem peccatum, habeat præputium, etiamsi circumcidatur corporaliter; qui autem id deposuit, est circumcissus, etiamsi corpus ferat præputium.

Circumcisio mystica est voluntaria animi motuum ac perturbationum ablatio.

Circumcisio circumcisionis est depositio ipsarum naturalium operationum sensus et intelligentiæ circa ea quæ sunt sensilia, et circa ea quæ cadunt

^{ca} Gen. i, 31.

sub intelligentiam, quæ sit per præsentiam Spiritus sancti, plene et integro transformantis corpus et animam ad id quod divinitus.

Mensa quidem panum tacite significabat et ænigmatically productionem quæ sit e terra eorum quæ nobis sunt apta et accommodata, aut ænium circum, qui dividitur quatuor temporum conversionibus. Candelabrum autem lucem quæ existit ex astris, aut diem. Unde etiam habuit septem luminaria, propter septem dies hebdomadis, aut septem stellas errantes. Sed hæc quidem sunt primi tabernaculi, in symbolum status præsentis, quomodo secundi tabernaculi, in symbolum futuri: nam thuribulum quidem significabat id esse Deo gratum; manna, celeste et spirituale quod tunc erat nutrimentum; virga autem Aaron quæ germinarat, futuri sacerdotii perpetuum virorem; tabule autem Testamenti, tabulas cordium in quibus scripta erant Dei mandata. Aurum autem quod erat in omnibus, significat futura esse præstantiora præsentibus. Cherubim autem, qui sunt in propitiatorio, imitabantur administratorias potestates quæ sub aspectum non cadunt, in quarum medio Deus datus responsa placabatur. Aurea quidem tintinnabula significabant fidei puritatem et splendorem et resonantiam in dogmatibus et doctrinis; mala autem punicæ vitam sacerdotis. Quomodo enim mali punicæ id quidem quod apparet est durum et densum; fructus autem qui latet, est dulcis, ita etiam eorum vita est dura quidem et aditu difficilis, si species quod cernitur. Postquam autem noster Agricola aperuerit et manifestaverit repositam ejus pulchritudinem, tunc sit suavis ejus participatio iis qui eam perceperint. Κροσσός, id est limbos, vocat appendices rotundas quæ citra usum pendent a tunica, ornatus gratia. Oportet enim vitam sacerdotis non solum ornari mandatis, sed etiam habere aliquid a seipso ad accessionem ornatus.

Et impones rationali judici manifestationem et veritatem. Non erat omnino aliquid arte factum declaratio et veritas. Revera enim dixisset quomodo ea essent constructa: sed erat solum cognitio quædam spiritualis. Imponente Mose rationale pectori sacerdotis, simul ingrediebatur eorum quæ cadunt sub intelligentiam declaratio et veritas, ut quæ sit divina quædam revelatio, et illuminet cor sacerdotis. Quamobrem reliqui quoque interpretes eas nominarunt illuminationes et δήλους, id est manifestationes: nos docente ea figura, quod si quisquam ferat rationale, nempe principem animæ facultatem, quæ discernit melius a deteriore, mundam et nitidam, et virtutibus tanquam lapidibus pretiosis ipsam exornet, cogitationibus in seipsum volentibus, et tanquam duplicatis, ut lingua nihil proferat quod non sit examinatum (hoc enim significat illud, imperatum esse ut sit duplex rationale), tunc, tunc evestigio et sua sponte aderit eorum declaratio et veritas lucidas afferens revelationes.

Rationale quidem imposuit pectori sacerdotis.

Ασίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ σῶμά τε καὶ τὴν ψυχὴν ὀλιγῶς μεταμορφώσης πρὸς τὸ θεϊότερον

Ἡ μὲν τράπεζα τῶν ἄρτων τὴν ἐκ τῆς γῆς τῶν ἡμῶν ἐπιτηδείων ἀνάθειον ἐκπνέουσα, ἢ τὸν ἐνεστατον κύκλον, τεσσάρων καιρῶν τροπαῖς περιέδρομεν· ἢ δὲ λυχνία, τὸ ἐκ τῶν ἀστέρων φῶς, ἢ τὴν ἡμέραν· ὅθεν καὶ ζ' τοὺς φωστῆρας εἶχε, διὰ τῆς ζ' τῆς ἐβδομάδος ἡμέρας, ἢ τοὺς ζ' κλωνομένους ἀστέρας. Ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν τὰ τῆς πρώτης σκηπῆς, εἰς σύμβολον τῆς παρουσίας καταστάσεως· ὡς περ τῆς δευτέρας σκηπῆς εἰς σύμβολον τῆς μελλούσης· τὸ μὲν γὰρ θυμιατήριον ἐσήμαινε τὸ πεκαρισμένον εἶναι ταύτην θεῷ, τὸ δὲ μάννα, τὴν τροφαὶν ἀφ' ἁπάντων καὶ πνευματικῆν τροφήν· ἢ δὲ ῥάβδος Ἰσραὴλ ἡ βλαστήσασα, τὸ τῆς μελλούσης ἱερωσύνης ἀνταθλίς· αἱ δὲ κλάσεις τῆς διαθήκης τὰς κλάσεις τῶν καρδιῶν, εἰς ἐνεγράφθησαν αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ. Ὁ δ' ἐν ἔκσει χρυσοῦς, τὸ τιμιώτερον τῶν παρόντων εἶναι τὰ μέλλοντα. Τὰ δὲ ἐπὶ τῷ βλαστήριῳ κεραυτοῦ, μίμημα τῶν ὁρατῶν λειτουργικῶν δυνάμεων, ὡς ἐν τῷ μέσῳ χρηματίζων ὁ Θεὸς ἐξελίσκεται. Οἱ μὲν χρυσοὶ κώδωνες ἐδήλουν τὸ τῆς πίστεως καθαρὸν καὶ λαμπρὸν, καὶ εὐχρον ἐν δόγμασι καὶ διδάγμασι· οἱ δὲ βολβοὶ τὸν βίον τοῦ ἱερέως καὶ διδασκάλου. Ὅσπερ γὰρ τῆς μὲν βουδῆς τὸ μὲν φαινόμενον σκληρὸν καὶ στυφὸν, ὁ δ' ἐργαστυμμένος καρπὸς ἡδύς· οὕτω καὶ τούτων ὁ βίος κατασκληρῶς μὲν καὶ δυσπρόσιτος ἐφ' φαινόμενον. Ἐπειδὴν δὲ ὁ Γεωργὸς ἡμῶν ἀνοίξῃ καὶ φανερώσῃ τὸ ἀπόθετον τούτου κάλλος, τότε γλυκαίω γίνεται τοῖς ἀπολαύσασιν ἢ μετουσίᾳ τῶν ἰδίων καρπῶν. Ὅσσοῦδος καλεῖ τὰ ἐξω τῆς χειρὸς ἀπρησμένα τοῦ χιτῶνος χάριν κόσμου σφαιροειδῆ ἀσφατῆματα. Δεῖ γὰρ τὸν βίον τοῦ ἱερέως μὴ ταῖς ἐντολαῖς κοσμεῖσθαι μόνον, ἀλλ' ἔχειν τι οἰκοδομῆς εἰς προσθήκην κόσμου.

Καὶ ἐπιθήσεις τῷ λογείῳ τῆς κρίσεως τὴν δέλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Οὐκ ἦν ὀλιγῶς τέχνημα τι ἢ δέλωσις καὶ ἢ ἀλήθεια· ἢ γὰρ ἂν εἴρηκε καὶ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς αὐτῶν· ἀλλὰ μόνον γνώσις ἦν τις πνευματικῆ· ἐπιτιθέμενος Μωσῆος τὸ λογεῖον τῷ στήθει τοῦ ἱερέως, συνεισῆρχετο νοητῶς ἢ δέλωσις καὶ ἢ ἀλήθεια, θεία τις ἀποκαλύψις οὐσα, καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ἱερέως καταφωτίζουσα. Διὸ καὶ οἱ λοιποὶ ἐρμηνευταὶ φωτισμοῦς καὶ δέλους ταῦτα ὠνόμασαν· διδασκούσης ἡμᾶς τῆς τοιαύτης διατυπώσεως, ὡς εἰ τις τὸ λογεῖον ἦτοι τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς, τὸ διακρίνον τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χειρότερου, καθαρὸν φέροι καὶ λαμπρὸν, καὶ ταῖς ἀρεταῖς· καθάπερ λίθους τιμίους τούτων κατακοσμήσει, τῶν ἐνθυμημάτων ἀνεκκυκλουμένων εἰς ἑαυτὰ, καὶ ὡς περ διπλασιαζομένων, ἵνα μηδὲν ἀβασανίστως ἀπὸ τῆς γλώττης προφέροιτο (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ προστετάχθαι διπλοῦν εἶναι τὸ λογεῖον), τότε δὴ, τότε παραπόδας καὶ αὐτομάτως παρῆσται τούτῳ ἢ δέλωσις καὶ ἢ ἀλήθεια, τὰς φωτεινάς ἀποκαλύψεις κομίζουσα.

Τὴ μὲν λογείῳ ἐπιτίθετο τῷ στήθει τοῦ ἀρχιε-

πέως, διδάσκον ὅτι χρη λόγῳ καταστῆσαι τὸ θυμικὸν αὐτοῦ. Τῷ δὲ λογίῳ ἐπέκειτο ἡ δῆλωσις καὶ ἡ ἀλήθεια. Τῷ μὲν γὰρ προφορικῶς λόγῳ πρέπει τὰ τῆς εὐφροσύνης· τῷ ἑνδιαθέτῳ δὲ τὰ τῆς ἀληθείας. Ἐπὶ τοῦ στήθους δὲ τὸ ἱεραῖος ἦσαν τὰ ὄνματα τῶν φυλῶν. Ὁφείλει γὰρ ὁ ἱεραῖος ἐν καρδίᾳ καὶ νοῦ φέρειν αἰ τοὺς ὄφ' ἑαυτὸν, καὶ δεῖσθαι ὑπὲρ αὐτῶν.

Τὸ αἷμα τοῦ σφαγιαζομένου χιμάρου ἠγίαζε καὶ τὴν ἔσω σκηνὴν, καὶ τὴν ἔξω, προτυποῦν τὸ αἷμα τῆς τυθείσης σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ· ὅπερ ἀγιάζει καὶ τὴν ἔσω ψυχὴν, καὶ τὴν ἔξω σάρκα τῶν πιστευόντων· ἢ τοὺς τε ἔσω τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, καὶ τοὺς ἔξω, δηλονότι πιστεύοντας.

Ὁ ἐξ Αἰγύπτου τῆς ἀμαρτίας ἐξερχόμενος νοῦς, ἐπὶ μικρὸν ἀπολειφθῆ τῆς λογικῆς διακρίσεως, ὡς πάλαι τοῦ Μωσέως ὁ Ἰσραὴλ, εἰδωλολατρεῖ. Πρῶτος γὰρ εἰς τὸ πῦρ τῶν παθῶν ὡς μὲν ἐνώτια τοὺς περὶ θεολογίας λόγους· ὡς δὲ περιτραχίλιον κόσμου, τὰ ὄρθα κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν δόγματα, ὡς δὲ ἴδρια χειρῶν, τὴν ἐνέργειαν τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, ἀποτελεῖ φαντασίαν εἰδωλον ἀμαρτίας, εἰτα λατρεύει τοῦτ' ἐκ τῆς πράξεως. Ὁ Μωσῆς ἔξω τῆς παρεμβολῆς πηξάμενος τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν, τοῦτ' ἐστίν, ἔξω τῶν ὁρωμένων ἰβρυσάμενος τὴν ἑαυτοῦ γνώμην καὶ διάνοιαν, προσκυνεῖν ἀρχεται τὸν Θεόν, καὶ εἰς τὸν γνόφον ἰλθὼν, τὸν αἰεθῆ καὶ δῦλον τῆς γνώσεως τόπον, ἐκεῖ τελεῖται τὰς ἱερωτάτας μυστήσεως.

Ἰδοὺ, φησι, τόπος παρ' ἐμοί.

Τόπος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ τις γενόμενος, θεωρίας ἀξιοῦται θείας. Πέτρα δὲ ἡ στερεὰ πίστις· ἐπὶ δὲ αὐτῆς ἡ ἀμυδρὰ δι' αὐτῆς θεωρία. Ὑπίσθια δὲ Θεοῦ, ἡ ἀρχαιογονία τοῦ κόσμου, ἡ μόνος εἶδα Μωσῆς, μόνος τὰ παρελθόντα προφητεύσας. Τρία δὲ εἶδη προφητείας· τὸ τὰ παρελθόντα δηλοῦν, τὸ τὰ ἐνεστῶτα, τὸ τὰ μέλλοντα.

Ὅτι περὶ Μωσῆς ὁ νομοθέτης ἐπὶ τοῦ προσώπου κάλυμμα ἔφερον· οὕτω καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ νομοθετηθέντα κάλυμμα ἔφερε, τὴν ἀσάφειαν. Αἴτιον δὲ καὶ τοῦτου κάκεινου τοῦ καλύμματος, ἡ τῶν Ἑβραίων ἀσθένεια, μήτε τὴν ἀγλήν τοῦ προσώπου Μωσέως, μήτε τὴν αὐλίαν τῶν γεγραμμένων, οἷων τε ὄντων ἰδεῖν, οἷα γειώδη φρονούντων· ἰθρσαυρίζετο δὲ ἡμῖν, οἷ καὶ τὸ Χριστοῦ πρόσωπον, οὗ τύπος ἦν ὁ Μωσῆς, χωρὶς ἐπικαλύμματος εἶδομεν, διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ διδασκάλων ἡμῶν, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τὴν τῶν ἀσαφῶν ἀληθειαν ἐγνωμεν.

Ἀποκαλυφθέντων Μωσῆ τῶν μετὰ Θεὸν δημιουργημάτων, καὶ τῶν περὶ τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ κλεινοκτημάτων· ταῦτα γὰρ ὀπίσθια τοῦ Θεοῦ· καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ προσώπου δοξασθέντος, ἦτοι τοῦ νοῦς αὐτοῦ φωτισθέντος καὶ λαμπρυνθέντος· ὁ λαὸς οὐκ εἰδύνατο φέρειν τὴν τοιαύτην δόξαν, οὐδ' ἀμέσως ὀμίλειν τῇ θεωρίᾳ. Λοιπὸν οὖν καλύμματος ἐδεήθη, λέγω δὲ τῆς παχύτητος τοῦ γράμματος, ἐπισκιαζούσης τὴν λαμπρότητα τῆς θεωρίας τῶν νοημάτων.

ΤΟΥ ΛΕΥΙΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙ ΘΥΣΙΩΝ.

Οὐχ ἔδεται ζωοθυσιάαις ὁ Θεός· ἐμπροσθεὺς γὰρ τοῦτο.

Exod. xxxiii, 21. "Levit. i, 1 seqq.

A docens quod oportet ratione comprimere irascendi vim. In rationali autem imposita erat declaratio et veritas. Nam pronuntianti quidem rationi convenit perspicuitas. Intrinsecæ autem veritas. In pectore autem sacerdotis erant nomina tribuum. Debet enim sacerdos suos semper ferre in corde et mente, et pro eis rogare.

Sanguis capræ quæ mactabatur, sanctificabat et internum et externum tabernaculum, præfigurans sanguinem sacrificiæ carnis Christi, qui sanctificat et internam animam, et externam carnem credentium : aut et eos qui sunt intra legem Mosaicam, et eos qui extra, credentes scilicet.

Mens quæ egreditur ex Ægypto peccati, postquam parum recesserit a discretionem rationis, sicut olim Israel a Mose, admittit idololatriam. Nam cum in animi motuum ignem conjecerit, tanquam inanes, de divinitate rationes, tanquam colli autem ornamtu recta dogmata naturalis contemplationis, ut autem armillas manuum, operationem activæ virtutis, efficit phantasiam idolum peccati, deinde ei servit et ipsum colit per actionem. Moyses cum extra castra suum fixisset tabernaculum, hoc est, extra ea quæ videntur solum suam collocasset cogitationem, Deum incipit adorare : et inaspectabiles ingressus tenebras, et materiæ expertem locum cogitationis, illic sacratissima peragit mysteria.

Ecce, inquit, locus apud me.

Locus est Spiritus sanctus, in quo cum fuerit quispiam, dignus habetur divina contemplatione. Petra autem est fides solida : foramen autem est exilis per ipsam contemplatio. Dei autem posteriora, antiqua mundi generatio, quæ solus vidit Moses, solus declarans præterita, præsentia et futura.

Sicut Moses legislator super faciem ferebat velum : ita etiam quæ sunt ab eo lege constituta, velum ferebant obscuritatem. Causa autem et hujus et illius veli est Hebræorum imbecillitas, qui neque splendorem vultus Moysis, neque ea quæ in scriptis inerant expertia materiæ poterant aspicere, ut qui terrena saperent : id autem nobis reservabatur qui et Christi faciem (is autem erat Moyses) absque velo vidimus, per nostros apostolos et doctores, quod attinet ad humanitatem, et eorum quæ sunt obscura cognovimus veritatem.

Cum Moysi fuissent revelata quæ sunt a Deo creata et effecta, et quæ de Dei natura possunt percipi : ea enim sunt Dei posteriora : et ejus animæ facies esset glorificata, seu mens ejus illuminata et illustrata, eam gloriam non poterat ferre populus, neque citra medium cum ejusmodi versari contemplatione. Opus itaque fuit ei velo, crassitudine, inquam, litteræ adumbrantis splendorem contemplationis intelligentiarum.

EX LEVITICO DE SACRIFICIIS.

Deus non delectatur sacrificiis animalium : hoc

enim est ejus in quem cadunt animi motus et perturbationes. Per hoc autem symbolice constituit spiritualia sacrificia, vitiorum, inquam, et animi motuum mortificationem, qui mactantur gladio Spiritus, quod est verbum Dei, et oblationem facultatum naturalium, quæ igne spiritus tanquam holocausta comburuntur. Nam aries quidem est symbolum ratiocinatricis facultatis, propterea quod sit autem facultatis concupiscendi.

Moses habens hostiis renes adimere⁶⁹, et adipem, et pectusculum, et lobum hepatis, per ea tacite significavit auferre potestates quæ sunt præter naturam: et operationes iræ ac cupiditatis, et eas liquefacere divino igne potestatis quæ est in cognitione spirituali, cupiditate quidem significata per renes, ejus autem operatione, quæ est voluptas, per adipem et rursus ira quidem per pectusculum, ejus autem operatione per lobum hepatis, in quo concrevit amara et acris bilis. Qui per piam rationem Deo sacrificat corda brutorum, cum quibus proportionem et convenientiam habet pectusculum, et activam eorum facultatem, cum qua proportionem et convenientiam habet brachium, separat operationi mandatorum, factus est sacerdos, accipiens ab iis qui seipso Deo offerunt hostiam, pectusculum et brachium. Ad sacrificandum est ineptus qui est mente cæcus et claudus⁷⁰, eo quod non recto pede incedat in vita et dogmatibus, et qui est nare mutila, eo quod perfectam non habeat discretionem. Contritio autem manus et pedis est confractio facultatis operandi bona. Incurvus autem is est qui ad ea quæ sunt inferiora se incurvat, et a terrenis non potest sursum aspicere. Maculosus autem est is cui pellis superficies est a morbo offuscata: qualis est ille, cujus anima peccato obscurata est. Lippus autem oculis est is qui videt quidem, sed non recte, ut hæretici qui Deum quidem esse credunt, non recta autem de eo habent dogmata. Scabies autem agrestis per anagogen est acris fluxus vitii ac motus animi ex anima defluens, a voluptate quidem incipiens, in finem autem amarum desinens. Impetigo autem est quodvis vitium seu motus ac perturbatio serpens per animam, et quæ dilatatur in deterius. Unum autem habens testiculum est is qui ex dimidio producit fructus.

*Cur Israelitæ hostiarum quidem vescabantur corporibus, sanguinem autem fundebant ad basim altaris*⁷¹.

Israelitæ cum sint pueriles scientia, ferebant typum eorum qui in pietate instituuntur. Qui ergo in pietate instituitur, mandatorum quidem exsequitur actionem, tanquam carnes comedens ea quæ apparent ex virtutibus: moralem, inquam, eruditionem, Deo autem eorum rationes cedit per fidem, solum credens quod divinas habent rationes. Nam altare quidem est Dei symbolum. Ejus autem basis est typus fidei. Ipsa enim est fundamentum Dei cogni-

Α Συμβολικῶς δὲ διὰ τούτων τὰς πνευματικὰς θυσίας ἐνομοθέτησε, νέκρωσιν λέγω παθῶν σφαζομένων τῇ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶ βῆμα Θεοῦ, καὶ προσαγωγῆν τῶν φυσικῶν δυνάμεων, τῷ πυρὶ τοῦ πνεύματος ὀλοκαυτομένων. Σύμβολον γὰρ ὁ μὲν κριὸς τοῦ λογιστικοῦ, διὰ τὸ ἡγεμονικόν, ὁ δὲ ταύρος τοῦ θυμικοῦ, ἡ αἰξὶ δὲ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ.

dux gregis, taurus autem irascendi facultatis, capra

Ἄ Μωσῆς κελεύσας ἀφαιρεῖν τῶν ἱεραίων τοὺς νεφροὺς, καὶ τὸ στέθρον, καὶ τὸ στηθύνιον, καὶ τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος, ἤλξατο διὰ τούτων ἀφαιρεῖν τὰς παρὰ φύσιν δυνάμεις καὶ ἐνεργείας τοῦ τε θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τῷ θεῷ πυρὶ τῆς κατὰ τὴν πνευματικὴν γνῶσιν δυνάμεως ἐκτῆκεν αὐτάς· τῆς μὲν ἐπιθυμίας· διὰ τῶν νεφρῶν δηλουμένης, τῆς δὲ ἐνεργείας αὐτῆς, ἥτις ἐστὶν ἡ ἡδονή, διὰ τοῦ στέθρονος. Καὶ αὖθις τοῦ μὲν θυμοῦ, διὰ στηθύνιου· τῆς δὲ ἐνεργείας αὐτοῦ διὰ τοῦ λοβοῦ τοῦ ἥπατος, ἐν ᾧ πίπτει ἡ πικρὰ καὶ δριμυτάτη χολή. Ὁ ἱερουργῶν τῷ Θεῷ δι' εὐσεβοῦς λόγου τὰς τῶν ἄλλων καρδίας αἰς ἀναλογεῖ τὸ στηθύνιον· καὶ τὴν πρακτικὴν αὐτῶν δύναμιν, ἣ ἀναλογεῖ ὁ βραχίον, ἀφορίζων τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἐντολῶν, γέγονεν ἱερεὺς, λαμβάνων παρὰ τῶν ἑαυτοῦς θυσίαν, τῷ Θεῷ προσαγόμενος τὸ στηθύνιον καὶ τὸν βραχίονα. Ἄνεπιτήδειος εἰς ἱερουργίαν ὁ τυφλὸς τὸν νοῦν, καὶ ὁ χωλὸς τῷ μὴ ὀρθοποδεῖν ἐν βίῳ καὶ δόγμασι· καὶ ὁ κολοδόρριν τῷ μὴ τελείαν ἔχειν διάκρισιν. Σύντριμμα δὲ χειρὸς καὶ ποδός, ἡ θραύσις τῆς δυνάμεως τοῦ ἐργάζεσθαι τὰ καλά, καὶ βαθίζεῖν ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ. Κυρτὸς δὲ ὁ πρὸς τὰ κάτω κεκυφώς, καὶ μὴ δυνάμενος ἀπὸ τῶν γητῶν ἀνανεῦσιν. Ἐφθῆλος δὲ, ὁ ἀπὸ νοσήματος μελανθεὶς τὴν δῆψιν τοῦ δέρματος, ὁποῖός ἐστιν ὁ ἀπὸ ἁμαρτήματος ζοφωθεὶς τὴν ψυχὴν. Πιλλὸς δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ βλέπων μὲν, οὐχ ὑγιῶς δὲ, ὡς οἱ αἰρετικοὶ, Θεὸν μὲν εἶναι πιστεύοντες, οὐχ ὑγιῶς δὲ περὶ αὐτοῦ δογματίζοντες. Ψώρα δὲ ἀγρία κατ' ἀναγωγῆν πάθος δριμύ βεῦμα καταχέμενον τῆς ψυχῆς, ἐξ ἡδονῆς μὲν ἀρχόμενον, εἰς πικρὸν δὲ πέρας καταλήγον· λειχήν δὲ, πᾶν ἐπιούην πάθος ἔρπον κατὰ τῆς ψυχῆς, καὶ εὐρυνόμενον εἰς τὸ χεῖρον. Μόνορχις δὲ, ὁ ἐξ ἡμισείας καρπογόνων.

Διὰ τί οἱ Ἰσραηλιταὶ τὰ μὲν σώματα τῶν θυμάτων ἥσθιον, τὰ δὲ αἵματα πρὸς τὴν βάσιν ἔχοντο τοῦ θυσιαστηρίου.

Οἱ Ἰσραηλιταὶ νηπιῶδεις κατὰ γνῶσιν ὄντες τύπον ἔφερον τῶν εἰσαγομένων πρὸς εὐσέβειαν. Ὁ τῶν πρὸς εὐσέβειαν εἰσαγόμενος, τὴν μὲν πρᾶξιν τῶν ἐντολῶν ἀποτελεῖ, καθάπερ σάρκα ἐσθίων τῶν ἀρετῶν τὰ φαίνοντα· λέγω δὲ τὴν ἠθικὴν παιδαγωγίαν, τοὺς δὲ λόγους αὐτῶν τῷ Θεῷ παραχωρεῖ διὰ πίστεως, πιστεύων μόνον ὅτι λόγους ἔχουσι θεῖους. Τὸ μὲν γὰρ θυσιαστήριον Θεοῦ σύμβολον, ἡ δὲ τούτου βάσις, τύπος τῆς πίστεως· θεμέλιος γὰρ αὕτη θεογνωσία,

⁶⁹ Levit. viii, 26. ⁷⁰ Levit. xxi, 18 seqq. ⁷¹ Levit. xvii, 6.

πᾶσαν τὴν οἰκοδομὴν τῆς εὐσεβείας· βασιλεύουσα. Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ὁ ἀληθὴς ἀρχιερεὺς καὶ θύσας ἑαυτὸν, δέδωκε τοῖς ἀνδρικοῖς εἰς γνῶσιν μετὰ τῆς σαρκὸς καὶ τὸ αἷμα. Ὁ γὰρ τέλειος εἰς ἀρετὴν, καὶ τοὺς λόγους τῶν ἐντολῶν ὡς αἷμα πίνει διὰ τῆς γνῶσεως.

Περὶ λέπρας τῆς οἰκίας.

Ἐν τῷ νόμῳ τῷ περὶ τῆς οἰκίας ἐχούσης λέπραν, ὄλον ὄρα τὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μυστήριον, καὶ τὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος καθαρισμόν. Τὰς δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεις, ὧν ἡ μὲν ἀνωθεν κατήλθεν, ἡ δὲ κάτωθεν ἀνήλθεν, μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Ζῶντα δὲ καὶ καθαρὰ, διότι ζωῆς καὶ καθαρότητος αἰεὶ παρεκτικαί. Καὶ διὰ μὲν τοῦ κεδρίνου ξύλου τὸ ἀδιάφθορον αἰνίττεται τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, διὰ δὲ τοῦ κεκλωσμένου κοκκίνου τοὺς ἀναμιγμένους δύο κρουνοὺς αἵματος καὶ ὕδατος, ἡ τὸν διπλοῦν λόγον θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος. Διὰ δὲ τοῦ ὑσώπου τὴν ζέσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· θερμὴ γὰρ καὶ ἡ πόα σηκτική. Καὶ διὰ μὲν τοῦ ζῶντος ὀρνίθου, τὸν ζῶντα Λόγον· ἐπὶ δὲ τοῦ αἵματος τοῦ ἐσφαγμένου, τὸ τιμιόν αἷμα τῆς προσληφθείσης σαρκὸς. Διὰ δὲ τοῦ ζῶντος ὕδατος, τὴν ζωοποιὸν χάριν τοῦ βαπτίσματος, ᾧ περιβράινεσθαι χρὴ τὴν οἰκίαν, ἥτοι τὴν οἰκουμένην ἐπίταξι· εἴτουν μυστικῶς δὲ· μυστικώτατος γὰρ οὗτος ὁ ἀριθμὸς. Τὸ ζῶν ὀρνίθιον, τὸ ἐξ-αποστελλόμενον ἔξω τῆς πόλεως εἰς τὸ πεδίον, ἐδί-δασκεν, ὅτι ζῆσεται ὁ ἀποθανὼν Χριστὸς, καὶ ἔξω τοῦ κόσμου γενόμενος μεταστήσεται, καὶ εἰς τὸ πλατὺ δὲ καὶ καθαρὸν πεδίον, τὸν οὐρανὸν ἀναβρα-μαίται.

Ἐίρηκεν ὁ νόμος· τὴν θυγατέρα σου οὐ δώσεις τῷ υἱῷ τοῦ ἀλλογενοῦς ἀρχοντος, καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ οὐ λήψῃ τῷ υἱῷ σου.

Θυγάτηρ μὲν γὰρ τοῦ πιστεύοντος νοδός, ἡ ἀγαθὴ διάνοια, υἱὸς δὲ αὐτοῦ ὁ ἀγαθὸς λογισμὸς. Αὐτὸς δὲ θυγάτηρ μὲν τοῦ ἀλλογενοῦς ἀρχοντος, ἡ τοῦ διαβόλου τοῦ ἀρχοντος τῶν παθῶν, ἡ πονηρὰ διάνοια, υἱὸς δὲ αὐτοῦ ὁ πονηρὸς λογισμὸς. Οὐ χρὴ δὲ τοὺς ἀγαθοὺς τὰ πονηρὰ ἀναμίγνυσθαι.

Τὸ κτήνος σου οὐ κατοχεύσεις ἑτεροζύγω, καὶ τὸν ἀμπελώνα σου οὐ κατασπερεῖς διάφορον.

Κτήνος ἐνταῦθα λέγει τὸ ὑποζύγων· διὰ τοῦ ὑποζυγίου δὲ τὸ ὑποχείριον ἅπαν αἰνίττεται, κελεύων τοὺς ἡγουμένους, μὴ συγχωρεῖν ὑπάγεσθαι τοὺς σπερματισμοῖς τῶν ἑτεροδόξων τοὺς ὑπὸ χεῖρα, μὴ πως ἑτεροφυῆ καὶ νόθα τέκναι δόγματα. Πάλιν δὲ ἀμπελῶνα καλεῖ τοὺς καταπεφυτευμένους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὓς οὐ χρὴ παρορᾶν κατασπειρομένους διαφόρους, εἴτουν ποικίλους ἀσειδῶν σπέρμασιν· ἵνα μὴ ταῦτα τὴν ἰκμάδα καὶ πίστην τῶν ψυχῶν αὐτῶν εἰς ἑαυτὰ δαπανήσαντα, ποιήσωσιν αὐτὰς ἀκάρπους εἰς τὴν εὐσέβειαν.

Ἐξοστρακίζων τὴν βλακειαν ὁ Θεὸς, καὶ μόνως γενέσθαι τῆς χρείας τοὺς ὑπάρχους βουλόμενος, διὰ μὲν τοῦ μὴ συνυφαίνειν λίνον καὶ ἔριον, τὴν ποικι-

tionis portans universum pietatis ædificium. Christus autem cum advenisset verus pontifex, et seipsum sacrificasset, dedit iis qui sunt fortes ad cognitionem, cum carne etiam sanguinem. Nam qui est in virtute perfectus, mandatorum etiam rationes, tanquam sanguinem, bibit per scientiam.

De lepra domus⁷¹.

In lege de domo habente lepram vide totum nostri Servatoris mysterium, et purgationem per baptismum. Nam jubet quidem sumi duas aviculas, ut per duas aviculas intelligas duas Christi naturas, quarum altera quidem descendit desuper, altera autem ab imis post resurrectionem ascendit. Viventes autem et mundæ, propterea quod ex præbeant vitam et puritatem. Et per lignum quidem cedrinum ænigmatice significat incorruptionem corporis Christi. Per retortum autem coccinum, duos fontes mistos sanguine et aqua, aut duplicem rationem divinitatis et humanitatis. Per hyssopum autem, fervorem Spiritus sancti: est enim herba calida et vim habens abstergendi. Et per vivam quidem aviculam, vivum Verbum; per maculatæ autem sanguinem, pretiosam sanguinem assumptæ carnis. Per aquam autem vivam, vivificam gratiam baptismatis, quo oportet domum. id est orbem terræ aspergi septies, seu mystice. Est enim hic numerus maxime mysticus. Avicula autem quæ emittitur extra civitatem in campum, docebat quod mortuus Christus vivet, et cum fuerit extra mundum, migrabit, et in latum et purum campum, nempe cælum, revertetur.

Lex dixit: Filiam tuam non dabis filio principis alienigenæ, et ejus filiam non accipias filio tuo⁷².

Nam mentis quidem fidelis filia est bona cogitatio; ejus autem filius est bona ratiocinatio. Rursus autem filia quidem principis alienigenæ, seu diaboli principis vitiorum et motuum animi, est mala cogitatio: ejus autem filius est mala ratiocinatio. Non oportet autem mala misceri cum bonis.

Jumentum tuum non facies coire cum animali alterius generis; et vinetum tuum non seres diverso semine.

Jumentum hic dicit animal subjugale; subjugale autem ænigmatice significat quidquid est subjectum, jubens ductoribus ne permittant subjectos subjugi seminationibus eorum qui sunt diversi generis, ne adulterina pariant dogmata. Rursus autem vinetum vocat eos qui sunt plantati in Ecclesia, quos non oportet despiciere diverse seu varie seminatos inferiorum seminibus; ne si ea succum et pinguedinem eorum animarum in se consumpserint, eas efficiant steriles ad pietatem.

Deus volens suos exterminare mollietatem ac luxum, et nihil querere præter usum, per hoc quidem quod jubet non contexere linum et lanam, exterminav.3

⁷¹ Levit. xv, 55 seqq. ⁷² Exod. xxxiv, 16; Deut. vii, 5.

varietatem : per hoc autem quod non purpuram cum lino, exterminavit nimium sumptum et ornatum ; per hoc autem quod jubet esse sollicitos de lepra vestium et lapidum, prohibuit possidere plus quam usus postulet. Repositis enim vestibus et inanibus domibus hoc accidit. Alia autem ratione per linum et lanam ostendit morum duplicitatem, eam prohibens.

Non arabis simul in vitulo et asino.

Vitam tuam non ita geres ut industriam conjungas cum libidine. Statera justa et æqua sunt pondera, justus modius æquusque sextarius. Diversis his mensuris ænigmatically significat diversos modos justitiæ ; sextarius enim mensuræ species est apud Hebræos. Mens recta et amans justitiæ quodam modo trutinat et metitur rerum naturas, unicuique id quod decet examinans ac demetiens, neque eo quod deficit, neque quod abundat, dissolvens id quod esse oportet exactum et accuratum.

EX LIBRO NUMERORUM.

Jussi sunt Moyses et Aaron ad belli aciem visitare, hoc est, describere omne masculinum ex filiis Israel, a viginti annos nato et supra, quemlibet exeuntem in virtute 16.

Omnis enim qui puerilem excessit imbecillitatem et mollitiem, et jam evasit vir et fortis ad suscipiendos labores pro virtute, et in virtute et fortitudine exit adversus demones, describitur et in numerum refertur ad Dei aciem, et fit Dei miles. Nam annus quidem vicesimus, his quidem qui in mundo militant, sufficit ad intelligentiam et fortitudinem. Tempus autem quod est infra eam ætatem, imperfectum est ad utrumque. Moyses autem et Aaron eos quos diximus describentes, præfigurabant ambo unum Christum legislatorem simul et pontificem, et descriptorem eorum qui ipsi militant.

Describuntur autem, Deo jubente, et masculina omnia tribus Leviticæ, et masculina et primogenita sola aliarum tribuum ab uno mense et supra. Sed tempus unius mensis est et his et illis symbolum infantie secundum Christum in simplicitate et innocentia. Ex iis infantibus autem, Leviti quidem significant eos qui sunt consecrati. Mundani autem primogeniti, eos qui ex vita mundana vere imitantur, quantum conceditur, Christum qui est vere primogenitus. Describit autem et hos et illos Christus in libro supernorum ministrorum et primogenitorum. Primo autem loco est collocatum genus sacerdotale, ut quod sit soli Deo dedicatum, et non dividitur ad Deum et mundum, quomodo dividuntur primogenita. Masculina autem sunt hæc et illa, et muliebri- tate superiora. Nam quod est imbecillum et super- ratu facile, est reprobum.

16 Num. xxvi, l seqq.

λίαν ἐξήριος· διὰ δὲ τοῦ μὴ πορφύραν τοῖς λίναις, τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν καλλωπισμὸν διὰ δὲ τοῦ λί- πραν ἱματίων καὶ λίθων περιεργάζεσθαι, τὸ κτεῖσθαι πλέον τῆς χρείας ἀπηγόρευσε. Τοῖς γὰρ ἀποθέτοις ἱματίοις καὶ ταῖς κεναῖς οἰκίαις τοῦτο συνέβαινε. Καθ' ἕτερον δὲ λόγον, διὰ τοῦ λίνου καὶ τοῦ ἱεροῦ τὴν τοῦ τρόπου ἐκλήρη ἐνέτηκεν, ἀπαγορεύων ἐ- τὴν.

Ὅχι ἀροτριώσεις ἐν μόσχῳ καὶ ὄνῳ ἐπὶ τὸ αὐτῷ.

Ὁὐ πολιτευσῆ συζεύξας τὸ φιλόπονον σου τῷ φιλο- δόνῳ. Ζυγὰ δίκαια, καὶ σταθμὰ δίκαια, καὶ χῶρος δὲ- καιος ἔσται σοι. Τοῖς διαφόροις μέτροις τούτοις τοῖς διαφόροις τρόποις τῆς δικαιοσύνης αἰνίττεται. Καὶ ὁ χῶρος γὰρ, εἶδος μέτρου παρ' Ἑβραίοις· νοῦς γὰρ εὐθὺς τε καὶ φιλοδίκαιος, ταλαντεύει τὸν τρόπον τινὰ καὶ ματρῆι τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις, δοκιμάζων καὶ ἐπιμετρῶν ἐκάστην τὸ κρέπον, ὅτε τῷ ἄλλοι καὶ, ὅτε τῷ περιττῷ τὴν ἀκρίθειαν παραλείων.

THE BIBAON TON APIOMON.

Ἐκελεύσθησαν Μωσῆς καὶ Ἀαρὼν εἰς παράταξιν καὶ πόλεμον ἐπισκέψασθαι, τοῦτ' ἔστιν, ἀπο- γράψασθαι πάντα ἄρσενα τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπὸ εἰκοσαστοῦς καὶ ἐπάνω, πάντα ἐκπορευόμε- νον ἐν θυράμῳ.

Πᾶς γὰρ υπερβάς τὴν παιδικὴν ἀσθένειαν καὶ μα- λακίαν, καὶ ἦδη γενόμενος ἀνδρικός εἰς πόρους τοῦ; ὑπὲρ ἀρετῆς, καὶ ἐκπορευόμενος κατὰ δαιμόνων ἐν δυνάμει καὶ γενναϊότητι, εἰς Θεοῦ παράταξιν ἀπογρά- φεται, καὶ Χριστοῦ γίνεται στρατιώτης. Ὁ μὲν γὰρ εἰκοστὸς ἀναυτὸς τοῖς κοσμητικῶς στρατευομένοις αὐ- ἄρκως εἰς ἀνδρεία καὶ σύνεσιν. Ὁ δὲ κατωτέρω χρόνος ἀτελής πρὸς ἀμφοτέρω. Μωσῆς δὲ καὶ Ἀαρὼν ἀπογραφόμενοι τοὺς εἰρημένους, προστύπων ἄμφω τὸν ἕνα Χριστὸν, τὸν νομοθέτην ἅμα καὶ ἀρχιερέα, καὶ ἀπογραφεὰ τῶν στρατευομένων αὐτῶν.

Ἀπογράφονται δὲ, Θεοῦ προστάξαντος, τάτε ἄρσε- να πάντα τῆς Λευὶ φυλῆς, καὶ τὰ ἄρσενα καὶ πρωτό- τοκα μόνω τῶν ἄλλων φυλῶν, ἀπὸ μηνιῶν καὶ ἐπάνω. Ἄλλ' ὁ μὲν μηνιαῖος χρόνος καὶ τούτοις κἀκεῖνοις σύμβολον τῆς κατὰ Χριστὸν ἐν ἀκλότητι καὶ ἀκακίᾳ νηπιότητος. Τῶν δὲ νηπίων τούτων τὰ μὲν Λευιτικὰ τοὺς ἱερωμένους ὑποσημαίνουσι· τὰ δὲ κοσμικὰ προ- τότοκα, τοὺς ἐκ τοῦ κοσμικοῦ βίου τὸν ἀληθῶς πρωτότοκον Χριστὸν μιμουμένους, ὅσων ἐγγωρεῖ. Ἀπογράφεται δὲ καὶ τούτους κἀκεῖνους ὁ Χριστὸς ἐν βίβλῳ τῶν ἑνω λειτουργῶν τε καὶ πρωτότοκων. Πρω- τέταται δὲ τὸ ἱερατικὸν γένος, ὡς μόνον τῷ Θεῷ ἀνακειμένον, καὶ μὴ μερίζμενον πρὸς Θεὸν καὶ κί- σμον, καθάπαρ μερίζονται τὰ πρωτότοκα ἄρσενα ἐκ καὶ ταῦτα κἀκεῖνα, καὶ θηλυπρατείας ὑπέρτερα. Τῆ γὰρ ἐναλίκι καὶ ἀκαταγώνιστον, ἐδόκιμον.

Ἀποβαίνοντων δὲ πάντων ἤδη τῶν προαπογραφέντων, καὶ οὐδενὸς ὑπολειφθέντος πληρῶς υἱοῦ Ἰσραὴλ, καὶ Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυῆ· πάλιν ἀπογραφή γίνεται τῶν υἱῶν τῶν τετελευτηκόντων, καὶ ἀπογράφεται εἰς κληρονομίαν τῆς γῆς.

Οἱ τῶν ἑνδεκά φυλῶν ἄρσενες ἀπὸ εἰκοσσετοῦς καὶ ἐπάνω οὔτε δὲ γυναῖκες, οὔτε παῖδες εἰς ἀπογραφὴν λαμβάνονται. Κληρὸς γὰρ παρὰ Θεοῦ καὶ ἀπόλαυσις τοῖς ἐπιτηδεύουσιν εἰς τὴν νοσην παράταξιν τῶν ἀοράτων ἰχθῶν, καὶ ἀκαλοῖς εἰς πνευματικὴν ἀνδραγαθίαν, καὶ βεθηκόσιν εἰς σύνεσιν, ἀλλ' οὐ τοῖς θηλυμένοις ἐν πάθει, καὶ ἀδρανέσιν εἰς ἀντίστασιν τῶν δαιμόνων, οὐδὲ τοῖς παιδαριώδη φρόνησιν ἔχουσιν. Ἀπογράφονται κίνταυθα πάλιν ἰδικῶς τὰ ἄρσενα τῆς Λευιτικῆς φυλῆς, ἀπὸ μηγιάλου καὶ ἐπάνω, διὰ τὸν ἀνωτέρω δηλωθέντα λόγον. Οὐ δίδονται δὲ τοῦτοις κληρὸς ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ· ἐπαῖθι τοῖς ἱερέουσιν οὐκ ἔστιν ἐν γῆ κληρὸς, ὡς τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ αὐτὸς ὁ Θεὸς ᾧ μόνῳ λατρεύουσι τε καὶ προσεδρεύουσι.

Καὶ τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἐστάθη ἡ σκηνή, ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν σκηνήν, καὶ ἡ νεφέλη ἐκάλυπτεν αὐτὴν ἡμέρας, καὶ εἶδος πυρός τῆς νύκτα.

Παγεῖσις δὲ τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν, ὁ Χριστὸς ἐκώσθη ἐσχέπασεν αὐτήν, τοῖς μὲν τῆς ἡμέρας· ἦως τοῖς φωτισμένοις λαμπρότητι βίου καὶ τῶν δογματικῶν ἐπισκιάων, καὶ τὸν καύσωνα τῶν πειρασμῶν ἀπελαύνων, καὶ ἀνάψυξιν καὶ ψυχαγωγίαν ἐνεῖς· τοῖς δὲ καθάπερ ἐν νυκτι· τῷ σκέτει τῆς ἀμαθείας καθυέδοντας, πυροσύων καὶ φωτίζων εἰς ἐπίγνωσιν καὶ ἀλήθειαν. Χρεῖα γὰρ τοῖς μὲν ἀτελεστέροις φωτισμοῦ, πρὸς ὁδήγίαν τοῦ κρείττονος· τοῖς δὲ τελειωτέροις ἐπακουρίας, ὥστε δύνασθαι διενεγκεῖν τὸ βάρος καὶ τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας.

Καὶ ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης Κυρίου προεπορεύετο πρότερα αὐτῶν κατασκέπασθαι αὐτοῖς ἀνάκασιν.

Κιβωτὸς ὁ Χριστός. Ὡς περ γὰρ ἐκείνη ἐκ ξύλων ἀσῆπτων καὶ χρυσοῦ καθαροῦ κατασκευασθεῖσα ἔνδον, ἔφερε τὸν νόμον Κυρίου· οὕτω καὶ τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Χριστοῦ ἐκ σώματος ἀφάρτου καθ' ἀμαρτίαν, καὶ ψυχῆς καθαρᾶς καὶ λαμπρᾶς συντεθέν, ἔνδον εἶχε τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸν, ὅστις Χριστὸς προεπορεύετο εἰς τὰ ἐπουράνια μετὰ τὴν οικονομίαν, ἐτοιμάσαι τοῖς λατρευταῖς αὐτοῦ τόπον, ὡς αὐτὸς εἶρηκεν, τόπον δὲ τῆς ἀναπαύσεως δηλονότι.

Καὶ ἡ νεφέλη ἐσκίαζεν ἐπ' αὐτοὺς ἡμέρας ἐν τῷ ἐξείρειν αὐτοὺς ἐκ τῆς παρεμβολῆς.

Ὁ Χριστὸς γὰρ, ὃς ἔστιν κεφαλὴ τὸν καύσωνα τῶν πειρασμῶν ἀποσκέδαζουσα, καὶ ψυχαγωγούσα, ἐπισκιάζει ἐπὶ τοὺς ἀπαίροντας ἐξ ἄγνοίας εἰς γνῶσιν, καὶ ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν, καὶ κατὰ δρόμον ἀρετῆς προεπάροντας. «Χωρὶς γὰρ, φησὶν, ἐμοῦ οὐ δύνασθε

⁹ Fort. leg. ἡ νεφέλη.

A Mortuis autem jam omnibus qui prius descripti fuerant, et nullo relicto præter Chaleb filio Jephone, et Jesu Nave, rursus fit descriptio filiorum eorum qui decesserant, et describuntur ad hæreditatem terræ ¹⁵.

Masculi undecim tribuum a viginti annos nato et supra describuntur. Sed neque feminæ, nec pueri referuntur in numerum. Sors enim a Deo fruenda adtur iis qui sunt apti ad aciem, quæ cadit sub intelligentiam, inimicorum qui sub aspectum non cadunt, et qui sunt strenui ad spiritualia fortiter gerenda facinora, et proveci sunt ad intelligentiam: non autem iis qui in vitis et animi motibus sunt effeminati, atque imbecilli ad resistendum dæmonibus; neque iis qui puerilem habent prudentiam. B Describuntur autem hic quoque rursus separatim masculina tribus Leviticæ, ab eo qui est unius mensis et supra, propter eam rationem quæ superius fuit ostensa. Non datur autem iis hæreditas in filiis Israel: quoniam sacerdotibus non est hæreditas in terra sicut aliis hominibus, sed in cælo ipse Deus, quem solum colunt et cui serviunt et assident.

Et quo die stabat tabernaculum, tabernaculum operuit nubes: et nubes operiebat ipsum interdium, et species ignis noctu ¹⁶

Fixa enim fidelium Ecclesia, Christus eam texit desuper: eos quidem qui sunt Dei, hoc est illuminati, vitæ edogmatum splendore obumbrans, et æstum tentationum abigens, refrigeriumque et recreationem animi eis immittens: eis autem qui tanquam in nocte in tenebris peccati dormiunt, facem accendens, et eos illuminans ad agnitionem et veritatem. Nam imperfectioribus quidem opus est illuminatione ad deducendum ad id quod est melius: perfectioribus autem auxilio, ut ferre possint diei onus et æstum.

Et arca testamenti Domini præcedebat eos, ad designandum eis requiem ¹⁷.

Christus est arca. Quomodo enim illa constructa ex lignis, in quæ non cadit putrefactio, et ex auro, intus ferebat legem Domini: ita etiam Christi humanitas composita ex corpore, in quod, quod ad peccatum attinet, non cadit corruptio, et ex anima munda et nitida, intus habebat Verbum Dei et Deum, qui Christus præiit ad cœlestia post dispensationem, ad parandum cultoribus suis locum, ut ipse dixit, locum quietis scilicet.

Et nubes eos obumbrabat interdium, dum ipsi id moverent ex castris ¹⁸.

Christus est nubes, quæ æstum tentationum dissipans et animam recreans, obumbrat eos qui recedunt ab ignorantia ad cognitionem, et ab infidelitate ad fidem, et proficiunt in cursu pietatis. «Nam sine me, inquit, nihil potestis facere ¹⁹. » Adjectum

¹⁵ Num. xiv, 1 seqq. ¹⁶ Num. ix, 15 seqq. ¹⁷ Num. x, 33. ¹⁸ Ibid. 34. ¹⁹ Joan. xv, 5.

est autem interdiu, quoniam his qui ambulant in luce bonorum operum solet opem ferre et eos recreare. Per Domini autem jussum castra movebant, quoniam et verbo seu ratione opus est, incitante ad profectum, et obedientia divinorum mandatorum.

Et erat populus murmurans et loquens mala coram Domino, et exarsit ignis a Domino, et exedit partem castrorum 80.

Eos enim qui blasphemant coram Domino, et ipsam aversantur, exedit ignis gehennæ. Partem dixit, propterea quod multi ex ipsis conversi, eximentur a supplicio. Porro autem alio quoque tempore murmurantes adversus Deum, et manna appellantes panem inanem, interibant morsu serpentum. Nam qui ingrati animi vitio Deum benefactorem despiciunt, incidunt in morsus serpentis qui cadit sub intelligentiam. Duas tubas ductiles argenteas ut faceret, Deus jussit Moysei, ad vocandos cætus, et ad movenda castra, et quando solos quidem populi duces ad ipsum oporteret congregari, una canere, quando autem populum, duabus. Ad movenda autem castra statuit esse quatuor genera signorum per hujusmodi tubas. Atque duæ quidem erant tubæ, quoniam duplex est ratio doctrinæ ecclesiasticæ: alia quidem vitam componens, alia autem dogmatum curam gerens. Sunt autem ambæ ductiles et argenteæ, propterea quod et hæc et illa sit sonora et clara, et in quam non cadit reprehensio. Et duces quidem convocabat una tuba. Opus enim est corrigente oratione et institutoribus: sunt enim homines: sed modica, « Da enim, inquit, sapienti occasionem, et erit sapientior 81. » Populum autem duæ. Multa enim exhortatione et admonitione opus habet. Quatuor autem signorum genera quæ tubis fiunt, præfigurabant quatuor libros evangelistarum: qui per ea quæ significant, jubent nos discedere ab his terrenis quæ sunt in quatuor climatibus orbis terræ, et ad supernam Jerusalem contendere. Per duas autem tubas fiunt quatuor signa, quoniam per Christum Deum et hominem resonarunt ea quæ sunt significata ab evangelistis. Aut etiam aliter, quatuor genera signorum erant symbolum quatuor generum rationis ethicæ. Quorum unum quidem resonat in iis qui per catechesim adhuc instituuntur: tria autem iis qui sunt bonæ terræ, quæ produxit ad triginta et sexaginta et centum 82. Aliter enim et aliter sunt hi docendi. Nam iis quidem qui vitam elegerunt matrimonialem, dices: « Alligatus es uxori, ne quæras solutionem. » Iis autem qui vitam in virginitate: « Solutus es ab uxore, ne quæras uxorem 83. » Iis autem qui statuerunt in monastica degere exercitatione: « Mortificate membra vestra quæ sunt supra terram 84. » Et cuilibet vitæ generi accommodabis genus conveniens exhortationis et doctrinæ. Lex

ποιειν ουδέν. » Ἡμέρας δὲ προσκεῖται, διότι τοῖς ἐν φωτὶ καλῶν ἔργων πορευομένοις εἰσθε συνεργεῖν τε καὶ ἀναψύχειν. Διὰ προστάγματος δὲ Κυρίου τὰς ἐπάρσεις ἐποιοῦντο· διότι χρεῖα καὶ λόγου τοῦ παροτρύνοντος εἰς προκοπὴν, καὶ ὑπακοῆς τῶν θεῶν ἐπιτολῶν.

Καὶ ἦν ὁ λαὸς γογγύζων καὶ λαλιῶν ποτηρὰ ἐναντίον Κυρίου. Καὶ ἐξεκαύθη ἐν αὐτοῖς πῦρ παρὰ Κυρίου, καὶ κατέφαγε μέρος τῆς παρεμβολῆς.

Τοὺς γὰρ ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ βλάσφημοῦντας καὶ ἀποστρεφομένους αὐτὸν, καταφάγεται τὸ πῦρ τῆς γέννης. Μέρος δὲ εἶπε, διότι πολλοὶ αὐτῶν ἐπιστρέψαντες, ἐξαιρεθῆσονται τῆς κολάσεως. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ καιρὸν γογγύζοντες κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄρτους διάκεινον τὸ μάννα προσαγορεύοντες, τοῖς δὴγμασι τῶν ὄρεων διεφθείροντο. Οἱ γὰρ ταῖς ἀχαριστίας ἐν εὐεργετοῦντα Θεῷ ἀτιμάζοντες, τοῖς τοῦ νοητοῦ δρέκοντος δὴγμασι περιπίπτουσι. Δύο σάλπιγγας ἐλάτεις ἀργυρᾶς ὁ Θεὸς ποιεῖν προσέταξε τῷ Μωυσῆι, πρὸς τὴν καλεῖν τὴν συναγωγὴν, καὶ ἐξαίρειν τὰς παρεμβολὰς· καὶ ὅτι μὲν δέον μόνους τοὺς ἡγουμένους τοῦ λαοῦ συνάγεσθαι πρὸς αὐτόν, τῇ μιᾷ σαλπίζειν, ὅτε εὐλαβῶν ταῖς δυσί. Πρὸς δὲ τὰς ἐξάρσεις τῶν παρεμβολῶν, τέσσαρα σημασιῶν ὤρσειεν εἶδη διὰ τῶν τοιαύτων σαλπίγγων. Δύο μὲν οὖν αἱ σάλπιγγες, ὅτι ὁ ὁ λόγος τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας, ὁ μὲν βίον ρυθμίζων, ὁ δὲ δογμάτων ἐπιμελούμενος. Ἐλαται δὲ καὶ ἀργυραὶ καὶ ἄμφω, διὰ τὸ εὐχῆς καὶ λαμπρῶν καὶ ἀμώμητον καὶ τοῦτο κάκεινον. Καὶ τοὺς μὲν ἡγουμένους μίᾳ συνεχάλει σάλπιγγι. Χρεῖα γὰρ λόγου διορθοῦντος καὶ τοῖς καθηγηταῖς· ἄνθρωποι γὰρ, πλὴν ὀλίγου· « Δίδου γὰρ, φησὶ, σοφὴν ἀπορρομήν, καὶ σοφώτερος ἐσται. » Τὴν δὲ λαὸν δύο. Πολλῆς γὰρ ὁδοῦ δεῖται προτροπῆς καὶ παρακλήσεως. Τὰ δὲ τέσσαρα τῶν σημασιῶν εἶδη τὰ διὰ τῶν σαλπίγγων γινόμενα, τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν εὐαγγελιστῶν προστίθουσι, ἃ δι' ὧν σημαίνουσιν, ἐξαίρειν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν γενηρῶν τούτων, τῶν ἐν τοῖς τέσσαραις κλίμασι τῆς οἰκουμένης, καὶ πρὸς τὴν θῶν Ἱερουσαλὴμ ἐκτελεσθαι διακελεύονται. Διὰ δὲ τῶν δύο σαλπίγγων αἱ τέσσαρες σημασίαι, ὅτι καὶ διὰ τοῦ διπλοῦ Χριστοῦ τοῦ θεανθρώπου τὰ σημαίνόμενα τοῖς εὐαγγελισταῖς ἐνηχῆθησαν. Ἡ καὶ ἄλλως, τὰ τέσσαρα τῶν σημασιῶν εἶδη σύμβολον ἦσαν τῶν τεσσάρων εἰδῶν τοῦ ἠθικοῦ λόγου. Ὅταν τὸ μὲν ἐνηγεῖ τοῖς ἐπι κατηχομένοις· τὰ τρία δὲ τοῖς τῆς ἀγαθῆς γῆς ἡτις ἐκαρποφόρησεν εἰς τριάκοντα, καὶ εἰς ἐξήκοντα, καὶ εἰς ἑκατόν. Ἄλλως γὰρ καὶ ἄλλως τούτους διδάσκον. Τοῖς μὲν γὰρ τὸν ἐν γάμφῳ βίον προελομένους ἐπαίει· « Δίδουσαι γυναῖκα, μὴ ζητεῖ λύσιν. » Τοῖς δὲ τὸν ἐν παρθενίᾳ· « Λέλυσαι ἀπὸ γυναῖκος, μὴ ζητεῖ γυναῖκα. » Τοῖς δὲ τὸν ἐν ἀσκήσει· « Νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. » Καὶ ἐκάστη ἰδέα βίου τὸ προσῆκον εἶδος ἀρμόσεις τῆς προτροπῆς καὶ διδασκαλίας. Τοῖς ἱερῶσι δὲ σαλπίζειν ἀφώρσειεν ὁ νόμος, ὅτι καὶ τῶν ἱερῶν ἴδιον τὸ διδάσκειν. Αἱ δὲ πυκαὶ

80 Num. xi, 1 seqq. 81 Prov. ix, 9. 82 Matth. xiii, 8. 83 I Cor. vii, 27. 84 Coloss. iii, 5.

τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐξάρσεις, τὰς πυκνάς κατ' ἀρετὴν Ἀ προεπάς τοῦ νέου λαοῦ τῶν πιστῶν, καὶ καθ' ἡμέραν ἐφειλομένας ἐπακτάσεις ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν, ὅπως ἔμαρταινον. Ἄγιον ὠνόμασεν ὁ νόμος τὸν ὑποσχόμενον τῷ Θεῷ τὴν ἑαυτοῦ κόμην. Λαμβάνεται γὰρ ἡ κεφαλὴ μὲν εἰς τύπον τοῦ νοῦ, ὡς ἐνδιαίτημα νοῦ· αἱ δὲ τρίχες εἰς τὰς ἐννοίας. Νοῦ γὰρ αὐταὶ γεννήματα. Χρὴ τοίνυν ἡμᾶς μὴ γυμνὸν καὶ ἐφιλωμένον ἐννοίων ἀγαθῶν ἔχειν τὸν νοῦν, ἀλλὰ βρῦοντα ταῦταις καὶ κομῶντα Θεῷ.

ergo nos non nudam et a bonis cogitationibus glabram

Περὶ τῆς πυρᾶς διαμύλων.

Ὁ καταπιπρῶν τὴν δάμαλιν καὶ ἀναμιγνύς τῇ σποδιῇ τὸ κέδρινον ξύλον, καὶ μέντοι καὶ ὁ συλλέγων τὴν σποδιάν, ἀκάθαρτοι γὰρ, φησὶν, ἕως ἑσπέρας, καίτοι φαιδρυνόμενοι τὰ ἄμφια καὶ ὑπάρχοντες καθαροί, ὑποδηλοῦντος τοῦ νόμου τὸ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἀσθενές, καὶ ὅτι περ, εἰ ἀκριβῶς ἔρευνητο τὰ καθ' ἡμᾶς, οὐδεὶς τῶν τεταγμένων εἰς λειτουργίαν παντελῶς καθαρὸς. Ἄξιός γάρ οὐδεὶς ἀποθίγειν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μυστηρίων· καὶ λοιπὸν εἰ συγκρίνοιτο τὰ καθ' ἡμᾶς καθαρὰ τῇ καθαρότητι τοῦ Χριστοῦ, ἀκάθαρτά ἐστι καὶ μεμολυσμένα, οὐπὲρ ἐνώπιον οὐδὲ τὰ ἀστρα καθαρὰ, κατὰ τὸν εἰπόντα. Ἀπέκειτο δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ ἀγνισμοῦ ἐξω τῆς παρεμβολῆς δηλοῦν ὅτι ἐξω τῆς τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆς, ἢ ἐν Χριστῷ κάθαρσις. Ἀποπειροῖτο γὰρ αὐτῆς ἡ ἀφανίζουσα χάρις. « Ἴδου γάρ, φησὶν, ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἐρημος. » Καὶ νεκρῶτος μὲν σώματος, σύμβολον φθορᾶς καὶ ἀκαθαρσίας. Ὁ δὲ τοῦ ὕδατος φαντισμὸς, τύπος τοῦ ἀγίου βαπτίσματος. Κατεββαίνοντο δὲ τρίτην καὶ ἑβδόμην ἡμέραν. Τὸ γὰρ βάπτισμα πιστῶν ἔχει τῆς τε κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῆς κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος ἐπιδημίας αὐτοῦ, καθ' ἣν κρίνων, ἀποδώσει ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ οἶκος καταμιαίνωτο, φησὶ, τεθνεῶτος τις ἐν αὐτῷ, ἀκάθαρτοι μὲν οἱ εἰσβαίνοντες ἐν αὐτῷ. Βδελυρὸν δὲ καὶ σκυῖος ἅπαν καὶ ἀγγεῖον οὐ πεπωμασμένον· πλήν τῷ ὕδατι τοῦ ἀγνισμοῦ, καὶ ταῦτα διακαθαίρειν ἐκέλευσεν ὁ νόμος. Οἶκος μὲν οὖν μεμιασμένος, ἢ Συναγωγὴ τῶν κυριοκτόνων Ἰουδαίων, τεθνεῶτος ἐν αὐτοῖς τοῦ Σωτῆρος· ὅτε καὶ μᾶλλον ἐμιάνθησαν τῷ φόνῳ αὐτοῦ. Καὶ οἱ δὲ προσήλυτοι εἰσβαίνουσιν εἰς αὐτήν, ἀκάθαρτοι καὶ οὗτοι σὺν αὐτῇ. Σκευὴ δὲ ἐν αὐτῇ οἱ κατὰ μέρος Ἰουδαῖοι, ἀγγεῖα οὐ πεπωμασμένα, διὰ τὸ ἀφαιρηθῆναι τὴν ἀσφάλειαν τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἀκοῆς, καὶ εἶναι προχείρους εἰς πᾶσαν καλίαν. Γνωμοδοτεῖ μὲν ὁ Ἰσθθρ, ὑπακούει δὲ ὁ Μωσῆς· ἵνα γινώμεν ὡς ὁ ἐξ ἔθνῶν λαὸς σοφώτερος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ διὰ τῆς πίστεως γέγονε· καὶ πολλάκις ἐξ ἔθνῶν τὸν Ἰουδαῖον νομοθετήσας, πειθόμενον λαμβάνει· τὰς κατὰ Χριστὸν ἐντολάς.

Τὸ μὲν τοῦ Μωσέως πρόσωπον ἐπέχει· Χριστὸς νομοθέτης γὰρ καὶ οὗτος, καὶ μεσίτης τοῦ Θεοῦ καὶ

A autem constituit sacerdotibus ut tuba canerent, quoniam sacerdotum quoque primum est docere. Israelitarum autem frequentes castrametationes tacite significant frequentes in virtute profectus novi populi fidelium, et quæ quotidie fieri debent extensiones ad anteriora. Lex eum nominavit sanctum, qui comam suam Deo est pollicitus⁸⁶. Nam accipitur quidem caput pro figura montis, ut in quo mens degat et habitet; pili autem pro notionibus et cogitationibus. Eæ enim sunt fetus mentis. Oportet ergo nos non nudam et a bonis cogitationibus glabram habere mentem, sed eis scatentem et Deo comatam.

De rufa juvenca.

Qui comburit juvencam, et cum cinere miscet lignum cedrinum, et qui etiam colligit cinerem, est, inquit⁸⁸, immundus usque ad vesperam, etiamsi vestimentis læti sint et alacres ac mundi, lege tacite ostendente imbecillitatem humanæ naturæ, et quod, si res nostræ accurate et exacte indagarentur, nullus ex iis qui sunt ordinati ad ministerium est omni ex parte purus. Nullus est enim dignus qui tangat sacramenta nostri Servatoris: et si quæ sunt apud nos pura, conferantur cum Christi puritate, ea sunt immunda et polluta, in cujus conspectu ne astra quidem sunt munda, ut scriptum est⁸⁶. Reposita autem erat aqua expiationis extra castra, significans quod extra castra Synagogæ Judæorum est in Christo expurgatio. Ab ea enim recessit gratia quæ emundat et expiat. « Ecce enim, inquit, relinquitur domus vestra deserta⁸⁷. » Et corporis quidem mortalitas est symbolum corruptionis et immunditiæ. Aquæ autem aspersio est figura sancti baptismatis. Aspergebantur autem die tertio et septimo. Baptisma enim habet fidem resurrectionis Servatoris quæ fuit die tertio, et ejus adventus qui est futurus in consummatione septimi sæculi in quo judicans reddet unicuique secundum opera sua. Quod si etiam domus polluatur, aliquo in ea mortuo, immundi sunt etiam qui eam ingrediuntur. Exsecranda est etiam omnis supellex et vas quod nondum est opertum. Cæterum ea quoque jussit lex mundare aqua expiationis⁸⁷. Atque polluta quidem domus est Synagoga Judæorum qui Dominum occiderunt, cum inter eos mortuus sit Servator, quando etiam ejus cæde magis sunt polluti. Porro autem quoties etiam proselyti in eam ingrediuntur, sunt ii quoque cum ea immundi. Supellex autem, singuli sunt Judæi, et vasa non operta, propterea quod mentis ablata sit securitas et auditus, et sint propensi ad omne vitium. Legem quidem dat Jethro, paret autem Moyses: ut sciamus quod populus ex gentibus evasit per fidem sapientior populo Judæico, et sæpe populus ex gentibus lege lata Judæo accipit eum parentem Christi mandatis.

Moyses quidem personam gerit Christus: is enim est legislator, et intercessor Dei et hominum⁸⁸.

⁸⁶ Num. vi, 5. ⁸⁷ Num. xix, 3-10. ⁸⁸ Job xv, 15. xviii, 21. ⁸⁹ II Tim. ii, 5.

⁸⁶ Levit. xi, 24-40. ⁸⁷ Matth. xxiii, 58. ⁸⁸ Exod. i.

Aaronis autem personam, sacerdotes et pontifices Judæorum; Mariæ vero, Synagoga Judæorum. Nam et sacerdotes et populus Hebræorum accusarunt Christum Servatorem nostrum, quod legem esset transgressus, et quod sibi despondisset Ecclesiam ex gentibus, quæ erat nigra tenebris peccati. Est verisimile ex nuce juglande fuisse virgam Aaronis, in symbolum vigilantix. Jeremiæ enim videnti virgam nuceam dicit Deus: « Ecce vigilavi super sermones meos⁹⁹. » Produxit autem nuces, quod est etiam signum virtutis viri, intus habentis id quod est ejus esculentum, in habitu animæ, non in proceritate corporis.

Cum ex universa multitudine duodecim sola bellatorum millia elegisset Moyses, Deo jubente, ea immisit in Madianitas, et per ipsa, eos fudit ac exterminavit⁹⁹. Reversis autem his viris fortissimis et multis captivis, jussit eis ut castrametarentur extra castra populi ad septem usque dies: ipsi autem expiati cum omnibus captivis tertio die et septimo ingrederentur in castra. Post Mosem autem eos est allocutus qui tum erat pontifex Eleazar, jubens eos quidem lavare suas vestes: captivitatis autem aurum quidem et argentum, et quæcunque sunt solidæ materiæ, per ignem ducere; vestem autem, et quæcunque sunt imbecillæ materiæ, per aquam expiare, et septimo die esse mundatos, et ita castra ingredi. Vide ergo quæ mystice significantur. Opus enim habent aliqua expiatione ii qui se fortiter gesserunt. Neque enim qui se fortiter gesserunt adversus demones et vitia sunt omnino inculpati et nulli affines reprehensioni. Nam quod est perfecte castum et mundum, reservatum est in futurum sæculum. Cujus symbolum est dies septimus. Septimus quidem dies est Sabbatum, hoc autem interpretatur *requies*. Omnis autem operationis *requies* est futurum sæculum. Tertii autem diei expiatio figurabat expurgationem per Christum lege latam, datam tertio tempore triplicis Judæorum administrationis. Nam post tempus regum, et post tempus judicum, debebant sub pontificibus. Quo tempore Christus lege constituit expurgationem per sacrum baptismum faciendam. Sed Moyses quidem expiationis solum tempus ostendit iis qui se fortiter gesserunt; Eleazar autem etiam modum expiationis. Nam lex quidem Mosaica prædixit solum tempus expurgationis per Christum. Christi autem Evangelium ostendit etiam modum hujus expiationis. Atque nos quidem sumus captivi, quos duodecim qui se fortiter gesserunt apostoli, et eorum successores pastores et doctores, captivos abduxerunt a diabolo et dæmonibus, et expiarunt igne sancti Spiritus et aqua divini baptismatis: uniuscujusque quidem anima in solidam accepta materiam propter immortalitatem: corpore autem in imbecillam, propter mortalitatem. Lotio autem vestium est præparatio purgationis, quæ est etiam ipsa expurgatio sancto-

Α ἀνθρώπων· τὸ δὲ τοῦ Ἀαρὼν, οἱ ἱερεῖς καὶ ἐργαί-
ρεις τῶν Ἰουδαίων· τὸ δὲ τῆς Μαρίας, ἡ Συναγωγὴ
τῶν Ἰουδαίων. Οἱ τε γὰρ ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς τῶν
Ἑβραίων κατηγοροῦσαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ
παράδεισιν τοῦ νόμου, καὶ ὅτι τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλη-
σίαν ἐμνηστεύσατο, τὴν μέλαιναν τῷ ζῶφω τῆς
ἀμαρτίας. Εἰκὼς καρυτὴν εἶναι τὴν ῥάβδον Ἀαρὼν,
εἰς σύμβολον ἐγρηγόρευσεως. Τῷ Ἱερεμίᾳ γὰρ ὄρωντι
ῥάβδον καρυτὴν φησὶν ὁ Θεός· « Ἰδοὺ ἐγρηγόρα
ἐπὶ τοὺς λόγους μου. » Ἐβλάστησε δὲ κάρυα, σημεῖον
καὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς, ἔνδον ἔχοντος τὸ ταύτης
ἐδώδιμον ἐν ἔξει ψυχῆς, οὐκ ἐν ὑφει σώματος.

Ἐκ παντὸς πλήθους μόνας δώδεκα χιλιάδας ἐπι-
λεξάμενος πολεμιστῶν ὁ Μωσῆς, τοῦ Θεοῦ προστά-
ξαντος, ἐπαφῆκε τοὺς Μεδιθναίους, καὶ δι' αὐτῶν
πάντας ἐξολόθρευσεν. Ἐπανεληθόντων δὲ τῶν ἀρι-
στῆων τούτων, καὶ πολλῆς αἰχμαλωσίας, ἐκέλευσεν
αὐτοὺς παρεμβολεῖν ἔξω τῆς παρεμβολῆς τοῦ λαοῦ,
μέχρις ἑπτὰ ἡμερῶν· ἀγνισθέντας δὲ αὐτοὺς σὺν
πᾶσι τοῖς τῆς αἰχμαλωσίας, τῇ τε τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ
τῇ ἑβδόμῃ. οὕτως εἰσπλεῖν εἰς τὴν παρεμβολήν.
Μετὰ δὲ Μωσῆα προσεφώνησεν αὐτοῖς ὁ τότε ἀρχιε-
ρεὺς Ἐλεάζαρ, κελεύων μὲν αὐτοὺς πλύναι τὰ ἐπι-
τῶν ἱμάτια· τῆς αἰχμαλωσίας δὲ τὸν μὲν χρυσοῦν,
καὶ τὸν ἀργυροῦν, καὶ ὅσα τῆς στερέρας ὕλης διὰ πυ-
ρὸς ἀγαγεῖν· τὴν δὲ ἐσθήτα, καὶ ὅσα τῆς ἀσθενοῦς
ὕλης δι' ὕδατος ἐφαρῖνισαι, καὶ τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ κα-
θαρισθῆναι, καὶ οὕτως εἰσελθεῖν εἰς τὴν παρεμβολήν.
Ἄρα τοίνυν τὰ μυστικῶς ὑποδηλούμενα. Δείνεται
μὲν ἀγνισμοῦ τινας οἱ ἀριστεύσαντες· οὐδὲ γὰρ οἱ
κατὰ δαιμόνων καὶ παθῶν ἀριστεύσαντες, ἀμώμη-
τοι παντελῶς. Τὸ γὰρ τελείως ἀγνὸν εἰς τὸν αἰῶνα
τετήρηται· τὸν μέλλοντα. Οὐ σύμβολον ἡ ἑβδόμη
ἡμέρα. Ἐβδόμη μὲν ἡμέρα τὸ Σάββατον κατάπαυ-
σις δὲ τοῦτο ἐρμηνεύεται. Κατάπαυσις δὲ πάσης
ἐργασίας ὁ μέλλον αἰὼν. Ὁ δὲ τῆς τρίτης ἡμέρας
ἀγνισμὸς, τὴν διὰ Χριστοῦ νομοθετηθεῖσαν κάθα-
ρσιν ὑπετίθει, δοθεῖσαν κατὰ τὸν τρίτον καιρὸν τῆς
τριπλῆς πολιτείας τῶν Ἰουδαίων. Μετὰ γὰρ τὸν
καιρὸν τῶν βασιλείων, καὶ τὸν τῶν κριτῶν, ὑπὸ τῶν
ἀρχιερέων ἦγοντο. Ἐν ᾧ καιρῷ τὴν διὰ τοῦ ἱεροῦ
βαπτίσματος ὁ Χριστὸς ἐνομοθέτησε κάθαρσιν· ἀλλ'
ὁ μὲν Μωσῆς τὸν τοῦ ἀγνισμοῦ καιρὸν μόνον ἐδή-
λωσε τοῖς ἀριστεύσιν· ὁ δὲ Ἐλεάζαρ καὶ τὸν τοῦ
ἀγνισμοῦ τρόπον. Καὶ γὰρ ὁ μὲν κατὰ Μωσῆν νό-
μος τὸν καιρὸν μόνον τῆς διὰ Χριστοῦ καθάρσεως
προηγόρευσε. Τὸ δὲ κατὰ Χριστὸν Εὐαγγέλιον καὶ
τὸν τρόπον τῆς τοιαύτης καθάρσεως ὑποδείκνυσι. Τὰ
μέντοι τῆς αἰχμαλωσίας ἡμεῖς ἐσμεν· οὐς οἱ ἀρι-
στεύσαντες δώδεκα ἀπόστολοι καὶ οἱ διάδοχοι τούτων
ποιμένες καὶ διδάσκαλοι ἠχμαλύνουσιν ἀπὸ τοῦ δια-
βόλου καὶ τῶν δαιμόνων, καὶ καθήγγισαν πῦρ τοῦ
ἀγίου Πνεύματος, καὶ ὕδατι τοῦ θεοῦ βαπτίσματος·
τῆς μὲν ἐκάστου ψυχῆς εἰς τὴν στερέραν ὕλην λαμ-
βανομένης διὰ τὴν ἀθανασίαν· τοῦ δὲ σώματος εἰς
τὴν ἀσθενῆ διὰ τὸ θνητόν. Πλύσις δὲ τῶν ἱματίων ἡ

⁹⁹ Jerem. i, 11-12. ⁹⁹ Num. xxxi, 1 seqq.

παρασκευῆ τῆς καθάρσεως, ἣ καὶ αὐτὴ ἡ καθάρσις ἄ-
των ἁγίων. Οὗτοι γὰρ ἱμάτια κατὰ Χριστὸν, οὓς
τρόπον εἶναι περιβάλλεται, ἐνοικῶν αὐτοῖς.

Τῶν λαφύρων τῆς αἰχμαλωσίσεως διανεμηθέντων
εἰς τε τοὺς ἀριστεῖς καὶ εἰς τὴν ἄλλην συναγωγὴν τοῦ
λαοῦ, προσέταξεν ὁ Θεὸς ἀποδιελὶν τῷ Θεῷ καὶ τοῖς
Λευίταις μέραις ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, ἕκ τε ἀνθρώ-
πων, καὶ ἕκ τετραπόδων· καὶ τοὺς μὲν ἀριστεῖς
προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ, ἕκ πεντακοσίων ἐν· τὸν δὲ
λοιπὸν λαὸν προσαγαγεῖν τοῖς Λευίταις, ἕκ πενήκοντα
ἐν. Οἱ μὲν γὰρ ὀλίγα ἔχοντες ἀμαρτήματα ὀλίγα
ἔφεδλουσιν. Οἱ δὲ πλείοσι πεσούθουοι πλημμελήμασι,
πάντως πλείονα. Καίτοι ἐν τῇ διανομῇ οἱ μὲν ἀρι-
στεῖς μόνοι, τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης αἰχμαλωσίας ἔλαβον·
ἡ δὲ ἄλλη συναγωγὴ πᾶσα, τὸ ἥμισυ. Τοῖς γὰρ εὐ-
δοκιμώτεροις πλείονα χαρίσματα δίδωσιν ὁ Θεός. **B**
'Ἄλλ' οἱ μὲν ἀριστεῖς τῷ Θεῷ προσάγουσι τὸ λάχος,
ἡ δὲ λοιπὴ συναγωγὴ τοῖς Λευίταις, ὡς εἴρηται.
Καὶ γὰρ οἱ μὲν εὐδοκιμώτεροι ἀμέσως καρποφο-
ροῦσι τῷ Θεῷ τὰ ἑαυτῶν κατορθώματα· οἱ δὲ μετ'
ἐκείνους εὐδόκιμοι, διὰ μίσων τῶν ἀνακειμένων
Θεῷ ἁγίων δωροφοροῦσι Θεῷ, τοῖς προσεδρεύουσιν
αὐτῷ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν παρέχοντες. καὶ ταῖς
ἁγίαις Ἐκκλησίαις ἐπιχοιροῦντες. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν
ἕκ Θεοῦ προστάγματος. Οἰκοθεν δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν
οἱ τῶν ἀριστεῶν ἀφηγούμενοι προσήγαγον τῷ Θεῷ
χρυσούς χλιδῶνας καὶ ψέλλια, καὶ δακτύλια, καὶ
περιδέξια, καὶ ἐμπλόκια. Οἱ γὰρ ἐν Χριστῷ καθ-
ηγούμενοι τοῦ λαοῦ καὶ προύχοντες ὑπερβαίνουνσι
πολλάκις τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολάς εἰς κατορθώμα-
τα, παρθεναίαν οἰκοθεν ἐπιτηδεύοντες τὴν μὴ νενο-
μοθετημένην, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Καὶ γὰρ καὶ Παῦ-
λος καλεουθεῖς ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου τρέφεσθαι, ταῖς
ἰδίαις ἐτρέφετο χεραί. Διὰ δὲ τῶν ἀπηρεθιμημένων
χρυσῶν σκευῶν, τὰ διάφορα τῆς τιμίας καὶ λαμ-
πρότατης ἀρετῆς εἶδη ὑποσημαίνονται. Ταῦτα δὲ
πάντα εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Θεοῦ εἰστέθησάν, φησὶν,
εἰς μνημόσυον αὐτῶν. Τὰ γὰρ τοιαῦτα κατορθώ-
ματα τῶν ἁγίων τῇ Ἐκκλησίᾳ θησαυρίζονται κό-
σμος, εἰς μνημόσυον τῶν κατορθωσάντων. Ἄλλὰ
καὶ ὅτε ἡ σκηνὴ πρότερον κατασκευάζετο, προσ-
έταξε μὲν ὁ Θεὸς ἐπισκοπηθῆναι τὸν λαόν· καὶ προσ-
αγαγεῖν ἕκαστον ἄρσενά τῷ Θεῷ, ἀπὸ εἰκοσαετοῦς
καὶ ἐπάνω τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου. Οἱ δὲ ἄρχοντες
οἰκοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν προσήγαγον τοὺς τιμίους **D**
λίθους, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ τὴν τοῦ θυ-
μιάματος σύνθεσιν. Λίθοι μὲν οὖν τίμιοι, αὐτοὶ οἱ
ἐκλεκτοὶ καθηγούμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ,
διὰ τὸ στερῆρον καὶ καθαρὸν καὶ λαμπρὸν καὶ πρὸς
τοὺς ἄλλους διαφορώτατον· περὶ ὧν εἴρηται τῷ προ-
φήτῃ, ὅτι « Λίθοι κυλλοῦνται ἐπὶ τῆς γῆς. » Οἱ δ'
αὐτοὶ καὶ ἔλαιον βασιλικόν τε καὶ ἱερατικόν, οὐ μόνον
χύνοντες [ἢ χρίοντες] βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ
παίοντες τὰς ψυχὰς πανσόφους διδασκαλίαις, καὶ
καθιλαρύνοντες. Οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ θυμίαμα διὰ τὴν
εὐωδίαν τῶν ἀρετῶν· σύνθετον δὲ ὡς ἕκ πράξεως
καὶ θεωρίας εὐωδιάζοντες. Περὶ μὲν τοῦ τῶν εἰκοσα-
ετῶν καὶ ἐπάνω, προειρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι.

¹¹ Num. xxxi, 56. ¹² Zachar. ix, 16.

rum. Ii enim sunt vestimenta Christi, quos quodammodo induit, in ipsis inhabitans.

Captivitatis spoliis divisus inter eos qui se fortiter gesserunt et inter alium populi cœtum, jussit Deus dividere Deo et Levitis partem ex captivitate, tam ex hominibus, quam ex quadrupedibus, et eos quidem qui se fortiter gesserant Deo offerre, ex quintigentis quidem unum : reliquum autem populum offerre Levitis, ex quinquaginta unum. Nam qui pauca quidem habent peccata, pauca debent. Qui sunt autem pluribus delictis obnoxii, plane plura. Atqui in distributione, viri quidem fortes soli acceperunt dimidium omnium captivorum, alius autem universus populi cœtus, dimidium. Nam probatioribus quidem Deus dat plura charismata. Sed viri quidem fortes Deo sortem offerunt : reliquus autem populi cœtus, Levitis, ut dictum est. Nam qui sunt quidem probatiores, citra medium Deo offerunt quæ a se recte facta sunt. Qui post illos autem sunt probati, per eos intermedios sanctos qui Deo sunt dedicati, Deo dona offerunt, iis qui ipsi assident præbentes ea quæ sunt usui, et sanctis opem ferentes Ecclesiis. Sed hæc quidem ex Dei præcepto. E domo autem sua et a seipsis, virorum fortium duces Deo obtulerunt armillas, torques, monilia, annulos, et brachialia. Nam qui in Christo sunt populi duces et præsides, in recte factis sæpe superant præcepta evangelica, ut qui ex se exercent virginitatem quæ non est lege decreta, et alia hujusmodi. Paulus enim jussus ali ex Evangelio, propriis alebatur manibus. Per enumerata autem vasa aurea, significantur diversa genera veneranda et præclaræ virtutis. Hæc autem omnia, inquit, sunt introducta in Dei tabernaculum ad eorum monumentum¹¹. Ejusmodi enim recte facta sanctorum instar thesauri reconduntur ornamentum Ecclesiæ, ad monumentum eorum qui se recte gesserunt. Sed et quando tabernaculum prius constituebatur, jussit quidem Deus visitari ac recenseri populum : et unumquemque masculinum offerre Deo a viginti annos nato et supra dimidium didrachmi. Principes autem e domo et a se offerebant pretiosos lapides, et oleum unctio- nis, et compositionem thymiamatis. Atque lapides quidem electi sunt ipsi electi duces Ecclesiarum Christi, propterea quod sint solidi et puri et splendidi, et aliis excellentiores. De quibus dictum est per prophetam : « Lapidés voluntur super terram¹². » Iidem autem sunt oleum regale et sacerdotale, non solum ungentes reges et sacerdotes, sed etiam sapientissimis doctrinis pinguefacientes et exhilarantes animas. Iidem autem sunt etiam thymiana, propter bonum odorem virtutum. Compositum autem, ut qui redoleant ex actione et contemplatione. De viginti autem annos natis et supra, prius diximus in iis quæ præcesserunt.

Cum jumenta alerent qui erant e tribu Ruben, A et qui erant e tribu Gad, postquam viderunt regionem aptam ad alenda pecora, ante Jordanem, ab ea capti sunt, et rogarunt Moysen ut eam acciperent in sortem. Irascente autem et probris eos appetente Moysse, polliciti sunt, si eam acciperent, se suam suppellectilem ibi relicturos, armatos autem Jordanem transmissuros, et simul cum populo bellaturos, neque hæreditatem aliam esse quæsituros¹¹. Ejusmodi sunt qui multa possident et terrenas concupiscunt divitias. Nam totam mentem ad eas intendentes, sunt quidem pigri ad suscipienda pro virtute certamina, et afflictiones quæ sunt tolerandæ pro consequenda hæreditate honorum promissorum. Divina autem lege eis exprobrante, et iram in eos intendente, vix transeunt ad aciem, et opem ferunt iis qui se fortiter gerunt adversus hostes qui non cadunt sub aspectum, et dant auxilium Ecclesiis quæ bello appetuntur. Non sunt autem eorum cohæredes, ut qui prætulerunt hæreditatem quæ est ante Jordanem, ut est ostensum, voluptatis, inquam, perceptionem quæ juxta et simul sita est cum vita fluxa et instabili, et propter jumenta, uxores, filios, et atria, sunt pigri et ignavi ad ea quæ sunt optima et præstantissima.

EX DEUTERONOMIO.

Lex quidem jussit Hebræos pueros et puellas sex annis servire, septimo autem dimitti liberos; alienigenas autem servire in æternum. Per quod tacite significatur annus quinquagesimus¹².

Cuilibet in actione versanti, instar pueri et puellæ ejusdem generis, laborant ratio et cogitatio, modos agendi ex virtute excogitantes et fabricantes, et resistentes spiritibus nequitie actioni adversariis, activam autem implentes philosophiam, quam ostendit numerus sex annorum. Nam sex diebus creavit Deus mundum, accedente impatientia, quam ænigmatically significat annus septimus. De cætero autem liberi ab operatione virtutum, quæ sit modis corporeis, redeunt ad contemplationem eorum quæ cadunt sub intelligentiam, quæ sunt eis conjuncta cognitione.

Alienigena puer et puella est ira et cupiditas, quos ad servitium virtutum, per magni animi virtutem et temperantiam, omnino subjungit mens contemplativa, non dans eis libertatem, donec lege spiritus devorata fuerit lex naturæ, tanquam mors a vita. Quandiu ergo in nobis vivit mundus, et voluntarius animæ habitus ad materialia, non est eis danda libertas, ne, si misti fuerint cum ejusdem generis sensilibus, bellum gerant adversus animam, et eam accipiant captivam animi motuum ac perturbationum. Quando autem transierimus ad æternitatem, et pervenerimus ad impatientiam, eos dimitemus liberos, ira quidem de cætero transmutata in fervorem spiritualem et moderatum furorem: cupiditate autem in divinum amorem et voluptatem, quæ non potest pollui ac contaminari.

¹¹ Num. xxxii, 1 seqq. ¹² Deut. xv, 1 seqq.

Κτηνοτρόφοι ὄντες οἱ τῆς φυλῆς Ρουβειμ, καὶ οἱ τῆς φυλῆς Γαδ, ἐπεὶ χώραν θεάσαντο καλὴν εἰς κτηνοτροφίαν, πρὸ τοῦ Ἰορδάνου, ἐβόωσαν αὐτῆς καὶ παρεκάλεισαν τὸν Μωσῆν, λαβεῖν αὐτὴν εἰς κληρονομίαν. Ὁργίζομένου δὲ καὶ ὀνειδίζοντος Μωσέως, ἐπηγγείλαντο, εἰ λάβοιεν ταύτην, ἀφείναι μὲν ἐπὶ ταύτης τὴν ἑαυτῶν ἀποσκευὴν· αὐτοὶ δὲ ἑνοπλοὶ διαπεράσειεν καὶ συμπολεμήσειεν τῷ λαῷ· μὴ μόντοι καὶ κληρονομίαν ἄλλην ἐπιζητήσαι. Τοιοῦτοι τὸν τρόπον εἰσὶν οἱ πολυκτῆμονες καὶ τοῦ γειροῦ πλοῦτου ἐπιθυμοῦντες. Ὅλον γὰρ τὸν νοῦν τείνοντες εἰς τοῦτον, ἐκνοῦσι μὲν πρὸς τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀθλοὺς, καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ κληρονομησῆαι τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν κακοπαθείας. Ὀνειδίζοντος δὲ τοῦ θεοῦ νόμου, καὶ ὀργῆς τούτοις ἐπανάτεινόμενου, μόγις διαβαίνουσιν εἰς παράταξιν, καὶ προσδοχοῦσι τοῖς ἀνδραγαθοῦσι κατὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν, καὶ πολεμουμέναις ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπικουροῦσιν. Οὐ συγκληρονομοῦσι δὲ τούτοις, ὡς τὴν πρὸ τοῦ Ἰορδάνου κληρονομίαν προτιμήσαντες, ὡς δεδηλωται· λέγω δὴ τὴν παρακλιμένην τῷ βέοντι καὶ ἀστατοῦντι βίῳ ἀπόλαυσιν, καὶ κτηνῶν, καὶ γυναικῶν, καὶ παίδων ἕνεκα, καὶ ἐπαύλειον, τὸν ἐπὶ τοῖς ἀρίστοις ὄκνον εἰσοδεγμένον.

THE BIBAION TOY ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟΥ.

Ἐκέλευσε μὲν ὁ νόμος Ἑβραίους μὲν παῖδας καὶ παιδίσκας ἐξ εἰς δουλεύειν, τῷ δὲ ἑβδόμῳ ἐλευθέρους ἀφίεσθαι· ἀλλοφύλους δὲ εἰς τὸν αἰῶνα δουλεύειν, δι' οὗ τὸ περτεπιστόν· ἔτος ὀποσημαίνεται.

Παντὶ πρακτικῷ παιδὸς ὁμοφύλου καὶ παιδίσκης δίκην ὁ λόγος καὶ ἡ διάνοια μοχθοῦσι, τοὺς κατ' ἀρετὴν τῆς πράξεως τρόπους ἐπινοοῦντές τε καὶ δημιουργοῦντες, καὶ ἀντιταττόμενοι τοῖς ἀντικειμένοις τῇ πρακτικῇ πνεύμασι τῆς πονηρίας, πληρώσαντες δὲ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν, ἦν ὁ ἕξ τῶν ἐτῶν παρεδήλωσαν ἀριθμὸς. Ἐν ἡμέραις γὰρ ἕξ ὁ θεὸς ἔκτισε τὸν κόσμον, τῆς ἀπαθείας παραγνομένης, ἦν αἰνίττεται τὸ ἑβδόμον ἔτος. Ἐλευθεροὶ λοιπὸν τῆς ἐπὶ τοῖς σωματικῶς τρόποις ὑπουργίας τῶν ἀρετῶν, πρὸς τὴν τῶν συγγενῶν νοητῶν ἐπανάρχονται θεωρίαν.

Ἄλλοφυλος παῖς ἐστὶ καὶ παιδίσκη ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία· οὗς ὑποζεύγνυσιν διὰ παντὸς τῇ δεσποτείᾳ τοῦ λόγου, πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν ἀρετῶν, δι' ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης, ὁ θεωρητικὸς νοῦς, μὴ δεδούς αὐτοῖς ἐλευθερίαν, ἕως ἂν καταποθῆ τῷ νόμῳ τοῦ Πνεύματος ὁ νόμος τῆς φύσεως, ὡς ὑπὸ ζωῆς θάνατος. Τοιγαροῦν ἕως ἐν ἡμῖν ὁ κόσμος ζῆ, καὶ ἡ πρὸς τὰ ὕλικὰ τῆς ψυχῆς ἐκούσιος σχέσις, οὗ εἰς παρέχειν τούτοις ἐλευθερίαν· μήπως μιγέντες τοῖς αἰσθητοῖς ὁμοφύλοις, πολεμήσωσι τῇ ψυχῇ, καὶ λάθωσιν αὐτὴν δορυβάτων τοῖς πάθεσιν. Ὅταν δὲ περάσωμεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ φθάσωμεν εἰς ἀπάθειαν, ἐλευθέρους ἀφήσωμεν αὐτοὺς, μετασκευασθέντες λοιπὸν τοῦ θυμοῦ μὲν πρὸς ζῆσιν πνευματικῆν, καὶ σώφρονα μανίαν· τῆς ἐπιθυμίας δὲ, πρὸς ἔρωτα θεῖον, καὶ ἡδονὴν ἀχραντίνην.

Ἐάν τις ἐκτυφλώσῃ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ οὐκέτου αὐτοῦ ἢ τῆς θηραπαλίνης αὐτοῦ, ἐλευθέρους ἐξαποστελεῖ αὐτούς· καὶ ἂν τὸν ὀδόντα τοῦ οὐκέτου ἢ τῆς θηραπαλίνης αὐτοῦ ἐκκόψῃ, ἐλευθέρους ἐξαποστελεῖ αὐτούς.

Οὐκέτης μὲν καὶ θηραπαίνα, οἱ τινὲς ὑπεξούσιοι, ὧν οἱ μὲν ἄνδρες, οἱ δὲ γυναῖκες. Τούτων δὲ τῶν ὑπεξουσίων, ὀφθαλμὸς μὲν ὁ νοῦς, φωτίζων τὰς ψυχὰς αὐτῶν· ὀδὸς δὲ ἡ διάνοια, δι' ἧς λεπτύνουσι τὴν πνευματικὴν τροφήν. Εἰ τις τοιγαροῦν ἢ τὸν νοῦν ἐκτυφλώσῃ τῶν ὑπεξουσίων πληγῇ ἀσεβείας, ἢ ἐτέρας ἀμαρτίας, ἢ τὴν διάνοιαν αὐτῶν κατακόψῃ, ἐκπίπτειν καταδικάζεται τῆς κατ' αὐτῶν ἐξουσίας, καὶ ἀνάξιον τοῦ ἀρχεῖν ἑαυτὸν ἀποδείκνυσιν.

Ἐάν τις κοιμηθῇ μετὰ γυναῖκος συνοικισμένης ἀνδρὶ, ἀποκτενεῖτε ἀμφοτέρους.

Ὁ τὴν ψυχὴν συνημμένην τῷ Θεῷ διὰ πίστεως καὶ ἀγιασμοῦ τομῶν καταμιᾶσαι τῷ σαρματισμῷ τῆς ἐν αὐτῷ δυσσεβοῦς αἰρέσεως, τὴν ἐσχάτην ὀφείξει δίκην σὺν αὐτῇ· ὁ μὲν, ὡς ἐπιβουλεύσας ἄλλοτρίῳ γάμῳ· ἡ δὲ, ὡς ἀτιμάσασα τὴν εἰς τὸν ἄνδρα συνάφειαν. « Ἐάν δὲ, φησί, τὴν μεμνηστευμένην ἀνδρὶ παρθένον εὐρών τις ἐν πόλει κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς, ἀποθανῶνται καὶ ἀμφω. Ἡ νεάνις, ὅτι οὐκ ἐδόθησεν ἐν τῇ πόλει· καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ἐταπεινωσε τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ. » Παρθένος ἐστὶ μεμνηστευμένη ἀνδρὶ, ἢ κεκλημένη μὲν εἰς εὐσέβειαν ψυχῇ, καὶ κατηγουμένη, μήπω δὲ συναφθεῖσα τελείως τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος. Ἀβραάμνος γὰρ ἐπέχει λόγον ὁ λόγος τῆς κατηχῆσεως. Ὁ τοίνυν διαφθεῖρων ταύτην διὰ μήξεως ἀσεβῶν δογμάτων, τὴν ἐσχάτην καὶ αὐτὸς ἀποτίσει δίκην σὺν αὐτῇ, καὶ ὑποπισθῶνται τῇ κολάσει τῶν, ὡς ἐρηται, μοιχευάντων· ὁ μὲν, ὡς πλημμελήσας εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ὑπὸ χεῖρα λοιπῶν τοῦ μεταβραχὺ νυμφίου τοῦ πλησίον αὐτοῦ, κατὰ γε τὸν λόγον τῆς ἀνθρωπότητος· ἡ δὲ, ὡς ἐν πόλει τοῦτο παθοῦσα, λέγω δὴ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐνθα πολλοὶ οἱ ἐξελέσθαι δυνάμενοι· καὶ διὰ τοῦ μὴ βοηθαί καταδεξαμένη. « Ἐάν δὲ, φησὶν, ἐν πεδίῳ εὐρῆ ἄνθρωπος τὴν παῖδα τὴν μεμνηστευμένην ἐτέρῳ, καὶ βιασάμενος κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς, ἀποκτενεῖτε τὸν κοιμηθέντα μετ' αὐτῆς μόνον. Τῇ δὲ νεάνιδι οὐκ ἔσται ἁμάρτημα θανάτου· ὅτι ἐν τῷ ἀγγρῷ εὗρεν αὐτήν. Ἐδόθησεν ἡ νεάνις ἢ μεμνηστευμένη, καὶ ὁ βοηθήσων οὐκ ἦν. » Ἄγγρος γὰρ ἡ ἐρημία τῶν ἐπαμῦναι δυναμένων, καὶ ἡ σπάνις τῶν διδασκάλων· ἐνταῦθα τὸ πάθος βίαιον καὶ ἀνεπικούρητον. Δὴ καὶ ὡς ἀβούλητον, ἀκατάγνωστον. « Ἐάν δὲ, φησὶν, εὐρῆ τις παῖδα παρθένον, καὶ βιασάμενος αὐτὴν κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς, καὶ εὐρεθῇ, δώσει τῷ πατρὶ τῆς νεάνιδος ἢ δίδραγμα ἀργυρίου, καὶ αὐτοῦ ἔσται γυνή. » Παρθένον ἐνταῦθα λέγει, τὴν μὴπω κατεγγυθηθεῖσαν Χριστῷ διὰ πίστεως, ἀσυναφῆ δὲ πρὸς αὐτὸν ἐτι παντελῶς μένουσαν. Εἰ τις οὖν ἀπατεῶν ἐνοθεῖ τῇ

A Si quis excaverit oculum famuli sui aut ancillae suae, emittet eos liberos : et si famuli aut ancillae eius dentem excusserit, emittet eos liberos.

Famulus quidem et ancilla sunt ii qui sunt in alicujus potestate. Ex quibus alii quidem sunt viri, alii vero mulieres. Ex iis autem qui sunt in potestate, oculus quidem est mens seu intellectus, animas eorum illuminans : dens autem est cogitatio, per quam comminuunt alimentum spirituale. Si quis ergo aut eorum qui sunt in potestate mentem occaverit ictu impietatis aut alterius peccati. aut eorum læserit cogitationem, condemnatur ut excidat ab ea quam in ipsos habet potestate, et se ostendit indignum qui imperet.

B Si quis dormierit cum muliere conjuncta viro, ambos occidetis.

Animam Deo conjunctam per fidem et sanctificationem quisquis audeat polluere impiæ suæ hæresis semine, cum ipsa ultimum subitit supplicium : ille quidem, ut qui alieno insidiatus sit matrimonio : hæc vero, ut quæ ignominia affecerit suam in maritum suum conjunctionem. « Sin autem, inquit, virginem viro desponsam invenerit aliquis in civitate, et cum ea dormierit, ambo etiam morientur. Adolescentula quidem, quod non clamavit in civitate; et homo, quoniam humiliavit uxorem proximi sui. » Virgo desponsa viro, est anima ad pietatem quidem vocata et per catechesim instituta, nondum autem Christo perfecte conjuncta per sanctum baptismum. Arrhæ enim obtinet rationem ratio catechesis. Qui ergo eam corruptit per admistionem impiorum dogmatum, ipse quoque cum ea ultimum luet supplicium, et subibunt pœnam eorum qui, ut dictum est, admiserunt adulterium. Ille quidem, ut qui deliquerit in mulierem mox futuram in potestate sponsi, sui proximi, quod attinet ad rationem humanitatis : hæc vero, ut quæ hæc passa sit in civitate, in Ecclesia, inquam, ubi multi erant qui poterant eam eripere, et propterea quod non clamavit, hoc admiserit. « Si autem invenerit, inquit, homo in campo puellam alteri desponsam, et vi allata cum ea dormierit, occidetis solum eum qui cum ipsa dormiit : adolescentulæ autem non erit peccatum mortis, quoniam in agro eam invenit, et clamavit desponsa adolescentulæ, et non erat qui opem ferret. » Ager enim est solitudo eorum qui possunt opem ferre, et penuria doctorum. Hic est violenta permissio, et cui dari non potest auxilium. Et ideo, ut quæ sit involuntaria, non est condemnabilis. « Si autem invenerit quisquam puellam virginem, et vim ei afferens cum ea dormierit et inventus fuerit, dabit patri adolescentulæ quinquaginta didrachma argenti, et erit ejus uxor. » Virginem hic dicit eam quæ Christo nondum est desponsa per fidem, adhuc autem manet ei omnino non conjun-

¹¹ Exod. xxi, 26, 27. ¹² Dent. xxi, 22. ¹³ Ibid. 23, 24. ¹⁴ Ibid. 25-27. ¹⁵ Ibid. 28, 29.

eta. Si quis ergo impostor ei unitus fuerit per consuetudinem impiorum dogmatum, ut faciant hæretici, gentes et Judæos sæpe decipientes, et ab alia impietate ad aliam transferentes, ne sic quidem a poena immune suum inveniet coeptum. Solvet enim Deo Patri spirituum poenam peccati, ejus autem erit uxor, ut quæ jam sit ei conjuncta, et se mundo sponso reddiderit indignam.

« Mulier quæ accedet ad jumentum ut ab ipso vis ei afferatur, morietur cum jumento ¹. » Hæreticæ enim consuetudines, et conjunctiones cum dogmatibus hæreticorum, qui eo reciderunt ut sint ætatione alieni et similes jumentis, inferunt mortem, tam ei qui affert perniciem, quam ei qui est ejus particeps, effeminatus ad consuetudinem, propter mollietiam.

« Si duo viri pugnent, et percusserint mulierem prægnantem, et egressus fuerit ejus fetus non efformatus, multabitur qui percussit quantum æstimaverit maritus mulieris. Sin autem fuerit efformatus, dabit animam pro anima ². » Mentis fructus et fetus est fides in Christum, quæ divinos imprimit characteres, et immittit animis Christi transformationem. Si ergo duobus de adversis dogmatibus disceptantibus, offensa fuerit aliqua audiens anima, fide in Christum adhuc gravida, et eam ejecerit: si sit quidem adhuc imperfecta et informis, luet poenas auctor offensionis, quas æstimavit hujus animæ sponso Christus. Luet autem, inquit, cum dignitate, hoc est, profitendo se habere gratiam, quod non de se ultimum sumatur supplicium. Sin autem perfectam parturiebat in Christum fidem, quod attinet ad figuram et formam, hoc enim significat, illud, « efformatum: » tunc ut qui jam perfectam occiderit animam, sua multabitur anima, ut de quo ultimum sumendum sit supplicium.

« Si cornu petierit taurus virum aut mulierem et occiderit, obruetur lapidibus, et non comedentur ejus carnes. Dominus autem tauri non erit culpæ obnoxius ³. » Si is qui est in potestate alicujus iracundus et insolens, aut alioqui hæreticus, interemerit animam: qui ei fuit animæ causa mortis, ipse quidem ultimum subibit supplicium: actionem autem et sermonem ejus nemo erit particeps. Qui autem ejus habet potestatem, culpæ non erit obnoxius, ut qui ignoret ejus vitium et improbitatem. « Si autem testificentur, inquit, ejus domino, et eum de medio non sustulerit, ipse quoque propter eum morietur. Sciens enim et sustinens, erit cædis particeps et conscius. Sin autem ei pretium fuerit impositum, dabit pretium ejus animæ, quantum ei imposuerint ⁴. » Hoc est: Si confessus in poenas inciderit, implebit quæcumque fuerit jussus. « Si autem filium aut filiam, inquit, cornu petierit taurus, et occiderit, fiet secundum declaratum jus legis. Sin autem puerum aut ancillam, dabit triginta di-

Α τοιαύτη δι' ὀμιλίας ασθεῶν δογμάτων· ἀποκτείνε τὶ ὀρώσιν οἱ αἰρετικοὶ, Ἕλληνας καλλάκας καὶ Ἰουδαίους ἀπατώντας, καὶ ἐξ ἀσθείας ἄλλης εἰς ἐτέραν ἀσθεῖαν μεταφέροντας· οὐκ ἐζήμιον οὐδ' οὐτως εὐρήσει τὸ ἐγχείρημα. Ἀποτίσει γὰρ τῷ Πατρὶ τῶν πνευματῶν Θεῷ δίκην τοῦ κλημμημάτος, αὐτοῦ δὲ ἔσται γυνή, ὡς ἦδη συναφθεῖσα αὐτῷ, καὶ ἀναξίαν τοῦ καθαροῦ νυμφίου αὐτὴν καταστήσασα.

« Γυνή, ἣτις προσελύσεται πρὸς κτήνος βιωθή-
ναι ὑπ' αὐτοῦ, ἀποθάνεται μετὰ τοῦ κτήνους. »
Αἰζήρηταικαὶ [Ἰσ. αἰρετικαὶ] γὰρ ὀμιλίαι καὶ μίξεις αἱ πρὸς τὰ δόγματα τῶν εἰς ἀλογία καὶ κτηνωδίαν ἐμπασόντων αἰρετικῶν, θάνατον ψυχῆς ἐπάγουσι, τῷ τε μεταδιδόντι τῆς λύμης, καὶ τῷ μεταλαμβάνοντι, θηλυθέντι πρὸς τὴν ὀμίλιαν, διὰ μαλακίαν ψυχῆς.

« Ἐάν μάχωνται δύο ἄνδρες καὶ πατάξωσι γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτῆς μὴ ἐξεικονισμένον, ζημιωθήσεται ὁ πατάξας κατ' ὅ τι ἂν ἐπιβάλλῃ ὁ ἄνθρωπος τῆς γυναίκος. Ἐάν δὲ ἐξεικονισμένον ἦ, δώσει τὴν ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς. » Καρπὸς ἂν εἴη καὶ κῆμα νοῦ, ἢ εἰς Χριστὸν πίστις, ἣτις τοὺς θεοὺς ἐνοσημαίνεται χαρακτῆρας, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ μεταμόρφωσιν ἐπιτίθει ταῖς ψυχαῖς. Ἐάν οὖν, τινῶν δύο ἀντιθέτων λογομαχοῦντων περὶ δόγματα, σκανδαλισθῇ ψυχὴ τις ἀκρωμένῃ, ἐγκυμνωσά ἐτι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, καὶ ἀποβάλλεται ταύτην· εἰ μὲν ἀταλῆς ἦν ἐτι καὶ ἀκαλλῆς, ἀποδώσει δίκην ὁ τοῦ σκανδάλου παραίτιος, ἦν ἐπιβάλλῃ ὁ νυμφίος τῆς τοιαύτης ψυχῆς, Χριστός. Ἀποδώσει δὲ, φησὶ, μετὰ δειώματος, τοῦτ' ἐστὶ, μετὰ καὶ τοῦ ὀμολογεῖν χάριν, ὅτι μὴ καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπαιτεῖται δίκην. Εἰ δὲ τελείαν ὤδινε τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ἔσον εἰς χαρακτῆρα καὶ μόρφωσιν· τοῦτο γὰρ θελοὶ τὸ ἐξεικονισμένον· λοιπὸν, ὡς ἦδη τελείαν ψυχὴν φονεύσας, τὴν αὐτοῦ ζημιωθήσεται ψυχὴν, ἀπαιτούμενος τὴν ἐσχάτην δίκην.

« Ἐάν κερατῖση ταῦρος ἄνδρα ἢ γυναῖκα, καὶ ἀποκτείνῃ, λῆθος λιθοβοληθήσεται, καὶ οὐ βρωθήσεται τὰ κέρα αὐτοῦ. Ὁ δὲ κύριος τοῦ ταύρου ὀφθεὶς ἔσται. » Ἐάν ὑπεξούσιός τις, θυμώθη καὶ ὀβριστης, ἢ ἐτέρως αἰρετικῶς ἀνέλῃ ψυχὴν, αἴτιος αὐτῇ ψυχικοῦ θανάτου γενόμενος, αὐτὸς μὲν τὴν ἐσχάτην ὑποστήσεται κόλασιν· τῶν δὲ πράξεων καὶ λόγων αὐτοῦ, οὐδεὶς μεταλήψεται. Ὁ δὲ τούτου καταξουσιάζων ἀνεύθυνος ὡς ἄγνωσιν τὴν πονηρίαν καὶ κακίαν αὐτοῦ. « Ἐάν δὲ, φησὶ, διαμαρτύρωνται τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀφανίσῃ αὐτὸν, καὶ αὐτὸς προσποθάνεται. Εἰδὼς γὰρ καὶ ἀνεχόμενος, κοινῶνός γίνεται τοῦ φόνου. Ἐάν δὲ λύτρα, φησὶν, ἐπαδῆθῃ αὐτῷ, δώσει λύτρα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἔσα ἂν ἐπιβάλλωσιν αὐτῷ. » Τοῦτ' ἐστὶν, Ἐάν ἐξομολογησάμενος ἐπιτιμῶσι ὑποπίσῃ, πληρώσει ὅσα ἂν κειλευσθῇ. « Ἐάν δὲ, φησὶν, υἱὸν ἢ θυγατέρα κερατῖσῃ ὁ ταῦρος καὶ ἀνέλῃ, γενήσεται κατὰ τὸ δηλωθὲν δικαίωμα τοῦ νόμου. Ἐάν δὲ παιδα ἢ παιδίσκεν, ἀργυρίου ἢ ἰδραχμα δώσει τῷ κυρίῳ

¹ Exod. xxii, 19. ² Exod. xxi, 22. ³ Ibid. 28. ⁴ Ibid. 30, 30.

αὐτῶν, καὶ ὁ ταῦρος λιθοβολήσεται. » Ἐπει γὰρ A διάφοροι οἱ ἀναιρούμενοι, ἄνδρα μὲν καὶ γυναῖκα νοήσεις τοὺς παλαιότερους εἰς ἀρετὴν. Ὦν ὁ μὲν ἰσχυρότερος εἰς φρόνησιν, ὁ δὲ ἀσθενέστερος. Ἴδιον δὲ καὶ θυγατέρα τοὺς νεωτέρους εἰς ἀρετὴν· ὦν αὖθις ὁ μὲν ἰσχυρότερος, ὁ δὲ ἀσθενέστερος. Διὰ δὲ τῆς ἀποτίσεως τοῦ ἀργυρίου, τὴν ἐλάττωνα ζημίαν ἤνιξάτο. Οὐ γὰρ ἴσον εἰς ζημίαν ἀμαρτωλοῦ καὶ δικαίου θάνατος.

argenti autem solutionem, minorem multam tacite par multa.

Ἐάν τις τοῦ ταύρου κατατίσῃ τὸν ταῦρον τοῦ πλησίον, καὶ τελευτήῃ, ἀποδώσονται τὸν ταῦρον τὸν ζῶντα, καὶ διελούνται τὸ ἀργύριον αὐτοῦ, καὶ τὸν ταῦρον τὸν τεθνεῶτα διελούνται.

Ἐάν παρ' οὐχ ἐκόντος τινὸς ζημία γενήσεται B πρὸς τινὰ, ὁ μὲν ζημιωθείς συμμετασχέτω τοῦ παραμείναντος κέρδους τῷ ζημιώσαντι, ὃ δηλοῦται διὰ τοῦ ζῶντος ἔτι ταύρου. Ὁ δ' ἀβουλήτως ζημιώσας, πάλιν συμμετασχέτω τῆς ζημίας· τῷ ζημιωθέντι. Ὁ γενήσεται διὰ τοῦ συλλυπεῖσθαι αὐτῷ. Ἐάν δὲ, φησί, διαμαρτυρηθῆναι περὶ τοῦ ταύρου, καὶ μὴ ἀφανίσῃ αὐτὸν, καὶ ἀνέλῃ τὸν ταῦρον τοῦ πλησίον, ἀποτίσει ταῦρον ἀντὶ τοῦ ταύρου, ὃ δὲ τετελευτηκῶς αὐτῷ ἔσται. » Εἰδῶς γὰρ καὶ μὴ ἀσφαλίσάμενος, δοκεῖ συγκατεργάσασθαι τὴν ἀναίρεσιν τοῦ ἀλλοτρίου· διὸ καὶ ἀπαιτεῖται μὲν δίκην ὑπὲρ τῆς ἀναίρεσως, αὐτὸς δὲ μόνος ζημιούται κατὰ ψυχὴν. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, δηλοῖ, τό· Ὁ δὲ τετελευτηκῶς αὐτῷ ἔσται. »

Ἐάν ἄνθρωπος κλέπτῃ ψυχὴν ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καταδυναστεύσας ἀποδώται, ἀποθανεῖται ὁ κλέπτῃς ἐκεῖνος.

Ὁ δὲ ἀπάτης ὑφελὼν τὸν ὀρθὰ φρονεῖν ἐλόμενον, καὶ μετερχόμενον βίον ἐλεύθερον κακίας, καὶ καταδυναστεύσας καὶ ἀποδόμενος εἰς δουλείαν ἀσεβῶν δειγμάτων, ἢ σωματικῶν παθῶν, ἀποθάνεται θάνατον ψυχικόν.

Ἐάν τις κλέψῃ μόσχον ἢ πρόβατον, καὶ σφάξῃ ἢ ἀποδώται, ἢ μόσχου ἀποτίσει ἀντὶ τοῦ μόσχου.

Καὶ ὁ μόσχος καὶ τὸ πρόβατον καθαρὰ ἑμοίως καὶ τῷ Θεῷ προσαγόμενα, καὶ ἄμφω τύπος τῶν καθαρθέντων διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ Θεῷ προσαγομένων. Διχολοῦντες γὰρ καὶ οὗτοι ὡς διὰ πρᾶξεως καὶ θεωρίας βαδίζοντες, καὶ μηρυκισμῶν ἀνάγοντες, ὡς τὴν παχυτέραν τοῦ λόγου τροφὴν καταλεπτύνοντες εἰς θεωρίαν ὑψηλοτέραν, καὶ ταῖς θεαῖς αὐλαῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐνοσηκισμένοι. Ἄλλ' ὁ μὲν μόσχος σύμβολον τῶν ὑψηλοτέρων· τὸ δὲ πρόβατον τῶν ὑποβεθηκόντων· μεῖζων μὲν γὰρ ὁ μόσχος, μεῖον δὲ τὸ πρόβατον. Ἐάν τις τοιγαροῦν αἰρετικὸς κλέψῃ τινὰ τούτων λεληθῶτος, καὶ ἀπαγαγῶν τῆς εὐσεβείας ἀποκτείνῃ τῇ μαχαίρᾳ τῶν ἀσεβῶν δογμάτων, ἢ ἀποδώται· πά-

A drachma argenti domino eorum, et taurus obruetur lapidibus *. » Nam quoniam diversi sunt qui interimuntur, virum quidem et mulierem intelliges eos qui sunt virtute antiquiores. Ex quibus ille quidem est in prudentia robustior, hic vero imbecillior. Filium autem et filiam, eos qui in virtute sunt juniores, ex quibus rursus ille quidem est robustior, hic vero imbecillior. Puerum autem et ancillam, eos qui sunt adhuc mancipati vitiiis, ex quibus similiter ille quidem est robustior, hic vero imbecillior. Per significavit. Peccatoris enim et justi mors non est

Si cujus taurus cornu petierit taurum proximi, et fuerit mortuus, vendent taurum mortuum, et dividunt ejus pecuniam, et taurum mortuum dividunt *.

B Si a nolente aliquo fuerit quispiam noxa affectus, is quidem cui datum est damnum, sit etiam lucri particeps quod remansit ei qui damnum dedit, quod quidem significatur per taurum adhuc vivum. Qui autem non voluntarie damnum dedit, rursus sit damni particeps cum eo cui datum est damnum : quod fiet ex eo quod dolore simul cum eo afficiatur. « Sin autem, inquit, de tauro ei facta fuerit contestatio, et eum de medio non sustulerit, et taurum vicini interemerit, reddet taurum pro tauro : qui est autem mortuus, erit ejus *. » Nam qui sciebat, et non cavit, videtur simul confecisse cædem alieni, quamobrem ab eo etiam poscitur de interemptione supplicium : at ipse autem solus damnum patitur in anima. Hoc enim, ut opinor, significat illud : « Qui est autem mortuus, erit ejus. »

Si homo suffurans animam ex fratribus suis filiis Israel nimia fretus potentia vendiderit, morietur sur ille *.

Qui dolo eum subripuerit qui recta sentire elegit, et persequitur vitam a vitio liberam, et nimia fretus potentia vendiderit in servitutum impiorum dogmatum, aut corporalium vitiorum et affectionum, morietur morte animæ.

Si quis suffuratus fuerit vitulum aut ovem, et occiderit, aut vendiderit, pro vitulo reddet quinque *.

Et vitulus et ovis sunt similiter mundi, et Deo offeruntur, et sunt ambo figura eorum qui sunt purgati per fidem in Christum et sanctum baptismum, et Deo offeruntur. Nam ii quoque bifidam habent unguam, ut qui ingrediantur per actionem et contemplationem, et reducant ruminatorem, et crassius verbi alimentum in altiore conminant contemplationem, et stabulentur in divinis atris Ecclesiarum. Sed vitulus quidem est symbolum altiorum : ovis autem inferiorum. Nam major quidem est vitulus, ovis vero minor. Si quispiam ergo hæreticus ex iis aliquem clam fuerit suffuratus, et abductum a pietate occiderit gladio impiorum dogmatum, aut vendiderit vitiiis et affectionibus quæ eum redigunt

(*) Supple· ὁ δὲ ἀσθενέστερος. Παῖδα δὲ καὶ παιδίσκην, τοὺς ἔτι, et continuo, pro δεδουλωμένους, lege δεδουλωμένους.

* Exod. xxi, 31, 32. * Ibid. 35. † Ibid. 36. * Exod. xxii, 1 seqq. * Ibid.

in servitium, convenienter proportioni prioris virtutis ejus qui furto subreptus est, dabit pœnas. Hoc enim significatur per damnum majus et minus. « Si autem in fossa, inquit, fur fuerit inventus, et percussus fuerit mortuus, non imputabitur cædea. » Eum enim qui invenitur effodiens Ecclesiam ut suffunderet animam, si quis forte interfecerit, non est reus cædis, quod attinet ad legem civilem, ut qui eum interfecerit qui manifeste et impudenter latrocinetur. « Sin autem, inquit, super eum ortus sit sol, reus erit cædis qui eum interfecerit. » Nam si super eum qui, ut dictum, furatur, oriatur sol pœnitentiæ et pietatis, reus erit qui interfecerit, ut qui pium occiderit et qui est ejusdem fidei. « Sin autem non sint, inquit, ei facultates, vendatur pro furto. » Furem enim qui pretio non potest crimen propulsare, modos, inquam, pœnitentiæ et satisfactionem pro peccatis, novit verbum eum esse infamem. Nam qui venditur, est infamis. « Sin autem deprehensum, inquit, fuerit et inventum in manu ejus furtum, solvet duplum. » Nam cum nondum deportari ad interitum, modicam subibit multam. Nam quod suum est recipiet dominus, et a fure furti exiget rationem.

Jussit lex per Moysem ne ad bellum procederet, neque qui novam domum ædificavit, et eam non dedicavit: nec is qui plantavit vineam et ex ea non est lætatus: neque qui despondit uxorem et eam non accepit: neque qui est timidus corde¹⁰. Figura autem ejus qui habitationem, non autem incolatum præsentem vitam existimat, est is qui novam domum ædificavit: avari autem et lucri cupidi, is qui plantavit vineam: carnem autem amantis et libidinosi, is qui despondit uxorem. Aut etiam aliter: Primus quidem est figura ambitiosi et gloriæ cupidi. Secundus autem, avari et pecuniam amantis. Tertius autem voluptarii. Per hæc autem tria indicabantur tres generales species vitii. Timidus enim his tribus dividitur. Timidi enim sunt omnes qui his sunt obnoxii. Neque solum ii fuerint reprobi ad bellum quod cadit sub intelligentiam, sed etiam aliis auctores timoris et fugæ. Eos enim avertit dictorum vitiorum habitus, et corrumpunt bonos mores colloquia prava¹¹. Et ideo magnus Paulus eos increpans qui prohibebant ne ascenderet Hierosolyma, dicebat: « Quid facitis, fratres et omiterentes cor meum? Ego enim non solum vinciri, sed etiam mori sum paratus pro nomine Domini nostri Jesu Christi¹². »

Si quis autem recens acceperit uxorem, non egredietur ad bellum: anno uno oblectabit uxorem suam quam accepit. Non oportet enim eum qui nuper habitantem secum accepit virtutem, educi ad labores et persecuciones, donec ejus amore fuerit alligatus: hoc enim tacite significavit lætitia unius anni. Tale quid fecerant apostoli iis qui recens a gentibus venerant ad pietatem, scribentes. « Visum est enim, inquit, Spiritui sancto et nobis nullum amplius vo-

Α θεισι καταδουλοῦσιν αὐτὸν, ἀνάλογον τῇ προτέρῃ ἀρετῇ τοῦ κλαπέντος, ἀποτίσαι δίκην. Τοῦτο γὰρ δηλοῦται διὰ τῆς μείζονος ζημίας καὶ μείωσης. « Ἐάν δὲ ἐν τῷ διορύγματι, φησὶν, εὐρεθῆ ὁ κλέπτης, [f. d. καὶ] πληγῆς ἀποθάνη, οὐ λογισθήσεται ἕνος. » Τὸν γὰρ εὐρισκόμενον διορῦττοντα τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα κλέψῃ ψυχῶν, εἰ τύχῃ τις ἀνελὼν, οὐκ ἐνδέχεται φέρω, ὅσον ἐπὶ τῷ πολιτικῷ νόμῳ, ὡς φανερώτερον καὶ ἀναισχύντως ληστεύοντα. « Ἐάν δὲ ἀνατελλῇ, φησὶν, ἐπ' αὐτὸν ὁ ἥλιος, ἔνοχος ἔσται ὁ ἀνελὼν. » Εἰ γὰρ ἐπὶ τὸν, ὡς εἴρηται, κλέπτοντα ἀνατελλῇ ὁ ἥλιος τῆς μετανοίας καὶ τῆς εὐσεβείας, ἔνοχος ἔσται ὁ ἀνελὼν, ὡς εὐσεβῆ καὶ ὁμόπιστον ἀνηρηκίως. « Ἐάν δὲ μὴ ὑπάρχῃ αὐτῷ, φησὶ, πραθῆτω ἀντὶ τοῦ κλέμματος. » Τὸν γὰρ μὴ ἔχοντα λύτροις ἀποκρούεσθαι τὰ ἐγκλήματα κλέπτῃ, λέγω διὰ τῶν τρόπων μετανοίας καὶ ἀντιστρώσεως τῶν ἡμαρτημένων, ἀτιμον οἶδεν ὁ λόγος· ὁ γὰρ πιπρασκόμενος, ἀτιμος. « Ἐάν δὲ καταληφθῆ, φησὶ, καὶ εὐρεθῆ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸ κλέμμα, διπλοῦν ἀποτίσει. » Μὴ πῶ γὰρ ἀποκομίσεις εἰς ὄλεθρον, ὀλίγην ὑποστῆσεται ζημίαν· ἀναλήφεται γὰρ πάλιν τὸ οἰκεῖον ὁ δεσπότης, καὶ προσαπατηθεὶς τὸν κλέπτην λόγους τῆς κλοπῆς.

Ἐκέλευσεν ὁ διὰ Μωσέως νόμος μὴ ἐξελθεῖν εἰς πόλεμον, μήτε τὸν οἰκοδομήσαντα οἰκίαν καινῆς, καὶ μὴ ἐγκαινίσαντα αὐτήν, μήτε τὸν φυτεύσαντα ἀμπέλωνα, καὶ μὴ εὐφρανθέντα ἐπ' αὐτοῦ, μήτε τὸν μνηστευσάμενον γυναῖκα, καὶ μὴ λαβόντα αὐτήν, μήτε τὸν δειλὸν τῇ καρδίᾳ. Τύπος δὲ τοῦ μὲν κατοικίαν, ἀλλ' οὐ παροικίαν, τὸν παρόντα βίον ἡγουμένου, τὴν καινὴν οἰκίαν· οἰκοδομήσανται· τοῦ δὲ φιλοκερδοῦς ὁ τὸν ἀμπέλωνα φυτεύσας· τοῦ φιλοσάρκου ὁ τὴν γυναῖκα μνηστευσάμενος. Ἡ καὶ ἑτέρως· Ὁ πρῶτος μὲν τοῦ φιλοδόξου. Ὁ δεύτερος δὲ τοῦ φιλαργύρου. Ὁ τρίτος δὲ τοῦ φιληδόνου. Διὰ τῶν τριῶν δὲ τούτων τὰ τρία γενικὰ εἶδη τῆς κακίας ἐφαίνετο. Ὁ γὰρ δειλὸς τοῖς τρισὶ τούτοις ἐπιμερίζεται. Δειλοὶ γὰρ πάντες οἱ τούτοις ἐνεχόμενοι, καὶ οὐ μόνον ἀδόκιμοι πρὸς νητέον πόλεμον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις αἰτιοὶ γένοιντο· ἀν δειλίας καὶ φυγῆς. Ἐπιστρέφει γὰρ αὐτοὺς ἢ τῶν εἰρημένων παθῶν σχέσις, καὶ φθείρουσιν ἦθη χρηστὰ ὀμιλῆσαι κακὰ. Διὸ καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἐπιτιμῶν τοῖς κωλύουσιν αὐτὸν ἀναβαίνειν εἰς Ἱερουσόλυμα, ἔλεγε· « Τί ποιεῖτε κλειόντες καὶ συνθρόπτοντές μου τὴν καρδίαν; Ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ἐτοιμῶς ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. »

Ἐάν δὲ τις λάθῃ γυναῖκα προσφάτως, οὐκ ἐλευσεται εἰς πόλεμον· ἐνιαυτὸν ἕνα εὐφρανεῖ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἢν ἔλαβεν. Οὐ γὰρ τὸν ἀρετῆ συνοικον ἑαυτῷ λαβόντα τὴν ἀρετὴν εἰς πόνους καὶ διαγμούς· ἐξάγεσθαι, μέχρις ἂν καταδεσμηθεῖται ταῖς φιλοστοργίαις αὐτῆς· τοῦτο γὰρ ἢ ἐνιαυσίος ὑπεθέλωσεν εὐφροσύνη. Τοιοῦτόν τι πεπράχασι καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῖς ἐξ ἐθνῶν ἀρετῆ πρὸς τὴν εὐσεβείαν ἰδούσιν ἐπιστέλλοντες. « Ἐδοξε γὰρ, φησὶ, τῷ ἁγίῳ Πνεύ-

¹⁰ Deut. xx, 1 seq ¹¹ Sap n, 6; I Cor. xv, 33.

¹² Act. xxi, 13.

ματι και ημιν μηδεν πλεον επιτιθεσθαι υμιν βαρος, Α
 πειην ἀπέχεσθαι ὑμεις πορνείας, και πνικτου, και
 αιματος, και ειδωλοθύτου.)

*Ἐάν τις ἀνοίξῃ λάκκον, και μή καλύψῃ αὐτὸν
 πώματι, και ἐμπέσῃ ἐκεῖ μόσχος ἢ βους, ὁ
 κύριος τοῦ λάκκου ἀποτίσει ἀργύριον τῷ κυ-
 ρίῳ αὐτοῦ· τὸ δὲ τετελευτηκὸς ἔσται αὐτῷ.*

Ὁ ἐμβαθύνων τοὺς περι τῆς ἁγίας Τριάδος δόγμα-
 σιν, ἢ τοὺς περι τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, και
 ἐξουρισκων ἰδίαν πηγὴν γνώσεως ἐκείθεν, ἀσφαλι-
 ζέσθω, μή πως ἑτέροις διεθρος τὸ τοιοῦτον βάθος
 γένηται και σκανδάλου πρόστας. Χρὴ γάρ φροντί-
 ζειν και τῶν εἰς ὑστερον ἐντυγχανόντων τῇ ἐξευρε-
 θείσῃ πηγῇ. Ἀλλὰ διὰ μὲν τοῦ μόσχου τὸ καθαρόν
 γένος ὑπεμφαίνεται· διὰ δὲ τοῦ βουοῦ τὸ ἀκάθαρτον,
 ἤγουν τὸ ἐν ἁμαρτίᾳ. Ὁφλήσει τε γάρ ζίκην τῷ
 Κυρίῳ αὐτῶν Θεῷ, και αὐτῷ λογισθήσεται τοῦ πε-
 πονθότος ὁ θάνατος, τοῦτο γάρ δίδωσι νοεῖσθαι τὸ,
 « Καὶ τὸ τετελευτηκὸς αὐτῷ ἔσται. »

*Ἐάν ἐξελθὼν πῦρ εὖρη ἀκάνθας, και προσεμ-
 πρήσῃ ἀλωνας ἢ ἀστάχους, ἀποτίσει ὁ τὸ πῦρ
 ἑκκαύσας.*

Ὁ τὸ πῦρ τοῦ λόγου ἐπαφείς τοὺς ἀκαθώδεσι
 δόγμασι τῶν ἰρρετικῶν, φροντισάτω μή ποτε παρα-
 βλάψῃ και ἄλων τῆς Ἐκκλησίας, ἢ στάχους τῶν εὐ-
 σιτῶν δογμάτων τρέφοντας ψυχὰς, ἢ πεδίον τῆς θείας
 Γραφῆς, λείων τοὺς οὐδέουσις ὀρθῶς, και μηδὲν ἔχον
 τραχὺ και ἄναντες. Πάντα γάρ, φησιν, ἐνώπια τοὺς συν-
 ιούσι, και ὀρθὰ τοὺς εὐρίσκουσι γινώσιν. Οὐ χρὴ δὲ
 τοὺς βλαβεροὺς συνδιόλλυσθαι τὸ χρηστὸν, οὐδὲ τοὺς
 ἀγριοὺς συνδαπανᾶσθαι τὸ ἡμερον.

*Κρέας θηριάλωτον οὐκ ἔδεσθε, ἀλλὰ τῷ κυρίῳ
 ὑποορίψατε αὐτό.*

Βρῶμα πνευματικῶν διασπαρχθὲν ἀγριοὺς στόμα-
 σιν αἰρετικῶν ἀπαγορεύει φαγεῖν, ἀποορίπτειν δὲ
 τοῦτο τῷ ἀναίει και ὑλακτικῷ και ἀκαθάρτῳ συν-
 σάγματι τῶν ἄλων αἰρετικῶν.

« Ἐάν τις ἀφῆ τὸ κτήνος αὐτοῦ, και καταβοσκῆθῃ
 ἀγρὸν ἑτερον, ἀποτίσει ἐκ τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ κατὰ τὸ
 γένημα αὐτοῦ. Ἐάν δὲ πάντα τὸν ἀγρὸν καταβο-
 σκῆθῃ, τὰ βέλτεστα τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ, και τὰ κάλλιστα
 τοῦ ἀμπαλῶνος αὐτοῦ ἀποτίσει. » Ἐάν τις συγχω-
 ρήσῃ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ λυμῆσθαι λήϊον Ἐκκλησίας
 Χριστοῦ, εἰ μὲν ἐκ μέρους ἢ λύμη γίνεται, ἀνάλογον
 ὁ διδάσκαλος ὑποστήσεται ζημίαν, οὐκοθεν· εἰ δὲ
 καθ' ὅλοκληρον, ὅλην ἀπολέσει τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν·
 αὐτὴ γάρ τὰ βέλτεστα, και τὰ κάλλιστα αὐτοῦ·
 πάντως και ὁ καταλυμαινόμενος ὑφέξει τὴν δικην.

*Ἐάν εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἀμπετον τοῦ πλησίον σου,
 συλλέξεις ἐν ταῖς χερσὶ σου στάχους, και δρέ-
 πανον οὐκ ἐπιβαλεῖς. Ἐάν δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὸν
 ἀμπελῶνα αὐτοῦ, φάγη σταφυλὴν, ὅσον ψυ-
 χὴν ἐμπλησθῆναι, εἰς δὲ ἀγρος οὐκ ἐπ.βα-
 λείς.*

Οὐ χρὴ γάρ κατακερῆσθαι ταῖς τῶν ἀδελφῶν
 ἀγάπαις, τιμῆν δὲ αὐτάρκειαν, τὸ φιλόλληλον. Καὶ

¹³ Act. xv, 28. ¹⁴ Exod. xxi, 35. ¹⁵ Exod. xxii, 6.
 24, 25.

*bis onus imponere, quam ut vos abstineatis a por-
 nicatione, et suffocato, et sanguine et idolothyto ¹³.)*

*Si quis aperuerit cisternam, et eam non operuerit
 operculo, et in eam ceciderit vitulus aut asinus,
 dominus cisternæ solvet pecuniam domino ejus :
 quod autem fuerit mortuum, erit ejus ¹⁴.*

Qui profunde scrutatur dogmata sanctæ Trinitatis,
 aut a Deo susceptæ humanitatis, et illinc invenit
 proprium fontem cognitionis, caveat ne ejusmodi
 profundum sit aliis exitum, et occasio offensionis.
 Oportet enim etiam eorum curam gerere qui in-
 ventum fontem postea incidunt. Sed per vitulum
 quidem indicatur mundum genus : per asinum au-
 tem, immundum, seu id quod est in peccatis. Nam
 et pœnas dabit Deo eorum Domino, et ei imputabitur
 mors ejus qui est passus, hoc enim dat intelligendum
 illud : « Et quod est mortuum, ejus erit. »

*Si ignis egressus invenerit spinas, et incenderit areas
 et spicas ¹⁵, etc.*

Qui ignem verbi immittit in spinosa dogmata
 hæreticorum, provideat ne lædat aream Ecclesiæ,
 aut spicas piorum dogmatum quæ alunt animas, aut
 campum divinæ Scripturæ planum iis qui recte in-
 grediuntur, et nihil habentem asperum et arduum.
 Sunt enim, inquit, omnia in conspectu iis qui intel-
 ligunt, et recta iis qui inveniunt cognitionem. Non
 oportet enim cum noxiis simul perire quod bonum
 est : neque simul cum agrestibus consumi id quod
 est mite ac mansuetum.

Non comedendum esse quod est laceratum ab animali ¹⁶.

Cibum spiritualem laceratum agresti ore hæreticorum
 prohibet comedere : eum autem abjicere impudenti
 latrantique et immundæ turmæ aliorum hæreticorum.

« Si quis dimiserit suum junctum, et alterius
 agrum depastus sit, solvet ex ipso agro pro ratione
 fructus. Sin autem omnem agrum sit depastus, quæ
 sunt optima ejus agri, et quæ sunt pulcherrima ejus
 vineæ solvet ¹⁷. » Si quis concesserit suo discipulo
 damnum afferre segeti Ecclesiæ Christi : siquidem
 ex parte damnum fuerit illatum, pro proportionem
 damnum subibit magister e domo sua : sin autem
 integre totam perdidit ejus animam (ipsa enim
 est ea quæ sunt ejus optima et pulcherrima), omnino
 is etiam qui damnum affert, subibit supplicium.

*Si ingressus fueris in messem proximi tui, colliges in
 manibus tuis spicas, et falcem non immittere. Si vero
 ingressus fueris in vineam ipsius, comedes uvas,
 quantum satis est ad explendam animam tuam : in
 vas vero non injicies ¹⁸.*

Non oportet abuti fratrum charitate, sed potius
 frugalitatem et mutuum amorem colere. Aliter vero

¹⁶ Ibid. 13. ¹⁷ Deut. xxii, 1 seqq. ¹⁸ Deut. xxi, 11,

admonet lex, ut ex Ecclesie doctorum colloquiis In-
crum atque utilitatem percipiamus (Ecclesie enim
sunt segetes atque vinee), at falcem ne immittamus,
neve id quod usum excedit, et supervacaneum
est, in libro describamus, veluti in vas injicientes:
forsitan enim reprobae voces in ipso reperientur,
lanquam acini quidam inutiles, quae non cum ea,
quae convenit, attentione ac diligentia expensae fue-
rint, propterea quod ex tempore et in promptu pro-
latae sint: atque ita scandali occasionem praebent.
Eo autem illud etiam referri potest: « Si incidas
in nidum, et mater pullos foveat, non capies matrem
cum pullis. Dimittes matrem, pullos vero capies¹⁹. »
Siquidem omnis virtus mater est praeclearorum fa-
cinorum quae ab ea proficiuntur. Nidus vero ip-
sius, anima in qua habitat. Oportet enim ex virtutis
recte factis obvios quosque fructum percipere, iisque
frui, nequaquam vero virtuti ejus, qui aliquid praec-
lare egit, insidiari, neque ipsam destruere atque
extinguere quacunquē ratione aggredi.

*Non videbis bovem fratris aut ovem errantem, et praer-
teribis, sed reduces fratri tuo²⁰, etc.*

Jubet non despiciere eos qui sunt in potestate fra-
tris secundum fidem, errantes in via institutionis
dogmatum, sed eos reducere ab errore, et fratri
conservare, et propter fraternum amorem ejus de-
fectum supplere. « Sin autem, occurreris, inquit,
bovi inimici tui, aut jumentō ejus errantibus in via,
reduces, et ipsi reddes²¹. » Eadem est enim, inquit,
ratio etiam de iis qui sunt in potestate. « Diligite
autem, inquit, inimicos vestros, benefacite iis qui
oderunt vos²². » Sin autem videris, inquit, jumen-
tum inimici tui cecidisse sub onere, non praerteribis
ipsum, sed cum eo facies surgere. Cadit enim qui
est gravatus onere tentationum et afflictionum,
quem oportet te excitare per exhortationem. Si au-
tem bovis inimici et ejus jumentū cura est gerenda,
multo magis gerenda est ipsius inimici, qui est par-
ticeps ejusdem naturae

*Ne maledicas surdo, neque offencilum facias coram D
caeco²³.*

Admonet de absente non detrahere, et qui pro-
pterea non audit: nec insidias tendere ignoranti.
Nam per surditatem, non audire: per caecitatem au-
tem, non cognoscere tacite significatur.

Lex jussit iis qui flagris caedunt eos qui pecca-
runt, non excedere quadragesimum numerum plag-
arum²⁴: aenigmaticè significans, quod flagella
eorum qui peccarunt, ad opus deducta fuerunt us-
que ad susceptam a Christo humanitatem, et ejus
a mortuis resurrectionem, ultra autem non proces-
serunt: qui dedit omnibus qui volunt credere in

¹⁹ Deut. xxiii, 6, 7. ²⁰ Ibid. 1. ²¹ Exod. xxiii, 4.

A *ετέρως δὲ παραινεί ὁ νόμος, κερδαίνειν μὲν καὶ
ὠφελίσθαι ἀπὸ τῆς ὁμιλίας τῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις
διδασκάλων· αἱ γὰρ Ἐκκλησίαι, λήϊά τε καὶ ἀρ-
πιλώνες· μὴ ἐπιβουλῆς [ἢ ἐπιβάλλης] τοῦ δρεπάνου,
μηδὲ τὸ φαινόμενον ὑπὲρ τῆν χρεῖαν καὶ περιττῶν,
ἐναπογράφουσαι βίβλων, καθάπερ ἐμβάλλοντας εἰς
ἀγγος. Ἴσως γὰρ εὐρεθῆσονται ἐν αὐτῷ ἀδόκιμοι
φωναί, καθάπερ τινὲς ἀχρηστοὶ βάρεις, μὴ ἐπιτακ-
τηθεῖσαι, μηδὲ τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας ἀξιο-
θεῖσαι, διὰ τὸ αὐτοσχέδιόν τε καὶ πρόχειρον· καὶ
γενήσονται σκανδάλου πρόφασις. Εἰς τοῦτο δὲ φέρει
καὶ τὸ· « Ἐάν συναντήσης νεοσιᾶ ὄρνέων, καὶ ἡ
μήτηρ θάλπη ἐπὶ τῶν νεοσσῶν, οὐ λήψῃ τὴν μητέρα
μετὰ τῶν τέκνων. Ἀποστελεῖς τὴν μητέρα, τὰ δὲ
παῖδια λήψῃ σεαυτῷ. » Πᾶσα μὲν γὰρ ἀρετὴ μήτηρ
ἐστὶ τῶν ἐξ αὐτῆς κατορθωμάτων. Νοσοῖα δὲ αὐτῆς,
ἡ ψυχὴ ἐν ἧ κατοικεῖ. Χρὴ δὲ τοῖς μὲν κατορθώμασι
τῆς ἀρετῆς ὠφελίσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας καὶ ἀπο-
λάειν αὐτῶν, μὴ ἐπιβουλεύειν δὲ τῇ ἀρετῇ τοῦ κα-
τορθοῦντος, μηδὲ ἐπιχειρεῖν ἀνελεῖν, καὶ ἀποσέσαι
αὐτήν, διὰ τινος τρόπου.*

*Μὴ ἰδὼν τὸν μύσχορ τοῦ ἀδελφοῦ σου, ἢ τὸ
πρόβατον αὐτοῦ πλανώμενον ἐν τῇ ὁδῷ, παρ-
ίδης αὐτὰ, ἀλλ' ἀποστρέψον αὐτὰ τῷ ἀδελ-
φῷ σου.*

Κελεύει μὴ παριδεῖν τοὺς ὑπερουσίους [ἢ ὑπεξου-
σίους] τοῦ κατὰ πίστιν ἀδελφοῦ, πλανωμένους ἐν τῇ ὁδῷ
τῆς πολιτείας τῶν δογμάτων· ἀλλ' ἀποστρέφειν αὐ-
τοὺς τῆς πλάνης, καὶ ἐπαναστῆσαι τῷ ἀδελφῷ, καὶ τὸ
ὑστέρημα ἐκείνου ἀναπληροῦν διὰ τὴν ἀδελφίαν. « Ἐάν
δὲ, φησὶ, συναντήσης τῷ βοῖ τοῦ ἐχθροῦ σου, ἢ τῷ
ὄπρῳ αὐτοῦ, πλανωμένους ἐν τῇ ὁδῷ, ἀποστρέ-
ψας ἀποδώσεις αὐτῷ. » Ὁ αὐτὸς μὲν γὰρ κἀναυθῆς
περὶ τῶν ὑπερουσίων λόγος.²⁵ « Ἀγαπάτε δὲ, φησὶ,
τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὖ ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς. »
Ἐάν δὲ ἴδης, φησὶ, τὸ ὑπόζυγιον τοῦ ἐχθροῦ σου
πεπτωκὸς ὑπὸ τὸν γόμον αὐτοῦ, οὐ παρελεύσῃ αὐτὸ,
ἀλλὰ συνεγείρεις αὐτὸ μετ' αὐτοῦ. Πίπτει γὰρ ὁ κα-
ταβαρούμενος τῷ ἄχθει τῶν πειρασμῶν, καὶ τῶν θλι-
ψεων· ὃν δεῖ συνεγείρειν, καὶ διὰ παρακλήσεως καὶ
ψυχαγωγίας. Εἰ δὲ [ἢ d. δεῖ] τὸν βοῦν τοῦ ἐχθροῦ σου
καὶ τὸ ὑπόζυγιον αὐτοῦ ἐπιμελείας ἀξιοῦν· πολλῷ
μᾶλλον αὐτὸν δὴ που τὸν ἐχθρὸν, τὸν τῆς αὐτῆς κε-
κοινωνηκότα φύσεως.

*Οὐκ ἔρσις κακῶς κωφόν, καὶ ἀπέραντι τυφλοῦ
οὐ προσθήσεις σκάνδαλον.*

Παραινεί μὴ καταλαλεῖν τοῦ ἀπόντος, καὶ διὰ τοῦτο
μὴ ἀκούοντος, μηδ' ἐπιβουλεύειν τῷ ἀγνοοῦντι. Διὰ
μὲν γὰρ τῆς κωφότητος τὸ μὴ ἀκοῦειν, διὰ δὲ τῆς
τυφλότητος, τὸ μὴ γινώσκειν ὑποδηλοῦται.

Ἐκέλευσεν ὁ νόμος τοῖς μαστιγοῦσι τοὺς ἀμαρτη-
σαντας, μὴ ὑπερβαίνειν τὸν τεσσαρακοστὸν ἀριθμὸν
τῶν πληγῶν· αἰνιττόμενος ὅτι αἱ μάστιγες τῶν
ἀμαρτησαντων ἀχρις τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χρι-
στοῦ, καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως αὐτοῦ, τὸ ἐνεργ-
γὸν εἶχον, παραιτέρω δὲ οὐ προέβησαν· δωρησαμένου
πᾶσι τοῖς θέλουσι πιστεῦσαι εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ ἁγίου

²² Matth. v, 44. ²³ Levit. xix, 14. ²⁴ Deut. xiv,

2, 5.

βαπτίσματος ἐλευθερίαν τῶν ἐπὶ τοῖς πεπλήμμει-
μένοις κολάσεων. Ἐπεὶ γὰρ ἐνηθρώπησε μὲν τὸν
πέμπτον καιρὸν, ὡς ἐν τῇ περὶ τοῦ Πάσχα λεπτομε-
ρεὶ θεωρίᾳ, ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Λευϊτικοῦ προδιελθη-
πται· ἀνέστη κατὰ τὴν γ' ἡμέραν. Μετὰ γὰρ τὴν ζ',
ἦτοι τὸ σάββατον, ἢ πάντως ἢ μετ' ἐκαίνην Κυ-
ριακῆ· πεντάκις ὅκτω μετρήσεις, καὶ εὔρησεις τὸν
τεσσαράκοντα, ὃν οὐχ ὑπερβαίνουσιν αἱ μάστιγες
τῶν ἀμαρτημάτων. « Εἰ δ' ὑπερβῆσονται, φησὶν,
ἀσχημονήσει ὁ μαστιζόμενος. » Ἀσχημῶν γὰρ ἐν-
τως καὶ ἄτιμος ὁ μαστιζόμενος ἐστὶ· λέγω δὴ μετὰ
τὴν χάριν τῆς εἰρημένης ἀφέσεως. Ἡ γὰρ ὡς μὴ
πιστεύσας μαστιζέται, ἢ ὡς μετὰ τὴν ἀφεσὶν ἀμαρ-
τήσας.

*Ὁὐ καταστήσεις ἐπὶ σεαυτῷ ἄρχοντα ἄνθρωπον
ἄλλοτριον.*

Διὰ τοῦ ἄλλοτρίου ἀνθρώπου, τὸν διάβολον ὑποδη-
λοῖ· ὃν παρανόμως καθιστῶσιν ἑαυτοῖς ἄρχοντα, οἱ
παιδαρχοῦντες ἀνοήτως ταῖς πονηραῖς αὐτοῦ εἰσηγή-
σειν· « Ἄλλ' ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου, φησὶν, ἐκλέξῃ
σεαυτῷ ἄρχοντα. » Οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἀδελφὸς
ἡμῶν, κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν γενόμενος, καὶ ἄρχων
τῶν πειθόμενων ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ. *

*Νόμιμον ἦν τοὺς ἀκουσίως φονεύσαντας εἰς τοὺς
τόπους τῶν ὀρισθέντων φυγαδευτηρίων ἀπ-
άγεσθαι καὶ φυλάττεσθαι, τοῦ ἀρχιερέως ἐκ
τελευτήσαντος ἀπολύεσθαι.*

Εἶεν δ' ἂν τοιοῦτοι φονεῖς αἱ ψυχαὶ τῶν πρὸ τῆς
ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ τετελευτηκότων, φo-
νεύσασαι μὲν ἑαυτὰς διὰ τὰς ἀμαρτίας· ἀκουσίως δὲ,
ὡς παρ' αὐτῆς ἐκδυσθείας εἰς τοῦτο. Αἱ τῆς ἰδίας
γῆς διωχθεῖσαι, καὶ εἰς τὸν ἕδην ἀπαχθεῖσαι, καθά-
περ εἰς φυγαδευτήριον, ἀσφαλῶς κατειχόντο. Τοῦ δὲ
μεγάλου ἀρχιερέως Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποθανόντος,
ἀπειθήσαν ἐκ τῆς κατὰ τὸν ἕδην εἰρηκτῆς.

Ὅταν εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν ἣν Κύριος ὁ Θεὸς
δίδωσιν ὑμῖν, καὶ καταφυτεύσητε πᾶν ξύλον
βρώσιμον, περικαθαρίσετε τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτοῦ.
Ὁ δὲ καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη ἔσται ὑμῖν ἀπερι-
κάθατος. Ὁὐ βρωθήσεται, καὶ τῷ ἔτει τῷ τε-
τάρτῳ ἔσται πᾶς ὁ καρπὸς αὐτοῦ ἅγιος τῷ Κυρίῳ.
Ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ ἔτει, φάγεσθε τὸν καρπὸν
αὐτοῦ.

Ὁ παράδεισος μὲν ἡ Μωσαϊκῆ συγγραφή, καθά-
περ τίσι φυτοῖς πολυειδέσι καὶ ὠραίοις βρούουσα
τοῖς καλλίστοις καὶ ποικίλοις νομοθετήμασι. Καλεῖται
δὲ ὁ Θεὸς περιελεῖν τὴν ἐκάστου φυτοῦ ἀκαθαρσίαν
τούτ' ἐστὶ, τὸ ἐκάστου νόμου σωματικὸν τε καὶ αἰ-
σθητόν. Ἀκαθαρσία γὰρ τοῦτο τοῖς πνευματικοῖς
φυτοκόμοις, ὡς ἀχρηστόν τε καὶ βλαβερόν. Πρὸς τοῦ-
τους γὰρ ὁ λόγος. Τρία μὲν οὖν ἔτη, καθ' οὓς ἦν ὁ
καρπὸς τῶν φυτῶν ἀπερικάθατος, οἱ τρεῖς καιροὶ·
ὁ κατὰ Μωσέα, ὁ κατὰ τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ, ὁ κατὰ
τοὺς χριστοὺς. καθ' οὓς ἦν ὁ καρπὸς τῶν νόμων ἀσυμ-
φανῆς ἦτοι τὸ κεκρυμμένον τούτου, καὶ πνευματικῶς
νοούμενον, τῷ πάχῃ τῆς ἱστορίας καὶ τῇ σκιᾷ κα-
λυπτόμενον. Τέταρτον δὲ ἔτος ὁ καιρὸς τῶν προφη-

A ipsum per sanctum baptismum, ut liberentur a
suppliciis quæ debebantur propter delicta. Nam
quoniam in quinto tempore factus est homo, ut in
subtili de Paschate contemplatione prius est tracta-
tum in libro Levitici: surrexit autem die octavo.
Nam post septimum seu Sabbatum, octavus omnine
qui est post illum, est Dominicus, quinquies octo
metieris, et invenies quadraginta, quem quidem
numerum non excedunt flagella peccatorum. « Sin
autem, inquit, excedant, turpis et indecorus erit
qui flagellatur ». » Est enim revera turpis et infam-
is qui amplius flagellatur: dico autem post gra-
tiam dictæ remissionis. Flagellatur enim aut ut qui
non crediderit, aut ut qui peccarit post remissionem.

Alienigenam non esse eligendum principem.

Per alienum hominem, diabolum tacite significat,
quem inique sibi principem constituunt qui stulte
parent improbis ejus suggestionibus: « Sed ex fratri-
bus tuis, inquit, eliges tibi principem. » Is autem est
Christus, qui frater quidem noster factus est quan-
tum attinet ad humanitatem, et princeps eorum qui
parent ejus mandatis.

*Lege sancitum erat, ut qui involuntarie cædem pa-
trassent, in loca refugii præscripta se reciperent,
ibique tuto degerent, mortuo autem pontifice, di-
mitterentur.*

Ejusmodi autem occisores sunt animæ eorum qui
decesserunt ante susceptam a Christo humanitatem,
quæ se quidem occiderunt propter peccata; invo-
luntarie autem, ut quæ vi ab ipso sunt coactæ. Quæ
quidem, ex terra sua expulsæ et ad inferos abductæ
tanquam in locum exsilio destinatum, tuto detine-
bantur. Magno autem pontifice Jesu Christo mortuo,
emissæ sunt ex carcere inferorum

*Quando ingressi fueritis in terram quam Dominus
Deus dat vobis, et plantaveritis-omne lignum esculen-
tum, expurgabitis ejus immunditiam, fructus autem
ejus tres annos vobis erit immundus; non comedetur,
et anno quarto erit omnis fructus ejus sanctus Do-
mino. In anno autem quinto comedetis ejus fru-
ctum.*

Paradisus quidem seu hortus est scriptura Mosaica,
D tanquam multiplicibus et pulchris plantis, pulcher-
rimis et variis scatens legum decretis. Jubet autem
Deus uniuscujusque plantæ immunditiam auferre,
hoc est, uniuscujusque legis id quod est corporale et
sensibile; hoc enim est immunditia spiritualibus
plantatoribus, ut quod sit inutile et noxium, Ad eos
enim dirigitur oratio. Atque tres quidem anni qui-
bus plantarum fructus erat immundus, tria fuerunt
tempora: nam tempus Moysis, tempus Jesu Nave,
tempus judicium. Quibus legum quidem fructus non
erat conspicuus, nempe id quod est ejus occultum
et intelligitur spiritualiter, opertum historiæ cras-
sitie et umbra. Quartus autem annus est tempus

* Ibid. * Deut. xvii, 15. ** Num. xxxv, 22-25.

** Levit. xix, 22-25.

prophetarum, quo qui ostensus fructus factus est sanctus Domino, de cætero ad Christum relatus per testimonium prophetarum. Quintus autem annus, est quintum tempus quo Christus homo factus est, ut ostensum est superius. Nam ab eo tempore ablato operculo, nos fideles sumus utiliter participes fructus legis Mosaicæ.

EX LIBRO JESU NAVE.

Gabaon quidem est mens sublimis : vallis autem est caro morte humiliata : et sol quidem est oratio quæ mentem illuminat, et ei suppeditat facultatem theorematum, et eam liberat ab omni ignorantia : luna autem est lex naturalis, seu naturalis discretio, mediocriter illuminans et carni persuadens ut subjiciatur animæ. Luna enim est symbolum naturæ, propter mutabilitatem. Quisquis ergo per piam vitæ institutionem acie configit adversus inimicos qui cadunt sub intelligentiam, fit Jesus Nave. Et precatur quidem ut sibi stet sol, ut dictum est, in Gabaon, luna autem in valle ²²; hoc est, ei permaneat ad destruendas vitii munitiones et ad interimendos hostes.

Quomodo post mortem Moysis Jesus Nave accepit principatum : ita post mortem legalis litteræ Jesus Christus accepit principatum novi populi, et tanquam per gladios petrinus, per solidum sermonem ejus mandatorum, circumcidit ipsius habitum ad sensalia, et effecit ut ipse transiret fluentem et instabilem vitæ præsentis brevitatem, nempe ab ea non retentus; humeris autem virtutum impositam ferens arcem, cognitionem, inquam, capacem divinorum mysteriorum.

EX PRIMO LIBRO REGUM.

De Saule et David.

Lex vetus si ita sumatur ut spectatur tantum littera, est Saul laborans morbo caduco, ut qui contrariis ac repugnantibus agitur innumerabilibus, et nullam secum sustineat consensionem ac consonantiam. Quando autem ei insonuerit cithara Davidis, seu sapientia occulti spiritus, hoc est, mens spiritualis, statim fit modesta ac sapiens, expulso malo spiritu contradictionis ac repugnantia.

Et dabo, inquit, regnum proximo tuo bono supra te.

Quomodo enim David erat prope Saulem, ut qui ipse quoque erat unctus in regem ²³: ita etiam spiritus erat prope litteram quæ est in lege, tanquam in ea absconsus. Cui etiam de cætero data est potestas, extincta quidem lege quæ accipitur secundum litteram, illucescente autem ea quæ intelligitur secundum spiritum. Quæ erat etiam bona super illam, quo sunt longe pulchriora ac præstantiora sensilibus ea quæ percipiuntur ab intel-

²² J: rue x, 42. ²³ I Reg. i vi, 45.

Varie lectiones.

²⁴ Iσ. πολλῶ.

τῶν, καθ' ὃν ὁ θελωθεὶς καρπὸς ἅγιος γέγονε τῷ Κυρίῳ, λοιπὸν ἀναφερόμενος εἰς τὸν Χριστὸν, διὰ τῆς μαρτυρίας τῶν προφητικῶν φωνῶν. Πέμπτον δὲ ἔτος, ὁ πέμπτος καιρὸς· καθ' ὃν ὁ Χριστὸς ἐτηθρώπησεν, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἐκτοτε γὰρ περιαιρεθέντος τοῦ καλύμματος, μεταλαμβάνομεν οἱ πιστοὶ χρησίμως τοῦ καρποῦ τῆς Μωσαϊκῆς νομοθεσίας.

EK THE BIBAOY IHESOU TOY NAYH.

Γαβαὼ μὲν ἔστιν ὁ ὕψηλός νοῦς· φάραγξ δὲ, ἡ τῷ θανάτῳ ταπεινωθεῖσα σὰρξ· καὶ ὁ ἥλιος μὲν, ὁ φωτίζων τὸν νοῦν λόγος καὶ χορηγῶν αὐτῷ θεωρημάτων δύναμις, καὶ πάσης ἀνομιᾶς ἀπαλλάττων· σελήνη δὲ ὁ φυσικὸς νόμος, ἡγουν ἡ φυσικὴ διάκρισις, μετρίως φωτίζουσα καὶ πειθούσα τὴν σάρκα, ὑποταγῆναι τῇ ψυχῇ. Φύσεως γὰρ σύμβολον ἡ σελήνη, διὰ τὸ τροπικόν. Ὅστις γοῦν δι' εὐσεβοῦς πολιτείας παρατάσσεται πρὸς τοὺς ἀσράτους ἐχθρούς, Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ γίνεται· καὶ εὐχεται στήναι αὐτῷ τὸν μὲν ἥλιον, ὡς εἴρηται, κατὰ Γαβαὼ, τὴν δὲ σελήνην κατὰ φάραγγα· τοῦτ' ἔστι, παραμεῖναι αὐτῷ πρὸς καθαίρειν τῶν τῆς κακίας ὀχυρωμάτων, καὶ ἀναλοεῖν τῶν πολεμίων.

Ὅσπερ μετὰ τὴν τελευταίην Μωσῶος Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τὴν ἡγεμονίαν παρέλαβεν· οὕτω μετὰ τὴν τελευταίην τοῦ νομικοῦ γράμματος, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ νέου λαοῦ παρέλαβε· καὶ ὡσπερ διὰ τῶν πετρίνων μαχαίρων, διὰ τοῦ στεβροῦ λόγου τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ περιέτεμε τοῦτο τὴν πρὸς τὰ αἰσθητὰ σχέσιν, καὶ παρεσκεύασεν αὐτὸν διαπεράσαι τὸ βίον καὶ ἀστατον τοῦ παρόντος βίου, μὴ βραχύντα. τοῦτ' ἔστι, μὴ ἐνσχεθέντα τοῦτω· τοῖς ὤμοις δὲ τῶν ἀρετῶν ἐπιχειμήνην φέροντα τὴν κιθάρην· λέγω δὲ τὴν δεχτικὴν τῶν θεῶν μυστηρίων γνώσιν.

THE ΠΡΩΤΗΣ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ.

Περὶ Σαουλ καὶ Δαβὶδ.

Ὁ παλαιὸς νόμος κατὰ μόνον τὸ γράμμα λαμβανόμενος, Σαοὺλ ἔστιν, ἐπιληπτός, ἅτε μυρταῖς δουόμενος ἐναντιώσεσι, καὶ μηδεμίαν ἔχων πρὸς ἑαυτὸν συμφωνίαν. Ἦνίκα δὲ ἐπηχθήσῃ αὐτῷ ἡ κιθάρα τοῦ Δαβὶδ, ἡγουν ἡ σοφία τοῦ ὑποκακρυμμένου πνεύματος· τοῦτ' ἔστιν, ὁ πνευματικὸς νοῦς· εὐθὺ σωφρονεῖ, τοῦ πονηροῦ πνεύματος τῆς ἐναντιώσεως ἀπελαυνόμενος.

Καὶ δώσω, φησὶ, τὴν βασιλείαν τῷ πλησίον σου, τῷ ἀγαθῷ ὑπὲρ σέ.

Καθάπερ γὰρ ὁ Δαβὶδ πλησίον ἦν τοῦ Σαοὺλ, ὡς καὶ αὐτὸς εἰς βασιλεῖα χρισθεὶς· οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα πλησίον ἦν τοῦ ἐν τῷ νόμῳ γράμματος, ὡς ὑποκακρυμμένον αὐτῷ. Ὡ καὶ δέδοται λοιπὸν τὸ κράτος, οὐσεθέντος μὲν τοῦ κατὰ τὸ γράμμα λαμβανομένου νόμου, λάμπαντος δὲ τοῦ κατὰ τὸ πνεῦμα νοουμένου· ὅς καὶ ἀγαθὸς ἦν ὑπὲρ ἐκείνου, ὅσω καὶ πολλὰ ἐκαλιόνα τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητὰ, καὶ τῶν κατασπόντων εἰς γῆν, τὰ εἰς οὐρανὸν ἀνέλκοντα. Ὁ Σαοὺλ, ὁ φυσ-

κός ἐστι νόμος, ὁ κατ' ἀρχὰς κυριεύει τῆς φύσεως· ἀπαρὰ τοῦ Κυρίου λαγών. Ἐπει δὲ παρέβη τὴν ἐντολήν διὰ παρακοῆς, φεισάμενος τοῦ Ἀγάγ βασιλέως Ἀμαλήκ, τοῦτ' ἐστι τοῦ σώματος, καὶ πρὸς τὰ πάθη κατώλισθεν, ἐξωθεῖται τῆς βασιλείας, ἵνα παραλάβῃ τὸν Ἰσραὴλ ὁ Δαβὶδ, τοῦτ' ἐστιν, ὁ νόμος τοῦ πνεύματος ὁ γεννῶν τὴν εἰρήνην τὴν οἰκοδομοῦσαν περιφανῶς τῷ Θεῷ τὸν τῆς θεωρίας ναόν.

Σαμουὴλ ὑπακοή Θεοῦ ἐρμηνεύεται. Οὐκοῦν ἕως ἀν' ὁ καθ' ὑπακοήν λόγος ἐν ἡμῖν ἱερατεύῃ, κἀν φείσῃται τοῦ Ἀγάγ ὁ Σαοὺλ, τοῦτ' ἐστι, τοῦ χοίκοῦ φρονήματος· ἀλλ' οὖν ἀποκτενεῖ τοῦτον ζηλώσας ὁ ἱερεὺς λόγος, καὶ πλήξει καταισχύων τὸν φιλαμαρτήμονα νοῦν, ὡς παραβάτην τῶν θείων δικαιοματίων.

Ἐπὶ τὸν νοῦς ὑψηλοφρονήσας, τὸν κατὰ τῶν παθῶν αὐτὸν χρίσαντα τῆς διδασκαλίας λόγον, διὰ τῆς προσηκούσης ἐρεύνης ἐπερωτᾷν περὶ τῶν ποιητέων καὶ οὐ ποιητέων παύσαιτο, τοῖς πάθεσι πάντως ἐξ ἀγνοίας ἀλίσκεται, δι' ὧν κατὰ μέρος τοῦ Θεοῦ χωριζόμενος, ἐν ταῖς ἀκουσίαις περιστάσεσι προσχωρεῖται τοῖς δαιμόσι, τὴν κοιλίαν θεοποιῶν, κάκειθεν εὐρέσθαι θέλων τῶν πιεζόντων παράκλησιν. Καὶ πεθεῖται σα Σαοὺλ ἐν πᾶσι σύμβουλον μὴ λαμβάνων τὸν Σαμουὴλ, καὶ ἐξ ἀνάγκης εἰδωλολατρίαν μεταστρεφόμενος, καὶ τὴν ἐγγαστρίμυθον, ὡς δὴ τινα τὸν θεόν, ἐπερωτᾷν ἀνεχόμενος.

THE ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ.

Περὶ Δαβὶδ καὶ Ἀβεσσαλώμ.

Δαβὶδ μὲν ὁ πρακτικὸς νοῦς, Ἀβεσσαλώμ δὲ ἡ εἰσθεσία, ἣν ἀπεγέννησεν ἐκ τῆς πρὸς τὴν ἀσθησιν οὐνοσίας. Ἐρμηνεύεται μὲν γὰρ Ἀβεσσαλώμ πατρὸς εἰρήνης νομιζομένη· νομιζόντες δὲ εἰρηνεύειν παθῶν, συνιστῶμεν τὴν οἴαν· ἣν ἐπαναστάσαν αὐτῷ νοῦς ὁ δηλωθεὶς Δαβὶδ, ἅτε μετὰ γνώσεως πράττων, ἀφελὲς τὴν ἀγίαν σκηνὴν, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Ἰουδαίαν, τοῦτ' ἐστιν, τὴν μυστικὴν θεολογίαν καὶ τὴν εἰρηνικὴν τῶν θείων θεωρίαν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι καλοῖς εὐχαριστήριον ἐξομολόγησιν, φεύγει πρὸς τὴν Γαλαὰδ, ἥτοι μετοικίζεται πρὸς τὸ πένθος. Γαλαὰδ γὰρ μετοικεσία μαρτυρίου.... καὶ πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἀποκάλυψις· μετοικίζεται καὶ πρὸς τὴν διὰ τοῦ συνειδέτος ἑλεγχον, καὶ πρὸς τὴν κατ' εἶδος τῶν ἀμαρτημάτων φανέρωσιν, καὶ οὕτως ἐν συναίσθησει τῆς ἑαυτοῦ γενόμενος ἀσθενείας, καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην εἰς βοήθειαν ἐπισπασάμενος, ἀναίρει τὴν τοῦ τυράννου οἴαν, καὶ πάλιν ἐπανέρχεται πρὸς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ τὴν ἀγίαν σκηνὴν· λέγω δὴ, πρὸς τὴν ἐξομολογητικὴν εὐχαριστίαν, καὶ εἰρηνικὴν καὶ ἀπαθῆ τῶν ὄντων θεωρίαν, καὶ τὴν ὑψηλὴν θεολογίαν.

Ἀβεσσαλώμ ἐστὶ, πᾶς οἰηματίας καὶ ὑπερήφανος, ὅς τὴν κόμην τρέφων, ἥτοι τὴν φαινομένην ἀρετὴν

ligentia; et iis quæ detrahunt in terram, ea quæ ascendunt in cœlum. Saul est lex naturalis, quæ ab initio accepit a Domino ut dominaretur naturæ. Postquam autem transgressus est mandatum per inobedientiam, parcens Agag regi Amalec, hoc est corpori, et delapsus est ad vitia et affectiones, expellitur regno, ut David assumeret Israellem, hoc est, lex spiritus, quæ generat pacem, quæ Deo insigniter ædificat templum contemplationis.

Samuel interpretatur *Dei obedientia*. Quando ergo quæ est in nobis ratio obedientiæ, in nobis fungitur munere sacerdotis, etiamsi Saul pepercerit Agag²⁰, hoc est, prudentiæ terrestri, eum tamen occidet zelo motus sacerdos, nempe ratio, et percutiet, dedecore afficiens mentem quæ delectatur peccato, ut quæ transgrediatur divinas justificationes.

Postquam mens altum sapiens et sublimes spiritus gerens, rationem doctrinæ, quæ eam adversus vitia unxerat, cessaverit sciscitari per convenientem scrutationem de iis quæ sunt agenda et non agenda, ex ignorantia omnino capitur a vitiis, per quæ ex parte a Deo separatus, in involuntariis casibus accedit ad dæmones, ventrem Deum faciens, et ihinc volens invenire eorum quæ ipsum premunt consolationem. Id tibi persuadeat Saul, qui in omnibus non est usus consilio Samuelis, et necessario est conversus ad idololatriam, et tanquam deum aliquem sustinuit sciscitari ventriloquam.

EX LIBRO SECUNDO REGUM.

De David et Absalom.

David est mens activa. Absalom autem de se opinio, quam genuit ex congressu cum sensu. Nam interpretatur quidem Absalon, *patris pax existimata*. Existimantes autem nos esse pacatos a vitiis et perturbationibus, constituimus de nobis opinionem. Quam cum dictus David cognovisset adversus se insurgere, ut qui ageret cum cognitione, relicto sancto tabernaculo, et Hierusalem, et Judæa, hoc est, mystica theologia, et pacifica divinorum contemplatione, et propter bona præterita gratias agente contemplative, fugit ad Galaad, sive transmigrat ad luctum. Interpretatur enim Galaad *transmigratio luctus*. Quoniam autem interpretatur etiam Galaad *transmigratio testimonii*, et præter ea quæ dicta sunt *revelatio*; migrat etiam ad reprehensionem quæ fit per conscientiam, et quæ fit per speciem, peccatorum manifestationem: et ita suam sentiens imbecillitatem, et humilitatem ad auxilium attrahens, de medio tollit tyrannum sui opinionem, et rursus redit ad Judæam, et Hierusalem, et sanctum tabernaculum, ad confessionem, inquam, et gratiarum actionem, et pacificam et impatibilem eorum quæ sunt contemplationem et excelsam theologiam.

Absalon est omnis arrogans et superbus, qui nutrit comam, nempe apparentem virtutem et cogni-

* I Reg. xv, 9.

tionem. et propter eam de se magnifice sentiens, per eam capitur immittentem ei inflationem, et qui ex ea existit interitum; et pendet in medio coeli et terrae. Neque enim habet veram cognitionem, quae eum veluti in caelum sursum trahat, deorsum trahente de se opinione. Neque veram virtutem tanquam terram ipsam deorsum trahentem, eum deorsum trahente inflatione. Sauciatum autem proprie tribus telis, nempe et pudore inutilis propter de se opinionem actionis, et expectatione aeterni supplicii. Ante ipsum autem laqueo moritur Achitophel, qui interpretatur *frater dolo simulans amicitiam*: talis autem est diabolus. Is, cum non ferret se esse victum, suffocatur.

Et fuit fames in diebus David tres annos: annus anno cohærens. Et quaesivit David faciem Domini, et dixit Dominus: Super Saul, et super domum ejus est iniquitas, propterea quod morte affecit Gabaonitas²¹.

David quidem est lex secundum spiritum, qui est rex spiritualium Deo servientium Christianorum. Saul autem est lex secundum litteram, qui est rex Judaeorum Deum corporaliter colentium. Nam et David interpretatur *contemptus*, et *visioni sufficiens*. Talis est lex evangelica, illud quidem existimata apud Judaeos, hoc autem apud Christianos.

Quo modo etiam Saul interpretatur *datus seniori* aut *senus*. Talis autem est lex Mosaica, si ita sumatur ut spectetur littera. Data est enim ad tempus, et usque ad adventum evangelicæ. Nam etsi *petitus infernus* alia ratione interpretatur Saul, attamen quod est hic declaratum, significatum est proprium. Gabaonitæ autem sunt quæ ex naturali contemplatione sublimiores sunt rationes. Gabaonitæ enim interpretantur *montani* aut *sublimes*, quos conservavit Jesus Nave filius, interfectis quinque regibus qui adversus eos bellum gerebant: et constituit eos tabernaculo lignatores et aquatores, præfigurans Jesum Christum, qui occidit in suam redactos potestatem ex quinario sensu patibiles cogitationes et mores, bellum gerentes adversus sublimes rationes ex contemplatione naturali. Hos autem Gabaonitas constituit tabernaculo divinarum mysteriorum, lignatores quidem, ut qui suppeditent materiam quæ accendat lucem cognitionis, aquatores autem, ut qui apportent vitiorum et perturbationum ablutionem. Nam quæ est naturalis in spiritu contemplatio, cum sit media inter mores et veritatem, ab illis quidem abducit, ad hanc vero reducit. Eos ergo perimit Saul, et expellit extra divinarum mystagogiam, Saul, inquam, qui est lex litteræ, est rex eorum qui ex solo sensu vivunt, et si quis solam retinens litteram aspernatur et abolet spiritum qui latet sub littera. Figurant autem Gabaonitæ etiam gentilem partem quæ se dedit Jesu divisorio hæreditatis divinarum promissionum, et quæ jussa est ferre ligna et aquam, hoc est, portare cognitionem

ἢ γνῶσιν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ μέγα φρονῶν, διὰ ταύτης ἀλλοσκεται, φυσίωσιν ἐμποησάσης αὐτῷ, καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀπώλειαν, καὶ κρημάται ἐνάμεισον οὐρανοῦ καὶ γῆς. Οὕτε γὰρ ἔχει γνῶσιν ἀληθινήν, καθάπερ οὐρανὸν ἀνάλκουσαν αὐτὸν, κατασπῶσης οἰήσεως· οὕτε μὴν ἀρετὴν ἀληθινήν, καθάπερ γῆν καθέλκουσαν αὐτὸν, κατασπῶσης φυσίωσεως. Τετρώσκεται δὲ τρισὶ βέλεσι κυρίως, τῇ τε αἰσχύνῃ τῆς ἀνοφελούς· ἰδία τὴν οἰοῖν πρόξεως, καὶ τῇ ἐκδοχῇ τῆς αἰσινῶν καλᾶσεως. Θνήσκει δὲ πρὸ αὐτοῦ δι' ἀγγύνης ὁ ἄχρητος φεῖλ, ἐρμηνεύμενος ἀδελφὸς δόλω φιλᾶζω. Τοιοῦτος δὲ ὁ διάβολος· οὐ φέρων γὰρ τὴν ἤτταν ἀπάγγεται

Καὶ ἐγένετο λιμὸς ἐν ταῖς ἡμέραις Δαβὶδ, ἕτη ἑνιαυτῶν· ἐχόμενος ἑνιαυτοῦ. Καὶ ἐζήτησε Δαβὶδ τὸ πρόσωπον Κυρίου, καὶ εἶπε Κύριος· Ἐπὶ Σαουλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ ἡ ἀδικία, περὶ οὗ ἐθανάτωσε τοὺς Γαβαωνίτας.

Δαβὶδ μὲν ὁ κατὰ τὸ πνεῦμα νόμος, ὁ βασιλεύων τῶν πνευματικῶν Θεῷ λατρεύοντων Χριστιανῶν. Σαουλ δὲ ὁ κατὰ γράμμα νόμος, ὁ βασιλεύων τῶν σωματικῶς Θεῷ λατρεύοντων Ἰουδαίων. Ἐπὶ καὶ Δαβὶδ ἐρμηνεύεται ἐξουθενώσις, καὶ λιανὸς ὄρασις. Τοιοῦτος δὲ ὁ εὐαγγελικὸς νόμος· τὸ μὲν παρ' Ἰουδαίους νομιζόμενος, τὸ δὲ παρὰ Χριστιανούς.

Ὅσπερ καὶ Σαουλ ἐρμηνεύεται *δεδανεισμέτος*, ἢ *δάνειος*. Τοιοῦτος δὲ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, κατὰ τὸ γράμμα λαμβανόμενος. Πρόσκαιρος γὰρ ἔδωκε καὶ μέχρι τῆς ἐπιδημίας τοῦ εὐαγγελικοῦ. Εἰ γὰρ καὶ αἰτητὸς ἄθης καὶ ἕτερον λόγον ὁ Σαουλ ἐρμηνεύεται, ἀλλὰ τὸ δηλωθὲν σημαίνοντες ἐναυθα οἰκτεῖν. Γαβαωνίται δὲ, οἱ κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ὑψηλοτέροι λόγοι. Γαβαωνίται γὰρ ὄρεοι ἢ μετώροι ἐρμηνεύονται. Οὗς διέσωσεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Νηυτῆ, ἀποκτείνας τοὺς πολεμούντας αὐτοῖς ε' βασιλεῖς· καὶ κατέστησεν αὐτοὺς τῇ σκηνῇ ξυλοφόρους καὶ ὕδροφόρους, προτυπῶν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὃς ἀπέκτεινε τοὺς κατὰ τὴν πενταδικὴν κίθῃσιν πολεμούντας τοῖς κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ὑψηλοτέροις λόγοις, ἐμπαιθεῖς λογισμοὺς καὶ τρόπους, καὶ περιποιεσάμενος. Τοιοῦτος δὲ τοὺς νητούς Γαβαωνίτας κατέστησε τῇ σκηνῇ τῶν θεῶν μυστηρίων, ξυλοφόρους μὲν, ὡς χορηγούντας ὕλην ἐμπαιθῆν τοῦ φωτὸς τῆς γνώσεως· ὕδροφόρους δὲ, ὡς κομίζοντας ῥύσιν τῶν παθῶν· ἢ γὰρ ἐν πνεύματι φυσικὴ θεωρία μιση τις οὕσα τύπων καὶ ἀληθείας, τῶν μὲν ἀπάγει, πρὸς δὲ τὴν ἐπανάγει. Τοιοῦτος τοίνυν ἀναίρει καὶ ἐξω ποιεῖ τῆς τῶν θεῶν μυσταγωγίας Σαουλ, ὁ τοῦ γράμματος νόμος, ὁ τῶν κατὰ μόνην τὴν αἰσθησιν ζώντων βασιλεύων· καὶ εἰ τις μόνου τοῦ γράμματος ἀνταχόμενος, ἀθετεῖ τὸ ὑποκρυπτόμενον τῷ γράμματι πνεῦμα. Τυποῦσι δὲ οἱ Γαβαωνίται καὶ τὴν ἐθνικὴν μερίδα τῷ κληροδοτῇ τῶν θεῶν βπαγγελῶν Ἰησοῦ, καὶ προσταττομένω ξυλοφορεῖν καὶ ὕδροφορεῖν, τοῦτ' ἐστὶ, τὴν περὶ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ καὶ ζωοποιου βαπτίσματος γνώσιν βασιλεύειν· καὶ διὰ μὲν τῆς πρακτικῆς· ὡς ξύλα τῶν

²¹ II Reg. xxi, 1.

νέκρωσιν τῶν ἐπὶ γῆς μελῶν παραφέρειν· διὰ δὲ τῆς θεωρητικῆς, ὡς ὕδωρ τὴν ἐπιβροθὴν τῆς γνώσεως. Ὁργίσθη μὲν οὖν ὁ Θεός, διὰ τὴν τῶν Γαβαωνιτῶν ἀνάφρασιν. Ἐπήγαγε δὲ τὸν λιμὸν, οὐκ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ἀναλόντος αὐτοῦ Σαοὺλ, ἀλλὰ ἐν ταῖς τοῦ Δαβὶδ· ὅτι μὴδὲ πέφυκε, ζῶντος τοῦ νομικοῦ γράμματος καὶ βασιλεύοντος τῶν σωματικῶν καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν Ἰουδαίων, γνωσθῆναι τὸν λιμὸν τῆς πνευματικῆς γνώσεως· ἀλλ' ἀποθανόντος ἐκείνου τῷ πέρατι τοῦ χρόνου τοῦ ὀρισθέντος τῆ σωματικῆ λατρείᾳ τοῦ νόμου, μᾶλλον ἐν ταῖς ἡμέραις Δαβὶδ γενέσθαι, τοῦ νομικοῦ λέγω πνεύματος, τοῦ ὑποκεκρυμμένου τῷ γράμματι, λόμφαντος ἤδη καὶ βασιλεύοντος τῶν πνευματικῶν καὶ λεπτῶν τὴν διάνοιαν Χριστιανῶν. Οἱ μὲν γὰρ περὶ τὸν εἰρημὸν Σαοὺλ, μηδέποτε πνευματικῶς γνώσεως ἀπολαύσαντες, οὐδὲ τὸν λιμὸν αὐτῆς ἠδύναντο γνῶναι. Λιμὸς γὰρ ἐστὶν ἐκλειψίς τῶν κατὰ πείραν ἀγαθῶν ἐγνωσμένων. Ἐνταῦθα δὲ καὶ σπάνις τῶν πνευματικῶν τῆς ψυχῆς βρωμάτων. Οἱ δ' ἄμφι τὸν δηλωθέντα Δαβὶδ, οὗτοι μάλιστα λιμώττουσι τοῦτον τὸν λιμὸν, ὅταν περιέπωσι τὸ γένος Σαοὺλ, ἐν τῷ περιπέσει τὸ γράμμα, καὶ σωματικῶς ἐκδέχονται τὰ τῆς θείας Γραφῆς. Περὶ οὗ γένους προϊόντες ἐρούμεν. Λιμὸς δὲ τριῶν ἐτῶν, ἡ ἑλλειψίς τῆς κατὰ τοὺς τρεῖς νόμους, τὸν τε φυσικὸν καὶ τὸν Μωσαϊκόν, καὶ τὸν εὐαγγελικόν, πνευματικῆς γνώσεως. Ἡ γὰρ ἔνδειξις τῆς κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον πνευματικῆς θεωρίας, ἔχει παρικομένην καὶ τὴν κατὰ τὸν φυσικόν, καὶ τὴν κατὰ τὸν εὐαγγελικόν· διὸ καὶ ἀλλήλων ἔχουσι λέγονται. Καὶ ἄλλως γὰρ ὁ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον σωματικῶς λαμβάνων, λιμώττει τὰ τρία ταῦτα ἄρετήν, καὶ θέωσιν. Ὅσοι δὲ τὸ πρόσωπον χαρακτηριστικόν ἐστὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸν, οὕτως καὶ ἡ πνευματικὴ γνῶσις ἐμφατικῶς χαρακτηρίζει τὸ θεῖον· ἢ ὁ ἐκζητῶν, λέγεται ἐκζητεῖν τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸν Δαβὶδ, καὶ μάνθανει τὴν αἰτίαν τοῦ τοιοῦτου λιμοῦ, ὅτι κατὰ τοῦ Σαοὺλ, καὶ κατὰ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἡ ἀδικία αὐτῆ, ἢ ἠδίκησε τοὺς Γαβαωνίτας. Ἀνθ' οὗτο γὰρ, φησὶν, ἐθανάτωσε τοὺς Γαβαωνίτας, ὡς προτεθειώρηται. Οἶκος δὲ Σαοὺλ τὸ γένος αὐτοῦ, τοῦτ' ἐστίν, οἱ ἀγαπῶντες αὐτόν. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι οἱ μόνον τοῦ γράμματος ἀνεχόμενοι. « Καὶ ἐκάλεσε, φησὶ, Δαβὶδ τοὺς Γαβαωνίτας καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τί ποιήσω ὑμῖν, καὶ ἐν τίνι ἐξηλάσομαι, καὶ εὐλογήσετε τὴν κληρονομίαν Κυρίου; Καὶ εἶπον πρὸς τὸν βασιλέα· Ὁ ἀνὴρ δὲ συνετέλεσεν ἡμᾶς, καὶ ἐδώκεν ἡμᾶς, καὶ ἐλογίσασθε ἐξολοθρεῦσαι ἡμᾶς, ἀφανίσωμεν αὐτόν, τοῦ μὴ ἐστάναι αὐτόν ἐν παντὶ ὄρει Ἰσραὴλ. Δότε ἡμῖν ἑπτὰ ἀνδρας ἐκ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἐξηλάσομεν αὐτούς τῷ Κυρίῳ ἐν τῷ βουνῷ Σαοὺλ. Καὶ ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς τοὺς β' υἱοὺς Ῥεσφᾶς παλλακῆς Σαοὺλ, τὸν Ἐρμονθί, καὶ τὸν Μεμφιβοσέθ, καὶ τοὺς ε' υἱοὺς Μεροῦθ θυγατρὸς Σαοὺλ, οὓς ἔτεκε τῷ Ἐσριῆλ, καὶ ἔδωκεν αὐτούς ἐν χειρὶ τῶν Γαβαωνιτῶν, καὶ ἐξηλάσαν αὐτούς ἐν τῷ ὄρει ἐναντίον Κυρίου, καὶ ἔπεσον ἐκεῖ οἱ ἑπτὰ

A dec ruca salitari et vivifico baptismate : et per activam quidem tanquam ligna circumferre mortificationem membrorum super terram : per contemplativam autem, tanquam aquam, influxum cognitionis. Atque iratus quidem fuit Deus propter interemptionem Gabaonitarum. Immisit autem famem, non in diebus Saulis qui eos occidit, sed in diebus David, quoniam nec naturaliter fieri potuerit ut vivente Scriptura legali et regnum obtinente in corporales et cogitatione crassos Judæos, cognosceretur famas cognitionis spiritualis, sed mortuo illo sine temporis quod erat definitum corporali cultui legis, id magis fieret in diebus Davidis, legali, inquam, spiritu qui latuit sub littera, jam illucescente et regnum obtinente in spirituales et cogitatione subtiles Christianos. Nam qui fuerunt Saulis, nunquam spiritualiter assecuti fuerunt cognitionem, neque potuerunt ejus famem cognoscere. Fames enim est defectus bonorum cognitorum experientiae. Hic autem est etiam penuria spiritualium ciborum animæ. Et autem de quibus diximus qui sunt Davidis, in hac fame maxime esuriant, quando defendunt genus Saulis in defendendo litteram, et accipiendo Scripturam corporaliter. De quo genere dicemus progredientes. Fames autem trium annorum est defectus spiritualis cognitionis quæ est ex tribus legibus, naturali, Mosaica et evangelica. Penuria enim spiritualis contemplationis, quæ est ex lege Mosaica, habet etiam consequentem contemplationem, tam quæ est ex lege naturali, quam quæ est ex lege evangelica, et ideo dicuntur inter se cohærere. Et alioqui qui legem Mosaicam accipit corporaliter, hæc tria esurit, cognitionem, virtutem, deificationem. Quomodo autem facies exprimit unumquemque, ita etiam spiritualis cognitio Deum evidenter exprimit. Quam qui exquirat, dicitur Dei faciem exquirere juxta Davidem, et discit causam ejus famis, nempe quod adversus Saulem et ejus domum est hæc iniquitas, qui injuria affectus Gabaonitas. Propterea enim, inquit, quod morte affectus Gabaonitas, ut prius fuit consideratum. Domus autem Saulis est genus ejus, hoc est qui eum diligunt. Hi autem sunt qui solam retinent litteram. « Et vocavit, inquit, David Gabaonitas, et dixit eis : Quid faciam vobis, et in quo placabo, et benedicetis hereditatem Domini? Et dixerunt regi : Vir qui nos consummavit et nos est persecutus, et cogitavit nos penitus delere, de medio tollamus eum, ut non stet ipse in omni termino Israelis. Date nobis septem viros ex filiis ejus : et eos ad solem exponemus Domino in colle Saul. Et accepit rex duos filios Resphæ concubinæ Saulis, Hermonthi et Memphiboseth, et quinque filios Merob filie Saul, quos peperit Esriel, et dedit eos in manum Gabaonitarum, et eos exposuerunt ad solem in monte coram Domino et ceciderunt illic septem

Variae lectiones.

α f. d. γνώσειν.

simul, et morte affecti sunt in diebus messis, in principio messis hordei²². Quicunque ergo per actionem quidem consideravit Dei iram inflictam, Deum autem exquisivit per contemplationem, docetur quidem causam, ut prius dictum est, jubetur autem tradere duos filios, et quinque nepotes Saulis, ad mortem. Duos quidem filios, nempe et quod corpore sit peccatum, et rursus quod sit mente, et id, inquam, quod sit operatione, et id quod habitu, per actionem, inquam, et consensum. Quinque autem nepotes Saulis, quinque usus quinque sensuum. Mater igitur filiorum Saulis erat Respha, quæ interpretatur *curvus oris*. Quæ per solum os autem sit legis prolatio, et per sublimiorem mentem non est ascensio, merito generat duos dictos filios. Mater autem filiorum ejus est Merob, quæ interpretatur *repletio guttæ seu ingluvies*. Ipsa autem rursus consequenter generat eos qui dicti sunt abusus. Concubina autem Respha propter indecoram et indignam legis missionem. Oportet enim non per os solum proferri legem, sed etiam per sublimem contemplationem. Merob autem est filia. Nam quod legis est corporeum et sensibile generat ingluviem. Ut autem explicemus etiam nomina filiorum ex Respha, Hormothi quidem interpretatur *anathema*. Tale autem est quod ex corpore existit peccatum demoni dedicatum, qui id operatur. Memphiboseth autem *pudor*. Tale autem rursus est quod ex mente existit peccatum mentem dedecore afficiens, quæ est gloria animæ. Quoniam autem Esdrielis quoque mariti Merobis meminit oratio, interpretatur autem Esdriel, *aspectus potens*, est autem mens hujusmodi: fuerit Esdriel mens quæ est proclivis ad ingluviem, et cum ea versatur. Quicunque ergo quærit faciem Domini juxta David²³, interimit dictos filios et nepotes Saulis, per mediam naturalem contemplationem, in altitudine cognitionis, quomodo ille illos per Gabaonitas in monte, et eos exponit ad solem coram Domino, hoc est, ostendit eos mortuos in conspectu Domini. Ad solem enim expositionem hic intelligimus, manifestationem quam patiuntur vitia et perturbationes seu affectiones, quæ per sublimes naturæ ratiocinationes ducuntur in triumphum ex sublimi contemplatione: et ita Deum placat. Initium autem messis hordei, est initium pietatis quæ est ex naturali contemplatione, quando demetuntur nutrientes rationis expertis animæ partis cogitationes. Sed quomodo dicunt Gabaonitæ se delevisse Saulem ex omnibus finibus Israel, etiamsi Meribaal filius quidem Jonathæ, nepos autem Saulis, conservatus est apud Dominum, et multi alii ex cognatione Saulis, ut docet liber inscriptus Paralipomenon? Sed, ut videtur, certo consilio historie est admixtum id quod est absurdum ac præter rationem, ut quærentes in anagoge invenimus id

ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ ἐθανατώθησαν ἐν ἡμέραις θερισμοῦ, ἐν ἀρχῇ θερισμοῦ κριθῶν. Πῶς τοιγαροῦν ὁ μὲν διὰ πρᾶξιως κατανοήσας τὴν ἐπιστηθεῖσιν ὄργην τοῦ Θεοῦ, διὰ δὲ θεωρίας ἐκζητήσας τὸν Θεόν, διδάσκειται μὲν τὴν αἰτίαν, ὡς προεῖρηται· καλεῖται δὲ ἐκδοῦναι τοὺς β' υἱούς, καὶ πέντε υἱωνούς τοῦ Σαοὺλ, εἰς θάνατον. Αὗτο μὲν υἱούς, τὴν τε κατὰ σῶμα ἀμαρτίαν, καὶ τὴν κατὰ νοῦν αὐτῆς ἀμαρτίαν, ἥτοι τὴν κατ' ἐνέργειαν καὶ τὴν καθ' ἔξιν· φημί δὲ τὴν κατὰ πρᾶξιν, καὶ τὴν κατὰ συγκατάθεσιν. Πέντε δὲ υἱωνοὺς, τὰς πέντε χρήσεις τῶν πέντε αἰσθήσεων. Μήτηρ μὲν οὖν τῶν υἱῶν τοῦ Σαοὺλ, Ῥεσφά, ἥτις ἐρμηνεύεται ὁρμός στόματος. Ἡ δὲ διὰ μόνου στόματος προφορὰ τοῦ νόμου, καὶ μὴ δι' ὑψηλοτέρου νοῦ ἀνάστασις, ἐκώστως γεννᾷ τοὺς δηλωθέντας β' υἱούς. Μήτηρ δὲ τῶν υἱῶν αὐτοῦ· Μερῶβ· ἥτις ἐρμηνεύεται κληρονομία φάρυγγος, ἥτοι γαστριμαργία. Αὕτη δὲ πάλιν ἀκολούθως γεννᾷ τὰς εἰρημένας παραχρήσεις· καὶ ἡ μὲν Ῥεσφά, παλλαχὴ, διὰ τὴν ἀπρεπὴ καὶ ἀναξίαν τοῦ νόμου μίξιν. Αἱ γὰρ μὴ διὰ μόνου στόματος προσέρχονται τὸν νόμον· ἀλλὰ καὶ δι' ὑψηλοτέρας θεωρίας· ἡ γεννᾷ τὴν γαστριμαργίαν. Ἴνα δὲ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐκ Ῥεσφᾶς υἱῶν ἀναπτύξωμεν, Ἐρμοθὶ μὲν ἐρμηνεύεται ἀνάθεμα· τοιοῦτον δὲ ἡ κατὰ σῶμα ἀμαρτία, ἀνατιθεῖσα τῷ δαίμονι τὸν ταύτην ἐνεργούντα. Μεμφιβοσθὲ δὲ αἰσχύρη. Τοιοῦτον δὲ πάλιν ἡ κατὰ νοῦν ἀμαρτία, αἰσχύνουσα τὸν νοῦν, ὅς ἐστι δόξα ψυχῆς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ Ἑσδριήλ, τοῦ ἀνδρὸς τῆς Μερῶβ ἐμνημόνευσεν ὁ λόγος, ἐρμηνεύεται δὲ Ἑσδριήλ βλάβησις δυνατῆ· τοιοῦτον δὲ ὁ νοῦς· εἴη δὲ Ἑσδριήλ, ὁ ἐπικλινομένος τῇ γαστριμαργίᾳ νοῦς, καὶ συγγινόμενος αὐτῇ. Τοιγαροῦν πᾶς ἐκζητῶν τὸ πρόσωπον Κυρίου κατὰ τὸν Δαβὶδ, ἀναιρεῖ τοὺς εἰρημένους υἱούς καὶ υἱωνούς τοῦ Σαοὺλ, διὰ μέσης τῆς φυσικῆς θεωρίας, ἐν τῷ ὕψει τῆς γνώσεως, ὡς περ ἐκεῖνος ἐκεῖνους διὰ τῶν Γαβωνιτῶν ἐν τῷ ὄρει, καὶ ἐξηλιζέει αὐτοὺς ἕναντι Κυρίου· τοῦτ' ἐστὶ, δεικνυσὶν αὐτοὺς νεκροὺς ἐνώπιον Κυρίου. Ἐξγλασμένον γὰρ ἐνταῦθα νοοῦμεν τὴν φανέρωσιν, ἣν τὰ πάθη πάσχουσι, διὰ τῶν ὑψηλῶν τῆς φύσεως λογισμῶν κατὰ τὴν ὑψηλὴν θεωρίαν θριαμβευόμενα. Καὶ οὕτως ἐξίλειπται τὸν Θεόν. Ἀρχὴ δὲ θερισμοῦ κριθῶν, ἡ ἀρχὴ τῆς κατὰ φυσικὴν θεωρίαν εἰσεθείας, ὅσα περιζονται τὰ θρησκευτικὰ τοῦ λόγου μέρους τῆς ψυχῆς νοήματα. Ἀλλὰ πῶς οἱ Γαβωνίται λέγουσιν ἀφανίσαι τὸν Σαοὺλ ἐκ παντὸς ὄρους Ἰσραὴλ, καίτοι Μαριβαάλ τοῦ υἱοῦ μὲν Ἰωνάθαν, υἱοῦ δὲ Σαοὺλ, παρὰ τῷ Θεῷ διασωθέντος, καὶ ἄλλων πολλῶν συγγενείας Σαοὺλ, ὡς ἡ τῶν Παραλειπομένων διδάσκει βίβλος; Ἄλλ', ὡς ἔοικεν, οἰκονομικῶς παρεμίγη τῇ ιστορίᾳ τὸ παράλογον, ἵνα ζητήσαντες ἐν τῇ ἀναγωγῇ, τὸ εὐλογον εὕρωμεν. Ὅταν γὰρ οἱ κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ὑψηλοτέρη λόγοι τὸ ἐνδοξίμον λαβόντες ἀπὸ τοῦ νοητοῦ Δαβὶδ, ἥτοι τοῦ κατὰ τὸ πνεῦμα νόμου, τοὺς ἀνωτέρω διαληφθέντας υἱούς καὶ υἱωνούς τοῦ

²² II Reg. xvi, 2-9. ²³ Psal. civ, 4.

Variae lectiones.

Videtur hic aliquid desse.

Σαουλ ἀποκτείνωσιν· τότε πάντως ἐξαφανίζεται ἐκ παντὸς ὄριου Ἰσραὴλ, τοῦτ' ἔστιν, ἐκ παντὸς λόγου τε καὶ τρόπου πνευματικῆς θεωρίας, ὁ σωματικὸς νόμος τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, καὶ ἡ κατὰ τὸ γράμμα, κατὰ τὴν αἰσθησιν ἐκδοχὴ, « Καὶ ἔλαβε, φησὶ, Ῥεσφὰ τὸν σάκκον, καὶ διέστρωσεν αὐτὸν ἐαυτῇ ἐπὶ τὴν πέτραν, ἕως ἔσταξεν ἐπ' αὐτοῦ; ὕδατα θεοῦ ἐξ οὐρανοῦ. » Ῥεσφὰ μὲν ἔστιν ὡς εἰρηται ἡ διὰ μόνου στόματος προφορὰ τοῦ νόμου, ἡ τις μετὰ τὴν ἀνάρεσιν τῶν ἐξ αὐτῆς παθῶν, ὡς προδιεληπτὰ, καθάπερ σάκκον τὴν μετάνοιαν στρώννυσιν ἐαυτῇ, ἐπὶ τὴν πέτραν τῶν στερῶν δογμάτων τῆς κατὰ Χριστὸν πίστεως, ἕως καταπεμφθῶσι· αὐτῶν θείων Γραφῶν γνώσεις ἐκ τοῦ ὕψους τῆς πνευματικῆς θεωρίας, αἱ σθεστικαὶ μὲν τῶν παθῶν, ἐξαπτικαὶ δὲ τῶν ἀρετῶν. Καὶ ἐπήκουσε, φησὶν, ὁ Θεὸς τῆ γῆ. Μετὰ ταῦτα ἐπήκουσεν αὐτῇ, δεομένη τῆς ἀνωθεν βοήθειας, καὶ τρόπον τινὰ δυσωπούση διὰ τοῦ ἀπέσμου σχήματος. Γῆ μὲν οὖν ἡ καρδία τοῦ μετανοοῦντος, ἄμβροτοι δὲ, αἱ τῶν σαρκῶν ἐπιβροαί. Εὐθηνία δὲ καρπῶν ἡ χορηγία τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων. Καὶ εἶτος μὲν ὁ διὰ πράξεως στηριγμὸς τῆς ψυχῆς. Οἶνος δὲ ἡ διὰ θεωρίας εὐφοροσύνη τοῦ νοῦ. Ἐλαίον δὲ ἡ δι' ἀμφοτέρων ἑαρότης καὶ κατάστασις, καὶ ὁ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φυσισμός.

tem, fluxus lacrymarum. Fertilitas vero fructuum est suppeditatio gratiarum spiritualium. Et frumentum, firmamentum animæ per actionem. Vinum autem est lætitia mentis per contemplationem. Oleum autem est, quæ per utrumque exsistit hilaritas et constitutio et quæ per sanctum Spiritum fit illuminatio.

Καὶ ἔδωκε Κύριος θάνατον ἐν Ἰσραὴλ πρωτὸ ἕως ὥρας ἀρίστου.

Ἀπὸ πρωτὸ γὰρ, τοῦτ' ἔστιν, ἐκ τοῦ πρώτου καιροῦ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὁ θάνατος διὰ τὴν ἀμαρτίαν κατενεμῆθη τοῖς ἀνθρώποις ἕως ὥρας ἀρίστου, τοῦτ' ἔστιν, ἀπὸ Ἀδάμ ἄχρι τοῦ Χριστοῦ. Οὗτος γὰρ ἔστιν ἄριστος ὡς ἄριστος τῆς ζωῆς, καὶ ὡς τρέφων καὶ ποτιζῶν ἡμᾶς τῷ ἀρχάντῳ αὐτοῦ σώματι, καὶ τῷ τιμίῳ αἵματι. Καὶ εἶπε Δαβὶδ· « Ἰδοὺ ἐγὼ ἡμάρτηκα, καὶ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα· γενέσθω δὲ ἡ χεὶρ σου ἐν ἐμοί, Κύριε. » Χριστός γὰρ ὁ νέος Δαβὶδ, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, εἰς ἐαυτὸν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀναβεβήμενος, εἴηκε τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων. Καὶ ἐξέτεινε ὁ ἄγγελος τὴν χεῖρα αὐτοῦ, φησὶν, εἰς Ἱερουσαλὴμ τοῦ διαφθεῖραι ἐν αὐτῇ. « Καὶ παρεκλήθη Κύριος καὶ εἶπεν, Ἰκανὸν νῦν, ἄνευ τῆς χεῖρά σου. » Ἱερουσαλὴμ γὰρ ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν ὑπὲρ ἧς ὁ Χριστὸς ἀποθανὼν, καὶ παράκλητος ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Πατέρα γενόμενος, ἐστῆσε τὴν θανατηφόρον χεῖρα τοῦ ὀλοθρεύοντος. Ἀναστὰς γὰρ ἐκ νεκρῶν κατήργησε τὸν θάνατον, καὶ ἀπαρχὴ ἀθανασίας τοῖς οἰκητορσι τῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο. Ἔπειτα κατὰ θεῖαν ὑπόμνησιν ὁ Δαβὶδ ἔνθα τὸν ὀλοθρευτὴν ἄγγελον εἶδεν, ἐστῆκε διαπύξας θυμασθήριον, ὀλοκαυώματα καὶ εἰρηνικὰ ἀνήγειρε τῷ θεῷ. Ἰστατο μὲν γὰρ ἐκεῖνος παρὰ τὴν ἄλω τοῦ Ὀρνῆ. Ἄλω δὲ ἡ Ἐκκλησία τῶν εὐσεβῶν, αἰς ἣν ἀσταχῶν δίκην

A quod est rationi consentaneum. Nam quando sublimiores quæ sunt ex naturali contemplatione rationes, occasione sumpta a Davide qui cadit sub intelligentiam, seu lege quæ est secundum spiritum, superius acceptos filios et nepotes Saulis occiderint, tunc omnino deletur ex omnibus finibus Israel, hoc est, ex omni ratione et modo spiritualis contemplationis, corporalis Mosaicæ legis intelligentia, et quæ secundum litteram est ex sensu acceptio. « Et accepit, inquit, Respha saccum sibi et stravit ipsum supra petram, donec distillarunt super ipsos aquæ Dei ex cælo ». Respha quidem est, ut dictum est, quæ per os solum fit legis prolatio : quæ quidem post interemptionem eorum quæ ex ipsa sunt vitiorum et perturbationum et affectionum, ut prius dictum est, tanquam saccum sibi sternit pœnitentiam, super petram solidorum dogmatum fidei in Christum, donec demissæ fuerint divinarum Scripturarum cognitiones ex alto divinx contemplationis, quæ vitia quidem extinguunt et animi perturbationes, virtutes autem accendunt. Et exaudivit, inquit, Deus terram. Postea exaudivit ipsam egeniem superno auxilio, et quodam modo pudore affectam propter turpem habitum. Atque terra quidem est cor pœnitentis. Pluvix autem,

Et dedit Dominus mortem in Israel a mane usque ad horam prandii ²⁶.

A mane enim, hoc est, a primo tempore vitæ humanæ, mors propter peccatum depasta est homines usque ad horam prandii, hoc est ab Adam usque ad Christum. Ipse enim est prandium tanquam panis vitæ, et ut qui nos alat et potet immaculato suo corpore et pretioso sanguine. Et dixit David : « Ecce ego peccavi, et ego pastor male feci : sit manus tua in me Domine ». Christus enim novus David, pastor ille bonus, qui in se suscepti nostra peccata, posuit animam suam pro ovidibus ²⁷. Et extendit manum, inquit, suam angelus in Jerusalem, ut ipsam perderet. « Et exoratus fuit Dominus, et dixit : Sufficit nunc, remitte manum tuam ». Jerusalem enim est Ecclesia fidelium, pro qua Christus mortuus, et factus pro nobis ad Patrem advocatus ²⁸, repressit letiferam manum exterminatoris. Nam cum surrexisset ex mortuis, abolevit mortem, et factus est primitiæ immortalitatis habitatoribus Ecclesiæ. Deinde David divina admonitione hic vidit angelum exterminatorem, et stetit fixo altari, et holocausta et pacifica Deo obtulit. Nam ille quidem stetit juxta aream Ornæ. Area autem est piorum Ecclesia, in quam instar spicarum comportantur ii qui metantur per prædicationem evangelicam, ab errore et infidelitate. Quam quæ-

²⁶ II Reg. xxi, 10. ²⁷ II Reg. xxiv, 15. ²⁸ ibid. 17. ²⁹ Joan. x, 15. ³⁰ II Reg. xxiv, 16. ³¹ I Joan. ii, 1.

dem aream emit quinquaginta siclis. Christus enim emit Ecclesiam magno pretio, nempe proprio sanguine. Et fixo in ea altari, in omnibus, inquam, quæ sunt per loca ecclesiis constructo altari, sacrificavit duos boves, per quos significantur et populus credentium ex circumcissione et is qui est ex præputio. Boves quidem, ut qui fuerunt sub iugo Evangelii. Sacrificati autem, ut qui seipsos sacrificent, propterea quod vitia mactent et perturbationes animi, et ea consumant igne sancti Spiritus. Sacrificia autem et pacifica rursus sunt ipse Christus sacrificatus per mysticum et incruentum sacrificium, et donans pacem iis qui adversus Deum bellum gesserunt, et nos ei reconcilians.

EX TERTIO REGUM.

De Elia et Sarephthana vidua 40.

Omnis anima virtute vidua et cognitione, si quidem susceperit divinam et discernentem rationem, reducetur ad memoriam priorum peccatorum, et ipsi naturæ præferet culturam ipsius rationis: et habebit carnem quidem tanquam hydriam, suppeditantem panem virtutum, mentem autem tanquam guttarum ex quo emanat lux cognitionis, innatam autem ratiocinationem, tanquam filium qui vitium quidem et animi affectibus obnoxiam deponit vitam, novo autem et pulchro modo dignus habetur impatibilitate.

Sanctæ Scripturæ sermo cum sublimioribus sensibus parumper exierit compositionem eorum dicentium quæ in ipso efficta sunt corporaliter, tanquam in voce auræ subtilis cognoscitur mente perspicaciori, quæ solum sensum potest capere ipsam indicantis simplicitatis. Quoniam Horeb 41 quidem interpretatur *Novale*: spelunca autem est locus occultus: quicumque non secus ac magnus Elias vere quærit Deum, non solum erit in Horeb juveniliter se gerens ac vigorem ostendens in laboribus virtutum, sed etiam in spelunca quæ est in Horeb, in arcanis, inquam, cognitionis quæ est in habitu virtutum.

EX QUARTO REGUM.

De Elia et ejus curru 42.

Cænaculum et currus significant excelsam et illuminatam vitæ agendæ rationem Eliæ. Infertilia fluentia erant figura sterilis ad pietatem humanitatis. Sal autem, doctrinæ Servatoris. Et ideo dixit apostolis postea: « Vos estis sal terræ 43. » Qui autem eas sanavit Eliæus 44, est figura Christi, qui per imitationem tangit sanctorum memoriam, quæ tanquam reliquias fert ipsorum actiones et recte facta: is vitiorum quidem et affectuum deponit mortificationem, excipit autem vitam virtutum.

40 III Reg. xvii, 1 seqq. 41 III Reg. xi, 8 seqq.

11, 21.

1 Ισ. Ἠλίου. 2 Ισ. Ἠλου

A συγχομιζονται οἱ θεριζόμενοι διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἀπὸ τῆς πλάνης καὶ ἀπιστίας. Ἐν ἄλωνα ἐπρίετο ὁ σίκλιον. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς ἐπρίετο τὴν Ἐκκλησίαν πολλοῦ τιμήματος τοῦ ἑἴω γὰρ αἵματος πηξάμενος θυσιαστήριον, ἐν αὐτῇ, λέγω ἔτι τὰ ἐν πάσαις ταῖς κατὰ τόπον ἐκκλησίαις θυσιαστήρια, ἔθυσσε δύο βόας, δι' ὧν ὁ τε ἐκ περιτομῆς πιστεύων λαὸς καὶ ὁ ἐξ ἀκροβυστίας ὑποσημαίνονται. Βόας μὲν ὡς ὑπὸ ζυγῶν τοῦ εὐαγγελίου γενομένους θυσιαζόμενοι ὡς θύοντες ἑαυτοὺς, διὰ τοῦ σφαγιάζειν τὰ πάθη. καὶ ἀναλίσκεν αὐτὰ τῷ κυρὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Θυσίαι δὲ καὶ εἰρηνικά αὐτὸς πάλιν ὁ Χριστὸς ἐκ τῆς μουσικῆς καὶ ἀναιμάκτου θυσίας ἐκάστου θεοῦ μανος, καὶ εἰρήνην τοῖς ἐκπαλαμωμένοις τῷ θεῷ δωρούμενος, καὶ ἀποκαλλάττων ἡμᾶς.

B

THE TRITHS TON BASILAEION.

Εἰς τὸν Ἠλίαν, καὶ εἰς τὴν Σαραφθίαν.

Πᾶσα ψυχὴ χρηστεύουσα ἀρετῆς καὶ γνώσεως, εἴπερ ὑποδέχεται τὸν θεῖον καὶ διαγνωστικὸν λόγον, εἰ μνήμην ἄγοντα τῶν προτέρων ἀμαρτημάτων, καὶ προτιμήσει καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως τὴν εἰς αὐτὸν θεραπεσίαν· ἔξει τὴν σάρκα μὲν ὡς ὕδριαν, χορηγοῦσαν τὸν ἄρτον τῶν ἀρετῶν, τὸν νοῦν δὲ ὡς καμψάκην, πηγάζοντα τὸ φῶς τῆς γνώσεως τὸν ἐμφυτον δὲ λογισμὸν, ὡς υἶδν, τὴν ἐμπαθῆ μὲν ζωὴν ἀποτιθέμενον, τῆς ἀπαθοῦς δὲ καινοκρετῶς ἀξιούμενον.

C Ὁ τῆς ἁγίας Γραφῆς λόγος τοῖς ὑψηλοτέροις νοήμασι μικρὸν ἐκδυτάμενος τὴν τῶν ἐπ' αὐτῷ σωματικῶς διαπεπλασμένων βητῶν σύνθεσιν, ὡς ἐν φωνῇ αὖρας λεπτῆς γνωρίζεται τῷ διορατικωτέρῳ νοῦ· ἀσθησιν μόνον ἰσχύοντι λαθεῖν τῆς μηνύσεως αὐτὸν ἀπλόητος. Ἐπαι δὲ τὸ μὲν Χωρήθ, *Νέωμι* ἐμνηνεύεται· τὸ δὲ σπηλαῖον κρυφίως ἔστι τόπος· πᾶς κατὰ τὸν μέγαν Ἠλίαν ζητῶν ἀληθῶς τὸν θεόν, εὐ μόνον ἐν τῷ Χωρήθ γενήσεται νεάζων καὶ ἀκμάζων ἐν τοῖς πόνοις τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ ἐν Χωρήθ· λέγω δὴ τῇ κρυφιώτητι τῆς γνώσεως, τῇ ὕψει ἐν τῇ ἔξει τῶν ἀρετῶν.

THE TETARTHES TON BASILAEION.

Περὶ Ἐλισσαίου ἑ καὶ δίφρου.

D Τὸ ὑπερφῶν καὶ ὁ δίφρος τὴν ὑψηλὴν καὶ παρρησιασμένην Ἐλισσαίου ἑ πολιτείαν ἐδήλου. Τὰ μὲν ἀτεκνοῦντα ρεύματα τύπος ἦν τῆς ἀγνοίας πρὸς εὐσέβειαν ἀνθρωπότητος. Οἱ δ' ἄλλες, τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος. Διὸ καὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους ὕστερον ἔλεγεν, « Ὑμεῖς ἔστε τὸ ἅλας τῆς γῆς. » Ὁ δ' ἰσάμενος αὐτὰ Ἐλισσαῖος, αὐτοῦ Χριστοῦ, διὰ μιμήσεως ἀπτόμενος τῆς μνήμης τῶν ἁγίων· ἢ τις ὡς λείψανα φέρει τὰς πράξεις αὐτῶν καὶ τὰ κατορθώματα· τὴν μὲν τῶν παθῶν νέκρωσιν ἀποτιθέται, τὴν δὲ τῶν ἀρετῶν ζωὴν ὑποδέχεται.

42 IV Reg. xiii, 1 seqq. 43 Matth. v, 13. 44 IV Reg.

Variae lectiones.

ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΛΙΠΟΜΕΝΩΝ.

A

EX SECUNDO PARALIPOMENON.

Περὶ Ὀζίου.

De Ozia.

καὶ ἐπέστη τὴν πύλην τῆς γωνίας, καὶ ἐπέστη τὴν γωνίαν τῆς φάραγγος, καὶ ἐπέστη τῶν γωνιῶν, καὶ ἐπέστη τὴν πύλην τῆς φάραγγος, καὶ ἐπέστη τῶν γωνιῶν, καὶ ἐπέστη τὴν πύλην τῆς φάραγγος. Ὡς ἔφη ὁ Σολομὼν μέχρι τίνος ὑπῆρχε Χριστοῦ· οὕτω καὶ Ὀζίας ἕως τίνος. Ὀζίας γὰρ ἰσχύς Θεοῦ ἐρμηνεύεται, ἰσχύς δὲ καὶ δύναμις ἐκνοστήτου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τοῦ Χριστοῦ, οἰκοδομῶν ἐν μὲν τῇ ὁράσει τῆς εἰρήνης· τοῦτο γὰρ ἐρμηνεύεται Ἰερουσαλήμ, λέγω δὴ τοῖς τελειοτέροις εἰς θεωρίας κατάστασιν· πύργους τῶν περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ δογμάτων. Ἐπεὶ δὲ γωνία ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, καθάπερ β' τοίχους ἐνοῦσα καὶ συνέχουσα, τὸν τε ἐξ Ἰουδαίων λαόν, καὶ τὸν ἐξ ἐθνῶν· πύλαι δὲ αὐτῆς νοηθεῖεν, οἱ εἰσαγωγικοὶ καὶ τῶν θεωρητικωτέρων ὑποδέεστεροι· ἐφ' οὓς αὐθις οἰκοδομεῖ πύργους τῶν περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ δογμάτων. Ἐπεὶ δὲ νοεῖται φάραγξ ἡ σὰρξ ἡμῶν, διὰ τὸ εἶναι κάτωθεν, εἴη δὲ γωνία ταύτης, ἡ πρὸς τὴν ψυχὴν ἐν πνεύματι συνέφεια· ἐφ' ἣν οἰκοδομεῖ πύργους τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν. Πύργοι δὲ τὰ τε ῥηθέντα δόγματα καὶ εὐαγγελικαὶ ἐντολαί· ὡς ὑψηλά, καὶ φρουροῦντα καὶ φυλάττοντα καὶ ἀσφαλιζόμενα. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν γωνιῶν ἐπέστη πύργους, γωνίας νοήσομεν, τὰς διὰ Χριστοῦ γενομένας διαφορὰς ἐνώσεως τῶν διηρημένων· λέγω δὲ τῆς κτιστῆς καὶ ἀκτιστοῦ φύσεως· εἶτι δὲ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀγγέλων καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἐφ' ἧν οἰκοδομεῖ πύργους τῶν ἐφ' ἑκάστη ἐνώσει λόγων καὶ τρόπων. Ἐρημος δὲ ἐστὶν, ἡ τῶν φαινομένων φύσις, ἥτοι ὁ κόσμος οὗτος, ἐν ᾧ πύργους ἐπέστη τοῖς λόγοις τῶν ὄντων, τὴν γνώσιν τῆς φυσικῆς ἐν πνεύματι θεωρίας.

Καὶ ἐλάττωσε λαῖκους πολλοὺς, οἱ κτήνη πολλὰ ὑπῆρχον αὐτῷ, ἐν Σεφιλᾷ ἐν τῇ πεδιοντῇ, καὶ ἀμπελοῦργοι ἐν τῇ ὄρεινῃ, καὶ ἐν τῇ Καρμηλίῳ, οἱ γεωργοὶ ἦν.

Λαῖκους λατομεῖ ὁ Κύριος ἐν τῇ ἐρήμῳ· λέγω δὲ τὸν κόσμον, καὶ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, τὰς τῶν ἀξίων καρδίας ἐκχορίζων καὶ ἀποκαθαίρων τοῦ ὕλικου βάρους τε καὶ φρονήματος, καὶ ποιῶν εὐρυχώρους πρὸς ὑποδοχὴν τῶν θείων τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ὁσίων· ἵνα ποτίζωσι τὰ κτήνη τοῦ Χριστοῦ· τοὺς δεομένους λέγω, διὰ ψυχῆς νηπιότητα, τῆς ἡθικῆς διδασκαλίας.

Λαῖκους καλεῖ ἡ Γραφή τὰς δεκτικὰς τῶν οὐρανίων χαρισμάτων τῆς αὐτοῦ γνώσεως καρδίας, λαμπομένης τῷ στερεῷ λόγῳ τῶν ἐντολῶν, καὶ ἀποβαλλομένης καθάπερ κωρώματα, τὴν τε πρὸς τὰ πάθη φιλίαν, καὶ τὴν πρὸς τὰ αἰσθητὰ τῆς φύσεως σχέσιν, καὶ πληρουμένης τῆς ἀνωθιν φερομένης ρυπτικῆς τῶν ἀρετῶν ἐν πνεύματι γνώσεως. Ἐπεὶ δὲ τὸ Σεφιλᾷ στερεὴν λατρίαν ἐρμηνεύει· κτήνη τοῦ Σεφιλᾷ εἶεν δὲ οἱ διὰ τῆς στενοχωρίας τῶν ἀκουσίων κειρανομένων ἀποκαθαίρομενοι τῶν ψυχικῶν κηλίδων, καὶ

Et ædificavit Ozias turres in Jerusalem, super portam anguli et super angulum convallis, et in angulis : et ædificavit turres in deserto ⁴⁵. Quomodo Solomon aliqua ex parte fuit typus Christi, ita etiam Ozias aliqua ex parte. Ozias enim interpretatur vis Dei, Christus autem est vis ac virtus consistens Dei Patris, ædificans in visione quidem pacis (hoc enim interpretatur Jerusalem : dico autem perfectioribus ad constitutionem contemplationis) turres dogmatum de ejus divinitate. Quoniam autem est angulus Ecclesie fidelium, tanquam duos muros uniens et continens, nempe populum Judæorum et populum ex gentibus : ejus portæ intelligi possunt sermones qui instituunt et sunt inferiores contemplativis, super quos rursus ædificat turres dogmatum ejus de suscepta humanitate. Quoniam autem vallis intelligitur caro nostra, propterea quod sit inferne, fuerit etiam ejus angulus ea quæ est cum anima in spiritu conjunctio : super quam ædificat turres mandatorum evangelicorum. Turres autem sunt et dicta dogmata et mandata evangelica, ut quæ sint alta, conservantia, custodientia, munientia, tutelamque præbentia. Quoniam autem etiam in angulis ædificavit turres, angulos intelligemus, quæ per Christum factæ sunt diversas uniones eorum quæ sunt divisa, creatæ, inquam, et increatæ naturæ, et præterea hominum et angelorum, et quæ sunt hujusmodi, in quibus ædificat turres rationum et modorum qui sunt in unaquaque unione. Desertum autem est eorum quæ apparent natura, sive hic mundus in quo turres ædificavit, nempe rationes eorum quæ sunt, cognitionem, inquam, naturalis in spiritu contemplationis.

Et excidit cisternas multas, quoniam erant ei multa pecora, in Ephila in campestri regione, et vinivores in montana, et in Carmelo, quoniam erat agricola ⁴⁶.

Cisternas excidit Dominus in solitudine, in mundo, inquam, et natura hominum, corda dignorum emundans et expurgans a materiali pondere sensuque et sapientia, et efficiens ea ampla ad suscipiendos divinos imbres sapientie et cognitionis, ut potent pecora Christi, eos inquam, qui propter anime infantiam opus habent doctrina morali.

Cisternas appellat Scriptura corda capacia celestium charismatum sancte cognitionis, quæ illustrantur solida ratione mandatorum, et tanquam callos abijciunt, eam quæ est cum vitiiis et affectibus amicitiam, et ad sensilia nature habitudinem, et implentur abstergente virtutum in spiritu cognitione quæ fertur desuper. Quoniam autem interpretatur Ephila *peccata angustiam*, Ephila pecora fuerint ii qui, per angustiam involuntariorum tentationum, expurgantur a maculis anime, et opus

⁴⁵ II Paral. xxvi, 9, 10 ⁴⁶ ibid.

habent ut potentur sermone tolerantiae et patientiae. In regione autem campestri sunt ii qui recte currunt in virtute, aut qui dilatantur in vita recte gerenda, opus habentes ut potentur, illi quidem sermone [de humilitate, hi vero de gratiarum actione,] et de elemosyna et communicatione. Vinitores autem pacis sunt, qui in alto contemplationis colentes divinam rationem cognitionis, animo delectantur, et quidem extasi abripiuntur a materiali habitudine. Nam et Carmelus interpretatur *agnitio circumcissionis*. Ejus itaque dicemus vinitores eos qui, per agnitionem circumcissionis rerum materialium, colunt rationem quae circumcidit animam a sollicitudinibus superfluis et inutilibus et a libidine. Opus autem habent et hi et illi doctrina antiquiorum et perfectiorum. Verus autem agricola est Christus, eos qui servantur colens per Evangelium. Sed quomodo potest Ozias habere vinitores in Carmelo, cum ipse quidem Judae regnum administraret, situs autem sit Carmelus sub regno Israelis? Non aliter quam per rationem anagogea.

Et erat Ozias quaerens Dominum in diebus Zachariae intelligentis in timore Domini, et in via eum direxit Dominus 47.

Quoniam Ozias interpretatur virtus Dei, mens omnis quae vim accepit a Deo ex contemplatione, per ipsam quaerit Deum. Quaerit autem ipsum non absolute, sed in diebus memoriae Dei, in quibus Dei recordatur. Interpretatur enim Zacharias memoria Dei. Quae quidem memoria Dei eos qui ipsam habent facit intelligentes. Eos autem facit intelligentes in timore Domini, hoc est, in actione mandatorum. « Initium enim, inquit, sapientiae timor Domini 48. » Quem etiam in via dirigit Dominus ad inventionem, et docens modos mandatorum, et eorum quae sunt revelans rationes. Qui ergo absque divinatorum mandatorum actione quaerit Deum, eum non invenit, ut qui non recta via ad eum dirigatur.

Mens ejusmodi arcet diaboli ad mentem ingressum persensilia intermedia, fixis in deserto, in naturali, inquam, contemplatione, tanquam munitis turribus, piis de his quae sunt dogmatibus. Ad quae qui confugit, non formidat daemones qui in hac solitudine, in natura, inquam, eorum quae videntur, latrocinentur, et mentem per sensum decipiunt, et attrahunt ad exitium. Mens ejusmodi est etiam verus agricola, pura a lolio per studium et diligentiam divina conservans bonorum semina.

σπουδής και επιμελείας, τὰ θεία τῶν αγαθῶν σπέρματα συντηρῶν.

EX EODEM LIBRO.

DE EZECHIA.

Et vidit Ezechias quod venit Senacherid ad bellum gerendum in Jerusalem: et consultavit cum senioribus suis et proceribus obstruere aquas fontium quas erant extra civitatem. Et eum confirmarunt, et collegit multum populum, et obstruxerunt aquas fontium, et fluvium qui dividit per civitatem 49.

Quoniam Ezechias interpretatur Dei potentia,

47 II Paral. xxvi, 5. 48 Eccli. i, 16. 49 II Paral. xxxii, 2-4.

Α δέομαι ποτισθῆναι τὸν περὶ καρτερίας καὶ ἐπιμονῆς λόγον. Ἐν τῇ παιδείῃ δὲ οἱ εὐδρομοῦντες κατ' ἀρετὴν, ἢ οἱ ἐμπλατυνόμενοι τῇ κατὰ τὸν βίον εὐπραγίᾳ, δεόμενοι ποτισθῆναι, οἱ μὲν, τὸν περὶ ἀληθεύσεως καὶ μεταδόσεως. Ἄμπελοῦργοι δὲ τῆς εἰρημότητος εἰσὶν οἱ ἐν τῷ βίῳ τῆς θεωρίας γεωργοῦντες τὸν θεῖον λόγον τῆς γνώσεως, εὐφραίνοντα ζυχῆν, καὶ ἐξιστώντα τῆς ὕλικης σχέσεως. Ἐπὶ δὲ καὶ ὁ Κάρμηλος ἐπιγνώσεως περιτομῆς ἐρμηνεύεται, ἀμπελοῦργος αὐτοῦ φήσομεν, τοὺς κατ' ἐπιγνώσιν τῆς περιτομῆς τῶν ὕλικῶν πραγμάτων, γεωργοῦντας τὸν λόγον τὸν περιεχόμενον τὴν ψυχὴν τῶν περιττῶν καὶ ἀνωφελῶν φροντίδων καὶ τῆς φιληθουσίας. Χρήζουσι δὲ καὶ οὗτοι κάκεινοι δεδασκαλλίας τῶν παλαιωτέρων τε καὶ νεωτέρων. Γεωργὸς δὲ ἀληθινὸς ὁ Χριστὸς, γεωργῶν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοὺς σωζομένους. Ἄλλὰ πῶς Ὀζίας ἠδύνατο ἀμπελοῦργος ἔχειν ἐν τῷ Καρμῆλῳ, αὐτὸς μὲν τὴν τοῦ Ἰουδα βασιλείαν διεύκων, τοῦ Καρμῆλου δὲ καίμενον ὑπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰσραὴλ; Οὐδαμῶς ἑτέρας ἢ κατὰ λόγον ἀναγωγῆς.

Καὶ ἦν Ὀζίας ἐκζητῶν τὸν Κύριον ἐν ταῖς ἡμέραις Ζαχαρίου τοῦ συνιέντος ἐν φόβῳ Κυρίου· καὶ εὐδόωσεν αὐτῷ ὁ Κύριος.

Ἐπιπικρ Ὀζίας ἰσχυρὸς Θεοῦ ἐρμηνεύεται, λοιπὸν πᾶς νοῦς ἰσχυρὸν ἐκ Θεοῦ λαβὼν εἰς θεωρίαν ἐκζητεῖ τὸν Θεὸν δι' αὐτῆς. Ἐκζητεῖ δὲ αὐτὸν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ, ἐν αἷς μνημονεύει Θεοῦ. Ζαχαρίας γὰρ μνήμη Θεοῦ ἐρμηνεύεται ἢ τῆς μνήμης συνετίζει τοὺς ἔχοντας αὐτὴν. Συνετίζει δὲ αὐτοὺς ἐν φόβῳ τοῦ Κυρίου, τοῦτ' ἔστιν, ἐν τῇ πράξει τῶν ἐντολῶν. « Ἀρχὴ γὰρ, φησὶ, σοφίας φόβος Κυρίου. » Ὁ καὶ εὐδοῖ ὁ Κύριος εἰς εὐρεσίν, τοὺς τε τῶν ἐντολῶν τρόπους διδάσκων, καὶ τοὺς τῶν βυτῶν λόγους ἀποκαλύπτων. Ταιγαροῦν ὁ διὰ πράξεως τῶν θεῶν ἐντολῶν ἐκζητῶν τὸν Θεὸν, οὐχ εὐρίσκει αὐτὸν, μὴ εὐδοῦμενος εἰς τοῦτο.

Ὁ τοιοῦτος νοῦς ἀποτειχίζει τὴν γινομένην πρὸς τὸν νοῦν διὰ μέσων τῶν αἰσθητῶν εἰσοδὸν τοῦ διαβάλλου, πηξάμενος ἐν τῇ ἐρήμῳ, λέγω δὲ τῇ φυσικῇ θεωρίᾳ, καθάπερ πύργους ἀσφαλῆς τὰ εὐσεβῆ περὶ τῶν βυτῶν δόγματα. Εἰς ἃ ὁ καταφεύγων οὐ φοβείται τοὺς κατὰ τὴν ἐρημον αὐτῆν, φημι δὴ τὴν φύσιν τῶν ὀρωμένων, ληστειούσας δαίμονας καὶ κλωνῶντας τὸν νοῦν διὰ τῆς αἰσθήσεως, καὶ πρὸς ἀπώλειαν κατασύροντας. Ὁ τοιοῦτος νοῦς καὶ ἀληθῆς ἐστὶ γεωργός, καθαρὰ ζιζανίων, διὰ τῆς οικίας

Καὶ εἶδεν Ἐζεχίας οὗτος ἦκει Σεναχηριμ τοῦ πολεμήσαντος ἐν Ἱερουσαλήμ· καὶ ἐβουλεύσατο μετὰ τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ καὶ δυνατῶν, ἐμφορᾶσαι τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, ἃ ἦν ἐξω τῆς πόλεως. Καὶ συνεκρίσθησαν αὐτῶν, καὶ συνήγαγε λαὸν πολλόν, καὶ ἐξέφραξε τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, καὶ τὸν ποταμὸν τὸν διορίζοντα διὰ τῆς πόλεως.

EK THE APTHE BIBAOY.

Περὶ Ἐζεχίου.

Καὶ εἶδεν Ἐζεχίας οὗτος ἦκει Σεναχηριμ τοῦ πολεμήσαντος ἐν Ἱερουσαλήμ· καὶ ἐβουλεύσατο μετὰ τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ καὶ δυνατῶν, ἐμφορᾶσαι τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, ἃ ἦν ἐξω τῆς πόλεως. Καὶ συνεκρίσθησαν αὐτῶν, καὶ συνήγαγε λαὸν πολλόν, καὶ ἐξέφραξε τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, καὶ τὸν ποταμὸν τὸν διορίζοντα διὰ τῆς πόλεως.

Ἐπὶ Ἐζεχίας κρᾶτος Θεοῦ ἐρμηνεύεται, πᾶς νοῦς

διὰ πρακτικῆς φιλοσοφίας κτησάμενος κράτος θεῖον, Α
 ἐπειδὴν γινῶ κινούμενον κατ' αὐτοῦ τὸν νοητὸν Σενά-
 χηραίμ, δὲ ἰερμηνεύεται *πειρασμὸς ξηραίνων*. ἢ
 ὁδόντες ἡχοτημένοι, ὁποῖός ἐστιν ὁ διάβολος, βου-
 λεύεται μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ δυνατῶν τῶν
 ἀμφ' αὐτῶν. Οὗτοι δὲ εἰσιν ἢ τε λογιστικὴ δύναμις,
 καὶ ἡ εὐμικὴ, καὶ ἡ ἐπιθυμητικὴ· δὲ εἰληχεν, ὡς
 πρεσβυτέρους μὲν, ὅτι πρῶται δυνάμεις αὐταὶ τῆς
 ψυχῆς, καὶ συμπληρωτικαὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς, ὡς
 δυνατοῦς δὲ, ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο δυνάμεις ὀνομάζον-
 ται· καὶ ὅτι συνεργοὶ εἰσι τοῦ νοῦς πρὸς καθάρσεις
 κακίας, καὶ σύστασιν ἀρετῆς, καὶ ὅτι ἀρχουσιν, ἢ
 μὲν λογικὴ δύναμις, τῶν γνωστικῶν λογισμῶν· ἢ δὲ
 θυμικὴ, ὀρμῶν· καὶ ἡ ἐπιθυμητικὴ τῶν ἐπιθυμητι-
 κῶν ὀρέξεων· ἔτι δὲ ἐκάστη, τῶν κατ' αὐτὴν ἀπο-
 τελεσμάτων. Τοῦτους οὖν τοὺς πρεσβυτέρους ἔχων ὁ
 νοῦς ὑγιεῖς τε καὶ ἀνεξαρτητοῦς, βουλεύεται μετ'
 αὐτῶν, ὡς συνεργῶν, ἐμφράξει τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν
 τὰ ἔξω τῆς πόλεως. Ταῦτα δὲ εἰσιν αἱ κατὰ τὴν
 φυσικὴν θεωρίαν γινόμεναι φαντασίαι, καὶ τὰ νοή-
 ματα τῶν αἰσθητῶν. Ὅν φαντασιῶν καὶ νοημάτων
 πηγαι, αὐτὰ τὰ αἰσθητὰ ἔξω τῆς πόλεως κείμενα·
 λέγω δὴ τῆς ψυχῆς· καὶ ἔξωθεν τὰς ἐξ αὐτῶν βρού-
 σας φαντασίας εἰς αὐτὴν πέμποντα. Καλῶς οὖν ἐμ-
 φράττει τὰ τοιαῦτα ὕδατα, ἵνα μὴ δι' αὐτὰ παρα-
 μένουν ὁ ἐχθρὸς πολεμῇ τῇ ψυχῇ. Ἐμφράττει δὲ
 καὶ τὸν ποταμὸν τὸν διερχόμενον διὰ τῆς ψυχῆς·
 οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ τῆς φυσικῆς θεωρίας ἐπιστημονικὸς
 λόγος· ἵνα μὴ λάθῃ δι' αὐτοῦ εἰσελθῶν. Χρῆ γὰρ τὸν
 μὴ τελείως ἀπαλλαγέντα παθῶν, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ
 πολέμου τῶν παθῶν, μύειν τὰς αἰσθήσεις, καὶ παύειν
 μὲν καὶ τὰς φαντασίας, καὶ τὰ νοήματα τῶν αἰσθη-
 τῶν, καὶ τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν, κακοπαθεῖν τοῦ
 σώματος. Ὅν μὲν τῆς προσευχῆς τύπος, ἢ τοῦ βασι-
 λέως εἰς τὸν θεῖον ναὸν ἄνοδος· τῆς δὲ σωματικῆς
 κακοπαθείας, ἢ τοῦ σάκκου παραβολῆ ἢ. Συνεπι-
 στύουσι δὲ καὶ συνεργοῦσιν αὐτῷ πρὸς ἐμφραξίν, οἱ
 τε δηλωθέντες πρεσβύτεροι καὶ ὁ συναχθεὶς λαός. ὅ-
 ττις ἐστὶν οἱ εὐσεβεῖς λογισμοὶ ἐκάστης τῶν εἰρημῶν
 τριῶν δυνάμεων. Χρῆ δὲ φυλάττειν καὶ τὰ χειλῆ
 τῆς ψυχῆς, ἢτοι τὰς φρουρητικὰς αὐτῆς ἀρετὰς, ἢ
 τὰς τῶν ἀρετῶν φυλακτικὰς μεθόδους, ἐγχεράσειαν
 καὶ ὕπομονήν, καὶ ταπεινώσιν· καὶ οὕτως ἀποστέλ-
 λεται θεοῦ ἀγγελος, ὁ διεφθείρων τὰ πάθη λόγος
 τῆς γνωστικῆς σοφίας, καὶ ἀναίρει τὰς ῥαπὶ χιλιάδας
 αὐτῶν. Ἐξ γὰρ δεκάκις ἔ, καὶ τρις ἔ καὶ ῥπ', οἷς
 προστεθέντων καὶ ε' συναπτορίζεται ὁ τῶν ἀναρεθει-
 σῶν χιλιάδων ἀριθμὸς. Ἐπεὶ γὰρ ἡ περι' ἰ φύσιν
 τῶν προεξημένων τριῶν δυνάμεων, πάσαν κακίαν
 ποιεῖ· τὸν ἔξ μὲν ἀριθμὸν λαμβάνομεν διὰ τὸ ποιη-
 τικὸν τῆς κακίας· ἐν ἔξ γὰρ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ
 θεὸς τὸν κόσμον. Δεκάκις δὲ διὰ τὴν ἐν κακίᾳ τελείαν
 κίνησιν ἐκάστης δυνάμεως. Τέλεις γὰρ ὁ δέκα, τε-
 λειῶν καὶ περιορίζων πάντας τοὺς κυρίως ἀριθμούς·
 τρισσοῦμεν τὰ ἀποτελεσθέντα διὰ τὸ τρισσὸν τῶν
 δηλωθεισῶν δυνάμεων. Καὶ προστιθέμεν τὰ πέντε

A mens omnis, quæ per activam philosophiam divinam
 acquisivit potentiam, postquam cognoverit adversus
 se moveri Senacherib qui cedit sub intelligentiam, qui
 interpretatur *tentatio exsiccans*, aut *dentes aoni*, cu-
 jusmodi erat diabolus, consultat cum suis senioribus
 et proceribus : ii autem sunt et visratiocinandi, et vis
 irascendi, et vis concupiscendi, quas habet, tanquam
 seniores quidem, quoniam easunt primæ facultates
 seu vires animæ, et ejus complentes essentiam, tan-
 quam proceres autem seu potentes, quoniam etiam
 hoc ipsum nominantur, nempe Potestates : et quod
 mentis sint adjutores ad destruendum vitium et con-
 stituendam virtutem, et quod imperant, ratiocinandi
 quidem facultas, cognoscendi ratiocinationibus :
 irascendi autem facultas, animi incitationibus : et
 vis concupiscendi desiderantibus appetitionibus.
 præterea autem unaquæque suis affectibus. Hos
 ergo seniores mens habens et sanos, et qui non
 facile possunt decipi, cum eis tanquam suis adju-
 toribus consultat obstruere aquas fontium quæ sunt
 extra civitatem. Eæ autem sunt, quæ in naturali
 contemplatione sunt visiones ac phantasie, et sensilium
 cogitationes. Quarum visionum et cogita-
 tionum fontes sunt ipsa sensilia sita extra civita-
 tem, extra animam, inquam, et quæ ex ipsis fluunt
 visiones extrinsecus ad ipsam mittunt. Recte ergo
 obstruit aquas hujusmodi, ne propter ipsas remanens
 inimicus adversus animam bellum gerat. Ob-
 struit autem etiam fluvium qui transit per animam;
 is autem est ratio naturalis contemplationis quæ
 est ex scientia; ne clam per ipsum ingrediatur.
 Oportet enim eum qui non est perfecte liberatus a
 vitiis et animi perturbationibus, tempore belli con-
 niverere sensibus, et comperescere quidem visiones et
 cogitationes sensilium et naturalem contemplationem,
 accedere autem ad malorum corpore per-
 pressionem per activam philosophiam. Quarum ty-
 pus quidem orationis est regis ascensus ad Dei
 templum : corporalis autem afflictionis, amictus
 sacci. Eum autem confirmant et ei opem ferunt ad
 obstruendum, et qui dicti sunt seniores, et qui
 collectus fuit populus, qui est piæ cogitationes
 uniuscujusque ex tribus quæ dictæ sunt facultati-
 bus. Oportet autem etiam custodiare labra animæ,
 nempe virtutes eam custodientes, seu methodos ac-
 rationes, quæ custodiunt virtutes, nempe conti-
 nentiam, et tolerantiam, et humilitatem : et sic
 mittitur a Deo angelus, nempe ratio cognoscentis
 philosophiæ, quæ perdit vitia et motus animi, et ex
 eis interimit centum octoginta quinque millia. Nam
 sex decies, sexaginta; et ter sexaginta, centies octo-
 ginta. Quibus adjectis etiam quinque, simul perficitur
 numerus millium interfectorum. Nam quoniam
 ex prius dictis tribus facultatibus ea quæ est
 præter naturam, efficit omne vitium, senarium quidem
 numerum accipimus, propter vitii efficientiam.

Varie lectiones.

ἢ ἴσ. περιβολή. ἢ ἴσ. παρά.

Nam sex diebus Deus fecit mundum. Decies autem, propter perfectum uniuscujusque potentie motum in vitio : perfectus enim est denarius, omnes qui sunt proprie numeri perficiens et circumscribens : triplicamus ea quæ sunt effecta, propter triplicitatem dictarum potentiarum. Et addimus quinque propter sensum in quo versatur vitium : est enim sensus quinquarius. Millia autem sunt effecta vitii, propterea quod valde funditur adversus nos. Quod autem phantasias ac visionibus sensilium contra nos sit abusus qui in intelligentia versatur Senacherib, insultans et exsicians animas eorum qui capuntur, eo quod ipsas separet a fonte honorum, est cuius perspicuum. Nam per phantasias expressæ figuræ et formæ sensilium sæpe remanent in anima, alligantque et attrahunt ad confusionem vitiorum et affectionum, in quam regnum obtinet hic Senacherib. Babylon enim interpretatur *confusio*. Revertitur autem cum pudore via qua venit, ut scriptum est⁵⁰. Quomodo via sunt ipsæ naturales affectiones, comedere, bibere, dormire, et quæcunque faciunt ad constitutionem corporis : quæ utendi quidem modo, qui usum et id quod opus est superat, ad nos adducant diabolus : modo autem utendi qui convenit usui et ei quod est opus, per se ipsas eum fugientem rursus reducant ad terram suam, quæ est firmus ac stabilis vitii habitus, quem interficiunt filii ejus fugientem, et fugiunt in Armeniam. Filios autem intelligemus malas quæ ex eo nascuntur cogitationes, a quibus interimitur : quando eis utemur ad bonum, et per quæ studuit capere, per ea eum de medio tollemus. Qui etiam fugiunt in appositionem quietis. Armenia enim interpretatur *quietis appositio*. Nos enim de cætero apponunt quieti. Sed hæc quidem sic habent. Fluvius autem dividens per civitatem, est cognitio sensibilibus secundum naturalem contemplationem, ut dicamus apertius : quæ transiens per mediam animam, fit confinium extremorum mentis et sensus, per se mentem conjungens sensui. Nam cognitio sensilium, quatenus quidem figuris sensilium exprimitur in formam [ea cum sensu habet societatem, Quatenus autem contemplatur rationes sensilium], ea societatem habet cum mente. Jam vero ipsa quoque dictionum compositio indicat congressum mentis et sensus. Nempe cognitio sensilium : et cognitio quidem est cum sensu conjuncta familiaritate et necessitudine, sensilla autem cum sensu.

Ei precatu est rex Ezechias, et Isaias filius Ammos, et clamaverunt ad cælum, et misit Dominus angelum, et attrivit omnem potentem et bellatorem, et principem et militem in castris regis Assur : et avertit cum pudore vultus⁵¹.

Oportet eum qui scienter et ex cognitione divinam contemplatur Scripturam, exerceri etiam in nominum interpretationibus, quæ ex se sæpe possunt declarare omnem sensum eorum quæ scripta sunt, si non ad corpus solum et terram more Judaico sit adducturus altitudinem spiritus. Achaz enim genuit Ezechiam. Interpretatur autem Achaz quidem vis

Α διὰ τὴν αἰσθησιν, περὶ ἣν ἡ κακία ἐνεργεῖται· πενταδικὴ γὰρ ἡ αἰσθησις. Χιλιάδες δὲ τὰ τῆς κακίας ἀποτελέσματα, διὰ τὸ χεῖσθαι λίαν καθ' ἡμῶν. Ὅτι δὲ ταῖς φαντασίαις καὶ τοῖς νοήμασι τῶν αἰσθητῶν ἀποχέχρηται καθ' ἡμῶν ὁ νοητὸς Σαναχρηεῖμ, ἐκηραζῶν καὶ ζηραίνων τὰς ψυχὰς τῶν ἀλισκομένων, τῷ χωρίζειν αὐτὰς τῆς πηγῆς τῶν ἀγαθῶν, παντεῖ που δῆλον. Διὰ γὰρ τῶν φαντασιῶν τυπούμενα τὰ σχήματα καὶ τὰ εἶδη τῶν αἰσθητῶν, πολλάκις ἀναπομύνοσι τῇ ψυχῇ, καὶ δεσμοῦσι καὶ κατασύρουσιν εἰς τὴν σύγχυσιν τῶν παθῶν, ἧς ὁ Σαναχρηεῖμ οὕτως βασιλεύει. Ἡ Βαβυλῶν γὰρ σύγχυσις ἐρμηνεύεται. Ὑποστρέφει δὲ μετ' αἰσχύνῃς τῇ δὲψῆ ἢ ἤθελον. ὡς γράπται· πῶς ὁδός ἐστιν αὐτὰ τὰ φυσικὰ πάθη, τὸ ἐσθλεῖν, τὸ πίνειν, τὸ ὑπνοῦν, καὶ ὅσα πρὸς σύστασιν τοῦ σώματος· ἀ τῷ μὲν ὑπὲρ τὴν χρεῖαν τρόπον τῆς χρήσεως ἀγούσιν εἰς ἡμᾶς τὸν διάβολον· τῷ δὲ κατὰ τὴν χρεῖαν τρόπον τῆς χρήσεως, δι' ἐλευθῶν αὐθις ἀποστρέφουσιν αὐτὸν, φεύγοντα εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ· ἥτις ἐστὶν ἡ παγία τῆς κακίας ἕξις, ὅν φεύγοντα ἀναιροῦσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ φεύγουσιν εἰς Ἀρμενίαν. Υἱοὺς δὲ αὐτοῦ νοήσομεν τοὺς ἐξ αὐτοῦ τιτομένους ποιητοὺς λογισμοῦς, ὅφ' ὄν ἀναιρεῖται, ὅτε συγχερόμεθα τοῦτοις εἰς ἀγαθόν· καὶ δι' ὧν ἐσπούδασεν εἰεῖν, διὰ τούτων ἀνέλωμεν αὐτόν. Οἱ καὶ φεύγουσιν εἰς παράθεσιν ἀναπαύσεως. Ἀρμενία γὰρ ἐρμηνεύεται *παράθεσις ἀναπαύσεως*. Παρὰ τὴν θέσιν γὰρ ἡμᾶς ἀναπαύσει λοιπόν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως. Ποταμὸς δὲ διορίζων διὰ τῆς πόλεως, ἡ κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν γνῶσις τῶν αἰσθητῶν, ἵνα σαφέστερον εἰπωμεν· ἥτις διερχομένη διὰ μέσης τῆς ψυχῆς, μεθόριον τῶν ἀκρων γίνεται, νοῦ καὶ αἰσθήσεως, δι' ἐαυτῆς συνάπτουσα τὸν νοῦν τῇ αἰσθήσει. Ἡ γὰρ γνῶσις τῶν αἰσθητῶν, καθ' ὃ μὲν εἰς εἶδος τυποῦται τοῖς σχήμασι τῶν αἰσθητῶν, κοινωνεῖ τῷ νῷ. Καὶ ἡ συνθήκη δὲ τῶν λέξεων ὅλοισι τὴν σύνθεσιν τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως. Γνῶσις γὰρ τῶν αἰσθητῶν. Καὶ ἡ μὲν γνῶσις οἰκεία τῷ νῷ· τὰ δὲ αἰσθητὰ, οἰκεία τῇ αἰσθήσει.

Καὶ προσήξατο Ἐλεχίας ὁ βασιλεὺς, καὶ Ἡσαίας υἱὸς Ἀμμῶς, καὶ ἐδόσαν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἀπέστειλε Κύριος ἀγγελόν, καὶ ἐξέτριψε πάντα δυνατὸν καὶ πολεμιστὴν, καὶ ἀρχόντα καὶ στρατηγόν, ἐν τῇ παρεμβολῇ βασιλείως Ἀσσοῦρ. Καὶ ἀπέστρεψε μετ' αἰσχύνῃς προσώπου.

Χρῆ τὸν γνωστικῶς θεωροῦντα τὴν θεῖαν Γραφὴν ἀσκηθῆναι καὶ τὰς τῶν ὀνομάτων ἐρμηνείας, αὐτῶθεν δυναμένας πολλάκις ἕλην σαφηνίζειν τῶν γεγραμμένων διάνοιαν· εἴπερ μέλλοι μὴ πρὸς σῶμα μόνον καὶ γῆν Ἰουδαϊκῶς καταβῆναι τὸ ὄψος τοῦ πνεύματος. Ἄχαζ ἐγέννησε τὸν Ἐζεχίαν. Ἐρμηνεύεται δὲ Ἄχαζ μὲν ἰσχύς· Ἐζεχίας δὲ κράτος θεῖον. Καὶ λαμβάνει-

⁵⁰ II Paral. xxxii, 21. ⁵¹ II Paral. xxxii, 20, 21.

ται· ἡ μὲν ἰσχύς εἰς τὴν πράξιν τῶν ἀγίων ἐντολῶν· ἄ
 τὸ δὲ θεῖον κράτος εἰς τὴν ἀρετὴν. Καὶ ὡσπερ ὁ Ἄχας
 ἐγέννησε τὸν Ἐζεχίαν, οὕτω καὶ ἡ πράξις τὴν ἀρε-
 τὴν· ὅφ' ἧς διαφθείρεται ἡ κακία. Πάλιν οὖν, Ἄμ-
 μῶς ἐγέννησε τὸν Ἰσαΐαν. Ἐρμηνεύεται δὲ Ἄμμῶς
 μὲν λαοῦ πόνοσ· Ἰσαΐας δὲ ὕψος θεῖον, καὶ λαμβά-
 νεται ὁ μὲν πόνοσ εἰς τοὺς ἐπὶ τῇ πράξει τῶν ἀρετῶν
 ἰδρωτάσ, ἡ τοὺς ἐπὶ τῇ φθιτικῇ θεωρίᾳ καμάτων, τὸ
 δὲ ὕψοσ εἰς τὴν γνῶσιν τῆσ ἀληθείασ, ἢ γεννώσιν οἱ
 ἐπὶ τῇ πράξει τῶν ἀρετῶν ἰδρωτάσ, ἡ τῆσ τῶν γεγο-
 νότων θεωρίασ οἱ πόνοι, διαφθείρουσ τὴν ἀντικει-
 μένην αὐτῇ δύναμιν τοῦ ψεύδοσ. Ὡσπερ εὐχὴ ἐστὶν
 ὑπόσχεσις τῶν ἐξ ἀνθρώπων Θεῷ κατ' ἐπαγγελίαν
 προσαγομένων καλῶν· οὕτω προσευχὴ, κατὰ τὸν
 εἰκότα λόγον, ἐστὶ σαφῶσ ἡ τῶν ἐκ Θεοῦ πρὸσ σω-
 τηρίαν χορηγομένων τοῖσ ἀνθρώποισ ἀγαθῶν ἐξαί-
 τησισ, ἀντίδοσιν φέρουσα τῆσ τῶν προηγουμένων
 καλῆσ διαθέσασ. Βοῆ δὲ ἐστὶν ἡ τῶν κατὰ τὴν πρά-
 ξιν ἠναρέτων τρόπων καὶ τῶν κατὰ τὴν θεωρίαν
 γνωστικῶν θεωρημάτων, ἐν τῷ καιρῷ τῆσ τῶν πο-
 νηρῶν δαιμονίων ἐπαναστάσεωσ, ἐπιδοσίσ τε καὶ
 ἐπαύξησισ· ἧσ πάντων οὐχ ἡκιστα φυσικῶσ ἀκούει
 Θεοσ, ἀντὶ μεγάλης φωνῆσ τὴν τῶν ἀρετῆσ καὶ τῆσ
 γνώσεωσ ἐπιμελουμένων λαμβάνων διάθεσιν. Οὐρα-
 νόσ δὲ πολλάκισ κατὰ τὴν Γραφήν λέγεται αὐτόσ ὁ
 Θεοσ, ὡσ τὸ, « Οὐ δύναται ἄνθρωποσ λαμβάνειν ἀφ'
 ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μὴ ἡ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐ-
 ρανοῦ, » ἀντὶ τοῦ, ἐκ τοῦ Θεοῦ. Καλεῖ δὲ οὐρανὸν αὐτῆ
 καὶ τὰσ οὐρανίασ δυνάμεισ. Ὡσ τὸ, « Ὁ οὐρανός μοι
 θρόνοσ. » Λέγεται δὲ οὐρανός καὶ τὸ ὕψοσ τῆσ ἐν
 ἀνθρώποισ ἀληθοῦσ γνώσεωσ. Ὁ γὰρ μετὰ πράξεωσ
 γινώσκων, καὶ μετὰ γνώτεωσ πράττων, θρόνοσ καὶ
 ὑποπόδιόν ἐστι τοῦ Θεοῦ. Θρόνοσ μὲν διὰ τὴν γνῶσιν,
 ἡ ὁ Θεοσ ἐνθρονίζεται· ὑποπόδιον δὲ διὰ τὴν πράξιν,
 ἐφ' ἑαυτῆσ δεχομένην τὰσ θείασ βάσεισ. Τοῦτων οὕτω
 προθεωρηθέντων, λοιπὸν παρ' εὐσεβῆσ ἀρετῆ καὶ γνῶ-
 σι, ἡ πράξι καὶ θεωρίᾳ φρουρούμενοσ, ἐπειδὴν ἴδῃ
 διὰ τῶν παθῶν ἐπαναστάσαν αὐτῷ τὴν πονηράν
 καὶ ὀλιθριον δύναμιν, καθάπερ καὶ Ἐζεχίασ καὶ
 Ἰσαΐασ εἶδον ἐπερχόμενον αὐτοῖσ· τὸν βασιλέα τῶν
 Ἀσσυρίων, καταφεύγει πρὸσ τὸν Θεόν, καὶ ἀλαλή-
 τασ βοᾷ πρὸσ αὐτόν, διὰ τῆσ κατ' ἀρετὴν καὶ γνῶσιν
 ἐπιδοσεωσ, καὶ δέχεται σύμμαχον ἀγγελον· δηλονότι
 μέγιστον σοφίασ καὶ γνώσεωσ λόγον ἐκτριβόντα τοὺσ
 πολεμίοουσ. Παρεμβολὴ δὲ βασιλείωσ Ἀσσοῦρ ἐστὶν
 ὁ πρὸσ ἡθονὴν τὰσ φυσικὰσ ὀρέξεισ κινῶν. Παλεμιστῆσ
 δὲ ὁ τὸ θυμικὸν διεγείρων, εἰς τὴν τῶν ἡδονῶν
 φυλακὴν. Ἄρχων δὲ ὁ τὰσ ἐπιφανείασ τῶν ἀρετῶν
 τὰσ αἰσθήσεισ διερεθίζων. Στρατηγός δὲ ὁ εἰδοποιός
 τῶν παθῶν, καὶ τῆσ ἐνεργείασ αὐτῶν ἐπινοητικόσ.
 Πρόσωπον δὲ τοῦ διαβόλου, τὸ λειπὸν τῆσ ἡδονῆσ, καὶ
 ἐκ θελκτικῶν τῶν αἰσθήσεων αἰσθητά.

A seu robur, Ezechias autem divina potentia. Et as-
 sumitur quidem vis seu robur ad sanctorum man-
 datorum actionem : divina potentia autem ad vir-
 tutem. At quomodo Achaz genuit Ezechiam, ita
 etiam actio virtutem a qua interimitur vitium.
 Rursus autem Ammos genuit Isaiam. Interpretatur
 autem Ammos quidem *populi labor*, Isaias autem
divina altitudo. Et accipitur quidem labor pro su-
 doribus in exercendis virtutibus aut laboribus in
 naturali contemplatione, altitudo autem pro co-
 gnitione veritatis, quam generant sudores in actione
 virtutum, aut in eorum quæ fuerunt contempla-
 tione labores, quæ perimit ei adversantem vim
 mendacii. Quomodo autem votum est promissio
 bonorum quæ ex hominibus Deo offeruntur ex
 B promisso, ita deprecatio, ex verisimili ratione, erit
 aperte bonorum quæ ad salutem suppeditantur ho-
 minibus postulatio, ferens remunerationem bonæ
 affectionis eorum quæ præcedunt. Clamor autem
 est morum qui ex virtute aguntur, et theorema-
 tum, quæ ex scientia fiunt per contemplationem,
 in tempore insurrectionis malorum dæmonum,
 augmentum et incrementum. Quod omnino maxi-
 me naturaliter audit Deus, eorum qui virtutis et
 cognitionis curam gerunt affectionem accipiens pro
 magna voce. Cælum autem in Scriptura sæpe acci-
 pitur ipse Deus, ut illud : « Non potest homo ali-
 quid a se capere nisi ei datum sit de cælo », hoc
 est, a Deo. Vocat autem ipsa cælum cælestes quo
 que virtutes, ut, « Cælum mihi est sedes ». Dicitur
 autem cælum etiam altitudo veræ in hominibus
 cognitionis. Qui enim cum actione cognoscit, et
 cum cognitione agit, thronus est et scabellum Dei.
 Thronus quidem, propter cognitionem, in qua Deus
 insidet, scabellum autem, propter actionem quæ
 divinas bases in se suscipit. His sic prius conside-
 ratis, omnis jam pius munitus præsidio virtutis et
 cognitionis, postquam viderit per affectiones et
 animi motus in se insurgentem malignam et exitio-
 sam potestatem, sicut Ezechias et Isaias viderunt
 in se insurgentem regem Assyriorum, confugit ad
 Deum. et tacite clamat ad eum per incrementum
 in virtute et cognitione : et accipit socium angelum,
 scilicet rationem majorem sapientia et cognitione
 D contententem hostes. Castra autem regis Assur
 [sunt synagoga ac congregatio malarum cogitatio-
 num aut dæmonum, in qua potens quidem] est qui
 adversus voluptatem movet naturales appetitiones.
 Bellator autem est is qui iram excitat ad cavendas
 voluptates. Princeps autem, qui virtutum apparitioni-
 bus sensus excitat. Dux autem belli est qui for-
 mam tribuit affectibus, et earum excogitat opera-
 tionem. Diaboli autem facies est levitas voluptatis
 et sensilia quæ sensus deliniant.

Καὶ πολλοὶ ἔφερον δῶρα τῷ Κυρίῳ εἰς Ἱερουσα-
 λὴμ, καὶ τὰ δῶματα τῷ Ἐζεχίᾳ βασιλεῖ Ἰου-
 δαίων.

Πᾶσ νόσ θρητῆ καὶ γνῶσει κατεσταμένωσ, καὶ

Et multi ferebant munera Domino in Jerusalem, et
 dona Ezechiae regi Judæ "

Omnis mens coronata virtute et cognitione, et

" Joan. iii. 27. " Isa. lvi. 1. " II Paral. xxvii. 25.

regnum obtinens in Jerusalem, seu in habitu vi-
dente pacem, constitutione, inquam, animi motibus
liberata qui seditionem agitabant (*visio enim pacis*
interpretatur Jerusalem), omnino habet eam quæ
apparet creaturæ sibi quidem dona offerentem :
Deo autem dona per se. Nam proprie quidem dona
sunt quæ dantur indigentibus : munera autem quæ
afferuntur ad eos qui non indigent. Propterea
Domino quidem offeruntur munera, ut qui nullius
egeat, Ezechix autem dona, propterea quod omnis
homo indiget, et moribus ad virtutem, et rationibus
ad cognitionem. Sed munera quidem sunt spiri-
tuales rationes quæ insunt in unaquaque specie
eorum quæ complent creaturam, per quas cognos-
citur creator creaturæ, docentes quod sit aliquis
creator et Dominus eorum quæ cernuntur. Dona
autem sunt quæ rursus in unoquoque eorum in-
sunt naturales rationes, hoc est dotes naturales,
per quas eruditur aliquis ad virtutem : hujus quidem
hoc eligens, illius vero istud, et naturales earum
leges liberalis sui arbitrii modo imitans. Seminavit
enim Deus in singularibus partibus creaturæ spiri-
tuales quoque leges sapientix, indicantes Deum
earum creatorem : et leges naturales erudientes
ad virtutem hominem earum spectatorem. Ut autem
ex multis pauca adducamus, aquilæ lex naturalis
est, ad solarem splendorem oculos rectos defigere.
Quod quidem imitabitur quispiam ad divinam lucem
mentem dirigens. Imitabitur etiam cervum perse-
quens altitudinem divinarum contemplationum,
sicut ille montes : et qui in iis quæ cernuntur de-
hitescunt affectus, tanquam serpentes, perdens
ratione discretionis : et venenum vitii quod in
memoria comprehenditur, extinguens multis et
diversis fontibus cognitionis. Imitabitur etiam
scatum visum capræ, transiliens laqueos dæmo-
num qui insidiantur virtuti. Imitabitur autem etiam
avis cautionem, supervolans retia malorum spiri-
tuum qui bellam gerunt adversus cognitionem.

Cernuntur quidem diviniore creaturæ rationes
in providentia, et in eo quod contineatur stabilitas
uniuscujusque generis, naturales autem ejus leges,
in eo quod sit eadem naturalis operatio in uno-
quoque genere. Per quæ omnia glorificatur Deus
a quo facta sunt, rursus autem proficit homo pro-
pter quem facta sunt.

Et elatus fuit in oculis omnium gentium 22.

Qui per actionem et contemplationem evasit
magnus, extollitur per actionem quidem supra om-
nes carnales et quæ male audiunt et sunt divixæ
affectiones, ut qui sit superior naturalibus quæ
dicuntur corporibus, nempe iis quæ cadunt sub
ortum et interitum, et ut semel dicam, quæ sunt
sensilia : per contemplationem autem eas quæ sunt
in ipsis rationes cognoscendo transmittens, et ad
ea quæ cadunt sub intelligentiam, quæ sunt eis

²² U Paral. xxii, 23.

A βασιλείων Ἱερουσαλήμ, ἦτοι τῆς εἰρήνην ὁρώσας
ἐξῆς· λέγω δὴ τῆς τῶν στασιαζόντων παθῶν ἀπλη-
λαγμένης καταστάσεως (δρασις γὰρ εἰρήνης Ἱερου-
σαλήμ ἐρμηνεύεται)· πάντως ἔχει τὴν φαινομένην
τίσιν προσφέρουσαν αὐτῷ μὲν δόματα, τῷ δὲ Θεῷ
δῶρα δι' αὐτοῦ. Κυρίως γὰρ δόματα μὲν τὰ τοῖς ἐν-
δέεσι διδόμενα· δῶρα δὲ, τὰ τοῖς ἀπροσδεῖσιν εἰσκο-
μιζόμενα. Διὸ τῷ μὲν Κυρίῳ δῶρα ὡς πάντων ἀπροσ-
δεῖ, τῷ δὲ Ἐξελίγα δόματα, διότι πᾶς ἄνθρωπος ἐπι-
δεῖται, καὶ τρόπων εἰς ἀρετὴν, καὶ λόγων εἰς γνῶ-
σιν. Ἀλλὰ δῶρα μὲν, οἱ ἐνυπάρχοντες ἐκάστῳ εἶδει
τῶν συμπληρούντων τὴν κτίσιν πνευματικοὶ λόγοι,
δι' ὧν ὁ τῆς κτίσεως γνωρίζεται ποιητῆς, διδασκόν-
των, οἱ ἐστί τις τῶν φαινομένων κτίσεως καὶ δεσ-
πότης. Δόματα δὲ οἱ ἐόντες ἐκάστῳ τούτων αὐθις
B φυσικοὶ νόμοι· τοῦτ' ἐστὶ, τὰ φυσικὰ πλεονεκτήματα,
δι' ὧν παιδεύεται τις πρὸς ἀρετὴν· ἐκλεγόμενος τοῦ
μὲν τόδε, τοῦ δὲ τόδε· καὶ τοὺς φυσικοὺς αὐτῶν νό-
μους τοῖς προαιρετικοῖς αὐτοῦ τρόποις ἀπομιμούμε-
νος. Ἐγκατέσπειρε γὰρ ὁ Θεὸς τοῖς κατὰ μέρος
εἶδει τῆς κτίσεως καὶ σοφίας λόγους πνευματι-
κοὺς, μηνύοντας τὸν ποιητὴν αὐτῶν Θεόν· καὶ φυσι-
κοὺς νόμους παιδαγωγούντας εἰς ἀρετὴν τὸν θεατὴν
αὐτῶν ἄνθρωπον. Ἴνα δὲ ἐκ πολλῶν ὀλίγα παραθῶ-
μεν, αὐτοῦ φυσικοὺς νόμους, τὸ πρὸς τὴν ἡλιακὴν
μαρμαρυγὴν ἰθυτενῶς ἀτενίζειν. Ὁ μιμῆσται τις,
ἀπευθύνων τὸν νοῦν εἰς τὸ θεῖον φῶς. Μιμῆσται
καὶ τὴν ἔλαφον, εἰς ὕψη τῶν θείων θεωρημάτων,
καθάπερ ἐκείνη τὰ ὄρη, μεταδιώκων, καὶ τὰ ἐμρω-
C λύοντα τοῖς ὀρωμένοις εἶδει παθή, καθάπερ ὄφεις,
τῷ λόγῳ διαφθείρων τῆς διακρίσεως, καὶ τὸν τῆ
μνήμη ἐναπολαμβάνοντα ἰὸν τῆς κακίας, ταῖς πολ-
λαῖς καὶ διαφόροις κατασθενύων πηγαῖς τῆς γνῶ-
σεως. Μιμῆσται καὶ τῆς δορκάδος τὴν ὄξυωκτίαν,
τοὺς βρόχους τῶν ἐπιβουλεύοντων τῇ ἀρετῇ δαιμόνων
ὑπερπηδῶν. Ἐτι δὲ καὶ τοῦ ὄρνέου τὴν ἀσφάλειαν,
τὰς παγίδας τῶν τῇ γνῶσει πολεμούντων πονηρῶν
πνευμάτων ὑπεριπτάμενος.

Οἱ μὲν θεϊότεροι τῆς κτίσεως λόγοι φαίνονται
ἐν τῇ προνοίᾳ καὶ συνοχῇ τῆς τοῦ καθ' ἕναστος ἐλ-
δους μονιμότητος, οἱ δὲ φυσικοὶ νόμοι ταύτης, ἐν τῇ
ταυτότητι τῆς τοῦ καθ' ἕναστος εἶδους φυσικῆς ἐνερ-
γείας. Δι' ὧν ὁμοῦ πάντων δεξάζεται μὲν ὁ Θεός,
D παρ' οὗ γεγόνασι· προκρίπτει δὲ ὁ ἄνθρωπος δι' ἑ-
αῦθις γεγόνασι.

*Καὶ ὑπερήρθη κατ' ὀφθαλμούς πάντων τῶν
ἐθνῶν.*

Ὁ εἰς πράξεως καὶ θεωρίας μεγαλυθεις, ὑπερ-
αίρεται διὰ πράξεως μὲν πάντων τῶν σαρκικῶν
καὶ διαβεβλημένων παθῶν, ὑπεράνω τούτων γινόμε-
νος τῶν δὲ φυσικῶν λεγομένων σωμάτων, ἦτοι τῶν
ὑπὸ γένεσιν ὄντων καὶ φθορᾶν· καὶ ἀπλῶς εἶπεν
ὅσα ὑπὸ τὴν ἀσθησιν· διὰ θεωρίας τοὺς ἐν αὐτοῖς
λόγους γνωστικῶς διαπεράσας, καὶ πρὸς τὰ συγγενῆ
νοητὰ καὶ θεῖα τὸν νοῦν ἀγαγών. Καὶ γὰρ ἡ πρα-
κτικὴ μὲν φιλοσοφία τὸν πρακτικὸν ὑπεράνω ποιᾷ!

τῶν παθῶν· ἡ θεωρία δὲ τὸν θεωρητικὸν ὑπεράνω A cognata et divina, mentem adducens. Etenim τῶν ὁρωμένων καθίστησι. activa quidem philosophia efficit ut qui versatur in actione sit superior affectionibus et perturbationibus, contemplativa autem, ut qui versatur in ea supra res visibiles constituatur.

Καὶ οὐ κατὰ τὸ ἀνταπόδομα ὃ ἀνταπέδωκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς ἀνταπέδωκεν Ἐζεχίας, ἀλλ' ὑψώθη ἡ καρδιά· καὶ ἐγένετο ἐπ' αὐτῶν ὄργη καὶ ἐπὶ Ἰούδαν καὶ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ.

Πᾶς νοῦς φιλόσοφος ὁμοῦ καὶ φιλόθεος καὶ τὸν Ἰούδαν ἔχει καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ· τὸν μὲν εἰς τὴν ἔξι τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας λαμβανόμενον· ἀξομολόγησις γὰρ ὁ Ἰούδας ἐρμηνεύεται· τὴν δὲ, εἰς τὴν εἰρημικὴν τῆς ἀπαθείας κατάστασιν, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται. Καὶ τὸν μὲν ὡς πρακτικὴν φιλοσοφίαν, τὴν δὲ, ὡς θεωρητικὴν μυσταγωγίαν. Ἦνίκα τοίνυν πᾶσαν ἀντικειμένην ἀρετῇ καὶ γνώσει B διακρουσάμενος δύναμιν, καὶ τὸ κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἀναδυσάμενος κράτος, μὴ τὴν δέουσαν εὐχαριστίαν προσαγάγη τῷ τῆς νίκης αἰτίῳ Θεῷ, ἀλλ' ὑψώθη τὴν καρδίαν, ἑαυτῷ τὸ πᾶν τοῦ κατορθώματος ἐπιγραφάμενος· τηνικαῦτα ὡς μὴ ἀνταποδοῦς τῷ Θεῷ, δέχεται οὐ μόνον αὐτὸς τὴν ὄργην τῆς ἐγκαταλείψεως, ἀλλὰ καὶ Ἰούδας καὶ Ἱερουσαλήμ, τοῦτ' ἔστιν, ἡ τε τῆς πράξεως ἔξις καὶ ἡ τῆς θεωρίας· τῇ πράξει μὲν ἐπανισταμένον παθῶν ἀτιμίας, τῇ θεωρίᾳ δὲ, ψευδῶν ἐννοιῶν συνεπιπλοκόμενον. Θεὸς γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁρος καὶ νόμος, κελεύων παιδεύεσθαι πρὸς εὐγνωμοσύνην διὰ τῶν ἐναντιῶν, τοὺς ἐπὶ τοῖς κρείττοις φανέντας εὐγνώμονας, καὶ τῇ σπᾶνει τῶν ἀγαθῶν τοὺς ἐπὶ τῇ ἀφρονίᾳ τούτων ἐπαιρομένους. Ἡ γὰρ ἐπὶ κατορθώμα- C σιν οἴσις ἀπαιδαγωγητος μένουσα, τὸ τῆς ἀντιθέου τίκτειν οἶδεν ὑπερηφανίας νόσημα· ἵνα μὴ εὐρεθῶμεν ἐν καλῷ πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ γένεσιν χρώμενοι· καὶ δι' ὧν ἕδει πλέον διασφαχθεῖσιν, ἐν ἡμῖν ἀσάλευτον μένειν τὴν θεῖαν ἐπίγνωσιν, δι' ἑκείνων τὴν ἀγνωσταν νοσήσαντας ταύτας. Ὁ μὲν γὰρ οὐλόμενος δι' ἑαυτοῦ κατορθοῦν, οὐκ ἐπιζητήσει λοιπὸν τὴν πηγαίαν τῶν καλῶν αἰτίαν· ὁ δὲ τῆς ἑαυτοῦ συναισθόμενος περὶ τὰ καλὰ πένιας καὶ ἀσθενείας, τρέχει πρὸς τὸν δοῦναι δυνάμενον τῆς ἐνδείας τὴν πλήρωσιν. Γίνεται τοίνυν ἐπὶ τὸν εἰρημένον νοῦν ἡ σωτήριος ὄργη τῆς ἐγκαταλείψεως, ἵνα ταπεινωθῇ, καὶ ἐπιγνώ τὸν χορηγὸν τῶν κατορθωμάτων· καὶ μὴ ἐπέβη ἐπ' αὐτὸν ἄλλη ὄργη τῆς ἀφαιρέσεως τῶν δοθέντων χαρισμάτων. Γέγραπται γὰρ εὐθύς, ὅτι «Καὶ ἐταπεινώθη Ἐζεχίας ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτοὺς ὄργη Κυρίου ἐν ταῖς ἡμέραις Ἐζεχίου.» Πᾶς τοιγαροῦν διὰ Θεοῦ τὴν νίκην, ὡς προδεδήλωται, κτησάμενος, καὶ μὴ κατὰ τὸ ἀνταπόδομα, ὃ ἀνταπέδωκεν αὐτῷ ὁ Θεός, ἀνταποδοῦς αὐτῷ· τοῦτ' ἔστι, μὴ τῷ μεγέθει τῆς σωτηρίας ἐξισώσας τὸ πλῆθος τῆς εὐχαριστίας· μηδὲ τῇ εὐεργεσίᾳ τοῦ σώσαντος ἀντιμετρήσας τὴν οἰκείαν διάθεσιν· ἀν-

Et non secundum retributionem quam retribuit ei Deus retribuit Ezechias, sed elatum fuit cor, et facta est super ipsum ira et super Judam et super Jerusalem ⁶⁶.

Mens omnis quæ sapientiæ simul et Dei tenetur amore, Judam habet et Jerusalem : illum quidem sumptum pro habitu confessionis et poenitentiae : confessio enim interpretatur Judas : hanc vero pro pacifico statu impatibilitatis, ut superius est declaratum. Et illum quidem, ut activam philosophiam, hanc autem, ut contemplativam mystagogiam. Quando ergo, omni depulsa potentia quæ adversatur virtuti et cognitioni, accinctus virtute adversus spiritus nequitiae, non eam quam par est obtulerit gratiarum actionem Deo auctori victoriæ, sed corde fuerit elatus, sibi ascribens quidquid recte et ex virtute actum est : tunc ut qui Deo non retribuierit, suscipit non solum ipse iram derelictionis, sed et Judas et Jerusalem, hoc est, habitus actionis et contemplationis : adversus actionem quidem insurgentibus affectionibus ignominiae, adversus contemplationem autem, falsis quæ connectuntur notionibus. Est enim revera divinum decretum et lex, jubens ad benevoli et grati animi virtutem per contraria erudiri eos, qui extolluntur propter eorum copiam. Nam de rebus recte gestis concepta sui opinio manens citra correctionem, scit procreare morbum superbiæ Deo adverse, ne inveniamur uti bono ad mali generationem : et per quæ oportebat magis astrictam in nobis manere inconcussam divinam agnitionem, per illa laborare ignorantia. Hac ratione is quidem qui existimat per se recte agere, non quæret fontanam bonorum causam. Qui autem sensit suam in bonis inopiam et imbecillitatem, currit ad eum qui potest dare complementum inopiæ. Fit ergo adversus dictam mentem salutaris ira derelictionis : ut reddatur humilis et agnoscat suppeditatorem recte factorum : et in eum non incurrat alia ira ablationis datorum charismatum. Statim enim scriptum est : « Et humiliatus fuit Ezechias ab altitudine cordis sui, et qui habitabant Jerusalem : et non venit super eos ira Domini in diebus Ezechiae ⁶⁷. » Omnis ergo, qui, ut dictum est, per Deum victoriam sibi paravit, et non secundum retributionem quam retribuit ei Deus ei retribuit, hoc est, magnitudini salutis non exæquavit magnitudinem gratiarum actionis : et non ex beneficio ejus qui salutem dedit remensus est suam affectionem ; retributio enim ejus qui est conservatus, est affectio quæ per opera rependitur adversum eum qui servavit : sed elato corde sua,

⁶⁶ II Paral. xxxii, 25. ⁶⁷ Ibid. 26.

Variae lectiones.

1 Γρ. διασφγγθεϊσαν.

tanquam se magnifice circumspiciens ac sibi placens, ut qui a Deo non acceperit, jure accipit primam quæ in ipsum sit iram, Deo concedente diabolo intelligibiliter, ut ita dicam, cum eo confingere, et eos qui sunt in actione labefactare modos virtutis, et quæ sunt ex actione pellucidæ conturbare rationes cognitionis, ut cum propriam didicerit imbecillitatem, agnoscat divinam virtutem, quæ prosternit eos qui sunt in nobis affectus ac perturbaciones, et humilietur ducens penitentiam et abiciens tumorem ejus quam de se habet opinionis, et ita Deo placato, avertat iram quæ eos invadit qui agunt penitentiam, auferentem gratiam animæ custodem, et desertum relinquente eum qui est ingratus. Dies Ezechias intelliges, diversas dictæ mentis illuminationes, quas ortu suo fabricatur sol justitiæ qui versatur in intelligentia.

Ira Dei est laboriosus sensus eorum qui castigantur, aut tanquam involuntariorum laborum inductio, per quam mentem quæ inflatur propter virtutem et cognitionem, Deus sæpe ducit ad contractionem et humiliationem, concedens ut ipsa se agnoscat, et sit conscia suæ imbecillitatis. Alia autem ira Dei est repressio suppeditationis divinorum charismatum, quæ quidem conducibiliter fit super omnem mentem altam et sublimem, et bonis quæ ei a Deo data sunt, tanquam suis recte factis gloriantem.

Fit per divinam providentiam super mentem alta sapientiam ira derelictionis, seu permissio ut ipsa vexetur a demonibus, tam in actione quam in contemplatione: ut accipiat quidem sensum suæ naturalis imbecillitatis, agnitionem autem divinæ virtutis et gratiæ quæ ipsam tegit, et omne bonum recte efficit, et humilietur procul a se omnino amandans alienam altitudinem, et quæ est præter naturam, ne alia ad ipsam revertatur ira, nempe ablatio datorum charismatum, humiliatam et agnoscentem eum qui præbet bona.

Qui non est castigatus primo iræ modo, incidit in secundum, et privatur operatione charismatum, et deseritur a virtute eum custodiente. Alibi enim dicit Deus: « Auferam ejus sepem et erit in direptionem, et diruam ejus parietem, et erit in conculcationem: et dimittam vineam meam, et in ipsam ascendet spina tanquam in terram incultam: et mandabo nubibus ne pluant in ipsam¹⁰. » Sed quomodo, cum cecidisset Ezechias, facta est non solum super ipsum ira, sed et super Judam et super Jerusalem, etiamsi Dominus aperte alibi pronuntiarit, ne moriatur alius pro peccato alterius, sed moriatur unusquisque in suo peccato?

Quoniam accepimus Ezechiam pro mente amante sapientiæ et Dei, Judam autem pro actione, Jerusalem vero pro contemplatione: quando intel-

¹⁰ Isa. v. 5, 6.

A απόδοσις γὰρ τοῦ σωθέντος ἐστίν, ἡ πρὸς τὸν σώσαντα δι' ἔργων ἀντιμετρούμενη διάθεσις· ἀλλ' ὁφείλας ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν, ἕτε μέγα φρονήσας ὡς μὴ κατὰ Θεοῦ λαθῶν, ἐνδείκναι δέχεται γινόμενην ἐκ αὐτῶν τὴν πρώτην ὄργην, συγχωρούμενος τοῦ Θεοῦ τῷ ἐκβάλλῃ νοητῶς αὐτῷ συμπλακῆναι, καὶ τοὺς τε κατὰ τὴν πρῶτην παρασαλεύσαι τρόπους τῆς ἀρετῆς· τοὺς τε κατὰ τὴν θεωρίαν διαυγεῖς ἐπιβολῶσαι λόγους τῆς γνώσεως, ἵνα μαθῶν τὴν οἰκείαν ἀσθενείαν, ἐπιγνῶ τὴν θείαν δύναμιν, τὴν ἐν ἡμῖν τὰ πάθη κατακαλούσασιν, καὶ ταπεινωθῆ μετανοήσας, καὶ τὸν ὄγκον ἀποβαλὼν τῆς οἰήσεως, καὶ οὕτως Ἰλασάμενος τὸν Θεὸν ἀποστρέψῃ τὴν ἐπιρρομένην τοῖς μετανοοῦσιν ὄργην, τὴν ἀφαιρούμενην τὴν φρουρητικὴν χάριν τῆς ψυχῆς, καὶ ἔρημον καταλιμπάνουσιν τὸν ἀγνώμονα. Ἡμέρας δὲ Ἐξελίου νοήσεις τοὺς διαφόρους φωτισμοὺς τοῦ δηλωθέντος νοῦς, οὗς δημιουργεῖ διὰ τῆς ἰδέας ἀνατολῆς ὁ νοητὸς ἥλιος τῆς δικαιοσύνης.

Ὁργὴ Θεοῦ ἐστίν ἡ τῶν παιδαγωγουμένων ἐπίπνοος αἰσθησις, ἥτοι ἡ τῶν ἀκουσίων τόνων ἐπαγωγὴ· δι' ἧς τὸν ἐκ' ἀρετῆ καὶ γνώσεως φυσιοῦμενον νοῦν ὁ Θεὸς πολλάκις ἀγει πρὸς συστολήν καὶ ταπεινωσιν, αὐτὸν ἑαυτοῦ γενέσθαι διδοὺς ἐπιγνώμονα, καὶ τῆς οἰκείας ἀσθενείας συνίστορα. Ἐτέρη δὲ ὄργη Κυρίου ἐστίν ἡ ἀνακωχὴ τῆς τῶν θείων χαρισμάτων χορηγίας· ἥτις συμφορόντως ἐπὶ πάντα γίνεται νοῦν ὑψηλὸν καὶ μετέωρον, καὶ τοὺς δοθέντων αὐτῷ θεῶν καλοῖς, ὡς ἐπὶ ἰδέοις μεγαλαυχούμενον κατορθώμασι.

Γίνεται κατὰ πρόνοιαν ἐπὶ τὸν ὑψηλόφρονα νοῦν ὄργη ἐγκαταλείψεως, ἥτοι συγχώρησις τοῦ διοχληθῆναι αὐτὸν ὑπὸ δαιμόνων, κατὰ τε τὴν πρῶτην, κατὰ τε τὴν θεωρίαν· ἵνα λάθῃ τῆς μὲν ἑαυτοῦ φυσικῆς ἀσθενείας συναίσθησιν, τῆς δὲ σκεπύσεως αὐτὸν, καὶ τὸ πάντων ἀγαθῶν κατορθούσης θείας δυνάμεως τε καὶ χάριτος, ἐπιγνώσιν, καὶ ταπεινωθῆ, πόρρω παντελῶς ἑαυτοῦ τὸ ἀλλότριον καὶ παρὰ φύσιν ὕψος ποιούμενος· ὥστε μὴ ἐκνελεθῆν ἐκ' αὐτῶν τὴν ἄλλην ὄργην, τὴν τῶν δοθέντων χαρισμάτων ἀφαιρίσιν, ταπεινωθέντα καὶ γενόμενον τῆς τοῦ τὰ κατὰ παρέχοντος ἐπιγνώσεως.

Ὁ μὴ σωφρονισθεὶς τῷ πρώτῳ τῆς ὄργης, ὑκοπίπτει τῷ δευτέρῳ, καὶ ἀφαιρεῖται τὴν τῶν χαρισμάτων ἐνέργειαν, καὶ γίνεται τῆς φρουρούσης δυνάμεως ἔρημος. Φησὶ γὰρ ἐν ἄλλοις ὁ Θεός, « Ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς διαρπαγὴν· καὶ καθελῶ τὸν τοίχον αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς καταπίεσην, καὶ ἀνήσω τὸν ἀμπελώνά μου, καὶ ἀναθήσεται αὐτὸν, ὡς εἰς χέρσον ἀκαθά· καὶ ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτόν. » Ἄλλὰ πῶς, τοῦ Ἐξελίου σφαλέντος, ἐγένετο οὐκ ἐπ' αὐτὸν μόνον ἡ ὄργη, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Ἰούδαν, καὶ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, καίτοι τοῦ Κυρίου σαφῶς ἐν ἄλλοις ἀποφηνάμενον μὴ ἀποθάνειν ἄλλον ὑπὲρ τῆς ἄλλου πλημμελείας, ἀλλ' ἕκαστον ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖσθαι;

Ἐπειδὴ τὸν Ἐξελίαν εἰς τὸν φιλόσοφον καὶ φιλόθεον προδεδειγμένον νοῦν, καὶ τὸν μὲν Ἰούδαν εἰς πρῶτην, τὴν δὲ Ἱερουσαλήμ εἰς τὴν θεωρίαν· ἔταν

τι καθ' οἷον δὴ ποτε τρόπον πεπονημένοι τὸν νοῦν νοή-
σωμεν, τότε καὶ τὴν πρακτικὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ
τὴν θεωρητικὴν συμπεπονημένοι πιστεύομεν. Τοῦ γὰρ
ὑποκειμένου πάσχοντος, καὶ τὰ ἐν ὑποκειμένῳ συμ-
πάσχοσιν. Ὑποκειμενον μὲν γὰρ ὁ νοῦς, ὡς ἀρετῆς
καὶ γνώσεως δεκτικός. Ἐν ὑποκειμένῳ δὲ πράξις
καὶ θεωρία, αἵτινες, πρὸς τὸν νοῦν, συμβεβηκότων
λόγον ἐπέχουσι. Διὸ κατὰ πάντα τρόπον καὶ συμ-
πάσχοσι πάσχοντι, τὴν αὐτοῦ ποιῶν κίνησιν, ἀρχὴν
τῆς οικείας ἀλλοιώσεως ἔχουσαι. Καλῶς οὖν τῷ ῥητῷ
τῆς Γραφῆς συμφέρεται τῆς θεωρίας ὁ λόγος, λύων
τὸ φαινόμενον ἀπορον. Μόνος γὰρ ὁ νοῦς ὑφ' οὗται,
μεγαλοφρονῶν ἐπὶ κατορθώματι. Ἡ πράξις δὲ καὶ
ἡ θεωρία οὐ παύσασιν τοῦτο πάσχειν, μὴ θεωροῦ-
μεναι καθ' ἑαυτὰς ὑποστατικῶς· ὁμοῦ μὲν τοι τῷ
νῷ κατὰ τι μολυνομένην συγκαίρονται.^κ

*Καὶ ἔθαψε τὸν Ἐζεχίαν ἐν ἀναβάσει τάφων υἱῶν
Δαβὶδ, καὶ δόξαν καὶ τιμὴν ἔδωκεν αὐτῷ ἐν
τῷ θανάτῳ αὐτοῦ πᾶς Ἰουδα, καὶ οἱ κατοικ-
οῦντες Ἱερουσαλήμ.*

Δαβὶδ ἐρμηνεύεται μὲν ἐξουδένωσις, ἐρμηνεύεται
δὲ καὶ ἱκανὸς χριστὸς. Εἴη δ' ἂν τοιοῦτος ὁ Χριστὸς, ὃν
ἀποδοκιμάσαντες ἐξουδένωσαν οἱ τῶν Ἰουδαίων ἱερεῖς
τε καὶ ἄρχοντες, γενόμενον δι' ἡμᾶς θνητοῦ ἀνθρώ-
πων ἀπιστούντων τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ἐξουδένωμα λαοῦ
πλήρους ἀμαρτιῶν. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τιθεὶς τὴν
ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν αὐτοῦ προβάτων· ὁ ἀποκτείν-
ων τὸν λέοντα καὶ τὴν ἀρκτον, τὸν θυμὸν λέγω, καὶ
τὴν ἐπιθυμίαν, τὰ σπαράττοντα τῆς ἐν ἡμῖν θείας
εἰκόνας τὸ κάλλος. Ὁ πυρῶν, διὰ τὸ πάθημα τῆς
σφαγῆς. Μετὰ κάλλους ὀφθαλμῶν, τοῦτ' ἐστὶ, μετὰ
δόξης τῶν κατὰ πρόνοιαν καὶ κρίσιν ὑψηλοτέρων
λόγων. Ὁφθαλμοὶ γὰρ εἶεν ἂν τοῦ λόγου ἡ πρόνοια
καὶ ἡ κρίσις, δι' ἧν ποιεῖται τοῦ παντός τὴν ἐπισκο-
πήν. Ἡ πυρῶν μὲν διὰ τὴν φαιδρότητα τοῦ βίου.
Μετὰ κάλλους δὲ ὀφθαλμῶν, διὰ τὸν ἀμεμπτον λόγον
τῆς γνώσεως. Ὁ τοῦ νοητοῦ καὶ ὑπερφάνου, φημὶ
δὴ τοῦ διαβόλου σφαγεύς, τοῦ πεντάπηχυν ἔχοντος
τὴν ἡλικίαν, διὰ τὴν περὶ τὰς πέντε τοῦ σώματος
αισθήσεις· ἀβήσιν τῆς αὐτοῦ κακίας· ὁ βασιλεὺς τοῦ
ἀληθινοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ὀρώντος Θεὸν, ὃσον ἐφικτόν·
εἰ καὶ Σαούλ, ὁ παλαιὸς κατὰ τὸν νόμον λαός, μαίνε-
ται φθόνῳ, διὰ τὴν ἀπιστίαν τηκόμενος, καὶ μὴ φέ-
ρων τῆς προσκαιροῦ δόξης τὴν στέρησιν. Οὐ ἀφαιρεῖ-
ται τὸ δόρυ καὶ τοῦ ὕδατος τὸν φακόν· τοῦτ' ἐστίν,
τὸ κράτος τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν χάριν τῆς
γνωστικῆς θεωρίας, εἰ καὶ ταῦτα πάλιν δίδωσι τοῖς πρὸς
αὐτὸν κατὰ τὴν πίστιν διαβαίνουσι, διὰ τοὺς ἐξ Ἰου-
δαίων μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν. Οὐπερ πάλιν
ἐν τῷ σπηλαίῳ τὸ τῆς διπλοῦδος ἀφαιρεῖται πε-
ρύγιον· τοῦτ' ἐστὶ, τὸ ἦθος τῆς κατὰ τὴν ἰθιὴν
φιλοσοφίαν ἀσχημοσύνης· ἢ τὸ ἐν νοήμασιν ὑψηλὸν
τῆς τῶν νομικῶν συμβόλων καὶ οἰωνοσμάτων περι-

A *lexerimus mentem quovis modo esse passam, tunc
et potentiam ejus activam et contemplativam simul
passam esse credimus. Patientie enim subjecto,
etiam ea quæ sunt in subjecto patiuntur. Nam
mens quidem est subjectum, ut quæ sit capax
virtutis et cognitionis. In subjecto autem sunt actio
et contemplatio, quæ quidem, quod attinet ad
mentem, locum tenent accidentium. Quamobrem
omni modo simul patiuntur cum ea patiente, qualem
ejus motum habentes principium suæ alienationis.
Recte ergo cum dicto Scripturæ convenit ratio
contemplationis, solvens dubium quod apparet.
Sola enim mens extollitur, de recte factis magno-
pere sibi placens et magnos sumens spiritus. Actioni
autem et contemplationi a natura non est innatum
ut hoc patiantur, ut quæ per se non considerentur
hypostaticæ, et tamen mente polluta, eæ simul
polluuntur.*

B *Et sepeliit Ezechiam in ascensu sepulcrorum filiorum
David, et gloriam et honorem dederunt ei in morte
ejus, universos Juda, et omnes qui habitabant in
Jerusalem⁹⁹.*

David interpretatur quidem, *nihilis pensio*; inter-
pretatur autem etiam, *mans idoneus* seu sufficiens.
Talis autem est Christus, quem reprobantes nihilli
penderunt Judæorum sacerdotes et principes, factus
pro nobis opprobrium hominum non credentium
veritati, et abjectio, seu nihilli pensio plebis plenæ
peccatis. Bonus pastor, qui ponit animam suam
pro nobis¹⁰⁰, qui sumus oves ejus: qui occidit
leonem et ursum, iram, inquam, et cupiditatem,
quæ discernunt ac dilacerant pulchritudinem divinæ
quæ est in nobis imaginis. Qui est rufus propter
cædem quam est peressus. Cum pulchritudine
oculorum, hoc est, gloria sublimiorum rationum,
quæ sunt ex providentia et judicio. Fuerint enim
oculi rationis, providentia et judicium, per quæ
inspicit et visitat universitatem. Aut rufus quidem
propter vitæ alacritatem. Cum pulchritudine autem
oculorum, propter rationem cognitionis in quam
non cadit reprehensio. Qui sub intelligentiam
cadentem superbamque Goliath, diabolus, inquam,
interfecit, qui quinque quidem cubitorum habebat
staturam, propter viam ejus incrementum in quinque
sensibus corporis. Qui est Rex veri Israelis, et
Deum videntis, quoad ejus fieri potest: etiamsi
Saul, nempe vetus in lege populus, insanat in-
vidia, tabescens propter incredulitatem, et tem-
poralis gloriæ non ferens privationem. Cujus aufert
hastam et lenticulam aquæ, nempe vim activæ
virtutis, et gratiam contemplationis quæ versatur
in cognitione, etiamsi rursus ea det iis qui per
fidem ad ipsum transeunt propter eos qui ex Judæis
futuri sunt hæredes salutis. Cujus etiam in spelunca
aufert simbriam diploidis, hoc est, mores turpi-

⁹⁹ II Paral. xxxii, 33. ¹⁰⁰ Joan. x, 15.

Varia: lectiones.

^κ ἴσ. τὴν γράφονται.

todinis quæ est in philosophia morali : aut sublimitatem amictus legalium symbolorum ac signorum, quæ est intelligentia : non par esse censens ut is ea habeat qui est inclusus in spelunca, nempe in tenebris sensilliom, et in umbra litteræ. Diplois enim est legis duplicitas, nempe id quod apparet et id quod intelligitur, et id quod est corporale et id quod est spirituale. Qui est verus Pastor et Rex, et adversariorum interfector potestatum. Pastor quidem eorum qui eam persequuntur philosophiam quæ versatur in actione, et instar herbæ depascunt naturalem contemplationem. Rex autem eorum qui legibus et rationibus ducuntur spiritualibus, et per diviniorum contemplationem ad ipsum sustolluntur. Hujus Davidis quidem sunt filii, sancti qui ex eo generati sunt in spiritu. Sepulcra autem eorum, sunt memoriæ vitæ ex Deo in terris actæ. Ascensus autem sepulchrorum, sunt rerum recte ab eis gestarum altitudines quæ sunt in memoria, per quas illi ad Deum ascenderunt : in quibus sepeliunt qui insident modi actionum, et rationes contemplationum : ad quos assumunt omnis Juda, et qui habitant Jerusalem, eam mentem quæ omnibus quæ sunt est mortua laudabiliter : seaisibilibus quidem, per depositionem operationis quæ est ex sensu, iis vero quæ cadunt sub intelligentiam, per requiem motus intelligentis. Ezechiam ergo qui memoratur Dei potentia, tanquam mentem in actione et in contemplatione præclaram, sepeliunt mortuam, hoc est, quæ ab omnibus quæ sunt sua sponte recessit, et ad eum accessit qui est supra ea quæ sunt. Omnis ergo Juda, et qui habitant Jerusalem, ejus scilicet actio ex virtute, et vera ex cognitione contemplatio, sepeliunt in ascensu sepulchrorum filiorum David, in altitudine, inquam, memoriæ sanctorum qui sunt a sæculo, dantes ei gloriam et honorem : gloriam quidem, propter pulchritudinem in imagine, honorem autem propter imitationem ad similitudinem. Nam alterum quidem facit rationum spiritualium vera contemplatio, alterum autem rursus exacta et accurata divinatorum mandatorum actio. Illud autem, *sepelierunt*, intelliges pro posuerunt. Est autem observandum quod nullus in ascensu sepulchrorum Davidis. Servatoris enim nostri Christi est incomparabilis et quæ capi non potest vita in carne, et moribus simul et ratione. « Operuit enim, inquit, caelos virtus ejus », hoc est, etiam supernas virtutes, excellentia exsuperationis.

EX LIBRO ESDRÆ.

De Zorobabel.

Et quando egressus est adolescens, attollens faciem in cælum ex adverso Jerusalem, benedixit regem cæli, dicens : A te victoria, et a te sapientia et claritas, et ego servus tuus ⁶⁹.

Zorobabel interpretatur *seminatio confusionis*, aut *quies* : seminatus est enim in Babylone quæ significat confusionem, cum illic detinerentur captivi ejus genitores. Et ortus est illic, ab infantia illu-

Α βολῆς· οὐκ ἔστιν κρίνας ἔχειν αὐτὰ, τὸν ὡς ἐν σπηλαίῳ τῷ σκότει τῶν αἰσθητῶν, καὶ τῇ σκιᾷ τοῦ γράμματος ἐγκλεισμένον. Διπλοῖς γάρ, τὸ διπλοῦν τοῦ νόμου, τὸ φαινόμενόν τε καὶ τὸ νοούμενον, τὸ σωματικόν τε καὶ τὸ πνευματικόν· ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν, καὶ βασιλεὺς, καὶ τῶν ἀντικειμένων ἀναρρέτης δυνάμεων. Ποιμὴν μὲν τῶν τὴν πρακτικὴν μετατρομῶν φιλοσοφίαν, καὶ πῶς δίκην νεμομένων φυσικῆν θεωρίαν· βασιλεὺς δὲ τῶν νόμοις καὶ λόγοις πνευματικοῖς ἀγομῶν, καὶ διὰ θεωρίας θειοτέρας πρὸς αὐτὸν ἀναγομένω. Τοῦτου τοῦ Δαβὶδ μὲν υἱοί, οἱ εἰς αὐτοῦ γεννηθέντες ἐν πνεύματι ἄγιοι. Τάφοι δὲ τούτων αἱ μνήμαι τῆς κατὰ Θεὸν αὐτῶν ἐπὶ γῆς πολιτείας. Ἀναβάσεις δὲ τῶν τάφων αὐτῶν, τὰ ὕψη τῶν ἐν ταῖς μνήμαις ταύταις κατορθωμάτων, δι' ἃν ἐκείνοι πρὸς Θεὸν ἀνέβησαν· οἷς ἐνθάπτουσιν οἱ ἐνιδρύνοντες, οἱ τε κατὰ πρᾶξιν τρόποι, καὶ οἱ κατὰ θεωρίαν λόγοι· εἰς οὓς λαμβάνονται πᾶς Ἰούδα, καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ, τὸν τοῖς οὐρανοῖς ἅπασιν ἐπαινετῶς ἀποθανόντα νοῦν· τοῖς μὲν αἰσθητοῖς, τῇ ἀποθέσει τῆς κατ' αἰσθησὶν ἐνεργείας· τοῖς δὲ νοητοῖς, τῇ ἀποπαύσει τῆς νοερᾶς κινήσεως. Τὸν τοίνυν Ἐζεχίαν κράτος Θεοῦ μνημονεύμενον, ὡς νοῦν κραταῖον περὶ πρᾶξιν καὶ περὶ γνῶσιν λαμπρότατον, θάπτουσιν ἀποθανόντα· τοῦτ' ἔστιν, πάντων τῶν ὄντων κατὰ γνώμην ἀπογενόμενον, καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ τὰ ὄντα γενόμενον. Πᾶς Ἰούδα καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ, ἡ κατ' ἀρετὴν πρᾶξις αὐτοῦ δηλονότι, καὶ ἡ κατὰ γνῶσιν ἀληθῆς θεωρία, ἐν ἀναβάσει τάφων υἱῶν Δαβὶδ, ἐν τῷ ὕψει, λέγω, τῆς τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων μνήμης, δεδωκότες αὐτῷ δόξαν καὶ τιμὴν· δόξαν μὲν διὰ τὸ κατ' εἰκόνα κάλλος, τιμὴν δὲ διὰ τὸ καθ' ὁμοίωσιν μέμημα. Τὸ μὲν γὰρ ποιεῖ λόγων πνευματικῶν ἀληθῆς θεωρία· τὸ δὲ πάλιν ἀκριβοῦς πρᾶξις τῶν θεῶν ἐντολῶν. Τὸ, *ἐθαψάν*, δὲ νοήσις, ἀντὶ τοῦ ἔθηκαν. Παρατηρητέον δὲ ὅτι οὐδεὶς ἀναγράφεται ταφεῖς ἐν τάφοις Δαβὶδ, ἢ ἐν ἀναβάσει τάφων Δαβὶδ. Τοῦ γὰρ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ ἀσύγκριτος καὶ ἀχώρητος ὁ ἐν σερκί βίος, κατὰ τὸν ἡμῶν καὶ λόγον. « Ἐκάλυψε γὰρ, φησὶν, οὐρανοῦς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, » τοῦτ' ἔστι, καὶ τὰς ἀνω δυνάμεις τῇ ὑπεροχῇ τῆς ὑπερβολῆς.

scriptus est esse sepultus in sepulcris Davidis, aut in ascensu sepulchrorum Davidis. Servatoris enim nostri Christi est incomparabilis et quæ capi non potest vita in carne, et moribus simul et ratione. « Operuit enim, inquit, caelos virtus ejus », hoc est, etiam supernas virtutes, excellentia exsuperationis.

D

EK THE BIBAOY EΣΔΡΑ.

Περὶ Ζοροβάβελ.

Καὶ ὅτε ἐξῆλθεν ὁ νεανίσκος, ἄρας τὸ πρόσωπον εἰς οὐρανόν, ἐναντίον Ἱερουσαλήμ, εὐλόγησε τὸν βασιλεῖα τοῦ οὐρανοῦ, λέγων· Παρὰ σοῦ ἡ νίκη, καὶ παρὰ σοῦ ἡ σοφία, καὶ σὴ ἡ δόξα, καὶ ἐγὼ σὸς οἰκέτης.

Ὁ Ζοροβάβελ σκορὰ συγχύσεως, ἢ ἀνάκαυσις ἐρμηνεύεται· ἐσπάρη γὰρ ἐν Βαβυλῶνι, ἢ σημαίνει σύγχυσιν, αἰχμαλώτων ἐκεῖ κατοχομένων τῶν γεννητῶρων αὐτοῦ. Καὶ ἀνέτειλεν ἐκεῖ, νηπιόθεν αὐγά-

⁶⁹ Habac. iii, 5. ⁷⁰ III Esdr. iv, 58, 59.

ζων τὸ κάλλος τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς γνώσεως· καὶ ἀπαλλάξας ὅλον τὸ γένος τῆς ἐκεῖ δουλείας, ἀναπαύσει αὐτοὺς γέγονεν. Δοικῶν οὖν εἴη ἂν Ζοροβάβελ, νοῦς φιλόσοφος, πρῶτον μὲν διὰ μετανοίας σπειρόμενος ἐν τῇ συγχύσει τῶν παθῶν, εἶτα φωτίζων, καὶ ὑποδεικνύων τὴν αἰσχύνην αὐτῶν. Ἐπειτα ἐλευθερῶν τοὺς λογισμοὺς καὶ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῆς τοιαύτης αἰχμαλωσίας καὶ ἀναπαύων αὐτούς. Οὗτος τοίνυν δευ εἰξέθη ἀπὸ τοῦ βασιλέως Δαρείου, λέγων δὴ τοῦ φυσικοῦ νόμου, νικῆσας παρ' αὐτοῦ, αἶρει τὸ πρόσωπον εἰς τὸν οὐρανὸν, τοῦτ' ἐστὶ, τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς, ἐν ᾗ οἱ χαρακτῆρες τῶν καλῶν, εἰς τὸ ὕψος τῆς γνώσεως ἐνώπιον τῆς ἀπαθείας. Διὰ γὰρ τῆς ἀπαθείας εἰς τὸ ὕψος τῆς γνώσεως ἀνατείνεται, ζητῶν τὸν δοτήρα τῆς νίκης. Ἰερουσαλήμ γὰρ δρᾶσιν εἰρηρῆς ἐρμηνεύει. Νίκην μὲν οὖν λέγει τὸ κατὰ τῶν παθῶν κράτος τῆς πρακτικῆς· σοφίαν δὲ, τὴν διὰ τῆς θεωρητικῆς γνῶσιν τῆς ἀληθείας. Δόξαν δὲ τὴν ἐξ ἀμφοτέρων ὠραιότητα καὶ λαμπρότητα. Ἐνοούμεναι γὰρ μίαν ἀναστράπτουσιν αἰγλήν. Εἶτα προσθήρσον· ὅτι Καὶ ἐγὼ οὐκ οἰκέτης. Διὰ γὰρ τοῦ τοιούτου νοός, ὡς δι' ὑπηρετοῦντος ὄργανου, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν γνῶσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐπιτελεῖ, μηδὲν ἕτερον συνεισφέροντι πλὴν τῆς θελούσης τὰ κατὰ διαθέσεως. Ἄλλ' ὁ μὲν πρῶτος νεανίσκος τῷ ὄκῳ δοῦς τὸ κατὰ πάντων κράτος, τῇ ζήσει τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν τὴν νίκην κατεχωρήσατο. Ὁ δευτέρου δὲ τῷ βασιλεῖ τοῦτο δοῦς, τὴν κοσμικὴν δόξαν ὑπερσχέειν ἠνέξατο. Ὁ δὲ τρίτος ὁ Ζοροβάβελ διὰ μὲν τῶν γυναικῶν ἐνέφηνε τὸ τέλος τῶν ἀρετῶν, τὴν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν πλησίον ἀγάπην διὰ δὲ τῆς ἀληθείας, τὸ τέλος τῶν γνώσεων, ἦτοι τῶν ὄντων ἀρχὴν· λέγω δὴ τὸν Θεόν. Καὶ οἱ μὲν β' νεανίσκοι τοῦ ἐξ ὕλης καὶ εἰδους συνθέτου σώματος εἰκόνα φέρουσιν· καὶ ὁ μὲν τῇ ἐπιθυμίᾳ, ὁ δὲ τῷ θυμῷ προσέμει τὸ κύρος. Ὁ μὲν γὰρ νοῦς ἐπιθυμίας σύμβολον, ὁ δὲ βασιλεὺς θυμοῦ· τυραννικὸν γὰρ ὁ θυμός. Ὁ δὲ γὰρ Ζοροβάβελ τύπον ἐπέχει τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσυνθέτου κατ' οὐσίαν ψυχῆς· διὸ καὶ σοφῆς ἀντέθηκε. Ταῖς μὲν γὰρ σαρκικαῖς ἡδοναῖς, τὴν πνευματικὴν τὴν ἐκ τῆς εἰρημῆς ἀγάπης γινομένην· τῷ δὲ φθειρομένῳ κρᾶτι, τὸ ἀφθαρτον. Καὶ διαλεχθεὶς οὕτω καὶ νικῆσας, ἠλευθέρωσε τὸν λαόν, ὡς ἀνωτέρω προειλαβόμεν· καὶ ἐπανήγαγεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἣ εἰς μετάνοιαν καὶ ἐξομολόγησιν, καὶ εἰς Ἰερουσαλήμ, φημί δὴ τὴν εἰρηνικὴν καὶ ἀπαθῆ κατάστασιν· καὶ ψυχόδομος τὸν ναόν, τὴν δεκτικὴν τῆς ἀνωτάτω σοφίας γνῶσιν.

Ἐτέρα θεωρία εἰς τὸν Ζοροβάβελ.

Ζοροβάβελ νέος ἐστὶν ὁ διὰ τοῦ παλαιῦ τυπούβριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἐν τῇ συγχύσει τῆς φύσεως ἡμῶν συλληφθεὶς, καὶ γεννηθεὶς τέλει, ἀνθρώπος, ὁ μὴ γενόμενος μὲν σὺν ἡμῖν αἰχμάλωτος, μηδὲ πρὸς τὴν τῶν παθῶν σύγχυσιν κατασφραγίσ. « Ἀμαρτίαν γὰρ, φησὶν, οὐκ ἐποίησεν, ἐν ἡμῖν δὲ τοὺς αἰχμαλώτους ἐσχθεῖς, καὶ μεθ' ἡμῶν τῶν ἀνόμων λογισθεῖς. » Οὕτως ἐστὶν ἡ ἀνατολή φωτός τῆς

A minans pulchritudinem virtutis et cognitionis : et liberato toto genere ab ea in qua illic degebant servitute, fuit eis requies. Jam ergo fuerit Zorobabel mens philosopha, primum quidem quæ per pœnitentiam seminatur in confusione affectuum et perturbationum : deinde illuminans et indicans eorum pudorem : denique liberans cogitationes et animam ab ejusmodi captivitate et servitute, et eos tradens quieti. Hic ergo cum exivisset a rege Dario, a lege, inquam, naturali, victoriam ab ipsa consecutus, tollit vultum in cœlum, hoc est. animæ affectionem, in qua sunt characteres bonorum, in altitudinem cognitionis, coram impatibilitate. Nam per impatibilitatem extenditur in altitudinem cognitionis, quærens datorem victoriae. Jerusalem enim interpretatur visio pacis. Atque victoriam quidem vocat activæ philosophiæ robur adversus affectus et motus animi. Sapientiam autem, veritatis cognitionem per contemplationem. Gloriam autem, quæ ex utrisque constat, pulchritudinem et splendorem. Unū enim unum emittunt fulgorem. Deinde illud quoque observa, quoniam Et ego sum tuus famulus. Nam per hujusmodi mentem, tanquam per serviens instrumentum, et virtutem et cognitionem efficit in homine nihil aliud conferente præter bona volentem affectionem. Sed primus quidem adolescens, qui dedit vino adversus omnes potentiam, carnalium voluptatum fervori donavit victoriam. Secundus autem qui hoc dedit regi, ænigmatically significavit mundanam plus posse gloriam. Tertius autem Zorobabel per mulieres quidem ostendit virtutum finem esse charitatem in Deum et in proximum, per veritatem vero, finem cognitionum, sive eorum quæ sunt principium, nempe Deum. Et duo quidem adolescentes ferunt imaginem corporis compositi ex materia et forma. Et alter quidem cupiditati, alter vero ire tribuit victoriam : est enim ira res tyrannica. Zorobabel autem tenet typum simplicis et incompositæ in essentia animæ. Quamobrem posuit etiam ex adverso sapientis. Nam ex adverso carnalium voluptatum posuit spirituale, quæ generatur ex dicta charitate : potentia autem in quam cadit interitus, eam in quam non cadit. Et cum sic disserviisset et vicisset, liberavit populum, ut superius tractatum est, et reduxit eum in Judæam, nempe ad pœnitentiam et confessionem, et ad Jerusalem, ad pacificum, inquam, statum et impatibilem, et ædificavit templum, nempe cognitionem capacem summæ sapientiæ.

Alia contemplatio de Zorobabel.

Zorobabel novus, qui per veterem fuit figuratus, est Jesus Christus, qui fuit conceptus in confusione nostræ naturæ. Et genitus quidem est homo perfectus, qui non fuit nobiscum captivus, neque attractus ad confusionem animi motuum ac perturbationum. « Peccatum enim, inquit, non fecit, inter nos autem captivos est natus : et cum nobis iniquis est reputatus ». Ipse est oriens lucis veritatis

⁶⁶ Ioa. i. iii, 9, 12; I Petr. ii, 22.

quæ illuxit iis qui sunt dispersi ab errore. « Orietur enim, inquit, nobis sol justitiæ: et oriens nomen ipsi ». Ipse est qui et verbo et facto vicit totum mundum, et vere liberat eos qui ipsi parent, et a tenebris reducit ad lumen, et a vitio ad virtutem, et a morte ad vitam, et a terra in cælum. Ipse est sapiens edificator templi ratione præditi quod a nostris confligat affectibus et perturbationibus, qui construxit non manu factum templum assumptionis, in quo etiam habitavit. Ipse est de quo prædixit Spiritus sanctus: « Manus Zorobabel fundarunt hanc domum, et ejus manus eam perficient: » et priorem significans hominis formationem, et ultimam in seipso reformationem. Cujus manus dixit creatricem potestatem. Ipse est Zorobabel, in cujus manu est lapis stanneus. Septem autem hujus lapidis sunt oculi. Priscum enim Zorobabel nusquam prodidit historia hunc lapidem possessisse. Atque manus quidem novi Zorobabel est actio mandatorum ejus. Lapis autem stanneus est in eum fides. Nam fides in eum cernitur in actione ejus mandatorum. Sed ipsa quidem est lapis propter firmitatem et immobilitatem, quod attinet ad veritatem. Stanneus autem, propterea quod stannum eam exprimat. Quomodo enim stannum est particeps proprietatis argenti et plumbi. Sic enim ipsa glorificat quidem si servetur: punit autem, si non servetur. Supplicii enim signum est plumbum, splendoris autem, argentum. Septem autem oculi hujus quæ in actione versatur fidei, sunt septem dona sancti Spiritus quæ enumeravit Isaias. Spiritus sapientiæ, spiritus intelligentiæ, spiritus cognitionis, spiritus scientiæ, spiritus consilii, spiritus virtutis, spiritus timoris Dei. Est autem timoris quidem proprium, abstinere a malis: virtutis autem, bona agere. Consilii autem, discernere ea quæ adversentur. Scientiæ autem, scire modos virtutis. Cognitionis autem, contemplari rationes quæ sunt in mandatis. Intelligentiæ autem animo assentiri dictis modis et rationibus. Sapientiæ autem propria est adhuc sublimiorum et divinatorum rationum mystagogia, seu in mysteriis institutio. Isaias quidem incipiens ab eo quod Deo quidem est proximum, nobis autem ultimum, descendit ad id quod nobis quidem est proximum, Deo autem ultimum. Quod quidem est timor; nam, inquit, « Initium sapientiæ timor Domini. » Ego autem contra, cum a timore quidem inceperissem, ascendi ad sapientiam, quæ Deo quidem est proxima, a nobis autem remotissima. Hæc sunt septem oculi fidei quæ versatur in actione, per quos et illuminamur, et ad Deum deducimur, et ad unam causam charismatum, quæ ipsa dividit, congregamur.

De iis qui sunt liberati a captivitate et servitute, qui simul egressi sunt cum Zorobabel. Erant autem omnes ex Israel ab annos duodecim nato, absque pueris et feminis, quadraginta tria milia trecenti et sexaginta 61.

Sola est mens quæ fuit supra sensilla et tempora-

61 Malach. iv, 2. 62 III Es. 1. v, 41.

Α ἀληθείας τοῦ λάμπαντος τοῖς διασπαρείσιν ὑπὸ τῆς πλάνης. « Ἀνατελεῖ γὰρ, φησὶν, ἡμῖν ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ ἀνατολὴ ὄνομα αὐτοῦ. » Οὗτός ἐστιν ἰ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ νικῆσας ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἀληθῶς ἐλευθερῶν τοὺς παιδομένους· αὐτῷ, καὶ ἔκταντων ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν, καὶ ἀπὸ θανάτου εἰς ζωὴν, καὶ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν. Οὗτός ἐστιν ὁ σοφὸς οἰκοδόμος τοῦ ἐμπροσθέντος τῷ πυρὶ τῶν καθῶν ἡμῶν λογικοῦ ναοῦ, ὁ κατασκευάσας τὸν ἀχειροποίητον ναὸν τοῦ προσλήμματος, ἐν ᾧ καὶ ἐσκήνωσεν. Οὗτός ἐστιν οὗ προείρηκε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· « Αἱ χεῖρες Ζοροβάβελ ἐθεμέλλωσαν τὸν οἶκον τούτου, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπιτελείουσιν αὐτόν, » τὴν τε προτέραν δηλοῦν τοῦ ἀνθρώπου διάπλασιν, καὶ τὴν τελευταίαν ἐν ἑαυτῷ ἀνάπλασιν. Οὗ χεῖρας εἶπε τὴν δημιουργικὴν δύναμιν. Οὗτός ἐστιν ὁ Ζοροβάβελ οὗ ἐν τῇ χειρὶ ὁ λίθος ὁ κασσιτέρινος. Ἐπὶ δὲ τοῦ λίθου τούτου οἱ ὀφθαλμοί. Ὁ γὰρ παλαῖος Ζοροβάβελ οὐδαμῶς ἰσότηρηται λίθον τοιούτον κτησάμενος. Χεῖρ μὲν οὖν τοῦ νέου Ζοροβάβελ ἡ πρᾶξις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. Λίθος δὲ κασσιτέρινος, ἡ εἰς αὐτὸν πίστις. Ἡ γὰρ εἰς αὐτὸν πίστις ἐν τῇ πρᾶξει τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ διαφαίνεται. Ἀλλὰ λίθος μὲν αὕτη διὰ τὸ στεφῆρόν, ὅσον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀμετακίνητον. Κασσιτέρινος δὲ διὰ τὸ τὸν κατωίτερον χαρακτηρίζει αὐτήν. Ὅσπερ γὰρ ὁ κασσίτερος τῆς τοῦ ἀργύρου· καὶ τῆς τοῦ μόλιθου μετέσχηκεν ιδιότητος. Οὕτω γὰρ αὕτη δοξάζει μὲν φυλαττομένη, κολάζει δὲ μὴ φυλαττομένη. Τιμωρίας μὲν γὰρ σύμβολον ὁ μόλιθος, λαμπρότητος δὲ ὁ ἀργυρος. Ἐπὶ δὲ ὀφθαλμοὶ τῆς ἐμπράκτου ταύτης πίστεως, τὰ ζ' τοῦ ἁγίου Πνεύματος χαρίσματα ἄνω· Ἡσυχία ἀπειρηθῆσαστο· πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα γνώσεως, πνεῦμα ἐπιστήμης, πνεῦμα βουλῆς, πνεῦμα ἰσχύος, πνεῦμα φόβου τοῦ Θεοῦ. Ἴδιον δὲ φόβου μὲν ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν, ἰσχύος δὲ ἡ πρᾶξις τῶν καλῶν· βουλῆς δὲ ἡ διάκρισις τῶν ἀντικειμένων· ἐπιστήμης δὲ ἡ τῶν κατὰ τὰς ἀρετὰς τρόπων εἰδησις· γνώσεως δὲ ἡ τῶν ἐν ταῖς ἐντολαῖς λόγων τῆς θεωρίας· συνέσεως δὲ ἡ πρὸς τοὺς ῥηθέντας τρόπους καὶ λόγους συνδιάθεσις τῆς ψυχῆς. Σοφίας δὲ ἡ τῶν ὑψηλοτέρων ἐπι καὶ θειοτέρων λόγων μυσταγωγία. Ὁ μὲν Ἡσαίας ἀπὸ τοῦ τῷ Θεῷ μὲν προσεχούς, ἡμῖν δὲ τελευταίου ἀρξάμενος, κατήλθεν ἐπὶ τὸ ἡμῖν μὲν προσεχῆς, τῷ δὲ Θεῷ τελευταῖον, ὅπερ ἐστὶν ὁ φόβος. « Ἀρχὴ γὰρ, φησὶ, σοφίας φόβος Κυρίου. » Ἐγὼ δὲ τὸναντίον ἀπὸ τοῦ φόβου μιλῶν ἀρξάμενος ἐπὶ τὴν σοφίαν ἀνήλθον, ἥτις ἐστὶ τῷ μὲν Θεῷ προσεχῆς, ἡμῖν δὲ τῷ ἑαυτῶν. Ταῦτά εἰσιν οἱ ζ' ὀφθαλμοὶ τῆς ἐμπράκτου πίστεως, δι' ὧν φωτιζόμεθα τε καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὁδηγοῦμεθα, καὶ εἰς τὴν μίαν αἰτίαν τῶν χαρισμάτων τὴν διαιρούσαν αὐτὰ, συναγόμεθα.

Περὶ τῶν ἐλευθερωθέντων τῆς αἰχμαλωσίας καὶ δουλείας, συναγελασθέντων τῷ Ζοροβάβελ. Οἱ δὲ πάντες ἦσαν ἐξ Ἰσραὴλ ἀπὸ δωδεκαετούς χωρὶς παιδῶν καὶ γυναικῶν μυριάδες τέσσαρες τρισχίλιοι τριακόσιοι ἐξήκοντα.

Μονὸς ὁ γενόμενος ὑπὸ τὰ αἰσθητὰ χρονικὰ νόσος.

Πενταδική μὲν γὰρ ἡ αἰσθητικὴ ἑβδοματικὴ δὲ ὁ χρόνος, δι' ὃν ὁ θῷδεκα συμπληροῦνται καὶ τῆς πρὸς ταῦτα ψυχῆς ἐν τούτοις ἀπαλλάττεται δουλείας, ἐπειγόμενος πρὸς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἔχων χωρὶς παιδῶν καὶ γυναικῶν μυριάδας δ' τρισχιλίου τξ'. Παιδὲς μὲν ὄν εἰσιν, οἱ τῶν φυσικῶν καὶ ἀδιабλητῶν παθῶν λογισμοί· γυναῖκες δὲ αἱ κατὰ φύσιν ὀρέξεις καὶ ἡδοναί· καὶ ἡ τυχοῦσα γὰρ τροφή ποιεῖ κατὰ φύσιν ἡδονήν, προλαβοῦσαν ἔνδειαν παραμυθουμένη, καὶ ἡ τυχοῦσα πόσις τὴν ἐγλήσιν τοῦ δίψους ἀποκρουομένη, καὶ τυχῶν ὕπνου τὴν ἐξ ἐγρηγόρσεως κεκμηκυῖαν ἀνακτώμενος δύναμιν. Οὕτε δὲ οἱ δηλωθέντες λογισμοί, οὔτε αἰρεθεῖσαι ἡδοναί, συναριθμοῦμενα τοῖς ἀνδράσιν, ὡς οὐχ ὑπεστώτα καθ' ἑαυτὰ, ἕμως συνεξέρχονται τούτοις φεύγουσι τὴν ἀμαρτίαν, καὶ πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἀπιούσιν· ὡς ἀναγκαῖα μὲν εἰς σύστασιν φύσεως, χρήσιμα δὲ πρὸς κτήσιν ἀρετῆς. Ἡ καὶ ἄλλως· οὐ συναριθμοῦνται, ὡς μὴ συμμεθιστάμενα πρὸς τὴν ἀθάνατον ζωὴν· χωρὶς γὰρ καὶ λογισμῶν τοιούτων καὶ ἡδονῶν ἐκεῖ μεταβαίνομεν. Δ' δὲ μυριάδες εἰσιν, αἱ δ' γενικαὶ ἀρεταί, φρόνησις, ἀνδρεία, σωφροσύνη, δικαιοσύνη, μεθ' ὧν καὶ φύσιν καὶ χρόνον διαβάς ὁ νοῦς, πρὸς τὴν τῆς ἀπαθείας λήξιν ἀποκαθίσταται, Ἡ αἱ δ' γενικαὶ ἀπάθειαι, ὧν πρώτη μὲν ἡ παντελής ἀποχὴ τῆς κατ' ἔργον ἀμαρτίας, ἐν τοῖς εἰσαγωγικοῖς θεωρουμένη. Δευτέρα δὲ ἡ παντελής ἀποβολὴ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν, ἐν τοῖς ὑπὲρ τούτους συνισταμένη. Τρίτη δὲ ἡ περὶ τὰ πάθη παντελής ἀκίνησις ἐν τοῖς ὑψηλοτέρους γινομένη. Τετάρτη δὲ ἡ καὶ αὐτῆς δὴ τῆς ψιλῆς φαντασίας τῶν παθῶν παντελής κάθαρσις ἐν τοῖς τελείοις ὀρωμένη. Ὡσπερ δὲ ὅφ' ἐκάστην γενικὴν ἀρετὴν ἡ ἀπάθειαν, πολλαὶ εἰσι μερικαὶ ἀρεταὶ καὶ ἀπάθειαι. Οἱ δὲ τρισχιλιοὶ τὴν τελείαν θεολογίαν ὑποδηλοῦσι. Τρεῖς μὲν διὰ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς Θεότητος. Ἄλλοι δὲ διὰ τὴν τελειότητα τῆς περὶ ἐκάστου τούτων θεολογίας. Τελειώσεις γὰρ ἑκατοντάδων, ἡ χιλιάς· ὡσπερ ἡ μὲν δεκάς μονάδων, ἡ δὲ ἑκατοντάς δεκάδων, ἡ δὲ μυριάς χιλιάδων· οἱ δὲ τριακόσιοι τοὺς περὶ ἀρετῆς καὶ περὶ φύσεως λόγους ὑποσημαίνουσι. Τῶν τριακοσίων γὰρ ἐπινοεῖται διαιρουμένων εἰς ἑκατὸν τε καὶ διακόσια· ὁ μὲν ρ' ἀριθμὸς μνηύσει τὴν τελείαν ἀρετὴν διακαπλασιάζουσαν τὴν δεκάδα τῶν θεογράφων ἐντολῶν. Ὁ διακόσια δὲ, τὴν φύσιν ἐξ ὕλης καὶ εἶδους συνεστηκυῖαν. Ἐπει γὰρ τετραδικὴ μὲν ἡ ὕλη, διὰ τὴν τετρακτὴν τῶν στοιχείων αὐτῆς, πενταδικὸν δὲ τὸ εἶδος διὰ τὸ πενταπλοῦν τῆς αἰσθησεως, τῆς τὰ ὕλη καὶ σχηματίζουσης, τετρακτὴς τὸν ὕ συνθεῖς, ποιήσεις ὅν τῷ ρ' πάλιν συνάφας διὰ τῆς ἀρετῆς τὸ εἶ εἶναι. Οἱ δὲ ἐξήκοντα τὴν ποιητικὴν τῶν θεῶν ἐντολῶν ὑποφαίνουσι δύναμιν· ἐν ἐξ μὲν γὰρ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον τούτον. Δέκα δὲ αἱ θεοδώρητοι ἐντολαί· ἐξήκτις δὲ τὰ δέκα ἐξήκοντα, μεθ' ὧν ὁμοῦ πάντων ἐξέρχεται ὁ ἀνωτέρω διερχομένης Σῦτ. Ἐπει δὲ συνεξήλθον αὐτοῖς καὶ πάσσας, καὶ παιδίσκας, καὶ ψάλτας, καὶ ψαλτωποῖ, καὶ κάμηλοι, καὶ ἵπποι, καὶ ἡμίονοι, καὶ ὑπόζυγια, εἰεν ταῦτα τύποι τῶν διαφόρων βαθμῶν τῆς Ἐκκλησίας, δι' ὧν προ-

lia. Quinarius enim est sensus : septenarium autem tempus, propter quod completur duodenarius : et in his liberatur a servitute quæ ad ea existit animæ, festinans ad supernam Jerusalem, habens præter pueros et feminas quadraginta tria millia trecentos et sexaginta. Atque pueri quidem sunt naturalium et reprehensionum non affinium affectuum cogitationes; feminae autem sunt ex quæ sunt juxta naturam appetitiones et voluptates. Nam quodvis alimentum efficit secundum naturam voluptatem, præcedentem famem recreans, et quivis potus sitis repellens molestiam, et quivis somnus, quæ ex vigilia est defatigata, recreans facultatem. Neque vero dictæ cogitationes, neque electæ voluptates cum viris connumerantur, ut quæ per se non consistant : simul tamen cum iis egrediuntur, fugientibus peccatum, et ad justitiam proficiscentibus, ut quæ sint quidem necessaria ad constituendam naturam, utilia autem ad parandam virtutem. Aut etiam aliter. Non connumerantur cum viris, ut quæ non simul migrent ad vitam immortalem. Nam absque hujusmodi cogitationibus et voluptatibus illuc transimus. Quadraginta autem millia sunt quatuor generales virtutes, prudentia, fortitudo, temperantia, justitia. Cum quibus cum et naturam et tempus mens transierit, restituitur sorti impatibilitatis. Aut sunt quatuor generales impatibilitates, ex quibus prima quidem est perfecta et omni ex parte absoluta abstinentia a peccato in operatione, considerata in iis qui instituantur. Secunda autem est perfecta abjectio patibilium cogitationum, consistens in iis qui sunt supra ipsos. Tertia autem est perfecta in affectibus et animi motibus immobilitas, quæ est in sublimioribus. Quarta autem est ipsius nudæ phantasæ affectuum et animi motuum perfecta expurgatio, quæ cernitur in perfectis. Quomodo sub unaquaque generali virtute aut impatibilitate sunt etiam multæ singulares virtutes et impatibilitates. Tria autem millia tacite significant perfectam theologiam. Tria quidem, propter tres hypostases Divinitatis. Mille autem, propter perfectionem theologiam, seu Dei rationis quæ est de unaquaque earum. Perfectio enim centenariorum est millenarius, sicut denarius quidem unitatum, centenarius autem denariorum, decies autem mille, millium. Trecenti autem tacite significant rationes de virtute et natura. Trecenti enim si dividantur intelligentia in centum et ducenta, centenarius quidem numerus indicabit perfectam virtutem decuplantem denarium scriptorum a Deo mandatorum, ducenta autem, naturam constantem ex materia et forma. Nam quoniam quaternaria quidem est materia propter quaternionem ejus elementorum, forma autem est quinaria propter sensum quintuplicem, qui figurat materialia : si quater quinaginta composueris, efficies ducenta ; quæ si centum rursus conjunxeris, trecenta efficies, propterea quod virtutis bonæ sit. Sexaginta autem subindicant vim efficientem divinorum mandatorum. Nam in sex quidem diebus Deus fecit hunc mun-

dum. Decem autem sunt a Deo data mandata. Sexies autem decem sexaginta, cum quibus omnibus simul egreditur supra dictus Zorobabel. Quoniam autem simul cum eis exierunt et pueri et puellæ, et psaltæ et cantores, et cameli, et equi, et muli, et iumenta: hæc fuerint figuræ diversorum graduum Ecclesiæ, per quos præfigurabantur eorum qui credunt affectiones. Nam pueri quidem et puellæ sunt ii qui meta æternorum suppliciorum subeunt onus activæ philosophiæ, asperamque et austeram quæ in ea est vitam: ex quibus pueri quidem sunt ii qui sunt robustiores, puellæ autem, qui imbecilliores. Psaltæ autem, quorum actio clamat et prædicat Dei voluntates, pios delectantes. Cantores autem, qui non solum in iis se recte gesserunt, sed etiam alios inducunt ad earum actionem per hoc quod docent et componunt. Cameli autem qui extenduntur ad altiores contemplationes. Equi autem qui currunt stadium vitæ quæ in Deo agitur. Muli autem qui sunt nisi moribus, et in communi ostendunt quod non est commune, aut qui vitii sunt infertiles. Jumenta autem, quæ portant imbecilles, et ferunt eorum onera. Diversi autem numeri puerorum et puellarum, et psaltarum et cantorum et aliorum, ostendunt quod sunt etiam diversæ multitudines ordinum Ecclesiæ. Nam sunt quidem diversi ordines, diversæ autem sunt etiam multitudines quæ sunt sub ordinibus, et alia his plura aut pauciora.

*Et cum audivissent inimici tribus Juda et Benjamin, accesserunt ad cognoscendum quænam esset vox tabernaculi, et agnoverunt quod qui erant ex captivitate ædificabant templum Domino Deo Israel.*⁶⁶

Judas quidem interpretatur confessio. Est autem duplex, altera quidem significans gratiarum actionem pro donatis bonis: altera vero enuntiationem gestorum malorum. Quicumque ergo confitetur per unam earum, est ex tribu Juda. Quoniam autem Benjamin interpretatur luctus, aut gemitus matris, aut ædificatio populi: quicumque luget sua peccata, aut ingemiscit propter aliena, more matris quæ movetur miseratione, aut ædificat aliquos arte doctrinæ, est ex tribu Benjamin. Ii autem liberati a captivitate affectuum et animi perturbationum, cum venerint ad habitum impatiibilitatis, ædificant templum Domino, quod ædificatur ex diversis modis virtutis et rationibus cognitionis. Eorum autem inimici sunt quatuor gentes, quas migrare fecit in terram Israel Abascaphat rex Assur, Babylonii, inquam, et Echuthæ, et Æmathæ, et Eusebæ. Atque Babylonii quidem sunt superbia mentem confundens. Echuthæ autem vana gloria quæ mentem movet et adducit in extasim. Nam Echuth interpretatur extasis. Æmathæ autem, placere hominibus. Nam Æmath quidem interpretatur visio eorum quæ apparent. Morum autem qui videntur et apparent curam gerit is qui placet hominibus. Eusebæ autem hypocrisis seu simulatio. Eusebæ enim interpretantur serpentini. Serpens autem per hypocrisim decepit protoplastum. Abascaphath autem diabolus. Abascaphath enim interpretatur abducens retro in captivitatem,

Α ετυποῦντο αἱ διαθεσεις τῶν πιστευόντων. Παῖδες μὲν γὰρ καὶ παιδίσκαι, οἱ φόβῳ τῶν αἰωνίων καλῶσεων ὑπερχόμενοι τὸ βάρος τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ σκληραγωγίαν· ὧν παῖδες μὲν οἱ ἰσχυρότεροι, παιδίσκαι δὲ οἱ ἀσθενέστεροι. Ψάλται δὲ ὧν ἡ πράξις βοᾷ καὶ κηρύττει τοῦ Θεοῦ τὰ θελήματα τέρποντα τοὺς εὐσεβεῖς. Ψαλταῖοι δὲ, οἱ μὴ μόνον ταῦτα καταρωθῆκοτες, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους εἰς τὴν τούτων πρᾶξιν διὰ τοῦ διδάσκειν καὶ ρυθμίζειν ἐνάγοντες. Κάμηλοι δὲ οἱ πρὸς ὑψηλοτέρας θεωρίας ἀνατεινόμενοι. Ἴπποι δὲ οἱ τὸ στάδιον τοῦ κατὰ Θεὸν βίου τρέχοντες· ἡμίονοι δὲ οἱ μεγάλως τὸ ἦθος, καὶ ἐν τῷ κοινῷ τὸ ἄκροιν ἐκιδεικνύμενοι, ἢ οἱ ἔγονοι κακίας· ὑπόζυγια δὲ οἱ τοὺς ἀσθενεῖς βαστάζοντες καὶ τὰ βάρη τούτων φέροντες· οἱ δὲ διάφοροι ἀρεθμοὶ τῶν τε παίδων καὶ παιδισκῶν, καὶ τῶν ψαλτῶν καὶ ψαλταῶν καὶ τῶν ἄλλων, ἐμφαντικοὶ τινεῖς εἰσι τοῦ διάφορα εἶναι καὶ τὰ κλήθη τῶν ταγμάτων τῆς Ἐκκλησίας. Διάφορα μὲν γὰρ τάγματα, διάφορα δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τὰ τάγματα κλήθη, καὶ ἄλλα ἄλλων πλείονα ἢ ἐλάττωνα.

Diversi autem numeri puerorum et puellarum, et psaltarum et cantorum et aliorum, ostendunt quod sunt etiam diversæ multitudines ordinum Ecclesiæ. Nam sunt quidem diversi ordines, diversæ autem sunt etiam multitudines quæ sunt sub ordinibus, et alia his plura aut pauciora.

Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἐχθροὶ τῆς φυλῆς Ἰούδα καὶ Βενιαμὴν, ἐληλύθησαν ἐπιγινώσκειν τίς ἡ φωνὴ τῶν σαλευόντων καὶ ἐπέγνωσαν ὅτι ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας οἰκοδομοῦσι ναὸν Κυρίου τῷ Θεῷ Ἰσραὴλ.

Ἰούδας μὲν ἐξομολόγησις ἐρμηνεύεται. Διττὴ δὲ αὕτη, ἡ μὲν εὐχαριστίαν δωρημένων ἀγαθῶν σημαίνουσα, ἡ δὲ ἐξαγορείαν παπραγμένων κακῶν. Πᾶς τοίνυν ἐξομολογούμενος κατὰ μίαν τούτων, τῆς φυλῆς ἐστὶ τοῦ Ἰούδα. Ἐπὶ δὲ καὶ Βενιαμὴν πένθος ἐρμηνεύεται, ἢ στεναγμὸς μητρὸς, ἢ οἰκοδομὴ λαοῦ· πᾶς πενθῶν ἐπὶ τοῖς οικείοις ἀμαρτήμασιν, ἢ στενάζων ἐπὶ τοῖς ἄλλοτρίοις, τρόπον μητρὸς συμπαθοῦς, ἢ οἰκοδομῶν τινὰς τέχνην διδασκαλίας, τῆς φυλῆς ἐστὶ τοῦ Βενιαμὴν. Οἱ τοιοῦτοι δὲ τῆς τῶν παθῶν αἰχμαλωσίας ἐλευθερωθέντες, καὶ κατὰ τὴν ἔξιν τῆς ἀπαθείας γενόμενοι, οἰκοδομοῦσι ναὸν Κυρίου, τὸν ἐκ διαφόρων τρόπων ἀρετῆς καὶ λόγων γνώσεως οἰκοδομοῦμενον. Ἐχθροὶ δὲ τούτων εἰσι, τὰ τέσσαρα ἔθνη τὰ μετοικισθέντα εἰς γῆν Ἰσραὴλ ὑπὸ Ἀσθακαφᾶ βασιλέως Ἀσσοῦρ, λέγω δὴ Βαβυλωνίους καὶ Ἑχουθαίους, καὶ Αἰμαθαίους, καὶ Εὐσεβαίους. Βαβυλώνιοι μὲν ὧν ἡ ὑπερηφανία συγχίτουσα τὸν νῦν. Ἑχουθαῖοι δὲ ἡ κενοδοξία ἐξίστωσα τὴν διάνοιαν. Ἑχούθ γὰρ ἐκστασις ἐρμηνεύεται. Αἰμαθαῖοι δὲ ἡ ἀνθρωπαρεσκία. Αἰμάθ μὲν γὰρ δρασις φαινομένων ἐρμηνεύεται· τῶν ὀρωμένων δὲ καὶ φαινομένων ἔθῶν ἐπιμελεῖται ὁ ἀνθρωπαρεσκός. Εὐσεβαῖοι δὲ ἡ ὑποκρισις. Εὐσεβαῖοι γὰρ ὀφιώδεις ἐρμηνεύονται. Ὁ δὲ ὄφις δι' ὑποκριτικῶς ἠπάτησε τὸν πρωτόπλαστον. Ἀσθακαφᾶ δὲ ὁ διάβολος, Ἀσθακαφᾶ ἐρμηνεύεται αἰχμαλωτικῶν ὀπισθεν, τοῦ· ἐστὶ, κατὰ τὸ ἀρανεῖς, ἢ

⁶⁶ III Esdr. v, 66, 67.

κατὰ τὸ λεληθὸς συναρπάζων. Οὗτος δὲ μετέπεισε τὰ δ' ταυτεὶ πάθη, εἰς τὴν ἕξιν τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς γνώσεως, παρενεῖρας αὐτὰ τοῖς ἐναρέτοις καὶ γνωστικοῖς, ἵνα διὰ τούτων ἀπὸ τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ πρὸς ἕτερον ἀπαγάγῃ τοὺς ἐν ἀγαθοῖς πονοῦντας. Τούτων δὲ τῶν δ' ἀγαθῶν οἱ προσετώτες δαίμονες ἀκούσαντες τῆς φωνῆς τῶν σαλπίγγων ἐληλύθασιν ἐπιγνώσαι, τίς ἐστὶν αὕτη. Σάλπιγγες μὲν οὖν, αἱ θείαι ἐντολαὶ, φωνὴ δὲ αὐτῶν αἱ πράξεις αὐτῶν, τῆς αἰσθόμενοι οἱ δαίμονες διανίστανται πρὸς κακουργίαν.

Καὶ προσελθόντες τῷ Ζοροβάβελ, καὶ τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς ἡγουμένοις τῶν πατριῶν, λέγουσιν αὐτοῖς· Ἐνοικοδομήσομεν ὑμῖν· ὁμοίως γὰρ ὑμῖν ἀκούομεν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτῷ ἐπιθύομεν ἀφ' ἡμερῶν Ἀσφικαὰθ βασιλείως Ἀσσοῦρ· ὅς μετῴκεισεν ἡμῖς ἐνθόδε. Καὶ εἰπον αὐτοῖς Ζοροβάβελ, καὶ Ἰησοῦς καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν πατριῶν· Οὐχ ὑμῖν καὶ ἡμῖν τὸ οἰκοδομῆσαι οἶκον Κυρίου τῷ Θεῷ ἡμῶν. Ἡμεῖς γὰρ μόνοι οἰκοδομήσομεν. Ζοροβάβελ μὲν ἐστὶν ὁ πρακτικὸς νοῦς ὡς πολεμικώτερος. Ἰησοῦς δὲ ὁ θεωρητικὸς, ὡς ἱερωτέρος. Ἄρχοντες δὲ τῶν πατριῶν, αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις, ὅφ' ἂς οἱ τε ἄνθρωποι τῆς ἀρετῆς, καὶ οἱ λόγοι τῆς γνώσεως. Προσερχονται δὲ τούτοις οἱ τῶν εἰρημένων παθῶν δαίμονες, βουλόμενοι συνοικοδομεῖν τὸν οἶκον Κυρίου. Οὐδεὶς γὰρ τῶν δαιμόνων τούτων κωλύει τῶν κτὰ Θεὸν ἀγωνιζομένων τὸ πρόθυμον· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τὰς ἀλλείψεις τῶν καλῶν δολερῶς περικόψας, τὰς ἐπιτάσεις ὑπαγορεύει, καθάπερ συμπροθυμούμενος· ἵνα παραπολέσαντες τὸ ἴσον στάθμιον τῆς μεσότητος, λάθωμεν πρὸς ἄλλο φερόμενοι κατὰ γῶγιον τὸ φίλον αὐτοῖς. Διὸ καὶ λέγουσιν, ὅτι· Ὅμοίως ὑμῖν σπουδύμεν Κυρίου, καὶ αὐτῷ ἐπιθύομεν, τοῦτ' ἐστὶν, ἀποδεχόμεθα τὰς ἐντολάς Κυρίου, καὶ συνεργῶμεν τοῖς ἐνεργοῦσιν αὐτάς, καὶ ὄντως οὐκ ἀποστρέφονται ταύτας, ἕως πρὸς αὐτοὺς νένευκεν ὁ σκοπὸς τῶν ἐνεργούντων παρατραπείς τῆς εὐθύτητος. Τοῖς μὲν γὰρ ἄλλους δαίμονας ῥαδίως ἂν τις κατανοήσει· τοὺς δὲ δοκούντας συνεργεῖν τῷ δρόμῳ τοῦ κατὰ Θεὸν βίου, μόλις ἂν οἱ κατὰ τὸν Ζοροβάβελ καὶ τὸν Ἰησοῦν διαγνοῖεν, καὶ ἀποκρούσαιτο τὴν συνεργίαν αὐτῶν, εὖ εἰδότες, ὡς ἡ ταύτης ἐπιμιξία, τῆς ὅλης οἰκοδομῆς ποιεῖται καθαίρειν. Οὐ γὰρ πρὸς τοῦ Θεοῦ δόξαν ἐμφορᾷ, πρὸς δὲ τὸ πάθος, εἰς δὲ μεταφέρειν οἱ συνεργούντες δαίμονες βούλονται. Οἱ μὲν οὖν κατ' ἑλλειψιν ἀρετῆς πολεμοῦντες δαίμονες εἰσιν, οἱ τὰ ἀπὸ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας πάθη τῆς ἀτιμίας ὑποτιθέμενοι· οἱ δὲ καθ' ὑπερβολὴν, οἱ τῶν τεσσάρων παθῶν προσετηκότες.

A hoc est, obscure aut latenter corripuens. Iste autem demutavit eos quatuor affectus in habitum virtutis et cognitionis, inserens eos viris bonis et cognitione præditis, ut per eos a scopo, qui est secundum Deum, abducat ad alium eos qui laborant in bonis. His autem quatuor bonis qui præsent dæmones, audita voce tubarum, accesserunt ad cognoscendum quænam ea sit. Atque tubæ quidem sunt divina præcepta, eorum autem vox, eorum actiones, quam cum senserint dæmones, surgunt ad malefaciendum.

III Esdr. v, 68-71. Et accedentes ad Zorobabel et ad duces familiarum, dicunt eis : Vobiscum ædificabimus. Similiter enim ac vos, audimus Dominum Deum, et ei sacrificamus a diebus Aicaphath regis Assur, qui fecit nos huc transmigrare. Et dixerunt eis Zorobabel et Jesus, et duces familiarum : Non vestrum est et nostrum ædificare domum Domino Deo nostro. Nos enim soli ædificabimus. Zorobabel quidem est mens activa, tanquam bellicosior. Jesus autem, contemplativa, tanquam sacratio. Principes autem familiarum sunt potestates animæ, sub quas reducantur modi virtutis et rationes cognitionis. Ad eos autem accedunt dictorum affectuum dæmones, volentes simul ædificare domum Domini. Nullus enim ex his dæmonibus prohibet eorum alacritatem qui secundum Deum decertant : imo vero, bonorum defectibus dolose amputatis, annuntiat intentiones, tanquam simul cum eis prompto et alacri animo id agens, ut perditio mediocritatis æquilibrio, imprudentes feramur ad aliud eis amicam habitaculum. Et ideo dicunt, « Similiter atque vos audimus Dominum, et ei sacrificamus, » hoc est, Domini mandata suscipimus, et sumus adjutores eorum qui ipsa ad opus deducunt, et ita ea non aversantur donec scopus operantium ad eos annuerit aversus a rectitudine. Nam alios quidem dæmones facile quispiam consideraverit : eos autem qui videntur cursum adjuvare vitæ secundum Deum, vix discernerint ii qui sunt secundum Zorobabel et Jesum, et repulerint ipsorum simul cum eis operationem, bene scientes quod ejus admistio totam destruit ædificationem. Non enim ad Dei respicit gloriam, sed affectum et animi perturbationem, ad quem volunt transferre qui cooperantur dæmones. Atque alii quidem sunt dæmones qui quidem bellum gerunt ex defectu virtutis, qui ab ira et cupiditate passiones ignominie suggerunt : alii vero per excessum, qui quatuor dictis affectibus præsent.

(1) LITURGIA SANCTI CYRILLI.

(*ſes. RENAUDOT, Liturgiarum orientalium Collectio, edit. 2, Francofurti ad Mœnum, 1847, in-4; tom. I, pag. 33 et 294.*)

Sacerdos secreto (2). Creator rerum omnium visibilium et invisibilium, qui omnia per providentiam regis: tua enim sunt omnia, Domine, amator animarum: deprecor te, Domine omnipotens, ego imbellis, virtute carens, et inutilis præ omnibus ministris tuis, dum accedo ad Sancta sanctorum tua, ad tractandum hoc mysterium sanctum. Da mihi, Domine, Spiritum tuum sanctum, ignem materiæ expertem (3), qui cogitatione comprehendere non potest; qui duritias omnes consumit, qui incendit inventiones malas, et occidit membra terrena et corporea, refrenatque motus animi, qui impellunt ad imaginationes ple-

nas passione et dolore. Et, sicut decet sacerdotes, effice me superiorem omni cogitatione mortali, et da mihi verba pura, ut perficiam hanc oblationem propositam, quæ est mysterium omnium mysteriorum, in societate et communione Christi tui, cui tecum debetur gloria, et Spiritui sancto vivificanti tibi que consubstantiali, nunc, etc.

Oratio pacis S. Cyrilli (4).

Sacerdos. Auctor vitæ et rex sæculorum, Deus cui flectitur omne genu eorum quæ in cœlis sunt, super terram, et quæ sub terra; cui omnia subjiciun-

(1) Hæc liturgia una est ex tribus, quas Coptiæ Jacobitæ usurpant in sacris Officiis, ut ex Christoduli patriarchæ Constitutionibus, Abulbircat, auctore Scientiæ ecclesiasticæ, et aliis discimus. Eam codex Græco-Arabicus non repræsentat, non quod Græce, ut duæ aliæ, non exstiterit, sed, ut verisimile est, exemplaris defectu. Nam, ut eam comparantibus cum Græca, Marci nomine edita, manifestum est, secunda ejus pars, sive Anaphora proprie dicta, alteri est ita similis, si pauca excipimus, ut ex eodem fonte fluxisse utramque appareat. Sane Abulbircat cum hanc Liturgiam recenset, eam a nonnullis Marci nomine appellatam monet.

Illâ vero quæ hoc titulo edita fuit anno 1583, Lutetiæ, Græce et Latine a Joanne a sancto Andrea insignis Ecclesiæ Parisiensis canonico, ex codice Crypta-Ferratensi, id habet singulare, quod, quantum conjicere possumus, propria fuit orthodoxorum Alexandrinorum, cum nullas Monophysitarum doctrinæ notas præferat: altera certas habeat illas et expioratas. Unde quin illa sit, de qua Marcus patriarcha Græcorum Alexandrinus Theodorum Balsamonem consuluit, dubitari vix potest. Dicebatur autem Liturgia Marci, quia sedis Alexandrinæ, quam ille fundaverat, propria erat, ut Jacobi dicta est, quæ Hierosolymis usurpabatur. Forte etiam inter orthodoxos unica fuit, ut suadet illius dispositio, cum non ut Coptica orationibus præparatoriis careat, et tota illa parte quæ Osculum pacis, seu Ἀσπασμόν, antecedit. Verum orationes et ritus continet ab initio usque ad finem Officii: unde illam, non secundi ordinis, sed primariam fuisse constat: cum in Coptica Cyrilli multa ex Basiliana peti debeant. Aliam porro quam istam Balsamon non videtur agnovisse. Absurdum illius de eadem iudicium alibi confutavimus.

(2) Hæc oratio et sequentes non leguntur in Græca Marci, quia προπαρασκευαστικὰ preces ad Anaphoram seu Liturgiam proprie dictam non pertinent. Prima ex earum numero est, quæ dicuntur a sacerdote, antequam ad altare ingreditur, et multæ tales occurrunt in manuscriptis codicibus, quarum una tantum solet recitari. Omnes eandem sententiam habent: nempe sacerdos suæ sibi imbecillitatis et indignitatis conscius gratiam a Deo postulat, ut sacerdotali ministerio inculpate fungatur.

(3) Frequentissimus apud Orientales hujus metaphoræ usus est, ad significandam divinitatem, præcipue ubi de Spiritu sancto loquuntur, quo divinitas ejus naturam continentur, et ejus potentissimam in creaturas operationem, molliendo duritiam et consumendo nequitiam, occidendoque membra terrena et corporea, motusque inordinatos refrenando. Ita secundum eorum loquendi morem probatur divinitas Spiritus sancti, quam infinitis aliis locis agnoscere se testantur, cum illum Patri et Filio consubstantialem esse dicunt, in fine omnium suarum orationum. Cum igitur B. Virginem Mariam appellat: *thuribulum aureum, in quo carbis vivis fuit*, significant illam peperisse Deum et hominem. Cum Nestoriani et alii dicunt *ignem in pane accipere mortales homines*, præsentiam corporis Christi Dei et hominis in Eucharistia continentur; ut Æthiops apud quos, in una ex suis Liturgiis, diaconus monet eos qui ad suscipiendam communionem accedunt, *Ne aspiciant hunc panem sicut panem terrestrem, sed ignem divinitatis esse.*

(4) Titulus ille videretur inutilis, cum tota Liturgia auctorem Cyrillum præferat: neque arguendum inde quasi hæc sit suppositionis nota, ut quod in Diptychis nomina eorum sanctorum, quibus attribuantur, occurrant ut plurimum. Diximus non unam sæpe ad certas partes officii orationem assignari, sed duas aut tres: plures nonnunquam, ut ad gratiarum actionem, post communionem, et ad ultimas benedictiones, post quas populus dimittitur, sed varietas præcipue animadvertitur in orationibus præparatoriis, inter quas numerantur quæ præcedunt Ἀσπασμόν seu Osculum pacis. Isti nomen Cyrilli adjunctum est, quia, ut patet ex Græca Marci Liturgia, nomen istius eidem præfixum erat, non Cyrilli. Neque titulus generalis obstare videbatur, ne aliorum sanctorum orationes illis adjungerentur, ut observatur in duabus aliis Liturgiis Copticis. Verum omnes illæ, ex communi Ecclesiarum thesauro depromptæ, eandem auctoritatem habebant ex usu Ecclesiarum, qui tam certus est quam incerti Orationum tituli. Habent Syri Jacobitæ Cyrillo ascriptam Liturgiam, quæ exstat in Romana editione, sed quæ ab ista diversa est et longe brevior.

tur obsequio servitutis, et inclinantur sub sceptro regni ejus, quem laudant exercitus angelici, ordines cœlestes, et naturæ intellectuales, incessabili voce loquentes divinitatem ejus; qui ita voluisti, ut nos imbelles et terreni ministraremus tibi, non propter puritatem manuum nostrarum, aut aliquod bonum opus nostrum super terram, sed quia placuit tibi communicare nobis servis tuis infimis et indignis, quiddam ex puritate tua: suscipe nos ad te, o bone, et amator hominum, ut accedamus ad altare tuum sanctum, secundum magnam misericordiam tuam: et fac nos dignos pace cœlesti quæ decet divinitatem tuam, quæque salute plena est, ut deus eam invicem in charitate perfecta, et osculemur nos mutuo, in osculo sancto, neque per cogitationes abominabiles, despectui habeamus timorem tuum, aut mente dolosa et malitia proditoris: neque conscientiam habentes nequitiae consentientem, sed cum gaudio animarum nostrarum et lætitia cordis nostri, cum sit nobis signum magnum et perfectum dilectionis Unigeniti Filii tui. Ne repellas nos servos tuos propter maculas peccatorum nostrorum: tu enim qui creasti figmentum nostrum, scis quod nullus natus ex muliere sit, qui non peccet coram te. Fac nos omnes dignos, Domine, ut corde puro et anima plena gratiæ tuæ stemus coram te, et offeramus tibi hoc sacrificium sanctum, rationale, spirituale (5), et incruentum, ad remissionem delictorum nostrorum, et veniam ignorantiarum populi tui: quia tu es Deus clemens et misericors, et ad te sursum mittimus gloriam, honorem et adorationem, Pater, Fili, et Spiritus sancte, nunc et semper, etc.

Alia oratio osculi pacis ad Patrem.

Deus charitatis, largitor concordiæ, qui consilium

(5) In hac, ut in aliis omnibus Orientalibus Liturgiis agnoscitur, creditum inter illos Christianos antiquitus fuisse Eucharistiæ celebrationem verum esse sacrificium, illudque λογικόν, seu spirituale et rationale, quod in sacræ Scripturæ stylo idem est. Eaque vox sola occurrit in textu Coptico, quam versio arabica exprimit per vocem ناسك, quæ apud Arabes Christianos eandem habet vim, ex usu ecclesiastico potius quam ex vera etymologia, ut apud Syros כלידתא. In codice Scaligeri et in duobus Regiis adjicitur explicationis causa vox רוחאניו quæ proprie magis significat spirituale: at in nostro, satis vetusto et optimæ notæ, desideratur. Mirum sane, cur Maronita oblationem interpretatus sit Arabicam vocem, quæ sacrificium significat, ut ipsa vox Ægyptiaca. Cum vero adjiciunt Copti illud esse incruentum, evertunt omnes Calvinistarum ipsorumque magistri argutias, qui sanctos Patres vocibus illis quæ sacrificio significando propriæ sunt, abusos nimium esse dicit, dum rhetoricantur. Illos quippe Ecclesiæ veteris magistros serio, nec oratorie locutos fuisse, non soli intelleximus Catholici, verum Christiani toto Oriente dispersi, qui doctrinam de veritate incruenti sacrificii, non modo in scriptis suis theologicis propugnauerunt, sed publicis officiis inseruerunt, plebi illitteratæ inculcandam, quæ subtilitatem tot sophismatum assequi nunquam potuit: si quando cognovit, cum horrore aspernata est.

(6) Hic proprie loquendo incipit *Anaphora*, sive *sacra Actio*, et statim agnoscitur, præfationem eam-

A unicum ad profectum dedisti nobis, cum præcepto novo, per Unigenitum Filium tuum, ut diligeremus alterutrum, sicut dilexisti nos indignos et errantes, dedisti que Filium tuum dilectum pro vita et salute nostra: rogamus te, Domine, tribue nobis famulis tuis omni tempore vitæ nostræ super terram, nunc vero præsertim et præcipue, animum immemorem malitiæ prioris, conscientiam puram, et cogitationes sinceras, simulque cor diligens fratres, ut demus osculum spirituale, fugiamusque exemplum Judæ proditoris, et quemadmodum discipuli tui et apostoli sancti, salutemus invicem, et in sanctitate sanctificemur et mundemur, mediante Spiritu sancto tuo, per gratiam unigeniti Filii tui, etc.

ANAPHORA S. CYRILLI (6)

Sacerdos. Dominus vobiscum.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Sacerdos. Sursum corda.

Populus. Habemus ad Dominum.

Sacerdos. Gratias agamus Domino.

Populus. Dignum et justum est.

Sacerdos. Dignum et justum est, quia tu vere dignus es: justum et sanctum, conveniens et necessarium animabus, corporibus spiritibusque nostris, æterne Domine, Domine Deus Pater omnipotens, semper es in omni loco dominationis tuæ, ut laudem te, psallam tibi, benedicam tibi, serviam tibi, adorem te, gratias agam tibi, celebrem te et confitear tibi die ac nocte, labiis indesinentibus, corde nunquam silenti, et laude non interrupta. Tu creasti cœlos et quæ in cœlis sunt, terram et omnia quæ in ea sunt, maria, flumina, fontes, et paludes, et quæcumque in eis sunt. Tu creasti hominem ad imaginem et similitudinem tuam, et omnia creasti in sapientia tua, in lumine tuo vero, unigenito Filio

dem esse, ac eam quæ legitur in Marci Græca Liturgia, nisi quod in ista plura occurrant: nempe hæc verba: *Cui paradisi quoque delicias largitus es, etc.*, usque ad illa: *Quæ omnia fecisti per tuam sapientiam, etc.* Reliqua iisdem prope verbis expressa sunt; nisi quod in Græca plura existant, quia in Coptica multa petenda designantur ex Liturgia sancti Basilii, quæ reliquarum Canon est. At verisimile omnino est eos qui Marci Græca utebantur, cum alias non haberent, illa sola usos esse, qua ratione plures ante Osculum pacis orationes et caeremonias habet, quæ in ritu Alexandrino Coptico sumebantur ex Basiliana.

Illud deinde animadvertendum est, tanquam huic et Græcæ Marci Liturgiæ proprium, quod orationes pro omnibus et de omnibus recitantur hic, satis prolixæ, inter Præfationem et conclusionem ejusdem per hymnum cherubicum *Sanctus*. In aliis, ut in Basiliana, fit omnium memoria generalis, ut in Canone Romano et aliis Occidentalibus; sed non interseruntur subjunctæ vel interpositæ monitiones diaconorum, et acclamationes τοῦ *Kyrie eleison*. In ritu Gothico nomina eorum pro quibus orandum erat recitabantur ante pacem, quæ præcedebat Præfationem, sive *immolationem*, quod in ritu quoque Gallicano et Francico observatur. Sed ordo iste nihil habet unde accusari merito possit, cum sacra actio illis precatationibus interrupta non sit. Sequitur hymnus cherubicus, qui dicitur ut in omnibus aliis Ecclesiis.

tuo, Domino, Deo, Salvatore et Rege nostro Jesu Christo : propter quod gratias agimus tibi et offerimus tibi, eique simul et Spiritui sancto, Trinitati sanctæ, consubstantiali et indivisæ, hoc sacrificium rationale et hoc ministerium incruentum, quod offerunt tibi omnes populi ab ortu solis usque ad occasum, a septentrione ad austrum, quia nomen tuum, Domine, magnum est in omnibus gentibus et in omni loco offerunt incensum nomini tuo sancto, et sacrificium purum, simul cum hoc sacrificio et hac oblatione.

Sacerdos accipit thuribulum et adolet incensum.

Domine, miserere. Rogamus et obsecramus bonitatem tuam, amator hominum. Memento, Domine pacis unius, unicæ, sanctæ, catholicæ, et apostolicæ Ecclesiæ.

Diaconus. Orate pro pace unius, sanctæ, catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ, pro salute populorum, et securitate cujuscunque loci, et ut dimittantur nobis peccata nostra.

Sacerdos. Quæ est a finibus ad fines terræ, etc., ut in *Missa Basilii*.

Domine, miserere. Infirmos populi tui sana.

Diaconus. Orate pro patribus et fratribus nostris.

Sacerdos. Visita eos in misericordia. *Et perficitur ex oratione incensi dituculo dici.* Patres fratresque nostros peregre profectos.

Diaconus. Orate pro patribus, fratribusque nostris peregre profectis.

Sacerdos. Et pro illis qui designaverunt ad quemcunque locum proficisci, etc. *Perficitur ex eadem oratione incensi.* Sereuum et salubrem præsta, Domine, aerem cœli, et fructibus terræ benedic.

Diaconus. Orate pro aere cœli et fructibus.

Sacerdos. Fac ut crescant juxta virtutem suam. *Ut in Missa Basilii.*

Domine, miserere regis terræ famuli tui.

Diaconus. Orate ut Christus Deus noster, etc.

Sacerdos. Conserva illum in pace et justitia, et potentia, ut subjiciantur illi omnes barbari, et gentes quæ bella volunt : da nobis honorum affluentiam : loquere ad cor ejus, pro pace unicæ tuæ, catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ : fac ut cogitet ea quæ pacis sunt, erga nos et erga nomen tuum sanctum, ut vitam tranquillam et placidam ducamus : atque in omni pietate et honestate confirmati inveniamur apud te.

Domine, miserere. Patribus fratribusque nostris, qui obdormierunt, et quorum animas suscepisti, quietem præsta. Memento etiam omnium sanctorum qui a sæculo tibi placuerunt, Patrum nostrorum sanctorum, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, evangelistarum, martyrum, confessorum, prædicatorum, et omnium spirituum justorum qui in fide perfecti fuerunt; præcipue autem sanctæ gloriosissimæ Deiparæ, semper Virginis, puræ et illibatæ sanctæ Mariæ, etc. *Ex Missa Basilii*, et omnis chori sanctorum tuorum.

Sacerdos. Tono *Jobi*. Et nos, Domine, digni non

sumus qui pro beatis illis supplicemus : sed quoniam illi stant coram solio Filii tui unigeniti, ipsi intercedant loco nostro pro paupertate et infirmitate nostra. Dimitte iniquitates nostras, propter deprecationes eorum, et propter nomen tuum benedictum quod invocatum est super nos.

Diaconus. Orate pro Patribus, etc.

Sacerdos. Memento, Domine, Patrum nostrorum orthodoxorum archiepiscoporum, quorum obitus præcessit, eorum qui verbum veritatis recte dispensaverunt, et da nobis partem et hæreditatem cum eis. Rursus eorum memento quorum hodie memoriam facimus.

Sacerdos post diptycha. Et illorum, omniumque, Domine, quorum nomina recitamus, et quorum non recitamus : quos unusquisque nostrum in mente habet, et eorum quorum memoria non occurrit nobis, qui dormierunt et quieverunt in fide Christi. Dignare, Domine, præstare ut requiescant animæ illorum omnes in sinu patrum nostrorum sanctorum Abraham, Isaac et Jacob, etc.

Domine, miserere.

Sacerdos. Sacrificia, oblationesque in gratiarum actionem, eorum qui offerunt laudem et gloriam nomini tuo sancto.

Diaconus. Orate pro illis qui de suo sacrificia et oblationes fecerunt.

Sacerdos. Suscipe ea super altare tuum spirituale, cœleste, cum odore thuris, ad majestatem tuam cœlestem, per ministerium angelorum, et archangelorum tuorum sanctorum, sicut ad te suscepisti munera justî Abel, et sacrificium patris nostri Abrahami, et minuta duo viduæ. Ita quoque vota servorum tuorum accepta habe : sive multum, sive parum sit ; secreto aut manifeste ; et illis qui voluerunt offerre, nec unde facerent habuerunt : ut etiam illis qui hodie hæc tibi munera obtulerunt, da incorruptibilia pro corruptibilibus : cœlestia pro terrenis : æterna pro temporalibus : domos eorum et cellas penuarias reple bonis omnibus. Circumda eos, Domine, potestate angelorum et archangelorum tuorum sanctorum : et sicut memores fuerunt nominis tui sancti super terram, memento illorum in regno tuo, et in hoc sæculo ne derelinquas eos.

Domine, miserere.

Diaconus. Orate pro vita et incolumitate patriarchæ et Patris nostri venerabilis, archiepiscopi Patris N. ut Christus Deus noster conservet vitam ejus ad multos annos, ac temporibus tranquillis.

Sacerdos. Patriarcham nostrum venerabilem Patrem Anba N. custodiendo conserva nobis ad multos annos, et per tranquilla tempora, ut adimpleat perfecte officium sancti pontificatus qui illi a te collatus est, secundum voluntatem tuam sanctam et beatam, recte dispensans verbum veritatis, et pascens populum tuum in sanctitate et justitia. Concede illi et nobis pacem et salutem ex quacunque parte : et preces ejus quas facit pro nobis et pro omni populo tuo, ut eas quæ pro illo a nobis fiunt, suscipe

cas ad te super altare tuum rationale, coeleste, A cum odore thuris. Inimicos quoque ejus omnes, visibiles et invisibiles, contere et dejice sub pedibus ejus velociter : illum quoque conserva in pace et justitia, in Ecclesia tua sancta.

Domine, miserere.

Diaconus. Orate pro Patribus nostris episcopis ubicunque sint, ut Christus Deus noster conservet vitam eorum, ad multos annos, per tempora tranquilla, et parcat nobis.

Sacerdos. Memento, Domine, episcoporum orthodoxorum in quocunque loco sint : sacerdotum, diaconorum, subdiaconorum, lectorum, cantorum, exorcistarum, monachorum, virginum, viduarum, orphanorum, continentiam exercentium, et laicorum : illorum qui matrimonio juncti sunt, et illis qui educant filios : qui dixerunt nobis, mementote nostri, et qui non dixerunt : quos novimus, et quos non novimus : inimicorum et amicorum nostrorum : Domine, eorum miserere.

Domine, miserere. Memento, Domine, reliquorum orthodoxorum qui sunt ubique terrarum.

Diaconus. Orate pro reliquis orthodoxis qui sunt ubique terrarum : ut Christus Deus noster sit illis propitius, et misereatur eorum, et parcat nobis.

Sacerdos. Domine, miserere. Memento, Domine, hujus loci sancti tui et omnium habitationum Patrum nostrorum orthodoxorum.

Diaconus. Orate pro securitate hujus loci et omnium locorum Patrum nostrorum orthodoxorum, eremitarum et anachoretarum, illorumque qui habitant in eis, et pro securitate totius mundi, ut C Christus Deus noster conservet eos ab omni malo, et parcat nobis.

Sacerdos. Omnes urbes, regiones, et provincias, et omnes domos fidelium conserva, et nos omnes in fide orthodoxa usque ad extremum spiritum : hæc enim unica spes nostra est.

Domine, miserere. Memento, Domine, circumstantium, qui nobiscum deprecationis participes sunt.

Diaconus. Orate pro circumstantibus qui hic participes sunt nobiscum deprecationis : ut Christus Deus noster conservet eos, misereaturque eorum, et parcat nobis.

Sacerdos. Patres et fratres nostros, et reliquos D ubicunque terrarum sint, conserva nobiscum, præsidio exercitus potestatum sanctarum : et libera nos a telis igneis diaboli, et ab omnibus insidiis diabolicis, et ab omni laqueo vanæ gloriæ.

Domine, miserere.

Sacerdos. Memento, Domine, eorum omnium qui nobis præceperunt, ut eorum memores essemus in orationibus et supplicationibus ad te nostris.

Diaconus. Orate pro omnibus qui nobis præceperunt, ut eorum memores essemus in orationibus et supplicationibus nostris, ut Christus Deus noster liberet eos ab omni malo.

Sacerdos. Quas offerimus tibi, Christe Deus noster, præsertim hoc tempore, hujus oblationis sanctæ : quorum memoriam semper agimus, et quos unusquisque nostrum in mente habet, et eorum commemoratio quæ hodie agitur, sit ipsis tanquam murus firmus, superans omnes dæmoniorum insultus, et consilia hominum improborum.

Diaconus. Adorate Deum cum timore.

Sacerdos. Memento, Domine, tenuitatis meæ, et miseræ animæ meæ, et largire mihi, ut intelligam quantæ dignitatis sit astare me ad altare tuum sanctum. Aufer a me omnia desideria insipientium et juventutis : neque hoc mihi grave sit cum respondendum erit in die illo terribili. Libera me etiam ab omnibus operationibus potestatis adversarii : neque me perdas propter iniquitates meas, neque irascaris mihi usque in æternum, neque serves mihi mala mea, sed ostende mihi bonitatem erga me tuam, et libera me indignum, secundum multitudinem misericordiæ tuæ super me. *Tono Genesis,* ut benedicam tibi semper omnibus diebus vitæ meæ.

Domine, miserere. Memento, Domine, consessus hujus sacerdotalis sancti tui, et omnis ordinis sacerdotalis orthodoxi.

Diaconus. Orate pro hac sancta congregatione sacerdotali, et pro omni ordine sacerdotum orthodoxorum, ut Christus Deus noster confirmet illos in fide orthodoxa usque ad extremum spiritum.

Sacerdos. Et omnis ordinis sacerdotalis orthodoxorum et universi populi qui stat coram te. Memento nostri, Domine, Domine, in misericordia et miserationibus, et dele iniquitates nostras, o bone, amator hominum Deus. Esto socius nobiscum, ut ministremus nomini tuo sancto.

Domine, miserere. Benedic congregationibus nostris.

Diaconus. Orate pro hac congregatione nostra et pro omni congregatione populorum orthodoxorum, ut Christus Deus noster benedicat et perficiat illos in pace et remittat nobis peccata nostra.

Sacerdos. Cultum idolorum prorsus ex mundo extermina : Satanam et omnes potestates ejus pessimas contere et deprime sub pedibus nostris velociter : scandala et eorum auctores compece, ut deficiantur divisiones perniciosæ hæreseon : hostium Ecclesiæ tuæ sanctæ, Domine, ut semper, ita etiam nunc destrue superbiam cordis : fac illis notam velociter imbecillitatem suam : reprime eorum invidiam, fraudes et machinationes, et calumnias quibus nos impugnant : easque redde omnes inutiles : dissipa consilia eorum, Deus, qui dissipasti consilium Achitophel. Exsurge, Domine Deus, et dissipentur omnes inimici tui, et fugiant a facie tua omnes qui oderunt nomen tuum sanctum, et populus tuus in benedictionibus millies millenis, et decies millies decies millenis, faciat voluntatem tuam (7).

Diaconus. Qui sedetis, surgite.

(7) In Cod. Scalig. et aliis aliquot ad unamquamque particulam interseritur *Kyrie eleison*.

Sacerdos. Solve captivos : salva eos qui necessitatem patientur : esurientes satia : conforta pusillanimes : lapsos erige : stantes confirma : errantes converte : perduc eos omnes ad viam salutis tuæ : numera illos omnes cum populo tuo : libera nos a peccatis nostris : esto, Domine, nobis custos et protector in omnibus.

Diaconus. Ad orientem aspice.

Sacerdos. Tu es Deus excelsus super omnes principatus et potestates, dignitates et dominationes, et super omne nomen, quod nominari potest, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro : tu es coram quo assistunt mille milleni et decies millies, decies mille mitum angeli et archangeli sancti, tibi gloriosissimi sex alis instructa, plena oculis, Seraphim et Cherubim : duabus alis tegunt facies suas, propter divinitatem tuam invisibilem, nec mente comprehensibilem : duabus tegunt pedes suos et duabus volant.

Sacerdos alta voce. Unusquisque eorum semper te sanctificat : sed et cum omnibus qui te sanctificant, suscipe quoque sanctificationem nostram a nobis, Domine, ut cum illis te laudemus, dicentes :

Populus. Sanctus, sanctus, sanctus.

Sacerdos. Vere pleni sunt cæli et terra gloria tua sancta, per Filium tuum unigenitum Dominum, Deum, Salvatorem et Regem nostrum omnium Jesum Christum. Imple hoc sacrificium tuum, Domine, benedictione quæ a te est per illapsum super illam Spiritus tui sancti (8). † Amen : et benedictione benedic. † Amen : et purificatione purifica. † Amen. Hæc dona tua veneranda proposita coram te, hunc panem et hunc calicem. Quippe Filius tuus unigenitus Dominus, Deus, Salvator et Rex noster omnium Jesus Christus, ea nocte qua tradidit seipsum, ut pateretur pro peccatis nostris, ante mortem, quam propria sua voluntate suscepit pro nobis omnibus.

Populus. Credimus.

(8) Brevissime, ut diximus, post istas orationes transitur ad consecrationem donorum propocitorum, quæ nota est antiquitatis a simplicitate minus remotæ. In codice Græco Marci Liturgiæ idem notatur, circa consignationem illorum *σφραγίζει τὰ ἄγια*, ita enim vocantur τὰ δῶρα, post primam illorum ad altare illationem, cum jam aliquam sanctitatem obtineant, ex futura eorum transmutatione in corpus et sanguinem Christi Domini. Unde depositum legimus episcopum quemdam, quod δῶρον, in altare jam illatum, fregisset et conculcasset. In ea autem oratione postulat illapsus Spiritus sancti, iis propemodum verbis quibus postea in invocatione Spiritus sancti, ita tamen ut eadem invocatio suo loco recitetur, cum de momento consecrationis Orientales disputare non soliti sint, sed tunc demum, cum omnia rite perfecta sunt, de transmutatione consummata non dubitent. Similem eodem loco invocationem habent Nestoriani, in prima sua Liturgia, sed posteriorem non usurpant, quæ tamen in Theodori et Nestorii Liturgiis reperitur. Reliquæ orationes et cum Græca Marci, et cum aliis accurate conveniunt.

In benedictione calicis, Coptitarum codices ha-

Sacerdos. Accepit panem in manus suas sanctas, immaculatas, puras, beatas, et vivificantes, et suspexit in cælum, ad te Deum Patrem suum, et omnium Dominum, et gratias egit.

Populus. Amen.

Sacerdos. Et benedixit illum.

Populus. Amen.

Sacerdos. Et sanctificavit illum.

Populus. Amen

Sacerdos. Et fregit illum, et dedit illum suis discipulis sanctis, et apostolis puris dicens : Accipite, manducate ex eo vos omnes. Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur, et pro multis tradetur in remissionem peccatorum ; hoc facite in meam commemorationem.

Populus. Amen.

Sacerdos. Similiter et calicem post cœnam, miscuit vino et aqua : et gratias egit.

Populus. Amen.

Sacerdos. Et benedixit eum

Populus. Amen.

Sacerdos. Et sanctificavit eum.

Populus. Amen.

Sacerdos. Et gustavit, deditque eum suis, præclaris, sanctis discipulis et apostolis, dicens : Accipite, bibite ex eo vos omnes : Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis effunditur et pro multis dabitur in remissionem peccatorum : Hoc facite in meam commemorationem.

Populus. Amen.

Sacerdos. Quotiescunque enim manducabitis ex hoc pane, et bibetis ex hoc calice, annuntiate mortem meam, et confitemini resurrectionem meam, et memoriam mei agite, donec veniam.

Populus. Mortem tuam annuntiamus, Domine (9).

Sacerdos. Nunc, Deus Pater omnipotens, annuntiamus mortem unigeniti Filii tui Domini, Dei, Salvatoris, et Regis nostri omnium Jesu Christi : et confitemur resurrectionem ejus sanctam, et ascensionem ejus sursum in cælos, sessionemque ejus ad

bent, et gustavit, ut plerumque legitur in aliis Liturgiis Orientalibus, non in Græca Marci, aut Jacobi, Basili vel Chrysostomi. Illud porro Orientales credunt ex vetusta traditione, quæ antiquis Patribus ignota aut improbata non fuit, quam illorum auctoritate confirmavit Dionysius Barsalibi, Commentario in Evangelia, et in opusculo *De Eucharistia*, ut auctores alii, de quibus dictum est ad Liturgiam Basili Copticam.

(9) Nescimus quid præ oculis habuerit Maronita interpres, cum hoc loco scripserit : *In Domino confitemur*, quæ formula Liturgiis omnibus inusitata est ; præsertim cum ad marginem ascripserit : *Τὸν θάνατόν σου, Κύριε*, ut legitur in omnibus codicibus : nam illa confessio mortis, resurrectionis et ascensionis, futurique adventus Christi, omnia salutaris ejus dispensationis mysteria complectitur. In omnibus ritibus et linguis iisdem verbis exprimitur, ut in Latino Canone : *Unde et memores, Domine, nos servi tui, sed et plebs tua sancta, tam beate passionis et resurrectionis, etc.* Ad majorem porro antiquitatis venerationem, hæc oratio Græce dicitur in Liturgia Coptica, ut non pauca alie breves formulæ, sive a sacerdote, sive a diacono, sive a populo.

dexteram tuam, o Pater, et exspectamus adventum ejus secundum, quo venturus est ex caelis, terribilem et gloria plenum, in fine hujus sæculi : in quo veniet ad judicandum orbem in æquitate : et dabit unicuique secundum opera sua sive bonum, sive malum.

Populus. Secundum misericordiam tuam, Domine, et non secundum peccata nostra.

Sacerdos. Tu es coram cujus gloria hæc sancta dona proponimus, ex illis quæ tua sunt, Pater sancte.

Diaconus. Adorate Deum cum timore.

Sacerdos. Oramus et obsecramus bonitatem tuam (10), amator hominum : ne confundas nos confusione æterna, neque rejicias nos servos tuos, neque repellas nos a facie tua, neque dicas nobis, nescio vos : sed da aquas capitibus nostris, et fontem lacrymarum oculis nostris, ut ploremus die ac nocte coram te delicta nostra ; quia nos sumus populus tuus, et oves pascuæ tuæ. Dele iniquitates

(10) Hæc oratio, ad deprecandam veniam peccatorum, non reperitur in Græco codice. In his verbis ubi de peccatis agitur : *Occulta et manifesta, quæ pridem agnovimus, aut quæ oblitii sumus*, est aliqua diversitas versionum Arabicarum : ea quam antiquior codex noster representat, significat ea quæ scienter et præcedente cognitione commissa sunt, tum ea quæ per negligentiam. Alia in Regiis exemplaribus : *Quæ prius commissa et manifestata sunt, et quæ oblitii sumus.* Maronita : *Quæ meminimus et confessi sumus, et quæ oblitii sumus.* Inde fortasse quispiam argumentum peti posse existimabit, ad stabiliendam peccatorum confessionem, quæ sæculo undecimo et duodecimo sub duobus patriarchis sublata est. Sed quandoquidem alia multa suppetunt non dubiæ auctoritatis, istud frustra ad probandam peccatorum confessionem trahi existimamus. Nam in Arabicis versionibus, vox quæ illam proprie significat non legitur ; sed alia ejusdem originis quæ interpretem fefellit.

(11) Nihil in hac oratione suspectum, cum idem legatur in Jacobi Liturgia Græca eodem loco, quamvis verba quiddam aliud significant, μή ἀθετήσ, *ne reprobes, ne frustreris populum tuum propter peccata mea.* In ista refertur illa ἀθετήσ, sive *privatio*, ad illapsum Spiritus sancti super dona proposita, et super fideles. Itaque sacerdos, suorum sibi delictorum conscius, rogat Deum ne ad se peccatorem respiciat, sed ad preces Ecclesiæ, cujus nomine orationem profert, et sacro ministerio fungitur ; neque causa sit, ut gratia fidelibus ad fructuose communicandum necessaria, et alia per illapsum Spiritus sancti super dona proposita, ad ea consecranda non obtineatur. Hæc ex verè humilitatis sensu, non quod de effectu sacramentorum dubitent, a quocunque ministro etiam malo celebrentur, nullus enim apud eos inventus est, qui in talem errorem lapsus fuerit. Illum apud Græcos superiori sæculo per Joannem Caryophyllum (a), et Corydallum ejus magistrum furtim insusurratum damnavit Gabriel patriarcha Constantinopoli in plena synodo, sententiaque synodalis a Dositheo patriarcha Hierosolymitano typis edita est in Moldavia (b), cum ipso scribendo adfuisset : tum etiam singulari opusculo hanc hæresin idem confutavit. Habuerunt Jacobitæ Alexandrini patriarchas aliquot sceleratissimæ, quorum memoriæ non parcunt : similes nonnullos Catho-

nostras, et remitte delicta nostra, quæ commisitimus voluntarie aut involuntarie, scienter vel ignoranter, occulta et manifesta quæ pridem agnovimus, aut quæ oblitii sumus, et quæ novit nomen tuum sanctum. Audi, Domine, deprecationem plebis tuæ : respice ad suspiria servorum tuorum : neque propter peccata mea, aut immunditias cordis mei, deprives populum tuum adventu Spiritus tui sancti (11).

Populus. Miserere nostri, Deus Pater omnipotens.

Sacerdos involvit manus suas velo, et signum crucis facit versus populum, mox dicit alta voce :

Populus enim tuus, et Ecclesia tua obsecrant te dicentes : *et mox respicit ad orientem.*

Populus. Miserere nostri, Deus Pater omnipotens.

Sacerdos. Miserere nostri, Deus Pater omnipotens.

Diaconus. Adorate Deum Patrem omnipotentem.

Sacerdos dicit invocationem secreto (12). Et mit-

licos Nes'oriani : neque tamen quidquam occurrit, unde levissimum indicium capi queat, dubitatum fuisse de sacramentis quæ celebraverant (c). Carere autem sacramentis certissime existimaverunt eos qui episcopalem ordinationem non habent, ut erant illi Barsanufiani Acephali, quos Marcus patriarcha XLIX Alexandrinus Ecclesiæ suæ reconciliavit : ad quorum episcopum et sacerdotes dixit : « Non descendit super vos Spiritus sanctus, ut super episcopos descendit, cum pronuntiatur oratio canonica. »

(12) Forma invocationis similis est aliis, quas duæ priores Liturgiæ repræsentant : ut illi, quam habet Marci Liturgia, et Græcæ alteræ duæ absque ullo discrimine. Continet autem ejus prima pars, quæ secreto dicenda est, accuratam de Spiritu sancto theologiam, nempe de ejus divinitate et consubstantialitate cum Patre et Filio, quod subsistat in persona, vel *hypostasi*, quæ vox in textu Coptico usurpatur, nempe quod una sit personarum Trinitatis, in propria persona sua ; sed hæc verba non leguntur in Græco codice : *immutabilis, et inalterabilis. Immensus qui omnia replet, nullo tamen loco circumscibitur. Qui operatur ex propria auctoritate, ἐνεργουὶν αὐτεξουστως*, quæ verba Græca Coptitæ servaverunt : *propria sua divinaque potestate, οὐ διακονικῶς, non tanquam minister, agit per gratiam suam, influitque in animas fidelium, quod, ut recte Didymus et alii observavere, character certus divinitatis est. Operatur autem puritatem, hoc est sanctitatem, seu ἀγιασμόν, ut Græcè legitur, quod idem omnino est. Sed, ut alibi monuimus, ut versio nostra primævam lectionem accuratius representet, verba pressius reddidimus. Simplex est in natura sua, sed multiplex, πολυμερής, in operationibus suis, et ut Ecclesia canit, septiformis munere. Ita nempe legendum in Græco, ubi male scriptum est τὸ πολυμερές, errore, ut videtur typographico. Consubstantialis Patri et Filio : a Patre procedens, neque enim aliter loquuntur Orientales, quamvis de controversiis inter Græcos et Latinos vix quidem audierint, illud tantummodo scientes, Francos, seu Latinos, Symbolo adjicere particulam *Filioque*, quod in iis culpant Ebnassalus, Abulbircat, Auctor Scientiæ ecclesiasticæ, Paulus Sidonis episcopus, et alii recentiores.*

(a) *Perp.* t. IV.

(b) *Opusc. Gr.* co. 1709, p. 195. Ed. Jassii. 1691.

(c) *Hist. Patr. Alex.* p. 218

deorsum ex excelso tuo sancto, et ex habitaculo tuo preparato, et ex incircumscripto sinu tuo, et ex solio regni gloriæ tuæ, paradisum Spirituum tuum sanctum, subsistentem in persona tua, immutabilem, nec alterationi obnoxium, Dominum, vivificantem, qui locutus est in lege, prophetis et apostolis; qui est ubique et omnia loca replet, neque loco continetur: qui libere, propria potestate operatur, secundum voluntatem tuam, puritatem in iis quos diligit (13): et non sicut minister: qui est simplex in natura sua, et in operatione sua multiplex: fons donorum divinorum: consubstantialis tibi, a te

A procedens, socius throni regni gloriæ tuæ, cum Filio tuo unigenito, Domino, Deo, Salvatore et Rege omnium nostrum Jesu Christo, super nos servos tuos, et super hæc veneranda dona proposita coram te, super hunc panem, et super hunc calicem (14), ut purificentur et transferantur.

Diaconus. Attendamus.

Populus. Amen.

Sacerdos alta voce signans ter corpus.

Et hunc panem quidem faciat corpus Christi.

Populus. Amen.

Sacerdos, signans ter sanguinem. Et hunc calicem

(13) Quamvis controversiæ circa Pelagianam hæresin et ejus reliquias Ecclesiam Orientalem vix unquam agitaverint, et aliquando illius theologi obscurius de divina gratia locuti fuerint, eam tamen erroris omni suspitione, hac in parte carere, procer multæ quæ in sacris Officiis occurrunt, plene demonstrant. Ab illis enim, quam ab illis scriptis aliis doctrina certius peti potest, nec minus apud Orientales quam apud reliquos Christianos, *legem credendi lex statuit supplicandi*, ut Coelestinus Papa præclare scripsit (a). Illi quippe postulant et precantur, ut *infidelibus donetur fides, ut idololatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus, ut hæretici catholicæ fidei perceptione respiciant, ut schismatici Spiritum reditivæ charitatis accipiant, ut lapsis penitentis remedia conferantur*; ut denique catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis, *caelestis misericordiam aula reservet*. Hæc omnia continentur in precibus liturgicis Orientalibus, non minus quam in Græcis et Latinis. In ista vero oratione significatur, Spiritum sanctum in illis, quos gratiosa voluntate Deus prevenit, sanctitatem seu gratiam operari, et donorum divinorum auctorem esse. Ita scilicet antiquitus Romana Ecclesia in multis orationibus locuta est, ut in Gregoriano Missali (b): *Omnipotens sempiternus Deus, lumen indeficiens qui Spiritum tuum sanctum... humanæ declarasti salutis auctorem, præsta, quæsumus, ut idem Spiritus veritatis Ecclesiæ tuæ dona multiplicet*. Item: *Mentes nostras, quæsumus, Domine, Spiritus sanctus divinis præparet sacramentis, quia ipse est omnium remissio peccatorum*. Item: *Præsta, quæsumus, Domine, ut a nostris mentibus et carnales amoveat Spiritus sanctus affectus, et spiritualia nobis dona potenter infundat. Mentes nostras, Domine, Spiritus sanctus qui a te procedit illuminet, et inducat in omnem, sicut tuus promittit Filius, veritatem*. In Missali Gothico: *Et ad omne opus bonum perducatur*. Alibi: *Ut Spiritus tui fervore concepto, et in fide inveniamur stabiles et in opere efficaces*. Porro hanc de Spiritu sancto orationem illustrat quod de eodem scripsit Didymus: *Ista vero substantia, de qua nunc sermo est, sapientis et scientis et sanctificationis effectrix est, quæ deinde fusius explicat*.

Notandum obiter interpretem Maronitam locum totum corrupisse, cum ita vertit: *Qui dat vires et facultatem agendi secundum voluntatem tuam, qui apparet in iis quos diligit*. Nihil enim simile in textu Coptico, aut in versionibus Arabicis. Primum non consulit: in altero per malam unius vocis punctationem, ad manifestationem transtulit, quod ad sanctificationem pertinebat, sententiamque effecti plane nullam. Quid enim significat *apparere Spiritum sanctum iis quos diligit*? At quod in verbis designatur, illud est quod expressimus, Spiritum sanctum divina liberrimaque potestate sanctitatem, seu purificationem operari, secundum voluntatem Patris, iis quos diligit. Ita versio Arabica codicis nostri satis vetusti. Duo Regii paulo aliter: *Qui operatur*

B potestate sua per voluntatem tuam, in sanctis sive puris quos eligit. Eodem vero recidunt duæ illæ interpretationes, quamvis sit nonnulla in verbis diversitas. Antiquam porro sanamque doctrinam paucis verbis complectitur oratio fractionis quæ sequitur.

(14) In codice Græco in plurali panes, et calices, nullo alicujus momenti discrimine; nam more vetusto aliquando plures calices afferebantur qui sufficerent multitudini communicantium. Si quid singulare circa hanc disciplinam observatum olim in Ecclesia Alexandrina fuit, scire non possumus. Erant in usu, etiam in Romana, calices ministeriales, de quibus V. C. Joannes Mabillonius in Commentario prævio ad Ordinem Romanum: An tales fuerint illi Alexandrini, nescitur: sed potest dubitari. Neque enim plures calices necessarii erant, ubi laicis non præbebatur; sed intacta communio, quæ antiquissima est toto passim Oriente. Quod vero panis vocetur eo loco Eucharistia verbis Dominicis jam consecrata, non plane perspecteque significat, illum nondum esse corpus Christi, aut prorsus non esse, quia panis vocatur. Sed novum non est his in Officiis, ut quod verum esse corpus Christi agnosceretur, panis vocetur, quia panis videtur. Sacra mysteria et sacramenta, panis et calix vocantur aliquando ante consecrationem, nec tamen ideo consecrata creduntur, cum sepe indifferenter vocentur id quod sunt, et id quod videntur. Neque inde quidquam deduci potest circa Orientalium opinionem de consecrationis momento, aut de verbis quibus illa perficitur, tanquam ad Marcum Ephesii et aliorum recentiorum sententiam accederent, quæ tantopere a theologis exagitata est. Neque enim de synoda Florentina, aut de illa controversia quidquam sciunt: verum orationem antiquissima traditione commendatam, et ab omnibus Ecclesiis, etiam communione divisis, conservatam sine ulla suspitione retinent, nec ulterius progressi sunt.

Quod sequitur, *et faciat hunc panem corpus Christi*, communem reliquiarum omnium lectionem confirmat, et Salmasii perversam interpretationem lecti paralleli, in Gregorii Coptica Liturgia, funditus evertit. Neque enim legitur, *et faciamus*: quod tamen legi debebat, si in alia lectum fuisset, *et convertamus has oblationes in corpus et sanguinem salutis nostræ*, cum et Coptice et Arabice, ut Græce, legatur *et faciat*, ut ostensum est in Commentario ad Basilii Liturgiam. Ex hac etiam constante trium Copticarum et trium Græcarum ritus ejusdem Alexandrini lectione, Arcudii, Neophyti Rhodii et recentiorum multorum conjecturæ circa Græcæ invocationis intelligentiam refelluntur. Quidquid porro crediderint Orientales, nihil confert ad Protestantium causam; cum sive verbis Christi consecratio perficiatur, sive subsequenti invocatione, perinde sit: nam certo credere Orientales, pronuntiatam invocationem, mutatum esse panem in corpus Christi et vinum in ejus sanguinem, testimonia ad Basilii Liturgiam relata satis demonstrant.

(a) Ep. pro Prosp. et Hil. c. 11.

(b) Sab. Pentec.

faciat quoque sanguinem pretiosum Testamenti A novi.

Populus. Amen.

Sacerdos. Ejusdem Domini, Dei, Salvatoris et Regis omnium nostrum Jesu Christi,

Populus. Amen.

Sacerdos. Ut sint nobis omnibus, qui ea percepturi sumus, utilia ad obtinendam fidem sine disputatione, charitatem absque hypocrisi, patientiam perfectam, spem firmam, fiduciam, protectionem, sanationem, gaudium, et renovationem animæ, corporis et spiritus, ad gloriam nominis tui sancti, ad societatem beatam vitæ æternæ, et incorruptibilis, et ad remissionem peccatorum.

Populus. Sicut erat, etc.

Sacerdos. Ut in hoc sicut et in omnibus rebus glorificetur, benedicatur et extollatur nomen tuum magnum, sanctissimum, venerandum et benedictum, cum Jesu Christo, Filio tuo dilecto, et Spiritu sancto.

Sacerdos. Pax omnibus.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Sacerdos. Iterum gratias agamus Deo omnipotenti, etc.

Reliqua petenda sunt ex Liturgia Basilii.

Oratio fractionis ad Patrem (15).

Deus qui prælegisti nos ad dignitatem filiorum, per Jesum Christum Dominum nostrum, per beneplacitum voluntatis tuæ, ad gloriam et laudem gratiæ tuæ, quam largitus es nobis per dilectum tuum, per quem facta est nobis salus, et per cujus pretiosum sanguinem data est nobis remissio peccatorum : gratias agimus tibi, Domine, Deus Pater omnipotens, quod nos feceris dignos, nos peccatores, standi coram te in hoc loco sancto, et perficiendi mysterium hoc sanctum et cæleste : ut quemadmodum fecisti nos dignos ista perficiendi, ita etiam digni efficiamur communiōne et perceptiōne illorum. Tu qui aperuisti oculos cæcorum, aperi oculos cordium nostrorum, ut repellamus a nobis tenebras omnes malitiæ et nequitiae, quæ maculæ similitudinem habent : ut possimus attollere oculos nostros ad splendorem gloriæ tuæ sanctæ. Atque sicut mundasti labia servi tui Isaie prophetæ, quando Seraphim unus accepit forcipe carbonem desuper altari, et accessit ad eum, dixitque illi : ecce tetigit hoc labia tua, et auferentur iniquitates tuæ, et mundabuntur omnia peccata tua, ita quoque fac erga imbelles peccatores, miseros servos tuos. Dignare sanctificare animas nostras, corpora nostra, labia et corda nostra : et da nobis

(15) Ista et sequentes Orationes, diversæ sunt ab illis quæ leguntur in Græco codice : quia, ut in rubricis notatur, post invocationem Spiritus sancti reliqua peti jubentur ex Liturgia sancti Basilii. In ea reperiuntur quædam isti orationi fractionis similia ; sed, ut alibi monuimus, orationes quædam, ut sunt illæ quæ dicuntur ad fractionem hostiæ, ad *Pater noster*, et ad gratiarum actionem, multiplices sunt et variæ, dicunturque una vel plures ad sa-

carbonem illum verum, qui præstat vitam animabus, corporibus et spiritibus nostris ; qui est corpus sanctum et sanguis pretiosus Christi tui : non ad condemnationem, aut ita ut incidamus in iudicium ; neque ad confusionem, aut ad fletum propter delicta nostra, ut non indignè illis communicemus, et propter illa rei non sumus : neque multitudinem beneficiorum tuorum, Domine, causa sit nobis gravioris et majoris iudicii, si erga te ingrati sumus, bonorum auctor. Verum largire nobis Spiritum sanctum tuum, ut cordibus puris, et conscientiis nitidis, facieque inconfusa, fide non ficta, charitate perfecta, et spe firma, audeamus cum fiducia orare, dicendo orationem sanctam quam dilectus Filius tuus tradidit familiaribus suis, sanctis discipulis et apostolis dicens illis : Quotiescunque precari volueritis, orate in hunc modum et dicite : Pater noster qui es in cælis.

Oratio post Pater noster.

Sacerdos. Rogamus te, Deus Pater omnipotens, ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo : actiones diabolicas a nobis remove : insidias per consilia improborum hominum, omnes inutiles effice. Protege nos semper dextera tua vivificante, tu qui es adiutor noster, et auxiliator noster, per Christum Jesum Dominum nostrum, cui, etc.

Oratio inclinationis ad Patrem.

Sacerdos. Deus qui ita nos dilexisti, dedisti nobis dignitatem filiorum, ut filii Dei vocaremur et esemus, hæredes quidem tui, Deus Pater, cohæredes autem Christi tui ; inclina aures tuas, et audi nos prostratos coram te : et purifica hominem nostrum interiorem, secundum sanctitatem Filii tui unigeniti, quem suscipere animo designamus : fugiantque a nobis fornicatio, et omnis cogitatio immunda, propter Deum qui ex Virgine (natus est) : gloriatio, et malum antiquum quod est superbia, propter eum qui humiliavit semetipsum pro nobis : timor, propter eum qui passus est in carne propter nos, et erexit victoriam crucis : vana gloria, propter eum qui verberatus et flagellatus est pro nobis, et non averit faciem suam a confusione apertorum invidia, homicidium, dissensio, et odium, propter agnum Dei qui abstulit peccatum mundi : ira, et injuriarum recordatio, propter eum qui affixit cruci chirographum peccatorum nostrorum. Fugiant demones et diabolus, propter eum qui principes malitiæ disjecit, et potestates tenebrarum palam triumphavit. Omnes cogitationes malas et terreas procul

cerdotis arbitrium. Sufficit quod omnium sententia eadem sit. In ista mentio est metaphoricè usitatissima apud Orientales et Græcos ipsos secundum quam vocare solent corpus Christi in sacramento, carbonem vivum in Isaie visione designatum. Unde cochlear quo communiō intincta distribuitur *Λαβὴ* ; seu forceps in Ritualibus Græcis appellatur.

Reliquæ hujus Liturgiæ partes nihil habent, quod alibi explicatum non fuerit.

rejiciamus a nobis, propter eum qui ascendit ad A
caelos, ut ita purificemur, et percipiamus hæc my-
steria pura, et perfecte purificati simus in anima-
bus, corporibus, et spiritibus nostris: adeo ut
participes simus corporis, sicut et formæ, et partis
Christi tui, etc.

Alia oratio gratiarum actionis.

Quam benedictionem aut quam laudem, aut quam
gratiarum actionem possumus retribuere tibi, o
Deus amator hominum, quod cum essemus projecti
per iudicium mortis, demersique in profundo pec-
cati, concessisti nobis libertatem, largitusque es
nobis hunc cibum immortalem et coelestem: mani-
festastique nobis hoc mysterium, prorsus abscon-
ditam a sæculis et generationibus, ut appareat nunc
principatibus et potestatibus coelestibus ex Ecclesia
multiplex sapientia tua. Deus, qui opera nostra gu-
bernas per sapientiam, dignare, ut comprehenda-
mus hanc clementiam summam tuam, et magnitu-
dinem paternæ erga nos curæ tuæ benignitatisque
tuæ. Vere tu es cui debetur omnis gloria, majestas,
honor et imperium, ante omnia sæcula, Pater, Fili,
et Spiritus sancte: nunc, etc.

Alia oratio gratiarum actionis.

Respice, Domine, ad istos servos tuos qui incli-
nant capita sua coram gloria tua sancta: concede
illis remissionem peccatorum suorum, benedic il-
los omnibus benedictionibus spiritualibus, et cu-
stodi eos dextera tua potenti. Confirma eos in dile-
ctione tua; imprime timorem tuum cordibus eorum;
aperi oculos animarum illorum, ut luceat super
ipsum lumen divinitatis tuæ: instrue illos donis Spi-
ritus tui sancti: circumda eos armatura tua: cu-
stodi eos sub umbra bonitatis tuæ: libera eos ab
operibus malis diaboli, et contere omnia opera
ejus sub pedibus illorum velociter. Da illis ut per-
ficiant præcepta tua sancta: insere illis desiderium
honorum tuorum æternorum: deduc eos a pecc
in pacem: roborata eos exercitiis angelorum tue-
rum sanctorum: operibus manuum illorum bene-
dic: dirige omnem semitam eorum, et rege vitam
illorum: jube quæ illis bona et convenientia sunt
contingere, et ut quæ illis concredita sunt bene
vertant, nosque simul cum ipsis digni efficiamur
gratia tua, et mittamus ad te sursum laudes re-
gales quæ majestati tuæ debentur; et concede nobis
ut inveniamus fiduciam coram te per intercessio-
nem, etc.

EXPLICIT CYRILLUS.

THEODOTUS

ANCYRANUS EPISCOPUS

NOTITIA

(GALLAND. *Veterum Patrum Biblioth.*, tom. IX, Proleg., p. XXVII.)

I. Theodotus, Ancyrae in Galatia episcopus, male A Gennadio (a) et Honorio (b) *Theodorus* nuncupatus, inter annos Christi 430 et 440 pietate ac doctrina potissimum claruit. Sanctus dicitur Sophronio Hierosolymitano, ὁ ἐν ἀγίοις Θεόδοτος, in synodica epistola apud Photium (c). Quo tempore servebat hæresis Nestoriana, Cyrillum Alexandrinum egregie adjuvit, eoque nomine ipsius συναγωνιστής fuit appellatus (d). Multa identidem coram Patribus Ephesinis interlocutus comperitur (e); sed illa in primis notanda, quæ advenientibus Ephesum Romani pontificis legatis in Cœlestini laudem est prælocutus (f). In eo venerabili ducentorum Patrum cœtu et quinto et septimo loco subscriptus legitur (g). Præterea cum septem aliis ab eodem concilio delegatus perhibetur ad imperatores Theodosium et Valentinianum, quo adversus Orientales Ephesinorum Patrum causam ageret (h). Advertit Lequienius (i), anno 458 scripsisse Alexandria Cyrillum ad ipsum et ad Acacium Melitenensem ac Firmum Cæsariensem epistolam, qua consilium ab eis expetit, quid facto opus esset in causa Theodori Mopsuesteni, quem Orientales in sua synodo Antiochena minime damnandum declaraverant. Haud exstat quidem hæc epistola in Joannis Auberti editione operum Cyrillianorum; sed eam proferunt Binus (j) et Baluzius (k); incipitque: *Latere tuam non oportuit sanctitatem*. Videsis Fabricium (l). Denique idem antistes Alexandrinus in Apologetico ad Theodosium Augustum (m), Theodotum nostrum et Acacium Melitenensem summis lau-

dibus effert, eos appellans *episcopos sanctos optimique in omni virtutis genere testimonium habentes, divinarum quoque Scripturarum peritissimos apprimeque gnaros*. Quibus verbis colloquium in primis respexit Cyrillus, quod Theodotus et Acacius habuere de fide catholica cum Nestorio, in concilii Ephesini actis relatum (n). Quo autem anno ex hac vita decesserit Theodotus, haud est omnino exploratum. Supremum sane diem obierat dudum ante annum 446, quo Proclus Constantinopolitanus e vivis excessit, ut arguit laudatus Lequienius (o). Nam Eusebius, Theodoti successor, cum forte Constantinopoli ageret, se ordinatum a beato Proclo testatus est in concilio Chalcedonensi (p): *Καὶ χειροτονήθην παρὰ τοῦ μακαρίου Πρόκλου*.

B II. Complura scripsit Theodotus, quorum indicium partim ex ipsius testimonio (q), partim ex actis Ephesinis (r), partim ex Epiphanio diacono in actis concilii Nicæni ii (s) ad nos usque pervenit. Aliunde tamen novimus, alia quoque nonnulla litteris consignasse Theodotum, præter ea quæ ex locis indicatis eruuntur. Quæcunque vero adhuc superant, diligenter collegimus atque hic sistimus; de quibus, prout eadem digessimus, paucis nunc agendum. Primum igitur *Expositionem* proferimus in *symbolum Nicænum*, diacono Epiphanio secundo loco memoratam, τὴν ἐρμηνείαν τὴν εἰς τὸ σύμβολον τῶν ἐν Νικαίᾳ ἀγίων Πατέρων. Quam quidem *Expositionem* ex vetusto ms. codice bibliothecæ Barberinæ primus descripsit ac Latine reddidit Lucas Holste-

(a) Gennad. *De Vir. illustr.*, cap. 55.

(b) Honor. August. *De script. eccl.*, lib. II, cap. 54.

(c) Phot. *Bibl. cod.* 231, pag. 890.

(d) Conc. Nicæni. II, act. 6, pag. 1141, tom. VIII *Concil.* edit. Ven-Labb.

(e) Conc. Ephes., act. 1, tom. III *Concil.*, pagg. 1000, 1008, 1037.

(f) *Ibid.* act. 2, pag. 1149.

(g) *Ibid.* act. 1, pag. 995 et 1077.

(h) *Ibid.* act. 6, pag. 1315.

(i) Lequien. *Or. Christ.* tom. I, pag. 464.

(j) Bin. *Concil.* tom. II, part II, pag. 70.

(k) Baluz. *Concil.* app. pag. 917.

(l) Fabric. *Bibl. Gr.* tom. VIII, pag. 583.

(m) Conc. Ephes., part. III, pag. 1560, tom. III, cit.

(n) *Ibid.* act. 1, pag. 1049.

(o) Lequien. l. c.

(p) Concil. Chalc., act. 16, tom. IV *Concil.*, pag. 1756.

(q) Theodot. *Exposit.* § 24, infra, pag. 439.

(r) Conc. Ephes. part. III, *Concil.* tom. III, cit. pagg. 1512, 1529 et 1546.

(s) Conc. Nicæni. II, act. 6, *Concil.* tom. VIII, pagg. 1144 et 1198.

nus, qui utrumque contextum erudita ejus manu A
invicem comparatum, nota consignavit anni 1651 (t).
Prodiit autem hujusmodi opusculum Romæ anno
1669, Clementi IX pontifici maximo nuncupatum ab
eminentissimo Francisco cardinali Barberino : illud-
que deinceps Francisco Combesius cum nova ver-
sione ac notis, subjuncta quoque Germani patriar-
chæ Constantinopolitani Homilia in sanctæ Mariæ
dormitionem, iterum edidit Parisiis anno 1675, 8.
Hanc vero editionem Combesianam, quam ne Tille-
montius quidem vidit (u), licet nobis summo studio
conquisitam, haud tamen acquirere licuit : adeoque
Romanam alicubi recensitam nonnullisque notulis
subjectis prelo commisimus. Conjecit Fabricius (v),
opus inscripsisse Theodotum Lauso, quem in fine
blande compellat (x) his verbis usus, *φίλη κεφαλή,*
quemque præterea initio a pietate ac fidei constantia
plurimum commendat : Lauso inquam illi, cui noster
præsul Ancyranus nuncupavit *libros sex contra*
Nestorium nunc deperditos, ut auctor est Epipha-
nius l. c.

III. Celebrato jam concilio Ephesino, adeoque
Nestorio deposito, adversus hunc hæresiarcham
ascriptum hujusmodi opus arguitur ex variis locis
infra indicatis (y) ; ubi Theodotus Nestorium ipsum,
etiam nomine tenus, aggreditur : nisi forte quis
malit eidem operi manum admovisse Theodotum,
dum adhuc Patres in concilio coacti manebant. Sic
enim scribit (z) : *Principium ergo fidei de Unigenito,*
hæc Patrum expositio est. Cum enim de Unigenito
disquisitio ab ipsis institueretur, quod tunc temporis
Arius, uti nunc Nestorius ; idcirco congregati tunc
temporis Patres, ut et nunc, etc. : καὶ τότε, καθάπερ
καὶ νῦν. (Sic enim hic legendum, ut infra in erratis
advertimus.) Sed illud potissimum in hoc libello
attendendum, quod in eo se animadvertisse putat cl.
Lequienius sic inquit (a) : « Theodotus in sua
Expositione adversus Nestorium, Eutychi hæretico
quadamtenus prælusisse videtur, diversas duas in
Christo abnegando naturas, *οὐκ ὁμοίας διαφορούς* (b). »
Hæc ille. Gravi sane censura notatus hic præsul
Ancyranus. At vero, quo pacto demum Eutychi præ-
tulisse existimandus Theodotus, qui, ut legimus
apud Photium (c), in epistola synodica Sophronii
Hierosolymitani recensetur inter præcipuos sanctos
Patres, *quorum testimonia duplicem in Christo Deo*
nostro operationem prædicarunt ? Quo pacto, inquam,
duas in Christo naturas abnegasse dicendus Theodo-
tus, qui eas contra in hoc ipsomet opusculo palam

agnoscit his verbis (d) ? *ΘΥΚΕΤΙ οὖν μετὰ τὴν ἑνω-*
σιν Θεοῦ πρὸς ἄνθρωπον ΔΥΟ ΠΡΑΓΜΑΤΑ νοήσαντες
οἱ Πατέρες, εἰκότως Ἰησοῦν λέγοντες, τὸν Θεὸν Ἀδῶν
σημαίνουσι, καὶ κατὰ τοῦ θεολόγου φράζοντες, Ἀδῶν
τὸν ὀρώμενον, Ἰησοῦν ἑρμηνεύουσιν. ΟΥ ΤΑΞ ΘΥ-
ΣΕΙΕ ΣΥΤΧΕΟΝΤΕΣ, ἀλλὰ δηλοῦντες τὴν ἑνωσιν.
Patres igitur post unionem Dei ad hominem, non
JAM AMPLIUS DUAS RES intelligentes, merito cum Je-
sus dicunt, Deum Verbum designant ; et secundum
Theologum loquentes, Verbum quod oculis videbatur,
Jesus interpretantur : NON CONFUNDENTES NATURAS,
sed unionem ostendentes. Ecce tibi Theodotum sanctis
Patribus adhaerentem *non confundentibus natu-*
ras, adeoque duas et ipsum naturas in Christo pro-
stantem. At enim idem Theodotus paulo ante in
Christo *οὐκ ὁμοίας διαφορούς* admittebat. Audis.
Quid tum postea ? An vero sui statim oblitus, con-
traria paucis interpositis scripserit Ancyrae antistes,
ut quod ibi modo negarit, hic mox asseruerit ? Hæc
est sane, quod quisquam id jure censeat. Locus ita-
que superius objectus, non jam eo sensu quo Le-
quienius, accipiendus videtur ; sed eo utique quo in
posteriore sententia ipse Theodotus dixit, *οὐκ ἔστι δύο*
πράγματα, id est, *non jam amplius duas res diver-*
sas ac distinctas, sive duas personas in Christo esse
intelligendas : Nestorium nimirum oppugnans ; qui,
ut verbis utar Petavii (e), quantum in Trinitatem
invehere studens, duos re ipsa separatos ac disjunc-
ctos a se mutuo, hoc est, personas duas, in Chri-
sto clam et subdole agnoscebat. Jam vero et ipse
quidem Tillemontius in Lequienii sententiam præ-
vererat (f) : at, libello attentius perlecto, immerito eo
nomine carpi Theodotum probe intellexit. Quapro-
pter amplissimus cardinalis Barberinus de hujus
modi Theodoti opere verba faciens, illud esse *op-*
prime theologicum, sincerissime orthodoxum, valde
laudatum veteribus, jure optimo pronuntiasse intel-
ligitur (g).

IV. Expositionem in symbolum Nicænum excipiant
homiliæ sex, quarum tres priores ex actis concilii
Ephesini desumpsimus (h). Harum prima et secunda
in diem natalem Salvatoris habitæ, atque in eodem
concilio lectæ fuisse feruntur. Et prima quidem in
hæresi Nestoriana oppugnanda tota versatur. Se-
cunda vero, cujus etiam meminit Epiphanius diaconus
in actis concilii Nicæni n (i), Photini simul er-
rores evertit. Quæ est autem ordine tertia, Ephesi
contra Nestorium habita dicitur in die *san-cti Joannis*
evangelistæ. De his porro tribus homiliis adeas, si

(t) Ex monit. ad lector. edit. Rom.

(u) Tillem. tom. XIV, pag. 252, not. 1.

(v) Fabric. *Bibl. Gr.* tom. IX, pag. 270, num. 4

(x) Theodot. *Exposit.* § 24, infra, pag. 439.

(y) Id. *ibid.* § 4, infra, pag. 430 ; § 10, *ibid.*,
§ 13, pag. 432. § 17, pag. 435.

(z) Id. *ibid.* § 9, infra, pag. 430.

(a) Lequien. l. c.

(b) Theodot. *Exposit.* § 10, infra, pag. 431.

(c) Phot. *Bibl.* cod. 231, pag. 890.

(d) Theodot. *Exposit.* § 13, infra, pag. 432.

(e) Petav. *De Incarn.* lib. v, cap. 10, § 3.

(f) Tillem. tom. XIV, pag. 293.

(g) In nuncup. ad Clem. IX, pag. 4, edit. Rom.

(h) Conc. Ephes. part. III, pagg. 1512-1523, 1529-
1541, 1545-1549, tom. III *Concil.* edit. Ven-Labb.

(i) Conc. Nicæna. II., act. 6., pag. 1144, tom. VII
Concil.

lubet, Tillemontium (j). Quod vero attinet ad homiliam quartam, illam quidem inter Amphilochoi opera ex codice Sirmondiano ediderat Combefisius (k), sed subdubitans. De a enim hæc habet (l): « Est illa satis quidem erudita; stylo tamen minus forte Amphilochoiano, excepta etiam ætate: nam pugnat contra Nestorium, quem ex nomine Θεωδώρου appellat (m): quomodo vir sanctus modestusque, vix ante exauctorationem quam ipse non vidit, sedente Iconii Valeriano et Ephesinis Patribus exauctorantibus considerente, præsertim sede illa elatum, appellare præsumperit? » Ita Combefisius: qui tamen deinceps melius edoctus, permotusque tum fide ms. codicis Mazariniani, tum maxime auctoritate sancti Nicephori, qui tanquam indubitatum Theodoti monumentum eandem homiliam citat in Antirrheticis, illam demum Theodoto variis in locis asseruit (n), præcipue vero in notis ad orationem iv sancti Procli Constantinopolitani episcopi (o). Eam itaque in Theodoti Homiliarum censum admittentes, ex Amphilocho Combesiano descripsimus, et adnotationes editoris eidem subdidimus. Reliquas denique duas homilias, quarum altera in *Domini nostri Jesu Christi Natalem*, altera in *sanctam Ma-*

riam Dei genitricem et in sanctam Christi Nativitatem inscribuntur, eruit ex mss. codicibus bibliothecæ Mazarinianæ laudatus Combefisius, ac Latine tantum intexuit suæ Bibliothecæ concionatoris (p), unde sumus eas mutuati. Cæterum hic sub finem Romani editoris cui Expositionem in symbolum Nicænum acceptam referimus, de Theodoti sive stylo sive disputandi ratione judicium describere placet: « Istarum omnium orationum, inquit, uti et hujus (Expositionis) quam damus, stylus purus est; sensa sublimia, sed clare proposita; modus disputandi argutus et pressus, sed disertus; argumenta ex locis vere theologice Scripturæ ac conciliorum efficacissime deducta: sic tamen ut acrimoniam certaminis, lenis quædam placiditas suavissime condiat, æstibusque iræ quamvis justæ in detestabiles hæresum auctores, oleum quasi quoddam semper innatæ Christianæ ac paternæ charitatis: quæ omnia cum legenti cuilibet palam appareant, comminisci equidem nequeo unde Sixtus Senensis hauserit, quod affirmat de hoc nostro Theodoto (q), *diagnostico illum more et valde obscure scribere*. Vides tu ipse, lector, et judica. »

(j) Tillem. tom. XIV, pagg. 453 seq.

(k) Amphil. Opp. pagg. 36 seqq.

(l) Combefis., *Ad Amphil.* pag. 243.

(m) Theodot. homil. 4, § 7, infra, pag. 462.

(n) Combefis. in recens. auctorib. ad tom. I

Bibl. concion. pagg. 3 et 45, et ibid. pag. 475 not. margin.

(o) Procl. Orat.

(p) Combefis. *Bibl. conc.*, tom. I, pagg. 111 et 99.

(q) Sixt. Sen. lib. iv *Bibl. sanct.* pag. 329. edit. Colon. ann. 1575.

ΘΕΟΔΟΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΓΚΥΡΑΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ

Ἐν ἀγίῳ ἐν Νικαίᾳ Πατέρων τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτώ.

THEODOTI EPISCOPI ANCYRANI

EXPOSITIO SYMBOLI

Sanctorum trecentum octodecim Patrum concilii Nicæni.

Α'. Τὸ μὲν ἐν εἴῃ πίστει στερεῶν τε καὶ βέβαιον εἴς τῆς φιλοχριστοῦ ψυχῆς οὐδαμῶς θαλεύεται. καὶ ἀπιστοῦσιν ἐχθροὶ τὰ τῆς ἀπιστίας ζιζάνια. Τὴν γὰρ πίστιν ἐκ προγόνων διαδεξάμενος, ἔρρισμα τῆς αὐτῆς ζωῆς τὴν εὐσέβειαν ἔχεις: ἐπειδὴ ἡ ἀληθῆς αὐτῆ πίστις καὶ οἰκουμένην διώρθωσε, καὶ πλάνην ἔσθεσε, καὶ δαίμονας ἤλασε, καὶ βασιλείαν εὐσεβοῦσαν λαμπροτέραν τοῖς τροπαίοις ἔδειξε: καὶ μάρτυς τοῦ λόγου τῶν πραγμάτων ἡ πείρα γεγένηται. Καὶ γὰρ τυράννοις οἱ εὐσεβέστατοι βασιλεῖς ἐτροπύσαντο πλειονας, εὐχὴ πόρρωθεν καταβαλόντες αὐτούς: καὶ βαρβάρων ἀπόνοιαν πολλάκις ἠμύναντο, πίστει φραξάμενοι, καὶ τῇ τῶν προγόνων εὐσεβείᾳ. Ἐπειδὴ γὰρ

I. Animæ tuæ Christi amore succensæ firmitas et constantia in fide nequaquam fluctuat; licet inimici infidelitatis zizania superseminent. Cum fidem a majoribus quasi per manus traditam acceperis, pietatem vitæ tuæ præsidium ac munimentum habes; quandoquidem vera hæc fides et terrarum orbem ad meliorem statum perduxit, et errorem exstinxit, et dæmones profligavit, et religiosum impetium quibusvis tropæis splendidius exornavit: atque ipsa rerum experientia orationi meæ testimonium perhibet. Etenim piissimi imperatores plures tyrannos precibus eminus prostratos subverterunt: et barbarorum dementiam, fidei armatura et majorum

pietate muniti sæpenumero propulsarunt. Nam ubi ipsi fidem immotam servant, Deus ipsorum imperium ab omnibus insidiis conservat: quemadmodum enim barbarorum incursum corporibus periculum affert; ita dæmon adversus animas bellum excitat, sermonibus errorum veritatem oppugnans. Atque hæc lenius Dominus alia ratione significans pulchram ad discipulos suos narrationem instituebat, sermonem quidem pietatis bonum semen, at superinseminatas infidelitatis doctrinas zizania appellans¹: et doctrinam agriculturam cælestem vocans, fructus vero recte credentium pietatem intelligit. Neque enim tanto gaudio perfruitur agricola manipulos colligens, quantum Christus lætatur veram fidem apud constantes percipiens. Nam quod ipse exierit ad seminandum verbum, inquit: « Ego ex Patre exivi, et veni in mundum²: » et quidem vox, « exivi, » deitatis condescensionem sive demissionem indicat; altera autem, « veni, » propriam significat majestatem.

II. Cæterum et causam ostendit adventus sui, dum ait: « Exivit seminans seminare³. » Sed ipse quidem bonus agricola bonum veræ fidei sermonem disseminavit, ostendens semetipsum Deum propter homines hominem factum: non hominem nudum a Deo honorum prærogativa ornatum, ut quidam opinantur, sed, ut dixi, Deum commercium cum hominibus suscipientem. Hæc enim præcipua est gratia et salus hominum, Deum propter amorem erga homines humana suscepisse. Et hæc quidem de semetipso affirmat, et Deum semetipsum ostendens et hominem: illud quidem propria sua natura existens, hoc autem hominum amore factus. Nam et hominibus condescendit, ideoque factus est homo, vere illud existens quod apparebat; et permansit quod erat: non illud deponens, et hoc factus; non mutans deitatem, sed suscipiens ex Maria Virgine humanitatem; non desinens esse quod erat, sed factus quod non erat. Idem enim utrumque de semetipso affirmat; et Deum se esse significans proprio Patri coæqualem, dum ait: « Ego et Pater unum sumus⁴; » item: « Qui videt me, videt et Patrem meum⁵; » et hominem semetipsum ostendens, cum diceret: « Quid me queritis interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum⁶? » non quidem alium aliquem significans divinis proprietatibus, alium vero indicans passionibus humanis: sed semetipsum unum eundemque et Deum vocat, et hominem ostendit. Unus quidem idemque erat, et illud existens, et hoc ostendens. Nam et Patri semetipsum consubstantialem, et hominibus dignitate parem ostendit: illud quidem existens per naturam, hoc autem hominum amore suscipiens. Neque enim humanitas a divinitate sejuncta erat; ut aiunt illi qui Christum nunc dividunt, et ex mysterio faciunt equivocationem, verborum artificio fidei nostræ simplicitatem perturbantes; ut humanitate a divi-

A ἔχουσι τὴν πίστιν ἀκίνητον, φυλάττει Θεὸς αὐτῶν τὴν βασιλείαν ἀνεπιβούλευτον· ὥσπερ γὰρ κατὰ σαμάτων ἐφοδὸς γίνεται βαρβάρων, οὕτω κατὰ τῶν ψυχῶν ἐξοκλίζει πόλεμον ὁ δαίμων, λόγοις ἀπάτης πρὸς τὴν ἀλήθειαν πολεμῶν. Ταῦτα μὲν οὖν πρῶτον σημαίνει ὁ Κύριος ἑτέρῳ τρόπῳ καλῶς τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς διηγήσατο· σπόρον μὲν καλὸν ἐνομάσας τῆς εὐσεβείας τὸν λόγον· ζιζάνια δὲ προσαγορεύσας τὰ ἐπισπειρόμενα τῆς ἀπιστίας διδάγματα· καὶ τὴν διδασκαλίαν γεωργίαν καλεῖ οὐράνιον· γενήματα δὲ τὴν εὐσέβειαν τῶν γενησῶν πιστευομένων εἰδώς. Οὐ γὰρ οὕτω χαίρει γεωργὸς ἀμώμενος ἐράγματα, ὡς εὐφραίνεται Χριστὸς γησίαν πίστιν παρὰ τῶν βεβαίων καρπούμενος. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἐξῆλθεν ἵνα σπείρῃ τὸν λόγον, λέγει: « Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἦκω· » καὶ τὸ μὲν, « ἐξῆλθον, » τὴν συγκατάθεσιν τῆς θεότητος μὲνύει, τὸ δὲ « ἦκω, » τὴν ἐμφάνειαν τὴν ἰδίαν σημαίνει.

B. Λοιπὸν καὶ τὴν αἰτίαν λέγει τῆς αὐτοῦ παρουσίας, εἰπὼν: « Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι. » Ἄλλ' οὕτως μὲν ὁ καλὸς γεωργὸς καλὸν τῆς ὁρθῆς πίστεως κατέσπειρε λόγον· αὐτὸν δεικνύς Θεὸν δι' ἀνθρώπους γενόμενον ἀνθρώπων οὐκ ἀνθρώπων φίλον τετιμημένον παρὰ Θεοῦ, ὡς τινες ὑπελήφασιν· ἀλλ', ὡς ἔφη, Θεὸν πρὸς ἀνθρώπους κοινωνίαν ἐλάμενος. Αὕτη γὰρ ἐστὶ πρώτη τῶν ἀνθρώπων τιμὴ τε καὶ σωτηρία, τὸ Θεὸν ἐλάσθαι τὰ ἀνθρώπινα διὰ φιλανθρωπίαν. Ταῦτα μὲν οὖν αὐτὸς περὶ αὐτοῦ λέγει, καὶ Θεὸν δεικνύς αὐτὸν καὶ ἀνθρώπων· τὸ μὲν ὦν, διὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν· τὸ δὲ διὰ φιλανθρωπίαν γενόμενος. Καὶ γὰρ καὶ ἀνθρώποις συγκατέβη, καὶ διὰ τοῦτο γέγονεν ἀνθρώπος, τοῦτο ἀληθῶς ὦν, ὅπερ ἐφαίνετο· καὶ μεμένηκε ὅπερ ἦν· οὐδ' ἀποθέμενος ἐκεῖνο, καὶ τοῦτο γενόμενος· οὐ μεταβαλὼν θεότητα, ἀλλὰ προσλαβὼν ἐκ Μαρίας τὴν ἀνθρωπότητα· οὐκ ἀπογενόμενος ὃ ἦν, ἀλλὰ γενόμενος ὃ οὐκ ἦν. Ὁ γὰρ αὐτὸς περὶ αὐτοῦ ἐκάτερα λέγει: Θεὸν τε αὐτὸν σημαίνων Ἰσὺν τῷ ἰδίῳ Πατρὶ, δι' ὧν ἔφη: « Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἔσμεν· » καὶ, « Ὁ ἰσραηλῆς ἐμὲ, ἐώρακε τὸν Πατέρα μου· » καὶ ἀνθρώπων ἐπιδεικνύς αὐτὸν, δι' ὧν ἔλεγε: « Τί με ζητεῖτε ἀποκτείνειν, ἀνθρώπων ὅς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα; » οὐχ ἕτερον μὲν τινα σημαίνων τοὺς θεϊκοὺς ἰδιώμασιν, ἄλλον δὲ δηλῶν τοῖς ἀνθρωπίνους παθήμασιν· ἀλλ' αὐτὸν ἓνα καὶ αὐτὸν Θεὸν τε λέγει, καὶ δείκνυσιν ἀνθρώπων. Εἷς γὰρ ἦν καὶ ὁ αὐτὸς· καὶ τοῦτο ὦν καὶ ἐκεῖνο δεικνύμενος. Καὶ γὰρ τῷ Πατρὶ δείκνυσιν αὐτὸν ὁμοούσιον, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐμότημον· τὸ μὲν ὦν, διὰ τὴν φύσιν· τὸ δὲ ἐλάμενος, διὰ φιλανθρωπίαν. Οὐ γὰρ ἀνθρωπότης διαστῆκε θεότητος, ὡς οἱ νῦν διαίρουντες τὸν Χριστὸν φασί, καὶ ὁμοουμίαν ποιήσαντες τὸ μυστήριον, τέρχην λόγων ἐπιβολοῦντες τῆς πίστεως ἡμῶν τὴν ἀκλόνητα· ἵνα ἀνθρωπότητα τῆς θεότητος ἀποστήσαντες, καὶ τὴν σωτήριον ταύτην ἔκωσιν ἄσπαστες, ἐπιστάχτοις λό-

¹ Matth. xiii, 25. ² Joan. xvi, 28. ³ Matth. xiii, 5. ⁴ Joan. i, 50. ⁵ Joan. xiv, 9. ⁶ Joan. vii, 20; viii, 40.

γοις τὴν οἰκονομίαν ἀνέλωσι. Τί γὰρ ὀκονομήθη, ἂν λεγέτωσαν ἡμῖν, εἰ καθὼς αἶψα καὶ τότε Θεὸς ἀνθρώπου διήρητο; Ἄλλ' οἰκονομίαν Θεοῦ, καὶ διὰ κενώσεως συγκατάθεσιν λέγομεν· ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος γέγονεν ἀνθρώπος, οὐ μεταβληθεὶς τὴν φύσιν, ἀλλὰ θαυματουργήσας τὴν ἕνωσιν. Καὶ αὕτη ἡ οἰκονομία πάντα λόγον ἀνθρώπων κινήσασα.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἀνθρώπινα πάθη αὐτῷ προσάπτει Θεῷ· οὐ παθητὴν διδάσκων θεότητα, ἀλλ' ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν πρὸς ἀνθρώπους συμπάθειαν θαυματουργουμένην εἰπών. Παθεῖν γὰρ ὑπὲρ ἀνθρώπων θελήσας Θεὸς τὰ ἀνθρώπινα, εἴτα τὴν φύσιν ἔχων ἀνεπίδεκτον τῶν παθῶν, κατέβη πρὸς τὸ ἐνωθῆναι τῷ παθητῷ, ἵνα ἡ ἕνωσις τὸ πάθος ποιήσῃ καὶ τοῦ Θεοῦ. ἐπειδήπερ ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ τῶν παθημάτων οὐκ ἦν δεκτικὴ. Καὶ τοῦτο ὁ μέγας Παῦλος ἔλεγε· «Κηρύσσομεν Θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκρυμμένην, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν. Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τῆς δόξης τὸν Κύριον ἐσταύρωσαν.» Καὶ μὴν ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐστὶν ἀπαθής· ἀλλ' ἐδέξατο σταυρὸν, ἐνώσας ἑαυτῷ τὸ πάσχειν δυνάμενον. Τοῦτο καὶ Πέτρος ὁ μέγας ἐμνημόνευσεν, ὅτε τὸν ἐκ γενετῆς χωλὸν ἐθεράπευσε, καὶ ἐθαυμάζετο, ἀτενὲς ὁρώντων εἰς αὐτὸν τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐκπληττομένων ἐπὶ τῷ θαύματι· πρὸς οὓς ἀποκρινόμενος, οὕτως ἔφη· «Ἄνδρες Ἰσραηλίται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ, ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ (1) εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; Ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ἐδίδαξε τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς παρεδώκατε, καὶ ἔρνησασθε κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν. Ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε, καὶ ἤτησασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνετε.» Καὶ μὴν ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀρχηγὸς ἀθάνατός ἐστιν· ἀλλ' ἐνωθεὶς τῷ θνητῷ ἀπεκτάθη, φησίν. Ἡ γὰρ εἰς Θεὸν ἕνωσις οὐκ ἀφίησιν εἰς ἀνθρώπον μόνον περιγράφεσθαι τὰ παθήματα. Διὰ τοῦτο δὲ τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καλεῖ Ἰησοῦν, τὴν προσηγορίαν τὴν ἐκ τῆς Μαρίας τεθείσαν τῷ βρέφει ἐκείνῳ γεγενῆσθαι δηλῶν· καὶ τὸν αὐτὸν πάλιν καὶ Ἰησοῦν καλεῖ, καὶ ἀρχηγὸν προσαγορεύει ζωῆς· τὸν αὐτὸν ποιητὴν τε ὁμοῦ τῶν ἀπάντων δεικνύς, καὶ ἀνθρώπον θανάτου γευσάμενον.

Δ'. Καὶ ἵνα μὴ τοῦτον μὲν, ἄλλον, ἔστρον δὲ ἐκείνον νοῆς, τοῖς ἀνθρωπίνους ὁ Παῦλος ἀναμίξας τὰ θεϊκὰ, ἐκάτερα περὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λέγει· Θεὸν δεικνύς· γενόμενον ἀνθρώπον· καὶ διὰ τοῦτο τὸν αὐτὸν τὰ μὲν ἐνεργοῦντα θεϊκῶς, τὰ δὲ ὡς ἀνθρώπον ὑπομένοντα· οὐ μεταβλήθέντος Θεοῦ, οὐδὲ τὸ φαινόμενον ζευσασμένου. Παράδοξος γὰρ ἡ ἕνωσις γέγονεν· εἰ γὰρ σύγχυσις φύσεων ἐποίησε τὴν ἕνωσιν, οὐκ ἔν

nitate separata, et salutari hac unione dissoluta, ascitiis rationum commentis dispensationem penitus tollant. Dicant enim nobis, qua in re dispensatum fuerit, si quemadmodum semper, ita et tunc Deus ab homine erat divisus? Sed Dei dispensationem per exinanitionem dicimus; quod ipse Deus Verbum factus est homo, non mutans naturam, sed miraculose efficiens unionem. Et hæc dispensatio omnem humanam rationem exsuperat.

III. Ideoque magnus ille Paulus humanas passiones ipsi Deo attribuit: non deitatem passibilem docens, sed Dei optimi maximi miraculosam erga homines compassionem exprimens. Nam Deus pro hominibus humana sustinere cupiens, et natura passionum nequaquam capaci præditus, descendit ut uniretur passibili, ut unio passionem quoque Deo communem faceret, quandoquidem Dei natura passiones suscipere non poterat. Et hoc magnus ille Paulus significans dicebat: «Prædicamus Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum hujus sæculi cognovit. Si enim cognovissent, non utique Dominum gloriæ crucifixissent? » Et quidem Dominus gloriæ est impassibilis; sed uniens sibimetipsi quod pati poterat, crucem subiit. Idem quoque magnus ille Petrus commemorabat, cum claudum ex utero matris summa omnium cum admiratione sanasset; et Judæis fixis oculis eum intuentibus et miraculo attonitis, in hæc verba responderet: «Viri Israelitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut pietate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham et Isaac et Jacob, Deus patrum nostrorum glorificavit Filium suum Jesum, quem vos tradidistis et negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti: vos autem sanctum et justum negastis, et petiistis virum homicidam donari vobis; auctorem vero vitæ interfecistis? » Aliqui auctor vitæ nostræ immortalis est, sed unitum mortali interfectum asserit: nam unio cum Deo non permittit passiones in solo homine circumscribi. Ideo autem unigenitum Dei Filium Jesum appellat, hoc nomen puerulo illi ex Maria nato impositum fuisse significans: rursusque eundem et Jesum vocat, et auctorem vitæ appellat, eundem simul et creatorem universorum, et hominem qui mortem gustavit, ostendens.

IV. Et ne alium hunc ab illo cogites, Paulus humanis divina permiscens, utraque de uno eodemque pronuntiat; ostendens Deum hominem factum, ideoque eundem partim operantem instar Dei, partim ut hominem passionibus obnoxium: neutiquam mutato Deo nec speciem qua apparuit mentiente. Mirabilis enim facta fuit unio: nam si naturarum confusio unionem efficeret, id quod fa-

¹ I Cor. xi, 1, 8. ² Act. iii, 12-15.

(1) *Εὐσεβεία*. Vulgatus interpres legebat, *εὐουσία*, *potestate*. Neque aliter Chrysostomus, Hom. in illud, *Filius ex se nihil facit*, opp. tom. VI, pag.

264, qui tamen alibi semel iterumque habet, quemadmodum Theodotus, *εὐσεβεία*, tom. V, pag. 192, et tom. IX, pag. 69.

ctum est nequaquam esset miraculum : nunc vero signum aliquid, et illud quidem miraculosum, tibi ostendit. Noli igitur rationem querere in iis quæ supra rationem facta et miraculose perpetrata fuerunt virtute divina : quæ quidem naturæ rationem suscipit, sed humanum intellectum exsuperat. Nam si generationis secundum carnem rationem proferre nequis (eamdem enim et Virginem esse, et Matrem evasisse, naturæ ratio ignorat, sed Dei virtus ac potentia id ostendit; et omnes qui se Christianos esse gloriantur, id una nobiscum utique fatentur), quinam ineffabilem Dei cum homine unionem ratione exquiris? Ego vero existimo homini recte sentienti in primis sciendum quid de Deo querere et quid credere oporteat : quæcunque enim secundum nostram naturam operatur, ea exquirere et cogitando pervestigare licet; sed quæcunque supra rationem naturamque nostram miraculose perpetrat, ea fide tenere, non rationibus exquirere debemus. Cujusmodi est hoc ipsum orationis nostræ subjectum. Propositum erat Deo pro hominibus pati : fecit quod voluit : « Omnia enim quæcunque voluit Dominus, fecit ». Non secundum divinam naturam passibilis factus : abiit! sed potens facere quod vellet, sublit nativitatem ex Virgine, quandoquidem jam ante homo fieri subierat. Qui ergo genus nostrum suscepit, nativitatem non abhorruit. Atque hoc ipsum ostendens magnus ille Paulus ait : « Misit Deus Filium suum factum ex muliere »; » quoniam illum qui erat et qui factus est tatis non mutatis.

V. Ubi ergo nunc ille est qui clamat : Heus, bone vir, Maria nequaquam Deum genuit? Solvis, o homo, Dei ad homines condescensionem : hoc enim est Deum hominibus condescendisse, quod natura Deus existens generationem hominibus salutarem subiit. Tollis generationem? solvis profecto et salutarem condescensionem. Improbas gratiam? ergo et salutem perdidisti. Pudet te ejus quod factum est? Pudebit ergo tui et Dominum Jesum in regno cælorum. « Quemcunque enim, inquit, pudet mei et meorum sermonum, ejus et me pudebit coram Patre meo qui est in cælis ». Et nisi Deus foret qui humana sustinebat, sed humanitas ad instar nostri a deitate sejuncta, neutra naturarum pudendum quid operabatur. Homo enim prædicabat virtutem, Deus autem sanabat infirmitates. Quid igitur erat, cujus nos nequaquam pudere debere dicebat, cum homo nihil faciat dignum pudore, nec Deus quidquam propria divinitate minus abjectiusque suscipiat? Quoniam vero cum Deus esset, humana sustinuit, ne passiones Deo probro duceres, et dispensationis te puderet quam ex affectu erga homines operatus est, ideo dicit : « Quemcunque pudet mei et meorum sermonum, pudebit

Α θαύμα τὸ γεγεννημένον· νῦν δὲ σημεῖόν τι σοὶ καὶ παράδοξον δείκνυσσι. Μὴ τολῶνς ζητεῖ λόγον τῶν ὑπὲρ λόγον γενομένων καὶ θαυματουργηθέντων ἐκ δυνάμεως θεϊκῆς· καταλαβούσης μὲν τὸν λόγον τῆς φύσεως, ὑπερβαλοῦσης δὲ τὰς ἀνθρώπων ἐννοίας. Εἰ γὰρ τοῦ κατὰ σάρκα τόκου λόγον οὐκ ἔχεις εἰπεῖν τὸ γὰρ τὴν αὐτὴν εἶναι Παρθένον, καὶ γεγονέναι Μητέρα, οὐ γνωρίζει μὲν ὁ λόγος τῆς φύσεως, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ δύναμις (2) ἔδοξε· καὶ τοῦτο πάντες ἂν ἡμῖν συνομολογήσαιεν, οἱ αὐχοῦντες εἶναι Χριστιανοί· πῶς τὴν ἀπόβρῃτον ἔνωσιν Θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπων λόγον ζητεῖς; Ἄλλ' οἴμαι τὸν εὐφρονούντα προσήκειν εἰδέναι· τί μὲν ζητεῖν περὶ Θεοῦ, τί δὲ πιστεύειν ὀφείλομαι· ὅσα μὲν γὰρ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐνεργεῖ φύσιν, ἔστι ζητεῖν διερευνῆναι τὰς ἐννοίας· ὅσα δὲ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν λόγον καὶ τὴν φύσιν θαυματουργεῖ, κρίσει κρατεῖν ὀφείλομαι, οὐ ζητεῖν λόγοις. Οἶσον ἀπὸ τοῦ τοῦτο νῦν τὸ τῷ λόγῳ προκειμένον. Ἐλάτω Θεὸς ὑπὲρ ἀνθρώπων παθεῖν· πεποίηκεν ἕπερ ἠθέλησε. « Πάντα γὰρ ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν. » Οὐ κατὰ τὴν θεϊκὴν φύσιν γενόμενος· παθητὸς, ἀπαγε· ἀλλὰ διηγεῖς ὅπερ ἠθέλησεν, εἰλάτω τόκον ἐκ Παρθένου· ἐπειδὴ πρὸ τούτου γενέσθαι ἀνθρώπος καταδέχεται. Ὁ οὖν τὸ γένος ἐλάμενος, τὴν τόκον οὐ παρητήσατο. Τοῦτο δὲ καὶ σημαίνων ὁ μέγας Παῦλος φησιν· « Ἐξ-ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός· » ὅτι τὸν ὄντα καὶ τὸν γενόμενον, ἵνα ἡ χάρις ἐποίησε, θαυματουργοῦντος Θεοῦ, οὐκ ἀμείβοντα· φύσεις.

gratia unum fecit, Deo miraculose id efficiente, la-

Ε'. Πούποτε νῦν ἔστιν ὁ βοῶν· Ὁὐκ ἔτεκεν, ὦ βέλ-τιστε, Μαρία Θεόν; Ἄλυσίς (3), ἀνθρώπη, τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους συγκατάθεσιν· τοῦτο γὰρ ἔστιν ὁ τοῖς ἀνθρώποις συγκατέθετο Θεός, ὅτι ὦν τὴν φύσιν Θεός, καταδέχεται τόκον, ἀνθρώπων σωτήριον. Ἀναίρεις τὸν τόκον; οὐκοῦν τὴν σωτήριον συγκατάθεσιν ἔλυσας. Ἀθετεῖς τὴν χάριν; οὐκοῦν τὴν σωτηρίαν ἀπώλεσας. Ἐπαισχύνῃ τὸν γενόμενον; οὐκοῦν ἐπαισχυνθήσεται· σε Κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. « Ὅς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με, φησὶ, καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, ἐπαισχυνθήσονται καὶ γὰρ αὐτὸν παρὰ τῷ Πατρὶ μου τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Καὶ μὴ εἰ μὴ Θεός ἦν ὑπομένων ἀνθρώπων· ἀλλὰ ἀνθρωπότης καθ' ἡμᾶς διεσθῆκε θεότητος, οὐδετέρα τῶν φύσεων αἰσχύνῃ ἐργάζετο. Ὁ μὲν γὰρ ἀνθρώπος ἐκήρυσσεν ἀρετὴν, ὁ δὲ Θεός ἴδτω νοσήματα. Τί οὖν ἦν ὅπερ ἔλεγε μὴ δεῖν ἐπαισχυνοσθαι; οὐδὲ τοῦ ἀνθρώπου τι πρόξενος ἔδειξεν αἰσχύνῃς, οὐδὲ τοῦ Θεοῦ καταδεξαμένου ἑλαττόν τι τῆς ἰδίας θεότητος; ἀλλ' ἐπειδὴ Θεός ὦν ὑπέμεινε τὰ ἀνθρώπινα, ἵνα μὴ πάθῃ ἐπονείδισις Θεῶν, καὶ ἐπαισχυνθῆς οἰκονομίαν ἦν διὰ φιλανθρωπίαν ἐργάσατο, φησὶν· « Ὅς ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, ἐπαισχυνθήσονται καὶ γὰρ αὐτὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. » Τούτων ἀκούσας

* Psal. cxxxiv, 5. ¹⁰ Galat. iv, 4. ¹¹ Luc. ix, 26. ¹² Rom. i, 16.

(2) Ἐδοξε. Rescr. ἐδοξε, ut legebat interpret. (3) Ἄλυσίς. Legit interpret. λύεις.

ὁ μέγας Παῦλος τῶν λόγων ἐβόα λέγων· « Οὐ γὰρ Α
ἐπαισχύνομαι τὸ Εὐαγγέλιον. » Τί γὰρ αἰσχύνῃς
ἔχει τὸ Εὐαγγέλιον, ὃ θαυμάσιε Παῦλε; τί ἄφορο-
μνος λέγεις; « Οὐκ ἐπαισχύνομαι τὸ Εὐαγγέλιον; »
ἀρετὴν κηρύττετε, φιλανθρωπίαν διδάσκεις Θεοῦ,
ἀφρώστους ἰασαί, ἐλαύνεις τοὺς δαίμονας, ἀνίστη-
εις τοὺς νεκροὺς. Τί οὖν ἐστὶν ὁ καυχώμενος λέγεις,
« Οὐκ ἐπαισχύνομαι; » Θεὸν, φησὶ, λέγω ὑπὲρ ἀνθρώ-
πων παθόντα τὰ ἀνθρώπινα· ὁ τοῖς πολλοῖς αἰσχύνῃ
Θεοῦ, ἐγὼ δὲ οὐκ ἐπαισχύνομαι. Οὐ γὰρ παθητὴν
ἐπέσχευ τὴν φύσιν, ἀλλὰ Θεοῦ διδάσκω φιλανθρωπίαν.
« Χριστὸν γὰρ κηρύττομεν, φησὶν, ἐσταυρωμένον,
Ἰουδαίους μὲν ἐκάνθαλον, Ἰθνησι δὲ μωρίαν. Καὶ τίς
ἐστὶν ὁ σταυρωθεὶς Χριστός; λέγε. « Αὐτοῖς δὲ τοῖς
κλητοῖς Ἰουδαίοις τε φησὶ καὶ Ἑλλήσι κηρύττομεν
Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν, καὶ Θεοῦ σοφίαν. » Ταῦτα Β
τοῖς Ἑλλήσι μωρία νομιζέται· σοφίαν γὰρ Θεοῦ
ἀκούοντες ἐσταυρωμένην οἱ Ἕλληνας, πλάτιν ἐκτί-
νουνσι γέλωτα, θεότητα οὐλομενοι παθητὴν λέγεσθαι
τῷ πιστεύοντι.

Γ. Μὴ οὖν ἀσθενῆ νομίσῃς Θεὸν, προσέχων τοῖς
πίθεσιν· ἀλλὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὴν περιου-
σίαν ἐννοεῖς, διὰ νομιζομένης ἀσθενείας τὴν ἡμῶν
ἀσθένειαν λύσαντος. « Τὸ γὰρ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ,
ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων, » ὁ Παῦλος φησὶ.
Καὶ τί ποτὲ ἐστὶν ἄρα τοῦ Θεοῦ ἀσθενὲς, εἰ μὴ τις
ἐκείνου τὴν ἐμὴν ἀσθένειαν γεγονέναι λογίσοιτο;
Πῶς γὰρ ἀσθενὲς ὁ τῶν οὐρανῶν ποιητὴς; τίς
ἀσθένεια τοῦ λόγῳ τὰ πάντα δημιουργήσαντος;
ποῖον Θεοῦ ἀσθενὲς τοῦ τὴν γῆν ἐπ' ἀθήλοισ ὄροις
πέδησαντος; Ἄλλ' ἐπειδὴ τὴν ἐμὴν ἀσθένειαν ἴδων
καποίηται ὁ τὰς ἡμῶν ἀσθενείας διαλύσαι βουλόμενος,
φησὶν ὁ Παῦλος, « Τὸ τοῦ Θεοῦ ἀσθενὲς, ἰσχυρότερον
τῶν ἀνθρώπων ἐστίν. » Ἐπειδὴ δὲ καὶ, « Τὸ μωρὸν
τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν, » ὁ Παῦλος
ἔφη, τί ἀνεπίκοιν μωρὸν τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ τοῦτο, ὅπερ
ἡμεῖς περὶ Θεοῦ λέγομεν, τὸν ἀπαθῆ τῆ φῶσει δέξα-
σθαι πάθη; ὅπερ μωρὸν μὲν οἱ Ἕλληνας κρίνουσι, πι-
στεύειν οὐκ εἰδότες τοῖς πράγμασι, ἀλλὰ πάντα πο-
λυπραγμαίνειν ταῖς ἐννοίαις. Ἡμεῖς δὲ ταῦτα δύνα-
μιν Θεοῦ καὶ περιουσίαν φαιμέν. Ἄλλὰ τοῦτο, φησὶν,
ὁ μωρὸν μὲν παρὰ τοῖς Ἑλλήσι κρίνεται, παρ' ἡμῶν
δὲ σοφία πιστεύεται, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐγέ-
νετο. Ἐν γὰρ οὐκ ἔλυσε κακίαν ἢ τοῦ κόσμου σοφία,
ταύτην ἐσκέδασε τὸ μωρὸν τοῦτο νομιζόμενον τοῦ Θεοῦ·
ὃ ἡμῶν μὲν ἐστὶ πιστὸν, Ἑλλήσι δὲ καὶ ἀπίστοις
μωρία νομιζομένη. Ἄλλ' ἡμεῖς τῆς πίστεως τὴν ἀπό-
δειξιν ἐν τοῖς πράγμασι ἔχομεν, τῆς περὶ Θεοῦ
νομιζομένης ἀσθενείας τὴν ἀφέλειαν καρπούμενο·
καὶ γὰρ αὕτη τὰς ἡμῶν νόσους ἴασατο. Καὶ τὸ μωρὸν
νομιζόμενον τοῦ Θεοῦ ἐνίκησεν εὐσεβεῖα τὴν τοῦ
κόσμου σοφίαν. Οὐκοῦν μὴ καταγίνωσκε πάθους;
μηδὲ διάβαλλε τὸ φαινόμενον τοῖς ἀπίστοις μωρὸν·
ταυτὶ γὰρ τὰ ὅσα τῶν ἀπίστων λεγόμενα τὴν εἰκο-

A et me illius in regno caelorum. » Hæc verba au-
diens magnus ille Paulus exclamabat : « Non enim
pudet me Evangelii ¹². » Et quid pudoris habet
Evangelium, o admirande Paule? qua suspitione
ductus dicis : « Non pudet me Evangelii? » virtu-
tem prædicas, misericordiam Dei doces, infirmos
sanas, dæmōnes ejicis, mortuos resuscitas. Quid
igitur est, quod gloriabundus dicis : « Non me
pudet? » Deum, inquit, humana propter homines
passum dico; quod multis probrosum videtur, ejus
vero non me pudet. Neque enim passibilem natu-
ram introduco, sed Dei erga homines misericordiam
doceo. « Christum enim, inquit, prædicamus cru-
cifixum : Judæis quidem scandalum, gentibus vero
stultitiam ¹³. » Et quis est ille crucifixus Christus?
dic, quæso. « Ipsi autem electis Judæis, inquit, et
Græcis prædicamus Christum Dei potentiam et Dei
sapientiam ¹⁴ : » hæc a Græcis stultitia existimatur;
nam ubi Græci audiunt Dei sapientiam crucifixam,
risum largum extollunt, putantes deitatem passi-
bilem credentibus annuntiari.

VI. Quocirca noli Deum infirmum existimare,
passionibus animum intendens : sed potentie ejus
magnitudinem cogita, qui per infirmitatem, ut
credebatur, nostram infirmitatem solvit. « Quod
enim infirmum est Dei, fortius est hominibus, »
inquit Paulus ¹⁵. Ecquid ergo infirmum est Dei,
nisi quis meam infirmitatem illius factam esse cogi-
tet? Quomodo enim infirmus est caelorum condi-
tor? quæ infirmitas ejus, qui omnia verbo creavit?
quid infirmum Dei, qui terra incognitis terminis
constrinxit? Sed quia meam infirmitatem sibi pro-
priam fecit, qui nostras infirmitates dissolvere vo-
luit; ideo, inquit Paulus, « quod infirmum est Dei,
fortius est hominibus. » Quoniam vero, « Quod stul-
tum est Dei, sapientius est hominibus ¹⁶, » ut idem
Paulus ait : quidnam stultum Dei vocaverit, nisi
illud quod nos de Deo dicimus, natura impassibi-
lem subire passiones? quod quidem Græci stultum
judicant, dum fidem rebus adhibere nescii, animi
cogitationibus omnia curiosius investigant. Nos
autem hanc Dei virtutem et excellentiam esse infir-
mam. Sed illud, inquit, quod stultum quidem a
Græcis judicatur, a nobis autem sapientia creditur,
sapientius hominibus factum est. Peccatum enim
quod mundi sapientia non dissolvit, dispulit illud
quod stultum Dei credebatur : quod nobis quidem
fide dignum, Græcis autem atque infidelibus stul-
titia censetur. At nos fidei demonstrationem in rebus
ipsis habemus, qui infirmitatis illius quæ Dei esse
existimatur, usum fructumque percepimus : illa
enim languores nostros sanavit; et quod stultum
censebatur Dei, pietate mundi sapientiam vicit.
Nequaquam ergo passiones rejice, nec quod infide-
libus stultum videtur, incusa : ista enim quæ ab in-

¹² Rom. 1, 16. ¹³ I Cor. 1, 23. ¹⁴ ibid. 24. ¹⁵ ibid. 25. ¹⁶ ibid.

Adelibus dicuntur, dispensationem corrigunt. Quid igitur rationem miraculorum Dei quaeris, nec beneficia animadvertis?

VII. Verum quoniam nonnulli infidelium cogitationibus semetipsos tradentes, Christiani quidem volunt existimari; Dei autem miraculis credere non volunt qui unum quidem Filium dicunt, duo autem sub voce Filii significari intelligunt: et unum Christum asserunt, sed appellationem illam æquivocam constituunt, ut hominem a Deo disjungant, et Deum Verbum ab homine separent, atque unionem dividant, quam Deus dispensatione efficiens cælum hominibus aperuit; nam Dei in terris apparitio homines cælorum cives effecit: et naturæ nostræ gloriam tollunt, dum Dei cum hominibus communionem ex amore erga homines dispensatam improbare conantur. Si enim neque Deus humana cum hominibus communia habuit, ita ut ipse voluit, quantumque par erat; neque homo deitati fuit unitus, sed suis proprietatibus, et natura alterum ab altero fuit divisum: dicant nobis, quænam fuit dispensatio? qualem dicent Dei condescensionem? quis semetipsum exinanivit, in forma Dei existens¹⁷? quis semetipsam humiliavit in sublimitate deitatis constitutus? quis pauper factus est, cum esset dives¹⁸ secundum deitatem? Quomodo Dominus cruci affixus est, nisi ipsi unio cum eo qui clavis affixus pendebat, intercederet? quomodo vero principem vitæ Judæi interfecerunt, nisi per omnia ei qui mortuus est, unitus, nec ulla re ab eo sejunctus fuerit? et quomodo Filius hominis ex cælo descendit, nisi descendenti arctissime fuit unitus; non ut deorsum permaneret, sed ut una secum elevaret unitum? Non coascendes, o homo, una cum Deo, nisi Dei condescensionem confitearis: «Unus est qui descendit, idem qui et ascendit,» inquit Paulus¹⁹; non alius et alius, sed unus idemque est: nequaquam divisus, nec duo post unionem existens. Nam «qui descendit, inquit, idem est qui et ascendit super cælos, ut impletet omnia²⁰.» Quæ quondam duo apparebant, dispensatio unum effecit. Quapropter noli post indissolubilem unicam duos dividat.

VIII. Idem hoc et sancti Patres docuerunt, qui ab apostolis dispensationis mysterium acceperunt. Hoc de Unigenito trecenti et octodecim Patres Nicææ congregati constituerunt. Quos dum se sequi affirmat ille qui Christum duo esse putat, repugnat illorum sententiis, fidem eorum penitus abnegans. Cum enim omnes illi quemadmodum unum Patrem, ita et unum Filium asserant; hic dum duo sub Filii appellatione significari statuit, fidem abnegavit illorum: qui unum Filium dicunt. Sed ut clarius constet quod dico, ipsa Patrum verba exponam, inter-

¹⁷ Philipp. II, 6-8. ¹⁸ II Cor. VIII, 9. ¹⁹ Ephes. IV, 9. ²⁰ ibid. 10.

(4) Οὕτω. Aut legendum οὕτως, quemadmodum legit Origenes *Contra Celsum* lib. I, cap. 33, aut restituendum αὐτός juxta textum Ephes. IV, 10, at-

Α νομίζω διώρθωσε. Τί οὖν ζητεῖς τοῦ Θεοῦ θεμάτων τὸν λόγον, καὶ οὐ προσέχεις τοῖς κατορθώμασιν;

Ζ'. Ἄλλ' ἐπιπέθῃ τοῖς τῶν ἀπίστων λογισμαῖς ἐκδόντες τινὲς ἑαυτοὺς, Χριστιανοὶ μὲν νομιζέσθαι βούλονται, τοῖς τοῦ Θεοῦ δὲ θαύμασι πιστεύειν οὐ θέλουσιν, οἱ λέγοντες μὲν ἕνα Υἱὸν, νοοῦντες δὲ ἕνα τὰ ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ σημαίνόμενα· καὶ λέγοντες ἕνα Χριστὸν, ὁμώνυμον δὲ ταύτην τὴν προσηγορίαν τιθέμενοι, ἵνα διαστήσωσιν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸν Λόγον ἀνθρώπου χωρίσωσιν, καὶ διελθῶσιν ἕνωσιν, ἣν οἰκονομήσας Θεὸς οὐρανῶν ἀνθρώποις ἀνέφραξεν. Ἢ γὰρ Θεοῦ ἐπὶ γῆς ἐμφάνεια οὐρανῶν πολιτῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐποίησε· καὶ ἀναίρουσι τῆς ἡμετέρας φύσεως τὴν τιμὴν, ἀθετῆται βουλόμενοι τὴν ἐκ φιλανθρωπίας οἰκονομηθεῖσαν πρὸς ἀνθρώπους κοινωνίαν Θεοῦ. Εἰ γὰρ μήτε Θεὸς ἀνθρώποις ἐκοινώησε πραγμάτων, ὡς ἠέλησέ τε καὶ ἐνεδέχεται· μήτε ἀνθρώπος ἠνώθη Θεότητι, ἀλλὰ τοῖς ἰδίαις ἰδιώμασι τε καὶ φύσει διετηρημένος τοῦ ἑτέρου ὁ ἕτερος, τίς ἡ οἰκονομία, λέγοιτο ἡμῖν; ποίαν ἐροῦσι Θεοῦ συγκατάθεσιν; τίς ἑαυτὸν ἐκένωσε ἐν μορφῇ ὑπαρχῶν Θεοῦ; τίς ἑαυτὸν ἐταπείνωσεν ἐν περιωπῇ θεότητος ὄν; τίς ἐπίπνευσε, πλουτῶν τὴν θεότητα; Πῶς ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐσταύρωται, εἰ μὴ ἄρα ἔνωσιν πρὸς τὸν καθλιωθέντα ἐκτήσατο; πῶς δὲ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπέχετιναν οἱ Ἰουδαῖοι, εἰ μὴ κατὰ πάντα ἴσονται τῷ τεθνηκότι, μηδὲν διεισάμενος; πῶς δὲ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκεν, εἰ μὴ τῷ καταβάντι κατὰ ἀκριβείαν ἦνωται, οὐχ ἵνα μένη κάτω, ἀλλ' ἵνα ἑαυτῷ συναγάγῃ τὸν ἐνώμενον ἠνωμένον καίμενον; Οὐ συνανέρχη, ἀνθρώπου Θεοῦ, εἰ μὴ Θεοῦ ὁμολογήσεις τὴν συγκατάθεσιν. «Εἷς ἐστὶν ὁ καταβάς, οὕτω (4) καὶ ὁ ἀναβάς,» ὁ Παῦλος φησὶν· οὐκ ἄλλος καὶ ἄλλος, ἀλλ' ὁ αὐτός ἐστιν οὐκέτι διαιρούμενος; οὐκέτι μετὰ τὴν ἔνωσιν δύο νοοῦμενος. Ὁ γὰρ «Καταβάς,» φησὶν, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς; ὑπεράνω τῶν ἀνθρώπων, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα. Τὰ θεωρηθέντα ποτὲ δύο, ἡ οἰκονομία ἐν εἰργάσαστο. Οὐκοῦν μηκέτι λέγε δύο μετὰ τὴν ἄλυτον ἔνωσιν. Ὁ ἦνωσεν ἡ χάρις, μὴ διαίρει τὴν ἔνωσιν. Quod gratia univii, cogitatio non

Η'. Τοῦτο καὶ οἱ πατέρες ἐδίδαξαν Παρὰ τῶν ἀποστόλων διαδεχόμενοι τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον. Τοῦτο περὶ τοῦ Μονογενεοῦ ἐθέσπισαν οἱ ἐπὶ τῆς Νικαίας συναχθέντες ὀκτωκαίδεκα καὶ τριακόσιοι. Οἱ, πείθεσθαι λέγων ὁ τὸν Χριστὸν δύο νοῦν, μέγισταις ἐννοίαις, τὴν ἐκείνων πίστιν παντελῶς ἠρνήμενος. Πάντων γὰρ ἐκείνων, ὡσπερ ἕνα Πατέρα, οὕτω καὶ ἕνα Υἱὸν εἰπόντων, οὗτος δύο σημαίνεσθαι ὑπὲρ τῆς τοῦ Υἱοῦ προσηγορίας τιθέμενος, τὴν πίστιν ἐκείνων ἠρνήσατο, εἰπόντων ἕνα Υἱόν. Μᾶλλον δὲ ἵνα σαφὲς γένηται τὸ βῆθην, αὐτῶν τῶν βῆμάτων τῶν

que hanc lectionem secutus videtur interpret: quin et paulo post ipsemet auctor.

Πατέρων ἐκθίζομεν, τὴν ἐρητινείαν αὐτῶν οὐκ ἐξω-
 θεν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν αὐτοῖς εἰρημένων ποιοῦμενοι.
 Ἔχει οὖν τῆς πίστεως ἐκείνων ἡ ἐκθεσις ὧδε·
 « Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παγκράτορα,
 πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν ποιητὴν. Καὶ εἰς ἓνα
 Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γενη-
 θέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν, ἐκ τῆς
 οὐσίας τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν
 ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα,
 ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε
 ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν δι' ἡμᾶς
 τοῦς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν
 κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα,
 τεθνήσκοντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελ-
 θόντα εἰς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ
 νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τοῦς δὲ λέγοντας,
 ἦν ποτε οὐκ ἦν· καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν·
 καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἐτέρας ὑποστά-
 σεως· ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλ-
 λωιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τούτους ἀναθεματίζει ἡ
 καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. » Οὗτοι μὲν οἱ
 τῶν Πατέρων λόγοι τὴν περὶ τοῦ Μονογενοῦς πίστιν
 ἡμῖν ἐκτιθέμενοι, καθάπερ τινὰ κανόνα, πᾶσαν ἐπι-
 νοίαν ἀνθρώπων διορθοῦμενοι. Ὅσπερ γὰρ σφαλλο-
 μένην αἰσθησὶν περὶ τὴν εὐθύτητα τοῦ ξύλου διορ-
 θοῦται κανὼν, τῆς διατροφῆς ἑλεγχος γενόμενος·
 οὕτως ὁ λόγος οὗτος τῶν ἀνθρώπων διορθοῦται τὴν
 ἔννοιαν, ἐπινοίας (5) τὴν πίστιν ἡμῶν διαστρέφειν
 ἐθέλουσι. Τούτοις ἐπώμεθα, τοῖς λόγοις πιστεύοντες,
 οὐ προβλήματα πλέκοντες. Πιστεύομεν γὰρ εἶπον
 ἐκεῖνοι, οὐκ ἀποδείξεις τὰς διὰ λόγων παρέχουσαν.
 Τοιγαροῦν πιστεύομεν καὶ ἡμεῖς· οὕτως ἔχειν τὰ εἰ-
 ρημένα, ἀπάσης (6) περιέργου ζητήσεως παντελῶς
 ἀπεχόμενοι. Οὐ γὰρ εὐθύνομεν τὰ ὑπὲρ τῶν Πατέρων
 πεπιστευμένα· ἀλλ' ὁμολογοῦμεν ταῦθ'· οὕτως γεγε-
 νῆσθαι παρὰ Θεοῦ, τῆς πίστεως ἡμῖν βεβαιούσης τὴν
 ἔννοιαν. Ὅσπερ Χριστιανῶν ἀλλοτριός ἐστι πᾶς ὁ τῆς
 ἐκθέσεως ταύτης παρηλλαγμένα φρονῶν, κἂν πιθα-
 νόν τι περὶ τῆς πίστεως ἡμῶν λέγειν δοκῇ. Οὐδὲ γὰρ
 οὐδὲ τῶν ἐξω τις ἀποδείξειν ἀπαιτεῖ τῆς τῶν μαθημά-
 των ἀρχῆς· ἀλλὰ πιστεῖ παρὰ τοῦ διδασκάλου τὴν
 ἀρχὴν ὑποδέχεται, οὐδένα κατὰ ταύτης κινῶν λο-
 γισμῶν.

¶ Ἀρχὴ τοίνυν τῆς περὶ τοῦ Μονογενοῦς πίστεως
 ἡ ἐκθεσις· αὕτη τῶν Πατέρων γένετα. Ἐπειδὴ γὰρ
 περὶ τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῖς ἡ διέψις ἐγένετο, τότε
 Ἀρείου, καθάπερ νῦν Νεστορίου, τῷ σκόρῳ τῆς εὐ-
 σεβείας ἐπισπείραντος ζιζάνια, καὶ τοῦ Μονογενοῦς
 τὴν δόξαν παρατιτρώσκον ἐπιχειρήσαντος· καὶ Λό-
 γον μὲν τοῦ Πατρὸς εἶναι· λέγοντος τὴν μονογενῆ,
 τῆς δὲ Δεσποτικῆς ἀξίας καὶ δόξης ἀπολειπούμενον·
 τούτου χάριν ξυναγθέντες οἱ Πατέρες καὶ νῦν, ποιοῦσι
 τὴν εὐσεβείαν ἡμῶν νόμον, τοῖς περὶ τοῦ Μονογενοῦς
 πᾶσι σοφισμασι τὴν τῶν ἀπλουστέρων κλείναντες
 ἀκοήν. Διὸ καὶ περὶ Μονογενοῦς αὐτοῖς προκειμένης
 τῆς σχέσεως, τὸν κανόνα τῆς πίστεως· οἱ Πατέρες

pretatione eorum non extrinsecus, sed ex ipsismet
 illorum verbis petita. Expositio ergo fidei ipsorum
 hoc modo sese habet: « Credimus in unum Deum
 Patrem omnipotentem, factorem omnium visibilium
 et invisibilium. Et in unum Dominum Jesum Chri-
 stum Filium Dei unigenitum, natum ex Patre, hoc
 est, ex substantia Patris, Deum de Deo, lumen de
 lumine, Deum verum de Deo vero; genitum, non
 factum; consubstantialem Patri, per quem omnia
 facta sunt, tam quæ in cælo, quam quæ in terra.
 Qui propter nos homines et propter nostram salutem
 descendit, et incarnatus est, et homo factus est:
 qui passus est et resurrexit tertia die: et ascendit
 in cælos; qui venturus est judicare vivos et mortuos.
 Et in Spiritum sanctum. Eos vero qui dicunt: Erat
 aliquando cum non esset; item: Antequam gigne-
 retur, non erat; et: Quod ex non existentibus
 factus sit, aut ex alia subsistentia sive substantia,
 qui dicunt, vel mutabilem vel variabilem esse Fi-
 lium Dei, hosce anathematizat catholica et apo-
 stolica Ecclesia. » Hæc Patrum verba sunt, quæ
 fidem de Unigenito nobis exponunt, et instar normæ
 alicujus omnem humanam cogitationem dirigunt.
 Quemadmodum enim norma sensum circa ligni re-
 ctitudinem errantem corrigit, obliquitatem arguens:
 ita et hæc oratio hominum intellectum dirigit, qui
 fidem nostram suis cogitationibus pervertere cupiunt.
 Hosce et nos sequamur, verbis ipsis credentes, non
 quæstiones nectentes. Aiunt enim illi, credimus,
 non demonstrationum rationes adducimus. Cre-
 damus ergo et nos, ea quæ diximus, ita se habere,
 et ab omni-curiosa inquisitione penitus abstinentes.
 Neque enim nos quæ a Patribus credita fuerunt,
 corrigimus: sed hæc ita a Deo facta fuisse, fide in-
 tellectum nostrum confirmante, constemur. Adeo
 ut Christianorum consortio alienus sit, quicumque
 diversa sentit ab hac expositione; etiamsi probabile
 quid de fide nostra dicere videatur. Nam nec quis-
 quam eorum qui extra Ecclesiam sunt, principium
 scientiarum sibi demonstrari postulat, sed fide a
 magistro principium suscipit, nullam contra id ip-
 sum controversiam movens.

IX. Principium ergo fidei de Unigenito, hæc Pa-
 trum expositio est. Cum enim de Unigenito disqui-
 sitio ab ipsis institueretur, quod tunc temporis
 Arius, uti nunc Nestorius, super pietatis sementem
 zizania superseminaret, gloriamque Unigeniti in-
 fringere conaretur, et unigenitum quidem Verbum
 Patris esse diceret, sed dignitate et gloria Domini
 destitutum: idcirco congregati tunc temporis Pa-
 tres, ut et hoc tempore, legem pietatis nostræ pro-
 ponunt; omnibus sophismatis de Unigenito simpli-
 ciorum aures occludentes. Ideoque cum de Uni-
 genito ipsis proposita esset disquisitio, hanc fidei
 regulam sancti Patres exposuerunt, principio facto

locum ita reddit: *Ab omni curiosa disquisitione penitus abstinentes; neque enim in ea quæ a Patribus credita fuerunt, inquirimus.*

(5) Ἐπινοίας. Fort. οἱ ἐπινοίας.

(6) Ἀπάσης—πεπιστευμένα. Cotelerius in notis ad Constit. Apost. lib. v. cap. 4, sub finem, hunc

a Patre, licet nulla unquam questio de Deo Patre fuerit. Quinam ergo expositionis principium fecerunt a Patre, cum nulla de eo esset questio? quoniam sapientiam et magno quodam consilio munimentum fidei nostræ parabant, primo loco nominabant Patrem. Sed cognoscemus ipsorum sapientiam, si verba eorum accurate attendamus. « Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem visibilibus omnium et invisibilibus. » Equis eorum qui recte sapiunt, atque intellectu secundum naturam utuntur, hoc ignorat? Omnibus quidem hoc manifestum est: sed Patres orationem suam hoc modo ordiuntur, non ut rem omnibus notam dicant: sed quia sicuti unam Patrem, ita et unum Dominum Jesum Christum noverant, præmittunt Filio unum Patrem: ut quemadmodum de Patre intellexisti, « unum Deum omnipotentem, » ita etiam de unigenito Filio unum intelligamus: nec duo sub Filii appellatione significari putemus. Sicuti enim dicentes unum Patrem, nequaquam duplicem de eo cogitationem indicant; sic et unum dicentes Filium Dominum nostrum Jesum Christum, nullo modo duplicem significari volunt. Nam in Deo, nec Patris appellatio duo significat, nec Filii nomen duo significata indicat. Hoc ergo docentes sancti Patres a doctrina de uno Patre exorsi, unum quoque subjungunt Filium unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum: ut unitate Patris unum quoque intelligendum esse Filium cognosceremus.

X. At ille, qui novo verborum commento simpliciter fidei nostræ perturbare conatur, sed a Christo præpeditus fuit, commune pluribus et Filii et Christi nomen esse asserit; ostium hoc blasphemis adversus Christum aperiens: et in Salvatore nostro duas diversas res hisce nominibus significari affirmat; quorum utrumque unum quidem nomen, res autem duas esse dicit: et appellationem quidem unam esse ait, duo autem ponit significata. Sed heus tu, si ut unum Filii nomen dicis, ita unam intelligis rem significatam; unum Filium affirmas, et Patres sequeris. Sin autem unum dicis Filii nomen, et unum Christi nomen ponis; hoc autem nomine diversas substantias significari asseris, non consentis cum sanctis Patribus credentibus in unum Dominum Jesum Christum eodem modo, uti crederant in unum Deum Patrem omnipotentem. Nam si de Dei nomine apud eos questio esset, atque unum Filium dicerent; tum tua cavillatio haberet locum; qui nomen quidem unum, significata autem plura ponis. Si vero nominum apud eos exigua fuerit ratio, unum autem unigenitum Filium appellarint; quid relicto significato nomini inhæres? quodque illi rem ipsam attendentes unum dicunt, id tu ut unum nomen, res plures significans, exponis? Nam et hanc sanctorum Patrum de Filio locutionem interpretans Nestorius in litteris, quibus Cyrillo archiepiscopo magis Alexandriæ respondet, qui liberis verbis defenderat pietatem, et per epi-

scopum λέξθεντο, ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τὴν ἀρχὴν ποιησάμενον· καὶ μὴ οὐδέποτε ζήτησις ἐγένετο περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Πῶς οὖν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκθέσεως ποιήθηται, ζήτησις οὐδεμιᾶς οὐσίας περὶ αὐτοῦ; ἀλλὰ τί σοφὸν καὶ μέγα πρὸς ἀσφάλειαν ἡμῶν τῆς πίστεως κατασκευάζοντες, πρῶτον εἶπον Πατέρα. Εἰσέμεθα δὲ τὴν σοφίαν αὐτῶν, προσέχοντες αὐτῶν μετὰ ἀκριβείας τοῖς ῥήμασι. « Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν ποιητὴν. » Τίς γὰρ ἀγνοεῖ τοῦτο τῶν εὐφρονούντων, καὶ κατὰ φύσιν ταῖς ἐννοιαῖς χρωμένων; Ἄπανσι μὲν τοῦτο δηλὸν ἐστίν· ἀλλ' οὕτως οἱ Πατέρες ἀρχονται τοῦ λόγου, οὐχ ἵνα τὸ πᾶσι γινώριμον εἰπωσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὡς ἓνα Πατέρα, οὕτως καὶ ἓνα ἤδυσαν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, πρῶτον τὰ τοῦτο τοῦ Ἰησοῦ τὸν ἓνα Πατέρα, ἵν' ὡσπερ ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸν, « Ἐνα μονογενῆς Θεὸν παντοκράτορα, οὕτως καὶ περὶ τοῦ μονογενοῦς Ἰησοῦ, ἓνα νοήσωμεν, οὐδαμοῦ δύο νοούντες ὑπὸ τῆς προσηγορίας τοῦ Ἰησοῦ σημαίνοντα. Ὅσπερ γὰρ ἓνα εἰπόντες Πατέρα, δευτὴν τὴν περὶ αὐτοῦ οὐκ ἀπεφάναντο ἐννοίαν· οὕτως καὶ ἓνα εἰπόντες Ἰῶν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, οὐ βούλονται κατ' οὐδένα τρόπον δηλοῦσθαι δευτέρον. Ἐπὶ γὰρ Θεοῦ οὕτω Πατρὸς προσηγορία δύο σημαίνει, οὕτω Ἰησοῦ τὸ ὄνομα τὰ σημαίνοντα δύο δηλοῖ. Τοῦτο μὲν οὖν διδάσκοντες οἱ Πατέρες, τῆς περὶ τοῦ ἐνὸς Πατρὸς διδασκαλίας ἀρξάμενοι, ἓνα ἐπήγαγον καὶ Ἰῶν μονογενῆ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· ἵνα τῆ ἐνότητι τοῦ Πατρὸς τὴν περὶ τοῦ ἐνὸς Ἰησοῦ κατανοήσωμεν ἐννοίαν.

C I. Ἄλλ' ὁ ἐπιστάχτοις λόγοις τὸ ἀπλοῦν τῆς πίστεως ἡμῶν θολῶσαι θελήσας, κωλυθεὶς δὲ ὑπὸ Χριστοῦ, κοινὸν πλειόνων ὄνομα λέγει, τό τε Ἰῶν, καὶ τὸ Χριστός· θύραν ταύτην ἀνοίγων τῆς κατὰ Χριστοῦ βλασφημίας· καὶ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος δύο πράγματα εἶναι ταῦτα δηλωτικὰ λέγει· ὡν ἕκαστον ἐν μὲν ὄνομα λέγει, τὰ δὲ πράγματα δύο, καὶ τὴν μὲν ὀνομασίαν μίαν εἶναι φησι, τὰ δὲ σημαίνοντα δύο τίθηται. Ἄλλ' εἰ μὲν ὡς ἐν ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ λέγεις, ὡς οὗτος, οὕτως νοεῖς καὶ πρᾶγμα τὸ σημαίνοντα ἐν, ἓνα λέγεις Ἰῶν, καὶ ἀκολουθεῖς τοῖς Πατέραςιν. Εἰ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ λέγεις ἐν, καὶ τὸ Χριστός ὄνομα τίθεις ἐν, ὑπὸ δὲ τοῦ ὀνόματος τούτου οὐσίας διαφόρους σημαίνεσθαι λέγεις, οὐ συμφωνεῖς τοῖς Πατέραςιν, πιστεύσασιν εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν οὕτως, ὡς ἐπίστευσαν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα. Εἰ μὲν γὰρ περὶ ὀνόματος ἦν ἡ σκέψις αὐτοῖς, καὶ ἔλεγον ἓνα Ἰῶν, εἶχέ σου χώραν τὸ σόφισμα, τιθεμένου τὸ μὲν ὄνομα ἐν, τὰ δὲ σημαίνοντα πλείω. Εἰ δὲ ὀλίγος μὲν αὐτοῖς περὶ τῶν ὀνομάτων ὁ λόγος ἐγένετο, ἓνα δὲ μονογενῆ τὸν Ἰῶν προσηγόρευσαν, τί περιπλέκη προσηγορίᾳ, καταλιπόν τὸ δηλούμενον; καὶ ὅπερ ἐκείνοι λέγουσιν ἐν προσέχοντες τῷ πρᾶγμα, τοῦτο σὺ ὡς ὄνομα ἐν, πλείωνων πραγμάτων ἐκτίθη σημαίνον; καὶ γὰρ καὶ ταύτην περὶ τοῦ Ἰησοῦ τὴν λέξιν τῶν Πατέρων ἐρμηνεύσας Νεστόριος, ἐν οἷς ἀντεπιστέλλων γράφει τῷ τῆς μεγάλης Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπισκόπῳ Κυρίλλῳ, παρρησιασασμένῳ περὶ τοῦ λόγου τῆς οὐσεύσεως, καὶ διὰ γράμματος

αὐτὸν μεταστῆσαι τῆς πλάνης βουλευσαμένῳ, καὶ πρὸς ἰσπώπησιν ἐκθεμένῳ τὴν πίστιν τῶν ὀκτωκαίδεκα καὶ τριακοσίων Πατέρων, ἀντεπιστέλλων Nestorius αὐταῖς ταῖς λέξεσι ταῦτά φησι· « Κἀν μοι τὰς ἀκοὰς εἰς ἀδελφικὴν ἰατρειάν παράσχη, αὐτὰς σοι τὰς τῶν ἁγίων ἐκείνων φωνὰς παραθήσομαι, τῆς κατ' ἐκείνων ἀπαλλάξας συκοφαντίας, καὶ τῆς κατὰ τῶν θείων Γραφῶν δι' ἐκείνων. » Εἶτα τὴν λέξιν τῶν Πατέρων παρατίθει οὕτω φησί· « Πιστεύω τοῖνον καὶ εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. »

IA'. Εὐθύς σὺ ἐνταυθὰ μοι σκόπει κλοπὴν ἀναιδῶς τολμωμένην. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ Πατέρες ἓνα νοεῖσθαι θέλοντες τὸν Υἱόν, εἶπον, « Πιστεύομεν καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱόν τοῦ Θεοῦ, » κατέπει τῆς λέξεως τῶν Πατέρων τὸ, ἓνα, ἵνα ἔχη χώραν ξυναγαγῆν Υἱοῦ δύο τὰ σημαίνόμενα. Ἄλλ' ἀφωράθη, ὃ βέλτεστε, τὸ καίριον τῆς πίστεως ἡμῶν ὀφελόμενος. Οὐ γὰρ εἶπον ἐκεῖνοι, πιστεύομεν καὶ εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς σὺ παραλογισάμενος ἔφη· ἀλλ' εἰπόντες, « Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, » ὑπήγαγον, « Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. » σὺ δὲ τὸ, ἓνα, ὑφελόμενος περὶ τοῦ Υἱοῦ εἰρημένον, ἐκ τῆς κλοπῆς ταύτης θύραν ἀνοίγεις τῇ πλάνῃ· ἵν' εἰπῆν δυνήθης, καὶ Υἱοῦ καὶ Χριστοῦ δύο τὰ σημαίνόμενα· καὶ τὸ μὲν, φύσει τὴν τιμὴν, τὸ δὲ, χάριτι κεκτημένον. Καὶ οὕτως ἀποστῆσαι δυνήθης Χριστιανούς εἴθετε τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἑσταυρωμένον, ὅς κατὰ χάριν παρὰ τοὺς ἄλλους τετιμημένον παρὰ Θεοῦ. Τοῖς γὰρ ἔχουσι τὸ κατὰ φύσιν, οὐ χρεῖα τοῦ κατὰ χάριν Θεοῦ. Ὅπη μοι καὶ θαυμάζειν ἐπέρχεται, πῶς τὰ καίρια τῆς τῶν Πατέρων ἐκθέσεως Nestorius περιελών, ἵνα ταῦτα κατασκευάσῃ, τῇ ἐκθέσει τῆς πίστεως αὐτῶν ξυνηθέσθαι λέγει. Εἰ γὰρ ξυνηθέσθαι τοῖς εἰρημένοις μὴ κλαπέτω τὸ καιριώτερον· εἰ δὲ τῆς ἐκθέσεως τῶν Πατέρων ὑφαίρει, ὃ τὴν αὐτῶν μάλιστα πίστιν δηλοῖ, ὡς ταῖς σαῖς ἐννοιαῖς πολέμιον, πῶς συμφωνεῖν λέγῃς, οἷς πείθεσθαι μὴ θέλῃς; ἀλλὰ θέλει τῇ αὐτοῦ πλάνῃ τὸ τῶν Πατέρων ἀξίωμα περιθεῖς, τοῦτω πρὸς τὴν ἀπάτην ἔλκεσι τοὺς ἀπλουστέρους· κροβάλλεσθαι μὲν πίστιν ἀρχαῖαν σκηπτούμενος, αὐτὴν δὲ ταύτην πρὸς τὴν αὐτοῦ πλάνην ταῖς τῶν λόγων κλοπαῖς παρατρέπων.

IB'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὸς τὸ Ἰησοῦς ὄνομα τῆς ἀνθρώπου φύσεως μόνῃς προσηγορίαν καλεῖ· ταύτην γὰρ ἔθετο, φησὶ, τὴν ὀνομασίαν ἢ Παρθένος τῷ βρέφει, κατὰ χρησμὸν τοῦ ἀγγέλου λέγοντος· « Καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. » Καὶ τοῦτω στρέφων ξυναγῶς ἐν τῷ πρὸς τὸν μέγαν καὶ ἀγιώτατον ἐπίσκοπον Κύριλλον γράμματι; λέγει· Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας· καὶ ἔζησεν. Ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ Ἡῶρον· τὸν Ἰησοῦν ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων· πανταχοῦ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν τῇ τοῦ Ἰησοῦς προσηγορίᾳ καλεῖσθαι βουλόμενος. Ὅρα πῶς ἡ τῶν Πατέρων παράδοσις πανήρῃσι παντελῶς ταύτην αὐτοῦ

stolam deserendi erroris auctor illi fuerat, atque ad redarguendum ipsum, fidem trecentorum et octo-decim Patrum proposuerat: huic, inquam, Nestorius in hæc verba describit: « Et si aures mihi ad fraternalm medelam præbueris, ipsas tibi sanctorum illorum voces adducam, vindicans eas a calumniis, quæ etipsis et per eas divinis Litteris affinguntur. » Deinde appositis sanctorum Patrum dictis ita subjungit: « Credo igitur in Dominum Jesum Christum. »

XI. Hic statim fraudem impudentissimam animadvertete. Nam cum sancti Patres unum Filium intelligi volentes dixerint: « Credimus et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, » suffuratur ex verbis sanctorum Patrum vocem, unum, ut locum habeat introducendi duas significationes vocis, Filii. Sed deprehensus es in furto, o bone vir: subtrahens id, quod in fide nostra præcipui momenti est. Neque enim illi dixerunt: Credimus et in Dominum Jesum Christum, ut tu falsarius affirmas; sed dicentes: « Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem; » subjungebant: « et in unum Dominum Jesum Christum. » Tu vero subtracta voce, unum, quæ de Filio dicta fuerat, hoc furto januam errori aperis: ut dicere queas, et vocis Filii, et Christi duas esse significationes, quarum altera natura, altera gratia gloriosum ostendat, et ut hac ratione Christianos seducere possis, ne pro nobis crucifixum colant; quippe per gratiam præ aliis a Deo gloria ornatum. His enim qui per naturam quid obtinent, non opus est, ut habeant per gratiam Dei. Ubi etiam mirari subit, quinam Nestorius ea quæ præcipue ad rem faciunt, ex Patrum expositione subtrahens, ut obtegat hæc ipsa, sese expositionem fidei ipsorum probare dicat. Si enim probet quæ dixere, non subtrahat id quod maxime ad rem pertinet: si autem de Patrum expositione id subtrahit, quod fidem ipsorum maxime indicat, tanquam opinionibus suis repugnans; quid cum illis te consentire dicis, quibus obtemperare non velis. Sed Patrum auctoritatem veluti escam proprio errori apponens; simpliciores hac ipsa in errorem trahis: simulans quidem te anti-

XII. Quoniam vero idem ille nomen Jesu solius humanæ nature appellationem vocat: hoc enim nomen, inquit, imposuit Virgo infanti, secundum angeli prædicationem, dicentis: « Vocabis nomen ejus Jesum »²¹: et hæc continuo in ore versans in suo adversus magnum et sanctissimum episcopum Cyrillum scripto ait: « Cum ergo natus esset Jesus in Bethleem Judæ. »²² Item: « De qua natus est Dominus Jesus Christus. »²³ Item: « Inven-runt Jesum in medio doctorum »²⁴; ubique appellatione Jesu humanam naturam indigitari volens. Ecce ut Patrum traditio unanimi suffragio hanc ejus sententiam omnino subvertat. Nam illum ipsum ex

²¹ Luc. 1, 31. ²² Matth. 2, 1. ²³ Matth. 1, 16. ²⁴ Luc. 2, 46.

Patre natum, consubstantiali Patri, et Jesum, et Christum, et Filium Dei appellarunt: nusquam alterum ab alterutro proprietatibus separantes. Nam cum dicerent: « Credimus et in unum Dominum Jesum Christum, » subjungebant, « Filium Dei: » hunc ipsum intelligentes, ne alium quidem hunc, alium vero intelligas illum Unigenitum, natum ex Patre, hoc est ex substantia Patris: unum scilicet, atque eundem. Nam etiam aliquid dicant, quod non intelligimus secundum naturam; unio tamen id ipsam verum esse ostendit. Ideoque de Filio dicebant: *Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, consubstantiali Patri, per quem omnia facta sunt.* Hunc eundem cum isto intelligentes: quandoquidem cum prius esset iste, factus est hic. Quapropter nomen Jesu ad Unigeniti significationem proferunt, unum eundemque scientes, et Deum Verbum, et hominem factum.

XIII. Nestorius autem Jesum veluti lacte nutritum nihil facit: et ut annis crescentem despicit: et ut circumcissionem suscipientem deitate privat: non deiatis illius majestatem lædens; sed ipse semetipsum et gloria et salute privans. Et dum hæc dicit, fidei expositione se niti ait. Sed Nicæni Patres, o bone vir, Jesum non tam contumeliose tractarunt: sed vocabant ipsum Filium Dei unigenitum, genitum, non factum, consubstantiali Patri: eo quod arctissima unio secundum dispensationem hunc illum efficiat. Quandoquidem et iste antea non mutatus, factus est hic. Non enim mutatus est quoad naturam, sed mirabiliter effecit dispensationis unionem. Quapropter sancti Patres post unionem Dei ad hominem non jam amplius duas res intelligentes, merito cum Jesum dicunt, Deum Verbum designant, et secundum theologum loquentes: Verbum quod oculis videbatur, Jesum interpretantur: non confundentes naturas, sed unionem ostendentes. Propterea Jesum Mariæ Filium ex Deo genitum, et non effictum; item Dominum gloriæ crucifixum sacræ Litteræ affirmant, Paulo dicente: « Si enim cognovissent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixissent²⁸; » ut secundum nihil omnino Dominum gloriæ ab eo qui ligno affixus fuit, separet. Unio enim effecit ut Verbum hoc impassibile ea quæ passibilis naturæ erant, pateretur. Illud enim unio est, quod unitorum propria in unum convenient: ita ut et hæc, et illa de Filio dicantur. Ideo Apostolus, « Dominum gloriæ crucifixum » esse dicit. Rursumque nobis ait: « Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia²⁹: » et illum Jesum intelligens, et hunc Dei Verbum appellans, per quem omnia facta sunt.

XIV. Unde et Nicæni Patres, ponentes Dominum Jesum Christum, unum dixerunt Filium unigenitum, non appellatione aut honore tantum, sed re ipsa. Quocirca etiam hunc consubstantiali Patri, et propter nos incarnatum passumque dixe-

Α ἀνατρέπει τὴν ἔννοιαν. Αὐτὸν γὰρ τὸν ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ ἐκάλεσαν, καὶ Ἰησοῦν καὶ Χριστὸν καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· μηδαμῶς μηδέτερον τοῦ ἑτέρου διιστώντες τοῖς ἰδιώμασιν. Εἰπόντες γὰρ, « Ἱσπεύομεν καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, » ὑπήγαγον· « τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, » τούτων εἰπόντες, ἵνα μὴ ἕτερον μὲν τούτων, ἕτερον δὲ ἐκάλουν νοῆς, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς Μονογενῆ· τὸν αὐτὸν δηλοῦντι, τούτ' ἐστὶν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς. Ἴδι γὰρ καὶ τι λέγουσιν ὃ οὐ ζύνισμεν τῇ φύσει, ἀλλ' ἡ ἔνωσις αὐτὸ δείκνυσιν ἀληθῆς. Διὸ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ εἶπον, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, ὡς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Τούτων ἐκάλουν κοῦντες, ἐπειδὴ πρότερον ἐκεῖνος, γέγονεν οὗτος. Διὰ τοῦτο τὸ Ἰησοῦς εἰς τὸ τοῦ Μονογενοῦς σημανόμενον ἐροῦσιν, ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἰδότες Θεὸν τε Λόγον καὶ γενόμενον ἄνθρωπον.

ΙΓ'. Νεστόριος δὲ τὸν Ἰησοῦν ὡς γάλακτι τραφέντα ἐβουθεῖ· καὶ ὡς χρόνιος ἀξηθέντα ὑπερορᾷ· καὶ ὡς περιτομῆν δεξιμῶν ἀποστερεῖ τῆς θεότητος· οὐκ αὐτοῦ παραβιάζων τῆς θεότητος τὴν ἀξίαν· ἀλλ' οὗτος ἐαυτὸν ἀποστερησας καὶ δόξης καὶ σωτηρίας. Καὶ ταῦτα λέγων τῇ ἐκθέσει τῆς πίστεως λέγει θαρβεῖν. Ἄλλ' οὐ οὕτως οἱ ἐπὶ τῆς Νικαίας Πατέρες τὸν Ἰησοῦν ἐνύθρισαν, βέλτιστε· ἀλλ' ἐκάλεσαν αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ· τῆς κατὰ τὴν οἰκονομίαν ἀκριβεστάτης ἐνώσεως τοῦτον ποιούσης ἐκεῖνον· ἐπειδὴ κάκεινος πρότερον ἀναλλοίωτος γέγονεν οὗτος. Οὐ γὰρ μετεδλήθη τὴν φύσιν· ἀλλ' ἐθαυματουργήσας τῆς ἐσθνομίας τὴν ἔνωσιν. Οὐκ ἐτι οὖν μετὰ τὴν ἔνωσιν Θεοῦ πρὸς ἄνθρωπον δύο πράγματα νοήσαντες οἱ Πατέρες, εἰκότως Ἰησοῦν λέγοντες, τὸν Θεὸν Λόγον σημαίνουσι, καὶ κατὰ τὸ θεολόγου φράζοντες, Λόγον τὸν ὁρώμενον Ἰησοῦν ἐρμηνεύουσιν· οὐ τὰς φύσεις συγγέοντες, ἀλλὰ δηλοῦντες τὴν ἔνωσιν. Διὰ τοῦτο ἐκ Θεοῦ γεννηθέντα, καὶ οὐ ποιηθέντα, τὸν ἐκ Μαρίας Ἰησοῦν, καὶ τὸν Κύριον τῆς δόξης σταυρωθῆναι λέγουσιν αἱ θείαι Γραφαί, Παύλου λέγοντος· « Εἰ γὰρ ἐγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν· » ἵνα κατὰ μὲν διαστήσης τὸν Κύριον τῆς δόξης, τοῦ προσηλωθέντος τῷ ξύλῳ. Ἡ γὰρ ἔνωσις τούτων τὸν Λόγον τὸν ἀπαθῆ πεπονθέναι τὰ τοῦ παθητοῦ παρεσκευάσας· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἔνωσις, τὸ τὰ ἴδια τῶν ἐνωθέντων εἰς ἓν ζυναλθεῖν· ὡς καὶ ταῦτα περὶ τοῦ Υἱοῦ λέγεται, κάκεινα. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος φησιν· « Ὅτι ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐσταύρωται. » Καὶ πάλιν λέγει ἡμῖν· « Εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα· » κάκεινον νοῦν Ἰησοῦν, καὶ τοῦτον Θεοῦ Λόγον καλῶν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

ΙΔ'. Ὅθεν καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Νικαίας Πατέρες, θέντες Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἓνα εἰρήκασιν Υἱὸν μονογενῆ· οὐ τῇ προσηγορίᾳ, οὐδὲ τῇ τιμῇ μόνῃ, ἀλλ' αὐτῷ τῷ πράγματι. Διὸ καὶ ἐκάλεσαν τοῦτον ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, καὶ δι' ἡμῶς παρακλήσαντα, καὶ πρὸς

²⁸ I Cor. II, 8. ²⁹ I Cor. VIII, 6.

ὄντα, θαυματουργήσεως ἐνώσεως, οὐ συγχυθείσης τῆς φύσεως. Εἰ γὰρ οὐκ ἠλλοιώθη ἡ Παρθένος καὶ μήτηρ ἐγένετο· οὐδὲ ἄλλοιωθείσης παρθένιας τέκος ἐγένετο, Θεοῦ θαυματουργήσαντος Παρθένου τὸν τόκον· τί θαυμάσιος, εἰ ἐν ἀπαθεί φύσει θαλάσσης Θεὸς ὑπεδέξατο πάθος, οὐκ ἀποθνήσκων τὴν ἀπάθειαν; Ὁ γὰρ μὴ δεηθείς λύσαι παρθένιαν, ἵνα ποιῆσθαι μητέρα· οὗτος παθεῖν βουληθείς, οὐκ ἀδεύθη τὴν ἐαυτοῦ δύναμιν μεταβαλεῖν. Ἐχει γὰρ δύναμιν θαυματουργοῦσαν τι κρείττον τῶν λόγων τῆς φύσεως. Διὰ τοῦτο καὶ Θεὸς ἔμεινε, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ Ἰησοῦς, καὶ Χριστὸς, καὶ Λόγος προσαγγραύεται. Καὶ πάσχει, καὶ ἀπαθῆς μένει· τὴν φύσιν· καὶ σταυροῦται· καὶ κατ' οὐσίαν ἀχειρωτός μένει· καὶ θάνατον δέχεται, καὶ θανάτου κατακραταί. Τὰ μὲν θαυματουργῶν, ὡς ὢν Θεός· τὰ δὲ ὑπομένων, ὡς γενόμενος ἄνθρωπος. Οὕτως οὗτος καὶ ἀποθνήσκει, καὶ οὐ κρατεῖται θανάτου· καὶ πάσχει, καὶ παθήματα λύει· τὰ μὲν, ἐνεργῶν τῇ θεότητι· τὰ δὲ ὑπομένων τῇ ἰδίᾳ σαρκί. Αὐτὸς ὑπομένων, οὐκ ἄλλον ὑπομένοντα βιόσκων. Ταῦτα γὰρ καὶ Πέτρος περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου πρὸς Ἰουδαίους διαλεγόμενος, ἔλεγεν αὐταῖς λέξεσιν οὕτως εἰπὼν· « Ἄνδρες Ἰσραηλίται, ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, » ἀπὸ τῆς κάτω πατρίδος καλεῖ, ὑπερὸν δὲ Υἱὸν Θεοῦ σημαίνει. Τὸ γὰρ τέλος δείκνυσαι τοῦ λόγου ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὄντα ἐπίγειον τε καὶ οὐράμιον· τὸν αὐτὸν καὶ ἐκ τῶν κάτω χωρίων, καὶ ἐκ τῆς ἄνω δόξης δρμώμενον. Τὸ μὲν οὖν πρὸ τῶν αἰώνων· τὸ δὲ δι' ἡμᾶς γενόμενον ὑπερὸν. « Ἄνδρες γὰρ, φησὶν, Ἰσραηλίται, ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδειγμένον εἰς ὑμᾶς δυνάμει, καὶ τέρασι, καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐτὸν οἴδατε. Τοῦτον τῇ ὠρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει Θεοῦ ἐκδοῦν λαβόντας διὰ χειρῶν (7) ἀνόμων, προσπήξατες ἀνεῖλατε· ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν, λύσας τὰς ὠδύνας τοῦ θανάτου. » Ἐνα καὶ τὸν αὐτὸν δεικνύς ἄνθρωπον τε ὄντα, καὶ Θεὸν ἀχειρωτὸν τῷ θανάτῳ. Καὶ γὰρ ἀπέθανε, φησὶ, καὶ Ὀὐκ ἦν δυνατόν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου καταέχθαι. Ἐτὴ μὲν, Ἀπέθανε, δηλῶν ἄνθρωπον· τὸ δὲ μὴ δυνατόν κατασχεθῆναι· θανάτῳ, » μνησθε Θεοῦ· ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Θεὸν τε ὄντα, καὶ ἄνθρωπον γεγονότα δηλῶν.

IE. Διὰ ταῦτα καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Νικαίας Πατέρες, D ἓνα μὴ τὸν Ἰησοῦν ὁσπὸν τινα ὑπολάβωμεν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἕτερον τὸν κατὰ φύσιν Υἱὸν· οὕτω γὰρ φρονοῦσιν οἱ πεπλανημένοι, τοῦ σταυρωθέντος δι-
 οιστῶντες τὸν κατὰ φύσιν· ἐν' ἐκείνου γενόμενοι, τοῦ-
 του καταφρονήσωμεν, καὶ Υἱὸν Θεοῦ προσκυνήσαν-
 τας, ὃν καὶ Πλάτων ὁμολογεῖ, τὸν Χριστὸν ἀθετήσω-
 μεν· μόνην τὴν τετιμημένην φύσιν ἀνθρώπου Ἰη-
 σοῦν ὀνομάζουσι, καὶ κάτω τὴν προσσηροῖαν ταύτην
 κατέχουσι, καὶ ἐκείνου χωρίζοντες καὶ πράγματι, καὶ
 τὴς τῆς φύσεως ἰδιώματι· τοῦτον ἀναρροῦντες τὸ φρό-
 νημα λέγουσι τὸν Ἰησοῦν. « τοῦτον γεννηθέντα ἐκ τοῦ
 Πατρὸς. » Καὶ ἀπάρουσι, τοῦ ἑσπτον, ἐκ τῆς οὐσίας

runt : unione miraculiter facta, non natura confusa. Si enim Virgo mutata non fuit, et mater facta est : nec mutata virginitate partus contigit, Deo miraculose Virgini partum producente : quid miraris, si Deus in passibili natura volens passionem suscepit, non impassibilitatem deponens? Qui enim opus non habebat virginitatem solvere, ut matrem faceret, ille pati volens non opus habebat virtutem suam mutare. Habet enim virtutem miraculose aliquid perpetranti supra naturæ rationes. Propterea et Deus mansit, et homo factus est; et Jesus, et Christus, et Verbum appellatur. Item : patitur, et impassibilis secundum naturam permanet : crucifigitur etiam, et incomprehensibilis secundum substantiam manet : et mortem suscipit, et mortis imperium obtinet : illa quidem miraculose perpetrans, tanquam Deus existens; hæc autem sustinens, utpote homo factus. Ita hic et moritur, et a morte non detinetur : et patitur, et passiones solvit : hæc quidem operans deitate; illa autem propria carne sustinens. Ipse, inquam, sustinens, non alium sustinentem videns. Nam et Petrus Judæos alloquens, eadem de Jesu Nazareno iisdem verbis dixit, dum ita ait : « Viri Israelitæ, audite verba hæc : Jesum Nazarenum; » a terrena patria ita vocat : postea vero Filium Dei esse significat. Finis enim sermonis ostendit, unum eundemque et terrenum et cælestem esse : eundem et ex inferiori hac regione, et ex superna gloria procedentem. Quorum quidem alterum fuit ante sæcula : alterum vero postea propter nos factus est. Ait enim : « Viri Israelitæ, audite verba hæc : Jesum Nazarenum virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus, et prodigiis, et signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut et vos scetis. Hunc definito consilio et præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes interemistis. Quem Deus suscitavit solutis doloribus mortis ». Ostendens unum eundemque et hominem esse, et Deum qui a morte teneri non poterat. Mortuus enim est, inquit, et impossibile erat teneri illum a morte. » Nam mortuum esse hominem indicat : a morte autem teneri non posse, arguit Deum : unum eundemque et Deum existentem, et hominem factum significans.

XV. Idcoque Nicæni Patres, ne Jesum adoptivum quemdam filium Dei, et alium secundum naturam filium suspicemur (ita enim errore decepti sentiunt, distinguentes illum qui secundum naturam est, a crucifixo : ut illum admittentes, hunc contemnunt; et Filium Dei adorantes quem et Plato confitetur, Christum repudiemus; solam humanam naturam honore provecctam Jesum nominant, atque eam appellationem deorsum detinent, et ab altero illo tam re, quam nature proprietatibus separant) : horum opinionem subvertentes dicunt Jesum, hunc « genitum ex Patre; » et subjungunt : « hoc est ex substantia ejus. » Quod et magister apostolus Petrus

Act. II, 24-26.

(7) Διὸ χωρὶς τοῦ Θεοῦ καὶ χειρὸς.

a Domino una cum reliquis apostolis interrogatus fecit. Cum enim Dominus ipsis diceret : « Quem me dicunt homines Filium hominis? » nonnulli respondebant dicentes : « Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex prophetis⁹⁴. » Deinde cum Dominus ostenderet eos, qui hujusmodi dicebant, Filium hominis quidem honorare, sed rei veritatem non attingere ; interrogat apostolos nunquid sublimius de ipso sentirent et ait : « Vos autem quem me esse dicitis⁹⁵? » Sed animadvertite, quod de Filio hominis questionem proponens hæc dicat. « Cui respondens Simon Petrus dixit : Tu es Christus filius Dei vivi⁹⁶. » Non hominem illum, ut multi, per gratiam honore decoratum vocans : sed constans ipsum unigenitum Dei Fillum esse, hominem scilicet factum, et hunc pro illo agnoscens, nec uspiam res illas dividens. Quidnam ergo Dominus? nunquid increpat Petrum, ut non discernentem naturas, neque dividentem Filium hominis a deitate Verbi? nunquid objurgabat, veluti deitatis et humanitatis naturas non separantem? an potius beatum eum prædicabat, dicens : « Beatus es Simon Bar-Jona : quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est⁹⁷. » Etenim cum de visibili id affirmaret, quod ex natura visibili non didicerat; beatus pronuntiat, utpote illud quod de carne dixerat, non a carne et sanguine edoctus, sed a Patre qui in cælis est. Nam Deum Verbum in carne apparentem cognoscere, revera ad Dei Patrisque cognitionem pertinebat.

XVI. Quocirca et Nicæni Patres Jesum hunc Filium hominis, de quo etiam Dominus Petrum interrogabat, Unigenitum appellabant consubstantialem Patri: idem cum magno Petro de ipso dicentes, et Petri dogmatum vestigia sequentes. Hunc enim Jesum constituentur Filium Dei vivi, genitum ex Patre, hoc est, ex substantia ejus, consubstantialem Patri. Ne enim erronee isti Jesum adoptivum filium existimarent, subjungebant sancti Patres, « Unigenitum ex Patre natum. » Deinde accuratius fidem explicantes dicunt : « Deum de Deo, » hunc scilicet Jesum, « lumen de lumine, Deum verum de Deo vero : genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, quæque in cælo, et quæ in terra; » ea de Filio hominis affirmantes, quæ Petrus breviter confessus beatus judicabatur. At postquam ostenderant Christum Jesum esse illum ipsum Filium ante sæcula, vide qua ratione iterum unigenitum ante sæcula hominem factum ostendant, reciprocis hisce attributionibus dispensationis salutiferæ unionem probantes, et unum eundemque ostendentes Deum existentem unigenitum, et hominem propter homines factum. Postquam enim Dominum Jesum Christum consubstantialem dixissent Patri, eundem, non alium, propter eos homines et propter nostram salutem descen-

α αὐτοῦ. Ὁ δὲ καὶ ὁ μέγας Πίτρος ἐποίησεν ἐπερωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου μετὰ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος φησι, « Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; » τινὲς μὲν ἀπακρίναντο λέγοντες· « Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστῆν, οἱ δὲ Ἡλίαν, Ἴεροὺ δὲ Ἰερραμίαν, ἢ ἓνα τῶν προφητῶν. » Εἶτα τοῦ Κυρίου δεικνύοντάς, διὰ οἱ τοιαῦτα λέγοντες τιμῶσι μὲν τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τῆς δὲ ἀληθείας ἀπολιμπάνονται. ἐρωτᾷ τοὺς ἀποστόλους, εἰ τε φρονεῖν ἔχουσιν μείζονα περὶ αὐτοῦ, καὶ φησι· « Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; » Ἀλλὰ πρόσθετε ὅτι ταῦτα λέγει, τὴν πνεῦσιν περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ποιούμενος. « Πρὸς θὲν ἀπακρίθεὶς ὁ Πέτρος φησὶ· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς Θεοῦ ζῶντος. » Οὐκ ἄνθρωπον εἰπὼν αὐτὸν ὡς πολλοὶ τετιμημένον τῆ χάριτι· ἀλλ' αὐτὸν ὁμολογήσας εἶναι τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ γενόμενον ἄνθρωπον, καὶ τοῦτον ἔχοντα γωρῖσας, καὶ μετὰ ταῦτα πράγματα διατρωῶν. Τί οὖν ὁ Κύριος; ἄρα ἐτιμᾷ τῷ Πέτρῳ ὡς μὴ διακρίναντι τὰς φύσεις, μὴ δὲ διαστήσαντι τῆς τοῦ Λόγου θεότητος τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ἄρα ἐπέπληξεν, ὡς μὴ χωρίσαντι τὰς φύσεις θεότητος τε καὶ ἀνθρωπότητος; ἢ μᾶλλον ἐμακάρισεν αὐτὸν, λέγων· « Μακάριος εἶ Σίμων Βῆρ-Ἰωνᾶ· ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ Πατὴρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε περὶ τοῦ ὄραμένου, ὃ οὐκ ἐκ τῆς ὄραμένης φύσεως ἔμαθε, μακαρίζεται· ὡς τὸ βῆθαι περὶ σαρκὸς μὴ μαθῶν περὶ σαρκὸς καὶ αἵματος, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Τὸ γὰρ Θεὸν Λόγον ἐν σαρκὶ ὁρῶντα γωρῖσαι, ὄντως τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γωρῖσας ἦν.

17. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Νικαίας Πατέρες, τὸν Ἰησοῦν τοῦτον τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, περὶ οὗ καὶ Πέτρον ὁ Κύριος ἤρετο, Μονογενῆ προσηγόρευσαν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, τῷ μεγάλῳ Πέτρῳ περὶ αὐτοῦ σύμφωνα λέγοντας, καὶ τοῖς ἴσχυσι τοῦ Πέτρου δογματικῶν ἐπόμενοι. Τοῦτον γὰρ τὸν Ἰησοῦν ὁμολογούσιν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς, τουτέστιν, ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ. Ἰνα γὰρ μὴ θετὸν Υἱὸν νομίσωσιν οἱ παλαιανθῆναι τὸν Ἰησοῦν, ἐπιγγαγονοὶ Πατέρες· « Τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς Μονογενῆ. » Εἶτα ἐξαιρουμένους τὴν πίστιν, λέγουσι· « Θεὸν ἐκ Θεοῦ· » τοῦτον δηλοῦντι τὸν Ἰησοῦν· « φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ ἐν οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ. » Περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ταῦτα λέγοντας, ἂ ξυντόμως ὁ Πέτρος ὁμολογήσας, ἐκρίθη μακάριος. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν αὐτὸν εἶναι τὸν πρὸ αἰώνων Υἱὸν ἀπαγγέλλαντο, ὅρα πῶς πάλιν τὸν πρὸ αἰώνων Μονογενῆ δεικνύουσιν ἄνθρωπον γεγεννημένον· τὰς ἀντιδόσεις ταύτας τῆς σωτηρίου οἰκονομίας τὴν ἑνωσιν ἐπιστάτωντες, καὶ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν δεικνύοντες. Θεὸν τε ὄντα μονογενῆ, καὶ ἄνθρωπον δι' ἀνθρώπου γεγεννημένον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπαν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, τὸν αὐτὸν, οὐχ ἑτερον,

⁹⁴ Matth. xvi, 13, 14. ⁹⁵ ibid. ⁹⁶ ibid. 16. ⁹⁷ ibid. 17.

δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, φασί, καὶ διὰ τὴν ἡμετέ-
ραν σωτηρίαν κατελθόντα, σαρκωθέντα, καὶ ἐναν-
θρωπήσαντα, παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέ-
ρᾳ. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπαν κατελθόντα τὸν μονογενῆ
θεὸν λόγον, ἵνα μὴ τοπικῆν θεοῦ νοήσης μετάδρα-
σεως· γὰρ τὰ πάντα πληροί, τῆς ἰσότητος οὐκ ἀπολιμ-
πανομένη δημιουργίας· ἐρμηνεύουσι τὸ «κατελθόν-
τα,» τουτέστι, λέγοντες, «σαρκωθέντα,» οὐκ οἰκί-
σαντα μόνον ἐν τῇ σαρκί, ἀλλὰ σαρκωθέντα φασί·
ταύτῃ τῇ λέξει θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπου ἕνωσιν μη-
νύοντες ἀκριβέστερον. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ, φασί, κατε-
ελθόντα, τὸ σαρκωθῆναι τὸν ἄσαρκον διὰ τὴν ἀνθρώ-
πων ζωὴν, οὐ μεταβληθείσης τῆς φύσεως. Πάλιν γὰρ
ἀσφαλιζέσθω τὰ δόγματα, πῶσαν θύραν ἐπιπρείας
ἀποκλείοντα τῇ πλάνῃ. Οὐ μεταβληθείς τὴν φύσιν ὁ
θεὸς γέγονεν ἄνθρωπος· ἀπαγα· ἀλλὰ θαυματουργ-
ήσας τὴν ἕνωσιν· οὐ παθητὸς· γενόμενος τὴν φύσιν,
ἀλλὰ παθὼν τῇ πρὸς τὸ παθητὸν ἀκριβεῖ κοινωνίᾳ.
Εἰ μὲν γὰρ γυμνὴ ἡ φύσις τοῦ θεοῦ τὸ πάθος ἐδέ-
χετο, ὅπως ἐλέγχωμεν θεὸν παθητὸν· εἰ δὲ πιστεύο-
μεν, θεὸν μὲν ὑπὲρ ἀνθρώπων θελήσει παθεῖν, τῆς
δὲ φύσεως οὐ δεχομένης τὸ πάθος, ἐνωθῆναι διὰ
τοῦτο τῷ παθητῷ, καὶ τῇ ἑνώσει ταύτῃ δέξασθαι τὸ
πάθος· οὐ παθητὸν θεὸν, ἀλλὰ φιλόανθρωπον λέγο-
μεν· οὐκ ἀσθενήσαντα διὰ τὸ πάθος, ἀλλὰ δυναθέντα
τὰ ὑπὲρ φύσιν. Διὰ τοῦτο οἱ Πατέρες εἰπόντες αὐτὸν
σαρκωθέντα, ἐπήγαγον, ἐνανθρωπήσαντα· τοῦτοις,
ὡς ἔφην, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος ἄκραν ἕνω-
σιν ὑποτιθέμενοι. Δι' ἣν αἰτίαν ἀσφαλῶς ἐπήγαγον
περὶ θεοῦ λέγοντες, τὸ παθόντα· ἵνα μὴ φύσιν θεοῦ
νοήσωμεν παθητὴν, ἀλλὰ παθόντα θεὸν, διὰ τὸ ἐν
γενέσθαι πρὸς τὸ παθητὸν κατὰ ἀκριβείαν.

A disse, et incarnatum, et hominem factum, passum-
que, et resurrexisset tertia die aiunt. Postquam enim
dixerant, unigenitum Deum Verbum descendisse,
ne localem Dei transitum intelligeres (deitas enim
omnia implet, a propria creatura nusquam sejun-
cta), explicant illud «descendisse,» dum aiunt,
«hoc est, incarnatum esse;» non solum habitan-
tem in carne, sed incarnatum dicunt, Dei hominis-
que unionem accuratius hoc loquendi modo indi-
cantes. Hoc enim, inquit, est descendisse, carnis
expertem incarnari propter hominum salutem, na-
tura nequaquam mutata. Nam dogmatum securi-
tati rursus consulendum, quæ omnem temeritatis
januam errori præcludant. Non enim mutata natura
Deus homo factus est (absit)! sed unionem miracu-
lose perficiens, non passibilis factus secundum na-
turam, sed patiens non arctam cum passibili com-
munionem. Nam si nuda Dei natura passionem
sustinisset, revera Deum passibilem argueremus:
at si credamus, Deum pro hominibus pati quidem
voluisse; natura autem passionem non recipiente,
propterea passibili unitum esse, et hac unionem
passionem suscepisse: non passibilem Deum, sed
misericordem dicimus; non infirmum et impoten-
tem propter passionem, sed potentem supra natu-
ram. Propterea sancti Patres cum incarnatum
dixissent, subjunxerunt, hominem factum: præ-
supponentes, ut dixi, hisce verbis deitatis et hu-
manitatis summam unionem. Quam ob causam se-
cure subjungebant de Deo, dicentes, eum passum
esse: non ut naturam Dei passibilem intelligere-
mus; sed Deum patientem, eo quod quam arctis-
sime cum passibili unitus esset.

IZ'. Καὶ μὴ θαυμάσης λόγων ἀκούων νικούντων
ἐν λόγον. Τῆς φύσεως κρείττων ἐγένετο. Ἡ μὲν
γὰρ ἀνθρώπων φύσις ἐκ σπέρματος γίνεται· ἄλλ' ὁ
σωτὴρ τὰ ὑπὲρ φύσιν τὴν ἡμετέραν θαυματουργεῖ.
Οὐ γὰρ ἐδεήθη σπέρματος, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος.
Θαυμάσεις τοῦτο πιστεύσας, καὶ οὐκ ἐρυνᾶς· λογι-
σμοίς; οὐκοῦν πίστευε κάκεινο ὁ περὶ τῆς Παρθένου
πεπίστευκας. Εἰ γὰρ οὐκ ἠλλοιώθη Παρθένος καὶ
μήτηρ ἐγένετο, καὶ θεὸς μὴ ἀλλοιωθεὶς γέγονεν ἄν-
θρωπος· ὡς ταῦτα δέχῃ θαυμάζων, καὶ οὐδὲν πολυ-
πραγμονῶν, δέγου κάκεινα, θεοῦ συγκατάβασιν ἐπαι-
νῶν, καὶ μηδ' αὐτῷ φύσεως λόγους κινῶν. Καὶ ταῦτα
κάκεινα θεοῦ γέγονε θαύματα. Μῖα πίστει ἀμφοτέρω
μάθανε, καὶ μὴ ἑαυτὸν ἐμβάλλῃς ἀπεράντοις ζητή-
μασιν· ἵνα μὴ τοιαῦτα ζητήσῃ, πρὸς μὲν τὸ βάθος
τοῦ λόγου καταδύης, ἀνέξασθαι δὲ μὴ δυναθῆς, ἐν
αὐτῷ βυθῷ τοῦ ζητήματος ναυαγήσας ξυτραφέντας
ἀπλότῃ πίστει. Συκοφαντῶν γὰρ ἡμᾶς, ἡπάτα
τοὺς ἀπλουστεροὺς, ὡς ἡμῶν παθητὸν λεγόντων
εἶναι τὸ θεῖον. Ἐπειδὴ διὰ τὴν πρὸς τὸ παθητὸν
ἀπρόβητόν τε καὶ ἀσύγχυτον ἕνωσιν θεοῦ λέγομεν
ἴδια γεγονέναι τὰ πάθη· ἃ κατὰ θαυματουργίαν
θεοῦ γενέσθαι φασί, οὐ κατὰ ἀλλοίωσιν τῆς οὐσίας.
Εἰ γὰρ ἐλέγομεν πεπονθέναι παθητὸν, οὐκ ἦν θαῦμα
τὸ γενεσθαι πρὸς τὸ παθητὸν κατὰ ἀκριβείαν.

XVII. Nec mireris, quod verba audias quæ ratio-
nem superant. Ipse natura superior erat: hominum
enim natura ex semine oritur; sed Servator ea quæ
supra nostram naturam sunt, miraculose effecit:
non enim indigebat semine, et factus est homo. Mi-
raris hoc fide credens, et non scrutaris rationibus?
ergo et illud crede, quod de Virgine credendum
accepisti. Si enim Virgo mutata non fuerit, et ma-
ter facta est; etiam Deus non mutatus factus est
homo: sicuti ista recipis, admirans, et nequaquam
curiose pervestigans; ita etiam hæc admitte, Dei
condescensionem prædicans, et nature rationes
nequaquam movens. Et hæc, et illa Dei miracula
fuere. Una fide utrumque discite, nec te ipsum in
infinitas quæstiones conjice: ne hujusmodi quæ-
rendis, fundum quidem rationis subcas; enatare
autem non valens, in ipso quæstionis fundo fide
simplicitati innutritos naufragio perdas. Nam dum
nos calumniatur, simpliciores decipit: quasi nos
Deum passibilem esse affirmemus, quoniam pro-
pter ineffabilem atque inconfusam unionem cum
passibili, passiones Dei proprias factas fuisse dici-
mus, quas per operationem miraculosam Deo tri-
buimus, non secundum mutationem substantiæ.
Si enim passibilem passum esse diceremus, id quod

factum est, miraculum non esset; nam passibilem pati secundum naturæ rationem accidit. Ego vero miraculum tibi dico, ut fide tantum, quemadmodum alia miraculose a Deo perpetrata, credas, nec amplius ad naturæ rationes recidas. Hoc enim passibile dicitur, et ab omnibus agnoscitur, quod naturam obtinet quæ pati potest, etiamsi passionem non sustineat: nam lignum combustibile est, etiamsi nunquam igni tradatur. Corpus autem sectile dicitur, etiamsi nunquam acumini ferri exponatur: quippe ex natura, non ex actione, rebus hujusmodi appellationes obligere. Quomodo ergo Deum passibilem dicis, qui eam naturam quæ pati possit, habere non dicis? miraculoso enim modo passionem sibi ipsi adoptavit, passibili mirabiliter unitus: non autem secundum naturam eam sustinuit.

XVIII. Quocirca etiam sanctissimi Nicæni Patres a Spiritu sancto ad fidei consensum concentumque reducti, ipsum Deum Verbum, Patri consubstantialem, natura sua, sicut omnes scimus, impassibilem, propter nos homines et propter nostram salutem descendisse aiunt, hoc est incarnatum esse: ut Verbum carnem factum esse scias. Si vero incarnationis vocem necdum intelligas, Lominem factum esse dicunt: deinde eundem passibilem pronuntiant, utpote hominem factum: hoc enim erat hominem esse, humana pati: Quod cum errabundus in fide animo capere non posset, sed miraculum ad rationem disquisitionem produxisset, existimavit passibilem esse Deum, qui in natura impassibili humanas passiones sibi proprias fecit. Neque vero passibile alia aliqua ratione est passibile, quam quod naturam habeat, quæ pati possit: quandoquidem nec beata Virgo hominis genitrix est, neque enim capax est partus permanens virginitas: at Maria permanens virgo Deum Verbum hominem factum peperit. Nunquid ergo omnis virgo hominem parit, quia una Virgo peperit? nequaquam: quare nec Deus passibilis, quia semel per dispensationem propria sua carne passionem sustinuit. Idcirco sancti Patres Nicæni congregati fidenter et Deum passum asseruerunt et passibilem non docuerunt: quidquid enim per dispensationem et sapientiam miraculoso modo factum fuit, id nemo sapiens naturæ rationi tribuit.

XIX. Postquam ergo sancti Patres de Unigenito ex Patre nato dixerunt, incarnatum, hominem factum, passumque esse, subjungunt deinde, illum resurrexisse tertia die. Hoc enim passionis Dei emolumentum erat: hic fructus mortis, quam Deus pro hominibus subiit; nam ut secum resuscitaret naturam mortalem, immortalis humana nobiscum participat. Quod et magnus ille apostolus Paulus perspicue indicare volens, dicebat: « Conresuscitavit, et consedere fecit in caelestibus in Christo²¹. » Non dicit « resuscitavit, » sed « conresuscitavit; » ut non solius hominis mortem et resurrectionem,

A λόγον ἐστὶ τῆς φύσεως. Θαυματουργίαν δὲ σοὶ λέγω, ἵνα πιστεύῃς μόνον, ὡς τοῖς ἄλλοις παραδόξως τοιγεθεῖσιν ὑπὸ Θεοῦ, καὶ μηκέτι καταπίπτῃς πρὸς τοὺς λόγους τῆς φύσεως. Παθητὸν μὲν γὰρ τοῦτο λέγεται καὶ πᾶσι γνωρίζεται, ὃ τὴν φύσιν ἔχει παθεῖν δυναμένην, καὶ μὴ ὑπομείνῃ τὸ πάθος. Καυστὸν μὲν γὰρ τὸ ξύλον ἐστὶ, καὶ μὴδέποτε παραδοθῆ τῷ πυρὶ. Τμητὸν δὲ τὸ σῶμα λέγεται, καὶ μὴδέποτε τῇ ἀκρῇ τοῦ σιδήρου παραδοθῆ. Ἐκ γὰρ τῆς φύσεως ταῖς πράγμασιν, οὐκ ἐκ τῆς ἐνεργείας αἱ τοιαῦται προσηγορίαι γεγνηνται. Πῶς οὖν λέγεις Θεὸν παθητὸν, ὃ μὴ λέγων ἔχειν αὐτὸν φύσιν παθεῖν δυναμένην; θαυματουργῆσε γὰρ ἑαυτῷ τὸ πάθος, ἐνωθεὶς πασάδξως τῷ παθητῷ, καὶ οὐ κατὰ τὴν φύσιν ἐδέξατο.

B
 IH'. Διδὸς δὲ καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Νικαίας ἀγιώτατοι Πατέρες τῷ ἁγίῳ Πνεύματι πρὸς συμφωνίαν ἀγόμενα πίστιως, αὐτὸν τὸν Θεὸν Ἀδόν, τὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ ὄντα, τὴν φύσιν ἀπαθῆ, καθὼς πάντες γνώσκομεν, δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατεβήντα λέγουσι· τοῦτέστι σαρκωθέντα· ἵνα γινῶς ὅτι Λόγος σὰρξ ἐγένετο. Εἰ δὲ μήπω τὸ σαρκωθέντα νοεῖς, ἐνανθρωπήσαντα λέγουσιν. Εἶτα τὸν αὐτὸν παθητὸν φασιν, ὡς εἶπε, γενόμενον ἄνθρωπον· τοῦτο γὰρ ἦν ἄνθρωπον εἶναι, τὸ παθεῖν τὰ ἀνθρώπινα. Ὅπερ ὁ κλιανηθεὶς τῇ πίστει κατανοῆσαι μὴ δυναθεὶς, ἀλλ' εἰς ζήτησιν λογισμῶν τὸ θαῦμα καταβιάσας, ἐνόμισε παθητὸν εἶναι Θεόν, τὸν ἐν ἀπαθείᾳ φύσει τὰ τῶν ἀνθρώπων ἰδιοποιτῆσάμενον πάθος. Οὐ τὸ παθητὸν δὲ ἄλλως ἐστὶ παθητὸν ποιῶς δὲ, ἀλλὰ τὸ φύσιν ἔχον παθεῖν δυναμένην· ἐπεὶ καὶ ἡ Παρθένος οὐκ ἐστὶν ἀνθρωποτόκος· οὐ χωρεῖ γὰρ τὸν τόκον μένουσα παρθένεια· καὶ τὸν ἄνθρωπον γενόμενον τὸν Θεὸν Λόγον ἔτεκε Μαρία, μένουσα παρθένος. Ἄρ' οὖν πᾶσα παρθένος ἀνθρωποτόκος, ἐπειδὴ μία παρθένος ἔτεκε; οὐδαμῶς· οὐκοῦν οὐδὲ Θεὸς παθητὸς, ἐπειδὴ ἅπασι δι' οἰκονομίαν τῇ ἑαυτοῦ σαρκὶ τὸ πάθος ἐδέξατο. Διὰ τοῦτο θαρρόθησαντες οἱ ἐπὶ τῆς Νικαίας συνελεγμένοι Πατέρες, καὶ παθόντα εἶπαν Θεόν, καὶ παθητὸν οὐκ ἐδίδαξαν· ὃ γὰρ διὰ οἰκονομίαν καὶ σοφίαν θαυματουργῆσαι, τοῦτ' οὐδαὶς εὐφρονῶν τῷ λόγῳ τῆς φύσεως ἀντιτίθησι.

D
 IH'. Μετὰ οὖν το εἰπεῖν τοὺς Πατέρας περὶ Μονογενοῦς τοῦ γενηθέντος ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ σαρκωθῆναι, ἐνανθρωπήσαι, παθεῖν, ἐπάγουσι λέγοντες, αὐτὸν ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· τοῦτο γὰρ ἦν τοῦ κατὰ Θεὸν πάθους τὸ χερίσμιον· οὗτος ὁ καρπὸς τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐλέσθαι τὸν θάνατον· ἵνα γὰρ ξυναναστήσῃ τὴν θνητὴν φύσιν ὃ ἀθάνατος, τῶν ἀνθρώπων ἡμῶν κοινονεῖ. Ὁ δὲ καὶ ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος σαφῶς δηλώσας βουλόμενος εἰπεῖν· « Συνήγαγε καὶ ξυνοκάθεσεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. » Οὐκ « ἤγαγε » λέγει, ἀλλὰ « συνήγαγε »· ἵνα μὴ ἀνθρώπου μόνου θανάτου καὶ ἀν-

²¹ Ephes. II, 6.

στασιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐγειραντος αὐτὸν γνωρίστη; ἢ ὑπομαίναντος ταῦτα σοφίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, καὶ οὐκ ἀλλοίως τῆς φύσεως. Ὅθεν οὐδὲ θνητὸν, ἀλλὰ φιλόκτορον λέγομεν· θανάτῳ γὰρ κατήργησε θάνατον καὶ πάθει τοῦ παθητῶν ἐξίασατο. Ἐπεὶ λεγέτωσαν· «Τίς ἐκένωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ,» εἰ μὴ ὁ τοῦτου κοινωνήσας τοῖς ἀνθρώποις Θεὸς; ἐκουσίως, οὐ τὴν φύσιν ἀνυγκασθεῖς; «Τοῦτο γὰρ φρονέσθω ἐν ὑμῖν, φησὶν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμὸν ἤγησατο τὸ εἶναι Ἰσαθεῶν· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν, μορφὴν δούλου λαβὼν ἐν ὁμοιωματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος· ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.» Τί λέγεις, ὦ θαυμαστὲ Παῦλε; «ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων,» καὶ «Ἰσος διὰ τοῦτο Θεῶν ἢ γνωριζόμενος,» ἐκένωσας; «καὶ τί τῆς κενώσεως τὸ εἶδος; εἶπέ. Μορφὴν, φησὶ, δούλου λαβὼν. Καὶ μὴν εἰ μόνον προσέλαβε δούλου μορφὴν, ἑαυτὸν ἐκένωσεν; Ἀλλὰ τὸν τρόπον σκόπει, φησὶν, ὃ ἀνέλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, καὶ γνώσῃ ὅτι πρότερον ἐκένωσεν ἑαυτόν. Εἰ μὲν γὰρ μὴ συγκαταβάς ἀνθρώπου Θεὸς ἀνέλαβεν ἄνθρωπον, μορφὴν ἔλαβε δούλου μόνον, καὶ ἑαυτὸν οὐκ ἐκένωσεν. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς, φησὶ, γέγονεν ἄνθρωπος· εὐρεθεὶς γὰρ ὡς ἄνθρωπος, φησὶν ὁ Παῦλος, ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ²²· εἰκότως εἶπεν, ὅτι «Ἐαυτὸν ἐκένωσας, μορφὴν δούλου λαβὼν.»

Κ'. Ἐπεὶ πῶς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, καὶ μὴ ἄρπαγμὸν ἠγούμενος τὸ εἶναι Ἰσα Θεῶν, ἑαυτὸν ἐκένωσας; Δεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τῆς κατὰ Χριστὸν οἰκονομίας τὴν χάριν ἀνοούμενοι. Ἀλλ' οὐκ ἔχουσιν εἶπεῖν πῶς ἑαυτὸν ἐκένωσεν ὁ Θεός, ἄνθρωπον μὲν τετιμημένον λέγοντες εἶναι τὸν Χριστὸν, σάρκα δὲ τὸν Λόγον γεγενῆσθαι μὴ θέλοντας. Ἐνεσθῆεν γὰρ καὶ ὁ τὴν πλάνην ταύτην ἀναφανδὸν κηρύττειν τετολμηκῶς κλέπτει τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας αὐτὸ δὴ τοῦτο (ἐκένωσεν ἑαυτὸν) δεδοικῶς τὸν λόγον, ὡς δηλῶσαι δυνάμενον τὴν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα τοῦ Θεοῦ κοινωνίαν, ἣν αὐτὸς ἠρνήσατο παντελῶς· οὐ Θεὸν ἀνθρώπων ἔσαντα, ἀλλὰ ἄνθρωπον λέγων τὸν Χριστὸν θεωθέντα τῇ χάριτι. Ἀντιγράφων γὰρ καὶ ἀντιλέγων τῇ τοῦ μεγάλου Κυριλλου παραίνεσι, καὶ μνησθεὶς ἐν τῇ πρὸς τὸν μέγαν ἐκεῖνον Ἐπιστολῇ ταυτησί τοῦ Ἀποστόλου τῆς λέξεως, μετὰ τοσαύτης τῆς τέχνης τὴν βῆσιν ἐκτίθεται, ὡς τοὺς ἀγνοοῦντας τὴν τοῦ λόγου τροπὴν παρασυρῆναι τῇ πλάνῃ. Ἴνα δὲ σαφὲς ᾗ τὸ λεγόμενον, αὐτοὺς τοῦ ἠπατημένου τοὺς λόγους τῆς Ἐπιστολῆς παραθήσομαι, ἐν οἷς οὕτως αὐταῖς λέξεσι λέγει· «Μέλλω, ὁ Ἀπόστολος, φησὶ, τὰ τοῦ πάθους ἐπάγειν, πρότερον θεὸς τὸ Χριστὸς, τὸ κοινὸν τῶν δύο, ὡς μικρῶν πρότερον ἔφην, τῶν φύσεων δυοῖμα, προσάγει τὸν λόγον ἀμφοτέραις προσώποις ταῖς φύσεσι.» Τί γὰρ φησὶ· «Τοῦτο γὰρ

A sed et resuscitantis ipsum intelligas; qui sapientia sua, non autem naturæ mutatione hæc sustinuit. Unde etiam non mortalem, sed misericordem hominum amantem vocamus; nam morte mortem abolevit, et passionibus passibile persanavit. Dicant enim: Quis exinanivit semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis²², nisi Deus cum hominibus sponte, non autem naturæ necessitate eam participans? Hoc enim sentiatur in vobis, inquit, quod et in Christo Jesu, qui in forma Dei existens, non rapinam existimavit esse æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo: humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis²³. O Paule admirande, quid ais? qui in forma Dei existens; ideoque æqualis Deo cogitus, semetipsum exinanivit? et quænam exinanitionis forma? dic, quæso: formam, inquit, servi accipiens: et si quidem solummodo servi formam assumpsisset, exinanivit semetipsum? Sed modum, inquit, considera, quo servi formam assumpsit; et cognosces quod prius semetipsum exinanivit. Si enim non condescendens homini Deus hominem assumpsisset, formam servi tantum accepisset, neque exinanivisset semetipsum: quoniam vero ipse, inquit, homo factus est, inventus enim est ut homo, ait Paulus, humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; merito dicebat, quod semetipsum exinanivit, formam servi accipiens.

XX. Quomodo enim in forma Dei existens, nec rapinam existimans esse æqualem Deo, semetipsum exinanivit? Dicant nobis qui gratiam dispensationis in Christo negant. Sed dicere non possunt, quomodo Deus semetipsum exinaniverit, qui Christum quidem eximie dignitatis hominem esse aiunt; Verbum autem carnem factum esse non volunt. Nam qui errorem istum publice prædicare ausus est, suffuratur hoc loco ex apostolica doctrina illud: exinanivit semetipsum, metuens hunc sermonem, utpote qui Dei cum rebus humanis communionem ostendere possit; quam ipse omnino negavit; non Deum hominem factum, sed hominem gratia deificatum Christum appellans. Nam ubi magni Cyrilli admonitioni contrario scripto respondet, injecta in litteris ad magnum illum virum dicti hujus apostolici mentione, tanta cum arte illud explicat, ut orationis perversionem ignorantes in errorem abducere possit. Sed ut clare constet, quod dico, ipsa decepti verba ex epistola illa apponam, ubi sic ad verbum loquitur: Volens Apostolus, inquit, ea quæ passionis sunt inferre, ponens prius Christi nomen, commune naturæ utrique, ut paulo ante dixi, orationem utrique naturæ convenientem adducit. Quid enim ait? Hoc sentiatur in vobis, quod et in Christo Jesu, qui in forma Dei existens non rapinam

²² Philipp. ii, 7. 8. ²³ ibid. 5-8.

existimavit esse æqualem Deo ». Et sequentia tanquam sibi contraria reticens, subjungit : « sed ne singula replicem ; obediens factus usque ad mortem, mortem autem crucis. » Atqui haud multa sunt interjecta Apostoli verba ; hoc enim duntaxat in medio h. betur, « Exinanivit semetipsum, formam servi accipiens. » Sed illud quasi prolixum transcurrit : egregie enim hic homo furtiva verborum subtractione veritatem abumbrare novit. Sicuti enim superius ex sanctorum Patrum professione subtrahens illud, « et in unum Dominum ; » licentiam sibi ipsi permisit, Christi nomen pluribus naturis commune esse dicendi : ita hoc loco illud, « exinanivit semetipsum, » orationi subtrahit, tanquam sufficiens ad docendum, quod Deus ad rerum humanarum communionem descenderit.

XXI. Sed nequaquam latuit impostor ille, quin argueretur, licet potiora ac præcipua orationis subtraxerit. Cum enim multa furtim ex contextu subtrahens pudore suffunderetur, metuens ne in furto deprehenderetur, quamvis nolens, sequentia tamen Apostoli de Unigenito verba apponens, arguitur manifeste, quod præcipuam incarnationis partem improbet, communionem scilicet et commercium Dei Verbi cum humana natura. Dum enim de illo dicit quod Paulus ait : « Obediens factus usque ad mortem, mortem autem crucis ; » falsate fidei manifeste arguitur, quodque male soli homini passiones tribuat. Si enim in forma Dei existens et æqualis existens Deo, obediens factus est usque ad mortem, mortem autem crucis : perspicuum est quod idem erat patiens, non deitatis natura, sed propria carne quam arctissime sibi ipsi unierat. Sed deceptus ille, dum omnes naturæ limites convellere aggreditur, alia quidem furtim subtrahens, alia falsis rationibus sophisticæ pervertens, januam defensionis Judæis aperit, levem illorum culpam circa crucem ostendere volens ; quippè qui hominem solummodo cruci affixerint, neque quidquam attentaverint adversus Deum. At sancti Patres Nicææ congregati ipsum unigenitum Filium Dei, ex Patre genitum, non factum, hoc est, ex substantia Patris, consubstantialem Patri, et incarnatum, et hominem factum, et passum esse dicunt ; reticentes hactenus brevitatis causa modum, quo impassibilis passus est. Non enim deitatis naturam passibilem introducunt, sed arctissimam Dei Verbi cum passibili natura conjunctionem docent ; quam et causam esse dicunt passionis Dei : et ut mortis fructum doceant, Jesum Christum, Patri consubstantialem, propter nostram salutem incarnatum, passumque ostendunt, et resurrexisse tertia die, ascendisse in cælos, et venturum judicare vivos et mortuos. Nam ut cognatum haberemus judicem, Deus immutabilis sit homo ; ut iudicis consanguinitate consideremus, qui nullam ex propriis meritis habemus fiduciam. Etenim, quia terribilis est ut Deus, etiam desiderabilis nobis sit ut homo : ut eundem simul et metueremus, et desideraremus ; potentia quidem incu-

A φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν ὁ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμῶν ἠγάπησεν εἶναι ἴσα Θεῷ. » Καὶ σωπῆσας τὰ ἐξῆς, ὡς αὐτὸν πλέμια, ἐπάγει λέγων · « Ἄλλ' ἵνα μὴ τὰ καθ' ἑαυτὰ λέγω, ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. » Καὶ μὴν οὐ πολλὰ ἦν τὰ μεταξὺ ρηθέντα τῷ Ἀποστόλῳ. Τοῦτο γὰρ μόνον ἔχει τὸ μέσον · « Ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαθῶν. » Ἄλλ' ὡς μακρὸν αὐτὸ παρατρέχει. Δεινὸς γὰρ ὁ ἀνὴρ τῇ κλοπῇ τῶν λόγων τὸ ἀληθὲς συσκιάσαι. Ὡσπερ γὰρ ἀνωτέρω τὸ, « καὶ εἰς ἕνα Κύριον » πιστεύεται, ὑπελείμενος τῆς τῶν Πατέρων ἐκθέσεως, ἀδειαν δέδωκεν αὐτῷ κλειδίων φύσεων τὸ Χριστὸς ὄνομα κοινὸν λέγειν, οὕτως ἐναυθῆς τὸ (ἑαυτὸν ἐκένωσεν) τοῦ λόγου περιαιρεῖ, ὡς ἱκανὸν διδάξαι, ὅτι Θεὸς εἰς κοινωσίαν B ἀνθρωπίνων πραγμάτων κατέβη.

ΚΑ'. Ἄλλ' οὐκ ἔμεινεν ὁ ἀπατεὼν ἀνεξέλεγκτος, καὶν ὑφέλιπτο τοῦ λόγου τὰ καιριώτερα. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ τοῦ λόγου κλέπτων ἠσχύνετο, δεδουκίως τὸ καὶ ἀλῶναι κλοπῆς, ἀκων μὲν, θεὸς δὲ ὁμοῦς τὸ ἐξῆς περὶ Μονογενοῦς παρὰ τοῦ Παύλου ρηθὲν, ἠλέγχθη σαφῶς τὸ καιριώτερον τῆς οἰκονομίας ἀθετῶν μέρες, τῆς πρὸς τὰ ἀνθρώπινα τοῦ Θεοῦ Λόγου κοινωσίας. Εἰπὼν γὰρ περὶ αὐτοῦ τὸ, « Γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, » παρὰ τὸ Παύλου ρηθὲν · σαφῶς παραχαράττων τὴν πίστιν ἐλέγχεται, καὶ κακῶς ἀνθρώπων μόνῳ προσσέμμεται τὰ πάθη. Εἰ γὰρ ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, καὶ ἴσος ἂν ὦν τῷ Θεῷ, ὑπήκοος γέγονε μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου σταυροῦ, ὁ ἦλον ὡς αὐτὸς ἦν ὁ παθὼν, οὐ τῇ C τῆς θεότητος φύσει, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ σαρκί, ἦν κατὰ ἀκριβείαν ἠνωσεν ἑαυτῷ. Ἄλλὰ ὁ μὲν ἠπατημένος πρὸς πάντας τοὺς τῆς φύσεως ὄρους ὁμοίως χωρῶν, καὶ τὰ μὲν κλέπτων, τὰ δὲ παραλογισμοῖς σοφιστῶμενος, ἀνοίγει θύραν ἀπολογίας τοῖς Ἰουδαίοις, μικρὸν αὐτοῖς ; τὸ κατὰ τὸν σταυρὸν ἐγκλημα δεῖξει βουλόμενος ; ὡς ἀνθρωπὸν σταυρωσάντων μόνον, καὶ οὐδὲν τετολημῶτων κατὰ Θεόν. Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς Νικαίας ξυναχθέντες Ἅγιοι Πατέρες αὐτὸν τὸν Μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐ ποιηθέντα, τουτέστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, τὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, καὶ σαρκωθῆναι, καὶ ἐνανθρωπήσαι, καὶ παθεῖν λέγουσι · σωπῆσαντες ; τῶς διὰ βραχυλογίαν, τοῦ ἀπαθοῦς τὸν τρέπον. Οὐ γὰρ φύσιν θεότητος εἰσάγουσι παθητὴν, ἀλλὰ τὴν D πρὸς τὸ παθητὸν ἀκραν ἔνωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου διδάσκουσιν · ἦν καὶ αἰτίαν τὴν τοῦ θεικοῦ λέγουσι πάθους · καὶ τοῦ θανάτου τὸ χρῆσιμον ἐκδιδάσκοντες, δεικνύουσι τὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ Ἰησοῦν Χριστὸν, δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα, παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνεληθόντα εἰς οὐρανούς, ἐρχόμενον κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Ἴνα γὰρ τὸν κριτὴν ἔχωμεν συγγενῆ, Θεὸς ἀναλλοίωτος ἀνθρώπος γίνεται · ἵνα τῇ τοῦ κριτοῦ συγγενεῖς θαρρήσωμεν, οἱ ἐξ οἰκείων κατορθωμάτων παρρησίαν οὐκ ἔχοντες. Ἐπειδὴ γὰρ φοβερός ἐστιν ὡς Θεός, καὶ ποθεινός ἡμῖν ὡς ἀνθρώπος γίνεται · ἵν' ὁμοῦ τε φοβηθῶμεν τὸν αὐτὸν, καὶ ποθήσωμεν τῆς μὲν ἐξουσίας ; ἔμποιοῦστος ; τὸν τρέπον,

τῆς δὲ συγγενείας παρεχούσης τὸν πόθον. Ἐρχεται ἄ
οὖν κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς ὁ ἴσμοι κοινωθήσας
τῶν ἀνθρωπίνων, ἵνα κριτὴς δίκαιος ἢ τοῦτοις δικά-
ζων, οἷς αὐτὸς πρότερον τῶν παθῶν ἐκοινώνησε·
καὶ συγγνώμων γίνηται δικαστὴς, κατὰ τὸν μέγαν
Ἀπόστολον, « ἐξ ὧν ἔπαθε μαθῶν τὴν ὑπακοήν. » Εἰ
γὰρ καὶ πάντα γινώσκει, Θεὸς ὢν, ὁ Μονογενὴς·
ἀλλὰ προσέλαβε πείραν ὧν ἡ φύσις τῆς Θεότητος,
οὔτε ἦν οὔτε γέγονε δεκτικὴ. Τὴν γὰρ προσληφθεῖ-
σαν ἐκ Μαρίας φύσιν ἐνώσας ἑαυτῷ, ταύτη δέχεται
πείραν ὧν ἡ φύσις τῆς Θεότητος ἀπειράτος ἦν.

ΚΒ. Ὁ δὲ τὸν τῆς Παρθένου διαβάλλων τοῦ Θεοῦ
τόκον, εἰκοι τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἀγνοεῖν τὸ μυστή-
ριον. Οὐ γὰρ οὗτος ὁ τόκος ἀρχὴ θεότητος· γέγονεν,
ἀλλὰ προοίμιον ἦν τοῦ σάρκα γενέσθαι τὸν Λόγον.
Ἐπειδὴ γὰρ εἶλατο γενέσθαι ἄνθρωπος, ὧν πρὸ
αἰώνων Θεός· ἀρχὴ δὲ τῆς ἀνθρωπότητος ὁ τόκος
ἔστι· δέχεται τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομίας τοῖς πράγ-
μασι κρηπίδα ταύτην ὑποτιθεῖς. Ἄει ὢν τοῦ εἶναι
ἄνθρωπος ἀρχεται· τὸ μὲν, ὢν Θεός, τὸ δὲ ὡς ἐλό-
μνος γενέσθαι καὶ ἄνθρωπος. Ὁ δὲ καὶ οἱ ἐπὶ τῆς
Νικαίας Πατέρες δηλοῦντες σαφῶς ἔγραψαν, περὶ τοῦ
Μονογενοῦς εἰπόντες· « Τοῦς δὲ λέγοντας· Ἦν ποτε
οὐκ ἦν· καὶ, Πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν· καὶ, ὅτι
ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, ἢ
οὐσίας· φάσκοντας εἶναι, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν
τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ
καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. » Ἴνα γὰρ μὴ ἀρχὴν
θεότητος τοῦ Μονογενοῦς τὸν τόκον νοῆς, ἀναθεμα-
τίζουσι τοὺς λέγοντας· « Ἦν ποτε οὐκ ἦν· »
ἐξορίζουσι δὲ τῆς Χριστιανῶν ἐλπίδος καὶ τοὺς λέ-
γοντας· « ὅτι πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν· » ξένους τε
τῆς ἡμῶν τιθέντας σωτηρίας, καὶ τοὺς λέγοντας τὸν
Χριστὸν ὅτι· ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο. » Καὶ μὴν εἰ
μόνον ἄνθρωπος ἦν κατὰ τοὺς πεπλανημένους, θεῖξῃ
τετιμημένος ἀξίω, ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, κατὰ τὴν
δύσφημον γλῶσσαν ἐκείνην. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ὢν πρὸ
τῶν αἰώνων ἐγένετο ἄνθρωπος, τοὺς ἐξ οὐκ ὄντων
γεγενῆσθαι λέγοντας τὸν Χριστὸν, τῆς σωτηρίας κα-
τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐλπίδος ἐξέβαλο·

ΚΓ. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἴνα δὲ μὴ κατὰ τρο-
πὴν θεότητος ἄνθρωπον τὸν Μονογενῆ γεγονέναι
νοήσωμεν, ἀναθεματίζουσι καὶ τοὺς λέγοντας, ἢ
τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ
μεταβολὴ θεϊκῆς φύσεως τὸν Μονογενῆ ἄνθρωπον
ἔδειξεν, ἀλλ' οἰκονομία τις καὶ ἀπόρρητος θεοσοφίας
θαυματουργία. Τοῦτο γὰρ φαμεν τὸ παράδοξον, ὅτι
γένονεν ἄνθρωπος ὁ Θεὸς μείνας Θεός· ὅπερ θαῦμα
οἱ πεπλανημένοι κοινὸν πρᾶγμα δεῖξαι βουλόμενοι,
λογισμοῖς ἐρευνῶσι τὰ ὑπὲρ ἔννοιαν· καὶ διὰ λόγων
φιλονεικούντες τὸ παράδοξον καταλύσαι, πρὸς μα-
ταιῶν λογισμῶν ἐξετρέπησαν ζήτησιν. Μάταιον
γὰρ ὄντως καὶ εἰκαλὸν ἔστι, λόγους ἐρευνᾶν τὰ ὑπὲρ
λόγον θαυματουργούμενα. Εἰ γὰρ ἅπαντα τοῦ Θεοῦ

tiente metum, cognitione autem excitante deside-
rium. Venit ergo judicare vivos et mortuos, qui
humana mecum communia habet; ut justus sit ju-
dex, judicans ex iis affectionibus, quas ipse prius
nobiscum habuit communes; et ut misericors sit
judex juxta magnum Apostolum, quippe qui : « Ex
iis quæ passus est, obedientiam didicit. » Nam licet
omnia cognoscat Unigenitus, eo quod sit Deus :
attamen experientiam cepit eorum, quorum natura
deitatis neque erat neque facta fuit capax : nam
assumptam ex Maria Virgine naturam sibi metip-
si uniens, illa experimentum cepit eorum quorum ex-
pers erat natura deitatis.

XXII. Sed qui Dei ex Virgine nativitatem ac-
cusat, mysterium sapientiæ Dei ignorare videtur :
neque enim hæc nativitas deitati principium dedit,
sed exordium fuit incarnationis Verbi. Quia enim
homo fieri dignatus est, Deus ante sæcula existens ;
principium vero humanæ existentis est nativitas,
capit principium dispensationis, hoc fundamentum
rebus supponens ; et semper existens, homo esse
incipit : illud quidem, utpote Deus ; hoc autem,
utpote et homo fieri dignatus. Quod et Nicæni Pa-
tres significaturi manifeste scripserunt de Unigenito
his verbis : « Qui vero dicunt : Erat aliquando cum
non esset ; item : Antequam nasceretur, non erat ;
et quod ex non existentibus exstiterit, vel ex aliena
subsistentia sive substantia, vel mutabilem, et va-
riabilem Filium Dei esse dicunt, illos anathema-
tizat catholica et apostolica Ecclesia. » Etenim ne
deitatis Unigeniti principium nativitatem intelligas,
anathematizant eos qui dicunt : « Erat aliquando
quando non erat ; » exterminant quoque a spe Chri-
stianorum eos qui dicunt . « Quod antequam nasce-
retur non fuerit ; » alienos quoque a salute nostra
constituunt, qui Christum « ex non existentibus
exstitisse » asserunt. Atqui si tantum homo fuerit,
juxta errores illos, divina dignitate honoratus, ex
non existentibus secundum impiam illam linguam
exstitit. Sed quia ille qui est ante sæcula, factus
est homo, eos qui ex non existentibus Christum
exstitisse dicunt, a salute et spe Christianorum re-
jiciunt.

XXIII. Atque hæc quidem hoc modo. Verum ne
secundum mutationem deitatis Unigenitum homi-
nem factum intelligeremus, anathematizant quoque
qui mutabilem, vel variabilem Filium Dei esse di-
cunt. Neque enim transmutatio divinæ naturæ Uni-
genitum hominem exhibuit, sed dispensatio quædam
et ineffabile divinæ sapientiæ miraculum. Hoc enim
admirandum esse dicimus, quod Deus factus sit
homo, permanens Deus : quod miraculum dum er-
rantes illi rem communem ostendere volunt, ra-
tionibus scrutantur, quod rationis captum superat :
et verbis miraculum enervare contententes, ad
inutilium rationum disquisitionem conversi sunt :
nam vanum revera et temerarium est, rationibus

¹⁰ Hebr. v, 8.

perscrutari quæ miraculose supra rationem contingere. Si enim omnia Dei miracula rationibus rimari ac palpate velit, nullum sane relinquent miraculum; neque ullum a Deo signum et prodigium perpetrari concedent isli naturæ observatores, omnia miracula vi detorquentes: nam rationes omnium pervestigare est miracula dissolvere, et Deum in suis erga nos miraculis sese oblectantem ad iram provocare. Quocirca et Zachariam patrem Joannis Baptistæ silentio Deus condemnabat, quod gratiæ miraculose perpetratae modum curiosius inquireret: non fidem adhibens tanquam miraculo, sed rationes miraculose operationis Dei exquirens: et dicente Gabriele: « Elisabeth uxor tua (ea autem sterilis erat) pariet tibi filium⁶⁶; » ipse eorum quæ dixerat rationem petit, dicens: « Et unde hoc mihi futurum sciam⁶⁷? » Sed quia demonstrationem miraculi quærebat, silentio condemnatur: demonstrationem eorum quæ quæsierat, silentium accipiens; et lingua sacerdotis punitur, quæ subservierat ad incredulitatem: ut Zachariæ silentium nos oisnes doceret Dei miracula cum silentio suscipere, omnibusque persuaderet Deo miracula perpetranti credere, neque eorum quæ novo modo supra rationem fiunt, rationes exquirere.

XXIV. Atque hæc quidem sancti Patres Nicææ congregati de Unigenito cognita habuerunt, et Ecclesias credere docuerunt. Cæterum de Spiritu sancto, quia nulla tunc quæstio erat, satis habuerunt majestatem divinam indicare, dicentes paucis verbis, se juxta Patrem et Filium, etiam in Spiritum sanctum credere. Nam qui dicunt, nos etiam in Spiritum sanctum credere quemadmodum credimus in Patrem et Filium, æqualem dignitatem eorum in quos creditur, significant: nam fides honore et dignitate æqualis, illorum in quos creditur deitatem honore æqualem ostendit. Nec enim quisquam eos docere existimet, nos in servum simul et Dominum, vel in Creatorem simul et creaturam, vel in majorem ac minorem Deum credere: nam quibus non intercedit ejusdem naturæ communio, iis sane neque una eademque fides ad hominibus competit. Verum illud obiter nunc dictum sit de Spiritu sancto, de cujus divina majestate plenius in aliis tribus libris disputavimus: quos si legeris, Spiritum sanctum pari honore cum Patre et Filio conglorificatum ex sacris Litteris disces. Nos vero hoc tempore tibi, amicorum dilectissime, hæc orationis nostræ dona offerimus; qui quidem ex rei propositæ dignitate verba facere non possumus, at tamen sufficienter eos qui nunc circa fidem errant, non quidem ex nostro fundo atque ex nobismet ipsis, sed partim ex sacra Scriptura, partim ex fide a sanctis Patribus Nicææ congregatis exposita refutavimus.

⁶⁶ Luc. 1, 13. ⁶⁷ ibid. 48.

(8) Καὶ παροργίζειν — εὐθυμούμενον. Cotelerio l. c. corruptius videtur hic locus: corrigendus autem per mutationem participii εὐθυμούμενον in participium εὐθυμώμενον; ita, ut sensus sit: Et ad

τὰ θαύματα μέλλοιεν λογισμοῖς ψτλιαφῆν, οὐδὲν μὲν θαυμάτων ἐάσωσιν· ἀλλ' οὐδὲ σημεῖόν τι παρὰ Θεοῦ γίνεσθαι συγγωρήσωσι, καὶ τεράστιον οἱ φυσιολόγοι, ἅπαντα τὰ τεράστια βιαζόμενοι· τὸ γὰρ πάντων τοὺς λόγους ἐρευνῆν, καταλείβειν ἐστὶ θαύματα, καὶ παροργίζειν Θεὸν ἐν ταῖς θαυματουργίαις αὐτοῦ παρ' ἡμῶν εὐθυμούμενον (8). Διὰ τοῦτο οὖν καὶ Ζαχαρίαν τὸν πατέρα Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ σιωπῇ καταδικασεν ὁ Θεός, ὅτι χάριτος θαυματουργοῦσος ὁ Ζαχαρίας πολυπραγμονεῖ τὸν τρόπον, μὴ πιστεύσας ὡς θαύματι, ἀλλὰ λογισμοὺς τῆς τοῦ Θεοῦ θαυματουργίας ἐπιζητῶν. Καὶ τοῦ Γαβριὴλ εἰπόντος, « Ἐλισάβετ ἡ γυνή σου, (ἦν δὲ στείρα) τέξεται σοι υἱόν· » αὐτὸς ἐζητεῖ τῶν εἰρημένων ἀπόδειξιν, εἰπὼν, « Κατὰ τί γινώσκωμαι ὅτι ἔσται μοι τοῦτο; » Ἀλλ' ἐπειδὴ ἤτησε τοῦ θαύματος τὴν ἀπόδειξιν, καταδικάζεται σιωπῇ· ἀπόδειξιν τῶν ζητούμενων τὴν σιωπῆν δεξιόμενος. Καὶ κολάζεται γλώσσα τῷ ἱερεῖ πρὸς ἀπιστίαν ὑπηρετήσασα· ἵνα ἡ σιωπῇ τοῦ Ζαχαρίου διδάξῃ πάντας ἡμᾶς, μετὰ σιωπῆς τὰ τοῦ Θεοῦ παράδοξα δέχεσθαι· καὶ πίστη πάντας πιστεύειν θαυματουργοῦντι Θεῷ, καὶ λόγον μὴ ἀπαιτεῖν τῶν ὑπὲρ πάντα λόγον κινουρουμένων.

ΚΔ'. Ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Μονογενοῦς οἱ ἐπὶ τῆς Νικαίας Πατέρες ἐυναχθέντες ἔγνωσαν τε καὶ τὰς Ἐκκλησίας πιστεύειν ἐδίδαξαν. Περὶ δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐκ οὔσης τότε ζητήσεως, ἠρκέσθησαν τὴν θεϊκὴν ἀξίαν μνηῦσαι βραχεῖσι τοῖς ῥήματι, εἰπόντες· μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ πιστεύειν καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Οἱ γὰρ εἰπόντες, καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα πιστεύειν ἡμᾶς, ὡς πιστεύομεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱόν, ἴσθη τῶν πιστευομένων τὴν ἀξίαν ἐμήνησαν. Ἡ γὰρ ὁμοτιμος πίστις, ὁμοτιμον τῶν πιστευομένων τὴν θεότητα δεικνυσί. Οὐ γὰρ ἂν τις ὑπελάβοι διδάσκειν αὐτοὺς πιστεύειν ἡμᾶς εἰς δούλον ὁμοῦ καὶ δεσπότην, ἢ εἰς Κτίστην καὶ εἰς κτίσμα, ἢ εἰς μείζονα Θεὸν καὶ μικρόν· οὐ γὰρ οὐκ ἔστι τῆς φύσεως κοινωνία, τοῦτοις οὐκ ἂν παρὰ τῶν ἀνθρώπων μία πίστις ἀρμόδιεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς ἐν παρέργῳ νῦν εἰρήσθω περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, ἐντελέστερον ἡμῶν περὶ τῆς θεϊκῆς δεσποτείας αὐτοῦ διελεγόμενον ἐν τρισὶν ἑτέροις βιβλίοις, οἷς ἐντυχὼν ξυνοδοῦσάμενον Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρὰ τῆς θείας διδαχθῆση Γραφῆς. Ἡμεῖς δὲ οὐ νῦν ταῦτα δῶρα τῶν ἡμετέρων ἀνατιθέμεθα λόγῳ ἢ ὠφίλῃ κεφαλῇ, πρὸς ἀξίαν μὲν τῆς διατάξεως εἶπε ἢ οὐ δυνάμενοι, ἱκανὸν δὲ τὸν ἔλεγχον τῶν νῦν ἠπατιμένων ἐκθέμενοι, οὐκ οἴκοθεν καὶ ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς θείας Γραφῆς καὶ ἐκ τῆς ἐκτεθείσης πίστεως τῶν ἐπὶ τῆς Νικαίας ἐυναχθέντων ἁγίων Πατέρων.

iram provocare Deum, a nobis in suis miraculis ad rationem postulatum; seu, a quo in suis miraculis rationem exposcamus.

THEODOTI ANCYRANI EPISCOPI HOMILIAE.

ΟΜΙΛΙΑ Α΄.

A

Λαμβείσα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως τοῦ Σω-
τήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπερευγνώσθη
δὲ καὶ αὐτὴ ἐν τῇ αὐτῇ συνόδῳ.

Α΄. Λαμπρὰ καὶ παράδοξος τῆς παρουσίας ἑορτῆς
ἡ ὑπόθεσις· λαμπρὰ μὲν, ὅτι κοινήν ἀνθρώποις
σωτηρίαν ἐπήγαγε· παράδοξος δὲ, ὅτι τὸν τῆς φύ-
σεως λόγον ἐνίκησε. Φύσις μὲν γὰρ τὴν τεκοῦσαν οὐκ
οἶδεν οὐκέτι παρθένον· ἡ δὲ χάρις καὶ τίκτουςαν
ἔδειξε, καὶ παρθένον ἐφύλαξε· καὶ μητέρα ἐποίησε,
καὶ παρθενίαν οὐκ ἔβλαψε. Χάρις γὰρ τὴν σωφρο-
σύνην φυλάττουσα. Ὡ γῆς ἀσπύρου καρπὸν βλαστη-
σάσης σωτήριον· ὡ Παρθένος αὐτὸν νικήσασα τῆς
Ἐδέμ τὸν παράδεισον. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ μοσχευτῶν
φυτῶν γένεος ἀνέτειλεν, ἐκ παρθένου γῆς ἀνατειλάν-
των φυτῶν· ἡ δὲ Παρθένος αὐτὴ κρείττων ἐκείνης·
τῆς γῆς. Οὐ γὰρ ὀπώρας ἀνέτειλε δένδρα, ἀλλὰ τὴν
ράβδον Ἰεσσαί, καρπὸν σωτήριον τοῖς ἀνθρώποις
παρέχουσαν. Κάκεινῃ ἡ γῆ Παρθένος ἦν, καὶ αὕτη
παρθένος. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν φύσαι δένδρα προσέταξεν ὁ
Θεός· ταύτης δὲ τῆς Παρθένου αὐτῆς ὁ Δημιουργὸς
κατὰ σάρκα γέγονε βλάστημα. Οὐδὲ ἐκεῖνῃ μύσχευ-
μα πρὸ τῶν δένδρων ἐδέξατο· οὐδὲ αὕτη ἐκ τοῦ
τόκου τὴν παρθενίαν ἠδίκησεν. Ἡ παρθένος τοῦ
παρδείσου ἐνδοξότερα γενένηται. Ὁ μὲν γὰρ Θεοῦ
γυώργιον γέγονεν· ἡ δὲ κατὰ τὴν σάρκα τὸν Θεὸν
αὐτὸν ἐγεώργησεν, ἐλόμενον ἀνθρώπου συναφοῦναι
τῇ φύσει. Εἶδες πῶς γέγονε παράδοξον τὸ μυστήριον,
παρωσάμενον τὸν τῆς φύσεως λόγον; Εἶδες τὸ ὑπὲρ
φύσιν πρᾶγμα, Θεοῦ δυνάμει γενόμενον μύστη; Εἶδες
τὸν Λόγον ὑπὲρ τὸν λόγον τικτόμενον; Ὅτι γὰρ
ἴστιν ὁ τεχθεὶς Λόγος Θεοῦ, δῆλον ἐξ ὧν τὴν παρ-
θενίαν οὐκ ἔβλαψεν. Ἡ τίκτουςα σάρκα ψιλὴν, τῆς
παρθενίας παύεται· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐτέχθη σαρξὶ ὁ Λόγος
Θεοῦ, φυλάττει τὴν παρθενίαν, ἑαυτὸν Λόγον δεικνύς.
Ὅταν δὲ Λόγον ἀκούσης, οὐσιώδη τε καὶ ἐνυπόστατον
νῆι, μὴ τοῦτον τὸν διὰ στόματος προλεγόμενον.

Β΄. Τίκεται οὖν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ καὶ
Λόγος καλούμενος, οὐκ ἀρχὴν τοῦ εἶναι Λόγος ἐκ τοῦ
τόκου λαβὼν, ἀλλὰ τοῦ γενέσθαι· ἀνθρώπος ἀρχὴν
τὸν τόκον ποιούμενος. Ἦν μὲν γὰρ πρὸ αἰώνων Θεὸς
Λόγος τῷ Γεννήσαντι συναΐδιος· ἐπειδὴ δὲ ἀνθρώ-
πος γενέσθαι δι' ἀνθρώπους ἠθέλησεν, οὐ μεταβολῇ
θεϊκῆς φύσεως, ἀλλὰ θαύματι καὶ θελήσει Θεοῦ, ὡς
ἀρχὴν τοῦ γενέσθαι ἀνθρώπος, τὸν τόκον ἠσπάσατο·
ὡς τοῦτο καὶ ὡς ἀνθρώπος τίκεται, καὶ ὡς Θεὸς
Λόγος παρθενίαν ἐφύλαξεν. Οὐδὲ γὰρ ὁ ἡμέτερος
λόγος τικτόμενος· φθείρει διάνοιαν· οὐδὲ Λόγος Θεοῦ

(9) Vetus interpres hunc titulum apposuit: *Theodoti episcopi Ancyrorum sermo dictus die Nati-
vitatibus Salvatoris nostri et Dei Christii Jesu in partu
virgineo; et quia Deus est qui natus est homo fa-*

HOMILIA I.

*Habita in die natiuitatis Salvatoris nostri Jesu Christi,
quæ et ipsa lecta est in eadem synodo (9).*

I. Clara et admirabilis presentis causa festivitatis :
clara quidem, quoniam communem hominibus ceu
fons profudit salutem : admirabilis autem, quia
naturæ vicit rationem. Natura enim post partum
nescit ulterius virginem : gratia vero et parentem
ostendit, et virginem servavit ; et matrem fecit, et
virginitati non nocuit. Gratia enim erat castitatem
servans. O terram non satam, quæ fructum germi-
navit salutarem ! o Virginem, quæ ipsum vicit
deliciarum paradisi ! Ille namque sine semine
genus omne propaginis stirpium protulit, ex virgine
terra exortis plantis : hæc autem Virgo melior est
illa terra. Non enim pomiferas protulit arbores,
sed virgam Jesse fructum salutiferam hominibus
afferentem. Et illa terra virgo erat, et ista virgo :
sed ibi quidem arbores nasci præcepit Deus ; hujus
autem Virginis creator secundum carnem factus est
germen. Neque illa terra ante arbores plantaria
suscepit ; neque hæc ex partu virginitatem læsit.
Virgo paradiso gloriosior facta est : ille enim Dei
cultura factus est ; hæc autem secundum carnem
Deum ipsum excoluit, ubi voluit hominis copulari
naturæ. Vidisti quomodo factum est admirabile sa-
cramentum transcendens naturæ rationem ? Rem
natura superiorem vidisti sola Dei virtute factam ?
Vidisti Verbum, modo rationem excedente nasci ?
Nam qui natus est, eum esse Verbum Dei palam est,
ex quo virginitatem non solvit. Quæ nudam carnem
parit, virgo esse desinit : sed quia natus est in
carne Verbum Dei, virginitatem custodit, se ipsum
Verbum ostendens. Quando autem Verbum audis,
substantiale Verbum et subsistens intellige, non
hoc quod per os effunditur.

II. Nascitur ergo unigenitus Filius Dei, qui etiam
Verbum vocatur ; non principium ut sit Verbum ex
partu percipiens, sed ut sit homo principium in
ipso partu habens. Nam erat quidem ante sæcula
Deus Verbum Genitori coæternum : quia vero homo
propter homines fieri voluit ; non mutatione divinæ
naturæ, sed miraculo ac voluntate Dei, tanquam
principium ut fieret homo, partum amplexus est .
ac propterea ut homo nascitur, et ut Deus Verbum
virginitatem servavit. Neque enim nostrum verbum
cum paritur, corrumpit mentem ; neque Deus Ver-

*ctus miraculo et non mutatione substantiæ ; et quia
unus et idem est, et illud, et istud dictus : et necus
opinionē. neque cogitationibus dividendus.*

bum substantiale et subsistens, partum eligens perimit virginitatem. Ultra rationem ergo naturæ est quod factum est; nec, quæso, ad naturæ rationes descendas. Miraculum tibi dico: noli movere ratiocinationes. Deum natum tibi dico qui nasci voluerit, non qui divinitatis initium acceperit. Deus cum esset, proprium sibi partum fecit, non eum partus fecit Deum. Quod non erat, cum fieri vellet, etiam quod erat mansit. Eligit partum, tanquam dispensationis initium. Factus est homo, non mutata natura, non motis terminis divinæ substantiæ. « Tu enim idem ipse es, et anni tui non deficient, » inquit divina Scriptura ³⁹. Et: « Tu qui sedes in sæculum ⁴⁰; » per hoc ostendens divinæ substantiæ immutabilitatem. Et rursus inquit Deus: « Idem ipse sum, et non mutor ⁴¹. » Non ergo mutata substantia Dei factus est homo, neque conversa in substantiam aliam. Nam profecto miraculum non esset quod factum est, si naturæ mutatione aliam naturam suscepisset; multæ enim apud nos sunt hujusmodi rerum mutationes: sed in hoc miraculum fecit Deus, quia manens quod erat, factus est quod non erat. Quod ipsum significans magnus Apostolus dicebat: « Qui cum in forma Dei esset. » Cum esset, inquit, non qui fuisset aliquando, ut naturæ firmitatem ostenderet. « Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo ⁴². » Esse dicit æqualem Deo, non fuisse aliquando. Deinde rursus clamat, dicens: « Sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens ⁴³. » Vides quia et manet quod erat, et se ipsum in servi forma exinanivit? Et illud existens, et hoc factus, miraculum faciens, non naturam mutans; volens, non coactus mutatione substantiæ. Quod enim dicit Deus, facit, licet ultra rationem naturæ sit quod dicitur: habet enim et virtutem miraculum facere valentem, et non expectantem naturæ rationes. Propterea et est Deus, et exinanitur in servi forma: et æqualis est Deo, et homo fit: et est ante sæcula, et partum sustinet, et ea miracula facit, quæ ratio naturæ nascit.

III. Hinc et gentilibus stultitia reputatur Christi sacramentum, et Judæi scandalum dicunt incarnationis doctrinam; quod et Paulus significabat, dicens: « Prædicantem Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam ⁴⁴. » Quare stultitiam gentibus? « Quia animalis homo non percipit quæ spiritus sunt: stultitia enim ei est ⁴⁵. » Naturæ enim adhærens ille animalis, et qui rationibus animæ omnia perscrutatur, miracula Dei stultitiam reputat, cum non habeant secum naturæ rationem. Audiens namque gentilis, quia ⁴⁶ clausa janua ingressus est Salvator, transmittens hoc corpus crassum et loco egens, ridet non credens miraculo, sed rei quærens rationem. Et audiens ⁴⁷ quia

Α οὐσιώδης τε καὶ ἐνυπόστατος, τὸν τόκον ἑλέμενος, παρθενίαν διεφθεῖρεν. Ὑπὲρ λόγον οὖν τῆς φύσεως ἔστι τὸ γενόμενον. Καὶ μηκέτι κατὰβαινε πρὸς λόγους τῆς φύσεως. Θαυμά σοι λέγω· μὴ κίνει τοὺς λογισμοὺς. Θεὸν τεχθέντα σοι λέγω, ἐλέμενον τόκον, οὐκ ἀρξάμενον τῆς θεότητος. Ὡς θεὸς ἐκτετύσασθε τόκον, οὐχ ὁ τόκος αὐτὸν κατασκευάσει θεόν. Ὁ οὐκ ἦν, γενέσθαι βουλόμενος, καὶ ὁ ἦν ἔμεινεν· ἀίρειται τὸν τόκον, ὡς τὴν οἰκονομίαν ἀρχῆν. Γέγονεν ἄνθρωπος, οὐ μεταβληθεῖ; (10) τῆς φύσεως, ὡς κινήθεντων τῶν ὄρων θετικῆς οὐσίας. Ἐὺ γὰρ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἐτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν, ὡς ἡ θεία Γραφή φησι. Καὶ, Ἐὺ καθήμενος εἰς τὸν αἰῶνα· τούτω θελωσα τῆς θετικῆς οὐσίας τὸ ἀμετάβλητον. Καὶ πάλιν ὁ θεὸς φησιν· Ὁ αὐτὸς εἰμι, καὶ οὐκ ἠλλοίωσα. Οὐ κινήθειστος οὖν τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας γέγονεν ἄνθρωπος, οὐδὲ μεταβληθείστος εἰς φύσιν ἑτέραν. Ἡ γὰρ ἂν οὐκ ἦν θαύμα τὸ γεγενημένον, εἰ φύσεως μεταβολῆ φύσιν ἑτέραν εἶδεντο· πολλὰ γὰρ ἔμῃ γίνονται πραγμάτων τοιαῦτα μεταβολαί· ἀλλ' ἐν τούτῳ θαυματουργεῖ ὁ θεός, ὅτι μένων ὁ ἦν, γέγονεν ὁ οὐκ ἦν. Ὁ δὲ καὶ σημαίνωσθε μέγας Ἀπόστολος Πέτρος· Ὅς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων· ὑπάρχων λέγει, οὐκ ὑπάρξας ποτὲ, ἵνα διεῖξεν τῆς φύσεως τὸ μόνιμον. Ὅς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, οὐκ ἀρπαγμὸν ἠγάσασθε τὸ εἶναι ἴσα θεῷ. Ἐἶναι λέγει ἴσα θεῷ, οὐ γενήσεσθαι ποτε. Εἶτα πάλιν βοᾷ λέγων· Ἄλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσθε, μορφὴν δούλου λαβών. Ὅρξ, πῶς καὶ μένει ὁ ἦν, καὶ ἑαυτὸν ἐκένωσεν εἰς τὴν τοῦ δούλου μορφὴν; Κἀκεῖνο ὧν, καὶ τοῦτο γενόμενος, θαυματουργήσας, οὐ φύσιν μεταβολῶν θελήσας, οὐκ ἀναγκασθεὶς μεταβολῆ τῆς οὐσίας. Ὁ γὰρ λέγει θεός, ποιεῖ, κἀν ὑπὲρ τὸν λόγον τῆς φύσεως ἦ τὸ λεγόμενον. Ἐχει γὰρ καὶ δύναμιν θαυματουργεῖν δυναμένην, καὶ οὐκ ἐπιβεβημένην τοῦς λόγους τῆς φύσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπάρχει θεός, καὶ κενούσθαι εἰς δούλου μορφὴν· καὶ ἴσος ἐστὶ θεῷ, καὶ ἄνθρωπος γίνεται· καὶ ἔστι προαιώνιος, καὶ τόκον ὑπὶσταται· καὶ ταῦτα θαυματουργεῖ, ἔπειρ οὐκ οἶδεν ὁ λόγος τῆς φύσεως.

γ. Ἐνθεν καὶ τοῖς Ἕλλησι μωρία λογίζεται τοῦ Χριστοῦ τὸ μυστήριον, καὶ Ἰουδαῖοι σκάνδαλον λέγουσιν τῆς οἰκονομίας τὸν λόγον· ὁ καὶ Παῦλος εἰδήλου, λέγων· Κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαῖοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν. Διὰ τί μωρίαν τοῖς Ἕλλησιν; Ὅτι ψυχικός ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστὶ. Τῇ γὰρ φύσει παρακαθήμενος ὁ ψυχικός, καὶ λογισμοῖς ψυχῆς τὰ πάντα διερευνόμενος, τὰ θαύματα τοῦ θεοῦ μωρίαν λογίζεται, οὐκ ἔχοντα μετ' ἑαυτῶν τὸν λόγον τῆς φύσεως. Καὶ γὰρ ἀκούων Ἕλλησιν, ὅτι κεκλεισμένης τῆς θύρας εἰσῆλθεν ὁ Σωτήρ, διαγαγὼν τὸ καχὺ τοῦτο σῶμα, καὶ τόκον δεόμενον, γὰρ, οὐ πιστεύων τῷ θαύματι, ἀλλὰ ζε-

³⁹ Psal. cv. 28. Baruch iii. 5. ⁴⁰ Malach. iii. 6. Cor. ii. 11. ⁴¹ Joan. xi. 19-26. ⁴² Matth. i. 23.

⁴³ Philipp. ii. 6. ⁴⁴ Ibid. 7. ⁴⁵ I Cor. i. 23. ⁴⁶ I

10) Ἦσ. μεταβληθείστος.

τῶν τὸν λόγον τοῦ πράγματος. Καὶ ἀκούων, ὅτι ἄ παρθένος τεκούσα, μεμενηκε παρθένος, ὑπορίαν ἡγείται τὸν λόγον, οὐ μαθῶν πιστεύειν θαυματουργίαν Θεοῦ. Οὐκοῦν καὶ ἀκούων ἀμαρτανλῆτως Θεὸν γενόμενον ἀνθρωπῶν, ἀδύνατον τὸ γενόμενον οὔτετι, φύσεως κἀνταῦθα μεταβολὰς ἀπαιτεῖν. Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἰδίδασξεν ὁ Παῦλος, εἰπὼν, τὸν ὄντα ἴσα Θεῷ, γεγενῆσθαι ἀνθρωπον. Ἐαυτὸν γὰρ κινενοκίναί: φησι, μὴ ἀποσάιόντα τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος. Διὸ καὶ ἔλεγεν· «Ἡμεῖς κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίους μὲν σκάνδαλον. Ἐλλῆσι δὲ μωρίαν.» Καὶ διὰ τί Ἐλλῆσι μωρίαν; Εἰ ψιλὸς ἐσταύρωται ἀνθρωπος, οὐδὲν νομίζεται μωρον οὐ κατὰ φύσιν γινόμενον· εἰ δ' ἐπαφικαι, πέπονθε, πῶς νομίζεται μωρον τὸ διήγημα; Ἄλλ' ἐπειδὴ Ἐχριστὸν, φησι, κηρύσσομεν σταυρούμενον, πάλιν (11) λέγομεν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν· αὐτοῖς γὰρ τοῖς κλητοῖς, φησι, Ἰουδαίους τε καὶ Ἐλλῆσι κηρύσσομεν Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν· ἐπὶ σταυρούμενον, φησι, κηρύττοντες Θεοῦ σοφίαν, μωρίαν λέγειν τοῖς Ἐλλῆσι νομιζόμεθα, πιστεύειν οὐκ εἰδῶσι θαυματουργίαν Θεοῦ· ἀλλὰ περὶ πάντων φύσεως κινεῖν λογισμοῦς, καὶ ἡγουμένους ὑβρίζειν Θεόν, οἰκειωσάμενον πάθη, ἵνα σώσῃ τὸ παθητόν. Οὐ γὰρ τὸν ἀνυπόμῳν ὀρώσι σκοπόν, σωτήριον ὄντα, καὶ τῇ ἀγαθότητι πρίποντα τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ μόνον, ὅτι Θεὸς ἐαυτῷ συνῆψε παθήματα, λίγουσιν, οὐ σκοποῦντες τὸ ἐκ τούτου τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας κατόρθωμα. Οὐδὲν δὲ τῶν σωζόντων ἀνθρώπων, ὑβρίζειν Θεόν, τοῖς εἰκνύμενον οὐ παθητόν, ἀλλὰ φιλάνηθρωπον.

Δ'. Ἀλλὰ ἀνθρώπου πάθη, φησὶν, οὐ τολμῶ προσάφαι Θεῷ. Οὐκοῦν οὐδὲ σώζειν αὐτὸν τοῖς πάθεσι τὸν ἀνθρωπον λέγεις, οὐδὲ σταυρῷ στηλιτεύειν διαδόλου τὴν δύναμιν, οὐδὲ τὴν ἡμῶν ἀμαρτανλῆν προσηλωκίναί τῷ ξύλῳ, οὐδὲ τοῖς ἰδίοις πάθεσι τὰ τῶν ἀνθρώπων ἴσθαι παθήματα, οὐδὲ θανάτῳ λέγεις αὐτὸν καταργῆσαι τὸν θάνατον. Εἰ γὰρ οὐκ οἰκειωσατο τα πάθη Θεός, πόθεν τοῖς πάθεσι τοῦ Χριστοῦ τὰ τοσαῦτα κατορθώματα; Πῶς ἐγένοντο δυνάμεις; Πῶς ἀναιρεῖται θανάτῳ ὁ θάνατος, εἰ μὴ Θεὸς αὐτὸν ἴδιον ἐποίησατο; Ἀλλὰ ταῦτα τὰ πάθη οἰκειωθέντα Θεῷ, τὴν μὲν λογὸν τῶν τοσοῦτων κατορθωμάτων ἐκ οὐότητος ἔλαβεν, ὡς Θεοῦ ἰδία γεγεννημένα· οὐσίαν δὲ θεότητος οὐ παρέδραψεν, ἐν τῇ ἐαυτῆς ἀει μένουσαν ἀπαθείᾳ. Πῶς γὰρ προσηλώθη τῷ ξύλῳ τὸ καθ' ἡμῶν τῆς ἀμαρτανλῆς χειρόγραφον, ἀνθρώπου φιλοῦ τὸν σταυρὸν ὑπομαίαντος; Πῶς δὲ σταυρὸς ἀμαρτανλῆν ἐσταύρωσεν, ἢ θάνατος θανάτου τὴν τυραννίδα διέλυσεν, εἰ μὴ ταῦτα γέγονε Θεοῦ, καὶ παρ' ἐκείνου τὴν δύναμιν ἔλαβεν, οἰκειωσάμενος τὰ ἡμέτερα, οὐ παθόντος φύσει; Ὁ δὲ καὶ σημαίνων ὁ μέγας Ἀπόστολος, ἔλεγεν· ὅτι οὐδὲς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, τοῦ Κυριακοῦ πάθους τὸ μυστήριον ἔγνωκεν. «Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, φησὶν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς ἐκείνης ἐσταύρωσαν.»

A virgo cum peperisset, mansit virgo, stultitiam putat sermonem, quia non didicit credere Dei miracula. Ergo cum audit etiam immutabiliter Deum hominem factum, impossibilem eam rem putat, naturam mutationes hic quoque exigens. Sed non ita Paulus edocuit, dicens eum qui æqualis est Deo, factum hominem; semetipsum namque exinanisse dicit, non amissa divinitatis plenitudine. Unde etiam dicit: «Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.» Et quare gentibus stultitiam? Si purus crucifigitur homo, nemo putat stultum quod naturaliter agitur. Si vero quod naturaliter pati poterat, patitur, quomodo putatur stulta narratio? Sed quoniam ait, «Christum crucifixum prædicamus,» quem rursus dicimus Dei virtutem et Dei sapientiam; «ipsis enim, inquit, vocatis Judæis et Græcis prædicamus Christum Dei virtutem; et Dei sapientiam;» eum qui crucifixus est, inquit, esse Dei sapientiam prædicantes, stultitiam nos loqui Græci putant, credere nescientes miracula facienti Deo; sed de omnium rerum natura moventes ratiocinationes, et æstimantes injuriam inferri Deo, si suas illum fecisse passiones dixerimus, ut quod erat passibile salvum faceret. Non enim perfici vident illud propositum salutare, et Dei bonitati conveniens: sed solum, quia Deus sibi copulavit passiones, dicunt, non considerantes, ex hac re humanæ salutis opus fuisse perfectum. Nihil autem horum quæ salutaria sunt homini, injuriam Deo facit: quibus non passibilis, sed clemens ostenditur.

IV. Sed hominis, inquit, passiones non audeo Deo tribuere. Ergo neque eum passionibus salvare hominem dicis, neque diaboli potentiam cruci appendisse, neque nostrum peccatum affixisse ligno, neque suis passionibus sanasse hominum passiones, neque morte dicis eum destruxisse mortem. Si enim Deus non sibi proprias asseruit passiones, unde Christi passionibus tot recte facta? Quomodo sunt factæ virtutes? Quomodo morte perempta esset mors, nisi Deus propriam sibi eam fecisset? Sed istæ passiones propriæ factæ Dei, virtutem quidem tantarum rerum conficiendarum ex divinitate perceperunt, ut quæ Dei propriæ exstiterint; substantiam vero deitatis nequaquam læserunt, quæ in sua semper impassibilitate maneat. Quomodo enim affixum est ligno quod contra nos erat peccati chirographum, homine puro sustinente mortem? Quomodo autem crux peccatum crucifixisset, aut mors mortis tyrannidem destruxisset, nisi hæc fuissent Dei, et ab illo virtutem sumpsissent, qui nostra tanquam propria sibi vindicavit, non natura passionem sustinuit? Quod ipsum significans ille magnus Apostolus dicebat, quia nullus principum sæculi hujus Dominicæ passionis sacramentum cognovit. «Si enim cognovissent, inquit, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.»

17 Philipp. II, 5, 6. 18 I Cor. I, 23. 19 ibid. 24.

(11) Ὅν πάλιν.

V. Propterea dicimus, et manere eum quod erat, A et factum esse quod non erat. In substantia namque manens quod erat, suscepit passiones, cum semelipsum uniaet naturæ passibili. Subjectus factus est, regnam non deponens : factus est homo, manens Deus ac Verbum : cum esset ex natura incorporea, ab eoque immutatione factus est caro. Quomodo, et quemadmodum? Non sicut tu cogitare potes, sed sicut ille ad miracula facienda pollet. Quando enim miraculum tibi dico, desere rationes. Signa enim et prodigia fide in Deum firmantur, non rationibus exquiruntur. Non enim ullum aliud miraculum ex nostræ rationis modo existit ; et tamen singula facta sunt, licet ratio nostra rem non assequatur. Hæc Magi quoque confessi sunt stellæ credentes, et non perscrutantes naturam^m. Barbari suscipiunt fide miracula : et fidelis tu cur incredulus es, et in humanam decidis cogitationem? Qui ex Chaldaea venerunt, sicut evangelista dicebat, hodie ipsi suis numeribus mysterium monstraverunt, si quis barbarorum illorum propositum recte consideret. Triplicem namque munerum speciem offerunt, aurum, thus et myrrham : aurum quidem, quia is Rex est qui honoratur ; thus, quia Deus erat qui natus est : id enim secundum consuetudinem offerebant eis quos ipsi putabant deos ; obtulerunt quoque et myrrham, passionem, ut arbitror, mortis per hanc annuntians. Vides quomodo etiam Magi cognoverunt, quia et Deus mansit, et homo factus est, suscipiens mortem? Factus est enim quod ego, ut nostram naturam ad suam dignitatem proveheret. Unitas enim hoc facit, utrique quæ alterius sunt conjungens. Propterea ergo, cum Deus esset, homo factus est, ut homo fieret Deus, hac copulatione ad divinam gloriam elevatus, ut unus idemque sit, et divine glorificatus, et quæ sunt humana perpressus. Et hoc nobiscum confessi sunt, cum deitatem, tum humanitatem consistentes. Quod enim unitum est, æquasque dno, sed unum nominatur. Intelligentia autem rursus si dividis, et unumquodque seorsum contemplaris, nimirum solvis unitatem. Impossibile est enim simul et custodire unitatem, et utramque seorsim considerare. Sed æquasque sunt deo.

. VI. Sed sola intelligentia divido, inquit. Ergo D eodem intelligentia unitatem solvisti : nam quo disjungis ab altero alterum, eodem copulationem dividis. Quid ergo dissolvit dispositionem salutarem, duo intelligens, et unitatem repellens? Sed ut magnus Apostolus ait : « Jesus Christus heri et hodie, ipse et in secula^m ; » unum eademdem dicens, æternamque et Deum, et hominem a tempore initium habentem ; ex quibus alterum prius erat, alterum factus est posterior. Sed quomodo, inquit, Unigenitus servus factus est, manens quod erat, et factus quod non erat? Si vis hoc cognoscere, dices

^m Matth. ii, 1 seqq. ^m Hebr. xiii, 8.

(12) Ἰσ. ἤμιν.

E. Διὰ τοῦτο λέγομεν, καὶ μένειν αὐτὸν ὃ ἦν, καὶ γαγονίαι ὄπερ οὐκ ἦν. Τῆ γὰρ οὐσίᾳ μένειν ὃ ἦν, ἰδέετο καὶ ἐν, αὐτὸν ἐνώσει τῆ φύσει τῆ κτιστῆ. Ὑπὴρως γέγονε, βασιλείαν μὴ ἀποδέρας· γέγονε ἀνθρώπος, μείνας θεός τε καὶ λόγος· ἀχώρητος ὁ τῆ φύσιν, ἀνυπόστατος γέγονε σὰρξ. Πῶς, καὶ τίνα τρόπον; Ὄχι ἄξ λογίζεσθαι δύνασαι, ἀλλ' ὡς ἐπινοῶν θεοματουργεῖν ἔστιν ἱκανός. Ὅταν γὰρ θεὸς σοι λέγω, κατάλειπε λογισμούς. Σημεῖα γὰρ, καὶ τεράστια τῆ τοῦ Θεοῦ πίστις κρατύνεται, καὶ ἐκ ἐρευνᾶται ταῖς λόγοις. Οὐδὲ γὰρ ἔλλοι τι τῶν θεομάτων κατὰ λόγον ἐστὶ τῶν ἡμετέρων, ἀλλ' ὁμοίως γέγονεν ἕκαστον, καὶ ὁ λογισμὸς ἡμῶν οὐκ ἐπινοῦνται τοῦ πράγματος. Ταῦτα καὶ μάγοι ἐπορεύθησαν, ἑστῆρα πιστεύσαντες, καὶ οὐ καλυπτομένησαντες φύσιν. Βάρβαροι δέχονται πίστις θαύματα· καὶ οὐ πιστεύουσι τί ἀπιστοῦσι, πρὸς λογισμὸν καταπίπτειν ἀνθρώπων. Οἱ ἐκ Χαλδαίας παραγενόμενοι, ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, σημεῖον αὐτοῖς ταῖς ἑσπερῶν τὸ μυστήριον ἔδειξαν τῶ ἐν σκοπῶν τῶν βαρβάρων συναρῶντα καλῶς. Τριττὸν γὰρ εἶδος τῶν δώρων προσεμπίψουσι, χρυσοῦ, λίθων, ἐμύσων. Χρυσὸν μὲν, ἐκ βασιλείας ὁ τιμώμενος· λίθων δὲ, ὅτι θεός ἦν ὁ τεχθεῖς· τοῦτον γὰρ ἐξ ἑθους προσεκόμιζον πῶς ἐπ' αὐτῶν νομιζόμενοι θεοῖς· κρημνίζουσι δὲ καὶ ἐμύσων, τὸ κάθος, οἶμαι, τοῦ θανάτου ταύτη μνησόντες. Εἶδες πῶς καὶ μάγοι ἐπέγνωσαν, ὅτι καὶ θεός ἦρα, καὶ ἀνθρώπος γέγονε, δεχόμενος θάνατον; Γέγονε γὰρ ὄπερ ἐγὼ, ἵνα τὴν ἡμετέραν ἀνακρίσει φύσιν πρὸς τὴν ἰδίαν ἀξίαν. Ἡ γὰρ ἐνώσει τοῦτο κατὰ ἑκατέρω τὰ τοῦ ἑτέρου συνάπτουσα. Διὰ τοῦτο εὖν θεός ὢν, ἀνθρώπος γέγονε, ἵνα καὶ ἀνθρώπος γένηται θεός, τῆ συναρῆ ταύτη πρὸς θεῖαν ἔδειξεν ἀναγόμενος· ὡς ἵνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι θεοῦς τε δοξαζόμενον, καὶ πάσχοντα ἐκ ἀνθρώπων. Καὶ ταῦτα μὲν (12) συναρῶντα, ἐπαλογοῦντες (13) θεότητά τε καὶ ἀνθρωπότητα. Τὸ γὰρ ἐνωθῆν, οὐκ εἶναι δύο, ἀλλ' ἐν ἐνομήεται. Τῆ δὲ ἐνοίᾳ πάλιν εἰ διαρραῖς, καὶ ἕκαστον κατ' ἰδίαν σκοπεῖς, οὐκ εὖν ἕνωσις τῆν ἕνωσιν. Ἀδύνατον γὰρ ἄρα καὶ φυλάττειν τὴν ἕνωσιν, καὶ ἕκαστον κατ' ἰδίαν σκοπεῖν. Ἀλλὰ εὖν ἐνωθῆν, ἀλύτως ἐν γέγονε, καὶ οὐκ εἶναι γίνεσθαι δύο. quod est unitam, insolubiliter unum factum est, et

G'. Ἀλλ' ἐπινοῶν μόνῃ χωρίζω, φησὶ. Θεοῦ ἐν αὐτῇ ἐπινοῶν καὶ τῆν ἕνωσιν ἕνωσιν· ὃ γὰρ εἰς τῆ τοῦ ἑτέρου τὸ ἕκαστον, οὐκ εἶναι τῆν συναρῶντα ἕνωσιν. Τί εὖν ἐνωθῆν ἀναρῶντα ἕνωσιν, ὅτι νοῦν, καὶ τῆν ἕνωσιν ἕνωσιν; Ἀλλὰ κατὰ καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολός φησιν, « Ὑπὴρως· Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτός καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας· » ἵνα καὶ τὸν αὐτὸν λέγων, αἰώνως τε καὶ θεὸν, καὶ ἀπὸ χρόνων ἀρχόμενον ἀνθρώπον· τὸ μὲν ὅτι κατῆρτον, τὸ δὲ γενόμενον ὕστερον. Ἀλλὰ πῶς, φησὶ, ὁ ἕνωσιν τοῦ δουλοῦ γαγονίαι, μείνας ὃ ἦν, καὶ γενόμενος ὃ οὐκ ἦν; Εἰ βούλει τοῦτο μαθεῖν, μάθε ὅτι γέγονε· ὃ

(13) Ἴνα πάντες ἐν ὄσιν, ἐπαλογοῦντες.

ὅτι πῶς γέγονεν, ὁ θαυματουργήσας ἐπίσταται μόνος. Οὐδὲ γὰρ σύ μοι δύνασαι λέγειν, πῶς ὁ τῶν Αἰγυπτίων ποταμὸς αἷμα γένηται, ὁ μεταβλήτου μαινάσης τῆς τοῦ ὕδατος φύσεως. Καὶ γὰρ ὡς ὕδατι μὲν οἱ Ἑβραῖοι κίχρητον· αἷμα δὲ τοῖς Αἰγυπτίοις; ὁ Νεῖλος ἐγένετο, καὶ γέγονεν ὁ οὐκ ἦν, μείνας ἢ ἦν. Εἰπέ μοι τὸν τρόπον· ἀλλ' οὐκ ἔχεις εἰπεῖν· θαῦμα γὰρ ἐστὶ Θεοῦ, λογισμοὺς παραδοῦμενον. Πῶς δὲ καὶ τὸ φῶς ἐν Αἰγύπτῳ γέγονε σκότος, οὐ σβεσθὲν, ἀλλὰ μένον ὁ ἦν; Ἡμέρα γὰρ τοῖς Ἰσραηλιταῖς ἦν, καὶ λαμπρῶν αὐτοῖς παρέτεχε τὸ φῶς, τοῖς δὲ Αἰγυπτίοις τὸ φῶς τοῦτο γέγονε σκότος· καὶ ἐν τὸ ὁρώμενον οὐ, φῶς τε ἦν ὁμοῦ καὶ σκότος, οὐδὲ ἐκ τούτου μεταβλήθην, κάκεινο γενόμενον· οὐδὲ γὰρ τοῦ φωτὸς καθόντος σκότος ἐγένετο, τοῦ Θεοῦ θαυματουργοῦντος· καὶ τὸν λόγον οὐκ ἐκδεχομένου τῆς φύσεως. Πῶς ἄν τὸ ὕδωρ τοῦ Νεῖλου, μείναν ὕδωρ, αἷμα γένηται; ἢ πῶς ἐπὶ τῆς ἰδίας φύσεως μείναν τὸ φῶς, σκότος ἐγένετο; Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἐφθάρται, κάκεινο γένηται. Οὐδὲ γὰρ ἐφθάρη ἡ φύσις τοῦ ὕδατος· καὶ ἐδήλου οἱ Ἑβραῖοι, τοῦτο πότιμον ἔχοντες· ἀλλ' ἔμεινα καὶ αὐτῇ ἡ φύσις ἐν ἰδίῳ ὄρει, καὶ γέγονεν αἷμα, ὅπερ οὐκ ἦν, Θεοῦ ὑπὲρ λόγον δεικνύοντος τὸ θαῦμα.

Z. Ἡ δὲ βαβυλωνία φλόξ πῶς ὄρσος τε; τρισὶν ἐγένετο καιροῖς; Καὶ γὰρ φλόξ ἦν, καὶ ὄρσος ἐγένετο· καὶ ἀμφὸς ταῦτα δηλοῦνται τῇ ἐνεργείᾳ· ὅτι μὲν γὰρ ὄρσος ἦν, οἱ τρεῖς διδάσκουσι παιδῆς, ταύτη καταψυχόμενοι· ὅτι δὲ καὶ φλόξ ἦν, οἱ ταύτη κατακαυθέντες; μηνύουσι Βαβυλώνιοι. Εἶδες, πῶς τὸ πῦρ ἔμεινε πῦρ, καὶ ὄρσος ἐγένετο. Οὐ δύο πρᾶγματα, οὐδὲ δύο φύσεις, ἀλλ' ἐν ἦν, καὶ τὸ ὁρώμενον· ὅπερ ἦν φλόξ, τοῦτο γέγονε ὄρσος· καὶ μαρτυροῦσιν οἱ δίκαιοι. Μηκέτι οὖν ἐρώτα με τῶν τοῦ Θεοῦ σημείων τὸν τρόπον. Πάλιν γὰρ ἐρωῶ σοι· τα θαύματα δείκνυσθαι μὲν ὅτι γέγονε, Θεῷ δὲ καταλιμπάνω εἰδέναι τῶν θαυμάτων τὸν λόγον. Ἐἴτα εἰπέ μοι· ταῦτα θαυματουργεῖ Θεός, καὶ τὴν φλόγα ὄρσον ἰουδῶν, οὐδὲ φλόγα μεταβαλὼν, καὶ πρὸς ὄρσον αὐτῆν μαθησῶν, ὑψάνου τὴν ἀπόφασιν λύσαι βουλόμενος, καὶ ἠδικημένους ἐκδικῆσαι θέλων, καὶ τοὺς αἰτίου· κατακαλῶσαι βουλόμενος βαρβάρους· καὶ θαυματουργεῖ τὰ τοιαῦτα Θεός, τὸ πῦρ φυλάξας ἐν ἰδίῳ ὄρει, καὶ ὄρσον ἐκδείξας· καὶ ἔνα τρεῖς; καὶ τρεῖς; οὐκ ὄντων, θαυματουργεῖ τὰ τοιαῦτα Θεός. Ἴνα δὲ σώσῃ κόσμον Θεός, ἀμφιβάλλεις ὅτι αὐτὸς μείνας Θεός γέγονεν ἄνθρωπος; Οὐκ ἐδέθη φλόγα μεταβαλὼν, ἵνα ὄρσον ἐργάσθαι· καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος; γενέσθαι βουλομένης διὰ σωτηρίαν ἀνθρώπων, τὴν αὐτοῦ φύσιν ἐδέθη μεταβαλὼν; Πῦρ ἔμεινε, καὶ γέγονε ὄρσος· καὶ σύ λέγεις, Πῶς μένει Θεός, καὶ γίνεται ἄνθρωπος; Ἐπειδὴ γὰρ τὴν φύσιν ἡμῶν βουλόμενος σώσαι Θεός, οὐ δι' ἑτέραν τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ κατεσκεύασεν· ἐπειδὴ πᾶσα κτίσις ἠτόνη πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν, ἔξιν ἔχοντων καὶ κακίας; καὶ κλήνης· ἢ γὰρ μακρὰ τῆς κακίας συνήθεια ἐντὶ

A quia factus est : quomodo vero factus sit, solus ille miraculorum opifex novit. Neque enim tu mihi dicere poteris, quomodo Ægyptiorum fluvius sanguis est factus, immutabili aquarum permanente natura²². Etenim velut aqua quidem utebantur Hebræi; sanguis autem Ægyptiis Nilus factus est : et factus est quod non erat, manens quod erat. Dic mihi modum : sed non poteris dicere; mysterium namque Dei est, fugiens rationem. Quomodo etiam lumen in Ægypto factum est tenebræ, non extincto lumine, sed manente quod erat²³? Dies enim Israelitæ erat, et clarum eos circumfulgebatur lumen; Ægyptiis autem hoc lumen factum est tenebræ; et cum unum esset quod videbatur, lumen erat simul et tenebræ : neque ex hoc mutatum, et aliud factum.

B Non enim lumine patiente, tenebræ illud factum est; Deo nimirum faciente miracula, nec expectante naturæ rationem. Quomodo ergo aqua Nilii manens aqua, sanguis est facta? aut quomodo in sua natura manens lumen, tenebræ factum est? Non enim hoc corruptum est, et illud factum. Non enim corrupta est aquarum natura : quod ostendebant Hebræi, hanc habentes potabilem : sed mansit ipsa natura in suis terminis, et facta est sanguis, quod non erat, Deo quippe ultra rationem ostendente miraculum.

VII. Babylonica quoque flamma quomodo ros tribus est facta pueris? Nam et flamma erat, et ros facta est : et ambo hæc ipso ostenduntur effectu. Quia quidem ros erat, tres edocent pueri per hæc refrigerati : quia vero etiam flamma erat, qui per hæc exusti sunt, indicant Babylonii²⁴. Vides quemadmodum ignis mansit ignis, et ros est factus? Non duæ res, neque duæ naturæ; sed unum erat, idemque quod videbatur : quod erat flamma, hoc factum est ros, non flamma mutata (et manifestant hoc Babylonii), sed manente quod erat, facta est ros, et testantur justi. Nequaquam ergo ultra interrogas me modum signorum Dei. Rursus enim dico tibi : miracula ostendunt quidem quia facta sunt, Deo autem relinquo miraculorum nosse rationem. Proinde dic mihi, hæc miracula fecit Deus, et flammam rorem fecit, neque flammam mutans, et in rorem illam convertens, solvere volens tyranni sententiam, et vindicare studens injuriam passos, etque noxios consumere barbaros : et huiusmodi miracula Deus operatus est, ignem in suis custodiens terminis, et rorem ostendens : et ut tres pueri liberarentur, talia miracula fecit Deus. Ut autem mundum salvaret Deus, dulcitas quia ipse, manens Deus, factus est homo? Non indignum flammam mutare ut rorem efficeret; et ipse fieri volens homo propter salutem hominum, suam naturam permutare necesse habuit? Ignis manens factus est ros : et tu dicis : Quomodo permanet Deus, et fit homo? Quia naturam nostram salvare volens Deus, non per alios salutem nostram, sed per semetipsum molitus est : quia omnis creatura infirma erat ad salutem

²² Exod. vii, 17 seqq. ²³ Exod. x, 21. ²⁴ Dan. iii, 1 seqq.

nostram, cum inoltus in nobis esset vitii et erroris habitus: nam longa nequitiae consuetudo pro natura hominibus erat, et repellebat naturam. Prophetaverat propheta; ac sermo imbecillior erat, cum a nequitia superaretur. Angeli nostrae salutis ministri facti erant; et attestatur magnus Paulus de angelis, dicens: « Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium destinati propter eos qui salutem hereditatis sunt possessuri? » Angelus melior natura ministrabat ad salutem nostram; sed non liberabatur homo affecto animo vitii incumbens. Imbecilla igitur erant omnia ad vincendam hominum negligentiam. Nequitia enim improborum, bonorum studia superabat; non quia vincitur Deus, sed quia arbitrio liberae potestatis virtutem committit. Necessitate enim non cogit te ad recte facta, neque voluntatem trahit ad virtutem, ut voluntariam ipse virtutem comparans, illam tuam opus efficias.

VIII. Quid ergo? Quoniam et prophetae victi erant, et nihil proficiebant doctores, et lex infirma erat, et angelorum studia frustra erant, voluntate hominum non sequente quae bona sunt, ipse naturae Creator advenit ut naturam victam erigeret; et advenit non sonita perstrepeans tanquam Deus, neque tonitruis aures percutiens, neque nube circumamicatus, et ignem terribilem in robe demonstrans, neque tubae sonitu auditores terrens, sicut olim Judeis apparuit¹⁷ ut timorem injiceret; neque arore¹⁸ famulum, sed cum gratia magis et bonitate evocat. Propterea non venit cum imperiali fastigio, nec satellitium inducit archangelorum: non movet angelorum exercitus; non enim terrere volebat fugitivum suarum legum: sed venit omnium Dominus in servi forma, paupertate circumdatus, ut praedam non abottereret: in ignobili nascitur oppido, obscurum pagum ad nativitatem eligens: de paupere virgine nascitur, et omnia vilia suscipit, ut sine strepitu ad salutem hominem venaretur. Nam si splendidis natalibus ortus esset, et divitiis multis circumdatus accessisset, dicerent utique infideles, quoniam divitiarum largitas mutationem orbis terrarum fuisset operata. Si magnam Romam elegeret, rursus potentiae civium mutationem orbis terrarum tribuerent. Si filius fuisset imperatoris, potentiae utilitatem ascriberent. Si legislatoris factus fuisset filius, ejus praeceptis utilitatem ascriberent. Sed quid facit? Pauperis omnia opera atque vilia: omnia medica et plerisque obscura, ut divinitas sola cognosceretur orbem terrarum transformasse. Propterea pauperulam elegit matrem, pauperiorem patriam; pecuniarum sit inops eamque inopiam tibi indicat praesepe. Cum enim non esset lectus in quo Dominus reclinaratur, in praesepe ponitur; et ut necessarii usus inopia prophetiae praeclarum iudicium. In praesepe enim ideo positus est, ut

φύσεως τοῖς ἀνθρώποις ἐγένετο, παρωσαμένη τῆς φύσιν. Προεφήτευσε προφήτης, ἀλλ' ἤττειν ὁ λόγος. τῆ κακίᾳ νικώμενος. Ἄγγελοι λειτουργοὶ τῆς ἡμετέρας ἐγένοντο σωτηρίας· καὶ μαρτυρεῖ ὁ μέγας Παῦλος λέγων περὶ ἀγγέλων· « Οὐχὶ πάντας εἰς λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποσταλλόμενα, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν; » Ἄγγελος ὁ κρείττων τὴν φύσιν ἐλειτουργεῖ πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν· ἀλλ' οὐκ ἐσώζετο ἄνθρωπος, ταῖς κακίαις ἔγκαιμενος. Ἦτόναι οὖν ἅπαντα πρὸς ἀνθρώπων τὴν ἁμάρτιαν. Ἡ γὰρ κακία τῶν ποιητῶν τὴν σπουδὴν ἐνίκησε τῶν ἀγαθῶν· οὐχ ὅτι νικᾶται Θεός, ἀλλ' ὅτι γνώμη τοῦ ἀπειθοῦσι τὴν ἀρετὴν ἐπιτρέπει. Ἀνάγκη οὐκ ἔδει σε πρὸς κατορθώματα, οὐδὲ μὴ βουλόμενον ἔλκει πρὸς ἀρετὴν, ἵνα σὺ τὴν ἀρετὴν κατασκευάσῃς ἑκούσιον, σὺν αὐτῇ ποιήσῃ παρθεύωμα.

Η'. Τί οὖν; Ἐπαίδῃ καὶ προφήται ἐνεκίχητο, καὶ οὐκ ἐνήργουν διδάσκαλοι, καὶ νόμος ἤττειν, καὶ ἄγγελοι τῆς σπουδῆς ἀπατύγχανον, τῆς γνώμης τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἀκούσας τοὺς ἀγαθοὺς, αὐτοὺς ὁ τῆς φύσεως ποιητῆς ἐπαδίκησε, φύσιν νενηκημένην ἀνορθώσει βουλόμενος· καὶ παραγίνεται, οὐ κτυπὴν ὡς Θεός, οὐδὲ βρονταῖς κατακλιήτων τὰς ἀκοὰς, οὐδὲ γνόφον περιβαλλόμενος, καὶ πῦρ φοβερόν ἐν τῷ γόμφῳ δεικνύς, οὐδὲ σάλπιγγος ἤχη τοὺς ἀκούοντας ἐκείτομενος, ὡς ποτε τοῖς Ἰουδαίοις ἐπαφάνη, φέρον ἔμποιῶν, οὐ σοβῶν τὸν οἰκίτην, χάριτι δὲ μέλλον αὐτὸν προσκαλεῖται καὶ ἀγαθότητι. Οὐ δορυφορίας ἐπάγεται ἀρχαγγέλων· οὐ κινεῖ τὰ τῶν ἀγγέλων στρατόπεδα· οὐ γὰρ ἠθέλησε φοβῆσαι τὸν φυγάδα τῶν ἐκείνου νόμων γενόμενον· ἀλλ' ἔρχεται ὁ πάντων Κύριος ἐν δούλου μορφῇ, πτωχεῖαν περιβαλλόμενος, ἵνα μὴ σόθῃ (14) τὸ θῆραμα· ἐν ἀδελφῷ εἰστέτα χωρῖον, ἀγρόν ἀφανῆ πρὸς γέννησιν ἐκλεξόμενος· διὰ πτωχῆς τίκεται παρθένου, καὶ πάντα πτωχῆ προσλαμβάνεται, ἵνα ἡσύχως πρὸς σωτηρίαν ἀφαιρῆσθ τὸν ἄνθρωπον. Εἰ γὰρ ἐπιδόξως ἐπέχθη, καὶ πλοῦτον πολὺν περιβαλλόμενος παρεγένετο, εἶπον ἂν οἱ ἄπιστοι, ὅτι ἡ τοῦ πλοῦτου δαπάνη τὴν μεταβολὴν τῆς οἰκουμένης ἐργάσατο. Εἰ τὴν μεγάλην Ῥώμην εἴλετο, πάλιν τῇ δυναστείᾳ τῶν πολιτῶν τῆς οἰκουμένης τὴν μεταβολὴν ἐλογίζοντο. Εἰ υἱὸς ἐγένετο βασιλέως, τῇ δυναστείᾳ τὴν ὠφέλειαν ἐπέγραφον. Εἰ νομοθέτου ἐγεγόνει υἱὸς, αὐτοῦ τοὺς προστάγμασι τὴν ὠφέλειαν ἐπέγραφον. Ἀλλὰ τί ποιεῖ; Πάντα τὰ ἔργα πτωχῆ καὶ εὐτελεῖ, πάντα μέτρια καὶ ταῖς πλειοσιν ἀφανῆ. Ἰνα θεότης μόνῃ γνωρισθῇ τὴν οἰκουμένην μεταπομπήσασα. Διὰ τοῦτο πτωχὴν αἰρεῖται μητέρα, πτωχοτέραν πατέρα, ἐνδεῆς τοῖς χρήμασι γίνεται, καὶ τὴν ἐνδεῖαν ἐρμηνεύτω σοὶ ἡ φάνη. Οὐχ ὑπαρχούσης γὰρ κλίνης, ἐφ' ἧς κατακλιθῆ ὁ Κύριος, ἐν φάνῃ τίθεται, καὶ γίνεται τῆς χρεῖας τὸ ἀπορον, προσήκειας κάλλιστον μῆνυμα. Ἐν φάνῃ γὰρ κατετίθη,

¹⁷ Hebr. i, 11. ¹⁸ Exod. xix, 16 seqq.

(14) Φοβήθη. Lat.

μηνούν, ὅτι καὶ ἀλόγων ἔσται τροφή. Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ Λόγος πρὸς αὐτὸν ἀφείλατο καὶ πλουσίους καὶ πένητας, καὶ ἰλλογίμους καὶ τῶν λόγων βραδείς, πένις τε συζῶν, καὶ ἐν φάτῃ τεθείς. Ὅρξ πῶς τῆς χρείας ἡ ἔνδοξα προφητεία ἐειργάσατο, καὶ ἡ πτωχεία τὸν δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντα ἐπρόσῆτον πᾶσιν ἀπέδειξεν; Οὐδαίς γὰρ δεδοικώς τοῦ Χριστοῦ πλουτὸν ὑπέροχον ἀτολμος ἦν· οὐδένα προσελθεῖν αὐτῷ βασιλείας ὕψος ἐκώλυσεν· ἀλλὰ κοινῶς ὤφθη, καὶ πένης, ὁ πᾶσιν αὐτὸν εἰς σωτηρίαν προθείς. Ἐν φάτῃ γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ κατατίθεται Λόγος, καὶ διὰ μέσου τοῦ σώματος, ἵνα ἄδειαν ἔχη ὁ λογικός τε καὶ ἄλογος μεταλαβεῖν τῆς σωτηριώδους τροφῆς. Καὶ τοῦτο τάχα καὶ ὁ προφήτης πρότερον ἔδρα, τῆς φάτῆς ταύτης διηγούμενος τὸ μυστήριον, λέγων· « Ἔγνω βούς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτῃν τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαὸς με οὐ συνῆκεν. » Εἰ γὰρ καὶ ἀπλουτέραν ἔνοιαν ὁ λόγος ἔχει, δεικνύς τὸν Ἑβραίων τῶν ἀλόγων ἀγνωμονέστερον, ἀλλὰ δύναται (15) ἂν καὶ τοῦτο δηλοῦν, φάτῃν ὑποδεικνύς τοῦ Κυρίου, ἐφ' ἣν τεθείς, τροφή τοῖς ἀλογωτέροις ἐγένετο. Καὶ γὰρ οὐκ ἀόριστως ὁ προφήτης φάτῃν ἐγλάτ, ἀλλὰ « τὴν φάτῃν ἔφη τοῦ κυρίου αὐτοῦ, » τῶ ἀνθρώπῳ (16) τούτῳ, οἶμαι, τὴν φάτῃν ὠρισμένως σημαίνων. Καὶ ταῦτα μὲν φιλοσοφεῖται ὁ βουλόμενος τὴν ποικίλην ὁμοίαν (17) τῆς θείας Γραφῆς ἐντουσῶν.

significaret, quia et irrationalium cibus foret. Dei namque Verbum ad semetipsum trahebat et divites et pauperes, eloquentes et tardos eloquio, in paupertate vivens, in praesepe jacens. Vides quomodo necessarii usus indigentia operata est prophetiam; et paupertas eum qui propter nos homo factus est accessibilem universis ostendit? Nemo enim sublimis Christi divitias metuens, fiducia destituebatur; neminem accedere ad eum imperii celsitudo prohibuit: sed communis apparuit et pauper, qui semet omnibus ad salutem exposuit. In praesepe namque proponitur Dei Verbum, et per medium corpus, ut tum rationalis, tum cui deest ratio, cibi salutaris particeps libere esse possit. Et hoc fortassis etiam propheta prius clamabat, praesepe huius sacramentum enarrans, cum ait: « Cognovit bos possessorem suum, et asinus praesepe domini sui: Israel autem me non cognovit, et populus me non intellexit¹⁵. » Nam licet sermo simpliciorum sensum habeat, ostendens Hebraeum ipsas brutas animantes improbitate vincere; forte tamen et hoc significare possit, praesepe Domini substodens, in quo ille positus, ratione carentibus cibus factus est. Non enim indefinite propheta praesepe significat, sed ipsum hoc; « praesepe, inquit, domini sui: » articuli illa adiectione, puto, praesepe definite significans. Sed haec quidem philosophetur qui voluerit, et se varia contemplatione Scripturae divinae oblectet.

IX. Porro nos ostendimus, quia pauper est factus propter nos, qui dives erat ratione divinitatis, ut salutem omnibus facile parabilem faceret. Quod etiam significans magnus Paulus, dicebat: « Propter nos pauper factus est, cum esset dives, ut nos illius paupertate ditaremur¹⁶. » Et quis erat ille dives? et qua re dives? et quomodo iste pauper factus est propter nos? dicant nobis qui a Dei Verbo separant hominem, et quod unitum est separant commemoratione naturarum, duo quaedam dicentes, Christum, et illud, *sola cogitatione*, ad sui defensionem afferentes. Quis ergo, cum esset dives, dicitis mihi, mea paupertate factus est pauper? Num qui apparuit homo, quem tu separas a divinitate? Sed nunquam iste fuit dives, sed pauper ex pauperibus parentibus natus. Quis ergo dives ille est, et quibus rebus dives, qui propter nos factus est pauper? Deus, inquit, dives erat creatura sua. Ergo etiam Deus pauper factus est, aspectabilis illius naturae paupertatem suam faciens. Nam idem ipse dives erat divinitate, et propter nos pauper factus est. Neque enim hominem dicere poteris divitem esse, qui et natura et opibus pauper esset; neque divitem divinitatis majestate pauperem factum, si ei quae humana sunt, non attribueris. Propterea et Apostolus gloriam divinitatis humanis passionibus tribuens.

Θ. Ἡμεῖς δὲ ἐδείξαμεν, ὅτι ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς, ὁ πλούσιος τῶ τῆς θεότητος λόγῳ, ἐδληπτον πᾶσι τὴν σωτηρίαν ποιῶν. Ὁ δὲ καὶ σημαίνων ὁ μέγας Παῦλος εἶπε· « Δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. » Καὶ τίς ἦν ὁ πλουτῶν; τί δὲ ἐπλούτει; καὶ πῶς οὗτος ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς; λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τοῦ Θεοῦ Λόγου διαιρούντες τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸ ἐνωθὲν διίστῶντες τῇ μνήμῃ τῶν φύσεων, εἰ δύο τινὰ λέγοντες τὸν Χριστὸν, καὶ τὸ, ἐπινοία μόνη, πρὸς ἀπολογία κομιζόντες. Τίς ὢν πλούσιος, εἶπέ μοι, τὴν ἐμὴν πτωχείαν ἐπτώχευσεν; Ἄρα ὁ φαινόμενος ἄνθρωπος, ὃν σὺ διίστᾷς τῆς θεότητος; Ἄλλ' οὐδέποτε οὗτος ἐγένετο πλούσιος· ἦν πτωχός, ἐκ πτωχῶν προγόνων τεχθεῖς. Τίς οὖν ὁ πλούσιος, καὶ τί πλουτῶν ἦν, ὃς δι' ἡμᾶς ἐγένετο πένης; Θεός, φησὶν, ἐπλούτει τὴν κτίσιν. Οὐκοῦν Θεός καὶ πένης ἐγένετο, ἰδίαν πένιαν τὴν τοῦ ὀρωμένου ποιούμενος. Ὁ γὰρ αὐτὸς καὶ ἐπλούτει τὴν θεότητα, καὶ δι' ἡμᾶς πένης ἐγένετο. Οὐδὲ γὰρ τὸν ἄνθρωπον ἂν εἴποις πλουτεῖν, πτωχὸν ὄντα καὶ φύσει καὶ χρήμασιν· οὐδὲ γὰρ τὸν πλουτοῦντα θεότητος ἀξίαν, πτωχεύειν ἂν εἴποις, μὴ προσάψας αὐτῷ τὰ ἀνθρώπινα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος συνάπτων δόξαν θεότητος ἀνθρωπίνους παθήμασιν, οὐκ ἐπινοία διαιρῶν, οὐδὲ λόγῳ διαστῆσαι· τὰ ἐνωθέντα βουλόμενος, τὸν αὐτὸν ἔφη πλουτεῖν

¹⁵ Isa. 1, 5. ¹⁶ II Cor. VIII, 9.

(15) Ἰσα. δὲνα: τῶ.
(16) Ἰα. ἐρη: τῶ.

(17) Ὁ βουλόμενος; τῆ ποικίλης θεωρίας, I. at.

neque intelligentia dividens, neque ratione separare que unita sunt volens, eundem aut divitem divinitate, et pauperem pauperibus ducit; et aliud quidem pro se esse, aliud autem propter nos passum dicit. Quod si, qui dives est divinitate, pauper sit humana paupertate, quomodo non etiam reliqua pariter est, cum semel homo fieri propter clementiam voluit? Sed hoc quidem haecenas.

A. Tu autem respice mihi pauperissimum habitaculum ejus qui dives est caelo; vide praesepe sedentis super cherubim; vide panis oblatam eum, qui pelagus arena devinxit; vide in terra paupertatem, divitias ejus in supernis animo reputans. Sic enim gratia et benignitatis videbis magnitudinem, et tantam Dei inclinationem cogitaveris. Nam in hac ipsa paupertate divitias ejus divinitatis ostendemur; cum stella Magis indicaret pauperem, et barbaros ad praesepe pauperis adduceret⁴⁴. Quin etiam angeli gaudentes hunc predicabant pauperem pastoribus⁴⁵, canentes divinitas divinitatis ejus. Nam et Magi ei qui videbatur thus obtulerant tanquam Deo⁴⁶, non separantes naturam a natura, neque cogitatione dividentes quod semel unitum est: sed sicut miraculo eum qui apparebat noscentes Deum, thus obtulerunt, eo munere divinam dignitatem indicantes. At neque angeli tua illa subtili intelligentia, quod natum est, a Deo Verbo separaverunt; sed eundem esse scientes, qui et videretur, et intelligeretur, clamabant dicentes: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax; in hominibus bona voluntas⁴⁷; » et non alia quidem dicentes, ut ipse facis, cogitantes autem alia; et verbis quidem consentientes unum Christum Jesum, cogitatione autem dividentes eundem, sicut tu, sensus habens repugnantes verbis; sed unum eundemque glorificant Deum. Ergo et in paupertate et in praesepe conciliis apparebat. Propterea et panis involutus est, et ab angelis glorificatus; et in praesepe positus, et a stella denuntiatus; non ita ut stella ad Magos descenderit, neque enim stellae loca commutant: sed, quoniam Chaldaeorum terra plurimos habet stellarum motus insipientes, virtus quaedam praestantior deducens Magos assumpsit stellae speciem, ut ab iis ipsis quae didicerant Chaldaei, quod nesciebant agnoscerent; et eum astronomis studium adhiberent, ab ipsis astra Christi mysteria docerentur. Quod enim non erat stella, sed virtus angelica ducons barbaros ad pietatem, ipse evangelista significat, cum dicit stellam hanc in die aliquando quidem apparuisse, aliquando rursus latuisse, alias vero deduxisse Magos, et cum ipsis in Bethleem profectam esse⁴⁸: quod nemo utique facere dixerit ullum e solitis sideribus sensui patris, sed virtutem in stella figura astronomis apparentem. Quod autem ait de stella, etiam stellas eam super pauperum, virtutem esse quod apparebat manifeste indicavit. Nulla etenim stella, quae in caelo sita est, super puerum

A θεότητι (18), καὶ πτωχεύειν καθήματα· καὶ ἐν τῷ δὲ ἀνοῦν εἶναι, ἐν δὲ δὲ ἡμεῖς κενυθέναι. Εἰ δὲ κλυτῶν τῆς θεότητος, πτωχεύει τὴν ἀνθρώπων πτωχεύειν, πῶς οὐκ καὶ ἐν λατρίᾳ κίονθαι, ἐκαστὸν ὁ θρωπῆς διὰ φιλοθροσύνης γενέσθαι ἐλεεινός; Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσούτων.

F. Σὺ μοι βλέπε τὸ πτωχότατον ὄψηγμα τοῦ αἰου-
 τούτου τὸν οὐρανὸν· βλέπε τὴν φάνην τοῦ ἐπὶ τῷ
 χερουθίμ καθήμενου· βλέπε σπάργματα τοῦ εἴθεως
 φάμμο τοῦ πτελέος· βλέπε τὴν κάτω πτωχεύειν ἐν
 αἰῶ κλυτῶν αὐτοῦ λογιζόμενος. Οὕτω γὰρ καὶ φέ-
 ρτος καὶ φιλοθροσύνης ἴδους τὸ μέγαθος, ἢ εἰς
 τοσαύτην τοῦ Θεοῦ λόγου λογισμὸν συγκατάθεσιν· ἡ δὲ
 γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ πτωχεύει ὁ κλυτός αὐτοῦ τῆς κα-
 τῆτος δεικνύται, ἀστέρες; τοῖς μάγοις ἐφαλοῦνται ἐν
 πένητα, καὶ τοὺς βαρβάρους ἀγοντας ἐπὶ τὴν φάνην
 τοῦ πένητος. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἀγγελοὶ χαίροντες τοῦτο
 ἀνηγόρευον τὸν πτωχὸν τοῖς κοιμήσιν, φέροντες τὸν
 κλυτῶν αὐτοῦ τῆς θεότητος. Καὶ γὰρ οἱ μάγοι τῷ
 φαινόμενον τὸν λίθον προσεκόμεσαν ὡς Θεῷ· ἐν
 δεικνύοντες τὴν φύσιν τῆς φύσεως, οὐδὲ ἐκνοίας
 εἰμοντες τὸν ἡνωμένον· ἀλλ' ἀπαξ τῷ θαύματι τὸν
 φαινόμενον εἰδότες Θεὸν προσφέρουσι λίθον, αὐτῷ
 τοῦτω θεῖον ἀξίαν κρινοντας. Οὐδὲ ἀγγελοὶ πῶς
 ἐκνοίας ταῖς κατὰ αὐτὸ τὸ τεχθῆναι τοῦ Θεοῦ λόγου
 δεικνύσαν· ἀλλ' εἶνα καὶ τὸν αὐτὸν εἰδότες, καὶ ὁρῶ-
 μένοι, καὶ νοούμενοι, εἰδὼν λέγοντες: « Δόξα ἐν
 οὐρανοῖς Θεῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις
 εὐδοκία » καὶ οὐκ ἄλλα μὲν λέγοντες κατὰ αὐτὸ, ἅλα
 δὲ ἐκνοοῦντες· καὶ βήμασι μὲν ὁμοιοῦντες ἐν
 Χριστῷ Ἰησοῦν, ἐκνοία δὲ διαιροῦντες τὸν αἰὸν,
 ὡσπερ καὶ σύ, ἐκνοίας ἔχον μαχομένας τοῖς βήμασι·
 ἀλλὰ καὶ εἶνα καὶ τὸν αὐτὸν δοξάζουσι Θεὸν. Καὶ ἐν
 πένητα τοῖνον καὶ ἐν φάνη τοῖς πᾶσιν ἐφαίνετο. Διὰ
 τοῦτο καὶ ἐν σπαργάνοις ἐστὶ, καὶ ὑπὸ ἀγγέλων ὁ-
 ξάζεται. Οὐ τοῦ ἀστέρος καταβάτος πρὸς τοὺς Μά-
 γους· οὐτε γὰρ τοὺς τόπους ἀμείβουσιν οἱ ἀστέρες·
 ἀλλ' ἐκαστὴ τῶν Καλδαίων ἢ γῆ πολλοὺς ἔχει ἐν
 κινήσει τῶν ἀστέρων προσέχοντας, ἢ δύναμις ἢ
 κριτήτων ὀδηγοῦσα τοὺς Μάγους, ἀστέρας ἀνελθὼν
 ἰδιώμα· εἶνα ἄρ' ὅν ἔμαθον οἱ Καλδαῖοι, μέθωσαν δὲ
 οὐκ ἴδωσαν· καὶ ἀστρονομία προσέχοντας, αὐταῖς
 τοῖς ἀστροῖς τὰ τοῦ Χριστοῦ διδαχθῶσι μυστήρια.
 Ὅτι γὰρ οὐκ ἦν ἀστήρ, ἀλλὰ δύναμις ἀγγελικὴ ἡ-
 ηγοῦσα τοὺς βαρβάρους πρὸς τὴν εὐσέβειαν, αὐτὸς ὁ
 εὐαγγελιστὴς δηλοῖ, τὸν ἀστὴρα τοῦτον καὶ ἐν ἡμέρῃ
 φαίνεσθαι, ποτὲ δὲ καὶ κρύπτεσθαι λέγων· ἄλλοι δὲ
 καὶ ὀδηγεῖν αὐτὸν τοὺς μάγους εἶποι, καὶ σὺν αὐτοῖς
 ἐπὶ τὴν Βηθλεὲμ ἵνα· ἔπειρ οὐκ ἂν τις εἶποι τὴν
 τῶν συνήθων ἀστέρων ἔηλον (18) τῇ αἰσθήσει κακῆν.
 ἀλλὰ δύναμιν ἐν ἔστρω σχηματι φαινόμενῃ τοῖς
 ἀστρονόμοις. Τὸ δὲ, « Καὶ ἐστὶ ἔκλυτον τοῦ παιδῶν,
 καὶ τοῦ ἀστέρος ῥηθῆναι, δύναμιν εἶναι τὸ φαινόμενον,
 μὴ γινῆσαι σαφῶς. Οὐ γὰρ ἂν τις τῶν ἐν οὐρανῷ α-

⁴⁴ Matth. ii, 2. ⁴⁵ Luc. ii, 10 seqq. ⁴⁶ Matth. ii, 11. ⁴⁷ Luc. ii, 14. ⁴⁸ Matth. ii, 1 seqq.

(18) Θεότητα.

(18) Ἰσ. δέλων.

ταγμένων ἀσθηρ δῆλος ἐγένετο ἐπάνω στάς τοῦ παιδίου· ἐπειδή τὸ τοῦ διαστήματος μέγεθος, τῆς ἕψεως κλίπτον τὴν κρῖσιν, οὐδὲ στάσιν, οὐδὲ κίνησιν τῶν ἀστέρων δῆλην τῆ αἰσθήσει ποιεῖ. « Ἔστη, φησὶν, ὁ ἀσθηρ ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον. » Οὐκοῦν ἀπολιπὼν τὸ ὕψος ὁ φαινόμενος ἀσθηρ, χαμαλιώτερος γέγονεν, ἵνα τῆ στάσει δείξῃ τοῦ βασιλέως τὴν γέννησιν. Καὶ γὰρ ὡς βασιλεῖα ἐζήτουν οἱ Μάγοι, βασιλείως ἐπιρωτῶντες τὸν τόκον, καὶ τοῖς Ἰουδαίους λέγοντες· « Ποῦ ἐστὶν ὁ ταχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. » Βασιλεῖα ζητεῖς, ὦ Μάγε; καὶ τίνας ἔνεκεν ὡς Θεῷ προσφέρεις τὸν λίθαινον; Ἄλλ' οἶδα καὶ βασιλεῖα, καὶ Θεὸν ἐγνώρισα. Διὰ τοῦτο καὶ χρυσὸν αὐτῷ προσφέρω καὶ λίθαινον, τοῖς δώροις ἐμοῦ καὶ Θεὸν καὶ βασιλεῖα μνηύων.

ΙΑ'. Ἄλλ' οὗτος, ὁ τότε Μάγους ἐκκύσας ἀρρήτων δυνάμει πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καὶ νῦν τὴν φαίδραν πανήγυριν συνεκρότησε σήμερον, οὐκ ἔτι ἐν φάτῃ τιθέμενος, ἀλλ' ἐπὶ τῆς σωτηριώδους τραπέζης ταύτης προκείμενος· ἐκεῖνη γὰρ ἡ φάτῃ τῆς τραπέζης ταύτης μήτηρ ἐγένετο. Διὰ τοῦτο ἐν ἐκεῖνῃ τίθεται, ἵνα ἐπὶ ταύτης βρωθῇ, καὶ γέννηται τοῖς πιστοῖς σωτήριον ἔδεσμα. Ἄλλ' ἡ μὲν φάτῃ τὴν λαμπρὴν ταύτην ἀνέδειξε τράπεζαν, ἡ δὲ Παρθένος τοὺς χοροὺς τούτου; ἐδλάστησε τῆς παρθενίας; ἡ δὲ τοῦ ἐν Βηθλεὲμ οἰκίσκου εὐτέλεια τοὺς περιφανεῖς τοῦτους ἀνέδειξε ναοὺς· τὰ δὲ τότε σπάργανα τῶν νῦν ἁμαρτημάτων λυτήρια γέγονεν. Εἶδες τῆς τότε πενίας τὰ νῦν φαινόμενα κατορθώματα; Εἶδες πτωχείαν τοσοῦτου πλοῦτου γεγεννημένην μητέρα; Μὴ βλέπεις ἡ κάτω τοῦ Μονογενοῦς πρὸς ὄλιγον εὐτέλεια, τοσοῦτον πλοῦτον τῆ οἰκουμένη κομισάσα; Τί οὖν ὀνειδίζεις Χριστῷ τὴν ἐν Βηθλεὲμ εὐτέλειαν; Διὰ τί πενίαν φέρεις εἰς μέσον, τὰ ἐξ αὐτῆς κέρδη τοῦ κόσμου μὴ λογίζομενος; Διὰ τί ἀνάξιον λέγεις Θεοῦ πάθος, τοσοῦτων ἀγαθῶν γενόμενον πρόξενον; Διὰ τί ἀφαιρῇ τοῦ Μονογενοῦς τὰ τραύματα δε (19), τοσαύτην σωτηρίαν τοῖς ἀνθρώποις ἐπήγαγε; Τί παρακαλέσῃ παθήμασι, καὶ οὐ βλέπεις τῶν παθημάτων τὰ νῦν γινόμενα κατορθώματα; Διὰ τί πενίαν λέγεις ἀναξίαν Θεοῦ, δι' ἧς ὁ κόσμος πλουτεῖ τὴν εὐσέβειαν; Διὰ τί θάνατον ἀνάξιον Θεοῦ λέγεις, ὃ Θεὸς ἀνήλωσε θάνατον; Τίνας ἔνεκεν σταυρὸν οὐ λέγεις Θεοῦ, ὃ Θεὸς τὴν κακίαν (20) τοῦ δαιμονος ἐθριάμβευσε; Διὰ τί τοῦτο μόνον οὐ λέγεις Θεοῦ, δε τὴν ἡμῶν ἁμαρτίαν τῷ ξύμῳ προσήλωσε; Μὴ διαβόλης πάθη, ἀφ' ὧν ἀπάθεια τίκτεται. Μὴ διασῆρης εὐτέλειαν, ἀφ' ἧς διαβόλου τυραννίς καταλύεται. Μὴ ὀνειδίζεις ῥάπισμα Θεῷ, δι' οὗ τῆς ἁμαρτίας τὸν ἄνθρωπον ἠλευθέρωσε. Μὴ Θεοῦ δεσμὸν εἶπες ἀνάξιον, ὃ τὸν δεσμὸν τῆς ἁμαρτίας ἀνέλυσε. Μὴ λέγε πενίαν ἀναξίαν Θεοῦ, ὅτι ὁ διάβολος πλοῦτων τὴν πλάνην ἐκτώχευσε. Μὴ καταγῆς σταυροῦ, ῥομοῖς καταλύοντος, μηδὲ ἐξευτελιστῆς ἡλούς, ὡς τὴν οἰκουμένην Χριστὸς εἰς ἓν φρόνημα τῆς εὐσεβείας συνέπηξε. Μὴ λογίζου τὰ εὐτέλη, ἀλλὰ τὰ ἐκ

A stare conspici potuisset, quoniam spatii magnitudo aspectus iudicium fugiens, neque quietem neque motum stellarum manifestum sensui facit : « Stetit, inquit, stella supra locum, ubi erat puer⁶⁶. » Ergo relinquens altitudinem stella quæ apparebat, humilior facta est, ut stando nativitatem regis ostenderet. Nam tanquam regem quærebant Magi, regis nativitatem interrogantes, Judæisque dicentes : « Ubi est qui natus est rex Judæorum? Vidimus enim stellam ejus in oriente, et venimus adorare eum⁶⁷. » Regem quaeris, o Mage, et cur tanquam Deo thus offers? Sed novi et regem, et Deum cognosco. Propterea et aurum ei offero et thus, muneribus simul et Deum et regem designans.

B XI. Sed iste, qui tunc Magos ineffabili virtute ad pietatem traxit, idem lætam hanc festivitatem hodierno die conspuit; non jam in præsepi positus, sed in hac salutari mensa propositus : Illud namque præsepe mensæ huic parens factum est. Propterea in illo est positus, ut in ista edatur, et fidelibus fiat salutaris cibus. Sed illud quidem præsepe claram hanc mensam designavit, Virgo autem choros istos virginum germinavit : Bethleemiti autem diversorii vilitas clara hæc templa extruxit, et panni quibus tunc involutus est, facti sunt presentium resolutio peccatorum. Vides illius paupertatis quæ nunc spectentur egregia opera? vides paupertatem tantarum factam divitiarum parentem? Nunquid obest illa in terris Unigeniti ad exiguum tempus abjectio, quæ tantas orbi terrarum divitias contulit? Quid ergo exprobras Christo Bethleemiticam humilitatem? Cur paupertatem profers in medium, lucra exinde orbi terrarum parta non computans? Cur indignam dicis Deo passionem, quæ tantorum bonorum probatur facta occasio? Cur aufers Unigenito vulnera, quæ tantam salutem hominibus profuderunt? Cur adhæres passionibus, et non vides quanta sint nunc bona a passionibus illis profecta? (Cur passionem indignam dicis Deo, quæ solvit diaboli tyrannidem?) Cur paupertatem dicis indignam Deo, per quam mundus pietate ditatus est? Cur mortem indignam dicis Deo, qua Deus mortem peremit? Cur crucem Dei negas, qua Deus de nequitia dæmonis triumphavit? Cur hoc solum non dicis Dei, qui nostrum peccatum affixit ligno? Noli derogare passionibus, per quas impassibilitas generatur. Noli detrudere abjectioni, qua tyrannis diaboli destruitur. Noli Deo alapam exprobrare, per quam a peccatis hominem liberavit. Non vincula Deo dicas indigna, quibus vincula peccati resolvit. Ne dixeris paupertatem indignam Deo, qua diabolus, cum dives esset errore, pauper factus est. Noli vituperare crucem, quæ destruxit aras. Noli despiciere clavos, quibus orbem terrarum Christus ad unum sensum pietatis infixit. Noli reputare quæ vilia sunt, sed quid ex

⁶⁶ Matth. ii, 9. ⁶⁷ Ibid. 2.

(19) Lat. 2

(20) Τοῦ τυχροῦ.

his effectum sit ab eo qui est passus intende : quæ si sapiis , et fidem rebus quæ jam videntur habes , nunquam dices simplicis fuisse hominis passionem subeuntis opera . Cur autem vocas vilia , quæ Deus propter hominum salutem amplexus est ? Nam etsi passiones naturaliter dicuntur et sunt , sed tamen nostrarum medicina fuerunt passionum . Nequaquam ergo de cætero hæc passiones appelles , sed passionum nostrarum potius medelam . Et noli mihi membra virginea ad opprobrium proferre divinitatis . Non enim horum indigna natura est , licet advenientes passiones ignominie nobilitatem corporis corruerint . Non enim turpia per naturam sunt membra , sed per concupiscentias illicitas probro afficiuntur . Nam si essent turpia per naturam , non hæc Deus propriis manibus formavisset ; quia Deus non turpium , sed decentissimorum conditor est . « Vidit enim , inquit , omnia quæ fecit Deus , et ecce pulchra valde » . Nihil enim horum quæ a Deo facta sunt per naturam propriam est malum ; neque turpa aliquid Deus fecit : sed nos a prima illa constitutione lapsi concupiscentiis illicitis nature nostre contumelias irrogavimus . Si ergo , cum formaverit Deus membra mulieris , non accusatur ; neque , cum inhabitat in eis , injuriam patitur : in sua quippe creatura Deus non indigne inhabitat .

XII Porro si dixeris : Quomodo cæcum relinquens habitavit in utero ? dicam tibi et ego , quia , cum Deus esset , homo propter homines factus est , manens Deus , et ejus substantia non mutata . Confiteor itaque eundem Deum et hominem : Deum quidem ante sæcula (hominem vero ex partu factum : Deum quidem perpetue conserpitem Patri) , hominem vero factum , et ex partu initium habentem : non duos , sed unum ; non tanquam unum dicamus , duplicem vero intelligamus : neque enim oportet contrarium esse sermone intellectum . Non intelligimus duos , unum autem consistemus . Quod enim dispensatione et miraculo conjunctum est , id neque sermo separat , neque intelligentia . Si qua vero cogitatio separet quod conjunctum est , dissolutum intellexit , et falsus evadit intellectus , separans utique quod semper conjunctum est . Oportet ergo sermone consentientem habere intellectum : unum dicere Christum , eundem et Deum et hominem . Ergo et unum intellige . Quod si dixeris quidem unum , intellexeris autem duos , sermone tuo repugnantem habebis intelligentiam . Ne ergo dicas duo , per aliquam differentiam separata . Si enim unieris sermone , sensu noli separare : si vero sensu separaveris , unitatem negasti . Ne ergo ad naturas divisas orationem deducas , Deo summam mirificante unitatem : crede miraculum , et noli rationibus perscrutari quod factum est . Noli miraculum solvere (rationem invenire contendens . Non enim manet miraculum) , cujus ratio consideratur . Si rei facte ratio nota est , non adhuc signum aut miraculum .

⁶⁶ Gen. 1, 31.

²¹ Ιε. κλιεις.

Α τούτων τοῦ παθόντος γενόμενα κατορθώματα ἔοικε ἂν εἴποις ἀνθρώπου γεγονέναι παθόντος φιλοῦ , νοῦ ἔχων , καὶ τοῖς φαινομένοις παθόμενος . Διὰ τί ἔτι καὶ (21) λαλεῖς εὐταλῆ , ἔοικε θεός διὰ σωτηρίαν ἀνθρώπων ἠσπάσατο ; Εἰ γὰρ παθήματα τῇ φύσει ἐστὶ τε καὶ λέγεται . ἄλλ' ἱατρικὰ γέγονε τῶν ἡμετέρων παθῶν . Μηκέτι γοῦν αὐτὸ προσαγγόρευε πάθος , ἀλλὰ παθῶν τῶν ἡμετέρων ἱαμα . Καὶ μὴ μοι τὰ μέλη τῆς παρθενίας εἰς θνητός θεότητος φέρε . Οὐδὲ γὰρ τούτων ἡ φύσις ἐστὶν ἀναξία καὶ ἐπεισιλόθοντα τὰ τῆς ἀτιμίας πάθη , τὴν εὐγένειαν τοῦ σώματος ἐλομήναντο . Οὐ γὰρ αἰσχρὰ τῇ φύσει τὰ μέλη , ἀλλὰ ἐ' ἐπιθυμίας ἀτόπου ὀδριζέται . Εἰ γὰρ ἦν αἰσχρὰ τῇ φύσει , οὐκ ἂν ταῦτα θεός ταῖς ἰδίαις παλάμαις ἐπέπλασεν ἑπαθήπερ οὐκ αἰσχρῶν ὁ θεός , ἀλλὰ τῶν καλλίστων ἐστὶ ποιητής . « Εἶδε γὰρ πάντα ἔποίησεν ὁ θεός , καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν . » (Ὡδὲν γὰρ τῶν ὑπὸ θεοῦ γενομένων τῇ ἰδίᾳ φύσει κακῶν , οὐδὲ αἰσχρῶν τι κατασκευάσεν ὁ θεός ; ἀλλ' ἡμεῖς τῆς πρώτης ἐκπεσόντες κατασκευῆς , ἐπιθυμίας ἀτόποις τὴν φύσιν ἡμῶν καθυβρίζομεν . Εἰ οὖν κλάτας ὁ θεός τὰ μέλη τῆς γυναικός , οὐ διαβάλλεται , οὐδὲ ἐνοικήσα ; ἐν αὐτοῖς ἐνοδριζέται . ἐν ἰδίᾳ γὰρ κτίσει θεός οὐκ ἀνεξίως οἰκεῖ .

13. Εἰ δὲ λέγεις : πῶς οὐρανὸν καταλιπὼν , ἐν μήτρᾳ καθήκισεν ; ἐρῶ σοι κατ' ὄψιν : ὅτι θεός ὢν , ἀνθρώπος δ' ἀνθρώπους ἐγένετο , μείνας θεός , καὶ οὐ μετατεθείστος τῆς οὐσίας . Ὁμολογῶ τοιγαροῦν τὸν αὐτὸν θεὸν καὶ ἀνθρώπον . θεὸν μὲν πρὸ αἰώνων , ἀνθρώπον μὲν γενόμενον , καὶ ἐκ τοῦ τόκου ἀρξάμενον οὐ δύο , ἀλλ' ἓνα , οὐ φραζόμενον ὡς ἓνα , διὰ τὸν δὲ ἐπινοούμενον οὐδὲ γὰρ μάχεσθαι δεῖ τῷ λόγῳ τὴν ἐννοίαν . Οὐ νοοῦμεν δύο , ὁμολογοῦμεν δὲ ἓνα : τὸ γὰρ οἰκονομικὸν καὶ θαύματι συνημμένον , οὐδὲ λόγος διίστασιν , οὐδὲ ἐννοία . Εἰ δὲ τις ἐπινοεῖ διαστήσει τὸ συνημμένον , διαλελυμένον ἐνόησε , καὶ φευδῆς ἡ ἐννοία γίνεται , διαστήσασα τὸ συνημμένον αἰ . Δεῖ οὖν συνομολογοῦσθαι ἔχειν τῷ λόγῳ τὴν ἐννοίαν ἓνα λέγειν Χριστὸν , τὸν αὐτὸν θεὸν καὶ ἀνθρώπον . Οὐκοῦν ἓνα καὶ νόει . Εἰ δὲ λέγεις μὲν ἓνα , ἐπινοεῖς δὲ δύο , τῷ λόγῳ σου πολεμοῦσιν ἔχεις τὴν ἐννοίαν . Μὴ οὖν λέγε δύο , διαφορᾶ τινι διιστάμενα . Εἰ γὰρ ἓνος τῷ λόγῳ , μὴ τέμῃς τῇ ἐννοίᾳ . Εἰ δὲ τέμνεις ταῖς ἐννοίαις , τὴν ἐνωσίαν ἔρησας . Μὴ οὖν πρὸς φύσεις διιστάμενας καταγάγῃς τὸν λόγον , θεοῦ τὴν ἀκραν θαυματουργήσαντος ἐνωσίαν . Πίστευε τῷ θεύματι , καὶ μὴ ἐράβνα λογισμοῖς ; τὸ γινόμενον . Μὴ καταλύσῃς τὸ θεῦμα , οὐδὲ ὁ λόγος γνωρίζεται . Εἰ τὸ γενομένου γνώριμος ὁ λόγος , οὐκ ἐστὶ σημεῖον , οὐδὲ θαῦμα τὸ γεγονός . Εἰ δὲ σημεῖον καὶ θαῦμα , καταλιπὼν λογισμοῦς , τὴν πίστιν ἀνάλαβε , ὁμολογῶν ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν , καὶ θεὸν καὶ ἀνθρώπον τὸν αὐτὸν , οὐδὲ ἐπινοεῖς οὐδὲ λογισμοῖς διιστάμενον ἓνα μὴ τὰ ἐνωθέντα λογισμοῖς διαστήσαντες , οἰκονομικῶν σωτήριον ἀρνησώμεθα . Εἰ γὰρ ἐνωσίς ; Θεοῦ καὶ

ἀνθρώπου διὰ τῆς οἰκονομίας γνωρίζεται, ὃ τὴν ἑνω-

res illa quæ facta est. Sin autem signum ac miraculum est, deserens rationes, suscipie fidem, et confitere unum Dominum Jesum Christum, et Deum et hominem eundem, neque intelligentia, neque rationibus divisum; ne, ea quæ unita sunt rationibus separantes, dispensationem salutarem denegemus.

Nam si unitio Dei et hominis per dispensationem cognoscitur, qui unitatem dividit, dispensationem negavit. Credamus ergo dispensationi, credamus miraculis: ut Christus quem credimus, hanc gratiam constituentibus, regnum cælorum largiatur. Quod utinam nos omnes adipisci mereamur (gratia Christi: cui gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen).

ΟΜΙΛΙΑ Β΄.

Ὁραῖος λόγος πάνυ ἀναγνώσθεις ἐν τῇ συνόδῳ ἐπὶ τοῦ ἐπισκόπου Κυρίλλου. εἰς τὴν γέννησιν (22) τοῦ Σωτήρος.

Α'. Ἀμὲν πρὸς τῆς παρουσίας ἑορτῆς ἡ ὑπόθεσις, καὶ ἡ ἰσχυρὴν σωτηρίαν τοῖς ἀνθρώποις κομίζουσα. λαμπρὸς δὲ καὶ ὁ παρὼν σύλλογος, εὐχαρίστως τὴν χάριν ὑποδεχόμενος. Καὶ δέδοται δαψιλῶς (23) ἡ χάρις τοῖς μετ' εὐχαριστίας αὐτὴν ὑποδεχομένοις. Τοσοῦτον γὰρ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς περιέχεται, ὅσον ἐστὶ μέγεθος τῆς εὐχαριστίας ἐστὶ τῶν κομίζομένων τὴν χάριν. Ὡς ἔστι λαβὼν δωρεάν εὐχαριστήσας τῷ δαδωκότι, οὐκ ἀντιδωκας ὑπὲρ ὧν ἐλαβες μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀφειλέτην σοι πλείονων τὸν δοτῆρα γεποίησας. Εὐχαρίστως οὖν προσδέξασθε τὴν χάριν, λαμπρὰν ἡμῖν ταύτην τὴν πανήγυριν ἐπιδείξαντες. Ὑπόθεσις δὲ τῆς ἑορτῆς ἐμφάνεια Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐστίν· ἐπιδημία τοῦ αἰεὶ παρόντος· ἐπιστάσια τοῦ ἐκ πάντα (24) πληροῦτος· ἐποψία τοῦ ἐκ πάντα (25) ὄρωντος. « Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, φησὶ, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. » Ἄλλοι δὲ, « Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. » Ἄλλ' οὐ τῆς τῶν ἀνθρώπων (26) κατηγορίας ἡ ἀγνοία αὐτῆ. Διὰ γὰρ θεότητα φύσεως ἀνέφικτος λογισμὸς ἀνθρωπίνους ἐστὶν ὁ Θεός. Οὐ πέφυκε γὰρ νοῦς ἀνθρώπων αὐτὴν καθορᾶν. Διαδιδράσκει τῶν ἀνθρώπων τὸν νοῦν ἡ θεία φύσις· ὀψιλοτέρα τῶν ἡμετέρων ἐστὶ λογισμῶν. Ζημιούμεθα οὖν ἐξ ἀμείνωνος φύσεως θεογνωστῶν, ἕπερ ἵνα μὴ γένηται, ἀναλαμβάνει φύσιν ὀρωμένην ὁ ἀόρατος· δέχεται σῶμα ψηλαφώμενον ὁ ἀφῆ μὴ κρατούμενος· ὁ ἀόρατος Θεός, ὀρώμενος γίνεται· ὁ Λόγος ψηλαφᾶται· ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Παῖς, συγγενὴς τῶν δούλων γίνεται, ἵνα μὴ διαλάβῃ τὴν γνώσιν τῶν ἀνθρώπων (27) ἡ ὑπερβαίνουσα τὸν ἀνθρώπου (28) φύσις. Filius cum servis generis communione jungitur, ne cognitionem fugiat.

Β'. Καὶ μὴ νομίσῃς ἀλλότριον τοῦ Θεοῦ τὸν ἴδιον γινόμενον. Πάλαι γὰρ ἡ Θεοῦ παρουσία προσμελετήθη· καὶ τοῖς τύποις αἰεὶ τοῖς ἀνθρωπίνους ἐγνωσθη φαινόμενος, ὕλαις κεχρημένους ὀρᾶσθαι παρ' ἡμῶν δυναμένους. Ἐπεὶ παραγενίσθη Ἰουδαίος εἰς μέσον· ἐλάττω (29) ὁ διαπιστῶν τῆ τοῦ Θεοῦ ἐμφάνεια, φανεῖσθαι τοῖς ἀνθρώποις ἐν ἀνθρώπου φύσει· λεγέτω

22) Γένναν.
23) Δαψιλῶς.
24) Τοῦ πάντα.
25) Τοῦ πάντα.

HOMILIA II.

Homilia admodum pulchra, lecta in synodo, Cyrillo episcopo presente, in natalem Salvatoris.

I. Illustris præsentis solemnitatis est materia, communemque hominibus salutem afferens. Præclarus quoque est præsens hic conventus, oblatam gratiam animo nequitquam ingrato amplectens. Solet autem uberior illis gratia conferri, qui eam cum gratiarum actione suscipiunt. Tanta enim donorum mensura præbetur, quanta eorum est gratitudo qui ejusmodi donis potiuntur. Nam cum de accepto dono donatori gratias agis, non modo pro acceptis rependisti, verum etiam ad plura conferenda tibi donatorem obstrinxisti. Proinde cum gratiarum actione oblatam hanc gratiam suscipite, presentemque solemnitatem vestra gratitudine nobis illustrem redde. Causa autem festivitatis hujus est Dei inter homines manifestatio; adventus illius, qui semper adest; presentia ejus, qui omnia implet; intuitus ejus, qui omnia videt. « In propria venit, inquit, et sui eum non receperunt. » Imo vero, « in mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. » At hæc ignorantia non hominum accusationem habet. Deus enim ob naturæ suæ divinitatem, humana cogitatione apprehendi non potest. Neque enim mortalium intellectus idoneus est ad illum contuendum. Divina natura humanæ mentis captum effugit: sublimior est, quam ut nostro sensu attingi queat. Itaque propter naturæ excellentiam: id damni patiebamur, ne Deum cognosceremus: quod malum ne accidat, invisibilis visibilem naturam assumit; qui nulli tactui patet, corpus accipit palpabile: invisibilis Deus, visibilis efficitur; Dei Verbum contrectatur; unigenitus Dei illa captum hominum excedens natura, hominum

II. Neque vero existimes Filium a Deo factum esse alienum. Jamdudum enim Dei adventus præsignabatur, ac humanis semper figuris conspectus cognitus est, elementis usus quæ a nobis videri possent. Alioqui prodeat in medium Judæus accedat qui Deum humana natura indutum inter homines visum esse non credit: dicat mihi, quomodo Moyses

26) Ὀλῶν.
27) Γνώσις τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων.
28) Ἀνθρώπων καὶ μή.
29) Πάρετω.

viderit Deum. Naturamne vidit invisibilem? A Nullo modo; cum enim humana mens assequi non potest. Quomodo ergo vidit? dic, obsecro. Vidit ignem ex rubo ardentem, nec ipsum tamen rubum consumentem^{70.71}. Cur ergo ex Virgine nato, virginemque incorruptam servanti fidem non habes? An tu Deum ex rubo loquentem audiens, Mosique dicentem: « Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob⁷²; » et ipsum Moysen pronum adorantem, credis, non ignem reputans qui cernebatur, sed Deum qui loquebatur; cum vero virgineum uterum memoro, abominaris et aversaris? Dic mihi, quid est villius, rubusne, an uterus virgineus ab omni passione peccati purus? Ignoras quæ antiquitus gesta sunt, recentiorum eorumque quæ nunc contigerunt, esse præludium? Mystera namque veteribus illis typis præfigurantur. Quare rubus accenditur, ignis conspicitur, et tamen quæ ignis natura fert, non operatur (illuminat, non consumit; splendescit, non incendit; beneficium præstat, penam non affert). Nonne Virginem in rubo animadvertis? Nonne illius, qui ad nos descendit, charitatem humanitatemque in igne contueris? Judex inter reos versatur, neque tamen iudicium exercetur. Judex inter damnatos adest, et nusquam supplicium cernitur. Judex advenit non iudicans, sed docens; non condemnans, sed sanans. Cernis quo pacto mysticus ille ignis clementiam hic adhibitam indicari? Ne mireris, si Deus existens Verbum ex utero virgineo nascitur. Deus enim nihil ignominiosum ducit, quod humanam salutem conciliare natum est. Neque tu mihi Dei naturam ita vilem abjectamque arbitraris, ut aliquando injuriis obnoxia esse queat. Nihil enim eorum quæ abjecta ac vilia nostri causa assumpsit, illi naturæ ignominiam irrogat. Asciscit sibi tanquam sua, deteriora quædam, ut nostram naturam salvet. Cum ergo humilia illa beati Dei naturæ nullam injuriam afferant, et humanam salutem operentur, quomodo dicere a-

μοι, πῶς Μωδοῦς εἶδε Θεόν. Τὴν φύσιν αὐτῆς ἐβρατον; Οὐδαμῶς ἀνέφικτος γὰρ αὐτῇ λόγος ἔβρωπιόνος. Πῶς δὲ εἶδεν; εἰπέ. Εἶδεν ἐκ τῆς μάτης ἀναπτόμενον πῦρ, καὶ τὴν βάτον οὐ φθείρου (30). Διὰ τί οὖν ἀπιστεῖς τῷ ἐκ Παρθένου γεγεννημένῳ, καὶ τὴν παρθενίαν (31) μὴ φθείραντι; Ἦ εὐ μὴ ἀκούων εἶτε ἐκ βάτου φθίγγεται Θεός, καὶ λέγει Μωυσῆ· « Ἐγὼ ὁ Θεός Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεός Ἰσαακ, καὶ ὁ Θεός Ἰακώβ, » καὶ ὅτι πρὸς Μωυσῆ προσενηεῖ, πιστεύεις, οὐ λογιζόμενος; τὸ πῦρ τὸ φερόμενον, ἀλλὰ Θεὸν τὸν φθειγγόμενον ὅταν δὲ μήτρας παρθενικῆς μνημονεύσω, βεβαίωσθαι καὶ ἀπιστοῦμένῃ (32). Τί γὰρ εὐτελέστερον, εἰπέ, βάτος, ἢ μήτρα παρθενικῆ καθαρὰ τῶν ἀμαρτιῶν; καλῶν; Οὐκ οἶδας; οἱ τὰ ἀργαῖα μελέτη τῶν νεωτέρων, καὶ τῶν νῦν γεομένων ἐστὶ; Τὰ γὰρ μυστήρια προτυποῦνται διὰ τῶν παλαιῶν. Διὰ τοῦτο βίβλος ἀνάπτεται, πῦρ φαίνεται, καὶ τὰ πυρὸς οὐκ ἐνεργεῖ ὅσα κολάζει (33). Ἄρα ἐν τῇ βάτῳ οὐκ ὄρας τὴν Παρθένον; Ἄρα ἐν τῷ πυρὶ οὐ βλέπεις τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ παραγενομένου; Ὁ κριτὴς ἐν τοῖς κρινομένοις, καὶ κριτὴς οὐ γίνεται. Ὁ δικαστὴς ἐν τοῖς καταδικαίους, καὶ ὁ δαμοῦ τιμωρῶτα. Ὁ κριτὴς ἐπέστη οὐ κρινοῦν, ἀλλὰ διδάσκων (34)· οὐ καταδικάζων, ἀλλ' ἰατρούσων. Ὅρα πῶς ἐκείνο τὸ ἡμέρον (35) πῦρ τὴν ὡδὲ φιλανθρωπίαν ἐμύνησε; Μὴ θαυμάσης, εἰ διὰ μήτρας παρθενικῆς Θεὸς ὢν τίκεται; οὐδὲ (36) γὰρ ὄβριον ἔγειται Θεός, ὁ πρόξενός ἐστι σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος (37). Σὺ δὲ μοι μὴ οὕτως εὐτελῆ τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ ὑπολάβῃς, ὡς καὶ ἐφικτὴν ὕβρει γενέσθαι ποτε. Οὐδὲν γὰρ, ὡν εἶλετο εἶ· ἡμᾶς εὐτελῶν, ὄβριος τὴν φύσιν ἐκείνην οἰκισοῦται διὰ τὰ ἐλάττωτα, ἕνε ὁσῶν τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν· ὅταν οὖν τὰ μὲν εὐτελῆ τῷ μακαρίου Θεοῦ τὴν φύσιν μὴ ἐνυδρίξῃ, σωτηρίαν τε ἀνθρώποις ἐργάζηται, πῶς ἐρεῖς; τὰ αἵματα τῆς ἡμῶν σωτηρίας ὕβριος πρόξενον τῷ Θεῷ γεγενῆναι;

III. Deus itaque hodie ex Virgine apparuit, et Virgo virginitatis integritate retenta, effecta est mater. Nam incorruptionis largitor corruptionem non efficit; incorruptionis auctor nihil corrumpit. Quia vero et Photinus purum hominem dicit qui natus est, Dei prolem esse negans; illum qui ex utero prodiit, hominem a Deo distinctum esse contendit: exponat mihi nunc qui fieri possit ut natura humana, ex utero virgineo edita, virginalis claustrum incorruptum conservarit? Nullius enim hominis mater virgo permansit. Cernis quomodo quod natum est, duplicem de ipso nato sensum nobis offerat? Nam si more nostro fuisset natus, homo utique

Γ'. Ὁρθῆ τοίνυν Θεὸς σήμερον διὰ τῆς ἀπαρθένου, καὶ ἡ Παρθένος ἔμεινε παρθένος, καὶ μήτρα ἐγένετο. Ὁ γὰρ ἀφθορία; πρόξενος, φθορῶν οὐκ ἐργάζεται· ὁ ποιητὴς ἀφθορίας οὐδὲν διέφθειραν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ φωτεινὸς ψιλὸν ἀνθρώπων λέγει τὸν γεγεννημένον, μὴ λέγων εἶναι τόκον (38), καὶ τὸν ἐκ μήτρας προελθόντα, ἀθροῦσιν ὑποτίθεται ἐξηρημένον Θεοῦ (39), λεγέτω μοι νῦν πῶς φύσις ἀνθρωπότητι διὰ μήτρας παρθενικῆς τιχτομένη, τὴν παρθενίαν τῆς μήτρας (40) ἐπόλαξεν ἀφθορῶν; Οὐδένος γὰρ ἀνθρώπου μήτρα παρθένος μεμένηκεν. Ὅρα πῶς ἐστὶ ἐννοεῖν περὶ τοῦ τεχθέντος παρέχει μοι τὸ γεγεννημένον; Εἰ μὲν γὰρ καθ' ἡμᾶς ἐτέχθη, ἀνθρώπος ἔν

70.71 Exod. iii, 2. 72 Ibid. 6.
 (30) Μὴ καλῶν.
 (31) Παρθένου.
 (32) Ἀναστρέψῃ.
 (33) Μὴν κολάζει.
 (34) Διδάσκων.
 (35) Μυστήριον. Ἰε. μυστήριον.

(36) Οὐδέν.
 (37) Πρόξενον σωτηρίας ἀνθρώποις ἐστὶ.
 (38) Θεοῦ μὴ λέγων εἶναι τὸν τόκον.
 (39) Διξηρημένον Θεοῦ.
 (40) Τῆς παρθένου τὴν μήτραν.

αὶ ἐκ τὴν μητέρα παρθένον ἐφύλαξε, Θεὸς ὁ τεχθεὶς τοῖς οὐ φρονούσι, κωριζέται. Θεὸς γὰρ ἐταδήμησε τῷ κόσμῳ, οὐ τόπον ἐκ τόπου μεταβίβει, ἀλλὰ φύσιν περιθέμενος τὴν ἐμήν· καλῶς εἶπον, ὀφθῆναι θελήσας ὁ τὴν φύσιν ἀόρατος. Ὡστε οὐκ ἔσχεν ἀρχὴν τοῦ εἶναι Θεὸς ἐκ τοῦ τόκου, ἀλλὰ τοῦ σαυθῆναι ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ γὰρ Θεὸς ἦν, ἀνθρώπου γενέσθαι προσέλατο διὰ φίλων· Ὁρωπλάν τὴν περὶ ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τὴν χριστιανὴν (41), ὡς συγγενῆ περιπτυσώμεθα· ἵνα ἔχωμεν θαρσύνειν, οἱ δὲ οἰκίων κατορθοῦναι ἰσχυρὰ παρρησίαν οὐκ ἔχοντες. Ἐπὶ γὰρ τοῦ βήματος ἀγθίντες οἱ ἐξ οἰκίων ἀρετῶν μὴ παρρησιαζόμενοι, ὡς ἐκ συγγενού· ἰδίου καρποῦνται τὴν παρρησίαν. Τί οὖν; Ἐπιδημιεῖ Θεὸς ὡς ἀνθρώπος, οὐ τόπον ἐκ τόπου ἀμείβων· ἀλλὰ τῆν ἀόρατον φύσιν ἐπιδεικνύς ὀρατὴ καὶ ὀφθῆναι ὡς ἀνθρώπος, καὶ συγγενῆς ἀνθρώποις φανεί· καθὼς καὶ εὐαγγελιστῆς ἀνακηρύττει λέγων, ὅτι· Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο. »

Α. Καὶ πῶς, φησὶν, ὁ Λόγος ἐγένετο σὰρξ; πῶς δυνατὸν τὸν Θεὸν Λόγον γενέσθαι ἀνθρώπον; Ἐρωτᾷς τὸν τρόπον τῶν τοῦ Θεοῦ θαυμάτων; Εἰ ἐφικτὸν ἦν ἡμῖν τὸ ἀκατάληπτον τοῦ λόγου, οὐκ ἦν θαῦμα, ἀλλὰ κατὰ φύσιν πρᾶγμα. Εἰ δὲ θαῦμα καὶ σημεῖον τὸ γεγενημένον, παραχώρει τὸν λόγον τῷ θαυματουργοῦντι Δεσπότη. Ὅτι γὰρ ἐγένετο, γινώσκαι σε βούλομαι, καὶ τὸ ἐκ τοῦ γενομένου κέρδος τῆ πίστεως καρπώσασθαι· πῶς δὲ γέγονε, τῷ ἐνεργοῦντι παραχώρει. Ἡ οὐ τῷ μὲν ἱεροῦ πίστευεις προστάττοντι, καὶ οὐ περιεργάζῃ τὸν τρόπον τῆς Θεραπείας. Πιστεύων τῆ τέχνῃ τὴν σαυτοῦ σωτηρίαν· ἀλλ' οὐδὲ ἄλλος τις ἔτεχνος ὦν τὸν τοῦ τεχνίτου περιεργάζεται τρόπον, ἀλλὰ γνωρίζει μὲν τὸ γεγνημένον, τὸν δὲ τρόπον τῆ τέχνῃ παραχωρεῖ· οὐ ἐκ πύτων τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ θαυματουργημένων τοῦ λόγου ἐπιζητεῖς, ὡς χρήζων τῶν λόγων, ἵνα τὰ αὐτὰ τῷ Θεῷ θαυματουργῆς καὶ σὺ; Ἀλλ' ὅτι ἐλεγον, καὶ νῦν λέγω· πρᾶγματος, οὐ τὸν λόγον ἐπιγιγνώσκωμεν, τούτου ἢ φύσις οὐ θαυμά ἐστιν οὐδὲ σημεῖον. Τοσοῦτό τι ἐστίν, ὃ λέγω· οἰκοδόμος κτίζει οἶκον· τὸν λόγον γινώσκωμεν, τὰς ὕλας συνθεθείας γνωρίζομεν, λέγειν τὸ γεγενημένον δυνάμεθα, εἰ καὶ δι' ἀτεχνίαν ἐνεργεῖν οὐκ ἔσμεν ἱκανοί. Ἐπλάσε τῷ ἐκ γενετῆς τυφλῷ ὀφθαλμούς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος· ἐκ πηλοῦ· τοῦτο ὑπὲρ λόγον ἐστὶ τὸν ἡμέτερον. Θαῦμα καλεῖται, λογισμοῖς ἀνθρώπων οὐκ ἐρευνώμενον· σημεῖον καλεῖται ὑπὲρ τὴν συνήθη φύσιν γεγενημένον· καὶ ὅτι μὲν ἐγένετο, ἴσμεν, τὸν δὲ τρόπον λέγειν οὐκ ἔχομεν. Ἐκ πηλοῦ μὲν γὰρ κέραμος καὶ πλῆθος κατασκευάζεται, οὐκ ὀφθαλμῶν εὐγένεια πράττεται, οὐκ ὕμνες· λεπτοὶ γίνονται, οὐκ ὀράσεις ποικιλία συνίσταται, οὐ περιφερεια; ἀκοίδια μετὰ τοσαύτης εὐχροίας τρυφύεται· πηλὸς οὐ πέφυκεν εἰς ὀφθαλμῶν ἀνάγεσθαι εὐγένειαν. Οὐκοῦν ὅτι ἐκ φύσις τῆς γῆς οὐκ ἐπιδέχεται, οὐ γὰρ πέφυκεν ἐπιδέχεσθαι ὀφθαλμοῦ τὴν ἰδέαν, ταύ-

A esset : si vero matris integritatem illam conser-
yavit, apud recte ratiocinantes Deus esse noscitur
qui natus est. Deus enim in mundum advenit, non
de loco in locum commigrans, sed naturam meam
assumens : et, ut dixi, videri volens, cum natura
sua sit invisibilia. Itaque ex partu accepit infantem,
non ut Deus esset, sed ut ab hominibus videri inciperet.
Nam cum Deus esset, voluit homo fieri propter
suam in nos clementiam, ut nos ipsum Creatorem per-
inde atque cognatum complecteremur; et ut per ip-
sum fiduciam conciperemus, qui propriarum actio-
num qualitate premebamur. Etenim cum ad tribunal
trahuntur qui propriarum virtutum praesidiis nitii
non possunt, tanquam ex cognati sui meritis fide-
ciam sumunt. Quid igitur? Advenit Deus homo,
non de loco in locum transmigrans, sed invisibilem
naturam visibilem exhibens : quatenus et ut homo
visus est, et hominibus cognatus apparuit : sicut
etiam evangelista praedicat, dicens : « Verbum caro factum est ».

IV. Sed dicit aliquis : Quomodo fieri potest, ut
Deus Verbum homo fiat? Modum quaeris miraculo-
rum Dei? Si rationis hujus incomprehensibilitas a
nobis posset comprehendi, miraculum utique non
esset, sed res secundum naturam. Si vero quod-
factum est signum est ac miraculum, facti rationem
miraculorum auctori Domino relinque. Nam factum
esse scire te volo, lucrumque ex eo quod factum
est, fide percipere : quomodo autem factum sit,
effectori relinquo. An tu medico praecipienti cre-
dis, salutemque tuam arti permittens, medicinas
rationem curiose non perquiris : sed neque alius
quispiam artis rudis, artificis rationes investigat,
sed opus ipsum agnoscens, facti rationem arti com-
mittit : tu vero omnium divinorum miraculorum
rationes perscrutaris, quasi ideo rationibus indigeas
ut tu quoque eadem cum ipso miracula facias? Sed
quod dixi, iterum repeto : rei cujus rationem co-
gnoscimus, ejus naturam neque miraculum esse
neque signum. Verbi gratia : Faber aedificat domum;
aedificii rationem agnoscimus, materias simul com-
positas cernimus, rem factam eloqui possumus,
etiamsi propter imperitiam idonei operarii non ti-
mus. Unigenitum Dei Verbum caeco a nativitate de
luto formavit oculos : hoc supra nostram est ratio-
nem; cumque humana ratione pervestigari non
queat, signum vel miraculum appellatur. Nam quod
praeter consuetum naturae cursum fit, id signum
vocatur : et quod factum quidem est novimus, mo-
dum autem effari non valeamus. Ex luto siquidem
vas fictile aut later conficitur, non oculorum ele-
gantia formatur, non tenues illae membranae sunt,
non pupillae decor aut varietas constituitur, non
ipsius circumferentiae artificium tanta cum coloris
venustate efformatur. Lutum enim in oculorum
venustatem (nostra arte) evahi non potest. Itaque
quod terrae natura non patiebatur (non enim apta

» Barnab. iii, 38. » Joan. i, 14.

(41) Κριτήν.

erat, quæ oculorum formam susciperet) eam suscepit, ipso miraculorum patratore naturæ legi non æserviente, sed naturam ad suas ipsius voluntatis nutum rapiente. Quapropter ne ad humanæ naturæ infirmitatem ultra respicias, neque dixeris: Quomodo humana natura Deum potuit capere? quomodo Deus factus est homo? quomodo Deus Verbum caro visibilis factus est? sed factum esse crede; modum vero et rationem scire factori relinque.

V. Quod si exemplo aliquo propositam rem nos declarare cupis, equidem ostendam qua ratione incorporeum corporecat, et invisibile visibile fiat, et impalpabile, contractibile evadat, propria natura non demutata, sed figura visibili et contractibili sumpta. Verbum hoc prolatum, inquam, ab hominibus, quo utimur dum sermones inter nos habemus et cogitationes ad invicem explanamus, verbum est, quod neque oculis cerni, neque manu valcat apprehendi, sed audita duntaxat percipi. Verumtamen dum verbum hoc nostrum prolatitium in subsistentis Dei Verbi exemplum assumo, nemo existimet nos Dei Verbum prolatitium dicere; absit! Nam cum divina Scriptura unigenitum Dei Filium Verbum nominat, nativitatem ipsius impatibilem insinuat; quoniam et humana quoque meus impassibiliter verbum suum generat. Quamobrem Scriptura sacra modo Patris Filium illum appellat, nunquam Verbum nominat, interdum etiam Patris splendorem vocat: quolibet autem horum nominum eo sine ipsum appellat, ut quæ de Christo dicuntur, citra blasphemiam intelligas. Alias enim aliis nominibus ipsum designat, ut Dei gloria convenientem doctrinam tradat.

VI. Exempli causa. Naturæ consubstantialitatem astruere volens, unigenitum ex Patre natum, Patris Filium appellat. Quia enim tuus filius ejusdem tecum nascitur naturæ, ideo unam eandemque Patris et Filii substantiam esse Scriptura ostendere volens, unigenitum ex Patre natum, Patris Filium appellat. Deinde vero, quoniam generatio et filius passionem quæ in generatione accedit apud nos denotant, ideo hunc Dei Filium, Verbum etiam nominat, nativitatis impatibilitatem nomine hoc exprimens. Quia vero quivis pater effectus, quatenus homo, citra ullam controversiam filium suum ætate antecedit (nam ipsum paternitatis vocabulum id secum fert, ut pater ante filium existitisse intelligatur), ne hoc ipsum divinæ quoque naturæ accidisse suspiceris, sed ipsum Unigenitum cum Patre semper existere confitearis, unigenitum Dei Filium Patris splendorem vocat⁷. Splendor namque e sole quidem producitur, non tamen intelligitur sole posterior; sed ex quo sol est, ex tunc splendorem a sole profectum cogitamus. Coexistere itaque semper

⁷ Hebr. 1, 5.

(42) Τὸν μονογενῆ.
(43) Γεννηθέντων.

Α τὴν εἰδέξαστο τοῦ θεοματουργούντος πρὸς τὸ αὐτοῦ θέλημα τὴν φύσιν ἐκχύσαντος. οὐκ αὐτοῦ δουλεύοντος τῷ λόγῳ τῆς φύσεως. Μηκέτι οὖν εἰς ἀσθενεῖαν ἀνθρωπίνης κατάπιπτε φύσεως, μηδὲ λέγε· πῶς ἀνθρώπου φύσις ἐχώρησε τὸν θεόν; πῶς θεὸς γέγονεν ἄνθρωπος; πῶς θεὸς λόγος εἰς ἀρρωστημένην γέννηται; ἀλλ' ὅτι μὲν γέγονε, πιστεύε· τὸν δὲ τρεῖς πόν εἶδέναι, ὡς τῷ πεποιηκότι.

Ε'. Εἰ δὲ θέλεις καὶ ἐξ ὑποδείγματος σαφηνέσαι τὸ προκαίμενον, ἐγὼ δείξω σοι, πῶς τὸ ἀσώματος σωματούται, τὸ ἀόρατον ὁράται, τὸ ἀψηλάφητον ψηλαφᾶται, οὐ τῇ οἰκείᾳ φύσει μεταβληθέν, ἀλλὰ ἀναλαθὸν σχῆμα ὁρώμενον, καὶ ψηλαφώμενον. Ὁ λόγος οὗτος, ὁ προφορικὸς ἐκ τῶν ἀνθρώπων φημι, ὃ κεκρημένον ἀλλήλοις ἐρμηνεύομεν, λόγος ἐστὶν οὐχ ὁρίθμια ἀλλήλοις ἐρμηνεύομεν, λόγος ἐστὶν οὐχ ὁρίθμια ἀλλ' οὐδὲ χειρὶ ψηλαφώμενος, ἀκοῇ δὲ μόνον ἐνηχοῦμενος· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν προφορικὸν λόγον ὑπόδειγμα τοῦ ἐνοουσιώτου θεοῦ λόγου φέρομεν, μὴ νομίσης με προφορικὸν λέγειν τὸν θεὸν λόγον· ἀπαγε· λόγος γὰρ εἴρηται ὁ μονογενῆς, ἐρμηνεύσεως τῆς θείας γραφῆς τὸ ἀπαθὲς αὐτοῦ τῆς γεννήσεως· ἐπειδὴ καὶ νοῦς ἀνθρώπων ἀπαθῶς τίεται τὸν λόγον. Διὰ τοῦτο ὅπου μὲν Ἰῶν αὐτὸν προσαγορεύει τὸν Πατέρα, ὅπου δὲ λόγον ὀνομάζει, ἐτέρωθεν ἀπαύγασμα καλεῖ ἡ θεία γραφή· ἕκαστον τούτων τῶν ὀνομάτων περὶ αὐτοῦ λέγουσα, ἵνα νοῆς· τὰ περὶ Χριστοῦ λεγόμενα, βλασφημίας ἐκτός. Ἄλλοτε γὰρ ἄλλαι περὶ αὐτοῦ προσηγορίας ἐχρήσατο, ἡρμεμένην δόξῃ θεοῦ τὴν διδασκαλίαν ποιήσασθαι θέλουσα.

Ζ'. Οἷον τί ἐστὶν ὁ λόγος. Ἰῶν καλεῖ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ (42), τὸ ὁμοούσιον τῇ δόξῃ παραστήσαι θελήσασα· ἐπειδὴ γὰρ ὁ σὸς υἱὸς τῆς αὐτῆς οὐσίας φύσεως γεγέννηται, βουλόμενος ὁ λόγος μίαν οὐσίαν δεῖξαι Πατέρα καὶ Υἱοῦ, λέγει Ἰῶν τοῦ Πατρὸς, τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα (43) μονογενῆ. Εἶτα ἐπειδὴ γέννησις καὶ Ἰῶς ἐφ' ἡμῖν (44) ἐμφασιν παρέχει τοῦ κατὰ τὴν γέννησιν πάθους, τοῦτον τὸν Ἰῶν προσαγορεύει καὶ λόγον, τὸ ἀπαθὲς τῆς γεννήσεως τῷ ὀνόματι τούτῳ δηλῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πατήρ τις γενόμενος, ὡς ἄνθρωπος, ὁμολογουμένως πρεσβύτερος τοῦ ἰδίου υἱοῦ ἐπιδείκνυται, παρεχούσης τῆς προσηγορίας αὐτῆς, προσπινεῖν τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα, ἵνα μὴ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς θείας φύσεως ὑπολάβῃς, συνυπάρχοντα δὲ τῷ Πατρὶ τὸν Μονογενῆ νοήσης διηγετικῶς, ἀπαύγασμα καλεῖ τὸν Μονογενῆ τοῦ Πατρὸς. Τὸ γὰρ ἀπαύγασμα τίκεται μὲν ἐξ ἡλίου, οὐδαμῶς δὲ νοεῖται τοῦ ἡλίου μεταγενέστερον· ἀλλ' ἀφ' οὐπερ ὁ ἡλῖος, ἐκ τότε καὶ τοῦ ἡλίου τικτόμενον τὸ ἀπαύγασμα νοοῦμεν. Τὸ οὖν συνυπάρχειν αἰεὶ τῷ Πατρὶ τὸν Ἰῶν, μνηστέω σοι τὸ ἀπαύγασμα· τὸ ἀπαύ-

(44) Ἡμῶν.

Θὸς τῆς γεννήσεως δηλούτω ὁ Λόγος· τὸ ἁμοούσιον Ἀ
 & Υἱὸς γνωρίζεται.

Ζ' Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον, καὶ τοῦ σήμερον τεχθέντος Θεοῦ Λόγου δηλώσωμεν τὴν ἐμφάνειαν, καὶ διὰ ὑποδείγματος ἐπιδείξωμεν, πῶς τὸ τῆ φύσει μὴ ὁρώμενον, ὁρώμενον γίνεται, καὶ τὸ μὴ ψηλαφώμενον δι' ἀσώματον φύσιν, εὐρίσκειται ψηλαφώμενον. Ὁ λόγος τοίνυν οὗτος, ὃν προφέρομεν ταῖς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίαις, ὑπερ κειμήματα, λόγος ἐστὶν ἀσώματος, οὐ τῆ βίβει φαινόμενος, οὐχ ἀφή (45) ψηλαφώμενος· ἀλλ' ἐπειδὴν ὁ λόγος ἐνδύσθη γράμματα καὶ στοιχεῖα, φαινόμενος γίνεται, βίβει καταλαμβάνεται, ἀφή ψηλαφάται. Ὑπόθου γὰρ μοι τινα φθεγγόμενον πρὸς τινα· μὴ ὁ προῖων ὀρᾷται λόγος; μὴ τῆ χειρὶ ψηλαφώμεν τὸν προχοόμενον λόγον; ἐὰν δὲ εἰπεν, ἐν χάρτῃ γράψης, ὃ πρότερον οὐκ ἔγραψας, ὑστερον ὀρᾷς· καὶ ἔπειρ οὐκ ἐψηλάφας πρῶτον εἶδος τοῦ λόγου, τοῦτο διὰ τοῦ χάρτου ψηλαφᾷς καὶ τῶν γραμμάτων. Τίνος ἔνεκον; Ὅτι ὁ ἀσώματος λόγος τὸ σῶμα τοῦ χάρτου, καὶ τὸ σχῆμα τῶν στοιχείων ἐνδέδεται. Οὐκοῦν ἐπειδὴ σαφὲς τὸ ὑπόδειγμα γέγονε, καὶ ὑπαμνήσθης τῷ ὑποδείγματι τῷ γενομένῳ κατὰ συνήθειαν, φέρε δειξόμεν πῶς ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ προαιώνιος συνὼν τῷ Πατρὶ (46), ἀσώματος ὢν τὴν φύσιν ἀνθρώπου φύσιν οικειωσάμενος ὑστερον, ἐτέχθη διὰ Παρθένου, οὐκ ἀρχὴν λαβὼν τοῦ εἶναι Θεός, ἀλλ' ἀρχὴν λαβὼν τοῦ φανῆναι ἄνθρωπος. Μὴ γὰρ εἶπες· Ἐπειδὴ παρὰ τοῦ Πατρὸς γεγέννηται ὁ Μονογενὴς, πῶς ἐτέχθη πάλιν ἐκ Παρθένου; Ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγέννηται τῆ φύσει, ἐκ Παρθένου γεννᾶται δι' οἰκωκμίαν· ἐκεῖνο ὡς Θεός, τοῦτο ὡς ἄνθρωπος. Ἐπει καὶ ὁ σὸς λόγος γέννημά ἐστι τῆς σῆς διανοίας. Ἄλλ' ἐπειδὴν τὸν λόγον τοῦτον, ὃν ἔτεκεν ὁ σὸς νοῦς, ἐνθεῖναι θελήσης καὶ στοιχείοις καὶ γράμμασι, καὶ ἐντυπῶσαι βουληθῆς τῷ χάρτῃ, χειρὶ γράφεις τὰ γράμματα· καὶ τρόπον τινα πάλιν διὰ τῆς χειρὸς τίκεις τὸν λόγον, οὐ τότε λαβόντα τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι, ὅτε διὰ χειρὸς ἐγράφη· οὐδὲ τότε προελθόντα εἰς τὸ εἶναι, ὅτε ἡ χεὶρ ἐτύπου (47) τὰ γράμματα· ἀλλὰ ἐκ μὲν τοῦ νοῦ γεγέννηται, τοῦ δὲ φανῆναι τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς χειρὸς ὁ λόγος ἐδέξατο τυπούσης τὰ γράμματα.

Η'. Ἐπει οὖν τὸ ὑπόδειγμα σαφὲς, καὶ ἡ εἰκὼν Δ
 γνωριμωτάτη γεγέννηται, φέρε τῷ πρωτοτύπῳ (48) ἐφαρμόσωμεν τὴν εἰκόνα· ὧδε νοῦν, ἐκεῖ νοεῖ Πατέρα· ὧδε λόγον ἐκ τοῦ νοῦ γινώσκεις τιχτόμενον, ἐκεῖ Λόγον οὐσιώδη καὶ ἐνυπόστατον νοεῖ, ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγεννημένον· ὧδε χεῖρα βλέπεις διὰ γραμμάτων τίχτουςαν λόγον, ἐκεῖ νοεῖ Παρθένον διὰ τοῦ σώματος τὸν Λόγον ὀδίνουσαν· οὐχὶ τὴν ἀρχὴν θεότητος (49) δοῦσαν διὰ τοῦ τέχου· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὸ φανῆναι Θεὸν ἀνθρώπου γενόμενον ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐγένετο ἔπειρ ἐγώ, ἀναγκαίως ἐτέχθη καθάπερ οὐκάνω (50), μετὰ τῆς ἐμῆς φύσεως καὶ τὸν ἐμὸν

A Patri Filium, splendoris vocabulum tibi denuntiet. generationis impatibilitatem Verbum ostendat : consubstantialitatem Filium insinuet.

VII. Sed jam ad institutum redeamus, et Verbi hodierna die nati manifestationem ostendamus, exemploque declaremus, quo pacto id quod natura sua cerni nequit, fiat visibile ; quodque ob incorpoream naturam palpabile non est, evadat palpabile. Verbum igitur hoc quod proferimus, quo in mutuis colloquiis utimur, verbum est incorporeum, nec visu, nec tactu percipi natum. At ubi verbum hoc litteras induit et elementa, mox visibile factum, tam visu hauritur, quam tacta deprehenditur. Pone enim quempiam cum alio loquentem ; num procedens videtur verbum ? num manu tractamus prolatum verbum ? Si autem quæ dicebantur in charta scripseris, quod prius non videbas, postea vides ; et quam sermonis formam antea contrectare non poteras, eam per chartam et characteres jam contrectabis. Quid ita ? Quia verbum antea incorporeum, corpus chartæ elementorumque figuras induit. Cum ergo exemplum jam adductum dilucidum sit, eoque exemplo satis usitato sis admonitus, age, ostendamus quo pacto unigenitus Dei Filius, Deus Verbum incorporeæ naturæ perinde ac Pater, ante omnia secula naturaliter existens, humana natura sibi postea ascita, per Virginem ortus sit, non ut Deus esset, sed ut homo appareret, initium sumens. Neque enim mihi dicas : Cum Unigenitus natus sit ex Patre, quomodo rursus nascitur ex Virgine ? Ex Patre natus est secundum divinitatis naturam ; ex Virgine nascitur propter dispensationem : hinc ut Deus est, hinc nascitur ut homo. Nam et tuum quoque verbum, quædam mentis tuæ proles est. At posteaquam verbum istud quod mens tua peperit, elementis et litteris volueris exprimere et in charta efformare, manu litteras describis, et verbum tuum quodammodo per manum denuo paris : non quod tum sui esse initium sumat, cum per manum scribitur ; aut quod tum demum, quando manus litteras effingit, existere incipiat (jam enim ante ex mente natum erat), sed quod tunc verbum per manum (litteras fingentem), initium, ut cerni queat, accipiat.

VIII. Cum ergo exemplum hoc evidens existat notissimamque imaginem reddat, age, similitudinem hanc ipsi prototypo adaptemus. Hic itaque cernis mentem, ibi considera Patrem ; hic verbum ex mente productum agnoscis, ibi Verbum essentielle subsistensque ex Patre natum contemplare ; hic manum per litteras verbum parientem conspicias, ibi intellige Virginem per corpus Verbum generantem, non quod ex suo partu divinitati initium dederit ; absit ! sed quod Deum inhumanatum humani aspectibus conspicium reddiderit. Quia enim id factus est quod ego, necessario natus est

(45) Οὐ τῆ ἀφή.

(46) Σὺν τῷ Πατρὶ.

(47) Ἐνετύπου.

(48) Πρωτοτύπῳ.

(49) Θεότητι.

(50) Ἐγώ.

sicut ego, ut cum mea natura generationem quoque meam consequenter admitteret. Quamobrem et generationem sibi Deus Verbum assivit, et matrem eligens Virginem processit per uterum virginitate decoratum. Nihil enim Deus ex iis aversatur, quae formavit : quandoquidem nihil operis ab eo factum est, quod ipso censetur indignum. Omnia namque bona, et quidem valde bona, si ea intueamur, ut conditor jam facta intuitus est. « Vidit enim Deus omnia quae fecerat, et ecce bona valde ¹⁶. » Omnia proinde quae aspicias, oculo a perturbationibus immani aspice ; et si ut ipse Deus ea videbis, omnia esse valde palchra deprehendes. Abjice passionem, et summam in Dei opere nobilitatem comperies. Quid ergo mirum est, si Deus in proprio opere et domo habitare voluerit ?

IX. Sed dicis, decenter illum quidem in caelis habitare : sed hominem indignam ipso habitacionem putas, non veritate rationum, sed passione anticipataque opinione rei naturam judicans. Dic, queso, quid sublimius, caelumne, an homo ? Non mihi jam elementorum splendorem attendas ; non propter coloris elegantiam rerum naturas primicias ; non coruscantis solis radios obstepascat ; non te moveat, quod ego, juxta divinum Job ¹⁷, pelle et carne indatus sum : sed rationalis animae excellendam considera, hominis constitutionem contemere ; ita hoc animal admirabero. Mentem habet, qua ceteris omnibus animantibus dominari ac imperare potest : manus sortitus est mentis intelligentiae administras, quibus tanquam instrumentis omne artificii genus operatur. Solum hoc animal inter caetera omnia a coactione liberam conditum est : solum hominem suae voluntatis dominum creavit Deus. Nonne cernis solem naturali quadam necessitate ad actum velvi ? nonne constantem somperque sibi similem illius conversationem advertis ? Cur autem hoc ? Quia suae voluntatis non habet arbitrium : tu vero procedis liber, facis quod iubet ; necessitatem quae te per vim impellat, nullam patieris : animo constitutus es libero. Sed simulatur necessitati : homo voluntatem sortitus est liberam ? Quid ergo, dic mihi, praestantior est, servus, an liber ? necessitatis jago subjectus, an ab omni necessitate immunis ? Nihil igitur, mirum, nihil incredibile est novum, si in homine habitavit Deus, quem ad suam imaginem formatum ¹⁸ benignis complexus est.

X. Eum namque erga hominem consilium in ipso statim creaturae primordio declaravit : pulverem quidem ex terra sumens formavit eum, et simulacrum suae divinitatis effecit. Sed cur, quem tanto ornata decoraturus erat, ex tam vili substantia formavit ? Cur non ex solis splendore materiam sumens, ipsum hominem condidit ; sed ex terra terraeque pulvere, elemento utique infimo omniumque pedibus concalcato, illum efflavit ? Vis scire, quam ob causam ? Quoniam hominem sua imagine honoraturus erat, ipsi vilem naturam tribuit, ne

τόνον αναγκαίως αἰρούμενος. διὰ τοῦτο καὶ γέννησιν φικαιώσατο θεὸς λόγος· καὶ μητέρα ἠσκέασα τὴν Παρθένον· καὶ διὰ μητρας ἦλθε κοσμουμένης τῇ παρθένῳ. οὐδὲν γὰρ, ὡν ἐπλασεν, ὁ θεὸς βλαβέσται· ἐπιπέθηκε οὐδὲν ἀνάξιον αὐτοῦ τῶν ἔργων ἐγένετο. Πάντα καλὰ, καὶ καλὰ λίαν, ἔην ταῦτα ἴσμεν ὡς ὁ Πλάτων εἶδε γεγενημένα. « εἶδε γὰρ ὁ θεὸς τὰ πάντα δοκῆσαι, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. » Ἀκαθίστα βλάπτει πάντα τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ εἰ ὡς ὁ θεὸς αὐτὰ βλέπει, λίαν καλὰ. Ἐξέρισον τὸ πάθος, καὶ γνωρίσεις τὴν εὐγένειαν τοῦ γενομένου· εἰ οὐν θαυμαστὸν, εἰ ἐν ἰδίῳ ἔργῳ καὶ οἴκῳ καταστέλλων ὁ θεός ;

Quid ergo mirum est, si Deus in proprio opere et

Β Θ. Σὺ δὲ λέγεις, ἀξίως μὲν αὐτὸν ἐν οὐρανοῖς κατοικεῖν· ἀνάξιον δὲ μόνην αὐτοῦ τὸν ἀνθρώπου οἴκῳ. κρίνων τὰ πράγματα οὐ τῇ ἀληθείᾳ τῶν λόγων, ἀλλὰ τῷ πάθει καὶ τῇ προλήψει. τί γὰρ ὑψηλότερον, εἰπέ μοι, οὐρανός, ἢ ἀνθρώπος ; μή γάρ μοι τῆ τῶν στοιχείων πρότῃς λαμπρότητι, μετὰ δὲ τὴν εὐροικον προκρίνης τὴν φύσιν, μετὰ τὴν ἐκπελώσαν μαρμαρυγὴν τοῦ ἡλίου καταπλαγῆς, μετὰ, ὅτι ἐγὼ ἔβριμα τε καὶ κρείας ἐπέδουμαι κατὰ τὸν θεῖον τοῦ· ἀλλὰ λογικῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν σπόκησον, βλέπει τὴν ἀνθρώπου κατασκευὴν, καὶ θαύμασον τὸ ζῶον. Νεὺν ἔχει πάντων ζῶων κρατεῖν τε καὶ ἔρχειν δυνάμενον· χεῖρας ἔλαθεν ὑπερατουμένους τοῦ νοῦ τῇ σοφίᾳ, ὄργανα παντοδαπῆς τέχνης δημιουργία. Μόνον τῶν κτισθίνων κίντων ἐλεύθερον ἀνάγκης γέγονε· κύριον γνώμης ἰδίας μόνον τὸν ἀνθρώπον ἔκτισεν ὁ θεός. οὐχ ὄρεξ ἡλίον ἠναγκασμένους τρέχοντα ἑρέμους ; οὐ βλέπεις μονοειδῆ αὐτοῦ τὴν φορὰν ; ἀπὸ τί ; Ἐπιπέθη γνώμης ἰδίας ὡ γέγονε κύριος· οὐ δὲ προέρχη ἐλεύθερος· κρατεῖς ὁ βούλει, εὐκ ἔχει ἀνάγκην ὠθοῦσιν σε βίη· ἐλεύθερος τῇ ψυχῇ κατέστη. Ἦλιος δούλος ἀνάγκης· ἀνθρώπος δὲ τὴν γνώμην ἐλεύθερος. τίς οὐν ἀμείνων, εἰπέ μοι, ὁ δούλος, ἢ ὁ ἐλεύθερος ; Ὁ ὑπὸ ζυγὸν ἀνάγκης, ἢ ὁ κείνης ἀνάγκης ἀπόλυτος (51) ; οὐδὲν θαυμαστὸν, οὐδὲν παράδοξον, εἰ ἐν ἀνθρώπῳ ζήτησεν ὁ θεός, ἐν ἰδίῳ αἰθέρι εὐθὺς κλάσας ἠσκέασατο.

quem ad suam imaginem formatum ¹⁸ benignis

Δ Ρ. Τὴν γὰρ περὶ τὸν ἀνθρώπον πρόθεσιν ὁ θεὸς εὐθὺς ἐν προοίμοις τῆς κτίσεως ἐπέδειξετο, χεῖρον μὲν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ κλάσας αὐτὸν, εἰκόνα δὲ κατασκευάσας τῆς ἰδίας θεότητος. ἀπὸ τί οὖν ἐν ἐμελλε τῇ κατασκευῇ τιμῆν, ὁμοίως εἰς εὐταλοῦς φύσεως ἐκλασε ; ἀπὸ τί μὴ ἀπὸ τῆς λαμπρότητος τοῦ ἡλίου λαβὼν, ἐποίησεν αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον, ἀλλ' ἀπὸ γῆς καὶ γοῦς αὐτὸν διακλάττει, τοῦ κάτω κειμένου, καὶ κειτουμένου στοιχείου ; τίνας ἔσκεν, ὅμοιος μαθεῖν ; Ἐπιπέθη τῇ αὐτοῦ εἰκόνη ἐμελλε τιμῆν τὸν ἀνθρώπον, εὐτελεῖ αὐτῷ δέδωκε τὴν φύσιν, ἕνα ἢ

¹⁶ Gen. 1, 31. ¹⁷ Job. x, 41. ¹⁸ Gen. 1, 26, 27.

(51) Ἐλεύθερος.

ὑπερβολὴ τῆς τιμῆς μὴ ἐκάρη τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀπόνοιαν· ἵνα θύαν ὑπὲρ τὴν φύσιν τιμῆσιν, συσταλῇ τῇ μνήμῃ τῆς φύσεως, καὶ γνωρίσῃ τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς, οὐ τῆς αὐτοῦ ἀξίας, ἀλλὰ τῆς χάριτος τοῦ δωροδότου. Οὐκοῦν καὶ τοῦτο φιλανθρωπία τοῦ κατασκευάσαντος ἦν, ἐπὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐκ γῆς ἔχειν τὴν φύσιν. Ἐνέχυρον γὰρ εἶχε τὴν φύσιν μετρίως ὑποστάμενος.

A forte honoris excellentia elevaret hominem in superbiam : ut, cum super naturam eum honoraret, abjectæ naturæ suæ memoria a fastu compesceretur, simulque agnosceret honoris amplitudinem non sui meriti esse, sed largitoris gratiæ. Pertinuit itaque et hoc quoque ad Creatoris benignitatem, ut ipsa imago Dei ex terra haberet naturæ originem. Naturam enim illam pro moderati animi pignore habebat.

IA. Ὅτε εὐγενὲς ζῶον ὁ ἄνθρωπος, εἰ καὶ ὑστερον ὑβρίσθη τοῖς ἐπισηλοῦσι παθήμασι. Μὴ γὰρ αὐτὸν ὡς προσκαρπούμενον, ἀλλὰ πρὸ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ τὴν εὐγένειαν λόγιον. Τί ὄν ἐξυταλλίζεις τὸν ἐκπίπτον, τῆς πρώτης αἰῶνος κατασκευῆς ἐπιληλησμένος, καὶ τὴν τιμὴν τὴν ἡμετέραν οὐ λογιζόμενος, ἣν αὐτῷ κάλιν μετὰ πολλῆς τῆς φιλοτιμίας ἀποδίδουκεν (52) ὁ Θεός, ἐκώσας αὐτοῦ τὴν ἴδιαν εἰκόνα; Οὐδὲν οὖν ἀπᾶν τῆς ἐκείνου φιλανθρωπίας ἐγένετο. Οὐδὲ γὰρ ἐφύβριστον ἀγαθῶν ἀσκήτη, κοινωνῆσαι δούλῳ τῶν δουλικῶν εἰς ἀφροσύνην οὐκέτι. Οὐ γὰρ ὑβρίζεται τοῖς τοῖς ἀγαθῶς, ἀλλ' ὅπως ἐστὶ, διὰ τῶν τοιούτων γνωρίζεται. Καὶ μὴ θαυμάσῃς τοῦ (53) πράγματος· καὶ γὰρ νῦν, ἂν εὐαγγέλιον οἶκον κατασκευάσῃς Θεοῦ, καὶ ἐν σοὶ κατοικῇ, εἰ καὶ μὴ οὕτως ὡς ἐν τῷ Χριστῷ· « Ἐν Χριστῷ γὰρ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλῆρωμα τῆς θεότητος ἀσπαστικῶς : » Ἄλλ' ὡ τοῦ θαύματος· πᾶν τὸ πλῆρωμα τῆς θεότητος ἐν ἐνὶ σωματικῶς κατοικεῖ, καὶ πάντα κληροῖ, καὶ ὑπερέχει τὴν κτίσιν, ὁσος ὢν ἐν ἐνὶ, καὶ τῶν κτισμάτων οὐδενὸς χωριζόμενος. Καὶ μὴ ἐξῆσαι τὸ εἰρημένον φαινέσθαι ἀδύνατον· καὶ γὰρ πᾶσι τῶν προφίρομαι λόγον· ὁστος ὁ λόγος ἐστὶν ἐν ἐξῆσαι, καὶ ἐν πᾶσιν ὁ λόγος γέγονε· καὶ ὅλον τὸν λόγον ἐκάρησεν εἰς, καὶ ὅπερ πᾶσιν ὁ λόγος οὐ περιγράφεται. Εἰ τοίνυν τὸ πρῶτον γινώσκον καὶ φησὶν καὶ ἐν ἐνὶ ὅλον οἶκε, καὶ ἐν πᾶσι γίνεται, τί θαυμάσῃς σοὶ φαίνεται, εἰ Θεός, καὶ ὁστος ἐν ὅλον ἔφακε, καὶ ἐν πᾶσιν ἐφράσσεται ;

XI. Est ergo nobile animal homo, licet passionibus postea subeuntibus, magna ignominia sit affectus. Non enim illum spectes, posteaquam offendit; sed illam divinæ imaginis nobilitatem ante legis transgressionem æstimes velim. Cur ergo statu lapsam contemnis, primæ conditionis illius oblitus; honoremque quo initio cumulatus fuerat, nullius esse pretii ratus, quem illi Deus, cum sibi propriam imaginem unisset, munificentissime deo restituit? Nihil proinde ab illius benignitate alienum admissum est. Neque enim turpe est homo domino, si in servi utilitatem in quibusdam servilibus cum servo communicet: siquidem qui bonus est, huiusmodi rebus nulla injuria violatur; sed qualisnam sit, per talia deprehenditur. Nec est quod rem mireris. Si enim dignum Deo habitaculum nunc teipsum constitueris, in te quoque habitabit, etiam si non ad eum modum, quo in Christo: « In Christo enim habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter ». Sed, o miraculum! Omnis plenitudo divinitatis in uno habitat corporaliter, et tamen omnia implet, et universam excedit creaturam: totus existit in uno, et a nulla creatura separatur. Nec quod hic dicitur, tibi impossibile videatur. Etenim ego quoque verbum nunc profero, et hoc ipsum verbum totum est in uno, et totum rursus in omnibus factum est: et totum hoc verbum hancit nunc, neque a multitudine ita circumscriptur (quæ singuli hauriant totum). Si ille quoque

C

et tota compositur in omnibus; quid mirum tibi videbitur, si Deus et solus in celo erat, et totus invenit in omnibus?

II. Ἐπισηλὸς τοίνυν τῆς νῦν (54) πανηγύρεως, ἐν (55) Θεῷ γενέσθαι ἄνθρωπον, ἰδόμενον τὰ ἀνθρώπου, ἵνα ὅπως τὰ θεϊκά· καὶ οἰκωσάμενον τὰ πάθη, ἵνα ἡμετέραν τὴν ἀπάθειαν· ὑπαισιβόνητα θάνατον, ἵνα τὴν ἀθανάσιον δωρησῆται· καὶ ἵδια τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκτίσαστο πάθη, ὡς τὴν φύσιν μεταβάλλοντας, τῇ ἑα γνῶμῃ τοῦτο οἰκωόμενος· καὶ ἵδιον ἐκείνης ταῦτα ποιῇ, τὸν ἄνθρωπον οἶσαι προθέμενος. Ἀπὸ ταύτων οὖν εἰλέην ἵδια τὰ πάθη τὰ τῶν ἀνθρώπων κατοίηται; Ἐπειδὴ ἰδοῦμεν πάθος (56) πάθος ἀναίρηται, καὶ θανάτου καταργησῆσαι θάνατον, καὶ διὰ τῶν ὁμοειδῶν τὰ ὁμοειδῆ κατακαλεσθαι ἰδόμενον. Οἰκωοῦται τὸν σταυρὸν, ἰδικοποιεῖται τὸ μέγεθος, ἐν ἑαυτῷ ταῦτα κατοίηται· ἵνα Θεοῦ

XII. Hodiorne itaque solemnitate causa et fundamentum est, Deum hominem factum suscepisse humana, ut tribuat divina; et proprias sibi fecisse passiones, ut nobis impassibilitatem donet; mortem subiret, ut immortalitatem nobis largiatur. Et licet humanæ naturæ incommoda ut propria suscipit, propriam tamen naturam non demutavit, sed voluntario id tanquam suam sibi vindicavit; et id quidem admodum apposite fecit, postea quam hominem salvare proposuerat. Sed quam ob causam humanæ naturæ passiones sibi proprias fecit? Quia passiones per passionem adimere, mortemque morte abolere, ac similia similibus voluit debellare. In se suscepit crucem suam fecit aliam, vincula sua

52 Coloss. ii, 9.
 (52) Ἀπὸ τῆς νῦν.
 (53) ἵνα τὸν.
 (54) Σήμερον.

(55) τὰ.
 (56) Πάθος.

fecit; ut Dei propriæ effectæ passiones, adversus A
passiones acciperent potestatem. Neque enim Dei
natura læsa est, nec per sui mutationem passiones
in se suscepit; sed vim illis divinam contra hu-
jusmodi passiones tribuit. Mors uamque veluti
ipsius Dei facta mortem destruit: et moriens ille,
mortis tyrannidem solvit, quoniam simul Deus et
homo erat. Neque enim purum hominem crucifi-
xerunt Judæi; neque eam solum naturam quæ cer-
nebatur, transixerunt; sed in ipsum Deum qui unitæ
naturæ perpassiones sibi appropriabat, impii teme-
rarique exatiterunt. Ut autem et hoc ipsum quoque
tibi perpicuum evadat, ad exemplum in exordio
propositum orationem rursus reducamus.

XIII. Fingamus itaque regem quempiam sermo-
nem depromere, qui libertatis vel aliorum regalium
munerum quibus oportet impertidorum, decre-
tum in se contineat, illudque in charta aliqua, quam
Sacram vocant, litteris expressum, ad hanc vel illam
civitatem mittere: si hanc, quæ Romanorum lingua
dicitur Sacra, aliquis perdidit, et inobediens, et ci-
vilitatis inimicus, ac regis hostis intercipient, inter-
ceptamque dilaceret; jam dic mihi, quid hic lace-
ratum est, chartam sola, an etiam decretum regi-
um? Atqui si soia charta dilaniata dicatur, parvo
admodum ipsa laceratio poterit redimi: tenebitur-
que hac ratione lacerator aut nulli, aut sane vix
quinque obolorum multæ obnoxius. Ejusmodi au-
tem supremum supplicium dependit, pœnaque affi-
citur capitalli, ut qui non solum chartam disrup-
erit, sed regium quoque decretum laceraverit: cum
utique imperiale verbum secundum se impatibile,
taleque sit, quod sua ipsius natura neque manibus
contrectari, neque discindi possit. Et tamen ipsum
quoque discissum dicitur, quia chartæ et litterarum
passionem tanquam propriam in se transfert. Cer-
nis hinc quo pacto id quod nulli secundum se pas-
sioni obnoxium est, eo ipso passioni subjicitur, quod
cum patibili natura communicationem sortiatur? Neque enim sermo, quod ad propriam naturam
attinet, dilaniatus est; et tamen chartæ elementorumque passionem in se excepit.

XIV. Ne igitur jactet se Judæus, tanquam qui
purum hominem cruci affixerit. Nam quod cerne-
batur, charta quidem erat; quod vero in ea abdi-
tum latitabat, regius erat sermo, non lingua, sed
natura productus. Verbum namque Unigenitus dicitur,
non prolatitium, sed substantiale ac subsistens:
neque in propria natura patiebatur aliquid, cum
esset impatibile Verbum; sed illius quod cerneba-
tur patique poterat, passiones veluti proprias in se
transferebat. Et quemadmodum sermo regius et lit-
terarum naturam in se suscepit, et chartæ passio-
nem sibi ipsi appropriavit; ita unigenitum Dei Ver-
bum crucifixi corporis passiones sibi fecit proprias.
Quare ut is qui Sacram regiam violavit, veluti qui
ipsum regis verbum discerpserit, ultimo afficitur
supplicio; sic Judæus quoque id quod cernebatur

γενόμενα τὰ πάθη κατὰ παθῶν ἐξουσίαν λάβωσιν.
Οὕτως γὰρ φύσις Θεοῦ ἡδίκηται· οὐδὲ γὰρ μεταβολῆ
ἰδέει τὰ πάθη ἰδέεσθαι· καὶ τὴν ἰσχὺν κατὰ Θεοῦ τὰ
πάθη κατὰ τὰ τῶν ὁμοειδῶν λαμβάνει. Δοιοὶν γὰρ
ὁ θάνατος, ὡς Θεοῦ γενόμενος, καταργεῖ τὸν θάνα-
τον· καὶ ἀποθανόντων λύει τὴν τυραννίδα τοῦ θανάτου,
ἐπιπέθῃ καὶ Θεός, καὶ ἄνθρωπος ἦν. Οὐ γὰρ φίλον
ἄνθρωπον ἐσταύρωσαν οἱ Ἰουδαῖοι, οὐδὲ τὴν ὁρωμέ-
νην μόνην καθήλωσαν φύσιν· ἀλλ' εἰς τὸν ἐν αὐτῇ
Θεὸν ἤγαγον τὰ τελμήματα, τῆς ἡνωμένης φύσεως
οἰκειωσάμενον τὰ πάθη. Καὶ ἵνα σοὶ καὶ τοῦτο γέ-
νηται σαφές, ἐπὶ τὸ ἐν ἀρχῇ ῥηθὲν ὑπέδειγμα τῶν
λόγων ἀγάγωμεν.

II'. Κεῖσθε γὰρ βασιλία φθίγγεσθαι λόγον, καὶ τοῦ-
τον ἐντυποῦσθαι διὰ γραμμάτων χάρτην τινὴ, τὴν
λεγομένην Σάκραν ἐξαποστέλλειν ταῖς πόλεις, λόγον
ἡμφισπόμενον· καὶ χάρτην καὶ γράμμασιν ἐλευθερίαν
χαριζόμενον, ἢ ἄλλα δῶρα βασιλικὰ τοῖς δεομένοις
κομίζοντα· ἀλλὰ ταύτην τὴν Σάκραν, τὴν λεγομένην
τῇ τῶν Ἰταλῶν φωνῇ, ὁποδοχέσθω ἀπιστός τις, καὶ
ἀπειθής, καὶ τῆς πόλεως ἐχθρός, καὶ τοῦ βασιλέως
πολέμιος, καὶ λαβῶν τὸν χάρτην διαβρῆγγύτω. Τί
ἐβρῆγγη ἐνεαῦθα; εἰπέ μοι· ὁ χάρτης μόνος, ἢ καὶ ὁ
λόγος ὁ βασιλικός; Καὶ μὴν εἰ χάρτης μόνος διεβ-
ρῆγγη, αὐτῷ μόνον ἐβύων ἦν τὸ φθαρὲν, ἀνεύθυνος·
ὁ βῆξας, ἢ πέντε ὁλόλοισ μόνους ὑπεύθυνος ἦν. Ἀλλὰ
δίδωσι δίκην τὴν ἐσχάτην, καὶ τιμωρεῖται, καὶ τὴν
ἐπὶ θάνατον ἀγεταί, οὐχ ὡς χάρτην λυμηνάμενος
μόνον, ἀλλ' ὡς καὶ λόγον διαβρῆξας βασιλικόν. Καὶ
μὴν ὁ τοῦ βασιλέως λόγος ἐστὶν ἀπαθής, οὕτως χιρ-
σι (57) λαμβανόμενος τῇ αὐτοῦ φύσει, οὐδὲ διαβ-
ραγγῆναι δυνάμενος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς διεβρῆγγη,
τοῦ χάρτου καὶ τῶν γραμμάτων τὸ πάθος
οἰκειώμενος. Ὅπως πῶς τὸ ἀπαθὲς δέχεται πάθος,
ἐπειδὴν φύσει κοινωνίῃ παθητικῇ; Οὐδὲ γὰρ ὁ λό-
γος τῇ οἰκείᾳ φύσει διεβρῆγγητο· καὶ τὸ πάθος τοῦ
χάρτου, καὶ τῶν στοιχείων ἰδέεσθαι.

Neque enim sermo, quod ad propriam naturam
attinet, dilaniatus est; et tamen chartæ elementorumque passionem in se excepit.

IA'. Μὴ θαρβέτω τοιγαροῦν ὁ Ἰουδαῖος, ὡς φίλον
ἄνθρωπον σταυρώσας· τὸ γὰρ φαινόμενον χάρτης
ἦν, τὸ δὲ ἐν αὐτῷ κρυπτόμενον, λόγος βασιλικός, ἐκ
φύσεως οὐ διὰ γλώττης προσηνεχθείς. Λόγος μὲν γὰρ
ὁ μόνουγενής λέγεται, οὐ προφορικὸς δὲ, ἀλλ' οὐσιώ-
δης καὶ ἐνυπόστατος· οὐδὲν μὲν τῇ οἰκείᾳ φύσει
πάσχων, ὡν ἀπαθὲς λόγος, ἴδια δὲ ποιούμενος τὰ
τοῦ φαινομένου παθήματα. Καὶ ὡς περὶ ὁ βασιλικός
λόγος καὶ τῶν γραμμάτων τὴν φύσιν (58) ἰδέεσθαι
αὐτὸς, καὶ τὸ πάθος τοῦ χάρτου ἴδιον τοῦ λόγου γε-
γῆνηται, οὕτως ὁ μόνουγενὴς Θεός (59) λόγος τὰ τοῦ
καθηλωθέντος ἴδια πεποιήται πάθη. Διὰ τοῦτο ὡς περὶ
ὁ Σάκραν βασιλικὴν λυμηνάμενος, ὡς βασιλέως βῆ-
ξας τὸν λόγον, τὴν ἐπὶ θάνατον ἀγεταί· οὕτως ὁ
σταυρώσας· Ἰουδαῖος, δίκας δίδωσιν, εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον ἐκτελέσας τὸ τέλημα· ὁ

(57) Ἐν χειρὶ.

(58) Τὴν ὕλην.

(59) Τοῦ Θεοῦ.

γὰρ θεὸς λοιπὸν ὡς ἴδιον πάθος ἐκδικεῖ τὸ γενόμενον. Ἄλλ' ἱκανὰ τὰ εἰρημένα. Ἐπειδὴ φροντίζειν δεῖ καὶ τῆς μνήμης τῆς ὑμετέρας· τὸ γὰρ πλῆθος τῶν λεγομένων, ὑπερβλύζον τῆς τῶν ἀκρωμένων ἔννοιας, ἀμνήμονα τὸν ἀκροατὴν τῶν εἰρημένων ποιεῖ. Γένοιτο δὲ, χάριτι Θεοῦ, καὶ τὰ εἰρημένα τῇ μνήμῃ ὑμᾶς περιλαβεῖν, καὶ ἑτέρους ἐκ τούτων ὠφελεῖν, καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀντὶ τούτων κληρονομεῖν. Ἡς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι τοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

OMILIA Γ,

Ἀεθθεῖσα ἐν Ἐφέσῳ πρὸς Νεστορίον, ἐν ἡμέρῳ Ἰουδῶν τοῦ εὐαγγελιστοῦ (61).

Α'. Ὅπερ ἐστὶ τοῖς σώμασιν ἡμῶν ἡτάρως, τοῦτο ταῖς ψυχαῖς ἱερῆς. Ἐπειδὴ γὰρ νόσημα ψυχῶν ἐστὶν ἡ πλάνη, καὶ χρονίζουσα θάνατον τὴν τῆς τιμωρίας ἐπήγαγεν (62), ὑπὸ νόσησεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ἱερῆσαν ψυχῆς (63), τὴν ἱεροσύνην τὴν ἀγίαν, καὶ τὸ προσληφθὲν (64) τῷ πάθει μέλος ἐξέκοψεν οὐκ ἐκλείνει ἀπειδῶν, ἀλλὰ τῶν λοιπῶν μελῶν φειδόμενος. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ συνεχὲς τῆς σήψευος τῆς σαθρᾶς, μετέδδουσι εἰργάζετο τῆς κακίας, ἐκτέμνει τὸ μέλος, ἵνα ἐπιτέμνη τὴν κακίαν. Καὶ ἐστὶ τὸ εἶδος τοῦτο οὐκ ὠμότης, ἀλλὰ θεραπεία. Ἀκρῶν μὲν γὰρ ὁ ἱερεὺς ἐκτέμνει τὸ μέλος· ἀλλ' ἀπειδῶν, τὴν τμησὶν θεραπείαν εἰργάσατο. Ἀρχαῖον τοῦτο τῆς θεραπείας τὸ εἶδος· ἐστὶ καὶ ἀνωθεν οὕτως οἱ ἄγιοι ἐπιμελήθησαν τῆς πανσέμου (65) ταύτης Ἐκκλησίας. Ἐχει γὰρ ὁ ἱερεὺς καὶ ἕψος, οὐκ ἵνα κακώσῃ, ἀλλ' ἵνα θεραπεύσῃ. Καὶ τοῦτο δηλοῦσα ἀνωθεν ἡ χάρις πρῶτον τῷ ἱερεμῖα ἐμήνυσε, λέγουσα· Ἐκατέστησά σε σημερον ἐπὶ βασιλείας καὶ ἔθνη, ἐκρίζου, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν, καὶ ἀνοικοδομεῖν, καὶ καταρυστέειν. Ὅδ φουτεύεται γὰρ εὐσέβεια, μὴ ἐκκοπιεῖς κακίας. Εὐλογον μὲν πρῶτον ἀρθεύειν, ἐπιμελεῖα γεωργικῆ χρῆσθαι, λόγους προσάγειν (66) εὐσεβείας, ἐπιμελεῖαν παντοῖαν προσάγειν (67) τῷ μῆτι. Εἰ δὲ ἡ κακία κρείττων γένοιτο τῆς ἐπιμελείας, ἡ ἐκκοπή ἱαμα τῶν οὕτω διακειμένων ἐστὶ. Πῶς γὰρ ἂν τις ἐπιμελήσαιο τῶν οὕτω διακειμένων, τῶν ὀνειδίζόντων Θεῷ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τὴν χερίν ἐν μέραι ὀνειδῶν ποιουμένων;

Β'. Τί λέγεις; εἰπέ. Θεὸν, φησὶν, οὐ λέγω πεπονθέβαι. Εἰ μὲν πρὸς τὴν φύσιν βλέπεις, καλῶς ὄρα· εἰ δὲ παντελῶς ἀναίρεις τὸ πάθος, ἀρνή τὴν οικονομίαν. Μὴ γὰρ ὀνειδίσῃ; Θεῷ παθόντι, ἀλλὰ τῶν παθημάτων βλέπε τὰ κατορθώματα. Εἰς εὐτέλειαν κατέβη Θεός, οὐ μειωθεὶς τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν χάριν δωρούμενος,

⁶⁶ Jerem. 1, 10.

(60-61) Collitur a Græcis die 26 Septembris. Theodotus autem fuisse Chalcedone dicitur die 4 Septemb. HARBANUS.

(62) Ms. Seg. ἐπήγεν.

(63) Ibid. θεραπείαν ψυχῶν.

PATROL. GR. LXXVII.

A crucifigens, perinde poenas dabit, ut qui in ipsunmet Dei Verbum impius exstiterit. Jam enim Deus illorum scelus tanquam suam injuriam ulciscitur. Sed satis de his jam dictum fuerit. Nam et vestrae quoque memoriae rationem habere oportet: siquidem dictorum copia auditorum mentem obruens, ipsum auditorem, eorum quae dicta fuerant, immemorem reddit. Faxit gratia Dei, ut illa quae proposita sunt, memoria complexi, aliis quoque de horum copia prodesse possitis, regnumque caelorum pro his haereditetis. Quod utinam nos omnes per Christi gratiam adipiscamur: cui sit gloria et potestas in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA III.

Ephesi contra Nestorium habita, in die sancti Joannis evangelistae.

1. Quod corporibus nostris est medicus, hoc animabus est sacerdos. Etenim quia animi morbus est error, qui inveteratus mortis supplicium inducit; Spiritus sancti gratia animarum medicinam sacerdotium instituit, membrumque morbo correptum excidi curavit: non quod illud negligeret, sed reliquis membris consultum cupiens (cum enim continens illa tabes, pravae corruptionis incrementa paulatim generaret), membrum putridum praecidendum existimavit, quo vitium excinderet. Estque haec curandi ratio non crudelitas, sed medicina. Sane medicus flens membrum praescindit; verum dum non parci, ipsam sectionem in medicinam convertit. Neque genus hoc medendi novum est, sed antiquum, et jam inde ab initio usurpatum. Hac enim ratione sancti Patres venerandam hanc Ecclesiam curarunt et conservarunt. Obtinet sacerdos quoque gladium, non ut laedat, sed ut medelam afferat. Atque hoc ipsum olim superna gratia insinuans Jeremiae indicavit dicens: « Constitui te hodie super regna et gentes, ut evellas, et destruas, et disperdas, et reaedifices, et plantes ». Neque enim pietas inseritur, nisi malitia ante fuerit exstirpata. Par est utique primo rigare, culturae industria uti, plebati sermonem adhibere, et omne denique medicamento genus applicare. Verum si tabes major fuerit quam ut curationem admittat, tunc demum membrorum ita affectorum sectio est medicina. Quae enim ratione quispiam ei medeatur, qui ita comparatus est, ut Deo humanae naturae condiciones probro vertat, beneficiumque contumeliae loco ducat?

II. Quid dicis? responde. Deum, inquit, passum non dico. Sane si ad deitatis naturam spectes, non erras: sin vero perpeccionem simpliciter illi adimas, dispensationem pernegas. Ne ergo perpeccionem Deo impropere, sed perpeccionum utilitatem inspicias. In humilitatem Deus se demisit, nul-

(64) Ms. Seg. προληφθέν.

(65) Ibid. πανσέμου.

(66) Ibid. προσφέρειν.

(67) Ibid. προσφέρειν.

lam secundum propriam naturam perpe-
 autionem, sed hanc nobis gratiam faciens. Hoc
 quod erat permanens, assumpsit quod non erat.
 Deus esse non destitit propter propriam naturam :
 quod autem tu es, id factus est ille ob suam in te
 benignitatem. Ne igitur curationis modum in con-
 tumeliam vertas; neque impropere medico, si in
 corporis humilitate constitutus, tuam operatus est
 sanitatem. Non est illa humilitas probri loco, sed
 humanitatis argumentum. Descendit ad te, non ut
 in inferioribus hæreat, sed ut te ad se ipsum sub-
 vehat. Ne inficeris descensum, ut non amittas ascen-
 sum : amplectere contumeliam, quæ tuam pepe-
 rit gloriam. Divinitatis natura nullam ignominiam
 propter te servum ignominiam promeritam, ignominia afficitur Dominus. Quæ tua sunt ille assu-
 psit, quoniam tu quæ illius erant deserueras.

III. Nos a pio Domino aufugimus, gratiamque ab
 eodem oblatam non tulimus. Ad usum delicias pa-
 radisi acceperamus; sed legem violantes, nec non
 in legislatorem prævaricantes et hosti morem geren-
 tes, ex honore excidimus. In terrestri hoc loco de-
 gebat ille fugitivus, neque oculos ad Dominum sub-
 levabat; voluptatis sensus deorsum mersum tene-
 bat; ipsa vis peccati vinctum habebat fugitivum;
 desperabat posse fieri ut humana mens Deum sus-
 ciperet. Quid ergo? Numquid mea tarditas Denm
 pulcherrimæ hujus possessionis quæ homo est, jac-
 tura afficit? Absit : nequaquam enim id universo-
 rum Deus est passus. Nefas enim erat ut invidia
 gratiam Domini superaret : sed neque decebat ut
 Dei donum insidiis diaboli devictum cederet. Quid
 igitur Dominus facit? Venit ad fugitivum : servus
 enim ad ipsum venire non poterat. Accedit ad ser-
 vum non majestate herili, non angelorum satellitia
 præmittens, non archangelorum phalanges ciens,
 non igneo globos vibrans, non elementa concu-
 tiens (hoc enim erat, facere ut fugitivus domi-
 num advenientem fugiret); sed ita accedit, ut fu-
 gitivum capiat, propriamque possessionem recupe-
 ret. Non enim per visibilem speciem illum abigit;
 sed personæ humilitate ad familiaritatem et amici-
 tiam provocat : efficitur conservus, ut dominus
 declareris (68).

IV. Propter hoc enim magnus ille Apostolus di-
 cit : « Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu
 11. » Jesum hic vocat. Dic, quæso, quale nomen
 mater infanti indidit? « Vocabis, inquit, nomen
 ejus Jesum 12. » Ubi est qui Christum dividit, qui
 nostrum hoc mysterium ad homonymiam redegit?
 utpote unum Christum nominans, re ipsa autem
 duos ponens; alterum servum, alterum dominum;
 alterum patibilem, alterum impatibilem? Quid pro-
 ficit una appellatio, ubi duæ res ponuntur? « Hoc,
 inquit, sentite in vobis, quod et in Christo Jesu. »

11 Philipp. II, 5. 12 Luc. I, 31.

(68) Declaretur.
 (69) Ms. Seg. ἁνοδόν.
 (70) Ἐξπίσσωμεν.
 (71) Ἀνένυσ.

Α ἔμεινεν ὁ ἦν, προσέλαβεν ὁ οἷα ἦν. Ἐμεινε θεὸς
 διὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν· γέγονεν ὅμοιος σὲ διὰ τὴν παρὰ
 σὲ φιλοφροσύνην. Μὴ οὖν τὸ εἶδος τῆς ἐπιμελείας
 ὑβρίν νομίσῃς· μὴ ὀνειδίῃς τῷ ἱατρῷ, εἰ ἐν εὐτα-
 λείᾳ σώματος τὴν ὑγίαιαν εἰργάσασθαι. Οὐ γὰρ ὑβρις
 ἐστὶν ἡ εὐτέλεια, ἀλλὰ δαίγμα φιλοφροσύνης. Κατέβη
 πρὸς σὲ, οὐχ ἵνα μείνῃ κάτω, ἀλλ' ἵνα σε πρὸς αὐ-
 τὸν ἀναγάγῃ. Μὴ ἀρνήσῃ τὴν κατέβασιν, ἵνα μὴ
 ἀπολέσῃς τὴν ἀνάβασιν (69)· δέξαι τὴν ὑβρίν, τὴν σὴν
 δόξαν γενήσασθαι. Οὐχ ὑβρισταὶ φύσις, ἀλλ' ἡ χάρις
 θεωρεῖται σοὶ τὰ ἀγαθὰ. Διὰ σὲ τὸν ὑβρισμὸν οἰκί-
 την ὁ Δεσπότης ὑβρίζεται. Τὰ σὲ ἀνέλαβεν, ἐκπαθεῖ
 σὺ τὰ ἐκείνου κατέλιπες.

est perpe-
 autionem; gratia autem tibi contulit beneficia
 propter te servum ignominiam promeritam, ignominia afficitur Dominus. Quæ tua sunt ille assu-
 psit, quoniam tu quæ illius erant deserueras.

B Γ'. Ἀπεδράσαμεν ἡμεῖς ἀγαθοῦ Δεσπότη. Οὐκ
 ἠνέγαμεν τὴν παρὰ τοῦ Δεσπότη δοθεμένην χάριν.
 Πρὸς χρεῖαν τὴν ἀπώλειον τοῦ παραδείσου ἐλάθε-
 μεν· τὸν νόμον παρετρέψαμεν τὸν νομοθέτην παρδύ-
 μεν· τῷ ἐχθρῷ ἐπίσθημεν· ἐξπίσωμεν (70) τῆς τι-
 μῆς· εἰς τὸν περιγίαιον τόπον ὁ δραπέτης δῆθεν οὐκ
 ἀνένυσσε (71) πρὸς τὸν Δεσπότην· ἡ ἡθονήκατος κατέχευε
 τὸν φυγάδα· ἡ ἀμαρτία δεσμώντην ἔσχε τὸν δραπέ-
 τη· ἀπέγνω τῆς ἡμῶν δικαιοσύνης, ὡς οὐ δυναμένης
 ἀνανεύσαι πρὸς τὸν Θεόν. Τί οὖν; ἡ ἐμὴ βραδύτης
 ζημιώσκει θεὸν τὸ κάλλιστον κτήμα τὸν ἄνθρωπον;
 Ἄλλ' οὐκ ἠθέλησθε τοῦτον (72) ὁ τῶν ὀλων θεός. Οὐδὲ
 γὰρ εἶδει φθόνον κρατεῖν Δεσποτικῆς χάριτος· οὐδὲ
 τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν εἶδει νικᾶσθαι ὑπὸ τῆς ἐπιθευ-
 λῆς τοῦ διαβόλου. Τί οὖν ὁ Δεσπότης ποιεῖ; Παραγι-
 νεται πρὸς τὸν δραπέτην· ὁ γὰρ δούλος πρὸς ἐκείνον
 εἶναι οὐκ ἠδύνατο· παραγίνεται πρὸς τὸν οἰκίτην,
 οὐκ ἐν ἀξιώματι δεσποτικῷ· οὐκ ἀγγέλιον δουροφο-
 ρίαν προαποπέλλων· οὐκ ἀρχαγγέλιον κινῶν τὰς φέ-
 λαγγας· οὐ πῦρ κινῶν· οὐ στοιχεῖα σαλεύων (τοῦτα
 γὰρ ἦν φυγάδα ποιῆσαι τὸν δραπέτην)· ἀλλὰ παραγι-
 νεται, ἀγρεύσει· τὸν φυγάδα βουλόμενος, κατασχέει
 τὸ ἴδιον κτήμα ὀλων· οὐ σοβαί τῷ φαινομένῳ, ἀλλὰ
 πρὸς ὁμίλιν ἐκκαλεῖται τῇ εὐταλείᾳ τοῦ προσώπου·
 γίνεται σύνδουλος, ἵνα ἀναδειχθῇ (73) δεσπότης (74).

Δ'. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος εἶπε·
 « Τοῦτο φρονεῖσθε ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. »
 Ἰησοῦν ἐνταῦθα λέγει. Εἶπε, τίνα ἡ μήτηρ ἔθετο
 τὴν προσηγορίαν τῷ βρέφει; « Καλέσει; γὰρ, φησὶ,
 τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. » Ποῦ ὁ διαιρῶν τὸν Χρι-
 στόν; ποῦ ὁ τὸ μυστήριον ἡμῶν ὁμωνυμῶν ἐργασά-
 μενος; καὶ Χριστὸν μὲν ἕνα λέγων, δύο δὲ ὑποτιθέ-
 μενος· τὸν μὲν δούλον, τὸν δὲ δεσπότην· τὸν μὲν πά-
 σχοντα, τὸν δὲ μὴ πάσχοντα; Τίς ἡ ὄνησις τῆς μιᾶς
 προσηγορίας, δύο κειμένων πραγμάτων; « Τοῦτο
 φρονεῖσθε ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. » Ἰησοῦν

(72) Τοῦτο.
 (73) Ἀναδειχθῆς.
 (74) Ἡ δεσποταία.

λέγει τούτον τὸν ὀρώμενον, ὃν οὕτως ἐκάλεσαν ἡ Παρθένος. Τούτο φρονέω ἕκαστος· ἐν ἡμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Τί γὰρ ἐπροφήσαμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ; «Ὁς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἤγησάτο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ.» Τί ἐστὶ τὸ λεγόμενον; «Ὁ ἐξ ἀρπαγῆς ἐλευθερίαν λαβὼν, οὐδὲν δουλικὸν ὑπέμεινε, ἵνα μὴ πρόκριμα τῇ ἐλευθερίᾳ ποιήσῃ. Τί οὖν αὐτός; Ἐπειδὴ τῇ φύσει Ἀσπότης ἦν, οὐχ ἀρπαγμὸν ἤγησάτο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. Τὸ γὰρ τῆς οικονομίας οὐδὲν ἔβλαψε τὴν θεότητα. «Ὁς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἤγησάτο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' αὐτὸν ἐκένωσεν, μορφὴν δούλου λαβὼν.»

Ε'. Εἰπέ μοι τὴν τοῦ Μονογενοῦς κένωσιν. Εἰ μὴ τὰ ἀνθρώπινα πέπονθε, ποῦ ἐκενώθη; ὅταν δὲ λέγω πεπονθέναι Θεὸν, φυλάττων τὴν φύσιν ἀπαθῆ λέγω πάθος γὰρ περιῆψε Θεῷ, οὐ φύσις· παθῆτη, ἀλλὰ πρὸς (75) τὸ παθῆν ἐνωσις. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ φιλόδηρωτος Ἀσπότης συμπαθῆσαι προσέθετο (76) τῷ οἰκέτῃ, εἶχε δὲ τὴν φύσιν ἀπαθῆ, ἐνώσας αὐτῷ τὸ παθῆν, τὸν σκοπὸν ἀνεκλήρωσεν. Οὕτω παραγέγονεν ὁ Ἀσπότης· οὕτως ἐπέστη τῷ φυλάδι· ὡς σύνδουλος φαινόμενος, καὶ ὡς Ἀσπότης εὐεργετῶν· μορφὴν δούλου δεικνύς, καὶ χάριν δεσπότητος χαριζόμενος· πεινῶν ὡς δούλος, καὶ ἄρτους πηγάζων ὡς Θεός· κοπιῶν ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ νώτου θαλάσσης βαδίζων ὡς Θεός· ὑπεστελλόμενος τὸν σταυρὸν ὡς ἄνθρωπος· καὶ γὰρ εἰς πάθειν ἐπιστοῦτο τὸ φαινόμενον, καὶ τεῖς θαύμασιν ἰδεῖν τὸ κρυπτόμενον. Οὕτω φανεῖς ἀνθρώπος, ἡμᾶς ἅπαντας εἰς τὴν οἰκειότητα συνήγαγεν. Ἰωάννην ἡμῖν διδάσκαλον ἐπέστησε, τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς, τὸν κεχαρισμένον τῆδε τῇ μητροπόλει, τὸ κοινὸν τῆς οἰκουμένης κειμήλιον, τὸν ἐνὶ στίχῳ πᾶσαν ἐκδέμενον τὴν εὐσίδειαν. «Ὁ Ἄγγελος, φησὶ (77), σὸς ἐγένετο.» Ὁ ὦν, ἐγένετο σὸς· ὦν μὲν διὰ τὴν φύσιν, ἐγένετο δὲ διὰ τὴν οικονομίαν. Αἰ' οὐ, καὶ μὲθ' οὐ, τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος· σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. caro; erat quidem per naturam, factum est autem per dispensationem. Per quod, et cum quo, Patri sit gloria et imperium cum sancto Spiritu, et nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ Δ'.

HOMILIA IV.

Εἰς ἁγίαν Θεοτόκον καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα.

In sanctam Deiparam et in Simeonem.

Α'. Προφητικὸς ἡμᾶς καὶ τήμερον ἐπὶ τὰ θεῖα εὐχρησθήρια διεγείρει καὶ συνωθεῖ λόγος. «Εὐαγγελίσασθαι ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, « προσέταττεν » ἀναγγέλλειν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τὰ θαύματα αὐτοῦ. » Ἰνός; γὰρ διὰ Πνεύματος ὁ θεοπίσιος Δαβὶδ, ὅτι περ εἰς ἀποκρυβέντα ἀπὸ νομικῶν σοφῶν, καὶ ἀ συνειρῶν τόμοις ἐγχεκώρωκε (78) πρὸς τὴν ἐπιγνώσιν τῆς ἀληθείας, νηπίοις γέγονεν εὐδοκία ἐμπροσθεν

I. Etiamnum hodie nos propheticus sermo ad Deo referendas gratias excitat et impellit. Mandavit ut « de die in diem annuntiemus salutare Dei nostri : ut annuntiemus genibus gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus ». Cum enim vir mirabilis David per Spiritum cognovisset, fuisse beneplacitum coram justo iudice Deo, ut abscondita a legalibus sapientibus, et quæ prudentium libris ad veritatis agnitionem obmutuissent (78), parvu

75 Philipp. II, 6. 76 ibid. 6, 7. 77 Joan. I, 11. 78 Psal. xcvi, 2. 79 Matth. xi, 25.

(75) Ἡ πρὸς.
 (76) Προέτατε.
 (77) Ὁ λόγος γὰρ. φησὶ.
 (78) Quæ prudentium libris obmutuissent, à συ-

κίων τόμοις ἐγχεκώρωκε. Velut nimirum illis ignota. Porro alludit ad tomam illum novam scriptiois nove (Isa. viii, 1), de quo paulo inferius.

lum secundum propriam naturam perpeccus dimissionem, sed hanc nobis gratiam faciens. Hoc quod erat permanens, assumpsit quod non erat. Deus esse non destitit propter propriam naturam: quod autem tu es, id factus est ille ob suam in te benignitatem. Ne igitur curationis modum in contumeliam vertas; neque impropere medico, si in corporis humilitate constitutus, tuam operatus est sanitatem. Non est illa humilitas probri loco, sed humanitatis argumentum. Descendit ad te, non ut in inferioribus hæreat, sed ut te ad se ipsum subvehat. Ne inficeris descensum, ut non amittas ascensum: amplectere contumeliam, quæ tuam peperit gloriam. Divinitatis natura nullam ignominiam Propter te servum ignominiam promeritum, ignominia afficitur Dominus. Quæ tuæ sunt ille assumpsit, quoniam tu quæ illius erant deserueras.

III. Nos a pio Domino aufugimus, gratiamque ab eodem oblatam non tullimus. Ad usum delicias paradisi acceperamus; sed legem violantes, nec non in legislatorem prævaricantes et hosti morem gerentes, ex honore excidimus. In terrestri hoc loco degebat ille fugitivus, neque oculos ad Dominum sublevabat; voluptatis sensus deorsum mersum tenebat; ipsa vis peccati vincum habebat fugitivum; desperabat posse fieri ut humana mens Deum susciperet. Quid ergo? Numquid mea tarditas Deum pulcherrimæ hujus possessionis quæ homo est, jactura afficiet? Absit: nequaquam enim id universorum Deus est passus. Nefas enim erat ut invidia gratiam Domini superaret: sed neque decebat ut Dei donum insidiis diaboli devictum dederet. Quid igitur Dominus facit? Venit ad fugitivum: servus enim ad ipsam venire non poterat. Accedit ad servum non majestate herili, non angelorum satellitia præmittens, non archangelorum phalanges ciens, non igneus globos vibrans, non elementa concutiens (hoc enim erat, facere ut fugitivus dominum advenientem fugitaret); sed ita accedit, ut fugitivum capiat, propriamque possessionem recuperet. Non enim per visibilem speciem illum abigit; sed personæ humilitate ad familiaritatem et amicitiam provocat: efficitur conservus, ut dominus declareris (68).

IV. Propter hoc enim magnus ille Apostolus dicit: « Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu ». Jesum hic vocat. Dic, quæso, quale nomen mater infanti indidit? « Vocabis, inquit, nomen ejus Jesum ». Ubi est qui Christum dividit, qui nostrum hoc mysterium ad homonymiam redegit? utpote unum Christum nominans, re ipsa autem duos ponens; alterum servum, alterum dominum; alterum patibilem, alterum impatibilem? Quid proficit una appellatio, ubi duæ res ponuntur? « Hoc, inquit, sentite in vobis, quod et in Christo Jesu. »

“ Philipp. II, 5. ” Luc. I, 31.

(68) Declaretur.
(69) Ms. Seg. ἑνοδον.
(70) Ἐξέπισομεν.
(71) Ἀνένευε.

Ἄμεινον δ ἦν, προσέλαβεν δ οὐκ ἦν. Ἐμεινε θεὸς διὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν· γέγονεν ἄνω σὺ διὰ τὴν κατὰ σὲ φιλοφροσύνην. Μὴ οὖν τὸ εἶδος τῆς ἐπιμαλίας ὑδριν νομίσης· μὴ ἀναδέσσης τῷ ἱατρῷ, εἰ ἐν εὐταλείᾳ σώματος τὴν ὑγίειαν εἰργάσαιο. Οὐ γὰρ ὑδρὶς ἔστιν ἡ στέλεια, ἀλλὰ δαίτημα φιλοφροσύνης. Κατέβη πρὸς σέ, οὐχ ἵνα μείνη κάτω, ἀλλ' ἵνα σε πρὸς αὐτὸν ἀναγάγῃ. Μὴ ἀνήρησῃ τὴν κατὰ σε, ἵνα μὴ ἀπολέσης τὴν ἀνάθεσιν (69)· δέξαι τὴν ὑδριν, τὴν εἰς δόξαν γεννησοσάν. Οὐχ ὑδρισται φύσις, ἀλλ' ἡ χάρις δωρεῖται σοὶ τὰ αγαθά. Διὰ σέ τὸν ὑδρισμένον οὐκ εἶπεν ὁ Δεσπότης ὑδρίζεται. Τὰ σέ ἀνέλαβεν, ἐπειδὴ σὺ τὰ ἐκείνου κατέλιπες.

est perpeccata; gratia autem tibi contulit beneficia. Quæ tuæ sunt ille assumpsit. B Γ. Ἀπαδέσσομεν ἡμεῖς ἀγαθοῦ Δεσπότητος. Οὐκ ἠνέγκαμεν τὴν κατὰ τοῦ Δεσπότητος δεδομένην χάριν. Πρὸς χρεῖαν τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ παραδείσου ἐλάβομεν τὸν νόμον παρατρέψασμεν τὸν νομοθέτην παρέδωκεν τῷ ἔχθρῳ ἐπίσθημεν ἐξέπισομεν (70) τῆς τιμῆς· εἰς τὸν περιγεῖον τόπον ὁ δραπετὴς διήγεν· οὐκ ἀνένευε (71) πρὸς τὸν Δεσπότην· ἡ ἡθρονηκάτω κατέχευεν τὸν φυγάδα· ἡ ἀμαρτία δεσμοῦν ἐσχεν τὸν δραπετήν· ἀπέγνω τῆς ἡμῶν διαβολῆς, ὡς οὐ δυναμένης ἀναγεῖναι πρὸς τὸν Θεόν. Τί οὖν; ἡ ἐμὴ βραδύτης ζημιώσει Θεὸν τὸ κάλλιπτον κτήμα τὸν ἀνθρώπων; Ἄλλ' οὐκ ἠνέσχετο τοῦτον (72) ὁ τῶν ὀλων Θεός. Οὐδὲ γὰρ ἔδει φθόνον κρατεῖν Δεσποτικῆς χάριτος· οὐδὲ τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν ἔδει νικᾶσθαι ὑπὸ τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ διαδόλου. Τί οὖν ὁ Δεσπότης ποιεῖ; Παραγίνεται πρὸς τὸν δραπετήν· ὁ γὰρ δούλος πρὸς ἐκείνον ἔλπει οὐκ ἠδύνατο· παραγίνεται πρὸς τὸν οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐν ἀξιώματι δεσποτικῷ· οὐκ ἀγγέλων θαυροφρίαν προαποστέλλων· οὐκ ἀρχιεγγέλων κινῶν τὰς φάλαγγας· οὐ πῦρ κινῶν· οὐ στοιχεῖα σαλευῖον (τοῦτα γὰρ ἦν φυγάδα ποιῆσαι τὸν δραπετήν)· ἀλλὰ παραγίνεται, ἀγρευθεὶς τὸν φυγάδα βουλέματος, κατασχέει τὸ ἔσθον κτήμα θείων· οὐ σοβαί τῷ φαινόμενῳ, ἀλλὰ πρὸς ὀμίλιαν ἐκκαλεῖται τῇ εὐταλείᾳ τοῦ προσώπου· γίνεται σύνδουλος, ἵνα ἀναδειχθῇ (73) Δεσπότης (74).

Δ'. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος εἶπε· Ἐ τοῦτο φρονεῖσθε ἐν ὑμῖν, ὅ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἰησοῦν ἐνταῦθα λέγει. Εἶπε, τίνα ἡ μήτηρ ἔθετο τὴν προσηγορίαν τῷ βρέφει; « Καλέσει; γὰρ, φησὶ, τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. » Πού ὁ διαίρων τὸν Χριστόν; πού ὁ τὸ μυστήριον ἡμῶν ὁμωνυμῶν ἐργασάμενος; καὶ Χριστὸν μὲν ἕνα λέγων, δύο δὲ ὑποτιθέμενος· τὸν μὲν δούλον, τὸν δὲ δεσπότην· τὸν μὲν κάσχοντα, τὸν δὲ μὴ κάσχοντα; Τίς ἡ ὄνησις τῆς μιᾶς προσηγορίας, δύο κειμένων πραγμάτων; « Τοῦτο φρονεῖσθε ἐν ὑμῖν, ὅ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. » Ἰησοῦν

(72) Τοῦτο.
(73) Ἀναδειχθῆς.
(74) Ἡ δεσποταία.

λέγει τούτον τὸν ὀρώμενον, ὃν οὕτως ἐκάλεσεν ἡ Παρθένος. Τοῦτο φρονεῖτω ἕκαστος ἐν ἡμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Τί γὰρ ἐφρονήσαμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ; «Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἤρῃσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ.» Τί ἴσκι τὸ λεγόμενον; «Ὁ ἐξ ἀρπαγῆς ἐλευθερίαν λαβὼν, οὐδὲν δουρικὸν ὑπέμεινε, ἵνα μὴ πρόκριμα τῇ ἐλευθερίᾳ ποιήσῃ. Τί οὖν αὐτός; Ἐπειδὴ τῇ φύσει Δεσπότης ἦν, οὐχ ἀρπαγμὸν ἤρῃσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. Τὸ γὰρ τῆς οικονομίας οὐδὲν ἐδίωξε τὴν θεότητα. «Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἤρῃσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν.»

Ε'. Εἰπέ μοι τὴν τοῦ Μονογενοῦς κένωσιν. Εἰ μὴ τὰ ἀνθρώπινα πέπονθε, ποῦ ἐκένωθη; ὅταν δὲ λέγω πεπονθέναι Θεὸν, φυλάττω τὴν φύσιν ἀπαθῆ λέγω πάθος γὰρ περιῆψε Θεῷ, οὐ φύσις παθῆτη, ἀλλὰ πρὸς (75) τὸ παθῆτον ἴσκι. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ φιλόνητος Δεσπότης συμπαθῆσαι προσέθετο (76) τῷ οἰκέτῃ, εἶχε ἐκ τὴν φύσιν ἀπαθῆ, ἐνώσας ἑαυτῷ τὸ παθῆτον, τὸν σκοπὸν ἀνεκλήρωσεν. Οὕτω παραγγέλονεν ὁ Δεσπότης οὕτως ἐπέστη τῷ φυλάτῃ ὡς σύνδουλος φαινόμενος, καὶ ὡς Δεσπότης εὐεργετῶν μορφὴν δούλου δεικνύς, καὶ χάριν Δεσπότητος χαριζόμενος· πεινῶν ὡς δούλος, καὶ ἄρτους πηγάζων ὡς Θεός· κοπιῶν ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ νύκτου θαλάσσης βαδίζων ὡς Θεός· ὀπισθαλλάμενος τὸν σταυρὸν ὡς ἄνθρωπος· καὶ γὰρ πρὸς πάνθεον ἐπιστοῦτο τὸ φαινόμενον, καὶ τῆς θαύματος ἰδίσκου τὸ κρυπτόμενον. Οὕτω φανεῖς ἄνθρωπος, ἡμᾶς ἀπαντας εἰς τὴν οἰκίωσιν ἀνήγαγεν. Ἰωάννην ἡμῖν διδάσκαλον ἐπέστησε, τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς, τὸν κεχαρισμένον τῆς τῇ μητροπόλει, τὸ κοινὸν τῆς οἰκουμένης κειμήλιον, τὸν ἐνὶ στίχῳ πασανίκαμένον τὴν εὐσείδειαν. «Ὁ Ἄδως, φησὶ (77), σὰρξ ἐγένετο.» Ὁ ὢν, ἐγένετο σὰρξ· ὢν μὲν διὰ τὴν φύσιν, ἐγένετο δὲ διὰ τὴν οικονομίαν. Δι' οὗ, καὶ μεθ' οὗ, τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος· σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν. caro; erat quidem per naturam, factum est autem per dispensationem. Per quod, et cum quo, Patri sit gloria et imperium cum sancto Spiritu, et nunc et

Jesum nominat qui cernebatur, cui Virgo id nominis imposuerat. Hoc quivis in se sentiat, quod est in Christo Jesu. Quid ergo in Christo Jesu sensimus? Nempe quod, «cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se Deo esse æqualem⁶⁵.» Quid est quod dicitur? Sane qui per rapinam libertate potitur, nihil servile pati sustinet, ne libertati aliquod præjudicium generet. Quid ergo ille? Quoniam natura Dominus erat, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Dispensationis enim mysterium divinitatem non læsit. «Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens⁶⁶.»

V. Explana mihi Unigeniti exinanitionem. Quo modo enim se exinanivit, si humana non perperus? Verumtamen cum Deum passum dicimus, semper naturam illius a passione eximimus. Etenim non natura passibilis, sed unio ad id quod pati poterat, Deum patibilem effecit (in naturam enim illius passio nulla cadit). Posteaquam enim misericors Deus servo compati decreverat, cum naturæ esset impatibilis, eo quod pati poterat sibi unio, propositum suum adimplevit. Ad hunc modum Dominus ad nos accessit, eaque ratione servo fugitivo astitit. Ut conservus viseretur, et ut Dominus beneficia impertiretur: servi formam præ se ferebat, et gratiam ut Dominus subministrabat: esuriebat ut servus, et panes multiplicabat ut Dominus: ut homo defatigabatur, ut Deus super dorsum maris ambulabat: crucem formidabat ut homo (nam visibilis naturæ passionibus quod cernebatur astruebat); et miraculis latentem naturam demonstrabat. Hoc modo homo apparens, nos omnes in suam familiaritatem adduxit. Joannem nobis magistrum præfecit tonitruum filium, huic metropoli donatum, communem terrarum orbis thesaurum; qui unico versiculo universam pietatem explicavit: «Verbum, inquit, caro factum est⁶⁷.» Quod erat, factum est

OMILIA Δ'.

Εἰς ἁγίαν Θεοτόκον καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα.

Α'. Προφητικὸς ἡμᾶς καὶ τήμερον ἐπὶ τὰ θεῖα εὐχαισθήρια διεγείρει καὶ συνωθεῖ λόγος. «Εὐαγγελισασθαι ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, «προσέταττεν» ἀναγγέλλειν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἐν παντί τοῖς λαοῖς τὰ θαύματα αὐτοῦ.» Γνοὺς γὰρ διὰ Πνεύματος ὁ θεοπάσιος Δαβὶδ, ὅτι παρὰ τὰ ἀποκρυβέντα ἀπὸ νομικῶν σοφῶν, καὶ ἀ συνειρῶν τόμοις ἐγχεκώφακε (78) πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, νηπίους γέγονεν εὐδοκίᾳ ἔμπροσθεν

HOMILIA IV.

In sanctam Deiparam et in Simeonem.

I. Etiamnum hodie nos propheticus sermo ad Deo referendas gratias excitat et impellit. Mandavit ut «de die in diem annuntiemus salutare Dei nostri: ut annuntiemus gentibus gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus⁶⁸.» Cum enim vir mirabilis David per Spiritum cognovisset⁶⁷, fuisse beneplacitam coram justo iudice Deo, ut abscondita a legalibus sapientibus, et quæ prudentium libris ad veritatis agnitionem obmutuissent (78), parvu

⁶⁵ Philipp. II, 6.

⁶⁶ ibid. 6, 7.

⁶⁷ Joann. I, 14.

⁶⁸ Psal. xciv, 2.

⁶⁹ Matth. xi, 25.

(75) Ἡ πρὸς.

(76) Προέθετο.

(77) Ὁ λόγος γὰρ, φησὶ.

(78) Quæ prudentium libris obmutuissent, à syn-

κρῶν τόμοις ἐγχεκώφακε. Velut nimirum illis ignota. Porro alludit ad totum illum novum scripturæ novæ (Isa. vii, 1), de quo paulo inferius.

lis revelarentur; hortatur omnes ut lætitiã spiri-
 talem fauste annuntient. Creduli ergo, sacroque
 statim et in via honorem habentes mandato : age,
 splendido et ipsi eloquio lætam clarãque divini
 musici annuntiationem, clamore efferamus : « Sus-
 cipiant mentes pacem populo, et colles justitiã **, »
 quoniam « Parvulus natus est nobis; Filius et datus
 est nobis : cujus imperium super humerum ejus. Et
 vocabitur nomen ejus, magni consilii Angelus, ad-
 mirabilis consiliarius, Deus fortis Dominus, Prin-
 ceptus pacis, Pater futuri sæculi **. » Natus est, inquit,
 et est datus. Est natus quidem in Judæa; sed est
 datus universo orbi. Sic enim etiam de ipso ad
 Abraham oraculum habet : « Benedicentur in ipso
 omnes gentes terræ **. » Cæterum, « principatus
 ejus super humerum ejus : » quoniam potestas sin-
 gulari jure propria est, non ascititia et quæ nato
 advenerit : naturale imperium, non comparatum :
 substantialis divina gloria, non largitiõne accepta.
 Hinc olim et cœli per stellam magis annuntiaverunt
 miraculum **: ex illo autem etiam ii dictam Regem
 annuntiaverunt Judææ, cum adoraturi pervestiga-
 rent; annuntiaverunt et pastoribus ruri excuban-
 tibus angeli Salvatorem Christum **: ad extremum
 vero etiam Spiritus sanctus Simeoni annuntiavit,
 quem exspectabat Christum Domini **.

II. Hos omnes etiam accedente mandato pone se-
 quimur annuntiatu-ri Ecclesiæ : non velut simus po-
 tentes, sed tanquam morigeri; non tanquam divites,
 sed ut misericordiam consecuti; prophetica cele-
 brantes, et canentes apostolica, non a nobis velut
 tumultuario afferentes testimonia. « Psallamus ita-
 que Deo nostro, psallamus **: » quoniam « notam
 fecit Dominus salutare suum, et in conspectu gen-
 tium revelavit justitiã suam **. » Plane enim stu-
 por, horrendaque facta sunt in terra : vidit natura
 terribilia et insolita : « Deum in terra visum, et
 eam hominibus conversatam **: natum Deum se-
 cundum carnem, nec cœlis motum. « Quis vero ad
 hæc idoneus **? Quis loquetur potentias Domini,
 auditas faciet omnes laudes ejus **? » Peperit Virgo,
 prophetissa illa juxta Isaiam **, Emmanuelem sine
 viro : natum illum nobis sine patre, qui ipse ante
 sæcula « Sapientia est, justitiãque et sanctificatio et
 redemptio a Deo Patre ». » Peperit prophetissa, non
 agnito conceptionis modo. Novum miraculum et
 inexplicabile ! Conceptit Maria prophetissa ex auditu,
 Deum viventem. Auditu enim sermones verbaque
 transitum, natura, postulant. Illius per linguam viro
 impulsã congressaque conceptio (79), naturæ hu-
 manæ truncum seu flamma arefecit : Hujus autem

Α της θείας δικαιοκρισίας αποκαλυφθηται, πάντα προς
 τον της πνευματικης χαρμονης ευαγγελισμων προ-
 ρεπειται. Παιθῶ τονουν και εν εδῶ τιμῶντες το ιερὸν
 διαταγμα, φερα ουν και ημεις λαμπροφροσων-
 τες (80) τας ψυχαις, την χαρποιδον και εβσημον του
 δελου Μελωδου αναδοησωμεν διαγγελλαν. « Αναλα-
 βειωσαν τα βρη ειρηνην τῶ λαῶ, και οι βουνοι
 δικαιοσυνην » οτι « Παιδιον εγεννηθη ημιν, υιὸς και
 εδῶθη ημιν· οὐ η αρχη επι του ωμου αυτου. Και
 καλεται το ονομα αυτου, μεγαλης βουλης Ἄγγελος,
 θαυμαστος συμβουλος, θεὸς ισχυρὸς εξουσιαστικῶς,
 Ἄρχων ειρηνης, Πατηρ του μελλοντος αιῶνος. »
 Ἐγεννηθη, φησι, και εδῶθη. Ἐγεννηθη μεν εν Ἰου-
 δαια, εδῶθη δε ελη τη οικουμενη. Ουτω γαρ και ο
 περι αυτου προς Ἀβρααμ περιεχει χρησμοδῶς : Ἐνευ-
 λογηθησονται εν αυτῶ πάντα τα εθνη της γης. ·
 Ἄλλ' « η αρχη αυτου επι του ωμου αυτου » · επισηθῶ-
 περ βικωκτητοδ η τουτου εξουσια, και οὐ προσηγε-
 νητη· φυσικη η δυναστεια, και οὐ πεπορισμενη·
 οὐσιωδης η θεια δειξα, και οὐ κεχαρισμενη. Ευαγγε-
 λισαντω μεν ουν κἀλοι ουρανοι, και δι' αστεροδ, τας
 μαγαιδ το θαῦμα· ευαγγελισαντω δε εξ εκεινου τη
 Ἰουδαια μαγοι τον λαθινητα Βασιλεια, ηνικα τουτον
 ανιχνησων προσκυνησαι· ευαγγελισαντω δε και ποι-
 μεσιν ἄγγελοι, επι της αγραυλιαδ, τον Σωτηρα Χρι-
 στον· επι τελει δε ευαγγελισαντω και το Πνεῦμα το
 αγιον, Συμεων, τον προσδοκωμενον Χριστον Κυριου.
 Β. Τουτοιδ γουν κἀσι και προσταττομενοι εξακω-
 λουθουμεν προς ευαγγελισμων της Ἐκκλησιαδ· οὐχ
 ωδ δυνατοι, ἀλλ' ωδ εὐπειθῆναι· οὐχ ωδ εὐποροι,
 ἀλλ' ωδ ηλετημενοι, τα των προφητων ανυμνουντες,
 τα των αποστλων φθοντες, και οὐκ ερ' αυτων
 σχεδιαζοντες τα εμματαυρα. « Ψαλλωμεν ταιγαρων
 τῶ θεῶ ημων, ψαλλωμεν· οτι εγνωρισε Κυριου το
 σωτηριον αυτου, και εναντιον των εθνων αποκλυψε
 την δικαιοσυνην αυτου. » Ἐκστασιδ γαρ και φρικτη
 γεγονεν εληθῶδ επι της γηδ· φοβηρα και παρεδοξα
 ἱδεν η κτισιδ· θεον επι γηδ οφθηντα, και τας
 ανθρωπωκιδ συναναστραφεντα· θεον κατα σαρκα
 ταχθηντα, και των ουρανων μη διασταντα. « Και τις
 προς ταυτα κανοδ· Τιδ λαλησαι ταδ δυναστιαδ του
 Κυριου, ακουσταδ ποιησαι πασασ τας αινισιαδ αυτου;·
 Τετοκεν η Παρθενουδ, η κατα τον Ἡσαϊαν προφητικῶδ,
 τον Ἐμμανουηλ, ανευ ανδρουδ· τον γεννηθηντα ημιν
 ανευ πατροδ, προ αιῶνων « Σοφια απο θεου Πατροδ,
 δικαιοσυνη τε και αγιασμοδ, και αποκλυτρωσιδ. « Τετο-
 κεν η προφητικῶδ, μη επιγνωουσα τον τροπον της συλλη-
 φευδ. Καινον το θαῦμα και ανερηνηυτον. Δι' ακουδ
 συνελαθεν η Μαρια η προφητικῶδ θεον ζῶντα. Φυσικη γαρ
 διδοδ των λογων, η ακοη. Ἐκεινηδ η συλληφειδ, οει
 γλωσσης προσενηυθεισα επι τον ανδρα, το της ανθρω-
 ποτητοδ κρεμμον ωδ ελλεδ απεξηρανε. Ταυτηδ δε η

** Psal. lxxi, 3. ** Isa. ix, 6. ** Gen. xviii, 18. ** Matth. ii, 2. ** Luc. ii, 10. ** Ibid. 27.
 ** Psal. xlvii, 7. ** Psal. xcvi, 2. ** Baruch iii, 38. ** II Cor. ii, 16. ** Psal. cv, 2. ** Isa.
 viii, 3. ** I Cor. i, 30.

(79) Illius, per linguam, viro impulsã congressaque
 conceptio : εκεινηδ η συλληφειδ δια γλωσσης
 προσενηυθεισα επι τον ανδρα. Velut illi insilliens,
 ad modum quo flamma insillit et fortur impeta in
 materiam aptam. Notat Nivam, cujus conceptio ex

serpente fuit, susasio illa viri ad pomi esum, quo
 vere exauit το της ανθρωποτητοδ κρεμμον· germon
 illud humanitatis, ex qua tota humana natura se-
 reada erat.
 (80) Forte λαμπροφροσωντας.

κῦραι, διὰ γαστρος ἀνατείλασα, τὸν καρπὸν σὺν τῷ A ventre oriens partus, cum trunco fructum vivificavit.

Γ. Διὸ, ὡς ὀφείλεται καὶ θεόβουλοι εὐγνώμονες, ἐμολογήσωμεν τῷ τε Θεῷ Δόξῃ, τῇ τε Μητρὶ, τὸ τοῦ λόγου ἴδιον, ὅσον ἐπαρκούμεν· μὴ ἐπαισχυνόμενοι τὴν μενοειδίαν τῶν προσαξιῶν· ἀλλ' ἐπηρευόμενοι τῇ ἡμετέρῃ φύσει, προσκυνούμενοι τὸ ὑπέρχον τῶν Δεσποτικῶν. Οὐ γὰρ περιγράφει ῥητορικοῖς λόγοις τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον προσαγωνιζόμενοι νόμον, ἀλλ' ἐκλαμφθῆναι τῷ φωτισμῷ τῆς θαλάσσης μνήμης. Ἄει μὲν γὰρ τὸ ἡτηθηναί, τοῖς ἀντιπέλοις φέροι τὴν ἀδοξίαν· ἐναυθα δὲ, τὸ ὀκνεῖναι τοῖς ὑπὲρ κατάληξιν, ἀγει τὴν εὐδοξίαν. Ἦσκαμεν τοιγαροῦν εὐαγῶς ἐπὶ τὸν ὕμνον, ἤκαμεν χαίροντες, ἀνευφημοῦντες, δοξολογοῦντες καὶ μεγαλύνοντες τὸ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον μυστήριον, ἐξάρχοντες τοῦ οὐρανοπολίτου Γαβριὴλ τῶν θείων προσφθεγκτηρίων, καὶ λέγοντες· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. » Μεθ' οὗ δευτερώσωμεν· Χαῖρε, τὸ ἐκπύθητον ἡμῶν εὐφραντήριον· χαῖρε, τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀγαλλισμα· χαῖρε, τὸ ἡδύπνοον ὄνομα· χαῖρε, τὸ θεολαμπὲ; καὶ περίχαρι πρόσωπον· χαίροις, τὸ πάνσεπτον μνημόσυνον· χαίροις, ἡ σωτήριος καὶ πνευματικὴ κώδεσις· χαίροις, φωτοστόλιστε μήτηρ ἀδύτου φέγγους· χαίροις, πανάκραντε μήτηρ ἀγιότητος· χαίροις, διειδεστάτη πηγὴ τοῦ ζωοποιῦ νάματος· χαίροις, νέα μήτηρ καὶ νεογενίας τὸ πλαστήριον· χαίροις, ἀνερμήνευτε μήτηρ ἀκαταλήψιας· χαίροις, ὁ καινὸς κατὰ Ἰσαίαν τόμος τῆς νέας συγγραφῆς, ἧς μάρτυρες πιστοὶ, ἄγγελοι τε καὶ ἄνθρωποι· χαίροις, τὸ ἀλάδαστρον τοῦ ἀγιαστικοῦ μύρου· χαίροις, καλλιέμπωρε τοῦ παρθενικοῦ δηναρίου· χαίροις, ὄλον πλάσμα καὶ περιδρακτικὸν τοῦ πλαστοουργοῦ· χαίροις, χώρημα ἐλάχιστον, χωρῆσασα τὸν τοῖς πᾶσιν ἀχώρητον.

Δ'. Καὶ τίς τὴν γενεὴν τοῦ ἀρχαιότερου τῆς γνώσεως διηγῆσεται; τί θαυμάσωμεν; τὸν θεῖον καὶ ἀνέκφραστον τόκον, ἢ τὴν ἀνερμήνευτον λοχείαν; Οὐ περιδράττεται λόγῳ, τὰ ὑπὲρ λόγον· οὐ περιγράφεται νῷ, τὰ ὑπὲρ ἔννοιαν. Εἰ γὰρ καὶ κατατολμᾷ γραφεὺς γραφεῖ διαχαράξαι τὴν μητέρα τῆς οἰκονομίας, ἀλλ' οὐδὲν λόγῳ ἐκφράσαι δύνησεται τὸν τρόπον τῆς κνοφορίας. Τί οὖν; ἀρχὴν ἐπιθῶμεν τῷ τόκῳ; ἀλλ' οὐχ ὑφέστηκεν. Ἄτρεπτον, ἀναρχον, ἄτιδον ὀνομαζόμενον τὸν τεχθίντα; ἀλλ' ἀρχὴν ὑποχρόνιον δεῖκνυσιν ἢ κατὰ σάρκα γέννησις. Βρέφος οὖν καλέσωμεν τὸν γεννηθέντα; ἀλλὰ Παλαιὸν αὐτὸν τῶν ἡμερῶν καὶ Ποιητὴν τῶν αἰώνων γνωρίζομεν. Θαῦμα τὸ πᾶν. Ὅταν μὲν γὰρ πρὸς τὴν ὑφ᾿ ἑσιν βλέπω τῆς σαρκὸς, ἀνέλκει με τῆς θεότητος ἢ ἐπίστασις; ὅταν δὲ πάλιν ἀναχθῶμεν (80') τῆς θεότητος, καθέλκει με αὐτὴς τὸ μέτρον καὶ ἀφαντασάστον τῆς σαρκὸς· καὶ τὸ ἄρρητον τῆς ἀσυγχύτου ἐνώσεως τῶν φύσεων, παιδευτήριόν μοι

III. Idcirco velut debitores Deique servi benavoli, tum Dei Verbo, tum Matri, quantum possumus, verbi donum confessione promamus : non erubescens tenuitatem oblationum; sed naturæ bonis læti, ac Dominicam excellentiam adorantes. Non enim eo prælidimus, ut juxta humanas leges oratoris sermonibus argumentum subjectum circumcludamus, sed ut memoriæ divinæ corusco illustremur. Ubique sane ab adversariis superari inglorium : hic autem, iis succumbere quæ superant comprehensionem, plane gloriosum. Pie ergo et sancte ad canticum accedamus; accedamus gaudentes, clara celebrantes fama; glorificantes et magnificantes quod intellectum sermonemque sacramentum exsuperat : atque a coelesti illius civis Gabriel salutatione initio ducto, dicamus : « Ave, gratiosa (81), Dominus tecum ». Cum quo iterum resumamus : ave, desiderata nobis lætitia; ave, gloriatio Ecclesiæ; ave, nomen dulce spirans; ave, divine fulgens admodumque gratiosa facies; ave, perquam venerabile monumentum; ave, vellus salutare et spiritale; ave, lumen induta, mater splendoris nescientis occasum; ave, intemeratissima mater sanctitatis; ave, pellucidissime fons vivifici laticis; ave sis, nova mater, et novi ortus fictitium; ave sis, incomprehensionis mater inexplicabilis; ave, novus ille juxta Isaiam tomus inscriptionis novæ, cujus fidi testes, angeli atque homines; ave, alabastrum illud unguenti sanctificationis; ave sis, bona mercatrix denarii virginitatis; ave, ceu signum, sed quod fictorem habeat circumplecti; ave sis, minima capacitas, illum capiens quem nulla res capit.

IV. Quis porro illius qui scientia est antiquior, generationem enarrabit? Quid admiremur; divinum et ineffabilem partum, an conceptum inexplicabilem? Non potest oratio complecti quæ superant rationem. Non circumscribit animus quæ sunt supra intellectum. Quanquam enim præsumit scriptor stylo exarare matrem dispensationis (82), nulla tamen ratione modum partus edisserere poterit. Quid ergo initium partui imposuerimus? At non consistit, velut immutabilis, velut principio carentia. Nominabimus æternum, natum puerum? at ostendit nativitas carnalis temporaneæ durationis initium. Dicemus ergo infantem partu editum illum? At scimus Antiquum dierum, et factorem seculorum. Universum miraculum. Sane cum ad carnis demissionem aspicio, me subvelit divinitatis consideratio : cum autem in divinitatem fuerimus subvecti, trahit me rursus et demittit modus atque veritate

⁸⁰ Luc. 1, 27. ⁸¹ Isa. viii, 1. ⁸² Isa. lvi, 8. ⁸³ Dan. vii, 13. ⁸⁴ Hebr. i, 2.

(80') F. ἀναχθῶ μετὰ. Edit.

(81) Ave, gratiosa : κεχαριτωμένη· velut gratificata : habens gratiam, sed acceptam; quod passivum illud subindicat : vulg. Gratia plena : sensu non diverso.

(82) Matrem dispensationis : τὴν μητέρα τῆς οἰκονομίας. Velut matrem assumpti οἰκονομίας et admirabili illa dispensatione, hominis. Latissimus usus illius vocis in materia incarnationis

subsistens carnis ratio : mihique arcanum inconfusse A unionis naturarum, virtutis divinæ schola efficitur. Hujusmodi nobis mirabilia, suis semper sacris illucescentibus fulgoribus, diva Mater Virgo affert. Nam « Apud eam est fons vite ⁷ ; » uberaque « rationabilis lactis et sine dolo ⁸ : » a quibus modo, sugendæ dulcedinis gratia, studio accurrimus : non velat priorum oblitii, sed cupiditate futurorum. Nihil enim sæpius beneficio affectum esse, majori unquam desiderio honorum vetuerit ; quin priorum donorum, eorumque quibus animus lætitiām habuit, sequentes illecebras succedens splendor sitis facit. Nequaquam enim sustinet amor, ut ne in divinis assurgat sublimoque petat (83).

V. Quod si quis censetur nomine Christianus, fertque molesto et velut vertigine correptus dolet, B ad divæ Virginis dignitatem illam clarissimumque et proprium Deiparæ nomen ; vane is et ementite sanctitatis sibi appellationem, qui dogmatis dissentiat, blanditur. Nihil enim ipsi ex titulo et quadam velut pietatis informatione, commodi, ut « qui ejus abneget virtutem ⁹ : » quando « Dei regnum, non in sermone, sed in virtute ¹⁰, » magnus ille præco pronuntiavit. Nam cum esset « falsus frater et subintroductus ¹¹, » juxta quod scriptum est, « atque libertatis explorator, » neque præceptoris illius divini, suasibilis auditor fuit, docentis : non lege sancire « adversus veritatem, sed pro veritate ¹². » Fuorit igitur utile ad pios et simplices confirmandos brevi quadam questione cum adulterino et facitio (sic enim mente profanos compellare licet) exerci- C tatione conserere. Cedo igitur percontantibus nobis : utramne, vel sensu Judaico, ut virum, ita et Adæ conjugem intemeratis opificis manibus fictam, dicenti legi divinæ, assentiris ? Et si quidem negaveris : nonne propalam a nobis et Scripturis extraneus existis ? Si autem affirmaveris, quid stulto a veritate dissentis, Deique placitum in sanctissima Virgine ad communem salutem provido dispositum detractas atque renuis ? Qui enim antiquam illam Virginem sine probro condidit, ipse et secundam sine nota et crimine fabricatus est ; quique quod est deforis, pulchre fecit, etiam quod intus est, ad domicilium animæ, sancte peroravit. Quod itaque suavissimum delectabilissimumque Deo visum est, D qui tu Judaicæ vanitatis sermonibus, ceu turpissimum, universorum ipse præturpissime subvertere præsumis ? Sane vero, o attente insipientissimeque : « Tu quis es qui respondeas Deo ¹³ ? » Nam si etiam œcori Deo est ut sinxerit, quemadmodum ut et in proprio sumento inhabitavit, sicut tu dicis ; etiam fuerit quod manere visus sit (84).

γίνεται τῆς θείας δυνάμεως. Τοιαῦτα παράδοξα ἐστὶ ἡμῖν ἡ θεία Μητροπάρθενος ἐν ἀγίαις αὐτῆς ἐπιπέμψεται προσκομίζεται. « Παρ' αὐτῆ γὰρ πηγῆ ζωῆς » καὶ μαστοὶ τοῦ λογικοῦ καὶ ἐδάλου γάλακτος. « ἀφ' ὧν καὶ νῦν σπουδαίως προσεδραμηχάμεν θηλάσαι γλυκασμὸν, οὐ λήθη τῶν προλαβόντων, ἀλλ' ἐπιθυμίᾳ τῶν μελλόντων. Οὐ γὰρ τὸ πάλλαις εὐεργετηθῆναι, τῶν ἀγαθῶν τῆς κλεινοῦς ἐφέσεως ἡμᾶς διείργει ποτί· ἀλλὰ καὶ λαμπρότης τῶν προσεδωρημένων καὶ φαιδρυνάντων, δέξαις καθίσταται, ὑπεκκαυμείρας (83) τὰ μετέπειτα ἐντυφλήματα. Οὐ προίσταται γὰρ οὐδαμῶς [μτ] κορυφοῦσθαι πρὸς τὰ θεία ἔρας.

Ε'. Εἰ δέ τις Χριστιανὸς χρηματίζειν θεῶν, καὶ πρὸς τὴν Θεοτόκον, τῆς ἐνθέου Παρθένου, ἀσχέλλαι καὶ προσλιγγίψ, ἀξίωμα τι καὶ ἐνεργίστατον καὶ κίριον ἔνομα, ματαίως καὶ κεδθῆλως ἐγυαλλοποιεῖται τῇ προσηγορίᾳ τῆς ὁσιότητος, τοῖς ἔγγρασι διαφωνῶν. Οὐδὲν γὰρ αὐτῷ τὸ ἐναίσιμον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἐπιμορφώσεως τῆς εὐσεβείας, « τὴν δυνάμιν αὐτοῦ ἔξαρνοῦμένῳ » ἐπεὶ « μὴ ἐν λόγῳ, ἀλλὰ ἐν δυνάμει τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν εἶναι, ὁ μέγας ἀπεφῆνατο κήρυξ. « Ψευδάδελφος γὰρ καὶ παρείσχυτος, » κατὰ τὴν Γραφὴν, καὶ τῆς ἐλευθερίας κατάσκοπος ὑπάρχων, οὕτε γέγονεν εὐπειθὴς ἀκουστῆς τοῦ θείου διδασκάλου ἐκπαιδευόντος. οὐ νομοθετεῖν « κατὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. » Χρῆσιμον δὲ οὖν, ὑπὲρ στηριγμοῦ τῶν ὄντων εὐσεβῶν καὶ ἀκραίων, βραχείαν τινα καῦσιν συγγυμνάσαι τῷ παρασήμῳ καὶ παρεγγράπτῳ. οὕτω γὰρ θέμις ἀναγορεύειν τοὺς βεθῆλους τὴν γνώμην. Λέγει τοίνυν ἡμῖν πυθανομένοις, οὕτω δὲ πότερον συντίθεσαι καὶ Ἰουδαϊκῶς τῇ ἐκρᾷ νομοθεσίᾳ, ἀχράντοις τοῦ Διευουργοῦ χερσὶ διαπικλάσθαι τὴν ὁμόζυγον τοῦ Ἀδάμ φασκούση, καθάπερ τὸν ἄνδρα ; Καὶ εἰ μὲν τὸ, οὐ, φῆς, τὸ δῆλως ὑπάρχεις ξένος ἡμῶν καὶ τῶν Γραφῶν ἀλλότριος ; εἰ δὲ τὸ, ναί, συμφῆς· τί ἀνοήτως διαφέρει πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀφηνιάζεις καὶ ἀπαναλὴν τὴν εὐδοκίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐν πανεργίᾳ Παρθένῳ ἐπὶ κοινήν σωτηρίαν οἰκονομηθείσαν ; Ὁ γὰρ δημιουργήσας τὴν πάλαι Παρθένον ἀνδρόπρασ, αὐτὸς καὶ τὴν εἰς δεῦτερον ἐτεκτήνατο ἀναμώμως· καὶ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν ὠραίως, αὐτὸς καὶ τὸ ἔσωθεν κατακόσμησεν εἰς κατοικητήριον ψυχῆς εὐαγῶς. Τὸ τοίνυν προσηνίστατον καὶ περιχαριστάτον ὄφθην τῷ Θεῷ, πῶς ὡς ἂν εὐχιστόν, εὐχιστότατα πάντων, συνανατρέπειν τολμᾶς Ἰουδαϊκῆς εὐκαυλοῦσας ; Μενοῦντες γὰρ, ὦ φρενοβλαβεῖς] καὶ ἀφρονέσταται, « Σὺ τίς εἶ ὁ ἀποκρινόμενος τῷ Θεῷ ; » Εἰ γὰρ καὶ τὸ πλάσαι ἀνύβριστον Θεῷ, καθὼς καὶ τὸ ἐνο[ι]κῆσαι ἐν τῷ ἰδίῳ πλάσματι, ὡς περ σὺ φῆς, καὶ τὸ κατασκηνώσαι δόξαν.

⁷ Psal. xxxv. 10. ⁸ I Petr. ii. 2. ⁹ II Timoth. iii. 5. ¹⁰ I Cor. iv. 20. ¹¹ Galat. ii. 4. ¹² II Cor. xiii. 8. ¹³ Rom. ix. 20.

(83) *Ut ne in divinis assurgat. sublimem e petat* μη κορυφοῦσθαι πρὸς τὰ θεία. Velut humiliter accipiendo dicta in Mariam divina privilegia, illud maxime singulare, ut sit veritate Deipara, de quo statim.

(84) *Etiam fuerit, quod manere visus sit* : καὶ τὸ κατασκηνώσαι δόξαν. Subtile argumentum : quo tamē.
(85) *Fortē, δέξαις καθ' ὑπεκκαυμείρατα* [imō δέξαις καθίσταται ὑπεκκαυμα πρὸς vel εἰς. Εστ.]

Γ'. Καίπερ καὶ τὸ κλάσας, ἀβταί δια λαμβάνουσι Ἀ
Γραφαί. Οὐδὲν γὰρ τῷ Θεῷ φίλον, ἄτιμον καὶ ἐφ-
ύβριστον· ἀπαγε! εἰ Ἐξομολόγησις γὰρ καὶ μεγαλο-
πρέπεια, τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ καλυμνητον ἔργον, ὡς
γέγραπται. Δεὶ τοίνυν θέτερον ἢ, ὡς τὴν διάκλασιν
τῆς Εὐας πρὸς τοῦ Θεοῦ γεγενῆσθαι ὁμολογῶν προ-
θύμως καὶ εὐγνωμόνας, καὶ τὴν βῆθεισαν αὐτῷ
πανσφῶς ἐκ Παρθένου σάρκωσιν ἀποδέχου καὶ προσ-
κύνει ὃν τρόπον εἰ εὐσεβεῖς, εἴπερ βούλη τούτων
μέτοχος εἶναι· ἦτοι Τουδαίων περιθου σαυτῶ καὶ
ἄπιστον ἔνομα, ὡς ἐν ἐκείνοις τελῶν. Ἀμφίβιον γὰρ
οὐκ εἰσθε τεκνογονεῖν ἢ Ἐκκλησία· Χριστιανοὶ γὰρ
πειθήνιοι τῷ Θεῷ τυγχάνοντες, ταῖς τῶν προφητῶν
ἀκούουσι θεοκινύσους προφῆσεις, οὕτως περὶ τῆς
πανμνήτου Παρθένου πανταχοῦ βοῶσιτις· Ἐγίσαε
τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ Ἰψιστος· ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς,
καὶ οὐ σαλευθήσεται. Καὶ αὖτις· Ἄνθρωπος
ἐγενήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ
Ἰψιστος. Οἱ δὲ τῆς ἀληθείας ἀντίδοκοι, σαρκικοὶ
τυγχάνοντες, καὶ ὁ Θεὸς Πνεῦμα μὴ ἔχοντες, ὁ
σαρκικῶς περὶ πνευματικὰ πεφρονηκασιν. Ἀληθῶς
γὰρ τὸ σοφῶς εἰρημένον· Ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ
δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο μὲν
ἐκ πολλοῦ φωταγωγηθῆναι εἰλάντο μαρτύριον, οὕτε
δὲ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς, τὴν εἰς ἀγιασμόν ἀλλοίωσιν
τῆς Παρθένου ἠδουλήθησαν συνείναι. Ὅφρις δὲ ἀδη-
λων, τὰ προφανέστατα πέφυκε. Εἰ γὰρ δὴ σίδηρος περὶ
συνομιλήσας, ὁ μέλας καὶ γεώδης, παραστάμενά πως
κορακίζει, τὰς (86) παρὰ φύσιν κηλίδας, καὶ ἐν καιρῷ,
τῆς φύσεως καθίσταται· τάχιστα δὲ, πρὸς τὴν ἐκτυ-
μώσασαν δραστήριον φλόγα ἀφομοιότητα προσκτάται, C
καὶ ἀνίπαρος καὶ καταφλεκτικὸς πάσης ὕλης γίνε-
ται· ποταπὸν, εἰ πανάκρατος Παρθένος ἐξεπυρώθη
διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλου κυρδὸς ἐμβολῆς εἰς καθα-
ρόν· καὶ ἀπ[ι]μήχη μὲν τῶν ὑλικῶν ἀπάντων καὶ
τῶν παρὰ φύσιν, κατίστη δὲ διαυγῶς ἐν καλῷ τῆς
φύσεως, ὡς εἶναι λοιπὸν ἀδιάβητον καὶ ἀοικτον καὶ
ἀπρόσβλεπτον τοῖς σαρκικοῖς κερανοθεύμασι; Καὶ
ὃν τρόπον, ὁ τὸ ἐπιχεόμενον κατὰ κορυφῆς ὑποδε-
χόμενος ὕδωρ, ὅλω τῷ αἵματι τὴν ὑγρὰν φύσιν δι-
ηθουμένην φέρει ἐξ ἄκρων εἰς ἄκρα· οὕτω δὲ καὶ τὴν
θεῖαν Μητέρα καὶ τὴν Παρθένον καταχερῖσθαι πε-
πίσμαθα ἀλακλήρας τῆ ἀγιότητι τοῦ ἐπιφοιτήσαντος
θεοῦ Πνεύματος· εἶθ' οὕτως εἰσδέχασθαι τὸν ζῶντα

VI. Quamquam quod spectat ad fictionem, com-
plectuntur et tradunt divinæ Scripturæ. Nihil quippe,
quod Deo sit amicum, ignominiam aut probrium
habet. Apage : « Confessio enim et magnificentia, »
sicut scriptum est ¹⁴, divinum ejus et laudatissim-
um opus. Duorum igitur alterum necesse est :
aut, velut qui Eræ a Deo formationem prompte
probeque confitearis; etiam quæ de illo sapientis-
sime dicta est ex Virgine incarnationem; qua, pii,
ratione; suscipe adoraque, si modo illorum vis esse
particeps : aut ibi ipse Judæi et infidelis, velut qui
illis accensearis, nomen impone. Non enim habent
mores Ecclesiæ, ut vita ancipiti animal generet. Nam
Christiani, velut qui Deo morigeri sint et suasibili-
es, obaudiunt divinitus inspiratas prophetarum
B prædictiones, ita ubique de laudatissima Virgine
clamantes : « Sanctificavit tabernaculum suam
Altissimus : Deus in medio ejus, et non commovebitur
15. » Et iterum : « Homo natus est in ca, et ipse
fundavit eam Altissimus 16. » Adversarii autem vor-
ritatis, cum carnales sint, nec « habeant Spiritum
Dei 17, » carnaliter spiritualia sapuerunt. Verum
enim habet, quod sapienter dixit Apostolus : « Ani-
malis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei 18. »
Idcirco optarunt a remotis doceri testimonium (86),
non ex nostris et consuetis, Virginem ad sanctita-
tem mutatam, intelligere voluerunt. Atqui habent
res manifestissimæ, ut obscuras velut subjiciant
oculis. Cum ergo ferrum, nigrum illud et terreum,
quod suas illas a natura maculas et nigredines
juxta positas et tangentibus corporibus aspergat,
ubi commercium cum igne habuit, subque ipso mo-
mento, superius natura meliorique conditione effe-
ctum, similitudinem cum flamma quæ efficax suc-
cendit, celerrime comparata, tactu inaccessum red-
datur, et quod materiam quamlibet facile incende-
rit : quid mirum videatur, ut intemerata prorsus
Virgo, divini secretique a materia ignis accessu, ad
purum exarsit : utque omnibus concretis materiæ
et præter naturam deteris, in naturæ decore splen-
dide constiterit : ita sane ut deinceps inaccessa et
importabilis inaspectabilisque, carnali vilitate dege-
neribus, sit? Ac velut qui infusam vertici aquam
suscipit, toto corpore a vertice ad ima stillantem

¹⁴ Psal. cx, 3. ¹⁵ Psal. xlv, 5, 6. ¹⁶ Psal. lxxxvi, 5. ¹⁷ Judæ 19. ¹⁸ I Cor. ii, 14.

magis perstringantur Manichæi, ponentes φαντα-
σία et apparentiam incarnationem, quam Nestorius
et sequaces, quanquam etiam ii perstringantur.
Nam unio illa γενετική et habitus, quam pro naturali
et hypostatica ponebant, eo erat, ut videretur Fil-
ius Dei natura, qui excellenti tantum adoptione
Filius esset : alius plane a vero illo natura Filio et
Verbo, tanquam alia hypostasis : Deo autem qui
veritas est, tam est turpe velle videri aliquid,
quam esse illud.

(86) Corr. παρατετὰ εὐν ἀποκορακίζει τὰς, et
mox, ἐν καλῷ τῆς φ. Edit.

(86) Idcirco optarunt a remotis doceri testimo-
nium : ἐκ πολλοῦ φωταγωγηθῆναι τὴν μαρτυρίαν.
Τὸ, ἐκ πολλοῦ, ὀφρῶσι τῶν, ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς : a
consuetis et humanis : velut alludat ad Phariseos
Matth. xii, 58, potentes signum de celo : Voluntas

a te signum videre : velut quibus consueta sanita-
veritatis conceptionis Dearipe optarunt, non usuale
tunc signa vilescerent : ἐκ πολλοῦ ergo; a divini-
exemplum; quod tamen, ut notissimum, obscuræ
ribus et remotioribus voluerunt discere testimonium,
non ab iis quæ familiari usu nota sunt. Vel ἐκ πολ-
λοῦ subaudi χρόνον : vetus aliquod testimonium,
rei declarandæ sit aptissimum : nempe illi sancti-
tati Mariæ quæ fuit ipsius Dei Verbi congruum ha-
bitaculum, ejus susceptione, in ejus quodammodo
translata qualitatem, eo modo quo ferrum suscepto
igne totum transfertur in qualitatem ignis, ut ignis
quodammodo videatur, nihilque indignum ejus
commercio, quamquam salva ejus essentia : quo
exemplo utuntur Damascenus et alii, περὶ ὀκνο-
μίας, et ut carnis in Verbo et ex Verbo, dignitatem
explicent; ipsa re ipsa manente quod creata est.

gerit substantiam humidam : sic sane et divam matrem virginemque, divini Spiritus adventantis sanctinovia omni parte delibutam; tum demum (87) viventem Deum Verbum, virginali unguenta- que perspiranti thalamo suscepisse credimus.

VII. Rursus porro, dilecti, in se ipsum sermonem reducamus; eo interim valere jusso, qui adversus nefandum Nestorium, et iisdem cum eo moribus depugnat. Vos autem, dilectissimi, optime convenistis, ut et hodierna die Dei sacramenta honoretis, utque divinis Scripturis prænuntiata consideretis : nempè Virginem mire excellenti divineque decenti ratione, intemeratis ulnis gestantem illum, « Qui verbo omnia portat » : Senem vero sacerdotem cupienti animo accedentem, quo exspectatum Pontificem Dominumque suscipiat : vetulam denique prophetissam, eum recipientem qui fuerat prophetatus. Utrisque enim opus erat : ut et masculini et feminei sexus primitiæ ad pietatem et religionem, utriusque Redemptori occurrerent, atque ex utrisque futuros sancte adoratores in se ipsis designarent : quemadmodum etiam prænuntiavit patriarcha Isaac, cum filium suum Jacob patriarcham, commutatis benedictionibus prosecutus est (88), in mysticam futurorum intelligentiam abductus, dicensque : « Et adorabunt te filii patris tui ». Non nesciebat autem vir justus, velut in duplici biga totam ipsius comprehensam progeniem. Suntque ea quæ sequuntur, dictis testimonio. Nam postquam dixisset : « Fias dominus fratris tui; » tunc subjunxit : « Adorabunt te filii patris tui »; a carnali ad spiritalem Jacob transiens. Sic sane etiam ad Esau locutus est : « Et dominum illum feci tuum : et omnes fratres (ejus) feci ejus famulos. Tibi autem quid faciam, filii ? » Quare est plenissimum mysterio patris ænigma cætusque filiorum; atque ejus, qui te tali cætu adoratur. Quod divina docti mysteria Joannes et Paulus, divina edisserentes exposuerunt : ille quidem, cum ait : « Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri : iis qui credunt in nomine ejus : qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt ». Hic autem dicens : « Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem : Abba, Pater ».

VIII, Videtis, dilectissimi, lucidissimam consensionem Veteris et Novi Testamenti? Videtis ut nos

19 Hebr. 1, 3. 20 Gen. xxvii, 20. 21 ibid. 22 ibid. 37. 23 Joan. 1, 12, 13. 24 Galat. iv, 6.

(87) *Tum demum* : εἰθ' οὕτως εἰσδέχεται τὸν ζῶντα Θεὸν Λόγον. Post illam Spiritus sancti adventu sanctificationem, quam Gregorius orat. in Christi natalæ, προκάθαρσιν dicit, dum ait conceptum Dominum ex Virgine, καὶ ψυχὴν καὶ σάρκα προκαθαρθέσης τῷ Πνεύματι, quæ fuisset præpur-gata Spiritu, tum anima, tum carne : non munda-tione a sordibus quæ essent, sed translatione a minori ad majorem sanctitatem, et quæ deceret Dei matrem : ἔδει γὰρ, inquit, καὶ γέννησιν τιμηθῆναι, καὶ παρθέναν προτιμηθῆναι, *prævis honorari virginitatem* : qui videtur census planus. Billius tamēn : *Et virginitatem præferri oportebat* : nec vi-

θεὸν Λόγον, ἐν τοῖς τῶν παρθενικῶν καὶ καταμεμυρισμένων θαλάμῳ.

Z'. Ἐφ' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον πάλιν ἐκανάξωμεν, ἀγαπητοί, χαίρειν φράσαντα πρὸς τὸ παρὸν τῷ κατὰ τοῦ δυσωνίμου Νεστορίου καὶ τῶν ἑμοιοτρόπων αὐτοῦ. Ὑμεῖς δὲ, ὡς προσφιλέστατοι, κάλλιστα συνδραμῆκατε, καὶ τήμερον τιμήσατε Θεοῦ μυστήρια, καὶ κατανοήσατε τῶν θείων Γραφῶν τὰ προμνηνυμένα. Παρθένον μὲν ὑπερφῶως ἄμα καὶ θεοκρεπῶς ἀχράντους ἀγκάλαις φέροντα ἐ τὸν φέροντα βήματι τὰ πάντα » πρεσβύτην δὲ Ἰσραὴλ, ἐπιθυμητικῶς προσόντα ὑποδέξασθαι τὸν καρδοκηθόντα Ἄρχιερέα καὶ Ἀσπότην γηριάν τε προφήτην ἀπολαμβάνουσαν τὸν πεπρωτητευμένον. Ἐδει γὰρ ἑκατέρων τῶν πραγμάτων, τοῦ τε ἀββέου, τοῦ τε θήλειου τὰ πρὸς εὐσέβειαν ἀκροθίνα προσυπαντήσαι τῷ ἀμφοτέρων Λυτρωτῇ, καὶ τοὺς ἑκατέρων προτυπῶσαι ἐν ἑαυτοῖς ὁσίως προσκυνητάς. Ὡσαύτῃ καὶ πατριάρχῃς Ἰσαὰκ προμνηνυκεν, ἦν ἵνα ταῖς εὐλογίαις κατέστρεφεν τὸν ἐξ αὐτοῦ πατριάρχῃν Ἰακώβ, ἐπὶ θεωρίαν τῶν μελλόντων ἀπαγόμενος καὶ λέγων : « Καὶ προσκυνήσουσὶ σοὶ οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου » οὐκ ἀγνοήσας δ' ἑκαθεν ὁ δίκαιος, διεπίπρ' ἐν διδύμῳ ξυνωρίδι ἡ πᾶσα αὐτοῦ ἐμπεριέληπται γυνή. Καὶ μαρτυρεῖ τῶν τούτου λόγων ἡ ἀκολουθία. Μετὰ γὰρ τὸ εἰρηκέναι : « Γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου » τὸ τνηκαῦτα ἐπήγαγε : « Προσκυνήσουσὶ σοὶ οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου » ἐκ τοῦ σαρκικοῦ ἐπὶ τὸν νοητὸν μεταγόμενος Ἰακώβ. Οὕτω γοῦν καὶ πρὸς τὸν Ἠσαῦ ἔρασα : « Καὶ κύριον αὐτὸν ἐποίησά σου, καὶ πάντας τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οἰκίας. Σοὶ δὲ τί ποιήσω, τέκνον; » Ὡστε μυστικώτατον τοῦ πατρὸς καὶ τῆς πληθῆος τῶν υἱῶ ἀίνιγμα, καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς προσκυνουμένου. Ὡσαύτῃ οἱ τὰ θεῖα περῶτισμόναι μυστήρια Ἰωάννης καὶ Παῦλος θεολογοῦντες ἐρμήνευον : ὁ μὲν, « Ὅσα ἐλαβον αὐτὸν, λέγων, ἔδωκεν αὐτοῖς ἰερούσιαν τέγχε θεοῦ γενέσθαι : ταῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ : οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγενήθησαν » ὁ δὲ φάσκων : « Ὅτι οἱ εἶσα υἱοὶ, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κράζον » Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ. »

H'. Ὅρατε, προσφιλέστατοι, συμφωνίαν τελευγιστάτην Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης; Βλέπετε:

deo quid habeat consequentiæ, nisi forte eo prælatam intelligat virginitatem illi, quia propter eam non fuerit neglecta, videaturque Virgo ipsa pluris quodammodo fecisse, ut inaneret virgo, quam ut Dei mater fieret, illis verbis : *Quomodo fiet istud, quoniam virum*, etc., eoque debuerit præpur-gari, et copiosissimum gratiæ munus accipere, quo integra et conciperet et pareret. (88) *Commutatis benedictionibus prosecutus est* : ταῖς εὐλογίαις κατέστρεφεν. Attribulis alteri, quæ alterius videbantur, ac adolescentiore fratri seniori præiato.

πῶς καὶ περὶ ἡμᾶς· τῷ ἀγαθῷ Δεσπότη ἡ στοργή· Ἄδελφοὺς ἡμᾶς κατηξίωσαν ἀναγορεύσαι, καὶ υἱοὺς τοῦ κατὰ φύσιν αὐτοῦ Πατρὸς ποιῆσαι· οὐ κατὰ ἰσοτιμίαν, ὡς τινες ἀπροσεξίᾳ φερόμενοι ὑπατόπισαν. Ἄπαγε τὴν τούτων μεγαλορημοσύνην! Ἠγνόησαν γὰρ τὸ πρὸς Ἡσαίαν πάσαι παρ' αὐτοῦ προειρημένον· «Μέγα σοὶ ἐστὶ τὸ κληθῆναι σε παιδὰ μου»· ἀλλὰ κατὰ μίξιν ἀξιώτητος, καὶ τῆς δι' αὐτοῦ τῷ Πατρὶ περιποιητικῆς προσαγωγῆς. «Τίς γὰρ ὁμοιωθῆσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ;» φησὶν ἡ θεόπνευστος Γραφή. Οὐ γὰρ ψιλὸς ἀνθρώπος ὁ Χριστὸς, ἵνα τὸ δμοιον τῷ ὁμοίῳ ἀνελλιπῶς συνουσιωθῇ. Κἀν γὰρ οἰκειώθημεν διὰ τὴν σαρκικὴν πρὸς ἡμᾶς συγγένειαν τῷ κατηξιωκῆτι, οὐχ ἦτον μειονεκτούμεθα ἀπροσδέπτως καὶ ἐντρόμως παρ' αὐτοῦ, φυσικῶς καὶ ἐξουσιαστικῶς δεσπόζοντος. Τινὲς μὲν γὰρ «μὴ συνιέντες, μήτε ἀλέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαθεσαιοῦνται, ἀνθρώποις αὐτὸν συγκρίναι τὸν Δεσπότην καὶ Σωτῆρα φάσκουσι, τὴν περὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἀμαθῶς προ[σ]φίροντες ἐν τούτῳ Δεσποτικὴν διάλεξιν, ἐν ἣ προμεμαρτύρηκε φάσκων· «Μεῖζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου οὐδεὶς ἐστὶν· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μεῖζων αὐτοῦ ἐστίν·» ἀξυνετοῦντες σοφοί, ὅτι περ ἐφ' ὑβριστοῦ πλάσαντες τὴν εὐπροσωπευμένην αὐτοῖς τοιαύτην προ[σ]φίρουσιν ὑπόληψιν. Ἐν προφήταις γὰρ, εἶρηκεν, οὐδεὶς μεῖζων Ἰωάννου, καθὼς δ' Λουκᾶς μαρτυρεῖ. Οὐκοῦν οὐχ ἑαυτὸν, ἀλλὰ προφ[η]τὴν δευτέρου προφήταις προγενεστέριος συνέκρινον. ὡς ἐωρακῆτα τὰ ὑπ' ἐκείνων προκηρυγμένα. Περὶ γὰρ ἑαυτοῦ εἶρηκε· «Ἐάν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἐστὶν ἀληθής·» τὸ δὲ, «Ὁ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μεῖζων αὐτοῦ ἐστίν,» τὸν συνώνυμον τούτου ἐμφανίει εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, τὸν βροντηῆς (Γίδν) ἀναγορευθέντα παρὰ τοῦ Σωτῆρος, μεῖζων πάντων ἐν τῷ εὐαγγελικῷ θεολογήσαντα κηρύγματι· ὅπερ βασιλεία οὐρανῶν προσφόρως ὀνομάσθη ὑπὸ τοῦ τῆς βασιλείας Κυρίου καὶ Δεσπότη, ὡς ἐπ' ἐκείνην τὴν ἀπέραντον προδηγεῦν τοὺς ἐπομένους. Φησὶ γάρ· «Πορευθέντες κηρύξτε λέγοντες· Ἠγγικεν ἐφ' ὕμᾶς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» Ἀποκρούεται δὲ αὐτοὺς καὶ ἡ προφήτου Δαβὶδ περὶ τούτων πρὸβήρης φάσκουσα· «Ὁ Θεὸς ἐστὶ ἐν συναγωγῇ Θεῶν· ἐν μέσῳ δὲ Θεοὺς διακρίνει·» Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ φύσι· Κύριον προσημνύουσα, ὡς ἐν μέσῳ τῶν ἁγίων μαθητῶν ἐστῶτα καὶ διακρίνοντα τὸν προλεχθέντα Βαπτιστὴν, τοῖς τε παλαιότεροις προφήταις, τῷ τε μεταγενεστέρῳ Ἰωάννῃ, καὶ τῆς αἰωνίου (89) κήρυξι.

Θ. Καὶ μηδεὶς προσκοπέτω λέγων Θεοὺς ἀκούων Θεῶν γέγραπται γάρ· «Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες.» Οὐ γὰρ τοὶ μηδὲν ὡς τὸν δευτέρου Θεὸν συνέκρινεν ἡ Γραφή, Θεοὺς ὀνομάζουσα·

⁸⁹ Psal. xxi, 23; Hebr. ii, 11. ⁹⁰ Isa. xlii, 6. ⁹¹ Psal. lxxxviii, 7. ⁹² I Timoth. i, 7. ⁹³ Matth. xi, 14. ⁹⁴ Luc. vii, 28. ⁹⁵ Joan. v, 31. ⁹⁶ Matth. xi, 11. ⁹⁷ Marc. iii, 17. ⁹⁸ Matth. x, 7. ⁹⁹ Psal. lxxvi, 1. ¹⁰⁰ ibid. 6.

A etiam bonus Dominus paterno prosequatur affectu? Dignatus est nos vocare, fratres ⁸⁹, sique ipsius Patris natura, facere illos: non per æqualitatem, ut aliqui minus attendentes sunt suspicati: spage sis eorum grandiloquentiam. Nescierunt enim quod olim ab eo ad Isaiam fuit prædictum: «Magnum tibi est, ut voceris puer meus ⁹⁰;» sed secundum contemperationem dignationis atque inductionis, qua Patri per ipsum vindicamur. «Nam quis similis erit Domino in filiis Dei ⁹¹?» ait divinitus inspirata Scriptura. Non enim Christus est nudus homo, ut sine defectu, simile simili essentia, insit. Quamquam enim, carnali ad nos cognatione, sumus conciliati, eique facti domestici, qui dignatione voluit: nihilo tamen minus, nec asplicere sustinentes trementesque, ab illo minorati sumus, qui natura meroque imperio dominatur. Sane, quidam «Non intelligentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant ⁹²,» ipsum Dominum et Salvatorem cum hominibus conferri dicunt, illud Domini de Joanne Baptista ad propositum incicite proferentes, quo olim testificatus est, dicens: «Inter natos mulierum nullus major Joanne Baptista: qui autem minor est in regno cælorum, major est illo ⁹³;» non intelligentes qui sapientes sibi videantur; ut in probrum, placentem sibi et specie arridentem quam finxerunt, hujusmodi opinionem proferant. Nam dixit, nullum inter prophetas majorem Joanne, quemadmodum Lucas testatur ⁹⁴. Igitur non ipse se ipsum, sed prophetam utique anterioribus prophetis comparavit: velut qui vidisset, quæ ab illis quondam fuissent prædicata. Nam de se ipso ipse Dominus dixit: «Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum ⁹⁵.» Illud autem, «Qui minor est in regno cælorum, major est illo ⁹⁶:» cognominem ejus Joannem Evangelistam significat, quem Salvator appellavit ⁹⁷ tonitruum Filium; et præ omnibus, divina edisserens, in prædicatione evangelica exceluit; quam Dominus ipse et herus regni, seu ad interminabile illud regnum sequentibus præducem, regnum cælorum nominavit. Ait enim: «Euntes prædicate: Appropinquavit in vos regnum cælorum ⁹⁸.» Porro eos refellit etiam illa David de illis prædictio, dicens: «Deus sit in synagoga deorum: in medio autem deos diducat ⁹⁹:» velut Christus verus Deus et natura Dominus prænuntietur, ut in medio sanctorum discipulorum stans, judicioque conferens præfatum Baptistam tum anti-

quioribus prophetis, tum juniore Joanni et regni æterni præconi.

IX. Neque aliquem offendat quod dicit deos, cum Deum audiat: nam scriptum est: «Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes ¹⁰⁰.» Neque enim Scriptura, cum deos nominat, Deum verum iis com-

(89) Deest βασιλεύς, aut quid simile: et pro αἰωνίου legendum fortasse οὐρανίου.

posuit qui non sunt aliquid, sed eos qui « Spiritu Dei aguntur »³⁷, Dei filios et deos renuntiavit : quemadmodum etiam Paulus scripsit. Christus itaque Dominus noster, non ea tantum ratione qua est Deus, omnibus supereminet, sed qua etiam homo factus est. Idcirco et illud scriptum est : « Quis similis tibi in diis, Domine »³⁸ ? Qui enim, qui ex copula partus est, virginali partui fuerit comparabilis ? Aut qui simplex et purus homo, vel etiam deus propter virtutem secundum gratiam, quomodo Moysen nominatus est³⁹, Deo vero dignatione et clementia sine mutatione incarnato, seu expresso caractere, responderit ? Quod sane et per prophetam ait : « Sicut distat cœlum a terra : sic distant viæ meæ a viis vestris »⁴⁰. — « Caput autem eorum que dicantur »⁴¹, tum istud, tum Baptistæ testimonia de Salvatore, cum dixit : « Non sum dignus procumbens, solvere corrigiam calcamentorum ejus »⁴². Quando « Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus »⁴³. Postquam igitur et David propheta, et Joannes ipse, comparatione majori divinæque Christi majestati testimonium perhibuerunt ; quis ita fatuus, ut adversus manifesta pugnam sibi assumat ; eumque, qui velut Rex et auctoritate, in suo ipsius regno stationem præbeat, accipientibus exæquet atque componat ? Cæterum Christianissimis hominibus dico, ut de iis que universa exsuperant et nec inenarrabilia, talia sapiant sentiantque. « Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, » ait sacer sermo, *propter excellentem gloriam*⁴⁴. Idcirco etiam dixit : « Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est »⁴⁵.

X. Verum satis fuerint dicta, ut qui sunt sanæ C
 mentis certo persuadeantur, quo præcipua nobis mediocritas constiterit. Rursus autem ad scopum propositum revertamur : verbomirantes, probeque optquirentes spiritualem justorum reverentiam theologiamque, Simeonis, inquam, et Annæ : atque, senex quidem, sinus ad conscensionem, habenti cœlum sedem, terramque pedum scabellum⁴⁶ explicaret : vetula autem, que de ipso erant prophetiæ, exspectantibus redemptionem odisseravit. Papæ miracula ! Moyses in Sina, metu coarctabatur, timensque ac tremens adibat loquentem⁴⁷ : « Simeon vero, sacra assumpta fiducia nihilque dubitans, ad eum qui oracula Moysi edebat, accedit, suscipitque in ulnas, et circumgestat operosis pennis sedentem in throno cherubico, submittitque duplex canticum : « Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum, in pace : Quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum ; lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israel »⁴⁸. Bene vir spiritualis renuntiavit, spiritalis mundi lumen inducens conciliansque. Indigebant enim, « qui in tenebris et umbra mortis »⁴⁹, diei

ἀλλὰ τοὺς ἑνεύματι Θεοῦ ἀγοράνους, ἠ υἱοὺς Θεοῦ καὶ Θεοὺς ἀνεκέρυξεν· ὡς καὶ Παῦλος γεγράφηκε. Χριστὸς τοίνυν ὁ Κύριος ἡμῶν, οὐ μόνον καθὼς Θεὸς ἐστὶν, πάντων ὑπέρικειται, ἀλλὰ καὶ καθὼς ἄνθρωπος γέγονε. Αἰὶ γέγραπται καὶ τοῦτο· « Τίς ἕμοῦ ὅμοιος σοὶ ἐν θεοῖς, Κύριε. » Πῶς γὰρ συνουσιαστικῶς τόπος κερθενικῶ συγχερῖθεται τόπος ; καὶ πῶς ἄνθρωπος φύλδος, ἢ καὶ θεὸς δι' ἀρετὴν κατὰ χάριν, ὡς Μωϋσῆς (90) ὀνόμασε, Θεῷ ἀληθινῶ διὰ φιλοφροσύνην σαρκωθέντι ἀμεταβλῶς (91) συγχερακτηρίσεται ; Ὅ δὲ καὶ φησὶ διὰ τοῦ προφήτου· « Ὡς ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχουσιν αἱ ἑσθὲί μου ἀπὸ τῶν ὀδῶν ὁμῶν. — « Κεφάλαιον δὲ καὶ τοῦτο ἐπὶ τοῖς λεγομένοις » καὶ αἱ τοῦ Βαπτιστοῦ περὶ τοῦ Σωτήρος μαρτυρίαι, ἐν αἷς εἴρηκεν· « Οὐκ εἶπα ἱεναὸς κύβας, τὸν ἱενατὰ τοῦ ὑποδήματος λῦσαι. » Ἐπὶ δὲ « ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν » ἄποτα γούη καὶ Δαδιδ ὁ προφήτης καὶ αὐτὸς ἰωάννης μαμαρτυρήκασι τῇ ἀσυγχερῶν καὶ θεϊκῇ τοῦ Χριστοῦ μεγαλειότητι· τίς οὕτω ἡλίθιος τοῖς φανεροῖς ἀντιμαχῆσαι, καὶ τὸν παρέχοντα βασιλικῶς καὶ αὐθεντικῶς τὴν ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ διαγωγὴν, τοῖς λαμβάνουσιν ἐξισῶσαι καὶ συγχερῶσαι ; Ἀλλὰ λέγω τοῖς χριστιανικωτάτοις τοιάδε περὶ τῶν ὑπερανιστηχοτάτων ἀπάντων καὶ ὑπεραφρότων φρονεῖν. « Οὐδὲ γὰρ δεδῶξασται τὸ δεδωκεμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, » φησὶν ὁ λόγος, ἔτακεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης. Διὸ καὶ ἔλεγεν· « Ἐάν ἐγὼ δοξάζω ἑμαυτὸν, οὐδὲν ἐστὶν ἢ δόξα μου. »

Y. Ἀλλὰ ἀποχρῶν πρὸς ἀποπληροφορίαν ταῖς ἀρετ-
 φρονοῦσι, διὰ τὸ τῆς συμμετρίας ἄριστον, τὰ λεγόμενα· αὐθις δὲ ἐπὶ τὸν κρεκτικῶν πλοκῶν πάλιν δρομήσωμεν, τῷ λόγῳ τὴν πνευματικὴν τῶν ἐκπαίων εὐλάβειαν καὶ θεολογίαν, Συμειῶν τε καὶ Ἄννης, θαυμάζοντες καὶ ζητοῦντες ἐν καλῷ καὶ τῷ, πῶς ὁ μὲν γεραιὸς τοὺς κῶλους πρὸς ἐπίθεσιν ἐφέκλου τῷ τὸν οὐρανὸν ἔχοντι θρόνον καὶ τὴν γῆν ὑποκίθειον ἢ δὲ πρεσβῦτις τὰς περὶ αὐτοῦ προφητείας διεξίτι, τοῖς τὴν λῦτρωσιν ἀπεπείχομένους. Βαβαὶ τῶν θαυμαστων! Μωϋσῆς ἐν τῷ Σινεῖ δέσι συναίχεται, καὶ φῶδω καὶ τρόμῳ προσέτω λαλοῦντι (91)· Συμειῶν δὲ ἱεροθαλασάλως καὶ ἀδιστάτως προσέισι τῷ ἐκείνῳ κερχεματικῶτι, καὶ ταῖς ἐγκάλας ὑποδέχεται, καὶ περιφέρει φιλεργῶς πτέρυξι τὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου Χερουβικοῦ, καὶ τοὺς διττοὺς ἀναπέμπτει ὕμνους· « Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλόν σου, Δίεσποτα, κατὰ τὸ βῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ· ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον κάντων τῶν λαῶν· φῶς εἰς ἀποκλίψιν ἐθνῶν καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραὴλ. » Καλῶς ὁ πνευματικὸς τὸ πνευματικὸν τοῦ κόσμου φωταγωγῶνς φῶς ἀνηγόρευσεν. Ἐδέοντο γὰρ, « οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθήμενοι, » τῆς δωδεκαῶρου καὶ νεκρῆς ἡμέρας. Αὐτοῖς ἐπεσκότα-
 37 Rom. viii, 14. 38 Psal. lxxxv, 8. 39 Exod. vii, 2. 40 Isa. lv, 9. 41 Hebr. viii, 4. 42 Marc. i, 7. 43 Isa. lxxvi, 4. 44 Exod. xix, 5. 45 Luc. ii, 29-32.

³⁷ Rom. viii, 14. ³⁸ Psal. lxxxv, 8. ³⁹ Exod. vii, 2. ⁴⁰ Isa. lv, 9. ⁴¹ Hebr. viii, 4. ⁴² Marc. i, 7. ⁴³ Isa. lxxvi, 4. ⁴⁴ Exod. xix, 5. ⁴⁵ Luc. ii, 29-32.

(90) Fortasse, Μωϋσῆν
 (91) Erat, μεταβλῶς.

(91) F. προτίει τῷ λαλ. Edit.

σεν ἡ διαβολικὴ ἀχλὺς τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ ἀν-
εστάτωσε, καὶ ὑπέκθευσεν ἀπὸ τοῦ πλάσαντος τοὺς
ὑποδίκους γενομένους διὰ τὴν παράδεισιν. Διὰ τοῦτο
ἡ φωτιστικὴ ἐπελθοῦσα ἡμέρα, τοὺς ἐκουσίως ἐν
χλιυαστικῇ ἀπάτῃ ἀναστατωθέντας ἐπὶ τὸ κακὸν,
αὐθαίρετως αὐθις ἐν ἑλίαι μετοχέτευσεν ἐπὶ τὸ ἀγα-
θὸν, καθάπερ ἀκτίνας τοῦ ἡλίου φωτὸς, τοὺς δώδεκα
ἀποστόλους τοὺς πέρασι τῆς οἰκουμένης ἐξαποστεί-
λασα· ὡς φησι περὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἀποστόλων
ὁ προφήτης Ἀμβακούμ· « Ἐπιβῆθη ἐπὶ τοὺς ἵπ-
πους σου, καὶ ἡ ἰκπασία σου σωτηρία. » Καὶ αὐθις·
« Ἐπιβήσας εἰς θάλασσαν τοὺς ἵππους σου ταρά-
σοντας ὕδατα πολλά. » Περί ὧν τὸ Ἰουδαϊκὸν στίχος
ἐν Θεσσαλονικῇ ἀρχάλλων λέγει· « Οἱ τὴν οἰκουμένην
ἀναστατώσαντες οὗτοι, καὶ ἐνθάδε πάρεσιν· καὶ
οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων Καίσαρος πρά-
ττοντες, καὶ βασιλέα ἔσπον λέγοντες Ἰησοῦν. » Καὶ
τοῦτο οὐ εἶνον τῆ Ἰουδαίων μανίᾳ· σύνθεσις γὰρ
τούτοις, ὁ μετὰ τῶν ἀγίων νεωτερισμός. Καὶ γὰρ
τὸν μὲν Μωϋσῆν εὐχόμενον ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς ἀδικοῦντα
ἐξέθριζον. Ἀαρὼν δὲ ἐπὶ μοσχοποιίαν ἐνάγκαζον.
Καὶ Ἰερემίαν εἰς λάκκον βορβόρου κατηκόντιζον.
Καὶ νῦν κατὰ τῶν ἀποστόλων λυτιῶντες, ἀναστά-
τους ἀποκαλοῦσι, καὶ τυραννικούς ἀποκαλοῦσι Καί-
σαρος. Ἀλλὰ τί τὰ σωτήρια προσκόπετε, ὦ Ἰου-
δαῖοι; Τί ὀχλαγωγεῖτε κατὰ τῶν εὐεργετῶν; Ἔως
εἰς ἀφ᾽ ἑγῆαι νυκτὶ παρομοιάσετε; ὡς γέγραπται·
« Νυκτὶ ὠμόλογα τὴν ἡμέραν σου. » Καὶ πάλιν· « Καὶ
οὐ πύργος ἀχμῶδης. » Βασιλέα κηρύττουσιν οἱ εὐ-
σεβεῖς τὸν Ἰησοῦν, ὀρθὰ λέγοντες· οὐ τυραννικῶς,
ἀλλὰ φυσικῶς κακτημένον τὸ βασιλεῖον· « Δι' αὐτοῦ
γὰρ βασιλεὺς βασιλεύουσι, » καὶ τύραννοι κρατοῦσι
τῆς.

ΙΑ'. Λέγετε δέ μοι τῆς ἀληθείας οἱ κατηγόροι· Ὅποῖος
εἶδος τῆς Ἰησοῦ βασιλείας; πῶς ἐπιστρέψετε τῶν
τυράνων; πῶς ἐξέπόρθησε τὴν τοῦτου δυναστείαν;
πῶς καθέλιε τὸν καθ' ἡμῶν ἰσχυρόν; πῶς διήρπασε
τὰ σκέλη αὐτοῦ ἡμᾶς, οἷς πρὸς πᾶσαν ἀτοκίαν
ἐκείρητο; Τίς ἡ ὀκλοθήκη; τίς ἡ παντευχία; Ἀλλ'
οὐκ ἀνέγονται οἱ δυσμενεῖς τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν
ζωὴν ἀποσπρεφόμενοι, φράσαι τὸ καινοπραγῆς τοῦ
θαύματος. Ἰσασι γὰρ εἰς ἑλεγχον περιτρεπόμενον
αὐτοῖς τοῦτο. Τοῖς μὲν ἀνθρώποις ποικίλη κατ-
σκευάσασθαι ἐκ σιδήρου πανοπλία εἰς ἀντίληψιν καὶ
περίφραξιν τῆς σαρκικῆς καὶ ἐώλου ἀσθενείας· τῶ
δὲ Βασιλεῖ Ἰησοῦ καὶ Θεῷ, δυνατῶ ὄντι, ἐναντιῶσιν
ἔχει, εἰ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα ἢ παράταξις γαγένηται.
Τὴν γὰρ οἰκείαν δύναμιν κατακρύψας διὰ τῆς ἀσθε-
νεστάτης ἀναφανδὸν σαρκὸς, ἀναφανεί τοῖς πρὸς
πίλινμον ἐνθίσουσι (92), « θώρακα μὲν ἐνδεδυμέ-

A illius duodecim horarum et mortuæ (93), sedo-
bant. » Diabolica enim caligo humanum genus te-
nebris oppleverat subverteratque, atque a trans-
gressionis reos effectos, ab opifice ceu adulteros
abalienaverat. Idcirco superveniens luminis dies (94),
ipsos sponte, illudente errore, in malum subversos
ac labefactatos, ultro rursus in bonum misericordia
transvexit, velut solaris luminis radiis, duodecim
destinatis in orbis fines apostolis: quemadmo-
dum de Salvatore et apostolis Habacuc propheta
dicit: « Ascendes super equos tuos, et equitatio
tua salus ». » Et iterum: « Superdixisti in mare
equos tuos, conturbantes aquas multas ». » Hæc
Judæorum cœtus indigne ferens Thessalonicæ cla-
mabat: « Hi qui terrarum orbem conturbant, hæc
quoque venerunt: et hi omnes contra decreta Cæ-
saris faciunt, regem alium dicentes esse Jesum ». »
Nec ea res Judaico furori est insolens: ita enim
moris habent, nova moliri adversus sanctos. Et enim
Moysen pro ipsis precantem, velut inferret (inju-
riam, contumeliose habuerunt. Aaron vero ut vitu-
lum faceret, adegerunt. Jeremiam denique in la-
cum luti jaculantes projecerunt. Nunc autem rabie
adversus apostolos furentes, conturbatores vocant,
et qui tyrannidem moliantur adversus Cæsarem.
Quid porro, Judæi, salutaria propellitis? Quid tur-
bas beneficiis cietis? Quando nocti illani assimila-
mini? sicut scriptum est: « Nocti comparavi diem
tuum; » et iterum: « Et tu turris squalens ». »
C. Pii recte Jesum prædicant regem, non velut tyran-
nice regnum obtineat, sed a natura: « Per eum
enim reges regnant », et tyranni terræ domi-
nantur (95).

XI. Porro qui veritatem criminamini, mihi di-
cite: Quomodo habet Jesu regnum? quomodo exer-
citur duxit adversus tyrannum? quomodo ejus
principatum labefactavit? quomodo sortem nobis
adversarium dejecit? quomodo diripuit ejus spo-
lia? nos nimirum, quibus ad quævis absona uteba-
tur. Quod ejus armamentarium? quæ armatura? Ve-
rum non sustinent Christo infensi vitæque aver-
santes, miraculi novitatem edicere. Norunt enim id
sibi in reprehensionem cedere. Equidem, varia ex
ferro fabricata hominibus constat armatura, ad car-
nalis vanæque infirmitatis tuitionem et munimen:
at Regi Jesu et Deo, cum sit potens, adversum
fuerit, ut more humano aciem instruat. Suam enim
ipsius virtutem carne propalam infirmissima oc-
cultans, cominus ad pugnam congregientibus se
ipsum demonstrat: « Loricam quidem indutus, ju-

⁹⁰ Habac. iii, 8. ⁹¹ ibid. 15. ⁹² Act. xvii, 6, 7. ⁹³ Mich. iv, 8. ⁹⁴ Prov. viii, 19. ⁹⁵ Matth. xii, 29.

(92) Fortasse. ἐνθίσουσι.

(93) Diei illius duodecim horarum et mortuæ: τῆς
δωδεκαώρου καὶ νεκρᾶς ἡμέρας. Qualis nimirum ii.
fructuosa illa dies operariorum tota die, et ad un-
decimum desidentium.

(94) Idcirco superveniens luminis dies: ἡ φωτι-
στικὴ ἐπελθοῦσα ἡμέρα. Dies gratiæ et Christi, qui
se ipsum lumen, ad quod nobis ambulandum sit,
vocat: et a quo ceu sole, duodecim apostoli sic

radii duodecim in orbem missi, totum cum lumine,
divinis ardoribus impleverunt.

(95) Et tyranni terræ dominantur: καὶ τύραννοι
κρατοῦσι τῆς. Videtur quasi ex eodem Prov. viii,
referre, ubi tamen nec LXX, nec Vulg. habent. Forte
duos locos, ut passim solet, in unum conflavit.
Nondum etiam occurrit locus ille: Nocti comparavi
diem tuum.

stitiam, juxta Scripturam⁹⁴: galeam vero judicium sine simulatione: spem autem, inexpugnabilem sanctitatem: idque ipsum quod ab adversariis carne superatus tenori videretur, eos qui detinebant inanes viribuaque vacuos triumpho egit.

XII. Hujusmodi est, o Judæi, regis nostri Christi acies, tametsi vos reprehensionem paratis. Porro etiam destinavit in orbem terræ, qui convellerent errorem: inermes duces, sine ira, absque sanguine; qui quidem uno pietatis præconio, omnem sublimitatem offerentem se adversus ejus divinam unionem convellerent; omne vero genus humanum illuminarent, quemadmodum ait propheta: « In luce sagittæ tuæ ibunt, in fulgure coruscationis armorum tuorum⁹⁵. » Idcirco etiam clamat divinnissimus Apostolus: « Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum: consilia destruentes, et omnem altitudinem extolentem se adversus Deum, et in captivitate redigentes omnem intellectum in obsequium Christi⁹⁶. » O miraculum! o ineffabilem et adorandam bonitatem! o divinum et inenarrabilem, paternum in nos Domini amorem! Ut legitimo ordine, non potentia vim faciente, eorum provide salutem peregit, quos colloquio inductioneque fur ille generis a vita abduxerat: atque unde primus parens abstraxerat, prospere reduxit; ubi execrabilis quidem hostis irrisionem erroremque, in scientia despissent, ac ceu capitis ardorem depulissent (96); unam vero utilem regulam, ut nimirum nihil pietati et religioni præferrent, agnovissent: sensim inde ac velut sine sensu, a fabuloso gentiliū cultu spem habente in mortuis abominationibus idolisque, resilierunt: a Judaica autem insipientia, velut consistente æternum vivæ et immobilis divinæ substantiæ justam dilucidissimamque notionem; subsistens, inquam, ipsius Verbum Filiumque manifestissimum, longius recesserunt: ac reclam firmamque Dei veri notitiam receperunt: Deum consistentes vivum, qui in vivente simul Deo, simulque Filio bono, divinoque et ejusdem substantiæ Spiritu, suam nobis indivisam Trinitatem revelavit: qui in ejusdem secum substantiæ et incommutabili testificato⁹⁷ Filio suo (97), occultam paternam rationem notamque producit ac palam statuit: qui nobis universæ prophetiæ fructum exhibuit Jesum Christum Dominum nostrum; perfectum in deitate, et in humanitate perfectum; atque in terra sicut in cælis ab angelis adoratum, juxta eum qui dixit: « Et cum iterum introducitur

Λ νος, κατὰ τὴν Γραφὴν. δικαιοσύνην » κέρυθα δὲ, κρίσιν ἀνυπόκριτον ἰλιπίδα δὲ, ἀκαταμάχητον δουδίτητα, καὶ τῷ κρατεῖσθαι δοκεῖν διὰ τῆς σαρκὸς εἶς ἀντιπάλοισι, ἐὼλους καὶ ἀνισχύρους τοὺς κατέχοντας, τεθριάμβευκα.

IB. Τοιαύτη, ὦ Ἰουδαῖοι, τοῦ βασιλέως ἡμῶν Χριστοῦ ἡ παράταξις, κἀν ὁμιεὶς τὸν οἰκεῖον ταμιεύσησθε ἐλεγγον. Ἐξαπέστειλε δὲ καὶ καθαιρέτας τῆς κλένης εἰς τὴν οἰκουμένην, στρατηγούς ἀόκλους, ἀοργήτους, ἀναιμάκτους, κηρύγματι εὐσεβείας μόνον ἐξαφανίζοντας μὲν πᾶν ὕψωμα ἐκπαρόμενον κατὰ τῆς θείας αὐτοῦ ἐνώσεως, φωτίζοντας δὲ πᾶν γένος ἀνθρώπων, ὡς φησὶν ὁ προφήτης: « Εἰς φῶς βαλίτες σου πορεύσονται, εἰς φέγγος ἀστραπῆς ὄπλων σου. » Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεοτάτος Ἀπόστολος βοᾷ: « Τὰ γὰρ ὄπλα τῆς στρατείας ἡμῶν, οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθάρσιν ὀχυρωμάτων, λογισμοὺς καθαιρόντα καὶ πᾶν ὕψωμα ἐκπαρόμενον κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντας πᾶν νόημα εἰς τὴν ὁρακοῦν τοῦ Χριστοῦ. » Ὡ τοῦ θαύματος! ὦ τῆς ἀφάτου καὶ προσκυνητῆς ἀγαθότητος! ὦ τῆς θείας καὶ ἀνεκδιηγήτου καρὶ ἡμᾶς τοῦ Δεσπότης στοργῆς. Πῶς νομίμω τάξει, καὶ οὐ δυναστείας ἀνάγκῃ, συλλόγῳ (97) τε καὶ παιθῷ ἀποδο[υ] καλιθέτων τῆς ζωῆς ὑπὸ τοῦ κλεισογόνου ἑκονόμηκε σωτηρίαν καὶ τὴν ὄθεν ἀφαιλατο ὁ πρωτόπλαστος, ἐπανόσω καταυώδων. Ἀποκτύσαντες μὲν καὶ ἀποσειριάσαντες ἐν γνώσει τοῦ μυσεροῦ δυσμενοῦς τὴν χλιῆν καὶ κλένην, ἐπεὶ δὲ ὄρον ἐπιγνώκτως λυσσεταλῆ, τὸ μηδὲν τῆς εὐσεβείας προκρίναι· ἐνεῦθεν τῆς μὲν Ἑλληνικῆς μυθοδρησειας, ὡς ἐν νεκροῖς προσοχθήμασι τὰς ἐλπίδας κεκτημένης, ἀνεπαισθήτως ἀπεπήδησαν τῆς δὲ Ἰουδαϊκῆς ἀξυνεσίας, ὡς μὴ ὁμολογούσης τῆς αἰζώου καὶ ἀκινήτου θείας οὐσίας τὸ Ἰσδικον καὶ τηλαυγέστατον γνώρισμα, τὸν ἐτυπόστατον αὐτῆς λόγον καὶ ἐμφανέστατον Υἱὸν, ἐμακρύνθησαν τῆς δὲ ὀρθῆς καὶ βεβαίας καρὶ τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν γνώσεως ἐπαλάθοντο ζῶντα Θεὸν ὁμολογοῦντες, τὸν ἐν τῷ ζῶντι ἔμα Θεῷ καὶ ἅμα ἀγαθῷ Υἱῷ, καὶ τῷ Θεῷ καὶ ὁμοουσίῳ Πνεύματι, τὴν ἀμείριστον αὐτοῦ Τριάδα ἡμῶν ἀποκαλύψαντα, τὸν ἐν τῷ ὁμοουσίῳ καὶ ἀκαραλλάκτῳ αὐτοῦ Υἱῷ μαμαρτυρημένω, τὸ τῆς πατρικῆς κρυφιώτητος γνώρισμα πρόάγοντα, τὸν ἀναδείξαντι ἡμῶν πάσης θείας προφητείας τὴν καρπὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν, ἄρτιον ἐν θεότητι, καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι, καὶ προσκυνούμενον ὑπ' ἀγγέλων ἐπὶ τῆς ὡς ἐν οὐρανοῖς, κατὰ τὸν εἰρηκέτα: « Ὅταν δὲ εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει. Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες οἱ ἄγγελοι Θεοῦ. » Προσκυνησάτωσαν δηλαδὴ

⁹⁴ Ephes. vi, 15. ⁹⁵ Habac. iii, 11. ⁹⁶ II Cor. x, 4, 5. ⁹⁷ Matth. iii, 17; xvii, 5.

(96) *Ac ceu capitis ardorem depulissent*: ἀποσειριάσαντες. Multa Theod. et alii in simplex σειριάω εἰ σειρίασις, quibus designatur morbi genus ex quadam capitis inflammatione: forte ἀπὸ τοῦ σειρίου, quod tempore caniculæ, solis ardor majus periculum ejusmodi morbi crect. Est elegans metaphor.

(97) *Et incommutabili testificato Filio suo, etc.*: καὶ ἀπαράλλακτον Υἱὸν αὐτοῦ μαμαρτυρημένον, κ. τ. ἐξ.

Qui testificando Filium suum per omnia similem et ejusdem omnino secum substantiæ, etiam se ipsum et quod Pater est, edicit proditque; quod relatis est proprium. Erat paternæ illius κρυφιώτητος γνώρισμα valde obscurum, antequam solemnem illa testificatione ad quam alludit auctor, in Jordane detegeretur.

(97) F. sun λογω. Edit

πρώτοις τοῖς; (98) ἐπὶ φάτης· Συμείων δὲ καὶ Ἄννα δευ-
 τεραῖα ἐν τῇ ναῷ· μάγοι δὲ μετέπειτα ἐν Βηθλεέμ·
 καὶ καθεστῆς ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, οἱ εἰς υἱο-
 θεσίαν εἰσακακημένοι, κατὰ τὴν τοῦ Ἰσαὰκ ἐπὶ
 Ἰακώβ προμῆνυσιν· περὶ ὧν ὁ Παῦλος φησιν·
 « Ἐλάβομεν πνεῦμα υἱοθεσίας ἐν ᾧ κρᾶζομεν· Ἄββα,
 ὁ Πατήρ. »

Accepimus spiritum adoptionis in quo clamamus: Abba, Pater⁹⁸.

ΙΓ'. Ἀλλὰ τί πρὸς τὰ τελούμενα ἡ θεία καὶ πανύ-
 μνητος παρθενικὴ μήτηρ; Ἐθαύμαζε μὲν εἰκότως τὰ
 λεγόμενα. « Διετήρει δὲ ὁμοῦ μετὰ τῶν προλαβόν-
 των καὶ ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ. Πρὸς ἣν ὁ Συμείων ὑπ-
 αγορίαν ἐντίθεται φάσκων· Ὁ περιστέρα λευκαμέ-
 νη καὶ ἀκέραια. Ὁ στήνωμα ἅγιον τῆς ἐλπίδος ἡμῶν,
 ἐν ᾧ ἁγιοσύνη καὶ μεγαλοκρέπεια πᾶσα ἐνδύρεται.
 « Οὗτος, » ἐν οὐ τέτοκας ἀποβρέχτης, « οὗτος κεί-
 ται εἰς πῶσιν καὶ ἀνάστασις πολλῶν ἐν τῇ Ἰσ-
 ραήλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον. Καὶ σοῦ δὲ
 αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελευσεται ῥομφαία, ὅπως ἀν-
 ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί. »
 Ἀλλὰ τί τοῖς πατέροις σκυθρωπὰ καταμυγνύεις, ὡ
 πρεσβύτε. Μέχρι τῆς δεῦρο, φῶς καὶ δόξαν ἀγο-
 ρεύεις, καὶ νῦν πῶσιν διαγγίλλεις; καὶ ῥομφαία
 τῇ συλλαβούσῃ διαγράφεις; Ναί, φησί· πάντα γενή-
 σται ἐν καιρῷ αὐτῶν· πῶσιν μὲν, τοῖς ἀπιστοῦσιν·
 ἀνάστασις δὲ, τοῖς πιστεύουσιν. « Καὶ εἰς σημεῖον
 ἀντιλογίας. » Ἴνα τὴν οἰκουμένην ἀπὸ δαίξων καὶ
 θυνάμεων παραδειχθῆσωμεν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.
 Καὶ τῆς παρθενικῆς δὲ ψυχῆς ἵστασι ποτὲ βάσανο;
 ὅτε ποικίλων εἰσόντων καὶ ἐξόντων λογισμῶν. Οὐ
 γὰρ περὶ ἐλαχίστων ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ Θεοῦ, περὶ
 μεταθέσεως ἡθῶν καὶ νόμων, περὶ μεταβολῆς ἀνθρώ-
 πων, περὶ ἐνώσεως λαῶν, περὶ ὁμοιοῦς ἐθνῶν, περὶ
 συναφείας γλωσσῶν, περὶ ἀδιαιρέτου θρησκείας, περὶ
 καθαιρέσεως τυράννου. Καὶ πῶς οἰόνται ταῦτα πάν-
 τα ἀφορητῇ καταργασθῆναι; Διὰ τοῦτο, οἱ μὲν πε-
 σοῦνται· οἱ δὲ, νεκρωθήσονται· καὶ οἱ μὲν, τῷ ξενισμῷ
 τοῦ σημείου ἀντιλέξουσιν· οἱ δὲ, τῇ δραστηρίᾳ αὐτοῦ
 ἐνεργείᾳ ὑποκύψουσιν. Σαφέστατα τοίνυν τοῦ δευτε-
 ροῦ ἐξηγήματα, ἔργω τὴν ἀπόδειξιν κειτημένα. Καὶ
 δείκνυται τοῦτο πρῶτον ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐπιπέδων

A primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei⁹⁹; adorent, scilicet primi illi ad præsepe positi; post illos vero Simeon et Anna secundas suscipiunt in templo; postea magi in Bethleem; ac deinceps per orbem universum, qui in filios adoptione asciti sunt, juxta quod Isaac prænuntiavit in Jacob¹⁰⁰: in quæ ait Paulus: « Accepimus spiritum in quo clamamus: Abba, Pater¹⁰¹. »

XIII. Cæterum quid diva summeque laudabilis Virgo mater ad ea quæ peragebantur? Sane merito sermones mirabatur. « Conservabat vero etiam ista cum prioribus in corde suo¹⁰². » Ad quam Simeon prænuntians ait: O columba dealbata et innocens! O spei nostræ sanctum templum, in quo sanctitas omnis et magnificentia residet! « Hic, » quem arcana tu ratione peperisti, « hic ipse positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicatur: et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes¹⁰³. » Enimvero, quid lætia tristia misces, o senex? Hactenus *lumen et gloriam* loqueris; nunc vero *ruinam* annuntias, matrique quæ concepit, *gladium* describis? Maxime, inquit, erunt omnia suo tempore; ruina quidem infidelibus, fidelibus autem resurrectio: « Et in signum contradictonis, » ut iudiciis virtutibusque (99), terrarum orbem ab hominibus conferamus contendamusque. Cæterum animæ quoque Virginis erit quandoque suum tormentum a variis cogitationibus ingredientibus et egredientibus. Neque enim de minimis est sermo, sed de Deo, de consuetudinum legumque translatione, de mutatione hominum, de unione populorum, de concordia gentium, de adunatione linguarum, de indiviso religionis cultu, de tyranni destructione. Qui vero putandum, omnia hæc perlici posse sine strepitu et conturbatione? Idcirco alii quidem ruinam patientur, mortificabuntur alii: atque futurum est, ut hi quidem contradicant novo signo; hi autem efficaci ejus virtuti succumbant et cedant. Sunt igitur a justo relata, operis demonstratione probata, summe conspicua. Ac primum rem

XIII. Verum (1) quid ad hæc quæ peragebantur diva omnique laude celebranda parens Virgo? Mirabatur quidem ea quæ dicebantur: hæcque adeo una cum superioribus in corde conservabat. Ad quam Simeon in hæc fere verba consilium exponit. O columba dealbata et innocens! o spei nostræ sanctum templum, in quo sanctitas omnis et magnificentia residet! « Hic, » quem tu peperisti (nescis), « hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicetur: et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. » At enim, quid lætia tristitia misces, o senex? Hactenus *lumen et gloriam* loqueris, nuncque *ruinam* annuntias, ac parenti *gladium* palam edicis? Maxime, inquit: erunt omnia suo tempore: ruina quidem infidelibus, fidelibus autem resurrectio. « Et in signum cui contradicetur » late per orbem; quod nimirum apertis probationibus ac virtutibus, non levitate ab hominibus recipiendum sit. Sed et virginalis animi tui erit quandoque tormentum ex variis cogitationibus subeuntibus ac exeuntibus. Neque enim de minimis res erit; sed de Deo, de morum legumque translatione, de mutatione hominum, de unione populorum, de concordia gentium, de adunatione linguarum, de indivisa religione, de destructione tyranni. Qui vero isthæc fieri queant sine strepitu? Idcirco cadent alii, alii resurgent; alii vita donabuntur, alii mortem incurrant. Atque alii quidem

⁹⁸ Hebr. 1, 6; Psal. xcvi, 8. ⁹⁹ Gen. xxvii, 29. ¹⁰⁰ Rom. viii, 15. ¹⁰¹ Luc. ii, 19. ¹⁰² ibid. 54, 55.

(98) Fortasse, πρώτοι οἱ.

(99) Ut iudiciis virtutibusque, etc., ἵνα τὴν οἰκουμένην ἀπὸ δαίξων καὶ θυνάμεων παραδειχθῆσωμεν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ut ipsam secum mundam argumentis et virtutibus ab hominibus et penes homines conferamus. Sensus quidem non ita obscurus; minus tamen forte sana littera. Vult ergo esse illud

contradictionis signum, ut quisque contra alterum velut comparetur, suæque virtutis specimen vel adorato, vel blasphemæ repulso, edat.

(1) Hæc usque ad finem ex luculentiore card. Maz. codice Latine reddita, ita refert Combefisius in sua *Bibl. Patrum concior.* tom. I, p. 475, ubi locus ita incipit: *Verum quid, etc.*

probat doctorum nostrorum pietas. Qua vero id ratione? Audi. Fuit prius Paulus incredulus in ignorantia; demumque, agnita Christi virtute, ingenue prædicavit: « Non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Christi⁶⁶. » Rursus dubitavit Thomas ille⁶⁷; cumque palpasset, deinceps desideratam confessus est « Dominum et Deum suum. » Sed et filii Joseph (2) quandoque increduli fuerunt, sicut evangelista testatur⁶⁸: experimento autem comperta veritate scripserunt, Jacobus nimirum et Judas, toti mundo, « Dei se et Domini Jesu Christi esse servos⁶⁹; » quorum nos omnes utinam efficiamur participes, ejus gratia qui eos elegit in apostolos, Jesu Christi Domini et Dei nostri: cum quo Patri et Spiritui sancto, gloria, honor et adoratio, sicut erat a principio, et nunc et

A διδασκάλων. Καὶ πῶς; ἄκουε· Ἠπίστησε πρότερον ὁ Παῦλος ἐν ἀγνοίᾳ· καὶ ἔσχατον μαθὼν τὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν, εὐγνωμόνως ἐκήρυξεν « Οὐκ εἰμι ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἰδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. » Πάλιν ἀμφέβαλεν ὁ Θωμᾶς, καὶ γενόμενος ψηλαφητής, ὑστερον τὸν ποθοῦμενον « Κύριον καὶ Θεὸν αὐτοῦ » ὡμολόγησεν. Ἠπίστησαν δὲ ποτε καὶ οἱ τοῦ Ἰωσήφ υἱοί, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ εὐαγγελιστής· καὶ τῇ καίρῳ διδασκόντες τὸ ἀληθές, γεγραφήκασιν Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας παντὶ τῷ κόσμῳ, « Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δούλους αὐτοῦς εἶναι· » ὃν μέτρον γίνεται πάντας ἡμεῖς, ἐν χάριτι τοῦ ἐκλεξαμένου αὐτοῦς εἰς ἀποστόλους. Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, ὡς ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

signo contradicent pro ejus novitate, alii efficacis ejus virtuti succumbent. Sant igitur a justo relata summe conspicua, eventu ipso comprobata. Ac primo rem ostendit nostrorum doctorum pietas. Qua id ratione? Audi. Fuit quondam Paulus incredulus in ignorantia; demumque agnita Christi virtute, ingenue prædicavit: « Non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei. » Rursus dubitavit Thomas, iterumque dilecti palpator effectus, Dominum illum Deumque confessus est. Sed et filii Joseph quandoque increduli fuerunt, sicut evangelista testatur: periculo tamen veritate docti, toti mundo scripserunt Jacobus et Judas, Dei se et Domini Jesu Christi esse servos: quorum nos omnes utinam efficiamur participes, ejus gratia qui illos in apostolos elegit, Jesu Christi Domini nostri: cum quo Patri et Spiritui sancto, gloria, honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA V.

In Domini nostri Jesu Christi diem natalem (3).

I. Hodierna solemnitas parens est omnium solemnitatum. Ex hac namque festiva diefestivitatum circulus omnis exoritur. Sive enim martyrum memoriam colimus, is hodie natus est cui illi testes exstiterunt, istud festivitatis illis præbens initium; sive Christi passiones celebramus ex quibus medelam nobis asciscimus; hodie qui eas perpessus est, in hunc mundum homo factus advenit, ut earum nobis efficeretur socius. Erat quidem et ante partum Deus, et apud nos erat, sed non nobis conspicuus. Nobiscum erat, sed nos eum non videbamus. « In mundo enim, inquit, erat, et mundus eum non cognovit⁷⁰. » Quamobrem erat quidem apud nos, at non videbatur a nobis: post partum autem adest is ipse ut semper erat, nosque eum videmus. Id-

C circo ejus adventum manifestationem dicimus. Nam nobis quoque tunc aderat, cum eum videre minime poteramus. Iis qui ignorabant tunc advenit, cum illis est cognitus. Belle sane. Prius quidem sua præsens natura erat; mihi tamen ut videretur, præsens non erat. Nunc autem cum a nobis visus est, etiam nobis advenit, qui et prius nobiscum erat. Quia enim ejus ignoratione tenemur, qui minime nobis conspicuus existit, ut ipsum quis sit assequi non valeamus, sit homo, qui per naturam mansit invisibilis. Atque is qui est semper, partu hodie editur, ut tu esse eum cognoscas, non ut ille rerum productus naturam esse incipiat. Sive ergo martyrum memoriam colimus, hodierna solemnitas ejusmodi parens est solemnitatum. Sive ejus celebramus passiones qui nostri causa pati dignatus est, qui voluit pati hodie in mundum venit, hodiernam-

⁶⁶ I Timoth. 1, 15. ⁶⁷ Joan. 6, 25. Joan. VII, 5. ⁶⁸ Jac. 1, 1; Judæ, 1. ⁷⁰ Jean. 1, 10.

(2) *Sed et filii Joseph*: καὶ οἱ τοῦ Ἰωσήφ υἱοί. Sic quoque Gregorius, Epiphanius alique Græci opinati sunt de re uxoria beatissimi Joseph, ante Mariæ nuptias. Nec rem ita abhorret pietas Christiana: quanquam Hieronymi opinio contra Helvidium, ut virgo Virgini junctus sit, futurus loco patris virgini Jesu, velut majori pietate, in re minus perspecta, amplectenda videatur; nullo tamen præjudicio aliter sentientium. Vossius abrogat Chrysostomo orationem si; τὸν Εὐαγγελιστὴν, ejus sæpius nomine editam, eo præsertim titulo, quod complectatur illam sententiam de re Joseph uxoria, et ejus duplici conjugio; tribuitque ex Romani cujusdam codicis fide, Gregorio Thaumaturgo; velut fetus, minus sanæ doctrinæ Chrysostomo, satis sanæ videri debeat Θεοδ:δδ-

την et evangelistæ Joannis discipulo, Gregorio. Quare non immerito perstringit præfatum Vossium Leo Allatius in suo Eustathio: quanquam et ipse forsitan nonnihil videri possit zelo Græco calentior. Habemus illam orationem ex Regio codice, duplam circiter quam hactenus prodiit, totamque Dominica annuntiationis historiam, continua fere prosopopœia enarrantem, quam impressa circiter mediam abruptunt: quo stylo exstant non pauca encomiastica inscripta Chrysostomo, ut in Abraham, in Joannem Baptistam, etc., quibus magna aliquando fuit Frontonianæ Chrysostomi editioni, nec prorsus inutilis, accessio.

(3) *Ex Biblioth. Patrum concion.*, COMPTON., 1671. I, pagg. 111-115.

que festivitatem passionibus antiquiorem facit. Sive A vivificam ejus mortem recolimus, nunc advenit qui se pro nobis in mortem erat traditurus. Sive denique magnam resurrectionis ejus festivitatem agimus, quam nobis is præbuit, se ipsum primitias efficiens eorum qui sunt resurrecturi (in se namque universum suscitavit humanum genus, communem universi illius suscitandi promissionem faciens); hodierna festivitas illa etiam existit antiquior. Et enim triduanus e sepulcro surrexit Salvator, non suum duntaxat sepulcrum aperiens, sed et multorum sepulcra sanctorum reserans ⁷¹. Cum suo enim etiam sanctorum sepulcra aperuit, resurrectionem suam arrhabonem ac pignus præbens communis resurrectionis. Resurgens e sepulcro sepulcra aperuit; natusque e vulva vulvam non aperuit. Ex morte enim ac terræ sinu emergens monumenta aperit; nascens vero ex Virgine uterum non aperuit: sed et nascitur, et Virginis sinum clausum relinquit. Quamobrem, quæso? video enim et te ejus sciendi desiderio teneri. Num hæc causa rite dicatur ob quam monumenta aperiuntur, vulva virginalis aperta non fuit? quod nimirum ejus resurrectionis universorum resurrectionis causa existit; partus vero miraculum ejus solum qui illo editus est fuerit, non ut quisquam alius tali modo natalitatis in rerum naturam edendus sit. Solus enim cum esset, ac prærens esset, natus est; nos autem post partum in hunc mundum advenimus: ac nos quidem tum primum sumus, cum partu effundimur; ipse vero cum natus est, tum primum oculis conspicuus fuit. Quia ergo resurrectio communis erat, partus vero ejus existit singularis; universis aperiuntur sepulcra, uterus autem non aperitur, soli Christo servans mirabilem illum pariendi modum. Idcirco virgo mansit Virgo, tametsi vere matris nomen obtinuit. Mater namque effecta est lactentem pariens puerum; mansit nihilominus virgo Verbum edens carnem factum. Eum itaque qui natus est, et hominem Virgo ostendit et Verbum: hominem ostendit effecta mater; sed et Verbum eundem prodidit virgo perseverans, quod et prius fuit. Neque enim illud amisit, hocque assumpsit. Mansit ergo virgo, quod erat; ac mater effecta est, quod non erat: quippe quæ eum erat paritura, qui D homo factus, Deus perseveravit.

II. Ne jam ergo questionum nodos Dei nocte miraculis, neque admirandam dispensationem dubitationculis fatiga, quas tu secutus in fide naufragasti. Ratiunculis enim te ipsum credens, velutque navem tutissimam fidem relinquens, ac tuis questionibus Dei signorum pelagus trajicere cupiens, necessario naufragium facis; qui et quod tutum erat reliqueris, nec pelagus quantum est superare possis. Ex me quæris, quomodo Deus permansit? Vicissim et ego quæro quomodo mansit virgo quod erat virgo, et mater existit? Hæc vides; illa credis.

Quod enim oculis conspicuum est, ejus est probatio quod conspicuum non existit. Verum ad evangelicum sermonem animum reducamus, quo inde petitis narrationibus jucunde vos excipiamus.

III. « Jesu Christi, inquit, generatio sic erat ⁷². » Hæc ait Matthæus evangelista, qui et Christum Deum sciat sæculis anteriorem, et ejus nunc narret generationem. Hæc ergo, ait, nosce: eum me sermone describere qui et semper est, et factus est. Ejus, inquit, generationem narro, qui est semper: ejus partum, qui Patri cœternus existit. Generationem dico, non qua ratione erat, sed qua postmodum existit. Meam itaque tibi dico generationem, quam conditor meus amplexus est. « Cum enim esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto ⁷³. » Quorsum vero ex Virgine nasciturus Dominus, non ex ea quæ non desponsata; sed quæ viro desponsata esset, nascatur, operæ pretium noscamus. Plures enim hæc nobis objiciunt, qui sapientis ejus consilii utilitatem oppido cognoscere velint. Quidni ex virgine non desponsata natus est? Quidni omni exorsu suspicionis mansit virginitas, quæ Domino nascituro ministratura erat? Secus plane se res habet: suspecta namque Virgo futura erat, nisi Joseph qui desponderat custodem habuisset. Verum sponsam eam justus accipit, ut virginitatis custos existat, ac partus testis. Quamobrem etiam custos in ejus veniens suspicionem, quanquam putaverat bene custodisse sibi desponsatam, « voluit occulte dimittere eam ⁷⁴. » Enimvero testis ipse Virginis efficitur, qui sapienti consilio disponit miraculum. « Ait enim in somnis Joseph: Nolite timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est ⁷⁵. » Nulla tibi fraus contigit custodienti Virginem: partus enim mysterium de Spiritu sancto existit. Non adulterium est quod ita gestum est, sed adulterii sublatio. Virgo, virgo est. Deus Verbum est qui in illa gestatur: qui et si nasciturus est, siquidem est factus caro, nihil tamen sponsæ virginitatem lædet. Custos ergo Joseph effectus est Mariæ, ac ejus virginitatis testis omni major exceptione. Idcirco igitur ex desponsata Virgine nascitur Dominus, sponsum testem virginitatis faciens.

IV. Porro cum mysterium mystice ac arcana ratione fieri oporteat, oportuit incarnationis miraculum nova quadam ac insolita exhiberi ratione. Debuit gratia hominibus ea salubrem consecuturis fieri manifesta, eademque diabolo hominum semper bonis insidiantis reddi obscura. Erat quidem Mariæ virginitas, iis qui vellent quod res haberet considerare, perspicua; desponsatio autem diabolum deceperat, tanquam corporis existisset commistio, ac necdum Emmanuel natus esset, quem Isaias propheta ex Virgine nasciturum annuntia-

⁷¹ Matth. xxvii, 52. ⁷² Matth. i, 18. ⁷³ ibid. ⁷⁴ Matth. i, 19. ⁷⁵ ibid. 20.

verat, in hæc verba loquens : « Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel : quod interpretaris *Nobiscum Deus* ¹⁶. » Quod audisset diabolus communem gratiam ex Virgine nascituram, insidiabatur virginitati, nusquam eam consistere sinens. Nec sane apud Judæos virgo uila erat, nec ethnici rem honori habebant, contendente dæmone ut hanc apud homines virtutem exstingueret. Quia ergo virginitas insidiis a dæmone appetebatur, cum et ille tum virtutem odio prosequeretur, tum etiam munus humano generi salutare timeret; desponsat Mariam Joseph, ac matrimonii exhibetur species, ut Virgo inscio diabolo virgo perseveret, virginitatem divinæ ordinationi servans; statque Virgo ex se nascituri Domini organum, desponsationis illo colore dæmonis insidias latens. Idcirco igitur Joseph in sponsam accipit.

V. Verum « sit angelus Joseph : Noli timere accipere Mariam conjugem tuam : quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. » Hic sancti Spiritus dignitas ostenditur, ejusque creatrix potestas palam evincitur. Creator quippe fetus Spiritus sanctus angeli sermone significatur, exque eo factus puer ab angelo proditur. Qui vero, ac qua ratione? Quia enim Christus factus est secundus Adam, emendante Deo prioris transgressionem (vocatur enim Christus novissimus Adam, sic Apostolo eum appellante. « Factus est enim, inquit, primus Adam in animam viventem; novissimus Adam in spiritum vivificantem ¹⁷. » Nec dicit secundus Adam, quanquam non ignorabat secundum ex adverso prioris distingui : sed *novissimum* eum dicit Adam, ne tertium quartumve alium speraveris). Erat ergo Dominus novissimus Adam; quodque prior a Patre formatus sit, novissimus a Spiritu sancto formatur, quo æqualem Spiritus sancti ac Patris virtutem significet. Neque tamen primus sine Spiritu aut Unigenito non cooperante conditus est, vel a solo Patre creatus : sancta enim Trinitas erat quæ condebat hominem, eoque etiam dicebat Pater : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram ¹⁸; » Unigenito suo, sanctoque Spiritu adjutore ac consultore utens : hoc est, ipse secum sua sapientia ac vi sanctificante colloquium habens. « Christus quidem, Dei virtus est, et Dei sapientia ¹⁹; » Spiritus autem sanctus sanctificans Conditoris vis existit. Non ergo alius cum alio consilium habitum est, sed ipse suam sapientiam consilii sociam ac adjutricem accepit; vimque illam sanctificantem ad creationis opus assumpsit, cujus illius munus ut creata servet, eisque sanctitatem impertiat.

VI. « Jesu Christi ergo generatio sic erat. Cum enim esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto. » Neque dixit, accepisse in utero : non enim ex virili semine erat, quod illo gestaba-

tur; sed, « inventa est in utero habens. » Plane siquidem erat qui factus est, salutare dispensationis inventum. Ait namque, « inventa est in utero habens de Spiritu sancto. » Inventus est is, qui sibi receperunt incarnationis miraculum. Inventus est salutem consecuturis fidelibus, ac iis qui in eo quod erat conspicuum, non offenderunt. Inventus est non ex homine existendi sumpto principio, sed nova quadam ac insolita ratione ex Spiritu sancto editus. Fuerat sane ex virgine aratrum non experta terra primus Adam formatus; exque vulva virginis formatur novissimus, quo hæc quoque parte Dominus Adam effectus fidelibus, Adæ lapsus emendat.

VII. « Joseph autem vir ejus, cum esset justus, et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. » Solvit paululum memoriam mysterii novitas. Non enim Joseph miraculi reputavit magnitudinem. Non pro eo ac decebat consideravit, quod etiam naturam superabat et rationem; sed suspectam habebat Virginem, clam se virginitatis jacturam passam eam existimans. Existimabat solutam virginitatem, mirabilem fetum in utero videns. Incantam suspicabatur virginitatis jacturam, admirandam œconomiam. Nescivit Joseph quod novum factum erat, et voluit occulte dimittere Virginem, morem veteri legi gerens. Verum corrigit angelus quod ita suspicabatur, ei qui deceptus esset ignoscens. Suspicioni dat veniam. Non enim ejusmodi erat mysterium, ut humanis illud rationibus assequi posset. Quamobrem non increpat Joseph ut qui calumniam struat, sed docet quid res habeat, veniam ignorantiam præbens. Ait namque illi : « Joseph filii David. » Etiam nobilitatem honorans commemorat, suspicionem curans. « Joseph filii David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam : quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. » Cognito ergo Joseph mysterio, citoque fidem angelo habens, factum ex Virgine Emmannelem certo conjiciens, ac legislatorem sequestra Virgine adesse intelligens, legem reliquit, nec desponsationis necessitudinem solvit, qui et ipse mysterio huic minister libens accederet. Accipit itaque Virginem, non jam ut conjugem, sed ut arcam; non legem, sed ipsum legislatorem ferentem. Habebat igitur Joseph Virginem mysterio serviens, servansque virginitatem. Cognovit quæ prius prophetæ locuti erant. Intellexit prophetarum sermones : quippe justus erat, eosque sermones meditari usu didicerat.

VIII. Verum videamus et prophetiam, ut mirandum hunc signaret partum. In medium prophetam adducamus, Dei explicantem partum, salute humanum genus donaturum. Altius itaque propheticum-sermonem repetamus, ac vobis prophetiam ex abundanti explicemus. Ait ergo Isaias propheta : « Dixit Dominus ad Achaz : Pete tibi signum a Deo tuo in excelsum, sive in profundum ²⁰. » Pete,

¹⁶ Isa. vii, 14; Matth. i, 23. ¹⁷ I Cor. xv, 45. ¹⁸ Gen. i, 26. ¹⁹ I Cor. i, 24. ²⁰ Isa. vii, 10.

Inquit, a Deo miraculum ac signum, quod ostendat universorum ipsum esse opificem. Quere miraculum, ut Creatoris potentiam noveris. Pete rem novam et insolitam, quæ de Deo doceat virtutem, servumque te fidelem Dei efficiat. Quid ergo fidelis Achaz? Mihi, inquit, fides sufficit. Ad eam minime requiro probationem, quæ in rerum exhibitione consistit. Filius sum Abrahamæ qui fide justificatus est, nec miracula requisivit. Non indignit Abraham miraculorum probatione, ut Deum doceretur. Non opus habuit prodigiis, quibus illi universorum opifex declararetur. Mihi ergo, inquit, satis est paterna hæreditas. Fidelis esse volo filius fidelis Abrahamæ. Majorum fidem suscipio, non curiosius inquirro. « Non petam, inquit, et non tentabo Dominum. » Non jam divinæ virtutis experimentum capiam. Docet me fides, quanta Deus valeat. Hæc quidem rex Achaz. Quia vero Davidis cognatio ad Judæos deducta quotidie signa et miracula atque portenta a Deo flagitabat, miraculorumque probationes ad Dei præstandam cognitionem, ait propheta domui David quæ rex dixerat. Audite, inquit, nunc, domus David, quid dicat Achaz, non querere se signum ut fidem Deo habeat: vos autem Domino certamina movetis, miraculorum ex eo exigentes probationes, velutque in stadium ac certamen Deum trahitis, potentia opera exquirentes, neque credentes nisi videritis signa. Quod et Dominus de Judæis ait: « Nisi signa et prodigia videritis, non creditis ⁶¹. » Hoc significavit Isaias, Davidis familiam increpans. Ait namque: « Audite nunc, domus David: Nunquid parum vobis est certamen præbere hominibus, et quomodo Domino præbetis certamen ⁶²? » Judæorum improbitatem arguit, eorumque demeritiam qui miracula peterent ad fidem veritati præstandam. Quia vero vos, inquit, stadia ac certamina quotidie Deo prætenditis miracula exquirentes, « dabit Dominus ipse vobis signum. » Hoc dicto, subjungit dicens: « Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel ⁶³. » Hoc dabit signum, cui mundus quidem credit, solique omnino Judæi negabant fidem; quod gentes recipient, repudiabuntque genus Israel. Dabit signum gentibus quidem salutare, at quod Judæis incredulis causa erit ut dispergantur. Dabit signum quod ii querant qui pereunt, quodque credant qui salvi sunt. Quod sane et magnus Paulus de cruce ait: « Verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est: iis autem qui salvi sunt, id est nobis, virtus Dei est ⁶⁴. » Hoc nos quoque dicemus, novum illum exponentes partum. Virginis enim prædicamus partum: Judæis quidem scandalum, fidelibus vero salutem. Dabit igitur vobis Dominus, ait propheta, «jussu signum; quod gentibus quidem salutem importet, Judæis autem creet scandalum. Vides falsæ partum signi exhibitionem? Ex his ergo disce

A Judæorum reprehensionem, qui prophetiam depravent. Vide veram prophetiam cavillantes. Postquam enim manifestum est Christi mysterium (significabat enim partum virginalem ducentem nos ad Deum. Emmanuel namque, is qui utero gestatur ac partu editur, interpretatione valet *Nobiscum Deus*), ab hoc Judæi sensu prophetiam abtrahentes, non audiunt, « Ecce virgo in utero habebit, » sed, Ecce juvencula in utero habebit, prophetiam adulterantes ut Christi testimonium obscurent. Nam alii quidem dicunt: Ecce juvencula in utero habebit; alii, Ecce adolescentula, Christi partum volentes separare a prophetia. Verum ait propheta: « Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum, *Nobiscum Deus*. » Tu vero id quoque in prophetia considera. *Ecce*, inquit propheta, futurum quid annuntians. *Ecce*, inquit, ut videns quod postea erat futurum. Tale quid enim est propheticus oculus, id quod est futurum videns ac si in præsentia gereretur. Sic videns, sic loquitur. *Ecce*, pro eo ac est, Ego video quod vos hodie auditis. « Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel. » Non vocabit Joseph, autem mater: non sic vocabunt qui ejus fratres videbantur: nam et illi offendebantur ⁶⁵; sed vocabunt gentiles, qui nimirum fide Judæos prævenient. Vocabunt ii qui cum longissime abessent, prope gratiam venerunt, ad quos etiam Paulus aiebat: « Vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi ⁶⁶. » Vocabunt ergo isti infantem Emmanuel priores Judæis, ac eum qui natus est Deum nobiscum cognoscent.

IX. Hæc quidem propheta ait, non ita Paulus, sed ait: « Misit enim, inquit, Filium suum factum ex muliere ⁶⁷. » Quid ais, Panle? Propheta ex virgine dicit, tuque ex muliere partum esse prædicas? Plane, inquit: benedictionem communem reddo, totius eam esse volens feminei sexus. Non dico ex virgine, ne benedictionem intra solas virgines restringam. Dico ex muliere, ex sexu universo gratiam esse declarans, quo sexus omnis feminæ benedictionem decerpit, exque illis in viros gratia transeat: ut ex qua prævaricatio accidit, ex ipsa proveniat etiam gratia, humano generi regnum cælorum præstans: quod utinam nos omnes consequamur gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi: cum quo Patri et Spiritui sancto gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VI.

In sanctam Mariam Dei genitricem, et in sanctam Christi nativitatem.

I. Oblectat sane ac recreat oculos, cum recens ab oriente emergens sol iste sublunaria inspectat,

⁶¹ Joan. iv, 48. ⁶² Isa. vii, 13. ⁶³ Ibid. 14. ⁶⁴ I Cor. i, 18. ⁶⁵ Joan. vii, 5. ⁶⁶ Ephes. ii, 13. ⁶⁷ Galat. iv, 4.

radiisque conservos conveniens, communem Dominum pro eo ac debiti ratio postulat, laudum canticis celebrare admonet; sed et pariter terræ faciem, quam pluvia ebriam ac rore infusam invenit ac pinguedine imbuit. Ejusmodi et veneranda festorum solemnia nobis illucentia existunt. Piorum namque mentes spiritali lumine collustrantes, ad laudum cantica excitant; divinoque apostolorum ac evangelistarum rore refocillantes, boni operis fructum large conciliant. Cum vero hæc sic ita habeant, vetetque lex Mosaica⁶⁶ vacuos apparere ante faciem Domini, quid nos dicturi sumus, qui vœ acturi, qui longe insufficientissimi simus, nihilque dignum habeamus quod sacro diei argumento conferamus? Num, quæso, operæ pretium, ut qui egeni sumus, ad Dominum abundantia bonitatis ultro vocantem accepturi confugiamus, quemadmodum ait: « Dilata os tuum, et implebo illud⁶⁷, » indeque laticem et potabilem et vivificum Ecclesiæ alumnis hauriamus? Hoc sane etiam faciemus: nam et de illo solemnitas agitur, inque eum quam sumus habituri, oratio refertur.

II. Age itaque, Dei ab initio mirabilia memoria repetamus, ac meditemur in omnibus operibus ejus, quemadmodum etiam apostolicis præcipitur legibus, cum modo quidem dicunt: « Annuntiate virtutes ejus qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum⁶⁸; » modo contestentur: « Verumtamen ad quod pervenimus, in eo et maneamus⁶⁹, » nec in ea quæ non sunt tradita temere irreamus, tanquam nimirum veritas, eorum quæ manifestari nostra referebat, ex iis quæ ejus nota sunt, nihil nobis occultum reliquerit. Pervenimus enim, in quæ multi prophætæ et justii desiderio multo inarserunt⁷⁰. Quid vero justos atque homines dicimus? « In quæ angeli ipsi prospicere desideraverunt⁷¹. » Quidnam illud? Ad hominum scilicet cum Deo reconciliationem; mundi totius ad eum qui condidit conversionem; universorum consonam confessionem; unum Deo acceptum una animorum consensione religionis cultum; piam concordiam; impietatis abnegationem: quæ omnia salutaris Dei in carne manifestatio operata est, quemadmodum docuit divinus Paulus, dicens: « Apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie et juste vivamus in hoc sæculo⁷²; » de qua brevi sermone disseremus, pro eo ac facultas fuerit, ubi promissum reddentes, Dei in nos a principio effecta mirabilia prælaudaverimus. Hoc enim et Ecclesiæ moribus receptum, ut inter diei sacra solemnia mundi conditi historiam auditoribus enarret; quo nimirum ostendat, Adami e loco voluptatis in mortem demigrationis causa, tantam Domini erga nos exstitisse inclinationem.

A Cum namque olim jam Deus omnipotens, una cum celestibus thalamis terrenam quoque rerum varietatem pulchre admodum ac compositè, vivi sui, consubstantialis, subsistentis, pari robore prædii ac coæterni Filii ac Verbi, atque ab ejus natura indivisi, opera communi consilio distinxisset, sanctissimoque ac consubstantiali Spiritu suo sanctificasset, sub creationis extremum, palmarium illum dignumque admiratione hominem universis in terra conditis magnifice caput principemque præfecerat; cum is recens ut esset ab eo accepisset; intemercatis Domini e terra effectus manibus, divinæque spiraculo vitam ac splendorem consecutus, juxta quod magnus ille Moyses⁷³ divino conscripsit Spiritu, ut subjectis sub celo creatis dominaretur, mundumque in sanctitate et justitia regeret. Hæc ergo magnifico opere condignam exstruens regiam, exque ea quæ sub celo est creatura optimas conditor in Edem, hoc est, voluptatis loco, occurrentem, clarius a principio lumine collustratam immensisque refertam divitiis; paradisoque voluptatis secus aquarum decursus plantato mirifice ornatam, ac pratorum per gyrum florentiam dulci fragrantia affusam; fluviiis denique ex inferiori abundantia divitibus ambitiose luxuriantem; quo exteriori illo apparatu in hominem a se conditum convenientem magnificentiam abundanti bonitate conferret: clarum illum velut in regalibus thalamis illic collocaverat, liberi donatum corona arbitrii, quique mundi res omnes pedibus subjectas haberet. Quia vero optimi principatus finis erat, esse aliquem qui duci monitor esset, apteque eum componeret, ac acceptorum, ne ignorantia peccare contingeret, custos existeret; dat sapientiæ salutare præceptum rem ejusmodi distinguens, tutum illi atque uxori contubernale, honorum parentem, atque ad optima dirigens; uno verbo virtutum seriem omnem complectens; quod nempe curantium se curam ageret, seque custodientes custodiret, ac simplices attentos efficeret: ad hæc vero, eos qui inferioribus præstarent, universis præstanti, quique honorem contulisset, Domino obedire doceret; angelique sensu similes modeste sapere erudiret, atque a tyrannide affectanda deterreret, ac virtutis totius mercede, Creatori acceptos præstaret.

III. Quia vero sic se res habebant, ac cum celestes ad terrenam regiam choros agerent, trinamque potestatem laudarent, trinam magnificentiam decantarent, trinam potentatam benedicerent, trinam dominationem claro præconio efferrent, trine subsistentem unam deitatem adorarent, terræque circa regem ac duces presidemque divinitus cum omni æquitate ac concordia subjecta essent, congruæque appellationes ceu munia quædam placide susciperent; atque, ut verbo dicam, universa in ordinis

⁶⁶ Exod. xiii, 15. ⁶⁷ Psal. lxxx, 11. ⁶⁸ I Petr. ii, 9. ⁶⁹ Philipp. iii, 16. ⁷⁰ Matth. xiii, 17. ⁷¹ I Petr. i, 13. ⁷² Tit. ii, 11. ⁷³ Gen. i, 26.

(4) Ex Biblioth. Patrum concionat. COMBERGIS., tom. I, page. 199-204.

pulchre instituti bono feliciter agerent : non tulit imperturbato ac non maligno oculo hominis illam mundi totius obsequiis adultam claritatem aspicere, qui a cœlestibus splendoribus haud secus ac scintilla lampade decussa cum fuligine consequente projectus est, eo quod ante Dominum omnipotentem erecta cervice steterit ; sed statim ut graviter ferens adversum vidit, æmulatione ac animo latitante invidia in iram exardescens, interno illo livore facile suffocatum se iri existimavit, nisi citius splendoris illius claritatem prædatus, atque a convenienti mandato abripiens, in parém secum foveam detruderet. Cum autem sapiens esset ad malum faciendum, sicut scriptum est ¹⁴, sciretque ex iis quæ acciderant, quam Deo invisa elatio sit, hanc acuit, ut iis qui optimi erant necem inferret. Fictam enim velut in scena prætexens benevolentiam, ceu is qui curam agere videretur, mulieri tanquam faciliori consilium suggerit, aperto ore in salutare mandatum declamans, atque mendacium adversus veritatem eructans, tanquam nimirum illud a cibo qui ad Dei æqualitatem eveheret, ingenti damno arceret : quo factum est ut seducta mulier suggestionem facile arriperet, ac promptissime ad vetitum fructum accederet.

IV. Sic vero, sic novam ejaculatus gloriolam maiorum ille auctor, velut avidissimam mali omnis rudem in inferni laqueum induxit ; id ipsum molitus ac irrisores, qui cum rudibus pueris illudere velint, quidpiam esui comparatum projicientes cum adhortatione, vehementiori ex aviditate ad rem projectam cursu, sponte pronos ad terram allidunt. Ut itaque mulier ceu facilior errore decepta est, animoque ad ea quæ susurrante inimico illo audierat, est elata (sermo namque animo incurrens, ceu quis seductor, 'suadendo quæ sunt vetita patrare, vi maxima pollet) ; temerariam quoque manum adversus tremendum præceptum armavit, cibumque vetitum haud secus ac gladium utraque parte acutam visceribus adogit : ac sensu diabolico una cum illius voluntate plena, ad virum pergit, laqueis instructa ; adversusque propriam salutem docens insolentere, quæ male docta fuerat, mortis sortem prætendit. Veni, inquit, tota alacritate, vermicule, per me fructum percepturus, qui faciat deum. Forte conditior invidia in nos laboret, qui vim sibi inferendam metuat, si facti fuerimus sicut dii. Frustra sane a fructu omnium pulcherrimo arcendos putavit. Veni, diripiamus thesaurum, nec quisquam nobis existat sublimior. Sic ergo seducens quæ dolo seducta erat, ac velut ovis scabiosa, qua laborabat labem ad se accedenti aspergens, molitionis socium conjugem accepit. Est enim animal dissolvendo viri animo, ac in quam velit partem inclinando, perquam idoneum. Absit tamen ut unquam terra amplius Evam producat viri necis auctricem ! Nunquam ultra creatura mulierem aliam

videat, quæ cum gladio conjugem expellat. Cesset vetusta, nec decora memoria : sileant quæ seri nefas fuerat.

V. Quid vero vir ille sapiens, divinum simulacrum, mundi caput venerabile, naturæ lingua, sonos angelicis similes edens cithara, terræ decor, auditione captus ? Perinde animo elatus est. Quis enim nostrum gloriæ spem tulerit ? relictaque veritate, inane spectrum insecutus est ; ac claritatem somnio tenus constantem concupiscens, obscurus nullaque conspicuus claritate evasit. Atque, ut Scripturæ ¹⁵ verbis quæ Scripturæ sunt referam, obdurato ac cæco animo effectus est, velutque habena arrogantiae actus divini fornicatione præcepti gaudebat. Tanquam autem bos ad victimam ducebatur, velutque cervus infixo pectori spiculo saucius. Sicut vero avis festinus in laqueum ibat, qua torpebat negligentia nesciens, quod ita curreret, vitæ id aleam esse. Namque, gustato cibo, miserandum in modum vulneratus est. Hinc stulto consilio probrum veritus, fugam meditatur, ac ubi crimen occultare possit secum cogitat ; ubi, inquam, quod ita victus sit, dedecus obruerit. Haud secus ac qui in plagas lapsi, frustra se in omnem partem, quo se expediant, allidunt ; sic et Adam, accepto conscientie vulnere, beatum loci illius stadium animi anxie circumcursabat, ac eorum quæ præsumpta fuisset sollicitudine exæstans. Veram quid fugam cogitas, caput ac radix humani generis ? Quis eum effugiet quem nemo unquam effugerit ? Quis continentem omnia latuerit ? Deus appropinquans Dominus Deus noster, et non Deus de longe ¹⁶. Num aliquis in occultis delitescet, ipseque non videbit ? Nonquid celum et terram non implet ¹⁷ ? Cur sub fœca, furis instar absconderis, paradisi princeps civis ? Cur sub arbore latitas, rector mundi ? Age, procede, homo Domino confitens adversam te peccatum tuum. Pœnitentia, propitiatio citior ; supplicatione, salus velocior. Non differt exoratus misericors Dominus : novit erigere eos qui contracti sunt ; sicque omnino præstandum erat, non vero ¹⁸ excusationes in peccatis texere oportebat.

VI. Quid ergo ad hæc omnia inspectans justitia, velocissima illa ad misericordiam, et tardissima ad iram ? Vocat eum qui latere se putabat tanquam bonus pastor ovem errantem, datque tempus ut ingenue delictum confiteatur, nec statim extinguit eum qui mortis in se sententiam firmaverat. Quia vero is qui delicti reus erat, non ad lamentationis verba, sed excusationis processit ; arguit quidem mitius molitionem totam, quo nihil se latere ostendat ; relinquit vero eum in iis quæ elegit, paradiso ejiciens ; atque ut contra adversarium qui perfuga fuerat, cum molestia depugnet, addicit, ne ultra insidiantis caput ad supplantandum subintrare permittat : ac quidem loco parate illi post nudo conveniens certamen in præmium stolæ, emortuum

¹⁴ Eccli. xxi, 15 ; Jer. iv, 22.

¹⁵ Marc. iii, 5.

¹⁶ Jer. xxii, 23.

¹⁷ Jer. xxiii, 24.

¹⁸ Psal. cxi,

alenuantis corio induens; loco autem ejus, qui post exercitatos sensus perfecto habita repositus erat cibus solidus, seculi laboribus excruciantum tradit. His ergo prævaricator gravatus, extra regia atria collocatur, miserandum subjectæ creaturæ afferens spectaculum; rege nimirum atque præside vulntrato in acie.

VII. Porro hæc audiamus qui veritatis amatores sumus; vosque pietatis cultores, auribus percipite quantum sit malum elatione transigi. Caveamus, fratres, caveamus hos imitari, quos ea parte reprobatos liquet. « Non plus sapiamus quam oportet sapere²⁰. » — « Nam qui existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit²¹. » — « Humilitatem invicem insinuemus²². » Ne stulte Pauli doctrina reprehendatur. Nemo apud nos in mendacii verbis gloriatur, præexistentiam ante eam quam hoc seculo est formationem sibi ipse asciscens. Ludicrum enim gentium fabularum existat, ac diabolicæ pravitatis illusio, qui notos suos obscura hæc doceat, in quæ apte scriptum est: « Quid superbis, terra et cinis²³? » Obsærat itaque vos nunc quoque per me chori dux noxter atque magister: « Nolite ambulare sicut et gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectam, alienati a vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitate cordis ipsorum: qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam²⁴. » Nos autem non ita didicimus conditum esse hominem, ejusque generationem; sed eo modo, quem prior Moses narravit. Sia autem aliquis falsi Mosen insimulet, ad eum qui oraculum edidit convenienter remittit, velut est Ægyptiacum illud scandalum, nempe Origenes. O multam inscitiam! o immensam impudentiam! o dementem animum! Christus, « qui est super omnia Deus²⁵, » fidelis ille et verax in omnibus sermonibus ac operibus suis²⁶, qui sibi ipse satis est in omnibus, omni dignum acceptione testem, quod ad ipsum spectat, Mosis conscriptionem facit, superbiantque garruli homines adversus prophetam atque insultant, quasi non perfecte quæ hominis erant narraverit! Ne quis vero (qui malam radicem stolo sequitur) offendant arrogantiam cedens, ut redditum ac in integrum restitutionem, qualis animorum est, sibi ipse constringat. Ne quis sentiat in vobis quod tyrannus sensit, cum præ nimia temeritate dixit Deo, « Ero similis Altissimo²⁷. » Ne germinet in vobis tanquam radix amaritudinis²⁸, quod huic simile in Adam existit, eo quod arrogans, quod « abominatio sit Domino omnis sublimis corde²⁹: sed hoc potius sentite in vobis, » tanquam Christianissimis, « quod et in Christo Jesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens³⁰. »

A Ita, queso, hoc sentite in vobis, quod modestiæ ac ac Deo placitum. Qui enim agnoscat seipsum, sapientes sunt. Qui illa sapere in animum induxerunt, alios e cœlis præcipites egit, alios e voluptatis loco relegavit: qui vero, perinde ac Christus maluerunt sapere, eos ad paradisi patriam postliminio revocat. « Hæc vobis dicere mihi non pigrum, vobis autem necessarium³¹. » — « Nolite esse prudentes apud vosmetipsos³², » neque vos extendatis ad ea quæ modum excedunt. « Superbis enim Dominus resistit³³. » Obsequamur Scripturarum doctrinæ ubique clamantium: Nolite gloriari et nolite loqui sublimitate in superbia³⁴; nec sermo magniloquus procedat de ore vestro³⁵. Ambulemus in quibus renati sumus per baptismum divinumque sancti ac vivifici Spiritus adventum, tanquam ex illis a principio conditi, atque in illis sempiternum statum accepturi, qualem tandem Deus iudex tribuerit.

VIII. Quod autem non essemus antequam corpora formarentur, quemadmodum senserunt qui exiderunt a pietate; sufficiat vobis, qui prudentes sitis, quæ ad multiplici certamine inclytum Job communis utilitatis ergo divina existit disputatio, ab omni animum elatione purgans, docensque nec existisse ante terrenam concretionem, nec humanarum quidquam rerum cognovisse. « Ubi enim, inquit, eras quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi si habes intelligentiam³⁶. » At non respondet vir justus impiissimorum more ad questionem, qui ex illa sciat se posterius quam terra conditum esse. Mendacium quippe ante Deum non ingreditur. Si autem ante terram et quæ terra continentur nihil homo erat, non ergo pari cum animis antiquitate gaudet, quatenus mundo prior existerat. Frustra igitur miseri, ac qui hæc sentiunt, similes comminiscuntur somniantque procellas. Quodque res creatæ a Deo non commutentur vicario quodam recessu, fidem astruit divina Scriptura, cum sic ait: « Præceptum posuit, et non præteribit³⁷. » Alio item loco: « Nunquid vane constituisti omnes filios hominum³⁸? » Idcirco « Salvatorem exspectamus, » ipsum qui ad nostram naturam immutabiliter venit, Dominum, non qui in animos restituat, pro eo ac hæretici nugantur, sed « qui corpus humilitatis nostræ, ut ait magnus Paulus, transfiguret conforme corpori claritatis suæ, secundum operationem quam etiam sibi possit subjicere omnia³⁹, » ut non amplius mors ei dominetur; non amplius corruptioni subjaceat; peccat tyrannidem ultra non patiar; non amplius passiones in eo obtineant, sed auctorem Deum habeat omnia in omnibus operantem. Hæc autem de iis loquor, qui in iudicio illo incorrupto ad dexteram erunt collocandi⁴⁰. Iterum vero ad ea quæ sunt instituti sermonem reducamus.

IX. Apprehendens itaque humani ille generis

²⁰ Rom. xii, 3. ²¹ Galat. vi, 3. ²² I Petr. v, 5. ²³ Eccli. x, 9. ²⁴ Ephes. iv, 17-19. ²⁵ Rom. ix, 5. ²⁶ Psal. cxliiv, 46. ²⁷ Isa. xiv, 14. ²⁸ Hebr. xii, 5. ²⁹ Prov. xxxvi, 3. ³⁰ Philipp. ii, 5-7. ³¹ Philipp. iii, 4. ³² Rom. xii, 46. ³³ Jac. iv, 6; I Petr. v, 5. ³⁴ I Reg. ii, 3. ³⁵ Ephes. iv, 29. ³⁶ Job xxxviii, 4. ³⁷ Psal. cxlviii, 6. ³⁸ Psal. lxxxviii, 48. ³⁹ Philipp. iii, 21. ⁴⁰ Matth. xxv, 34.

osor procul abactum a recludinis tramite hominem, atque a Dei scientia alienum effectum, adversus devictos intus serpit, totum suum illud examen trahens; inque pectoris munitionibus impietatis extremos sonos velut tubæ clangore late edens, compositum potioris principatum turbæ incerto principatu turbavit; adulterinosque stolonos ac zizania seminans in agro Dominico, quæ naturæ adversa sunt, cum iis quæ naturæ consentanea, vigere præcepit. Cujus rei causa etiam admirabilis lugebat Paulus, dicens: « Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis »^{21.22.}

X. Verum non absque doloris sensu, protoparentis stuporem illum transire fero. Commune enim malum, adeoque communis luctus. Idcirco sensus cordis mei depasti sunt. Emergentes lacrymæ sermonis cursum intercident. Necesse enim est paucis meminisse eorum quæ nobis tristia acciderunt, quo majori desiderio, impensiorique gratitudine, ut in longioribus morbis fere accidit, partam posthæc Domini in nos pietate salutem aspiciamus. Lugubri itaque planctu quæ sunt Adæ recolamus, ut iis quæ Christi lætemur. Plangamus condemnationem, ut festivis gaudiis celebremus justificationem. Lugeamus peccati mercedem, ut gratiæ donis in hilaritatem vertamur. Ploremus casum, ut resurrectionis excellentiis gloriemur, quemadmodum ait Dominus: « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur »^{23.} « Heu, anima mea! obstupuit namque cælum, exhorruitque terra, sic repente primi parentis rebus immutatis. Luctum sol assumpsit, cum divina manu formatum opus diaboli effectum ludibrium videret. Tristatæ sunt quæ amicitia junctæ erant virtutes, inexpectata illa mutatione. Quomodo deplorandus, qui inoffensa felicitate fruebatur? quomodo incelebris, qui nominis claritate præstabat? quomodo sine honore, qui in honore erat? quomodo infirmus, qui potens? quomodo in peccato, qui justus? quomodo in servitute, qui libertate pollebat? quomodo tyrannide mancipatus, qui potens erat? quomodo vitio obstrictus, qui innocens erat? quomodo sine ordine, qui composito ordine gaudebat? quomodo tristem vitam agit, qui beatam ducebat? quomode in morte, qui immortalis erat? quomodo corruptioni addictus, qui a corruptione immunis agebat? quomodo in dolore, qui jucundo animo erat? quomodo in calamitate, qui nulla cura gravatus erat? quomodo verecundia probroque laborans, qui fiducia pollebat? quomodo studiis divisus, qui quietus erat? quomodo odio habitus, qui summe desiderabilis erat? quomodo reus, qui erat justus? quomodo malas alens cogitationes, qui bonis assueverat? quomodo in penis, ejus erat juris ut penis addiceret? quomodo in bello, qui pacem habebat? quomodo sinistra laborat fama,

A qui dextra clarus erat? quomodo attritus doloribus, qui bene sano corpore erat? quomodo multum lugubris, qui multam admirationem habebat? quomodo sacrum tabernaculum latronum factum est habitaculum? quomodo qui simplex ac doli expertus erat, in plenorum dolo ac nequissimorum cauponam cessit? quomodo lucis habitatio tenebrarum evasit spelunca? quomodo orationis domus ludicrum existit theatrum? quomodo canticorum thalamus latronum commune evasit hospitium? quomodo qui rectus erat corde, animo duplici stetit? quomodo qui divino mancipatus juri, ab adversariis decipitur? quomodo qui ad Dei imaginem formatus erat, jumentis comparatus est atque eis similis effectus²⁴? quomodo qui ad divinam conditus erat imaginem, vanitati similis factus est²⁵? Atque hæc quidem pauca quædam nostra; quæ vero adversum nos, brevior omnis oratio, quam ut enarrare possit. Cum enim multi multa sugillaverint, certamini tamen impares exstiterunt, prophætæ, justî, historici. Nec vero quisquam Deum existimet malorum auctorem. Ejus enim qui criminis reus actus est, causa existit ab omni immunis crimine, sicut scriptum est: « Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione virorum: impij autem manibus et verbis accersierunt eam »^{26.} Quamobrem infenso animo erant cœlicolæ in terrigenas qui ad vitium impigissent; terrenaque creatura non volens subjecta erat humani generis vanitati, ut divinus Apostolus loquitur^{27.} sed propter eum qui subjectisset in expectatione ejus libertatis, quæ videbatur in spe reposita. Verum hactenus quæ deteriora sunt, ne cum læta dies illuxerit, justo amplius aures gravemus, refricando ea quæ molestiam ingerunt. Ad id ergo quod urget ac instituti est, accedamus.

XI. Quia ergo diaboli in nos tyrannis obtinebat grassabaturque, ac animam omnem, cum nemo vitii cursum inhibere posset, servituti addicebat; placuit potentissimo ac sapientissimo rerum Domino, ut tanquam optimus medicus infirmorum visitationem in adjutorio opportuno poneret, ac per eam ipsam naturam quæ nequissimo succubisset, sua in eam inclinatione, adversarium ejus expugnaret, eique subigeret, sicut scriptum est: « Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne »^{28.} Quando ergo venit plenitudo temporis, tempusque illud appetit quo Deus propitiandus erat; tum quoque manifesto prodita sunt remedia per eum qui potens est, de quo jam ante prophetico oraculo prædicatum erat: « Posui adjutorium in potente »^{29.} Pro mali enim auctore dracone qui mundo tristia innoxisset, lætum gaudii nantium ferens archangelus Dominico e cœlis præcit descendit: ejusque loco, qui rapinam arbitratus

^{21.22} Rom. vii, 23. ²³ Matth. v, 5. ²⁴ Psal. xlviii, 15. ²⁵ Psal. cxxlii, 4. ²⁶ Sap. i, 13. ²⁷ Rom. viii, 20. ²⁸ Ibid., 3. ²⁹ Psal. lxxviii, 20.

esset esse æqualem Deo²⁰, qui natura Deus atque Dominus, præses auctorque regenerationis ejus naturæ quam condiderat, existit : pro ea quæ ad mortem ministra extiterat virgo Eva, Deo gratissima ac Dei plena gratia Virgo in vitæ obsequium eligitur : virgo muliebri comprehensa sexu, at muliebri exors nequitie : virgo innocens, sine macula, omni culpa vacans, intemerata, impolluta, sancta animo et corpore²¹, sicut liliū inter medias spinas germinans²² : non docta Evæ mala : non muliebri vanitate fosdata ; non anilibus instituta fabulis ; non malo auditu aures sordidata ; non inhonesto sermone polluta linguam, non visu illicito infecta oculos ; quæ nativum colorem luxuriæ adductis coloribus non detarparit, non lucis genas obduxerit ; non collo efformatis in torques lapillis fulgorem asciverit ; non manus armillis, pedesque aureis torquibus vinxerit ; non unguentarium speciebus emollita sit ; non splendidam vestem ab hominibus sponsa acceperit ; non erroris simulacra cordi insculperit : longe hæc facessant, et similia (neque enim tenebris ad lucem ulla communio est²³) : sed quæ necdum nata auctori Deo consecrata sit ; nata vero grati animi monumento, sacra alumna ut in sacratio ac templo moraretur oblata fuerit, legis discipula, Spiritu sancto delibuta, divina gratia ut palliolo amicta, animo divina sapiens, Deo corde nupta, sanctitatis splendoribus oculis spirans, auribus cantica insonans, lingua melliflua, labiis favum stillantibus²⁴ ; pulchra gressibus, moribus pulchrior ; sermone venerabilis, actione venerabilior ; mansueti moribus, mansuetior motibus ; bona in hominum oculis, Dei obtutibus melior ; quæ Deum ventre susceperit, vereque Deum partu ediderit ; atque, ut verbo dicam, tota pulchra ut propensa voluntas, totaque suavis ut cella unguentaria²⁵.

XII. Hanc nobis conditore dignam donavit divina providentia, bonorum conciliatricem, non quæ ad inobedientiam incitet, sed quæ ad obsequendam ductrix existat ; non quæ fructum letiferum porrigat, sed quæ panem vitalem præbeat ; non quæ animo facile lasciviat, sed quæ robusto sensu existat ; non mollem cogitationem, sed mente firmam ; archangelo magnifice colloquentem, ac quæ mali confuderit auctorem ; ad angeli quidem aspectum mirantem, velut neptem Adamo dissimilem ; quæ tamen his quæ nuntius afferret, animo prudens cautaque attenderet, ne forte iterum falso benevolus in templo agentem, uti in paradiso inviseret ; ne rursus injurius violator in Dei ædem, uti in Edem temerarius insiliat ; ne fausta annuntiatio deceptio existat. Quid ergo cœlestis nuntius ? Internam sanctæ affectionem, animique solertiam ex conspicuo aspectu conjiciens, admiransque prudentiæ compositionem, atque ex duplici extremo, gaudio,

inquam, et benedictione, ceu floribus coronam contexens, in pedes erectus laudem offert, manu quatiens verboque acclamans : « Ave, gratia plena ; Dominus tecum²⁶. » Benedicta tu, pulcherrima ac formosissima mulierum. « Dominus tecum, » quæ tota venerabilis, tota gloriosa, tota bona sis. « Dominus tecum, » veneranda tu, incomparabilis, omnem claritatem superans, tota lucis fulgoribus concreta, Deo digna, beatificanda. Summe demiror tuam modestiam, o celsissima. « Ne timeas, Maria²⁷, » Deo sponsa, pignusque in sanctis educatum. Non conceptionem in iniquitatibus²⁸, aut partum in peccatis tibi sum annuntiaturus, sed gaudium expositurus quod Evæ tristitiam auferat. Non partum in doloribus, luctuve plenam enixionem annuntio, sed nativitatem præsigno quæ consoletur ac lætitiā afferat. Noli quæ divina sunt humano more pensare. Neque enim lugubrem parturiginem aut molestum partum significo, sed mundi totius lucis ortum prædoceo. Propter te enim cessaverunt Evæ tristitia ; per te perierunt mala ; per te abcessit error ; per te maledictio abolita ; Eva per te redempta. Sanctum enim, quod ex sancta natum est ; Sanctum, ac omnium Dominus sanctorum ; Sanctum, ac cuius sit ut sanctitatem impertiat²⁹ ; eximium, quod ex eximia nascitur ; inexplicabile, quod ex inexplicabili prodit ; « Filius Altissimi³⁰, » quod ex altissima oritur ; non carnis volentis opus, sed Spiritus sancti effectio quod ostenditur ; non viri cultura, sed virtus Altissimi. Quod provenit, Dei bona voluntas. Non purus homo quod nascitur, sed Deus Verbum incarnatum. Non autumnalis uteri tui fructus, sed immortalitatis proles. Non messis naturæ dono concessa, sed flos Deo satore ortus. Paries namque principium principii expers ; infantem, temporibus superiorem, sæculis anteriorem, Virginis prolem ; sempiternum, ubera sugentem ; matre seniore, lactaneum ; omnia alentem, humana indutum forma ; Dei splendorem, pauperem visum³¹ ; regem, nullum qui succedat habentem. « Ave itaque, Virgo gratia plena ; » inter virgines mater, interque matres virgo ; harum illarumque figura, atque utrasque re ipsa supergressa.

XIII. Ubi ergo conceptionis ratione omni superioris tempus consummatum est, Rexque gloriæ carne natus est, cœlestium terrestriumque par concursus existit. Angeli namque e sublimi oculos demittentes, stellam vident ex Jacob³² ; Magi vero sublatis in altum vultibus, stellam quæ in Bethlehæm est conspiciantur, simulque in spelunca collecti, pari cum tribus spiritalibus sensilibusque donis numero, adorandæ unum Trinitatis munerantur³³ : quibuscum nos quoque opportune laudemus : « Gloria in altissimis Deo, et in terra pax ; in hominibus bona voluntas³⁴. Constituteur Domino misericordiæ ejus, et mirabilia ejus filiis hominum ;

²⁰ Philipp. ii, 6. ²¹ I Cor. vii, 34. ²² Cant. ii, 2. ²³ II Cor. vi, 14. ²⁴ Cant. iv, 11. ²⁵ Cant. iv, 7 ; vi, 3. ²⁶ Luc. i, 28. ²⁷ Psal. i, 7. ²⁸ Ibid. ²⁹ Luc. i, 35. ³⁰ Ibid., 32. ³¹ Hebr. i, 5. ³² Num. xxi, 17. ³³ Matth. ii. ³⁴ Luc. ii, 14.

quia misit Verbum suum et Filium, et eripuit nos de interitionibus nostris ⁴⁴. Qui timetis Dominum, laudate eum ⁴⁵; quia nihil recedens a Patre inclinat caelos, et descendit ⁴⁶; placuitque ut in Virginis utero quæ non potest capi deitatis plenitudo caperetur. Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit ⁴⁷. Splendor enim gloriæ et figura occultioris paternæ substantiæ ⁴⁸ ex intemperata Virgine carnem voluit assumere. Jubilate Deo, omnis terra: dicite Deo, Quam terribilia sunt opera tua ⁴⁹; qui enim est in forma Patris, nobis in nostra paupertate conformis indivise fieri voluit; quippe ante luciferum genitus est ⁵⁰, novissimis temporibus sibi matrem ascivit; atque subsistens Patris Sapientia, templum sibi in venerabilis Virginis utero non manufactum ædificavit, et habitavit in nobis ⁵¹, eo quod non habitet Altissimus, sicut scriptum est ⁵², in manufactis: venitque ut esset nobiscum, qui a paterno sinu non disjungitur; qui super cherubicum thronum sedet ⁵³, atque a cælestibus ordinibus laudatur; Princeps ille principum, Dominus dominantium, potentium potestas, libera facultas mero jure utentium, universorum vita, qui solus cum Spiritu sancto Patrem cognoscit ⁵⁴, atque a solo Patre ac Spiritu cognoscitur: qui pari sedet regni solio, æqua pollet potestate, eadem honoris claritate gaudet, indivisus natura, qui in omnibus, ac super omnia est ⁵⁵, Rex regum, Dominus dominantium ⁵⁶, — solus cum Genitore habens immortalitatem, ac lucem habitans inaccessibilem ⁵⁷; quem nemò nuda deitate vidit æque videre potest ⁵⁸, cum servis suis venit: non sicut delictum, ita et donum ⁵⁹ rependens, sed gratiam longe malis uberiorem inducens, atque infaustus longe faustissima largiens, scelestis sanctissima magnifice tribuens. Nostram e: im infirmitatem sibi uniens qui potens est, morte validiorem effecit, ac naturam quæ corruptioni victa cesserat in se assumens, adversus corruptionem viribus auxit; atque ream Adæ imaginem gestans, peccati victricem reddidit: utque verbo dicam, criminibus omnibus obnoxios adoranda illa sua inclinatione liberavit, et ut sicut regnavit peccatum in morte, sic et gratia ejus regnet in nobis in vitam æternam ⁶⁰.

XIII. Sin autem aliquis contentioni studentium, ac dura cervicæ Judæorum, sermonem se confutaturum existimet, tanquam non verum, habetque aures audiendi, audiat recentiore suum interpretem Aquilam, sic fere Jeremiam Christianis patronum inducentem, cum ait: Creavit Dominus novum in femina ⁶¹; hæc autem creata est in plantationem salutis novæ, et non veteris. Atque hæc quidem Aquila. Septuaginta autem expositio sic rem declaravit: Creavit Dominus plantationem in

A salutem novam, in qua salute circuibunt homines. Vere et magnum omnemque magnificentiam superans veritatis mysterium, quod manifestatum est in carne ⁶², novamque salutem operatum est in medio terræ; in qua circuierunt homines relicta conversatione in paterno errore ⁶³, atque ad Deum vivum conversi. O res admirandas! O quanta Christianæ pietatis vis, ut et valde contentioni studentes ad se possit transferre! Hoc sane, hoc veteri illi Balaam legitur accidisse: qui ex profano vate in propheticum oraculum transmutatus est, sic ejus Deo immutante linguam, ut gentilibus veria prænuntiaret. Orietur enim, inquit, stella ex Jacob, et consurget vir de Israel, et percutiet duces Moab, vastabitque filios Ammon ⁶⁴. Et quid dico Balaam? Considera, quæso, dilecte, etiam in Græcia et apud barbaros prænuntiatam Christianæ fidei veritatem, ad eorum qui illam spernunt condemnationem. Aiunt enim cum pestis gravissima Græciæ incumberet universamque regionem consumeret, ac cives supplicationibus atque hostiis uberiores instarent, quibus falsa sua numina placanda existimarent: cum itaque non esset vox, aut ulla auditio, ut loquitur Scriptura ⁶⁵, consilium aliud ineunt haud sane absonum minusve prudens; ut nimirum pacis fœdera in ignotum Deum transferrent; ut qui esset quidem, sed quem indigni non nossent. Ubi autem quod consultum erat effectum est, secuta est et propitiatio, exterminatorem vivosque inter viam discernens. Quidnam vero tum fecisse aiunt? Nempe obsecratos eum quem frustra prius hostiis honorassent, responsum daret, quo aram ignoto Deo erectam ceu titulo exornarent. Hi porro Athenienses erant, viri in hoc toti hiantes, ut novi quidpiam aut dicerent, aut audirent. Hujus autem aræ mentio est in Actorum libro ⁶⁶. Interrogatui vero ita habet:

Propheta nobis, propheta, Titan Phæbe Apollo, Cujusnam domus ista erit?

Non sinente autem silere, quæ utrosque in hoc impellebat, divina virtute, illa sincere oraculo edit, quæ veritatis prophetis prædicatâ audisset, ita aiens:

Quæcunque veritati ac honestati congruunt, hæc agite:

Ego enim Deum supremum Regem trine unum edico;

Cujus Verbum incorruptum placidæ puellæ conceptum utero

Igniti teli instar medium transcurrens,

Universum Patri capiens dono offeret mundum.

Isthæc domus erit: Maria autem ei nomen existit.

Hæc plane, hæc Athenis lapideis tabulis ad sempiternam pro foribus insculpta memoriam. Sed et aliud his quæ dicta sunt adjungemus, Virgilius apud Romanos poetæ eruditi, viri haud obscuri, atque

⁴⁴ Psal. cvi, 8, 20. ⁴⁵ Psal. xxi, 24. ⁴⁶ Psal. xvii, 10. ⁴⁷ Psal. cxvii, 1. ⁴⁸ Hebr. i, 5. ⁴⁹ Psal. lxxv, 1-3. ⁵⁰ Psal. cix, 3. ⁵¹ Joan. i, 14. ⁵² Act. xvii, 24. ⁵³ Psal. lxxix, 2. ⁵⁴ Matth. xi, 27. ⁵⁵ Rom. ix, 5; Ephes. iv, 6. ⁵⁶ Apoc. xix, 14. ⁵⁷ I Tim. vi, 16. ⁵⁸ I Joan. iv, 12. ⁵⁹ Rom. v, 15. ⁶⁰ Ibid., 21. ⁶¹ Jerem. xxxi, 22. ⁶² I Tit. iii, 16. ⁶³ I Petr. i, 18. ⁶⁴ Num. xxiv, 17. ⁶⁵ III Reg. xviii, 26. ⁶⁶ Act. xvii, 25.

sapientiae laude exsortis. Nam et iste in libro A quem Idyllium scribit, ubi Sibyllae meminit, haec addit:

Jam nova progenies caelo demittitur alto (5).

Hem miraculum! « Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus ⁶⁶? » Nobis enim adversarios in nostra coegit castra; ac veritatem ex ejus inimiciis, armis instrui placuit. Confundator Nestorius, qui virgineum partum abolevit. Pudeat Arium, qui trinam unitatem divisit. Gratias autem Deo pro inenarrabili ejus dono, « qui de potestate tenebrarum nos transtulit in regnum Filii dilectionis suae ⁶⁷. Gratias Deo pro inenarrabili ejus dono ⁶⁸, qui vocavit nos vocatione sancta in acquisitionem gloriae ⁶⁹, » vitamque. Gratias Deo pro inenarrabili ejus dono, « qui benedixit nos in laudem gloriae gratiae suae, qua gratificavit nos in dilecto Filio suo ⁷⁰. » Gratias Deo pro inenarrabili

ejus dono, qui propter magnam dilectionem qua dilexit nos ⁷¹, Filium suum unigenitum miserit in mundum. Gratias Deo pro inenarrabili ejus dono, « qui eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecerit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso ⁷². » Accedamus, dilectissimi, ad amorem ejus qui dilexit nos. Cum tanta suscipiamus fide, quanta ille nobis illuxit humanitate. Spirituali gaudio ac ratione festum agamus diem. Multa ad pietatem libertate utamur. Libertissimi gloriemur in fidei confessione. De Christiana nos veritate jactemus. Spiritalem gloriationem celebremus. Choros qui sanctos deccant constituamus. Clamemus prophetae voce: « Cognoscite, gentes, et vincimini; exaudite usque ad extremum terrae. Qui praevaluistis, vincimini; nec verbum quodcumque locuti fueritis maneat in vobis, quia nobiscum Deus ⁷³. » Ipsi gloria in saecula saeculorum. Amen.

⁶⁶ Psal. cv, 2. ⁶⁷ Coloss. i, 13. ⁶⁸ II Cor. ix, 15. ⁶⁹ II Tim. i, 9; II Thess. ii, 15. ⁷⁰ Ezech. , 6. ⁷¹ Joan. iii, 16. ⁷² II Cor. v, 21. ⁷³ Isa. viii, 9, 10, sec. LXX.

(5) Virg., Eclog. iv, v. 7.

Catena Cramerii in Acta apostolica (Oxon. 1838) fragmenta tria sub Theodoti nomine exhibet quae hic sistimus.

II, 17. *Kai istai en tais doxhaiis hmerais, labei o theos, ekchō apō tou Pneumatōs mou epi nāsan sarka.*

Theodotou 'Aγούρας (1). 'Allā mēn ouk eipen idikōs tōn kaiρόn· ἤρκει γάρ ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια καὶ ἡ παρακολουθοῦσα θεία δύναμις δηλῶσαι τὸν σημαινόμενον καιρόν· δε δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐδείχθη, ὅ ἐπι τῶν Ἀποστόλων ὑπάρχων. ἀζικνωται ἔρα διὰ πάντων ἐκείνων εἶναι τὸν παρὰ τοῦ προφήτου εἰρημένον καιρόν· οὐ γὰρ δύνανται, κἀν ἀναισχυντῶσιν, ἀντειπεῖν τούτῳ οἱ Ἰουδαῖοι· οὐ γὰρ ἔχουσιν ἕτερον ἐπιδειξάι καιρόν παρ' ἐκείνων, ἐφ' ᾧ ταῦτα ἐξίβη.

III, 15, 16. *Tōn δὲ ἀρχηγῶν τῆς ζωῆς ἀπειτείνετε· ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν· οὐ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν· καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὄνοματος αὐτοῦ, τούτων ὃν θεωρεῖτε καὶ οἰδατε, ἐστερώσατε τὸ δόγμα αὐτοῦ.*

Theodotou ἐπισκόπου Ἀγούρας. Καὶ μὴν ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀρχηγός ἐστιν ἀθάνατος, ἀλλ' ἐνωθεὶς τῷ θνητῷ ἀπεκράνθη, φησὶν· ἡ γὰρ πρὸς θεὸν ἔνωσις οὐκ ἀφήσιν εἰς ἀνθρώπον μόνον περιγράφεσθαι τὰ παθήματα· διὰ τοῦτο δὴ τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ θεοῦ καλεῖ Ἰησοῦν· τὴν προσήγοριαν τὴν ἐκ τῆς Μαρίας

τεθεῖσαν τῷ βρέφει, ἐκείνου γεγονέναι δηλῶν καὶ τὸν αὐτὸν πάλιν ἀνθρώπον καλεῖ καὶ ἀρχηγὸν προσγορεύει ζωῆς τὸν αὐτὸν ποιητὴν τε ἑμοῦ τῶν ἀπάντων δεικνύς καὶ ἀνθρώπον θανάτου γευσάμενον.

XIII, 40. *Βλέπετε ὃν μὴ ἐπέβη τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς προφήταις, ἴδετε, οἱ καταφρονηταί, καὶ θαυμάσατε, καὶ ἀφανίσθητε δι' ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν.*

Theodotou Ἀγούρας. Ταῦτα μὲν προφανῶς δοκεῖ λέγειν ἱστορικῶς· ἡ δὲ τῶν ῥητῶν ἐννοία ἐστὶ τοιαύτη· Ἀπὸ τῆς τῶν κριτῶν ἀδικίας ἐπὶ καθολικῆν οἰκονομίαν ὁ προφήτης Ἀμβακούμ τὸν λόγον ἀπήγαγεν ὡς τῶν οὕτως ἐχόντων πραγμάτων θαυμαστῆς δομῆς ἐπιμέλειας, ἐκπλητούσης καὶ ἀφανιζούσης τοὺς καταφρονητάς· ποίαν δ' ἐν εἰκοίμην θαυμαστῆν ἐπιμέλειαν, ἣ τὴν διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας καὶ ἐπιδημίας γενομένην· ἐν ἣ προηγουμένως μὲν τοὺς χαλεποὺς ὄβριστάς τῆς ἡμετέρας φύσεως δαιμονίας ἠφάνισεν· ἐγαλίωσε δὲ καὶ τὴν ἀδικίαν, ὅπως πληρωθῆ τὸ ἐν Ψαλμοῖς εἰρημένον· « Ἀνάστηθι· Κύριε, μὴ κραταιούσῃς ἀνθρώπος, κριθήτωσαν· ἔθνη ἐνώπιόν σου· κατάστησον, Κύριε, νομοθέτην· ἐπ' αὐτούς· γνώτωσαν ἔθνη ὅτι ἀνθρώποι εἰσιν. »

(1) Θεωδῶρου cod., sed vid. Fabr. B. Gr. t. IX, p. 269.

PAULUS EMESEUS EPISCOPUS

NOTITIA.

(*Oriens Christianus*, studio et opera R. P. F. Michaelis Lequien. Paris 1740, tom. II, col. 840.

Ad Ephesinam synodum Paulus Emese cum accessisset, Joannem Antiochenum, suosque Orientales adversus Cyrillum Alexandrinum, et legitimum concilium secutus est. Post annum vero 432 Alexandriam ab Joanne ejusque synodo missus, pacis Ecclesiarum sequester fuit, quem dignis acclamationibus in Ecclesia cum de fide perorasset, Alexandrina plebs prosecuta est.

PAULI EMESENI

LIBELLUS

Cyrillo Alexandrino oblatus Orientalium fidei confessionem continens.

Est Cyrilli epist. 36 (ol. 33). Vide supra, col. 166.

PAULI EMESENI

HOMILIÆ.

(Lambe, *Concil.*, tom. III, p. 1093 sqq.)

A.

Ὁμιλία Παύλου ἐπισκόπου Ἐμεσίης, λεχθεῖσα κατ' ἑορταστικὴν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας, καθήμενον τοῦ μακαρίου Κυρίλλου, εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ δεῖ Θεοτόκος ἡ ἅγια Παρθένος Μαρία· καὶ δεῖ οὐ δύο υἱοὺς λέγομεν, ἀλλ' ἓνα Υἱὸν καὶ Κύριον τὸν Χριστόν· καὶ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἐγκώμιον.

Ἐδκαιρον σημερον της ὑμετέραν παρακαλεσαι εὐλόγειαν, ἱερὸν τινα χορὸν ἅμα ἡμῖν συστήσασθαι, καὶ μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἀναβοῆσαι· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. » Σήμερον γὰρ ἡμῖν παιδίων ἐγεννήθη,

¹ Luc. II, 14.

² γένων.

(1) Est dies 25 Decembris.

I.

Homilia Pauli episcopi Emeseni, habita vicesimo nono die mensis Chasac (1), in magna Alexandria ecclesia, praesente beato Cyrillo, de nativitate Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, et quod beata Virgo Maria sit Dei genitrix, et quod non duos, sed unum Filium et Dominum Christum dicamus: et laus archiepiscopi Cyrilli.

Opportunum est hodierno die vestram pietatem hortari, ut sacrum quemdam nobiscum chorum constituatis, unaque cum sanctis angelis exclamemus: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, in hominibus bona voluntas. » Nam hodie puerulus

Variae lectioes codicis Segueriani.

NOTÆ.

nobis natus est, in quo universa visibilis invisibilisque creatura solidam salutis spem obtinet. Hodie supernaturale puerperium editur, et Virginis nuptiarum expertis solvitur partus. O rem admirandam! Parit Virgo, et manet virgo: sit mater, neque omnia tamen, quae matres solent, experitur. Peperit enim ut matribus mos est, virgo tamen remansit praeter mulierum parturientium legem. Hoc miraculum olim propheta Isaias praevidens exclamabat: « Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel ¹. » Quod evangelista exponens, idem sonare docuit, quod, *Nobiscum Deus* ². Parit itaque Dei genitrix Maria Emmanuelem.

Populus acclamavit: Ecce fides haec est, Dei hoc donum est, orthodoxe Cyrille: istud audire quarebamus. Qui ita non loquitur, anathema sit. Prosecutus est episcopus Paulus:

Qui ita non dicit, intelligit, ac sentit, anathema sit ab Ecclesia. Peperit proinde nobis Deipara Maria Emmanuelem: Emmanuelem autem, hoc est, Deum hominem factum. Nam Deus Verbum, qui ante saecula arcano ineffabilique modo ex Patre genitus est novissimis temporibus natus est ex muliere ³. Natura namque nostra perfecte assumpta, humanitateque ex prima conceptione sibi conjuncta, ac nostro corpore sibi in templum fabrefacto, ex Deipara Virgine Deus perfectus, et homo itidem perfectus prodit. Nam duarum naturarum perfectarum concursus, humanae scilicet et divinae, unum nobis constituit Filium, unum Christum, unum Dominum.

Populus acclamavit: Bene venisti, orthodoxe episcopo: dignus diguo conjungitur. Dicunt Christiani: Hoc Dei donum est, orthodoxe Cyrille. Episcopus Paulus subjunxit:

Noram et ego, dilectissimi, quod ad orthodoxum Patrem venirem. Neque enim nos quaternitatem adoramus, sed Trinitatem, Patrem videlicet, et Filium, et Spiritum sanctum. Qui vero dicunt duos esse filios, eos anathematizamus, et e sacris Ecclesiae septis explodimus. Non igitur duos filios asserimus, neque merum hominem Emmanuelem, qui ex Deipara Virgine natus est; neque gratiam, veluti prophetam aut justum aliquem, plus aliis consecutum. « In ipso enim complacuit omnem divinitatis plenitudinem inhabitare corporaliter ⁴, » hoc est, veluti in proprio corpore; siquidem corpus nostrum sibi proprium fecit. Super hanc fidem, super hanc petram a Domino Deo posita sunt Ecclesiae fundamenta. Cum igitur Christus Dominus proficisceretur Hierosolytam, interrogabat discipulos suos, dicens: « Quem me dicunt homines esse Filium hominis? » apostoli dixerunt: « Alii quidem

A ἐφ' ᾧ πάσα ἡ δρωμένη καὶ ἀόρατος κτίσις βαβαίας τὰς μάκιδας τῆς σωτηρίας κέκτηται. Σήμερον ἡ ὑπαρφυῆς λύεται λοχία, καὶ τῆς ἀπειρογάμου Παρθένου λύονται αἱ ᾠδίνες. Ὁ τοῦ θαύματος! Τίττει ἡ Παρθένος, καὶ μὴ παρθένος γίνεται μήτηρ, καὶ οὐ πάντα τὰ μητρὸς ἀκριδῶς ὑπομένει. Ἐτεκε ἂ μὲν γὰρ ὡς νόμος γυναίξιν ἡ Παρθένος, ἔμεινε δὲ παρθένος, ὡς οὐ νόμος ταῖς τιχοῦσαις γυναίξιν. Ἄνωθεν προορώμενος ὁ προφήτης Ἡσαίας τὸ θαῦμα, ἐβόα: « Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. » Τοῦτο διασαφῶν ὁ εὐαγγελιστὴς εἶπεν ἐρμηνεύμενον. *Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός*. Τίττει οὖν ἡ Θεοτόκος Μαρία τὸν Ἐμμανουήλ.

Ἐβόησαν ὁ λαός: Ἡ πίστις ἰδοὺ αὕτη ἐστὶ Θεοῦ δῶρον, Κύριλλε ὀρθόδοξε: τοῦτο ἀκούσαι ἐζητοῦμεν. Ὁ τοῦτο μὴ λέγων, ἀνάθεμα ἔστω. Λοιπὸν εἶπεν ὁ ἐπίσκοπος Παῦλος:

Ὁ τοῦτο μὴ λέγων, καὶ νοῦν, καὶ φρονῶν, ἀνάθεμα ἔστω ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐτεκεν οὖν ἡμῖν ἡ Θεοτόκος Μαρία τὸν Ἐμμανουήλ. Ἐμμανουήλ δὲ, Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα. Ὁ γὰρ πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ Πατρὸς ἀρρήτως καὶ ἀνεκφράστως γεννηθεὶς Θεὸς Λόγος, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τίττειται ἐκ γυναίκος. Τὴν γὰρ ἡμετέραν τελείως ἀνεληφῶς φύσιν, καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἐκ πρώτης συλλήψεως οὐκ ἴσως ἑαυτῶ, καὶ τὸ ἡμέτερον σῶμα ναὴν ἑαυτῶ κατασκευασάμενος, προῆλθεν ἐκ τῆς Θεοτόκου Θεὸς τέλειος, καὶ ἀνθρώπος τέλειος ὁ αὐτός. Δύο γὰρ φύσεων τελείων συνδρομή, θεότητος, φημί, καὶ ἀνθρωπότητος, τὸν ἕνα ἡμῖν ἀπετέλεισεν Ἰῶν, τὸν ἕνα Χριστόν, τὸν ἕνα Κύριον.

Ὁ λαὸς ἐβόησε: Καλῶς ἦλθε, ὀρθόδοξε ἐπίσκοπε: ὁ ἄξιος τῷ ἄξιῳ. Χριστιανοὶ λέγουσι: Θεοῦ δῶρον, Κύριλλε ὀρθόδοξε. Ὁ ἐπίσκοπος Παῦλος εἶπεν:

Ἦδειν ἀγάθῳ, ἀγαπητοί, ὡς πρὸς ὀρθόδοξον ἀρικήμην Πατέρα. Διὰ τοῦτο Τριάδα, οὐ τετράδα προσευνοῦμεν, Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον. Ἀναθεματίζομεν δὲ τοὺς λέγοντας δύο υἱούς, καὶ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐκβάλλομεν περιβάλων. Οὕτω οὖν δύο υἱούς λέγομεν, οὕτω ψιλὸν ἀνθρώπιν τὸν Ἐμμανουήλ, τὸν ἐκ τῆς Θεοτόκου γεννηθέντα, οὕτω χάριτος ἡξιωμένον, ὡς προφήτην, ἢ ὡς δικαίον, πλεόν τῶν ἄλλων. « Ἐν αὐτῷ γὰρ ἠδύοκῆσε κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, » τοῦτέστιν, ὡς ἐν ἰδίῳ σώματι: τὸ γὰρ ἡμέτερον, ἴδιον ἐποίησατο σῶμα. Ἐπὶ ταύτῃ τῇ πίστει τεθεμαλλῶνται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ: ἐπὶ ταύτῃ τῇ προσδοκίᾳ, ἐπὶ ταύτῃ τῆς πέτρας ἔθετο τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας ὁ Δεσπότης Θεός. Ὅτε οὖν ἦλθεν ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἠρώτα τοὺς μαθητάς, λέγων: « Τίνα με λέγουσιν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Ἀλέγουσιν οἱ

¹ Isa. vii, 14. ² Matth. i, 23. ³ Galat. iv, 4. ⁴ Coloss. ii, 9.

Variae lectiones codicis Segneriani.

^b ἔτεκε. ^c αὕτη. ^d ἔστω. ^e ἀνθρώπινον. ^f ἐπὶ τῆς. ^g ὅταν ᾖ ὁ δεσπότης πρὸς τὰ.

ἀπόστολοι· « Οἱ μὲν Ἴλῳν, ἑτέροι δὲ Ἰερεμίαν, ἢ ἓνα τῶν προφητῶν. Καὶ λέγει· Ὑμεῖς ὅταν τοῦτέστιν, ἢ ἐμὴ ἐκλογῆ, τὰς διαφουσιμίας λέγετε δόξας, οἷοι μὲν Ἴλῳν λέγον, ἑτέροι δὲ Ἰερεμίαν, ἢ ἓνα τῶν προφητῶν· ὁμοίως δὲ, οἱ παρακολουθήσαντές μοι τρία ἔτη, καὶ ἰδόντες μου τὴν δύναμιν, καὶ τὰ τεράστια, καὶ θαυμάσιμα ἐπὶ θαλάσσης περιπατοῦντα, οἱ τραπεζῶν μοι κοινωνήσαντες, « τίνα με λέγετε; » Εὐθύως ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων, τὸ στόμα τῶν μαθητῶν, ὁ Πέτρος· « Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· » σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ἡ διττὴ φύσις, ὁ ἐνανθρωπήσας· « Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς· » καὶ οὐκ εἶπεν, Οἱ υἱοὶ ἢ, ἀλλ' « ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· » ἐπίγνω καὶ τὸ μοναδικὸν πρόσωπον. Παρακαλῶμεν οὖν τὸν Πατέρα, τὴν συνήθη παραθεῖναι ἡμῖν τράπεζαν, καὶ τὰ πολυτελῆ καὶ ποικίλα τοῦ Πνεύματος ὄψα· στεφανῶσαι τὸν κρατῆρα τῆς διδασκαλίας· καὶ μεθύσαι ἡμᾶς μέθην, σωφροσύνης μητέρα. Εἰπαμεν, Ἐξεγέρθητι, ὦ Πάτερ, « ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου· ἐξεγέρθητι ψαλτήριον, καὶ κιθάρα τοῦ ἁγίου Πνεύματος. » Ὡς ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

B.

Τοῦ αὐτοῦ ἑμίλλια, λεγθεῖσα ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρῶν, Τίτῳ ἕκτη καὶ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου, καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύριλλον ἐγκώμιον.

Πρώην πρὸς τὴν ὁμιλίαν ἀγωνιστικώτερον διαλεγόμενοι ἀγάπην, πέρας ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ οὐκ ἰσχύσαμεν· στενοχωρία δὲ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν ἐξῴσεν ἡμᾶς τῶν σκαμμάτων. Φέρε οὖν αὐθις ἀποδυσάμενοι ἰ, τῶν αὐτῶν ἀψήμηθα παλαίσματα. Ὁ δὲ γενναῖος οὗτος πατήρ ἰ καὶ παιδοτριβὴς ὅπερ ποτὲ ἰ ἐποίησεν, καὶ αὐθις ποιεῖτω· κρινέτω τὰ παλαίσματα. Καὶ γὰρ τότε γεγανυμένῳ ἰ τῷ προσώπῳ, καὶ φαιδρῷ τῷ μειδιήματι ἐδείκνυτο χαίρων τοῖς ἀγῶσι τοῦ παιδός· καὶ θαλλοῦ δίκην τὴν δεξιὰν ἡμῖν ἐπισείων, ὄηλος ἦν ἡμῖν τιθέμενος, καὶ ἐπιθυμῶν τὸν παῖδα ἀναβρῆθῆναι, καὶ στεφανίτην καὶ νικητὴν ἀναδειχθῆναι.

Ὁ λαὸς ἐβόησε· Θεοῦ δῶρον Κύριλλος ἰ, ὁλος ἐποίησας ὡς σεαυτὸν. Ὁ ἀξιὸς τῷ ἀξίῳ. Ὁ λαὸς εἶπε ἰ, τῶν ἐπισκόπων τὸν πατέρα, Κύριε, σῶσον. Καλῶς ἦλθες, ἐπίσκοπε ὀρθόδοξε, τῆς οἰκουμένης παιδευστά. Ὁ πιστεύων οὕτω, φιλεῖται· μεγάλου διδασκάλου μέγας ὁ ἐπαινέτης. Ὁ ἐπίσκοπος Παῦλος εἶπεν·

Ἐπανάλωμεν οὖν ἐπὶ τὴν Θεοτόκον Μαρίαν, καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα Ἐμμανουήλ, τὸν Θεὸν τὸν ἐνανθρωπήσαντα. Ἐτεκε γὰρ ἡμῖν ἡ Παρθένος τὸν Ἐμμανουήλ, κατὰ μὲν τὴν θεότηα τῷ Πατρὶ ὁμοού-

ἰ Matth. xvi, 13-15. ἰ ibid. 16 ἰ Psal. lvi, 9.

Variae lectiones codicis Segueriani.

ἰ λέγει αὐτοῖς· ὁμοίως δὲ ἰ υἱός. ἰ ἀποστάμενοι. ἰ ἀντὶ. ἰ τότε ἰ γεγανυμένῳ. ἰ Κύριλλε. ἰ λαὸς σου εἶρηκε. ἰ μεγάλη διδασκαλίαι, μέγας.

NOTÆ.

(1) Apud nos est prima Januarii.

Eliam, alii vero Jereniam, aut unum ex prophetis. Et dixit illis: Vos autem ἰ, hoc est, qui a me electi estis, falsas dicitis opiniones, quod alii quidem Eliam dicant, alii Jeremiam, aut unum ex prophetis. Vos autem, qui me tres jam annos secuti estis, quique meam virtutem et prodigia vidistis, et me super mare ambulantem spectastis, et in eadem mensa mecum communicastis, « quem me esse dicitis? » Mox Petrus apostolorum vertex, et os discipulorum respondit: « Tu es Christus Filius Dei vivi? » Tu es Christus natura constans gemina, utpote homo factus. « Tu es Christus. » Non dixit autem, Filii; sed, « Filius Dei vivi. » Agnovit enim personæ unitatem. Rogemus itaque hunc Patrem, ut solitam nobis mensam apponet, pretiosaque ac varia Spiritus sancti obsonia, doctrinæ craterem coronet, nec non ut nos illa ebrietate, quæ sobrietatis est mater, inebriet. Dicamus: Exsurge, o Pater, « exsurge, gloria mea; exsurge, psalterium, et Spiritus sancti cithara ἰ. » Cui gloria et imperium in sæculorum sæcula. Amen.

II.

Ejusdem Pauli homilia in magna Alexandria ecclesia, Tibi sexta die (1), in Christi Domini et Salvatoris nostri natiuitatem, et in Cyrilli archiepiscopi laudem dicta.

Nuper apud dilectionem vestram enixius disserentes, finem sermoni imponere non valuimus, sed propter fratrum nostrorum frequentiam, certaminis locum deserere compulsi sumus. Sed age, rursus exuti, idem certamen denuo tentemus. Strenuus autem hic Pater, et palæstræ hujus magister, quod tum faciebat, etiam nunc faciat; judicet de certaminibus. Tunc enim alacri vultu, blandaque arriatione pueri certamine se oblectari declarabat, dexteramque veluti oliuæ ramum obtendens, se a nobis stare significabat, puerumque suum præconio laudari, coronaque redimiri, ac victorem declarari se cupere demonstrabat.

Populus acclamavit: Hoc Dei donum est, Cyrille; omnes reddidisti tui similes: dignus digno conjungitur. Populus tuus dixit: Episcoporum patrem conserva, Domine: bene venisti, episcopo orthodoxe, orbis terrarum doctor. Qui sic credit, diligitur, magni doctoris magnus laudator. Episcopus Paulus dixit:

Redeamus itaque ad Deiparam Mariam, et Emmanuelem, qui ex ea natus est, nempe ad Deum hominem factum. Virgo enim [Maria igitur] Emmanuelem nobis peperit, secundum divinam qui-

dem naturam Patri consubstantialem, secundum A humanam vero eundem nobis consubstantialem. Nam quomodo alias virga de radice Jesse dici posset? quomodo de semine Abraham? quomodo filius David? quomodo intelligeretur illud: «Ex quibus Christus secundum carnem qui est super omnia Deus?». Et illud rursus beati Pauli quomodo interpretabimur: «De Filio suo, qui factus est ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri?». Peperit itaque sacra Virgo [sancta Maria] Emmanuelem, Patri quidem, ut modo diximus, secundum divinitatem, nobis vero secundum humanitatem consubstantialem: eundem secundum divinam naturam impatibilem, secundum humanam patibilem. Nam etsi Deus Verbum proprii corporis passiones sibi appropriet, easque ad seipsum referat, ipse tamen semper intra impassibilitatis suæ terminos perseverat. Et quamvis ipsum dicere audias: «Dorsum meum dedi ad flagella, genas meas ad alapas; faciem autem meam non averti a confusione sputorum?»; nihil tamen in propria natura perpassum arbitraris, sed potius sui corporis flagella sibi appropriasse cogites. Nam Deus Verbum permansit impatibile. Sed obficient hic forte nobis, qui divinis Scripturis, rectæque doctrinæ obniti consueverunt: Si Deus Verbum impatibile est, quomodo factum caro est? Audi, dilecte. «Verbum caro factum est?», non in carnem demutatam. Neque enim Deus Verbum in carnem versus est; neque assumpta caro in assumptis naturam transmutata est. Quid ergo sibi vult: «Verbum caro factum est?». Aliud nihil, quam Verbum carnem assumpsit; et carnem quidem non solam, sed cum rationali et intelligente anima conjunctam, quæ duo naturam humanam perfecte absolvunt. Ad hunc modum Verbum caro factum est. Optarem magniloquentissimi Joannis sensum vos intelligere, quo propositæ sententiæ vim perciperetis. Joannes theologus, tonitruum filius¹⁰, qui super Dominicum pectus recumbere meruit¹¹, indeque nobis sublimiora divinioremque dogmata hausit, cum eximiam Dei erga nos benignitatem commendare vellet, ac primo quidem diviniorem illa præmisisset, nempe hæc: «In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est?»; ubi ostendit illum Patri esse coeternum (siquidem nihil eo antiquius comperimus, quod in principio esse perhibetur). Nam etsi cogitatione ad anteriora recurras, semper tamen præcedet ipsum erat. Ipsius enim erat nullus

σιον, κατά δὲ τὴν ἀνθρωπότητα τὸν αὐτὸν ἦμας ὁμοούσιον, Ἐπεὶ πῶς ἂν λεγθεῖη ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί; πῶς δὲ σπέρματος Ἀβραάμ; πῶς δὲ υἱὸς Δαυὶδ; Πῶς δ' ἂν νοηθεῖη τό· «Ἐξ αὐτῶν κατὰ σάρκα Χριστός, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός;»; τὸ δὲ τοῦ Θεοπαισίου Παύλου πῶς ἂν ἐκλάβωμεν· «Περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα, τοῦ ὀρισθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ Πνεῦμα ἁγιοσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ Ἕ ημῶν; Ἔτεκεν οὖν ἡ ἁγία Μαρία τὸν Ἐμμανουήλ, κατὰ μὲν τὴν θεότητα, καθὰ προειρήκαμεν, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα ἡμῖν ὁμοούσιον· κατὰ μὲν τὴν θεότητα, ἀπαθὴ, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα, παθητὸν· εἰ γὰρ καὶ οικειοῦται τοῦ ἰδίου σώματος τὰ πάθη ὁ Θεὸς Ἁ λόγος, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀναφέρει, ἀλλὰ γε μεμνήσκην αὐτὸς ἐν τοῖς τῆς ἀκαθαρσίας ὅροις. Ἐὰν ἀκούσης αὐτοῦ λέγοντος· «Ἔδωκα τὸν νῶτόν μου εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ρακίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυσιμάτων·» μὴδὲν αὐτὸν παρορθῆναι εἰς τὴν ἰδίαν φύσιν ὑπολάβῃς· οικειώσασθαι δὲ μᾶλλον τοῦ ἰδίου σώματος τὰς μάστιγας· ὁ γὰρ Θεὸς Ἁ λόγος μεμνήσκην ἀπαθῆς. Οἱ δὲ ἀντιταττόμενοι ταῖς θείαις Γραφαῖς καὶ ταῖς ὁρθαῖς δόξαις, ἐρούσιν ἡμῖν· Ἐὶ ἀπαθῆς ὁ Θεὸς Ἁ λόγος, καὶ ἄτρεπτος, καὶ ἀναλλοίωτος, πῶς ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο; Ἄκουε ἀγαπητέ· Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ὁ οὐ μετατεπιτωκὴς εἰς σάρκα· οὔτε γὰρ ὁ Θεὸς Ἁ λόγος μετατεπιτωκῶν εἰς σάρκα, οὔτε ἀναληφθεῖσα σὰρξ ἐχώρησεν εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνευληφτότος. Τί οὖν ἐστίν, Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο; Τουτέστι, σάρκα ἔλαβε, καὶ σάρκα οὐ ψιλὴν, ἀλλὰ τὴν μετὰ ψυχῆς λογικῆς καὶ νοεῶς, ὅπερ ἐστὶ τελεία ἡ ἡμετέρα φύσις. Οὕτως ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Ἐβουλόμην δὲ ὑμᾶς καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ μεγαλοφωνοτάτου Ἰωάννου γνῶναι, ἵνα εἰδῆτε τοῦ προειρημένου τὴν δύναμιν. Ὁ θεολόγος Ἰωάννης, ὁ τῆς βροντῆς υἱός, ὁ καταξιωθεὶς ἐπὶ τοῦ Δεσποτικοῦ στήθεος ἀνακλιθῆναι, κάκειθεν ἡμῖν τὰ ὑψηλότερα καὶ θεϊότερα ἄρυσάμενος δόγματα, βούλεται παραστήσαι τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ Θεοῦ κερὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίαν· καὶ πρῶτον εἰρηκῶς τὰ θεϊότερα· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος· οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν· ὅτε ἕδειξεν αὐτὸν συναΐδον τῷ Πατρὶ. Τοῦ γὰρ ἐν ἀρχῇ οὐδὲν πρεσβύτερον εὐρίσκομεν· καὶ ἀναδράμης τῆ διανοίᾳ προλαμβάνει σε τὸ, ἦν, τοῦ γὰρ ἦν οὐδὲν τέρας εὐρίσκεται· ὅτι ταῦτα εἰρηκα, καὶ ἕδειξε συναΐδον τῷ Πατρὶ, καὶ ὁμοουσιον τῶν πάντων, τότε ἐπάγει· Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ὁ μονουχι λέγων, ὅτι Ὁ συναΐδιος τῷ Πατρὶ, καὶ τῶν πάντων Κύριος καὶ δημιουργός, τοσοῦτον ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς

¹⁰ Isa. xi. 1. ¹¹ Hebr. ii. 16. ¹² Matth. i. 1. ¹³ Rom. ix. 5. ¹⁴ Rom. i. 3. 4. ¹⁵ Isa. l. 6. ¹⁶ Joan. i. 14. ¹⁷ Marc. iii. 17. ¹⁸ Joan. xiii. 23. ¹⁹ Joan. i. 1-3

Variae lectiones codicis Seguleriani.

ἢ κυρίου. ἢ Θεοῦ. ἢ κατὰ κλιθῆναι. ἢ Οὕτως.

καὶ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ὥστε σὰρξ ἐγένετο, ἵνα ἀπὸ τοῦ εὐταλαστέρου τῆς φύσεως ἡμῶν μέρους τοὺς υπερβάλλοντας τοῦ Θεοῦ οἰκτιρμοὺς παρὶ ἡμᾶς δείξῃ. « Ὁ Λόγος οὖν, φησὶ, σὰρξ ἐγένετο. » Καὶ οὐκ ἴσθη μέχρι τούτου, ἀλλ' ἐπήγαγε· « Καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· » τὸ δὲ δεύτερον, τοῦ πρώτου ἐρμηνεία ἐστὶ. Τί ἐστίν, « Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο; » Ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, τούτεστιν, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φύσει. Ὅρα καὶ τὸν Ἰωάννην δύο φύσεις κηρύττοντα, καὶ ἕνα Υἱόν. Ἐτερον σκηνῆ, καὶ ἕτερον τὸ σκηνοῦν· ἕτερον ναὸς, καὶ ἕτερον ὁ ἐνοικῶν Θεός. Πρόσχε τῷ λεγομένῳ. Οὐκ εἶπον ἄ, ἕτερος καὶ ἕτερος, ὡς ἐπὶ δύο προσώπων, ἢ δύο Χριστῶν, ἢ δύο υἱῶν· ἀλλ' ἕτερον καὶ ἕτερον, ὡς ἐπὶ δύο φύσεων. Ὅτι οὖν εἶπεν· « Ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, » καὶ ἐκήρυξε τὰς δύο φύσεις, τότε ἐπήγαγε· « Καὶ ἰδουσαίμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς. » Οὐκ εἶπε, δύο υἱῶν, ἀλλὰ, Μονογενοῦς. Ἡσαίας οὖν κηρύσσει τὸν Ἐμμανουήλ, τούτεστι Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα. Πέτρος δὲ λέγει· « Ἐγὼ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζώντος; » τὴν διττὴν φύσιν, καὶ τὸ μοναδικὸν πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ. Ὁ Θεολόγος Ἰωάννης λέγει· « Καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, » δύο φύσεις, καὶ τοῦ Μονογενοῦς τὸ ἐν πρόσωπον. etiam quasi Unigeniti¹⁰. Non dixit: duorum filiorum, sed Unigeniti. Isaias igitur Emmanuelem, hoc est, Deum humanatum¹¹; Petrus autem dicit: « Tu es Christus Filius Dei vivi¹², » naturæ dualitatem, personæ autem unitatem exprimens. Joannes vero theologus ait: « Et habitavit in nobis; » duas naturas, et unam Unigeniti personam subindicans.

Ἐμεῖς δὲ ὁ Θεὸς Λόγος ἀπαθής. Πάλιν γὰρ ἐπ' ἐκεῖνο ἔρχομαι· πρόσχε τῷ λεγομένῳ. Καὶ τῶν μὲν θειοτέρων μετεδώκε τῇ ἀνειλημμένῃ φύσει, τῶν δὲ τῆς ἀνθρωπότητος οὐδενὸς μετέλαβε. Περιπάτησεν ἐπὶ θαλάσσης, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἰδίου σώματος. Ἐπειτίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἰδίου σώματος. Ἀπήντησεν αὐτῷ λεπρός, λέγων· « Κύριε, ἐάν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι. » λέγει· « Θέλω· καθάρησθε. » καὶ ἤψατο αὐτοῦ τὸ σῶμα τὸ Ἀσποτικόν, καὶ ἰδραπέτευσε τὸ νόσημα· ἀπεξύσθη ἡ λέπρα. Ἐθράψε πεντακισχιλίους ἐκ πάντεσσι κρωίων, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἡμετέρου σώματος· λαβὼν γὰρ τὸ χάριστησε τῷ Πατρὶ, καὶ κλάσας ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ πλήθει· καὶ ἐπερίσσευσεν δώδεκα κόφινος κλασμάτων. Μόνου Θεοῦ ἐστὶν ἀφίεσαι ἁμαρτίας· πάλιν λέγει· « Ἴνα εἰδῆτε, οὗτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφίεσαι ἁμαρτίας. » Πάλιν λέγει· « Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. » Ὅρα, πῶς τῶν θειοτέρων μετέδωκεν; Ὅταν δὲ ἴδῃς αὐτὸν πεινῶντα, καὶ διψῶντα, κοπιῶντα, καὶ ἰδρῶντα, παραδιδόμενον Πιλάτῳ, ἀγρόμενον καὶ περιαγόμενον χειρὶ θημιῶν, ἀγωνιῶντα, εὐχόμενον· « Ἐλωί· Ἐλωί, λαμβὰ σαβαθανί; » τούτεστι, Θεέ· μου, Θεέ· μου, ἵνα τί με ἀγκατέλιπες; » καὶ πάλιν· « Εἰ δυνατόν, Πά-

invenitur terminus : cum, inquam, hæc præmississet, Patrique coeternum, et omnium opificem ostendisset, tandem subjungit : « Et Verbum caro factum est ; » tantum non istud dicens : Qui Patri coeternus, rerumque omnium conditor ac Dominus existit, adeo propter nostram salutem semetipsum villiori naturæ nostræ portione excellentes illas Dei erga nos miserationes patefaceret. Ait ergo : « Et Verbum caro factum est. » Verum hucusque progressus, non constitit. Addit enim : « Et habitavit in nobis. » Posterius prioris explanatio est. Nam quid est, « Verbum caro factum est, » nisi quod habitavit in nobis, hoc est in nostra natura? Adverte etiam Joannem duas naturas prædicare, unum autem Filium. Aliud est enim habitaculum, et aliud quod inhabitat : aliud templum, et aliud Deus qui in templo degit. Attende quid dicatur. Non dixit, *alius et alius*, veluti de duabus personis, aut duobus Christis, aut duobus filiis ; sed, *aliud et aliud*, tanquam de duabus naturis. Postquam ergo dixit : « Et habitavit in nobis, » duasque naturas prædicavit, mox adjunxit : « Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti¹⁰. Non dixit : *duorum filiorum*, sed *Unigeniti*. Isaias igitur Emmanuelem, hoc est, Deum humanatum¹¹ ; Petrus autem dicit : « Tu es Christus Filius Dei vivi¹², » naturæ dualitatem, personæ autem unitatem exprimens. Joannes vero theologus ait : « Et habitavit in nobis ; » duas naturas, et unam Unigeniti personam subindicans.

Mansit autem Deus Verbum impatibilis : nam hæc iterum regredimur. Adverte quid dicatur. Diviniora quidem assumptæ naturæ communicavit ; verum eorum quæ humanæ sunt naturæ, nihil in se transtulit. Ambulavit super maria¹³, sed id non absque proprio corpore. Increpavit mare et ventos¹⁴, sed per proprium corpus. Occurrit illi leprosus, dicens : « Domine, si vis, potes me mundare ; » dicit ei : Volo ; mundare¹⁵. » Et tetigit illum corpus Dominicum, et fugatus est morbus, lepraque decessit. Pavit quinque millia hominum quinque panibus¹⁶, sed per nostrum corpus. Nam, accepto pane, gratias egit Patri, et fregit, deditque discipulis suis, discipuli autem turbæ. Et superfuerunt duodecim cophini fragmentorum. Solius Dei est peccata dimittere ; dicit autem : « Ut sciatis quia Filius hominis habet potestatem dimittendi peccata¹⁷. » Rursus dicit : « Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de coelo, Filius hominis, qui est in caelo¹⁸. » Cernis quomodo diviniora communicavit? Cum autem vides illum esurientem, sitientem¹⁹, defatigatum²⁰, sudantem²¹, Pilato traditum, lictorum manibus ductum circumactumque, agonizantem²², orantem : « Eloi, Eloi, lammah sabachthani ; hoc est : Deus meus, Deus meus, utquid dereliquisti me²³? » clamantem rursus : « Pater, si

¹⁰ Philipp. ii, 6. ¹¹ Joan. i, 14. ¹² Isa. vii, 14. ¹³ Matth. xvi, 16. ¹⁴ Matth. xiv, 25. ¹⁵ Marc. iv, 59. ¹⁶ Matth. viii, 5. ¹⁷ Joan. vi, 5 seqq. ¹⁸ Marc. ii, 10. ¹⁹ Joan. iii, 13. ²⁰ Matth. iv, 2. ²¹ Joan. iv, 6. ²² Luc. xii, 44. ²³ Joan. xviii, 29; xix, 1 seqq. ²⁴ Marc. xv, 34.

possibile est, transeat a me calix iste; verumtamen non quod ego volo, sed quod tu ²⁴: cum vides in crucem actum, clavis manus et pedes illius fixos, latusque confossum; tum cogita Deum Verbum permansisse impatibile; hæc autem omnia, quæ suo illata sunt corpori, sibi appropriasse. Ut autem ostenderet, quod ne passionis quidem tempore a proprio recessisset templo, quando Judæi hæc tragica contra Dominum agebant, tanquam Deus compressit solis radios, diffudit tenebras per terrarum orbem, discidit templi velum, dirupit petras, excitavit mortuos ²⁵. Hæc omnia operatus est, ut intelligeres adfuisse illum patienti, et ejusmodi passionis sibi appropriasse, sed ipsum impatibilem omnia hæc perfecisse.

Quæ vestra sunt vobis apposimus, hæc enim est Patris vestri doctrina, hic thesaurus est vobis avitus, hæc beati Athanasii sunt dogmata, hæc magni Theophili est doctrina, columnarum orthodoxæ doctrinæ. Sed quoniam patienter nostram tulistis balbutiem, expectate nunc Patris sapientiam: audistis calamum pastorem, audite nunc et tubam clare personantem.

Populus dixit: Fili Athanasii et Theophili, Cyrilli sapientiam audiamus..... episcopus Paulus dixit:

Quæ nostras quidem orthodoxorum mentes exsuscitat, hostium vero Ecclesiæ acies prosternit. Deo itaque gloriam reddamus nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen (1).

HI.

Pauli episcopi Emesæ homilia dicta Alexandria, de pace.

Benedictus sit Deus, quod ego nunc primum ad vos loquens per pacis appellationem, pietatem vestram salutare dignus habitus sum; qui pacem partim dederim, et pacem vicissim acceperim; pacem omnium bonorum causam; pacem amabilem et Deo charam; quam orbi terrarum per Spiritum sanctum largitus est Dominus Christus. Ipei gloria una et Patri, cum sancto Spiritu, in sæcula. Amen.

²⁴ Matth. xxvi, 39. ²⁵ Matth. xxvii, 51-53

Varis lectiones codicis Segueriani.

²⁴ ετι νυν. ²⁵ κατηξιωθη.

NOTE.

(1) Cyrilli homilia *De Paulo qui ante ausseruerat*, exstat supra col. 990.

(2) Hoc fragmentum edidit Cotelerius in *Monumentis Ecclesiæ Græcæ*, t. I, p. 248.

Α τρ. παρελθτω απ' εμου το ποτηριον τουτο κλην ουχ ως εγω θελω, αλλ' ως συ. » Όταν Ιησους αυτων ανασκευαζομενος· όταν Ιησους ηλους επι των χειρων και των ποδων, και κεκνητημον την πλευραν, τότε νκει, ετι ο Θεος Λόγος απαθης μεμένηκει, ταυτα δε πάντα οικειουται τα γινόμενα εις το Ιδιον αυτου σωμα. Ίνα δε δελξη, ετι ουτε εν τω καιρω του πάθους απέστη του Ιδιου ναου, ετε και οι Ιουδαιοι ταυτα εδραματούργουν κατά του Δεσπότου, απέθεσαν ως Θεος; ακτινα ηλιακην. Σκότον κατέχει του κόσμου· Ισχισε το καταπέτασμα του ναου. Πέτρας διέρρηξεν· νικηρους ηγειρε. Ταυτα πάντα ειργάσατο, ίνα γνη, ετι συνην τω πάσχοντι, και τα μὲν πάθη ψακειουτα, αυτος δε θπαθης άπαντα ειργάζετο.

B Τά υμων υμιν παρεθηκαμεν αυτη γαρ του Πατρης η διδασκαλια· ουτος ο θησαυρος προγονικος υμων· του μακαριου Αθανασιου τα δόγματα· του μεγάλου Θεοφιλου τα διδάγματα, των στυλων της ορθοδοξιας. Αλλ' επιση μακροθύμως των ημετέρων ημείχεσθε ψελλισμάτων, αναμείνατε του πατρὸς την σοφίαν. Ηκούσατε καλάμου ποιμενικου, ακούσατε και σάλπιγγος μεγαλοφωνοτατης.

Ο λαος ειπεν· Γιὰ Θεοφιλου, και Αθανασιου, Κυριλλου σοφιας ακούσωμεν . . . ο επισκοπος Παυλος ειπεν·

Ημων μὲν των ορθοδόξων τα φρονήματα διεγερουσης, των δε εναντιον της Έκκλησιας τα στίφη καταβαλλούσης. Τω Θεω τολυν δόξαν αναπέμφομεν νυν, και δει, και εις τους αιωνας των αιωνων.

C Αμήν.

Γ.

Όμιλο Παύλου επισκόπου Έμεσης εν Αλεξανδρεία περί ειρήνης (1).

Εύλογητός ο Θεός ο τωτων πρώτων όρβν φεγγέμενος τη της ειρήνης προσρήσει, την όμετέραν καταξιωθηναι (2) κατασπάσασθαι ειλάθειαν· ειρήνην εν τω μέρει δεδωκώς, και ειρήνην άντιπιδών· ειρήνην την πάντων των αγαθών αιτία· την έρρόσημον και τω Θεω φίλην· ην ο Δεσπότης Χριστός διὰ τω άγιου Πνεύματος, τη οικουμένη έχαρίσατο. Αύτω ή δόξα άμα τω Πατρι εν τω άγιω Πνεύματι, εις τους αιωνας. Αμήν.

PAULI EMESENI

EPISTOLA AD ANATOLIUM MAGISTRUM MILITIE.

De pace ecclesiastica restituta.

Exstat in *Synodico Casinensi adversus Tragedianum Irenæi*, cap. 107, inter *Opera Theodoretii*, infra, tom. LXXIV.

ANNO DOMINI CDXXXVII.

ACACIUS

BERRHŒENSIS EPISCOPUS

NOTITIA.

(*Oriens Christianus*, tom. II, col. 782.)

Ab Eusebio Samosatensi, qui sub Valente imperatore Ecclesias Orientis clam lustrabat et ordinabat, Acacius ex monacho episcopus Berrhœensis consecratus fuit, Ecclesiamque suam quinquaginta annos curavit, monasticæ tamen vitæ norma non omissa, sed civili virtute temperata, ait Theodoretus in *Historia religiosa*, c. 2, qui et ejusdem meminit lib. v *Histor. eccles.*, cap. 4. Annon Acacius ille presbyter et monachus, a quo Basilius epistola 144, quæ est ad clerum Berrhœensem, multa se didicisse scribit? Constantinopolitanæ synodo generali priori interfuit. Romam subinde ad Siricium papam missus est, ut Ecclesiam Romanam et Alexandrinam Flaviano tandem Antiocheno conciliaret; quippe cui ipse cum Diodoro imprimis Tarsensi manus imposuerat contra pacta conventa quæ sacramento confirmata fuerant: quæ fert Sozomenus lib. vi, cap. 21. Post vero graves in Joannem Chrysostomum inimicitias exercuit, et in conventu ad Quercum depositioni illius suffragatus est, unus e præcipuis procellæ hujus auctoribus. Anno 431 Nestorii causam adversus Cyrillum Alexandrinum præfractè defendit, etsi propter ætatem Ephesum ad concilium generale venire non potuit. Anno 432 episcopi Orientis, Theodosii Junioris imperatoris nutu, Berrhœam ad ipsum convenere, de reconciliatione tractaturi, quod negotium non nisi anno insequenti confectum est. Cum circa annum 379 vel 380 episcopatu inito, quinquaginta et octo annos tenuerit, obierit oportet anno 437, producta vita ad centesimum decimum sextum. Nam anno 431 vel saltem 432 Orientis episcopi in sua ad Theodosium imp. synodica scribebant: *Deo amantissimum atque sanctissimum Patrem et episcopum Acacium sanctam synodum (Ephesinam) per litteras edocuisse, quod (capitula Cyrilli) Apollinarij impietati convenirent. Hæc vero nota esse viro qui 110 vitæ annos explevit, omnem vero vitæ in evangelicis certaminibus desudando transegit, et synodiis multis interfuit.* Legendi Theodoretus lib. iv *Hist.*, c. 25; lib. v, c. 2, *Hist. relig.*; Sozomenus lib. vii, c. 27; Palladius, *Dial. de vita S. Joannis Chrysostomi*, acta varia ad synodum Ephesinam spectantia.

ACACII EPISTOLÆ.

EPISTOLA I.

AD CYRILLUM ALEXANDRINUM ARCHIEPISCOPIUM.

Exstat supra, col. 99, inter S. Cyrilli epistolas.

EPISTOLA II.

AD ALEXANDRUM HIERAPOLITANUM EUPHRATESIÆ METROPOLITANUM EPISCOPIUM.

Exstat in Synodico Casinensi, cap. 41, inter Opera Theodreti, infra, tom. LXXXIV.

EPISTOLA III.

AD EUNDEM.

Locitur in eodem Synodico, cap. seu epistola 85.

EPISTOLA IV.

IMPERATORUM AD ACACIUM.

Exemplum sacra ad Acacium Berrhæensem episcopum, et Simeonem Antiochenum anachoretam, aliasque provincias, ad unamquamque seorsum.

Nihil omnino eorum a nobis est prætermisum, quæ religionis nostræ causa nostro studio effici deberant. Atque hoc ipsum sanctitas vestra tum a Joanne piissimo Ecclesiæ Antiochenæ episcopo, tum a cæteris sanctis episcopis qui cum illo sunt, dilucide cognoscere poterit. Acciderunt autem nonnullæ circa hoc negotium difficultates et controversiæ, quas de medio tollere et abolere conati, negotiorum adhuc multitudine impediti sumus. Certa nihilominus fixaque stat sententia, ab hoc studio non prius desistere, quam misericors Deus, vestris intercedentibus precibus, unionem et pacem Ecclesiis restituere dignabitur. Decet proinde tuam sanctitatem, omni diligentia et studio hæc a Deo deponere, qui probatos Romanæ religionis sacerdotes declarat.

Ἰσὸν σακερῶς γραφείσης πρὸς Ἀκάκιον τὸν τῆς Βερροιαίων, καὶ Σιμωνα τὸν Ἀντιοχείας ἀναχωρητὴν, καὶ ἄλλας ἐπαρχίας. Ἰδὲ ἐκδοτὴ ἂ.

Οὐδὲν παντελῶς ἡμῖν παραλείπεται τῶν ἐκτὸς τῆς ἐαυτῶν ὀφειλόντων σπουδασθῆναι θρησκείας. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς εἶσται σου ἡ δοξότης παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Ἀντιοχείων, καὶ τῶν λοιπῶν μαθοῦσα τῶν εἰν αὐτῷ ἁγίων ἐπισκόπων. Γεγένηται δὲ τινες περὶ τὸ πρᾶγμα φιλονεικίαι καὶ δυσκολίαι, ἃς ἐξαλείψαι πειραθέντες, ὁπὸ τῶν πολλῶν τῶν πραγμάτων διεκωλύθημεν. Οὐ μὴν ἀποστῆναι ταύτης τῆς σπουδῆς ἀρησόμεθα, πρὶν ἂν ἡμῖν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν ἑνωσιν χαρίσεται δι' ὑμετέρων εὐχῶν ὥστε προσήκειν, μετὰ πάσης σπουδῆς ταῦτα παρὰ Θεοῦ αἰτεῖν τὴν εἰν ἀγιότητα, τῆς Ῥωμαϊκῆς θρησκείας ἱερέας ἐπιβεβηκότες ἀξιόμους ἂ.

Variæ lectiones codicis Segueriani.

^a ἄλλαις ἐπαρχίαις, ἰδὲ ἐκάστη. ἢ Ἰσ. ἐπιβεβηκότες ἑξοχίμους.

ACACII CONFESSIO FIDEI.

Vide *ibid.* cap. 221.

JOANNES ANTIOCHENUS EPISCOPUS

NOTITIA.

(*Oriens Christianus*, tom. II, col. 721.)

Joannes, in monasterio S. Eupreprii haud procul Antiochia ab ineunte ætate cum Theodoro et Nestorio educatus, post Theodotum Antiochenus episcopus factus est anno 428. Acacius namque Berrhœensis, Cyrillo Alexandrino de novo Nestorii dogmati rescribens, Joannem recens adeptum esse episcopatum significabat, νεωστὶ εἰς ἐπισκοπὴν ἐληλυθώς. Ipso itaque Antiochenam Ecclesiam administrante, celebrata est synodus tertia generalis Ephesina adversus Nestorium, anno 431, a qua ille, Ephesum cum venisset, cum Orientalibus suis defecit, hæretici, quem sanioris sententiæ virum habebat, acrius quam par esset patrocinium suscipiens, cujus causa post reditum in patriam multas in diocesi sua synodos habuit. Post, comperta magis veritate, anno sequente ad meliorem frugem redactus, Cyrillo Alexandrino reconciliatus est, misso ad illum Paulo Emeseno cum fidei confessione, quam Cyrillus cum omni Ecclesia sua probavit. Quod ejus sædus reliquæ Orientis Ecclesiæ, paucis episcopis exceptis qui propter obstinatum animum proscripti fuerunt, paulatim amplexæ sunt. Quæ omnia in multis quæ exstant, Ephesini concilii monumentis, ac præcipue in synodico ex tragedia Irenæi, quod Christianus Lupus evulgavit, legi possunt. Obiit decimo tertio episcopatus anno absoluto, Christi nempe 441, cum Theodoretis testimonio constet, septimum Domni, Joannis successoris, annum in Christi 448 incidisse.

JOANNIS ANTIOCHENI EPISTOLÆ.

(Ex Actis concilii Ephesini, ap. Mansi *Concil.* tom. V, passim.)

EPISTOLA PRIMA.

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς γραφείσης παρὰ Ἰωάννου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας πρὸς Νεστόριον.

Τῷ δεσπότη μου θεοφιλεστάτῳ καὶ σωτάτῳ ἐπισκόπῳ Νεστόρικῳ, Ἰωάννης, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

α'. Τὸν ἑμαυτοῦ σκοπὸν περὶ τὴν σὴν θεοσέβειαν μετὰ πάσης ἀληθείας διὰ τοῦ κυρίου μου τοῦ τὰ πάντα μεγαλοπρεπεστάτου κόμητος Εἰρηναίου ἰδὼν ἠλώσα τῇ σὴ διαθέσει. Καὶ ἐπειδὴ, ὡς νομίζω, πάσης εἰμι ὑποψίας λοιπὸν παρ' ὑμῖν ἐκτός, ἀληθέσιν ἀπολογίαις χρησάμενος, πεπαθήσασμένῃ λοιπὸν χρόμῳ πρὸς τὴν σὴν γνησιότητα συμβουλίῳ. Ἐξέσται δέ σοι ἐξ αὐτῶν ὧν συμβουλεύω, ἐνέχυρα ἡμῶν λαθεῖν τῆς περὶ σὴ γνησιότητος, καὶ ὡς φροντὶς ἡμῖν ἔστιν

PATROL. GR. LXXVII.

Α Exemplum epistolæ scriptæ a Joanne episcopo Antiocheno ad Nestorium.

Domino meo piissimo sanctissimoque episcopo Nestorio, Joannes, in Domino salutem.

1. Meam de tua pietate sententiam per dominum meum, magnificumque per omnia comitem Irenæum sincere absque ullo prorsus furo dilectioni tue patefeci: et quoniam vera expurgatione usus, omni, ut arbitror, suspicione apud te vaco, libere candideque sinceritati tue in posteram consilium dare institui. Poteris autem ex iis quæ suasurus sum, nostri erga te candoris non leve argumentum sumere, simulque quantæ ea charitas quæ secundum

46

Deum est, curæ nobis sit, perspicere. Quam sane A
charitatem qui consecantur, illi divinis legibus ob-
temperant; qui vero, ea neglecta, imposturis stan-
dent, ii suis se telis prius conficiunt, quam eos
quos adoriuntur. Hæc itaque opportune, ut existimo,
præfatus, te etiam atque etiam rogo, ut me consul-
torem haud malum tibi futurum benevole admittas,
neque si quid utile, aut divinæ charitati cognatum
in dictis meis occurrerit, id ipsum respuas.

2. Et quidem oportebat ut de rebus bonis atque
utilibus inter nos conferremus. Verum quia pec-
cata nostra perturbationibus ecclesiasticis ingens
ostium patefecerunt, ideo ea charitati tuæ explanare
cogor quæ nuperrime ex Romana et Alexandria
urbe ad me perscripta sunt. Etenim clerici Ale-
xandrini divergas de tua pietate litteras magno ad B
nos studio pertulerunt; unas quidem piissimi epi-
scopi Coelestini, reliquas omnes sanctissimi episcopi
Cyrilli. Harum autem exempla mittens, charitatem
tuam obnixè rogatam cupio, ut ita eas legat, ne
qua hinc animi perturbatio consurgat, ex qua con-
tentiones seditionesque admodum noxiæ sæpenu-
mero exoriuntur. Sed neque rem hanc tantam parvi
quocque ducas, aut contemnas. Diabolus namque res
initio minus recte habentes per superbiam novit
amplificare, in eamque magnitudinem paulatim
evehere, ut postea omnem curam omnemque me-
dicinam respuant. Quare benevolum ac studiosum
affectum ad litterarum lectionem afferas: viros
quoque nonnullos cordatos, ac tibi benevolos, ad
propositarum rerum considerationem socios tibi ad-
jungas; illisque non quæ grata, sed quæ utilia sunt,
effandi potestatem facias. Omnino enim si arbitri
plures, minimeque fucati, ac liberam quod sentiunt
dicendi facultatem nacti, præsentis negotii disquisi-
tioni adhibeantur, facillime illud ea deliberatione
ac triste censeatur, mox leve et lætum sit.

3. Enimvero licet dominus meus Coelestinus, Deo
devotissimus episcopus, decem tantum dierum in-
tervallum, terminum usque responsioni præfinitum
valde angustum, litteris suis interposuerit; tamen
res ea ejusmodi est, ut, non dico decem diebus, sed
uno, imo vero paucis horis confici posse videatur.
Nam quid facilius est, quam nomine commodo,
multisque sanctis Patribus usitato, et vero nihilo-
minus, salutarique ex Virgine ortui percongruo, in
Christi omnium regis dispensatione uti? Cum hoc D
ergo periculosum non sit, æquum non est ut san-
ctitas tua illud refutet. Neque id nunc apud se cogi-
tet turpe esse sibi pugnantia docere. Si enim
mens tua eadem sapit et sentit, quæ sancti Patres
Ecclesiasque doctores sentiunt et sapiunt (nam hoc,
domine mi, et om multis, et ex communibus amicis
de te accepimus), quorsum vereris pium sensum
convenienti voce publicare? præsertim cum tot tan-
tique tumultus ac disceptationes ex te nate ob occu-

ού μικρά τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης· ἦν οἱ τηροῦντες,
τοὺς θεοὺς ἐκπληροῦσι νόμοις· οἱ δὲ ἀμελοῦντες,
καὶ πανούργως προσφερόμενοι τοῖς οἰκίαις μέλειν,
ἐαυτοὺς πρότερον βλάπτουσιν, ἢ καθ' ὧν ἐγχειροῦ-
σιν. Ἐπεὶ οὖν ταῦτά μοι καλῶς πεπροκειμέναι,
ὡς ἔγωγε οἶμαι, θέξαι με, παρακαλῶ, ἀγαθὸν σοὶ
ἰσόμενον σύμβουλον, μὴ παραδοῦμαι τὸ ἐν τοῖς
καρ' ἐμοῦ λεγόμενοις χρήσιμον, καὶ μετὰ πάσης τῆς
κατὰ Θεὸν διαθέσεως λεγόμενον.

β'. Ἐδει μὲν οὖν ἡμᾶς περὶ χρηστῶν πραγμάτων
τὰ σκέμματα πρὸς ἀλλήλους ποιῆσθαι. Ἐπειδὴ δὲ
αἱ ἀμαρτίαι ἡμῶν πολλὴν ἐξουσίαν ταῖς ἐκκλησια-
στικαῖς ταραχαῖς ἐποίησαντο, τοῦτο ἕνεκεν ἠπέ-
χθη τὰ πρόσφατον ἡμῖν γραφέντα ἀπὸ τοῦ Ῥώμης
καὶ Ἀλεξανδρείας, τῆ σῆ γνωρίσει δούλητι. Ἀθροῖον
γάρ Ἀλεξανδρέων κληρικοὶ ἐπιστάνας, ἐπιστολὰς
ἡμῖν δέδωκασι διαφόρους, περὶ τῆς θεοσεβείας ἐκ-
πεμφθείσας· τὴν μὲν τοῦ ἀγιωτάτου ἐπισκόπου Κε-
λεστίνου, τὰς δὲ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Κο-
ρίλλου. Ὡν τὰ ἀντίγραφα ἀποστείλας, παρακαλῶ
σοὺ τὴν διδάθειν, οὕτως αὐτοῖς ἐντυχεῖν, ὥστε μὴτε
ταραχὴν τινα κατὰ διάνοιαν ὑποστήναι, ἀφ' ἧς παλ-
λάκις φιλονεικίαι καὶ ἐνοστάσεις ἐπιπλαβεῖς συμβαί-
νουσι· μὴτε μὴν καταφρονῆσαι τοῦ πράγματος· εἰδέ-
τος τοῦ διαβόλου δι' ὑπεροψίαν πολλὰ τῶν οὐ χρηστῶν
πραγμάτων κορυφοῦν, καὶ εἰς ὕψος ἀρῆναι, ὥστε
ἀδιόρθωτα αὐτὰ ποιῆσαι γίνεσθαι· ἀλλ' ἐμμελῶς
αὐτοῖς ἐντυχεῖν· παραλαβεῖν δὲ τινὰς τῶν ὁμοψόχων
σοὶ πρὸς τὴν τῶν προκειμένων διάσκεψιν· δεῦναι δὲ
αὐτοῖς καὶ ἐξουσίαν τὸ συμφέρον, ἀλλὰ μὴ τερπνὸν
εἰσηγήσασθαι. Πάντως γὰρ εἰ ἔχουσιν ἄδειαν, πολλοὶ
δὲ ὄντες καὶ γνήσιοι οἱ τοῦ σκέμματος ἁ κωνο-
νοῦντες, βραδίως ἐπὶ τὴν συμβουλίαν ἤξουσιν, καὶ τὸ
νομιζόμενον ὑπάρχειν σκυθρωπὸν παραχρῆμα εἰς
φαιδρόν.

consequentur, ut id quod nunc perplexum, durum

γ'. Καὶ γὰρ εἰ καὶ προθεσμίαν στυνωτέτην τοῖς
γράμμασιν ἐνέθηκεν ὁ κύριός μου ὁ θεοφιλέστατος
Κελεστίνος ὁ ἐπίσκοπος, δέκα μόναις ἡμέραις, ὡς τὰ
γράμματα αὐτοῦ περιλαχεῖ, περιορίσας τὴν ἀπόκρι-
σιν· ἀλλ' ἔξεστιν ἔργον αὐτὸ ποιῆσαι καὶ ἡμέρας
μῆδ' ἄλλα, τάχα δὲ καὶ ὧρῶν ἄλιγων. Τὸ γὰρ χρή-
σασθαι προσφῶρον ὄνοματι ἐν τῇ κατὰ τὸν παρθεσι-
λέα Χριστὸν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίᾳ, τετραμμένων μὲν
πολλοῖς τῶν Πατέρων, ἐκαληθεύοντι δὲ καὶ τῇ ὁ
σωτηρίῳ ἐκ Παρθένου γεννησῆαι, τοῦτο ῥῆθιον· ἔπει-
οὔτε ὡς ἐπικινδύνον χρή παραιτησῆσαι τὴν σὴν
δοσιότητα, οὔτε ἐκείνο ὑπολογίσασθαι, ὡς οὐ χρή
σεαυτῷ τάναντία ἐκθέσθαι. Εἰ γὰρ ἡ διάνοιά σου τοῦ
αὐτοῦ τοῖς Πατράσι καὶ τῆς Ἐκκλησίας διδασκαλίας
φρονήματος ἔχειται· τοῦτο γὰρ διὰ πολλῶν καὶ κοι-
νῶν φωνῶν περὶ σοῦ, θέσποτα, μεμαθήκαμεν· τί λοιπὸν
τὸ εὐτελεῖς φρόνημα καταλλήλων ὀνόματι δημοσιεύ-
σαι; καὶ τότε τοσαύτης περιουσίας ἁ ταραχῆς, καὶ
τοσαύτης ζητήσεως ἐκ σοῦ. Τοῦτο γὰρ ἰσθεῖ, θεοφα-

Varis lectiones codicis Seguieriani.

α πρῶτος. β Ἰσ. ἐπὶ τῇ γ Ἰσ. καὶ τοῦτο τοσαύτης.

λάστατε, κελίνηται τὸ κεφάλαιον, καὶ οἷς τε μακρὰν
καὶ οἷς ἰγγύς, σφόδρα περιτεθρόλληται. Καὶ πλείστη
δοξὴ περὶ τούτου ζήτη ἀδοκίμιας τὰς Ἐκκλησίας δι-
έλαβε, τῶν πανταχοῦ πιστῶν ταύτης ἕνεκα τῆς αἰ-
τίας· ἀλλήλοις καθ' ἑκάστην συβήγγυμένων τὴν ἡμέ-
ραν. Καὶ ὅτι τοῦτο ἔστιν ἀληθές, ἀπ' αὐτῶν τῶν
πραγμάτων εἴη σαφές. Ἡ γὰρ Δύσις καὶ Αἴγυπτος,
τάχα δὲ καὶ Μακεδονία ἔκριναν ἀπορραγῆναι τῆς
ἐνώσεως, ἣν ἰδρῶσι πολλοὶς καὶ πόνοις ἁγίων καὶ
ἐπισήμων ἐπισκόπων, καὶ μάλιστα τοῦ τὰ πάντα ἁγίου
καὶ κοινῷ ἡμῶν Πατρὸς τοῦ μεγάλου Ἀκακίου, ἡ
τοῦ Θεοῦ χάρις τῷ κοινῷ τῶν Ἐκκλησιῶν κεχά-
ρισται. Τίς γὰρ μέμφατο, εἰ δόξεις λέγειν, ἃ φρο-
νεῖς; Μᾶλλον δὲ τίς οὐκ ἂν ἀποδέξαιτο, εἰ δέξεται
προσηγορίαν, ἥ; τὴν διάνοιαν, ὡς ἔγνωμεν, ἡ σὴ εὐ-
λάβεια κέκτηται, καὶ τοῦτο ὑπὲρ εὐσταθείας καὶ
εἰρήνης οἰκουμένης; Εἰ δοκεῖ δὲ, καλοῦ παρα-
δείγματος εἰς καιρὸν ἀπομνήσω σε, οὐ βούλομαι σε
καὶ μεμνησθαι. Οὐδὲ γὰρ χρόνος πολὺς ἔστιν, ἐξ οὗ
παρ' ἡμῖν συμβέβηκεν, ὥστε αὐτὸ καὶ λήθη παρα-
δοῆναι. Μήμενησαί που πάντως τοῦ μακαρίου Παύ-
λου ὁ τοῦ ἐπισκόπου, ἐν ἐξηγήσει εἰπόντος τι τῶν οὐ
δοξάντων καλῶς εἰρησθαι πρώτῃ τῆ σοι, τῷ καὶ
παρρησιασασμένῳ κατ' ἑκαίνον τὸν καιρὸν, ἔπειτα
καὶ πᾶσι τοῖς ἀκούσασι· καὶ ὅπως ἐκείνος αἰσθόμε-
νος τῆς βλάβης καὶ τῆς ταραχῆς, ἣν ὁ μικρὸς ἐν-
επαίησε θόρυβος, ἐννοήσας ὡς ἡ ταραχὴ ποιήσῃ διὰ
στασιν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀντίστασιν, φιλοῦντων τῶν
ἀνθρώπων, εἰ τοιαύτης δρᾶξοιτο ἀφορμῆς, τῆδε
κάκεισε διαρραγεῖν, καὶ τὴν ἀντίστασιν αὐξάνει, τὸν
δοκούντα βραχὺν εἶναι τοῦ σκανδάλου σπινθῆρα· ὃ
δὴ καὶ παρ' ἡμῖν νῦν γεγένηται· ὅπως ὁ γενναῖος
ἐκείνος ἀναστὰς οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας, τὸ παρ'
αὐτοῦ παραχθὲν ἰ ἀνευρυριάστως ἐπὶ χρησίμῳ τῆς
Ἐκκλησίας διωρθώσατο· καὶ διορθωσάμενος, παραυ-
τίκα ἀπετρέψατο τὴν καθ' αὐτοῦ γενομένην διαβολήν,
οὐ λογισάμενος εἶναι τι σαθρὸν τὴν διορθωσιν. Καί-
τοι πάντων εἰδόντων μὲν, ὡς σαθρῶς παρ' αὐτοῦ ἐλέ-
χθη τὸ λεχθὲν, ἀποδεξαμένων δὲ αὐτὸν τῆς παραυ-
τίκα μεταστάσεως.

los jam versentur? Eas namque (mibi crede, Deo dilecte), cum apud finitimos, tam apud longe quo- que positos turbas concitasti, quæ ingentem ex in- sperato Ecclesiis tempestatem peperere. Constat enim fideles circumquaque degentes, hujus quæ- stionis et controversiæ causa inter se conflictari, quotidieque a se invicem divelli. Verum autem esse quod dicimus, ex ipsismet rebus haud difficile perspicere licet. Nam et Occidens, et Ægyptus, et ipsa fortasse Macedonia, ab ea unione scese abrum- pere decreverunt, quam singularis Dei beneficentia per multos sanctorum Patrum, celebriumque epis- coporum, et præcipue per sanctissimi magnique illius Patris nostri Acacii sudores molestiasque communi Ecclesiæ utilitati impertivit. Quis, quæso, reprehendat, si ea quæ sontis, libere exponas? Imo vero quis laudibus non efferat, si nomen cujus sensum pietas tua, ut cognovimus, possidet, pro- pter publicam quietem communemque orbis pacem admittat? Quod si videtur, perpulchrum, et ad præ- sentem controversiam peropportunum exemplum tibi hoc loco in mentem reducam, cuius te quoque meminisse velim. Temporis enim, ex quo illud apud nos accidit, adeo multum non intercessit, ut jam animo excidere potuerit. Memoria haud dubie tenes, cum beato Paulo (1) in expositione quadam excidisset quiddam, quod tibi in primis, qui per id tempus cæteris liberius egisti, tum aliis quoque omnibus qui audierant, non recte dictum videbatur; quo pacto ille, posteaquam damnatum turbamque quæ exiguus motus pepererat, considerasset, expen- dissetque, ejusmodi tumultuationes sectas, dissi- diaque generare posse (solent namque homines hu- jusmodi arrepta occasione ultro citroque tumultuari, alque a se mutuo sejungi); cogitasset præterea, parvam offensionis scintillam magnum sæpe fomi- tem discordiis subministrare (quod etiam nunc apud nos usu venisse cernimus), non post multos dies generose in medium progressus, id quod a se dictum fuerat, in gratiam Ecclesiæ, nihil quidquam veritus correxerit; factaque emendatione, omnem exstinxerit. Et quamvis nemo nesciret quod ab illo dictum erat, minus recte sincereque dictum fuisse; hominem statim complexi sunt omnes.

veritus correxerit; factaque emendatione, omnem exstinxerit. Et quamvis nemo nesciret quod ab illo dictum erat, minus recte sincereque dictum fuisse; hominem statim complexi sunt omnes.

δ. Ἐγὼ δὲ σου τὴν θεοσέβειαν οὐκ ἐπὶ διαβεβλη- μένη μεταστάσει τοῦ λόγου προτρέπω, οὔτε μὴ ἐναντίότητι μαιρακιάδου, ὡς ἂν τις εἴποι· ἀλλ' ἐπειδὴ σοὶ πολλὰκις πρὸ πολλοῦ ἡ εἰρηται, ὡς μεμαθηκα- μέν, ὡς οὐκ ἐκτρέπόμενος τὴν εὐσεβῆ ταύτην διά- νοιαν, μόνον τὸ ὄνομα παραιτῆ· εἰ δὲ σοὶ τινες τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπισήμων καὶ τοῦτο ὑπέδοιτο, οὐκ ἂν παραιτήσαιο ἀνευρυριάστως καὶ θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον εἰπεῖν. Τούτου ἕνεκα ἐπὶ τόσον ἰ σε προ- τρέπω προσενεγκεῖν ἰ, ἐκκαλούμενος ὅπερ μεμαθη-

4. Ego vero non ad probrosam aliquam orationis correctionem, neque ad puerilem palinodiam, ut sic loquar, pietatem tuam invito: sed quia multi, ut intelligo, non infrequenter ex te audierunt quod ipsam solam vocem, non piam quoque ipsius vocis notionem averseris: si qui vero celebrioris famæ ecclesiastici auctores tibi fuerint ut ipso quoque nomine admissio, sacram virginem Mariam Deiparam appelles, te istud neutiquam recusaturum esse. Hanc ob rem te moneo hortorque, ut libera id voce

Variae lectiones codicis Segneriani.

δ εἰση σαφῶς. • Θεολόγου. † λεχθὲν. § μεταβολῆς. ἡ πρὸς πολλοὺς. τὸ σὺν. προσνεγ- κεῖν.

NOTE.

(1) Theodoro, ex ms. Segueriano.

depromas, quod citra errorem sapere certo digno-
sceris. Age, inquam, rei quam recte tenes, nomen
quod a multis sæpe Patribus usurpatum, scriptum
ac pronuntiatum est, adjungere ne graveris : neque
vocabulum, quod piam rectamque notionem animi
exprimit, refutare pergas. Etenim nomen hoc,
Theotocos, nullus unquam ecclesiasticorum docto-
rum repudiavit. Qui enim illo usi sunt, et multi
reperiuntur, et apprime celebres : qui vero illud
non usurparunt, nunquam erroris alicujus eos in-
simularunt, qui illo usi sunt. Sane dum supervaca-
nea quadam ad vanas hæreticorum opiniones so-
lum spectante curiositate incitati, nomen cujus
sententiam recte tenemus, pertinaciter respicimus;
aliud nihil, ut videtur, facimus, quam quod fratrum
nostrorum conscientias et temere, et absque ulla
utilitate graviter offendi non grave ducimus. Et-
enim si id quod nominis significatione offertur, non
recipimus, restat ut in gravissimum errorem pro-
labamur; imo vero, ut in inexplicabilem illam unigeni-
niti Filii Dei œconomiam abnegemus : quandoqui-
dem, nomine hoc sublato, vel hujus potius nominis
notione repudiata, sequitur mox illum non esse
Deum, qui admirabilem illam dispensationem no-
stræ salutis causa suscepit; tum Dei Verbum ne-
que se exinanivisse, neque in servi formam sese
demittens, ineffabilem quamdam benignitatis ma-
gnitudinem humano generi exhibuisse, cum tamen
Dei erga nos clementiam divinæ Scripturæ hinc
præcipue confirmat, quod unicum illum sempiter-
numque Dei Filium ante omnia sæcula natum, im-
patibili modo ex sacra quoque Virgine ortum osten-
dant. Huc namque divinus tendit Apostolus, dum
ita ait : « Misit Deus Filium suum factum ex mu-
liere ¹. » Clare hic ostendit, ipsammet Dei Unigeni-
tum admirabili ortu ex Virgine in lucem proditisse,
ut paulo ante dixi. Quod si Virgo a sanctis Patribus
propter hanc generationem Deipara nominatur; ut
verò hoc nomine ab illis nominatur, nescio quor-
um attinuerit, ut quæstionem hanc nequaquam
necessariam (bona venia tua dictum sit) et contra
nosipso, et contra ecclesiasticam pacem quoque,

ut vides, agendam susceperimus. Etenim nulli nos
periculo exponimus si ea sentimus et loquimur,
quæ doctores in Ecclesia Dei celeberrimos sensitse
et docuisse certo novimus. Supervacaneum autem est
illorum nomina hoc loco percensere : nostri
enim illos æque ac nos, ut qui haud secus ac nos
omnes, quod sis discipulus illorum glories.

5. Hoc nostrum, quæso, consilium admitte; hæc
per nos rogatus exsequare, nullum dissidiis locum,
nullum gliacenti novitati fomentum suppedites. Co-
gita, si priusquam ullæ omnino litteræ missæ fo-
rent, multi contra nos exsistere infrenes, peneque
intolerabiles; quales nunc futuri sint, tanta ex al-
latis litteris subministrata fiducia, qualique in po-
sterum adversus nos audacia sint usuri. Hæc ego,
complures religiosissimos, tuæque pietatis studio-
sissimos episcopos apud me habens, quos tunc

¹ Galat. iv, 4.

Varie lectiones codicis Segueriani:

1 Ισ. καίπερ. 1 γενόμενον. = ἀβήτον. = ἡ νομήν. ° παρ' αὐτῶ.

καμιν μὴ διατράλλεσθαι τε φρονούντα, προστιθέντα
δὲ βῆμα πράγματι καὶ ὄνομα πολλοῖς τῶν Πατέρων
καὶ συντεθέν, καὶ γραφέν, καὶ ῥηθέν· καὶ μὴ παραι-
τήσασθαι ῥῆμα ὅπως τὴν κατὰ ψυχὴν ἐλέγχον εὐσεβῆ
διάνοιαν. Τοῦτο γὰρ τὸ ὄνομα οὐδεὶς τῶν ἐκκλησια-
στικῶν διδασκάλων παρήτηται. Οἱ τε γὰρ χρησά-
μενοι αὐτῷ πολλοὶ καὶ ἐπίσημοι, οἱ τε μὴ χρησάμε-
νοι οὐκ ἐπαλάθοντο τῶν χρησαμένων. Καὶ μάτην
ἡμεῖς, ὡς ἔοικε, δῆθεν ἀκριβείας πειριτῆς ἕνεκα
πρὸς αἰρετικὴν κακοδοξίαν μόνον βλεπούσης, τὰς
συνειδήσεις τῶν ἀδελφῶν εἰς οὐδὲν ὄσον πληττομένας
περιορώμεν, ὄνομα παραιτούμενοι, οὐ τὴν διάνοιαν
εὐ καὶ καλῶς παραδεχόμεθα. Εἰ γὰρ τὸ ἐξ αὐτοῦ
στραϊνόμενον μὴ παραδεχόμεθα, λείπεται περὶ πολλὰ
ἡμᾶς διασπάλλεσθαι, μᾶλλον δὲ κινδυνεύειν περὶ
τὴν ἀβήτην οἰκονομίαν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ
Θεοῦ. Ἀκολουθήσει γὰρ εὐθύς τῇ τοῦ ὀνόματος τού-
του ἀναιρέσει, εἰς¹ οὖν τῷ ἐξ αὐτοῦ σημαινόμενῳ, τὸ
μῆτε Θεὸν εἶναι τὸν τῷ ἀβήτην οἰκονομίαν ὕπερ
ἡμῶν ἀναδεξάμενον, μῆτε μὴν τὸν Θεὸν λόγον κενώ-
σαντα ἑαυτὸν εἰς τὴν τοῦ δούλου μορφήν, ἀπειτὸν τι
περὶ ἡμᾶς ἐπιδειχθῆαι φιλάνθρωπιᾶς μέγεθος·
ἀπερ² αἰθεῖται Γραφαὶ μάλιστα κυροῦσι τὴν εἰς ἡμᾶς
φιλάνθρωπιαν, ὅταν τὸν προαιώνιον καὶ συναΐδιον
καὶ μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν ἐπὶ τὴν ἐκ Παρθένου
γέννησιν ἀπαθῶς τῷ λόγῳ κατάγωσι, κατὰ τὸ εἰρη-
μένον τῷ θεῷ Ἀποστόλῳ· « Ἐξακρίστειλεν ὁ Θεὸς
τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γεννόμενον¹ ἐκ γυναίκος· » ἀπο-
δεικνύντι σαφῶς τὴν τοῦ Μονογενοῦς ἐκ Παρθένου
γέννησιν ἀβήτην· =, ὡς φθάσας εἶπην. Ἀφ' ἧς γεννή-
σεως εἰ προσαγορευοίτο ἡ Παρθένος παρὰ τῶν Πατέ-
ρων, ὡς περ αὐτῶν καὶ προσαγορεύεται τούτῳ τῷ ὀνό-
ματι, οὐκ εἰδ' ὅτου χάριν τὴν οὐκ ἀναγκαίαν ταύτην
ζήτησιν· καὶ μοι, σύγγνωθι· καθ' ἑαυτῶν καὶ
τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, ὡς ὄψε, ἀναδεξέ-
μεθα. Κίνδυνος γὰρ οὐδεὶς ταῦτά λέγειν τε καὶ φρο-
νεῖν τοῖς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίμησασιν
διδασκαλοῖς, ὧν περιττὸν μὲν τὰ ὀνόματα ἀκριβ-
μίσθαι· ἐπίστασαι γὰρ αὐτοὺς οὐδενὸς ἤττον, ἐπειδὴ
τῷ εἶναι αὐτῶν μαθητῆς αὐτὸς τε καὶ πάντες ἡμεῖς
σεμνύμεθα.

ε'. Ταῦτα παρ' ἡμῶν συμβουλεύθητι, παρακαλῶ·
ταῦτα πράξει παρακληθήσει· μὴ ὀψὲς χώραν καὶ
νομήν = ἐρπούση διαστάσει καινοτομεῖν. Ἐννόησον
γὰρ, ὡς εἰ πρὸ τῶν νῦν ἀποσταλέτων γραμμάτων
οἱ πολλοὶ ἀσχετοὶ ἦσαν καθ' ἡμῶν, νῦν δραξάμενοι
τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων τούτων παρήσειας, τινες
οὐκ ἔσονται, καὶ ποῖς οὐ χρήσονται καθ' ἡμῶν παρ-
ρησίᾳ. Ταῦτα ἐγὼ πολλοῦς τῶν θεοφιλεστάτων ἐπι-
σκόπων, καὶ τῶν τῆς σῆς φιλοθείας ἐραστῶν παρ'
ἡμαυτῶν ° ἔχων, οἱ ἔτυχον παρῆναι ἡμῖν τῶν γραμ-

μάτων τούτων τῶν ἀπευκτῶν ἀποδοθέντων, νομίσας ἅ
καὶ γνησίου ἔργου ποιεῖν κατὰ τὰς ἑμαυτοῦ ὑποσχέ-
σεις, καὶ ἀδελφικῆ συμβουλίᾳ ἀνορθοῦν κάμνουσάν
σοι ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ὑπόληψιν, ἐπέστειλα P,
ἐυχόμενός σου τὴν φιλοθεῖαν ἀφιλονεκοτάτη γνώμη
δέξασθαι, ἣν εἰ μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ φίλτρου τοῦ
περὶ σέ, καὶ τοῦ ἀσφαλοῦς ἕνεκα τῆς Ἐκκλησίας
εισηγησάμην, οὐ μόνος ὢν, ὡς ἔφην, ἀλλὰ γὰρ παρ-
όντων μοι τῶν περὶ τὸν κύριόν μου τὸν θεοφιλέ-
στατον ἐπίσκοπον Ἀρχέλαον, Ἀπριγγίου, Θεόδω-
ρήτου, Ἡλιάδου, Μελετίου, καὶ τοῦ πρόσφατον τῆ τοῦ
Θεοῦ χάριτι προβληθέντος τῆ Λαοδικῆν τοῦ Θεοῦ Ἐκ-
κλησίᾳ ἐπισκόπου Μακαρίου· οἱ καὶ δογμάτων ἐντὸς
ὑπάρχουσι, καὶ περὶ σέ διαπύρωσ διέκινεται μεθ'
ἡμῶν, ἐυχόμενοί σε, δέσποτα, φρονήματι εὐπειθεῖ
χρησάμενον στήσαι τῶν γραμμάτων τούτων καθάπερ B
λαλιᾶτος σφοδροτέραν φορὰν· ἱκανῆν, εἰ μὲν εἴξαι-
μεν, μὴ θολῶσαι, μηδὲ ταράξαι· εἰ δὲ ἐντεινομεν γ,
λυπῆσαι. Ταῦτα, οἰκτιρούμενοι τὰ σά, ἡμεῖς μὲν ἐδη-
λώσαμεν, αὐτὸς δὲ καταδέξασθαι καὶ ἀσμενίσαι
καταξίωσον· εἰ μὴ ἄρα τις οὐκ ἀγαπῶν ἡμᾶς, παρα-
σκευάσει ἐπὶ βλάβη ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ κοινού, κατα-
φρονῆσαι τούτου τοῦ πράγματος. Τὸ δοκοῦν, παρα-
καλῶ, ἀντιγράψαι καταξίωσον· ἄλλον μὴ τὸ δοκοῦν,
ἀλλὰ τὸ συμφερον.

adesse contigit, cum infaustæ illæ litteræ afferren-
tur, scribere volui; ratus ingenui amici officium,
illudque a promissione mea non alienum me præsti-
turum, si fraterno quodam consilio existimationem
tuam graviter hoc tempore laborantem, nonnihil
sublevarem. Quocirca pietatem tuam rogo, ut ea
quæ ob Ecclesiæ tranquillitatem cum Dei timore,
veraque erga te charitate exposui, placido animo
suscipias. Nam non solus hæc dictavi, sed, ut modo
aiebam, præsentibus multis episcopis, videlicet do-
mino meo Archelao episcopo piissimo, Apringio,
Theodoreto, Heliade, Meletio, et Macario, qui per Dei
gratiam Ecclesiæ Laodicensæ præfectus est nuper-
rime. Qui omnes et in fidei doctrina instructissimi,
et tui studiosissimi una mecum, domine mi, rogant,
ut animo facili litterarum illarum turbinis instar
ruentium impetum sistas; quæ, si quidem obsti-
nati resisterimus, molestiam afferent: sin autem
obsecuti fuerimus, neque turbare, neque confun-
dere nos poterunt. Hæc, tua perinde ac propria
oordi habentes, monere voluimus: jam tuum est
æquo benevoloque animo monita nostra complecti:
nisi forsans quispiam minus nostri amans, cum sui
et reipublicæ Christianæ damno hæc aspernari tibi
persuaserit. Obsecro, ut quod visum fuerit, imo
vero non quod visum fuerit, sed quod utile sit, re-
scribas.

EPISTOLA II.

AD CYRILLUM ALEXANDRINUM ARCHIEPISCOPUM.

Exstat inter Epistolas S. Cyrilli, supra, coi. 151.

EPISTOLA III.

AD SYSTUM EPISCOPUM ROMANUM, CYRILLUM ALEXANDRINUM ET MAXIMIANUM CP.

Vide supra, col. 163.

EPISTOLA IV.

AD CYRILLUM ALEXANDRINUM.

Exstat inter epistolas Cyrilli, supra, col. 169.

EPISTOLA V

XISTI PAPER II AD JOANNEM.

Legitur inter epistolas Xysti, quas complectitur tomus L Patrologiæ nostræ Latinæ, col. 607.

EPISTOLA VI.

IMPERATORUM AD JOANNEM.

Ἰσον τιλοῦ Γράμματος ἀποσταλέντος δι' Ἀρι- C
στολάου τριβούρου, καὶ νοταρίου, Ἰωάννη
ἐπισκόπου Ἀντιοχείας περὶ τῆς εἰρήνης καὶ
ἑνώσεως τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν.

Exemplum sacre imperatoris per Aristolaum tribu-
num et notarium missæ ad Joannem Antiochenum
episcopum, de sanctorum Ecclesiarum pace et unione
constituenda.

Αὐτοκράτορες Καισαρες, νικηταί, τροπαιούχοι,

Imperatores Cæsares, victores, triumphatores,

Variae lectiones codicis Seguieriani.

P ἀπίστεταιλα. γ Ἰσ. ἰ. P ἐνσταίτημέν.

maximi, semper Augusti, Theodosius et Valentinianus, Joanni episcopo Antiochie.

Animi nostri scopos collapsæ pacis redintegratio est; quam vos juxta vitæ vestræ institutum prostemini; cæterosque omnes, utpote charitatis causa [ejus causa] ad sacerdotium asciti, docere nunquam desinitis. Quia ergo hanc, unde minime decebat, turbari [collabi] contigit, operæ pretium visum est ad id vos urgere, ad quod alios universos, si quidem admonerentur, alacriter venturos nihil dubitamus. Res etenim detestanda, planeque inexpectata nostris temporibus accidit; nempe sacerdotum veræ religionis discordia et ea quidem tanta, ut omnem narratæ nis modum excedat. Enimvero cum spes erat fore ut omnis omnino contentio vel ad minimam suspicionem usque e medio faceretur, perfectæque unionis fructus exurgeret, tum gravia dissidiorum tumultuationumque incendia exarsunt. Vehemens proinde ægritudinis magnique mororis occasio ea ex re nobis offertur, quod ecclesiasticæ pacis doctores, ipsique concordie fontes eo discordiarum prolapsi sint, ut talibus indigeant qui illos suo hortatu ejus rei commonesciant, quam pro officii sui ratione prædicare debuerant. Quapropter hujus tantæ mali exitum inde invenire sperantes, unde originem traxit, enixoque ac diligenter, ut hoc consiciatur, curantes, ne hoc contentionalis vitium latius serpat; consilii hoc cepimus, sanctissimo celebri hujus civitatis episcopo Maximiano, cæterisque omnibus qui in ea comperti sunt sanctissimis episcopis, et universo illorum clero in eandem ac nos sententiam convenientibus, ad orthodoxæ fidei membra, quæ ante bene unita, infelicis casus interventu misere divulsa sunt, denuo conglutinanda, ut vos, hoc est, tuæ Cyrilus religiosissimus Alexandriæ episcopus, inter vos convenientes, omni simultate molestaque contentione, quæ inter vos exarsit, deposita, ad pristinam concordiam rediretis; cum prædicti piissimi episcopi sponderent, si Nestorii depositioni subscriberes, illiusque doctrinam anathematizares, fore ut omnis altercationis materia mox e medio tolleretur; Cyrillusque sanctissimus Alexandriæ episcopus cum suis, et sanctissimus Cælestinus quoque gloriosæ Romæ episcopus, ac reliqui omnes, quotquot ubique sunt orthodoxæ fidei sacerdotes, cum tuâ pietate ad communionem redirent: cæteris, si qua forte erunt quæ emendationem desiderant, facile eam solutionem suscepturis, quam vos ipsi necessario sumentes, et simul vobis privatim et communiter omnibus persuadentes, afferetis. Cum itaque hoc nostrum esse studium et consilium non ignores, omnibus aliis auris posthabitis in hoc unum incumbite, ut omni contentione et æmulatione sublata, pax hæc diligenter ac firmiter sanctissimis

Α μέγιστοι καὶ αἰθαστοὶ, Θεοδοῖος καὶ Οὐαλεντινιανός, Ἰωάννη ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας.

Σκοπὸς ἡμῖν τῆς εἰρήνης τὸ κατόρθωμα ἦν δὴ τῷ ἐπιτηδύματι τῷ ἑαυτῶν ἐπίμενοι, διηγεκῶς κληροῦν ἐπαγγέλλασθε· τοὺς τε ἄλλους πάντας ἀνθρώπους, ὡς διὰ ταύτης ἱερεῖς ἢ προβαλλόμενοι, διδάσκειν οὐ παύσθε. Καίρὸς οὖν, ἐπιθεὶ ταύτην ἡμῖν ἐκλάζειν, ὅθεν οὐκ ἐχρήν, συμβέβηκεν, εἰς τοῦτο προτρέπαι, εἰς ἕκαστὸν ἄλλους ἀπαντας ἐνάγοντας ἰ, ἐνομιζομεν ἢ ὡς προθύμως ἐλευσεσθαι. Πράγμα γὰρ φευκτὸν καὶ ἀπροσδόκητον ἐπὶ τῶν ἡμετέρων καιρῶν συνέβη, ἐκείνων τῆς ἀληθοῦς θρησκείας διχόνοια, ἥτις καὶ πᾶσαν διηγήσεως δύναμιν ὑπερέβηκεν. Ὅτι γὰρ ἠλπίσθη παντοῖα καὶ μέχρις ὑποφίας ὕ περιεβήσεσθαι φιλονεικία, καὶ τὸ τῆς τελευταίας ἐνώσεως παρακλουθήσειν ἰ συμπίρασμα, τότε διαστάσεως καὶ μεγίστου θορύβου προφάσεις ἐξήφθησαν. Ἀδημονία τοιγαροῦν ἐν τῷ πράγματι, καὶ κολλῆς ἀθυμίας ἀφορμή, τὸ τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, καὶ τὴν πηγὴν τῆς ὁμονοίας εἰς τοσοῦτον διχονοίας τραπήναι, ὡς δεῖσθαι τῶν αὐτοῦ προτρέποντων, ὥστε μεμνησθαι ὕ τούτων, ἃ προσθεῖναι ἐτάχθησαν. Τὴν τοσοῦτον τοίνυν κακοῦ λύσιν, ὅθεν καὶ τὴν ἀρχὴν ἔσχεν ὕ, εὐρίσθαι ἢ προσδοκῆσαντες, καὶ ἐπιμελῶς ἕκαστῳ ἂν τοῦτο κατορθωθεῖ φροντίσαντες· ἵνα μὴ ἔρπον ἢ ἐπὶ πλείον νεμηθῆ ἢ τὸ τῆς φιλονεικίας ἐλάττωμα, τοῦτο ἐσοπήσαμεν, πάντων ἡμῖν συνδραμόντων, τοῦ τε ἀγνώστου ἐπισκόπου τῆς ἐνδοῦς ταύτης πόλεως, καὶ πάντων τῶν εὐρεθέντων ἐνταῦθα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, καὶ τοῦ παντὸς αὐτῶν κλήρου, εἰς τὸ τὰ καλῶς πρώτῃ ἠνωμένα, διιστήνῃ τε πάθους παρεισεσιόντος, διασπασθέντα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως μέλη συναρμόσαι ὥστε ὑμᾶς, σέ τε φάμεν καὶ τὸν ἀγνώστου ἢ ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας Κύριλλον, συμβάντας ἀλλήλοις, ἀποθέσθαι τὴν μεταξὺ ὑμῶν δυσχέρειαν καὶ ἀμφισβήτησιν ἐπαγγεῖλαμένων ὧν προέκομισαι εὐλαβεστάτων ἀνδρῶν, ὡς εἰ ὑπογράψαις τῇ καθαιρέσει Νεστορίου, καὶ τὴν τούτου ἀναθεματίσεως διδασκαλίαν, οὐδεμίαν περιεφθήσεται ἀντιλογίαν ἀφορμή· ἀλλ' εὐθὺς ὁ ἀγνώστου ἐπισκόπου Κύριλλος, καὶ αὐτὰ ἂν μετ' αὐτοῦ, καὶ ὁ θεσιώτατος τῆς ἐνδοῦς Ἰωάννης ἐπίσκοπος Κελεστίνος, καὶ πάντες οἱ πανταχοῦ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἱερεῖς, τῇ σῇ θεοσεβείᾳ κοινωνήσοσι· τῶν ἄλλων, εἰ γέ τινα εἴη τὰ ὀφειλόμενα διορθωθῆναι, τὴν πρότερον εὐχερῶς δεχομένων λύσιν, ἦν αὐτοὶ ἀναγκαίως ἀναλαβόντες, καὶ συμπείσαντες αὐτοὺς ἢ ἰδίᾳ, καὶ κοινῇ πάντας, ἐπέβητε. Γνωὺς τοίνυν ταύτην ἡμῶν εἶναι τὴν σπουδὴν καὶ τοῦτο τὸ βούλευμα, μηδενὸς ἄλλου βελήσεως φροντίδα ποιήσασθαι, ἢ τοῦ πάσης ἐκποδῶν ἔριδος καὶ ζηλοτυκίας γενομένης, τὴν εἰρήνην ταύτην ἐπιμελῶς καὶ βεβαίως ταῖς ἀγνώστου ἢ Ἐκκλησίαις, ταῖς ἀπανταχοῦ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ διὰ τούτων πᾶσι τοῖς ὑφ' ὑμᾶς τῇ τοῦ κρείττονος βοήθειᾳ πέψασθαι,

Varia lectiones codicis Segueriani.

ἰ ἀγάπην ἱερεῖς. ἱ ἀνάγοντες. ἰσ. νομιζομεν. ὕ ὑπονοίας. ἰ παρακλουθήσει. ὕ πρὸς τὸ μεμνησθαι. ἢ εἰληφει. ἢ εὐρασθαι. ἢ ἐπινεμηθῆ πλείον τὸ. ἢ ἐπινεμηθείη. ἢ εὐλαβεστάτων. ἢ αὐτοῖς.

καὶ ἰλθεῖν μετὰ πάσης ταχυτήτος ἐν τῇ Νικομηδείᾳ ἅλοι, μηδένα τὸ σύναλον ἐπισκόπων μετὰ σουτοῦ ἐπαγόμενος, κλῆν ἄλλων τῶν ὑπηρετουμένων τῇ σῇ ἀγιότητι κληρικῶν. Καὶ διχα πάσης ὑπερθέσεως σπούδασον, εἰδῶς, ὡς καὶ Κύριλλον τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον ὁμοίως ἐκείσε ἐπειχθῆναι, καὶ συνδραμεῖν τῇ αὐτῇ προθυμίᾳ. θεοὶς ἡμῶν γράμμασι προσετάξαμεν αὐτῶ τε παρεγγυήσαντες, μὴ ἄλλως αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς ἐλεύσεσθαι, πρὶν ἢ ἂν συντυχόντες ἀλλήλοισ, καὶ τῆς πρὸς ἑαυτοὺς ἔχθρας ἰ ἀποθέμενοι, εἰς τὸ τὴν εἰρήνην βεβαιωθῆναι δι' οἰκείας ὁμοιοίας, τῷ σκοπῷ τῶν πάντων συνέλθητε. Ὅπερ ἔσεσθαι καὶ ἐπὶ τῇ σῇ εὐλαθείᾳ σημαίνομεν. Ἄνδρες γὰρ ὄντες τοσοῦτοι, οὐς ἐπιδέχεται ἔ καὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ καὶ τὰ τῆς διχονοίας κακὰ λαθεῖν οὐκ ἀνέξονται ἡ, οὐ πρότερον ἰ παρ' ἡμῶν ὀφθήσεσθαι, ἄχρις ἂν διορθωθῇ ταῦτα, ἄπερ ἡμᾶς οὐ μικρῶς ἀθυμήσαι πεποίηκεν. Καὶ τοσοῦτοι δέ, ἐν δοῦν ἢ τε σπουδαζομένη τῆς εἰρήνης, καὶ τῆς ὁμοιοίας τῆς ἡμετέρας ἰ, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους φιλίας, καὶ ἐκ ταύτης τῆς πρὸς ἡμᾶς προσηγορηθείσης συνεχίας βεβαιούται συγκρότησις, μηδέμια ἐξ ἐπισκοπικῶν καταστάσεων, ἢ καθαίρεισων, ἢ καὶ οἰασησοῦν χειροτονίας προγένηται καινοτομία· ἀλλ' εἰ τι καὶ μεταξὺ γενέσθαι συμβέβηκε, τοῦτο ἐν ἡσυχίᾳ μόνον ἀτάραχον, τὴν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας φυλαττέτω κατάστασιν ἐπαρκούντων τῶν ὄντων εὐλαβεστάτων κληρικῶν, ἄχρις ἂν τελεία ἔνωσις παρακολουθῆσθαι, πρὸς τὸ τὰς θείας ὑπηρεσίας ἐπιτελεῖν. Ἐχεις παρ' ἡμῶν ταῦτα· καὶ οὐκ ἀμφιβάλλομεν, ὡς παντὶ σθένει καὶ πάσῃ δυνάμει, εὐκρινῆ καὶ ἀμετάστρεπτον ἑωρακῶς τὴν ἡμετέραν πρόθεσιν, καὶ ἀξίαν Χριστιανικῆς ἐνοστάσεως, συμπράξεις καὶ αὐτὸς, καὶ οὐδένα κάματος, ἢ πωλμῶν, οὐχ ὑβρεως καταφρόνησιν, οὐκ ἀμνηστιακῶν ὀργῆς ἢ ἀναδέξασθαι παραιτήσθαι ὑπὲρ τοῦ τὰ παρὰ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ἕνεκα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς τῶν ἀγιωτάτων Ἐκκλησιῶν ἑνώσεως προσταχθέντα, πέρασι παραδοθῆναι. Εἰ δέ, ὅπερ οὐ πιστεύομεν, ἐναντία ταύτης ἰ ἡμῶν τῆς γνώμης, καὶ τοῦ ὅτως ἡμῶν ὀρθοῦ βουλεύματος, φρονῆσαι ἢ, ἰδίῳ τινὶ σκοπῷ, ἢ ἢ ἐνοστάσι ἀνθρωπίνου κάθους ἐπιχειρήσειας, τῶν τε ἄλλων τῶν παρ' ἡμῶν κελυσθέντων ἀμελήσειας, σουτῶ λογισί, εἰ τῆς προθυμίας τῆς περὶ τὴν συγκρότησιν τῶν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν ἢ σῇ ὁσίῳ καταφρονήσασα, ἀξίως ἀμοιβᾶς ἀπενέγκηται.

A orbis Ecclesiis, quæ ubique orthodoxam fidem profitentur, et per illas omnibus subditis nostris [vestris] cum Dei auxilio restituantur : utque ad Nicomediæ civitatem summa cum celeritate venire matures; nec ullum omnino episcoporum tecum adducas, sed paucos tantum clericos, qui sanctitati tuæ famulentur. Omni ergo dilatione postposita festina, certo tibi persuasum habens, Cyrillo sanctissimo episcopo per majestatis nostræ litteras mandatum esse, ut ipse quoque eadem animi promptitudine ad eundem locum accurrat ; ipsique denuntiatum, nullum prius ad nos aditum habiturum, quam inter vos conveneritis, omnemque mutuum inimicitiam penitus exueritis, et ad confirmandam pacem per propriam concordiam communi omnium proposito consenseritis. Atque hoc ipsum et tuæ quoque reverentiæ denuntiatum volumus. Etenim viris adeo celebribus, ut eos aut bona pacis, vel mala discordiæ latere possint, nullo modo prius eos in conspectum nostrum admittemus, quam ea omnia correcte emendataque fuerint, quæ maxima nos ægritudine affecerunt. Interea vero, dum exoptata pacis concordiaque et mutua inter vos amicitia conventio per iter quoque ad nostram colloquium confirmatur, nulla prorsus quorumcumque episcoporum aut creatio, aut depositio, aut quæcumque ordinatio tentabitur : sed si quid interim hujusmodi factum esse contigerit, id immotum et imperturbatum, Ecclesiæ catholicæ compositionem exspectet, cum religiosissimi clerici ad divina ministeria exsequenda sufficere queant, donec perfecta unio consequatur. Habes hæc a nobis ; nec dubitamus, si sinceram immotamque et Christiana sedulitate dignam animi nostri sententiam inspexeris, quin totis viribus, totaque mentis virtute in hoc incumbas, ut ea omnia, quæ a nostra pietate, orthodoxæ fidei, sanctarumque Ecclesiarum unendarum causa, sancita et ordinata sunt, tempestive conficiantur, nullum ejus rei gratia laborem, aut fatigationem, aut ignominia contemptum, aut injuriarum condonationem recusans. Si vero (quod non credimus) nostram hanc sententiam rectumque propositum privato consilio humanæque alicujus perturbationis impulsu contemnere ausus fueris, nostraque alia decreta parvifeceris, tibi imputabis, si sanctitas tua promptitudinis, quæ sanctæ Dei Ecclesiæ componendæ debetur, neglectæ meritas poenas dederit.

Var'æ lectiones codicis Seguieriani.

ἰ ἑαυτοὺς κατὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἔχθρας. ἢ ἰσ. ἄνδρες γὰρ ὄντες τοσοῦτους οὐς οὐκ ἐνδέχεται. ἢ ἀνέχεται. ἰ ἰσ. οὐκ ἀνεξέμεθα πρότερον. ἰ ἡμετέρας. ἢ ἀμνηστιακῶν ὀργῆς. ἢ ἐναντι ταύτης. ἢ καταφρονῆσαι. ἢ καί.

MEMNON

EPHESINUS EPISCOPUS

NOTITIA.

(*Oriens Christianus*, tom. I, col. 677.)

Celebris est Memnonis Ephesi episcopi in Ecclesie fastis memoria, quo sedente synodus Ephesina generalis habita est anno 451 Nestoriusque hæreticus proscriptus fuit; et cum potiores ejus post Cyrillum Alexandrinum in illo sacro conventu fuerint, hinc Orientalis diocesis episcoporum odium subit, eoquo magis, quod nullam eis ecclesiam in urbe sua, utpote a legitima synodo aliena, concesserat, in qua divina mysteria peragerent. Jactabant in eum, quod triginta episcopos, imo quadraginta ex Asia, undecim e Pamphylia, tum astu, tum metu inductos Ephesum accivisset. Quocirca Memnonem, ut et Cyrillum præ aliis, lata sententia sacerdotio privatos dixerunt; quam tamen sancta synodus susdeque habitam confestim rescidit. Egerunt illi apud Ephesinum senatum et plebem ut antistes alter pro Memnone eligeretur: nihil vero confecerunt. Hec unum ab imperatore obtinuerunt, ut sententiæ quam tolerant, aliqua ratio haberetur; re vero melius cognita, princeps litteris datis synodum solvit, Cyrillumque et Memnonem suis Ecclesiis restituendos pronuntiavit. Multos annos synodo superstes Memnon fuit. Act. 2 synodi Chalcodonensis Philippus Constantinopolitanus presbyter Memnonem a Constantinopolitano throno confirmatum fuisse dixit. καὶ Μέμνων ὡς ἰδεοζιώδη. Bassianus, qui tunc de Ephesina sede cum Stephano contendebat, vim sibi a Memnone clamabat allatam, ut Evazorum episcopus consecraretur, quo procul fieret Epheso, in qua ab omnibus amabatur. Plura de Memnone non occurrunt.

MEMNONIS EPISTOLA AD CLERUM CP.

(*Mansi, Concil., IV, 1457.*)

Exemplum epistolæ a Memnone Ephesiorum episcopo ad clericum Constantinopolitanum scriptæ. Ἰσον ἐπιστολῆς γραφείσης παρὰ Μέμνονος ἐπισκόπου Ἐφέσου πρὸς τὸν κληρὸν Κωνσταντινουπόλεως.

Quanta propter veram orthodoxamque Dei fidem in Ephesiorum civitate quotidie patiamur, id sermone explicari non potest. Turbationi enim turbatio absque ulla intermissione succedit. Fidei tamen vis et confessio multum nobis ut virilliter hæc sustineamus, roboris addit. Etenim magnificentissimus comes Candidianus milites interdum in nos concitans, totam civitatem tumultuationibus implet, omniumque simul vitæ necessariorum importatione per custodiam nos privat. Multa etiam permittit in nos et in sanctam synodum contumelias effundere, Zeuxippi incolis depositum Nestorium cum multa rusticorum turba custodientibus, qui ad id aluntur Ecclesie pecunia, et per quos convicia jactantur. Hanc porro insolentiam et temeritatem, quotidianasque Irenæi magnificentissimi comitis imposturas, quibus simpliciores circumvenit, excepit Antiocheni episcopi præsentia. Cum enim sancta synodus adventum ipsius appetere intellexisset, honorem, et

Ὅσα διὰ τὴν ἀληθῆ πίστιν τῆς ὀρθοδοξίας ἡμεῖς ἐκαστὴν ὁπομένομεν ἐν Ἐφέσῳ, οὐδὲ λόγῳ παραστήσαι δυνατόν. Ταραχὴ γὰρ ταραχὴν ἀπαύστως διαδέχεται. Ἡμεῖς δὲ ἡμῖν εὐτονίαν παρέχει τοῦ ταῦτα φέρειν γενναίως ἢ τῆς πίστεως ὁμολογία καὶ ἰσχύς. Ποτὲ μὲν γὰρ ὁ μεγαλοπρεπέστατος κόμης Κανδιδιανὸς, ἐπιστάντων ἡμῖν τοὺς στρατιώτας, καὶ τὴν πόλιν ταραχῆς ἐμπικλῶν, καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἐπιτηδείων τῆς εἰσομιδῆς ἀποστερῶν διὰ τῆς παραφυλαχῆς, πολλοὺς δὲ συγχωρῶν ὕβρεις καταχρεῖν ἡμῶν τε καὶ τῆς ἁγίας συνόδου πάσης, τῶν Ζευξίππου παρεμνότων τῶν καθηρημένων Νεστορίῳ, καὶ ἐπὶ τοῦτο τρεφομένων, καὶ πολὺ πλῆθος ἠ χωρικῶν, ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, καὶ δι' ἐκείνων τὰς ὕβρεις καταχρεόντων. Διεδέξατο καὶ τὴν προειρημένην ἀταξίαν, καὶ τοῦ μεγαλοπρεπέστατου κόμητος Εἰρηναίου τὴν καθημερινὴν ἀπάτην τῶν ἀφελαστέρων, καὶ ἡ τοῦ Ἀντιοχίου ἐπισκόπου παρουσία. Μαθοῦσα γὰρ ἡ ἁγία σύνοδος τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ ἐπιδημίαν

Varie lectiones codicis Segueriani.

ἡ τοῦ Θεοῦ πίστιν, τὴν ἀληθῆ τε καὶ ὀρθόδοξον. ἢ Ἰσ. καὶ πολλοῦ πλῆθους.

γενήσεσθαι, τιμῶσα, καὶ τὸ κεχρεωσθημένον τῇ
 Ιερωσύνη^α πληροῦσα, ἀπίστειλέ τιςας τῶν θεοφι-
 λιστάτων ἐπισκόπων μετὰ καὶ εὐλαβεστάτων κληρι-
 κῶν εἰς ὑπάντησιν αὐτοῦ^β. ὅσο ταῦτα ποιοῦσα, καὶ
 τὴν κεχρεωσθημένην πληροῦσα τιμῆν, καὶ ποιοῦσα
 φανερόν, ὡς ὀφείλει τὴν πρὸς Νεστόριον συντυχίαν
 ἐλάσασθαι, διὰ τὸ παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου καθηροῦ-
 σθαι αὐτὸν τῆς ἀσεβείας ἕνεκα, ἧς ἐμελέτησεν^γ. Ὅσο
 συγχωρηθέντες δὲ παρὰ τῶν ἐπομένων αὐτῷ στρα-
 τιωτῶν κατὰ τὴν ὁδὸν αὐτῷ περιτυχεῖν, οὐδὲν ἤττον
 ἠκολούθησαν, καὶ τὴν οἰκίαν ἔνθα κατέλυσε, κατει-
 ληφασί, καὶ πολλὰς προσκαρτερήσαντες ὥρας, καὶ
 μὴ συγχωρηθέντες τὴν πρὸς αὐτὸν ποιήσασθαι συν-
 τυχίαν, ἐμείναν ὕβρεις ὑπομένοντες. Μετὰ δὲ πολλὰς
 ὥρας, τοῦτο δόξαν αὐτῷ, μετεστέλατο τοὺς θεοσεβε-
 στάτους ἐπισκόπους, καὶ τοὺς εὐλαβεστάτους κληρι-
 κούς, εἰσάγων αὐτοὺς διὰ στρατιωτῶν. Ὅσο δὲ τὰ
 παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου φανερὰ παποιήκασιν αὐτῷ,
 συνεχώρησε τὸν μεγαλοπρεπέστατον Εἰρηναῖον, καὶ
 τοὺς σὺν αὐτῷ ἐπισκόπους, τε καὶ κληρικούς, ἀφο-
 ρήτους ἐπιθεῖναι πληγὰς τοῖς ἡμετέροις συλλειτουργ-
 οῖς, καὶ τοῖς κληρικοῖς, ὡς καὶ κινδύνους αὐτοῦς
 προσομιλήσαι. Τοῦτων τοίνυν γεγενημένων, παραγα-
 νόμιοι εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον οἱ ἀποσταλέντες θεοσε-
 βίστατοι ἐπίσκοποι, καὶ τὰς πληγὰς ἐπιδείξαντες,
 καὶ τὰ γεγενημένα διηγησάμενοι, ἐπὶ πράξειως ὑπο-
 μνημάτων τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου προκειμένου, εἰς
 ἀγανάκτησιν διανέστησαν τὴν ἁγίαν σύνοδον^δ καὶ μι-
 κροὺν αὐτὸν σωφρονίζοντας, ἀκοινωνήτων αὐτὸν πε-
 ποιήκασιν^ε καὶ γεγένηται αὐτῷ ἡ ἀκοινωνησία φανερά.
 Ἔργωμεν γὰρ, ὡς ἀνώνυμόν τι καὶ ἀνυπόγραφον
 κατὰ τι μέρος τῆς πόλεως προστέθη, δηλοῦν αὐτοῦ
 τὴν ἀταξίαν καὶ ἀκανόνιστον γνώμην^ς· καθ' ἑκάστην
 δὲ προσκαλούμενος τὸ σεμνὸν βουλευτήριον, καὶ τοὺς
 λαμπροτάτους, καὶ ἐξ αὐτῶν^η μετὰ ἀνάγκης ψηφι-
 σματα, ὥστε εἰς τὸν τόπον τὸν ἐμὸν χειροτονήσαι.
 Ὅσο πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν πόλιν, ὀρθοδόξους
 συγγάνοντας, τοὺς εὐκτηρίους κατελιφέναι οἴκους^θ,
 καὶ ἐν αὐτοῖς οἰκεῖν ἵνα μὴ ἡ ἐκεῖνον προπέτεια
 καὶ ἀκανόνιστος θρασύτης ἡ διὰ τῶν προθεμάτων εἰς
 ἔργον ἀχθῆ τῆς φήμης. Ὅθεν καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῃ
 τῷ εὐαγγελιστῇ ἀνελθόν, τοῦτο ὑπεμήνας, ὡς
 ὀφείλει^ι αὐτὸν ἐκεῖ χειροτονήσαι, στάσιν, καὶ ταρα-
 χὴν^κ τῷ τόπῳ ἐποίησε^λ, καὶ μετὰ κληθῶν ἀτάκτων
 ὀπλισμένων ἀνελθόν, ὡς καὶ τις τῶν ἐκείσε πτω-
 χῶν ἡμιθανεῖς ποιήσαι^μ· καὶ ὡς ὕβρισθεις παρὰ τῶν
 ἐκείσε, ἀνήνεγκεν ἐπὶ φθόνῳ τῆς ἁγίας συνόδου.
 Καταξίωκατε τοίνυν, δαίωτατοι, πᾶσαν σπουδὴν θέσθαι,
 καὶ τὴν ἀπόνοιαν, καὶ ἀκανόνιστον γνώμην Ἰωάννου,
 καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δημοσιεύσαι, πρὸς τὸ^ν καὶ τοὺς
 μεγαλοπρεπέστατους κόμητας ἐντεῦθεν ἀναχωρήσαι,
 τοὺς καθ' ἡμέραν ταραττοντας τὴν πόλιν καὶ τὴν
 πίστιν, ἵνα μὴ ἐκ συναπαγῆς τούτων νοθεύωνται
 τὰ τῆς πίστεως.
 callida eorum subreptione, quæ fidei sunt, adulterari contingat.

quam oportuit sacerdoti observantiam impendens,
 quædam Deo dilectissimos episcopos cum nonnul-
 lis quoque religiosissimis clericis obviam illi misit,
 hæc duo faciens, nempe et debitum illi honorem
 deferens, simulque ut a Nestorii, propter impieta-
 tem quam professus fuerat, a sancta synodo depo-
 siti colloquio se abstineret, eum commonefaciens.
 Cum autem militum comitatu impediti eum per
 viam alloqui non possent; nihilominus tamen pone
 ad illius diversorium usque consecuti sunt. Multis
 autem horis ibi præstolantes, neque ullam ejus con-
 veniendi copiam obtinere valentes, militum contu-
 mellia interim onerati, tandiu manserunt, donec
 post diuturnam moram, cum videlicet ita illi visum
 jam esset, piissimos episcopos, religiosissimosque
 clericos accersitos, per milites ad se introducit.
 Posteaquam vero quæ a sancta synodo in mandatis
 habebant, illi exposuissent, per magnificentissimum
 comitem Irenæum, ceterosque qui cum ipso ad-
 erant, episcopos atque clericos, intolerabiles commi-
 nistris nostris clericis plagas inferri permisit, ita ut
 in (vitæ) quoque discrimen adducti fuerint. His ita-
 que transactis, piissimi episcopi qui ad illum missi
 fuerant, ad sanctam synodum redeuntes, plagasque
 sibi impositas ostendentes, et quæ acciderant expo-
 nentes, ad commentariorum actionem proposito
 sancto Evangelio, sanctam synodum ad indignatio-
 nem commoverunt. Jam vero nonnihil illius insolentiam
 refrenantes, eum excommunicationi subje-
 cerunt, quæ et ipsi denunciata est. Accipimus enim
 scriptum quoddam, certum illius temeritatis ille-
 gitimæque ejusdem sententiæ argumentum, nullo
 certo auctore editum, nulla subscriptione munitum,
 in quadam civitatis parte fuisse propositum. Quo-
 tidie autem venerandum senatum illustrissimosque
 (cives) ad se evocans, magna importunitate flagita-
 bat, ut eorum suffragiis alius in meum locum ordi-
 naretur (episcopus), ut omnes orthodoxi civitatis
 incolæ oratoria occuparent, ibique sese continerent,
 ne illius temeritas et nefarius ausus publice propo-
 situs (quod vulgi sermone circumferebatur) effectum
 sortiretur. Unde ad sancti Joannis evangelistæ basi-
 licam ascendens, et quod ibidem ordinaturus eum
 esset, divulgans, seditionem tumultuationemque eo
 in loco concitavit. Tanta namque armatorum insolentium
 multitudo comitatus ascendit, ut aliquos ibi mendicantium
 semineces reliquerit: et quasi affectus fuisset injuria ab
 illis qui ibi reperti sunt, ut synodo invidiam possit conflare
 (apud imperatores et alios), conquestus est. Quare, sanctissimi viri,
 omni adhibito studio satagite, ut vesana ac temeraria
 Joannis sociorumque illius sententia palam fiat,
 magnificentissimique comites, qui quotidie civitatem
 et fidem conturbant, hinc discedant; ne

Varie lectiones codicis Segueriani.

^α τῆς Ιερωσύνης, ἢ εἰρηνης. ^β εἰς ἀπάντησιν. ^γ εἰς ὑπόμνησιν αὐτῷ. ^δ ὁμολόγησεν. ^ε ἐξαιτῶν.
^ς τόπους. ^η ὑπαρῆναι, ὡς ὀφείλειν. ^θ στάσεις καὶ ταραχάς. ^ι ἐνεποίησε. ^κ πρὸς τῷ.

ACACIUS MELITENES EPISCOPUS

NOTITIA.

(Oriens Christianus, I, 411.)

Exorta Nestoriana hæresi, catholicæ doctrinæ partes suscepit Acacius Melitenes, atque eorum quæ in Ephesina synodo gesta sunt, pars magna fuit : unde Joannes Antiochenus cum sua Orientalium synodo sacerdotio illum et communionem privavit. Alexander Hierapolitanus, epistola quæ Latine exstat cap. 87 collectionis ex Tragedia Irenæi, aiebat Acacium prædicasse *Deitatem ex Maria genitam et mortuam*. Acacii in Theodori Mopsuesteni erroribus retegendis traducendisque studium eximium litteris suis Cyrillus celebravit, illeque adeo in vivis agebat adhuc anno 438 : cujus sacram memoriam Græci in Menæis recollant die 17 Aprilis : Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἀκακίου, ἀρχιεπισκόπου Μελιτηνῆς, τοῦ θαυματουργοῦ. S. P. N. Acacii, archiepiscopi Melitenes, thaumaturgi.

ΑΚΑΚΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΕΛΙΤΗΝΗΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΚΘΕΙΣΤΑ ΕΝ ΕΦΕΣΩ.

ACACII EPISCOPI MELITENES

HOMILIA EPHESI HABITA.

(MARSI, Concil., V, 181.)

Cernentem me, dilecti, lætum hunc spiritalemque A sacrae synodi concessum, gaudium simul et fiducia subit. Gaudium quidem : nam cum omnium sim minimus in maximo hoc sapientiæ pelago, tenuem sermonis cymbam moderari contendo : fiducia vero, quod magni illi seditionis fluctus propediem sedabuntur, Dominicæque pacis tranquillitas ad universalem Ecclesiæ cœtum redibit. Si enim Domini duodecim numero discipuli, cum illorum navis ventorum impetu graviter quateretur, ubi primum Dominum invocaverunt, statim tempestatem evaserunt¹ : quanto magis hoc ipsum nunc citra omnem hæsitacionem sperare convenit, cum tot discipuli in unum congregati Dominum propriis vocibus flectent? cum magnus et sapiens gubernator hic adest, qui nullam neque ventorum, neque procellarum commotionem formidat, sed magna cum dexteritate socios remiges ad clavum adhibet, ipsumque ut simul capessant persuadens et magna consonantia ad Dominum clamare non cessat : « Domine, non ad te pertinet quia perimus²? » Qui voce illius statim usus, non sine increpatione szvorum maris fluctuum : « Tace, inquit, et obmutesce³. » Congruentissimum proinde est ut de præsentis rerum statu rectius speremus, debitasque gratiarum actiones Deo persolvamus, quandoquidem tempestas, quæ adversus veritatem

¹ Matth. xiv, 25-52. ² Marc. iv, 58. ³ Ibid. 59.

Variæ lectiones codicis Segueriani.

¹ Ισ. ἡ γαλήνη. τῆ γαλήνῃ ² συνέδριον ³ ἠλαύνετο ⁴ ἐλπίζειν ἡμᾶς ἀναμφίβολου. ⁵ δε. ⁶ συνεργάτα.
¹ Ισ. ἐπίσης deest hæc vox in ms.

Ἐρωῶντί μοι, ἀγαπητοί, τὸ φαιδρὸν τοῦτο καὶ πνευματικὸν τῆς ἁγίας συνόδου συνέδριον, χαίρειν το ὄμου ἐπέρχεται καὶ θαρβεῖν. Χαίρειν μὲν, ὅτι πάντων ἐλάχιστος ὢν ἐν τῷ μεγίστῳ τούτῳ τῆς σοφίας πελάγει τὸ πεινχρὸν τοῦτο τοῦ λόγου σκάφος ἰθύνει ἐπιείγομαι¹ θαρβεῖν δὲ, ὅτι τὰ τῆς ἐπιναστίας ταχῶς θραυσθήσεται κύματα, καὶ τῆ γαλήνῃ² τῆς τοῦ Κυρίου εἰρήνης πρὸς τὸ οἰκουμένικον τῆς Ἐκκλησίας ἐπιστρέψει πέλαγος³. Εἰ γὰρ δώδεκα ὄντες τοῦ Κυρίου μαθηταί, ὅτε αὐτοῖς τὸ σκάφος ὑπὸ τῆς βίας τῶν ἀνέμων ἐκυμάνετο⁴, ὄμου τῷ βοῆσαι πρὸς Κύριον, τῶν χειρῶνος ἀπηλλάττοντο πτόση μᾶλλον τοῦτο νῦν ἡμῖν ἐλπίζειν ἀναμφίβολου⁵, ὅτε τοσοῦτοι τοῦ Κυρίου μαθηταί ἐπιτοαυτὸ συνθραμόντες, ταῖς οικειαῖς ἐκθύσωσιν αὐτοῖς φωναῖς τὸν Κύριον; ὅτι ⁶ ὁ μέγας ὄστος πάρεστι καὶ σοφὸς κυβερνήτης, οὔτε βίας ἀνέμων εὐλαβοῦμενος, οὔτε ζάλης παραχὰς, ἀλλὰ σὺν τέχνῃ πολλῇ τοὺς συνεργάτας⁶ ἐπὶ τὸ πηδάλιον ἄγων, καὶ τούτου συνεργάτισταί πελθων, καὶ πολλῇ τῆ συμφωνίᾳ πρὸς τὸν Δεσπότην βοῶν. Οὐ μέλει σοι, ὅτι ἀπκλύμεθα; Καὶ ταχῶς τῆ παρ' αὐτοῦ φωνῇ πρὸς τὸν σάλον τῶν κυμάτων δυσωπῶν, λέγει. « Σιώπα· παφίμωσα. » θαρβεῖν σὺν καὶ εὐχαριστεῖν ἡμῖν ἐπεισιν⁷ ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀρμολιώτατον· ὅτι περ ἡ δόξασα κατὰ τῆς ἀληθείας γεγενῆσθαι ἀντίποινα, τοὺς τῆς οἰκουμένης

ρωσθηρας επιτοαυτο συνδραμειν παρεσκευασεν
 ων ο μὲν βλος Χριστου ευωδια εστι τῷ Θεῷ, ἡ δὲ
 διανοια πρὸς μιαν και την αυτην της αληθειας συν-
 ηπται εκφωνησιν. Ου γὰρ ἄλλα μὲν τοὺς προσερχο-
 μένους διδάσκωμεν, ἄλλα δὲ περὶ τῶν διδασκομένων
 πιστεύομεν· ἀλλ' ἡμῖν εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός,
 ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Θεὸς Λόγος ὁ αὐτός·
 πρὸ μὲν πάντων τῶν αἰώνων ἐκ μόνου Πατρὸς, ἐπ'
 ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ·
 ἄνω μόνος ἐκ μόνου, κάτω μόνος ἐκ μόνης. Τὰ
 αὐτὰ ἀμφοτέρωθε ἰσχυρῶς, ἀνθρωπίνως δὲ τῇ ἡμετέρῃ
 σαρκὶ και νηπιότητι τεχθῆναι· ὁ αὐτὸς ἀπαθὴς θεό-
 τητι, παθὼν δὲ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκουσίως σαρκί· οὐκ
 ἀκουσίως τὴν οικονομίαν δεξάμενος, ἀλλ' ἑαυτὸν
 κενώσας ἐκουσίως, λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφήν.
 Καὶ λαβὼν, διὰ τί; ἵνα σε σύμμορφον ἵ τῆς οικείας
 δόξης ἐργάσῃται· και μαρτυρεῖ Παῦλος λέγων·
 « Ἡμῶν δὲ τὸ πολιτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει· ἐξ οὗ
 και Σωτήρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν·
 ὃς μετασηματίσει τὸ πῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν
 εἰς τὸ γενέσθαι και αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι
 τῆς δόξης αὐτοῦ. » Ὁ τοίνυν ἐκουσίως λαβὼν τὴν
 τοῦ δούλου μορφήν, ὁ τὴν ἔκτισιν μὴ παραιτησάμε-
 νος, πῶς τὰ τοῦ δούλου παρητήσατο πάθη; Εἰ δὲ
 παρητήσατο, τίνας ἔνεκεν παθητὴν οὔσαν τὴν τοῦ
 δούλου μορφήν ἀνελάμβανεν; Ἀλλ' οὗτος οὐ παρ-
 ητήσατο, ὅτι λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφήν ὑπήκοος
 γίνεται· ὁ ἄνω ἐξουσιαστής, κάτω ὑπήκοος· ὁ ἄνω
 Υἱὸς, κάτω παιδίον. Καὶ ἀναμνησθε σε τῆς προ-
 φητείας. Τί εἶπεν ὁ μακάριος Ἡσαίας; « Παιδίον
 ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς και ἐδόθη ἡμῖν. Τί ἐστι, « και
 ἐδόθη; » Ὁ μόνον ἐγεννήθη, ἀλλὰ και ἐδόθη· ὁ γὰρ
 ὢν ἐδόθη· « Οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐ-
 τοῦ. » Τί ἐστι; ἡ ἀρχὴ τοῦ Θεοῦ Λόγου γενομένου
 ἀνθρώπου; Ἡ Ἐκκλησία· και αὐτός ὁ ἔστιν ἡ κε-
 φαλή τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας· πῶς οὖν ἐπὶ
 τοῦ ὤμου ταύτην φορεῖ; Τὸ συντετριμμένον ἐπὶ τοῦ
 ὤμου βαστάζει· « Οὗ και ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐ-
 τοῦ· και καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς
 Ἀγγελος. » Καλεῖται δὲ διὰ τὴν οικονομίαν. Τί δὲ
 ἐστι τὸ, « Σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστής,
 πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος; Ὁ ὢν ἄνω ἐξουσια-
 στής, κάτω ὑπήκοος· ὁ ἄνω Υἱὸς, κάτω παιδίον· ὁ
 ἄνω θαυμαστὸς σύμβουλος, κάτω ἀνθρωπος· ὁ ἄνω
 Θεὸς ἰσχυρὸς, κάτω ἀνθρωπος ὁ βασιζόμενός τε και
 ὑβριζόμενος, και τῷ σταυρῷ προσηλωμένος, και τὸν
 διὰ τούτου δεξάμενος θάνατον· πάντα γὰρ ταῦτα τῆς
 τοῦ δούλου ὄντα μορφῆς, οὐδαμῶς ἡ ταύτην λαβοῦσα
 θεότης ἐξέκλινεν, ἵνα δι' ἐκάστου τῶν εἰρημένων λύση
 μὲν ἡμῖν τὰ πρὸς σωτηρίαν κωλύματα, ἀξίαν δὲ τῆς
 τοσούτης κενώσεως τὴν εὐεργεσίαν ἡμῖν χαρίσῃται.
 Οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ· οὐ παρατιούμαι
 εἰπεῖν ἃ ἐκεῖνος ὑπέμεινεν ὑπὲρ ἐμοῦ. Ἀπαθὴς γὰρ
 ὢν οὐ παρητήσατο, ἀλλὰ τῷ παθητῷ συνάφας ἑαυ-

A excitata videbatur, terrarum orbis lumina in unum
 coegit : quorum quidem vita bonus est Christi odor
 Deo ; sententia vero ad unam eandemque veritatis
 prædicationem conspirans Neque enim aliud eos
 qui nos adeunt docemus, aliud de rebus ipsis cre-
 dimus : si quidem unus est nobis Dominus Jesus
 Christus, unigenitus Dei Filius, Deus Verbum :
 idem ante omnia sæcula ex solo Patre, idem rur-
 sum in novissimis diebus in servi forma; solus ex
 solo superne, solus rursum ex sola inferne; utrum-
 que autem divine, humanitas vero, quod in nostra
 carne et infantia genitus sit : idem impassibilis di-
 vinitate, pro nobis vero sponte passus carne , non
 involuntarie dispensationem suscipiens, sed seipsum
 voluntarie exinaniens, suscepta servi forma . Sed
 cur suscepta? ut suæ te gloriæ conformem consor-
 temque redderet. Id quod Apostolus ejusmodi ora-
 tione nobis testatum facit : « Nostra, ait, conversa-
 tio in cœlis est. Unde etiam Salvatorem exspectamus
 Dominum Jesum Christum, qui reformabit corpus
 humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis
 suæ . » Qui igitur servile corpus sponte assumpsit,
 neque carni uniri ullatenus recusavit, quomodo is
 serviles detrectasset passiones? Quod si detrectavit,
 quorsum patibilem servi formam suscepit? Sed ideo
 non recusavit, quia suscepta servi forma, obediens
 fit : is qui est in cœlo dominator, in terris factus est
 subditus : qui superne erat Filius, inferne factus est
 puer : nam te prophetiæ illius admoneo. Quid enim
 clamabat beatus Isaias ? « Puer natus est nobis,
 filius etiam datus est nobis. » Quid illud est : « Etiam
 datus est? » Non solum natus est, sed etiam datus.
 Is enim qui est, datus fuit : « Cujus imperium factum
 est super humerum ejus . » Et quodnam in-
 carnati Dei Verbi imperium est? Ecclesia. Quid au-
 tem ipse? Caput corporis Ecclesiæ . At quomodo
 illud super humerum portat? Quod contritum con-
 quassatumque fuerat, id humeris impositum bajul-
 lat. « Cujus imperium super humerum ejus : et vocatur
 nomen ejus, magni consilii Angelus . » Vocatur
 autem propter dispensationem. Quid autem sibi vo-
 lunt : « Consiliarius, Deus fortis, dominator, Pater
 futuri sæculi . » Nimirum ille superne dominator,
 inferne subditus : superne Filius, puerulus in ter-
 ris ; superne admirabilis consiliarius, inferne homo ;
 superne Deus fortis, in terris homo qui colaphis
 cæditur, ignominia afficitur, cruci affigitur, mortem-
 que per illam perpetitur. Nam hæc omnia ad servi
 formam pertinentia nullo modo Deus qui illam sus-
 ceperat, detrectavit, ut per quodlibet jam dictorum
 ea demoliretur, quæ salutis viam nobis obstruebant,
 dignamque tanta exinanitione beneficentiam in nos
 transfunderet. Equidem Dei gratiam non abjicio. Ea
 quæ mea causa perferre dedignatus non est, in me-

• II Cor. II, 16. • I Petr. IV, 1. • Philipp. II, 7. • Philipp. III, 20, 21. • Isa. IX, 6. • Ibid. 9.
 • Coloss. I, 18. • Isa. IX, 6. • Isa. IX, 6.

Varia lectiones codicis Segueriani.

• συνεκάλεσεν. • ὁ αὐτὸς πρὸ. • τὰ ἀμφοτέρωθε. • add. ex L. και σύμμορον. • γενέσθαι και
 αὐτὸ σύμμορφον τῆς δόξης. • οὕτως. • ἵ: ἐστιν;

dium depromere non vereor. Nam impassibilis corpori patibili semetipsum conjungens, passiones non recusavit, sed salutis meæ gratia sustinuit ¹². Deiparam Virginem eo honore non privo, quem dispensationis ministerium gratuito ipsi impertivit. Etenim, charissimi, absurdum fuerit, crucem ignominiosam, quæ Christum portavit, cum altaribus Christi conglorificari, atque in fronte ecclesiæ splendentem apparere; eam vero quæ ad tantum beneficium deitatem suscepit, Deiparæ honore privari. Deipara igitur est sancta Virgo. Deus enim est qui ex ea natus est, non quod initium ut esset ex ea sumpserit, sed quod ut homo fieret, principia inde hauserit. Ne igitur, o hæretice, impuniter tibi polliceari, quasi in hominem blasphemias voces detorqueas. Non enim homo est, quem tu in servorum et creaturarum ordinem rejicis. Ne extollare, Judæe, perinde ac si merum hominem crucifixæris. Non pro puro homine beatus David indignans contra illam gentem exclamat: « Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva ¹³. » Non concidat Ecclesiæ fiducia, quasi spem suam in homine tantum posuerit; sed beato Paulo fidem habeat, qui ita ait: « Si secundum hominem ad bestias pugnavi Ephesi, quæ mihi utilitas ¹⁴? » Non secundum hominem, neque pro homine beati apostoli in plagis, in carceribus, in flagellis propriam vitam insumpserunt ¹⁵: non secundum hominem, neque pro homine sancti martyres per terrarum orbem passim decertantes, concisi afflictique præsentem lucem reliquerunt; verum pro Domino nostro ac Deo; qui cum omnia sæcula antecessisset, novissime in terris visus est, et cum hominibus conversatus ¹⁶, et ut ovis ad occisionem ductus est ¹⁷, et tertia die exsuscitatus est, et in cœlum assumptus, et quingentis fratribus simul visus ¹⁸, et in conspectu discipulorum in cœlos sublatas, unde etiam olim haud dissimili modo venturus ad vivos simul ac mortuos judicandos ¹⁹. Hæc est fides nostra; super hoc fundamentum Ecclesia edificata est, adversus quam portæ inferi non prævalebunt ²⁰. Utinam vestris precibus munitus dignas quandoque laudes sanctissimo Deo depromere valeam. Cui sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Α τὸν, οὕτω τὰ ὑπὲρ ἑμοῦ ἐδέξατο κἀθη. Οὐκ ἀποστραῶ τῆς τιμῆς τὴν Θεοτόκου Παρθένου, ἣν αὐτῇ ἡ τῆς οἰκονομίας ὑπηρεσία κεχάρισται. Καὶ γὰρ καὶ ἄτοπον, ἀγαπητοί, σταυρὸν μὲν τὸν ἐφύβριστον βαστάσαντα τοῖς θυσιαστηρίοις Χριστοῦ συνδοξάζεσθαι, καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς ἐκκλησίας ἐκλάμποντα φαίνεσθαι, τὴν δὲ ἐπὶ τοσαύτῃ εὐεργεσίᾳ δεξαμένην θεότητα, τῆς Θεοτόκου ἀποστρηθῆναι τιμῆς. Θεοτόκος οὖν ἡ ἅγια Παρθένος. Θεὸς γὰρ ὁ ἐξ αὐτῆς τεχθεὶς, οὐκ ἐκείθεν τοῦ εἶναι τὴν ἀρχὴν λαβὼν, ἀλλὰ ἐκείθεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως δεξαμένος. Μὴ οὖν ἀμέριμος ἔσο, αἰρετικῶς, ὡς εἰς ἄνθρωπον τὰς βλασφημίας ἐκταίνων. Οὐκ ἄνθρωπός ἐστιν, ὁ ὑπὸ σοῦ εἰς τὴν τοῦ θούλου καὶ τοῦ κτίσματος τάξιν καταγομμένος. Μὴ ἢ ἀνορθοῦ, Τουδαί, Β ὡσαύτῃ ἄνθρωπον ψιλὸν σταυρώσας. Οὐχ ὑπὲρ ἀνθρώπου ψιλῷ ἀλγῶν ὁ μακάριος Δαυὶδ ἔβρα κατὰ τοῦ ἔθνους λέγων: « Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὴν νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον. » Μὴ καταπιπτέτω τῆς Ἐκκλησίας τὸ φρόνημα, ὡς εἰς ἄνθρωπον μόνον ἐλπίζούσης, ἀλλὰ παιθίσθω τῷ μακαρίῳ Παύλῳ λέγοντι: « Εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθρηριομάχησα ἐν Ἐπίσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος; » Ὁὐ κατὰ ἄνθρωπον, οὐδὲ ὑπὲρ ἀνθρώπου εἰ μακάριοι ἀπόστολοι ἐν πληγαῖς, καὶ φυλακαῖς, καὶ αἰκισμοῖς τὴν ἑαυτῶν ζωὴν κατηγάλωσαν· οὐ κατὰ ἄνθρωπον, ἢ ὑπὲρ ἀνθρώπου οἱ ἅγιοι μάρτυρες κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀθλήσαντες, ἐν κατατομῇ τῶν οἰκείων μελῶν καὶ κακώσῃ τὴν παροῦσαν ζωὴν κατέλιπον· ἀλλὰ ὑπὲρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ, τοῦ πρὸ αἰώνων ὑπάρχοντος, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὀφθέντος, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφέντος, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθέντος, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντος, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀναληφθέντος, καὶ πεντακησίοις ἐφ' ἅπαξ ὀφθέντος, καὶ ἐν ὄψει τῶν μαθητῶν εἰς οὐρανοὺς ἀναχθέντος, καὶ τῷ αὐτῷ τρόπῳ ἐρχομένου κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Αὕτη ἡμῶν ἡ πίστις· ἐπὶ τούτῳ τῷ θεμελίῳ ὠκοδομήθη ἡ Ἐκκλησία, καὶ πύλαι ἔθου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς. Γίνονται δὲ πάντων ὑμῶν εὐχαῖς φυλαχθέντες ἡμᾶς, δόξαν ἀναπέμψαι τῷ παναγίῳ Θεῷ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ACACII MELITENES EPISTOLÆ.

EPISTOLA I.

AD CYRILLUM ALEXANDRINUM ARCHIEPISCOPUM.

(*Exstat in Synodico adversus Tragediam Irenæi, cap. 83, inter Opera Theodoretii, infra, tom. LXXXIV.*)

EPISTOLA II.

AD EUNDEN SCRIPTA POST SYNODUM EPHESI HABITAM.

Vide ibid., cap. 215.

¹² Galat. II, 20, 21. ¹³ Psal. LXVIII, 24. ¹⁴ I Cor. xv, 32. ¹⁵ II Cor. xi, 32 seqq. ¹⁶ Baruch III, 38. ¹⁷ Isa. LIII, 7. ¹⁸ I Cor. xv, 4-6. ¹⁹ Act. I, 9-11. ²⁰ Matth. xvi, 18.

Varia lectiones codicis Seguerianii.

Ρ καὶ μὴ. ἢ ὡς. ἢ τί τὸ ὄφελος; ἢ ἐφ' ἅπαξ.

RABBULAS

EDESSENI EPISCOPUS.

NOTITIA.

(*Oriens Christianus*, tom. II, col. 969.)

Post Diogenem ad Edessenam sedem evectus est Rabbulas ex chronico num. 51 : Anno septingentesimo vicesimo tertio Rabbulas Edessenum episcopatum cepessit. Hic imperatoris jussu edificavit templum Sancti Stephani quod antea domus Sabbati fuerat, id est synagoga Judæorum. Annus Græcorum 723 est Christi 412. Rabbulæ initia describuntur in Vita sancti Alexandri Acoemeti, quæ Latine edita est inter Acta SS. ad diem 15 Januarii. Ea fertur Rabbulum sive Rabbulam, qui nescio cujus urbis præfectus erat, ex gentili Christianum factum, viso miraculo quod Deus Alexandri precibus exoratus ediderat, ejus se mox disciplinæ subdidisse, tum altero rursus patrato, reipublicæ munus quod gerebat, resignasse, uxori bona quæ ab ea acceperat, restituasse, filiabusque suis, servos item suos libertate donasse : uxorem, annuente marito, in monasterium quod extruxit, una cum filiabus et ancillis Deo servitasse, cum ille interim eremum petiisset. Post vero, Edessena sede pastore viduata, ab universa civitate circumvicinaque regione postulatus est episcopus, moxque divinæ cognitionis magister esse factus dicitur, non solum Syris, Armenis ac Persis, sed toti fere orbi terrarum. Erecta jam olim Edessæ erat Syriacæ dialecti schola in urbium vicinarum commodum, ad quam viri principes et locupletes alii filios suos institutionis gratia mittebant. Rabbulas vero gentilium liberos ad se his singulis mensibus accersebat, quos veritatis verbis erudiret. Id quod totis triginta annis egisse dicitur in S. Alexandri Vita. Verum non tot ille annis prorsus sedit, sed viginti tribus duntaxat. Quo tempore Nestorius Constantinopoli impietatem propalavit suam, Rabbulas cum Joanne Antiocheno et Orientalibus aliis Ephesum quo synodus generalis cogebatur, venit; sed Joanni ejusque sociis primum adhærens, quibusdam eorum gestis suffragatus est, a legitima synodo secedens. Mox vero, errore agnito, ab eis desivit, Nestorium, quin etiam Theodorum Mopsuestenum, a quo mali labe orta erat, proscindere non dubitavit. Joannes Antiochenus, coacto Osrhoenes episcoporum concilio, animadvertere in Rabbulam proposuit, quod tamen minime præstitit. Post, sancita pace Antiochenam inter et Alexandrinam Ecclesiam, Andreas Samosatensis, qui Rabbulæ diu, ut et concordie adversatus fuerat, cum eo reconciliatus, palam gloriabatur se cum Sixto Romano, Cyrillo Alexandrino, Maximiano Constantinopolitano, et Rabbula Edesseno communicare. Quod ex cap. 7, 13, 25, 43, 44 et 108 collectionis ex tragedia Irenæi Tyrii compertum sit. Ad Rabbulam exstant magni Cyrilli epistolæ, ac Rabbulæ ad Cyrillum. Qua sollicitudine veræ fidei sinceritatem servari curabat, una cum Acacio Melitoniensi Armenis litteras dedit de non legendis Theodori Mopsuesteni voluminibus. Obiit, ex chronico Edesseno, num. 59, anno septingentesimo quadragesimo sexto, die 8 mensis Ab, sive Augusti, adeoque anno Christi 436 : enimvero Rabbulas anno 436 in vivis superstes erat, quo nempe Theodori Mopsuesteni libros hæresis accusabat. Theodorus Lector Rabbulam ante obitum oculis captum fuisse prodit et cæcum : Ραββουλας ἑδέσσης τυφλὸς ἦν.

RABBULÆ EPISTOLA AD CYRILLUM.

Exstat in *Synodico Casinensi*, cap. 200 inter *Opera Theodoretii*, infra, tom. LXXXIV.

RABBULÆ EDESSENI CANONES.

(Ecclesie Antiochenæ Syrorum Nomocanon, a Gregorio Abulpharagio Bar-Hebræo Syriacè compositus, et a Josepho Aloysio Assemano in Latinam linguam conversus. Apud Mai, *Script. vet. nova Collect.*, tom. X, part. II, pag. 6 sqq.)

De primitiis, benedictionibus et elemosynis.
Ex iis, quæ sunt Ecclesie, presbyteri convivium

episcopo faciant, et non indicant collectas sæcularibus sub nomine episcopi, quando ad ipsos procedit.

De œconomis.

Seculares non sint œconomi, nisi ubi non est presbyter, aut diaconus.

De vasis altaris.

Nullus presbyter, aut diaconus audeat ponere vasa profana cum vasis sanctificatis in arca, aut paradisco (*cella sacrarii*).

De anathematis altarium quæ consecrantur.

Si exstent alicubi reliquiæ templi idolici, statim, si fieri possit, subruantur, et in Ecclesiam convertantur, si ecclesia ædificata non fuerit. Ecclesiæ autem ædificatæ, dealbentur, et sint in illis conchæ (1), et atria.

Admonitiones circa sumptionem mysteriorum.

Sacerdotes ne dent oblationem tentatis, ut res sanctæ non afficiantur irreverentia.

De transmissione mysteriorum et contrectatione ipsorum.

Nemo presbyteratu, aut diaconatu destitutus audeat oblationem homini dare.

Presbyteri, et diaconi, qui dant sanctificationes, non idcirco recipiant donum.

De negligentibus occurrentibus.

Fragmentum, quod cadit de corpore sancto super terram, accurate quærat, et si inveniatur, eradatur locus ejus, si terreus sit, et ipsa illa terra aqua confundatur, et *hanana* (2) detur fidelibus: et si non inveniatur, similiter scalpatur locus, ut diximus. Eodem modo, et si e sanguine effunditur, si lapideus sit locus, carbones superimponantur ei.

De oratione.

Sint perseverantes in oratione, et diligentes in ministerio omnes filii Ecclesiæ, nec cessent ab horis orationum et psalmodiarum nocte et die.

De cætu monachorum.

Monachi inclusi duntaxat nutriant capillos, et ferro induantur.

Monachi visitatores, et omnes fratres extra monasteria, vestes nigras ex pilis non induant (3), ut non vilipendatur honor schematis.

Nemo suscipiat fratrem, qui migrat de monasterio in monasterium, nisi rogatu præfecti priori monasterio.

Monachus, qui presbyter non sit, aut diaconus, non audeat Eucharistiam porrigere.

Monachi ne pagos urbesque adeant, sed visitatores duntaxat: iique in ecclesia, aut monasterio sedeant, et commorentur, neque per domos vagentur.

Monachi multum vinum non bibant, ne blasphement. Monachi possessionem ovium, aut equorum non possideant, sed solum asinos, et tauros ad arandum.

(1) In margine, id est, ubi coquitur zata.

(2) Id est, pro gratia et clementia obtinenda massa illa porrigatur.

A Libros extraneos non habeant in monasteriis, neque quæstus ex emptione ac venditione.

Nemo ex fratribus quidquam sibi proprium possideat, sed omnia communia sint, et sub potestate præfecti monasterio.

Præfectus monasterio ne fratribus permittat, ut consanguineos adeant, ne colloquiis vanis relaxentur.

Ne infirmitatis causa monachi relinquunt cœnobia sua, et per civitates ac loca vagentur, sed sustineant angustias propter Dominum nostrum.

Nemo fraternitatem solitariam vitam ducat, nisi ille, cujus opera diu probata fuerit.

Præfectus monasterio constituatur ille, qui possit gubernare fraternitatem.

Presbyteri et diaconi monachi possunt ministrare jussu episcopi in locis, in quibus clerici non sunt.

Arcæ, in quibus monachi sepeliuntur, in terra condantur.

Præfectus monasterio, cum decedit, fratres eum sepeliant cum silentio, et non congregentur sæculares ad ejus funeris pompam.

Monachi, et moniales ne cohabitent cum sæcularibus.

Sæculares ne sustentationem corporalem monachorum negligant.

Mulieres intra fores monasteriorum ne ingrediantur.

C Moniales, quæ in urbibus pagisque sunt, si non habeant monasterium, aut cœnobium (4) sororum, duæ simul sedeant in una domo, et simul eant ad ecclesiam.

Monachi psalmos dicant, et moniales etiam cantica.

Monachi, et moniales horas precum implent, psalmosque recitent diu nocturne.

Sæcularis, qui filiam fœderis (*monialem*) sibi desponsaverit, anathematizetur.

Monachi, et moniales, qui schema exuunt, penitentiam agant, alioquin anathematizentur una cum eorum affinibus, si ipsis consentiant.

D Mulier nupta, absque mariti sui voluntate, non suscipiat institutionem (*monasticam*), neque vir absque voluntate conjugis sæ.

Monachi sine presbytero, et moniales sine diaconissa, ne pergant ad synaxes.

Hæreticus ne sedeat in nostro monasterio, neque accedat ad res sanctificatas.

Monachi ne ascendant ad gradus altaris.

Monachi et moniales ab usu carnis abstineant, vino autem modico propter infirmitatem utantur.

(5) In margine, id est schema sæcularium induant, aut vestes albas laneas absque casullo.

(4) In margine arabice legitur (cellam).

FIRMUS

CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ EPISCOPUS

NOTITIA.

(GALLAND. *Veterum Patrum Biblioth.*, tom. IX, p. LXXI.)

I. Post Helladium sancti Basilii successorem, sedem Cæsariensem in Cappadocia obtinere Pharetrius et Archelaus, clarissimo Muratorio incompti (a). Et prioris quidem meminit sanctus Joannes Chrysostomus (b), posterioris vero Photius (c); ut auctor est vir doctus (d). Archelao itaque in Ecclesiæ Cæsariensis regimine successit Firmus, de quo nobis sermo. Floruit potissimum hic præsul hæresis Nestorianæ tempestate, ejusque nomen celebre habetur in Actis concilii Ephesini, cujus decretis modo quarto, modo sexto loco subscripsisse perhibetur (e). In adventu legatorum Cœlestini papæ ad idem concilium, de iis quæ in illo essent acta ex præscripto litterarum ejusdem Romani pontificis noster Cæsariensis episcopus eos reddidit certiores (f). Post hæc ipsum a Patribus Ephesinis cum sex aliis episcopis delegatum novimus, ut fidei causam ageret apud Theodosium augustum (g). Qua de re videsis Tillemontium (h). Ea propter sive ob hæc legationem, sive ob alia præclara virtutis et constantiæ specimina quæ adversus Nestorium edidit hic Cæsariensis antistes, deinceps Tarsensi orientalium conventu cui præerat Joannes Antiochenus, depositus fuisse, licet irritò conatu, comperitur. Hæc aliaque passum esse nostrum præsulem acerrimum fidei propugnatorem ab hæreticæ pravitate patronis, testes adsunt aliquot epistolæ inter eas complures, quas primus edidit Christianus Lupus (i), deinde Garnerius (j), postremo emendationes Baluzius; ex cujus propterea *Synodico adversus Tragædiam Irenæi* Nestoriani easdem hic subnotamus (k).

II. At vero quamvis adversus Firmum adeo infenso animo essent Orientales vel maxime post

A damnatum Nestorium, ante tamen quam celebraretur synodus Ephesina, plura in ejus laudem ad ipsum scripserat Joannes ille Antiochenus cujus modo meminimus, hisce verbis (l): *Affectus quidem, ait, qui secundum Deum est, tempore nescit extinguì, nec potest quomodocunque corrumpi. Unde tuæ religionis memores permanemus, qui parvo quidem tempore in Constantinopoli tuis amicitiiis jovebamur, virtutis vero tuæ experimentum tempore prolixiori sumpsimus. Præter alios enim in cohabitationibus es suavis, et videntibus te humilitatem cum suavitate præstas. Dum vero humilitatem sectaris, excelsas habes cogitationes. Sed de his quidem hactenus habes, et dictum sit: excedit enim styli epistolariæ mensuram virtutum tuarum dinumeratio.* Hæc vere quidem, sed subdole, ad Firmum præsul Antiochenus, ut ex reliquo epistolæ contextu intelligimus: quo videlicet ejus animum deliniret, atque ad Nestorii patrocinium suscipiendum alliceret. Verum nullis blanditiis interceptus nullisque actus versutiis noster antistes, in catholice fidei defensione imperterritus et immobilis constitit. Alia in promptu habemus, quæ de Firmo ejusque præclaris gestis adhuc dicenda superessent: at, cum non sint hujus loci, aliunde repetenda dimittimus. Supremum diem obiit hic Cæsariensis præsul, ut ex Socrate erudimur (m), cum Theodosius Junior imperator decimum septimum consulatum gereret, περί την επτακαιδέκατην ὑπατείαν τοῦ βασιλέως, id est anno ccccxxxix, quo quidem tempore Proclus Constantinopoli Thalasium ejus successorem ordinavit.

III. Quod vero spectat ad Firmi litterarum monumenta, dolendum enim vero nobis erepta esse quæ tantus vir pro sui muneris ratione ad Ecclesiæ

(a) Murat. *Anecd. Græc.*, p. 278.

(b) Joan. Chrys. epist. 14, *Ad Olymp.* et 204, *Ad Pæan.* Opp. tom. III, pagg. 595 et 714, edit. nov. Paris.

(c) Phot., *Bibl. cod.* 51, p. 40, sub fin. edit. Geneva, 1612.

(d) Lequien. *Or. Christ.* tom. I, p. 374.

(e) *Conc. Ephes.*, Act. 1, p. 993 et 1077, tom. III *Conc.* edit. Ven. Labb.

(f) *Conc. Ephes.*, Act. 2, p. 1148.

(g) *Ibid.*, Act. 6, p. 1315 seqq.

(h) Tillem. tom. XIV, p. 470 seqq.

(i) Lup. Opp. tom. VII, p. 13 seqq.

(j) Garner. *Auctar. opp. Theodor.*, p. 549 seqq.

(k) *Synod. adv. Trag. Iren. capp.* 38, 66, 138, 141 et 201; tom. IV *Concil.*, p. 235 seqq.

(l) *Ibid.* cap. 4, p. 257. c.

(m) Socrat. *Hist. eccl.*, lib. vii, cap. 48.

doctrinam propagandam confirmandamque scriptis A procul dubio consignavit. Nunc tantum ejus epistolis XLV fruimur, quarum lectione comperimus, inquit vir eruditus (n). Firmum ut litterarum Christianarum, ita et secularium scientia claruisse. Has vero epistolas ex vetusto codice bibliothecæ Ambrosianæ descriptas ac Latine redditas notisque illustratas, Patavii evulgavit hoc sæculo ineunte V. C. Ludovicus Antonius Muratorius (o). De quibus in Prolegomenis hæc habet : « Firmum episcopum Cæsariensem in eorum fastos qui aliqua eruditionis suæ monumenta posteris mandarint, primus, quod sciam, infero. Ea ejus epistolæ XLV, non multo quidem rerum pondere, sed familiari elegantia commendabiles. Brevitas in eis præstat ac eruditio, prout argumentum et eorum temporum consuetudo posebat. Quodque non parvi faciendum, hic saltem legere licet, qui mores, quæ officia inter familiares olim essent, nostris sane perquam similia. Conscriptas pari brevitate epistolas familiares apud alios Græcos scriptores invenias, quales sanctus Gregorius Nazianzenus, sanctus Isidorus Pelusiota, sanctus Nilus, ut reliquos omittam. » Hæc vir doctissimus, cujus editionem ad amussim expressimus. Nomina vero eorum ad quos scripsit Firmus, prout ea digessit Fabricius (p), hic subjicimus.

Acacius episcopus, epist. XIX, XXXV.

Achilles, I.

Alypius chorepiscopus, V.

Armenius archiater, VIII.

Atticus episcopus, XIII.

Ancolus presbyter, XI.

Chilo episcopus, XXV.

Colossianus, XVIII.

Cynegius comes, IV.

(n) Lequien. l. c. p. 475.

(o) Murator. *Anecd. Græc.* p. 281-324, edit.

Cyrillus episcopus (Alex.), XXXVI.

Cytherius sophista, II.

Daniel episcopus, XLII.

Didinus, VII.

Dometianus, XXXIII.

Ecdicius, XXXII.

Evandrius episcopus, XV, XXXIV.

Elensinius, XXXI.

Eupnius, XI.

Eustrathius, XXXIX; comes, III.

Eutherius, XXXII.

Florentius, XXXIX.

Gerontius presbyter, X.

Gessius scholasticus, VI.

Helio, XVIII.

Helladius, XII, XXVI; episcopus, XII.

Inachus, XLIII et XLV, nisi posterior potius responsoria sit ad priorem; itaque ab Inachio ad Firmum, non a Firmo ad Inachium scripta.

Isidorus, XIX. Hunc non diversum suspicor a Pelusiota.

Lausus, IX, XX. * Idem forte cum eo, cui Theodotus Ancyranus *Hæreses contra Nestorium* inscripsit: ut diximus in *Theodote Ancyrano*, supra.

Leontius episcopus, XXXVI.

Olympius, XVII. Hujus prudentiam eloquentiamque qua Themistoclem ac Periclem superet, laudat Firmus epistola VIII, *Ad Atticum episcopum*.

Pergamus chorepiscopus, XLV.

Pliethas, Πλήθας, XXI.

Soterichus, XVII.

Thalassius, XVI. * Firmi forte in episcopata successor.

Theodotus episcopus, XXII. * Forte Ancyranus.

Valerius episcopus, XXXVIII.

Volusianus, XIV.

Patav. 1709.

(p) Fabric. *Bibl. Gr.*, tom. VII, p. 442 seqq.

FIRMI

CÆSARÆÆ CAPPADOCIÆ EPISCOPI

EPISTOLÆ XLV.

Α'. ΑΧΙΛΛΑΕΙ (1)

Α

I. ACHILLI.

Τὸ ἀπλοῦν τοῦ ἤθους καὶ ἀκατάσκευον, καὶ ἡρωϊκῆ
πρέπον φιλοτιμίᾳ ἰδόντες ἐν σοὶ πόρρωθεν οἱ καλῶς
τὰς φύσεις διερευνώμενοι, ἔθεντό σοι τὴν τοῦ ἐκκρι-
του τῶν ἡρώων προσηγορίαν, ὡς ἡ πεῖρα τοῖς γενο-
μένοις προσμαρτυρεῖ. Τό τε γὰρ ὑπήκοον πρὸς εὐ-
ταξίαν ἐρρύθμισας, ἀπελήλαται δὲ τῶν ἰσχυτῶν ὁ
φόβος· καὶ ὁδὸν [ἀνοδὸν] τις εἴπῃ, καὶ πέτραν ἡλι-
βατος ἢ ἀπόρρωγα, καὶ ταύτην ἔστιν ὡς εἰρηνευομέ-
νην πόλιν παραδραμεῖν· οὕτως ἡμῖν ἐκ τῶν κυμάτων
ἐκείνων τῆς πονηρίας τὴν τοῦ Ταύρου πορείαν τρα-
χυνομένην, εὐδιον καὶ λείαν τοῖς παριοῦσι πεποίηκας.
Καὶ τούτων χάρις τοῖς ἐπὶ τῆ θαυμασιότητι σου
ταῦτα πραττεῖν καταβαλλομένοις τὴν ψῆφον· χρη-
στοὺς δεικνύς, τοιοῦτος ὢν, οἷς ἤδη συνών. Καὶ ἐν
τῷδε ἐξητασμένην ἰδομεν γνώμης σεμνότητα· ἀξιο-
μέν τε διὰ πάντων τὸ θαῦμα, καὶ τοιοῦτους διαμένειν
εὐχόμεθα, καὶ ἐπὶ τὸ πλεον προκόπτειν τοῖς κατ-
ορθώμασιν, τῆς ἀγαθῆς ἐρῶντα δόξης, καὶ τὴν τῷ
θεῷ φίλην εἰρήνην τοῖς ὑπηκόοις βραβεύοντα.
sequē longius progredi recte factis, bonum nomen amando,
pacemque Deo amicam subjectis populis
comparando ac ministrando.

Β'. ΚΥΤΕΡΙΩ ΣΟΦΙΣΤῆ (2).

II. CYTERIO SOPHISTÆ.

Ἡ μὲν Πυθία τῷ Σωφρονίσκου προσέτατε μου-
σικὴν ποιεῖν, καὶ ταύτην ἐργάζεσθαι, ἐπιτείνουσα
εἶν περὶ τὸ λέγειν τῷ πρεσβύτῃ σπουδῆν. Ἐγὼ δὲ
τόν ἐκ παιδὸς τοῦτο μεμελετηκότα, καὶ τέχνην πε-
ποιημένον θέλγειν τὰς ἀκοὰς μᾶλλον ἢ τὰς Σε:ρήνας
λόγω, ἐπειδὴ ἀθρόως εἶδον σιωπήσαντα πρὸς ἐμὲ,
ἐκπέπληγμαί τῷ γενομένῳ, μὴ τι ἄρα ἐμπόδιον πρὸς
τὸ γράφειν ἢ ἐμὴ σοὶ γέγονεν ἀμουςία. Ἄλλὰ πα-
ρακαλῶ ἕντα σε καὶ λόγων καὶ πραγμάτων διδάσκα-
λον, μὴ πρὸς τὴν ἡμετέραν νοθεῖαν βλέπειν. μηδὲ,
εἰ ἤτοισιν ἀντιγράφους ἀμειβόμεθα, τοῦτο σκοπεῖν· C

Ingenuitatem et simplicitatem morum, animum-
que heroicæ dignitati convenientem in te longe ante
prospicientes ii, qui recte hominum naturas expen-
derunt, tibi nomen heroum præclarissimi impo-
suere: quod jam experientia probe factum testatur.
Eodem enim tempore populum tibi subjectum recto
salubrique ordine composuisti, pulsusque fuit ab
extremis ac remotis finibus terror. Quamvis in-
viam quis appellet, quamvis inaccessam abruptam-
que rupem; hanc tamen prætervehi licet, tanquam
quietam, et in pace agentem urbem: ita nobis e
fluctibus illis improbitatis Tauri iter asperum præ-
tereuntibus effecisti planum atque tranquillum.
Enimvero harum rerum gratia habenda iis, qui
magnificentiæ tuæ tempore ipsarum agendarum
suffragium tulere; optimos enim, quibuscum ver-
seris, quia huiusmodi es, efficis. In hoc probatam
spectatamque vidimus sententiæ gravitatem; ad-
mirationemque augemus, et tales manere optamus,
amando, pacemque Deo amicam subjectis populis

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

(1) Achillem provinciæ moderatorem, ac fortasse
præfectum prætorio, aut dioceseos Ponticæ vica-
rium, Firmus commendat, quod compositis publi-
cis rebus, purgatis et restitutis montis Tauri itin-
eribus, sive inde pulsus latronibus aut hostibus Ro-
mani imperii, tot egregiis factis nominis sui men-
suram impleverit, antiquum Achillem revera imi-

tatus. Tum rogat, ut in tam laudabili vitæ curriculo
persistat.

(2) Cyterium sophistam diutius quam par esset si-
lento indulgentem, neque rescribentem, dulciter
officii sui monet, atque ad consuetum epistolarum
commercium invitat. Iis temporibus sophistæ ap-
pellabantur, uti dictum in notis ad carm. I Nazian-

probe sciens, satis esse unam eloquentiæ tuæ epistolam ad sedandum dolorem, animumque curandum et robur corpori faciendum, scribas identidem rogo. Sic enim fiet, ut memoriam famamque nostri, epistolis tuis, tum præsentis ævi hominibus, tum posteris, præbeas atque commendes.

III. EUSTRATIO COMITI.

Si propter valetudinis infirmitatem animum quoque abjeci, de silentio tuo conquerens, non indignam veniam rem censeo: quodammodo enim cogitationes infirmari cum corpore ægotante solent. Contigit autem hoc cogitationibus meis erga domesticos et familiares: quippe non apud illos qui colorata utuntur amicitia conquereretur unquam, quod nullum mihi antea sinceræ affectionis experimentum præbuisset. Sed hoc satis est, satisque fuit ad præcedentia curanda. Mihi vero cupiditas ipso disjunctionis tempore altius insidet, atque ad vos respiciens ita affectus sum, ut sitiens afficeretur, cui æstus quidam cupiditatem accendit. Obsecro autem, et ut memineris aliquid scribere, quod idoneam per epistolas absentiae consolationem mihi afferat.

IV. CYNEGIO COMITI.

Illos qui desiderant, una die senescere, antiquum habet adagium. Mihi vero duplicatum est ænium, quod post pollicitationes longissimum statueris tempus conceptæ de tuo ad nos reditu spei: venturam enim aliquando magnificentiam tuam spero ad urbem nostram, quasi ad matrem, jure nutritia exigentem. Sin et nostri aliqua tibi est ratio, ne secundos nos arbitrere inter eos qui tibi hic sunt amici: cum enim in reliquis rebus ab omnibus vincamur, parati tamen sumus cum quibuslibet de amicitia certare, et potissimum quando victoriæ præmium sit tuis affatim frui bonis. Obsecro igitur, ut missa negligentia ad me redeas, dum adhuc

A ἀλλ' εἰδὼτα ὡς ἀρκεῖ γράμμα τῆς σῆς λογιότητος, καὶ λύπην κοιμῆσαι, καὶ θεραπεύσαι ψυχὴν, καὶ ποιῆσαι σώματι τόνον, γράφοντα διατελεῖν, μνήμην καὶ λόγον ἡμῶν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῖς τε καθ' ἡμᾶς, καὶ τοῖς ἔπειτα παρεχόμενον.

Γ. ΕΥΣΤΡΑΤΙῒ ΚΟΜΗΤΙ (3).

B Εἰ τι μικρόψυχον ὑπὸ τῆς ἀβήσωσης ἔπαθον, μεμψάμενός σου τὴν σιωπῆν, οὐ πόρρω του συγγνώμης τὸ πρᾶγμα· συνασθεῖν γὰρ πως πεφύκασι καὶ οἱ λογισμοὶ τῆ τοῦ σώματος ἕξει. Ἐπαθον δὲ τοῦτο πρὸς τοὺς οικεῖλους ἐμοὶ· τοὺς γὰρ κεχρωσμένη φιλίᾳ συζῶντας οὐκ ἂν ἐμεμψάμην ποτὲ, ὡς μηδὲ τὴν ἀρχὴν μοι εὐλικρινοῦς διαθέσεως πείραν παρὰ σχομένου. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν αὐταρκῶς ἔχει καὶ ἔρχεσεν εἰς θεραπείαν τῶν προλαβόντων (4). Ἐμοὶ δὲ ἡ ἐπιθυμία τῇ τῆς ἀπολείψεως χρόνῳ μᾶλλον ἐγκάθηται, καὶ πρὸς ὑμᾶς ὄρων πέποιθα οἷον ἂν τὶ διψῶν πάθω αὐχμοῦ τινος τὴν δρεῖν ἀναφλέγοντος. Παρακαλῶ δὲ, καὶ μὲνησθῆ τι γράφειν, ἱκανὴν μοι τῆς ἀπολείψεως παραψυχῆν τῶν ἐπιστολῶν παρεχόμενον

Δ. ΚΥΝΗΓΙῒ ΚΟΜΗΤΙ.

C Τοὺς ποθοῦντας, ἐν ἡμέρᾳ γηράσκειν καλαιὸς κατέχει λόγος. Ἐμοὶ δὲ ἐδιπλασίασεν τὸ γῆρας τῷ μὲν καὶ τοῦ χρόνου συνεπιλαβομένης ἐλπίδος τῆς ὑμετέρας πρὸς ἡμᾶς ἀφίξεως ταῖς ἐπαγγελίαις τιθεμένη· ἤξει γὰρ ποτε προσδοκῶ τὴν μεγαλοκρέκειάν σου, ὡς ἐπὶ μητέρα τὴν ὑμετέραν πόλιν, ἀπαιτοῦσαν δικαίως τῶν τροφείων τὴν ἀμοιβήν. Εἰ δὲ καὶ ἡμῶν τις λόγος παρὰ σοί, μὴ δευτέρως ἀγάγῃς τῶν αὐτῶν φίλων· τῶν γὰρ ἄλλων πάντων πᾶσιν ἠττώμενοι, ἔτοιμοι πρὸς τοὺς ἐθέλοντας περὶ φιλίας διαγωνίζεσθαι, καὶ μάλιστα όταν ἔθλον τῆς νίκης ἢ τὸ τοῖς σοῖς ἐντροφεῖσθαι καλοῖς. Παρακαλῶ οὖν, τὸν δίκον ἀποσεσάμενος ἐπ'ἀνελθῆ μοι πρὸς τὴν τοῦ σώματος

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

zeni, eloquentiæ professores; atque inter eos illustre sibi nomen Cyterius compararat. In titulo scribendum mihi videtur Κυθηρίῳ, hoc est *Cytherio*, non autem Κυτερίῳ.

Τῷ Σωφρονίσκου. *Sophronisci filio.*] In MS. legatur τῷ Σωφρονίσκου, h. e. *Sophronisco*. Ita emendandum locum historia monuit; Socrati enim Sophronisci filio (non Sophronisco ipsi) jam senescenti, Apollo auctor fuit, ut musicæ operam daret. Cujus rei testem do Quintilianum, lib. 1. cap. 10 *Instit. orat.*, ubi musicam ostendens oratoribus non utilem tantum, sed et necessariam, *Quid*, inquit, *de philosophis loquor, quorum fons ipse Socrates jam senex instituit lyra non erubesceret?* Idem tradunt Diogenes Laërtius in *Socratis Vita*, Valerius Max. lib. viii: Plato in *Phedone*, et in *Euthydemo*, et *Ad Petum*.

(3) Quod nullas ad se litteras a longo tempore

D Eustratius dedisset, conquestus fuerat Firmus. Nunc in corporis ægritudine qua premebatur, ardorem querimoniarum rejicit: dum enim corpus male se habet, languere animis quoque videtur, ideoque nil mirum, si tunc in officiis delinquimus. Hinc petit, ac sperat veniam. Ut autem rescribat, et diuturnæ absentiae consolationem scribendo mittat, sollicitè precatur. — Κόμητι. Vocabulum antiquis Græciæ incolis ignotum, sed Firmi tempore in imperatorum aula usurpatum. Erant autem *comes* viri principes, qui Augustos comitabantur. Eorum diversa munera, variasque appellationes non in civilibus tantum, sed et in militaribus negotiis, ab utroque Du Fresnii glossario, a Pancirolo in Notit. utriusque imperii, atque ab aliis discas.

(4) Εἰς θεραπείαν τῶν προλαβόντων. In Ms. scribatur τὰ πρᾶγματα. Quod, cum glossema videatur, e textu sustulit.

ἀκμήν, δείξας ἡμῖν σαυτὸν τοιοῦτον, οἷόν σε τῆν-
καῦτα ἐπὶ τὴν τῶν Φρυγῶν σταλλόμενον παραπέμπο-
μεν. Εἰ δὲ καὶ ἐλάττων ἢ δύναμις ὑπὸ τοῦ χρόνου
γεγένηται, ἀκουσον τῆς μητέρος σου τῆς Ἐκκλησίας
ἐγγυωμένης, αὐθὶς σε τοιοῦτον καταστήσειν, εἰ πρὸς
αὐτὴν ἐπανέλθοις καλούμενος. Δώσεις δὲ ὀλοταλῆ
τὴν χάριν, εἰ καὶ τὴν κοσμοειδέτην θυγατέρα ἡμῶν,
καὶ τὰ γλυκύτατα παιδιά μετὰ σαυτοῦ ἄγων ἀφίκοιο,
πλείονι χειρὶ τὴν ἔκτισιν τῶν ὀφλημάτων ποιού-
μενος.

Ε. ΑΛΥΠΙΩ ΧΟΡΕΠΙΣΚΟΠΩ (5).

Ἄνω ποταμῶν (6) ἱερῶν (τὸ λεγόμενον) χωροῦσι
πηγαί, ὅτε καὶ ἡ εὐλάβειά σου ἀφ' ἡμῶν δέεται
προστασίας, ἐτέροις τοῦτο νέμειν ἐκ τῆς παλαιᾶς
συνθηλαίας ἄδειαν ἔχουσα. Ἐπεὶ δὲ ὁλοως διεπρεσβεύσω
πρὸς τὸν θεοσεβῆ ἐπίσκοπον Ἰμέριον (7), τὰς πρὸς
ἡμᾶς δι' αὐτοῦ σπουδάζων καταλλαγὰς, γίνωσκε νῦν
ἔξω παρ' ἡμῖν πλείον ἢ πρότερον, ὥστε σοι ἄδειαν
εἶναι περὶ ὧν ἂν ἐθέλοις διδάσκειν, καὶ τυγχάνειν
τῆς παρ' ἡμῶν εὐμενοῦς ἀποκρισεως, εἰ τὸ ὑπήκοον
πρὸς εὐταξίαν ὀρμίσαις. Οὐδὲ γὰρ πρότερον αὐτῶ
σοι ἴδια [ita ms., f. ἰδίᾳ] ἐγκαλεῖν εἰχομεν· ἀλλ'
ὅτι τοιαύτης τυχῶν ἀσκήσεως, καὶ τοῖς τοιοῦτοις δι-
δασκαλοῖς γραφεῖς παρὰ τὴν σαυτοῦ ὑπόληψιν ἡττων
ἐδείκνυσο, ταῖς τῶν ὑποχειρίων ὀρμαῖς σαυτὸν ἐνδι-
δοῦς. Ἴσθι οὖν τοιοῦτων ἡμῶν εἰς φιλίαν ἐπιτευξό-
μενος, ὅπως ἠπίστασο πρότερον· σαυτὸν δὲ δεῖξαι
σπουδάσον ἀρχεσθαί τε εἰδῶτα, καὶ ἀρχεῖν εὐπεπιστά-
μενον.

Γ. ΓΕΣΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ (8).

Ἄδελφός ἀνδρὶ παρεῖν, φησὶ τοῦτε δὴ τὸ τοῦ

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

(5) Hujus epistolæ mens hujusmodi esse mihi
videtur. A Firmi gratia Alypius chorepiscopus ex-
ciderat, quod ab ecclesiastica disciplina deviasset,
nitiumque indulsisset votis sibi commissi gregis.
Ut episcopus iratam deliniret, atque animarum
præfecturam quam antea exercebat, recuperaret,
Himerii episcopi patrocinium imploravit. Hoc admi-
niculo fretus, ad Firmum litteras dedit. Rescribit
hic, se tanti facere Himerium, ut Alypio cum præ-
fecturam, tum pristinam gratiæ mensuram, imo et
in posterum majora sit collaturus, modo is in re-
cta disciplina persistat. *Chorepiscopi* olim dicebantur
episcoporum vicarii per parœcias distributi. De iis
plures plura.

(6) Ἄνω ποταμῶν, etc. Ex Euripidis *Medea* peti-
tum adagium.

Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι πηγαί.

Sursum versus sacrorum fluminum feruntur fontes.

Quibus verbis, ut auctor est in Adagiis Fra-
snius, quidpiam præpostere atque inverso ordine
fieri significamus. A Luciano in *Terpsione*, et in
libelli Apologia parœmia hæc usurpatur; eaque
etiam usus est Diogenes Cynicus, ut in ejus *Vita*
Laertius testatur. Fortasse Firmus ironice loque-
batur.

A inest corpori vigor, te ipsum talem ostendens nobis,
qualem te olim in Phrygiam expeditionem missam
deduximus. Quod si ex ætate viribus fractus ac de-
bilitatus es, audi matrem tuam Ecclesiam spon-
dentem, pristinae valetudini iterum te restituendum,
si ad ipsam accitus remigres. Perfectam autem gra-
tiam inibis, si et ornatissimam filiam nostram dul-
cissimosque liberos tecum ducens advenias, ple-
niori manu hoc pacto debita solvens.

V. ALYPIO CHOREPISCOPO.

Sursam versus sacrorum fluminum (ut fert ad-
agium) feruntur fontes, quando pietas tua a nobis
præsidium postulat, cum aliis hoc præstare abunde
valeas ex antiqua consuetudine. Quoniam vero re-
ligiosissimum episcopum Himerium adiisti, atque
enixe rogasti, ut se reconciliandis nobis interpo-
neret, scito, te jam plura a nobis, quam ante, im-
petraturum: ita ut tibi in posterum liceat de iis quæ
velis, docere, et amicam a nobis responsonem ob-
tinere, si eos qui subsunt, ad modestiam revoca-
veris. Neque enim antea peculiare quid tibi vitio
vertere potuimus; sed quod tali disciplina vir, et
hujusmodi doctoribus ascriptus, opinioni de te
conceptæ satis minime fecisti, quippe qui plus
æquo morem gessisti subditorum appetitionibus.
Scias igitur, tales nos te in usu amicitia hæ-
rentem, quales primum cognoscebas. Te ipsum
cura ut ostendas et parendi doctum, et imperantem
non ignarum.

VI. GESSIO SCHOLASTICO.

Frater homini adsit, ait vetus verbum, tanquam

(7) Ἰμέριον. Episcopus Nicomedie in Bithynia
Himerius fuit. Inter Nestorii fautores numerabatur,
et Contestationi, pro eodem hæretico ad sanctum
Cyrillum synodumque Ephesinam a Joanne Antio-
cheno ejusque asecclis missæ subscipsit, uti vi-
dere est in Synodico edito per Christianum Lupum,
et Baluzium, cap. 7. Conciliabulo itidem Ephesino
interfuit A. C. 451, atque in damnationem Cyrilli
Alexandrini consensit. Quare ab Ephesina synodo
œcumenica depositus, et ecclesiastica communione
privatus fuit. Illum resipuisse, pie credere, quam
contra opinari malim. In Synodico tamen supra
laudato epistola Theodoretæ ad eundem Himerium,
cap. 71, refertur, nec non et aliæ duæ Theodoretæ
ejusdem epistolæ, altera ad Helladium episcopum,
altera ad Joannem Antiochenum, quæ in hæresi
pertinacem adhuc persistisse Himerium, ostendi
posse videtur. Utinque se res habeat, hanc epi-
stolam ante synodi Ephesinæ tempora scriptam ar-
bitramur, cum nempe inter Firmum nostrum ac Hi-
merium litterarum commercium sanctissime exer-
ceri poterat.

(8) Σχολαστικῶ. Firmi ævo qui apud Latinos
causarum patroni et advocati erant, a Græcis
scholastici appellabantur. Complures S. Nili epi-
stolæ exstant ad hujusmodi *Scholasticos* scriptæ,
uti et Synesii, qui scriptores eodem quo Firmus,
æculo floruerunt. Hoc sensu a S. Augustino, cap.

simul educata natura, sincera quoque frui amicitia largiatur. Et sane æquum fuit, fratrem tuum a prudentia tua longo post tempore ad vos reversum libenti animo exceptum esse. Quod si militiam professo, atque arte hac ad vivendum utenti, rursus expeditionem sequi opus fuit, nihil de spe detractum est. Veniet enim rursus desiderantibus, si quid e sententia gesserit.

VII. DIDNIO.

Medicinarum usum idem semper posse non arbitror, neque ratione simili sanari per illas morbos inveteratos. Quare epistolarum quoque medicina mihi obsoleta jam et vana facta est ad solatium, diurni temporis sejunctione laboranti. Tuum igitur opus erit, me a rerum difficultatibus liberare: si enim e vinculis quæ me hic detinent solutus ero, omnia mihi feliciter et ad votum successura spero.

VIII. ARMENIO ARCHIATRO.

Howero quidem viro sapienti medici pro multis esse videntur. Mihi vero causam consideranti his duabus rationibus hoc pronuntiatum videtur. Altera est propter scientiam, quia corporum curatores estis; altera propter amicitiam, quia sæpe opportuna consilia afferentes, animorum ægritudines admonitionibus vestris sedatis. Quibus utrisque scito me nunc indigentem, reditum in patriam maturare. Utinam quam primum liberemur, Deo servatore huc nobis reditum ac secessum procurante.

IX. LAUSO.

Cum sæpe a tua magna urbe fructus ingentes ceperim, hoc tamen, plus quam cæteri, sum consecutus, quod majorem tecum miscendorum colloquiorum consuetudinem iniens, virum cognoverim vere aurei generis, et aniandi doctum, et qui

LUD. ANT. MURATORI NOTÆ.

7 in Joan., vox illa accipitur. Qui habent, inquit, causam aut velint supplicare, querunt aliquem Scholasticum, a quo sibi preces componantur. Præterea Scholasticus dicebatur quivis eloquentiæ et oratoriæ facultatis aut politioris litteraturæ studiis eruditus. Vide Du Fresnium ad hanc vocem in utroque glossario. Scholasticorum cognomentum ad Agnelli scriptoris Ravennatis tempora, hoc est ad decimum usque a Christo nato sæculum durasse, ejus monimenta fidem faciunt, quæ cum selectissimis notis prelo propediem spondet Cl. V. Benedictus Bacchinius.

(9) Ἀδελφός, etc. Adagium e Platonis lib. II de republica petitur. Significat autem, Erasmo teste, fidum auxilium homini præstitum: quippe in arduis rebus atque in periculis vix unquam frater deesse solet.

(10) Aberat ab urbe sua Firmus, nescio quibus negotiis implicitus. Diutius, quam ille jam tædio defatigatus sustinere posset, res protrahabatur. Neque vero e litteris Didnii, ut antea, solamen ullum capiebat. Quamobrem ejus epistolas obsoletam appellat medicinam: deinde eum rogat, ut sollicite reditum libertatemque amico absentem procuraret, ac impetret. Pro Διδνίω, sive Didnio, scribendum for-

λόγου (9), ὡς τῆς φύσεως συντρόφου, καὶ γνησίας φιλίας παρεχομένης ἀπολαύσιν. Καὶ οὐκ ἀπεικὸς ἡδέως ὤφθαι παρὰ τῆς σῆς λογιότητος τὸν σὸν ἀδελφὸν χροῦν πρὸς ὑμᾶς ἀφικόμενον. Εἰ δὲ στρατείαν ἐπαγγέλλοντι, καὶ ταύτῃ πρὸς τὸν βίον τῇ τέχνῃ χροῦμένῳ ἐξελάσαι πάλιν ἐδέησεν, οὐδὲν παρήρηται: τῆς ἐλπίδος ἤξει γὰρ πάλιν ποθοῦσιν, εἰ γένοιτό τι κατὰ γνώμην αὐτοῦ.

Ζ'. ΔΙΑΝΙΩ (10).

Τὰς τῶν φαρμάκων χρήσεις οὐκ αἰεὶ νομιζῶ ταυτὸν δύνασθαι, οὐδὲ ὁμοίως ἰᾶσθαι τὰ χρονιώτερα τῶν παθῶν. Ὅθεν καὶ ἐμοὶ τὸ τῶν ἐπιστολῶν φάρμακον ἕωλον ἤδη πέφηνεν εἰς παράκλησιν, μακρῶ χρόνῳ τῆς ἀπολείψεως κάμνοντι. Ἄλλ' ἔργον ἡμῖν γενέσθω ἐξαιτήσασθαι με τῶν δυσχερῶν. Εἰ γὰρ τῶν ἐνταῦθεν ἀφειθήν δεσμῶν, πάντα μοι: καλῶς ἔξεν καὶ κατὰ γνώμην πεπίστευκα.

Η'. ΑΡΜΕΝΙΩ ΑΡΧΙΑΤΡΩ.

Ὅμηρῳ (11) μὲν δοκεῖ τῷ σοφῷ πολλῶν ἀνταξίους εἶναι τοὺς ἰατρούς. Ἐμοὶ δὲ τὴν αἰτίαν σκοποῦντι, δυοῖν ἕνεκα τοῦτο εἰρησθαι φαίνεται: τὸ μὲν κατὰ τὴν ἐπιστήμην, ὅτι θεραπευταὶ σωμάτων ἐστέ: τὸ δὲ κατὰ τὴν φιλίαν, ὅτι καὶ ψυχῶν πολλάκις τὰ δέοντα συμβουλεύοντες τὰς λύπας παύετε παραινέσεις. Ὡν ἐκατέρων ἴσθι χρῆζοντά με τὰ νῦν σπεύδειν πρὸς τὴν ἐπάνοδον. Εἴθε θάπτον ἀπαλλαγείμην, τοῦ Σωτῆρος Θεοῦ τὴν ἐνταῦθα ἡμῖν οἰκονομήσαντος ἀναχώρησιν.

Θ'. ΛΑΥΣΩ (12).

Πολλὰ τῆς μεγάλης πόλεως ὑμῶν ἀπολαύσας τοῦτο πλεῖον τῶν ἄλλων ἀπανάμην, ὅτι σοι εἰς πλεῖονα λόγων συνήθειαν ἐλθὼν, εἶδον ἄνδρα ἀτεχνῶς τοῦ χρυσοῦ γένους φιλεῖν τε εἰδῶτα, καὶ τοῦ φιλεῖσθαι: ἄξιον, ἢ μόνον, ἢ πρὸ τῶν ἄλλων κατὰ τὴν

tasse Διονύω, vel potius Διανίω; non enim Græcum nomen Didnius videtur. Ad Dianium epistolam quandam ineditam scribit Libanius.

(11) Ὅμηρῳ. Respicit ad Homericum illum versum in *Iliade* (lib. xi, 514):

Ἴητρος γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.

Vir medicus multis aliis præstat.

Scilicet, ut Firmus explicat, pro multis aliis valet medicus, cum vel pharmacis vel prudentibus consiliis tollere corporis animique perturbationes possit. Plinius in epist., *Unus mihi es pro centum millibus*. Medici autem dignitate ac pretio multos æquare videntur.

(12) Brevem panegyricum Lausi illustris piique viri in hac epistola habes. Cum illo arctum amicitiae fœdus inierat Firmus, olim Constantinopoli agens; nam sub nomine *magnæ urbis* designari Constantinopolim reor, ni Antiochiam forte velis. Hunc ergo rogat, ut commercium epistolarum vicissim exerceat. Male autem me non opinaturum censeo, si Lausum hunc arbitrer eundem esse cum illo, ad quem Palladius Helenopolitanus anno Ch. 421, librum de sanctorum ejus temporis monachorum

Ὅρφέως ἴβραν ἀγειν ἐπιστάμενον πρὸς αὐτὸν ἦθε: A
καὶ λόγῳ τοὺς ἐντυγχάνοντας· πλὴν ὅτι ἐκεῖνῳ μὲν
ἄχρι τοῦ μέλους τὰ τῆς φιλοτιμίας ἦν, καὶ τούτῳ
θέλων κατεῖχε τοὺς πλησιάζοντας· ὑμῖν δὲ καὶ
οἶκος περιφανής, καὶ δαπάνης πλῆθος χορηγούμενον
τοῖς θεομένοις, καὶ πάντα πλεονα, ἢ ὅσα ἂν εἰπεῖν
εἰς φιλοτιμίαν λόγος ἀρκέσειε. Ταύτην δὴ τὴν σχέ-
σιν καὶ πρὸς ἀπόντας ἔχειν παρακαλῶ, καὶ διὰ μνή-
μης ἔχειν ἡμᾶς, καὶ δεξιούσθαι γράμμασιν, ὡς ἂν
ἔχοιμεν ἀδόλου φιλίας ἐνέχυρα τὰς ἐπιστολάς.
absentes quoque serves rogo, et ut memoriam
nostri foveas, dulciterque per litteras nos salutes,
ita ut sinceræ amicitix nostræ pignora litteras habeamus.

Γ. ΓΕΡΟΝΤΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (13).

Συχνὸν ἦδη χρόνον ἀπολειφθεῖσαν τῆς πόλεως ἦν
σὴν θεοσεβείαν ἔδει παρῆναι τῇ πρώτῃ καὶ μυστι-
κωτάτῃ τῶν ἑορτῶν. Ἐπει δὲ, ἀβρῶστας ἄρτι παυ-
σαμένης, ὀπολέλειπται τις ἐνοχλοῦσα λεπτότης, ὡς
ἔμαθον, ἀναλαβὼν σαυτὸν ἀφικέσθαι πρὸς ἡμᾶς
σπουδάσον, πληρῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ ὄφλημα, ἵνα
μὴ δεηθῆς καὶ δευτέρας φιλοτιμίας εἰς θεραπείαν
τῆς ἀπολείψεως. Τὰ δὲ ἀποσταλέντα ἐδεξάμεθα, καὶ
τοῦ πλήθους, καὶ τοῦ μεγέθους θαυμάζοντες, πέρ-
δικας τέτταρας, ὅλην ξυκωρίδα πύλων, καὶ σὺς τῶν
κατοικιδίων ἡμιτόμιον, ἱκανὸν καὶ ἀγρίων νικῆσαι
μέγεθος, ὅσα χρὴ τῷ πράγματι πείθεσθαι, καὶ στά-
μνον οἴνου πολιοῦ. Ἄλλὰ πόσα ταῦτα πρὸς ἀναγκαίαν
φίλου συντυχίαν μετρούμενα;

ΙΑ. ΑΥΣΟΝΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ μέτρον ἄριστον, ἐν δὲ τῇ ἀγά-
πῃ ὁ δὲ πλεῖον ἔχων, θεοφιλέστερος. Δείξον οὖν οὕτω
διακείμενος περὶ ἡμᾶς, καὶ ὑπερευχόμενος αἰεὶ, καὶ
γράφων πολλάκις, ἵνα τῆς ἀπολείψεως ἢ παρ' ἡμῖν
εἰς παραμυθίαν τὰ γράμματα.

ΙΒ. ΕΛΛΑΔΙΩ (14).

Ἐκ χειμῶνος καὶ τρικυμίας γαλήνῃν εἶδον, καὶ
ἡμέραν (τὸ τοῦ λόγου) λευκὴν (15), ἀνασαῶσθαι ἐκ
τῆς κατὰ τὸν πλεῖον πλάνης τὴν μεγαλοπρέπειάν σου

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

vita ac gestis perscripsit, unde et *Historiæ Lausiacæ* D
nomen libro illi impositum. Certe iisdem temporibus
florebat Firmus noster. Lausus vero, ad quem Pal-
ladius scribit, vir illustris et sacro cubiculo præ-
fectus erat; quæ Lauso hic memorato convenire vi-
deas. Infra ad eumdem conscriptam reperies epi-
stolam 20.

(13) Absentem Gerontium, presbyterum sibi
subjectum, postquam ad festum diem, omnium
sanctissimum accederet ægritudinis causa nequi-
verat, novis litteris sui officii commonefacit Fir-
mus, dulciterque ad reditum invitat. Hinc dona ab
illo ad se transmissa singulatum recenset ac laudat.
Per diem sacris mysteriis supra omnes plenum si-
gnificari puto sacrum Paschalis diem.

(14) Helladio illustri viro, quod navigationem
difficillimam absolverit, Firmus gratulatur, et Cæ-
sariensium publicam rem commendat. Rogat au-

A ametur dignum, virum, inquam, aut anicum aut
præ aliis, non aliter quam Orpheus Iyra, irahendi
peritum ad se moribus et sermone, illos qui ejus
consuetudine delectantur: nisi quod Orpheo usque
ad canendi artificium honor et gloria stetit, eoque
pacto ad se accedentes mulcendo, sibi devinxit:
tibi vero est et splendida domus, et impendiorum
magnitudo erogata in pauperes, et alia plura sane
quam ut ea in honorem tuum complecti dicendo
possimus. Hunc autem habitum affectumque erga
nostri foveas, dulciterque per litteras nos salutes,

B

X. GERONTIO PRESBYTERO.

Cum multo jam tempore pietas tua ab urbe ab-
fuerit, par erat ut ad festum diem adveniret, qui
primus est omnium et supra omnes abundat. Sed
postquam, infirmitate nunc solum cessante, mo-
lesta quædam, ut accepi, relicta tibi est macies;
simul ac te ipsum refeceris, cura ut ad nos rever-
taris, quod Ecclesiæ debes implens, ne altero careas
honore, atque ut diuturnam repares absentiam.
Ea vero quæ au nos misisti, accepimus non sine
copiæ et magnitudinis admiratione, nempe quatuor
perdices, pullorum equinorum par integrum, et
suis e domesticorum grege dimidium, quod et
agrestium vinceret magnitudinem, quantum re ipsa
videre est, et veteris vini amphoram. Sed quanta
hæc sunt, si ad amici necessitudinem convictumque
metiamur?

XI. AUSONIO PRESBYTERO.

In reliquis rebus mensura optima; at in amore
qui plus habet, Deo gravior est. Te igitur ostende
ita erga nos affectum esse, et fausta semper nobis
precando, et sæpe scribendo, ut disjunctis solâ men
nobis epistolæ præbeant.

XII. ΗΕΛΛΑΔΙΩ

Post sævam procellam fluctumque decumanum,
tranquillitatem diemque (ut est in adagio) album
asperi, ubi intellexi, magnificentiam tuam e navi-

tem, ut provinciæ jam uira fame laborantis mise-
reatur, minuatque militum impensas, neque sinat
exercitum illac transire.

(15) Ἠμέραν λευκὴν. Uti Erasmus in Adagiis
monebat, *albus dies* pro felici, læto faustoque apud
veteres accipiebatur. Plutarchus in *Pericle*: τοὺς
ἐν εὐπαθείαις τισὶ γινόμενους, λευκὴν ἡμέραν
ἐκείνην ἀπὸ τοῦ λευκοῦ καύμου προσαγορεύειν, *eos
qui in deliciis jucunde vivunt, album eum diem no-
minare a faba alba*. Adagii origo est a Pericle, quæ
Atheniensibus suis, dum Samios arctissime obsi-
derent, in octo turmas dispertitis præscripsit, ut
cui, sortibus ductis, candida faba contingeret, li-
ceret eo die otio et convivii operam dare, cæteris
pugnantibus. Silius quoque Italicus usurpavit
in eo versu:

Si current albiq; dies horæque serena.

gationis erroribus restitutam. Quare animis erecti sumus, ad proprium nobis ac familiare patrocinium confugientes, et ad sperandum impulsus sumus tribus rebus solatium; si quam interim et nostri, et patriæ fame laborantis rationem habere dignatus fueris, ut eas quæ nos nunc turbant, militum impensas alleves, curesque nullum exercitus per nos veri transitum. Vix enim, quando hæc nobis eveniant, ex multis pauci, famis internecione decimata, erimus superstites.

XIII. ATTICO EPISCOPO.

Aristidem antiq̄ um nosti, vir sanctissime; quomodo enim non n̄ sti, cum sis Atheniensium studiosus justitiæque cultor? Talis iudicio nostro ille est eloquentissimus Olympius, qui prudentia quidem Themistoclem superat, rhetorica vero Periclem, et si quis alius fuit, qui veteres superaret in eo, in quo eorum quilibet primas supra alios tulit; qui que non minorem, quam illi, zelum pro patria ostendit. Ut hic admittatur, Ecclesia nostra hortante, annue, eique partem humanitatis illius quam in omnes indigentes partiris nostra causa tribue.

XIV. ANTHIMO EPISCOPO.

Ad tuam ipsius matrem, et ad nos omni sinceritate atque necessitudine cum pietate et religione tua conjunctos, tuum misisti filium. Nunc tuarum apud Deum precum opus sit poscere, ut filio una cum ætate disciplina quoque augeatur. Nos enim in nostro lucro successus juvenum ponimus, cum in ipsis constet et gloriæ et amicitia fructus. Ex tua vero pietate conjecturam faciens, non temere sperare me dico, fore ut ii qui bonorum tuorum futuri sunt hæredes, gloriæ quoque hæreditatem obtineant.

XV. EVANDRIO EPISCOPO.

Donum Deo offerens nescio quis ex iis qui ad pietatem propensi sunt, epigramma oblato muneri inscripsit, dicens: *Tua tibi offero. Ego vero epigrammate nullo apud te uti deberem; attamen in-*

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

(16) Aristidi, viro apud Athenienses, cum eloquentiæ, tum justitiæ laude olim celeberrimo, Olympium comparat; imo ab isto Themistoclem prudentia, Periclem vero eloquentia superari affirmat. Hunc igitur Attico episcopo commendat. Quis fuerit hic Atticus, definire non ausim. Atticum qui post Chrysostomum Constantinopolitanam sedem implevit, virum sanctissimum, minime audeo dicere hic designatum, quippe fortasse vivere desiderat, antequam Firmus episcopalem cathedram conscenderet. Alter Atticus, Nicopolitanus in veteri Epiro metropolita, synodo Chalcedonensi interfuit, cui etiam subscripsit Atticus Zelorum episcopus. Cum vero hi Attici et auctoris nostri æquales et episcopi fuerint, certo constare nequit ad quemnam eorum hanc epistolam Firmus dederit. Et fortasse ad Atticum alium quempiam Firmus hæc scripsit.

(17) Filium quemdam suum, hoc est, ut puto,

Α μεμαθηκώς. Ὅθεν ἐκλήρθημεν ἐπὶ τὴν οὐκ αἰαν ἡμῖν καταφεύγοντες προστασίαν, καὶ τῶν λυπεύοντων ἐλπίσαι παραφυγὴν, εἴτε τινὰ λόγον εἶναι ἡμῶν τι καὶ πατριδος λιμῆ καμνούσης καταξέουσαις, ὥστε ἐπικουφίσαι τὰ νῦν ἐνοχλοῦντα τῶν στρατιωτῶν ἀνάλαμματα, καὶ διοικησασθαι μηδεμίαν στρατεύματος δι' ἡμῶν γενέσθαι πάροδον. Μόλις γάρ, εἰ τούτων ἐπιτύχοιμεν, ἀπὸ πολλῶν ὀλίγοι τὴν τοῦ λιμῆ πικρὰ θλίβαν ἀποφυγόντες περιεσόμεθα.

ΙΓ'. ΑΤΤΙΚῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Ἀριστείδην (16) οἶσθα τὸν καλαῖον, δοῦντάτε· πῶς δὲ οὐκ οἶσθα, φιλαθήναιος ὢν, καὶ τιμῶν δικαιοσύνητα; Ὅτος καθ' ἡμᾶς ἐταῖρος; ὁ λογιώτατος Ὀλύμπιος, φρονήσει μὲν θεμιστοκλεία παραδραμιῶν, ῥητορικῇ δὲ τὸν Περικλέα, καὶ εἰ τις εἴη τοὺς πόποτε γεγονότας νενικηκώς, εἰς ὃ ἕκαστος κατὰ τῶν ἑλλήνων τῶν πρωτείων ἐπέτυχεν, ζῆλον δὲ τὸν αὐτὸν ἐκείνους ὑπὲρ τῆς πατριδος ἐπιδεικνύμενος. Ὅν προσδέξασθαι τῆς Ἐκκλησίας παρακαλοῦσης ἐπένευσον, καὶ τούτω τὸ μέρος δι' ἡμᾶς μεταδοὺς τῆς εἰς πάντας τοὺς δεουμένους μεριζομένης φιλανθρωπίας.

ΙΔ'. ΑΝΘΙΜῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ (17).

Ἐπὶ τὴν σουτοῦ μητέρα τὸν σὸν ἀπίστευτος παῖδα, καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς πάση συνημμένους γνησιότητι, καὶ κατ' οἰκίωσιν τῇ θεοσεβείᾳ τῇ σῆ. Καὶ τῶν σῶν γενέσθω προσευχῶν ἔργον, ὁμοῦ τῇ ἡλικίᾳ τῷ παιδί συναύξασθαι καὶ τὴν καίβουσι. Κέρδος γάρ ἡμέτερον τίθεμεθα τὰς τῶν νέων ἐπιτυχίας, ὅταν ἢ παρ' αὐτοῖς καὶ δόξης καὶ φιλίας ἀπόνασθαι. Τοῦτο δὲ ἐκ τῆς σῆς θεοσεβείας τεκμαιρόμενος λέγω οὐκ ἀπεικώτως, τοὺς σοὺς κληρονόμους κληρονομήσειν προσδοκῶν καὶ τῶν τῆς δόξης καλῶν.

ΙΕ'. ΕΥΑΝΔΡΙῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ (18).

Ἀνάθημα μὲν τις προσφέρων θεῷ τῶν δοκούντων πρὸς εὐσέβειαν βλέπειν, ἐπιγράμμα προσέθηκεν ἢ ἀνατεθέντι εἰπὼν· Σοὶ προσφέρω τὰ σά. Ἐγὼ δὲ ἐπιγράμματος οὐδὲν δέομαι· καλῶν δὲ ἐπὶ τὴν σὴν

D clericum, Anthimus episcopus Cæsaream miserat, ut a Firmo nostro litteris et moribus institueretur. Scribit hic Deum esse rogandum, ut operæ in illius adolescentis cura collocandæ successus respondeat. Se vero felicia quæque de illo sperare addit, ducto a mittentis pietate argumento. Cum ait *ad matrem tuam*, Cæsaream accipiendam esse reor quæ Anthimi patria fuerit, aut ipsam Cæsariensem Ecclesiam cui fortasse olim Anthimus dederat nomen.

(18) Cum celebrandus foret festus quidam sanctorum dies in Argocnis, ad eadem solemnia Evandrium episcopum invitat, epistolam ab eleganti eruditione exorsus. In concilio Chalcedonensi memoratur Evander Diocliæ in Phrygia magna episcopus. Sed ille nimium Cæsarea aberat, ut ad festum invitatus a Firmo sit credendus. Cum ait *ἐπὶ τὴν σὴν ἐστίαν*, ad tuam domum, ecclesiam puto hic intelligi, potius quam domum Firmi.

ἐστὶν τὴν θεοσέβειάν σου, ἵνα μὴ γελῶλον πάθω, ἅ τὴν ἐμαυτοῦ ἐπιθυμίαν προσέβημι, ὡς μὴ πρόφα-
σιν τῆ θεοσεβείᾳ σου τῆς ἀπολείψαις τὴν ἡμετέραν
βιβθυμίαν γενέσθαι. Καὶ παρακληθεὶς ὑπάκουσον
παρεῖναι τῇ ἐν Ἀργονοίς τῶν ἁγίων μνήμῃ, ἣν
αὐτὸς καὶ παρακαλούμενος τέλεισαι, καὶ ἀπαράκλη-
τος.

ΙΓ'. ΘΑΛΑΣΣΙΩ (19).

Ἦγειρας σὴν σαυτοῦ πόλιν ἤδη πρὸς γόνυ καμ-
φθεῖσαν, ἀποδοὺς αὐτῇ τῶν τροφείων τὰς ἀμοιβάς.
Καὶ χεῖρει τοῖς οἰκείοις κοσμουμένη καλοῖς, ὅτι σε,
τοιούτων καλῶν, ἀνεθρέψατο. Λοιπὸν δὲ ἐπιφανεστέ-
ραν αὐτὴν τοῖς ἀξιώμασι γενομένην, καὶ τῇ δυνάμει
ὅς διὰ τῆς σῆς αὐξηθῆναι χειρὸς, καὶ πληρῶν τὸν
αὐτοῦ σκοπὸν, καὶ ἡμῖν χαριζόμενος παρακαλοῦσι,
καὶ δεομένη τῇ πόλει καὶ τὸν ἄρχοντα, ὃν ἐπιφανέ-
στερον ἡμῖν πεποιήκας τῇ σπουδῇ χάρισαι τοῖς πράγ-
μασιν, ὡς προσήκοντά σοι γνωρίζεσθαι. Εἰ γὰρ τοῦτο
προσθείης τοῖς προλαβοῦσιν, ἅπαντα ἡμῖν κατὰ γνώ-
μην ἐκδῆσεται. Ἀδὲ δὲ καὶ πόλεων προσθήκη (20)
τὴν ἀρχὴν εὐθνηεῖσθαι, ἵνα σοι περιδλεπτος διὰ
πάντων ἡ πατρίς γένηται. Ἡμῶν δὲ μέμνησο, φι-
λοῦντας φίλων· τοῦτο γάρ ἐστιν ἀντίδοσις ἀγαθῶν

ΙΖ'. ΣΩΤΗΡΙΧΩ (21).

Περιδλεπτον ἡμῖν ἤδη τὴν πατρίδα πεποιήκατε ἐν
προσμίαις τῆς προστασίας, πολλοῖς ποσὶ παρασχό-
μενοι τὰς γειτνιώσας παραδραμεῖν. Αἱ γὰρ πρότερον
περὶ ὁμοτιμίας ἐρίζουσαι, νῦν οὐδὲ πολλοστοῦ μέ-
ρους τῆς ἀξίας δι' ὑμᾶς ἐφικνοῦνται· οὕτως ἐν
προσμίαις φαιδρύτεραν ἡμῖν καὶ μεγάλην τὴν πό-
λιν ἰδεΐζατε. Εἰ δὲ καὶ τὰ λείποντα προσθείητε, ἡ
πόλεων ἀριθμὸν, ἢ ἀνανέωσιν οἰκοδομημάτων (πάν-
τα γὰρ ὑμῖν δυνατὰ βουλομένοις), ταινίαις ὑμᾶς
ἀναδοῦμεν, ὡς εὐεργέτας, δευτέρους οἰκιστὰς ὀνομά-
ζοντες, μᾶλλον δὲ καὶ πλεόν ἐπάδοτες· ὅσον ἐκείνοις
μὲν τὸ εἶναι τὴν πόλιν, ὑμεῖς δὲ τὸ ἐπιφανεστέραν
γενέσθαι παρεσκυάτατε. Ποιήσατε δὲ ἡμῖν καὶ τὸν
ἄρχοντα μείζονα μὴ τῷ ὀνόματι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ
δυνάμει.

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

(19) Thalassio, potenti in aula Constantinopoli-
tana viro, plurimas agit gratias, quod Cæsariensis
urbis honores amplificaverit ac ornamenta auxerit.
Rogat insuper ut ad feliciorum ejus urbis admini-
strationem studium omne conferat. Thalassium
autem istum eundem esse opinor cum illo quem
in Cæsariensi episcopatu successorem Firmus habuit,
ut in prolegomenis animadverti. Cum vi-
vendi finem scriptor noster fecit, præfectus præ-
torio Illyrici Thalassius ille erat, hoc est amplis-
simo imperii munere fruebatur. Iste ita impera-
tori acceptus ac in ejus aula potens dicitur, ut ei
uni accepta Firmus referat, quæcunque urbi Cæsariensi
princeps fuerat elargitus. Ad hæc Thalassius iste,
Cæsariensis civis patriæque suæ amantissimus,
in hac epistola proditur. Veri igitur simile est,
Thalassium a Socrate memoratum eundem cum isto
fuisse: nimirum Proclus Constantinopolitanus
episcopus, Cæsariensibus præsulem sibi, mortuo jam Firmo, deposcentibus, Thalassium,

A vitans ad tuam domum pietatem tuam, ne me ri-
dendum præbeam, unum tibi offero desiderium
meum, ut ne pietati tuæ silentium nostrum non
accedendi sit causa. Invitatus igitur nobis morem
gere, ut in Argocnis sanctorum commemorationi
intersis, quam et invitatus conficies, atque etiam
non invitatus.

XVI. THALASSIO.

Erexisisti tuam ipsius urbem jam inclinatam at-
que jacentem, cum illi educationis gratiam retri-
bueris. Et sane ipsa domesticis exornata bonis læ-
tatur, quod te, tantum nempe bonum, educaverit.
Quod restat, cum ipsam honoribus illustriorem ef-
feceris. fac etiam ut illius potentia per manum
tuam augeatur, et propositum tuum non solum im-
plens, sed nobis etiam hortantibus urbi que ro-
ganti gratificans, præsidem quem clariorem nobis
illustrioremque studio tuo reddidisti, concede re-
bus, ut et ad te eadem pertinere videantur. Si
enim hæc præcedentibus addas, omnia nobis ad
votum cedent. Fac autem ut, post civitatum addi-
tamentum, imperium quoque feliciter administretur,
quo tibi per omnia spectabilis patria fiat. No-
stri vero memento, amantes amans: hoc enim est
bonorum remuneratio.

XVII. SOTERICHO.

Clustrem nobis jam patriam reddidisti in exor-
dio præfecturæ, cum illa vicinis civitatibus multis
pedibus anteire feceritis. Quæ enim antea de præ-
stantia nobiscum certabant, nunc opera vestra in
millesimam quidem partem dignitatis nostræ at-
tingunt: sic a principio splendidiorem, quam an-
tea fuit, atque ampliore nobis hanc urbem exhibu-
istis. Quod si quæ desunt, sive urbium nume-
rum, sive ædificiorum instaurationem spectent,
addideritis (volentibus enim vobis, arduum nihil),
tæniis vos vinciemus, tanquam bene meritos; vosque
alteros fundatores appellando, magis decantabimus
ac celebrabimus. Enimvero illi, ut esset; vos, ut
illustrior fieret, operam dedistis. Create autem nobis
præsidem majorem, non nomine tantum, verum
etiam re atque virtute

D civem Cæsariensem et ipsum, protinus obtulerit,
eumque sacrarit.

(20) Προσθήκη πόλεων. Post civitatum addita-
mentum. Urbes aliquot ab alterius regimine scissas
et Cappadociæ additas, innuere hujusmodi verba
videntur; ideoque Cæsariensis urbis splendorem
adauctum jure Firmus ait. Quod si pro πόλεων λε-
γας πόλεως, urbis unius, nempe Cæsareæ, incre-
mentum aut amplificationem intelligas.

(21) Simili in argumento, ac superior, versatur
hec epistola. Urbem Cæsaream Soterichus in exor-
dio præfecturæ suæ multis additis ornamentis illu-
striorem effecerat. Hinc illi plurimas Firmus agit
gratias. Soterichum autem istum præfectum præ-
torio Orientis fuisse opinor aut saltem ejusdem
præfecti in Pontica diocæsi vicarium, quippe
eo usque potestas illius procedebat, ut ab una pro-
vincia urbes distrahere alterique conjungere pos-
set. Cæsarea vero provinciæ Cappadociæ caput fuit.

XVIII. COLOSIANO.

A

Ἦ. ΚΟΛΟΣΙΑΝΩ.

Inter vos unanimi consensu constituistis nullas ad nos litteras dare, non animadvertentes, quam ingenti solatio tanta familiaritate conjunctis patriæque præpositis sint familiarium ac necessariorum epistolæ. Obsecro igitur, ut mutata sententia non tantum nostri recordari, sed etiam ad nos scribere non dedignemini, nobis maximum litteris vestris allaturi levamen. Ne vero quæ agamus ignoratis certiores facimus, nos remittente morbo cœptum iter peragere.

XIX. ACACIO EPISCOPO.

Cum ipsa pietate tua me collocaturum sperabam, prænuntiam quippe adventus tui epistolam acceperam: mecum igitur causam quærebam, cur hoc præstare non potueris. Epistola vero tua significante, quemadmodum in terram delapso jumento male te habueris, obstupui, quod aut non in alba biga veharis, aut in ære compactis curribus, ut modeste loquar. Sed nimis pegasos tuos amas, cum tamen eos non aligeros habebas, sed stimulis ad cursum egentes. Quod si tibi propositum est in equo vehi, aliam tibi aliunde equum parans, qui tuto celeriusque te ferre possit, ad nos quamprimum venire constitue, non sinens ut longo sejunctionis intervallo memoria nostri oblietetur. Pisciis vero de quo hactenus silui, quique non accersitus ad nos venit, tantus erat, ut magnitudine pisces

Ἐνὶ συνθήματι ἀλλήλοις ἐπέταξατε τὴν πρὸς ἡμᾶς σιωπὴν, οὐκ εἰδότες, ὅτι τοῖς οὖτω διακειμένοις, καὶ τῆς πατρὸς ἐφεστηκόσιν ἰκανῆ παραμυθία τὰ τῶν οικείων γίνεται γράμματα. Παρακαλῶ οὖν, μεταβαλλόμενοι ταύτης τῆς χρίσεως μεμνησθαι καὶ γράφειν καταξιοῦτε, πολλὴν ἡμῖν παρεξόμενοι ἐκ τῶν γραμμάτων παραψυχὴν. Ὡς δ' ἂν μὴ ἀγνοεῖτε τὴ καθ' ἡμᾶς, γινώριζομεν ὅτι, τῆς ἀβρώστιας ἐνδούσης, ἐχόμεθα τῆς ὁδοῦ.

ἸΘ. ΑΚΑΚΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ (32).

Αὐτῇ τῇ θεοσεβείᾳ σου προσδοκῆσας ἐντεύξεσθαι, ἐπειδὴ πρόδρομον ἔλαβον τῆς ἀφίξεως τὴν ἐπιστολὴν, ἐζήτουν τὴν αἰτίαν γίνωμαι τί τοῦτο γενέσθαι [f. add. μὴ] παρεσκευάσεν. Τῆς δὲ ἐπιστολῆς εἰπούσης, κατενεχθέντος τοῦ ὑποζυγίου, πεπονημένοι σε, ἰθαύμασα, ὅτι ἢ μὴ ἐπὶ λυκοῦ ζεύγους ὄχη, ἢ ἐπὶ ἀρμάτων χαλκοκολλήτων, ἴνα μετρίως εἴπω. Ἀλλὰ προσπάσχεις τοῖς σοῖς κτηράσιν, οὐ περοφόρους ἔχων, ἀλλὰ δεομένους κέντρων εἰς τὴν μετάθεσιν. Εἰ οὖν ἰππεύεσθαι σοι σκοπὸς, καὶ συμβουλευόντι κείτοιο, ἄλλον ἀλλαχθὲν σαυτῶ κτησάμενος ἴππον ἀσφαλῶς καὶ θάττον φέροντα, ἀφ' ἑσθαι πρὸς ἡμᾶς κατάδεξαι, μὴ ἐνδοῦς τῶ μακρῶ τῆς ἀπολείψεως χρόνῳ τὴν μνήμην καταμαραίνεσθαι. Ὁ δὲ σιωπηθεὶς ἰχθύς, ἦκων δὲ ἀνεπαγγέλτος, τοσοῦτος ἦν, ὡς μεγέθει τοὺς θαλαττίους παραδραμεῖν, καὶ πᾶσι τοῖς

LUD. ANT. MURATORI! NOTÆ.

(32) Cum Acacium episcopum præstolaretur Firmus, rescripsit ille, se e lapsu jumenti in quo vehebatur, læsum, ideoque interruptum iter. Moræ hujusmodi causam lepide Firmus ridet, sollicitatque amicū, ut se rursus itineri committat. Tum pro pisce fluviatili quem dono ad se miserat, gratias agit.

Facile vero non est divinare, qui Acacius iste fuerit, Firmi amicus et episcopali munere conspicuus, ad quem etiam data est epistola 35. Iis enim temporibus multos nominis ejusdem episcopos floruisse comperio, videlicet episcopum Beroæ, episcopum Colenorum, episcopum Helladæ, episcopum Scopenorū (si quidem depravatum non sit hoc nomen) et episcopum Melitenensem, qui concilii Ephesini temporibus florere. Referrī etiam possunt et alii nonnulli, videlicet episcopus Antiochiæ minoris, episcopus Ariarathia, episcopus Cynnensis, episcopus Proconissī, qui circiter annum Christi CCCCL in vivis erant. Ad unum tamen Acacium Melitenensem epistolam hanc scriptam fuisse opinari possumus, ea conjectura ducti, quod Melitene, seu Melitine Cappadociæ vicina foret; ideoque episcopus ille Firmo, ut Ponticæ ditionis primati subjectus, ut, locorum vicinitate pene conjuncto, familiaris esse potuerit. Illustribus porro viris accensendus iste Acacius: nam inter primos, et nemine interposito, post Firmum nostrum synodo Ephesinæ A. C. 431, subscripsit, ibique dicitur Ἀκάκιος Μελιτηνῆς Ἀρμενίας. Acacius Melitenæ in Armenia episcopus. Nestorius ipse, ut in Actis habetur, antea in eadem Ephesina civitate veritatis commonuerat, atque in tramitem rectum perducere, quanquam irrito labore, contenderat. Deinde vero una cum Firmo aliisque episcopis, ut in prolegomenis diximus, a laudata synodo Ephesina Constantinopolim ad imperatorem missus fuit, et ab hæreticis idcirco

damnatus subinde atque depositus. Exstant adhuc S. Cyrilli Alexandrini episcopi ad eundem Acacium litteræ, in quibus de concordia inter Catholicos et Joannem Antiochenum ineunda agitur. Itemque aliæ Acacii ad S. Cyrillum antea scriptæ, una cum alia Maximi diaconi ad eundem Acacium epistola. Acacius autem noster in Armenia secunda metropolitanus erat, quippe urbs Melitene caput provinciæ, Melitenensis idcirco appellatæ, fuit; atque olim Cæsariensi primati suberat, cum in Pontica diocesi computaretur. Certe in cunctis Græcorum episcopatum Catalogis a Jacobo Goar ad calcem Georgii Codini editis, Melitene ad Armeniam secundam refertur, si ex hinc Catalogis unum excipias, in quo Armeniæ primæ attributa legitur. Quid est igitur, quod Stephanus in lib. De urbib. hanc civitatem Cappadociæ conjungit? Μελιτηνῆ, inquit is, πόλις Καππαδοκίας: οἱ πολῖται Μελιτηνῶν. Melitene urbs Cappadociæ: Cives Meliteni appellantur. Ut autem sententiam suam Stephanus firmet, Strabonis loco utitur, quem tamen, si Salmasio in Pfinian. exercit. credimus, minime intellexit. Utcunque erraverit in Strabonis interpretatione Stephanus, certum est, erudite Melitenem civitatem in Cappadocia ab eodem fuisse descriptam. Antiquitas enim provincia Melitene cuius caput ejusdem nominis urbs erat, una ex decem provinciis sive præfecturis fuit, in quas Cappadocia magna dividebatur. Plinius lib. v Nat. Hist. . . cap. 24, Dascusa, inquit, abest a Zimara lxxv m. passuum. Inde navigatur Pastonam l. m. mill. passuum. Melitenem Cappadociæ, XXIV. mill. passuum; libro vero vi, cap. 5 provinciam his describit: Cappadociæ pars præterita Armeniæ majori, Melitene vocatur. Quibus e verbis intelligas, arctam e locorum vicinitate amicitiam iniri potuisse inter Acacium Melitenensem ac Firmum nostrum.

ἐν τῇ πόλει γενέσθαι περίβλεπτος, δῶρον τῆς σῆς A
εἰς ἡμῖς φιλοτιμίας ἄξιον.

Κ'. ΛΑΥΣΩ.

Τοῖς συντυχίας ἐρῶσιν ἱκανῆ καὶ ἡδεῖα τῶν γραμμάτων γίνεται ὀμιλία, ὅταν πολλῶ τῶ μέσῳ διαστήματι τύχῃσι χωριζόμενοι. Ὁ δὴ καὶ ἐμοὶ ἐπὶ τῆς ὑμετέρας συμβέβηκε μεγαλοπρεπείας. Ἐφιέμενος γὰρ τῆς συνουσίας τῆς ὑμετέρας ἐπέβηκα τὴν ἐπιστολήν, ἐπινοῶν ἐνευθεῖν ἑμαυτῷ τῆς ἐπιθυμίας παραψυχῆν. Εἰ οὖν παρὰ τῇ θαυμασιότητι ὑμῶν τοιοῦτος περὶ ἡμῶν ὁ λόγος, διατελεῖτε, καὶ μεμνημένοι, καὶ γράφοντες ἐπειδὴ τούτοις αὔξεσθαι φίλα πέφυκεν.

ΚΑ'. ΠΑΙΗΘΑ.

Ὁ τοῖς δανειζομένοις διὰ πέναν γίνεται, τὸ τοῖς πρώτοις ὀφλήμασιν ἐπιτιθέναί καὶ δεύτερα, τοῦτο κάμολι νυνὶ διὰ τὴν ἀβρωστίαν συμβέβηκε, καὶ πρότερον τῆς συντυχίας διαμαρτάνοντι, καὶ νῦν οὐ δυναθῆναι τὴν τῆς ὀδοπορίας ὑποστῆναι κόπον. Ἀλλὰ συγγνώμην ἢ μεγαλοπρέπειάν σου καταξιώσασα καὶ μνήμησιν ἡμῶν ἀξιούτω, καὶ γράμμασιν ἀμειψάσθω, ἵνα μὴ τὴν φίλταν τῆς ἀπολείψεως ἀμαυρώσει χρόνος.

ΚΒ'. ΘΕΟΔΩΤΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ (23).

Καὶ τὴν γλῶτταν Ἑλληνισμένον, καὶ ἔθους μετριότητι χρώμενον, εὐπατρίδην τε ὄντα, καὶ πολλοῖς τρόποις δεικνύοντα τῆς εὐγενείας τεκμήρια, ἐκ τῆς ἐφῆσιν ἔχοντα τόνδε αὐτός τε ὑπεδεξάμην μετὰ μαρτυρίας C
τῶν ἐκεῖσε ἐπισκόπων, καὶ τῇ ὁσιότητι σου συνίστημι ἐπὶ τὴν μεγάλην σπεύδοντα πόλιν, ἵνα ἴδῃν αὐτὸν καταξιώσας εὐμενῶς, καὶ ὡς τῇ θεοσεβείᾳ σου σύνθησας, εὐπετεστέραν αὐτῷ ποιήσης τὴν ἐπὶ τοῖς προκειμένοις ὁδόν.

ΚΓ'. ΕΥΘΗΡΙΩ.

Χρήστης τισὶ τῶν ὑπὸ τὴν θεοσεβείαν σου γέγονεν ὁ δείνα, καὶ τούτων τυχῶν ἀγνωμόνων ἀντὶ τῶν χρημάτων δίκασιν ἔχει καὶ πράγματα. Ὡν ἕνεκα πρόσβασιν ἱκετεύων τῶν δικαίων τυχεῖν. Τούτους συνελαθῆναι πρὸς εὐγνωμοσύνην κελυσάτω ἢ ὁσιότης σου, ἡμῖν τε χαριζομένη, καὶ τὸν ἐπὶ τῶ δικαίῳ ἀνύοντα δρόμον.

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

(23) Theodoto episcopo quemdam Firmus commendat ex Oriente venientem, ut ei sit præsto, benevolumque se exhibeat, atque ejus negotia in urbe magna juvet, hoc est aut Constantinopoli, aut Antiochiæ. Ab episcopis Orientalibus epistolas ad Firmum tulerat ille, nempe litteras formatus, per quas clerici in alias dioceses profecturi ab episcopis suis muniebantur, ita ut a reliquis Ecclesiis non ad communionem tantum sacrorum admitterentur, sed etiam, ubi necessitas posceret, jurentur. De harum epistolarum ritu ecclesiasticæ eruditionis cultores plura tradidere. Animadvertas etiam, inter hujus clerici (talem enim eum fuisse arbitror) laudes computari Græcæ linguæ peritiam. Fortasse

A maritimos superaret, et a civibus omnibus suspicereetur; munus tuo in nos studio et benevolentia dignum.

XX. LAUSO.

Iis qui conversari coram cupiunt, succurrit, et dulce est per litteras colloqui, cum longo terrarum spatio sunt inter se disjuncti. Idem porro mihi erga magnificentiam vestram accidit. Enimvero colloqui vobiscum desiderans, epistolam ad vos dedi, rationem excogitans qua desiderium hoc meum levarem. Quod si a mirificentia vestra de nobis hujusmodi ratio habetur, identidem nostri memores, scribite: his enim amicitia augeri solet.

XXI. PLIETHÆ.

Quod fenori accipientibus propter egestatem usuvenire solet, ut nempe debitis prioribus secunda adjiciant; idem nunc mihi propter infirmitatem corporis accidit, ut congressus atque colloqui spe antea frustratus, nunc itineris laborem ferre non possem. Sed mihi veniam dare magnificentia tua dignetur, non memoria tantum sua dignos nos faciens, sed mutuo litterarum officio respondens, ne amicitiam tempus quo absumus, obliteret.

XXII. THEODOTO EPISCOPO.

Et lingua Græca probe instructum, et moribus modestissimum ac generosum, multisque modis nobilitatis certa signa ostendentem, ab Oriente venientem istum, non solum ipse hospitio excepi, eorum qui illic sunt episcoporum testimonio munitum, verum et sanctitati tuæ commendo festinantem ad magnam urbem, ut et ipsum benigne digneris accipere, atque, uti pietati tuæ consuetum ac familiare est, ipsi ad ea quæ sibi proposuit, faciliorem viam struas.

XXIII. EUTHERIO.

Quorumdam qui pietati tuæ subjecti sunt, creditor quidam est factus, atque hos ingratos sibi offendens, pro nummis lites et molestiam sibi retribui videt. Horum causa ad vos accedit supplicans, ut jus obtinere possit. Eos igitur compelli ad æquitatem jubeat sanctitas tua, me summopere D sibi devinctura et justitiæ cursum expeditura.

inde veniebat, ubi Græcum idioma non erat in usu, aut ubi moris non erat recte loqui Græcicam linguam. At quis ille Theodotus episcopus? Firmo in humanis florente, plures ejusdem nominis episcopi fuerunt, nimirum Antiochiæ, Ancyrae in Galatia, Mysæ et Nysæ episcopi. Antiochenum tamen hic significari, veri mihi videtur simile, quippe, ut aiebam, sub magnæ urbis nomine aut Constantinopolim, aut Antiochiam Firmus procul dubio intelligit. Postremam urbem Theodotus episcopali virga regebat. In priore vero, cum A. C. 426, concilium a Sisinnio Constantinopolitano episcopo celebraretur, et ipse adfuit, teste Photio cod. 111, et Baluzio in *Nora collect conciliorum*.

XXIV. CHILONI EPISCOPO.

A

Nobis profecto per epistolam ver (ut est in proverbio) adduxisti, non solum corpus frigore et horrore liberans, sed etiam cor feliciter levans vehementi dolore eorum quae mihi renuntiata sunt, oppressum, tanquam periculum sibi honorum omnium impenderet. Verum quando qui benignitatem suam uniuersaque utilitati accommodat, is mihi praestitit, ut e morbo rursus recrearer, et litteras, ut par erat, darem, in magnam spem adductus sum, fore ut omnia mihi ad votum succedant postquam haec sum assecutus.

XXV. VOLUSIANO.

Plurimi quidem inepti eas sibi opes procurant, quae in pecuniis sitae sunt : ego vero pro pecuniis B amicos. Atque optime intelligo vos mihi utiliores esse quam divitibus pecunias : etenim dulcissimo huic adolescenti apud miriscentiam tuam perfrugium praebuisti. Et nulla sane me cura, filio peregre abeunte, sollicitum habuit, postquam illum moderationi tuae commendavi ; siquidem aperte novi, quantam omnium curam esses habiturus, consueta humanitate illum manu ducens, et mores castigans, et adolescenti velut altera patria factus : cum hoc tibi propositum sit, non familiares tantum, sed quoscunque alios, qui te conveniunt, beneficiis afficere.

XXVI. HELLADIO.

Si omnibus contingeret, talium virorum amicitiam C consequi, facile sane ad primævam simplicitatem vitae negotia redirent, benignitate atque amicitia rebus omnibus interveniente. Et tu quidem nos amicos tanquam in filios adoptasti, et perpetuo nostri recordaris, et de nobis benigne scribis, omniaque facis quaecunque germanae familiaritatis iudicia sunt atque argumenta. Pro his igitur a Deo cui honesta placent, accipis in honorum scutum remunerationem ; a nobis vero gratiarum actionem : non enim vota intermittimus, ut cum huiusmodi sit magnificentia tua, ea maioribus in dies progressibus, in nostrum et in patriae commodum au-geatur

XXVII. OLYMPIO.

Quoniam litterae prudentiae tuae honorifica et D praeciosa de me praese ferrent, factum est, ut desiderium simul et voluptatem mihi pepererint. Etenim nescio quo pacto his dum permulceor, oblector, et licet irrisus, mei comœdiam probo. Verum cum mihi eandem communicatione Atticum mel gustandum praebueris, vide, quaeso, ne ab iis quibus ex consuetudine copiam fecisti fruendi optimis

LUD. ANT. MURATORI NOTÆ.

(24) Obscura mihi epistola, cui lucem dare una poterat praecedens Olympii, sed a nobis desiderata epistola. Hoc tamen argumentum esse videtur : Cum Olympius multum laudasset per litteras Firmum, rescribit hic, modestius de se ipso sentiens, et tot laudes jocis accensens, jocatur et ipse. Cum ergo

ΚΑ'. ΧΙΛΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἀτεχνῶς ἡμῖν ἔαρ διὰ τῆς ἐπιστολῆς (το τοῦ λόγου) πεποίηκας, ἀνείς κρυμοῦ καὶ φρίκης οὐ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν εὐταὶ κατελήρη- νην ὑπὸ τῆς τῶν ἀπαγγελθέντων λύπης, ὡς περὶ πάντων ἤδη τῶν ἀγαθῶν κινδυνεύουσαν. Ἄλλ' ἐπει- θὴ ὁ τὴν ἑαυτοῦ φιλοφροσύνην ταῖς ἐκείνου χρεαίαις ἐπιμετρῶν ἔδωκεν ἀνασφῆλαι τῆς ἀφροσύνης πάλιν, καὶ ἐπιθεῖναι γράμματα πρόπαντα, ἀγαθῆς ἐλπίδος πεπληρωμαί, ὡς πάντων μοι καταβιβάντων προκει- σομένων, ἐπειθὴ τούτων ἐπέτυχον.

ΚΒ. ΟΥΘΑΔΟΥΣΙΑΝΩ.

Τοῖς μὲν πολλοῖς τῶν ἀπειροκάλων ὁ ἐν χρήμασι B σπουδάζεται πλοῦτος ἔμοι δὲ ἀντὶ χρημάτων οἱ φί- λοι. Καὶ οἶδα πλείον ὑμῶν ἀποανάμενος, ἢ οἱ εὐπο- ροῦντες τοῦ πλοῦτου· τῷ τε γὰρ γλυκυτάτῳ τῷδε τὴν παρὰ τῇ θαυμασιότητι σου δέδωκας καταφυγῆν. Καὶ οὐδὲν, ἀποδομούντος τοῦ τέκνου πεφρόντικα, τῇ σῆ κοσμιότητι παραθέμενος, καὶ ἀκριδῶς εἰδῶς, ὡς πάντων ἐπιμελήθη διὰ χρηστότητα χειραγωγῶν, καὶ τὸ ἦθος ρυθμίζων, καὶ ἀντὶ πεπρίδος τῷ νῆρ γινόμε- νος. Ἐπειθὴ σοι σκοπὸς οὐ τοὺς οἰκείους μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὅμοιοις εἰς λόγους ἐληλυθότας εὐε- ργεῖν.

ΚΓ. ΕΛΛΑΔΙΩ.

Εἰ πάντων ἦν τοιούτων εἰς φιλίαν ἐπιτυγχάνειν, C βραδίως ἂν τῷ βίῳ εἰς τὴν προτέραν ἀκλόνητα ἐ- ανῆθε τὰ πράγματα, χρηστότητος καὶ φιλίας μεσι- τευούσης τοῖς πράγμασι. Καὶ γὰρ ἐκοίησθε ἡμᾶς εἰς παῖδας φίλους, καὶ διατελεῖς μεμνημένος τε καὶ γρά- φων περὶ ἡμῶν δεξιὰ, καὶ ποιῶν ὅσα γνησίας φιλίας ἐστὶ γνωρίσματα. Τούτων μὲν οὐκ αὐτόθεν ἔχεις ἐν τῇ τῶν καλῶν ἀπολαύσει παρὰ τοῦ τὰ καλὰ ἀποδο- χομένου Θεοῦ τὴν ἀμοιβήν, παρὰ δὲ ἡμῶν τὴν ὁμολο- γίαν τῆς χάριτος. Οὐ γὰρ διαλειμμένοι εὐχόμενοι τοιαύτην οὐσαν τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν ἐπὶ μείζονσι προκοπαῖς αὔξασθαι, ἡμῖν τε καὶ πατρίδι.

ΚΔ'. ΟΛΥΜΠΙΩ (24).

Ἐπιθυμίας ὑπέκκαυμά μοι γέγονεν τὰ τῆς σῆς D λογιότητος γράμματα, ἐπιδειξίην τε φιλοτιμίας ἔχον- τα, καὶ παρεχόμενα τοῖς σοῖς ἐνευφρανθῆναι καλοῖς. Καὶ γὰρ πως ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἦδομαι τωθαζόμε- νος, καὶ τὴν κωμῶδιαν ἐπαίνω διὰ τοῦτο. Γεύσας δὲ ἡμᾶς Ἀττικῶν μέλιτος τῆς διὰ τῶν γραμμάτων ὀμι- λίας, σκόπει προστιθένας τοῖς πεπαιραμένοις ὄν ἐκ συνηθείας δέδωκας ἀπολαύειν ὡς τὸ γε στερεῖσθαι τῶν

ait Firmus καὶ τὴν κωμῶδιαν ἐπαίνω, etc., sensum hunc per conjecturam reddidi, quasi dicat : Quam- vis tot parum æquis laudibus ac festiva oratione me exagites, quasi comœdiam de me instituas ; nihilominus comœdiam huiusmodi mihi placere libenter fateor

χρηστών μετὰ τὴν πείραν τοῖς ἀπολιμπανομένοις ἄ τοῦτων, βαρύτερον. Εἰ δὲ τρυφῆς δέοιο σεμνῆς ταύτην ταῖς εὐλογίαις ἐπιχρυπτόμενος, καὶ τῶν πραγμάτων φρονιζῶν ἔλαττον τῷ ἀγαπητῷ τῷδε τὴν ἐπὶ τοῖς φθάσαι λογισάμενος ῥαθυμίαν, ἀνάμεινον παρ' ἡμῶν τὴν ἐπὶ τοῖς ἔχομένοις δόξωσιν. Πάντως γὰρ οὐκ ἔλαττω μόνον, ἀλλὰ καὶ μύροις ἀλείφομεν ὡς Ἄττικὴν ὄρνιν, καὶ ὁμοφόριον (25).

KH. HELIONI.

Ὡς τοῖς διψῶσιν ἡδὺ γίνεται τὸ ποτῶν, οὕτως τοῖς συντυχίας ἐρῶσι τὸ γράφειν, ὅταν ταύτης κατόπιν ἔρχονται. Κατὰ τοῖνον ἐπειναντός μοι τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ τῆς ἀπολείψας χρόνου, ἀσμένως ἦλθον ἐπὶ τὰ γράμματα, ὡς δι' αὐτῶν τῆ μεγαλοπρεπείᾳ σου μέλλων ἐντεύξασθαι· ἀπαιτῶν τὸ αὐτίκα ἡμᾶς ἀντιγράφους ἀμείψασθαι· ὃ ποιεῖν συνήθως καταξίου, ὅπως ἔχεις περὶ ἡμῶν, δηλῶν τοῖς πράγμασιν.

KΘ. ΦΛΩΡΕΝΤΙΩ (26).

Τὴν πρὸς ἀξίαν τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας τιμὴν ὅπερ τὴν ἐμαυτοῦ λογισάμενος δύναμιν, ἐπὶ τὴν σοι φιλίαν τοῦ Πάσχα κατέφυγον ἑορτήν, τὰ ἐπὶ ταύτης σύμβολα δεχθῆναι παρ' ἡμῶν εἰς τιμὴν τοῦ θείου παρακαλῶν. Ἄ προσδέξασθαι αἰδοῖ τῆς ὅπερ ἡμῶν προσθεούσης. Καταδεξάμενος δὲ ἀντίδος ἡμῶν τὸ διηγετικῶς ἔχειν ἐπὶ μνήμην, ἡμᾶς φιλοῦντας φιλεῖν καταξιών.

Λ. ΙΣΙΔΩΡΩ.

Καὶ τίνοι ἄν μᾶλλον (27) ἤρμοσεν τὴν περ. τῆς ἐπερὶ τραπέζης ἀγγελίαν ἡμῖν περὶ τοῦ σοῦ μεγέθους χαρῖσασθαι; Τίς δὲ τοσοῦτος, ἢ ἄνθρωπα σεμνῶναι, ἢ ἐπαινεῖσαι τρόπον, καὶ ἐταῖρον ἡμῖν ποιῆσαι πρὸς τοῦ γνωρίμου τὸν καλὸν τε καὶ ἀγαθὸν Κάνδιτον, ἢ ὁ ῥαδίως δυνάμενος τοῖς μικροῖς περιτιθέναι μέγεθος; Ἐγὼ δὲ ἡσθεὶς τὴν κατὰ τὴν ἑρᾶν τράπεζαν ἐπιτυχίαν, οὐδὲ εἰπεῖν ἔγω, ὅσον ἡσθη τῆ ἐπιστολῆ.

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

(25) Ἀλείφομεν ὡς Ἄττικὴν ὄρνιν, καὶ ὁμοφόριον. In ms. codice hæc ita leguntur ἀλειψάμενως Ἄττικὴν ὄρνιν, etc. Corrupta verba aliquo restituere pacto conatus sum, quanquam quid sibi velit Firmus; non assecutum me esse profitear. Num *Attica apis* hic intelligenda, quæ dicendi forma apud antiquos usurpata est, ut *Attica* facundia significaretur? Tum sensus foret: Si perges me laudare, ego facundiam tuam uberius laudibus aggrediar ac saturabo.

(26) Ad Florentium illustrem virum nonnulla mittit munera, nempe *symbola*, quæ solemniter sancti Paschalis die peragi solebant. *Symbolorum* autem nomine Græci Patres tum sacramenta, tum ipsam præcipue altaris incruentiam hostiam olim designare. Illic tamen *eulogias* Græcorum more significari, certum arbitror, videlicet aut edulia quædam, aut alia hujusmodi a sacerdote paschali die benedicta; cuius rei vestigia nostris in ecclesiis adhuc supersunt. Pro & προσδέξασθαι, fortasse legendum & προσδέξασθαι.

(27) Quid sibi velit in hujus epistolæ exordio Firmus, divinare nescio. Fortasse hic sensus est. *Eulogiam* aliquam, id est munus aliquod in sacra mensa benedictum, per Candidum (siquidem hoc

rebus, si postquam eas degustare cœperunt, adimantur, earum deinde privatio molestius feratur. Quod si serio joculari in animo sit, et hos jocos benedictionibus occultas, dilecto isti ob ea quæ præcessere, negligentiam imputans; a nobis deinceps emendationem exspecta: omnino enim non oleo tantum, sed et unguentis, tanquam Atticam avem et contubernalem linemus

XXVIII. HELIONI.

Ut sitientibus dulcis est potus, ita iis qui congressum amicorum expetunt scribere, quando ab iis abesse coguntur. Igitur et ego, intendente mihi absentiae tempore cupiditatem, libentissime ad scribendum me contuli, quasi per litteras cum magnificentia tua collocuturus. Exigo autem, ut confestim nobis rescribendo mutuum rependas: quod facere pro more tuo ne dedignere, ut re ipsa palam facias, quomodo erga nos affectus sis.

XXIX. FLORENTIO.

Tibi dignum magnificentia tua honorem a me tribui non posse reputans, ad charissimum tibi festum Paschatis diem perfugium habui, obsecrans, ut symbola quæ in illo fiunt ad honorem Numinis, ut nobis suscipias. Hæc igitur reverenter accipe, die hoc festo pro nobis apud te legationem obeunte. Ubi vero acceperis, id nobis repende, ut perpetuo nostri sis memor, nosque tui amantes amare digneris.

XXX. ISIDORO.

Et quemnam plus decuisset, quam magnitudinem tuam de sacra mensa nuntium mittendo nobis gratificari? Quis præterea talis ac tantus esse potest, vel in homine cohonestando, vel in ipsius moribus commendandis, dum Candidum virum antea ignotum, sed honestum ac probum, amicitia jungis, quam qui nullo negotio potest parvis magnitudinem conciliare? Ego vero, postquam iis quæ ad

viri alicujus est nomen) ad Firmum Isidorus miserat, simulque muneris ac nuntii laudes elegantissime descriperat. Nunc rescribit Firmus, cum eloquentiam, tum comitatem mittentis extollens. Epistolæ tamen textum non carere mendis suspicor. Quod est ad Isidorum, episcopi quidem nomine non donatur; attamen eo munere functus videri possit, tum quod *eulogias* ad Firmum miserit, tum quod Firmus Deum rogat, ut illum ταῖς Ἐκκλησιαῖς ἐαυτοῦ, *suis Ecclesiis*, incolumem servet. Imo illum *commilitonem bonum*, et προστάτην ἀκαταγώνιστον appellat, quod etiam interpretari possit *præsidem irreprehensibilem*. Nihilominus cum hæc epistola referri etiam possit ad Isidorum virum clarissimum, qui primo præfectus prætorio, tum consul ordinarius, A. C. 436, fuit, ut ex imperatorum sanctione contra Nestorium patet, aut ad alios sæculi principes viros: nil certi hac in re proferre nobis licet; et præsertim cum Isidorum istum vocabulo τοῦ μεγέθους, h. e. *magnitudinis* compellet, episcopos vero nominare soleat titulo θεοσεβείας, aut δσιότητος, scilicet *pietatis* aut *sanctitatis*. Nimirum vigebat olim, non secus ac hodie, appellationum diversitas, quibus indicabatur diversus hominum gradus ac munus.

sacraa pertinent mensam, cum delectatione gavisus sum, explicare satis nequeo, quantam voluptatem mihi attulerit epistola tua: illa enim et disciplinae Atticae fragrantiam redolet, et prae venustatem imitatur, verum tempestate omnigenam gratiam aspectui subjicientis. Illita autem ipsa et auro fuit; etenim dictionis nobilitatem hac verius imagine exprimere possumus. Te vero, cum hujusmodi sis, incolamem suis servet Ecclesiis Servator noster, commilitonem certe eximium ducentemque invictum.

XXXI. ELEUSINIO.

Militis alacritatem quae in ipso officio praestatur, commendaturus Homerus, regem induxit, qui ad ipsum militem jam in pugnam properantem exhortationem adhiberet. Ego vero sapientiae tuae cunctationem per epistolas excitare decrevi: etenim amantes ac desiderantes uno die senescere, vetus ait verbum; nunc autem non dies tantum, sed et annos integros numerare possumus jam expectatione distenti. Quod si aliquando, licet sero, effectus consequatur, id satis erit ad curam praeteritae distentionis. Sin autem in mora perseveraveris, vide ne iis malis afficiamur, quae sunt in adagio: promissis enutriti et fame enecti.

XXXII. ECDICIO.

Interroganti cuidam Alexandrum, ubinam ejus divitiae forent, amicos ei rex ostendit, suos in his thesauros esse significans. Ille quidem dives, ut par est esse regem, videbatur adhibuisse in responsione dissimulationem: mihi vero has tantum possidenti divitias, et unice in amicis glorianti, una est cura cognoscere, quanta ab ipsis utilitas proveniat, et quantum hae reliquis divitiae praestent. Haec enim sola possessio est, quae nec vi diripi, nec tempore absumi potest, quaeque inter probos viros, quamvis locorum intervallo disjunctos, per litteras augetur.

XXXIII. DOMETIANO.

Tantum quidem litterae nostrae testabantur praedictae tuae, quantum rei exitus comprobavit. Simul ac enim te ostendisti, illico adversariis debellatis, regressus es, illustrius eos vincens, quam Pelides apud Homerum Trojanos. Sin autem tuis

Α μύρον τε γὰρ βζει παιδείσεως Ἀττικῆς, καὶ λιμῶνος μμεῖται κάλλος ἥρος ὥρ σύμμικτον χάριν ταῖς θψεσιν ὑπογράφοντος. Ἐπαλλήλιπται δὲ αὐτῷ καὶ χρυσοῦ· τὸ γὰρ τῆς λέξεως εὐγενὲς οὕτω μέλλω εἰκάζειν ἔχουαν. Τιοῦτου δὲ σε ἔντα ὁ ἡμέτερος φυλάττοι Σωτήρ ταῖς θαυτοῦ Ἐκκλησίαις σύμμαχον ἀγαθὸν καὶ προστάτην ἀκαταγώνιστον.

hujusmodi sis, incolamem suis servet Ecclesiis Servator noster, commilitonem certe eximium ducentemque invictum.

ΑΑ'. ΕΛΕΥΣΙΝΙΩ.

Στρατιώτου τὸ πρόθυμον αὐτοῖς ἔργοις ἀποδείξάμενος Ὅμηρος (28) ἐποίησεν τὸν βασιλέα τοῦ παρακλητικῶς αὐτῷ πρὸς τοὺς ἀγῶνας σπεύδοντι ἐνδιδόναι λόγους. Ἔμοι δὲ πρὸς τὴν τῆς λογιστικῆς σου μέλλῃσιν ἐγράφησαν αἱ ἐπιστολαὶ, ἐπειδὴ τοῦσ ποθοῦντας ἐν ἡμέρᾳ γηράσκειν ὁ παλαιὸς κατέχει λόγος· ἐνταῦθα δὲ οὐχ ἡμέρας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνιαυτοὺς ὅλους ἀριθμεῖν ἔστι παρατεινομένοις τῇ προσδοκίᾳ. Εἰ οὖν ἐπακολούθησι ἐς ὄψὲ γούν ποτε τὸ ἔργον, ἀρχέσει εἰς θεραπείαν τῆς προλαβούσης παρατάσεως. Εἰ δὲ ἐπιμένοισι, μὴ τὰ τῆς παροιμίας πάθοιμεν· ἐπαγγελίαις τρεφόμενοι, καὶ συντριβόμενοι· τῷ λιμῷ.

ΑΒ'. ΕΚΔΙΚΙΩ.

Ἐρωτήσαντός τινος τὸν Ἀλέξανδρον, ὅπου αὐτῷ εἴη τὰ χρήματα, ὅδε τοὺς φίλους αὐτῷ ὑπέδειξεν, ἐν τοῦτοις εἶναι μνησίων τοὺς θησαυρούς. Κάκειν γὰρ μὲν γὰρ πλουτοῦντι, οἷα δεῖ [δῆ] βασιλεῖ, κατ' εἰρωνείαν ἐδόκει ἢ ἀπόκρισις γεγενῆσθαι· ἔμοι δὲ τοῦτο μόνον ἔχοντι χρεῖμα, καὶ ἐπὶ τοῖς φίλοις φρονούντι, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν χρεῖαν εἰδέναι ἐπιμελῆς, καὶ ὅσον πλεῖον εἰς χρημάτων περιουσίαν· μόνον γὰρ κτῆμα ἄτυλον, μήτε χρόνῳ μαρινόμενον, καὶ ἐν ταῖς ἀπολείψεσι τοῖς σπουδαίοις διὰ τῶν γραμμάτων ἀξέσμενον.

ΑΓ'. ΔΟΜΕΤΙΑΝΩ (29).

Καίτοι τοσοῦτον προσμαρτύρει τῇ λογιστικῇ σου τὰ ἡμέτερα γράμματα, ὅσον ἡ τοῦ πράγματος ἔδειξεν ἔκθεσις. Ὅμοῦ τε γὰρ ἐφάνης, καὶ τροπωτάμνος τοὺς ἐναντίους ὑπέστρεψας, ἐπιφανέστερον νικήσας, ἢ ὁ τοῦ Πηλέως παρ' Ὅμηρον τοὺς Τρῶας.

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

(28) In epistolæ exordio ad *Iliados* lib. iv, §. 231, D respicit Firmus, ubi Agamemnon:

Ὅς μὲν σπεύδοντας ἴδοι Δαναῶν ταχυπόλων,
Τοὺς μάλα θαρσύνεσκε παριστάμενος ἐπέεσσιν.

Quos quidem properantes vidisset Danaorum celeres equos habentium, — Hos valde hortabatur assistens verbis.

Contra vero Eleusinium ad se venire cunctantem, quando aliud non poterat, sollicitare per epistolas constituerat Firmus noster, suam eleganti adagio impatientiam excusans nempe, quod amantes, sive desiderantes uno die senescunt. Hanc paræmiam a Theocrito ille accepit, cujus est versus in *Aeta* (*Idyll.*, xii., §. 2):

Οἱ δὲ ποθοῦντες ἐν ἄματι γηράσκουσι.

Verum quos amor anqit, in una luce senescunt.

Proinde conqueritur Firmus, quod non dies tantum, sed totos annos Eleusinium expectare cogatur; quanquam praeteritam moram se obliturum spondet, dum aliquando veniat. Quod si adhuc adventum distulerit Eleusinius, se promissis adhuc nutritum, fame tandem esse enecandum ait, quibus verbis ad alterum alludit adagium.

(29) In ms. codice titulus minime integer praerogatur, cum illic tantum scriptum sit Δομετ. Mihi Δομετιανῷ perspicue legi posse visum est, quippe inter sancti Nili epistolae una est ad *Domitianum* perscripta, qui nescio an cum nostro quidquam commune praeter nomen habeat. Huic autem illustri viro Firmus gratulatur, quod exitu felicissimo suos profligarit adversarios. Se quoque profecturum esse ad illum pollicetur, nescio quid de martiribus addens.

Εἰ δὲ ἤτων τῆς ἀξίας ὁ παρ' ἡμῶν ἔπαινος, τῇ Ἀ τῆς ἐπιστολῆς λόγισαι συμμετρῆς. Τίς γὰρ ἂν τὸ κατὰ τέχνην ἐγκώμιον ἐν ἐπιστολῆς μέτρῳ δηλώσειεν; Ἐγὼ δὲ τὸ λοιπὸν ἤξω δι' ἑαυτοῦ θεραπεύσων, συμμάχους λαβὼν τῆς τε περὶ πάντας σπουδῆς, καὶ τῆς φιλοτιμίας τοὺς παρὰ τῇ λογιστῆρι σου τιμωμένους τῇ μνήμῃ μάρτυρας.

ΛΔ'. ΕΥΑΝΔΡΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐπιπλασίστας ἡμῖν τὸν τῆς ἐορτῆς χρόνον, ἀνανεωσάμενος αὐτὴν τοῖς τῆς φιλίας συμβόλοις. Καὶ λευκὴν ἀτεχνῶς ἠγάγομεν ἡμέραν τῶν τῆς θεοσεβείας σου γραμμάτων ἐπιτυχόντας. Γράψε τοῖνον, καὶ μέμησο, παρακαλῶ, ἵνα μὴ λήθῃς ἡμῖν ὁ τῆς σωπῆς χρόνος γένηται πρόφασις· τῆς δὲ σῆς φίλης εἰρήνης ἔχειν ἡμῖν διδοὺς συνθήματα τὰς ἐπιστολάς.

ΛΕ'. ΑΚΑΚΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ (30).

Ἰκανὸν ἡδυσμα γράμμασιν μετ' εὐλογίας ἰχθύς, θάττον ἢ λόγος παρ' ἡμᾶς ἀρικόμενος, καὶ τὴν τῆς θεοσεβείας σου περὶ ἡμᾶς τῷ τάχει τῆς ἀφίξεως μηνύσας σχέσιν. Καὶ γὰρ καὶ τὴν τοῦ ἀέρος διέφυγε βλάβην, καὶ ὡς ἐντεῦθεν ἐκ τοῦ γέιτονος ἀνανηξάμενος ποταμοῦ ἐπιτήδειον ὄσον πρὸς πανθαλαίαν γεγένηται. Καὶ πλήρης ἡ τράπεζα τοῦ δεξιῦ θύματος πρὸς πολλὰ ταῖς καρυκείαις ἀρμόσασα, ὡς μικρὰν εἶναι τὴν Ἀλκινόου (31) τρυφὴν, πρὸς τὴν σὴν ἐξειζομένην φιλοτιμίαν, τῶν ἡμετέρων περιτευμάτων διαδοθέντων τοῖς δεομένοις.

ΛΓ'. ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ (32).

Ἀκατάλλακτον μῖσος τοῖς οἰκέταις πρὸς τοὺς δεσπῆτας ἐστίν, οἳ τοὺς κακητημένους ἀποδιδράσκοντες ἑτέροις δουλεύειν μᾶλλον ἢ τοῖς οἰκείοις δεσπότηται ἀνέχονται. Τοῦτο δὲ καὶ τῷδε οἰκέταις πεποιθήκασιν· ἀποδράντες γὰρ αὐτὸν τοῖς αὐτοῖς ἐμφωλεύειν λέγονται τόποις. Τούτους κέλευσον ἀνερευνηθέντας, καὶ ἀλόντας μετὰ ἀσφαλεστάτης φρουρᾶς ἐπὶ τὰ τῆδε παραπεμφθῆναι, δικαίαν καὶ ὀφειλομένην τῷ βίῳ σου, ἡμῖν τε καὶ τοῖς δι' ἡμῶν αἰτήσασιν παρεχόμενος τὴν χάριν.

ΛΖ'. ΚΥΡΙΑΛΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ (33).

Τὰ μὲν ὅσα παρὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἐστὶ διηγή-

meritis minor nostra laudatio, hoc epistolarum modulo ascribe : quis enim encomium ex arte factum epistolæ mensura comprehendat? Ego vero, quod reliquum est, veniam ipsemet curaturus, et studii erga omnes, atque benevolentiae socios accipiam, eos qui a prudentia tua memoria honestantur, martyres.

XXXIV. EVANDRIO EPISCOPO.

Bis festi diei tempore frui nobis visi sumus, postquam ipsum amicitiae tuae symbolis renovasti. Et certe pietatis tuae litterae effecerunt, ut albus dies nobis duceretur. Scribe igitur, et recordare, quaeso, ne tempus quo silebimus, utriusque nostrum obliviscendi sit causa; nobis autem da interim epistolas tuae dilectae pacis tesseras.

XXXV. ACACIO EPISCOPO.

Accommodatum condimentum litteris fuit piscis ille, qui dicto citius ad nos pervenit, pietatis tuae erga nos affectum sui adventus celeritate significans. Etenim et aeris inclementiam vitavit, et veluti hic et proximo emersus fluvio commodissimum ad lautissimam coenam edulium est factus. Et sane praestanti victima haec instructa mensa ita condimentis suis ad usus plures inservit, ut si cum tua magnificentia conferrentur, inferiores esse viderentur Alcinoi deliciae, vel nostrae coenae reliquiis in pauperes distributis.

XXXVI. LEONTIO EPISCOPO.

C Inexorable odium in dominos famulis est, qui, a possessoribus suis se fuga subducentes, aliis inservire, quam domesticis propriisque dominis malunt. Idem autem contra hunc etiam praestitere servi : siquidem postquam ab ipso fuga sese subtraxere, in istis latitare dicuntur locis. Hos igitur jube conquisitos et captos, sub tutissima custodia ad regiones nostras remitti, justam utilemque vitae tuae nobisque, et iis qui per nos opem tuam implorant, gratiam rependens.

XXXVII. CYRILLO EPISCOPO.

Omnia quidem quae de litterarum narratione ferun-

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

(30) Et epistola 19, ad eundem Acacium scripta est, quem episcopum fuisse Melitenensem, verisimile duxi. Ad Firmum ille *eulogiam*, hoc est, piscem benedictum in mutui amoris symbolum miserat, eorum temporum secutus morem, quibus per hujusmodi quoque munera Christianam charitatem atque communionem episcopi fovere solebant. Quare gratias illi Firmus agit, multisque laudibus donum prosequitur.

(31.) Ἀλκινόου. In ms. codice legebatur Ἀλκίνοου. Librarii errorem emendavi. Celebres fecit hortos ac delicias Alcinoi Homerus *Odyss.* lib. vii (γ 85 seqq.), ita ut in adagium transierint apud poetas aliosque scriptores. Quamobrem Plinius merito haec scripsit lib. xix, cap. 4 : *Antiquitas nihil prius mirata est, quam Hesperidum hortos ac regum Adonidis et Alcinoi.* Virgilius, Propertius, Ovidius, Statius et alii Latınorum de iis mentionem fecere. Fecit et Nazianzenus in *Carm. ad Vitalianum*.

(32) Improbi quidam servi legitimum sese subdu-

xerant domino, et in Leontii episcopi diocesi latitare dicebantur. Eorum itaque dominum Firmus Leontio commendat, ut hujus ope servos recuperare possit. Concilio Chalcedonensi anno 451, interfuere tres minimum Leontii episcopi, nempe *episcopus Araxi Lyciae, episcopus Ascaloniae Palaestinae, episcopus Magnesiae Mæandri*. Ad unum ex his fortasse data fuit haec epistola. Isidorus quoque *Pelusiota* epistolam 2, lib. v, ad Leontium quemdam episcopum scripsit.

(33) Ad Cyrillum sanctissimum Alexandriae episcopum scribit Firmus, significatque, sibi moram Ephesi, antea ingratam, nunc placere illius causa et amore. Nemo est, qui Cyrilli potissimum opera Ephesinam synodum coactam fuisse non sciat : quare cur ad illum Firmus haec scribat, facile intelligas. Sed quando scripta fuerit epistola, et quid ille significet, cum memorat τὴν τῶν γραμμάτων διηγήσιν, *litterarum narrationem*, uti et alia quae hic obscure innuuntur, difficile assequare. Illud

tur, tum e publicis tum e privatis epistolis sanctitatem tuam didicisse cognovi. Ego vero scribere properavi, quæ sum passus : visus enim sum Stesichori palinodiam canere, cum ea nunc amem quæ antea graviter ac prolixè accusabamus. Ephesi enim moram moleste ferens, et ab ipsa liberari cupiens, nunc illam amare desiderio tuæ sanctitatis sum coactus : adeo ad id quod tu desideras, incendor. At si tibi quoque, o Deo charissime, nostri est aliqua ratio, ad me scribe, eaque quæ ab amicis excogitata sunt, resque ipsas, breviter referre memento, spe temere utrinque fluctuante.

XXXVIII. VALERIO EPISCOPO.

Interrogavit Alexandrum quidam, ubinam ipsius thesauri forent : et ille amicos ostendit ; abundabat enim, ut puto, hujusmodi viris, quales ego quoque inveni, tuæ sanctitatis notitiam adeptus. Et certe thesaurum hunc arte complector et servo, cum in aurea columna, hoc est in corde sanctitatis tuæ memoria mei insculpta fuerit. Hanc ergo mihi in æternum servate, tum me dignando memoria vestra, tum per litteras complectendo. Quæ vero ad negotium spectant, quomodo se habeant, quid attinet dicere ? Sisyphei saxum adhuc volvimus ; et si interitum ad finem accedimus, saxum in eundem ante recidit locum, quam fastigium superetur, ita ut nullus nobis sit ante susceptorum laborum fructus. Vestræ tamen preces efficiunt, ut hoc tandem superimponatur, et nos incommodis liberemur, et in idem invicem conveniamus : hoc enim puto diuturnis laboribus finem esse impositurum.

XXXIX. EUSTRATIO.

Si ignotum virum magnificentiæ tuæ commendatus essem, oporteret me proœmiis et narratione uti, referendo quis esset, et unde, et cujus, et quantum in psallendo non viventes tantum, sed et majores nostros superarit. Verum te, quem sæpe honesta voluptate ac delectatione in divinis canticis ipse implevit, brevibus obsecro, ut quæ instituit, facilia illi reddas, atque ut per se ipsum et magnificentissimi comitis ope, calumniam sibi per aliquot obtrectatores instructam effugiat. Nostra itaque causa da operam, et hoc illi præsta, ut omnis contentio ac pertinacia repellatur, ne fictæ amicitie notam nobis hoc negotium inurat : dolore enim non me duntaxat, sed Ecclesiam quoque matrem tuam afflicta, si obiter ac perfunctorie commendationem istam accipies.

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

certum, nempe inter ferventiores episcopos, qui eidem universali concilio interfuere impiumque Nestoriorum damnaverit, scriptorem nostrum excelsisse, et sancto Cyrillo semper in sententiâ ferenda fuisse concordem, sicuti ejus concilii Acta perspicue testantur.

(34) In subscriptionibus Chalcedonensis concilii œcumenici memoratur *Valerius, Laodiceæ Phœnicie*

Α σεις οἶδα κοινολς τε γράμμασι και τῶν παρ' ἐκάστου τὴν ἀγιότητά σου δεδωγαμένην. Ἐγὼ δὲ γράψω ἐπαίχθην ἃ πέποιθα· δοικα γὰρ τὴν Στησιχόρου παλινοδίαν φθεῖν, ἐκεῖνα ποθῶν, ὧν πρότερον μακρῶν ἐπιποιῶμεν κατηγοροῦσαν. Τὴν γὰρ ἐν Ἐφέσῳ διαγωγὴν δυσχεραίνων, και ἀσμένως ταύτης ἀκαλλαγεῖς, νῦν ἐρῶν αὐτῆς ποθῶ τῆς σῆς ὁσιότητος ἠνάγκασμα. Οὕτω πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ἐκκαίομαι. Ἄλλ' εἰ τις και σοι λόγος ἡμῶν, θεοφιλέστατε, γράψε, και μνήσο ἃ τοῖς φίλοις ἐπινευόηται, τὰ δὲ πράγματα συντόμως εἰπεῖν, πρὸς οὐδὲν τῆς ἐλπίδος· ἐφ' ἐκτέρῳ στερομένης.

ΑΙΦ. ΟΥΑΛΕΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ (34).

Ἡρετό τις τὸν Ἀλέξανδρον, ὅπου αὐτῷ οἱ θησαυροὶ εἴεν. Ὁ δὲ τοὺς φίλους ἔδειξεν, ἠπόρει γὰρ εἶμαι, τοιούτων, οἷους εὔρον κατὰ νῦν εἰς γνῶσιν τῆς ὑμετέρας ὁσιότητος ἐλθῶν. Και ἔχομαι τοῦ θησαυροῦ, και φυλάττω τούτον, χρυσῇ στήλῃ τῇ καρδίᾳ τῆς ὑμετέρας ὁσιότητος ἐγγαράξας τὴν μνήμην. Και φυλάττετέ μοι ταύτην εἰς ἀεί, και μνήμης ἀξιοῦντες, και γράμμασι δεχοῦμενοι. Τὰ δὲ τοῦ πράγματος ὅπως ἔχοι, τί δεῖ λέγειν ; Σισύφιον πέτρον κυλιόντων ἡμῶν και ὄσαν πρὸς τῷ εἶλε γενώμεθα, πρὶν ἢ ὑπερβῆλεσθαι τὸν λόφον ἐπὶ τὰ αὐτὰ φερομένου τοῦ λίθου, ὡς μηδὲν εἶναι τῶν προλαβόντων βραχὺς πόνων. Ἄλλὰ τῶν ὑμετέρων εὐχῶν ἔργον γενήσεται, και τοῦτον ὑπερβήθηναί ποτε, και ὑμᾶς ἀφελθῆναι τῶν δυσχερῶν, και εἰς ταυτὸν ἀλλήλοισ ἐλθεῖν· τούτο γὰρ οἶμαι τῶν μακρῶν πόνων γενήσεσθαι πέρας.

ΑΘ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ.

Εἰ ἀγνώστα τῇ θαυμαστότητί σου συνιστάμαι ἐπιλλων, εἶσε μοι προομιῶν, και τῆς περὶ αὐτοῦ διηγήσεως, τίς, και πόθεν, και ποδαπὸς, και ὅσον τῷ φιλεῖν τῶν τε νῦν και πρότερον κεκράτηκον. Ἐθεθῆναι δὲ σε κολλάκις δι' αὐτοῦ τοῖς θεοῖς ἔσμαι μετὰ σὺ φρονος ἡδουῆς, ἐξευμαρίσαι αὐτῷ παρακαλῶ τὰ προκείμενα, και δι' αὐτοῦ, και διὰ τοῦ μεγαλοκραιστατοῦ κόμητος ἀφελθῆναι αὐτὸν τῆς ἐκ διαβολῆς παρὰ τινων γενομένης συκοφαντίας. Παρασκέουσαι, και ὁδς τὴν χάριν, δι' ἡμᾶς ἀπωσάμενος τὸ φιλέεικον, ἵνα μὴ ελεγχῆς ἡμῖν τὸ πρῶγμα πεπρασμένης φιλίας γένηται· λυπησῆσις γὰρ οὐκ ἐμὰ μόνον, ἀλλὰ και τὴν μητέρα σου τὴν Ἐκκλησίαν ἐν παρεργῷ ἐξάμενος τὴν παράκλησιν.

episcopus. An idem cum isto fuerit, ad quem scribit Firmus, incertum. Nestorii causa fuisse videtur, quam scriptor noster amice componi posse haudquaquam censet. Hinc more Sisyphei saxum frustra versari ait. Quæ si vera sunt, ad Ephesini concilii tempora intelligimus referendam esse epistolam istam.

M. EYHNIQ.

A

Εἰς καιρὸν ἔοικεν ἡ δίκη τεταμιεύσθαι τῷδε εἰς ἔμμαν ὧν ἡδίκησεν, ὑπὸ σοὶ κριτῇ τῆς δίκης βραβευμένης. Καὶ καταξίωσον, παρακαλῶ, μαθῶν, ὅσα τέλλμηται αὐτῷ κατὰ τοῦδε, καὶ ἐπεξελεῖν ἀνδρικῶς τῇ ὑποθέσει, καὶ βοηθῆσαι τῷ ἡδικημένῳ, καὶ δίκας εἰσπράξασθαι τὸν ἀδικούντα, τῆς περὶ τὸ δίκαιον γινομένης σπουδῆς εἰς ἡμετέραν περιουσίας τιμὴν.

ΜΑ'. ΕΛΛΑΔΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠῸ (35).

Γύναιον μοχθηρὸν ἀποταξάμενον πρότερον τῷ βίῳ, εἶτα δι' ἀσωτείας εἰς πᾶν ἀσεβείας ἐληλαχός, μικρὸν ἠγησάμενον φεύσασθαι τὴν πρώτην ὁμολογίαν, συν- ἔργῳ τῷ κεκοινωνηκῶς τῆς ἀμαρτίας χρώμενον, ἐφόδους ἐτάλησεν κατὰ τῆσδε, καὶ τῶν ἠτιῶν αὐτῇ ἀρπαγᾶς, καὶ ἀνδραπόδων ἀφαιρέσεις, οὐδεμίαν ἐλλείπον μοχθηρίας ὑπερβολὴν εἰς τὸ προσθεῖναι ἀμαρτίας ἐφ' ἀμαρτίας. Τοῦτο ὑπὸ τὴν σὴν θεοσέβειαν μετακῆσαν, καὶ τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀρνήσιως, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα τολμωμένων εἰσπραχθῆναι δίκας κελυσάτω ἡ ἰσότης σου, καὶ ἀποκηρυχθῆναι αὐτὸ πάσης ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, εἰ μὲν δοκιμάσειας, καὶ ἀεὶ εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἄχρι γούν τῆς τοῦ πράγμα-τος διορθώσεως.

ΜΒ'. ΔΑΝΙΗΛ ΕΠΙΣΚΟΠῸ (36).

Εἰ ἦν σύμβολα τῆς προαιρέσεως ἐπὶ τοῦ προσώπου φέρειν τοὺς πονηροὺς, ἦρκει ὁ δαίνα, καὶ μηδενὸς ἐπιστάντος τῇ κατηγορίᾳ, ὄφθεις τῇ θεοσεβείᾳ σου, ὑπόδικος γενέσθαι τοῖς τολμηθεῖσιν ἐγκλήμασιν· ἐπειδὴ λωποδυτήσας ἀνθρώπους εὐλαβεῖς, καὶ σεμνὸν ἤρημνους βίον, καὶ περιελὼν αὐτῶν τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὰς, ἐνταῦθεν ἀποδράς πρὸς τὴν ὑπὸ τὴν θεοσέβειάν σου τεταγμένην μετέστη, τοῦτον ὑποδεικνύμενον κέλευσον καὶ τὰ πράγματα ἃ ὑπεξέθετο, ἀποκαταστῆσαι, καὶ παραδοθῆναι τοῖς ἀφικομένοις, ἐνταῦθα μετὰ τοὺς ἐλέγχους εἰς σωφρονισμὸν τῶν οὕτω προηρημένων δίκας ὑφέχοντα. Ἰκανὸν δὲ εἰς ἀναίρεσιν ἀδικήματος τὸ μὴ οἰεσθαι τινὰς ἐν ἀλλαγῇ τῶν τόπων διαφεύγειν τὴν τιμωρίαν, καὶ αὐτόθι, καὶ παρ' ἡμῖν ἐπιμελῶς τῆς τοῦ δικαίου φυλακῆς τιμωμένης.

ΜΓ'. ΙΝΑΧΙΩ.

Ἦνεγκα καὶ καθ' ἡμᾶς χρόνος Ἑλένην (37) Λάκαι-

JUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

(35) Helladius tres episcopos Firmi et Ephesinæ synodi temporibus floruisse comperio, nempe *Adramyti*, *Ptolemaidis* ac *Tarsi*. Eorum primus in Catholicorum castris contra Nestorium militavit. Reliqui duo pro infelici hæretico steterunt, et concilio Ephesino interfuere. Ad Helladium tamen Tarsensem, antequam Nestorii erroribus implicaretur, hanc epistolam a Firmo scriptam fuisse, verisimile videri potest : etenim a Cæsariensi non longe distila erat Tarsensis metropolis.

(36) Duo Daniele Ephesino concilio interfuere, quorum unus *Colonia*, alter *Dardaneorum* seu *Dardaniæ Libyæ*, episcopi fuere. Vixit iisdem quoque temporibus Daniel episcopus *Faustinopolitanus*, erroribus Nestorii addictus. In Actis etiam laudate

XL. EUPNIO.

Viro huic videtur pœna opportune in futurum dilata ad eorum propulsationem quæ patrata sunt, causa sub te iudice constituta. Proinde dignare, quæso, discere quæcunque contra hunc molitus est adversarius, et causam viriliter peragere, et opem injuste oppresso afferre, et ab injuste opprimente pœnas exigere, sedulamque in implenda justitia operam adhibere, ut officium hoc meum aestimasse videaris.

XLI. HELLADIO EPISCOPO.

Scelera muliercula quæ primo renuntiaverat sculo, deinde luxuriæ causa in omnem impietatem effusa est, quæque parum ducit id quod prius professa fuerat operibus nunc improbare, quæque adjutore participe peccati utitur, incursiones facere ausa est adversus istam, bona ejus diripere, mancipia tollere, nullum relinquens sceleris genus intactum atque inausum, ut prioribus flagitiis nova adderet. Ab hac igitur femina quæ ad pietatem tuam demigravit, quod Christum negaverit, quod posthæc alitentaverit, pœnas exigi jubeat sanctitas tua, eiq̄o omni ecclesiastica communione interdicit in perpetuum, si tibi placuerit; sin minus, donec se ad bonam frugem receperit et rem emendaverit.

XLII. DANIELI EPISCOPO.

Si propositi sui signa in vultu improbi circumferrent, satis quidam, vel nemine accusationem intendente, a pietate tua conspectus, patrum facinorum reus appareret : postquam enim pios viros et piæ vitæ cultores expilavit, et quæ ad vivendum necessaria sunt, ab eis abstulit; hinc fugam arripens in regionem pietati tuæ subjectam demigravit. Istum igitur indicare jube res subtractas distractasque, easque restituere et advenientibus tradere, hic, postquam de omnibus convictus fuerit, ad coercendos eos qui idem vitæ propositum tenere, pœnas subiturum. Illud vero ad tollendas in posterum injurias aptissimum erit, si non credatur quosdam locorum mutatione ultionem atque castigationem vitare posse, pateatque, tum istic, tum apud nos, jus integrum diligenter servari.

XLIII. ΙΝΑΧΙΩ.

Habere nostra etiam tempora Helenam Lacæ-

synodi Ephesinæ Daniel *Darensis* aut *Darnei* episcopus numeratur. Verum *Dardaniensis* ibidem legendum reor, et librarium duntaxat errore factum, ut hic tanquam alius a supra memorato recenseatur. Credibile est, ad Danielem *Coloniensem* episcopum referendam hanc epistolam esse : *Colonia* quippe civitas in provincia Cappadociæ secundæ fuit, atque adeo non dissita a Cæsarea.

(37) Mihi quid nova hæc Helena foret, non dum percipienti diu crucem hæc epistola fixit. Tandem Firmum de cane venatoria, cui nomen Helena, sermonem habere intellexi. Hanc ab aliis expetitam ille potius ad Inachium mittere constituit. Elegans plane ac lepida epistola, quæque ad bellum Trojanum, Helenamque Lacænam et Homerum alludit.

nam, bellorum materiem, cujus pulchritudine non diu me oblectans, sæpe eam ad te remittere constituit, eadem utens deliberatione, quam Trojani de ejusdem nominis femina habuere. Equidem in pugna diuturniore, quam quæ ab ipsis gesta est, huc usque perseveravi : quidam enim, cum hanc pulchritudinem expeteret, molestiam mihi et negotium exhibuit, nullas in petendo ferens inducias, neque brevem intermissionem dans pugnae : tanto erga illam quisque incendebatur amore. Nec immerito : qui enim non capti fuissent ab hujus pulchritudine, quæ forma adeo præstat, habituque corporis et pedum pernecitate ornatur, ut una ruina omnes ubique lepores conciderent, timentes ac tremantes, quoties Helenæ adversus ipsos expeditionem audissent? Hoc autem metu illos qui apud nos in montibus degunt, liberavi, si quis fortasse superest qui latendo hujus celeritatem effugere potuerit. Tu igitur, omni ex parte vir integerrime, totis viribus hanc demirare : exigua enim, ut arbitròr, læs omnis erit, quanquam in eam totum intendas animum, si quidem cum ejus comparetur dotibus. Lauda autem eloquio eum qui misit, blando, simplici, laconico, conciso et claro : quæ res maxime orationum pulchritudinem efficere solent. Verum timeo, ne lepores hanc adesse jam sentientes, fugam capessant : sagaces enim cum sint, inaltitia quodammodo uti consuescunt, et ex ventorum auribus per suos sensus præcognoscere structas sibi ab aliquibus insidias. Ne hoc igitur eveniat, neve illis ex sententia succedat conatus, tempus est, ut celerior eorum expectatione in illos eruptio fiat : sic enim mihi tanquam tanti exitii auctori convicium facient ; te vero, quippe qui rem adeo eximiam possideas, mirabuntur.

XLIV. EIDEM.

Venusta sane, elegans, charitumque plena epistola. Illam forsitan ipsa amorum mater variam nominum compositione ac sensibus ornatam elaboravit. Etenim cum a nominum similitudine a patria, atque a femina quæ bellum concitavit, quæque propter formam ac venustatem celebrata est, ductum sit encomium cineripedi : quis ejus auctorem non admiraretur? Verum inter heroes te ipsum etiam numerandum nobis exhibuisti, tanto illis robore præstans, quanto magis eisdem fortium virorum suppetebat copia, cum ad pugnam acies integras

ναν πολέμων ὑπόθεσιν, ἧς τοῦ κάλλους ἐν ἀπολαύσει γεγωνῶς βραχεία εἰς τὰς σὰς πολλάκις ἀναπέμπειν ὤρησα χεῖρας, οἷα δὴ Τρώες ἐβουλεύσαντο περὶ τῆς ὁμιωνύμου. Ἐγὼ μὲν μακρότερον πόλεμον ἢ κατ' αὐτοὺς πολεμούμενος μέχρι νῦν διετέλεσα. Τίς γὰρ ἐν ἐφέσει τῆς ταύτης ὠραιότητος γεγωνῶς δς (a) κόπους ἔμολ παρέσχε καὶ πράγματα, οὐδεμίαν ἐκεχειρίαν ἀσπαζόμενος, οὐδὲ βραχείαν ἀναχωρήν διδοὺς τῷ ποίεμψ· τοσοῦτος ἦν ὁ πάντας ἐπ' αὐτὴν κινῶν θερμὸς ἔρωσ. Εἰκότως. Τί δὲ οὐκ ἔμελλον τῶν ταύτης ἠττεῖσθαι καλῶν, ὄρα σώματος εὐεχούσης, σχέσει, καὶ ποδωκείᾳ εὖ μάλα κοσμουμένης, ὡς μὴ πτώσει κατέχεσθαι πάντας τοὺς πανταχῆ πτώκας δεδοικότες, καὶ τρέμοντας, ὡσάκις ἀν' Ἑλένης τὴν κατ' αὐτῶν στρατεῖαν πύθωνται; Τοῦτου δὲ τοῦ θεοῦ ἀπῆλλαξα τοὺς παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς ἤρεσι διάγοντας, εἰ τις ἄρα που καὶ περιλείπεται τῷ λαθεῖν ἰσχύσης διαδράνα· τὴν ταύτης ταχύτητα. Σὺ δὲ, τοῖς πᾶσιν, ὁσιώτατε, θαύμαζε μὲν ταύτην ὅσον ἔχεις δυνάμει· μικρὸς γὰρ, οἶμαι, καὶ ὁ παντὶ σθένει γινόμενος ἔπιαιος, εἰ γε τοῖς ταύτης ἀντετάξοιτο καλοῖς. Ἐπαίνει δὲ (38) γλώττη τὸν πέμψαντα καὶ τῇ προσφιλῆ, τῇ ἀπερίτῳ, τῇ Λακωνικῇ, τῇ συντόμῳ καὶ σαφεῖ, ὃ μάλιστα λόγων κάλλος δημιουργεῖν πέφυκεν. Ἄλλῃ δέδοικα μὴ πως αἰσθησὶς ἦδη τῆς ταύτης παρουσίας τοῖς παρ' ὁμῖν λαγωῖς ἐγγινόμενῃ τρέψῃ τοῦτους πρὸς φυγὴν· κακουργεῖν γὰρ ὄντες σοφοί, εἰώθασι πως καὶ ταῖς ἐξ ἀνέμων αὖραις διὰ τῶν οἰκείων αἰσθήσεων τὰς παρά τινων αὐτοῖς μελετωμένας γινώσκων ἐπιβουλὰς. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, μηδὲ τούτοις ἐκδῆ κατὰ σκοπὸν τὸ ἐγχειρήμα, ὥρα ταχυτέραν τῆς αὐτῶν προσδοκίας τὴν κατ' αὐτῶν ἔξοδον γενέσθαι· οὕτω γὰρ ἐμὲ μὲν λοιδορήσονται τὸν ὡς τοσαύτης αἰτοῖς λύμης αἴτιον γινόμενον, πὲ δὲ θαυμάσονται οἷα δὴ τοιοῦτου κτήματος κύριον.

ΜΑ'. Τῷ ΑΥΤῷ (39).

Ἐπαφρόδιτος ἀληθῶς ἡ ἐπιστολῆ, καὶ χαριζόμενος αὐτῆς τάχα τῆς τῶν ἐρώτων μητρὸς ἐργασμένης αὐτὴν ποικίλην τῇ τῶν ὀνομάτων συνθήκῃ, καὶ τοῖς νοήμασι. Τὸ γὰρ ἀπὸ ὁμιωνύμιας, καὶ πατριδος, καὶ περιμαχῆτου γυναικὸς εἰς ὤραν, καὶ κάλλος βεβοημένης, συνθεῖναι ἐπαῖνον τῇ κοινῳδῆ (40), τίς οὐκ ἀν' ἀγασθειῖ τὸν τεχνησάμενον; ἔλλ' ὅτι καὶ σαυτὸν ἡμῖν δέδωκας ἐν τοῖς ἡρωῖσι ἀριθμεῖν, τοσοῦτον ἐκείνων βῶμῃ κρατήσας, ὅσον μὲν αὐτοῖς περιτὴν ἀριστέων πλήθος, καὶ στρατὸν ὄλον πρὸς τὴν μάχην ἐγγεῖραι. Αὐτὸς δὲ ἤρκεσας τὴν σαυτοῦ βῶμῃν

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

(38) Ἐπαίνει δέ, etc., Lauda autem, etc.] Hoc vult dicere : Helena minime pro meritis laudari potest, namque ejus dotibus vix par invenitur oratio. Lauda igitur eum qui misit, etc. Pro διακωνικῇ, quod erat in ms. mihi legendum videbatur Λακωνικῇ.

(39) Hujus epistolæ auctorem titulus quidem Firmum facit ; sed eam esse Inachio tribuendam, facile cuicumque patebit. Responsio, inquam, est ad præcedentem. Inachus, et ipse ad Helenam Græcam bellumque Trojanum alludens, canem venatoriam ad se missam, simulque Firmum mittentem laudat. Hinc etiam discere mihi videor, Inachium a Firmo

nostro accipi rem antea accepisse, quo se in avibus capiendis oblectaret. Propterea inquit : Nondum Helena ad me profecta, eam accipit tuus confidentiam leporibus attulerat, ut tanquam suæ naturæ immemores nobis insultarent.

(40) Κοινῳδῆ. In ms. codice scriptum est κοινῳδῆ, vitiosum plane verbum. Itaque κοινῳδῆ: substituere placuit, qua voce canis pedes cinericios habens significatur. Id ex sequentibus quoque verbis colligitur ; appellat enim Inachus Helenam ἀργυρόπεζαν, hoc est, argenteos pedes habentem.

(a) Delendum videtur ἄ;

ἀντιστήσας πολλοῖς, καὶ ἄθλον τῆς νίκης τὴν Ἑλένην λαβὼν ἀργυρόπεζάν τινα, καὶ ὡς οὕτως εἰπεῖν ἐναλίω γέροντος θυγατέρα. Ἡ δὲ οἶα τε θεῖν ἐπ' ἄκρων ἀνθερίκων, ὡς μὴ πτώκας ἀφρὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἀνέμων μιμῆσθαι πνοάς. Λαγόντων οἱ πειράμενοι· τοῖς γὰρ ἐνταῦθα λαγωῖς τοσοῦτον ἡμῶν κατεξανίστασθαι ὁ σὸς ἰέρα βέδωκεν, ὡς μὴδὲ πτώκας εἶναι νομίζεσθαι ὑπὸ τοῦ θαρρῆν ἀμέτρως ἐπιλανθανομένους τῆς φύσεως. Ἄλλ' οὗτος μὲν ἤξει παρὰ σέ· τὴν δὲ γε Ἑλένην ἐπὶ κυνηγέσιον ἐξομεν, καὶ ἀλοῦσιν ἐπιτωθάζοντες ἀναγνωσόμεθα τὴν ἐπιστολήν. Εἰ δὲ διασωθεῖεν φυγόντας, ὄρα ὅπως ἀγωνιούμεθα πρὸς αὐτοὺς ψευδομαρτυριῶν ἀλίσκομενοι. Καὶ ταῦτα μὲν ταῦτα. Τῶν δὲ οἶνων ἐκάτερος τῶν Διὸς κήπων ἀποβρῶξ ἔστι τις νέκταρος, Ὀμήρου δεόμενος ἐπαινέτου, ἡδὺν κέγοντος, καὶ ἀκηράσιον, καὶ θεῖον ποτὸν, καὶ οἶον ἐκείνος ἐποίησεν παρὰ πλεῖον ἐν Ὀδυσσειᾷ αὐτὸν [οἶνον?] Μάρωνος (41). immortalē divinūque potum appellet, qualem nempe ille cecinit, Maronis vinum in *Odyssæa* tanquam reliquis præstantius laudans.

ΜΕ. ΠΕΡΓΑΜΩ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Γέροντα μὲν ἐλαττούμενον συνέσει συγγνώμης ἀξιούσθαι περιττόν. Προλαβὼν δὲ φιλανθρωπία, καὶ ἡμᾶς ἐφεικύσω ποιῆσαι τι περὶ τὸν ἄνθρωπον δεξιόν. Καὶ πρόσδεξαι αὐτὸν, τοῦτο παραφυλάξας τὸ μῆτε βρῆδῶς κατηγορεῖν, μῆτε ἐξαιτεῖσθαι εὐκόλως.

LUD. ANT. MURATORII NOTÆ.

(41) *Μάρωνος*. Ne hic Virgilium a Græco scriptore significari arbitrere. Hic Maro Evanthei seu Evanthis filius fuit, e cujus vineis exquisitissima prodibant vina. Philostratus in *Heroticis* de Protesilaio scribens (cap. 2, § viii), Maronem eundem his commemorat verbis: Μάρωνα τὸν Εὐάνθους ἀδικοῦς ἄν, ἐπιφοιτῶντα τὰς ἐν Ἰσμάρῳ ἀμπέλους, καὶ ἡδυοῖνους αὐτὰς ἐργαζόμενον, φυτεύοντά τε ἔτι κυκλοῦντα. Ὅτε δὲ ὄρᾳται τοῖς γεωργοῖς ὁ Μάρων καλῶς τε καὶ ἀγρῶς, καὶ ἀναπνέων πότιμόν τι καὶ οἰνώδες. Id est, *Maronem Evanthis filium injuria afficies, vineas in Ismaro vitas frequentantem, et ut suavissimum ferant vinum efficientem, plantantemque et perlustrantem: cum interea ab agricolis pulcher ac deliciosus spectatur Maro, potabile quid et vinolentum spirans*. Athenæus vero, lib. i *Dipnosoph.*, Maræotici vini mentionem faciens, illud ita nuncupatum affirmat a Maræa lacu vicino Alexandriæ, et urbe lacui propinqua quondam amplissima, quæ παρελήθη μὲν τοι τὴν προσηγορίαν λαβούσα ἀπὸ Μάρωνος, ἐνδὸς τῶν μετὰ Διονύσου τὰς στρατείας παποιημένων, etc., *nomen accepit a Marone, uno ex iis qui cum Baccho militarunt, etc.* Cratinus quoque apud Pollucem (lib. vi, cap. 3, segm. 26) vinum Maroneum ita commendat: Οὐδὲ Μάρωνα πτομαί, neque

A excitabant. Tu vero solus satis fuisti, robur tuum multis opponens, præmiumque victoriæ Helenam accipiens quamdam, candidos pedes habentem, et marini, ut ita dicam, senis filiam. Hæc autem cursu potens est spicarum summa volatu perstringere, ut non lepores tantum vincat, sed ventorum etiam flatus æmuletur. Qui experti sunt, dicant: iis enim leporibus, qui hic sunt, adeo nobis insultare dedit accipiter tuus, ut non amplius lepores esse videantur, præ nimia quippe confidentia oblitæ naturæ suæ. Sed hic quidem ad te revertetur; Helenam vero ad vcnationis tempus servabimus, et captis adblandientes legemus epistolam. Quod si fugiendo invenerint salutem, vide quomodo contra illos dimicemus, falsi testimonii convicti. Et de his quidem satis. Quod enim est ad vina, utrumque dimanans ab Jovis hortis nectar ædopol sapit, atque Homero laudatore dignum est, qui dulcem, purum, nempe ille cecinit, Maronis vinum in *Odyssæa* tan-

XLV. PERGAMIO CHOREPISCOPO.

Senem quidem, mentis jam non integrum, venia dignari egregium est. Proinde, cum tua humanitate præveris, nobis quoque auctor fuisti, ut benigne cum homine ageremus. Eum ergo excipe, hunc servans morem, ut neque facile accuses, neque facile depreceris.

C *Maronem*, id est, *Maronis vina bibo*. At audiamus Latinum aliquem scriptorem, Plinium nempe lib. iv (seu potius lib. xiv) cap. 4 *Hist. nat.*, ubi de vinearum cultura loquitur: *Vino, ait, antiquissima claritas Maroneo, in Thraciæ maritima parte genito, ut auctor est Homerus*. Tum subdit: *Maroneum vicia tanto addito aquæ miscendum Homerus prodidit*. Ab Homero itaque derivata eruditio, quem et Inachus in hac epistola innuit. Sunt autem ejus versus in lib. ix *Odyss.* (vers. 196), ubi ita loquitur Ulysses:

— Ἄτὰρ ἀγεὼν ἀσχὸν ἔχον μέλανος οἴνου
Ἥδεος, ὃν μοι ἔδωκε Μάρων Εὐάνθους υἱός.

— *Cæterum caprinum utrem habebam nigri vini Suavis, quem mihi dedit Maron Evanthei filius*.
Infra vero addit (vers. 203):

Ἄωκε δὲ μοι κρατῆρα πανάργυρον· αὐτὰρ ἔπειτα
Οἶνον ἐν ἀμφιφορευσι δυώδεκα πλῆσιν ἀφύσσας,
Ἥδυν, ἀκηράσιον, θεῖον ποτὸν, etc.

Dedit autem mihi craterem totum argenteum; cæterum postea Vinum in amphoribus duodecim omnibus haustum, Suave, incorruptibile, divinum potum, etc.

AMPHILOCHIUS

SIDENUS EPISCOPUS.

NOTITIA.

(Origen Christianus, tom. I, col. 908.)

Quinto Ecclesie sæculo celebris Amphilochius Sidensis fuit, ad quem Sisinnius CP. cum sua synodo, ut ad Benerianum, alias Valerianum, Perges et alios utriusque Pamphyliae præsules anno 426, litteras scripsit adversus Massalianos, quarum inscriptionem Photius in *Bibliotheca* cod. 52 recitat. Sed harum mentio quoque est in Ephesina synodo col. 809. Adfuit porro Amphilochius Sides concilio illi generali Ephesino primo, in quo sententiam dixit contra Nestorium, fidemque catholicam confirmavit. Anno 449 in aperta synodo Ephesina altera cuncta pro impii Dioscori votis confecit: quod tamen male gestum emendare visus est post biennium in concilio Chalcedonensi, suffragio suo Dioscori destitutioni damnationisque consentiens; sed et actione præsertim 6 decretis a synodo sancitis subscripsit. Etsi enim nomen ejus in subscriptionibus Græcis abest, ut et aliorum complurium, attamen legitur in earum Latinis exemplaribus: *Amphilochium episcopus Sides definiens subscripsi*. Anno 457 ad ipsum Leo Augustus sacras litteras misit, ut ad metropolitam alios, sententiam ipsorum querens de nece S. Proterii Alexandrini, necnon de Chalcedonensis concilii auctoritate, *Amphilochio reverentissimo episcopo Sides*. Evagrius, lib. II *Hist. eccl.* cap. 3, ipsum solum ex omnibus imperatori sic rescripsisse ait, ut, cum Proterii interfecti facinus improbaret Chalcedonensem tamen synodum non admitteret. Eulogius vero Alexandrinus apud Photium cod. 229 testatur eum subinde concilii definitionem iterum amplexum esse.

FRAGMENTUM (1).

Amphiloctii Sideni, quem solum intrepido animo fuisse ferunt, epistola contra synodum scripta ad Leonem imperatorem (2).

Ἀμφιλοχίου τοῦ Σίδης, ὃν φασὶ μόνον ἀπροσάβως καὶ ἀδούως ἔχειν ἐν τῇ συνόδῳ, ἐκ τῆς κατ' αὐτῆς γραφίδος ἐκτετατῆς πρὸς Λεόντα τὸν βασιλέα.

Confugient ad quosdam præceptores qui duas naturas prædicarunt.

Καταφεύχονται γὰρ εἰς τινὰς διδασκάλους δύο φύσεως εἰρηκότας.

(1) Mansi *Concil.*, tom. VII, col. 839.

(2) Scripsit igitur hic Amphilochius contra syno-

dum ad Leonem imp., cujus rei nulla mentio, quod ego sciam, apud ecclesiasticos scriptores. Mansi.

INDEX ANALYTICUS

IN

EPISTOLAS ET HOMILIAS S. CYRILLI.

(Revocatur lector ad paginas editionis Joannis Auberti quas typis grandioribus expressimus. — Littera A epistolas, B homilias designat.)

A

Abel et Cain oblatio diversa, B, 116.
Abraham vivendi ratio, B, 47. Abrahami historia per allegoriam explicata, B, 50 et seq. Abrahami sacrificium,

B, 53. Abrahamo facta promissio quem attingebat, B, 51. Abrahamum sibi patrem adoptant fideles, B, 53. Abraham unde oriundus, B, 57. Abrahami erga filium unicum amor a Deo incenditur, B, 53. Abrahami historiae delineandæ ratio, A, 131.

Acacius Bc. rhœnensis episcopus, A, 152.
 Achab decem tribubus imperavit, B, 307.
 Adam auctor unus generis nostri, B, 86. Adam fecit naturam obnoxiam maledicto et morti, B, 325. Adam caro infirma, B, 398. Adami cum eo qui apud barbaros vixerit comparatio, B, 113.
 Adolescentia quæ, B, 57.
 Adoratores veros sanctos esse oportere, B, 262.
 Adventus secundus et animi exitus, B, 404.
 Ægyptiorum tyrannus diaboli typus est, B, 135.
 Ægyptum *tenebras* interpretatur, B, 50.
 Ænigmaticum Jacobi certamen, quid sit, B, 352.
 Ætas juvenilis et rudis sapientia præstat, B, 395.
 Agar Ægyptia ancilla Saræ, B, 48.
 Agnitio Dei omnium bonorum basis, B, 163.
 Agnus ab Israelitis immolatus quid significet, B, 295.
 Agnus immolatus a lævo altaris latere quod aquilonem spectat, quid sit rei, B, 281.
 Amalec in Israellem pugnat et vincitur a Deo, B, 262 *et seq.*
 Ammon Israelitarum rex, B, 414.
 Amor gloriæ quid faciat, A, 192. Amoris testimonium, A, 32.
 Ananias, Azariæ et Misaelis historia, B, 565. Ecclesiæ figura illorum caminus, B, 365. Ananiam comitatus in camino angelus flammæ vim leniit, B, 240.
 Anastasius presbyter, A, 32.
 Anathematismi, A, 76, 77.
 Animi duplicis vitium intolerabilis esse morbus, B, 165.
 Animus corpore præstantior, ideo curandus magis, B, 237.
 Apicula quid denotet, B, 213.
 Apollinarii opinio, B, 531. Apollinarii errores beato Cyrillo objectæ, A, 136. Apollinarii erroris nota B. Cyrilli libris inusta, A, 159. Hæreseos expertes probantur, A, 115.
 Apollinarius Laodicenus, A, 63.
 Apologiam episcopi Orientales composuerunt ut se Nestorianæ hæreseos expertes probarent, A, 115.
 Apostasus fastigium improbitatis, B, 144.
 Apostolos duodecim designasse lapides in pectore summi sacerdotis positos, A, 185. Duo autem medii manifestationem, et veritatem, id est Christum, A, 185.
 Aqua est symbolum vitæ, carnis vero terræ, B, 245.
 Aratrum in gladium, falcem vero in lauceam vertendam, quid significet, B, 200.
 Arborum descriptio, B, 178, 179.
 Arcam Noe sancti baptismatis figuram fuisse, B, 348.
 Arca quid parturiebat, B, 59.
 Aristolæus notarius, quare ad Joannem Antiochenum missus, A, 100.
 Ariana vesania, B, 398.
 Ariti morbus, B, 356.
 Asini ad musicam, B, 36.
 Astrologia funesta, mendax, etc., B, 195.
 Athanasio ad Epictetum Corinthiorum episcopum scripta adulterata, A, 120. Athanasius exsilio multatus, A, 95. Ariti doctrinam calcavit, A, 95. Athanasii epistola adulterata, A, 140. Athanasius Alexandrinus Ecclesiæ moderator, A, 3. Illius pro Virgine Deipara testimonium, A, 4.

B

Babylon curata est, nec sanata, A, 206. Babylonici tres pueri ignem sine noxa evaserunt, B, 8. Babyloniorum tyranni ad fastum et ad arrogantiam prouit, B, 365.
 Baptismi gratia Satanæ insultus repellit, A, 157.
 Barbari induit a barbaris captus, B, 115. Barbarum violatæ legis accusari non debere, B, 148.
 Bosor, quid significet, A, 129.

C

Cæremonia Judæorum et ornata, B, 40.
 Cain fratris interfector, B, 87.
 Candidiani comitis milites a Nestorio ad præsidium vocati contra S. synodi Ephesinæ legatos, A, 85.
 Capris imposita nomina dominus et emissarius quid significant, A, 124.
 Certamina palæstrica, B, 55.
 Cessatio Sabbati quid indicet, B, 77.
 Charitatis vis quæ bona et quot nobis suppeditet, B, 95.
 Christi cum pictoribus comparatio, B, 510. Christi cum sole et arbore comparatio, B, 599. Christi cum gemmis comparatio, B, 227. Christi comparatio cum homine pacem indicante, B, 179. Christi fidelium cum antagonistis comparatio, B, 82. Christi mysterium in duobus hircis et duobus passeribus delineatum, A, 129. Christi nomen cui

conueniat, A, 6. Christo quisnam similis, B, 155. Christos inter et Emmanuelem est discrimen, A, 7. Christum a Judæis Samaritanum, comedonem, vinipotatorem, spurium, et fabri filium appellatum, B, 340. Christum invisibiliter sanctæ synodo Nicænæ præsedisse, A, 175. Christum proficere sapientia, quomodo intelligendum, B, 250. Christus duas habet natiuitates, B, 399. Christus filius David secundum carnem, secundum diuinitatem Dominus, ex Nestorio, A, 28. Christus finis legis et prophetarum appellatus, B, 570. Christus naturæ humanæ principium, janua et via, B, 197. Christus prophetarum finis, B, 72. Christus vir sanctus appellatur, A, 184. Et quare, A, 184. Christus unigenitus et primogenitus diversa ratione, B, 105.

Christianorum cum agricolis et mercatoribus comparatio, B, 236.
 Circumcisio cujusnam alterius rei symbolum, B, 75. Circumcisio vis in qua posita, B, 75. Circumcisio quæ et qualis apud Judæos habita, B, 70. Circumcisio spiritalis quando peragi debeat, B, 387.
 Circumsectionis gloriatio nihil existimabitur, B, 72.
 Clericorum in sacerdotes injuriæ, A, 208.
 Claves regni cælorum fuerunt fidei orthodoxæ præmium, B, 105.
 Coelestinus quis, B, 584.
 Cœli structura quæ, B, 64.
 Concionandi munus cum metu conjunctum, B, 4.
 Confessio Orientalium episcoporum, A, 103, 106.
 Contemptus Dei proles acerba ex vecordia nascitur, B, 98.
 Conversatio admiranda quæ, B, 190.
 Corpus Christi ex Virgine natum ex cœlo allatum, A, 106. Corpus Christi quale fuerit, A, 159. Corpus Christi quomodo e cœlo dilapsum, 56.
 Cræsi opes quæ, B, 119.
 Crucem signum cui contradicitur nominatam, B, 590.
 Cyrillus custodiæ traditus, A, 91, 92.

D

Dæmones tanquam Æthiopes, B, 405. Dæmones vim Christi horruerunt, B, 585. Dæmonum seruitio addictus in Deum contumeliosus, B, 121.
 Damnatorum lamenta, B, 409.
 Davidis nomine Christum appellari, B, 209.
 Definendi modus, B, 175.
 Dei cum agricolis comparatio, 20. Deus cum ludi palæstrici præfecto comparatus, B, 125.
 Deiparæ Virginis elegia, B, 555.
 Diaboli fraudibus tanquam barbarorum incursibus eundem obuiam, B, 162.
 Didrachma vel stater quid sit, B, 181.
 Dilectio spiritalis quid, A, 94.
 Diodorus sancti Spiritus impugnator, A, 135. Illius hæresis, A, 135. Hujus discipulus fuit Nestorius, A, 135.
 Discipulus Salvatoris qualis esse debeat, B, 148.
 Dispensationis modus qualis, B, 221. Dispensationis mysterium, A, 180.
 Disputatio de diuinis præceptis utilis, B, 161.
 Dives angitur graviore alius cura, B, 321. Usurpat inopiæ voces, B, 321. Dicitur vestium descriptio, supellectilis, serorum, B, 150.
 Diuinæ benevolentia pulchritudo, quomodo corrumpitur, B, 196. Diuinæ lucis cum solari radio comparatio, B, 348. Diuinæ naturæ qualitas, B, 152.
 Dominus veri comparatur, B, 179.
 Ducum officium instante pugna, B, 187.

E

Ebrii et voluptuosi comparatio, B, 11. Ecclesia tuba fusa, B, 6.
 Eliacim filius Helcia, Sobnæ stola indutus, 98.
 Emmanuel unus ex utrisque naturis, B, 251.
 Ephesiorum lætitia pro Nestorii depositione, A, 79.
 Ephesiorum urbs quæ, B, 575.
 Episcoporum scopus quis esse debeat, A, 99.
 Eudoxius Ariti impietatis sectator apostolis non obtulit, A, 205.
 Evangelista appellatur stella magna atque clarissima, B, 354.
 Exinanitionis voces cui tribuendæ, A, 73.
 Experientia rerum magistra, B, 158.

F

Fames fera bestia, B, 89.
 Fatum quid faciat, B, 65.
 Felicitas insipientibus gravis, B, 14.
 Ferarum diversarum mutua conjunctio, B, 86, etc.
 Festorum diebus quale sit et debeat esse indumentum,

R. 45. Festos dies agentes quomodo induti esse debeant, B. 333. Festum agentes quod faciant, B. 45.
 Fidei integritas cum honesta vita gloria fulgere debet, A. 174. Fidei symbolum, A. 5. Fides est porta Domini, B. 544. Fides est res salutaris, B. 538. Fides nostra vana foret, si Deus non resurrexisset, A. 18. Fides est tanquam margarita, A. 57. Fides qualis esse debeat, A. 2.
 Filium dexteram et brachium Dei, B. 512.
 Formas a Deo creatas vitio carere, B. 70.
 Fornicantibus quid acciderit mali, B. 9.
 Frans et dolus res iniquissima, seipsam prodit, B. 117.

G

Generatio Christi inenarrabilis, A. 188. Generatio Christi in quaestione vocata, 41.
 Graeci lingua tenes sapientes, B. 36. Graeci videntur nihil aliud esse quam animi, B. 36. Graecorum animos incitatus vox occupavit, B. 65. Graecorum amentia, B. 14. Grassatoris descriptio paralegma, B. 97.

H

Haeresim demolitus est Deus, A. 68.
 Haeretici ut legislatores ingrediuntur, A. 170. Haereticorum cum medicis comparatio, A. 189. Haereticorum scopus, B. 53.
 Hamadryades Orcaesque nymphas a Judaeis invocatae, B. 12.
 Hebdomadarum conventus qualis, B. 527.
 Hebron unctioem significat, B. 285.
 Hierusalem coelestis, qua, B. 111.
 Hiram rex Tyri alienigena, B. 284.
 Hominem totum a Scriptura per carnem significari, A. 161.
 Humanarum cogitationum inventa conjectura potius quam veritate niti, B. 194. Humanam mentis consuetudo, B. 10.
 Humanitatis modus, A. 157.
 Humanitatis assumptae tempus optatissimum, B. 178.

I

Idololatras cum bratis stoliditate certant, B. 65.
 Idolorum genus multiplex, B. 179.
 Idumaeorum et Israelitarum dissidium quale, et unde, B. 135.
 Ignavia exitii causa, B. 515.
 Ignavi quid sit, B. 176.
 Ignorantia in asine expressa, B. 57.
 Imperatorum cum Deo comparatio, B. 334.
 Impiorum cum urbibus obcessus comparatio, B. 145.
 Incarnationis mysterii scopus, B. 106.
 Individuum quomodo accipiendum, A. 145.
 Inertia optimis actionibus inimica est, B. 557.
 Inferorum descriptio, B. 409. 421.
 Ingenitum genito simile, B. 174.
 Isaaci historia mysterium Salvatoris designat, B. 56.
 Isaaci persona Christum designabat, B. 52.
 Isaias, filius Amos, B. 585.
 Israel antiquus libertatis honore spoliatus, B. 150.
 Israel qualis fuerit, B. 511. Israelitas idololatras facti, B. 76. Israelitarum famas, B. 155. Israelitarum liberatio festi Azymorum causa, B. 527.
 Ixionis ac Sisyphi supplicia et crimina, B. 67

J

Jechonias filius Saphac, quis, B. 121. Jechonias reiectus cum Davide et Samuele prophetis non censendus, A. 208.
 Jejunantes quales esse oporteat, B. 271.
 Jejunii elogia, B. 265. Jejunii fructus multi, B. 8. Jejunii genus purissimum, B. 59. Jejunii lex suadet carnem bellam iudicare, B. 144. Jejunii merces, B. 240. Jejunii modus, B. 240. Jejunium aditum ad Deum Mosi patefecit, B. 8. Jejunium honorum omnium fons, B. 145. Jejunium angelicae vitae simulacrum, B. 8. Temperantiam fovet, B. 8. Continentiae principium, B. 8. Lasciviae ac libidinis abolitio, B. 8. Jejunium est splendidum piorum hominum indumentum, B. 95. Jejunium est veluti puritatis parens, B. 139. Jejunium in quo consistat, B. 8. Jejunium pro epularum deliciis admittendum, B. 8. Jejunium purissimum ex quo omnes virtutes progignuntur, B. 82. Jejunium parum quomodo fieri debeat, 16. Jejunium quale esse debeat, B. 266. Jejunium tantum fecit Joannem Baptistam ac talem virum, B. 7.
 Jesus Christus David nominatus, B. 282. Jesus novum nomen, et quando impositum, A. 120. Jesus et Christus qui dicuntur, B. 101.
 Joannes nondum in lucem editus ad Dei vocem exsilii, A. 4.

Joannis apostoli elogia, B. 580.
 Joanni Antiocheno datum a rege litteras quid continerent, A. 155.
 Jonas certe adversus se concitatum cogitans, B. 3.
 Judaei diaboli imperio obsequentes, B. 105. Judaei ex uno filiorum Jacob oriundi, B. 52. Judaei idololatras facti puniuntur, et respiciunt, 241. Judaei impietate sua infames, B. 10. Judaei quare stulti et amentes, B. 46. Judaeorum cum Ingratis comparatio, B. 54. Judaeorum mens immunditiae plena, B. 11.
 Judicium extremum, B. 409.
 Justi hominis cum equo bellatore comparatio, B. 107.
 Justitia bona quid sit, B. 521.
 Juvenum cum tenellis arboribus comparatio, B. 112.

L

Lactucae agrestes, animis molestiam afferentium typus, B. 219.
 Lazari miseria descriptio, B. 150. Lazarus mendicis, B. 149.
 Leprosus per egea e castris excluditur, A. 128.
 Lex Christi mysterium delineans, A. 150. Lex erat index peccati, B. 539. Lex fuit quasi pietatis metamorphosis, B. 539. Lex in nostri corporis membris insita, B. 61. Lex naturam quamvis doceat, B. 7. Lex peccati quamvis sit, A. 159. Lex per designata ad veritatem nos ducit, B. 199. Lex pietatissimam in charitate sortitur, B. 95. Lex quando jacuit, B. 59. Lex quasi Lydies lapis, B. 255. Lex velus umbram tantum habet futurorum bonorum, B. 108. Lex umbra est et veritatis imaginem gerit, B. 186. Ludi et illorum auctores, B. 5.
 Luxuria pessimum malorum, B. 147. Luxuries saeculorum damnosa, B. 9.

M

Margaritarum nomine Spiritus sancti oracula intelligi, B. 58.
 Mariae (B.) Virginalis laudes, B. 380 et seq.
 Martha et Maria quid significant, B. 591. Adventus Christi qualis, B. 395.
 Masculinum et femininum genus qui differant, B. 339.
 Masculus fortitudinis typus, B. 156.
 Maximi diaconi et archimandrita zelus, A. 197.
 Mel voluptatis symbolum, B. 21.
 Mercatores et agricolae gloriae candidatis comparantur, B. 211.
 Mercenarius quis et qualis, B. 124.
 Mercatoris quem nominemus, B. 125.
 Metallariae artis amantes, B. 359.
 Militis Christi descriptio, B. 144.
 Miraculum fidei conciliandae vim habet, B. 244.
 Misericordiae opera, B. 168. Ad jejunium adhiberi debent, B. 168.
 Moabitae et Madianitae, aliaeque gentes Judaeis infensissimae, B. 199.
 Modestia Christiana nihil potentius, A. 21.
 Moses et Elias cur transfigurationi adhaerent, B. 366.
 Moses in Sina montem vocatus, B. 9. Moses miracula edit, A. 15. Moses sacrorum antistes, B. 3. Mosi apertum est dispensationis mysterium, B. 250. Et quomodo, B. 250. Moses, velamento super faciemposito, filios Israel alloquebatur, A. 124.

N

Nathanael quis, B. 285.
 Natura divina omnium regina, B. 179. Naturae divinae cum sole comparatio, B. 205. Ipse dicit vetus diuinus, B. 205. Naturae humanae descriptio, B. 59. Natura hominis ad peccatum propensa, B. 56. Naturam divinam oculis intueri nemo potest, B. 159. Natura Patris, Filii, et Spiritus sancti, quomodo significata, B. 145.
 Neomenia novi saeculi typus, B. 215.
 Nestorii blasphemum os compressum, A. 89. Nestorii crimina, A. 68. Nestorii dogmata frigida, inutilia et anilia, A. 79. Nestorii indignum facinus, A. 85. Nestorii supercilium, A. 34. Nestorii vox saeclestia, A. 81. Nestorum peccatus impium legum severitatem experiri debere, A. 84. Nestorius abdicatur magisterio, A. 81. Lupus pro pastore appellatur, A. 81. Nestorius a Coelestino haereses condemnatus, A. 66. Nestorius condemnatus et depositus, A. 79. Nestorius cur Cyrilli hostis, A. 58. Nestorius duos Christos apertissime dicit, A. 115. Nestorius ille Lucifer, de quo scriptum est: Cecidit Lucifer, A. 173. Nestorius pro deposito habetur ab Orientalibus episcopis, A. 104. Maximianus illi sufficitur, A. 104. Nestorius sero damnatus, A. 173.
 Niivitae jejunium velut propugnaculum arripuerunt, B. 8

O

- Oblationis modus qualis, B, 275.
 Oblivio impuritatis omnis alitrix et mater est, B, 71.
 Octava dies Salvatoris adventum signat, B, 72.
Opuscula, opusculorum, et opusculorum quomodo differunt, B, 417.
 Opera ecclesiastica, B, 535. Opera sanctorum quas, B, 397.
 Orientales episcopi a Nestorianis haeresibus alieni, A, 170. Orientalium confessio, A, 133, 134. Nestorium ab illis dissentire, A, 153, 154.
 Ovi justus comparatur, B, 51.

P

- Partus humanus et divinus, B, 171.
 Pascha comedentium habitus, B, 217. Illius explanatio, B, 217. Paschatis agendi modus, B, 212.
 Passeres, duas aviculas mundas, quid denotent, C, 123.
 Pauli (B.) elogia, B, 593.
 Paulinus episcopus, A, 61. Paulinus et Evagrius schismatis Antiocheni duces, A, 205. Paulus Samosatensis, B, 598. Paulus Tarsensis, B, 598.
 Paupertas an laudanda, divitibus vero execranda, B, 151.
 Paupertas offerata bestia, B, 59.
 Peccatoribus feminae habitus adaptatur, B, 156.
 Peccatum omnis aegritudinis causa, B, 500.
 Perditionis filius solus est perditus, A, 175.
 Petri (B.) ad Christum pedes lavantem verba, B, 576.
 Christi ad illum, B, 576.
 Pharaeo adumbrabat diaboli feritatem, B, 528. Pharaeo Satanam significat, B, 152. Pharaeo temerarius Deo obstabat, B, 151.
 Pharisaei superba oratio, B, 11.
 Pictatis artificum cum pictoribus comparatio, B, 522.
 Piorum hominum merces, B, 6.
 Poetae ac disciplinae proceres quid sentiant, B, 67.
 Praedicandi munus non levis est metus, B, 5. Praedicandi munus quale, A, 128. Administrantibus illud quid praecipitur, A, 128.
 Praedicatio sacra est tuba, B, 258. Praedicatio, tuba spiritalis appellatur, B, 200.
 Praedicatorum sunt lucentes, et luciferi, A, 175.
 Preratio jejuniis adjungenda, B, 240.
 Proditores non minus inavisos quam inferorum portas, ex Homero, B, 117.
 Promissa quae in Isaac ostendebantur, in ejus peracta, B, 55.
 Prophetae quid egerint, B, 194.
 Purgatio quae a nobis facienda est corporea, an spiritalis, B, 305.

Q

- Quietis cum sureculis comparatio, B, 9.

R

- Regem caelestem federatos habere reges terrarum, A, 175.
 Regis voluntas fons honoris et gloriae, B, 163. Regum cura circa caeleste negotium, A, 175.

S

- Sabbathum quid significet, B, 167.
 Sabbatismum sanctorum quietem nominari, B, 78.
 Sabbato res creatas non cessare, B, 73. Sabbatum quomodo servandum, B, 74.
 Sacerdotes populorum praefecturam accipere, B, 269.
 Salomon impudenti mulieri cujuscumque haeresis personam imponit, A, 97. Salomon Regis regum praeco, B, 571.
 Sal prudentiae symbolum, B, 21.
 Salutatio amica fratribus dulcis, A, 105. Salutationes amicorum cujus efficaciam, A, 121.
 Samaritae ab Judaeis appellatus est Christus, B, 100.
 Samaritanae mulieres, fame premente, ne filiis quidem pepercerunt, B, 508.
 Samuel pro Judaeis sanctificat, B, 242.
 Sancti viri descriptio, B, 413. Sanctorum et dominatorum discrimen per antitheses exploratum, B, 410. Sanctorum Patrum elogia, B, 573.
 Sapientes filii saeculi, B, 5.
 Sapientia Dei quae et qualis, B, 70. Sapientiae cum epulis comparatio, B, 45. Sapientia mundi falsa Dei filiorum ingenuitati subservit, B, 51. Sapientia mundi te ueritatis mulier, B, 50.

- Sara cui copulata, B, 48. Sarae erga conjugem sensus, B, 48. Sarae miseratus est Deus, B, 49.
 Salvatore narratio Sarae accommodatur, B, 49.
 Satanam lapsus qualis, B, 166. Satanus peccati inventor, B, 528. Satanus fuda, male concubata, impiaque bestia, B, 548. Satanus vehementer adversarius, B, 150.
 Saul rex in ira datus, B, 253.
 Scenam ingredi illotis pedibus nefas fuisse, B, 107.
 Scenopegiae festum, B, 527.
 Sensuum quinque vitia, B, 406.
 Sermo divinus animo epulae, B, 219. Sermo ecclesiasticus convivium appellatur, B, 222.
 Silentii intentivi reddenda ratio, A, 20.
 Simeon (B.) propheta, B, 588.
 Stadium pietatis, B, 55.
 Supplicii modus cum magnitudinae scelerum certat, B, 14.
 Superbia et superbus, quis, B, 190.
 Symboli Niceni expositio, A, 177. Symboli Niceni via, quae sit, A, 176.
 Symbolum novum recepisse Cyrillo objectum, A, 112.
 Synagoga Judaeorum e fundamentis eversa, B, 140.

T

- Tabernaculi antiqui constructio, quid ostenderit, B, 216. Tabernaculi descriptio, B, 542. Tabernaculum duplex fuisse, B, 216. Tabernaculum interius Sancta sanctorum vocatum, B, 216.
 Tantali supplicium et crimen, B, 66.
 Temporis opportunitas omnibus grata, atque ad res utiles necessaria, B, 93. Tempus cujusque rei propria ac suum esse debere, B, 45.
 Theatrum spirituale quodnam, B, 60.
 Theodori Mopsuesteni libri quomodo anathematizati, A, 200. Theodori blasphemia, A, 198. Theodorus Nestorii perditus pater, A, 198.
 Tituli supplicium et crimen, B, 67.
 Tragediae theatrum orbi factus est Nestorius, B, 584.
 Transfigurationis historia, B, 567.
 Tuba magnam et contentam vocem significat, B, 542.
 Tubarum sonus praedicationis usum ostendebat, B, 187.
 Turturis et columbae significatio, B, 587.

U

- Unctio non est satis, ut unctus parus sit cum Deo potentiae, A, 11.
 Unigenitus quare primogenitus factus, B, 355.
 Unio naturarum in Christo, A, 9.
 Unitas. De unitate Christi, A, 71.
 Uropa impura est avis, B, 157.
 Urbium maximarum administratio qualis esse debeat, A, 203. Pelago exagitato comparatur, A, 202.
 Uria sacerdos, B, 229.
 Uxorati viri clerici fiunt et sacerdotes, et quomodo, A, 211.

V

- Verbum Dei ab humana natura multis spatiis diviserit, B, 4. Verbum Dei impatibile, A, 164.
 Veris descriptio perelegans, B, 512. Veris descriptio altera, B, 556.
 Veritatem calumniis patere, sed falsitate non superari, A, 127. Veritatis vim adulterant, qui deificatum hominem sentiunt, A, 161.
 Verni temporis descriptio, B, 109.
 Vincitorum commendatio, B, 45.
 Virga Moysi in serpentem versa quid significet, B, 28.
 Virginem Deiparam esse orientales et occidentales episcopi professi sunt, A, 50. Virginem optimo jure a nobis Deiparam appellari, A, 15. Virgo an divinitatis mater exstiterit, A, 8. Beata Virgo a pluribus sanctis Patribus appellata est Deipara, A, 44.
 Virtutum gloria splendida vestis, B, 188. Virtutis via, quae et qualis, B, 219.
 Vitae ingressus divitibus et pauperibus aequalis, B, 154.
 Vitae modus remissior, B, 24.
 Vitulus oblati quid significet, B, 275.
 Voces diversae in Christo, quomodo accipiendae, A, 116, 117.
 Voluptatis libido idololatriae morbum effecit, B, 128.

X

- Xystus magnae Romae episcopus, A, 157.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

SANCTUS CYRILLUS ALEXANDRINUS ARCHIEPISCOPUS.

EPISTOLE SANCTI CYRILLI ET VARIORUM AD IPSUM.

Epistola I. — Cyrilli ad monachos Ægypti. — Primum ex auctoritate sancti Athanasii aliisque rationibus ostendit beatam Virginem dici debere Deiparam, siquidem Christum Dominum genuerit; Christum vero Deum esse probat, partim ex Symbolo Nicæno, partim ex Scripturæ testimoniis; denique modum unionis Verbum inter ac humanam naturam exponit, et monachos adversus varias Nestorii ejusque sociorum argutias munit. 9

Epist. II. — Cyrilli ad Nestorium. — Hæresis Nestorianæ rumore in Occidentem et ad aures Cælestini I pontificis maximi pervagato, is Cyrillo mandaverat ut rei veritatem inquireret. Pontificis mandatis morem gerens Cyrillus, ea Nestorio significat, eumque valde iratum ob epistolam ad monachos Ægypti datam blandis et amicis verbis placare studet, simul tamen pro officio admonens ut propter pacem Ecclesiæ beatam Virginem Deiparam condideretur, neque tam grave scandalum daret. 59

Epist. III. — Nestorii ad Cyrillum. — Queritur de superiori Cyrilli epistola quasi immoderate scripta, cuique nihil idcirco respondendum putaret; sed fecit presbyteri Lamponis instantia ut animi sententiam mutaret. 45

Epist. IV. — Cyrilli ad Nestorium. — Injurias sibi illatas repellit, simulque explicat quo sensu juxta synodum Nicænam sanctoque Patres Verbum caro factum, Deus natus, passus, mortuus, et beata Virgo Maria Deipara dicitur. 43

Epist. V. — Nestorii ad Cyrillum. — Cyrilli consilia respicit, et apertim etiam suam impietatem prodit. 50

Epist. VI, VII. — Cyrilli ad Nestorium. — Monet ut quis impie protulerat retractare non differat. 58

Epist. VIII. — Cyrilli ad eos, quorum litteris notatus fuerat, quod, solo vulgi rumore permissus, impiam Nestorii doctrinam in pejus serpere, non siluisset. 59

Epist. IX. — Cyrilli ad quemdam Nestorii studiosum. — Nullam aliam causam, nisi ardens rectæ fidei studium, gravissimam sibi necessitatem imponere Nestorium aggreduendi. 62

Epist. X. — Cyrilli ad clericos suos Constantinopoli constitutos. — Testatur se pacis amantem, salva tamen fide catholica, calumnias in se factas facile diluere posse, eosque instruit qua ratione Nestorii sequaces, pacis studium tunc simulantes, tractarent. 63

Epist. XI. — Cyrilli ad Cælestinum I papam. — Quam pestilens Nestorii sit doctrina, quidve hactenus egerit quo eum ad rectam fidem revocaret, Cyrillus exponit; ab illius communionem se nondum aperte discessisse, donec a Cælestino quid sibi facto opus sit didicerit; ut Cælestinus, missis quam primum ad Orientis ac Macedoniæ episcopos litteris, suam ea de re sententiam notam faciat. Subjectis ad calcem capitulis quibusdam tota Nestorii doctrina explicatur. 79

Epist. XII. — Cælestini I papæ ad Cyrillum Alexandrinum episcopum. — Cyrilli in propugnanda fide studium laudat Cælestinus, et hæresim Nestorii damnat, ac, nisi corrigatur, Cyrillo, demandata vice sua, præcipit ut eum smoveat ab Ecclesiæ communionem, et Ecclesiæ ipsius alium pastorem provideat. 90

Epist. XIII. — Cyrilli ad Joannem Antiochenum episcopum. — Quid contra Nestorium in synodo Romana actum sit significat. 94

Epist. XIV. — Cyrilli ad Acacium Bercensem. — Rogat ut animum suum ob periculum fidei mœrore depressum erigat, sibi que indicet consilium remedia fortiora adhibendi, eum laud profectum mitiora. 98

Epist. XV. — Acacii Bercæ episcopi ad Cyrillum. — Benignius de Nestorii ejusque sociorum errore judicandum, nec severius eum etis agendum; eundem quoque esse sensum Joannis Antiocheni significat. 99

Epist. XVI. — Cyrilli ad Juvenalem Hierosolymorum

episcopum. — Nuntiat Nestorium in synodo Romana damnatum; Cælestini papæ litteras mittit. 105

Epist. XVII. — Cyrilli ad Nestorium de excommunicatione. — Cyrilli et synodi Alexandrinæ Patrum Expositio fidei catholicæ de Incarnationis mysterio, cuius hæc summa: (Unitum carni Verbum secundum personam (sub' incarnatione) confitemur.) Subjunguntur duodecim anathematis in quibus præcipui errores veræ incarnationis doctrinæ oppositi condemnantur; ac tandem ipsum Nestorium a sua communionem segregandum denuntiant, nisi intra tempus juxta Cælestini litteras simul transmissas præfinitum veram fidem hic propositam confiteatur, errores autem indicatos anathematizet. 106

Epist. XVIII. — Cyrilli ad clerum populumque Constantinopolitanum. — In qua scribit, ne attendant impiam doctrinæ Nestorii hæretici, neve ipsi communicent, si pro pastore manet lupus, sed magis viriliter agant in Domino, suam fidem constantem servent. Præterea scribit, se communicare eum iis qui a Nestorio ejecti sunt, quod ejus doctrinæ contradixerint. 123

Epist. XIX. — Cyrilli synodique cum eo collectæ ad monachos Constantinopolitanos. 126

Epist. XX. — Cyrilli ad clerum populumque Alexandrinum e Rhodo ante synodum scripta. — Ut continuis precibus suos pro recta fide periclitante comatus adjuvent. 127

Epist. XXI. — Ad eosdem. — Ejusdem cum precedente argumenti. 129

Epist. XXII. — Joannis Antiocheni episcopi ad Cyrillum. — Quod nondum synodo adhaeret itineris longitadinem et difficultatem causatur. 131

Epist. XXIII. — Cyrilli ad quosdam de clero Constantinopolitano. — Ut Candidiani et Nestorii molimina irritentur, quid Ephesi gestum sit narrat. 151

Epist. XXIV. — Cyrilli ad clerum populumque Alexandrinum. — De Nestorii depositione. 158

Epist. XXV. — Ad eosdem. — Ejusdem cum superiore argumenti. 158

Epist. XXVI. — Ab Epheso ad Patres monachorum scripta. — Ejusdem argumenti. 159

Epist. XXVII. — Ad clerum populumque Constantinopolitanum. — Narrat quæ post adventum Joannis comitis imperatoris mandato Ephesi acta sint, quid modo paretur. 142

Epist. XXVIII. — Cyrilli ad Theopemptum, Potamonem et Danielelem reverendissimos episcopos Constantinopoli agentes. — Ea, quæ ob sententiam in Nestorium et Joannem latam perperuss fuerat, exponit. 143

Epist. XXIX. — Atypii Apostolorum presbyteri ad Cyrillum. — Summis laudibus constantiam ejus effert. 146

Epist. XXX. — Maximiani creati episcopi Constantinopolitani ad Cyrillum. — Sanctum Christi confessorem pro meritis laudat, petitque tanti præsulis sive precibus juvari, sive consiliis informari, sive perpetuo charitatis vinculo devinciri. 147

Epist. XXXI. — Cyrilli ad Maximianum Constantinopolitanum episcopum. — Veram de Incarnatione fidem sollicite custodiendam proponit, simulque ad novi muneris officia sedulo implenda hortatur. 150

Epist. XXXII. — Cyrilli ad Juvenalem episcopum et cæteros concilii legatos Constantinopolim factos. — Gratulatur de triumpho veritatis, suumque factus electioni et ordinationi assensum præbet. 153

Epist. XXXIII. — Ad Acacium Bercensem episcopum. — Theodosius imp., jam a Cælestino papa monitus, ad procurandam Ecclesiæ pacem Aristolaum tribunal miserat, qui Ephesias synodi decretis insistens Antiochiæ et Alexandriæ unionis opus perurgeret. Joannes, acceptis mandatis, synodum cogit primum Antiochiæ, tum Bercæ, apud Acacium episcopum, qui totius synodi nomine a Cyrillo postulaverat ut, solo symbolo Nicæno tanquam regula fidei agnito, sua scripta contra Nestorium edita tractaret. His autem Cyrillus acquiescere noluit et Acacii respondens, de tota agendi ratione Orientalium conquisitus, fidem suam plene purgat, ac tanquam ovis incedens

conditionem exigit ut Nestorii depositionem ratam habeat ejusque dogmata damnent. 158

Epist. XXXIV. — Ad Rabbulam Edessenum episcopum. — Nurtiat quod omnino non recipit propositiones quas a Joanne Antiocheno sunt destinatas. 162

Epist. XXXV. — Joannis Antiocheni episcopi ceterorumque qui cum illo erant ad Xystum episcopum Romanum, Cyrillum Alexandrinum, et Maximianum Constantinopolitanum. — Probare se declarant depositionis sententiam a sancta synodo adversus Nestorium prolatam, necnon blasphemias ejus doctrinas anathematizare, et assentiri Maximiani ordinationi. 163

Epist. XXXVI. — Libellum quem Paulus episcopus Emisenus Cyrillo archiepiscopo Alexandrino obtulit, a Joanne Antiocheno episcopo missus. 166

Epist. XXXVII. — Cyrilli ad Theognostum et Charnosynum presbyteros, et Leontium diaconum, Constantinopoli degentes, ejusque apocristianos. — Paulo Emeseno, Nestorii dogmata peculiari libello anathematizanti, communionem se reddidisse; Joannem vero Antiochenum procrastinatem recipere distulisse nuntiat; Aristolaum tribunum, nisi Joannes subscriperit, Constantinopolim perrecturum ut imperatorem doceat (per Alexandrinam Ecclesiam non stare, sed Antiochenæ episcopum pacem non amare.) 167

Epist. XXXVIII. — Joannis Antiocheni ad Cyrillum. — Paucis in formula ad Cyrillum missa mutatis, quorum veniam per litteras privatas (ep. 47) ad Cyrillum datas petit, tribus pacis conditionibus subscribit. 170

Epist. XXXIX. — Cyrilli ad Joannem Antiochenum episcopum, missa per Paulum Emesæ. — Nonnullas refellit adversarios calumnias qui objiciebant ei assertiones: «Christi corpus non ex beata Virgine Maria sumptum, sed e cælo allatum esse; item concretionem, vel confusionem, vel commistionem Verbi Dei cum carne factam esse, denique passibilem esse divinitatem;» suamque circa hæc dogmata mentem aperit, affirmans se concilio Nicæno et sanctis Patribus, nominatim sancto Athanasio, firmiter adherere. 174

Epist. XL. — Cyrilli ad Acacium Melitine episcopum. — Cum ex Catholicis nonnulli, inter quos Acacius Melitensis, Cyrillum reprehenderent quasi Orientalibus in negotio reconciliationis nimium indulisset, Acacio quidquid cum Joanne Antiocheno et aliis episcopis Orientalibus juxta imperatoris mandata gestum sit rescribit; cur præterea Paulum Emesenum ab Joanne missum, post anathematizatum ab eo Nestorium, ad communionem receperit. Eorumdem Orientalium professionem fidei catholicam demonstrat et omnino alienam ab hæresi Nestorii, cujus impia verba refert. 182

Epist. XLI. — Ad eundem. — Exemplum epistolæ scriptæ ab eodem Cyrillo ad Acacium episcopum de capro emissario. 202

Epist. XLII. — Ad Rufum Thessalonicensem episcopum. — Illud de pace cum Orientalibus inita certiorum facit. 222

Epist. XLIII. — Ad eundem. — Cum hæreticis penitentibus mitius agendum. Libros suos de incarnatione et contra Nestorii blasphemias transmittit. 222

Epist. XLIV. — Ad Eulogium presbyterum Constantinopolitanum. — Confessionem fidei exponit, eamque plurimum ab Apollinari et Nestorii impietate abhorreere demonstrat. 223

Epist. XLV. — Ad Succensum episcopum 1°. — De fide. 227

Epist. XLVI. — Ad Succensum eundem 2°. — Alterum communitorium rescriptum ad interrogationes nobis ab eo propositas. 238

Epist. XLVII. — Joannis episcopi Antiochiæ ad Cyrillum. — Paucorum in formula pacis ad Cyrillum missa mutatorum veniam petit. Sibi de pace inter ipsos reconciliata gratulatur. Petit ut missos suos benigne suscipiat. 247

Epist. XLVIII. — Cyrilli ad Donatum Nicopolis Veteris Epiri episcopum. — Unitatem Ecclesiæ restitutam nuntiat, rem gestam accuratè exponens. 250

Epist. XLIX. — Ad Maximianum Constantinopolitanum episcopum. — Eiusdem cum superiore argumenti. 254

Epist. L. — Ad Valerianum Iconieum episcopum. — De Verbi incarnatione exegesis. 255

Epist. LI. — Sancti Xysti papæ ad Cyrillum Alexandrinum, post pacem factam inter ipsum Cyrillum et Joannem. — Rei hujus relationem in conventu episcoporum se notam fecisse. Quanta hinc Ecclesiæ lætitia. Felicem fuisse laborum Cyrilli exitum, eosque sibi et concilio suo in omnibus probatos esse. 278

Epist. LII. — Sancti Xysti papæ III ad Joannem Antiochenum. — Ecclesiæ de Joannis reditu lætitia. Æquitas

latæ adversus Nestorium sententiæ. Romanæ Ecclesiæ servanda fide constantia, et in ejusdem fidei causa imperatorum studium. Quam idoneus sit Maximianus, qui malis a Nestorio illatis medeatur. 283

Epist. LIII. — Cyrilli ad sanctum Xystum papam (Fragmentum.) 286

Epist. LIV. — Cyrilli ad Eusebium presbyterum. — Eusebium, qui ægro animo ferebat inibat Ecclesiæ pacem quasi quæ aliter atque ratio postulabat inita fuisset, de omnibus certiorum facit: qua nempe conditione Joanni Antiocheno communionem reddiderit; quod contumelias adversum se usurpatis ob pacis bonam remisit; quod adversarii sanctam Virginem Deiparam scripto confessi sint, et duas esse in Christo naturas cum singularitate personæ. 287

Epist. LV. — In symbolum sanctum. — Cum ex fidiis amicis conperisset Cyrillum Orientalium quosdam ad perversum sensum tegendum occulteque disseminandum ipso etiam symbolo Nicæno abuti, ad excludendas subdolos interpretationes, vero illud atque catholicas sensus interpretari aggressus est. 290

Epist. LVI. — Cyrilli ad Gennadium presbyterum et archimandritam. — Quod connivendum sit in aliquo a juris rigore, majoris emolumenti causa. 319

Epist. LVII. — Cyrilli ad Maximum diaconum Antiochenum. — Propter Joannis Antiocheni episcopi cum Nestorianis conniventiam occultam, catholici ferventiores, in his Maximus, Antiochenæ Ecclesiæ diaconus et archimandrita, sese ab ejus communionem segregaverunt, novi schismatis periculum inducentes. Quod quidem Cyrillus minime probat, monens diaconum ut ad sui patriarchæ communionem redeat, quandoquidem res magna egeat moderatione. 319

Epist. LVIII. — Ad eundem. — Ejusdem cum superiore argumenti. 322

Epist. LIX. — Cyrilli ad Aristolaum tribunum et notarium; scripta rogante Beroniciano. — Monente Cyrillo, imperator Theodosius Aristolaum miserat, qui, Ecclesiæ orientales peragrans ipsumque Joannem conveniens, cunctos ad statutas olim pacis condiciones adigeret. Hunc Cyrillus monet qua ratione episcopi dogmata Nestorii sigillatim damnare, synodumque Ephesinam legitimam agnoscere debeant, ut omnis removeatur suspicio. 323

Epist. LX. — Ad eundem. — Queritur, inter Orientales nonnullos nonnisi verbo tenus tantum Nestorium anathematizare, *Audent vero rursus ea et sapere et loqui quæ ejus sunt.* Nestorii doctrinam compeuditose exponit. 323

Epist. LXI. — Cyrilli ad Joannem Antiochenum. — Causatur quod Orientales anathematizassent quidem Nestorium, sed eadem quæ et ille illi predicarent. Format autem et quomodo de cætero anathematismus expeti debeat. 326

Epist. LXII. — Ad eundem. — Ejusdem fere cum superiore argumenti. 327

Epist. LXIII. — Ad eundem. — Ex Danielis presbyteri relatu queritur de Theodoret calumnias et infundito in eum animo, suadetque compescendos hominis impotentissimi motus temerarios. 327

Epist. LXIV. — Ad Maximum, Joannem, Thalassium, presbyteros et archimandritas. — Contra Nestorii fautores occultos. Librum De incarnatione Unigeniti transmittit ab orthodoxis legendum. 327

Epist. LXV. — Ad Mæsum episcopum Antaradi. 330

Epist. LXVI. — Joannis Antiocheni et synodi ad Cyrillum. — De non damnando Theodoro Mopsuesteno. 330

Epist. LXVII. — Cyrilli ad Joannem Antiochenum et synodum Antiochiæ congregatam. — Theodori Mopsuesteni scripta rejicit, valde increpans eos qui dicere haud verentur ea consonare scriptis SS. Patrum, simulque adhortans ut Orientales saltem Theodori blasphemias damnarent ac liberos senetipos tali suspitione demonstrarent; tum ad genuinam pacem firmandam admonet Joannem, minime quidem difficile agendum cum iis qui, relictis Nestorii partibus, ad Ecclesiam revertantur, at tamen sollicite invigilandum ut reversi nonnisi veram fidem teneant. 331

Epist. LXVIII. — Cyrilli ad Acacium Melitensem episcopum. — Certiorum eum facit de his quæ in superiori epistola ad Joannem Antiochenum in causa Theodori Mopsuesteni scripserat. 338

Epist. LXIX. — Ad eundem. — Adversarios fidei malas artes Acacio iterum magno cum animi dolore significat, addens quid ipse pro defensione veritatis egerit. 338

Epist. LXX. — Cyrilli ad clericos et Lamponem presbyterum. — Symboli Nicæni interpretationem imperatori ejusque sororibus per Maximum diaconum transmisisse se significat. 342

Epist. LXXI. — Ad Theodosium imperatorem. — Contra

eos qui Nestorio anathema dicentes ea ipsa sentiunt quam et ille, eo quod Theodori et Diodori scripta mirentur. Symboli Niceni interpretationem suam transmittit. 342
 EPIST. LXXII. — Ad Proclum episcopum Constantinopolitanum. — De Theodoro Mopsuesteno, ne permittat illum anathematizari, quod hoc tumultus causa sit. 433

EPIST. LXXIII. — Rabbulae episcopi Edesseni ad Cyrillum. — Rabbulas, qui jam ante aliquot annos errores Theodori anathematizaverat, hanc damnationem iteret. 347

EPIST. LXXIV. — Cyrilli ad Rabbulam Edessentem. — Ejus fervorem in causa fidei multis laudibus extollit. 347

EPIST. LXXV. — Attici Constantinopolitani episcopi ad Cyrillum. — Joannis Chrysostomi nomen, cognita ejus innocentia, diptychis inseri jussisse se significat. 547

EPIST. LXXVI. — Cyrilli ad Atticum. — Atticam ob Joannis Chrysostomi nomen diptychis insertam reprehendit. 351

EPIST. LXXVII. — Ad Dominum. — Ut clericis Athanasii episcopi discipulis per proprias litteras audientiam delegeat, et si rei juveni fuerit, a sacris interdicat. 359

EPIST. LXXVIII. — Ad ****. — Eiusdem Cyrilli epistola canonica. 362

EPIST. LXXIX. — Cyrilli ad episcopos qui sunt in Libya et Pentapoli. — De monachis in Thebaidae desertibus. 363

EPIST. LXXX. — Ad Optimum episcopum. — In illa verba: *Omnis qui occiderit Cain septimum punietur*. 366

EPIST. LXXXI. — Ad monachos in Pana constitutos. — Contra eos qui affirmant corporum resurrectionem non esse. 371

EPIST. LXXXII. — Ad Amphlochium episcopum Sidae. — De Manichaeis haereticis. Cum iis moderate et prudenter agendum. 375

EPIST. LXXXIII. — Cyrilli ad Calosyrium. — Monachorum quorundam in Aegypto, Deo humanum corpus tribuentium, cum scilicet homo ad imaginem Dei sit conditus, erroneam opinionem necnon eorum desideria perstringit; realem Christi praesentiam in sancta Eucharistia perpetuo manere astruit, et quamvis cum haereticis communionem severe prohibet. 375

EPIST. LXXXIV. — Ad Euoptymum. 375

EPIST. LXXXV. — Cyrilli ad Aurelium, Valentianum et reliquos qui in Auriana synodo conerant. Exemplaria authentica synodi Nicenae transmittit. Nuntiat Pascha xvii Kal. Maii Alexandriae hoc anno celebrandum. 375

EPIST. LXXXVI. — Ad sanctum Leonem papam (Fragmentum). 378

EPIST. LXXXVII. — Sive prologus scriptus pro cyclo XCV annorum, quem cum anno Christi vulgari 437, Diodoretiani 135, Cyrillus inchoavit. 383

EPIST. LXXXVIII. — Hypatiae ad Cyrillum. — Exemplar ab Hypatia, quae philosophiam docebat in Alexandria, ad beatum Cyrillum archiepiscopum in diptychis. 390

HOMILIAE PASCHALES. 391
 Prolegomena. 391

HOMILIA I. — Tris pertractat. 1. Festum Paschae diem, festorum omnium principem, rite celebrandum. 2-5. Quis denuntiare debeat, et hinc de episcopi officio. Figuram de duabus tabis argenteis Num. x ad veritatem transfert evangelicam. Mox de jejunio potissimum agit, cum spirituali, tum corporali. 6. In Judaeos perfidos ac perveracitates invehitur. 402

HOMILIA II. — 1-7. Laborandum pro pietate. Quidam libentes ne oneri sustinendo sint impares, verendum ne peccent gravius, talentum humi defodiendo, ut servus ille nequam. 8. Hinc sex Veteris Testamenti figuras ad evangelicam traducit veritatem. 9. Hortatur denique ad anniversarium festi diei Paschatis celebritatem. 427

HOMILIA III. — 1-5. Ut se quisque laboribus tolerandis ac jejunio ad festi celebritatem serio comparet: ducta ab athletis similitudine, qui in stadio gloriae potissimum studio currant. 4-6. In Judaeam nationem invehitur. 431

HOMILIA IV. — 1-2. Paschae festum non paganorum ritu celebrandum, sed pie ac Christiane. Quid hic inter pios profanosque intersit. 3-8. De duobus Veteris Testamenti typis incarnationis Christi, quorum alter illustrior est. 471

HOMILIA V. — 1-5. Deum esse propitiandum domita carnis, ut spiritus imperet. Jejunium ad hanc pacem conciliandam aptissimum. 4-5. Gentiles ac paganos, relicta idololatria, Deum precituros: in illam itaque invehitur, ut et in fatum ac genethliacos, qui natales ejusque e stellis per fraudem aucupantur. Idcirco ut recessu Christo aggregatos ad idolorum cultu deterreat. 6-12. Judaeos adhuc Deum placare ut studeant hortatur, figura duplici: pupa circumcisionis et Sabbati; hos ad veram Messiae

agnitionem invitare conatur, typis illis ad veritatem tractis. 439

HOMILIA VII. — Jejunium ut virtutum omnium parentem cum Basilio Magno laudat, quod paros efficiat. Animi robore ad jejunium opus esse: quomobrem de fertitudine disserit ac de charitate, quae sortes reddat. In hanc graviter peccare Aegyptios, ea tempestate prodones agros vastantes. Terrae autem sterilitatem irae divinae ob hominum illorum flagitia acceptam esse referendam. 513

HOMILIA VIII. — 1. In festi diei Paschatis celebrante ignaviam esse pellendam. 2-5. De charitatis officiis, et contra prodones, sicarios ac piratas. De Dei vindicta ac grandinis plaga, peccatis calamitates accerit. 4. In perdidam Judaeorum nationem invehitur. 5. Contra Nestorium, qui deos christos Dei filios constituerit. 6. Contra haeresim mox exortam Eutychie archimandrita, qui deus in Christo naturas post incarnationem negavit. Unigenitas et primogenitas quid differant. 354

HOMILIA IX. — 1. Pastoris munus esse festum Paschae diem denuntiare, eisi eloquentia careat. 2. Cur festum hoc ut plurimum in vernum tempus incidat, ut hom. xvii. Animalis homo et spiritalis quid distent. 3. Ecclesiam patienter esse audiendum, qui se ad radium septimum dimittat. 4. In cultum idolorum iterum incurrit. 5. De Aegyptiis, de duplicibus ac bilinguibus, in quos etiam hom. xii et xiv. Utroque pede claudicantium figuram ad veritatem derivat evangelicam. 6. Qui sint alienigenae, advena, mercenarii, hypocritae, et servi. 578

HOMILIA X. — 1. In illud psalmi ix, v. 9, «Christus venit judicare orbem terrae in sequitare.» In Satanam, qui orbem fere suo subiecit imperio. 2-4. De animi fortitudine copiosius, quam hom. vii et xix. Exornat eorum variis Veteris Testamenti figuris. 5. Contra Judaeos perveracitates disputat. 666

HOMILIA XI. — 1. Pugnandum strenue, potissimum abstinentia et temperantia, cum hostibus, carne ac demone. 2. De lege carnis et spiritus. Magna hic opus esse animi fortitudine et constantia. 3. Expugnandam iracundiam et avaritiam. 4. Misericordiae septem opera exercenda. Fidem sine operibus ad salutem non sufficere. 5. Id Lazari ac divitis epulonis exemplis susus docet. 6. De pauperis ac divitis officio. Rerum aequalitatem adamandam ex umbra Veteris Testamenti. 7-8. Belliones plures in rep. perniciosos esse, domi rixae et odia gignere, publice factiones, seditiones ac defectiones. 634

HOMILIA XII. — 1. A Aegyptiis crimine rursus deterret, ut hom. ix. 2. In eos qui angelos, principatus, potestates, etc., pro diis colerent. 3-5. De vera fide Trinitatis. Patrem e sua substantia vere Filium genuisse. Non esse Christum filium adoptionis latius disputat. 6. Argumentum de ingenito objicit ac diluit. 666

HOMILIA XIII. — 1. Quo miseriarum diaboli tyrannide decidit genus humanum, ut creaturas potius quam Creatori serviat. 2-5. De Christi divinitate, qui ab illa nos demonis servitute vindicavit. 4. Jejunium externum non sufficere nisi accedat et spirituale, quo a vitis abstinentiam: ut hom. i. 694

HOMILIA XIV. — 1. Jejunii necessitas ac fructus. De veste nuptialis. 2. De triplici concupiscentia apud Joannem, I epist. c. ii, v. 16, «Omne quod est in mundo, etc., fusius explicatum. Kursus de animo duplicibus, ut hom. ix et xv. 3. In eos qui harkolos consulunt, latius. De adventus Christi Salvatoris causa longe necessaria, ut hom. xvi, xvii et xviii. 710

HOMILIA XV. — 1. Miles Christianus quibus tabis potissimum ad dimicandum fortiter sit excitandum. Quibus armis instructus esse debeat. Duplici id figura Veteris Testamenti expositum. 2. Tertia quoque figura docet quinam exauctorandi hac militia, leprosi nimirum et immundi. Bellicos labores Christi exemplo fortiter tolerandos. 3. Generatio Christi divina et humana quid differant. 4. De causa assumptae a Deo humanitatis. 727

HOMILIA XVI. — 1. Pro caelesti praemio sudandum esse, exemplo mercatorum, qui ob lucellum pericula terra marique audent: et de praemiis sanctorum. 2-5. Cur Pascha in vere celebratur, ut et hom. ix quaesitum. 4. Cur lex praecedere Evangelium debuit, duplici similitudine docet. 5. Pascha qua preparatione celebrandum, ut in esu agni paschalis accincti lumbos. 6. De necessitate adventus Christi, ut hom. xiv, xvii et xviii. 747

HOMILIA XVII. — 1. Deum rudiorum opera saepe docere peritiores et Veteri Testamento probat. 2. Ut Paschae festum celebrandum sit et dictis Christi. Alius Pater, alius Filius, sed una essentia. Modus unionis incarnationis ineffabilis. 3. Maria Dei Mater contra Nesto-

rum, tacito nomine. Qui fructus adventus Christi, ut hom. xiv et xviii. 4. Quomodo ad diem festum preparare se quisque debeat. 5. Christum vere esse Deum : omnia figuris Veteris Testamenti ostensa. 767

HOMILIA XVIII. — 1. Laborandum pro cœlesti premio, similitudine persuadet. Armatura contra hostes, simili et figura. 2. Abstinencia et temperanti per fugium ad Deum patet. Armatur et jejuniu in oratione. 3. Orationis vis exemplo Moysis et Samuelis. 4. Fructus adventus Christi, ut hom. xiv et xvii, similitudine Samuelis. 5. Spiritum sanctum a Patre per Filium procedere. 799

HOMILIA XIX. — 1. Quæ gratiarum actio Christo pro redemptionis beneficio debeat. 2. Ad progressum in virtute opus fortitudine animi, similitudine persuadet, ut hom. vii et x. 3. Per eleemosynam comparanda quæ ad salutem æternam necessaria, pulchro simili docet. 4. De officio legis antiquæ, ut infra hom. xxix et xxx. 819

HOMILIA XX. — 1. Festus Paschalis dies celebrandus omni diligentia ob redemptionis beneficium. 2. Pugnante Amalec hostis Satan deletus est. 3. Membra domanda jejuniu, ne arma hosti tradamus. 4. Iterum contra Judæos disputat. 838

HOMILIA XXI. — 1-2. De beneficio per incarnationis mysterium accepto. Nostris esse muneris jejuniu nos preparare ad festum Paschalis agendum, ut hom. i; neque externo tantum, sed et spiritali. 3. Contra Judæos invehitur. 4. Jejuniu tempora statuit. 850

HOMILIA XXII. — 1-3. Ut se quisque Deo offerre debeat Bibliis figuris docet. 4. Christum verum esse Messiam, contra Judæos. 858

HOMILIA XXIII. — 1-4. Qui longe a Deo distit per Christum ad fidem vocantur. De gentium vocatione, figuræ Veteris Testamenti. 874

HOMILIA XXIV. — 1-2. Per Christi adventum qua sanus miseria liberati. Liberatus vestem sibi comparet nuptialem. 3. Opera præter fidem esse necessaria contra hereticos. 4-5. Christum verum esse Dei Filium, contra Judæos. Incorruptos manere qui Deo adherent, nec ab eo recedant : cujus in veteri lege typos est. 886

HOMILIA XXV. — 1-2. Mundi delicias longe esse a Christi deliciis diversas. Quæ hujus sæculi sunt prudentes sedulo fugiunt. 3. Ut Judæorum periculo edocti cautiore reddamur, quos Deus deseruit, nos hortatur, exquirendo et fugiendo desertæ fidei causas. 902

HOMILIA XXVI. — 1. Insistendum labori assiduo ob imminentes otiosos ac securis hostes. 2. Typo vetere quanta nos cura preparare deceat, ut in Sancta sanctorum intremus. 3. Nihil æque Deum offendit atque mala de Deo fides. 4. Exhortatio ad virtutem. 914

HOMILIA XXVII. — 1-2. Docet temporis rationem habendam, quia ad promerendam vitam æternam aliud tempus non dabitur. 3. De eleemosyna in pauperes eroganda. 4. Denique de recta in Deum fide, de qua et sancti Cyrilli liber contra Nestorium. 927

HOMILIA XXVIII. — 1-2. Figuris Veteris Testamenti docet quomodo in conspectu Dei apparere oporteat. Ter apparere coram Deo. 3. Viriles homines Deo gratos, displicere effeminatos : contra diabolo placere, qui molles amat; odit viriles. 4. Clarum id variis figuris typicis. 942

HOMILIA XXIX. — Christi athletam labores subire debere fuisse docet. 2. Legis antiquæ officium, ut hom. xix. 3. Contra Judæos, qui Christum contumelia affecerunt, tandemque cruci affixerunt. 958

HOMILIA XXX. — 1-2. De præparatione ad celebrandum diem festum Paschæ necessaria, deducta ex Veteri Testamento ad veritatem figura. 3. De veteris legis officio, ut hom. xix et xxix. 970

HOMILIAE DIVERSE. 982

HOMILIA PRIMA. — Ephesi habita, valde pulchra. 982

HOMILIA II. — Ephesi dicta, in die sancti Joannis evangelistæ. 986

HOMILIA III. — De Paulo, Emisæ episcopo, qui ante disseruerat, et de incarnatione Dominica. 990

HOMILIA IV. — Ephesi in Nestorium habita, quando septem ad sanctam Mariam descendunt. 991

HOMILIA V. — Ephesi dicta, cum synaxes peragerentur, deposito Nestorio. 992

HOMILIA VI. — Ephesi dicta in Joannem episcopum Antiochenum schismaticum. 1002

HOMILIA VII. — Ephesi habita Joannem a comite comprehenderetur, militibusque asservandus traderetur. 1006

HOMILIA VIII. — Habita Ephesi in majori ecclesia quæ vocatur Mariæ. 1010

HOMILIA IX. — In transfiguratione Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi. 1010

HOMILIA X. — In mysticam cœnam et pedum lavationem in sancta Quinta. 1015

HOMILIA XI. — Encomium in sanctam Mariam Deiparam. 1030

HOMILIA XII. — In occursum Domini nostri Jesu Christi. 1039

HOMILIA XIII. — In sanctum festum Palmarum, et in pullum asini. 1050

HOMILIA XIV. — De exitu animi, et de secundo adventu. 1071

HOMILIA XV. — De incarnatione Dei Verbi. 1090

HOMILIA XVI. — In festo sancti Joannis Baptiste. 1095

HOMILIA XVII. — In parabolam vineæ. 1095

Oratiunculæ tres in translatione reliquiarum sanctorum martyrum Cyri et Joannis. 1099

Sermo stelitenticus adversus eunuchos. 1106

Fragmenta homiliarum et sermonum. 1110

Sermo de obitu sanctorum trium puerorum necnon sapientissimi Danielis. 1118

DUBIA ET ALIENA. 1119

Liber de sacrosancta Trinitate. 1119

Collectio dictionum Veteris Testamenti. 1175

Liturgia sancti Cyrilli. 1291

THEODOTUS, ANCYRANUS EPISCOPUS.

Notitia. 1309

EXPOSITIO SYMBOLI NICÆNI. 1314

HOMILIAE. 1330

HOMILIA PRIMA. — In die Nativitatis Domini. 1330

HOMILIA II. — In die Nativitatis Domini. 1370

HOMILIA III. — In die sancti Joannis evangelistæ. 1386

HOMILIA IV. — In sanctam Deiparam et Simeonem. 1390

HOMILIA V. — In die Nativitatis Domini. 1411

HOMILIA VI. — In sanctam Deiparam et in Nativitatem Domini. 1418

Fragmenta in Acta apostolica. 1431

PAULUS, EMBESUS EPISCOPUS.

Notitia. 1433

LIBELLUS CONFSSIONIS FIDEI. 1433

HOMILIAE. 1433

HOMILIA PRIMA. — De Nativitate Domini. 1434

HOMILIA II. — De eadem Nativitate. 1438

HOMILIA III. — De pace. 1443

ACACIUS, BERRHOEENSIS EPISCOPUS.

Notitia. 1445

EPISTOLÆ IV, memorantur tantum. 1445

CONFESSIO FIDEI. 1447

JOANNES, ANTIOCHENUS EPISCOPUS.

Notitia. 1450

EPISTOLÆ. 1450

EPISTOLA PRIMA. — Ad Nestorium. 1450

EPIST. II. — Ad Cyrillum. 1458

EPIST. III. — Ad Sixtum papam. 1458

EPIST. IV. — Ad Cyrillum Alexandrinum. 1458

EPIST. V. — Xisti papæ II ad Joannem. 1458

EPIST. VI. — Imperatori ad Joannem. 1458

MEMNON, EPHEPINUS EPISCOPUS.

Notitia. 1463

EPISTOLA ad clerum Constantinopolitanum. 1463

ACACIUS, MELITENES EPISCOPUS.

Notitia. 1467

HOMILIA Ephesi habita. 1467

EPISTOLÆ II, quæ tantum memorantur. 1471

RABBULAS, EDESSENUS EPISCOPUS.

Notitia. 1474

EPISTOLA ad Cyrillum. 1474

CANONES. 1474

FIRMUS, CÆSARÆ CAPPADOCIÆ EPISCOPUS.

Notitia. 1477

EPISTOLÆ. 1482

EPISTOLA PRIMA. — Achilli. 1482

EPIST. II. — Cyterio sophistæ. 1482

EPIST. III. — Eustratio comiti. 1485

EPIST. IV. — Cynegio comiti. 1485

EPIST. V. — Alypio chorepiscopo. 1486

EPIST. VI. — Gessio scholastico. 1487

EPIST. VII. — Didnio. 1487

EPIST. VIII. — Armeni; archiatro. 1487

EPIST. IX. — Lauso. 1487

EPIST. X. — Gerontio presbytero. 1490

Epist. XI. — Ausonio presbytero.	1490	Epist. XXXII. — Ecdicio.	1503
Epist. XII. — Helladio.	1490	Epist. XXXIII. — Dometiano.	1503
Epist. XIII. — Attico episcopo.	1491	Epist. XXXIV. — Evandrio episcopo.	1506
Epist. XIV. — Anthimo episcopo.	1491	Epist. XXXV. — Acacio episcopo.	1506
Epist. XV. — Evandrio episcopo.	1491	Epist. XXXVI. — Leontio episcopo.	1506
Epist. XVI. — Thalassio.	1494	Epist. XXXVII. — Cyrillo episcopo.	1506
Epist. XVII. — Sotericho.	1494	Epist. XXXVIII. — Valerio episcopo.	1507
Epist. XVIII. — Colosiano.	1495	Epist. XXXIX. — Eustratio.	1507
Epist. XIX. — Acacio episcopo.	1495	Epist. XL. — Eupnio.	1510
Epist. XX. — Lauso.	1498	Epist. XLI. — Helladio episcopo.	1510
Epist. XXI. — Pliethæ.	1498	Epist. XLII. — Danielio episcopo.	1510
Epist. XXII. — Theodoro episcopo.	1498	Epist. XLIII. — Inachio.	1510
Epist. XXIII. — Euthero.	1498	Epist. XLIV. — Eidem.	1511
Epist. XXIV. — Chiloni episcopo.	1499	Epist. XLV. — Pergamio chorepiscopo.	1514
Epist. XXV. — Volustano.	1499		
Epist. XXVI. — Helladio.	1499		
Epist. XXVII. — Olympio.	1499		
Epist. XXVIII. — Helloni.	1502		
Epist. XXIX. — Florentio.	1502		
Epist. XXX. — Isidoro.	1502		
Epist. XXXI. — Eleusinio.	1505		

AMPHILOCHIUS, SIDENUS EPISCOPUS.

Notitia.	1515
Fragmentum.	1515
Index analyticus in Epistolas et Homillas sancti Cyrilli.	1516

OPERUM SANCTI CYRILLI

ORDO NOVUS

Cum veteri collatus quem instituerat Joannes Aubertus in editione Parisina anni 1638, tomis sex comprehensa.

Stellula prænotantur ea quæ in editione Auberti deerant.

EDITIONIS NOVÆ TOM. I.

De adoratione et cultu in spiritu et veritate libri septemdecim. Editionis veteris tom. I.

EDITIONIS NOVÆ TOM. II.

Glaphyra sive scita et elegantia commentaria in quinque libros Moysis. Edit. vet. tom. I.

- * Fragmenta in libros Regum.
- * Explanatio in Psalmos.
- * Fragmenta in Canticum Moysis.
- * — in Canticum Annæ.
- * — in Proverbia.
- * — in Cantica canticorum.

EDITIONIS NOVÆ TOM. III.

Commentariorum in Isaiam prophetam libri quinque. Edit. vet. tom. II.

- * Fragmenta in Jeremiam, Baruch et Danielelem prophetas.

EDITIONIS NOVÆ TOM. IV-V.

Commentarius in duodecim prophetas minores. Edit. vet. tom. III.

- * Commentariorum in Matthæi et Lucæ Evangelia quæ supersunt.

EDITIONIS NOVÆ TOM. VI-VII.

Commentariorum in Joannis Evangelium libri decem. Edit. vet. tom. IV.

- * Fragmenta in Acta apostolorum.
- * Explanatio in Epistolam ad Romanos.
- * — in Epistolam I ad Corinthios.
- * — in Epistolam II ad Corinthios
- * — in Epistolam ad Hebræos.
- * — in Epistolam B. Jacobi apostoli
- * — in Epistolam I B. Petri.
- * — in Epistolam II ejusdem.
- * — in Epistolam I divi Joannis.
- * — in Epistolam Judæ.

EDITIONIS NOVÆ TOM. VIII.

Thesaurus de sancta et consubstantiali Trinitate. Edit. vet. tom. V, pars I.

De Trinitate Dialogi septem. Edit. vet. tom. V, pars I.

* De Trinitate liber.

De incarnatione Unigeniti. Edit. vet. tom. V, pars I.

Quod unus sit Christus. Edit. vet. tom. V, pars I.

Scholia de incarnatione Unigeniti. Edit. vet. tom. V, pars I.

De incarnatione Verbi Dei Filii Patris. Edit. vet. tom. V, pars I.

* De incarnatione Domini.

EDITIONIS NOVÆ TOM. IX.

Adversus Nestorii blasphemias contradictionum libri quinque. Edit. vet. tom. VI.

* Dialogus cum Nestorio.

* Quod beata virgo Maria sit Deipara.

Explanatio duodecim capitum. Edit. vet. tom. VI.

Apologeticus pro duodecim capitibus adversus orientales episcopos. Edit. vet. tom. VI.

Contra Theodoretum pro duodecim capitulis. Edit. vet. tom. VI.

Apologeticus ad Theodosium imp. Edit. vet. tom. VI.

Contra Julianum imp. Edit. vet. tom. VI.

Contra Anthropomorphitas. Edit. vet. tom. VI.

De recta in Dominum nostrum Jesum Christum fide ad Theodosium imp. Edit. vet. tom. VI.

De recta fide ad Reginas liber unus. Edit. vet. tom. VI.

* Adversus eos qui negant offerendum esse pro defunctis.

* Fragmenta dogmatica : Adversus Diodorum Tarsensem, Adversus Synusiastas, etc.

EDITIONIS NOVÆ TOM. X.

S. Cyrilli Epistolæ et variorum ad ipsum. Edit. vet. tom. V, pars altera.

S. Cyrilli homiliæ de festis paschalibus. Edit. vet. tom. V, pars altera.

* Homiliæ decimæ septimæ vetus interpretatio auctore Arnobio juniore.

* De incarnatione Dei Verbi.

* Homilia dicta in festo S. Joannis Baptistæ.

* Homilia in parabolam vineæ.

* Oratiunculæ tres in translatione reliquiarum SS. martyrum Cyri et Joannis.

* Sermo steliteuticus adversus eunuchos.

* Fragmentum ex homilia : « Quod non sit Christus dicendus homo Theophorus, sed Deus humanatus. »

* Fragmenta ex sermone prosphnetico ad Alexandrinos.

* Fragmenta ex sermone de fide.

* Cyrilli junioris sermo de obitu SS. trium puerorum necnon sapientissimi Danielis.

De sacrosancta Trinitate liber Cyrillo ascriptus. Edit. vet. tom. VI.

Dicta Veteris Testamenti et sanctæ Scripturæ interpretata anagogice, breviter et dilucide collecta a S. Cyrillo, Maximo et aliis. Edit. vet. tom. VI.

* Liturgia sancti Cyrilli.

OPERUM S. CYRILLI ORDO VETUS

CUM NOVO COLLATUS.

Stellula prænotantur ea quæ in Joannis Auberti editione deerant.

EDITIONIS AUBERTI TOM. I.

De adoratione et cultu in spiritu et veritate libri septemdecim ed. nov. tom. I.

Glaphyra sive scita et elegantia Commentaria in quinque libros Moysis ed. nov. tom. II.

SUPPLEMENTUM EDITIONIS NOVÆ. —* Fragmenta in libros Regum. Ed. nov. tom. II.

* Explanatio in Psalmos.

* Fragmenta in Canticum Moysis.

* — in Canticum Annæ.

* — in Proverbia.

* — in Cantica canticorum.

EDITIONIS AUBERTI TOM. II.

Commentariorum in Isaiam prophetam libri quinque. Ed. nov. tom. III.

SUPPLEMENTUM EDITIONIS NOVÆ. — * Fragmenta in Jeremiarz, Baruch et Daniele prophetas

EDITIONIS AUBERTI TOM. III.

Commentarius in XII prophetas minores. Ed: nov. tom. IV-V.

SUPPLEMENTUM EDITIONIS NOVÆ. — * Commentariorum in Matthæi et Lucæ Evangelia quæ supersunt.

EDITIONIS AUBERTI TOM. IV.

Commentariorum in Joannis Evangelium libri decem. Ed. nov. tom. VI-VII.

SUPPLEMENTUM EDITIONIS NOVÆ. — * Fragmenta in Acta apostolorum. Edit. nov. tom. VII.

- * Explanatio in Epistolam ad Romanos.
- * — in Epistolam I ad Corinthios.
- * — in Epistolam II ad Corinthios.
- * — in Epistolam ad Hebræos.
- * Fragmenta in Epistolam B. Jacobi apostoli.
- * — in Epistolam I B. Petri.
- * — in Epistolam II ejusdem.
- * — in Epistolam I divi Joannis.
- * — in Epistolam Judæ.

EDITIONIS AUBERTI TOM. V.

(PARS PRIMA.)

Thesaurus de sancta et consubstantiali Trinitate. Ed. nov. tom. VIII.

De Trinitate Dialogi VII. Ed. nov. tom. VIII.

* De Trinitate liber. Ed. nov. tom. VIII.

De incarnatione Unigeniti. Ed. nov. tom. VIII.

Quod unus sit Christus. Ed. nov. tom. VIII.

Scholia de incarnatione Unigeniti. Ed. nov. tom. VIII.

De incarnatione Verbi Dei Filii Patris. Ed. nov. tom. VIII.

* De incarnatione Domini. Ed. nov. tom. VIII.

EDITIONIS AUBERTI TOM. V.

(PARS ALTERA.)

Sancti Cyrilli Epistolæ et variorum ad ipsum. Edit. nov. tom. X.

De recta in Dominum nostrum Jesum Christum fide ad Theodosium imp. Ed. nov. tom. IX.

De recta fide ad reginas liber. Ed. nov. tom. IX.

Homiliæ de Festis paschalibus. Ed. nov. tom. X, quibus accedit.

* Homiliæ decimæ septimæ vetus interpretatio auctore Arnobio Juniore.

Homiliæ diversæ. Homiliis Cyrilli ab Auberto editis accedunt in editione nova (tom. X).

* De incarnatione Dei Verbi.

* Homilia dicta in festo S. Joannis Baptistæ

* Homilia in parabolam vineæ.

* Oratiunculæ tres in translatione reliquiarum SS. martyrum Cyri et Joannis.

* Sermo steluteuticus adversus eunuchos.

* Fragmentum ex homilia, « Quod non sit Christus dicendus homo theophorus, sed Deus humanatus. »

* Fragmenta ex sermone prosphonetico ad Alexandrinos.

* Fragmenta ex sermone de fide.

* Cyrilli junioris sermo de obitu SS. trium puerorum, necnon sapientissimi Danielis.

EDITIONIS AUBERTI TOM. VI.

Adversus Nestorii blasphemias contradictionum libri quinque. Ed. nov. tom. IX.

* Dialogus cum Nestorio. Ed. nov. tom. IX.

* Quod B. Maria sit Deipara. Ed. nov. tom. IX.

Explanatio duodecim capitum. Ed. nov. tom. IX.

Apologeticus pro duodecim capitulis adversus Orientales episcopos. Ed. nov. tom. IX.

Contra Theodoretum pro duodecim capitulis. Ed. nov. tom. IX.

Apologeticus ad Theodosium imp. Ed. nov. tom. IX.

Contra Julianum imp. Ed. nov. tom. IX, cum fragmentis novis.

Contra Anthropomorphitas. Ed. nov. tom. IX.

De sacrosancta Trinitate liber Cyrillo ascriptus Ed. nov. tom. X, inter *Dubia et aliena*.

Dicta Veteris Testamenti et sanctæ Scripturæ interpretata analogice, breviter et dilucide collecta, a Cyrillo, Maximo et aliis. Ed. nov. tom. X inter *Dubia et aliena*.

FINIS TOMI SEPTUAGESIMI SEPTIMI.

BR60.M5 1857 t.77

Migne, Jacques Paul, 1800-1875.

Patrologiæ cursus completus.

Series græca.

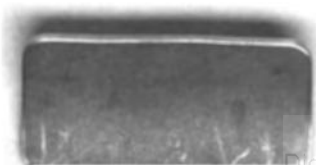
4029045

51 58

CIRCULATES

A000004029045

A000004029045

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были отданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>